ORIGENIS ADAMANTII

MAGNI ILLIVS ET VETVSTI SCRIPTV-RARVM INTERPRETIS

OPERA

quæ quidem extant omnia

doctiss. uirorum studio iam olim transla- recognita:

NVNC VERO

ulteriore cura, sincera fide, ab innumeris repurgata mendis.

Cum VITA Auctoris, & INDICE copiosissimo



Ad vsum bibliothecæ D. Ludci Neap. Eremis minimorum.



Cum priuilegio Imp. Maiest.

BASILEAE

PER EVSEBIVM EPISCOPIVM, ET NICOLAI *Fr. hæredes.* M D LXXI.



CLARISSIMO VIRO, D. THOMAE ERASTO, DOCTORI MEDICO, IOHANNES IACOBVS GRYNAEVS S.D.

CVM viderem Origenis Adamantij Theologi celeberrimi doctrinã, certamina aduersus hæreticos, uitæ curriculum & gesta in Ecclesia nõ tantum ab ijs qui partim σύγχρονοι ipsius extiterunt, partim seculis aliquot proximis ætati ipsius in Ecclesia Christiana floruerunt, sed etiam à Neotericis Des. Erasmo Roterodamo & alijs, diligentia singulari exposita, & alijs quidem mirum in modum probata, alijs uerò prorsus improbata fuisse, ut suum cuiq; pulcrum & quod est in ueteri uersu, τιμηνὸν δ' ἐν ἀνθρώποις ἴσον ἐστὶν ἑκάστῳ: uisum est omisso sermone Panegyrico de Origenis nostri laudibus, orationem ad te, Clarißime Domine Doctor Thoma Eraste, conuertere, & qua ratione, cum fructu non uulgari studiorum suorum, citraq; periculum, diuinarum literarum Candidati, Origenem nostrum in manus sumere & euoluere poßint, ἀμαθέστερον καὶ σαφέστερον indicare. Neq; uerò tantum mihi sumo, ut memores monere doctosq; me docere posse confidam: esset enim hoc non tam à modestia Christianã, quàm à moribus ingenioq; meo alienum: sed ut ij, qui si quando in Origenis aliorumq; scripta inciderunt, & nœuos salebrasq; opinionum & quæstionum dubiarum præter suã expectationem offenderunt, ἐν τριόδῳ λογισμῶν sibi uidentur constituti, nec quid sit ἀνάλογον τῇ πίστει, nec quid amplectendũ tanquam uerum, quidue fugiendũ sit, statim primaq; ut aiũt fronte, uidẽt, auctor hortatorq; essem, ut non nisi præmuniti ὑποτυπώσει doctrinæ cœlestis, uelut quodam antidoto, ad hæc & similia uetustatis monumenta accederent. Non uni Timotheo, sed nobis omnibus grauißimè à D. Paulo Apostolo præceptum esse arbitror: Formam habeto sanorum sermonũ, quos à me audisti cum fide & charitate quæ est in Christo Iesu. Egregium depositum seruato per Spiritum sanctum qui inhabitat in nobis Extant autem in libris Prophetarum & Apostolorum, breues quædam doctrina de Iesu Christo pro nobis crucifixo & resuscitato ὑποτυπώσεις, quas memoria tenere & sæpè multumq; repetere plurimum prodest, non tãtum ut fidei cum Academica τῇ ἐποχῇ & alijs Satanæ tentationibus luctanti, non desint sua quædam ἀλεξιφάρμακα, sed etiam ut quasi re cardo salutis uertatur piæ mentes intelligant, & τὸ ἔργον, iusticiam uidelicet fidei, per Christum oblatam sectentur, omnibusq; alijs à tergo relictis, ad palmam supernæ uocationis Dei per Christum Iesum, contendant. In harum ὑποτυπώσεων numero sunt aphorismi isti, excerpti concionibus Iehouæ, & eius seruorum. Gen. 3. Inimicitias, inquit Iehouach, ponam inter te & ipsam mulierem, inter semen tuum & semen eius: ipsum conteret tibi caput, & tu conteres e[ius] calcaneum. Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret: ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Ioan. 20. Hæc autem scripta sunt, ut credatis quòd Iesus est Christus ille filius Dei: & ut credentes uitam habeatis per nomen eius. 1. Tim. 3. Et citra controuersiam magnum est pietatis mysterium, Deus manifestatus est in carne, iustificatus est in spiritu, uisus est Angelis, prædicatus est gentibus, fides illi habita est in mundo, receptus est in gloria. Cæterum cum Deus Scripturæ enarrationem in Ecclesia militante perpetuo in usu esse, spiritusq; eorum qui prophetant, hoc est qui hominibus loquuntur mente ædificationem, exhortationem & consolationem, Prophetis subiectos esse uelit: par est ut in lectione & auscultatione Prophetiæ, simus memores præcepti Apostolici: Prophetias ne aspernemini. Omnia probate: quod bonum fuerit tenete. Tota Christi doctrina hoc unum præcipuè demonstrat, Genus humanum à Deo conditum & pulcherrimis ornamentis ac præcipuè iusticia & immortalitate instructa, à Satana quidẽ circumuentũ & seductũ sua culpa incidisse in peccati & mortis barathrum: sed à Filio Dei, Mediatore & liberatore nostro, reconciliatum Deo patri, ac per gratiam iusticiæ, uitæq; Christi particeps esse factum. ideo ut Prophetas, id est, Oraculorum sacrorum interpretes, non nouum aliquod doctrinæ genus comminisci sed sermones sanos de Iesu Christo crucifixo proponere: ita audientes nullam aliam doctrinam, requirere & opus est & oportet. Sanè cum unusquisq; nostrûm de sua fide πληροφορηθεὶς, eius rationem reddere, ac Euãgelium

quod Dei uirtus est ad salutem omni credenti, ingenuè & constanter profiteri debeat, precium
operæ me facturum arbitratus sum, si in uestibulo lucubrationum Origenis, quæ mea de salutis
nostræ mysterio sententia foret, tibi uiro φιλαληθεστάτῳ & pietatis pacisq́ uerè studiosissimo, &
alijs, qui fortè hæc legent, quàm breuissimè exponerem, ac eadem opera ὑποτυπώσεως τῶν ὑγιαι-
νόντων λόγων, uelut σκιαγραφίαν, è sacris tamen literis uelut Christi penore depromptam, ocu-
lis legentium spectandam & dijudicandam, proponerem.

Ἀποκατάστασιν Græci uocāt, eius rei restitutionem in integrum & restaurationem, quæ iam
olim decus suum miserè deformata & destructa, perdiderat, ac ueluti simulachrum quoddam
uanitatis & miseriæ longo tempore extitit. Vt si ædificij incendio aliouè casu destructi, ἐρείπια,
rudera, ruinarum materiam, Architectus aliquis industrius initiò tollat, ac deinde labore im-
probo, artificio singulari, sumptibus maximis, Arcem regalem eo loco ædificet, eamq́ usibus ho-
minum accommodatissimam, exhibeat. Vel, si exanime hominis corpus, à latronibus miseran-
dum in modum laniatum, reuocata quasi postliminio anima, & uulneribus curatis, Demiurgus
ille rerum omnium instauret, & uiuificet. Vsus est illustri illa appellatione, Diuus Petrus in sua
Demegoria ad Iudæos, quæ Act. 3 extat. Χριστὸν δεῖ οὐρανὸν μὲν δέξασθαι ἄχρι χρόνων ἀποκατα-
στάσεως πάντων ὧν ἐλάλησεν ὁ θεὸς διὰ στόματος πάντων ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν ἀπ᾽ αἰῶνος. Et
Christus uerbo usus est, in oratione sua de Ioanne Baptista. Matth 17. Ἠλίας μὲν ἔρχεται πρῶτον,
καὶ ἀποκαταστήσει πάντα.

Ideo conditus est homo, ut esset uiuens & omni ornamentorum spiritualium genere refulgens
Dei optimi Max. templum & domicilium, in quo Iusticiæ, bonitatis, puritatis, sapientiæ diui-
næ imago, pulchrè respondens τῷ ἀρχετύπῳ, reluceret in perpetuum. Mentem hominis, spar-
sis in eam lucis suæ radijs, sic illustrauit Iehouas, ut illustri cognitione Dei & uoluntatis eius, &
sui ipsius esset beatissima. Cordi indidit ardentissimam erga Deum, Patrem benignissimum φι-
λοστοργίαν & amorē, fiduciamq́ in ipso, qui summum bonum est, suauissimè acquiescentem. Vo
luntatem libertate gaudere uoluit, ut sua spontè Deo obediret. Addidit Deus immortalitatem
Sap. 2. & alia innumera bona & ornamenta, sicut Sapiens ille monet hisce uerbis: Deus creauit homi-
nem ad immortalitatem, eumq́ ad imaginem propriæ similitudinis fecit. Verumenimuero Sa-
tan, humano generi tantam felicitatem inuidens, primos parentes nostros à se circumuentos
& à Deo auulsos abductosq́, pulcherrimis illis ornamentis spoliauit, alteramq́ nostri partem,
quæ è terra desumpta fuerat, morti obnoxiam fecit, ac destructo & deformato, quantum qui-
dem in ipso erat, opere & ordine Dei, μικρόκοσμον iniusticia, malitia, impuritatis, stulticiæ ple-
num reddidit, ablata libertate uoluntatis, illa inquam qua homo uera pietatis officia εἰδὼς
προαιρούμενος καὶ βεβαίως præstat ad sanctificationem diuini nominis, & eius loco corde incir-
cumciso, prauo & quod fœdæ perturbationum seruituti obnoxium esset, relicto. Hinc illa totius
humani generis πανωλεθρία ortum duxit, quæ facit ut nascentes sint filij iræ, ut nemo sit ἀναμάρ-
Rom. 3. τητος, ut denique Paulo & Prophetis attestantibus, Non sit iustus, ne unus quidem: non sit qui
intelligat, nec qui exquirat Deū. Et quia illa σοφὰ φάρμακα, iusticia carnis seu disciplina & ἐ-
θελοθρησκείας, ad excusandos in iudicio Dei Iudæos, labijs non corde Deo appropinquantes, &
Ethnicos illos Sophos, ueritatem in iniusticia detinentes, & creaturas neglecto creatore super-
Rom. 3. stitiosè colentes, nequaquam sufficere poterant, utrisque euenit illud Paulinum: πάντες ἥμαρτον,
11. καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ θεοῦ. Item, Conclusit Deus omnes sub incredulitatem, ut omnium mi-
sereretur. Eum igitur in locum cum res humani generis essent adducta, ut si quis uniuersa ho-
minum omnium præsidia & conatus spectaret, non iam in peius ruere, sed prorsus deploratas &
conclamatas esse, fateri cogeretur: Deus ὥσπερ ἐκ μηχανῆς, opem hominum generi laturus, Fi-
Luc. 15. lium suum unigenitum in carne patefieri, ac id quod perierat quærere & seruare, uoluit. Ergo
cum tempus illud adimpletum esset, quod Domino præstituere uisum fuit, natus est humani ge-
neris Redemtor ex uirgine, qui legi & maledictioni obnoxios, sanguine suo redemit, ac ut per ad-
optionem ius filiorum Dei obtinerent, effecit. Oeconomiam ac dispensationem nostræ restitutio-
nis, (quam Deus antequàm mundi fundamenta iacerentur adimplere decreuerat, & cuius
cōplementū differt usque ad id tempus, in quo reuelabitur gloria filiorū Dei) tū coeptā, cū Chri-
stus in carne apparuit, & opus illud sibi à Patre iniunctum, pro salute hominum peregit, consen-
taneum

taneum esse uidetur. Porrò id quod uocat Petrus ἀποκατάστασιν, eò quòd nobile illud Dei in hominum genere opus, à Satana fœdè sceleratéq; corruptum & deprauatum, à Christo redintegratũ instauratumq; sit: illud ipsum Paulus Apostolus appellat nunc ἀπολύτρωσιν, quòd necesse fuerit Redemtorem λύτρον sanguinis sui pretiosissimi, pro nobis profundẽdo persoluere: nunc καταλλαγὴν κόσμου, quòd illud beneficium reconciliationis cum Deo, non paucis quibusdam, sed toti mundo sufficiat. sicut hæc illius uerba testãtur: καὶ δι' αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα εἰς αὐτόν, εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ. Hæc cum ita sese habeant, nõ est cur illos audiamus, qui de Hominis Ortu, dignitate, meritis magno cum supercilio plenisq; buccis declamitant, nec uident è quanta dignitate, in quantam malorum lernam suo scelere præcipitatus sit, ex qua nequaquam suo Marte sese extricare potest. Ingrati quidem hominis foret, reliquias donorum & ornamentorum Dei in natura humana non agnoscere, nec pro tantis beneficijs agere gratias: impudentis tamen & ueteratoris esset dissimulare ea mala, quorum sibi quisq; conscius est, & quæ Lex Dei subinde in nobis omnibus accusat & damnat. Fateamur ergo id quod res est, nos esse in peccatis conceptos & natos, sensum cordium proclinem esse ad mala inde usq; ab infantia, neminem esse qui non sæpè peccet: & quem nobis restitutorem Deus Pater constituit, ei nos formandos fingendosq; committamus.

Sed enim animus uerè Deo addictus, non facilè ulli credet salutis suæ negocium, omnium certè maximum, nisi ei quem à Deo Patre ad eum dignitatis gradum euectum esse, ut in ipso solo Deo omnia ἀνακεφαλαιώσασθαι uisum sit, certò sciat. Ideo & de Restitutore S. Literæ agunt præcipuè, & quando spes aduentus eius in carne humano generi facta sit, & quando is mundo exhibitus morte meritisq; suis humanas restituerit res, copiosè indicant. Testantur Patres & Prophetæ omnes ueteris Testamenti, Dominum Christum, ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, Deum & hominem, Dei & Dauidis filium, Iehouam & Emanuelem fore. Ita enim uisum Deo Patri, ut per quem ipse uniuersa condidisset & conseruasset, ac porrò conseruaturus esset, per eundẽ Filium suũ unigenitum, res humanas ab interitu uindicare & in integrum restituere uellet. Nasciturum autem è uirgine Emanuelem, eo tempore quo sceptrum à Iuda ablatum esset. Officium quoq; eius Sacerdotio, Regia dignitate, Prophetico munere definiendum, censuerunt. Futurum enim Messiam, nõ modò Sacerdotem secundum ordinem Melchisedek, præstantiorem omnibus Leuiticis Sacerdotibus, propterea quòd unica oblatione sua satisfacturus esset pro peccatis totius mundi, æternũq; sacerdotium habiturus, sed etiam Regem iusticiæ, moderantem suos electos sceptro uerbi, destruentem regnum & opera Satanæ, & Prophetam, de quo κατ' ἐξοχὴν Moses loquens ad hunc modum uaticinatus est: Prophetam suscitabo illis, de medio fratrum sicut te, & ponam uerba mea in ore eius, & loquetur eis omnia quæ præcepero ei. Erit autem, quicunq; nõ audierit uerba mea, quæ loquetur in nomine meo, ego requiram ab eo. Saluos etiam futuros eos omnes qui fide nomen eius inuocaturi sint, & hunc Messiam plenum gratia & ueritate, unctum à Domino oleo lætitiæ præ consortibus, mittendum à Deo Patre ut pauperibus euangelium prædicet, sanet contritos corde, captiuis annunciet remissionem & cæcis uisum, utq; in sanguine Testamenti liberet uinctos è lacu in quo aqua non est. Ac ne pijs deesset ad uiuum depicta Messiæ uenturi imago, non modo personam illius passim in suis scriptis descripserunt, sed etiam officium eius Sacerdotale in Sacerdotum historia, Regiam dignitatem in Iudicum & Regum libris, ac Propheticum munus in Prophetarum oraculis, typis pulcherrimis, ὥσπερ ἐν κατόπτρῳ fidelibus spectandum exhibuerunt.

Porrò Euangeliographi θεόπνευστοι, euidentissimè demonstrant, D. Iesum Nazarenum, uerum Deum & hominem esse, eumq; uirum exhibitum à Deo erga fideles omnes uirtutibus & prodigijs, & signis quæ per illum fecit Deus, definito consilio & præscientia Dei traditum per manus iniquorum crucifixum propter peccata nostra & resuscitatum propter iustificationem nostram, ascendisse in altum, & consedisse in cœlis, & inde uenturum ad iudicandum uiuos & mortuos. Deum esse ea ratione probant, ut non affingant ei creatam gratuitamq; diuinitatem, sed ut τὸν λόγον cum æterno Patre ἀΐδιον, ἀπέραντον, ἀπερίγραπτον, omnipotentem, conditorẽ & conseruatorem cœli & terræ, Patri & Spiritui sancto ὁμοούσιον, non ὁμοιούσιον aut ἑτερούσιον, esse statuant. Hominem autem, seu naturam humanam (ita enim loqui præstat, ne uidear duas perso-

nas statuere in Christo) tradunt corpore & animo intelligenti & immortali, constare, cui inestimabilis quidem ex hypostatica cum Filio Dei unione, gloria, maiestas & dignitas accesserit, quæ tamen proprietates illas peculiares naturæ humanæ nequaquam ei ademit, nec ut nobis ὁμοούσιος non esset effecit. Est enim & erit in perpetuum filius hominis, qui suum in tempore ortū habuit, & quam habet μεγαλειότητα, eam non à seipso, sed ab æterno τῷ λόγῳ, à quo in unitatē personæ assumta est humana natura, accepit, ac fratribus per omnia similis, peccato excepto) caro erit de carne eorum & os ex ossibus eorum. Eius etiam beneficio conformia fient electorum corpora, ipsius glorioso corpori. Vnionem autem duarum naturarum admodū sobriè describunt, ut intelligamus duarum naturarum diuinæ inquam τοῦ λόγου & humanæ, personalem perpetuamq́, & indissolubilem, unionem & coniunctionem esse, quæ unam personam constituat, & ut per communicationem τῶν ἰδιωμάτων, de Persona ea prædicētur, quæ alioqui alteri è duabus naturis propria sunt, efficit. Inde tanta maiestas humanæ naturæ in Christo accessit, ut postea quā ea in personæ unitatem assumta est à Filio Dei, etiamsi suas proprietates non amisit, tamen sine ea λόγος nihil agat, eaq́, re nostram erga illum fiduciam nō mediocriter alat & confirmet. Nec ullum locum, Apostoli de Hypostatica unione diuinæ & humanæ in Christo naturæ, disserentes reliquerunt, commentis uel de συγχύσει naturarum, quæ ex confusione proprietatum nascitur, cum eas accuratè discernere oporteat: uel de διαιρέσει naturarum quæ duas Personas constituit, cum pro ἑνώσει, παράστασις substituitur. Agnoscunt enim & prædicant Apostoli, Dominum Iesum Christum, Dei filium, qui sit ἀμήτωρ: Virginis θεοτόκου filium qui sit ἀπάτωρ, ἀγενεαλόγητος, neq́, initium neq́, finem dierum habens, & quidem in una persona, quæ non sit quiddam tertium, quod neq́, Deus sit neq́, homo, nec quiddam duabus personis constans. Iam uerò quæcunq́, de Messiæ officio & beneficijs Prophetæ tradiderunt, ea omnia D. Iesu competere, ab ipso impleta & præstita esse, Euangelistæ probant. Sacerdotio enim defunctum demonstrant, cum non tantum preces, sed etiam semetipsum, agnum uidelicet immaculatum qui mundi peccata tollit, pro nobis Patri obtulisse, factum peccatum ut nos iustos faceret, unica oblatione consecrauisse sanctificandos in in perpetuum, in cœlos ascendisse & ad dextram æterni Patris consedisse, sanctorum administratorem & ueri Tabernaculi esse semper uiuere ut tanquam Archipontifex pius & impollutus pro nobis intercedat, probant & omnia Sacerdotis προσχήματα illi tribuunt. Regem iustitia ipso facto D. Iesum sese declarauisse, ex eo, & rectè quidem colligunt, quòd cum Regna huius mundi eorumq́, administrationem, tanquam à suo instituto alienam, nō admitteret, sed detrectaret: Iusticiæ tamen, pacisq́, & gaudij (quibus rebus spirituale ipsius regnum constat) omnibus suis fidelibus auctor unicus extitit, Satanæ tyrānidem & opera destruxit, & à se redemtos, libertateq́, donatos, transtulit in Regnum lucis, uerbi sui sceptro moderatus est, ipsosq́, saluos factos cohæredes suos in cœlis, esse uoluit. Prophetam & uoluntatis diuinæ internuncium ad eoq́, ἀπόστολον τῆς ὁμολογίας eundem D. Iesum esse profitentur, cum affirmant, à nemine Deum (qui lucem inaccessam inhabitat) esse uisum, Filium autem unigenitum qui est in sinu Patris, enarrauisse nobis arcanum & à seculis absconditum, de restitutione & reconciliatione humani generis cum Deo, μυστήριον: Neminem etiam nouisse Patrem & filium, nisi cui Filius sese patefaciat: Christum etiam esse iustitiæ Solem, qui oriens ex alto, radios lucis & sapientia sua spargat in corda electorum, & ea illuminet & uiuificet beata sui cognitione, in qua reposita sit uita æterna.

Ex his quæ διὰ βραχέων (summis rerum capitibus annotatis uerius quàm descriptis) attigi, Apostoli colligunt, Iesum Nazarenum esse Christum, nec in alio salutem esse, nec aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo nos oporteat saluos fieri. Ad hunc scopum omnes suas conciones & disputationes direxere Apostoli, quia rei Christianæ & restitutionis nostræ summam in eo positam esse uouerant, sicut hæc eorum dicta testantur: Tu es, inquit Petrus & suo & collegarum nomine, Christus ille, filius Dei uiuentis. Matth 16. Scrutamini Scripturas: quia uos uidemini uobis in ipsis uitam æternam habere: & illæ sunt quæ testificantur de me. Ioan. 5. Nónne hæc oportuit pati Christum, & intrare in gloriam suam? Et exorsus à Mose & omnibus Prophetis, interpretabatur in omnibus Scripturis, quæ de ipso erant. Luc. 24. Et Paulus recens ad fidem in Christum conuersus, prædicabat quod Iesus esset Christus Dei filius. Act. 9. Idem complexionis huius uniam πρᾶξιν his uerbis indicauit: Quoniam scimus non iustificari hominem ex operibus

legis

legis, nisi per fidem Iesu Christi: & nos in Christum Iesum credidimus, ut iustificaremur ex fide Christi, & non ex operibus legis: propterea quòd non iustificabitur ex operibus legis omnis caro. Gal. 2. Qui hanc utriusq. Testamenti σύνοψιν, attentè expendunt, ac in numerato habent illustria scripturæ testimonia, quibus κεφάλαια illa de duab. Naturis in una Christi persona, deq. meritis & officio Christi, demonstrantur, facilè refutabunt, monstra opinionum absurdarum, quæ mendacij spiritu dictante, fanatici homines omnibus ætatibus ad obscurandam piam de Christo doctrinam, professi sunt.

Quæ sit non tantum mea, sed etiam Apostolorum doctrina, de Restituendis in integrum hominibus electis, & de Restitutionis auctore D. Iesu Christo, piè & breuiter me exposuisse confido: superest, ut de Ordine & gradibus nostræ restitutionis, ac postremò de eiusdem ministerio & dispensatione, quæ Apostoli tradiderunt, paucis & ex eorum sententia, quædam addam. Apostolus Petrus in eo, quod supra à me adductum est testimonio, non obscurè monet, Restitutionem humani generis suo tempore ita perficiendam, ut qui hic spe salui sunt, perq. speculum & in ænigmate Deum uident, suo tempore reipsa salui, Deum facie ad faciem intueantur. Vnde colligo τὴν ἀποκατάστασιν hominum sua habuisse rudimenta & exordia, cum Deus decerneret quosdã esse restituẽdos & reconciliandos, accessisse deinde quandam ueluti τὴν παρασκευὴν καὶ ἴασιν, cũ Filius Dei sanare inciperet genus humanum, olim uerò accessurum restitutionis & beatitudinis complementum, quando Deus erit omnia in omnibus. Huc faciũt Pauli Apostoli uerba, Rom. 8. quæ seriem operum Dei in Restitutione humani generis, pulchrè indicant: Quos, inquit Paulus, Deus præsciuerat, eosdem & præfiniuit conformes imaginis filij sui, ut ipse sit primogenitus inter multos fratres. Porrò quos prædefinierat, eosdem & uocauit, & quos uocauit, eosdem & iustificauit: & quos iustificauit, hos & glorificauit. Quid de singulis statuendum uideatur, perstringam breuiter. Primus Restitutionis nostræ gradus, πρόγνωσις, Præscientia dicitur, qua Deus nouit qui sint sui & quos in numero suorum habere nolit. Vt enim opulentus aliquis Paterfamiliâs nouit quænam domi suæ habeat aurea & argentea uasa, & à ligneis & testaceis ea discernit: & bonus Pastor oues suas cognoscit & ab ouibus hædos seiungit, & quo omnia sua pecora loco habenda sint nouit accuratissimè: ita Deus ab æterno præsciuit uasa honoris & uasa ignominiæ, electos & reprobos. Nouerat Paulum σκεῦος ἐκλογῆς futurum, ac per eius os alios quoq. electos se nouisse testatum fecit hisce uerbis: Solidum Dei fundamentum stat, habens signaculum hoc: Nouit Deus qui sint sui: &, Discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Christi. Etsi autem alibi negat se nouisse hypocritas, illo tamen dicto monet, eos quos pro suis non habet, cognitione sua dignos non haberi, cum alioqui Deo uniuersi homines & omnia dicta & facta eorum sint nota, γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, ut Apostolus loquitur. Hinc manifestum fit, omnium eorum quæ mortalium generi eueniunt, Deum probè conscium esse, ac nequaquam inscio Deo, & casu fortuito quicquam eorum, quæ uel salutem uel exitium homini adferunt, contingere. Proximus gradus est προορισμός. Quod enim Deus, suo tempore facturus est, id pro iusticia, misericordia & sapientia sua immensa, disponit & prædefinit. Cum uniuersa propter semetipsum condiderit, etiam impium ad diem malum: de singulis, quod ipsi uisum est, statuit, sic tamen ut cum nemini quicquam debeat, neminem etiam ulla afficiat iniuria. Exemplum eius rei admodum illustre Paulus, de duobus fratribus, Iacobo & Esau disputãs, proponit, Rom. 9. Nondum enim natis (pueris) cum neq. boni quippiam fecissent, neq. mali (ut secundum electionem propositum Dei maneret:) Non ex operibus, sed ex uocante dictum est illi: Maior seruiet minori. Sicut scriptum est: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Neq. uerò est cur quisquam queratur, æqualibus inæqualia contingere, ac proinde προσωποληψίαν apud Deum locum habere, cum Deo tot modis de genere humano benè merito, & nihil cuiquam debenti, saluum perpetuò illud ius maneat: Miserebor cuiuscunq. misereor, & commiserabor quemcunq. misereor. Cui uult, miseretur: quem autem uult indurat. Hæc igitur Dei præfinitio, ut facit ne quis nisi Deo uolente saluus fiat: ita quatenus fidei nostræ τῇ καυχήσει, (quæ ex eo nascitur, quod ἀμεταμέλητα esse Dei de salute nostra decreta, statuimus) seruit, consideranda erit, sic tamen ut à periculosis quæstionibus abstineamus, ne dum τῇ ὑψηλοφροσύνῃ delectamur, pœnas demus audaciæ.

Præfinitionem sequitur κλῆσις uocatio, qua Deus per uerbi ministerium, præcipuè autem per Spiritum sanctum habitantem in cordibus fidelium, inuitat & uocat, eos quos sibi in peculium segregare dignatus est, ut se trahi à Patre intelligant. Loquor in specie de Electorum uocatione peculiari, non de illa uniuersali, secundum quam multi sunt uocati, pauci uerò electi. Ad nuptias Filij sui: Deus Pater electos suos uocauit, quotquot uixerunt ab orbe condito, ac ueste nuptiali in lauacro regenerationis & renouationis indutos, epulis mysticis, hoc est, uera Christi communione per fidem uti & frui uoluit. Vocatio hæc de antegressis gradibus fideles certos facit, sicut docet Paulus cum ait: Quos præfiniuit, eos & uocauit. Δικαίωσις uocationem subsequitur. Quos enim Domino ad sortem sanctorum in lumine uocare uisum est, ijs non modo peccata condonat & tegit, sed etiam fide ad iusticiam, gratis (si omnia ipsorum merita spectes) imputata, propter Christum, liberos à maledictione legis pronunciat, iusq́ filiorum Dei illis largitur, ac Spiritum sanctum arrhabonem omnium illorum beneficiorũ ac hæreditatis eorum, constituit. Ergo, qui iustificat impium, Deus est: qui δικαίωσιν nobis promeruit, Christus Iesus: qui de ea nos certos facit, Spiritus sanctus: & quibus dedit Dominus ut à peccatis resipiscentes, in Iesum Christum crucifixum crederent, ij fide ad iusticiam imputata, gratis, sine operibus legis iustificantur. Rectè etiam de hac re Origenes (qui in alijs locis non paulò aliter loquitur, ut demireris tantum hominem, qui Apostolorum scripta perpetuò in manu habuit, sibi non usquequaq; constitisse) alicubi dicit: Nec fides sine sanguine Christi iustificat, nec sanguis Christi sine fide, &c. Fides enim non quia eximia uirtus est, sed quia in Christum respiciens, eius meritis nititur, & in Christo acquiescit, iustificare dicitur.

Postremus restitutionis nostræ gradus est δόξα. Totũ hominẽ gloria et honore maximo exornabit Deus. Sublata enim uanitate, (sub qua hic ingemiscimus) morteq́ abolita corporib. electorũ incorruptibilitatem, gloriam, potentiam dabit Dominus. Carnis aduersus Spiritum tum lucta nulla erit: Animæ eorundem sapientia, leticia, uita, conspectu Dei rerumq; cœlestium fruipatietur. Lachrymas ab oculis omnium absterget, & quæ oculus nõ uidit, auris non audiuit, & quæ in cor hominis non ascenderũt, ea omnia à se præparata dabit Dominus se diligentibus, & ut plurima paucis perstringam, Deus erit omnia in omnibus, & nos Angelorum instar erimus & in conspectu Domini stabimus in æternum. Hæc quicunq; alta mente reposita & probè meditata habent, non mouentur deliramentis ac τῇ σοφιστομανίᾳ eorum, qui non in Deo eiusq́ misericordia & bonitate, sed in homine ac uiribus meritisq́ eius, restitutionis & salutis æternæ principia quærunt & constituunt. Si enim, ut uerè Paulus inquit, nõ est τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος θεοῦ, quis non uideat, ea uniuersa, quæcunq; crucis Christi hostes, pro tuenda carnis iusticia & fiducia, operumq́ iustificatione omnibus ætatibus (neq; enim nostra tantum ætate de ea re controuertitur) excogitauerunt & plausibiliter tradiderunt, non falsa tantum sed etiam perniciosa esse? Neq; uerò est cur quisquam ogganniat, studium bonorum operum extingui, licentiam peccandi inuehi, hac Paulina de prædestinatione & iustificatione doctrina. Non enim qui in Dei τῇ εὐδοκίᾳ salutis causam statuit, fidei obedientiam tollit. Paulus alibi disertè ait: ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ πρὸ καταβολῆς κόσμου, εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους κατενώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ. Vt igitur electio non tollit iustificationem, ita hæc sanctificationem studiumq́ bonorum operum nequaquam aufert. Facit huc quod de Saluandis Christus pronunciauit: Si quis uult post me uenire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me. Seipsos abnegant, qui desperãt de uniuersa carnis iusticia, ac neglecta τῇ σωματικῇ γυμνασίᾳ, in sola Dei misericordia Christiq́ meritis fide acquiescunt, interim ueræ pietatis (quæ ut ad omnia utilis est, sic promissiones habet huius & æternæ uitæ) studiosissimi. Tollunt crucem, qui in aduersis lætantur se conformes fieri imaginis filij Dei, propterea quòd scriptum esse meminerint: Certus sermo: nam si commortui sumus & conuiuemus: si sufferimus & conregnabimus. Sequuntur Christum, quibus illud Domini Iesu cordi est: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego refocillabo uos. Tollite iugũ meum super uos, & discite à me: quòd mitis sim & humilis corde, & inuenietis requiẽ animabus uestris. Atq; hi sunt pauperes spiritu, hi uerè esuriũt & sitiunt iusticiam, hi misericordes, mundo corde & εἰρηνοποιοὶ sunt, quos D. Iesus beatos esse pronunciat, etiamsi caro & sanguis eosdem infelicissimos & mundi περικαθάρματα καὶ περίψηματα esse putet.

Restat

Restat postremum illud κεφάλαιον, de Restitutionis nostræ ministerio & dispensatione. Nō sine graui causa Apostolus Paulus, Noui Testamenti Ministros θεοῦ συνεργούς, Ecclesiā θεοῦ γεώργιον καὶ οἰκοδομὴν appellauit. Tametsi enim neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat: sed qui dat incrementum. Deus: non tamen fructu suo caret ministerium reconciliationis, cum per illud Deus ad se uocat & trahit eos, quos iam antea præordinauerat ipse ad uitam æternam. Adest Christus, uerus ille Medicus animarum nostrarum, ijs omnibus quos à Patre æterno curandos & sanandos suscepit, obligat eorum uulnera, manumq; medicam adhibet, dolores & languores, Iesaia teste, tollit, à Satanæ uinculis liberat, à morte æterna solus præseruat. Proinde ei uni beneficium restitutionis nostræ acceptum referre oportet. Vtitur quidem opera suorum administrorum, quos uult omnibus omnia fieri, ut plurimos Christo lucrifaciant, non tamē uult eos sibi successum fructumq; uēdicare, sed Domino, qui solus dat incrementum. Hos animarum Pastores & Medicos constituit, ac per eorum manus beneficia sua dispensat. Opera pretium autem fuerit ostendere eadem propè τῇ μεθόδῳ in curandis animabus ueros Theologos uti, qua Medicos in corporum morbis sanandis & depellendis uti uidemus. Extat enim illustre eius methodi exemplum in Epistola Pauli ad Romanos, cuius obseruatio usum maximum habet. Si quando ægrotū Medicus curandum suscepit, initiò τὴν αἰτιολογίαν accuratè perpēdit, morbi caussas inquirit, Sit'ne in causa instrumentum, an uerò intemperies, uel continui solutio? Vnum'ne è tribus istis, an uerò duo, uel omnia tria concurrant? Morbo enim eiusq; caussis deprehensis, remedia cōgruentia hominis ætati, temperamento, sexui, morbo adhibenda esse nouit. Eadē prorsus uia Theologus administer D. Iesu Christi, ingredietur, si quando ipsi animus ob peccati sensum æger curandus & consolādus est. Cum primus ad sanitatē ueluti gradus sit, nouisse malū eiusq; caussas; de his diligenter cogitabit ægrumq; de illis omnibus certiorem faciet. Docent autē S. Literæ caussam omnium eorum malorum καὶ συμπτωμάτων, quibus anima grauißimè laborare solet, esse peccatum illud atrocißimum, quod Primus homo perpetrauit, cū à Satana seductus, à Deo defecit, sibiq; & toti posteritati auctor fuit peccati & mortis, amissa iusticia originali & dotibus illis quas diuina beneficentia homini in prima creatione concesserat, sicut hæc Pauli uerba docent: Per unum hominem peccatum in mundum introijt, ac per peccatum mors: & sic in omnes homines mors peruasit, quatenus omnes peccauerunt. Rom. 5. Hinc illa malorum lerna, caligo mētis, contumacia cordis, auersio uoluntatis à Deo, lex membrorum, & quæ ex ea ortum ducunt mala animam perpetuò infestantia. Porrò cum morborū caussæ plerumq; in abstruso positæ delitescāt, ut non facilè deprehendi poßint, signa morbi in corpore suo se indicio prodentis, Medicus obseruat. Σημειωτικὴν Græci uocant hanc artis & industriæ medicæ partem. Vt cū ex inæquali & uariante arteriarum pulsu, Medicus colligit καρδιαλγίαν esse, qua ægrotus laboret. In animabus curandis, etiam hac sagaci obseruatione signorū quæ de animi ægritudine certiores faciat, opus est. Etenim cum homo instar cuiusdā Protei in omnes formas sese transmutare, & Chamæleonte mutabilior esse soleat, ut animi sui morbū peruerso quodam artificio dißimulet, Theologus ex legis mēbrorum & mentis τῇ διαφωνίᾳ, ex seruitute arbitrij, & ex uiriū quæ sunt in homine τῇ ἀταξίᾳ, uelut quibusdā non fallentibus τεκμηρίοις, colliget non esse uulgare malū quo animus laboret. Signorum obseruationem παθολογία consequitur, quæ Morbi uires, incrementa & συμπτώματα grauiora (quæ, nisi principijs Medicus obstet, accedere, & exitium homini adferre possent,) prudenter colligit. Vt si Medicus de Febri curāda laboranti, eā & quæ facta est, & quæ futura esset, diligēter expenderet. Theologo tractāda sunt τὰ παθολογικά, cū de peccato quod nascentes nobiscū adferimus oēs, et de operib. carnis, quæ ex illo uelut quodā fonte promanāt, æger animus cōmonefaciēdus & cōuincēdus erit. Testatur Paulus oēs homines esse natura filios iræ, mortuos esse delictis & peccatis, facere quæ carni & mēti arridet. Hæc aūt mala ingētia sunt, quæ faciūt, ut qui in his ad finē usq; perseuerāt, extranei sint à testamētis ꝓmißionis, spē nō habeāt, Deo careāt in mūdo, uiuātq; secūdū seculū mūdi huius, iuxta principē eius est potestas aeris, donec ab soluta huius uita τῇ περιόδῳ, in exteriores tenebras abijciātur, ubi est fletus et stridor dentiū. De his docēdi sunt homines, ut suorū peccatorū sensu metuq; supplicij æterni cōpulsi, & fiducia diuinæ misericordiæ moti, dēt operā ut uocationē & electionē suā firmā faciāt, et ut immaculati et incōtaminati à Deo reperiātur in pace. Proxima deinde est θεραπευτική, quæ Methodica curatiōe

malam corporis διάθεσιν emendare, morbum & eius principia depellere, & sanitatem reducere, satagit. Quantis beneficiis Medicina humanum genus afficiat, uel hac eius pars docet. Quaecunque enim corpus debilitare, uigorem sensuum eneruare, praematurum senium accersere, mortem praeproperam inferre solent, ea omnia Medicina studio incredibili peruestigat, deprehendit, depellit. Rursus quae uel corporis uires augent & conseruant, alacritatem animi sensuumque fouent, uitam prorogant, illa uniuersa pulcherrima & utilissima ars, praescribit. Naturae parturientis opes uniuersas scrutatur, plantarum, stirpium, fructuum, aromatum uires & usum peruestigat, ut homini periclitanti de sua incolumitate & uita subueniat. Rationem habet totius fabricae humani corporis, & singularum eius partium, quas non modo pulchrè nouit & describit, sed etiam singulari industria & remediis conseruat incolumes. Nec sacra Theologia in curanda animae aegritudine, sua τῇ θεραπευτικῇ facultate destituitur. Vulneribus enim à Satana inflictis, primum acria pharmaca & emplastra adhibet, arguit & remouet peccati pus & saniem, dum legem peccata accusantem & omnes homines conuincentem, τὸ ἀκριβοδίκαιον exigentem, inculcat & eius obseruationem requirit: deinde dulcia & lenia remedia adiungit, dum promulgato Euangelio, ἐπιείκειαν & gratuitam per fidem in Christum peccatorum remissionem, iis pollicetur qui de se suisque uiribus desperant, & in Christi solius cruce confidunt & gloriantur. Quod igitur Medico est θεραπευτική, id Theologo est δικαίωσις. Haec utrumque complectitur, Remissionem peccatorum, quae inter caussas ὧν οὐκ ἄνευ in negocio iustificationis locum habet, & imputationem iusticiae Christi. Iustificationem pax cum Deo, παῤῥησία accedendi ad Deum iam τὴν πρόσοδον fidelibus suis, spes, tollerantia in aduersis & alii effectus consequuntur, sicut Paulus docet Rom. 4. 5.

Postrema est διαιτητική. Quos enim Deo manum, artem & remedia, benedictione sua prosperante incolumitati pristinae restituere Medici, eisdem δίαιταν hoc est uictus rationem quandam praescribunt. Placet illis egregium Senis nostri Hippocratis dictum: ἡ τροφὴ φάρμακον, ἄριστον. Ideo in uictus ratione, requirunt modum & leges cibi & potus, ut iusta (quemadmodum uulgò loquuntur) quantitate & qualitate sumtus cibus & potus ualetudini seruiat, uires corporis augeat & confirmet, naturae propulsanti sibi inimica, opem ferat uiresque subministret. Addunt προφυλακτικά, ut ei malo cui hominem obnoxium esse uident, maturè obuiam pergant, principiis medeantur. Requirunt etiam moderata corporis exercitia, quod ut cibus carni & arteriis, ita labor articulis & neruis, plurimum conducat, ἀγυμνασία multorum malorũ in corpore humano causa existat. Saluberrima esse dictitãt haec tria, τροφῆς ἀκορίην, πόνων ἀοκνίην καὶ σπέρματος ὁσίης συντήρησιν. Denique Aeris, somni, affectuum, rationem habendam docent. Eodem modo Animarum Medici, de uictu animabus congruente, (non qui cum subministrent, sed qui à Christo Iesu fide petendũ & accipiendũ, moneant) laborant. Norunt cibo potuque spirituali animas, non minus opus habere quàm corpora cibo terreno. Ideo κοινωνίαν corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, ad uiuificandas animas necessariam esse, & ea frui eos qui Christum uident & audiunt, hoc est in eum credunt, attestantur. Communem nobis esse hunc animae cibum cum omnibus fidelibus quotquot omnibus retrò actis seculis uixere, ex his Pauli Apostoli de Patribus loquentis uerbis liquet: Et omnes eandem escam spiritualem comedebant: & omnes eundem potum spiritualem bibebant: bibebant enim de spirituali, quae illos comitabatur, Petra: Petra uerò fuit Christus. Vt enim aspersione sanguinis sui, in lauacro τῆς παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως emundat nos Dominus & Pontifex Iesus Christus à peccatis omnibus, ut sancti simus coram Deo, purasque manus ad eum attollamus precaturi: sic in mystico suo epulo, quo excipit Christus fideles suos, animas pane qui de caelo descendit & uitam dat hominibus ad aeternam uitam pascit & uiuificat. Praeterea τὰ προφυλακτικὰ Medici isti petenda esse docent, ex Praedestinationis diuinae Regnique Christi, sobria meditatione. Etsi enim iustus in die septies cadit, & metus lapsuum peccatorumque quibus non rarò praeoccupantur fideles, non mediocriter animum de sua salute solicitum mouet: tamen cum decreta Dei de suorum salute sint ἀμεταμέλητα, non est cur ii qui alioquin de uocatione sua certi sunt, metuant ne abiiciantur. Nam quos semel antequam mundi fundamenta iacerentur in peculium sibi selegit Dominus, ac postea è tenebrarum tyrannide in regnum lucis transtulit, eos nunquam abiiciet

is qui

is qui non est ut filius hominis qui mutat sententiam. Harum rerum consideratio erigit & confirmat animos hominum piorum, ut sic in dilecto & unigenito filio Iesu Christo, eidem Deo Patri dilectos, & regenitos in spem uiuam (per resurrectionem Christi ex mortuis,) in hæreditatem immortalem & incontaminabilem uirtuteq. Dei custodiri per fidem ad salutem, certò statuant. Exercitia ueræ pietatis, uelut quædam προγυμνάσματα cultus Dei, exigunt. Etsi autem σωματικὴ γυμνασία suas laudes & usum habet, tamen cum Paulo teste si cum τῇ εὐσεβείᾳ conferatur paululum habeat utilitatis, pietatis uerò studium, ad omnia utile sit & promissiones habeat huius & æternæ uitæ, meritò illi anteponitur. Vt enim charitas, qua Deum & proximum nos prosequi oportet, ex puro corde, conscientia bona & fide non ficta proficiscatur, pietas postulat. Hæc in rebus secundis, moderationem & humilitatem: in aduersis, ἀνεξικακίαν & spem: in uita huius militia, ingem carnis mortificationem & spiritus uiuificationem, deniq. bonam militiam, fidem & bonam conscientiam, requirit. In his exercitijs fidei, spei & charitatis, hominis Christiani uita consistit. Istarum rerum dispensatio, sic est ministris Christi tribuenda, ut laus omnis redeat ad auctorem Christum, qui per spiritum sanctum in Electis operatur ἐν ἡμῖν καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν, ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας, ut Paulus docet. Non enim ministri sunt, qui loquuntur, sed spiritus Patris qui est in eis. Nec qui plantat aliquid est, neq. qui rigat, sed qui dat incrementum, Deus. Hic unus facit ut ministerium externum, interno uelut ancilletur, suoq. fructu & honore non destituatur. Atque hæc sunt, quæ de Restitutione humani generis, ex sententia Apostolorum & prophetarum, in principio lucubrationum Origenis, annotare uisum est, ut Candidatis Sacrarum Literarum qui fortè Origenis libros lecturi sunt hortator essem, ne sine iudicio & delectu dogmata quædam quæ in istis libris fortè occurrent, uelut ἀξιόπιστα amplectantur, sed ut τῇ δοκιμασίᾳ adhibita bona & uera à falsis & ociosis discernant. Non enim cuius spiritui credendum, sed ei tantum qui ea quæ fidei analoga sunt, tradit, & omnia ad nominis diuini sanctificationem & ædificationem Ecclesiæ refert. Constitueram autem breues ὑποθέσεις singulis libris Origenis præfigere, ut de scopo, œconomia & utilitate scriptorum commonefacerem legentes, sed & temporis angustia & Ecclesiasticæ quædam occupationes, & præli Typographici (cui omnis mora longa esse consueuit) festinatio, fecerunt ut illis prætermissis, τῇ ἀποσημειώσει & enumeratione locorum Theologicorum uelut exerto digito demonstrarem, quid in lucubrationibus istis obseruatione singulari dignum uideretur. Speraui etiam futurum, ut unà cum hisce libris φιλοκαλία Origenis, nondum edita, nunc primum Latina ciuitate donata prodiret in lucem. Verum eam industria interpretis egregiè perpolitam, suo tempore in uulgus dabunt Typographi.

Tuo autem celeberrimo nomini, Clarissime D. Doctor Eraste, uniuersa quæ quidem extant Origenis Adamantij Opera, inscribenda & dedicanda esse censui, non tantum eam ob caussam, ut publicum aliquod μνημόσυνον nostræ in Domino Iesu Christo coniunctionis extaret, sed etiam ut tibi eius uiri lucubrationes offerrem, qui multis seculis grauissimam Criticorum quorundam censuram sustinuit. Etsi autem de hominis defuncti uita & doctrina dicta ἐπιγονόλια, apud cordatos homines suspecta esse consueuit: tamen cum ob immodicum allegoriarum studium, uersionum etiam Ruffinianarum incommoda, & dogmata quædam peregrina, Origenes malè apud quosdam audiat, opus habere uidebatur eo patrono, qui non modo excellente eruditione cũ uera pietate coniuncta instructus esset, sed etiã cũ iudicio scripta illius perlegere, & uera à falsis sapienter discernere posset. Te igitur etiam atque etiam orandum & exorandum esse iudicabã, ut ORIGENIS opera studioq. nostro recogniti, ἐπαγωνιστὴν posthac ageres & quæ iuxta perpetuam fidei regulam ab illo tradita sunt, ea qua soles dexteritate & constantia defenderes aduersus obtrectatores. Noram te pro tua pietate & prudentia, intelligere, artis Medicæ professionem, tibi Christiano homini nequaquam impedimento esse, quo minus, quod facis, de cœlestis doctrinæ professione & assertione (quæ omnibus qui ueræ religionis studio afficiuntur, Christoq. nomina sua dederunt, cordi esse debet) seriò tibi quoque egregijs Spiritus sancti donis ad eam rem instructo laborandum esse statueres. Itaque Origenem tibi offerre uisum est, ut aduersus sinistrum fatum, patronum & defensorem eum haberet, cuius auctoritas sufficeret ad depellandam iniquam censuram & præiudicia æmulorum, & cuius

candor

candor Origenis neuos, (qui ἀνθρωπίνως ingeniosissimo homini aspersi uideri possunt) citra contumeliam Deo omnium iudici diiudicandos, relicturus ac quæ piè & utiliter ab Origene tradita sunt indicaturus, uideretur. Quod si, ut spero, ea qua uniuersa pia & erudita uetustatis scripta soles benignitate, Origenem quoq; nostrum exceperis, rem facies te dignam & mihi longè gratissimam. Incolumem te seruet Dominus noster Iesus Christus.

Scripsi ἐν τῇ ἐσχατιᾷ Rœtelæ Marchicorum Postridie Calendas Septembris. Anno M D LXXI.

REVEREN-

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRI EIDEMQVE ILLVSTRISS. PRINCIPI, DOMINO Hermanno, sanctæ Colonien. ecclesiæ Archiepiscopo, sacri Ro. Imperij per Italiam Archicancellario, principi Electori, Vuestphaliæ & Angariæ duci legatoq; nato, ac Padelbornen. ecclesiæ administratori, Beatus Rhenanus

S. D.



RIGENEM Adamantium quanti fecerit antiquitas, Reuerendissime præsul & idem illustrissime princeps, nemini potest obscurũ esse, duntaxat qui in ueterum Theologorum libris sit non oscitanter uersatus. Nam hunc non ueretur D. Hieronymus magistrum ecclesiarum post apostolos appellare, eius acutissimum ingenium subinde prædicans, ut qui cunctos ante se diuinarum literarum interpretes longè uicerit. Et D. Aurelius Augustinus huius scripta cupit in linguam uerti Latinam, nimirũ perbelle cognitum habens quàm sit in tractandis scripturis supra modum felix. Iam Victorinus ac Hilarius Pictauorum episcopus luculenti sanè orthodoxæ pietatis propugnatores, integras ex illo paginas in suos commentarios autore D. Hieronymo transtulerunt. Sed quis ex ueteribus qui post Origenem uixere, non insigniter in l[illegible] ab eodem est adiutus? quippe hic scriptor quum quòd ingenio perspicacissimo & optimis disciplinis omnifariam excultio præditus fuit, tum quòd improbo studio sacra monumenta inuigilauit, primus quasi glaciem scidit iuxta prouerbium, in enarrandis scripturis diuinis. Quæ uerò laus quamq; copiosa debeatur primis quibusq; rerum optimarum autoribus, nemini ambiguum est. Si enim Liuio Andronico ac Q. Ennio laudi tribuitur, quòd apud Latinos Græcorum imitatione primi carmen iunxerint, si Lælio Lanuuino Seruioq; Clodio, quòd grammaticam olim instruxerint, auxerintq;: quibus præconijs efferendus Origenes, non rei prophanæ, sed planè diuinæ primus inuentor, uiam uidelicet ostendens, qua sacrosanctorum uoluminum abditi sensus eruerentur. Nec uerò solent prima quæq; experimenta ab omni parte semper esse felicia, omnisq; culpæ expertia. quod Origeni quoq; euenisse haud penitus negari potest sed ueniam meretur antiquitas, si rectius sentientibus obsequenter auscultet. Proinde candidissimus ille nobilium ingeniorum fautor D. Hieronymus ad Pammachium & Oceanum, Origeni prudenter patrocinans Horatianum illud scitè usurpat,

Quandoq; bonus dormitat Homerus.
Verum operi longo fas est obrepere somnum.

Antiqui quanti fecerint Origenem.

Iam huius uetustissimi scriptoris lucubrationes ex innumeris quæ extabant olim proh dolor pauculas reliquas, summæ eruditionis ac iudicij uir acerrimi DES. ERASMVS ROTERODAMVS non sine causa post D. Hieronymi, Cypriani, Hilarij, Irenæi atq; Augustini scripta à se recognita, nouissimè castigandas sumpsit in manus. nonnunquam enim in finem optima reseruantur. Quis porrò liber à mendis purus hodie? quis autor ab impostoribus non contaminatus? Itaq; quod in alijs scriptoribus hactenus felicissimè præstitit Erasmus, idem in Origene magna diligentia ac admirabili iudicio fecit, nihil omittens quod ad illustrandum tam eximium sacrarum literarum interpretem pertineret: hoc est uitam illius in Epitomen redegit: de doctrina, libris eius, deq; ratione docendi, phrasi, artificio, ordineq; quem sequitur, lectorem in operis uestibulo monuit. Tum γνήσια ac germana à nothis adulterinisq; secreuit, adiunctis censuris, primum de homilijs in Genesim, in Leuiticum, Iesu Naue, deinde de commentarijs in Iob, in tres Psalmos, homilijs in Canticum canticorum, uisione Esaiæ, commentarijs in Matthæum, in Lucam, homilijs in diuersos, commentarija in epistolam ad Romanos denique de his quæ desiderantur annexa annotatione. Sola in librum aduersus Celsum philosophum censura deest, ut & coronis contra tanti doctoris calumnias istis omnibus adijcienda, quam dolendum est ab illo conscriptam non fuisse. siquidem uir incomparabilis eruditionis & in lectione ueterum theologorum longè exercitatissimus, pro indicibili iudicio suo hoc argumentum egregiè tractaturus erat, si per fata licuisset, quæ nobis hanc utilissimam appendicem inuiderũt, uel ob id optandam magis quòd Apologeticus Eusebij pro Origene iam olim abolitus est, cuius mentionem facit D. Hieronymus. Hunc laborem semper in animo habuit

Erasmus Origenis lucubrationes recognouit.

Hermanni Archiepiscopi Coloniensis encomium.

tuæ celsitudini inscribere, perspectũ habẽs quibusnam dotibus uerè regijs explendescas. quis enim ignorat quum tantus sis princeps, nihil te habere fastus, nihil ambitionis, nihil supercilij, sed è diuerso comem esse, humanum erga omneis, in subditos clementem, benignum ac liberalem in tenueis, studiorum fautorem, studiosorum etiam Mæcœnatem? Hic taceri non debet illustrium à Vueda Comitum familia antiquissima, quæ quum innumeros quondam heroas, tum te nobis protulit. Nec tu solus ex hac gente ad episcopale fastigium peruenisti: adeo principum etiam ferax est: quam non præclara modò nobilitate, sed & ditione cumulatiorem auctioremq; reddit uetustissima dominorũ à Ronckel & Isenberg progenies. At in primis commemorandum uenit indignum sanè quod non ad omnium bonorum etiam posteritatis noticiam perducatur, quòd tua celsitudo pro orthodoxa religione asserenda, pro salute Reipub. Germanicæ, pro consolatione bonorum, tam strenuam operam nauauit in expugnandis Anabaptistis qui Monasteriensem urbem occuparant, quo hominum genere nihil insanius, nihil pestilentius, nihil exitialius hic orbis uidit unquam. Fateor principes & ciuitates imperij tandem tulisse suppetias, sed quid futurum erat ubiq; latitantibus, & ad spem erectis huius abominabilis sectæ complicibus, nisi perpetua tot mensium obsidione cinctum fuisset oppidum? ad quam rem erat opus sumptu, cuius magnam partem tuum ærarium suppeditauit. Intererat autem totius Germaniæ, imò orbis Christiani, hanc excetram esse deletam. quæ uictoria post Deum Opt. Max. tibi non minima ex parte debetur, cuius opera ad hanc peruentum est. debetur inclyto Coloniensis ecclesiæ collegio, cui hoc gratissimum fuit. Equidem Herculi non paulo facilius extitit hydram illam centicipitem conficere, quam fuit istam intestabilium nebulonum lernam expugnare, tot intus ac foris sese, factionibus subinde accrescentibus communientem. Hæc & alia quæ tua amplitudo dexterrimè gessit, haud ignorabat sagacissimus uir Erasmus Roterodamus: imo celebrandis uirtutibus tuis campum destinauerat præfationem in Origenis opera, qua tibi labores suos extremos nuncupare, ceu dicere cœperam, in animo habebat. Sed priusquam hoc faceret, morbus ualidissimus ei mortem accelerauit. Redierat Friburgo Brisgaudorum Basileam anno superiori, quum ut ecclesiastæ, siue operi De ratione concionandi typis Frobenianis edundo præsens adesset, ac partem restantem illic absolueret, nam deerat ad finem aliquid, tum ut ualetudinem aduersam qua Friburgi laborare cœperat, cœli mutatione discuteret. Neq; enim discessit quasi non rediturus, quum illic ut in ditione inuictissimi Romanorum, Hungariæ, Bohemiæq; regis FERDINANDI, qui uirum eius Reipub. primoribus per literas accuratè commendauerat, quum primùm illuc se conferret, lubentissimè uixerit, toto septennio non solum optimo cuiq; eius Academiæ charus, uerum etiam magistratibus ciuibusq; haud uulgariter amatus, atq; reuerendissimè cultus. Sed quum ab illustrissima Hungariæ regina MARIA ac aula Brabannica iterum ac iterum uocaretur misso pridem uiatico, cogitans ille de fide sua liberanda, qua reditum in inferiorem Germaniam certò fore non semel pollicitus, suppellectilem suam omnem Friburgo Basileam curauit auehendam, ut illinc in Brabantiam quum uisum esset, secundo Rheno nauigaret. Hoc molientem & æstatis tempore satis commodè habentem, articularis morbus, quo Friburgi conflictatus antè fuerat, sic hominem lecto sub autumnum rursus affixit, ut hunc ratò sit egressus, cubiculum semel tantum. Et tamen in tantis membrorum cruciatibus si quando uel minimum conquieuissent, nunquam scribere destitit. Testis est Commentariolus De puritate ecclesiæ, & hæc Origenis recognitio. Tandem uiribus paulatim deficientibus, mensem enim ferè integrum dysenteria laborauit, quum sentiret iam instare uitæ finem, extantibus ut semper, claris Christianæ patientiæ & animi religiosi documentis, quibus in Christum se spem omnem figere testabatur, assiduè clamans, ô Iesu, Misericordia, Domine libera me, Domine fac finem, Domine miserere mei, & Germanica lingua, Lieuer Got, hoc est, Chare Deus, quinto eidus Iulias sub mediam noctem uita functus est. Nec alias emisit uoces, ratione usus integra usq; ad supremum uitæ exitum. Impatientiam autem in soluendo naturæ debito ostendere, esse debet à Christiano prorsus alienum, quum mors piorum nihil sit nisi transitus ad uitam meliorem: & qui moriuntur, non moriantur, sed præcedant nos eòdem peruenire cupienteis, ut est apud Septimium Tertullianum. Paucis antè diebus quàm uita defungeretur, quum Bonifacius Amerbachius, Hieronymus Frobenius & Nicolaus Episcopius amici selectiores, illum officij gratia simul inuiserent, cubiculum ingressos trium amicorum ad consolandum Iob uenientium admonuit, ubinam scissæ uestes essent ac cineres capitibus inspergendi, quærens. Hoc autem anno se moriturum ante multos menses uaticinari solet, & triduo primum, deinde biduo mortem prædixit. Quam publicum sui desiderium reliquerit, testis fuit frequens ad supremò uisendum defuncti corpus concursus. Elatus est humeris studiosorum ad ædem cathedralem,

atq;

Historia de Erasmi morte.

atque ibi iuxta gradus quibus ad chorum (ut uocant) ascenditur in sinistro templi latere, ubi sacellum fuit D. Virgini sacrum, honorificè sepultus. Nam in pompa funebri non consul modò, sed etiam è senatoribus plerique disebantur, Academiæ professorum ac studiosorum aberat nemo. Fuit in uita quum in studiosos inopia pressos, tum in cæteros subsidio dignos, quoties occurrissent, admodum liberalis. Nec dissensit à consueta benignitate suprema hominis uoluntas. Testamentum enim condidit Romani Pontificis Clementis, Imperat. Cæs. Caroli August. ac magistratus Basiliensis diplomatibus munitus: in quo clarissimum uirum Bonifacium Amerbachium Iurecons. nominatum hæredem fideicommisso de bonis suis in pauperes ætate ualetudineue infirmos, in puellas nupturas ut harum pudicitiæ succurratur, in bonæ spei studiosos adulescentes, ac in quosuis huiusmodi dignos auxilio distribuendis collocandisque onerauit, adiunctis eidem duobus executoribus, Hieronymo Frobenio, Nicolaoque Episcopio. Quid hoc testamento sanctius esse potest, aut magis Christianum? Alij construendis ornandisue basilicis sua dicant, ERASMVS maluit in uiua Dei templa superanteis à morte facultates conferre. Legata porrò aliquot amicis coniunctioribus reliquit, ac hæredem ipsum certis quibusdam rebus τὸ τῆς χρηματικῆς δίκης τέταρτον, quam Trebellianicam Iureconsulti hodie appellant, non æquanimus iussit esse contentum, cui sanè uoluntas tanti uiri præceptoris & amici, omni iure est antiquior. Vixit ad septuagesimum annum, quem communem humanæ uitæ terminum regius propheta Dauid statuit, aut certè non multum est supergressus. nam de anno quo natus est apud Batauos nobis non constat, de die constat, qui fuit ad quintum calend. Nouembreis apostolis Simoni & Iudæ sacer. Apud Dauentriam primum posuit in literis tyrocinium utriusque linguæ rudimentis imbibitis sub Alexandro Hegio Vuestphalo, qui cum Rudolpho Agricola recens ex Italia reuerso, amicitiam contraxerat, & ab eodem græcè docebatur. nam huius literaturæ peritiam ille primus in Germaniam importauit. Terentij Comœdias puer non secus tenebat ac digitos suos. memoria namque fuit tenacissima, ingenio perspicacissimo. Exceptis rudimentis planè dici potest in literis αὐτοδίδακτος. nam quod in Italiam iam natu grandior profectus est post regij apud Anglos medici filios, archiepiscopi quoque S. Andreæ in Scotia qui tum Senis degebat, aliquandiu præceptor, nobilissimæ regionis uisendæ causa fecit, non ut professoribus operam illic daret. Neque enim Bononiæ quenquam publicè prælegentium audiuit, sed Pauli Bombasij qui sub Leone postea Romæ perijt, amicitia contentus, domi studijs suis inuigilabat, Adagiorum opus tum colligens quod paulo pòst Aldo Manutio dedit excudendum, quæ res fecit ut Venetias adiret: ubi Marco Musuro atque Scipione Carteromacho uiris doctissimis familiariter usus est, quos ambos non semel consuluit, si quia nodus incidisset, horum eruditionem ac candorem apud amicos commendare solitus. Hieronymo Alexandro Mottensi trium linguarum peritissimo, qui hodie Brundusinæ ecclesiæ Archiepiscopus præsidet, longè familiarius coniunctus fuit, utputa contubernali in ædibus Aldinis, qui scit me uera prodere. Præter hoc & Ambrosium, Nolanum medicum, ac Baptistam Egnatium ibidem amicos habuit. Romę postea Cardinalibus Raphaeli Reario atque Ioan. Medicæ qui mox Iulio II. P. M. successit Leonis Decimi uocabulum nactus, gratissimus fuit. Docuit Louanij, Cantabrigiæ in Anglia, Lutetiæ etiam priuatim, ubi Theologiæ dedit iuuenis operam. Pileum deinde Doctoralem quum in Italiam iret, in Taurinensi Academia accepit. Patronos ac Mecœnates habuit Henricum à Bergis, episcopum Cameracensem, Guilielmū Montioium, atque omnium liberalissimū Guilielmum Vuaramum archiepiscopum Cantuariensem, Angliæ primatem, cuius in libris suis sæpe mentionem facit. Amicos, in Britannia Ioan. Coletum Grocinum, Latumerum, Linacrum, Thomam Morum, Antuerpiæ Petrum Aegidium, Conradum Cocblenium Louanij. Corpusculo fuit satis compacto, sed quod esset tenerrimæ complexionis, & minimarum etiam rerum mutatione, puta uini, cibi, cœliue facile offenderetur. In literis assiduè uersabatur infatigabili studio. Testantur hoc tot ab illo conscripti libri, quorum nomina recensere non est opus, quum ipse suarum lucubrationum catalogum ediderit annis superioribus ad Ioan. Botzheimium. Basileæ uixit apud Ioan. Frobenium aliquandiu, deinde in alteris eiusdem ædibus seorsum habitauit, tandem Friburgo reuersus apud Hieronymum Ioan. filium, uita functus est. Atque utinam tantisper mansisset superstes, donec coronidem contra calumniatores Origenis cum censura libri aduersus Celsum absoluisset, & præfationem ad R.D.T. scripsisset. dij boni quantis illam laudibus, quantaque dictionis elegantia celebrasset. Sed secus uisum est superis. Nunc habes epistolam infantem ac ieiunam, quam ab illo quum doctam, tum eloquentem accepturus eras, ut in primis tua mihi celsitudo obsecranda ueniat, ne tam inepto scriptori succenseat, sed balbutiem meam boni consulat, ac animum hominis toto pectore sese dedentis interim æstimet. Quod superest, precemur, tmẽ gratule-

Natalis, patria & studia Erasmi.

In Italiam cur sit profectus Erasmus.

Amici.

Mecœnates Erasmi.

Corpus.

gratulemur Erasmo nostro felicitatem ac quietem apud superos, qui dum uixit, adeo nihil laboris non exhausit, adeoq; nullam sibi quietem unquam indulsit, ut melioribus studijs quum prophanis tum sacris rectè consuleretur. Sed iam postremum illum doctissimi uiri laborem quem tibi consecrare in animo habebat, Vitam inquam Origenis, & Annotationes ac Censuras in libros eiusdem, atq; ipsum etiam autorem in quem hæc scripta sunt, felix lege. Vale reuerendissime præsul ac princeps illustrissime. Ex Selato ueteri munimento Romanorũ, quod aucto uocabulo Germani Selatistadium dixere, & per collisionẽ hodie Sletstadium. decimo octauo calend. Septembreis. Anno à partu uirginis matris. M. D. XXXVI.

IN HAC TABVLA POTERIS VNO INTVITV OMNIA VIDERE QVAE IN VTROQVE TOMO

Origenicorum operum continentur, Optime Lector: hic enim non tantum capita, sed & uerba ipsa, quae ab autore tractantur, ac in quo foliorum numero indicantur.

a De sa-

IN EZECHIELEM.

LIB. I. PERI ARCHON, seu De principijs.

LIB. II. PERI ARCHON, seu De principijs,

LIB. IIII. PERI ARCHON, seu De principijs.

LIB. IIII. PERI ARCHON, seu De principijs.

IN TOMO SECVNDO

IN MATTHAEVM.

IN LVCAM.

IN IOANNEM.

HOMIL.

LIBIRI I.

LIBER II.

LIBER III.

LIBER IIII.

LIBER V.

LIBER VI.

LIBER VII.

FINIS.

PRIMA PARTE QVAE CONTINEANTVR.

Liber satis bonus. (In lib. Iudicum)
Pia Iobi cōmendatio & excusatio. (In lib. Iob)
τὰ ἠθικὰ sunt optima, allegoriæ frigidæ. (In Psal.)
Liber optimus & planè Theologicus. Etiam hic bonus est. (In Cantica canticorum)

SECVNDA PARTE CONTENTA.

Græca citat, cū latinis tanquā suis confert. Videtur latinus bonus scriptum demptis ijs quæ uertit Erasmus.
† Liber optimus habet tamen aliquas salebras.

ORIGENIS ADAMANTII, EXIMII SCRIPTVRARVM ENARRATORIS HOMILIAE IN GENESIN, INTERPRETE, ut opinor, Ruffino. Nam Hieronymi titulum falsò additum docuimus in Catalogo operum.

IN ORIGENIS ADAMANTII HOMILIAS IN GENESIN, περιοχή, per Iohannem Iacobum Grynæum.

CVM in gratiam eruditæ & neperandæ uetustatis studiosorum, uisum esset lucubrationibus Origenianis, argumenta suis quæq; locis præfigere, & quinam Loci communes Theologici in singulis libris explicati ab eo essent, uelut exerto digito monstrare, atq; cum rerum miranda uarietate, tum usu dignitateq; inæstimabili, pro mea uirili excitare ad hæc uolumina legenda: uenit mihi in mentem narratio de Zenone Cittiæo, quem ferunt quendam Antisthenis plurima sibi nō probari dictitantem interrogasse: Num ea quæ bona illius esse existimaret? Illo autē negante id sibi constare: Næ tu, inquit Zeno, impudens es, qui si quid perperam Antisthenes dixit id obseruas & memoria tenes, si quæ autem præclarè uereq; ab illo tradita sunt, eorum non meministi? Iudicabat uir prudens, in scriptis & doctrina aliorū, nō tam falsa, insulsa, aliena à proposito, quàm uera, sapientiæ sale condita, & τὰ ἔργα operis cuiusq; spectanda esse. De Origene ad eum modum uerissimè dici potest. Non enim posteriorum de eo iudicia eadem fuerunt. Eusebius cognomento Pamphili, Hieronymus, Iohannes Chrysostomus, Gregorius Nazianzenus, Basilius Magnus, doctrinam Origenis, Allegorias & Tropologias, maximi fecerunt, & auctorem laudibus ad cœlum extulerunt. Critici autem ueteres & Neoterici, propter næuos quosdam in doctrina eius, & immodicum Allegorizandi studium, Origenem & eius libros damnauerunt priuatim & publicè in Synodis & scriptis. Nulli tamen crudelius eum tractasse uidentur, quàm patroni hæreseos Anthropomorphitarum, inter quos præcipui fuerunt Theophilus Alexandrinus, & Epiphanius Cypri Episcopus, ut testantur Auctores Ecclesiasticæ Historiæ. Non est animus, pluribus indicare quæ fuerint iudicia aliorum de Origene, neq; libet errata eius & allegorias ἐκπαγγέλλειν: cum Dei, non hominum, sit, pronunciare de aliorum (qui pridem in Christo obdormiuere) erratis. Hoc unum monere Lectores uolui, non solum allegorias in hoc Scriptore occurrere, etiamsi in illis comminiscendis admodum industrius & operosus est Origenes. Nulla ferè homilia est, in qua nō Theologicas quæstiones easq; difficiles admodum dextrè dissoluat. Hæreticorum ἀνθρωπόμορφα passim in lucem protrahit & confutat. Et si quando uel historia uel allegoria materiam de moribus dicendi suppeditat, bone Deus, quàm potenter ad omne genus uirtutum accēdit & inflammat, à uitijs dehortatur & deterret, auditoresq; Passim etiam tum uerborum tum singulorum tum coniunctorum, exponit, & obscuris scripturæ diuinæ locis lucem infert. Hæc omnia & multa alia, quicunq; inductus odio Allegoriarum, negligit ac uelut ex alto despicit, quid in alijs Scriptoribus magnifacere possit non uideo. Multi enim ueterum ex Origenis uoluminibus, uelut ex diuite quodam copiæ cornu, suis scriptis & copiam rerum & decus omne, sumsere. Itaq; qui illos admirantur & magnifaciunt, hunc aspernari non poterunt. Proinde omnium consultissimum erit, non calculis præuertere cognitionem, sed, iuxta Pauli præceptum, omnia probare & quæ bona sunt tenere. Verùm de his alio loco, si Deo ita uisum erit, dicemus. Superest ut, Locos Communes Theologicos, qui in libri Geneseos Expositione occurrunt, breuiter recenseamus. Homilia prima hasce Theses complectitur. De opificio Dei. De seminibus uirtutum quæ in creatione menti hominis inspersa sunt. De utilitate ex malis percipiēda. De Homine & eius ortu, dignitate & officio. De Imagine Dei quæ in homine est. De materia prima. De fato Astrologico. Hæc uelut emblēmata, explicationi capitis primi Geneseos adiecta sunt. In secunda Homilia explicat historiam de fabrica Arcæ, & Defensionem librorum Moysi aduersus Apellem hæreticum, ac Imaginem Ecclesiæ elegantissimam adiungit. Tertia Homilia complectitur, primò quidem Cōfutationem erroris Anthropomorphitarum, qui Deo membra nostris similia affingebāt, deinde de circumcisione Spirituali & corporali, hoc est literæ et Spiritus, doctrinam luculentam, quæ ad cap. 7. expositionem accommodata est. Refutantur hoc loco errores Ebronitarum, qui Iudaismum reuocare in usum et stabilire conabantur. In quarta, De ratione & carne allegoricè disputat. Quomodo Deus ascendere & descēdere, Et de Prouidentia Dei, ac qua ratione Deus scire aut nescire aliquid, dicatur, ostēdit. Quinta Homilia tres locos continet. Primum, De carne & eius infirmitate. Secundum, De Lothi incestu. Tertium, De uana gloria & superbia fugienda. Homilia sexta pulcerrimam Allegoriam, De Virtutis & Sapientiæ consortio, tradit. In Septima agit de ludo in quo Ismael Isaacum persecutus est, item de Filijs Abrahæ secundum carnem & fidem. In Octaua Homilia hæc ordine tractat, περὶ δοκιμασίας τῶν πιστῶν. De Ternarij numeri mysterijs. De Tentationum initio, incremento & placida ἐκβάσει. De luctu Parentum super obitu liberorum. De cognitione Dei qua nos & omnia nostra nouit. De Christo qui hostia & Pōtifex noster dicitur. In Nona, Repromissionem de benedicto semine, explanat. Decima, complectitur acrem reprehensionem negligentiæ in auscultatione uerbi, & doctrinam de Nuptijs Christi & Ecclesiæ. Vndecima agit de Nuptijs Sapientiæ & Senum & de πολυγαμίᾳ mystica uirorum. Duodecima docet, quid de Sterilitate sit statuendum, &, quid sit abire interrogatum Iehouam. Decimatertia Homilia, Allegoriam de puteis Patriarcharum, & de Apostolis puteos Euangelicos effodientibus, Locum etiam communem de Imagine Dei, continet. Operæpretium autem erit ex Paulo μαρτύριον adijcere. In Decimaquarta, Isaacum Christi typum introducit, & adiungit commonefactionem de Philosophia, eiusq; διαίρεσιν & usu. Decimaquinta, locos habet, de uita & morte, luce & tenebris Animæ. De nominibus Iacob & Israel. De Christo cæcis corpore & animo, manus imponente. In penultima Homilia disserit, De libertate & seruitute, Spirituali & Carnali, Israelitarum pariter & Aegyptiorum. De Fame & speciebus, uidelicet fame panis & uerbi Dei, & de ijs qui fame uel laborant uel non laborant. De sacerdotum Pharaonis priuilegijs, & sacerdotum Domini Iesu paupertate καὶ τῇ αὐταρκείᾳ. De Israelitis & Aegyptijs. In postrema agit, De serie Patriarcharū. De triplici

Scripturæ sensu historico uidelicet, mystico & dogmatico, & denique Morali. De terreno & carnali homine. De tribus animæ motibus. De Christo, & tempore quo is in carne mundo exhibitus est. De membris mysticæ corporis [illegible]. Hi quinquaginta numero Loci communes in huius libri τοῖς ἐξηγήμασι occurrunt. Cætera Lectori studioso inuestiganda & obseruanda relinquo, qui si diligenter in Origene nostro uersatus fuerit, in opulentum ταμεῖον philosophiæ Christianæ, omni genere spiritua- [illegible] refertum, se incidisse fatebitur. καὶ χαῖρε καὶ ἔρρωσο.

IN GENESEOS CAP. I HOMILIA I.

De Ortu mundi, & eorum quæ in mundo sunt.

Christus omniũ principium. IN PRINCIPIO creauit Deus cœlum & terram.] Quod est omnium principium, nisi Dominus noster, & saluator omniũ Christus Iesus, primogenitus omnis creaturæ? In hoc ergo principio, hoc est in uerbo suo, Deus cœlum & terram fecit: sicut & Euangelista Ioannes in initio Euangelij sui ait, dicens. *Col. 1. Ioan. 1.* In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Non ergo hic temporale aliquod principium dicit: sed in principio, id est, in saluatore factum esse dicit cœlum & terram, & omnia quæ facta sunt.

ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος. TERRA autem erat inuisibilis, & incõposita, & tenebræ erant super abyssum, & spiritus Dei ferebatur super aquas.] Inuisibilis & incomposita terra erat antequam Deus diceret, fiat lux, & antequam diuideret inter lucem & tenebras, secundum quod sermonis ordo declarat. Verùm quoniam in consequentibus firmamentum iubet fieri & hoc cœlum appellat: cùm ad ipsum locum uenerimus, ibidem differentiæ ratio cœli firmamentiq; dicetur, cur etiam firmamentum appellatum sit cœlum. Nũc autem ait:

TENEBRAE erant super abyssum.] Quæ est abyssus? Illa nimirũ in qua erit diabolus & angelus eius. *Luc. 8. Abyssus.* Deniq; hoc manifestissimè & in Euangelio designatur, cùm dicitur de saluatore: Et rogabant dæmonia quæ eijciebat, ne iuberet ea ire in abyssum. Propterea ergo Deus soluit tenebras, dicente scriptura.

**Dies unus, non primus,] Sed hoc magis est ex proprietate sermonis Hebraici, qui interdum primũ diem uocant unum.* ET DIXIT Deus, fiat lux & facta est lux. Et uidit Deus lucẽ, quia bona est, & diuisit Deus inter medium lucis & inter medium tenebrarum. Et uocauit Deus lucem, diem: & tenebras uocauit noctem. Et factum est uespere, & factum est mane, dies una.] Secundum literam Deus & lucem uocat diem, & tenebras noctem. Secundũ spiritualem uerò intelligentiã uideamus quid sit, quod cùm in initio illo, quo superius diximus, fecerit Deus cœlum & terram, dixerit quoq; ut lux fieret, & diuiserit inter medium lucis & tenebrarum, & uocauerit lucẽ diem, & tenebras noctem: & dixerit quia factum est uespere, & factum est mane: non dixit dies prima, sed dixit dies * una. Quia tempus nondum erat antequam esset mundus. Tempus autem esse incipit ex consequentibus diebus. *Angeli quando creati.* Secunda nanque dies, & tertia dies, & quarta, & reliquæ omnes tempus incipiunt designare.

ET DIXIT Deus. Fiat firmamentum in medio aquæ, & sit diuidens inter medium aquæ & aquæ. Et factum est sic. Et fecit Deus firmamentum.] Cùm iam antea Deus fecisset cœlum, nũc firmamentum facit. Fecit enim cœlum prius, de quo dicit: Cœlum mihi sedes est. Post illud autẽ firmamentum facit, id est corporeum cœlum. Omne enim corpus firmum est sine dubio, & solidum: & hoc est quod diuidit inter aquã quæ est super cœlum, & aquam quæ est sub cœlo. Cũ enim ea quæ facturus erat Deus, ex spiritu cõstarẽt & corpore, ista de causa in principio, & ante omnia cœlum dicitur factũ, id est omnis spiritalis substantia, super quã uelut in throno quo- *Origenicum.* dam & sede Deus requiescit. Istud autem cœlum, id est firmamentũ, corporeũ est. Et ideo illud quidem primum cœlum, quod spiritale diximus, mens nostra est, quæ & ipsa spiritus est, id est spiritalis homo noster qui uidet ac perspicit Deum. Istud autem corporale cœlum quod firmamentum dicitur, exterior homo noster est, qui corporaliter intuetur. Sicut ergo firmamentum cœlum appellatum est, ex eo quod diuidat inter eas aquas, quæ super ipsum & eas quæ sub ipso sunt: ita & homo qui in corpore positus est, si diuidere potuerit, & discernere quæ aquæ sunt superiores super firmamentum, & quæ sub firmamento sunt, etiam ipse cœlum, id est cœlestis *Phil. 3.* homo appellatur, secundum Apostoli Pauli sententiam, dicentis: Nostra autem conuersatio in cœlis est. Ita ergo continentur uerba ipsa scripturæ.

ET FECIT Deus firmamentũ, & diuisit inter mediũ aquæ quæ est super firmamentũ, & inter mediũ aquæ quæ est subter firmamentũ. Et uocauit Deus firmamentũ cœlũ. Et uidit Deus quia *Diuisor aquæ spiritualis.* bonũ est, & factũ est uespere, & factũ est mane, dies secundus.] Studeat ergo unusquisq; nostrũ diuisor aquæ effici eius quæ est suprà, & quæ est subtus: quo scilicet spiritalis aquæ intellectũ, & *Ioan. 4.* participiũ capiens eius quæ est supra firmamentũ, flumina de uentre suo educat aquæ uiuæ salientis in uitã æternã, segregatus sine dubio, & separatus ab ea aqua, quæ subtus est, id est aqua abyssi, in qua tenebræ esse dicunt, in qua princeps huius mũdi, & aduersarius draco, & angeli

eius

eius habitant, sicut superius indicatum est. Illius ergo aquæ supernæ participio, quæ supra cœlos esse dicitur, unusquisque fidelium cœlestis efficitur, id est cùm sensum suum habet in arduis & excelsis, nihil de terra, sed totum de cœlestibus cogitans, quæ sursum sunt quærens, ubi Christus est in dextera Dei patris. Tunc enim & ipse laude dignus habebitur à Deo, quæ hic scribit cùm dicit, Et uidit Deus quia bonum est. Deniq; & ea quæ de tertia die in consequentibus describuntur, in hunc eundem conueniunt intellectum. Ait enim.

ET DIXIT Deus, Congregetur aqua quæ est sub cœlo in cõgregationem unam, & appareat arida. Et factum est ita.] Nos ergo laboremus congregare aquam quæ est sub cœlo, & abijcere eam à nobis, ut cùm hoc factũ fuerit, appareat arida, quæ sunt in carne gesta opera nostra, quo scilicet uidentes homines opera nostra bona, glorificẽt patrẽ nostrum qui in cœlis est. Si enim aquas istas quæ sunt sub cœlo non separauerimus à nobis, id est peccata & uitia corporis nostri arida nostra nõ poterit apparere, nec habere fiduciam procedendi ad lucẽ. Omnis em̃ qui malè agit odit lucem, & non uenit ad lucem, ut in ea manifestentur opera eius, & uideantur si in Deo sunt gesta. Quæ unq; fiducia non aliter dabitur, nisi uelut aquas, abijciamus à nobis, & segregemus uitia corporis, quæ sunt materiæ peccatorum. Quo facto iam arida nostra nõ permanebit arida, sicut ex consequentibus ostenditur. Ait enim. *Arida quid.* *Matth. 5.* *Ioan. 3.*

ET CONGREGATA est aqua quæ est sub cœlo in congregationes suas, & apparuit arida. Et uocauit Deus aridam terram, & congregationes aquarum uocauit* maria.] Sicut ergo arida hæc segregata à se aqua, quemadmodum superius diximus, ultrà non mansit arida, sed iã terra nominatur: hoc modo etiam nostra corpora, si hæc ab eis segregatio fiat, iam non permanebunt arida, sed terra appellabuntur, ex eo quod fructum Deo ferre iam poterunt. Quoniam quidem in initio Deus cœlum fecit, & terram: postea uerò fecit firmamentum & aridam. Et firmamentum quidem uocauit cœlum, donans ei eius cœli quod antè creauerat nomẽ. Aridam uerò appellauit* terram, pro eo quod ei facultatem ferendorum fructuum largiretur. Si quis ergo sua culpa aridus adhuc manet, & fructum nullũ affert, sed spinas & tribulos, uelut ignis escas gerens, secundum ea quæ ex se protulit, etiam ipse esca ignis efficitur. Si uerò studio & diligentia sua separatis ex se aquis abyssi, qui sunt dæmonum sensus, exhibuit se terram fructiferam, debet sperare similia, quòd ipse introducatur à Deo in terram fluentem lac & mel. Videamus autem ex consequentibus qui sunt fructus, quos producere Deus iubet terrã ipsam, cui ipse hoc nomen indulsit. ** Hebræi omnẽ congregationẽ aquarum siue falsarũ siue dulcium uocant mare.* ** rẽ.* *Fructus.*

ET VIDIT (inquit) Deus quia bonum est, & dixit Deus: Producat terra herbam fœni semen seminãtis secundum genus, & secundum similitudinem, & lignum fructiferum faciens fructũ, cuius semen est in ipso secundum similitudinem super terram, & factum est sic.] Secundum literam manifesti sunt fructus quos terra non arida producit. Sed iterum referamus ad nos. Si iam facti sumus terra, si iam non sumus arida, afferamus fructus uberes & diuersos Deo, ut & nos benedicamur à patre dicente: Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus. Et illud quod ait Apostolus, compleatur in nobis. Terra enim excipiens frequenter uenientem super se imbrem, & generans herbam opportunam ijs à quibus colitur, percipiet benedictiones à Deo. Quæ uerò spinas & tribulos profert, reproba est, & maledictio proxima, cuius finis est in adustionem. *Genes. 26.* *Hebr. 6.*

ET PRODVXIT TERRA herbam fœni semen seminantis secundum genus, & secundum similitudinem, & lignum fructiferum faciens fructum, cuius semen in ipso faciens fructum secundum genus super terram. Et uidit Deus quia bonum est, & factum est uespere, & factum est mane, dies tertia.] Nõ solùm iubet terræ proferre herbam fœni, sed & semen proferre, ut semper fructum possit afferre. Et non solùm iubet lignum fructiferum, sed & faciens semen, cuius semen in ipso est, secundum genus, id est, ut semper ex his seminibus, quæ in se habet, fructũ possit afferre. Et nos ergo ita debemus & fructificare fructum, & semina habere in nobis ipsis, id est omnium bonorum operum omniumq; uirtutum semina in corde nostro continere: ut hæc habentes fixa in mentibus nostris ex ipsis iam omnes actus, qui incurrerint nobis, secundum iustitiam geramus. Isti sunt enim seminis illius fructus, actus nostri qui ex bonis cordis nostri thesauris proferuntur. Si uerò audimus quidem uerbum, & ex auditu statim terra nostra producit herbam, & hæc herba antequam ad maturitatem uel ad fructum ueniat, aruerit, terra nostra petrosa appellabitur. Si uerò ea quæ dicuntur profundioribus nitantur in corde nostro radicibus, ita ut & fructum operum afferant, & semina in se habeant futurorum, tunc uerè unusquisque nostrûm terra secundum uirtutem suam affert fructum, alia centesimum, alia sexagesimum, alia tricesimum. Sed & illud admonendum necessarium duximus, ut fructus noster nusquam zizania, id est, nusquam lolium habeat: ut fructus noster non sit secus uiam, sed in ipsa uia, in illa quæ dicit: Ego sum uia: seminetur utique in ea, ne aues cœli comedant fructus nostros, neque uineam nostram. Si quis tamen nostrûm uinea esse meruerit: *Semina uirtutũ insperse cordibus hominum.* *Matth. 13.* *Ioan. 14.*

uideat ne pro uua afferat spinas: & propter hoc iam non putabitur, neque fodietur, neque *Esa. 5.* mandabitur nubibus ut pluant super eam pluuiam: sed è contrario relinquetur deserta, ut increscant super eam spinæ. Post hæc uerò iam firmamentum meretur etiam luminaribus adornari. Ait enim Deus.

FIANT luminaria in firmamento cœli, ut luceant super terram: & diuidant inter diem & noctem.] Sicut in firmamento isto quod iam cœlum fuerat appellatum, iubet Deus fieri luminaria, ut diuidant inter medium diei & noctis: ita & in nobis fieri potest: si tamen studeamus & nos uocari & effici cœlum, luminaria habebimus in nobis, quæ illuminent nos, Christum & Ecclesiam eius. *Ioan. 1. & 8.* Ipse est enim lux mundi, qui & Ecclesiam illuminat sua luce. Sicut enim Luna de Sole dicitur percipere lumen, ut per ipsam etiam nox possit illuminari: ita & Ecclesia suscepto lumine Christi, illuminat omnes qui in ignorantiæ nocte uersantur. Si uerò quis in hoc proficiat, ut iam filius Dei efficiatur, sic ut in die honestè ambulet, quasi filius Dei, & filius lucis: hic ab ipso Christo illuminatur sicut dies à sole.

ET SINT in signa & tempora, & in dies & in annos: & fiant ad illuminandum in firmamento cœli, ut luceant super terram. Et factum est sic.] Sicut luminaria ista cœli, quæ uidemus, posita sunt in signa & in tempora, & dies & annos, ut luceant de firmamento cœli his qui super terram sunt: hoc modo etiam Christus illuminans Ecclesiam suam, signa dat per præcepta sua: ut sciat quomodo quis accepto signo fugiat ab ira superuentura, uti ne dies illa sicut fur eum comprehendat: sed ut magis peruenire possit in annum Domini acceptabilem. Christus ergo est lux uera quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum: ex cuius lumine illuminata Ecclesia, etiam ipsa lux mundi efficitur, illuminans eos qui in tene-*Mat. 5.* bris sunt: sicut & ipse Christus contestatur discipulis suis dicens: Vos estis lux mundi. Ex quo *Ephes. 5.* ostenditur, quia Christus quidem lux est Apostolorum, Apostoli uerò lux mundi. Ipsi enim sunt non habentes maculam uel rugam, aut aliquid huiuscemodi, uera Ecclesia: sicut & Apostolus dicit: Vt ipse sibi exhibeat gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi.

ET FECIT duo luminaria magna, luminare maius in principatum diei: & luminare minus in principatum noctis, & stellas. Et posuit ea Deus in firmamento cœli: ut luceant super terram, & potestatem habeant diei & noctis, & diuidant inter medium lucis, & inter medium tenebrarum. Et uidit Deus quia bonum est: & factum est uespere, & factum est mane dies quarta.] *Christus et Ecclesia.* Sicut Sol & Luna magna luminaria dicta sunt esse in firmamento cœli: ita & in nobis Christus & Ecclesia. Sed quoniam etiam stellas in firmamento posuit Deus, uideamus quę sunt etiam in *Stellæ.* nobis stellæ, id est in cordis nostri cœlo. Moses stella est in nobis, quæ lucet & illuminat nos actibus suis. Et Abraham, Isaac, & Iacob, & Esaias, & Hieremias, & Ezechiel, & Dauid, & Daniel: *1. Cor. 15.* & omnes quibus scriptura sancta testimonium dedit: quia placuerint Deo. Sicut enim stella ab stella differt in claritate: ita etiam sanctorum unusquisque secundum magnitudinem suā lumen suum fundit in nos. Sicut enim Sol & Luna illuminant corpora nostra: ita & à Christo atque Ecclesia illuminantur mentes nostræ. Ita tamen illuminamur, si non simus mentibus cæci. Nam sicut Sol & Luna corporalibus oculis cæcos quamuis illustrent, illi tamen recipere lumen non possunt: ita & Christus lucem suam præstat mentibus nostris: sed ita demum nos illuminabit, *Matth. 9.* si nequaquam cæcitas mentis impediat. Quod etiam si accidat primò, oportet eos qui cæci sunt sequi Christum, dicentes & clamantes, Miserere nobis fili Dauid: ut etiam uisum ab ipso recipientes, possint deinceps & lucis eius splendore radiari. *Iuxta mensuram donationis Christi, lux confertur.* Verùm non æqualiter omnes qui uident illuminantur à Christo, sed singuli secundum eam mensuram illuminantur, qua uim luminis recipere ualent. Et sicut non æqualiter oculi corporis nostri illuminantur à sole, sed quantò quis in loca altiora conscenderit, & ortus eius editioris speculæ intuitione fuerit con- *Gradus auscultationis uerbi.* templatus, tantò amplius & splendoris eius uim percipiet & caloris: ita etiā mens nostra quan- *Zach. 1.* tò altius & excelsius appropinquauerit Christo, ac se uiciniorem splendori lucis eius obiecerit, *Hier. 23.* tantò magnificentius & clarius eius lumine radiabitur, sicut & ipse ait per Prophetam: Appropinquate mihi & appropinquabo uobis, dicit Dominus. Et iterū dicit: Deus approximans ego sum, & non Deus de longè. Non similiter tamen uenimus ad eum omnes, sed unusquisque secundum propriam suam uirtutem. Aut enim cum turbis uenimus ad eum, & per Parabolas nos reficit, ad hoc tantummodo ne multis ieiunijs deficiamus in uia: aut certè semper & indesinenter eius pedibus assidemus, uacantes ad hoc solum ut audiamus uerbum eius, nequaquam perturbati erga multum ministerium, sed optimam partem eligentes, quæ nō auferetur *Luc. 10.* à nobis. Et utique qui sic accedunt ad eum, multò amplius ex eius lumine consequuntur. Si uerò sicut Apostoli nusquā omnino moueamur ab eo, sed semper cum eo permaneamus in o- *Marc. 9.* mnibus tribulationib. eius, tūc nobis secretò ea, quæ ad turbas locutus fuerat, exponit atque dissoluit, & multò clarius illuminat nos. Si uerò etiam talis quis fuerit, ut possit & in montem ascendere

scendere cum eo sicut Petrus & Iacobus & Ioannes, iste non solùm Christi lumine, sed etiam patris ipsius illuminabitur uoce.

ET DIXIT Deus: Producant aquæ repentia animarum uiuarum, & uolatilia uolantia super terram secundum firmamentum cœli, Et factum est sic.] Secundum literam iussu Dei producuntur ab aquis repentia & uolatilia, & hæc quæ uidemus à quo sint facta cognoscimus. Sed uideamus quomodo etiam secundum nostrum firmamentum cœli, id est mentis nostræ uel cordis soliditatem, hæc eadem fiāt. Arbitror, quia si mens nostra illuminata fuerit à nostro sole Christo, iubetur postmodum ex his quæ in ea sunt aquis producere repentia & uolatilia uolantia, id est cogitationes bonas uel malas proferre in medium, ut discretio fiat bonorum à malis, quæ utiq; utraq; ex corde procedunt. De corde namq; nostro uelut de aquis proferūtur & bonæ cogitationes & malæ. Sed nos uerbo ac præcepto Dei utraq; proferamus ad conspectum & iudicium Dei, ut cum ipsius illuminatione discernere possimus à bono quod malum est: id est, ut ea quæ super terram repunt, & terrenas sollicitudines gerunt separemus à nobis, illa uerò quæ meliora sunt, id est uolantia, sinamus uolare non solùm super terram, sed etiam secundum firmamentum cœli: id est ut sensum & rationem tam terrenorum quàm cœlestium pertractemus in nobis, ut intelligere quoq; possimus, quæ sint in nobis noxia ex repentib. Si uiderimus mulierem ad concupiscendum eam, illud est in nobis reptile uenenatum. Si uerò sit in nobis sobrietatis sensus, etiamsi domina Aegyptia nos adamauerit, efficimur aues, & relinquentes Aegyptiæ uestimenta in manibus eius, ex obscœnis insidijs euolabimus. Si sit in nobis sensus ad furandum nos prouocans, istud est reptile pessimum. Si uerò sit in nobis sensus, ut etiam si duo minuta habeamus, hæc ipsa pro misericordia offeramus in dona Dei, iste sensus auis est, nihil de terrenis cogitans, sed ad firmamentum cœli uolatibus tendens. Si ueniat nobis sensus persuadens nobis cruciatus martyrij nos nō debere tolerare, illud erit reptile uenenatum. Si uerò ascendat nobis sensus & cogitatio talis, ut usq; ad mortem pro ueritate certemus, auis erit hæc, à terrenis ad superna conscendens. Similiter etiā de cæteris uel peccatorum uel uirtutum speciebus sentiendum est, & discernendum quæ sint repentia, & quæ sint uolatilia, quæ producere ad discretionem in conspectu Dei aquæ nostræ iubentur. *Et pisces repunt.*

ET FECIT Deus cetos magnos, & omnem animam repentium animalium, quæ eduxerunt aquæ secundum genus suum, & omne uolatile pennatum secundum genus suum.] Et de his similiter, ut de illis quæ suprà diximus, sentiendum est, quod producere debeamus etiam cetos magnos, & animam repentium secundum genus. In magnis istis cetis impias cogitationes, & nefarios quosq; contra Deum sensus arbitror indicari. Quæ tamen omnia producenda sunt ante conspectum Dei, & ponēda ante ipsum, ut diuidamus, & separemus bona à malis, ut unicuiq; suus locus à Domino tribuatur, sicut ex his quæ sequuntur, ostenditur.

ET VIDIT Deus quia bona sunt, & benedixit ea dicens: Crescite & multiplicamini, & replete aquas quæ sunt in mari, & uolatilia repleantur super terras. Et factum est uespere, & mane, dies quinta.] In mari quidem cetos magnos, & omnem animam animalium, & repentium quæ produxerunt aquæ, iubet immorari, ubi & draco ille quem plasmauit Deus ad illudendū ei inhabitat. Volucres autem multiplicari iubet super terram, quæ aliquando arida fuit, nunc autem iam terra appellatur, sicut superius exposuimus. Sed requiret aliquis quomodo ceti magni, & repentia in malo accipiuntur, & uolatilia in bono, cùm de omnibus simul dictum est, Et uidit Deus quia bona sunt: Ipsis sanctis bona sunt ea, quæ illis aduersantur: quia uincere ea possunt, & cùm ea uicerint, maioris gloriæ efficiuntur apud Deum. Deniq; cùm diabolus petisset ut sibi potestas daretur aduersum Iob, impugnans eum aduersarius causa ei exunt duplicis gloriæ post uictoriam. Quod ostenditur ex ea, quia quæ in præsenti perdiderat, in duplum receperit, simili modo sine dubio & in cœlestibus recepturus. Et Apostolus dicit, quia nemo coronatur, nisi qui legitimè certauerit. Et reuera quomodo erit certamē, si non fuerit qui resistat? Quantus decor & splendor sit lucis non dignosceretur, nisi obscuritas intercederet noctis. Vnde aliqui in castitate laudantur, nisi quia alij pro impudicitia condemnantur? Vnde uiri fortes magnificarentur: nisi existerent imbecilles, & timidi? Si amarum adhibeas, tunc dulce efficitur laudabilius. Si atrum consideraueris, gratiora tibi quæ clara sunt uidebuntur. Et ut breuiter dicam, ex malorum consideratione decus bonorū lucidius indicatur. Propterea ergo de omnibus hoc dicit scriptura, Et uidit Deus quia bona sunt. Quare tamen non est scriptum, Et dixit Deus quia bona sunt, sed, Vidit Deus quia bona sunt: id est, uidit utilitatem ipsorū, & eam rationem, qua cùm essent ipsa per se talia bonos tamen facere possunt optimos. Propterea ergo dixit: Crescite & multiplicamini & replete aquas quæ in mari sunt, & uolatilia repleantur super terras, id est, ut ceti quidem magni & repentia in mari essent, sicut superius exposuimus, & uolatilia super terras.

Aποςία de utilitate ex malis percipienda. Ἀbort. *Iob. 1.* *2. Tim. 2.*

ET DIXIT Deus. Producat terra animam uiuam secundũ genus, quadrupedia & repentia & bestias terræ secundum genus, & factum est sic. Et fecit Deus bestias terræ secundum genus, & omnia repentia terræ secundum genus. Et uidit Deus quia bona sunt.] Secũdum literam quidem nulla quæstio est. Manifestè enim à Deo creata esse dicuntur, uel animalia, uel quadrupedia uel bestiæ, uel serpentes super terram. Aptare autem hæc his, quæ suprà exposuimus, secundum spiritalem intellectum, non otiosa res est. Ibi quidem dictum est, Producant aquæ repentia animarum uiuarum, & uolatilia uolantiá super terram secundum firmamentum cœli, hîc autem ait: Producat terra animam uiuam secũdum genus, quadrupedia & repentia, & bestias terræ secundum genus. Et illa quidem quæ de aquis producta sunt, diximus debere motus & cogitationes mentis nostræ, qui de profundo cordis producuntur, intelligi. Nunc uerò hoc quod dicitur, Producat terra animam uiuam secundum genus, quadrupedum, & repentium, & bestiarum super terram secundum genus, exterioris hominis nostri, id est carnalis & terreni motus arbitror indicari. Deniq; nihil uolatile in his quæ de carne loquitur, indicauit, sed tantummodo quadrupedia & repentia & bestias terræ: secũdum illud nempe, quod dictum est ab Apostolo: Quia non habitat in carne mea bonum, & quia sapientia carnis inimica est Deo, ista nimirum sunt, quæ terra, id est caro nostra producit: de quibus rursum Apostolus præcipit dicens: Mortificate membra uestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, impudicitiam, auaritiam, idololatriam, & cætera. Cum ergo hæc omnia fierent, quæ uidentur iussu Dei per uerbum eius, & præpararetur immensus iste uisibilis mundus, simul autem & per allegoriæ figuram ostenderetur quæ essent quæ exornare possent minorem mundum, id est hominem, tunc iam ipse homo creatur secundum ea quę in consequentibus declarantur.

Interni & externi motus in homine.

Rom 7.
Rom. 8.
Col. 3.

Μικρόκοσμος.

De ortu hominis.

ET DIXIT Deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & principatum gerat piscium maris & uolucrum cœli, & animalium & uniuersæ terræ, & omnium quæ repunt super terram.] Consequenter secundum ea quæ superius exposuimus, talem hominem qualem descripsimus uult principatum gerere prædictarum bestiarum, & uolucrum, & repentium, & quadrupedum, & omniũ reliquorum. Quæ qualiter intelligi per allegoriam debeant, exposuimus, cùm diximus iubere aquam, id est mentem eius sensum producere, & terram sensum carnis proferre, ut dominetur eis mens, & nõ illa dominetur ei. Vult enim Deus ut magna ista Dei factura homo, propter quem & uniuersus creatus est mundus, non solùm immaculatus sit ab his, quæ suprà diximus, & immunis, sed & dominetur eis. Iam uerò quale animal sit homo, ex ipsis scripturæ sermonib. consideremus. Omnes reliquæ creaturę iussione Dei fiũt, dicente scriptura: Et dixit Deus, Fiat firmamentum. Et dixit Deus: Congregetur aqua quæ sub cœlo est, in congregationem unam, & appareat arida. Et dixit Deus: Producat terra herbam fœni, ita etiam in reliquis dicit. Videamus autem quæ sunt quæ ipse Deus facit, & per hęc quæ magnitudo hominis sit, aduertamus. In principio fecit Deus cœlum & terram. Similiter ait: Et fecit duo luminaria magna, & nunc iterum: Faciamus hominem. In his solis factura ipsius Dei ascribitur, in alijs uerò nusquam: sed tantummodo cœlum & terra, sol & luna ac stellæ: & nunc homo à Deo factus est, omnia uerò reliqua iussione eius facta esse dicuntur. Ex hoc ergo considera quanta sit magnitudo hominis, qui tam magnis elementis tamq; præcipuis adæquatur, qui habet honorem cœli, propter quod & cœlorum ei promittitur regnum. Habet & terræ honorem, quoniam quidem in terram bonam, & terram uiuorũ fluentem lac & mel ingredi sperat. Habet honorem solis & lunæ, habens repromissionem fulgere sicut sol in regno Dei. Illud sanè etiam eminentius in conditione hominis uideo, quod alibi nõ inuenio dictũ, Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit eum. Quod neq; in cœlo, neq; in terra, neq; in sole uel luna inuenimus ascriptum. Hunc sanè hominem, quem dicit ad imaginem Dei factum, non intelligimus corporalem. Non enim corporis figmentum, Dei imaginem continet, neq; factus etiam corporalis homo dicitur, sed plasmatus, sicut in consequentibus scriptum est. Ait enim.

Hominis præstantiam uide quomodo colligat.

Ad imaginem Dei homo cõditus.

ET PLASMAVIT Deus hominem.] id est, finxit de terra limo. Is autem qui ad imaginem Dei factus est, interior homo noster, est inuisibilis & incorporalis, & incorruptus atq; immortalis. In his enim talibus Dei imago rectius intelligitur. Si qui uerò hunc corporeum putent esse, qui ad imaginem & similitudinem Dei factus est, Deum ipsum corporeũ & humanæ formæ uidentur inducere, quod sentire de Deo manifestissimè impium est. Deniq; carnales isti homines qui intellectum diuinitatis ignorant, sicubi in scripturis de Deo legunt, Quia cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum, suspicantur Deum tam ingentis esse corporis, ut putent eum sedentem in cœlo, pedes usq; ad terram protendere. Hoc autem sentiunt, quia non habent illas aures, quæ dignè possint audire uerba Dei de Deo, quæ per scripturam referuntur. Quod enim dicit, Cœlum mihi sedes est, ita dignè de Deo intelligitur, ut sciamus quia in his quorum in cœlis conuersatio est, Deus requiescit & residet. In his autem qui adhuc

Cõtra Anthropomorphitas præclarum dictum.

Esa. ult.

terrenum

terrenum propositum gerunt, ultima pars eius prouidentiæ inuenitur, quod in pedum ap-
pellatione figuraliter indicatur. Ex quibus si qui fortè studium ac desiderium sumpserint fieri
cœlestes, perfectione uitæ, & intellectus altitudine, efficiuntur etiam ipsi sedes Dei, facti prius
peritia & conuersatione cœlestes. qui etiam dicunt, Suscitauit nos cum Christo, & simul sedere Ephes. 2.
nos fecit in cœlestibus. Sed & illi quorum thesaurus in cœlo est, cœlestes dici possunt & sedes Matth. 6.
Dei, quoniam ibi est cor eorum ubi est thesaurus eorum. Et non solùm requiescit super eos
Deus, sed & inhabitat in eis. Si uerò tantus quis effici potest, ut possit dicere, an documen-
tum quæritis eius qui in me loquitur Christus? in hoc non solùm inhabitat Deus, sed etiam 2. Corinth. 13.
inambulat. Ert propterea perfecti quique cœlestes facti, uel cœli effecti, enarrant gloriam Dei, Psal. 19.
sicut in Psalmo dicitur. Propterea denique Apostoli qui erant cœli, mittuntur ad enarran- Luc. 9.
dam gloriam Dei, & Boanarges nomen accipiunt, quod est filij tonitrui, ut per tonitrui pote-
statem, uerè eos cœlos esse credamus. Fecit ergo Deus hominem, ad imaginem Dei fecit il- Imago Dei
lum. Oportet nos uidere quæ est imago Dei, & perquirere ad cuius imaginis similitudinem Christus est, ad
homo factus est. Non enim dixit, Quia fecit Deus hominem ad imaginem & similitudinem cuius similitu-
suam, sed, Imaginem Dei fecit illum. Quæ est ergo alia imago Dei, ad cuius imaginis similitu- dinē homines
dinem factus est homo, nisi saluator noster, qui est primogenitus omnis creaturæ: de quo scri- conditi sunt.
ptum est, quia sit splendor æterni luminis, & figura expressa substantiæ Dei, quia & ipse de se Coloss. 1.
dicit. Ego in patre, & pater in me: & qui me uidet, uidet & patrem. Sicut enim qui uiderit ima- Hebr. 1.
ginem alicuius, uidet eum cuius imago est, ita & per uerbum Dei, quæ est imago Dei, Deum Ioan. 14.
quis uidet. Et ita uerum erit quod dixit, qui me uidet, uidet & patrem. Ad huius ergo imagi-
nis similitudinem homo factus est, & propterea saluator noster, qui est imago Dei, misericor-
dia motus pro homine, qui ad eius similitudinem factus fuerat, uidens eum deposita sua i-
magine, maligni imaginem induxisse, ipse motus misericordia, imagine * hominis assum-
pta, uenit ad eum, sicut Apostolus contestatur dicens: Cùm in forma Dei esset, non rapinam Philip. 2.
arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in si- * Præstaret di-
militudinem hominum factus & habitu inuentus ut homo, humiliauit semetipsum usque ad cere, natura ho
mortem. Quicunque ergo ueniunt ad eum, & rationabilis imaginis participes effici student minis assumpta,
per profectum suum secundum interiorem hominem renouātur quotidie ad imaginem eius, propter Mar-
qui fecit eos: ita ut possint conformes corporalis claritatis eius effici, sed unusquisque pro ui- cionistas.
ribus. Apostoli se ad eius similitudinem reformarunt in tantum ut ipse de eis diceret: Vado ad Ioan. 20.
patrem meum & patrem uestrum, ad Deum meum & ad Deum uestrum. Ipse uerò iam petie-
rat patrem pro discipulis suis, ut eis similitudo pristina redderetur, cùm dixit: Pater da, ut si- Ioan. 17.
cut ego & tu unum sumus, ita & isti in nobis unum sint. Semper ergo intueamur istam imagi-
nem Dei, ut possimus ad eius similitudinem reformari. Si enim ad imaginem Dei factus ho-
mo, contra naturam intuens imaginem diaboli per peccatum similis eius effectus est: mul-
tò magis intuens imaginem Dei, ad cuius similitudinem factus est à Deo, per uerbum & uir-
tutem eius recipiet formam illam, quæ data ei fuerat per naturam. Sed nemo desperet uidens
similitudinem suam magis esse cum diabolo quàm cum Deo, posse se iterum recuperare for-
mam imaginis Dei, quia non uenit saluator uocare iustos, sed peccatores in pœnitentiam.
Matthæus publicanus erat, & utique imago eius diabolo similis erat, sed ueniens ad imagi- Matt. 4. & 9.
nem Dei Dominum & saluatorem nostrum, & sequens eam, transformatus est ad similitudi-
nem imaginis Dei. Iacobus Zebedæi filius, & Iohannes frater eius piscatores erant, & homi-
nes sine literis, qui utique tunc magis ad imaginem diaboli similitudinem ferebant, sed se-
quentes & isti imaginem Dei, similes facti sunt ei, sicut & cæteri Apostoli. Paulus ipsius ima- Actor. 7. 8. &
ginis Dei persecutor erat. Vt autem potuit decorem eius & pulchritudinem contueri, uisa ea 9. 1. Cor. 15.
in tantum ad eius similitudinem reformatus est, ut diceret, an documentum quæritis eius 2. Corinth. 13.
qui in me loquitur Christus?

MASCVLVM & fœminam fecit eos, & benedixit eos Deus dicens: Crescite, & multipli- Cur utriusque
camini, & replete terram, & dominamini in ea.] Dignum uidetur hoc in loco requirere se- sexus mētio fa-
cundum literam, quomodo nondum facta muliere dicit scriptura, masculum & fœminam fe- cta sit in hac
cit eos. Fortassis (ut ego arbitror) propter benedictionem qua benedixit eos dicens, Cresci- narratione, cū
te & multiplicamini, & replete terram, præueniens quod futurum erat, dicit masculum & fœ- Heua nondum
minam fecit eos, quoniam quidem crescere aliter & multiplicari non poterat homo, nisi cum esset condita.
fœmina. Vt ergo benedictio eius sine dubio futura esse crederetur, ait: Masculum & fœminam
fecit eos. Hoc namque modo homo uidens crescendi & multiplicandi consequentiam esse
ex eo, quòd ei fœmina iungebatur, certiorem spem gerere poterat in benedictione diuina.
Si enim dixisset scriptura, Crescite & multiplicamini & replete terram, & dominamini in ea,
non adijciens hoc, Quia masculum & fœminam fecit eos, utique benedictioni diuinæ incre-
dulus extitisset, sicut & Maria ad eam benedictionem qua benedicebatur ab angelo ait:

Luc. 1. Quomodo sciam * hoc? quoniam uirum non cognosco. Aut fortasse quia omnia quæ à Deo *fiet.* facta sunt, coniuncta & compaginata dicuntur, ut cœlum & terra, ut sol & luna. Ita ergo ut ostenderetur quoniam & homo Dei opus est, & non sine harmonia, uel competenti coniunctione prolatus est, idcirco præueniens ait: Masculum & fœminam fecit eos. Hæc quidem ad eam *Alia quæstio,* quæstionem dicta sunt, quæ secundum literam proferri potest. Videamus autem etiam per al*De sexu dispa*legoriam quomodo ad imaginẽ Dei homo factus masculus & fœmina est. Interior homo no*ri ratione ima*ster ex spiritu & anima constat. Masculus spiritus dicitur, fœmina anima potest nũcupari. Hæc *ginis Dei.* si concordiam inter se habeant, & consensum, conuenientia inter se ipsa crescunt & multiplicantur, generantq; filios, sensus bonos, & intellectus uel cogitationes utiles, per quæ repleant terram & dominentur in ea: hoc est, subiectum sibi sensum carnis ad meliora instituta conuertunt, & dominantur eis, scilicet cùm in nullo caro contra uoluntatem spiritus insolescit. Iam uerò si anima coniuncta spiritui, atq; eius (ut ita dicam) coniugio copulata, declinet aliquando ad corporeas uoluptates, sensumq; suum in delectationibus carnalibus inclinet, & aliquãdo quidem obtemperare uideatur salutaribus monitis spiritus, aliquando uerò uitijs carnalibus cedat, talis anima uelut adulterio corporis maculata, neq; crescere, neq; multiplicari legitimè dicitur, quoniam quidem filios adulterorum imperfectos scriptura designat. Talis enim anima, quæ spiritus coniunctione deserta, sensui se carnis, & desiderijs corporalibus totã pro*Hierem. 3.* sternit, uelut auersa à Deo imprudenter, audiet, quia facies meretricis facta est tibi, sine pudore *Esa 14.* effecta es ad oẽs. Veluti meretrix ergo punietur, & filij eius ad occisionem præparari uidebunt.

ET DOMINAMINI piscium maris, & uolatilium cœli, & iumentorum & omniũ quę sunt super terram, serpentium quæ repunt super terram.] Iam hæc interpretata sunt secundum literam, cùm diceremus quod dicit Deus, Faciamus hominem, & reliqua. ubi dicit, & dominetur piscium maris, & uolatilium cœli, & cætera. Secundum allegoriam tamen in piscibus, & uolatilibus, uel animalibus & repentibus terræ, ea mihi uidentur indicari, de quibus nihilominus superius diximus, id est uel quæ de sensu animæ, & cordis cogitatione procedunt, uel quæ ex desiderijs corporalibus & carnis motibus proferuntur. Quorum sancti quique & benedictionem Dei in semetipsis seruantes, dominationem exercent, agentes totum hominem secundum spiritus uoluntatem. Peccatoribus uerò magis ipsa dominantur, quæ de carnis uitijs, & corporis uoluptatibus proferuntur.

Cibus. ἀλόγων. ET DIXIT Deus: Ecce dedi uobis omne fœnum seminale, quod seminat semen, quod est super omnem terram, & omne lignum quod habet in se fructum seminis seminalis, uobis erit ad escam, & omnibus bestijs terræ, & omnibus uolatilibus cœli, & omnibus repentibus quæ repunt super terram, quæ habent in se animam uitæ.] Historiæ quidem huius sententia manifestè indicat usum ciborum primitus à Deo ex herbis, id est holeribus, & arborum fructibus *Genes. 9.* esse permissum. Postremò uerò cum ad Noe post diluuium fieret testamentum, facultas uescẽdarum carnium hominibus datur. Quibus sanè de causis in suis locis rectius exponetur. Secundum allegoriam tamen herba terræ & fructus eius qui ad escam hominibus indulgetur, *Ἀλληγορία de* potest de affectibus intelligi corporalibus. Verbi causa: Ira & concupiscentia germen est cor*cibo hominum* poris. Huius germinis fructus, id est opus, nobis rationalibus & bestijs terræ communis est. *& pabulo bru* Nam quando irascimur ad iustitiam, id est ad correctionem delinquentis, & emendationem *torum.* salutis eius, isto fructu terræ uescimur, & cibus noster iracundia corporalis efficitur, per quã reprimimus peccatum, iustitiam reparamus. Et ne tibi uideamur hæc de nostro potius sensu, quàm diuinæ scripturæ autoritate proferre, redi ad librum Numerorum, & recordare quid egerit Phinees sacerdos, qui cum Madianiticæ gentis meretricem cum Israelita uiro sub oculis omnium, impuris uidisset inhærere complexibus, ira diuinæ æmulationis impletus, arreptũ gladium per utriusque pectus exercuit. Quod opus reputatum est ei à Deo ad iustitiam, di*Numer. 25.* cente Domino: Phinees sedauit furorem meum, & reputabitur ei ad iustitiam. Iste ergo cibus iræ terrenus noster fit cibus, cùm eo rationabiliter utimur ad iustitiam. Si uerò irrationabiliter agatur ira, aut innocentes puniat, ut efferuescat in eos qui nihil delinquunt, iste cibus erit bestiarum agri, & serpentum terræ, & uolucrum cœli. His etenim dæmones nutriuntur cibis, *Genes. 4.* qui malis nostris actibus & pascuntur & fauent. Indicium namque est huius operis Cain, qui innocentem fratrem ira decepit inuidiæ. Similiter etiam de concupiscentia, & de singulis huiuscemodi affectibus sentiendum est. Cùm enim concupiscit & deficit anima nostra ad Deum uiuum, noster cibus est concupiscentia. Cùm autem uel alienam mulierem ad concupiscendũ uidemus, uel aliquid rerum proximi concupiscimus: bestialis cibus efficitur concupiscentia. Sicut exemplo potest esse concupiscentia Achab, & factum Iesabel de uinea Nabuthei Israeli*3. Reg. 21.* tæ. Obseruanda sanè est sanctæ scripturæ etiã in uerborũ ratione cautela, quæ cũ de hominib. dixisset, quia dixit Deus: Ecce dedi uobis omne semen seminale quod est sup terrã, & omne lignũ quod est super terrã uobis erit ad escã, de bestijs non dixit, quia dedi eis escã hæc omnia.

sed erit illis ad escam: ut secundum spiritalem rationem quam exposuimus, affectus isti intelligantur homini quidem à Deo dati esse, prænunciari tamen à Deo, quod erūt etiam bestijs terræ in cibum. Ideo ergo cautissimo usa est sermone scriptura diuina, quæ hominibus quidem ait dicere Deum, dedit uobis hæc ad escam. Vbi autem ad bestias uenit, non iubenns, sed quasi prædicentis significatione dicit, quia hæc erunt etiam bestijs & uolucribus & serpentibus ad escam. Sed nos secundum Apostoli Pauli sententiam attendamus lectioni, ut posimus, sicut ipse ait, sensum Christi accipere, & scire quæ à Deo donata sunt nobis: & quæ nobis ad escam data sunt, non faciamus escas porcorum uel canum, sed tales eas præparemus in nobis, quibus dignum sit suscipi in hospitio cordis nostri uerbum ac filium Dei uenientem cum patre suo, & uolentem facere apud nos mansionem in spiritu sancto, cuius prius templum per sanctitatem debemus existere. Ipsi gloria in æterna secula seculorum. Amen. 1. Corinth. 2.

PIO LECTORI IOHANNES IACOBVS *Grynæus χαίρειν.*

ENARRATIONEM libri Geneseos, ab auctore Origene, non in Homilias, sed in Tomos, distributam esse, locuplet testis est Eusebius Pamphili, cum hæc uerba sunt in tertio historiæ Ecclesiasticæ libro: ταῦτα Ὠριγένει κατὰ λέξιν ἐν τρίτῳ τόμῳ τῶν εἰς τὴν γένεσιν ἐξηγητικῶν εἴρηται. Rectè igitur Erasmus noster Phœnix, Ruffino aut alteri alicui huius libri Interpreti, diuisionem in Homilias, & earum clausulam in fine, acceptam refert. Cæterùm cum Ruffinus pro suo arbitrio opus hoc tractauerit, & Erasmus nimis uerè queratur, omissa esse multa ab Interprete, uisum est fragmenta quædam Origenica quæ ad enarrationem historiæ de Opificio Dei pertinent, uelut emblemmata hoc loco postliminio restituere, ut & in his & alijs Lector Philotheologus uideat, quid in hac editione præstiterimus. Eusebius Pāphilus in septimo de Præparatione Euangelica libro, cap. 8. Ex Origenica cap. 1. Geneseos Enarratione hæc uerba depromsit: Nunc Origenem audiamus. Si quis autem putat, inquit Origenes, non posse Deum absq; subiecta materia quicquam efficere, quoniam nec statuarius absq; lapide statuā, nec lignarius faber sine lignis: rogandus est, si arbitratur Deum posse quicquid uelit? Eo enim pacto, quòd sicut cùm uult ad totius ornatum ineffabili uirtute, atq; sapientia qualitates non entes producit: quod omnes qui prouidentiam fatentur, cōcedunt: substantiam quoq; quamcunq; uult producere potest. Mihi autem uidentur, qui hæc dicunt, fortunam quoq; Deo annectere: qui nisi materiam primam fortè reperisset, non esset autor, nec pater, nec creator & dominus uniuersi. Præterea unde factum est, ut sufficiens ad uniuersa fingenda, nec superfluens aut deficiens materia subiecta sit. Sequitur enim necessariò à prouidentia quidam Deo superiore, ne scilicet ars Dei perderetur, si non haberet materiam artificij susceptiuam, Deo materiam esse subiectam. Vnde autem omnium quæ Deus uult receptiua materia esset, nisi eam Deus talem qualem uoluit produxisset? Sed non genitam esse materiam supponentes, sic aduersus eos insurgemus. Si nulla prouidentia Deo materiam non subiecit, quæ tamen ei subiecta est, quasi per prouidentiam esset subiecta, quid præstantius factum est, quàm ea quæ casu fiunt? Quod si non est à Deo producta materia, cur mundum ab eo formatum dicunt? An qui tantam Mundi fabricam, nisi à sapientissimo artifice, nō potuisse fieri, credunt? Sed materiam quoq; tantam atq; talē, ut corporalium rerum formas omneis possit suscipere, non nisi ab omnipotēte, sapientiq; artifice fuisse credendum. Cum autem obijciant, neminem posse artificem absq; materia quicquā facere, sciant se multum dissimilia dicere. Prouidentia enim semper bonorum artibus materiam subijcit. Hæc aduersus illos dicta sufficiant, qui quoniam inuisibilis terra informisq; dicitur, idcirco materiam primam non genitam existimauerūt. Hæc Origenes. Vt ex unguibus Leonem, ita ex hac disputatione æstimare licet, quàm diligenter hæc omnia ab Origene exposita sunt. Dolendum profectò est, Interpretis omnia pro sua libidine truncantis culpa ἄλογον plerisq; è manibus hominum excussam esse. Nūc alterius in eadem utpote uerum historia loci Origenicam expositionem, ipsius authoris uerbis expressam, ex libro 6. cap. 9. de Præparatione Euangelica, una cum Origenis nostri elogio, subijcere libet. Audiuisti quippe (inquit Eusebius Origenis uerbis ad lectorem) quantus fuerit ille Origenes, quem non negauerim, laboribus suis persuasum, ineffabili æternæ gloriæ uti gaudio, quem exteriores etiam propter mirabilem in omni genere rerum doctrinam, minimè ignorant. Audi igitur quid de proposita quæstione senserit, & quomodo totam hanc rem in Commentarijs super Genesin complexus est: Valde necessariū est, inquit, diligentius exponere in signa facta esse luminaria, Solem scilicet atq; Lunam, & reliquas stellas. Non enim solùm Gentiles stellarum coniunctione atq; aspectu, quæ in terris fiant, necessariò accidere credunt, quam uim Fatum appellant: uerumetiā multi ex fidelibus conturbantur, impossibile aliter fieri credentes, quàm stellarum cursus effecerit. Vnde sequitur nullam in nobis esse libertatem, nullam operationem nostram laudari aut uituperari iure posse. Ita prædictum à scripturis Dei iudicium, quo alij ad æterna supplicia, alij ad æternam beatitudinem destinantur, falsò fore prædicaretur. Quid plura? Ipsa quoq; fides, & Saluatoris nostri aduentus, & omnis Prophetarum labor, & Apostolorum in constituendis Ecclesijs prædicatio, inania erunt, nisi fort: Christum quoq; quis audeat dicere cælestium corporum ui coactum fecisse quæ fecit, passumq; fuisse quæ passus est, nec suæ Deitatis, sed stellarum cuncta uirtute euenisse. His impijs uerbis etiam illud conficitur, ut fideles fato ducti, in Christum credant. Quos libenter interrogabimus, quamobrem Deus huiusmodi mundum produxit? An ut in eo alij absq; ulla culpa mulierbria paterentur, alij immanes bestias crudelitate uincerent, homicidio & rapina gaudentes? Quid oportet hæc innumerabilia dicere, in quibus non hominibus sed Deo culpam attribuūt, quem nullo modo iustum esse ostendere poterunt? Quomodo enim is qui tot tantaq; mala produxit, iustus esse dicetur? Præterea interrogandi sunt, utrum etiā ipsi, qui hæc dicunt, stellis subiecti sunt, an soli miseriam effugerunt? Si primum, manifestum est quia à stellis etiam hanc opinionem consecuti sunt: quæ si uera est, cur omnibus in ita similiter non est? Sin alterum, cur non omnes simpliciter ab huiusmodi necessitate liberamur? Ad hæc si fato res humanæ aguntur, cur orantes uos, sicut temerè aliquid à Deo petunt? Quid plura? Abundè enim ex his paucis patet, temerè susceptam à multis opinionem de fato. Quare autem cùm illud consideremus, Sint'ne in signa luminaria, ut hunc ferè nostram uiderim, nunc explicemus. Qui ueram aliorum scientiam ab alijs acceperunt, aut ab his qui interfuerunt passiq; sunt, aut ab

aut ab his qui uiderunt, aut ab his qui nullo modo interfuerunt, sed auditu didicerunt, docentur. Si ergo ab aliis quis audit factũ esse aut facturum aliquid, cuius tamen ille nec fuit nec erit caussa: si hic idcirco quoniam ab illo didicerit, caussam ipsum fuisse illum, uel futurum esse arbitratur, non parum profectò errat. Velut si quis Prophetæ librum euoluat, in quo de proditione Iudæ scribitur, & cùm iam paratam rem uideat, quoniam à libro futurum id didicit, librum caussam putet: aut si non librum, ipsum autorem libri: uel hunc quidem minimè, sed Deum qui inspirauit. Nam quemadmodum prophetiæ de Iuda diligentius uerba examinata, non fuisse Deum caussam proditionis ostendunt, sed solùm significasse, quod præuiderat ex malignitate ipsius futurum: sic si quis altius uoluerit præscientiæ Dei uniuersaliter rationem scrutari, & quod in quibusdam futura non impressit, nec eum qui præsciuit omnium quæ præsciuit, nec eas res quibus præscita impressa sunt, caussam esse profectò intelliget. Deum igitur omnia futura præscire, quanquam etiam per communem de Deo conceptum clarissimum sit, tamen & à Scriptura nonnihil afferamus. Susannam ergo audiamus dicentem: Deus æterne qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiunt, tu scis quòd falsum testimonium tulerunt aduersum me. Dilucidè autem in tertio Regum non solùm res gestæ, sed ipsum quoque nomen Regis ante complures annos propheticè sic conscribuntur: Et constituit Hieroboam diem solennem in mense octauo, quintadecimo die mensis, in similitudinem solennitatis, quæ celebrabatur in terra Iudæ. Et ascendit in altare quod erat in Bethel, ut immolaret uitulis, quos fabricatus fuerat. Et post pauca: Et ecce uir Dei uenit de Iuda in sermone Domini in Bethel, Hieroboam stante supra altare, & thus faciente: & exclamauit contra altare in sermone Domini, & dixit: Altare, Altare, hæc dicit Dominus: Ecce filius nascetur domui Dauid Iosias nomine, & immolabit in te sacerdotes excelsorum, qui nunc in te thura succendunt: & ossa hominum incendet super te. Deditque in die illa signum, dicens: Hoc erit signum quod locutus est Dominus: Ecce altare scindetur, & effundetur pinguedo quæ in eo est. Deinde significatur repentè altare scissum, ac effusam pinguedinem fuisse, secundum signum quod homo Dei dederat in uerbo Domini. Apud Esaiam autem, qui multò ante captiuitatis tempora fuerat, nominatim de Cyro mentio fit, qui captiuitati finem attulit. Hæc dicit autem Dominus Deus, Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, ut subiiciam ante faciem eius gentes, & uires Regum fundam, aperiam ante eum ianuas, & urbes non claudentur.

Ego anteibo, & montes humiliabo, portas æreas conteram & uectes ferreos confringam, & dabo tibi thesauros absconditos, ut scias quia ego Dominus, qui uoco nomen meum Deus Israel, propter seruum meum Iacob & Israel electum meum. Quibus dilucidè significatur, propter beneficia quæ populo contulit, multarum sibi gentium regna diuinitus fuisse concessa. Apud Danielem quoque Nabuchodonozor, per imaginem futura regna conspexit. Aurum namque Assyriorum, argentum Persarum, æs Macedonum, ferrum Romanorum imperium portendebat. In eodem Propheta de Dario & Alexandro, & de quatuor Alexandri successoribus, de Ptolemæo quoque Rege Ægypti, qui cognominatus est Lagus, his uerbis scribitur: Ecce autem Hircus caprarum ueniebat ab Occidente super faciem totius terræ, & habebat cornu inter oculos suos, & uenit usque ad arietem illum cornutum, quem uideram stantem coram Vbal, & cucurrit ad eum in impetu fortitudinis suæ. Cùmque appropinquasset propè arietem, efferatus est in eum, & percussit arietem, & contriuit duo cornua illius: nec poterat aries resistere ei. Cùmque misisset eum in terram, conculcauit: & nemo quibat liberare arietem de manu eius. Hircus autem caprarum magnus factus est nimis, cùmque creuisset, fractum est cornu eius. & orta sunt quatuor cornua subter illud per quatuor uentos cæli. De uno autem ex his egressum est cornu unum, & factum est magnum contra meridiem.

De Christo uerò etiam minutissima prædicta fuisse non ignoramus, locum ubi natus, ubi educatus est, recessum etiam in Ægyptum, miracula etiam quæ fecit, & quomodo Iudæus eum tradidit. Hæc enim omnia argumento sunt, Deum ab æterno cuncta præscire. Ipse quoque Saluator euersionem Hierosolymorum prædixit. Quorsum hæc? ut facilius enodare possimus, quomodo stellæ in signa factæ sunt. Sic igitur sitas esse in cælo stellas non ignoramus, ut & contrario motu, qui uniuersum, & aliàs tardius, aliàs uelocius feratur, ut modò per uarios earum aspectus atque commistiones tam uniuersa quàm singula, non quidem homines (excedit enim omnino exquisitissima motus stellarum ratio, mentem hominum.) sed uirtutes, quibus ut postea ostendemus, hæc scire necesse est, percipiant. Dum autem homines, aut quibusdam obseruationibus, aut aliquorum spirituum doctrinis, qui ordinem suum transgressi, multa hominibus suggesserunt, nonnulla stellarum motu confusius præuiderint, putarunt eas à quibus capiuntur, caussas earum esse rerum, quas non efficiunt, sed significant. De quibus omnibus, breuiter ac exquisitè secundum uires nostras dicemus. Proponantur igitur hæc ordine consideranda, quo pacto cum à seculo futura Deus omnia præsciat, libero nos arbitrio fruamur: & quomodo stellæ non sint humanarum rerum caussa, sed solummodo signa: & quòd homines exactam de his cognitionem habere nequeant, sed uirtutibus, quæ superiores homine sunt, hæc signa diuinitus depicta sunt. Postremò, quænam caussa fuerit, ut Deus signa futurorum ad cognitionem uirtutum expresserit. Primùm igitur aggrediamur, quod Gentilium sapientes in magnos intrusit errores. Cum enim præscire Deum uniuersa minimè negarent, necessariò nos agere quicquid agimus crediderunt. Nam si ab æterno, inquiunt, iniustum aliquem futurum Deus præuidit, nec scientia diuina falli potest, erit omnino ille iniustus: nec possibile est eum iniustum non fore, cùm non possit aliter agere quàm Deus præsciat. Ex quo ad sequentia etiam nonnulli descendentes, frustrà culpari iniustos contendunt. Similiterq; de cæteris delictis & de uirtutibus opinantur. Vnde sequitur, liberam non esse hominis uoluntatem, si Deus futura præsciat. Aduersus quos dicendum, quòd omnia Deus ab æterno uideat, antecedentia, consequentia, caussas rerum & effectus, nec tamen omnium ipse est caussa. Nam quemadmodum si quis temeritatem hominis alicuius perspexerit, & quia ignorantem eum cognouerit, propter temeritatem eius non dubitet, periculosa eum ac lubrica aggressurum itinera, in quibus lapsus miserè iacebit, non efficit hunc ipse temerarium illi hominis lapsum. Sic Deus cùm uniuscuiusque uoluntatem præuideat, hunc perperam illum rectè acturum non ignorat. Non ergo præcognitio futurorum caussa, nec enim ullo pacto ad peccandum Deus quemquam impellit aut mouet, sed econtrà, (dicam enim etiamsi absurdum multis forsan uideatur) id quod futurum est, caussa est, ut Deus euenturum illud præuideat. Non ergo ideo fit quia præscitur: sed quia futurum erat præscitur. Distinctione autem hæc res indiget. Nam si quis quando futurum aliquid dicimus, sic accipit quasi necesse sit omnino fore, minimè ei id dabimus. Non enim dicimus, quia proditor Iudas præsciebatur, necesse fuisse ipsum prodere: si sic enim esset, non uituperaretur ab his, qui proditurum præuiderunt: uituperatur autem nimirum, quoniam potuisset etiam non prodere. Audi quid Propheta de ipso dicit: Nec sit qui misereatur pupillis

eum,

eius, pro eo quod non est recordatus facere misericordiam, & persecutus est hominem inopem, & mendicum & compunctum corde mortificare. Et dilexit maledictionem & ueniet ei, & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo. Si quis autem ita futurum accipit, quasi euenturum sit, posset autem etiam aliter fieri, hoc ipsum est quod dicimus: praescientiam enim Dei ueram non esse, impossibile simpliciter est. Quae uerò contingentia sunt, quaeque accidere & non accidere possunt, ea uel uentura uel nō euentura Deus certè praeuidit. Sed liquidius forsan hoc modo dicetur: Si continget Iudam prodere, praesenit hoc Deus: si non continget, similiter Deus praesenit. Cum ergo duo haec contingentia sint, & potestas in Iuda sit, Deus praescientia sua praeuidit, quod à Iuda eligetur: nec praescientia Dei ex contingenti necessaria fiet proditio. Si enim ponamus Deum secum loqui, possibile est Iudam proditorem fore, sed contrarium quoque possibile est. Quamuis ergo contingens utrumque sit, ego tamen unum prouideo eueniturum. Non enim similiter istud accipiendum est quemadmodum si diceres praeuidere Deum hunc hominem nunquam uolaturum: nulla enim uolandi potestas inest homini, sed delinquendi & non delinquendi potentia inest. Cum ergo utrumque possibile sit, qui rationi non obtemperat, is peiora sequitur. Qui uerò ratione cuncta idcirco inquirit, ut rationi pareat, is uirtuti adhaeret. Ille uoluptate deiunctus, nihil de honestate curat: hic communi conceptione persuasus, rationem antepeuit. Sic alter uoluptati resistere non potest, quia laborem sufferre noluit: alter spernit atque repellit uoluptatem omnem, quia dedecus eius formidat. Quod uerò praescientia Dei nullam necessitatem nobis imponat, inde quoque affirmari potest, quia saepius in scriptura, poenitentiam per prophetas mandasse inuenitur. Nec cognouisse simulatur, utrum conuerterentur delinquentes an non, ut apud Hieremiam scribitur: Forsan audient, & agent poenitentiam. Sed aequaliter utrumque contingens à dictis esse ostendit, ne praescientia sua palàm facta audientes deijciat, quasi necessariò aliquid eorum futurum sit, nec in delinquentibus conuerti & non conuerti potestas insit, & haec res peccandi causa foret. Et econtrà, si conuersionem eorum omnino futuram praedixisset, huiusmodi praedictio dissolutionis causa fuisset, faceretque ne turpiter in uoluptatem insurgerent, quasi emendatio, uelint nolintue, futura sit. Sic enim praedictio impedimento futuri boni esse uidetur. Cum igitur perutiliter Deus mundum gubernet, meritò futura celauit, quorum cognitio minimè hominibus conducit. Si enim malos futuros se praeuiderent, desperatione sui, bonos dissolutione ac eneruatione distraherent. Cuius rei gratia dictum esse in Exodo arbitror: Quis fecit surdastrum & surdum, uidentem ac caecum, an non ego Dominus Deus? Eundem enim caecum atque uidentem fecit, alterum ad praesentia, alterum ad futura. De surdastro uerò & surdo dicere, alienum ab hoc proposito est. Non enim ambiginius, ea quae in nobis non sunt, causam esse interdum eorum quae in nobis sunt. Facimus enim aliqua plerumque libenter, aut non facimus, quia nonnulla quae uoluntatis humanae non sunt, praecesserunt. Si uerò quispiam absolutam esse nostram uoluntatem putat, ut nulla re praecedente, uoluntas nostra hoc aut illud amplectatur, is mundi se particulam esse continerique ab uniuerso oblitus est. Sed de praescientia diuina, quod nullam necessitatem agendi hominibus afferat, breuiter ita dictum sit. Nunc ostendamus nihil humanarum rerum à stellis effici, sed tantummodo significari. Primum igitur illud patet, si quid à stellarum sextili ponamus aspectu, qui hodie fiat, efficeretur, nullo posse illud pacto praeteritum esse, prius enim efficiens quàm effectum est. Non ignoramus autem, eos qui hanc scientiam profitentur, multa praeterita hodierna stellarum positione praedicere. Nam cum positionem Zodiaci diligenter in duodecim sedes diuiserint, gradusque ac minuta singulis conuenientia domibus perspexerint, ac erraticas stellas caeterasque ut solent apte collocauerint, & ortus atque occasus, aspectus & coniunctiones considerauerint, non solùm futura, uerumetiam ea quae natiuitatem hominis & conceptionem praecesserint, dicere conantur. Patris enim fortunas, & corporis eius prosperas aut econtrà dispositiones, similiter matris atque fratrum, ab hodierna positione percipi posse putant. Verùm de gradibus domorum aliisque huiusmodi posteà dicemus. Nunc quasi exquisitissimè omnia possint inuenire interrogentur, si res humanas necessitate agi stellarum putatis, quomodo talis hodiernus aspectus, ea quae praecesserunt, potuit efficere? Quod si hoc impossibile simpliciter est, inueniuntur autem uera dixisse Astrologus de praeteritis, patet non à stellis illud effectum fuisse. Si quis igitur nonnihil ueri eam rem putat continere, certè necesse est, ut concedat non fecisse id stellas, sed solummodo significasse. Quod si quispiam obijciat, praeterita quidem significari, futura autem à stellis effici, differentiam ostendat, causam discriminis afferat. Quare quae ad patrem, matrem, fratresque pertinent, praeteritaque sunt, haec positio significat, futura uerò quasi efficiens causa producit? Sed nullam huius rei causam afferre unquam uerisimilem poterunt. Quare nisi pertinaces sint, nihil humanarum rerum à stellis effici, sed forsan significari concedant, tanquam si non à stellis tam praeterita quàm futura, sed ab ipso Deo per propheticam orationē quandam quispiam perciperet. Nam quemadmodum potestas humana, ut diximus, minimè tollitur, quamuis Deus quaecunque facturi sumus praeuideat: sic etiam signa, quae ad significandum diuinitus ordinata sunt, libertati nostrae nequaquam officiunt: sed est uniuersum coelum quasi liber quidam apertus, omnia futura in se conscripta continens. Idcirco in oratione Ioseph, quod à Iacob dicitur, sic intelligi potest: Legi enim, inquit, in tabulis coeli quaecunque contingent uobis & filijs uestris. Forsan autem etiam illud: Complicabuntur coeli ut liber, significationum futurorum rationes consummatas & ut ita dixerim adimpletas fore ostendit: sicut prophetias etiam adimpletas dicimus, cum iam euenerint. Hoc modo in signa secundum Scripturae uocem stellas factas arbitramur. Hieremias autem ut hominem ad seipsum conuertat, utque formidinem quae à signis impendet auferat, ac ut omnem forsan huiusmodi opinionem ab hominum animo eijciat: A signis coeli, inquit, non timeatis. Sed rursus alia ratione, non efficientes stellas esse, ostendamus. Concedentes igitur interim, posse ab hominibus hanc scientiam comprehendi, quaeramus quomodo à multis natiuitatibus eandem rem contineri contendunt? Nam si patibulo moriturum aliquem dixerint, non à natiuitate sua id solummodo, uerumetiam fratrum, filiorum, aliorumque attinentium, imò uerò interfectorum posse intelligi, credunt. Stultum mihi certè uidetur, in unaquaque tam multarum natiuitatum, mortem unius esse contentam? Nescio autem quomodo respondere poterunt, si quis eos interroget, in unáne uniuersi positione, Iudaei omnes in lucem eduntur, ut necesse sit in octauo die omnes circumcidi, & statim in hanc uitam ingressi, malè uulneribus affecti, medico egeant. Ismaelitas autem qui in Arabia degunt, tredecennes cunctos circumcidi? Ita enim de ipsis traditum est. Quomodo enim haec in quibusdam gentibus stellae perpetuò faciunt, in quibusdam nunquam? Et nulla profectò ratio uero similis, ut mihi quidem uidetur, afferri potest. Verùm cum multae prouidendi uiae ab hominibus excogitatae sint, ut augurium, auspicium, somniorum interpretatio, nescio cur alias omnes mo significare tantùm, genethlialogiam uerò efficere putarunt. Si enim futura cognosci possunt, ut hoc ipsis gratis concedimus, fiunt autem inde unde cognoscuntur. Quare à stellis potius quàm ab extis, aut auibus, aut somnijs, aut fulguribus & tonitruis producuntur? His satis demonstratum esse puto, stellas non esse causas humanarum

rerum.

rerum. In præsentiarum perscrutemur, an uerum sit exquisitè loca stellarum & domorum, posse ab hominibus inueniri, quod superius (nihil enim oberat) dedimus. Afferunt enim Genethlialogici, Planetarum loca exactissimè inuenienda, ut & gradus & minuta, & minutorum minuta non ignorentur. Similiter nō signum solùmodo, uerumetiā gradū & gradus minuta primæ domus, quam ascendentem uocant, rectè teneri oportere. Quomodo igitur cum una hora largo modo mediā signi occupet partem, ascendentis minutum inuenies, cum tam minutā diuisionem temporibus habere nequeas? Opus enim esset scire quota hora & minutis, minutorumq; minutis, ex utero puer effusus sit. Alia enim atq; alia posse significare uolunt, minimo temporis discrimine habito. In Piscibus uerò atq; Ariete, per obliquam istorum ascensionem signorum. (Hora enim & tertia horæ parte ascēdere penè uidentur.) minimam temporis partem, magnam mutationem facere non ignoramus, ut uel uigesima horæ unius pars gradum ascendentis immutet. Sed hoc etiam eis concedatur. Demonstration autem esse scimus, quemadmodum erraticæ ab occasu ad ortum ferantur. Sic & fixas centum annis uno gradu moueri, & in hoc spacio temporis positionem signorum mutari, cum aliud sit intelligibile illud signum, aliud quod quasi figura quædam est. At nō ad figuram, sed ad intelligibile, aiunt omnia signa esse referenda. Quod nescio quomodo cōprehendere queant. Sed hoc etiam ipsis condonemus, ut aut intelligibile signum cōprehendere, aut à sensibili ueritas haberi possit. Quæ autem cōmixtione, cōpositione ac cum temperie diuersorū aspectu una fieri asserunt, profectò cōcedent nullo modo sciri posse. Quomodo enim quantum diminuatur à læsione maligni, propter inspectionem benigni percipies? Et utrum auferat malignus quod à benigno cōceditur, quoniam locum eius aspexerit, aut mutet, aut imminuat, aut mixtura quædam inde fiet, quis percipiet? Quæ omnia si quis altius inspiciat, facilè credat non posse ista humano ingenio penitus percipi. Vndè si quis harum rerum periculum fecerit, uidebit in pluribus errare, quā ueritatem consequi Genethlialogicos. Quamobrem Esaias etiam, quasi hæc omnibus impossibilia sint, ad filiam Chaldæorum, qui maximè ista profitētur, ait: Adsint & saluam te faciant Astrologi, cæli annuntient tibi quid tibi accedat. His enim uerbis docemur, uel diligentissimos in hac re Chaldæos, nō posse prædicare, quæ uelit unicuiq; genti Deus attribuere. Hæc Origenes. Vtinam uerò, optime Lector, tempus idoneum colligendis doctissimis dissertationibus Origenis suppeteret, darem profectò operam, ut plures lacunas replerem in hoc opere.

IN GENESEOS CAP. VI. HOMILIA II.

De fabrica arcæ, & eorum quæ in ea sunt.

Cōsilium Origenis in interpretatione historiæ de fabrica arcæ.

INCIPIENTES de arca, quæ secundum mandatum Dei à Noe cōstructa est, differere, primo omnium uideamus, quæ de ea secundum literam referuntur: & quæstiones proponentes quæ obijci à pluribus solent, etiam absolutiones earum ex his, quæ nobis sunt à maioribus tradita, requiramus: ut cum huiuscemodi fundamenta iecerimus, ab historiæ textu possimus ascendere ad spiritalis intelligentiæ mysticum & allegoricum sensum, & si quid in eis arcanum continetur, aperire, Domino nobis uerbi sui scientiam reuelante. Primo igitur hęc ipsa, quæ scripta sunt præponamus.

ET DIXIT, inquit, Dominus ad Noe: Tempus omnis hominis uenit ante me, quoniam impleta est terra iniquitatibus ab eis, & ecce ego disperdam illos cum terra. Fac ergo tibi arcā de lignis quadratis, nidos facies in arca, & bituminabis eam abintus, & à foris bitumine, & sic facies arcam. Trecentorum cubitorū lōgitudinem arcę, & quinquaginta cubitorum latitudinē, & triginta cubitorum altitudinē eius colligens facies arcam, & in cubitū consummabis eam in summo. Ostium autem arcæ facies ex latere, inferiora bicamerata, & tricamerata superiora facies ea.] Et post pauca addit:

Arcæ figura & usus.

ET FECIT, inquit, Noe omnia quæ præcepit ei Dominus Deus, sic fecit.] Primo ergo quæritur qualem oporteat habitum ipsum, & formam arcæ intelligi. Quam ego puto quantum ex his quæ describuntur apparet, quatuor angulis ex uno cōsurgētibus, eisdemq; paulatim usq; ad summū in angustū attractis, in spatiū unius cubiti fuisse collectā. Si enī refert, quod in fundamētis eius trecēti cubiti in lōgitudine, in latitudine uerò quinquaginta sint positi. Triginta aūt in altitudine ædificati. Sed collecta in cacumē angustū, ita ut cubitus sit latitudinis, & longitudinis, eius. Iam uerò intrinsecus ea quidē quæ dicuntur eius inferiora, bicamerata ponuntur, id est, habitationē duplicē cōtinentia. Superiora uerò tricamerata, ueluti si dicamus triplicibus constructa cœnaculis. Sed hæ habitationū distinctiones ad hoc factæ uident, ut secerni per singulas māsiones diuersa animalium uel bestiarū genera facilius possint, & à bestijs feris mansueta quæq; & ignaua seiungi. Istæ ergo habitationū discretiones nidi appellantur. Quadrata uerò ligna fuisse referuntur, quo & facilius alterum alteri posset aptari, & inundante diluuio totus aquarū ꝓhiberetur incursus, cū intrinsecus & extrinsecus oblita bitumine iunctura muniretur. Traditum sanè nobis est, & non absq; uerisimilitudine, inferiora, quæ suprà diximus cōstructa dupliciter, quæ & separatim bicamerata dicuntur, ob hunc modum fuisse duplicia, quoniam quidem annum integrum fecerunt omnia animalia in arca. Et utiq; in totum annum necesse erat prouidere cibos, & non solum cibos, uerùm & digestionum cōstitui loca, quo neq; ipsa animalia, præcipuè tamen homines, fimi fœtore uexarentur. Tradunt ergo ꝙ inferior regio ipsa, quæ in fundo est ad huiuscemodi necessitates mancipata sit & excepta: huic autem superior contigua, conseruandis pabulis deputetur. Etenim necessarium uidebatur, ut ijs bestijs, quibus natura uesci carnibus dedit, introducta sint extrinsecus animalia, quorum uescentes carnibus conseruare uitam posteritatis reparandæ gratia ualerent: alijs uerò alia,

quæ

quæ naturalis usus deposcit, seruarentur alimenta. In hos ergo usus inferiores partes, quæ bicameratæ dicuntur, tradunt fuisse distinctas. Superiores uerò ad habitaculum bestijs, uel animalibus deputatæ sunt: quibus inferiores quidem feris, & immitibus bestijs, uel serpentibus habitaculum præbuisse, his uerò contigua in superioribus loca, mitioribus animantibus stabula fuisse. Supra omnia uerò in excelso hominibus sedem locatam, utpote qui & honóre & ratione cuncta præcellant: ut sicut ratione & sapientia principatum gerere supra omnia quę in terris sunt, dicitur homo: ita etiam loco celsior, & supra omnes animantes, quæ in arca sunt, collocatus sit. Tradunt autem etiã ostium, quod ex latere factū dicitur, eo loci fuisse, ut inferiora, quæ dixit bicamerata, infra se haberet, & quæ dixit tricamerata, superiora à loco ostij appellata sint: ut inde ingressa uniuersa animalia, per sua quæq; loca, secundum quod suprà diximus, congrua discretione ditempta sint. Verùm ostij ipsius munimen, non iam humanis rationib. adimpletur. Quomodo enim postea quàm clausum est, & nullus hominum extra arcam fuit, bituminari extrinsecus ostium potuit, nisi quia diuinæ uirtutis sine dubio opus fuit, ne ingrederetur aqua per aditum, quem humana non munierat manus? Propterea ergo scriptura cū de cæteris omnibus dixisset, quia fecit arcã Noe, & introduxit animalia, & filios, & uxores eorum, de ostio non dixit, quia Noe clausit ostium arcæ: sed ait, quia clausit Dominus Deus deforis ostium arcæ, & sic factum est diluuium. Obseruandum tamen est quod post diluuium non dicitur Noe aperuisse ostium, sed fenestram, cum emisit coruum, ut uideret utrū cessasset aqua super terram. Quod autem intulerit cibum Noe in arcam omnibus animantibus, uel bestijs, quæ cum eo introierunt, audi ex his quæ Dominus dicit ad Noe.

Serpentes in arca.

Quæstio.

TV, inquit, accipe tibi ipsi ab omnibus escis quæ eduntur, & congregabis ad temetipsum, & erunt tibi & ipsis ad edendum.] Quod autem fecit Noe ea quæ præcepit ei Dominus, audi scripturam dicētem. ET fecit, inquit, Noe omnia quæ præcepit ei Dominus Deus, sic fecit.] Sanè quod de locis, quæ diximus ad fimum animalium separata, scriptura nihil retulit, sed traditio tenet, opportunè uidebitur super hoc habitum esse silentium, de quo sufficienter consequētiæ ipsius ratio doceret. Et quia ad spiritalem intelligentiam minus dignè poterat aptari, merito ergo scriptura siluit de hoc, quæ magis narrationes suas intellectibus allegoricis coaptat. Verūtamē quantum ad necessitatem pluuiarum & diluuij spectat, nulla potuit tam conueniens & congrua arcæ species dari, quàm ut è summo uelut è tecto quodam in angustū culmine ducto diffunderet imbriū ruinas, & ima in aquis quadrata stabilitate consistens, nec impulsu uentorum, nec impetu fluctuum, nec inquietudine animalium, quæ intrinsecus erant, aut inclinari posset, aut mergi. Sed his omnibus tanta arte compositis, obijciunt quidam quæstiones, & pręcipuè Apelles, qui fuit discipulus quidē Marcionis, sed alterius hęreseos magis, q̃ eius quã à magistro susceperat, inuentor. Is ergo dū assignare cupit scripta Moysi nihil in se diuinæ sapientiæ, nihilq; operis sancti spiritus continere, exaggerat huiusmodi dicta, & dicit nullo modo fieri potuisse, ut tam breue spatium tot animalium genera eorumq; cibos, qui per totum annum sufficerent, capere potuisset. Cum enim bina & bina ex immundis animalibus hoc est bini masculi & binæ fœminæ (hoc enim indicat sermo repetitus) ex mūdis uerò septena & septena in arcam dicantur inducta, quomodo, inquit, fieri potuit istud spatium, quòd scriptum est, ut quatuor saltem solos elephantes capere potuerit? Et postea quã per singulas species hoc modo refragatur, addit super omnia his uerbis. Constat ergo fictã esse fabulã. Quod si est, constat non esse à Deo hanc scripturã. Sed ad hæc nos quæ à prudentibus uiris, & Hebraicarum traditionum gnaris, atq; à ueteribus magistris didicimus ad auditorū noticiã deferemus. Aiebant ergo maiores, quod Moyses, qui (ut de eo scriptura testatur) omni sapientia Aegyptiorū fuerat eruditus, secundū artē geometricã, quam præcipuè Aegyptij callent cubitorum numerum in hoc loco posuit. Apud Geometras enim secundū eam rationem, quæ apud eos uirtus uocatur, ex solido & quadrato uel in sex cubitos unus deputatur, si generaliter, uel trecentos, si minutatim deducatur. Quæ utiq; ratio si obseruetur, in huius arcæ mensura inuenientur & longitudinis & latitudinis tanta spatia, quæ uerè totius mundi reparanda germina & uniuersorum animantiū capere rediuiua seminaria potuerint. Hæc quantū ad historiæ pertinet rationē, aduersum eos dicta sint, qui impugnare scripturas ueteris testamenti nituntur, tanquã impossibilia quædã & irrationabilia continentes. Nunc uero iam deprecantes eum prius qui solus potest de lectione ueteris testamenti auferre uelamen, tentemus inquirere quid etiã spiritalis ædificationis contineat magnifica hæc arcæ constructio. Puto ergo (ut ego pro paruitate sensus mei assequi possum) quod illud diluuiū, quo penè finis tunc datus est mundo, formam teneat finis illius qui uerè futurus est mundi. Quod & ipse Dominus pronūciauit dicens: Sicut enim in diebus Noe emebant, uendebant, ædificabant, nubebant & nuptū tradebant, & uenit diluuium, & perdidit omnes: ita erit & aduentus filij hominis. In quo euidenter una eademq; forma diluuij, quod præcessit, & finis mundi quē uenturum dicit, designatur. Sicut ergo tunc di-

Cibus hominū & pabulū animantium.

Quæstio ex Apelle. Meminit Apellis Eusebius lib. 5. ca. 12. Historiæ Ecclesiast.

Solutio.

Actor. 7.

Cubiti geometrici.

Inuocatio apta.

Hactenus historicum sensum, nūc allegoricū aggreditur.

Luc. 17.

ctum est ad illum Noe, ut faceret arcam, & introduceret in eam secum non solũ filios, & proxi-
Allegoria. mos suos, uerum etiam diuersi generis animalia: ita etiam ad nostrum Noe, qui uerè solus iu-
Noe, Christi ty stus & solus perfectus est, Dominum Iesum Christum in consummatione seculorum dictũ est
pus. à patre, ut faceret sibi arcam ex lignis quadratis, & mensuras ei daret cœlestibus sacramentis
Psal. 2. repletas. Hoc enim designatur in psalmo, ubi dicit: Pete à me, & dabo tibi gentes hæreditatem
tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Construit ergo arcam, & facit in ea nidos, id est
promptuaria quædam, quibus diuersi generis animalia recipiantur. De quibus & propheta
Esa. 26. dicit: Perge populus meus, intra in promptuaria tua, absconde te parumper donec transeat fu
ror iræ meæ. Confertur ergo populus hic qui saluatur in Ecclesia, illis omnibus, siue homini-
Ordines in Ec bus siue animalibus, quæ saluata sunt in arca. Verùm quoniam non est omnium unum meri-
clesia. tum, nec unus in fide profectus, idcirco & arca illa non unam præbet omnibus mansionem,
sed bicamerata sunt inferiora, & tricamerata superiora, & nidi distinguuntur in ea: ut ostendat
quia & in Ecclesia licet omnes intra unam fidem contineantur, atq; uno baptismate diluantur,
non tamen unus omnibus atq; idem profectus est, sed unusquisq; in suo ordine. Hi quidem,
qui per rationabilem scientiam uiuunt & idonei sunt non solùm semetipsos regere, sed & alios
docere. Quoniam ualde pauci inueniuntur, qui cum ipso Noe saluantur, & proxima ei pro-
pinquitate iunguntur, & tenent figuram: sicut & Dominus noster uerus Noe Christus Iesus
paucos habet proximos, paucos filios & propinquos, qui uerbi eius participes sint, & sapien-
tiæ capaces. Et ij sunt, qui in summo gradu positi sunt, & in summitate arcæ collocantur. Cæte-
rùm multitudo irrationalium animalium, uel etiam bestiarum in inferioribus locis habetur,
& eorum maximè, quorum feritatis sæuitiam nec fidei dulcedo molliuit. Superiores uerò ali-
quantulo ab his sunt, qui licet minus rationis, plurimum tamen simplicitatis innocentiæq;
Recedit in à li custodiunt. Et sic per singulos habitationũ gradus ascendentibus peruenitur ad ipsum Noe,
tera. qui interpretatur requies, uel iustus, qui est Iesus Christus. Neque enim in illum Noe cõuenit,
Gen. 5. quod dicit Lamech pater eius: Hic enim, inquit, requiem dabit nobis ab operibus & à tristi-
Noe typus tijs manuum nostrarum, & à terra quam maledixit Dominus Deus. Quomodo enim uerum
Christi. erit, quod ille Noe requiẽ dederit illi Lamech, uel populo, qui tunc habebat in terris, uel quo-
modo à tristitijs & labore cessatum est temporibus Noe, uel quomodo ablatum est maledictũ
terræ, quod dederat Dominus, ubi potius iracundia diuina maior ostenditur, & refertur dice-
Gen. 6. re Deus: Pœnitet me quod feci hominẽ super terram? Et iterum dicit: Deleam omnem carnem
quæ est super terram. Et super omnia summæ offensæ indicium interitus uiuẽtium datur. Si ue-
rò respicias ad dominum nostrum Iesum Christum, de quo dicitur: Ecce agnus Dei, qui tollit
Ioan. 1. peccata mundi. & iterum de quo dicitur. Factus pro nobis maledictum, ut nos de maledicto
Gal. 3. legis redimeret. & iterum cùm dicit. Venite ad me qui laborantis, & onerati estis, & ego reficiam
Matth. 11. uos, & inuenietis requiem animabus uestris: inuenies hunc esse, qui uerè requiem dedit homi
nibus, & liberauit terram de maledicto, quo maledixit ei Dominus Deus. Huic ergo spiritali
Noe, qui requiem dedit hominibus, & tulit peccatum mundi, dicitur. Facies tibi arcam ex li-
Quadrata li- gnis quadratis. Videamus ergo quæ sint quadrata ligna. Quadratum est, quod nulla uacillat
gna referũt Do ex parte, sed quocunq; uerteris, fida & solida stabilitate consistit. Ista sunt ligna, quæ omne pon
ctores Eccle- dus uel animalium intrinsecus uel fluctuum extrinsecus ferunt. Quos ego arbitror doctores
siæ. esse in Ecclesia, & magistros atque æmulatores fidei, qui & populos intrinsecus positos uerbo
commonitionis, & doctrinæ gratia consolantur, & impugnantibus extrinsecus, uel gentilibus
uel hæreticis, & quæstionum fluctus, ac procellas certaminum commouentibus, uirtute uerbi,
ac sapientia rationis obsistunt. Vis autem uidere quòd ligna rationabilia nouit scriptura diui
na? Recenseamus quid apud Ezechielem prophetam scriptum est. Et factum est, inquit, in un-
decimo anno, tertio mense, una die mensis, factum est uerbum Domini ad me dicens: Fili ho-
minis dic ad Pharaonem regem Aegypti, & ad multitudinem eius. Cui te similem facis in exal-
Ezech. 31. tatione tua? Ecce Assur cypressus in Libano, speciosus ramis, & condensus umbraculis, excel-
sus in altitudine. Inter medias nubes factum est cacumen eius, aqua enutriuit eum, & abyssus
exaltauit eum, & adduxit omnia flumina sua circa eũ, & congregationes suas emisit ad omnia
ligna campi. Propterea exaltata est altitudo eius super omnia ligna campi. Et post pauca dicit:
Cypressi multæ in paradiso Dei, & pini non sunt similes ramis eius, & abietes non fuerunt si-
miles ei. Omne lignum in paradiso Dei non assimilatũ est ei, & zelata sunt eum omnia ligna
paradisi delitiarum Dei. Animaduertis de quibus uel qualibus lignis dicat propheta? quo-
modo describit cypressum Libani, cui omnia ligna, quæ in paradiso dei sunt, comparari non
possint? Et addidit etiam hoc ad ultimum, quod omnia ligna, quæ sunt in paradiso Dei zelata
sint eam, euidenter ostendens secundum spiritalem intelligentiam rationabilia dici ligna quæ
in paradiso Dei sunt: quippe in quibus æmulationem quandam describit esse aduersum ea li-
gna quæ sunt in Libano. Vnde & excursu etiam hoc dicamus, Considera ne fortè & illud, quod
scriptum

scriptum est, Quia maledictus à Deo omnis qui pendet in ligno, sic debeat intelligi, quomodo *Deut. 21.*
& illud quod alibi dictum est: Maledictus homo, qui spem habet in homine. Pendere enim in *Hier. 17.*
solo Deo debemus, & in nullo alio, etiã si de paradiso Dei procedere quis dicatur, sicut & Pau-
lus dicit: Etiam si nos, aut angelus de cœlo Euangelizauerit uobis aliter quàm Euangelizaui- *Gal. 1.*
mus uobis, anathema sit. Sed hæc aliàs. Interim uidisti quæ sint quadrata ligna quæ uelut mu-
rus quidam & defensio his qui sunt intrinsecus, obstaculum autem & impugnatio his qui ex-
extrinsecus superueniunt, collocantur ab spiritali Noe: Quæ ligna extrinsecus, & intrinse-
cus bitumine liniuntur. Vult enim te architectus Ecclesiæ Christus non esse talem, quales sunt *Bituminata.*
illi, qui de foris quidem apparẽt hominibus iusti, deintus autem sunt sepulchra mortuorum. *Luc. 11.*
Sed uult te & corpore sanctum esse extrinsecus, & corde intrinsecus purum. Cautum undiq; &
castitatis atq; innocentiæ uirtute munitum, hoc est intus & foris bitumine esse oblitum. Post
hæc de longitudine, & latitudine arcæ, & de altitudine memoratur, & numeri in his quidam
ponuntur ingentibus mysterijs consecrati. Sed antequam de numeris disseramus, hoc quod *Ephe. 3.*
dicit longitudinem, & lautudinem, & altitudinem, quale sit uideamus. Apostolus in quo- *Longũ et latĩ.*
dam loco, cùm de mysterio crucis sacratius loqueretur, ita ait: Vt sciatis quæ sit longitudo,
& latitudo, & altitudo, & profundum. Profundum autem & altitudo idem significat, tan-
tum non, quòd altitudo spatium de inferioribus uidetur ad superiora metiri, profundum ue-
rò de superioribus incipere, & ad inferiora descendere. Consequenter igitur spiritus Dei & per
Moysen, & per Paulum ingentium sacramentorũ figuras enunciat. Nam Paulus quoniam de-
scensionis Christi mysterium prædicat, profundum nominauit, quasi de superioribus ad infe-
riora uenientis. Moyses uerò quia restitutionem designans eorum, qui per Christum de interi-
tu & perditione seculi tanqusm de nece diluuij ex inferioribus ad superna & cœlestia reuocan-
tur, in mensura arcæ non profundum memorat, sed altum, tanquam ubi de terrenis & humili-
bus ad cœlestia & excelsa conscenditur. Numeri quoq; ponuntur, trecenti cubiti longitudinis,
quinquaginta latitudinis, triginta altitudinis. Trecenti, tercenteni sunt. Centenarius autem nu- *Centenarius*
merus, plenus in omnibus & perfectus ostenditur, & totius rationalis creaturæ continens sa- *numerus.*
cramentũ: sicut in Euangelijs legimus, ubi dicit, quia habens quis centũ oues, ex quibus cùm *Luc. 15.*
perisset una, relictis nonaginta nouem in montibus descendit quærere eam, quæ perierat,
quamq; inuentam humeris suis reportauit, & posuit cum illis nonaginta nouem, quæ non pe-
rierant. Hic ergo centenarius totius creaturæ rationalis numerus, quoniam non ex semetipso *Ternio.*
subsistit, sed ex trinitate descendit, & longitudinem uitæ, hoc est immortalitatis gratiam, ex pa-
tre per filium ac spiritum sanctum suscepit, idcirco triplicatus ponitur: utpote qui ad perfe-
ctionem per gratiam trinitatis augetur, & qui ex centenario per ignorantiam lapsum, per a-
gnitionem trinitatis restituat in trecentos. Latitudo quinquagenarium numerum tenet. Qui
numerus remissioni & indulgentiæ consecratus est. Secundum legem enim quinquagesimo
anno remissio erat, id est, ut si quis distraxisset possessionem, reciperet, si liber in seruitutem
uenisset, reciperet libertatem, indulgentiam debitor acciperet, exul rediret ad patriam. Spiri-
talis ergo Noe Christus in arca sua, in qua humanum genus de interitu liberat, id est in Eccle-
sia sua, hunc quinquagenarium remissionis numerum in latitudine collocauit. Nisi enim re-
missionem peccatorum donasset credentibus, non fuisset per orbem terræ Ecclesiæ latitudo
diffusa. Triginta autem altitudinis numerus simile ut trecenti continet sacramentum. Quod
enim ibi centeni, hoc hic deni tertio multiplicati faciunt. Ad unum autem totius constru-
ctionis numerum summa reuocatur, quia unus Deus pater ex quo omnia, & unus Domi- *Ephe. 4.*
nus, & una Ecclesiæ fides est, unum baptisma, unum corpus, & unus spiritus, & ad unum per-
fectionis Dei finem cuncta festinant. Sed & tu qui hæc audis, si scripturis sanctis intendas ex
otio, permulta inuenies magnarum rerum gesta sub tricenario uel quinquagenario nume- *Exempla de*
ro contineri. Triginta annorum Ioseph educitur de carcere, & totius Aegypti suscipit princi- *numeris.*
patum, ut imminentis perniciem famis diuina prouisione depellat. Triginta annorum refer- *Gen. 41.*
tur Iesus, cùm uenit ad baptismum, & uidit cœlos diuisos, & spiritum Dei in columbæ specie *Matth. 3.*
uenientem super se. Vbi & primum cœpit sacramentum patescere trinitatis. & multa his simi-
lia inuenies. Sed & quinquagesimum diem festum, in nouarum frugum consecratione repe- *Deut. 16.*
ries, & de Ammanitarum spolijs Domino quinquagesima delibatur. Cum trecentis uerò in-
uenies & Abraham uincentem Sodomitas, & Gedeon cum trecentis lingua aquam lamben- *Gen. 14.*
tibus superat. Ostium sanè, quod non à fronte, nec desuper, sed è latere ex transuerso colloca-
tur, quoniam iræ diuinæ tempus est: Dies enim Domini, dies iræ & furoris, sicut scriptum est: *Tempus iræ*
licet enim uideantur aliqui saluari, multi tamen, quos merita sua reprobant, delentur & pe- *Dei.*
reunt: ex transuerso ostium ponitur, ut illud ostendatur, quod per Prophetam dicitur: Quia *Sophon. 1.*
si incesseritis mecum peruersi, & ego incedam uobiscum in ira peruersa. Post hæc uideamus *Leuit. 26.*
& de eo quòd dicit separatim inferiora bicamerata, & superiora tricamerata: ne fortè iudice- *Alia allegoria.*

Philip. 2. tur per hæc, quòd Apostolus dixit, quia in nomine Iesu omne genu flectetur, cœlestium, terrestrium & infernorum: & in arca significetur omnium quidem inferiora ipsa esse, quæ Apostolus dicit inferna, horum autem contigua superiora ipsa esse terrestria, tricamerata uerò superiora quæ dicit simul omnia esse cœlestia: sed in his eorum merita distingui, qui possunt secun-
Ioan. 14. dum Apostolum Paulum usq; ad tertium cœlum conscendere. Nidi uerò & nidi, quia multi sunt in arca, multas esse apud patrem indicant mansiones. De animalibus uerò, & bestijs, ac pecoribus, cæterisq; diuersis animantibus, quæ nobis alia figura seruanda est, nisi quam uel
Esai. 11. Esaias ostendit, cùm dicit: In regno Christi lupum cum agno, pardum cum hœdo, leonem & bouem simul ire ad pascua, eorumq; fœtus simul paleis uesci, insuper etiam in aspidum cauer-
Matth. 18. na, paruum puerum (talem sine dubio, qualem dicebat Saluator, nisi conuersi fueritis & effecti sicut puer hic, non introibitis in regnum Dei) missurum esse manum, & nihil lædendo meæ
Actor. 10. Vel etiam illa figura, quam Petrus iam nunc in Ecclesia haberi docet, cùm refert se uisionem uidisse, in qua omnia quadrupedia, & bestiæ terræ, ac uolatilia cœli intra unum fidei linteum continebantur, quatuor Euangeliorum initijs alligatum. Verum quoniam arca quam describere conamur, non solùm bicamerata sed & tricamerata à Deo construi iubetur, operam demus & nos ad hanc duplicem quæ præcessit expositionem, secundum præceptum Dei etiam tertiam iungere. Prima enim quæ præcessit historica est, uelut fundamentum quoddam
Sensus scripturæ triplex. in inferioribus posita. Secunda hæc mystica, superior & excelsior fuit. Ternam si possumus
τριπολογία. moralem tentemus adijcere. Quamuis & hoc ipsum quod neq; bicameratam solùm dixit & siluit, neq; tricameratam tantùm & cessauit, sed cùm dixisset bicameratam addidit & tricameratam, nec absq; huius ipsius expositionis quam habemus in manibus, uideatur esse myste-
Historia non consistens. rio. Nam tricamerata triplicem hanc expositionem designant. Sed quia non semper in scripturis diuinis historialis consequentia stare potest, sed nonnunquam deficit, ut (uerbi causa)
Prou. 26. cùm dicitur: Spinæ nascentur in manu ebriosi: & cùm in templo à Salomone constructo, dici-
3. Reg. 6. tur: Vox mallei & securis non est audita in domo Dei: & iterum in Leuitico, cùm lepra parie-
Leuit. 13. tis & pelliculæ & staminis inspici iubetur à sacerdotibus & purgari: propter hæc ergo & his similia non solùm tricamerata, sed & bicamerata arca contexitur, ut sciamus in scripturis diuinis non semper triplicem, quia non semper nos historia sequitur, sed interdum duplicis tantummodo sensum expositionis insertum. Tentemus igitur & tertiam expositionem differere,
Moralis sensus. secundum moralem locum. Si quis est, qui crescentibus malis, & inundantibus uitijs conuertere se potest à rebus fluxis & pereuntibus & caducis, & audire uerbum Dei, ac præcepta cœlestia: hic intra cor suum arcam salutis ædificat, & bibliothecam (ut ita dicam) intra se diuini consecrat uerbi, longitudinem in ea, & latitudinem, & altitudinem, fidem, spem, charitatemq; collocat. Fide trinitatis ad longitudinem uitæ immortalitatemq; descendit. Latitudine charitatis, indulgentiæ & benignitatis fundat affectum. Altitudine spei ad cœlestia erigit & excelsa.
1. Cor. 9. Super terram enim ambulans, in cœlis habet conuersationem. Summam uerò actuum suorum refert ad unum. Scit enim quia omnes quidem currunt, sed unus accipit palmam, scilicet qui cogitationum uarietate & instabilitate mentis non fuerit multiplex. Sed hanc bibliothecam non ex agrestibus & impolitis, sed ex quadratis & secundum æquitatis lineam directis construit lignis: id est, nō secularium auctorum, sed ex Propheticis atq; Apostolicis uoluminibus.
τετράγωνοι. Ipsi enim sunt, qui diuersis tentationibus edolati, resecatis omnibus uitijs & excisis, quadratam continent uitam, & ex omni parte libratam. Nam auctores secularium librorum possunt
4. Reg. 17. quidem dici ligna excelsa, & ligna umbrosa. Sub omni enim ligno excelso & nemoroso accusatur fornicatus esse Israel, quia illi loquuntur quidem excelsa, & florida utuntur eloquentia: non tamen ita egerunt, ut loquuti sunt: & ideo non possunt ligna quadrata nominari, quòd in eis nequaquam uita & sermo conlibret. Tu ergo si facis arcam, si bibliothecam
Sacrarum literarum usus. congregas, ex sermonibus Propheticis & Apostolicis, uel eorum qui eos rectis fidei lineis sequuti sunt, congregas, bicameratam, & tricameratam facito eam, ex ipsa narrationes historicas disce, ex ipsa mysterium magnum quod in Christo & in Ecclesia impletur, agnosce. Ex ipsa etiam emendare mores, resecare uitia, purgare animam, atque exuere eam omni uinculo captiuitatis intellige, nidos in ea, & nidos diuersarum uirtutum, & profectuum
Rom. 10. collocans. Deintus sane & deforis bituminabis eam, corde fidem gerens, ore confessio-
Matth. 5. nem proferens: intus scientiam, foris operam habens: intus corde mundus, foris castus corpore incedens. In hanc ergo arcam, siue eam bibliothecam diuinorum librorum siue animam fidelem secundum moralem interim locum ponamus, introducere debes etiam animalia ex omni genere, non solùm munda, sed & immunda. Sed munda quidem animalia facilè possumus dicere, quòd memoria, eruditio, intellectus, examinatio, & iudicium eorum quæ legimus, aliaq; his similia intelligi possunt. De immundis uerò pronunciare difficile est, quæ & bina & bina nominantur. Veruntamen quantum in tam difficilibus locis au-

dere

dere possumus, puto quòd concupiscentia, & ira, quia inest omni animæ, necessariò istæ secundum hoc, quòd ad peccandum homini famulantur, immundæ dicuntur. Secundum hoc uerò quod neq; posteritatis sine concupiscentia successio reparatur, neq; emendatio ulla sine ira potest neq; disciplina constare, necessariæ & conseruandæ dicuntur. Et quamuis hæc iam non morali, sed naturali ratione discussa uideantur, tamen quæ ad præsens occurrere potuerunt, pro ædificatione tractauimus. Si quis sanè potuerit ex otio ipsam sibi conferre & comparare scripturam diuinam, & spiritalibus spiritalia coaptare: nec nos latet quòd plura in hoc loco profundi & arcani mysterij secreta reperiet, quæ nũc nos adducere in mediũ, uel pro breuitate temporis, uel pro auditorũ labore non possumus. Omnipotentis tamen Dei misericordiã deprecemur, qui nos non solùm auditores uerbi sui faciat, sed & factores: & inducat super nostras quoq; animas diluuiũ aquæ suæ, & deleat in nobis quæ scit esse delenda, & uiuificet quæ iudicat esse uiuificanda, per Christum Dominum nostrum & per Spiritum suũ sanctum. Ipsi gloria in æterna secula seculorum, Amen.

Cõcupiscentia. Nemesis.

Peroratio apta.

Iacobi. 1. Rom. 2.

IN GENESEOS CAP. XVII. HOMILIA III.

De circumcisione Abrahæ.

QVONIAM in multis diuinæ scripturæ locis Deum legimus ad homines loqui, & propter hoc Iudæi quidem, sed & nostrorum nõnulli, Deum quasi hominem intelligendũ putauerunt, id est, humanis membris, habituq; distinctum: philosophi uerò uelut fabulosa hæc & ad poeticorum similitudinem figmentorũ formata despiciunt: uidetur mihi de his primò paucis sermocinandum, & tunc ad ea quæ recitata sunt ueniendum. Primò ergo ad eos sit sermo, qui foris positi arroganter nos circumstrepunt, dicentes excelso illi & inuisibili atq; incorporeo Deo non conuenire, ut humanis utatur affectibus. Si enim loquendi (inquiunt) ei datis usum, sine dubio dabitis & os, & linguam: cæteraq; membra, quibus loquendi expletur officium. Quod si sit, recessum est ab inuisibili & incorporeo Deo: & multa his similia nectentes nostros fatigant. Ad hæc ergo, si precibus uestris iuuemur, prout Dominus dederit, breuiter occurremus. Nos sicut incorporeum esse Deum, & omnipotentem, & inuisibilem profitemur, ita eum curare mortalia, & nihil absq; eius prouidentia geri, neq; in cœlo, neq; in terris, certo & immobili dogmate profitemur. Memento quia nihil sine prouidentia eius geri diximus, non sine uoluntate. Multa enim sine uoluntate eius geruntur, nihil sine prouidentia. Prouidentia namq; est, qua procurat, & dispensat, & prouidet quæ geruntur. Voluntas uerò est, qua uult aliquid aut non uult. Sed de his aliàs. Longior enim est & diffusior iste tractatus. Secundum hoc ergo quòd prouisorem omnium, & dispensatorem profitemur Deum, consequens est, ut quid uelit, uel quid hominibus expediat, indicet. Si enim non indicet, nec erit prouisor hominis, nec creditur curare mortalia. Indicans igitur Deus hominibus quæ eos agere uult, quo potissimùm affectu dicendus est indicare? Nõnne eo, qui hominibus in usu & notitia est? Si enim (uerbi causa) dicamus quia silet Deus, quod naturæ illi conueniens creditur, quomodo indicatum esse aliquid ab eo putabitur per silentium? Nunc autem idcirco loquutus dicitur: ut scientes homines hoc ministerio uoluntatem alterius alteri innotescere, agnoscant ea quæ sibi per prophetas deferuntur, Dei esse uoluntatis indicia. In quibus utiq; non intelligitur uoluntas Dei contineri, nisi ea loquutus dicatur: quia nec sentitur, nec intelligitur inter homines indicari unquam posse per silentium uoluntatem. Sed hæc rursum non secundum errorem Iudæorum, uel etiam ex nostris nonnullorum, qui cum illis errant, catenus dicimus, ut quoniam humana fragilitas aliter audire de Deo non potest, nisi ut sibi res ipsa & uocabula nota sunt, idcirco etiam membris hæc nostris similibus, & habitu humano Deum agere sentiamus. Alienum hoc est ab ecclesiastica fide. Sed hoc ipsum quod uel aspirat in corde uniuscuiusq; sanctorum, uel sonum uocis peruenire ad aures eius facit, loquutus homini Deus dicitur. Sic & enim nota sibi esse indicat quæ unusquisq; uel loquitur, uel agit, audisse se dicit: & cùm aliquid iniustum geri à nobis indicat, irasci se dicit: & cùm beneficijs suis ingratos nos arguit, pœnitere se dicit: indicans quidem hæc his affectibus qui hominibus in usu sunt. Simplex namq; est illa substantia, & neq; membris ullis, neq; compaginibus, affectibusq; composita, sed quicquid diuinis uirtutibus geritur, hoc ut homines possent intelligere, aut humanorum membrorum appellatione profertur, aut cõmunibus & notis annunciatur affectibus. Et hoc modo uel irasci, uel audire, uel loqui dicitur Deus. Nam si uox humana aer ictus, id est lingua repercussus dicitur, potest & uox Dei dici aer ictus, uel ui, uel uoluntate diuina. Et inde est quod si quando uox diuinitus datur, non ad omnium aures, sed ad quorum interest auditus allabitur: ut agnoscas sonitum nõ linguæ pulsu redditum, alioquin fieret communis auditus, sed superni nutus moderamine gubernatum. quamquam prophetis sæpe & patriarchis, cæterisq; sanctorum, etiam sine uocis sono uerbum Dei factum esse referatur: sicut ex omni-

Exordium habens cõfutationem.

Contra Antropomorphitas.

Prouidentia siue præscientia & uoluntas siue prædestinatio.

Antropomorphitæ.

Anthropomorphitæ.

Audire. Pœnitere.

Deus quomodo loquatur.

ex omnibus sacris uoluminibus abundantrr docemur. In quo (ut breuiter dicam) illumi-
Sermo sine nata mens per spiritum Dei formatur in uerba. Et ideo siue hoc, siue illo quo suprà diximus
uoce. modo, cùm uoluntatem suam indicat, loquutus esse dicitur Deus. Secundum hunc ergo
sensum reliqua iam ex his quæ lecta sunt, disseramus. Multa responsa dantur à Deo ad Abra-
Abraham cir- ham, sed non omnia ad unum eundemq; referuntur. Quædam enim ad Abram, quædam
cumcisus. ad Abraham, id est alia post immutationem nominis, & alia cùm adhuc genuino uocabulo
nuncuparetur. Et primum quidem à Deo ad Abram ante immutationem nominis illud defer-
tur oraculum, quo dicit.

Gen.12. EXI de terra tua, & de domo patris tui, & de cognatione tua, &c.] Sed nihil in hoc de testa-
Pater creden- mento Dei, nihil de circumcisione præcipitur. Nō enim poterat, cùm adhuc esset Abram, & car
tiū pro Abrā, nalis natiuitatis uocabulum ferret, suscipere & testamentū Dei, & circumcisionis insigne. Cùm
Abrahā quan- uerò exijt de terra sua, & de cognatione sua, tūc ad eum sacratiora iam responsa deferuntur. Et
do & quamob primò dicitur ei quia non uocaberis Abram, sed Abraham erit nomen tuum. Tunc iam & te-
rem dictus. stamentum Dei suscipit, & signaculum fidei accipit circumcisionem, quam non potuit accipe-
Gen.17. re dum esset in domo patris, & in consanguinitate carnali, & cùm adhuc Abram uocaretur.
Senectus a- Sed neq; presbyter appellatus est ipse, & uxor sua, donec esset in domo patris, & carni cohabi-
nimi. taret ac sanguini: sed postquam inde profectus est, & Abraham uocari, & presbyter meruit. E-
rant, inquit, ambo presbyteri, id est, senes, Abraham scilicet, & admirāda uxor eius, & prouecti
in diebus suis. Quanti ante eos longioribus annorum spatijs uitam duxere nongentis & eo
amplius annis, aliqui non multo minus usq; ad diluuium uixere: & nulli ex his presbyteri ap-
pellati sunt. Non enim hoc nomine in Abraham senecta corporis, sed cordis maturitas appel-
Num.11. lata est. Sic & ad Moysem Dominus dicit. Elige tibi presbyteros, quos tu ipse scis presbyteros
esse. Intueamur ergo diligentius Domini uocem quid sibi uelit ista adiectio quæ ait: Quos
tu ipse scis esse presbyteros. Nunquid is qui senilem corporis gerebat ætatem, non omnium
oculis perspicuus erat quòd esset presbyter, id est senex? Quid ergo soli Moysi tanto ac tali
prophetæ specialis ista mandatur inspectio, ut illi eligantur, non quos cæteri homines norunt,
non quos imperitum uulgus agnoscit, sed quos propheta Deo plenus elegerit? Non enim er-
ga eos de corpore, non de ætate, sed de mente iudicium est. Tales ergo erant isti beati presbyte
ri Abraham & Sara. Et primo omnium genuina nomina, quæ ortus carnalis dederat, commu-
tantur. Cùm enim esset nonaginta & nouem annorum Abraham, apparuit ei Deus, & dixit:

EGO sum Deus, complace coram me, & esto inculpabilis, & ponam testamentum meum in-
ter me & te. Et procidit Abraham in faciem suam, & adorauit Deum & loquutus est ei Deus di-
Ibi. cens. Ego sum: ecce testamentum meum tecum, & eris pater multitudinis gentium, & benedi-
centur in te omnes gentes, & iam non uocabitur nomen tuum Abram, sed erit nomen tuum
Abraham.] Et cùm dixisset hoc nomen, statim subiungit.

ET ponam testamentū meum inter me & te, & inter semen tuum post te. Et hoc est testamen-
tum quod seruabis inter me & te, & inter semen tuum post te.] Et post hæc addit.

CIRCUMCIDETUR omne masculinum uestrum, & circumcidetur caro præputij uestri.]
Igitur quandoquidem in hunc deuenimus locum, requirere uolo si omnipotens Deus, qui cœ
li ac terræ dominatum tenet, uolens testamentum ponere cum uiro sancto, in hoc summā tan-
ti negocij collocabat, ut præputium carnis eius, ac futuræ ex eo sobolis circumcideretur. Erit
Circumcisio enim, inquit, testamentum meum super carnem tuam. Hoccine erat, quod cœli ac terræ Domi-
cordis. nus, ei quem è cunctis mortalibus solum delegerat, æterni testamenti munere cōferebat? Hæc
enim sunt sola, in quibus magistri & doctores synagogæ sanctorum gloriam ponunt. Ecclesia
Psal.138. uerò Christi, quæ per Prophetam dixerat, Mihi autem satis honorificati sunt amici tui Deus,
quomodo honoret amicos sponsi sui, & quantam eis gloriam conferat, cùm gesta eorum re-
Duplex circū- uoluit, ueniant (si uidetur) & audiant. Nos ergo imbuti per Apostolum Paulum dicimus, quia
cisio, carnalis sicut multa alia in figura & in imagine futuræ ueritatis fiebant, ita & circumcisio illa carnalis,
& spiritualis. circumcisionis spiritualis formam gerebat. De qua & dignum erat, & decebat, Deum maiesta-
tis præcepta mortalibus dare. Audite ergo quomodo Paulus doctor gentium in fide & ueirita-
te de circumcisionis mysterio, Christi Ecclesiam docet. Videte, inquit, concisionem (de Iudæis
Phil.3. loquens qui circumciduntur in carne.) Nos enim sumus, ait, circumcisio, qui spiritu Deo serui-
mus, & non in carne fiduciam habemus. Hæc una Pauli de circumcisione sententia. audi &
Rom.2. aliam. Non enim qui in manifesto Iudæus est, inquit, neq; quæ manifestè est in carne circum-
cisio, sed qui in occulto Iudæus circumcisione cordis, in spiritu, non litera. Non tibi dignius
uidetur talis circumcisio dicenda in sanctis, & amicis Dei, quàm carnis obtruncatio? Sed
sermonis nouitas fortasse non solùm Iudæos, sed etiam aliquos fratrum nostrorum deter-
reat. Impossibilia enim uidetur Paulus præsumere, qui circumcisionem cordis inducit. Quo-
modo enim fieri poterit ut circumcidatur membrum, quod internis uisceribus obtectum,

etiam

etiam conspectibus ipsis hominum latet? Redeamus ergo ad propheticas uoces, & orantibus
uobis, hæc de quibus quærimus, inde clarescant. Ezechiel propheta dicit: Omnis alienige- *Ezech. 44.*
na incircumcisus corde, & incircumcisus carne, non introibit in sancta mea. Et item alibi ni-
hilominus exprobrans propheta dicit: Omnes alienigenæ incircumcisi carne, filij autem I- *Hier. 9.*
srael incircumcisi corde. Designatur ergo, quòd nisi quis circumcisus fuerit corde, & circum-
cisus carne, non introibit in sancta Dei. Sed uidebor meis ipse iudicijs captus. Hoc enim *Sorex.*
prophetæ testimonio continuo constringet me Iudæus, & dicet. Ecce propheta utramque *Contra Iudæos*
circumcisionem designat, carnis & cordis. Allegoriæ non superest locus, ubi utraque speci- *& Ebionitas,*
es circumcisionis exigitur. Si me uestris precibus iuueritis, ut adesse dignetur uerbum Dei *de circumcisio*
uiui in apertione oris nostri, poterimus ipso duce per arctum hoc quæstionis iter ad latitudi- *ne, dissertatio.*
nem ueritatis exire: quia non solùm carnales Iudæi de circumcisione carnis reuincendi sunt
nobis, sed nonnulli ex ijs, qui Christi nomen uidentur suscepisse, & tamen carnalem circum-
cisionem recipiendam putant: ut Ebionitæ, & si qui his simili paupertate sensus aberrant.
Vtamur igitur ueteris instrumenti testimonijs, quibus libenter indulgent. Scriptum est enim
in Hieremia propheta: Ecce populus hic incircumcisus auribus. Audi Israel propheticam uo- *Hier. 6.*
cem, grande tibi opprobrium indicitur, grandis tibi impingitur culpa. Accusatio tua pro- *Circũcisio au-*
fertur, quòd incircumcisus es auribus. Et cur non hæc audiens adbibuisti ferrum auribus *rium.*
tuis, & incidisti eas? Culpatis namque à Deo, & condemnaris, cur aures non habeas circum-
cisas. Confugere enim tibi ad allegorias nostras, quas Paulus docuit, non permitto. Cir-
cumcidere quid cessas? Deseca aures, abscinde membra, quæ Deus ad utilitatem sensuum, &
ad ornatum humani status creauit. Sic enim intelligis uerba diuina. Sed & aliud tibi adhuc
proferam, cui contradicere non possis. In Exodo, ubi nostri codicibus Ecclesiæ habemus scri-
ptum respondentem ad Dominum Moysen, & dicentem: Prouide Domine alium quem mit- *Exod. 4.*
tas. Ego enim gracili uoce sum, & tardus lingua: uos in Hebræis exemplaribus habetis, Ego *Circumcisio la*
autem incircumcisus labijs sum. Ecce habetis circumcisionem labiorum, secundum uestra *biorum.*
quæ ueriora dicitis exemplaria. Si ergo secundum uos Moyses indignum se esse adhuc dicit *Citat Hebræa.*
quòd non sit labijs circumcisus, certum est hoc illud indicare, quòd dignior sit & sanctior il-
le, qui circumcisus est labijs. Adhibete ergo etiam labijs falcem, & oris operimenta deseca-
te, quandoquidem talis uobis in diuinis literis complacet intellectus. Quod si circumcisio-
nem labiorum ad allegoriam reuocatis, & circumcisionem aurium nihilominus allegori-
cam dicitis & figuralem, quomodo non & in circumcisione præputij allegoriam requiritis?
Sed illos quidem qui ad idolorum modum aures habent & non audiunt, & oculos habent
& non uident, omittamus. Vos autem ô populus Dei, & populus in acquisitionem electus
ad enarrandas uirtutes Domini, suscipite dignam circumcisionem uerbi Dei in auribus ue-
stris, & in labijs, & in corde, & in præputio carnis uestræ, & in omnibus omnino membris
uestris. Circumcisæ namque sint aures uestræ secundum uerbum Dei, ut uocem non recipiant *Circumcisio*
obtrectantis, ut maledici & blasphemi uerba non audiant, ut falsis criminationibus, men- *membrorum*
dacio, irritationi non pateant. Oppilentur, & clausæ sint, ne iudicium sanguinis audiant, *omnium.*
aut impudicis canticis & theatralibus sonis pateant. Nihil obscœnum recipiant, sed ab omni *1. Aurium.*
scena corruptionis auersæ sint. Hæc est circumcisio, qua Ecclesia Christi aures suorum circum-
cidit infantium. Istæ credo sunt aures, quas in auditoribus suis requirebat, dicens: Qui ha- *Matth. 13.*
bet aures audiendi audiat. Nemo enim potest incircumcisus auribus & immundus, munda
uerba sapientiæ & ueritatis audire. Veniamus (si uultis) & ad labiorum circumcisionem. E- *2. Labiorum.*
go puto quòd incircumcisus sit labijs, qui nondum cessauit à stultiloquio, à scurrilitate, qui
bonis derogat, qui criminatur proximos, qui instigat lites, qui calumnias mouet, qui fra-
tres inter se falsa loquendo committit, qui uana, inepta, secularia, impudica, turpia, iniu-
riosa, proterua, blasphema, & cætera quæ indigna sunt Christiano ore proloquitur. Si quis
uerò ab his omnibus continet os suum, & disponit sermones suos in iudicio, uerbositatem re
primit, linguam temperat, uerba moderatur, iste merito circumcisus labijs dicitur. Sed & qui
iniquitatem in excelso loquuntur, & extendunt in cœlum linguam suam, sicut hæretici faci-
unt, incircumcisi, & immundi labijs dicendi sunt. Circumcisus uerò & mundus est, qui semper
uerbum Dei loquitur, & sanam doctrinam Euangelicis & Apostolicis munitam regulis pro-
fert. Hoc ergo modo & circumcisio labiorum datur in Ecclesia Dei. Nunc uerò secundum pol-
licitationem nostram, qualiter etiam carnis circumcisio suscipi debeat, uideamus. Membrum *3. Τῆς ἀκροβυ-*
hoc, in quo præputium uidetur esse, officijs naturalibus coitus & generationi deseruire ne- *στίας.*
mo est qui dubitet. Si quis igitur erga huiuscemodi motus non importunus existat, nec sta- *Coniugium ca-*
tutos legibus terminos superet, nec aliam fœminam quàm coniugem legitimam nouerit, & in *stum.*
ea quoq; ipsa posteritatis tantummodo causa certis & legitimis temporibus agat, iste circum-
cisus præputio carnis suæ dicendus est. Qui uerò in omnem lasciuiam proruit, & per diuersos

& illicitos passim pendet amplexus, atque in omnem libidinis gurgitem fertur infrenis, iste incircumcisus est præputio carnis suæ. Verùm Ecclesia Christi, gratia eius qui pro se crucifixus est roborata, non solùm ab illicitis nefandisque cubilibus uerumetiam à concessis & licitis temperat, & tanquam iam uirgo sponsa Christi castis & pudicis uirginibus floret, quibus uera circumcisio carnis præputij facta est, & uerè testamentum Dei, & testamentum æternum

4. Cordis. in eorum circumcisa carne seruatur. Superest nobis etiam designare circumcisionem cordis. Si quis est qui obscenis desiderijs & fœdis cupiditatibus æstuat, & (ut breuiter dicam) qui mœchatur in corde, hic incircumcisus est corde. Sed & qui hæreticos sensus mente continet, & blasphemas assertiones contra scientiam Christi disponit in corde, hic incircumcisus est corde. Qui uerò puram fidem in conscientiæ synceritate custodit, iste circumcisus est cor-

Matth. 5. de. De quo dici potest: Beati mundo corde, quia ipsi Deum uidebunt. Ego uerò audeo ex simili etiam hæc propheticis uocibus addere: quia sicut oportet auribus, & labijs, & corde, & carnis præputio, secundum ea quæ suprà diximus, circumcidi: ita fortasse & manus nostræ

5. Manuũ, pedum & reliquorum membrorum. indigent circumcisione, & pedes, uisus, & odoratus, & tactus. Vt enim perfectus sit homo Dei in omnibus, cuncta circumcidenda sunt membra. Manus quidem à rapinis, à furtis, à cædibus, & ad sola Dei opera pandendæ. Circumcidendi sunt pedes, ne ueloces sint ad effundendum sanguinem, & ne intrent in consilium malignantium, sed ut tantùm pro mandatis Dei circumeant. Circumcidantur & oculi, ne concupiscant aliena, ne uideant ad concupiscen-

1. Cor. 10. dam mulierem. Qui enim erga fœminarum formas lasciuo & curioso oberrat aspectu, iste incircumcisus est oculis. Sed & si quis est, qui siue bibat, siue manducet (sicut Apostolus præce-

Phil. 3. pit) ad gloriam Dei manducat & bibit, iste circumcisus est gustu. Cuius autem Deus uenter est, & suauitatibus gulæ deseruit, huius incircumcisum dixerim gustum. Si quis Christi odorem bonum capit, & in operibus misericordiæ odorem suauitans requirit, huius circumcisa est odoratio. Qui uerò primis unguentis delibutus incedit, iste incircumcisus odoratu dicendus est. Sed & singula quæque membrorum si in officijs mandatorum Dei deseruiant, circumcisa dicenda sunt. Si uerò ultra præscriptas sibi diuinitus luxuriant leges, incircumcisa repu-

Rom. 6. tanda sunt. Et hoc puto esse quod Apostolus dicit: Sicut enim exhibuistis membra uestra seruire iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra uestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Cùm enim iniquitati seruirent membra uestra, non erant circumcisa, nec erat in eis testamentum Dei. Cùm uerò cœperint seruire iustitiæ in sanctificationem, promissio quæ ad Abraham facta est impletur in eis. Tunc enim lex Dei, & testamentum eius signatur in eis. Et hoc est uerè signum fidei, quod inter Deum & hominem, æterni fœderis continet pactum. Ista est circumcisio quæ petrinis machæris per Iesum populo Dei data est. Quæ est autem machæra pe-

Hebr. 4. trina, & qui gladius quo circumcisus est populus Dei? Audi Apostolum dicentem: Viuus enim

Gladius petrinus. est Dei sermo & efficax, & acutior omni gladio utrinque acuto, pertingens usque ad diuisionem animæ ac spiritus, compagum quoque & medullarum: & est discretor cogitationum, & intentionum cordis. Iste ergo est gladius quo circumcidi debemus, de quo dicit Iesus Dominus: Nõ

Matth. 10. ueni pacem mittere in terram, sed gladium. Non tibi uidetur dignior hæc esse circumcisio, in qua testamentum Dei debeat collocari? Confer (si placet) hæc nostra cum uestris Iudaicis fabulis, & narrationibus fœtidis, & uide si in illis uestris, an in his, quæ in Christi Ecclesia prædicantur, circumcisio diuinitus obseruetur. Si non etiam ipse sentis, & intelligis hanc Ecclesiæ circumcisionem honestam, sanctam, Deo dignam, illam uestram turpem, fœdam, deformẽ, ipso etiam habitu & aspectu κακέμφατον præferentem.

ET ERIT (inquit Deus ad Abraham) circumcisio & testamẽtum meum super carnẽ tuã.] Si ergo talis fuerit uita nostra, ita omnibus membris quadrata & composita, ut uniuersi motus nostri secundum Dei leges agantur, uerè testamentum Dei erit super carnem nostram. Hæc quidem breuiter à nobis de ueteri testamento transcursa sint, ad confutandos eos qui in carnis circumcisione confidunt, simul & ad Ecclesiam Domini ædificandam. Sed uenio etiam ad

Professio Noui testamenti. Nouum testamentum, in quo est plenitudo omnium, & inde uolo ostendere quomodo & nos possimus Nouum testamentum Domini nostri Iesu Christi habere super carnem nostram. Non enim sufficit solo nomine & uerbo hæc dici, sed rebus oportet impleri. Ioannes quip-

1. Ioan. 4. pe Apostolus dicit: Omnis spiritus qui confitetur Iesum in carne uenisse, à Deo est. Quid ergo? Si peccans quis, & non rectè agens confiteatur Iesum in carne uenisse, in spiritu Dei ui-

1. Cor. 4. debitur confiteri? Non est hoc testamentum Dei habere in carne, sed in uoce. Dicitur ergo ad eum statim: Erras homo, regnum Dei non in sermone est, sed in uirtute. Quomodo ergo e-

Col. 3. rit testamentum Christi super carnem meam, requiro? Si mortificauero membra mea, quæ

Rom. 6. sunt super terram, testamentum Christi habeo super carnem meam. Si semper mortem Christi in corpore meo circumferam, testamentum Christi est in corpore meo, quia si compatimur, & conregnabimus. Si complantatus fuero similitudini mortis eius, testamentum

eius

eius ostendo esse super carnem meam. Quid enim prodest si in illa tantùm carne, quam de Maria suscepit, dicam uenisse Christum, & non ostendam etiam in hac mea carne, quòd uenerit? Ostendo autem ita demum, si quemadmodũ prius exhibui mẽbra mea seruire iniquitati ad iniquitatem, nunc ea conuertam, & exhibeam seruire iustitiæ ad sanctificationẽ. Testamentum Dei ostendo esse in carne mea, si potuero dicere secundum Paulum, quia Christo concrucifixus sum, uiuo autem iam non ego, uiuit uerò Christus in me. Et si potuero dicere ut ipse dicebat: ego autem stigmata Domini mei Iesu Christi in corpore meo porto. Verè autem ille ostendebat testamentum Dei esse super carnem suam, qui dicebat: Quis nos separabit à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu? Tribulatio? an angustia? an periculum? an gladius? Si enim uoce tantummodo confiteamur Dominum Iesum, & non ostendamus testamentum eius esse super carnem nostram, secundum hæc quæ suprà exposuimus, uidebimur etiam nos simile aliquid facere Iudæis, qui solo circumcisionis signo Deum se confiteri putant, factis autem negant. Nobis autem præstet Dominus corde credere, ore confiteri, operibus comprobare testamentum Dei esse super carnem nostram, ut uidentes homines opera nostra bona, magnificent patrem nostrum, qui in cœlis est, per Iesum Christum Dominũ nostrum, cui est gloria in secula seculorum, Amen.

Gal. 6.
Rom. 8.
Rom. 9.
Matth. 5.

ΣΧΟΛΙΟΝ.

EVSEBIVS in tertio Ecclesiasticæ Histor. libro, cap. 1. Origenis uerba refert, quibus ostẽdit, Apostolos Domini nostri Iesu Christi, in certis partibus orbis terrarum, Euangelion regni annunciauisse. Etsi uerò ea in tertio tomo expositionum in Genesin extare Eusebius affirmat: tamen cùm ad 17. cap. Geneseos illustrationem non faciant, uisum est Lectorem admonere tantum, non uerba illa infarcire. Videtur enim Origenes in alio opere eius rei mentionem fecisse.

IN GENESEOS CAP. XVIII. HOMILIA IIII.

De eo quod scriptum est: Visus est Dominus Abrahæ.

RECITATA est nobis alia uisio Dei ad Abraham, hoc modo. VISVS est, inquit, Deus ad Abraham cùm sederet ad ostium tabernaculi sui ad quercũ Mambre. Et ecce uiri tres astiterunt super eum, & respiciens oculis suis Abraham uidit, & ecce tres uiri super eum, & exijt in occursum eis, & cætera:] Conferamus primò (si uidetur) hanc uisionem cum illa, quæ facta est ad Loth. Tres uiri ueniunt ad Abraham, & stant super eum: ad Loth duo ueniunt, & sedent in platea. Vide si non dispensatione spiritus sancti pro meritis res geruntur. Etenim Loth inferior longè erat ab Abraham. Nisi enim fuisset inferior, non esset separatus ab Abraham, nec dixisset ei: Si tu ad dextram, ego ad sinistram: si tu ad sinistram, ego ad dextram. Et nisi fuisset inferior, non ei Sodomorum terra & habitatio placuisset. Veniunt ergo ad Abraham tres uiri meridie, ad Loth duo uespere ueniunt. Non enim capiebat Loth meridianæ lucis magnitudinem. Abraham uerò capax fuit plenum fulgorem lucis excipere. Videamus nunc quomodo Abraham susceperit uenientes, & quomodo Loth, & qui apparatus hospitalitatis utriusq; sit, comparemus. Primò tamen obserua quòd Abraham cum duobus angelis etiam Dominus affuit, ad Loth uerò duo tantummodo angeli pergunt. Et quid dicunt?

Σύγκρισις Abrahæ & Lothi.
Gen. 13.

MISIT nos Dominus conterere ciuitatem, & perdere eam.] Ille ergò suscepit eos, qui perditum darent, non suscepit eum qui saluaret. Abraham uerò suscepit & eum qui saluat, & eos qui perdunt. Nunc uideamus quomodo uterq; suscipiat.

VIDIT, inquit, Abraham, & occurrit eis obuiam.] Considera protinus impigrum & alacrem in officijs Abraham. Ipse currit obuiam, & cùm occurrisset: festinat, inquit, ad tabernaculum, & dixit ad uxorem suam.

Historiæ annotatio.

FESTINAT ad tabernaculum.] Vide in singulis quanta sit suscipientis alacritas. Festinatur in omnibus, omnia perurgentur, nihil per ocium gerit. Dixit ergo ad uxorẽ suam Saram.

FESTINA ad tabernaculum, & consperge tres mensuras similaginis, & fac subcinericios.] Hoc Græcè ἐγκρυφίας dicitur, quod occultos, uel absconditos indicat panes.

IPSE autem cucurrit, inquit, ad boues, & accepit uitulum.] Sed qualem uitulum? Fortè qui potuit primus occurrere? Non ita, sed uitulum bonum & tenerum. Et licet per cuncta festinet, scit tamen quæ præcipua & magna sunt Domino uel angelis offerenda. Accepit ergo uel elegit de grege uitulum bonum & tenerum, & tradidit puero.

PVER, inquit, festinauit facere eum.] Ipse currit, uxor festinat, puer accelerat. Nullus piger est in domo sapientis. Apponit ergo uitulum, & simul cum eo panes, & similam, sed & lac & butyrũ. Hæc sunt Abrahæ & Saræ hospitalitatis officia. Nunc uideamus quid etiam Loth. Hic neque similam habet, neq; panem mundum, sed farinam. Neq; tres mensuras similæ nouit, neq; ἐγκρυφίας, id est absconditos ac mysticos panes apponere uenientibus potest. Sed persequamur nunc interim quid agit Abraham cum tribus uiris, qui astiterunt super eum. Hoc ipsum uide quale sit, quòd super eũ ueniũt, nõ cõtra eũ. Subiecerat se quippe uolũtati Dei, ideo superastare

Ἐπιφώνημα.
Allegoria.

dicitur

Tgiàr. dicitur Deus. Apponit ergo panes tribus mensuris similaginis conspersos. Tres uiros suscepit, tribus mensuris similaginis panes conspersit. Totum quod agit mysticum, totum sacramentis
Philip. 2. repletum. Apponitur uitulus, ecce aliud sacramentum. Vitulus ipse non est durus, sed bonus & tener. Et quid tam tenerum, quid tam bonum, quàm est ille, qui humiliauit se pro nobis usque
Luc. 15. ad mortem, & animam suam posuit pro amicis suis? Vitulus ille saginatus quem pro recepto
Ioan. 3. pœnitente filio iugulat pater. Sic enim Deus dilexit hunc mundum, ut filium suum unicum daret pro huius mundi uita. Nec tamen latet sapientem quos susceperit. Tribus occurrit, & unum adorat, & ad unum loquitur dicens: Declina ad puerum tuum, & refrigera te sub arbore. Sed quomodo addit iterum, quasi hominibus loquens? Accipiatur, inquit, aqua, & lauentur
Lotio pedum. pedes uestri. Docet quidem te per hæc Abraham pater gentium & magister, quomodo hospites suscipere debeas, & ut laues hospitum pedes, tamen & hoc in mysterio dicitur. Sciebat enim dominica sacramenta, non nisi in lauandis pedibus consummanda. Sed nec illius quidem præcepti tum pondus latebat, quo dicitur à Saluatore. Si quis non susceperit uos, etiam puluerem qui adhæsit pedibus uestris, excutite in testimonium illis. Amen dico uobis quia tolerabilius
Mar. 6. erit terræ Sodomorum in die iudicij quàm illi ciuitati. Volebat ergo præuenire, & lauare pedes, ne quid fortè pulueris resideret, quod ad testimonium incredulitatis excussum, posset in die iudicij reseruari. Propterea ergo dicit sapiens Abraham, Accipiatur aqua & lauentur pedes uestri. Sed uideamus iam quid etiam in consequentibus dicitur.

IPSE autem, inquit, Abraham astabat eis sub arbore.] Ad huiuscemodi narrationes, circumcisas aures requirimus. Neque enim summam solicitudinem spiritui sancto fuisse credendum
Arbor sub qua est, ut scriberet in libris legis ubi staret Abraham. Quid enim me iuuat qui ueni audire quid
stetit Abrahã. spiritus sanctus humanum doceat genus, si audiero quòd Abraham stabat sub arbore? Sed uideamus quæ sit hæc arbor, sub qua stabat Abraham, & conuiuium Dño atque angelis exhibebat.
Mambre alle- SVB arbore, inquit, Mambre.] Mambre in nostra lingua interpretatur uisio, siue perspica-
goria. cia. Vides qui & qualis est locus, in quo Dominus potest habere conuiuium? Delectauit eum
Matth. 5. uisio & perspicacia Abrahæ. Erat enim mundus corde ut posset uidere Deum. In tali ergo loco, & in tali corde, potest Dominus cum angelis suis habere conuiuium. Denique antè prophetæ uidentes dicebantur. Quid autem dicit Dominus ad Abraham?

VBI EST, inquit, Sara uxor tua? At ille. Ecce, ait, in tabernaculo est. Dixit autem Dominus.
Vxor intus Veniens ueniam in tempore ad te secundum tempus hoc, & habebit filium Sara uxor tua. Au-
post uirum. diebat autem Sara stans post ostium tabernaculi sui post Abraham.] Discant mulieres exemplis patriarcharum, discant inquam mulieres sequi uiros suos. Neque enim sine causa scriptum est quòd Sara stabat post Abraham: sed ut ostenderetur, quia uir si præcedit ad Dominum, sequi mulier debet. Quod dico sequi debere mulierem, in eo dico si astare uirum suum uideat
Allegoria de Deo. Alioquin ascendamus ad altiorem intelligentiæ gradum, & dicamus uirum in nobis es-
Ratione & carne. se rationabilem sensum, & mulierem, quæ ei uelut uiro sociata est, carnem nostram. Sequatur ergo caro semper rationabilem sensum, nec in id unquam desidiæ ueniatur, ut carni in luxuria, & uoluptatibus fluitanti, in ditionem redactus obsequatur rationabilis sensus. Stabat ergo Sara post Abraham. Sed & mysticum aliquid sentire in hoc possumus loco, si uideamus quomodo in Exodo præcedebat Deus in columna ignis per noctem, & in columna nubis per diem: & synagoga Domini sequebatur post ipsum. Sic ergo intelligo & Saram sequutam esse, uel stetisse post Abraham. Quid post hæc dicitur?
Senes qui uerè. ET ERANT, inquit, ambo presbyteri, id est senes & prouecti in diebus suis.] Quantum ad ætatem corporis pertinet, multi ante ipsos numerosioribus annis duxerant uitam, nemo tamen presbyter appellatus est. Vnde uidetur nomen hoc sanctis non longæuitatis ratione,
Quæ post con- sed maturitatis ascribi. Quid ergo post tantum ac tale conuiuium, quod Abraham Domino
uiuium gesta. & angelis sub arbore uisionis exhibuit? Proficiscuntur hospites.

ABRAHAM autem deducebat, inquit, eos, & ambulabat cum eis. Dominus autem dixit. Non celabo Abraham puerum meum, quid ego faciam. Abraham autem fiet in gentem magnam & multam, & benedicentur in ipso omnes gentes terræ. Scio enim quia præcipiet filijs suis, & seruabunt uias Domini, ut faciant iustitiam & iudicium, ut impleat Dominus Abrahæ quæ indicauit ei. Et dixit: Clamor Sodomorum & Gomorreorum repletus est, & peccata eorum magna ualde. Descendi ergo ut uiderem si secundum clamorem eorum qui uenit ad me, consummentur. Sin autem, ut sciam.] Hæc scripturæ diuinæ sunt uerba. Videamus ergo nunc quid
Descendere & ascendere quomodo dicitur Deus. intelligi in his dignum sit. Descendi, inquit, ut uideam. Quando ad Abraham responsa deferuntur, non dicitur Deus descendere, sed supra ipsum astare, sicut suprà exposuimus. Astiterũt, inquit, tres uiri super eum. Nunc autem quia peccatorum causa agitur, descendere dicitur Deus. Vnde ne ascensionem & descensionem localem sentias. Frequenter enim hoc in diuinis li-
Mich. 1. teris inuenitur, sicut in Michæa propheta. Ecce, inquit, Dominus exijt de loco sancto suo, & descendit,

descendit, & incedit super excelsa terræ. Descendere ergo dicitur Deus, quando curam humanæ fragilitatis habere dignatur. Quod specialius de Domino ac saluatore nostro sentiendum est, qui non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Descendit ergo, neq; enim alius ascēdit in cœlū, nisi qui descendit de cœlo filius hominis, qui est in cœlo. Descendit ergo Dñs non solùm curare, sed & portare quæ nostra sunt. Formam nanq; serui accepit, & cùm ipse inuisibilis sit naturæ, utpote æqualis Patri, habitum tamen uisibilem suscepit, & repertus est habitu ut homo. Sed & cùm descendit, alijs deorsum est, alijs uerò ascendit, & sursum est. Nam & electis Apostolis ascendit in montem excelsum, & ibi trāsformatus est corā ipsis. Illis ergo, quos de mysterijs regni cœlorū docet, sursum est. Turbis aūt, & Pharisæis, quibus exprobrat peccata, deorsum est, & ibi est cū ipsis, ubi fœnū est. Trāsformari aūt deorsum nō poterat, sed sursum ascēdit cū ijs, qui sequi se poterāt, & ibi trāsformat.

Philip. 2. Ioan. 3. Matth. 17.

DESCENDI ergo, inquit, ut uideam si secundum clamorem eorum, qui uenit ad me, cōsummēnt. Sin autem, ut sciam.] Ex isto uno sermone hæretici impugnare solent Deum iacum dicentes, ecce nesciebat Deus legis quid ageretur in Sodomis, nisi descendisset ut uideret, & misisset qui discerent. Sed nos, quibus præcipitur præliari prælia Domini, acuamus aduersus eos romphæam uerbi Dei, & occuramus eis ad pugnam. Stemus in aciem succincti lumbos in ueritate, simul & scutum fidei præferentes, excipiamus eorum uenenata disputationum iacula, & in ipsos ea rursum librata diligentius torqueamus. Talia nanq; sunt prælia Domini, quæ præliatus est Dauid, & cæteri patriarchæ. Stemus aduersus eos pro fratribus nostris. Melius est enim mori me, quàm ut rapiant, & prædentur aliquos ex fratribus meis, & arguns uerborū surreptionibus, captiuos ducant paruulos & lactentes in Christo. Perfectis autem nec cōferre poterunt manum, nec uenire in certamen audebunt. Nos ergo prius Dominū deprecantes & uestris orationibus adiuti, aggrediamur contra eos prælium uerbi. Dicimus ergo cum fiducia, quòd secundum scripturas, non omnes sciat Deus. Peccatum nescit Deus, & peccatores nescit Deus, alienos à se ignorat. Audi dicentem scripturam: Cognouit Dominus, qui sunt eius, & discedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomē Domini. Suos cognoscit Dominus, iniquos autem & impios nescit. Audi saluatorem dicentem: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem: non noui uos. Et iterum Paulus dicit. Si quis in uobis est propheta uel spiritalis, agnoscat quæ scribo, quia Domini sunt. Qui autem ignorat, ignoratur. Hæc autem dicimus nō blasphemum aliquid (sicut uos facitis) de Deo sentientes, neq; ignorantiam ascribētes ei: sed ita intelligimus, quòd hi quorum actus Deo est indignus, indigni etiam notitia Dei dicantur. Nō enim dignatur Deus nosse eum, qui auersus est ab eo, & ignorat eum. Et ideo dicit Apostolus: Quoniam qui ignorat, ignoratur. Tali ergo specie, & nunc de his qui habitant in Sodomis dicitur, ut siquidem secundum clamorem qui ascendit ad Dominum, actis eorum indigni consummentur, notione eius iudicentur indigni. Si uerò est illis aliqua conuersio, si uel decem in illis inuenti fuerint iusti, ita demum nouerit eos Deus. Et ideo dixit. Sin autem, ut sciam quid agunt, id est ut ipsos sciam, & scientia mea dignos faciā, si quos in ipsis inueniā iustos, si quos inueniam pœnitentes, si quos tales, quos debeam scire. Deniq; quia nullus qui pœniteret, nullus qui conuerteretur alius inuentus est, præter Loth, ipse solus de incendio liberatur. Nec generi secundò admoniti, nec uicini, nec proximi, nullus cognoscere uoluit clementiam Dei, nullus ad misericordiam eius confugere. Idcirco & nullus agnoscitur. Hæc quidem aduersus eos, qui iniquitatem in excelsum loquuntur. Nos uerò operam demus tales effici actus nostros, talem conuersationem nostram, ut digni habeamur notitia Dei, ut nos scire dignetur, ut digni habeamur notitia filij eius Iesu Christi, & notitia spiritus sancti: ut agniti à trinitate, & nos sacramentum trinitatis plenè & integrè & perfectè mereamur agnoscere, reuelante nobis Domino nostro Iesu Christo, cui est gloria, & imperium in secula seculorum, Amen.

Confutat hæreticos qui ... ne dei ogabāt τῶν ...

Solutio.

Scire aut nescire quomodo dicitur Deus.

2. Tim. 2. Matth. 7.

1. Cor. 14.

Vel dic breuiter, hæc per ... esse dicta.

Peroratio.

IN GENESEOS CAP. XIX. HOMILIA V.

De Loth & filiabus eius.

MISSI angeli ad subuersionem Sodomorum, cum iniunctum cuperent maturare negotium curam prius gerunt hospitis Loth, ut eum de imminenti ignis excidio, contēplatione hospitalitatis eximerent. Audite hæc, qui peregrinis clauditis domos: audite hæc, qui hospitem uelut hostem uitatis. Loth in Sodomis habitabat. Alia eius benè gesta non legimus. Hospitalitas in eo sola ex usu ueniens memoratur: euadit ignes, euadit incendia, ob hoc solum, quòd domum suam patefecit hospitibus. Hospitalem domum angeli ingressi sunt. Clausas hospitibus domos ignis ingressus est. Quid ergo ad hospitem pro hospitalitatis officijs dicant angeli uideamus.

Φιλοξενία. Hebr. 13. Lege epistolā ad Hebræos, et reperies elogia aliarum uirtutum Lothi.

IN MONTEM, inquiūt, saluā fac animā tuā, ne fortè cōprehēdaris.] Erat quidē hospitalis Loth, qui etiā (sicut ei scriptura testimoniū tulit) ab interitu latuit angelis hospitio receptis. Sed

Pſal.120. nõ erat ita perfectus, ut ſtatim de Sodomis exiens, montẽ poſſet aſcẽdere. Perfectorũ nanq; eſt dicere: Leuaui oculos meos in montes unde ueniet auxiliũ mihi. Iſte ergo neq; talis erat, qui *Gen.13.* inter Sodomitas perire deberet, neq; tãtus erat, qui cũ Abrahã in excelſiorib. poſſet habitare. Si enim fuiſſet talis, nunquã ad eum diceret Abrahã: ſi tu ad dextrã, ego ad ſiniſtrã, aut ſi tu ad *Loth medius.* ſiniſtrã, ego ad dextrã: nec habitacula ei Sodomitica placuiſſent. Erat ergo medius quidã inter perfectos & perditos. Et ſciens nõ cõuenire uiribus ſuis, ut aſcẽderet in montẽ, religioſè & humiliter excuſat dicens. Nõ poſſum in montẽ ſaluus fieri, ſed ecce hęc ciuitas puſilla eſt, & hîc ſaluabor, & nõ eſt puſilla. Ingreſſus uerò Segor ciuitatẽ puſillã in ea ſaluatur. Et poſt hæc cũ filiabus aſcendit in montem. Neq; enim de Sodomis aſcendi poterat in montem, quãuis ſcriptũ ſit de terra Sodomorum priuſquam ſubuerteretur, eo tempore quo Loth habitationem eius elegit, fuiſſe ſicut paradiſus Dei, & ſicut terra Aegypti. Et tamen (ut paruo quodã utamur exceſſu) quænam uidetur eſſe uicinitas paradiſo Dei, & terræ Aegypti, ut ex æquo his Sodoma *Torquet.* comparetur? Sed ego ita puto, quòd antequàm peccaret Sodoma, cum adhuc ſimplicitatem uitæ incontaminabilis cuſtodiret, erat ſicut paradiſus Dei. Vbi uerò decolorari cœpit, & peccatorum maculis obſcurari, ſicut terra Aegypti facta eſt. Sed & illud requirimus, quoniam quidem propheta dicit, quia reſtituetur ſoror tua Sodoma in antiquam, utrumnã reſtitutio eius etiam hoc recipiat, ut ſicut paradiſus Dei, an ſit ſicut terra Aegypti. Ego quidem dubito, ſi in tantum potuerint Sodomorum peccata decoqui, & euſque ſcelera purgari, ut reſtitutio eorum tanta ſit, quæ non ſolùm terræ Aegypti, uerumetiã Dei paradiſo comparetur. Vrgent tamen nos qui hoc confirmare uolunt, ex eo præcipuè ſermone qui additus huic repromiſsioni uidetur. Non enim dixit quia reſtituetur Sodoma, & ceſſauit: ſed ait, reſtituetur Sodoma in antiquum. Et aſſeuerant antiquum eius ſtatum nõ fuiſſe ut terrã Aegypti, ſed ut paradiſum Dei. Sed redeamus ad Loth, qui cũ uxore & filiabus interitum fugiens Sodomorũ, accepto ab angelis mandato, ne retrorſum reſpiceret, tendebat in Segor. Sed uxor eius immemor fit præcepti, *Mulier reſpiciens allegoricè.* retrorſum reſpicit, impoſitam legẽ rumpit, efficitur in ſtatuã ſalis. Putamus ne tantum ſceleris in hoc eſſe cõmiſſo, ut quia reſpexit mulier, interitum quẽ diuino beneficio effugere uidebatur, incurreret? Quid enim tantum criminis habuit, ſi ſollicita mulieris mens retrorſum unde nimio flammarũ crepitu terrebatur, aſpexit? Sed quia lex ſpiritalis eſt, & quæ contingebãt antiquis, in figuram illis contingebant, uideamus ne fortè Loth qui non reſpexit poſt ſe, rati*Caro ad uitia reſpiciens.* onabilis ſit ſenſus, & animus uirilis, uxor autẽm hîc carnis imaginẽ teneat. Caro eſt enim, quæ reſpicit ſemper ad uitia, quæ cũ animus tendit ad ſalutem, illa retrorſum reſpicit, & uoluptates *Luc.9.* requirit. Inde deniq; & Dominus dicebat. Nemo mittens manũ ſuã ad aratrũ, & retro reſpiciẽs, *Ego perpetuũ monumentum deſignatum arbitror.* aptus eſt regno Dei. Et addit: Mementote uxoris Loth. Quod autem fit ſtaticulũ ſalis, inſipientiæ eius indicium uidetur expoſitũ. Sal enim prudentiæ loco ponitur, quæ ei defuit. Pertendit ergo Loth in Segor, ibiq; paulíſper collectis uiribus, quas in Sodomis habere nõ potuit, aſcẽdit in montem, & ibi habitauit (ſicuti ſcriptura dicit) ipſe, & duæ filiæ eius cum eo. Poſt hæc iã refertur illa famoſiſsima fabula, in qua ſcribitur filias eius arte furatas concubitum patris. In quo neſcio ſi quis poteſt excuſare ita Loth, ut eũ immunẽ faciat à peccato. Neq; rurſum ita eũ *Iudiciũ de Lothi inceſtu.* accuſandũ puto, ut ita grauis inceſti fieri debeat reus. Nõ eñ inuenio eũ inſidiatũ eſſe, aut uiolenter eripuiſſe pudicitiã filiarũ, ſed magis inſidias paſſum, & arte circũſcriptum. Sed neq; rurſum circũuentus fuiſſet à puellis, niſi inebriari potuiſſet. Vnde uidetur mihi in parte culpabilis, in parte excuſabilis inueniri. Excuſari nãq; poteſt, quod à cõcupiſcentiæ & uoluptatis crimine liber eſt, & quia neq; ipſe uoluiſſe arguitur, neq; uolentibus conſenſiſſe. Subiacet uerò culpæ, quòd decipi potuit, quòd uino nimis indulſit, & hoc non ſemel, ſed iterũ fecit. Nam & ipſa ſcriptura mihi uidetur pro eo quodammodo ſatisfacere, cùm dicit: Neſciebat enim cùm dormiret cum eis, & cùm ſurgeret. De filiabus hoc nõ dicitur, quæ ſtudio & arte decipiunt patrem. Ille tamen in tantum ſopitus eſt uino, ut neſciret dormiſſe ſe cum filia priore, neq; cum filia iu*Ebrietas quantum malum.* niore. Audite ebrietas quid agit, audite quantũ facinoris conciliet temulentia. Audite & cauete uos ô quibus iſtud malum non in crimine, ſed in uſu eſt, ebrietas decipit quem Sodoma nõ decepit. Vritur ille flammis mulierum quem ſulphurea flamma non uſsit. Erat ergo Loth arte non uoluntate deceptus. Ideo medius quidam eſt inter peccatores & iuſtos: quippe qui ex Abrahæ quidem cognatione deſcenderit, in Sodomis tamen habitauerit. Nam & hoc, quod euadit ex Sodomis (ſicut ſcriptura indicat) magis ad honorem Abrahæ, q̃ ad meritum pertinet Loth. Sic enim ait: Et factum eſt (inquit) cum exterminaret Deus ciuitates Sodomorum, recordatus eſt Dominus Abrahæ, & eiecit Loth de terra illa. Sed & filiarum eius propoſitum puto diligentius conſiderandum, ne fortè etiam ipſæ non tantum quantum putantur accipere criminis mereantur. Refert enim ſcriptura quia dixerunt inuicem ſibi.

PATER, inquiunt, noſter ſenex eſt, & nemo eſt ſuper terram qui intret ad nos, ſicut conuenit omni terræ. Veni & potemus patrem noſtrum uino, & dormiamus cum eo, & ſuſcitemus de

patre

patre nostro semē.] Quantū ad ea, quæ de his dicit scriptura, uidēt etiā pro ipsis quodāmodo Excusat filias
satisfacere. Apparet nanq; filias Loth didicisse quædam de consummatione mundi, quæ immi Lothi.
neret per ignem, sed tanquā puellæ non integrè perfecteq; didicerant, nescierunt quod Sodo-
miticis regionibus igne uastatis, multū adhuc spacij integrum resideret in mundo. Audierunt
in fine seculi terrā & omnia elementa ignis ardore decoquenda. Videbant ignem, uidebant sul
phureas flammas, uidebant cuncta uastari. Matrem quoq; suam uidebant non esse saluatam,
suspicatæ sunt tale aliquid factū, quale in temporibus audierant Noe: & ob reparandam mor-
talium posteritatē solas se esse cum parente seruatas. Recuperandi igitur humani generis desi-
derium sumunt, atq; instaurandi seculi ex se dandum opinantur exordiū. Et quamuis grande
eis crimen uideretur furari concubitum patris, grauior eis tamen uidebatur impietas, si huma
næ (ut putabant) posteritatis spem, seruata castitate delerent. Propter hoc ergo consiliū ineunt
minore (ut ego arbitror) culpa, spe tamen, argumentoq; maiore: patris mœstitiam, uel rigorem
uino molliunt & soluunt. Singulis ingressæ noctibus, singulę suscipiunt ab ignorante conce-
ptum. Vltrà non repetunt, non requirunt. Vbi hîc libidinis culpa? ubi incesti crimen arguitur?
Quomodo dabitur uitio, quod nō iteratur in facto? Vereor proloqui quod sentio, uereor in-
quam ne castior fuerit harum incestus, quàm pudicitia multarū. Discutiant se, & requirant fœ-
minæ in coniugijs positæ, si ob hoc solum adeant uiros, ut suscipiant liberos, si post conceptū
desistunt. Istæ enim quæ argui uidentur incesti, ut adeptæ sunt conceptum, ultrà non accedunt Grauidæ absti
ad concubitum uiri. Nonnullæ uerò mulieres, neq; enim uniuersas pariter notamus, sed sunt neant à uiris.
quædam, quæ sicut animalia absq; ulla discretione indesinenter libidini seruiūt, quas ego nec
mutis pecoribus cōparauerim. Pecora enim & ipsa sciunt cùm conceperint, ultrà nō indulge-
re maribus copiā sui. Notat tales & scriptura diuina, cū dicit: Nolite fieri sicut equus & mulus, Psal. 31.
quibus non est intellectus. Et iterū: Equi admissarij facti sunt. Sed uos ô populus Dei, qui Chri
stum amatis in incorruptione, intelligite Apostoli sermonē quo ait: Siue manducatis, siue bibi 1. Cor. 10.
tis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriā Dei facite. Quod enim post manducare, & bibere di Longè petitū.
cit, siue aliud quid facitis, inuerecunda cōiugij negotia uerecundo sermone signauit, ostendēs
etiā ipsa ad Dei gloriā geri, si posteritatis solius contemplatione procurentur. Prosecuti sumus
ut potuimus, uel de culpis Loth, ac filiarū eius, uel rursum de excusationibus earū. Verum scio
nonnullos, quantū ad allegoriam pertinet, Loth traxisse ad domini personam, & filias eius ad Allegoria.
duo testamenta. Sed hæc, qui sciat quid de Ammanitis & Moabitis scriptura dicit, qui ex gene
re Loth descendunt, nescio si libenter accipiat. Quomodo enim poterit aptare Christo, quod
qui de semine eius generentur, usq; in tertiam & quartā progeniem non introibunt in ecclesiā
Domini? Nos autem (prout sentire possumus) Loth figurā ponimus legis. Nec uidetur incon- Hoc de suo ad-
gruum quod fœmineo genere apud nos declinatur lex, cum masculinū genus seruet in Græ- dit interp.
co. Huius uxorē populum illum ponimus, qui de Aegypto profectus, & de mari rubro, ac per-
secutione Pharaonis, tanquam de Sodomiticis ignibus liberatus, rursum carnes & ollas Aegy
pti, & cepas, cucumeresq; desiderans, retro respexit, & cecidit in deserto, factus etiā ipse concu-
piscentiæ memoria in eremo. Ibi ergo lex primū illum populum (tanquā Loth) retro respicien
tem perdidit, ac reliquit uxorē. Inde ueniēs Loth habitat in Segor, de qua dicit: Ciuitas hæc pu
silla, & saluabitur anima mea in ipsa, & non est pusilla. Quæ ergo est quantū ad legem peruiuet,
ciuitas pusilla & nō pusilla, uideamus. Ciuitas à conuersatione multorū dicta est, pro eo quod
plurimorū in unum constituat & contineat uitas. Hi ergo qui in lege cōuersantur, pusillam ha Segor pusilla
bent & paruam conuersationē, quamdiu secundum literam intelligunt legē. Nihil enim gran- & nō pusilla.
de est, sabbata, & neomenias, & circumcisionē carnis, & ciborum distinctiones carnaliter obser
uare. Si uerò spiritaliter intelligere quis cœperit, ipsæ illæ obseruantiæ, quæ secundum literam
pusillæ erant, & paruæ, secundum spiritū non erunt paruæ, sed magnæ. Ascendit ergo post hæc
Loth in montē, & ibi habitat in spelunca (ut dicit scriptura) ipsæ & duæ filiæ eius. Et ascendisse
lex putanda est, quod ei per templum à Salomone constructū accessit ornatus, cùm facta est
quidem domus Dei domus orationis. Mali aūt habitatores fecerunt eam speluncam latronū.
Habitauit ergo in spelunca Loth & duæ filiæ eius. Duas has filias euidenter propheta scribit,
dicens Oollam & Olibam duas sorores esse, & esse quidē Oollam Hierusalē, & Olibam esse Sa Ezech. 23.
mariam. In duas ergo partes populus diuisus, duas fecit filias legis. Istæ carnalē cupiētes pro-
geniem propagare, & uires regni terrestris numerosa posteritate munire, sopientes patrē, & so-
mnum ei inducentes, id est cogentes, & obruentes eius spiritalem sensum, solam ex eo carnis
intelligentiā trahunt. Inde concipiunt, inde generāt filios tales, quos nec sentiret, nec agnosce
ret pater. Nec enim iste sensus, aut hæc uoluntas fuerat legis, ut carnaliter generaret: sed sopitur
lex, ut talis posteritas generetur, quæ nō intrat in ecclesiam Domini. Ammanitæ enim (inquit) Deut. 23.
& Moabitæ non introibunt in ecclesiam Domini usq; in tertiā & quartam progeniem, & usq;
in seculum. Designat quod carnalis generatio legis non intrat in ecclesiā Christi, nec tertia ge-

neratione pro trinitate, nec quarta pro euangelijs, nec in seculum, nisi fortè post præsens seculum, cùm plenitudo gentiū introierit, & sic omnis Israel saluus fuerit factus. Hæc ut potuimus secundum allegoricā intelligentiā de Loth, & uxore eius, ac de filiabus exculpsimus, nihil præiudicantes his qui sacratius aliquid de hoc sentire potuerint. Quod uerò in mortali loco superius ipsum quidem Loth ad rationabilem sensum, & uirilem animū traximus, uxorem uerò eius, quæ retro respexerit, carnem concupiscentijs & uoluptatibus deditam diximus, non negligenter hæc ô auditor excipias. Obseruare enim debes ne fortè etiam cùm effugeris flammas seculi, & incendia carnis euaseris, etiam cùm pusillam & non pusillam ciuitatem Segor, qui est medius quidam & ciuilis profectus superaueris, & ad scientiæ altitudinem, uelut ad quædam cacumina montis ascenderis, uide ne tibi insidientur duæ filiæ istæ, quæ à te non discedunt, sed sequuntur te etiam cum ascendis in montem, id est uana gloria, & maior soror eius superbia. Vide ne istæ filiæ te sopitum, ac dormientem, dum tibi nec sentire nec intelligere uideris, complexibus suis instringāt. Quæ idcirco filiæ dicuntur, quia nō nobis extrinsecus superueniunt, sed de nobis, & de actuum nostrorum uelut quadam integritate procedunt. Vigila ergo quantum potes, & obserua ne de his generes filios: quia qui de his nati fuerint, non introibunt in Ecclesiam Domini. Tu autē si uis generare, in spiritu genera: quoniam qui in spiritu seminat, de spiritu metet uitam æternam. Si uis amplecti, amplectere sapientiam & dic sapientiam sororem tuam esse, ut & sapientia dicat de te: Qui fecerit uoluntatem patris mei qui in cœlis est, hic meus & frater, & soror, & mater est. Quæ sapiētia Iesus Christus Dominus noster est, cui est gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

Apostrophe ad Auditores de uana gloria & superbia cauenda.

Gal. 6.

Marc. 3.

Luc. 8.

IN GENESEOS CAP. XX. HOMILIA VI.

De Abimelech rege Philistinorum, seu Palestinorū, qūo accipere uoluit Saram in matrimoniū.

RECITATA est nobis historia libri Geneseos, ubi refertur quòd post uisionem trium uirorum, post euersionem Sodomorum, & Loth uel hospitalitatis merito uel consanguinitatis Abrahæ gratia seruatū, profectus est, inquit, inde Abraham ad Aphricum, & uenit ad regem Phylistinorum. Refertur etiam quod pactus sit cum Sara uxore sua, ut non diceret uxorem se Abrahæ, sed sororē eius esse. Et quod rex Abimelech acceperit eam, ingressus sit autem Deus ad Abimelech noctu, & dixerit ei.

QVIA non contigisti, inquit, mulierem hanc, & non permisi te contingere eam, &c.] Post hæc uerò Abimelech reddidit eam uiro suo simul & increpauit Abrahā, cur ei nō confessus fuerat ueritatē. Refertur etiam quod tanquā propheta Abraham orauerit pro Abimelech, & uxore eius, & ancillis eius, & sanauerit Dominus Abimelech, & uxorem eius, & ancillas eius. Et curæ fuit omnipotenti Deo, ut etiam ancillas Abimelech sanaret. Quoniā quidem cōcludens cōcluserat, inquit, uuluas earū ne parerent. Cœperunt aūt parere propter orationē Abrahæ. Si quis hæc secundū literā solū audire uult & intelligere, magis cū Iudæis quàm cum Christianis debet habere auditoriū. Si aūt uult Christianus esse, & Pauli discipulus, audiat eum dicentem, quia lex spiritalis est. Et cum de Abraham atq; uxore eius ac filijs loqueretur, pronunciat hæc esse allegorica. Et licet qui eiusmodi allegorias habere debeant, haud facilē quis nostrûm inuenire possit, orare tamē debet ut à corde eius auferatur uelamen, si quis est qui conetur conuerti ad Dominū: Dominus enim spiritus est: ut ipse auferat uelamen literæ, & aperiat lucē spiritus, & possimus dicere: quia reuelata facie gloriā Domini speculantes, in eadē imagine transformamur à gloria in gloriā, tanquam à Domini spiritu. Puto ergo Saram, quæ interpretatur princeps uel principatū agens, formā tenere ἀρετῆ, quod est animi uirtus. Hæc ergo uirtus coniuncta est, & cohæret sapienti & fideli uiro, sicut & ille sapiens, qui dicebat de sapientia: Hanc quæsiui adducere sponsam mihi. Ideo ergo dicitur à Deo ad Abraham. Omnia quæcunq; dixerit tibi Sara, audi uocē eius. Quod utiq; in corporali coniugio non conuenit. Dictū est quippe, cū diuinitus prolata sit illa sententia, quæ dicit ad mulierē de uiro: Ad ipsum conuersio tua, & ipse tui dominabitur. Si ergo Dñs esse dicitur uir mulieris, quomodo ergo iterū diceretur ad uirum: Omnia quæcunq; dixerit tibi Sara, audi uocem eius? Si quis ergo asciuit sibi in cōiugio uirtutē, audiat uocem eius in omnibus in quibus consiliū dederit ei. Igitur Abraham nō uult iam uirtutē uxorē suam dici. Donec enim uxor appellatur uirtus, propria est, & cū nullo participari potest. Et est cōueniēs, ut donec ad perfectū ueniamus, intra nos sit animi uirtus, & propria sit. Cùm uerò ad perfectum uenerimus, ita ut idonei simus & alios docere, tunc iam uirtutem, non ut uxorem intra gremium concludamus, sed ut sororem etiam alijs uolentibus copulemus. Ad hos deniq; qui perfecti sunt, dicit sermo diuinus: Dic sapientiam sororem tuam esse. Secundum hoc igitur Abraham Saram dicebat sororem suam esse. Permittit ergo quasi iam perfectus ut qui uult habeat uirtutem. Voluit tamen aliquando & Pharao accipere Saram, sed non in mundo corde uoluit, & uirtus nisi cum cordis munditia, nō potest cōuenire. Propterea ergo scriptura refert, quia afflixit Dominus Pharaonē afflictionibus magnis & pessimis. Nec enim

Literam contemnit.

Rom. 7.

Gal. 4.

2. Cor. 3.

Allegoria de uirtutis & sapientiæ consortio.

Gen 3.

Serò docendū.

enim poterat cum exterminatore (hoc enim interpretatur in lingua nostra Pharao) uirtus habitare. Abimelech uerò quid dixerit ad Dominum uideamus. *Apologia Abimelechi.*

TV SCIS, inquit, Domine, quia in corde mundo feci hoc.] Longè aliter agit Abimelech iste quã Pharao. Nõ est ita imperitus & sordidus, sed scit quia cor mundũ debet præparare uirtuti, & quia puro corde uoluit suscipere uirtutẽ, idcirco eũ Deus sanat, orãte pro ipso Abrabã. Et nõ solũ ipsum, sed & ancillas eius sanat. Quid aũt est quod adiecerit scriptura, & Dominus, *ἀρετή.* inquit, non permisit ei contigere illam? Si uirtutis formam tenet Sara, & in corde mundo Abimelech uoluit accipere uirtutẽ, quid est quod dicitur, quia Dominus nõ permisit eum cõtingere illã? Abimelech interpretat pater meus rex. Et uidetur ergo mihi quòd hic Abimelech for *Philosophia* mam teneat studiosorum, & sapientũ seculi, qui philosophiæ operã dantes, licet non integrã & *mundana.* perfectã regulam pietatis attigerint, tamẽ senserint Deum patrẽ & regem esse omniũ: id est qui genuerit, & regat uniuersa. Isti ergo quantũ ad ethicam, id est moralem philosophiã spectat, etiam puritati cordis operam dedisse aliquatenus cõprobantur, & omni animo, omniq; studio diuinæ uirtutis inspirationẽ quæsisse. Sed hanc non permisit Deus contingere eos. Hæc enim gratia nõ per Abraham, qui quamuis esset magnus, famulus tamen erat, sed per Christum gentibus parabatur. Idcirco ergo quãuis festinaret Abraham per se, & in se illud impleri, quod ad eum dictũ est: quoniã benedicentur in te omnes gentes: tamen in Isaac ei ponitur repromissio, id est in Christo, sicut dicit Apostolus, Non dixit: Et seminibus quasi in multis, sed tanquã in u- *Gen. 12.* no, & semini tuo, qui est Christus. Sanat tamen Dominus Abimelech, & uxorẽ eius, & ancillas *17. 22.* eius. Verùm nõ mihi uidetur ociosum quod non solũ uxoris, sed & ancillarũ Abimelech men *Gal. 4.* tio facta est, in eo maximè, quod dicit, quia sanauit eas Deus, & pariebant. Cõcluserat enim illas ne parerent. Quantũ possumus in tam difficilibus locis sentire, putamus uxorẽ Abimelech naturalem posse philosophiã dici, ancillas uerò eius, diuersa & uana pro qualitate sectarũ com *Physica.* menta dialectica. Interea Abraham impertiri cupit etiam gentibus donũ diuinæ uirtutis, sed nondũ est tẽpus à priore populo transire ad gentes gratiã Dei. Nam & Apostolus, licet sub alia *Rom. 7.* specie & alia figura, dicit tamẽ mulierẽ alligatã esse legi, quandiu uir eius uiuit. Si aũt mortuus fuerit uir, solutã esse à lege uiri, ut iam nõ sit adultera si fuerit cum alio uiro. Oportet ergo mori prius legẽ literæ, ut ita demum libera iam anima spiritui nubat, & noui testamenti matrimonium sortiatur. Hoc aũt in quo nunc sumus, tempus est uocationis gentiũ, & mortis legis, quo possint liberæ animæ iam solutæ à lege uiri, nouo uiro nubere Christo. Quod si edoceri uis quomodo lex mortua sit, cõsidera & uide, ubi nunc sacrificia, ubi nũc altare, ubi templum, ubi purificationes, ubi solennitas paschæ, nónne mortua est in his omnibus lex? Aut si possunt isti amici & defensores literæ, custodiãt literam legis. Secundũ hunc ergo allegoriæ ordinem, Pharao, qui est homo immundus, & exterminator, Saram, id est uirtutẽ accipere omnino nõ poterat. Porrò Abimelech, id est qui mundè & philosophicè uiuebat, poterat quidẽ accipere, quia in corde mundo quærebat, sed nondũ tempus aduenerat. Manet ergo apud Abraham uirtus, *Coloss. 2.* manet in circuncisione, donec tẽpus ueniat, ut in Christo Iesu Domino nostro in quo habitat *Esa. 54.* omnis plenitudo deitatis corporaliter, integra & perfecta uirtus ad ecclesiam gentiũ transeat. Tunc ergo & domus Abimelech, & ancillæ eius, quas sanauit Dominus, parient ecclesiæ filios. Hoc enim tempus est, quo sterilis parit, & quo multi sunt filij desertæ, magis quàm eius quæ habet uirũ. Aperit enim Dñs uuluã sterilis, & effecta est fœcunda, ita ut pariat gentẽ de semel. Sed & sancti clamant, & dicũt, Domine à timore tuo in uentre concepimus, & peperimus, spiritũ sa- *Esa. 26.* lutis tuæ fecimus super terrã. Vnde & Paulus similiter dicit. Filioli mei quos iterũ parturio, do *Gal. 4.* nec formetur Christus in uobis. Tales ergo parturit, & tales filios generat omnis ecclesia Dei. Nam qui seminat in carne, de carne & metet corruptionẽ. Filij aũt spiritus isti sunt, de quibus *Gal. 6.* & Apostolus dicit, mulierẽ saluam futurã per filiorũ procreationẽ, si permanserint in fide & ca- *1. Tim. 2.* stitate. Ecclesia igitur Dei sic intelligat partus, sic generationes accipiat, sic patrũ gesta decora & honesta interpretatione sustollat, sic uerba Spiritus sancti nõ ineptis & Iudaicis fabulis decoloret, sed plena honestatis, & plena uirtutis atq; utilitatis assignet. Alioquin quæ nobis ædifi- *Cur hanc allegoriam tradiderit.* catio erit legentibus Abraham tantũ patriarcham, nõ solùm mentitũ esse Abimelech regi, sed & pudicitiã coniugis prodidisse? Quid nos ædificat tanti patriarchæ uxor, si putetur contaminationibus exposita per conniuentiã maritalem? Hæc Iudæi putẽt, & si qui cum eis sunt literæ amici, non spiritus: nos aũt spiritalibus spiritalia cõparantes, & actu & intellectu spiritales efficiamur in Christo Iesu Domino nostro, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN GENESEOS CAP. XXI. HOMILIA VII.

De natiuitate Isaac, & quòd à lacte depulsus est.

MOYSES nobis legitur in ecclesia. Deprecemur Dominum, ne secundũ uerbum Aposto- *2. Cor. 3.* li, etiam apud nos cùm legitur Moyses, uelamen sit positũ super cor nostrum. Lectum est enim quia genuerat Abraham filium Isaac, cum esset centum annorum.

ET DIXIT Sara: Quis, inquit, nunciabit Abrahæ, quod lactat puerum Sara? Et tunc, inquit, circumcidit Abraham puerum die octaua.] Huius pueri diem natalem nō celebrat Abraham,
Isaac ablactatus. sed celebrat diem depositionis à lacte, & facit conuiuium magnum. Quid putamus quia propositū sit Spiritui sancto historias scribere, & narrare quòd à lacte depulsus sit puer & conuiuiū factum sit, quō luserit, aliaq; puerilia egerit? An per hoc putandū est quod diuinū aliquid nos edocere uelit, & dignū quod humanū genus Dei uocibus discat? Isaac risus uel gaudiū interpretatur. Quis ergo est qui talē filiū generet? Ille nimirū qui dicebat de his, quos per Euangeliū
1.Thess.2. genuerat: Vos enim estis gaudiū meum, & corona gloriæ Dei. De huiusmodi filijs cū fuerint à lacte depulsi, fit conuiuiū & lætitia magna, de his qui non iam lacte indigent, sed cibo forti, qui
Heb.5. pro possibilitate sumendi exercitatos habent sensus, ad discretionē boni uel mali. Super his talibus cū depelluntur à lacte, fit conuiuiū magnum. Super illis autē non potest exhiberi conui-
1.Cor.3. uium, nec haberi lætitia, de quibus dicit Apostolus: Lac uobis dedi potum nō escam, Nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis. Et ego nō potui loqui uobis quasi spiritalibus sed quasi carnalibus, quasi paruulis in Christo. Dicant nobis isti qui simpliciter intelligi uolūt scripturas diuinas, quid est, Non potui uobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, quasi paruulis in Christo, lac uobis potum dedi, non escam? Possuntne hæc simpliciter accipi? Sed interim redeamus ad ea unde digressi sumus. Lætatur Abraham, & conuiuium facit ma-
Lusus Isaac cū Ismaele. gnum in die qua depulit à lacte Isaac filium suum. Post hæc ludit Isaac, & ludit cum Hismahel. Indignatur Sara quod filius ancillæ ludat cum filio liberæ, & lusum illum perniciem putat, consilium dat Abrahæ, & dicit:

EIICE ancillam, & filiū eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cū filio meo Isaac.] Hæc quō
Gal.4. intelligi debeant, non ego nunc cōmentabor. Apostolus ita disseruit, dicens. Dicite mihi qui legem legitis, legē non audistis? Scriptū est enim, quia Abraham duos filios habuit, unū de ancilla, & unum de libera. Sed is quidem qui de ancilla, secundū carnem natus est. Qui uerò ex li-
Allegoria quādo sit opus. bera, per repromissionē. quæ sunt allegorica. Quid ergo? Isaac non est secundū carnem natus? non eum peperit Sara? non est circumcisus? Hoc ipsum quod ludebat cum Hismahele, non in carne ludebat? Hoc est enim quod mirabile est in Apostoli sensu, quòd de quibus non potest dubitari quin secundum carnē gesta sint, hæc ille dicit esse allegorica: ut nos quid faciendum sit in cæteris nouerimus, & in his maximè, in quibus nihil diuina lege dignum historica uidetur indicare narratio. Hismahel ergo secundum carnē nascitur ancillæ filius. Isaac uerò qui erat liberæ filius, nō nascitur secundum carnē, sed secundum repromissionē. Et dicit de his Apostolus, quòd Agar in seruitutē genuerit carnalem populū: Sara uerò quæ erat libera, populum genuerit qui nō secundum carnem, sed in libertate uocatus est, qua libertate liberauit eum Chri-
Ioan.8. stus. Ipse enim dixit, quia si uos filius liberauerit, uerè liberi eritis. Quid uerò his addit expo-
Vides quomodo Ismael illuserit Isaaco? nens Apostolus, uideamus. Sed sicut tunc, inquit, is qui secundū carnē est, persequebatur eum qui secundum spiritū, ita & nunc. Vide quomodo nos Apostolus docet, quia in omnibus caro aduersatur spiritui: siue populus ille carnalis aduersatur huic populo spiritali, siue etiam inter nos ipsos, si quis adhuc carnalis est, spiritalibus aduersatur. Nam & tu si secundū carnē uiuis, & secundum carnē conuersaris, filius es Agar, & propterea aduersaris his qui secundum spiritū
Gal.5. uiuunt. Sicut etiā in nobis ipsis si requirimus, inuenimus concupiscere carnem aduersus spiri-
Rom.7. tum, & spiritū aduersus carnē, & hæc sibi inuicem aduersari. Et inuenimus legē in membris nostris repugnantē legi mentis nostræ, & captiuos nos ducentē in lege peccati. Vides quātæ sunt pugnæ carnales aduersus spiritū? Est adhuc & alia pugna his penè omnibus uiolentior, quòd ij qui legē secundum carnē intelligunt, aduersantur his qui secundum spiritū sentiunt, & perse-
1.Cor.2. quuntur eos. Quare? quia animalis homo nō percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Stultitia est enim illi, & nō potest intelligere, quia spiritaliter dijudicatur. Et tu ergo si habes in te fructū spiri-
Gal.5. tus Dei, quod est gaudiū, charitas, pax, patiētia, Isaac esse potes, nō secundum carnē natus, sed secundum repromissionē, & esse filius liberæ, si tamen potes & tu secundum Paulum dicere, In carne enim ambulantes, nō secundum carnem militamus. Arma enim militiæ nostræ non sunt
2.Cor.10. carnalia, sed potentia à Deo ad destructionē cogitationum, destruentes omnē altitudinē extollentem se aduersum scientiā Dei. Si potes talis esse, ut dignè tibi aptetur etiā illa Apostoli sententia, quæ dicit: Vos aūt in carne nō estis, sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in uobis. Et tu ergo si talis es, nō es secundum carnē natus, sed secundum spiritū per repromissionē, & e-
Rom.8. ris hæres repromissionū, secundum quod dictū est: Hæredes quidē Dei, cohæredes aūt Christi.
2.Cor.5. Non eris cohæres eius, qui secundū carnem natus est, sed cohæres Christi. Quia etsi cognoui-
Destruit literam. mus Christum secundū carnem, sed nunc iam non nouimus. Et tamen secundū ea quæ scripta sunt non uideo quid mouerit Sarā, ut filiū ancillæ iuberet expelli. Ludebat cū filio Isaac. Quid
Ludus Ismaelis & Isaac. læserat, aut quid nocuerat, si ludebat? Quasi non hoc in ætate illa etiam gratum esse debuerit, quòd luserit filius ancillæ cum filio liberæ. Tum deinde & Apostolum miror, qui ludum hunc

persecutio-

persecutionẽ pronunciauit, dicens. Sed sicut tunc is qui secundum carnẽ, persequebatur eum
qui secundum spiritũ, ita & nunc. cũ unquam nulla persecutio Hismahelis aduersum Isaac mota re
ferat, nisi hic solus ludus infantiæ. Sed uideamus quid in hoc ludo intellexerit Paulus, & quid
indignata sit Sara. Superius iam exponentes spiritaliter, loco uirtutis posuimus Sarã. Si ergo
caro cuius personã gerit Hismahel, qui secundum carnem nascitur, spiritui blandiatur, qui est
Isaac, & illecebrosis cũ eo deceptionibus agat, si delectationibus illiciat, uoluptatibus molliat,
huiuscemodi ludus carnis cum spiritu, Saram maximè quæ est uirtus offendit, & huiuscemodi
blandimenta acerbissimã persecutionẽ iudicat Paulus. Et tu ergo ô auditor horũ non illam so *Persecutio*
lam persecutionẽ putes, quando furore gentiliũ ad immolandũ idolis cogeris: sed si fortè uo- *allegorica.*
luptas carnis illiciat, si tibi libidinis alludat illecebra, hæc, si uirtutis es filius, tanquam perse-
cutionẽ maximã fuge. Idcirco enim & Apostolus dicit, Fugite fornicationẽ. Sed si iniustitia blan- *1. Cor. 6.*
diatur, ut personã potentis accipiens, & gratia eius flexus, non rectũ iudicium feras: intelligere
debes, quia sub specie ludi blandã persecutionẽ ab iniustitia pateris. Verũ & per singulas mali
tiæ species, etiã si molles & delicatæ sint & ludo similes, has persecutionẽ spiritus dicito, quia in
his omnibus uirtus offenditur. Duo sunt ergo filij Abraham, unus de ancilla, & unus de libe-
ra: uterque tamẽ filius Abraham, licet nõ uterque de libera. Propterea & is qui de ancilla nascitur,
hæres quidem non fit cum filio liberæ, accepit tamen dona, & non dimittitur uacuus. Accepit *Gen. 17.*
& ipse benedictionẽ, sed filius liberæ accepit repromissionẽ. Fiet & ille in gentem magnam, sed *Filij Abrahæ*
iste in populum adoptionis. Spiritaliter ergo omnes quidẽ qui per fidem ueniunt ad agnitio- *iuxta fidem.*
nem Dei, possunt filij Abrahæ dici. Sed in his sunt aliqui pro charitate adhærẽtes Deo, alij pro
metu & timore futuri iudicij. Vnde & Apostolus Ioannes dicit: Qui timet non est perfectus in *1. Ioan. 4.*
charitate. Perfecta autem dilectio foras mittit timorem. Iste ergo qui in charitate perfectus est, &
de Abraham nascitur, & filius liberæ est. Qui uerò nõ perfecta charitate, sed futuræ pœnę metu *Matth. 10.*
& suppliciorũ timore mandata custodit, est quidem & ipse filius Abrahæ, accipit & ipse dona,
id est operis sui mercedem: quia etiã qui calicẽ aquæ frigidæ dederit tantũ in nomine discipuli,
non peribit merces eius. Tamen inferior illo est qui nõ seruili timore, sed in charitatis libertate
perfectus est. Tale aliquid etiã Apostolus ostendit cùm dicit: Quamdiu quidem hæres paruu- *Gal. 4.*
lus est, nihil differt à seruo, cum sit Dñs omnium, sed sub tutoribus & actoribus est, usque ad præ
finitum tempus à patre. Paruulus ergo est qui lacte alitur, & expers est sermonis iustitiæ, nec po
test cibum solidũ accipere sapientiæ diuinæ, & scientiæ legis, qui non potest spiritalia spiritali-
bus comparare, qui nondũ potest dicere, Cùm autem factus sum uir, euacuaui quæ erãt paruu
li. Iste ergo nihil differt à seruo. Si uerò relinquens initiorũ Christi sermonem ad perfectionem *Hebr. 6.*
feratur: & quæ sursum sunt quærat, ubi Christus est in dextera Dei sedens, non quæ super terrã: *Coloss. 3.*
& contempletur non ea quæ uidentur, sed quæ non uidentur, neque in diuinis scripturis sequa-
tur occidentem literã, sed uiuificantem spiritũ: ex illis erit sine dubio, qui non accipiunt spiritũ *Rom. 8.*
seruitutis iterũ in timore, sed spiritũ adoptionis, in quo clamẽt abba pater. Quid interim agat
Abraham postquã indignata est Sara, uideamus. Eijcit ancillam & filiũ eius, sed tamen dat ei *Ismael eiectus*
utrem aquæ. Non enim habebat mater eius puteũ aquæ uiuæ, nec poterat puer haurire de pu- *cũ utre aquæ.*
teo aquam. Isaac habebat puteos, pro quibus & certamina patitur aduersus Phylistinos. His- *Ioan. 4.*
mahel autem de utre bibit aquã, sed hic uter quasi uter deficit, & ideo petit & non inuenit po-
tum. Tu autem qui secundum Isaac repromissionis es filius, bibe aquas de tuis fontibus, & de *Prouerb. 5.*
tuis puteis: aquæ nõ effluãt foras, sed intus in tuis plateis currant tuæ aquæ. Ille uerò qui secun
dum carnem natus est, de utre aquã bibit, & aqua ipsa deficit ei, & in multis deficit. Vter legis
est litera, de qua illa carnalis populus bibit, & inde intellectum capit: quæ litera frequenter ei
deficit, & explicare se non potest. In multis enim defectum patitur historialis intelligentia. Ec-
clesia autem de Euangelicis & Apostolicis fontibus bibit, qui nunquã deficiunt, sed in plateis
suis percurrunt, quia in latitudine spiritalis interpretationis abundant semper & fluunt. Bibit
& de puteis, cum profundiora quæque haurit, & scrutatur ex lege. Pro hoc arbitror mysterio, qđ
etiã Dñs & Saluator noster dicebat ad Samaritanã ubi uelut si cum ipsa Agar loqueretur, aie- *Ioan. 4.*
bat: Omnis qui biberit ex hac aqua, sitiet iterũ: qui aũt biberit de aqua quã ego dabo ei, nõ si-
tiet in æternũ. Et illa dicit ad Saluatorẽ. Da mihi Dñe hanc aquã ut nõ sitiã, neque ueniã huc hau
rire. Post hæc Dñs ad eam: Qui credit, inquit, in me, fiet in eo fons aquæ salienns in uitã æternã.

ERRABAT ergo Agar per desertũ cum puero, & puer plorabat, & proiecit eum Agar, dicẽs,
ne uideam mortẽ filij mei. Post hæc cũ iam quasi moriturus fuisset abiectus, & fleuisset, adest ei
angelus Dñi, & aperuit oculos Agar, & uidit puteũ aquæ uiuæ.] Hæc ad historiã referri quẽad-
modũ possunt? Vbi enim inuenimus quod Agar clausos habuerit oculos, & aperti sunt post- *Destruit literã.*
modum? Nonne luce clarior est in his intelligentia spiritalis & mystica, quòd abiectus est is,
qui secundum carnẽ est populus, & tamdiu iacet in fame & siti? Non enim famem panis perfe
rẽs, neque sitim aquæ, sed sitim uerbi Dei, donec aperiantũ oculi synagogæ. Hoc est qđ Apostolus *Amos 8.*

Rom. 11. dicit esse mysterium, quia cæcitas contigit ex parte in Israel, donec plenitudo gentiū introiret, & tunc omnis Israel saluus fieret. Ista est ergo cæcitas in Agar, quæ secundū carnem genuit: quę tamdiu in ea permanet, donec uelamē literæ auferatur per euangeliū Dei, & uideat aquā uiuā. Nunc enim iacent Iudæi circa ipsum puteū, sed oculi eorū clausi sunt, & non possunt bibere de *Peroratio.* puteo legis & prophetarū. Sed & nos caueamus, quia frequenter & nos circa puteum iacemus aquæ uiuæ, id est circa scripturas diuinas, & erramus in ipsis. Tenemus libros & legimus, sed spiritalem sensum non attingimus. Et ideo opus est lacrymis & orationibus indesinentibus *Matth. 20.* postulare, ut Dominus aperiat oculos nostros: quia & illi cæci qui sedebāt in Hiericho, nisi clamassent ad Dominū, non fuissent aperti oculi eorū. Et quid dico ut aperiant oculi nostri? quia iam aperti sunt. Iesus enim uenit aperire oculos cæcorū. Aperti ergo sunt oculi nostri, & de litera legis uelamen ablatū est. Sed uereor ne nos ipsi eos somno iterum profundiore claudamus, dum non uigilamus in intellectu spiritali, neq; solliciti sumus, ut somnū discutiamus ab oculis nostris, & contemplemur quæ spiritalia sunt, uti ne cum populo carnali circa ipsam aquam *Psal. 131.* positi erremus, quin potius uigilemus, & cum propheta dicamus: Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationē, aut requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Ipsi gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

IN GENESEOS CAP. XXII HOMILIA VIII.

De eo quòd obtulit Abraham filium suum Isaac.

[illegible] & uirtus. ADHIBETE huc aures, qui accessistis ad Dñm, qui fideles esse uos creditis & considerate diligentius quemadmodum fidelium fides probatur ex his quæ recitata sunt nobis.

ET FACTVM est, inquit, post hæc uerba, tentauit Deus Abraham, & dixit ei. Abrahā Abraham. Et ille dixit: Ecce ego.] Obserua singula quæ scripta sunt. In singulis enim si quis scit in altum fodere, inueniet thesaurū. Et fortassis etiā ubi non existimatur, latent mysteriorū preciosa monilia. Abram uocabatur uir iste prius, & nusquam legimus quod hoc nomine uo*Deus, quo nomine usus, in compellatione patris fideliū.* cauerit eum Deus, aut dixerit ei, Abram Abram. Non enim à Deo uocari poterat nomine delendo, sed uocat eum hoc nomine quod ipse donauit, & nō solùm uocat eum hoc nomine, sed & ingeminat. Cumq; ille respondisset, Ecce ego, dicit ad eum:

ACCIPE filiū tuum charissimū quem diligis Isaac, & offeres mihi eum. Vade, inquit, in terrā excelsam, & ibi offeres eum holocaustū in uno ex montibus, quē ostendero tibi.] Nomen qui*[illegible]* dem cur ei donauerit Deus, & uocauerit eum Abraham, ipse interpretatus est, quia patrē, inqt, *Vt tractat affectus.* multarū gentiū posui te. Hāc repromissionē dedit ei Deus, cū haberet filiū Ismahel, sed pollicitus est ei, quia in filio qui nasceret ex Sara, cōplebitur ista promissio. Accenderat ergo animū ipsius in amore filij, non solū posteritatis gratia, sed & promissionū spe. Sed hunc in quo ei positæ sunt promissiones magnæ istæ & mirabiles, hunc inquā filium quo uocatū est nomen eius Abraham, holocaustū Domino iubet offerre in uno ex montibus. Quid tu ad hæc ô Abrahā? Quæ & quales cogitationes mouent in corde tuo? Prolata est uox à Deo, quæ discutiat & pbet fidem tuā. Quid ad hæc dicis? Quid cogitas? quid retractas? Putás ne reuoluis in corde tuo, quia si in Isaac datá est mihi repromissio, hunc aūt offero holocaustū, superest ut non speretur illa promissio? Aut magis illa cogitas & dicis, quia impossibile est mētiri eum qui repromisit, quicquid illud fuerit, pomissio permanebit? Verū ego quia minimus sum, tanti patriarchæ cogitationes non ualeo perscrutari, nec scire possum, uox Dei quæ ad tentandū eum processerat, *Abraham fide & spe se sustentauit.* quas ei cogitationes mouerit, quid animi attulerit, cùm iuberetur unicū iugulare. Sed quoniā spiritus prophetarū prophetis subiectus est, Paulus Apostolus qui per spiritum (credo) didicerat, quid animi, quid consilij Abraham gesserit, indicauit dicens: Fide Abraham non hæsitauit, *Heb. 11.* cùm unicum offerret, in quo acceperat repromissiones, cogitans quia & à mortuis eum suscitare potens est Deus. Prodidit ergo nobis cogitationes uiri fidelis Apostolus, quòd fides resurrectionis iam tum haberi cœperit in Isaac. Abraham ergo resurrecturū sperabat Isaac, & credidit futurum, quod adhuc non erat factum. Quomodo ergo filij sunt Abraham, qui factū non cre*Cōtra Iudæos.* dunt in Christo, quod ille futurum credidit in Isaac? Imò (ut apertius loquar) sciebat se Abra*Ioan. 8. Abraham uidit diem meum & gauisus est.* ham futuræ ueritatis imaginem præformare, sciebat de semine suo nasciturū Christum, qui & offerendus esset totius mundi uerior hostia, & resurrecturus à mortuis. Sed nunc interim tentabat, inquit, Deus Abraham, & dicit ad eum: Accipe filium tuum charissimum quem diligis. Non enim suffecerat dixisse filium, sed adijcitur & charissimum. Esto & hoc: quid adhuc additur, & quem diligis? Sed uide tentationis pondus. Charis & dulcibus appellationibus iterum ac sæpe repetitis, paterni suscitantur affectus, ut amoris euigilante memoria ad immolandum filiū paterna dextera retardaretur, & aduersus fidem animi, tota carnis militia repugnaret additur tentationis tempore. Accipe, inqnir, ergo filium tuū charissimū, quem diligis Isaac. Esto Domine quia cōmemoras de filio patrem, addis & charissimū, quem præcipis iugulari. Sufficiat hoc ad supplicium patris. Addis rursum & quem diligis. Sint & in hoc parenti triplicata

supplicia. Quid opus est adhuc ut cōmemores & Isaac? Nunquid nesciebat Abrahā quia filius suus ille charissimus, ille quē diligebat, Isaac uocaretur? Sed cur hoc addit in tēpore? Vt recordaretur Abrahā quia dixeras ad eum quod in Isaac uocabitur tibi semen, & quod in Isaac erunt tibi repromissiones. Fit & commemoratio nominis, ut & promissionum quæ sub hoc nomine factæ sunt, desperatio subeat. Sed hæc omnia, quia tentabat Deus Abraham. Quid post hæc?

VADE, inquit, in terrā excelsam in unū ex montibus, quē tibi ostēdero, & ibi eū offeres holocaustū.] Intuemini per singula quomodo fiunt tētationis augmēta. Vade in terrā excelsam. Nunquid non poterat duci prius Abrahā cum puero ad illā terrā excelsam, & imponi prius in montē quēcunq; delegerat Dñs, & ibi ad eum dici ut offerret filiū? sed prius ei dicit quia offerre debeat filium suū, & tunc iubetur ire in terrā excelsam, & ascendere in montem. Quo hoc spectat? Vt dū ambulat, dum iter agit, per totā uiā cogitationibus discerpatur, ut hinc persurgente præcepto, hinc uerò uinci affectu obluctante crucietur. Propterea ergo etiā uia iniungitur, etiā montis ascensio, ut in his omnibus spatium certaminis accipiat affectus & fides, amor Dei & amor carnis, præsentium gratia & expectatio futurorum. Mittitur ergo in terram excelsam, & non sufficit patriarchæ tantum opus Domino peracturo terra excelsi, sed & montem iubet ascendere, scilicet ut fide elatus terrena derelinquat, & ad superna conscendat.

Tentationis augmenta.

SVRREXIT ergo Abrahā mane, & strauit asinā suam, & concidit ligna ad holocaustū. Et accepit filium suum Isaac, & duos pueros, & peruenit ad locum, quem dixerat ei Deus die tertia.] Surrexit Abrahā mane. Quod addidit mane, ostendere fortasse uoluit, quia initium lucis splenderet in corde eius. Strauit asinam suam, ligna præparauit, assumpsit filium. Non deliberat, non detrectat, non communicat cum ullo homine consilium, sed statim occupat iter.

Initium.

ET peruenit, inquit, ad locum, quem dixerat ei Dñs die tertia.] Omitto nunc quid sacramenti contineat dies tertia, sapientiā & cōsiliū tentātis intueor. Sic in proximo nō erat mōs aliquis, cùm totum ageretur in montibus: sed per triduum iter protendit, & per totum triduum recursantibus curis, paterna uiscera cruciantur: ut omni hoc spacio tā prolixo intueretur filium pater, cibum cum eo sumeret, tot noctibus penderet in amplexibus patris, inhæreret pectori, cubitaret in gremio? Vide in quātum tentatio cumulatur. Tertia tamen dies apta fit sacramentis. Nā & populus cùm exisset de Aegypto tertia die offert sacrificium Deo, & in die tertia purificatur. Et resurrectionis Domini tertia est dies: & multa alia intra hāc diem mysteria concluduntur.

Ternarij numeri mysteria.

RESPICIENS, inquit, Abrahā uidit locum de lōgè, & dixit ad pueros suos. Sedete hic cum asina, ego aūt & puer ibimus usq; illuc, & cū adorauerimus reuertemur ad uos.] Pueros dimittit. Non eñ poterant ascendere pueri cū Abrahā ad holocausti locū quē ostenderat Deus. Vos ergo, inquit, sedete: Ego aūt & infans ibimus, & cùm adorauimus reuertemur ad uos. Dic mihi Abrahā, uerū dicis ad pueros, quod adores, & redeas cū infante, an fallis? Si uerum dicis, ergo non facies eū holocaustū. Si fallis, tātum patriarchā nō decet fallere. Quid eñ animi in te indicat sermo hic? Verū, inquit, dico, & holocaustū offero puerū. Idcirco eñ ligna mecū porto, & cū ipso redeo ad uos, Credo eñ & fides mea hæc est, quòd & à mortuis suscitare eū potēs est Deus.

Dilemma.

POST hæc accepit, inquit, Abrahā ligna ad holocaustum, & superposuit ea Isaac filio suo, & accepit ignem in manibus suis, & gladium, & abierunt simul.] Quod ipse sibi ligna ad holocaustum portat Isaac, illa figura est, quòd & Christus ipse sibi baiulauit crucē, & tamē portare ligna ad holocaustum sacerdotis officium est. Fit ergo ipse hostia, & sacerdos. Sed & quod additur, Et abierunt ambo simul, ad hoc refertur. Cùm enim Abraham uelut sacrificaturus ignem portaret & cultrum, Isaac non uadit post ipsum, sed cum ipso, ut ostendatur cum ipso pariter fungi sacerdotio. Quid post hæc?

[illegible]

Isaac typus Christi.

Matth. 27.

DIXIT, inquit, Isaac ad Abraham patrē suum. Pater.] Et hæc pro tēpore à filio prolata tentationis est uox. Quomodo enim putas immolādus filius per hanc uocē uiscera paterna concussit? Et quāuis Abrahā rigidior esset ꝓ fide, reddit tamē etiā ipse affectiōis uocē, & respondit.

Mira [illegible].

QVID est fili? At ille. Ecce, inquit, ignis & ligna, ubi ouis est ad holocaustū? Ad hæc respōdit Abrahā: Deus prouidebit sibi ouē ad holocaustū fili.] Mouet me Abrahæ satis diligēs & cauta respōsio. Nescio quid uidebat in spiritu, quia nō de præsenti sed de futuro dicit. Deus prouidebit ipse sibi ouē: futura respōdit filio de præsentibus requirēti. Ipse naq; sibi Dñs ouē prouidebat in Christo, quia & sapientia ipsa sibi domū ædificauit, & ipse se humiliauit usq; ad mortem: & omnia quæcunq; legeris de Christo, non necessitate, sed sponte facta reperies.

PERREXERVNT ergo ambo, & uenerunt ad locum quem dixerat ei Deus.] Moyses cùm uenisset ad locum quē ostendit ei Deus, nō permittitur ascendere, sed antē ei dicitur, Solue corrigiā calciamenti de pedibus tuis. Abrahæ nihil horū dicitur & Isaac, sed ascēdunt, nec calciamenta deponunt. In quo illa fortassis est ratio, quòd Moyses quamuis esset magnus, tamē de Aegypto ueniebat, & erant aliqua mortalitatis uincula pedibus eius innexa. Abrahā uerò & Isaac nihil horū habēt, sed ueniunt ad locū, ædificāt altare: Abrahā ponit ligna super altare, colligat

Exod. 3.

Causa diuersitatis Abrahæ & Moysi in quibusdam.

Apostrophe ad parentes lagentes obitũ filiorum.

puerum, præparat se ad iugulandum. Multi estis patres in Ecclesia Dei, qui hæc audistis. Putas aliquis uestrum ex ipsa historiæ narratione tantum constantiæ, tantũ animi robur acquirit, ut cũ fortè amittitur filius morte cõmuni, & omnibus debita, etiã si sit unicus, etiam si sit dilectus, adducat sibi in exemplũ Abrahã, & magnanimitatẽ eius ante oculos ponat? Et quidẽ à te non exigit istud animi magnitudinis, ut ipse alliges filiũ, ipse cõstringas, ipse gladiũ pares, ipse unicũ iugules. Hæc omnia à te mysteria non quæruntur. Proposito saltẽ & mente constans esto, fide fixus lætus offer filiũ Deo. Esto sacerdos animę filij tui. Sacerdotẽ aũt immolantẽ Deo nõ decet

Ioan. 8. flere. Vis uidere quia exigit hoc à te? In Euãgelio Dñs dicit: Si filij Abrahã essetis, opera utique Abrahæ faceretis. Ecce istud est opus Abrahæ. Facite opera quæ fecit Abrahã, sed nõ cũ tristitia,

2. Cor. 9. Hilarẽ enim datorẽ diligit Deus. Quod si & uos tã prompti fueritis, à Deo dicetur uobis: ascende in terrã excelsam, & in montẽ quẽ ostendero tibi, & ibi offer mihi filium tuum. Non in profundis terræ, nec in conualle fletus, sed in altis & excelsis montibus offer filiũ tuum. Ostẽde quia fides

Fides uincit affectum carnis.

in Dominum fortior est, quàm carnis affectus. Amabat enim, inquit, Abrahã Isaac filium suum, sed amori carnis prætulit amorẽ Dei. Et inuentus est non in uisceribus carnis, sed in uisceribus Christi, id est in uisceribus uerbi Dei & ueritatis & sapientiæ.

Placida inbæsis tentationis.

EXTENDIT, inquit, Abrahã manũ suã, ut acciperet gladiũ, & iugularet filiũ suũ, & uocauit eũ angelus Dñi de cœlo, & dixit, Abrahã Abrahã. At ille dixit: Ecce ego. Et dixit: Ne inijcias manũ tuã super puerũ, neq; facias ei quicquã. Nunc enim cognoui quia tu times Deũ.]

Quæstio de cognitione Dei.

In hoc ergo sermone solet obijci nobis, quod Deus nũc se cognouisse dicat quia Abrahã timeat Deum, quasi qui antè ignorauerit. Sciebat Deus & non eum latebat, quippe qui nouit omnia antequã fiant: sed propter te hæc scripta sunt quia & tu credidisti quidẽ Deo, sed nisi opera fidei expleueris, nisi in omnibus præceptis etiam difficilioribus parueris, nisi sacrificium obtuleris, & ostẽderis quia nec patrẽ, nec matrẽ, nec filios præferas Deo, non agnosceris quia timeas Deum, nec dicetur de te, quia nunc cognoui quia times tu Deum. Et tamen considerandum est, quia angelus hæc refertur ad Abrahã locutus, &

Philipp. 2. quia in consequentib. euidenter hic angelus Dñs ostenditur. Vnde puto quod sicut inter nos homines habitu repertus est ut homo, ita & inter angelos habitu est repertus* ut angelus. Et ipsius sequentes exemplum angeli in cœlo lætantur super uno peccatore pœnitentiam agente, & de profectibus hominum gloriantur. Ipsi enim uelut procurationem animarum nostrarum tenent, quibus dum adhuc paruuli sumus, uelut tutoribus & actoribus committimur usq; ad præfinitum tempus à patre. Et ipsi ergo nunc de profectu uniuscuiusq; nostrûm dicunt, quia nunc cognoui quia tu times Deum. Verbi causa, propositum habeo martyrium, non ex hoc dicere ad me angelus poterit, quia nunc cognoui quòd tu times Deum. Deo enim soli cognitum est propositum mentis. Si uerò accessero ad agones, protulero bonã confessionẽ, quæ inferuntur constanter cuncta suscepero, tunc potest dicere angelus, uelut confirmans me corroborãs, nunc cognoui quod tu times Deum. Verùm hæc dicta sunt ad Abrahã, ut pronunciatus sit timere Deum. Quare? quia non pepercit filio suo. Nos uerò conferamus hæc cũ Apostoli dictis,

** Oppone lector ἀντίδοτον ex Epistola ad Hebræos, cap. 2. οὐ γὰρ δήπου ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται. Parit obscuritatem uocabulum, habitu.*

Luc. 15. Gal. 4. Rom. 6. Psal. 115.

ubi dicit de Deo: Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Vide Deum magnifica cũ hominibus liberalitate certantẽ. Abrahã mortalẽ filiũ non moriturum obtulit Deo, Deus immortalẽ filiũ pro omnib. tradidit morti. Quid nos ad hæc dicemus? quid retribuemus Dño pro omnibus quæ retribuit nobis? Deus pater propter nos proprio filio nõ pepercit. Quis uestrũ putas audiet aliquãdo uocẽ angeli dicẽtis, Nunc cognoui quia times tu Deum, quia non pepercisti filio tuo, uel filiæ tuæ uel uxori, aut non pepercisti pecuniæ, uel ho-

Philipp. 3. Matth. 19.

noribus seculi, & ambitionibus mundi: sed omnia cõtẽpsisti, & omnia duxisti stercora, ut Christum lucrifaceres, uẽdidisti omnia & dedisti pauperibus & secutus es uerbũ Dei? Quis uestrũ, putas, audiet ab angelis huiuscemodi uocẽ? Iterum Abrahã audit hãc uocẽ, & dicitur ad eũ, quia non pepercisti filio tuo dilecto propter me.

Aries quid indicet.

ET respiciens, inquit, Abrahã oculis suis uidit, & ecce aries tenebatur cornibus in uirgulto Sabec.] Diximus, puto, in superioribus quòd Isaac formã gereret Christi, sed & aries hic nihilominus formã Christi gerere uidetur. Sed quomodo Christo uterq; cõueniat, & Isaac qui nõ est iu-

Christus in carne passus. 1. Pet. 4.

gulatus, & aries qui iugulatus est, operæpretium est noscere. Christus uerbũ Dei est, sed uerbũ caro factũ est. Vnũ igitur in Christo de superioribus est, alterũ ex humana natura & uirginali utero susceptũ. Patitur ergo Christus, sed in carne, & pertulit mortem, sed caro, cuius hic aries forma

Ioan. 1. est. Sicut & Ioãnes dicebat. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Verbũ uerò in incor-

Christus quomodo hostia et Pontifex.

ruptione permansit, quod est secundũ spiritum Christus, cuius imago est Isaac. Ideo ipse & hostia est, & pontifex secundũ spiritum. Nã qui offert hostiã patri secundum carnem, ipse in altari crucis offertur. Quia sicut dictum est de eo, ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi: ita de

Psal. 109. eo dictum est: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Tenetur ergo cornibus aries in uirgulto Sabec. ET accepit, inquit, arietẽ, & obtulit eũ holocaustũ pro Isaac filio suo, & uocauit Abraham nomen loci illius, Dominus uidet.] Scientibus hęc audire intelli-

gentiæ

gentiæ ſpiritalis euidens pandit̃ uia. Omnia enĩ quæ geſta ſunt, ad uiſionẽ perueniunt. Dicitur
namq; quia Dñs uidet. Viſio aũt quã Dñs uidit in ſpiritu eſt, ut & tu hæc quæ ſcripta ſunt in ſpi *ἀλληγορούμενα.*
ritu uideas: & ſicut in Dño corporeũ nihil eſt, ita etiã tu in his omnibus corporeũ nihil ſentias:
ſed in ſpiritu generes etiã tu filium Iſaac, cũ habere cœperis fructũ ſpiritus, gaudiũ, pacẽ. Quẽ *Gal. 5.*
tamen filium ita demum generabis, ſi ut de Sara ſcriptum eſt, quia defecerunt Saræ muliebria,
& tunc genuit Iſaac, ita deficiant & in anima tua muliebria: ut nihil iam muliebre & effœmina-
tum habeas in anima tua, ſed uiriliter agas, & uiriliter præcingas lumbos tuos: ſi ſit pectus tuũ
thorace iuſtitiæ munitum, ſi galea ſalutari, & gladio ſpiritus accingaris. Si ergo deficiant muli- *Eph. 6.*
ebria fieri in anima tua, generas filium de coniuge tua uirtute & ſapientia, gaudium ac lætitiã.
Generas aũt gaudium, ſi omne gaudium exiſtimaueris, cùm in tentationes uarias incideris, &
iſtud gaudium offeras in ſacrificium Deo. Cum enĩ lætus acceſſeris ad Deum, iterũ tibi reddit *Iacob. 1.*
quod obtuleris, & dicit tibi: quia iterum uidebitis me, & gaudebit cor ueſtrũ, & gaudiũ ueſtrũ
nemo auferet à uobis. Sic ergo quæ obtuleris Deo, multiplicata recipies. Tale aliquid licet per *Ioan. 16.*
aliam figurã refert̃ in Euangelijs, cùm per parabolã dicit̃ accepiſſe quis mnam, ut negotiaret̃, &
patrifamilias pecuniã quæreret. Sed ſi attuleris quinq; multiplicata in decẽ, tibi ipſi donant̃, ti
bi concedunt̃. Audi enĩ quid dicit. Tollite, inquit, huic mnam, & date illi qui habet decẽ mnas. *Luc. 19.*
Sic ergo uidemur quidẽ Dño negotiari, ſed nobis cedũt negotiationis lucra: & uidemur offer-
re Dño hoſtias, ſed nobis quæ offerimus redonant̃. Deus enim nullius indiget, ſed nos uult di-
uites eſſe, noſtrum deſiderat per ſingula quæq; profectum. Hæc nobis figura oſtenditur etiam
in his quæ geſta ſunt erga Iob. Et ille enim propter Deum perdidit omnia cùm diues eſſet. Sed
quia pertulit bene agones patientiæ, & in omnibus quæ paſſus eſt magnanimus fuit. & dixit,
Dñs dedit, Dñs abſtulit, ut Domino placuit ita factum eſt, ſit nomẽ Domini benedictum: uide *Iob 1.*
ad ultimum quid de eo ſcribitur. Recepit, inquit, omnia dupla quæ amiſerat. Vides quid eſt a-
mittere aliquid pro Deo, hoc eſt multiplicata recipere tibi. Et aliquid amplius Euangelia pro-
mittunt, centuplum tibi pollicentur. Inſuper & uitam æternã, in Chriſto Ieſu Domino noſtro,
cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

HOMILIA IX. SECVNDAE PARTIS CAP. XXII.

De repromiſsionibus ſecundis ad Abraham factis.

QVANTVM legentes progredimur, tantũ nobis ſacramentorũ cumulus auget̃. Et ut ſi *Exordium.*
quis exiguo uectus nauigio ingrediat̃ mare, donec terrę uicinus eſt, minus metuit: cùm *ὁμοίωσις ele-*
uerò paulatim in altũ fuerit progreſſus, & undis intumeſcẽtibus, uel in excelſum attolli *gans.*
cœperit, uel eiſdẽ dehiſcentibus in ima deduci: ibi uerò mentẽ pauor ingẽs & formido percu-
tit, quòd exiguam ratem tam immenſis fluctibus crediderit: ita etiam nos pati uidemur, qui exi-
gui meritis, & ingenio tenues, inire tam uaſtum myſteriorum pelagus audemus. Sed ſi orantĩ
bus uobis, Dominus dignetur ſpiritus ſui ſancti auram nobis proſperam dare, ſecundo uerbi
curſu portum ſalutis intrabimus. Videamus ergo nunc quæ ſunt, quæ nobis recitata ſunt.

ET uocauit, inquit, angelus Domini Abrahã ſecundò de cœlo, dicens. Per memetipſum iu- *Promiſsionis*
raui, dicit Dñs: Propterea quod feciſti uerbũ hoc, & non pepercisti filio tuo dilecto propter me, *repetitio ſerui-*
benedicens benedicã te, & multiplicãs multiplicabo te, & erit ſemen tuũ ſicut ſtellæ cœli in mul *ens τῷ τῶν ἀ-*
titudine, & ſicut arena maris, quæ nõ poteſt dinumerari: &c.] Sollicitũ hæc & intentũ audito- *γώνων πληροφο-*
rem requirunt. Nouum eſt enĩ quod dicit, & uocauit, inquit, angelus Dñi Abrahã ſecundò de *ρίᾳ.*
cœlo. Quod tamen addidit non eſt nouum. Nã benedicens benedicã te, & antè iã dictum eſt, & *Gen. 12. et 17.*
multiplicans multiplicabo te, antè promiſſum eſt: Et erit ſemen tuum ſicut ſtellæ cœli, & ſicut a-
rena maris, & prius fuerat pronunciatum. Quid ergo eſt nunc amplius quòd ſecundò clamat̃
è cœlo? Quid noui ueteribus repromiſsionibus additur? Quid plus præmij datur in eo quòd
dicit, Propterea quòd feciſti uerbũ hoc, id eſt, propterea quòd filiũ obtuliſti, propterea quòd
nõ pepercisti unico filio tuo: nihil aliud additum uideo, eadẽ repetuntur, quæ prius fuerant re
promiſſa. Ergo ſuperfluũ uidebit̃ eadẽ ſæpius retractare, & minus neceſſariũ. In ſacramẽtis enĩ
fiunt cuncta quę fiunt. Abrahã ſi tantũ ſecundũ carnẽ uixiſſet, & unius populi quẽ ſecundũ car
nẽ genuit, pater fuiſſet, una ſuffecerat repromiſsio. Nunc uerò ut oſtenderet eũ primò patrem *Cur promiſsio*
futurũ eorum, qui ſecundũ carnẽ circũciſi ſunt, circũciſionis ſuæ tẽpore datur ei repromiſsio, *repetita ſit.*
quæ ad populũ circũciſionis pertinere deberet. Secundò quia pater eſſet futurus etiã eorum
qui ex fide ſunt, & qui per paſsionẽ Chriſti ueniunt ad hæreditatẽ, tẽpore nihilominus paſsio-
nis Iſaac, promiſsio renouat̃, quæ pertinere debeat ad eum populum, qui paſsione Chriſti ac *Præclarè.*
reſurrectione ſaluatur. Et eadem quidem repeti uidentur, ſed longè diuerſa ſunt. Illa enim quæ
prius dicta ſunt, & ad priorem populum pertinent, in terris dicta ſunt. Sic enim dicit ſcriptu-
ra: Et eduxit eum foras, de tabernaculo ſcilicet, & dixit ei: Reſpice ſtellas cœli ſi dinumerari poſ *Gen. 15.*
ſunt à multitudine. Et addidit, Sic erit ſemen tuum. Vbi autẽ ſecundò repetitur repromiſsio,
deſignat quia loquutus eſt ei de cœlo & datur promiſsio de terra prima, ſecunda de cœlo. Nõ
ne aper-

1.Cor.15. ne aperiẽ hic istud designare uidetur, quod Apostolus dicit, Primus homo de terra terrenus,
secundus homo de cœlo cœlestis? Ista ergo promissio, quæ ad fidelẽ populũ pertinet, de cœlo
est, illa de terra. In illa sermo tantũmodo fuit, hic interponitur iusiurandũ: quod interpretatᷓ ad
Heb.6. Hebræos scribens sanctus Apostolus hoc modo dicẽs: Volens, inquit, Deus ostendere pollici-
tationes hæredibus per immobilitatẽ cõsilij sui, interposuit iusiurandũ. Et iterũ. Homines, in-
quit, per maiorẽ suum iurant, Deus aũt quoniã neminem habuit per quẽ iuraret maiorem, per
memetipsum iuro, dicit Dñs. Non quod Deũ iurisiurandi necessitas urgeret. Quis enim ab eo
exigeret sacramentũ? Sed sicut interpretatus est apostolus Paulus, quo per hoc immobilitatẽ
Psal.110. cõsilij sui cultoribus designaret. Sic & alibi per Prophetã dicitur, Iurauit Dominus, nec pœnite
bit eum, tu es sacerdos in æternũ secundum ordinẽ Melchisedech. Tunc deinde in prima repro
missione nõ habet positã causam, cur data sit repromissio: tantũ quod eduxit eum foras, & o-
stendit, inquit, ei stellas cœli, & dixit, Sic erit semẽ tuum. Nunc uerò addit causam propter quã
Rom.4. iuramento cõfirmat promissionẽ firmã futurã. Dicit enim, quia fecisti uerbũ hoc, & nõ peperci
sti filio tuo. Ostẽdit ergo quòd propter oblationẽ uel passionẽ filij, promissio firma sit: euiden
ter designans ꝙ propter passionẽ Christi populo ex gentibus, qui ex fide est Abrahæ, maneat
firma ꝓmissio. Et nunqd in hoc solo secũda firmiora sunt primis? In multis huiuscemodi ad-
Ἀλληγορ umbrata inuenies sacramenta. Primas tabulas legis in litera, cõfregit Moyses & abiecit: Secun
ἀναγωγή. dam legẽ in spiritu suscepit, & sunt firmiora secunda ꝗ prima. Rursus idem ipse cum omnẽ legẽ
in quatuor libris cõprehendisset, Deuteronomiũ scribit, ꝙ secunda lex dicitur. Hismahel pri-
mus est, secundus Isaac, & similis in secũdo prælationis forma seruatur. Hoc & in Esau & in Ia-
Tropologia. cob, in Effrem & Manasse, in mille alijs similiter inuenies adumbratũ. Sed redeamus nunc ad
nosmetipsos, & moralem locũ per singulos quosq; tractemus. Apostolus dicit, sicut iam supe-
1.Cor.15. rius memorauimus, primus homo de terra terrenus, secũdus homo de cœlo cœlestis. Qualis
terrenus, tales & terreni: & qualis cœlestis, tales & cœlestes. Sicut portauimus imaginẽ terreni,
portemus & imaginẽ cœlestis. Vides quid ostendit, quia si permanseris in eo quod primũ est,
quod de terra est, reprobaberis, nisi te cõmutes, nisi conuersus fueris, nisi cœlestis effectus ima-
Col.3. ginem cœlestis acceperis. Hoc idem est, quod alibi dicit. Exuite uos ueterẽ hominem cum acti-
2.Cor.5. bus suis, induentes nouum, qui secundũ Deum creatus est. Id ipsum & alio loco scribit. Ecce ue
tera transierũt, facta sunt omnia noua. Idcirco ergo promissiones suas renouat Deus, ut osten-
dat tibi quia debes & tu renouari. Non permanet ille in ueteribus, ne & tu uetus homo perma
neas. De cœlo hæc loquitur, ut & tu imaginẽ cœlestis accipias. Nunquid tibi prodest si Deus
innouet promissiones, & tu nõ innoueris? Si ille de cœlo loquatur, & tu de terra audias? Quid
tibi prodest si Deus se iuramento cõstringit, & tu hæc quasi communẽ audiens fabulam trans-
eas? Quare nõ consideras quòd propter te Deus etiam ea quæ naturæ suæ apta minimẽ uiden
tur, amplectitur? Iurare dicitur Deus, ut tu audiẽs paueas & intremiscas, & metu consternatus
inquiras, quid illud tantum est pro quo Deus iurare dicatur. Fiunt ergo hæc, ut tu attentus &
sollicitus fias, & audiens tibi repromissionẽ parari in cœlis, uigiles & requiras quatenus diui-
nis promissionibus dignus existas. Veruntamẽ hunc locũ & Apostolus interpretatur, dicens.
Gal.3. Quia Abrahæ promisit Deus, & semini eius: nõ dixit Et seminibus quasi in multis: sed tanquã
in uno, Et semini tuo, qui est Christus. De Christo ergo dicitur, multiplicãs multiplicabo semẽ
tuũ, & erunt sicut stellæ cœli in multitudine, & sicut arena quæ est ad oram maris. Quis iam ex-
positione indiget, ut sciat semen Christi quõ multiplicetᷓ, qui uidet à finibus terræ usq; ad fines
terræ propagatam prædicationẽ Euangelij, & nullũ penè esse iam locũ qui nõ semen uerbi su-
Gen.1. sceperit? Hoc nanq; & in initijs mundi præfigurabatur, cũ diceretur Adæ, Crescite & multipli-
ἀλληγορία. camini. Quod & ipsum dicit Apostolus, in Christo dici & in Ecclesia. Quod aũt dixit, sicut stel-
læ cœli in multitudine, & adiecit sicut arena quæ est ad orã maris innumerabilis, fortasse quidẽ
dicat aliquis cœlestis numeri figurã Christianorũ populo, arenæ maris Iudaico cõuenire. Ego
λέξις. tamen hoc magis puto quod utrũq; exemplũ utriq; populo possit aptari. Nã & in illo populo
fuerunt multi iusti & prophetæ, quibus stellarum cœli merito cõparatur exemplũ: & in nostro
populo sunt multi qui terrena sapiunt, & quorũ stultitia grauior est arena maris. In quibus
præcipuè hæreticorũ turbas arbitror deputandas. Sed ne nos quidem securi simus: donec e-
nim quis nostrũ non deponit imaginẽ terreni, & induit imaginẽ cœlestis, terrenis comparatur
exemplis. Vnde & Apostolus ex his (ut opinor) motus, in cœlestibus & terrestribus corpori-
1.Cor.15. bus resurrectionis format imaginẽ dicens. Alia quidem cœlestium gloria, alia aũt terrestriũ. Et
Matth.5. stella ab stella differt in claritate, ita erit & resurrectio mortuorũ. Sed & Dominus cum dicit: Ita
luceat lux uestra coram hominibus, ut uidentes homines opera uestra bona glorificent patrẽ
uestrum qui in cœlis est, hoc idem commonet eum qui nouit audire. Quod autem Christus
semen Abrahæ, & filius Abrahæ sit, si uis euidentius scripturæ uerbis discere, audi quomodo
Matth.1. in Euangelio scriptum est. Liber, inquit, generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham.

In hoc

In hoc ergo completur & ille sermo quē dicit: Hæreditate capiet semen tuum ciuitates aduersa- Gen. 22.
riorū. Quomodo hæreditates cepit Christus ciuitates aduersariorū? Per hoc sine dubio quod Psal. 18.
in omnē terrā exijt sonus Apostolorum, & in orbē terræ uerba eorū. Vnde & ad iracondiā exci- Rom. 10.
tati sunt angeli illi, qui singulas quasq; nationes sub potestate tenebant. Cū enī diuideret ex- Hier. 51.
celsus gētes secundū numerū angelorū Dei, tunc pars eius facta est Iacob, & funiculus hæredi-
tatis eius Israel. Christus enī ad quē dixerat pater, Pete à me, & dabo tibi gentes hæreditatē tuā, Psal. 2.
& possessionē tuā terminos terræ: depellēs ipsos angelos potestate & dominatione, quā habe-
bant in nationibus prouocauit eos ad iracundiā. Et idcirco dicit, quia astiterunt reges terræ, &
principes cōuenerunt in unū, aduersum Dominū, & aduersus Christū eius. Et ideo aduersan-
tur etiā nobis, atq; agones cōtra nos & certamina concitant. Hinc & Apostolus Christi, Lucta Eph. 6.
est, inquit, nobis non aduersum carnem & sanguinē, sed aduersum principatus & potestates,
& mundī huius rectores. Propterea ergo uigilandum nobis est, & sollicitè agendum, quia ad- 1. Pet. 5.
uersarius noster, sicut leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Cui nisi restiterimus fortes in
fide, rursum nos in captiuitatem reuocabit. Quod si nobis eueniat, ingratum faciemus opus Col. 2.
eius, qui cruci suæ affixit principatus & potestates, cum fiducia triumphās eos in semetipsum, Esa. 61.
& qui uenit captiuos dimittere in remissionem. Quin potius fidem Christi sequentes, qui tri-
umphauit eos, disrumpamus uincula eorum, quibus nos deuinxerunt potestati suæ. Vincula
uerò quibus nos constringunt, passiones, & uitia nostra sunt, quibus tamdiu innectimur, do-
nec carnem nostram crucifigamus cum uitijs & concupiscentijs, & ita demum disrumpamus
uincula eorum, & proijciamus à nobis iugum ipsorum. Igitur occupauit semen Abrahæ ciui-
tates aduersariorum, id est semen uerbi, quod est prædicatio Euangelij, & fides Christi. Sed di-
co. Nunquid iniquitate usus est Dominus, ut eriperet gētes de potestate aduersariorum, & ad
fidem suam, deditionemq; reuocaret? Nequaquam. Erat enim aliquando pars Domini Israel,
sed quia peccans recesserant à Deo suo, propter peccata sua dixit eis Deus: Ecce peccatis uestris Amos 9.
distracti estis, & propter peccata uestra dispersi estis sub uniuerso cœlo. Sed iterū dicit ad eos.
Si fuerit dispersio uestra ab extremo cœli usq; ad extremum eius, inde congregabo uos, dicit
Dominus. Quia ergo principes huius mundi inuaserant partem Domini, necesse habuit pa- Luc. 15.
stor bonus relictis in supernis nonaginta & nouem descendere ad terras, & unam ouem quæ
perierat quærere, inuentamq; & humeris reuectam, ad supernum perfectionis ouile reuocare.
Sed quid mihi prodest si semen Abrahæ qui est Christus, hæreditate possideat ciuitates aduer
sariorum, & meam ciuitatem non possideat? si in mea ciuitate, hoc est, in anima mea, quæ est ci
uitas Regis magni, neq; leges eius, neq; instituta seruentur? Quid mihi prodest quod uniuer- Tropologia.
sum mundum subiecit, & aduersariorū ciuitates possidet, si non & in me aduersarios suos uin Rom. 7.
cat, si non destruat legem, quæ est in mēbris meis repugnans legi mentis meæ, & captiuum me
ducit in lege peccati? Sic ergo unusquisq; nostrum satis agat, ut & in sua anima & in suo corpo Peroratio.
re uincat Christus aduersarios suos, & subijciens eos, ac triumphans etiā suæ animæ possideat
ciuitatem. Hoc enim modo de parte eius efficimur, de parte meliore quæ est sicut stellæ cœli in
claritate, ut & nos benedictionē Abrahæ capere possimus, per Christum Dominum nostrum,
cui est gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

IN GENESEOS CAP. XXIIII. HOM. X.

De Rebecca cum exisset ad aquam hauriendam, & occurrisset ei puer Abrahæ.

ISAAC (inquit scriptura) crescebat, & confortabatur, id est gaudium crescebat Abrahæ re- Gaudiū Abrahæ.
spicienti non ad ea quæ uidentur, sed quæ non uidentur. Non enim gaudebat de præsenti-
bus Abraham, neq; de diuitijs mundi, & actibus seculi. Sed uis audire Abraham unde gau Ioan. 8.
deret? Audi Dominum ad Iudæos dicentem: Abraham pater uester desiderauit, ut uideret diē
meū, & uidit, & gauisus est. Per hoc ergo crescebat Isaac, per quod Abrahæ uisio illa qua uide-
bat Christi diem & spes quæ in ipso est, gaudia cumulabat. Atq; utinam efficeremini etiam uos Obiurgatio.
Isaac, & essetis gaudium matris uestræ Ecclesiæ. Sed uereor ne adhuc in tristitia & gemitu Eccle- De negligentia in auscultatione uerbi Dei.
sia filios pariat. An non est ei tristitia & gemitus, cum uos non conuenitis ad audiendum Dei
uerbum, & uix festis diebus ad Ecclesiā proceditis? Et hoc non tam desiderio uerbi, quàm stu-
dio solennitatis, & publicæ quodammodo remissionis obtentu. Quid igitur ego faciā, cui dis- Absentes.
pensatio uerbi credita est? Qui licet inutilis seruus sim, accepi tamen à Domino distribuendā
familiæ dominicæ tritici mensuram. Sed uide quid addit sermo Domini, distribuendā inquit
in tempore tritici mensuram. Quid ergo faciam? Vbi uel quando uestrum tempus inueniam?
Plurimum ex hoc, imò pene totum tempus mūdanis occupationibus teritis in foro, aliud in
negotiatione cōsumitis: alius agro, alius litibus uacat, & ad audiendū Dei uerbum nemo, aut
pauci admodū uacant. Sed quid uos de occupationib. culpo? Quid de absentibus cōqueror?
Præsentes etiā & in Ecclesia positi nō estis intenti, sed cōmunes ex usu fabulas teritis, uerbo Dei Præsentes.
uel lectionibus diuinis terga cōuertitis. Vereor ne & uobis dicatū à Dño illud, quod per prophe-

tam di-

Hier. 12. tam dictum est. Conuerterunt ad me dorsa, & non facies suas. Quid igitur ego faciam, cui ministerium uerbi Dei creditũ? Quæ leguntur mystica sunt, in allegoricis exponenda sunt sacra-
Gal. 4. mentis. Possum ne surdis, & auersis auribus ingerere margaritas uerbi Dei? Nõ ita ait Apostolus. Vide enim quid dicit. Qui legẽ, inquit, legitis, legẽ non auditis. Abraham enim duos filios habuit, &c. quibus addit: Quæ sunt allegorica. Nunquid sacramẽta legis eis aperuit, qui neq; audiunt, neq; legunt legem? Sed legem legentibus dicebat: legem non audistis. Quomodo ergo potero mysteria legis, & allegorias, quas ab Apostolo edocti sumus, aperire & prodere his, quibus & auditio, & lectio legis incognita est? Asperior fortasse uobis uideor, sed non possum
Esa. 3. linire parietẽ lapsantem. Timeo enim illud quod scriptũ est, Populus meus qui beatificãt uos seducunt uos, & semitas pedum uestrorũ conturbant: tanquã filios meos charissimos moneo.
Matth. 7. Miror si nondũ uobis innotuit uia Christi. Si ne hoc quidẽ audistis, quod non est lata & spatiosa, sed arcta & angusta uia est quæ ducit ad uitam. Et uos ergo intrate per angustam portã, relin-
Rom. 13. quite pereuntibus latitudinem. Nox præcessit, dies autem appropinquauit, ut filij lucis ambulate. Tempus breue est, superest ut & qui habent, tanquã non habentes sint, & qui utuntur hoc
1. Thess. 5. mundo, tanquã non utantur. Sine intermissione orandum Apostolus præcipit. Vos qui ad orationes non cõuenitis, quomodo implens sine intermissione, quod semper omittitis? Sed &
Marc. 13. Dominus præcipit, Vigilate & orate ne intretis in tentationẽ. Quod si illi uigilantes & orantes, & semper uerbo Dei adhærentes, tentationẽ tamẽ nequaquã effugerũt, quid faciũt hi qui die-
1. Pet. 4. bus tantũ solennibus ad ecclesiam cõueniunt? Si iustus uix saluus fiet, peccator & impius ubi
Heb. 5. parebunt? Piget me dicere aliquid ex his quæ lecta sunt. Nam & Apostolus dicit de huiuscemodi sermonibus, quia ininterpretabiles sunt ad dicendũ, quoniã uos, inquit, imbecilles facti estis ad audiendum. Videamus tamen hoc quod nobis modo recitatum est.

Quotidie puteos scripturæ accedendi & aquas doctrinæ hauriendas.

REBECCA, inquit, ueniebat cum filiabus ciuitatis haurire aquã de puteo.] Rebecca quotidie ueniebat ad puteos, quotidie hauriebat aquam. Et quia quotidie uacabat ad puteos, idcirco inueniri potuit à puero Abrahã, & in matrimoniũ sociari Isaac. Hæc fabulas putatis esse, & historias narrare in scripturis Spiritũ sanctum? Animarũ est eruditio, & spiritalis doctrina, quæ te instituit, & docet quotidie uenire ad puteos scripturarũ, ad aquas Spiritus sancti, & haurire semper ac plenũ uas domum referre, sicut faciebat & sancta Rebecca. Quæ non aliter iungi potuisset tanto patriarchæ Isaac, qui ex repromissione natus est, nisi hauriendo aquas: & in tantum hauriendo, ut non solùm potare posset eos, qui domi sunt, sed & puerum Abrahæ: & non tantùm puerum, sed & eo usq; abundaret aquis, quas hauriebat de puteis, ut & camelos posset

Nuptiæ Christi & Ecclesiæ.

adaquare, usquequo cessarent, inquit, bibentes. Mysteria sunt cuncta quæ scripta sunt, uult te Christus sibi desponsare: ad te enim loquitur per Prophetã dicens. Desponsabo te mihi in æter-
Osee 2. num, & desponsabo te mihi in fide & misericordia, & cognosces Dominũ. Quia ergo uult te sibi desponsare, præmittit ad te istum puerũ. Puer iste sermo propheticus est, quẽ nisi prius susceperis, nubere Christo nõ poteris. Scio tamen quia nemo inexercitatus & imperitus sermonem propheticũ suscipit, sed qui scit haurire aquam de profundo putei: & qui intantũ scit haurire, ut etiam his sufficiat qui irrationabiles & peruersi uidentur, quorũ figuram tenẽt cameli: ut & ipse possit dicere, quia sapientibus & insipientibus debitor sum. Deniq; sic dixerat in corde suo
Rom. 1. puer iste. Ex his, inquit, uirginibus quæ ueniũt ad aquã, quæcũq; dixerit mihi bibe tu, & camelos tuos adaquabo, ipsa erit sponsa domini mei. Sic ergo Rebecca, quæ interpretatur patiẽtia, ut uidit puerum, & inspexit propheticũ uerbum, deponit de humero hydriam. Deponit enim elatam Græcæ facundiæ arrogantiã, & ad tam humilem ac tam simplicẽ se inclinans propheticum sermonẽ dicit: Bibe tu, & camelos tuos adaquabo. Sed dicis fortasse, si puer prophetici sermonis tenet figurã, quomodo potatur à Rebecca, quã ipse magis potare deberet? Vide ergo ne fortè sicut & Dominus Iesus, cùm ipse sit panis uitæ, & ipse pascat animas esurientes, ipse rur-
Matth. 25. sum esurire se fatetur cùm dicit, Esuriui, & dedistis mihi manducare. & iterum cùm ipse sit aqua
Ioan. 4. uiua, & potum det omnibus sitientibus, rursum ipse dicit ad Samaritanã, Da mihi bibere: sic & propheticus sermo, cum ipse potũ det sitientibus, nihilominus ipse ab his potari dicatur, cùm studiosorũ exercitia & uigilantiã suscipit. Ista ergo talis anima, quæ agit cuncta patienter quæ tam prompta est, & tanta eruditione subnixa, quæ de profundis haurire scientiæ fluenta cõsueuit, ipsa potest copulari nuptijs Christi. Nisi ergo quotidie uenias ad puteos, nisi quotidie haurias aquas, non solum alios potare nõ poteris, sed & ipse quoq; sitim uerbi Dei patieris. Audi & Dominũ dicentem in Euangelijs: Qui sitit ueniat, & bibat. Sed tu (ut uideo) nec esuris, nec si-
Ioan. 7. tis iustitiam. Et quomodo poteris dicere: Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarũ, ita desiderat
Psal. 42. anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum fontẽ uiuum, quando ueniã & parebo ante conspectũ eius? Obsecro uos qui auditorio uerbi semper adsistitis, patienter accipite, donec paululum negligentes & desides cõmoneamus. Habetote patientiam, quia de Rebecca nobis, id est de patientiã sermo est. Et necesse est nos eos qui collectam negligunt, & audire declinant

uerbum

uerbum Dei, paululū per patientiā castigare, qui non desiderant uerbum panē uitæ, nec aquā
uiuam, qui non exeunt de castris, nec procedunt de domibus luteis, ut colligant sibi man-
na, qui non ueniunt ad petrā, ut bibant de spiritali petra. Petra enim est Christus, ut Apostolus *1.Cor.10.*
ait. Habetote inquā uos paululū patientiam. Sermo enim nobis est ad negligentes, & eos qui
male habent. Sani enim non indigent medico, sed male habentes. Dicite mihi uos qui tan- *Matth.9.*
tummodo festis diebus ad Ecclesiam cōuenitis, cæteri dies non sunt festi? non sunt dies Domi-
ni? Iudæorū est, dies certos & raros obseruare solēnes. Et ideo ad eos dicit Deus: Quia *neomenias* *Esa.1.*
uestras, & sabbata, & diem magnū non sustineo. ieiuniū, & ferias, & dies festos uestros, odit ani
ma mea. Odit ergo Deus eos, qui unū diem putant festum diem esse Domini. Christiani omni *Caro Christi*
die carnes agni comedunt, id est carnes uerbi Dei quotidie sumunt. Pascha enim nostrū immo *uerbum Dei.*
latus est Christus. Et quia lex Paschæ talis est, ut in uespera comedatur, ꝓpterea in uespera mun *1.Cor.5.*
di passus est Dominus, ut tu semper manduces de carnibus uerbi, quia semper in uespera es
usquequo ueniat mane. Et si in hac uespera sollicitus fueris, & in fletu ac ieiuniis, atq; omni la-
bore iustitiæ uitam duxeris, poteris & tu dicere: Ad uesperam demorabitur fletus, & ad matu- *Psal.29.*
tinū lætitia. Lætaberis enim mane, id est in seculo futuro, si in hoc seculo fructū iustitiæ in fletu
& labore collegeris. Venite ergo & uos dum tempus est, bibamus de puteo uisionis, ubi Isaac
deambulabat, & ubi ꝓcedit ad exercitiū. Obserua quāta gerunt ad aquas, ut & tu inuiteris quo
tidie uenire ad aquas uerbi Dei, & assistere puteis eius, sicut faciebat Rebecca de qua dicitur.

VIRGO erat decora ualde, & uir non cognouerat eam. Et hæc, inquit, exiit serò haurire a-
quam.] Nec hoc frustra scriptū est de ea. Veruntamen mouet me, quid est quod dicitur, Virgo
erat, uir non cognouerat eam: quasi uerò aliqua sit uirgo, quā uir contigerit. Et quid tibi uide-
tur additamentum in uirgine, ut dicatur Quia uir nō cognouerat eam? Est enim aliqua uirgo
quam contigerit uir? Sæpe iam dixi quòd in his nō historiæ narrantur, sed mysteria contexun-
tur. Tale enim in hoc aliquid indicari puto. Sicut Christus animæ uir dicitur, cui nubit anima *Christus ani-*
cùm uenit ad fidem: ita & huic cōtrarius uir ille est, cui nubit anima cùm declinat ad perfidiā. *mæ uir.*
Ipse ille qui & inimicus homo dicitur, cùm lolium superserit tritico. Non ergo sufficit animæ *Matth.13.*
ut casta sit corpore, opus est ut & uir hic pessimus non cognouerit eam. Potest enim fieri ut ha-
beat quis in corpore uirginitatē, & cognoscēs istum uirum pessimū diabolum, atq; ab eo con-
cupiscentiæ iacula in corde suscipiens, animæ perdiderit castitatē. Quia ergo Rebecca uirgo e-
rat, sancta corpore & spiritu, idcirco eius duplicat laudem, & dicit: Virgo erat, & uir nō cogno-
uerat eam. Vespere ergo uenit ad aquas. De uespera iam suprà diximus. Vide autem prudentiā
pueri, nō uult assumere sponsam Domino suo Isaac, nisi quā inuenerit decotā & pulchram fa-
cie uirginē, & non solùm uirginē, sed quam non cōtigerit uir, & nisi quam repererit aquas hau
rientem, non uult aliā despondere Domino suo, nō ei dat ornamenta, nisi talis sit. Non dat in-
aures, non brachialia. Manet incomposita, ineruditi, incompta. Putamus quia pater Rebeccæ
uir diues non habebat brachialia & inaures, quas imponeret filiæ suæ? Tanta eius negligentia *Ornamenta &*
erat aut auaritia, ut filiæ ornamenta non daret? Sed Rebecca non uult de auro Bathuelis orna- *mundus mulie-*
ri. Non sunt ei condigna ornamenta hominis barbari & imperiti. De domo Abrahæ requirit *bris quid signi-*
monilia, quia patientia de domo sapientis ornatur. Non potuerunt ergo aures Rebeccæ reci- *ficet.*
pere decorē suum, nisi ueniret puer Abrahæ, & ipse eas ornaret. Nec manus eius ornamenta su
scipiūt, nisi quæ miserit Isaac. Vult enim aurea in auribus suscipere uerba, & aureos actus in ma
nibus habere. Sed hæc prius accipere non potuit, nec mereri, nisi uenisset ad puteos haurire a-
quas. Tu qui non uis uenire ad aquas, qui non uis in auribus tuis aurea prophetarum uerba
suscipere, quō poteris ornatus esse in doctrina, ornatus in actibus, ornatus in moribus? Sed ut
omittamus plurima, neq; enim commentandi nunc tempus est, sed ædificandi Ecclesiam Dei, *Christi &*
& pigriores ac desides auditores exemplis sanctorum & mysticis explanationibus prouocan- *Ecclesiæ γα-*
di: secuta puerum Rebecca, uenit ad Isaac. Secuta enim sermonem propheticum Ecclesia uenit *μάλια.*
ad Christum. Et ubi eum inuenit?

AD puteum, inquit, iuramenti deambulantem.] Nusquam receditur à puteis, nunquā desi
stitur ab aquis. Rebecca inuenitur ad puteū. Rursum Rebecca ad puteum inuenit Isaac. Ibi pri-
mos eius contemplatur aspectus, ibi desilit de camelis, ibi à puero sibi demonstratū uidit Isaac.
Hæc putas sola referri de puteis? Et Iacob ad puteum uenit, & ibi inuenit Rachel, & ibi innote- *Gen.29.*
scit ei Rachel bona oculis, & decora aspectu. Sed & Moyses ad puteum inuenit Sefforam filiam *Exod.2.*
Raguhel. Nondum moueris, ut hæc intelligas spiritaliter dici? Aut putas semper casu contin-
gere, ut patriarchæ ad puteos ueniant, & ad aquas coniugia sortiantur? Qui hæc ita putat, a- *1.Cor.2.*
nimalis homo est, & non percipit quæ sint spiritus Dei. Sed qui uult maneat in his, maneat a- *1.Cor.6.*
nimal: ego Paulum Apostolum sequens, dico hæc esse allegorica, & sanctorum nuptias con- *Coniunctio fi-*
iunctionē dico esse animæ cum uerbo Dei. Qui enim iungit se Domino, unus est spiritus cum *deliū cum Do-*
eo. Hanc autem coniunctionem animæ cum uerbo, certum est non aliter fieri posse, nisi per in- *mino.*

structionem diuinorum librorum, qui figuraliter putei appellantur. Ad quos si quis ueniat, & hauriat ex his aquas, id est meditando in his sensum, intellectum percipiat altiorem, inueniet nuptias Deo dignas. Coniungitur enim anima eius cum Deo. Desilit etiam de camelis, id est discedit à uitijs, abijciet irrationabiles sensus, & coniungetur Isaac. Dignum namq; est, ut Isaac transeat de uirtute ad uirtutem. Qui uirtutis filius est Sare, nunc cōiungitur & sociatur patien-
Ioan. 4. tiæ quæ est Rebecca. Et hoc est transire de uirtute ad uirtutē, & ex fide ad fidem. Sed & ad Euangelia ueniamus. Ipse Dominus cùm ex itinere fatigatus fuisset, uideamus ubi requiem quærit. Venit, inquit, ad puteū, & sedebat super eum. Vides ubiq; sibi concordare mysteria, uides noui & ueteris testamēti consonantes formas. Ibi ad puteos & ad aquas uenitur, ut inueniatur spon-
Eph. 5. sa, & Ecclesia Christo in lauacro aquæ cōiungitur. Vides quantus nos sacramentorū cumulus perurget, quanta sunt quæ occurrunt, explicare non possumus. saltē hæc incitare te debent ad audiendum, ad conueniendū, ut etiā si nos aliqua pro breuitate transcurrimus, tu cùm relegis & requiris, etiam ipse discutias, & inuenias certè, uel in horum inquisitione permaneas, ut & te uerbum Dei inueniens ad aquam assumat, & coniungat sibi, ut efficiaris cum eo unus spiritus in Christo Iesu Domino nostro, cui est gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

IN GENESEOS CAP. XXV. HOMILIA XI.

De eo quòd Abraham Ceturā accepit uxorem, & quòd Isaac habitauit ad puteū uisionis.

SEMPER nobis sanctus Paulus Apostolus occasiones præbet intelligētiæ spiritalis, & pau-
Rom. 7. ca licet, tamē necessaria studiosis ostendit indicia, quibus quòd lex spiritalis sit, in omnib.
Rom. 4. agnoscatur. Ipse igitur de Abraham & Sara disputans quodam loco ait. Non, inquit, infirmatus fide considerauit suum corpus emortuū cùm ferè centum annorum esset, & emortuam uuluam Saræ. Hunc ergo quē ille dicit emortui corporis in centenario annorū numero fuisse, & Isaac magis uirtute fidei quàm corporis fœcunditate genuisse, scriptura nunc refert accepisse uxorem Ceturā nomine, & filios ex ea plurimos genuisse, cùm ferè centū triginta & septem uideretur annorū. Nam Sara uxor eius, decem ab eo annis iunior scribitur, quæ centesimo uicesi-
Abraham Ceturam quādo duxerit. mo & septimo anno defuncta, indicat Abrahā super centum triginta septem annorū fuisse, cū Ceturā accepit uxorē. Quid ergo putamus quod in tanto patriarcha per idem tempus incitamenta carnis uiguerint? Et qui olim à naturalibus motibus emortuus dicitur, nunc à libidine rediuiuus putabitur? An (ut sæpe iam diximus) patriarcharū coniugia mysticū aliquid indicāt & sacratū? Sicut & ille, qui dicebat de sapientia: Hanc ego cogitaui uxorem adducere mihi. For-
Sapientia senum uxor. tassis ergo iam tunc & Abraham simile aliquid cogitauit, & quamuis esset sapiens, hoc ipso tamen sciebat, quòd sapientiæ nullus est finis, nec discendi terminū senectus imponit. Quē enim conuenit eo modo sortiri matrimoniū, quo de ipso superius indicauimus, id est qui uirtutē habere in cōiugio solet, quādo potest ab huiuscemodi cessare cōiugio? Saræ nāq; dormitio, uirtutis est intelligenda cōsummatio. Qui uerò cōsummatę & perfectæ uirtutis est, semper necesse est ut in aliqua eruditione uersetur. Quā eruditionē coniugem eius sermo diuinus appellat. Secundum hoc puto quòd & in lege cœlebs & sterilis maledicto subiacet. Dicit enim: Maledictus qui non reliquerit semen in Israel. Quòd si hæc de carnali semine dici putentur, omnes Ecclesiæ uir-
Matt. 11. gines sub maledicto positæ uidebuntur. Et quid de Ecclesiæ uirginibus dico? Ipse Ioānes, quo maior inter natos mulierū nemo fuit, & alij sanctorū plurimi, semen secundū carnem non reliquerunt, quippe qui nec ingressi quidem matrimonia referuntur. Sed & certum est illos spiritale semen & spiritales filios reliquisse, & habuisse unumquemq; coniugem sapientiā, sicut & Paulus per Euangeliū filios generabat. Accepit ergo senex mortui iam corporis Abraham Ceturam uxorē. Ego puto secundum hanc, quā supra exposuimus rationē, quòd melius tunc uxor
Vxor quando ducenda. accipitur, quando emortuum corpus est, quando mortificata sunt membra. Maior enim ad sapientiā sensibus nostris capacitas inest, quando mortificatio Christi circumfertur in corpore nostro mortali. Deniq; Cetura, quā nunc senex Abraham sortitur in matrimoniū, θυμίαμα in-
2. Cor. 2. terpretatur, quod est incensum, uel bonus odor. Et ipse enim dicebat sicut Paulus dixit, Quia Christi bonus odor sumus. Quomodo autē quis Christi bonus odor efficitur, uideamus. Peccatū res est fœtida: deniq; peccatores porcis cōparantur, qui in peccatis uelut in stercore fœti-
Psal. 38. do uolutantur. Et Dauid ex persona peccatoris pœnitentis dicit: Cōputruerunt & exesæ sunt cicatrices meæ. Si quis ergo uestrū est, in quo odor peccati iam nullus est, sed odor iustitiæ, suauitas misericordiæ, si quis sine intermissione orando offert Domino semper incensum, & dicit: Dirigat oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, eleuatio manuū mearū sacrificiū uesperti-
Psal. 41. num, hic Ceturam duxit uxorē. Sic ergo senū nuptias interpretari dignius puto, sic pulchrē inita patriarcharū in ultima iam & defecta ætate cōiugia, sic necessarias filiorū procreationes
Allegoria. existimo numerandas. Ad tales enim nuptias, & huiuscemodi sobolē, non ita iuuenes ut senes apti sunt. Quanto enim quis carne plus fessus est, tanto erit animi uirtute robustior, & sapien-
1. Reg. 1. tiæ cōplexibus aptior. Sic & ille in scripturis uir iustus Elchana duas simul refert habuisse uxores, qua-

res,quarũ una Fenenna,alia Anna dicebatur,id est conuersio & gratia.Et primò quidẽ dicitur *πολυγαμία*
de Fenenna filios suscepisse,id est de conuersione,& postmodum de Anna,quæ est gratia. Pro- *mystica uir-*
fectus etenim sanctorum scriptura figuraliter per coniugia designat. Vnde & tu potes (si uis) *tutum.*
huiuscemodi nuptiarũ maritus existere. Vt (uerbi causa) si hospitalitatẽ libenter exerces, hanc
ubi coniugem uideberis assumpsisse. Huic si addideris pauperũ curam,secundã uideberis sor- *τριγαμία.*
titus uxorẽ. Quod si & patientiã tibi iungas,& mansuetudinẽ,cæterasq; uirtutes,tot uideberis
accepisse uxores,quot uirtutibus gaudes. Inde ergo est quòd nõnullos patriarcharũ simul plu
res habuisse cõiuges,alios defunctis prioribus accepisse alias,scriptura cõmemorat: ut illud fi-
guraliter indicet,quòd quidã plures simul possunt exercere uirtutes,alij nõ prius quæ sequun
tur incipere,quàm priora perduxerint ad perfectũ. Inde deniq; Salomon plures simul habuis- *1.Reg. 3.*
se refertur uxores, cui dixerat Dñs: Sapiens ante te non fuit talis, & post te non erit. Quia ergo
dederat ei Dñs multitudinẽ prudentiæ,sicut arena est maris,ut iudicaret populum suum in sa-
pientia, ideo plures simul poterat exercere uirtutes. Sanè præter hoc, quod ex lege Dei edoce- *Artes humanæ*
mur, si etiã ex his eruditionibus, quæ extrinsecus uidentur esse in seculo, aliquas cõtingimus: *concubinæ.*
uerbi causa,ut est eruditio literarũ,uel artis grãmaticæ,ut est geometrica doctrina,uel ratio nu
merorum,uel etiam dialectica disciplina: & hæc omnia extrinsecus quæsita,ad nostra instituta
perducimus,atq; in assertionẽ nostræ legis adsciscimus, tunc uidebimur uel alienigenas in ma
trimoniũ sumpsisse, uel etiam concubinas. Et si de huiuscemodi cõiugijs disputando,contradi
centes redarguendo,cõuertere aliquos poterimus ad fidẽ,& si suis eos rationibus & artibus su
perantes,ad uerã philosophiam Christi,& ueram societatẽ Christi, pietatem Dei suscipere sua-
serimus: tunc ex dialectica, uel rhetorica uidebimur quasi ex alienigena quadã,uel concubina
filios genuisse. Igitur ad tales nuptias,uel ad huiuscemodi filios procreandos,per senectã nul-
lus excluditur,imò potius hæc casta progenies maturæ ætati plus cõuenit. Sicut & nunc Abra-
ham grandæuus,& (ut scriptura dicit) senex,& plenus dierum Ceturã ducit uxorẽ. Sed ne hoc
quidem latere nos debet ex his quæ per historiam referuntur, quæ & quales sint generationes,
quæ ex ipsa propagantur. Si enim horũ meminerimus, facilius de diuersis generibus quę in scri
pturis dicuntur,poterimus agnoscere. Verbi causa,ut cùm dicitur quod Moyses accepit uxorẽ *Exod. 2.*
filiam Ietbro sacerdotis Madian,qui Madian inuenitur filius fuisse Ceturæ,& Abraham. Agno *Gen. 25.*
scimus ergo quòd uxor Moysi ex semine Abraham sit,& nõ fuerit alienigena. Sed & cùm scribi
tur regina Cedar, sciendũ nihilominus est, quòd & Cedar ex ipso genere Ceturæ descendat &
Abraham. Sed & in generationibus Ismael similia inuenies. Quas si diligenter intuearis,pluri-
mas in his quæ cæteros latent, historias deprehendas. Sed & nos interim hæc in aliud tempus
prætermittentes,ad ea quæ in consequentibus recitata sunt,properemus.

ET factum est,inquit,postquã mortuus est Abraham,benedixit Dominus Isaac filium eius,
& habitauit ad puteũ uisionis,] De morte Abrahã quid nobis amplius dicendũ est,quàm ser-
mo Domini in Euangelijs continet dicens: De resurrectione aũt mortuorum non legistis quo- *Matth. 22.*
modo dicit in rubo,Deus Abraham,& Deus Isaac,& Deus Iacob? Deus aũt non est mortuorũ; *Exod. 3.*
sed uiuorum. Omnes enim illi uiuunt. Optemus ergo & nos huiusmodi mortẽ,sicut & Aposto *Rom. 6.*
lus dicit: Vt moriamur peccato, uiuamus autem Deo. Talis namq; Abrahæ mors intelligenda *Sinus Abrahæ.*
est,quæ in tantũ dilatauerat sinus eius, ut omnes sancti qui de quatuor terræ partibus ueniũt, *Luc. 16.*
in sinum Abrahæ portentur ab angelis. Sed uideamus iam quomodo post mortem eius bene-
dixerit Dñs Isaac filium eius, & quæ est ista benedictio.

BENEDIXIT, inquit,Dñs Isaac,& habitauit ad puteum uisionis.] Hæc est enim omnis be- *Puteus ui-*
nedictio, qua benedixit Dñs Isaac, ut habitaret ad puteũ uisionis. Intelligentibus grandis est *sionis.*
ista benedictio. Vtinam & Dñs mihi donet hanc benedictionem, ut habitare merear ad puteũ
uisionis. Quis potest scire & intelligere quæ est uisio,quam uidit Esaias filius Amos? Quis po-
test scire quæ est uisio Naum? quis potest intelligere quid contineat illa uisio quam uidit Ia-
cob in Bethel,cùm abiret in Mesopotamiam,ubi dixit: Hæc est domus Dei, & porta cœli? Et si *Gen. 28.*
quis potest singulas quasq; uisiones, uel quæ in lege sunt, uel quæ in prophetis, scire & intelli-
gere,ille habitat ad puteũ uisionis. Sed & hoc diligentius perspice,quòd ita magnã benedictio
nem accipere à Domino meruit Isaac, ut habitaret ad puteũ uisionis. Nos uerò quando satis
mereri poterimus, si fortè transitũ habere possumus per puteũ uisionis? Ille tamen permanere
meruit in uisione & habitare,nos quidem parum illuminati per Dei misericordiam sentire,uel
suspicari de unaquaq; uisione uix possumus. Si tamen potuero unum aliquẽ intellectum senti
re de uisionibus Dei,unam diem uidebor fecisse ad puteum uisionis. Si uerò non solùm secun *Tres scripturæ*
dum literam,sed aliquid & secundum spiritum attingere, biduum uidebor fecisse apud puteũ *sensus.*
uisionis. Quòd & si moralem locum contigero,fecerim triduum, uel certè etiam si non potue-
ro omnia intelligere, assiduè tamen in scripturis diuinis, & in lege Dei meditor die ac nocte, & *Psal. 1.*
omnino nunquam desino, inquirendo, discutiendo,tractando,& certè (quòd maximum est)

orando Deum,& ab ipso poscendo intellectum,qui docet hominē scientiā, uidebor etiam ego
Perstringit negligentiā quorundam in auscultatione uerbi Dei. habitare ad puteum uisionis. Sin uerò negligam, neq; domi exercear in uerbo Dei, neq; eccle-
siam ad audiendū uerbū Dei frequenter ingrediar,sicut nonnullos in uobis uideo,qui diebus
tantūmodo solennibus ad ecclesiam ueniunt: qui huiuscemodi sunt, nō habitant apud puteū
uisionis.Ego aūt uereor ne fortè qui ita negligentes sunt, etiā cùm ad ecclesiā ueniunt, non bi-
bant de puteo uitæ, nec reficiantur, sed occupationibus uacent cordis sui & cogitationibus
quas secum deferunt, & discedant nihilominus ab scripturarū puteis sitientes. Festinate ergo
uos,& satis agite, ut ista ad uos Domini benedictiō ueniat, qua apud puteū uisionis habitare
possitis: ut aperiat Dominus oculos uestros, & uideatis puteum uisionis, & percipiatis ex eo
Ioan. 4. aquā uiuam, quæ fiat in uobis fons aquæ salientis in uitam æternā. Si quis aūt rarò ad ecclesiā
ueniat,rarò de scripturarū fontibus hauriat,& quæ audit continuò discedens, & alijs negotijs
occupatus omittat:hic nō habitat apud puteum uisionis. Vis tibi ostendam quis est, qui nun-
2. Cor. 3. quā recedit à puteo uisionis? Apostolus Paulus,qui dicebat: Nos aūt omnes reuelata facie glo
riam Domini speculamur. Et tu ergo si semper perscrutans propheticas uisiones, si semper in-
quitas,semper discere cupias, hæc mediteris,in ijs permaneas, percipis & tu benedictionē à Do
mino, & habitas apud puteū uisionis. Et tibi enim apparebit Dominus Iesus in uia,& aperiet
Luc. 24. tibi scripturas, ita ut dicas: Nónne cor nostrum ardens erat in nobis, cū aperiret nobis scriptu
ras? Apparet autem his, qui de ipso cogitant, & in ipso meditantur,atq; in lege eius die ac no-
cte uersantur. Ipsi gloria,& imperium in secula seculorum. Amen.

SECVNDAE PARTIS CAP. XXV. HOMILIA XII.

De conceptu Rebeccæ, & partu.

Exordium.
Psal. 118. PER singulas quasq; lectiones cùm legitur Moyses, orandus est nobis pater uerbi, ut im-
pleat etiam in nobis illud,quod in Psalmo scriptum est: Reuela oculos meos:& considera
bo mirabilia de lege tua. Nisi enim ipse aperiat oculos nostros,quō uidere poterimus tan
ta hæc, quæ in patriarchis sacramenta formantur? Quæ nunc in puteis,nunc in nuptijs, nunc
in parturitionibus,nūc etiā in sterilitatibus figurātur. Refert namq; præsens lectio, quòd Isaac
rogauit Deum pro Rebecca uxore sua,quia sterilis erat,& exaudiuit illum Deus,& concepit: &
exultabant,inquit, pueri in utero eius. Primò omniū intuere,quid istud est quòd plurimæ san
ctarum mulierū in scripturis steriles fuisse referuntur,sicut ipsa Sara, ecce & nunc Rebecca. Sed
Sterilitas unde. & Rachel dilecta Israel sterilis fuit. Anna quoq; mater Samuelis,sterilis scribitur. Sed & in Euan
gelijs Elisabeth sterilis fuisse memoratur. In omnibus autē istis unus hic titulus designatur,
quod post sterilitatem sanctum omnes ediderint partū. Sic ergo & hæc nunc Rebecca sterilis
fuisse dicitur: sed orauit, inquit, Isaac pro ea Dñm,& exaudiuit illum & concepit, & exultabant
(ait) pueri in utero eius. Sterilis hæc ecce quid concepit? Filij sterilis antequā nascantur, exul-
tant,& quæ desperauerat sobolem, gentes & populos gestat in utero. Sic enim dicit:

ABIIT, inquit, Rebecca interrogare Dominū, & dixit ei Dominus, Duæ gentes in utero tuo
sunt, & duo populi de uentre tuo separabuntur.] Longū est si uelimus nunc exultationē pue-
rorum adhuc in utero habitantiū perscrutari. Longū est si de his interpretationes & ænigmata
quæ scribit Apostolus proferamus, quid mysterij, quid causæ contineant, cur antequā nascanē
pueri, aut aliquid in hoc seculo agāt boni uel mali, dicitur de his, Quia populus populū supe-
Rom. 9. rabit,& maior seruiet minori: cur antequā de matris utero procederēt, dicitur per prophetam:
Malach. 1. Quia Iacob dilexi, Esau aūt odio habui. Hæc supra nostrā linguā sunt, & supra auditū uestrū.
Nunc interim uideamus quid est quod dicitur, Abijt Rebecca interrogare ad Dominū. Abijt.
Quo abijt? Ex eo loco in quo non erat Dominus, abijt ad eum locū in quo erat? Hoc enim ui-
Ierem. 23. detur indicare cùm dicitur, Abijt interrogare Dominū. Nónne ubiq; est Deus? Nónne ipse di-
Abire ad Dominum. xit: Cœlum & terrā ego repleo, dicit Dñs? Quò ergo abijt Rebecca? Ego puto quòd nō de loco
ad locū abierit, sed de uita ad uitā, de actu ad actū, de bonis ad meliora transierit, de utilibus
ad utiliora pertexerit, de sanctis ad sanctiora properauerit. Absurdū namq; est si ita putemus
Destruit literā. imperitā fuisse Rebeccā & indoctā, quæ in domo sapientis Abrahæ sub uiro eruditissimo Isaac
Confer hec cū recepta opinione de locis Deo aut sanctis, dicatis. fuerat instituta, ut intra aliquē locū Dñm putauerit esse cōclusum, & illuc iret interrogare, quid
paruulorū intra uterum exultatio designaret. Vis aūt uidere, quia ex more uenit hoc sanctis, ut
cū aliquid à Deo ostendi sibi uiderint, uel abire, uel transire se dicāt? Moyses cū uidisset rubum
ardere, & nō exuri, admiratus uisu dixit: Transeam, & uidebo uisum hoc. Non utiq; & ipse signi
ficabat se aliquod terræ spatiū transiturū, non montes cōscendere, nec digredi prærupta cōual
Exod. 3. lium. Prope ipsum erat uisio, in ore & in oculis eius. Sed dicit transeā, ut ostendat se cōmonitū
uisione cœlesti ad superiorē uitā debere conscendere, ab his, in quibus erat, ad meliora transi-
re. Sic ergo & nunc refertur de Rebecca, quòd abijt interrogare Dominum: quæ (ut diximus)
abijsse nō passibus pedum, sed mētis profectibus existimanda est. Et tu ergo si cœperis fueris,
non

non ea quæ uidentur,sed quæ non uidentur,id est nō carnalia,sed spiritalia,non præsentia,sed *Nos quomodo*
futura,abijsse diceris interrogare Dominū.Si eruas te de cōuersatione ueteri,& à consortio eo- *abeamus inter-*
rum cum quibus turpiter & notabiliter uixeras,honestis uerò te ac religiosis actib. socies: cùm *rogatum lebo-*
requisitus fueris inter sodales turpitudinis,& in cateruis noxiorū nequaquam fueris repertus,di *uam.*
cetur & de te,Quia abijt interrogare Dominū.Sic igitur sancti nō de loco ad locum,sed de uita
ad uitam,de institutis primis abeunt ad instituta potiora.Dixit ergo ei Dominus:Duæ gentes
in utero tuo sunt,& duo populi de uentre tuo segregabuntur. Et populus populū superabit,&
maior seruiet minori. Quō populus populū superauerit,id est Ecclesia synagogā,& quō ma-
ior seruiet minori,etiā ipsis Iudæis licet non credentibus notū est.De his ergo quæ palàm sunt,
& ualde omnibus trita,dicere superfluū puto.Illud(si placet)addamus,quòd unūquemque no-
strûm,qui hæc audit,ædificare & instruere queat. Ego puto quòd & de singulis nobis hoc dici *Tropologia.*
potest,Quia duæ gentes,& duo populi intra nos sunt. Nam & uirtutū populus intra nos est,&
uitiorū nihilominus populus intra nos est. De corde enim nostro procedunt cogitationes ma *Matth. 15.*
læ,adulteria,furta,falsa testimonia,doli,cōtentiones,hæreses,inuidiæ,comessationes,& his si-
milia.Vides quantus malorū populus intra nos est? Si uerò mereamur illā uocē dicere sancto
spiritui: A timore tuo Domine in utero concepimus,& peperimus,spiritū salutis tuæ fecimus *Esa. 26.*
super terram:tunc & alius intra nos populus inuenitur in spiritu generatus.Fructus enim spiri *Gal. 5.*
tus est charitas,gaudium,pax,patientia,humilitas,mansuetudo,cōtinentia,castitas,& his simi
lia.Vides & aliū populū qui & ipse intra nos est:sed iste minor est,ille maior. Semper enim plu-
res sunt mali quàm boni,& uitia numerosiora uirtutibus. Sed si tales simus qualis Rebecca,&
mereamur de Isaac,id est de uerbo Dei habere conceptū,etiam in nobis populus populum su-
perabit,& maior seruiet minori.seruiet etenim caro spiritui,& uitia uirtutibus cedent.

ET impleti sunt,inquit,dies eius ut pareret,& erant gemini in uentre eius.] Hic sermo,id est, *Impleti dies.*
impleti sunt dies eius ut pareret,nunquā ferè nisi de sanctis mulieribus scribit. De hac namque
Rebecca dictū est hoc,& de Elisabeth matre Ioannis,& Maria matre Domini nostri Iesu Christi. *Luc. 1. 2.*
Vnde mihi uidetur eximium aliquid,& præter cæteros homines huiuscemodi partus ostende-
re,& repletio dierum ortum perfectæ sobolis indicare.

EXIIT aūt filius,inquit,primitiuus,rubens,& totus tamquam pellis hirsutus.Cognomina
uit aūt nomen illius Esau.Et postea exijt frater eius,& manus eius implexa erat calcaneo Esau, *Esau.*
& appellauit nomen illius Iacob.] Refert de his alia scriptura,quòd Iacob supplantauit in uen *Iacob.*
tre fratrē suum,& huius rei indiciū sit,quòd manus eius implexa erat calcaneo fratris sui Esau.
Qui Esau de utero matris suæ processit hirsutus totus tanquā pellis,Iacob aūt leuis & simplex.
Vnde & Iacob à luctando nomē accepit.Esau uerò(ut aiunt qui Hebræa nomina interpretant)
uel à rubore,uel à terra,id est rubeus uel terrenus,uel(ut alijs uisum est) factura dictus uidetur.
Verùm quæ sunt istius natiuitatis priuilegia? Cur aūt ille supplantauerit fratrē,& læuis ac sim-
plex natus sit,cùm utique(sicut dicit Apostolus) ex uno fuerint Isaac patre nostro utriusque filij
conceptus,uel cur ille totus hirsutus & horridus,& (ut ita dicam)peccati & nequitiæ squalore
circumdatus,non est meum discutere. Si enim uoluero in altum fodere,& aquæ uiuæ latentes
uenas aperire,continuò aderunt Phylistini,& litigabunt mecū,& rixas mihi & calumnias com
mouebunt,& incipient replere terra sua & luto puteos meos.Nam utique si permitterent isti Phy
listini,& ego uolebam accedere ad Dominū meum patientissimū Iesum,qui dicit:Quia ego ue-
nientem ad me nō repello:uolebam accedere,& sicut dixerunt ei discipuli:Domine quis pecca
uit,hic,an parentes eius,ut cæcus nasceretur? & ego uolebam interrogare eum & dicere,Domi
ne quis peccauit,hic Esau an parentes eius,ut sic totus hirsutus & horridus nasceretur,ut in u-
tero supplantaretur à fratre? Sed si uoluero interrogare de his uerbum Dei,& inquirere,statim
mihi lites Phylistini,& calumnias mouent. Et ideo nos relinquentes hunc puteum,& uocan- *Facetè.*
tes eum inimicitiam,alium fodiamus.

POST hæc,inquit,seminauit Isaac hordeum,& inuenit centuplū. Benedixit autē illum Do-
minus,& magnificatus est homo,& processu maior fiebat quoadusque magnus factus est ual-
de.] Quid est quòd Isaac hordeum seminauit,& non frumentū,& benedicitur in eo quòd hor-
deum seminat,& magnificatur quousque magnus fiat? Apparet ergo quia nondum magnus e-
rat,sed posteaquā seminauit hordeum,& collegit centuplū,tunc factus est magnus ualde. Hor *Hordeum & triticum.*
deum iumentorū maximè cibus est,aut seruorum rusticorū. Est enim species asperior,& quæ
uelut acuminibus quibusdā contingentē stimulare uideatur. Isaac sermo Dei est,qui sermo in
lege hordeum seminat,& in Euangelijs triticū. Illū enim cibum perfectioribus & spiritalibus,
hunc imperitioribus & animalibus parat:quia scriptū est:Homines & iumēta saluos facies Do *Psal. 35.*
mine.Isaac sermo legis hordeū seminat,& tamen in ipso hordeū inuenit centesimū fructū.Inue
nis enim & in lege martyres,quorū est centesimus fructus.Sed & Dñs noster in Euāgelijs Isaac,
perfectiora quæque Apostolis,turbis aūt plebeia & cōmunia loquebatur. Vis aūt uidere quòd

Matth.14. etiam ipsius hordei cibos incipientibus exhibuit? Scriptū est in Euangelijs, quòd secundò pa-
Ioan.6. uerit turbas. Sed illos quos primò pascit, id est incipientes, hordeaceis panibus pascit. Postea
uerò cū iam profecissent in uerbo & doctrina, triticeos eis exhibet panes. Sed post hoc Dñs, in-
quit, benedixit Isaac & magnus factus est ualde. Paruus erat Isaac in lege, sed processu tempo-
ris fit magnus. Fit magnus processu temporis in prophetis. Nam in sola lege nondū magnus
est, quippe quæ & uelamine tecta est. Crescit ergo iam in ꝓphetis. Cùm uerò peruenerit ad hoc
Frangere usq;, ut & uelamen abijciat, tunc erit magnus ualde. Cū cœperit litera legis uelut palea hordei
pánem. eius secerni, & apparuerit quòd spiritalis est lex, tūc Isaac magnificabitur & fiet magnus ualde.
Matth.14. Vide enim quia & Dominus in Euāgelijs paucos panes frangit, & qđ millia reficit populorū,
& quāti cophini reliquiarū supersunt. Donec integri sunt panes nemo saturatur, nemo reficit,
nec ipsi panes uident augeri. Cōsidera ergo nunc quō paucos panes frangimus: de scripturis
diuinis paucos sermones assumimus, quòd millia hominū saturant. Sed nisi fracti fuerint isti
panes, nisi in partes cōminuti à discipulis, hoc est, nisi minutatim litera fuerit discussa & fracta,
sensus eius ad omnes non potest peruenire. Cùm aūt pertractare cœperimus & singula quæq;
discutere, tunc turbæ quidē quantū poterunt, sumāt. Quod aūt non potuerint, colligendū est
& reseruandū, ne quid pereat. Seruamus ergo & nos si quid turbæ capere nō possunt, & colligi-
mus in cophinis & sportis. Deniq; cùm paulo antè fregissem panē de Iacob & Esau, quanta de
illo pane fragmenta superauerūt? Quæ nos diligenter recollegimus ne perirēt, & seruamus in
sportis uel cophinis, usquequo Dñs de ipsis quid etiā fieri iubeat, uideamus. Nunc aūt quantū
possibile est, uel de panibus comedamus, uel de puteis hauriamus. Tentemus facere etiā illud
Prouerb.5. qđ sapientia cōmonet dicens: Bibe aquas de tuis fontibus, & de tuis puteis, & sit tibi fons tuus
proprius. Tenta ergo & tu ô auditor habere propriū puteum & propriū fontē, ut & tu cū appre-
henderis librū scripturarū, incipias etiā ex proprio sensu proferre aliquē intellectū, & secundū
ea quæ in Ecclesia didicisti, tēta & tu bibere de fonte ingenij tui. Est intra te natura aquæ uiuæ,
sunt uenæ perennes, & irrigua fluenta rationabilis sensus, si modò nō sint terra & ruderibus op-
pleta. Sed satis age fodere terrā tuam, & purgare sordes, id est ingenij tui amouere desidiam, &
Eccles.44. torporem cordis excutere. Audi enim quid dicit scriptura: Punge oculum, & profert lachrymās
punge cor, & profert sensum. Purga ergo & tu ingeniū tuū, ut aliquando etiā de tuis fontibus
bibas, & de tuis puteis haurias aquam uiuam. Si enim suscepisti in te uerbum Dei, si accepisti
ab Iesu aquā uiuam, & fideliter accepisti, fiet in te fons aquæ salientis in uitam æternam, in ipso
Iesu Christo Domino nostro, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN GENESEOS CAP. XXVI. HOMILIA XIII.

De puteis quos fodit Isaac, & repleti sunt à Phylistinis.

Patriarcharum putei, quid significauerint. SOLITA ergo ad puteos semper patriarcharum inuenimus exercitia. Ecce enim refert scri-
ptura, quòd Isaac postquā benedixit illum Dñs, & magnificatus est ualde aggressus est o-
pus magnū. Et cœpit, inquit, fodere puteos. Puteos quos foderūt pueri eius in tempore pa-
tris eius Abraham, sed oppilauerūt eos Phylistini, & impleuerunt terra. Primò ergo habitauit
apud puteum uisionis, & illuminatus à puteo uisionis, aggreditur alios puteos aperire. Et non
primùm nouos puteos, sed quos foderat pater eius Abraham. Et cùm fodisset primū puteum,
zelati sunt, inquit, eum Phylistini. At ille zelo eorū nō est deterritus, nec cessit inuidiæ: sed iterū,
inquit, fodit puteos quos foderant pueri Abraham patris eius, & oppilauerant eos Phylistini
post mortem Abrahæ patris eius, & posuit illis nomina secundū nomina quæ posuerat pater
eius. Fodit ergo illos puteos, quos pater suus foderat, & qui per malitiam Phylistinorum terra
fuerant repleti. Fodit & alios nouos in ualle Gerararū, nō quidē ipse, sed pueri eius, & inuenit,
Rixa pro inquit, ibi puteū aquæ uiuæ. Sed rixati sunt pastores Gerararum cum pastoribus Isaac, dicen-
puteis. tes suam esse aquam, & appellauit nomen putei, Iniquitas. Iniquè enim gesserunt cum eo. Sed
Isaac recedit à malitia eorum, & fodit iterum alterū puteum, & pro ipso nihilominus, inquit,
altercabantur, & appellauit nomen eius Inimicitiam. Et recessit inde, & fodit iterum puteum
alium, & non sunt rixati. Ideo & appellauit nomen eius Amplitudo, dicens quia nunc dilata-
uit nos Deus, & auxit nos super terram. Bene in quodam loco sanctus Apostolus considerans
mysteriorum magnitudinem dicit: Et ad hæc quis idoneus? Simili modo, imò longè dissimili,
quanto longè illo inferiores sumus, etiam nos uidentes tantā mysterij altitudinē puteorū, di-
cimus, & ad hæc quis idoneus? Quis enim dignè ualeat explicare uel puteorū sacramenta tan-
torum, uel eorū quæ gesta pro puteis referuntur, nisi inuocemus patrē uerbi uiuentis & ipse in
ore nostro uerbū dare dignetur, ut sitientibus nobis possimus aliquantulū aquæ uiuæ haurire
ex his tam copiosis & multiplicib. puteis? Sūt ergo putei, quos foderūt pueri Abrahā, sed hos
Phylistini repleuerūt terra. Hos ergo primū purgare aggredit Isaac. Phylistini aquas oderūt,
Allegoria. terrā diligunt: Isaac aquas diligit, puteos semper quærit, ueteres purgat, nouos aperit. Intuere
nostrum

nostrum Isaac, qui pro nobis oblatus est hostia, uenientem in uallem Geraratum, quam interpretantur machærã siue sepẽ uenientẽ in aquam, ut mediũ paretẽ sepis soluat, & inimicitias in carne sua, uenientẽ tollere machærã, id est peccatum quod inter nos separat & Deum, machærã quæ est media inter nos & cœlestes uirtutes, ut faciat utraq; unum, & ouẽ quæ errauerat, humeris suis reporter ad montes, & restituat ad alias nonaginta nouẽ quæ nõ errauerunt. Hic ergo Isaac saluator noster cùm uenisset in istam uallẽ Geraratũ, primò omnium illos puteos fodere uult, quos foderãt pueri patris sui, legis scilicet & prophetarũ. Vult puteos innouare, quos Phylistini terra repleuerant. Qui sunt isti, qui terra puteos replẽt: Illi sine dubio qui in lege terrenã & carnalẽ intelligentiã ponũt, & spiritalẽ ac mysticã claudũt, ut neq; ipsi bibãt, neq; alios bibere permittant. Audi Isaac Dñm nostrum Iesum in Euangelijs dicẽtem: Væ uobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quoniam tulistis clauem scientiæ, & neq; ipsi introistis, neq; intrare uolentes permisistis. Isti sunt ergo, qui puteos, quos foderant pueri Abraham, terra repleuerunt, qui legem carnaliter docent, & aquam sancti spiritus maculant. Qui puteos ad hoc habẽt, non ut aquam proferant, sed ut terram ponãt. Hos ergo puteos aggreditur fodere Isaac. Et uideamus quomodo eos fodit. Cùm pueri Isaac, qui sunt Apostoli Domini nostri trãsirent, inquit, per segetes sabbato uellebant spicas, & confricantes manibus manducabant. Tunc ergo dicebant ei isti, qui terra repleuerant puteos patris eius: Ecce discipuli tui faciunt sabbatis quod non licet. Ille ut terrenum eorum foderet intellectum, dicit ad eos: Non legistis quid fecit Dauid, cùm esuriret ipse, & qui cum ipso erant, quomodo intrauit ad Abiatar sacerdotem, & panes propositionis manducauit ipse & pueri sui, quos non licebat manducare nisi solis sacerdotibus: Et his addidit: Si sciretis quid est, misericordiam uolo, & non sacrificium, nunquam utiq; cõdemnassetis innocentes. Sed illi ad hæc quid referunt: Rixati sunt cum pueris eius, & dicunt: Nõ est hic homo à Deo qui sabbatum nõ custodit. Hoc ergo modo fodit puteos Isaac, quos foderãt pueri patris sui. Puer patris sui erat Moyses, qui foderat puteum legis. Pueri patris sui erant Dauid & Salomon, & prophetæ, & si qui alij sunt, qui libros scripserant ueteris testamenti, quos terrena & sordida repleuerat intelligentia Iudæorum. Quam cùm uellet purgare Isaac, & ostendere quia quæcunq; lex & prophetæ dixerant, de ipso dixerant, rixati sunt cum eo Phylistini. Sed discedit ab eis. Non enim potest esse cum eis, qui in puteis nolunt aquam habere, sed terram, & dicit eis: Ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. Fodit ergo Isaac & nouos puteos, imò pueri Isaac fodiunt. Pueri sunt Isaac, Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes: pueri eius sunt Petrus, Iacobus, Iudas: puer eius est & Apostolus Paulus, qui omnes noui testamenti puteos fodiunt. Sed & pro his altercantur illi qui terrena sapiunt, nec noua condi patiuntur, nec uetera purgari. Euangelicis puteis contradicunt, Apostolicis aduersantur. Et quoniam in omnibus contradicunt, in omnibus litigant, dicitur ad eos: Quoniam indignos uos fecistis gratia Dei, ex hoc iam ad gentes ibimus. Post hæc ergo fodit tertium puteum Isaac, & appellauit nomen loci illius Amplitudo, dicens, quia nunc dilatauit nos Dominus, & auxit nos super terram. Verè enim dilatatus est Isaac, & auctum est nomen eius super terram, cùm adimpleuit nobis scientiam trinitatis. Tunc enim tantum in Iudæa notus erat Deus, & in Israel magnum nomen eius nominabatur, nunc autem in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Euntes enim pueri Isaac per uniuersum orbem terræ foderunt puteos, & aquam uiuam omnibus ostenderunt, baptizantes omnes gentes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Domini enim est terra, & plenitudo eius. Sed & unusquisq; nostrũm qui uerbũ Dei ministrat, puteum fodit, & aquam uiuam quærit, ex qua reficiat auditores. Si ergo incipiam & ego ueterum dicta discutere, & sensum in eis quærere spiritalem, si conatus fuero uelamen legis amouere, & ostendere allegorica esse quæ scripta sunt, fodio quidem puteos, sed statim mihi mouebũt calumnias amici literæ, & insidiabuntur mihi, inimicitias continuò & persecutiones parabunt, ueritatem negantes stare posse nisi super terram. Sed nos si Isaac pueri sumus puteos aquæ uiuæ diligamus & fontes: à litigiosis & calumniatoribus recedamus, & relinquamus eos in terra quam diligunt. Nos uerò nunquam cessemus puteos aquæ uiuæ fodiendo: & nũc quidem uetera, nunc etiam noua discutiendo, efficiamur similes illi Euangelico scribæ, de quo Dominus dixit, Quia profert de thesauro suo noua & uetera. Sed & si quis eorum me nũc audiat disputantem, qui seculares literas nouit, dicit fortasse, Nostra sunt ista quæ dicis, & nostræ artis erudino est: hæc ipsa qua disputas & doces, nostra eloquentia est. Et mouet mihi lites uelut Phylistinus quidam dicens, Quia in meo solo fodisti puteum, & uidebitur sibi meritò uendicare, quæ propriæ terræ sunt. Verùm ad hæc ego respondebo, quia habet omnis terra aquas, sed qui Philistinus est, & terrena sapit, nescit in omni terra inuenire aquam, nescit in omni anima inuenire rationabilem sensum ad imaginem Dei, nescit fidem, pietatem, religionem posse in omnibus inueniri. Quid tibi prodest habere erudinionem, & nescire ea uti: & habere sermonem, & nescire loqui: Illud opus propriè puerorũ Isaac est, qui in omni terra fodiunt puteos a-

Isaac Typus Christi. *Eph. 2.* *Luc. 15.* *Matth. 23.* *Luc. 11.* *Matth. 12.* *Luc. 6.* *Ioan. 9.* *Matth. 23.* *Ministri Christi.* *Act. 18.* *Psal. 76.* *Rom. 9.* *Psal. 18.* *Marc. 16.* *Scriba doctus* *Matth. 13.* *Obiectio Philosophorum.* *Eruditio sine usu inutilis.*

quæ uiuæ, id est omni animæ uerbum Dei loquũtur, & inueniunt fructũ. Deniq; uis uidere, u-
Rom. 15. nus puer Isaac quantos puteos in terra alienigenarum foderit? Vide Paulũ, qui ab Hierusalem
in circuitu usq; ad Illyricũ repleuit Euangelium Dei. Sed per singulos istos puteos persecutio-
2. Cor. 11. nes passus est Phylistinorum. Audi ipsum dicentem: Quanta mihi acciderunt Iconio, Lystris,
quanta in Epheso? Quoties cæsus & quoties lapidatus est? quoties pugnauit ad bestias? sed
permansit usquequo exiret ad latitudinẽ, id est usquequo in totius orbis terræ latitudinẽ Ec-
clesias collocaret. Sic ergo putei, quos fodit Abrahã, id est scripturæ ueteris testamenti, repleti
sunt terra à Phylistinis: siue malis doctoribus, Scribis, & Pharisæis, siue etiã aduersarijs potesta
tibus: & obturatæ sunt eorum uenæ, nè potum præbeant his, qui ex Abrahã sunt. Non enim po
pulus ille bibere potest de scripturis, sed sitim patitur uerbi Dei, donec ueniat Isaac, & aperiat
Matth. 1. eos ut bibant pueri sui. Gratia ergo filio Abrahæ Christo, de quo scriptum est, Liber generatio
Luc. 24. nis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham, qui uenit & aperuit nobis puteos. Ipsos enim aperie-
bat illis, qui dicebant: Nónne cor nostrum ardẽs erat in nobis, cùm aperiret nobis scripturas?
Aperuit ergo bos puteos, & uocauit eos, sicut uocauerat eos Abraham pater eius. Non enim
immutauit uocabula puteorum. Et est mirũ quòd Moyses etiam apud nos Moyses appellatur,
& Prophetæ unusquisq; suo nomine appellant. Non enim Christus in eis nomina, sed intelli-
1. Tim. 1. gentiam commutauit. Commutauit aũt in eo, ut iam ultra non attendamus Iudaicis fabulis,
& genealogijs infinitis: qui à ueritate quidem auditũ auertant, ad fabulas aũt conuertant. A-
Ioan. 4. peruit ergo puteos, & docuit nos, ut non in aliquo loco quæramus Deũ, sed sciamus quòd in
Malach. 1. omni terra offertur sacrificiũ nomini eius. Nunc enim illud est tẽpus quando ueri adoratores
Deus in cordibus fidelium habitat. adorant patrẽ, neq; in Hierosolymis, neq; in monte Garizin, sed in spiritu & ueritate. Nõ ergo
in loco, neq; in terra habitat Deus, sed in corde habitat. Et si locũ Dei requiris, cor mũdũ est lo-
cus eius. In hoc nãq; loco habitaturũ se dicit, cũ per prophetã ait: Habitabo in eis, & inambu-
Leuit. 26. labo: & ipsi erũt mihi populus, & ego ero illis Deus: dicit Dñs. Vide ergo quia fortè etiam in u-
Moralis. niuscuiusq; nostrũ anima est puteus aquæ uiuæ, est quidam cœlestis sensus, & imago Dei latẽs:
1. Cor. 15. & hũc puteũ Phylistini, id est potestates aduersæ repleuerũt terra. Quali terra? Carnalibus sen-
sibus, & terrenis cogitationibus, & propterea portauimus imaginem terreni. Tũc ergo cũ por-
taremus imaginem terreni, Phylistini repleuerunt terra puteos nostros. Sed nũc quoniam ue-
nit noster Isaac, suscipiamus eius aduentum, & fodiamus puteos nostros, & abijciamus ab eis
terram: purgemus eos ab omnibus sordibus, & à cunctis cogitationibus luteis & terrenis, &
Ioan. 7. inueniemus in eis aquam uiuam, illam quã dicit Dominus: Qui credit in me, flumina de uen
tre ei fluent aquæ uiuæ. Vide quanta sit liberalitas Domini. Puteos repleuerũt Phylistini, & ue-
nas nobis aquarũ exiles & tenues inuiderũt, & pro his nobis fontes redduntur & flumina. Si
ergo & uos hodie hæc audientes fideliter percipiatis auditum, operatur & in uobis Isaac, purgat
corda uestra à terrenis sensibus: & uidentes hæc tanta mysteria in scripturis diuinis esse laten-
tia, proficitis in intellectu, & proficitis in spiritalibus sensib. Incipietis enim ipsi esse docto-
res, & procedent ex uobis flumina aquæ uiuæ. Adest enim uerbum Dei, & hæc nũc eius est ope
ratio, ut de anima uniuscuiusq; nostrûm remoueat terram, & aperiat fontem uiuũ. Intra te enĩ
Luc. 15. est, & non extrinsecus uenit, sicut & regnũ Dei intra te est. Et mulier illa, quæ perdiderat drach-
mam, non illam inuenit extrinsecus, sed in domo sua: posteaquam accẽdit lucernam, & mũda-
uit domũ sordibus & immũdicijs, quas longi temporis ignauia & hebetudo congesserat, & ibi
Imaginis Dei quæ est in homine inquisitio. inuenit drachmam. Et tu ergo si accendas lucernam, si adhibeas tibi illuminationem spiritus
sancti, & in lumine eius uideas lumen, inuenies intra te drachmam. Intra te namq; est colloca-
ta imago regis cœlestis. Cũ enim faceret hominem ex initio Deus, ad imaginem & similitudi-
nem suam fecit eum: & hanc imaginem non extrinsecus, sed intra eũ collocauit. Hæc in te uide-
Gen. 1. ri non poterat, donec domus tua sordida erat, immũditijs & ruderibus repleta. Iste fons scien-
Miserè uerò deformata est hæc imago in homine, si non prorsus sublata. tiæ intra te erat situs, sed non poterat fluere, quia Phylistini repleuerãt eũ terra, & fecerant in te
imaginẽ terreni. Sed tu portasti quidẽ tũc imaginem terreni, nũc uerò his auditis ab illa omni
mole & oppresſione terrena per uerbũ Dei purgatus, imaginẽ cœlestis in te splendescere faci-
ro. Hæc ergo imago est de qua dicebat pater ad filiũ, Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitu
dinẽ nostrã. Filius Dei est pictor huius imaginis. Et quia talis ac tantus est pictor, imago eius
obscurari per incuriã potest, deleri per malitiã nõ potest. Manet enim semper imago Dei in te,
Imago Dei quomodo obfuscetur. licet tu tibijpse superducas imaginem terreni. Istam picturam tu tibi ipse depingis. Cũ enim te
libido fuscauerit, induxisti unũ colorem terrenũ. Si uerò & auaritiæ studeas, miscuisti & alium.
Sed & cùm te ita sanguineum facit, addis nihilominus & tertium colorem. Superbiæ quoq; a-
lius additur fucus, & impietatis alius. Et sic per singulas quasq; malitias, uelut diuersis colori-
bus congregans, hanc imaginem terreni, quam Deus in te non fecit, tu tibi ipse depingis. Pro-
Esa. 44. pterea ergo deprecandus est nobis ille, qui dicit per prophetam: Ecce ego deleo sicut nubem
iniquitates tuas, & sicut caliginẽ peccata tua. Et cũ deleuerit omnes istos in te colores, qui ex fu
cis ma-

cis malitiæ sumpti sunt, tunc resplendebit in te imago illa quæ à Deo creata est. Vides quomodo diuinæ scripturæ formas inducunt & figuras, quibus ad agnitionẽ uel purgationem sui anima doceatur. Vis adhuc & aliam uidere formã huius imaginis? Sunt quædã literæ quas Deus scribit, quædam literæ quas nos scribimus. Peccati literas nos scribimus. Audi Apostolum dicentem: Delens, inquit, quod aduersum nos erat chirographum in decretis, quod erat contrarium nobis, tulit illud de medio, affigens illud cruci suæ. Istud quidẽ quod dicit chirographum, peccatorũ nostrorum cautio fuit. Vnusquisq; etenim nostrũ, in his quæ delinquit, efficitur debitor, & peccati sui literas scribit. Quia & in iudicio Dei, quod Daniel consedisse describit, libros dicit apertos, sine dubio qui peccata hominum continerent. Hos ergo ipsi nobis scribimus per ea quæ delinquimus. Huius enim rei & illa imago est, quæ in Euangelio dicitur de uillico iniquitatis, qui ad unũquemq; debitorẽ dicit, Accipe literas tuas, & sedens scribe octoginta, & cætera quæ referuntur. Vides ergo quia unicuiq; dicitur, Accipe literas tuas. Vnde constat nostras esse literas peccati, literas aũt iustitiæ Deus scribit. Ita enim dicit Apostolus: Vos enim estis epistola scripta, non atramento, sed spiritu Dei uiui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Habes ergo in te literas Dei, & literas spiritus sancti. Si uerò delinquas, ipse tibi conscribis peccati chirographum. Sed uide quia cum semel accessisti ad crucem Christi, & ad gratiam baptismi, chirographum tuũ cruci affixum, & in fonte baptismi deletum est. Non rescribas ultrà quæ deleta sunt, nec repares quæ abolita sunt: solas in te serua literas Dei, sola in te permaneat scriptura spiritus sancti. Sed redeamus ad Isaac, & fodiamus cũ ipso puteos aquæ uiuæ: etiamsi obsistunt Phylistini, etiam si rixantur, nos tamen perseueremus cũ ipso puteos fodiendo, ut & nobis dicatur, Bibe aquam de tuis fontibus, & de tuis puteis: & in tantũ fodiamus, ut superabundent aquæ putei in plateis nostris, ut non solum nobis sufficiat sciẽtia scripturarũ, sed & alios doceamus, & alios instruamus, ut bibant homines, bibant & pecora. Audiant prudentes, audiant simplices quiq;: Sapientibus & insipientibus debitor est doctor Ecclesiæ, potare homines, potare debet & pecora. quia & ꝑpheta dicit: Homines & iumenta saluos facies Domine. illuminante nos, & purgante corda nostra ipso Domino Iesu Christo saluatore nostro, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Literæ Dei uel peccati. — *Col. 2.* — *Dan. 7.* — *Luc. 16.* — *Sensus allegoricus non est argumentatiuus.* — *2. Cor. 3.* — *Prouerb. 5.* — *Rom. 1.* — *Psal. 35.*

SECVNDAE PARTIS. CAP. XXVI. HOMILIA XIIII.

De eo quòd apparuit Dominus Isaac ad puteũ iuramẽti, & de pacto quod cõposuit cũ Abimelech.

SCRIPTVM est in propheta ex persona Domini dicẽtis, Et in manibus prophetarũ assimilatus sum. Qui sermo illud indicat, quòd cũ unus sit Dñs noster Iesus Christus per substãtiã suã, & nihil aliud quàm filius Dei sit, in figuris tamẽ, & formis scripturarũ, uarius ac diuersus ostendit̃. Verbi gratia, sicut in superioribus exposuisse nos memini, quòd ipse fuisset in typo Isaac, cũ offeretur ad holocaustũ, ipsius tamẽ & aries formã teneret. Ego amplius dico qđ in angelo q locutus est ad Abrahã, & dicit ei, Ne iniicias manũ tuã in puerũ, ipse ostendit̃, quia iterũ dicit ad eũ: Propterea quòd fecisti uerbũ hoc, benedicẽs benedicã te. Ouis, uel agnus qui immolat̃ in pascha, ipse dicit̃, & ouiũ pastor ipse signat̃: & põtifex, qui offert sacrificiũ, nihilominus ipse describit̃. spõsus tanquã uerbũ Dei ipse appellat̃, & tãquã sapientia ipse rursus sponsa nominat̃: sicut & propheta dicit ex persona ipsius: Tanquã sponso posuit mihi mitrã, tanquã sponsam adornauit me ornamẽto: & multa alia, quæ nũc interim persequi lõgũ est. Sicut ergo ipse Dñs pro loco & tẽpore formam sui singulis quibusq; accommodat causis: ita etiam sancti, qui eius typum gerebant, pro locis & temporibus & causis, mysteriorũ figuras egisse credendi sunt: sicut & nunc fieri in Isaac uidemus, de quo recitatum est nobis.

Regula ad allegorias faciens. — *Ioan. 10.* — *1. Cor. 6.* — *Esa. 53.* — *Esa. 61.*

ASCENDIT, inquit, inde ad puteũ iuramẽti, & apparuit ei Dñs nocte illa, & dixit: Ego sum Deus Abrahã patris tui, noli timere. Tecũ enim sum, & benedicã te, & multiplicabo semẽ tuum propter Abrahã patrẽ tuum.] Huius Isaac duas nobis figuras exposuit Apostolus Paulus: unã qua dixit, quod Hismahel quidẽ filius Agar, populi secũdũ carnẽ, Isaac uerò populi qui ex fide est, formã tenet: & aliã qua ait, Non dixit ex seminibus, quasi in multis, sed semini tuo tanquã in uno, qui est Christus. Tenet ergo Isaac populi figurã, & Christi. Christum aũt tanquam uerbũ Dei non solũ in Euangelijs loqui, sed & in lege certũ est & prophetis. Verùm in lege incipientes, in Euãgelijs perfectos, docet. Et Isaac ergo formã nunc uerbi, quod in lege uel prophetis est, tenet. Ascendit igit̃ Isaac ad puteum iuramenti, & apparuit illi Dñs. Ascensionem legis & antè iam diximus ornatum templi esse, & eorũ quæ inibi diuina gerebant̃ obsequia. Potest & augmentũ prophetarũ legis ascensio nominari: & propterea fortè ad puteum iuramenti ascendisse dicitur, & ibi apparuisse ei Dñs. Nam per prophetas iurauit Dñs, & non pœnitebit, quòd ipse sit sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Ad puteũ ergo iuramenti uisus est ei Deus, futura in eo promissa confirmans. Et ædificauit ibi altare Isaac, & inuocauit nomen Domini, & fixit ibi tabernaculum suum.

Isaac typus Christi & fidelium. — *Gal. 4.* — *Psal. 110.*

FODE-

FODERVNT autem ibi pueri Isaac puteum.] Aedificat quidem Isaac etiam altare in lege,
& figit tabernaculum suum. In Euangelijs uerò non tabernaculum figit, sed domũ ædificat, &
Prouer. 8. fundamentum collocat. Audi enim dicentem sapientiã de Ecclesia. Sapiẽtia, inquit, ædificauit
sibi domum, & supposuit septẽ columnas. Audi de hoc etiam Paulum dicentẽ: Fundamentum
1. Cor. 3. enim nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Iesus Christus. Vbi ergo taber-
Matth. 7. naculum est, etiam si figatur, sine dubio resoluendum est: ubi uerò fundamẽta sunt, & supra pe
tram ædificatur domus, nunquã resoluitur domus illa. Fundata enim est supra petrã. Fodit ta-
mẽ & ibi puteum Isaac, nec unquam cessat puteos fodiendo, donec oriatur fons aquæ uiuæ, &
Ioan. 4. fluminis impetus lætificet ciuitatem Dei. Sed & Abimelech ille, qui dudum honorauerat Abra
ham, uenit nunc cum amicis suis de Geraris ad Isaac. Et dicit illis Isaac:

Expostulatio. QVID uenistis ad me? uos enim odistis me, & eiecistis me à uobis. Ad hæc illi respondent:
Videntes, inquit, uidimus, quia est Dominus tecũ, & diximus: fiat coniuratio inter nos & te, &
constituamus tecum pactum ne facias nobiscum mala, & cætera.] Iste Abimelech (ut uideo)
non semper pacem habet cum Isaac, sed aliquãdo dissidet, aliquando pacẽ requirit. Si memi-
nistis quomodo in superioribus diximus de Abimelech, quòd personã teneat studiosorũ, & sa
pientũ seculi, qui per eruditionẽ philosophiæ multa etiã ex ueritate cõprehenderunt: intellige
re potestis quomodo hic cũ Isaac, qui uerbi Dei, quod in lege est, tenet figurã, neq; in dissensio-
Mercurius & Plato. ne semper potest esse, neq; semper in pace. Philosophia enim neq; in omnibus legi Dei contra-
ria est, neq; in omnibus consona. Multi enim philosophorum unum esse Deum, qui cuncta cre
De Philosophiæ & Theologiæ harmonia & dissensione locus præclarus. auerit, scribunt. In hoc consentiunt legi Dei. Aliquanti etiam hoc addiderunt, quòd Deus cun
cta per uerbũ suum & fecerit, & regat, & uerbum Dei sit quo cuncta moderentur. In hoc non so
lùm legi, sed etiã Euangelijs consona scribũt. Moralis uerò & physica quæ dicitur philosophia,
penè omnia quæ nostra sunt sentiũt. Dissidẽt uerò à nobis, cùm Deo dicũt esse materiã coæter-
nã. Dissident, cùm negãt Deum curare mortalia, sed prouidentiã eius supra lunaris globi spa-
cia cohiberi. Dissident à nobis, cùm uitas nascẽtium stellarum cursibus pendũt. Dissidẽt, cùm
sempiternum dicunt hunc mundum, & nullo fine claudendũ. Sed & alia plurima sunt, in qui-
bus nobiscum uel dissident, uel concordant. Et ideo Abimelech secundum hanc figuram ali-
quando in pace esse cum Isaac, aliquando dissidere describitur. Sed & hoc non puto quòd o-
ciosè spiritui sancto, qui hæc scribit, curæ fuerit comprehendere, quòd duo alij cum Abimelech
uenerint, id est Ochozach gener eius, & Ficol dux exercitus eius. Interpretatũ autẽ Ochozach,
tenens, & Ficol, os omnium. Ipse autem Abimelech, pater meus rex. Qui tres (ut ego arbitror)
Philosophia mundana. imaginem totius philosophiæ tenent, quæ apud eos in tres partes diuiditur, logicam, physi-
cam, ethicam, id est rationalem, naturalem, moralem. Rationalis est illa, quæ Deum patrem o-
mnium confitetur, ut est Abimelech. Naturalis illa est, quæ fixa est & tenet omnia uelut naturæ
ipsius uiribus nitens, quam profitetur Ochozach, qui dicitur tenens. Moralis est, quæ in ore
est omnium, & ad omnes pertinet, & pro communi similitudine præceptorum, in omnium o-
re uersatur, quam designat iste Ficol, qui os omnium interpretatur. Hi ergo omnes in huiusce-
modi eruditionibus instituti, ueniunt ad legem Dei, & dicunt: Videntes uidimus, quia est Do-
minus tecum, & diximus: fiat coniuratio inter nos & inter te, & constituamus tecum pactum,
ne facias nobiscum mala, sed quemadmodum nos te non sumus execrati, ita & tu benedictus
Domino. Possunt quidem isti tres, qui pacem requirunt à uerbo Dei, & præuenire cupiunt pa-
Magi de quib. cto societatem eius, figuram tenere Magorum, qui ex Orientis partibus ueniunt eruditi pater-
Matth. 2. nis libris, & institutionibus maiorum, & dicũt: Quia uidentes uidimus natum regem, & uidi-
mus quia Deus est cum ipso, & uenimus adorare eũ. Sed & si quis ille est, qui huiuscemodi eru
ditionibus institutus uidens quia Deus erat in Christo mundum recõcilians sibi, & admiratus
operum eius maiestatem dicat: Vidẽtes uidimus quia est Dominus tecũ, & diximus, fiat con-
iuratio inter nos. Ascendens enim ad legem Dei necessariò dicit: Iuraui & statui custodire man
Psal. 118. data tua. Sed quid petũt? Ne facias nobis, inquiunt, mala, sed sicut nos te execrati non sumus,
ita & tu benedictus Domino. Remissionẽ peccatorũ per hæc deposcere mihi uidentũ, ne recipi-
ant mala. Benedictionẽ postulant, nõ retributionẽ. Deniq; uide quid sequitur. Et fecit illis, in-
Rom. 1. quit, conuiuium magnum Isaac, & manducauerunt & biberunt. Certum est enim, quia qui mi
nistrat uerbum, sapientibus & insipientibus debitor est. quia ergo conuiuiũ sapientibus exhi-
Philosophia præparat ad Theologiam. bet, idcirco dicitur, Quia non paruũ sed magnũ cõuiuium fecit. Et tu si nõ sis adhuc paruulus,
& lacte nõ indigeas, sed exercitatos deferas sensus, & eruditione plurima præmissa ad intelli-
gentiã uerbi Dei capacior uenias, fit etiã tibi conuiuium magnũ. Nõ tibi holera languidorum
parabiť cibus, nec lacte nutrieris, quo paruuli nutriũtur, sed faciet tibi minister uerbi cõuiuiũ
magnũ. Loqueť tibi sapientiã, quæ inter perfectos profert, sapientiã Dei in mysterio abscondi-
tã proferet tibi, quã nemo principũ huius seculi cognouit. Reuelabit tibi Christũ secundũ hoc,
quòd in eo oẽs thesauri sapiẽtiæ, & scientiæ absconditi sunt. Faciet ergo tibi conuiuiũ magnũ,
& ipse

& ipse tecum epulabitur, si te nõ inueniat talem, ut dicat tibi: Quia nõ potui uobis loqui qua- 1.Cor.3.
si spiritalibus, sed quasi carnalibus, tanquã paruulis in Christo lac uobis potũ dedi, nõ escam.
Corinthijs hoc dicit, quibus & addit: Cũ enĩ sint inter uos contentiones, & dissensiones, nonne 1.Cor.1.
carnales estis, & secundũ hominẽ ambulatis? Istis nõ fecit magnũ conuiuium Paulus, in tantũ,
ut cum esset apud eos, & egeret, nulli oneri esset, nec panẽ gratis ab aliquo manducaret: sed sibi
& omnibus qui secum erant, nocte & die laborantes manus suæ ministrarent. Tam ergo longè Quasi uerò
aberant Corinthij quibus magnũ cõuiuiũ fieret, ut nec minimum quidẽ, uel exiguũ apud eos paruũ sit Chri
prædicator uerbi Dei potuerit habere conuiuiũ. Qui uerò sciũt audire perfectius, qui eruditos stum crucifixũ
& exercitatos ad audiendũ uerbum Dei deferũt sensus, istis fit magnũ cõuiuium: cum istis epu plebeio sermo-
latur Isaac, & nõ solùm epulatur, sed & surgẽs cum iuramẽto eis pacẽ de futuris promittit. Ore ne prædicare.
mus ergo & nos tali mẽte, tali fide accedere ad audiendum uerbum Dei, ut facere nobis digne
tur cõuiuium magnum. Sapientia enim iugulauit hostias suas, miscuit in cratere uinum suum,
& misit seruos suos, qui omnes quotquot inuenerint, perducãt ad cõuiuium suum. Tãtum est,
ut & nos ingressi cõuiuiũ sapiẽtiæ, nõ rursum nobiscum indumẽta insipiẽtiæ deferamus, nõ
infidelitatis ueste circũdati, non peccatorum maculis fucati: sed in simplicitate & puritate cor-
dis amplectamur uerbum, & diuinæ sapientiæ famulemur, qui est Christus Iesus Dominus no
ster, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN GENESEOS CAP. XLV. ET XLVI. HOM. XV.

De eo quod scriptum est: Et ascenderunt ex Aegypto, & uenerunt in terram Chanaan, ad Iacob patrem suum, & nunciauerunt ei dicentes, quia filius tuus Ioseph uiuit, & ipse principatum agit totius terræ Aegypti.

OBSERVANDVM nobis est scripturas sanctas legentibus, quomodo in singulis qui- Ascendere &
busq; locis ascẽdere cõmemoratur, & descẽdere. Si enĩ diligẽtius cõsideremus, inuenie- descẽdere qd.
mus quia nũquã ferè in sanctũ quis locũ dicitur descẽdisse, neq; ad uituperabilẽ cõscen
disse memoratur. Quæ obseruationes ostẽdunt scripturã diuinã nõ (ut plurimis uidetur) in-
erudito & agresti sermone cõpositã, sed secundũ disciplinã diuinæ eruditionis aptatã: neq; tan
tum historicis narrationibus, quantũ rebus & sensib. mysticis seruientẽ inuenies. Ergo scriptũ
est eos, qui ex semine Abrahã nascũtur, descẽdisse in Aegyptũ, & rursum filios Israel ascendisse
de Aegypto. Deniq; & de ipso Abrahã sic dicitur: Ascẽdit aũt Abrahã de Aegypto, ipse & uxor Gen.13.
eius, & omnia quæ eius erãt, & Loth cũ ipso in desertũ. Tum deinde & de Isaac dicitur, Quia ap
paruit ei Dñs, & dixit ei: Ne descẽdas in Aegyptum. Sed & Ismaelitæ, qui portabãt θυμιάματα & Gen.26.
rhesinã, & guttã, & ipsi ex semine Abrahã erant, in Aegyptum descẽdere referũtur, cum quibus Gen.37.
Ioseph descẽdisse in Aegyptum dicitur. Sed & post hæc, uidens, inquit, Iacob quia est commer-
cium frumẽti in Aegypto, dixit ad filios suos: Vt quid desides estis? Ecce audio quia est frumen Gen.42.
tũ in Aegypto. Descẽdite illuc, & emite nobis escas, ut uiuamus, & nõ moriamur. Et paulo pòst:
Descenderunt, inquit, fratres Ioseph in Aegyptum cõparare frumẽtum. Sanè cum detẽtus fuis-
set Simeon in Aegypto, & nouẽ fratres eius dimissi reuerterẽtur ad patrẽ, nõ est scriptum quia
ascenderunt ex Aegypto, sed imponẽtes, inquit, frumẽtum super asinos suos abierunt. Neque
enim dignè dicerẽtur ascẽdere, quorũ frater uinctus tenebatur in Aegypto, cũ quo & ipsi mẽte
& animo solliciti, uelut quibusdã charitatis uinculis cruciabãtur adstricti. Cũ autẽ recepto fra-
tre, & agnito Ioseph, sed & Beniamin in oculis eius oblato, cum lætitia reuertuntur, tũc dicitur,
Quia ascẽderunt ex Aegypto, & uenerunt in terrã Chanaan ad Iacob patrem suũ. Tũc etiam,
quando dicunt ad patrem, Quia Ioseph filius tuus uiuit, & ipse principatũ tenet & agit totius
terræ Aegypti. Necessariò enim ab infimis & humilibus dicuntur ad ardua & excelsa conscen-
dere, qui Ioseph uiuere nunciant, & principatum totius Aegypti gerere. Hæc interim ad præ-
sens nobis occurrere de ascẽsione & descẽsione potuerunt: ex quibus studiosi quiq; occasiones
habere possunt, plura de scripturis sanctis pro huiusmodi assertione probamẽta colligere. Vi-
deamus sanè quomodo audire debeamus de eo quod scriptum est, Quia Ioseph filius tuus ui Filius tuus Io-
uit. Ego hæc non communiter dicta suscipio. Si enim (uerbi causa) ponamus, quia potuisset seph uiuit.
uinci à libidine, & peccasset cum uxore Domini sui, nõ puto quòd bocã patriarchis de eo nun-
ciatũ fuisset patri eius Iacob, Quia filius tuus Ioseph uiuit. Hoc enim si fecisset, sine dubio nõ
uiuebat. Anima enim quæ peccat, ipsa morietur. Sed & Susanna eadem docet, cum dicit: An- Dan.13.
gustiæ mihi sunt undiq;. Si enĩ hoc fecero (id est si peccauero) mors mihi est: & si nõ fecero, nõ
effugiã manus uestras. Vides ergo & ipsam mortem in peccato posuisse. Sed & ad primũ homi
nẽ à Deo prolata sentẽtia, eadẽ continet, cùm dicit: Qua die mãducaueritis ex eo, morte morie Gen.3.
mini. Statim nãq; ut præuaricatus est mãdatum, mortuus est. Mortua est enim anima quæ pec-
cauit, & arguitur serpẽs fefellisse, qui dixit, nõ morte moriemini. Et hæc de eo qđ dictũ est à filijs Gen.3.
Israel ad Iacob, Quia Ioseph filius tuus uiuit. Quib. similia cũ in posteriorib. referunt, cũ dicit:

Et re-

Gen. 45. Et resuscitatus est spiritus Iacob patris eorũ: & dixit Israel, Magnũ mihi est, si adhuc Ioseph filius meus uiuit. Quod in Latino dicitur, Resuscitatus est spiritus eius, in Græco ἀνεζωπύρησεν scriptum est. Quod non tã resuscitare, quàm reaccendere (ut ita dicã) significat, & reignire. Quod dici solet, cũ fortè in aliqua materia ignis eousque deficit, ut extingui uideatur, & si fortè fomentis adhibitis reparetur, reaccensus dicitur. Aut si lucernæ lumen eousque perueniat, ut putetur extingui, si fortè infuso oleo resuscitetur, licet minus polito sermone, reaccensa lucerna dicitur. Similiter & de lampade, uel alijs huiuscemodi luminibus appellabitur. Tale ergo aliquid & in Iacob indicare uidebitur hic sermo, quòd donec longè fuit ab Ioseph & nõ est ei annunciatũ de uita eius, ueluti defecerat in eo spiritus eius, & lumen quod in ipso fuit, fomentis deficientibus iam fuerat obscuratum. Vbi uerò uenerunt, qui ei annunciarẽt de uita eius, id est qui dicerẽt, Quia uita erat lux hominũ, reaccẽdit in se spiritũ suũ, & reparatus est in eo fulgor luminis ueri. Quod autem possit interdum diuinus ignis extingui etiã in sanctis & fidelibus, audi Apostolũ Paulum præcipientẽ his, qui dona spiritus & gratiam merebantur accipere, & dicentẽ: Spiritũ nolite extinguere. Tanquã ergo tale aliquid passus fuerit Iacob, quale Paulus * præcepit fieri non debere, & reparauerit se per ea, quæ ei nunciata fuerant de uita Ioseph, dicitur de eo: Et reaccendit spiritum suum Iacob, & dixit Israel: Magnum mihi est, si adhuc filius meus Ioseph uiuit. Sed hoc obseruandum est, quia qui reaccendit spiritum suum, eum scilicet, qui penè uidebatur extinctus, Iacob dicitur. Ille autem qui dicit, Magnum mihi est, si filius meus Ioseph uiuit, quasi intelligens & uiuens magnam esse uitã quæ est in Ioseph, spiritalis iste non iam Iacob, sed Israel scribitur, tanquam qui mente uideat ueram uitam, quæ est uerus Deus Christus. Non solùm autẽ de hoc motus est, quod audiuit, Quia Ioseph filius tuus uiuit, sed & de illo maximè, quod annunciatum est ei: Quia ipse sit qui principatum teneat totius Aegypti. Hoc enim uerè magnum est ei, quòd in ditionem suam redegit Aegyptum. Calcare enim libidinem, fugere luxuriam, omnesque uoluptates corporis premere ac frenare, hoc est principatum gerere totius Aegypti. Et hoc est quod apud Israel magnum ducitur, & in admiratione habetur. Si quis uerò est, qui aliqua quidem uitia corporis subiuget, alijs uerò cedat & subiaceat, de isto non integrè dicitur, Quia principatũ agit totius terræ Aegypti, sed (uerbi causa) unius fortè, aut duarum, uel triũ ciuitatum uidebitur gerere principatum. Ioseph uerò cui nulla corporis libido dominata est, totius Aegypti princeps & Dñs fuit. Dicit ergo non iã Iacob, sed Israel reaccenso spiritu: Magnũ mihi est, si adhuc Ioseph filius meus uiuit, ibo & uidebo eum antequã moriar. Sed ne hoc quidẽ otiosè relinquendum est, quòd non animãm, sed spiritum, tanquam meliorem sui partem, resuscitatum, uel reaccensum dicit. Splẽdor etenim lucis, qui erat in eo, etiã si extinctus in eo penitus non est tunc cùm obtulerunt filij eius tunicam Ioseph, hœdi sanguine maculatam: sed mendacio eorum decipi potuit, ita ut scinderet uestimenta sua, & poneret saccum super lumbum suum, & lugeret filium suum, nec uellet omnino cõsolari, sed diceret: quia descendo ad filium meum lugens in infernum, tunc etiam si (ut diximus) non erat penitus extinctũ in eo lumen, maxima tamen ex parte fuerat obscuratum, quòd decipi potuit, quòd uestimenta scindere, quòd falsò lugere, quòd implorare mortem, quòd in infernum cuperet lugendo descendere. Propter hæc ergo nunc resuscitat & reaccendit spiritum suum, quia consequens erat, ut lumen, quod in eo obscurauerat fraus mendacij, reaccenderet & refoueret ueritatis auditus. Verùm quia diximus quòd Iacob est qui reaccendit spiritum suum, Israel uerò est, qui dicit, Magnum mihi est, si adhuc filius meus Ioseph uiuit, potes & tu qui hæc audis, incipiens ab eo loco ubi scriptum est, Quia dixit ei: Iam non Iacob uocabitur nomen tuum, sed Israel, quia inualuisti ad Deum, & cum hominibus potens factus es: omnem scripturam decurrens inuenire huius uocabuli differentiam. Verbi causa, cum dicit: annuncia mihi nomen tuum, hic is qui ignorat nomen, non Israel esse dicitur, sed Iacob. Vbi uerò non edunt neruum, qui obstupuit in latitudine femoris patriarchæ, non filij Iacob, sed filij Israel * esse dicuntur. Ille uerò qui respiciens uidit Esau uenientem, & cum ipso quadringentos uiros, & adorauit septies fornicatorẽ, & profanum, & eum qui pro una esca uendidit primogenita sua, non Israel, sed Iacob dicitur. Sed & cùm ei offert dona, & dicit: Si inueni gratiam coram te, suscipe hæc munera de manibus meis, propter quod uidi faciem tuam, sicut qui uidet faciem Dei: hic non erat Israel, sed Iacob. Et ubi audiuit, Quia contaminata est Dina filia eius, & tacuit Iacob usque quo conuenirent filij eius, nõ dicitur Israel. Sed & tu (ut dixi) similia si obserues, inuenies. In præsenti igitur lectione nõ Iacob, sed Israel dicit: Magnũ mihi est si adhuc filius meus Ioseph uiuit. Sed & cum uenit ad puteũ iuramenti, & offert hostias Deo patris sui Isaac nõ Iacob dicitur, sed Israel. Verùm si requiras, cur in uisu noctis loquens ad eũ Deus, nõ dicit Israel, sed Iacob, fortè propter hoc quia nox erat, & adhuc per uisum, & nondũ palàm uocẽ Dei audire merebatur. Et cùm intrat in Aegyptum, non Israel, sed Iacob dicitur, & filij eius cum ipso. & cùm stat ante Pharaonem, ut benedicat eum, nõ Israel, sed Iacob nominatur. Neque enim capiebat Pharao Israelis benedictionẽ.

Et la-

Marginal notes: Hoc de suo addit interp. — Ioan. 1. — 1. Thess. 5. — * Paulus loquitur de spiritu prophetiæ et de expositione scripturæ, non de affectu paterno. — Israel uidens Deum. — Aegyptij principatum gerere quid sit. — Gen. 32. Israel fortis Deo. — Gen. 33. — * Confer hæc cũ uerbis Apostoli Rom. 9 [illegible] & facilè de nominis illius Origenica philosophia iudicabis. — Gen. 34.

Et Iacob non Iſrael eſt, qui dicit ad Pharaonem, quia parui & peſsimi ſunt dies uitæ ſuæ. Quod utiq; nunquam diceret Iſrael. Poſt hæc uerò non de Iacob, ſed de Iſrael dicitur, quia uocauit filium ſuum Ioſeph, & dicit ei: Si inueni gratiam in conſpectu tuo, pone manũ tuam ſub femore meo, & facies ſuper me miſericordiam & ueritatem. Et qui adorauit ſuper faſtigium uirgæ Ioſeph, non erat Iacob ſed Iſrael. Tũ deinde cùm benedicit filios Ioſeph, Iſrael dicitur. Et cùm cõuocat filios ſuos, dicit: Conuenite ut annunciem uobis quæ euenient uobis in nouiſsimis diebus. Congregamini filij Iacob, & audite Iſrael patrem ueſtrum. Sed fortaſſe requires, quare filij Iacob dicuntur qui cõueniunt. Iſrael uerò dicitur, qui benedicit eos. Vide ne fortè hoc indicet, quod illi nondum euſq; profecerant, ut Iſrael meritis æquarentur. Et ideo illi filij Iacob * dicuntur tanquam inferiores, ille uerò qui iam perfectus erat, & benedictiones futurorum conſcius dabat, Iſrael appellabatur. Sanè quòd dicitur, quia ſepelierunt ſepultores Aegypti nõ Iacob, ſed Iſrael, grandis uidetur quæſtio. Sed ego arbitror quòd illorum in hoc uitium exponatur, quibus pro eo quòd exoſus eſt omnis intellectus bonorum, & omnis perſpicacia intelligentiæ cœleſtis, Iſrael ab eis ſepeliri dicatur: quia apud impios ſancti mortui ſunt, & ſepulti. Hæc in quantum ad præſens occurrere potuit de differentia Iacob, & Iſrael, memorata ſint nobis. Dignum ſanè poſt hæc uidetur intueri, & proſpicere, quæ ad ipſum Deus loquatur, & quomodo eum, uelut ad quoſdam agones proficiſcentẽ corroborans & cohortans mittat ad Aegyptum. Ait enim: Noli timere deſcendere in Aegyptum, hoc eſt dicere, congreſſurus aduerſus principatus & poteſtates, & aduerſus mundi huius (qui figuraliter Aegyptus appellatur) rectores tenebrarum harum, noli timere, noli trepidare. Quòd ſi & cauſam ſcire uis quur timere non debeas, audi promiſsionem meam. In gentem enim magnam faciam te ibi, & deſcendam tecum in Aegyptum, & ego te reuocabo inde in finem. Nõ ergo timet deſcendere in Aegyptũ, non timet agones huius mundi, & obſiſtentium dæmonum ſubire certamina cum quo in agones deſcenderit Deus. Deniq; audi Apoſtolum Paulum dicentem: Amplius, inquit, ego quàm omnes illi laboraui, non autem ego, ſed gratia Dei mecum. Sed cùm Hieroſolymis aduerſus eum commota fuiſſet ſeditio, & agonem clariſsimum pro uerbo & prædicatione Domini deſudaret, aſtitit ei Dominus, & dixit eadem quæ nunc dicuntur ad Iſrael: Noli, inquit, timere Paule, quia ſicut teſtificatus es de me Hieroſolymis, ita te oportet & Romæ teſtimonium dare. Verùm ego amplius adhuc aliquid hoc in loco arbitror latere myſterij. Mouet enim me quòd dixit, In gentem magnam faciam te, & deſcendam tecum in Aegyptum, & inde te reuocabo in finem. Quis eſt iſte, qui factus eſt in gentem magnã in Aegypto, & in fine reuocatus eſt? Quantum ad Iacob illum ſpectat, de quo dici putatur, non uidebitur eſſe uerum. Non enim reuocatus eſt in finem de Aegypto, quippe qui defunctus in Aegypto eſt. Abſurdũ autem erit, ſi quis in eo reuocatum dicit à Deo Iacob, quia corpus eius reportatum eſt. Quòd ſi recipiatur, non erit uerum quòd Deus non eſt Deus mortuorũ, ſed uiuorũ. Nõ ergo conuenit hoc de corpore mortuo intelligi, ſed ſuper uiuis & uigentibus approbari. Videamus ergo ne fortè, uel Domini deſcendentis in hunc mundum, & in gentem magnam, hoc eſt in Eccleſiam ex gentibus factam, conſummatiſq; omnibus ad patrem regreſsi: uel protoplaſti in hoc figura formetur, qui in agones deſcendit in Aegyptum, cùm de paradiſi delicijs eiectus, ad huius mundi labores ærumnasq; deducitur, propoſito ſibi cum ſerpente certamine, cùm dicitur: Tu illius obſeruabis caput, & ipſe tuum obſeruabit calcaneum. & iterum cùm ad mulierem dicitur, quia ponam inimicitias inter te & ipſum, & inter ſemen tuum, & ſemen illius. Nec tamen eos in hoc certamine poſitos deſerit Deus, ſed ſemper eſt cum ipſis. Complacet in Abel, corripit Cain. Inuocatus adeſt Enoch. Noe mandat in diluuio arcã ſalutis extruere. Abrahã deducit de domo patris ſui, & de cognatione ſua. Iſaac & Iacob benedicit, filios Iſrael educit ex Aegypto. Per Moyſen legem literis ſcribit, per prophetas quæ deerant implet, hoc eſt eſſe cum eis in Aegypto. Quòd autem dicit, reuocabo te inde in finem, hoc eſt arbitror (ſicut ſuperius diximus) quòd in fine ſeculorum unigenitus filius eius pro ſalute mundi uſq; ad inferna deſcendit, & inde protoplaſtum reuocauit. Quod enim dixit ad latronem: Hodie mecum eris in paradiſo, hoc nõ illi ſoli dictum, ſed & omnibus ſanctis intellige, pro quibus in inferna deſcẽderat. In hoc ergo uerius, quàm in Iacob adimplebitur, quod dictum eſt, quia reuocabo te inde in finem. Sed & unuſquiſq; noſtrûm eodem ordine, atq; eadem uia Aegyptum & agones ingreditur, & ſi mereatur ut Deus ſemper maneat cum eo, faciet eum in gentem magnam. Magna enim gens eſt uirtutũ numerus & iuſtitiæ multitudo, in qua ſancti quiq; multiplicari dicuntur & creſcere. Complet in eo etiam illud quod dictum eſt, quia reuocabo te inde in finem. Finis enim perfectio rerum & uirtutum conſummatio ponitur. Propter hoc deniq; & alius quidam ſanctorũ dicebat: Ne reuoces me in dimidio dierum meorum. Et iterum magno patriarchæ Abraham ſcriptura teſtimonium perhibet, quoniam defunctus eſt Abraham plenus dierum. Hoc eſt ergo, reuocabo te inde in finem: uelut ſi diceret, quoniam certamen bonum certaſti, fidem ſeruaſti, curſum

Margin notes: Geneſ. 48. — Geneſ. 49. — * Quaſi uerò nõ promiſcuè iſtis nominibus S. Patriarcham, Moyſes appellauerit, ut neceſſe ſit in ſcirpo nodum quærere. — Ephe. 6. — Geneſ. 46. — 1. Corinth. 15. — Actor. 27. — Quæſtio. — Matth. 22. — Geneſ. 3. — Gen. 4. 6. 12. — Exod. 14. — Luc. 23. — Tropologia. — Pſal. 102. — Geneſ. 25.

2.Timoth. 4. consummasti, reuocabo te iam de hoc mundo ad beatitudinem futuram, ad perfectionem ui-
tæ æternæ, ad iustitiæ coronam, quam reddet Dominus in finem seculorum omnibus qui dili-
Genes. 46. gunt eum. Videamus autem quid etiam inde sentiendum sit quod dicit: Et Ioseph ponet ma-
nus suas super oculos tuos. Multa quidem intra huius sermonis uelamen arcanæ intelligẽtiæ
contegi arbitror sacramenta, quæ contingere & pulsare alterius temporis est. Nunc interim nõ
uidebitur absq; ratione dici, quod & prioribus nostris quibusdam uisum est, prophetiã quan-
3.Reg.12. dam in hoc designatam uideri. Quoniam quidem de tribu Ioseph fuit Hieroboam ille, qui fe-
cit duas uaccas aureas ut seduceret populum adorare eas, & per hoc uelut impositis manibus
suis excæcauit, & clausit oculos Israel ne uiderent impietatem suam, de quo dictum est: Pro-
pter impietatem Iacob hæc omnia, & propter peccatum domus Israel. Quæ autem impietas Ia-
cob? nonne Samaria? Sed si quis fortè neget debere ea, quæ sub specie pietatis futura à Deo di-
cta sunt, ad partem uituperabilem flecti: dicemus quia & uerus Ioseph Dominus & saluator no-
Ioan. 9. ster sicut corporalem manum suam posuit super oculos cæci, & reddidit ei uisum quem perdi-
derat: ita etiam spiritales manus suas posuit super oculos legis, qui per corporalem intelligen-
tiam scribarum & pharisæorum fuerant excæcati, & reddidit eis uisum, ut his quibus aperuit
Dominus scripturas spiritales in lege, uisus & intellectus appareat. Atq; utinam & nobis inij-
ciat Dominus Iesus manus suas super oculos, ut incipiamus & nos respicere non ea quæ uidẽ-
tur, sed quæ non uidentur: & aperiat nobis illos oculos, qui non intuentur præsentia, sed futu-
ra, & reuelet nobis cordis aspectum, quo Deus uidetur in spiritu, per ipsum Dominum Iesum
Christum, cui gloria est & potestas in secula seculorum, Amen.

IN GENESEOS CAP. XLVII. HOMILIA XVI.

De eo quod scriptum est, Et adquisiuit Ioseph omnem terram Aegyptiorum Pharaoni, uendiderunt enim Aegyptij terram suam Pharaoni, quia obtinuit eos fames, & facta est terra Pharaonis, & populum sibi in seruitutem redegit, à summis finibus Aegypti usq; ad summos fines eius.

Aegyptius nullus liber. SECVNDVM scripturæ fidem nullus Aegyptius liber. Pharao enim populum sibi in serui-
tutem redegit, nec aliquem intra Aegyptiorum fines liberum dereliquit, sed in omni ter-
Exod.20. ra Aegypti adempta libertas est. Et propterea fortè scriptum est: Ego sum Dominus Deus
tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis. Facta est ergo Aegyptus domus serui-
tutis, & quod est infelicius, uoluntariæ seruitutis. Nam de Hebræis quamuis legatur quòd in
seruitutem redacti sint, & quòd iugum dominationis erepta libertate pertulerint, uiolenter ta-
men ad hoc memorantur addicti.

Exod. 1. SCRIPTVM est enim, quia Aegyptij abominabantur filios Israel, & per potentiam opprime-
bant Aegyptij filios Israel uiolenter, & affligebant uitam eorũ in operibus duris, luto & latere,
& omnibus operibus quæ erant in campis, in quibus omnibus in seruitutem eos redigebant
Hebræi in seruitutẽ redacti. cum ui.] Intende ergo diligentius quomodo Hebræi scribuntur uiolenter in seruitutem reda-
cti, quibus naturalis inerat libertas, quæ non eis facilè, uel per deceptionem aliquam, sed cum
ui extorquebatur. Pharao uerò Aegyptium populum facilè sibi in seruitutem redegit, nec scri-
Aegyptij seruiles. bitur quòd cum ui hoc fecerit. Procliues enim sunt Aegyptij ad degenerem uitam, & citò ad o-
mnem famulatũ decidũt uitiorũ. Respice ad originẽ generis, & inuenies quòd pater eorũ Chã,
Genes. 9. qui nuditatem riserat patris, huiuscemodi sententiam meruit, ut filius eius Chanaan seruus
esset fratribus suis, quo in eo nequitiam morum argueret conditio seruitutis. Non ergo imme-
ritò ignobilitatem generis decolor posteritas imitatur. Hebræi uerò etiam si in seruitutem re-
digantur, etiam si tyrannidem patiantur ab Aegyptijs, uiolenter & necessitate patiuntur. Idcir-
co ergo liberantur de domo seruitutis, & ad libertatem pristinam, quàm inuiti amiserant, reuo-
Exod.21. cantur. Denìq; etiam diuinis legibus cauetur, ut si fortè emerit quis Hebræum puerũ, nõ eum
perpetua seruitute possideat, sed sex annis seruiat ei, septimo uerò anno exeat liber. De Aegy-
ptijs nihil tale censetur, nec usquam diuina lex curam gerit libertatis Aegyptiæ, qui eam spõte
perdiderant, sed æterno eos conditionis iugo, ac seruituti perpetuæ derelinquit. Hæc ergo si in-
Libertas & Seruitus spiritualis. telligamus spiritaliter quæ sit Aegyptiorum seruitus, agnoscimus quia seruire Aegyptijs nõ a-
liud est quàm obnoxiũ fieri carnalibus uitijs, & dæmonib. esse subiectũ. In quod utiq; unũquenq;
non extrinsecus illata necessitas cogit, sed segnities animi, & libido ac uoluptas corporis sub-
egit, cui se animus per concordiam subdit. Qui uerò libertatis animæ curam gerit, & dignitatẽ
mentis cœlestis cogitatione nobilitat, iste ex filijs Israel est. Qui etiam si uiolenter opprimatur ad
tẽpus, nõ tamẽ libertatẽ suam in perpetuũ perdit. Denìq; & saluator de libertate & seruitute in
Ioan. 8. Euangelio differẽs, ita loquitur: Omnis, inquit, qui peccat, seruus est peccati. Et iterũ dicit: Si mã-
seritis in uerbo meo, agnoscetis ueritatẽ, & ueritas liberos faciet uos. Quòd si quis fortè dicat
nobis;

nobis, quomodo ergo per Ioseph omnis terra in possessionem traditur Pharaoni? & cũ omnis *Quæstio de Io*
ista seruitus quam superius exposuimus, ex peccati conditione suscepta, per hanc temporalem *sepho, qui Ae-*
seruitutem significatur, quomodò per sanctum uirum in seruitutẽ omnis terra addicitur Pha- *gyptios & eo-*
raoni? Possumus ad hæc respondere, quòd ipse scripturæ sermo excusat sancti uiri ministeriũ, *rũ prædia Re-*
cùm dicit, quòd semetipsos uendiderunt Aegyptij, & possessiones suas. Non ergo ad dispen- *gi subiecit.*
santem culpa reflectitur, ubi digna dispensatorum meritis prouidentur. Inuenies enim tale ali-
quid & à Paulo fieri, cùm ab eo is, qui semetipsum pro fœditate actuum consortio sanctorũ fe- *1. Timoth. 1.*
cit indignũ, traditur Satanę, ut discat non blasphemare. In quo utiq; nemo dixerit, Paulũ durè
egisse, qui hominem de Ecclesia eiecit, & Satanæ tradidit. Sed in illũ sine dubio culpa refertur,
qui pro actibus suis meruit ut non ei esset in Ecclesia locus, sed Satanæ consortio meretur ad-
iungi. Ita ergo & Ioseph, cùm nihil Hebrææ libertatis, nihil Israeliticæ nobilitatis in Aegyptijs
prouidisset, digna seruitia digno dominatui sociauit. Ego etiã amplius aliquid dico. Inuenies
& in diuinis dispensationibus tale aliquid gestũ, in eo quòd dicit Moyses. Cùm diuideret ex- *Deuter. 32.*
celsus gentes, & distingueret fines gentiũ, secundũ numerũ angelorũ Dei posuit eas, & facta est
pars Domini Iacob, funiculus hæreditatis eius Israel. Vides ergo quoniã pro meritis unicuiq;
genti angelorum statuitur principatus. Pars aũt Domini, gens efficitur Israel. Post hæc sequit.

VENDIDERVNT, inquit, Aegyptij terram suam Pharaoni: obtinuit enim eos fames.] Vitupe- *Genes. 47.*
ratio mihi uidetur & in hoc Aegyptiorum contineri. Non enim facilè de Hebræis scriptũ inue- *De fame.*
nies, quia obtinuit eos fames. Licet enim scriptum sit, quòd inualuit fames super terram, nõ ta-
men scriptũ est, quòd obtinuit fames Iacob, aut filios eius, sicut de Aegyptijs dicitur quòd ob-
tinuit eos fames. Quamuis enim ueniat etiam ad iustos fames, nõ tamen obtinet eos: propter *Psal. 37.*
quod & gloriantẽ in ea: sicut Paulus inuenitur libenter gloriari huiuscemodi passionibus, cùm
dicit: In fame, & siti, & frigore, & nuditate. Quod ergo iustis exercitium uirtutis est, hoc iniustis *2. Corinth. 11.*
pœna peccati est. Denique etiã Abrahæ temporibus scriptum est, quòd facta est fames super ter-
ram. Descendit Abraham in Aegyptum habitare ibi, quoniam inualuerat fames super terram. *Genes. 12.*
Et utiq; si (ut quidam putant) incautè, & imperitè esset sermo scripturæ diuinæ compositus,
potuerat dicere, Quòd descendit Abraham in Aegyptum habitare ibi, quia inualuerat su-
per eum fames. Sed intuere quanta distinctione utatur sermo diuinus, quanta cautela. Cùm
de sanctis refert, famem dicit inualuisse super terram, cùm de iniustis, ipsos fame dicit obten-
tos. Neq; ergo Abraham, neq; Iacob, neq; filios eorum obtinet fames. Sed & si inualescat, super
terram dicitur inualescere. Et temporibus Isaac nihilominus scriptum est, quia facta est fames
super terram, pręter illam famem priorem, quę facta est temporibus Abrahæ. In tantum autem
non potest obtinere fames Isaac, ut dicat ad eum Dominus: Noli descendere in Aegyptum, sed *Genes. 26.*
habita in terra, quamcunq; ostendero tibi, & in ea habita, & ego ero tecum. Secundum hanc
(ut arbitror) obseruantiam longè post ista tempora Propheta dicebat: Iuuenis fui, etenim se- *Psal. 37.*
nui, & non uidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. Et alibi: Non occidet Deus *Prouerb. 10.*
fame animam iusti. Ex quibus omnibus declaratur terrã quidem posse pati famem, & eos qui
terrena sapiunt. Quorum autem iste cibus, ut faciant uoluntatẽ patris, qui in cœlis est, & quo- *De Fame Spi-*
rum animam panis ille alit, qui de cœlo descendit, nunquam possunt famis inedia laborare. *rituali.*
Idcirco ergo obseruanter scriptura diuina non dicit eos fame obtineri, quibus nouit esse scien- *Ioan. 6.*
tiam Dei, & cibum cœlestis præberi sapientiæ. Sed & in tertio Regnorum libro similem de rela-
tione famis inuenies habitam esse cautelam, ubi cùm fames inualuisset super terram, dicẽtem
audis Heliam ad Achab: Viuit Dominus Deus uirtutum, Deus Israel, in cuius conspectu sto, si *3. Reg. 17.*
in his annis ros, uel pluuia fuerit super terram, nisi per sermonem oris mei. Et post hæc manda-
tur à Domino coruis ut pascant Prophetam, & ut aquam bibat de torrente Corath. Et iterum
in Sarepta Sidoniæ mandatur mulieri uiduæ, pascere Prophetam, ut cui non amplius quàm u-
nius diei supererat uictus, largiẽdo ea indeficiens fieret, & multipliciter abundaret exhaustus.
Hydria enim farinæ, & capsaces olei secundum uerbum Domini non deficit pascendo Prophe-
tam. Similia quoq; inuenies etiam in temporibus Helisæi, cùm filius Adadezer rex Syriæ ascẽ- *4. Reg. 6.*
dit aduersum Samariã, & obsedit eam: & facta est, inquit, fames magna in Samaria usquequo
efficeretur caput asini quinquaginta siclis argenteis, & quartarium stercoris columbini quin-
que argenteis. Sed subitò per uerbum Prophetæ fit mira conuersio, dicẽtis: Audi uerbum Do
mini. Hæc dicit Dominus Deus: Sicut hac hora, crastino mensura similaginis siclo uno, & duæ
mensuræ hordei siclo uno in portis Samariæ erunt. Vides ergo ex his omnibus quid colligatẽ.
Quia cùm terram fames obtineat, non solùm nõ obtinet iustos, sed medela potius per eos in-
tentatæ cladi defertur. Cùm ergo uideas huiusmodi obseruantiã in omnibus penè scripturæ
sanctæ locis integrè custodiri, conuerte hæc ad tropicum & allegoricum sensum, quẽ ipsorum
nihilominus Prophetarum sermonibus edocemur. Vnus ex duodecim Prophetis, apertè & e-
uidenter spiritalem dici famem nudo sermone pronunciat dicens: Ecce dies ueniũt, dicit Dñs, *Amos. 8.*

& emittam famem super terram, nõ famem panis, neq; sitim aquæ, sed famem audiendi uerbũ Dñi. Vides quæ sit fames, quę obtinet peccatores? Vides quæ sit fames, quę inualescat super terram? Qui enim de terra sunt, & terrena sapiunt, & non possunt percipere quæ sunt spiritus Dei, famem uerbi Dei patiuntur, legis mandata nõ audiunt, correptiones Prophetarum nesciunt, Apostolicas consolationes ignorant, non sentiunt Euangelij medicinam. Et ideo de his meritò dicitur, quòd inualuit fames super eos. Iustis aũt, & in lege Domini meditantibus die ac nocte, sapientia præparat mensam suam, occidit uictimas suas, miscuit in cratere uinum suum, & summa uoce clamat, non ut omnes ueniant, non ut abundantes, non ut diuites, neq; ut sapiẽtes huius mundi diuertant ad se, sed si qui sunt, inquit, inopes sensu, ueniant ad me, id est, si qui sunt humiles corde, qui à Christo didicerunt mites esse & humiles corde, quod alibi dicitur Spiritu pauperes, sed fide diuites, tales conueniant ad epulas sapientiæ, & dapibus eius refecti depellant famem quæ inualescit super terram. Vide ergo ne & tu fortè inueniaris Aegyptius, & obtineat te fames, ne fortè seculi actibus occupatus, aut auaritiæ uinculis strictus, aut luxuriæ effusione resolutus, alienus efficiaris à sapientiæ cibis, qui semper in Dei Ecclesijs exhibentur. Si enim auertas auditum ab his, quæ uel leguntur in Ecclesia, uel disputantur, sine dubio famẽ uerbi Dei patieris. Si uerò de Abraham stirpe descendas, & nobilitatem Israelitici generis custodias, pascit te semper lex, pascunt Prophetæ, exhibent tibi & Apostoli opulenta conuiuia. In finibus quoq; Abraham, & Isaac, & Iacob, in regno patris recumbere te inuitabunt Euangelia, ut ibi manduces de ligno uitæ, & bibas uinum de uite uera, uinum nouum cum Christo in regno patris eius. Ab his enim cibis non possunt ieiunare, nec famem pati filij sponsi, donec cum ipsis est sponsus. Refertur sanè in consequentibus, quòd terra sacerdotum Aegyptiorum non sit in seruitutẽ redacta Pharaoni, neq; cum cæteris Aegyptijs uendiderint semetipsos, sed quòd extrinsecus acceperint, uel frumenta, uel munera, non à Ioseph, sed ab ipso Pharaone, & propter hoc tanquam familiariores cæteris, non uendiderint terram suam Pharaoni: sed per hoc nequiores esse cæteris ostenduntur, qui pro nimia familiaritate, quæ erat eis cum Pharaone, nihil immutationis recipiunt, sed permanent in mala possessione. & sicut his qui in fide & sanctitate profecerant, dicit Dominus: Iam non dico uos seruos, sed amicos: ita dixit & istis Pharao, tanquã qui ad summũ gradũ nequitiæ & ad sacerdotiũ perditionis ascenderint, iã nõ dico uos seruos, sed amicos. Deniq; uis scire quid intersit inter sacerdotes Dei, & sacerdotes Pharaonis? Pharao terras concedit sacerdotibus suis, Dñs aũt sacerdotibus suis partem nõ cõcedit in terra, sed dicit eis: Ego sum pars uestra. Obseruate ergo q hæc legitis, omnes Domini sacerdotes, & uidete quæ sit differentia sacerdotum, ne fortè qui partem habẽt in terra, & terrenis cultibus ac studijs uacant, nõ tam Domini quàm Pharaonis sacerdotes esse uideantur. Ille est enim qui uult sacerdotes suos habere possessiones terrarum, & exercere agri non animæ culturã, ruri & non legi operã dare. Christus autem Dominus noster sacerdotibus suis quid præcepit, audiamus. Qui nõ abrenunciauerit, inquit, omnibus quæ possidet, nõ potest meus esse discipulus. Contremisco hæc dicens. Meus enim primò omnium, meus inquã ipse accusator existo, meas cõdemnationes loquor. Negat Christus suum esse discipulũ, quẽ uiderit aliquid possidentẽ, & eũ qui nõ renunciat omnibus quæ possidet. Et quid agimus? quomodo hæc aut ipsi legimus, aut populis exponimus, qui nõ solùm nõ abrenunciamus his quæ possidemus: sed & acquirere uolumus ea quæ nunquã habuimus anteq̃ ueniremus ad Christũ? Nunquid nã quia nos redarguit cõscientia, tegere & nõ proferre quæ scripta sunt possumus? Nolo duplicati criminis fieri reus. Cõfiteor hæc palàm, populo audiente, cõfiteor hæc scripta esse, etiã si nondũ implesse me noui. Sed ex hoc saltem cõmoniti festinemus implere, festinemus transire à sacerdotibus Pharaonis, quibus terrena possessio est, ad sacerdotes Domini, quibus in terra pars non est, quibus portio Dominus est. Talis enim erat & ille, qui dicebat: Tanquam egentes, multos aũt locupletantes. Vt nihil habentes, & omnia possidentes. Paulus hic est, qui in talibus gloriatur. Vis audire quid etiam Petrus de seipso pronunciet? Audite eum cum Ioanne pariter profitentem, & dicentem. Aurum & argentum non habeo, sed quod habeo hoc tibi do. In nomine Iesu Christi surge, & ambula. Vides sacerdotum Christi diuitias, uides nihil habentes, quãta & qualia largiuntur. Istas opes largiri non potest terrena possessio. Contulimus sacerdotes sacerdotibus nunc (si uidetur) & populum Aegyptium populo Israelitico conferamus. Dicitur enim in consequentibus, quia post famem & seruitutem populus Aegyptius quintas offerat Pharaoni. Econtrariò uerò Israeliticus populus decimas offert sacerdotibus. Vide & in hoc scripturam diuinam ingẽti ratione subnixam. Vide Aegyptium populum quinario numero tributa pendentẽ. Quinq; enim sensus corporei designantẽ, quibus populus carnalis deseruit. Semper enim Aegyptij uisibilibus rebus & corporalibus obsequuntẽ. At uerò Israeliticus populus honorat decadẽ perfectionis numerũ. Decẽ enim uerba legis accepit, & decalogi uirtute instructus ignota mundo huic sacramenta diuina largitione suscepit. Sed & in nouo testamento similiter

Margin notes: *Fames uerbi Dei.* — *Matth. 5.* — *Tropologia.* — *Matt. 9.* — *Genes. 47.* — *Sacerdotũ priuilegia.* — *Cõparatio sacerdotũ Pharaonis & Christi.* — *Ioan. 15.* — *At nunc occupãt et monachi* — *Numer. 18.* — *Luc. 14.* — *2. Corinth. 6.* — *Actor. 3.* — *Synkrisis Israelitarum & Aegyptiorum.*

militer uenerabilis est decas, sicut & fructus spiritus denis exponitur germinare uirtutibus. Et seruus fidelis de negationis suæ lucris decem minas offert domino, & decem ciuitatum accipit *Matth. 25.* potestatem. Verùm quia unus auctor est omnium, & fons, & initiũ, unus est Christus, idcirco & populus decimas quidē ministris, & sacerdotibus præstat, primogenita uerò offert primogenito omnis creaturæ, & initia initio omnium: de quo scriptum est: Qui est initium, primogenitus omnis creaturæ. *Coloss. 1.* *πρωτοτόκος* Vide ergo ex his omnibus differētiā populi Aegyptiorũ & populi Israel, & differentiam sacerdotũ Pharaonis, & sacerdotum Domini: & discutiēs temetipsum, peruide de quo populo sis, & cuius ordinis sacerdotium teneas. Si adhuc carnalibus sensibus seruis, si adhuc quinario numero uectigal exoluis, & respicis ea quæ uisibilia & temporalia sunt, & non respicis ea quæ inuisibilia & æterna sunt, de Aegyptio te populo esse cognosce. Si uerò decalogum legis, & decadē noui testamenti quam suprà exposuimus, semper ante oculos habes, & de his decimas offers, & primogenita sensus tui in fide immolas primogenito ex mortuis, & initia tua refers ad initiũ omniũ, uerus Israelita es, in quo dolus non est. *Ioan. 1.* Sed & sacerdotes Domini si semetipsos discutiāt, ut terrenis actibus liberi sint & possessione mũdana, uerè possunt dicere ad Dominũ: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te: atꝙ audire ab eo, Quia uos qui *Matth. 19.* secuti estis me, in regeneratiōe omniũ, cùm uenerit filius hominis in regno suo, sedebitis & uos super duodecim thronos, iudicātes duodecim trib. Israel. Post hæc uideamus qd dicit Moyses.

ET habitauit, inquit, Israel in Aegypto, in terra Gessen.] Interpretatur autem Gessen proximitas, uel propinquitas. Per quod ostenditur, quia etiamsi in Aegypto habitet Israel, nō tamē longè est à Deo. sed proximus est ei, & coniunctus, sicut etiam ipse dicit, Quia ego descendam tecum in Aegyptum, & ego ero tecum. Et nos ergo etiam si uidemur in Aegyptum descendisse, etiam si in carne positi agones mundi huius & certamina sustinemus, etiam si inter eos habitamus qui deseruiunt Pharaoni, tamen si prope Deum simus, si in mandatorum eius meditatione uersemur, & præcepta eius ac iudicia perquiramus. (Hoc est enim propè esse Deo, semper quæ Dei sunt cogitare, quæ Dei quærere) & Deus semper erit nobiscum. Per Iesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria, in secula seculorum. Amen.

IN GENESEOS CAP. XLIX. HOMILIA XVII.

De benedictionibus Patriarcharum.

SCIENDVM est primò, quòd in singulis quibusꝙ locis, ubi scriptura de duodecim Patriarchis commemorat, multa sit in ipsa ordinis cōscriptione diuersitas. *De Patriarchàrum duodecim serie, quomodo Moyses agat.* Alius ordo est in ipsa eorum natiuitate conscriptus, alius cùm terram Aegypti unà cũ patre suo Israel & sobole posteritatis referuntur intrare. Alius nũc cùm benedictiones obituri parentis excipiunt, alius cùm egressæ de Aegypto tribus, uel cùm in deserto commorantur aliquid agere, uel terram repromissionis ingressæ in monte Gebal pro benedictionibus & maledictionibus statuuntur. Alius etiam cùm diuisionem terræ hæreditatis sorte suscipiũt. Et in tantum ordo iste uariatur, ut interdum quidam ex ipsis, nec ascripti inueniantur in numero. Quod utiꝙ certum est non absꝙ aliqua ratione uariari, & extare causas probabiles, quibus in alio loco ille, in alio uerò alius præferatur. Sed de his nobis nunc propositum non est, nisi ea tantummodo prout Deus dederit explicare, quæ in benedictionibus quas mortis tempore à patre suscipiunt, continentur. Quæ quidem benedictiones ex eo fortasse solummodo appellari potuerunt, quòd in nouissimis dicitur: Et hæc locutus est eis pater eorum, & benedixit illos, unumquemꝙ secundũ benedictionem suam benedixit illos. Cæterùm in initijs ubi conuocat eos pater, non quasi ad benedictionem conuocat, sed ita scriptum est: Vocauit autem Iacob filios suos & dixit, congregamini, ut annunciem uobis quæ occursura sunt uobis in nouissimis diebus. Quod utiꝙ magis prophetiam significat, per quam quæ eis euentura sunt præsignantur. In ipso autem corpore, & serie uerborum, neꝙ benedictiones tantum, neꝙ futurorũ sola prænunciatio, quantũ mores uel propositum eorum, uel etiam quædam ab eis gesta notabiliter arguuntur. Quæ res *Triplex scripturæ sensus.* nobis tripertitam (ut in alijs fecimus) explanationis materiam subijcit, ita ut benedictiones historiæ locum seruent, prophetia uerò mysticum, atque dogmaticum. Quorum correptio & obiurgatio moralem dirigat stylum.

RVBEN, inquit, primogenitus meus, uirtus mea & initium filiorum meorum, durus in cō- *Ruben.* uersatione, durus & temerarius contumelias irrogasti. Tanquam aqua non feruescas. Ascendisti enim super cubile patris tui. Tu polluisti thorum ubi ascendisti.] Incestus historia neminem latet, quomodo Ruben in concubinam patris ferbuerit flamma libidinis, & paternum *Historia. Genes. 35.* maculauerit thorum. Sed quòd in initijs laudis ei aliquid uidetur ascribere dicens, Tu uirtus mea, idcirco fit, ut grauius notetur in crimine, qui cùm uirtus patris haberetur, & initium filiorum, nescijt seruare reuerentiam patri. Quale est & illud quod dicitur per Prophetam: Ego te plantaui uineam fructiferam totam feracē, quomodo conuersa es in amaritudinē uitis alienæ *Hierem. 2.*

Secundum uerò intelligentiam, uidetur mihi Ruben prioris populi Iudæorum ferre posse personam, qui & primogenitus est, & minũ filiorũ, sicut Propheta dicit: Israel primogenitus meus.
Allegoria. primò namq; illis data sunt eloquia Dei. Quòd autem durus fuerit ille populus & temerarius,
Exod. 4. scripturæ denunciant: dicit enim de eis Propheta: Omne quod loquitur populus hic, durũ est.
Rom. 3. Et iterum alibi de ipsis dicit: Vos semper dura ceruice, & incircumcisi corde. Patri uerò Deo ir-
Actor. 7. rogauit iniurias, cùm conuertit ad eum dorsum, & non faciẽ suam. Thorum autem concubinę polluit quem ascendit, id est legem ueteris testamenti, quam sæpe præuaricando maculauit.
Galat. 4. Quòd aũt in cõcubinæ persona lex ueteris testamenti ponatur, Paulus docuit dicens: Abrahã duos filios habuit, unum de ancilla, & unum de libera. Hęc autem sunt duo testamenta. In quo Agar quæ concubina fuit, in ueteris testamenti ponitur typo. Vna etenim erat perfecta columba genitricis suę, quę uirgo casta regina sponso regi Ecclesia per Euangeliũ iungit̃ Christo. Sed
Tropologia. & moralis nobis in hoc ita tractabit̃ locus. Ruben interpretatus est à maioribus, filius qui ui-
1. Corinth. 15. det̃, hoc est uisibilis & carnalis, ipse credo de quo dicit Apostolus: Primus homo de terra terre-
2. Corinth. 4. nus. Et alibi: Si enim is qui uidetur noster homo corrumpit̃, sed qui intrà est renouatur. Hunc
1. Corinth. 15. eundem qui uidetur, exteriorẽ hominẽ appellans. Et iterum dicit, Quia non primò quòd spiritale est, sed quòd animale est. Primò ergo omnis homo in hoc mundo carnaliter uiuit, & secundum carnẽ mouetur. Et prius est carnalis motus in cõcupiscentia libidinis, qui cùm primæ iuuentutis tẽpus obsederit, durũ & temerariũ simul & lasciuũ iuuenẽ reddit, ascendentẽ etiã super cubile patris, & polluentẽ thorũ paternũ: id est, etiã præcepta & monita naturalis legis, quę in nobis est, & nũc patrius thorus dicit̃, præuaricantẽ. Est enim intra nos lex quædã naturalis quæ arguit unumquẽq; peccantẽ, & malũ ei esse suggerit quod delinquit. Cubile ergo legis huius temerat, ac sedem secreti eius maculat, qui præceps & infrenis fertur ad uitia.

Symeon & Leui. SYMEON & Leui fratres pfecerunt iniquitatẽ uolũtatis suæ. In consiliũ eorũ nõ introeat anima mea, & in cõsilio eorũ nõ innitantur uiscera mea: quoniã in ira sua occiderunt homines, & in cupiditate sua subneruauerunt taurũ. Maledictus furor eorum, quia temerarius est, & ira illorum, quia indurata est. Diuidam illos in Iacob, & dispergã illos in Israel.] Quantũ quidẽ ad
Genes. 23. historiã pertinet, uidetur illud eorũ culpare cõmissum, quod Emor filium Sichem, qui post sororis eorum concubitum familiæ Israel uoluerat sociari, fraude & circumuentione iugularũt, atq; omnes eius populos peremerunt: quãdo & dicebat eis Israel pater eorum, quia odibilem me fecistis in hoc mundo: maledictũ eorum furori temeritatiq; imprecatur, & diuidendos eos per populum Israel protestat̃: utpote ex ipsis Leuitas & Sacerdotes futuros, qui forte terrã propriam non habuerũt. Spiritalis aũt de his explanatio talis mihi quædam posse uidetur aptari, quòd Symeon & Leui, Scribarum & Pharisæorum Iudaici populi possint ferre personam, de
Matth. 26. quibus dictum est: Cõsilium fecerunt Scribæ & Pharisæi, ut Iesum tenerent: de quo cõsilio dicit
Psal. 26. sanctus qui mente Deũ uidebat, In consilium eorum nõ introeat anima mea. Falsis testibus adhibitis condemnabant Iesum. Non, inquit, in cõsilio eorũ innitant̃ uiscera mea. Nõ tibi hoc ui-
Matth. 27. detur dicere, mundus ego sum à sanguine iusti huius, mundus ego sum à sentẽtia quam decernitis aduersus innocentem. QVIA in ira sua, inquit, occiderunt homines, & in cupiditate sua subneruauerunt taurum.] Requiro quos homines occiderunt, cùm certum sit ante passionem Domini neminem credentium esse punitum: nisi fortè quis ipsis ascribat etiam sanguinẽ Pro-
Matth. 23. phetarum: quia ut dicit Dominus, à sanguine Abel iusti usq; ad sanguinem Zachariæ omnis qui effusus est sanguis iustorum ab ipsa generatione requiratur. Sed uideamus ne fortè & il-
Matth. 27. los homines occiderint quos persuaserunt clamare: Sanguis illius super nos & super filios nostros. ET in cupiditate sua subneruauerunt taurum.] Taurum appellari filium Dei legimus
Luce 15. in scripturarum figuris, nimirum in Euangelio ubi scriptum est ex persona filij senioris dicentis ad patrem: Ego semper tecum fui, & mandatum tuum nunquam præteriui, & nũquam dedisti mihi hœdum, ut cum amicis meis epularer. Cùm autem uenit filius tuus hic iunior, qui dilapidauit omnem substantiam suam, occidisti ei uitulum saginatum. Istum ergo taurum siue uitulum consilio suo Scribæ & Pharisæi subneruasse dicuntur: quorum maledictus furor, quia temerarius est, & ira illorũ, quia indurata est. DIVIDAM illos in Iacob, & dispergã eos in Israel.] Videndum est ne fortè diuisio ista quæ hic cõmemoratur, talis sit qualis & illa de qua
Luc. 12. in Euangelio dicitur, Quia cùm uenerit Dominus serui illius, diuidet eum, partemq; illius cũ infidelibus ponet, uel certè, ut audiui quendam ex sanctis Patribus disserentẽ, quia diuisio simul & dispersio nominatur, pro eo quòd nonnulli ex ipsis Domino crediderunt, & alij in infidelitate permãserunt, diuisi dicant̃ hi qui ab eis separantur, & ueniunt ad fidem, & dispersi hi quorũ patria totumq; per orbẽ terræ incredulum dispergitur genus. Videtur & per ipsos tri-
Sanguis. partitus iste motus totius animæ designari. In quibus Ruben seruat primam notam sanguinis
Ira. cum macula effusi. Secundam iræ uel furoris speciem tenet Symeon, qui & ipse ex furoris eius demonstratur opprobrio. Tertiam formã motus irrationabilis tenet Leui, quippe cui etiã legẽ

seruare

seruare permissũ est. Has ergo tres species uidetur mihi omnis propè anima quę in hunc mundum uenit primis motib. culpabiliter agere, usquequo peccatorũ uitijs prægrauata, & malorũ societate fessa, ad locũ possit pœnitentiæ peruenire. Iudas enim post hæc sequitur, qui purgat confessionis peccata, quia Iudas confessio interpretatur lingua Hebræa. Ait ergo.

Iudæ benedictio.

IVDA te collaudent fratres tui, manus tuæ super dorsum inimicorũ tuorum.] Potest hoc uel ad ipsum Iudam, uel ad eos qui ex ipsius uidentur esse progenie referri, qui regnũ gentis illius ministrantes, inimicorũ terga domuerunt. Sed & in Christo cõpetenter accipitur, qui à fratrib. suis, id est ab Apostolis quos ipse fratres in Euangelio nominauit, meritò collaudatur. Inimici uerò eius super quorum dorsa manus eius est, illi intelligũtur quos pater promittit sub pedes se eius positurum, dicens: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis. Sunt ergo inimici donec increduli sunt, & infideles, & ideo cæduntur in tergo: qui posteaquam conuersi fuerint efficiuntur fratres, & collaudant eum qui eos in adoptionem patris uocatos sibi & cohæredes fecit & fratres. Benè autem terga inimicorum cædi dixit à Christo. Omnes enim qui adorabant idola, terga dabant Deo: sicut & per Prophetam Dominus exprobrat dicens: Qui conuerterunt ad me dorsa sua & non faciem. Hæc ergo dorsa cædit, ut conuersi aliquando terga dent idolis, & faciem erigant ad Deum, & faciant hoc quod in consequentibus scriptum est.

Psalm. 110.

ET adorent te filij patris tui.] Tunc enim eum adorant, cùm filij patris fuerint effecti, & spiritum adoptionis acceperint, in quo clament: Abba pater. Nemo enim dicit Dominum Iesum nisi in Spiritu sancto. Iste sermo paulò durius refertur ad Iudam, nisi abusiuè dicamus adoratos esse quasi reges à fratribus suis, id est à cæteris contribulibus filios Iuda.

Rom. 8.

CATVLVS leonis Iuda, de germine eius ascendit: Recubans dormisti sicut leo, & sicut catulus leonis. Quis suscitabit eum?] In his uersiculis nõ iam cõcludimur, sed penè excludimur: nã catulũ leonis si ponamus Iudã dici posse pro uirtute bellãdi, quomodo exponitur quod de germine eius dicitur ascendisse? Germen autẽ hîc in Græco βλάςον dicitur, quod magis uirgultũ, uel ramus rectius interpretatur, qui de radice repullulare, uel de ipso robore arboris solet. Ex quo ergo uirgulto, uel ex quo ramo Iudas ascẽdisse dicitur? uel quomodo recũbẽs dormisse ut leo, & ut catulus leonis, ita ut quæratur quis eũ suscitet? Nisi fortè aliquis uim faciẽs uelit ita asseuerare, ex germine processisse Iudã, id est, ut superius diximus, uel ex uirgulto, uel ex ramo: quod de ipsa patris fortitudine & uirtute significet, qui uirtutis cõfidẽtia recubet, & requiescat ut leo, & ut catulus leonis, nec eũ ausus aliquis sit suscitare, dũ pro magnitudine uiriũ & potẽtia bellatorũ suscitare eũ nullus audeat ad prælia. Sed multò cõueniẽtius aptabitur huic loco mystica expositio, in qua catulus leonis Christus nõ solũ tropicus, uerũetiam physicus designatur: nam Physiologus de catulo leonis hæc scribit, quòd cũ fuerit natus tribus dieb. & tribus noctib. dormiat, tum deinde patris gemitu, uel mugitu tanquã tremefactus cubilis locus, suscitet catulum dormientẽ. Iste catulus ergo ascendit ex germine: ex uirgine enim natus est. Non ex semine, sed ex uirgine absque concubitu uiri, & absque semine naturali nascitur Christus, uelut uirgultum siue ramus. In quo manifestissimè & ueritas carnis assumptæ ex uirgine declaratur. In sacrosancto germine contagio humani & carnalis seminis excusatur. Recumbens dormisti sicut leo & catulus leonis. Manifestissimè recubuisse & dormisse dictum de passione mortis ostẽditur. Sed uideamus quare ut leo, & ut catulus leonis dormit. De catuli quidem somno iam superius dictum est, quod ualde conuenienter aptatur in Christo, qui tribus diebus & tribus noctibus in corde terræ sepultus somnum mortis impleuit. Vt leo autem hoc modo debere intelligi arbitror. Mors Christi oppressio & triumphus dæmonum fuit. Omnem namque prædam quam leo ille contrarius inuaserat prostrato homine & deiecto, hic leo interripuit. Quique rediens ab inferis, & ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem. Hoc ergo modo & somno suo leo fuit uincens omnia, & debellans, & destruxit eum qui habebat mortis imperium, & uelut catulus leonis die tertia suscitatur. Quis suscitabit eũ? Rectè quasi inquirentis prophetæ personam quæ suscitarit Christum sermo significat. Quia Apostolus quidem dicit: Quia Deus suscitauit eum à mortuis, suscitabit & mortalia corpora uestra propter inhabitãtem spiritum eius in uobis. Et iterum Christus dicit in Euangelijs: Soluite templum hoc, & ego in tribus diebus suscitabo illud: hoc autem dicebat de templo corporis sui. Quia ergo ipse se dicit suscitare templũ suum, & Deus illum dicitur suscitasse, rectè propheta stupore tantæ patris & filij unitatis atque indiscretionis attonitus est, Quis suscitabit eum?

Mirũ de leone.

Matth. 12.

Ephes. 4.

Rom. 6.

Ioan. 2.

NON deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femoribus eius usquequo ueniant ea quæ reposita sunt ei, uel (ut in alijs exemplaribus habetur) ueniat is cui repositũ est, & ipse erit expectatio gentium.] Hic locus manifestè refertur ad Iudam, constat enim usque ad natiuitatem Christi non defecisse principes ex genere Iudæ, nec duces de femoribus eius usque ad Herodem regem, qui secundum historiæ fidem quam Iosephus scribit, alienigena fuisse, & per ambitionem

Christus quando exhibitus.

in regnum Iudæorum dicitur irrepsisse. Statim ergo ut hoc factum est, & ut defecit dux de femoribus Iudæ, aduenit ille cui erat regnum repositum. In quo quomodo gentes sperent, Euangelij fides & Ecclesiarum docet propagatio. Reposita autem dicuntur ea quæ opportuno tempore proferenda sunt. Sicut & Christus in finem seculorū aduenisse dicitur, cùm dicit Apostolus: 2. Cor. 6. Ecce nunc tempus acceptabile, scilicet ad salutem Gentibus inferendam. Si uerò quis in omnibus cupiat cursum utriusq; expositionis aptare, potest extorquere fortasis, ut etiam de Christo hæc hoc modo uideantur intelligi: Quia non deficiet princeps ex Iuda, id est, hic qui post resurrectionem eius Ecclesiarū princeps ordinatur. Et dux de femorib. eius, duces quoq; Christianorum de femoribus Christi hoc modo exponet. Membra Christi esse dicit Apostolus fidelium populum, sine dubio intelligendo spiritaliter iudicare eos qui pro firmitate & constantia fortitudinis omne corpus Ecclesię sustentare uidentur & ferre. Vel quia humani seminis indicium solet in femorum appellatione figuraliter dici, apud nos autem qui seminat, uerbum seminat: poterunt ergo qui ministerium uerbi Ecclesiæ exhibent, de Christi femoribus intelligi duces usquequo ueniant quæ reposita sunt. Et uidebitur ita posse intelligi, quòd usq; ad consummationem seculi non deerunt isti duces, donec ueniant ea quæ reposita sunt, quæ præparauit Deus his qui diligunt eum: & ipse erit expectatio Gētium, in die scilicet iudicij, cùm omnes gentes & populi Christum iudicem in pauore cordis, & tremore conscientiæ expectabunt.

Allegoria.

ALLIGANS ad uitem pullum suum, & ad palmitem asinā suam.] Hoc de Christo & propriè & singulariter dicitur: ipse enim alligauit ad uitē pullum suū qui dixit: Ego sum uitis uera. Ad Ioan. 15. hanc uerò uitem pullum suum alligauit, & ad palmitem asinam suam. Pullus est ex gentibus populus, cui unq; nunquā adhuc legis onus fuerat impositum, & super quem nemo nisi ipse Matth. 21. Christus insederat. Pullus uerò asinæ sunt hi qui de priore populo qui nunc in figura asina nominatur, electi sunt ad salutem, de quibus Propheta dicit: Si fuerint filij Israel quasi arena maris, reliquiæ saluæ fient. Esa. 10. E Abiecta ergo asina quæ onus legis in infidelitate portare maluit, pullus ex ipsa natus eligitur, id est nouellus ex uetere per fidem populus asciscitur, ac populo ex gentibus sociatur. Vitis ergo Christus ex ea parte dicitur quæ naturam suscepit humanā, ad quam Deus uerbū suum pullum alligat: id est populum suū coniungit & sociat ei conuersationi quā ipse exegit in carne, ut imitatione ipsius, pullus qui ad ipsam alligatus est, efficiatur cum illo & filius Dei, & cohæres Christi. Palmitem uerò de quo in initijs quid significaret exposuimus, intelligere possumus hoc modo: Fides quæ in Christo est, & præsentis uitæ regulam tenet, & futuræ spei fiduciā præstat. Vitis ergo illud uidetur ostendere, quòd Christi in carne positi gesta in ipso credentes imitantur. Palmes uerò illud intelligitur, quòd palmes arbori cōnectitur & confirmatur à lapsu, quo adminiculo fretus uentos ac turbines contēnit & respuit, futurorū bonorum indicat spem: quia fideles quiq; nō solùm in his quæ gerunt, sed & in his quæ sperāt & credunt, futurā consummationem salutis expectant. In quo quasi ad quandā patientiæ arborem spe iuncti & confirmati, tentationū procellas ac turbines ferunt. Quod de historiali Iuda interpretari nulla mihi ratio uidetur posse permittere, nisi Iudaicis fabulis annuentes putemus ita posse intelligi, pro eo quòd dicunt patientiæ tribus Iudæ quā in terræ hæreditate suscepit, ita refertā esse uineis, ut tanquā nullo alterius generis existēte uirgulto tanta uitis esse copia uideatur, ut ne animal quidem alligādi ad aliud genus arboris detur facultas. Sed hæc, ut diximus, Iudaica magis cōmenta uidebuntur: nobis autē mystica, & plus etiā si sola sit, placet expositio.

LAVABIT in uino stolam suā, & in sanguine uuæ amictum suum.] Videbuntur & hæc quantum ad historicam expositionem agrum fertilem uitæ, ὑπερβολικῶς uini abundantiam significare. Sed nobiliorem sensum mystica producit expositio. Nam stola Christi quæ lauatur in uino, Ephes. 5. meritò eius intelligitur Ecclesia, quam ipse mundauit sibi sanguine suo, non habentem macu-1. Pet. 1. lam aut rugam: non enim (inquit apostolus) argento uel auro redempti estis, sed precioso sanguine unigeniti à Deo. In huius enim sanguinis uino, id est lauacro regenerationis à Christo lauatur Ecclesia. Consepelimur enim per baptismū in mortē, & in sanguine ipsius, id est in morte ipsius baptizamur. Rom. 6. In sanguine autem uuæ quomodo amictū suum lauit uidendū est. Amictus propinquior quædā uel secretior corpori uestis uidetur esse, quàm stola. Hi ergo qui prius per lauacrū loti stola eius fuerant effecti, posteaquā ad sacramentū sanguinis uuæ peruenerint uel interioris mysterij secretiorisq; facti sunt participes, amictus eius esse dicuntur. Lauatur enim & etiā in uuæ sanguine anima, cùm sacramenti huius cœperit capere rationē. Agnita nāq; & intellecta uirtute sanguinis uerbi Dei, quanto capacior effecta fuerit anima, tanto purior fit, & lauatur quotidie ad scientiæ profectum, & iungens se Deo non solùm amictus eius, uerumetiam unus iam cū ipso spiritus fiet. Huic cōtrarius erat amictus ille populi Israel, in quo ut genis impudicitiam designaret, non tam amictū, quàm præcinctorium nominauit. Quod Hieremias circumdare lumbis suis, & auferre rursus, atq; in Euphraten iubetur abscondere. Hierem. 13

GRATIFICI oculi eius à uino, & dentes eius lacte candidiores.] Vides quomodo historialem intellectum

intellectum erga finem præcipuè amputat, & abscindit. Si enim adhuc contentiosius agentes *Recedit à litera.*
dicere uelimus quia gratifici sunt oculi Iudæ ex uino, pro abundantia (ut suprà diximus) uini
& abundantia poculorum: quid de candidis dentibus respondebimus, & qualitati lactis prælatis? In quo aduersum ueritatem impudenter non est agendum, sed interruptione intelligentiæ historialis exclusi, ad spiritalis expositionis ordinem redeamus: Gratifici, inquit, oculi eius
à uino. Superius ostendimus apostolica autoritate membra Christi dici dignos quosque fide- *Membra corporis Christi mystici.*
lium, & diuersa singulariter membra nominari, pro eo quod unusquisque omni Ecclesiæ corpori dependit officium. Erunt enim pedes Christi qui currunt ad faciendam pacem, qui pergunt
ad subueniendum his qui in necessitate sunt positi. Erunt manus Christi, quæ ad misericordiam extenduntur, quæ auxilium indigentibus ferunt, quæ inualidis ad adminiculum porriguntur. Sic erunt & oculi Christi, qui scientiæ lumen uniuerso corpori præstant. Sicut in Euan- *Matth. 6.*
gelio scriptum est: Lucerna corporis tui est oculus tuus. Gratifici ergo sunt oculi isti: sermo e- *Coloss. 4.*
nim scientiæ sale conditus est, ut det gratiam audientibus. Non ergo per hoc solum gratificus
dicitur, quia scientiæ sermonem ministrat: sed quòd habet in se gratiam, facit. His enim (inquit *Prouerb. 1.*
sapiens) auditis, sapiens sapientior erit. Gratifici ergo sunt oculi eius à uino, quia nihil est aquatum in uerbo scientiæ, nihil fluidum, nihil frigidum: sed uinum quod lætificat cor hominis, & *Psal. 103.*
quod infunditur uulneribus illius qui incidit in latrones, quo scilicet audientium uulnera pec- *Luc. 10.*
catorum non solùm olei lenitate mitigentur, uerùm etiam uini austeritate purgentur. Et quis
est, inquit Apostolus, qui me lætificat, nisi qui contristatur ex me? Candidi dentes eius super *2. Cor. 2.*
lac. Sæpius de membrorum Christi ordine & ratione iam diximus, & eadem frequentius in eis
locis repetere absurdum uidetur. Dentes ergo eius super lac candidi erunt hi, qui fortem & solidum cibum uerbi Dei mandere & comminuere ad summam subtilitatem dentibus possunt:
de quibus dicit Apostolus in epistola ad Hebræos: Perfectorum autem est cibus solidus, qui *Hebr. 5.*
pro possibilitate sumendi exercitatos habent sensus ad discretionē boni & mali. Semiperfectis
autem Corinthijs dicit: Lac uobis potum dedi, non escam, nondum enim poteratis. Super eos *1. Cor. 3.*
qui lacte aluntur, dentes eius sunt candidi, id est hi qui perfectum cibum capere possunt & comedere, super illos sunt qui tanquam paruuli adhuc lacte indigent. Denique & in lege, ea animā- *Leuit. 11.*
tia quæ ruminant, & sumptum cibum ad dentes denuo reuocant, quem subtiliter minutatum
sustentationi corporis tradunt, munda esse animalia designantur. Aptissimè sanè etiam candidos dentes eius dicit. Omnes enim qui perfecti sunt, & qui scripturarum cibos dignis & competentibus interpretationibus explanantes subtilem & minutum intellectum (qui spiritalis dicitur) Ecclesiæ corpori subministrant, cādidi debent esse & puri, atque omni malo liberi, ne fortè
dicatur eis, Qui alios doces, teipsum non doces. Verùm quoniam diuina scriptura non solùm *Rom. 2.*
sacramentorum debet scientiam continere, uerùm etiam mores gestaque informare discentium:
sic enim & sapientia per Salomonē dicit: Describe hæc tibi dupliciter & tripliciter in corde tuo. *Prouerb. 22.*
& arca quæ construebatur à Noe, bicamerata & tricamerata fieri iubetur. Conemur & nos po- *ἀνάγνωσις.*
steaquam dupliciter ista prout potuimus sentire descripsimus, id est secundum historiam & secundum mysticum intellectum, nunc in quantum recipere locus potest, etiam moralem in eo
discutere sermonem: ut scripturarum studiosi, non solùm quid in alijs, uel ab alijs gestum sit,
sed etiam ipsi intra se quid gerere debeant doceantur. Iudas confessio interpretatur. Qui ergo uel peccata sua confessus pœnitentiam gerit, uel Christum in persecutione coram hominib.
confitetur, collaudatur à fratribus suis. Lætitia enim & gaudiū est angelis in cœlo super unum *Luc. 15.*
peccatorem pœnitentiam agentem. Ab ipsis ergo tanquam à fratribus (unius etenim & creatoris & patris filij sunt & homines & angeli) collaudantur. Verū is qui confitetur Dominū Iesum,
quia in Spiritu sancto confitetur, manus eius super dorsum inimicorum efficiuntur. Qui enim *1. Ioan. 4.*
antè exhibuerat mēbra sua seruire iniquitati ad iniquitatē, nunc ea exhibens seruire iustitiæ in
sanctificationem, iam fugientium se inimicorum suorum, id est dæmonum, terga uexat & cædit. Sic enim pugnat nō quasi aerem cædens, sed dæmones fugans: quique ob nimios profectus
uelut Dei iam in se participium habens, etiam adorari dicitur à filijs patris sui. Filios patris sui *1. Cor. 9.*
quasi in morali loco possumus intelligere minoris meriti fideles, qui in eo maiores quosque &
perfectiores adorant, quòd eorum opera humiles ac subiecti uenerātur & laudant:
unde ad Ecclesiam dicitur: Adorabunt uestigia pedum tuorum.

ἀτελόντι τὸ πραγματεία

HOMILIARVM IN GENESIN FINIS.

ORIGENIS ADAMANTII IN EXODVM HOMILIAE.

PERIOCHE IN HOMILIAS ORIGENIS in Exodum.

Elenchum locorum communium, quos XIII. Homilijs in Exodum Origenes noster complexus est, ὡς ἐν τύπῳ spectandum proponere usum est, ut Lectores Philotheologi uideant de quibus rebus disseruerit Origenes, & quid ipsis sit obseruandum & diudicandum. Loci communes hi sunt:

In prima Homilia 1. *De semine uerbi Dei, & de Paternitate in cælis.*

2. *De lapsu in peius, egregia allegoria.*

3. *De Satanæ odio erga nos, insidijs & operibus, per Christum destructis.*

Homil. 2. 4. *De uirtutibus, uitijs & uoluptatibus, ac borum odio uel amore.*

5. *De Ecclesia ex Gentibus collecta & Moysen suscipiente.*

Homil. 3. 6. *De Auribus, oculis & linguis, quæ uel Deus aperit, uel diabolus soluit.*

7. *Quis & ubi locorum Deo seruire possit. De Mundo, non loco, sed animo relinquendo.*

8. *De itinere tridui dissertatio Allegorica & Ethica.*

Homil. 4. 9. *De Deo & homine corda indurantibus.*

10. *De plagarum Ægyptiacarum numero, ministris & circumstantijs.*

11. *Allegoria de decem plagis & Decalogo, admodum Origenica.*

Homil. 5. 12. *De transitu Maris rubri & Manhu, Baptismum & Cœnam Domini præfigurantibus.*

13. *De uia angusta uirtutis, per quam itur ad uitam.*

Homil. 6. 14. *Quid intersit inter glorificari & gloriosè glorificari. Et de primo & secundo aduentu Christi.*

15. *De triplici peccandi ratione, facto, dicto, & cogitatione.*

16. *Homines quidam cur Dij dicti, & quòd per gratiam, Deo similes sint, non autem τῇ φύσει.*

17. *Deus, quomodo acquirere & redimere populum, dicatur. Satan quomodo in seruitutem redigat peccantes ad mortem.*

18. *Deus, quomodo in monte eos plantet ὧν τὸ πολίτευμα in cælis est.*

Homil. 7. 19. *Allegoria de Christo amaram legis literæ aquam dulcem faciente & legem interpretante.*

20. *Lex eo consilio lata ut tentaret Deus Israelem.*

21. *Allegoria de Lege & Euangelio, & progressibus fidelium in cognitione doctrinæ salutis.*

22. *De Paschate primo & secundo, & de Manna eiusque typo.*

23. *Christus quomodo agnitus in uespera, & manè in quo eius gloria uisa est.*

24. *De esu Mannæ & usu uerbi diuini.*

Homil. 8. 25. *Iehouah quorum Deus sit.*

26. *De Domibus mysticæ uel seruitutis uel libertatis.*

27. *De Decalogi præceptorum distributione.*

28. *De uno fidelium Deo, & multis commentitijs Dijs Gentium.*

29. *Primi & secundi Præcepti expositio, in qua discrimen inter Deos, Idola & Similitudines, admodum Origenicè traditur.*

30. *De discrimine quod est inter cultum & adorationem.*

31. *De ijs qui sunt duplici corde & claudicant in utrunque latus, & de Adulterio spirituali.*

32. *Deus Zelotes quare dicatur, pulchrè exponit Origenes.*

33. *Quomodo Deus uisitet peccata Patrum in filios. Hic locus opus habet ἀνάλυσιν, ex doctrina de discrimimine quod est inter Electos & Reprobos, & inter peccata quæ sunt ad mortem, & quæ uenialia sunt, Verùm de his iudicabunt Theologi.*

Homil. 9. 34. *Allegoria de Tabernaculo fœderis, quod præfigurabat Ecclesiam eiusque membra & ornamenta.*

35. *De homine interiore, qui Dei Templum & Pontifex est, eiusque ornatu.*

Homil. 10. 36. *Allegoria de Logomachijs & animarum periculo quod ex illis proficiscitur.*

Homil. 11. 37. *De Persecutionibus, quas ij sustinent qui piè in Christo uiuere uolunt.*

38. *De siti multiplici, uidelicet iustitiæ, uerbi diuini, Domini, aquæ.*

39. *De Prælio inter Israelitas & Amalecitas, & de precibus Moysi, allegoria.*

40. *Qui in Ægyptum descendant, & inde cum uel sine fructu reuertantur.*

41. *Pane in conspectu Dei uesci, quibus datum sit.*

42. *De Iudicum officio, locus præclarus & utilis.*

43. *Consilium humilis non despiciendum, & non quis dicat, sed quid dicatur spectandum. Itaque si quæ præclarè uerèque à Philosophis dicta sunt, ea homini Christiano nequaquam aspernanda erunt.*

44. *Dei uerba nemo nisi sanctificatum audire debet.*

Homil. 12. 45. *Quis dicatur conuersus ad Dominum, uel ab eodem auersus, ex studio uerbi Dei colligi potest.*

46. *Præclara allegoria de Vultu & Manibus Moysi, in qua operibus (quæ per leprosam manum designantur) iustificatio derogatur, ex sententia Pauli. Rom. 3. Gal. 2.*

47. *De Moyse qui Christo cessit, & utriusque gloria.*

48. *Enarratio uerborum Pauli: Dominus autem Spiritus est. 2. Cor. 3.*

49. *De pia uerbi diuini usura, in exordio Homiliæ ultimæ.*

50. *De oblationibus spiritualibus, auro fidei, argento confessionis, ære linguarum, multisq; alijs quæ ad fabricam spiritualis Tabernaculi (in quo Deus habitat) requiruntur.* Homil. 13.

Hæc in Enarratione Exodi ita tractauit Origenes, ut cùm multa solidè uereq; explicuerit, multa attigerit obiter, sic tamen ut luculentam cogitandi materiam Lectori exhiberet, magnam illi gratiam debeamus, & fructũ non vulgarem ex eius monumentorum lectione percipere possimus. Vale Lector &c.

IN EXODI CAP. I. HOMILIA I.



VIDETVR mihi vnusquisq; sermo scripturæ diuinæ similis esse alicui seminũ, cuius natura hæc est, ut cùm iactũ fuerit in terram, regeneratũ in spicã, uel in quancunq; aliam sui generis speciem multipliciter diffundatur, & tantò cumulatius, quantò uel peritus agricola plus seminib. laboris impenderit, uel beneficium terræ fœcundioris indulserit. Sic ergo efficitur, ut culturæ diligentia exiguũ semen (uerbi causa) sinapis, quod est minimũ omnium, efficiatur maius omnib. oleribus, & fiat arbor: ita ut ueniant uolantia cœli, & habitent in ramis eius. Ita & hic sermo qui nunc nobis ex diuinis uoluminibus recitatus est, si peritũ inueniat & diligentẽ colonum, cùm primo attactu uideatur exiguus & breuis, ut cœperit excoli, & spiritaliter retractari, crescit in arborẽ, in ramos & in uirgulta diffunditur: ita ut possint uenire disputatores, & rhetores huius mundi, qui uelut aues cœli leuib. pennis, uerborũ duntaxat pompa, excelsa sectantur & ardua, & rationibus capti uelint habitare in ramis istis, in quibus non loquendi decor est, sed ratio uiuendi. Quid ergo faciemus & nos de his quæ lecta sunt nobis? Si mihi Dominus concedere dignaretur spiritalis agriculturę disciplinam, si peritiã colẽdi ruris donaret, unus sermo ex his quæ recitata sunt in tantum posset longè lateq; diffundi, si tamẽ & auditorum capacitas sineret, ut uix nobis ad explicandum sufficeret dies. Tentabimus tamen pro uiribus nostris aliqua disserere, etiam si neq; nobis uniuersa explicare, neq; uobis cuncta audire possibile est. Quia & hoc ipsum agnoscere, quòd supra uires nostras sit horum scientia, non paruæ arbitror esse peritiæ. Videamus ergo quid statim in initijs Exodi lectio contineat, & qua possumus breuitate quantum ad ædificationem auditorum sufficit, persequamur. Si tamen precib. vestris iuuetis, ut adsit nobis sermo Dei, & ipse dux nostri dignetur esse sermonis.

Exordium à simili de semine uerbi Dei. Facit attentos. Matth. 13.

Alius recitabat, alius interpretabatur.

Noema.

HAEC sunt, inquit, nomina filiorum Israel, qui ingressi sunt in Ægyptum vnà cum Iacob patre suo, vnusquisq; cum uniuersa domo sua intrauerunt, Ruben, Symeon, Leui, Iudas, & cæteri patriarchæ. Ioseph autem, inquit, erat in Aegypto. Erant autem omnes animæ de Iacob septuagintaquinq;.] Simile huic mysterio & illud esse puto, quod per Prophetam dicitur: Si quis aduertere potest: In Aegyptum descendit populus meus, ut habitaret ibi, & in [Assyrios vi abductus] est. Si quis ergo potest inuicẽ sibi ista conferre, & ex his quæ uel à priorib. nostris, uel etiã ab æqualib. sed & à nobis nõnunquã disputata sunt, intelligere poterit quæ Aegyptus in quã populus Dei non tã ad habitandũ, quàm ad incolendũ descendit, qui etiã sint Assyrij, qui eos vim facientes abduxerunt, consequenter aduertet quis sit patriarcharum numerus & ordo, quæue eorum domus & familiæ designentur, quæ unà cũ Iacob patre suo ingressæ dicantur in Aegyptum. Descendit enim Ruben cum tota domo sua, & Leui cum tota domo sua, sed & cæteri omnes. Ioseph autem, inquit, erat in Aegypto, & vxorem de Aegypto accepit, & licet ibi positus, tamen in patriarcharum numero habetur. Si quis ergo potest spiritaliter ista discutere, & Apostoli sensum sequi, quo discernit & segregat Israel, & dicit esse quendam secundum carnem Israel, ut alium sine dubio indicet esse secundum spiritum: sed & si quis sermonem Domini diligentius consideret, quo hoc ipsum designat cùm dicit de quodam: Ecce verus Israelita, in quo dolus non est: & dat intelligi esse aliquos ueros Israelitas, aliquos sine dubio non ueros: poterit fortasse spiritalibus spiritalia cõferens, & nouis uetera ac ueteribus noua componens, mysterium Aegypti & patriarcharum in eam descensionem aduertere. Sed & differentias tribuum comtemplabitur, ut conijciat quid eximium uisum sit in tribu Leui, quòd ex ea sacerdotes Domini eliguntur ac ministri: quid etiam in tribu Iuda pręcipuum Dominus senserit, quòd ex ea Reges assumũtur, & principes: & quod est maius omnium, quòd ex ipsa etiam Dominus & Saluator noster secundum carnem nascitur. Nescio enim si huiusmodi priuilegia ad illorum meritum referenda sint, ex quorum stirpe nomen uel originem ducunt, id est, vel ad ipsum Iudam, uel ad Leui, uel ad unumquenq; eorum, qui tribui nomen dedit. Mouet enim me in hac intentione & illud, quod Ioannes in Apocalypsi de populo hoc qui Christo credidit, scribit. Dicit enim quia ex tribu Ruben duodecim millia: ex tribu Symeon duodecim millia: similiter autem & ex singulis quibusq; tribubus duodena millia, quos simul omnes dicit esse centũ quadraginta quatuor millia, qui se cum mulierib. non coinquinauerint, sed virgines permãserint.

Anacephalæosis superioris historiæ de Iacobi profectione in Aegyptũ.

De Aegypto in quam populus Dei descendit.

Israelitæ iuxta carnem & spiritum.

Ioan. 1.

Ex Leui sacerdotes, ex Iuda Reges.

Matth. 1.

Luc. 3.

Apoc. 7.

Virgines.

Quod utiq; cùm dicitur, nec qualiscunq; vel inepta potest esse suspicio, quin ad istas tribus Iudæorum Symeon & Leui, & cæteras quæ de Iacob genus ducunt, possint reuocari. Ad quos igitur patres iste numerus virginũ referendus sit, tam æqualis, tam integer, tamq; compositus, ita ut nullus altero superior aut inferior numeretur? Ego quidẽ progredi ultrà requirendo nõ audeo, sed & hactenus penè cũ aliquo discrimine incedo. Apostolus tamen quasdã suspiciones his qui altius intueri possunt, subiecit cùm dicit: Propter quod flecto genua mea ad patrẽ Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur. Et quidem de terrenis paternitatib. intellectus non uidetur esse difficilis. Patres etenim tribuũ vel domorum sunt, ad quos successio posteritatis refertur, simul omnis paternitas appellatur. In cœlo verò quod dicit, quomodo aut qualiter sint patres, aut pro quib. posteritatibus cœlestis paternitas nominetur, ipsius est nosse solius, cuius cœlum cœli est, terram autem dedit filijs hominum.

Paternitas. Nectit nodum nec soluit. *Ephes. 3.* *Psal. 113.*

DESCENDERVNT ergo in Aegyptum patres, Ruben, Symeon, Leui, vnusquisq; cum omni domo sua.] Quomodo quis & hoc differat, quòd cũ omni domo sua introierunt in Aegyptũ? Quibus additur. Et omnes, inquit, animæ quæ introierunt cũ Iacob LXXV. Hic iam nominando animas penè nudauerat mysterium sermo propheticus quod ubiq; contexerat, ut proderet quod non de corporibus, sed de animabus hæc dicit. Verumtamen habet adhuc uelamen suum. In usu namq; esse creditur, animas pro hominibus appellari. Interim LXXV. animæ descenderunt cũ Iacob in Aegyptũ. Istæ sunt animæ, quas genuit Iacob. Ego nõ puto quòd quilibet hominum possit animam gignere, nisi si quis fortè talis sit, qualis ille qui dicebat: Nam etsi multa millia pædagogorũ habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Iesu per Euangeliũ ego vos genui. Isti tales sunt, qui generant animas, & parturiunt eas, sicut & alibi dicit: Filioli mei quos iterũ parturio donec formetur Christus in vobis. Alij enim huiusmodi generationis curam, aut nolunt habere aut nequeunt. Deniq; statim in initijs ipse Adam qui dicit: Hoc nũc os de ossibus meis, & caro de carne mea: nec tamen addidit, Et anima de anima mea. Sed uelim mihi diceres ô Adam, si os de ossibus tuis agnouisti, & carnem de tua carne sensisti, cur non intellexisti etiam animam de tua anima processisse? Si enim omnia quæ in te erant tradidisti, cur non etiam animæ facis cum cæteris mentionem, quæ melior totius hominis pars est? Sed videtur per hæc intelligentibus indicium dare, quòd cùm dicit: Os de ossibus meis, & caro de carne mea, quæ de terra sunt sua profiteri, non audere uerò sua dicere quæ scit non esse de terra. Sed & Laban similiter cùm dicit ad Iacob, Quoniam os meum & caro mea es tu, nec ipse amplius aliquid videtur audere suum dicere, nisi quod terrenæ consanguinitatis agnoscit. Alia quippe est animarum cognatio, quæ uel Iacob descendenti in Aegyptum sociatur, uel cæteris patriarchis, & sanctis sub enumeratione mysticæ posteritatis ascribitur. Sed qui uicinum terræ nauigantes seruare disposuimus cursum, & ipsam quodammodo oram littoris stringere, in altum nescio quomodo undarum nos uiolentior æstus adducit. Redeamus igitur ad ea quæ consequenter adduntur.

Animæ pro hominibus. *1. Cor. 4.* *Gal. 4.* *Gen. 2.* *Erotems.* *Responsio.* *Gen. 29.* *εἰς καλῶς*

MORTVVS EST, inquit, Ioseph & omnes fratres eius, & omnis generatio illa. Filij autẽ Israel creuerunt & multiplicati sunt, & in multitudine magna diffusi sunt, & inualuerunt multũ valde: multiplicauit enim illos terra.] Donec viueret Ioseph, non refertur quòd multiplicati fuerint filij Israel, nec aliquid omnino in his de augmẽtis & numerositate memoratur. Ego credẽs verbis Domini mei Iesu Christi, in Lege & Prophetis iota quidẽ unum aut unũ apicem non puto esse mysterijs uacuũ, nec puto aliquid horũ transire posse, donec omnia fiãt. Verũ quoniam exiguæ capacitatis sumus, ea nunc tantũ pulsemus, quibus tutius incedamus. Antequam moreretur noster Ioseph, ille qui distractus est triginta argenteis ab uno ex fratrib. suis Iuda, ualde pauci erãt filij Israel. Cùm uerò pro omnib. gustauit mortẽ, per quam destruxit eũ qui habebat mortis imperium, id est diabolũ, multiplicatus est fideliũ populus, & diffusi sunt filij Israel, & multiplicauit eos terra, & creuerunt nimis ualde. Nisi enim (sicut ipse dixit) cecidisset granum frumenti in terrã, & mortuũ fuisset, non unq; fructum hunc plurimũ totius orbis terræ Ecclesia attulisset. Igitur posteaquã cecidit granum in terrã, & mortuum est, omnis hæc ex ipso surrexit fidelium seges, & multiplicati sunt filij Israel, & inualuerunt nimis ualde. In omnem terram exiuit sonus Apostolorum, & in fines orbis terræ verba eorum, & per ipsos, sicut scriptum est, verbum Domini crescebat, & multiplicabatur. Hæc quantum ad mysticũ pertinet intellectum. Sed & moralem in his non omittamus locum. Aedificat enim animas auditorum. Igitur in te si moriatur Ioseph, id est si mortificationẽ Christi in corpore tuo suscipias, & mortifices membra tua peccato, tunc in te multiplicabuntur filij Israel. Filij Israel sensus boni & spiritales accipiuntur. Si ergo sensus carnis mortificentur, sensus spiritus crescunt, & quotidie emorientibus in te uitijs, virtutum numerus augetur. Sed & terra te multiplicat in operibus bonis, quæ per officium corporis ministrantur. Verùm si uis ut ostendam tibi de scripturis, quis est quem terra multiplicauerit, intuere Apostolum Paulum quomodo dicit: Si autem viuerem in carne,

Nodum in scyrpo. *Matth. 5.* *Allegoria de Ecclesiæ propagatione post Christi mortẽ & resurrectionem.* *Hebr. 2.* *Rom. 10.* *Moralis sensus.* *Phi. 1.*

in carne, hic mihi fructus operis est, & quid eligã ignoro. Coarctor enim ex duob. desideriũ ha-
bens dissolui & esse cũ Christo, multò enim melius, permanere in carne magis necessariũ, pro-
pter uos. Vides quomodo hæc terra multiplicat? Dũ eñi manet in terra, id est in carne sua, mul-
tiplicatur cõdendo Ecclesias, multiplicatur acquirẽdo populũ Deo, & ab Hierusalem in circui-
tu usq; ad Illyricũ Dei Euangeliũ prædicando. Sed uideamus quid additur in consequentib. Rom. 15.
SVRREXIT autem, inquit, rex alius in Aegypto, qui nesciebat Ioseph, & dixit genti suæ: Ecce
gens filiorum Israel grandis multitudo est, & ualet super nos.] Primò omnium requirere uolo Rex Aegy-
quis est rex in Aegypto qui scit Ioseph, & quis est rex qui nescit Ioseph. Dum enim ille regnaret, ptius qui non
qui sciebat Ioseph, non referuntur afflicti esse filij Israel, neq; in luto & latere consumpti, neque nouit Ioseph.
masculi eorũ necati, & fœminæ uiuificatæ. Sed cùm surrexit iste qui non nouerat Ioseph, & cœ-
pit ipse regnare, tunc hęc omnia gesta referuntur. Quis ergo est iste rex, uideamus. Si Dominus
regit nos, & sensus mentis nostræ illuminatur à Domino, si Christi semper memoriam tenet, fa-
ciens illud quod Paulus ad Timotheum scribit: Memor esto Christũ Iesum resurrexisse à mor- 2. Tim. 2.
tuis: dum hic uiuit in Aegypto, id est in carne nostra, spiritus noster regnum cum iustitia tenet;
& filios Israel, quos supra diximus rationabiles sensus uel animæ uirtutes, in luto & latere con-
sumit: nec curis eos terrenis & solicitudinib. atterit. Si uerò perdiderit horum memoriã sensus
noster, declinauerit à Deo, nescierit Christum, tunc sapientia carnis, quæ inimica est Deo, succe-
dit in regnum, & alloquitur ad gentem suam, corporeas scilicet uoluptates & uitiorũ ducib. ad Rom. 7.
concilium uocatis initur deliberatio aduersus filios Israel quomodo circũueniantur, quomo-
do opprimantur, ut luto & laterib. affligantur, ut mares exponant, fœminas alant, ut ædificent
ciuitates Aegypti, & ciuitates munitas. Non nobis hæc ad historiã scripta sunt, neq; putandum Historiam de-
est libros diuinos Aegyptiorũ gesta narrare: sed quæ scripta sunt, ad nostrã doctrinam scripta struit.
sunt & cõmonitionem: ut tu qui hæc audis, si fortè iam gratiã baptismi consecutus es, & adnu Rom. 15.
meratus es inter filios Israel, ac suscepisti in te Deum regem, & post hæc declinare uolueris ad
opera seculi, agere actus terræ, & lutea explere ministeria, scias & agnoscas quia surrexit in te
rex alius, qui nescit Ioseph, rex Aegypti, & ipse te cogit ad opera sua, & ipse te facit laterem sibi
operari & lutum. Ipse est qui te superpositis magistris & compulsoribus ad opera terrena fla-
gris ac uerberibus agit, ut ædifices illi ciuitates. Ipse est qui te facit discurrere per seculum ma-
ris ac terræ, elementa pro cupiditate turbare. Ipse est hic Aegypti rex, qui te forum pulsare li-
tibus facit, & pro exiguo terræ cespite, propinquos iurgijs fatigare, & ut ita dicam, castitati insi-
diari, decipere innocentiam, domi fœda, foris crudelia, intra cõscientiam flagitiosa committe-
re. Cùm ergo tales uideris actus tuos, scito te regi Aegyptio militare, quod est immũdi spiritus
imperio agi. Si uerò & aliquid de hoc etiam altius sentiendum est, potest uideri rex iste qui ne-
scit Ioseph, diabolus, insipiens ille, qui dixit in corde suo Non est Deus, genti suæ, hoc est apo- Anagoge de
staticis angelis, colloqui & dicere: Ecce genus filiorum Israel magna multitudo est, de his scili- diabolo & e-
cet qui possunt mente Deum uidere, & potentior est nobis. Venite itaq; circumscribamus illos ius ...
ne fortè increscant, & cùm acciderit nobis bellum, consentiant & hi cum aduersarijs, & expu- Psal. 13.
gnantes nos exibũt de terra nostra. Sed unde hoc sentit diabolus? unde intelligit quia magna
gens sit Israel, & ipso fortior, nisi quia sæpe congressus est, sæpe habuit luctamen, & sæpe supe-
ratus est? Scit enim & ipsum Iacob luctatum esse, & adiutorio angeli obtinuisse aduersarium,
& inualuisse cum Deo. Non dubito quin & aliorum sanctorum senserit luctamen, & spiritalia Gen. 32.
pertulerit sæpe certamina: & inde dicit, Quia gens filiorum Israel magna est ualde, & ualet su-
per nos. Sed & illud quod timent, ne quando eueniat eis bellum, & consentiant aduersarijs e-
ius, & deuictis eis discedant de terra sua, uidetur mihi ex his quæ sanctis patriarchis uel pro-
phetis de aduentu Christi nonnunquàm indicata fuerant præsensisse, & inde scire quòd sibi Ephes. 4.
immineat bellum. Sentit uenturũ qui exuat principatus eius & potestates, & cum fiducia triũ-
phet eos, & affigat in ligno crucis suæ. Igitur conuocata omni gente sua circumuenire, & cir-
cumscribere cupit in hominibus rationabilem sensum, qui nunc figuraliter dicitur Israel: & i-
deo præfecit eis magistros operum, qui eos cogãt discere opera carnis, sicut & in Psalmis dicit: Psalm. 106.
Et admixti sunt gentibus, & didicerunt opera eorum. Docet eos & ciuitates ædificare Pharao-
ni. Pithon, quæ in nostra lingua significat os defectionis, uel os abyssi, & Ramesses, quæ inter-
pretatur commotio tineæ, Ethon, id est Heliopolis, quæ dicitur ciuitas solis. Vides quales sibi
ciuitates ædificari præcipit Pharao? Os, inquit, deficiens deficit. Namq; os cum mendacium
loquitur, à ueritate & probationibus deficit. Ille enim ab initio mendax fuit, & ideo tales sibi
ciuitates ædificari uult, uel etiam os abyssi, quia abyssus perditionis, & interitus est locus. Et Ioan. 8.
alia eius ciuitas commotio tineæ est. Omnes enim qui eum sequuntur, ibi congregant thesau-
ros suos, ubi tinea exterminat, & ubi fures effodiunt & furantur. Sed & ciuitatem solis ædifi- Matth. 7.
cant falso nomine, pro eo quòd conuertit se sicut angelus lucis. In his ergo præuenit, in his oc- 2. Corint. 11.
cupat mentes, quæ ad hoc factæ sunt, ut uideant Deum. Prospicit tamen imminere sibi bellum,

& maturum gentis suæ affuturum sentit exitium. Ideo dicit, quia gens Israel ualet super nos. V-
Ephes. 6. tinam & de nobis hoc dicat, sentiat nos ualere super se. Quomodo sentire hoc poterit? Si cùm
mihi cogitationes inijcit malas, & concupiscentias pessimas, ego non suscipiam, sed iacula eius
ignita scuto fidei repellam, si in omnibus quæcunque suggerit menti meæ, ego memor Christi
Matth. 4. mei Domini, dicam: Vade retrò Satana. Scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis,
Deut. 6. & ipsi soli seruies. Si ergo hæc omni fide, omni constantia agamus, dicit & de nobis, quia gens
Israel magna est, & ualet super nos. Sed & hoc quod dicit: Ne fortè accidat nobis bellum, & con
sentiant & hi cum aduersarijs nostris, ex propheticis uocibus præuidit uenturum sibi bellum,
& derelinquendum se à filijs Israel, & quia consentient aduersario eius, & adijcientur ad Do-
Hier. 17. minum. Hoc est enim quod de eo Hieremias propheta prædixerat. Clamauit perdix, congre-
gauit quæ non peperit, fecit diuitias suas non cum iudicio, in dimidio dierũ eius derelinquent
eum, & in nouissimis suis erit stultus. Intelligit ergo perdicem se dictum, quæ non peperit con
gregasse, & quòd hi quos non cum iudicio congregauit, in dimidio dierum suorum derelin-
quent eum, & sequentur Dominum & creatorem suum Christum Iesum, qui nos genuit. Ille au
Rom. 8. tem congregauit, quos non genuit. Et ideo remanebit stultus in nouissimis suis, cùm ad
factorem & ad parentem suum uniuersa, quæ nunc pro huius tyrannide congemiscit, creatura
1. Cor. 15. confugerit. Et hoc indignatur, & dicit: Ne expugnantes, inquit, nos, exeant de terra nostra. Nõ
uult nos exire de terra sua, sed uult ut semper portemus imaginem terreni. Si enim ad aduersa-
rium eius cõfugerimus, eum qui nobis præparauit regna cœlorum, necesse est ut relinquamus
imaginem terreni, & suscipiamus imaginem cœlestis. Propterea ergo Pharao statuit magistros
operum, qui nos suas artes doceant, qui nos artifices malitiæ faciant, qui nobis magisteriũ ma
lorum præbeant. Et quia multi sunt isti magistri & doctores malitiæ, quos præfecit Pharao, &
est ingens multitudo huiuscemodi compulsorum, qui omnes exigunt, imperant, & extorquẽt
Ephes. 4. opera terrena: ideo ueniens Dominus Iesus, fecit alios magistros & doctores, qui pugnãtes ad-
uersum illos, & subijcientes omnes eorũ principatus & potestates, & uirtutes, defendant à uio-
lentijs eorum filios Israel, & doceant nos opera Israelitica: & rursum doceant nos mente Deum
Ibidem. uidere, & relinquere opera Pharaonis, exire de terra Aegypti, abijcere Aegyptios & barbaros
mores, deponere totum ueterem hominem cum actibus suis, & induere nouum, qui secũdum
Deum creatus est, renouari semper de die in diem ad imaginem eius qui fecit nos in gloriam &
laudem suam: cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN EXODI CAP. I. SECVNDAM PARTEM HOMIL. II.

De obstetricibus.

MVLTA QVIDEM aduersum gentem Dei molitur rex iste, qui non nouit Ioseph, & artes nocendi nouas semper inquirit. Verùm nunc calliditas eius supereminet modum, cùm obstetricum ministerio sobolem gentis conatur extinguere, quarum arte solet uita seruari. Quid enim dicit?

ET dixit, inquit, rex Aegyptiorũ obstetricib. Hebræorum, quarũ uni nomen erat Sephora, & nomen alterius Phua, & ait: Cùm obstetricabitis Hebræas, & prope partũ erunt, si masculus fuerit, occidite eum, si fœmina, uiuificate.] Sed his adiungitur in consequentibus.

TIMVERVNT autem obstetrices Deum, & non fecerunt sicut præceperat illis rex Aegypti, & uiuificabant masculos.] Si secundum historiæ narrationem suscipiẽda essent quæ scripta sunt uidetur hoc quod dicit scriptura, Quia nõ fecerunt obstetrices secũdũ quod præceperat eis rex Aegypti, stare non posse. Non enim inueniuntur obstetrices nõ uiuificasse fœminas, quas præ-
Cauillatur in historiam. cepit rex Aegypti uiuificari. Sic enim ait, si quidem masculus est, occidite illum: si fœmina, uiuificate. Et si non fecerunt obstetrices sicut præceperat rex Aegypti, debuerant utiq; sicut masculos uiuificabant contra præceptum regis, ita fœminas occidere, ut & hoc esset contra præceptũ regis. Nam fœminas uiuificasse, secundum præceptum est fecisse Pharaonis. Hæc interim propter eos qui amici sunt literæ, & non putant legem spiritalem esse & spiritaliter intelligendam. Sed nos qui omnia quæ scripta sunt, non pro narrationibus antiquitatum, sed pro disciplina & utilitate nostra didicimus scripta, hæc quæ leguntur, etiam nunc fieri non solùm in hoc mundo, qui Aegyptus figuraliter dicitur, sed in unoquoq; nostrûm deprehendimus. Requiramus
Allegoria de diabolo, sensum rationabilem in homine extinguere conante. ergo quomodo rex Aegypti, qui est princeps huius mundi, uiuificari mares nõ uult, fœminas uult. Si meministis, sæpe ostendimus disputantes, quòd in fœminis caro & affectus carnis designatur, uir autem rationabilis sensus, & intellectualis sit spiritus. Sensum autem rationabilem, qui potest cœlestia sapere, qui potest intelligere Deum, & quæ sursum sunt quærere, hunc odit Pharao, rex & princeps Aegypti, hunc necari cupit & interimi. Cupit autem quæcunque carnis sunt uiuere, & quæ ad materiam pertinent corporalem, hæc non solùm uiuere, sed &

augeri

augeri & excoli cupit. Vult enim ut omnes carnalia sapiant, temporalia desiderent, quæ supra terram sunt quærant, nemo eleuet ad cœlum oculos suos, nemo requirat unde huc uenerit, nemo patriam paradisum recordetur. Cùm ergo uideris homines in uoluptatibus & delicijs uitam ducere, luxu fluitare, epulis, uino, conuiuijs, cubilibus & impudicitijs operam dare, in istis scias quòd rex Aegypti masculos necat, & uiuificat fœminas. Si uerò rarum quemque uideas unum ex mille ad Dominum conuerti, oculos sursum erigere, quæ perpetua sunt & æterna quærere, contemplari non ea quæ uidentur, sed quæ non uidentur, odisse delicias, amare continentiam, luxuriam fugere, excolere uirtutes, istum quasi masculum, quasi uirum necari cupit Pharao, persequitur, insectatur, mille aduersus eum machinis pugnat. Odit tales, uiuere eos in Aegypto non sinit. Inde ergo est quòd in hoc mundo serui Dei & omnes qui Deum quærunt, despectui habentur, & contemptui. Inde contumelijs expositi sunt, inde replentur opprobrijs, inde odia in eos & persecutiones agitantur, quia odit eos Pharao, odit huiusmodi mares, qui fœminas amant. Iste etiam obstetrices corrumpere aggreditur, & per ipsas implere quod desiderat, quarum etiam nomina nobis per prouisionem Spiritus sancti, qui hæc scribi uoluit, indicantur. Sephora, inquit, una, quæ interpretatur passer: & Phua, quæ apud nos uel rubens, uel uerecunda dici potest. Per has igitur necari mares, & uiuificari solas fœminas quærit. Sed quid dicit scriptura? Et timebant, inquit, obstetrices Deum, & non fecerunt sicut præcepit eis rex Aegypti. Istas obstetrices dixerunt ante nos quidam, rationabilis eruditionis formam tenere. Obstetrices enim mediæ quædam sunt, & tam masculos nascentes, quàm fœminas fouent. Eruditio ergo ista communis rationabilis scientiæ, ad omnem propemodum peruenit sensum, omnes instruit, omnes souet. Si quis in ea uirilis animi fuerit, & uoluerit cœlestia quærere, & diuina sectari, ueluti medicatus, & solus per huiusmodi eruditiones, ad diuinorum intelligentiam paratior ueniet. Est enim una uelut passer quæ celsiora docet, & rationalibus doctrinæ pennis in altum uolare prouocat animos. Alia quæ rubens est, uel uerecunda, moralis est, mores componit, uerecundiam docet, instituit honestatem. Mihi tamen, quoniam dicit de his scriptura, Quia timebant Deum, & non fecerunt præcepta regis Aegypti, uidentur obstetrices istæ duæ utriusque testamenti figuram seruare: & Sephora quæ passer interpretatur, legi, quæ spiritalis est, posse conferri. Phua uerò quæ rubens, uel uerecunda est, indicare Euangelia, quæ Christi sanguine rubent, & per uniuersum mundum passionis eius rutilant cruore. Ab his ergo animæ quæ nascuntur in Ecclesia, uelut obstetricibus medicantur, quia ex scripturarum lectione cuncta in ea eruditionis medicina confertur. Tentat tamen Pharao per hæc necare Ecclesiæ masculos, cùm studiosis quibusque in scripturis diuinis hæreticos sensus, & peruersa dogmata suggerit. Sed stat immobile fundamentum Dei. Timent enim obstetrices Deum, id est timorem Dei docent, quia initium sapientiæ timor Domini. Sic denique competentius aptari puto & illud quod in posterioribus scriptum est, ubi dicit: Quia timebant obstetrices Deum, fecerunt sibi domos. Quod dictum nullam consequentiam secundum literam habere potest. Quis enim ordo est, ut dicat, Quia timebant obstetrices Deum, fecerunt sibi domos: quasi propterea domus fiat, quia timetur Deus. Hoc si ita accipiatur ut scriptũ est, non solum nihil consequentiæ, sed & inanitatis plurimum habere uidebitur. Sin autem uideas quomodo scripturæ noui ac ueteris testamenti timorem Dei docentes domos Ecclesiæ faciant, ut uniuersum orbem terræ orationum domibus repleant, tunc quod scriptum est, rationabiliter scriptum uidebitur. Sic ergo istæ obstetrices, quia timent Deum, & timorem Dei docent, non faciunt præceptum regis Aegypti, sed uiuificant masculos suos: nec tamen dicitur, Quia paruerint præcepto regis Aegypti, ut uiuificarent fœminas. Ego confidenter audeo dicere secundum scripturæ sensus: obstetrices istæ non uiuificant fœminas. Neque enim uitia docentur in Ecclesijs, aut luxuria prædicatur, aut peccata nutriuntur: hoc enim uult Pharao, cùm uiuificari fœminas iubet, sed sola uirtus excolitur, & ipsa sola nutritur. Verùm hæc ad unumquemque nostrûm referamus. Et tu, si times Deum, non facis præceptum regis Aegypti. Ille enim tibi præcepit, ut in delicijs uiuas, ut diligas præsens seculum, ut præsentia concupiscas. Tu, si Deum times, & exhibes obstetricis officium animæ tuæ, si ei salutem conferre cupis, non facis hæc, sed uiuificas masculum, qui in te est, interiorem tuum hominem medicaris & foues, & ipsi per actus aut intellectus bonos uitam conquiris æternam. Sed post hæc ubi uidit Pharao, quòd per obstetrices non posset necare masculos Israel, præcepit, inquit, omni populo, dicens:

Seruos Dei quomodo tractet princeps huius mundi.

Disciplinæ humanæ conferunt ad intelligentiam scripturarum.

Duæ eiusdem loci allegoriæ.

Euangelium Christi sanguine rubet.

Prouerb. 1.

Literam destruit.

Moralitas.

2. Tim. 4.

OMNE masculum quodcunque natum fuerit Hebræis, in flumen proijcite, & omne fœmininũ uiuificate.] Videte quid princeps huius mundi præcipit suis, ut infantes nostros rapiant, & in flumen proijciant, primæ statim natiuitati nostrorum insidiantes continuò, ut ubera Ecclesiæ prima contigerint, irruant, diripiant, persequantur, undis & fluctibus huius seculi absorbeant. Videte quid audiatis, sapientia Dei per Salomonem dicit: Intelligibiliter intellige quæ apponuntur tibi. Vide statim ut natus, imò ut renatus fueris, quid tibi immineat. Hoc illud est,

Prouerb. 23.

Matth. 4. quod in Euangelio legis, quia Iesus statim ut ascendit de baptismo, ductus est ab spiritu in de-
sertum ut tentaretur à diabolo. Hoc ergo est quod & hoc loco Pharao præcepit populo suo: He-
bræos infantes statim ut nati fuerint inuadant, diripiant, aquis submergant. Hoc fortassis est
Ione 2. quod per Prophetam dicitur: Quia intrauerunt aquæ usque ad animam meam. Defixus sum in
limo profundi, & non est substantia. Sed propterea Christus superauit & uicit, ut tibi uincendi
Matth. 17. iter aperiret. Propterea ieiunans uicit, ut & tu scias huiusmodi genus dæmoniorum ieiunijs &
orationibus superandum. Propterea & oblata sibi omnia regna mundi, & gloriam eorum con-
temnit, ut & tu contemnens gloriam mundi, possis superare tentantem. Aegyptij uerò, quibus
Pharao dedit præcepta, fœminas tantùm uiuificant, oderunt masculos: oderunt namque uirtu-
tes, uitia tantùm, & uoluptates nutriunt. Et nunc igitur insidiantur Aegyptij, si fortè Hebræis
nascatur aliquis masculus, ut statim persequantur & interficiant, nisi caueant, nisi obseruent, &
Moysi natales. occultent germen masculinum. Denique refert scriptura quòd de tribu Leui quædam genuit ma-
sculum, & uidens infantem esse elegantem, occultauit eum mensibus tribus. Vide si non pro-
pterea nobis præcipitur, ne bonos actus in publico geramus, ne iustitiam nostram coram ho-
minibus faciamus, sed ut clauso ostio oremus patrem in occulto, & quod facit dextera nostra,
Matth. 6. nesciat sinistra. Nisi enim in occulto fuerit, diripietur ab Aegyptijs, inuadetur, in flumen iacta-
bitur, undis & fluctibus submergetur. Ergo si facio eleemosynam, quia opus Dei, masculum ge-
nero. Sed si ita faciam, ut hominibus innotescat, & ab hominibus laudem quæram, & non eam
occultauero, rapta est ab Aegyptijs eleemosyna mea, & in flumen demersa est, & tanto labore,
Apostrophe ad auditores. tantoque studio Aegyptijs masculum genui. Propterea ô uos populus Dei qui hæc auditis, noli-
te putare (ut sæpe iam diximus) ueterum uobis fabulas recitari, sed doceri uos per hæc, ut agno-
scatis ordinem uitæ, institutum morum fidei, uirtutisque certamina.

VIDENTES ergo isti de tribu Leui elegantem esse infantem, celauerunt eum mensibus tribus.
Cumque non posset amplius celare eum, sumpsit, inquit, mater eius tibin, & liniuit bitumine, &
iniecit infantem in eam, & posuit in palude secus flumen, & obseruabat soror eius de longè, ut
uideret quid accideret ei. Descendit autē filia Pharaonis, ut lauaretur in flumine, & audiuit plo-
rantem infantem, & misit, inquit, & assumpsit eum, & dixit filia Pharaonis, Quia de infantibus
Hebræorum est hic. Post hæc iam refertur quomodo soror eius dixit, ut matrem pueri uocaret,
Educatio. quæ eum nutriret. Et dixit, inquit, ad illam filia Pharaonis: Custodi mihi hunc infantem, & nu-
tri eum mihi, ego autem dabo tibi mercedem. Cumque nutrisset eum, & fortior factus esset, indu-
Moses. xit illum ad filiam Pharaonis, & factus est ei in filium, & nominauit nomen eius Moysen, di-
cens: Quia de aqua eum assumpsi.] Singula hæc immensis repleta mysterijs, tempus exigunt
grande, & totius diei spatia si in his consumamus, uix fortasse sufficiat. Breuiter tamen aliqua
nobis pro Ecclesiæ ædificatione pulsanda sunt. Puto filiam Pharaonis Ecclesiam quæ congre-
gatur ex gentibus uideri posse, quæ quamuis impium & iniquum habeat patrem, tamen dici-
Psalm. 45. tur ad eam per Prophetam: Audi filia & uide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum
tuum, & domum patris tui; quia concupiuit rex speciem tuam. Hæc ergo est, quæ exijt de do-
mo patris, & uenit ad aquas, ut lauaretur à peccatis quæ contraxerat in domo patris sui. De-
nique statim uiscera misericordiæ suscepit, & miseratur infantem. Hæc ergo Ecclesia ex genti-
bus ueniens, in palude inuenit iacentem Moysen, abiectum à suis & expositum, dat eum nu-
trici, & nutritur apud suos, ibi agit infantiam. Cùm autem fortior factus est, tunc inducitur
ad eam, & adoptatur in filium. Moyses autem, quia lex appellatur, in multis locis iam sæpe
dissertum est. Veniens ergo Ecclesia ad aquas baptismi, suscepit etiam legem, quæ tamen lex
Tibis quid. erat intra tibin conclusa, pice & bitumine oblita. Tibis genus est tegminis, ex uirgis, aut ex
papyro contextum, uel etiam ex arborum cortice formatum, intra quod iniectus infans uide-
batur expositus. Iacebat ergo lex conclusa intra huiusmodi tegmina, & pice ac bitumine obli-
ta, utilibus & terrenis Iudæorum sensibus sordebat obsepta, usquequo Ecclesia ueniret ex genti-
bus & assumeret eam de luteis & palustribus locis, atque intra sapientiæ aulas & regalia tecta
consisceret. Hæc tamen lex infantiam suam apud suos transigit. Apud illos enim qui spirita-
liter eam intelligere nesciunt, paruula est & infans, & lactentium habens cibos. Cùm uerò ad
Ecclesiam uenit, cùm Ecclesiæ ingreditur domum, fortior est & ualidior Moyses. Amoto enim
uelamine literæ, perfectus in lectione eius cibus, & solidus inuenitur. Quid tamen est quòd &
mercedē nutrimentorum à filia percipit Pharaonis, illa apud quam lex & nata est, & nutrita?
Quid est quòd synagoga accipit de Ecclesia? Puto illud intelligi posse, quod idem Moyses scri-
Deut. 32. bit, dicens: Ego in non gentem in æmulationem uos inducam, in gentem insipientem, in i-
ra uos concitabo. Et synagoga ergo de Ecclesia istud mercedis accipit, ut ultrà idola non colat.
Videns enim eos qui ex gentibus sunt, ita ad Deum conuersos esse, ut ultrà idola nesciant,
Deum præter unum neminem uenerentur, ipsa erubescit idola ultrà iam colere. Istud ergo re-
cipit beneficij de Ecclesia synagoga, quòd ei paruulam nutrisse uisa est legem. Sed & nos etiam

si Pha-

si Pharaonem habuimus patrem, etiam si nos in operibus malis genuit princeps huius mundi, cùm uenimus ad aquas, assumamus ad nos legem Dei, nec nobis sordeat literæ eius uile tegumen & obscurum, quæ parua eius sunt & lactentia, concedamus, quæ perfecta & ualida sunt, sumamus, atque hæc intra cordis nostri tecta regalia collocemus. Grandem & ualidum habeamus Moysen, nihil de eo paruum, nihil humile sentiamus: sed magnificum totum, totum egregium, totum elegans. Totum enim magnum est, quicquid spiritale, quicquid sublimis intelligentiæ. Et oremus Dominum Iesum Christum ut ipse nobis reuelet, & ostendat quomodo magnus est Moyses, & quomodo sublimis, ipse enim reuelat, quibus uult, per Spiritum sanctum. Ipsi gloria & imperium in secula seculorum. Amen. *Moyses qualis habendus.*

IN EXODI CAP. IIII. HOMILIA III.

De eo quod scriptum est: Ego autem gracili uoce sum, & tardus lingua.

DONEC esset Moyses in Aegypto, & erudiretur omni sapientia Aegyptiorum, non erat gracili uoce, nec tardus lingua, nec profitetur se esse ineloquentem. Erat enim quantum ad Aegyptios, & sonoræ uocis, & eloquentiæ incomparabilis. Vbi autem cœpit audire uocem Dei, & eloquia diuina suscipere, tunc sensit exilem & gracilem uocem suam, tardamque & impeditam esse suam intelligit linguam: tunc se pronunciat mutum, cùm cœpit agnoscere uerum illud uerbum, quod erat in principio apud Deum. Sed quò facilius quod dicimus possit aduerti, utamur huiusmodi similitudine. Mutus animalibus, quamuis sit imperitus & indoctus, rationalis homo si comparetur, uidebitur eloquens ad comparationem eorum, quæ & rationis & uocis expertia sunt: si uerò eruditis & eloquentibus uiris, atque in omni sapientia probatissimis conferatur, ineloquens & mutus uidebitur. At si ipsum quis contempletur diuinum uerbum, ipsamque diuinam respiciat sapientiam, quamlibet sit eruditionis, & quantæcunque sapientiæ, multò amplius quàm apud nos sunt pecudes, ipse apud Deum mutum se animal profitebitur. Hoc nimirum erat Moyses. Quod & beatus Dauid intuens, & tali ordine semetipsum ad diuinam sapientiam librans, dicebat: Vt iumentum factus sum apud te. Secundum hoc ergo & prophetarum maximus Moyses in præsenti lectione dicit ad eum, quòd gracili uoce sit, & tardus lingua, & quòd nõ sit eloquens. Omnes enim homines ad comparationem uerbi diuini, non solùm ineloquentes, sed & muti putandi sunt. Quia igitur in id intelligentiæ profecit, ut agnosceret semetipsum, in quo est pars maxima sapientiæ, remunerat eum diuina dignatio. Audi quàm opimis magnificisque muneribus: *Act. 7.* *Ioan. 1.* *Simile.* *Psal. 37.* *Humana ad Deum comparata nihil sunt.* *Nosce teipsum.*

EGO, inquit, aperiam os tuum, & instruam te quæ oporteat te loqui. Beati sunt, quorum Deus os aperit ut loquantur. Prophetis Deus aperit os, & replet illud eloquio suo, sicut in præsenti dicit: Ego aperiam os tuum, & instruam te quæ oporteat te loqui. Sed & per Dauid dicit Deus: Dilata os tuum, & replebo illud. Similiter & Paulus dicit: Vt detur mihi sermo in adapertionem oris mei. Eorum ergo qui uerba Dei loquuntur, os Deus aperit. Vereor autem ne sint aliqui, quorum econtrariò os diabolus aperiat. Nam qui loquitur mendacium, certum est quia diabolus aperiat os eius ut mendacium loqueretur. Qui falsum testimonium dicit, qui scurrilitates ac turpitudines & cætera huiusmodi de ore suo proferunt, diabolus aperuit os eorum. Vereor ne & susurronum & detractorum os diabolus aperiat, sed & eorum qui ocio sa uerba proferunt, pro quibus reddenda in die iudicij ratio est. Iam uerò qui iniquitatem in excelso loquuntur, qui negant Dominum meum Iesum Christum in carne uenisse, uel qui spiritum sanctum blasphemant, quibus neque in præsenti neque in futuro seculo remittetur, quis dubitet quòd os eorum diabolus aperiat? Vis tibi & hoc de scripturis ostendam, quomodo huiusmodi hominibus, qui aduersum Christum loquuntur, os diabolus aperit? Vide quid scriptum est de Iuda, quomodo refertur, quia introiuit in illum Satanas, & quia misit in cor eius diabolus, ut traderet Dominum. Ipse ergo aperuit os eius, ut loqueretur cum principibus, & Pharisæis, quomodo eum traderet accepta pecunia. Vnde mihi uidetur non esse paruæ gratiæ intelligere os quod aperit Deus, & intelligere os quod aperit diabolus. Non est sine sancti Spiritus gratia huiusmodi os & uerba discernere. Et ideo in diuisionibus spiritalium gratiarum additur etiam hoc, quòd datur quibusdam discretio spirituum. Ergo spiritalis est gratia per quam spiritus discernitur, sicut & alibi dicit Apostolus: Probate spiritus qui ex Deo sunt. Sed sicut Deus aperit os sanctorum, ita puto quòd & aures sanctorũ Deus aperiat, ad audienda uerba diuina. Sic enim dicit Esaias propheta: Dominus mihi aperuit aurem, ut sciam quando oporteat dicere uerbum. Sic & oculos aperit Dominus, sicut aperuit oculos Agar, & uidit puteum aquæ uiuæ. Sed & Helisæus propheta dicit: Aperi Domine oculos pueri, ut uideat quia plures uobiscum sunt quàm cum aduersarijs. Et aperuit, inquit, Dominus oculos pueri, & ecce *Os aperit Deus.* *Psalm. 81.* *Ephes. 6.* *Diabolus quõ rundam ora aperit.* *Matth. 12.* *1. Ioan. 4.* *Luc. 12.* *Marc. 4.* *Ioan. 13.* *Matth. 26.* *1. Cor. 12.* *1. Ioan. 4.* *Esa. 50.* *Oculos aperit Deus.* *4. Reg. 6.*

torus mons plenus erat equitibus & currib. auxilijsq; cœlestibus. Circumdat enim angelus Domini in circuitu timentiũ eum, ut eripiat eos. Aperit ergo (ut diximus) Deus, & os & aures & oculos, ut uel loquamur, uel cernamus, uel audiamus, quæ Dei sunt. Sed & illud non otiose accipio quod dicit Propheta: Eruditio, inquit, Domini aperuit mihi aurem. Hoc mihi uidetur ad nos, id est cõmuniter ad omnẽ Dei Ecclesiã pertinere. Si enim in Domini eruditione uersemur, aperit & nobis aurẽ Domini eruditio. Auris uerò quæ per eruditionẽ Domini aperitur nõ semper aperta est, sed aliquando aperta, aliquando clausa est. Audi legislatorẽ dicentẽ: Ne respexeris auditũ uanũ. Si quãdo ergo uana dicũtur, si quãdo inania, inepta, turpia, profana, scelesta proferuntur, qui nouit Domini eruditionẽ, claudit aures, & auertit auditũ, & dicit: Ego autẽ sicut surdus non audiebã, & sicut mutus qui non aperuit os suũ. Si uerò ad utilitatẽ animæ pertinent quæ dicũtur, si de Deo sermo est, si mores docet, uirtutes inuitat, uitia resecat, patere debent aures huiuscemodi eloquijs: & non solũ aures, sed & cor, & mens, & tota ad huiuscemodi auditũ, animæ ianua pandẽda est. Sũma tamen moderatione præcepti usa est lex, ut nõ diceret, non audies auditũ uanum, sed nõ recipies. Nam uana frequenter audimus. Marcion quæ loquitur uana sunt: Valentinus quæ loquitur uana sunt, & omnes qui contra creatorẽ Deum loquuntur, uana sunt quæ loquũtur. Sed tamen frequẽter nos audimus ea, ut aduersum ea respõdere possimus, ne fortè subrepant simplicioribus quibusq; fratrũ nostrorum per sermonis ornatum. Audimus ergo hæc, sed nõ recipimus. Dicta sunt em̃ de ore illo quod diabolus aperuit. Et ideo orandũ nobis est ut dignetur Dñs aperire os nostrũ, ut possimus & contradicẽtes reuincere, & obturare os quod diabolus aperuit. Hæc de eo q scriptũ est: Ego aperiã os tuũ, & instruã te quæ oporter te loqui. Non solũ autẽ Moysi pmittitur os aperiri à Dño, sed & Aaron. Dicitur em̃ & de ipso: Ego aperiã os tuũ, & os illius, & instruã uos quę faciatis. Occurrit em̃ & Aaron Moysi, & exijt de Aegypto. Occurrit autẽ ei, ubi? In quali loco? Interest em̃ ubi occurrat Moysi is, cuius os aperiẽdũ est à Deo. Occurrit em̃, inquit, in mõtẽ Dei. Vides quia meritò aperitur os eius, qui potest occurrere in montẽ Dei: Petrus & Iacob. & Ioannes montẽ Dei ascenderũt, ut trãsformatũ Iesum uidere mererẽtur, & Moysen cũ ipso, atq; Heliã uiderẽt in gloria. Et tu ergo, nisi ascẽderis ad montẽ Dei, & ibi occurreris Moysi, id est nisi excelsum legis ascẽderis sensũ, nisi ad spiritalis intelligẽtię cacumẽ euaseris, non est os tuũ apertũ à Dño. Si in humili loco literæ steteris, & historiæ textũ Iudaicis narrationib. innectas, non occurristi Moysi in montẽ Dei, nec os tuũ aperuit Deus, neq; instruxit te quæ oporteat te loqui. Nisi ergo Aaron occurrisset Moysi in mõte, nisi eius sensum sublimem uidisset & arduũ, nisi excelsam eius intelligentiã perspexisset, nunquam ei locutus fuisset uerba Dei, neq; uirtutem signorum, prodigiorumq; tradidisset, neque participem eum tanti mysterij consciuisset. Verùm quoniam longum est de singulis per ordinem dicere, uideamus, ingressi ad Pharaonem Moyses & Aaron quid dicunt.

Psalm. 34. *Aures aperit Deus.* *Psalm. 38.* *Tit. 1.* *Aaron Moysi quo in loco oc-cursum uenerit.* *Matth. 17.* *Allegoria.*

HAEC DICIT Dominus: Dimitte populum meum, ut seruiant mihi in eremo.] Non uult Moyses ut populus in Aegypto positus seruiat Domino, sed ut exeat in desertum, & ibi seruiat Domino. Hoc est sine dubio quod ostendit, quia donec quis in tenebris secularibus manet, & in negotiorum obscuritate uersatur, non potest seruire Domino. Non enim potest duobus dominis seruire, non potest Domino seruire & Mammonæ. Exeundum igitur nobis est de Aegypto, relinquendus est mundus, si uolumus Domino seruire. Relinquendus autem dico, non loco, sed animo, non itinere proficiscendo, sed fide proficiendo. Audi hæc eadem Ioannem dicentem: Filioli, nolite diligere mundum, neq; ea quæ in mundo sunt. Quoniam omne quod in mundo est, desiderium carnis est, & desideriũ oculorum. Et quid tandem dicit? Quomodo uel quatenus proficisci iubet ex Aegypto, uideamus.

Moyses Pharaoni quid dixerit. *Qui Deo seruire possit.* *Matth. 6.* *1. Ioan. 2.*

VIAM, inquit, trium dierum ibimus in eremo, & ibi immolabimus Domino Deo nostro.] Quæ est uia trium dierũ, quæ nobis incedenda est, ut exeũtes de Aegypto peruenire possimus ad locũ, in quo immolare debeamus? Ego uiam illã intelligo qui dixit: Ego sum uia, & ueritas, & uita. Hæc uia triduo nobis incedenda est. Qui enim cõfessus fuerit in ore suo Dominũ Iesum, & crediderit in corde suo quòd Deus illum suscitauit à mortuis tertia die, saluus erit. Hæc ergo est tridui uia, per quam peruenitur in locum, in quo Domino immoletur, & reddatur sacrificiũ laudis. Hæc quantum ad mysticum pertinet intellectum. Si uerò etiã moralem, qui nobis perutilis est, requirimus locum: iter tridui de Aegypto proficiscimur, si ita nos ab omni inquinamento animæ, & corporis, ac spiritus conseruemus, ut quemadmodũ dixit Apostolus, integer spiritus noster, & anima, & corpus in die Iesu Christi seruetur. Tridui iter proficiscimur de Aegypto, si rationalem, naturalem, moralem sapientiã de rebus mundialib. auferentes ad statuta diuina conuertimus. Tridui iter de Aegypto proficiscimur, si purificãtes in nobis dicta, facta, uel cogitata (Tria sunt enim hæc, per quæ peccare homines possunt) efficiamur mũdi corde, ut possimus Deum uidere. Vis autem uidere quòd huiusmodi sunt, quæ in scripturis indicat Spiritus

Via trium dierũ allegoric. *Ioan. 14.* *Rom. 10.* *Tropologia.* *1. Thess. 5.* *Matth. 5.*

sanctus? Pharao hic, qui est princeps Aegypti, ubi se uidet uehementius perurgeri ut dimittat populum Dei, secundo loco hoc cupit impetrare, ne lõgius abeant, ne totum triduum proficiscantur, & dicit, Non longè abeatis. *Pharao detinens populũ.* Non uult longè à se fieri populum Dei, uult eum si non in facto, uel in sermone peccare, si non in sermone, uel in cogitatione delinquere. Non uult ut totum à se triduum proficiscantur. Vult in nobis uel unum diem suum habere, in alijs duos, in alijs totum triduum ipse possidet. Sed illi beati, qui integrum ab eo triduum discedunt, & nullam in eis suam possidet diem. Non ergo putetis, quia tunc tantummodo eduxit Moyses populum de Aegypto. Et nunc Moyses, quem habemus nobiscum (habemus enim Moysen & Prophetas) id est lex Dei uult te educere de Aegypto, si audiamus eam, uult te longè facere à Pharaone, eruere te cupit de opere luti & palearum: si tamen audias legem Dei, & spiritaliter intelligas. Non uult te in carnis & tenebrarum actibus permanere, sed exire ad eremum, uenire ad locum perturbationibus & fluctibus seculi uacuum, uenire ad quietem silentij. Verba enim sapientiæ in silentio & quiete discuntur. Ad hunc ergo locum quietis cùm ueneris, ibi poteris immolare Domino, ibi legem Dei, & uirtutem diuinæ uocis agnoscere. Propterea ergo cupit te Moyses ejicere de medio fluctuantium negotiorum, & de medio perstrepentium populorum, propterea cupit te exire de Aegypto, id est, de tenebris ignorantię, ut legem Dei audias, & lucem scientiæ cupias. Sed obsistit Pharao, relaxare te non uult rector tenebrarum harum, non uult te abstrahi de tenebris suis, & ad scientiæ lumen adduci, & audi quid dicit. Quis est, *Exod. 5.* inquit, cuius audiam uocem? Nescio Dominum, & Israel non dimittam. Audi quid respondet princeps huius mundi, nescire se Deum dicit. Vides quid agit cruda superbia? Donec in laboribus hominum non est, & cum hominibus non flagellatur, propterea tenuit eum superbia. *Psal. 37.* Denique uidebis eum paulo pòst quantum proficit in flagellis, quanto melior uerberatus efficitur. Iste qui modò dicit, Nescio Dominum, postea cùm uim senserit uerberum, dicturus est: Orate pro me Dominum: & non solùm hoc, sed etiam contestantibus magis fatebitur, Quia digitus Dei est in uirtute signorum. *Exod. 8.* Nemo ergo ita ineruditus diuinę sit disciplinæ, ut flagella diuina perniciem putet, ut uerbera Domini pœnalem credat interitum. *Deus quomodo puniat.* Ecce Pharao durissimus, tamen proficit uerberatus. Ante uerbera Dominum nescit, uerberatus supplicari pro se Dominum rogat. Est profectus in pœnis, hoc ipsum agnoscere, quòd meruerit pœnam. Nescio ergo, ait, Dominum, & Israel non dimitto. Sed uide in Euangelijs, quomodo uerberatus emẽdet hãc uocem. Scriptum est enim, Quia clamauerunt dæmones ad Dominum, & dixerunt: Quid uenisti ante tempus torquere nos? Scimus te qui sis, tu es filius Dei uiui. *Matth. 8.* Vbi tormenta senserunt, sciunt Dominum. Ante flagella dicit, Nescio Dominum, & Israel non dimitto. Sed postea Israel dimittit, & nõ solùm dimittit, sed & ipse perurgebit eum exire. Nulla enim societas lucis ad tenebras, nulla pars fideli cum infideli. *2. Corinth. 6.* Sed quid adhuc addit in responsis suis? Quare, inquit, Moyses & Aaron peruertitis populum ab operibus? Discedite unusquisque ad opus uestrum. Donec secum est populus, & lutum operatur ac laterem, donec in paleis occupatus est, non putat eum esse peruersum, sed recto itinere incedere. Si uerò dicam, uolo ire uiam trium dierum, & seruire Domino, peruerti populũ dicit per Moysen & Aaron. Hoc quidẽ dicebatur antiquis. Sed & hodie si Moyses & Aaron, id est Propheticus & Sacerdotalis sermo animam sollicitet ad seruitium Dei, inuitetque eam exire de seculo, renunciare omnibus quæ possidet, operam dare diuinæ legi, & sequi uerbum Dei, continuò audies dici ab his qui Pharaoni unanimes & amici sunt: Videte quomodo seducuntur homines & peruertuntur, quales adolescentes ne laborẽt, ne militent, ne agant aliquid quod eis prosit, relictis rebus necessarijs, & utilibus, ineptias sectantur & otium. *Vel hinc colligere licet, quæ olim in Ecclesia tradita, & quibus ea reprehensionibus obnoxia fuerint.* Quid est seruire Domino? Laborare nolunt, & inertis otij occasiones requirunt. Hæc erant tunc uerba Pharaonis, hæc & nunc amici eius, & familiares loquuntur. Non solùm uerbis res agitur, sequuntur & uerbera: flagellari iubet scribas Hebræorum, paleas non dari, opus exigi. Hæc pertulerunt patres, ad quorum figuram sæpe etiam populus Dei qui est in Ecclesia, patitur. Inuenies enim si consideres eos qui se ex integro principi huius mundi tradiderunt, prosperis successibus agere, omnia eis (ut ipsi putant) feliciter euenire: seruis autem Dei sæpe nec hæc quidem humani uictus humilia & parua succedere. Istas enim puto uideri paleas, quæ à Pharaone ministrantur. Fit ergo sæpe, ut Deum timentes, uili hoc etiam & paleis simili indigeant uictu. Sæpe etiam persecutiones sustinent tyrannorum, perferunt cruciatus & sæua tormenta, ita ut fatigati nonnulli dicant ad Pharaonem: Vt quid tu affligis populum tuum? Superati namque uerberibus nonnulli à fide decidunt, & confitentur se esse populum Pharaonis. Non enim omnes qui ex Israel, hi sunt Israelitæ, nec quia sunt semen, sunt omnes & filij. *Rom. 9.* Isti ergo qui dubij sunt, & in tribulationibus fatigantur, etiam contra Moysen & Aaron loquuntur, & dicunt: Ex qua die intrastis & exisus uos ad Pharaonem, execrabilem fecistis odorem nostrum coràm eo. Verum dicunt isti, licet ignorent fortasse quod dicunt, sicut & Caiphas ille uerũ dicebat, Quia expedit uobis ut moriatur unus pro populo, sed quid diceret ne- *Ioan. 11.*

2. Corinth. 2. sciebat. Nam (ut Apostolus dicit) Christi bonus odor sumus. Et alijs, inquit, odor de uita in uitam, alijs autem odor de morte in mortem. Ita & Propheticus sermo suauis odor est credentib. Dubijs uerò & incredulis, & his qui se populum profitentur esse Pharaonis, odor execrabilis efficitur. Sed & ipse Moyses dicit ad Dominum: Quia ex quo loquutus sum cum Pharaone, afflixit populum tuum. Certum est enim, quia antequam sermo Dei audiatur, antequam prædicatio diuina nascatur, non est tribulatio, non est tentatio. Quia nisi buccinet tuba, non cõmittitur bellum. Vbi uerò signum belli tuba prædicationis ostenderit, ibi, inquit, sequitur afflictio, ibi omnis tribulationum pugna consurgit. Ex quo ergo loqui cœpit Moyses & Aaron ad Pharaonem, affligitur populus Dei. Ex quo in animam tuam sermo Dei perlatus est, necessariò certamen intra te uirtutibus aduersum uitia suscitatur. Prius uerò quàm ueniret sermo qui argueret, uitia intra te in pace durabant. Sed ubi sermo Dei facere cœpit uniuscuiusq; discrimen, tũc

[illegible] perturbatio magna consurgit, & sine fœdere nascitur bellum. Cum iniustitia enim quando potest conuenire iustitia? impudicitia cum sobrietate? cum ueritate mendacium? Et ideo non magnoperè perturbemur, si uidetur odor noster execrabilis esse Pharaoni. Execrationi namq; &

Stare quid. uitijs ducitur uirtus. Quin potius ut in posterioribus dicit, Quia stetit Moyses ante Pharao-

Ephes. 6. nem, stemus etiam nos contra Pharaonem, & non flectamur, sed stemus succincti lumbos nostros in ueritate, & calciati pedes in præparatione Euangelij pacis. Sic enim nos hortatur Apo-

Galat. 5. stolus dicens: State ergo, & nolite iterum iugo seruitutis inhærere. Iterum dicit: In quo stamus,

Rom. 5. & gloriamur in spe gloriæ Dei. Stamus autem confidenter, si Dominũ deprecemur, ut statuat

Psalm. 73. pedes nostros super petram, ne nobis illud eueniat, quod idem Propheta dicit: Mei autẽ paulò minus moti sunt pedes, & paulò minus effusi sunt gressus mei. Stemus ergo ante Pharaonẽ,

1. Pet. 5. id est obsistamus ei in certamine, sicut & Petrus Apostolus dicit: Cui resistite fortes in fide. Sed

1. Corinth. 16. & Paulus nihilominus dicit: State in fide, & uiriliter agite. Si enim fortiter steterimus, conseque-

Rom. 16. tur illud quod orabat Paulus pro discipulis dicens: Quia Deus conterat Satan sub pedibus uestris uelociter. Quanto enim nos constantius & fortius steterimus, tanto infirmior & inualidior erit Pharao. Si autem nos uel infirmi cœperimus esse, uel dubij, ille aduersum nos uali-

Exod. 17. dior & constantior fiet. Et uerè illud impletur in nobis, in quo Moyses dedit figuram. Cùm enim ipse eleuaret manus, uincebatur Amalech. Si uerò uelut lassas deijceret, & brachia infirma deponeret, inualescebat Amalech. Ita ergo etiam nos in uirtute crucis Christi extollamus brachia, & eleuemus in oratione sanctas manus in omni loco sine ira & disceptatione, ut Domini

Iacob. 4. mereamur auxilium. Hoc idem namq; & Iacobus Apostolus cohortatur dicens: Resistite autẽ diabolo, & fugiet à uobis. Agamus ergo omni fide, ut non solùm fugiat à nobis, sed & conteratur Satanas sub pedibus nostris, sicut & Pharao demersus est in mare, & in profundo abyssi extinctus. Nos autem si recedamus de Aegypto uitiorum, fluctus seculi tanquam iter solidum euademus, per Iesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN EXODI CAP. VII. HOMILIA IIII.

De decem plagis, quibus percussa est Aegyptus.

HISTORIA quidem famosissima nobis recitata est, & quæ pro sui magnitudine uniuerso modo sit cognita, per quã designatur, quòd ingentibus signorũ ac prodigiorũ uerberibus Aegyptus cum Pharaone rege castigata sit, ut Hebræorum populum, quẽ ex liberis

Plagæ & prodigia. patribus natũ uiolenter in seruitutẽ redegerat, ingenitæ redderet libertati. Verùm ita gestorũ contexta narratio est, ut si singula diligenter inspicias, plura in quibus hæreat intellectus, q̃ in quibus expedire se possit, inuenias. Et quia longũ est singula p ordinẽ scripturæ dicta ppone-

1. Virga in serpentem conuersa. re, continentiã ipsius historiæ cõpendiosius recensebimus. Igit primo signo proiecit uirgã suã Aaron, & facta est draco, & cõuocati incantatores & malefici Aegyptiorũ fecerunt similiter ex uirgis suis dracones. Sed draco qui ex uirga Aaron fuerat effectus, absorbuit dracones Aegyptiorũ. Quod cũ stupori esse debuerit Pharaoni, & ad credulitatẽ proficere, in cõtrariũ uersum est. Dicit enim scriptura, Quia induratum est cor Pharaonis, & non exaudiuit eos. Et hîc quidem dicit, Quia induratum est cor Pharaonis, sed & in prima nihilominus plaga, ubi aqua in sanguinẽ uertitur, similiter rescriptũ est, & in secunda cùm ranæ debulliunt, sed & in tertia cùm

Deus indurauit cor Pharaonis. cyniphes ingruũt. In quarta quoq; cùm cynomyia educit, & in quinta ubi manus Domini fit super pecora Aegyptiorum, paria super hoc dicuntur & similia. In sexta uerò ubi sumpsit fauillam de fornace Moyses, & respersit, & facta sunt ulcera, & uesicæ feruentes in hominibus & in quadrupedibus, & iam non poterãt stare malefici in conspectu Moysi, non dicitur, Quia induratum est cor Pharaonis, sed terribilius aliquid dicitur. Scriptum est enim, Quia indurauit Dominus cor Pharaonis, & nõ audiuit illos, quemadmodũ constituit Dominus. Rursum in septima, cùm grando & ignis Aegyptum uastat uniuersam, induratur quidem cor Pharaonis,

sed non à

sed non à Domino. In octaua, ubi locusta producitur, Dominus dicitur indurare cor Pharao-
nis. Sed & in nona cùm tenebræ palpabiles fiunt per totã terram Aegypti, Pharaonis cor Do-
minus scribitur indurare. Ad ultimum quoq; cùm extinctis primogenitis Aegyptiorum, He-
bræus populus discessisset, post multa dicitur: Et indurauit Dominus cor Pharaonis regis Ae-
gypti, & seruorum eius, & insecutus est post filios Israel. Sed & cùm Moyses de terra Madiã ad
Aegyptum mittitur, & præcipitur ei facere omnia prodigia, quæ dedit Dominus in manu eius,
additur. Facies, inquit, ea in conspectu Pharaonis. Ego autem induro cor Pharaonis, & non di-
mittet populum meum. Hic primò dictum est à Domino, Ego induro cor Pharaonis. Sed & se-
cundò ubi enumerati sunt principes Israel, post pauca addit ex persona Domini. Ego, inquit,
induro cor Pharaonis, & multiplico signa mea. Quòd si credimus diuinas esse has literas, &
per spiritum sanctum scriptas, non puto quòd tam indignè de diuino spiritu sentiamus, ut for-
tuitu in tanto hoc opere facta sit ista uarietas, ut nunc quidem Dominus dicatur indurasse cor *Pharaò indu-*
Pharaonis, nunc autem non à Domino, sed quasi sponte induratum dicatur. Equidem confi- *rauit cor suũ.*
teor me minus idoneum, & minus capacem, qui ualeam in huiuscemodi uarietatibus diuinæ
sapientiæ secreta rimari. Paulum tamen Apostolum uideo, qui propter inhabitantem in se spi- *1. Corinth. 2.*
ritum Dei dicere confidenter audebat: Nobis autem reuelauit Dominus per spiritum suũ. Spi-
ritus enim omnia scrutatur, etiam alta Dei. Hunc, inquam, uideo tanquam intelligentem quid
differat, induratum esse cor Pharaonis, & indurasse cor Pharaonis Dominũ, dicere. Alibi qui- *Solutio.*
dem dicit: An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? ignoras quia *Rom. 2.*
patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum duritiam autem tuam, & cor impœni-
tens thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. Per quod cum sine dubio,
qui sponte induratus est, culpat. Alibi uerò uelut quæstionem super hoc quandam proponẽs
dicit: Ergo cui uult miseretur, & quem uult indurat. Dicis itaq; mihi, Quid igitur adhuc cõque- *Rom. 9.*
ritur? Voluntati enim eius quis resistit? Addit etiam his. O homo tu quis es, qui contrà respon
deas Deo? Per quod de eo qui à Domino dicitur induratus, non tam quæstionis absolutione,
quàm Apostolica autoritate respondit, credo non iudicans dignum pro incapacitate audito-
rum, chartis & atramento huiuscemodi absolutionum secreta committere. Sicut & in alio loco
de quibusdã uerbis ipse dicit, audisse se quædam quæ non licet hominibus loqui. Vnde & in cõ- *2. Corinth. 12.*
sequentibus, eũ qui non tam studiorum merito, quàm sciendi cupiditate secretioribus se quæ-
stionib. curiosus immergit, magnifici doctoris seueritate deterret, cùm dicit. O homo, tu quis
es, qui contrà respõdeas Deo? Nunquid dicit figmentũ ei qui se finxit, quid me fecisti sic? & cæ-
tera. Vnde & nobis hæc obseruasse tantùm, & inspexisse sufficiat, atque ostendisse auditoribus
quanta sint in lege diuina ꝓfundis demersa mysterijs, ꝑ quibus dicere in oratione debeamus,
De profundis clamaui ad te Dñe. Sed & illa non minus mihi intuẽda uidetur obseruatio, cùm *Psal. 130.*
quædam uerbera Aaron inferre dicit Pharaoni uel Aegypto, quædam Moyses, quædam uerò *Plagæ à qui-*
ipse Dominus. Nam in prima plaga, cùm aquas uertit in sanguinẽ, Aaron dicitur leuasse uir- *bus & quibus*
gam, & percussisse aquam. Sed & in secunda, cùm percussit aquas, & eduxit ranas, & in ter- *inflictæ.*
tia enim extendit manu sua uirgam, & percussit puluerem terræ, & facti sunt cyniphes. In his tri-
bus uerberibus Aaron ministerium fuit. In quarto uerò Dominus fecisse dicitur ut adueniret
cynomyia, & repleret domos Pharaonis. Sed & quinto cùm extinguuntur pecora Aegyptio-
rum, Dominus nihilominus fecisse dicitur uerbum hoc. In sexto uerò Moyses aspergit fauillã
de fornace, & fiunt ulcera, & uesicæ cũ feruore in hominib. & pecoribus. Sed & in septimo Moy-
ses eleuat manum suam in cœlum, & fiunt uoces in cœlo, & grando, & discurrit ignis super ter-
ram. In octauo quoq; idem Moyses extendit manum suam in cœlum, & Dominus induxit uen-
tum tota die & tota nocte, & adducit locustas. Sed & in nono idem nihilominus Moyses exten-
dit manum suam in cœlum, & fiunt tenebræ, & caligo super omnem terrã Aegypti. In decimo
uerò, finis & perfectio totius operis à Domino ministratur. Ita enim scriptum est: Factum est e-
nim circa mediam noctem, & Dominus percussit omne primogenitum in terra Aegypti, à pri-
mogenito Pharaonis, qui sedebat super thronum eius, usq; ad primogenitum captiuæ quæ est
in lacu, & omne primogenitum pecoris. Est & alia in his differentia, quã obseruauimus, quòd
in prima quidem plaga, cùm aqua in sanguinem fluit, nondum dicitur Moysi ut intraret ad
Pharaonem, sed dicitur ei: Vade in occursum eius ad ripam fluminis, cùm procedit ad aquã.
In secunda uerò plaga, posteaquam prima ab eis constanter & fideliter ministrata est, dicitur
ad eum: Intra ad Pharaonem, & ingressus dic: Hæc dicit Dominus, & reliqua. Iam uerò in ter-
tia, ubi cyniphes inferuntur, magi qui prius obstiterant, cedunt confitentes quia digitus Dei
est hic. In quarta quoq; uigilare iubetur Moyses mane, & stare contra Pharaonem proceden-
tem ad aquam, cùm cynomyia replentur Aegyptiorum domus. In quinta nihilominus, ubi pe-
cora Aegyptiorum delentur, intrare iubetur ad Pharaonem Moyses. In sexta sanè contemni-
tur Pharao, & non refertur quòd intrauerit Moyses uel Aaron ad Pharaonem, quia facta sunt

ulcera

ulcera & uesicę cum feruore etiam super maleficos Aegypti, & non poterant resistere Moysi. In
septima uigilare iubetur mane ualde, & stare contra Pharaonem, cùm grandinem & ignē pro-
ducit, & uoces. In octaua præcipitur intrare ad eum, cùm locusta producitur. In nona rursum
contemnitur Pharao, & præcipitur ad cœlum manus extendere Moyses, ut fiant in tota terra
Aegypti palpabiles tenebræ: & non quidem per se intrat, sed uocatur à Pharaone. Similiter &
in decima cùm primitiua delentur, & cogitur cum festinatione exire de Aegypto. Sunt & aliæ
permultæ obseruationes, in quibus singulis diuinę demonstrantur indicia sapientię. Inuenies
enim quòd primò non flectitur Pharao, nec diuinis uerberibus cedit, cùm aquæ in sanguinē
uersæ sunt. In secundo uerò parùm quid moliri uidetur. Vocauit enim Moysen & Aaron, & di-
xit ad eos: Orate pro me ad Dominum, ut tollat ranas à me, & à populo meo, & dimittā popu-
lū. In tertio magi cedunt, & dicunt ad Pharaonem, Digitus Dei hic est. In quarto per cynomyiā
Exod. 9. uerberatus dicit: Euntes immolate Domino Deo uestro, sed nō longius tendetis iter. Orate igi-
tur pro me ad Dominum. In quinto nece pecudum cæditur, & non solùm non cedit, sed & am-
plius induratur. Similiter & in sexto super plagas ulcerum facit. In septimo uerò cū grandine
uastatur, & ignibus: Misit, inquit, Pharao, & uocauit Moysen & Aaron, & dixit illis: Peccaui, &
nunc Dñs iustus est, ego aūt & populus meus impij. Orate igitur pro me ad Dominum. In octa
uo cum locustis urgeretur, Et festinauit, inquit Pharao, & uocauit Moysen & Aaron dicens: Pec
caui ante Dominum Deum uestrum, & in uos, suscipite peccatum meum etiam nunc, & orate
pro me ad Dominum Deum uestrum. In nono cùm tenebris offenditur, Vocauit, inquit, Pha-
rao Moysen & Aaron dicens: Ite, seruite Domino Deo uestro. Iam uerò in decimo cùm primiti-
ua hominum extinguuntur & pecorum, Vocauit, inquit, Pharao Moysen & Aaron nocte, & di-
xit illis: Surgite & exite de populo meo, & uos & filij Israel, ite, seruite Domino Deo uestro, sicut
dicitis: oues & boues uestros assumentes pergite, sicut dixistis: benedicite autem & me. Et co-
gebant Aegyptij populum quàm celerrimè exire de terra Aegypti. Dicebant enim, quoniam
omnes nos moriemur. Quis est ille, quem repleat illo spiritu Deus, quo repleuit Moysen & Aa-
ron, cùm hæc prodigia & signa perficerent, ut eodem spiritu illuminatus possit quæ per illos
sunt gesta, disserere? Aliter enim non arbitror has ingentium rerum uarietates ac differentias
1. Corint. 14. explanari, nisi eodem spiritu quo gesta sunt, disserantur. Quia & Paulus Apostolus dicit, quòd
spiritus Prophetarum Prophetis subiectus sit. Non ergo quibuscunque ad explanandum dicta
Prophetarum, sed Prophetis dicuntur esse subiecta. Verùm quoniam idem beatus Apostolus
huius gratiæ, id est Prophetalis doni, tanquam ex parte sit & in potestate nostra, imitatores nos
fieri iubet, dicens: Aemulamini autem dona meliora, magis autem ut prophetetis: tentemus &
nos æmulationem suscipere bonorum, & si quid est in nobis, à nobis exigere, a Domino uerò
Psal. 81. plenitudinem muneris expectare. Pro hoc enim dicitur à Domino per Prophetam: Aperi os
Eccles. 22. tuum, & replebo illud. Pro illo uerò alia scriptura dicit: Punge oculum, & produciт lachrymā:
punge cor, & producit sensum. Ne ergò ex desperatione silentio nos tradamus, quod utiq; nō
ædificat Ecclesiam Dei, de quibus possumus, & in quantum possumus breuiter repetamus.
Allegoria. Puto ergo (ut sentire possumi) quòd Moyses ad Aegyptum ueniens, & deferens uirgam, qua ca
stigat & uerberat Aegyptum decem plagis, Moyses hic lex Dei sit: quæ data est huic mundo, ut
eum decem plagis, id est decem mandatis, quę in Decalogo continentur, corripiat, & emendet.
Virga ergo per quam geruntur hæc omnia, per quam Aegyptus subijcitur, & Pharao supera-
tur, crux Christi sit, per quam mundus hic uincitur, & princeps huius mundi cum principati-
bus & potestatibus triumphatur. Quòd autem uirga proiecta fit draco, uel serpens, & deuorat
Aegyptiorum magorum serpentes, qui id similiter fecerant: serpentem pro sapientia poni, uel
Matth. 10. prudentia, indicat Euangelicus sermo cùm dicit: Estote prudentes tanquam serpentes. Et ali-
Genes. 3. bi: Serpens erat prudentior omnibus animalibus, & bestijs, quæ erant in paradiso. Crux ergo
Ioan. 5. Christi, cuius prædicatio stultitia uidebatur, quam Moyses, id est lex continet, sicut Dominus
dixit, De me enim ille scripsit: hæc, inquam, crux de qua Moyses scripsit, postquā in terra pro-
iecta est, id est, posteaquam ad credulitatem & fidem hominum uenit, conuersa est in sapien-
tiam, & tantam sapientiam, quæ omnem Aegyptiorum, id est huius mundi sapientiam deuo-
raret. Intuere ergo quomodo stultam fecit Deus sapientiam huius mundi, posteaquam ma-
nifestauit Christum, qui crucifixus est, Dei uirtutem esse & Dei sapientiam: & uniuersus iam
mundus comprehensus est ab eo qui dicit: Comprehendens comprehendam sapientes in a-
1. Corinth. 1. stutia eorum. Quòd uerò aquæ fluminis uertuntur in sanguinem, satis conuenienter aptatur.
Primò quidem ut is fluuius, cui Hebræorum paruulos crudeli nece tradiderant, auctoribus
sceleris poculum sanguinis redderet, & cruorem polluti gurgitis, quem parricidali cæde ma-
culauerant, potando sentirent. Tum deinde, ut allegoricis legibus nihil desit, aquæ uertun-
tur in sanguinem, & sanguis suus Aegypto propinatur. Aquæ Aegypti, erratica & lubrica phi-
losophorum sunt dogmata, quæ paruulos quosq; sensu, & pueros intelligentia deceperunt
ubi

ubi crux Christi mundo huic ueritatis lumen ostendit, necis eorum pœnas, & reatum sangui-
nis exigunt. Ita enim & ipse Dñs dicit, Quia omnis sanguis qui effusus est super terrā, a sangui- *Matth. 23.*
ne Abel iusti usq; ad sanguinem Zachariæ requiretur à generatione hac. Per secundā uerò pla- *Exod. 8.*
gam, in qua ranæ producuntur, indicari figuraliter arbitror carmina poetarū, qui inani qua- *Ranæ poetæ.*
dam & inflata modulatione, uelut ranarum sonis & cantibus mūdo huic deceptionis fabulas
intulerūt. Ad nihil enim illud animal utile est, nisi quòd sonum uocis improbis & importunis
clamoribus reddit. Post hoc scinipes producuntur. Hoc animal pennis quidem suspenditur p *Scinipes dialec-*
aera uolitans, sed ita subtile est & minutum, ut oculi uisum, nisi acutè cernētis, effugiat. corpus *tici. Malens*
tamen cùm insederit, acerrimo terebrat stimulo, ita ut quem uolitantem uidere quis non ua- *legere cyni-*
leat, sentiat stimulantem. Hoc ergo animalis genus dignissimè puto arti dialecticæ comparari, *phes.*
quæ minutis & subtilibus uerborū stimulis animas terebrat, & tanta calliditate circumuenit,
ut deceptus nec uideat nec intelligat unde decipitur. Quarto quoq; in loco Cynomyiā Cyni- *Cynicorum &*
corum sectæ cōparauerim, qui ad reliquas deceptiones suæ improbitatis, etiam uoluptatem & *Epicureorum*
libidinem summum prædicant bonum. Quoniā igitur per hæc singula prius deceptus est mun- *secta.*
dus, adueniens sermo, & lex Dei huiuscemodi eum correptionibus arguit, ut ex qualitate pœ-
narum, qualitates proprij agnoscat erroris. Quòd uerò quinto in loco animalium nece, uel pe
cudum Aegyptus uerberatur, uecordia in hoc arguitur stultitiaq; mortalium, qui tanquam ir- *Vecordia mor*
rationalia pecora cultum & uocabulum Dei diuersis imposuerunt figuris, nō solùm hominū, *talium.*
sed & pecudum, ligno & lapidibus impressis, Hammonem Iouem in ariete uenerātes, & Anu- *Rom. 1.*
bin in cane, Apin quoq; colentes in tauro, cætera quoq; quæ Aegyptus Deorum portenta mi-
ratur: ut in quibus cultum credebatur inesse diuinū, in his uiderent miseranda supplicia. Vlce-
ra post hæc & uesicæ cū feruore, sexto in uerbere producunt. Et uidet mihi quòd in ulceribus
arguatur dolosa & purulenta malitia, in uesicis tumēs & inflata superbia, in feruore scilicet iræ
ac furoris insania. Hucusq; per errorū suorū figuras, mundo supplicia temperantur. Post hæc
uerò uerbera ueniunt de supernis uoces, inquit, tonitrui sine dubio, & grando, & ignis discur-
rens in grandine. Vide temperamentū diuinæ correptionis, non cum silentio uerberat, sed dat
uoces, & doctrinam cœlitus mittit, per quam possit culpam suā castigatus agnoscere mūdus.
Dat & grandinem, per quam & tenera adhuc uastantur nascentia uitiorum. Dat & ignē, sciens
esse spinas & tribulos, quos debeat ignis ille depascere, de quo dicit Dominus, Ignem ueni mit *Luc. 12.*
tere in terram. Per hunc enim incentiua uoluptatis & libidinis consumuntur. Quòd autem lo-
custarum in octauo loco fit mentio, puto per hoc genus plagæ, dissidentis semper à se & discor
dantis humani generis inconstantiā cōfutari. Locusta enim cùm regē non habeat, sicut scriptu
ra dicit, una acie ordinatum ducit exercitū: homines uerò cùm rationales à Deo facti sint, neq; *Prouerb. 30.*
semetipsos ordinatè regere potuerunt, neq; Dei regis patienter moderamina pertulere. Nona
plaga tenebræ sunt, siue ut mentis eorum cæcitas arguatur, siue ut intelligant diuinæ dispensa
tionis & prouidentiæ obscurissimas esse rationes. Posuit enim Deus tenebras latibulum suū, *Psal. 17.*
quas illi audacter & temerè perscrutari cupientes, & alia ex alijs asserentes, in crassas & palpa-
biles errorum tenebras deuoluti sunt. Ad ultimum primitiuorū infert interitus, in quo sit for- *Primogenito-*
tassis aliquid supra nostram intelligentiā, quod commissum ab Aegyptijs uideatur in Ecclesia *rum interitus.*
primitiuorū, quæ adscripta est in cœlis: Vnde & exterminator angelus ad huiuscemodi minis-
terium mittitur, qui parcat illis tantùm, qui utrosq; postes agni sanguine inuenti fuerint ha-
bere signatos. Delent interim primogenita Aegyptiorum, siue hos principatus & potestates, &
mundi huius rectores tenebrarū dicamus, quos in aduentu suo Christus dicit traduxisse, hoc *Ephes. 6.*
est captiuos duxisse, & triumphasse in ligno crucis: siue inuctores falsarū, siue auctores, quæ in
hoc mundo fuerunt religionū dicamus, quas Christi ueritas cum suis extinxit & deleuit auctoribus. Hæc quantum ad locum mysticum spectat. Iam uerò si etiā moralis nobis figura tractan- *Tropologia.*
da est, dicemus quòd unaquæq; anima in hoc mundo, dum in erroribus uiuit, & ignorantia
ueritatis, in Aegypto posita est. Huic si appropinquare cœperit lex Dei, aquas ei uertit in san-
guinē, id est fluidam & lubricam iuuentutis uitam cōuertit in sanguinem ueteris uel noui testa
menti. Tum deinde educit ex ea uanam & inanem loquacitatem, & aduersum Dei prouidentiā
ranarum simile querelam. Purgat etiā malignas cogitationes eius, & scinipum mordacitate si-
milis calliditatis aculeos discutit. Libidinū quoq; morsus cynomyiæ spiculis similes depellit,
stultitiamq; in ea, & intellectum pecudibus simile delet: per quā homo cùm in honore esset, nō *Psal. 48.*
intellexit, sed comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Arguit enim & ul
cera peccatorū, atq; arrogātiæ tumorē, furorēq; in ea feruoris extinguit. Adhibet post hæc etiā *Matth. 10.*
uoces filiorū tonitrui, id est, Euangelicas Apostolicasq; doctrinas. Sed & castigationem gran-
dinis admouet, ut luxuriā uoluptatesq; coerceat. Adhibet simul & ignē pœnitentiæ, ut & ipsa
dicat: Nónne cor nostrum ardens erat intra nos? Nec locustarū ab ea subducit exēpla, quibus *Luc. 24.*
mordeant, & depascant omnes inquieti motus eius & turbidi, quo & ipsa dicat, quòd Aposto

iuš do-

1. Corint. 14. lus docet, ut oia sua secundũ ordinẽ fiant. Ubi uerò sufficienter fuerit castigata pro moribus, & ꝓ emendatioris uitæ correptione coercita, cùm au ctorem uerberũ senserit, & cõfiteri iã cœperit quia digitus Dei est, & parum quid agnitionis acceperit, tunc præcipuè gestorum suorũ tenebras uidet, tunc errorum suorum caliginem sensit. Cumq; in hoc uenerit, tunc merebitur ut extinguantur in ea primogenita Aegypti. In quo tale aliquid intelligi posse arbitror. Omnis anima cùm ad supplementũ ætatis aduenerit, & uelut naturalis in ea quædam lex cœperit sua iura defendere, primos sine dubio motus secundũ desideriũ carnis producit, quos ex cõcupiscẽtiæ uel iræ fomite dis incentiua cõmouerit. Unde quasi præcipuũ, & quod non fit cõmune cum
Esaiæ 7. cæteris hominibus, de solo Christo Propheta dicit: Butyrum & mel manducabit, priusquã faciat aut proferat maligna, eligit bonum. Quoniam priusquã sciat puer bonũ aut malum, resistit malitiæ, ut eligat quod bonũ est. Alius aũt Propheta tanq; de semetipso loquens, dicebat:
Psal. 25. Delicta iuuentutis meæ, & ignorantiæ meæ ne memineris. Quia ergo primi isti animæ motus secundũ carnem prolati in peccatũ ruunt, meritò in morali loco Aegyptiorũ primitiua ponuntur, quę eatenus extinguuntur, si reliquę uitę cõuersatione emendatiorẽ dirigat cursum. Sic ergo in anima quã lex diuina ab errorib. susceptã castigat & corrigit, etiã primogenita Aegyptiorũ intelliguntur esse deleta, nisi post hæc omnia in infidelitate perduret, & nolit adiungi Israeliticæ plebi, ut exeat de ꝓfundo, & uadat incolumis, sed in iniquitate permaneat, & descendat tanq;
Zach. 5. plumbum in aquã ualidissimã. Iniquitas enim secundũ Zachariæ Prophetæ uisum, super talẽtum plumbi sedet. Et ideo qui permanet in iniquitate, tanq; plumbum demergi dicitur in profundum. Sanè quod in superioribus obseruauimus, quædam prodigia per Aaron, quædã per
Allegoria, qua nusquam usus est Paulus. Moysen, quædam uerò per ipsum Dominum ministrata: intelligi eatenus possunt, ut agnoscamus in quibusdam per sacrificia Sacerdotum, & obseruationes Pontificum nos esse purgandos, quod Aaron persona designat: in quibusdã uerò per scientiam diuinæ legis emendãdos, quod Moysi designat officium: in alijs aũt, sinè dubio quæ difficiliora sunt, ipsius Domini egere uirtute. Sed ne illud quidem putandum est nobis inaniter obseruatum, quod primò quidẽ Moyses nõ intrat ad Pharaonem, sed occurrit ei exeunti ad aquas, postmodũ uerò intrat ad eũ. post hoc non intrat, sed accersitus accedit. Et in hoc ita arbitror intelligi posse: quòd siue nobis in uerbo Dei, & religionis adsertione certamen est aduersum Pharaonẽ: siue etiam obsessas ab eo animas à potestate eius conamur eripere, & est nobis in disputatione luctamen: nõ statim in prima frõte ingredi debemus ad ultima quæstionum loca, sed occurrendũ nobis est aduersario, & occurrendũ ad aquas suas. Aquę enim suæ sunt auctores gentilium philosophorum. Ibi ergo nobis primùm disputare uolentibus, occurrendũ est, ut ipsos arguamus, & ipsos errasse doceamus. Post hoc iã ingrediendũ nobis est & ad interiora certaminis. Dicit enim Dominus:
Matth. 12. Nisi prius quis alligauerit fortem, nõ potest introire in domũ eius, & uasa eius diripere. Prius
Gẽtes primùm suis literis confutandæ. ergo alligandus est fortis, & quæstionum uinculis cõstringendus, & ita introeundum ad diripiendum uasa eius, & liberandas animas, quas deceptionis fraude possederat. Quod cùm sæpius fecerimus, & steterimus contra ipsum: steterimus autem eo modo, quo Apostolus dicit:
Ephes. 6. State ergo succincti lumbos uestros in ueritate. Et iterũ, State in Dño, & uiriliter agite. Cùm er-
Stratagema Satanæ. go hoc modo steterimus aduersum ipsum, ille artifex antiquus & callidus, etiam uinci se simulabit & cedere, si fortè per hoc negligentiores nos efficiat ad certamẽ. Sed & pœnitentiã simulabit, & deprecabitur nos discedere quidẽ, sed nõ lõgè discedere. Vult nos esse sibi aliqua ex parte uicinos, uult nos à suis finibus nõ longè discedere. Sed nos nisi ab eo lõgius recedamus, & trãseamus mare, & dicamus, quantũ interiacet ortus ab occasu elongabit à nobis iniquitates nostras, salui esse nõ possumus. Propter quod deprecemur misericordiã Dñi, ut & nos eripiat de terra Aegypti, de potestate tenebrarũ, & Pharaonẽ cũ exercitu suo, tanq; plumbũ demergat in aquam ualidissimam. Nos aũt liberati, cum gaudio & exultatione hymnũ cantemus Dño, gloriosè enim honorificatus est. Quia ipsi gloria & honor in secula seculorum. Amen.

IN EXODI CAP. XII. XIII. XIIII. HOMILIA V.

De profectione filiorum Israel de terra Aegypti.

1. Timoth. 2. DOCTOR gentium in fide & ueritate Apostolus Paulus tradidit Ecclesiæ, quam cõgregauit ex gentibus, quomodo libros legis susceptos ab alijs, sibiq; ignotos prius, & ualdẽ
De lege aliter fideles aliter Iudæi pronunciant. peregrinos deberet aduertere, ne aliena instituta suscipiẽs, & institutorũ regulã nesciẽs, in peregrino trepidaret instrumento. Propterea ergo ipse in nonnullis intelligẽtiæ tradit exẽpla, ut & nos similia obseruemus in cæteris, ne fortè pro similitudine lectionis & instrumẽti, Iudæorũ nos effectos esse discipulos crederemus. Hoc ergo differre uult discipulos Christi à discipulis synagogæ: quòd legẽ quã illi malè intelligendo, Christũ nõ receperũt, nos spiritaliter intelligendo ostendamus eam ad Ecclesiæ instructionem meritò datã. Iudæi ergò hoc solùm in-
Mansiones. telligebant, quia profecti sunt filij Israel de Aegypto, & prima ꝓfectio eorũ fuerit ex Ramesse,

& inde

& inde profecti uenerũt in Sochoth, & de Sochoth profecti uenerũt in Othon, ad Epauleũ iuxta
mare. Tum deinde quod ibi nubes eos præceſſerit, & ſecuta ſit petra, de qua biberũt aquã. Tran
ſierunt enĩ per mare rubrum, & uenerunt in deſertum Sina. Nobis aũt qualẽ tradiderit de his
Paulus Apoſtolus intelligentiæ regulã, uideamus. Corinthijs ſcribens in quodã loco ita dicit:
Scimus enim quia patres noſtri oẽs ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in *1. Cor. 10.*
Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari, & omnes eandem eſcam ſpiritalem manducauerunt,
& omnes eundem potum ſpiritalem biberunt. Bibebant autem de ſpiritali conſequenti eos pe
tra, petra uerò erat Chriſtus. Vides quantũ differat ab hiſtorica lectione Pauli traditio. Quod *Tranſitus ma-*
Iudæi tranſitum maris putant, Paulus baptiſmum uocat: quam illi exiſtimant nubem, Paulus *ris rubri Bapti*
ſpiritum ſanctũm ponit: & huic ſimile intelligi uult illud, quod Dominus in Euangelijs præce- *ſmũ denotauit.*
pit dicens, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum Dei. *Ioan. 3.*
Et rurſum manna, quod Iudæi cibum uentris & ſatietatem exiſtimant gulæ, eſcam ſpiritalẽ no-
minat Paulus. Et non ſolùm Paulus, ſed & Dominus de eodẽ in Euangelio dicit: Patres ueſtri *Ioan. 6.*
manna manducauerunt in deſerto, & mortui ſunt. qui autem manducauerit de pane quẽ ego
do ei, nõ morietur in æternum. Et poſt hoc dicit: Ego ſum panis uiuus qui de cœlo deſcendi. Tũ
deinde de ſequenti petra apertẽ pronunciat Paulus, & dicit: Petra uerò erat Chriſtus. Quid igi *1. Cor. 10.*
tur agẽdum nobis eſt, qui huiuſmodi à Paulo Eccleſiæ magiſtro, intelligentiæ inſtituta ſuſcepi-
mus? Nõnne uidetur iuſtum, ut traditam nobis huiuſmodi regulam ſimili in cæteris ſeruemus
exemplo? An (ut quidã uolunt) hæc, quæ tãtus ac talis Apoſtolus tradidit, relinquentes, rur-
ſum ad Iudaicas fabulas conuertamur? Mihi quidem ſi hæc aliter, quàm Paulo uidetur, exponã, hoc *1. Tim. 1.*
puto eſſe manus dare inimicis Chriſti, & hoc eſſe quod propheta dicit, Væ qui potat proximũ *Habacuc. 2.*
ſuum ſubuerſione turbulenta. Accepta ergo à beato Paulo Apoſtolo ſemina ſpiritalis intelli-
gentiæ, in quantũ nos Dominus precibus ueſtris illuminare dignabitur, excolamus.

ET leuantes, inquit, filij Iſrael de Rameſſe uenerunt in Sochoth, & profecti de Sochoth, ue-
nerunt in Othon.] Si quis eſt qui proficiſci de Aegypto parat, ſi quis eſt qui cupit obſcuros
mundi huius actus, & errorum tenebras derelinquere, primò omniũ ex Rameſſe ei proficiſcen *Rameſſe.*
dũ eſt. Rameſſe uerò interpretatur cõmotio tineæ. Si ergo uis uenire in Sochoth, ut Dñs tibi dux
ſit, & in columna nubis te præcedat, & ſequatur te petra, quæ tibi eſcã ſpiritalem, & potum nihi
lominus præbeat ſpiritalem, proficiſcere, & exi ex Rameſſe, nec theſaurizes ibi, ubi tinea exter-
minat, & ubi fures effodiunt, & furantur. Hoc eſt quod apertè & Dominus in Euãgelijs dicit: Si *Matth. 6.*
uis perfectus eſſe, uade uende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœ *Matth. 19.*
lo, & ueni ſequere me. Hoc eſt ergo proficiſci de Rameſſe, & ſequi Chriſtum. Videamus aũt quis
ſit & caſtrorum locus, ad quẽ uenitur ex Rameſſe. Venerunt, inquit, in Sochoth. Sochoth taber
nacula intelligi apud Hebræos tradunt interpretes nominũ. Cùm ergo derelinquẽs Aegyptũ *Sochoth.*
diſcuſſeris abs te tineas totius corruptelæ, & uitiorũ incitamenta reieceris, habitabis in taber-
naculis. Habitamus enim in tabernaculis, ex quibus nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri. Ha- *2. Cor. 5.*
bitatio autem tabernaculorum expeditum & abſque ullis impedimentis indicat eſſe eũ, qui feſti
nat ad Deum. Sed nec in hoc quidem ſtandum eſt, urgenda eſt profectio. Mouenda ſunt caſtra
etiam de Sochoth, & feſtinandum eſt, ut ueniamus in Othon. Othon uerò in noſtram linguã *Othon.*
uerſum, dicunt, ſigna eis. Et meritò. Hic enim audiẽs dicit, Quia Deus antecedebat eos per diẽ *Exod. 13.*
in columna nubis, & per noctem in columna ignis: non hoc inuenis factum apud Rameſſe, nec
apud Sochoth, quæ ſecunda proficiſcentibus caſtra dicuntur, ſed tertia caſtra ſunt, in quibus
fiunt ſigna diuina. Recordare quæ ſuperius lecta ſunt, cùm dicebat Moyſes ad Pharaonem: Iter *Exod. 5.*
trium dierum ibimus in deſerto, & immolabimus Domino Deo noſtro. Hoc ergo erat triduũ,
ad quod feſtinabat Moyſes, & contradicebat Pharao. Ille enim dicebat, non eatis longius. Nõ
permittebat Pharao ad locum ſignorum peruenire filios Iſrael, nõ permittebat eos in tantum
proficere, ut poſſent tertij diei myſterijs perfrui. Audi enim prophetam qui dicit: Reſuſcitabit *Oſeæ 6.*
nos Deus poſt biduũ, & in die tertia reſurgemus, & uiuemus in conſpectu eius. Prima dies no-
bis paſsio Saluatoris eſt, & ſecunda qua deſcendit in infernũ, tertia aũt reſurrectionis eſt dies.
Et ideo in die tertia Deus antecedebat eos, per diem in columna nubis, per noctẽ in columna
ignis. Quod ſi ſecundũ ea quæ ſuperius diximus, in his uerbis rectè nos Apoſtolus docet ba-
ptiſmi myſteria contineri, neceſſariũ eſt ut qui baptizantur in Chriſto, in morte ipſius baptizentur, *Rom. 6.*
& ipſi conſepeliantur, & cũ ipſo die tertia reſurgant à mortuis: quos & ſecũdũ hoc quod dicit A-
poſtolus, ſimul ſecũ ſuſcitauit, ſimulque fecit ſedere in cœleſtibus. Cùm ergo tibi tertij diei myſte
riũ fuerit ſuſceptũ, incipiet te deducere Deus, & ipſe tibi uiã ſalutis oſtẽdere. Si uideamus quid
poſt hæc dicitur ad Moyſen, quæ uia præcipitur eligenda. De Othon, inquit, cõuerſi iter facite inter
Epauleum & inter Magdalũ, quod eſt cõtra Beelſephon. Hæc aũt ſic interpretantur: Epauleũ qui- *Magdalum.*
dẽ aſcẽſio tortuoſa. Magdalũ turris. Beelſephon aſcẽſio ſpeculæ, uel habẽs ſpeculã. Tu fortaſſe
cædebas, quia iter quod Deus oſtẽdit planũ eſſet & molle, & nihil prorſus haberet difficultatis

Via quæ ad uitam ducit angusta est. uit laboris. Ascensio est & descensio tortuosa. Non enim procliue iter est, quo tenditur ad uirtutes, sed ascēditur, & angustè ac difficulter ascenditur. Audi etiam Dñm in Euãgelio dicentē, quia arcta & angusta uia est, quæ ducit ad uitã. Vide ergo quantũ cõsonat Euãgeliũ cũ lege. In
Matth. 7. lege ostēdit uirtutis uia ascēsio tortuosa. In Euãgelijs dicit arcta & angusta uia quæ ducit ad uitã. Nõnne hîc apertè etiã cæci uidere possunt, quòd legē & Euãgelia unus atq; idē spiritus scripsit? Est ergo iter quod incedunt ascēsio tortuosa, & ascēsio speculæ, uel habēs speculã. Ascēsio ad actus pertinet, specula ad fidē. Ostendit ergo quia & in actibus, & in fide multa est difficultas, & multus labor. Multæ enim tētationes nobis occurrunt, multa in fide offendicula uolentibus agere quæ Dei sunt. Tum deinde in fide multa inuenies tortuosa, plurimas quæstiones, multas obiectiones hæreticorũ, multas cõtradictiones infidelium. Hoc ergo iter agendũ est se-
Luc. 14. quētibus Deum. Sed est & turris in hoc itinere. Quæ est ista turris? Illa nimirũ, quã Dñs in Euangelio dicit: Si quis uestrûm uolens turrim ædificare, nõnne prius sedebit, & cõputabit sum-
Sapiētiæ iter. ptus, si habet unde perficiat? Ista est ergo turris, sedes ardua & excelsa uirtutũ. Sed uidens hæc Pharao, audi quid dicit: Errãt, inquit, isti. Apud Pharaonē, qui Deũ sequit, errare dicitur, quia (ut diximus) sapiētiæ iter tortuosum est, multos habens flexus, multas difficultates, plurimos
Testimoniũ de Trinitate Personarum in diuinis. anfractus. Deniq; cũ cõfitearis unũ Deum, eadēq; cõfessione patrē, & filium, & spiritũ sanctum asseris unũ Deum, q̃ tortuosum, q̃ difficile, quàm inextricabile uidet hoc esse infidelibus? Tũ deinde cũ dicis Dominũ maiestatis crucifixum, & filium hominis esse qui descēdit de cœlo, q̃ tortuosa hæc uident, & q̃ difficilia? Qui audit, si nõ cũ fide audiat, dicit: Quia errant isti. Sed tu fixus esto, nec dubites de huiusmodi fide, sciens quia Deus tibi ostendit hãc fidei uiã. Ipse enim dixit, Tollentes de Othon castra collocate ea inter Epauleũ, & inter Magdalum contra Beelsephon. Fugiens ergo Aegyptũ uenis ad hæc loca, uenis ad has operum ascensiones & fidei, uenis ad ædificium turris, uenis etiã ad mare, & occurrunt tibi fluctus. Non enim iter uitæ sine ten-
2. Tim. 3. tationum fluctibus agit. Sicut & Apostolus dicit: Omnes qui uolunt piè uiuere in Christo per-
Iob 7. secutiones patientur. Sed Iob nihilominus pronunciat, quia tentatio est uita nostra super terram. Hoc est ergo uenisse ad mare. Sed si Moysen, id est, legem Dei sequens agas hoc iter, Aegyptius te quidem persequitur & insectatur, sed uide quid fiat.

LEVAVIT, inquit, angelus Dñi, qui antecedebat castra Israel, & abijt post illos. Eleuauit & colũna nubis à facie eorũ, & stetit post illos, & intrauit inter castra Aegyptiorũ, & Israelitarũ.) Hæc columna nubis populo quidē Dei efficit murus, Aegyptijs uero obscuritatem imponit, & tenebras. Non enim transfertur columna ignis ad Aegyptios, ut uideant lucē, sed in tenebris
Ioan. 3. permanent, quia dilexerunt tenebras magis quã lucē. Et tu ergo si ab Aegyptijs recedas, & de potestate dæmonum fugias, uide quanta diuinitus tibi præparant auxilia, uide quãtis adiutoribus uteris. Tantum est ut permaneas fortis in fide, nec te Aegyptiorum equitatus, & quadrigarum formido perterreat, nec reclames cõtra legē Dei & Moysen, & dicas, sicut quidã ex illis
Exod. 14. dixerunt: Tãquam nõ essent sepulchra in Aegypto, ita eduxisti nos, ut in deserto hoc moriamur, melius fuerat nos seruire Aegyptijs, q̃ mori in deserto hoc. Hæc fatiscentis in tentatione animi uerba sunt. Sed quis ita beatus est, qui sic tentationũ pondus expediat, ut nulla menti eius cogitatio ambiguitatis obrepat? Vide magno illi Ecclesiæ fundamento, & petræ solidissimæ, super quã Christus fundauit Ecclesiã, quid dicat à Dño: Modicæ, inquit, fidei, quare dubi-
Matth. 14. tasti? Veruntamē qui dicunt, Melius fuerat nos seruire Aegyptijs, quàm mori in eremo: tētationis & fragilitatis hæc uerba sunt. Alioquin falsum est: Longè enim melius est in eremo mori, q̃ seruire Aegyptijs. Qui enĩ in eremo morit, hoc ipso quòd separatus est ab Aegyptijs, & discessit à rectoribus tenebrarũ, & de potestate Satanæ, habuit aliquē profectum, etiã si ad integrum peruenire non potuit. Melius enĩ perfectam uitã quærēti est in itinere mori, q̃ ne proficisci quidē ad perfectionē quærendã. Vnde & eorũ falsa uidet opinio, qui dum nimis arduum iter uirtutis exponunt, dumq; multas eius difficultates, multaq; pericula & lapsus enumerant, ne ineundum quidē id aut incipiēdũ iudicãt. Sed multo melius est me in hoc itinere uel mori, si ita necesse est, quàm inter Aegyptios permanētē necari, & falsis atq; amarissimis fluctibus obrui.
Moyses clamãs ad Dominum. Sed interim clamat Moyses ad Dñm. Quomodo clamat? Nulla eius uox clamoris auditur, & tamen dicit ad eum Deus, Quid clamas ad me? Velim scire quomodo sancti sine uoce clamant
Exod. 14. ad Dñm. Apostolus docet: Quia dedit Deus spiritũ filij sui in cordibus nostris, clamantē, abba
Rom. 8. pater. Et addit: Ipse spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Et iterũ: Qui aũt scrutatur corda, scit quid desideret spiritus, quia secundũ Deum postulat pro sanctis. Sic ergo interpellante spiritu sancto apud Deum, per silentium sanctorum clamor auditur. Et quid post hoc? Iubet Moyses uirga percutere mare, ut ingredienti populo Dei dehiscat & cedat, ac uoluntati diuinæ elemētorum famulent obsequia: & aquę quę timebãtur, dextra læuaq; famulis Dei murus effectę, non solùm perniciem nesciant, sed & munimen exhibeant. Cogitur ergo fluctus in cumulũ, & unda in semetipsam repressa curuat. Soliditatē recipit liquor, & solum maris arescit in

scit in puluerē, ut sicca planta populus Dei trāsiret. Bonitatē Dei creatoris intellige, si uoluntati eius obtēperes, si legē eius sequaris, ipse tibi elemēta etiā cōtra sui naturā seruire cōpellit. Audiui à maioribus traditū, quòd in ista digressione maris, singulis quibusq; tribubus filiorum Israel, singulę aquarū diuisiones factę sint, & propria unicuiq; tribui in mari aperta sit uia. Idq; ostēdi ex eo, quòd in psalmis scriptū est: Qui diuisit mare rubrū in diuisiones. Per quod multæ diuisiōes docent factæ, nō una. Sed & per hoc quod dicit: Ibi Beniamin iunior in stupore. principes Iuda duces eorum, principes Zabulon, & principes Neptalim, nihilominus unicuiq; tribui proprius enumerari uidetur ingressus. Hæc à maiorib. obseruata in scripturis diuinis, religiosum credidi nō tacere. Quid ergo nos docemur per hæc? Iā superius diximus quis sit in his Apostoli sensus. Baptismū hoc nominat in Moyse cōsummatum in nube & in mari, ut & tu qui baptizaris in Christo, in aqua & in spiritu sancto, scias insectari quidē post te Aegyptios, & uelle te reuocare ad seruitiū suū, rectores scilicet huius mundi, & spiritales nequitias, quibus antea deseruisti. Quæ conanī quidē te insequi, sed tu descēdis in aquam & euadis incolumis: atq; ablutis sordibus peccatorū, homo nouus ascēdis paratus ad cātandum cāticum nouū. Aegyptij uerò post te in sequētes, demerguntur in abyssum, etiā si uidentur rogare Iesum, ne interim mittat eos in abyssum. Sed & alium ex his accipere possumus intellectū. Si Aegyptū fugias, si ignorantiæ tenebras relinquas, & sequaris legē Dei Moysen, obuiet aūt tibi mare, & cōtradicētium tibi fluctus occurrāt, percute tu obluctantes undas uirga Moysi, id est uerbo legis, & uigilantia scripturarū iter tibi ipsi disputādo per aduersarios pande, cedēt undę continuò, & superati fluctus locū uictoribus dabunt, mirāntibusq; & attonitis ac stupore defixis his qui paulò antè aduersabantur, legitimis tu disputationū lineis rectū fidei iter secabis, & in tantum doctrinæ uerbo proficies, ut auditores tui, quos in uirga legis erudisti, ipsi iā cōtra Aegyptios, uelut fluctus maris insurgāt, & nō solùm impugnēt eos, sed & superēt & extinguāt. Extinguit nāq; Aegyptiū, qui nō agit opera tenebrarū. Extinguit Aegyptium, qui non carnaliter, sed spiritaliter uiuit. Extinguit Aegyptiū, qui cogitationes sordidas, & impuras uel depellit ex corde, uel omnino nō recipit: sicut & Apostolus dicit: Assumēs scutū fidei in quo possumus omnia iacula maligni ignita extinguere. Hoc enī modo possumus etiā hodie Aegyptios uidere mortuos, & iacentes ad litteus, submergi quadrigas eorū & equos. Possumus etiā ipsum Pharaonē uidere demergi, si tāta fide uiuamus, ut Deus cōterat Satanam sub pedibus nostris uelociter per Iesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Traditio de diuisionibus maris rubri. *Psal. 136.* *1. Cor. 10.* *Matth 8.* *Quinam Aegyptios extinguant.* *Ephe. 6.*

IN EXODI CAP. XV. HOMILIA VI.

De cantico quod cantauit Moyses cum populo, & Maria cum mulieribus.

MULTA quidem cantica fieri legimus in scripturis diuinis, horum tamen omnium primum istud est canticum, quod Aegyptijs & Pharaone submerso populus Dei post uictoriam cecinit. Moris quippe sanctorum est, ubi aduersarius uincitur, tāquam qui sciant non sua uirtute, sed Dei gratia uictoriam factam, hymnum Deo gratulationis offerre. Accipiunt tamen hymnum canentes, etiam tympanum in manibus suis, sicut de Maria sorore Moysi & Aaron refertur. Et tu ergo si mare rubrum transieris, si Aegyptios mari submergi uideris, & extingui Pharaonem, atq; in abysis profundum præcipitari, potes hymnum canere Deo, potes uocem gratulationis emittere, & dicere: Cantemus Domino, gloriosè enim honorificatus est, equum & ascensorem proiecit in mare. Melius autem & dignius hæc dices, si habueris tympanum in manu tua, id est, si carnem tuam crucifixeris cum uitijs & concupiscentijs, & si mortificaueris membra tua, quæ sunt super terram. Et tamen uideamus quid dicit:

Hymnus Triūphalis. *Gal. 5.* *Col. 3.*

CANTEMUS Domino, gloriosè enim honorificatus est.] Quasi non sufficeret, Honorificatus est, sed addidit, Gloriosè honorificatus est. Equidem quantum possum cōijcere, uidetur mihi aliud esse glorificari, aliud gloriosè glorificari. Nam Dominus meus Iesus Christus, cùm carnem ex uirgine Maria pro salute nostra suscepit, glorificatus est quidē, quia uenit quærere quod perierat, non tamen gloriosè glorificatus est. Dicitur enim de ipso, Quia uidimus eū, & nō habebat speciem, neq; decorem, & uultus eius ignobilis super filios hominum. Glorificatus est & cùm ad crucem uenit, & pertulit mortem. Vis scire quia glorificatus est? Ipse dicebat: Pater uenit hora, clarifica filiū tuū, ut filius tuus clarificet te. Erat ergo et gloria, etiā ipsa pasio crucis, uerùm gloria hęc nō erat gloriosa, sed humilis. Deniq; dicitur de eo, Humiliauit se usq; ad mortem, mortem autem crucis. De quo etiam propheta prędixerat: Morte turpissima cōdemnemus eum. Sed & Esaias dicit de eo: In humilitate iudiciū eius sublatū est. In his ergo omnibus glorificatus est Dñs, sed (ut ita dicā) humiliter non gloriosè glorificatus est. Verùm quia hæc oportebat pati Christū, & sic introire in gloriā suā, cū uenerit in gloria patris & sanctorū angelorū, cū uenerit in maiestate sua iudicare terrā, quādo & uerū Pharaonē, id est diabolū interficiet spiritu oris sui, cū ergo refulgebit in maiestate patris sui, & post aduētū humilitatis, secūdū nobis

Aliud glorificari aliud gloriosè glorificari. *Esa. 53.* *Ioan. 12.* *Philipp. 2.* *Sap. 2.* *Esa. 53.* *Luc. 24.* *Matth. 25.*

in gloria ostendet aduentum, tunc non solùm glorificatur Dñs, sed & gloriosè glorificatur, cū omnes ita honorificant filium, sicut honorificant patrem.

EQVVM & ascensorem proiecit in mare: adiutor & protector factus est mihi in salutẽ.] Homines qui nos insequuntur, equi sunt, & (ut ita dicam) omnes qui in carne nati sunt, figuraliter equi sunt. Sed hi habent ascensores suos. Sunt equi, quos Dñs ascẽdit, & circumeunt omnẽ
Abacuc 3. terram, de quibus dicitur: Et equitatus tuus salus. Sunt autem equi, qui ascensorẽ habent diabolum, & angelos eius. Iudas equus erat, sed donec ascensorẽ habuit Dominum, de equitatu fuit salutis. Cum cæteris enim Apostolis missus, ægrotis salutem & sanitatem languẽtibus præ-
Ioan. 13. stabat. Sed ubi se diabolo substrauit, post buccellā enim introiuit illū Satanas, & ascensor ipsius effectus est Satanas, & illius habenis ductus aduersus Dñm, & saluatorẽ nostrū cœpit equitari. Omnes ergo qui persequunt̃ sanctos, equi sunt hinnientes, sed habent ascensores, quibus aguntur, angelos malos, & ideo feroces sunt. Si ergo uideris aliquando persecutorẽ tuū nimiū sæuientem, scito quia ab ascẽnsore suo dæmone perurgetur, & ideo sæuus, ideo truculentus est. Dñs ergo equum & ascensorem proiecit in mare, & factus est mihi in salutem.

HIC Deus meus, & honorificabo eū, Deus patris mei, & exaltabo eū.] Hic ergo & meus est
Ioan. 20. Deus, & patris mei. Pater noster qui nos fecit, & genuit, Christus est, & ipse dicit: Vado ad patrẽ meū, & patrẽ uestrū, Deū meū, & Deū uestrū. Si ergo agnoscā qđ Deus meus sit De⁹, glorificabo eū. Si uerò etiā istud agnoscā, q̄uo patris mei Christi sit Deus, exaltabo eū. Altior nāq; intellect⁹ est, q̄uo Christ⁹ ut uni⁹ Dei cōstringat & muniat ueritatẽ, Deū suū dicit, quẽ natura patrẽ uocat.

DEVS conterens bella, Dominus nomen est illi.] Nolo putes, quia tātum uisibiles pugnas
Ephe. 6. conterit Dominus, sed & illas conterit, quæ nobis sunt non aduersus carnem & sanguinẽ, sed aduersus principes & potestates, & aduersus mundi huius rectores tenebrarum harum. Dominus enim nomen est illi. Non est enim ulla creatura, cuius Dominus non sit.

QVADRIGAS Pharaonis, & exercitum eius proiecit in mare. Electos ascẽsores, ternos statores demersit in rubrū mare.] Pharao uelut potentior in malitia, & regnum nequitiæ tenens, quadrigas ait. Nō illi satis est unum equū ascendere, sed plures simul agitat, plures simul plagis torti uerberis cogit. Quoscunq; uideris in luxuria turpiores, in crudelitate sæuiores, in auaritia teteriores, in impietate flagitiosiores, scito hos de quadrigis esse Pharaōis, ipsis sedet, ipsos currui suo subiungit, in ipsis fertur, & uolitat, & per apertos scelerū campos effusis eos agit habenis. Sunt & alij electi ascẽsores, electi sine dubio ad malitiā. Sed iā de ascensoribus suprà diximus: nunc etiā qui sunt terni statores uideamus. Mihi uidẽtur terni statores pro eo dici, quòd
Terni statores qui. triplex est hominibus peccandi uia. Aut enim in facto, aut in dicto, aut in cogitatione peccat̃.
Et ideo terni statores per singulos quosq; dicunt̃, qui tres istas in nobis peccandi obsideant ui-
Triplex peccādi ratio. as, & speculentur semper, atq; in insidijs agant, ut aut ille ex misero homine sermonẽ malū eliciat, aut ille iniquū opus extorqueat, aut ille cogitationẽ pessimā rapiat. Deniq; & semen uerbi
Matth. 13. Dei ubi cadit, & deperit, triplex describit̃ locus. Vnus secus uiā refert, qui cōculcatur ab hominibus, alius in spinis, alius in petrosis. Et econtrario terra bona afferre dicit̃ triplicẽ fructū, uel centesimū, uel sexagesimum, uel tricesimū. Triplex nāq; est etiā bene agendi uia, nihilominus
1. Cor. 3. cū uel opere, uel cogitatione, uel uerbo boni aliquid agit̃. Hoc enī significat & Apostolus cùm dicit: Qui aūt ædificat super fundamentū hoc, aurū, argentū, lapides preciosos, triplicẽ bonorum indicans uiam. Subiungit nihilominus triplicem etiā malorum, cùm dicit, Ligna, fœnū, stipulam. Isti ergo terni statores sunt angeli nequā de exercitu Pharaonis, qui stant in huiuscemodi uijs, obseruantes unumquẽq; nostrûm per hæc iter agere in peccatum, quos demergit Dominus in rubrum mare, & ignitis eos in iudicij die fluctibus tradet, ac pœnarum pelago teget, si tu Deum sequens de eorum te potestate subtraxeris.

Matth. 3. DECIDERVNT in profundū quasi lapis.] Quare deciderūt in profundum tanquā lapis? Quia nō erant tales lapides, de quibus suscitari possent filij Abrahæ, sed tales, qui amarent profundum, & liquidum diligerent elementum, id est qui amaram & fluxam præsentium rerū caperent uoluptatem. Vnde & ipsis dicitur: Demersi sunt tanquam plumbum in aquam ualidissimā. Peccatores graues sunt. Deniq; & iniquitas super talentū plūbi sedere monstrat̃, sicut Za-
Zach. 5. charias propheta dicit: Vidi, inquit, mulierẽ sedentẽ super talentū plumbi, & dixi, Quæ est hæc? Et respondit, Iniquitas. Inde est ergo quod iniqui demersi sunt in profundū sicut plumbū in aquā ualidissimā. Sancti autem non demerguntur, sed ambulant super aquas, quia leues sunt,
Matth. 14. & peccati pondere non grauātur. Deniq; Dominus & saluator noster super aquas ambulauit. ipse est enī qui uerè peccatū nescit. Ambulauit & discipulus eius Petrus, licet paululū trepidauerit. Non enī tantus erat ac talis, qui nihil omnino de specie plūbi in se haberet admixtū. Habuit, licet parū. Propter quod dicit ad eū Dñs: Modicæ fidei quare dubitasti? Idcirco igitur qui
1. Cor. 3. saluus fit, per ignem saluus fit, ut si quid fortè de specie plumbi habuerit admixtum, id ignis
Gen. 3. decoquat, & resoluat, ut efficiantur omnes aurum bonum. Quia aurum terræ illius bonū esse dicitur,

dicitur, quam habituri sunt sancti, & sicut fornax probat aurũ, sic homines iustos tentatio. Veniendum est ergo omnibus ad ignem, ueniendum est ad conflatorium. Sedet enim Dominus & conflat, & purgat filios Leui. Sed & illuc cùm uenitur, si quis multa opera bona, & parum aliquid iniquitatis attulerit, illud parum tanquam plumbum igni resoluitur ac purgatur, & totũ remanet aurum purum. Et si quis plus illuc plumbi detulerit, plus exuritur, ut amplius decoquatur, ut etsi parum aliquid sit auri, purgatũ tamẽ resideat. Quòd si aliquis illuc totus plumbeus uenerit, fiet de illo hoc quod scriptũ est, Demergetᷣ in profundũ tanquã plumbũ in aqua ualidissima. Sed longum est si per ordinẽ uelimus exponere, sufficiat pauca perstringere.

Malach. 3.

QVIS, inquit, similis tibi in dijs Dñe? quis similis tibi? Gloriosus in sanctis, mirabilis in maiestatibus, faciens prodigia.] Quod dicit: Quis similis tibi in dijs, non simulachris gentiũ cõparat Deum, nec dæmonibus, qui sibi falsò deorum nomen adsciscunt, sed Deos illos dicit, qui per gratiã, & participationem Dei, dij appellantᷣ. De quibus & alibi scriptura dicit: Ego dixi dij estis. Et iterũ: Deus stetit in congregatione deorũ. Sed hi quãuis capaces sunt Dei, & hoc nomine donari per gratiã uideantᷣ, nullus tamẽ Deo similis inuenitᷣ, uel in potentia, uel in natura. Et licet Ioannes Apostolus dicat: Filioli nondum scimus quid futuri sumus, si autem reuelatum nobis fuerit (de Domino scilicet dicens) similes illi erimus, similitudo tamen hæc non ad naturam, sed ad gratiam reuocatur. Verbi causa, ut dicamus picturam similem esse ei, cuius imago in pictura uidetur expressa. Quantum ad gratiam pertinet uisus, similis dicitur, quantum ad substantiã, longè dissimilis. Illa enim species carnis est, & decor corporis uiui, ista colorũ fucus est, & cera tabulis sensu carentibus superposita. Nullus ergo in dijs similis Domino, nullus enim inuisibilis, nullus incorporeus, nullus immutabilis, nullus sine initio & sine fine, nullus creator omnium, nisi pater cum filio & spiritu sancto.

Dij quinam dicti. *Psal. 82.* *1. Ioan. 3.*

EXTENDISTI dexteram tuam, deuorauit eos terra.] Impios quidem & hodie deuorat terra. An nõ tibi uidetᷣ terra deuorare illũ, qui semper de terra cogitat, qui semper terrenos habet actus, qui de terra loquitᷣ, de terra litigat, terrã desiderat, & omnẽ spem suã ponit in terra: qui ad cœlũ non respicit, qui futura nõ cogitat, qui iudiciũ Dei nõ metuit, nec beata eius promissa desiderat, sed semper de præsentib. cogitat, & terrena suspirat? Talẽ cũ uideris dicito, Quia deuorauit eum terra. Sed & si quẽ uideris luxuriæ carnis, & uoluptatib. corporis deditũ, in quo animus nihil ualet, sed totum libido carnis obtinuit, dicito & de hoc, Quia deuorauit eũ terra. Adhuc me mouet quod ait: Extendisti dexterã tuã, & deuorauit eos terra: quasi ut deuorarentᷣ à terra, hæc causa fuerit quòd extendit Dñs dexteram suã. Si consideres quomodo Dñs exaltatus in cruce tota die extendit manus suas ad populum nõ credentẽ, sed contradicentẽ: & qualiter infidelem populum, qui clamauit, Crucifige crucifige eum, mors admissi sceleris oppressit: euidenter inuenies quomodo extendit dexterã suã, & deuorauit illos terra. Nec tamen penitus desperandum est. Possibile namq; est, ut si fortè resipiscat qui deuoratus est, rursum possit euomi, sicut Ionas. Sed & omnes nos puto quòd aliquando terra deuoratos in inferni penetralib. retinebat, & propterea Dominus noster descendit non solùm usq; ad terras, sed usq; ad inferiora terræ: & ibi nos inuenit deuoratos, & sedentes sub umbra mortis: & inde educens non iã locum terræ, ut iterum deuoraremur, sed locum præparat nobis regni cœlorum.

Terra quomodo deuoret impios. *Esa. 65.* *Matth. 10.* *Matth. 27.* *Ion. 2.*

DEDVXISTI in iustitia tua populũ tuũ hũc, quẽ liberasti. Cõsolatus es in uirtute tua, in requie sancta tua.] Dñs populũ suũ, quẽ liberauit per lauacrũ regenerationis, deducit in iustitia, cõsolatᷣ etiã eũ p cõsolationẽ spiritus sancti in uirtute sua, & in requie sua. Futurorũ nãq; spes, laborantibus requiẽ parit: sicut & in agone positis, dolorem uulnerũ mitigat spes coronæ.

Spes.

AVDIERVNT gentes * & iratæ sunt, dolores cõprehenderunt habitatores Phylistijm. Tũc festinauerunt duces Edom, & principes Moabitarum, apprehẽdit illos tremor. Tabuerũt oẽs inhabitantes Chanaan.] Quantum ad historiã pertinet, nullum ex his gentibus interfuisse mirabilibus quæ facta sunt, cõstat. Quomodo ergo uidebunᷣ tremore deterritæ, uel festinasse (ut dicit) uel iratæ esse Phylistijm, & Moabitæ, & Edom, & reliquę quas enumerat nationes? Sed si redeamus ad intelligẽtiã spiritalẽ, inueniemus quia Phylistini, id est cadẽtes populi, & Edom, qui interpretatur Terrenus, trepidãt, & horum omniũ principes cursitant, & pauent constricti doloribus, cùm uident regna sua, quæ in inferno sunt, penetrata ab eo qui descendit in inferiora terræ, ut eriperet eos, qui possidebãtur à morte. Hinc eos comprehendit timor & tremor, quia senserunt magnitudinẽ brachij eius. Hinc etiã tabuerunt omnes inhabitantes Chanaan, qui Mutabiles interpretãtur, & mobiles, cùm uident moueri regna sua, alligari fortẽ, & uasa eius diripi. Veniat ergo super eos timor, & tremor magnitudinis brachij tui. Quid timẽt dæmones? Quid tremunt? Sine dubio crucẽ Christi, in qua triumphati sunt, in qua exuti sunt principatus eorũ, & potestates. Timor ergo & tremor cadent super eos, cùm signum in nobis uiderint crucis fideliter fixum, & magnitudinem brachij illius, quod Dominus expandit in cruce, sicut dicit: Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentẽ mihi.

** Mihi non dubiũ est, si non istius miraculi terrorẽ incußisse gentibus.* *Destruit literã.* *Dæmones crucẽ Christi metuunt.* *Esa. 65.*

nec ultrà uult uineã suam humi deiectos habere fructus, sed uult palmites eius sursum duci, in alto collocari, traduces fieri, & traduces nõ in quibuscunq; humilibus arboribus, sed in excelsis & in altissimis cedris Dei. Cedros Dei ego prophetas & apostolos puto, quibus nos si adiungamur, uitis quã de Aegypto trãstulit Deus, & per ramos eorũ nostri palmites diffundant, atq; *Palmitum nexus.* ipsis innixi traduces quædã efficiamur charitatis ad inuicẽ uinculis connexi, fructũ sine dubio plurimũ adferemus. Nam omnis arbor quæ non facit fructum, excidetur, & in ignem mittetur. *Matth. 3.*

IN præparata habitatione tua, quã præparasti Domine.] Vide clementis Domini bonitatẽ, non uult te inducere ad laborem, non uult ut ipse tibi facias habitaculum, iam te ad præparatam deducit habitationem. Audi Deum dicentẽ in Euangelio: Alij laborauerũt, & uos in labores eorum introistis. *Ioan. 4.* Sanctimonium Domine, quod præparauerunt manus tuæ.] Sanctimonium dicitur tabernaculum Dei, uel templum, ab eo quòd sanctificat accedentes. Hoc non dicit manu hominis factũ, sed manu Dei. Quid ergo? propter te Deus & plantat, & ædificat, agricola efficitur, structor efficitur, ne tibi aliquid desit. Audi & Paulũ dicentẽ: Dei agricultura, Dei ædificatio estis. *1. Cor. 3.* Quod ergo istud est sanctimoniũ quod non manu hominis factũ est, sed manibus Dei paratũ? Audi sapientiã dicẽtẽ, Quia ædificauit sibi domũ. *Prouerb. 9.* Ego aũt hoc de incarnatiõe Domini rectius intelligendũ puto. Non enim manu hominũ factum est, id est nõ opere humano templum carnis ædificatur in uirgine, sed sicut prædixerat Daniel, Lapis sine manibus excisus creuit, & factus est mons magnus. *Dan. 2.* Istud est sanctimoniũ carnis assumptæ, & sine manibus, id est absq; opere hominum, de monte humanæ naturæ, & substantiæ carnis excisum.

DOMINE qui regnas in seculum, & in seculum, & adhuc.] Quoties in seculum dicitur, longitudo quidẽ temporis, sed esse finis aliquis indicatur, & si in aliud seculum dicatur, aliquis sine dubio longior quidẽ, tamen ponitur finis: & quoties secula seculorũ nominantur, fortasse licet ignotus nobis, tamẽ à Deo statutus aliquis terminus indicatur. *Secundũ semel atq; iterũ sumtum quid significet.* Quod uerò addit, In hoc loco & adhuc, nullũ sensum termini alicuius aut finis reliquit. Quodcumq; enim illud cogitaueris, in quo finem putes posse consistere, semper tibi dicit sermo propheticus, Et adhuc, uelut si loquatur ad te, & dicat, Putas in seculum seculi Dominum regnaturum? & adhuc. Et quomodocumq; dixeris illud de regni eius spatijs, semper tibi dicit propheta, Et adhuc.

QVONIAM intrauit equitatus Pharaonis cum quadrigis, & ascensoribus in mediũ mare, & induxit super eos Dñs aquas maris. Filij aũt Israel ambulauerũt per siccum in medio mari.] Et tu si filius Israel es, potes ambulare per siccũ in medio mari. Si fueris in medio nationis prauæ & peruersæ, sicut lumen solis uerbum uitæ continens ad gloriã, potest fieri ut in medio peccatorum incedentem te non infundat humor peccati, potest fieri ut transeuntem te per hunc mundũ, nulla libidinis unda respergat, nullus cupiditatis æstus euerberet. *Philip. 2.* Qui Ægyptius est, & sequitur Pharaonẽ, ille uitiorũ fluctibus mergitur. Qui uerò sequitur Christũ, & sicut ipse ambulauit, ita & ipse ambulat, aquæ eius murus fiũt, dextra leuaq;, ipse aũt media uia incedit per siccũ: non declinat ad dexterã, neq; ad sinistrã, usquequo exeat ad libertatẽ, & hymnum uictoriæ Domino concinat dicens: Cantemus Domino. gloriosè enim honorificatus est: per Iesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

IN EXODI CAP. XV. FINEM HOMILIA VII.

De amaritudine aquæ Merrha.

POST transitum maris rubri & magnifici secreta mysterij, post choros & tympana, post triumphales hymnos, uenitur ad Merrham. *Gesta in Marah.* Merrhæ autẽ aqua erat amara, quam non poterat populus Dei bibere. Quid ergo? post tanta & tam mirifica mirabilia ad amaras aquas, & periculum sitis adducitur populus Dei? Ait enim:

ET uenerunt filij Israel in Merrham, & non poterant aquam bibere de Merrha, quia amara erat, & propter hoc appellatum est nomen loci illius amaritudo.] Sed quid addit post hæc?

CLAMAVIT, inquit, Moyses ad Dominum, & ostendit illi Dominus lignum, & misit illud in aquam, & facta est dulcis aqua. Et ibi, inquit, posuit illi Deus iustitias & iudicia.] Ibi, ubi amaritudo, ubi sitis: & quod est grauius, sitis in abundantia aquarum, ibi posuit ei Deus iustitias & iudicia. Alius non erat locus dignior, aptior, uberior, quàm iste, in quo amaritudo est. Tum propterea quod dixit: Ostendit illi Dominus lignum, & misit illud in aquam, & facta est dulcis aqua: mirum admodum est, ut Deus lignum ostenderet Moysi, quod mitteret in aquam, & faceret eam dulcem. Efficere Deus aquam dulcem sine ligno non poterat? Aut Moyses nesciebat lignum, ut ei Deus ostenderet? Sed uidendum est, quid decoris in his interior habeat sensus. Ego puto quòd lex, si secundum literam suscipiatur, satis amara sit, & ipsa sit Merrha. *Allegoria.* Quid enim tam amarum, quàm ut puer octaua die circumcisionis uulnus accipiat, & rigorem ferri tenera patiatur infantia? Amarum satis, & peramarum est huiusmodi poculum legis, in tantum ut populus Dei non ille qui in Moyse baptizatus est in mari, & in *1. Cor. 10.*

Ioan.3. nube, sed iste qui in spiritu & aqua baptizatus est, non possit bibere de ista aqua: sed ne
gustare quidem de circumcisionis amaritudine potest, neque hostiarum ferre amaritudi-
nem ualet, nec sabbati obseruantiam. Si uerò ostendat Deus lignum quod mittitur in hanc
amaritudinem, ut dulcis aqua fiat legis, potest de illa bibere. Quod est istud lignum, quod Do
Prouer.3. minus ostendit Moysi Salomon edocet nos, cùm dicit de sapientia: Quia lignum uitæ est o-
mnibus amplectentibus eam. Si ergo lignum sapientiæ Christus missum fuerit in lege, & osten
derit nobis quomodo intelligi debeat circūcisio, quomodo sabbata, quomodo lex lepræ seruā
da sit, qualiter mundi & immundi discrimen habeatur, tunc efficitur aqua Merrhæ dulcis, & a-
maritudo literæ legis conuertitur in dulcedinem intelligentiæ spiritalis, & tunc potest bibere
populus Dei. Si enim non interpretentur hæc spiritaliter, populus qui idola dereliquit, & ad
Deum confugit, si audiat legem de sacrificijs præcipientem, continuò refugit, & non potest bi-
Gal.2. bere: amarum quippe hoc sentit & asperum. Si enim, inquit Apostolus, quæ destruxi, hæc ite-
rum reædifico, præuaricatorem me constituo. Et in hac ergo amaritudine Merrhæ, id est in ista
litera legis, posuit Deus iustitias, & testimonia. Non tibi hoc uidetur dicere, quia uelut in ua-
sculo quodam, ita in legis litera sapientiæ & scientiæ suæ thesauros condiderit Deus? Hoc est
ergo quod dicit, & ibi posuit ei Deus iustitias, & testimonia. Hoc erat quod & Apostolus dice-
bat: Habemus autem thesaurum hunc in uasis fictilibus ut sublimitas uirtutis Dei sit, & non
2.Cor.4. ex nobis. Vt ergo possit bibi aqua hæc de Merrha, ostendit Deus lignū quod mittatur in eam,
ut qui biberit ne moriatur, non amaritudinem sentiat. Vnde constat quòd si quis sine ligno ui
tæ, id est sine mysterio crucis, sine fide Christi, sine intelligentia spiritali bibere uoluerit de legis
litera, per amaritudinem nimiam morietur. Hæc sciens Paulus apostolus dicebat, Quia litera
2.Cor.3. occidit. Hoc est apertè dicere, Quia aqua Merrhæ occidit, si non mutata bibatur, & in dulcedi-
nem uersa fuerit. Sed quid addidit, postquam posuit illi Deus iustitias, & iudicia?

ET IBI, inquit, tentabat eū dicens: Si auditu audieris uocē Dñi Dei tui, & quæ placent co-
ram illo feceris, & audieris præcepta eius & custodieris, omnem infirmitatem quam induxe-
Iustificationes rām Aegyptijs, non inducam super te. Ego enim sum Dominus tuus qui sano te.] Videtur mi-
legales quā ob hi quo prospectu datæ sint iustificationes, & iudicia & testimonia legis exponere, ut tentaret,
causam Deus inquit, eos Deus si audirent uocem Domini, & quæ mandabantur, custodirent. Nam quan-
præscripserit. tum ad priorem populum spectat, quid eis boni aut perfecti, murmurantibus & contradicen-
tibus mandaretur? Denique paulo pòst etiam ad idola conuertuntur, & obliti beneficiorum, &
mirabilium Dei, caput uituli statuunt. Propterea ergo dantur eis præcepta, in quibus ten-
Lex tentat. tentur. Inde est, quòd & per Ezechielem prophetam dicit Dominus ad eos: Quia dedi uobis
Ezech.20. præcepta & iustificationes non bonas, in quibus non uiuetis in eis. Tentati enim in præceptis
Rom.7. Domini non inueniuntur fideles. Ideo enim inuentum est eis mandatum quod erat ad uitam,
hoc esse ad mortem: quia unum atque idem mandatum si seruetur, uitam: si non seruetur, gene-
rat mortem. Secundum hoc ergo quod non seruantibus generat mortem, dicuntur mandata
non bona, in quibus non uiuat in eis. Sed quia admiscuit eis lignum crucis Christi, & in dulce-
dinem uersa sunt, & spiritaliter intellecta seruantur, eadem ipsa mandata uitæ appellantur. Si-
Baruch 3. cut & alibi dicit: Audi Israel mandata uitæ. Sed uideamus quid eis promittitur si seruentur. Si,
Promissio an- inquit, seruaueritis præcepta mea, non inducam super uos omnes ægritudines, quas induxi
nexa legi. Aegyptijs. Quid ergo uidetur dicere? si quis seruet mandata, nullam ægritudinem patiatur?
hoc est neque febriat, neque alios dolores corporis ferat? Non puto quòd hæc sint quæ promittan
Iob 1. tur diuina mandata seruantibus. Alioquin indicio nobis est Iob iustissimus, & totius pietatis
obseruantissimus, qui à capite usque ad pedes repletur ulcere pessimo. Non his carere dicuntur
infirmitatibus qui mandata custodiunt, sed non habebunt illas infirmitates, quas Aegy-
Aegyptus mun ptij habent. Aegyptus namque mundus figuraliter appellatur. Diligere ergo mundum, &
dum præfigu- ea quæ in mundo sunt, Aegyptius languor est. Dies obseruare & menses, & tempora, signa re-
rat. quirere, stellarum cursibus adhærere, Aegyptius languor est. Deseruire carnis luxuriæ, & uolu-
ptatibus operam dare, uacare delicijs, Aegyptius languor est. Caret ergo his infirmitatibus &
languoribus qui mandata custodit. Post hæc dicit:

QVIA uenerunt in Helim & erant ibi duodecim fontes aquarum & LXX. arbores palma-
rum.] Putásne habet aliquid rationis, quòd non antè in Helim ducitur populus, ubi erant
duodecim fontes aquarum, quibus nihil amaritudinis inerat, imò potius ubi erat amœnitas
plurima ex densitate palmarum: sed primò ductus est ad aquas salsas & amaras, quibus per li-
Allegoria ele- gnum monstratum à Domino dulcibus effectis, postea uenitur ad fontes? Si historiam solam
gās, in qua pro sequamur, nō multum nos ædificat scire ad quem locum primò uenerit, & ad quem secundò.
gressum fideliū Si uerò rimemur in his mysterium latens, inuenimus ordinem fidei. Primò enim ducitur po-
in doctrina sa- pulus ad literam legis, ab hac litera legis donec permanet in amaritudine sua, recedere nō po-
lutis, exponit. test. Cùm uerò per lignum uitæ dulcis fuerit effecta, & intelligi lex spiritaliter cœperit, tunc de
ueteri

ueteri testamento transitur ad nouum, & uenitur ad duodecim Apostolicos fontes. Ibi etiam arbores repeniuntur LXX. palmarum. Non enim soli duodecim Apostoli fidem Christi prædicauerunt, sed & alij septoaginta missi ad prædicandũ uerbum Dei referuntur, per quos palmas uictoriæ Christi mundus agnosceret. Non ergo sufficit populo Dei aquam Merrhæ bibere, quamuis in dulcedinẽ uersa sit, quamuis per lignum uitæ, & mysterium crucis omnis literæ amaritudo depulsa sit, solum uetus instrumentum non sufficit ad bibendum: sed ueniendum est ad nouum testamentum, de quo absq; scrupulo bibitur, absq; ulla difficultate potatur. Iudæi etiam nunc apud Merrham sunt, etiam nunc assident aquas amaras. Nondum enim eis Deus ostendit lignum, per quod dulces fierent aquæ ipsorum. Etenim prædixit eis propheta, *Ies. 7.* Quia nisi credideritis, neq; intelligetis. Post hæc scriptum est.

IN SECVNDO mense, inquit, postquam de Aegypto profecti sunt, quintadecima die mensis, murmurauit populus aduersum Moysen dicens: Vtinam mortui fuissemus in terra Aegypti, cùm sederemus super ollas carnis, & manducaremus panes ad satietatem, quoniam eduxisti nos in desertum hoc, necare omnem synagogam fame.] *Murmur populi contra Moysen.* Esto quòd propter correptionem legentium indicetur populi peccatum, quia murmurauerit, & ingratus fuerit beneficijs diuinis, cùm cœleste manna susciperet, quid etiã dies describitur, in qua murmurauerit populus? Secundo, inquit, mense, quintadecima die mensis. Quod utiq; non absq; ratione scriptum est. Recordare de legibus paschæ quæ scripta sunt, & inuenies ibi, hoc esse tempus quod statuitur ad secundum pascha faciendum his, qui immundi in anima fuerint, uel occupati in negotijs peregrinis. Qui ergo non fuerunt immundi in anima, uel non longè peregrinabantur, quarta decima die primi mensis pascha fecerunt. Qui autem longè peregrinabantur, & immundi erant, secundũ pascha in hoc tempore faciunt, quo & manna de cœlo descendit. In die quo primum pascha fit, nõ descendit manna de cœlo, sed in hoc quo secundum pascha fit. Videamus ergo nunc quis sit in his ordo mysterij. Primum pascha, primi populi est. Secundũ pascha, nostrum est. *Pascha primũ & secundum.* Nos enim fuimus immundi in anima, qui colebamus lignum & lapidem, & ignorantes Deum, his qui natura non erant dij seruiebamus. Nos enim eramus, qui longè peregrinabamur, de quibus dicit Apostolus: *Eph. 2.* Qui fuimus hospites & peregrini testamentorũ Dei, spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo errantes. Veruntamen non datur manna de cœlo in illa die, qua primum pascha fit, sed in illa qua secundum. Panis enim qui de cœlo descendit nõ uenit ad illos, qui primam solennitatẽ celebrabant, sed ad nos, qui secundam suscepimus. *Ioan. 6.* Nostrum enim pascha immolatus est Christus, qui uerus nobis panis de cœlo descendit. *1. Cor. 5.* Sed interim uideamus quid est, quòd in hac die gestum monstratur. Quintadecima, inquit, die mensis secundi murmurauit populus, & dixit: Quia melius fuerat nos mori in Aegypto, quando sedebamus super ollas carnium.] O' populus ingratus, desiderat Aegyptum, qui Aegyptios uidit extinctos. Carnes Aegypti requirit, qui Aegyptiorum carnes uidit maris piscibus, & cœli alitibus datas. Murmur ergo aduersum Moysen, imò aduersum Deum leuant. Sed hoc primò quidem ignoscitur, ignoscitur & secundò, fortassis & tertiò, ueruntamen si non desinant, sed persistant, audi quid post hæc murmurantem populum consequatur. In Numerorum libro refertur, quod & in suis scripturis retexuit Apostolus dicens: Neq; murmuraueritis, sicut quidam eorum murmurauerunt, & à serpentibus perierunt. *1. Cor. 10.* Murmurantem populum uenenatus in eremo depascitur serpentium morsus. *Num. 21.* Videamus nos, qui hæc audimus, nos inquam pro quibus scripta sunt: illis enim ad correctionem facta sunt, scripta sunt autem propter nos, in quos fines seculorum deuenerunt. *Dehortatur à murmure aduersus Deum.* Si non desinimus murmurantes, si non cessamus à querelis nostris, quas frequenter habemus aduersum Deum, obseruemus ne simile offensionis incurramus exemplum. Etenim cùm de cœli intemperie, de infœcunditate fructuum, de raritate imbrium, de prosperitatibus aliorum, & de aliorum improsperitate causamur, hoc est aduersus Deum murmur attollere. Sed hæc initia habentibus ignoscitur, in eos uerò, qui non desinunt, grauiter uindicatur. Mittuntur namq; in eos serpentes, id est immundis spiritibus traduntur: uenenatisq; dæmonibus, qui eos morsibus occultis ac latentibus perimant, atq; internis & intra cordis penetralia conclusis cogitationibus absumant. Sed obsecro uos, prosint nobis præmissæ correptionis exempla, illorum pœna emendatio nostra sit. Dicit enim Deus, Quia audiui murmurationem filiorum Israel. Videtis quia non latet Deum murmuratio nostra: audit omnia, & quòd non statim punit, pœnitentiam nostræ conuersionis expectat. *Deum non latet murmur & omnia nostra.* Sed quid post hæc recitatum est?

DIXIT, inquit, Dominus ad Moysen. Ecce ego pluam uobis panes de cœlo, & exibit populus, & colliget unius diei in diem, ut tentem illos si ambulant in lege mea, an non. Et erit in die sexto parabunt quicunq; intulerint, & erit duplũ quodcunq; intulerint quotidianũ in die.] Ego quidem super hac scriptura uelim primò cùm Iudæis habere sermonẽ, quibus credita dicuntur eloquia Dei, *Rom. 3.* quid illis uideatur de eo quod dicit sex diebus cõtinuis colligetis. Die autẽ

sexto

sexto duplum colligetis. Apparet aūt sextā diem nominari illam, quæ ante sabbatū ponitur, quæ apud nos Parasceue appellat. Sabbatū aūt, septima dies est. Quæro ergo qua die cœperit
Die dominica primò datum est Manhu. manna cœlitus dari, & uolo cōparare dominicam nostrā cum sabbato Iudæorum. Ex diuinis namq; scripturis apparet, quòd in die dominica primò in terris datum est manna. Si enim (ut scriptura dicit) sex diebus cōtinuis collectum est, septima aūt die, quæ est sabbati, cessatū est, sine dubio initiū eius à die prima, quæ est dies dominica, fuit. Quòd si ex diuinis scripturis hoc cōstat, quòd die dominica Deus pluit manna de cœlo, & in sabbato non pluit, intelligant Iudæi iam tunc prælatam esse dominicam nostrā Iudaico sabbato, iam tunc indicatum quòd in sabbato ipsorum gratia Dei ad eos de cœlo nulla descenderit, panis cœlestis, qui est sermo Dei, ad
Osee 3. eos nullus uenerit. Dicit enim & alibi propheta: Diebus multis sedebunt filij Israel sine rege, sine principe, sine propheta, sine hostia, sine sacrificio, sine sacerdote. In nostra enim dominica die semper Dominus pluit māna de cœlo. Sed & hodie ego dico, quia pluit Dominus manna
Manna uerbum Dei. de cœlo. Cœlestia namq; sunt eloquia ista, quæ nobis lecta sunt, & à Deo descenderunt uerba quæ nobis recitata sunt, & ideo nos felices qui tale manna suscepimus. Semper manna nobis datur de cœlo, illi infelices dolent, & suspirant, & se miseros dicunt, quia manna, sicut acceperūt patres ipsorū, ipsi non merentur accipere. Illi nunquam manna manducant: nō enim possunt illud manducare, quod est minutum sicut semen coriandri, & candidum sicut pruina. Nihil enim in uerbo Dei minutum, nihil subtile, nihil sentiunt spiritale, sed totum pingue, totum crassum.
Matth. 13. Incrassatū est enim cor populi illius. Sed & interpretatio nominis hoc idem sonat. Manna enim interpretatur, Quid est hoc. Vide si non ipsa nominis uirtus ad discendum te prouocat, ut cùm audis legem Dei recitari, inquiras semper, & interroges, & dicas doctoribus: Quid est hoc? Hoc enim est quod indicat manna. Tu ergo si uis manducare manna, id est si cupis suscipere uerbum Dei, scito illud minutum esse, & ualde subtile sicut semen coriandri. Habet enim aliquid in se holeris, quo nutrire, & recreare possit infirmos, quia qui infirmus est, holera man-
Rom. 14. ducat. Habet aliquid rigoris, & ideò ut pruina est. Candoris aūt & dulcedinis habet plurimū. Quid enim candidius, quid splendidius eruditione diuina? Quid dulcius, quid'ue suauius e-
Psal. 119. loquijs Domini, quæ sunt super mel & fauū? Sed quid est quod dicit, Vt in die sexto duplū colligatur in repromissione, quantum sufficiat etiā sabbato? Hoc secundum nostrā intelligentiā
Sextus dies hanc uitam denotat. non onosi, nec securi prætenire, uel transire debemus. Sextus dies est hæc in qua nunc sumus uita. In sex enim diebus Dominus fecit hunc mundum. Hac ergo die tantum reponere, & recondere debemus, quantū sufficiat & in futuro die. Si quid enim hic boni operis adquiras, si quid
Matth. 25. iustitiæ, misericordiæ, & pietatis recondas, hoc tibi in futuro seculo erit cibus. Nunquid nō ita in Euangelio legimus, quia qui adquisiuit hic decem talenta, ibi accepit decem ciuitates, & qui adquisiuit quatuor, accepit quatuor ciuitates? Hoc est quod & per aliam figurā Apostolus di-
Gal. 6. cit: Quod enim seminauerit homo, hoc & metet. Quid ergo agimus nos qui amamus illud recondere, quod corrumpatur, non quod permaneat, & perduret in crastinum? Diuites huius seculi ea recondunt quæ in hoc seculo, imò cum seculo corrumpuntur. Siqua autem bona opera recondunt, illa permanent usq; in crastinum. Deniq; sic scriptum est:
Exod. 16. QVI infideles fuerunt, seruauerunt, inquit, de manna, & ebullierunt ex eo uermes, & computruit.] Illud autem quod pro die sabbati reponebatur, non est corruptum, neq; uermes ebullierunt in eo, sed permanet integrū. Et tu ergo si propter præsentem uitam tantummodo, & propter amorem seculi thesaurizes, continuò uermes ebulliunt. Quomodo uermes ebulliunt? Audi de peccatoribus, & ijs qui præsens seculum diligunt, quæ sit prophetæ sententia.
Esa. 66. Vermis enim, inquit, eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Isti sunt uermes, quos generat auaritia, isti sunt uermes, quos generat diuinarum cæca cupiditas ijs qui habent pecunias, & uidentes in necessitate fratres suos, claudunt ab eis uiscera sua. Propterea & Apo-
1. Tim. 6. stolus dicit: Diuitibus autem huius seculi præcipe non superbè sapere, neq; sperare in incerto
Verbum quō uermis efficiatur. diuitiarum, sed diuites sint in operibus bonis, facilè tribuant, cōmunicent, & thesaurizent sibi ueram uitam. Sed dicit aliquis: Si manna uerbum Dei esse dicis, quomodo uermes facit? Nec aliunde fiunt uermes in nobis, nisi ex uerbo Dei. Sic enim dicit ipse: Nisi uenissem, & loquutus
Ioan. 15. eis fuissem, peccatum non haberent. Post susceptum ergo uerbum Dei siquis peccat, efficitur ei ipsum uerbum uermis, qui eius semper conscientiam fodiat, & arcana pectoris eius rodat. Sed quid nos adhuc amplius docet sermo diuinus?
ET AD uesperam, inquit, sciens, quia ego sum Dn̄s, mane autē uidebitis maiestatem Dn̄i.]
Quæstio quam Iudæis obijcit Origenes. Et de hoc uelim mihi Iudæi responderent, quomodo ad uesperam agnoscitur Dn̄s, mane autem uidetur maiestas eius. Vbi Dominus agnitus est ad uesperam, & eius maiestas uisa est mane? Respondete nobis qui erudimini ab infantia usq; ad senectutem semper discentes, & nun-
2. Tim. 3. quam ad scientiam ueritatis peruenientes: Quare non intelligitis hæc prophetice dici? Sed si uis ista intelligere, non potes nisi per Euangelium. Ibi namq; inuenies scriptum, quia uespere

sabbati

sabbati quæ lucescit in prima sabbati, uenit Maria Magdalene, & Maria Iacobi ad sepulchrum, *Matth. 28.*
& inuenerunt lapidem reuolutum à monumento. Ibi audies terræmotū factum, monumenta
disrupta, centurionē & milites qui ad custodiam positi erant, dicentes: Verè hic filius Dei erat. *Matth. 27.*
Agnitus ergo est per hæc in uespera Dominus, quia ipse Dominus est agnitus in uirtute resur-
rectionis. Sed quomodo mane gloria eius uisa est? Cùm uenissent aliæ mulieres prima sabbati
ualde mane, inuenerunt angelos cum ingenti claritate ad sepulchrū sedentes, & dicentes: Non *Matth. 8.*
est hîc, resurrexit à mortuis. Venite & uidete locum ubi positus erat, & ite, dicite discipulis eius,
quia resurrexit, & præcedet uos in Galilæam. Visa est ergo mane maiestas Domini, cùm per an-
gelos resurrectio nunciata est. Additur autem in consequentibus.

VESPERI, inquit, manducabitis carnem, & mane replebimini panibus.] Et de hoc uelim
scire, quali ordine Iudæi prophetæ dicta suscipiunt. Quid enim consequentiæ uidebitur, ut aut
uespere carnes sine panibus comedant, aut mane panes absq; pulmenti adiectione mandu-
cent? Quid in hoc diuini muneris, quid temperamenti gratiæ cœlestis ostenditis? Hoccine est *Nodum in scyr*
in quo agnosci Deum ponitis, quòd carnes in uespera sine panibus comedantur? & maiestatē *po quærit.*
Dei dicitis apparere, si rursum panes sine carnibus comedant? Sed uobis ista seruate, & ijs qui
adquiescunt uobis, & in coturnicibus agnosci posse Deū putant. Nos aūt quibus in fine seculi,
uel ad uesperā mundi, Verbum caro factū est, in illa carne agnosci dicimus Deum, quam susce-
pit ex Virgine. Istas enim Verbi Dei carnes, neq; mane aliquis, neq; meridie manducauit, sed *Ioan. 1.*
ad uesperā. Aduentus enim Domini in carne, ad uesperā factus est. Sicut & Ioannes dicit: Pueri *1. Ioan. 2.*
nouissima hora est. Sed & mane, inquit, replebimini panibus. Nobis in quo positus est panis,
uerbum Dei est. Ipse enim panis uiuus, qui de cœlo descendit, & uitā dat huic mundo. Sed quō *Panis uerbum*
dicit mane dari hunc panem, cùm aduentū eius in carne factū dixerimus ad uesperā? Hoc mo *Dei.*
do intelligendū puto, quòd ad uesperā quidem uergentis mundi, & prope finem cursus sui po *Ioan. 6.*
siti Dn̄s uenerit, sed aduentu suo, quoniā ipse est sol iustitiæ, nouū credentibus reparauerit diē.
Quia ergo nouū mundo scientiæ lumen accendit, suum quodammodo mane effecit, & suū ma *Mane Christi.*
ne tanquā iustitiæ sol produxit, & in hoc mane replentur panibus qui eius præcepta suscipiūt.
Nec mireris quia uerbū Dei & caro dicitur, & panis, & lac dicitur, & holera dicitur, & pro men- *Verbū Dei mul*
sura credentiū, uel possibilitate sumentiū diuersè nominatur. Potest tamen & hoc intelligi, quòd *tis modis effer*
post resurrectionē suam quam mane ostendimus factam, credentes repleuerit panibus pro eo *tur.*
quòd libros legis & prophetarū ignotos prius & incognitos dederit nobis, & ad instructionē
nostrā hæc Ecclesiæ instrumenta cōcesserit, ut ipse sit panis in Euangelio: cæteri uerò libri legis
uel prophetarum, uel historiarum, plores appellati sunt panes, ex quibus repleantur qui ex
gentibus credunt. Quod tamen non sine prophetica autoritate factum docemus. Prædixerat
namq; Esaias propheta hoc modo: Ascendent in montem, bibent uinum, ungentur unguen- *Esa. 57.*
to. Trade hæc omnia gentibus, consilium enim Domini omnipotentis est hoc. Sic ergo compe
tenter & carnes ad uesperam accepimus, & panibus replemur mane: quia nec possibile erat no
bis mane carnes edere, nondum enim tempus erat, sed nec meridie poteramus. Vix enim ange
li edunt carnes meridie, & illi fortassis ordini meridianū conceditur tempus. Præterea & illud
intelligere possumus, quòd unicuiq; nostrū mane est, & initiū diei illud tempus, quo primùm *Mane cuiusq;*
illuminamur, & ad lucem fidei accedimus. In hoc ergo tempore, quo adhuc in principijs su- *nostrûm.*
mus, carnes uerbi Dei comedere non possumus: id est perfectæ & consummatæ doctrinæ non-
dum capaces existimus. Sed post longa exercitia, post profectū plurimum, cùm iam proximi
sumus ad uesperam, & ad ipsum finem perfectionis urgemur, tunc demū solidioris cibi, & per-
fecti uerbi capaces fieri possumus. Nunc ergo festinemus cœleste manna suscipere. Istud enim
manna, prout uult quisq; talem saporem reddit in ore eius. Audi enim & Dominum dicentem
ijs qui accedunt ad se: Fiat tibi secundum fidem tuā. Et tu ergo si uerbū Dei, quod in Ecclesia *Matth. 15.*
prædicatur, tota fide, tota deuotione suscipies, fiet tibi ipsum uerbum, quodcunq; desideras. *Vsus uerbi*
Verbi gratia, si tribularis, consolatur te dicens: Cor contritum & humiliatū Deus non spernit. *Dei.*
Si lætaris pro spe futura, cumulat tibi gaudia dicens: Lætamini in Domino, & exultate iusti. Si *Psal. 51.*
iracundus es, mitigat te dicens: Desine ab ira, & derelinque indignationē. Si in doloribus, sa- *32. 37.*
nat te, dicens: Dominus sanat omnes languores tuos. Si paupertate consumeris, consolatur te *Deut. 7.*
dicēs: Dominus alleuat de terra inopem, & de stercore erigit pauperē. Sic ergo māna uerbi Dei *Psal. 113.*
reddit in ore tuo saporem quemcunq; uolueris. hoc tamen si quis infideliter suscipiat, & non
comedat, sed abscondat, uermes ex eo ebulliunt. Putásne eousq; deducendū est uerbum Dei,
ut etiā uermis fieri putetur? Non te hic turbet auditus, audi prophetā ex persona Domini di-
centem: Ego autem sum uermis & nō homo. Sicut enim ipse est qui fit alijs in ruinā, alijs autem *Psal. 2.*
in resurrectionē: ita & ipse est qui nunc in manna, fidelibus quidē dulcedo mellis, infidelibus *Luc. 2.*
autem uermis efficitur. Ipse est enim sermo Dei qui iniquorū mentes arguit, & correptionū spi-
culis peccatorū conscientias terebrat. Ipse est qui & ignis efficitur in cordibus illorum, quibus
adaperit

Luc. 24. adaperit scripturas, qui dicũt: Nónne cor nostrũ ardens erat intra nos, cùm aperiret nobis scri-
pturas? Et alijs, ipse ignis est, qui cõflagrat spinas de terra mala, id est qui malignas cogitatio-
nes in corde cõsumit. Et ideo peccatoribus quidem, neq; uermis arguens iniqua moritur, neq;
Psal. 33. ignis exurens aliquando restinguitur. Iustis autem & fidelibus permanet dulcis & suauis. Gu-
state enim & uidete, quoniam suauis est Dominus: Ipse Dominus & saluator noster Iesus Chri-
stus, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN EXODI CAP. XX. HOMILIA VIII.

De initio Decalogi.

Gen. 5. OMNIS qui didicit cõtemnere præsens seculum, quod figuraliter Aegyptus appellatur,
& per uerbum Dei, ut secundum scripturas dicam, translatus est & non inuenitur, quia
ad seculum futurum festinat ac tendit, de huiusmodi anima dicit Dominus.

Iehouah quorũ Deus sit. EGO sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis.] Non er-
go hæc ad illos tantũ dicuntur, qui de Aegypto profecti sunt, sed multo magis ad te, qui nunc
audis ista, si tamen proficiscaris ex Aegypto, & Ægyptijs ultrà nõ seruias, dicit hæc Deus: Ego
sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis. Vide si non nego-
cia seculi, & actus carnis, domus est seruitutis: sicut rursum econtrariò relinquere secularia, &
Ioan. 8. secundum Deum uiuere, domus est libertatis, sicut & Dominus in Euangelio dicit: Si perman-
seritis in uerbo meo uos agnoscetis ueritatem, & ueritas liberabit uos. Ergo Aegyptus domus
est seruitutis, Iudæa uerò & Hierusalem domus est libertatis. Audiet Apostolũ de his secundũ
Gal. 4. sapientiam quæ ei in ministerio data fuerat, pronuntiantem: Quæ autem sursum est, inquit,
Hierusalem, libera est, quæ est mater omnium nostrûm. Sicut ergo Aegyptus ista terrena pro-
uincia filijs Israel domus dicitur seruitutis, ad comparationem Iudææ & Hierusalem, quæ eis
domus efficitur libertatis: ita ad comparationem cœlestis Hierusalem, quæ (ut ita dicam) ma-
ter est libertatis, totus hic mundus, & omnia quæ in hoc mundo sunt, domus est seruitutis. Et
quoniam de paradiso libertatis pro pœna peccati ad huiusmodi uentum fuerat seruitutem,
idcirco primus sermo Decalogi, id est prima mandatorum Dei uox de libertate profertur, di-
cens: Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti de domo seruitutis. Hanc uocem
in Aegypto positus, audire non poteras, etiam si tibi iniungatur ut pascha facias, etiam si ac-
cingaris lumbos, & sandalia accipias in pedibus, etiam si uirgam teneas in manu, & azyma
cum amaritudine comedas. Et quid dico in Aegypto positus hæc audire poteras? Sed ne
inde quidem profectus in prima statim mansione hæc audire non potuisti, nec in secunda, nec
in tertia, nec cùm transires rubrum mare, etiam si ad Merrham ueneris, & fuerit ibi amaritu-
do in dulcedinem uersa, etiam si in Helim ueneris ad duodecim fontes aquarum, & LXX.
arbores palmarũ, etiam si Raphidim præterieris cæterosq; profectus ascenderis, nondum ad
Præcepta Dei ubi tradita. huiuscemodi uerba idoneus iudicaris, sed cùm perueneris ad montẽ Sina. Multis ergo antè la-
boribus peractis, multis ærumnis, & tentationibus superatis, uix aliquando mereberis præce-
pta suscipere libertatis, & audire à Domino: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de ter-
ra Aegypti, de domo seruitutis. Verùm hic sermo nondũ sermo mādati est, sed quis sit qui man-
dat, ostendit. Nunc ergo uideamus quid sit initium decem mandatorum legis, & si non occur-
rimus ad omnia, initia saltẽ prout Dominus dederit, explicemus. Primum ergo mandatũ est.

NON erunt tibi dij alij, præter me. Et post hoc sequitur: Non facias tibi idolum, neq; ullam
Præceptum primum. similitudinem quæcunq; in cœlo sursum sunt, & quæcunq; in terra deorsum sunt, & quæcunq;
sunt in aquis subtus terram, & non adorabis illa, neq; coles illa. Ego enim sum Dominus Deus
tuus, Deus zelans, qui reddo peccata patrum in filios in tertiam & quartam progeniem ijs qui
oderunt me, & faciens misericordiã in millia ijs, qui diligunt me, & qui seruãt præcepta mea.]
Vide quid de diuisione præceptorum statuat. Hæc omnia simul nonnulli putant esse unum mandatum. Quòd si ita putetur, non complebi-
tur decem numerus mandatorum. Et ubi iam erit decalogi ueritas? Sed si eo modo dirimatur,
quo & nos in superiori pronunciatione distinximus, integer decem mandatorum numerus
apparebit. Est ergo primum mandatum: Non erunt tibi dij alij præter me. Secundũ uerò: Non
facies tibi idolum, neq; ullam similitudinem, &c. Incipiamus ergo à primo mandato. Sed & e-
go auxilio indigeo ipsius qui hæc præcepit Dei, ad dicendum, & uos purgatioribus egetis au-
ribus ad audiendum. Si quis ergo uestrûm habet aures audiendi, audiat quõ dictum est, Non
erunt tibi dij alij, præter me. Si dixisset, nõ sint dij præter me, absolutior sermo uideretur. Nunc
autẽ quia dicit, Nõ erunt tibi dij alieni præter me, non negauit quia sint, sed ne illi sint cui hæc
Dij ne plures sunt? præcepta dantur, inhibuit. Hinc puto apostolũ Paulum sumpsisse illud, quod ad Corinthios
scripsit, dicens: Siquidem sunt qui dicuntur dij, siue in cœlo, siue in terra, & addit: Et sicut sunt
1. Cor. 8. dij multi, & domini multi. Nobis tamen unus Deus pater, ex quo omnia, & nos per ipsum, &
unus Dominus Iesus Christus per quem omnia, & nos per ipsum. Sed & in multis alijs inue-

nies scripturæ locis Deos nominari, sicut & alibi dicit: Quoniã Deus summus, terribilis, & rex *Deut. 10.*
magnus super omnes Deos. & Deus Deorum Dominus loquutus est, &c. In medio autẽ Deos
discernit. De dominis idem Apostolus dicit: Siue throni, siue dominationes, siue potestates, o- *Coloß. 1.*
mnia per ipsum & in ipso creata sunt. Dominationes autem nihil aliud sunt, quàm ordo quidã
& multitudo dominorum. In quo (ut mihi uidetur) sensum legis lucidiorem fecit Apostolus
Paulus. Tale est enim quod dicit: Licet sint multi domini, qui alijs gentibus dominentur, & dij
multi, qui ab alijs colantur, sed nobis unus Deus, & unus Dominus. Quid aũt causæ sit in dijs
multis, uel dominis multis, si intentè & pariter audiris, ipsa nos scriptura poterit edocere. Ait
enim idem Moyses in Deuteronomij cantico. Cùm diuideret, inquit, excelsus gentes, & disper- *Deut. 32.*
gerct filios Adæ, statuit terminos gentium secundum numerum angelorũ Dei, & facta est por-
tio Domini populus eius Iacob, funiculus hæreditatis eius Israel. Angelos igitur, quibus regẽ- *Origenianum.*
das gentes cõmisit excelsus, uel deos appellari, uel dominos constat. Deos quasi à Deo datos,
& dominos quasi à Domino sortitu sint potestatem. Vnde & Dominus dicebat ad angelos qui
non seruauerunt suum principatum: Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes: uos autem ut ho- *Psal. 82.*
mines moriemini, & sicut unus de principibus cadetis: imitantes scilicet diabolum, qui prin-
ceps omnium factus est ad ruinam. Vnde constat quòd execrabiles illos fecit præuaricatio, nõ *Præuaricatio*
natura. Tibi ergo ô populus Israel, qui pars Dei es, qui funiculus hæreditatis eius effectus es, *execrabiles fe-*
non erunt, inquit, alij dij præter me. Quia uerè Deus unus est Deus, & uerè Dñs unus est Dñs. *cit, nõ natura.*
Cæteris uerò, qui ab ipso creati sunt, contulit nomen istud nõ natura, sed gratia: uerùm ne exi- *Vide quam di-*
stimes hæc tãtùm ad illũ dici Israel, qui secundũ carnẽ natus est, multò magis hæc ad te dicunt, *gnitatem gra-*
qui Israel effectus es, mente Deũ uidendo, & circũcisus es corde, nõ carne. Nã & si in carne gen- *tia confert.*
tes sumus, in spiritu Israel sumus, propter eũ qui dixit: Pete à me, & dabo tibi gentes hæreditatẽ *Psal. 2.*
tuã, & possessionẽ tuã terminos terræ. Et propter eũ qui iterũ dixit: Pater omnia mea tua sunt, *Ioan. 17.*
& tua mea sunt, & glorificatus sum in his, si tamẽ ita agas, ut dignus sis pars esse Dei, & in funi-
culo hæreditatis eius meriti. Alioqui si indignè agas, exẽplo sint tibi illi, qui ad hoc uocati fue-
rant, ut essent pars Dei, & peccatis suis hoc meruerunt, ut dispergerentur per omnes gentes. Et
qui prius educti fuerãt de domo seruitutis, nunc rursum (quia qui peccat seruus est peccati) nõ *Rom. 6.*
tam Aegyptijs solis, sed omnibus gentibus seruiunt. Ergo dicitur & tibi, qui per Iesum Christũ
existi de Aegypto, & de domo seruitutis eductus es, Non erunt tibi dij alij præter me. Post hæc
uideamus quid etiam secundum uidetur continere mandatum.

NON facies tibi ipsi idolum, neq; omnem similitudinẽ eorum quæ sunt in cœlo, uel quæ in *Præceptum se-*
terra, uel quæ in aquis, & quæ subtus terrã.] Longè aliud sunt idola, & aliud dij, sicut ipse nos *cundum de ido-*
nihilominus Apostolus docet. Nam de dijs dixit: Sicut sunt dij multi, & Dñi multi. De idolis aũt *lis.*
dicit, quia nihil est idolũ in mundo. Vnde mihi uidetur non transitoriè hæc legisse quæ lex di- *1. Cor. 8.*
xit. Vidit enim differentiã deorum, & idolorum: & rursum differentiã idolorum, & similitudi- *Differentia in-*
num. Nam qui de idolis dixit quia non sunt, non addit quia similitudines non sunt. Hic autẽ *ter deos, idola*
dicit, Non facies tibi ipsi idolum, neq; similitudinem omnium. Aliud est ergo facere idolum, a- *& similitudi-*
liud similitudinem. Et si quidem Dominus nos ad ea quæ dicenda sunt illuminare dignetur, *nes.*
ego sic arbitror accipiendũ: quòd (uerbi causa) si quis in quolibet metallo auri, uel argenti, uel *Similitudo*
ligni, uel lapidis faciat speciem quadrupedis alicuius, uel serpentis, uel auis, & statuat illã ado- *quid.*
randam, non idolum, sed similitudinem fecit. Vel etiam si picturã ad hoc ipsum statuat, nihilo- *Rom. 1.*
minus similitudinem fecisse dicendus est. Idolum uerò facit ille, qui secundum Apostolum di-
centem, Quia idolum nihil est, facit quod non est. Quid est autẽ quod non est? Species quam *1. Cor. 8.*
uidit oculus, sed ipse sibi animus fingit. Verbi gratia, ut si quis humanis membris caput canis, *Idolum quid*
non aut arietis formet, uel rursum in uno hominis habitu duas facies fingat, aut humano pe- *propriè.*
ctori postremas partes equi, aut piscis adiungat: hæc & ijs similia qui facit, non similitudinem,
sed idolum facit. Facit enim quod nõ est, nec habet aliquid simile sui. Et idcirco hæc sciens Apo-
stolus dicit, Quia idolum nihil est in mundo. Nõ enim aliqua ex rebus extantibus adsumitur
species, sed quod ipsa sibi otiosa mens & curiosa repererit. Similitudo uerò est, cùm aliquid ex *Ergo idolũ, id*
his quæ sunt uel in cœlo uel in terra, uel in aquis, formatur, sicut superius diximus. Veruntamẽ *est quod mens*
non sicut de ijs quæ in terra sunt, uel in mari similitudinibus in promptu est pronunciare, ita *fingit, similitu-*
etiam de cœlestibus: nisi si quis dicat de Sole, & Luna, & Stellis hoc posse sentiri. Et horũ namq; *do quod manus*
formas exprimere gentilitas solet. Sed quia Moyses eruditus erat in omni sapientia Aegyptio- *format, secun-*
rum, etiã ea quæ apud illos erant in occultis & reconditis, prohibere cupiebat: sicut (uerbi cau- *dum Origenẽ.*
sa, ut nos quoq; appellationibus utamur ipsorum) Hecaten quã dicunt, aliasq; dæmonũ for- *Hecate.*
mas, quæ Apostolus spiritalia nequitiæ in cœlestibus uocat. De ipsis fortassis & propheta di- *Ephe. 6.*
cit, Quia inebriatus est gladius meus in cœlo. His enim formis, & similitudinibus inuocare dæ-
monia moris est ijs, quibus talia curæ sunt, uel ad repellenda, uel etiam ad uitanda mala, quæ
nunc sermo Dei uniuersa complectens simul abiurat, & abijcit, & nõ solùm idolum fieri uetat,

sed & similitudinem omnium quæ in terra sunt,& in aquis,& in cœlo. Addit autem & dicit:

Quid intersit inter cultũ & adorationem. NON adorabis ea,neq; coles ea.] Aliud est colere,aliud adorare. Potest quis interdũ & inuitus adorare,sicut nonnulli regibus adulantes,cũ eos ad huiuscemodi studia deditos uiderint, adorare se simulant idola, cũ in corde ipsorũ certum sit,Quia nihil est idolũ.Colere uerò est,toto his affectu & studio mancipari. Vtrumq; ergo resecat sermo diuinus, ut neq; affectu colas, neq; specie adores. Sciendum tamen est,quòd cũ decreueris præcepti eius seruare mandatum, & omnes cæteros deos & dominos repudiare, & præter unum Deum & Dominum neminem *ἄσπονδος πόλεμος.* habere uel Deum uel dominũ, hoc est bellum sine fœdere denunciasse omnibus cæteris. Cùm ergo uenimus ad gratiam baptismi,uniuersis alijs dijs & dominis renunciantes, solum confitemur Deum patrem,& filium & spiritum sanctum. Sed hoc confitentes, nisi toto corde diliga- *Matth.22.* mus Dominum Deum nostrum,& tota anima & tota uirtute adhæreamus ipsi,non sumus effe- *De ijs qui sunt duplici corde & claudicãt in utrumq; latus.* cti pars Domini : sed uelut in confinio quodam positi, & illos offensos patimur, quos refugimus,& dominũ ad quem confugimus propitium non efficimus, quem non ex toto & integro corde diligimus. Et ideo luget nos propheta, quos uidet huiuscemodi inconstantia fluctuare, & dicit:Væh duplices corde & animo.Et iterum:Vsquequo claudicatis utrisq; genibus uestris? *Eccles.2.* Sed & Apostolus Iacobus dicit : Vir duplex animo inconstans est omnibus uijs. Sumus ergo *3.Reg.18.* nos,qui non integra nec perfecta fide sequimur Deum nostrũ,& ab alienis recessimus dijs,ue- *Iacob.1.* lut in medio quodã confinio positi : & ab alienis quasi fugaces cædimur, & à nostro Domino tanquã instabiles & dubij nõ defendimur. An nõ hoc est, quod & prophetæ simpliciter imaginantur de amatoribus Hierusalem,cũ dicunt,Quia amatores tui ipsi inimici facti sunt tibi?Ita ergo intellige & animæ tuæ multos fuisse amatores, qui delectati sunt decore eius,cum quibus *Oseæ 2.* meretricata est.De quibus & dicebat;Post amatores meos ibo,qui dant mihi uinũ meum,& oleum meum,&c.Sed ueniet iam illud tempus,ut diceret: Reuertar ad uirum meum priorẽ, quia melius mihi erat tunc,quàm modò . Regressa es ergo ad uirum tuum priorem, offendisti sine dubio amatores tuos cum quibus adulteria committebas. Nisi ergo nũc tota fide permaneas cum uiro tuo, & toto ei ore glutineris, ex multis sceleribus quæ cõmisisti suspecta es ei, omnis motus tuus,& aspectus tuus,ipse etiam incessus si fuerit negligentior,displicebit. Nihil ultrà me lasciuum uidere , nihil dissolutum & prodigum potest. At ubi parum quidem à uiro tuo deuerteris oculos, statim necesse est memoriam fieri priorum. Vt ergo priora deleas,& fides tibi possit haberi in reliquis, non modò agendum tibi nihil est impudicum, sed ne cogitandum *Luc.11.* quidem. Vide enim quod scriptum est. Cùm,inquit, immundus spiritus exierit ab homine,uadit per loca arida, quærit requiem,& non inuenit.Tunc dicit:Reuertar in domum meam unde exiui. Et si ueniens inuenerit eam uacantem, mundatam,& ornatam, uadit, & adducit secum alios septem spiritus nequiores se,& intrans in domum illam habitat in ea.Et erunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Hæc si aduertamus,quomodo possumus uel in paruo negligentiæ locum dare? Habitauit enim in nobis immundus spiritus, antequam crederemus, antequam ueniremus ad Christum, cùm adhuc(ut superius dixi) fornicaretur anima nostra à Deo,& esset cum amatoribus suis dæmonibus. Sed posteaquã dixit, reuertar ad uirum meum priorem,& uenit ad Christum, qui eam; ex initio ad imaginem suam creauit, necessariò locum dedit adulter spiritus, ubi uidit legitimum uirum. Suscepti ergo sumus à Christo,& mundata *Domus per purgata , in qua Christus habitat.* est domus nostra à peccatis prioribus,& ornata est ornamentis sacramentorum fidelium,quę norunt qui initiati sunt . Sed non statim domus hæc habitatorem habere Christum meretur, nisi sit uita eius & cõuersatio ita sancta, ita pura, & incontaminabilis, ut templum Dei esse mereatur. Non enim domus adhuc, sed templum esse debet in quo habitet Deus. Si ergo acceptã *1.Tim.4.* gratiam negligat, & implicet se negotijs secularibus, continuò spiritus ille immundus redit,& uendicat sibi domum uacantem. Et ne iterum possit expelli, alios secum septem spiritus adhibet nequiores,& fiunt nouissima huiusmodi hominis peiora prioribus:quia tolerabilius fuerat non redisse ad uirum priorem animam semel meretricantem, quàm egressam post confes- *2.Cor.6.* sionem uiri,rursum adulteram fieri.Nulla ergo societas,sicut dicit Apostolus,templo Dei cum *Leuit.26.* idolis, nulla consonantia Christo & Belial. Si Dei sumus, tales esse debemus ut complacatur illud quod dicit de nobis Deus: Quia habitabo in eis,& in eis ambulabo,& ipsi erũt mihi in po- *Esa.52.* pulum. Et sicut alio loco propheta dicit:Exite de medio eorum,& separamini,dicit Dominus, qui portatis uasa Domini. Exite, & immundum nolite contingere, & ego recipiam uos,& ero uobis in patrem, & uos eritis mihi in filios & filias. dicit Dominus omnipotens. Propterea ergo dicit:Non erunt tibi dij alij præter me,nec facies tibi ipsi idolum, neq; similitudinem ullam quæcunq; in cœlo sunt,& quæcunq; in terra,& quæ in aquis,non adorabis eos,neq; coles eos.

Deus zelotes quare & quomodo dictus. Ego enim sum Dominus Deus tuus, Deus zelans. Vide benignitatem Dei, quomodo ut nos doceat, & perfectos faciat, ipse fragilitatem humanorum non recusat affectuum . Quis enim audiens Deum zelantem non continuò miretur, & humanæ fragilitatis uitium putet? Sed

omnia

omnia propter nos agit & patitur Deus: & ut possimus edoceri, notis & usitatis affectibus no-
bis loquitur. Videamus ergo quid est hoc quod dicit, Quia Deus zelans ego sum. Sed ut con-
templari facilius possint diuina, de humanis, secundum ea quæ superius disseruimus docea-
mur exemplis. Omnis mulier aut sub uiro est, & subiecta legibus uiri, aut meretrix est, & utitur Rom. 6.
libertate peccandi. Qui ergo ingreditur ad meretricem, scit se ad eam ingressum esse mulierem
quæ prostituta est, & cunctis uolentibus patet: & ideo indignari non potest, si cum ea etiam a-
lios uidet amatores. Qui uerò legitimo utitur matrimonio, non patitur in uxore potestatem
peccandi, sed accenditur zelo ad castitatem matrimonij conseruandam, quo possit ex ea fieri
legitimus pater. Hoc ergo exemplo intelligamus omnem animam, aut prostitutam esse dæmo
nibus, & habere plurimos amatores, ita ut intret ad eam modò quidem spiritus fornicationis,
illo discedente intret spiritus auaritiæ, post hunc ueniat superbiæ spiritus, inde iræ, inde inui-
diæ, pòst etiam uanæ gloriæ, alijq; cum eis plurimi spiritus immundi. Isti autem omnes ita cum
infideli anima meretricantur, ut alter alteri non inuideat, nec zelotypia moueantur adinui-
cem. Et quid dico quod alter alterum non excludat? imò & inuitant se inuicē, & sponte se con-
uocant, sicut paulo antè iam diximus, quod in Euangelio scriptum est de illo spiritu qui exijt Matth. 12.
ab homine, regressus adduxit secum septem alios nequiores se spiritus, ut in una anima simul
habitarent. Sic ergo nullam zelotypiam amatorum suorum patitur anima, quæ dæmonibus
prostituta est. Si uerò legitimo coniuncta sit uiro illi uiro cuius matrimonio Paulus animas
coniungit & sociat, sicut & ipse dicit, Statui enim uos uni uiro uirginem castam exhibere Chri- 2. Cor. 11.
sto: & de quo in Euangelijs scriptum est, Quia rex quidam fecit nuptias filio suo: in huius ergo Matth. 22.
uiri nuptias cùm se anima dederit, & legitimo eum sortita fuerit matrimonio, etiam si fuit ali-
quando peccatrix, etiam si meretricata est, tamen si se huic uiro tradidit, ultrà eam peccare non
patitur. Non potest ferre ut rursum anima quæ se sortita est uirum, alludat cum adulteris, quia
excitatur super eam zelus eius uiri, & defendit coniugij castitatem. Et ideo zelans dicitur Do-
minus, quia animam sibi mancipatam non patitur dæmonibus admisceri. Alioquin si eam ui-
derit temerantem iura coniugij, & occasionē quærere ad peccandum, tunc (ut scriptum est) dat
ei libellū repudij, & dimittit eam dicens: Vbi est libellus repudij matris uestræ quo dimisi eam?
Quibus etiā addit & dicit: Ecce peccatis uestris uenundati estis, & propter iniquitates uestras Esa. 50.
dimisi matrem uestram. Hæc qui loquitur zelans est, & zelo cōmotus hæc dicit: post agnitionē Hebr. 6.
enim sui, post illuminationē uerbi diuini, post gratiam baptismi, post confessionē fidei, & tot
tantisq; sacramentis matrimoniū confirmatum, non uult nos ultrà peccare, nō patitur animā
cuius ipse uel sponsus, uel uir appellatur, cum dæmonibus ludere, scortari cum immundis spi-
ritibus, cum uitijs & immundītijs uolutari. Quod & si fortè aliqualiter eueniat infeliciter, salitē
ut conuertatur, & redeat & pœniteat, miseratus expectat. Nouum enim hoc bonitatis eius est
genus, ut etiam post adulterium reuertentē, tamen ex toto corde pœnitentē suscipiat animam.
Sicut & ipse per prophetam dicit: Nunquid mulier si exierit à uiro, & dormierit cum alio uiro, Hier. 3.
reuertetur ad uirum suum? Nónne contaminatione contaminabitur? Tu autem fornicata es
cum amatoribus multis, & reuertebaris ad me. Item alibi dicit: Et posteaquam fornicata es in
omnibus his, dixi, reuertere ad me: & nec sic reuersa es, dicit Dominus. Hic ergo Deus zelans si
requirit & desiderat animā tuam adhærere sibi, si te seruat à peccato, si corripit, si castigat, si indi-
gnatur, si irascitur, & uelut zelotypia quadā erga te utitur, spem tibi esse salutis agnosce. Si uerò
castigatus nō resipiscis, correctus nō emendaris, uerberatus contemnis, scito quòd eousq; pec
cando profeceris, discedit à te zelus eius, & dicetur tibi illud, quod per Ezechielem prophetam
ad Hierusalem dicitur. Propterea discedet zelus meus à te, & non irascar ultrà super te. Vide mi Ezech. 16.
sericordiā & pietatē boni Dei, quando uult misereri, & indignari se dicit, & irasci, sicut per Hie-
remiam dicit: Dolore & flagello castigaberis Hierusalē, uti ne abscedat anima mea abs te. Hæc Hier. 6.
si intelligis, miserātis Dei uox est ubi irascitur & zelatur, ibi adhibet dolores & uerbera. Flagel- Prouer. 3.
lat enim omnē filium quē recipit. Vis aūt audire indignantis Dei terribilem uocē? Audi quod Heb. 12.
dicit per prophetā, cùm enumerasset multa nefanda quæ cōmiserat populus, addit etiā hæc.
Et propter hoc, inquit, non uisitabo super filias uestras cùm fornicantur, neq; super nurus ue- Osee 4.
stras cum mœchantur. Hoc est terribile, hoc extremū, cùm iam non corripimur pro peccatis, cū Ira Dei im-
iam non corrigimur delinquentes. Tunc enim cùm excesserimus peccandi modum, Deus ze- placabilis.
lans auertit à nobis zelum suum, sicut superius dixit: Auferetur enim zelus meus à te, & non Ezech. 16.
irascar super te ultrà. Hæc de eo quod dictum est, Deus zelans. Videamus nunc & quod sequi- Visitans iniqui
tur, quomodo reddi dicuntur peccata patrum in filios in tertiam & quartam progeniem. In tatem patrū in
hoc enim sermone solent nos hæretici suggillare, quòd non sit boni Dei sermo, qui pro pecca- filios, &c.
tis alterius aliū plecti dicat. Sed secundum ipsorum rationem, qui dum legis mandatum licet
non bonum, iustum tamē dicunt, ne ipsi quidem possunt ostendere quomodo secundum sen-
sum suū iustitiæ suæ conuenire uideatur, si alius alio peccante puniatur. Superest igitur ut Do-

minũ deprecemur, ostendat nobis quomodo præcepta hæc iusto bonoq́; cõueniant Deo. Sæ-
Quomodo alius pro alio patiatur. pe iam diximus quod scripturæ diuinæ non omnia ad exteriorem hominem, sed perplura ad
interiorem loquuntur. Interior igitur homo noster, aut Deum dicitur habere patrem, si secun-
dum Deum uiuit, & quæ Dei sunt agit, aut diabolum si in peccatis sit, & uoluntates illius gerit.
Ioan. 8. Sicut euidenter in euangelijs Saluator ostendit, cũ dicit: Vos de patre diabolo estis, & desideria
patris uestri facere uultis. ille homicida fuit ab initio & in ueritate non stetit. Sicut ergo semen
Dei in nobis dicitur manere, cũ uerbum Dei seruantes in nobis non peccamus, ut Ioannes di-
1. Ioan. 3. cit, Qui autem ex Deo est, non peccat, quia semen Dei manet in eo: ita etiam cùm à Diabolo ad
peccandum suademur, semen efficimur. Cum uerò etiam implemus quod suaserit, tunc iam &
genuit nos. Nascimur enim ei filij per peccatum. Verùm quoniam peccantes uix ferè accidit ut
sine adiutore peccemus, sed aut ministros peccati, aut adiutores semper requirimus: uerbi cau-
sa, si adulterium quis molitur, non potest hoc solus admittere, sed necesse est etiam adulteram
consortem fieri sociamq́; peccati: tunc præterea etsi non plures, esse tamen necesse est aliquem
uel aliquam in ministerijs ad societatem peccati: qui omnes uelut unus ex altero secundum
persuasionis ordinem generati, ex patre diabolo noxiæ natiuitatis progeniem ducunt. Et ut
ad ea quæ scripta sunt ueniamus, Dominus maiestatis Iesus Christus Saluator noster crucifi-
Ioan. 13. xus est: huius piaculi auctor & pater sceleris sine dubio diabolus est. sic enim scriptũ est: Cum
autem introijsset diabolus in cor Iudæ Iscariotis, ut traderet eum. Pater ergo peccati diabolus
est. Iste in hoc scelere primum filium generat Iudam, sed solus hoc Iudas implere non poterat.
Quid ergo scriptum est? Abijt, inquit, Iudas ad scribas, & pharisæos, & ad pontifices, dicens
Matth. 26. eis: Quid mihi datis, & ego uobis eum tradam? Nascitur ergo ex Iuda generatio tertia & quar
ta peccati. Et hunc ordinem deprehendere poteris etiam in singulis quibusq́; peccatis. Nunc
ergo uideamus secundum hanc quam diximus progeniem, quomodo Deus peccata patrum
reddat in filios in tertiam & quartam progeniem, & in ipsos non reddat patres. Nihil enim de
patribus dixit Deus. Diabolus ergo qui peccandi iam modum excessit, sicut propheta dicit,
Esa. 9. Quemadmodum uestimentum in sanguine concretum non erit mundum, ita & ipse non erit
mundus in hoc seculo neq́; corripitur pro peccato, neq́; flagellatur. Omnia namq́; ei seruata
Caue. sunt in futurũ. Vnde & ipse sciens sibi istud statutum tempus esse pœnarum, dicebat ad salua-
Matth. 8. torem: Quid uenisti ante tempus torquere nos? Dum ergo stat hic mundus, peccata sua non
recipit diabolus, qui est peccantium pater. Redduntur autẽ in filios, id est, in eos quos genuit
per peccatum. Etenim homines in carne positi, corripiuntur à Domino, uerberantur, flagellan
Ezech. 33. tur. Non enim uult Dominus mortem peccatoris, sed ut reuertatur, & uiuat. Et propterea beni-
gnus & misericors Dominus reddit peccata patrum in filios. Vt quoniam patres, id est diabo-
lus & angeli eius, cæteriq́; principes mundi huius ac rectores tenebrarum harum: & ipsi enim
efficiuntur patres peccati, sicut & diabolus: quoniã inquam patres isti indigni sunt qui in præ-
senti seculo corripiantur, sed in futuro recipiẽt quæ merentur: filij eorũ, id est quos peccare per-
suaserint, & qui nihilominus per ipsos adsciti fuerint ad consortiũ societatemq́; peccati, hîc re-
Origenicum quiddam. cipiant quæ gesserunt: ut purgatiores ad futurũ seculum pergant, & ultrà diabolo socij nõ effi-
ciantur in pœna. Quia ergo misericors est Dñs & omnes homines uult saluos fieri propterea
1. Tim. 2. dicit: Visitabo in uirga ferrea facinora eorũ, & in flagellis peccata eorũ. Misericordiam autem
Psal. 89. meam nõ auferã ab eis. Visitat ergo Dñs animas, & requirit, quas iste pessimus persuasione pec
Psal. 45. cati genuerit pater, & dicit ad unamquanq́; earũ, Audi filia & uide & inclina aurem tuã, & obli
uiscere populum tuũ, & domũ patris tui. Visitat ergo te post peccatũ, & commonet te, & in fla-
gello & uirga te uisitat pro peccatis, quæ tibi pater diabolus suggessit, ut reddat tibi illud in fi-
num, id est, dum in corpore degis. Et sic cõpletur, Reddit peccata patrũ in sinus filiorũ in tertiã
& quartã progeniem. Deus enim zelans est, & animã quam sibi despondit in fide, non uult illã
permanere in cõtaminatione peccati: sed uult eam citò purgari, uult eam uelociter abijcere o-
Hier. 7. mnes immunditias suas, si cui fortè subreptum est. Si uerò permanet in peccatis, & dicit, Non
audiemus uocẽ Dñi, sed facientes faciemus uoluntates nostras, & incendemus ignẽ reginæ cœ
li, sicut exprobratur per prophetã: tunc seruantur etiã ipsi ad illã sapientiæ sententiã, quæ dicit:
Prouerb. 1. Quoniã quidem uocabã, & non obaudiebatis, sed irridebatis sermones meos: itaq́; & ego ue-
Matth. 25. stræ perditioni superridebo. Vel illã quæ posita est illis in Euangelio, dicente Domino: Discedi
te à me in ignẽ æternũ, quẽ præparauit Deus diabolo, & angelis eius. Ego opto ut dum in hoc
seculo sum, uisitet Dñs peccata mea, & hîc mihi restituat, ut ibi dicat etiã de me Abraham, sicut
Luc. 16. dixit de paupere Lazaro ad diuitẽ: Memẽto fili quòd recepisti bona in uita tua, & Lazarus si-
militer mala: nunc autem hic requiescit, tu uerò cruciaris. Propterea ergo cùm corripimur, cũ
castigamur à Domino, esse nõ debemus ingrati, sed intelligamus propterea nos in præsenti se-
1. Cor. 11. culo corripi, ut in futuro requiem cõsequamur, sicut & Apostolus dicit: Cum autẽ castigamur
à Domino, corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Propterea denique & beatus Iob liben-
ter su-

ter suscipiebat cuncta supplicia, & dicebat: Quia si bona accepimus de manu Domini, nonne & mala tolerabimus? Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factũ est, sit nomen Domini benedictũ. Reddit aũt & misericordiam in milia ijs qui diligunt eũ. Qui enim diligunt, correptione nõ indigẽt, neq; enim peccaut, sicut & Dominus dicit: Qui diligit me, mãdata mea custodit. Et ideo perfecta dilectio foras mittit timorem. Ob hoc ergo diligentibus solã misericordia posita est, Beati enim misericordes, quia ipsis miserebitur Deus, in Christo Iesu Domino nostro, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen. *Iob. 1.* *Ioan. 14.* *Matth. 5.*

IN EXODI CAP. XXVI. XXVII. XXVIII. HOMILIA IX.

De Tabernaculo.

SI quis dignẽ intelligat, uel ex Aegypto Hebræorum profectionem, uel transitum maris rubri, sed & omnem hanc uiam, quæ agitur per desertum, & metationes singulas quasq; castrorum: si horum ita exuerit capax, ut etiam legem Dei suscipiat scriptam non atramẽto, sed spiritu Dei uiui: si quis inquam ad hæc ita per ordinem profectuum perfectẽ ueniat, ut singula quæq; implens in spiritu assertus sit & ea quæ in his indicantur augmenta uirtutum: ille potest consequenter etiam ad uisionem, & intelligentiã tabernaculi peruenire. De quo tabernaculo multis quidem in locis memorant scripturæ diuinæ, & indicãt quædam uidenẽ, quorum uix capax esse possit humanus auditus: præcipuẽ tamen Apostolus Paulus de intelligentia tabernaculi quædam nobis prodit scientiæ excelsioris indicia. Sed nescio quo pacto fragilitatem fortassis incurrens auditorum, claudit quodammodo ipsa quæ pandit. Dicit namq; ad Hebræos scribens: Tabernaculum enim factum est primum, in quo erat candelabrũ, & propositio panum, quæ dicebatur sancta. post secundum autem uelamen, tabernaculum quod dicitur sanctum sanctorum, habens aureum altare incensi, & arcam testamenti, & intra eam duas tabulas, & manna, & uirgam Aaron quæ fronduerat. Sed ijs addidit, De quibus nõ est modò dicendum per singula. Quod ergo ait, de quibus non est modò dicendum, quidam ad illud tempus referunt quo Hebræis scribebat epistolam. Alijs uerò uidetur, quòd pro mysteriorum magnitudine omne tempus præsentis uitæ ad hæc explananda idoneum neget. Verùm non usquequaq; tristes nos relinquit Apostolus, sed ut sibi moris est, aperit pauca de multis: ut clausum sit quidem negligentibus, inueniatur autem à pulsantibus, & quærentibus aperiatur. Repetit ergo rursum de tabernaculo, & dicit: Non enim in sancta manu facta ingressus est Iesus exemplaria uerorum, sed in ipsum coelum, ut appareat nunc uultui Dei per uelamen, id est per carnem suam. Qui ergo uelamen interioris tabernaculi, carnem Christi interpretatus est, sancta autem ipsum coelum, uel coelos, Dominũ uerò Christum pontificem, eumq; dicit introijsse semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Ex his paucis sermonibus, si quis intelligere nouit Pauli sensum, potest aduertere quantum nobis intelligentiæ pelagus patefecerit. Sed qui sanis amant literam legis Moysi, spiritum uerò eius refugiunt, suspectum habent Apostolum Paulum interpretationes huiusmodi proferentẽ. Videamus ergo si non etiam ueterum sanctorum aliqui opinionem tabernaculi longẽ aliam, quàm isti nunc existimant, habuere. Dauid namq; eximius prophetarum, quàm magnificẽ de tabernaculo sentit, ausculta. Dum dicitur, inquit, mihi per singulos dies, ubi est Deus tuus? hæc memoratus sum, & effudi in me animam meam, quoniam ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, usq; ad domũ Dei. Et iterum quartodecimo psalmo dicit: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiã, &c. Quis ergo est iste locus tabernaculi admirabilis, ex quo peruenitur usq; ad domũ Dei, cuius quia memor factus est, effusa est in ipso anima eius, & uelut quodam intolerabili desiderio resolutus est? Ita ne tandem credendum est, quia istud tabernaculum quod ex pellibus & cortinis, atq; operimentis cilicijs, alijsq; nostri usus materijs constabat, propheta desiderans effunderetur animo, ac tota mente corrueret? Vel certẽ quomodo uerum erit de isto dici tabernaculo quòd non habitet in eo nisi innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in uanum animam suam: cum Regnorum prodat historia habitasse in tabernaculo Dei sacerdotes pessimos filios pestilentiæ, & ipsam quoq; arcam testamenti ab Allophylis raptam, apud impios & prophanos fuisse detentam? Ex quibus omnibus constat longẽ alio sensu Prophetã sentire de tabernaculo hoc, in quo dicit quòd nõ habitet in eo nisi innocens manibus, & mundo corde: & qui nõ accepit in uanum animã suam, nec fecit proximo suo malum, & opprobrium non accepit aduersus proximum suum. Talem ergo oportet esse huius habitatorẽ tabernaculi, quod finxit Dominus & non homo. Sed ueniamus etiã ad euangelia, si quid in ipsis dici de tabernaculis inuenimus, ut per sententiã Domini indubitatũ possit esse quod quærimus. Inuenimus ergo ipsum saluatorem Iesum Christũ tabernaculũ non unũ, sed plura memorantẽ, & non temporalia, sed æterna, cùm dicit: Facite uobis amicos de iniquo Mammona, ut cũ defeceritis, recipiant uos in æterna

Mysteria de Tabernaculo quis possit intelligere. *2. Cor. 3.* *Tabernaculi descriptio.* *Hebr. 9.* *Matth. 7.* *Prophetæ quid de tabernaculo senserint.* *Psal. 42.* *In psal. 14. de saluando loquitur, & eius ideã describit.* *1. Reg. 2.* *1. Reg. 4.*

tabernacula. Audisti pronunciantem Dominum æterna esse tabernacula, audi nunc & Apo-
Aeterna tabernacula. stolum dicentem: Tabernaculum nostrum quod de cœlo est, &: Superindui cupientes. Nondũ
nbi ex his omnibus iter aperitur, quod derelicta terra sequens propheticum & apostolicum
2. Cor. 5. sensum, & (quod omnium maximum est) sequens uerbum Christi, tota mente & toto sensu a-
Exod. 25. scendas in cœlum, atq; ibi æterni tabernaculi magnificentiam quæras, cuius figura per Moy-
sen adumbratur in terris? Deniq; sic ad eum etiã Dominus dicit: Vide, inquit, omnia facito se-
cundum figuram, quæ tibi ostensa est in monte. Verùm humana mens, & nostra præcipuè, qui
nos minimos, aut etiam nullos in diuina sapientia nouimus, eousq; fortaßis poßit accedere,
ut sentiat quidem hæc, quæ diuinis uoluminibus inseruntur, non de terrenis, sed de cœlestibus
dici, & formas esse non præsentium, sed futurorum bonorum, non corporalium, sed spiritaliũ
rerum. Quomodo autem horum narratio aptari poßit cœlestibus & æternis, nec nostræ men-
suræ est dicere, nec uestræ (ut opinor) capacitatis audire. Pauca tamen si nos orantibus uobis
Dominus illuminare dignetur, quæ ad Ecclesiæ ædificationem pertineant, aperire tentabimus.
Oblationes ad fabricam tabernaculi. Iubetur ergo uniuersus populus, unusquisq; pro uiribus conferens facere tabernaculum, ut
quodammodo omnes simul unum sint tabernaculum. Collatio uerò ipsa non fit neceßitate,
sed sponte. Ait enim Dominus ad Moysen, ut unusquisq; sicut uisum fuerit cordi eius aurum,
argentum, lapides preciosos, æs, tum præterea byßum, coccum, hyacinthum, & purpuram, pel
les etiam arietum rubras, & pelles hyacinthinas, sed & ligna imputribilia, pilos quoq; capra-
rum ad constructionem tabernaculi offerat. Mulieres quoq; sapientes in arte textrina requi-
runtur, & fabri qui aurum uel argentum, uel æs, lapides etiam aptare nouerint, aurum & ligna
formare. Tum deinde mensuræ traduntur atriorum. Quæ atria extenta tentorijs, columnis ere
Tentorij descriptio. cta, seris stabilita, & funibus distenta firmantur. Fiunt præterea quædam uelaminibus distin-
cta, quæ appellantur sancta, & alia nihilominus secundo dirempta uelamine, quæ dicũtur san-
cta sanctorum. Collocatur intrinsecus arca testamẽti, supra quam Cherubim extensis alis, seq;
inuicem contingentibus statuuntur, ibiq; ex auro uelut basis eis quædam collocatur, ac sedes,
quod appellatur propitiatorium, sed & altare aureum incensi. Tum præterea in exteriori loco
candelabrum ponitur aureum in parte austri, ut respiciat ad aquilonem. In parte uerò aquilo-
nis mensa collocatur, & propositio panum super eam. Necnon & altare holocaustorum iuxta
uelamen interius ponitur. Sed quid ego de his reuoluo per singula? Vix ad hæc tantùm enar-
randa sufficimus, uix nobis ipsa rerum materialium forma adduci ante oculos potest, &
Difficultas. quomodo quis latentia in his mysteria expedire sufficiet? Veruntamen causa pro qua fieri
Causa fabricæ. deberet tabernaculum, in superioribus inuenitur prædicta, dicente Domino ad Moysen: Fa-
cietis, inquit, mihi sanctificationem, & inde uidebor uobis. Vult ergo Deus, ut faciamus ei san-
ctificationem. Promittit enim, quia si fecerimus ei sanctificationem, poßit à nobis uideri. Vn-
Heb. 12. de & Apostolus ad Hebræos dicit: Pacem sequimini & sanctificationem, sine qua nemo uide-
bit Deum. Hæc ergo est sanctificatio, quam iubet Dominus fieri, quam & Apostolus in uirgi-
1. Cor. 7. nibus esse uult, ut sint sanctæ corpore, & spiritu: sciens sine dubio, quòd qui fecerit Domino san
Matth. 5. ctificationem per cordis sui & corporis puritatem, ipse uidebit Deum. Faciamus ergo & nos
sanctificationem Domino, & omnes unam, & unusquisq; per singulos unam, ut omnes sancti-
Eph. 5. ficationem ecclesiam faciamus quæ est sancta, non habens maculam aut rugam, hoc modo si
Columnæ. columnas habeat doctores & ministros suos, de quibus dicit Apostolus: Petrus, Iacobus, &
Gal. 1. Ioannes, qui uidebantur columnæ esse, dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis. In taber-
naculo ergo hoc, columnæ seris interiectis iunguntur, dum in ecclesia doctores, datis sibi de-
xtris sociantur. Sed columnæ istæ inargentatæ sint, & bases earum inargentatæ. Binæ autem ba
ses columnis singulis deputentur. Vna quæ caput dicitur, & superponitur: alia quæ uerè basis
appellatur, & columnæ uelut fundamentum subijcitur. Inargentatæ ergo sunt columnæ idcir-
Psal. 118. co, quia qui uerbum Dei prædicant, accipient per spiritum eloquia Domini, quæ sunt eloquia
Ephe. 2. casta, argentum igne probatum. Isti autem prædicationis sui bases habent prophetas. Super
fundamentum enim Apostolorum, & prophetarum collocantur, quorum testimonijs uten-
tes, fidem Christi confirmant. Caput autem columnarum est ille (ut opinor) de quo dicit Apo-
1. Cor. 11. stolus, Quia caput uiri Christus est. Seras uerò columnarum, societatis Apostolicæ datas sibi
inuicem dextras suprà iam diximus. Tentoria quæ ansulis aßuta, & circulis suspensa, atq; inne
xa funibus, ad modum cortinarũ uiginti & octo in longum, atq; in latum quatuor cubitis di-
Credentium plebs. stenduntur, habeatur reliqua credentium plebs, quæ hæret & pendet in funibus fidei. Funis e-
nim triplex non rumpitur, quæ est trinitatis fides, ex qua dependet, & per quam sustinetur o-
mnis ecclesia. Viginti aũt & octo cubitorũ, quot in longũ distenditur, & in latũ quatuor, atrij
unius mensura, puto quòd inserta lex euãgelijs designetur. Septenarius namq; numerus legẽ
Numerorum mysteria. significare solet, pro multis septimi numeri sacramentis. Si cõsociatur ad quatuor, quater septẽ
consequenter xxviij. numerum faciunt. Decem uerò hæc atria fiunt, ut integrum perfectionis
nume-

numerum teneant, & legis decalogũ signent. Iã uerò cocci, & hyacinthi, byssi, ac purpuræ spe-
cie, multa ac diuersa opera explicantur. Inde tentoria, inde uelũ exterius, & interius, inde tota
sacerdotalis, & pontificalis uestis, auro & gẽmis expeditur adiunctis. Sed ne diutius per singu- *Ecclesiæ ornamenta.*
larũ demoremur species uirtutũ, possumus breuiter dicere, illa significari per hæc quibus orna-
retur Ecclesia. Fides enĩ auro cõferri potest, sermo prædicationis eius argento, lapidibus precio-
sis, æs patientiæ, lignis imputribilibus scientia, quæ per lignũ uenit, aut incorruptio castitatis,
quæ nunquã ueterascit, Bysso uirginitas, cocco confessionis gloria, purpuræ charitatis fulgor,
Hyacintho spes regni cœlorũ. Istæ sint interim materiæ, ex quib. omne tabernaculũ construat,
induant sacerdotes, ornet & põtifex. Quorũ indumẽta quæ sint, uel qualia, in alio loco pronũ-
tiat propheta, & dicit: Sacerdotes tui induant iustitiã. Sunt ergo omnia ista indumẽta iustitiæ.
Et iterũ Paulus Apostolus dicit: Induite uos uiscera misericordiæ. Sunt ergo indumenta miseri- *Col. 3.*
cordiæ. Sed & alia nihilominus Apostolus indumenta nobiliora designat, cũ dicit: Induite uos
Dñm Iesum Christũ, & carnis curã ne feceritis ad cõcupiscentias. Ista sunt ergo indumẽta, qui- *Rom. 13.*
bus ornatur Ecclesia. Potest aũt & unusquisq; nostrûm etiã in semetipso cõstituere tabernaculũ *Quomodo unusquisq; se tabernaculũ Dei constituat.*
Deo. Si enim (ut quidã ante nos quoq; dixerunt) tabernaculum hoc totius mundi tenet figu-
rã, mundi aũt etiã singuli quiq; habere imaginẽ possunt, cur non & tabernaculi unusquisq; in
semetipso formã possit explere? Has ergo debet columnas sibi aptare uirtutum, columnas ar-
genteas, id est patientiã rationabilem. Potest enĩ esse quidem in homine, quæ uideatur patien- *Patientia uera quid sit.*
tia, sed quæ rationabilis non sit. Nam & qui non sentit iniuriã, & propterea non reddit, patiẽs
uidetur, sed non est rationabilis ista patientia. Iste ergo habet quidem columnas, sed non sunt
argentatæ. Qui uerò propter uerbum Dei patitur, & fortiter fert, iste columnis argenteis deco-
ratus est & munitus. Potest in se & atria distendere, cùm dilatauerit cor suũ, secundum Aposto-
li uocem dicentis ad Corinthios: Dilatamini & uos. Potest se & seris munire, cùm se unanimita- *2. Cor. 6.*
te dilectionis adstrinxerit. Potest super argenteas bases stare, cùm super stabilitatem uerbi Dei,
uerbi prophetici & apostolici collocatur. Potest habere in columna deauratum caput, si caput
aureum sit ei fides Christi. Omnis nãq; uiri caput, Christus est. Decẽ uerò atria potest in semet- *1. Cor. 11.*
ipso distendere, cùm non in uno tantum uerbo legis dilatatur, neq; duobus, aut tribus, sed in
toto decalogo legis spiritalis intelligentiæ dilatare amplitudinem potest, aut fructum spiritus,
gaudiũ, pacẽ, patientiã, benignitatẽ, bonitatẽ, modestiã, fidem, continentiã, adiecta, quæ est ma-
ter omniũ, charitate, protulerit. Habeat adhuc in se anima ista, quæ non dederit somnum ocu- *Gal. 5.*
lis suis, nec palpebris suis dormitationẽ, nec requiẽ tẽporibus suis, donec inueniat locũ Dño, *Psal. 131.*
tabernaculum Deo Iacob: habeat inquã in se defixum & altare, in quo orationũ hostias, & mi-
sericordiæ uictimas offerat Deo: in quo continentiæ cultro superbiam quasi taurum immolet,
iracundiã quasi arietem iugulet, luxuriam omnemq; libidinem tanquam hircos & hædos li-
tet. Sciat tamen ex his etiam sacerdotibus separare dextrum brachiũ, & pectusculum, & maxil-
las, id est opera bona, & opera dextra: nam sinistrũ nihil reseruet: pectusculũ quoq; integrum,
quod est cor rectum, & mens Deo sacrata, & maxillas ad uerbũ Dei loquendũ. Sciat sibi in san-
ctis etiã candelabrũ luminis collocandum, ut sint ei lucernæ semper ardentes, & lumbi succin-
cti, & ipse tanquam seruus, qui expectat Dñm suum redire de nuptijs. De his enim lucernis, &
Dñs dicebat: Lucerna corporis tui est oculus tuus. Sed istud candelabrum lucernarũ in austro *Matth. 6.*
collocet, ut ad aquilonem respiciat. Accenso etenim lumine, id est uigilanti corde respicere sem-
per debet ad aquilonem, & obseruare eum qui ab aquilone est. Sicut & propheta uidere se di- *Hier. 1.*
cit succensum lebetem, uel ollam, & faciem eius à facie aquilonis. Ab aquilone enim accendun-
tur mala uniuersæ terræ. Vigilans ergo & sollicitus, & ardens intueatur semper astutias diabo-
li, & semper aspiciat unde sit uentura tentatio, unde hostis irruat, unde inimicus obrepat. Di- *1. Pet. 5.*
cit enim & Petrus Apostolus: Quia aduersarius uester diabolus, sicut leo rugiẽs, circumit quæ-
rens quẽ trãsuoret. Mensa quoq; propositionis habens duodecim panes, in parte collocetur
aquilonis, respiciens ad austrũ. Panes isti, apostolicus ei tam numero q̃ uirtute sit sermo, quo
indesinenter utimur quotidie. Nãq; hos ante Dñm iubetur apponere. Rursum respiciat ad au-
strum, unde Dñs uenit. Dñs enĩ ex Theman ueniet, sicut scriptũ est, quod est de austro. Habeat *Abacuc 4.*
in penetralibus pectoris sui etiã altare incẽsi, ut ipse dicat, Quia Christi bonus odor sumus. Ha- *2. Cor. 2.*
beat & arcã testamenti, in qua sint tabulæ legis, ut in lege Dei meditetur die ac nocte, & memo- *Psal. 1.*
ria eius arca & bibliotheca efficiatur librorũ Dei. Quia & propheta beatos dicit eos, qui memoria
tenẽt mãdata eius, ut faciant ea. Sit intra ipsum urna mãnæ reposita, intellectus uerbi Dei sub-
tilis & dulcis. Sit & uirga Aaron intra eum, doctrina sacerdotalis, & florida seueritas discipli-
næ. Supra omnem uerò gloriam sit ei pontificalis ornatus. Potest enim intra se agere pontifica- *Τὸ ἡγεμονικὸν secũdum Platonem.*
tum pars illa quæ in eo est preciosissima omnium, quod quidam principale cordis appellant,
alij rationalem sensum, aut intellectualem substantiam, uel quocunque modo appellari po-
test in nobis portio nostri illa, per quam capaces esse possumus Dei. Ista ergo pars in nobis

uelut quidã pontifex exornetur indumentis,& monilibus pretiosis, ac podere byssino. Indumenti hoc genus est, quod usq; ad pedes deducitur totum contegens corpus. In quo designa-
Matth. 5. tur, ut primò omnium totus sit castitate uestitus. Accipiat postmodum & humerale gemmatũ,
Τὸ λογιον καὶ τὸ πέταλον. in quo fulgor operũ collocatur, ut uidentes homines opera uestra bona magnificent patrem uestrũ, qui in cœlis est. Accipiat & logiũ, quod rationale dici potest, pectori superpositũ, quaterno lapidũ ordine distinctũ. Sed & aurea lamina in fronte resplẽdeat, quod Petalũ appellat, in quibus utrisq; ueritas, & manifestatio dicit collocata. Ego in his quæ in pectore locari dicũtur, sermonẽ euangelicũ sentio, qui quadruplicato ordine ueritatẽ fidei nobis & manifestationẽ trinitatis exponit, cũcta referens ad caput, ad unius scilicet Dei naturã. In his est ergo omnis ueritas, & omnis manifestatio ueritatis. Igitur si rectè uis pontificatum gerere Deo, euãgelicus sermo, & Trinitatis fides semper tibi habeat in pectore. Cui cõuenit etiã Apostolicus sermo tã uirtute, quàm numero, tantum ut nomen Dei semper habeatur in capite, & ad unum Deũ cuncta referantur. Habeat etiã in interioribus pontifex partibus operimenta sua, habeat pudenda contecta: ut corpore & spiritu sanctus sit, & cogitationibus & operibus purus sit. Habeat etiam per indumenti circuitum tintinnabula, ut ingrediens, inquit, sancta, det sonitum, & non intret cum silentio. Et hæc tintinnabula, quæ semper sonare debent, in extremo uestimenti sunt posita, idcirco credo, ut de extremis tẽporibus, & fine mundi nunquã sileas, sed inde semper sones, inde disputes, & loquaris, secundũ eum qui dixit: Memor esto nouissimorũ tuorũ, & non pec-
Eccle. 7. cabis. Ad hunc ergo modum homo noster interior Deo pontifex adornetur, ut introire possit non solùm in sancta sed & in sancta sanctorum: ut possit adire propitiatorium, ubi sunt Cherubim, & inde appareat ei Deus. Sancta possunt esse ea, quæ in præsenti seculo habere sancta conuersatio potest. Sancta uerò sanctorum, in quæ semel tantummodo intratur, ad cœlũ esse transitum puto, ubi est propitiatorium, & Cherubim, ubi & mundis corde apparere poterit Deus,
Luc. 17. uel quia Dñs dicit: Ecce regnum Dei intra uos est. Hæc interim quãtum ad præsens in trãscursu occurrere sensibus nostris potuit, quantũq; moderari auribus potuimus auditorum, de ta-
Heb. 11. bernaculo dicta sint, ut unusquisq; nostrũ studeat facere intra se tabernaculũ Deo. Nõ eñ frustra de patribus refertur, quia in tabernaculis habitauerunt. Ego sic intelligo Abrahã habitasse in tabernaculis, & Isaac & Iacob. Cõstruxerunt nãq; isti intra se tabernaculũ Deo, qui se tantis ac talibus uirtutum splendoribus adornauerũt. Refulgebat nãq; in eis insigne regiũ purpu-
Gen. 23. ra, propter quod dicebat ad Abrahã à filijs Heth: A Deo rex in nobis tu es. Splendebat & coc-
Gen. 22. cus, propterea eñ ad iugulandũ duxit Deo unicum, & propterea dextrã illius angelus tenuit. Splendebat hyacinthus, cũ cœlũ semper intuens cœli Dñm sequebat. Sed & in cæteris similiter ornabat. Ego sic intelligo & diẽ festũ tabernaculorũ qui mandat in lege, ut exeat populus certa die anni, & in tabernaculis habitet, habens ramos palmarũ, & frõdes salicis, ac populi, & ramos arboris frondosæ. Palma uictoriæ signum est illius belli, quod inter se caro & spiritus ge-
Gal. 5. rit. Arbor aũt populus, & salix, tã uirtute q̃ nomine uirgulta sunt castitatis. Quæ si integrè conserues, habere potes & nemorosæ ac frondentis arboris ramos, quæ est æterna & beata uita, cũ te Dominus in loco uiridi collocauerit super aquam refectionis. Per Christum Iesum Dominũ nostrum, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN EXODI CAP. XXI. HOMILIA X.

De muliere prægnante, quæ duobus uiris litigantibus abortiuerit.

QVOD si litigabunt duo uiri, & percusserint mulierẽ prægnantem, & exierit infans eius nondum formatus, detrimẽtum patietur quantũ indixerit uir mulieris, & dabit cũ ho-
Pœna talionis. nore. Quod si formatus fuerit, dabit animã pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, combusturam pro combustura, uulnus pro uulnere, liuorem pro liuore.] Primo omnium in his requirendum esse puto, sub quo legis titulo hu-
Ego hæc Synonyma esse puto. iusmodi statuta censentur. Non enim (ut simplicioribus uidetur) cuncta quæ statuuntur lex dicitur, sed quædã quidẽ lex, quædã testimonia, alia mandata & iustitiæ, quædã iudicia appellantur. Quod euidentius in unum collectum, octauusdecimus edocet Psalmus, cum dicit: Lex
Psal. 119. Domini irreprehensibilis, conuertens animas: testimonium Domini fidele, sapientiã præstans paruulis. Iustitiæ Dñi rectæ lætificantes corda, præceptũ Dñi lucidũ illuminans oculos. Timor Dñi sanctus permanens in seculum seculi, iudicia Dñi uera, iustificata in semetipsis. Cum ergo istæ diuersitates eorum quæ in lege statuta sunt, habeant, nũc sermo qm habetur in manibus, sub titulo iustitiarum, uel iustificationum scriptus est. Sic eñ dicit superius: Et hæ iustitiæ, quas propones palàm eis. Non est aũt præsentis tẽporis uniuscuiusq; horum exponere differentias, exigimur enim ad explanationẽ horũ quæ lecta sunt. Sciendum sanè est, quòd pars aliqua ex
Matth. 5. his de quibus disserendum nobis est, in Euangelio secundum Matthæũ posita est, dicente Domino hoc modo: Audistis quia dictum est antiquis, Oculum pro oculo, dentem pro dẽte: ego

autem

autem dico uobis, non resistere malo. Sed si quis te percusserit in dextrã maxillã, conuerte ei & alteram. Sed fortassis qui scripturas attentius legit, dicat, ea quæ de Euangelio scripta memorauimus non de hoc Exodi sumpta loco, sed magis Deuteronomij, ubi nihilominus hoc modo quædam scripta referuntur. Quod si steterit, inquit, testis iniquus, testimoniũ ferens aduersum hominem de impietate, statuentur utriq; homines, quibus est controuersia, ante Dñm, & ante sacerdotes, & ante iudices, quicunq; illi fuerint in diebus illis, & discutient iudices diligẽter, & examinabunt. Et si inuenerint quia testis iniquus testatus est iniustè, & surrexit aduersum fratrem suum, facietis ei quemadmodum ipse conatus est facere fratri suo, & auferetis malignum de medio uestrũ, ut cæteri audientes metũ habeant, & nõ adijciant ultrà facere secundũ uerbũ hoc malũ inter uos. Nõ parcet oculus tuus super eũ, animã pro anima, dentẽ pro dente, manũ pro manu, pedẽ pro pede. Videnť quidẽ in utroq; loco similia dici, non tamẽ euidenter ostendiť ex quo potissimum loco sermo qui in Euãgelio positus est, uideať assumptus, quum dicit: Quia audistis quod dictũ est: Oculum, pro oculo, dentẽ pro dẽte. Veruntamẽ nunc ad ea quæ nobis in Exodo scripta sunt, sermo uertendus est, ubi duo uiri litigãt, & percutiunt mulierem prægnantẽ, & ita percutiunt, ut exeat infans ex ea, uel formatus iã, uel nondũ formatus. Primũ quidẽ uideamus de eo qui nondũ formatus exierit, quomodo iubeť damno pecuniæ percuti unus ex his qui litigãt, cũ ab scriptura culpa litis, non ad unũ, sed ad utrumq; referatur? Quid etiã quod uir mulieri indicit, uel imponit ei, & nõ eis & dabit, & non potius dabũt cũ honore? Et quis iste est honor? Quòd si infans iã formatus exierit, percussa à litigãtibus uiris prægnante muliere, animam dari pro anima facilè intelligimus, hoc est ut morte uindicetur admissum. Quæ sequuntur aũt, operæprecium est explicare. Oculum pro oculo, dentẽ pro dente. Neq; enĩ uideť esse possibile, ut infans quẽ percussa mulier aboruerit, quãuis formatus exierit, intelligamus quòd uiri litigantis calce percussus oculũ in uentre perdiderit, pro quo orbari oculo à iudicibus debeat. Sed pone, sit & hoc, quia iã formatus referť, quid & de dente dicemus? Nũquid in uentre matris dentes habuit, quos percutientis ictus excuteret? *Vt tentat abrogare literam.* Si uerò hoc referamus ad eã quæ abortierit, quomodo rursus cõueniet, ut aborniẽs mulier oculũ perdat, aut dentes doleat? Sed pone quia percussa dicať in oculo, aut in dente, & inde causa abortus exorta sit, pone liuorem, pone uulnus acceperit, quid etiã dicemus cõbusturã pro cõbustura? Nũquid litigantibus uiris assistens mulier cõburi potuit, ut cõbustura pro cõbustura soluatur? Quæ tamen singula uidentur mihi nec in Deuteronomij quidẽ locis, ubi similiter scripta referunť, facilẽ habere exitũ posse. Ponamus enĩ & ibi exurrexisse testẽ iniquũ, testimonium falsum dicentem aduersum hominẽ de impietate. Adhibeať uterq; iudicio, inquirant iudices diligenter, deprebẽdant accusatorẽ uel testẽ illum falsa dixisse: quõ iudex qui parcere non debet falso testi, & animã rei ꝓ innocentis anima damnare, quomodo inquã poterit etiã oculum pro oculo eximere? *ὡς φλυαρεῖ.* Quasi uerò is qui iniustè accusabatur in oculo lædendus fuerit ab accusatore, aut in dente, uel manu, uel pede. Hæc aũt à nobis dicta sunt, ostẽdere uolẽtibus, quòd in utroq; loco quæ scripta sunt, edisseri nõ facile queant. Oportebat enim nos prius secundũ historiã discutere quæ leguntur, & sic quoniã lex spiritalis est, spiritalẽ in his intelligentiã quærere. Verùm quãtum ad præsens spectat, etiã ipsa nobis allegoriæ pars, quæ semper patere latiùs solet, in angustum cogitur. Tamen (prout possumus) quid nobis in hoc loco uideatur, explanare tentabimus. *Allegoria de Muliere abortũ edẽte in lucem.* Frequenter diximus, quòd in scripturis eisdẽ uocabulis, eisdemq; officijs, membra animæ nominenť, quibus utuntur, uel appellantur corporis membra. Verbi causa, ut cùm dicitur, Vides festucam in oculo fratris tui, & ecce in oculo tuo trabes subiacet. *Matth. 7.* Certum est enĩ quòd non de oculo corporis dicat, in quo trabes iaceat, sed de oculo animæ. Et cùm dicit: Qui habet aures audiendi audiat, *Matth. 13.* &: Quã speciosi pedes Euangelizantium pacẽ, *Esa. 52.* & multa his similia. Hæc aũt idcirco præmisimus, ut ne super membrorum nos uocabulis similitudo cõturbet. Sint ergo duo uiri isti qui litigant, duo disputantes, & de dogmatibus uel quæstionibus legis secum inuicẽ cõquirentes, & (ut Apostoli sermone dicamus) rixantes circa uerborũ pugnas. *λογομαχίαι duorum.* Vnde & idẽ Apostolus sciens inter fratres huiusmodi lites exurgere præcipit, & dicit: Noli uerbis contendere, ad nihil enim utile est, nisi ad subuersionẽ audientiũ. *2. Tim. 2.* Et alibi: Quæstiones aũt legis deuita, sciens quòd generãt lites. *Ibid.* Seruũ aũt Dei non oportet litigare. Quia ergo isti qui in quæstionibus litigãt, ad subuersionẽ audientiũ litigant, idcirco percutiunt mulierẽ prægnantẽ, & eijciunt infantẽ eius, uel formatũ iam, uel nõdum formatũ. Mulier prægnans dicitur anima, quæ nuper Dei cõcepit uerbũ. *Anima.* De tali autẽ conceptione legimus in alio loco scriptũ: A timore tuo Dñe in utero concepimus, & peperimus. *Esa. 26.* Qui ergo cõcipiunt, & statim pariunt, isti nec mulieres existimandæ sunt, sed uiri, & perfecti uiri. Deniq; audi & prophetã dicentẽ: Si peperit terra in una die, & nata est gens de semel. Ista est generatio perfectorum quæ statim sub die, ut concepta fuerit, nascitur. Verùm ne tibi nouum uideatur, quod uiros parere diximus, iamdudum præmisimus quomodo mẽbrorũ appellationẽ suscipere debeas, ut recedas à corporeis sensibus, & interioris hominis capias

capias intellectum. Si aũt uis ut adhuc & in hoc de scripturis tibi satisfaciã, audi Apostolum di-
Gal. 4. centem: Filioli mei, quos iterũ parturio, donec Christus formetur in uobis. Perfecti ergo sunt &
uiri fortes, qui statim ut concipiunt, pariunt, id est, qui conceptũ fidei uerbum in opera produ-
cunt. Anima aũt quæ concepit, & in uentre retinet, & nõ parit, ista mulier appellatur, sicut & pro
Esa. 37. pheta dicit: Dolores partus aduenerunt ei, & uirtus pariendi nõ est in ea. Hæc ergo anima, quæ
nunc pro infirmitate sui mulier appellatᷓ, duobus inter se litigãtibus uiris, & in certamine scan
dala proferentibus, quòd habere semper uerborũ contentio solet, percutitur & scandalizatur,
ita ut uerbũ fidei, quod tenuiter cõceperat, abijciat, & perdat. Et hæc est lis & contentio ad euer
sionẽ audientiũ. Si ergo nondũ formatum anima quæ scandalizata est, abiecerit uerbum, qui
scandalizauit, damnũ dicitur pati. Vis scire quia est in aliquibus formatum uerbum, in aliqui
bus nondũ formatum? Euidẽter hos docet Apostoli sermo, quẽ suprà memorauimus, cũ ait:
Donec formetur Christus in uobis. Christus autẽ est uerbũ Dei. Per quod ostendit, quia eo tem
pore quo scribebat, nõdum erat in illis formatũ uerbum Dei. Si ergo nondum formatũ exierit,
damnũ patietur. De damnis doctorum etiã Apostolus docet, cùm dicit: Si cuius aũt opus arse-
1. Cor. 3. rit, damnum patietur: ipse aũt saluus erit, sic tamẽ quasi per ignẽ. Sed & Dñs in Euãgelijs dicit,
Matth. 16. Quid enim prodest homini, si uniuersum mundum lucretur, animã autẽ suam perdat, aut da-
mnũ faciat? Vnde uidetur ostendi quòd quædã peccata ad damnum quidẽ pertineant, non ta-
men ad interitum: quia qui damnum passus fuerit, ipse tamen saluari dicitur, licet per ignem.
1. Ioan. 5. Vnde credo & Ioannes Apostolus in epistola sua dicit quædã esse peccata ad mortẽ, quædã nõ
esse ad mortem. Quæ aũt sint species peccatorũ ad mortẽ, quæ uerò non ad mortem, sed ad da
Psal. 18. mnũ, non puto facilè à quoquam hominum posse discerni. Scriptum nãq; est: Delicta quis in-
telligit? Veruntamen ex his quæ in Euangelio per parabolas referũtur, ex parte aliqua cogno-
scere possumus cuiusmodi sint, quæ damna nominantur, cùm ibi iterũ uideamus ad lucrũ de-
Matth. 25. putari quædã, quę per negotiationem quęsita dicuntᷓ. Verbi gratia, cũ referuntur super quinq;
mnas acquisitæ esse aliæ quinq;, uel super duas acquisitæ aliæ duæ. Aut cũ drachma, uel dena-
Matth. 18. rius, uel talentũ ponitur, & quasi pecunia quædã in quæstu operũ nominatur. Sed & cùm dici-
tur paterfamiliâs ponere rationẽ cum seruis suis, & offertur ei unus, qui debebat decẽ millia ta
lenta. Talis ergo quædã ratio damni est: ut uerbi gratia, qui pro mercede sua accepturus erat
decem mnas, nõ accipiat decẽ sed octo, uel sex, aut etiã minus: & hoc damno percuti dicitur is,
qui causam scãdali infirmiori & muliebri præbuit animæ. Dabit aũt, inquit, secundum quod
indixerit, uel imposuerit uir eius, & dabit cũ honore. Animæ discenti, si uir magister eius est, se-
cundũ quod indixerit. Ergo uir iste, uel Christus qui omnium magister est, uel qui pro Christo
Ecclesiæ præest doctor animarũ, ille qui ad subuersionẽ audientium uerbis contendit, patietur
damnum pro anima illa, quæ nõdum formatum abiecit infantẽ. Quod potest fortè de scanda
lo catechumeni accipi nondũ formati. Potest enĩ fieri, ut rursum ipse qui læsit, instruat, reparet,
restituat animæ ea quæ perdidit, & hæc iã faciet cũ honore, cum modestia, cũ patientia: sicut A-
2. Tim. 2. postolus dicit, Cum mãsuetudine corripientes eos, qui resistunt ueritati: nõ cum lite, sicut pri-
Formatus infans. us, cũ scandalũ intulit. Quod si formatus iam fuerit infans, dabit animã pro anima. Formatus
infans potest uideri sermo Dei in corde eius animæ, quæ gratiã baptismi cõsecuta est, uel quæ
euidentius, & clarius uerbũ fidei cõcepit. Hæc ergo si nimia contentione doctorũ percussa abie
1. Tim. 5. cerit uerbum, & inuenta fuerit esse de illis, de quibus dicebat Apostolus, Iam enim quædã con-
uersæ sunt retro post Satanã, animã pro anima dabit. Vel in die iudicij accipiendum est apud
Deum iudicem, qui potest animam & corpus perdere in gehennam. Quia & alibi dicit Prophe
ta ad Hierusalem: Dedi cõmutationẽ tuã Aegyptum, Aethiopiã, & Sidonẽ pro te. Vel certè po-
test fortasis etiã illud aptari, ut qui sibi cõscius tanti scãdali fuerit, ponat animã suã pro anima
illius, quem scandalizauerit, & usq; ad mortem det operam quomodo redeat, quomodo repa
Anima quomodo per mẽbra lædatur. retur, quomodo restituatur ad fidem. Ponat etiã oculum pro oculo, si oculum læsit animæ, id
est intellectum eius turbauit: auferatur oculus ipsius ab eo, qui Ecclesiæ præest, & intellectus e-
ius ille turbulentus & ferox qui scandalum generat, deferetur. Sed & si dentem læsit auditoris,
quo suscipiens cibũ uerbi Dei, uel cõminuere uel molaribus terere solitus erat, ut subtilẽ ex his
ad uentrem animæ transmitteret sensum: si hunc dentem ille uexauit, & euellit, ut contentione
ipsius nõ possit anima subtiliter & spiritaliter suscipere uerbum Dei, auferatur dens eius, qui
Psal. 3. nõ bene scripturarũ cõminuit & attriuit cibos. Fortasis enĩ propter hoc & alibi dicitur à Dño:
Eccle. 30. Dentes peccatorũ contriuisti. Et alibi nihilominus scribitur: Qui manducat uuam acerbã, ob-
Psal. 58. stupescent dentes eius. Et alibi: Molas leonũ cõfregit Dñs. Sic ergo per membra dicitᷓ lædi ani-
ma & percuti, manum quoq; pro manu & pedem pro pede deposcit. Manus est animæ uirtus,
qua tenere aliquid, & cõstringere potest, uelut si dicamus actus eius, & fortitudo: & pes quo in-
cedit ad bona, uel mala. Quia ergo si scandalũ patiatur anima, nõ solùm in fide, sed & in acti-
bus deijcitur, qui per manũ significantur: & pedes auferẽtur illius, qui offendiculũ præbuit, &

manus:

manus: manus quibus nõ benè operaẽ, & pedes quibus nõ benè incedit. Recipiet etiã cõbustu
rã pro cõbustura, qua cõbussit, & gehennæ tradidit animã. Per quæ singula ostẽdiẽ, ut iste per-
cussor omnib. detruncatis mẽbris, à corpore excidaẽ Ecclesiæ: ut cæteri, inquit, uidentes timorẽ
habeant, & nõ faciant similiter. Idcirco & Apostolus cũ doctorẽ describit Ecclesiæ, inter cætera 1. Tim. 3.
præcipit cũ non esse percussorẽ, ne percutiens prægnantes mulieres, animos insipientes, ponat
animã pro anima, oculũ pro oculo, dentẽ pro dente. Tales sunt & illæ animæ quas etiã Dñs in
Euangelio deflet cũ dicit: Væ prægnãtibus, & nutrientibus in illis diebus, in quibus scandali- Matth. 24.
zabunẽ (si fieri potest) etiã electi. Sciendũ tamẽ est, quòd nõ est perfectorũ scãdalizari, sed aut
mulierum aut paruulorũ. Sicut & Dñs in Euangelio dicit: Si quis scandalizauerit unũ de pu- Matth. 18.
sillis istis minimis. Pusillus ergo est, & minimus, qui scandalizari potest. Spiritalis aũt dijudi- 1. Cor. 2.
cat omnia omnia probat, & quod bonum est, continet, & ab omni se specie mala abstinet. Hæc 1. Thess. 5.
prout occurrere potuerunt, in præsenti capitulo diximus. Poscamus uerò à Domino, ut quæ
perfecta sunt, ipse nobis reuelare dignetur per Christum Iesum Dominum nostrum, cui est glo
ria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN EXODI CAP. XVII. XVIII. HOMILIA XI.

De siti populi in Raphidin, & de bello Amalechitarum, & de præsentia Iethro.

QVONIAM omnis qui uult piè uiuere in Christo persecutionem patitur, & ab hostibus 2. Tim. 3.
impugnatur, agens iter uitæ huius semper debet esse armatus, & stare semper in castris.
Ideo & de populo Dei refertur.

PROFECTA est, inquit, omnis synagoga filiorũ Israel de deserto Sin, secũdũ castra sua, per
uerbũ Dñi.] Est ergo una quidẽ synagoga Dñi, sed hæc in quatuor castra diuiditur. Quatuor Castra circa
nãq; castra describuntur circa tabernaculum Dñi posita, sicut refertur in Numeris. Et tu ergo si Tabernaculũ
semper uigiles, & semper armatus sis, & scias te in castris Dñi militare, obserua illud mandatũ, Iehoue.
quia nemo militans Deo, implicat se negotijs secularibus, ut ei placeat cui se probauit. Quia si 2. Tim. 2.
ita milites, ut à rebus secularibus liber sis, & in castris Dñi agas semper excubias, & de te dicetẽ,
quia per uerbum Dñi exeas de deserto Sin, & uenias in Raphidin. Sin enim Tentatio interpre
tatur. Raphidim uerò Sanitas iudicij. Qui bene exijt de tentatione, & quem tentatio probabilẽ
reddit, iste uenit ad sanitatem iudicij. In die enim iudicij sanus erit, & sanitas cum eo erit, qui in
tentatione non fuerit uulneratus. Sicut & in Apocalypsi scriptum est: Qui autem uicerit, dabo Apoc. 21.
ei de ligno uitæ, quod est in paradiso Dei mei. Venit ergo ad sanitatem iudicij, qui bene dispo-
nit sermones suos in iudicio. Sed quid est quod sequitur?

SITIIT ibi, inquit, populus aquã, & murmurabãt aduersum Moysen.] Videaẽ fortasse ex
superfluo dictu, quod dixit, quia, aquã sitierit populus. Suffecerat enĩ dicere, quia sitijt, quid o- Sitis multi-
pus fuit addere aquã sitijt? Non est superflua adiectio. Sunt enĩ diuersæ sites, & unusquisq; ha- plex.
bet propriã sitim. Qui beati sunt, secundũ uerbũ Dñi esuriunt, & iustitiã sitiunt: & alij nihilomi- Matth. 5.
nus dicunt: Sitiuit animã mea ad te Deus. Qui uerò peccatores sunt, patiunẽ non sitim aquæ, Psal. 42.
neq; famẽ panis, sed sitim audiẽdi uerbũ Dei. Idcirco igiẽ & hîc addit, quia populus sitijt aquã,
qui debuit Deũ sitire, qui debuit sitire iustitiã. Verùm quia Deus uerè eruditor est infantiũ, &
magister insipientiũ, corrigit culpas, & emendat errores, & dicit ad Moysen, ut sumat uirgam,
& percutiẽs petrã, educat eis aquã. Vult enĩ eos iã de petra bibere, uult eos proficere, & ad inte-
riora uenire mysteria. Murmurauerunt enĩ aduersus Moysen, & propterea iubet Dñs ut osten-
dat eis petrã, ex qua bibant. Si quis est, qui legens Moysen murmurat aduersus eum, & displi-
cet ei lex, quæ secundum literã scripta est, quòd in multis non uideẽ seruare cõsequentiã, osten-
dit ei Moyses petram, quæ est Christus, & adducit eum ad ipsam, ut inde bibat, & reficiat sitim 1. Cor. 10.
suam. Sed hæc petra, nisi fuerit percussa, aquas non dabit: percussa uerò fontes producit. Per-
cussus enim Christus, & in crucem actus, noui testamenti fontes produxit: et propterea dictũ Zach. 13.
est de eo, Quia percutiam pastorem, & dispergentur oues. Necesse ergo erat illum percuti. Ni- Ioan. 19.
si enim ille fuisset percussus, & exisset de latere eius aqua & sanguis, omnes nos sitim uerbi Dei
pateremur. Hoc ergo est, quod & Apostolus interpretatus est, Quia omnes eundem manduca
uerunt cibum spiritalem, & omnes eundem spiritalem biberunt potum. Bibebant autẽ de spi-
ritali, sequente petra, petra uerò erat Christus. Obserua tamen quòd dixit hoc in loco Deus ad
Moysen: Antecede populum, & duc tecum maiores natu, id est presbyteros populi. Non solus
Moyses ducit populum ad aquas petræ, sed & seniores populi cum ipso. Non enim sola lex ad-
nunciat Christum, sed & prophetæ, & patriarchæ, & omnes maiores natu. Post hæc bellum de- Prælium cum
scribitur gestum cum Amalechitis, pugnasse refertur populus & uicisse. Antequam mandu- Amelecitis.
caret panem de cœlo, & biberet aquam de petra, non refertur populus pugnasse, sed dicitur ad Deus quando
eum: Dominus pugnabit pro uobis, & uos tacebitis. Est ergo tempus quando Dominus tentet suos fi-
pugnat pro nobis, nec permittit nos tentari supra id quod possumus, nec impares uiribus deles.

sinit

finit ad fortis uenire cõgressum. Deniq; & Iob omne illud tẽtationis suæ famosissimũ certamẽ *[Panis uerbum Dei.]* iam perfectus impleuit. Et tu ergo cùm cœperis manducare manna, panẽ cœlestẽ uerbi Dei, & bibere aquã de petra, cũq; ad interiora doctrinæ spiritalis accesseris, sperato pugnam: & præpara te ad bellum. Bello igitur imminente, uideamus quid præcipiat Moyses.

[Nominis Iesu ubi nam mẽtio primo loco facta.] DIXIT, inquit, ad Iesum: Elige tibijpsi uiros, & exi, & cõflige cũ Amalech crastino.] Vsq; ad hũc locũ bean nominis Iesu nusquã facta est mẽtio. Hîc primùm uocabuli huius splẽdor effulsit. Hîc primùm uocauit Moyses Iesum, & dixit ei: Elige tibijpsi uiros. Moyses uocat Iesum, lex uocat Christũ, ut eligat sibijpsi uiros potẽtes de populo. Non poterat Moyses eligere, sed Iesus *[Ioan. 15.]* solus est qui possit potẽtes uiros eligere, qui dixit: Non uos me elegistis, sed ego uos elegi. Ipse em̃ electorũ dux, ipse potentiũ princeps, ipse qui cõfligit cum Amalech. Ipse est em̃ qui intrat in domũ fortis & alligat fortẽ, & uasa eius diripit. Sed interim uideamus quid nunc historia præsens retexat. Ascendit, inquit, Moyses in uerticẽ collis. Nondum ascẽdit in uerticẽ mõtis, sed in *[Matth. 17.]* uerticẽ collis. Seruabat̃ em̃ ei tunc ascẽdere in uerticẽ mõtis, cũ ascẽsurus erat Iesus, & cum ipso *[Luc. 9.]* Moyses, & Helias, & ibi transformãdus in gloria. Nũc ergo uelut nondũ glorificatus ex transformatione Iesu, nondum ascendit in uerticẽ montis, sed ascendit in uerticem collis.

ET factũ est, inquit, cũ eleuaret Moyses manus, superior fiebat Israel.] Moyses quidẽ eleuat manus, non extendit: Iesus autẽ qui uniuersum orbẽ terræ exaltatus in cruce cõplexurus erat *[Rom. 10.]* brachijs suis, dicit: Extendi manus meas ad populum nõ credentẽ, & contradicentẽ mihi. Moy*[Esa. 65.]*ses ergo eleuat manus suas, & cũ eleuaret manus uincebatur Amalech. Eleuare manus, hoc est opera & actus eleuare ad Deum, & nõ habere actos deorsum deiectos, & humi iacẽtes, sed Deo *[Matth. 6.]* placitos, & ad cœlum erectos. Eleuat ergo manus, qui thesaurizat in cœlũ: ubi enim thesaurus *[Psal. 141.]* eius, ibi & oculus eius, ibi & manus eius. Eleuat manus & ille qui dicit, Eleuatio manuũ mearum sacrificium uespertinum. Si ergo eleuentur actus nostri, & nõ sint in terra, uincitur Ama*[1. Tim. 2.]*lech. Sed & Apostolus præcipit leuare sanctas manus sine ira & disceptatione: & ad quosdã di*[Heb. 12.]*cebat: Demissas manus, & dissoluta genua erigite, & rectos gressus facite pedibus uestris. Si ergo seruat populus legẽ, eleuat Moyses manus, & aduersarius uincitur. Si non seruat legem, in*[Eph. 6.]*ualescit Amalech. Quia igitur & nobis pugna est aduersus principes, & potestates, & mũdi huius rectores tenebrarum, si uis uincere, si uis obtinere, eleua manus, & eleua actus tuos, & con*[Phil. 3.]*uersatio tua non sit in terris, sed sicut dixit Apostolus: Super terram ambulantes, conuersationem habemus in cœlo. Et ita poteris superare populum aduersantem tibi Amalech, ita ut dicatur de te etiam, Quia in manu occulta expugnabat Dominus Amalech. Eleua & tu manus ad *[1. Thess. 5.]* Deum, & imple mãdatum, quo Apostolus dicit: Sine intermissione orantes: & tunc fiet quod *[Num. 22.]* scriptum est: Quia sicut uitulus ablingit in cãpis herbã uiridẽ, ita ablinget populos hic popu*[Quomodo pugnandum fidelibus.]*lum qui super terrã est. Per quod (ut à maioribus accepimus) indicari dicitur, quia populus Dei nõ tã manu & armis, q̃ uoce & lingua pugnabat: id est orationẽ fundens ad Deum, prosternebat inimicos. Ita ergo & tu si uis uincere inimicos, eleua actus tuos, clama ad Deum, ut dicit *[Col. 4.]* Apostolus: Orationi instantes, & uigilantes in ea. Hæc em̃ est Christiani pugna, qua superat ini*[Allegoria de duabus gentib.]*micum. Puto aũt quòd per hãc figurã etiã duorum populorũ Moyses formã designet, & ostendat unum esse populũ ex gentibus qui eleuet manus Moysi, & erigat eas: id est qui in sublimi extollat ea quæ scripsit Moyses, & in excelso eorum intelligentiã statuat, & per hoc uincat. Aliũ esse qui quoniã non eleuat manus Moysi, nec extollit eas à terra, nec altũ in eo aliquid & subtile considerat, uincitur ab aduersarijs, & prosternitur. Post hæc uenit ad mõtẽ Dei Moyses, & oc*[Iethronis soceri Moysi aduẽtus.]*currit ei Iethro socer suus. At ille exit ei obuiã de castris, & nõ eum ducit ad montem Dei, sed ducit eum ad tabernaculum suũ. Non enim poterat sacerdos Madian ascẽdere ad montẽ Dei, sed nec in Aegyptum descẽdere potuit uel ipse, uel uxor Moysi, sed nũc ad eum uenit cũ filijs eius. Non enim potest descendere in Aegyptũ, & subire agones Aegyptios, nisi qui fuerit athleta p*[1. Cor. 9.]*babilis, & talis qualẽ dicit Apostolus: Quia omnis qui in agone cõtendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidẽ ut corruptibilẽ coronã accipiant, nos aũt incorruptã. Ego igitur sic curro, non quasi in incertũ: sic pugno, non quasi aerẽ uerberans. Moyses ergo quia magnus erat & potens athleta, descendit in Aegyptum, descendit ad agones & exercitia uirtutũ. Sed & Abrahã descendit in Aegyptũ, quia erat & ipse magnus & potens athleta. Nã de Iacob quid dicã, qui ipso no*[Gen. 46.]*mine athleta est: Luctator enim & supplantator interpretatur. Et ideo cũ descendisset in septuaginta quinq; animabus in Aegyptum Iacob, factus est sicut stellæ cœli in multitudinem. Sed omnes qui descendunt in Aegyptum ita pugnant, & ita expediunt agones, ut in multitudinẽ *[3. Reg. 11.]* fiant, & ut stellæ cœli multiplicentur. Alijs in contrarium cedit descendisse in Aegyptum. Scio ego Hieroboã fugientem à Salomone descendisse in Aegyptum, & non solùm non creuisse in multitudinem, sed & scidisse & corrupisse populum Dei. Quia descendens in Aegyptũ accepit à Susachim rege uxorem Thecimene uxoris eius sororẽ. Sed interim uenit Iethro ad Moysen, adducens secum filiam suam uxorem Moysi, & filios eius.

ET

ET VENIT, inquit, Aaron & omnes presbyteri de Iſrael manducare panem cum ſocero *Panem in con-*
Moyſi in conſpectu Dei.] Non omnes panem manducant in conſpectu Dei, ſed qui presbyteri *ſpectu Dei qui*
ſunt, qui ſeniores, qui perfecti ſunt, & meritis probati, ipſi manducant panem in cōſpectu Dei, *manducent.*
qui obſeruant illud quod Apoſtolus dicit: Siue mãducatis, ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis, *Coloß. 3.*
omnia ad gloriam Dei facite. Omnia ergo quæ faciunt ſancti, in cōſpectu Dei faciunt. Peccator
autem à conſpectu Dei fugit. Deniq; ſcriptum eſt: Quia Adam poſtquam peccauit, fugit à con- *Geneſ. 3. 4.*
ſpectu Dei, & interrogatus reſpondit: Audiui uocem tuam, & abſcondi me, quia eram nudus.
Sed & Cain poſtquam pro parricidio condemnatus à Deo eſt, exijt, inquit, à facie Dei, & habi-
tauit in terra Naim. Exijt ergo à facie Dei, qui indignus eſt conſpectu Dei. Sancti autẽ mandu-
cant & bibunt in conſpectu Dei, & omnia quæ agunt, in conſpectu eius agũt. Ego amplius ad-
huc locum præſentem diſcutiens, uideo quia qui pleniorem ſcientiam Dei accipiunt, & pleni-
us diuinis imbuti ſunt diſciplinis, iſti etiam ſi malum faciunt, coram Deo faciunt, & in conſpe-
ctu eius faciunt: ſicut ille qui dixit: Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci. Quid ergo plus ha *Pſal. 5I.*
bet qui malum coram Deo facit? Illud ꝓfectò quod cōtinuò pœnitet, & dicit: Peccaui. Qui aũt *2. Reg. 12.*
diſcedit à conſpectu Dei, neſcit cõuerti, & peccatum pœnitendo purgare. Hoc ergo intereſt, ma-
lum coram Deo facere, & à Dei conſpectu diſceſsiſſe peccantem. Sed ut uideo Iethro nõ fruſtra
uenit ad Moyſen, nec fruſtra manducauit panem cum ſenioribus populi in conſpectu Domi-
ni. Dat enim conſilium Moyſi ꝓbabile ſatis & utile, ut eligat uiros, & conſtituat principes po-
puli: uiros Deum colentes, uiros potentes, & odientes ſuperbiam. Tales enim oportet eſſe prin *Iudicum de-*
cipes populi, qui non ſolùm ſuperbi nõ ſint, ſed & qui oderint ſuperbiam: id eſt ut non ſolùm *ſcriptio.*
ipſi abſq; uitio ſint, ſed & in alijs oderint uitia. Non homines dico odiſſe, ſed uitia.

ET ORDINABIS, inquit, eos tribunos, & centuriones, & quinquagenarios & decanos,
& iudicabunt populum omni hora. Verbum autem quod grauius fuerit, referent ad te.] Au-
diant principes populi & presbyteri plebis, quia debent omni hora populum iudicare, ſemꝑ
& ſine intermiſsione ſedere in iudicio, dirimere lites, reconciliare diſsidẽtes in gratia, recordare
diſcordes. Diſcat unuſquiſq; ex ſcripturis ſanctis officiũ ſuum. Moyſes, inquit, ut ſit in his quæ
ad Deum ſunt, & uerbum Dei ediſſerat populo. Cæteri autem principes quos appellant tribu-
nos. Tribuni enim ex eo dicũtur, quòd tribui præſint. Cæteri ergo tribuni, uel centuriones, ùel
quinquagenarij, præſint minoribus iudicijs, quæ ad ſingulos quoſq; pertinent dirimẽtes. Pu-
to aũt hanc ipſam figuram non ſolùm in præſenti ſeculo Eccleſiæ datam, uerumetiam in futu-
ro ſeruandam. Audi deniq; quid Dominus dicat in Euangelio: Cùm ſederit, inquit, filius ho- *Matth. 19.*
minis ſuper thronum gloriæ ſuæ, ſedebitis & uos ſuper duodecim thronos, iudicantes duode-
cim tribus Iſrael. Vides ergo quia non ſolùm Dominus iudicat, cui omne iudiciũ pater dedit,
ſed & conſtituit ſibi & alios principes qui iudicent populum de minoribus cauſis, uerbum aũt
quod grauius fuerit, referant ad ipſum. Idcirco dicebat & Dominus de quodam quidẽ, Quia
reus erit conſilio, de alio autem, reus erit iudicio, & de alio, reus erit gehennæ ignis. Sed & de o-
mni uerbo otioſo dicimur præſtaturi rationem, & non dixit, quia Deo præſtabimus rationem: *Matth. 12.*
ſicut de periurio dicit: Reddes autem Domino iuramenta tua. Verùm & regina Auſtri ſurget *Matt. 5. & 12.*
in iudicio cum uiris generationis huius, & condemnabit eos. Ecce & aliud iudicij genus. Qui
habet aures audiendi audiat. Hæc enim omnia typus & umbra ſunt cœleſtium, & imago futu-
rorum. Verùm ſicut ſcriptum eſt, legimus, quia non ſatiatur oculus uiſu, nec auris auditu, nec *Eccleſ. 1.*
nos ſatiari poſſumus intuendo & conſiderando quæ ſcripta ſunt, quòd ex partibus nos ædifi-
cent, quantis nos inſtruant modis. Etenim cùm perſpicio quòd Moyſes Propheta Deo plenus,
cui Deus facie ad faciem loquebatur, conſilium accepit à Iethro ſacerdote Madiam, admiratio
ne nimia ſtuporem mentis incurro. Dicit enim ſcriptura:

ET AVDIVIT Moyſes uocem ſoceri ſui, & fecit quæcunq; dixit ei.] Nõ dixit quia mihi Deus *Sæpe etiam ho*
loquitũ, & quid agere debeã, cœleſti ad me ſermone deferẽ, & quomodo conſiliũ ab homine ac- *litor eſt oppor*
cipiã, & ab homine gẽtili, alieno à populo Dei? Sed audit uocẽ eius, & facit oĩa quæ dicit: & nõ *tuna locutus.*
quis dicat, ſed ꝗd dicat, auſcultat. Vnde & nos ſi fortè aliquãdo inuenimus aliquid ſapiẽter à
gentilibus dictũ, nõ cõtinuò cũ auctoris nomine ſpernere debemus & dicta, nec ꝑ eo ꝙ legẽ à
Deo datã tenemus, cõuenit nos tumere ſuperbia, & ſpernere uerba prudentiũ. Sed ſicut Apo- *1. Theſ. 5.*
ſtolus dicit: Omnia ꝓbantes, quod bonũ eſt tenentes. Quis autẽ hodie eorũ qui populis præ-
ſunt, non dico ſi iam aliqua ei à Deo reuelata ſunt, ſed ſi in legis ſcientia aliquid meriti habet,
conſilium dignatur inferioris ſaltem ſacerdotis accipere? nedum dixerim laici, uel gẽtilis. Sed
Moyſes qui erat homo manſuetus ſuper omnes, accepit conſilium inferioris, ut & formam hu
militatis populorum principibus daret, & futuri ſacramenti deſignaret imaginem. Sciebat e-
nim futurum quandoque, ut gentiles bonum conſilium proferrent apud Moyſen, ut bonum
& ſpiritalem intellectum adferrent ad legem Dei: & ſciebat quia audiet eos lex, & faciet omnia
ſicut dicunt. Non enim poteſt facere lex ſicut Iudæi dicunt, quia infirmatur lex in carne, id eſt *Rom. 8.*

in litera, & nihil potest secundum literam facere: nihil enim ad perfectum adducit lex. Secundum autem consilium quod nos afferimus ad legem, possunt omnia spiritaliter fieri. Possunt & sacrificia spiritaliter offerri, quæ modò carnaliter non possunt. Potest & lex lepræ spiritaliter seruari, quæ secundum literam nõ potest. Sic ergo quomodo nos intelligimus, quomodo nos sentimus, & consilium damus, omnia facit lex: secundum literam autem non omnia, sed admodum pauca. Post hæc autem cùm profectus esset Iethro, & uenisset Moyses ex Raphidim in desertum Sina, ibiq; in columna nubis descendisset Dominus ad Moysen, ut uidens populus crederet ei, & uerba eius audiret, ait Dominus ad Moysen: Descẽde, protestare populo, & purifica illos hodie, & cras, & lauent uestimenta sua, & sint parati in diem tertium. Si quis est qui ad audiendum uerbum Dei cõueniat, audiat quid præcepit Dominus: sanctificatus uenire debet ad audiendum uerbum, lauare debet uestimenta sua. Si enim sordida huc detuleris uestimẽta, *Matth. 22.* audies & tu: Amice, quomodo huc introisti, non habens uestẽ nuptialem? Nemo ergo potest audire uerbũ Dei, nisi prius fuerit sanctificatus: id est nisi fuerit sanctus corpore & spiritu, nisi uestimenta sua lauerit. Ingressurus est enim paulo pòst ad cœnam nuptialem, manducaturus est *Cœna Domini.* de carnibus agni, potaturus est poculum salutaris. Nemo intret ad hanc cœnam sordidis ue- *Eccles. 9.* stimentis. Hoc enim & alibi sapientia præcepit dicens: In omni tempore sint uestimẽta tua mũda. Lota sunt enim semel uestimenta tua cùm uenisti ad gratiam baptismi, purificatus es corpore, mundatus es ab omni inquinamento carnis & spiritus. Quæ ergo Deus mundauit, tu immunda ne feceris. Audi igitur nunc & sanctificationis genus.

NE accesseritis, inquit, ad mulierem hodie, & crastina, ut die tertia audiatis uerbum Dei.] *1. Corinth. 7.* Hoc est quod & Apostolus dicit: Bonum est homini mulierem non tangere. Saluo tamẽ remedio his qui pro infirmitate sua remedio indigent nuptiali. Veruntamen consilium audiamus Apostoli dicentis: Quia tempus breue est, superest ut & qui habent uxores, tanquam non habentes sint, & qui emunt, tanquam non possidentes, & qui utuntur hoc mundo, tanquam nõ utãtur. Præterit enim habitus huius mundi, præterit temporale regnum, ut perpetuum ueniat *Matth. 6.* & æternum. Sicut & in oratione dicere iubemur: Adueniat regnum tuum: in Christo Iesu Domino nostro, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN EXODI CAP. XXXIIII. HOMILIA XII.

De vultu Moysi glorificato, & uelamine quod ponebat in facie sua.

LECTIO nobis Exodi recitata est, quæ nos ad intelligẽtiæ inquisitionẽ, uel incitet, uel repellat. Incitat mentes studiosas & liberas, desides & occupatas repellit. Scriptum est enim: QVIA uidit Aaron & omnes filij Israel Moysen, & erat glorificata facies eius, & color uultus eius, & timuerũt accedere ad illũ. Et post pauca: Ponebat, inquit, Moyses uelamen super faciẽ suã. Cùm aũt introierat in cõspectu Dñi, ut loqueretur illi, deponebat uelamen.] Hæc aũt *2. Corinth. 3.* Apostolus differens magnifico illo sensu quo in cæteris utitur, de quo dixit: Nos autẽ sensum Christi habemus, ait. Quòd si ministeriũ mortis in literis formatũ in lapidibus fuit ad gloriã, ita ut nõ possent intendere filij Israel in faciẽ Moysi ꝓpter gloriã uultus eius, quæ aboletur, quomodo nõ magis ministeriũ spiritus erit in gloria? Et cæterum paulo pòst dicit: Et nõ sicut Moyses ponebat uelamen super faciẽ suã, ut nõ intenderent filij Israel in faciem uultus eius. Obtusi sunt enim sensus eorum, usq; in hodiernum diem. Cùm enim legitur Moyses, uelamen est positum super cor eorum. Quis nõ admiretur mysteriorũ magnitudinẽ? quis nõ pertimescat uelamen obtusi cordis? Glorificata est facies Moysi, sed nõ poterãt intendere in faciem uultus eius filij Israel, non poterat intendere populus synagogæ. Si quis autem conuersationem, & uitã potest habere eminentiorẽ quàm reliquũ uulgus, iste potest intueri gloriam uultus eius. Et nunc *2. Corinth. 3.* enim, sicut dixit Apostolus, uelamen est positum in lectione ueteris testamenti: & nunc Moyses glorificato uultu loquitur, sed gloriam quæ est in uultu eius non possumus intueri. Idcirco autem non possumus, quia adhuc populus sumus, & nihil studij, nihil meriti plusquàm reliqua plebs habemus. Verùm quia dicit sanctus Apostolus: Idipsum autem uelamen in lectione ueteris testamenti manet, amputaret nobis omnẽ intelligentiæ spẽ tanti & talis Apostoli prolata sententia, nisi addidisset: Cùm autem quis conuersus fuerit ad Dominũ, auferetur uelamẽ. Igitur causam auferendi uelaminis, conuersionem nostram esse dicit ad Dominum. Ex quo colligenda sunt nobis indicia, quòd donec legentes scripturas diuinas latet nos intellectus, donec obscura sunt nobis & clausa, quæ scripta sunt, nondũ conuersi ad Dominũ sumus. Si enim conuersi essemus ad Dominũ, sine dubio auferretur uelamen. Sed & hoc ipsum conuerti ad Dominũ quale sit uideamus. Et ut euidentius scire possimus quid sit cõuersus, dicendũ nobis prius *Auersus & cõuersus quis dicatur.* est quid sit auersus. Omnis qui cùm recitantur uerba legis, cõmunibus fabulis occupatur, auersus est. Omnis qui cùm legitur Moyses, de negotijs seculi, de pecunia, de lucris sollicitudinẽ gerit, auersus est. Omnis possessionum curis stringitur, & diuitiarum cupiditate distenditur, qui gloriæ seculi,

riæ seculi, & mundi honoribus studet, auersus est. Sed & qui ab his quidem uidetur alienus, assistit autem & audit uerba legis, & uultu atq; oculis intentus, corde tamen & cogitationibus euagatur, auersus est. Quid ergo est conuerti? Si his omnibus terga uertamus, & studio, actibus, mente, sollicitudine, uerbo Dei operam demus, & in lege eius die ac nocte meditemur, omissis omnibus Deo uaccemus, exerceamur in testimonijs eius, hoc est conuersum esse ad Dominum. Tu ergo si uolueris filium tuum scire literas, quas liberales uocant, scire Grāmaticam, uel Rhetoricam disciplinam, nunquid non ab omnibus eum uacuum & liberum reddis? Nunquid nō omissis cæteris, huic uni studio dare operam facis? Pędagogos, magistros, libros, impensas, nihil prorsus deesse facis quoadusq; perfectum propositi studij opus reportet. Quis nostrûm ita se ad diuinæ legis studia conuertit? Quis nostrûm ita operā dedit? Quis tanto studio ac labore diuina quærit studia, quanto quæsiuit humana? Et quid conquerimur si quod non didicimus ignoramus? Aliqui uestrûm ut recitari audierint quæ leguntur, statim discedunt. Nulla ex his quæ dicta sunt inquisitio adinuicem, nulla collatio, nusquam memoria mandati illius, quo te diuina lex cōmonet: Interroga patres tuos, & dicent tibi: presbyteros tuos, & annunciabūt tibi. Alij ne hoc ipsum quidem patienter expectant, usquequo lectiones in Ecclesia recitentū. Alij uerò nec si recitātur, sciunt, sed in remotioribus dominicæ domus locis, secularibus fabulis occupantur. De quibus ego ausus sum dicere, quia cùm legitur Moyses, iam non uelamen super cor eorum, sed paries quidam & murus est positus. Si enim ille qui adest, qui audit, & intentus est, & quæ audit retractat, & discutit, & quæ assequi non potest, percontātur, & discit, uix potest ad libertatē scientiæ peruenire: ille qui abscōdit aures suas ne audiat, & terga in faciem legētis obuertit, quomodo dicendus est uelamen habere superpositum cordi, ad quē ne ipsum quidē uelamen literæ quo sensus uelatur, qui est sonus uocis, accessit? Euidens igitur figura est, quomodo gloriosa efficitur facies Moysi: habent enim gloriam ea quæ loquitur: sed hæc tegitur, & occultatur, & est omnis gloria eius intrinsecus. Illud quoq; intuere quale sit, quod in lege uultus quidem Moysi glorificatus refertur, licet uelamine contegatur: manus autem eius intra sinum missa, leprosa facta memoratur sicut nix. In quo mihi uidetur forma totius legis plenissimè designari. In uultu enim eius sermo legis, in manu opera designantur. Quia ergo ex operibus legis nullus erat iustificādus, nec aliquem ad perfectum adducere poterat lex, idcirco manus Moysi leprosa fit, & in sinum reconditur: tanquam nihil perfecti operis habitura: facies uerò eius glorificata est, sed uelamine tegitur, quia sermo eius habet scientiæ gloriam, sed occultam. Vnde & Propheta dicit: Nisi audieritis occulta, plorabit anima uestra. & Dauid dicit: Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. In lege ergo Moyses solam faciem habet glorificatam, neq; manus eius habent gloriam, imò potius & contumeliam: sed neq; pedibus. deniq; soluere iubetur calceamentum suum, sic nulla erat gloria in pedibus eius, licet & hoc fieret nō sine alicuius forma mysterij. Nouissima namq; pars hominis pedes sunt. Ostendebatur ergo quòd in nouissimis temporibus solueret Moyses calceamentum suum ut acciperet alius sponsam, & illa uocaretur domus discalceati usque in hodiernum diem. Nihil ergo aliud in lege gloriosum habet Moyses, nisi solam faciem. In Euangelijs autem totus glorificatur ex integro. Audi enim quid dicatur in Euangelijs. Cùm ascendisset Iesus in montem excelsum, assumens secum Petrum & Ioannem & Iacobum, transformatus est ibi coram ipsis: & ecce apparuerūt, inquit, Moyses & Helias in gloria, colloquentes cum eo. Hîc non refertur, Quia glorificatus est uultus eius, sed quia totus apparuit in gloria, colloquens cum Iesu, & ibi ei completur illa promissio, quam accepit in monte Sina, cùm dictum est ei: Posteriora mea uidebis. Vidit ergo posteriora eius. Vidit enim quæ in posterioribus & nouissimis diebus facta sunt, & gauisus est. Sicut enim Abraham concupiuit uidere diem Domini, & uidit, & gauisus est: ita & Moyses cōcupiuit uidere diem Domini, & uidit, & gauisus est: & necessariò gauisus est, quia iam non solùm uultu glorificatus descendit de monte, sed totus glorificatus ascendit in montem. Gauisus est sine dubio Moyses, quòd eum de quo dixerat: Prophetam uobis suscitabit Dominus Deus uester ex fratribus uestris, sicut meipsum audietis per omnia: nunc adesse cernebat, & fidem facere sermonibus suis. Et ne cunctaretur in aliquo, audit paternam uocem dicentem: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Moyses dudum dixit, Illū audietis: nunc pater dicit: Hic est filius meus, ipsum audite: & præsentem de quo dicit, ostendit. Gaudere etiam mihi pro hoc uidetur Moyses, quia & ipse quodammodo nunc deponit uelamen, conuersus ad Dominum, cùm euidenter quæ prędixit implentur: uel cùm tempus aduenit, ut per spiritum sanctum quæ obtexerat reuelentur. Retractandus tamen est sancti Apostoli sensus, & considerandum quid ei uisum sit, cùm dixisset: Si autem conuersus quis fuerit ad Dominum, aufertur uelamen, ut adderet, Dominus autē spiritus est: per quod quasi interpretari uidetur, quid est Dñs. Quis enim nescit quòd Dñs spiritus est? Sed nūquid in hoc loco de Domini uel natura, uel substantia tractabatur, ut diceret, Quia Dominus spiritus est? Videamus

Studium theologiæ.

Confer hæc cū nostræ ætatis hominum studijs, & uerissima esse fateberis.

Placet. *Rom. 3.* *Galat. 2.* *Exod. 4.* *Hierem. 13.* *Psalm. 51.* *Exod. 3.*

Matth. 17.

Exod. 33. *Ioan. 8.*

Deuter. 18.

Matth. 17.

2. Corinth. 3.

Perstringit denuò negligentiam in auscultatione uerbi Dei. ergo ne non solùm cùm Moyses legitur, sed & cùm Paulus legitur, uelamen sit positum super cor nostrum. Et manifestè, si negligenter audimus, si nihil studij ad eruditionẽ & intelligentiã conferimus, non solùm legis & prophetarum scriptura, sed & Apostolorum & Euangeliorum grandi nobis uelamine tegitur. Ego aũt uereor, ne per nimiam negligentiam, & stoliditatẽ cordis, non solùm uelata sint nobis diuina uolumina, sed & signata: ut si detur in manus hominis nescientis literas liber legendus, dicat, quia nescio literas: si detur in manus hominis scientis li- *Esa. 28.* teras, dicat, quia signatus est. Vnde ostenditur, non solùm studium nobis adhibendum esse ad discendas literas sacras, uerùm & supplicandum Domino, & diebus ac noctibus obsecrandũ, *Esa. 29.* ut ueniat agnus de tribu Iuda, & ipse accipiens librum signatũ dignetur aperire. Ipse est enim *Luc. 24.* qui scripturas adaperiens accendit corda discipulorum, ita ut dicant: Nónne cor nostrum erat ardens intra nos, cùm aperiret nobis scripturas? Ipse ergo etiam nunc nobis aperire dignetur quid est, quod Apostolo suo inspirauit ut diceret: Dominus aũt spiritus est. ubi aũt spiritus Do- *Expositio uerborum illius Dominus autẽ Spiritus est.* mini, ibi libertas. Ego quidẽ, quantũ pro paruitate intelligẽtię meę sentire possum, puto quòd uerbum Dei pro eo quod auditoribus interest (ut sæpe iam diximus) nunc uia, nunc ueritas, nunc uita, nunc resurrectio nominatur, nunc etiam caro, nunc uerò spiritus dicitur. Quamuis enim uerè ex uirgine substantiam carnis acceperit, in qua & crucem pertulit, & resurrectionem *2. Corinth. 5.* initiauit: tamen est ubi Apostolus dicit: Et si cognouimus Christum secundũ carnem, sed nunc iam non nouimus. Quia ergo & nunc sermo eius ad subtiliorem & spiritalem intelligentiã prouocat auditores, & uult eos nihil carnale in lege sentire, dicit: Vt qui uult auferri uelamen de *Ioan. 1.* corde suo, cõuertatur ad Dominũ. Nõ quasi ad carnem Dominũ, est enim & hoc, Quia uerbũ caro factum est: sed quasi ad spiritũ Dominũ. Si enim quasi ad spiritũ Dominũ conuertatur, de carnalibus ad spiritalia ueniet, & ad libertatẽ de seruiture transibit. Vbi enim spiritus Domini, *1. Corinth. 2.* ibi & libertas. Et ut adhuc euidentius fiat quod dicitur, utamur & alijs Apostoli sensibus. Ad *Apud sapientes maxima est nosse et tradere Christum crucifixum.* quosdam dicit quos senserat incapaces, Quia nihil me iudicaui aliud scire inter uos, nisi Christum Iesum & hunc crucifixum. Istis talibus non dicebat, Quia Dominus spiritus est, nec dicebat eis, Quia Christus Dei sapientia est. Non enim poterant agnoscere Christũ secundum hoc quòd sapientia Dei est, sed secundũ hoc quòd crucifixus est. Illi autem quibus dicebat: Sapientiam loquimur inter perfectos, Sapiẽtiam autem non huius seculi, neq; principũ huius mũdi, *Ibidem.* qui destruuntur, sed loquimur Dei sapientiã in mysterio absconditam: non indigebant ut uer- *Quisi uero?* bum Dei secundum hoc susciperent, quòd caro factum est, sed secundum hoc, quòd sapientia in mysterio abscondita est. Sic ergo & in hoc loco, ijs qui de carnali ad spiritalem intelligentiã *2. Corinth. 3.* prouocantur, dicitur: Dominus autẽ spiritus est. Vbi autem spiritus Domini, ibi & libertas. Vt autem ostenderet, quia ipse iam peruenit ad scientiæ libertatem, & exutus est de uelaminis seruitute, addit his, & dicit: Nos autem omnes reuelata facie gloriam Domini speculantes. Si ergo & nos Dominum deprecemur, ut uelamen de corde nostro dignetur auferre, capere possumus intelligentiam spiritalem, si tamen conuertamur ad Dominum, & libertatem scientiæ requiramus. Sed quomodo inuenire possumus libertatẽ, qui seruimus seculo? qui seruimus pe- *Artifex.* cuniæ? qui seruimus desiderijs carnis? Ego meipsum corripio, meipsum iudico, ego meas culpas arguo, uiderint qui audiunt, quid de semetipsis sentiant. Ego interim dico, quòd donec alicui horum deseruio, non sum conuersus ad Dominum, nec ullam consecutus sum libertatem donec talia me negotia, & sollicitudines stringunt. Illius à quo constringor negotij & sollicitu- *Rom. 6.* dinis seruus sum. Scio enim scriptum esse, quia unusquisq; à quo uincitur, huic & seruus addi- *Misera seruitus hominis ambitiosi.* citur, etiam si me amor pecuniæ nõ superet, etiam si possessionum & diuitiarũ cura nõ stringit, laudis tamen cupidus sum, & gloriam sector humanam, si de hominũ uultibus & sermonibus pendeo, quid de me ille sentiat, quomodo ille me habeat, ne illi displiceam, si illi placeam, donec requiro ista, seruus horũ sum. Sed uolebam ex hoc saltem satis agere, si possim liber fieri, si *Galat. 5.* possim de iugo huius seruitutis absolui, & peruenire ad libertatem secundũ Apostoli cõmonitionem dicentis: In libertate uocati estis, nolite fieri serui hominum. Sed quis mihi dabit hanc *Ioan. 8.* manumissionẽ? quis me ab hac seruitute turpissima liberabit, nisi ille qui dixit: Si uos filius liberauerit, uerè liberi eritis? Etenim scio quia seruus nõ potest libertate donari, nisi fideliter seruiens, nisi Dominũ diligẽs. Et ideo etiã nos fideliter seruiamus, & ex toto corde, & ex toto animo, & ex tota uirtute nostra diligamus Dñm Deũ nostrũ, ut mereamur libertate donari à Christo Iesu filio eius Domino nostro, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN EXODI CAP. XXV. HOMILIA XIII.

De his quæ offeruntur ad tabernaculum.

Tabernaculi & eius uasorũ crebra mẽtio. IAM quidem & prius de tabernaculo pro uiribus dixeramus, uerùm quoniam sæpe in Exodi libro repetitur ipsa descriptio: dicitur enim, & cùm Dominus præcepit Moysi qualiter fieri debeat, & iterum cùm Moyses præcepit populo, ut offerat construendo operi ma-

terias, sicut hæc lectio continet, quæ nobis modò recitata est: sed & postmodum enumerantur singula, cùm per Beselehel, & cæteros sapientes uiros fabricantur, & iterum, cùm ad conspectum Moysi deferuntur, & rursum, cùm præcepto Domini dedicātur. Fit præterea & in alijs, uel libris, uel locis, horum cōmemoratio, & frequenter repetitur, utpote quòd necessariò cōmonetur. Nunc ergo recitatus est nobis ille sermo, ubi dicit:

Oblationes ad fabricā Tabernaculi & usum.

ET DIXIT Moyses ad omnem synagogam filiorum Israel, dicens: Hoc est uerbum quod præcepit Dominus, dicens: Sumite à uobis ipsis redemptionem Domino, omnis qui concepit corde, offerat initia Domino aurum, argentum, æramentum, hyacinthum, purpuram, coccum duplicatum, & byssum tortam, pilos caprarum, & pelles arietum rubricatas, & pelles hyacinthinas, ligna imputribilia, & lapides sardinos, & lapides ad sculpturam in humerali & podere, & omnis sapiens corde in uobis ueniat, & operetur omnia quæ præcepit Dñs.] Cùm cōsidero meipsum primùm, & discutio, piget ad hæc aperienda manum mittere. Vereor enim ne fortè etiam si Dominus reuelare dignetur alicui, sicut fortè dignatur (de me enim non sum ausus dicere) uereor inquā, & ualde dubito si inueniam auditores: & cùm ita sit, ne fortè ab eo qui explanare conabitũ requirantũ dominicæ margaritæ, ubi uel quomodo, uel ante quos mittantur. Verùm quoniam magnoperè expectatis, ut aliqua ex his quæ lecta sunt, disserantũ, & præcepit mihi Dominus meus, dicens: Oportebat te dare pecuniam meam ad mensam, & ego ueniens cum usuris utiq; exegissem eam: ipsum rogabo, ut uerbum meum suam pecuniā facere dignetur, ut nō meam pecuniā, non meum aurum uobis, sed ipsius fœnerē, ipsius uobis uerbo, & ipsius sensu loquar, & ad auditus uestri hæc deferam mensam. Vos iā uideritis suscipientes dominicam pecuniam, quomodo usuras eius uenienti Domino præparetis. Vsuræ autē sunt uerbi Dei, habere in usu uitæ & actuum ea quæ præcepit sermo Dei. Si ergo audientes uerbum utimini eo, & agitis secundum ea quæ auditis, & secundum hæc uiuitis, usuras Domino præparatis: & potest fieri ut unusquisq; uestrûm de quinq; talentis faciat decem, & audiat à Domino: Euge serue bone, & fidelis, eris potestatem habens super decē ciuitates. Tantùm illud uidete, ne quis uestrûm acceptam pecuniā, aut in sudario colliget, aut defodiat in terrā, quia huiusmodi hominis in aduētu Dñi quis sit exitus, bene nostis. Tētabimus igitur pauca de multis, imò pauciora de paucis, quippe quibus & noster sermo librādus, & uester auditus. Primò igitũ omnium uideamus quid est quòd dicit Moyses ad filios Israel: Sumite à uobis ipsis redemptionē Dño, omnis qui conceperit corde, offerat initia Dño. Nō uult Moyses, ut aliquid offeras Deo quod extra te est, à uobis ipsis, inquit, sumite, & initia offerte Domino, prout unusquisq; cōcepit corde. Aurum iubetur & argentum deferri, æs & cæteræ materiæ, quomodo hoc possum ego de me ipso offerre? Nunquid intra me aurum nascitur aut argentum, & cætera quæ iubentur? Nonne hoc unusquisq; de promptuarijs, & de scrinijs suis profert? Quid est ergo quod dicit Moyses, Offerte à uobis ipsis, & unusquisq; sicut concepit corde? Illud quidem aurum & argentum, cæteraq; materiæ unde tabernaculum constructū est, constat de scrinijs & promptuarijs uniuscuiusq; prolatum. Spiritalis autem lex aurum requirit ad tabernaculū, quod intra nos est, argētū quod intra nos est, & omnes reliquas materias illas deposcit, quas & intra nos habere possumus, & proferre de nobis. Dicit enim scriptura, Quia propè est uerbum in ore tuo, & in corde tuo, quia si cōfessus fueris in ore tuo Dominū Iesum, & credideris in corde tuo, quòd Deus illū suscitauit à mortuis, saluus eris. Si ergo credideris in corde tuo, cor tuū, & sensus tuus aurū est. Obtulisti igitur aurum ad tabernaculum, id est fidem cordis tui. Si uerò cōfessus fueris, sermonem obtulisti, sermonē confessionis argentū. Idcirco ergo dicit Moyses, (qui est lex spiritalis,) Sumite à uobis ipsis. Hæc à teipso sumis, hæc intra te sunt, hæc etiam si nudus sis, habere potes. Sed & quod addidit, Vnusquisq; sicut cōcepit corde, huc respicit. Nō enim poteris aliqd de sensu tuo offerre Deo, uel de uerbo tuo, nisi prius quæ scripta sunt corde cōceperis, nisi intētus fueris, & diligenter audieris, nō potest aurū tuū probatū esse, nec argentū: requiritũ enim ut probatum sit. Audi scripturam dicentē: Eloquia Domini eloquia casta, argentū igne probatū, purgatum septuplum. Si ergo quæ scripta sunt corde cōceperis, erit aurū tuum, id est sensus tuus probus, & argentum tuum, qui est sermo tuus, probatum. Quid etiam de ære dicemus? opus est & ære ad tabernaculi constructionē. Videtũ quidē æs pro fortitudine suscipi, & loco poni posse fortitudinis & constantiæ: sed ne quis dicat, hoc diuinare magis est quàm explanare, ubi quod dicitur, non de scripturarum auctoritate munitur, puto ergo æs accipi posse pro uoce. Aliud enim est sermo, aliud uox. Sermo dicitur loquela rationi subnixa. Vox uerò est (uerbi causa) si Latinè, si Græcè dicatur, si eleuatius, si pressius. Sed hæc necessariò ut de scripturis probemus exigitis. Audi quid dicat Apostolus: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum ut æramentum sonans, ut cymbalum tinniens. Ita ergo loqui linguis, & interpretari ex alia in aliam linguam, æris oblatio est. Necesse est enim omnia habere tabernaculum Dei, & nihil deesse in domo Domini. Est igitur (ut diximus) æris oblatio uox.

Primitias, fortè. — *Matth. 7.* — *Matth. 25.* — *Vsura uerbi Dei.* — *Docenti in Ecclesia quid faciendum.* — *Oblationes Spiritales.* — *Rom. 10.* — *Aurum fidei.* — *Argentum confessionis.* — *Psal. 11.* — *Aes linguarū.* — *1. Corinth. 13.* — *Vocis & sermonis discrimen.*

Vox autem est, quæ alterius sensum in alteram linguam uerteit. Sermo uerò est, qui sensum proprium refert. Omnia ergo offerantur Deo, & sensus, & sermo, & uox. Quid de cæteris dicemus? Multa sunt enim, & singula discutere opus est ingens. Verùm quid proderit, ut nostro quidem ingenti labore dicantur, ab occupatis uerò auditoribus, & uix unius horæ puncto uerbo Dei

Psal. 126. assistentibus spernantur, & pereant? Nisi enim Dominus ædificauerit domum, in uanum laborauerunt qui ædificant eam. Veruntamen nos (ut suprà iam dictum est) tradimus ad mensam pecuniam Domini, uideat enim unusquisque auditorum, quomodo suscipiat quæ traduntur. Vnusquisque autẽ, inquit, nostrûm, sicut corde cõcepit, offerat initia Dño. Quòd dixit initia, quæro quæ sint initia auri, uel quæ primitiæ argenti? Quomodo autem de cocco & purpura & bysso uidentur conferri primitiæ? Aut quomodo sicut corde cõceperit quis offert? Hoc iã singulos

Auditores uerbi. nostrûm pulsat, uideamus simul & quomodo corde concepimus. Quanti modò hîc præsentes sumus, & sermo Dei tractatur? Sunt qui cõcipiunt corde quæ lecta sunt, sunt qui omnino non cõcipiunt, quæ dicũtur, sed est mens eorũ & cor aut in negotijs aut in actibus seculi, aut supputationibus lucri: & præcipuè mulieres, quomodo putas corde cõcipiunt, quæ tantum garriũt,

MVLIER in tẽplo garrula. quæ tantum fabulis obstrepunt, ut nõ sinant esse silentiũ? Iã quid de mẽte earum, quid de corde discutiã, si de infantibus suis, aut de lana cogitent, aut de necessarijs domus? Vereor magis

1. Timoth. 5. ne sequantur illas, de quibus dicit Apostolus: Quæ discunt circumire domos, non solùm uerbosæ, sed & curiosæ, loquentes quæ non oportet. Quomodo ergo istæ tales corde concipiunt?

Quis cum fructu audiat uerbum. Non concipiet corde quis, nisi uacet corde, nisi sit mente liber, & totus intentus, nisi corde uigilet, non potest corde concipere, & offerre dona Deo. Quòd si hactenus neglеximus, ex hoc saltem attentiores simus, & sollicitè intendamus, ut possimus mente concipere. Iustum est enim, ut in tabernaculo Domini inueniatur unusquisque habere portionẽ suam. Non enim latet Deũ unusquisque quid ei offerat. Quàm gloriosum tibi est, si dicatur in tabernaculo Domini: Aurum istud (uerbi causa) quo arca testamenti obtegitur, illius est: argẽtum ex quo bases, & columnæ sunt, illius est: de quo annuli, & candelabrũ, & nonnullæ columnarũ bases factæ sunt, illius est: sed & lapides isti humeralis, & logij, illius sunt: & purpura qua ornatur Põtifex, illius est, & coccus illius est, & cætera quæque per singula? Et rursum quàm indecorum, quàm miserũ erit, si Dominus ueniens requirere ædificium tabernaculi, nihil muneris tui inueniat in eo, nihil à te cognoscat oblatum? Sic indeuotus, sic infidelis uixisti, ut nihil memoriæ tuæ in tabernaculo Dei esse gestieris? Sicut enim princeps huius mundi uenit ad unumquemque nostrûm, & quærit, si quid de suis actibus inueniat in nobis, & si quidem inuenerit, sibi nos uindicat: ita & ecõtrariò si ueniens Dominus, inueniat aliquid tuũ in tabernaculo suo, sibi te defendit, & suum te dicit.

Epiphonema. Domine Iesu præsta mihi, ut aliquid monumẽti habere merear in tabernaculo tuo. Ego optarem (si fieri posset) esse aliquid meum in illo auro, ex quo propitiatoriũ fabricatur, uel ex quo arca contegitur, uel ex quo candelabrum fit luminis & lucernæ. Aut si aurum non habeo, aut argẽtum, saltẽ aliquid inueniar offerre quod proficiat in colũnas, uel in bases earũ. Aut certè uel æris aliquid habere merear in tabernaculo, unde circuli fiant, & cætera quæ sermo diuinus describit. Vtinam mihi esset possibile unum esse ex principibus & offerre gemmas ad ornamentũ Pontificis humeralis, & logij. Sed quia hæc supra me sunt, certè uel pilos caprarum habere merear in tabernaculo Dei, tantùm ne in omnibus ieiunus & infœcundus inueniar. Vnusquisque ergo sicut concepit corde. Videte si cõcipitis, uidete si tenetis, ne fortè effluant quæ dicuntur, & pereant. Volo uos admonere religionis uestræ exemplis: nostis qui diuinis mysterijs interesse consuestis, quomodo cùm suscipitis corpus Domini, cum omni cautela & ueneratione seruatis, ne ex eo parũ quid decidat, ne cõsecrati muneris aliquid dilabatur. Reos enim uos creditis,

Corpus Domini. & rectè creditis, si quid inde per negligentiã decidat. Quòd si circa corpus eius conseruandum tanta utimini cautela, & meritò utimini: quomodo putatis minoris esse piaculi uerbũ Dei neglexisse, quàm corpus eius? Initia ergo iubentur offerre, hoc est primitias: qui offert quod pri-

Quæ Deo offerenda. mum est, necessariò habeat ipse quod reliquum est. Vide quantũ nos oportet abundare auro, quantum argento, ac reliquis omnibus quæ iubent offerri, ut & Domino offeramus, & nobis supersit. Primò enim omnium debet sensus meus intelligere Deum, & ipsi offerre primitias intellectus sui, ut cùm Deum bene intellexerit, reliqua consequenter agnoscat. Hoc etiam sermo faciat, hoc & omnia quæ in nobis sunt, agant. Sed uideamus & cætera, Hyacinthum & purpuram, & coccum duplicatum, & byssum tortam. Quatuor ista sunt ex quibus cõficiuntur, uel põtificis indumenta, uel cætera quæ ad sacrum parantur ornatum. De his dixerunt quidam ante nos, & sicut nõ decet aliena furari, ita cõueniens puto bene dictis alterius non abuti fatentem.

Typus quatuor Elementorum. Ista ergo (ut de prioribus uisum est) quatuor elementorũ, ex quibus & mundus constat & corpus humanum, tenent figuram, id est aeris, ignis, aquæ & terræ. Hyacinthus ergo ad aerem referẽ, hoc enim ipse indicat color, sicut & coccus ad ignẽ. Purpura aquæ tenet figurã, quasi quæ de aquis accipiat fucũ. Byssus terræ, quia oritẽ ex terra. Habemus ergo & nos hæc omnia in nobis, &

bis,& quia ex his primitias Domino iubemur offerre,ideo dicit:Sumite ex uobis ipsis,& offerte primitias Domino. Verùm illud considerandum puto,quòd cùm de cæteris simpliciter dixit Moyses,tantùm de cocco addidit duplicatum,& byssum tortam. Requiritur ergo, cur alias quidem materias,ex quibus & cætera indicantur elementa,simpliciter dixerit:Coccum quo ignis designatur,solùm posuerit duplicatum. Difficilia hæc ad intelligendum,& ad proferendum multò difficiliora . Verumtamen prout Dominus dederit, tentabimus explanare. Oportet enim & dici aliqua,& aliquanta seruari. Videamus ergo qua ratione coccum dixerit duplicatum. Color iste(ut diximus)ignis indicat elementum. Ignis autem duplicem habet uirtutem unam qua illuminat,aliam qua incendit. Hæc est historiæ ratio. Veniamus & ad intellectum illum. Etiam ignis ipse duplex est. Est ignis quidã in hoc seculo,est & in futuro. Dominus Iesus dicit:Ignem ueni mittere in terram. Ignis iste illuminat. Item rursus Dominus dicet in futuro operarijs iniquitatis:Ite in ignem æternum,quem præparauit pater meus diabolo & angelis eius. Ille ignis incendit. Veruntamen iste ignis,quem uenit mittere Iesus, illuminat quidem omnem hominem uenientem in hunc mundũ,habet tamen aliquid & quod incendat,sicut confitentur illi qui dicunt:Nõnne cor nostrum ardẽs erat intra nos,cùm adaperiret nobis scripturas? Simul ergo & incẽdebat & illuminabat,adaperiens scripturas. Nescio autem si & ille ignis in futuro seculo qui incendit,habeat aliquid & quod illuminet. Est ergo(ut ostendimus)natura ignis duplex,& ideo iubetur offerri coccus duplicatus. Quomodo ergo nos offerre possimus ignem istum duplicatum ad ædificium tabernaculi,uideamus. Si doctor es,extruis tabernaculum ædificans Ecclesiã Dei: dicit ergo & ad te Deus quod & ad Hieremiam dixit: Ecce, dedi uerba mea in os tuũ,id est ignem. Si ergo docens & ædificans Ecclesiã Dei,increpes tantummodo & arguas & castiges,& peccata populi exprobres,nihil autem consolationis proferas de scripturis diuinis,obscurũ nihil explanes,nihil scientiæ profundioris attingas, nec aliquid intelligentiæ sacratioris aperias,obtulisti quidem coccũ,sed non duplicatũ. Ignis enim tuus incẽdit tantũmodo,& non illuminat. Et rursum si doces mysteria legis aperias, secretorum arcana discutias,peccantẽ uerò non arguas,negligentẽ non corripias,seueritatẽ disciplinæ nõ teneas, obtulisti quidem coccũ,sed non duplicatũ. Ignis enim tuus tãtùm illuminat,nõ accendit. Qui ergo rectè offert,& rectè diuidit, coccũ offert duplicatũ,ut cum scientię lumine igniculũ seueritatis admisceat. Quid autẽ sibi uelit & byssus torta uideamus. Et hic enim dedit aliquid additamenti præ cæteris elemẽtis. Byssum diximus terræ habere formã,quod est caro nostra. Carnem ergo non uult offerri Deo fluitantem luxu,& delicijs resolutam,sed torqueri iubet eam & constringi. Quis ergo est qui torquebat carnem suam? Ille nimirum qui dixit: Macero corpus meũ & in seruitutẽ subijcio,ne fortè cùm alijs prædicauerim,ipse reprobus efficiar. Sic ergo est offerre & byssum tortam,carnem abstinentia,uigilijs,& meditationũ labore conficere. Offeruntur & pili capratum. Hoc genus pecudis in lege pro peccato iubetur offerri. Pilus uerò species est emortua,exanguis & exanimis. Hanc qui offert, ostendit in se sensum peccati iam mortuum, nec in membris suis ultrà uiuere aut regnare peccatum. Pelles quoq; offeruntur arietum. Arietem etiam ante nos quidam pro furore posuerunt. Et quia pellis mortui animalis indicium est ostendit in se furorem mortuum qui Deo offert arietum pelles. Post hæc:

Coccus. | Ignis uirtutes & species. | Luc. 12. | Matth. 25. | Ioan. 1. | Luc. 24. | Ignis purgatorij. | Hier. 1. | Gen. 4. | Byssus torta. | 1. Cor. 9. | Pili caprarũ. | Pelles arietum

ET VIRI,inquit,acceperunt à mulieribus suis,omnes quib. uisus est sensus,& attulerunt gemmas,& inaures,& annulos,& discriminalia,& dextralia.] Vides & hic quomodo illi afferũt dona Deo,qui corde uident,qui intellectũ corde concipiunt,qui mentem intentã & deditã habẽt ad uerbũ Dei. Isti ergo afferunt munera,& afferunt etiã à mulierib. suis inaures, inquit,& gemmas & dextralia. Mulieres secundum allegoricam rationem sæpe iam diximus quòd caro accipitur,& uir rationabilis sensus. Bonæ sunt ergo istæ mulieres quæ obediunt uiris suis. Bona est caro quæ iam spiritui non repugnat,sed obtemperat & consentit, & ideo si duob. uel tribus in uobis conuenerit,ex quacunq; re petieritis,fiet uobis,dicit Dominus. Offerũt ergo à mulierib. suis inaures. Vides quomodo Domino offertur auditus. Sed & dextralia Domino offeruntur. Opera dextra & opera bona,quæ per carnem geruntur. Hæc Domino offerat rationabilis sensus. Sed & discriminalia offeruntur. Offert discriminalia,qui bene scit discernere quid agẽdum sit,quid uitandum, quid Deo placeat, quidùe displiceat, quid iustum sit, quid iniustum. Hæ sunt discriminalia quæ Domino offeruntur. Hæ ergo mulieres inaures Domino offerũt, quia sunt mulieres sapientes. Venerunt enim,inquit,mulieres sapientes, & fecerunt quæcũq; necessaria erant ad indumenta pontificis. Illæ uerò mulieres quæ inaures suas obtulerunt ut fieret uitulus,insipientes erant,quæ à ueritate quidem auerterunt auditũ,ad fabulas autem impietatemq; se conuerterunt,& ideo obtulerunt inaures suas,ut fieret caput uituli. Sed & in Iudicum libro aliud nihilominus idolum inuenimus ex mulierum inauribus factum. Istæ ergo beatæ mulieres, beata ista caro, quæ Domino offert inaures suas, & dextralia sua, & annulos suos,& omnia opera manuũ suarũ quæ in mãdatis Domini agit. Additur post hęc, Quia & apud quẽ

Matth. 18. | Exod. 32. | Iud. 8.

inuēta sunt ligna imputribilia, obtulit Deo. Si qois diligit Christū Dominū in incorruptione, lignū imputribile offert Domino. Beatos ergo apud quem inuenitur, oel sensus incorruptus, uel corpos incorruptū, & hoc offert Deo. Vnde & bene oalde dixit: Apud qoem inuenta sunt ligna imputribilia. Non enim apud omnes inoeniuntur ligna imputribilia. De aoro non dixit neq; de argento, apud quem inuentū est. Potest enim apud omnes inueniri sensus & sermo. Sed nec de quatuor colorib. hoc dixit. Omnium namq; est ex qoatuor constare secundū corpus elementis. Ligna autē impotribilia, id est incorruptionis & uirginitatis gratia, apud rarū quem-

Matth.19. que inueniri potest, sicut & Dominus dicit: Nō omnes capiunt uerbum istud, sed qoib. datom est. Sed & Principes, inquit, obtulerunt dona sua. Quæ sunt ista dona quæ principes offerunt? Gemmas, inqoit, obtulerunt, & lapides Smaragdos, & lapides repletionis, & lapides adhume-

Gemmæ. rales. Lapides replenonis dicuntur, qui ponuntur in logio, hoc est qui in pectore pōnficis collocantor, scripti per nomina tribuum filiorum Israel. Hoc quod dicitur logion, id est rationale, qui est pannos exiguus ex auro & gemmis, coloribusq; uarijs, & superhumerali contra pectus pontificis annectebatur, formam habet sensus rationabilis qoi in nobis est. In hoc positi dicuntur lapides repletionis, qoi tamen cohærent, & connexi sont ad lapides humerales, atq; ex his continentur adstricti. Humeralis ornatus indicium est actuum bonorum. Actus ergo com ra-

Matth. 5. tione & ratio cum actibos sociatur, ut sit consonantia in utroq;. Qui enim fecerit & docuerit, hic magnos uocabitur in regno cœlorum. Sit ergo in nobis sermo de actibus pendens, & sermonem actus exornent. Hic enim pontificis refertur ornatus. Sed ad hæc explenda principes requiruntor: iste ornatus eorum est, qui in tantum profecerunt, ut preesse populis mereantur. Offerunt etiam oleum principes ad usus doplices profutorum lucernis & chrismati. Debet enim locerna eorum qui populis præsunt, non abscondi, aut sub modio poni, sed super candelabrum, ot luceat omnibos qui in domo sunt. Sed & incensi compositionem principes offerūt, quæ componatur per Moysem in odore suauitatis Domino, ut & ipsi dicant: Quia Christi bo-

2. Corint. 2. nus odor sumus. Et posteaquam obtulit popolus, oocaoit, inquit, Moyses omnem sapientem ad fabricandum, & architectum, ut componerent, & fabricarentor singula quæq; quæ scripta sunt. Sed & mulieres, inquit, sapientes uocauit, ut facerent quæ cōuenirent in tabernacolo Do-

Sapientum opera. mini. Vides hæc omnia quæ fiunt, à sapientibos fieri, & mulieres sapientes uocantor, & uiri sapientes. Omnia enim opera Domini in sapientia fiont. Venit ergo unusquisq; sapiens sensu, & facit opera Domini. Non sufficit nobis si offeramus tantùm, sed opus est ut cum sapientia ea quæ in nobis sont operemur: sciamus miscere aurum cum bysso, & coccum duplicare, uel miscere cum purpora. Quid enim tibi prodest si habeas hæc, & un bis nescias, neq; agnoscas quomodo unumquodq; in suo tempore, & in suo loco aptare debeas & proferre? Et ideo dāda nobis est opera, ot sapientes simus, & hæc quæ audimus de scripturis sanctis proferre in tempore & aptare possimus, & componere atq; ex his adornare tabernaculum Deo Iacob. Per Iesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria & imperium in secula secolorom. Amen.

HOMILIARVM ORIGENIS IN *Exodum Finis.*

ORIGENIS ADAMANTII HOMILIAE IN LEVITICVM NVMERO XVI.

PERIOCHE LOCORVM THEOLOGICORVM, QVOS Origenes in Expositione Leuitici *σποράδην* tractauit.

Ex homilia septima in Leuiticum colligi potest, in Ecclesia Cæsareæ Palestinæ hasce ἀναγωγίας ab Origene habitas esse. Meminit autem in his aliarū quarundam tum aliorum tum suarum lucubrationum. Cæterùm in XVI. *istis homilijs (quas impostor quidam in totidem libros diuisas, Cyrillo acceptas retulit: ut in operibus Cyrilli uidere licet) hosce locos communes exposuit Origenes.*

Hom[illegible]iae. 1. *Præcepta de Ceremonijs ἀλληγορικῶς explicanda esse.*

2. *De oblatione Agni Dei pro peccatis totius mundi. Tribuit Christo pacificationē corū quæ in cœlis & terra sunt, & non modò hominibus sed etiam Angelis Christi παθήματα profuisse, docet. Quædam hoc loco non admodum cōsentanea aspersit, quæ Theologi non probant.*

3. *De carnis oblatione, quam Paulus λογικὴν λατρείαν uocat, elegans Tropologia.*

Homil. 2. 4. *Homo, quomodo prauos coercens affectus, animal offerre dicatur.*

5. *Quòd Christus in terris oblatus sit pro peccatis hominum, in cœlo autem pro munere, dogma Origenianum.*

6. *Tropologia de sensu pietatis & religionis, qui in nobis sacerdotio defungitur in precibus & gratiarum actione.*

7. *De septem*

7. *De septē modis impetrandi remissionē peccatorū, uidelicet Baptismo (cui soli meritū Christi cōiungit) Martyrio, Eleemosyna, cōdonatione offensæ, conuersione errantis & peccantis, Charitate, Pœnitentia & ijs quæ cū hac sunt cōiuncta. Pugnat autem hoc commentum, cum articulis fidei & doctrina de Iustificatione. Ideo operæ pretium erit illud ὀρθῶς νοεῖν præterire. Cēsuram reperies* Rom. 3. & 4. Gal. 2. & 3. & alibi. *De distinctione Mandatorum Dei. Fingit Origenes quædam mandata data esse ut fierent, quædam ut non fierent, & eò detorquet mandatum de esu Agni Paschalis. Quasi uerò id quod Deus disertè præcipit, idem tacitè prohibeat? Nec huc faciunt Iesaiæ, ueltimas Iudæicas damnantis, uerba. Non enim sacrificiorum usum, sed abusum nec fiduciam in Messiam uenturum, sed fiduciam iustitiæ carnalis damnant Prophetæ.*

8. *De Christo, qui in carne, ut Petrus monet, passus est: & quomodo illud quod de Leuitico Sacerdote dicitur (Si peccare fecerit populum) ad Christum detorquendum uideatur Origeni.* Homil. 3.

9. *De Dissimulatione in re seria, & consensu non tam in malè agendo, quàm in tacendo.*

10. *De contactu rei immundæ, id est scelerum τῇ μετοχῇ.*

11. *De peccatis omissionis & commissionis.*

12. *De Confessione peccatorum singulorum.*

13. *De Leuiticis hostijs, quæ Christi imagines fuerunt.*

14. *Allegoria de quinque sensibus.*

15. *De Diuitijs proprijs & non proprijs.*

16. *De Moneta proba & adulterina, allegoria.*

17. *Lex quibus tradita & quomodo sit intelligenda.* Homil. 4.

18. *De Christi et spiritus eius, imaginis Dei, Corporis et animæ deposito, quod singuli fideles à Deo accepimus custodiendū.*

19. *De Societate laudanda & uituperanda.*

20. *De Raptoribus & Rapina bona & mala.*

21. *Quid intersit inter hæc duo, Peccare in sanctis, &, Peccare extra sancta.*

22. *De Pretio quo aries mysticus redimendus est.*

23. *De Sacerdotum castitate & docendi Methodo.*

24. *Αἱ διατριβαὶ Sacerdotum.*

25. *Quæstio, An contactus rei sanctæ improbum sanctificet? Et de contactu carnis Christi.*

26. *De multiplicibus hostiarum Leuiticarum formis.*

27. *Homo microcosmus, quæ in se contineat, Deoque suo offerat.* Homil. 5.

28. *De ἱλαστηρίῳ Christi sacrificio.*

29. *Quid inter Peccatum & delictum intersit.*

30. *Sacerdotes quomodo peccatores tractare conueniat, ut mercedem percipiant.*

31. *De Sacrificijs Eucharisticis.*

32. *De cibo animæ, Deque fermento Græcorum & Pharisæorum.*

33. *De legali immundicia & eius formis.*

34. *Parasceue Catechumenorum ad Baptismum.* Homil. 6.

35. *De Primi hominis infelicibus indumentis, & de uestitu mystico fidelium qui Christum induunt.*

36. *De Sobrietate, quam Origenes noster admodum scitè, Matrem omnium uirtutum, ut ecōtra ebrietatem omniumque uitiorum appellat, Deque corporali & spirituali ebrietate.* Homil. 7.

37. *De Sanctorum luctu & τῇ συμπαθείᾳ erga posteros.*

38. *De mystico Christi corpore, quod est Ecclesia, deque eius perfectione.*

39. *Deum quis cognoscat & alijs patefaciat.*

40. *De immundis animalibus, cibis, & eorum significatione.*

41. *De immundicia mulierum & infantium.* Homil. 8.

42. *παρέκβασις de Natalitijs festis.*

43. *De peccato Originis, Baptismo & Pædobaptismo.*

44. *De VI. speciebus lepræ & totidem peccati & expiatione omnium.*

45. *Quomodo ad Deum accedendum sit, cùm sunt preces habendæ.* Homil. 9.

46. *Duæ sortes, altera Domini & salutis, & altera mundi & interitus.*

47. *De diebus festis Iudæorum.*

48. *De Christo Iesu propitiatore.*

49. *Anima quatenus mortalis, quatenus immortalis, (nō substātiæ, sed cōiunctionis uel disiunctionis cū Deo respectu) dicatur.*

50. *Ceremoniæ Leuiticæ, ἀντίτυπα Christi qui ueritas est, cur sint sublatæ.*

51. *De ieiunio hominis Christiani, quod abstinentiā à uitijs potius, quàm à cibis, definit Origenes, præclara commonefactio.* Homil. 10.

52. *Sanctus quis sit & quæ sancta dicantur.*

53. *De illicitis & uagis permistionibus, & pœna adulterij apud Iudæos & Christianos.* Homil. 11.

54. *De honore parentibus debito.*

55. *De Iesu Christo Sacerdote Magno, cui per antithesin opponit Origenes Leuiticos Archipontifices.*

56. *Pædagogia & institutio duplex de solennitatibus.* Homil. 12.

57. *De Lucerna uerbi & charitatis lumine.* Homil. 13.

58. *De Panibus uerbi Dei, & fidei, & de thure precum, allegoria.*

59. *De Blasphemia & eius pœnis.*

60. *Quid intersit inter accipere peccata, & dare pœnas, Origenica distinctio.* Homil. 14.

ꝗ. *De secunda*

61 *De secunda fortuna improborum in hac uita, & de aduersis quæ pij sustinent, & de iusdem.*
Homil. 15. 62. *De ædibus & uillis, & de mysticis domibus & pretio pœnitentiæ, quo illæ redimendæ sunt.*
Homil. 16. 63. *De spirituali & terrena benedictione, quam Deus legem seruantibus pollicitus est, commonefactio.*
Ex horum communium locorum expositione, Origenem, ὥσπερ ἐν [illegible] æstimare licebit.

IN LEVITICI CAP. I. HOMILIA I.



Matt. 1. Ioan. 1. SICVT in nouissimis diebus uerbum Dei ex Mariæ carne uestitum processit in hunc mundum, & aliud quidem erat quod uidebatur in eo, aliud quod intelligebatur. Carnis namque aspectus in eo patebat omnibus, paucis uerò & electis dabatur diuinitatis agnitio. Ita & cùm per prophetas uel legislatorem uerbū Dei profertur ad homines, non absque cōpetentibus profertur indumentis. Nam sicut ibi carnis, ita hîc literæ uelamine tegitur. Vt litera quidem aspiciatur tanquā caro, latens uerò intrinsecus spiritalis sensus tanquam diuinitas sentiatur. *Leuitici argumentum breue.* Tale ergo est quod & nunc inuenimus librum Leuitici reuoluentes, in quo sacrificiorum ritus, & hostiarum diuersitas ac sacerdotum ministeria ascribuntur. Sed hæc secundum literam, quæ tanquam caro uerbi Dei est, & indumentum diuinitatis eius, digni fortasse uel aspiciant, uel audiant & indigni. *Luc. 10.* Sed & beati sunt illi oculi, qui uelamine literæ obtectum intrinsecus diuinum spiritum uident, & beati sunt qui ad hæc audienda mundas aures interioris hominis deferunt. *Cur allegoricè ista interpretetur.* Alioquin apertè in his sermonibus occidentem literam sentient. Si enim secundum quosdam etiam nostrorum intellectum simplicem sequar, & absque ulla (ut ipsi ridere nos solent) stropha uerbi & allegoriæ nubilo uocem legislatoris excipiam, ego ecclesiasticus sub fide Christi uiuens, & in medio Ecclesiæ positus, ad sacrificandum uitulos & agnos, & ad offerendam similam cum thure & oleo diuini præcepti authoritate compellor. Hoc enim agunt, qui deseruire nos historiæ, & seruare legis literam cogunt. *Susannæ historia.* Sed tempus est nos aduersus improbos presbyteros uti sanctæ Susannæ uocibus, quas illi quidem repudiantes historiam Susannæ de catalogo diuinorum uoluminum desecarunt: *Dan. 13.* nos autem & suscipimus & opportunè cōtra ipsos proferimus, dicentes: Angustiæ mihi sunt undique. Si enim hoc consensero uobis, ut legis literam sequar, mors mihi erit. Si autem nō consensero, non effugiam manus uestras. Sed melius est me sine ullo gestu incidere in manus uestras, quàm peccare in conspectu Domini. Incidamus ergo & nos (si ita necesse est) in obtrectationes uestras, tantùm ut ueritatem uerbi Dei sub literæ tegmine cooperiam ad Christum iam *2. Cor. 3.* Dominum conuersa cognoscat Ecclesia. Sic enim dicit Apostolus: Quia si conuersus quis fuerit ad Dominum, auferetur uelamen. Vbi enim spiritus Domini, ibi libertas. Ipse igitur nobis Dominus, ipse sanctus Spiritus deprecandus est, ut omnem nebulam, omnemque caliginē quæ peccatorum sordibus concreta uisum nostri cordis obscurat, auferre dignetur, ut possimus legis eius intelligentiā spiritalem & mirabilem contueri, *Psal. 118.* secundū eum qui dixit: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Igitur quàm possumus breuiter pauca perstringamus ex multis, non tā singulorū uerborum explanationi studentes, hoc enim facere per omnum scribentis est, sed quæ ad ædificationē Ecclesiæ pertinēt proferentes: ut occasiones potius intelligentiæ auditorib. demus, quàm expositionū latitudinem prosequamur, secundū illud quod scriptum est: Da occasionem sapienti & sapientior erit. Principium ergo Leuitici dicit:

De quibus, qua ratione et quo cōsilio sit dicturus. VOCAVIT Dominus Moysen, & locutus est illi de tabernaculo testimonij, ut promulgaret filijs Israel sacrificiorum leges & munerū, & ait: Si homo munus offerat Domino, offerat ex bobus uel pecoribus, id est agnis uel hœdis. Si uerò ex auibus, turtures uel pullos columbarum. Si uerò non homo, sed anima offerat munus Deo, ex simila, inquit, offerat panes azymos coctos in clibano, uel certè similā ex sartagine in oleo conspersam, aut ex craticula oleo nihilominus subactā.] Tum deinde edocemur quia fermentatū nihil omnino oportet offerri ad altare Dei, neque mellis quicquā sacrificijs admisceri, sed sale saliri omne sacrificiū uel munus. Secūdo in loco de primitiarū præcepit sacrificijs, quæ recentia tosta bene purgata offerri Domino iubet. Post hæc sub eadē legis cōtinētia de sacrificijs salutarib. iniūgitur, primò ex bobus, secūdò ex ouib. in quib. tamē liceat, siue in agnis, siue in hœdis uel fœminas offerre, uel mares, & nihil præter hæc animalia decernit in sacrificijs salutarib. offerendū. Sed repetamus paululū, & uideamus primò omniū quidē quod dicit: Homo ex uobis si offerat munus, quasi uerò possit alius aliquis offerre quā homo. Et utique suffecisset dicere, Si quis ex uobis offerat munus: sed nūc dicit: *Leuit. 1.* Si homo ex uobis offerat munus. In consequentibus uerò dicit: Si autem anima offerat munus. *Nodum in scyrpo.* In posterioribus porrò, cùm secundò iam loquitur Dominus ad Moysen, & mandat de sacrificijs pro peccato offerendis, ita dicit: Si pontifex peccauerit, offerat illud & illud. *Leuit. 4.* Vel si omnis synagoga peccauerit, uel si principes peccauerint, uel si anima una peccauerit: mandatur singulis quibusque quid offerāt. Quid ergo? inanē putamus esse istā personarū distinctionē, ut aliud quidem offerendum sub hominis appellatione, aliud sub animæ, aliud sub pontificis,

aliud

aliud uerò sub synagogæ, aliud etiã sub principis, uel sub unius animæ cognominatione man
detur: Ego interim pro exiguitate sensus mei, hoc in loco hominem quẽ appellauit, & primùm
in omnib. posuit ad offerendum munus Deo, intelligendũ esse omne humanũ arbitrõr genus, *Homo, genus*
& ipsum dici hominem qui holocaustũ offerat uitulũ ex bobus sine macula. Iste autem uitulus *humanum de-*
sine macula, uide si nõ ille saginatus est uitulus quem pater regresso ac restituto sibi illo qui pe- *signat.*
rierat filio, quiq; omnem eius substantiã dilapidauerat, iugulauit, & fecit conuiuiũ magnum,
& lætitiam habuit: ita ut lætarentur angeli in cœlo super uno peccatore pœnitentiã agente. Ho- *Luc. 15.*
mo ergo iste qui perierat & inuentus est, quoniã nihil habuit propriæ substantiæ quod offerret,
cuncta namq; dilapidauerat uiuẽs luxuriosè, inuenit istũ uitulũ cœlitùs quidem missum, sed
ex patriarcharum ordine, & connexis ex Abraham generationũ successionib. uenientem, & id
circo non dixit uitulum & siluit, ut uideatur uitulus quicunq; mandatus: sed uitulũ ex bobus,
id est ex patriarcharum generatione uenientem. Est autem masculus sine macula. Masculus ue-
rò est, qui peccatũ quod est fœmineæ fragilitatis ignorat. Solus ergo ille masculus, solus sine *Iesa. 53.*
macula est, qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius, & qui acceptus contra
Dominũ, offertur ad ostium tabernaculi. Ad ostium tabernaculi nõ est intra ostiũ, sed extra o-
stium. Extra ostium etenim fuit Iesus, quia in sua propria uenit, & sui eum non receperunt. Non *Ioan. 1.*
est ergo ingressus tabernaculum illud, ad quod uenerat, sed ad ostium eius oblatus est in holo- *Hebr. 9. et 13*
caustũ, quia extra castra passus est. Nam & illi mali coloni uenientem filiũ patrisfamiliâs ejece- *Matth. 21.*
runt foras extra uineã, & occiderũt. Hoc est ergo quod offertur ad ostiũ tabernaculi acceptum
contra Dominũ. & quid tam acceptũ quàm hostia Christi, qui seipsum obtulit Deo? Et tamen *Ritus sacrifi-*
imponent manũ suam, inquit, super caput hostiæ, & iugulabunt uitulũ contra Dominũ, & of- *ciorum.*
ferent filij Aaron sacerdotis sanguinem, & effundent sanguinẽ ad altare in circuitu, quod est ad
ostiũ tabernaculi testimonij. Potest quidem uideri ob hoc dictũ, quòd de filijs Aaron erãt An-
na & Caiphas, & cæteri omnes qui consiliũ agentes contra Iesum pronũciauerunt eum reum
mortis, & effuderunt sanguinem eius circa basim altaris tabernaculi testimonij. Ibi enim effun
ditur sanguis, ibi erat altare, & basis eius, sicut ipse Dominus dixit: Quia non capit perire pro-
phetam extra Hierusalem. Posuit ergo & manũ suam super caput uituli, hoc est peccata generis
humani imposuit super caput suũ. Ipse est enim caput corporis Ecclesiæ suæ. Sed & hoc fortasse *Ephes. 1.*
non sine causa fit, quod cùm superius dixisset: Applicabit eum ad ostium tabernaculi testimo-
nij, in posteriorib. repetit, & iterũ dicit, Ad altare quod est ad ostiũ tabernaculi testimonij, qua
si non eundem locũ sub eadem narratione semel designasse suffecerit. Nisi quia fortè hoc intel- *Caue.*
ligi uoluit, quòd sanguis Iesu nõ solùm in Hierusalẽ effusus est, ubi erat altare & basis eius, & ta
bernaculũ testimonij, sed & quòd super illud altare, quod est in cœlis, ubi & Ecclesia primitiuo
rũ est, idem ipse sanguis aspersus erit, sicut & Apostolus dicit: Quia pacificauit per sanguinem *ibidem.*
crucis suæ, siue quæ in terra sunt, siue quæ in cœlis. Rectè ergo secũdò nominat altare, quod est *Locus ad ana-*
ad ostium tabernaculi testimonij, quia non solùm pro terrestrib. sed etiã pro cœlestibus obla- *logiã fidei ac-*
tus est hostia Iesus, & hic quidẽ pro hominib. ipsam corporalem materiã sanguinis sui fudit, in *curatè exami-*
cœlestib. uerò ministrantib. (si qui illi inibi sunt) sacerdotibus, uitalem corporis sui uirtutem, *nandus.*
uelut spiritale quoddã sacrificium immolauit. Vis autem scire, quia duplex hostia in eo fuit, cõ- *Duplex hostia*
ueniens terrestrib. & apta cœlestibus? Apostolus ad Hebræos scribens, dicit: Per uelamen, id est *Hebr. 10. 6.*
carnem suã. Et iterũ interius uelamen interpretatur cœlũ, quod penetrauit Iesus, ut adsistat nũc
uultui Dei pro nobis, semper, inquit, uiuens ad interpellandum pro his. Si ergo duo intelli-
guntur uelamina, quæ uelut pontifex ingressus est Iesus, consequenter & sacrificium duplex
intelligendum est, per quod & terrestria saluauerit & cœlestia. Denique & ea quæ sequuntur
plus cœlesti sacrificio quàm terreno uidentur aptanda.

ET decoriantes, inquit, holocaustũ diuident illud mẽbratim, & imponẽt filij Aaron sacerdo-
tis ignẽ super altare, & constipabunt ligna in ignem, & imponent filij Aaron sacerdotis diuisa
membra, & caput, & adipes, & ligna quæ sunt super altare. Interanea uerò & pedes lauabunt a-
qua, & imponet sacerdos omnia super altare, hostia est & sacrificiũ odor suauitatis Domino.]
Quomodo decorietur caro uerbi Dei, quod hîc uitulus nominatur, & quomodo membratim *Quid sit car-*
diuidatur à sacerdotibus, operæprecium est aduertere. Ego puto quòd ille sacerdos detrahit *ne: uerbi Dei*
corium uituli oblati in holocaustũ, & deducit pellem qua membra eius cõteguntur, qui de uer *[illegible]*
bo Dei abstrahit uelamẽ literę, & interna eius, quæ sunt spiritalis intelligentię mẽbra, denudat:
& hæc membra uerbi interioris scientiæ, nõ in humili aliquo loco ponit, sed in alto & sancto, id
est super altare collocat: cùm non indignis hominibus, & humilem uitam ac terrenam ducen-
tibus pandit diuina mysteria, sed illis qui altare Dei sunt, in quib. semper ardet diuinus ignis &
semper cõsumitur caro. Super hos ergo tales mẽbratim diuisus iste holocausti uitulus colloca- *Matth. 9.*
tur. Diuidit nãq; membratim uitulũ, qui explanare per ordinem potest, & cõpetenti distinctio- *Luc. 7.*
ne differere, qui sit profectus, Christi fimbriã contigisse: qui uerò pedes eius lauisse lachrymis, *Ioan. 11. et 13.*
& capil-

& capillis capitis extersisse: quantò autem ijs potiùs sic caput eius unxisse myrrha: sed & in pe-
ctore eius recubuisse quid habeat eminentiæ. Horũ ergo singulorum causam differere: & alia
quidem incipientibus, alia uerò ijs qui iam proficiunt in fide Christi, alia autem illis qui iam
perfecti sunt in scientia & charitate eius, aptare: hoc est membratim uitulũ diuisisse. Sed & qui
nouit ostendere quæ fuerint legis principia, qui etiam in prophetis profectus accesserit, quæ ue
rò in Euangelijs plenitudo perfectionis habeatur: uel qui docere potest, quo uerbi lacte alendi
1.Cor. 3. sunt paruuli in Christo, & quo uerbi holere refouendi sint qui infirmantur in fide, quis etiã sit
cibus solidus & fortis, quo impinguandi sint athletæ Christi: qui hæc singula nouit spiritali ra-
tione diuidere, potest huiusmodi doctor ille sacerdos uideri, qui imponit super altare holocau
stũ per membra diuisum. Addit & ligna altari, quo ignis animetur, & ardeat is à quo non solũ
de corporalibus uirtutib. Christi, sed etiã de diuinitate eius sermo miscetur. De sursum enim est
diuinitas Christi, quo ignis iste festinat. Conuenienter ergo omnia hæc quæ in corpore à Salua-
Gal. 3. tore gesta sunt, cœlestis ignis absumpsit, & ad diuinitatis eius naturam cuncta restituit. Lignis
Phil. 2. tamen adhibitis ignis iste succẽditur. Vsq; ad lignũ enim carnis passio fuit Christi. Vbi autem
suspensus in ligno est, dispensatio carnis finita est. Resurgens enim à mortuis ascendit in cœlũ,
2.Cor. 5. quò iter eius natura ignis ostendit. Vnde & Apostolus dicebat: Quia & si cognouimus Christũ
secundum carnẽ, sed nunc iam non nouimus. Holocaustũ namq; carnis eius per lignũ crucis
Baptismi ty- oblatũ, terreua cœlestibus & diuinis humana sociauit. Interanea sanè cum pedibus aqua dilui
pus iuxta Ori iubet sermo præcepti, sacramentum baptismi sub figurali prædicatione denuncians. Nam in-
genem. teranea diluit, qui conscientiam purgat. Pedes abluit qui consummationem suscipit sacramen
ti, & scit, Quia qui mundus est, non indiget nisi ut pedes lauet, & quia partem quis habere non
Ioan. 13. potest cum Iesu, nisi lauerit pedes eius. Verum si hæc etiam ad moralem locum inclinare uelis,
Tropologia. habes & tu uitulum quem offerre debeas. Vitulus est, & quidem ualde superbus, caro tua:
quam si uis munus Domino offerre, ut eam castam pudicámque custodias, adduc eam ad o-
stium tabernaculi, id est ubi diuinorũ librorum suscipere possit auditũ. Masculinum sit munus
tuum, fœminam nesciat, concupiscentiam respuat, fragilitatem refugiat, nihil dissolutum re-
quirat aut molle. Impone etiam manum tuam super hostiam tuam, ut sit accepta domino, &
iugula illam contra Dominum, hoc est, impone ei continentiæ frenum, & manum disciplinæ
1.Cor. 9. ne auferas ab ea, sicut imposuit manum carni suæ ille qui dicebat: Macero corpus meum, & ser-
uituti subijcio, ne fortè cùm alijs prædicauero, ipse reprobus efficiar. Et iugula eam contra Do-
minum, mortificans sine dubio membra tua quæ sunt super terram. Sed & filij Aaron sacerdo-
tis offerant sanguinem eius. Sacerdos in te est, & filij eius: mens quæ in te est & sensus eius, qui
meritò sacerdos & filij sacerdotis appellantur: soli enim sunt qui intelligunt Deum, & capaces
sunt sciẽtiæ Dei. Vult ergo sermo diuinus, ut rationabili sensu carnem tuam in castitate offeras
Rom. 12. Deo: secundum quod Apostolus dicit: Hostiam uiuã, sanctam, placentem Deo, rationabile ob-
sequium uestrum. Et hoc est per sacerdotem uel filios sacerdotis offerre sanguinem ad altare, cũ
Fortaßis huc & corpore & spiritu quis castus efficitur. Sunt enim & alij qui offerunt quidem holocaustum
facit Hierony- carnem suam, sed non per ministerium sacerdotis. Non enim scientes, nec secũdum legem quæ
mianum illud: in ore sacerdotis est offerunt, sed sunt quidẽ casti corpore, anima autẽ inueniuntur incesti. Aut
Perit & mẽte enim gloriæ humanæ concupiscentia maculantur, aut cupiditate auaritiæ polluuntur, aut inui
uirginitas. diæ ac liuoris infelicitate sordescunt, uel furentis odij & iræ immanitate uexantur. Quicũq; er-
go tales sunt, licet corpore tales sint, tamen non offerunt holocausta sua per manus & ministe-
ria sacerdotis. Non est enim in eis consilium, & prudẽtia quę sacerdotio fungitur apud Deum:
Matth. 25. sed sunt ex illis quinq; uirginib. stultis, quæ uirgines quidem fuerunt, & castitatem corporis ser
uauerunt, oleum autem charitatis & pacis, & reliquarum uirtutum, in uasis suis condere nescie
runt & idcirco exclusi sunt à thalamo sponsi: quoniam sola carnis continentia ad altare Domi
nicum non potest peruenire, si reliquis uirtutib. & sacerdotalibus ministerijs deseratur. Et ideo
qui hæc legimus uel audimus, in utramq; partem operam dare debemus, casti esse corpore, re-
Matth. 5. cti mente, mundi corde, moribus emendati, proficere in operibus, uigilare in scientia, fide, & a-
ctibus, gestis & intellectibus esse perfecti, ut ad similitudinem hostiæ Christi conformari merea
mur. Per ipsum Dominum nostrum Iesum Christum, per quem Deo patri omnipotenti cum
sancto Spiritu est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN LEVITICI CAP. I. ET II. HOMILIA II.

De sacrificiorum ritu, hoc est de muneribus salutaribus, & pro peccatis: & quomodo offert pontifex pro peccato suo, & pro peccato synagogæ, uel pro anima quæ ex populo terræ peccauerit non uoluntate.

Synopsis præ- SVPERIOR quidem de principio Leuitici disputatio edocuit nos legem sacrificiorum, quæ
ceptorum ali- munera appellãtur, ut si homo munus offerat ex animalib. id offerret ex bobus, uel ouib.
quot de sacri-
ficijs.

uel etiam

uel etiam capris. Si uerò ex auibus, turturum par, aut duos pullos columbinos adhiberet. Si uerò anima offerat munus, similam offerret ex clibano, id est panes ex simila azymos, aut similam oleo cõspersam ex sartagine uel etiam craticula. Si autem sacrificium offerat primitiarum, de primitijs frugum, ut simila sit recens, id est noua, igni quoq; eam torreri uult, & medio fractam esse, ne multum minutatum sit, quia primitiæ sunt, & bene purgata sit. Oleum quoque & thus imponantur super eam, & sic offeratur. At uerò si quis offerat sacrificium salutare, ex bobus iubetur offerre, uel etiam ex ouibus siue capris, & exceptis his nullum aliud sacrificij genus substituitur in salutaribus hostijs. Nam pro peccatis non uoluntarijs, generaliter quidem anima iubetur offerre, & post hæc per diuersas itur, uariasq; personas: & iubetur, siquidem põtifex sit qui deliquit, & offert sacrificium pro peccato, ut uitulum in holocaustum offerat: sed non eo ritu, quo illum pro munere obtulit. De hoc enim tantùm adipes, & duos renes cum adipibus suis, & adipem qui tegit interiora, imponet super altare holocaustorum. De sanguine quoq; eius intingens digitum suum, resperget septies contra Dominum, & linit ex eo cornua altaris incensi. Cæteras autem carnes cum corio, & interaneis, & stercore extra castra igni cremari iubet in loco mundo. Obseruandum sanè est, quòd in peccato pontificis non addidit legislator, Quia per ignorantiam, aut non uoluntate peccauerit. Neq; enim cadere ignorantia poterat in eum, qui ut cæteros doceret, prouectus est. Si autem totius synagogæ peccatum fuerit, uitulum nihilominus in holocaustum synagoga iubetur offerre. Sed in peccato synagogę dicitur: Si ignorauerit, & latuerit uerbum ab oculis synagogæ, & fecerit unum ab omnibus mandatis Domini, quod non fiet. Vnde apparet etiam omnem synagogam posse delinquere per ignorantiam. Quod & Dominus confirmat in Euangelijs cùm dicit: Pater remitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Quòd si princeps fuerit qui offert hostiam pro peccato, hircum ex capris iubetur offerre, non holocaustum, sed tãtùm ut de sanguine eius imponat sacerdos super altare, & omnem adipem eius offerat in altari: reliquum autem sacerdotibus remanet ad edendum, sanguine tantùm ad basim altaris effuso. Si uerò anima fuerit, inquit, una quæ offert pro peccato, capram fœminam offerat ritu scilicet eodem, quo hircum superius diximus immolatum. Quòd si nõ ualuerit, inquit, manus eius ad capram, uel ad agnum, par turturum offerat, aut duos pullos columbarum. Quòd si nec hoc inuenit, decimam partem offæ similaginis sine oleo & sine thure mãdatur offerre. Hæc quidem nobis singula priori lectione recitata sunt, uerùm explanatio eorum, quoniam tempore excludebamur, omissa est, de qua nunc paucis commonere studiosos quosq;, & eos qui etiam præteritarum meminerint lectionũ, absurdum non puto, quamquam ad ea quæ nuper recitata sunt, urgeamur. Et primò uelim uidere quæ sit ista differentia, quòd alia quidem hominem dicit offerre, alia animam, alia pontificem, alia synagogam, alia principem, alia unàm animã ex populo terræ. Et puto quidem hominem illum debere itelligi, qui ad imaginem & similitudinem Dei factus, rationabiliter uiuit. Hic uerò munus offert Deo uitulum, cum carnis superbiam uicerit. Ouem, cùm irrationabiles motus insipientesq; correxerit. Hœdum, cùm lasciuiam superauerit. Offert etiam par turturum, cùm non fuerit solus, sed mentem suam uerbo Dei uelut uiro coniugi sociauerit, sicut hoc genus auium, unum dicitur & castum seruare coniugium. Offert etiam & duos pullos columbarum, cùm & ipse intellexerit mysteriũ, quo oculi sponsæ sicut columbę dicuntur ad plenitudines aquarum & collum eius sicut turturis. Hęc ergo sunt hominis secundũ quod suprà exposuimus, munera. Animæ autem munera, longè inferiora describit. Anima hæc neq; uitulum habet, neq; ouem, neq; hœdum quem offerat Deo: sed ne par quidem turturum, aut duos pullos inuenit columbarum. Similam tãtùm habet, ex ipsa panes azymos offert à clibano, ex ipsa in sartagine opus factum, uel in craticula oleo permixtum. Videtur mihi hæc quę anima appellata est, homo ille; quem Paulus animalem hominem nominat, intelligendus: qui etiam si peccatis nõ urgeatur, nec sit præceps ad uitia, non tamen habet aliquid in se spiritale, & quod figuraliter carnes uerbi Dei reputentur. Sic enim de eo ipse Paulus Apostolus dicit: Quia animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei. Stultitia enim est illi, & non potest intelligere, quia spiritaliter diiudicatur. Spiritalis autem examinat omnia. Iste ergo qui anima nominatur, non potest offerre omnia, quia examinare non potest omnia: sed offert solam similam, & panes azymos, id est, communem hanc uitã: uerbi gratia, in agricultura, aut in nauigando, aut in aliquibus cõmunis uitæ usibus posita: offert tamen etiam ipsa munus Deo, licet solam similam dicatur offerre oleo tantùm cõspersam. Omnis enim anima eget oleo diuinę misericordiæ, nec præsentem uitam euadere quispiam potest, nisi ei oleum cœlestis miserationis adfuerit. Secundo in loco, primitiarum, id est de initijs frugum mandatur oblatio. Quod si benè meministis, in die Pentecostes fieri lex iubet. In quo illis planè umbra data est, nobis autem ueritas reseruata est. In die enim Pentecostes oblato orationum sacrificio, primitias aduenientis sancti Spiritus Apostolorum suscepit Ecclesia. Et uerè hæc fuerunt recentia, quia erat nouum, unde & musto repleti dicebantur.

De peccato põtificis obseruatio.

Luc. 23.

1. Homo, quã ratione quædã animalia offerre dicatur.

Cant. 1.

2. Animæ munera. Discerno iuxta Origenem ista.

1. Cor. 2.

Primitiarum oblatio.

Act. 2. bantur. Igni tosta. Igneæ namq; linguæ supra singulos consederunt. Et medio fracta. Frangebã-
tur enim media, cùm litera separabatur à spiritu. Et bene purgata. Purgat namq; omnes sor-
des præsentia sancti Spiritus, remissionem tribuens peccatorum. Oleum quoq; misericordiæ,
huic sacrificio infunditur, & thus suauitatis, per quod Christi bonus odor efficimur. Post hæc
2. Cor. 2. de sacrificijs salutarib. dicit, quæ ex animalib. id est bobus, uel capris, atq; ouibus offeruntur, &
nihil his ultrà substituitur ad immolandum: sed ne de auibus quidem, quæ superius in offeren
dis muneribus fuerant substitutæ. Iste enim qui salutares hostias offert, sine dubio iam suæ salu
tis est conscius: & ideo qui ad salutem peruenit, necesse est ut quæ magna & perfecta sunt offe-
Heb. 5. rat. Sic enim & Apostolus dicit: Perfectorum autem est cibus solidus. Dehinc ad offerendas pro
peccatis uictimas sacrificiorum ordo dirigitur, in quo & secundò dicitur: Locutus est Domi-
Leuit. 4. nus ad Moysen, dicens: Anima quæcunq; peccauerit coram Domino, non uoluntate. Rectè a-
Expiatio peccati non uoluntarij. nimam dicit, quam peccare describit. Non enim spiritũ uocasset, quem diceret peccatorem. Sed
ne hominem quidem hunc diceret, in quo nequaquã imago Dei peccato interueniente consta
ret. Non ergo est spiritus ille qui peccat. Fructus enim spiritus est (ut describit Apostolus) chari-
Gal. 5. tas, gaudiũ, pax, patientia, & cætera his similia, quæ etiã fructus uitæ appellantur. Deniq; & ali-
Gal. 6. bi dicit: Qui seminat in carne, de carne metet corruptionem: & qui seminat in spiritu, de spiritu
metet uitã æternam. Quoniã ergo alius est qui seminat, & alius est in quo seminatur: seminatur
autẽ uel in carne cùm peccatur ut metatur corruptio, uel in spiritu cùm secundũ Deũ uiuitur ut
metatur uita æterna: constat animã esse, quæ uel in carne, uel in spiritu seminat, & illã esse quæ
uel in peccatũ ruere possit, uel conuerti à peccato. Nam corpus sequela eius est ad quodcunq;
delegerit: & spiritus dux eius est ad uirtutẽ, si eũ sequi uelit. Sed hæc generaliter dicta sunt, nũc
3. Pontificis hostia. uerò per species diuiduntur. Si põtifex, inquit, qui unctus est peccauerit, & populũ fecerit pec-
care: offerat pro peccato suo uitulum de bobus sine macula Domino. Terror simul & misericor
dia in diuinis legibus ostentatur. Itàne tandem nihil tutũ est, nec pontifex quidem? & qui pon-
tifex? Ipse qui unctus est, ipse qui sacris ignibus diuina succendit altaria, qui Deo munera & sa-
Sacerdotes Leuitici quales fuerint. lutares hostias immolat: qui inter Deum & homines medius quidam repropitiator interuenit,
nec iste, inquam, ipse immunis manet à cõtagione peccati. Sed uide misericordiam Dei, & ple-
nius eam, Paulo docente, cognosce. Ipse enim ad Hebræos scribens, dicit: Omnis namq; pon-
Hebr. 5. 7. tifex ab hominibus adsumptus, pro hominibus constituitur ad offerẽdas hostias Deo. Et pau
lò pòst: Lex, inquit, homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes, ut possint sicut pro
sua, ita etiam pro populi infirmitate offerre. Vides ergo dispensationem diuinæ sapientiæ. Sa-
cerdotes statuit, nõ eos qui omni modo peccare non possent, alioquin non essent homines, sed
2. Cor. 5. eos qui imitari quidem debeant illum, qui peccatum nõ fecit. Offert autem hostias primò pro
suis, postea pro populi delictis. Sed quid præcipuè in huiusmodi sacerdote mirãdum est? non
ut non peccet, quod fieri non potest, sed ut agnoscat & intelligat peccatum suum. Nunquam e-
nim se emendat, qui peccasse se non putat. Simul quia & facilius potest indulgere peccantibus,
is qui alicuius infirmitatis suæ conscientia remordetur. Quæ est autem oblatio sacerdotis pro
peccato? Vitulus, inquit, ad holocaustum. Secundò inuenimus offerri à pontifice uitulũ in ho-
locaustũ, semel pro munere, semel pro peccato. Sed ille qui offertur in munere super holocaustĩ
altare consumitur. Qui uerò pro peccato, extra castra, cum corio, & interaneis, ac stercore, in lo
co mundo iubetur exuri, adipibus solis in altare oblatis & renibus. Quæ singula diuidere ac di
scernere, quamuis & supra nostras uires sit, & supra auditum uestrũ, tamen aliquas nobis ad in
Ephes. 1. telligendum occasiones conquirere, atq; in medium proferre tẽtabimus. Vide ergo ne fortè Ie-
sus, quem Paulus dicit pacificasse per sanguinem suũ non solùm quæ in terris, sed & quæ in cœ-
Caue lis sunt: idem ipse sit uitulus, qui in cœlis quidẽ non pro peccato, sed pro munere oblatus est,
in terris autẽ ubi ab Adam usq; ad Moysen regnauit peccatũ, oblatus sit pro peccato, & hoc est
passum esse extra castra. Extra illa, opinor, castra, quæ uiderat Iacob, angelorũ Dei castra cœle-
Gen. 32. stia. De quibus scriptũ est in Genesi: Et suspiciens Iacob uidit castra Dei in apparatu, & occurre-
runt illi angeli Dei, & dicit Iacob cùm uideret eos, Castra Dei sunt hæc. Extra illa ergo castra cœ
lestia est omnis, in quo habitamus nos, locus iste terrenus, in quo in carne passus est Christus.
Quod uerò dicit, Quia cum stercore exuritur & interaneis, uide ne fortè ad cõparationem cœ-
lestium corporum, corpus istud humanæ naturæ, stercus figuraliter appelletur. Terra enim est
Luc. 13. & de terra sumptum. Sed & cophinus ille stercoris qui ad radices succidendæ ficulneæ mittitur
quid aliud quàm mysterium susceptæ in corpore dispensationis ostendit? Nec tamen ei intera-
nea deesse dicuntur. Quamuis enim uilem serui gesserit formam, plenitudo tamen in eo diui-
nitatis habitabat. Hæc quamuis audacter discussa sint, tamen fidelium quorumq; nutriri sem-
Tropologia de sensu pietatis & religionis. per ad maiora debet auditus. Eadem quoq; etiam de synagogæ uitulo accipienda sunt. In mo-
rali autem loco potest pontifex iste sensus pietatis & religionis uideri, qui in nobis per oratio-
nes & obsecrationes quas Deo fundimus, uelut quodã sacerdotio fungitur. Hic si in aliquo de-
liquerit,

liquerit, omnem continuò qui intra nos est bonorum actuum peccare populum facit. Neq; enim tecti operis aliquid gerimus, cùm in prauū declinauerit dux bonorū operū sensus, & ideo ad huius emendationem non qualiscunq; hostia, sed ipsius saginati uituli requiritur sacrificiū. Similiter & synagogæ culpa, hoc est omnium quæ intra nos sunt uirtutū emendatio, non aliter quàm ex Christi mortificatione reparatur. Si uerò princeps, inquit, peccauerit, hircum offerat ex capris. Princeps iste potest uideri uis rationis quæ intra nos est. Quæ si peccet in nobis, & stultum aliquid agamus, pertimescenda nobis est illa sententia Saluatoris, quæ dicit: Vos estis sal terræ: si autem sal infatuatum fuerit, ad nihil ualet nisi ut projiciatur foras, & conculcetur ab hominibus.

Matth. 5.

Habet ergo & iste hostiam suam. Sed & anima, inquit, una si peccauerit, capram fœminam similiter offerat, secundum illam substitutionem hostiarum, quam superius memorauimus. Sed fortasse dicant auditores Ecclesiæ: Melius ferè agebatur cum antiquis, quàm nobiscum, ubi oblatis diuerso ritu sacrificijs, peccantib. uenia præstabatur. Apud nos una tãtummodo uenia est peccatorum, quæ per lauacri gratiam in initijs datur. Nulla post hæc peccanti misericordia, nec uenia ulla conceditur. Decet quidem districtioris esse disciplinæ Christianum pró quo Christus oblatus est. Pro illis oues, hirci, boues iugulabãtur & aues, & simila conspergebatur: pro te Dei filius iugulatus est, & iterū te peccare delectat? Et tamen ne tibi hæc nõ tam erigant animos pro uirtute, quàm pro desperatione dejiciant, audisti quanta sint in lege sacrificia pro peccatis, audi nunc quãtæ sint remissiones peccatorū in Euangelijs.

Obiectio profecta ex ignorantia solidæ doctrinæ de iustificatione.

Septem modi remittendi peccata.

Est ista prima, qua baptizamur in remissionẽ peccatorū. Secunda remissio est in passione martyrij. Tertia est, quę pro eleemosyna datur. Dicit enim Saluator: Veruntamen date eleemosynã, & ecce omnia munda sunt uobis. Quarta nobis fit remissio peccatorum, per hoc quod & nos remittimus peccata fratribus nostris. Sic enim dicit ipse Dominus & Saluator noster, Quia si dimiseritis fratribus uestris ex corde peccata ipsorum, & uobis remittet pater uester peccata uestra. Quòd si non remiseritis fratrib. uestris ex corde, nec uobis remittet pater uester: & sicut in oratione nos dicere docuit: Remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitorib. nostris.

Luc. 11.

Matth. 6.

Iacob. 5.

Quinta peccatorum remissio est, cùm cõuerterit quis peccatorẽ ab errore uiæ suæ. Ita enim dicit scriptura diuina, Quia qui conuerti fecerit peccatorem ab errore uiæ suę, saluat animam eius à morte, & cooperit multitudinẽ peccatorum. Sexta quoq; fit remissio per abundantiã charitatis, sicut & ipse Dominus dicit: Amen dico tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniã dilexit multū, & Apostolus dicit: Quoniã charitas cooperit multitudinem peccatorū.

Luc. 7.

Pœnitentia.

1. Pet. 4.

Est adhuc & septima, licet dura & laboriosa, per pœnitentiã remissio peccatorū, cùm lauat peccator in lachrymis stratum suum, & fiunt ei lachrymæ suæ panes die ac nocte, & cùm non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum suum, & quærere medicinam, secundum eum qui ait: Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitiã meam Domino, & tu remisisti impietatẽ cordis mei.

Psal. 32.

In quo impletur & illud, quod Apostolus dicit: Si quis autem infirmatur, uocet presbyteros Ecclesiæ, & imponãt ei manus, ungentes cū oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmū, & si in peccatis fuerit remittentur ei.

Iacob. 5.

Et tu ergo cùm ueneris ad gratiã baptismi, uitulū obtulisti, quia in morte Christi baptizaris. Cùm uerò ad martyriū duceris, hircum obtulisti, quia authorem peccati diabolum iugulasti. Cùm uerò eleemosynam feceris, & erga indigentes affectū misericordiæ sollicita pietate depẽderis, altare sacrū hœdis pinguibus onerasti. Nam si ex corde remiseris peccatum fratri tuo, & iracundiæ tumore deposito mitem intra te & simplicem recollegeris animum, immolasse te arietem, uel agnum in sacrificiū obtulisse confide. Porrò autem si diuinis lectionib. instructus meditando sicut colũba, & in lege Domini uigilando die ac nocte, ab errore suo conuerteris peccatorem, & abiecta nequitia ad simplicitatem cū columbæ reuocaueris, atq; adhærendo sanctis, feceris eum societatem turturis imitari, par turturum aut duos pullos columbarum Domino obtulisti. Quòd si illa quæ spe & fide maior est charitas, abundauerit in corde tuo, ita ut diligas pròximum tuum non solum sicut teipsum, sed sicut ostendit ille qui dicebat: Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis, panes similagineos in charitatis oleo subactos sine ullo fermento malitiæ & nequitiæ, in azymis sinceritatis & ueritatis te obtulisse cognosce.

1. Cor. 13.

Ioan. 15.

Si autem in amaritudinẽ fletus fueris, luctu, lachrymis & lamentatione confectus, si carnem tuam macerauerís, & ieiunijs ac multa abstinentia aridam feceris, & dixeris: quia sicut frixorium confrixa sunt ossa mea, tunc sacrificium similam à sartagine, uel à craticula obtulisse te noueris: & hoc modo inuenitis tu uérius, & perfectius secundum Euangelium offerre sacrificia, quæ secundum legem iam offerre non potest Israel. Sed uideamus quid etiam de his quæ nuper recitata sunt, sentiendum sit.

Expiatio peccati quod à nolente commissum est.

SI AUTEM, inquit, una anima peccauerit nolens ex populo terræ, faciendo unum ab omnibus mandatis Domini, quod non fiet, & deliquerit, & notum factum fuerit illi peccatum quod peccauit, adducet donum suum capram de hœdis, fœminam sine macula adducet pro peccato quod peccauit.] Et omnẽ post hęc sacrificij ritum, secundū quod suprà exposuimus, enarrauit.

De anima quam sub peccato factã dicit offerre, qualiter sentiendũ sit, in superiorib. (prout potuimus) explanauimus: quod uerò in hoc loco addidit, dicens: Anima si peccauerit ex populo terræ, non mihi uidetur otiosum. *Anima de populo terræ.* Quis enim dubitaret, quin ea quæ dicit lex, ad animas, uel ad populũ, qui sunt in terra, dicerẽtur? Quid ergo necessarium fuit, ut ad hoc quod dixit, Anima una si peccauerit: adderet, Ex populo terræ? Sed uidendũ est, ne fortè ad distinctionem alterius populi qui non est de terra, hæc anima quæ peccauit, de populo terræ esse dicatur. Neq; enim conuenire dictũ hoc potest illi, qui dicebat: *Philip. 3.* Nostra autem conuersatio in cœlis est, unde & Saluatorem expectamus Dominum Iesum. Quomodo ergo istam animã meritò dixerim de populo terræ, quæ nihil habet cõmune cum terra, sed tota in cœlis est, & ibi conuersatur ubi Christus est in dextra Dei sedens, quò & redire desiderat, & esse cum Christo, multò enim melius, sed permanere in carne necessarium dicit propter nos? *Quasi uerò quisquam hominum in huius uitæ uilitate sit aut fuerit [illegible].* Hæc enim anima quæ peccat, de populo terræ est, faciens unũ ab omnib. mãdatis Domini, quod non fiet. Diu me in hoc sermone quidam stupor attonitum tenuit. Non enim consequenter dictum uideo, quòd peccauerit anima, & fecerit unum ex mandatis Domini quod non fiet. Si enim mandatũ Domini est, quomodo fieri non debuit, cùm utiq; ad hoc dentur mandata Domini ut fiant? Et quomodo hic dicitur peccasse animã quæ fecerit unũ de mandatis Domini, quod nõ fiet? Et fortassis aliquib. uidebitur errorem locutionis per interpretes factũ: sed mihi curiosius inquirẽti, cõpertum est omnes interpretes similiter protulisse, & ideo non elocutionis error, sed profundioris intelligẽtiæ requirendus est sensus. *Consulit interpretes.* In quantũ ergo nobis occurrere potest, hæc mihi uidetur absolutio. *Distinctio inepta.* Mandata Domini quædã data sunt ut fiant, quædã ut non fiant. Sed ea quę fieri debent, necessitas poscit humana, ut inserta illis proferrẽtur, quæ fieri non deberent. Verbi gratia (ut de his ipsis quæ nunc habemus in manib. sacrificijs proferamus exemplum) Agnus immolari iubetur in Pascha, *Exod. 12.* non quòd uerè agni hostiã per singulos annos requireret Deus, sed quòd significaret immolari debere illũ agnum, qui tolleret peccata mũdi. *Imò istud præcepit Deus, hoc posterius significauit.* Hoc ergo fieri uoluit, illud noluit. Sic enim per Esaiã dicit: Quo mihi multitudinẽ sacrificiorũ uestrorũ, dicit Dominus? Plenus sum holocaustis arietũ, & adipem agnorũ, & sanguinẽ hircorum, & taurorũ nolo. *Esa. 1.* Audisti quomodo non uult hostiã arietum, nec adipes agnorũ? dedit tamẽ mandatũ quomodo uel taurorum uel agnorũ hostia deberet offerri. Sed qui legem spiritaliter intelligit, spiritaliter hæc quærit offerre. Si uerò quæ secundũ speciẽ mandati carnalis obtulerit, hęc anima una ex populo terræ, quæ peccauit nolens faciendo unũ ab omnib. mandatis Domini quod nõ fiet, & deliquit, & ideo adiũgit in subsequentib. Et cùm notum factũ fuerit illi peccatum quod peccauit, adducet munus suum ante Deum. *Psalm. 51.* Debet enim munus offerre anima, cùm ei innotuerit, quia Deus non quærit carnale sacrificium. Quia sacrificium Deo est spiritus contribulatus. Notum fit ergo ei peccatum suum, cùm didicerit à Domino dicente: *Osee 6.* Misericordiam malo quàm sacrificium: & cùm agnouerit immolare sacrificium laudis in Ecclesia, & reddere Altissimo uota sua, per Christum Dominum nostrum, cui laus & gloria in secula seculorum. Amen.

IN LEVITICI CAP. III. HOMILIA III.

De eo quod scriptũ est: Si autẽ anima peccauerit, & audiuerit uocẽ iuramenti, & hic testis sit aut uiderit, aut conscius fuerit, si nõ indicauerit, & ipsa accipiet peccatũ eius. Et anima quæcunq; tetigerit omnem rem immũdam, aut morticinum, aut à fera captum, & cætera.

De sacrificijs quæ offeruntur ab his qui per ignorantiam, uel qui non uoluntate peccauerint, sermo est. Vnde & in superioribus, cùm de pontificis sacrificio diceremus, obseruauimus non esse scriptum de eo, quia ignorauerit. Sed si quis bene meminit eorum quæ dicta sunt, potest nobis dicere, quia sacrificium quod pontificem pro peccato diximus obtulisse, figuram Christi tenere posuimus, & conueniens non uidebitur uero Christo qui peccatum nesciit, ut pro peccato dicatur obtulisse sacrificium, licet per mysterium res agatur, & idem ipse pontifex, idẽ ponatur & hostia. *Christus quomodo se obtulerit pro peccatis nostris.* Vide ergo si & ad hoc possumus hoc modo occurrere, quia Christus peccatum quidem non fecit, peccatum tamen pro nobis factus est: dum qui erat in forma Dei, in forma serui esse dignatur: dũ qui immortalis est, moritur, & impassibilis patitur, & inuisibilis uidetur: *2. Cor. 5.* & quia nobis hominibus uel mors, uel reliqua omnis fragilitas in carne ex peccati conditione superducta est: ipse etiam qui in similitudinem hominum factus est, & habitu repertus ut homo, *Philip. 2.* sine dubio pro peccato quod ex nobis susceperat, quia peccata nostra portauit, uitulum immaculatum, hoc est carnem incontaminatam obtulit hostiam Deo. Sed quid faciemus de eo, quod in sequentibus iungitur? Vbi enim dicit: Si quidem pontifex qui unctus est, peccauerit, ibi additur: Vt populũ faceret peccare, offeret pro peccato suo. *[illegible].* Quomodo ergo conueniet, quia per carnem suam, quam suscepit ex nobis Iesus, ipse peccatum factus est, peccare fecerit populum? *[illegible].* Ausculta & de hoc, si fortè cum aliqua cõsonantia possumus respondere,

respondere. Passio Christi credentib. quidē uitam, mortē uerò non credentib. confert. Quāuis enim salus gentib. fit per crucem eius, & iustificatio, Iudæis tamen interitus est, & cōdemnatio. Sic enim & scriptum est in Euangelio: Ecce hic natus est ad ruinam, & resurrectionem multorū. Et hoc modo per peccatum suum, hoc est per carnem in crucem actam, in qua nostra peccata susceperat, nos quidem credentes liberauit à peccato: populum uerò non credentem peccare fecit, quibus ad incredulitatis malum, etiam sortilegij accessit impietas. Et hoc modo pontifex iste per suum peccatum peccare populum fecit, dum in carne positus, & teneri potuit & occidi. Nam ponamus (uerbi gratia) si Dominus maiestatis non uenisset in carne, non arguisset Iudæos, non eis fuisset grauis etiam ad uidendum, non utiq; teneri potuisset, neq; ad mortem tradi: nunquam sine dubio uenisset sanguis eius super ipsos, & super filios eorum. Sed quia uenit in carne, & pro nobis peccatum factus est, & hæc pati potuit, idcirco ipse dicitur peccare populum fecisse, qui fecit eum in se posse peccare. Sed uideamus iam quid agit & ista anima, quæ audit uocem iuramenti, & testis est, uel quæ uidit aliquid, & conscia est, & non indicat, ex quo accepit etiam ipsa peccatum eius sine dubio, qui iniquè aut egit aliquid, aut iurauit. Hoc etiam secundum historiā nos ædificat & docet, ne unquā in peccatis alterius polluamus conscientias nostras, ne consensum malè agentib. præbeamus. Consensum autem dico, non solùm pariter agendo, sed etiā quæ illicitè gesta sunt, reticendo. Vis autē scire quia consentiant hæc etiā Euangelicis præceptis? Ipse Dominus dicit: Si uideris fratrē tuū peccare, argue eū intra te & ipsum solum: si te audierit, lucratus es fratrem tuū: quòd si te non audierit, adhibe tecū alios duos, uel tres: quòd si nec ipsos audierit, dic Ecclesiæ: si uerò nec Ecclesiam audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Sed Euangelicum præceptū in eo perfectius datū est, quòd indicandi peccatum modum disciplinamq; constituit. Non uult enim te, si fortè peccatum uideris fratris tui, continuò euolare ad publicum, & proclamare passim, ac diuulgare aliena peccata: quod esset utiq; non corrigentis, sed potius infamantis. Solus, inquit, inter te, & ipsum solum corripe eum. Vbi enim seruare sibi mysterium uiderit ille qui peccauerit, seruabit & ipse emendationis pudorem. Si uerò diffamari se uideat, illico ad denegandi impudentiam conuertetur: & non solùm non emendaueris peccatum, sed & duplicaueris. Disce ergo ex Euangelijs ordinem. Primò, inquit, solus inter te, & ipsum. Secundò, adhibe tecum alios duos, uel tres. Quare duos, uel tres? In ore enim, inquit, duorum uel trium testium, stabit omne uerbum. Quoniam quidem tertiò correptionem mandat ad Ecclesiam deferendam: secundò uult duos uel tres testes adhiberi, quibus præsentibus correptus, si emendare se non uult, cùm ad Ecclesiam delatū fuerit eius peccatum, possit duobus adhibitis testib. confutari. Frequenter enim accidit, ut uolens quis Euangelicum implere mandatum, calumniator uideatur si crimen deferat ad Ecclesiam, & deficiat testibus. Ne ergo hoc accidat, idcirco duos uel tres testes in secunda conuentione iussit adhiberi. Cùm ergo Euangelij tale mandatum sit, & lex præcipiat: quia si tacuerit, accipiet peccatū eius: sciendum est, quòd si quis ea quæ uidet in delicto proximi sui, uel non indicat secundum regulam superius datam, uel in testimonium uocatus, non quæ uera sunt dixerit, peccatum quod committit ille quem celat, ipse suscipiet, & pœna cōmissi teuoluetur ad conscium. Sufficienter ergo in hoc capite, ipse nos ædificauit textus historiæ. Puto tamen quòd & illa anima, quæ legit scriptū in lege Dei, Quia iurauit Dominus, nec eum pœnitebit: tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, audit uocem iuramenti, ut faciunt Scribæ & Pharisæi semper hæc meditantes, sed tacent, & enunciare ad populum nolunt, ne Christi testentur aduentum. Propterea ergo ipsi accipient peccatum, in quo non enunciantes ad populum quæ uera sunt, peccare faciant Israel. Post hæc alia lex promulgatur.

ANIMA, inquit, quæcunq; tetigerit omnem rem immundam, aut morticinum iumentorum immundorum, & latuent eum, & inquinatus est, aut si tetigerit ab immunditia hominis, ab omni immunditia, ex qua inquinetur, & cætera.] Hæc quidem apud Iudæos indecenter satis, & inutiliter obseruantur. Vt quid enim immundus habeatur qui contigerit (uerbi causa) animal mortuum, aut corpus hominis defuncti? Quid si prophetæ corpus fit? quid si patriarchæ, uel etiam ipsius Abrahæ corpus? quid si & ossa Samuelis contigerit immundus erit? Quid si Helisæi ossa contingat quæ & mortuum suscitant? Immundus erit ille qui contingit, & immundū faciunt ossa prophetæ etiā illū ipsum, quem à mortuis suscitant? Vide quàm inconueniēs sit Iudaica intelligentia. Sed nos uideamus primò quid sit tangere, & quis sit tactus qui faciat immundū, qui uerò sit tactus qui faciat mundū. Apostolus dicit: Bonū est homini mulierem non tangere. Hic tactus, immundus est: hoc enim est illud, quod Dominus in Euāgelio dixit: Si quis uiderit mulierē ad concupiscendū, iam mœchatus est eam in corde suo. Tetigit enim cor eius concupiscentiæ uirus, & immunda facta est anima eius. Si quis ergo hoc modo tangit aliquam rem, id est uel per mulieris concupiscentiā, uel per pecuniæ cupiditatē, uel alio quolibet peccati desiderio, immundū tangit, & inquinatus est. Oportet ergo te si quid tale contigeris, scire quo-

Passionis Christi effectus.
Luc. 2.
Matth. 27.
Violentum.
Expiatio dissimulationis in re seria.
Matth. 18.
Psalm. 109.
Expiatio immūdi propter contactum.
Destruit literā ut extruat allegoriam.
Tangere mulierem uel aliam aliquam rem.
1. Cor. 7.
Matth. 5.

modo offeras sacrificiũ, secundũ ea quæ in superiorib. memorauimus, ut mundus effici possis. Vis tibi ostendã quæ est anima, quæ tetigit immundũ, & immũda facta est, & rursum tetigit mũdum, & facta est munda? Illa quæ profluuiũ sanguinis passa est, & erogauit omnẽ substantiam suam in medicos, nec aliquid proficere potuit, per immunditiã peccati in hoc deuoluta est. Tetigerat enim peccatũ, & idcirco flagellum carnis acceperat. Sed postquã fide plena tetigit fimbriam Iesu, stetit fluxus sanguinis eius, & repentè facta est munda, quę antè per tantũ tempus uixit immunda. Et quẽadmodum cùm tetigisset Dominum & Saluatorem, dixit ipse: Quis me tetigit? Ego enim sensi uirtutem exisse de me: illam sine dubio uirtutem, quæ mulierem sanauerat, & fecerat eam mundam. sic intelligendum est, quia si quis coungerit peccatum, & exeat ex ipso peccato uirtus quædam maligna, quæ eum, qui se cõtigit, faciat immundum, & hoc est uerè contigisse immundum. Simili ratione enã de morticino hominis, uel de morticino pecoris mundi aut immundi dicendum est. Morticinum namq; hominis contingit is, qui in peccatis suis mortuum quempiã uel sequitur, uel imitatur. Sed quia singulorum differentiæ requirẽdæ sunt, singula recenseamus. Hominis morticinum (sicut suprà diximus) illud possumus dicere, quod Apostolus ad Corinthios dicit: Scripsi, inquit, uobis in epistola, ut nõ cõmisceamini fornicarijs. Non uniq; fornicarijs huius mundi, aut auaris, aut rapacib. aut idolis seruientib. alioquin debueratis de hoc mundo exisse. Nunc autẽ scripsi uobis, ut non commisceamini. Si quis frater nominatur fornicator, aut immundus, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum quidem sumere. Illud est ergo hominis morticinum contingere, qui ei se socium saltem in cibo præbuerit, qui in Christo homo effectus, rursum in peccatis est mortuus. Nam & illa uidua, de qua dicit Apostolus, quæ in delitijs uiuens mortua est, morticinum hominis dici potest. Sed & animalia morticina nihilominus quæ sunt in Ecclesia, requirenda sunt. Si simpliciores quiq; ad hoc quòd nihil prudentiæ egerunt, etiam in peccatorum sordibus uolutentur, hos si quis sequatur, uel tangat eo tactu quo suprà exposuimus, morticinum animal tetigit. Quòd autem Ecclesia habeat & animalia, audi quomodo dicit in Psalmis: Homines & iumenta saluos facies Domine. Hi ergo, qui uerbi Dei & rationabilis instituti studium gerunt, homines appellantur. Qui uerò absq; huiusmodi studijs uiuunt & scientiæ exercitia non requirunt, fideles tamen sunt, animalia quidem, sed munda dicuntur. Sicut enim sunt quidã homines Dei, ita sunt quidã & oues Dei. Scriptũ est enim: Quia Moyses non erat ouis Dei, sed homo Dei. Et Helias non erat ouis Dei, sed homo Dei. Sic enim ipse dicit: Si homo Dei sum ego, descendat ignis de cœlo, & cõsumat te, & quinquaginta tuos. Vis autem audire de ouib.? De his dicitur per Prophetã: Oues meæ, oues sanctę sunt, dicit Dominus. Et iterum Saluator dicit in Euangelio: Oues meæ uocem meam audiunt. Et nõ puto eum dixisse de hominibus, quia uocem meam audiunt homines, sed oues. Sed hæc, Qui habet aures audiendi audiat, quomodo uocem audiunt oues, homines autem uerba eius audiunt. Ista ergo sunt animalia munda quidem propter Christũ, morticina autem propter peccatum. Quæ si quis tetigerit, hoc est, si secutus fuerit quis in peccato, immundus erit. Et si quis huiusmodi hominis morticinũ contigerit, id est eius qui secundũ rationẽ uiuens primò, & in uerbo Dei semetipsum exercens, postmodũ decidit in peccatũ: si quis eum sequatur aut imitetur, hominis contingit morticinum, & erit immundus. Sed & à fera captũ si contigeris, immundus eris. Quæ est fera? leo est, an lupus, quæ rapit homines, uel iumenta? Illa (credo) fera est, de qua dicit Petrus Apostolus: Quia aduersarius uester diabolus, sicut leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Cui resistite fortes in fide. Et rursum de quibus dicit Apostolus Paulus: Intrabunt enim post discessum meum lupi rapaces non parcentes gregi. Ab istis ergo feris si captum uideris, noli eos sequi, noli contingere, ne; & tu efficiaris immundus. Sunt præterea & alia immunda animalia, quorum morticinũ uetat contingi. Immunda animalia sunt homines, qui extra Christũ sunt, in quibus neq; ratio, neq; religio ulla est. Horũ ergo omniũ morticina, id est peccata si uideas, dicit tibi Legislator, ne contigeris, ne adtaminaueris, ne adtrectaueris. Et istæ sunt immunditię quæ meritò fugiendæ sunt. Hominis autem tactum, noli refugere uel mortui corporis, cui magis sepultura religiosè deferenda est. Iudaicæ istæ sunt & inutiles fabulæ, speciem quidem pietatis habentes, uirtutem uerò ipsius denegantes. Prima ergo lex de immunditijs data est. Si quis iuramenti alicuius uel delicti testis fuit, & non indicabit, & per hoc immundus quodammodo effectus est etiam ipse societate peccati. Secunda lex, qua contingere immundum aliquid, ac morticinum uetatur. Tertia nunc lex promulgatur huiusmodi.

Matth. 9.

Hominis morticinũ tangere.

1. Cor. 5.

1. Tim. 5.

Tangere morticinum animalis.

Psalm. 35.

4. Reg. 1.

Ezech. 34.

Ioan. 10.

Quisi uerò non iidem fideles oues & homines Dei dicantur.

Tangere à fera laceratum cadauer.

1. Pet. 5.

Act. 20.

Homines extra Christum immunda animalia sunt.

ET ANIMA, inquit, quæ iurauerit pronunciãs labijs suis malefacere, aut benefacere secundũ omnia quæcunq; dixerit homini cum iuramento, & latuerit eum, & hic cognouerit, & peccauerit unum aliquid de istis, pronunciet peccatũ quod peccauit, & offeret pro his quæ deliquit Domino pro peccato quod peccauit, fœminã de ouib. & cætera.] Quomodo quidem si pronũciauero labijs meis, uel iurauero benefacere, & non faciam, peccati reus sim, difficultas non est ostendere;

Expiatio peccatorum omissionis uel commissionis.

ostendere: quomodo autem si iurem uel pronunciem malefacere, & non fecero, peccauerim, uerbo adsignare difficile est. Absurdum enim uidetur (uerbi gratia) ut si per iracundiam dixero, me hominem occisurum, & non fecero, ne periurare, aut fallere uidear, cogar ad explendum opus, quod temerè & illicitè promisi. Quæramus ergo quæ sit res, in qua si promittimus nos malefacere, & non fecerimus, peccamus: si uerò fecerimus, excusemur à peccato, ut rationabiliter stare præcepti ueritas possit. Quantum in hoc loco intelligendũ uidetur, malefacere aduersari alicui est, & non indulgere ei ut faciat quod uult. Et nos ergo cùm uenimus ad Deũ, & uouemus ei nos in castitate seruire, pronunciamus labijs nostris, & iuramus nos castigare carnem nostram, uel male ei facere, atq; in seruitutem eam redigere, ut spiritum saluum facere possimus. Sic enim & ille iurasse se dixit, qui ait: Iuraui, & statui seruare omnia præcepta tua.

De peccato eius, qui cùm se malefacturum dixisset, nõ tamen fecit.

Quia ergo carnis uox est, quæ dicit: Non enim quod uolo, ago, sed quod odi, illud facio, afflicta sine dubio ab spiritu, & coercita est: resistit enim & repugnat aduersum spiritum, & nisi male ei fiat, ut affligatur, & infirmetur, non potest dicere spiritus: Cùm infirmor, tunc potens sum. Huic ergo carni resistenti, & repugnanti aduersum spiritũ, si quis iurauerit, & pronunciauerit malefacere, & affligere ac macerare eam, & non fecerit, peccati reus est, in quo iurauit cruciare se carnem suam, & seruituti subijcere, & non fecit. Eodem autem iuramento, & spiritui decernit benefacere. In quo enim carni malefacit, spiritui benefacit. Si quis ergo hoc iurauerit, & non fecerit, peccati efficitur reus. Vis autem scire quia nec potest uni eorum benefieri, nisi alij malefeceris? Audi etiã Dominũ ipsum dicentem: Ego occidã, & uiuere faciã. Quid occidit Deus? Carnem utiq;. Et quid uiuere facit? Spiritũ sine dubio. Et rursum in sequẽtibus dicit: Percutiam, & ego sanabo. Quid percutit? Carnem. Quid sanat? Spiritum. Prorsus ut illa deficiat, iste ꝓficiat, ut faciat te mortificatum carne, uiuificatum spiritu: ne fortè & tu mente seruias legi Dei, carne aũt, si mortificata nõ fuerit, obstringaris legi peccati. Si ergo istum ordinem promiseris, & seruare nõ quiueris, audi quid legis ordo præcipiat. Si peccauerit, inquit, unũ aliquid de istis, ꝓnunciet peccatũ quod peccauit. Est aliquod in hoc mirabile secretum, quod iubet pronũciare peccatum. Etenim omni genere pronuncianda sunt, & in publicũ proferenda cuncta quæ gerimus, si quod in occulto gerimus, si quod in sermone solo, uel etiã intra cogitationum secreta cõmisimus, cuncta necesse est publicari, cuncta ꝓferri. Proferri aũt ab illo, qui & accusator peccati est, & incentor. Ipse enim nunc nos ut peccemus, instigat, ipse etiam cùm peccauerimus, accusat. Si ergo in uita præueniamus eum, & ipsi nostri accusatores simus, nequitiam diaboli inimici nostri & accusatoris effugimus. Sic enim & alibi Propheta dicit: Dic tu, inquit, iniquitates tuas prior, ut iustificeris. Nónne euidenter mysterium, de quo tractamus ostẽdit, cùm dicit: Dic tu prior? ut ostendat tibi quia præuenire illũ debeas, qui paratus est ad accusandũ. Tu ergo, inquit, dic prior, ne te ille præueniat: quia si prior dixeris, & sacrificium pœnitentiæ obtuleris, secundum ea quæ in superioribus diximus, offerenda, & tradideris carnẽ tuam in interitũ, ut spiritus saluus fiat in die Domini, dicetur & tibi, Quia percepisti & tu in uita tua mala, nunc uerò hîc requiesce. Sed & Dauid eodẽ spiritu loquitur in Psalmis, & dicit: Iniquitatẽ meã notã feci, & peccatũ meũ non cooperui. Dixi pronunciabo aduersum me iniustitiam meam, & tu remisisti impietatem cordis mei. Vide ergo quia pronunciare peccatum, remissionẽ peccati meret. Præuentus enim diabolus in accusatione, ultra nos accusare nõ poterit: & si ipsi nostri simus accusatores, ꝓficit nobis ad salutẽ: si uerò expectemus, ut à diabolo accusemur, accusatio illa cedit nobis ad pœnã: habebit enim socios in gehenna, quos cõuicerit criminũ socios. Multũ erit nũc hostiarum diuersitates, & sacrificiorũ ritus, ac uarietates exequi, & longè alterius operis, quàm eius uerbi, quod in cõmuni auditorio uulgus excipiat. Verùm ut aliqua in transcursu perstringere uideamur, omnis quidẽ penè hostia quæ offertur, habet aliquid formæ, & imaginis Christi. In ipsum namq; omnis hostia recapitulatur, in tantum ut postquã ipse oblatus est, oẽs hostiæ cessauerint, quæ cum in typo & umbra præcesserant: de quibus prout potuimus, in superioribus diximus, quando quòd uitulus à põtifice oblatus, siue in munere, siue ꝓ peccato, formã eius haberet ostendimus. Adipes uerò qui offeruntur in munere, operientes interiora, & renibus cohærentes, potest sancta illa eius anima intelligi: quæ interiora quidẽ, id est diuinitatis eius secreta uelabat: renibus autẽ, hoc est corporali materiæ, quæ ex nobis castè sumpta fuerat, cohærebat: & media inter carnem Deumq; posita, deificandã, sanctificandã sacris altaribus, & diuinis ignibus illustrandã, & conseruandã secum ad cœlos, naturam carnis imponit. Renunculi aũt ignibus traditi, quis dubitet ꝙ nullos in Christo fuisse indicent genitaliũ partium motus? Quod uerò de sanguine hostiæ septies ante Dominũ sacerdos respergere memoratẽ, euidẽter sancti spiritus uirtus septemplicis gratiæ sub mysterio designatur. Quatuor cornua altaris, quæ sanguine liniuntur, Christi passionẽ referri quatuor Euangelijs indicant, qui penna iecoris offertur. In iecore, ira iugulatur. In penna uelox, & cõcita uis furoris ostendit. Reliquus autẽ sanguis, qui ad basim altaris effundit; puto ꝙ illius gratiæ formã designet, qua in nouissimis

Rom. 7. — *1. Corinth. 12.* — *Deuter. 32.* — *Confessio.* — *Esa. 43.* — *Luc. 16.* — *Psal. 35 32.* — *Mala cõsequẽtia in hoc exemplo theremate.* — *Hostiæ Leuiticæ habent imagines Christi, ut docet in hac allegoria Origenes.*

Rom. 11. diebus, Posteaquam plenitudo gentium subintroierit, omnis qui reliquus fuerit Israel, ad ul-
timum uelut ad basim altaris positus, effusionem Christi sanguinis etiam ipse suscipiet. De a-
gnis uerò, & bœdis, turturibus, & columbis, sed & simila conspersa in oleo, aut in panibus
Hostiæ pro azymis cocta, quantum res pati potuit, suprà dictum est. Videamus nunc quæ lex proponi-
peccato. tur in offerendis hostijs pro peccato.

ET LOCVTVS est, inquit, Dominus ad Moysen dicens: Anima si qua latuerit, & pecca-
uerit non uolens à sanctis Domini, offerat pro delicto suo arietem immaculatum de ouibus
emptum precio argenti siclo sancto, in eo quod deliquit, & quod peccauit à sanctis, reddet, &
quintas adijciet ad illud, & dabit illum sacerdoti, & sacerdos exorabit pro eo in ariete delicti, &
remittetur ei.] In superioribus legibus, quæ de immunditiæ sacrificijs referebãtur, sicubi dixit
offerendum (uerbi causa) ouem aut bœdum, addidit: Quòd si non sufficit manus eius ad hœ-
dum, aut ad agnum, offerat par turturum, aut duos pullos columbinos. Et iterũ: Quòd si nec
ad hoc sufficiet, offerat similaginem. In hac uerò lege, ubi de peccato quod in sanctis cõmittit,
differit, nullã substitutionem inferioris hostiæ secundæ, uel tertiæ subrogauit, sed statuit solùm
arietem offerendum: nec aliter ostendit solui posse peccatum quod in sancta cõmittitur, nisi a-
rietem iugulauerit: & non simpliciter arietem, sed arietem precio emptum, & certo precio, siclo,
inquit, sancto. Quid igitur? si quis pauper fuerit, & nõ habuerit siclũ sanctũ, unde mercari pos-
sit arietẽ, peccatũ eius non soluetur? Quærendæ sunt ergo unicuiq; & diuitiæ, ut peccatum eius
possit absolui. Verùm si dignetur Dominus, uel nobis oculos ad uidendũ, uel uobis ad audiẽ-
dum aures cordis aperire, quid sibi uelit Legislatoris sensus, apertis mysterijs requiremus. Et
primò quidẽ uideamus hoc ipsum quod recitatum est secundũ literã quale sit. Videtur enim
de his dicere, in quorũ manibus sancta cõmissa sunt, id est quæ in Domini donis oblata sunt:
uerbi grana, uota & munera quæ in Ecclesijs Dei ad usus sanctorũ, & ministeriũ sacerdotũ, uel
quæ ob necessitatẽ pauperũ à deuotis, & religiosis menibus offerũtur. De his si quis qualibet
præsumptione subtraxerit, decernit lex, ut si rememoratus fuerit peccasse se, & spõte cõpunctio
nem cordis acceperit: de eo enim qui non sponte cõpungitur, sed alio arguente cõuincitur, dif-
ficilius remedium est. Hic ergo, qui spontè recordatus fuerit peccatũ suum, reddet, inquit, illud
ipsum, quod subtraxerat, & addet ad illud quintas, & offeret arietem pro peccato emptum pre
cio siclo sancto. Quod dicit, Addet ad illud quintas, simpliciores quiq; existimant ita dictũ, ut
(uerbi causa) si quinq; numi subtracti sunt, unus addatur, ut pro quinq; sex reddere uideatur.
Sed qui in disciplina numerorum peritiã gerunt, lõgè aliter istius uocabuli numerũ supputãt.
πέμπτον. Nam & in Græco non habet πέμπτον, quod simpliciter quintas facit, sed habet ἐπίπεμπτον, quod
ἐπίπεμπτον. nos quidem possumus dicere super quintas: nisi diceretur istud specialis cuiusdam numeri a-
pud illos esse uocabulum, quo indicaretur pro quinq; alios quinq; dandos, & unum super: ut
uerbi gratia intelligatur, qui furatus sit quinq; numos, ipsos quidem quinq; restituere, & alios
quinq;, uno superaddito. Nec tamen hæc continuò pro furtis aut fraudibus intelligenda sunt,
sed quòd etiam si quis pro usibus necessarijs sibi de sanctis pecuniam sumpsit, & moras attulit
in restituendo huiusmodi lege constringitur. Quæ lex etiam secundum literam ædificare de-
bet audientes. Valde enim utilis & necessaria est obseruatio, his præcipuè qui Ecclesiasticis di-
spensationibus præsunt, ut sciant sibi ab his quæ in usum sanctorum oblata sunt, cautius & di-
ligentius obseruandum. Sed & nos, quibus ista fortè non accidunt, uideamus qua ex parte ser-
Disconorum mo legis ædificet. Et ego hodie, licet peccator sim, tamen quia dispensatio mihi uerbi domini-
officium. ci credita est, sancta Dei uideor habere cõmissa. Neq; nunc primùm, sed sæpe iam & olim dispẽ-
satione hac erga uos utimur. Si quis ergo ex uobis suscipiat à me dominicam pecuniam, & (ut
fieri solet) egressus Ecclesiã, & diuersis occupationibus seculi raptus, obliuioni quæ audierat,
dedit, nec opus aliquod ex uerbo quod suscepit, impleuit, iste est qui pecuniã de sanctis susce-
ptã, nõ reddidit. Vnde uel his auditis, in memoriã reuocet, quòd ea quæ dudũ sibi fuerant in
uerbo Dei cõmissa, neglexit. Reddat ergo & hoc, quod accepit, & addat ad id quintas eo modo
quo antè iam diximus: id est, ut bis quina sint, & unus superaddatur. Videamus ergo quomo-
do quinq; isti reddantur. Quinq; numerus frequenter, imò penè semper pro quinq; sensibus
Allegoria de accipitur. Scire ergo debemus hoc modo, istos quinq; sensus in sanctis actibus posse restitui,
quinq; sensi- ut si fortè præsumpsimus, abuti eis in secularibus actibus, & impendimus usum eorum in his,
bus. quæ non secundum Deum gessimus: restituamus nunc & ipsos quinq; sanctis actibus religio-
sisq; ministerijs, & alios his quinq; addamus, qui sunt interioris hominis sensus: per quos uel
mundi corde effecti Deum uidemus, uel aures habemus ad audienda ea quæ docet Iesus, uel
2. Corinth. 2. odorem capimus illum, quem dicit Apostolus, Quia Christi bonus odor sumus Deo: uel etiã
Psal. 33. gustum sumimus illum, de quo dicit Propheta, Gustate, & uidete, quoniam suauis est Domi-
1. Ioan. 1. nus: uel tactum illũ, quẽ dicit Ioannes, Quia oculis nostris inspeximus, & manus nostræ cõtre-
ctauerunt de uerbo uitæ. His aũt omnibus unũ superaddamus, ut ad unũ Deũ hæc cuncta re-
feramus.

feramus. Et hæc quidem de restituendis his, quæ qualibet culpa ex sanctis ablata fuerant, dicta
sint. Quid uerò dicemus de sacrificio arietis precio empti, & precio sicli sancti, qui pro peccati
expiatione iubet offerri? Diues futurus est, qui precio arietis possit delicta purgare. Quæ sunt
istæ diuitiæ, requiramus. Docet nos sapientissimus Salomon, dicens: Redemptio animæ uiri, *Prouerb. 13.*
propriæ diuitiæ eius. Audis uerba sapientiæ, quomodo necessarijs cum proprietatibus uim u-
niuscuiusq; sermonis enunciat? Diuitias dicit aptas ad animæ redemptionem, & diuitias non *Diuitiæ pro-*
alienas, neq; cõmunes, sed diuitias proprias. Per quod ostendit esse quasdã diuitias proprias, *priæ & non*
quasdã uerò non proprias. Sed hoc euidentius Dñs in Euangelijs declarauit, cùm dixit: Quod *propriæ.*
si in alieno fideles non fuistis, quod uestrum est, quis dabit uobis? ostendens per hoc præsentis *Luc. 16.*
seculi diuitias non esse nostras proprias, sed alienas. Transeunt enim, & sicut umbra prætereũt.
Propriæ uerò sunt illæ diuitiæ, de quibus Propheta dicit: Et ad te congregabo diuitias gentiũ. *Zach. 14.*
Ex his fortasse diuitijs & Abraham diues factus est ualde in auro, & argento, & pecoribus atq;
omni supellectili. Vis tibi ostendã, ex quibus thesauris descendant istæ diuitiæ? Audi Apposto-
lum Paulum dicentẽ de Dño Iesu Christo. In quo sunt, inquit, omnes thesauri sapientiæ & sci- *Coloss. 1.*
entiæ absconditi. Sed & in Euangelijs Dñs dicit, Quia scriba diues profert de thesauris suis no- *Matth. 13.*
ua & uetera. De his & Apostolus Paulus dicit: Quia in omnibus diuites facti estis in illo, in o- *1. Cor. 1.*
mni uerbo, & in omni scientia. Ex his ergo diuitijs, quæ de thesauris sapientiæ & scientiæ profe-
runtur, mercandus nobis est iste aries, qui offerri debeat pro peccatis, illis scilicet quæ in sancta
cõmissa sunt, & sicli sancti adnumeratione mercandus. Iam superius diximus, quòd omnis ho
stia typum gerat & imaginẽ Christi, multò magis aries, qui & pro Isaac quondã à Deo substitu
tus est immolandus. Siclo igitur sancto cõparandus nobis est Christus, qui peccata nostra dis-
soluat. Siclus sanctus fidei nostræ formam tenet. Si enim fidem obtuleris tanquam precium,
Christo uelut ariete immaculato in hostiam dato remissionem accipies peccatorum. Sentio *Fides iustificat*
quòd in explanando uires nostras mysteriorum superat magnitudo. Sed quamuis nõ ualea-
mus cuncta disserere, tamen sentimus cuncta repleta esse mysterijs. Et ideo studiosis quibusq;
indicia posuisse sufficiat, quibus excitati ad altiora horum, & profundiora perueniant, & intel-
ligant ex quibus eis gregibus quæratur uitulus ad hostiam, ex quibus ouibus aries prouiden
dus sit. Habeo enim (inquit Iesus) & alias oues, quæ non sunt de hoc ouili, & illas oportet me *Ioan. 10.*
adducere, ut fiat unus grex & unus pastor. Sciant etiam ubi turtures, ubi columbæ requirendę
sunt. Oculi, inquit, tui, sicut columbæ super plenitudines aquarum. Ad aquarum ergo plenitu- *Cant. 4.*
dines properandum est, in his enim sponsæ describitur pulchritudo. Et collum, inquit, tuum,
sicut turturis. In columbis oculi prædicantur. Quod enim dixit: Columbæ super plenitudines *Columbæ na-*
aquarum, ferunt hoc genus auis, cùm ad aquas uenerit, quia ibi solet accipitris insidias pati, *tura.*
uenientem desuper inimicum, uolitantis umbra aquis inspecta deprehendere, & oculorũ per-
spicacia fraudem periculi imminentis euadere. Quòd si & tu ita prospicere potueris insidias
diaboli, & cauere, sacrificium Deo columbas obtuleris. Sed & quibus talia curæ sunt, illud e-
tiam requirant, ex quibus eis agris simila debet offerri. Ego arbitror, quòd ex illius terræ se-
getibus, quæ facit alium centesimum, alium sexagesimum, alium tricesimum fructum. Requi-
rant etiam, nisi plusquàm debet curiosum uidetur, quibus molentibus simila ista ad sacrificia
præparetur. Nec eos lateat duas esse quæ molunt, quarum una adsumitur, & alia relinquitur. *Matth. 24.*
Ex illius ergo mola quæ adsumenda est, similam oportebit offerre. Sed & siclus sanctus, qui ad
arietis precium necessarius dicitur, uide unde, & quomodo perquirendus sit. Siclus pecuniæ
dominicæ nomen est, & in multis scripturarum locis, diuersis appellationum nominibus pe-
cunia dominica memoratur. Sed quædam proba, quędam uerò reproba dicitur. Proba erat il- *Proba & re-*
la pecunia, quam paterfamiliâs peregrè profecturus, uocatis seruis suis dedit, unicuiq; secun- *proba pecu-*
dum uirtutem suam. Proba erat & illa pecunia, quæ denârius nominatur, qui cum mercenarijs *nia.*
pactus est, & à nouissimis datus est usq; ad primos. Scire ergo te oportet, quia est & alia pecu-
nia reproba. Audi Prophetam dicentem: Argentum uestrum reprobum. Quia ergo est quædã *Hier. 6.*
proba, quædam uerò reproba, propterea Apostolus, uelut ad probabiles trapezitas, Proban- *1. Thess. 5.*
tes, inquit, omnia, quod bonum est, obtinẽtes. Solus enim est Dominus noster Iesus Christus,
qui te huiusmodi artem possit edocere, per quam scias discernere, quæ sit pecunia, quæ ueri re-
gis imaginem tenet: quæ uerò sit adulterina, & (ut uulgò dicitur) extra monetam formata, quę
nomen quidem habeat regis, ueritatem autem regiæ figuræ non teneat. Multi namq; sunt, qui
nomen Christi habent, sed ueritatem non habent Christi. Et propter hoc dicit Apostolus Pau- *1. Corinth. 11.*
lus: Oportet enim & hæreses esse, ut probati manifesti fiant inter uos. Idcircò igitur & in præ-
senti lectione legislator totus ad mysticum & spiritalem respiciens sensum, addit ut aries iste,
qui ob hoc comparatur, ut peccatum possit absoluere, non qualicunque siclo, hoc est, non
qualicunque pecunia, sed siclo sancto comparetur. Quòd si non respiciebat ad mysterium,
quid rationis esse uidebatur, ut aries emptus offerretur ad hostiam, & certo precio? & non

sufficit

ſufficit nomen pecuniæ ſiclo nominaſſe, ſed addidit & ſancto ſiclo? Quid ſi haberet aliquis in gregibus ſuis arietes optimos, & diuinis ſacrificijs dignos? Aut quid ſi aliquis ita pauper eſſet, ut ſiclum ſanctum habere non poſſet? Hæc eſt ergo legiſlatoris moderatio, ut niſi quis habeat certum pecuniæ modum, peccatum eius non poſſit abſolui. Quod apertè ſecundum literam quidem uidetur abſurdum. Secundum ſpiritalem uerò intelligentiam certum eſt, quod remiſſionem peccatorum nullus accipiat, niſi detulerit integram, probam, & ſanctam fidem, per quã mercari poſſit arietem: cuius natura hæc eſt, ut peccata credentis abſtergat. Et hic eſt ſiclus ſanctus, probata (ut diximus) & ſyncera fides, id eſt ubi nullus perfidiæ dolus, nulla hæreticæ calliditatis peruerſitas admiſcetur, ut ſyncetam fidem offerentes precioſo Chriſti ſanguine tanquam immaculatæ hoſtiæ diluamur. Per quem eſt Deo patri omnipotenti, cum ſpiritu ſancto gloria, & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.

Fides iuſtificat per Chriſtum.

IN LEVITICI CAP. VI. HOMILIA IIII.

De eo quòd ſcriptum eſt: Si peccauerit anima, & præteriens præterierit præcepta Domini, & mentietur proximo ſuo ſuper depoſito, aut ſocietate, & cætera.

Dominus locutus eſt.

Si ſecundum diuinæ legis fidem hæc quæ legũtur nobis, Dominus locutus eſt ad Moyſen, puto quòd tanquam Dei uerba non debeant ſecundum incapacitatem audiẽtium, ſed ſecundum maieſtatem loquẽtis intelligi. Dominus, inquit, locutus eſt. Quid eſt Dominus? Apoſtolus tibi reſpondeat, & ab ipſo diſce, quòd Dominus ſpiritus eſt. Quòd ſi tibi Apoſtoli ſermo non ſufficit, audi ipſum Dominum in Euangelijs loquentem, Quia Deus ſpiritus eſt. Si ergo & Dominus, & Deus ſpiritus eſt, quæ ſpiritus loquitur, ſpiritaliter debemus audire. Ego adhuc & amplius aliquid dico, Quia quæ Dominus loquitur, non ſpiritalia tantùm, ſed & ſpiritus eſſe credenda ſunt. Non meo ſenſu hæc, ſed de Euangelijs approbabo. Audi Dominum & ſaluatorem noſtrum ad diſcipulos ſuos dicentem: Verba quæ locutus ſum uobis, ſpiritus & uita ſunt. Si ergo ipſius Saluatoris uoce didicimus, quia uerba quæ locutus eſt Apoſtolis, ſpiritus & uita eſt, nequaquã dubitare debemus, quòd etiam quæ per Moyſen locutus eſt, ſpiritus & uita credenda ſint. Sed uideamus, quæ ſint, de quibus nunc prout poſſumus, aliqua dicere debemus. Et locutus eſt, inquit, Dominus ad Moyſen, dicens: Anima quæcunque peccauerit, & præteriens præterierit præcepta Domini, & mentietur proximo ſup depoſito, aut ſocietate, aut rapina: aut nocuit aliquid proximo, aut inuenit perditionem, & mentietur de ea, aut iurauerit iniquè de uno ab omnibus quæcunque fecerit homo, ut peccet in his: & erit cũ peccauerit, & deliquerit, & reddet rapinam quam rapuit, aut iniuriam qua nocuit, aut depoſitum quod commodatum eſt ei, aut perditionem, quam inuenit, ab omni re, pro qua iurauerit iniuſtè, & reſtituet ipſum caput, & quintas inſuper augebit, & cuius eſt ei reddet, qua die conuictus fuerit.] Hucuſque enim peccati ſpecies exponuntur, poſtea uerò purgatio eius per hoſtias imperatur. Sed qui infirmi ſunt, & incapaces profundioris myſterij, ædificentur ex litera, & ſciant, quia ſi quis præteriens præterierit præcepta Domini, & mentitus fuerit proximo ſuper depoſito, aut ſocietate, aut rapina, peccati ingentis ſtatuetur reus. Sed abſit hoc ab Eccleſia Dei, ut ego credã eſſe aliquem in cœtu iſto ſanctorum, qui ſe tam infeliciter agat, ut depoſitum proximi ſui neget, aut ſocietatem fraude contaminet, aut uel ipſe aliena diripiat, aut ab alijs rapta ſuſcipiat, & pro his ſi ab eo requiratur, contra conſcientiam iuret. Abſit, abſit inquam, ut hæc ego de aliquo fidelium ſentiam. Confidenter ergo de uobis dico, quia uos non ita didiciſtis Chriſtum, neque ita docti eſtis, ſed neque lex ipſa hæc ſanctis & fidelibus præcipit. Vis ſcire, quia non ad ſanctos & iuſtos iſta dicantur? Audi Apoſtolum iſta diſtinguentem: Iuſto, inquit, lex non eſt poſita, ſed iniuſtis, & non ſubditis, ſceleſtis & contaminatis, patricidis, matricidis, & horum ſimilibus. Quia ergo huiuſmodi hominibus Apoſtolus legem dicit impoſitam, Eccleſia Dei quam abſit in huiuſmodi facinoribus maculari, relicta alijs litera, ſanctius ædificetur à ſpiritu. Videamus itaque nunc quod eſt depoſitum, quod fidelium unuſquiſque ſuſcepit. Ego puto quòd & ipſam animam noſtram & corpus depoſitum accepimus à Deo. Et uis uidere maius aliud depoſitum, quod accepiſti à Deo? Ipſi animæ tuæ Deus imaginem ſuam & ſimilitudinem commendauit. Iſtud ergo depoſitum tam integrè tibi reſtituendum eſt, quàm à te conſtat eſſe ſuſceptum. Si enim ſis miſericors ſicut pater tuus in cœlis miſericors eſt, imago Dei in te eſt, & integrum depoſitum ſeruas. Si perfectus es, ſicut pater tuus in cœlis perfectus eſt, imaginis Dei in te depoſitum manet. Similiter & cætera omnia, ſi pius, ſi iuſtus es, ſi ſanctus, ſi mũdus corde: & omnia quæ in Deo præſtò ſunt per naturam, ſi tibi per imitationem ſubſiſtunt, depoſitum apud te diuinæ imaginis ſaluum eſt. Si uerò econtrariò agas, & pro miſericorde crudelis, pro pio impius, pro benigno uiolentus, pro quieto turbulentus, pro liberali raptor exiſtas, abiecta imagine Dei, diaboli in te imaginem ſuſcepiſti, & bonum depoſitum tibi diuinitus cõmendatum abnegaſti. Aut nõ hoc erat quod ſub myſterio Apoſtolus electo diſcipulo manda-

2. Corinth. 3.
Ioan. 4.
Ioan. 6.
Lex de expiatione negationis depoſiti & aliorum peccatorum.
1. Timoth. 5.
Depoſitum animæ & corporis, quod ſinguli à Deo accepimus.
Luc. 6.

mandabat Timotheo, dicẽs: O Timothee, bonum depositum custodi? Ego etiam illud addo, *2. Timoth. 1.*
quod & Christum Dominũ depositum suscepimus, & sanctum spiritum depositum habemus.
Videndum ergo nobis est, ne hoc sancto deposito nõ sanctè utamur, & cùm nos in consensum
sui peccata sollicitant, iuremus nos non suscepisse depositũ. Quod utiq; si habeamus in nobis,
peccato consentire nõ possumus. Sed & ipse sensus rationabilis, qui in me est, cõmendatus mi-
hi est ut eo utar ad intelligentiam diuinorum: ingenium, memoria, iudicium, ratio, & omnes,
qui intra me sunt motus, cõmendati mihi uidentur à Deo, ut eis utar in his, quæ præcepit lex di
uina. Si uerò ad malas artes solers & perspicax uertamus ingenium, & rebus Dei abutamur in
his quæ non uult Deus, hoc est abiurare depositũ, & beneficia uertere in perfidiam. Videamus *Societas lauda*
nunc quid etiam societas intelligenda sit. Putas, est aliquis, qui secũdum literam cõmoueri de- *bilis aut uitu-*
beat, ne fortè in ratione pecuniæ, uel qualibet alia specie societatis, socium fraude decipiat? Vl- *peranda.*
timæ misericordiæ est anima illa, in qua cadere adhuc fraudis hoc genus potest. Veruntamen
quoniam multa est in homine fragilitas, etiam de his cõmoneamus, quia nec Apostolũ piguit *1. Thess. 4.*
ista mandare: dicit enim: Ne quis circumscribat in negotio fratrem suum, quoniam uindex est *μὴ ὑπερβαίνειν*
de his omnibus Deus. Nunc uerò requiramus, quæ sit etiam societas spiritus. Audi de his ipsis *καὶ πλεονεκτεῖν.*
uerbis Apostolum dicentem: Si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua uiscera *Philipp. 2.*
miserationis, implete gaudiũ meum. Vides societatis legẽ quomodo intellexit Apostolus Pau
lus. Audi & Ioannem, quomodo uno eodemq; spiritu proloquatur. Et societatẽ, inquit, habe- *1. Ioan. 1.*
mus cum patre, & cũ filio eius Iesu Christo. Et iterum Petrus dicit: Consortes, inquit, facti estis *2. Pet. 1.*
diuinæ naturæ, quod est socij. Et iterum dicit Apostolus Paulus: Quæ enim societas luci ad te- *2. Corinth. 6.*
nebras? Quòd si luci ad tenebras societas nulla est, potest ergo societatem lux habere cũ luce.
Igitur si nobis cum patre, & filio, & spiritu sancto societas data est, uidendum nobis est, ne san-
ctam istam diuinamq; societatem peccando abnegemus. Si enim agamus opera tenebrarũ, cer
tum est, quia societatem negauimus lucis. Sed & sanctorum socios nos dicit Apostolus, nec mi
rum. Si enim cum patre & filio dicitur nobis esse societas, quomodo non & cum sanctis, nõ so-
lùm qui in terra sunt, sed & qui in cœlis? quia & Christus per sanguinem suum pacificauit cœ-
lestia, & terrestria, ut cœlestibus terrena sociaret. Quod euidenter indicat, ubi dicit, Gaudiũ esse *Luc. 15.*
in cœlis super uno peccatore pœnitentiam agente. Et rursum cùm dicit eos, qui resurgũt à mor *Matth. 22.*
tuis, futuros esse sicut angelos Dei in cœlo, & cũ ex integro hominibus cœlorũ regna ꝓmittit.
Hanc ergo societatẽ dirumpit, & abnegat, quicunq; malis actibus suis, malisq; sensibus ab eo- *Raptores bo-*
rum coniunctione separatur. Post hæc de rapina dicit. Raptores sunt mali, & boni, & boni qui- *ni & mali.*
dem illi, de quibus dicit Saluator, Quia regnũ cœlorum diripiũt. Sunt aũt & mali raptores, de *Matth. 11.*
quibus dicit Propheta: Et rapina pauperum in domibus uestris est. Apostolus uerò abruptè *Esa. 3.*
pronunciat, dicens: Nolite errare, quia neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorum concubi- *1. Corinth. 6.*
tores, neq; fures, neq; rapaces, regnum Dei possidebunt. Et tamen aliqui sciunt, & secundum
spiritalem intelligentiam culpabiliter rapere, sicut illi laudabiliter rapiunt regna cœlorum. Vt
uerbi causa dicamus, si homo nondum purgatus à uitijs, nondum segregatus à profanis &
sordidis actibus, uelit se cœtui sanctorum & perfectorum latenter ingerere, & sermonem quo
perfecta & mystica tractantur audire, huiusmodi homo secretorum & perfectorum scientiam
non bene rapit. Meminisse enim oportet præcepti saluatoris, quo dicit: Quia nemo mittit ui- *Matth. 9.*
num nouum in utres ueteres, alioquin & utres rumpentur, & uinum peribit: ostendens quòd
animæ nondum renouatæ, sed in uetustate malitiæ perduranti, non oporteat nouorum myste-
riorum, quæ per Christum mundus agnouit, secreta committi. Addit dehinc legislator: Aut si
quid nocuit proximo, uel inuenit perditionem. Lex literæ hîc uidetur mandare, ut, si quis in- *Inuenta reti-*
uenit, quod alius perdidit, & requisitum fuerit, reddat, nec peieret pro eo. Est & hæc utilis au- *nentes.*
dientibus ædificatio. Multi enim sine peccato putant esse, si alienum quod est, inuenerint, te-
neant, & dicunt: Deus mihi dedit, cui habeo reddere? Discant ergo peccatum hoc esse simile ra-
pinæ, si quis inuenta non reddat. Veruntamen si hoc tantùm, quod secundum literam putas,
legislator uoluisset intelligi, poterat dicere, si inuenit quod perierat, uel quod aliquis perdi-
derat. Nunc aũt cùm dicit, inuenit perditionẽ, amplius nos aliquid uoluit intelligere. Qui ni- *Perditio.*
mis peccant, in scripturis perditio appellantur, sicut in Ezechiele Propheta legimus dictũ: Per- *Ezech. 27.*
ditio, inquit, factus es, & non subsistes in æternum tempus. Est ergo ostendere, qui multũ quæ-
rendo, inuenit perditionẽ: ut uerbi gratia dicamus, Hæretici ad construẽda & defendenda do- *Hæreticorum*
gmata sua multum perquirunt & discutiunt in scripturis diuinis, ut inueniant perditionem. *peruersum*
Cùm enim multum quæsierint testimonia, quibus astruant quæ prauè sentiunt, perditionem *studium.*
sibi inuenisse dicendi sunt. Sed si fortè aliquis horum audiens in Ecclesia uerbum Dei catholi-
cè tractari, resipiscat, & intelligat, quia quod inuenerat ꝑditio est, reddet, inquit, quod inuenit.
Et is qui perditionẽ inuenit, & ille qui rapinã, sed & ille qui depositũ abnegauit, & omnis qui- *ἐπιορκήσῃ.*
cunq; aliqua ex parte animæ nocuit proximo, aut iurauit iniustè, restituet, inquit, ipsum caput,

&

& quintas superaugebit, & ei cuius est, reddet, secundum eam duntaxat expositionem quā de quintus addēdis antè iam diximus. Et offeret, inquit, Domino arietem de ouibus sine macula, precio in id quod deliquit, & orabit pro eo sacerdos cōtra Dominum, & remittetur ei pro uno ab omnibus quæ fecit, & deliquit in eo. Diximus in superioribus quid est offerre arietē, & hunc precio sicli sancti emptum. Nunc superest, ut differentiam illam dicamus: quod ibi precium posuit sicli sancti, hic tantummodo precium dicit, nec quantitatem precij, nec nomē pecuniæ designauit. In superioribus enim, ubi pro peccato quod in sancta cōmissum fuerit, lex dabatur, siclum sanctum diximus nominatum, & siclum nomē esse pecuniæ: ut alibi obulus, alibi drachma, alibi mna, uel talentū, uel minutū æs, denarius dicit. Hîc ergo nihil horū nominat, sed tantùm preciū quo offerendus aries dicit. Interest enim peccare in sanctis, & peccare extra sancta. Vis & alibi uidere hanc ipsam distinctionē? Audi quomodo in Regnorū libris dicit Heli sacerdos ad filios suos: Si enim peccauerit quis in hominē, exorabit pro eo sacerdos. Si aūt in Deū peccauerit, quis exorabit pro eo? Similiter & Ioannes Apostolus dicit: Est peccatū ad mortem, non pro illo dico ut oretur. Quia ergo diuersitates peccatorū discere ex spiritali lege debemus, in quibus peccaris tantummodo emendus sit aries, in quibus uerò siclo sancto mercādus, qui euā sint isti qui uendant arietes, requiramus. Ego arbitror ipsos esse istos, qui arietes ad sacrificium distrahunt, qui sunt & illi, qui oleum ad lampades uirginū uendunt, de quibus dicebant illæ prudētes stulus uirginibus: Ite ad uēdentes, & emite uobis. Vendunt ergo uel oleū luminibus, uel arietes sacrificijs, qui alij nisi Prophetæ sancti & Apostoli, qui mihi cùm peccauero ostēdunt, & consiliū dant quomodo debeā corrigere errores meos, & eū dare peccata? Vendit mihi Esaias arietem ad sacrificandū pro peccato, cùm mihi dicit: tanquam ex Dei persona: Holocausta arietū, & adipes agnorum, & sanguinē hircorum & taurorum nolo. Et paulo pòst subiungit: Auferte nequitias ab animis uestris, à cōspectu oculorum uestrorū, discite bonū facere, eripite iniuriā accipientē, iudicate pupillo, & iustificate uiduam, & uenite disputemus, dicit Dominus. Et si fuerint peccata uestra ut phoeniciū, ut niuem dealbabo: si aūt ut coccinū, ut lanam candidam efficiam. Vendit mihi arietem & Daniel cùm dicit: Quia non est locus ad sacrificandum in cōspectu tuo, ut possimus inuenire misericordiam. Sed in anima contribulata, & spiritu humilitatis suscipiamur uelut in multitudine agnorum pinguiū, sic fiat sacrificium nostrū in conspectu tuo hodie. Vendit nobis & Dauid arietem sacrificij, cùm dicit: Sacrificiū Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Cùm ergo singuli Prophetarum, uel etiam Apostolorū consiliū his qui delinquunt, dederint, quo possint corrigere uel emendare peccatum, meritò his uendidisse arietes ad sacrificium uidebuntur. Quid autē precij à comparantibus sumant, illud opinor, legendi studium, uigilias audiendi uerbi Dei, & super omnia dignissimum precium obedientiam puto, de qua dicit Dominus. Obedientiā malo, quàm sacrificium, & dicto audientiam magis, quàm holocausta. Post hæc subsequitur.

Differunt peccare in sanctis, et extra sancta
1. Reg. 2.
1. Ioan. 5.
Matth. 25.
Esa. 1.
Psalm. 51.
Precium pro ariete mystico numerandum.

ET LOCVTVS est, inquit, Dominus ad Moysen dicens: Præcipe Aaron, & filijs eius dicens: Hæc est lex holocausti. Hoc holocaustū in crematione sua erit super altare tota nocte usque in mane: & ignis altaris ardebit super illud, nec extinguetur: & induet se sacerdos tunicam lineam, & campestre lineum induet circa corpus suum: & auferet hostiam, quam consumpserit ignis, & holocaustum de altari, & ponet illud secus altare: & despoliabit se stola sua, & induet stola alia: & eijciet hostiam quæ cremata est, extra castra in locum mundum: & ignis super altare ardebit, nec extinguetur, & comburet super illum sacerdos ligna mane, & constipabit in illud holocaustum, & imponet super illud adipem salutaris, & ignis semper ardebit super altare, nec extinguetur.] Audi semper debere esse ignem super altare & tu, si uis esse sacerdos Dei, sicut scriptum est: Omnes enim uos sacerdotes Domini eritis. Et ad te enim dicitur, Gens electa, regale sacerdotium, populus in acquisitionem. Si ergo uis sacerdotium agere animæ tuæ, nūquam recedat ignis de altari tuo. Hoc est quod & Dominus in Euāgelijs præcipit, Vt sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ uestræ ardentes. Semper ergo tibi ignis fidei, & lucerna scientiæ accensa sit. Sed & quod dixit, Lumbi uestri præcincti, Dominus in Euangelio: hoc idē est, quod & nunc legislator præcepit, ut campestri lineo præcingatur sacerdos, & ita ueteri cinere deposito, innouet sacros ignes. Oportet enim etiam nos dicere: Ecce uetera transierunt, & facta sunt omnia noua. Campestri enim lineo cingitur, uel (sicut alibi dicitur) femoralibus utitur, qui luxuriam fluxæ libidinis, cingulo restrinxerit castitatis. Ante omnia enim sacerdos qui diuinis assistit altaribus, castitate debet accingi, nec aliter purgare uetera, & instaurare poterit noua, nisi lineis indutus. De lineis sæpe iam dictum est, & tunc maximè cùm de indumentis sacerdotalibus dicebamus, quòd species ista formam teneat castitatis: quia origo lini ita è terra ducitur, & de terra editur, ut ex nulla admixtione concepta sit. Obseruandum tamē est, quòd alijs indumentis sacerdos utitur, dum est in sacrificiorum ministerio, & alijs, cùm procedit ad populū. Hoc faciebat & Paulus scientissimus pontificū, & peritissimus sacerdotum. Qui cùm

Holocaustum.
1. Pet. 2.
Luc. 12.
Ignis fidei.
2. Corinth. 5.
Sacerdotū castitas et officiū docendi.
Pauli exemplū

esset in cœtu perfectorum, tãquã intra sancta sanctorũ positus, & stola perfectionis indutus, di-
cebat: Sapientiã loquimur inter perfectos: sapientiã aũt nõ huius mundi, neq; principũ huius *1. Cor. 2.*
mũdi, qui destruunt, sed loquimur Dei sapientiã in mysterio absconditã, quã nemo principũ
huius seculi cognouit. Si eñ cognouissent, nũquã Dñm maiestatis crucifixissent. Sed post hæc *Ibid.*
tãquã ad populũ exiens mutat stolã, & alia induitur longè inferiore, q̃ illa. Et quid dicit? Nihil
aliud, inquit, iudicaui me scire inter uos, nisi Iesum Christũ, & hũc crucifixũ. Vides ergo istũ do
ctissimũ sacerdotẽ, quomodo indutus sit. Cũ est iturus inter perfectos, uelut in sancta sancto-
rũ, alia utitẽ stola doctrinæ. Cũ uerò exit ad eos, qui incapaces sunt, mutat stolã uerbi, & inferio-
ra docet: & alios lacte potat, ut paruulos: alios holeribus nutrit, ut infirmos: alijs uerò fortes
præparat cibos, his scilicet qui pro possibilitate sumendi exercitatos habẽt sensus ad discretio-
nẽ boni, uel mali. Sic sciebat Paulus mutare stolas, & alia uti ad populũ, alia in ministerio san-
ctorũ. Ipse aũt põtificũ põtifex, & sacerdotũ sacerdos Dñs & Saluator noster, de quo dicit Apo- *Heb. 9.*
stolus, Quia põtifex sit futurorũ bonorum, audi quomodo primus hæc fecerit, & ita discipulis
suis hæc imitãda reliquerit. Euãgelium refert de eo, & dicit, Quia in parabolis loquebatẽ ad tur *Matth. 13.*
bas, & sine parabolis nõ loquebatur. Seorsum aũt soluebat ea discipulis suis. Vides quomodo *Christi exem-*
ipse docuit alijs indumẽtis uti debere põtificem, cũ procedit ad turbas, alijs cũ eruditis & per- *plum.*
fectis ministrat in sanctis. Vnde optandum nobis est, & agendũ, ne tales nos inueniat Iesus, ita
imparatos, & ita seculi sollicitudinibus alligatos, ut cum turbis loquatur nobis in parabolis,
ut uidentes non uideamus, & audientes non audiamus: sed potius inter eos inueniri merea-
mur, ad quos dicit: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei. Post hoc.

HAEC est, inquit, lex sacrificij, quod offerent filij Aaron sacerdotis ante altare contra Dñm. *Similæ obla-*
Auferet ab eo plenã manũ de similagine sacrificij cũ oleo eius, & cũ omni thure eius, quæ sunt *tio.*
ad sacrificium, & imponet super altare hostiã odorem suauitatis, memoriale eius Dño. Quod
aũt superfuerit ex ea, mãducabit Aaron & filij eius. Azyma edetur in loco sancto, in atrio taber
naculi testimonij manducabunt eã. Non coquetẽ fermentatum, partem illis hãc dedi ab hostijs *Δλδαντρα.*
Dñi, sancta sanctorum sunt, sicut est pro peccato, & pro delicto: omnes masculi sacerdotũ edent
eam. Legitimũ æternum in progenies uestras ab hostijs Dñi. Omnis qui tetigerit ea, sanctifica-
bitur.] In his quæ proposita sunt, mos quidẽ sacrificandi sacerdotibus datur, & obseruantiæ
quibus coli Deus, uel purificari populus uideretur, uel etiã ut necessarij uictus causa cõsulere-
tur sacerdotibus & ministris. Offerendæ enim similæ in sacrificio mensura posita est, quæ deci-
ma pars ephi appellatur, huic oleum superfunditur, & thus superponitur. Sed cũ ad altare per-
uenerit sacerdos, inquit, plenã manum ex ea sumet, ita ut intra plenitudinẽ manus concludat
& oleum quod infusum est, & thus quod superpositum est, ut sit hoc libamẽ, & sacrificium Deo
in odorẽ suauitatis. Cætera, inquit, maneant sacerdotibus ad edendum, sed edenda ea tradidit
lex in loco sancto, in atrio tabernaculi, ita ut nihil fermentetur ex eis. Hãc eñ inquit, dedi par-
tẽ sacerdotibus, & hęc sunt sancta sanctorum. Sed & aliud obseruari uoluit, ut soli masculi edãt
ex eo, fœmina nulla cõtingat. Addit & hoc, quòd qui tetigerit ea sanctificetẽ. Sed si uelimus nũc
ab ijs, qui in manifesto Iudæi sunt, requirere de singulis qua ratione illud hoc modo dictũ sit, *Rom. 2.*
aut illud alio modo, absoluta nobis respõsione satisfacient dicẽtes: Ita uisum est legẽ danti, ne-
mo discutit Dñm suum. Et ideo cedẽtes eis in cæteris, de hoc nouissimo sermone requiramus,
ut dicãt: quomodo omnis qui tetigerit ex sacrificio sanctorũ, sanctificetur. Si homicida tetige- *Rectè sanè.*
rit, si pfanus, si adulter, si incestuosus, sanctificatus erit? Nõ eñ excepit aliquẽ sed dixit: Omnis *Quæstio alia.*
qui tetigerit ea, sanctificabitur. Ponamus eñ, quòd etiã nunc integer sit status illius tẽpli, offe- *An contactus*
rantur hostiæ, sacrificia consumantur. Ingressus est aliquis templum scelestus, iniquus, impu- *rei sanctæ, im-*
tus, inuenit carnes ex sacrificijs propositas, & tetigit eas, sanctificatus continuò pronuntiabi- *probum sancti*
tur? Enimuero nullo modo, uel rei natura, uel ueritas religionis hoc recipit: & ideo redeundũ *ficet.*
nobis est ad expositiones Euangelicas, atq; apostolicas, ut lex possit intelligi. Nisi eñ uelamen
abstulerit euãgelium de facie Moysi, non potest uideri uultus eius, nec sensus eius intelligi. Vi-
de ergo quomodo in Ecclesia apostolorum discipuli adsunt his quæ Moyses scripsit, & defen- *Tangere Chri-*
dunt ea, quòd & impleri queant, & rationabiliter scripta sunt. Iudæorum uerò doctores, & im- *sti carnem.*
possibilia hæc, & irrationabilia, sequentes literã faciunt. Igitur sacrificium, pro quo hæc omnia
sacrificia in typo & figura præcesserant, unum & perfectum, immolatus est Christus. Huius sa-
crificij carnẽ si quis tetigerit, continuò sanctificatẽ. Si immundus est, mundatur: si in plaga est,
sanatẽ. Sic deniq; intellexit illa, de qua paulo antè memoraui, quæ profluuium sanguinis patie *Matth. 9.*
batur, quia ipse esset caro sacrificij, & caro sancta sanctorũ: & quia uerè intellexit quæ esset caro
sancta sanctorũ, idcirco accessit. Et ipsam quidẽ carnẽ sanctã contingere nõ audet: nõdum eñ
mundata fuerat, neq; quæ perfecta sunt, apprehenderat: sed fimbriã tetigit uestimenti, quo san-
cta caro tegebatur, & fideli tactu uirtutẽ elicuit ex carne, quæ se & ab immunditia sanctificaret,
& à plaga quã patiebatur sanaret. Non tibi uidetur, isto magis ordine stare posse dicta Moysi

quibus dicit:Omnis qui tetigerit ex carnibus sanctis,sanctificabitur.Has em̃ carnes,quas nos
Tit. 3. exposuimus,tetigerunt oẽs,qui ex gentibus crediderũt.Has tetigit & ille,qui dicebat: Fuimus
em̃ & nos aliquãdo stulti,& increduli,errantes,seruientes desiderijs, & uoluptatibus uarijs, in
malitia,& inuidia agẽtes,odibiles,odientes inuicẽ. Sed cũ benignitas & humanitas inluxit sal
uatoris nostri Dei,saluos nos fecit per lauacrũ regenerationis, & renouationis spiritus sancti.
1.Cor. 6. Et alibi dicit:Et hæc,inquit, quidẽ fuistis,sed iustificati estis,sed sanctificati estis in nomine Dñi
nostri Iesu Christi,& in spiritu Dei nostri. Si enim (ut diximus) tangat quis carnẽ Iesu eo modo
quo suprà exposuimus, tota fide, omni obediẽtia accedat ad Iesum,tanquã ad uerbũ carnẽ fa-
Heb. 5. ctũ, iste tetigit carnẽ sacrificij, & sanctificatus est. Tãgit aũt carnes uerbi & ille,de quo dicit Apo
stolus:Perfectorũ aũt est cibus solidus, eorũ qui ꝑ possibilitate sumendi exercitatos habẽt sen
sus ad discretionem boni ac mali. Tangit ergo & ille carnem uerbi Dei,qui interiora eius discu
tit,& occulta potest explanare mysteria. Et nos si haberemus talem intellectũ, ut possemus sin-
gula quæ scribuntur in lege,spiritali interpretatione discernere, & obiectũ uniuscuiusq; sermo
nis sacramentum in lucem scientiæ subtilioris educere:si ita docere possemus Ecclesiam, ut ni-
hil ex his quæ lecta sunt remaneret ambiguum,nihil relinqueretur obscurũ: fortassis & de no-
bis dici poterat,Quia tetigimus carnes sanctas uerbi Dei, & sanctificati sumus. Sic autem acci-
pio & illud quod dictũ est, Quia oẽs masculi ex sacerdotibus edẽt eã. Nulla em̃ fœmina,nec re
missa & dissoluta anima poterit edere carnes sanctas uerbi Dei. Masculus quærit, qui eas edat.
Masculi deniq; sunt,qui perducũtur & ad numerũ,nusquã fœminæ,nusquã paruuli numeran-
1.Cor. 13. tur. Vnde & Apostolus dicebat:Cùm autẽ factus sum uir,deposui quæ erant paruuli. Talis er-
go iste masculus,& talis uir quæritur, qui carnes sanctas possit comedere, & comedere non in
quocunq; loco,sed in loco sancto,intra atrium tabernaculi. Audiant hæc qui scindũt Ecclesiã,
& peregrinas ac prauas inducentes doctrinas putãt se sacras carnes extra templũ Dei, & extra
aulam dominicam posse comedere. Profana sunt eorum sacrificia, quæ contra mandati legem
geruntur. In loco sancto edi iubentur,intra atria tabernaculi testimonij sint. Atria tabernaculi
testimonij sunt quæ fidei murus ambit,spei columnæ suspendunt, charitatis amplitudo dila-
tat. Vbi hæc nõ sunt,carnes sanctæ nec haberi possunt,nec comedi. Bene aũt quòd & ea,quæ ex
sacrificio similaginis offerunt,plena manu cũ oleo offerunt & thure, in odorẽ suauitatis Dño.
Phil. 4. Istum locũ breuiter explanauit Apostolus Paulus ad Philippenses dicẽs:Repletus sum accipi-
ens ab Epaphrodito,ea quæ à uobis missa sunt in odorem suauitatis,hostiam acceptã,placen-
tẽ Deo. In quo ostendit,quod misericordia quidẽ,quæ erga pauperes fit,oleũ infundit in sacri
ficio Dei:ministeriũ uerò quod sanctis defertur, suauitatẽ thuris imponit.] Sed hoc plena ma-
2.Cor. 9. nu fieri debere præcipitur. Sic em̃ idẽ Apostolus dicit:Quia qui parcè seminat, parcè & metet.
Qui aũt seminat in benedictione,de benedictione & metet uitã æternã. Est tamẽ aliquid in ipso
Psal. 1. sacrificio,quod memoriale appellatur, quod offerri Dño dicitur. Ego si possem die ac nocte in
lege Dñi meditari, & oẽs scripturas memoria retinere, memoriale sacrificij mei Dño obtulis-
sem. Certè si non omnia possumus, saltem ea quæ nunc docẽtur in Ecclesia,uel quæ recitantur,
memoriæ cõmendemus:ut exeuntes de Ecclesia,& agentes opera misericordiæ,& implentes di
uina præcepta,sacrificium cum thure & oleo offeramus in memoriã Dño. Ex his ergo edoceml
ni,ut quæ auditis in Ecclesia tanquã munda animalia, ueluti ruminantes ea reuocetis ad me-
moriã,& cum corde uestro quæ dicta sunt cõferatis. Quòd si aliqua memoriæ superfuerint, &
intellectum uestrum superauerint,facite quod præsentis mãdati auctoritas præcipit,dicẽs:Qđ
aũt superfuerit ex ijs,manducabit Aaron,& filij eius. Si quid superauerit,& excesserit intellectũ
tuũ,uel memoriam tuã,serua Aaron:hoc est reserua sacerdoti,reserua doctori, ut ipse hæc man
ducet,ipse discutiat, ipse exponat:sicut & alibi ipse Moyses dicit:Interroga patres tuos, & an-
nunciabunt tibi. presbyteros tuos, & dicent tibi. Ipsi em̃ sciunt quomodo hæc Azyma debeãt
manducari,& in azymis synceritatis & ueritatis exponi. Additur in sequentibus.

Oblatio Pontificis in die unctionis. ET LOCVTVS est Dñs ad Moysen dicens:Hoc munus Aaron & filiorum eius, quod offe-
rent Dño in die qua unxeris eũ, decimã partem ephi similaginis in sacrificio semper, dimidiũ
eius mane,& dimidiũ eius post meridiẽ. In sartagine ex oleo fiet cõspersa,offeret eam teneram,
sacrificiũ de fragmẽtis,in odorẽ suauitatis Dño. sacerdos qui unctus fuerit pro eo ex filijs eius,
faciat ea,lege æterna omnia cõsummabũtur. Et omne sacrificiũ sacerdotis holocaustũ erit & nõ
edẽt.] In cæteris quidẽ præceptis pontifex in offerẽdis sacrificijs populo præbet officiũ, in hoc
uerò mandato,quæ propria sunt curat,& quod ad se spectat,exequitur. Iubetur em̃ ex die,qua
unctus fuerit,semper & in perpetuum offerre similaginem oleo conspersam, teneram ex sarta-
gine. Idq; cognominat sacrificium ex fragmentis,in odorem suauitatis:& hoc lege æterna per-
manere,& transmitti ad posteros iubet. Addit sanè obseruandum, ne ullum sacrificium sacer-
dotis, hoc est quod pro se ipso offert, edatur à quoquam: sed holocaustum fiat,quod est igni
absumi. Præceptum quidẽ secundum literã clarum est,uelim tamen uidere qui in hoc typus,&

quæ figura formæ ei. Dimidium sacrificij huius mane uult offerri, & dimidiũ uespere, certa men-
sura similæ oleo cõspersæ teneræ à sartagine. Vide si non (ut ego suspicor) sacrificij sacerdotis
hæc ipsa sit lex, quæ per Moysen promulgat, cuius dimidium mane iubet offerre, dimidiũ ue-
rò ad uesperã. Quã legẽ in duas partes diuidi præcepit, in literã uidelicet, & spiritum. Et dimidi
am quidẽ partẽ, quæ est litera offerri iubet mane, primo scilicet legis tẽpore: quod illis quibus
tunc secundũ literã data est, nouã lucẽ, & nouum protulit diẽ, dimidium uerò eius offerri ius-
sit in uesperam. In uespera enim nobis datus est saluatoris aduẽtus, in quo pars illa dimidia, hoc
est sensus uel spiritus legis, secundũ quod lex spiritalis est, offeratur oleo cõspersa tenera. Oleũ
ad misericordiã reuocat, quæ debet in sacerdotibus abundare. Tenera ad subtilẽ & purã intel-
ligentiã pertinet. Quod aũt à sartagine dicitur, puto quòd districtũ, & multa cõtinentia aridũ,
& torridũ uelit esse sacerdotẽ, in quo nihil remissum haberi ad luxuriã, nihil fluitans ad libidi-
nẽ possit. Quòd aũt sacrificium ipsum ex fragmentis nominauit in odorẽ suauitatis, puto qđ
fragmenta sacerdotum uelit intelligi: cùm legis per eos litera frangitur, & cibus ex ea latens in-
trinsecus spiritalis elicitur: ut audientes turbæ reficiantur, sicut & Dñs fecisse refertur in Euãge- *Matth. 14.*
lijs, ubi benedixit panes, & dedit discipulis, & discipuli cõfringentes apposuerunt turbis. Et cũ
saniati fuissent omnes, superfuerunt, inquit, fragmẽtorum cophini duodecim. Istud est ergo sa-
crificium ex fragmentis, cũ minutatim quæ sunt legis sancta discutimus, ut spiritalem ex his ci-
bum, purumq; capiamus. Et hæc, inquit, est lex æterna. Ioãnes quidẽ Apostolus in Apocalypsi *Apoc. 1.*
dicit esse euãgelium æternum, inuenimus & hîc scriptum esse legẽ æternã. sed isti qui legẽ secun
dum literã sequi uolunt, uelim mihi nunc dicerent quomodo lex huius sacrificij esse possit æ-
terna: cùm utiq; destructo templo, subuerso altari, & omnibus, quę dicebantur sancta, profana
tis, ritus iste sacrificiorum non potuerit permanere. Quomodo ergo æternũ dicẽt, quod olim
cessasse, & finitum esse iam cõstat? Restat ut secundum eam partem lex hæc æterna dicatur, qua
nos dicimus legẽ esse spiritalẽ, & per eam spiritalia posse offerri sacrificia, quæ neq; interrumpi
unquã, neq; cessare possunt. Non enim in loco est, quod subuertitur, aut in tẽpore quod muta
tur, sed in fide credentis, & in corde sacrificantis. Sanè quod ait, nõ edetur de sacrificio sacerdo
tis, sed holocaustũ erit, certũ est ad Dñi & saluatoris nostri personã referri. De illius enim sacrifi
cio non edetur, sed holocaustum erit. Hoc in loco sacrificium, uerbum ipsum accipiendum est,
& doctrina, de qua nullus edet, hoc est nullus disputat, nullus retractat, sed holocaustum est.
Quicquid enim dixit, quicquid statuit, æterna cõsecratione perdurat, nec aliquis insanus inueni
tur, aut profanus, qui retractare de eius sermonibus possit: quos tanquã holocaustũ, sacrificiũ
Deo oblatũ, in omni cultu & ueneratione habere debemus. Quia cœlũ & terra transibunt, uer- *Matth. 24.*
ba autẽ eius non transibunt, sed semper manent, sicut & ipse semper manet. Per ipsum Deo pa-
tri cum spiritu sancto gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN LEVITICI CAP. VII. HOMILIA V.

De eo quòd scriptum est: Hæc lex peccati, in loco quo iugulabuntur holocausta, occidẽt & id quod peccati est, & cætera.

ET locutus est Dominus ad Moysen dicens: Loquere ad Aaron, & ad filios eius dicẽs. Hęc
est lex peccati, in loco quo iugulabuntur holocausta, occident & id quod peccati est con
tra Dominum, sancta sanctorum sunt. Sacerdos qui offert illud in loco sancto edet, in a-
trio tabernaculi testimonij. omnis qui tangit de carnibus eius, sanctificabitur, & cuicũq; asper-
sum fuerit ex sanguine eius, super uestimentum quodcũq; respersum fuerit, & ipsum lauabit
in loco sancto, & uas fictile in quocũq; coctum fuerit, confringetur. si autem in uas æreum co-
ctum fuerit, defricabit illud, & diluet aqua. Omnis masculus ex sacerdotibus edet ea, sancta san
ctorum sunt Domino. Et omnia quæ pro peccato sunt, ex quibus illatum fuerit à sanguine eo- *Cur allegoricè*
rum in tabernaculo testimonij deprecari in loco sancto, non edentur, sed igni comburentur.] *ista sint expli-*
Hæc omnia nisi alio sensu accipiamus, quàm literæ textus ostendit, sicut sæpe iam diximus, cũ *canda.*
in Ecclesia recitantur, obstaculum magis & subuersionem Christianæ religioni quàm rationẽ
ædificationemq; præstabunt. Si uerò discutiantur & inueniantur quo sensu hæc dicta sunt, &
dignè Deo quæ hîc scribuntur aduertantur, fiet quidem Iudęus qui hæc audit, sed non ille qui
in manifesto, sed qui in occulto Iudæus est: secundum illam differentiam Iudæi, quam distin-
guit Apostolus dicens: Non enim qui in manifesto Iudæus est, neq; quæ manifestè in carne est *Rom. 2.*
circũcisio, sed qui in occulto Iudæus est circũcisione cordis, qui spiritu non litera, cuius laus nõ
ab hominibus, sed ex Deo est. Quam differentiam Iudæi uisibilis & Iudæi inuisibilis nõ intelli-
gentes impij hæretici, non solùm ab his scripturis refugerũt, sed & ab ipso Deo, qui legẽ hãc, &
scripturas diuinas hominib. dedit, atq; aliũ sibi Deũ, præter illũ qui cœlũ & terrã condidit, con
finxerunt, cùm utiq; fidei ueritas unum eundemq; Deum legis & Euangeliorũ teneat, uisibiliũ
& inuisibilium creatorẽ. Quia & cognationem plurimã uisibilia cum inuisibilibus seruant, ita

Rom. 1. ut Apostolus dicat: Quia inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta con
spiciuntur. Sicut ergo cognationem sui ad inuicē gerunt uisibilia & inuisibilia, terra & cœlum,
anima & caro, corpus & spiritus, & ex horum cōiunctionibus cōstat hic mūdus: ita etiā sanctā
scripturā credendum est ex uisibilibus & inuisibilibus cōstare: ueluti ex corpore quodā, literæ
Heb. 8. scilicet quæ uidet: & anima, sensus qui intra ipsam deprehendit: & spiritu, secundū id quod etiā
quædā in se cœlestia teneat, ut Apostolus dicit, quia exemplari & umbræ deseruiūt cœlestium.
Quia ergo hæc ita se habent, inuocantes Deum, qui fecit scripturæ animā, & corpus & spiritū:
corpus quidē ijs qui ante nos fuerunt, animā uerò nobis, spiritum autem ijs qui in futuro hæ
reditatem uitæ æternæ consequentur, per quam perueniant ad regna cœlestia: eam nunc, quā
diximus legis animā requiramus, quātum ad præsens interim spectat. Nescio aūt si possumus
etiā ad spiritum eius ascēdere in his, quæ nobis de sacrificijs lecta sunt. Debemus enim eū, quē
diximus in occulto Iudæum, sicut ostendimus quia non carne, sed corde circūciditur, ita osten
dere quia & sacrificāt non in carne, sed corde: & quia edet de sacrificijs non carne, sed spiritu.
Sed uideamus iā quæ sunt illa, quæ referuntur in lege. Et locutus est, inquit, Dominus ad Moy
Leges Ceremoniales quibus præscriptæ. sen dicens: Loquere ad Aaron, & filios eius dicens. HAEC lex peccati: & cætera quę paulo an
tè recitata sunt. Et antè iā dixisse nos memini, quia lex nō semper eisdē dat: sed alia quidē datur
filijs Israel, alia aūt filijs Aaron, alia etiā (sicut iampridem obseruauimus) Moysi & Aaron est:
& alia lex quæ soli Moysi datur, ita ut nec Aaron legi ipsius particeps fiat. Quarum per singula
distinctiones & diuersitates, quis ita scientiæ dono illuminatus à Deo est, ut possit integrè aper
teq; differere? Inuenimus enim in cōsequentibus præceptum Dñi ad solum Moysen dari, & iu
beri ut pectusculum arietis perfectionis Moysi detur, sicut præcepit, inquit, Dñs Moysi. In qua
portione neq; Aaron, neq; filij eius participes fiunt. Et inuenit lex quę pertinet ad arietē perfe
ctionis, nō posse peruenire usq; ad Aaron, neq; ad filios eius, multo magis nec ad reliquos fili
orum Israel, sed ad solum Moysen, qui erat amicus Dei. Verùm quid opus est, quæ postmodū
recitanda sunt, præuenire? Nunc interim lex recitata est, quæ ád Aaron & filios eius promulga
tur, lex peccati, hoc est hostiæ quæ offertur pro peccato: in loco, inquit, in quo iugulantur holo
causta, ibi occidēt & id quod pro peccato est, in cōspectu Dñi, sancta sanctorū sunt. Multa qui
dē iam (Deo iuuante) de sacrificiorum ritu secundū spiritalē intelligentiā in superioribus di
cta sunt, sed & nunc si gratia Dñi nos uisitare dignet, & uos orationibus adiutamini, addemus
Hostiarum formæ. quæ dederit Dñs. Hostiarum quædā quidē sunt Dei solius, ita ut nullus hominum participet
ex ipsis: quædā sunt Aaron sacerdotis, & filiorū eius: quædā ipsius, & filiorū & filiarum eius,
ita ut etiā uxorē sacerdotis edere liceat ex his: quædā sunt sacerdotum, & filiorū ac filiarū eo
rum, sed de quibus edere liceat etiā filios Israel. Et in illis quidē hostijs de quibus licet edere fi
lios Israel, sine dubio habent participium etiā sacerdotes, & filij sacerdotū: non tamen ex omni
hostia, quā edet sacerdos, etiā filios Israel edere licebit. Igit cùm istæ sint hostiarū differētiæ, illā
Holocaustū & ὁλοκάρπωμα. quā diximus solius Dei esse, ex qua neq; Moysen, neq; Aarō, neq; filios eius participare fas est,
aliquādo quidē holocaustomata nominari inuenimus: aliquando uerò nō holocaustomata,
sed holocarpomata, ueluti dicamus, quòd totus fructus sit, ille scilicet qui Deo offertur. Est er
go prima legislatio de sacrificijs, si tamen uel obseruastis uel retinetis diligēter quæ lecta sunt,
ac disserta, & nō transcurrunt aures uestras in uanū, uel quæ à nobis dicunt, uel quæ ex diuinis
uoluminib. recitant. Prima ergo est hostia, holocaustomata. Neq; enī oportebat aliā primò ho
Αἰδαντρον stiā nominari, nisi eā quæ omnipotēti Deo offerebat. Secūda hostia est, quę ad edendū sacerdo
tibus mācipat. Tertia, de qua etiā filios Israel cōtingere, uel edere, ipsos scilicet qui offerūt, fas
est. Sed filios Israel nō omnes, nisi illos tantū qui mūdi sunt. Soli enī qui mūdi sunt de sacrificijs
edere iubentur. Verùm istas oēs hostias tu qui in occulto Iudæus es, nō in animalibus requi
ras uisibilibus: nec in mutis pecoribus inueniri putes, quod offerri debeat Deo. Istas hostias
intra teipsum require, & inuenies intra animā tuā. Intellige te habere intra temetipsum greges
boum, illos qui benedicuntur in Abrahā. Intellige habere te & greges ouiū, & greges caprarū,
in quibus benedicti, & multiplicati sunt patriarchæ. Intellige esse intra te etiā aues cœli. Nec mi
reris quòd hæc intra te esse dicimus, intellige te & aliū mundū esse paruum, & esse intra te solē,
Gen. 15. esse lunā, etiā stellas. Hoc enim si ita non esset, nunquā dixisset Dñs ad Abrahā: Aspice ad cœlū,
& uide stellas, si dinumerari possunt à multitudine, sic erit semen tuum. Nec mireris inquā si di
citur ad Abraham, Quia sic erit semen tuum sicut stellæ cœli: de illis scilicet qui ex fide eius ge
niti rationabiliter uiuant, ac diuinas leges, & præcepta custodiāt. Audi amplius aliquid Salua
Matth. 5. torem ad discipulos dicentem: Vos estis lux mundi. Dubitásne esse intra te solem, & lunam, ad
quem dicitur, Quia lux sis mūdi? Vis adhuc amplius aliquid de teipso audire, ne fortè parua
de te & humilia cogitans, tanquā uilem negligas uitam tuam? Habet hic mundus gubernato
Hier. 23. rem suum, habet qui eum regat, & habitet in ipso omnipotentem Deum, sicut ipse per prophe
Leuit. 26. tam dicit: Nonne cœlum & terrā ego impleo, dicit Dominus? Audi ergo, ipse omnipotens De

us quid

us quid etiã de te,hoc eſt quid de hominib. dicat. Habitabo,inquit,in eis,& in ipſis ambulabo.
Plus aliquid adhuc audi erga perſonã tuã. Et ero,inquit, eis in patrẽ,& ipſi erunt mihi in filios
& filias,dicit Dñs. Habet hic mundus filium Dei,habet ſpiritum ſanctum, ſecundum quod di-
cit propheta:Verbo Dñi cœli firmati ſunt,& ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. Et iterum a- *Pſal.33.*
libi:Spiritus enim Dñi repleuit orbem terrarum. Audi & ubi quid dicit Christus: Ecce ego uo- *Sap.1.*
biſcum ſum omnibus diebus uſq; ad cõſummationẽ ſeculi. Et de ſpiritu ſancto dicitur: Effun- *Matth.28.*
dã de ſpiritu meo ſuper omnẽ carnẽ,& prophetabunt. Cùm ergo uideas habere te omnia quæ *Ioel.2.*
mundus habet, dubitare non debes quòd etiã animalia quæ offeruntur in hoſtijs, habeas in-
tra te,& ex ipſis ſpiritaliter offerre debeas hoſtias. Sed de illis (prout potuimus) in ſuperiori-
bus explanauimus. Nũc uerò illud addimus, quod dicit : Quia in loco in quo iugulant̃ holo
cauſta,ibi etiã hoſtiæ pro peccato . Vide quàm multa miſericordia & benignitas Dei eſt, ut ubi ho-
locauſtũ iugulat̃ illud quod ſoli Deo offert̃,ibi etiã hoſtia,quę pro peccato eſt,immolari iube-
atur:quo ſcilicet intelligat ſe qui peccauit, & pœnitet, & cõuerſus ad Dñm cõtribulati ſpiritus
hoſtiã iugulat,in loco iã ſancto ſtare , & ſociari his quæ pertinent ad Deum . Ibi ergo immolat̃
hoſtia pro peccato,ubi & holocauſtũ,in cõſpectu,inquit,Dñi. Eſt fortaſsis in cõſpectu Dñi offer
re ſacrificium,& nõ offerre ſacrificium, & nõ offerre in cõſpectu Dñi. Quis ergo eſt qui offert in
cõſpectu Dñi? Ille (ut opinor) qui non exijt à cõſpectu Dñi,ſicut Cain,& effectus eſt timens & *Gen.4.*
tremens. Si quis ergo eſt qui habet fiduciã adſtare in conſpectu Dñi,& nõ fugit à facie eius,nec
aſpectũ eius peccati cõſcientia declinat,iſte in cõſpectu Dñi offert ſacrificiũ . Hãc ergo hoſtiam
quæ offert̃ pro peccatis, dicit eſſe ſancta ſanctorũ. Maius aliquid audere uult ſermo,ſi tamen & *Dominus Ieſus*
ueſter ſequat̃ auditus. Quæ eſt hoſtia quæ pro peccatis offert̃,& eſt ſancta ſanctorũ,niſi unige- *factus eſt ho-*
nitus filius Dei,Dñs meus Ieſus Christus? Ipſe ſolus eſt hoſtia pro peccatis,& ipſe eſt hoſtia ſan *ſtia pro pecca-*
cta ſanctorum. Sed quod addit,Sacerdos,inquit,qui offert illud,edet illud , uidet̃ difficile eſſe *to.*
ad intelligendũ. Illud enĩ quod edendũ dicit,ad peccatũ referri uidet̃ : ſicut & alibi dicit de ſa-
cerdotib. propheta, Quia peccata populi mei mãducabũt. Vnde & hic oſtẽdit ſacerdotẽ pecca
tũ offerentis comedere debere. Sæpe oſtẽdimus ex diuinis ſcripturis Christũ eſſe & hoſtiã quæ
pro peccato mundi offertur,& ſacerdotẽ qui offerat hoſtiã. Quod uno uerbo Apoſtolus expli *Heb.10.*
cauit,cùm dicit:Qui ſe ipſum obtulit Deo. Hic ergo eſt ſacerdos , qui peccata populi comedit,
& cõſumit,de quo dictum eſt:Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinẽ Melchiſedech. Sal- *Pſal.110.*
uator ergo & Dñs meus peccata populi edit. Quomodo edit peccata populi? audi quid ſcri-
ptum eſt. Deus,inquit,noſter ignis cõſumens eſt. Quid cõſumit Deus ignis? Nunquid tã impe *Deut.4.*
riti erimus,ut putemus quòd Deus ignis ligna cõſumat,aut ſtipulã,aut ferrum? Sed conſumit
Deus ignis humana peccata,illa abſumit,illa deuorat,illa purgat , ſecundum quod & alibi di-
cit:Et purgabo te igni ad purum, hoc eſt manducare peccatum eius qui offert ſacrificium pro
peccato. Ipſe enim peccata noſtra ſuſcepit, & in ſemetipſo ea tanquã ignis comedit,& abſumit.
Sic deniq; econtrario eos qui permanent in peccatis,mors dicitur deglutiſſe,ſicut ſcriptum eſt:
Deglutiuit mors præualens. Hoc puto eſſe quod in euangelio Saluator dicebat: Ignẽ ueni mit *Luc.12.*
tere in terram,& quàm uolo ut accendatur. Atq; utinam & mea terra accendatur igni diuino, ut ul
trà non afferat ſpinas & tribulos. Sic intelligere debes & illud, quod ſcriptum eſt:Ignis accẽſus *Deut.32.*
eſt ab ira mea,comedet terrã,& generationes eius. Dicit ergo lex:Sacerdos qui obtulerit,edet il
lud in loco ſancto,in atrio tabernaculi teſtimonij. Cõſequens enĩ eſt, ut ſecũdum imaginẽ eius
qui ſacerdotiũ Eccleſiæ dedit , etiã miniſtri eius ſint, & ſacerdotes Eccleſiæ peccata populi ac-
cipiant,& ipſi imitantes magiſtrum,remiſsionẽ peccatorum populo tribuant. Debent ergo &
ipſi Eccleſiæ ſacerdotes ita perfecti eſſe , & in officijs ſemper ſacerdotalibus eruditi,ut peccata
populi in loco ſancto,in atrijs tabernaculi teſtimonij,ipſi non peccando cõſumant. Quid autẽ
eſt in loco ſancto manducare peccatum? Locus erat ſanctus,in quẽ peruenerat Moyſes, ſecun-
dum quod dictum eſt ad eum: Locus enim in quo ſtas,terra ſancta eſt . Similiter ergo & in Ec- *Exod.3.*
cleſia Dei locus ſanctus eſt,fides perfecta,charitas de corde puro,& cõſcientia bona. Qui in his
ſtat in Eccleſia,in loco ſancto ſtare ſe agnoſcat . Neq; enim in terra quærẽdus eſt locus ſanctus,
in quã ſemel data ſententia eſt à Deo dicẽte:Maledicta terra in opere tuo. Fides ergo integra,& *Gen.3.*
ſancta cõuerſatio,locus eſt ſanctus. In hoc itaq; loco poſitus ſacerdos Eccleſiæ , populi peccata
conſumit,ut hoſtiam iugulans uerbi Dei,& doctrinæ ſanæ uictimas offerens, purget à peccatis
cõſciẽtias auditorũ. Edit ergo ſacerdos carnes in atrio tabernaculi teſtimonij, cũ intelligere po *Sacerdos quo-*
tuerit quæ ſit ratio in ijs,quæue myſteria,quæ deſcribuntur de atrijs tabernaculi teſtimonij. Ad *modo peccata*
hæc enĩ atria ſecreta & recondita nullus accedit,nulli hæc niſi ſacerdotibus patẽt: ſi tamẽ pate- *populi man-*
ant,ſi ſcientia ſua,& intellectu myſtico potuerint eorũ ſecreta penetrare. Scio autem eſſe & alia *ducet.*
quædã in Eccleſia dogmata ſecretiora,quæ adire nec ipſis ſacerdotib. liceat. Illa dico , ubi arca
reconditur, ubi urna, ubi manna, & tabulæ teſtamenti. Illuc ne ipſis quidem ſacerdotibus dat̃
acceſſus,ſed uni tantũ põtifici, & huic ſemel in anno certis quibuſq; & myſticis purificationib.

conceditur istud intrare secretũ. Sunt & alia Ecclesiæ dogmata, ad quæ possunt peruenire etiã
Leuitæ, sed inferiora sunt ab ijs quæ sacerdotib. adire cõcessum est. Scio & alia esse, ad quæ pos-
sunt accedere etiã filij Israel, hoc est laici, nõ tamen alienigenæ, nisi adscripti iã fuerint in Eccle-
Tertia generatio mysticè. sia Dñi. Aegyptius cũ tertia generatione intrabit in Ecclesiã Dei. Credo fidẽ patris, & filij, & spi
ritus sancti, in quã credunt omnes qui sociant̃ Ecclesiæ Dei, tertiã generationẽ mysticè dictam.
Veruntamẽ sciendũ est, quòd ex hostijs quæ offerunt̃, licet concedant̃ sacerdotib. ad edẽdum,
nõ tamẽ omnia cõcedunt̃: sed pars ex ipsis aliqua Deo offertur, & altaris ignibus tradit̃: ut scia
mus etiã nos quòd etsi cõceditur nobis aliqua ex diuinis scripturis apprehendere & agnosce-
re, sunt tamen aliqua quæ Deo reseruãda sunt: quæ cũ intelligentiã nostrã superãt, sensusq; eo-
rũ supra nos sit, ne fortè aliter à nobis q̃ se habet ueritas, proferant̃, melius igni ista seruemus.
Et ideo etiã in hoc loco, quæ quidẽ concessa sunt hominibus ad edẽdum, prout potuimus in-
tra tabernaculum Dñi consumpsimus: siqua uerò supersunt, & uel uos in audiendo, uel nos su
perant in dicẽdo, seruemus igni altaris, tanquã eam partẽ, quæ pro peccato super altare Dñi iu
betur offerri. Et hæc est, inquit, lex arietis qui pro delicto est, sancta sanctorũ, in loco in quo iu
Peccatum & delictũ, quid differant, gulantur holocaustomata, iugulabunt & arietẽ qui pro delicto est, contra Dñm &c. Videt̃ qui-
dem in scripturis diuinis frequenter peccatũ pro delicto, & delictũ pro peccato indifferenter, &
absq; aliqua distinctione nominari: in hoc tamen loco inuenietur esse discretũ. Nã cum superi-
us in hostia pro peccato ritũ sacrificij atq; ordinẽ tradidisset, nunc separatim mandat sacrificiũ
pro delicto, & quãuis eodẽ ordine, atq; eadẽ obseruantia cuncta mãdentur, & addat in nouis-
simis: Sicut id quod pro peccato est, ita & id quod pro delicto est, lex una erit eorũ: tamen uo-
luit ostẽdere esse aliquid differẽtię in his, quibus sacrificia diuisa mãdauit. In quo puto ego de-
1. Iom. 5. lictum quidẽ cõmissum esse leuius aliquanto, q̃ peccatũ. Nã inuenimus de peccato dici, quòd
Ergo delictum, omißione: Peccatũ, cõmißione, definiendũ. sit peccatum ad mortẽ. De delicto nõ legimus quòd esse dicatur ad mortẽ. Scio tamẽ & illã dif-
ferentiã, quæ nonnullis sapientum uisa est, quòd delictũ quidẽ sit, cùm nõ facimus ea quæ fa-
cere debemus. Peccatũ uerò sit, cũ cõmittimus ea quæ cõmittere non debemus. Sed hæc quo-
niã non semper in scripturis diuinis sub ista distinctione inuenimus, idcirco generaliter affir-
mare nõ possumus. Igit̃ eodẽ modo, atq; eadẽ traditione de sacrificio quod pro delicto offert̃,
accipiendũ est, quo & suprà exposuimus de eo quod pro peccato est. Similiter eñ iubẽtur adi-
pes arietis, ij qui circa renes sunt, & ij qui interiora operiũt, imponi super altare: ut & tu qui hęc
audis, scias omne quod est intra te crassius, & operit interiora tua, debere te offerre igni altaris:
Psal. 103. ut purgẽtur omnia interiora tua, & dicas & tu, sicut & Dauid dicebat: Benedic anima mea Do-
minũ, & omnia interiora mea nomẽ sanctũ eius. Nisi eñ ablata fuerit crassitudo illa quæ tegit
interiora tua, nõ possunt subtilẽ & spiritalẽ capere sensum, nec possunt intellectũ capere sapiẽ-
tiæ, & ideo Dñm laudare nõ possunt. Quòd si ablatũ fuerit omne quod pingue est de renibus,
& omnibus interioribus uiscerũ, tũc uerè purgatus omni uitio libidinis iugulasti hostiã p̃ de-
licto, & obtulisti sacrificiũ Deo in odorẽ suauitatis. Sacerdotis, inquit, qui offert illud & repro-
pitiabit pro delicto, ipsius erit. Discant sacerdotes Dñi, qui Ecclesijs præsunt, quia pars eis data
Peccatores quomodo tractandi à Sacerdotibus. est cũ his, quorũ delicta repropitiauerint. Quid aũt est repropitiare pro delicto? Si assumpseris
peccatorẽ, & monẽdo, hortando, docẽdo, instruendo, adduxeris eũ ad pœnitentiam, ab errore
correxeris, à uitijs emẽdaueris, & effeceris eũ talẽ, ut ei conuerso propitius fiat Deus, pro deli-
cto repropitiare diceris. Si ergo talis fueris sacerdos, & talis fuerit doctrina tua, & sermo tuus,
pars tibi dabitur eorũ quos correxeris: ut illorum meritũ, tua merces sit, & illorũ salus, tua glo
1. Cor. 3. ria. Aut nõ & Apostolus hæc ostẽdit, ubi dicit, Quia quod superædificauerit, quis mercedẽ ac-
cipiet? Intelligãt igitur sacerdotes Dñi, ubi est his data portio, & in hoc uacent, atq; his operam
dent. Non se inanibus & superfluis actibus implicẽt, sed sciãt se in nullo alio partem habituros
apud Deũ, nisi in eo quod offertur pro peccatis: id est quòd a uia peccati cõuerterint peccato-
res. Notandũ etiã illud est, quòd quæ offerunt̃ in holocaustũ, interiora sunt: quod uerò exteri-
us est, Dño non offertur. Pellis Dño non offertur, nec cedit in holocaustomata. Talis fuit & ille
Gen. 38. filius Iuda, qui dicebat̃ Her, quod interpretatur Pellis. Propterea & Her pessimus erat, & occi-
dit eũ Deus, quia isti tales Dño nõ offerunt̃. Et omne sacrificiũ qđ fiet in clibano, & omne quod
fiet in craticula, uel in sartagine, sacerdotis q offeret illud ipsius erit. Quid dicim⁹? Putamúsne
quod omnipotẽs Deus qui responsa Moysi cœlitus dabat, de clibano, & craticula, & sartagine
præciperet: ut disceret populus p Moysen, quia p hæc Deus his p̃pitius fiet, si quædã in sartagi-
Vt ubiq; submouet literã. ne frixerint, quædã in clibano coxerint, quædã in craticula assauerint? Sed nõ ita Ecclesiæ pue-
ri Christũ didicerũt, nec ita in eũ per Apostolos eruditi sunt, ut de Dño maiestatis aliquid tam
humile & tam uile suscipiant. Quin potius secundũ spiritalem sensum quem spiritus donat Ec
clesiæ, uideamus quod sit istud sacrificiũ, quod coquatur in clibano, uel quis iste clibanus in-
telligi debeat. Sed ubi inueniã modò ad subitum scripturã diuinam, quæ me doceat quis sit cli
banus? Dñm meũ Iesum inuocare me oportet, ut quærentẽ me faciat inuenire, & pulsanti ape-
riat, ut

riat,ut inueniam in scripturis clibanum,ubi possim coquere sacrificium meum,ut suscipiat illud Deus.Et quidē inuenisse me puto in Osea propheta ubi dicit: Omnes mœchantes, sicut clibanus succensus ad comburendum. Et iterum:Incaluerunt, inquit,sicut clibanus corda eorū. Cor ergo est hominis clibanus.Istud autem cor si uitia succenderint,uel libido inflammauerit, nō coquet,sed exuret.Si uerò ille id succēderit, qui dixit,Ignem ueni mittere in terram, panem scripturarum diuinarum,& sermonum Dei, quos in corde suscipio, non exuro ad perditionē, sed coquo ad sacrificiū.Et fortasis illa coqui dicuntur in clibano, quæ interiora sunt,& recondita, nec proferri facilè ad uulgus possunt. Sunt enim multa in scripturis diuinis huiusmodi: sicut apud Ezechielē, cū uel de Cherubim, uel de Deo, & de illa magnifica uisione describitur. Hæc si in clibano nō coquantur,comedi ita ut sunt cruda non possunt. Neq; enim credendum est,quòd sit animal quoddam in forma leonis positū,quo uehatur Deus, uel aliud in forma uituli,aut aquilæ.Hæc ergo & siqua huiusmodi sunt,non sunt cruda proferenda,sed in cordis clibano sunt coquēda.Tria itaq; sunt hæc, in quibus dicit sacrificia debere præparari, in clibano, in sartagine,in craticula:& puto quòd clibanus secundū sui formā profundiora,& ea quæ sunt inenarrabilia significet in scripturis diuinis. Sartago uerò ea quæ si frequenter ac sæpe uersentur,intelligi,& explicari possunt. Craticula autem ea quæ palàm sunt,& absq; aliqua obiectione cernuntur. Triplicē namq; in scripturis diuinis intelligentiæ inueniri sæpe diximus modū, historicum,moralem,& mysticū. Vnde & corpus inesse ei,& animam,ac spiritum intelleximus. Cuius intelligentiæ triplicem formam, sacrificiorum triplex hic apparatus ostendit. Sed & alibi inuenimus,id est in his ipsis,quæ de sacrificijs memorantur,dici canistrū sanctum perfectionis,in quo tres panes haberi mandantur. Vides consonare sibi sacramentorum omnium formas:Canistrū perfectionis, in quo tres panes poni iubentur, qui aliud debemus accipere,nisi scripturas diuinas, cibos auditoribus tripliciter apponentes? Vis tibi & de euangelijs similis mysterij proferamus exempla?Recolamus Domini uocem,ubi dicit, Quia medio noctis uenit quidam ad amicum suum pulsans ostium eius,& ait: Amice,cōmoda mihi tres panes,quoniā amicus mihi superuenit de uia,& nō habeo quod ponam ei. In quibus(ut breuiter perstringamus)nox est tempus hoc uitæ,& tres panes sunt,unus qui in clibano, alius qui in sartagine,tertius qui in craticula coquitur. Post hæc inquit: Et omne sacrificium factū in oleo siue nō factū, omnibus filijs Aaron erit singulis æqualiter.Quod sacrificiū factū est in oleo, uel quod est non factū in oleo? Sacrificiū salutaris in oleo fieri iubetur,sicut suprà iam diximus. Sacrificiū uerò pro peccato nō fit in oleo. Dicit enim:Non superponet ei oleum,quoniā pro peccato est.Quod ergo pro peccato est, nec oleum lætitiæ ei,nec thus suauitatis imponitur.De peccantibus enim dicit Apostolus: Et lugeam eos, qui antè peccauerunt,& non egerunt pœnitentiā.Nec odor in eo suauitatis est, quia ex persona peccatoris dicitur: Cōputruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ. Hæc interim à nobis obseruata sunt de superiori capitulo, ubi lex sacrificij scribitur pro delicto. Non autem dubito multa esse, quæ nos latent, & sensum nostrum superant.Non enim sumus illius meriti, ut & nos dicere possimus: Nos autem sensum Christi habemus. Ipsi enim plus est sensus Christi, cui patent uniuersa, quæ in legibus sacrificiorum intra literæ continentur arcanum.Si enim mererer ut daretur mihi sensus Christi, etiam ego in his dicerem:Vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis,quæ & loquimur. Sed nūc contenti paruitate sensus nostri, secundi capituli uideamus exordium.

Osee 7.

Triplex scripturæ sensus.

Luc. 11.

2. Cor. 12.

1. Cor. 2.

ibid.

HAEC est, inquit, lex sacrificij salutaris, quod offerent Domino. Siquidem pro laudatione offerent illud,& offerent ad sacrificiū panes laudationis ex simila factos in oleo,& lagana azyma uncta oleo,& similaginē conspersam in oleo, super panes fermentatos offeret munera sua, quia sacrificium laudationis salutaris eius est: & offeret ab eo unum de omnibus muneribus suis separationē Dño, sacerdoti qui effundit sanguinē salutaris, & carnes sacrificij laudationis salutaris,ipsi erunt,& in qua die donū offertur,manducabunt,& nō derelinquent ex eo usq; in mane.] Sacrificiū hoc,quod salutare appellatur,in duas diuidit partes, & unā quidem laudationis nominat,alterā uoti,utrumq; tamē sacrificiū,salutare nominatur.Verùm quoniā nō est nobis nunc secundum literā instaurare sacrificia, requiramus in nobis quisnam est tantus ac talis,qui sacrificium salutare,& sacrificium laudis offerat Deo. Ego illum esse arbitror,qui in omnibus actibus suis facit laudari Deum, & impletur per eum illud quod Dominus & saluator noster dixit:Vt uideant homines opera uestra bona,& magnificent patrē uestrum,qui in cœlis est. Ille ergo obtulit sacrificiū laudis, pro cuius actibus,pro cuius doctrina,uerbo,& moribus, & disciplina, laudatur & benedicitur Deus, sicut è contrario sunt illi, de quibus dicitur: Quia per uos nomen meum blasphematur inter gentes. Obserua tamen & hîc, quomodo panes ex simila facti in oleo, & lagana azyma uncta oleo, & simila conspersa in oleo ponitur, & triplici iterum sacramento hostia salutaris offertur, & ad ultimum, sacerdoti,inquit, qui effundit sanguinē sacrificij salutaris ipsi erit. Superius dixit:Sacerdoti qui ꝓpitiabit ipsi erit. Hic sacerdoti

Sacrificium Eucharisticum & uoti.

Matth. 5.

Rom. 2.

qui effundit sanguinem sacrificij salutaris, ipsi erit. Digno ordine utitur, prius enim repropitia
tio quærenda est, & post hæc offerendum sacrificium salutaris. Neq; enim salus esse cuiquam
potest, nisi prius sibi propitiū faciat Deum Sed & carnes, inquit, sacrificij laudationis salutaris
Carnes solidū ipsi edunt. Sæpe iam diximus quòd carnes in scripturis solidum indicant cibum, perfectamq;
scripturæ cibū doctrinā. Secundum scripturas scio esse animæ cibum quendam lactis, & alium cibum animæ
indicant. olerū, & alium carnis, sicut ipse Apostolus de quibusdam dicit: Quia lacte uos potaui, nō esca.
1.Cor.3. Nondum enim poteratis, sed nec adhuc potestis. Adhuc enim estis carnales. Et iterum alibi di-
Rom.14. cit: Alius quidem credit manducare omnia, qui autem infirmus est olera manducat. Et rur-
Heb.5. sum alibi: Perfectorum autem est cibus solidus, &c. Hic ergo carnes sacrificij salutaris, quod
offertur pro laudatione, ipsius iubentur esse sacerdotis. Ex simila uerò tripliciter oblata (ut su-
prà diximus) unum tantum quod placuerit sacerdoti deputatur: cætera offerentis sunt laici,
ita tamen ut sub die comedantur, nec remaneat ex his aliquid in mane. Carnes ergo in quibus
solidus cibus est, & perfecta scientia, sacerdotibus deputantur, quia debent in omnibus esse
perfecti in doctrina, in uirtute, in moribus. Si enim hoc in se non habuerint, de sacrificiorum
carnibus non edent. Vnum uerò illud quod separatur, tanquā præcipuum ex tribus quæ ex si-
mila præcepta sunt, in hoc illam partem scientiæ arbitror designari, de qua superius diximus,
quæ perfectam indicat profundamq; doctrinam. Sed requires fortasse, cùm superius fermen-
tum penitus abiecerit de sacrificijs, quomodo nunc super panes fermentatos sacrificium man
dat imponi? Verùm diligentius intuere, quia non ad sacrificium, sed ad ministerium sacrificij
fermentatus panis assumitur. Quid ergo hic sit agendum, uideamus. Dominus in Euangelijs
Fermentum. humanam doctrinam Pharisæorum, qui tradebant traditionem præcepta hominum, fermen-
Matth.16. tum appellat, cū dicit discipulis: Obseruate à fermento Pharisæorū. Similiter ergo humana do
ctrina est (uerbi causa) grammatica ars, uel rhetorica, uel etiam dialectica. Ex qua doctrina ad
sacrificium quidem, hoc est in his quæ de Deo sentienda sunt, nihil suscipiendum est, sermo ue-
rò lucidus, & eloquentiæ splendor, ac disputandi ratio, ad ministerium uerbi Dei decenter iu-
betur admitti. An non super hoc fermentum habebat uerbi Dei sacrificium positum ille qui di
1.Cor.15. cebat: Corrumpunt mores bonos colloquia mala. &: Cretenses semper mendaces, malæ be-
Tit.1. stiæ, uentres pigri, & alia his similia ex fermento sumpta Græcorū. Quod autem dicit, Sub die
comedetur, nec derelinquetur ab eo usq; in mane, conferamus cum cæteris sacrificijs & uidea-
mus quæ sit ratio, quòd in hoc quidem sacrificio salutari, eadem die quæ offeruntur præcepit
comedenda: in alio uerò sacrificio, etiam in secundam diem seruari indulget, & usq; in tertiam,
tertia uerò iam die igni tradi quæ superfuerint, ne polluant offerentem. Quid ergo habeat ista
differentia, uideamus. Sed uerè indigemus auxilio Dei, qui omnes adipes cōtegentes interio-
ra nostra dignetur abscindere, & omne crassioris sensus uelamen auferre, ut hæc secundum
id quod à Deo mandari dicitur, possimus aduertere. Conferamus igitur ipsam sibi scripturam
diuinam, & quam aperuerit nobis absolutionis semitam subsequamur. Inuenimus enim de sa
crificio Paschæ, quod in uespera immolari iubetur, dari mandatum similiter, ut nihil remaneat
ex carnibus usq; in mane. Non est hoc otiosum quòd hesternas carnes uesci non uult nos ser-
mo diuinus, sed recentes semper & nouas, eos uerò maximè qui sacrificium Paschæ, uel sacrifi-
ciū laudis immolant Deo, nouas uerò carnes, & recentes ipsius diei edere iubet, hesternas pro-
Ezech.4. hibet. Recordatus sum simile aliquid & prophetā Ezechielem dicere, cùm ei Dominus præce-
pisset, ut coqueret sibi panes in stercore humano. Respondit enim Domino & dixit: O' Domi-
ne, nunquā contaminata est anima mea, & morticinū aut immundū nō introiuit in os meum.
Sed neq; caro hesterna introiuit in os meū. De quo sæpe apud memetipsum requirebā quænā
esset ista prophetæ exultatio, qua uelut magnū aliquid ante Deū pferret, & diceret, Quia nun-
quā carnem hesternā manducaui. Sed ut uideo, hinc edoctus, & ex istis imbutus mysterijs, hæc
propheta loquebatur ad Dn̄m, quia non ita abiectus, & degener sum sacerdos, ut hesternis, id
est ueteribus carnib. uescar. Audite hæc omnes Domini sacerdotes, & attentius intelligite quæ
Vesci ueteribus dicuntur. Caro quæ ex sacrificijs sacerdotibus deputatur, uerbū Dei est quod in ecclesia docēt.
aut nouis. Pro hoc ergo figuris mysticis cōmonentur, ut cùm proferre ad populū sermonē cœperint, non
hesterna proferant, nō uetera quæ sunt secundum literā proloquantur, sed per gratiā Dei noua
semper proferāt, & spiritalia semper inueniant. Si enim ea quæ didiceris à Iudæis hesterno, hæc
hodie in ecclesia proferas, hoc est hesternā carnem sacrificij edere. Si meministis, etiā in oblatio
nem primitiarū eodem sermone usus est Legislator, ut sint, inquit, noua & recētia. Vides ubiq;
ea, quæ ad laudes Dei pertinent (hoc enim est sacrificiū laudis) noua, & recentia esse debere, ne
fortè cū uetera profers in ecclesia, labia tua loquantur & mens tua sine fructu sit. Sed audi quid
1.Cor.14. dicit Apostolus: Si, inquit, loquar linguis, spiritus meus orat, sed mēs mea sine fructu est. Quid
igitur est? Orabo, inquit, spiritu, orabo & mente: psalmum dicam spiritu, psalmū dicam & men
te. Ita ergo & tu siue ex eruditione spiritali, & ex dono gratiæ Dei, præsentem & recentem protu-
leris

leris sermonem in laudibus Dei, os quidem tuum offert sacrificiũ laudis, sed mens tua pro sterilitate hesternæ carnis arguitur. Nam & Dominus panem, quẽ discipulis dabat, & dicebat eis: Accipite & manducate, nõ distulit, nec seruari iussit in crastinũ. Hoc fortasse mysterij cõtinetur etiã in eo quòd panẽ portari non iubet in uia, ut semper recentes, quos intra te geris, uerbi Dei panes proferas. Deniq; Gabaonitæ illi propterea cõdemnantur, & ligni cæsores, uel aquæ gestatores fiunt, quia panes ueteres ad Israelitas detulerũt, quibus lex spiritalis iubebat semper uti recentibus & nouis. Alia sanè sacramentorũ figura est, quæ iubet etiam in altera die, quod superfuerit edi, nihil uerò in tertiã diem reseruari, de qua suis locis uidebimus. Sed ne illud quidem nos lateat, esse quoddã tempus, in quo benedictio fit ueteribus uesci. Nam de anno septimo, qui remissionis annus uel sabbaticus nominatur, ita dicitur: Manducabis, inquit, uetera, & uetera ueterũ. Tunc sub septimi anni mysterio (ut diximus) benedictio est uetera mãducare, nunc uerò prohibetur. Sed multus est excessus hærere per hæc singula, & ex occasione testimoniorũ longius euagari, etiam explanationẽ sacrificiorũ habeamus in manibus. Dicitur ergo in sequentibus, quòd si uotum fuerit, aut si uoluntariũ sacrificauerit munus suum, quacunq; die obtulerit sacrificiũ suum, edetur & altera die. Et quod superfuerit de carnibus sacrificij usq; in diem tertiũ igne cremabit. Si aũt manducãs manducauerit ex carnibus die tertia, nõ erit acceptũ ei, qui offert illud, nõ reputabit ei cõinquinatio est. Anima aũt si qua manducauerit ex eo, peccatum accipiet. Hoc est nimirũ quod & Dauid dicit in psalmis: Fiat oratio eius in peccatũ, quãdo non solùm nihil meriti, sed etiã culpæ multũ ex sacrificijs quæritur. Audis enim Legislatorem decernere, quia si quis manducauerit ex eo quòd superfuerit in tertiã diem, peccatũ accipiet. Vnde cognoscendum est quanta humanæ conditioni peccatorũ labes immineat, cũ oriatur etiã inde peccatũ, unde hostia propitiationis offertur. Hæc credo consideras beatus Dauid, dicebat in psalmis: Peccata quis intelligit? Voti igitur & uoluntatis sacrificiũ est, quo & secunda quidem die uesci fas est, penitus uerò abiuratur in tertiam. Sed dat remedium negligentibus. Si, inquit, inualidus fueris, & non potueris omnes carnes sacrificij secunda finire die, nihil de his in die tertia comedas, sed igni trade quod superest. Si enim uolueris post duos dies manducare de sacrificio, peccatum accipies. Ego (prout sensus mei capacitas habet) in hoc biduo puto duo testamenta posse intelligi, in quibus liceat omne uerbum quod ad Deum pertinet (hoc enim est sacrificium) requiri & discuti, atq; ex ipsis omnem rerum scientiam capi. Si quid autem superfuerit, quod non diuina scriptura decernat, nullam aliam tertiam scripturam debere ad auctoritatem scientiæ suscipi, quia hæc dies tertia nominatur, sed igni tradamus quod superest, id est Deo reseruemus. Neq; enim in præsenti uita Deus scire nos omnia uoluit, maximè cũ id & Apostolus dicat: Quia ex parte scimus, & ex parte prophetamus. Cùm uenerit autem quod perfectum est, destruentur illa quæ ex parte sunt. Iste est ergo ignis, cui quæ in tertiũ diem superfuerint, seruare debemus, & nõ temeritate præsumpta assumamus nobis cunctorũ scientiam, ut meritò nobis dicatur ab eodem Apostolo, Nescientes neq; quæ loquuntur, neq; de quibus affirmant. Ne fortè ergo non fiat acceptum sacrificium nostrum, & hoc ipsum quod ex diuinis scripturis cupimus scientiam capere, uertatur nobis in peccatũ, seruemus eas mensuras, quas nobis per Legislatorem lex spiritalis enunciat.

Matth. 26.

Corpus Domini.

Ios. 9.

Psal. 109.

Psal. 18.

Allegoria de duobus testamentis.

1. Cor. 13.

ET CARNES quæcunq; tactæ fuerint ab omni immundo, non manducabuntur, igni cremabuntur. Omnis mundus manducabit carnes, & anima quæcunq; manducauerit carnes sacrificij salutaris quod est Dño, & immũditia eius in eo fuerit, peribit anima illa de populo suo. Et anima quæcunq; tetigerit omnẽ rem immundã, uel ab immunditia hominis, uel quadrupedum immundorũ, uel ab omni abominato immundo, & manducauerit ex carnibus sacrificij salutaris quod est Dñi, peribit anima illa de populo suo.] Triplices immunditiæ causas hic Legislator exposuit. Vnam, ne carnes sacrificiorũ aliqua immunditia cõtingantur. Aliam, ne is qui edit carnes sacrificij, immundus sit, & immunditia eius in ipso sit. Tertiã, quod etsi carnes mundæ sint, & ipse qui edit mundus sit, tamẽ ne contigerit aliquid immundũ, uel à pecoribus, uel ab auibus, uel ex omnibus quæ immunda pronunciata sunt & hæc quidẽ uoluntas est Legislatoris de ritu sacrificiorũ corporaliũ sancientis. Secundũ nostræ uerò expositionis ordinẽ, ubi carnes sanctæ uerba intelligantur esse diuina, huiusmodi habenda est obseruatio, quia sæpe accidit mundas carnes cõtingi ab aliquo immundo, ut (uerbi causa dixerim) si quis de Deo patre, ac de unigenito eius, & spiritu sancto, digno deitatis mysterio purũ faciat syncerũq; sermonem, similiter & de omnibus creaturis rationalibus tanq̃ à Deo factis ad hoc ut caperẽt & intelligerent eum, non aũt consequenti mysterio afferat etiã carnis resurrectionẽ, primus quidem sermo eius quẽ perfectè & sanctè disseruit, solidus cibus est, carnes sanctæ sunt, hoc uerò quod his addit, resurrectionis carnis negando gloriam, quia alienum à fide est, superioribus iunctum perfectis & fidelibus uerbis, sanctas carnes contaminauit & polluit. Ideo ergo præcepit Legislator ne manducent huiusmodi carnes, quibus immunditia infidelitatis alicuius adiungitur.

Causæ immunditiæ.

1.Cor.5. iungitur. Propterea & Apostolus dicit: Etenim diem festum celebremus non in fermento ueteri, neq; in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & ueritatis. Secundũ immunditiæ genus est, ne ipse qui carnes edit, immundus sit, & immunditia eius in ipso sit, quod hoc modo intelligi potest, uerbi gratia, si sit aliquis naturæ floreuus, & ardentis ingenij, non continuò aptus uidebitur ad suscipienda uerbi Dei mysteria, sed quæritur etiã hoc, ut prius à profanis actibus, & immundis operibus separetur, & ita demũ eruditionis capax fiat, si prius capax fuerit sanctitatis. Simile his in Numeris legimus scriptũ, ubi Dominus carnes cœlitus dedit fi-
Num.11. lijs Israel & dicit: Sanctificamini in crastinum, ut manducetis carnes, hoc ostendens, quod nisi sanctificati essent prius, & mundi effecti, carnes eis non daret, Deus. Bene autem clementiã Domini Legislator ostendit, ut non diceret quia nõ manducet carnes in quo fuit immunditia, sed ait: In quo immunditia eius in ipso est. Nemo etenim ferè inuenitur, in quo nõ fuit immunditia. Inueniri aũt potest, in quo fuerit quidem, sed audita lege Domini ultrà iam non sit. Quod si permanet in eo immunditia sua, & his auditis conuerti nõ uult, & emendari, peribit, inquit, anima illa de populo suo. Tertia est immunditiæ species, qua is qui mundus est, si aliquid contigit immundum, non tam suo peccato, quàm aliena contagione polluitur: utpute si quis societur amicitijs & consortio hominis liuidi, uel iracundi, uel adulteri, & ipse quidem proprijs actibus non inferatur sceleribus eius, uideat tamen eum, & intelligat quomodo fratrẽ suum odit, & homicida est, uel quomodo insidiatur alienæ mulieri, & adulter est, uel quomodo in cæteris quibusq; sacrilegus est, nec deprehensis his discedat ab eius cõsortio, iste est qui contingit immundũ, uel animal, uel auem, uel morticinũ, & aliena immunditia ipse pollutus est. De diuersitatibus aũt immundorũ, prout occurrere potuit, in superioribus diximus. Aut non & Aposto-
1.Cor.5. lus secundum hanc eandem præcepit formam, cùm dicit: Nunc autẽ scripsi uobis in epistola,
Lex de adipe ut non cõmisceamini fornicarijs, si quis frater nominatur fornicator, aut auarus, aut idolis se-
& sanguine uiens, aut ebriosus, aut rapax, cũ huiusmodi nec cibum sumere. In quibus omnibus quid est
non edendo. aliud quod præcepit, nisi ne nos ab alienis peccatis & immunditijs polluamur?

ET LOCVTVS est, inquit, Dominus ad Moysen dicens: Loquere filijs Israel dicens, Omnẽ adipem boum, & ouium, & caprarũ, non edetis, & adeps morticinorũ, & à fera captorum nõ erit ad omne opus, & in esca non edetur. Omnis qui adipem edet ex pecoribus ex quibus offertis ab eis hostiam Domino, peribit anima illa de populo suo. Et omnem sanguinẽ non edetis in omni habitatiõe uestra, à pecoribus, & à uolatilibus. Omnis anima quæcũq; manducauerit sanguinem, peribit anima illa de populo suo.] Adipes quidem eorũ animalium, quæ in sacrificijs offeruntur, & aliorũ nonnullorum edi uel in usu haberi abnegat Legislator, sanguinẽ uerò omnis carnis comedi uetat. In superioribus locum mysticum pertractantes, ubi uitulus in holocaustum dabatur pro peccato, & adipes imponebantur altari, sanguinẽ quidem quo ex parte aliqua cornua liniebantur, reliquus uerò ad basim effundebatur altaris, in eorũ accipiemus figurã, qui residuus dicitur Israel, & postquã plenitudo gentium subintroierit, salutem in nouissimis sperant. Adipes uerò animã diximus Christi, quæ est ecclesia amicorum eius, pro
Rom.11. quibus animã suam posuit. Potest ergo fieri & in hoc loco, ut quod mandatur ne quis adipes edat ex his quæ Domino offeruntur, hoc sit quod & Dominus dicit: Ne quis scandalizet unũ ex his minimis, qui credunt in me. Quod autem sanguis nullius animalis edi iubetur, illud forasse sit, quod de Israelitis dicit Apostolus: Dicis ergo, si fracti sunt rami ut ego inserar. Bene propter incredulitatem fracti sunt. Tu aũt fide stas, noli altum sapere, sed time. Et iterum: Noli gloriari aduersus ramos. quo scilicet casui eorum nullus insultet. Ne fortè sicut idem Apostolus di-
Matth.18. cit, & tu excidaris, & illi si non permanserint in incredulitate, inserantur. Sanguis autem puto quòd populus ille competenter intelligatur. Nõ enim ex fide, neq; ex spiritu Abraham, sed tantùm ex sanguine eius descendunt. Post hæc:

ET LOCVTVS est Dominus ad Moysen dicens, filijs Israel loquere dicens: Qui offert sacrificium salutaris sui Domino, offeret munus suũ Domino in sacrificio salutaris sui, manus eius offerent hostiam Domino, adipem qui super pectusculũ est, & pinnam iecoris: offeret ea ita, ut ponatur donum cõtra Dominũ, & imponet sacerdos adipem, qui est super pectusculum, super altare, & erit pectusculũ Aaron & filijs eius, & brachium dextrũ dabitis separationẽ sacerdoti à sacrificijs salutaribus uestris, qui offert sanguinem salutaris, & adipem ex filijs Aaron, ipsi erit brachium dextrum in parte, pectusculum enim impositionis, & brachium demptionis accepi à filijs Israel à sacrificijs salutaribus uestris, & dedi ea Aaron sacerdoti, & filijs eius, legitimum æternum à filijs Israel.] Hoc est sacrificium quod dicitur salutare. Quod sacrificium nemo offert Domino, nisi qui sanus est, & salutis suæ conscius, gratias Domino refert. Nemo ergo qui æger est animo, & languidus in operibus, offerre potest sacrificiũ salutare. Vis uidere quia nemo æger & languidus nõ potest illud offerre sacrificium? Leprosus ille, quem in Euangelio Dominus curasse describitur, nõ poterat offerre hostiã, donec lepræ ægritudine tenebatur. Cùm

autem

autem accessit ad Iesum, & mundatus est, tunc iubetur ei a Domino offerre munera ad altare,
quod præcepit, inquit, Moyses in testimonium illis. Audisti quis sit, qui offerre debeat hostiam *Matth. 8.*
salutaris, audi nunc quomodo debeat offerre. Manus, inquit, eius offerēt hostiā Domino. Nun
quid nō euidenter clamat Legislator, quia nō homo est qui offert hostiam, sed manus eius, id
est opera eius? Opera namq; sunt, quæ cōmendant hostiā Deo. Si enim attracta sit manus tua
ad dandum, & expansa ad accipiendū, intra te est adhuc lepra tua, & offerre nō potes hostiam
salutaris. Manus ergo eius offerent sacrificiū salutaris, & manus eius offerent ea, quæ Domino
offerenda sunt, id est adipem qui super pectusculum est, & pinnam iecoris. In hoc loco ubi nos
habemus, Manus eius offerent hostiā Domino, in Græcis habet pro hostia ὁλοκαρπώματα, quod *Citat Græca in*
intelligitur, omnem fructū: per quod ostendit nō posse Domino offerre omnem fructum eum *terpres, nō Ori*
qui infructuosus est, qui non affert fructum iustitiæ, fructū misericordiæ, uel etiam fructus spiri *genes.*
tus, quos numerat Apostolus, charitatem, gaudium, pacem, patientiam, unanimitatem, & cæ *Gal. 5.*
tera his similia. Vnde & in alio loco propheta dicit: Et holocaustum tuum pingue fiat. Offeret *Psal. 20.*
ergo adipes, qui super pectusculum sunt, & pinnam iecoris, quæ superponantur altari. De adi-
pibus sæpe iam diximus. Quod autem dicit, adipes qui super pectusculum sunt, pectusculum
tuum intellige esse cor tuum, de quo tibi auferendæ sunt omnes malæ cogitationes: inde enim *Matth. 15.*
procedunt, & altaris igni tradendæ sunt, ut possit cor tuum mundum effectum Deum uidere.
Sed & pinnam iecoris præcepit offerendam. Diximus & antè, iecoris pinnam, loco iracundiæ,
uel cupiditatis exponi. offert enim pinnam iecoris, qui ex se omne uitium iræ, & furoris excu-
dit. Adipes ergo qui sunt super pectusculū, imponuntur altari: ipsum uerò pectusculū, Aaron
& filiis eius, sed & brachium dextrum separari præcepit, & esse eis muneris loco ex sacrificio sa-
lutari. Vide quibus muneribus honoratur sacerdos. Pectusculum accipit, & brachium, sed bra
chium dextrum. Putamus non esse aliquid rationis, quòd ex omnibus membris animalium,
quæ iugolantur in sacrificiis, hæc potissimùm membra delecta sint? Ego puto quòd si quis dicit se
esse sacerdotem Dei, nisi habeat pectus ex omnibus membris electum, non est sacerdos: & nisi
habeat brachiū dextrum, nō potest ascendere ad altare Domini, nec sacerdos nominari. Quod
ergo est sacerdotis pectus, aut quale? Tale ego puto esse, quod plenum sit sapientia, plenum *Pectus sacer-*
scientia, plenum omni diuina intelligentia: & quid dico plenum intelligentia? imò quod ple- *dotis.*
num sit Deo. Quale est & brachium sacerdotis, quod ei offerunt filii Israel pro salute sua, qua
saluantur. Formæ sunt singula ista quæ scribuntur in lege, eorum quæ in ecclesia geri debeant.
Alioquin nec fuisset necessarium legi hæc in ecclesia, nisi ex his ædificatio aliqua audientibus
præberetur. Si ergo sacerdos ecclesiæ per uerba, & doctrinam, & multā sollicitudinē suam, & la-
borem uigiliarum, conuertere potuerit peccatorē, & docere eum, ut meliorem uiam sequatur,
ut ad timorem Dei redeat, cogitet spem futuram, à malis actibus desinat, & conuertatur ad bo-
nos: si inquam tale opus fecerit, consequēs est eum, qui in ipsius labore saluatur, Deo gratias
agere, & offerre hostiam salutaris, pro eo quòd salutem consecutus sit. In qua hostia pars effici
tur sacerdotis, pectusculum & brachium dextrū: ut sit indicium quòd pectus eius & cor quod
antè mala cogitabat, sacerdotis labore conuersum, recepit cogitationes bonas, & ita mundatū
est, ut etiam Deum possit uidere. Similiter & in brachio illud indicium est, quòd mala eius ope
ra & sinistra, quæ sunt utiq; praua, & nō bona conuertit in dextram, ut essent secundum Deum:
& hoc est dextrum brachium, in quo pars esse dicitur sacerdotis. Sed & uos deprecamur, qui
hæc auditis, detis pectuscula, offeratis pectora uestra sacerdotibus Dei, ut auferant ex his omne
quod crassum est, ut sacerdotalem eam faciant portionē. Date nobis etiam brachia, sed dextra
à uobis poscimus brachia: sinistrum nihil uolumus, dextra à uobis opera requirimus. Sed &
hoc quod addit pectusculum dici appositionis, & brachiū demptionis, non mihi sine causa di
ctum uidetur. Et ideo uelim requirere quid est quod apponendū est ad pectusculū, ut fiat pe-
ctusculū appositionis. Posteaquā ablatum fuerit à corde tuo omne quod crassum est, & emun-
datum fuerit ab omni operimento, uel inquinamento, quod igni tradendū est, restat ut appo-
natur ei gratia spiritus sancti, & tunc fiet pectusculum appositionis, sed & brachium separatio-
nis, siue demptionis. Quomodo erit & brachium separationis? Si scias, & intelligas discernere
quæ sint opera lucis, & quæ sint opera tenebrarū, & separes actus tuos de tenebris, ut sint ope-
ra tua in lumine, brachium tuum efficitur brachiū separationis: uel cū separaueris te ab omni
fratre inquietè ambulante: uel certè cū secundum prophetā separant se, & exeūt de medio pec-
catorum, qui portant uasa Domini. Deniq; uernacula quadam consuetudine scripturæ, cōmu-
ne esse dicitur quod immundum est. Sicut & ad Petrum uox de cœlo dicit: Quod Deus munda *Actor. 10.*
uit, tu cōmune ne dixeris. Cōsequenter ergo si id quod immundum est, commune appellatur,
quod sanctum est, nominabitur separatum. Sed & illud addimus. Si quis Dei solius seruus est,
cōmunis nō potest dici. Si quis autem cōmunis est, dubium nō est quòd multorum sit, & ideo
cōmunis dicatur. Grande est in hoc sermone mysterium, quòd Israel secundum carnem in usu

sensum

sensum quidem habet, sed intellectum non habet. Communem dicunt & illi hominem immundum, sed cur cōmunis dicatur, ignorāt. Discant ergo ab ecclesia, quia qui sanctus est, solius Dei est, & cū nullo ei cōmunio est. Qui aūt peccator est & immundus, multorum est. Multi enim dæmones possident eum, & ideo cōmunis appellatur. Deniq; & ille, qui in euangelijs à Domino

Marc. 5. curatus est, cùm interrogatus esset, quod tibi nomen est? dixit, Legio, multi enim sumus. Hæc licet in excessu quodam, necessaria tamē addita uidentur, ut mysterium pectusculi appositionis, & brachij separationis, quare scriptū sit, dissereremus, quæ est æterna portio sacerdotibus data, in qua dignos nos facere dignetur, ut per cordis puritatē, & operū probitatē, in diuino sacrificio habere participiū mereamur, per æternū pontificem Dñm & Saluatorem nostrum Iesum Christum, per quē est Deo patri cum spiritu sancto gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN LEVITICI CAP. VIII. HOMILIA VI.

De indumentis pontificis, & sacerdotum.

2. Cor. 3. CAVSAM, qua quidem hæc quæ nobis recitantur, aut intelligi possunt, aut non intelligi, breuiter ostendit Apostolus, dicens ab eius oculis posse ueteris testamenti uelamē auferri, qui conuersus ad Deum fuerit: ex quo sciri uoluit, quòd quanto minus hæc nobis plana sunt, tanto minus est ad Deum nostra conuersio. Et ideo omni uirtute nitendū est, ut ab occupationibus seculi, & à mundanis actibus liberi, & ipsas etiam (si fieri potest) superfluas sodalium fabulas relinquētes, uerbo Dei operam demus, & in lege eius meditemur die ac nocte, ut toto corde conuersi, reuelatam, & apertam Moysi faciem possimus aspicere, & maximè in his, quæ nunc recitata sunt, uel de sacerdotalibus indumentis, uel de consecratione pontificis, in quibus talia quædā dicuntur, ut etiā illum ipsum carnalem Israel ab historica intelligentia penitus excludant: & ideo nobis ad hæc exponenda, non humani ingenij uiribus nitendum est, sed orationibus, & precibus ad Deum fusis. In quo etiam uestri adiutorio indigemus, ut Deus

Ephe. 6. pater uerbi, det nobis uerbum in adapertionem oris nostri, ut possimus considerare mirabi-

Psal. 118. lia de lege eius. Est ergo initium eorum quæ hodie recitata sunt, in his uerbis.

HAEC unctio Aaron, & unctio filiorum eius ab hostijs Domini, qua die applicuit eos sacrificare Domino, sicut præcepit Dominus dare illis, qua die unxit illos à filijs Israel, legitimū æternum in progenies eorum. Hæc lex est holocaustorum, & pro peccato, & pro delicto, & consummationis, & sacrificij salutaris, sicut mandauit Dominus Moysi in monte Sina, qua die præcepit filijs Israel offerre munera sua corā Domino in deserto Sina.] Cùm proposuerit dicere Legislator, Hæc unctio Aaron, & hæc unctio filiorū eius, non subiunxit quæ esset unctio, nec qualiter unxisset exposuit, sed hoc quidem in sequentibus facit, nūc uerò posteaquā dixit, Hæc unctio Aaron & filiorum eius, nihil de unctione subiunxit. Profectò ut ostenderet, quia hæc quæ suprà dixerat, id est pectusculum impositionis, & brachiū separationis, ipsa esset unctio Aaron & filiorum eius, ne putaremus illa pro carnibus dicta, sed ut doceret etiam ipsa sub sacramento unctionis inserta. Deniq; in cōsequentibus repetit ea, quæ superius exposuerat, & dicit: Hæc lex holocaustorum, & sacrificij, & pro peccato. Hæc, id est quæ suprà exposita est, & uidetur esse ἀνακεφαλαίωσις, id est recapitulatio sacramentorū, quæ in superioribus latius fuerant enarrata. Post hæc uerò subiungit.

ET LOCVTVS est Dominus, inquit, ad Moysen dicens: Sume Aaron & filios eius, & stolas, & oleum unctionis, & uitulum qui est pro peccato, & duos arietes, & canistrū azymorum, & omnē synagogam conuoca ad ianuam tabernaculi testimonij. Et fecit Moyses sicut præcepit ei Dominus, & cōuocauit synagogā ad ianuam tabernaculi testimonij. Et dixit Moyses ad synagogam: Hoc est uerbum quod mandauit Dominus facere. Et applicuit Moyses Aaron fratrem

Sacerdotalis habitus. suum, & filios eius, & lauit eos aqua: & uestiuit eum tunica, & præcinxit eum zona, & uestiuit eum tunica interiore, & imposuit ei humerale, & cinxit eum secundum facturam humeralis, & constrinxit eum in ipso, & imposuit super eum logium, & imposuit super logium manifestationem & ueritatem, & imposuit mitram super caput eius, & posuit super mitram ante faciem eius laminam auream sanctificatam sanctam, sicut præceperat Dominus Moysi.] Intentis auribus & uigilanti corde consecrationem pontificis uel sacerdotis audite, quia & uos secundū promissa Dei, sacerdotes Dei estis, gens enim sancta, & sacerdotium sanctum estis. Accepit, inquit, Moyses secundum præceptum Domini Aaron & filios eius, & primò quidem lauat, postea uerò induit eos. Considerate diligentius ordinem dictorum, primò lauat, postea induit. Non enim potes indui, nisi antè lotus fueris. Lauamini ergo, & mundi estote, & auferte nequitias ab animis uestris. Nisi enim hoc modo lotus fueris, nō poteris induere Dominum Iesum

Rom. 13. Christum, secundum quod dicit Apostolus: Induite Dominū Iesum Christum, & carnis curam ne feceris in cōcupiscentijs. Lauet te igitē Moyses, ipse te lauet, & ipse te induat. Quomodo te lauare potest Moyses, frequēter audistis. Sæpe enim diximus quòd Moyses in scripturis suis pro

lege ponatur, ſicut in Euangelio dictum eſt: Habent Moyſen, & prophetas, audiant illos. Lex Luc. 16.
ergo Dei eſt quæ te lauat, ipſa ſordes tuas diluit, ipſa ſi audias eam peccatorũ tuorum maculas
abſtergit: ipſe eſt Moyſes, hoc eſt lex quæ ſacerdotes cõſecrat, nec poteſt ſacerdos eſſe, quẽ non
lex conſtituerit ſacerdotem. Multi enim ſunt ſacerdotes, ſed quos nõ lauit lex, neq; puros reddi
dit uerbũ Dei, neq; abluit à peccatorũ ſordibus ſermo diuinus. Sed & uos, qui ſacrũ baptiſma
deſideratis accipere, & gratiam ſpiritus promereri, prius debetis ex lege purgari, prius debens Apoſtrophe ad
audito uerbo Dei, uitiorum germina reſecare, & mores barbaros feroſq; componere, ut man- catechumenos
ſuetudine & humilitate ſuſcepta, poſsitis etiã gratiã ſancti ſpiritus capere. Sic enim dicit Domi- nondum bapti
minus per prophetã: Super quem requieſcã, niſi ſuper humilem, & quietum, & trementem ſer- zatos.
mones meos? Si humilis nõ fueris, & quietus, nõ poteſt inhabitare in te gratia ſpiritus ſancti, ſi Eſa. 66.
non cum tremore ſuſcipis uerba diuina. Superbam namq; & contumacem animam, & fictam
refugit ſpiritus ſanctus. Debes ergo prius meditari legem Dei, ut ſi fortè actus tui intemperati
ſunt, & mores inconditi, Lex Dei te emendet & corrigat, uis uidere quia Moyſes ſemper cum
Ieſu eſt, hoc eſt lex cum Euangelijs? Docet te Euangelium, quia cùm transformatus eſſet in glo
riam Ieſus, etiam Moyſes & Elias ſimul cum ipſo apparuerũt in gloria, ut ſcias quia lex, & pro-
phetæ, & euangelia in unũ ſemper conueniũt, & in una gloria permanẽt. Deniq; & Petrus cùm Matth. 17.
uellet eis tria facere tabernacula, imperitiæ notatur, tanquam qui neſciret quid diceret. Legi e-
nim & prophetis, & euangelio non tria, ſed unum eſt tabernaculum, quæ eſt eccleſia Dei. Lauat
ergo primò Moyſes ſacerdotem Domini, & cùm eum lauerit, & purgatum reddiderit à ſordi-
bus uitiorum, poſt hæc induit eum. Sed conſideremus quæ ſint iſta indumenta, quibus induit
Moyſes Aaron fratrem ſuum pontificem primum ſi fortè poſsibile ſit etiam tibi, indui eiſdem Hebr. 4.
indumentis, & eſſe pontificem. Eſt quidem unus pontifex magnus Dominus noſter Ieſus Chri
ſtus, ſed ille non ſolùm ſacerdos, ſed & ſacerdotũ ſacerdos eſt, & non ſolùm pontifex, ſed pon-
tificum pontifex, nec ſacerdotum princeps, ſed princeps principum ſacerdotum. Sicut & rex
non dicitur plebis, ſed regum rex, & Dominus non ſeruorum, ſed Dominus dominorum. Po-
teſt ergo fieri, ſi & tu lotus fueris per Moyſen, & fueris ita mundus, quaſi quem Moyſes lauerit
tantus ac talis, ut poſsis etiam peruenire ad hæc indumenta quæ profert Moyſes, & ſtolas iſtas,
quibus induit Aaron fratrem ſuum, & filios eius. Sed non ſolùm indumentis opus eſt ad ſacer
dotales infulas, uerùm & cingulis. Sed priuſquã de ſpecie ipſa indumentorum dicere incipia-
mus, uelim conferre illa infelicia indumenta, quibus primus homo cũ peccaſſet, indutus eſt, Gen. 3.
cum his ſanctis, & fidelibus indumentis. Et quidem illa dicitur Deus feciſſe: Fecit enim, inquit,
Deus tunicas pelliceas, & induit Adam & mulierem eius. Illæ ergo tunicæ de pellibus erant ex
animalibus ſumptæ. Talibus enim oportebat indui peccatorem, pelliceis, inquit, tunicis, quæ
eſſent mortalitatis, quam pro peccato acceperat, & fragilitatis eius quæ ex carnis corruptione
ueniebat, indicium. Si uerò iam lotus ab his fueris, & purificatus per legem Dei, induet te Moy
ſes indumento incorruptionis: ita ut nuſquam appareat turpitudo tua, & ut abſorbeatur mor
tale hoc à uita. Videamus ergo quali ordine pontifex conſtituitur.

CONVOCAVIT, inquit, Moyſes ſynagogã, & dicit ad eos: Hoc eſt uerbum quod præcepit
Dñs.] Licet ergo Dominus de conſtituendo pontifice præcepiſſet, & Dñs elegiſſet, tamen con-
uocatur & Synagoga. Requiritur enim in ordinãdo ſacerdote & præſentia populi, ut ſciant o- De ordine ſa-
mnes, & certi ſint, quia qui præſtantior eſt ex omni populo, qui doctior, qui ſanctior, qui in o- cerdotum.
mni uirtute eminentior, ille eligitur ad ſacerdotiũ, & hoc aſtante populo, ne qua poſtmodũ re-
tractatio cuiquã, ne quis ſcrupulus reſideret. Hoc eſt aũt quod & Apoſtolus præcepit in ordina
tione ſacerdotis dicẽs: Oportet aũt illum & teſtimonium habere bonum ab his qui foris ſunt.
Ego tamen & amplius aliquid uideo in eo quod dicit, Quia conuocauit Moyſes omnẽ ſynago
gam, & puto quòd conuocare ſynagogã, hoc ſit colligere omnes animi, & in unum cõgregare
uirtutes, ut cũ ſermo de ſacerdotalibus ſacramentis habetur, uigilent oẽs animi uirtutes, & in-
tentæ ſint, nihil in eis ſapientiæ, nihil ſcientiæ, nihil deſit induſtriæ, ſed adſit omnis multitudo
ſenſuum, adſit omnis congregatio ſanctarũ cogitationum, ut quid ſit pontifex, quid unctio,
quæ indumenta eius, conferens intra ſacrarium cordis ſui poſsit aduertere. Lauit ergo eum, &
induit. Quali indumento? Tunica, inquit, & præcinxit eum zona, & iterũ ueſtiuit eum tunicã
talarem, uel (ut alibi legimus) interiorem. Duabus (ut uideo) tunicis per Moyſen induitur pon Luc. 3.
tifex. Sed quid faciemus quòd Ieſus ſacerdotes ſuos, apoſtolos noſtros, prohibuit uti duabus
tunicis? Dixeramus quòd Moyſes & Ieſus, id eſt lex & euangelia ſibi inuicẽ conſonarent. Poſſet
fortaſſe dicere aliquis, quia quod præcepit Ieſus duas tunicas non habendas, non eſt contra-
rium legi, ſed perfectius lege, ſicut & cũ lex homicidiũ uetat, Ieſus aũt etiam iracundiã reſecat,
& cùm lex prohibet adulteriũ, Ieſus etiam concupiſcentiã cordis abſcindit. Sic ergo uidebitur
& duabus ibi tunicis pontificẽ, & hic una apoſtolos induiſſe. Sit quidem etiã iſte ſenſus pro-
babilis ſi uidetur, ego tamen non intra huius intelligentiæ anguſtiam pontificalia ſacramen-

ta concludo. Amplius mihi aliquid ex ista forma uidetur ostendi. Pontifex est, qui scientiam legis tenet, & uniuscuiusque mysterij intelligit rationes: & ut breuiter explicem, qui legem & secundum spiritū, & secundum literā nouit. Sciebat ergo pontifex ille, quē tunc ordinabat Moyses, quia esset circumcisio spiritalis, seruabat tamē & circumcisionē carnis, quia incircumcisus pontifex esse non poterat. Habebat ergo iste duas tunicas. Vnam ministerij carnalis, & aliam intelligentiæ spiritalis. Sciebat quia & sacrificia spiritalia offerri debent Deo, offerebat tamen nihilominus & carnalia. Non enim poterat esse pontifex eorum qui tunc erāt, nisi hostias im-
Gal. 5. molaret. Ita ergo cōuenienter ille pontifex duabus indutus tunicis dicitur. Apostoli uerò qui
Col. 2. dicturi erāt, Quia si circūcidamini, Christus uobis nihil proderit: & qui dicturi erāt, Nemo uos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomenia, aut sabbato, quæ sunt umbra futurorum, isti ergo ut huiusmodi secundum literam legis obseruantias penitus repudiarent,
Actor. 15. nec occuparent discipulos Iudaicis fabulis, & imponerent his iugum, quod neque ipsi, neque patres eorum portare potuerunt, meritò duas tunicas habere prohibentur, sed sufficit eis una, & hæc interior. Nam ista quæ foris est, & quæ desuper apparet, legis tunicā nolunt. Vnam namque eis Iesus, & ipsam interiorē habere permittit. Imponet tamen Moyses pontifici & humeralem, qui est humerorum quidam ex circumductione uestis ornatus. Humeri aūt operum figuram tenent, ac laboris indicia. Vult ergo pontificem esse etiam in operibus ornatum nec sufficit so-
Matth. 5. la scientia, quia Qui fecerit & docuerit, hic magnus uocabitur in regno cœlorum. Et cinxit, inquit, eum secundū facturam humeralis. Iam & superius dixerat, Quia cinxit eum zonam super tunicam, & modo iterum cingitur secundum facturā humeralis. Quod est istud duplex cingulum, quo constrictum uult esse ex omni parte pontificem? Constrictus sit in uerbo, constrictus in opere, expeditus ad omnia, nihil remissum, nihil habeat dissolutū. Accinctus sit animi uirtutibus, constrictus sit à corporalibus uitijs, nullum animæ lapsum, nullum corporis timeat, utroque cingulo semper utatur, ut sit sanctus corpore, & spiritu. Bene autem & secundum facturā humeralis cingitur. Secundum facta enim sua & secundū opera sua cingulo uirtutis unitur. Et post hæc, inquit, imposuit super eum logium, quod est rationale, & imposuit super logium manifestationem, & ueritatem, & imposuit mitram super caput eius. Sed uideamus quid logium, quod est rationale, significet. Posteaquā nuditas tecta est, & indumentis turpitudo uelatur, posteaquam munitus operibus & cingulo utroque firmatus est, logium ei, id est rationale tunc traditur. Logiū, sapientiæ indiciū est, quia sapientia in ratione cōsistit Sed quæ sit sapientiæ huius & rationis uirtus ostendit. Imponit enim super rationale, manifestationem, & ueritatem. Non enim sufficit pontifici habere sapientiā, & scire omnium rationē, nisi possit etiam populo manifestare quæ nouit. Ideo ergo imponitur rationali manifestatio, ut possit respondere omni po-
1. Pet. 3. scenti se rationē de fide & ueritate. Ponitur aūt super illud & ueritas, ut nō illa adstruat, quæ proprio excogitare potest ingenio, sed quæ ueritas habet, nec unquā à ueritate discedat ut in omni sermone eius semper ueritas maneat. Hoc est ergo superposuisse rationali manifestationē & ueritatem. Infelices illi, qui hæc legentes omnem intelligentiā suam erga sensum uestimenti corporalis effundunt. Dicant nobis quale est uestimentū manifestationis, aut indumentum quale est ueritatis. Si quis unquā uidit, si quis audiuit manifestationē & ueritatem uestimenta nominari, dicāt nobis quæ sint mulieres quæ ista texuerint, in quo hæc unquam sint confecta textrino. Sed si uerùm uultis audire, sapientia est quæ huiusmodi confecit indumenta. Illa occultorum manifestationem, illa texit rerum omnium ueritatē. Hanc ergo oremus ad Dominū ut accipere mereamur, & ipsa nos talibus circumdabit indumentis. Sed & ipse ordo rerum quàm sanctus sit, & quàm mirabilis, intuere. Non antè logium, & postea humerale, quia non antè sapientia quàm opera, sed prius opera haberi debēt, & postea quærenda sapientia est. Tum deinde non antè manifestatio quàm rationale, quia nō antè alios docere, quàm nos instructi & rationabiles esse debemus. Super hæc aūt additur ueritas, quia ueritas est summa sapientia. De-
Osee 10. nique propheta hunc eundem ordinē seruat cùm dicit: Seminate uobis ad iustitiā, & metite fructum uitæ, Illuminate uobis lumen scientiæ. Vides quomodo nō dicit primò, Illuminate uobis lumen scientiæ, sed primò seminate uobis ad iustitiā, & non sufficit seminare, sed metite, inquit, fructū uitæ, ut post hæc possitis implere quod sequitur, Illuminate uobis lumen scientiæ. Sic ergo etiam hic imponitur humeralis ornatus, & non sufficit solus ornatus, sed & zona constringitur. Sed ne hoc quidem satis est, secundò adhuc cingitur, ut ita demum rationale possit imponi, & post hæc manifestatio subsequatur, & ueritas. His indumentis pontifex utatur. Tali ornatu debet indui, qui sacerdotium gerit. Sed nondum finiuit, & adhuc ornatus addendus est, necesse est ut accipiat etiam coronam. Propterea accipit primò cidarim, quod est uel operimentū quoddam capitis, uel ornamentum. Et post hæc superimponitur ei mitra. Ante faciem, id est à
Iebousb. fronte pontificis, lamina aurea sanctificata, in qua sculptū dicitur uocabulū Dei. Verùm iste capitis ornatus, ubi nomē Dei impositū dicitur, post illa omnia, quibus inferiora corporis membra fuerant

fuerant exornata, superponitur. In quo mihi indicari uidetur, quòd super omnia, quæ de mun
do uel de cæteris creaturis sentiri, aut intelligi possunt, eminentior tanquam auctoris omnium
scientia Dei sit. Et quia ipse caput est omnium, ideo & ornatus iste super omnia capiti superpo-
nitur. Nihil enim post hæc adijcitur pontificis capiti. Et ideo miseri sunt, illi de quibus dicit A-
postolus, Quia nõ tenent caput, ex quo omnis iunctura connexa, & cõpaginata crescit in incre *Col. 2.*
mentum Dei in spiritu. Sed nos si bene intelleximus quis sit sacerdotis ornatus, quiue super o-
mnia honor capitis eius, mysteriorũ diuinorũ profunda rimantes, non scire tantùm hæc & au-
dire, sed & implere desideremus & facere, Quia nõ auditores legis iustificabuntur apud Deũ,
sed factores. Potes enim & tu (ut sæpe iam diximus) si studijs & uigilijs tuis huiuscemodi tibi *Iacob. 1*
præparaueris indumenta, si te abluerit, & mundũ fecerit sermo legis, & unctio charismatis, &
gratia in te baptismi incontaminata durauerit, si indutus fueris indumentis duplicibus literæ
ac spiritus, si etiã dupliciter accingaris, ut carne & animo castus sis, si humerali operũ, & sapien
tiæ rationali orneris, si etiã mitra tibi & lamina aurea, plenitudo scientiæ Dei caput coronet, sci
to te etiam si apud homines lateas & ignoreris, apud Deum tamen agere pontificatum intra
animæ tuæ templũ. Vos enim estis templum Dei uiui, si spiritus Dei habitat in uobis. Post hæc *1. Cor. 6.*
quæ de consecratione eius dicuntur & de unctione, sparsim à nobis & sæpe disserta sunt. Quod *Inauguratio fi-*
aũt dicit: Et applicuit Moyses filios Aaron, & induit eos tunicas, & præcinxit eos zonas, & im- *liorum Aaro-*
posuit eis cidares, sicut præcepit Dñs Moysi: attendendum est quæ sit differentia minorũ sacer- *nis.*
dotũ, ad maiora sacerdotia. Istis neq; bina indumenta traduntur, neq; humeralis neq; rationa *Sacerdotium*
lis, neq; capitis ornatus, nisi tantũ cidaris, & zonæ, quæ tunicam stringant. Et isti ergo accipiũt *maius & mi*
sacerdotij gratiã, & isti funguntur officio, sed nõ ut ille qui & humerali & rationali ornatus est, *nus.*
qui manifestatione & ueritate resplendet, qui aureæ laminæ ornamento decoratur. Vnde arbi-
tror aliud esse in sacerdotibus officio fungi, aliud instructũ esse in omnibus & ornatũ. Quiuis
enim potest solenni ministerio fungi ad populum, pauci autẽ sunt, qui ornati moribus, instru-
cti doctrina, sapientia eruditi, ad manifestandam ueritatem rerum peridonei, & qui scientiam
fidei nõ sine ornamento sensuum & assertionũ fulgore depromant, quod aureæ laminæ capi-
ti impositus designat ornatus. Vnũ igitur est sacerdotij nomen, sed non una, uel pro uitæ meri-
to, uel pro animi uirtutibus dignitas. Et ideo in his quæ lex diuina describit, uelut in speculo
inspicere se debet unusquisq; sacerdotũ, & gradus meriti sui inde colligere, si se uideat in his o-
mnibus, quæ suprà exposuimus, positum pontificalibus ornamentis, si conscius sibi sit quòd
uel in scientia, uel in actibus, uel in doctrina tantus, ac talis sit, sciat se summum sacerdotium
nõ solùm nomine, sed & meritis obtinere. Alioquin inferiorem sibi gradum positum nouerit,
etiam si primi nomen acceperit. Nos sanè non debet præterire etiam hoc, quod potest ab stu-
dioso lectore proferri, in quo & ego sæpe mecũ ipse hæsitaui. In Exodo enim legens, ubi de sa- *Exod. 28.*
cerdotalibus mandatur indumentis, inuenio octo esse species, quæ pontifici præparantur. Hîc
uerò septem tantummodo numerantur. Requiro ergo quid sit, quod omissum est. Octaua spe-
cies ibi ponitur campestre, siue (ut alibi legimus) femoralia linea, de quo hîc inter cætera siluit
indumenta. Quid ergo dicemus? obliuionẽ dabimus in uerbis spiritus sancti, ut cũ cætera o-
mnia secundò enarrauerit, una cum species superius dicta latuerit? Non audeo hæc de sacris
sentire sermonibus. Sed uideamus ne fortè, quoniã in superioribus diximus hoc genus indu-
menti indiciũ castitatis uideri, quo uel femora operiri, uel constringi renes uidentur ac lumbi, ne
fortè, inquã, non semper in illis qui tunc erant sacerdotes, has partes dicat esse constrictas. Ali-
quando enim & de posteritate generis, & de successu sobolis indulgetur. Sed ego in sacerdoti- *Sacerdotum*
bus ecclesiæ huiusmodi intelligentiã non introduxerim. Aliam namq; rem uideo currere sacra *cœlibatus.*
mẽto. Possunt enim & in ecclesia sacerdotes, & doctores filios generare, sicut & ille qui dicebat: *Gal. 4.*
Filioli mei, quos iterũ parturio, donec formetur Christus in uobis. Et iterũ alibi dicit: Tametsi *1. Cor. 4.*
multa millia pædagogorũ habeatis in Christo, sed nõ multos patres. Nam in Christo Iesu per
Euangeliũ ego uos genui. Isti ergo doctores ecclesiæ in huiusmodi generanđibus procreandis
aliquando constrictis femoralibus utuntur, & abstinent à generando, cũ tales inuenerint audi
tores, in quibus sciant se fructũ habere non posse. Deniq; & in actibus Apostolorũ refertur de *Act. 16.*
quibusdã, quòd nõ potuerunt, inquit, in Asia uerbũ Dei loqui, hoc est imposita habuisse femo
ralia & cõtinuisse se, ne filios generarent, quia scilicet tales erant auditores, in quibus & semen
periret, & nõ posset haberi successio. Sic ergo ecclesiæ sacerdotes, cũ incapaces aures uiderint,
aut cũ simulatores inspexerint & hypocritas auditores, imponãt campestre, utantur femorali-
bus, nõ pereat semen uerbi Dei, quia & Dñs eadem mandat & dicit: Nolite mittere sanctum ca *Matth. 7.*
nibus, neq; margaritas uestras ante porcos, ne fortè cõculcent eas pedibus, & conuersi dirum-
pant uos. Propterea ergo si quis uult pontifex non tam uocabulo esse, quàm merito, imitetur
Moysen, imitetur Aaron. Quid enim dicitur de eis? quia nõ discedũt de tabernaculo Dñi. Erat
ergo Moyses indesinenter in tabernaculo Dñi. Quod autẽ opus eius erat? ut aut à Deo aliquid

Pontificis opera. disceret, aut ipse populum doceret. Hæc duo sunt pontificis opera, ut aut à Deo discat legendo scripturas diuinas & sæpius meditando, aut populum doceat. Sed illa doceat, quæ ipse à Deo didicerit, nõ ex proprio corde, uel ex humano sensu, sed quæ spiritus sanctus docet. Est & illud opus quod facit Moyses: ad bella non uadit, non pugnat contra inimicos. Sed quid facit? O-
Exod.17. rat: & donec ille orat, uincit populus eius. Si relaxauerit & dimiserit manus, populus eius uincitur & fugatur. Oret ergo & sacerdos ecclesiæ indesinenter, ut uincat populus qui sub ipso & hostes inuisibiles Amalechitas, qui sunt dæmones, impugnantes eos qui uolunt piè uiuere in
2.Tim.3. Christo. Et ideo nos meditantes in his, & hæc die ac nocte ad memoriam reuocantes, & orationi instantes ac uigilantes in ea, deprecemur Dominũ ut nobis ipse horum quæ legimus scientiam reuelare dignetur, & ostendere quõ spiritalem legem nõ solùm in intelligentia, sed & actibus obseruemus, ut spiritalem gratiam consequi mereamur illuminati per legem spiritus sancti, in Christo Iesu Domino nostro, cui est gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

IN LEVITICI CAP. X. HOMILIA VII.

De eo quod mandatum est Aaron, & filijs eius, ut vinum & siceram non bibant cùm ingrediuntur tabernaculum testimonij, vel cùm accedũt ad altare, & de pectusculo appositionis, & de brachio separationis, & de mundis & immundis animalibus, vel cibis.

PLVRA quidem superiori lectione fuerunt recitata, ex quibus temporis breuitate constricti pauca admodum diximus. Non enim nunc exponendi scripturas, sed ædificandi ecclesias ministerium gerimus, quamuis & ex his, quæ à nobis antè tractata sunt, prudens quisque auditor euidentes ad intelligendum possit semitas inuenire. Et ideo ex his quoque, quæ nunc lecta sunt, quoniam cuncta non possumus, aliqua tamen, quæ ædificent auditores, uelut agri pleni, quem benedixit Dominus, flosculos colligemus. Quid ergo sit quod nobis nunc lectum est uideamus.

De abstinentia sacerdotũ à uino & sicera, eo tempore quo λειτουργεῖν eos oportuit. ET LOCVTVS est Dominus ad Aaron dicens: Vinum & siceram non bibetis, tu & filij tui tecum, cùm intrabitis in tabernaculum testimonij, aut cùm acceditis ad altare, & non moriemini. Legitimum æternum in progenies uestras, discernere inter medium sanctorum & contaminatorum, & inter medium immundorum, & inter medium mundorum, & instruere filios Israel omnia legitima quæ locutus est Dominus ad eos per manum. Moysi.] Lex euidens datur, & sacerdotibus, & principi sacerdotum, ut cum accedunt ad altare, uino abstineant, & omni potu, quod inebriare potest, quod scripturæ diuinæ appellatione uernacula, siceram moris est no-
Sacerdotes sobrij. minare. Vult ergo sermo diuinus sobrios in omnibus esse Dñi sacerdotes, utpote qui accedentes ad altare Dei orare pro populo debeant, & pro alienis interuenire delictis, qui portionem
Ios.23. in terra non habeant, sed ipse Dominus portio eorum sit. Sic enim dicit de his scriptura: Filijs, inquit, Leui non dabitis partem in medio fratrum suorum, quia ego portio eorum Dominus Deus ipsorum. Vult ergo istos, quibus ipse Dominus portio est, sobrios esse, ieiunos, uigilantes in omni tempore, maximè autem cùm ad exorandum Dominum, & sacrificandum in conspectu eius altaribus præstò sunt. Quæ mandata in tantũ uim sui seruant, & omni obseruantia
1.Tim.3. custodienda sunt, ut & Apostolus hæc eadem noui testamenti legibus firmet. In quo similiter
Tit.1. etiam ipse sacerdotibus, uel principibus sacerdotum uitæ regulas ponens, dicit eos non debere esse uino multo seruientes, sed sobrios esse. Sobrietas enim omnium uirtutum mater est, si-
Ephe.4. cut econtrarò ebrietas omnium uitiorum. Apertè enim pronunciauit Apostolus dicens: Vinum, in quo est luxuria, ut ostenderet ex ebrietate, ueluti primogenitam filiam generari luxuriam. Tum præterea & Saluator, Domini & regis auctoritate sacerdotibus simul & populis le-
Luc.21. ges ac iura constituens: Attendite, inquit, ne fortè grauentur corda uestra in ebrietate, & crapula, & in solicitudinibus seculi, & ueniat super uos subitaneus interitus. Audistis edictum regis æterni, & lamentabilem finem ebrietatis uel crapulæ didicistis. Si quis uobis peritus, & sapiens medicus his ipsis uerbis præciperet, & diceret, attendite uobis, ne quis (uerbi gratia) de illius, uel illius herbæ succo auidius sumat, quod si fecerit, subitus ei ueniet interitus, non dubito quin unusquisque propriæ salutis intuitu præmonentis medici præcepta seruaret. Nunc uerò animarum & corporum medicus, simulque & Dominus, iubet ebrietatis herbam & crapulæ uitandam, similiter & solicitudinum secularium, uelut mortiferos succos cauendos. Et
Ebrietas corporalis & spiritalis. nescio si quis nostrûm non in his consumitur, uti ne dixerim sauciatur. Est ergo ebrietas uini perniciosa in omnibus, sola namque est, quæ simul cum corpore & animam debilem reddat. In cæteris etenim potest fieri, ut secundum Apostolum, cùm infirmatur corpus, tunc magis potens sit spiritus, & ubi is qui de foris est homo corrumpitur, ille qui intus est, renouetur. In ebrietatis uerò ægritudine, corpus simul & anima corrumpitur, spiritus pariter cum carne uitiatur.

tiatur. Omnia membra debilitat, pedem, manum, linguam resoluit, oculos tenebrat, mentẽ ue-
lat obliuio, ita ut hominẽ se nesciat esse, nec sentiat. Habet ergo istud primò dedecoris corpora
lis ebrietas. Iam uerò si discutiamus quot modis mẽs inebriatur humana, inueniemus ebrios
etiã eos, qui sibi sobrij uidentur. Iracundia inebriat animã, furor uerò eam plusquã ebriam facit,
si quid tamen esse ebrietate amplius potest. Cupiditas & auaritia, nõ solùm ebriũ, sed & rabidũ
hominẽ reddunt. Et obscœnæ concupiscentiæ inebriant animã, sicut econtrariò & sanctæ con-
cupiscentiæ inebriant eam, sed ebrietate sancta illa de qua dicebat quidam sanctorũ: Et poculũ *Psal. 23.*
tuũ inebrians quàm præclarũ est. Sed postmodũ de ebrietatis diuersitate uidebimus, nunc in-
terim uide quanta sunt quæ inebriãt animã: & formido inebriat eam, & uana suspicio. Inuidia
autem & liuor, supra omnem ebrietatem macerant eam. Sed enumerari non possunt quanta
sunt, quæ infelicem animam uitio ebrietatis afficiãt. Nunc interim de sacerdotibus uideamus,
quos accedentes ad altare, uino lex præcipit abstinere. Et quidem quantũ ad historicum per-
tinet præceptum, sufficiant ista quæ dicta sunt. Quantum autẽ ad intelligentiã mysticam spe-
ctat, in superioribus tenetur nostra professio, quod secundum auctoritatẽ Pauli Apostoli, Do- *Heb. 9.*
minus & saluator noster futurorũ bonorum pontifex dicitur. Ipse est ergo Aaron, filij uerò e-
ius, Apostoli eius sunt, ad quos ipse dicebat: Filioli, adhuc modicum uobiscum sum. Quid er- *Ioan. 13.*
go præcepit lex Aaron & filijs eius? ut uinum, & siceram non bibant, cùm accedunt ad altare.
Videamus quomodo id uero pontifici Iesu Christo Domino nostro, & sacerdotibus eius fi-
lijs, nostris uerò Apostolis possimus aptare. Et perspiciendũ primò est, quomodo prius qui-
dem, quàm accedat ad altare uerus hic pontifex, cum sacerdotibus suis bibit uinũ. Cùm uerò
incipit accedere ad altare, & ingredi in tabernaculũ testimonij, abstinet uino. Putas, possumus
inuenire tale aliquid ab eo gestũ? Putas, possumus ueteris instrumenti formas noui testamen-
ti gestis & sermonibus coaptare? Possumus, si nos ipsum Dei uerbum & iuuare & inspirare di-
gnetur. Quærimus ergo quomodo Dominus & saluator noster, qui est uerus pontifex, cùm di
scipulis suis, qui sunt ueri sacerdotes, antequam accedat ad altare Dei, bibebat uinum, cum ue
rò accedere cœperit, non bibebat. Venerat in hunc mundum Saluator, ut pro peccatis nostris *Matth. 11.*
carnem suam offerret hostiam Deo. Hanc priusquam offerret, inter dispensationũ moras ui-
num bibebat. Deniq; dicebatur homo uorax, & uini potator, amicus publicanorũ, & peccato-
rum. Vbi uerò tempus aduenit crucis suæ, & accessurus erat ad altare ubi immolaret hostiam
carnis suæ, accipiens, inquit, calicem, benedixit, & dedit discipulis suis dicens: Accipite, & bibi- *Matth. 26.*
te ex hoc. Vos, inquit, bibite, quia modo accessuri non estis ad altare. Ipse autem tanquã acces-
surus ad altare, dicit de se: Amen dico uobis, quia non bibam de generatione uitis huius, usq; *Luc. 22.*
quo bibam illud uobiscũ nouum in regno patris mei. Si quis uestrũ auribus ad audiendũ pu-
rificatis accedit, ineffabilis mysterij intueatur arcanum. Quid est quod dicit, Quia non bibam
ex generatione uitis huius, usquequo bibam illud uobiscum nouũ in regno patris mei? Dice-
bamus in superioribus promissionẽ sanctis bonæ huius ebrietatis datã, cùm dicitur: Et poculũ
tuum inebrians, quàm præclarũ est. Sed & in alijs multis scripturæ locis similia legimus, ut ibi:
Inebriabũtur ab ubertate domus tuæ, & torrẽte bonitatis tuæ potabis eos. In Hieremia quoq; *Psal. 36.*
dicit Dominus: Et inebriabo populum meum. Et Esaias dicit: Ecce qui seruiunt mihi bibent, *Hier. 31.*
uos autem sitietis. Et multa de huiuscemodi ebrietate in scripturis diuinis inuenies memora- *Esa. 65.*
ri. Quæ ebrietas sine dubio pro gaudio animæ, & lætitia mentis accipitur, sicut & alibi distinxisse
nos meminimus, aliud esse nocte inebriari, & aliud die inebriari. Si ergo intelleximus sanctorũ
quæ sit ebrietas, & quomodo hæc pro lætitia sanctis in promissionibus datur, uideamus nunc
quomodo Saluator noster non bibit uinum, usquequo bibat illud cũ sanctis nouũ in regno
Dei. Saluator meus luget etiã nunc peccata mea. Saluator meus lætari nõ potest donec ego in
iniquitate permaneo. Quare nõ potest? quia ipse est aduocatus pro peccatis nostris apud pa-
trem, sicut Ioannes symmysta eius pronunciat dicens: Quia & si quis peccauerit, aduocatũ ha- *1. Ioan. 2.*
bemus apud patrẽ Iesum Christũ iustum, & ipse est repropitiatio pro peccatis nostris. Quõ er-
go potest ille, qui aduocatus est pro peccatis meis, bibere uinũ lætitiæ, quẽ ego peccando con
tristor? Quõ potest iste, qui accedit ad altare ut repropitiet me peccatorẽ, esse in lætitia, ad quem
peccatorũ meorum mœror semper ascendit? Vobiscũ, inquit, illud bibam in regno patris mei.
Quamdiu nos nõ ita agimus, ut ascendamus ad regnũ, non potest illud uinum bibere solus,
quod nobiscũ se bibere promisit. Est ergo tamdiu in mœrore, quãdiu nos persistimus in erro-
re. Si enim Apostolus ipsius luget quosdam qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiã *2. Cor. 12*
in his quæ gesserunt, quid dicam de ipso, qui filius dicitur charitatis? qui semetipsum exinani-
uit propter charitatem quam habebat erga nos, & nõ quæsiuit quæ sua sunt, cùm esset æqualis
Deo, sed quæsiuit, quæ nostra sunt, & propter hoc euacuauit se. Cum ergo ista quæ nostra sunt *ἐκένωσε.*
quæsierit, nunc iam nos quærit, nec quæ nostra sunt cogitat, nec de erroribus nostris mœret,
nec perditiones uostras & cõtritiones deflet, qui fleuit super Hierusalem, & dixit ad eam: Quo-

Matth. 23. ties uolui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos, & noluisti? Qui ergo uulnera nostra suscepit, & propter nos doluit, tanquã animarum nostrarũ, & corporum medicus, modo uulnerum nostrorũ putredines negligit? Computruerunt enim (ut ait propheta) & corruptæ sunt cicatrices nostræ à facie insipientiæ nostræ. Pro his ergo omnibus adsistit nunc uultui Dei, interpellans pro nobis, adsistit altari, ut repropitiationẽ pro nobis offerat Deo: & ideo dicebat tanquam accessurus ad istud altare, Quia iam non bibam de generatione uitis huius, donec bibam illud uobiscum nouum. Expectat ergo ut conuertamur, & ipsius imitemur exemplum, ut sequamur uestigia eius, & lætetur nobiscum, & bibat uinum nobiscum in regno patris sui. Nunc enim quia misericors est & miserator Dominus, maiore affectu ipse quàm Apostolus suus flet cũ flentibus, cupit gaudere cũ gaudentibus. Et multo magis luget ipse eos qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam. Neq; enim putandum est, quòd Paulus quidẽ lugeat pro peccatoribus, & fleat pro delinquentibus: Dominus autem meus Iesus abstineat à fletu, cũ accedit ad patrem, cùm adsistit altari, & propitiationem pro nobis offert: & hoc est accedentem ad altare nõ bibere uinum lætitiæ, quia adhuc peccatorũ nostrorum amaritudines
Luc. 22. patitur. Non uult ergo solus in regno Dei bibere uinum, nos expectat. Sic enim dixit: Donec bibam illud uobiscum. Nos sumus igitur, qui uitam nostrã negligentes, lætitiam illius demoramur. Expectat nos ut bibat de generatione uitis huius. Cuius uitis? Illius utiq; cuius ipse erat figura,
Ioan. 15. 6. dicẽs: Ego sum uitis, uos palmites. Vnde iterũ dicit: Quia sanguis meus uerè est potus, & caro mea uerè est cibus. Verè enim in sanguine uuæ lauit stolã suã. Quid ergo est? expectat lætitiam. Quando expectat? Cùm consummauero, inquit, opus meum. Quando cõsummat hoc opus? Quando me qui sum ultimus, & nequior omnium peccatorũ, consummatum fecerit & perfectum, tunc consummat opus suum. Nunc enim adhuc imperfectum est opus eius, donec ego maneo imperfectus. Deniq; donec ego non sum subditus patri, nec ipse dicitur patri esse subiectus. Non quo ipse subiectione indigeat apud patrẽ, sed pro me, in quo opus suum nondum cõsummauit, ipse dicitur non esse subiectus. Sic enim legimus, Quoniã corpus sumus Chri-
1. Cor. 12. sti, & membra ex parte. Quid autem est quod dicit Ex parte, uideamus. Ego nũc (uerbi gratia)
Rom. 7. subiectus sum Deo secundum spiritum, hoc est proposito & uoluntate: sed quamdiu in me ca-
Gal. 5. ro cõcupiscit aduersus spiritũ, & spiritus aduersus carnem, & nondum potui subijcere carnem spiritui, subiectus quidem sum Deo, uerùm non ex integro, sed ex parte. Si autem potuero etiã carnem meam, & omnia membra mea in consonantiam spiritus trahere, tunc perfectè uidebor esse subiectus. Si intellexisti quid sit ex parte, & quid sit ex integro esse subiectũ, redi nunc & ad id, quod de subiectiõe Domini proposuimus: & uide quia cũ omnes corpus ipsius & membra esse dicamur, donec sunt aliqui in nobis, qui nondum perfecta subiectione subiecti sunt, ipse di-
1. Cor. 15. citur non esse subiectus. Cùm uerò consummauerit opus suum, & uniuersam creaturam suam ad summã perfectionis adduxerit, tunc ipse dicetur subiectus in his, quos subdidit patri, & in quibus opus quod ei pater dederat, consummauit, ut sit Deus omnia in omnibus. Verùm hæc quorsum spectant? ut intelligamus id quod suprà tractauimus, quomodo nõ bibit uinum, uel quomodo bibit antequam intraret in tabernaculum, antequã accederet ad altare. Non bibit autẽ nunc, quia adsistit altari, & luget peccata mea: & rursum bibet posthæc, cũ subiecta ei fuerint omnia, & saluatis omnibus ac destructa morte peccati, ultrà iam necessariũ non erit offerre hostias pro peccato. Tunc enim erit gaudium & lætitia, & tunc exultabunt ossa humiliata, &
Esa. 35. implebitur illud quod scriptũ est: Aufugiet dolor, & tristitia, & gemitus. Sed & illud non omittamus, quod non solùm de Aaron dicitur ut nõ bibat uinum, sed & de filijs eius cũ ingrediuntur ad sancta. Nondum enim receperunt lætitiam suam, ne Apostoli quidem, sed & ipsi expe-
Sanctorũ cura erga suos posteros. ctant, ut & ego lætitiæ eorũ particeps fiam. Neq; enim decedentes hinc sancti, continuò integra meritorum suorum præmia consequuntur: sed expectant etiam nos, licet morantes, licet desides. Non enim est illis perfecta lætitia, donec pro erroribus nostris dolent, & lugent nostra peccata. Hoc fortasse mihi dicenti non credas. Quis enim ego sum, qui confirmare sententiam tanti dogmatis audeam? Sed habeo horũ testem, de quo nõ potes dubitare. Magister enim gentiũ est in fide & ueritate apostolus Paulus. Ipse igitur ad Hebræos scribens, cùm enumerasset om-
Hebr. 11. nes sanctos patres, qui per fidem iustificati sunt, addidit post omnia etiam hoc: Sed isti, inquit, omnes testimoniũ habentes per fidẽ nondũ adsecuti sunt repromissionẽ, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, uti ne sine nobis perfectionem consequerentur. Vides ergo quia expectat adhuc Abraham, ut quæ perfecta sunt cõsequatur. Expectat & Isaac, & Iacob, & oẽs prophetæ expectant nos, ut nobiscũ perfectam beatitudinẽ capiant. Propter hæc ergo etiam mysteriũ illud in ultimam diem dilati iudicij custoditur. Vnum enim corpus est, quod iustificari expe-
1. Cor. 12. ctatur, unũ quod resurgere dicitur in iudicio. Licet enim sunt multa membra, sed unũ corpus. Nõ potest dicere oculus manui, nõ es mihi necessaria, etiã si sanus sit oculus, & nõ sit turbatus. Quantũ pertinet ad uidendũ, si desint ei reliqua mẽbra, quæ erit oculo lætitia? aut quæ uidebit

esse

esse perfectio si manus nō habeat, si pedes desint, aut reliqua membra nō adsint? Quia & si est praecellens aliqua oculi gloria, in eo maximè est, ut uel ipse dux sit corporis, uel caeterorū membrorū nō deseratur officijs. Hoc aūt nos per illā Ezechielis prophetae uisionē doceri puto, cū dicit congregandum os ad os, & iuncturā ad iuncturam, & neruos, ac uenas, & pellem, ac singula locis suis esse reparanda. Deniq; uide quid addit propheta: Ossa, inquit, ista, nō dixit oēs homines sunt, sed dixit ossa ista domus Israel est. Habebis ergo laetitiā de hac uita discedens, si fueris sanctus. Sed tunc erit plena laetitia, cùm nullum tibi membrorū corporis deest. Expectabis enī tu alios, sicut & ipse expectatus es. Quòd si tibi, qui mēbrum es, non uidetē esse perfecta laetitia, si desit aliud mēbrum: quanto magis Dñs & saluator noster, qui est caput & auctor est totius corporis, non sibi perfectam dicit esse laetitiam, donec aliquid ex membris deesse corpori suo uidet. Et propterea fortè orationē fundebat ad patrē dicens: Pater sancte glorifica me illa gloria, quā habui apud te priusquā mundus esset. Non uult ergo sine te recipere perfectā gloriam suā, hoc est sine populo suo, qui est corpus eius, & qui sunt mēbra eius. Vult enī in isto corpore Ecclesiae suae & in istis mēbris populi sui, ipse uelut anima habitare, ut oēs motus, atq; omnia opera secundum ipsius habeat uoluntatē: ut uerē cōpleatur in nobis illud prophetae dictum: Habitabo in eis, & ambulabo. Nunc aūt, donec perfecti non sumus oēs, sed adhuc sumus in peccatis, ex parte in nobis est, & ideo ex parte scimus, & ex parte prophetamus, donec quis perueniat mereatur ad illam mēsurā, quā dicit Apostolus: Viuo aūt iā nō ego, uiuit uerò in me Christus. Ex parte ergo (ut dicit Apostolus) nunc membra eius sumus, & ex parte ossa eius sumus. Cùm aūt coniuncta fuerint ossa ad ossa, & iuncturae ad iuncturā, secūdum hoc quod suprà diximus, tunc etiā ipse dicet de nobis illud propheticū: Omnia ossa mea dicēt, Dñe quis similis tibi? Omnia uāq; ossa ista loquuntur, & hymnū dicunt, & gratias agunt Deo. Meminerunt enī beneficij eius, & ideo omnia ossa mea dicent, Dñe quis similis tibi? Eripiens pauperē de manū fortioris eius. De istis ossib. cū adhuc essent dispersa, antequā ueniret qui ea colligeret, & cōgregaret in unū, dictū est & illud propheticum: Dispersa sunt ossa nostra secus infernū. Quia ergo dispersa erāt, propterea dicit per aliū prophetā: Congregeē os ad os, & iunctura ad iuncturā, & nerui, & uenae, & pelles. Cùm enī hoc factū fuerit, tunc omnia ista dicent: Dñe quis similis tibi? Eripiēs inopē de manu fortioris eius. Vnūquodq; enim os ex istis ossibus inops erat, & atterebat fortioris manu. Non enī habebat iuncturā charitatis, non neruos patientiae, nō uenas uitalis animi, & fidei uigorē. Vbi uerò uenit qui dispersa colligeret, & qui dissipata coniungeret, consocians os ad os, & iuncturā ad iuncturā, aedificare coepit sanctum corpus Ecclesiae. Haec inciderunt quidē extrinsecus huic disputationi, sed necessariò explanata sunt, ut manifestior fieret pontificis mei ingressus in sancta, nō bibentis uinū usquequo sacerdotio fungeretur. Post haec tamē bibit uinū, sed uinum nouū, & uinum nouū in coelo nouo, & in noua terra, & in nouo homine, cum hominibus nouis, & cum his qui cātant ei canticū nouū. Vides ergo, quia impossibile est de noua uite nouū poculū bibi ab eo, qui adhuc indutus est ueterē hominē cum actibus suis. Nemo enī, inquit, mittit uinū nouū in utres ueteres. Si uis ergo & tu bibere de hoc nouo uino, innouare, & dic: Quia & si exterior homo noster corrumpitur, sed qui intus est renouatū de die in diē. Et quidē de his sufficienter dictū. Multa sunt & alia, quae recitata sunt. Sed quoniā cūcta non possumus, eligendum est de quibus dicere debeamus. Et quoniā quid esset bibere, & non bibere uinum pro uiribus diximus, nūc quid sit etiā comedere pectusculū separationis, & brachium ablationis, uideamus. Post haec de mundis, & immundis, uel cibis, uel animalibus, in quantum Dominus dederit, & temporis spatium fuerit, differemus. Dicit ergo scriptura.

Ezech. 37.
Ioan. 17.
Leuit. 26.
1. Cor. 13.
Gal. 2.
Psal. 35.
Psal. 141.
Matth. 9.
2. Cor. 4.
Comedere pectusculum separationis, &c.

PECTVSCVLVM segregationis, & brachium ablationis mādūcabis in loco sancto tu, & filij tui, & domus tua tecū: legitimū enī tibi, & legitimū filijs tuis datū est de sacrificijs salutaribus filiorū Israel, brachiū ablationis, & pectusculū segregationis.] Nō omne pectusculū, segregationis est pectusculū: nec omne brachiū, ablationis & separatiōis est brachiū. Sed quoniā ad Dñm meum Iesum personam pontificis reuocauimus, & ad filios eius sanctos Apostolos, uideamus quo ipse quidē pectusculū segregationis māducat, & filij eius, alij autē nō oēs possunt segregationis pectusculū māducare. Quid igit est, quod à reb. omnibus segregat, nec est cōmune cum reliquis, nisi sola substātia trinitatis? Si ergo intelligā quidē rationē mundi, nō possim aūt etiā de Deo intelligere sicut dignū est, neq; reuelata mihi fuerit sciētia Dei, māduco quidē pectusculum, sed nō pectusculum segregationis. Etiā si potuero dicere, ipse enī mihi dedit omnium quę sunt scientiā uerā, ut sciā rationē mundi, & uirtutē elementorum, initium & finē, medietatē temporum, permutationum uicissitudines, & conuersiones temporum, anni circulos, & stellarum dispositiones: horum omnium scientia, quia rationabilis est, pectusculi cibus est, sed non pectusculi segregationis. Si autem potuero de Deo sentire quae magna, quae sancta, quę uera sunt & secreta, tunc manducabo pectusculum segregationis, cùm id quod ab omni creatura eminet & segregatur, agnouero. Primus ergo pectusculum istud uerus pontifex meus comedit.

Matth.11. Qoomodo comedit? Nemo, inquit, nouit patrē, nisi filius. Secūdo in loco manducāt & filij e-
ius. Nemo eñ nouit patrē, nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Quibus aūt alijs uisi Aposto
lis suis reuelat? Sed & brachiū separationis, uel ablationis, sicut & superius diximus, actus sunt
& opera eminētiora cæteris, quæ otiq; primus ipse Saluator, & Dñs meos impleuit. Quomodo
Ioan.4. impleuit? Meus, inquit, cibus est, ut faciā uoluntatē eius qui me misit, & perficiā opus eius. Cū
ergo facit uoluntatē eius qui misit eū, in hoc nō pectusculum, sed brachiū separationis come-
dit. Similiter aūt & Apostoli eius, cū faciunt opus Euāgelistæ, & efficiunt operarij inconfusibi-
les, rectè tractantes sermonē ueritatis, separatiōis uel ablationis brachiū comedunt. Vis adhuc
Ioan.10. planius uidere quō Saluator separationis brachiū comedat? Audi quid dicat ad Iudæos: Si fe
De mundis & immundis animalibus & cibis. ci, inquit, opera in uobis, quæ nullus alius fecit, pro quo borū uultis me occidere? Vides quo-
modo ipse uerè manducat brachium separationis, qui opera tā segregata & tā sublimia fecit,
q̄ nollus alius fecit. Sed iā uideamos aliqua etiā ex his, quæ de mundis atq; immundis, uel de
cibis, uel animalibus lecta sunt: & sicut in explanatione poculi de umbra ascēdimus ad uerita-
tē spiritalis poculi, ita etiā de cibis qui per umbrā dicunt, ascendamus ad eos qui per spiritum
ueri sunt cibi. Sed ad hæc inuestigāda, scripturæ diuinæ testimonijs indigemus, ne quis putet:
Vim facere scripturis. amant eñ homines exacuere linguas suas, ut gladium: ne quis inquā putet, quòd ego uim fa-
ciā scripturis diuinis, & ea quæ de animalibus, quadrupedibus, uel etiam auibus, aut piscibus
mundis, siue immūdis, in lege referūtur, ad homines trahā, & de hominibus hæc dicta esse con
fingā. Fortassis eñ dicat quis auditorum, cur uim facis scripturæ? Animalia dicuntur, anima-
lia intelligantur. Ne ergo aliquis hæc deprauari humano credat ingenio: Apostolica in eis au-
1.Cor.10. ctoritas euocanda est. Audi ergo primū omnium Paulus de eis qualiter dicat. Omnes eñ, in-
quit, per mare trāsierūt, & oēs in Moysen baptizati sunt in nube & in mari, & oēs eandē escā spi
ritalē mādocauerunt, & oēs eundē potum spiritalē biberunt. Bibebant autē de spiritali conse-
Phil.3. quente eos petra: petra autē erat Christus. Paulus hęc dicit: Hebręus ex Hebręis, secūdū legem
Act.22. pharisæus, & doctus secus pedes Gamalielis, qui utiq; nunq̄ auderet spiritalē escā, & spiritalē
potum appellare, nisi hunc esse sensum legislatoris per traditā sibi uerissimæ doctrinæ scientiā
didicisset. Vnde & illud addit, tanquā confidēs, & certus de ciborum ratione mundorū, uel im-
Col.2. mundorum, quòd non secundum literā, sed spiritaliter obseruanda sint, & dicit: Ne quis ergo
uos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sont
umbra futurorum. Vides ergo quomodo hæc omnia, quæ de cibis, uel potu loquitur Moyses,
Paulus, qui melius ista didicerat, q̄ hi qui nunc iactant se esse doctores, omnia hæc umbram di
cit esse futurorum. Et ideo (sicut diximus) ab hac umbra ad ueritatē debemus ascendere Chri
stiani, & ad Christianos sermo est, quibus apostolicorū dictorum chara esse debet auctoritas.
Si quis uerò arrogātia tumidos apostolica dicta contēnit aut spernit, ipse uiderit. Mihi aūt, si-
cut Deo & Dño nostro Iesu Christo, ita & Apostolis eius adhærere bonum est, & ex diuinis scri
pturis secundum ipsorum traditionē intelligentiā capere. Erit autem opportuuū fortasse tem-
pus, si tamen Dei uoluntas in hoc fuerit, & rerum tranquillitas siuerit (Nescimus eñ quid pa-
riat superuentura dies) ut etiā ex ueteri testamento adsignemus secundom eam quæ Aposto-
lis uisa est rationē, ciborum mundorū, uel immundorū, sed & animaliū, uel auium, uel pisciū,
de quibus in lege scribitur, intelligentiā ad homines referendā. Sed nunc qooniam latiore uti
explanatione nō est tēpus, duobus luminibus apostolorū Petro & Paulo testibus contenti si-
Act.10. mus. Et quidē Paulus quæ senserit, iā protulimus. Petrus uerò Apostolus cùm esset in Ioppe, &
Petrus quomodo de his rebus edoctus. orare uellet, ascendit in superiora. Ergo statim & hoc ipsum, quòd noluit in inferioribus orare,
sed ascendit ad superiora. Neq; eñ tanti Apostoli consiliū ex superfloo soperiora delegit ad o-
randum, sed quantū ego arbitror, ut ostenderet quòd Petrus quia mortuus erat cum Christo,
Coloß.3. quæ sursum sunt qoęrebat, ubi Christus est in dextera Dei sedēs, & nō quę super terrā. Illuc ascē
Matth.24. debat, ad illa tecta, ad illa fastigia, de quibus dicit & Dñs: Qui in tecto est, non descēdat tollere
aliquid de domo. Deniq; ut scias quia non hæc suspiciosè de Petro dicimos, quia ad soperiora
cōscenderit, ex cōseqoentibus approbabis. Ascendit, inquit, ad superiora, ut oraret, & uidit cœ
lū apertū. Nondū tibi uidet Petrus ad superiora nō solū corpore, sed mente ac spiritu cōscendis
se? Vidit, inquit, cœlū apertū, & uas quoddā deponi ut linteū in terrā, in quo erant omnia qua
drupedia, & reptilia & uolatilia cœli & audiuit uocē dicentē sibi: Surge Petre, occide & mādu-
ca: de his sine dubio imperās mādocandis quadrupedibus, & serpentibus, & uolatilibus, quæ
superposita linteo ad eū cœlitus sunt delata. At ille: Dñe, inqoit, tu scis quia nunquā cōmune,
aut immundū introiuit in os meū. Et uox, inquit, ad eū secūdò: Quod Deos mundauit, tu com
mone ne dixeris: & hoc factū est per te. Et post hoc, inquit, receptū est linteū in cœlis. De mūdis
hic, & immundis animalib. ratio est. De quibus, rerū scientia cœlitus docet Apostolus, quoniā
quidem eminētiorē se, & maiorē non habebat in terris, & docet nō una uoce, nec una uisione,
sed trina. Ego nec hoc ipsum, quòd tertiò hæc dicuut, otiosè dictum suscipio. Tertiò ei dicitor,

& per

Mūdatio in nomine Trinitatis.

& per illum omnibus nobis. Quod Deus mundauit, tu cōmune ne dixeris. Quæ enim mūdauit, nō sub una appellatione mundātur, neq; sub secunda, sed nisi & tertia appellatio nominetur, nemo mundatur. Nisi enim in patre, & filio, & spiritu sancto fueris mundatus, mundus esse nō poteris. Propterea ergo quæ pro emūdatione ostendebantur, nō semel, neq; iterum, sed tertiò ostenduntur, & tertiò præcipiuntur. Erant ergo omnia in illo linteo quadrupedia, & reptilia, & uolucres cœli. Et post hæc cogitabat, inquit, intra semetipsum Petrus, quid hoc esset. Et adhuc eo cogitante superuenerunt, inquit, hi qui à Cornelio centurione missi fuerant ex hac ciuitate, id est, à Cæsarea in Ioppe. Ibi nāq; erat Petrus, & hospitabatur apud Simonē quendā coriariū. Bene autem Petrus apud coriariū manet, illū fortasse, de quo dicit Iob: Quia pelle me & carne induisti. Sed hæc in excessu dicta sint. Interim superueniūt, qui missi fuerant à Cornelio ad Petrū: quos ille suscipiens, audit ab eis, quæ sibi Cornelius mandat. Et descēdens de superioribus, uenit ad Corneliū. Descendit dicit: adhuc enim deorsum erat Cornelius, & in inferioribus manebat. Venit ergo Cæsareā, inuenit multos apud Corneliū cōgregatos, & ait ad eos post multa: Et mihi, inquit, ostēdit Deus neminē cōmunē aut immundū dicere hominē. Nō uidetur tibi Petrus Apostolus quadrupedia illa omnia, & reptilia & uolatilia dilucidè ad hominē trāstulisse, & homines intellexisse ea, quæ sibi in linteo cœlitus lapso fuerāt demōstrata? Sed fortasse dicat aliquis. De quadrupedib. quidē, & reptilibus, & auib. reddidimus rationē, qđ homines intelligi debeant, da etiā de his, quæ in aquis sunt. Quoniā quidē lex etiā de ipsis munda esse quædā, & alia designat immunda. Nihil in his ut uerbis meis credatur exposco, nisi testes idoneos dedero. Ipsum uobis Dñm, & saluatorē nostrum Iesum Christū testem horū & auctorē dabo, quomodo pisces homines esse dicantur. Simile est, inquit, regnum cœlorū reti misso in mare, quod ex omni genere piscium colligit, & cū repletū fuerit, sedentes supra littus cōdunt eos qui boni sunt in uasis, qui autem mali, foras mittuntur. Euidenter edocuit eos qui retib. colligi dicūtur pisces, uel bonos homines esse, uel malos. Isti ergo sunt, qui secundum Moysen pisces uel mundi, uel immundi nominantur. His igitur ex auctoritate apostolica, atq; euāgelica cōprobatis, uideamus quō unusquisq; hominū uel mundus, uel immundus possit ostendi. Omnis homo habet aliquē in se cibum, quē accedenti ad se proximo præbeat. Non enim potest fieri, ut cū accesserimus ad inuicē nos homines, & cōseruerimus sermonē, non aliquem, uel ex respōsione, uel ex interrogatione, uel ex aliquo gestu aut capiamus inter nos gustū, aut præbeamus. Et si quidē mundus homo est, & bonæ mentis is, de quo gustum capimus, mundū sumimus cibum. Si uerò immundus sit quē contingimus, & immundum cibū secundū ea quæ suprà dicta sunt, sumimus. Et propterea puto Apostolus Paulus de talibus, uelut immundis animalib. dicit: Cū huiusmodi nec cibum sumere. Verùm ut euidentius tibi patescāt ad intellectū quæ dicimus, de maiorib. sumamus exemplū, ut inde paulatim descendentes usq; ad inferiora ueniamus. Dñs & saluator noster dicit: Nisi māducaueritis carnē meā, & biberitis sanguinē meum, non habebitis uitā in uobis ipsis. Caro mea uerè est cibus, & sanguis meus uerè est potus. Iesus ergo quia totus ex toto mundus est, tota eius caro cibus est, & totus sanguis eius potus est: quia omne opus eius sanctum est, & omnis sermo eius uerus est. Propterea ergo & caro eius uerus est cibus, & sanguis eius uerus est potus. Carnibus enim & sanguine uerbi sui tanquā mundo cibo ac potu, potat & reficit omne hominū genus. Secundo in hoc loco post illius carnē, mūdus cibus est Petrus, & Paulus, & oēs Apostoli. Tertio loco discipuli eorū: & sic unusquisq; pro quantitate meritorum, uel sensuum puritate, proximo suo mūdus efficitur cibus. Hæc qui audire nescit, detorqueat fortassis, & auertat auditū, secūdum illos, qui dicebāt: Quō dabit nobis hic carnē suā māducare? Quis potest audire eū? & discesserūt ab eo. Sed uos si filij estis Ecclesiæ, si Euāgelicis imbuti mysterijs, si uerbū caro factū habitat in uobis, agnoscite quæ dicimus, quia Dñi sunt, ne fortè qui ignorat ignoret. Agnoscite quia figuræ sunt, quæ in diuinis uoluminib. scripta sunt, & ideo tanquā spiritales, & nō tanquā carnales examinate, & intelligite quæ dicuntur. Si enim quasi carnales ista suscipitis, lædunt uos, & nō alūt. Est enim & in Euangelijs litera quæ occidit, nō solùm in ueteri testamēto occidēs litera deprehenditur. Est & in nouo testamēto litera, quæ occidat eū, qui non spiritaliter quæ dicuntur aduerterit. Si enim secundū literā sequaris hoc ipsum quod dictū est: Nisi māducaueritis carnē meā, & biberitis sanguinē meū, occidit hæc litera. Vis tibi & aliā de Euangelio proferā literā, quæ occidit? Qui nō habet, inquit, gladium, uendat tunicā suā, & emat gladium. Ecce & hæc litera Euāgelij est, sed occidit. Si uerò spiritaliter eam suscipias, nō occidit, sed est in ea spiritus uiuificans. Et ideo siue in lege, siue in Euangelijs quę dicuntur, spiritaliter suscipe: quia spiritalis dijudicat omnia, ipse uerò à nemine dijudicatur. Vt ergo diximus, omnis homo habet in se aliquem cibum, ex quo qui sumpserit, si quidem bonus est, & de bono thesauro cordis sui profert bona, mundum cibum præbet proximo suo. Si uerò malus, & profert mala, immundū cibū præbet proximo suo. Potest enim quis innocēs & rectus corde, mundū animal ouis uideri, & præbere audiēti se cibū mūdū, tāquā ouis, quæ est animal mūdū. Similiter & in cæteris,

Vides ubi hæ Homiliæ sint propositæ ab Origene. ειςεγ͂ωσα.

Matth. 13.

Gustus mundi uel immundi hominis.

1. Cor. 5.

Ioan. 6.

Caro & sanguis Christi sermo ipsius.

Ioan. 6.

2. Cor. 3.

Ioan. 6.

cæteris. Et ideo omnis homo (ut diximus) cũ loquiť proximo suo, & siue prodest ei ex sermonibus suis, siue nocet, & mundũ ei, aut immũdũ efficiť animal: ex quibus uel mũdis utẽdũ uel immundis præcipitur abstinendũ. Si secundũ hãc intelligentiã dicamus Deũ omnipotentẽ leges hominib. promulgasse, puto quòd digna uidebiť diuina maiestate legislatio. Si uerò adsideamus literæ, & secundũ hoc, uel quod Iudæis, uel id quod uulgo uideť, accipiamus quæ in lege scripta sunt, erubesco dicere, & cõfiteri, quia tales leges dederit Deus. Videbunť eñ magis elegãtes & rationabiles hominũ leges, uerbi gratia, uel Romanorũ, uel Atheniensiũ, uel Lacedæmoniorũ. Si uerò secundũ hãc intelligentiã, quã docet Ecclesia, accipiať Dei lex, tũc planè oẽs humanas supereminet leges, & uerè Dei lex esse credeť. Itaq; his ita præmissis, spiritali (ut commonuimus) intelligentia de mundis & immundis animalibus aliqua perstringamus.

Parũ prudẽter.

OMNE, inquit, pecus quod ungulã diuidit, & ungulas habet, & reducit ruminationẽ in pecoribus, hæc mãducabitis. Præterea ab his nõ manducabitis, quæ reducunt ruminationẽ, & nõ diuidunt ungulas, & habẽt ungulas. Camelus, quoniã reducit ruminationẽ, & ungulã nõ diuidit, immundũ erit hoc uobis. Et lepus, quoniã reducit ruminationẽ, & ungulã non diuidit, immundum hoc erit uobis: & erinacius, quia reducit ruminationẽ, & ungulã nõ diuidit, immundum hoc uobis, & sues, &c.] Decernit ergo ne mãducentur huiusmodi animalia, quæ ex parte uidentur esse munda, & ex parte immunda: sicut camelus ex eo quòd ruminat, mundus uidetur, ex eo aũt, quòd ungulas diuisas non habet, immundus dicitur. Post hæc iã nominat & leporẽ, & erinaciũ, sed & ipsos dicit ruminare quidẽ, sed ungulas nõ diuidere. Aliũ uerò ordinẽ facit eorũ, qui è contrario ungulã quidẽ diuidunt, sed non ruminant. Primùm ergo uideamus qui sunt isti, qui ruminãt, & ungulã diuidunt, quos mundos appellat. Ego arbitror illũ dici ruminare, qui operã dat scientiæ, & in lege Dñi meditať die ac nocte. Sed audi quõ dictũ est: Qui diuidit, inquit, ungulã, & reuocat ruminationẽ. Reuocat ergo ruminationẽ, qui ea quæ secundum literã legit, reuocat ad sensum spiritalẽ, & ab infimis, & uisibilibus ad inuisibilia & altiora cõscendit. Sed si mediteris legẽ diuinã, & ea quæ legis ad subtilẽ & ad spiritalẽ intelligentiã reuoces, uita aũt tua, & actus tui nõ sint tales, ut habeant discretionẽ uitæ præsentis & futuræ, huius seculi & seculi superuenturi: si nõ ista cõpetẽti ratione discernas, & diuidas, camelus es tortuosus: qui cum intellectum acceperis ex meditatione legis diuinæ, non diuidis, neq; segregas præsenna & futura, nec angustã uiam à uia spatiosa secernis. Sed adhuc manifestius quod dicitur explanemus. Sunt qui adsumunt testamentum Dei per os suum, & cùm legẽ Dei in ore habeant, uita & actus sui longè à uerbis eorũ & sermonibus discrepant. Dicunt eñ, & non faciũt: de quibus & propheta dicit: Peccatori aũt dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & adsumis testamentũ meũ per os tuũ? Vides ergo quõ iste ruminat, qui testamentũ Dei habet in ore suo. Sed quid in sequentib. ad eum dicitur? Tu aũt odisti disciplinã, & abiecisti sermones meos post te. In quo euidenter ostendit istũ ruminantẽ quidẽ, sed ungulã non diuidentẽ, & ideo immundus est quicũq; est talis. Et iterum est alius, uel ex his qui extra religionẽ nostrã sunt, uel ex his qui nobiscũ sunt: qui diuidunt quidẽ ungulas, & ita incedunt in uijs suis, ut actus suos ad futurum seculum præparent. Multi enim ita & ex philosophis sapiunt, & futurum esse iudiciũ credunt. Immortalẽ nãq; animã sentiunt, & remunerationẽ bonis quibusq; positã confitẽtur. Hoc & hæreticorum nõnulli faciunt, & quantum spectat, timorẽ futuri iudicij gerunt, & actus suos tanquã in diuino examine requirendos cautius tẽperant. Sed horum uterq; nõ ruminat, nec reuocat ruminationẽ. Non eñ ea quæ in lege Dei scripta sunt audiens, meditať, ac reuocat ad subtilẽ & spiritalẽ intelligẽtiã: sed statim ut audierit aliquid, aut contemnit, aut despicit, nec requirit qui in uiliorib. uerbis preciosus lateat sensus. Et habẽt isti diuidentẽ quidẽ ungulã, sed ruminationẽ non reuocãt. Tu aũt, qui uis esse mundus, conuenientẽ habeto uitã, & consonam scientiæ, & actus intellectui: ut sis in utroq; mundus, ut & reuoces ruminationẽ, & ungulã diuidas, sed & ungulas ut producas, siue abijcias. Requiramus & huius rei testimoniũ, quomodo ungulas producimus, uel (ut alibi legitur) abijcimus. Scriptum est in Deuteronomio: Si, inquit, exieris ad bellum aduersum inimicos tuos, & uideris ibi mulierem decora specie, & cõcupieris eã, adsumes eã, & rades omnẽ pilũ capitis eius, & ungulas eius, & indues eã uestimẽtis lugubribus: & sedebit in domo lugẽs patrẽ suũ, & matrẽ suã, & domum paternã suã, & post triginta dies erit tibi uxor. Sed nunc non hoc est propositũ, ut hæc quæ in testimonium uocata sunt, explanenť: sed propterea diximus, quia & hîc de ungulis mentio facta est. Verũtamẽ & ego frequenter exiui ad bellum cõtra inimicos meos, & uidi ibi in prædã mulierẽ decora specie. Quæcũq; enim bene & rationabiliter dicta inuenimus apud inimicos nostros, si quid apud illos sapienter & scienter dictũ legimus, oportet nos mundare id, & ab scientia quæ apud illos est auferre, & resecare omne quod emortuũ & inane est: hoc eñ sunt oẽs capilli capitis, & ungulæ mulieris ex inimicorum spolijs adsumptæ: & ita demum facere eam nobis uxorem, cùm iam nihil ex illis quæ per infidelitatem mortua dicunť, habuerit, nihil in capite habeat mortuũ nihil in

Animalia quæ partim munda, partim immunda uidentur.

Psal. 1. *Matth. 7.* *Psal. 45.* *Deut. 21.*

manibus

manibus ut neq; sensibus, neq; actibus, immundũ aliquid, aut mortuũ gerat. Nihil em̃ mundũ
habent mulieres hostiũ nostrorum, quia nulla est apud illos sapientia, cui immunditia aliqua
non sit admixta. Velim tamen diceret mihi Iudæi q̃uo apud eos ista seruent. Quid causæ, quid
rationis est decaluari mulierẽ, & ungulas eius demi? Verbi causa, ponamus quod ita inuenerit
eam is qui dicit̃ inuenisse, ut neq; capillos, neq; ungulas habeat, quid habuit, quod secundũ le
gẽ demere iuberet? Nos uerò quibus militia spiritalis est, & arma nõ carnalia, sed potẽtia Deo 2. Cor. 10
ad destruenda cõsilia, decora mulier si reperta fuerit apud hostes, & rationabilis aliqua disci-
plina, hoc modo purificabimus eã quo superius diximus. Oportet ergo eum qui mundus est,
non solùm diuidere ungulas, & nõ solũ præsentis seculi & futuri actus & opera discernere, sed
& ungulas producere, uel (ut alibi legimus) abijcere, ut purificãtes nos ab operibus mortuis,
permaneamus in uita. Hæc quidẽ generaliter dicta sint de animalibus: illa uerò quæ in aquis *Pisces mũdi &*
sunt, quia dicunt̃ si quidẽ habeant pinnas & squamas, munda esse: si uerò nõ habeant, immun *immũdi quinã*
da, nec edi debere: illud in his ostẽditur, ut si quis est in aquis istis, & in mari uitæ huius, atq; in *sint.*
fluctibus seculi positus, tamẽ debeat satis agere, ut nõ in profundis iaceat aquarũ sicut sunt isti *ἀργυρῖσα*,
pisces qui dicunt̃ nõ habere pinnas neq; squamas. Hęc nãq; eorũ natura perhibetur, ut in imis
semper, & circa ipsum cœnum demorẽtur: sicut sunt anguillæ, & huic similia, quæ non possunt
ascẽdere ad aquæ summitatẽ, neq; ad eius superiora peruenire. Illi uerò pisces qui pinnulis lu-
uantur, ac squamis muniuntur, ascendunt magis ad superiora, & aeri huic uiciniores fiunt, ue
lut qui libertatẽ spiritus quærant. Talis est ergo sanctus quisq;, quia intra retia fidei conclusus,
bonus piscis à Saluatore nominatur: qui etiã mittitur in uas, ueluti pinnas habẽs & squamas.
Nisi em̃ habuisset pinnas, nõ resurrexisset de cœno incredulitatis: nec ad rete fidei per uenisset,
nisi pinnis adiutus ad superiora uenisset. Quid est aũt quòd & squamas habere dicit̃r tanquã
qui paratus sit uetera indumenta deponere. Hi em̃, qui squamas non habent, uelut ex integro
carnei sunt, & toti carnales, qui deponere nihil possunt. Si quis ergo habet pinnas, quibus ad
superiora nitatur, mũdus est. Qui uerò nõ habet pinnas, sed in inferioribus permanet, & in cœ
no semper uersat̃, immundus est. Similiter aũt de auibus. Nõ mãducabis, inquit, hæc, quia im- *Aues.*
munda sunt. Aquilam, & uulturẽ, & cætera his similia. His etenim auibus semper mortuorũ cor
porũ cibus est, & ex mortuis cadaueribus uiuunt. Omnes ergo qui huiusmodi uitã gerunt, im
mundi habendi sunt. Ego puto & illos in his nominari, qui alienis incubant mortibus & arte
quadã uel fraude testamẽta subijciunt. Huiusmodi em̃ homines, uultures & aquilæ meritò ap-
pellant̃, uelut mortuorũ cadauerib. inhiantes. Scio & alia uolatilia, quæ raptu uiuunt. Hæ sunt
animæ, quæ secundũ hoc quidem, quòd rationabiles & imbutæ sunt liberalibus institutis, uel
rationabilibus disciplinis, uolatilia uidentur. Legunt enim & requirunt, uel de ratione cœli,
uel quomodo mundus Dei prouidẽtia gubernet̃: secundũ hæc ergo uolatilia nominant̃. Si ue-
rò huiusmodi homines iniquè agãt, & contra legẽ faciant, diripiant proximos, ut cùm in uer-
bis esse uideat̃ eruditio cœlestis, in actibus carnalia & mortua opera gerant, rectè uultures, uel
aquilæ dicendi sunt, quæ de excelsis ad carnes mortuas ac fœtidas delabũtur. Ad hoc referẽda
est & accipitris rapacitas, & cęterorũ omniũ: ex quib. quædã sunt uolatilia rapacitati studẽtia,
quædã uerò nõ tã rapacitatẽ, q̃ obscuritatẽ & tenebras amantia. Omnis em̃ qui malè agit, odit *Ioan. 3.*
lucẽ, & non uenit ad lucẽ: ut sunt noctuæ, & uespertiliones, & cætera quæ lex pronunciauit im-
munda. A' quibus omnibus spiritali nos obseruantia custodientes, & cibũ ex mundis anima-
libus appetentes, etiã ipsi puri efficiemur & mundi, per Christũ Dominum nostrum: per quem
est Deo patri cum spiritu sancto gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

IN LEVITICI CAP. XII. ET XIII. HOMILIA VIII.

De eo quòd scriptum est: Mulier quæcunq; conceperit semen, & pepererit masculũ, immunda erit septem diebus, & de diuersitatibus lepræ ac purificationibus leprosi.

MEDICVM dici in scripturis diuinis Dominum nostrum Iesum Christum, etiam ipsius
Domini sententia perdocemur, sicut dicit in Euangelijs: Non indigent sani medico, *Matth. 9.*
sed qui malè habent. Non enim ueni uocare iustos, sed peccatores in pœnitentiam. O-
mnis autem medicus ex herbarum succis uel arborum, uel etiam metallorum uenis, uel ani-
mantium naturis, profutura corporibus medicamenta componit. Sed herbas istas si quis for-
tè antequam pro ratione artis componantur aspiciat, siquidem in agris, aut montibus, uelut
fœnum uile conculcat, & præterit. Si uerò eas intra medici scholam dispositas per ordinem ui-
derit, licet odorem tristem, fortè & austerum reddant, tamen suspicabitur eas curæ uel remedij
aliquid continere, etiam si nondum quæ, uel qualis sit sanitatis ac remedij uirtus, agnouerit.
Hæc de cõmunibus medicis diximus. Veni nũc ad Iesum cœlestẽ medicũ, intra ad hãc stationẽ
medicinæ eius Ecclesiã, uide ibi languentiũ iacere multitudinẽ. Venit mulier, quæ ex partu im-
munda effecta est, uenit leprosus, qui extra castra separatus est pro immunditia lepræ, quærũt

à medico remedium quomodo sanentur, quomodo mundētur: & quia Iesus hic qui medicus est ipse est & uerbum Dei, ægris suis non herbarum succis, sed uerborum sacramentis medicamenta conquirit. Quæ uerborum medicamenta si quis incultus per libros tanquā per agros uideat esse dispersa, ignorans singulorum dictorum uirtutem, ut uilia hæc, & nullum sermonis cultum habētia, præteribit. Qui uerò ex aliqua parte didicerit animarum apud Christum esse medicinam, intelliget profectò ex his libris qui in Ecclesia recitantur, tanquā ex agris & montibus, salutares herbas adsumere unūquenq; debere, sermonum duntaxat uim: ut si quis ille est in anima languor, non tam exterioris frondis & corticis, quàm succi interioris hausta uirtute sanetur. Videamus ergo aduersum immunditiam partus, & contagionem lepræ, præsens hæc lectio, quàm diuersa, & quàm uaria purificationum medicamenta conficiat.

ET LOCVTVS est, inquit, Dominus ad Moysen dicēs: Loquere filijs Israel, & dices ad eos. Mulier quæcunq; cōceperit semē, & pepererit masculū, immunda erit septē diebus.] Primò consideremus secundū historiam, si non uidetur quasi ex superfluo additū, Mulier quæ cōceperit
Cur dicat Moyses, Mulier quæ conceperit, & pepererit.
semē, & pepererit masculū, quasi possit aliter masculum parere, nisi semine concepto. Sed non ex superfluo additur. Ad discretionē nanq; illius, quæ sine semine cōcepit & peperit, istum sermonē præ cæteris mulieribus Legislator adiecit: ut nō omnem mulierē quæ peperisset, designaret immundā, sed eam quæ cōcepto semine peperisset. Addi quoq; ad hoc etiā illud potest, quòd lex ista, quæ de immūditia scribitur, ad mulierē pertinet. De Maria aūt dicitur, Quia uirgo cōcepit, & peperit. Ferant ergo legis onera mulieres, uirgines uerò ab his habeant immunes. Sed si nobis aliquis occurrat argutus, & dicat, quia & Maria mulier in scripturis nominatur, sic enim
Gal. 4. dicit Apostolus: Vbi aūt uenit plenitudo tēporum, misit Deus filiū suū, factū ex muliere, factū sub lege, ut eos qui sub lege erāt redimeret: respondebimus ei, quia in hoc Apostolus mulierē non pro corruptela integritatis, sed pro sexus indicio nominauit: ut quia dicebat filiū Dei missum, simul & illud, quia pro cōmuni omniū uita ingressus in hunc mundū uenisset, exponeret. Est porrò & ætatis istud uocabulū, eius scilicet, qua fœminino sexui de annis pubertatis exceditur, & ad id tēpus quo habilis uiro uideatur esse transitus. Sicut & ecōtrario uir appellatē is qui adolescentiæ tēpus excesserit, etiā si uxorē nondū habeat, cuius uir esse dicatē: quo nomine appellari solēt etiā hi, quos fœmineæ admixtionis macula nulla perstringit. Si ergo rectè dicitur uir ille pro sola tēporis ætate, etiā is qui nullius admixtionē fœminæ nouerit: quomodo nō eadē cōsequentia etiā uirgo quæ intemerata permāsit, pro sola ætatis maturitate mulier nominetur? Deniq; & Abrahā cū puerū mitteret Mesopotamiā in domū Batuelis, ut inde acciperet Isa-
Gen. 24. ac filio suo uxorē, & puer curiosius percōtaretur, ait ad eum: Quod si noluerit mulier sequi me, reducā filium tuū illuc? Et nō dixit, quòd si noluerit uirgo sequi me. Hæc ergo dicta sint nobis de eo quod obseruauimus scriptū, quia nō superfluo addidit legislator, Mulier si cōceperit se-
Mulier post cōceptionē et partum cur immūda dicatur.
mē, & pepererit filiū: sed esse exceptionē mysticā, quæ solā Mariā à reliquis mulierib. segregaret, cuius partus nō ex conceptione seminis, sed ex præsentia sancti spiritus, & uirtute altissimi fuerit. Nūc ergo requiramus etiā illud, quid causæ sit quòd mulier quæ in hoc mūdo nascēnb. ministeriū præbet, nō solùm cū semen susceperit immunda fieri dicitē, sed & cùm peperit. Vnde & pro purificatione sua iubetur offerre pullos columbinos, aut turtures pro peccato, ad ostiū tabernaculi testimonij. ut repropitiet pro ipsa sacerdos: quasi quæ repropitiationem debeat, & purificationē peccati pro eo quòd nascenti in hoc mundo homini ministeriū præbuit. Sic enim scriptū est: Et repropitiabit pro ipsa sacerdos, & mundabitur. Ego in talib. nihil audeo dicere, sentio tamē occulta in his quædā mysteria cōtineri, & esse aliquid latētis arcani, pro quo & mulier quæ conceperit ex semine, & pepererit, immunda dicatē, & tanquā peccati rea offerre iubeatur hostiā pro peccato, & ita purificari. Sed & ille ipse qui nascitē, siue uirilis, siue fœminei sexus
Sancti cur τὰ γενέθλια sua nō celebrauerint.
sit, pronunciat de eo scriptura, quia nō sit mūdus à sorde, etiā si unius diei sit uita eius. Et ut scias esse in hoc grande nescio quid, & tale quod nulli sanctorū ex sentētia uenerit, nemo ex omnibus sanctis inuenitē diē festū, uel conuiuiū magnū egisse in die natalis sui, nemo inuenitē habuisse lætitiā in die natalis filij, uel filiæ suæ. Soli peccatores super huiusmodi natiuitate lætantur.
Gen. 40. Inuenimus etenim in ueteri quidē testamento Pharaonē regē Aegypti, diē natalis sui cū festiui-
Mar. 6. tate celebrantē, in nouo uerò testamento Herodē. Vterq; tamē eorū ipsam festiuitatem natalis sui profusione humani sanguinis cruentauit. Ille enim præpositū pistorū, hic sanctū prophetā Ioannē obtruncauit in carcere. Sancti uerò nō solū nō agunt festiuitatē in die natalis sui, sed &
Hier. 1. spiritu sancto repleti execrātur hunc diē. Neq; enim tantus ac talis propheta (Hieremiā dico, qui in utero matris sanctificatus est, & propheta in gentibus cōsecratus) libris in æternū mansuris aliquid inaniter condidisset, nisi secretū quid cōtineret, & ingētibus mysterijs plenū, ubi dicit:
Iob 3. Maledictus dies in quo natus sum, & nox in qua dixerunt, ecce masculus: maledictus qui adnunciauit patri meo, dicēs, natus est tibi masculus. Lætetē homo ille sicut ciuitates quas Dñs destruxit in furore, & non pœnituit. Videtur ne tibi hæc tā grauia, & tā onerosa imprecari ꝓpheta

potuisse

potuisse, nisi sciret esse aliqnid in ista natiuitate corporea, qnod & huiusmodi dignū maledicti-
onis uideretur, & pro quo legislator tot immunditias accusaret, quibus cōgruas purificatiões
cōsequenter imponeret. Longum est autē, & alterius temporis, ut testimonia quæ de propheta
sumpsimus, explanemus: quia nunc nō Hieremiæ, sed Leuitici nobis propositum est differere
lectionē. Sed & Iob nō sine spiritu sancto loquēs, maledicebat diē natiuitatis suæ, dicēs: Maledi-
cta dies in qua natus sum, & nox in qua dixerunt, ecce masculus: nox illa sit tenebræ, & non re-
quirat eā Dn̄s denuo, neq; ueniat in dies anni, nec numeret inter dies mēsium. Quod si tibi nō
uidet hæc Iob prophetico & diuino spiritu loqui, ex his cōsidera quæ sequunt: addidit em̄: Sed
maledicat eā, qui maledixit illū diē, in quo magnnm cetum interempturus est. Vides ergo quō
in spiritu sancto prædixit de magno ceto quē interfecturus esset Dn̄s, cuius typus erat cetus il-
le Ionæ. Vnde & Dn̄s, qui interfecturus erat cetū istum diabolum, dicit: Sicut em̄ Ionas tres di- *Matth. 12.*
es & tres noctes fuit in uētre ceti, ita oportet & filiū hominis esse tribus diebus & tribus nocti- *Peccatum ori-*
bus in corde terræ. Quod si placet audire quid etiā alij sancti de ista natiuitate senserint, audi *ginis.*
Dauid dicētē: In iniquitatibus, inquit, cōceptus sum, & in peccatis peperit me mater mea: osten- *Psal. 51.*
dens quòd quæcunq; anima in carne nascit, iniquitatis & peccati sorde polluit: & propterea di-
ctum esse illud, quod iā superius memorauimus: quia nemo mundus à sorde, nec si unius diei
sit uita eius. Addi his etiā illud potest, ut requirat quid causæ sit, cū baptisma Ecclesiæ in remis-
sionē peccatorum det, secundum Ecclesiæ obseruantiā etiā paruulis baptismū dari: cùm utiq; *Pedobaptis-*
si nihil esset in paruulis quod ad remissionē deberet & indulgentiā pertinere, gratia baptismi *mus.*
superflua uideret. Mulier ergo quæcunq; cōceperit semen, & pepererit masculum, immunda e-
rit septē diebus: sicut & illa, quæ secundum dies purgationis suæ septē dieb. segregat ab omni
mundo. Quia in sanguine immundo facit septē dies, in sanguine aūt mundo triginta & tres di-
es. Sed hoc in masculi natiuitate, duplos aūt dies facit in natiuitate fœminæ. Incipit ergo esse in
sanguine mundo ab octaua die, & est in sanguine mūdo diebus triginta trib. hoc est tribus de-
cadis, & tribus monadis. Et cū cœperit esse in sanguine mundo illa quæ peperit, tunc circūcidit
infantē: octaua em̄ die circūcides, inquit, carnem præputij eius. Hæc est lex literæ, sed require tu
quā circūcisionē Apostolus prædicet, quā nos & suscipere & habere iubet. Nos em̄, inquit, su- *Phil. 3.*
mus circūcisio, qui spiritu Deo seruimns. Et quod in psalmo ait: Alienati sunt peccatores à uul- *Psal. 58.*
ua, cōsidera si nō de illis hoc dicit, qui illā circūcisionē suscipiunt, qua nos circūcidi Apostolus
uetat: & tunc est quando alienant peccatores à uulua, cū non spiritu, sed carne circūcidnntur.
Quia qui in lege circūciduntur, à gratia exciderunt. Igitur immūda fieri mulier dicit, quæ con-
cepto semine peperit masculū, quæ aūt fœminā pepererit non solùm immunda erit, sed dupli-
citer immunda. Bis em̄ septenis diebns in immunditia scribit permanere. Sed interim qnæ pe-
perit masculū, octana die & qui natus est circūciditur, & illa fit mūda. Satis illa operosa res est,
in hac breuitate temporis ista cōtingere, tamē ut in transcursu aliqua dicamus, septimana hæc
præsentis uitæ tēpus uideri potest. In septimana nāq; dierum cōsummatus est mundus. In qno
donec sumus in carne positi, ad liquidū puri esse non possumus, nisi octaua uenerit dies, id est
nisi futuri seculi tēpus affuerit. In quo tamen die si masculus est, & uiriliter egerit, statim in ipso
aduentu futuri seculi purgat, & statim munda efficitur mater, quæ genuit eū. Purgatā nāq; ui-
tijs carnē ex resurrectione recipiet. Si uerò nihil in se habuit uirile aduersum peccatū, sed remis- *Purgatorium.*
sus & effœminatus fuit in actibus suis, cuius peccatū tale est, quod nō remittat neq; in præsen- *Matth. 12.*
ti seculo neq; in futuro: iste transit & unā & aliā septimanā in immunditia sua, & tertia demum *Marc. 3.*
incipiente oboriri septimana, purgat ab immunditia, quā fœminā pariendo cōtraxit. Hostiæ
uerò, quæ pro huiusmodi immūditia iubent adhiberi, dupliciter distinguunt. Primò iubet a- *Expiatio puer-*
gnus offerri anniculus sine macula in holocaustū, aut pulli colūbini, aut turtures, pro peccato. *peræ.*
Secundò uerò mandat hostia, si, inquit, nō inuenerit manus eius quod sufficiat ad agnū, acci-
piat duos turtures, aut duos pullos columbarū, unū ad holocaustū, & aliū pro peccato. Vnde
& mirū uidet quòd oblatio Mariæ nō habuerit hostiā primā, id est agnū anniculū, sed secundā:
tāquā cuius manus nō suffecerit ad primā. Sic em̄ scriptū est de ea: Venerūt, inquit, parentes e- *Luc. 2.*
ius, ut offerrēt pro eo hostiā, secundum quod scriptū est in lege Dn̄i, Par turturū aut duos pul-
los columbarum. Sed & in hoc ostenditur uerū esse illud quod scriptum est, Quia Christus Ie- *2. Cor. 8.*
sus cùm diues esset, pauper factus est. Ideo ergo & matrem de qua nasceret, elegit pauperem, &
patriam pauperem, de qua dicit: Et tu Bethleem minima es in millibus Iuda, & reliqua. Verùm *Mich. 5.*
hæc breuiter transcurrere cogimur, nec singula quæ scripta sunt discutere ualemus, quoniam
quidē festinamus aliquid etiā de legibus lepræ quæ recitatæ sunt, pertractare. Inuenimus ergo *Lepræ spe-*
sex species positas esse in hominum lepra, quæ sex species hoc modo describunt. Aut enim in *cies sex.*
cute corporis fit cicatrix, & signum exalbidum, & tunc fit in cute corporis eius contagio lepræ.
Aut efflorens efflorebit lepra, & conteget omnē cutem cōtagio à capite usq; ad pedes eius. Vel
tertia species, in carnis cute fit ulcus, & sanat: & fit in loco ipso ulceris cicatrix alba: aut in carnis

cute fit adustio ignis,& post hæc sanata adustio erit lucida alba, aut cũ rubore cãdida. Quinta species, cũ uiro aut mulieri fit in capite, aut in barba cõtagio lepræ. Vltima uerò scribit species, cũ fit in caluitie, uel in recaluatione cõtagio lepræ rubicundæ, quæ est lepra efflorẽs in caluitie, uel in recaluatione. Hæc ut cõpendio expositionis utamur, quoniã quidẽ nunc propositũ nobis est breuiter auditores ex his quæ recitata sunt ammonere, nec est tẽporis ad liquidũ singula quæq; discutere, referẽda mihi uident̃ ad unãquãq; speciẽ peccatorum, & in his animæ maculæ, quæ ex peccatis ei accidunt intuẽdæ. Dicẽdũ igit̃ primò est designari per hæc peccata, quæ

Totidem species peccatorũ. in hac uita positi cõmittimus. Ex quibus aliqua curari nunc possunt, aliqua uerò nõ possunt. Secundò uerò & de illis ipsis, quæ post hãc urã nobiscum trãseunt, significari intelligendũ est, & esse in ipsis quædã ita animab. infixa, ut nequeãt aboleri: alia uero esse, quæ purgationẽ possint recipere secundum inspectionẽ & iudicium põtificis illius, quẽ occulta latere nõ possunt, quiq; dispẽsabit animas singulorum secundũ hoc ꝙ in eis maculas lepræ, aut expiabiles, aut inexpiabiles uiderit. Cuius rei differẽtias de præsenti lectione colligere, & per singula secundũ scripturæ huius indiciũ, quæ possunt nos monere rimari, extẽporaneus (ut iam superius dixi) iste sermo nõ patit̃. Vix enĩ hæc multis possent uoluminib. digesta cõponi ab his quib. Dñs de lectione ueteris testamẽti uelamẽ abstraxit. Nos ergo ꝓ uirib. nostris, quantum proferri in me-

Heb. 10. diũ cõuenit, exequamur, Apostolo nobis Paulo pandente intelligentiæ uiã: qua dicit legẽ umbrã futurorum habere bonorum, nõ ipsam imaginẽ rerũ: & secundum id qđ ea quæ de bobus intelligi uident̃ scripta, nõ de bobus, quorum Deo cura nõ sit, sed de Apostolis aduertẽda pro-

1. Cor. 8. nunciat. In quo cõsequenti unq; ratione edocemur, ꝙ & ea quę de lepra scribunt̃ umbra sint, & in alijs habeant imaginẽ ueritatis. Igit̃ adhibeamus primò (si uidet̃) ipsam scripturæ umbrã, & tunc de eius ueritate requiramus. In uulneribus corporum posteaquã curata fuerint, remanet interdum ipsius uulneris signũ, qđ cicatrix appellat̃. Vix enim est qui ita curet̃ ut nullum suscepti uulneris residere uideatur indicium. Transi nunc ab ista legis umbra ad ueritatẽ eius, & intuere quõ anima quæ peccati uulnus acceperit, etiã si curet̃, tamẽ habet peccati cicatricem in loco uulneris residentẽ. Quæ cicatrix nõ solùm à Deo uidet̃, sed & ab eis qui acceperunt ab eo gratiã, qua peruidere possint animæ languores, & discernere quæ sit anima ita curata, ut omni genere uestigium illati uulneris abiecerit: & quæ curata sit quidẽ, sed ferat adhuc ueteris

Esa. 1. morbi in ipso uestigio cicatricis indicia. Quòd autẽ sint quædã animæ uulnera Esaias docet, dicens: A pedib. usq; ad caput nõ est uulnus, neq; liuor, neq; plaga cum feruore, de delictis hæc proculdubio populi loquẽs: quia sunt aliqui quib. possit adhuc medicamẽtum malagmatis imponi. Alij uerò quòd sint in tãtum peccatores, ut eis nec cura possit adhiberi, hoc modo idẽ propheta designat: Nõ est, inquit, malagma imponere, neq; alligaturas. Quod autem cõtritio,

Hier. 30. & plaga doloris per correptionem, curæ causa imponantur animæ Hieremias docet, dicẽs: Sic dicit Dñs: Suscitaui cõtritionem plagæ tuæ cum dolore: nõ est qui iudicet iudicium tuum, cum dolore curata es, utilitas non est in te. Omnes amici tui obliti sunt tui, nec iam interrogabunt de te: quia plaga inimici percussi te correptione ualida pro omni iniquitate tua, quoniã multiplicata sunt peccata tua. Quid uociferaris super contritione tua? Violentus est dolor tuus, propter multitudinẽ iniquitatum tuarum præualuerunt peccata tua, & fecerunt tibi hæc. Propterea oẽs qui deuorant te deuorabuntur, & oẽs inimici tui carnes suas deuorabunt. Et erunt qui te afflixerunt in afflictione, & oẽs qui deuastauerũt te, dabo in deprędationẽ: quoniã reuocabo sanctitatẽ tuã, & à uulneris tui dolore reuocabo te, dixit Dñs. Memento diligentius quæ audieris à propheta de uulneribus, & de cicatricibus, & de tumoribus dici. Hæc enĩ nobis necessaria sunt ad expositionẽ cicatricum, uel uulnerum, uel aliorum huiuscemodi quæ in lepræ inspectionibus memorantur. Addemus tamen adhuc quæ & in alio loco idem Hieremias ad animæ uulnera, & curas, in quibus tamẽ uestigia uulnerum resederint post obductã cicatricẽ, his sermonib. memorat: Ecce ego adducã cicatricẽ eius, & simul curabo eus, & manifestabo eis pacem & fidẽ, & conuertã captiuitatem Iudæ, & captiuitatẽ Hierusalẽ. Si ergo sufficienter à ꝓpheta didicimus de uulneribus & cicatricibus animarum, & curis ac sanitatibus, quę Deo medicante inferuntur, intuere nũc illam animam, de qua dicit Dñs, Quia ego adduxi cicatricem eius. Post uulnera sine dubio cicatricẽ adducit, & sanitatẽ. Et curabo eos, & manifestabo eis pacem & fidẽ. Si ergo post cognitionẽ, & medicinã Dei, si post manifestationẽ pacis & fidei, quam per Christum suscepimus, rursum in istam cicatricem ascẽdat aliquod peccati prioris indiciũ, aut signum aliquod erroris ueteris innouetur: tunc fit in cute corporis nostri contagio lepræ, quæ inspicienda est per pontificẽ, secundum ea quæ legislator exposuit. Secunda uerò species est lepræ, si effloruerit, inquit, in cute, ita ut tegat omnem cutem corporis à capite usq; ad pedes, per omnia quæcunq; sacerdos inspexerit. Cùm ergo omnem cutem corporis obtexerit, tunc mundũ eũ esse sacerdos à cõtagione pronunciat. Sed in quacũq; die apparuerit in eo color uiuus, rursum iudicat̃ immũdus per hoc quòd color in eo uiuus apparuit, quẽ antè nõ habuit. De

buit. De hoc quidā etiā ante me dixerunt, colorē uiuū indicari rationē uitæ quæ in homine est:
qua nondū in anima posita si quid illic peccati fiat, nō reputat̃ pro eo φ uideatur nōdum ratio
nis capax esse is qui delinquit. Cùm aūt ratio in eo locū ac tēpus inuenerit, si quid iā contra ra-
tionē agat, uideri eū iure culpabilē. Nos aūt diligētius quæ scripta sunt cōtuentes, arbitramur
magis hæc de illis accipienda, quibus uel phrenesi, uel furore, uel quocūq; ex pacto occupatus
uel oppressus est sensus, & agunt cōtra rationē. Mundi ergo isti à lepra, id est immunes appel-
lantur à peccato, quia actus sui, uel motus, non habent sensum. Quod si fortè apparuerit in eo
uiuus color corporis, hoc est sensus sui reparata in eo fuerit sanitas, & post hæc aliquid contra
rationē recti iustiq; gerat, reputari ei peccatū dicit̃ ex ea parte qua uiuus color, id est sensus in
eo uiuæ rationis apparuerit. Tertia lex de leprosis est cū in cute corporis ulcus efficit̃, & in loco
ulceris cicatrix alba cum rubore inuenit̃. Vlceris aūt causa est, cū in corpore humor sordidus
abundat & noxius. Ita ergo & in anima ulcera intelligunt̃ ea, quę ex immundis cupiditatibus,
uel sordidis cogitationib. efferuescūt. Quæ si fortè per fidei granā & remissionē curata sunt pec
catorum, & sana facta est anima, residet tamen cicatrix: & si ipsa cicatrix nō habet similem cor-
poris colorē, sed est albidior, lepra esse pronunciatur. Ita eīn lucida est & clara cupiditas, ut etiā
porrò uidentib. peccati in se residentis ostendat indicia: & fortassis peccati talis, quod ad mor-
tem sit: & ideo non solùm alba cicatrix esse, sed & rubicunda describitur. Quòd uerò humiliorē
ipsam cicatricem dicit uideri, certum est quia huiusmodi macula peccati humilem & deiectam
animā faciat. Quarta est lex, ubi dicitur, Quia si in cute fiat adustio ignis, & post hæc cùm sana
ta fuerit adustio, ipsa splendida fiat, & alba cum rubore, uel certè exalbida, & uisio eius humi-
lior reliqua cute, & hāc dicit esse leprā, quæ in adustionē effloruerit. Vide ergo si nō adustio est *Eph. 6.*
in omni anima quæcūq; recipit iacula maligni ignita: aut si nō igni aduritur, omnis qui ardet
in amore carnali. Iste sunt ergo adustiones, & succensiones ignis. Sed & ille adustionē patitur,
qui gloriæ humanæ cupiditate succenditur, & qui iræ, uel furoris æstibus inflammat̃. Quòd si
fortè curetur ab his uulneribus anima per fidē, & post sanitatem receptā contempto eo qui di-
xit: Ecce iam sanus factus es, noli peccare, ne quid tibi deterius contingat, incipiat ueteris uitij *Ioan. 5.*
fructus ex obducta cicatrice proferre, nec exæquet̃ cicatrix ad reliqui corporis cutē, sed sit hu-
milior, & illum adhuc retineat colorē, quē habuit lepræ tēpore: lepra eius in adustione refloru-
it, & ideo immundus à sacerdote iudicatur. Quinta species lepræ est, cùm in capite cōtagio ef-
ficitur, aut in barba uiri, siue mulieris, ita ut uisio contagionis ipsius humilior sit à cute corpo-
ris, & hæc est lepra capitis, uel barbæ. Vide ergo si potest fieri, ut lepra capitis putetur in eo, qui
non habet caput Christum, sed alium aliquē, uerbi causa: Epicurum uoluptatē summum bo-
num prædicantē, num tibi & caput, & barba talis hominis uidetur immunda? Sed & is qui cū
debeat esse uir, & agere tanquā perfectus, si fortè facilè & tanquā puer uincatur à peccato, etiā
ipse leprā barbæ habere dicendus est: quia cū uincere deberet malignū, & sacerdotali honore,
qui in barba designatur, incedere, adolescentiæ uitijs impeditus, leprā barbæ perpetit̃. Mulierē
autē animam in scripturis indicari eam, quæ non tā proferre semen uerbi, q̃ suscipere potest, sę
pe dictum est: quæ leprā habere designat̃ in capite, si uirum qui caput mulieris est, id est docto-
rē pollutū habeat, & immundū, ut Marcionē, aut Valentinū aut aliquē eiusmodi sequēs. Sexta
iā & ultima species lepræ ponitur quæ fit in caluitie, uel recaluatione: quæ res quantū in seipsis
est, mundæ sunt. Sic eīn dicit & lex. Si cuius, inquit, defluxerint capilli capitis, caluus est, mun-
dus est. Si aūt à fronte eius defluxerint, recaluus est, & mundus est. Et cōuenienter hæc referunt̃
ad animam, ut cum ea quæ sui natura mortua sunt abijcit ac deponit, munda esse dicatur. Sed
post hæc si ea quæ prius purificata fuerant, repullulare cœperint sordidius & humilius, q̃ di-
gnitas puritatis expetit, uidebunt̃ immunda, ac leprosam animā reddent. Et hoc iā generaliter
de omni leproso, in quo fuerit contagio lepræ, & humilior uidebitur à reliqua cute: humilius
namq; est omne animæ uiuū à reliquis eius uirtutibus. Lex quæ spiritalis est, alia quædā decer
nit. Vestimenta, inquit, eius dissuta sint, & caput eius reuelatū, & os eius adopertū. Per quæ de- *Vestitus le-*
signat eum qui in anima leprosus est, id est qui peccatis confixus est, non oportere assuere sibi *prosi.*
tegumenta, & turpitudines operire peccati. Sicut eīn is cuius uestimenta dissuta sunt, nudā atq;
intectam gerit turpitudinē corporis: ita oportet eum qui peccatis aliquibus obseptus est, ma-
la sua & flagitia nullis uerborū assumentis, nullis excusationum uelaminib. operire: uti ne fiat
sepulchrum dealbatum, quod deforis quidem apparet hominibus speciosum, intus autē ple- *Luc. 11.*
num est ossibus mortuorum, & omni immunditia. Vult ergo lex diuina peccatorem non solū
uestimenta nō assuere, sed & caput non contegere: ut si quod est capitis delictum, id est si in Deū
aliquid cōmissum est, si in fide peccatū est, ne hæc quidē habeant̃ obtecta: sed omnibus publi-
cent̃, ut interuentu & correptione omniū emendet̃, & ueniā mereat̃. Veruntamen leprosus iste,
os tantummodo iubetur obtegere. Quid est hoc quòd omnes corporis partes nudas habere
præcipitur, & os solū operire iubetur? Nonne palā est, & in aperto positū, quòd ei qui in lepra

Psal. 50. peccati est, clauditur sermo, clauditur os, ut fiducia sermonis, & docēdi auctoritas excludatur. Pec-
catori enim dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & adsumis testamentū meū per os tuū?
Clausum ergo habeat os peccator, quia qui seipsum nō docuit, docere aliū nō potest: ideo os
suum iubet operire, qui male agē do, loquēdi perdidit libertatē. Immūdus, inquit, erit, & sepa-
ratus sedebit foris, extra castra erit cōuersatio eius. Clarū est quod omnis immūdus abijciatur à
cōuentu bonorū, & segregetur à cœtu, castrisq; sanctorū: & ideo dicit, quia extra castra erit cōuer
satio eius. Quòd si fortè mundatus fuerit, sponte quidē, & à semetipso nō uenit ad sacerdotem:
sed offertur, inquit, ab alio, nec intrat in castra. Neq; enim cōueniens erat, ut ea die qua mundaba
tur, priusquā fierent pro eo quæ cōpetebant, intro iret in castra. Propter quod sacerdos, inquit,
exibit ad eū foras extra castra. Sēper enim ad eū qui nōdū potest introire in castra, exit ille qui po
Ioan. 8. test exire extra castra, qui dicit: Ego à Deo exiui & ueni in hūc mundū. Exit ergo ad eū sacerdos,
& cōsiderat si iā recepit sanitatē, si à lepræ cōtagione purgatus est. Cum aūt uiderit eū sacerdos,
præcipit ut accipiātur duæ gallinæ uiuæ ei, qui mundatur, & lignū cedrinū, & coccum tortum,
& hyssopum. Vidētur mihi etiā hîc duæ istæ gallinæ habere similitudinē quandā duorū hirco-
rum, ex quibus unus Dño offertur, alius in eremū emittitur, ita enim & hîc ex duabus gallinis
una immolatur, & alia in campum dimittitur. Dat ergo & hic qui purgatur à lepra, aliquā par-
tem quæ abijciatur in eremum. Alia aūt pars Dño offertur pro eo. Nondum tamen hic qui pur
gatur à lepra, & offert gallinas, etiā ipsa illa quæ pro eo Dño offertur, ad altare offertur, sicut tur
tures, aut columbæ. Nondum enim eadem die is qui purgatur à lepra diuino altari dignus ef-
ficitur. Propter quod mandat Legislator, ut eadē die qua purgatur, accipiantur duę gallinę ad
purificationem eius. Puto aūt quòd & hic illius gallinæ intellectus latenter habeatur, per quā
Matth. 23. purificatio efficitur peccatoris, de qua scriptum est: Quoties uolui congregare filios tuos, sicut
gallina congregat pullos suos sub alis suis, & noluisti. Indiget tamen ut per lignum cedrinum
purificetur is qui purificatur. Impossibile nāq; est sine ligno crucis, peccati leprā posse purgari,
nisi adhibeatur & lignum in quo Saluator (sicut Apostolus Paulus dixit) exuit principatus &
Col. 2. & potestates, triumphās eos in ligno. Iungitur tamen ad emundationem lepræ huius, etiā coc-
cum tortū, sociatur & hyssopum. Coccus tortus figurā sacri sanguinis cōtinet, qui de eius late-
Hyssopi uirtus. re per lanceæ uulnus exortus est. Et hyssopū. Hoc genus herbæ naturā habere medici ferūt ut
diluat & expurget si quæ illæ pectori hominū sordes ex corruptione noxij humoris insederint.
Vnde & necessariò in expurgatione peccatorū huiuscemodi graminis figura suscepta est. Coc-
cum uerò quod sæpe sumptū sit ad salutis subsidia, in diuinis referri uoluminib inuenimus, si-
cut in partu Thamar, cū unus, inquit, prior protulit manum. Accipiēs aūt obstetrix coccū, alli-
gauit in manu eius, dicens: Hic exibit prior. Sed & Raab meretrix, cū exploratores suscepisset,
Iosu. 2. & pactum ab eis salutis acciperet, & illi: Pone, inquiunt, signū resticulā coccineā, & alligabis eā
in fenestra ista, per quā deposuisti nos. Obserua tamē & illud, quod nō ipse sacerdos immolare
gallinā dicitur, nondū enim dignus est hic qui fuit leprosus, ut ipse sacerdos pro eo immolet. Pro-
pter quod nec sanguis gallinæ offertur ad altare, sed dicit, Quia occidetur gallina in uasculo fictī
li, in quo uase aqua uiua sit missa, ut & aqua adsumatur ad purificationē, & cōpleatur plenitudo
Ioan. 19. mysterij in aqua & sanguine, quod dicitur exisse de latere Saluatoris, & illud nihilo minus quod
Ioannes ponit in epistola sua, & dicit purificationē fieri in aqua, & sanguine & spiritu. Vnde &
hîc uideo omnia ista compleri. Spiritus enim est gallina istius quæ occiditur, & aqua uiua quæ in
uase est, & sanguis qui super eā diffusus est, nō quod per hæc iterandā baptismi gratiam sentia-
mus, sed quòd omnis purificatio peccatorū etiā hæc quæ per pœnitentiā quæritur, illius ope in-
diget, de cuius latere aqua processit, & sanguis. Vide ergo quō & uiua gallina, & lignū cedrinū,
& coccū tortū, & hyssopū tingitur in sanguine pulli & aqua uiua, ut ex hoc aspersus, & purifica
tus ex aqua & sanguine, in quo tincta est & illa gallina quæ in cāpum dimittitur, & septies contra
Dñm respersus, is qui purificatur mundus efficiatur ab omni immūditia, qua fuerat ex lepræ con
tagione possessus. Sed & illud aduerte, quō cū superius dixerit: Hæc lex leprosi in qua die mun
datus fuerit, nūc his omnib. addit & dicit: Et mundus erit. Si enim semel abiecta lepra mundatus
est, quō adhuc mundus erit? Sed uide quia etiā si mundetur quis à peccato, & nō sit iā in opere
peccati, ipsa tamē uestigia sceleris cōmissi purificatione indigent, & ea quā exposuimus, & alia
nihilominus quæ mandatur in cōsequentibus. Obseruauimus enim & hoc quod scriptum est de
lepra, In qua die mundatus fuerit, post hæc inter cætera quæ mādantur tertio dictū esse, Et mun
dus erit, & iterum ad ultimū scriptū esse, Et mundabitur. Vnde mihi uidetur esse quasdam & in
ipsa purificatione differentias, & (ut ita dixerim) profectus quosdā purgationū. Potest enim &
de illo qui cessat à peccato, dici, & mundus erit, sed non statim ita mūdus uidebitur, ut ad sum-
mā puritatis accesserit. Deniq; addit his quæ dixerat: In quacūq; die mundatus fuerit, & emit-
tetur, inquit, uiua gallina in campū, & lauabit uestimenta sua is, qui purificatur. Post hæc autē
omnē, inquit, pilum radet. & addit: Et lauabitur in aqua. Et post hæc additur: Et mundus erit.

Neq;

Neq; enim ſufficit quod in reſponſione dixerat, Mũdus erit, niſi adiecissct etiã hæc. Sordida ergo ueſtimẽta habuit uſq; adhuc iſte, qui purificatur à lepra, etiã poſt aſperſionẽ, & nunc lauare ea iubeť. Quæ tamẽ ueſtimẽta non mihi per omnia malæ texturæ uidenť fuiſſe. Alioquin abijci ea magis ꝗ̃ lauari præciperet. In quo oſtendiť, neq; per omnia alienã fuiſſe à Deo cõuerſationẽ eius, neq; purè omnino & integrè cuſtoditã. Nõ eñ lauaret ueſtimẽta, niſi fuiſſent ſordida, nec iterum lotis eis uteretur, ſi fuiſſent textrini in omnibus alieni. Quod aũt radi iubet omnẽ pilũ, puto ꝙ omne quicquid emortui operis animæ poſitæ in peccans exortum eſt. Hoc enim nunc pili nomine iubetur abijcere. Peccator enim omne quod ei ſiue in cõſilio natũ eſt, ſiue in uerbo, ſiue in opere, expedit ſi uerè purificari uult, ut eradat, & abijciat, nec reſidere aliquid patiatur. Sanctus aũt ſeruare debet omnẽ capillũ, & ſi poſsibile eſt, nec aſcendere debet ferrum ſuper caput eius, ne abſcindere aliquid de cogitationibus ſuis ſapientibus, aut dictis, aut operibus poſſit. Inde deniq; eſt, quod & Samueli ferrũ dicitur nõ aſcendiſſe ſuper caput: ſed & omnib. Nazaręis, qui ſunt, iuſti, quia Iuſtus, ſicut ſcriptum eſt, omnia quęcunq; fecerit proſperabunť, & folia 1.Reg.1. Pſal.1.
eius nõ decidẽt. Hinc & diſcipulorum Dñi etiã capilli capitis dicũtur eſſe numerati: hoc eſt oẽs actus, oẽs ſermones, oẽs cogitationes eorũ ſeruãtur apud Deũ, quia iuſtæ, quia ſanctæ ſunt. Peccatorum uerò omne opus, omnis ſermo, omnis cogitatio debet abſcindi. Et hoc eſt quod dicitur, ut omnis pilus corporis eius radatur, & tunc erit mundus. Sed & hoc obſerua, quòd nõ ſufficit ei poſt purificationẽ uel ueſtimenta lauiſſe, uel omnẽ pilum raſiſſe, niſi & lotus fuerit in aqua. Oportet nãq; eum abijcere oẽs ſordes, omnẽ immunditiã, non ſolũ de ueſtimentis, ſed & de proprio corpore, ut nulla in eo macula extinctæ lepræ reſideat. Tertiò ergo nũc purificatus, ita demum dignus efficitur ingredi caſtra Dñi, non tamen cõtinuò permittitur ei introire domum ſuã, ſed dicitur ut extra domũ ſuã maneat ſeptem diebus, & radat omnem pilũ capitis & barbæ, & ſuperciliorum: quaſi non ſuffecerit quòd prius omnem pilum raſerat, nũc additur, ut omnem pilum capitis & barbæ, & ſuperciliorum radat. Idem nãq; uidebatur dictum in eo ꝙ dixerat omnem pilũ radendũ. Sed non mihi uidetur inanis eſſe iſta repetitio. Vult enim peccatorem poſteaquã fuerit mundus, poſteaquã remiſsionẽ per pœnitentiã acceperit peccatorum, de purgatione capitis admonere, & barbæ, & ſuperciliorũ, uelut ſi diceret ei: Ecce ſanus factus es, uide ne ultra capitis contrahas culpã. Capitis enim peccatum eſt, aliter ꝗ̃ fides Eccleſiæ continet, de diuinis ſentire dogmatibus. In barba uerò, ut meminerit ſemper uirilis ætatis depoſuiſſe peccata, & conuerſus fiat ſicut infans. In ſuperciliјs autem arrogantiã deijciat, & malè elatũ ut ad humilitatem Chriſti inclinet ſupercilium. Secundò ergo ad hunc modum omnis pilus corporis raditur. Et ſicut hæc geminantur, ita & ueſtimenta ſemel in prima purificatione lauiſſe non ſufficit, ſed ſecundò præcipitur ut lauet ueſtamẽta ſua & corpus ſuum aqua, & tũc quartò additur, Et mundus erit. Hæc autẽ fiunt intra caſtra quidẽ poſito eo, adhuc tamen extra domum ſuã. Dicit enim poſt ſeptem dies: In die octaua aſſumet ſibi duos agnos. Iam nõ alius aſſumit, ſed ipſe ſibi aſſumit. Duos, inquit, agnos immaculatos, & ouẽ unam anniculã immaculatã, & tres decimas ſimilaginis cõſperſæ in oleo, & cyathũ olei unum, poſt hæc quinta purificatione purificatus cõſummetur. Ex his duobus agnis, unus quidem immolatur, & dicitur pro delicto, in loco, inquit, in quo iugulatur pro peccato, & ubi holocauſtomata fiunt in loco ſancto. Ecce iam dignus efficitur ut offerat ſacrificium, qui potuit ad quintã purificationẽ peruenire, & hoſtia eius ſancta ſanctorũ fit. Alius aũt agnus holocauſtũ efficitur, in quo & repropitiari pro ipſo ſacerdos dicitur, ut purgetur. Igitur primus agnus, qui ꝓ delicto eſt, uidetur mihi uirtutis ipſius formã tenere, quã aſſumpſit is qui erat in peccatis, per quã potuit à ſe propellere affectũ peccandi, & malorũ ueterũ pœnitudinẽ gerere. Secundus uerò agnus figurã tenere illius iã recuperatæ uirtutis, per quã abiectis & procul fugatis omnibus uitijs, integrum ſe, & in integro obtulit Deo, & dignus extitit diuinis altaribus. Ouis autẽ quæ poſt agnos aſſumitur quantũ conijcere in tã difficilibus locis ualemus, fœcunditatẽ puto ꝙ ſignificet eius, qui conuerſus eſt à peccato, & totũ ſe obtulit Deo, qua poſt omnia in bonorum operũ fœtibus utitur, & innocentiæ fructib. pollet. In tria ergo purificationis huius, id eſt, conuerſionis à peccato ratio diuiditur. Prima eſt hoſtia, qua peccata ſoluuntur. Secunda eſt, qua anima cõuertitur ad Deũ. Tertia eſt fœcunditatis, & fructuũ, quos in operibus pietatis is qui dicitur conuerſus oſtendit. Et quia tres iſtæ ſunt hoſtiæ, idcirco ſubiũgit: Et tres mẽſuræ decimæ ſimilaginis aſſumendæ ſunt. Vbiq; intelligamus purificationem fieri nõ poſſe ſine myſterio trinitatis. Vide aũt quòd hic in quinta purificatione nõ aſſumitur farina, ſed iã ſimilã habet iſte qui purificatur à peccatis, ſimila ei adſcribiť, unde habeat iã panẽ mundũ, & hæc oleo cõſpergitur. Sed & oleũ eius ad duos uſus diuiditur. Vnũ quo ſimila cõſpergitur, aliũ quo ſacerdos accipit integrã menſurã cyathi, ut ait. In quo ut ego ſentio, & panis eius pinguis efficitur ꝓ miſericordia, & oleũ quo lux uera & ſcientiæ ignis accẽditur, per manus ſacerdotis capiti eius imponitur. Ita eñ dicit: Et ſtatuet, inquit, eum ſacerdos qui mundat cum in conſpectu Domini, ad oſtiũ tabernaculi teſtimonij.

Vides quia sacerdotis est statuere eum qui conuertitur à peccato, ut stabilis esse posit, & ultrà non fluctuare, nec moueri omni uento doctrinæ. Statuit ergo eum nō solùm intra castra, sed ad ipsum ostiū tabernaculi testimonij ante Dñm. Et posteaquā secūdū ea quæ superius dicta sunt, offerunť hostiæ pro purificatione, adhibet, inquit, & cyathū olei, & separat illud ante Dñm. Et accipiet, inquit, sacerdos de sanguine, & ponet super extremā auriculā eius dextrā, & super extremā manū eius dextrā, & super extremū pedē eius dextrū. Et post hæc, inquit, accipiet sacerdos nō ipsum cyathū olei, sed ex ipso. Et defundet, inquit, in manū suā sinistrā, & intinget digitū suū sacerdos in oleo, quod est in manu eius sinistra, & asperget septies ante Dñm: & iterū ex eo quod superest in manu eius sinistra, imponet super auriculā eius qui purificať dextrā, & super extremā manū eius dextrā, & super extremū pedē eius dextrū. Et post hæc id quod relictum fuerit ex oleo, imponet, inquit, sacerdos de manu sua super caput eius qui purificať. Vides quō ultimæ & summæ purificationis est, aurem purificari, ut purus & mundus seruetur auditus. Et manū dextrā, ut munda sint opera nostra, nec aliquid immundū his admisceať & sordidū. Sed & pedes purificādi sunt, ut ad opus bonū tantūmodo dirigātur, nec ultrà lapsus iuuētutis incurrant. Septies aūt respergit sacerdos cōtra Dñm ex oleo. Post omnia etenim quæ pro purificato celebrata sunt, postquā cōuersus, & reconciliatus est Deo, post immolatas hostias, ordinis erat, ut &

Psal. 51. uirtutem super eum septemplicē sancti spiritus inuitaret, secundū eū qui dixerat: Redde mihi lætitiā salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Vel certè quoniam peccatorū cor-

Matth. 12. da Dñs in euangelio testatur à septem dæmonibus obsideri, cōpetenter septies ante Dominum sacerdos in purificatione respergit, ut expulsio septē spirituū malignorum de purificati corde, septies excusso digitis oleo declaretur. Sic ergo conuersis à peccato, purificatio quidem per illa omnia datur, quæ superius diximus. Donum autē gratiæ spiritus, per olei imaginē designatur, ut non solùm purgationem consequi posit is qui conuertitur à peccato, sed & spiritu san-

Luc. 15. cto repleri, quo & recipere priorem stolam, & annulum posit, & per omnia reconciliatus patri in locum filij reparari, per ipsum Dominum nostrum Iesum Christum, cui est gloria & imperiū in secula seculorum. Amen.

IN LEVITICI CAP. XVI. HOMILIA IX.

De sacrificijs repropitiationis, & de duobus hircis, quorum unus sors est Domini, & unus Apopōpæi, qui dimittitur in eremū, & de ingressu pōtificis in sancta sanctorū.

Dies Expiationis & propitiationis.

DIE propitiationis indigent omnes, qui peccauerunt, & ideo inter solennitates legis, quę figuras continent cœlestium mysteriorum, una quædam solennitas habetur, quæ dies propitiationis appellatur. Hęc ergo quæ nunc recitata sunt legislatio est solēnitatis ipsius, quæ dies (ut diximus) propitiationis uocitata est. Sed uideamus primò quid sibi uelit literæ ipsius continentia, ut orantibus uobis, si tamen ita Domino supplicetis ut exaudiri mereamini, posimus accipere gratiam spiritus per quam explanare ualeamus mysteria quæ continentur in lege. Defuncti sunt duo filij Aaron Nadab & Abiu, cùm offerrent ignem alienum ad altare Domini. Necesse erat, ut cœlesti doctrina instrueretur Aaron quomodo oporteret eum ad altare accedere, & quo supplicationum ritu propitium faceret Deum, uti ne in ea ipse incurreret, in quæ incurrerant filij sui, incautè & inconuenienter accedentes ad altare Dei, alienum ignem, & non illum qui diuinitus datus fuerat, offerentes. Propterea ergo de his hoc modo præfata est lex.

In sanctum sanctorū nō quouis tēpore ingredi licebat.

ET LOCVTVS est Dñs ad Moysen posteaquā defuncti sunt duo filij Aaron dum offerrent ignē alienū ante Dñm. Et dixit Dñs ad Moysen: Loquere ad Aarō fratrē tuū, ut nō intret omni hora in sancta interiora, quod est intra uelū ante conspectū propiciatorij quod est supra arcam testimonij, & nō morieť.] Ex quo ostendiť ꝙ si in omni hora introeat sancta nō pręparatus, nō indutus pōtificalibus indumētis, neq; hostijs quæ statutæ sunt præparatis, neq; propitiato prius Deo, morieť. Et iustè quidē, tanquā qui nū fecerit ea quæ cōuenit fieri antequā accedať ad altare Dei. Oēs nos iste sermo cōstringit, ad oēs pertinet qđ hîc loquiť lex, præcepit eñ ut sciamꝰ quō accedere debeamus ad altare Dei. Altare eñ est super qđ orationes nostras offerimus Deo, ut sciamus quō debeamus offerre, scilicet ut deponamus uestimēta sordida, quæ est carnis immūdina, morū uitia, inquinamēta libidinū. Aut ignoras tibi quoq;, id est omni Ecclesiæ Dei, &

1. Pet. 2. credentiū populo sacerdotiū datū? Audi quō Petrus dicit de fidelibus: Genus, inquit, electū, regale sacerdotiū, gēs sancta, populus in acquisitionē. Habes ergo sacerdotiū, quia gēs sacerdotalis es, & ideò offerre debes Deo hostiā laudis, hostiā orationū, hostiā misericordiæ, hostiam pudicitiæ, hostiā iustitiæ, hostiā sanctitatis. Sed ut hæc dignè offeras, indumētis tibi opus est mundis, & segregatis à reliquorū hominum cōmunibus indumētis, & ignē diuinū necessarium habes, nō aliquē alienū à Deo, sed illū qui à Deo hominibus datur, de quo filius Dei dicit: Ignem

Luc. 12. ueni mittere in terrā, & quàm uolo ut accendať. Si enim non hoc sed alio & huic contrario igni utamur,

utamur, illo qui se trãsfigurat sicut angelũ lucis, eadē sine dubio patiemur, quæ Nadab passus
est & Abiu. Præcepit ergo mandatũ diuinum, ut instruatur Aaron ne omni hora intraret in san
cta ad altare, sed cùm fecerit prius ea quæ fieri mandãtur, ne fortè moriatur. Sed primò omniũ
ostendamus quomodo hæc quæ de sacrificijs cõscribuntur, figuras esse Apostolus dicit, & for-
mas, quarum ueritas in alijs ostendatur, ne fortè auditores præsumere nos arbitrentur, & legē
Dei in aliũ sensum quàm scripta est, uiolenter inflectere, quippe quibus nulla in his quæ asseri-
mus apostolica præcedat auctoritas. Paulus ergo ad Hebræos scribens, eos scilicet qui legem
quidē legerent, & hæc meditata haberent, & bene nota, sed indigerent intellectu qualiter sentiri
de sacrificijs debeat, hoc modo dicit: Non enim in sancta manu facta introiuit Iesus exēplaria *Heb. 9.*
uerorũ, sed in ipsum cœlũ, ut appareat nunc uultui Dei pro nobis. Et iterũ dicit de hostijs: Hoc
enim fecit semel seipsum offerendo. Sed quid de his singulatim quærimus testimonia? Omnē
epistolam ipsam ad Hebræos scriptã si quis recenseat, & præcipuè eum locũ, ubi pontificē legis
confert pontifici repromissionis, de quo scriptũ est, Tu es sacerdos in æternũ secundum ordi- *Psal. 110*
nem Melchisedech: inueniet quõo hic locus omnis Apostoli, exemplaria & formas ostendit esse
rerum uiuarũ & uerarum, illa quæ in lege scripta sunt. Oportet ergo nos quærere pontificē, qui
semel in anno, id est per omne hoc præsens seculum sacrificiũ obtulit Deo, indutus ueste, cuius
Domino iuuante, quæ sit qualitas ostendemus. Tunica, inquit, linea sanctificata induetur. Li-
num de terra oritur, tunica ergo sanctificata linea induitur uerus pontifex Christus, cùm natu
ram terreni corporis sumit. De corpore enim dicitur, Quia terra sit, & in terrã ibit. Volens ergo *Gen. 3.*
Dominus & saluator meus hoc quod in terram ierat suscitare, terrenũ suscepit corpus, ut id ele
uatum de terra, pòrtaret ad cœlum. Et huius mysterij tenet figuram hoc, quod in lege scribitur,
ut linea tunica pontifex induatur. Sed quod addidit sanctificata, non otiosè audiendũ est. San
ctificata namq; fuit tunica carnis Christi, non enim erat ex semine uiri concepta, sed ex sancto
spiritu generata. Et femoralia, inquit, linea sunt super corpus eius. Femorale indumentum est *Vestes Aaron.*
quo pudenda corporis contegi & constringi solent. Si ergo aspicias Saluatorē meũ suscepisse
quidem corpus, & in corpore positũ egisse humanos actus, id est uescendi, & bibendi, & cætera
similia, hoc aũt solũ opus nõ egisse quod ad pudenda corporis pertinet, carnemq; eius neq; nu
ptijs neq; filiorũ procreationi paruisse, inuenies qualiter femoralia linea sanctificata habuerit,
ut uerè de ipso dici debeat, quia inhonestiora nostra abundantiorē habent honorē. Considera *1. Cor. 12.*
tamen & ipsum pontificis habitũ, quia quod per naturã minus in eo honestũ uidetur, indutis
femoralibus lineis & zona constrictis, etiã secundum literã de eo cõuenit dici, quia inhonestio-
ra nostra abundantiorē honestatem habent. Ita ergo & omnis qui in castitate uiuens imitatur
Christum, hoc solùm de humanis actibus nescientē, ipse etiam lineis femoralibus sanctificatis
indutus est, & inhonestioribus suis abundantiorem circumdedit honestatem. Tunica ergo li-
nea sanctificata induitur, & femoralia linea super corpus eius sunt. Sed ne fortè femoralia hæc
quibus pudenda conteguntur, resoluta defluant, & turpitudinem reuelent aut retegant, adiun
git. Non enim, inquit, facies gradus ad altare, ne fortè reueletur in his turpitudo tua. Ne ergo *Exod. 20.*
turpitudo tua defluentibus femoralibus reueletur, zona, inquit, femoralia constringantur. *Zona.*
Quodam tempore exponentes Ioannem baptistam, & aliàs Hieremiam, quod Hieremias qui- *Matth. 3.*
dem zonam, Ioannes uerò pelliceã zonam circa lumbos habuisse diceretur, sufficienter osten-
dimus quõo per hæc declaretur indicari pars illa corporis apud huiusmodi uiros ita emortua,
ut neq; uel leuis motus, neq; alius quisquã in lumbis eorum fuisse crederetur, sed sola castitas,
& pura pudicitia. Zona ergo pontifex linea cingitur, & cidarim lineam imponit super caput
suum, omnia linea. Cidaris quod dicitur ornatus quidam est qui capiti superponitur, quo uti- *Cidaris.*
tur pontifex in offerendis hostijs, uel cæteri sacerdotes. Sed unusquisq; nostrũ ornare debet ca-
put suum sacerdotalibus ornamentis. Etenim quia omnis uiri caput Christus est, quicunq; ita *1. Cor. 11.*
agit ut ex actibus suis conferat gloriam Christo, caput suum qui est Christus ornauit. Potest &
alio modo in nobis intelligi capitis ornatus. Quoniã quidē quod est in nobis primũ ac sum-
mũ, & caput omniũ, mens est, ad dignitatē pontificiam excolit caput suum, si quis mentē suã
adornauerit sapientię disciplinis. Ista igitur sunt quibus indui pręcipitur pontifex, ita & demũ
introire in sancta, ne hæc non habēs moriatur. Iam uerò de hostijs quædam quidē ipsius man *Hostiæ pro*
dantur debere esse pontificis, quædam uerò à populo sumendæ. Ipsius enim dicitur uitulus, *Pontifice &*
quod est in animalibus preciosius & robustius. Et secundũ animal aries, quod in ouibus sine *populo.*
dubio preciosius est. A' populo uerò munera iubentur offerri, aries à principibus, & hirci duo
à populo. Vnus qui dimittatur in eremũ, qui & apopompæus nominatũ, & unus qui Dño offe-
ratur. Si esset omnis populus Dei sanctus, & oēs essent beati, nõ fierēt duæ sortes super hircis: & *Hircus duo*
unus quidem sortē ferret, ut dimitteretur in eremũ, alius uerò ut Dño offerretur, sed esset sors *ἀποπομπαῖος*
una, & hostia una Dño soli. Nunc uerò quoniã in multitudine eorũ qui accedunt ad Dominũ
sunt quidam Domini, alij aũt sunt qui mitti ad eremum debeant, id est qui abijci merentur &

separari ab hostia Domini,propterea pars hostiæ quæ offertur à populo, id est unus solus hircus Dño immolatur,alius aūt abijcitur, & in eremū dimittitur,& apopompæus nominatur.Sors tamen cadit super utrumq;,& ille quidem qui in eremū dimittitur,dicitur quòd ipse auferat super se peccata filiorū Israel, & iniustitias eorū, & iniquitates ipsorum.Non enim ille hircus qui Domini sors efficitur,sed ille cuius sors est ut in eremū dimittatur,auferre ea dicitur,secundum illud credo quod scriptū est: Dedi cōmutationem tuam Aegyptū, & Aethiopiā, & Syenen pro te,ex quo tu honorabilis factus es in conspectu meo. Peccata igitur eorū qui pœnitentiā egerunt, & eorū qui dereliquerunt malitiam,super capita sua suscipiunt hi qui effecti sunt in sorte eius, qui in eremū dimittitur qui seipsos dignos tali ministerio, uel huiusmodi sorte fecerunt,
Matth.13. Conuenit aūt uelut econtrariò aptari his & illud quod dictū est: Qui habet dabitur ei.Sicut enim qui habet iustitias, dabitur ei:ita & qui habet peccata, intantū ut in sorte apopompæi inueniatur illius qui in eremū emittitur, addeutur ei ea quæ abstergentur à sanctis, ut & in ipsis compleatur quod scriptum est: Ab eo autem qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo,ut ei addatur, qui habet multas mnas peccatorum. Verùm quoniam is qui in sorte Domini est spem gerit non in præsenti seculo, sed in futuro, & cuius sors Dominus est, quotidie moritur, propterea is quidem super quem sors Domini cecidit, iugulatur & moritur, ut sanguine suo purificet populum Dei,ille aūt qui in sortem contrariam ceciderit,non est dignus ut moriatur,quia qui in sorte Domini est,nō est de hoc mundo:ille uerò de hoc mūdo est,qui in mun
Ioan.15. do dimittitur,& mundus quod suum est diligit.Ideo non occiditur,nec dignus est iugulari ad altare Dei,nec sanguis eius ad basim altaris meretur effundi.Sed uideamus quis est hic qui accepit eum, cuius sors apopompæi facta est,ut eum eijciat in eremū. Homo, inquit,paratus accipiet hircum qui uenerit in sortem eius, cui ceciderit sors apopompæi, & adducet eum in eremum. Finis sortis istius eremus est, id est locus desertus, desertus uirtutibus,desertus Deo,desertus iustitia, desertus Christo, desertus omni bono. Et nos ergo singulos manet sors una è duabus. Aut enim bene agentes, sors Dñi sumus,aut malè agentes sors nostra nos ducit ad eremum, Vis tibi ostendam quomodo istæ duæ sortes semper operentur,& unusquisq; nostrū aut sors Dñi aut sors apopompæi uel eremi fiat? Considera in euangelijs illum diuitem uiuentem splendidè & luxuriosè, & Lazarum ad ianuam eius iacentem,ulceribus plenum, & cupientem saturari de micis quæ cadebāt de mensa diuitis,quis finis designatur utriusq;: Mortuus est, in-
Luc.16. quit,Lazarus,& abductus est ab angelis in sinū Abrahæ: similiter aūt & diues, & abductus est ad infernū in locum tormenti. Animaduertens euidenter loca sortis utriusq; distincta. Vide etiā
Hebr.1. qui sunt qui adducant,angeli,inquit,qui semper parati sunt ad adducendū.Ministri enim Dei
Matth.25. sunt ad hoc ipsum destinati,qui impleant sortem quā tibi ipse paraueris. Si enim bene uixeris, si fregeris esurienti panem tuū ex animo,& nudum uestieris,rectum iudicium iudicaueris, iniquo aduersum iniquitatem suam restiteris, nec posueris consilium tuum cum his qui laqueos innocentibus parant,fortē tuam facies Dominū. Si uerò libidini inseruias, uoluptatis amator sis magis quàm Dei, seculum diligas, ut malitiā non oderis, sortem tuā fecisti apopompæi, ut abducaris in eremū per manū ministri Dei,qui in hoc ipsum à Deo ordinatus est: & ideo paratus appellat, quia personā nullius erubescit, nec diuitis,nec potentis,nec regis,nec sacerdotis. Vis aūt scire quia ad nos pertinent quæ dicuntur? Animalia hæc quæ sortes accipiunt, nō sunt immunda,nec aliena ab altaribus Dei,sed munda sunt,& quæ in sacrificijs offerri solēt:ut scias hæc figuram tenere nō eorū qui extra fidem sunt,sed eorū qui in fide sunt.Hircus enim animal mundum est,& diuinis altaribus consecratū. Et tu ergo per gratiam baptismi consecratus es altaribus Dei,& animal factus es mundū.Sed si non custodias mandatū illud Domini quod di-
Ioan.5. xit:Ecce sanus factus es,iam noli peccare,ne quid tibi deterius contingat,sed cū esses mundus, rursum te peccati inquinamento maculasti,&ex uirtute ad libidinem,ex puritate ad immunditiam declinasti,tuo uitio,cū animal mundum fueris,sorti te apopompæi eremiq; tradidisti.Potest fortasis & alio modo homo paratus & immundus,qui abducit eum cuius sors uenit in eremū,& eo ipso quo educit eum, quasi qui immundū contigerit, dicitur lauare uestimenta sua ad uesperā,& esse mundus,etiā ipse Dñs & saluator noster intelligi ex ea parte, qua naturæ nostræ,id est carnis & sanguinis uestiméta suscepit, quæ in uespera lauerit.Propter quod & dudū
Zach.3. propheta de eo dixerat:Et uidi Iesum sacerdotem magnum,indutū uestimenta sordida, & diabolum stantem à dextris eius, ut cōtradiceret ei. Lauit ergo in uino,id est in sanguine suo stolā suam in uespera,& factus est mundus. Et inde fortasis quod post resurrectionē Mariæ uolenti
Ioan.20. pedes eius tenere,dicebat,Noli me tangere. Vis autem adhuc uidere,& aliam duarum sortium formam? Considera duos illos, qui tempore crucis eius, unus à dextris, & unus à sinistra eius
Matth.27. pependerunt latrones, & uide illum qui confitebatur Dñm, sortem factum esse Domini, & abductum esse sine mora ad paradisum,illum uerò alium blasphemantem, sortem factum esse apopompæi,qui in eremū abduceretur inferni. Sed & in eo quod dicitur, Quia affixit cruci suæ princi-

principatus,& potestates contrarias,& triumphauit eas,fortem in eis apopompæi compleuit, *Col.2.*
& tanquam homo paratus abduxit eas in eremū.Deniq; & in Euangelio Dominus dicit:Quia *Matth.12.*
cùm exierit de homine immundus spiritus,uadit per loca deserta,quærens requiem,& non inuenit.
Sic ergo potest & Saluator noster homo paratus intelligi, qui fortem quidem Domini,
ecclesiam suam fecerit,eamq; diuino consecrarit altario,fortem uerò apopompæi contrarias fecerit
potestates,spiritus nequitiæ, & mundi huius rectores tenebrarum harum, quos (sicut dicit
Apostolus)cum potestate traduxit,triumphans eos in semetipso. Traduxit, Quo traduxit,
nisi ad eremum,ad loca deserta? Sicut enim illi qui confessus est aperuit paradisi ianuas,dicendo:
Hodie mecum eris in paradiso,& per hoc omnibus credentibus,& cōfitentibus ingrediendi
aditum dedit,quē prius Adam peccante,concluserat.Quis enim alius romphæam flammeā *Luc.23.*
& uersatilem,quæ apposita est custodire lignū uitæ,& fores paradisi, poterat dimouere? Quis *Matth.28.*
alius Cherubim peruigili excubans custodia ualebat inflectere, nisi ipse solus, cui data est omnis
potestas in cœlo & in terra? Vt inquā præter ipsum nemo alius hæc facere potuit,ita principatus
& potestates,& rectores mundi,quos enumerat Apostolus:Nemo alius poterat triumphare,
& abducere in eremū inferni,nisi ipse solus qui dixit:Confidite,ego uici mundum. Idcirco *Ephe.6.* *Ioan.15.*
ergo necessarium fuit Dominum & saluatorem, non solùm inter homines hominem nasci,
sed etiam ad inferna descendere, ut fortem apopompæi tanquam homo paratus in eremum
inferni deduceret, atq; inde regressus, opere consummato ascenderet ad patrem,ibiq; plenius
apud altare illud cœleste purificaretur, ut carnis nostræ pignus, quod secum euexerat,perpetua
puritate donaret. Hic ergo est uerus dies propitiationis,cū propitiatus est Deus hominibus
sicut & Apostolus dicit:Quoniam Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Et iterum
de Christo dicit: Pacificans per sanguinem crucis suæ, siue quæ in cœlo sunt, siue quæ in *2.Cor.5.* *Ephe.1.*
terra.Mandatur ergo in lege,ut in die repropitiationis omnis populus humiliet animā suam.
Quomodo humiliet populus animā suam, ipse dicit:Venēt,inquit,dies,cùm auferetur ab eis *Matth.9.*
sponsus,& tunc ieiunabunt in illis diebus. Plures ergo aguntur dies festi secundum legem. Est *Festi dies Iudæorum.*
quidam solennis dies in mense primo,est & alius in secundo.Sed & in mense primo alia solennitas
paschæ, alia azymorum, licet coniuncta uideatur azymis paschæ solennitas.Principium *Pascha.*
enim azymorum ad finem paschæ coniungitur.Pascha autem ille solus dies appellatur,in quo
agnus occiditur.Reliqui uerò azymorum dies appellantur.Sic enim dicit:Facies solennitatem
azymorum septem diebus. Hæc ergo est prima solennitas. Post hæc, inquit, cum demessueris
messem tuam & congregaueris nauitates ex agro tuo, facies diem festum de initijs fructuum
tuorum,qui dies est post septem septimanas Paschæ,id est Pentecostes,cùm etiam dici iubetur, *Pentecoste.*
& mundabis sancta de domo mea. Post hæc in septimo mense aliæ aguntur solennitates. Primo
die mensis Neomenia tubarum,sicut dicitur in psalmo: Tuba canite in initio mensis tubæ. *Psal.81.*
Decima uerò die septimi mensis est solennitas repropitiationis.In hac sola die pontifex induitur *Tubarū festū.*
omnibus pontificalibus indumentis, tunc induit manifestationē & ueritatem, tunc ingreditur *Propitiationis*
ad illa inaccessibilia,quo semel in anno accedi tantummodo licet,id est in sancta sanctorum. *festum.*
Semel enim in anno pontifex populū derelinquēs,ingreditur ad illum locum ubi est
repropitiatorium, & super repropitiatorium Cherubim, ubi est & arca testamenti,& altare incensi,
quo nulli introire fas est, nisi pontifici soli. Si ergo consideres uerum pontificem meum
Dominum Iesum Christum, quomodo in carne quidem positus, per totum annum erat cum
populo, annum illum,de quo ipse dicit:Euangelizare pauperibus misit me,& uocare annum *Esa.61.*
Domini acceptum, & diem remissionis, aduerte quomodo semel in anno isto, in die repropitiationis
intrat in sancta sanctorum, hoc est cùm impleta dispensatione penetrat cœlos, & intrat
ad patrem, ut eum propitium humano generi faciat, & exoret pro omnibus credentibus
in se.Hanc repropitiationem eius, qua hominibus repropitiat patrem, sciens Ioannes Apostolus
dicit: Hæc dico Filioli, ut non peccemus. Quòd & si peccauerimus,aduocatum habemus *1.Ioan.2.*
apud patrem Iesum Christum, iustum,& ipse est repropitiatio pro peccatis nostris.Sed &
Paulus similiter de hac repropitiatione commemorat,cùm dicit de Christo: Quē posuit Deus *Rom.3.*
propitiatorem in sanguine ipsius per fidem. Igitur dies propitiationis manet nobis usq; quo
occidat sol, id est usquequo finem mundus accipiat. Stamus enim nos pro foribus, operientes
pontificem commorantem intra sancta sanctorum, id est apud patrem, & exorantem pro
peccatis eorum, qui se expectant, non pro omnium peccatis exorantem. Non enim exorat
pro his, qui in sortem ueniunt eius hirci, qui emittitur in desertum. Pro illis exorat tantùm,
qui sunt sors Domini, qui eum pro foribus expectant, qui non recedunt à templo, ieiunijs &
orationibus uacantes. An tu putas,qui uix diebus festis ad ecclesiam uenis,nec intentus es ad
audienda uerba diuina,nec das operam ad implenda mandata,quòd possit sors Domini uenire
super te? Optamus tamen ut uel his auditis operam des,nō solùm in ecclesia audire uerba
Dei,sed & in domibus uestris exerceri,& meditari in lege Dñi die ac nocte,& ibi enī Christus

est, & ubiq; adest quærentibus se. Propterea namq; mandatur in lege, ut meditemur eam etiam imus in uia, & cũ sedemus in domo, & iacemus in cubili, & cùm exurgimus, & hoc est uerè pro foribus expectare pontificẽ morantem intra sancta sanctorũ, & effici in sortem Domini. Quod autem dicimus de sorte, nõ sic accipiat auditor, quasi sors talis aliqua dicatur, quæ inter homines casu, & nõ iudicio agi solet. Sors Domini ita accipienda est, tanquã si diceretur electio Domini, uel pars Domini: & rursum sors eius qui in eremũ mittitur, accipienda est ueluti pars illa quæ pro indignitate sui à Domino spernitur, & abijcitur. Magis enim & sermo ipse Apopompæi, abiecti & refutati significantiã continent. Ex quo possumus etiã illud intelligere, uerbi gratia, ascendit in cor tuũ mala cogitatio, cõcupiscentia mulieris alienæ, aut uicinæ possessiõis, intellige statim hanc esse de sorte apopompæi, abijce cõfestim, & expelle de corde tuo. Quõ abijcis? Si habeas tecũ parati hominis manũ, id est si lectio diuina sit in manibus tuis & præcepta Dei ante oculos habeantur, tunc uerè inuenieris paratus ad abijcienda & repellenda ea, quæ sunt sortis alienæ. Sed & ira si ascendit in cor tuum, si zelus, si inuidia, si malitia ad supplantandum fratrẽ, paratus esto ut abijcias eas, & expellas, & emittas in eremũ. Si uerò ascendat in cor tuũ cogitare quæ Dei sunt, de misericordia, de iustitia, de pietate, de pace, hæc de sorte sunt Domini, hæc offeruntur ad altare, hæc pontifex suscipit, & in his reconciliat tibi Deum. Propterea ergo & is qui eijcit eum in quo sors apopompæi est, hoc est malas cogitationes, malas cupiditates, nõ est homo piger, nec occupatus negotijs secularibus, sed paratus est, & promptus, ac uigilans, qui etiã si sordescere uideatur pro eo quod contigerit immundum, lauabit statim uestimenta sua, & erit mundus. Quod intelligere possumus quantũ ad unumquemq; nostrũ pertinet, secundũ moralem locum, esse hominẽ paratum rationẽ ipsam quæ intra nos est, per quam discretio nobis boni maliq; est, quæ etiam si uidetur sordescere dum discernit & pertractat ipsa quæ mala sunt, tamen si ea abijciat, & expellat à corde, ac procul effuget, tunc melioribus cogitationibus uelut purificata ac diluta, munda uidebitur rationabilis mens. Nec sanè mireris, quòd etiam ad personã Saluatoris traximus hunc qui eijcit hircũ, & expellit in eremũ, quia dicitur lauare uestimenta sua, & fieri mundus, propter illud quod legimus in propheta dici de Domino, sicut suprà diximus: Et uidi Iesum sacerdotẽ magnum indutum uestimenta sordida. Quod si utiq; pro assumptione carnis dici piè intelligitur, etiã hic in lauandis uestimentis potest ea figura seruari. Videamus post hæc quæ sunt quæ pontifex faciat: Et sumet, inquit, plenũ batillum carbonibus ignis de altari, quod est contra Dñm. Legimus & in Esaia: Quia igni purgatur propheta per unũ ex Seraphim, quod missum est ad eũ, cũ accepit forcipe carbonẽ unũ ex his qui erant super altare, & contigit labia prophetæ, & dixit: Ecce abstuli iniquitates tuas. Mihi uidentur mystica hæc esse, & hoc indicare, quòd unicuiq; secundum id quod peccat, si dignum fuerit purificari eum, inferantur carbones membris eius. Nam quoniam dicit propheta hic: Immunda labia habeo, in medio quoq; populi immunda labia habentis habito, idcirco carbo forcipe adsumptus à Seraphim, labia eius mundat, quibus solis se mundũ nõ esse profitetur. Ex quo ostenditur quòd usq; ad uerbum tantũmodo peccatũ eius inueniretur, ita quòd facto uel opere nullo peccauerit, alioquin dixisset, quoniã immundum corpus habeo, uel immundos oculos habeo, si peccasset in concupiscendo aliena, & dixisset, immundas manus habeo, si eas polluisset operibus iniquis. Nunc aũt quoniam in solo fortasse sermone cõscius sibi erat delicti illius, de quo dicit Dñs: Quia etiã de uerbo otioso reddetis rationẽ in die iudicij, pro eo quod difficile est etiam perfectis culpam uitare sermonis, idcirco indigebat etiã propheta sola purgatione labiorum. Nos aũt si redeat unusquisq; ad conscientiã suam, nescio si possumus aliquod membrũ corporis excusare, quòd non igni indigeat. Et propheta quidẽ quoniã ab omnibus mundus erat, idcirco meruit ut unus de Seraphim mitteretur ad eum, qui eius sola labia purgaret. Nos uerò uereor ne ignem non membris singulis, sed toto corpore mereamur. Cùm enim lasciuiunt oculi, uel per illicitas cõcupiscentias, uel per spectacula diabolica, quid aliud nisi ignẽ sibi congregant? Cũ aures non auertuntur ab auditu uano, ac derogationibus proximorũ, cùm manus à cæde nequaquã, & à rapinis, ac deprædationibus cõtinentur, cùm pedes ueloces sunt ad effundendum sanguinem, cumq; corpus nõ Domino, sed fornicationi tradimus, quid aliud nisi totum corpus tradimus in gehennam? At hæc cùm dicuntur, cõtemptui habentur. Quare? quia fides deest. Alioquin si tibi hodie diceretur, quia iudex seculi uult te crastino uiuũ exurere, & his auditis esset tibi unius diei spaciũ liberum, quanta faceres? quõ & per quos discurreres? quàm humilis, quàm lugens & sordidus oberrares? Nònne effunderes omnem pecuniã tuam in eos, quorũ intercessione euadere posse te crederes? Nònne omnia quæ possides redemptionẽ faceres animæ tuæ? Quod si etiã aliquis te retardare, aut impedire tentaret, nònne diceres, pereant omnia pro salute mea, nec quicq̃ remaneat, tantũ ut ego uiuã? Hoc quare faceres? quia inde non dubitares, hinc dubitas. Et ideo bene Dñs dicit: Putas ueniẽs filius hominis inueniet fidem super terram? Et quid ego dico de certis indubitatisq;

periculis

Marginal notes: de sorte. — Tropologia. — Esa. 6. — Matth. 12. — Luc. 18.

periculis? tantummodo si causa dicenda sit apud iudicem terrenũ, quæ aliquẽ metum ex legi-
bus habere uideatur: nónne omnibus uigilijs excubat, aduocato patrono munera præparan-
tur, etiã si anceps periculum sit, aut etiam solius notæ metus, uel damni ratio? Nos quare non
credimus, quòd oẽs adstabimus ante tribunal Christi, ut reportet unusquisq; propria corporis 2.Cor.5.
prout gessit, siue bona siue mala? Hæc si integrè crederemus, esset nobis secundũ quod scriptũ
est: Redemptio animæ uiri, diuitiæ eius. Sed unde possumus hæc, uel sentire, uel credere, uel in- Prouer.13.
telligere, cũ ne ad hæc ipsa quidẽ audienda cõueniamus? Quis enim uestrũ cùm recitâtur scri-
pturæ præbet auditum? Deus per prophetam cõminatur, & quidem in ira magna: Et mittam
famem super terrã, non famem panis, neq; sitim aquæ, sed famẽ audiendi uerba Dei. Sed nunc Amos 8.
famem non misit Deus super ecclesiam suam, neq; sitim ad audiendũ uerbum Dei. Habemus
enim panem uiuũ, qui de cœlo descendit, habemus aquam uiuam salientẽ in uitam æternam.
Cur nos ipsos fœcunditatis tempore fame necamus ac siti? Pigræ & desidis animæ est, in abun
dantia omniũ penuriã pati. Nõ audistis ex diuinis scripturis, quia certamen est inter homines Gal.5.
carni aduersum spiritũ, & spiritui aduersus carnem? Et nescitis quòd si carnẽ solam nutriatis,
& ipsam frequenti mollitie ac iugi deliciarũ fluxu foueatis, insolescet necessariò aduersum spi-
ritum, & fortior illo efficietur? Quod si fiat, eum sine dubio in deditionẽ suam redactũ, suis co-
get legibus ac uitijs obedire. Si uerò ad ecclesiam frequenter uenias, aurẽ literis diuinis admo-
ueas, explanationẽ mandatorũ cœlestium capias, sicut cibis & delicijs caro, ita spiritus uerbis
diuinis cõualescet ac sensibus, & robustior effectus, carnẽ sibi parêre coget, ac suis legibus obse-
qui. Nutrimenta igitur spiritus sunt, diuina lectio, orationes assiduæ, sermo doctrinæ. His ali- Nutrimenta
tur cibis, his conualescit, his uictor efficitur. Quod quia non facitis, nolite conqueri de infirmi spiritus.
tate carnis, nolite dicere quia uolumus, sed nõ possumus, uolumus cõtinenter uiuere, sed car
nis fragilitate decipimur, & impugnamur stimulis eius. Tu das stimulos carni tuæ, tu cam ad-
uersus spiritũ tuum armas, & potentem facis, cùm eam carnibus satias, uino nimio inundas,
omni mollitie palpas, & ad illecebras nutris. An nescitis quia non potest ædificiũ istud ecclesiæ
ex leprosis lapidibus construi? Audi quid dicit Apostolus: Modicum fermentum totam mas-
sam corrumpit. Expurgate ergo uetus fermentum, ut sitis noua conspersio. Sed ad propositũ 1.Cor.5.
redeamus. Et accipiet, inquit, batillum plenum carbonibus. Non omnes purgantur eo igne,
qui de altari assumitur. Aaron purgat illo igne, & Esaias, & qui sunt similes illis. Alij uerò qui
non sunt tales, de quibus etiam meipsum computo, alio igne purgabuntur. Timeo ne illo de
quo scriptũ est: Fluuius ignis currebat ante ipsum. Iste ignis non est de altari. Qui de altari est Dan.7.
ignis, ignis est Domini, qui autẽ extra altare est, non est Domini, sed proprius est uniuscuiusq;
peccantium, de quo dicitur: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Iste Esa.66.
ergo ignis, ipsorum est qui eum accenderunt, sicut & alibi scriptum est: Ambulate in igne ue-
stro, & in flamma quam accendistis uobis. Esaiæ autem non suus ignis apponitur, sed ignis al-
taris, qui circumpurgabit labia eius, & huic de quo dicitur: Et sumet batillum plenũ carboni- Esa.50.
bus ignis de altari, quod est contra Dominum, & implebit manus suas incenso compositionis
minuto. Quod quidem plenius Dominus noster fecit. Impleuit enim manus suas incenso mi-
nuto, de quo scriptum est: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Impleuit er- Psal.140.
go manus suas sanctis operibus, quæ pro humano genere operatus est. Quare autem compo-
sitionis incensum dicitur? quia non est una species operum, sed ex iustitia, & ex pietate, ex con-
tinentia, ex prudentia, & ex omnibus huiuscemodi uirtutibus cõponitur, ut eo placetur Deus.
Sed & minutum quod addit, non otiosè intelligimus. Non enim uult eum qui ad perfectionẽ
tendit, uerbum Dei crassè & carnaliter intelligere, sed minutum in his sensum, subtilemq; per-
quirere, ut si fortè audiat scriptum esse: Non obturabis os boui trituranti, ille hæc non de bo- 1.Cor.9.
bus intelligat, neq; enim de bobus cura est Deo, sed de Apostolis dici. Sed & si quis de proui-
dentia Dei rationẽ, quæ est minutissima & subtilissima, posset exponere, iste minuto incenso
manũ suam replere dicitur. Quis ergo nostrûm ita promptus est, & paratus, ut ingressuro pon
tifice in sancta sanctorum, incensum compositionis offerat minutum? Necesse est enim nos sin-
gulos aliquid offerre tabernaculo Dei, aliquid etiam pontificalibus indumentis, aliquid uerò
quod per pontificis manus ad ipsum Deum per odorẽ suauitatis ascendat. Pontifex igitur no-
ster Dominus & saluator aperit manus suas, & suscipere uult ab unoquoq; nostrûm incensum
compositionis minutum, necesse est nos quærere species incensi. Libanum nobis quærendum
est, & non qualecunq; libanum sed dilucidum. Non uult à te suscipere pontifex obscurum ali-
quid, aut sordidum, dilucidum quærit. Sed & galbanũ à te poscit, cuius natura est, ut uehemen
tia odoris sui serpentes noxios fuget. Quærit autẽ à te & stacten, collata enim, & desecata uult
esse uel uerba nostra, uel opera. Quærit & onychen, quo uelut scuto quodã obtegatur anima,
& illæsa permaneat. Ita & te uult scuto fidei esse protectũ, quo omnia iacula maligni ignita ex-
stinguas. Hæc tamen omnia uult in te esse composita, nihil inordinatũ, nihil inquietum, nihil

indecens,

1.Cor.14. indecens,sed hoc uult,ut omnia nostra composite,& honeste fiant. Stat ergo etiam nunc uerus pontifex noster Christus, & repleri uult manus suas incenso cōposito minuto:& ab unaquaque ecclesia quæ sub cœlo est cōsiderat quid offeratur, quàm integrè incensum suum diligenterque componat, quàm minutū id faciat, id est quomodo unusquisque nostrûm opera sua ordinet, & quomodo sensum ac uerba scripturarū spiritali explanatione discutiat. Nec angelorū ministe-
Ioan.1. ria ad huiuscemodi officia desunt. Angeli enim Dei ascendunt,& descendunt ad filiū hominis, perquirunt,& curiosè agunt quid in unoquoque nostrû inueniant, quod offerant Deo. Vident & perscrutantur uniuscuiusque nostrû mentem, si habeat aliquid tale, si tam sanctū aliquid cogitet, quod Deo mereatur offerri. Intuentur, & considerant si quis nostrū ex his quæ dicuntur in ecclesia corde cōpungitur,& animū cōuertit ad pœnitentiā, si his auditis corrigere cogitat uias suas, & obliuisci præterita, ac præparare se ad futura, saltem secundū Achab illum impijssimū,
3.Reg.21. de quo dicit Dominus: Vidisti quō compunctum est cor Achab? Sed in his omnibus quid de illis dicam, qui nec audiunt auribus hæc, nec corde recipiunt? Quæ in illis cōpunctionis spes? quæ conuersionis suspicio? quæ emendationis expectatio? Si enim etiā de his qui audiunt du-
Matth. 11. 13. bitamus, quid speramus de his qui omnino non audiunt? Sed utamur uerbis Dñi,& dicamus:
Esa.30. Qui habent aures audiendi audiant,& qui audiunt sciant scriptum esse, Quia cum conuersus ingemueris, tunc saluus eris, & scies ubi fueris. Et si dixeris tu peccata tua prior, ego exaudiam te tanquā populum sanctū. Audisti quomodo etiam si peccator fuisti, tantùm si cōuersus es,& destitisti à peccato, iam sanctus appellaris? Nihil ergo desperandū est his qui cōpunguntur, & conuertuntur ad Dñm. Non enim superat bonitatē Dei malitia delictorū. Sumit ergo pontifex batillū plenum carbonibus ignis de altari, quod est contra Dominū,& implet manū suam
Allegoria de Sancto, & Sancto sanctorum. de incenso cōpositionis minuto,& infert in interiora uelaminis. Intelligamus primò quid designet historia,& tunc quid sensus spiritalis habeat, requiremus. Duplex ædes est tabernaculi testimonij, uel templi Domini. Prima est, in qua altare holocaustorum est, quod perpetuis igni-
Heb.9. bus excitatur, in qua æde solis licet assistere sacerdotibus, & sacrificiorū ritus, ac ministeria celebrare,& neque Leuitis, neque alicui unquā præterea indulgetur accessus. Secunda uerò ædes interior est, solo ab hac discreta uelamine. Intra quod uelamen, arca testamenti,& propitiatoriū, super quod Cherubim duo statuta sunt,& altare incensi collocatum est. In hanc ædem semel in anno primus quicunque erat pontifex oblatis prius hostijs propitiationis, de quibus suprà exposuimus, ingrediebatur, habens utramque manū repletam, unam batillo carbonum, & aliam compositionis incenso, ut cùm fuisset ingressus, statim supposito incenso carbonibus fumus ascenderet totamque ædem repleret, ut aspectū sanctorū, quem ingressus pontificis reuelauerat, nubes uelaret incensi. Si tibi sacrificiorū mos patuit antiquus, quid hæc etiam secundū rationem mysticam contineant, uideamus. Duas audisti ædes: unā quasi uisibilem, & patentē sacerdotibus, aliā uerò inuisibilē,& inaccessam, excepto solo pontifice, cæteri foris sunt. Prima ædes
ἀρχιερεὺς. ista puto quòd intelligi possit hæc in qua nunc sumus in carne positi ecclesia, in qua sacerdotes ministrāt ad altare holocaustorū, succenso illo igne, de quo dixit Iesus, Ignem ueni mittere in terrā,& quàm uolo ut accendatur. Et nolo mireris quòd hæc ædes solis sacerdotibus pateat. Omnes enim quicunque unguento sacri chrismatis delibuti sunt, sacerdotes effecti sunt, sicut &
1.Pet.2. Petrus ad omnē dicit ecclesiam: Vos aūt genus electum, & regale sacerdotiū, gens sancta. Estis
λαγικὸ ἱερατεία. ergo genus sacerdotale, & ideo acceditis ad sancta. Sed & unusquisque nostrū habet in se holo-
Rom.12. caustum suum,& holocausti sui ipse succendit altare, ut semper ardeat. Ego si renunciem omni
1.Cor.13. bus quæ possideo, & tollam crucem meam, & sequar Christum, holocaustum obtuli ad altare Dei: aut si tradidero corpus meum ut ardeam habens charitatē,& gloriam martyrij consequar holocaustum meipsum obtuli ad altare Dei. Si diligam fratres meos, ita ut animam meam ponam pro fratribus meis, si pro iustitia, pro ueritate usque ad mortē certauero, holocaustum obtuli ad altare Dei. Si membra mea ab omni cōcupiscētia carnis mortificauero, si mundus mihi crucifixus sit, & ego mundo, holocaustū obtuli ad altare Dei, & ipse meæ hostiæ sacerdos effi-
Heb.9. cior. Hoc ergo modo sacerdotiū geritur in prima æde, & hostiæ offerūtur,& ex hac æde sanctificatis indutus uestimentis pontifex proficiscitur,& ingreditur in interiora uelaminis, sicut superius Pauli uerba posuimus dicentis: Non in manu facta, sed in ipsum cœlum penetrauit, inquit, Iesus,& apparuit uultui Dei pro nobis. Cœli ergo locus,& ipsa Dei sedes, per interioris ædis figuram atque imaginem designatur. Sed mirum contuere ordinem sacramentorum. Ingrediens pontifex in sancta sanctorum, ignem secum de hoc altari portat, & incensum de hac æde suscipit. Sed & uestimenta quibus indutus est, de hoc loco sumpsit. Putâs ne dignabitur Dominus meus uerus pontifex & à me suscipere partem aliquā incensi compositionis minuti quod secum deferat ad patrem? Putâsne inueniet in me aliquid igniculi, & holocaustum meum ardens, ut dignetur ex eo batillum suum implere carbonibus,& in ipsis Deo patri odorem suauitatis offerre? Beatus est cuius tam uiuos, tamque ignitos holocausti sui carbones inuenerit, ut

eos

eos aptos iudicet quos altari superponat incensi. Beatus in cuius corde inuenerit tam subti-
lem, tam minutum, tamq; spiritalem sensum, & ita diuersa uirtutum suauitate compositum, ut
replere dignetur ex eo manus suas, deoq; patri suauem odorem intelligentiæ eius offerre. At
contrà infelix anima cuius fidei ignis extinguitur, & refrigescit charitatis calor: ad quam cùm
uenerit cœlestis pontifex noster, quærēs ab ea ignitos & ardentes carbones super quos incen-
sum offerat patri inuenit in ea aridos cineres, & frigidas fauillas. Tales sunt omnes qui subtra-
hunt se, & longè faciũt à uerbo Dei, ne audientes sermones diuinos accendantur ad fidem, in-
calescant ad charitatē, ignitantur ad misericordiā. Vis ubi ostendam quomodo de uerbis spiri- Psal. 17.
tus sancti ignis exeat, & accendat corda credentiũ? Audi dicentem Dauid in psalmis: Eloquiũ
Domini igniuit eum. Et iterum in Euangelio scriptum est, postquam Dominus locutus est ad Luc. 24.
Cleopham: Nônne cor nostrum, inquit, erat ardens intra nos, cùm aperiret nobis scripturas?
Tu ergo unde ardebis? unde inuenientur in te carbones ignis, qui nunquam Domini igniris
eloquio? nunquam uerbis spiritus sancti inflammaris? Audi & alibi ipsum Dauid dicentem: Psal. 38.
Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescit ignis. Vnde tu concalescis? un
de ignis accenditur, qui nunquã in diuinis meditaris eloquijs? imò quod est infelicius, conca-
lescis in spectaculis circi, côncalescis in equorũ contentionibus, in certamine athletarũ. Atqui
iste ignis nõ est de altari Domini, sed is est, qui dicitur ignis alienus: & audisti paulò superius,
quia qui obtulerunt alienum ignem ante Dominum, extincti sunt. Concalescis & cùm te reple
uerit iracundia, & cùm te inflammauerit furor, ureris interdum & amore carnali, ac turpissimæ
libidinis iactaris incendijs. Sed omnis iste ignis alienus est & contrarius Deo, quem qui accen
derit, sine dubio Nadab & Abiu perferet sortem. Ait ergo eloquium diuinum.

ET IMPONET incensum super ignem in conspectu Domini, & operiet fumus incensi pro-
pitiatorium contra orientem, quod est super testimonia, & nõ morietur, & sumet de sanguine
uituli, & respergет digito suo super propitiatorium contra orientem.] Ritus quidem apud ue-
teres propitiationis pro hominibus, qui fiebat ad Deũ, qualiter celebraretur edocuit: sed tu qui
ad Christũ uenisti, pontificē uerum, qui sanguine suo Deum tibi propitiũ fecit, & reconciliauit
te patri, nõ hæreas in sanguine carnis: sed disce potius sanguinē uerbi, & audi ipsum tibi dicen-
tem, Quia hic sanguis meus est, qui pro uobis effundetur in remissionē peccatorũ. Nouit qui Matth. 26.
mysterijs imbutus est, & carnē, & sanguinē uerbi Dei. Non ergo immoremur in his quæ & scien Eucharistia.
tibus nota sunt, & ignorantibus patere non possunt. Quod autē contra orientem respergit, nõ
otiosè accipias. Ab oriente tibi propitiatio uenit. Inde est enim uir, cui Oriens nomen est, qui 1. Tim. 2.
mediator Dei & hominum factus est. Inuitaris ergo per hoc, ut ad orientē semper aspicias, un-
de tibi oritur sol iustitiæ, unde semper tibi lumen nascitur: ut nunquam in tenebris ambules,
neq; dies ille nouissimus te in tenebris comprehendat: ne tibi ignorantiæ nox & caligo subre-
pat, sed ut semper in scientiæ luce uerseris, semper habeas diem fidei, semper lumen charitatis
& pacis obtineas. Addit post hæc scriptura:

ET non erit, inquit, homo cùm ingredietur pontifex intra uelamen interius tabernaculum
testimonij.] Quomodo non erit homo? Ego sic accipio, quòd qui potuerit sequi Christum, &
penetrare cum eo interius tabernaculum, & cœlorum excelsa conscendere, iam non erit homo,
sed secundũ uerbum ipsius erit tanquã angelus Dei. Aut fortè etiam ille super eum sermo com
plebitur, quem ipse Dominus dixit: Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes. Siue ergo spiritalis Psal. 82.
effectus, unus cum Domino spiritus fiat: siue per resurrectionis gloriam in angelorũ ordinem
transeat, rectè iam non erit homo: sed unusquisq; ipse sibi hoc præstat, ut uel excedat hominis
appellationē, uel intra conditionē huius uocabuli censeatur. Si enim factus homo ab initio ser
uasset illud quod ad eum scriptura dicit: Ecce posui ante oculos tuos mortē & uitam, elige tibi Deut. 30.
uitam: si hoc fecisset, nunquã profectò humanum genus mortalis conditio tenuisset. Sed quo-
niam derelinquens uitã, mortem secutus est, homo factus est: & non solùm homo, sed & terra,
propter quod & in terrã redire dicitur. Requiro tamen quæ sit ista mors, quã dicit ante oculos
tuos posui. De uita enim non dubitatur quod semetipsum indicet Deus, qui dicit: Ego sum ue- Ioan. 14.
ritas & uita. Quæ est ergo ista mors uitæ cõtraria, quã posuit Deus ante oculos nostros? De illo
dici puto, de quo Paulus dicit: Nouissimus inimicus destruetur mors. Iste est ergo inimicus dia- 1. Cor. 15.
bolus, qui primò quidem ante oculos positus est, sed nouissimus destruetur. Positus autē fue-
rat ante oculos, non ut sequeremur eum, sed ut uitaremus. Vnde & arbitror quòd ipsa per se a- Origenicum.
nima humana, neq; mortalis, neq; immortalis dici potest: sed si contigerit uitam, ex participio
uitæ erit immortalis: in uitam enim non incidet mors: si uerò auertens se à uita participiũ tra-
xerit mortis, ipsa se facit esse mortalem. Et ideo propheta dicit: Anima quæ peccat, ipsa morie- Ezech. 18.
tur: quamuis mortem eius non ad interitum substantiæ sentiamus, sed hoc ipsum quod aliena
& extorris sit à Deo, qui uera uita est, mors ei esse credenda est. Nulla ergo participatio sit iusti-
tiæ cum iniquitate, nulla societas luci ad tenebras, nulla cõsonantia Christo cum Belial. Si ele-

gimus uitam, semper uiuemus, mors nobis non dominabitur, & complebitur in nobis sermo
Ioan. 11. Domini, qui dixit: Qui credit in me, etiam si moriatur, uiuet. Eligamus ergo uitã, eligamus lucem, ut in die honestè ambulemus, ut & nos sequentes Iesum intra uelamen tabernaculi interioris, iam non simus ut homines mortales, sed ut angeli immortales, cùm nouissimum inimi-
1. Cor. 15. cum destruxerit mortem ipse Dominus Iesus Christus, qui est uia, & ueritas, & uita. Cui gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN LEVITICI CAP. XVI. HOMILIA X.

De Ieiunio quod in die propitiationis fit, & de hirco qui in eremum dimittitur.

NOS quidẽ, qui de Ecclesia sumus, meritò Moysen recipimus, & scripta eius legimus, sentientes de eo, quòd propheta à Deo sibi reuelante, in symbolis, & figuris, ac formis allegoricis conscripserit futura mysteria, quæ in tempore suo docemus impleta. Qui uerò eiusmodi in eo non recipit sensum, siue Iudæorum quis, siue etiam nostrorum est, is ne prophetam quidem eum fuisse docere potest. Quomodo enim prophetam probabit, cuius literas asserat esse communes, futuri nullius conscias, nec occulti aliquid mysterij cõtinentes? Hunc itaq; qui ita sentit, legentem hæc arguit sermo diuinus, & dicit: Putásne intelligis quæ legis? Est ergo lex, & omnia quæ in lege sunt, secundum Apostoli sententiam usq; ad tempus correptionis imposita, & sicut hi quibus artificium est signa ex ære facere, & statuas fundere, antequam uerum opus æris producant, aut argenti, uel auri, figmentũ prius luti ad similitudinem futuræ imaginis formant: non quòd figmentũ necessariũ sit, sed usquequo opus qđ principale est, expleatur: cũ aũt fuerit effectum opus illud propter quod figmentum luti fuerat formatum, usus eius ultrà non quæritur: tale aliquid intellige etiam in his, quæ in typo & figura futurorũ in lege & prophetis, uel scripta, uel gesta sunt. Venit enim ipse artifex & auctor omnium, & legem
Hebr. 10. quæ umbram habebat futurorũ bonorum, transtulit ad ipsam imaginem rerum. Sed ne fortè difficile tibi probari posse quæ dicimus uideatur, recognosce per singula. Erat prius Hierusalẽ urbs illa magna regalis, ubi templum famosissimũ Deo fuerat extructum. Postea uerò quàm
Ioan. 2. uenit ille, qui erat uerũ templum Dei, & dicebat de templo corporis sui, Soluite templum hoc:
Matth. 23. & quia cœlestis Hierusalem cœpit aperire mysteria: deleta est illa terrena, ubi cœlestis apparuit: in templo illo non remansit lapis super lapidem, ex quo uerũ templum Dei facta est caro Christi. Erat prius pontifex sanguine taurorũ & hircorum purificans populum: sed ex quo uenit uerus pontifex, qui sanguine suo sanctificaret credentes, nusquam est ille pontifex prior, nec ullus ei relictus est locus. Altare fuit prius, & sacrificia celebrabantur: sed ut uenit uerus agnus qui seipsum hostiã obtulit Deo, cuncta illa uelut pro tempore posita cessauerũt. Non tibi ergo uidetur quod secundum figuram quã suprà posuimus, ueluti formæ fuerint quædam è luto fictæ, per quas ueritatis exprimerentur imagines? Propterea denique diuina dispensatio procurauit, ut & ciuitas ipsa, & templũ, & omnia illa pariter subuerterentur: ne qui fortè adhuc paruulus, & lactens in fide si uideret illa constare, dum sacrificiorum ritum, dum ministeriorum ordinem attonitus stuperet, ipso diuersarum formarum raperetur intuitu. Sed prouidens Deus infirmitati nostræ, & uolens multiplicari ecclesiã suam, omnia illa subuerti fecit & penitus auferri, ut sine ulla cunctatione illis cessantibus hæc uera esse, pro quibus in illis typus præcesserat, crederemus. Vnde & nunc dicenda nobis sunt aliqua etiam ad eos, qui putant pro mandato legis sibi quoq; Iudæorum ieiunium ieiunandum, & primò omnium sermonibus utar Pau-
Gal. 5. li dicentis: Quia si quis uult unum aliquid custodire de obseruationibus legis, obnoxius est uniuersæ legis faciendæ. Qui ergo obseruat ista ieiunia, ascendat & ter in anno in Hierusalem, ut appareat ante templum Domini, ut offerat se sacerdoti: requirat altare quod in puluerem uersum est, offerat hostias nullo astante pontifice. Scriptũ est enim, ut duos hircos ieiunans populus offerat in sacrificiũ, super quos sortes mitti debeant, ut unus ex his fiat Domini sors, & hostia Domino offeratur: alterius uerò sors fiat, ut dimittatur in eremum uiuus, qui & habeat in se peccata populi. Hæc tibi omnia consequenter explenda sunt qui uis secundum præceptũ legis obseruare ieiuniũ: de quibus à nobis quidem (prout potuimus) superiori disputatione dissertum est. Tamen quoniã diues est sermo Dei, & secundum sententiam Salomonis non simpliciter, sed & dupliciter & tripliciter describendus in corde est, tentemus etiam nunc addere aliqua ad ea, quæ dudum pro uiribus dicta sunt, ut ostendamus quomodo in typo futurorum
ἀποπομπαῖος. etiam hic unus hircus Domino oblatus est hostia, & alius uiuus dimissus est. Audi in Euange-
Matth. 27. lijs Pilatum dicentem ad sacerdotes, & populum Iudæorum: Quẽ uultis de duobus dimittam uobis: Iesum qui dicitur Christus, an Barrabbam? Tunc clamauit omnis populus, ut Barrabbam dimitteret, Iesum uerò morti traderet. Ecce habes hircum qui dimissus est uiuus in eremũ, peccata secum populi ferens clamantis & dicentis: Crucifige, crucifige. Iste est ergo hircus uiuus dimissus in eremum: & ille est hircus, qui Domino oblatus est hostia ad repropitianda peccata,

peccata, & ueram propitiationem in se credentibus populis fecit. Quòd si & hoc requiras, quis sit qui hunc hircum produxit in eremum, ut probetur in eo etiam quòd lotus sit & mundus effectus, potest Pilatus ipse accipi homo paratus. Iudex quippe gentis ipsius erat, qui eum per sententiam suam immisit in eremum. Audi autem quomodo lotus sit & mundus effectus. Cùm ad populum diceret: Vultis dimittam uobis Iesum, qui dicitur Christus? & acclamasset omnis populus dicens: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris: tunc poposcit, inquit, Pilatus aquam, & lauit manus suas coram populo dicens: Mundus ego sum à sanguine eius, uos uideritis. Sic ergo uidebitur lotis manibus suis mundus effectus. Nostra igitur, id est qui non umbræ & exemplari seruimus, sed ueritati, hæc est propitiationis dies, in qua data est nobis remissio peccatorum, cùm pascha nostrum immolatus est Christus. Quo ergo cognita ueritate cõuertimur iterũ ad infirma & egena elemẽta huius mundi, quibus rursus à capite seruire uultis, dies obseruantes, & menses, & tempora, & annos? Audi quomodo etiã propheta huiusmodi ieiuniũ respuit, & dicit: Nõ hoc ieiunium elegi dicit Dominus, neq; diem ut humiliet homo animã suam. Tu si uis ieiunare secundũ Christum, & humiliare animã tuam, omne tibi tempus aptum est totius anni, imò totius uitæ tuæ dies habeto ad humiliandã animã tuam, si tamẽ didicisti à Domino saluatore nostro, quia mitis est, & humilis corde. Quando ergo nõ est tibi humiliationis dies, qui Christum sequeris, qui est humilis corde, & humilitatis magister? Tu itaq; si uis ieiunare, ieiuna secundũ præceptũ Euangelij, & obserua in ieiunijs Euangelicas leges, in quibus hoc modo Saluator de ieiunijs mandat: Tu aũt si ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuã laua. Quòd si requiris quomodo laues faciem tuam, Paulus Apostolus docet quemadmodum reuelata facie gloriã Domini cõtempleris, ad eandem imaginẽ formatus à gloria in gloriam, tanquã à Domini spiritu. Vnge etiã caput tuum, sed obserua ne oleo peccati: Oleũ enim peccatoris non impinguet caput meũ. Sed unge caput oleo exultationis, oleo lætitiæ, oleo misericordiæ, ita ut secundum mandatũ sapientiæ, misericordia & fides nõ deserant te. Propterea enim & Apostolus uolens abstrahere nos ab his uisibilibus & terrenis, & erigere animos sensusq; nostros ad cœlestia, clamat & dicit: Si resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite non quæ super terrã. Nónne apertè tibi dicit, noli quærere in terris Hierusalem, nec obseruantias legis, nec ieiunium Iudæorum, sed ieiuniũ Christi? Ieiunans enim debes adire pontificem tuum Christum, qui utiq; non in terris requirendus est, sed in cœlis, & per ipsum debes offerre hostiam Deo. Vis tibi adhuc ostendam quale te oportet ieiunare ieiunium? Ieiuna ab omni peccato, nullũ cibum sumas malitiæ, nullas capias epulas uoluptatis, nullo uino luxuriæ concalescas. Ieiuna à malis actibus, abstine à malis sermonibus, contine te à cogitationibus pessimis. Noli contingere panes furtiuos peruersæ doctrinæ. Non cõcupiscas fallaces philosophiæ cibos, qui te à ueritate seducant. Tale ieiunium Deo placet. Abstinere uerò à cibis, quos Deus creauit ad percipiendũ cum gratiarũ actione fidelibus, & hoc facere cum his qui Christũ crucifixerunt, acceptum esse nõ potest Deo. Indignati sunt aliquando & Pharisæi Domino cur nõ ieiunarent discipuli eius. Quibus ille respondit, quia non possunt filij sponsi ieiunare quamdiu cum ipsis est sponsus. Illi ergo ieiunent qui perdiderunt sponsum, nos habentes nobiscum sponsum ieiunare non possumus. Nec hoc tamen ideo dicimus, ut abstinentiæ Christianæ frena laxemus. Habemus enim quadragesimæ dies ieiunijs consecratos. Habemus quartam & sextã septimanæ dies, quibus solenniter ieiunamus. Est certè libertas Christiano per omne tempus ieiunandi, nõ obseruantiæ superstitione, sed uirtute continentiæ. Nam quo apud eos casti tas incorrupta seruatur nisi arctioribus continentiæ fulta subsidijs? Quomodo scripturis operam dabũt? Quomodo scientiæ & sapientiæ studebunt? Nónne per continentiã uentris & gutturis? Quomodo quis seipsum castrat propter regnum cœlorũ, nisi ciborum affluentiã resecet, nisi abstinentia utatur ministra? Hæc ergo Christianis ieiunandi ratio est. Sed est & alia adhuc religiosa, cuius laus quorundam apostolorũ literis prædicatur. Inuenimus enim in quodam libello ab apostolis dictũ: Beatus est qui etiã ieiunat pro eo ut alat pauperem. Huius ieiunium ualde acceptum est apud Deum, & reuera dignè satis. Imitatur enim illum, qui animam suam posuit pro fratribus suis. Quid ergo ueteribus pannis noua indumenta miscemus? Quid in utres ueteres mittimus uinũ nouum? Vetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua, per Christum Dominum nostrum, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Luc. 18. | Ieiunium. | 1. Cor. 5. | Gal. 5 | Esa. 58. | Matth. 11. | Matth. 6. | 2. Cor. 3. | Psal. 141. | Col. 3. | Ieiunium monachale. | Matth. 9. | Ieiunia prisca. | Matth. 19. | Citat apocrypha. | Matth. 9. | 2. Cor. 5.

IN LEVITICI CAP. XX. HOMILIA XI.

De eo quod scriptum est: Sancti estote, quia & ego sanctus sum Dominus Deus uester.

NVPER in auribus ecclesiæ recitatus est sermo Dei dicens. ESTOTE sancti, qua & ego sanctus sum Dñs Deus uester.] Nomen hoc Sanctus, qd sibi uelit quidúe significet in scripturis diuinis diligentius requirendũ est, ut cũ uim uerbi didicerimus, etiã opus eius possimus implere. Congregemus ergo de scripturis diuinis,

Sanctus.

super quibus sanctum dici inuenimus, & deprehendimus nō solùm homines, sed etiam muta animalia sancta appellata, inuenimus & uasa ministerij sancta uocitata, & uestimenta sancta dici, & loca nihilominus, quæ in urbibus uel sub urbibus posita sunt, & sacerdotibus deputata. Ex mutis quidē animalibus primogenita boum, uel pecorū sanctificari per legem Dño iubentur, & dicit: Ne facias in eis opus ullū, quia Dño sanctificata sunt. Super uasis uerò, cū in tabernaculo testimonij uasa ministerij, thuribula, uel phialæ, uel cætera huiusmodi uasa, sancta appellantur. Super uestimentis, etiā stola pontificis Aaron & tunica linea, & cætera huiusmodi uestimenta, sancta dicuntur. Si ergo intueamur quo sensu hæc omnia sancta uocata sunt, aduerte

Sanctum dicitur quod destinatum est cultui diuino. mus quō etiam nos dare operā debeamus, ut sancti esse possimus. Natus est mihi primogenitus bos, nō mihi licet occupare eum ad opus cōmune: est enim Dño cōsecratus, & ideo dicitur sanctus. Intelligimus ergo ex hoc muto animali, quō lex quod sanctū uult esse, nulli alij id deseruire iubet, nisi Dño soli. Iterū pateras uel phialas quas dicit sanctas, illæ sunt quæ nunquam iubentur exire de templo, sed esse semper in sanctis, nec ullis penitus humanis usibus ministrare. Similiter & uestimenta quæ sancta nominantur, nō iubentur intra domū usui deseruire pontificis, sed in templo esse, & inde omnino nunquā efferri, sed ad hoc tantùm consecrata esse, ut eis Deo ministrās pontifex induatur, & sint semper in templo, ad cæteros uerò usus cōmunes, utatur cōmunibus indumentis. Similiter & pateris, ac phialis his quæ sanctæ appellantur, ad humanos & cōmunes usus uti nō licet, sed tantū ad diuina ministeria. Quòd si intellexisti quomodo uel animal, uel uas, uel uestimentum sanctum appellatur, consequenter intellige quòd his obseruationibus, & legibus etiā homo sanctus appelletur. Si quis enim seipsum deuouerit Deo: si quis nullis se negotijs secularibus implicauerit, ut ei placeat cui se probauit, si quis separatus est & segregatus à reliquis hominibus carnaliter uiuentibus, & mundanis negotijs obligatis, non quærens ea quæ super terram, sed quæ in cœlis sunt: iste meritò sanctus appellatur. Donec enim permixtus est turbis, & in multudine fluctuantium uolutatur, nec uacat soli Deo, neq; segregatus à uulgo est, non potest esse sanctus. Nam de eis quid dicemus, qui cū gentiliū turbis ad spectacula maturāt, & cōspectus suos atq; auditus, impudicis & uerbis & actibus fœdant? Non est nostrū pronunciare de talibus. Ipsi enim sentire, & uidere possunt quam sibi delegerint partē. Tu ergo qui hæc audis, cū lex diuina recitatur, quem ipsius etiā Dei sermo conuenit dicens: Sancti estote, quia & ego sanctus sum Dominus Deus uester: sapienter intellige quæ dicuntur, ut sis beatus cū feceris ea. Hoc est enim quód dicitur tibi: Separa te ab omni non so-

2. Thess. 3. lùm homine, sed & fratre inquietè ambulante, & nō secundum traditiones apostolicas. Separamini etenim qui portatis, inquit, uasa Domini, & exite de medio eorum, dicit Dominus. Separa te à terrenis actibus, separa te à concupiscentia mundi: omne enim quod in mundo est, se-

1. Ioan. 2. cundum Apostolū, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, quæ non est à Deo.

De segregatione eorum qui Deo nomina dant. Cùm ergo separaueris te ab his omnibus, deuoue te Deo tanquam primogenitū uitulum, non operetur per te peccatum, nec iugum tibi imponat malitia: sed esto semotus, & segregatus, usibus tantùm sacerdotalibus, tanquam primogenitū animal mancipatus. Segrega te & secerne, tanquam phialæ sanctæ, & sancta thuribula, solius templi usibus, & Dei ministerio uacans. Separa te, & semoue ab omni pollutione peccati, & esto semotus & segregatus intra templū Dei, tanquam sancta indumēta pontificis. In templo namq; Dei est segregatus & separatus ille, qui

Psal. 1. in lege Dei meditatur die ac nocte, & qui in mandatis eius cupit nimis. Sancti ergo estote dicit

Deus sanctus. Dñs, quia & ego sanctus sum. Quid est, Quia & ego sanctus sum? Sicut ego, inquit, segregatus sum, & longè separatus ab omnibus quę adorantur, uel coluntur, siue in terra siue in cœlo: sicut ego excedo omnē creaturā atq; ab uniuersis quæ à me facta sunt, segregor: ita & uos segregati estote ab omnibus qui nō sunt sancti, nec Deo dicati. Segregati aūt dicimus non locis sed

Quid igitur de Eremitis statuendum? actibus, nec regionibus, sed cōuersationibus. Deniq; & ipse sermo in Græca lingua, quod dicitur ἄγιος, quasi extra terrā esse significat. Quicunq; enim se consecrauerit Deo, meritò extra terram, extra mundum uidebitur: potest enim & ipse dicere: Super terram ambulantes, conuersa-

Prouer. 20. tionem in cœlis habemus. Salomon quoq; in prouerbijs dicit: Laqueus est uiro fortis citò aliquid de suis sanctificare. Postea enim quàm uoueris, euenit pœnitere. Et hoc est utiq; quod dicit: ne quis fortè cum fructus ex area, aut uinū ex torcularibus colligit, & dixerit, uolo tantùm offerre ecclesiæ, uel in usum pauperū aut peregrinorū tantum præbere: si postea ex his quæ uo-

Votum. uet aliquid ad usus proprios præsumat, iam non de suis fructibus præsumpsit, sed sancta Dei uiolauit. Et ideo laqueus fortis est sanctificare aliquid, hoc est uouere Deo, & postmodū pœnitentia ductum ad usus propriós ea quæ consecrauerat reuocare. Sed & si nos ipsos cōsecramus & offerimus Deo, aut etiam si alios uouemus, obseruemus hunc laqueū, ne fortè posteaquam nos Deo uouerimus, iterū humanis usibus uel actibus subiugemur. Vouet aūt se unusquisq;, uerbi gratia, sicut Nazaræi faciebant tribus, aut quatuor, aut quot placuisset annis tēpla se con

Num. 6. sectantes Dei, ut ibi semper uacarent obseruantes illa quæ de Nazaræis scripta fuerut comam

capitis

capitis nutrirent, nec ascenderet ferrum super caput eorum toto uoti sui tempore, ut uinum non contingerēt, neq; aliquid ex uite, & cætera quæcunq;, donec cōpleta fuisset uoti professio. Sed & aliū quis ita uouet Deo, sicut Anna fecit Samuelem: antè enim quàm nasceretur, obtulit eum dicēs: Et dabo eum Dño datum omnibus diebus uitæ suæ. *1.Reg.1.* Ex quibus omnibus clarū est quō unusquisq; nostrū, qui uult esse sanctus, cōsecrari debeat Deo, & nullis præterea negotijs, uel actibus qui ad Deū minimè pertinent occupari. Post hæc scriptū est: Seruate, inquit, præcepta mea & facite ea, ego Dñs: & ijs addit: Homo homo si maledixerit patrem aut matrem suam moriatur: & post multa præcepit, quibus etiā pœnas præuaricationis adscripsit, addit in clausula: Et seruate omnia præcepta mea, & iustificationes meas, & iudicia mea. Vnde & consequēs mihi uidetur requirere quid in his singulis indicetur. Equidem secundū quod obseruare potui, præceptū est, siue mandatū illud quod (uerbi gratia) in Decalogo dicitur: Non occides, nō adulterabis: hoc enim solùm præcipitur, & nō adscribit̄ pœna cōmissi. Nunc aūt iterant̄ quidē eadem, sed addit his pœnas. Dicitur enim: Homo homo quicunq; adulterauerit uxorē uiri, & uxorē proximi sui, morte moriatur is qui adulterat, & quæ adulteratur. *De uiro nullū extat exemplū.* Et si quis dormierit cū uxore patris sui, turpitudinē patris sui detexit, morte moriātur ambo, rei enim sunt. De his autem in prioribus iam data fuerant præcepta, sed non obseruantē quæ maneret pœna non fuerat adscriptū. *De gradibus propinquitatis in quibus non licet cōtrahere matrimonium.* Nunc ergo eadem repetuntur, & uniuscuiusq; pœna peccati decernit̄: & ideo hæc rectè iustificatiōes, & iudicia appellantur, quibus quod iustū est recipere iudicatur ille qui peccat. Sed intuere ordinē diuinæ sapientiæ, nō continuò pœnas cū primis stetuit præceptis. Vult enim ut nō metu pœnæ, sed amore pietatis, patris præcepta custodias: sed si contempseris, non tam homini tam, quàm contemptori mandatur pœna. Primò ergo benignitate prouocaris ut filius: Ego enim dixi dij estis, & filij excelsi omnes. *Psal.82.* Quod si filius esse obediēs nō uis, cōtemptor plecteris ut seruus. Post hæc dicit: Et si quis dormierit cū nuru sua, morte moriant̄ ambo, impietatem fecerunt, rei sunt. Et has leges uel hæc præcepta absq; pœnis superius dederat: dixerat enim. Turpitudinem nurus tuæ non reuelabis, quoniā uxor filij tui est, non reuelabis turpitudinem eius, & omnia quæ subsequuntur. Et hunc locū simili modo ibi absq; supplicijs, hîc uerò cū diuersis suppliciorū generibus adscripsit. Quo in loco recordor sermonis illius, quē beatus apostolus Paulus ad Hebræos scribens ait: Irritā qui faciens legem Moysi, sine ulla miseratione duobus aut tribus testibus moritur: quanto maioribus supplicijs dignus putabitur, qui filium Dei cōculcauerit, & sanguinē testamenti pollutū duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliā fecerit? *Heb.10.* Sed ob quam causam mentionem fecerit scripturæ huius ausculta. Secundū legem adulter & adultera morte moriebantur, nec poterant dicere pœnitentiā petimus, & ueniam deprecamur. Nō erat lachrymis locus, nec emendationi ulla concedebatur facultas, sed omnimode puniri necesse erat, qui incurrisset in legem. Hoc autē seruabatur & in singulis quibusq; criminibus quibus erat pœna mortis adscripta. Apud Christianos uerò si adulterium fuerit admissum, nō est præceptū ut adulter uel adultera corporali interitu puniantur: nec potestas data est episcopo ecclesiæ adulterū præsenti morte damnare, sicut tunc secundum legē fiebat à presbyteris populi. *Pœna adulterij apud Christianos.* Quid igitur? dicemus quod lex Moysi crudelis sit, quæ iubet puniri adulterū uel adulteram, & Euangeliū Christi per indulgentiā resoluit auditores in deterius? Non ita est. Propterea enim sermonē Pauli protulimus in superioribus dicentis: Quanto magis deterioribus supplicijs dignus est qui filiū Dei cōculcauerit, &c. Audi ergo quō neq; tunc crudelis fuerit lex, neq; nunc dissolutū uideatur Euangeliū propter ueniæ largitatē, sed in utroq; Dei benignitas diuersa dispensatione teneat̄: hoc quòd secundū legem (uerbi causa) adulter uel adultera præsenti morte puniebantur, propter hoc ipsum quòd peccati sui pertulit pœnā, & cōmissi sceleris exoluit digna supplicia. Quid erit post hæc quod animabus eorum ultionis immineat, si nihil aliud deliquerunt? si aliud peccatum non est quod condemnet eos, sed hoc solum cōmiserunt, & tunc tantùm cū puniti sunt, & legis pro hoc suppliciū pertulerunt? Non uindicabit Dominus bis in idipsum, receperunt enim peccatū suum, & cōsumpta est criminis pœna. Et ideo inuenitur hoc genus præcepti nō crudele, sicut hæretici asserūt accusantes legē Dei, & negantes in ea humanitatis aliquid cōtineri: sed plenum misericordia, idcirco quòd per hoc purgaretur ex peccatis populus magis, quàm cōdemnaretur. Nunc uerò nō infert̄ pœna corpori, nec purgatio peccati per corporale suppliciū constat, sed per pœnitentiā: quam utrum quis dignè gerat, ita ut mereri pro ea ueniam possit, uidero. Multi sunt enim, qui nec ad hoc inclinantur, nec pœnitentiæ refugium quærunt: sed cū ceciderint surgere ultrà nolunt, delectantur in eo luto quo hæserint uolutari. Nos tamen nō obliuiscimur præcepti illius, quo dicitur: Qua mensura mensi fueritis, eadem remetietur uobis. *Matth.7.* Dicimus enim & ad Deum: Quoniā dedisti nobis panē lachrymarū, & potasti nos in lachrymis in mensura. *Psal.80.* Sunt ergo ista peccata, quæ dicuntur ad mortē: unde & consequēs est, ut quoties cōmiserit quis tale peccatū, toties moriatur. Multas enim esse peccati mortes significat etiam Apostolus Paulus cùm dicit:

2.Cor.1. Qui de tantis mortibus eripuit nos, & eripit, in quo speramus quia & adhuc eripiet. Quas er-
go hîc mortes plures cõmemorat, nisi peccatorũ? Si enim hæc nõ diceret de mortibus peccato-
rum, uidebatur Paulus secundũ sententiã suam immortalis esse mansurus ab hac cõmuni mor
te, qui dicit, Quia de tantis mortib. eripuit nos, & eripit, in quo speramus, quia & adhuc eripiet,
Si enim & eripuit, & eripiet, nunquã erit quando moriatur quẽ Dñs semper eripiet. Et ideo se-
cundũ ea quæ discussimus, uidendũ est ne fortè aliquando etiã grauius sit nobis, qui pro pec-
cato cõmuni hac morte minimè punimur, q̃ illis quos legis sentẽtia corporaliter cõdemnabat:
quia nobis ultio reponit̃ in futurũ, illos absoluebant cõmissi sui persoluta supplicia. Quòd &
si aliquis est qui fortè præuentus est in huiuscemodi peccatis, admonitus nunc uerbo Dei, ad
auxiliũ cõfugiat pœnitentiæ: ut si semel admisit, secundò non faciat, aut si & secundò, aut etiam
tertiò præuentus est, ultrà non addat. Est enim apud iudicẽ iustum pœnæ moderatio, non solũ
Qui maledixerit parentibus, moriatur. pro qualitate, uerumetiã pro quantitate. Inter cætera ergo peccata quæ morte puniunt̃, refert
diuina lex quòd & Qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Nomẽ patris grande my-
sterium est & nomen matris arcana reuerentia est. Pater tibi secundum spiritũ Deus est: Mater
Deut.32. Hierusalẽ cœlestis est. Prophetic is hæc & apostolicis testimonijs disce. Hic ipse Moses scribit in
Gal.4 cantico: Nónne hic ipse pater tuus acquisiuit te, & possedit te? Apostolus uerò dicit de Hierusa
salem cœlesti, quia libera est, quæ est, inquit mater omnium nostrũ. Primò ergo tibi pater Deus
est, qui genuit spiritũ tuum, qui & dicit: Filios genui & exaltaui. Sed & Paulus apostolus dicit:
Heb.12. Obtemperemus patri spirituũ, & uiuemus. Secũdò tibi pater est carnis pater, cuius ministerio
in carne natus es, atq; in hunc mundũ uenisti, qui te portauit in lumbis: sicut dicitur de Leui,
Heb.7. quia in lumbis erat adhuc Abrahæ quãdo occurrit ei Melchisedech regresso à cæde regũ, & be-
Gen.14. nedixit eum, & decimas accepit ab eo. Quia igitur tam sacratũ nomen est patris, & tam uenera
bile, idcirco qui maledixerit patri aut matri, morte morietur. Similia etiam de matre existimanda
sunt, cuius labore, cuius cura, cuius ministerio, & natus, & nutritus es. Et ideo oportet te secun-
ἀντιπελαργεῖν. dum apostolum parem gratiã referre parentibus. Si enim dehonoraueris patrẽ carnalem, hu-
ius contumelia ad patrẽ spiritus redit: & si iniuriam feceris matri carnali, ad illam matrẽ Hieru
salem cœlestẽ redundat iniuria. Sic & seruus si Domino inreuerens sit, per hunc corporalẽ Do-
minum in Dominũ maiestatis contumeliã iactat. Ille enim huic carnali Dño suum nomẽ impo
suit. Et ideo nullo genere aduersum patrẽ, aut matrem, ne uerbo quidem habendũ certamen
est, aut mouenda contradictio. Pater est, mater est, ut ipsis uidetur, agant, faciant, dicant: ipsi no
uerint. Quantumcũq; detulerimus obsequij, nondũ reddimus uicẽ gratiæ, qua geniti sumus,
qua portati, qua hausimus lucem, qua nutriti sumus, fortassis & eruditi, & honestis artibus in-
structi. Et ipsis fortasse auctoribus agnouimus Deũ, & ad ecclesiã Dei uenimus, & sermonẽ diui
næ legis audiuimus. Propter hæc ergo omnia quicumq; maledixerit patri aut matri, morte mo
rietur. Quod si hæc de corporalibus parentibus decernuntur, quid illi faciẽt, qui Deũ patrem
maledicis uocibus lacessunt? qui eum negant conditorẽ esse mundi: aut qui cœlestem Hierusa
lem quæ est mater omnium nostrũ, indignis sensibus intelligentes dicta prophetica ad condi-
tionem terrenæ alicuius urbis adducunt? Bonũ ergo est obseruare, ne quando aut carnalẽ pa-
trem, aut cœlestem minus digna honorificentia ueneremur, similiter & matrem: obseruare etiã
omne mandatũ, quod nobis pudicitiã castitatemq; cõmendat: ut neq; in præsenti uita secun-
dum legẽ obnoxij simus morti, neq; secundũ spiritalem futura nos pœna maneat ignis æter-
ni: ex quo effugere & euadere omnibus nobis concedat Dominus noster Iesus Christus, cui est
gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN LEVITICI CAP. XXI. HOMILIA XII.

De magno sacerdote.

Comparatio Christi pontificis & Leuiticorũ sacerdotũ. OMNIS qui inter homines sacerdos est, si attendas illum sacerdotẽ, de quo dixit Deus:
Tu es sacerdos in æternũ secundum ordinẽ Melchisedech, paruus est & exiguus. Ille est
enĩ magnus sacerdos, qui potest penetrare cœlos & uniuersam supergredi creaturã, &
ascendere ad eum, qui lucẽ habitat inaccessibilem, Deũ, & patrẽ uniuersitatis. Propter quod &
ille, qui apud Iudæos magnus dicebat̃ sacerdos, introibat quidẽ in sancta, sed manu facta, sed
Psal.110. lapidibus extructa, nõ ascendebat in cœlũ, nec adstare poterat apud patrem luminũ. Sed quia
Hebr.4. horũ umbram implebat & imaginẽ, idcirco etiã magni sacerdotis nomẽ per umbram gerebat
& imaginem. Vnde & Iudæi per hoc quòd ad fidem proximi esse debuissent, quia apud ipsos
adumbratio quædam & imago præluxerat ueritatis, dum typos ueritatem putant, ueritatem
ipsam tanquam mendacium respuerunt. Nos autem qui recipimus magnum sacerdotem,
Heb.10. intelligere debemus quomodo uerè ipse sit magnus sacerdos. Verè magnus sacerdos est qui
peccata dimittit, non per sanguinem taurorum & hircorum, sed per sanguinem suum. Quia
ergo cognouimus qui sit magnus sacerdos, & confitemur ea quæ in lege scripta sunt, de ma-
gno sacerdote scripta esse, id est de Saluatore, quem uerè magnum sacerdotem esse superior
tracta-

tractatus ostendit: uideamus nunc quæ sint, quæ de eo lex prophetico spiritu scribit.

ET SACERDOS, inquit, magnus ex fratribus suis, cui infusum est super caput eius oleum chrismatis, & perfectas habet manus suas, ut induat sancta uestimenta: de capite cidarim non deponet, uestimenta sua non disrumpet, & ad omnē animā mortuam nō intrabit: in patre suo, uel matre sua non contaminabitur: & de sanctis non exibit, & non coinquinabit nomen quod est sanctificatū Dei sui super se, quia sanctū oleū chrismans Dei sui in ipso est: ego Dñs. Hic uxorem uirginē, de genere suo accipiet. Viduā autem & eiectam, & pollutam, & meretricem, has nō accipiet: sed uirginem ex genere suo accipiet uxorē, & non maculabit semen suū in populo suo: ego Dñs qui sanctifico eū.] Fuerit quidē etiā apud Iudæos imago huius obseruantiæ, & custodita sint quæ lex statuit à pontificibus Iudæorū: sed & si diligēter cuncta seruata sint, & si omnia quæ lex præcepit, impleta sint, nec sic quidē omnis hæc obseruatio magnū potuit facere sacerdotē. Quomodo etenim magnus dici potest sacerdos, qui peccare potest? Quod aūt sub pecca- *Magnus Sacerdos quis sit.*
to fuerint oēs etiā magni sacerdotes, & ex hoc ipso facilè aduertimus: quòd lex præcepit, ut prius pro suis, pòst etiā pro populi peccatis offerat hostiā sacerdos. Quō ergo magnus est sub peccato positus? Meus aūt sacerdos magnus Iesus idcirco magnus est, quia peccatū non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: & quia uenit ad eum princeps huius mundi, & nō inuenit in eo quicquā. Ideo ergo & Gabriel archangelus natiuitatē eius annunciat, & dicit: Hic erit magnus, *Luc. 1.*
& filius altissimi uocabit̄. Peccatū hominē paruū facit, & exiguum: uirtus eminentē præstat, & magnū. Sicut enī ægritudo corporis exile & exiguū facit corpus hominis, sanitas uerò lætū reddit & ualidū: ita intellige quia & animā ægritudo quidē peccati humilē facit, & paruā, sanitas uerò interioris hominis, & uirtutis opera, magnā faciunt eā & eminentē, & quantū in uirtutib. crescit, tanto prolixiorē reddit magnitudinē sui. Sic ego intelligo illud quod de Iesu scriptū est, *Luc. 2.*
Quia proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines. Nā quis est hominū qui nō proficiat ętate in pueritia, ut quod uelut egregium quiddā de Iesu scriberet? Ad te hęc dico, qui corporaliter audis quòd Iesus ætate proficeret. Intellige ergo quia ætate animæ ꝓficiebat, & magna fiebat anima eius propter magna & ingenua opera quæ faciebat. Deniq; sciens & Apostolus hanc ætatē de interiori homine sentiendam, ita scribit: Donec oēs crescamus in uirum *Eph. 4.*
perfectū, in mensurā ætatis plenitudinis Christi. Nā secundū corpus crescere & magnū fieri, nō est in nobis. Corpus enī ex genitali origine quantitatis materiā sumit, ut uel magnū uel exiguū fiat. Anima uerò in nobis habet causas, & arbitrij libertatē, ut uel magna uel parua sit. Si ergo *Arbitrium.*
pusilla & parua sit anima, etiā scandalizari potest. Sic enī scriptū est in Euāgelio: Quia expedit *Matth. 18.*
præcipitari in profundū maris, q̄ scandalizare unum de pusillis istis. Qui magnus est nō scandalizatur, sed qui pusillus est. Qui magnus est, quodcūq; uiderit, quodcūq; passus fuerit, non declinat à fide. Qui autem pusillus est animo & paruus, occasiones quærit quomodo scandalizetur, quomodo in fide uideatur offendi. Propterea deniq; oportet nos maximè his consulere, qui parui sunt in fide: nec tantam curam circa magnos & fortes, quantam erga paruulos & insipientes debemus impendere. Fortis enī omnia tolerat, omnia suffert, & nunquā cadit. Par- *Magni qui dicti sint.*
uuli uerò, & infirmi in fide, obseruandum est, ne occasione nostri offendantur, & recedant à fide, ac decidant à salute. Aut ostende mihi de scripturis, ubi aliquis peccator, aut parui meriti, magnus appellatus sit. Nusquam (ut opinor) inuenies. Audi uerò qui sunt, qui magni appellantur. De Isaac dicit̄, Quia proficiebat ualde, usquequo factus est magnus ualde. Moyses ma- *Gen. 25.*
gnus dictus est, & Ioannes Baptista magnus dictus est, nūc aūt Iesus magnus dictus est, & post hunc iā nullus appellatus est magnus. Prius enim quàm adesset qui uerè magnus est, ad comparationem reliquorum hominū magni appellati sunt sancti, quorū superius fecimus mentionē. Vbi uerò aduenit ipse, qui non ex comparatione cæterorum, sed sui magnitudine uerè ma- *Psal. 19.*
gnus erat, de quo etiā scriptū est, Quia exultauit ut gigas ad currendā uiā, ultrà iam nullus magnus appellatus est. Hic est ergo de quo scribit̄, Magnus sacerdos ex fratribus suis. Quibus fratribus? De quibus dixit quū resurrexisset à mortuis: Vade ad fratres meos, & dic eis: Ascendo *Ioan. 20.*
ad patrē meū, & ad patrē uestrum, & ad Deū meū, & Deū uestrum. Si aūt uis ex antiquis literis discere fratres Iesu, lege uicesimū primū psalmū, ubi ex persona Christi dicit̄: Narrabo nomen tuū fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te. Ex fratrib. ergo suis magnus est Iesus, ex his *Psal. 22.*
qui prius magni fuerant appellati. & sicut pastorū pastor est, & pontificū pontifex, & dominantium dñs, & regū rex: ita & magnorū magnus est: & ideo addit, Magnus ex fratribus suis. Post hæc uerò, Cui, inquit, infusum est oleū chrismatis super caput eius. Istud oleum noli requirere in terris, quod super caput infunditur magni sacerdotis, ut fiat Christus: sed si uidet̄, disce à ꝓpheta Dauid istud oleū quale sit: Dilexisti, inquit, iustitiā, & odisti iniquitatē, propterea unxit *Psal. 45.*
te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortib. tuis. Istud est ergo oleū lætitiæ, quod capiti eius *Consummatas manus quis habeat.*
infusum fecit eū Christū. Sed addit adhuc ad laudes eius: Qui cōsummatas, inquit, habet manus. Cui nā (quęso) hominū hoc cōuenit dici? in quo mortaliū pfectas inuenire possum' man'?

Etiam si Aaron iste sit cuius mentio fieri uidetur, quomodo consummatas putabitur habuisse manus, quibus uitulum fabricauit, quibus idolũ sculpsit? Etiã si ipsum Moysen proferas, quomodo consummatas habuisse uidetur manus, qui non glorificauit Dominũ ad aquã contradictionis? Pro quo delicto etiã uita iubetur excedere. Quod si & alium quẽquam sanctorũ memorare uelis, occurrit tibi sermo scripturæ, quę dicit: Quia non est homo super terrã qui faciat bonũ, & non peccet. Meritò ergo solus Iesus consummatas habet manus, qui solus peccatum non fecit, hoc est, qui perfecta & integra opera manuũ habet. Et ideo de ipso rectè dicitur: Qui consummatas habet manus, ut induatur sancta. Hic enim est, qui uerè indutus est sancta, non illa quæ in typo erant, sed ipsa quæ uerè sancta sunt. Quod si uis audire de excelsioribus indumentis eius, accipe uerba prophetica: Amictus, inquit, lumine sicut uestimento, abyssus sicut pallium amictum uestimentum eius. Hic est mei magni pontificis habitus, quomodo indicat profunda scientia, & sapientiæ luce uestitus, quæ uerè sancta sunt indumenta.

Prouer. 20.

NON, inquit, auferet de capite suo cidarim.] Iam & prius diximus Cidarim genus esse operimenti, quod capiti superpositũ pontifici præstat ornatũ. Hic ergo magnus põtifex meus nunquam deponit sacri capitis ornatũ. Quod sit aũt caput Christi, ab Apostolo disce qui dicit: Caput autẽ Christi Deus. Meritò igitur istũ capitis sui, qui Deus est, nunquã deponit ornatũ, quia semper est pater in filio, sicut filius semper in patre. ET uestimenta sua non disrumpet.] Verè hic est qui uestimenta sua nõ disrumpit, sed semper ea munda, semper integra, semper casta seruauit. Et ad omnẽ animã defunctã non intrabit. Quæ est anima defuncta? quã mortuã propheta dicit: Anima quę peccat, ipsa morietũ. Super hãc ergo animã mortuã Christus nõ superuenit, quia sapientia est, & sapientia non intrat ad animã maleuolã. Ipsa est eñ mortua, quia cui inest malitia, inest & peccatũ. Peccatũ aũt cùm cõsummatum, inquit, fuerit generat mortem. Et propter hoc Iesus non intrat ad animã mortuam. Si aũt uiuat anima, hoc est si non habeat in se mortale peccatũ, tunc Christus qui est uita, uenit ad animã uiuentẽ. Quia sicut lux non potest esse cũ tenebris, nec cũ iniquitate iustitia, ita nec uita potest esse cũ morte. Et ideo si quis sibi conscius est quòd habeat intra se peccatum, neq; id à se per pœnitentiã plenissimæ satisfactionis abijcit, non speret quòd intret Christus ad animã eius, qui ad omnẽ animam defunctã non intrat, quia magnus sacerdos est. IN patre suo, & matre sua non cõtaminabitur.] Hic scripturæ locus difficillimus est ad explanandum, sed si orationibus uestris Deum patrem uerbi deprecemini, ut nos illuminare dignetur, ipso donante poterit explanari. Omnis qui ingreditur hunc mundum, in quadã contaminatione effici dicitur. Propter quod & scriptura dicit: Nemo mundus à sorde, nec si unius diei fuerit uita eius. Hoc ipso ergo quòd in uulua matris est positus, & quòd materiam corporis ab origine paterni seminis sumit, in patre & in matre contaminatus dici potest. Aut nescis, quia cùm quadraginta dierum factus fuerit puer masculus, offertur ad altare, ut ibi purificetur, tanquam qui pollutus fuerit in ipsa conceptione, uel paterni seminis, uel uteri materni? Omnis ergo homo in patre & in matre pollutus est, solus uerò Iesus Dominus meus in hac generatione mũdus ingressus est, in matre nõn est pollutus. Ingressus est eñ corpus incontaminatũ. Ipse eñ erat, qui & dudum per Salomonẽ dixerat: Magis autem cùm essem bonus, ueni ad corpus coinquinatum. Non est ergo contaminatus in matre, sed ne in patre quidem. Nihil enim Ioseph in generatione eius præter ministerium præstitit & affectum. Vnde & pro fideli ministerio, patris ei uocabulum scriptura concessit. Sic enim Maria ipsa dicit in Euangelio: Ecce ego & pater tuus dolentes quærebamus te. Sic ergo solus est hic sacerdos magnus, qui neq; in patre pollutus sit, neq; in matre. Videamus autem si adhuc possumus aliquid sublimius, & pro dignitate tanti pontificis inuenire. Pater omnium uerus, dicitur Deus. Matrem autem, Apostolus Hierusalem dicit esse cœlestem. Omnes ergo qui peccant, contaminantur in patre à quo creati. Siue enim egimus aliquid impium, siue locuti sumus, siue cogitauimus contra Deum, cũ non credidimus Deo, cõtaminati sumus in patre. Atq; utinã tũc solũ per incredulitatẽ factum sit, cessatum sit uerò postquã credidimus. Sic ergo etiam contaminamur in matre, si credentes Deo, uel Ecclesiã lædimus, uel libertatẽ matris cœlestis indigna peccati seruitute fœdamus. Solus uerò Dñs noster Iesus Christus, qui peccatũ nescit, neq; in patre, neq; in matre cõtaminatus est, & de sanctis nõ exiuit. Fuerant quidem nõnulla & in superioribus proponẽda Iudæis, ad quæ respõdere nõ possent, sed omissis illis, de hoc interim sermone quid nobis dicant, uel ipsi, uel qui secundũ ipsorũ sensum intelligi legẽ uolunt, si hæc ad pontificem nostrũ & saluatorẽ nõ referantur, quomodo secundum literam probabitur, quod de sanctis nõ exeat magnus sacerdos, qui utiq; & uxorẽ accipiebat, sicut inferius dicitur, uirginem de genere suo? Si de sanctis nõ exit, si nusquã procedit, quomodo aut ad quos usus accipere iubetur uxorẽ? Neq; eñ putandum est q cum uxore intra sancta manere potuerit. Sed hæc putent illi, quibus placent Iudaicæ fabulæ. Nos aũt habemus sacerdotem magnũ secundum ordinẽ Melchisedech Christũ Iesum, nunquã de sanctis exeuntẽ: semper eñ in sanctis est, & manet semper sanctus

Marginal notes: 1. Cor. 11. — Iesus nõ intrat ad animã defunctam. — Iacob. 1. — Peccatum originis. — Iob 25. — Sap. 8. — Luc. 2. — Gal. 4. — Tollit literã.

sanctus in uerbis suis, sanctus in actibus suis, sanctus in omnibus uoluntatibus suis, & solus est
qui nunquã inueniatẽ extra sancta. Qui ẽm peccat, exit de sanctis: & quotiescunq; quis peccat,
toties efficitur extra sancta. Christus autẽ qui nunquã peccauit, nunquã exijt de sanctis. Sed &
tu qui sequeris Christũ, & imitator eius es, si permaneas in uerbo Dei, si in lege eius mediteris
die ac nocte, si in mãdatis eius exercearis, semper in sanctis es, nec unquã inde discedis. Neq; e-
nim in loco sancta quærenda sunt, sed in actibus, & uita, ac moribus. Quæ si secundum Deum
sint, & secundum præceptum Dei habeantur, etiam si in domo sis, etiã si in foro: & quid dico in
foro? etiam si in theatro inueniaris uerbo Dei deseruiens, in sanctis te esse non dubites. Aut nõ
tibi uidetur Paulus cùm ingressus est theatrum, uel cũ ingressus est Areopagum, & prædicauit
Atheniensibus Christũ, in sanctis fuisse? Sed & cùm perambulasset aras & idola Atheniensiũ,
ubi inuenit scriptum, Ignoto Deo, & ex hoc uerbo sumpsit Christi prædicandi sui exordium, etiã *Act. 17.*
ibi aras gentilium lustrans in sanctis positus erat, quia sancta cogitabat. Sed & quicunq; custo
dit se post acceptã gratiam Dei ne incidat in homicidiũ, in adulteriũ, in furtũ, in falsum testimo
nium, & alia similia: sed permanet mundus ab omni contagione peccati, non exiuit iste de san-
ctis, & non contaminauit sanctificationẽ Dei sui in semetipso, quia sanctum oleum chrismatis
Dei sui super ipsum est. Illud oleũ, de quo in Exodo scriptum est, quomodo potest secundum li *Exod. 28.*
teram propriè oleum Dei dici, quod arte myrepsica confectum est à pigmentario? Sed si uis ui- *Cõuellit literã.*
dere oleum Dei, audi quem propheta dicat unctũ esse oleo Dei, illum sine dubio de quo dicit: *Psal. 45.*
Propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ participib. tuis. Hic ergo est magnus sacer-
dos, qui solus oleo Dei unctus est, & in quo semper sanctũ permansit diuini chrismatis oleũ.
Sed quid additur post hæc? Hic uxorẽ uirginẽ de genere suo accipiet: uiduã autem, & eiectã, &
meretricem nõ accipiet, sed uirginem de genere suo, & non contaminabit semen suum in popu
lo suo: ego Dominus qui sanctifico eum. Quia ergo totius expositionis ordo ad uerum sacer-
dotem magnum reuocatus est Christũ, uideamus nũc & quid de nuptijs eius intelligi debeat.
Paulus Apostolus dicit: Volo aũt uos oẽs uni uiro uirginẽ castam exhibere Christo. Timeo au *2. Cor. 11.*
tem ne sicut serpens seduxit Euã astutia sua, ita corrũpantur sensus uestri à simplicitate, quæ in
Christo est. Vult ergo Paulus omnes Corinthios uirginẽ castam exhibere Christo: quod utiq;
nunquam uellet, nisi id possibile uideret. Vnde & mirũ fortasse uideatur, quomodo hi, qui di-
uersis peccatis corrupti ad fidem Christi uenerunt, omnes simul uirgo casta dicantur: quæ uir-
go tam sancta, tam casta sit, ut mereatur etiam Christi nuptijs copulari. Verùm quoniam hæc
ad carnis integritatem referre non possumus, certum est quòd ad integritatem animæ spectẽt,
cuius secundum ipsius Pauli sententiam, simplicitas fidei quæ in Christo est, uirginitas eius ap
pellata est, & per hoc quoniã cessantibus, uel philosophorũ sophismatibus, uel superstitionib.
Iudaicis in fide simplici Christus sibi adsumpsit Ecclesiã, uirginẽ de genere suo accepit uxorẽ.
Huius nãq; fidem nõ corrumpit philosophicus sensus, nec circũcisionis ambitio, sed in simpli-
citate confessionis tanquã in uirginali integritate permansit. Sic enim & dudũ promiserat per
prophetã dicens: Desponsabo te mihi in fide. Omnis ergo secundum Apostolum, qui in Chri- *Osee 2.*
sto est, noua creatura est. Et sicut idẽ Apostolus dicit: Vt exhibeat ipse sibi gloriosam Ecclesiam *Eph. 5.*
non habentẽ maculã, aut rugã, aut aliquid eiusmodi, sed ut sit sancta, & immaculata. Quomo-
do ergo eã quæ rugosa est, facit esse sine ruga, nisi quia renouat eam: secundũ quod scriptũ est:
Nam etsi is qui deforis est homo noster corrumpitur, sed qui intus est, renouatur de die in diẽ.
Viduam sanè, & meretricem, & eiectam non accipiet Christus, nec intrat talis anima thalamũ
sponsi. Qui enim ingressus fuerit illuc non habens indumenta nuptialia, perferet illud quod
scriptum esse nostis in Euangelio. Virginẽ ergo accipiet, uiduam non accipiet, neq; meretricẽ,
neq; eiectã, aut contaminatã. Meretricẽ quidẽ, & abiectã animam, & pollutã cur non suscipiat
Christus in coniugium, non est laboris exponere. Vidua uerò cur non in uxorẽ recipiatur, dili
gentius intuendum est. Paulus Apostolus ad Romanos scribens, uirum animæ legẽ dicit, eãq; *Rom. 7.*
cùm mortuus fuerit uir, solutã esse pronunciat à lege uiri, ut iã non sit adultera si nupserit Chri
sto. Quod si eueniat, ut lex quidẽ animæ ipsi moriatẽ, id est ut anima discedat à lege, nec tamen
cõstringat se castioris cõnubij disciplinis, & à lege discedens, euangelici dogmatis nõ suscipiat
iugum: hæc nubere Christo nõ potent, quæ libertatis lasciuiã quæsierit, non fidei uirginalis &
simplicis cultum. Hic ergo sacerdos magnus uxorẽ uirginem accipiet de genere suo. Potest &
propter hoc dictũ uideri de genere suo, quòd anima Christi ex genere & ex substantia fuerit hu
manarũ omniũ animarũ. Potest & secundũ hoc, quòd fratres uocat credentes in se, de genere
suo dici anima, quæ in fide tanquã nuptijs sociatẽ. Illud tamẽ nolo uos lateat, qđ Hebræi negãt
se scriptũ habere, qđ nos apud lxx interpretes inuenimus, de genere suo. Et rectẽ illi nõ habent
scriptũ. ablata est eñi ab illis ꝓpinquitas Dei, ablata est adoptio filiorũ, & trãslata est ad Eccle-
siã Christi. Illi ergo nõ habent scriptũ, quia de genere Christi sint, sicut nec esse meruerunt. Nos
aũt qui hoc scriptũ habemus, & legimus, gaudeamus quidem de dignatione Dei, sed cautè &
sollicitẽ

sollicitè curemus, ne nos uita nostra & actus ac mores faciant aliquando degeneres: ne & hoc
ipsum nobis ad condemnationem ducatur, quod cùm genus simus Christi, indignis, & fœdis,
ac diabolicis actibus seruiamus. Qui habet ergo sponsam, sponsus est. Audis quõ sponsus di-
cit Christus, spõsa uerò eius anima dicitur, quæ fidei simplicitate, & actuũ puritate incorrupta
Hier. 3. probat & uirgo. Dicit eñ Dominus & per Hieremiã prophetã: Nonne sicut Dñm me, & patrẽ
uocasti, & principẽ uirginitatis tuæ? Viduam autem, & eiectam, & contaminatã non accipiet.
Si quis nostrûm peccauerit, abiectus est, etiam si non abijciatur ab episcopo, siuè quòd lateat,
siue quòd interdũ ad gratiã iudicetur, eiectus est tamen in ipsa conscientia peccati. Nec prodest
hominis gratia, cũ Christus huiusmodi animã tanquã abiectam non recipiat in coniugiũ. Igit̃
neq; uiduam (sicut suprà diximus) accipiet, neq; eiectam, neq; pollutam. Polluta dicitur, quæ
etiam si non ex integro compleuit peccatum, tamen hoc ipso quod cogitauit, quod uoluit, qđ
optauit, etiam si non admisit, polluta est, & à magno pontifice nõ eligitur. Valdè eñ purã, ual-
dè mundã, & syncerã requirit animam, quã sibi iungat: quia qui se iunxerit Dño, unus spiritus
1.Cor. 5. est. Vnde etiã hoc ostenditur, quòd sint differentiæ peccatorũ: & qui peccauerit peccatũ ad mor
tem abiectus sit: qui aũt nòn peccat ad mortẽ, sed inferius aliquid, pollutus sit. Sponsa autem
Christi, neq; abiecta, neq; polluta potest esse, sed uirgo, incontaminata, incorrupta, & munda.
Eph. 5. Memento eñ sermonis apostolici, quẽ paulo antè proposuimus, dicẽtis: Vt exhibeat ipse sibi
gloriosam Ecclesiã, non habentẽ maculã, neq; rugã, aut aliquid eiusmodi, sed ut sit sancta, & im
maculata. Sed & meretricem nõ accipiet. Quæ est anima meretrix? quæ ad se recepit amatores,
de quibus dicit propheta: Meretricata es post amatores tuos. Qui sunt isti amatores qui intrãt
ad animã meretricẽ, nisi cõtrariæ potestates, & dæmones, qui desideriũ capiunt pulchritudinis
Gen. 1. eius? Pulchra nãq; à Deo creata est anima, & satis decora. Audi quõ ipse Deus dicit: Faciamus
hominẽ ad imaginem & similitudinẽ nostram. Vide cuius decoris, cuius pulchritudinis est a-
nima quæ imaginẽ habet & similitudinem Dei. Hanc pulchritudinẽ contrariæ potestates cum
aspiciunt, id est diabolus & angeli eius, concupiscunt speciẽ ipsius: qui quia non possunt spõsi
eius fieri, meretricari cupiunt cum ea. Si ergo susceperis ô homo in cubili animæ tuæ adulterũ
diabolũ, meretricata est anima tua cum diabolo. Si receperis angelos eius, si spiritus diuersos,
qui peccare te suadeant, meretricata est cũ eis anima tua. Si spiritus iræ, si inuidiæ, si superbiæ, si
impudicitiæ, ingressus fuerit ad animã tuam, & receperis eum, & consenseris ei loquenti in cor-
de tuo, delectatus fueris his quæ tibi secundũ suã mentẽ suggerit, meretricatus es cum eo. Mere
tricẽ ergo nõ accipiet sacerdos magnus, & non contaminabit semen suũ in populo suo. Quod
Matth. 13. est istud semen, quod contaminari non uult? In Euangelijs scriptum est: Qui seminat, uerbum
seminat. Non uult ergo contaminari uerbum Dei ab his qui seminant. Qui sunt ergo qui semi
nant? qui uerbum Dei in Ecclesia proferunt. Audiant ergo doctores, ne fortè animæ contami-
natæ, animæ meretricanti, animæ infideli uerba Dei credant, ne fortè mittant sanctũ canibus &
margaritas ante porcos: sed animas mundas, uirgines in simplicitate fidei quæ in Christo est,
eligãt, ipsis cõmittant secreta mysteria, ipsis uerbum Dei, & arcana fidei proloquant̃, ut in ipsis
Christus formet̃ per fidẽ. An nescius quia ex isto semine uerbi Dei qđ seminat̃, Christus nascit̃
Gal. 4. in corde auditorũ? Hoc eñ Apostolus dicit: Donec format̃ Christus in uobis. Cõcipit ergo ani
ma ex hoc uerbi semine, & conceptũ format in se uerbũ, donec pariat spiritũ timoris Dei. Sic e-
Esa. 26. nim per prophetã dicũt animæ sanctorũ: A timore tuo Dñe cõcepimus in utero, & parturiui-
mus, & peperimus spiritũ salutis tuæ quẽ fecimus super terrã. Iste est sanctarũ animarũ partus,
iste conceptus, ista sunt sancta cõiugia, quæ conueniunt & apta sunt magno pontifici Christo
Iesu Domino nostro, cui gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN LEVITICI CAP. XXIII. HOMILIA XIII.

De diebus festis, & lucerna, & candelabro, & oleo ad lumen, & de mensa, & panibus propositionis.

De solennitate pedagogia.

QVI perfectus est, ab ipso Deo docetur de solennitatum ratione, & homine ad hæc discen
da magistro non utitur, sed à Deo discit, si quis potest capere Dei uocem. Qui aũt nõ est
talis, sed inferior, discit ab eo qui didicerit à Deo. Hæc ergo est de solennitatibus duplex
quædam ratio doctrinæ. Vna, qua illuminata per spiritum prophetica mens docetur, quæ (ut
ita dicam) magis intuitu mentis dicitur, quàm sono uocis, per quam ueritas ipsa, non umbra
& imago ueritatis agnoscitur. Hi uerò, qui ipsam Dei claritatem capere nõ possunt, nec totum
fulgorem ueritatis intenta mentis acie conspicari, audiunt de solennitatibus secundo loco ab
his, qui primo didicerunt: & cùm illis ueritatem rerum ipsa inspectionis proprietas dederit, ad
istos ueritatis umbram profert solus auditus. Huius mysterij Apostolus conscius dicebat de Iu
Heb. 8. dæis, Quia umbræ & exemplari deseruiunt cœlestium. Ipsa enim cœlestia Moyses uidisse descri
bitur, typos autem & imagines eorũ quæ uiderat, populo tradidisse. Sic enim ad eũ diuinum

dicit eloquium. Vide, inquit, omnia facito secundum formã, quæ ostensa est tibi in monte. Ta- Exod. 25.
le ergo est, quod & in hoc loco recitatum est, quia Dominus locutus fuerit de solẽnitatibus ad
Moysen, & post hæc: Et locutus est Moyses, inquit, de diebus solennibus Domini Dei filijs Isra-
el. Trãsacto uerò de his sermone uideamus quid post hæc edocetur Moyses. Primò de lucerna,
& candelabro, & oleo quod ei infunditur. Secundo loco, de mensa, & panibus propositionis,
ac numero eorũ, & qui eis uti debeant. Intendamus ergo animum diligentius his quæ scripta
sunt, & ad hæc dignoscenda concedi nobis gratiã Domini deprecemur, ut in his quæ legimus
literis, quæ sit uoluntas sancti spiritus agnoscamus.

PRAECIPE, inquit, filijs Israel, ut deferant tibi oleum de oliuis mundũ expressum ad lumẽ,
ut ardeat lucerna semper extra uelum in tabernaculo testimonij, & accendent illam Aaron & Lampades.
filij eius à uespere usq; in mane contra Dñm indesinenter, legitimum æternale in progenies ua
stras. In candelabro mundo accendetis lucernas contra Dominũ usq; mane.] Candelabrum
mundum nominat, lucernas accendi per pontificem iubet, & earum lumen ministrari ex oleo
quod datur à populo præcepit. Itaq; nisi dederit oleum populus, sine dubio extinguetur lucer
na, & non erit lumen in sanctis. Secundum literam ergo hæc erat consequentia, ut conferret po
pulus oleum mundum de oliuis expressum, ut ex eo ministraretur lumẽ lucernæ: & Aaron ac-
cendebat lucernas à uespera usq; mane, fomentis olei quod contulerat populus, lumini pabu-
lum præbens. Verùm quoniã lex spiritalis est, petamus à Dño (si tamen conuersi sumus ad Do
minũ) auferri nobis uelamen de lectione ueteris testamenti, ut possimus aduertere quæ ratio
sit candelabri, uel lucernarũ eius, secundũ intelligentiã spiritalẽ. Ante aduentum Dñi mei Iesu
Christi, sol non oriebatur populo Israel, sed lucernæ lumine utebat. Lucerna eñ erat apud eos
sermo legis & sermo propheticus, intra angustos conclusa parietes, quæ nõ poterat in orbem
terræ lumen effundere. Intra Iudæam nãq; cõcludebatur sciẽtia Dei, sicut & propheta dicit: No- Psal. 75.
tus in Iudæa Deus. Vbi uerò exortus est sol iustitiæ Dominus & saluator noster, & natus est uir Zach. 6.
de quo scriptũ est: Ecce uir, Oriens nomen est ei: per uniuersum mundũ scientiæ Dei lumẽ effu-
sum est. Sermo ergo legis, & sermo propheticus erat lucerna ardens, sed ardebat intra ædẽ, nec
ultrà poterat emittere splendorem suum. Quod aũt sermo legis & prophetarum lucerna dica-
tur, Dominus ipse nos docuit dicens de Ioanne baptista: Ille erat lucerna ardens & lucẽs, & uos Ioan. 5.
uoluistis ad horã exultare in lumine eius. Et alibi dicit: Quia lex & prophetæ usq; ad Ioãnem. Matth. 11.
Lucerna itaq; ardens est Ioannes, in quo lex concluditur & prophetæ. Donec ergo populus il-
le habebat oleum quod conferret ad lumẽ, lucerna nõ est extincta. Vbi uerò defecit in eis oleũ
misericordiæ, oleum operũ bonorũ, nec inuenta est apud eos puritas, purũ nãq; oleum quære-
batur ad lumen, & quia defecit in eis oleum misericordiæ, necessariò extincta lucerna est. Sed
quid dicemus quia illis hæc euenerunt, à nobis uerò aliena sunt ista? Imo maior cura est Chri-
stiano olei conquirendi. Vide enim quõ Dominus in Euangelijs per parabolã stultas uirgines Matth. 25.
nominat, quæ oleum non portabant in uasculis suis: & intantum stultas, ut quoniã defuit eis
oleũ ad succẽdendas lampades suas, thalamis exclusæ sint nuptiarum, nec pulsantibus quæ o-
lei curam neglexerant, ultrà aperiri iusserit sponsus. Memini tamen dudũ nos cũ centesimi de-
cimi octaui psalmi exponeremus illũ uersiculũ, in quo scriptũ est: Lucerna pedib. meis lex tua
Dñe & lumẽ semitis meis, diuersitatẽ lucernæ, & lucis pro uiribus ostendisse. Dicebamus enim
quod lucernã quidẽ pedibus, id est inferioribus corporis partibus deputarit, lucẽ uerò semitis
dederit, quæ semitæ in alio loco semitæ æternæ nominant. Quia ergo secundũ quandã mysticã
rationẽ inferiores partes creaturæ mundus hic intelligit, ideo lucerna legis his, qui in hoc mun
do tanquã totius creaturæ pedes sunt, accẽsa memoratur. Lux aũt æterna erit illis semitis, per
quas in futuro seculo unusquisq; pro meritis inceder. Sed de his in suo loco sufficienter pro no
stris uirib. dictũ est. Nũc ergo quoniã uespera est & nox usq; ad cõsummationẽ seculi, & usque-
quo nouus dies futuri seculi & nouæ lucis effulgeat, ardet unicuiq; nostrũ lucerna hæc, in tantũ
splendorẽ luminis præbens, quantũ olei copia ubertate operũ fuerit ministrata. Deniq; & Iob
in quodã loco, cũ bona operũ suorũ exponeret, addidit etiã hoc. Cum splenderet, inquit, lucer Iob. 29.
na super caput meum. Splendet ergo unicuiq; nostrûm lucerna hæc, in quantũ oleo bonorum
operum fuerit accensa. Si autem malè agamus, & opera nostra mala sint, non solùm nõ accen-
dimus, sed extinguimus nobis istã lucernam: & completur in nobis illud, quod scriptura dicit:
Quia qui malè agit, in tenebris est, & qui odit fratrẽ suũ, in tenebris ambulat. Extinxit enim lu 1. Ioan. 2.
cernã charitatis, & ideo in tenebris ambulat. An non tibi uidetur extinxisse lucernam, qui lu-
men charitatis extinxit? Qui autem diligit fratrẽ, in charitatis luce perdurat, & cum fiducia po
test dicere: Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei, & filij eius sicut oliua nouella in cir-
cuitu mensæ eius. Oleum ergo offerri iubetur à populo, & oleum non qualecunq;, sed mun-
dum, & non ex quibuscunq; seminibus (ut fieri diuersis in regionibus mos est) sed de oliuis
expressum, in quibus indiciũ pacis ostenditur. Neq; enim accepta possunt esse Deo opera tua,

nisi

Iacob 3. nisi in pace peragantur sicut & Iacobus Apostolus dicit: Fructus autem iustitiæ in pace seminatur. *Ioan. 14.* Et idcirco credo etiã Dñs discipulis suis tradebat fidele depositum dicens: Pacẽ meam do uobis, pacẽ meam relinquo uobis. De hac ergo oliua oleũ premamus operũ nostrorũ, ex quo lucerna Dño possit accendi, ut nõ in tenebris ambulemus. Hæc quidẽ à nobis dicta sunt, quantum ad lucernam candelabri & oleum eius spectat. Nunc uerò uideamus quid etiam in consequentibus de panibus propositionis scriptum sit.

Panes τῆς προθέσεως. ET SVMETIS, inquit, similaginem, & facietis de ea duodecim panes. De duabus decimis erit unus panis, & imponetis eos duas positiones, sex panes una positio super mẽsam mundã cõtra Dñm. Et imponetis super positionẽ thus mundũ, & salẽ, & erunt panes in cõmemoratione appositi Dño: die sabbatorũ proponenẽ cõtra Dñm semper à filijs Israel, in testamentũ æternum. Et erũt Aaron, & filiorũ eius, & edent ea in loco sancto: sunt eñ sancta sanctorum. Hoc erit illis de eis quæ offerunẽ Dño legitimum æternum.] Secundũ ea quæ scripta sunt, in duodecim panibus duodecim tribuum Israel uidetur commemoratio ante Dominum fieri, & præceptum dari, ut sine cessatione isti duodecim panes in conspectu Domini proponantur: ut & memoria duodecim tribuum apud eum semper habeatur, quo ueluti exoratio quædam & supplicatio per hæc pro singulis fieri uideatur. Sed parua satis & tenuis est huiuscemodi intercessio. Quantum enim profecit ad repropitiandum, ubi uniuscuiusq; tribus per panem fructus, per fructus opera consideranda sunt? Sed si referantur hæc ad mysterij magnitudinẽ, inuenies *Ioan. 6.* cõmemorationem istã habere ingentis repropitiationis effectum. Si redeas ad illum panẽ qui de cœlo descendit, & dat huic mundo uitã: illũ panẽ propositionis, quẽ proposuit Deus propi- *Matth. 26.* tiationẽ per fidẽ in sanguine eius: & si respicias ad illã cõmemorationẽ, de qua dicit Dñs, Hoc *Luc. 22.* facite in meam cõmemorationẽ: inuenies quòd ista est cõmemoratio sola, quæ propitium faciat hominib. Deum. Si ergo intentius ecclesiastica mysteria recorderis, in his quæ lex scribit, futuræ ueritatis inuenies imaginem præformatam. Sed de his non est plura differere, quòd recordatione sola intelligi sufficit. Possumus uerò & aliter dicere. Omnis sermo Dei panis est, sed est differentia in panibus. Est enim aliquis sermo, qui ad cõmunem proferri possit auditũ, & edocere plebem de operibus misericordiæ, aut totius beneficentiæ, & iste est panis qui cõmunis uidebitur. Est uerò alius, qui secreta contineat, & de fide Dei & rerũ sciẽtia differat. Iste panis mundus est, & ex simila confectus. Iste in conspectu Dñi ponendus est super mensam mundã proponendus. Iste solis sacerdotibus sequestratus est, & filijs Aaron æterno munere condonatus. Verùm ne putes hæc nos proprijs sensibus excogitata narrare, & nõ in diuinis obseruasse uoluminibus, proferam tibi de scripturis quõ apud diuersos uiros, panis diuersitas pro merito *Gen. 18.* uniuscuiusq; seruata est. Refert in Genesi quod Abrahã patriarcha angelos suscepit hospitio, *Non omnia ad populum proferenda.* similiter aũt & Loth. Sed Abrahã, qui meritis præcellebat, panes ex simila apposuisse describitur, quos & ἐγκρυφίας id est occultos ac reconditus nominauit. Loth uerò eo quòd non habuit similam, ex farina panes hospitibus apposuit: nõ quòd ita pauper esset, & non habuerit similã, qui in diuitijs non inferior patruo scribitur: sed utriusq; meritorũ differentia per hæc designantur indicia: quod is quidẽ cui erant à Dño mysteria reuelanda, & ad quẽ dicebatur, Nõ celabo à puero meo Abraham quod facturus sum: qui imbuendus erat, & edocẽdus de occultis & secretis Dei, ille panes ex simila scribitur habuisse: ille uerò ad quẽ nihil sacramenti deferebatur, sed ratio præsentis salutis & uitæ, panes cõmunes ex sola farina scribitur habuisse confectos. Et tu ergo si habes scientiam secretorũ, si de fide Dei, de mysterio Christi, de sancti spiritus unitate potes scienter cauteq; differere, panes ex simila offers Dño. Si uerò cõmunibus uteris ad populum monitis, & moralem scis tantummodo locum tractare qui ad oẽs pertinet, communem te obtulisse noueris panẽ. Sed uideamus iam quæ sit cõfectio in istis panibus propositionis, qui ante Dominũ poni semper iubentur. De duabus, inquit, decimis sit panis unus. Duas quidem decimas dixit, sed cuius mensuræ sint istæ decimæ non cõprehendit: cũ utiq; cõsequens fuisset, si de quantitate similæ uolebat agnosci, ipsam cuius decimas sumi iubebat, nominare mensurã. Quæ ergo ista res est, cuius mensura & modus nec cõprehendi potuit nec numerari? Decem numerus ubiq; perfectus inuenitur. Totius eñ numeri ex ipso ratio & origo cõsurgit. Cõpetenter igitur auctor & origo omniũ Deus, sub hoc numero uidetur ostendi. Sed si in Ecclesia de solo patre loquar, & ipsius solius laudes proferã, unius decimæ panẽ feci. Aut si de Christo solo fecero sermonẽ, & ipsius enuntiauero passionem, & resurrectionem prædicauero, unius decimæ *Ioan. 14.* obtuli panem. Si uerò dixero, Quia pater cũ filio semper est, & ipse facit opera sua: uel etiam si dixero, Quia pater in filio est, & filius in patre, & qui uidet filium, uidet & patem, & quia pater & filius unum sunt: ex duabus decimis similæ mũdæ, obtuli unum panem, panem uerum qui uitam dat huic mundo. Hæretici non faciunt de duabus decimis unum panem: negant enim creatorem Deum, patrem Christi esse, neq; uetus & nouum testamentum unũ faciunt panem, nec unum spiritũ in utroq; instrumento profitentur. Nos aũt in lege, & Euangelijs unum

atq; eundem inesse sanctum spiritum dicimus, & isto quoq; modo ex duabus decimis unum
panem propositionis offerimus. Qui ergo separant Christum à creatore Deo patre suo hæreti-
ci, & Iudæi, qui solum patrem recipiunt, & uerbum & sapientiam eius Christum non recipiunt,
non faciunt ex duabus decimis unum panem. Nos autem mensuræ quidem ipsius, id est sub-
stantiæ nomen uel rationem comprehendere aut inuenire non possumus: confitentes tamen
patrem, & filium, unum facimus panem ex duabus decimis: non ut panis unus ex una decima
fiat, & alius ex alia, ut sint ipsæ duæ decimæ, separatæ, sed sint duæ istæ decimæ una massa, &
unus panis. Quomodo duæ decimæ una massa fit? quia non separo filium à patre, nec patrem
à filio. Qui enim uidit me, inquit, uidit & patrem. Fiunt ergo panes singuli ex duabus deci-
mis, & proponuntur duabus positionibus, id est duobus ordinibus. Si enim una positio fie-
ret, confusus & permixtus esset sermo de patre ac filio. Nunc autem unus quidem est panis, u- ἀεργονίσα.
na enim uoluntas est, & una substantia: sed duæ sunt positiones, id est, duæ personarum pro-
prietates. Illum enim patrem, qui non sit filius, & hunc filium dicimus, qui non sit pater. Et hoc
modo duas decimas in uno pane seruamus, & duas positiones ante Dominum profitemur.
Sed reuera magni (ut ita dicam) cuiusdam pistoris, & ualde artificiosi est, diligenter istas ser-
uare mensuras, & ita temperare de patre & filio sermonem, & coniungere ubi oportet, & rur-
sum ubi competit separare, ut neq; duæ mensuræ aliquando desint, neq; unquam nisi unus pa
nis appareat. Duodecim ergo panes ex ista simila fieri mandantur secundum numerum tribu-
um, quæ tunc erant carnalis Israel. In quo mihi uidetur forma totius creaturæ rationalis con-
tineri. Duodecim namq; putantur esse generales ordines rationalis creaturæ, quorum figura
erat in illis duodecim tribubus. In quibus erat unus quidam ordo regalis, qui Iudas nominat.
Alius erat ordo sacerdotalis, & Leui appellatur. Erat & alius ordo Iudæ uicinus, qui Beniamin
dicitur, in quo ordine & templũ Dei, & altare collocatum est. Alius ordo Isaschar, & Zabulon,
& Effrem, aliiq;, quos nominatim designat scriptura diuina, quorum rationem non est nunc
temporis explicare. Est tamen uniuscuiusq; tribus, uel ordinis panis ante Dominum. Et licet
sit aliqua tribus, quæ non ex libera, sed ex concubina Israel descendat, & ex parte libera, ex
parte seruilis sit, tamen pro omnibus ex duabus decimis panis proponitur ante Dominum, &
in uniuersis duæ decimæ similaginis constant. Proponi autem iubentur supra mensam mun-
dam. Quis autem nostrûm, qui ita habeat mensam mundam, ut panes super eam Domino of-
ferantur? Si sederis (inquit Salomon) cœnare ad mensam potentis, intelligibiliter intellige Prouerb. 23.
quæ apponuntur tibi. Quæ est ergo mensa potentis, nisi mensa illius qui dicebat: Omnia pos- Philip. 4.
sum in eo qui me confortat Christo, &: cùm infirmor, tunc potens sum? In istius potentis men- 2. Corinth. 12.
sa munda: hoc est, in istius corde, in istius mente, Domino panis offertur. Ad huius potentis A-
postoli mensam si sedes cœnaturus, intelligibiliter intellige quæ apponuntur tibi, hoc est spiri-
taliter aduerte quæ dicuntur ab eo, ut & tu facere possis quod additur. Ait enim: Sciens quia ta-
lia te oportet præparare. Sed uideamus, quomodo hi duodecim panes proponantur: Duæ, in-
quit, positiones, in una positione sex panes. Putásne otiosa sit ista diuisio? Quid est quòd duo-
decimus numerus iterum partitur in sex? Habet enim propinquitatem quandam cũ hoc mun
do Senarius numerus. In sex enim diebus factus est iste uisibilis mundus. Duo igitur ordines
habentur in hoc mundo, id est duo populi, qui fidem patris ac filij in una Ecclesia tanquam in
una mensa munda custodiunt. Et superponitur, inquit, super positionem thus mundum. Thu-
ris species formam tenet orationum. Oportet ergo panibus fidei, orationum uigilantiam pu-
ritatemq; coniungere. Pura aũt oratio est, sicut Apostolus dicit: Leuantes puras manus sine ira 1. Timoth. 2.
& disceptatione. Similiter & odoris suauitas implere facit illud quod scriptum est: Dirigatur Psalm. 140.
oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. Si quis ergo orationes quidem offerat Deo, nõ ta-
men habeat mundam conscientiam ab operibus malis: hic thus quidem uidetur panibus su-
perponere, sed non ponit thus mundum. Nam si omne thus mundũ esset, non utiq; addidisset
scriptura, Thus mundum super panes propositionis ponendũ ante Dominũ. Nec enim putes,
quòd omnipotens Deus hoc mandabat, & hoc lege sanciebat, ut thus ei ex Arabia deferretur. 1. Timoth. 1.
Sed hoc est thus, quod Deus ab hominibus sibi quærit offerri, ex quo capit odorem suauitatis,
orationes ex corde puro, & conscientia bona, in quibus uerè Deus suscipit fragrantiam suaui-
tatis. Et erunt, inquit, panes in commemorationem propositi ante Dominum. In die sabbato-
rum proponetis ea. Si nondum tibi manifestum erat, quia panes isti uerbũ Dei est, ex his nunc
sermonibus confirmare. Quid est enim, quod nobis commemorationem Dei faciat? Quid est,
quod nos ad memoriam iustitiæ, & totius boni reuocet, nisi uerbum Dei? Ideo ergo dicit, Quia
erunt in commemorationem propositi ante Dominum. Addit & in die sabbatorum, id est, in
requie animarum. Et quæ maior fideli animæ requies, quàm memoria Dei? quàm in conspe-
ctu Dei uersari? quàm in fide patris ac filij permanere? quàm orationes Domino tanquam o-
dorem suauitatis offerre? Testamentum, inquit, æternum erit Aaron & filijs eius, & manduca-

bunt ea in loco sancto. Aaron & filij eius genus est electum, genus sacerdotale, quibus hæc portio sanctorum donatur à Deo, quod sumus omnes qui credimus in Christo. Locum autē sanctum ego in terris non requiro positum, sed in corde. Locus enim dicitur sanctus, rationalis anima, propter quod & Apostolus dicit: Nolite locum date diabolo. Anima ergo mea locus est si male ago, diaboli: si bene, Dei. Deniq; & spiritus malignus, cùm, inquit, exierit ab homine, & circuierit loca arida, & requiem nō inuenerit, tunc dicit: Reuertar ad locum meum unde exiui. Locus ergo sanctus, anima est pura. In quo loco edere nobis mandatur cibum uerbi Dei. Neq; enim conuenit, ut sancta uerba anima non sancta suscipiat: sed cùm purificauerit se ab omni inquinamento carnis & morum, tunc locus sanctus effecta, capiat panem illum qui de cœlo descendit. Nonne melius sic intelligitur locus sanctus, quàm si putemus structuram lapidum insensibilium locum sanctum nominari? Unde simili modo etiam tibi lex ista proponitur, ut, cùm acceperis panem mysticum in loco mundo, manduces eum: hoc est, ne in anima contaminata, & peccatis polluta, dominici corporis sacramenta percipias. Quicunq; enim manducauerit, inquit, panem, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem se unusquisque, & tunc de pane manducet, & de calice bibat. Sancta enim sanctorum sunt. Vides quomodo non dixit sancta tantummodo, sed sancta sanctorum: ut si diceret, cibus iste sanctus non est communis omnium, nec cuiuslibet, nec indigni, sed sanctorum est. Quantò magis hoc & de uerbo Dei rectè meritoq; dicemus, Hic sermo nō est omnium, nec cuiuslibet, sed sanctorum est? Non quilibet uerbi huius potest audire mysterium, nam tantummodo qui purificati sunt mente, qui mundi sunt corde, qui simplices animo, qui uita irreprehensibiles, qui cōscientia liberi, ipsorū est de hoc audire sermonem, ipsis possunt explanari ista mysteria. Vobis enim datum est, inquit, nosse mysterium regni Dei: illis autē, id est, qui nō merentur, qui non sunt tales ut mereantur, nec capaces esse possunt ad intelligentiam secretorum: illis non potest dari ille sacerdotalis panis, qui est secretus, & mysticus sermo, sed in parabolis, qui communis est uulgi. Legitimum æternale hoc erit. Legitimum namq; & æternum est omne quod mysticum est. Nam præsentia hæc & passim uisibilia, temporalia sunt, & finem citò accipiunt. Præterit enim habitus huius mundi. Quòd si huius mundi præterit, sine dubio & literæ habitus præterit, & manent illa quæ æterna sunt, quæ sensus continet spiritalis. Si ergo intelleximus primò, quomodo Deus loquebatur ad Moysen, & Moyses filijs Israel, secundo etiam rationem candelabri mundi, & lucernarum, atque olei eius: tertiò quoq; panes propositionis ex duabus decimis singulos quosq; confectos, si secundum uoluntatem spiritus intelleximus, demus operam, quomodo & nos hoc tanto & tam sublimi intellectu non efficiamur indigni: sed ut anima nostra prius fiat locus sanctus, & in loco sancto capiamus sancta mysteria per gratiam spiritus sancti, ex quo sanctificatur omne quòd sanctum est. Ipsi gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

Ephes. 4. *Matth. 12.* *Eucharistia.* *1. Corinth. 11.* *Matth. 13.*

IN LEVITICI CAP. XXIIII. HOMILIA XIIII.

De filio mulieris Israelitidis, & Aegyptij patris, qui nominans nomen, maledixit, & de sententia Dei lata in eum.

HISTORIA nobis recitata est, cuius quamuis uideatur aperta narratio, tamen nisi diligentius continentiam eius, quæ est secundum literam, consequamur, interior nobis sensus haud facilè patebit. Est ergo scripturæ sermo, de quo differendum est, hic.

ET EXIIT, inquit, filius mulieris Israelitidis, & hic erat filius Aegyptij inter filios Israel: & litigauerunt in castris, is qui erat ex Israelitide muliere, & homo Israelita, & nominans filius mulieris Israelitidis nomen maledixit; & adduxerunt eum ad Moysen, & nomen matris eius Salomith, filia Dabri, ex tribu Dan, & miserunt eum in carcerem, ut iudicarent de illo per præceptum Domini. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Eijce illum qui maledixit, extra castra, & imponent omnes qui audierunt manus suas super caput eius, & lapidabit eū omnis synagoga.] Videamus ergo primò quid sibi uelit historia, quàm proposuimus, & quamuis plana uideatur, tamen adhuc euidentius eam tentemus sub oculis ponere. Ponamus ergo unum ex patre & matre Israelitici nominis generositate gaudentem: alium ex matre tantùm, nō etiam ex patre, & uelut ex parte nobilem, & ex parte non patris, quæ utique melior uidetur, sed matris, quæ inferior est. Si enim pater fuisset Israelita, & mater Aegyptia, esset aliquid amplius. hoc enim fuerant Manasses & Effrem. Nunc uerò scriptum est, Quia filius sit mulieris Israelitidis, & Aegyptij patris. Si ergo diligenter secutus es duos istos uiros, unum ex integro nobilem, alium ex parte, intuere nunc eos litigantes adinuicem: in qua lite is, qui patre Aegyptio, & matre sola Israelitide genitus uidetur, nominans maledixerit, & ob hoc perductus sit is qui maledixerat, ad Moysen. Moyses uerò, neq; absoluere eum ausus est, neq; cōdemnare sine Deo. tradidit enim eū custodiæ usquequo à Deo acciperet responsum quid uelit fieri de eo. Hęc est hi-

Blasphemus.

est historiæ continentia, nūc autem uideamus, quæ sit in ea spiritalis ratio, quæ ædificare debet Ecclesiam. Primò omnium sermo dicit, Quia exijs filius mulieris Israelitidis, & Aegyptij patris, & unde uel quo exierit, non refert. Inueniuntur enim ambo in castris positi, sicut indicat sermo Domini, dicēs: Educ hominem qui maledixit foras extra castra. Si ergo de castris educitur, necessariò in castris erat. Quid ergo est, quòd cùm nondum exisset de castris, dicit de eo scriptura diuina, Et exijt filius mulieris Israelitidis? Ego puto, qa docere nos uult sermo diuinus, quòd qui peccat, dupliciter exire dicitur. Primò enim exit à proposito bonō, & recta sententia, exit à uia iustitiæ, exit à lege Dei. Postmodum uerò cùm confutatus fuerit pro peccato, exit etiam de cœtu & congregatione sanctorum. Vt si uerbi causa dicamus, peccauit aliquis fidelium, iste etiam si nondum abijciatur per episcopi sententiam, iam tamen per ipsum peccatum quod admisit, electus est: & quamuis intret Ecclesiam, tamen electus est, & foris est segregatus à consortio & unanimitate fidelium. Exijt ergo filius patris Aegyptij, & matris Israelitidis. Qui penitus extra fidem est, totus Aegyptius est. Qui autem inter nos est, & peccat, ex una quidem parte, qua Deo credit, Israeliticæ uidetur originis: ex ea uerò parte, qua peccat, de Aegyptio genus ducit. Duos ergo scriptura proposuit litigantes, unum ex integro Israelitam, qui litigauit quidem, sed non peccauit: istum uerò cuius peccatum designat, maxima ex parte mixtum esse Aegyptio generi indicat aduersum quem lingat Israelita, & fortè competenter, & rationabiliter litigat. Nam & in Exodo Israelita & Aegyptius litigant, ubi Israelita superat, Aegyptius cadit. *Exod. 2.* Igitur & ego hodie, si ueritatem defendam, si pugnem pro Ecclesiastica fide aduersum eum, qui ex parte quidem credit Christo, & recipit scripturas, sed non integrè sensum earum, nec fideliter recipit: litigo aduersum eum, qui ex matre quidem Israelita est, ex patre uerò Aegyptius. Si quis ergo & fidei credulitate, & nominis professione Christianus est, & catholicus, iste ex utraque parte Israelita est. Qui uerò professione quidem Christianus est, intellectu autem fidei hæreticus & peruersus est, iste matrem quidem Israelitidem, patrem uerò Aegyptium habet. Quomodo ergo hoc accidit? Cùm scripturas quis legit, & literam quidem sequitur, intellectum autem repudiat spiritalem, hic matrem quidem Israeliticam habet, id est literam: sensum uerò quia spiritalem non sequitur, sed carnalem, isti est Aegyptius pater: & ideo aduersum Ecclesiasticum & catholicum litigat, id est, contra eum, qui ex utraque parte Israelita est, qui & secundum literam Israelita est, & secundum spiritum, quia ipse secundum literam quidem Israelita est, secundum spiritum uerò Aegyptius. Quid ergo est utrisque litigantibus? Necessariò ille qui carnalem sequitur sensum, tanquam de Aegyptio genus ducens, nomen nominat, & maledicit. *Iehouah.* nominat enim nomen Dei, & cum maledicto nominat: negat enim eum creatorem esse mundi, negat esse patrem Christi. Nos uerò qui ex utroque genere Israelitæ sumus, & literam, & spiritum in scripturis sanctis defendimus, & litigamus aduersum eos, qui ex media parte Israelitæ uidentur, & dicimus, quia neque secundum literam maledici oportet, neque secundum spiritalem intelligentiam blasphemari. Maledicus enim non solùm in Deum, sed etiam in proximum Apostoli Pauli sententiā à regno Dei excluditur. Vide enim quomodo dicit Apostolus: Nolite errare, neque fornicatij, neque adulteri, neque molles, neq; masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque maledici regnum Dei possidebunt. *1. Cor. 6.* Videte inter quæ crimina, inter adulteros, inter masculorum concubitores, inter auaros, quos alibi dicit idolis seruientes, etiam maledicos posuit, & à regno Dei pariter cum illis exclusit. Videant ergo, si qui os suum quotidiana penè consuetudine hoc uitio insuescunt, quid eis periculi immineat. Putantes enim leue & facile hoc esse peccatum, non facilè cauent, sed considerent Apostolum, quomodo maledicum à regno Dei excludit, & Deus per Moysen, quomodo maledicum puniri iubet. Vnde & ego ualde admiratus sum, quòd in hoc loco, quē habemus in manibus, scriptura non apertè designauit, quia iste qui ex Aegypto genus ducit, maledixerit Deum, sed tantùm posuit, quia nominans maledixerit, & reliquit in medio, uel de Deo, uel de homine suspicandum. Vnde mihi uidetur, idcirco noluisse apertè de Deo pronunciare, ne de hominibus uideretur dedisse licentiam, & ideo uel de Deo, uel de homine siluisse, ut de utroque caueretur. Verùm quoniam sententiam Apostoli proposuimus, qui dicit maledicos à regno Dei excludendos, aliquid exposcit iste sermo solatij, ne omninò desperationē uideamur indicere ijs, qui quotidiana penè maledicendi consuetudine rapiuntur, & ori suo adhibere custodiam uel ostium negligunt. Promissionis futuræ non unus est modus, neq; simplex species: sed sicut docuit ipse Dominus in Euangelio, Cùm beatos dicit pauperes spiritu, & ipsorum dicit esse regnum cœlorum. *Matth. 5.* Et item beatos dicit mites, nec tamen eis cœlorū regna, sed terræ hæreditatem promittit. Dicit beatos & pacificos, sed ne ipsis quidem cœlorum regnum dedit, filios tamen eos Dei esse pronūciat. Et cùm diuersis diuersa repromittat, omnes beatos dicit, qui ad pmissa peruenerint, nō tamē omnibus cœlorum regna promisit. Potest ergo fieri, ut aliquis in cæteris fortè operibus & actibus emendatus sit & perfectus, subrepat ei tamen aliquando oris

uitio, lapsuq; sermonis: huic licet non promittantur regna cœlorum, nequaquam tamen, si doleat, beatitudinis abscinditur locus, qui utiq; in regno cœlorum est. Veruntamen eò magis, si quis in cæteris perfectus est, cauere debet, ne ei subrepens prauæ consuetudinis uitium dũ emẽdare negligit, à beatitudinis regno penitus excludatur. Possumus adhuc addere etiam illud,
1.Corinth.3. quòd natura peccati similis est materiæ quæ igni consumitur, quam ædificari Paulus Apostolus à peccatoribus dicit, qui supra fundamentum Christi ædificant ligna, fœnum, stipulam. In quo manifestè ostenditur esse quædam peccata ita leuia, ut stipulæ comparẽtur, cui utiq; ignis illatus diu non potest immorari. Alia uerò fœno esse similia, quæ ipsa non difficulter ignis absumat, uerùm aliquanto tardius quàm in stipulis immoretur. Alia uerò esse, quæ lignis conferantur, in quibus pro qualitate criminum diutinum & grande pabulum ignis inueniat. Ita ergo unumquodq; peccatum pro qualitate, uel quantitate sui, pœnarum iusta persoluit. Veruntamen quid opus est fidelibus, & his qui cognouerunt Deũ, de pœnarũ qualitatibus cogitare? Quid opus est ligna, quid fœnum, quid uel ipsam stipulam fundamento Christi superponere? Cur non magis aurum, uel argentũ, uel preciosos lapides, precioso superponimus fundamento, ubi cùm ignis accesserit, nihil inueniat quod absumat? Nam si accesserit ad stipulam, ex stipula fauillas reddet & cineres. Si uerò accesserit ad aurum, aurum purius reddet. Hæc nobis dicta sint pro his, qui negligunt ons maledici cõsuetudinem resecare: qui etiã si nõ ex corde maledicant, etiã si nõ uoto & animo iniquo, pferant maledicta, tamen immundiciã labiorũ secundum Esaiæ uerbũ, & inquinamẽta oris incurrunt. Iste tamẽ qui licet matre Israelitide, Aegyptio tamẽ patre pgenitus est, exijt, & nominãs nomẽ maledixit. de quo ego puto, quòd nisi exisset, nec litigasset aduersum uerũ Israelitẽ, nec nominãs maledixisset. Exijt enim à ueritate, exijt à timore Dei, à fide, à charitate, sicut superius diximus, quomodo per hæc quis exeat de castris Ecclesiæ, etiam si per episcopi uocem minimè abijciatur. Sicut econtrariò interdũ fit, ut aliquis non recto iudicio eorum qui præsunt Ecclesiæ depellatur, & foras mittatur. Sed si ipse nõ antè exijt, hoc est, si nõ ita egit ut mereretur exire, nihil læditur in eo, quòd nõ recto iudicio ab hominibus uidet expulsus. Et ita fit, ut interdũ ille, qui foras mittitur, intus sit: & ille foris, qui intus retineri uidet. Vis tibi ostendã & alium, qui à nullo eiectus exisse dicitur? Scriptũ est de Caim,
Genes.4. Quia exijt à facie Dei: Quo exijt à facie Dei? Vbi enim non erat facies Dei? Sed exisse dicitur, p eo quòd legem naturæ egressus est, & ignarã tanti sceleris terram fraterno sanguine primus infecit. Sunt tamen & qui benè exeunt, & beati sunt qui exeunt. Ostendam etiã hoc de scriptu-
Exod.33. ris. In Exodo scriptum est: Omnes, inquit, qui quærebant nomen Domini, exierũt foras ad Moysen extra castra. Isti bene exierunt extra castra, qui sequebantur Moysen, id est, legem Dei.
Esa.52. & de alijs dicitur: Exite populus meus de medio eorum, & immundum nolite contingere. Exijt ergo, inquit, filius mulieris Israelitidis, & hic erat filius Aegyptij, inter filios Israel, & litigauerũt in castris, ille qui ex Israelitide muliere, & homo Israelita. Vide quanta cautela scripturæ diuinæ, si tamen intendas, si diligenter inspicias: illum qui de Israelitide matre, & de Aegyptio patre natus est, non dixit hominem: illum uerò qui ex utroque genere Israelita erat, hominem nominauit. Putamus hæc fortuitu scripta? putamus casu adiectum, ut ille non diceretur homo, & hic diceretur? Nõn sunt ista fortuita, ratio est. Nihil enim in uerbis Dei absque profunda ra-
Homo quis nõ dicendus sit. tione conscriptum est. Ille namq; qui ex parte Aegyptius, ex parte Israelita erat, nondum merebatur homo nominari. Iste uerò qui ex integro Israelita erat, hoc est, qui ex mente Deum uidebat, iste homo appellatur, ille homo interior, qui ad imaginẽ Dei factus, & potest uidere Deũ. Post hæc iam quæ in posterioribus referuntur, non absq; quadam quæstione sunt, de qua multi quærentes, non multa explicare potuerunt. Sed si uestris me orationib. iuueritis, tentabimus
ἀπορία. etiam nos in medium pferre, quæ Dominus dederit. Homo, inquit, si maledixerit Deũ, peccatũ accipiet. Qui autem nominat nomen Domini, morte moriatur. Quid est hoc? Qui maledixerit Deum non habet pœnam mortis, sed qui nominauerit nomẽ Domini? Nonne multò grauius est maledicere Deum, quàm nominare, quamuis in uanũ nominasse dicatur? Et quomodo qui maledicit, peccatum suscipit tãtum, qui autem nominat, morte mulctatur? Hæc ergo sunt, quæ in hoc loco solent quæstionem mouere, quę ignorantibus sensum scripturarum, inconsequenter dicta uidentur, & incongruè. Putant enim, quòd ille, qui nomen Dei maledicit, statim puniri debeat: ille uerò qui nominauerit nomen Dñi, hoc est, superfluè & in uanum nominauerit, sufficiat accepisse peccatum. Sed nos consequentiam sermonis tali quodam sensu tentemus a-
λύσις. perire. Maius esse peccatum in quo maledicitur Deus, quàm in quo nominatur, dubitare non possumus. Restat ut ostendamus multò esse grauius accipere peccatũ, & habere secum, quàm morte mulctari. Mors quæ pœnæ causa infertur pro peccato, purgatio est peccati ipsius, p quo iubetur inferri. Absoluitur ergo peccatum per pœnã mortis, nec superest aliquid, quod p hoc crimine iudicij dies & pœna æterni ignis inueniat. Vbi uerò qs accipit peccatũ habet illud secũ, ac permanet cũ ipso, nec aliquo supplitio pœna quæ diluitur transit, cum ipso est etiã post mortem

tem: & quia temporalia hic nō persoluit, ibi expendit æterna supplicia. Vides ergo quantò grauius sit accipere peccatū, quàm morte mulctari. Hic enim mors pro uindicta datur, & apud iustum iudicem Dominum non uindicatur bis in id ipsum, sicut Propheta dixit. Vbi autem non est soluta uindicta, peccatum manet illis æternis legibus exigendum. Quia autem hæc ita se habeant, possum tibi testes ex diuinis uoluminibus adhibere Ruben & Iudam patriarchas loquētes ad patrem suum Iacob, cùm uellent adsumere secum Beniamin, & ducere ad Aegyptum, propter sponsionem quam cum Ioseph fratre pepigerant. Ibi ergo Ruben ita dicit ad patrem: Ambos filios meos occide, nisi reduxero ad te Beniamin. Iudas uerò ait: Peccator ero in te, nisi reduxero eum tibi. Iacob ergo pater ipsorum sciens multò esse grauius quod promiserat Iudas, qui dixerat, Peccator ero in te, ab eo qui dixerat, Occide filios meos: Ruben quidem non credidit filiū, tanquā qui leuiorem elegerit pœnā, Iudæ uerò tradidit, sciens grauius esse quod elegerat. Hoc ergo modo conuenienter aptauit scriptura diuina ei qui maledixit Deum, ut peccatū sumat: ei uerò qui leuius deliquit, quòd morte moriatur. Vis autem & de Euangelijs noscere, quòd qui receperit in hac uita mala sua, ibi iam non recipiat: qui autem hic non receperit, ibi seruentur ei omnia? Docet nos exemplum Lazari pauperis, & illius diuitis, ad quem dicitur in infernis à Patriarcha Abraham: Memento fili, quoniam tu recepisti bona in uita tua, & Lazarus similiter mala. Nunc autem tu quidem cruciaris, hic uerò requiescit. Et solent homines ignorantes iudicia Dei, quæ sunt abyssus multa, conqueri aduersum Deum, & dicere: Cur homines iniqui & iniusti, raptores, impij, scelesti, in hac uita nihil patiuntur aduersi, sed cuncta eis prosperis successibus cedunt, honores, diuitiæ, potentia, sanitas quoque eis ipsa & corporis habitudo famulantur? Econtrà innocentibus, ac pijs, & colentibus Deum innumerabiles ęrumnę superueniunt, abiecti & humiles, contemptui & sub colaphis potentium uiuunt, nonnunquam etiam sæuius eis morbi quoque ipsius corporis dominantur? Sed hæc (ut dixi) conqueruntur ignorantes, quis sit ordo diuinis iudicijs. Quantò enim grauius eos puniri uolunt, de quorum potentia & iniquitatibus ingemiscunt, tantò necessarium est differri pœnas, quæ si non differrentur, temporales utique, & leuiores essent, quia finem cum morte reciperent. Nunc uerò quia differuntur, certum est quòd æternæ erunt, & cum seculis extendentur. Econtrà igitur si uelut iustis & innocentibus in præsenti seculo bona reddi, essent etiam ipsa bona temporalia, & celeri termino concludenda. Quantò autem magis differuntur in futurum, tantò magis erūt perpetua & nescient finem. Hoc est ergo, quod nos scripturæ huius locus paucis sermonibus cōprehensus edocuit, ut sciamus multò esse grauius accipere peccatum, & habere, ac secum ad inferna deferre, quàm in præsenti pœnam dare commissi. Et ideo hæc sciēs expedire fidelibus Apostolus Paulus dicit de eo, qui peccauerat: Quē tradidi, inquit, Satanæ in interitum carnis, hoc est, morte mulctasse. Qui autem sit fructus mortis huius, ostendit in sequentibus, dicens: Vt spiritus saluus fiat in die Domini nostri Iesu Christi. Vides ergo, quomodo apertè Apostolus utilitatem mortis huius exposuit. Quod enim dicit, Tradidi in interitū carnis, hoc est in afflictionem corporis, quæ solet à pœnitentibus expendi, eumque carnis interitum nominauit, qui tamē carnis interitus, uitam spiritui conferat. Vnde & nunc, si quis fortè nostrûm recordatur in semetipso alicuius peccati conscientiam, si quis se obnoxium nouit esse delicto, confugiat ad pœnitentiam, & spontaneum suscipiat carnis interitū, ut expurgatus in præsenti uita spiritus noster, mundus, & purus pergat ad Christum Dominum nostrum, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Luc.16. *Psalm.37.* *1.Corinth.5.*

IN LEVITICI CAP. XXV. HOMILIA XV.

De uenditionibus domorum & redemptionibus.

TRES diuersas leges de domorum uenditionibus, & redemptionibus per Moysen in Leuitico datas uidemus, quarum continentiam primò secundum historiam pertractemus, ut post hoc etiam ad spiritalem sensum possimus ascendere. Domorum quædam sunt in urbibus muratis, quædam in uicis, uel agris non habentibus muros. Ait ergo, ut si in ciuitate murata uendiderit quis domum per annum integrum habeat copiam redimendi, post annū uerò potestas recuperandi nulla cōceditur. Erit enim, inquit, domus ipsius emptoris certa possessio, si intra annum liberare eam non potuerit, qui distraxit. Secunda lex est, ut si domus quę distracta est in uico fuerit qui murum non habet, cui tamen uico ager adiaceat, liceat uenditori & post annum, & quandocunque potuerit restituere precium, & recuperare quam distraxerat domum. Tertia lex est, ut si fortè domus sit Leuitæ, uel Sacerdotis, ubicunque fuerit talis domus, siue in ciuitate murata, siue in uico, cui murus non est, liceat semper & in omni tempore, ut quandocunque potuerit, Leuita uel Sacerdos redimat domum suam, nec unquam uel sacerdotalem uel Leuiticam possessionem confirmari in alium, qui non sit eiusdem ordinis, diuina iura permittunt. Istæ sunt ergò leges, quibus utebatur populus ille prior, etiam secundum

Domorum differentiæ. *Domus.* *Villæ.* *Domus uel uillæ Leuitæ aut Sacerdotis.*

hoc ipsum, quod per historiam designatur, religiosè satis & piè sacerdotalibus uel Leuiticis or-
Matth. 10. dinibus consulentes. Sed citiùs hæc referamus ad nos, quibus lex Christi si eam sequamur, nec
Luc. 3. possessiones in terra, nec in urbibus domos habere permittit. Et quid dico domos? Nec plures
1. Timoth. 5. tunicas, nec multam concedit possidere pecuniam. Habentes enim, inquit, uictum & uestitum
his contenti sumus. Quomodo ergo nos datas de domibus, siue intra ciuitatem muratam po-
sitis, siue in uicis quibus muri nõ sunt, obseruabimus leges? Inuenimus in alijs scripturæ locis,
quòd sermo diuinus maiore quodam sacramento nominet domum, ut cùm dicit de Iacob, &
Genes. 26. quasi pro laude eius ponit. Erat enim, inquit, Iacob homo simplex habitãs domum. Et iterum
Exod. 1. inuenio de obstetricibus Hebræorum scriptum: Et quia, inquit, timebant Deum obstetrices, fe-
cerunt sibi domos. Videmus ergò quòd obstetricibus quidem faciendarum domorum causa,
fuerit timor Dei: Iacob uerò simplicitas & innocẽtia causam dederit, ut habitaret domum. De-
nique Esau, quia malus fuit, nõ est scriptum de eo, Quia habitauerit domũ, nec de alio aliquo
scriptum est, Quia ædificauerit sibi domum, qui non habuerit timorem Dei. Quæ est ergo ista
2. Cor. 5. domus, & quale ædificium est, Paulus exponit apertius, cùm dicit: Domum habemus non ma-
nu factam, æternam in cœlis. Hęc ergò est domus, quam ędificare nemo potest nisi timeat Deũ.
Hæc est domus quam extruere, uel habitare nemo potest, nisi in simplicitate mentis, & puritate
cordis. Sed quoniam accidere solet, ut etiam qui benè ædificauerit, & domum sibi cœlestem be
nè agendo & benè uiuendo, ac rectè credendo construxerit, incurrat alicuius peccati debitum,
& hanc crudelissimo fœneratori uenundare cogatur, ac labores suos transfundere in alium,
pietas & clementia legislatoris succurrit, ut intra certum tempus redimi possit. Si tamen inue-
Pœnitentiæ nerit, inquit, manus tua precium quod restituas. Quale precium? Pœnitentię sine dubio lacry
precium. mis congregatum, & manibus, id est labore boni operis inuentum. Annus autem iste intelligi
Esa. 61. potest, quem uenit uocare Dominus annum acceptum, quo dimittat cõfractos in remissionẽ,
Luc. 4. & salutem delicta sua confitentibus præbeat. Quòd autem dicit domum in ciuitate murata: re-
ctè ut ego arbitror, domus quæ in cœlo esse dicitur, in ciuitate murata esse intelligitur. Murus
est enim huiusmodi domibus ipsum cœli firmamentum. Sed talem domum rari quiq; habere
possunt, illi fortassis qui super terram ambulantes conuersationem habent in cœlis, & de qui-
1. Cor. 3. bus dicit Apostolus, Dei ædificatio estis. Cæteri autem qui in uicis habent domos, quibus non
est murus, est tamen eis adiacens ager fœcundus, illi fortassis, qui sibi habitaculum præparant
Matth. 5. in terra uiuentium, & in illa terra quam mansuetis Dominus promittit, dicẽs: Beati mites, quo-
niam ipsi hæreditate possidebunt terram. Istas ergo domos, si fortè alicui, sicut suprà exposui-
mus, lapsus acciderit, semper est recuperãdi facultas, ut uerbi gratia dicamus: si nos aliqua cul-
pa moralis inuenerit, quæ non in crimine mortali, non in blasphemia fidei, quę muro Ecclesia-
stici & Apostolici dogmatis cincta est, sed uel in sermonibus, uel in morum uitio consistat: hoc
est uendidisse domum, quæ in agro est, uel in uico cui murus non est. Hæc ergò uenditio huius-
modi culpa semper reparari potest, nec aliquando tibi interdicitur de commissis huiusmodi
Pœnitentia se- pœnitudinem gerere. In grauioribus enim criminibus semel tantùm, uel rarò pœnitentiæ con-
mel tantùm cõ- ceditur locus: ista uerò communia, quæ frequenter incurrimus, semper pœnitentiam recipiũt,
cedebatur. & sine intermissione redimuntur. Quod si sacerdotalis fuerit, inquit, ista domus uel Leuitica,
ubicunque fuerit, siue in ciuitate, siue in agro, semper habet redemptionem. In hoc loco sacer-
dotalem sensum, & Leuiticam intelligentiam quæro. Non enim inferior esse debet auditor ho-
rum si fieri potest, illo ipso qui hæc scripsit, & sanxit. Quid est ergò, quòd sacerdos & Leuita do-
ἀναγωγή. mus suæ semper, & ubicunq; fuerit, habet redemptionem? Secũdum spiritalem intelligentiam
sacerdos mens Deo consecrata dicitur, & Leui appellatur is, qui indesinenter adsistit Deo, & uo
luntati eius ministrat. Perfectio ergò in intellectu, & opere, in fide, & actibus sacerdos & Leuita
accipiendus est. Huic itaque perfectæ menti si acciderit aliquando domum, quam habet non
manu factam æternam in cœlis, uendere, & in manus alterius dare: sicut cõtigit aliquando ma-
2. Reg. 12. gno Patriarchæ Dauid, cùm de tecto suo Vriæ Cethæi aspexit uxorem: statim eam redimit, sta-
tim reparat. statim enim dixit, peccaui. Imò uerò aliquid adhuc sublimius in hoc debemus in-
spicere, quomodo domus sacerdotum & Leuitarum, id est, perfectarum mentium semper deli-
cta redimantur, semperq; purgentur. Si quando scripturas diuinas legimus, & sanctorum pa-
1. Corinth. 10. trum in ijs delicta aliqua recensemus: si secundum Apostoli Pauli sententiã dicimus, Quia hæc
Sanctorũ pec- omnia in figura contingebant illis, scripta sunt autem propter commonitionem nostram: hoc
cata. modo semper domus eorum redimitur, quia semper pro culpis eorum purgatio & satisfactio
à doctoribus adhibetur, ostendentibus ex diuinis scripturis formas fuisse hæc & imagines re-
rum futurarum, non quibus arguerentur delicta sanctorum, sed quibus ostenderetur peccato-
res & impios in partem sanctorum societatemq; consciscі. Nunquam ergò sacerdotalis posses-
sio à sacerdote separatur, etiam si ad tempus fuerit ablata, etiam si fuerit distracta, semper redi-
mitur, semper reparatur, uelut si diceret, Charitas quæ perfecta est, omnia patitur, omnia su-
perat,

pétat,omnia tolerat,charitas nunquã cadit. Sic ergo & possessio ac domus sanctorũ nunquã 1. Cor. 13.
cadit,nunquam aufertur,nunquam ab eorum iure separatur. Quomodo separari à sacerdoti-
bus potest domus quæ ædificata est supra fundamentum Apostolorũ & Prophetarum, in qua Ephes. 2.
est ipse angularis lapis Iesus Christus? Quòd autem possit aliquando domus ista distrahi,hoc
est huiusmodi ædificatio incidere in peccatũ,audi Apostolus Paulus quomodo de talibus di- 1. Cor. 3.
cit: Vt sapiens architectus fundamentum,inquit,posui,alius superædificat, unusquisq; autem
uideat quomodo superædificet. Fundamẽtum enim aliud nemo ponere potest præter id quod
positum est,qui est Christus Iesus. Si quis autem supra fundamentũ hoc ædificat aurum,argen
tum,lapides preciosos,ligna,fœnum,stipulam. Vides ergo quia potes supra fundamentũ Chri
sti ædificare ligna,fœnum,stipulam,hoc est opera peccati:quæ qui ædificat, sine dubio uendi-
dit domum suam emptori pessimo diabolo,à quo unusquisq; peccantium peccati præmium
cõsequitur,satisfactionem desiderij sui. Hoc si fortè incurrerit aliquis,quod absit,citò redimat,
citò reparet,dum tempus est reparandi,dum pœnitentiæ locus est,deprecantes in cõmune, ne Luc. 16.
æternæ domus habitatione fraudemur,sed digni habeamur recipi in æterna tabernacula, per
Christum Dominum nostrum,cui est gloria in secula seculorum. Amen.

IN LEVITICI CAP. XXVI. HOMILIA XVI.

De benedictionibus Leuitici.

IN agonibus corporalibus gradus quidam & differentiæ singulorum quorumq; obseruari
ordinum solent, ut pro qualitate certaminum,præmio remuneretur unusquisque uictoriæ.
Verbi gratia,si inter pueros quis habeat agonem,si inter iuuenes,si inter uiros,quæ per sin-
gulos ordines obseruatio haberi debeat,quid fieri liceat,quidúe non liceat, & quæ certaminis
regula custodiri,quid etiam post hæc remunerationis mereatur palma uincentis, ipsis nihilo-
minus agonicis legibus cautum est. Ita & nunc omnipotens Deus obseruãdæ legis suæ in hoc *Deus quæ præ*
mundo agonem mortalibus ponens, posteaquam tradidit obseruãda quàm plurima, & quid *mia bonũ cer-*
fieri quidúe non fieri debeat adscripsit: conuenienter ad ultimum iam Leuitici librum,in quo *tamen certanti*
de singulis quibusque obseruationibus constitutum est,quid muneris reportet qui impleue- *bus, pollicitus*
rit,& quid pœnæ subeat qui non obseruauerit,enunciat. Sed si lex secundum quod Iudæi uo- *sit.*
lunt, & hi qui eorum sensu scripturas intelligendas putant, non est spiritalis, sed carnalis, du-
bium non est quin obseruata carnaliter, benedictiones quoque carnales obseruantibus tri-
buat. Si uerò (ut Paulo uidetur Apostolo) lex spiritalis est, sine dubio & spiritaliter obseruan-
da est,& spiritalis ex ea benedictionum speranda remuneratio. Totius namq; consequentiæ est,
spiritalem legem benedictiones dare spiritales:& eiusdem nihilominus consequẽtiæ est, etiam
maledicta & condemnationes legis spiritalis non esse corporeas. Sed ut indubitatum sit quod
dicimus, ipsius Pauli Apostoli uoce utamur, qua ad Ephesios scribens de spiritalibus bene-
dictionibus hoc modo pronunciat: Benedictus,inquit,Deus & pater Domini nostri Iesu Chri-
sti,qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in cœlestibus in Christo. Quoniam qui- Ephes. 1.
dem sciebat nonnullos legentes de benedictionibus posse in id prolabi, ut eas corporales pu-
tarent & terrenas, uoluit eis euidentius aperire quæ sit diuinarum benedictionum natura, uel
ubi quærenda, & ideo ait: Qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in cœlestibus in
Christo. Sed & hoc quod addidit in omni benedictione spiritali, non est otiosum, sed Apo-
stolicæ uehementiæ plenum. Nam quia sciebat multa esse implenda, quæ mandantur in lege,
& in unoquoque mandato proprios existere agones, in quibus per singula benedictionem
qui uinceret mereretur, ideo dixit: Qui benedixit nos in omni benedictione spiritali: ut &
plures eas ostenderet esse, & spiritales. Potest autem in hoc sermone quo ait: In omni bene-
dictione spiritali, & illud intelligi, ut (uerbi gratia) iustus quique & perfectius capiat benedi-
ctiones Leuitici, de quibus nũc sermo est: capiat & eas quæ in libro Numerorum scriptæ sunt,
sed & illas quæ in libro Genesis continentur benedictiones Noe ad Sem & Iaphet, & benedi- Gen. 9. 26.
ctiones Isaac ad Iacob, & itẽ Iacob benedictiones ad Ioseph,& Effrem,& Manassem,& post hæc 48. 49.
ad duodecim patriarchas. Quia ergo multæ sunt benedictiones positæ in diuinis scripturis,
quæ uidẽtur quidẽ ad unũquemq; sanctorũ, uerbi gratia, ad Sem uel Iaphet aut Ioseph dirigi,
nõ tamen (ut quibusdam uidetur) ita in illos solos dirigũtur, ut alius ex his participare nõ pos-
sit: idcirco eas spiritales Apostolus nominauit, ut quicunq; effici potuerit in uirtute & spiritu
(uerbi gratia) Sem uel Iaphet, uel Ioseph, aut Isaac, aut Iacob, sicut & Ioãnes fuit in spiritu & uir- Luc. 1.
tute Heliæ, possit etiam ipse benedictionis illius particeps fieri, cuius uirtutem & spiritum ges-
serit. Sed uideamus nunc in Leuitico benedictionum quod sit exordium.

SI,inquit,in preceptis meis ambulaueritis,& mãdata mea custodieritis & feceritis ea.] Tria
sunt quæ dicit,in præceptis ambulandũ,mandata custodienda,& facienda quæ mandata sunt.
Vnde uidetur mihi præceptum esse (uerbi gratia) cùm iubetur ut ille qui sabbatum non ser- *Præcepta.*

uauit,ab omni synagoga lapidetur:aut qui maledixit Dominum ut lapidibus perimatur,& si-
Mandata. qua iubentur huiusmodi.Mandata uerò esse,quibus iubetur(uerbi causa)decimas offerri Le-
uins,uel ter in anno apparere Domino,uel non apparere uacuum in cõspectu Domini.Custo-
dire est ergo mandatum,intelligere uel aduertere quæ iubentur.Facere autem mandatũ, est im
plere quæ iubentur.Sic ergo intelligendum puto quod dixit:Si in præceptis meis ambulaueri
us,& mandata mea custodieritis,& feceritis ea.Sed uideamus quæ sit prima benedictio ijs qui
Pluuia quæ cõ ea quæ mandantur impleuerint.Dabo,inquit,pluuiam uobis in tempore suo.Igitur primò ad
munis est, & Iudæos dicamus,& eos qui simpliciter uel corporaliter hæc intelligenda opinantur:si pluuia
quæ sanctorũ hæc tanquam remuneratio pro laboribus datur ijs qui mandata custodiunt:quomodò & ijs
propria. qui mandata non seruant,una atque eadem datur pluuia temporibus suis,& uniuersus mũdus
Matth. 5. cõmunibus utitur pluuijs à Deo datis? Pluit enim super iustos & iniustos. Quòd si iustis & in-
iustis datur pluuia,non erit eximia remuneratio ijs qui mandata seruauerint. Vide ergo quia
etiam si Iudæi non acquiescunt uerbis Iesu Domini nostri,tu tamen qui nomine eius cẽseris, &
Christianus appellaris,debes ei credere dicenti:Quia pater suus cœlestis cõmunem hanc plu-
uiam pluit super iustos & iniustos:& non debes putare,quia iustis eximiam separauerit portio
nem hanc quam cõmunem posuit etiam cum iniustis. Quæramus ergo in scripturis quæ sit plu
uia,quæ sanctis tantũmodo datur,& de qua mandatur nubibus ne pluant pluuiã istam super
iniustos.Quæ ergo sit ista pluuia,ipse nos Moyses horum legislator edoceat. Ipse enim dicit in
Deuteronomio:Attende cœlũ,& loquar,& audiat terra uerba ex ore meo:expectetur sicut plu-
uia eloquium meum.Nunquid mea uerba sunt ista? Nunquid rhetoricis argumentis sensum
diuinæ legis uiolenter inflectimus? Nonne Moyses est qui dicit pluuiã esse quod loquitur? Ex-
pectetur,inquit,sicut pluuia eloquiũ meum,& descendant sicut ros uerba mea,sicut imber su-
per gramen,& sicut nix super fœnum. Intende diligenter auditor,ne putes nos uim facere scri-
pturæ diuinæ,cùm docentes Ecclesiam,dicimus uel aquas,uel imbres,uel alia quæ corporali-
ter dici uidentur,spiritaliter sentienda.Audi Moysen quomodo uerbum legis nunc pluuiam
nominat,nunc rorem uocat,nunc imbrem,nunc etiam niuem dicit.Et sicut Moyses uaria & di-
uersa proloquitur tanquã ex gratia multiformis Dei sapientiæ proloquens, ita & Esaias cùm
dicit:Audi cœlum,& percipe auribus terra,quoniam Dominus locutus est. Sed & unusquisque
Esa. 1. prophetarum cùm aperuerit os,imbres deducit super faciem terræ,hoc est auribus & cordibus
auditorum.Hoc sciens Apostolus Paulus dicebat: Terra enim uenientem sæpius super se bi-
Heb. 6. bens imbrem,& germinans herbam opportunam ijs à quibus colitur, accipit benedictiones à
Deo:quæ autem protulerit spinas & tribulos,reproba est,& maledicto proxima, cuius finis ad
exustionem.Nunquid hæc Apostolus de terra hac dixit? Sed nec accipit terra hæc benedictio-
nes à Deo,cùm imbres biberit,& fructum produxerit. Sed neque si spinas ac tribulos post plu-
uiam protulerit,consequetur maledictionem à Deo. Sed nostra terra, id est nostrum cor, si su-
Matth. 13. scipiat frequenter uenientem super se pluuiam doctrinæ legis, & attulerit fructum operum,ac-
cipit benedictiones à Deo. Si uerò non opus spiritale,sed spinas & tribulos,id est solicitudines
seculi habeat, aut uoluptates, & diuitiarum cupiditates,reproba est,& maledicto proxima,cu-
ius finis erit ad exustionem. Propterea unusquisque auditorum cùm conuenit ad audiendum
suscipit imbrem uerbi Dei: & si quidem fructum attulerit operis boni, benedictionem conse-
quetur. Si uerò susceptum uerbum Dei contempserit,& frequenter audita neglexerit, ac solli-
citudini se rerum secularium, libidinique subiecerit, tanquam qui spinis suffocauerit uerbum,
maledictionem pro benedictione cõquiret,& benedictionis finem,finem exustionis inueniet.
Dabo ergo,inquit,uobis pluuiã in tempore. Necessariò addidit & In tempore. Sicut enim im-
ber iste terrenus si importunè ueniat, id est cùm messis colligitur, cùm frumenta teruntur in
areis, obesse magis quàm prodesse uidebitur:ita & ij quibus pluuia uerbi Dei ministranda
committitur, obseruare debent hoc quod dicit scriptura, ut in tempore præbeant,id est ne cra-
Verbum Dei pulato & ebrio uerbum Dei ingerant, nec occupato in alijs animo, cùm attentus esse non po-
cui non prædi- test: uel cùm alicuius uitij languore constrictus est,& non doctori,sed morbo proprio interior
candum. præstatur auditus. Prudenter ergo conijciat, ubi potest uacare mens, ubi sobrius, ubi uigilans
ubi intentus auditor est, & ibi pluuiam ministret in tempore: sicut & tritici mensuram seruus
fidelis & prudens in Euangelio conseruis dare iubetur in tempore. Sed & alio modo possu-
mus intelligere hoc,quòd mandatur imber dandus in tempore. Puer est aliquis, & paruulus
1. Cor. 3. in fide, indiget pluuia, sed lactis pluuia. Sic enim dicit ille, qui sciebat pluuias in tempore
dispensare: Lac uobis potum dedi, non escam, nondum enim poteratis. Profecit post hæc in
fide, creuit ætate, & sapientia. Aptus sine dubio factus est, qui solidiorem percipiat cibum.In-
firmatur aliquis, & non pro tempore, sed pro infirmitate capere non potest quæ robusta sunt:
Matth. 19. uerbi causa,nõ potest plenè de castitate capere sermonẽ,oportet compati,& metiri doctrinam
Rom. 14. pro uirium qualitate,& cõcedi talibus nuptias.Hoc est oleribus pascere infirmum,& ad huius-
modi

modi mensuras animæ aptare uelut tenuem & rori similem pluuiam uerbi. Est autem alia terra
quæ potest suscipere ualidos imbres, ferre etiam flumina uerbi Dei, rapidos portare torrentes.
De ijs enim talib. Propheta dicit in Psalmis: Ex torrēte uoluptatis tuæ potum dabis illis. Dabo
ego, inquit, uobis pluuiā in tempore suo, & dabit terra natiuitates suas. Post primā benedictio-
nem pluuiæ, istā secūda est quā dicitur terra, suscepta pluuia, dare natiuitates suas. Inuenimus
quia & Isaac benedicens Iacob dixerit: Det tibi Dominus à rore cœli, & ab ubertate terræ pleni- *Gen. 26.*
tudinem frumenti, & uini. Putásne tale frumentum in benedictione dabat Isaac filio suo Iacob,
quale habent & peccatores homines, & quali abundabat etiam impius Pharao? Hæccine erat
tanti patriarchæ benedictio? Vis tibi adhuc ostendam quomodo & alij iniqui habeant multi-
tudinem frumenti? Intuere illum in Euangelio, cuius ager multos attulit fructus, qui dixit: De- *Luc. 12.*
struam horrea mea, & maiora reędificabo, & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona re-
posita in annos multos. manduca, bibe & lætare. Talia ergo credimus esse bona, quę diuinis be-
nedictionibus sanctis quibusq; & fidelib. tradebantur? Alios ego terræ fructus aspicio, & aliter
multitudinem natiuitatis intueor. Si enim terra mea afferat fructum, si natiuitates suas ex Do-
mini benedictione producat, intelliget sensus meus, & explicare poterit, quæ qualisue sit ista
terra, quæ accepta cœlesti pluuia natiuitates proferat rationabilium frugum. Testimonium de
Euāgelijs sume, quomodo exijt qui seminat seminare, & illud quidem cecidit secus uiam, aliud *Matth. 13.*
autem super petram, aliud super spinas, aliud autem super terram bonam. Si ergo ea quæ ceci-
derint super terram bonam attulerint fructum, dedit terra fructum suū, & natiuitates suas pro-
duxit centesimum & sexagesimum, & tricesimum. Sed & ligna, inquit, camporum dabunt fru-
ctum suum. Habemus intra nosmetipsos & ligna camporum, quæ fructum suum producunt.
Quæ sunt ista ligna camporum, quę fructum suum producunt? Quæ sunt ligna ista camporū? *Ligna campo-*
Dicet fortassis auditor: Quid iterum hic uerbilogus agit? Quid undecunq; uerba conquirit, ut *rum.*
explanationem lectionis effugiat? quomodo intra nos esse ligna docebit, & arbores? Si non te
mei ē obtrectes, iam nunc audies, Quia nō potest arbor bona malos fructus facere, neq; arbor
mala bonos fructus facere. Habemus ergo arbores intra nos siue bonas, siue malas: & quæ bo- *Matth. 7.*
næ sunt, fructus malos afferre non possunt: sicut quæ malæ sunt, fructus non afferent bonos.
Vis tibi & arborum ipsarum quæ intra nos sunt uocabula, & appellationes expediam? Non est
ficus, neq; malus, nec uitis: sed una arbor iustitia uocatur, alia prudentia, alia fortitudo, alia tē- *Arbores uir-*
perantia nominatur. Et si uis, maiorem adhuc arborum multitudinem disce, quibus fortassis *tutum.*
dignius putabitur consitus etiam paradisus Dei. Est enim ibi arbor pietatis, est & alia arbor sa-
pientiæ, est & alia disciplinæ, est & alia scientiæ boni & mali. Super omnia uerò est & arbor ui-
tę. Non tibi uidetur magis quòd pater cœlestis agricola huiusmodi arbores in anima tua ex-
colat, & huiusmodi plantaria in tua mente constituat? Sic ergo dixit Saluator: Non potest ar-
bor mala bonos fructus facere, neq; bona fructus malos facere. Hoc est quod docet. Arbor pu-
dicitiæ bona est, non potest afferre fructus impudicitiæ. Arbor iustitiæ bona est, & afferre fru-
ctus iniustitiæ non potest. Sic & econtrariò, si habeas malæ arboris radicem in tua mente plan-
tatam, bonos reddere non potest fructus. Si enim sit in te radix malitiæ, fructus non dabit bo-
nos. Si sit intra cor tuum stultitiæ planta, nunquam proferet sapientiæ florem. Si iniustitiæ, si
iniquitatis arbor sit, nunquā huiusmodi ligna gaudere bonis fructibus possunt. Si ergo serue-
mus mandata Dei, suscepta pluuia uerbi Dei, de qua superius diximus, etiam arbores quæ in
campis animæ nostræ, & cordis nostri latitudine plantatæ sunt, lętum & bonæ suauitatis affe-
rent fructum. Vis autem tibi de scripturis ostendam arbores uel ligna appellari has singulas
quasque uirtutes, quas superius memorauimus? Adhibeo testem sapientissimum Salomo-
nem dicentem de sapientia: Lignum uitæ est, inquit, omnibus qui amplectuntur eam. Si ergo *Prouerb. 3.*
sapientia lignum uitæ est, sine dubio & aliud lignum est, prudentiæ, & aliud scientiæ, & aliud iu- *& 11.*
stitiæ. Neque enim consequenter dicitur, ex omnibus uirtutibus solam sapientiam meruisse,
quæ lignum uitæ dicatur, cæteras autem uirtutes nequaquam similis sortis suscepisse uocabu-
la. Ligna ergo campi dabunt fructum suum. Hoc credo de se sentiebat & beatus Dauid, cùm
dicebat: Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei. Ex quo manifestè ostendit, lignum oli- *Psalm. 51.*
uæ iustum & sanctum hominem dici. Et comprehendet uobis trituratio uindemiam. Si semi-
natum est in anima semen bonum, & suscepta à Deo pluuia, creuit & uenit ad spicam, necessa-
riò consequetur & messis: & si messis, consequetur etiam trituratio, in qua frumenta purgen-
tur.. Etenim anima quæ germinat ex uerbo Dei, & cœlesti pluuia rigata germē producit ad mes-
sem, necesse est ut ipsa messis quam profert purgetur in area, id est ut sensus quos genuerit ani-
ma in medium proferat, & siue cum cæteris doctoribus, siue etiam cum ipsis quæ sentit diuinis
uoluminibus conferat: ut si quid in eis inane & superfluum, si quid paleæ simile fuerit aut ari- *[illegible]*
stis, flante in se spiritu discretionis excutiat, & purum frumentum quo solo queat nutrire con-
seruos, & mensuram tritici in tempore dispensare, retineat.

ET con-

ET consequetur, inquit, trituratio uindemiam.] Quia panis (ut scriptura dicit) confortat cor hominis,& uinum lætificat, quæcunque de continentia, de obseruantijs, & custodia mandatorum Dei dicuntur, hæc possunt uideri frumentum, ex quo panis efficitur, & auditorum corda confortat. Ea uerò quæ ad scientiam pertinent, & occultorum explanatione mentes lætificant audientium, uino ac uindemiæ uidebuntur aptanda. Cordi etenim lætitia tribuitur, cùm ea quæ occulta & obscura sunt, explicantur.

Passim ἀγράφα visa. ET VINDEMIA, inquit, comprehendet sationem.] Vt si dicamus: Primò seminaui quæ legis sunt, & posteaquam seminatum est, oraui ut daret Dominus pluuiam in tempore, & facta est messis. Post hæc non maneo otiosus, sed iterum semino, accipio scripturã propheticam & ex ea semino terras, & noualia auditorum. Post hæc semino & alia de Euangelicis sermonibus. Diuersa sunt quæ seminantur, per totum annum possumus seminare. Possumus enim & de Apostolicis literis multa semina iacere. Semper est quod seminetur, in omni uita nostra otij *Gal. 6.* nullum tempus est: quamdiu respiramus seminemus. Tantum est, ut in spiritu seminemus, ut de spiritu metamus uitam æternam.

ET manducabitis panem uestrum in saturitate.] Nec hoc ego corporalis esse benedictionis accipio, quasi qui custodiat legem Dei, panem istum communem in abundantia consequatur. Quid enim? Nonne impij & scelesti panem non solùm in abundantia, sed & in delitijs come-*Ioan. 6.* dunt? Magis uerò si respiciamus ad eum qui dixit: Ego sum panis uiuus qui de cœlo descendi & qui manducauerit hunc panem uiuet in æternum: & aduertamus, quia qui hæc dicebat, uerbum erat quo animæ pascuntur: intelligimus de quo pane dictum sit in benedictionibus à *Prouerb. 13.* Deo, Et manducabitis panem uestrum in saturitate. Similia ijs etiam Salomon in Prouerbijs *Iustorum societas spiritalis.* pronunciat de iusto dicens: Iustus manducans replebit animam suam, animæ autem impiorum in egestate erunt. Hoc si secundum literam accipias, Quia iustus manducans replet animam suam, animæ uerò impiorum in egestate erunt: falsum uidebitur. Magis enim animæ impiorum cum auiditate cibum sumunt, & saturitati student. Iusti autem interdum & esuriunt. *1. Cor. 4.* Denique Paulus iustus erat, & dicebat: Vsque ad hanc horam esurimus, & sitimus, & nudi su-*2. Cor. 11.* mus, & colaphis cædimur. Et iterum dicit: In fame, & siti, in ieiunijs multis. Et quomodo dicit Salomon, Quia iustus mãducans satiat animam suam? Sed si intuearis quomodo iustus semper & sine intermissione manducet de pane uiuo, & repleat animam suam, ac satiet eam cibo cœlesti, qui est uerbũ Dei, & sapientia eius: inuenies quomodo ex benedictione Dei manducet iustus panem suum in satietate.

Ephes. 4. ET HABITABITIS cum securitate super terram uestram.] Iniquus nunquam tutus est, sed semper mouetur & fluctuat, & circumfertur omni uento doctrinæ in fallacia hominum ad deceptionem erroris. Iustus uerò qui legem Dei custodit, tutus habitat super terram suam. Sensus enim eius *Psalm. 118.* firmus est dicentis ad Deum: Confirma me Domine in uerbis tuis. Et confirmatus & tutus & *Matth. 7.* radicatus habitat super terram, fundatus in fide, quia ædificium eius non est super arenam positum, neque radix eius super petram est: sed domus quidem eius fundata super terram, planta *Pax super terram.* uerò eius radicata est in profundo terræ, hoc est in interioribus animæ eius. Rectè ergo ad huiuscemodi animã dicitur in benedictionibus: Et habitabitis super terram uestram, & dabo pacem super terram. Quam pacem dat Deus? Istam quam habet mundus? Negat se istam dare *Ioan. 14.* Christus. Dicit enim: Meam pacem do uobis, meam pacem relinquo uobis: non sicut hic mundus dat pacem, ego do uobis. Negat ergo se pacem mundi dare discipulis suis, qui & alibi di-*Matth. 10.* cit: Quid putatis quia pacem ueni mittere in terram? non ueni pacem mittere, sed gladium. Vis ergo uidere quam pacem dat Deus super terram nostram? Si terra sit bona, illa quæ affert fructum centesimum, aut sexagesimum, aut tricesimum, illam pacem suscipiet à Deo, quam dicit *Phil. 4.* Apostolus: Pax autem Dei, quæ superat omnem mentem custodiat corda uestra, & sensus uestros. Hæc est ergo pax, quam dat Deus super terram nostram.

Securitas. ET DORMIETIS, & non erit qui uos exterreat.] Et Salomon in Prouerbijs dixit: Si enim sede-*Prouerb. 3.* ris, sine timore eris: & si dormieris, libenter somnum capies, & non timebis terrorem superuenientem tibi, neque impetus impiorum superuenientes. Hæc ille dixit de iusto & sapiente uiro, & hæc in benedictione dicuntur: Dormietis, & non erit qui uos exterreat. Si enim iustus efficiar, nemo me exterrere poterit. Nihil timeo aliud, si Deum timeam: Iustus enim, inquit, confidit ut *Prouerb. 28.* leo, & ideo non timet leonem diabolum, nec draconem Satanam, nec angelos eius, sed dicit se-*Psalm. 91.* cundum Dauid: Non timebo à timore nocturno, à iaculo uolante per diem, à negotio peram-*Psalm. 26.* bulante in tenebris, à ruina, & dæmonio meridiano. Addit & illud: Dominus illuminatio mea *Ibid.* & salus mea, quem timebo? Dominus defensor uitæ meæ, à quo trepidabo? Et iterum: Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Vides constantiam & uirtutem animæ custodientis mandata Dei, & habentis fiduciam libertatis ingenuę. Post hæc:

EXTERMINABO, inquit, bestias malas de terra uestra. Bestiæ, inquit, istæ corporales, non sunt malæ,

malæ, neq; bonæ, sed medium quiddam. Sunt enim muta animalia. Sed illæ bestiæ malæ sunt spiritales, quas Apostolus dicit: Spiritales nequitias in cœlestib. Et illa est mala bestia, de qua dicit scriptura: Serpens autem erat sapientior omnium bestiarum quæ sunt super terram. Ipsa ergo est hæc mala bestia, quam promittit Deus exterminaturum se de terra nostra, si eius mandata seruemus. Vis uidere & aliam bestiã malam? Aduersarius uester, inquit, diabolus sicut leo rugiens circuit quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Quòd si adhuc plures bestias uis discere, docebit te Esaias propheta, qui sub uisione quam attitulauit quadrupedum in deserto, talia quædam prophetico spiritu de bestijs loquitur. In tribulatione, inquit, & angustia leo, & catulus leonis: inde & nati aspidum uolantium, qui portabant super asinos & camelos, diuitias suas ad gentem quæ non proderit eis. Nunquid ullo modo uideri possunt hæc de corporalibus bestijs dicta etiam ijs, qui ualde amici sunt literæ? Quomodo enim leo, & catulus leonis, uel aspides uolantes possunt super camelos & asinos portare diuitias suas? Sed euidenter contrarias potestates dæmonum pessimorum, Propheta Spiritu sancto repletus enumerat: eosq; collocare diuitias deceptionũ suarũ super animas stolidas peruersasq;, quas camelis & asinis per figuram comparat, designat. Et ijs bestijs ne traderetur anima Deum timens orabat propheta Dauid dicens: Non tradas bestijs animam confitentem tibi.

Ephes. 6. *Gen. 3.* *1. Pet. 5.* *Esa. 30.* *Psalm. 74.*

ET exterminabo, inquit, bestias malignas de terra uestra, & pugna non transibit per terram uestram.] Multæ sunt pugnæ quæ transeunt per terram nostram si legem Dei non custodimus, nec præcepta eius seruamus. Redeat unusquisq; ad animã suam, & ipse se interna recordatione discutiat, & uideat quomodo terra nostra, id est caro nostra, nunc spiritu fornicationis nunc iræ & furoris urgetur, nunc auaritiæ iaculis agitatur, nunc telis pulsatur inuidiæ, nunc spiculis libidinis terebratur, & in quibuscunq; concupiscit caro aduersum spiritum, & spiritus aduersus carnem, internis prælijs semper agitatur. Quid autem dicam de cogitationum pugnis, quas cordi nostro suggerit inimicus, ut nos exuatã fide Christi, & ab spe uocationis nostræ? Cum enim afflictiones tentationum, & molestiarum seculi suscitauerit nobis, cõsequenter iam suggerit cogitationi, superfluum & ineptum esse hæc tolerare pro Christo, multo esse melius securam & sine persecutionibus uitam ducere. Hæc sciens & Apostolus Paulus dicebat: Cogitationes destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersum scientiam Christi. Qui ergo diuina præcepta seruauerit, mandata eius custodierit, & fecerit ea, hanc pugnam, & hæc bella non patitur, sed Deus aufert ea de terra eius, & non sinit ea transire per animam iusti.

Gal. 5. *2. Cor. 10.*

ET persequimini inimicos uestros.] Quos inimicos, nisi ipsum diabolum & angelos eius, & spiritus malignos, & dæmonia immunda? Persequemur ea non solùm ut à nobis ipsis effugemus, sed & ab alijs quos incursant, si diuina præcepta seruemus. Persequimini, inquit, inimicos uestros, & cadent in conspectu uestro in morte. Si conterat Satanam sub pedibus nostris ueclociter Deus, cadent inimici in cõspectu nostro morte. Cuius morte? Ego arbitror quòd nostra. Si enim nos mortificemus membra nostra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, si hanc mortem inferamus membris nostris, illi cadent in conspectu nostro. Quomodo eadent in conspectu nostro? Si tu iustus sis, cecidit iniustitia in conspectu tuo. Si castus, cecidit libido. Si pius, etiam ipsa impietas corruit ante te.

Victoria de inimicis. *Rom. 16.*

ET persequẽtur ex uobis quinq; centũ, & centũ ex uobis persequẽtur multa millia.] Qui sunt isti quinq; qui possunt persequi centũ? Quinquenus numerus, & in laudabilib. ponitur, & in culpabilib. Quinq; sũt sapiẽtes uirgines, & quinq; insipiẽtes. Si ergo & cẽtenarius numerus ad utrãq; partẽ accipi potest. Si itaq; nos simus ex quinq; laudabilib. id est, ex quinq; sapiẽtib. persequemur insipiẽtes centũ. Si em̃ sapiẽter & probabiliter pugnemus in uerbo Dei, si prudenter de lege Dñi differamus, cõuincimus & fugamus infideliũ multitudinẽ. Sicut em̃ quinquenus numerus, & sapiẽtes indicat, & insipiẽtes: ita & cẽtenus numerus, & fideles indicat, & infideles. Nam & sub centenario annorum numero Abraham Deo credidisse, & iustificatus esse describitur, & peccator qui moritur centum annorum maledictus erit. Et hic centum infideles à quinq; sapientibus effugantur, & rursum centum fideles, non tam numero centum quàm perfectione signati, multa millia infidelium persequentur. Fugant enim fideles doctores innumeros dæmones, ne animas credentium antiqua fraude decipiant.

Matth. 25. *Quinarius numerus.* *Gen. 15.*

ET cadẽt inimici uestri in conspectu uestro gladio.] Qui sint inimici suprà diximus, quo autem gladio dicantur cadere, requiramus. Apostolus Paulus nos docet quis sit hic gladius, cum dicit: Viuus em̃ est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio utrinq; acuto, pertingens quoq; usq; ad cõpagem animæ ac spiritus, membrorũ quoq; & medullarũ, & est discretor cogitationũ, & intentionũ cordis. Hic est gladius, cuius acie cadunt inimici nostri. Sermo namq; Dei est qui prosternit omnes inimicos, & ponit eos sub pedibus suis, ut subditus fiat omnis mundus Deo. Vis adhuc & de alia epistola Pauli discere, quia gladius sermo Dei sit? Audi eum cùm arma præparat militib. Christi, quomodo dicit: Et galeã salutis accipite, & gladiũ spiritus

Hebr. 4. *Ephes. 6.*

quod

quod est uerbũ Dei per omnẽ orationẽ, & obseruationẽ, euidẽtissimè per hęc pronunciãs, quia per uerbum Dei, quod est gladius utrinq; acutus, cadent inimici nostri in conspectu nostro.

Matth. 26. Luc. 22. Deus quomodo nos respiciat.

ET respiciam super uos, & augebo uos.] Plenum beatitudinis est hoc ipsum, si quem respiciat Deus. Vis uidere si respiciat Deus ad hominem, quanta sit salus? Petrus aliquãdo penè perierat, & ex consecratione Apostolici numeri diabolo per os ancillæ pontificis inspirante fuerat ereptus: sed ubi respexit ad eũ Iesus tãtùm, ubi ad eum placidi uultus ora conuertit, statim reuersus in semetipsum, & prolapsum de præcipitio reuocãs pedẽ, fleuit, inquit, amarissimè, atque ita respectus à Deo, locum suũ flendo recepit, quẽ negando perdiderat. Respiciã ergo, inquit, super uos, & augebo uos. Tanquã si sol respiciat segetẽ & afferat fructus, quam unq; si nõ respexisset, infructuosa mansisset: ita Deus segetem cordis nostri respiciens, & radijs nos uerbi sui illuminans, auget nos & multiplicat, ut ultrà iam non simus paruuli, sed magni efficiamur: sicut magnus factus est Isaac, & magnus factus est Moyses, & magnus Ioannes.

Vetera & noua quæ sint. 1. Cor. 15.

ET statuam testamentum meum uobiscum.] Vide quantæ benedictiones promittantur si mandata seruemus. Statuam, inquit, testamentum meum uobiscum, & manducabitis uetera, & uetera ueterum, & ejicietis uetera à conspectu nouorum. Quomodo ejicimus uetera à conspectu nouorum? Vetera habuimus legem & prophetas, uetera autem ueterum, ea quæ ante legem fuerunt ab initio cùm mundus factus est. Venerunt Euangelia noua, uenerunt & Apostoli, à conspectu horum ejicimus uetera. Quomodo ejicimus? Legem secundum literam ejicimus ut statuamus legem secundum spiritum. Possumus & hoc modo dicere: Antequam ueniret homo de cœlo, & nasceretur homo cœlestis, eramus omnes terreni, & portabamus imaginem terreni. Sed ubi uenit homo nouus, qui secundum Deum creatus est, ejicimus à conspectu eius uetera, deponentes ueterem hominem, & induentes nouum, qui secundum interiorem hominem renouatur de die in diem.

Ἀπορία de Anima Dei. Λύσις.

ET ponam tabernabernabulum meum in uobis.] Si hæc habemus in nobis, quæ suprà dicta sunt, si abiecto uetere homine innouatum est cor nostrum, uenit ad nos Deus, & habitat in nobis, qui dixit: Et ponam tabernaculũ meum in uobis, & nõ abominabitur uos anima mea. Non nos abominabitur anima Dei, si obseruemus ea quæ scripta sunt. Veruntamen uelim requirere quid est anima Dei. Nunquidnam putamus quia Deus habeat animam sicut homo? Absurdum est hoc sentire de Deo. Ego autem audeo, & dico, quia anima Dei Christus est. Sicut enim uerbum Dei est Christus, & sapientia Dei, & uirtus Dei, ita & anima Dei est. Et hoc modo dicitur: Quia non uos abominabitur anima mea, id est filius meus: sed ambulabo inter uos. Non mihi uidetur quòd hoc promittat Deus, quia in terra Iudæorũ ambulaturus sit: sed quia si quis meruerit ita puri esse cordis, ut Dei capax sit, in eo se dicit ambulare Deus.

Rom. 6. Ioan. 8. Matth. 11.

ET uos eritis mihi populus, & ego Dominus Deus uester, qui eduxi uos de terra Aegypti, cũ essetis serui, & cõtriui iugum uinculi uestri.] Verè eduxit nos Deus de domo seruitutis: serui enim eramus peccati, quia omnis qui peccat seruus est peccati. Et cõtriuit uinculum iugi nostri. Iugi quod imposuerat supra ceruices nostras ille qui nos in captiuitatem duxerat, & peccatorum uinculis colligarat. Contriuit ergo peccati uinculum, & iugum nostræ captiuitatis excussit Dominus noster Iesus Christus, & suum nobis suaue iugum fidei, & charitatis, & spei, ac totius sanctitatis imposuit. Ipsi gloria in secula seculorum. Amen.

FINIS.

ORIGENIS ADAMANTII SVPER NVMEROS HOMILIAE XXVIII.

LOCI COMMVNES DOCTRINAE CHRISTIANAE QVOS Origenes Adamantius in Enarratione libri quarti Moysi, explicauit.

Homilia 1. 1. *Diuinis numeris qui digni habeantur, & de Saluandorum numero.*
2. *De Resurrectione carnis.*

Homilia 2. 3. *De ordine in Politia, & in liturgia Ecclesiastica, deq; ordine Animæ.*
4. *De corporum & animarum humanarum signis & differentia.*

Homilia 3. 5. *De ijs qui non simplici corde audiunt Dei uerbum, & de Catechumenis & Baptizatis quibusdam.*
6. *De primogenitis, quos non tam natiuitas, quàm electio diuina cõmendat, & de Christo primogenito ex mortuis.*

Homilia 4. 7. *Arithmologia de numero Leuitarum.*
8. *Mysteria uerbi Dei quib. et quo ordine tradẽda, et de cognitione rerũ diuinarũ iuxta huius caducæ et æternæ uitæ modulum.*

Homilia 5. 9. *De ijs quos Deus ampliore rerum diuinarum cognitione, quàm plerosq; alios, dignatus est instruere.*
10. *In uerbo & Sacramentis quædam operta & inuoluta, quædam autem explicita, tradi.*

11. De Sacerdotio noui Testamenti, allegoria. (1.Cor.2.
12. De Auscultatione uerbi Dei, & duplici institutione, quarum una perfectis, altera imperfectis seruiat, ex sententia Pauli, Homil. 6.
13. Spiritus Domini quomodo ab uno in multos transferri dicatur: supra quos requiescat Spiritus sanctus, et quando quaque ratione eum contristent & repellant: et quod in Christo tantum perpetuo manserit Spiritus S. nec unquam sit ab eo tristitia affectus.
14. Nemini detrahendum esse, & de Moysi obtrectatoribus, gloria, nemesi.
15. De Iudaicæ Synagogæ gloria, & ignominia quæ repudium eius secuta est. Homil.7.
16. Deus cur dicatur irasci.
17. De uocatione Gentium & reiectione Iudæorum. Homil. 8.
18. De numeri quadragenarij mysterio, peccatorum et pœnarum rationem complectente.
19. De Hæreticis quale sit Dei et hominum iudicium: tum qua ratione Hæreticorum scripta sint tractanda. In Allegoria de Chore.
20. De Persecutionum, quas pij fidei suæ causa sustinent, utilitate. Homil.9.
21. De Precibus piorum, pro persecutoribus & grauiter delinquentibus.
22. De Christo Archipontifice confractionem uasorum inhibente, & de uasis gloriæ & ignominiæ.
23. De peccatis sanctorum, quæ conuincunt neminem in hac uita esse ἀναμάρτητον.
24. De Christo mundi peccata tollente. Homil.10.
25. De officio Sacerdotum in administratione liturgiæ Ecclesiasticæ.
26. Distinctio legis, mandati, præcepti, iustificationis & aliorum Synonimorum, admodum scrupulosa. Item Canon de ijs quæ in S. literis uel allegoricè, uel κατὰ τὸ ῥητὸν, uel utroque modo interpretanda & accipienda sunt. Homil.11.
27. De Primitijs, decimis & primogenitis, quæ uelut διδακτρα Sacerdotum erant.
28. De Puteis mysticis doctrinæ cœlestis Allegoria. Homil. 12.
29. De militia hominis Christiani aduersus Satanam.
30. De gladio uerbi quo diabolus occiditur.
31. De regno uerorum Israelitarum. Homil.13.
32. De dominio peccati à Christo destructo.
33. Qui fuerint in populo Dei Aenigmatistæ.
34. Methodus erudiendi Ethnicos in religione Christiana.
35. Magorum præstigiæ & opera quæ uerbis conceptis fiunt, quomodo à ueris miraculis & operibus, quæ diuina uirtute fiunt, sint discernenda.
36. Magorum genera, diræ imprecationes & euphemismi, & quid de his omnibus statuendum.
37. De uictorijs, precibus, non armis, à Dei populo partis.
38. De artis Magicæ & maledictionum ui.
39. Diuinationis & prophetiæ discrimen.
40. Dæmones ante tempus non damnatos à Deo, sed eis concessam à Deo potestatem in hoc mundo, ut sint qui Christi athletas exerceant. De hoc loco consule nostras in Origenem Animaduersiones.
41. Deum ad bonum perficiendum, non tantùm bonis, sed etiam malis uti, eleganti Epagoge ostendit noster Origenes.
42. De uasis ad honorem uel ignominiam, item de hominum & angelorum societate. Homil.14.
43. De Christi hostibus Allegoria.
44. De Benedictione & maledictione.
45. De uerorum Israelitarum segregatione à gentibus, eorumque numero. Homil.15.
46. Non rectè stare coram Deo qui idololatriam exercent.
47. Antithesis Dei & hominum. Tum, qua ratione Deum pœnitere alicuius dicatur. Item de comminationib. atrocissi pœnarum. Homil.16.
48. De Christi regno διὰ βραχέων.
49. De Augurio & Diuinatione.
50. De sacrificijs Leuiticis & de ἱλαστικῷ Christi sacrificio.
51. De duplici adapertione oculorum & aurium, quarum altera peccato tribuitur, &c. Homil.17.
52. De studio bonorum operum & sapientiæ.
53. Tabernaculum Mosaicum quid significârit, ἀλληγορικῶς exponit Origenes.
54. Prophetiæ Balaami de Christo & eius regno ἱστορικῶς, in cuius fine docet quosdam fermone βλασφημεῖν nomen Christi, quosdam uita et moribus flagitiosis.
55. Christus Dei consiliarius. Item quis sit scientia Dei instructus.
56. Expositio dicti Syracidæ: Omnis sapientia à Deo. Monet Origenes, & liberales artes, & alias illiberales quidem dictas, ad uitam tamen necessarias, à Deo profectas hominibusque concessas esse, uerùm multos his abuti. Homilia 18.
57. De duabus in Christo naturis, deque Christi gestis.
58. De Amalecitis ἱστορικῶς καὶ ἀλληγορικῶς differit Origenes.
59. De coniugio & adulterio spirituali, deque animæ sobole laudanda & reprehendenda. Homilia 19.
60. Expositio allegorica uerborum Pauli: Qui Domino conglutinatur, unus spiritus est: qui meretrici, unum corpus cum ea est. 1. Cor. 6. Homilia 20.
61. De Philosophiæ studio, quod firmis in fide non obesse, infirmis autem obesse, affirmat Origenes.
62. Multò maiorem esse Dei erga nos curam in conseruatione nostri, quàm possit esse diaboli in perditione nostri, ex eo colligit Origenes, quòd singulis fidelibus angeli custodes, Ecclesijs uerò præsides angeli, adiuncti sunt, ac Filius Dei nobis adest, Deusque pater potenter nos trahit, ut ad filium eius ueniamus, & cùm institutione tum consolatione Spiritus S. perfruamur.
63. De paucitate perfectorum & multitudine imperfectorum. Item de laudabili multitudine, & gradib. seu ordinib. hominum.
64. De successione Hæredum lex diuina. Homilia 21.
65 Allegoria de animi filijs uirtutibus, & corporis filiabus bonis operibus. Homilia 22.

Hæc in libri Numerorum explicatione occurrunt, cætera quæ aspersit Origenes, non admodum analoga fidei nostræ, in Animaduersionibus tractanda erunt.

IN NVMERORVM CAP. I. HOMILIA I.



DIVINIS Numeris non omnes digni sunt, sed certis quibusque prerogatiuis designantur hi qui intra numerũ Dei debeant cõprehendi. Huius autem rei euidens indicium continet liber hic, qui scribitur Numerorum. In quo refertur quòd ex præcepto Dei neque mulieres deducãtur ad numerum, fœmineæ sine dubio infirmitatis obstaculo: neque seruorum quisquam, utpote uita moribusque degeneres. Sed ne Aegyptiorum quidem ullus ex ijs qui erant admixti numeratur, profectò ut alienigenæ, & barbari: sed soli numerantur Israelitæ, & isti non omnes, sed à uiginti annis, & suprà. Nec sola ætatis habetur obseruatio, sed quæritur si & aptum bellis robur ostendat: designatur enim per uerbum Dei, ut numeretur omnis qui procedit in uirtute. Non ergo sola ætas, sed & uirtus in Israelitica plebe requiritur. Puerilis ætas non numeratur, nec apta diuinis calculis ducitur, nisi fortè primogeniti sint, aut sacerdotali uel Leuitica stirpe descendãt. Isti soli in pueris adducuntur ad numerum. Fœminarum uerò nulla prorsus adducitur. Et quid uidetur? Possunt hæc uacua esse mysterijs? sed hoc solùm procurasse creditur Spiritus sanctus, qui hæc scribenda dictauit, ut sciremus qui tunc in illo populo numerati sint, & qui sine numero manserint? Et quis dabitur ex hoc profectus ijs qui sacris uoluminibus gestiunt erudiri? Quid enim prodest ista didicisse? Aut quid animæ confertur ad salutem, si sciat quòd pars aliqua populi numerata est in deserto, pars uerò innumerata derelicta est? Si uerò sequentes Pauli sententiam legem spiritalem esse credamus, & spiritaliter quæ cõtinet audiamus, ingens profectus animæ in ijs quæ scripta sunt apparebit. Docet enim me præsens lectio, quòd si transcendero puerilis ætatis insipientiam, si desiero paruulus esse sensibus, & uir effectus deposuero quæ sunt paruuli, si, inquam, effectus fuero iuuenis, & talis iuuenis, qui uincam malignum, aptus uidebor ijs, de quibus scriptum est: Omnes qui procedunt in uirtute Israel, & dignus diuinis numeris computabor. Donec autem inest alicui nostrûm, uel puerilis & lubricus sensus, uel fœminea & resoluta segnities: uel Aegyptios gerimus & barbaros mores, haberi apud Deum in sancto & consecrato numero non meremur. Innumeri enim apud Salomonem dicuntur esse qui pereunt: numerati autem omnes illi qui saluantur. Et uis tibi ostendam quia sanctorum numerus habetur apud Deum? Audi quomodo de astris quidem cœlestibus dicit Dauid: Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina uocat. Saluator uerò non solùm discipulos suos electos sub numero statuit, uerùm & capillos capitis eorũ dicit esse numeratos: ait enim: Vestri autem etiam capilli capitis numerati sunt. In quo utique non illos dicebat capillos esse numeratos: qui uel ferro attonderi & proijci solent, uel temporis ætate defluere ac perire: sed illi capitis capilli apud Deum numerati sunt, qui in Nazaræis erant, quibus inerat uirtus Spiritus sancti ad prosternendos alienigenas. Virtutes ergo animi, & multitudinem sensuum, qui de principali mentis tanquam de capite Apostolorũ producebantur, capillos capitis appellauit.

Aetas & uirtus in Israelita spectanda.

ἀριθμοῖς.

1. Cor. 13.

Saluandorum numerus.

Psalm. 147.

Matth. 10.

appellauit. Sed in hæc per excessum quendam deuenimus, nunc ad propositum reuertamur.

ET locutus est, inquit, Dominus ad Moysen in deserto Sina. } Illa scilicet omnia quæ superius compendiosa narratione comprehendimus, ubi præcipitur numerari à uiginti annis & suprà omnis qui procedit in uirtute Israel. Si quis ergo procedit in uirtute, ipse numeratur, & non in qualicunque uirtute, id est, non in Aegyptiorum uirtute: neque in Assyriorum, neque in Grecorum uel in cuiuscunque, sed uirtute Israel, ipse nümeratur apud Deum. Est enim uirtus animi, quam Græcorum philosophi docent. Sed hæc non pertinet ad numerum Dei. Non enim pro Deo sed pro gloria exercetur humana. Est & Assyriorum uirtus, est Chaldæorum, quæ in astrologiæ studijs prædicatur. Sed non est ista uirtus Israelitica, & ideo non pertinet ad Deum. Est & Aegyptiorū uirtus in ea quam dicunt secreta sapientia, sed hæc non adiungitur ad calculū Dei. Sola apud Deum uirtus Israelitica numeratur. Hæc est illa uirtus, quæ à Deo docetur, quæ per scripturas diuinas discitur, quæ per fidem Euangelicam & Apostolicam traditur. Et ideo dicit ut illi soli numerentur, qui progrediuntur in uirtute Israel. Sed & illud cōsideremus, quid est quod nō statim ut egressus est de Aegypto populus numeratur. Adhuc enim persequebatur Pharao. Sed nec cùm mare rubrū quidem transiens, deuenit in desertū, dicitur numerari. Nondū enim tentati, nōdum ab hoste fuerant impugnati. Confligunt aduersum Amalech, & uincunt. Sed nec tunc quidem numerantur. Non enim sufficit ad perfectionē tendenti una uictoria. Mannæ accipiunt cibum, & aquæ poculū de sequenti hauriunt petra: sed neque tunc numerantur. Nōdum enim in his ea quæ numeris apta ducuntur adoleuerāt. Tabernaculum testimonij construitur, sed nec in hoc quidem numerandi populi tempus aduenit. Lex per Moysen datur, sacrificiorū mos traditur, purificationum ritus docetur, sanctificationū leges & sacramenta conduntur, & tunc ad numerum ex præcepto Dei populus adducitur. Describe hęc, ô auditor in corde tuo dupliciter, & tripliciter. Vide quanta tibi transeunda sunt, quanta toleranda, quot profectibus, quot tentationibus, quot prælijs pugnandū tibi est & uincendū, ut possis ad diuinū numerum pertinere, ut in cōputo aliquo habearis apud Deum: ut inter sanctas tribus adnumerari dignus habearis, ut uisitari possis, & per Dei sacerdotes Aaron & Moysen numerorum censibus adscribi. Suscipienda tibi est primò lex Dei, lex Spiritus sancti, offerenda sacrificia, explendæ purificationes, peragenda cuncta quæ lex spiritus docet, ut possis aliquando ad Israeliticū numerū pertinere. Ego adhuc amplius aliquid intueor in hoc Numerorum libro mysterij. Ratio enim tribuum, & distinctio ordinū, societas familiarū, atque ordinatio cuncta castrorū, ingentium mihi sacramentorum prodit indicia: Apostolo nobis Paulo spiritalis intelligentiæ semina respergente. Et agē iam quid omnis hæc numerorū ratio, quid ordinum diuersitas intelligentiæ mysticæ cōtineat, uideamus. Expectatio certa uobis est resurrectionis mortuorum, cùm hi qui uiuūt, qui reliqui sunt, non præuenient in aduentu Christi eos qui dormierunt, sed simul cum eis iuncti & sociati rapientur in nubibus obuiā Christo in aera, terreni scilicet huius loci corruptelam & mortis habitacula deserentes, atque ad paradisum in unā ex multis quę apud patrē sunt mansionib. transferendi. Diuersitas autem translationis, & gloria ex meritis sine dubio & actibus uniuscuiusque præstabitur, & erit unusquisque in eo ordine, quem sibi gestorum merita cōtulerint: sicut & idem Paulus protestatur dicens de resurgentibus: Vnusquisque autem in suo ordine. Hinc ergo accidet in resurrectione, ut unusquisque aut in tribu Ruben spiritalibus indicijs adscribatur, ob hoc profectò, quòd aliquid in moribus, actibus, aut uita ipsi Ruben simile & consanguineum habuit. Alius autem in tribu Symeon, fortassis pro obaudientia. Alius in tribu Leui, credo qui bene præfuit sacerdotio, uel qui bene ministrans gradum sibi bonum acquisiuit. Alius in tribu Iuda, non dubito quòd is qui regios spiritus gessit, & bene rexit populum qui intra se est, sensuū scilicet mētis & cogitationum cordis. Sed & singulis quibusque tribubus unusquisque sociabitur pro his quæ ad unamquamque earum, uel in actibus cognata uel in moribus habuit. Erūt ergo huiusmodi quidam ordines in resurrectione mortuorum, sicut designat Apostolus: quorum ordinum typus in hoc libro & figura præformari mihi uidetur. Sed & illud quod consociatione quadam tribuum & connexione, castrorum positio & metationis ordo describitur, pertinet sine dubio ad aliquem in resurrectione mortuorum statum. Quòd tres ad orientem collocatæ dicuntur tribus, tres ad Occidētem, tres etiam ad Meridiem, & tres ultimæ ad Aquilonem, qui ductus dicitur uentus: sed & quòd tribus Iuda, quæ regalis est, ad Orientem statuitur, ex qua ortus est Dominus noster, nō puto otiosum, & quòd Isaschar huic iungitur, & Zabulon, & quòd in quatuor partes trinus iste numerus ordinatur. Quæ quamuis positionum suarum diuersas habeant qualitates, omnes tamen intra trinitatis numerum continentur. & quòd per totas has quatuor partes in unum numerum colligitur eadem trinitas semper, pro eo sine dubio quòd sub uno nomine Patris & Filij & Spiritus sancti censentur omnes, qui ex quatuor orbis partib. uenientes inuocant nomen Domini, recumbētes cum Abraham & Isaac & Iacob in regno Dei. Hæc à nobis generaliter indicata sint, uolentibus totius sacri huius uoluminis continentiam

Num. 1. *Virtus Israel.* *Quo tempore populus numeratus sit.* *Exod. 17.* *De resurrectione mortuorū.* *1. Thess. 4.* *Ioan. 14.* *1. Cor. 15.* *1. Tim. 3.* *Mysterium trinitatis.* *Matth. 8.*

mysticam breuiter comprehendere, ut ex bis intelligentiæ spiritalis occasione suscepta unusquisq; & in reliquis similem, aut etjam si cui amplius Deus reuelat, superiorem & excelsiorem persequatur indaginem. Ego enim uerè imparem me iudico ad enarranda mysteria, quæ liber hic cōtinet Numerorum: multò autem inferiorem ad illa, quæ Deuteronomij uolumen includit. Et ideo festinandum nobis est peruenire ad Iesum, non illum filium Naue, sed ad Iesum Christum. Prius tamen pędagogo utentes Moyse, & apud eum rudimenta infantię deponentes, sic tendamus ad perfectionem Christi. Moyses enim non multa bella compresit. Iesus autem bella quidem uniuersa compescuit, pacem uerò omnibus dedit, ita ut scriptum sit: Quia cessauit terra à bellis. Terra repromissionis, terra hęreditatis, terra quæ fluit lac & mel, ab Iesu distribuitur. Beati enim mites, quia ipsi per Iesum hæreditabunt terram. Sed & ipsius distributionis typos & imagines præcessisse. Non enim otiosum est quòd alijs ultra Iordanem terra diuiditur, alijs intra Iordanem, & alijs primis, alijs uerò secundis, nonnullis etiam tertijs, & sic per ordinem hæreditas terræ diuiditur: ubi unusquisq; requiescat sub ficu sua, & sub uite sua, & non sit ultrà qui exterreat. Quæ cuncta magnificis prefignata mysterijs, ipse Dominus Iesus in die aduentus sui non iam per speculum & in ænigmate, sed facie ad faciem in ueritate complebit unicuiq;, secundum quòd ipse nouerit merita singulorum, qui cognitor cordis est, cui gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Modestia Origenis.

Gal. 4.

Matth. 5.

IN NVMERORVM CAP. II. HOMILIA II.

De ordine & collocatione castrorum.

PRIMA Numerorum lectio docuit, quòd exercitus Dei qui exiuit de terra Aegypti, & iter egit per desertum, uisitatus sit, hoc est numeratus per Moysen & Aaron, ac per singulas quasq; tribus sequestratus certo sub numero recensitus sit: quod nos uelut cum tota simul libelli continentia exponentes, formam diximus esse perscriptā, quomodo populus Dei egrediens de mūdi huius Aegypto, & ad terram repromissionis, id est, uel ad uirtutum locum, uel ad regni cœlorum gloriam hæreditatemq; festinans, ordinibus quibusdam, & meritorum gradibus deducatur. Et per hæc ostendimus [illegible] aturorum bonorum magnificentiam in legis imaginibus adumbratam. Nunc uerò lectionis huius initium, quæ hodie recitata est, edocet nos, qualiter ab his qui Deo mancipati sunt, nec implicant se negotijs secularibus, componatur ordo castrorum. Ait enim.

ET locutus est Dñs ad Moysen & Aaron, dicens: Homo secundum ordinē suū & secundū signa sua, & secundū domus familiarū suarum castra collocet, filij Israel ex aduerso in circuitu tabernaculi testimonij considant.] Moyses dicit: Homo secundū ordinem suū, & secundum signa sua, & secundum domus familiarum suarū incedat in castris: & Paulus dicit: Omnia honestè & secundū ordinem fiāt. Et non tibi uidetur unus esse spiritus Dei, qui & in Moyse loquitur, & in Paulo? Secundū ordinem Moyses incedi mandat in castris: secundū ordinem cuncta geri in Ecclesia præcipit Paulus. Et Moyses quidē, qui legi ministrabat, in castris custodiri ordinē iubet: Paulus uerò tanquā Euangelij minister, nō solum in actib. sed in ipso habitu, ordinatū uult esse Christianū: & ideo dicit: Mulieres similiter in habitu ornato. Vnde ego arbitror quòd non solùm in officijs & habitu seruari ordinē uolunt, sed dant intelligi quòd sit aliquis etiā in anima ordo, de quo dicatur, quòd unusquisq; incedere debeat secundū ordinem suū. Qui ordo præcipuè quidē ex operū fructu indicatur: nihilominus autē & ex magnificentia sensuū. Nam sæpe accidit, ut is qui humilē sensum gerit & abiectum, & qui terrena sapit, excelsum sacerdotij gradum, uel cathedrā doctoris obsideat: & ille qui spiritalis est, & à terrena cōuersatione tam liber ut possit examinare omnia, & ipse à nemine iudicari, uel inferioris ministerij ordinē teneat, uel etiam in plebe à multitudine relinquatur. Sed hoc est & Legis & Euangelij statuta contemnere, & nihil secundum ordinem gerere. Sed & unusquisq; nostrū si de cibo & potu sollicitus sit, & omnem curā in rebus secularib. gerat, unā uerò aut duas horas ex integro die etiā Deo deputet, & ad orationem ueniat in Ecclesiā, uel in transitu uerbū Dei audiat, præcipuam uerò curam erga sollicitudinem seculi & uentris expendat: iste non cōplet mandatū quod dicit: Vt homo secundum ordinem suum incedat, uel quod dicit, Vt omnia secundū ordinem fiant. Ordo est enim statutus à Christo, quærere prius regnum Dei & iustitiā eius: & credere secundo loco quòd hæc nobis apponantur. Homo ergo secundū ordinem suū incedat. Putâsne qui sacerdotio funguntur, & in sacerdotali ordine gloriantur, secundū ordinem suū incedunt, & agūt omnia quæ illo ordine digna sunt? Similiter autē & diaconi, putas, secundū ordinē ministerij sui incedunt? Et unde est quòd sæpe audimus blasphemare homines, & dicere: Ecce, qualis episcopus, aut qualis presbyter, uel qualis diaconus? Nónne hæc dicuntur, ubi uel sacerdos, uel minister Dei ausus fuerit in aliquo contra ordinē suum uenire, & aliquid contra sacerdotalē, uel Leuiticum ordinem gerere? Quid autem & de uirginib. dicā, aut de continentib. uel omnib. qui in professione

De ordine in politica gubernatione & Ecclesiastica liturgia obseruando.

1. Cor. 14.

Tit. 2.

Ordo animæ.

1. Cor. 2.

Matt. 5.

sione religionis uidenť: Nónne si quid inuerecundũ, uel petulãs, si quid proteruũ gesserint, ar-
guit eos cõtinuò Moyses & dicit: Homo secundũ ordinẽ suũ incedat: Agnoscat igiť unusquisq;
ordinẽ suũ, & quid dignũ sit eo ordine quẽ suscepit, intelligat, & ita libret actus suos, ita etiã ser
monẽ, incessũ quoq; ipsum & habitũ moderetur, ut cũ ordinis sui professione conueniat, ne au
diat dici ad se à Deo: Quia ꝓpter uos nomẽ meũ blasphemať inter gentes. Quid autẽ est quod *Rom. 2.*
dicit: Et secũdũ signa sua, uideam⁹. Ego puto signa esse ea, quib. uniuscuiusq; ꝓprietas designa- *Secundum si-*
tur: uerbi gratia, omnes quidẽ homines similes sumus, sed est ꝓpria quędã uniuscuiusq; distin *gna sua agere*
ctio, uel in ipso uultu, uel in statura, uel in positione, uel in habitu, per quę (uerbi gratia) Paulus *omnia.*
quia Paulus sit designeť, & Petrus quia Petrus sit, & nõ sit Paulus. Interdũ autẽ etiã nõ uidentib.
uniuscuiusq; signi diuersitas datur, ut ex uoce & loquela agnoscat illũ esse uel illũ qui loquiť: &
secundũ suę ꝓprietatis signũ unusquisq; etiã sine corporali uisione cognosciť. Hoc modo arbi- *Signa animi.*
tror esse etiã in animis signa diuersa. Et alterius quidẽ animi motus lenior est, mitis, placidus,
trãquillus, æqualis: alterius turbidus, elatus, asperior, incitatior, petulãtior. Alius circũspectus,
& cautus, ꝓuidus, sollicitus, impiger. Alius desidiosus, remissus, negligens, incautus. Et in his
alius plus, alius minus. Et audeo pronunciare, quia fortasis quãta in specie uultus inest diuer-
sitas hominib. tanta & in animis inueniť esse differẽtia. Sicut & sapientissimũ Salomonẽ memi
ni quodã loco dicentẽ: Sicut diuersi sunt uultus uulub. ita & diuersa sunt corda hominũ. Sed u-
nusquisq; (ut ait Moyses) secũdũ signa sua incedat, id est ne is cuius humilia, & despecta sunt si-
gna, elatior incedat, uel altior ꝙ animorũ suorũ signa deposcũt. Et ut adhuc amplius diuersita-
tis signorũ ratio clarescat, addemus etiã hæc. Omnes qui literas norũt, certũ est ꝙ xxiiij si Græ-
ca, xxiij si Latina literarũ elementa didicerint, & ex his omnia quæcũq; scribenda sunt scribunt.
Aliud tamen signũ (uerbi gratia) alpha quod Paulus scripserit, habet, & aliud quod Petrus: &
sic ꝑ singulos homines, qui literas norũt, diuersa scribẽdi ꝑ singulas quasq; literas signa repe-
ries. Vnde & chirographa singulorũ manib. scripta, ꝓprijs quibusdã signis & indicijs agnoscũť
& cũ sint elemẽta eadẽ, est tamẽ in ipsa similitudine literarũ multa dissimilitudo signorũ. Igiť si
integrẽ ubi ꝓpositæ rei patuit exẽplũ, ueni nũc ad motus mẽtis & animorũ, quib. ad aliquid cõ
citãť gerendũ. Intuere singulorũ uirorũ chirographa, & uide quomodo (uerbi gratia) animus
Pauli proposuit castitatẽ, & animus nihilominus Petri: sed est ꝓpria quædã castitas Petri, & a- *Castitas.*
lia castitas Pauli, etiã si una eadẽq; uideať. Deniq; alterius ipsorũ talis castitas est, quæ requirat *1. Cor. 7.*
macerari corpus suũ, & subijcere seruituti, & quæ adhuc dicat, Castigo corpus meũ, ne fortè a- *Matth. 9.*
lijs prędicãs ipse reprob. inueniar, alterius aũt castitas talis est, quę istud fortè nõ timeat. Simili
ter & iustitia habet aliquid ꝓprietatis in Paulo, habet & in Petro. Eodẽ modo sapiẽtia cęteræq; *Iustitia.*
uirtutes. Quòd si etiã in his nominib. quæ exẽpli causa posuimus, potest fieri ut cũ unũ sint per
spiritũ Dei, sit tamẽ aliqua diuersitas in ipsarũ ꝓprietate uirtutũ, quãtò magis reliqui omnes ho
mines ꝓpria quædã signa in morib. animorũ, & animæ uirtutib. gerũt: Quę Moyses mystica ra
tione ꝑspiciẽs, scribit in lege, ut unusquisq; secundũ signa sua incedat in castris. Potest aũt fieri,
ut æmulatione operũ bonorũ ab inferiorib. signis, ad meliora & magnificentiora ueniamus. Si *De profectu*
enĩ rectè à nobis intellectũ est, hæc oĩa quę in lege scripta sunt, formas esse futurorũ honorũ, *in melius.*
& illius seculi ꝙ ex resurrectiõe mortuorũ speram⁹, certũ est utiq; ꝙ si in pręsenti uita habueri- *Hebr. 10.*
mus studiũ meliorũ, & secundũ Apostoli exẽplũ posteriora obliuiscẽtes ad ea quæ in antè sunt *1. Cor. 15.*
extẽdamur: in resurrectione mortuorũ, ubi sicut stella ab stella differt in gloria, ita & uniuscuius
que merita refulgebũt, poterimus unq; ab inferiorib. ad meliora signa & fulgentiora trãsferri,
& splendidiorib. sideribus exæquari. Atq; intantũ potest natura humana in hac uita proficere,
ut in resurrectione mortuorum non solùm stellarum gloriæ, sed & Solis splendori ualeat exæ-
quari: secundũ quod scriptũ est: Quia iusti fulgebũt in regno Dei sicut sol. Hinc ergo est, quòd
& in inferioribus dicit: Secundum signa sua, per domos familiarum suarum. Quòd dicit per *πατριά.*
domos familiarum suarum, in Græco idem sermo positus est, quem & ibi Apostolus dicit, ubi
ait: Huius rei gratia curuo genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis pa- *Ephes. 2.*
ternitas in cœlo & in terra nominatur. Quas ergo hîc Paulus paternitates dicit, ibi familias po *De suo addidit*
suit Latinus interpres, sed unus atq; idem sermo habetur in Græco. Istæ sunt ergo paternitates, *interpres.*
uel familię, quas Paulus quidem iam ostendit in cœlis, Moyses autem sub figuris adhuc lega-
libus describit in terris: secundum quas incedere nos monet, ut possimus cœlestibus paternita
tibus sociari. Sunt enim (ut Paulus superius pronunciauit) siue familiæ istæ dicendæ sunt, siue
paternitates in cœlo, ex quibus fortè est & illa, quam in alio loco nominat idem Paulus Eccle-
siam primitiuorum adscriptam in cœlis, cui nos eueniet sociari, si secundum ordinem inceda-
mus, & omnia secundum ordinem geramus. Si nihil inordinatum, nihil inquietum, nihil inho
nestum inueniatur in nobis, tunc & sicut firmamentum resplẽdebimus, & sicut stellæ & sol ipse *Dan. 12.*
refulgebimus in regno Dei, per Christum Dominum nostrum, cui est gloria & imperium in se-
cula seculorum. Amen.

IN NVMERORVM CAP. III. HOMILIA III.

De eo quòd scriptum est: Ego assumpsi Leuitas de medio filiorum Israel pro omni primogenito qui adaperit uuluam, & reliqua.

Exod. 16. SCRIPTVM est de manna, quia secundum tempus illud si quis id ita assumpsisset ut præceperat Deus, nutriretur ex eo: si quis uerò contra præceptum Dei, & contra statutum diuinitùs modum uoluisset assumere, non frueretur eo ut uitali cibo, sed uermes ebullireut ex
Verbi Dei fructus. eo. Et ita fiebat, ut una atque eadem species mannæ alijs quidem uermes, & putredines generaret, alijs uerò salubrem cibum conferret, & uitæ necessarium. Igitur & nostrum manna uerbum Dei est, & apud nos ergo sermo Dei alijs efficitur ad salutem, alijs cedit ad pœnam. Et propter
Ioan. 9. hoc arbitror quòd ipse Dominus & saluator, qui est uiuum Dei uerbum, dicebat: In iudicium ego ueni in hunc mundum, ut non uidentes uideant, & uidentes cæci fiant. Quantò melius esset nonnullis omnino nec audire uerbum Dei, quàm audire cum malitia, uel audire cum hypocrisi. Melius autem dicimus ad comparationem malorum. Verè autem melius, & uerè rectius, ac perfectius est, ut qui audit uerbum Dei, audiat corde bono & simplici, audiat corde recto & parato, ut quasi in terra bona fructificet, & crescat. Hæc in præfatione diximus propter nonnul
Matth. 13. los eorum qui ad audiendum non simplici, nec fideli mente conueniunt. De quibusdam dico catechumenis, quibus fortasse nonnulli etiam eorum qui iam baptismum consecuti sunt, sociantur. Non enim omnes qui ex Israel, ij sunt Israelitæ: neque omnes qui loti sunt aqua, continuò etiam sancto Spiritu loti sunt: & sicut econtrariò non omnes qui in catechumenis nume
Actor. 10. & 19. rantur alieni sunt, & expertes Spiritus sancti. Inuenio enim in scripturis diuinis nonnullos cathecumenorum dignos habitos Spiritu sancto, & alios accepto baptismo indignos fuisse sancti Spiritus gratia. Cornelius catechumenus erat, & antequam ad aquam ueniret, meruit accipere Spiritum sanctum. Simon baptismum acceperat, sed quoniam cum hypocrisi accessit ad gratiam, repudiatur à dono Spiritus sancti. Nolo dubites & nunc esse in populo catechumenorum aliquos Cornelios, ad quos dici possit: Quia misericordiæ & orationes tuæ ascenderũt in cœlum. Et rursum in populo fidelium esse aliquos Simones, quibus confidenter dicendum
Act. 8. sit: O plene omni dolo & fallacia, fili diaboli, inimice omnis iustitiæ. Hæc ego ad correptionem
Admiscet suam personam. mei ipsius loquor, non solùm auditorum. Vnus enim & ego sum ex ijs, qui audiunt uerbum Dei. Sed audiamus iam quid sermo diuinus loquatur ad Moysen.

ET locutus est, inquit, Dominus ad Moysen, dicens: Ecce, ego assumpsi Leuitas de medio filiorum Israel pro omni primogenito qui adaperit uuluam ex filijs Israel, redemptiones eorum
Leuitæ pro primogenitis ex Israele assumpti. erunt, & erunt mihi Leuitæ. Meum est enim omne primogenitũ. Ex die qua percussi omne primogenitum in terra Aegypti, sanctificaui mihi omne primogenitum Israel, ab homine usque ad pecus meum erit, ego Dominus.] Leuitæ assumuntur pro primogenitis, cùm utique nõ sint primogeniti. Leui enim tertius nascitur ex Lia. Primus nanque est Ruben: Symeon secundus: tertius Le
Gen. 29. ui, & assumuntur in primogenitos ij, qui natura non sunt primogeniti. Nunquid hæc in lege
Apud Deũ qui nam primogeniti. Dei otiosè scripta esse credendũ est? An illud edocet nos, quòd apud Deum nõ illi primogeniti habeãtur, qui corporea natiuitate præcedunt, sed ij quos proposito mentis inspecto, Deus ipse in ordinẽ primitiuorũ iudicat assumendos? Sic enim apud Deum Iacob posterior natu primo
Gen. 26. genitus iudicatus est, & benedictiones primitiuatus procurata diuinitùs parentis cæcitate suscepit. Ex proposito etenim cordis quod Deo patuit, etiã priusquã in hoc mundo nascerentur,
Malach. 1. aut aliquid agerent boni uel mali, pronunciat Dominus de eis: Quia Iacob dilexi, Esau autem
Rom. 9. odio habui. Filij ergo Leui primogeniti quidẽ non sunt secundum carnẽ, sed pro primogenitis assumuntur: ut sit amplius aliquid pro primogenito assumi, quàm primogenitũ nasci. Ecce, in
Medium. quit, assumpsi Leuitas ex medio filiorum Israel. Dic simpliciter, assumpsi Leuitas ex filijs Israel. Quid est quod addis, & de medio filiorũ Israel? de quo medio? Tertius est Leui (ut suprà diximus) inter filios Israel. De quo ergo medio assumant Leuitæ cuperẽ scire. Inuenio in scripturis
2. Reg. 4. beatã illam Sunamitidẽ, quæ aluerat aliquãdo prophetã, respondentẽ cum fiducia regi Israel, uolenti sibi aliquid cõferre beneficij, & dicentẽ: In medio populi mei ego habito. Amplius autẽ
Esa. 6. & magnificẽtius in Euãgelio uideo scriptũ de Domino & Saluatore nostro, dicente Ioãne: Me
Ioan. 1. dius uestrũ stat, quem uos nescitis. Puto ergo eũ qui nunquã declinauerit ad dextrã, neque ad sinistram, dici posse mediũ stare, qui peccatũ non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Et ideo ille quidem, quia semper stat, medius stare dicitur. Si quis uerò imitator eius est, sicut omnes
Esa. 53. sancti, & illa beata mulier, cuius superius fecimus mentionem, stare quidem non dicitur. Non enim potest fieri ut non aliquando aut ad dextram quis incliuatus sit, aut ad sinistram. Nemo enim mundus à sorde, nec si unius diei fuerit uita eius: habitare tamen dicitur in medio populi. Et Leuitæ ergo assumũtur de medio filiorum Israel. Leuitæ sunt enim qui nõ cognouerũt
Leuitæ quinã. dextrã & sinistrã suã, sed sequentes Moysen, id est legẽ Dei, non pepercerunt patri nec matri. Et

tu ergo

ru ergo si ueniente tentatione, si ueniente ira peccati non inclineris ad dextram, neque ad sinistram, nec praevaricaueris legē Dei, sed stes in medio fixus & stabilis, & non inclineris, neq; curues genua tua peccato, nec pecudis caput, id est stultitiæ sequaris imaginem, assumeris de medio filiorum Israel, & in primitiuorum numero collocaberis. Hæc pro eo quòd scriptum est: Et assumam Leuitas de medio filiorum Israel. Verùm (si uidetur) recurramus adhuc ad ipsum ordinem historiæ, qui refertur in Numeris, & ex ipso mysteriū primitiuorum, ubi uel quomodo requiri debeat, contemplemur. Igitur recenseamus attentiùs quomodo distribuuntur duodecim tribus per ternas in quatuor partes, & per singulas quasq; cœli plagas certa statione consi- dunt: & inueniemus Iudam quidem ab oriente statui cum Isaschar & Zabulon: Ruben uerò ab occidente, cum Symeon & Gad: in meridie Effrem cum Beniamin. & Manassem in aquilone: uerò Dan cum Neptalim & Aser. Et his omnibus quasi per quatuor terræ cardines in circuitu collocatis, in medio eorum utpote Deo proximi circa ipsum tabernaculum Dei constituuntur Leuitæ. In castris quidem Iuda quæ sunt ab oriente, Moyses & Aaron: in castris uerò Ruben, Gerson: in castris autem Beniamin, Caath: ubi uerò Dan castra constituit, Merari scribitur collocatus: & ita in medio filiorū Israel ex omni parte, & per circuitum, quasi inserti cæteris, & innexi ol dentur esse filij Leui. Hæc sunt quæ nobis litera legis exponit, ut ex his sacramentorum semina colligentes, tanq̃ gradibus quibusdā ab humilibus ad excelsa, & à terrenis ad cœlestia cōscendamos. Ascende ergo nunc ô auditor si potes, & à terrenis sensibus intuitu mētis & perspicacia cordis eleuare. Obliuiscere paulisper terrena, supra nubes & supra ipsum cœlū gressu mētis incede. Ibi require tabernaculū Dei, ubi præcursor pro nobis introiuit Iesus, & assistit nūc uultui Dei interpellans ꝓ nobis. Ibi inquam require quaternos istos ordines, stationes q; castrorum. Ibi Israelitica agmina, & excubias cerne sanctorum, & ibi illa quæ hîc nunc quærimus primitiuorū sacramenta rimare. Sed ego non audeo illuc solus ascendere, non audeo me in hos tā secretos mysteriorū secessus sine auctoritate magni alicuius doctoris immergere. Non possum illuc ascendere, nisi præcedat me Paulus, & ipse mihi uiam noui huius & ardui itineris ostendat. Ipse ergo Apostolorum maximus, qui sciret multas esse nō solùm in terris, sed & in cœlis Ecclesias, ex quibus & septē quasdā Ioannes enumerat: ipse tamen Paulus ostēdere uolens esse quandam præter eas etiā primitiuorum Ecclesiam, dicit ad Hebræos scribēs: Nō enim accessistis ad ardentē & tractabilem ignem, sed accessistis ad montē Sion, & ciuitatem Dei uiuentis Hierusalem cœlestem, & multitudinem angelorum collaudantium, & Ecclesiam primitiuorum adscriptam in cœlis. Igitur Moyses per quatuor castra populum Dei diuisum describit in terris: & Apostolos quatuor ordines sanctos describit in cœlis, ad quorum singulos unumquemq; nostrûm dicit accedere. Non enim omnes ad omnes accedunt, sed & alij quidē accedunt ad montem Sion, horū autē paulò meliores accedunt ad ciuitatem Dei uiuētis Hierusalem cœlestem. Qui autem & ijs eminentiores sunt, accedunt ad multitudinē angelorū collaudantiū. Qui autem super istos omnes sunt, accedunt ad Ecclesiā primitiuorū ascriptam in cœlis. Si ergo ex ijs intellexisti quis sit ordo primitiuorū, & quod sit nominis istius sacramentū, præpara te, & enitere quantum uales, si fortè actibus, uita, moribus, fide, institutis q; proficias, ut possis accedere ad Ecclesiam primitiuorū, quæ ascripta est in cœlis. Quòd si nō tantùm uales, sed es paulò inferior, accede ad multitudinē angelorū collaudantiū. Quòd si nec ad istum ordinē potes ascēdere, ad ciuitatē saltem Dei uiuentis Hierusalem cœlestem ꝓperare cōtende. Si uerò nec ad hoc aptus es, saltem ad montem contende Sion, ut in monte salueris. Tantùm ne in terra resideas, ne in uallibus maneas, ne in demersis & humilibus perseueres. Mihi ita intelligendum uidetur assumi primogenitos filios Leui, qui ministrant Deo, & altari eius tabernaculoq; deseruiunt, excubijs perpetuis ministeria diuina cōcelebrant. Sed & quòd ait, Pro omni primogenito, qui adaperit uuluam, nō mihi facilē uidetur disseri posse & explanari. Neq; enim quicunq; adaperit uuluam, continuò dignus sanctificatione primitiuatus habendus est, quia & in Psalmis legimus, quòd alienati sunt peccatores à uulua, errauerunt à uētre, locuti sunt falsa. Quod utiq; stare secundum literā nullo modo potest. Quomodo enim quis errare à uia Dei potuit statim ut de uentre matris exiuit? Aut quomodo potuit falsa loqui nuper editus puer, uel qualēcunq; proferre sermonē? Cùm ergo impossibile sit uel errare aliquē à uētre, uel loqui falsa, necessariū erit & uentrem, & uuluam talem requiri, cui conuenire possit hoc dictum, quod alienati sunt peccatores ab utero, errauerunt à uentre, locuti sunt falsa. Et illa erit uulua, q̃ adaperit omnis primitiuus, qui sanctificatur Deo. Adaperuit aliquando Deus uuluā Liæ, quæ erat clausa, & peperit patriarchas. Similiter & Rachel, ut pareret etiā ipsa, cuius uisus erat perspicax, & decorus aspectus. Sed & in multis alijs scripturæ locis inuenies adaperiri uuluas. Quarū si singula ꝓ locis cōsideres, inuenies quomodo & errēt peccatores à uulua, & illi adaperientes uuluam, sanctificentur in ordinē primitiuorū. ET erunt mihi, inq̃t, Leuitæ. meū est enim omne primitiuū: ex qua die percussi omne primogenitum in terra Aegypti, mihi sanctificaui omne primogeni-

Deuter. 33.

Ordo castrorū XII. tribuum.

Apostrophe ad auditores.

Hebr. 10.

Apoc. 1.

Hebr. 12.

Quasi uerò hæc omnia, unum & idem non significēt.

Genes. 19.

Genes. 30.

tum. Notum est quid de ijs historia contineat, quomodo percussa sint primogenita Aegyptiorum, cùm populus Israel educeretur ex Aegypto. Hoc est ergo quod in loco indicatur, quia non prius sanctificati sunt primogeniti Israel, quàm percuterentur Aegyptiorum primogeniti: & quasi causam sanctificationis horum, interitum & necem ponit illorum. Vnde & hîc intelligendum est, esse quosdam primogenitos etiam in Aegyptijs, id est in contrarijs potestatibus, quasi electos in malitia, & primos inter dæmonas: qui nisi percussi fuerint & extincti, sanctificationem percipere Israelitarum primogeniti omnino non possunt. Quis ergo est iste, qui primogenitos Aegyptiorũ, id est principatus, & potestates dæmonũ percussit? Nónne Dominus meus Iesus Christus, qui est primogenitus omnis creaturæ, qui principatus, & potestates aduersas traduxit, triumphans eos in cruce? Quos utiq; nisi ille percussisset, & triumphasset, sanctificatio ad nos primitiualis uenire nullatenus potuisset. Vt autem nobis primogenitorum benedictiones donaret, efficitur prius ipse primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatum tenens, & nos credentes resurrectionis suæ assumeret pro primitiuis, & in primitiuorum ordine collocaret, si tamen benedictionum gratiam usq; ad finem firmam retineamus, adiuti misericordia ipsius Domini nostri Iesu Christi, cui est gloria in secula seculorum. Amen.

Christus primogenitus ex mortuis.

Coloss. 1.

IN NVMERORVM CAP. III. HOMILIA IIII.

De eo quòd scriptum est: Viginti duo millia numero inuentos esse Leuitas, primogenitos autem filiorum Israel viginti duo millia ducentos lxxiij.

De numero Leuitarum et primogenitorum.

NVMERORVM liber est, qui legitur nobis, in quo multæ sunt numerorum differentiæ, quæ conscribuntur de filijs Israel. Sed post filios Israel numerantur etiam Leuitæ seorsum. Non enim fuerant recensiti cum filijs Israel, & habetur eorum segregatus quidam, ac præcipuus præ cæteris numerus, quo referuntur omnes simul uiginti duo millia reperti, ita ut neq; amplius aliquid neq; minus hoc numero inuentum sit. Post hoc præcepit Dominus numerari etiam primogenitos filiorum Israel eodem ordine, quo Leuitæ fuerant numerati, id est ab uno mense & suprà: & inueniuntur primogeniti filiorum Israel uiginti duo millia, & ducenti septuaginta tres. Putásne per hæc solam numeri historiam docere nos uoluit Moyses, & nullum in ijs diuersitatibus numerorum conclusit solito sibi more mysterium? Nihilne uidebitur esse rationis, quòd ducenti septuaginta tres tantùm abundare dicũtur in primogenitis Israel, & in Leuitis ad uiginti duo millia, neq; abundare quicquam, neq; deesse describitur? Viginti duo quidem numerus in scripturis diuinis si quis obseruet, quòd principalibus quibusdam causis adscriptus sit, frequenter inueniet. Nam uiginti duo prima apud Hebræos elementa tradunt esse literarum. Viginti & duo rursus à protoplasto Adam usq; ad Iacob, ex cuius semine initium duodecim tribus sumunt, patres fuisse memorantur. Traduntetiam omnium creaturarum Dei species intra uiginti & duo numerũ colligi. Sed & alia multa in scripturis si quis diligentius exequatur sub hoc numero consecrata reperiet. Propter hoc ergo & Leuitæ, id est qui deseruiunt Domino, & primogeniti filiorum Israel admirabili hoc, & sacrato numero titulantur. Quòd autem in filijs Israel adduntur ducenti septuaginta tres, neq; otiosum mihi uidetur, neq; absolutionis uiam facilè cerno, nisi Dominus uelamen istud impositũ à Moyse ijs literis adaperire nobis dignetur, & auferre. Igitur humani generis in carne generatio (sicut asserunt qui in talibus periti sunt) nouẽ quidẽ mensibus continetur in uulua, sed non prius moueri fertur ad partũ quàm etiam decimi mensis triduũ transeat: & ita inuenitur quòd numerus iste, id est, ducenti septuaginta tres dies illos indicent, qui ex nouem mensibus, & triduo mensis decimi colliguntur, & fiunt simul ducenti septuaginta tres dies isti, quibus humano generi in hunc mundum præbetur ingressus. Et ita in uiginti quidem & duobus numeris, omniũ simul creaturarũ rationibus mysticis summa colligitur. In his uerò quæ ex abundanti in primogenitis inueniũtur Israel, etiã mysteriũ humanæ generationis exprimitur. Post hæc cùm in tres ordines diuisi essent filij Leui, & ex tribus nominibus principũ singuli quiq; ordines censerentur, etiã in ipsis diuersitates quædam non sine mysterijs adscribuntur. Nam filiorũ Caath primus ordo describitur, & meritò: Ex ipso enim descendit Moyses & Aaron, quibus sacerdotij summa committitur. Ex ipso enim nascitur Amram: ex Amram autem Moyses, & Aaron. Secundus ergo est Gerson, qui primus quidem in natiuitate, sed secundus habetur in ordine. Sic enim scriptura dicit: Filij autem Leui, Gerson, Caath, & Merari. Sed ex filijs Caath duo rursus ordines diriguntur, & ij quidem qui ex Aaron descendunt, sacerdotio mancipantur, pars uerò reliqua ad ministrandum sacerdotibus ordinatur, & idcirco in quatuor partes Leuitarum diuiduntur officia, ut sacerdotio quidem fungantur Aaron & filij eius, sancta autem sanctorum ut portent in humeris suis ij qui reliqui sunt ex populo Caath. Quæ autem ad tabernaculum pertinent testimonij uel ad atria eius, & pelles, uel etiam uelamenta, & quæcunq; sunt minus dura, & ad onus leuia, ut procurent filij Gerson. Columnas uerò tabernaculi, & bases eius, & seras, ut portent

ἀριθμολογία. Literæ apud Hebræos XXII.

Infans quã diu in aluo matris sit.

Leuitarũ treis ordines.

Exod. 2.

tent filij Merari. Idcircò & in recensendis eis designanter scriptura commemorat, ut recenseatur uirtus Merati: uirtute enim opus est ad portandas huiusmodi sarcinas. Sed redeamus aliquando ad Apostolum Paulum, qui hęc omnia libero iam & reuelato oculo mentis aspiciens, *Hebr. 10.* & ueteris testamenti uelamen abijciens, ait, quia prior populus in huiusmodi cōstructionibus exemplari & umbræ cœlestium deseruierit. Et hæc audiens, considera ne fortè isti quatuoe ordines castrorum exemplū sint & umbra illorum quatuor ordinū, quos ad Hebræos scribens Paulus enumerauit in cœlis. Et rursus Israeliticis quatuor ordinibus castrorum, quaternos adijce Leuitarum, quæ nos non tam explanare & aperire, quàm contigisse tantummodo, & purioribus sensibus (si qui tamen sont, qui puros huc & liberos à secularibus cogitationibus sensus detulerint) indicasse, & leuiter perstrinxisse sufficiat.

ACCIPIAT, inquit, numerum filiorum Caath. Eccè iterum alius introducitur ordo numerorum. Numerati sunt iam filij Leui ab uno mense & suprà, nunc numerantur filij Leui à uicesimo quinto anno, sed non ut in cæteris suprà, sed usque ad quinquagesimum annum, & fit iste præcipuus numerus & electus. Additur enim ijs. Omnis, inquit, qui procedit ad ministrandū ad opera tabernaculi testimonij. Isti sunt qui numerantur meliore quodam, & præcipuo numero. Sicut enim in filijs Israel dicebatur, Omnis qui procedit ad prælium in filijs Isrcel: ita & hîc dicitur, Omnis qui protedit ad ministeriū, ut faciat opera in tabernaculo testimonij. Post hæc dicitur quæ sint opera filiorum Caath in medio filiorum Leui secundum plebes soas in tabernaculo tesimonij. Introibit, inquit, Aaron & filij eius, cùm eleuata fuerint castra, & deponent *Caathitarum officium.* uelum, quo teguntur sancta, & operient ex ipso uelo arcam testamenti. Et post hæc septē quædam species enumerantur, quæ præcipiūtur operiri. Primo in loco, ut omnium preciosioe ipsa arca testamenti operiatur uelo quo prius uelabatur, sed & pelle desuper byacinthina tegatur. Additur etiam aliud uelamen desūper hyacinthinum. Secundo in loco mensa operitur. Tertio candelabrum. Quarto altare aureum. Quinto uasa ministerij. Sexto operimentum altaris cum quibusdam uelamentis apponitur. Septimo in loco operitor & labrum, & nibil horum omnium nudum relinquitur, aut reuelatum. Denique additur etiam præceptum huiusmodi. Nolite, inquit, exterminare de tribu sua plebem Caatb. Quo scilicet exterminandos esse se scirent, si fortè ad hæc mouenda manus suas mitterent, nisi unumquodq; eorum prius à sacerdotibus fuisset obtectum. Nunc ergo redeamus ad istud tabernaculum Ecclesiæ Dei uiuentis, & uideamus quomodo hæc singula obseruari oporteat in Ecclesia Dei à sacerdotibus Christi. Si quis uerò sacerdos est, cui uasa sacra, id est mysteriorum sapientiæ secreta commissa sunt, discat ex ijs, & obseruet quomodo bæc oporteat intra uelamen conscientiæ custodire, nec facilè pro- *Mysteria uerbi Dei quibus & quo ordine tradenda.* ferre ad publicum. Aut si res poscit proferre, & inferioribus, id est imperitioribus tradere, ne nuda proferat, ne aperta ostendat, & peninis patentia, alioquin homicidium facit, & exterminat plebem. Exterminatur enim omnis qui secreta & ineffabilia sacramenta contigerit, nondū meritis & scientia in sacerdotij ordinem gradumq; translatus. Solis enim filijs Aaron, sacerdotib. scilicet, ipsam arcam testamenti, & mensam, & candelabrum, & si quid est eorum quæ soprà cōprehendimus, nuda ac reuelata uidere concessum est. Alij autē operta hæc uideant, imò potiùs uelata bæc in humeris suis portent. Et filij quidem Caatb, quoniam ipsi licet non sint sacerdotes, sunt proximi sacerdotibus, in bumeris suis possunt ista portare: alij uerò sarcinas suas, & ministeria nec in humeris, sed in plaustris ponunt. Vt enim præuenientes lectionē dicamus aliqua etiam de ijs quæ locus ammonuit, cùm offerrentur à singulis quibusq; tribubus plaustra, quatuor ex ijs acceperunt filij Merari, duo autē Gerson filij. Illi uerò qui horum meliores sunt, plaustra non accipiunt. Intuere ergo nunc cuiusmodi diuisio efficitur in officijs ministerij diuini, & quomodo illa quidem quæ sancta sunt, non imponuntur portāda animalibus mutis, sed rationabiles esse debent bomines, & in bomeris suis portare uasa, quibus ministrantur, sanctorum. Ea uerò quæ grauiora sunt & duriora, non tam rationabilibus, quàm mutis portanda animalibus imponuntur. Sed & in ipsis est aliqua differentia. Nam illi qui grauiora & duriora obseruāt ministeria, plura babent animalia. Quatuor enim plaustra dantur filijs Merari. Filijs autem Gerson, quia erant prope filios Caatb, duo tantùm plaustra sufficiunt, ex quibus ostenditur, quòd operibus quidem durioribus, & (ut ita dicam) crassioribus, plures sunt qui uelut animalia inseruiunt: ad ea uerò quæ rationabilibus ꝓcurantur, pauci ex ijs qui in his instructi aut eruditi uidenī, accedunt. Nā ad illa quæ mystica sunt, & in secretis recōdita, & solis sacerdotibus patent, nō solùm nullus animalis bomo accedit, sed ne ipsi quidē qui habere aliquid exercitij & eruditionis uidentur, nondū tamen meritis & uita ad sacerdotalem granā conscenderunt: non solùm per speculum ea & in ænigmate uident, sed & operta & uelata suscipiunt, & *1. Corinth. 13.* in homeris portant, quo scilicet magis ea actu operum, quàm scientiæ reuelatione cognoscãt. Quia igitur huiusmodi dispensatio est mysteriorum Dei & ministerij, quod habetur in sanctis, tales nos exhibere debemus, ut digni efficiamur ordine sacerdotij, ne uelut irrationabilibus

nobis onera grauia imponãtur, sed tanquam rationabiles & sancti sacerdotalibus officijs deputemur. Gens enim sancta regale sacerdotium sumus & populus in acquisitionem, tãtum ut acceptam gratiam uitæ meritis exequentes, digni habeamur sancto ministerio: ut cùm discesserimus de hac uita, mereamur assumi (ut suprà diximus) inter sacerdotes Dei, & ministrãtes arcæ testamenti, in arcanis scilicet & reconditis mysterijs, reuelata facie gloriam Domini speculemur, & ingrediamur terram sanctam. Cuius hæreditatem nobis præstabit Dominus noster Iesus Christus, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

1.Pet.2.

IN NVMERORVM CAP. IIII. HOMILIA V.

De eo quòd scriptum est: Nolite exterminare de tribu sua plebem Caath.

Caathitis quomodo consulendum.

RESPONSA dans Dominus ad Moysen & Aaron dicit: NOLITE exterminare de tribu sua plebẽ Caath de medio filiorũ Leui, sed hoc facite eis & uiuent, & non morientur cùm accedent ad sancta sanctorum, & reliqua.] Primò intelligamus ea, quæ secũdum literam referuntur, & ita præstante Domino ab intellectu literæ ascendemus ad intelligentiam spiritalem. Intellige ergò prius ipsam collocationem tabernaculi testimonij, intellige & sancta sanctorum, quæ interiecto à sanctis uelamine dirimuntur, quæ inspici nõ licet ab ullo hominum, nisi à sacerdotibus solis. Post hæc intellige, quomodo ubi uentum fuerit ut castra moueant filij Israel, soluitur tabernaculum, & Aaron ac filij eius sacerdotes intra sancta sanctorum operiunt singula quæque operimentis, ac uelaminibus suis, & obtecta ea relinquentes in eodem quo fuerant loco, introducunt filios Caath, qui ad istud officium deputati sunt, & faciunt eos eleuare humeris suis omnia illa quæ manus sacerdotalis obtexerat. Et propter hoc dicitur à Domino: Ne exterminetis de tribu sua plebem Caath. quasi in eo exterminandi essent, si sancta sanctorũ nuda & patentia contigissent, quæ non solùm non contingere, sed ne intueri quidem fas erat non uelata. Si intellexisti quid historiæ ordo contineat, ascende nunc ad splendorem mysterij & legis spiritalis lumen, si purus tibi est mentis oculus, contuere. Si quis dignus ex ijs qui Deo ministrant, diuina capere & uidere mysteria, ad quæ contuenda cæteri minus capaces sunt, hic Aaron, uel filius Aaron esse intelligatur, qui ingredi potest ad ea quæ adire alijs fas non est. Si quis ergò talis est, huic soli reuelata patet arca testamenti, hic uidet urnam intra se habentem manna, hic considerat & intelligit propitiatorium. Hic intuetur & Cherubim utrumque, & mensam sanctam, & candelabrum luminis, & altare incensi. Iste hæc considerat, & intelligit spiritaliter, id est qui uerbo Dei & sapientiæ mysterijs operam dat, & Deo soli in sanctis uacat. Sciat sanè cui hæc reuelantur, & spiritaliter inspicienda creduntur, non sibi tutum esse aperire ea, & pandere quibus nõ licet pandi, sed operire debet singula, & operta cæteris minus capacibus tradere portanda in humeris, & ceruicibus imponenda. Cùm enim ex uerbis mysticis eruditi, & perfecti quique doctores opera populis iniungunt, & plebs agit quidem & implet quæ mandantur, non tamen eorum quæ geruntur intelligit rationẽ, quid aliud geritur, nisi operta & uelata sancta sanctorum super humeros portantur? Et ut adhuc manifestius quæ dicuntur aduertas, exẽplis te ex diuinis uoluminibus adhibitis informabimus. Moyses intelligebat sine dubio quæ esset uera circumcisio, intelligebat quod esset uerum pascha, sciebat quæ essent uerae neomeniæ, & quæ uera sabbata: & cùm hæc omnia intellexisset in spiritu, uerbis tamen ea per rerum corporalium species adumbrationesque uelabat: & cùm sciret uerum pascha immolandum esse Christum, ouem corporalem immolare mandat in pascha. Cumque sciret diem festum agi debere in azymis synceritatis & ueritatis, tamen de farinæ azymis præcipiebat agi diem festum. Hæc ergò & huiusmodi erant sancta sanctorũ, quæ cùm Moyses portanda cæteris traderet, id est, rebus & operibus implenda, cooperta tamen ea & uelata communi sermonum tradebat eloquio. Humeri autem quòd operum indicium teneant, in multis scripturæ sæpe locis ostendimus. Sed & in Ecclesiasticis obseruationibus sunt nonnulla huiusmodi, quæ omnibus quidẽ facere necesse est, nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nam quòd (uerbi gratia) genua flectimus orantes, & quòd ex omnibus cœli plagis ad solam orientis partem conuersi orationem fundimus, non facilè cuique puto ratione compertum. Sed & Eucharistiæ siue percipiendæ, siue eo ritu quo geritur explicandæ, uel eorum quæ geruntur in baptismo uerborũ, gestorumque, & ordinũ, atque interrogationum ac responsionum, quis facilè explicet rationem? Et tamen omnia hæc operta & uelata portamus super humeros nostros, cùm ita implemus ea & exequimur, ut á magno pontifice, atque eius filijs tradita & commendata suscepimus. Cuncta hæc ergò & horum similia cùm gerimus, nec tamen eorum assequimur rationem, leuamus humeris nostris, & portamus adoperta & obtecta diuina mysteria: nisi quis sit inter nos Aaron, aut filius Aaron, quibus ista conceditur nuda & reuelata perspicere. Ita tamen conceditur, ut sciant sibi uelanda hæc & operienda, ubi cæteris dari ea, & in opus proferri ratio poposcerit. Post hæc dicitur de Leuitis, qui operentur à uicesimo quinto anno, & supra usque ad quinquagesimum annum.

De ijs quos Deus ampliore diuinarum rerũ cognitiõe, quã alios quosdam, instruere dignatus est.

Cur inuocãtes Deum uersus orientem respiciant.

OMNIS,

OMNIS, inquit, qui procedit ad opus operum, & ad opera quæ portantur tabernaculi testi-
monij.] Obserua in his distinctionē sermonum scripturæ diuinæ. Vbi de operibus filiorum Is- *Operum*
rael loquitur, non dicit opera operum, sed sola opera. Vbi uerò de officijs Leuitarum, non di- *διαίρεσις.*
cit sola opera, sed opera operum. Sicut enim sunt quædam sancta, sunt autem & alia sancta san-
ctorum: ita sunt quædam opera, & alia opera operum. Vnde uidetur mihi quia Moyses ubi sen-
sit esse quædam opera uisibilia quidem, sed quibus inesset interioralia mystica & occulta intel-
ligentia, hæc non solùm opera, sed opera operum dixerit: quæ uerò communia, & præsentis so-
lùm temporis opera intellexit, hæc solùm opera nominauerit. Sunt ergo quædam opera ope-
rum, quæ ego puto esse omnia hæc, de quibus uel in præsenti lectione, uel in Exodo & cęteris lo-
cis sub occulus præcipitur mysterijs, & pro parte in præsenti, pro parte uerò explendis in futu-
rum. Quæ tamen (ut diximus) opera operum, non cuilibet, sed Leuitis solis tradenda mandā- *ἀριθμολογία.*
tur. Et inter Leuitas ipsos non prius ad hæc opera quisquam uocatur, nisi à uicesimo demum
& quinto anno uitæ suæ usq; ad quinquagesimum. Sed non caret sacramento, ne ipse quidem
uigintiquinque & quinquaginta numerus annorum. Nam in uigintiquinque numero, quin-
que sensuum perfectio declaratur, ita ut quinquies quina numerentur. Quod utiq; indicat eū
uocari ad opera operum in mysterio peragenda, qui ex omni parte multiplicatis & purificatis
sensibus inuenitur esse perfectus. Quinquagesimus autē numerus quòd remissionis & indul-
gentiæ teneat sacramentum, in multis scripturarum locis sæpè & abundanter ostendimus. Nā
& quinquagesimus annus est, qui & Iubileus dicitur apud Hebræos, in quo & possessionum & *Leuit. 25.*
seruitutis & debiti fit remissio, & quinquagesimus dies post pascha festus traditur in lege. Sed
& Dominus in Euangelio cùm parabolam remissionis doceret & indulgentiæ, debitores quoa
introducit, unū in quinquaginta, & alium in quingentis fuisse denarijs dicit obnoxios. Quin-
quaginta autem & quingenti cognatus est numerus. Decadæ enim quinquaginta faciūt quin-
gentos. Sed & ex alia parte numerus iste sacratus fit. Septem enim septimanis si addatur unius
numeri perfectio, quinquaginta faciunt dies. Similiter & septuaginta septimanis si addatur u-
nius decadæ consummatio, faciunt quingentos. Quòd & si abundantius adhuc sacramenta
quinquaginta & quingentorum numeri placet colligere, habemus & in hoc ipso qui in mani-
bus est Numerorum libro, ubi de hostium spolijs quidam quidem offerunt in dona Dei quin- *Numer. 31.*
quagesimam portionem, qui non processerunt ad bellum, quidam uerò quingentesimam. &
utiq; non inaniter etiam hic quinquagesimus, & quingentesimus numerus habetur. Sed & in
Genesi, ubi Deus tractabat de indulgentia Sodomorum, si fortè possent ad ueniam peruenire,
huiuscemodi mysteriorum conscius Patriarcha Abraham à quinquagesimo numero incipit ꝓ
indulgētia Sodomorū Dn̄o supplicare, & dicit: Si inuenti fuerint quinquaginta in ciuitate, nō *Genes. 18.*
saluabis ꝓpter quinquaginta ciuitatē? Sed ad propositum reuertamur. Oportet ergo operari
Leuitas in sanctis usq; ad quinquaginta annos, inferiores quidem opera, meliores uerò opera
operum, horum autem superiores, spiritalibus officijs deseruire, & introire in sancta sanctorū,
ibiq; operire quæ operienda sunt, & tradere filijs Caath portanda humeris, & manibus uehē-
da. Sed & reliquis unicuiq; secundū ea, quæ iā superius sæpe disserta sunt, ordinantur. Verùm
ne nimia hæc operimentorum uelamentorūq; cautela desperationem quandā & mœstitiā ge-
neret auditoribus, pauca aliqua quæ & nobis pandere tutū sit, & uobis fas sit aspicere, quoniā
quidem (ut prius diximus) genus regale & sacerdotium, gens sancta & populus in acquisitio- *1. Pet. 2.*
ne dicti sumus, aperire tentabimus. Intelligamus ergo tabernaculū testimonij omnes sanctos, *De sacerdotio*
qui sub testamento Dei censentur: & in hoc tabernaculo esse quosdam celsiores meritis, & gra- *noui testamēti.*
tia superiores: & ex ijs aliquos quidem candelabrum dici, ipsos fortè Apostolos, qui illumināt *Apostoli.*
accedentes ad Deum. Sed & si qui alij sunt, qui in hoc tabernaculo Dei omnibus ingredienti- *Doctores.*
bus scientiæ & doctrinæ lumen ostendunt, omnes isti candelabrum mysticum nominentur. A- *Pastores.*
lij sint mensa sacra, scilicet quicunq; habent panes Dei, & reficiunt ac pascunt animas esurien- *Orantes.*
tes iustitiam. Alij sint altare incensi, quicunq; orationibus & ieiunijs die ac nocte uacant in tē-
plo Dei, orantes non solùm pro semetipsis, sed & pro uniuerso populo. Ii uerò quibus arca-
na mysteria credidit Deus, & occultorum prouidentiæ suæ iudiciorum secreta commisit, arca
testamenti Dei appellentur. Porrò qui eum omni fiducia per hostias precum, supplicationūq;
uictimas Deum hominibus repropitiant, & pro delictis populi interueniūt, propiciatoriū no-
minentur. At qui meruerint multitudinem scientiæ, & abundantes diuitias in agnitione Dei,
Cherubim intelligi possunt. Cherubim namq; in nostra lingua Multitudo sciētiæ interpretat̄.
Sed hos omnes, qui per hæc singula quæ suprà enumerata sunt, designant̄, portari necesse est,
& portari in humeris. Vnde fortaisis (ut ego opinor) angeli qui ordinati sunt propter eos, qui *Angeli.*
hæreditatē capiunt salutis, ipsi sint, qui singulos eorū quos suprà diximus, portant. Cùm enim *Hebr. 1.*
solutū fuerit tabernaculū hoc, & cœpimus ingredi ad illa sancta, & pergere ad locū reꝓmissio-
nis, ij qui uerè sancti sunt, & in sanctis sanctorum habentur, angelis sine dubio subuectantibus
incedunt,

incedunt, & usquequo requiescat, tabernaculum Dei portantur in humeris, & extolluntur in
Psal. 91. manibus. Quod prospiciens in spiritu Propheta dicebat: Quoniam angelis suis mandauit de te, ut in manibus tollant te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Quod quidem dictum putauit diabolus de Saluatore accipiendum, sed caecatus malitia, nõ intellexit eloquia Domi-
Matth. 4. ni mystica. Neque enim Saluator meus angelis indigebat, ut non offenderet ad lapidem pedem suum. Neque enim calumniatur diabolus scripturam diuinam, qui haec de Saluatore dicta protulerit: non de illo, sed de omnibus sanctis hoc dicitur, quia angelis suis mandauit Deus pro populo suo, ut non offendat ad lapidẽ pedem suũ. Sed & omnia quae in hoc Psalmo scripta sunt, iustis quibusque magis quàm Saluatori conueniunt. Liberat enim Dominus à ruina, & daemonio meridiano nõ Saluatorem, quod absit à nobis ita intelligere, sed omnem iustũ. Iusti enim sunt, qui indigent adiutorio angelorum Dei, ut ne à daemonibus subruantur, & ne corda eorũ sagitta uolante in tenebris terebrentur. Per ipsos angelos sub eodem mysterio Paulus portan-
1. Thess. 4. dos esse quosdam confirmat in nubibus cùm dicit: Sed & nos qui uiuimus, qui reliqui sumus, simul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Christo in aera. Rapiuntur ergò ab angelis ij qui penitùs purgati, & leues effecti sunt à delictis. Portantur uerò ij qui aliquibus adhuc reliquijs praegrauantur. Portanẽ uerò & columnae tabernaculi à quibusdam, & atria, & caetera quae à scriptura referuntur. Portantur autem non ab Israelitis, sed à Leuitis, secundum hunc sensum quẽ in transcursu uidemur breuiter contigisse, relinquentes sensibus auditorũ, ut si quis de ijs maiore desiderio flagrauerit, accendat sibi lumen scientiae, & maiora horũ oculo perspicaciore cõijciat. Nobis autem concedat Dominus, ut à talibus operarijs portati, & subleuati, liberemur & defendamur à sagitta uolante in tenebris, & à ruina, & daemonio meridiano, ne forte offendamus ad lapidem pedem nostrum, usquequo perueniamus ad locum repromissionis sanctorum. Per Christum Dominum nostrum, cui est honor in secula seculorum. Amen.

IN NVMERORVM CAP. XI. HOMILIA VI.

De eo quòd scriptum est: Exijt Moyses ad populum, & de septuaginta presbyteris, & de Aethiopissa, quam Moyses accepit uxorem.

PLVRA nobis simul recitata sunt, & de omnibus ijs dicere, nec temporis breuitas, nec mysteriorum magnitudo permittit. Licebit tamen ex ingentibus campis paucos flosculos legere, & non quantum ager exuberat, sed quantũ odoratui sufficiat carpere. Sicut & cùm
Similitudo eleg. quis accedit ad fontem, non ei tantùm haurire necesse est, quantũ uena diues effuderit, sed quantum arentes sui mitiget fauces, ne forte plus iusto sumpta, fiat potanti salubris unda pernicies.
ET EXIIT, inquit, Moyses ad populum, & locutus est ad eum uerba Domini.] Donec uer-
Docendi ratio duplex. ba Domini audit Moyses, & ab ipso docetur, intus est, & in interioribus consistit, atque in intimis secretis habetur. Vbi uerò turbis loquitur & populis, ministrat ei qui intus non potest stare, exire dicitur foras. Quid ergo formae talis continet sermo? Quòd omnis doctor, & magister Ecclesiae si de profundioribus mysterijs aliquid moueat, si arcanum quid & reconditum de Dei sapientia proferat inter perfectos, donec in profundis sensibus uersatur, intus esse, & in interioribus consistere dicendus est. Cùm uerò loquitur ad turbas, & ea profert quae sufficiant ijs qui foris sunt, & quae potest uulgus audire, foras dicitẽ exisse, & loqui ad populum uerba Domini.
1. Corinth. 2. Hoc uideo & Paulum fecisse, & intus quidem fuisse cùm diceret: Sapientiam autem loquimur inter perfectos, sapientiam autem non huius mundi, neque principum huius mundi, qui destruentur: sed loquimur Dei sapientiam in mysterio absconditam, quam nemo principum huius mundi cognouit. Vides quomodo intus est, & interna atque arcana diuinae sapientiae penetrat
Ephes. 4. Paulus cùm haec loquitur. Cùm autem procedit ad populum, audi quid loquitur. Omnis ser-
1. Corinth. 7. mo malus de ore uestro non procedat, & qui furabatur, iam non furetur: & unusquisque uir uxorem suam habeat: & unusquisque proximum suum sicut seipsum diligat: & unaquaeque mulier uirum suum habeat. Haec & si qua huiusmodi sunt, Paulus secundum Moysis formam
LXX. Seniores quomodo spiritum S. acceperint. foras exiens ad populum loquitur. Sed uideamus & aliud caput, in quo refertur quòd septuaginta uiros elegerit Moyses ex senioribus populi, & habuerit eos ante tabernaculum testimonij, & de spiritu Moysi accipiens Deus dederit septuaginta seniorib. & cùm requieuisset, inquit, super eos spiritus, prophetauerunt omnes. Quod dixit, Quia assumens de spiritu Moysi, dedit
Numer. 11. septuaginta senioribus spiritum, non ita intelligas, quasi materialem aliquam, corpoream
substantiam auferens Deus à Moyse, in septuaginta fecerit portiones, & ita unicuique seniorũ exiguam particulam dederit. Impium est ita intelligere naturam spiritus sancti. Sed hoc modo figuram mystici huius sermonis aduerte, quasi Moyses, & spiritus qui erat in Moyse, clarissimi cuiusdã luminis fuerit lucerna, ex qua alias septuaginta lucernas accenderit Deus, ad quas ita principalis illius luminis splendor peruenerit, ut origo ipsa luminis nihil damni ex cõmercio deriuationis acceperit. Et hoc modo piè intelligitur, quod scriptum est, Quia abstulit Dñs de spiritu

spiritu Moysi, & dedit septuaginta senioribus. Sed uideamus qd est quod ait in cõsequẽtibus.

In quibus requiescat spiritus sanctus.

ET requieuit, inquit, super eos spiritus, & prophetarunt omnes.] Requiescere spiritum non in quibuscunq; hominibus legimus: sed in sanctis & beatis. Requiescit enim spiritus Dei in ijs qui mundo sunt corde, & in ijs qui purificant animas suas à peccato: sicut econtrariò nõ inhabitat in corpore subdito peccatis, etiam si habitauit aliquando in eo. Non enim potest spiritus sanctus consortium pati & societatem spiritus mali. Certùm est enim peccati tempore adesse in corde uniuscuiusque spiritum malum, & agere partes suas. Cui utiq; cum locus datur, & recipitur à nobis per cogitationes malas, & concupiscentias pessimas, cõtristatus, & (ut ita dicam) coangustatus fugatur de nobis spiritus sanctus. Propter quod & Apostolus sciens hæc ita accidere, monebat, dicens: Nolite contristare spiritum sanctum, in quo signati estis in die redemptionis. *Ephes. 4.* Igitur peccantes contristamus spiritum sanctum: iustè uerò agentes, & sanctè, requiem ei paramus in nobis. Vnde & quod nunc ait de septuaginta presbyteris, quia requieuit in eis spiritus, laudem uitæ eorum, & uirtutes exposuit. Denique quia pro puritate cordis eorum, & synceritate mentis, atq; intelligentiæ capacitate requieuit spiritus sanctus, continuò & operatur in eis, nec otium patitur, ubi operandi materia digna suppeditat. Ait enim scriptura: Et requieuit in eis spiritus, & prophetauerunt. *Numer. 11.* In omnibus ergo qui prophetauerunt requieuit spiritus sanctus, nec tamen in aliquo ipsorũ ita requieuit, sicut in Saluatore. Propter quod & scriptum est de eo: Quia exibit uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Dei, spiritus sapiẽtiæ & intellectus, spiritus cõsilij & uirtutis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eũ spiritus timoris Domini. *Esa. 11.* Sed fortasse dicit aliquis: Nihil amplius ostẽditi scriptũ de Christo, quam de reliquis hominibus. Sicut enim de cæteris dictũ est, quia requieuit super eos, ita & de Saluatore dictũ est, requiescit super eum spiritus Dei. Sed uide quia supra nullum alium spiritus Dei requieuisse septemplici hac uirtute describitur, per quod sine dubio ipsa illa diuini spiritus substantia, quæ quia uno nomine nõ poterat, diuersis uocabulis explanatur, requiescere super uirgam quæ de stirpe Iesse procederet, prophetatur. Habeo & aliud testimonium, quo docere possum in Domino & Saluatore meo spiritum sanctum eximio quodam genere, & lõgè aliter requieuisse, quàm refertur in cæteris. Dicit enim Ioannes Baptista de eo: *Ioan. 1.* Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem uideris spiritum descendentẽ, & manentem in eo, ipse est. Si dixisset spiritum descendentem, & non addidisset manentem in eo, nihil præcipuum præ cæteris habere uideretur. Nunc aũt addidit, Et manẽtem in eo, ut esset hoc signum in Saluatore, quod in nullo alio posset ostendi. De nullo enim scriptũ est, quia mãserit in eo spiritus sanctus. Et ne quis me putet in hoc derogare prophetis, sciunt ipsi quia non eis derogo præferens eis Dominum meum Iesum Christum. Recolunt enim singuli dicta sua, & inueniunt quòd de nullo alio dictum est, Quia peccatum non fecit, nec inuẽtus est dolus in ore eius. Quia enim solus est sine peccato, qui peccatum non fecit, idcirco in ipso solo mãsit & permãsit spiritus. Si enim ipse est, de quo singulare aliquid & eximium dicitur hoc quod suprà diximus, quia peccatum non fecit, constat reliquos omnes fuisse sub peccato. Si omnes, necessariò & prophetas. Et quomodo conueniet ut tempore peccati mansisse in eis dicamus spiritum sanctum? Aut si tibi incredibile uidetur prophetas postq; acceperãt spiritum potuisse peccare, ad hũc ipsum Moysen, quem habemus in manibus, reuertamur, qui utiq; maximus est, & eximius prophetarum. Ipse de se scribit, & testimoniũ dat de semetipso, quia peccauerit in eo quo dixit: Audite me increduli: Nunquid de petra ista producere uobis poterimus aquam? *Numer. 20.* In ijs enim dictis non sanctificauit Dominũ in aqua contradictionis: id est, nõ est fisus in uirtute Dei, & non dixit, quia potens est Deus de petra hac educere uobis aquam: sed quasi ex diffidentiæ cuiusdam fragilitate respondit, dicens: Nunquid poterimus uobis de petra hac educere aquã? Quia ergo peccatum ei in ijs uerbis reputatur à Deo, certum est quòd hæc cùm loqueretur, nõ de spiritu sancto locutus sit, sed de spiritu peccati. Quòd si scripturæ testimonio tantus Propheta Moyses ostenditur aliquando habuisse in se spiritum Dei, aliquando uerò non habuisse, peccati scilicet tempore, certum est, quia & de reliquis prophetis similis forma tenenda sit. Quid autem & de Dauid dicam? qui pro spiritu sancto, tanquam qui à se possit auferri, orat ne auferatur, & dicit: Ne proijcias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me. *Psal. 51.* In sequentibus uerò tanquam pro culpa ablatum à se munus reposcit, & dicit: Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Quid uerò etiam de Salomone commemorẽ? quem utique nemo dicet, aut sine spiritu sancto iudicasse iudicia, uel templum Domino construxisse: aut rursus in sancto spiritu dæmonibus templa fecisse, aut impijs mulieribus flexisse latera sua: Etiam ille Propheta, qui in tertio Regnorum libro in Bethel mittebatur à Domino, in spiritu utique Dei, uerba Dei locutus est: *3. Reg. 13.* non tamen in spiritu Dei præuaricatus esse præceptum Domini credendus est, quo iussus fuerat non manducare panem in Bethel, propter quod & à leone perimitur. Sed longum est ire per singulos. Ego autem licet non usquequaque pronunciem,

puto tamen quòd sint nõnulla etiam communium hominum gesta, quæ quamuis peccato careant, non tamen digna uideãtur, quibus interesse putemus spiritum sanctum. Vt uerbi gratia dixerim, connubia quidem legitima carent quidem peccato, nec tamen tempore illo quo coniugales actus geruntur, præsentia sancti spiritus dabitur, etiam si propheta esse uideatur, qui officio generationis obsequitur. Sed & alia plura sunt, in quibus sufficit sola uis humana, & neque res indiget, neque decet adesse præsentiam spiritus sancti. Sed in hæc per excessum quendam incurrimus, dum ostendere uolumus super solum Dominum, & Saluatorem meum Iesum mansisse semper spiritum Dei, in cæteris autem omnibus sanctis, sicut & in septuaginta senioribus, à quibus uerbi huius processit exordium, requieuisse tantùm spiritum Dei, & operatum esse in tempore eo, quo expediebat ijs per quos operabatur, & utile erat ijs, quibus ministrabatur. Sed & in consequentibus continet lectio quæ recitata est, quòd Moyses Aethiopissam duxerit uxorem, & Maria atque Aaron detraxerint de Moyse, cur Aethiopissam duxerit, & aiunt:

Narratio de Aaronis et Mariæ dissidio cũ fratre Moyse. NVNQVID soli Moysi locutus est Dominus? Nõnne & nobis locutus est? Et audiuit, inquit, Dominus.] Et post hæc iubet eos exire ad tabernaculum testimonij, atque ibi iudicio quodã habito leprosa efficitur Maria usque ad certum tempus, & sic reuocatur ad castra. Quòd ut compẽdiosius explicemus, Mariam dicimus formam habuisse plebis prioris: Moysen id est legẽ Domini transisse ad connubium Aethiopissæ huius, quæ ex gentibus congregata est. Hanc ergo Moyses, id est lex spiritalis accepit uxorem: & pro hoc facto Maria, quæ nunc synagoga est, indignatur, & detrahit, unà cum Aaron, cum Sacerdotibus scilicet & Pharisæis. Derogat ergo usque in hodiernum Moysi nobiscum posito plebs illa, & turpe ei uidetur, quia circumcisionem carnis nõ docet apud nos, nec obseruationem sabbati, nec neomeniæ, nec sacrificia sanguinis: sed circumcisionem cordis, & peccandi otium, diesque festos in azymis synceritatis & ueritatis, & sacrificia laudis, & non iam pecudum, sed uitiorum cædi uictimas monet. Iudicat ergo de ijs Deus, & nuptias Aethiopissæ confirmat: & Moysen quidem libenter cum ea habitare sinit, ac requiescere: Mariam uerò eijcit extra castra, & porrò facit à tabernaculo testimonij, cum qua eijcitur etiam Aaron. Insuper autem & leprosa efficitur Maria. Aspice nunc ad illam plebẽ, & uide quanta in illa est lepra peccati, quanta intelligentiæ caligo, quanta obseruantiæ fœditas, quãta turpitudo conspectus. Verumtamen hæc lepra nõ perpetuò permanet, sed ubi septimana compleri cœperit mundi, reuocabitur ad castra. In fine enim mundi cùm plenitudo gentiũ introierit, tunc etiã omnis Israel saluabitur, & tunc est etiam cessabit lepra de facie Mariæ. recipiet enim decus fidei, & splendorem Christi agnitionis accipiet, & restituetur uultus eius, cùm fiet utrique unus grex, & unus pastor. In quo uerè dicendum est: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, qui ita cõclusit omnes sub peccato, ut omnibus misereatur in Christo Iesu Domino nostro, cui est gloria in secula seculorum. Amen.

Rom. 11. *Ioan. 10.*

IN NVMERORVM CAP. XII. HOMILIA VII.

Rursum de Aethiopissa, & de lepra Mariæ quæ superfuerant.

1. Cor. 10. SICVT Apostolus dicit: Hæc omnia in figura contingebant illis, scripta sunt autẽ propter commonitionem nostram: quæro quid commonitionis accipiamus ex eo quod lectũ est nobis, Quia detraxerunt Aaron & Maria de Moyse, & propter hoc correpti sunt, Maria uerò etiam leprosa efficitur. Tanta autem fuit cura correptionis huius, ut dum Maria septimanæ tempus expleret in lepra, populus Dei non ageret iter ad terram repromissionis, ne tabernaculum testimonij moueretur. Primò interim moneor, & utiliter ac necessariò moneor ex hoc facto ne detraham fratri, ne malè loquar de proximo meo, ne aperiam os meum ad derogandũ non solùm sanctis, sed & quibuslibet proximis meis. Vides quanta ex hoc indignatio Dei fuerit, quanta uindicta processerit. Denique aduersum peccatum istud simili indignatione etiam in Psalmis Deum commoueri uidemus, & dicere: Sedens aduersus fratrem tuum detrahebas, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum. Similiter autem & in alio Psalmo ex persona iusti scientis hoc Deo quàm maximè displicere dicitur: Detrahentem occultè aduersus proximum suum persequebar. Ex ijs igitur omnibus diuinæ scripturæ sermonibus, uelut gladijs quibusdam utrinque acutis, obtrectandi fratrib. & derogandi sanctis uitium resecemus. Lepra enim consequitur derogantes & cacologos, id est maleloquos. Post hæc aũt à moralibus ad intelligentiam mysticam transeamus. Quamuis & in superiore tractatu pauca iam dicta sint, tamen quæ defuisse uidentur, addemus. Videamus ergo quis est qui derogat Moysi, quis de eo malè loquitur. Non solùm Iudæi, sed & hæretici, qui non recipiunt legem & prophetas, etiam ipsi detrahunt de Moyse. Denique solent ei etiam crimen impingere, dicentes: Quia homicida fuit Moyses, interfecit enim Aegyptium: & alia multa, uel in ipsum, uel in prophetas blasphemo ore concinnant. Isti ergo quia detrahunt Moysi, habent leprã in anima sua, & sunt in homine interiore leprosi, & ideo habẽt extra castra Ecclesiæ Dei. Siue ergo hæretici sint q derogãt Moysi, siue de

Nemini detrahendum. *Psal. 101.* *Qui Moysi detrahant.* *Exod. 2.*

siue de Ecclesia sint qui detrahunt fratribus, & malè loquuntur de proximis suis, omnes qui hoc uitio aguntur, dubitandum non est, quin leprosi sint in anima sua. Et Maria quidem interueniente Aaron Pontifice septima die curatur: nos uerò si in obtrectationis uitiū inciderimus, in animæ lepram, usq; ad finem septimanæ mundi, id est, usq; ad resurrectionis tempus leprosi in anima permanemus, & immundi: nisi dum pœnitendi tempus est, corrigamur, & conuersi ad Dominum Iesum, ac supplicantes ei per pœnitentiam, purgemur ab immunditia lepræ nostræ. Ego autem puto, quòd non solus ille populus prior, neque soli hæretici, de quibus suprà memorauimus, detrahunt de Moyse: sed & omnis, qui scripta eius malè intelligit, & qui spiritalem legem carnaliter suscipit, Moysi derogat: quia de uerbis spiritus carnaliter homines docet. Audistis quid sibi iudicij obtrectatores & maleloqui, & quid damnationis acquirant: audite nunc & quantum beneficij conferant ijs, quibus obtrectant. Nunquam inuenimus tantas laudes Deum dixisse de Moyse famulo suo, quantas nunc dici uidemus, quando ab hominibus ei derogatum est. Audi ergo in consequentibus quid referat, & quibus Moysen laudibus efferat spiritus sanctus.

ET descendit, inquit, Dominus in columna nubis, & stetit ad ostium tabernaculi testimonij. Et uocati sunt Aaron & Maria, & steterūt ambo, & dixit ad eos: Audite uerba mea. Si fuerit Propheta quis uestrûm Domini, in uisionibus ei agnoscar, & in somnis loquar ei, nō sicut famulo meo Moysi, qui in tota domo mea fidelis est, os ad os loquor ad eum, in specie, & non in ænigmate, & gloriam Domini uidit. Et quare non timuistis detrahere famulo meo Moysi? Et ira furoris Domini facta est super illos, discesserunt, & nubes discessit à tabernaculo, & ecce Maria facta est leprosa sicut nix.] Videte quid sibi pœnæ cōtulerint obtrectatores: quid uerò illi cui obtrectauerant, quæsiuerint laudis. Sibi turpitudinē, illi splēdorē, sibi leprā, illi gloriā, sibi opprobriū, illi magnificentiā quęsiuerunt. Veruntamē Moyses priusq; acciperet Aethiopissam nō est scriptū, quia in specie locutus sit ei Deus, & non in ænigmate: sed ubi accepit Aethiopissam, tūc dicit de eo Deus, Quia os ad os loquar ad eum, in specie, & non in ænigmate. Modò enim cùm Moyses uenit ad nos, & coniunctus est huic nostræ Aethiopissæ, lex Dei iam non in figuris, & in imaginibus sicut prius, sed in ipsa specie ueritatis agnoscitur: & quę prius in ęnigmate designabantur, nunc in specie & ueritate complentur. Et ideo ille, qui species figurarum & ænigmatum disserebat, dicit: Scimus aūt quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritalem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt. Bibebant autem de spiritali consequenti eos petra. Petra autē erat Christus. Vides quomodo ænigmata legis Paulus absoluit, & species ænigmatum docet, & dicit: Quia petra in ænigmate erat apud Moysen, antequàm iungeretur huic nostræ Aethiopissæ. Nunc in specie petra Christus est. Nūc enim os ad os loquitur per legē Deus. Antea in ænigmate fuit baptismus in nube & in mari, nunc autem in specie regeneratio est in aqua & in spiritu sancto. Tunc in ænigmate erat manna cibus, nunc autem in specie caro uerbi Dei est uerus cibus, sicut & ipse dicit: Quia caro mea uerè est cibus, & sanguis meus uerè est potus. Sic ergo iam nunc Moyses apud nos positus, & huic Aethiopissæ coniunctus, uel ipse ad nos, uel Deus ad ipsum non loquitur in ænigmate, sed in specie. His autem additur:

Testimonium quod Moysi Deus phibuit.

1. Cor. 10.

Ioan. 3.

Ioan. 6.

ET gloriā, inquit, Domini uidit.] Quando uidit Moyses gloriā Dñi? Ego tunc dico, quādo transformatus est Dñs in monte, & aderat ei Moyses cum Elia, & colloquebantur ei. Et ideo rectè in cōsequentibus adiungit: Et quare nō timuistis detrahere famulo meo Moysi? Quod euidenter utiq; ad eos dictum dirigitur, qui Euāgelia quidē suscipere uidentur, derogāt aūt Moysi, & meritò arguuntur, quia cùm discant per Euangeliū, quòd Moyses unà cū Elia uidit gloriā Dñi, legi & prophetis ausi sunt derogare. Et ideo nos non detrahamus Moysi, nec derogemus legi, sed simus nō solùm auditores legis, sed & factores, ut cum ipso Moyse cōglorificari mereamur. Ego aūt puto, quòd & illi materiam præstant ad derogandū Moysi, qui (uerbi causa) cùm legitur liber Leuitici, uel lectio Numerorū, nō ostendunt quomodo hæc quæ in ænigmate scripta sunt, intelligi per speciē debeant, id est, qui nō spiritaliter ea quæ in lege leguntur, exponūt. Necessariò enim qui audiunt ritum sacrificiorū, uel sabbatorū obseruantiā, uel cæterorū similium in Ecclesia recitari, offenduntur, & dicūt: Quid hęc necesse est in Ecclesia legi? Quo nobis prosunt præcepta Iudaica, & spreti populi obseruantiæ? Hæc Iudæorū sunt, & Iudæi de ijs uideant. Ne ergo huiusmodi offendicula auditoribus accedant, danda opera est ad sciētiā legis, & secundum hoc quòd spiritalis est lex, intelligenda & explananda sunt omnia quæ leguntur, ne doctorum causa, imò desidia & negligentia, ab imperitis & indoctis derogeī Moysi, sed conuertamur ad Dominum, ut auferat à nobis uelamen literæ: ut nō nobis deformis uultus Moysi, sed gloriosus ac decorus appareat, ita ut non solùm non obtrectemus, sed & ꝓ magnitudine sensuum, laudem ei & gloriam conferamus.

Matth. 17. Moyses quando Domini gloriam uiderit.

Iacob. 1.

2. Cor. 3.

Detractatori bus irascitur Iehouah.

ET ira furoris Domini facta est super illos, & discesserunt, & nubes recessit à tabernaculo, & ecce

ecce Maria facta est leprosa sicut nix.] Ira furoris Domini efficitur super eos, qui malè loquuntur, & detrahunt. Veruntamen quòd dicit: Et nubes recessit à tabernaculo, & ecce Maria facta leprosa sicut nix, considerandum diligentius est, quòd prius recedit nubes, & ita lepra repletur: ut ostendatur, quia etiam si est in aliquo gratia sancti spiritus, & obtrectat, & detrahit, recedit ab eo post obtrectationem, & sic lepra repletur anima eius. Nam & populus ille prior habuit in se gratiam Dei, sed postquam in uerum Moysen Dominum nostrum Iesum Christum extenderunt linguas blasphemiæ suæ, discessit ab illis nubes, & transiuit ad nos in montem excelsum, cùm Saluator noster transformatus est, & nubes refulgens obumbrauit discipulos e-
Luc. 9. ius, & uenit uox de nube, dicens: Hic est filius meus dilectissimus, in quo mihi bene cōplacui. Post hoc ergo Maria facta est leprosa sicut nix. Donec aderat nubes, Maria non erat leprosa, sed cùm discessit. Donec enim uisitatio Dei erat in populo illo, non erat leprosus. Vbi uerò discessit, ignominia uultus sui contexit eum. Sed & nos timeamus, ne fortè effugemus à nobis hanc nubem malè loquendo, malè agendo, malè cogitando, & tunc apparebit in nobis lepra peccati, cùm deseruerit nos gratia Dei.

ET respexit Aaron ad Mariam, & ecce erat leprosa. Et dixit Aaron ad Moysen: Precor Domine, ne contuleris in nos peccatum, quoniam ignorauimus quod peccauimus. Ne fiat similis morti, & ut abortus eiectus de uulua matris. en comedit dimidium carnis eius.] Vult in hoc ostendere, quòd populus ille formatus quidem fuerit in uulua matris suæ synagogæ, non tamē
Abortus malus & bonus. peruenire potuerit ad perfectum & integrum partum. Sicut enim abortus imperfectus & incōpositus est partus: ita & ille populus aliquātò quidem tēpore intra uuluā matris, hoc est intra synagogæ institutionem positus fuit: sed peccatis intercedentibus, formari ad integrum, uiuificariq; non potuit: & ideo abiecti sunt uelut abortus imperfectus, & immaturus, peccato scilicet consumente dimidium (ut ait) carnis eius. Est tamen interdum & abortus bonus. Bonus autē
Eccles. 6. abortus dicitur cùm alijs comparatur, sicut & Ecclesiastes ait: Et dixi: Bonus est abortus magis quàm ille. Qui ille? Qui in uanitate, inquit, incedit, & in tenebris ambulat. Non ergo absolutè bonum dicit abortum, sed bonum magis quàm uitam, quæ in uanitate ducitur, & in tenebris ignorantiæ. Et fit apud eum quædam comparatio singulorum. Dicit enim & alibi ipse Ecclesiastes, bonos esse mortuos magis, quàm uiuentes. Quibus rursus si compares abortum, bonum esse dicat super utrumq;. Si ergo cōsideres qui sunt uiui, & qui sunt mortui, quibus abortus melior sit pro eo quòd ne gustauerit quidem uitæ mundi huius auspicia, inuenies quæ sint in comparatione ista differentiæ. Considera ergo, quia non alios ibi nominat uiuentes, nisi de quibus dicitur in Psalmis: Veruntamen uanitas omnis homo uiuens. Omni ergo homine qui in uanitate uiuit. Non enim omnis uita in uanitate est, sed illa uita quæ secundum carnem est, & secundum errores ac uoluptates seculi, hæc est uita uanitatis, & super hanc est omnis qui huic uitæ
Galat. 6. mortuus est, & qui dicit: Mihi autem mundus crucifixus est, & ego mundo. & de quo dicitur:
Coloss. 2. 3. Mortui ergo estis cum Christo. Isti ergo meliores sunt, quàm illi uiuentes. Sed super hos esse dicitur abortus, quia licet uenisse uideatur in carne, nulla tamen uanitatis uitæ huius sumpsit initia. Introducit tamen Ecclesiastes & alium quendam (ut uidetur) etiam isto meliorem, de quo dicit: Et optimus est super hos duos, qui nondum natus est, hoc est, qui ne ad conclusionē quidem uuluæ carnalis, & corporeæ natiuitatis uenit iniuriam. Sed & hoc ipsum quod dicit Eccle-
Eccles. 4. siastes: Laudaui omnes mortuos magis quàm uiuos, & eos qui uiuunt usq; nūc, quomodo nō euidenter ostēdit quòd eos dicat meliores qui mortui sunt mundo, & eos pnunciet inferiores
Mortui an laudandi. qui uiuunt mundo? Nam si secundum literam uelis intelligere, quomodo laudandi sunt mortui magis quàm uiuentes? Laudari enim solet quis in eo quòd uoluntate bona, & pposito gerit. Mors autem ista communis, nulli ex uoluntate, nec ex proposito uenit. Quomodo ergo dignus laude uidebitur in eo quis quòd contra ppositum patitur? Alioquin laudabitur & Pharao rex Aegypti, qui submersus est in mare, super Moysen, qui de mari uiuus euasit. Laudabuntur & Aegyptij qui mortui sunt in aquis, magis quàm populus Dei, qui transiuit per siccum in medio mari. Non ergo ita intelligas, sed scito te laudandum esse mortuum cùm potueris dice-
Galat. 2. re: Christo concrucifixus sum. Viuo autem iam non ego, uiuit autem in me Christus. Si renunciasti seculo, si abiecisti uitia, si iam non moueris ad peccatum, sed mortuus es peccato, melior es quàm ille qui uiuit peccato, & erit in te mors ista laudabilis. Nam pro morte hac communi, quæ lege naturæ unicuique uenit, nemo laudatur. Hæc licet per excessum, commemorari tamē oportuit in eo loco ubi sermo Dei Mariam pro culpa obtrectationis, & pro plaga correptionis abortum dicit effectam, ut ostenderemus quia est & uituperabilis, est & laudabilis abortus. De-
1. Cor. 15. nique etiam Apostolus sciens in istis quibus suprà diximus ordinibus esse aliquem laudabilem abortus ordinem, etiam de semetipso dicit: Nouissimè autem omnium tanquam abortiuo uisus est & mihi. super uiuentes se quidem & super mortuos, post eos tamen qui necdum nati sunt, numeratis. Fit ergo sicut abortus Maria. Non enim potuit populus ille ad perfectum

formari

formari in lege, sicut & Paulus pronunciat, dicens: Neminem enim ad perfectum adduxit lex. *Hebr. 7.*
Denique & idem Apostolus de quibusdam quos à fide delapsos, & uelut in aborsum conuer-
sos ad perfectæ rursum natiuitatis instituta reparabat, ait: Filioli mei, quos iterum parturio do-
nec formetur Christus in uobis.

ET proclamauit Moyses ad Dominũ, dicens: Deus meus precor te sana eam.] Et quẽ opor-
tebat orare ad Dominum pro sanitate populi illius, nisi Moysen? Moyses orat pro illis. Et fortè
hoc erat quod cum Domino Iesu Christo colloquebatur, cùm in monte transformatus est, pe- *Matth. 17.*
tens ab eo, ut cùm plenitudo gentium introisset, tunc omnis Israel saluus fieret. *Rom. 11.*

ET dixit Dominus ad Moysen. Si pater eius expuisset in faciem eius, nónne erubesceret se-
ptem diebus? Separetur septem diebus extra castra, & post hæc introibit.] Quid est, Si pater e-
ius expuisset in faciem eius erubesceret septem diebus? Mariam loco synagogæ posuimus, huic
expuit pater eius in faciem. Signum repudij est in faciem conspui. Deniq; in lege scriptum est,
ubi iubetur ut relictæ proximi proximus nubat, si uoluerit proximus repudiare coniugium, ut
discalciatus in faciem conspuatur, & hoc datum est uelut signum repudij. Hinc ergo Maria, id
est, populus ille cùm repudiatur, à Deo conspui in faciem dicitur. Habemus & in alio loco si-
gnificantiam sputi, cùm dicit Esaias: Omnes gentes sicut guttę situlę, & sicut sputum repudia- *Esa. 40.*
tæ sunt. Ostenditur ergo in hoc, quòd etiam populus ille sicut gentes cęterę, quæ ut sputum re-
putantur, abiectus est. Et re uera si consideres honorem illum priorem, cùm pontificalis apud
eos ordo florebat, cùm insignia sacerdotum, cùm Leuitica ministeria, cùm maiestas templi,
cùm prophetalis splendor, & cùm cœlestibus super terram consortijs utebantur, quis honor
fuit ille? quæ gloria? Et rursum si nunc aspicias quanto dedecore horrescant, sine templo, sine
altari, sine sacrificio, sine propheta, sine sacerdotio, sine ulla cœlesti uisitatione, dispersi per o-
mnem terram, profugiq; uiuentes: quis non euidenter agnoscat quòd conspuit pater illius in
faciem eius, & perfudit uultum eorum ignominia? Septem ergo diebus separatur extra castra.
Diximus etiam in superioribus, quòd septem dies isti, septimanam mundi istius designent. In
septimana enim dierum, creaturæ totius uisibilis substantiæ uidentur esse productæ. Tũc enim
quæ non erant, facta sunt. In septimana uerò totius mundi, secreta quadam & Deo soli cognita
dispensatione, quæ tunc producta sunt, explicantur. Interim in hac septimana qua sequestrata
Maria, non mouentur castra filiorum Israel, sed stant uno in loco cõclusi, & nullus est eis omni-
nò profectus, donec mundetur Maria à lepra sua.

ET POST hæc, inquit, promouit populus ex Aseroth, & consederunt in deserto Pharan.]
Aseroth interpretatur Domus perfectæ. Proficiscitur ergo populus postq; Maria purgata est, à
domibus perfectis, & uenit in Pharan, quod interpretatur Os uisibile. Mihi uidetur os uisibile
posse intelligi quòd uerbum caro factum est, & inuisibilis uisibilis effectus: & hoc significari, q
posteaquam finis & perfectio omnium quæ erga illum populum gerenda fuerant, uenit, tunc
transit, & uenit ad eum, quem uerbum carnem factum antè non credidit.

ET locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Mitte uiros, & considerent terram Chananæo- *Numer. 13.*
rum, quam ego do filijs Israel in possessionem, & reliqua.] In quibus de exploratoribus terræ
narratur, qui missi renunciant quòd terra quidem sit bona, & admirabilis: habitant autẽ in ea
filij gigantum, in quorum conspectibus populus Dei quasi locustæ uideantur. Et plures quidẽ
desperant se posse saluari à filijs gigantum: Iesus tamen non desperat, sed confirmat populi fi-
dem cum Caleb, qui est de tribu Iuda, & dicunt: Si diligit nos Deus, introducat nos in terram
hanc. Quæ est ergo terra ista secundum spiritalem intellectum, quæ terra quidem sancta est, &
terra bona, sed ab impijs habitatur? Qui sunt ergo isti hostes, qui habitant in terra sanctorum?
Et quomodo ejiciendi sunt, ut illis eiectis sancti succedant in locum eorũ? Redeamus ad Euan-
gelia, redeamus ad Apostolum. Euangelia sanctis promittũt regna cœlorum. Apostolus dicit: *Philipp. 3.*
Nostra autem conuersatio in cœlis est. In cœlis ergo est locus hęreditatis, qui promittitur sanctis.
Et quid putamus quòd nullus nunc aduersarius sit in his locis quæ tibi promittuntur, quẽ tu
debeas pugnando euincere, ut liber ad ea quæ tibi promittuntur loca euolare possis? Et quo-
modo dicit Dñs à diebus Ioannis Baptistæ, Quia regnũ cœlorũ uim patitur, & uim inferentes *Matth. 11.*
rapiunt illud? Nisi enim essent quibus uis fieret, nunq; essent qui inde depelli & extrudi debe-
rent, nunquam diceretur per uim diripiẽdum esse regnum cœlorum. Et nisi essent cum quibus
certamen nobis esset ac prælium, nunquam diceret Apostolus: Non est nobis colluctatio ad- *Ephes. 6.*
uersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus, & potestates, aduersus mũdi huius re-
ctores tenebrarum harum, aduersus spiritalia nequitiæ in cœlestibus. De quibus etiã illud Dei
dictum diuinitùs per Prophetam intelligendum uidetur, ubi ait: Et inebriatus est gladius me- *Esa. 34.*
us in cœlo. Necesse est ergo spiritales nequitias quæ in cœlestibus esse dicuntur, qui sunt ueri
Chananæi, uinci aba te, ut expeditus ad cœlestia regna trãsire possis, ut tu pro illis habites ibi.
Scito tamen gigantes eos esse. Gigas dicitur omnis qui aduersus Deum resistit. Quicũq; ergo

aduersatur Deo, & contrarius est ueritati, quod illi principaliter faciunt, meritò gigas appella-
tur. Tibi ergo præstatur, ut deuictis gigantibus intres in regnum quod illi perdiderunt, ut im-
Esa. 40. pleatur quod scriptum est: Quis accipiet à gigante spolia? unde & Dominus dicebat in Euan-
Matt. 12. gelio: Nemo potest introire in domum fortis, & diripere uasa eius, nisi prius alligauerit fortem.
Qui licet propter superbiam suam à domo cœlesti iam sit eiectus, tu tamen nisi uiceris illũ, nõ
introibis in domum fortis. Nec uinci solùm, uerùm & alligari illũ oportet. Nisi enim alligetur,
haudquaquam tutum esse poterit iter nostrum. Nunc ergo quantum ad comparationem hu-
manæ, & dæmonicæ naturæ, nos locustæ sumus, & illi gigantes: & præcipuè si dubia sit fides no-
stra, & si nos penetreat infidelitas, illi uerè gigantes erunt, & nos locustæ. Si uerò sequamur Ie-
sum, & credamus uerbis eius, ac fide eius repleamur, tanquam nihil erunt in conspectu nostro.
Numer. 13. Audi enim quomodo nos hortatur, & dicit: Si amat nos Deus, introducat nos in terram hanc,
quoniam bona est, & fructus eius mirabilis. Typus ergo, & figura quæ præcessit in patribus, cõ
pletur in nobis. Eiecerunt illi gentes, & consecuti sunt hæreditatem eorum. Cõsecuti sunt enim
omnem terram Iudææ, & Hierusalem ciuitatem, & montem Sion. Hęc in illis impleta sunt, ad te
Hebr. 12. autem quid dicitur? Non, inquit, accessistis ad ea quæ uisibilia sunt, sed ad inuisibilia. Accessi-
stis enim, inquit, ad montem Dei uiuentis, & ad ciuitatem cœlestem Hierusalem, & ad multitu-
Galat. 4. dinem angelorum. Sed & alibi idem Apostolus dicit: Hierusalem autẽ quæ sursum est, quæ est
mater omnium nostrûm. Si quis uerbis Apostoli dicentis Hierusalem esse cœlestem, non accõ-
modat fidem, potest & hæc uerba nostra recusare. Si uerò uerbis Pauli fides adhibenda est, si-
cut & certè adhibenda est, & Hierusalem cœlestem esse credimus ad typũ terrenæ huius, & quæ
scripta uidentur de hac terrena, ad illam cœlestem rectius spiritali intelligentia cõferemus. Ac-
cessimus ergo (sicut Paulus dicit) ad cœlestem Hierusalem, sine dubio & ad cælestem Iudæam.
& sicut illi de terrestri Iudæa eiecerunt Chananæos, & Pherezæos, & Euæos, reliquasq; gentes:
ita & nos qui accessimus ad montem Dei, & ad regna cœlestia, necesse est ut debellemus contra-
rias potestates, & spiritalia nequitiæ in cœlestibus. Et sicut illi eiecerunt Iebusæum de Hierusa-
lem, & quæ prius Iebus uocata fuerat, postmodum appellata est Hierusalem: ita & nos oportet
(ut ita dicam) expellere prius Iebusæum de Hierusalem, & sic hæreditatem eius consequi. Sed
illi quidem hæc faciebant armis uisibilibus, nos uerò inuisibilibus. Illi uincebãt corporalibus
prælijs, nos autem spiritali certamine superamus. Quòd si uis audire, Paulus qui nõ solùm ma
gister gentium, sed & militiæ huius magister est, quomodo pugnauerit prior, audi quid ipse de
Ephes. 6. se scribat, sicut etiam & suprà memorauimus. Non est, inquit, nobis colluctatio aduersum car-
nem & sanguinem, sed aduersum principatus & potestates, aduersus rectores mundi huius, te-
nebrarum harum, aduersus spiritalia nequitiæ in cœlestibus. Propterea & hanc pugnam spiri-
talem, atq; inuisibilem pugnaturis, spiritalia arma, & inuisibilia tela componit, & dicit: Induite
uos loricam charitatis, & galeam salutis, & adsumite scutum fidei, in quo possitis omnia tela
maligni ignita extinguere. Sed & gladium spiritus, inquit, adsumite, quod est uerbũ Dei. Cùm
Gigantes quos ergo talibus te armaueris telis, sequens Iesum ducem, non uerearis gigãtes illos: uidebis enim
fidelibus subij- quomodo eos tibi subijciet Dominus Iesus: & sicut patres calcauerunt ceruices gentium, ita &
cit D. Iesus. tu calcabis super ceruices dæmonum. Ipse enim dicit ijs, qui eum fideliter sequuntur: Ecce dedi
Luc. 10. uobis potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones, & super omnem uirtutem inimici.
Vult enim semper Iesus res mirabiles facere, uult de locustis uincere gigantes, & de ijs quæ in
Ioan. 14. terris sunt, cœlestes superare nequitias. Et fortasse hoc est quod dicebat in Euãgelijs: Quia qui
Christus in no- credit in eum, non solùm faciet illa, quæ ipse fecit, sed maiora, inquit, horum faciet. Verè enim
bis uincit Sa- maius mihi uidetur, quòd homo in carne positus, fragilis, & caducus fide tãtùm Christi & uer-
tanam. bo eius armatus, superet gigantes dæmonum legiones. Quamuis ipse sit qui uincit in nobis,
plus tamen esse dicit quòd per nos uincit, quàm quòd per se uincit. Tantum est, ut nos armis
Philipp. 3. istis semper simus armati, & cõuersatio nostra semper in cœlis sit. Omnis motus noster, omnis
Gnome. actus, omnis cogitatio, omnis sermo, cœlestis sit. Quantò enim nos illuc ardentius ascẽdimus,
tantò illi præcipitantius ruent: & quantò nos magis augemur, tantò illi inferiores fient. Vita
nostra si sancta sit, si secundum Deum sit, illis conferet mortem. Si segnis & luxuriosa sit, poten-
tes eos aduersum nos & gigantes faciet. Quantò ergo nos uirtutibus crescimus, tantò illi infe-
riores efficiuntur, & fragiles. Sicut econtrariò si nos infirmemur, & terrena requiramus, illi for-
tiores fiunt. Et quantò nos dilatamur in terris, tantò illis spatia in cœlestibus largiora concedi-
mus. Vnde hoc magis agamus, ut nobis augescentibus, illi minuantur, nobis ingredientibus,
illi pellantur, nobis ascendentibus, illi cadant: sicut & ille cecidit, de quo dicit Dominus in Eu-
Luc. 10. angelio: Ecce uidi Satanam sicut fulgur cadentem de cœlo: ut illis proiectis, intro-
ducat nos illuc Dominus noster Iesus, & percipere regnum suum cœ-
leste concedat. Ipsi gloria in æterna secula seculorum.
Amen.

IN

IN NVMERORVM CAP. XIII. XIIII. HOMILIA VIII.

De ijs quæ ab exploratoribus renunciantur, & de indignatione Domini, ac supplicatione Moysi & Aaron.

DVODECIM missi sunt inspectores ex filijs Israel ad considerandam terram, quæ eis fuerat repromissa. Iiq; post quadraginta dies regressi, diuersa renunciant. Nam decem ex ijs in desperationem populum mittunt, ita ut uelint abiecto Moyse eligere alium ducem, & reuerti in Aegyptum. Alij uerò duo bona nunciant, & cohortantur populum permanere in fide, dicentes: Si diligit nos Dominus, introducat nos in terram hanc. Sed populus infidelitatis desperatione præceps agitur, & ad lapidandos eos qui bona nunciant, prosilit. Maiestas uerò Domini protegit eos in nubibus. Et dicit Dominus ad Moysen: Feriā eos morte, & interimam eos, & faciam te & domum patris tui in nationem magnam, & multò magis quàm hęc est. Fit ergo tanta hæc comminatio à Domino, non ut passibilis & iracundię uitio subiacens ostendatur diuina natura, sed ut per hæc & Mosei charitas, quam erga populum habebat, & Dei bonitas, quæ super omnem mentem est, innotesceret. Scribitur enim irasci Deus, & comminari interitum populo, quo doceatur homo tātum sibi esse apud Deum loci, tantumq; fiduciæ, ut etiam si sit aliqua in Deo indignatio, obsecrationibus mitigetur humanis: tantumq; de eo impetrare posse hominem, ut & propria statuta conuertat. Bonitas enim, quæ subsequitur iracundiam, & Mosei fiduciam ostendit apud Deum, & alienam ab iracundiæ uitio diuinam docet esse naturam. Simul & mysterium in seculis futuris explendū continet sermo, per quem promittit Deus, quòd alium populum hoc abiecto resuscitet. Ait enim: *Anacephalæosis.* *Deus cur irasci dicatur.*

PERCVTIAM eos morte, & perdam eos, & faciam te & domum patris tui in nationem magnam, multò magis quàm hæc est.] Comminatio ergo hæc, non est iracundia, sed prophetia. Adsumenda namq; erat alia natio, id est populus iste nationum, sed non per Moysen. Excusauit namq; se Moyses. Sciebat enim, quia gens illa magna, quæ repromittitur, non per Moysen uocanda erat, sed per Iesum Christum, & nō Mosaicus, sed Christianus erat populus appellandus. Idcirco igitur plurimùm exorat Moyses pro populo illo. Dominus uerò modum correptionis liberata moderatione dispensat, & dicit: Quia uiri quidem, qui exierunt de Aegypto, & tentauerunt me, atq; increduli permanserunt, cadent in deserto hoc, & non uidebunt, inquit, terram, quam iuraui patribus eorum: sed filij ipsorum, qui sunt mecum hîc, quicunq; ignorant bonum uel malum. Sit fortaßis aliquid etiam secretioris mysterij in uerbis Domini dicentis: Filij eorum, qui sunt mecum hîc. Vbi hîc? Aut quomodo mecum? Qui habet aures audiendi, audiat. Nos interim dicimus, quia patres nostri fuerunt ille populus prior, nos autem filij ipsorum sumus. Illi ergo quoniam peccauerunt, abiecti sunt & ceciderunt: nos autem filij ipsorum pro ipsis surreximus, & erecti sumus, qui nesciebamus bonum uel malum. Ex gentibus enim sumus, qui neq; bona, quæ ex Deo ueniunt, noueramus, neq; mala, quæ ex peccato generātur: si tamen succedentes in locū eorū qui abiecti sunt, tanti lapsus timeamus exemplū, audientes cōmonitionem Pauli dicentē: Vide autem seueritatē, & bonitatē Dei, in eos quidē qui ceciderunt seueritatē, in te autem bonitatē, si tamē permanseris in bonitate. Alioquin & tu excideris, & illi si non permanserint in incredulitate inserentur. Addit autem post hæc Dominus, & dicit: *De uocatione Gentium.* *Rom. 11.*

FILII VERO uestri erunt incolæ in deserto quadraginta annis.] Et quid haberet mysterij numerus iste, declarat dicens.

SECVNDVM numerum, inquit, dierum quibus considerastis terram quadraginta diebus, pro die per annum, recipietis peccata uestra quadraginta annis.] Timeo ego mysterij huius secreta discutere. Video enim quòd peccatorum in hoc ratio comprehendit & pœnarum. Si ēm unicuiq; peccatori annus adscribit̄ ad pœnā pro unius diei peccato, & secundū rationem dierū quib. peccatur, annorū totidē numerus in supplicijs cōsumēdus est: uereor ne forte nobis, qui quotidie peccamus, & nullū forte uitæ nostræ diē absq; peccato trāsigimus, ne ipsa forte secula aut etiā secula seculorū sufficere poßint ad pœnas luēdas. In eo ēm quòd populus ille prior pro quadraginta dierū delicto quadraginta annis cruciatur in deserto, nec terram sanctā introire permittitur, similitudo quædam futuri iudicij uidetur ostendi, ubi peccatorum ratio discutienda est: nisi erit aliqua fortasse enā bonorum operū compensatio, uel etiā eorum quæ in uita sua unusquisq; mala recipit, ut Abrahā de Lazaro docuit. Sed hæc nullius est ad integrum nosse, nisi illius cui omne iudicium tradidit pater. Quòd autem dies peccati in annum pœnæ reputetur, non solùm in hoc libro, in quo nihil omnino est quod dubitari poßit, ostenditur, sed & in libello Pastoris, si cui tamen scriptura illa recipiēda uidetur, similia designantur. Sed fortasse aliquis neget bonitati Dei conuenire, ut pro unius diei peccato annum suppliciorum rependat: quinimmo dicet, etiam si diem pro die reddat, quamuis iustus non tamen clemens uidetur esse aut benignus. Audi ergo ad hæc si fortè poßimus difficultatem rei exemplis lucidioribus *Mysteriū quadragenarij numeri.* *Luc. 16.* *Liber Hermæ de Pastore, extat inter Orthodoxographa. ἀπόκρυφα.*

 bus

bus explanare. Si uulnus corpori infligatur, aut os confringatur, aut neruorum iunctura resoluatur, sub unius horæ spatio huiusmodi uulnera solent corporibus accidere, & plurimis postmodum cruciatibus ac doloribus exactis, multo uix tempore sanari: quanti enim tumores in loco, quanta tormenta generantur. Iam uerò si accidat, ut in eodem uulnere, uel in eadem fractura iterum & sæpius quis uulneretur, frequentiusq; frangatur, quantis hoc pœnis curari, & quantis potest cruciatibus medicari? Quanto autem tempore, si tamen potuerit, ad sanitatem perducitur? & uix aliquando ita curabitur, ut uel debilitatem corporis, uel fœditatem cicatricis effugiat. Transi nunc ab exemplo corporis ad animæ uulnera. Anima quoues peccat, toties

Ephes. 6. uulneratur. Et ne dubites peccatis eam uelut telis & gladijs uulnerari. Audi Apostolum monentem, ut adsumamus scutum fidei: In quo possitis, inquit, omnia iacula maligni ignita extinguere. Vides ergo peccata, maligni esse iacula, quæ in animam diriguntur. Patitur autem & anima non solùm uulnera iaculorum, sed & fracturas pedum, cùm laquei parantur pedibus eius, & supplantantur gressus eius. Hæc ergo & huiusmodi uulnera quanto tempore putas posse curari? O' si possemus per unum quodq; peccatum uidere quomodo homo noster interior assi-

Animæ uulnera difficulter curari.

Eccles. 18. duè uulneratur, quomodo sermo malus uulnus infligit. Non legisti: Dicunt quia uulnerāt gladij, sed non ita ut linguæ? Vulneratur ergo per linguam anima, uulneratur & per cogitationes, & concupiscentias malas, frangitur autem & conteritur per opera peccati. Quæ si omnia uidere possemus, & uulneratæ animæ sentire cicatrices, certū est quòd usq; ad mortem resisteremus aduersum peccatum. Sed nunc sicut ij qui uel dæmone replen, uel mente alienati sunt, non sentiunt si uulnerentur, quia naturalibus sensibus carent: ita & nos uel cupiditatibus seculi amentes effecti, uel uitijs inebriati, sentire non possumus quanta uulnera, quantas contritiones animæ peccando conquirimus. Et ideo consequentissima ratio est pœnæ, id est curæ ac medicationis, tempus extendi, & per unūquodq; uulnus pro qualitate plagæ medendi quoq; spatia propagari. Sic ergo & Dei æquitas ac benignitas etiam in ipsis animæ supplicijs euidēs fiet: & hæc

Pœnitentia. audiens, qui peccauit resipiscat, & ultrà non peccet. Conuersio enim in præsenti uita, & pœnitentia fructuosè gesta, celerem confert huiusmodi uulneribus medicinā. Quia pœnitentia non solùm uulnus præteritum sanat, sed & ultrà animam peccato nō sinit uulnerari. Imò & illud adijciam: uerbi causa, si peccator sum, nunquid eadem mihi erit pœna si semel peccaui, quæ & si secundò, & tertiò, & si frequentius peccem? non ita erit: sed pro modo, & numero & mensura pec-

Psalm. 80. cati, etiam pœnæ quantitas metienda est. Deus enim dabit nobis panem lachrymarum, & potabit nos in lachrymis, sed in mensura. Mensura autem hæc erit, quam sibi in hac uita unusquisque uel minus, uel amplius peccando quæsierit. Sed & calix in manu Domini uini meri plenus esse dicitur mixto. Miscebitur ergo sine dubio unicuiq;, & fiet iudicium eius non solùm ex malis quæ gessit, sed etiam ex bonis. Et tamen cum utraq; misceantur, fex eius, quam ego puto malorum partem dici, non ad integrum exinanietur. Sed hæc (ut diximus) in manu Dei sunt, nostrum autem est ad emendationem citius festinare, ad pœnitentiam sine dissimulatione cōuerti, lugere præterita, cauere futura, inuocare auxilium Dei. Statim enim ut cōuersus ingemueris,

1. Ioan. 2. saluus eris. Inuenies enim aduocatum, qui pro te interpellat patrem, Dominum Iesum Christū

1. Tim. 2. multò præstantiorem quàm fuit Moyses, qui tamen orauit pro populo illo, & exauditus est. Et fortasse propterea Moyses scribitur interuenisse pro peccatis populi prioris, & impetrasse ueniam, ut multò magis nos confidamus quòd aduocatus noster Iesus indubitatam nobis ueniam impetrabit à patre: si tamē conuertamur ad eum, & non recedat retrò cor nostrum. Sicut & Ioannes in epistola sua dicit: Hæc autem dico filioli, ut non peccetis. Quòd & si peccauerit aliquis uestrûm, habemus aduocatum apud patrem, Iesum iustum, qui interpellat pro peccatis nostris. Ipsi gloria in secula seculorum. Amen.

IN NVMERORVM CAP. XVI. XVII. HOMILIA IX.

De batillis Chore, & seditione populi aduersum Moysen, & de uirgis in quibus uirga Aaron germinauit.

Diuina quomodo sint comparata.

Præceptum et eius finis.

APVD Deum ut intelligi datur nihil est inutile, nihil otiosum, sed & ea quæ hominib. alienanda uidentur & abijcienda, aliquid operis necessarij habere inueniūtur. Hunc autem nobis intellectum suggerit præsens lectio, quæ de batillis Chore, & reliquorum, qui cū ipso peccauerūt commemorat, quòd ne hæc quidem iubet abijci Deus, sed fieri ex eis laminas ductiles, atq; ex ijs altare circumdari. Refert ergo scriptura: Quia ex præcepto Dei accepit, inquit, Eleazar filius Aaron sacerdotis batilla ærea, quæ obtulerunt ij qui exusti sunt, & fecerunt ex eis circulos, & apposuerunt eos altari ad commemorationem filiorum Israel, ut non accedat quisquam alienigena qui non est ex semine Aaron, imponere incēsum coram Domino, ne fiat sicut Chore, & conspiratio eius, sicut locutus est Dominus in manu Moysi.] Manifestè quo

Iesa. 55. dam in loco Dominus per Prophetam dicit: Non sunt consilia mea sicut consilia uestra, nec cogitatio

cogitationes meę sicut cogitationes uestræ. Si apud homines hodie iudicaretur hæc causa, & a- *Qualis sint iu-*
pud Ecclesiarū principes haberet̃ examen de ijs (uerbi causa) qui diuersa ab Ecclesijs docentes, *dicia Dei &*
diuinæ uindictæ pertulerint ultionẽ, nónne iudicarent, ut si quid locuti sunt, si quid docuerūt, *hominum.*
si quid etiā scriptum reliquerunt, uniuersa pariter cū ipsorum cinerib. deperirent? Sed non sunt
iudicia Dei sicut iudicia nostra. Audi eñ quomodo de batillis eorum, qui contra Prophetam
Dei insurrexerant, iubent̃ fieri laminæ, & in circuitu altaris affigi. Chore figuram tenet eorum,
qui contra Ecclesiasticam fidem & doctrinā ueritatis insurgunt. Scriptum est ergo de Chore, &
de cœtu eius, quòd in batillis æreis incensum obtulerint ignis alieni. Et iubetur quidē à Deo i- *Chore typus*
gnis alienus dispergi & effundi: Batilla uerò inquit, quia sanctificata sunt, facito ea laminas du- *hæreticorum.*
ctiles, & circumda ex eis altare, quia oblata sunt coram Domino, & sanctificata sunt. Hoc ergo
mihi per hanc figuram uidetur ostendi, quòd batilla ista, quæ scriptura nominat ærea, figuram
teneant scripturæ diuinæ. Cui scripturæ hæretici ignem alienum imponentes, hoc est sensum &
intelligentiam alienam à Deo & ueritati contrariam introducentes, incensum Domino nō sua-
ue, sed execrabile offerunt. Et ideo forma Ecclesiarum sacerdotibus datur, ut si quando tale ali-
quid fuerit exortum, ea quidem quæ à ueritate aliena sunt, ab Ecclesia Dei penitùs abstrudan-
tur: si qua autem etiam in ipsis hęreticorum uerbis scripturæ diuinæ sensibus inueniuntur in-
serta, ne pariter cum illis qui fidei & ueritati sunt contraria respuantur: sanctificata sunt enim *Hæreticorum*
quæ de scriptura diuina proferuntur, & Domino oblata. Potest autem & alio adhuc modo in- *scripta quomò*
telligi quod de batillis præcipitur peccatorū, ut iungantur & socientur altari. Et primò hoc i- *do tractanda.*
psum quòd ærea dicunt̃, non otiosum uidebitur. Vbi eñ uera fides est, & integra uerbi Dei prę-
dicatio, aut argentea dicuntur, aut aurea: ut fulgor auri declaret fidei puritatem, & argentum i-
gne probatū, eloquia examinata significet. Ista ergo quæ dicuntur ærea, in sono tantùm uocis *Psalm. 119.*
consistunt, non in uirtute spiritus, & sunt (ut Apostolus dicit) ut æramentum sonans, aut cimba- *1. Cor. 13.*
lum tinniens. Ista ergo batilla ærea, id est, hæreticorum uoces, si adhibeamus ad altare Dei, ubi
diuinus ignis est, ubi uera fidei prædicatio, melius ipsa ueritas ex falsorum comparatione ful-
gebit. Si eñ, ut uerbi gratia dicam, ponam dicta Marcionis aut Basilidis, aut alterius cuiuslibet
hæretici, & hæc sermonibus ueritatis, ac scripturarum diuinarū testimonijs uelut diuini altaris
igne confutem, nónne euidentior eorum ex ipsa comparatione apparebit impietas? Nam si do-
ctrina Ecclesiastica simplex esset, & nullis intrinsecus hæreticorum dogmatum assertionibus
cingeretur, non poterat tam clara & tam examinata uideri fides nostra. Sed idcirco doctrinam
catholicam contradicentium obsidet oppugnatio, ut fides nostra non otio torpescat, sed exer-
citijs elimetur. Propter hoc deniq; & Apostolus dicebat: Oportet autem & hæreses esse, ut pro- *1. Cor. 11.*
bati quique manifesti fiant inter uos. Hoc est dicere, oportet hæreticorum batillis altare circū-
dari, ut certa & manifesta omnibus fiat fidelium atq; infidelium differentia. Cùm enim fides
Ecclesiastica uelut aurum cœperit refulgere, & prędicatio eius ut argentum igne probatum in-
tuentibus resplenduerit, tunc maiore cū turpitudine & dedecore hæreticorum uoces obscuri æ-
ris utilitate sordebunt. Vis autem scire quòd quæ bona sunt, bona esse ex deteriorū magis com- *Contrariorum*
paratione noscuntur? Quis sciret bonam esse lucem, nisi noctis tenebras sentiremus? Quis dul- *comparatio*
cedinem nosceret mellis, nisi gustum amaritudinis accepisset? Ipsum deniq; diabolum, & oblu- *quem usum*
ctantes aduersum nos contrarias potestates si auferas, uirtutes animi sine obluctante non po- *habeat.*
terunt enitescere. Sic ergo & sacerdotum fidelium gloria non poterit resplendere, nisi eam infi-
delium reprobatio & pœna cōmendet. Sed & ex ijs quæ legimus, singuli quiq; iustorum magis
ex comparatione cæterorum clari uidentur habiti apud Deum. Deniq; de Noe scriptū est quòd *Gen. 6.*
esset iustus & perfectus in generatione sua. In quo ostenditur quòd non ex integro perfectus,
sed in generatione sua perfectus fuerit, & ad comparationem cæterorum iustus pronunciatus
sit. Simili modo puto etiam de Loth habendum. Quantò enim deteriores quotidie fiebant
Sodomitæ, tantò ille iustior apparebat. Sed & in hoc ipso libro quem habemus in manibus,
cùm regressi essent ij qui inspexerant terram, & decem ex ijs meticulosis sermonibus despera-
tionem populo incussissent, duo uerò reliqui, id est Caleb & Iosua, bona nunciarent, & horta- *Num. 14.*
rentur populum permanere in proposito, immortale eis à Domino meritum contulit non tan-
tum sua confessio, quantum formido sodalium. Neq; enim tam magnificè in eis uirtus animi
claruisset, nisi reliquorum decem turpis ignauiæ formido pauisset. Hæc autem diximus de
batillis eorum qui condemnati sunt, quæ altari iubentur affigi, quòd ex comparatione inferio-
rum iusti appareant clariores: simul ut & posteris daretur exemplum, ne qui pręsumptione su-
perbi spiritus non sibi à Deo datum munus pontificatus inuaderet, sed ut illi cedat, quem non
ambitio humana, non fauor corruptus asciuerit, nec largitio condemnanda subrogauerit, sed *Seditio Israeli-*
meritorum conscientia, & Dei uoluntas assumpserit. Post hæc refertur. *tarum aduer-*

ET murmurauerunt, inquit, filij Israel aduersum Moysen & Aaron, dicentes: Vos occidistis *sus Moysen &*
populum Domini. Et factū est cùm irrueret synagoga super Moysen & Aaron, impetu fugerūt *Aaronem.*
ad taber-

ad tabernaculum testimonij. Illud uerò obtexit nubes, & apparuit maiestas Domini, & introi-
uit Moyses & Aaron ad faciem tabernaculi testimonij.] Non legimus antea quia obtexerit nu-
Persecutionum bes tabernaculum, & apparuerit maiestas Domini, & receperit intra nubem Moysen & Aaron,
quas fideles su- nisi nunc cùm insurrexit in eos populus, & lapidare eos uoluit. Discamus ex hoc quanta sit u-
stinent, usus. tilitas in persecutionibus Christianis, quantum gratiæ conferatur, quomodo propugnator eis
fiat Deus, quomodo abundanter sanctus Spiritus infundatur. Tunc enim maximè gratia Dei
Ἀκαίως. adest, cùm hominum sæuitia concitatur: & tunc pacem habemus apud Deum, cùm ab homi-
Rom. 5. nibus propter iustitiam bella perpetimur. Vbi enim abundauit peccatum, superabundabit &
gratia. Adoperit ergo eos nubes tabernaculi, & irruit synagoga super Moysen & Aaron, & ap-
paruit gloria Domini. Quamuis magni sint uitæ merito Moyses & Aaron, quamuis animi uir-
tutibus polleant, apparere tamen eis Dei gloria non potuisset, nisi in persecutionibus, in tribu-
lationibus, in periculis, atq; in ipsa penè morte iam positis. Et tu ergo non putes tibi dormien-
2. Cor. 11. ti & otioso apparere posse gloriam Dei. Aut non & Paulus Apostolus in ijs Dei gloriam conse-
qui meruit? Nónne super omnes cæteros enumerat se in tribulationibus, in necessitatibus, in
carceribus fuisse, ter lapidatum esse, naufragia pertulisse, pericula maris, pericula fluminum, pe
ricula latronum, pericula à falsis fratribus? Quæ quantò magis abundant, tantò amplius ijs
qui patienter tulerint, conferunt gloriam Dei.

ET locutus est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Discedite de medio synagogæ huius,
& interimam eos semel: & ceciderunt Moyses & Aaron in faciem suam.] In Sodomis quidem
Gen. 18. quando minus, decem requirebantur, per quos uix si fortè reperti essent, saluari possent ij qui
habitabant Pentapolim Sodomorum: nunc autẽ etiam duo, si tamen inueniantur tales qualis
Moyses fuit & Aarõ, sufficere possunt, ut gens Israelitarũ tota saluetur. Quid ergo dicemus am-
plius esse in ijs duobus? Quę tanta uirtus, quod meritũ, quo sexcenta millia, & eò amplius libe
rentur ab interitu uastatoris? Ego arbitror quòd in Moyse lex significetur, quæ docet homines
scientiam & amorem Dei: in Aaron supplicandi Deo, & obsecrandi cum forma consistat. Si er-
go accidat aliquando indignari nobis uel uniuerso populo Deum, & si iam sententia ultionis
procedat à Domino, redeat autem lex Dei in cor nostrum commonens nos, & docens conuerti
ad pœnitentiam, satisfacere pro delictis, supplicare pro culpis: cessabit continuò iracundia, in-
dignatio conquiescet, propitiabitur Dominus, quasi Moyse & Aaron intercedentibus pro no-
bis, & pro uniuerso populo supplicantibus. Si uerò aliquando oriatur indignatio Dei, & ue-
niat pro peccatis nostris sæua correptio: indurentur autẽ corda nostra ne conuertamur ad Do-
minum, neúc humiliemur in conspectu eius, ut in confessione supplicationum motus eius &
iracundiam mitigemus: sed econtrariò dicamus: Non est cura Deo de uita mortalium, nec per-
tinent hæc ad Deum, reliquit nos olim, nec ad notitiam eius ista perueniunt: si talia cogitemus
in cordibus nostris, & hæc de ore nostro procedant, certum est non esse in nobis Moysen & Aa-
ron, legis scilicet scientiam & fructus pœnitentiæ, per quos interitum imminentis exitij possi-
Rom. 3. mus euadere. Hoc puto accidisse etiam populo illi qui fuit ante nos, quando omnes declinaue
runt, omnes simul inutiles facti sunt, & non fuit qui faceret bonitatem, non fuit usq; ad unum.
Si enim fuisset, nunquam utiq; dereliquisset eos Deus. Sed & nos timeamus ne fortè simile ali-
quid inueniatur in nobis. Timeo ẽm illam sententiam, in qua Dominus & Saluator noster, qui
Luc. 18. cuncta pręnoscit, quasi dubitans dicit: Putas ueniẽs filius hominis, inueniet fidem super terrã?
Iubentur ergo Moyses & Aaron exire de medio synagogæ, ut interimatur synagoga de semel.
Sed uideamus quid isti faciunt qui sancti sunt: perfecti sunt, & plus magis Euangelij discipuli
quàm legis, & ideo diligunt etiam inimicos suos, atq; orant pro persecutoribus suis. Illis enim
sęuientibus ut interficerent eos, isti procidunt in faciem suam super terram.

ET ait Moyses ad Aaron: Assume batillum, & impone super illud ignem ab altari, & iniice illi
incensum, & effer uelociter in castra, & exora pro ipsis: exijt enim ira à conspectu Domini, & iã
De bonitate cœpit uastare populum.] Verùm quoniã in hos peruenimus locos, uolo de bonitate Dei ad-
Dei admonitio monere discipulos Christi, ne quis fortè uestrũ ab hæreticis conturbetur si quando certamen
contra Mani- inciderit, illis dicentibus, quoniam Deus legis non est bonus, sed iustus, & Moysis lex non bo-
chæos. nitatem continet, sed iustitiam. Videant ergo qui Deum pariter criminantur & legem, quomo-
Matth. 5. do Moyses ipse & Aaron priores fecerunt hoc, quod postmodum Euangelium docuit. Ecce di-
ligit Moyses inimicos, & orat pro persecutoribus suis, quod utiq; Christus in Euãgelijs docet.
Audite enim quomodo cadentes in faciem super terram orant pro illis, qui ad interficiendos
eos insurrexerant. Sic ergo inuenitur & Euangelij uirtus in lege, & fundamento legis subnixa
intelliguntur Euangelia. Nec uetus testamentum nomino ego legem, si eam spiritaliter intelli-
gam. Illis tantummodo lex uetus efficitur testamentum, qui eam carnaliter intelligere uolunt.
Et necessariò illis uetus effecta est, & senuit, quia uires suas non potest obtinere. Nobis autem,
qui eam spiritaliter & Euangelico sensu intelligimus & exponimus, semper noua est: & utrum-
que

que nobis nouũ testamentum est, nõ temporis ætate: sed intelligentiæ nouitate. Aut nõ & Apostolus Ioãnes in epistola sua eadem sentit, cùm dicit: Filioli, mandatũ nouũ do uobis, ut inuicẽ diligatis: cùm utiq; sciret olim datũ esse mandatũ dilectionis in lege. Sed quoniã charitas nunquã cadit, nec mãdatum charitatis aliquãdo ueterascit, hoc quod nũquã ueterascit, semper nouum esse pronunciat. Semper eñ obseruãtes & custodiẽtes in se charitatis mandatũ, nouos reddit in spiritu. Peccatori autẽ & charitatis fœdera non seruãti, etiã Euangelia ueterascũt. Nec potest ei nouum esse testamentũ, qui nõ deponit ueterem hominẽ, & induitur nouũ, ac secundum Deum creatum. Hortatur ergo Moyses pontificẽ magnum, ut efferat incẽsum in castra, & exoret pro populo. Iam enim, inquit, uastari populus cœpit. In spiritu uidebat Moyses quæ gerebantur. Vidit uirtutem exisse ad castra, & uastare ac perimere peccatores: & propter hoc hortatur pontificem adsumere batillum, ignem de altari imponere, atque incenso superiecto exire & stare inter medium mortuorũ & uiuorum, ne ultrà procedat uastatio, uel certè ut uerius habet se scripturæ sermo, confractio. Sed primò (si uidetur) historiæ ipsius imaginem describamus, ut cùm rei gestæ species apparuerit, tunc demum etiã si quid est in hoc loco mysticũ requiramus. Intellige ergo populum illũ Israel in castris per ordines tribuum familiarumq; dispositum, uirtutẽ uerò quandã à Deo missam, non sparsim, sed ex prima aliqua parte cœpisse populum morte uastare, & procedentẽ per ordinẽ mortis stragem considera. Post hęc pontificem indutum ueste pontificali procedere, & portantẽ batillum, atq; ignẽ cum incenso tẽdere ad illũ locum, quo per angelum uastantẽ mors illata peruenerat, & stantem in eo loco, ubi mors finem dederat primis, & erat uicina postremis. Intuere stantem pontificẽ, & obiectione quadã sui, uiuentes à mortuis dirimentem: uirtutem uerò repropitiationis eius, & incensi mysterium erubuisse angelum uastatorem, & in hoc mortem quidem finiram, uitam uerò reparatam. Si intellexisti historiæ ordinem, & oculis (ut ita dicam) cernere potuisti pontificem stantem medium inter uiuos & mortuos: ascende nũc ad uerbi huius celsiora fastigia, & uide quomodo uerus pontifex Iesus Christus assumpto batillo carnis humanæ, & superposito igni altaris, anima sine dubio illa magnifica cum qua natus est in carne, adiecto etiã incenso, qui est spiritus immaculatus, medius inter uiuos & mortuos stetit, & mortem non fecit ultrà grassari: sed sicut Apostolus dicit, destruxit eum qui habebat mortis imperium, id est diabolum, ut qui credit in eum iam nõ moriatur, sed uiuat in æternum. Hoc fuit ergo mysterium quod postea futurum, iam tunc ille qui populum uastabat, expauit. Agnoscebat enim figuram batilli, & ignis, & incensi: & qualis offerenda esset Deo hostia ab eo, qui medius mortuorum uiuorumq; constiterat, præuidebat. Et illos quidem tunc imago pręfigurata saluauit, ad nos autem salutis ueritas ipsa peruenit. Neq; enim indumenta pontificis purpura ac lana byssoq; cõtexta erubuisset angelus ille uastator, sed ista quæ futura erant indumenta magni pontificis intellexit, & ijs cessit, quibus utiq; uniuersa creatura inferior erat. Puto autem quòd non solùm primo aduentu Domini & Saluatoris nostri forma ista completa sit, sed eadẽ fortassis seruabitur in secundo. Veniet enim iterum filius hominis: & cùm uenerit, sine dubio inueniet quosdã quidẽ mortuos, quosdã autẽ uiuentes. Quod possumus quidẽ & sic intelligere: quia nõnulli adhuc in hoc uitæ statu quo nos sumus inueniãt, cũ multi iam pręcesserint mortui. Potest autẽ & aliter accipi: ut mortuos, corpora intelligamus: uiuentes autẽ, animas. Quidã tamen ex ijs, qui ante nos interpretati sunt locũ hũc, memini quòd mortuos dixerunt eos, qui nimietate scelerũ in peccatis suis mortui intelliguntur: uiuẽtes autẽ eos, qui in operib. uitæ permãserint. Veruntamẽ utrolibet modo stabit etiã in futuro magnus hic pontifex, & Saluator noster medius uiuorũ & mortuorũ. Sed & tũc fortè medius uiuorũ & mortuorũ stare dicendus est, cùm statuet oues quidẽ à dextris suis, hœdos autẽ à sinistris. Et dicet ijs qui à dexteris sunt: Venite benedicti patris mei, percipite regnũ, quod uobis paratũ est à constitutione mundi: &c. Iis autẽ qui à sinistris sunt dicet: Ite in ignẽ æternum operarij iniquitatis, quẽ præparauit pater meus diabolo, & angelis eius, quoniã nõ noui uos. Et sunt utiq; mortui ij, qui in ignẽ mittuntur æternũ: sunt autẽ uiui illi qui mittũt ad regnum. Et cessauit, inquit, uastatio uel ut in alijs exemplarib. legi diximus, confractio: quod & magis interpretationis conuenit ueritati. Confractio nãq; est, quæ uelut in uasis fictilib. efficitur. Peccatores ergo uasa fictilia fiunt: sicut Hieremias propheta designat in Lamentationibus, dicens: Filij Sion, qui erant honorabiles & in auro elati, quomodo reputati sunt in uasa fictilia, opera manuum figuli? Et in domo magna nõ sunt (inquit Apostolus) tantũmodo uasa aurea, & argentea, sed & lignea & fictilia: & alia quidem ad honorem, alia autem ad contumeliam. Sunt ergo uasa fictilia ad contumeliam, quæ & confringi possunt. Sed consideremus diligẽtius quid in consequentibus Apostolus de ipsis uasis fictilib. dicat. Si quis, inquit, emundauerit semetipsum ab ijs, erit uas ad honorem sanctificatum, & utile Domino ad omne opus bonum paratum. In quo ostendere uidetur, quòd & uas ipsum quod fit, & per quẽ fit, unus atq; idem homo sit. Intellige ergo propositum quidem hominis esse quod operatur: reliquam autem partẽ hominis ipsum esse uas

quod

1. Ioan. 2. — *Historia.* — *Mysterium de Christo.* — *Hebr. 2.* — *Matt. 25.* — *Vasa gloriæ, uasa ignominiæ.* — *Thren. 4.* — *2. Tim. 2.*

quod fit uel ad honorē, uel contumeliā. Cùm ergo sensus noster quæ bona sunt eligit, & ad bonam nos conuersationem trahit, facit nos uas un le. Cùm autem neglexerit, & deciderit propositum nostrū à bonis, efficimur uas ad cōtumeliā. Si ergo intellectus noster luteus fit, & de luto semper ac de terrenis cogitet, efficimur uas fictile, & opus manuū figuli. Et fortè propter hoc iste qui talis est, increpatur ab Apostolo, quasi qui sensum habens luteū & terrenum, de magnis
Rom. 9. & ijs quæ capere non potest, quærat & dicat: Quid ergo adhuc conqueritur? Voluntati enim eius quis resistit? Cui Apostolus quasi luteo respondit: Tu quis es ô homo, qui contrà respondeas Deo? Nunquid dicit figmētum ei qui se finxit, quid me fecisti sic? Dicitur præterea corpus
2. Cor. 4. nostrum uas fictile, siue etiam legis litera, in eo quod ait Apostolus: Habētes autem thesaurum hunc in uasis fictilib. Vtrunque enim in hoc sermone accipi potest: & quòd in corpore nobis positis thesaurum gratiæ per Spiritum sanctū Dominus largiatur: & quòd in sermonib. legis, qui uiles & in contemptu habentur pro eo quòd nulla arte grāmatica expoliti uidentur, recōditus sit thesaurus sapiētiæ & scientiæ Dei: ita ut meritò dici possit, quòd in ipsis sint thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei absconditi. Hæc nobis dicta sint de confractione, quæ cessasse memoratur: nunc autē pauca etiā de sequenti historia disseramus, in qua uirgarū cōmemoratio introducit.

De uirga Aaronis efflorescente.

ET locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filijs Israel, & accipe ab eis uirgā per domos familiarum ipsorū, ab omnibus principib. ipsorum duodecim uirgas: & uniuscuiusque eorum nomen scribe in uirga sua, & nomen Aaron scribe in uirga Leui: etenim uirgam unam per tribum, per domos familiarū suarum dabunt tibi. Et pones eas in tabernaculū testimonij contra arcam, ex quib. agnoscar tibi inde. Et erit homo quēcunque elegero, uirga eius germinabit, & auferam à te murmuratione filiorum Israel, in quibuscunque murmurāt ipsi de uobis.] Omnis princeps tribus, & populi habet uirgā. Non enim potest quis regere populum, nisi habeat uir-
1. Cor. 4. gam. Vnde & Paulus Apostolus, quia princeps erat populi, idcirco dicebat: Quid uultis? In uirga ueniam ad uos, aut in charitate, spirituque mansuetudinis? Omnis ergo princeps tribuū habeat necesse est uirgam suā, sed unus solus est (sicut scriptura refert) pontifex Aaron cuius uirga germinauit. Verùm quoniā (ut sæpe ostendimus) uerus pontifex Christus est, ipse solus est, cuius uirga crucis non solùm germinauit, sed & floruit, & omnes hos credentium populorum at-
ἀμυγδαλα. tulit fructus. Quis autem iste est fructus, quē attulit? Nuces, inquit, qui fructus, primò quidem indumento amarus est: sequenti munitur & tegitur: tertio sumentem pascit, ac nutrit. Talis ergo est in adiutorio Christi doctrina legis & prophetarū. Prima literæ facies satis amara est, quæ circumcisionem carnis præcipit, quæ de sacrificijs mandat, & cætera quæ per occidentem literam demonstrantur. Hæc omnia tanquam amarum nucis corticem projice. Secundo in loco, ad munimenta testæ peruenies, in quo uel moralis doctrina, uel ratio continentiæ designatur. Quæ necessaria quidem sunt ad custodiam eorum quæ seruantur intrinsecus, frangenda quandoque tamen, & sine dubio dissoluenda sunt. Vt si uerbi gratia dicamus, abstinentia ciborum, & castigatio corporis, donec sumus in corpore isto corruptibili & passibili, sine dubio necessaria
1. Cor. 15. est. Cùm autem confractum fuerit ac resolutum, & resurrectionis tempore incorruptibile ex corruptibili redditum, atque ex animali spiritale: non iam labore afflictionis, nec abstinentiæ castigatione, sed qualitate sui, nulla iam corpori corruptela dominabitur. Sic ergo & nunc necessaria abstinentiæ ratio uidetur, & postmodum non quærenda. Tertio autem loco reconditum in ijs inuenies & secretum mysteriorum sapientiæ & scientiæ Dei sensum, quo nutriantur & pascantur animæ sanctorum nō solùm in præsenti uita, sed etiam in futura. Iste enim est pontifica-
Matth. 5. lis fructus, de quo promittitur ijs qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam saturabuntur. Hoc igitur modo in scripturis omnib. triplicis huius sacramenti ratio percurrit. Sic & sapientia monet, ut describamus ea nobis in corde tripliciter, ad respondendum, inquit, uerbum ueritatis
Gen. 26. ijs qui proposuerint nobis. Sic tres puteos fodit Isaac patriarcha: quorum solus ille tertius ab eo latitudo uel amplitudo nominatur. Quia autem sacramentum sacerdotale est uirga nucis,
Hierem. 1. idcirco arbitror etiam Hieremiam, qui erat unus de sacerdotibus ex Anathoth, uidisse uirgam nuceam, & prophetasse de ea, illa quæ scripta sunt uel de uirga nucea, uel de lebete, siue de olla succensa: quasi si ostenderet per hæc in uirga nucea esse uitam, & in lebete succenso esse mortē. Vita enim & mors ponitur ante faciem nostram. Et est uita quidem Christus in sacramento nucis: mors autem diabolus in figura lebetis succensi. Si ergo peccaueris, portionem tuam pones cum lebete succenso: si autem iustè egeris, efficietur portio tua in uirga nucea cum magno pon-
Cant. 6. tifice. Sed & in Canticis canticorum sponsa descendere dicitur in hortum nucis, ubi etiam pariter cum nucibus sacerdotalium quodammodo pomorum copiam perscribitur inuenisse. Verumtamen de uirgis (ut dicere cœperamus) unum promisit Deus fructum in uirga, & plures dedit. Sed attendite diligentius, si fortè possimus liberalitatem Dei largiorē etiam ipsis suis promissionibus edocere: si fortè & ex ijs illam ineffabilem bonitatem Dei quæ in scripturæ litera semper tegitur, rimari atque inuestigare poterimus: cùm eum largiorem in præstādo, quàm in promit-

promittendo uideamus. Igitur ſermo ſcripturæ de qua nunc loquimur ita habet: Et erit, inquit, homo quemcunque elegero, uirga eius germinabit. Hoc eſt ſolum quod promiſit Deus, ut uirga eius quem elegerit, germinet. Vbi uerò ad rem uenitur, ut quod promiſſum eſt oſtendatur impletum: non unum illud quod promiſſum fuerat effectum dicitur, ſed uide quanta addantur. Ait enim:

ET ecce germinauit uirga Aaron in domo Leui.] Eſt hoc unum illud ſine dubio quod fuerat repromiſſum: ſed adduntur & alia, & dicitur:

ET produxit frondes, & protulit flores, & germinauit nuces.] Cùm ergo de ſolo germine fuiſſet promiſſum, uide quanta largitur Deus: ut non ſolùm germen produxerit, ſed & frondes: & non ſolùm frondes, ſed & flores: & germinauerit nō ſolùm flores, ſed & fructus. Quid igitur eſt quod ex ijs colligere & contemplari debeamus? Primò omniū reſurrectionis ex mortuis ſacramentum. *Sacramentum resurrectionis ex mortuis.* Virga enī arida germinat, cùm corpus extinctū cœperit reuiuiſcere. Quæ ſunt autem quatuor iſta quæ reſurgenti corpori præſtabuntur? Vt ſeminatum in corruptione ſurgat in incorruptione: & ſeminatū in infirmitate, ſurgat in uirtute: & ſeminatum in ignominia, ſurgat in *1. Cor. 15.* gloria: & ſeminatum corpus animale, ſurgat corpus ſpiritale. Iſta ſunt quatuor quæ uirga aridi corporis noſtri in reſurrectione germinabit. Sed & illud ſecundo in loco dicemus: quia ſicut in ijs promiſsionem ſuam Deus in quadruplum dedit, & multò plura & pretioſiora largitus eſt, quàm promiſit: ita multò magis in omnib. ſcripturę locis, ubi aliqua Dei promiſsio cōtinetur, ſi quis tamen ad eā peruenire mereatur, in futuro multipliciter præparabitur: & ſic uerè cōplebitur illud quod Apoſtolus dicit: Quia oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis *1. Cor. 2.* aſcendit, quæ præparauit Deus ijs qui diligunt eum. Vide ergo quanta ſint, & qualia, quæ non ſolùm uidere & audire nemini licuit, ſed ne in cor quidem, id eſt ad cogitationē humanā potuit aſcendere. Siue ergo terrā, ſiue cœlum dixeris, ſiue ſolem hunc & fulgorem uiſibilis luminis, omnia hæc oculus uidit, & auris audiuit: & non poſſunt eſſe ex illis quæ oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Tranſgredere ergo hęc omnia, & trāſcende omne quicquid uides, quicquid audis, quicquid eniā cogitare potes, & illud ſcito eſſe repoſitū ijs qui diligunt Deū, quod nec ad cogitationem cordis tui quiuit aſcendere. Vnde ego arbitror nihil in huiuſmodi repromiſsionib. de rebus corporalib. cogitandū. Ratio enī materiæ corporalis nō uſquequaq; ſenſum humanæ cogitationis effugere poteſt: ſed illa ſunt quæ ad nullius ſenſum, nullius cor poſſunt aſcendere, quæ in ſola Dei ſapientia continentur. At enim uidebitur hac ratione quòd promiſsionū bona maiori modo quàm promiſſa ſunt dātur: ſimiliter & pœnę quę *Antepix de præmijs & pœnis in uita & morte æterna.* peccatorib. comminātur, multiplicatis cruciatib. inferēdæ ſunt: ſicut & in ſuperiob. ubi annus pro die ad uindictā ponitur, expoſuimus: niſi ſi quis tertiū aliquid poſſe fieri cogitet, colligens aliqua ſolatia ex ijs quæ in cōminatione ea, quæ ad Dauid facta eſt, cōtinentur: ubi triduo pronūciata eſt mortis futurę uaſtatio, & intra ſex horas abbreuiatū uidetur tempus eſſe ſupplicij. Sed hæc tibi proficere poſſunt, ubi pœnitentiæ tēpus & ſatisfactioni conceditur locus. Scribit tamen Deus malis quidē reddens in tertiam & quartam progeniem: bonis autem faciens miſe- *Exod. 20.* ricordiam, nō ſolùm in tertiā & quartam progeniē, ſed ut ſcriptura dicit in mille generationes. Sed redeamus ad ea quæ de uirgis dicere cœperamus. Poſſumus adhuc eniā ſic intelligere eorū quæ in uirga germinauerant differentias. Omnis qui in Chriſto credit, primò moritur, & poſt hoc renaſcitur: & eſt etiam hæc figura, quòd uirga arida poſtmodum germinat. Eſt ergo primū germen prima hominis in Chriſto confeſsio. Secundò frondeſcit, ubi renatus donum gratiæ Dei ex Spiritus ſancti purificatione ſuſceperit. Inde affert flores, ubi proficere cœperit, & morū ſuauitate decorari, ac fragrantiam miſericordiæ & benignitatis effundere. Ad ultimum quoq; affert etiam fructus iuſtitiæ, quibus non ſolùm ipſe uiuat, ſed & alijs præbeat uitam. Cùm enim ad perfectum uenerit, & protulerit ex ſe uerbum fidei, uerbum ſcientiæ Dei, & alios lucrifecerit, hoc eſt attuliſſe fructus quibus alij nutriantur. Sic ergo ſinguli quiq; credentium de uirga Aaron, qui Chriſtus eſt, germinantur: quorum quatuor iſtæ differentiæ in alijs ſcripturæ locis, uelut ætates quatuor deſignantur: quas Ioannes Apoſtolus in epiſtola ſua diſtinctione myſticā *1. Ioan. 2.* comprehendit, ait enim: Scribo uobis pueri, & ſcribo uobis adoleſcentes, & ſcribo uobis iuuenes, & ſcribo uobis patres. In quibus unq; non corporales ætates, ſed animæ profectuum differentias ponit, ut etiam in hoc ſacerdotalis uirgæ germine obſeruabimus deſignari. Habentur ergo hæc omnia non tam in uirga Aaron, quàm in ea uirga quæ exijt de radice Ieſſe: & flos de radice eius aſcendit, ſuper quem requieuit Spiritus Dei. In quo nec hoc ipſum uidetur otioſum quòd exire dicitur uirga, & flos aſcendere. Quamuis enim unus ſit Chriſtus per ſubſtantiam, ſingulis tamen diuerſus efficitur, prout indiget is in quo operatur. Qui ergo ſegnior eſt & ne- *Ieſa. 11.* gligentior, pro diſciplina fit ei Chriſtus uirga, & in uirga non aſcendere dicitur, ſed exire. Exeundum namq; eſt ei qui iners & ſegnis eſt, de eo ſtatu in quo non rectè conſiſtit, & tranſeundum ad alium ſtatum, tanquam uirga compulſo, id eſt ſeueritate doctrinæ rigidioris admonito:

Quí uerò iuſtus eſt, quía iuſtus ſicut palma floret, in hoc aſcendere dicitur Chriſtus. Sic ergo
qui uerberibus indiget, exit ad eum uirga: qui autem proficit ad iuſtitiam, aſcendit in florem.
Aſcendet autem uſquequo afferat fructus ſpiritus, qui ſunt charitas, gaudium, pax, patientia,
Galat. 5. & reliquæ uirtutes, in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cui eſt honor, & gloria & imperium in ſecu-
la ſeculorum. Amen.

IN NVMERORVM CAP. XVIII. HOMILIA X.

De eo quod ſcriptum eſt: Et dixit Dominus ad Aaron, Tu & filij tui, & domus patris tui tecum, ſumetis peccata ſanctorum.

Rom. 15. QVI meliores ſunt, inferiorum ſemper culpas, & peccata ſuſcipiunt. Sic enim & Apoſto-
lus dicit: Vos qui firmiores eſtis, imbecillitates infirmorū ſuſtinete. Iſraelita ſi peccet, id
eſt laicus, ipſe ſuū non poteſt auferre peccatū: ſed requirit Leuitā, indiget ſacerdote, imò
potius & adhuc horū aliquid eminentius quærit: pontifice opus eſt, ut peccatorum remiſsio-
nem poſsit accipere. Sacerdos autē ſi delinquat, aut pōtifex, ipſe ſuum poteſt purgare peccatū:
ſi tamen non peccet in Deum. De huiuſmodi eñ peccatis, non facilè remiſsionem aliquam ui-
demus in legis literis deſignari. Hæc autem diximus pro ijs quę recitata ſunt nobis.

ET DIXIT, inquit, Dominus ad Aaron dicens: Tu & filij tui, & domus patris tui tecū ſumetis
Peccata ſanctorum. peccata ſanctorū.] Poteſt quidem ita exponi locus iſte: ut per ea quæ offert pōtifex pro pecca-
to uniuſcuiuſq;, & purificat eum pro quo obtulerit, ſcriptū ſit: Tu & filij tui tecū ſumetis pecca
ta ſanctorum. Mihi autē non uidetur otioſum quòd ſanctorum peccata cōmemorat. In multis
etenim ſcripturæ locis ſermo iſte repetitur. Vnde requirendum eſt, quomodo & ſancti dicantur
aliqui, & de peccatis eorum ſcribatur. Non enim (ut putant quidam) ſtatim ut quis ſanctus eſſe
cœperit, peccare iam non poteſt, & cōtinuò ſine peccato putandus eſt. Si enim ſanctus non pec
caret, non utiq; ſcriptum eſſet: Sumetis peccata ſanctorum. Si ſanctus ſine peccato eſſet, non di
Ezech. 9. ceret Dn̄s per Ezechielem prophetā ad angelos, quos mittebat peccatores punire: Et à ſanctis
meis incipietis. Si enim ſancti ſine peccato ſunt, quomodo ipſi primi ſuccumbunt in ſupplicijs
Prouerb. 18. peccatorum? Si ſancti ſine peccato eſſent, nunquam diceret ſcriptura: Quia iuſtus in principio
ſermonis ſui ipſe ſui accuſator fit. Si ſancti ſine peccato eſſent, nunquam Paulus Apoſtolus di-
Rom. 14. ceret, Romanis ſcribens: Nolite propter cibum ſoluere opus Dei: quibus in principio epiſtolæ
Rom. 1. ſcripſerat: Omnibus qui ſunt Romæ dilectis Dei, uocatis ſanctis. Et iterum idem Apoſtolus ad
1. Cor. 1. Corinthios ſcribens, dicit: Paulus uocatus Apoſtolus Ieſu Chriſti. Et poſt pauca: Eccleſiæ Dei
quæ eſt Corinthi, ſanctificatis in Chriſto Ieſu, uocatis ſanctis. Iſtos ergo quos ſanctificatos, &
ſanctos appellat, audi quanta in eis peccata reprehendat. Ait enim in ſequentibus: Cùm enim
ſint inter uos æmulationes & contentiones, nónne carnales eſtis, & ſecundum hominem am-
4 bulatis? Et iterum: Iam diuites facti eſtis, ſine nobis regnatis, & utinam regnaretis. Et iterum:
4 Tanquam autem non uenturo me ad uos inflati ſunt quidam. Et paulò poſt: Omnino audi-
5. tur inter uos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes. In conſequentibus uerò: Et
uos, inquit, inflati eſtis, & non potius luctum habuiſtis. In quo utiq; nullum reliquit immunē,
dum alijs fornicationis, alijs inflationis, & ſuperbiæ crimen adſcribit. Notat eos & in cōſequen
6 tibus etiam de iudicijs, & dicit: Iam quidem omnino delictum eſt in uobis, quia iudicia habe-
tis inter uos. Arguit eos quos ſanctos dixerat, & pro eo quòd idolis immolata manducent, &
quaſi ſententiam inter eos proferens dicit: Sic autem peccantes inter fratres, & percutientes cō-
ſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum peccatis. Sed & de eo nihilominus confutat eos, quòd
non ſolùm immolari cibum, ſed & calicem dęmoniorum præſumant, & dicit: Non poteſtis ca-
10 licem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, &
menſæ dæmoniorum. Ipſis etiam illud dicit: Quòd conuenientibus uobis in Eccleſia, audio
ſchiſmata eſſe. Et iterum: Vnuſquiſq; enim ſuam cœnam præſumit ad manducandum: & alius
11 quidem eſurit, alius autem ebrius eſt. Et pro ijs delictis dicit: Propterea inter uos multi infirmi,
& ægri, & dormiunt multi. Quòd ſi nos ipſos dijudicaremus, non utiq; iudicaremur. Poſt hæc
autem non iam delicta moralia, ſed fidei in eis crimen exaggerat. Ait enim: Quomodo dicunt
15 inter uos quidam, quòd reſurrectio mortuorū non ſit? Et iterū: Si autem Chriſtus non reſurre-
xit, uana eſt fides ueſtra. Adhuc enim eſtis in peccatis ueſtris. Longū porrò eſt, nec præſenti con
ueniēs tēpori, ut plurima de ijs teſtimonia proferamus, quib. probetur quòd ij qui ſancti dicū-
tur, nō continuò etiā ſine peccato eſſe intelligantur. Sed hæc opinētur illi qui ſcripturis diuinis
nō ſollicitè, nec diligēter intendūt: in quib. multæ eſſe differentiæ ſanctorū docentur, ſicut à no-
Sanctorum differentiæ. bis & in alijs tractatibus pleniùs dictum eſt. Sed & nunc quantum locus requirit dicemus. San
cti dicuntur ijdemq; & peccatores illi qui ſe uouerunt quidem Deo, & ſequeſtrauerunt à uulgi
conuerſatione uitam ſuam ad hoc, ut Domino ſeruiant. Huiuſmodi ergo homo ſecūdum hoc,
quòd ſe cæteris actib. circumciſis Domino mancipauit, ſanctus dicitur. Poteſt autē fieri, ut in hoc
ipſo

ipso quod Domino deseruit, nō ita omnia gerat ut geri competit, sed delinquat in nōnullis, & peccet. Sicut enim is qui sequestrat se, & segregat ab omnib. actib. ut disciplinam, uerbi gratia, medicinæ aut philosophiæ consequatur, non unq; cōtinuò ut se huiusmodi tradiderit disciplinis, ita perfectus erit, ut non inueniatur in aliquo peccare: imò potius plurima delinquendo, uix ad perfectionem aliquando perueniet: & tamen statim ut se ad huiusmodi scholas tradidit, certum est eum uel inter medicos, uel inter philosophos numerari. Ita & de sanctis accipiendū est quòd statim quidem ut mancipat se quis studijs sanctitatis, secundum hoc quod proposuit sanctus appellatur. Secundum hoc uerò quòd necesse est eū in multis delinquere, donec usu & disciplina ac diligētia abscindatur ab eo cōsuetudo peccandi, etiā peccator (ut suprà diximus) appellabitur. Ego autem & amplius addo aliquid: quòd nisi sanctum propositum aliquis habeat, & sanctitatis studium gerat, cùm peccauerit, nescit peccati pœnitudinem gerere, nescit delicti remedium quærere. Qui non sunt sancti, in peccatis suis moriūtur: qui sancti sunt, pro peccatis pœnitudinem gerunt, uulnera sua sentiunt, intelligunt lapsus, requirunt sacerdotem, sanitatem deposcunt, purificationem per pontificem quærunt. Idcirco ergo cautè & significanter sermo legis designat, quia pontifices & sacerdotes, non quorumcunq;, sed sanctorum tantummodo sumant peccata: sanctus enim est qui peccatum suum per pontificem curat. Sed redeamus ad pontificem nostrum, pontificem magnum qui penetrauit cœlos Iesum Dominum nostrum: & uideamus quomodo ipse cum filijs suis, Apostolis scilicet & martyribus, sumit peccata sanctorum. Et quidē quòd Dñs noster Iesus Christus uenerit ut tolleret peccatū mundi, & morte sua peccata nostra deleuerit, nullus qui Christo credit, ignorat. Quomodo autē & filij eius auferant peccata sanctorū, id est Apostoli & martyres, si poterimus ex scripturis diuinis probare tentabimus. Audi primò Paulum dicentem: Libenter em, inquit, expendam, & expendar pro animabus uestris: & in alio loco: Ego enim iam immolor, inquit, & tempus regresionis, siue resolutionis meæ instat. Pro ijs ergo quibus scribebat, expendi se, & immolari dicit Apostolus. Hostia autē cùm immolat, ad hoc immolat, ut eorum pro quib. iugulatur, peccata purgentur. De martyrib. autem scribit Ioannes Apostolus in Apocalypsi, quia animæ eorū qui iugulati sunt propter nomen Domini Iesu, adsistant altari: qui autē adsistit altari, ostenditur fungi sacerdotis officio. Sacerdotis autē officiū est, pro populi supplicare peccatis. Vnde ego uereor, ne fortè ex quo martyres non fiunt, & hostiæ sanctorū non offeruntur prò peccatis nostris, peccatorū nostrorum remissionē non mereamur. Et ideo uereor ne permanentib. in nobis peccatis nostris, accidat nobis illud quod de semetipsis dicunt Iudæi, Quia non habentes altare, neque templū, neq; sacerdotiū, & ob hoc nec hostias offerētes. Peccata, inquit, nostra manēt in nobis: & ideo uenia nulla subsequitur. Et contrà, nos dicere debemus, quia hostiæ martyrū non offeruntur pro nobis, idcirco manent in nobis peccata nostra. Non enim meremur persecutionem pati propter Christum, nec mori propter nomen filij Dei. Et ideo etiam diabolus, sciens per passionem martyrij remissionem fieri peccatorum, non uult nobis publicas gentilium persecutiones mouere: scit enim, quia si ad reges & præsides adducamur propter nomen Christi, ad testimonium Iudæis & gentibus, gaudium nobis & exultatio fit, quia merces nostra multa in cœlis est. Hæc non facit inimicus, uel quòd ipse gloriæ nostræ inuidet, uel fortassis quòd ille qui omnia præuidet prænoscit nos non esse idoneos ad martyrium tolerandum. Scit tamen Dominus qui sunt eius, & in quib. non speratur, haber ille thesauros suos: non em sicut homo uidet, ita & Deus. Ego nō dubito & in hoc cōuentu esse aliquos ipsi soli cognitos, qui iam apud eum martyres sint testimonio conscientiæ, parati si quis exposcat effundere sanguinē suū pro nomine Domini Iesu Christi: non dubito esse aliquos qui tulerint crucem suā, & sequantur eū. Hæc licet per excessum quendam, necessariò tamē uidentur dicta, ut intelligeremus quomodo per pōtificem, & filios pontificis fiat in sanctis remissio peccatorum. Sequitur post hęc.

Christus archipontifex sustulit peccata mundi.

Cautè legenda

2. Cor. 12.

2. Tim. 4.

Apoc. 6.

Quasi uerò agnus Dei, occisus ab origine mundi pro nostris peccatis non satisfecerit, ut opus sit hostijs sanctorum & martyrum?

Matth. 10.

ET TU, inquit, & filij tui accipietis peccata sacerdotij uestri: & fratres tuos tribum Leui, plebem patris tui adsume ad te, & adiungantur tibi, & ministrent tibi: & tu & filij tui tecum in conspectu tabernaculi testimonij obseruabunt custodias suas, & custodias tabernaculi.] Obseruare diligentius, & intendere ijs quæ scripta sunt, conuenit eos præcipuè qui in ordine sacerdotali gloriantur: ut sciant quid est quod eis lex diuina præcipit obseruandū. Tu, inquit, & filij tui tecum in conspectu tabernaculi testimonij obseruate custodias uestras, & altaris, & tabernaculi. Mandata quidem certa sunt & euidentia, ut obseruare debeamus custodias tabernaculi, & altaris, & sacerdotij: quis sanè sit qui obseruet, & faciat ea quæ sacerdotibus mandata sunt: & quis sit qui utatur quidem ordine & honore sacerdotij, opera uerò & ministeriū sacerdotij non obseruet: ille solus nosse potest, qui scrutatur corda & renes. Mandantur obseruari non solùm ea quæ foris sunt, sed & ea, inquit, ut curent sacerdotes præcipuè quæ intra uelamen sunt: uelut si diceret, cura sit sacerdotibus, euidentia ac manifesta mandata diuinæ legis implere, & mysteria eius abscōdita & uelata omni perspicacia contueri. Si uerò ad hominem uelis referre taber-

Sacerdotum officium.

Allegoria. naculum testimonij: quoniam quidem corpus hominis tabernaculū Paulus appellat, dicens:
2.Cor. 5. Qui enim sumus in tabernaculo hoc, gemimus aggrauati: in quo nolum' expoliari, sed superuestiri. Si ergo ad hominē tabernaculū referamus, interiora uelaminis, ubi inaccessibilia cōtegun tur, principale cordis dicemus: quod solum recipere potest mysteria ueritatis, & capax esse arcanorum Dei. Altaria uerò duo, id est interius & exterius, quoniā altare orationis indicium est, il
1.Cor.14. lud puto significare quod dicit Apostolus: Orabo spiritu, orabo & mente. Cùm enim corde ora
Matth. 6. uero, ad altare interius ingredior. Et hoc puto esse quod etiā Dñs in Euangelijs dicit: Tu autem cùm oras, intra in cubiculū tuū, & claude ostium tuū, & ora patrem tuū in abscondito. Qui ergo ita orat ut dixi, ingreditur ad altare incensi quod est interius. Cùm autē quis clara uoce, & uerbis cū sono prolatis, quasi ut ædificet audiētes orationē fundit ad Deū: hic spiritu orat, & offerre uidetur hostiā in altari quod foris est ad holocautomata populi constitutū. Oportet ergo sacerdotes ea curare præcipuè & custodire, quæ intra uelamen interius cōteguntur: ne quid ibi pollutū, ne quid inueniatur immundū: hoc est interiorē hominē, & cordis secreta curare, ut ibi immaculata permaneāt. Cherubim & propitiatoriū scientia intelligēda est trinitatis: interpretatio enim Cherubim, Multitudinē, id est perfectionē scientiæ indicat: & quæ est alia perfectio, nisi agnouisse Patrem, & Filium, & Spiritum sanctū? Hæc ergo curanda sunt à sacerdotib. ut incontaminata & illęsa seruentur. Sed & urna habens cœlestē cibū mānæ, thesaurus utiq; est uerbi diuini. Et arca aurea in qua sunt tabulæ testamēti, ut opinor, non aliud quàm mens nostra esse declaratur, in qua legem Dei debemus habere descriptam. Hæc autē mens, aurea debet esse,
2.Cor.3. hoc est pura & preciosa, in qua legē Dei descriptā semper habeamus, sicut Apostolus dicit: Scri
Rom.2. ptam non atramento, sed spiritu Dei uiui: nō in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalib. Hoc est enim quod & de quibusdā dicitur: Qui ostendunt opus legis scriptū in cordib. suis. Quis
Legi naturæ uide quantum tribuat. autem scripsit in cordib. eorū, nisi Deus digito suo? Legem utiq; naturalem quam dedit Deus hunano generi, & in cunctorū mentib. scripsit: unde & initia sumimus, ac semina quędā ad perscrutandā capimus ueritatem: quæ semina si bene excolamus, fructum utiq; afferent in nobis in Christo Iesu Domino nostro, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN NVMERORVM CAP. XVIII. HOMILIA XI.

De primitijs offerendis.

De primitijs lex. PRIMITIAS omnium frugum, omniumq; pecudum, sacerdotibus lex mandat offerri: ita ut omnis qui possidet agrum, uel uineam, uel oliuetum, uel etiam hortū, & si quid, est quod exercetur in terris, sed & si quis pecualia cuiuscūq; pecoris nutriat, offerat ex ijs Deo omne quod primum est, id est ad sacerdotes deferat. Deo enim offerri dicit quod sacerdotibus datur. Et hoc est quod docemur ex lege, quia nemo licitè nec legitimè utatur fructib. quos terra produxit, nec animantibus quæ pecudum protulit partus, nisi ex singulis quibusq; Deo primitiæ, id est sacerdotibus offerantur. Hanc ergo legem obseruari etiam secundum literam, sicut & alia nonnulla, necessarium puto. Sunt enim aliquantā legis mandata quæ etiam noui testamenti discipuli necessaria obseruatione custodiunt. Et si uidetur prius de ijs ipsis quæ in lege quidem scripta, sed tamen in Euangelijs obseruanda sint, sermo moueatur: & cùm hæc patuerint, tunc iam quid in ijs etiam spiritaliter sentiri debeat requiremus. Sunt enim qui ita dicant, quia si aliquid Domino obseruandum est secundum literam, cur non & cuncta seruentur? Si uerò ad spiritalem intelligentiam quæ lex continet referenda sunt, nihil omnino secundum literam, sed spiritaliter debent uniuersa discerni. Nos autem utriusq; assertionis insolentiam temperantes, qualis regula in huiuscemodi legis sermonibus obseruanda sit ex auctoritate diuinarum scripturarum proferre tentabimus. Scriptum est in octauo decimo Psalmo: Lex Domini irreprehensibilis conuertens animas, testimonium Domini fidele sapientiam pręstans paruulis. Præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Timor Domini castus permanens in seculum seculi, iustitiæ Domini rectæ lætificantes corda, iudicia Domini uera, iustificata in semetipsa, desiderabilia super aurum & lapidem preciosum multum, & dulciora super mel & fauum. Nisi ergo essent singula ista à semetipsis diuersa, nunquam utiq; proprias unicuiq; scriptura diuina differentias indidisset, ut aliud de lege Domini diceret, aliud de mandato, aliud de iustificatio-
Quasi uerò hæc Synonyma non sint? nibus, aliud de iudicijs. Est ergo ut ex his ostendimus, aliud lex, aliud pręceptum, aliud testimonium, aliud iustificatio, aliud iudicium. Sed & in ipsa lege euidentior horum differentia designatur, ubi dicitur: Hæc est lex, & mandata, & iustificationes, & præcepta, & testimonia, & iudicia, quæ præcepit Dominus Moysi. Cùm ergo hæc ita se habere, & his à se inuicem differre distinctionibus, legis ipsius testimonijs approbentur, diligentius debemus intendere ijs quæ recitantur in lege: quia sicubi scribitur (uerbi gratia) hoc esse mandatum, non continuò mandatum, lex accipienda est: uel sicubi scriptum est, Istæ sunt iustificationes, non continuò iustificationes, aut lex, aut mandatum putandę sunt. Similiter autem & sicubi scriptum est, Testimonium,

nium aut iudicia, non confusè unum ex cæteris, sed diuersum ab alijs unumquodque sentiendum est. Si ergo scriptum legimus, quia lex umbram habeat futurorum bonorum, non continuò etiam mandatum, uel iustitiæ, uel iudicia, de quibus hoc non est scriptum, umbrę esse credendæ sunt futurorum bonorum. Denique, ut exempli gratia unum ponamus ex multis, non est scriptum, Hoc est mandatum paschæ, sed hæc est lex paschæ. Et quia lex umbra est futurorum bonorum, lex sine dubio paschæ, umbra est futurorum bonorum. Cùm ergo uenio ad locum illum qui de pascha scriptus est, in agno illo corporali debeo intelligere umbram esse futuri boni, & hoc sentire quòd pascha nostrum immolatus est Christus. Simili modo inuenies etiam de azymis, & de cæteris festorum dierum obseruantijs scriptum. Quia ergo hæc omnia sub legis titulo scribuntur in lege necessaria, quia lex per præsentem umbram futura bona designat, requirere debeo quę sint azyma futurorum bonorum: & inuenio dicentem mihi Apostolum: Vt diem festum agamus non in fermento ueteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & ueritatis. Sed & de circumcisione scriptum est: Hæc est lex circumcisionis. Quia ergo & circumcisio sub legis titulo censetur, lex autem umbra est, quęro quid circumcisionis umbra bonorum contineat futurorum, ne fortè dicat mihi in umbra circumcisionis positio Paulus: Quia si circũcidamini, Christus uobis nihil proderit: & illud: Non enĩ quæ in manifesto in carne est circumcisio, illa circũcisio est, neque qui in manifesto in carne, Iudæus est, sed qui in occulto Iudęus, & circumcisio cordis in spiritu, non litera, cuius laus non ex hominibus sed ex Deo est. Hæc ergo singula quę nequaquam penitùs secundũ literam obseruãda dicit Apostolus, inuenies omnia ferè apud Moysen sub legis titulo designari. Iam uerò in eo ubi dicit: Non occides, non adulteriũ facies, non furaberis, & reliqua huiusmodi, non inuenies quoniã legis in ijs titulum præmiserit, sed magis hæc mandata uidentur: & ideo non exinanitur apud discipulos Euangelij scriptura ista, sed adimpletur: quia (ut dixi) non mandatũ, sed lex habere dicitur umbram futurorum bonorum, & ideo hæc nobis secundùm literam custodienda sunt. Item alibi: Iustè, inquit, sectare quod iustũ est. Quid opus est in his allegoriam quærere, cùm ædificet etiã litera? Ostendimus ergo esse quædam quę omnino non debent sunt seruanda secundũ literam legis, & esse quædam quę allegoria penitùs immutare nõ debet, sed omnimodè ita ut scripturæ de ijs continent obseruanda sunt: nunc requiro si sunt aliqua quæ & secundũ literã quidem stare possint, necessariò tamen in eis etiam allegoriam requirendam. Et uide si possumus hæc Apostolica & Euangelica auctoritate munire. Scriptum est in lege: Propter hoc relinquet homo patrem & matrẽ, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne unã. Hæc quòd allegorica mysteria contineant, Paulus cùm in epistola sua hoc ipsum posuisset exemplum, pronũciat, dicens: Mysterium hoc magnum est, ego autẽ dico in Christo, & in Ecclesia. Quòd autẽ oporteat hoc etiã secundũ literam custodiri, ipse Dñs & Saluator docet dicens: Scriptũ est, propter hoc relinquet homo patrem & matrẽ, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Et ostendit utique obseruanda esse hæc etiã secundũ literam, cùm adijcit: Quod ergo Deus coniunxit, homo nõ separet. Sed & in alijs Apostolus ubi dicit: Quia Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, & unum de libera, quis dubitat hęc secundum literã stare debere? Certũ est enĩ, quia & Isaac de Sara, & Ismael de Agar filij fuerint Abrahæ. Addit tamen ijs Apostolus, & dicit: Hęc autem sunt allegorica, quęque in duo testamenta conuertat, & Saræ quidem sobolem tanquam in libertatem gignentis noui testamenti libros dicit, Agar autem tanquã in seruitutem generantis terrenæ Hierusalem filios nominauit. Ostẽdimus (ut opinor) auctoritate scripturæ diuinæ, ex ijs quæ in lege scripta sunt aliqua penitùs esse fugienda esse & cauenda, ne secundũ literam ab Euangelij discipulis obseruentur: quædã uerò omnimodè ut scripta sunt obtinenda, alia autẽ habere quidẽ secundũ literam ueritatẽ suã, recipere tamen utiliter & necessariò etiã allegoricũ sensum. Erit ergo iam sapientis scribæ, & edocti de regno Dei, qui sciat de thesauris his proferre noua & uetera, scire quomodo in unoquoque loco scripturę, aut abijciat penitùs occidentẽ literam, & spiritũ uiuificantẽ requirat: aut confirmet omnimodè, ut utilem & necessariã probet literę doctrinã: aut manente historia, opportunè & decẽter introducat etiam mysticũ sensum. Sicut & in hoc sermone quem habemus in manibus arbitror cõuenire: decet enim & utile est etiam sacerdotibus. Euangelij offerri primitias. Ita enim & Dominus disposuit, ut qui Euangeliũ annunciant, de Euangelio uiuant, & qui altari deseruiunt, de altari participent. Et sicut hoc dignũ & decens est, sic è contrario & indecens & indignum existimo & impiũ, ut is qui Deum colit, & ingreditur Ecclesiam Dei, qui scit sacerdotes & ministros adsistere altari, & aut in uerbo Dei aut ministerio Ecclesiæ deseruire, ut de fructibus terræ quos dat Deus solem suũ producendo, & pluuias suas ministrãdo, non offerat primitias sacerdotib. Non mihi uidetur huiusmodi anima habere memoriã Dei, nec cogitare, nec credere quia Deus dederit fructus quos cepit, quos ita recondit quasi alienos à Deo. Si enim à Deo sibi datos crederet, sciret utique muneraudo sacerdotes honorare Deum de datis & muneribus

Marginal notes: Hebr. 10. — Exod. 12. — 1. Cor. 5. — Gen. 17. — Gal. 5. — Rom. 2. — Rom. 13. — 1. Tim. 6. — Gen. 2. — Ephes. 5. — Matth. 19. — Gal. 4. — Canon Origenicus de ijs quæ in lege sunt scripta.

ribus suis. Et adhuc ut amplius hæc obseruanda etiam secundũ literam ipsius Dei uocibus do-
Matth. 23. ceantur, addemus ad hæc. Dominus dicit in Euangelijs: Væ uobis Scribæ & Pharisęi hypocritę
qui decimatis mentã, hoc est decimã datis mentæ, & cymini, & anethi, & præteritis quæ maiora
sunt legis: Hypocritæ, hæc oportet fieri, & illa non omitti. Vide ergo diligentius quomodo ser-
mo Domini uult fieri quidẽ omnimodè quæ maiora sunt legis, nõ tamen omitti & hæc quæ se-
Matth. 5. cundũ literam designantur. Quòd si dicas, quia hæc ad Pharisæos dicebat non ad discipulos,
audi iterum ipsum dicentẽ ad discipulos: Nisi abundauerit iustitia uestra plus quàm Pharisæo
rum & Scribarũ, non intrabitis in regnũ cœlorum. Quod ergo uult fieri à Pharisæis, multò ma
gis & maiore cum abundantia uult à discipulis impleri: quod autem fieri à discipulis nõ uult,
nec Pharisęis imperat faciendum. Quomodo autẽ plus uelit fieri à discipulis quàm faciũt Pha-
Ibid. risæi, in eo declarat ubi dicit: Dictum est autem antiquis, non occides. Hoc obseruant & Phari-
sæi. Discipulis autem dicit: Ego autem dico uobis, quia si quis iratus fuerit fratri suo, reus erit iu
dicio. Similiter & de eo quod scriptũ est: Nõ adulterabis, suorũ discipulorũ in eo uult amplius
abundare iustitiam, ut ne mulierem quidem uideant ad concupiscendũ. Igitur ex his quæ pro-
tulimus paucis, si qui studiosi sunt in scripturis diuinis, perfacilè colligere poterunt etiã cæte-
rorũ distinctiones. Sapiens enim si audiat, inquit, uerbũ non solùm laudabit, sed & adijciet ad
illud. Quid adijciet ut discutiat & discernat in singulis quibusq; capitulis legis, ubi fugienda
sit legis litera, ubi amplectenda, ubi etiã narratio historiæ cum mystica expositione conueniat.
Gal. 3. Christus enim nos redemit de maledicto legis: non nos redemit de maledicto mandati, nec de
maledicto testimonij, nec de maledicto iudiciorũ, sed de maledicto legis: id est, ne subiecti esse-
mus circũcisioni carnis, nec obseruationi sabbatorum, alijsq; horũ similibus, quæ non in man-
datis, sed in lege dicenda sunt contineri. Quomodo ergo abundat iustitia nostra plus quàm
Scribarum & Pharisæorũ, si illi de fructibus terræ suæ gustare non audent priusquã primitias
sacerdotibus offerant, & Leuitis decimæ separentur: & ego nihil horum faciens, fructibus terræ
ita abutar, ut sacerdos nesciat, Leuites ignoret, diuinum altare non sentiat? Illud sanè necessa-
Legis distinctio. riò cõmonendum est, quòd lex dupliciter dicitur. Nam generaliter omnia ista, hoc est manda-
tum, iustificationes, præcepta, testimonia, iudicia, lex appellãtur: specialiter autem pars aliqua
ex ijs quæ in lege scripta sunt lex dicitur, ut sunt ista de quib. superius disseruimus. Generalis
autẽ lex significatur (uerbi gratia) cùm de Saluatore dicitur: Quia non uenit soluere legem, sed
Rom. 13. adimplere. Et item alibi: Plenitudo ergo legis est dilectio. In quo utiq; omnia simul quæ scripta
sunt in lege, legem nominauit. Hæc diximus asserentes mandatũ de primitijs frugum, uel peco
rum, debere etiam secundum literã stare. Nunc autem uideamus quomodo & allegoricũ, id est
spiritalem recipiat intellectũ. Requiramus ergo sicubi in scripturis præter hæc de quib. suprà di
De primitijs allegoricè nunc disputat. ctum est, inuenimus primitias nominari: hîc enim dixit: Omnes primitias olei & uini, & frumẽ-
ri, horum omniũ primitiæ quæ oblatæ fuerint Deo, tibi dedi ea. Requiro ergo nunc pręter hæc
ubi primitiæ nominentur. Si enim omnes primitiæ ad pontificẽ pertinent, necessariò nobis &
pontifex requirendus est, ad quẽ pertinere debeant etiã illæ primitiæ quas in alijs scripturæ lo-
Col. 1. cis inditas inuenimus. Et primò quidem omniũ de ipso Dño Christo legimus scriptũ, Quia sit
Primitiæ. primitiæ mortuorum. Est ergo & ipse aliqua in parte primitiæ. Et iterum inuenimus de quibus-
1. Cor. 16. dam dictũ ab Apostolo: Quia sunt primitiæ Asiæ, & alij primitię Achaiæ. Vnde consequens est
per singulas Ecclesias aliquos credentium, quos tamen Apostolicus spiritus probauerit, primi
Act. 10. tias nominari. Ex quib. esse arbitror etiã Cornelium illum qui Cæsariensis Ecclesiæ cũ ijs cum
quib. Spiritum sanctum meruit accipere, primitiæ meritò dicitur. Et non solùm huius Ecclesiæ,
sed fortassis & omniũ gentium primitiæ Cornelius appellandus est: primus enim credidit ex
gentibus, & primus sancto Spiritu repletus est. Et ideo rectè primitiæ gẽtium appellabitur. Sed
requiris fortasse quis istas offerat primitias Deo, aut quis est pontifex cuius hæc rationibus ce-
Qui primitias Deo offerant. dant. Ego arbitror quòd secundum Domini uerbum ager dicatur hic mundus. Ager autẽ non
terræ solùm, sed corda intelliguntur humana, quem agrum angeli Dei susceperint excolẽdum.
Culturæ ergo suæ fructus ipsi quidem possident, & habent, eos uidelicet qui sub procuratorib.
agunt, & actorib. & nondum usq; ad summam ætatem perfectionis uenerunt. Si quorum uerò
corda diligenter exculta, & ad perfectum perducta sunt, hos tanquam electos & præcipuos ex
cęteris primitias offerunt pontifici magno. Deniq; inuenimus ipsum Cornelium antequam
doctrinam uerbi Dei, uel gratiam baptismi susciperet à Petro, audisse ab angelo, Quia oratio-
nes eius & eleemosynæ ascendissent ad Deum, unde & per ipsum angelum uidetur Deo primi-
tiæ oblatus esse Cornelius. Possumus autem dicere etiam de Petro, & Paulo, cęterisq; Aposto-
Rom. 15. lis, quòd & ipsi credentium per se primitias offerant, sicut dicit Apostolus, Quia ab Hierusalem
in circuitu usq; ad Illyricum repleuerit Euangelium Christi, & ita prædicauerit Euãgelium non
ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificaret. Intuere ergo Paulum,
omnes eos quos docuit, quibus prædicauit, qui ex ipso profecerũt in fide, tanquã fructus suos
offerentem,

offerentem,& quærentem quotidie nouos agros quos excolat,& noua rura quæ seminet,& ob hoc dicentem ad quosdam: Cupio enim uenire ad uos, ut aliquem fructum habeam & in uobis, sicut & in cæteris gentibus. Intuere inquam eum ex ijs omnibus fructibus electa quæq; signantem,& dicentem de quibusdam (sicut suprà diximus) quia sunt primitiæ Asiæ,& alij primitiæ Achaiæ,& singularum quarumq; Ecclesiarum eligere primitias & offerre Deo. Habet autem fortasis aliquos & primogenitos. Credo autem quòd habeat & aliquos inferiores hoc, quos neq; pro primitijs, neq; pro primogenitis, sed pro decimis possit offerre. Sed & unusquisque doctorum puto pro eo quòd docet & prædicat, & instruit auditores, agrum Ecclesiæ illius quam docet, id est, credentium corda uideatur excolere. Habet ergo & ipse culturæ suæ fructum, & in ijs omnibus fructibus inuenit sine dubio electum aliquem & præcipuum quem quasi primitias offerat, inuenit & quos pro primogenitis, & alios pro decimis. Quod si non uidetur temerarium audere in talibus, possunt fortasse primogeniti uerè illi dici, de quibus scriptum est, Quia cum mulieribus se non inquinauerunt, uirgines enim permanserunt, aut etiam de martyribus potest dictum uideri. Et primitiæ nihilominus possunt intelligi Ecclesiæ uirgines. Decimæ quoq; ij qui post coniugium continenter & castè uixerint. Verùm quoniam ex angelorum primitijs sermo sumpsit exordium, quas offerri ab ijsdem humani generis cultura dixeramus, atq; ad apostolos sequenti loco, & inde ad unumquemq; doctorum deducti sumus, redeamus ad originem eorum quæ discutere cœperamus. Igitur unusquisq; angelorum in consummatione seculi aderit in iudicio, educens eos secum quibus præfuit, quos adiuuit, quos instruxit, pro quibus semper uidit faciem patris qui in cœlis est. Et puto etiam ibi inquisitionem futurã, non quidem an culturæ hominum angelus defuerit, sed an culturæ angelicæ nequaquam dignè fecerit humana responderit. Quòd si ita est, erit ergo etiam inter angelos & homines iudicium Dei: & fortasis iudicabuntur aliqui cum Paulo, & conferentur laboribus eius, & fructibus qui ex multitudine credentium uenerunt: & fortè inuenietur in laboribus superior etiam aliquibus angelis, & ideo nimirum dicebat: Aut nescitis quia angelos iudicabimus? Non quòd ipse Paulus iudicet angelos, sed quòd opus Pauli quod egit in Euangelio, & erga animas credentium, iudicabit aliquos. Non enim omnes, sed aliquos angelorum. Et propterea fortasis etiam Petrus ad ista respiciens, dicebat: In quem concupiscunt etiam angeli prospicere, quamuis & ipsi Apostoli angelis utantur adiutoribus, ad explendũ prædicationis suæ munus, & opus Euangelij consummandum. Sic enim dicebatur in Actibus apostolorum, Quia angelus Petri esset qui pulsaret ad ostium. Similiter ergo intelligitur esse & alius Pauli angelus, sicut est Petri, & alius alterius apostoli, & singulorum per ordinem, uel pro meritis, quos utiq; in laboribus & doctrina sua, siue apostolorum, siue reliquorum post eos doctorum, necesse est primas partes habere, & animarum quæ per eos profecerunt, & fructum unà cum ijs per quos operati sunt ad aream Domini comportare. Erit ergo in congregatione fructuum, id est, in electione credentiũ, ille, (uerbi gratia) qui fuit illius Ecclesiæ præcipuus & eximius, primitiæ, & ille etiam hoc superior illius Ecclesiæ primogenitus, ab illo (uerbi gratia) angelo oblatus. Et ita omne hoc quod adumbratum est in lege, quoniam lex umbram habet futurorum bonorum, aliquo modo per angelorum ministeria in futurorum bonorum ueritate complebitur: ut quæ præformata sunt in illo Israel, qui secundum carnem Israel dicitur, in Israelitis ueris & cœlestibus impleãtur. Nomen enim Israel peruenit usq; ad angelicos ordines, nisi quia multò uerius illi appellabuntur Israel, quantò uerius illi sunt mens uidens Deũ. Hoc enim Israel interpretatur. Puto enim quia sicut quædam nomina, uel gentium, uel principum, in scripturis posita uidemus, quæ absq; ulla dubitatione ad malos angelos, & ad uirtutes contrarias referãtur: sicut, uerbi gratia, Pharao rex Aegypti, & Nabuchodonosor Babylonius & Assyrius: ita etiam ea, quæ de sanctis uiris & gente religiosa scribuntur, ad sanctos angelos & ad benignas debemus referre uirtutes. Quòd autem rex gentis impiæ ad uirtutem aliquam malignam ab scriptura referatur, audi quomodo Esaias de Nabuchodonosor dicat: Et induam, inquit, gladium super gentem magnam, super principem Assyriorum. Ait enim: Virtute mea faciam, & sapientia sensus mei destruam fines gentium, & uirtutem eorum deprædabor. Et item alibi, quasi de principe gentis cuiusdam loquens, dicit: Quomodo cecidit de cœlo Lucifer, qui manè oriebatur? Si ergo hæc omnia ad angelos quosdam magnæ uirtutis referri cogit ratio ueritatis, nónne eadem consequentia etiã quæ de bonis, uel principibus, uel gentibus conscribuntur, ad bonarum, ut suprà diximus, uirtutum angelos, ministrosq; referentur? Sed & illud quod in Genesi scriptum legimus, Deum ad angelos sine dubio loquentem dicere: Venite, confundamus linguas eorum, quid aliud putandum est, nisi quòd diuersi angeli, diuersas in hominibus linguas operati sint ac loquelas? Vt (uerbi gratia) unus aliquis fuerit, qui Babylonicam tunc uni homini impresserit linguam, alius qui alij Aegyptiam, & alius qui Græcam, & sic diuersarum gentium ipsi illi fortasse principes fuerint, qui & linguarum ac loquelæ uidebantur auctores: manserit autẽ lingua per

Rom. 1.
Primogeniti.
Decimæ.
Apoc. 14.
Angeli quid in hominum gratiam & fieciant & fecerint.
1. Cor. 6.
1. Pet. 1.
Actor. 12.
Israelitæ qui dicantur.
Esa. 10.
Esa. 14.
Genes. 11.

Adam primitus data, ut putamus Hebræa, in ea parte hominum, quæ non pars alicuius angeli, uel principis facta est, sed quæ Dei portio permansit. Interim ut dicere cœperamus, offerunt & angeli primitias, unusquisque credo gentis suæ, & rursum unusquisque Ecclesiæ suæ. Quibus angelis & Ioannes in Apocalypsi scribere uidetur, uerbi gratia, Angelo Ecclesiæ Ephesiorum, uel Smyrnæorum, uel Laodicensium, aliarumque quæ scriptæ sunt. Offert ergo unusquisque angelorum primitias, uel Ecclesiæ, uel gentis suæ quæ ei dispensanda commissa est. Aut fortè & alij extrinsecus angeli sunt, qui ex omnibus gentibus fideles quosque congregent. Et consideremus ne fortè sicut in aliqua (uerbi gratia) ciuitate, ubi nondum Christiani nati sunt, si accedat aliquis, & docere incipiat, laboret, instruat, adducat ad fidem, & ipse postmodum ijs quos docuit princeps & episcopus fiat: ita etiam sancti angeli eorum, quos è diuersis gentibus congregauerint, & labore suo ac ministerio proficere fecerint, ipsi eorum etiam in futuro principes fiant: ut Christus non tam rex dicatur quàm rex regum, & non tam dominus, quàm dominus dominantium. Quippe si isti reges fiunt eorum quos regunt, & proficere faciunt, ipsi ergo offerunt quosdam quidem pontifici, quosdam uerò filijs pontificis, id est, superioribus uirtutibus, & archangelis, quosdam etiam Leuitis, id est, paulò inferioribus, si tamen consequens uideatur tali quadam specie etiam angelicos ordines, ut Israelitici sunt, esse distinctos, quandoquidem Israeliticæ umbræ, exemplari dicantur deseruire cœlestium. Possumus ergo dicere, Quia fortè in futuro cùm omnes fructus congregabuntur ad aream, erunt quidam portio pontificis, sed illius ueri pontificis Christi. Erunt & alij portio Leuitarum, sicut iam suprà diximus, uel angelis, uel alijs cœlestibus uirtutibus sequestrata. Puto autem quòd erũt quidam portio etiam hominũ, eorum duntaxat qui in hac uita prudentes ac fideles dispẽsatores uerbi Dei fuerunt. Hoc enim arbitror in Euangelijs designari à Domino, ubi ait ad eum, cui crediderat quinque mnas, & fecerat ex eis decem, esto potestatem habens supra decem ciuitates: cui uerò crediderat unam, & fecerat ex ea quinque, esto potestatem habens supra quinque ciuitates. Quæ enim hîc potestas ciuitatum intelligenda est, nisi gubernatio animarum? Vnde & uidetur mihi quòd non sine causa etiam inter ipsos angelos alij potestatem & principatum super alios gerant, alij autem subiaceant, & obtemperent potestati. Sicut ne iste quidem, cui potestas decem ciuitatum, uel ille cui quinque ciuitatum datur, sine merito, eò quòd creditã sibi multiplicauit pecuniam, peruenit ad huiusmodi potestatem. Omnia enim apud Deum ratione & iudicio fiunt, nec ad gratiam, sed pro merito alius princeps esse multorum ponitur, alius subiectus esse principatui. Euagati forsitan prolixiore uideamur excessu, sed de primitijs exponentibus necessarium fuit etiam ista discutere, quandoquidem tanti honoris nomen istud in scripturis diuinis habetur, ut etiam ipse Christus primitiæ nominatus sit, & primitiæ dormientium. Et sicut rex regum, & dominus dominantium, & pastor pastorum, & pontificum pontifex, ita cõsequenter & primitiarũ primitiæ dicetur. Quæ primitiæ nõ iam pontifici, sed Deo oblatæ sunt, secundum hoc quòd seipsum hostiã obtulit Deo, & surgens à mortuis sedit in dextrã Dei. Dicitur aũt ipse & primitiæ, & primogenitus totius creaturæ, quod utrum tali modo per singulas quasque creaturas intelligi debeat, quali inter homines primitiæ dormientiũ dicitur, an intelligitur in aliqua celsiore & diuiniore intelligentia, non est præsentis tẽporis persequi. Redeamus ergo ad primitiarum rationẽ quas diximus offerri per angelos, quæ colliguntur ex agris huius mundi. Agri aũt angelorum, corda nostra sunt. Vnusquisque ergo eorum ex agro quem colit, offert primitias Deo. Etsi mererer ego hodie magnum aliquem, & summo pontifice dignum sensum proferre, ita ut ex ijs omnibus quæ loquimur & docemus, esset aliquid egregiũ, quod summo sacerdoti placere deberet, poterat fortasse fieri, ut angelus qui præest Ecclesiæ, ex omnibus dictis nostris eligeret aliquid, & loco primitiarum Domino de agello mei cordis offerret. Sed ego me scio non mereri, nec cõscius sum mihi, quòd talis aliquis sensus inueniatur in me, quem dignum iudicet angelus, qui nos excolit, offerre pro primitijs, uel pro primogenitis Domino. Atque utinã tale sit quod loquimur & docemus, ut uõ pro uerbis nostris condemnari mereamur, sufficeret nobis hæc gratia. Offerunt ergo angeli ex nobis primitias, & excolũt unusquisque eos quos studio & diligentia sua ab erroribus etiam conuertit ad Deum: & est unusquisque in portione uel cura illius angeli: & sicut ex initio seculi huius, cùm dispergeret Deus filios Adam, statuit fines gentium secundum numerum angelorum Dei, & unaquæque gens sub illo angelo facta est: una autem fuit & electa gens Israel, quæ portio Domini fuit, & funiculus hereditatis eius: ita credo & in fine huius mundi atque in initio seculi alterius futurum, ut iterum diuidat excelsos filios Adam: & qui non potuerint ita mundi esse corde, ut ipsum uideãt Dominum, & esse portio Domini, uideant sanctos angelos, & sint secundum numerum angelorum Dei. Sed beatus est, qui dignus fuerit in illa uita esse portio Domini, & populus eius Iacob, ac funiculus hæreditatis suæ Israel. Optabile est ergo (ut diximus) ita proficere unumquemque, ut inter primitias, uel primogenita eligi mereatur, & offerri Deo, & esse pars Domini. sicut econtrariò ualde timendum est, ne inueniamur inter

Angeli offerũt primitias. *Apoc. 2.* *Matth. 25.* *Angelorum ordines secundũ Origenem.* *1. Cor. 15.* *Christus cur primitiæ dicitur.* *Coloss. 1.* *Deuter. 32.* *Matth. 5.*

inter illos, de quibus scriptum est: Introibunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladij, partes uulpium erunt. *Psal. 63.* Vides ergo resurrectionis tempore, cùm diuidere cœperit excelsus gentes, & pro meritis dispergere filios Adam, futuros esse quosdam qui intrẽt in inferiora terræ, & partes uulpium, id est, partes dæmonum fiant. Ipsæ enim sunt uulpes exterminãtes uineas, ex quibus erat & Herodes, de quo dicitur: Ite dicite uulpi huic. *Matt. 13.* Refugiamus ergo terrenos actus, & intelligentiam terrenã, ne aggrauati terrenis sensibus, introire dicamur in inferiora terræ, & partes uulpium fieri. Intrãt enim & illi in inferiora terræ, qui legem Dei, & repromissionum bonu, intelligentia terrenæ cogitationis excipiunt, & non excitant animas auditorum ad expectationem cœlestium, & intuitum supernorum: cùm euidenter Apostolus dicat: Si consurrexistis cũ Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens, nõ quæ sunt super terram: *Coloss. 3.* quod uniq; illis dicebat Apostolus, qui terrena obseruatione, terrenis, Ne tetigeritis, aiebant, ne gustaueritis, ne attaminaueritis. quibus addit: Quæ sunt omnia in corruptionem ipso usu secundum mandata & doctrinas hominum. *Coloss. 2.* Addit post hæc:

ET locutus est Dominus ad Aaron, dicẽs: Ecce ego dedi uobis ad conseruandũ primitias.] Quamuis in nõnullis exemplaribus Latinorum, Ad obseruandũ, scriptũ sit, uerius tamen est, Ad conseruãdum. *Græcus citat Latina.* Sed requirendũ est, quomodo secundũ legem primitiæ conseruentur. Non enim ut seruent, sacerdotes accipiũt primitias, sed ut insumãt. *Conseruare primitias quid significet.* Quomodo ergo dicit: Ecce dedi uobis primitias ad conseruandũ? Vnde constat nõ posse hoc ad legẽ literæ, sed ad legẽ spiritus applicari. Istæ enim primitiæ, quas suprà spiritaliter exposuimus, cõseruari possunt, illæ nõ possunt. Sed & si Christus est secundum Apostolum primitiæ, uerè istæ primitiæ ad conseruãdum datæ sunt nobis. Quid enĩ tam beatũ, quàm ut anima quæ suscepit Christũ, semper eum conseruet, & semper habeat in se manentẽ? Et talis anima uerè primitias suscipit ad conseruandũ. Nã illæ primitiæ quæ offerebantur in lege, cõsumebantur per cibos, & ingressæ in uentrẽ, dirigebãtur, ut Euangeliũ dicit, in secessum. Istas autem primitias qui manducauerit, & gustauerit panẽ qui de cœlo descendit, non morietur, sed permanet in uitam æternam. *Ioan. 6.* Iste est enim panis, qui cùm semper comedatur, semper permanet, imò semper augetur. Est ergo, sicut Apostolus dicit, spiritalis esca, quæ quantò magis insumitur, tantò amplius crescit. Quantò enim amplius uerbum Dei sumpseris, quantò instantius cibum istum comederis, tantò in te affluentius abundabit. Hæc dicta sunt pro eo quòd scriptum est, Ad conseruandum primitias. Sequitur autem.

EX omnibus quæ sanctificanẽ mihi à filijs Israel.] *Sanctificata.* Nec hoc sine sacramento dicitur, non uult enĩ Deus aliunde accipere primitias, nisi à sanctificatis Israel. Poterat enĩ fieri, ut & apud gẽtiles inuenirenẽ aliqua opera digna Deo. Excoluerunt enĩ & inter illos aliqui uirtutes animi, & philosophia in nonnullis egit aliquantulũ, sed non uult ista offerri in primitijs. *Quorum benè facta Deus suscipiat.* Ex illis uult Deus benefacta suscipere, quorum mens uidet Deum, & qui sanctificati sunt Deo per fidem. Gentilis aũt etiam si aliquid honestum & probabile habere uideaẽ in moribus, hoc ipso quòd non Deo adscribit animi uirtutem, sed iactantiæ suæ deputat, non est sanctificata huiusmodi probitas, & ideo non recipiẽ inter primitias. Quantum autem ad definitionem literæ legis, uidetur etiam proselytos excludere ab huiuscemodi munere. *Deuter. 24.* Solos enim sanctificatos ex filijs Israel uult offerre primitias. Puto autem Israeliten dici posse, ex quo licet ei ingredi Ecclesiam Dei. Scriptum est enim: Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est, nec Aegyptium, quoniã incola fuisti in terra Aegypti. Filij si nati fuerint eis, generatione tertia introibunt Ecclesiam Dei. Donec ergo fructũ nõ affert Aegyptius, uel Idumæus, nec fecerit filios primæ & secundæ & tertiæ generationis, non potest introire in Ecclesiam Domini, sed filiorũ generatio facit eos introire in Ecclesiam Domini. Obseruet diligentius qui legit literas diuinas, & non ut libet scripturæ uerba pertranseat, sed aspiciat ad unumquemq; sermonẽ, quomodo non dixit, Si nati fuerint eis filij uel filiæ: sed, Filij si nati fuerint eis, tertia generatione introibunt in Ecclesiã Domini. Et cõsidera si potes secundum mysticum sensum, cur soli filij sint, nõ etiam filiæ, qui faciunt introire patres in Ecclesiã Domini. Deniq; inuenies etiam sanctos, quibus eximiũ à Deo testimonium datur, difficile filias, sed filios genuisse. Abraham non genuit filias, Isaac nec ipse quidem, solus Iacob unam genuit, & ipsam fratribus ac parentibus grauem. *Genes. 29. & 35.* Contaminata enim ab Emor filio Sichem, opprobrium generi, & uindictæ furorem fratribus excitauit. Sed & ter in anno apparere Domino iubetur omne masculinum. Fœmina ad apparendum Domino nõ uocatur. Sic ergo si quis scripturis diuinis diligenter intendat, inueniet non esse otiosum, quòd alibi quidem nominat cum filijs etiam filias, alibi autem filiarum non facit mentionẽ. Et hîc ergo primitiæ quæ offeruntur, à sanctificatis filijs Israel, non etiã à filiabus iubenẽ offerri: quæ tamen secundũ spiritalẽ intellectum, non ad sexus, sed animarum discretionem referenda sunt. Tibi enim, inquit, dedi ea in honorem, & filijs tuis post te legitimum æternum. Tibi, inquit. Cui? Aaron sine dubio respondebis. Sed sermo qui sequitur, magis de uero põtifice Christo, & filijs eius apostolis, & doctoribus Ecclesiarũ suadet intelligi. Ait enĩ legitimum æternum. Quomodo ergo æternum

potest

2.Cor. 4. poteſt eſſe quod uiſibile eſt? cùm Apoſtolus dicat: Quæ enim uidentur, tēpotalia ſunt, quæ autem non uidentur, æterna ſunt. Si ergo uiſibiles ſunt primitiæ quæ offeruntur Aaron, quæ uiſibilia ſunt, dici æterna nō poſſunt. Similiter & circumciſio uiſibilis, & azyma uiſibilia, & paſcha uiſibile neceſſe eſt æternum non eſſe, ſed temporale, quia quæ uidētur, temporalia ſunt. Et rurſus:

1.Cor. 5. Si quæ non uidentur, æterna ſunt, ergo & inuiſibilis circumciſio, quæ eſt in occulto, æterna eſt, & azyma ſynceritatis & ueritatis, & ipſum quia ex ijs eſt quæ non uidentur, æternum eſt. Si-

Rom. 2. mili ergo modo & hæc non ei qui in manifeſto, ſed illi qui in occulto Iudæus eſt, & qui ſpiritu non litera legem cuſtodit, ſecundum interiorem hominem legitima & æterna dicuntur. Et hoc

Sanctificata ſancta. ſit uobis ex ijs quæ ſanctificantur ſanctis. De ſacrificijs aliquoties apud memetipſum iſta percurrens requiſiui: quæ nam eſſent ſanctificata ſancta, & uidetur mihi quaſi ad diſtinctionē eorum quæ nō ſanctificata ſancta ſunt, hîc ſanctificata ſancta dixiſſe. Puto ergo quòd ſanctus ſpiritus ita ſanctus ſit, ut non ſit ſanctificatus. Non enim ei extrinſecus & aliunde acceſsit ſanctificatio, quæ antè non fuerat, ſed ſemper fuit ſanctus, nec initium ſanctitas eius accepit. Similiq;

Hîc piè loquitur de Trinitate. modo de Patre & Filio intelligendum eſt. Sola enim Trinitatis ſubſtantia eſt, quæ non extrinſecus accepta ſanctificatione, ſed ſui natura ſit ſancta. Omnis uerò creatura uel dignatione ſancti ſpiritus, uel meritorum ratione ſanctificata ſancta dicetur. Sic ergo & ſcriptum legimus: Sā-

Leuit. 20. cti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum, dicit Dominus Deus. Non continuò ſimilitudo ſanctitatis in Deo, atque hominibus ponenda. De Deo enim dicitur, quia ſanctus eſt, homines autem

Citat Latina. quaſi qui non ſemper fuerint, iubentur ut fiant ſancti. Denique ſermo hic in Græco, ubi nos habemus, ſancti eſtote, hoc magis ſonat, ſancti efficimini. Sed noſtri interpretes indifferenter, Eſtote, pro Efficimini poſuerunt. Vnuſquiſque ergo noſtrûm, ex quo accedit ad timorem Dei, & diuinam recipit in ſe doctrinam, ex quo ſe mancipauit Deo, ſi tamen ex animo mancipauit, ex eo ſanctus efficitur. Sed hic ſanctificatus ſanctus dici poteſt: uerè autem & ſemper ſanctus ſolus eſt Deus. Vis autem tibi & de ſcripturis diuinis huius apicis aperiam differentiam? Audi

Hebr. 2. quomodo Paulus ad Hebræos ſcribens, dicit: Qui enim ſanctificat, & qui ſanctificantur, ex uno omnes. Quis ergo ſanctificat? Chriſtus ſine dubio. & qui ſanctificantur? credentes in Chriſto. Manifeſtum ergo eſt, quòd qui ſanctificat, ſanctus eſt, quia ſemper ſanctus eſt. Qui autem ſanctificantur, non ſimpliciter ſancti, ſed ſanctificati ſancti dicendi ſunt. Nec putes huic ſenſui eſſe contrarium illud, quod de Chriſto ſcriptum legimus: Quem pater ſanctificauit, & miſit in hunc mundum. Hic enim qui ſanctificatur, ſecundum carnem Chriſtus eſt, non ſecundum ſpi-

Ioan. 17. ritum. Nam ſecundum ſpiritum pariter, & ſecūdum carnem Chriſtus dixit: Ego ſanctifico meipſum pro eis: ut qui ſanctificat, ſecundum ſpiritum intelligatur: qui autem ſanctificatur pro diſcipulis, ſecundum carnem: unus tamen atque idem Chriſtus ſit, qui nunc in ſpiritu ſanctificat, nunc ſanctificatur in carne. Ab omnibus ergo fructibus ſanctificatæ ſanctæ ſunt offerendæ primitiæ, ſed ſpiritali Pontifici. Ex quibus ergo fructibus ſpiritales primitias offeremus? Audi

Galat. 5. quot fructus enumeret Apoſtolus: Fructus autem ſpiritus, eſt Charitas, Gaudium, Pax, Pati-

Charitas. entia, & cætera. Quas igitur primitias ex Charitatis fructu, qui primus eſt fructus ſpiritus, offeramus uero Pontifici? Illas ego puto eſſe primitias Charitatis, ut diligam Dominum Deum meum ex toto corde meo, & ex tota anima mea, & ex tota mente mea. Iſtæ ſunt primitiæ. Quid

Leuit. 19. autem eſt, quod ex iſto Charitatis fructu ſecundo loco habere debeam? Vt diligam proximum meum ſicut meipſum. Illæ ergo primitiæ charitatis Deo offeruntur per Pontificem, hæc uerò, quæ in ſecūdo ſunt loco, meis uſibus relinquūtur. Puto adhuc eſſe aliquid ex hoc fructu, quod tertio loco habendum ſit, ut diligam etiam inimicos meos. Vide autem ſi potes ſimiliter & de

Gaudium. cæteris fructibus ſpiritus ſimiles inuenire primitias. Gaudium ſecundo loco fructus ſpiritus

Hebr. 10. ſcribitur. Si ergo in Domino gaudeam, & ſpe gaudeam, & ſi gaudeam in nomine Domini paſſus iniuriam, in his omnibus, alijsq; horum ſimilibus, primitias gaudij per Pontificem uerum Deo obtuli. Sed & ſi rapinam bonorum meorum cum gaudio ſuſtineam, & ſi tribulationes, ſi paupertatem, ſi qualemcumque contumeliam gaudens tolerem, eſt mihi & iſte ſecundo in loco ex fructibus ſpiritus, fructus gaudij. Nam ſi gaudeam de rebus ſeculi, de honoribus, de diuitijs, falſa ſunt iſta gaudia, ex uanitatibus uanitatū. Si uerò in malis gaudeam, & exultem de aliorum ruinis, iſta iam non ſolùm uana, ſed & diabolica gaudia, imò nec gaudia nominanda

Eſa. 57. ſunt. Non eſt gaudere impijs, dicit Dominus. Volo adhuc & alium fructum gaudij requirere, imò & alias primitias gaudiorum. Si gaudeam in uerbo Domini, ſi gaudeam de ſcientia myſteriorum Dei, ſi gaudeam quòd dignus habitus ſum ſapientiæ Dei ſecreta & arcana cognoſcere, ſi gaudeam quòd relictis omnibus quæ ſunt in hoc mundo, non ſolùm inutilibus, ſed & utilibus, non ſolùm uanis, ſed & neceſſarijs, ſoli me uerbo Dei atq; eius ſapiētiæ manciparim: in ijs omnibus ſatis, ut puto, acceptæ Deo primitiæ gaudij offerentur. Sed & de cæteris fructibus ſpiritus ex otio unicuiq; quę cōpetunt licebit aptare, ne nos ſermonem iuſto lōgius ꝓtrabamus.

ET ab omnibus, inquit, muneribus eorum.] Munus quis obtulit Deo, & ruſus ex munere

offerendę

offerendæ sunt primitiæ pontifici. Hoc in expositione allegorica ita arbitror posse constare. Si quis uel egentibus distribuat, uel faciat aliquid boni operis, pro mãdato munus obtulit Deo. Sed huius muneris offert primitias, si nõ solùm cibos, uerbi gratia, uel pecuniam largiatur, sed & affectum miserandi habeat, & compatiendi. Hoc enim est quod requirit ab homine Deus, ut mens ipsa pijs & misericordibus repleatur & formetur affectibus. *Affectus cum beneficio coniunctus.*

ET ab omnibus immolationibus eorum.] Immolatio spiritalis est illa, quam legimus: Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo uota tua. Laudare ergo Deum, & uota orationis offerre, immolare est Deo. Sed huius immolationis primitiæ ita per pontificem offerentur, si non solùm uerbis & uoce, sed & mente oremus & corde, secũdum quod & Apostolus monet: *1.Cor.14.* Orabo spiritu, orabo & mente: Psalmũ dicam spiritu, psalmũ dicam & mente. Assistunt enim & nunc angeli Dei cultores & agricolæ cordis nostri, & requirunt si est in aliquo nostrûm huiuscemodi mens tam sollicita, tam intenta, quæ uerbum Dei tanquam semen diuinum tota auiditate susceperit, si fructum statim ut ad orationem surgimus ostenderit, id est, si collectis & cõgregatis intra se sensibus oret Deum, si non euagetur mente, & cogitationibus euolet, ita ut corpore quidem in oratione curuetur, sensibus autem per diuersa discurrat. Si quis inquam intentam & directam senserit obsecrationem suam, & ipsis Dei conspectibus, atque ineffabili illi lumini se intellexerit assistentẽ, ibique orationes, & obsecrationes, postulationesque, & gratiarumactiones *1.Timoth.2.* suas profuderit nullius extrinsecus phantasiæ sollicitatus imagine: hic se nouerit per angelum qui assistit altari obtulisse immolationis suæ primitias Põtifici magno & uero, Christo Iesu Domino nostro, cui est gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

IN NVMERORVM CAP. XXI. HOMILIA XII.

De puteo & cantico eius.

LECTIO nobis putei, & cantici quod apud puteum cecinit Israel, ex Numerorũ libro recitata est. Quã solius imò forte & amplius solito uidemus redundare mysterijs. Ait enim: ET bibit de puteo populus.] Hic est puteus, quem dixit Dominus ad Moysen: Congrega populum, & dabo eis aquam bibere. Sed in his dictis non multum mihi iuris uidetur historica litera possidere. Quid est enim, quod magnoperè præcepit Dominus Moysi populum congregare, ut det eis aquam de puteo bibere? quasi uerò non etiam sponte populus bibendi gratia conueniret ad puteum. Quid ergo tantoperè prophetæ præcipitur, ut proprio studio, & labore congreget populum ad hauriendam putei aquam? Vnde utilitas literæ ad preciositatem nos spiritalis remittit intelligentiæ. Et ideo conueniens puto etiam de alijs scripturæ locis puteorum congregare mysteria, ut ex comparatione plurimorum, si quid præsens sermo obscuritatis continet, elucescat. Ait ergo spiritus Dei per Salomonem in Prouerbijs: Bibe aquas de *Prouerb.5.* tuis uasis, & de puteorum tuorum fonte, & non superessundantur tibi aquæ extra tuum fontẽ. Quamuis in alijs exemplaribus legerimus: Et effundantur tibi aquæ extra tuum fontem. Aquæ tuæ sint tibi soli, & nemo alienus participet ex eis. Habet ergo (ut in his designatur) unusquisque nostrûm in semetipso puteum. Imò & aliquid amplius dicemus, unusquisque nostrûm habet non puteum unum, sed puteos multos, & non unum uas aquæ, sed uasa multa. Non enim dixit, Bibe aquas de tuo uase, sed, De tuis uasis: & nõ dixit, Et de putei tui fonte, sed, De puteorum tuorum fonte. Legimus habuisse & patriarchas puteos, habuit Abraham, habuit & Isaac. *Genes.13.26.* Puto autem habuisse & Iacob. Et ab istis puteis sumpto initio, percurre omnem scripturã, puteos requirens, & perueni usque ad Euangelia, & ibi inuenies puteum, supra quem Saluator *Ioan.4.* noster sedebat, requiescens post itineris laborem, tunc cùm uenîẽte muliere Samaritana, & uolente haurire aquam de puteo, quæ esset in scripturis putei uel puteorum uirtus exponitur, & comparatio fit aquarum, ubi & diuini mysterij panduntur arcana. Dicitur enim, Quia si quis bibat ex his aquis, quas continebat puteus ille terrenus, sitiet rursum: qui autem ex illis biberit, quas dat Iesus, fiet in eo fons aquæ salientis in uitam æternam. In alio autem Euangelij loco iam non fons neque puteus, sed amplius aliquid dicitur: Qui credit, inquit, in eum, sicut scriptura dicit, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Vides ergo, quia qui credit in eũ, non solùm *Ioan.7.* puteum, sed & puteos, & non solùm fontes, sed & flumina habet intra se. Fontes autem & flumina, non quæ istam mortalem uitam soletur, sed quæ æternã conferant. Igitur secũdum ea quæ in Prouerbijs scripta proposuimus, ubi putei simul cum fonte nominantur, accipiendũ est uerbum Dei. Puteus quidem si profundi aliquid mysterij tegit, fons autem si ad populos abundat & effluit. Sed non otiosè requirendum est, quomodo possimus pluralem numerum de puteis exponere, & singularẽ de fonte, quia in Prouerbijs dicit Sapientia: Bibe aquas de puteorũ tuorũ fonte. Videamus ergo, quorũ puteorũ unũ dixerit fontẽ. Ego puto, quòd sciẽtia ingeniti patris, unus possit intelligi puteus, sed & unigeniti filij eius agnitio, alius puteus intelligi debeat. Alius enim a patre filius, & non idẽ filius, qui & pater, sicut ipse in Euãgelijs dicit: Alius est qui &

testimonium

testimonium de me dicit pater. Et rursus tertium puto uideri puteum posse, et gnitionem spiritus sancti. Alius enim & ipse est à patre, & filio, sicut & de ipso nihilominus in Euangelio dicit:
Ioan. 14. Mittet uobis pater alium paracletum, spiritum ueritatis. Est ergo hæc trium distinctio personarum in patre & filio & spiritu sancto, quæ ad pluralem puteorum numerum reuocatur. Sed horum puteorum unus est fons. Vna enim substantia est, & natura Trinitatis. Et hoc modo nō otiosa inuenietur scripturæ sanctæ distinctio, quæ dicit, De puteorum tuorū fonte. Sed obseruanter mystica signauit eloquia, ut quod pluraliter dictum est personis, singulariter substantiæ cōueniret.

Et hic pié loquitur de Trinitate.

Possunt autem & illi putei uideri, de quorum scientia dicebat ille, qui repletus est sapientia Dei. Ipse enim mihi dedit eorum quæ sunt scientiam ueram, ut scirē substantiam mūdi, & elemētorum uirtutem, initium & finē & medietatem, temporū uicissitudinē, permutationes & cōmutationes temporum, anni circulos & astrorum positiones, naturas animalium, & iras bestiarum, spirituum uiolentias, & cogitationes hominum, differentias uirgultorum, & uirtutes radicum. Vides quanti sunt putei in rerum scientia? Puteus est, uerbi gratia, sciētia uirgultorū, & fortè uniuscuiusque uirgulti natura habet proprium puteum. Et iterum, Puteus est de animalium scientia, & fortè unaquæque species animalium proprium habet puteum. Et iterum, Puteus est de ratione temporum, & uicissitudine, ac permutatione. Et hæc singula quoniam altam, profundamque habent scientiam, meritò figuraliter putei appellantur. Et donec quidem absconditum fuit mysterium Christi à seculis & generationibus, rectè horū scientia putei appellati sunt:
Rom. 1. Cùm autem, sicut Paulus dicit, credentibus manifestauit Deus per spiritum suū, efficientur hæc omnia fontes, & flumina: ut iam non ita habeatur in occulto horum scientia, sed proferatur ad multos, & riget credētes, ac satiet. Et ideo credo Saluator dicebat ad discipulos suos, Quia qui credit in eum, & aquam doctrinæ eius biberit, non iam puteus, nec fons, sed fient in eo flumina aquæ uiuæ. Sicut enim unus iste puteus, qui est sermo Dei, efficitur putei, & fontes, & flumina innumerabilia: ita & anima hominis, quia ad imaginē est Dei, potest in se habere, & producere ex se, & puteos, & fontes, & flumina. Sed & reuera putei qui sunt in anima nostra indigent fodiente: debent enim mundari, & omne quod terrenum est, ab eis debet auferri, ut uenæ illæ rationabilium sensuum, quas ei inseruit Deus, pura ac syncera fluenta producant. Donec enim terra contegit aquarum uenas, & obturat occultum fluenti, non potest puri laticis unda profluere.
Genes. 26. Denique propterea scriptum est, Quia pueri Abraham fodiebant puteos, sed replebant atque opplebant eos terra Phylistijm. Sed & Isaac, qui hæreditatem susceperat patris, rursum fodit puteos, & terram remouit Phylistinorum, quam per inuidiam iniecerant aquis. Sed & illud obseruauimus in Genesi, unde & historia hæc uidetur assumpta, quòd donec uiueret Abrahā, non fuerunt ausi Phylistijm replere puteos, aut inijcere eis terram. Sed cùm excessit ex hac uita, tunc inualuerunt Phylistijm, & insidiati sunt puteis eius. Sed reparātur postmodum per Isaac,
Genes. 24. & redeunt in statum suum. Præterea & puer Abraham, cùm pergit uxorem spondere, uel deducere Isaac, apud puteum inuenit Rebeccam, quæ interpretatur Patiētia: hæc efficitur uxor Isaac,
Genes. 29. non alibi nisi apud puteos. Similiter & Iacob, cùm in Mesopotamiam uenit, habens præceptū patris, ne alieni generis uel extranei sanguinis coniugem sumeret, apud puteos etiam ipse in-
Exod. 2. uenit Rachel. Et Moyses Sephoram apud puteos reperit. Si ergo intellexisti, quæ qualesque sint uxores sanctorum, etiam tu si uis patientiam in coniugium tibi adsciscere, si sapientiā, & si quæ aliæ sunt animæ uirtutes, & dicere quod de sapientia dictum est: Hanc amaui, hanc quæsiui adducere mihi uxorem: esto frequens, esto assiduus circa puteos istos, & ibi reperies huiusmodi coniugem. Apud aquas enim uiuas, id est, apud uiuentis uerbi fluēta, certum est omnes animi habitare uirtutes. Sunt ergo multi putei, quos diximus esse intra animam. Sunt & alij plurimi, qui in singulis quibusque scripturarum sermonibus intelliguntur & sensibus. Est tamen eminentior cæteris iste puteus, & eximius, de quo in præsenti loco scriptura dicit, Quia foderint eum non quicunque communes homines, sed principes, & adhuc horum sublimiores, quos reges appellauit. Propter quod & hymnus canitur Deo apud hunc eundem puteum. Et ideo
Exod. 17. scriptum est: Vade, inquit, ad puteum. Hic est puteus, quem dixit Dominus ad Moysen: Congrega populum, & dabo eis aquam de puteo, dixit Dominus. Moyses congregare iubetur populum, ut conueniat ad puteum, & bibat aquam. Moysen autem legem accipi debere sæpe ostendimus. Lex ergo Dei est, quæ te conuocat, ut ad puteum conuenias. Quem puteum, nisi illum, de quo suprà diximus, Iesum Christum filium Dei, propria quidem substantia subsistentem, uno tamen cum patre & spiritu sancto Deitatis fonte nominatum? Ad hūc ergo puteum, id est, ad fidem Christi nos conuocat lex. Ipse enim dicit, Quia Moyses de me scripsit. Vt quid nos conuocat? Vt bibamus aquam, & cantemus ei canticum: hoc est, corde credamus ad iustitiam, & ore confiteamur ad salutem. Initiate, inquit, illi puteum. Hic est sensus. Initiū ait omnium, puteum ponite. Sicut & Apostolus dicit: Quia ipse est principium, & primogenitus omnis
Coloss. 1. creaturæ, & in ipso creata sunt omnia. Initiate ergo ei puteum, hoc est, initium omnium cōfitemini

Lex pædagogus noster ad Christum.

mini esse puteum. Potest autem & hoc modo intelligi, ut uerba dirigi uideantur ex persona Moysi ad populū, cohortantis & dicentis: Date initiū cordi uestro, ut incipiat intelligere quis sit puteus de quo aquæ spiritales hauriendæ sunt, & reficiendus est credentium populus. Initiate ergo ei, hoc est Israeli hunc puteum: ut sensum mysticum si quis est corde Deum uidens, de profundis possit haurire. Ad istum ergo puteum ut Moyses, id est lex nos congreget, nō frustra dictum uidetur. Potest enim fieri, ut aliquis uenire ad istū puteum uideatur, sed nisi per Moysen congregetur, non est acceptus Deo. Marcion uenisse sibi uidetur ad istum puteū, & Basilides, & Valentinus, sed quia non uenerunt per Moysen, nec receperunt legē & prophetas, non possunt laudare Dn̄m Deum de fontibus Israel. Non ergo ueniunt qui huiusmodi sunt, ad puteū quē foderunt principes, & excuderunt reges. Sed uolo ostendam uobis de scripturis, ad quos isti puteos ueniunt? Est uallis quædā salsa, in qua ualle sunt putei bituminis. Omnis ergo hæresis, & omne peccatum in ualle est, & in ualle salsa. Peccatū eñ & iniquitas non ascendit sursum, sed semper ad ima & inferna descendit. Est ergo in ualle positus, & salsus, atq; amarus omnis hæreticus sensus, & omnis actus peccati. Quid eñ dulce, quid suaue potest habere peccatū? Sed & amplius aliquid habet. Si enim ueneris ad hæreticā sententiā, si ueneris ad amaritudinē peccati, uenisti ad puteos bituminis. Bitumē, esca & nutrimentū ignis est. Si ergo & tu gustaueris aquā de istis puteis, si sumpseris hæreticū sensum, si peccati amaritudinē ceperis, fomenta in te ignis, & gehennæ incendia præparabis. Et propterea ad eos qui nolūt de illo puteo aquā bibere, quē principes foderūt & reges, sed ex istis qui in ualle peccati sunt, & ignis materias alūt, dicit: Incedite in lumine ignis uestri & flammæ quā uobis accendistis. *Esa. 50.* Quid ergo canit apud hūc puteū? Initiate ei, inquit, puteū. Foderunt illū principes, excuderūt reges. Possunt quidē principes & reges iidem uideri: si uerò distingui necesse est, principes prophetas intelligamus. Ipsi enim sensum & prophetiam de Christo defossam, & demersam in profundo literæ collocatunt, & ideò quidam ex ipsis dicebat: Nisi occultè audieritis, plorabit anima uestra. Et item alius propheta dicit ad Dn̄m: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Dn̄e, quā abscondisti timētibus te. *Psal. 31.* Isti ergo sunt principes, qui foderunt hunc puteum, reges autem qui excuderūt eum. Quod dixit Excuderunt, ab excudendo, non ab excidendo dictū est. *Exponit Latina.* Excudi enim dicitur, quod in saxo uel cæditur, uel formatur. Principes ergo tanquā aliquantulo inferiores, fodere dicuntur puteum, hoc est quasi in terræ mollitie altitudinē quādā demergere. Isti uerò quos reges appellat, quasi eminentiores ac fortiores, non solùm terræ profundum, sed & saxi duritiā penetrāt, ut peruenire possint ad profundiores aquas, & ipsas (si dici potest) in eo uenas abyssi perscrutētur, scientes iudicia Dei esse abyssum multā. Istos ergo reges, qui tā profunda possunt & tam abscondita putei perscrutari, meritò Apostolos dixerimus, ex quibus aliquis dicebat: Nobis autem reuelauit Deus per spiritum sanctum. *1. Cor. 2.* Spiritus eñ omnia scrutatur, etiā alta Dei. Quia ergo per spiritum possunt etiam ipsi perscrutari alta Dei, & alta ac profunda putei penetrare mysteria, idcirco reges esse dicuntur, qui puteum etiā istum in petra excuderint, ac dura & difficilia secreta scientiæ penetrauerint. *Reges Apostoli.* Quòd autem reges dici possint etiam Apostoli, puto & ex eo facilè ꝓbari posse, quod de omnibus credentibus dicitur: Vos autem genus regale, sacerdotium magnum, gens sancta. *1. Pet. 2.* Si ergo illos dicunt reges, qui per uerbum ipsorum crediderunt, quātò magis ipsi reges habendi sunt, qui faciūt reges? Sed & inde facilè colligitur. Si enim reges à regendo dicuntur, omnes utiq; qui Ecclesias Dei regunt, reges meritò appellabunt, multò aūt rectius illi, qui & illos ipsos dictis atq; scriptis suis regunt, à quibus reguntur Ecclesiæ. Et propter hoc, meritò Dn̄s rex regum dicitur. Nisi eñ isti, & cæteri qui eos imitantur, reges fuerint, ille non uidebitur rex regum. *Apoc. 19.* *Christus rex regum.* Sed & ipse Apostolus Paulus Corinthijs scribens, & uelut per quādā ironiā corripiens eos ait: Sine nobis regnatis, & utinā regnetis, ut & nos uobiscum regnemus. In quo utiq; reges quidem esse debere Corinthios, & semetipsum cum ijs regnare uelle pronūciat, sed elationem nondum pro merito assumpti honoris incusat. *1. Cor. 4.* Fodiunt ergo ij omnes puteum istū principes, & excudunt eum reges gentium. Apostoli enim præcipuè reges sunt gentiū, qui gentes ad obedientiā fidei cōgregarunt, & Christi scientiam omnibus patefecerūt: in quo sunt thesauri sapientiæ Dei, & scientiæ absconditi: secundū præceptum Dn̄i circumeuntes orbē terræ, & implentes quòd mandatū est, ut doceant omnes gentes, baptizantes eas in nomine patris, & filij, & spiritus sancti: *Matth. 28.* *Marc. 16.* & per hæc excuderūt, hoc est patefecerūt scientiā putei, & in notitiā uniuersis gentibus adduxerunt. Sed & hæc quæ nunc habemus in manibus, quæ recitata sunt nobis, puteus est, & omnis simul scriptura legis, & prophetarum: Euangelica quoq; atq; Apostolica scripta simul omnia unus est puteus, quem non possunt fodere, uel excudere, nisi inueniantur reges, & principes. Verè enim reges, & uerè principes habendi sunt, qui possunt auferre terram de puteo, hoc est amouere superficiem literæ, & de interiore petra ubi Christus est, spiritales sensus uelut aquā uiuā proferre. Hæc ergo facere decet eos solos, qui uel reges sunt, uel principes. Reges ex eo dicti, quod peccati regnum ex corpore suo depulerint, & iustitiæ regnum parauerint in

rint in membris suis. Decet enim eum docere cæteros, qui prius fecerit ipsa quæ docet. Sic enim scri-
Matth. 5. ptũ est: Quia qui fecerit, & docuerit sic homines, hic magnus uocabit in regno cœlorũ. Magnũ
aũt esse in regno, hoc est regẽ esse. Excuderunt eũ, inquit, reges gentiũ in regno suo, dum domi-
narentur eis. Re enim uera non possunt fodere puteum iustum, nec latentes aquæ uiuæ uenas a-
perire, nisi prius dominatum tenuerint gentium barbararum. Omne enim quicquid in eis fe-
rum fuit in actibus, quicquid in motibus barbarum, si edomuerint, & subiecerint regio sensui,
& dominati fuerint eis: ita ut de cætero non gentiliter, sed legitimè agant: isti sunt uerè reges, ꝓ-
funda putei rimantes, & uerbi Dei arcana ac mystica perscrutantes.

ἀναχώρησιν Israelitarum. POST hæc & à puteo, inquit, profecti sunt in Mathanaim, & à Mathanaim in Nahaliel, &
à Nahaliel in Bamoth, & à Bamoth in nemus quod est in campo Moab, à uertice montis excel
si qui respicit ad faciem deserti.] Nomina hæc quæ uidenẽ locorũ esse uocabula, ex significan-
tijs suis quas in lingua propria designãt, rerum magis mysticarum consequentiã, quàm uocabulo
rũ appellationẽ uidenẽ ostendere. Profecti enim, inquit, à puteo, ueniunt in Mathanaim. Interpre
tatur enim Mathanaim, Munera ipsorum. Vides ergo quia si quis de puteo hoc biberit, quẽ fode
runt reges & principes, statim proficit, ad hoc ut habeat munera quæ offerat Deo. Quid autem
Num. 15. est quod homo offerat Deo? Hoc ipsum quod in lege scriptũ est: Munera mea, hoc est data mea. Ex
ijs ergo quæ Deus dedit, offerunt nihilominus homines Deo. Quid dedit Deus homini? Agni
tionẽ sui. Quid ergo offert Deo? Fidẽ suã & affectũ. Hoc est quod expetit ab homine Deus. De-
Deut. 5. nique ita scriptum est: Et nũc Israel quid est quod Dñs Deus tuus poscit abs te, nisi ut timeas Do-
minũ Deum tuũ, & incedas in uijs eius, & diligas eum, & custodias omnia mãdata eius, & ser-
uias Dño Deo tuo ex toto corde tuo, & ex tota anima tua? Ista sunt munera, ista dona quæ o-
portet Dño dari. Damus aũt hæc Dño cordis nostri munera posteaquã agnouerimus eum, &
agnitione bonitatis eius de putei eius altitudine biberimus. Obserua tamẽ quõ dixerit ꝓphe-
ta: Et nunc Israel quid Dñs Deus tuus poscit abs te? Erubescant illi hæc uerba, qui negãt in ho-
Liberi arbitrij assertiuncula. mine liberum esse arbitrium. Quomodo posceret ab homine Deus, nisi haberet homo in sua
potestate, quod poscenti Deo deberet offerre? Sunt ergo quæ dantur à Deo, & sunt quæ præbẽ-
tur ab homine. Verbi gratia, in homine fuit ut una mna faceret decẽ mnas, aut una mna face-
ret quinque mnas. Ex Deo aũt fuit, ut haberet homo mnam, ex qua facere posset decẽ mnas. Cũ
autem obtulit ex se decem mnas, accepit rursus à Deo non iam pecuniam, sed potestatẽ & re-
gnum decẽ ciuitatũ. Petit iterũ Deus ab Abrahã, ut offerret ei Isaac filium suũ, in montẽ quem-
Gen. 22. cunque ostendisset ei. Obtulit Abrahã intrepidus unigenitũ, imposuit super arã, cultrũ eduxit ut
iugularet, inhibetur continuò & aries ei pro filio datur ad uictimã. Vides ergo quia quæ Deo of-
ferimus, nobis manent: sed ad hoc experimur, ut in ijs affectus noster erga Deum probetur & fi-
des. Hæc pro eo quod diximus profectos esse filios Israel à puteo, & uenisse in Mathanaim, quod
interpretatur Munera eorũ. A'Mathanaim aũt uenimus in Nahaliel, quod interpretatur Ex Deo.
Fides dona spi ritus sancti accipit. Quid ex Deo? Posteaquã obtulerimus nos quæ ex nobis sunt, uenimus ad hoc ut consequa-
mur ea, quæ ex Deo sunt. Cùm enim fidẽ nostram, & affectum obtulerimus ei, tũc & ipse largitur
nobis diuersa dona spiritus sancti, de quibus dicit Apostolus: Omnia aũt ex Deo sunt. Et à Na
1. Cor. 12. haliel uenimus in Bamoth, quod interpretatur Aduentus mortis. Cuius mortis hîc intelligimus
aduentũ, nisi illius, qua Christo cõmorimur, ut & conuiuamus ei? & qua debemus mortificare
Rom. 6. mẽbra nostra, quæ sunt super terrã? Et iterũ: Consepulti enim illi sumus per baptismũ in morte.
Si quis ergo salutaris huius uiæ ordinẽ tenet, per hæc singula quæ memorauimus iter agere de-
bet, & uenire post multa ad hũc locũ, quẽ diximus significare mortis aduẽtũ. Vt aũt ex scriptu-
ris docemur, est quædã mors inimica Christi, & quædã amica eius. Non ergo illius mortis dicit
1. Cor. 15. inimicæ Christi, de qua dicitur, Nouissimus inimicus destruetur mors, qui est diabolus: sed huius
mortis qua cõmorimur ei, ut & cõuiuamus ei: secundũ quã mortẽ dicit Deus: Ego occidã, & ui-
uere faciã. Occidit enim ut cõmoriamur Christo, & uiuere facit ut cõuiuamus ei. Optandũ ergo
Deut. 23. nobis est, ut ueniamus in Bamoth, & promptissimè suscipiamus beatæ huius mortis aduentũ,
ut & uiuificari cũ Christo mereamur. Et ex Bamoth, inquit, in nemus, quod est in cãpo Moab, à
uertice mõtis excelsi, qui respicit ad desertũ. Si hoc itinere incedamus quod non tã locorũ uo-
cabulis, quàm animæ profectibus cõstare ratio explanationis asseruit, post omnia ista uenimus in
nemus, siue (ut in alijs habetur exemplarijs) in Ianan, quod interpretatur Ascensus, siue uertex
montis. Per hæc ergo uenitur ad illud famosissimũ diuini paradisi nemus, & amœnas delicias ha
bitationis antiquæ, uel certè ad uerticẽ perfectionis, & beatitudinis summitatẽ: ita ut possit e-
tiã ipse dicere, quia resuscitauit nos cũ ipso, & sedere fecit in cœlestib. in Christo. Vides quousque
peruenitur à puteo? Vides quibus mãsionibus, imò quib. profectibus, iter animæ paratur ad cœlũ?
Quæ si diligẽter inspicias, ipse apud temetipsum quotidianos profectus tuos discutiẽs, quibus
in locis sis, & quàm proximus ad regna cœlorum habearis aduertes: sicut & ille, de quo Dñs dixit,
Quia non longè es à regno Dei. Subsequitur post hæc & alia historia. Ait enim

ET miſit Moyſes, aut (ut habetur in nõnullis exemplaribus) & miſit Iſrael legatos ad Seon
regẽ Amorrẹorum uerbis pacificis dicens: Tranſibimus per terrã tuam, per uiã trãſibimus, nõ
declinabimus neq; in agrum, neq; in uineã. Non bibemus aquã de lacu tuo, uia regia incede-
mus uſquequo tranſeamus fines tuos. Et non cõceſsit Seon ut Iſrael tranſiret per fines ſuos. Et *Legati ad Si-*
collegit Seon omnem populum ſuum, & exijt belligerare aduerſum Iſrael in deſerto, & uenit *hon Regẽ A-*
in Aſſar, & congreſſus eſt cum Iſrael, & percuſsit eum Iſrael nece gladij, & dominati ſunt ter- *morrhæorum*
ræ eius.] Hiſtoria quidem manifeſta eſt, ſed deprecemur Dominum, ut aliquid dignum poſ- *miſsi.*
ſimus interiorib. eius ſenſibus peruidere. Seon duplicẽ habet interpretationem, ſiue Arbor in-
fructuoſa, ſiue Elatus. Mittit igitũ Iſrael legatos ad Seon, mittit ad arborem infructuoſam, mittit
ad elatũ, & ſuperbũ. Hic aũt Seon, rex eſt Amorreorũ, q & ipſi interpretant̃, In amaritudinẽ ad-
ducentes, uel loquentes. Mittit ergo ad Seon regẽ Amorreorũ Moyſes uerbis pacificis dicens:
Tranſibimus per terrã tuã. Si ſecundũ ſpiritalem intelligentiã dixerimus Seon regem figuram
tenere diaboli, quia ipſe eſt elatus, & infructuoſus: puto quod non debeas mirari, q eum dixe-
rim regẽ, cùm audias etiam ipſum Dñm & Saluatorem noſtrum in Euangelijs de eo dicẽtem:
Ecce nunc uenit princeps huius mundi, & in me non inuenit quicquam. Et iterum: Ecce nunc *Ioan. 14. 12.*
princeps huius mundi mittetur foràs. Si ergo totius mundi princeps eſſe in Euangelijs dicit̃, *Satã princeps*
non debet abſurdum uideri ſi Seon regi Amorræorum, uel etiã alijs quibuslibet gentium regi- *mundi cur di-*
bus comparetur. Princeps autẽ dicitur mundi, nõ quia creauerit mundum, ſed quia multi ſunt *catur.*
in hoc mundo peccatores. Peccati aũt quia ipſe princeps eſt, ideo etiam mundi princeps appel
latus eſt: in ijs uidelicet, qui nondum relinquentes mundum, conuertuntur ad patrem. Secun-
dum hoc eñ etiam illud dicit̃, Quia omnis mundus in maligno poſitus eſt. Quid eñ nobis ꝓ-
deſt dicere quia princeps noſter Chriſtus eſt, ſi reb. & operibus arguamur, quia diabolus prin-
cipatum tenet in nobis? Aũt non palàm eſt ſub quo principe agat impudicus, inceſtus, & iniu-
ſtus? Nunquid poteſt huiuſmodi homo dicere, quia ſub Chriſto poſitus hæc ago, etiam ſi ſub
Chriſti nomine cenſeri uideatur? In quo Chriſtus principatum gerit, nulla ibi immũditia, nul-
la iniquitas admittitur, nec habere aliquẽ locũ poteſt iniuſta cupiditas. Secundum hunc itaq;
modum rectè & Chriſtus uirtutum princeps, & diabolus malitiæ ac totius iniquitatis dicetur.
Mittit igitur Iſrael legatos ad regẽ Amorreorum, regem in amaritudine prouocantiũ, regẽ in-
fructuoſum, regem ſuperbũ. Quomodo ſuperbus, quomodo elatus docebitur diabolus? Ipſe
eſt qui dixit: Virtute mea faciam, & ſapientia intellectus mei auferam fines gentium, & fortitu-
dinem eorum deprædabor, & cõmouebo ciuitates quæ inhabitantur, & uniuerſum orbem ter
ræ capiam manu mea ſicut nidum. Et iterum dicit elatus hic & ſuperbus: Aſcendã in cœlũ, ſu- *Eſa. 14.*
pra ſidera cœli ponã thronum meum. Sedebo in monte excelſo, ſupra mõtes altos qui ſunt ad
aquilonẽ, aſcendã ſupra nubes, & ero ſimilis altiſsimo. Adhuc requiris ſi ipſe ſit elatus, & ſuper
bus? Imò potius & ipſe ſuperbus eſt & elatus, & ille qui quaſi unigenitus eius eſt, de quo ſcri-
ptũ eſt, Quia extollit̃ ſuper omne quod dicit̃ Deus, aut quod colitur: ita ut in templo Dei ſede- *2. Theſſ. 2.*
at, oſtentans ſe tanquã ſit Deus. Omnis ergo qui elatus eſt & ſuperbus, uel filius eſt elati huius,
uel diſcipulus & imitator. Et propterea dicit Apoſtolus de quodam: Ne fortè elatus incidat in *1. Tim. 3.*
iudicium diaboli: oſtendens per hoc, quia omnis elatus ſimili ut diabolus iudicio condẽnabi
tur. Nos ergo ſumus qui trãſire uolumus per hunc mundũ, ut peruenire poſsimus ad terrã ſan
ctam, quæ repromiſſa eſt ſanctis: & mittimus uerbis pacificis ad Seon, ꝓmittentes nõ nos habi-
taturos in terra eius, nec moraturos cum eo, ſed tranſituros tantummodo, & inceſſuros uia re-
gali, nec declinaturos uſquã, neq; in agrum, neq; in uineam, ſed nec de lacu eius aquam bibitu
ros. Videamus ergo quãdo nos iſta promiſimus, quando hæc uerba diabolo denunciauimus.
Recordet̃ unuſquiſq; fidelium, cùm primũ uenit ad aquas baptiſmi, cũ ſignacula fidei prima
ſuſcepit, & ad fontẽ ſalutaris acceſsit, quibus ibi tũc uſus ſit uerbis, & quid denũciauerit diabo
lo: nõ ſe uſurũ pompis eius, neq; operibus eius, neq; ullis omnino ſeruitijs eius ac uoluptatib.
pariturum. Et hoc eſt quod his legis ſermonibus adumbrat̃, quia nõ decliner Iſrael, neq; in a-
grum eius, neq; in uineam eius. Sed neq; aquam de lacu eius pollicetur ſe eſſe potaturum. Nõ
enim ultrà diſciplinæ diabolicæ, nõ aſtrologiæ, non magicæ, nõ ullius omnino doctrinæ, quæ
contra Dei pietatẽ aliquid doceat, poculum ſumet fidelis. Habet eñ ſuos fontes, & bibit de fon
tibus Iſrael, bibit de fontibus ſalutaris: nõ bibit aquam de lacu Seon, nec relinquẽs fontem a-
quæ uiuæ congregat ſibi lacus confractos. Sed & uia regali inceſſurum ſe profitetur. Quæ eſt
uia regalis? Illa ſine dubio quæ dicit, Ego ſum uia, ueritas, & uita. Et meritò regalis: ipſe eſt eñ, *Ioh. 14.*
de quo propheta ait: Deus iudicium tuũ regi da. Via ergo regali incedendum eſt, nec declinan-
dum uſquam neq; in agrum eius, neq; in uineam eius: id eſt neq; ad opera, neq; ad ſenſus dia-
bolicos declinare ultrà mens fidelium debet. Quomodo ergo uolumus fines Amorræorũ cũ
pace trãſire? Amorræi, infideliũ qui ſunt in hoc mũdo pars accipi poteſt: ſed iſti interpretãt̃ (ut
ſuprà diximus) uel In amaritudinẽ adducentes, uel loquẽtes. Et quõ quidẽ in amaritudinem

adducant Deum infideles & increduli, expositione nõ indiget, quod aũt ait, Loquentes, ad illã
partẽ trahi potest qua infideles quicq;, & sub principe diabolo agẽtes loqui norũt tantũmodo,
sed loquunt̃ inania. Verbi causa, ut poetæ eorũ, ut astrologi, ut nõnulli etiã philosophorũ, qui
1. Cor. 4. inania loquunt̃ & uana. Fideliũ aũt regnũ q̃ à Deo est, nõ in sermone est, sed in uirtute. Volu-
mus ergo nos pacificè trãsire per mundũ, sed hoc ipsum magis incitat principẽ mundi, quòd
dicimus nos nolle permanere cũ ipso, nec morari, nec aliquid eius uelle cõtingere: inde magis
exacerbat̃, inde extollit̃, & irascit̃, & cõmouet nobis persecutiones, pericula suscitat, cruciatus
intẽtat. Et ideo dicit; Cõgregauit, inquit, Seon omnẽ populũ suũ, & exijt cõfligere aduersus Isra
el. Quis est omnis populus Seon, quẽ cõcitat contra Israel? Principes ac iudices mundi, cũctiq;
nequitiæ ministri, qui impugnant semper, & persequuntur populum Dei. Sed quid facit Israel?

VENIT, inquit, in Issaar.] Issaar interpretatur Mandati adimpletio. Si ergo ueniamus &
nos ad locum istum, id est ad expletionem mandatorũ, etiam si cum omni exercitu ueniat ad-
uersum nos Seon iste elatus, & superbus diabolus, & confligat aduersum nos, si omnes suos
contra nos dæmones concitet, superamus eum si Dei mandata complemus. Complere enim
mandata, hoc est diabolum & omnem eius exercitum superare. Et tunc complebitur in nobis
Rom. 16. apostolica oratio qua ait: Deus autem conteret Satanam sub pedes nostros uelociter. Et illud
Luc. 10. quod Dominus ait: Ecce dedi uobis potestatem calcãdi super serpentes & scorpiones, & super
omnem uirtutem inimici, & nihil uobis nocebit. Nihil enim nocere nobis poterunt ista omnia
si ueniamus in Issaar, id est si mãdata & præcepta Domini nostri Iesu Christi seruemus. Cui est
gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN NVMERORVM CAP. XXI. XXII. HOMILIA XIII.

De ijs quæ superfuerunt priori tractatui, & de Balaam, atq; asina eius.

Diabolum gladio spiritus cõfectum à Christo.

HESTERNA die dixeramus quõ Seon rex Amorræorum, qui est elatus, & arbor infru-
ctuosa, congressus cum Israel uictus fuerit, de quo & obseruanter scriptura dicit, Quia ce
cidit in nece gladij, uel (ut alibi legimus) in ore gladij. Sed si uis diligentius scire, quo
gladio infructuosus iste, & elatus sicut cedrus Libani ceciderit, discamus ab Apostolo Paulo di
Psal. 37. cẽte: Viuus enim est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio. Et itẽ in alijs: Et gladiũ,
Heb. 4. inquit, spiritus, quod est uerbum Dei. In huius ergo gladij nece cecidit spiritalis Seon, qui est
diabolus. Additur post hæc:

ET dominati sunt, inquit, filij Israel omni terræ eius.] Omnis quidem regio hæc terrena, ter-
ra dicitur Seon: sed Christus & Ecclesia eius dominatur in omni terra Seon.

Ioseph. lib. 4. cap. 4. ἀρχαιολογ. ET dominati sunt ab Arnon usq; Iaboc.] Arnon & Iaboc ciuitates erant regis Seon, sed ini
tium regni eius erat Arnon, & finis Iaboc, & ideo dicitur, Quia dominati sunt ab Arnon usq; Ia
boc. Interpretatur autem Arnon Maledictiones eorum. Initium enim regni Seon huius elati, &
infructuosi, maledictiones sunt. Finis uerò est Iaboc, quod interpretatur Luctamen. Necesse est
enim ut omnis qui uult exire de regno diaboli, & fines eius euadere, luctamen inueniat, & cer-
tamina ei à ministris eius & satellitibus suscitentur. Sed si luctatus fuerit & uicerit, iam non erit
Christi Israelis regnum. Iaboc ciuitas Seon, sed erit ciuitas Israel. Hoc est enim nimirum, quod legimus & de patriarcha
Iacob, quoniam cùm uenisset ad locum quendam, luctamen ei præparatum est: & ibi tota no-
Gen. 32. cte luctatus cùm obtinuisset & inualuisset ad Deum, uocitatũ est nomen eius Israel.

ET accepit, inquit, Israel oẽs ciuitates istas, & habitauit in omnibus ciuitatib. Amorræorũ.]
Rom. 2. Hic Israel, qui in Christo Israel est, qui nõ in carne Israel, nec in manifesto Iudæus est, ipse habitat
Dominiũ peccati à Christo destructum. in omnib. ciuitatibus Amorræorũ, cũ in omni orbe terrarũ Christi Ecclesiæ propagant̃. Sed &
unusquisq; nostrũ prius ciuitas fuit regis Seon, regis elati: regnabat eñ in nobis stultitia, super
bia, impietas, & omnia quæ sunt ex parte diaboli: sed ubi expugnatus & deuictus est fortis, &
Matth. 12. uasa eius direpta sunt, effecti sumus ciuitas Israel, & hæreditas sanctorũ: si tamẽ penitus excisa
est in nobis potestas illa, quæ prius dominabatur nobis, & excisa est arbor infructuosa, & deie-
Matth. 11. ctus est rex elatus, & sumus sub eo rege, qui dicit: Discite à me quia mitis sum, & humilis corde.
Post hæc sigillatim iam ciuitates superbi & infructuosi regis enumerat, & dicit.

IN Esebon & in omnibus finibus eius.] Quid est hoc, quod præcipuã urbẽ de regno Seon
nominauit Esebon? Esebon interpretatur Cogitationes. Meritò ergo pars maxima regni dia-
Matth. 15. bolici, & potestas eius plurima in cogitationibus regnat. Sic enim dixit & Dominus, Quia de
corde procedunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, furta, falsa testimonia, blasphemiæ
& ista sunt quæ coinquinant hominem. Et ideo necessariò incenditur ista ciuitas, & igne exuri-
Luc. 12. tur. Quo igni? Illo profectò, de quo dicit Saluator: Ignem ueni mittere in terram, & quàm uolo
ut accendatur. Pòst pauca autem refertur de ipsa ciuitate.

PROPTER hoc, inquit, dicent ænigmanistæ: Venite in Esebon, ut ædificetur, & construatur
ciuitas Seon: quoniam ignis processit de Esebon, & flamma de ciuitate Seon, deuorauit usq;
Moab.]

Moab.] Seon (ut diximus) erat rex, cuius erat ciuitas Esebon. Sic ergo intelligendus est ordo uerborum, quasi dicant isti ænigmatistæ: Venite ut construatẽ & ædificetur Esebon, quæ fuit ciuitas Seon. Sed requiramus nũc qui sint isti ænigmatistæ. Aenigma dicitẽ sermo figuratus. Aenigmatistę ergo dicuntẽ, qui figuraliter loquuntur. Et quis est alius, qui in figuris locutus sit, nisi lex & prophetæ? Audi enim quomodo Dauid dicit: Aperiã in parabolis os meũ, loquar propositiones ab initio seculi. Sed & Esaias, quia ænigmata sint quæ scripsit, hoc modo declarat: Et erunt, inquit, uerba libri huius sicut uerba libri signati: quẽ si dederint in manus hominis nescientis literas, & dixerint ei, lege, dicet: nõ noui literas. Si aũt dederint scienti literas, dicet, nõ possum legere, signatus est enĩ. Signatus aũt dicitẽ liber, ꝑ eo, quòd figuris perplexus est, & ænigmatibus inuolutus. Dicunt ergo isti ænigmatistæ. Venite in Esebon, ut ædificetẽ. Cecidit illa prima Esebon, imò subuersa est & incensa, reædificãda est alia. Sed quomodo hoc fiat, assumpto ostendamus exemplo. Si uideas gentilem in dedecore uitæ positum, ac religionis errore, nõ dubites de eo dicere, quòd sit hîc Esebon ciuitas in regno regis Seon. Regnat enim in cogitationibus eius rex infructuosus & elatus. Ad hunc si accedat Israel, hoc est Ecclesiæ filius, & adhibeat iacula uerbi Dei, & distringat contra eum gladiũ spiritus, destruat in eo oẽs munitiones gentilium dogmatũ, & elationes argumentorum eius igne ueritatis exurat, dicito de hoc, Quia subuersa est Esebon ciuitas Seon. Sed nõ continuò desertus & destitutus relinquitẽ iste, in quo subuersa sunt gentiliũ dogmata. Non enĩ disciplina est filijs Israel destructas relinquere quas destruxerint ciuitates: sed cũ subruerint, & euerterint in homine malas cogitationes, & impios sensus, reædificabunt rursus in corde eius quẽ destruxerint, bonas cogitationes, pios sensus, doctrinã ueritatis inserent, religionis ritũ tradent, ordinẽ uiuendi docebũt, honestatem morũ, obseruãnæ statuta monstrabunt. Et tunc uerè dicent isti ænigmatistæ ad semetipsos inuicem: Venite & ædificemus Esebon, quę fuit ciuitas Seon. Et ipsi enĩ, hoc est filij Ecclesiæ, quia figuras legis & ęnigmata spiritaliter intelligunt, ænigmatistæ appellanẽ. Hoc est quod & Hieremias figurali nihilominus sermone designat, ubi ad eum dicitur à Dño: Ecce dedi uerba mea in os tuum, ecce cõstitui te hodie super gẽtes & regna, eradicare, & subuertere, & reædificare, & replantare. Quid eradicat? & quid subuertit? Ciuitatem Esebon, quę erat regis Seon. Quid eradicat in ea, & quid subuertit? Cogitationes impias, & impuras. Quid reædificat in ea, & quid replantat? Cogitationes pias, & castas, ut efficiatur Esebon ciuitas non Amorræorum, sed filiorũ Israel. Sed si uolumus singula persequi, excludemur à dissertione eorum, quæ nobis recitata sunt de Balaam: cuius lectionis tanta difficultas est, ut uix ad historiæ ipsius rationẽ, & consequentiã explanandam peruenire possimus. Quanta ergo iã difficultas nobis erit in explanatione spiritaliũ sensuũ, si prima ipsa literæ facies tantis difficultatib. inuoluta est? Sed quãuis rapiat nos desideriũ ad ea quæ magis obscura sunt differenda, tamen nõ sunt penitus omittenda etiã hæc, quæ media referuntur. Postea enim ꝙ obtinuerunt filij Israel ciuitates Amorræorum, ascenderunt etiã uiam, quæ ducit in Basan, ubi erat Og rex Basan: sed ad hũc neq; legatos mittere dignanẽ, neq; petere ab eo, ut per terram eius transeant, sed continuò confligunt cũ eo, & superãt tã ipsum ꝙ populum ipsius. Videamus ergo quæ est Basan. Basan interpretatẽ Turpitudo. Meritò ergo nec legati mittuntur ad istam gentem, nec transitus per terrã eius poscitur. Nullus enĩ nobis transitus debet esse, nullus accessus ad turpitudinẽ: sed ab initio statim expugnanda, & omnimodè cauenda est. Og autem qui rex dicitur esse Basan, Interclusio interpretatur. Potest hic figuram tenere omnium carnalium & materialium rerum, quarum amore & desiderio detenta anima excluditur, & separatur à Deo. Aduersus Og ergo ita præcipitur bellum gerendum, ut non relinquaris, inquit, ex eo uiuentem. Nullum enim à filijs Israel oportet relinqui in regno turpitudinis & dedecoris uiuentem. Sed & decet Israeliticam uirtutẽ excidere, & resecare turpia, & pia quæq; in anima reædificare, atq; honesta ac religiosa plantare. De regno Seon nõ est scriptum, ut nullus uiuus relinquatur, nec de regno Moab. Fortè enim ex illis opus habemus aliquibus, & nonnullis eorũ pro uitæ huius agonibus, & exercitijs indigemus: alioquin debuissemus de hoc mũdo exisse. De Basan tamen, hoc est de turpitudine, nullo penitus indigemus, nihil ex ea relinquamus: excidenda omnia, cuncta subuertẽda sunt opera turpitudinis. In nullo enim potest honestum esse quod turpe est.

Aenigmatistæ qui fuerint. *Psal. 78.* *Esa. 28.* *Signatus liber, quem Agnus Dei solus aperire potuit, ut est in Iohannis Apocalypsi cap. 5.* *Gentiles docibiles quomodo in fide Christiana erudiendi sint.* *Hier. 1.* *Victoria Israelitarum de Og rege Basan parta.* *Turpitudo cauenda.*

ET profecti inde filij Israel collocauerunt castra ab occidẽte Moab iuxta Iordanẽ cõtra Hiericho. Et ut uidit Balach filius Sephor, & reliqua.] Omnia iã quæ de Balaam, & asina eius scribuntur historia plena negotijs: interior uerò intellectus multò negotiosior, & nescio an facile sit, uel ipsas tãtùm historicas explanare sententias. Deo tamẽ donante, breuiter quæ possumus perstringemus. Bellũ tibi imminet ô rex Balach fili Sephor: sexcẽta millia armatorũ fines tuos irruunt. Oportebat & te parare arma, exercitũ cogere, de constructione prælij cogitare, ut hosti adhuc ꝓcul posito, armis instructus occurreres. Tu uerò mittis ad Balaã diuinũ, & mittis multa munera, ac maiora ꝓmittis, & dicis: Veni maledic mihi populũ, qui exiuit de Aegypto. Sed

Cap. XXII. explanatio. *Historia de Balac rege Moabitarum.*

Balaam (ut scriptura docet) retulit hæc ad Deū, à quo & uenire prohibetur. Sed & iterum rex mittit legatos, & neglectis armis spē omnem ponit in Balaā ut ueniat, & uerba deferat, atq; in populū iaculetur maledicta pro telis, si fortè uerbis Balaā uincat populus, quē regis exercitus superare nō poterat. Hæc historia quid consequentiæ habet? quid consilij tegit? Vbi uel quādo auditū est, quòd quis regū imminente sibi prælio, omissis armis, exercituq; neglecto, ad diuini alicuius uel aruspicis uerba confugerit? Vnde iterum atq; iterum Dei nobis exoranda est gratia, ut hæc non fabulosis & Iudaicis narrationibus, sed rationabilib. & dignis diuina lege possimus sensibus explicare. Primò ergo omnium fatendū est, in quibusdam plus posse & plus ualere uerba quàm corpora. Quia quod exercitus multarū gentiū nequiret efficere, quod ferro & armis nō posset obtineri, hoc uerbis efficitur: & nō dico sanctis uerbis, uel Dei uerbis, sed uerbis quibusdā, quæ inter homines habent, quæ quomodo nominē nescio: sunt tamen inutili arte cōposita, cuius artis uocabulū illud sit, quod unicuiq; appellari libet. Est ergo (ut dixi) apud homines opus aliquod, quod uerbis efficit. Quod tamē opus tale est, ut quamuis magnis corporis uiribus nō possit impleri. Verbi gratia, erant in Aegypto incantatores & magi. Quis potest hominū fortitudine corporis uirgā mutare in serpentē, quod ab illis factū refert? Aut quis potest uiribus corporis aquā in sanguinē uertere? Fecerunt tamen hoc Aegyptiorū incantatores & magi. Fecerat enim hæc prius Moyses: sed quia sciebat rex Aegypti quòd possent hæc arte quadā fieri uerborum, quæ habetur inter homines, putauit & Moysen non hæc Dei uirtute, sed magica arte fecisse, & quod humana arte fecerat, id Dei factum uirtute simulare. Conuocat continuò Aegyptiorū incantatores & magos, inter eū qui uirtute Dei operabatur, & eos qui dæmones inuocabant, facit esse certamen. Efficit tamen similiter & contraria uirtus uirgā, serpentē, sicut fecerat uirtus Dei: sed serpens qui per uirtutē Dei factus fuerat, absorbuit & deuorauit omnes illos serpentes, qui arte magica ex uirgis uersi fuerant in serpentes. Non enī potuit uirtus dæmoniaca malum quod ex bono fecerat, restituere in bonū. Potuit ex uirga facere serpentē, uirgā uerò reddere ex serpente non potuit: & ideo cōsumuntur oēs ex ea uirga, quæ Dei uirtute uersa fuerat in serpentē. Postea uerò per diuinā uirtutē naturæ suæ redditur, ut naturæ Dominū fateretur. Fecerunt incantatores Aegyptiorū, ut & aquæ uerterentur in sanguinē, sed non potuerunt iterum sanguinem uertere in aquam. Dei autem uirtus non aquam, sed totum fluuium uertit in sanguinem: & rursum orante Moyse, lympidis eum, ac naturalibus reddidit fluentis. Et iterum, produxerunt magi Aegyptiorum scnipes, sed non potuerunt repellere eas.

1. Sam. 2.

Moyses uerò produxit scnipes, & repulit. Deus enim noster delere facit, & iterum restituit: cōtraria autem uirtus malè quidem facere aliquid potest, sed restituere in integrum non potest. Hęc aūt omnia præmisimus, ut opera Balaam, uel uerba eius possimus aduertere. Sunt enī & magorum nonnullæ differentiæ: alij enim plus, alij minus ualent. Hic Balaam famosissimus erat in arte magica, & in carminibus noxijs præpotens. Non enim habebat potestatem, uel artem uerborum ad benedicendum, sed habebat ad maledicendum. Dæmones enī ad maledicendū inuitant, nō ad benedicendū. Et ideo quasi expertus in talibus, in opinione erat omnibus, qui erant in oriente. Nisi enim experimenta eius plurima præcessissent, quòd frequenter maledictis hostē uertisset armatum, nō utiq; præsumpsisset rex hoc posse fieri sermonibus, quod ferro & acie uix posset impleri. Certus ergo Balach de hoc, & frequenter expertus, omissis omnibus instrumentis, & auxilijs bellicis, mittit ad eū legatos dicēs: Ecce popul⁹ exiuit de Aegypto & cooperuit faciē terræ, & hic sedit iuxta me. Sed & amplius aliquid puto quod mouerit regē: uiderat enim audisse, quia filij Israel solent hostes uincere oratione, non armis, nec tam ferro, quàm precibus. Nulla enim Israel aduersum Pharaonem arma cōmouit, sed dictū est ei: Dominus pugnabit pro uobis, & uos tacebitis. Sed nec contra Amalechitas quidē tantū uis armorū, quantum

Exod. 14 17.

Moysis ualuit oratio. Vt enī eleuasset Moyses manus ad Deū, uincebat Amalech. Remissæ uerò & defectæ, uinci faciebant Israel. Hæc profecto audierat Balach rex Moab. Scriptum est enī: Au-

15 dierunt gentes, & iratæ sunt: dolores cōprehenderunt habitantes Phylistijm. Tunc festinauerūt duces Edom, & principes Moabitarū, apprehēdit eos tremor. Vides peruenisse ad eos quod in Cantico prædixerat Moyses quādo transierant mare rubrū. Audierat ergo rex Moab, quia populus hic orationibus uincit, & pugnat aduersum hostes ore non gladio, & ob hoc sine dubio apud semetipsum cogitauit dicens: Quoniam quidem orationibus populi huius, & precibus nulla possunt arma conferri, ideo etiam mihi tales aliquæ preces, & talia requirenda sunt arma uerborum, & orationes tales quæ superare possint orationes istorum. Vt autē scias tale aliquid cogitasse regē, ex scripturæ uerbis intellige, quæ ego à magistro quodā, qui ex Hebræis crediderat, exposita didici. Scriptum est ergo: Et dixit Moab ad seniores Madiā: Nunc ablinget synagoga hæc oēs qui in circuitu nostro sunt, sicut ablingit uitulus herbā campi. Aiebat ergo magister ille, qui ex Hebræis crediderat: Cur, inquit, tali usus est exemplo dicens, Sicut ablingit uitulus herbam campi? Ob hoc sine dubio, quia uitulus ore abrumpit herbā de cāpo, & lingua tanquam

Non armis, sed diris imprecationib. pugnare.

Opus qd' uerbis efficitur cōceptis, ab eo quod uirtute diuina fit, quomodo differat.

Exod. 7.

Magorum differentiæ.

Populus Dei precibus, non armis uicit hostes suos.

tanquam falce quæcunque inuenerit secat. Ita ergo & populus hic, quasi uitulus ore & labijs pugnat, & arma habet in uerbis ac precibus. Hæc igitur sciens rex mittit ad Balaam, ut & ipse deferat uerbis uerba contraria, & precibus preces. Nec mireris si est in magica arte tale aliquid. *Magica ars.* Esse enim hanc artem designat etiam scriptura, sed uti ea prohibet. Nam & dæmones scriptura esse designat, sed coli eos & exorari uetat. Rectè ergo etiã magica uti prohibet, quia magorum ministri angeli sunt refugæ, & spiritus maligni, & dæmonia immunda. Nullus enim sanctorũ spirituum obtemperat mago. Non potest inuocare magus Michaelem, non potest inuocare Raphaelem, neque Gabrielem: multò magis magus inuocare non potest omnipotentẽ Deum, nec filium eius Dominum nostrum Iesum Christum, nec sanctum spiritum eius. Nos soli accepimus potestatem inuocandi Deum patrem. Nos soli habemus potestatem inuocandi unigenitum eius Iesum Christum. Sed illud est quod dico: qui iam potestatem accepit inuocandi Christum, non potest iterum dæmones inuocare: & qui sancti spiritus particeps factus est, ad immundos ultrà spiritus accedere non debet. Si enim inuocauerit immundos spiritus sanctus ab eo spiritus refugit. Magi sunt qui inuocant Beelzebub. Denique sciebat hoc populus ille, & ideo mentientes contra Dominum meum Iesum, & falsa dicentes aiebant: Hic in Beelzebub *Matth. 12.* principe dæmoniorum ejicit dæmonia. Saluator autem sciens quia uerum est quidem quòd princeps quidem dæmoniorũ Beelzebub sit, in hoc eos nõ arguit mendacij: sed respondit eis, si ego in Beelzebub ejicio dæmonia, filij uestri in quo ejiciunt? Vnde constat esse quosdam dæmones malos, qui inuocati à magis, adsunt eis ad malum, non ad bonum. Parati enim sunt ad maleficiendum, benè autem facere nesciunt. Isti ergo dæmones arte quadam & compositione uerborum in amicitias (ut ita dicam) cesserant Balaam: quorũ amicitijs fretus, magnus apud homines uidebatur. Ob hoc ergo mittit ad eum rex, & ait: Veni nunc, & maledic mihi populum hunc, quia fortior est hic quàm nos, si fortè possimus percutere aliquos ex eis, & ejicere eos de terra. Videtur mihi rex hic non ex integro confidere in Balaam diuino, ingenti credo de uirtutibus, quæ in populo Dei factæ sunt, auditione perterritus: & ideo dicit, Si fortè uel eousque *Balac hesitãs.* præualeãt maledictiones Balaam, ut aliquos ex ipsis possit percutere, cæteros uerò fugare perterritos, & propria terra depellere. Addit præterea:

QVIA scio, inquit, quòd quos benedixeris benedicti erunt, & quos maledixeris maledicti erunt.] Ego nõ credo quia sciret rex, quòd quibuscunque benedixisset Balaam benedicti essent, sed uidetur mihi adulandi gratia hæc dicere, ut artem eius efferens & extollens, promptiorem eum sibi reddat ad facinus. Ars enim magica nescit benedicere, quia nec dæmones sciunt bene facere. Noscit benedicere Isaac, & Iacob, & omnes sancti: impiorum nullus scit benedicere. Sed tandem ueniunt ad Balaam legati.

VENERVNT ergo, inquit, seniores Moab, & seniores Madian, & diuinacula in manibus eorum.] In illis diuinationis artibus quas curiositas humana composuit, sunt quædam quæ scriptura quidem diuinacula nominauit: gentilis autem consuetudo uel tripodas, uel corti- *Diuinationis & prophetiæ discrimen.* nas, uel alijs huiusmodi uocabulis appellat: quæ quasi ad hoc ipsum consecrata, moueri ab eis & contrectari solent. Scriptura sanè diuina Ephod quodam uernaculo sermone nominat in prophetis, quod indumentum tradunt esse prophetantium. Aliud tamen apud scripturas diuinas prophetia, aliud diuinatio habetur. Ait enim: Non erit augurario in Iacob, neque diuinatio in Israel. In tempore dicetur ad Iacob & Israel, quid facturus sit Deus. Abdicatur ergo penitùs diuinatio: opere enim & ministerio dæmonum (ut suprà iam diximus) adimpletur. Igitur Balaam diuinaculis acceptis cùm solerent dæmones ad ipsum uenire, fugatos quidem dæmones uidet, sed adesse Deum. Et ideo dicit interrogare se Deum, quia consuetos sibi parêre nusquam dæmones uidet. Venit ergo ipse ad Balaam, non quòd dignus esset ad quem ueniret Deus, sed ut fugarentur illi qui ad maledicendum, & malefaciendum adesse consueuerant. Iam enim hinc prouidebat Deus populo suo. Adest ergo & dicit Deus ad eum:

QVID homines isti uenerunt ad te? Et dixit Balaam ad Deum: Balach filius Sephor ex Moab misit eos ad me dicens, Ecce populus exijt de Aegypto, & cooperuit faciem terræ, & hic sedet iuxta me. Veni ergo nunc, & maledic mihi eum, si fortè poterimus percutere eum, & ejicere. Et dixit Deus ad Balaam: Nõ eas cum eis, neque maledicas populum: est enim benedictus.] Altior hîc exoritur quæstio, & nescio utrum conueniat rem tam profundi mysterij denudare & *Ancepla. Cur Deus Balaam accesserit ut dæmones & eorũ uim à populo suo propulsaret.* proferre ad turbas, & eas turbas quæ ad auditoriũ uerbi Dei non nisi paucis diebus adueniũt, & continuò discedunt, nec in meditatione uerbi Dei diutius immorantur: tamen pro ijs qui studiosi sunt, & sciunt audire, possuntque capere spiritalẽ sensum, pauca aliqua dicemus ex multis. potest ergo obijci tale aliquid. Inuocet licet dæmones Balaam, maledicat populo, inuocati dæmones faciãt quod possunt: nunquid nõ potest Deus defendere à dæmonibus populũ, uimque eorum in malefaciendo destruere? Quid ergo opus erat, ut ipse ueniret ad Balaam, & cõsuetos

dæmones prohiberet accedere,ne uel tentarẽt,aut conarentur lædere populum suum? Ad hæc
ergo licet nõ omnia quæ possunt occurrere,proferenda sunt,tamen dicemus ex parte, quia nõ
Error Origeni‑ca, de tempore destinato tormentis diabolorum. uult Deus dæmonum genus ante tempus damnare. Sciũt enim & ipsi dæmones, quia tempus
eorum præsens hoc seculum continet. Propterea deniq; & Dominũ rogabant, ut nõ torqueret
eos ante tempus, neq; in abyssum mitteret. Et ob hoc neq; diabolum remouit à principatu se‑
culi huius,quia adhuc opus est opera eius ad perfectionem eorũ,qui coronandi sunt, opus est
adhuc opera eius ad exercitia certaminũ,& uictorias beatorum. Sic ergo & reliquos dæmones
Matth. 8. non uult ante tempus à propositi sui intentione uiolenter abstrahere: & ideo ex initio nõ ex eis
indulsit inuocari per Balaam,ne fortè inuocati destruerentur ante tempus & perimerentur de‑
fendente populũ suum Deo. Aliud enim est si expetat dæmon à Deo aliquem ad tentandum si‑
Iob 2. cut Iob, & cum certa distinctione potestatem eius accipiat. Verbi gratia, ut dicatur ei: Do ubi
omnia eius in potestate, sed ipsum nõ contingas. Aut iterũ, Do tibi in eum potestatem,sed ani‑
mam eius custodi. Et aliud est si mago exigente, & adiuramentis quibusdam extorquente, dæ‑
mones sine ulla obseruatione desæuiant. In quo utiq; si eis libertas seruetur arbitrij, populum
Dei perditũ dabunt. Si uerò libertas auferatur arbitrij,hoc erat damnasse rationabilẽ creaturã,
& ante tempus intulisse iudicium,& impedisse omnibus, qui aduersum eos in agone certantes
poterant coronari. Si enim dæmonijs auferatur libertas arbitrij, nullus ultrà impugnabit athle‑
tas Christi. Nullo autẽ impugnante, nec certamen aliquod erit: & sublato certamine,nullũ erit
Dæmones pugnant contra Christi athletas. præmiũ,nulla uictoria. Idcirco igitur tali uia utitur Deus,ut & populus adhuc rudis,& qui nu‑
per abstrahi cœperat à cultu dæmonum, dæmonibus nõ tradatur, & inuocante mago respon‑
sa deferantur, & genus dæmonũ nõ nudetur arbitrij potestate. Et ideo præuenit Deus,& ire Ba
laam,atq; inuocare dęmones ad maledicendũ prohibet,si tamẽ à cupiditate cessasset. Sed quia
Quale hoc αὐτεξούσιον erat, nõ dicere posse, quod dictabat animi peruersitas, et quæ sua spes? persistit in desiderio pecuniæ, indulgens Deus arbitrij libertati rursus ire permittit. Verbum ta
men suum iniicit in os eius, prohibens maledictionẽ fieri per dæmones,ut benedictionibus lo
cum daret,& pro maledictis proferat Balaam benedictiones, ac prophetias,quæ possunt ædifi
care nõ solũ Israel,sed & reliquas gentes. Si enim à Moyse prophetiæ eius sacris insertæ sunt uo
luminibus,quanto magis descriptæ sunt ab ijs,qui habitabant tunc Mesopotamiã,apud quos
magnificus habebatur Balaam, quosq; artis eius cõstat fuisse discipulos? Ex illo deniq; fertur
magorum genus, & institutio in partibus orientis uigere: qui descripta habentes apud se o‑
Magi Orientales discipuli Balaam. mnia quæ prophetauerat Balaam,etiam hoc habuerũt scriptum,quòd Orietur stella ex Iacob,
& exurget homo ex Israel. Hæc scripta habebant Magi apud semetipsos,& ideo quando natus
est Iesus,agnouerũt stellã,& intellexerunt adimpleri prophetiã magis ipsi quàm populus Isra‑
Matth. 2. el, qui sanctorum prophetarum audire uerba contempsit. Illi ergo ex ijs tantùm quæ Balaam
scripta reliquerat,agnoscentes adesse tẽpus,uenerunt, & requirentes eum statim adorauerunt:
& ut fidem suam magnam esse declararent,paruum puerum quasi regem uenerati sunt. Sed re‑
deamus ad propositũ. Molestus est Balaam Deo, & extorquet propemodũ permitti sibi,ut eat
maledicere filijs Israel,& ut inuocet dæmones,ad quem iam uenerat Deus. Ascendit asinã, oc‑
Exod. 32. currit ei angelus, qui excubabat pro Israel. De quo scriptum est dicente Domino ad Moysen:
Angelus meus ibit tecũ. Petenti ergo ire conceditur,in uia conteritur ab asina. Sed magus dæ‑
mones uidet, angelum non uidet, asina tamen uidet. Non quòd digna esset uidere angelum,
2. Pet. 2. sicut nec loqui digna erat, sed ut confutaretur Balaam: & ut ait quodam in loco scriptura: Mu‑
Iud. uers. 11. tum animal humana uoce respondens, arguit prophetæ dementiã. Verùm quoniã de historia
multa iam dicta sunt,aliqua etiã de allegoria perstringamus in fine. Si uideas contrariam po‑
testatem impugnantem populum Dei, intelligis quis sit qui sedeat super asinam. Et si conside‑
Matth. 21. res homines quomodo à dæmonibus præcipitãtur,intelligis quæ sit asina. Sic enim & in Euan
gelio intelliges Iesum mittentem discipulos suos ad asinam, quæ alligata erat, & ad pullum e‑
ius: ut discipuli eam soluant, & adducant, ut ipse sedeat super eam. Et fortè hæc asina, id est ec‑
clesia,prius portabat Balaam,nunc autem Christum,ex quo soluta est à discipulis,& à quibus
innexa erat uinculis relaxata: ut filius Dei sederet super eam, & cum ipsa ingrederetur sanctam
Zach. 9. ciuitatem Hierusalẽ cœlestem, & cõpleretur scriptura, quæ dicit: Lætare filia Sion,prædica filia
Hierusalẽ, ecce rex tuus uenit tibi mitis, & sedens super subiugale. Subiugale,id est Asinam,cre
dentes sine dubio ex Iudæis dicit: & pullũ nouellum,eos profectò qui sunt ex gentibus creden
tes in Christo Iesu Domino nostro,cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN NVMERORVM CAP. XXIII. HOMILIA XIIII.

Item de Balaam.

PLVRA sunt, quæ nobis resederunt exponentibus lectionẽ de Balaam, atq; asina eius: &
quoniã est temporalis tractatus,qui in ecclesia ædificandi gratia habetur,non habuimus
tantũ spatij,ut possemus singula quæq; scripturę uerba proponere,& ita ut nihil omnino
indis‑

indiscussum remaneret explanationẽ singulis adhibere, quoniã quidẽ huiusmodi stilus commentariorũ magis est. Idcirco quę inquisitione digna uidenẽ, repetimus, eaq́; discutientes, qua possumus explanatione differere, & in medium proferre tentabimus. Est aũt adhuc difficile in explanatione historiæ ipsius, quò etiam dicatur uenisse Deus noctu ad Balaam primò, & interrogasse qui essent homines qui uenissent ad eum: ac respondisset, quia missi essent à Balach filio Sephor dicente: Veni, & maledic mihi populũ: responderit ei Deus: Non ibis cũ eis, neq; maledices populum, est enim benedictus. Iterum secundò dicitur ad eum noctu uenisse Deus, & dixisse, ut iret cũ eis: sed hoc obseruaret, ut uerbũ quod daret Deus in ore eius, hoc loqueretur. Et rursum tertiò eunti ei occurrisse angelum Dei, cui in tantũ uia eius nõ elegans nec opportuna uideretur, ut etiam interficere eum uellet, nisi asina uidens angelũ, quem Balaam uidere nõ potuit, declinasset. Et tamen posteaq́; culpatur ab angelo cur ire uoluisset, rursus etiam ab ipso ire permittitur: tantũ ut custodiat uerbũ, quod Deus dederit in ore eius, ut hoc solùm proferat, nec amplius aliquid. Hæc ergo omnia difficilem habent explanationẽ: paucis tamen (ut suprà iam diximus) occasionẽ intelligentiæ uobis dabimus, quo & uos faciatis quod scriptũ est: Vt ijs auditis sapiens sapientior fiat: &, Da occasionẽ sapienti, & sapientior erit. Sed priusquã perueniamus ad rem, ne illud quidem omittemus, quod curiosius intendentes in hoc loco obseruauimus. In Hebræorũ literis nomẽ Dei, hoc est Deus, uel Dñs, diuersè scribi dicit. Aliter enim scribitur Deus, quicunq; Deus: aliter Deus ipse, de quo dicit: Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est. Iste ergo Deus Israel, Deus unus, & creator omniũ, certo quodam literarũ signo scribitur, quod apud illos tetragrammaton dicitur. Si quãdo ergo sub hoc signo in scripturis scribitur Deus, nulla est dubitatio quin de Deo uero, & mundi creatore dicatur. Si quando uerò alijs, id est cõmunibus literis scribitur, incertũ habetur utrũ de Deo uero, an de aliquo ex illis dicatur, de quibus Apostolus dicit: Tametsi sunt qui dicanẽ dij, siue in cœlo siue in terra: sicut sunt dij multi, & Dñi multi: nobis tamẽ unus Deus pater, ex quo omnia, & nos per ipsum. Aiunt ergo qui Hebraicas literas legunt, in hoc loco Deus nõ sub signo tetragrammati esse positum, de quo qui potest, requirat. Sed & quod dixit Deus ad Balaã quasi interrogãs, Qui sunt isti homines: requiritur, cur ignorare uideatur: & iterũ quod ait, Non maledices populũ, est enim benedictus. Sic itaq; potest intelligi, quasi dixerit, non maledices populum meũ. Nos interim dicimus dispensatione quadã & sapientia Dei, ita omnia in hoc mundo esse disposita, ut nihil prorsus otiosum sit apud Deum, etiã si malum illud sit, etiã si bonum. Sed planius quod dicitur explicemus. Malitiã Deus nõ fecit: tamen cùm ab alijs inuentã posset prohibere, nõ prohibet: sed cũ ipsis à quibus habetur, utitur ea ad necessarias causas. Per ipsos enim in quibus est malitia, claros & probatos efficit eos, qui ad uirtutũ gloriam tendunt. Nam si perimeretur malitia, non esset utiq; qui contrairet uirtutibus. Virtus aũt non habens aliquid contrarium non claresceret, nec splendidior & examinatior fieret. Non probata uerò nec examinata uirtus, nec uirtus est. Sed hæc si dicantur sine diuinorũ uerborum testimonijs, exquisita magis & humana arte composita, quàm uera atq; indubitata uidebuntur. Requiramus ergo huiusmodi sensus si etiam uolumina diuina contineant. Veniamus ad Ioseph. Tolle malitiam fratrũ eius, tolle inuidiam, tolle illud omne parricidale cõmentum quo sæuierunt in fratrem usquequo uenderent eum. Si hæc auferas, uide quantã simul peremeris dispensationẽ Dei. Simul eñ abscindes cuncta illa, quæ apud Aegyptum per Ioseph pro salute omnium, gesta sunt. Non fuisset interpretatio somnij Pharaonis, si per inuidiã fratrũ non fuisset Ioseph distractus, & uenisset in Aegyptũ nemo intellexisset quæ Deus reuelauerat regi, nemo frumenta cõgregasset in Aegypto, nemo necessitatẽ famis sapienti prouisiõe curasset: perijsset Aegyptus, perijssent & finitimæ regiones fame. Interijsset etiã ipse Israel, & semen eius quærens panem, si Aegyptũ non fuisset ingressum, nec egressi fuissent ex ea filij Israel cum mirabilibus Domini. Nusquã plagæ in Aegyptios, nec uirtutes illæ, quas fecit Deus per Moysen & Aaron. Nemo rubrum mare siccis uestigijs incessisset. Cibum mannæ mortalis uita nesciisset. Nulla de sequenti petra aquarum fluenta proruperent. Lex à Deo hominibus data non fuisset: quæ in Exodo, quæ in Leuitico, in Numeris etiam, & Deuteronomio referuntur, ad humani generis scientiam non uenissent: hæreditatẽ certè paternam, & terram repromissionis nullus intrasset. Et ut ad hæc quæ habentur in manibus, ueniamus, tolle Balach huius regis pessimi malitiã, qua maledici desiderat Israelẽ, aufer eius astutiam, qua inuitabat Balaam ad deuotandum populum: pariter abstuleris ergà filios Israel dispensationem Dei, & prouidentiæ eius fauorẽ: nusquã prophetiæ illæ erũt, quæ per os Balaam, & filijs Israel, & gentibus prophetantur. Quòd si etiã noui testamẽti cupis hæc testimonijs confirmari, si auferas malitiã Iudæ proditionemq́; eius perimas, abstuleris pariter crucem Christi & passionem eius: & si non sit crux, non exuuntur principatus, & potestates, nec triumphantur in ligno crucis. Si non fuisset mors Christi, utiq; nec resurrectio fuisset, nec extitisset aliquis primogenitus ex mortuis. Quod si non fuisset primogenitus ex mortuis, nec spes nobis resurrectionis

Prouer. 9.
Dei nomẽ in sacris literis quo modo scribatur.
Deut. 7.
1. Cor. 8.
Deus non tantùm bonis utitur ad bonum opus perficiendum, sed etiam malis.
Exempla.
Gen. 37.
Gen. 41.
Psal. 37.
Col. 1. & 2.

ctionis fuisset. Simili ergo modo & de ipso diabolo ponamus: uerbi gratia, necessitate aliqua constrictū fuisset ne peccaret, uel post peccatum ablatam fuisse ab eo malitiæ uoluntatē: simul uniq; ablatū fuisse nobis certamen aduersum insidias diaboli, nec expectaret corona uictoriæ ei, qui legitimè certasset. Si nō haberemus qui aduersum nos obsisterent, agones nō essent, nec uictoribus munera ponerentur, nec regnum cœlorum uincentibus pararetur: neq; momentaneum hoc & leue tribulationis nostræ, supra modū pondus gloriæ operaretur nobis in futuro: nec aliquis nostrûm pro tribulationū patientia speraret immensam gloriam futurorū. Ex quibus omnibus colligitur, quia Deus nō solū bonis utatur ad opus bonum, sed & malis. Et hoc uerè mirabile est, quòd uasis malis utitur Deus ad opus bonū. In magna enim hac mūdi huius domo non sunt tantummodo uasa aurea, & argentea, sed & lignea, & fictilia: & alia quidem ad honorem, alia aūt ad contumeliam, utraq; tamen necessaria. Verū quoniam uasa hæc quæ dicimus, rationabilia intelligenda sunt, & liberi arbitrij: non casu, neq; fortuitu, unusquisq; aut uas honoris efficitur aut uas contumeliæ: sed qui se talem præbuerit, ut electus esse mereatur, uas electū, & uas honoris efficitur. Qui uerò indignis & deterrimis sensibus uiuit, iste formatur uas contumeliæ, nō à conditore, sed à semetipso causis contumeliæ suæ datis. Non ergo eos tales esse conditor fecit, sed huiusmodi mentes secundum propositū eorum, prouidentiæ suæ iusta & ineffabili quadam ratione dispensat. Sicut (uerbi gratia) in urbibus magnis, si qui indigniores sunt, & abstrusæ uitæ, ac deterrimę homines, ultima quæq; opera, & laboriosa condemnant operari, & tamē necessaria sunt ciuitati huiusmodi opera. Verbi causa, aut fornacibus lauacri ad succendendos ignes deseruiunt, ut tu uel cōmoditate, uel delicijs perfruaris: aut cuniculos purgant, aut alia huiusmodi gerunt, ut tibi in urbe fiat & delectabilis habitatio. Et illi quidem uel agunt ex proposito, uel ex merito patiuntur: opus tamen ipsorū proficit ad utilitatem eorū quibus quæ bona utilia sunt, parant. Ita & hæc de quibus proposuimus, Deus quidē malitiam non fecit, inuentam tamen ex propositi intentione eorum qui declinarunt à uia recta, auferre penitùs noluit: prouidens hoc, quòd etiam si illi esset inutilis qui ea utebatur, faceret eam tamen utilem ijs, aduersum quos exercebatur. Et ideo refugere quidē omnibus modis debemus, ne unquā malitia inueniatur in nobis: in alijs uerò uincere ea, nō perimere studendum est: quia & illi, in quibus est malitia, aliquid necessarij operis conferunt uniuersitati. Nihil enim otiosum, nihil inane est apud Deū. Quia siue bono proposito hominis utitur ad bona, siue malo utitur ad necessaria. Sed beatior eris, si magis ex uirtutibus quæ in te sunt, inueniatur boni aliquid ex te uitæ huius uniuersitas consequi: sicut illi, de quibus dicit Apostolus Petrus: Vt sitis sicut luminaria in hoc mundo, uerbū uitæ cōtinentes. Ad gloriā sunt ergo necessaria luminaria mūdo huic. Et quid tam delectabile, qd tam magnificū, q̄ opus solis, uel lunæ à quib. illuminatur mundus? Opus est tamē ipsi mundo etiā angelis qui sint super bestias, & angelis qui præsint exercitibus terrenis. Opus est angelis qui præsint animaliū natiuitati, uirgultorū plantationumq;, & cæteris pluralibus incremētis. Et rursum angelis opus est, qui præsint operibus sanctis, qui æternæ lucis intellectū, & occultorū Dei agnitionē, ac rerū diuinarū scientiā doceāt. Vide ergo ne te ipse facias inter eos angelos inueniri, qui bestijs præsunt, si beluinā duxeris uitam: aut inter eos, qui terrenis operibus præsunt, si corporea & terrena dilexeris. Sed satisage quomodo magis adsumaris ad societatē Michaelis archangeli, qui orationes sanctorū semper offert Deo. Adsumeris aūt in hunc numerū uel in istud officium, si insistas semper orationi, & uigiles in ea, & impleas quod Apostolus ait, Sine cessatione orantes. Vel certè ut adsumaris in societatē & officiū Raphaelis, qui medicinæ præest: si cū uideris aliquem uulneratū peccatis, & sagittis diaboli confixū, adhibueris curationū sermonem ac uerbi Dei contuleris medicinam, ut peccati uulnera per pœnitentiā sanes & medicinā confessionis ostendas. Si quis uerò huiusmodi opera in hoc mundo agit, ipse se præbet, ut in futuro seculo uas electionis, & utile Domino ad omne opus bonum paratū à conditione formetur. Si uerò contraria gerat, uas ad contumeliam diuinæ semetipsum præbebit dispensationi. Et propterea puto in diuinis uoluminibus scripta esse & bonorū gesta, & malorum, & ex sinistris, & dextris actibus scripturas diuinas esse contextas, ut intelligamus quia apud Deum otiosa non sunt, nec malorū opera, nec bonorum. Verùm nunc post excessum plurimū quidem, sed causæ necessariū, redeamus ad propositum. Balaam hic (ut superius diximus) diuinus erat, dæmonū scilicet ministerio, & arte magica nonnunquā futura prænoscens. Rogatur à Balach rege ad maledicendū populo Israel, legati ueniunt, diuinacula in manibus ferūt, stant attonitæ gentes, & anxiæ, expectantes quid respondeat Balaam, de quo persuasum habebant quod dignus diuinis colloquijs haberet. Vide nūc quō sapientia Dei uas istud ad contumeliā præparatū proficere fecit ad utilitatē nō solùm gentis unius, sed penè totius mundi: & huic cui solebant uideri dæmones, uidetur Deus, prohibens mali operis iter. Stupescit Balaam & miratur prohibentis auctoritatem. Non enim solebat malum dæmonibus displicere. Sed iterum remittit legatos dicens, nō se posse facere, nisi

uerbum

Marginalia: 2.Cor.4. — *Conclusio inductionum.* — 2.Tim.2. — *Simile.* — 2.Pet.1. — *Angeli præsides rerum.* — *Societas cum angelis.* — 1.Thes.5. — *Gesta bonorū & malorū cur in sacris literis descripta.* — *ἐπάνοδος ad Balaami historiam.*

uerbũ quod Deus dederit in os eius. Redeũt rursus legati, iterũ requirit, iterũ molestus est, & ite
rum cupit audire. Non enim facilè cupidus mercedibus caret. Quid ergo audit secũdò à Deo?
Si uocare te, inquit, uenerunt homines isti surge & uade cũ eis. In quo uoluntati quidẽ cupidi-
tatis eius cedit Deus, ut cõpleatur illud, quod scriptũ est: Dimisit eos in desiderio cordis eorũ,
ibunt in uoluptatib. suis: sed tamen consilium diuinæ dispensationis expletur. Dicitur enim ad *Verbũ Dei, uel*
eum: Verbũ quodcunq; dedero in ore tuo, hoc loqueris. Si dignus fuisset Balaam, uerbũ suũ *in ore, uel in*
Deus nõ in ore eius, sed in corde posuisset. Nunc aũt quoniã in corde eius desideriũ mercedis *corde tantum,*
erat, & cupiditas pecuniæ, uerbũ Dei nõ in corde, sed in ore eius ponitur. Agebatur enim mira *uel in utroq;.*
& magna dispensatione, ut quoniã prophetarũ uerba quæ intra aulam cõtinebantur Israeliti-
cam, ad gentes peruenire nõ poterant, per Balaam cui fides ab uniuersis gentibus habebatur,
innotescerent etiã nationibus secreta de Christo mysteria, & thesaurũ magnũ proferret ad gen
tes, non tam corde & sensu, quàm ore & sermone portatum. Sed ne per singula immoremur,
non enim temporis est cuncta dissolui, ascensa asina sua Balaam ibat per uiã: occurrit ei ange-
lus, ille sine dubio, qui aderat filijs Israel. Aperit os asinæ, ut arguatur per eam Balaam, & muti
pecudis uocibus confutetur is, qui diuinus uidebatur & sapiens. Verùm post hæc conueniens *2. Pet. 2.*
iam uidetur aliqua etiã de allegoria cõtingere. Balaam hic, qui interpretatur Populus uanus, *Allegoria de*
uidet mihi personã habere scribarũ & pharisæorũ Iudaici populi. Balach uerò qui Exclusio uel *hostibus Israe-*
deuoratio interpretatᷓ, & ipse personã habere intelligendus est unius alicuius spirituũ mundi *litarum secun-*
huius cõtrariæ potestatis, quę excludere & deuorare cupiat Israel, nõ eum qui secundũ carnem *dum spiritum.*
est, sed eum qui secundũ spiritum. Volens ergo potestas ista cõtraria deleri & penitus extingui
spiritalem Israel, nõ alijs utitur ministris, nisi pontificibus & scribis ac pharisæis: ipsos inuitat,
ipsis mercedẽ promittit & præmia. Illi uerò, sicut iste Balaã facit, simulãt se cuncta ad Deũ refer- *Ioan. 7.*
re & zelo Dei agere. Dicunt enĩ: Scrutare scripturas, & uide quia propheta à Galilæa nõ surgit.
Et iterũ dicunt: Nos legẽ habemus, & secundũ legem debet mori, quia filiũ Dei se fecit. Per quæ
singula uidenᷓ quidẽ scribæ & Pharisæi zelũ Dei habere, sed simulatũ. Asina uerò, cui sedebat
Balaã, quoniã scriptura dicit: Homines & iumenta saluos facies Dñe, ea pars credentiũ potest
intelligi, quæ siue pro stultitia, siue pro innocentia, animalib. cõparatur. Sic enĩ & Apostolus di *1. Cor. 1.*
cit: Videte autem uocationem uestram fratres, quia nõ multi inter uos sapientes, nõ multi po-
tentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes. Isti
ergo tales, sicut Euãgelica quæ in parabolis agebanᷓ gesta designãt, ab istis pessimis dominis
scribis ac pharisæis subiecti quodãmodo tenebanᷓ & uincti, sed à Dño soluuntur, nõ quidẽ per
ipsum Dñm, sed per discipulos eius. Dicit enim ipse ad discipulos: Ite in uicũ, qui est cõtra uos: *Matth. 21.*
& inuenietis asinam alligatã, & pullum eius, soluentes adducite. Sicut ergo in euãgelio nõ ipse
Dñs, sed discipuli soluunt asinã: ita & hîc non ab eo ipso, sed ab angelo aperitur os asinæ, & si-
cut in Euangelijs qui nõ uident arguunt uidentes: ita & hîc, qui muti erant arguũt loquentes.
Et hoc est, quod Dñs dicebat: Pater gratias ago tibi, quoniã abscondisti hæc sapientibus & pru *Matth. 11.*
dentibus, & reuelasti ea paruulis. Scribæ aũt & pharisæi erant qui sedebant super asinã hanc, &
tenebant eam uinctã. Ipsis ergo irascitur angelus, & nisi quodam futurorũ prospectu, illos qui-
dem peremisset, asinam aũt seruasset, quæ uidit, & reuerita est eum qui uenit ad uineam, & stat
inter uineas. Compressit tamẽ pedes sedentis super se in maceriã: & ideo fortè nõ potest ambu
lare ille eius sessor antiquus, nec uenire ad eum, qui dicit: Venite ad me oẽs qui laboratis, & one *Ibid.*
rati estis. Asina tamẽ uenit, adducta à discipulis: & cui tunc sedebat Balaam mercedis cupidus,
nunc ei sedet Iesus. Nec mireris si eum quem diximus scribarum, & doctorum populi formam
tenere, uideas prophetantem de Christo. Hoc enim legimus fecisse & Caipham, qui dixit: Expe *Ioan. 11.*
dit uobis, ut unus homo pereat pro omni populo. Sed hoc, inquit, quia erat pontifex anni il-
lius prophetauit. Prophetat ergo & Balaam de Christo: & ideo nemo extollatur etiã si prophe-
tet, etiam si præscientiam mereatur: sed redeat ad Apostoli dictum, quo ad ista respiciẽs ait: Si- *1. Cor. 13.*
ue prophetiæ abolebuntur, siue linguæ cessabũt, siue scientia destruetur. Et quid est ergo quod
permanet? Fides, inquit, spes, & charitas: maior autem horum charitas. Et sola, inquit, charitas
est, quæ nunquam excidit. Ideo super prophetiam, super scientiam, super fidem, super ipsum e-
tiam martyriũ (ut Paulus docet) charitas habenda est, & charitas excolenda: quia & Deus cha-
ritas est, & Christus filius eius charitas est, qui nobis perfectionem charitatis donare dignetur,
Ipsi gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

IN NVMERORVM CAP. XXIIII. HOMILIA XV.

De prophetia Balaam.

LICET nos ordo lectionum quæ recitantur, de illis dicere magis exigat quæ Lector expli-
cuit, tamen quoniam nonnulli fratrum deposcunt ea potius quæ de prophetia Balaam
scripta sunt, ad sermonẽ disputationis adduci, nõ ita ordini lectionũ satisfacere æquũ cre
didi, ut

Balaam, quas ob causas partim uituperandus, partim laudandus sit.

didi,ut desiderijs auditorũ.Primò ergo omnium de ipso Balaam requiramus, cur in scripturis
nunc uituperabilis,nunc laudabilis,ponitur. Nam uituperabilis est,cùm prohibitus à Deo ue-
nire ad regem, persistit ut ueniat,& mercedis cupidus iterum cõsulit,iterum requirit à Deo,do-
nec relinquatur cupiditatibus suis,& eat in uolũtatibus suis.Culpabilis est,cùm ædificat aras,
& uictimas imponit dæmonijs,& apparatu magico poscit diuina consulta.Culpabilis est,cùm
consilium pessimum dat, ut populus decipiatur per mulieres Madianitidas, & cultum idolo-
rum. Rursus laudabilis ostenditur, cũ uerbum Dei ponitur in ore eius, cũ spiritus Dei fit super
eum,cũ de Christo prophetat,cùm Iudæis & gentibus de aduentu Christi mysteria futura pro-
nunciat, cùm pro maledictionibus benedictiones populo largitur, & nomen Israel supra uisi-
bilem gloriam mysticis extollit eloquijs. Cùm ergo hæc tam diuersa de eo & tam uaria indicet
scriptura diuina, ualdè mihi difficile uidetur ex definito statuere eius personam, cui nõ solùm
conueniat ista diuersitas, uerùm & illud aptari possit quod ipse de semetipso uelut prophetãs
dicit:Moriatur anima mea inter animas iustorũ,& fiat semen meum sicut semen iustorũ.Sed &
Mich.6. per Michæam prophetã tale de eo Dñs testimonium perhibet,ubi dicit: Populus meus quid fe-
ci tibi? respõde mihi, quia reuocaui te de terra Aegypti,& ex domo seruitutis liberaui te,& misi
ante faciem tuã Moysen, Aaron, & Mariam. Populus meus memento quid cogitauerit aduer-
sum te Balach rex Moab, & quid respondit ei Balaam filius Beor, à funiculis usq; in Galgal ut
agnosceret iustitia Domini. Ostendit ergo per hæc quia ut iustitia Domini agnosceret̃ propte-
rea illa omnia respondit Balaam filius Beor ad regem Balach, quæ scripta referuntur in libris.
Et quis putas inuenietur talis,qui possit ex ipsis responsis Balaam ostendere quòd Dei iustitia
manifestetur in eis? Reuera enim si sermo Dei positus est in ore eius, & spiritus Dei factus est su-
per illũ,& iustitia Dei ex responsis eius agnoscitur & manifestatur,omnimodè quę ab eo dicun-
tur,nõ nisi prophetica & diuina esse credenda sunt.Quamuis difficilè alicubi scriptũ legamus,
Quia factus est spiritus Dei super aliquem prophetarũ:sed aut uisio quam uidit,aut assumptio
uerbi Dei,aut Dei uerbum factũ est ad illum,uel ad illum, & alia quædã de prophetis legimus.
Factum uerò esse spiritum Dei super aliquẽ prophetarũ, legisse ad præsens interim non recor-
1.Reg.16. dor, nisi de Dauid ita scriptũ memini:Et apparuit, siue illuxit spiritus Dei super Dauid à die il-
la,& deinceps:non tamẽ factus est spiritus Dei super Dauid. De Saul uerò ita memini scriptũ:
1.Reg.9. Et decidet spiritus Domini super te,& prophetabis cum ipsis,& conuerteris in uirum alterum.
1.Reg.16 & iterum de eodem dicitur:Et spiritus Domini discessit à Saul, obstupefecit eum spiritus mali-
gnus à Domino.Et iterum:Et factũ est cùm esset spiritus malus ad Saul,adsumpsit Dauid psal-
terium & psallebat in manibus suis, & percutiebat, & erat bonum ei, & discedebat ab eo spiri-
tus malignus.Hæc pro eo,quòd medium potest uideri hoc quod scriptum est:Et factus est spi-
ritus Domini super eum. Propter quod & nos secundũ ea quæ superiore tractatu senseramus,

Balaami prophetiæ expositio.

etiam nunc in pharisæorum,& scribarum, eisq; similium persona hunc ipsum Balaam explica-
re conabimur. Sed age jam prophetiæ eius uerba,quæ assumpta parabola sua dixisse scribitur,
uideamus. Ex Mesopotamia,inquit,uocauit me Balach rex Moab,ex montibus orientis. Meso-
Psal.136. potamiã dicit terrã, quæ inter flumina Babyloniæ iacet, de quibus scriptum est:Super flumina
Babylonis illic sedimus, & fleuimus, dum recordaremur Sion. Si quis ergo inter ista flumina
fuerit Babylonis,si quis rheumatibus libidinis inundatur,& luxuriæ æstibus circumluitur,iste
non dicitur stare,sed sedere:& ideo qui ibi cõprehensi sunt dicebant:Super flumina Babylonis
illic sedimus,& fleuimus,dum recordaremur Sion.Sed nec flere quidem antè possunt,nisi cùm
recordati fuerint Sion. Bonorũ namq; recordatio, malorum causas lamentabiles facit. Nisi e-
nim quis recordetur Sion, nisi legẽ Dei, & scripturarũ montes aspiciat,mala sua flere non inci-
pit. Ex istis ergo fluminibus uocatur Balaam, & ab istis orientis montibus inuitatur. Montes
Psal.87. isti non sunt sancti montes illi,de quibus scriptũ est: Fundamenta eius in montibus sanctis. Et
Psal.122. iterũ: Hierusalem quæ ædificatur ut ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. Montes in cir-
cuitu eius,& Dominus in circuitu populi sui. Non sunt ergo tales Mesopotamiæ montes,sed il-
Hier.51. li,de quibus dicitur:Montes tenebrosi:& iterum de quo dicitur:Ecce ego ad te mons corrupte.
2.Cor.10. Isti sunt montes,in quibus est omnis altitudo extollens se aduersum scientiã Dei. Ab istis ergo
montibus accersitur Balaam hic:Quales autem isti sunt montes,talem habent & orientem.Ha-
2.Cor.11. bet enim & ortum luminis sui ille,qui cõuertit se sicut angelũ lucis. Habet illam lucem, de qua
Iob.18. scriptum est: Lux impiorum extinguetur. Et sicut ista lux impiorum, & illa quæ conuertit se si-
Ioan.8. cut angelum lucis,contraria est illi luci,quæ dicebat:Ego sum lux mundi: ita & iste oriens con-
Zach.6. trarius est illi orienti, de quo scriptũ est in Zacharia:Ecce uir,Oriens nomẽ eius est,Ex illius er-
go nõ huius orientis finibus ueniebat Balaam,illuminatus sine dubio ab illo Lucifero,de quo
Esa.14. dicitur: Quomodo cecidit de cœlo Lucifer, qui mane oriebatur? Sed uideamus quid dicit ille
Balach rex Moab,qui accersiuit eum è medio fluminum de montibus orientis. Veni, inquit, &
maledic mihi Iacob, & ueni maledic mihi Israel.In Latinis sermonibus penè superflua uidetur
esse

esse repetitio, qua ait: Maledic mihi Iacob, & Maledic mihi Israel. Sed est in Græcis literis sub nomine Israel in Maledictio præpositionis adiectio, quã nostri uel minus decenter dici credentes, uel nullam uim dictionis addi ex hoc posse existimantes omiserunt. Nos autem sermonẽ licet contra consuetudinem fingimus, ut sensum ex integro colligamus. Potest ergo dici, ueni maledic mihi Iacob, & ueni supermaledic mihi Israel. Per quod ostenditur idcirco sermo repetitus, ut ampliore ui, maiore intentione maledictionẽ in Israel, quàm in Iacob Balach uideretur exposcere. Donec enim quis tantùm Iacob est, hoc est in actibus solùm & operibus positus, inferioribus maledictionibus impugnatur. Vbi aũt profecerit, & interiorem hominẽ ad uidendũ Deum reuelato mentis oculo exacuerit, & prouocare iam cœperit, tunc nõ solùm maledictis ab inimico, sed & supermaledictis, hoc est uehementioribus maledictorũ iaculis impugnabitur. Sed tunc quidem os Balaam maledictione & amaritudine plenum erat, & sub lingua eius labor & dolor, & sedebat in insidijs cum diuitibus. Expectabar enim mercedes à diuite rege, ut in occultis interficiat innocentes. Sed Deus qui facit semper mirabilia solus, ex inimicis operatur salutem. Iniecit enim uerbum in os eius, quamuis nondum cor eius capere posset uerbum Dei. Adhuc enim erat in corde eius mercedis cupiditas, propter quod etiam post uerbum Dei, quod habuit in ore suo, dicebat ad Balach: Veni, & Do tibi consilium. & docebat eum quomodo mitteret scandalum in conspectu filiorũ Israel, ut manducarent idolis immolata & ut fornicarentur. Propter quod & cecidit populus, & plaga magna facta est in eo, donec Phinees perempto Israelita, qui fornicabatur cum Madianitide, sedauit furorem Domini. Et post hæc, inquit, produxit Phinees exercitum contra Madianitas, & interfecerunt duodecim millia uirorum, & Balaam filiũ Beor in gladio. Sed & hæc ante tempus per excessum quendã introduximus, ut ostenderemus, quia Balaã non in corde, sed in ore tantummodo habuit uerbum Dei. Interim quæ profert, quæ loquitur ex uerbo Dei loquitur, ideoq; dicit, Verbum Dei est. Ait ergo:

Canon. *Nodum in scirpo quærit.* *Rom. 3.* *Psal. 9.* *Malum consilium consultori pessimum.* *Num. 31.*

QVID maledicam, quem non maledicit Dominus? Aut quid supermaledicam, quem non supermaledixit Dominus?] Supermaledicit, nos præsumimus secundũ Græci sermonis rationem, uim uerbi ostendere ex præpositionis augmento cupientes. Quid ergo dicemus? Iacob quidẽ non maledicit Dñs nec Israel, sed alij putas alicui maledicit? Legimus scriptũ, quia dicit Dñs ad serpentẽ: Maledictus tu in omnibus bestijs terræ. Et iterum ad Adam: Maledicta terra in opere tuo. Sed & Cain: Et nunc maledictus tu à terra, quæ aperuit os suũ, ut reciperet sanguinẽ fratris tui de manib. tuis: Et: Maledictus omnis qui facit sculptile, aut fusile. Verũ ne putes hæc ueteribus tantummodo literis contineri, etiã in Euangelijs similia inuenies. Scriptum est enim quòd dicturus sit Dominus ijs, qui à sinistris sunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum. Sed & cũ dicit: Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, &: Væ uobis diuitibus: & singula huiusmodi: quid aliud nisi maledictis eos uidetur urgere? Sed quid dicemus quod mandatũ per Apostolũ datur, ubi dicit: Benedicite, & nolite maledicere? Quod ergo ab hominibus nõ uult fieri, hoc ipse facit qui exemplũ uitæ hominibus ponit? Nõ ita est. Deus enim quibus maledicit, meritum designat eius cui maledicitur, & sententiã promit, utpote quem non fallat, neq; peccati qualitas, neq; peccantis affectus. Homo autem quia hæc non potest scire: neq; enim propositum mentemq; alterius uidere alius aut cognoscere potest: idcirco etiã si iudicantis, uel sententiam promentis intuitu proferat maledictũ, non potest esse iusta maledicendi causa, ubi ignoratur peccantis affectus. maximẽ cũ humanũ uitium tũc sciat maledicta proferre, cũ fortè conuitijs, aut iniurijs prouocatur. Quod uitium resecare Apostolus uolens, ne maledictis ab & conuitijs conuiuia prouocemus, mandatum necessarium ponit: ut benedicamus & non maledicamus: quo conuitiandi uitium resecetur, & non quo iudicandi ueritas quæ homines latet, & pronunciandi auctoritas perimatur. Et tamen quid causæ sit, quòd non maledicat Dominus Iacob, neq; Israel, ab ipso nihilominus Balaam, imò à uerbo quod posuit Deus in ore eius diligentius audiamus.

De benedictione & maledictione. *Gen. 3.* *Gen. 4.* *Deut. 27.* *Matth. 25.* *Matth. 23.* *Rom. 12.* *Cur Deus filijs Iacob non maledicat.*

QVONIAM de uerticibus, inquit, montiũ intuebor eum, & à collibus intelligã eũ.] Quia, inquit, in excelsis montibus & altis collibus positus est Israel, hoc est in edita uita & ardua, ad quã contuendã, & intelligendã non facilè quis idoneus fiat, nisi ascendat ad eminentẽ & excelsam scientiã, idcirco, inquit, Non ei maledicit Deus. Est enim uita eius alta & præcelsa, non humilis & deiecta. Quod tamẽ non mihi uidetur quia de illo Israel, qui secundũ carnẽ Israel est, dixerit, sed de illo, cuius super terrã ambulantis cõuersatio in cœlis est. Aut si etiã ad illũ populũ dicta hæc referenda sunt, rectè cum distinctione dicit, Intuebor & intelligam: ut futurũ tempus significet, illud sine dubio quando omnis Israel ad fidem Christi ueniens saluabitur, & à montibus & à collibus intuebitur: ab ijs sine dubio, qui excelsam, & cœlestẽ uitã consurgentes cum Christo exercuerint super terras. Sed & quod dixit, De Iacob quidẽ uideho, de Israel aũt intelligam, etiã hoc aptissima distinctione suscipiendũ est: ut aliud ad actus uisibiles, aliud ad inuisibilem fidẽ, atq; intelligibilem scientiã conferatur. Aut si ad futurũ seculũ ista cõuertimus, id est ad resur-

Rom. 2. *Col. 3.* *Rom. 11.*

ad resurrectionis tēpus. Iacob uidebo, potest de corporibus dictū intelligi: Israel autem intelli-
gām, spiritum & animā significare resurgentiū. Ecce, inquit, populus solus habitabit, & in na-
Israelitæ à reliquis Gentibus segregati. tionibus non reputabitur. Potest quidem & secundū literam stare. Solus enim populus Iacob
nō est permixtus cæteris hominibus, nec inter cæteras gentes reputatus est. Habuit enim certa
quæq; priuilegia in obseruationibus & in legitimis suis, ex quibus sequestratus à cæteris genti-
bus haberetur. Sicut enim tribus Leui non est permixta inter cæteras tribus, nec adnumeratur
inter eas: hoc pacto & omnis Israel nec miscetur cæteris gentibus, nec reputatur inter eas. Hæc
quidem in illo populo fuerint secundum formā futurorum bonorū, uerus aūt Iacob, & spirita-
Heb. 12. lis Israel, uerè solus habitabit in gentibus. Si enim accessimus ad Sion montem, & ciuitatem
Dei uiuentis Hierusalem cœlestem, & uenimus ad spiritalem Iudæam, quæ est portio Dei, & in
terris positi, ibi habemus conuersationē, uerè non reputamur inter cæteras gentes, nec reliqua-
rum nationum fines cum nostris finibus admiscentur, etiā si restituatur Sodoma in antiquū,
& Aegyptus in statum suum redeat, & si quid aliud tale in prophetis scriptum est. Veruntamen
illi Iacob & spiritali Israel, cùm ad ecclesiam primitiuorū ascenderint, nullus exæquabitur, nul-
Rom. 11. lus admiscebitur, etiam si istæ gentes secundū dicta prophetica fuerint restitutæ. Nisi enim in-
sertus fuerit ramus oleastri, & socius factus erit radici pinguedinis oliuæ, quomodo potest so-
ciari & coniungi ad Iacob, uel Israel, cùm sine ista radice nec Iacob quisquam possit appellari,
nec Israel? Neq; ergo ex Iacob uel Israel si quis peccat, Iacob dici uel Israel potest, neq; ex genti-
bus si quis ingressus fuerit ecclesiam Domini, inter gentes ultrà reputabitur. Quis inuestigabit
Gen. 15. semen Iacob? & quis dinumerabit plebem Israel? Simile est hoc illi quod scriptum est: Quia e-
duxit Deus Abraham foràs, & ait ei: Respice ad cœlum, & dinumera stellas si potes dinumera-
re eas, & ait: Ita erit semen tuum. Et credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Et
Abraham quidem, & alius quilibet hominum aut etiam angelorū, fortassis autem & superio-
rum uirtutum non poterant numerare stellas nec semen Abraham, de quo scriptū est: Sic erit
Psal. 147. semen tuum. Deus autem, de quo scriptum est: Qui numerat multitudinem stellarum, & o-
mnibus eis nomina uocat, & qui dixit: Ego stellis omnibus mandaui, potest inuestigare se-
men Iacob, & dinumerare plebem Israel. Ipse enim scit solus qui uerè sit Iacob, & qui uerè sit
Rom. 2. Israel. Nō enim ad eum qui in manifesto Iudæus est, respicit, neq; ad eam, quæ manifestè in car-
ne est circumcisio: sed uidet illum, qui in occulto Iudæus est, & qui circumcisus est corde, nō car-
ne. Ipse ergo est solus, qui dinumerare potest, & inuestigare, & ipse secundum ineffabilem & in-
comprehensibilem sapientiam suam ad illam cœlestem formā, quam ipse solus scire potest, po-
suit etiam istos numeros, quos habemus in manibus: in quibus præcipit, ut secundum cogna-
Numerus sacratus uerorū Israelitarum. tiones suas, & secundum domos familiarum suarum, ex nomine omnes masculi per capita nu-
merentur à uiginti annis & suprà, omnis qui ingreditur in uirtute Israel: & colligitur eorū qui-
dam sacratus numerus, de quo iam superius (prout donauit Dominus) diximus. Sed iste nu-
2. Sam. 23. merus tunc demum sacratus est, & placitus Deo, cū ipso præcipiente numeratur. Si autem con-
tra præceptum Domini uoluerit aliquis numerare, licet ille Dauid sit, licet magnus propheta,
contra legem agit, & arguitur per prophetam, & patitur illa quæ in secundo lib. Regnorū legi-
Sap. 11. mus scripta. Solus ergo ipse qui numerat multitudinē stellarum, & qui omnia mensura & nu-
mero & pondere produxit, inuestigat semen Iacob & dinumerat plebem Israel. Post hæc quasi
de semetipso quædam prophetare uidetur, cùm dicit:

MORIATVR anima mea inter animas iustorum, & fiat semen meum sicut semen iustorum.
Sed hoc quantum ad personam spectat illius Balaam, & illius Israel, nec factum est, nec fieri po-
tuit, non enim inter ipsos, sed ab ipsis mortuus est. Magis enim (ut diximus) ipsorum personæ
conueniet: qui licet in præsenti seculo uanus populus habeatur, quia sine gratia est spiritus san-
Rom. 11. cti: in fine tamen seculi cùm plenitudo gentiū introierit, & omnis ista prophetia quæ de Israel
dicitur, in spiritali Israele fuerit impleta, tunc anima eius morietur cum animabus iustorū. Su-
Rom. 6. scipiet enim in se fidem Christi, ita ut & ipsi dicant: Qui in Christo baptizati sumus, in morte
ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus illi per baptismū in morte. Et iterum: Si enim
1. Tim. 2. cōmorimur, & conregnabimus. Et sic uerè complebitur intelligi Balaam ut moriatur anima
eius inter animas iustorum. Quod autem dicit, Vt fiat semē meum sicut semen iustorum, pos-
Matth. 2. set quidem & de illo Balaam intelligi, secundum hoc quod Magi illi, qui de oriente uenientes
primi adorare uenerunt Iesum, de semine eius esse uideantur, siue per successionem generis, si-
ue per disciplinæ traditionem. Euidenter enim constat illos agnouisse stellam, quam prædixe-
rat Balaam orituram in Israel, & sic uenisse, & adorasse regem, qui natus est in Israel. Conueniet
tamen & populo illi secundum ea quæ suprà diximus. Non enim tam ipsi, quàm semen eorum
efficietur sicut semen iustorum. Eorum scilicet, qui credentes in Christo iustificati sunt. Vnde
Gal. 5. manifestum est, quia sicut Apostolus dicit: Neq; circumcisio aliquid est, neq; præputium, sed
fides, quæ per charitatem operatur. Et ideo nemo aut circumcisionis antiquitate se iactet, aut

in præ-

in præputij nouitate glorietur. Sed ut Apostolus dicit, Probet unusquisq; opus suũ, & tunc in 6
semetipso tantum gloriam habebit. Sic deniq; propheta dicit: Ecce homo, & opus eius & mer- Esa. 40.
ces in cõspectu Domini esse dicitur, ut reddat unicuiq; secundum opera sua. in Christo Iesu Do
mino nostro, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN NVMERORVM CAP. XXIII. HOMILIA XVI.

De prophetia alia Balaam.

PRIORE tractatu in quantũ possibile fuit primas partes prophetiæ Balaam explicare ten-
tauimus. Secundum nunc prophetiæ initium sumpsimus, ut si Dominus aspirare digne-
tur, etiam de hac pro uiribus, quæ occurrere potuerint, in medium proferamus. Inconue-
niens enim mihi uisum est, quamuis hæc difficilia uideantur, interrumpere tractatum eorum,
quo minus de singulis quæ comprehendere possumus, expliceemus. Igitur Balach rex, ueluti
attonitus, & percussus ex ijs, quæ contra spem dici uidebat à Balaam, benedictionem enim pro
maledictionibus audiebat, ultrà non ferens interrupit uerba eius & ait.

QVID fecisti mihi? Ad maledicendos inimicos meos uocaui te, & ecce benedixisti benedi-
ctione.] Non tulit rex amarus benedictionum dulcedinẽ, sed maledicta quærit, maledicta de-
poscit. Est enim ex cognatione illius, ad quem dixit Dominus: Maledictus tu ab omnibus be- Gen. 3.
stijs terræ. Sed quid ad hæc respondit ei ille, cui uerbum Deus in ore posuerat? Nónne quæcũq;
inquit, iniecerit Deus in os meũ, hæc obseruabo loqui? Ad hæc Balach putans quia perterritus
esset Balaã populi Israelitici multitudine, & idcirco non fuisset ausus proferre maledicta, muta
tionem sibi loci credidit profuturam, & ait ad eum:

VENI adhuc mecũ in locum alium, de quo totũ non uideas eum, sed partem aliquã eius ui
deas, omnes aũt nõ uideas, & maledic mihi eum inde.] Demens qui Israeliticã granã loci obie
ctione crederet posse celari, & qui nesciret quia nõ potest abscondi ciuitas super montẽ posita. Matth. 5.

ET adsumpsit, inquit, eum in speluncã agri in uerticem montis celsi, & construxit ibi septem
aras, & imposuit uitulũ, & arietẽ super aram & dixit Balaam ad Balach: Adsiste ad sacrificium
tuũ, ego uerò pergã percunctari Deũ. Et occurrit Deus ipsi Balaam, & iniecit uerbũ in os eius,
& dixit sine dubio Deus: Cõuertere ad Balach, & hæc loqueris. At ille (hoc est Balach) stabat iu-
xta holocaustomata sua, & omnes principes Moab cũ illo. Et dixit ei Balach: Quid locutus est
Dominus?] Res quidem prophanis sacrificijs gerebatur, & diuinatio magica arte requireba- Rom. 5.
tur: uolens tamen Deus ibi abundare gratiã, ubi superabundauit peccatũ, adesse dignatur, nec
refugit ab ijs, quæ non secundum Israeliticam disciplinã, sed secundum gentilium gerebantur
errorem. Adest aũt non sacrificijs, sed in occursum uenienti, & ibi dat uerbum suũ, atq; ibi my-
steria futura prænunciat, ubi maximè fides & admiratio gentilium pendet, ut qui nostris no-
lunt credere prophetis, credant diuinis & uatibus suis.

ET adsumens, inquit, parabolam suam dixit.] Per parabolam ergo dicit Balaam:

SVRGE Balach, & audi, auribus percipe testis fili Sephor. Nõ sicut homo Deus frustratur, *Deus qualis*
neq; sicut filius hominis terretur. Ipse cũ dixerit, nõ faciet? loquetur, & nõ permanebit? Ecce ad *non sit.*
benedicendũ adsumptus sum, benedicã, & nõ auertam eam. Non erit labor in Iacob, neq; uide
bitur dolor in Israel. Dñs Deus suus cũ ipso, præclara principum cũ ipso sunt. Deus qui eduxit
eum ex Aegypto, sicut gloria unicornis eius. Non enim erit auguratio in Iacob, neq; diuinatio
in Israel. In tẽpore dicetur Iacob & Israel, quid perficiet Deus. Ecce populus sicut catulus leonis
exurget, & sicut leo exultabit, nõ dormiet donec comedat prædam, & sanguinẽ uulneratorũ bi
bat.] Hæc est cõtinentia secundæ prophetiæ in uerbis Balaã. Videamus ergo primò hoc ipsum
quod ait: Exurge Balach, & audi. Si eñ in superioribus nõ dixisset quia staret iuxta holocaustũ
suum, nõ uideretur magnopere requirendũ cur dixerit, Exurge Balach. Nũc aũt cùm hortetur
exurgere eum, quẽ nuper dixerat stare, nõ est otiosè prætereundus sermo propheticus. Quod *Nõ rectè stant*
ergo ait in superioribus, quia staret ad holocaustũ suum, designat eum nõ rectè stare. Stabat e- *qui idololatriã*
nim in idololatria positus & stabat quasi inimicus Dei, quod magis esset non stare, sed cadere. *exercent.*
Quasi ergo qui illo statu cadere debuerit, imò & qui ceciderit, ita nunc intellectu prophetico
exurgere eũ iubet. Quippe qui per hoc, quòd stare in idololatria uisus fuerat, cecidisset. Exur-
gat ergo qui talis est, exurgat animo, exurgat fide, & efficiatˀ testis: si quidẽ cõuerteẗ, testis fidei:
si uerò permanet infidelis, ut sit testis cõdemnationis suæ. Sed quid est quod ei adnunciat, ui-
deamus. Non sicut homo, inquit, Deus frustratur, neq; sicut filius hominis terreẗ ipse. Non, in-
quit, habeas talẽ opinionẽ de Deo, ut putes eum esse sicut hominẽ, qui in ijs quæ loquiẗ, frustra
ri possit. Homines enim multis occasionibus & uitijs impediuntur, ne uerũ sit quod loquũtur.
Aut irati enim loquunẗ, & ira cessante frustra locuti sunt: aut metus aut cupiditatis aut iactan *Deus sibi simi-*
tiæ gratia, alijsq; horũ similibus, & unq; frustra erit & uanũ omne quicquid uitio dominante *lis & constan-*
locuti sunt. Deus aũt, in quo nulla est passio, nulla fragilitas, omne quod dixerit, pro causarum *tissimus.*

meritis dicit,& ideo nunquã frustrari potest, quia quod ratione profertur, carere non potest ra
tione. Nõ ergo Deus sicut homo, qui frustra loquat: neq; sicut filius hominis terret, uel (ut in a-
lijs exẽplaribus legimus) neq; sicut filius hominis terret. In hominib. interdũ sententiã mutat
terror, Deus aũt qui supra omnia est, à quo terreri potest, ut sententiam mutet? Si uerè secundũ
hoc accipiamus quod in alijs exẽplarib. diximus lectũ, hoc est, Neq; sicut filius hominis terret:
illud uidebitur dici, quod homines quidẽ interdũ pro iactantia terrores faciũt & minas, etiam
ijs nonnunquã quibus nocere nõ possunt: Deus aũt nõ terret ita homines quasi qui punire nõ
posit, sed & si terret, ratione terret. Terret enim ut corripiat hominẽ in audinonis tribulatione,
ut uerbo cõminatiõis deterritus emẽdet se qui malè agit, nec perueniat ad eũ ipsa uindicta ma
lè gestorũ suorum. Non ergo ita Deus terret ut homo. homo enim (ut diximus) pro iactantia,
Deus uerò pro emendatione terret. Post hæc ait: Ipse cũ dixerit, nõ faciet? loquet, & nõ permane
bit? Sic legendus est locus, quasi interrogãtis affectu dicat. Ipse, hoc est, Deus quod dicit nónne
& faciet? & quæ locutus fuerit nónne permanebit in eis? Cũ unq; homines non faciant quæ di-
cunt, & uitio humanæ fragilitatis in ijs nõ permaneãt quæ loquunt. mutabilis enim est homo,
ἀνοχῆς uel Deus uerò immutabilis. Sed potest aliquis occurrere, & dicere: Quomodo ergo nõ permansit
μεταγνοίας διῶ. Deus in ijs, quæ locutus est de Niniue, ut post triduũ subuerteretur? neq; in ijs quæ locutus est
Ion. 3. Dauid, ubi tribus diebus promissa fuerat mors, ut uastaret populum, & intra unũ diem, & usq;
2. Sam. 24. ad horã prandij cessauit? Et uidebitur fortasis, quia hæc quæ per interrogationẽ dicuntur, nõ
penitus pro definito accipienda sint: sed talis quædã figura uerbi fit, quę mediũ aliquid uidea-
tur ostendere, nõ tamen definitæ & irreuocabilis sententiæ declaret affectũ: quo tẽperantius ali
quid dictũ uideatur in eo quod scriptũ est, Ipse cùm dixerit nónne faciet? quàm si scriptũ esset,
Ipse cũ dixerit omnimodè faciet. Sed recenseamus & ipsa scripturæ loca, quæ uel in Iona, uel in
Regnorũ libris posita sunt, ne fortè & ibi (ut moris est) scripturæ diuinæ secreti aliquid habeãt.
Ion. 1. Scriptũ est ergo in Iona: Et factũ est uerbum Dñi ad Ionam filium Amati dicens: Surge & uade
in Niniuen ciuitatẽ magnam, & prædica in ea, quia ascendit clamor malitiæ eius ad me. Et po-
steaquã præceptũ est ceto, & eiecit Ionam in terrã, iterum scriptũ est: Et factum est uerbum Do-
mini ad Ionam secundò dicens: Surge & uade in Niniuen ciuitatem magnam, & prædica in ea
Ion. 3. secundum prædicationẽ quam ego locutus sum ad te. Et Ionas quidẽ prædicauit, & dixit: Ad-
huc tres dies, uel (ut Hebræi habere se scriptum dicunt) adhuc quadraginta dies, & Niniue de-
struetur. Viri aũt Niniuitæ crediderunt in Deo, & prædicauerunt ieiunium, & induerunt se cili-
Ibid. cijs, à minore usq; ad maiorem ipsorum. Et post pauca: Et uidit Deus, inquit, opera eorũ, quia
conuersi sunt à uijs suis malis, & pœnituit, uel (ut in alijs exemplaribus legimus) deprecatus
est Deus super malitiam quam locutus est facere eis, & non fecit. Obserua igitur in ijs quæ as-
sumpsimus de propheta quòd non inuenitur in sermonibus Dei quibus ad prophetam locu-
tus est, dictum, Quia adhuc tres dies, & Niniue destruetur: sed Ionas cùm ingrederetur, inquit,
ciuitatẽ, quasi iter dierum trium, ipse dixit, Quia adhuc tres dies, & Niniue subuertet: ut sermo
iste, qui scriptus est, & non est factus, à Iona potius, quàm à Deo prolatus esse uideatur. Sed &
de secundo libro Regnorũ proferamus quæ scripta sunt, ubi cũ Dauid populum numerasset,
factum est, inquit, uerbum Domini ad Gad prophetam uidentem dicens: Vade & loquere ad
Dauid. Hæc dicit Dominus. Tria ego leuabo super te, elige tibi ex ijs unum, quod faciam tibi.
2. Reg. 24. Et introiuit Gad ad Dauid, & denunciauit ei dicens: Aut ueniet tibi tribus annis fames super
terrã tuam: aut tribus mensibus ut fugias ante inimicos tuos, qui te persequentur: aut triduo
mors fiat in terra tua. Nunc ergo scito, uide quid respondeam ei, qui me misit. Et dixit Dauid
ad Gad: Angustiæ mihi sunt undiq; ualde. Sed incidam in manus Domini magis, quia multæ
miserationes eius sunt, & in manus hominũ non incidam. Et dedit Dñs in Israel mortem à ma
ne usq; ad horam prandij, & mortui sunt de populo à Dan usq; Bersabee septuaginta millia ui
rorum. Et extendit angelus Dei manũ suam in Hierusalẽ ut corrumperet eam, & deprecatus est
Dñs super malitiam, & ait ad angelum, qui exterminabat populum: Satis est, remitte manum
tuã. Obserua ergo quõ nec in ijs tribus cõminationibus Deus inuenitur de morte dixisse triũ
dierum. In uerbis enim Gad positum est, non in mandatis Domini: & non semper ea quæ per
prophetam dicuntur, quasi à Deo dici suscipiantur. Deniq; & per Moysen quidem multa locu-
tus est Deus: aliquanta tamẽ & Moyses propria auctoritate mãdauit: quod Dominus in Euan-
Matth. 19. gelijs euidentissima distinctione secernit, cùm dicit de repudio mulieris interrogatus: Quia ad
duritiã cordis uestri scripsit uobis hæc Moyses, ab initio aũt nõ fuit sic. Qui enim fecit hominẽ,
masculũ & fœminã fecit eos, & benedixit eos, & dixit: Propter hoc relinquet homo patrẽ suũ,
& matrẽ suam, & adhærebit uxori suæ, & ambo erunt in carne una. Et addit: Quod ergo Deus
coniunxit, homo non separet. Vides ergo & hîc Deum quidem nõ præcepisse, nec fieri uoluisse
diuortiũ: Moysen uerò propter duritiam cordis Iudæorũ scripsisse dandũ esse repudiũ. Osten-
1. Cor. 7. dit hæc & Paulus in literis suis cùm dicit de quibusdam: Dominus dicit & non ego. & de alijs:

Hæc

Hæc aũt ego dico, non Dominus. Et iterum in alijs: Præceptũ Dñi non habeo, consilium autem do. Et iterum: Quæ loquor, non loquor secundum Deum. Vnde similiter etiam in cæteris prophetis aliqua quidem Dominus locutus est, & nõ prophetæ, alia uerò prophetæ, & nõ Dominus. & sic uidebitur obiectio intentata dissolui, cùm non tam sua, quàm prophetæ uerba Dominus reuocat, ac mutat in melius. Sed magis arbitror absolutionẽ priorem totius scripturæ sensibus cõuenire, & illis præcipuè dictis, quibus patiens & multæ misericordię, & pœnitens super malitias dicitur Deus: uel ijs maximè, quæ generaliter ab Hieremia pronunciant, in quibus euidenter ostenditur pro multis miserationibus, & incõprehensibili bonitate sua Deus dicere, & non facere, loqui, & nõ permanere. Ait ergo per Hieremiã Deus: In finem loquar, hoc est ex definito loquar super gentem, & super regnum, ut auferam eos, & disperdam. Et si conuertatur gens illa à malitijs suis, pœnitebo de omnibus malis quæ cogitaui facere eis. Et in finẽ loquar super gentem, & regnum, ut reædificem eos, & replantẽ: & si fecerint mala in conspectu meo, ut non audiant uocem meam, pœnitebit me de omnibus bonis quæ locutus fueram ut facerẽ eis. Quomodo ergo possumus ijs, quæ absolutè per Hieremiã dicta sunt, præferre illa quæ suspensè per Balaam dicuntur: nisi quia negligentibus, & contemptoribus illa cõfirmanda, hæc uerò à perfectioribus secretius aduertenda sunt? Sed post hæc Balaam: Ecce, inquit, ad benedicendũ assumptus sum, benedicã, & non auertam eam. Ad benedicendũ Balaam assumptus est, non à Balach, sed à Deo, qui iniecit uerbum in os eius, quo populum benediceret, & hanc benedictionem non auertit. Nec enim potest etiã si uelit, uerbũ Dei humana lingua conuertere. Post hæc, Non erit, inquit, labor in Iacob, neq; uidebitur dolor in Israel. Apertè in istis sermonibus futuræ uitæ denũciat statũ. Quis enim est, qui hanc uitã sine labore & dolore transcurrat? Nec si Petrus aliquis, aut si Paulus sit. Quomodo nõ in labore & dolore est cùm ter uirgis cæditur, semel lapidatur, ter naufragium facit, in profundo maris die ac nocte est, aliaq; innumera perpetitur, quæ de laboribus suis ac doloribus scribit? Sed ibi istud complebitur, ubi dictum est: Aufugiet dolor & tristitia, & gemitus. Quod tamen non ad omnes, sed ad eos tantùm, qui meritis Iacob & Israel fuerint, refertur: ut fuit ille pauper Lazarus, qui præsentẽ quidem uitã in labore ac dolore transegit, ibi autem dicitur ad diuitem: Memento fili, quia tu recepisti bona in uita tua, & Lazarus similiter mala. Nunc autẽ hic requiescit, tu uerò cruciaris. Ille ergo est Israel, & Iacob, in quẽ non uenit labor, & dolor. Diues autem ille erat quidem & ipse secundum carnem Israel, dicitur enim ei, quia fratres sui habent leges & prophetas, audiant illos: sed quia nõ erat secundum spiritum Israel, ideo uenit super illum labor & dolor. Dominus Deus suus cum ipso, præclara principũ cum ipso sunt. Nunquã enim Israel suum deserit Deus. Quorum autem principum præclara cum ipso Israel sint, uideamus. Præclara principum, potestas est, principatus & regnũ. Verùm quoniã sunt & aliqui principes, qui de principatu suo, uel pellendi, uel iam fortè depulsi sunt, & in locum ac principatum eorum introducendi ij, qui uerè Israelitæ sunt, præclara illa omnia, quæ habuerunt in cœlis illi principes, qui non seruauerunt principatũ suum, sed dereliquerunt æterna domicilia, Israel iste & Iacob, qui colluctatus est & uicit, accipiet, & sic cũ ipso erunt præclara principũ. Deus qui eduxit eum ex Aegypto sicut gloria unicornis eius. Eductus est ille quidem Israel de Agypto ista terrena, hic autẽ spiritalis Israel de Aegypto seculi, & de potestate tenebrarum, & est gloria eius tanquã unicornis. Vnicornis quidem fertur esse animal eo habitu formatũ, quo nominis ipsius designat indicium. Quod animal frequenter in scripturis diuinis positũ legimus, sed præcipuè apud Iob Dei ipsius uocibus potentia eius & uirtus exponitur, in quibus, ut in quãplurimis, Christus intelligitur designari. Et in scripturis diuinis cornu pro regno positũ sæpe reperimus, sicut & propheta dicit: Quatuor autẽ cornua, quatuor regna sunt. Sub nomine itaq; unicornis, in Christo hoc uidetur ostendi, quia omne quod est, unũ eius cornu est, hoc est unum regnum eius. Omnia enim pater subiecit sub pedibus eius usquequo & nouissimus inimicus destruatur mors, & tanquã unicornis unum omniũ regnum teneat Christus. Quia sicut scriptum est, Regni eius non erit finis. Erit ergo, inquit, ei, hoc est Israeli illi spiritali, gloria, sicut est gloria unicornis. Sic enim & ipse in Euangelio Dominus dicit: Pater, da illis, ut sicut ego & tu unũ sumus, ita & isti in nobis unum sint. Et ideo similis gloria dabitur Israeli, sicut est gloria unicornis, maximè cũ transformabit corpus humilitatis nostræ cõforme corpori gloriæ suæ. Non erit auguratio in Iacob, neq; diuinatio in Israel. In tempore dicetur ad Iacob & Israel quid perficiet Deus. Igitur quoniã uisum est iam nos diligentius de singulis quibusq; discutere, non uidebitur absurdum, si etiam quid sit auguratio, uel diuinatio, quoniam quidem placuit scripturæ cõmemorare de ijs, ne quis fortè ignoranter in hæc incidat, requiramus. Videtur ergo mihi futurorum præscientia quantum ad ipsam rem spectat, medium quiddam esse, id est neq; propriè bonum, neq; propriè malum. Quandoquidem potest interdum etiam à parte diabuli ad hominum notitiam futurorum uenire præscientia: sine dubio autem cùm tempus & opportunitas poscit, & uoluntas Dei fuerit, datur etiam à

Hier. 18.

Ergo hæ cõmi-nationes expressam conditionẽ adiunctam habebant. Si egerint Niniuitæ aut Sodomitæ pœnitẽtiã, parcam illis, sin minus, nõ parcã.

Vita hæc caduca & plena ærumnarum.

2. Cor. 11.

Luc. 16.

Monoceros, regnum Christi.

Iob 38.

Dan. 7.

1. Cor. 15.

Luc. 1.

Ioan. 17.

Philip. 3.

De auguriis et diuinatione.

Deo per prophetas hominibus præscientia & ideo diximos, qoia neq; propriè bonum dici po
test, quod aliquãdo à malo ocnit: neq; propnè malũ, quod aliquãdo à Deo descẽdit. Et quam-
uis de hoc abundanter etiã ex scripturis diuinis exẽpla suppeditent, sufficere tamẽ credimus si
utamur eo quod in regnorũ libro scriptũ legimus: ubi arca Dei ab Allopbylis capta est, & de-
ducta in Azotũ: & ibi introduxerunt, inquit, eam in Domũ Dagon, & inuentus est Dagon cecí
1.Reg.5. disse pronus in terrã ante arcam testamenti Dñi. Et grauata est manus Domini super Azotos,
& dissipauit eos, & percussit eos in natib. Post hæc, inquit, ingressa est arca in Accaron, & mise-
runt Accaronienses, & congregauerunt omnes satrapas Allophylorũ, & congregauerũt sacer-
ibid. dotes, & diuinos suos dicentes: Quid faciemus arcæ Domini? Indicate nobis qũo remittamus
eam in locum soum. Responderunt sacerdotes & diuini. Si remittis arcam Dñi Dei Israel, nolite
eam dimittere inanẽ, sed dantes dabitis ei pro delicto, & tunc sanabimini, & innotescet uobis.
Sin aũt, non discedet manus eius à uobis. Et post paoca: Et nunc, inquit, facite carrum nouum,
duas oaccas fœtas assumite, quibus iugum nõ est impositũ, & iungite uaccas ad carrũ, & fœtus
earũ retro abducite ad domũ: & absumite arcam Dñi, & imponite eam super carrum, & uasa au
rea quæ obtulistis ei pro delicto, simul ponite super carrũ, & omoia sancta eius: & dimittite eã,
& uadat. & uidete, si quidem uadit per uiam suam, & ad fines suos ascendit in Betbsamis, ipsa
nobis fecit mala hæc magna. Si autem non uadit illoc, sciemus quia manus eius non conogit
nos, sed fortuitu bæc nobis acciderunt. Obserua ergo in ijs qoomodo sacerdotes & diuini cau
sam malorum, quæ acciderant Allophylis, utrum ex manu Dei, & pro arcæ iniuria ueoerit, an
fortuitu acciderit, propositis contemplantur iodicijs dicentes: Si per uiam suam ad fines suos
ascendit in Betbsamis, ipsa nobis fecit hæc mala. Deniq; in sequentibus refertur. Et cùm impo-
suissent, inquit, arcã Domini super carrum, direxerunt boues in uia cõtra uiam quæ ducit Beth
samis, & non declinauerunt ad dextram, aut sinistram. Quis ergo in bis si diligenter inspiciẽs,
præscientiã hanc qoæ de boum directione prædicta est, uel fortuitã dicat, uel aliqua arte com-
Quasi uerò nõ prouidẽtiæ potius diuinæ, quàm dæmonũ operationi hæc res tribuenda sit.
positam, & non operatione quadã dæmonũ ministratam, qui pertimuerint arcæ Domini uirtu
tem: qua non solùm affligebantur, & puniebantur Allophyli, uerùm & coltus ipse dæmonom
destruebatur, otpote simulacris eorũ templisq; ad ingressum arcæ Domini corruentibus? Est
ergo talis quædam in ministerio præscientiæ operatio dæmonum, quæ artibus quibusdam ab
ijs qui se dæmonibus mancipauerint, colligitur: & nunc per eas quas sortes nominant, nonc
per ea qoæ auguria appellant, nunc etiã ex contemplatione fibrarũ, quæ extispicia uocant, a-
lijsq; horum similibus præstigijs comprehendi uidetur, & intelligi. Quæ artes in tantũ ad deci
Diuinationum formæ. piendom genus bominum profecerunt, ut etiam iustissimi Ezechiæ filius Manasse boc errore
deceptus ædificauerit (ut scriptura dicit) altare omni exercitui cœli in utraq; domo Domini.
4.Reg.21 Hunc aũt esse arbitror exercitum cœli, quem Paulus spũtales nequitias in cœlestibus positas
Ephe.6. scripsit. Nisi ergo multum in ijs artibus & deceptionis esset & erroris, non poto tanti uiri filiom
in lege Domini educatũ, in illas impietates potuisse corruere, quæ in quarto Regnorum libro
de eo scriptæ referuntur. Ait enim: Et sortiebatur, & augurabatur, & fecit θυμλὼν, & transducebat
filios suos in igni, & præscios abundare fecit, ut faceret malignum in cõspectu Dñi, & exacerba-
ret eũ. Talia ergo erãt quæ peccabat, de qotbus dici possit, quia in omni uirtute, signis & prodi
gijs mendacibos fierent, ita ut deciperent etiã electi. Deceptus est enim per eum & populus,
ut faceret malignũ in conspectu Domini super gentes illas, quas exterminauerat Deus à facie
2.Paral.33. filiorũ Israel. Sed & in secundo libro Paralipomenon similia nihilominos de Manasse scribun-
tur. Et fecit, inquit, locos, & adorauit omnem militiam cœli, & seruiuit eis, & cõstruxit altaria in
domo Dei, ubi dixit Dominus, In Hierusalem erit nomen meum in æternũ: & ibi instruxit alta
ria omni magnificentiæ cœli in ambabus domibus Domini. Et ipse transducebat filios suos in
igni in gehennam, & sortiebatur, & maleficia faciebat, & augurabatur, & fecit uentriloqoos, &
incantatores, & multiplicauit ut faceret malignum in conspectu Domini, ut exacerbaret eom.
Hæc ergo omnia, id est siue auguratio, siue extispicium, siue quælibet immolatio, siue etiam sor
titio, aut quicunq; motus auium, uel pecudum, uel inspectio quæcunq; fibrarum, ut aliquid
de futuris uideantur ostendere, in operatione dæmonum fieri non dubito, dirigentium uel a-
uium uel pecudum, uel fibrarum motus, aot sortiom, secondum ea signa quæ docuerunt ijdem
dæmones obseruari ab ijs, quibus artis buios scientiã tradiderunt. A quibos omnibus, is qui
homo Dei est, & in portione Dei numeratur, penitùs esse debet alienus, nec aliquid in ijs babe-
re cõmune, quæ occultè macbinis dæmones operantur, ne fortè rursus per hæc dæmonibus socie
tur atq; eorũ spiritu & uirtute repleatur, & ad idolorũ cultum denuò reparetur. Hæc eñi omnia
religio nostra diuina & cœlestis abiurat, in Leuitico quidem aperta lege designans, & dicens:
Leuit.18 Non diuinabitis, neq; augurabimini. Et post pauca: Non sequemini, inquit, uentriloquos, nec
Deut.18. adiungemini ad incantatores, ut contaminemini in eis, ego Dñs Deus uester. & iterũ in Deute-
roooniuo: Si aũt tu, inquit, introieris in terrã quam Dominus Deus tuus dabit tibi, non discas

facere

facere secundum abominationes gentium illarũ, non inueniatur in te qui lustret filiũ suũ aut
filiam suã igni, neq; diuinans diuinatione, neq; sortiens sortibus, neq; maleficus, neq; incanta-
tor, neq; uentriloquus, neq; portentorũ inspector, neq; interrogans mortuos. Est eñ abomina
tio Dño, omnis qui facit hæc. Propter istas enim abominationes Dñs Deus tuus euertit gentes
istas à conspectu tuo. In quibus omnibus uidetur ostendere, quia omnis qui in ijs uersatur, ni-
hil aliud faciat nisi mortuos interroget. Mortui sunt enim, quia non sunt uitæ participes. Deus *Marc. 12.*
autẽ, uiuorũ Deus est, & non mortuorũ. His autẽ omnibus legibus addit etiã illud, ut qui uult
esse perfectus, à nullo alio discat, nisi ab eo qui per Dei uirtutẽ fuerit electus propheta ut mini-
stret populo. Ait ergo: Perfectus esto in conspectu Domini Dei tui, gentes enim istæ, quarum tu
hæreditatẽ cepisti, istæ audiunt sortilegos & diuinos, tibi autem non ita dedit Dñs Deus tuus.
Prophetã enim de medio tui ex fratrib. tuis suscitabit tibi Dñs Deus tuus, ipsum audiens per *ibid.*
omnia quæcũq; petijsti à Domino Deo tuo in Oreb in die Ecclesiæ, cùm dixisses, Non appo-
nemus audire uocem Domini Dei nostri, & istũ ignem magnũ non uidebimus ultrà, ne moria-
mur. Non uult Deus auditores nos fieri & discipulos dæmonũ, neq; uult ut si quid uolumus *A Dæmonib⁹*
discere discamus à dæmonibus. Melius est eñ ignorare, q̃ à dæmonibus discere: & melius est à *nõ oportet nos*
propheta discere, quã à diuinis inquirere. Diuinatio eñ non (ut quidam putant) diuinitus da- *quicquã disce-*
tur, sed magis (ut mihi uidetur) per antiphrasin, id est ex contrario nomen accepit, quasi quę *re.*
per homines dæmonibus repletos fiat. Sed gentiliũ ritus, diuinũ credit omne, quod per qua-
lemcũq; spiritũ profert. Nos tamen nihil ab ijs discere Deus iubet, ne efficiamur cõsortes ipso-
rum, & incurramus in ea, quæ Esaias dicit: Et humiliabunt in terra uerba tua, & sermones tui *Esa. 29.*
in terra demergentur, & erit uox tua sicut loquentis de terra, & ad solum uox tua infirmabitur.
Propter hoc & Dominus noster Iesus non dignatur à dæmonibus accipere testimoniũ, sed ait: *Marc. 1.*
Obmutesce, & exi ab ea. Quem etiam Apostolus suus Paulus imitatus, dolens conuertit se, & *Act. 16.*
ait spiritui Pythonis: Præcipio tibi in nomine Iesu Christi, discede ab ea. In quo requiras fortas-
se, quid dolens Paulus increpat spiritũ Pythonis: nunquid aliquid blasphemũ dixerat? Mulier
enim, inquit, habens spiritũ Pythonis sequebatur Paulũ, & eos qui cũ eo erant, & clamabat di- *Diaboli indi-*
cens: Isti homines serui sunt summi Dei, qui annũciant uiã salutis, & hoc faciebat per dies mul- *gni qui uerbo*
tos. Vnde ostenditur non pro blasphemia doluisse Paulũ, sed pro eo quòd indignũ iudicaret *Dei & ministe*
sermoni suo ab spiritu Pythonis testimonium dari. Quod si Paulus testimonium sibi eum da- *rio testimoniũ*
re non patitur, sed dolet super hoc: quanto magis dolere debemus si quando decipi uidemus *perhibeant.*
animas ab ijs, qui uelut diuino alicui spiritui Pythonis, aut uentriloquo, aut diuino, aut augu
ri, uel alijs quibuslibet huiusmodi dæmonibus credunt? Propter hoc ergo, non erit, inquit, au-
guratio in Iacob, neq; diuinatio in Israel. Sed quid ijs additur? In tempore, inquit, dicetur Ia-
cob, & Israeli, quod perficiet Deus. Quid est In tempore dicetur? cũ oportet, & cũ expedit, hoc
est in tempore. Si ergo expedit prænoscere nos futura, dicentur à Deo per prophetam Dei, per
spiritũ sanctũ. Si uerò non dicuntur, neq; denũciantur, scito quia non nobis expedit uentura
prænoscere. Quod si idcirco non dicunt nobis, quia nobis ea scire non expedit, qui diuersis ar-
tibus, & dæmonum inuocationibus gestiunt futura prænoscere, nihil aliud faciunt, nisi ea cu-
piunt discere, quæ sibi scire non expedit. Iacob aũt in ijs dici intelligendus est omnis cui lucta-
men est aduersus principatus & potestates, & aduersus huius mundi rectores. Et Israelem intel
lige omnem, qui per fidei puritatem, & munditiam mentis uidet Deum. Sed potest aliquis di-
cere, si à solo Deo debemus discere de futuris, & neq; diuinũ neq; augurẽ, neq; aliud quodcũq; *An Balaami*
horũ recipere, ne iste quidem ipse Balaam recipiendus est à nobis. Vnus enim ex ijs est, quos re *prædictiones*
cipi prohibet diuina sententia. Sed aduerte diligentius, & memento quid in superioribus legi *fide dignæ*
mus, ubi dicit de eo, Quia iniecit Dñs uerbũ suũ in os ei⁹. Nõ ergo hæc nũc à Balaã, sed à uerbo *sint.*
Dei qđ in ore eius est positũ, discimus. Nisi eñ uerba Dei essent, non ea utiq; reuelasset famulo
suo Moysi, quæ procul positus cũ ab eo regi Balach dicerent, certũ est qđ nisi à Deo sibi reuela-
ta, Moyses scire nõ potuit. Adhuc aũt ad destruẽdã penitus diuinationẽ, uel augurationẽ, atq;
alia huiusmodi, etiã hoc cõpetenter addemus, quòd oẽs isti auiũ, uel animaliũ ministerio utun
tur, sed taliũ quæ & immũda scribunt in lege, & humano generi deprehendunt semper insidi-
antia, ex quo utiq; opportuna, & digna ministerio dæmonũ iudicata sunt. Nã Pythonibus dra
cones, alijq; serpentes ministrare perhibent. Auguribus & ijs qui ex incidentibus diuinã di ca-
piare putantur auspicia, aut lupi ferũt omina, aut uulpes, aut accipitres, aut corui, aut aquilæ;
aut alia huiusmodi, quæ in lege Moyses (ut diximus) ijs credo de causis notauit immũda. Post
hæc: Ecce, inquit, populus sicut catulus leonis exurget, & sicut leo exultabit. In ijs mihi uidetur
cõfidẽtiã populi describere credẽtis in Christo, & libertatẽ quã habet in fide & exultationẽ quã *Cõfidentia po-*
gerit in spe. Comparat enim catulo leonis, cũ tendit ad perfectionem lætus, & uelox: leoni uerò *puli in Christũ*
confert, cum iam obtinet quæ perfecta sunt. Sicut eñ leo & catulus leonis nullũ animal, nullã *credentis.*
bestiã timent, sed sunt eis cũcta subiecta: ita & perfecto Christiano, qui tollit crucẽ suã & sequit

Gal. 6. Christum, qui potest dicere, Mihi enim mundus crucifixus est, & ego mundo, cuncta calcantur, cuncta subiecta sunt. Despicit enim & contemnit omnia quæ in hoc mũdo sunt, & imitatur eum, qui leo de tribu Iuda dicit, & catulus leonis dicit: quia sicut lux est mũdi, & discipulis suis dedit ut & ipsi essent lux huius mũdi, ita & cũ ipse sit leo, & catulus leonis, credẽtib. in se nomẽ leonis, & catuli leonis adscripsit. Vide autem quàm euidenter non de illo qui tunc erat populo, sed de Apoc. 5. hoc qui futurus erat, ista dicuntur. Ait enim: Ecce populus sicut catulus leonis exurget, & sicut leo exultabit. Exurrecturum dicit populum, utique qui futurus erat. Nam si de eo diceret quem uidebat, dixisset sine dubio, ecce populus sicut catulus leonis exurrexit. Sed certum est quia de Psal. 22. illo populo dicat, de quo in psalmis scriptũ est: Et annunciabunt cœli iustitiã eius populo qui nascetur, quem fecit Dñs. Est ergo populus hic catulus leonis, dũ adhuc tanquam nuper geniti infantes, rationabile & sine dolo lac cupiunt. Leo aũt exultans, cũ uir perfectus, quæ paruuli erant deposuit. Nõ dormiet donec comedat prædã, & sanguinẽ uulneratorũ bibat. In his uerbis 1. Pet. 2. quis ita erit historicæ narrationis contentiosus adsertor, imò quis sic abruptus inuenitur, qui non horrescens sonum literæ, ad allegoriæ dulcedinẽ ipsa necessitate cõfugiat? Quomodo enim iste populus tã laudabilis, tã magnificus, de quo tanta præconia sermo Dei enumerat, in hoc ueniet, ut sanguinẽ uulneratorũ bibat? cũ tam ualidis præceptis cibus sanguinis interdicatur à Deo, ut etiã nos qui ex gentib. uocati sumus, necessariò iubeamur abstinere, sicut ijs quæ idolis immolant, ita & à sanguine. Dicãt ergo nobis, quis est iste populus, qui in usu habet sanguinẽ bibere. Hæc erant quæ & in Euangelio audientes ij qui ex Iudæis Dñm sequebant, scandalizati sunt, & dixerũt: Quis potest manducare carnẽ, & sanguinẽ bibere? Sed populus Christianus, populus fidelis audit hæc, & amplectit, & sequit eum qui dicit: Nisi manducaueritis carnẽ meã, & biberitis sanguinẽ meum, non habebitis uitã in uobis ipsis: quia caro mea uerè cibus est, & sanguis meus uerè est potus. Et utique qui hæc dicebat uulneratus est pro omnibus. Ipse enim uulneratus est pro peccatis nostris, sicut Esaias dicit. Bibere aũt dicimur sanguinẽ Christi, non solùm sacramentorũ ritu, sed & cùm sermones eius recipimus, in quibus uita consistit. Sicut & ipse dicit: Verba quæ locutus sum, spiritus & uita est. Est ergo ipse uulneratus, cuius nos sanguinem bibimus, id est doctrinæ eius uerba suscipimus. Sed & illi nihilominus uulnerati sunt, qui nobis uerbum eius prædicarunt, & ipsorũ enim, id est Apostolorũ eius, uerba cũ legimus, & uitã ex eis consequimur, uulneratorũ sanguinem bibimus. Non ergo, inquit, dormiet, donec comedat prædam. Iste enim populus, qui catulo leonis uel leoni cõparatur, non quiescet, nec dormiet donec rapiat prædam, id est donec rapiat regnũ cœlorum: quia à diebus Ioannis regnũ cœlorũ uim patitur, & uim facientes diripiunt illud. Vt aũt euidentius cognoscas hæc de nostro populo, qui in sacramentis Christi confœderatus est, scribi, audi quomodo & in alijs Moyses similia pronũciat dicens: Butyrũ boum, & lac ouiũ, cũ adipe agnorũ, & arietũ filiorũ, taurorũ & hircorũ, cũ adipe renũ, frumenti, & sanguinem uuæ bibent uinũ. Et hic ergo sanguis qui nominat uuæ, illius uuæ est quæ nascitur ex illa uite, de qua Saluator dicit: Ego sum uitis uera, discipuli uerò palmites, Pater aũt agricola est, qui purgat eos, ut fructũ plurimũ afferant. Tu ergo es uerus populus Israel, qui scis sanguinem bibere, & nosti carnem uerbi Dei comedere, & sanguinẽ bibere, & uuæ sanguinẽ illius quæ est ex uera uite, & illis palmitibus quos pater purgat, haurire. Quorũ palmitũ fructus, uulneratorũ sanguis meritò dicit, quem ex uerbis eorũ & doctrina bibimus, si tamen simus ut catuli leonis exurgentes, & ut leo exultantes. Hæc interim de secũda uisione Balãã dicta sufficiant. Oremus aũt Dominũ ut nobis etiam ad cætera, quæ ab eo prophetata sunt, intelligenda lucidiores quosque & ueritati próximos sensus aperire digneturut in spiritu sancto considerantes quæ per spiritũ scripta sunt, & spiritalibus spiritalia comparantes, dignè Deo, & sancto spiritui, qui hæc inspirauit, quæ scripta sunt explicemus, in Christo Iesu Domino nostro, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Act. 15.
1. Cor. 8.
Ioan. 6.
Esa. 53.
Ioan. 6.
Matth. 11.
Deut. 32.
Ioan. 15.

IN NVMERORVM CAP. XXIIII. HOMILIA XVII.

De eiusdem tertia prophetia.

TERTIAM nunc prophetiam ex ijs quæ sermo Dei per Balaam protulit, habemus in manibus, ut etiam de ipsa (prout Dominus dederit) aliqua differamus. Etenim infelix iste Balach putans quòd Balaam diuino, ad maledicendum loci opportunitas magis deesset quàm uoluntas, utilius esse ratus si mutaret locum:

VENI, inquit, & educã te in locũ aliũ (si placet Deo) & maledices eũ inde, & assumpsit Balach ipsum Balaam in uerticẽ montis * Fogor, qui tendit in desertũ.] Eos quidẽ quos Deus uocat, imponit eos in uerticẽ montis Sina: hic aũt Balach, qui Deo contrarius est, imponit Balaã in uerticem montis Fogor. Fogor autem interpretatur Delectatio. In uerticem autẽ delectationis & libidinis imponit homines iste Balach. Amator enim est uoluptatis magis quàm Dei, & idcirco imponit eos in summitatem & uerticem uoluptatis, ut excludat eos à Deo. Excludens enim & deuoratio

* Aliàs, Peor, q respicit uersus Iesimon.

Deuoratio interpretatur Balach, Ideo deniq; & in eremum tēdit Fogor, id est ad ea quæ eremia sunt, & deserta Deo negotia.

ET dixit Balaam ad Balach. Construe mihi hic septem aras, & fac mihi hic septem uitulos, & septē arietes: & fecit Balach sicut dixit ei Balaam, & obtulit uitulū, & arietem super arā.] Aperta quidē Apostoli sententia est dicentis: Quæ eīn sacrificant gentes, dæmonijs, & non Deo sacrificant. Sed & propheta similiter dicit: Sacrificauerūt dæmonijs, & non Deo. Tamen quoniam & lex Dei de sacrificijs præcipit, & ritum sacrificandi tradit filijs Israel, requirat̄ fortasis, cur hæc cū dæmonijs dicata uideant̄, etiam Deo iubeant̄ offerri. Et erit quidem simplex & cita responsio, ut quemadmodū in alijs ostendimus, quòd libellum repudij dari non Dei uoluntatis fuit, qui quod coniunxerat noluit separari, sed Moyses hæc propriè ad duritiam cordis Iudæorum scripsit: ita etiam & de hoc uideri posse, quia Deus (sicut per aliū propheram dicit) non mãducat carnes taurorū, nec sanguinē hircorū potat. Et itē ut alibi scriptū est: Quia nō mandaui tibi de sacrificijs, uel uictimis, in die qua eduxi te de terrra Aegypti. Sed Moyses hæc ad duritiā cordis eorū pro consuetudine pessima qua imbuti fuerant̄ in Aegypto, mandauit eis: ut qui abstinere se non possent ab immolãdo, Deo saltē, & nō dæmonijs immolarent. Videndū tamen est, ne fortè sit & aliqua sacrificandi Deo occultior ac secretior ratio. Ne fortè inquā sacrificia quæ Deo offerunt̄, ad destructionē fiant eorū sacrificiorū quæ dæmonibus immolant̄: ut quia per illa uulnerant̄ animæ, per ista sanent̄: sicut & ij confirmant, qui medicinæ peritiam gerūt. Serpentū namq; uenena depelli medicamentis nihilominus confectis ex serpentibus perhibent. Ita ergo & sacrificiorū dæmonicorū uirus per sacrificia Deo oblata depellit̄, sicut & mors Iesu mortē peccati credentibus nō sinit dominari. Et quidē donec tēpus patiebat̄, sacrificia sacrificijs opponebant̄: ubi uerò uenit perfecta hostia, & agnus immaculatus, qui totius mūdi tolleret peccatū, sacrificia illa quæ singillatim offerebant̄ Deo, iā superflua uisa sunt, cū una hostia omnis dæmonū cultura depulsa sit. Verùm Balaam iste siue secundū cordis sui propositū quod non emendauerat: siue secundū illam figuram, qua diximus eū tenere personam doctorū ac Pharisæorū plebis incredulæ: instaurat adhuc hostias, & præparari sacrificia iubet. In his eīn omnem spem gerūt ij, quorum cor non recipit fidem Christi. Sed quid sequitur?

De sacrificijs. *1. Cor. 10.* *Psal. 39. et 51.* *Origenianum de Sacrificijs dogma.* *Ioan. 1.*

ET uidens, inquit, Balaam quia bonū est in conspectu Domini benedicere Israel, non abijt ex more in occursum auspicijs, sed conuertit faciem suam in desertū: & eleuans Balaam oculos suos intuens Israel castra constituisse per tribus, & factus est super eum spiritus Dei, & adsumpta parabola sua ait.] Requirat̄ fortasse, unde uidit Balaam quia bonū est in conspectu Domini benedicere Israel, & putabitur ex sacrificijs intellexisse quæ immolauerat. Vbi enim uidit̄ nullum adesse dæmonū, nullam contrariam potestatem uictimis suis adsistere audentem, exclusos esse omnis malitiæ ministros, quibus uti ad maledicendū solebat, potuit ex his intellexisse, quia bonū esset in conspectu Domini benedicere Israel. Ego tamen magis illud intelligo, quòd populus ille qui nunc uanus est, & illi doctores, qui Christo non credentes in uanitate populū detinent, aliquãdo uisuri sunt, id est in nouissimis dieb. cū plenitudo gētiū introierit, & omnis Israel uenire cœperit ad fidem Christi: illi inquā qui nunc oculos habentes non uidēt, tunc uidebunt. Eleuabunt enim oculos suos ad altiores & spiritales sensus, & uidebunt, & intelligent quia bonū est in conspectu Domini benedicere spiritalem Israel. Videbunt enim eum dispositū per tribus, & per domos, & per familias, & unumquēq; in suo ordine resurrectionis gloriā adeptum, & adsumpta parabola sua intelligēt quæ in parabolis scripta sunt: quæ nunc propter uelamen quod positum est super cor eorum, neq; uident, neq; intelligunt. Deniq; non abijt, inquit, ex more in occursum auspicijs. Non eīn more sibi solito, stultis & inanib. sensibus rapiet̄, in animalibus mutis, & pecudibus, Dei considerans uoluntatem, sicut ij, qui ex istis talibus auspicia colligunt: sed agnosceret etiam ipse, quia neq; de bobus cura est Deo, similiter neq; de ouibus neq; de auibus alijsq; animalibus, sed siqua de his scripta sunt, propter homines intelligēt scripta. Sed uideamus iam quæ sint quæ in tertia prophetia proloquatur Balaam.

Cur Bileam benedixerit Israeliti. *Rom. 1.* *2. Cor. 3.*

DIXIT, inquit, Balaam filius Beor, homo uerè uidens, dixit audiēs uerba fortis, qui uisum Dei uidit in somnis, reuelati oculi eius.] Mirū profectò est quomodo tantæ laudis dignus habeat̄ Balaā, qui accepta parabola sua, hæc de semetipso pronunciat. Quomodo eīn homo uerè uidens Balaā sit, qui diuinationi, & augurijs operā dederit, qui etiā magicæ studuerit (sicut suprà ostēdimus) ualde mirū est, nisi fortè pro eo, qđ suprà dictū est, quia spiritus Dei factus fuerit in ipso, & quia uerbū Dei positū sit in ore eius, hæc de eo putent̄ tā magna cōscripta esse præconia. Nec Moyses eīn, nec alius quis prophetarū facilè inueniet̄ tantis laudibus eleuatus. Vnde magis mihi uidet̄ hæc illi populo cōuenire eo tēpore, quo iā cōuersus ad Dñm deposuit uelamen, quod erat super cor suū. Dominus spiritus est. Idcirco deniq; dicit, Reuelati oculi eius, quasi qui nunc usque clausi fuerint, & nunc per spiritum Dei, qui super eum factus est, ablato uelamine reuelentur. Nunc ergo est quando uerè uidet, & uerè audit uerba fortis, & uisum Dei uidet

Tertia prophetia Bileami.

uidet in somnis: id est ea quæ in somnis Danieli prophetæ tempora designata sunt, uidebit impleta: & uisiones illas quæ in somnis ad illũ delatæ sunt, uidebit, hoc est, intelliget, & agnoscet
2.Cor. 3. oculis reuelatis. Efficiet enim similis ijs, qui dicebant: Nos aũt omnes reuelata facie gloriã Dñi
Oculi dupliciter aperiũtur. speculamur eadem imaginatione transformati à gloria in gloriam tãquã à Dñi spiritu. Velim tamen requirere qui sunt isti oculi eius qui reuelati dicuntur. Ne fortè ipsi sint, qui in alijs scripturæ locis (ut in quibusdam exemplaribus legimus) oculi terræ appellantur, & ille, quẽ Pau
Col. 2. lus sensum carnis dicit, cùm ait de quodã, Frustra inflatus à sensu carnis suæ. De istis credo ocu
Gen. 3. lis etiam serpens dixerit ad Euam, Quia sciebat Dñs quod in quacunq; die manducaueritis ex eo, aperientur oculi uestri. Et paulo pòst: Et manducauerunt, inquit, & aperti sunt oculi eorum. Nisi enim essent differentiæ oculorum, & alij essent qui per præuaricationem aperiuntur, & alij quibus uidebant Adam & Eua antequam isti aperirentur, nunquã utiq; scriptura nondũ aper
Ibid. tis oculis eorum, illis qui ex præuaricatione patefacti sunt, diceret: Et uidit mulier quia bonum est lignum ad manducandum & gratum oculis ad uidendum, & speciosum est ad considerandum, & accipiens de ligno manducauit, & dedit uiro suo secũ, & manducauerũt, & aperti sunt oculi amborum. Quomodo enim si nondum aperti fuerãt oculi amborum, uidit mulier, quia bonum esset lignum ad manducandũ, & gratum esset oculis ad uidendum? quibusq; etiã oculis & speciosum dicitur fuisse ad considerandũ? Sed ego audiens uocem Dñi mei Iesu Christi, &
Ioan. 9. uirtutem bonitatis eius intelligens, ita aduerto illud quod dicit: In iudicium ego ueni in hunc mundum, ut non uidentes uideant, & uidentes cæci fiant: quod in peccatoribus non uident illi oculi, qui meliores sunt, sed ij, qui sensus carnis appellantur, & qui consilio serpentis aperti sunt. Opus ergo magnificum Saluatoris nostri Dñi est, ut ij qui non uident melioribus oculis quæ bona sunt, sed illis qui consilio serpentis patefacti sunt, & quæ mala sunt intuentur, cæci fiant: & qui cæci fuerint illis oculis, quos persuasio serpentis aperuit, uideant bona Dñi his oculis, quos Iesus Saluator noster uenit aperire. Nisi enim prius malorum uisus claudatur, bono
Exod. 4. rum non patebit intuitus. Sic ergo etiam illud boni Dei dictũ accipio, quod dixit: Quis fecit uidentem, & cæcum? Videntem quidẽ secundũ Christũ, cæcũ uerò secũdum consilium serpentis. hæc aũt cõmonuimus, ut euidentius elucesceret qui sunt oculi qui claudãtur & qui sunt oculi
Esa. 6. qui reuelentur: simul ut & illud ex his intelligatur quod in propheta scriptum est: Videntes uidebitis, & non uidebitis: ut sciamus quibus oculis uident, & quibus uidentes non uident. Ap
Aures apertæ & clausæ. paret ergo & hunc Balaam pro eo quòd reuelati fuerant oculi eius, dicere de semetipso, Homo uerè uidens: & dicere, Dixit audiens uerba fortis. Eodẽ eñi ordine quo alij oculi clauduntur, & alij aperiuntur, etiã aures aliæ claudendæ, & aliæ aperiendæ intelliguntur. Verùm si quis hæc etiã secundũ historiã uelit dicta suscipere, potest dicere, quia in eo quòd uidit Balaam quod bonũ est in cõspectu Dñi benedicere Israel, ostendunt reuelati oculi eius, & factus esse homo uerè uidens. Verè eñi uidit quæ futura erãt de Israel, uel Iacob. Audisse quoq; eum uerba fortis dicit
Num. 22. in eo, cũ uenit ad eũ Deus, & dixit ei in somnis: Verbũ quod dedero in ore tuo, hoc obserua ut loquaris: & hoc erat uisum Dei, quod uidit in somnis, & per hæc reuelatos esse oculos eius asserit, quia potuit uidere quæ uidit. Hæc quidẽ de ijs quæ in præfatione sua Balaã in semetipsum uisus est prophetare: nũc iam uideamus quæ sunt, quæ in consequentibus dicit.

Cõmendat domos Israelitarũ magnifice. QVAM bonæ, inquit, domus tuæ Iacob, tabernacula tua Israel? Vt nemora obũbrantia, ut paradisi sup flumina, & sicut tabernacula quę fixit Dñs, sicut cedri iuxta aquas.] Bonas quas dicit domus Iacob, non puto ꝙ domicilia eorũ collaudet terrena, neq; eñi tale aliquid fuisse apud eos præter gentes cæteras memorat. Sed uideamus ne fortè, quoniã populus per tribus e
De bonorũ operum & sapientiæ studio, allegoria. rat diuisus, & unaquæq; tribus per plebes, & iterũ plebes per cognationes, & cognationes per domos familiarum, & rursum domus familiarum per numerũ nominũ, & per capita numerabantur: hoc est, omnis qui erat à uiginti annis & suprà, masculus qui procedere poterat ad bellum: has domus Balaam in spiritu contuens magnificet, & extollat. Sed non in his solius literę contuenda sententia est, quoniã quidẽ quæ loquitur Balaam, adsumpta parabola sua loquit.
1.Cor. 15. In parabolis ergo & nos quod dicitur audiamus. Si enim cõsideres diuisiones illas, & ordines populorum qui in resurrectione habebuntur in populo ueri Israel, quando unusquisq; resurget in suo ordine: si potes intueri tribus illas & plebes, & cognationes, in quibus non tã carnis & sanguinis est cognatio, ꝙ mentis & animi: tunc intelliges ꝙ bonę sunt domus Iacob, & ꝙ bona tabernacula Israel. Quòd & si differentias domorũ, & tabernaculorũ requiras, & Iacob atq; Israel diuersitatẽ, etiam de hoc talis quædam habenda distinctio est. Domus res est fundata, ac stabilis, & certis terminis septa. Tabernacula uerò sunt habitacula quędam eorum, qui semper in uia sunt, & semper ambulant, nec itineris sui terminum repererunt. Igitur Iacob habendus est in eorum personis, qui in actibus & opere perfecti sunt: Israel uerò illi intelligendi sunt, qui studium erga sapientiam ac scientiam gerunt. Quia ergo operum gestorũq; exercitia certo fine clauduntur: neq; enim sine fine est operum perfectio: ubi adimpleuerit quis omnia quæ facere debuit,

re debuit,& ad finem perfectionis operum uenerit,perfectio ipsa operũ, bona domus eius esse *Vnde colligã,*
dicetur.Eorum uerò qui sapientiæ & scientiæ operam dant,quoniã finis nullus est. Quis enim *ad finẽ perfe-*
terminus Dei sapientiæ erit:ubi quanto amplius quis accesserit, tanto profundiora inueniet, *ctionis aliquẽ*
& quanto magis scrutatus fuerit,tanto ea ineffabiliora & incõprehensibiliora deprehẽdet: in- *peruenisse in*
comprehensibilis em̃ & inæstimabilis est Dei sapientia. Idcirco eorũ qui iter sapientiæ Dei ince- *hac uita? Phi-*
dunt,nõ domos laudat,non em̃ peruenerunt ad finẽ,sed tabernacula miratur, in quibus sem- *lipp. 3.*
per ambulant,& semper proficiunt,& quãto magis proficiunt,tanto eis proficiendi uia augetur,
& in immensum tenditur:& ideo istos ipsos profectus eorum per spiritum contuens,taberna-
cula ea nominat Israel. Et uerè si quis scientiæ cepit aliquos profectus, & experimentũ aliquid
in talibus sumpsit,scit profectò quòd ubi ad aliquã uentum fuerit theoriam, & agnitionẽ my-
steriorum spiritalium, ibi anima quasi in quodam tabernaculo demoratur. Cùm uerò ex his
quæ reperit,alia rursus rimatur,& ad alios proficit intellectus, inde quasi eleuato tabernaculo
tendit ad superiora,& ibi collocat animi sedẽ,sensuũ stabilitate confixam: & inde iterũ ex ipsis
alios inuenit spiritales sensus,quos priorum sine dubio sensum consequentia patefecerit:& ita
semper se ad priora extendens,tabernaculis quibusdã uidetur incedere. Nunquã est em̃ quan-
do anima scientiæ igniculo succensa otiari possit & quiescere, sed semper à bonis ad meliora,
& iterum ad superiora à melioribus prouocatur. Hoc ergo sapientiæ Dei iter gratè satis,& cũ mul
to decore descripsit dicens: Vt nemora obumbrantia,& ut paradisi super flumina,& sicut taber
nacula quæ fixit Dñs,sicut cedri iuxta aquas. Qui enim incedunt hac uia, per nemora obum-
brantia incedunt. Nemora enim sunt eis obumbrantia, omnis iustorum cœtus, & sanctorum
prophetarum chorus. Sub umbra enim sensuum,quos apud illos scriptos inueniunt, refrige-
rantur animæ ipsorum,& in doctrinis eorum quasi incedentes per opaca nemorum delectantur,
& sicut paradisi super flumina inueniuntur. Isti enim paradisi super flumina, similes & cognati
sunt illi paradiso in quo lignũ uitæ est. Flumina uerò possumus uel scripturas Euãgelicas atq; *Gen. 2.*
apostolicas accipere, uel etiã angelorũ,uel cœlestiũ uirtutum erga huiusmodi animas adiuto-
ria: rigantur em̃ ab illis & inundantur, atq; ad omnẽ scientiã & agnitionem rerũ cœlestium nu
triuntur. Quamuis & Saluator noster fluuius sit qui lætificat ciuitatem Dei: & spiritus sanctus *Psal. 45.*
non solùm ipse fluuius sit,sed & ijs quibus datus fuerit,flumina de uentre eorum procedant:& *Ioan. 7.*
Deus pater dicat: Me dereliquerunt fontẽ aquæ uiuæ, ex quo scilicet fonte flumina ista proce- *Hier. 2.*
dunt. His igitur inundata fluminibus tabernacula Israel, fiunt tabernacula sicut sunt illa quæ fi-
xit Dñs. Sed intentũ fortassis mouere poterit auditorẽ, quòd duas quasdã species tabernacu-
lorũ præsens sermo cõmemorat. Ait em̃: Quàm bonę domus tuę Iacob,tabernacula tua Israel:
Vt nemora obumbrãtia,& ut paradisi super flumina. Et rursum tabernacula tabernaculis com
parat,& dicit: Et sicut tabernacula quæ fixit Dñs. Potest ergo & alia post illas,quas suprà protu
limus, recipi expositio, ut dicamus domus Iacob esse legem, & tabernacula Israel prophetas.
Non em̃ ipsum Iacob,sed domus eius laudat: nec ipsum Israel, sed tabernacula eius. Et tunc ea
laudat, cũ reuelati sunt oculi eius. Quãdiu enim uelamen positũ est super lectionem legis & pro *2. Cor. 3.*
phetarũ,nõ uidentur bona tabernacula,nec laudabiles domus. Vbi aũt ablatũ fuerit uelamen,&
intelligi cœperit lex quia spiritalis est,& prophetæ: tunc bonæ & admirabiles domus Iacob, &
tunc admiranda erunt tabernacula Israel,cũ amota litera quæ occidit, uiuificantẽ ex eis perci-
pere spiritũ cœperis. Potest adhuc & alio modo intelligi, ut populi credentis & perfecti huius,
qui ad Christũ ex gentib. congregatus est corpora simul laudari uideantur & animæ: & Iacob
quidẽ domus de corporib. dicatur,sicut & in libello quodã legitur,quia Iacob domus sit Israel: hoc
est corpus eius Iacob dicatur, & anima Israel. Similiter ergo & perfectorum quorũq; corpora
laudabiles domus esse dicantur. Iacob enim est corpus laudabile, cum continentia, & castita-
te,nonnunquam autem etiam cũ martyrio decoratur. Tabernacula uerò ad animas perfectas *Tabernaculũ*
referri possunt,quibus & nomen à uidendo Deum conuenit Israelis. Ista aũt tabernacula sunt, *allegoricè quid*
inquit,sicut nemora obumbrãtia,& sicut paradisi super flumina,& sicut tabernacula quæ fixit *significet.*
Deus. Alia ergo tabernacula ostẽdit esse quæ fixit Dñs, quibus sint similia tabernacula Israel.
Extra hũc mundũ me progredi cõuenit,ut uideã quæ sint tabernacula quæ fixit Dñs. Illa nimi-
rũ sunt,quæ ostendit Moysi cùm tabernaculũ cõstrueret in deserto,dicens ad eũ: Vide, inquit, *Exod. 25.*
ut facias omnia secundũ typũ,qui ostensus est tibi in monte. Ad imitationẽ ergo istorum taber
naculorũ quæ fixit Dñs Israel iubetur facere tabernacula,& unusquisq; nostrũ expedire, & fa-
bricare tabernaculum suũ. Vnde mihi uidetur non fortuitu cõtigisse,ut Petrus quidem, & An-
dreas,& filij Zebedæi,arte piscatores inuenirentur, Paulus uerò arte faber tabernaculorum. Et
quia illi uocati ab arte capiendorum piscium,mutantur,& fiunt piscatores hominum, dicen-
te Domino: Venite post me,& faciam uos piscatores hominum: nõ dubiũ quin & Paulus, quia
& ipse per Dominum nostrum Iesum Christum uocatus Apostolus est, simili artis suæ trãsfor- *Matth. 4.*
matione mutatus sit: ut sicut illi ex piscatoribus piscium piscatores hominum facti sunt, ita &
iste à

iste à faciendis tabernaculis terrenis, ad cœlestia tabernacula construenda tralatus sit. Cōstruit
enim cœlestia tabernacula docens unumquēq; uiā salutis, & beatarū in cœlestibus mansionum
Rom. 15. iter ostendens. Facit tabernacula Paulus & cùm ab Hierusalē in circuitu usq; ad Illyricū replet
Euangelium Dei, Ecclesias cōstruendo: & hoc modo facit & ipse tabernacula ad similitudinem
tabernaculorū cœlestiū, quæ ostendit Deus in monte Moysi. Sed & unusquisq; nostrū, si quis
tñ exiuit de Aegypto, & habitat in deserto, in tabernaculo debet habitare, & diem festū in taber
naculis agere. Sicut enim cōmemoratio fit egressionis ex Aegypto per pascha & azyma, ita & cō-
morationis in deserto fit memoria per tabernacula. In tabernaculis enim habitauerūt patres no-
stri in deserto. Vnde autem fieri oportet ista tabernacula, nisi ex uerbis legis & prophetarū, ex
Phil. 3. sermonibus psalmorū, & omniū quæ continentur in lege? Cum enim ex ijs quæ scripta sunt, pro-
ficit anima, & semper quidē ea quæ retrò sunt obliuiscens, ad ea quæ in antè sunt se extendit, &
de loco inferiore progrediens crescit, ac proficit ad superiora, ex augmento uirtutum, & ex ipsa
immutatione profectuum, in tabernaculis meritò dicetur habitare. Vide aūt si nō sunt taberna
Luc. 16. cula quæ fixit Deus, etiā illa quæ Saluator cōmemorat in Euangelio dicens: Facite uobis ami-
Eph. 4. cos de māmona iniquitatis, ut cùm defeceritis recipiant uos in æterna tabernacula. Fixa autē
dicunt à Deo, quasi quæ nō circūferant omni uento doctrinæ. Sunt autē & adhuc tabernacula
ista, & sicut cedri iuxta aquas. Cedros hîc nō illas dicit, in quibus culpabilis notat elatio: sed ce
dros Dei, quæ suscipiunt uitis illius quæ ex Aegypto tralata est, palmites, & in quibus requie-
scit fructus ille, cuius umbra operuit montes. Si intellexisti quantā requiē habeat iter sapiētiæ,
quantū gratiæ, quantumq; dulcedinis, noli dissimulare, noli negligere, sed aggredere hoc iter,
nec eremi solitudinē perhorrescas. Habitanti enim tibi in huiusmodi tabernaculis, occurret man
na cœleste, & angelorū panē manducabis. Incipe tantū, nec te perterreat (ut diximus) solitu-
do deserti. Citò in consortiū tuū etiā angeli uenient, quos sub specie cedrorū arbitror indica-
Bileami de tos. Sed nunc uideamus quid etiam de Christo prophetet. Ipse est enim, de quo dicit:
Christo pro- EXIBIT homo de semine eius, & dominabitur gentibus multis, & exaltabitur Gog regnū
phetia. eius, & crescet regnū eius. Deus deduxit eum ex Aegypto sicut gloria unicornis.] Christus er-
go est, qui exijt de semine Israel secundum carnē, qui quomodo gētibus dominet, expositione
Psal. 2. nō indiget, maximè qui legat dictū ei à patre: Pete à me, & dabo tibi gentes hæreditatē tuam, &
possessionē tuā terminos terræ. Quid est autē quod ait, Exaltabit Gog regnū eius? Gog Super
tecta interpretat: & in loco isto nō pro gentis alicuius nomine (ut putat) positū est, sed ut in a-
lijs nōnullis, ipse sermo Hebræus nō interpretatus relictus est, & ob hoc quasi de gente aliqua
dictū uidet. Est ergo sermonis cōsequentia talis: Et exaltabitur super tecta regnū eius, & crescet
regnū eius. Exaltari aūt super tecta de perfectione credentiū dicit: crescere aūt ad multitudines
refertur. In ijs ergò qui perfecti sunt super tecta, exaltatur regnū Christi, id est super eos etiā, qui
in supernis sunt, & in superioribus habitant. Sunt enim fortassis aliqui etiā in cœlestib. à qui-
bus plus proficiant & altius exaltentur ij, qui in regno Christi sunt. Et ideo etiam (credo) ipse
Matth. 24. Saluator dicebat: Qui in tecto est, nō descendat tollere aliquid de domo: monens ut ij, qui ad
excelsam perfectionē uenerunt, nō iterū ad mundi huius, qui nūc domus appellatur, humilia
Matth. 10. & abiecta descendant. Sed & illud quod ait: Quod audistis in aures, prædicate super tecta, ad
hoc nihilominus respicit. Sic ergo exaltatur super Gog regnū eius, & crescit regnū eius. Crescit
enim dum multiplicātur Ecclesiæ, & fideliū numerus augetur: & in tantū crescit regnū Christi,
1. Cor. 15. usquequo ponat pater omnes inimicos eius sub pedibus eius, sed & nouissimū inimicum de-
struat mortem. Post hæc scriptū est adhuc de Christo, quia Deus deduxit eum ex Aegypto: qd
Matth. 2. in eo cōpletum uidetur, ubi post mortem Herodis reuocatur de Aegypto, & designat Euange-
Osee 11. lium dicens: Ex Aegypto uocaui filiū meum. Qui sermo quibusdā ex hoc loco assumptus ui-
detur, & Euangelijs insertus, alijs autem de Osee propheta. Potest aūt & secundum allegoriam
intelligi: quia posteaquā uenit ad Aegyptū mūdi huius, eduxit eum pater, & assumpsit ad se-
metipsum, ut uiā faceret ijs, qui de Aegypto mundi huius ascensuri erant ad Deum. Et gloria u-
Cornu regnū nicornis eius. Omnia enim dæmonum regna deijciens Christus, unum suum regnum, tanquam
significat. ueri unicornis, fundauit in gloria. Cornu enim pro regno sæpe docuimus nominari.
EDET, inquit, de eodem adhuc dicens, gentes inimicorū suorum, & crassitudines eorū e-
medullabit.] Gentes ait, quas inimici sui possidebant, ipse edet, destructa uirtute inimici. Et
crassitudines eorū emedullabit, cùm omnē de eis sensum crassum, & carnalē extenuat, & con-
uertit ad intelligentiam spiritalem. Quod autem crassitudo culpabiliter in scripturis habeat,
Rom. 11. indicio erit illud quod scriptum est: Incrassatū est cor populi huius. Et alibi: Saturatus est, & in-
Deut. 32. crassatus est, & recalcitrauit dilectus. Edet ergo gentes, & cibum habebit eos, qui credunt in e-
Ioan. 4. um, sicut & ipse dicit in Euangelio: Meus cibus est, ut faciam uoluntatem eius, qui me misit. Cu
ius utiq; uoluntas hæc erat, ut gentes conuerterent ad fidem. Quod si (ut superius docuimus)
crassitudo culpabilis habetur, è contrario subtilitas laudabilis habenda est: quia & spiritus
sapientiæ,

sapientiæ, qui intelligibilis, & sanctus, & multiplex dicitur; similiter & subtilis esse perhibetur.

ET iaculis suis sagittabit inimicum.] Iacula eius, uerba eius sunt, quibus uel diabolũ uicit, uel omnes inimicos, & contradicentes sibi etiam nunc superat & confringit. Omnis enim qui peccat, inimicus eius est dum peccat. Si autem audiat uerba Dei, & agnoscens peccata sua, configatur ex eis, & compungatur, atq; ad pœnitentiam cõuertatur, ueritatis sermone terebratus, etiam ipse dicetur iaculis eius esse confixus. Sed post hæc etiam de ipsa passionis dispensatione commemorat, & dicit:

Tela uerbi.

RECVMBENS requieuit ut leo, & ut catulus leonis, quis excitabit eũ?] Requieuit ut leo, cùm in cruce positus, principatus & potestates exuit, & triumphauit eas in ligno crucis. Vt catulus autem leonis, cùm resurrexit à somno mortis. Quòd autem leoni simul & catulo leonis comparatur, potest adhuc & propter hoc intelligi, ut in ijs qui perfecti sunt, leo, in ijs uerò qui incipientes sunt & rudes, catulus leonis nominetur. Quòd uerò ait, Quis suscitabit eum? ideirco quia nunc à patre dicitur suscitatus, nunc etiam ipse templum corporis sui post triduum suscitare se dicit: & meritò in hoc quasi percontantis designatur affectus.

Christi passio. Coloss. 1. Rom. 6. Ioan. 2.

QVI benedicunt tibi, benedicti sunt: & qui maledicunt tibi, maledicti sunt. Certum est quòd benedicentes Christo benedicti sunt, & in communione paternæ benedictionis assumpti. Qui autem maledicunt, maledicti sunt. Si enim ad populum istum respicias, qui maledicit Christo, etiam lachrymabiliter inuenitur esse maledictus. Quid enim aliud euenire posset ijs, qui maledicunt sapientiæ, qui maledicunt ueritati, qui maledicũt uitæ, nisi ut ab ijs omnibus bonis extorres, & exules fierent? Hæc enim omnia Christus est: & qui maledicit Christo, tanquam ijs omnibus bonis maledicens, perpetua maledictione damnatus est. Ego tamen puto, quòd nõ ille solùm maledicat Christo, qui sermonem aduersum eum maledicum profert: sed & ille, qui sub nomine Christiani malè agit, & turpiter conuersatur, & inhonestis uerbis, uel actibus suis facit nomen eius blasphemari inter gentes: sicut è contrario non ille, qui sermonibus solis Dominum benedicit, ipse benedicere putandus est, sed qui actibus, & uita, & moribus suis facit ab omnibus nomen Domini benedici. Et in istis magis complebitur, quòd tertia prophetia Balaam designat, quia benedicentes Christo benedicentur, & maledicentes ei maledicti erunt. Propter quod omnimodè caueamus, ne propter actus nostros Christi nomen blasphemetur, sed magis id agamus, ut de benedictionibus eius participes esse mereamur. Ipsi gloria, & benedictio in secula seculorum. Amen.

Christo quinã maledicant. Rom. 2.

IN NVMERORVM CAP. XXIIII. HOMILIA XVIII.

De quarta prophetia.

QVARTAM nunc prophetiam ex ijs, quæ Balaam in uerbo Dei locutus est, in manibus assumimus, uolentes etiam de ipsa, quæ Deus dederit aperire. Cui tamen prophetiæ similia, ut in superioribus, in præfatione præmissa sunt. Ait enim:

ET IRATVS est Balach aduersum Balaam, & plausum dedit manibus suis. Et dixit Balach ad Balaam: Maledicere inimicum meum uocaui te, & ecce benedicens benedixisti tertiò. Nunc ergo fuge in locum tuum: dixi honorabo te, & nunc fraudauit te Dominus honore.] Ostendit in ijs, quia & Balach intellexerit non iam dæmonum ministerio decipi Balaam, sed Dei uirtute ad meliora transferri, & ideo dicit, Dominus fraudauit te honore. Sed hæc quæ plana sunt transcurrentes, ad sequentia ueniamus.

ET dixit Balaam ad Balach: Nonne & nuncijs tuis, quos misisti ad me, locutus sum, dicens: si mihi dederit Balach plenam domum suam argento & auro, non potero transgredi uerbum Domini, facere illud bonum, aut malũ apud meipsum? Quæcunq; mihi dixerit Deus hæc dicã. Et nunc ecce redeo in locum meum.] Sciens Balaam quòd nõ sibi per ministros solitos respõsa deferrentur, sed ab eo qui haberet omnium potestatẽ, rectè uidetur protestatus nõ se posse uerbum Domini transgredi, & facere ullum pusillum, aut magnum apud semetipsum. Non enim ille loquebatur ei, qui posset sacrificijs & muneribus permutari, sed ille erat, apud quem non est transmutatio, nec cõmutationis umbra. Et ideo nõ potest sacerdos mercede mutari, ubi Deus muneribus non mouetur. Discessurus tamen Balaam incipit iterum prophetare, & dicit:

Bileami apologia. Iacob 1.

VENI, consiliũ do tibi quid faciet populus hic populo tuo in nouissimis diebus. Et assumpta parabola sua ait.] Sed priusq; ad explanationẽ eorum quæ prophetata sunt, ueniamus, uelim requirere quis iste sensus sit, quis ordo uerborũ, quod ait, Veni, & consiliũ do tibi. Et cõsilij quidẽ nihil dare uidetur, sed ait: Quid facturus sit populus hic populo tuo in nouissimis diebus: cùm utiq; cõuenientius dictũ uideretur si diceret, ueni propheto tibi quid facturus sit populus hic populo tuo in nouissimis diebus: & esset utiq; cõsequentia, ut uideretur Balaam prophetare de ijs, quæ populus Israel facturus esset populo Balach, uel cęteris gentibus: & quòd in uirtute faciet ita ut non relinquat ex urbibus Moab ullum, qui saluus fiat. Sed & prophetia nihilominus

[illegible], quam melior tralatio tollere poterat.

nus quam de Christo coniungit in consequentibus, & dicit: Orietur stella ex Iacob, & exurget homo ex Israel, & uastabit principes Moab, conuenienter posita uideretur, si scriptũ esset, Veni, & propheto tibi. Nunc autem quid dicemus ad hoc quod scriptum est, Veni, consilium tibi do, quid faciet populus hic populo tuo? Requiramus ergo, quomodo intelligi debeat quod scriptum est, Consilium tibi do: de quo sæpe apud memetipsum requirens, nullum potui exitum inuenire sententiæ, si hoc quod ait, Consilium tibi do, communi & usitato more dictum putemus. Sed illud magis uidi esse conueniens, quod ait, Consilium tibi do, ut ita dixisse intelligatur, consilium diuinum quod in nouissimis diebus implendum est, mihi nunc reuelatum, aperio tibi & manifesto, ut scias qd populus hic faciat populo tuo. Et hoc modo stare mihi uisum est posse quod ait, Consilium tibi do, quid facturus est populus hic populo tuo: hoc est, consilium Dei enuncio tibi, & manifesto. Requirenti sanè mihi sicubi fortè in scripturis diuinis sub hoc sermone simile aliquid dictum posset occurrere, uisum est etiam & illud similiter aduertendum quòd Apostolus ait: Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis ei consiliarius fuit? Hic enim quis, non pro nullo, sed pro raro, uel eximio habetur. Quomodo enim nõ cognouit sensum Dei unigenitus suus, qui dicit: Nemo nouit patrẽ, nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare? Quid est ergo aliud scire patrem, nisi scire & consilium eius, & sensum? Sed & spiritus sanctus q scrutatur etiã alta Dei, quid ni sensum eius agnoscat? Agnoscit ergo & filius, & spiritus sanctus sensum Domini, & ij quibus uoluerint filius reuelare. Quòd si agnoscit filius sensum Dei, est ergo & consiliarius eius. Sed consiliarius non ita accipiendus est, quasi ignoranti ei quid agat cõsilium det filius, aut spiritus sanctus, sed quod consilij, & uoluntatis eius particeps & sciens sit filius, & spiritus sanctus. Simili ergo modo & Balaam, quia consilij quod ei reuelauerat Deus, participem faciebat & gnarum Balach, ait: Veni, consilium tibi do: tanquam qui uerè uidẽs sit, & uerè audierit uerba Dei, sicut in consequentibus dicit.

Rom. 11. *Matth. 11.* *Christus æterni patris consiliarius.*

DIXIT Balaam filius Beor, homo uerè uidens, & audiens sermones Dei, sciens scientiã excelsi, & uisionem Dei uidens in somnis, reuelati oculi eius.) De ijs omnibus iam superius diximus, quia & in præfatione tertiæ prophetiæ eadem scripta sunt. Hoc sanè solùm in præsenti uidetur additum, quod ait, Sciens scientiam excelsi. Hoc enim in superioribus non est dictum de Balaam: quod quidem nec facilè de quoquam omnium sanctorum prophetarum scriptũ esse deprehendi. Vnde & ualde miror quomodo hoc de Balaam scriptum est, cui nec hoc cõcessum est dicere, quod propheus esse in usu solet, Hæc dicit Dñs: sed ait, Dixit Balaam, dixit homo uerè uidens. Tum deinde & quomodo dignũ erit tantùm istud intelligi de Balaam, ut sciat scientiam excelsi, qui etiã Balach legẽ docuerit, quomodo scandalũ mitteret corã filijs Israel, ut mãducarent immolata, & fornicarentur. Vix enim de sanctis prophetis, aut apostolis inueniet aliquis dictum, Quia sciant scientiam excelsi. Quamuis Paulus dixerit audisse se uerba inenarrabilia, quæ non licet homini loqui, tamen non est professus habere se scientiam excelsi. Propter quod diligentius intendamus, si fortè dignum aliquid nobis Deus super hoc sermone reuelare dignabitur. In libro qui apud nos quidem inter Salomonis uolumina haberi solet, & Ecclesiasticus dici, apud Græcos uerò Sapientia Iesu filij Syrach appellatur, scriptũ est: Omnis sapiẽtia à Deo est. Quod fortasse possumus ita intelligere, quasi à Deo sit & illa sapientia mundi huius, quæ destruenda dicitur, & principum mundi huius, & si qua alia est, per quam falsa sciẽtia cõmendatur: nisi in ipso libello in consequentibus diceretur: Non est enim sapientia, malinæ disciplina. Per quod utiq; docet, quia omnis disciplina, quæ falsi aliquid asserit, etiã si uehemens uideatur, & uerisimilis, & quæ subuerti difficile posit, tamen nequaquam huiusmodi scientia ad sapientiæ titulũ debeat applicari. Quid ergo est quod ait, Omnis sapientia à Deo est? Illud mihi sensisse uidet, quia omnis peritia, quæ uel erga artẽ aliquã usui humano necessaria habet, uel cuiuslibet rei scientia, sapientia dicat à Domino data. Deniq; apud Iob scriptũ est: Quis dedit mulieribus texendi sapientiã, & uarietatis disciplinã? Sed & in Exodo, Locutus est, inquit, Dominus ad Moysen, dicens: Ecce uocaui nominatim Beseleel filium Vri, filij Or, ex tribu Iuda, & repleui eum spiritu diuino sapientiæ, & intellectus, & disciplinæ, ut in omni opere intelligat, & sit architectus ad operandum argentum, & aurum, & æs, & lapides repletionis, & omnia opera fabrilia, & in ligno, ut operetur secundum omnia opera, ad quæ ego dedi eum. Sed & Eliab filium Achisamach ex tribu Dan. Et dedi in cor omni prudenti intellectũ, ut faciant omnia quæ constitui tibi. Considera ergo ex ijs omnibus, quomodo à Domino est sapientia fabrilis, siue in auro, siue in argento, siue in alia quacunq; materia, uel etiam textrini sapientia: & uide quia iure dici de ijs omnibus potest, quòd horum sciẽtia ab excelso sit. Quod si fabrilis sciẽtia ab excelso esse declaratur, quomodo non & geometrica, ex qua utiq; hęc scientia quã scriptura architectonicam nominat, deriuatur? Denique & in Zacharia funiculus geometricus dicitur, in quo dimetitur angelus Hierusalẽ: & ideo non puto absurdum uideri, si etiã hæc scientia dicatur excelsi. Quid autem dicemus de musica, cuius omnem peritiã ita attingerat sapientissimus Da-

2. Cor. 12. *Eccles. 1.* *Enarratio dicti: Omnis sapientia à Deo est.* *Artes liberales & aliæ ad utilitatem utiles à Deo esse.* *Textoria.* *Exod. 31.* *Geometria.* *Architectonica.* *Zach. 2.* *Musica.*

uid, ac

uid, ac totius melodiæ, & rhithmorū colligerat disciplinas, ut ex ijs omnibus inueniret sonos, quibus posset etiam perturbatum regem uexatumq; ab spiritu maligno psallendo mitigare. Vnde non puto aliquem recti sensus, qui in horum omnium scientia neget, quia omnis sapientia à Domino est. Iā uerò de medicinæ scientia nec dubitari puto. Si enim est ulla scientia à Deo, quæ magis ab eo erit quàm scientia sanitatis, in qua etiam herbarum uires, & succorum qualitates, ac differentiæ dignoscuntur? Igitur ex his omnibus colligitur, quod etiam huius Balaam scientia, pro qua accersitus est ex Mesopotamiæ montibus ab oriente, ut malediceret Iacob, habeat quidem initia & originem ab excelso, & inde sit ei agnitio, qua didicerit uel naturas animalium, uel motus auium, uel differentias uocum: sed ea quæ ad scientiam bonorum acceperit, contulisse se ad usum malorum. Quod mihi simile uidetur, quasi si is, qui medicinam didicerit, & herbarum uires, ac temperamenta cognouerit, medendi sine dubio gratia à Deo hominibus data, conuertere uelit propositum: & omni scientia quæ ad salutem corporū præstita est, utatur ad malum, & pro medico uenenarius fiat, pro remedijs morbos, pro sanitatibus inferat mortes. Vt autem amplius intelligamus adhuc totius scientiæ sapientiam à Deo originem trahere: ab hominibus autem mali propositi, uel etiam à dæmonibus corruptelas quasdam sapientiæ Dei admiscētibus declinari ad malum: relegamus ea, quæ in Daniele scripta sunt, de ipso Daniele & tribus amicis eius, quos Nabuchodonosor rex tribus annis erudiēdos tradidit, uolens eos in sua, id est patria & Babyloniorum sapientia scientissimos fieri. Ibi ergo scriptum est, Quia dedit eis Dominus scientiam & intellectum, & prudentiam in omni arte grammatica, & Danieli dedit intellectum in omni uerbo, & uisione, & somnijs: & erant apud regem: & in omni uerbo & prudentia, & disciplina in quibuscunq; quæsiuit ab eis rex, inuenit eos decuplo amplius quàm erant sophistæ & philosophi, qui erant in omni regno eius. Et hæc quidem in exēplaribus septuaginta interpretum habentur: in Hebræorum uerò codicibus aliquid etiam uehementius reperi, quibus quamuis non utamur, tamen agnoscendi gratia dicemus etiam ibi quæ legimus. Dedit, inquit, Deus intellectum & prudentiam in omni grammatica sapientia, & Daniel intellexit in omni uisione, & somnijs. Et post pauca: Et steterunt, inquit, in conspectu regis, & in omni uerbo sapientiæ, & disciplinæ, in quo quæsiuit ab eis rex, inuenit in eis decuplo super omnes incantatores & magos, qui erant in omni regno eius. Ex ijs ergo omnibus potest intelligi, quomodo & Balaam dixerit de semetipso, Qui scit scientiā excelsi, scilicet ut intelligatur, quòd origo totius scientiæ ab ipso accepērit exordiū: initia aūt humanæ malitiæ, adspirantibus & subripientibus etiam dæmonibus, in perniciē uersa sint, quæ pro utilitate cōcessa sunt. Hæc de eo quòd dixit, Sciēs scientiā excelsi, à nobis pro uiribus discussa sint. Post hæc ait: Visionem Dei uidens in somnijs, reuelati oculi eius. De his sufficienter in tertia uisione dissertum est, & eadem repetere otiosum est. Videamus ergo quid est, quod in consequentibus dicit:

Medicina.

Dan. 1.

Danielis & sociorum eius studia & eruditio.

OSTENDAM ei, & nō modò: Beatificabo, & nō appropinquat.] In alijs quidē exēplaribus legimus, Videbo eū, sed nō modò. Quòd si recipiatur, facilius intelligi putabitur: ut Christū, de quo in cōsequentibus dicit: Orietr stella ex Iacob, & exurget homo de Israel, uidendū dicat esse, sed nō modò: hoc est, nō eo tēpore, quo ista loquebatur. In nouissimis enim diebus, ubi uenit plenitudo tēporis, misit Deus filiū suum. Sed si secundum hoc quod nos habemus in exemplaribus, legēdū sit, hoc est: Ostendā illa, & nō modò: Beatificabo, & nō appropinquat: nō ad hūc Balaam, per quem hæc dicuntur, sed ad illos quorum personam haberi in hoc diximus, referē. Illi enim doctores legis, & scribæ ostendent Christum in lege & prophetis prophetatum: sed nō modò, hoc est, non eo tempore quo uenit: sed cùm plenitudo gētium introierit, & cùm omnis Israel saluari incipiet, tunc eum ostendent, & tunc beatificabunt, quem modò blasphemāt. Sed hoc tempus in quo hæc futura sunt, non appropinquat: lōgē enim est, & in ipso seculi fine sperandum. Et ideo ait, Ostendam illi, & nō modò. Illi, hoc est populo qui tunc saluabit. Posthæc,

Galat. 4.

Rom. 11.

ORIETVR, inquit, stella ex Iacob, & exurget homo ex Israel.] De his & in superioribus diximus, quia euidēter de stella quæ Magis in Oriēte apparuit, prophetet: qua duce uenerunt ad Iudæam, requirentes eū qui natus est rex Israel, & repertū oblatis muneribus adorauerūt. Sed mouet me, quod de ipsa stella posteaq; dictum est in Euāgelio, quia præcesserit Magos usq; in Bethleem, & ueniēs stetit supra, ubi puer erat: ultrà nō sit dictū, quia uel discesserit inde, uel euanuerit, uel assumpta sit, aut aliquid omnino de hoc narratio Euangelica designauerit: sed hoc tantum dixerit, Quia uenit, & stetit supra, ubi erat puer. Ne fortè ergo sicut tempore baptismi, cùm baptizatus Iesus, ascēdit de Iordane, aperti sunt ei cœli, & uidit Ioānes spiritū Dei descendentē quasi columbā, & manentē super eū, & audiuit uocē dicentē de cœlo: Hic est filius meus dilectus, in quo bene cōplacui: ita & stella hæc, quæ uenit supra, ubi erat puer, & stetit, in Christo similiter permāsit, sicut & spiritus sanctus in specie colūbæ uenisse dicitur, & mansisse in eo. Et sicut uenisse spiritū Dei super eū, & mansisse in eo, ita accipimus quòd nunq; ab eo recesserit spiritus Dei: ita & stella quæ uenit, & stetit super eum, accipiendum puto quòd sic steterit super

De stella quam Christo nato Magi uiderūt.

Matth. 2.

Ioan. 1.

Matth. 3.

Stella deitatis indicium. eum, ut nunquam inde mota sit. Et ideo deitatis eius indicium illam stellā fuisse opinor. Vnde & ordo prophetiæ hæc eadem consequenter ostendit, cùm de deitate quidē eius dicit, Orietur stella ex Iacob: de humana uerò natura, Et exurget homo ex Israel: ut in utroq; & secundū deitatem, & secundum humanitatem Christus prophetatus euidenter appareat.

ET uastabit principes Moab.] Moab quidem gens est, cuius principes non alios esse, quàm spiritales nequitias, & principatus illos aduersum quos nobis luctamen est, intelligimus. Hos ergo iste homo ex Israel uastauit, cùm exuit principatus & potestates, affigens illos cruci suæ. Neq; enim poterat saluare Moabitas, & ad Dei agnitionem perducere, nisi principes illos, qui in eis dominationem impietatis tenuerant, deuastasset.

ET prædabit̃ omnes filios Seth.] Seth filius est Adā, de quo Eua dixit cùm natus esset: Suscitauit eñ mihi Deus semē aliud ꝓ Abel, quē occidit Cain. Iste est ergo Seth, ex quo omne humanū in hoc mūdo ducit̃ genus. Nā de Cain qui nati fuerāt, diluuio perierunt. Filij ergo sunt Seth oēs homines, qui in hoc mūdo sunt. Et cùm dicit̃, Deprædabit̃ oēs filios Seth, prædā sic accipe, sicut in superioribus interpretati sumus: ubi scriptū est, Edet gentes inimicorū suorū: & ubi catulo leonis, & leoni cōparatur. Et hic ergo in prædā accipit omnes filios Seth. Victis aduersarijs *Psal. 66.* dæmonibus, eos qui sub ipsorum dominatione tenebant̃, Christus quasi prædam uictoriæ suæ *Ephes. 4.* ducit, & spolia salutis exportat: sicut & in alijs de eo scriptum est, Quia ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem. Captiuitatem scilicet illam humani generis, quā diabolus ad perditionē ceperat, iste rursus captiuā duxit, & à morte reuocauit ad uitā. Vtinā ergo me & captiuū habeat semper Christus Iesus, & me ducat in prædam suam, & ego tenear eius uinculis alli- *Ephes. 3.* gatus: ut & ego dici merear uinctus Iesu Christi, sicut Paulus de semetipso gloriatur.

ET erit Edom hæreditas eius, Esau inimicus eius.] Edom idem est, qui Esau. Hic secundum historiā quidē inimicus est Israel, sed in aduētu, inquit, Christi etiā ipse hæreditas eius erit: hoc est recipietur ad fidē, nec excludet̃ ab hæreditate Christi. Si uerò spiritaliter aduertamus, Edom *Galat. 5.* caro intelligit̃, quæ aduersatur spiritui, & est inimica. In aduētu aūt Christi cùm subiecta fuerit caro spiritui, per resurrectionis spem etiam ipsa ad hæreditatē ueniet. Nō eñ sola anima, sed & caro, quæ aliquando fuerat inimica, per obedientiā spiritus consors futuræ hæreditatis existet.

ET Israel fecit in uirtutem.] Hoc est quod dicit, quia tunc Edom, uel Esau, hoc est carnis natura in hæreditatis societatē uocabit̃: cùm Israel, anima uidelicet, facta fuerit in uirtutē, & decē- ter fuerit repleta uirtutib. Si eñ anima nō ueniat ad uirtutes, sed in ignauia perseueret, nec caro ad hæreditatē ueniet, sed ad iudiciū illius, qui potest animā, & corpus perdere in gehennam.

ET exurget ex Iacob, & ꝑdet liberatū de ciuitate.] Ille, inquit, qui exurgit ut stella ex Iacob, perdet liberatū de ciuitate. Nō in hoc solùm, sed in omni penè prophetico stilo quæ dicunt̃, inuoluto satis & obscuro sermone dicunt̃. Non eñ placuit sancto spiritui, qui de ijs scribi uoluit, ut palàm hæc & pedibus (ut ita dicā) imperitorū cōculcanda ponerent̃: sed ita ꝓuidit, ut cùm publicè haberi uideant̃, sermonū tamē obscuritate recōdita in arcanis, & in secretis obtecta seruent̃. Et nunc ergo quod ait, Perdet liberatū de ciuitate, nisi ad consuetudinē propheticā respi- *2. Pet. 1.* cias, de qua dicitur, Omnis prophetia non potest propria absolutione constare, ualde difficilis uidebitur intellectus. Videamus tamen si fortè hoc modo poterit explanari. Ciuitatem hîc *Luc. 15.* mundum intelligamus, sicut & in Euangelijs dicitur de luxurioso filio, qui dilapidauit substātiam patris: quia accessit, inquit, ad quendam primarium ciuitatis in regione illa. A quo receptus, in agrum mittitur porcos pascere. Et hæc ergo ciuitas, cuius ille primarius erat, mundus *Perdere animæ propter Christum.* hic intelligitur. Igitur de hac ciuitate liberatū, hoc est, quē liberat Christus de hoc mundo, perdit eū. Dicit eñ, Quia qui perdet animam suā propter me, saluam faciet eam. Salutari ergo perditione perdit Iesus eum, quē de huius mūdi ciuitate liberauerit. Et nos itaq; si ad salutē uenire *Luc. 9.* uolumus, & de hoc mundo liberari, perdere debemus animas nostras perditione utili, & necessaria. Perdit eñ animam secundum Christum, qui desideria eius refrenat, qui cupiditates eius resecat, qui luxuriā eius, resolutionemq; castigat, & in nullo prorsus facit uoluntatē suā, sed uoluntatem Dei: & per hæc perire dicitur anima. Perijt namq; uita eius prior, & incipit nouam ui- *2. Timoth. 2.* tam, quæ in Christo est, ducere. Simile autem huic dicto etiam illud est: Si cōmorimur, & conui- *Coloss. 2.* uemus. Et illud: Si aūt mortui estis ab elementis huius mundi, quomodo uelut uiuētes in hoc mundo decernitis? Necessariò ergo etiā in his declarat̃, Quia perdidit animā suā in hoc mūdo, *Coloss. 3.* qui cū Christo morit̃: & q hîc eā ꝑdiderit, inueniet eā ibi sine dubio, ubi dicit Apostolus, Quia uita uestra abscondita est cum Christo in Deo. Cui gloria in æterna secula seculorum. Amen.

IN NVMERORVM CAP. XXIIII. HOMILIA XIX.

De visione quinta Balaam.

QVINTA hæc nobis, eademq; ultima Balaam uisio discutitur, de qua similiter ut in cæteris Dominum deprecemur, quo in fine nō deserat, ut possimus huius quoq; uisionis sensum haud procul à ueritate captare. Est ergo initium eius in ijs uerbis.

De Amalecitis. ET cùm uideret, inquit, Balaam Amalech, assumens parabolam suam, dixit: Initium gentium Amalech, & temen eorum peribit.] Necessarium mihi uidetur requirere in scripturis diuinis, quibus in locis, uel quo in tempore nomen Amalech scriptum sit, quòue ex genere gens ista descenderit. Facilius enim quod quæritur agnoscetur, si ex pluribus locis, quæ de eadem re scripta sunt, proferantur. Igitur in Genesis lectione, ubi quinque reges conuenerunt, ut expugnarent quatuor reges, qui regnabant in Sodomis, post aliquanta ita refert: *Genes. 14.* Et regressi, inquit, uenerunt ad fontem iudicij, hæc est Cades, & interfecerunt omnes principes Amalech, & Amorræos, qui habitabant in Sarathē. In his primò locis Amalech memini nominatum. Sed requiratur fortassis, utrum duæ gentes eiusdem nominis habeantur, quoniam quidem & in catalogo filiorum Esau, & ducum, qui ex eius genere descenderant, refertur Amalech. Ita enim scriptum est: *Genes. 36.* Istæ sunt autem generationes Esau patris Edom, in monte Seir, & hæc nomina filiorum Esau. Eliphas filius Ada uxoris Esau, & Raguel filius Basemmach uxoris Esau. Fuerunt autem filij Eliphas Theman, Suphar, Gothon, Cenes. Thamna autem fuit concubina Eliphas filij Esau, & hæc peperit Amalech ipsi Eliphas, & isti sunt filij Ada uxoris Esau. & post pauca: Et hi sunt, inquit, duces ex filijs Esau. Filij Eliphas, qui fuit primogenitus filius Esau. Dux Themā, dux Chomor, dux Suphar, dux Cenes, dux Chore, dux Gothon, dux Amalech. Hic igitur Amalech, filius fuit Eliphas primogeniti Esau, natus ex concubina nomine Thamna. Sed redeamus ad primam de Amalech commemorationem, ubi ij qui reuersi sunt, & uenerūt ad fontem iudicij, qui uocatur Cades, interficiunt omnes principes Amalech. Cades enim interpretatur Sanctificatio, uel Sanctum. Amalech uerò interpretatur Ablingens populum, uel Declinans populum. Igitur ij qui reuertuntur ad sanctum, & conuertunt se ad sanctificationem, interficiunt & perimunt Amalech, illum scilicet qui ablingit populum uel declinat populum. Quis autem alius est qui declinat populum à Deo, nisi uirtus contraria, & nequitiæ spiritales? Horum ergo principes qui sunt? Illi sine dubio principatus, aduersum quos sanctis est colluctatio. Aduersum principatus enī & potestates, & mundi huius rectores sunt eis agones. *Ephes. 6.* Quos tamen superare non poterunt, nisi conuertantur ad sanctimoniam. In ipsa tamen sanctimonia, quæ est Cades, fons est iudicij. Omnis enim qui se ad sanctimoniam cōuertit, habet semper ante oculos suos fontem iudicij. Prospicit enim iudicij diem, & purificato corde tam malorū pœnas quàm piorum beatitudines contuetur: & hæc faciens omnes Amalechitarum principes prosternit & deijcit. Si quis autem non se conuerterit ad Cades, id est, ad sanctimoniam, fontemq; iudicij, neque futurum iudicij cogitat diem, isti subiecti sunt principibus Amalech. Hunc enim populum ablingit & consumit, & talem populum declinat à Deo. Hæc ad illum primum referantur Amalech. Nunc autem uideamus & istum Amalech filium Eliphas primogeniti Esau, quem peperit ei Thamna concubina sua, cuius pater est Eliphas, qui interpretatur Deus me dispersit: mater autem Thamna, quæ & ipsa primò quidem est degener, deinde interpretatur Defectio commota: ut necessariò utique qui ab his talibus gignitur, hostis sit Israel ablingens, uel declinans populum. Primus enim ipse Hebræos egressos ex Aegypto bello aggressus est in Raphidin, tunc cùm Moyses ait ad Iesum: Elige tibi uiros, & exi, & conflige cum Amalech crastino, *Exod. 17.* & ecce ego sto in uertice collis, & uirga Dei in manu mea erit. Et fecit Iesus sicut dixit ei Moyses, & conflixit cum Amalech: Moyses autem, & Aaron, & Vr ascenderunt in uerticem collis: & factum est, ut cùm leuaret manus Moyses, inualesceret Israel: cùm autem deponeret manus suas, inualescebat Amalech. Et post pauca iterum scriptum est, Quia fugauerit Iesus Amalech, & populum eius gladio deiecerit: tunc enim Dominus dixit ad Moysen: *Ibid.* Conscribe hæc ad memoriam in libro, & da in auribus Iesu. Quia delens delebo memoriam Amalech de sub cœlo. Et ædificauit Moyses altare, & nominauit nomen eius, Dominus refugium meum, & ait: Quia in manu occulta Dominus expugnat Amalech à generatione in generationē. Intellige ex hoc euidentius quid debeat intelligi Amalech, quem manu occulta, id est inuisibili, expugnare dicitur Deus à generatione in generationem. Sed in Deuteronomio ita scriptum est: *Deuter. 25.* Memento, quanta tibi fecerit Amalech in uia, cùm exisses de Aegypto, quomodo obstitit tibi in uia, & excidit caudam tuam, omnes qui laborabant post te. Tu autem esuriebas, & laborabas, & non timuisti Deum. Obserua ergo & in ijs, quomodo Amalech obstitit Israel in uia, sed tamen nō potuit caput eius abscindere, nisi caudam tantùm: id est, eos potuit obtinere, qui retrò positi erāt, qui ultimi sequebantur, nec ea quæ retrò erant obliuiscentes extendebant se ad ea, quæ in ante sunt. *Philipp. 3.* Et ideo puto, quia Dominus præcipiebat in Euangelijs, dicens: *Luc. 9.* Nemo mittens manum suam super aratrum, & retrò respiciens, aptus est regno Dei, & meritò. Si enim retrò quis inuētus fuerit in cauda, abscindet eum Amalech. Sed & aliam adhuc de Amalech historiam proferamus, ut ex pluribus scripturæ locis clarius, quod quærimus, aduertatur. In primo Regnorum libro ait Samuel ad Saul: *1. Reg. 15.* Misit me Dominus ungere te regem super populum suum Israel, & nunc audi uocem uerborum Domini. Hæc dicit Dominus uirtutum. Recogitaui omnia

quæ fecit Amalech aduersum Israel, quomodo percussit eum in uia, cùm ascenderet ex Aegypto. Nunc ergo uade, & percute Amalech, & anathematiza omnia quæcunque habet, & non parcas, sed interfice omnes, à uiro usque ad mulierem, & paruulos, & lactentes, & tauros, & greges ouium, & camelos, & asinos, & præcepit Saul populo, & inspexit eos in Galaad ducenta millia peditum, & tria millia uirorum ex Iuda, & uenit Saul ad ciuitatem Amalech, & insidias posuit in ualle, & ait Saul ad Cineũ: Vade tu, & discede de medio Amalech, ne fortè & tu deijciaris cũ ipso. Tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filijs Israel, cùm ascẽderent de terra Aegypti. Et discessit Cineus de medio Amalech, & percussit Saul Amalech, ab Euila usque Sur, quæ est cõtra faciem Aegypti, & cepit Agag regem Amalech uiuum, & omnem populum eius anathematizauit in ore gladij, & pepercit Saul & populus regi Agag, & seruauit omne quod bonũ erat ex ouibus & bobus, sed & quæ fœcunda erant ex omnibus pecoribus bonis, & noluerũt ea exterminare, sed omne quod fuit contemptibile & despectum, hoc anathematizauerũt. Et factus est sermo Domini ad Samuelem, dicens: Pœnitet me, quia unxerim Saul in regem. Et hic ergo obserua, quomodo Deus per prophetam regi Saul præcipit ut expugnet Amalech, & non parcat cuiquam ex eis: & quoniam pepercit regi Amalech Agag, offensum incurrit inexpiabilem, ita ut eousque permoueret Deũ, ut cõtra quàm recipit illa natura diceret, Pœnitet me quòd unxi Saul in regem. Non ergo expedit nobis parcere illi, qui declinat populum, uel ablingit, & deuorat: illi scilicet inuisibili Amalech, qui uolentibus ascendere de Aegypto, & de mũdi huius euadere tenebris, atque ad terram repromissionis ascendere, resistit in uia, & impugnat nos: & si inuenerit nos lassos ac defectos, & retrò respicientes, atque in ultimis & in cauda positos, abscindit nos & perimit. Et ideo tendendũ semper in antè est, & ad priora festinandũ, imò & in uerticem mõtis ascendendũ, & semper leuandæ sunt in orationibus ad cœlum manus, ut ita demum uincatur Amalech & cadat. Vis autem scire quoniam non transitur ad terram sanctam, neque peruenit ad regnum, nisi prius uincatur Amalech? Dauid cùm multa bella gessisset, & contra Allophylos fuissent ei acerrimi frequentesque cõflictus, nõ tamen scribitur obtinuisse regnum, nisi prius edomuisset Amalech. Ait eñ scriptura: Et regressus est Dauid posteaquàm cecidit Amalech, & suscepit regnũ Saul: cùm tamen ipse Amalech describatur multas prius strages fecisse in populo Israel, & urbes eorum incendisse quamplurimas. Verè eñ ante aduentũ ueri Dauid, illius qui natus est ex semine Dauid secundum carnem, multas strages spiritales Amalechitæ, quæ sunt contrariæ uirtutes, fecerunt in populo Israel. Sed & ipsius Dauid captiuarunt, inquit, duas uxores: Iudæum puto primum, & secundum gentilem populum dici: & Iudæos eñ & gentiles omnes cõstat sub peccato fuisse conclusos. Sed nõ in his rerum exitus mansit. Adueniens eñ Dauid audi quid faciat. Et inuenit, inquit, Dauid dispersos Amalechitas manducantes, & bibẽtes, & exultantes pro præda quam abstulerant: & cecîdit, inquit, eos à prima nocte usque uesperã in crastinum. Et post hanc cædem Amalechitarũ, regressus suscepit regnum. Hunc ergo Amalech uidens Balaam filius Beor, homo uerè uidens, & audiens uerba Dei, qui scit scientiam excelsi, & uisiones Dei uidet, accepta parabola sua (sicut & in prioribus uisionibus scriptum est) ait:

Memoria beneficij olim Dei populo exhibiti.

2.Reg.1.

1.Reg.30.

Ἀναβολή ad Balaam oraculum de Amalecitis.

INITIVM gentium Amalech, & semen eorum peribit.] Quod ait, Initium gentium Amalech, certum est, quia nullo pacto ad illum, qui tunc erat in carne Amalech, referri possit: neque enim primus erat antiquitatis origine: sed ad inuisibilem Amalech melius refertur, qui à declinando populos à Deo, & faciendo gentiles ex Dei cultoribus, Amalech nominatur. Et ideo rectè initium gentium dicitur, quasi talis quædam uirtus contraria, quæ prima initium dederit, ut homines gentiles fierent, mutando gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & uolucrum, & pecudum, & serpentium, & seruiẽdo creaturæ, potius quàm creatori. Sicut enim in populo Dei scriptum est initium Christus, sic econtrariò in populo qui declinat à Deo, & gentilis efficitur, initium est Amalech. Et semen eorum peribit. Semen eorum est persuasio, & doctrina, qua docuerunt homines declinare à Deo. Istud ergo semen malum, & doctrina pessima, non ipsi in quibus seminatum est peribunt. Ipsi eñ cùm conuersi ingemuerint, salui erunt. Et uide, si non talis expositio etiam illis conuenienter obsistet, qui Deum legis uelut diritæ & crudelitatis accusant, qui non solùm gentem Amalech, sed & semẽ eius pronũciet periturum: cùm gens quidem ad spiritales nequitias referatur, semẽ uerò eius doctrina superstitionum gentilium, & cultus idolorum, atque omnis secta quæ à Deo populum declinare suadet, exponatur. Commemorat autem propheta post Amalech Cineum dicens.

Rom.1.

ET uidens Cineum, assumens parabolam suam dixit: Valida habitatio tua, & si posueris in petra nidum tuũ, & si fuerit tibi Beor nidus astutiæ, Assyrij captiuum te ducent.] Videtur mihi quòd Cineum non ualde culpabiliter nominet. Ipse est eñ cui & in superioribus dicebat Saul: Discede de medio Amalech, & nõ percutiã te: quia tu fecisti misericordiã in Israel, cùm ascẽderet de Aegypto. De hoc ergo & nunc dicitur, quia ualida sit habitatio eius, si ponat nidũ suũ in petra. Petra Christus est. Si ergo ponat nidũ suũ in petra, ualida est habitatio eius, si tamẽ nõ fiat

Habitatio in petra.

1.Cor.10.

ei Beor nidus astutiæ. Beor, pater est Balaam, qui potest accipi in persona hæreticorum: ut hoc dici uideatur, quòd saluus posit esse Cineus, si ponat in petra nidum suum, hoc est, si in Christo collocet spem suam, & non cum hæreticorum circũdet & circumscribat astutia. Nam si hoc fuerit, nihil ei proderit quòd in petra, qui est Christus, collocatus uidetur. Ab Assyrijs enim captiuus ducetur, malignis scilicet uirtutibus, quæ eos captiuos ducũt, & in potestatem accipiũt, quos hæreticus error inuoluerit. Videtur sanè secundum hanc expositionem quam de Cineo edidimus, Et Coniunctio interturbare sensum. Sed sciendum est, quòd uernaculum est Hebreæ linguæ, Et coniunctione frequenter uti, ita ut interdum abundet, & in non necessarijs, ut in nostra apparet lingua, uideatur inserta: quod utiq; cũ uenia accipiẽdum est. Habet enim unaquęque lingua aliquid proprietatis, quod apud alias linguas uitiosum uideatur. Et hîc ergo, Et cõiunctio quasi abundans habenda est, & superflua. Caueat ergo Cineus, qui interpretatur Possidẽs, caueat, inquam, etiam si possideat, & promereatur istam gratiam, ut in Ecclesia Christi sit, ne fortè astutia Beor circũueniat eum, & declinet ad dogmata praua & peruersa, & ob hoc tradatur Assyrijs. Qui enim blasphemant in Ecclesia positi, traduntur Satanæ, sicut & Phygelus & Hermogenes, de quibus Paulus dicit: Quos tradidi, inquit, Satanæ, ut discant non blasphemare. Propterea ergo Assyrijs traditur, qui declinauerit in hæreticam blasphemiam: quia Assyrij interpretantur Dirigentes: & ob hoc traduntur eis qui traduntur, non ut pereant, nec ut penitùs intereant, sed ut dirigantur, & corrigantur: & sicut ipse Paulus dicit, Vt discant non blasphemare. Post hæc uerò Balaam prophetiæ suę sermonem in his concludit dicens.

Coniunctionis in Hebraica lingua usus.

2. Timot. 4.

ET assumpta parabola sua dixit: O quis uiuet, cùm fecerit hæc Deus? Et exibunt de manu Cithiorum. & affligent Assur, & affligent Hebræos, & ipsi pariter peribunt.] Quod per singula per parabolam loqui dicitur Balaam, legenti incutit pudorem, ne quid in ijs quæ dicuntur, nõ quasi in parabola, sed secundum literam dictum putet. Ait ergo: O quis uiuet cùm fecerit hæc Deus? Hic uitam non hanc cõmunem, sed illam nominat, quæ secundum Deum est: & hoc est quod dicit, Quia cùm hæc omnia fiẽt, cùm orietur astrũ ex Iacob, & surrexerit homo ex Israel, & deleuerit Amalech, & semen eius perdiderit: hoc est, cùm aduenerit Christus, & idolorum cultum destruxerit, atq; omnium dæmonum subiecerit potestatem, quis erit ille qui tam beatus, tam felix qui hæc uideat? hoc est, qui sentiat & intelligat, & credat quòd hæc ita fecerit Deus? Et exibunt de manibus Cithiorum, & affligent Assyrios. Cithij interpretantur Plaga finis. Hi ergo qui conuertuntur ad Deum, & à Christo eruditi, plagam quæ in fine seculi impijs ueniet, effugiunt, ipsi affligent Assyrios: hoc est his qui in agone pietatis positi sunt, cõteret Satanam Deus sub pedibus, ipsi affligent Assyrios dæmonum scilicet gentem. Calcabunt namq; super serpentes, & scorpiones, & super omnem uirtutem inimici, & affligent eos. Affligent Hebræos, & ipsi pariter peribunt. Hebræi Transeuntes interpretantur. Iste ergo ipse populus etiam Hebræus dicitur, quia transijt de Aegypto ad terram repromissionis, de tenebris ad lucem, de morte ad uitam. Sed quoniam (ut diximus) hęc non sine agone, nec sine magno certamine poterit obtinere, quasi in agone positus nunc affligit, nunc affligitur, & nunc cædit aduersarium, nunc ipse ab aduersario uerberatur. Affligẽt ergo etiã ipsi Assyrij Hebræos, hoc est populũ Dñi, sicut affligũtur ab eis: sed ipsi, id est Assyrij, cũ hæc fecerint, & cũ uires suas omnes erga Hebræos affligẽdos effuderint, statim etiam ipsi peribunt. Quod ergo ait, Et affligent Hebræos, & ipsi pariter peribunt: non ita accipiendum, quasi pariter cum Hebręis peribunt & Assyrij: sed pariter, id est statim ut hæc fecerint, & Hebræos afflixerint, etiam ipsi peribunt. Pariter ergo Græcus sermo pro Statim ponit. Hic ergo erit finis omnium, ut & Assur, cui tradebãtur hi qui delinquebãt ex populo Dei, uel in interitum carnis, ut spiritus saluus fieret, uel ut discerent non blasphemare, peribit etiam ipse ab eo, qui potestatem habet perdere in gehennam. Dicetur enim eis à iusto iudice: Ite in ignem æternum, quem parauit Deus diabolo, & angelis eius. Ibi ergo peribit Assur. Et quidem perijt aliquando & una ouis ex centum ouibus: sed hanc ouem pastor bonus relictis nonaginta nouem in montibus descendens ad uallem hanc nostrã, uallem lachrymarum, & requirẽs inuenit, atq; impositam humeris suis reportauit, & illi numero qui in superioribus saluus manebat, adiunxit. Iste autem Assur qui in fine omnium dicitur periturus, nescio si aliquando aut quæri posit aut inueniri: perijt enim non errore, sed iudicio, nec lapsu motus, sed perseuerantia perduratus. Quod enim scriptum est: Ego occidam, & ego uiuere faciam, deducam in infernum, & reducam: nescio si generaliter omnes aspiciat, an ad eos tantùm quos deceptio diaboli deduci fecit in mortem. Hæc etiam de ultima Balaam prophetia à nobis pro uiribus dicta sint, quæ pro locorum difficultate explanandi magis, quàm perorandi stylo placuit explicare. Quid enim interest dummodo omnia ad ædificationem dicantur, & omnia ad gloriam Dei fiant? qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

Vita secundum Deum.

Marc. 16.

Matth. 25.

Luc. 15.

Deut. 32.

IN NVMERORVM CAP. XXV. HOMILIA XX.

De eo qui fornicatus est in Madianitide, & quòd consecratus est populus Beelphegor.

LECTIO hodie recitata est, primam quidem historiam continens de fornicatione uiri Israelitæ & mulieris Madianitidis, secundam uerò de uisione populi, in qua numerari iterum iubetur ex pręcepto Domini, in irritum scilicèt deuocato priore numero, propter peccata quę commiserant ij, qui prius fuerant sub numeri definitione censiti. Cassatur ergo & in irritum deducitur ex pèccans numerus qui scriptus est: & tantum ualent delicta, ut nec hoc prosit quòd in numero quis habitus sit apud Deum, cùm declinauerit. Sed (ut scriptura refert) etiam

1 Cor. 10.

artus eorum qui recesserunt à Deo, ceciderunt in deserto. Duæ ergo sunt historię, quæ recitatæ sunt: sed nos de prima interim, quæ fornicationem populi describit, si quid orantibus nobis Dominus gratiæ dignabitur pręstare, dicemus. Si uerò ipse concesserit, aliquid etiam de secunda contingere audebimùs.

Idololatria fere cum libidinibus coniuncta.

ET applicuit, inquit, Israel ad Sethim, & pollutus est populus, & fornicatus est in filias Moab, & inuitauerunt eos ad sacrificia idolorum suorū, & manducauit populus de sacrificijs eorum, & adorauerunt idola eorum, & consecratus est Beelphegor, & iratus est furore Dominus cōtra Israel.] In his ostenditur illud, quod sæpe memorauimus, quia Balaam posteaquam Dei uirtute constrictus, non est permissus maledicere Israel, uolens tamen placere regi Balach, ait ad eū

Consilium Bileami consultori pessimum.

sicut scriptum est: Veni consilium do tibi. Et quid cōsilij dederit, ibi non apparuit, in posterioribus tamen ipsius libri Numerorum scriptum refertur. Sed plenius in Reuelatione Ioannis, ubi ita connnetur: Habes, inquit, ibi doctrinam Balaam, qui docuit Balach, ut mitteret scandalū

Apoc. 2.

in conspectu filiorum Israel, ut manducarent idolis immolata, & fornicarentur. Ex hoc ergo apparet quòd nequitia usus sit Balaam, & consilium dederit regi, talia quædam dicens ad eum: Populus hic non proprijs uiribus, sed Deum colendo uincit, & pudicitiam conseruando. Si uis eum uincere, primò eorum pudicitiam deijce, & sponte uincentur. Sed aduersum hæc non uirtute militum, sed mulierum decore pugnandum est, nec armatorum uigore, sed mollitie fœminarum. Procul amoue armatorum manum, & electam congrega speciem puellarum: ludentes pedibus eant, manibusq; plaudentes: forma uincit armatos, ferrum pulchritudo captiuat, uincentur specie qui non uincuntur prælio. Verùm ubi senserint eos mulieres Moabitides uel Madianitides manus dedisse libidini, & peccato inclinasse ceruices, non prius semetipsas cupientibus prębeant, quàm de sacrificijs idolorum acquieuerint degustare, ut cogente libidine, consilijs obtemperēt fœminarum, & cōsecrentur prius Beelphegor, quod est idolum turpitudinis. Hæc fuerunt consilia Balaā: quibus accepnis rex Balach parat continuò exercitū non armis uirilibus, sed fœmineo nitore compositū, non furore bellico, sed libidinis flāma succensum. Nullam refrenat pudor, nullam prohibet uerecūdia. Amor patriæ, & uitiū gentis cōspirant pariter in lasciuiā, & ad decipiendū proba existit improbitas. Prô nefas, uix prohibetur libido legum minis, uix gladij terrore reprimitur: quid sceleris non perpetret, ubi facinore suo placituram se mulier regi credidit, & salutem patrię quæsiturā? Captiuantur ergo Israelitæ, nō ferro, sed luxu, nec uirtute, sed libidine, & fornicantur in mulieres Madianitidas, & ira Dei insurgit super eos.

Libidines usque cauendæ.

Sunt quidem in ijs & mystica quædam, atq; interioris intelligentiæ secreta: sed nos primò ipse historiæ textus ædificet, ut discamus ex hoc, quoniam aduersus nos militat fornicatio, aduersus nos iaculantur tela luxuriæ. Sed si nobis non desint arma, quibus nos armari iubet Apo-

Ephes. 6.

stolus, huiusmodi iacula nos terebrare non poterunt: si sit nobis lorica iustitiæ, si habeamus galeam salutis, & gladium spiritus, & super omnia scutum fidei, & calceati simus pedes in præparatione Euangelij pacis. Ista sunt arma quæ nos defendunt in huiusmodi bellis. Si autem talia arma proijcimus, statim locum diabolico uulneri damus, & captiuos nos ducit omnis dę-

Virtutes uictores efficiunt, uitia autem uictos.

monū chorus: atq; ob hoc ira Dei insurgit super nos, & nō solùm in pręsenti seculo puniemur, uerùm etiam in futuro. Quod ergo facit nos uincere in ijs prælijs quæ aduersum nos diabolus cōmouet, pudicitia est, & iustitia, & prudentia, & pietas, cęterę q; uirtutes. Quę autē faciunt nos uinci, luxuria est & libido, auaritia, & impietas, omnisq; malitia. Hæc ergo sunt, quæ nos histo-

Angelum Ecclesiæ Pergamensis de discipulis Balaā certiorem facit.

rię textus edocuit. Verùm quoniā Ioannes in reuelatione sua, ea quę in lege secundū historiam scripta sunt adducit ad mysteria diuina, & sacramenta quædam in ijs edocet contineri: necessarium uidetur etiā secundum id quod ille sensit, nos quoq; ab illo datam expositionis regulam sequi, & primò memorarę ea, quæ ad angelū Ecclesiæ cuiusdam scribens dicit: Habes ibi quosdam, qui tenent doctrinam Balaam, qui docuit Balach mittere scandalum in conspectu filiorum Israel, ut manducarent immolata idolis, & fornicarētur. Ergo temporib. Ioannis Apostoli erant quidā in Ecclesia illa ad quā scribebat, docentes doctrinā Balaā. Putásne ita accipiendum est quòd fuerint in illis dieb. qui dicerent se docere ea quæ Balaam docuit & qui profiterētur se

dogmatum

dogmatum & traditionū illius esse doctores? An illud potius debemus aduertere, quòd si quis faciat opus quod fecit Balaam, is doctrinā Balaā docere uideatur? Sicut & de doctrina Iezabel in eadem reuelatione memoratur, non quo aliquis ex discipulis Iezabel doceat quæ illa tradiderit, sed quòd si quis (uerbi causa) aut prophetas Dei persequatur ut illa fecit, aut ad idola aliquos decipiat, uel falsis circūscriptionib. perimat innocentes, iste Iezabel dicetur tenere doctrinā. Si ergo aliquis malis cōsilijs scandalū generet populo Dei, & offensionē diuinā, atq; iracundiam cœlestē prouocet plebi, uel idolorū sacrificijs cōmunicando, uel stupris aut libidini seruiendo, hic doctrinā Balaam tenere dicēdus est. Est ergo execrabilis corporis quidē fornicatio. Quid enim ita execrabile, quàm templū Dei uiolare, ac tollere mēbra Christi, & facere membra meretricis? Multò tamē magis execrabilis est generalis illa fornicatio, in qua omne genus peccati pariter continetur. Generalis autē fornicatio dicitur, cùm anima quæ in cōsortiū uerbi Dei ascita est, & matrimonio eius quodāmodo sociata, ab ullo alieno scilicet, & aduersario illius uiri qui eā sibi despōdit in fide, corrumpitur & uiolatur. Est ergo spōsus & uir animæ mundæ & pudicæ, uerbū Dei, qui est Christus Dñs, sicut & Apostolus dicit: Volo autē omnes uos uni uiro uirginē castā exhibere Christo. Timeo autē ne fortè sicut serpens seduxit Euā astutia sua, sic corrūpantur sensus uestri à simplicitate, quæ est in Christo Iesu. Donec igitur anima adhæret sponso suo, & audit uerbum eius, & ipsum complectitur, sine dubio ab ipso semen suscipit uerbi: & sicut ille dixit: De timore tuo, Domine, in utero concepi, ita & hæc dicit, De uerbo tuo, Domine, in uentre concepi, & parturiui, & spiritū salutis tuę feci super terras. Si ergo sic de Christo concepit anima, fecit filios pro quib. dicatur ad eā, Quia salua erit per filiorū procreationē, si permāserit in fide & charitate, & sanctitate, cū sobrietate, etiā si prius sicut Eua seducta fuisse anima uideatur. Est itaq; uerè beata soboles, ubi cōcubitus factus fuerit animæ cum uerbo Dei, & ubi complexus ad inuicem dederint. Inde nascetur generosa progenies, inde pudicitia orietur, inde iustitia, inde patiētia, inde mansuetudo, & charitas, atq; omniū uirtutum proles ueneranda succedet. Quòd si infelix anima diuini uerbi dereliquerit sancta cōnubia, & in adulterinos se complexus diaboli, aliorumq; dęmonū illecebris deceptā tradiderit, generabit sine dubio etiam inde filios, sed illos de quibus scriptum est: Filij autem adulterorum imperfecti erunt, & ex iniquo cōcubitu semen exterminabitur. Omnia ergo peccata filij sunt adulterij, & filij fornicationis. Vnde & ostenditur, quòd per singula quæq; quæ gerimus, parit anima nostra & generat filios, sensus scilicet & opera quæ gerit. Et si quidem secundum legem est quod gerit, & secundum uerbum Dei, spiritum parit salutis, & propterea saluabitur per filiorum generationem, & isti sunt filij, de quibus Propheta dicit: Filij tui sicut nouellę oliuarum in circuitu mensæ tuæ. Si uerò quod agit contra legem est, & peccatum est, sine dubio ex conceptione contrarij spiritus malignam sobolem gignit. Parit enim filios peccati. Et istæ sunt maledictæ generationes in quib. à nonnullis sanctorum maledicitur etiam dies in quo nati sunt. Nunquam est ergo quando non pariat anima. Anima semper parit, semper generat filios. Sed illa quidem benedicta generatio est, quæ de uerbo Dei concepta generatur, & ista est filiorū generatio, per quam salua fiet. Si autē (ut diximus) ex contrario spiritu concipiat, certum est quia pariat filios iræ, aptos ad interitum. Et fortè ad utrasq; istas generationes animæ respicit illud, quod dictū est: Cùm enim nondū nati fuissent, aut aliquid egissent boni uel mali, ut propositum Dei, quod secundum electionem factum est, maneat, non ex operibus, sed ex uocante, dictum est: Quia maior seruiet minori, sicut scriptum est: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Istæ enim tales generationes animæ etiam priusquā faciant boni aliquid, siquidem ex sancto Spiritu generatæ sunt, iam diliguntur. Si uerò ex spiritu maligno, etiam priusquā opere impleant aliquid mali, hoc ipso tamen quòd huiusmodi uolūtatem peperit anima, dignè in ea odio habetur malę uoluntatis execranda cōceptio. Propterea fortassis in huius sacramenti figura etiā Chanaan puer antequam nasceretur maledicitur. Cham nāq; peccauerat pater eius: & prophetans Noe cùm unicuiq; filiorū suorū optima quæq; signaret, ubi ad Cham uentū est, Maledictus, inquit Chanaan puer. Cham peccauit, & Chanaan progenies eius maledicitur, & maledicta est. Et ideo acrius nobis intendendū est, & prospiciendū, ne fortè generet aliquid anima, quod maledicto dignū sit, ut etiam si nondum opere impleuerit, in ipsa tamē uolūtate & proposito eius erit huiusmodi maledicta progenies. Quod & si fortè aliquādo euenerit, quis enim inuenietur facilè qui ab huiusmodi generatione, id est peccandi uolūtate habeatur immunis? Si ergo acciderit tale aliquid, quid remedij detur, ex diuinis uoluminib. requiramus. Inuenim' ergo in Psalmis de hoc scriptū: Filia Babylonis misera, beatus qui retribuit tibi retributionē quā retribuisti nobis. Beatus qui tenebit & allidet paruulus tuos ad petram. Et si nondū aliquid operis gessit, Babylonius in nobis iste cōceptus, dū adhuc paruulus est, non miserearis eius, nec parcas ei, sed statim interfice. Odibilis enim est, pene me, occide elidens ad petram. Petra autem est Christus. Quis ergo tantus ac talis est, ut non expectet omnino usquequo crescat in eo Babylonię soboles, nec augeantur in eo opera cōfusionis, sed in

primis

Iezabel doctrina.
Apocal. 2.
πορνείας κατηγορία.
1. Cor. 6.
Spiritale coniugium Christi & fidelium.
2. Cor. 11.
1. Tim. 2.
Adulterium spiritale.
Sap. 3.
Psalm. 127.
Animæ generatio.
Deforsum.
Rom. 9.
Cham & Chanaan maledicti
Genes. 9.
Psalm. 137.
1. Cor. 10.

1. Cor. 6.
Expositio dicti: Qui se iungit Domino.
Prouerb. 7

primis statim initijs, ubi nasci cœperint, & ex uoluntatis motib. coalescere, atq; (ut ita dicã) ubi caput cœperint de uulua animæ proferre perniciosa desideria maligni spiritus inspiratione cõcepta, arripiat statim & elidat ad petrã: id est adducat ad Christũ, ut in cõspectu tremendi iudicij eius posita exolescãt & pereant. Hæc dicta sunt nobis de generali fornicatione, quæ species habet plurimas: quarũ una est hæc quæ in cõsuetudine ob corporale stuprũ fornicatio nominatur. Ego uerò legens Apostolũ, cùm uenissem ad eum locũ in quo dicit: Qui se iungit Domino, unus spiritus est, & qui se iũgit meretrici unũ corpus est: quærebã si est aliquid aliud mediũ præter hoc, ut aut Dño quis iungatur, aut meretrici: & pro uirib. meis discutiens, profundũ satis & reconditum in ijs uerbis intuebar Apostoli sensum, qui ita definierit, quòd omnis anima aut Domino cõiuncta sit, aut meretrici: & intellexi quòd Dominũ quidẽ dixerit uirtutes quæ Christus est, id est uerbũ, sapientiam, ueritatẽ, iustitiã, cæteraq; huiusmodi: meretricem uerò omnes econtrariò malitiæ species. Hoc etiã apud Salomonẽ dici intelligo in eo quod ait de meretrice: Quia per fenestras prospicit in plateas, & si quem uiderit insipientiũ adolescentulorũ, & inopẽ sensuum transeuntẽ iuxta angulos domus suæ, & loquentẽ in tenebris uespertinis, cùm silentiũ fuerit nocturnũ, uel caligo noctis: mulier autem occurrit ei habens speciẽ meretricis, quæ facit iuuenum euolare corda. Hæc ergo quæ dicitur meretrix, ipsa est malitia: & qui se iunxerit huic meretrici, unum corpus malitiæ efficitur. Sicut ergo qui se iungit Christo Domino, iungit se sapientiæ, iungit se iustitiæ, iũgit se pietati, & ueritati, & cum his omnibus unus efficitur spiritus: ita & qui se iungit huic meretrici, iungit se impudicitiæ, impietati, iniquitati, mendacio, & simul omnibus peccatorum malis, cum quibus unum corpus efficitur.

VERVNTAMEN applicuit Israel in Sattin.] In interpretatione Hebraicorũ nominũ, Sattin inuenimus in lingua nostra Responsionẽ, uel refutationẽ dici. Applicuit ergo Israel ad responsionẽ, uel refutationẽ. Non bene applicuit. Vide deniq; quid incurrit in hac positus mãsione.

2. Cor. 6.
1. Cor. 8.
Allegoria de idolothytorum esu, philosophiæ studium significante, tũ quibus illud nõ obsit, quibus uerò obsit.

FORNICATVS est cum mulierib. Madianitarum, & refutatus est à Deo: quia non solùm fornicatus, sed & idolis gentiũ consecratus est, & comedit ex ijs quæ fuerant idolis immolata, quæ utiq; execrabilia sunt ad Deum.] Qui enim cõsensus templo Dei cum idolis? Verùm ego etiam de ijs, quæ Apostolus ad Corinthios scribit dicens: Si quis autem uiderit scientiam habentẽ in idolio recumbere, nónne cõscientia eius cùm sit infirma ædificabitur ad manducandũ immolata? ualde miratus sum. Videtur enim non tam rem ipsam grauẽ pronunciare, quàm illius offensam, qui hæc uidens simili prouocatur exemplo, cùm non simili scientia muniatur: ita ut ostendat eum qui habens scientiã recumbit in idolio, nõ tam sui quàm alterius dãni effici reum. Sed uide ne fortè non hoc solũ fiebat apud Corinthios, ut in idolio recũberent, & immolata idolis manducarẽt. Sed fortè quoniã studiosi literarum Græcarũ homines erant, & amatores philosophiæ, desiderio adhuc studiorũ ueterum tenebantur, & philosophorũ dogmata, quasi idolis immolata edebant. Quæ tamen lædere fortasse non poterant eos, qui plenam scientiã ueritatis acceperant. Hi autẽ qui in Christo minus eruditionis habebant, si imitarentur eos legentes talia, & illis adhuc studijs operã dantes, uulnerari poterant, & diuersorũ dogmatum uarijs erroribus implicari. Sic ergo fiebat, ut læderetur alius, unde is qui habebat plenã scientiam ueritatis, lædi non poterat. Sed quoniã charitas non requirit quod sibi utile est, sed quod multis, obseruari oportet, talem uerbi capere cibum, qui non solùm nos ædificet & delectet, sed & qui uidentes nõ offendat, aut lædat. Est ergo non solùm in cibis idolis immolatum, sed & in uerbis. Ego puto, quia sicut omnis sermo qui pietatem, & iustitiam, & ueritatem docet, Deo cõsecratus est, & Deo immolatus: ita & omnis sermo qui ad impudicitiam, uel iniustitiam, uel impietatem respicit, idolis immolatus sit, & qui eum recipit, quasi idolis immolata manducet.

Manducatio idolothytorũ et Idolorũ cultus.
Deut. 17.
De Salomone allegoria.
3. Reg. 11.
Cant. 6.

MANDVCAVIT ergo populus de sacrificijs eorum, & adorauerũt idola eorum.] Non solùm manducauerunt, sed & adorauerunt. Vide ordinẽ mali: seruos Domini prima concupiscentia, inde uentris ingluuies, postrema captiuauit impietas. Impietatis autẽ merces exoluitur fornicatio. Si relegas quæ scripta sunt de Salomone, inuenies eum, & quidẽ cùm esset sapientissimus, multis mulierib. inclinasse latera sua, cùm lex Dei dicat: Non mutiplicabis tibi mulieres, ne fortè fornicari te faciant à Deo tuo. Ille ergo cùm esset sapientissimus, & ingentis apud Deum meriti, tamẽ quia se tradidit multis mulierib. deceptus est. Ego puto quòd multæ mulieres, multa dogmata & multarũ gentiũ diuersæ philosophiæ nominentur. Quæ cũ singula agnoscere, & perscrutari utpote & scientissimus & sapientissimus uoluisset, semetipsum intra legis diuinæ regulam tenere non potuit. Decepit eũ Moabitica philosophia, & persuasit ut idolo Moabitico immolaret, similiter & Ammonitarum, sed & reliquarũ gentium, quarum mulieres dicitur recepisse: & ædificasse templa, uel immolasse idolis earum, grande est ergo & uerè opus Dei, tam multis dogmatibus quasi mulieribus misceri, nec tamen à ueritatis regula declinare, sed constanter dicere: Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adulescentulæ quarum non est numerus. Vna tamen est columba mea, perfecta mea, una est matris suæ, una est genetricis suæ. Sed

istì

isti adorauerunt idola, & consecrati sunt Beelphegor. Beelphegor idoli nomen est, quod apud Madianitas præcipuè à mulierib. colebatur. In huius ergo idoli mysterijs consecratus est Israel. Interpretationem nominis ipsius cùm requireremus attentius inter Hæbræa nomina, hoc tantùm inuenimus scriptũ, quia Beelphegor Species sit turpitudinis. Noluit tamen declarare quæ, uel qualis species, uel cuius esset turpitudinis, honestati credo consulens, qui interpretatus est, ut ne auditum pollueret audientiũ. Igitur cùm multæ sint turpitudinũ species, una quædã ex pluribus turpitudinis species Beelphegor appellatur. Vnde sciendum est, quòd omnis qui aliquid turpe committit, & in aliquã speciem turpitudinis declinat, Beelphegor Madianitarũ dæmonio consecratur. Sed & per singula peccata quæ committimus, maximè si iam nõ subreptione aliqua, sed studio affectuq; peccamus, illi sine dubio dæmoni, cui peccatum illud quod commisimus inoperari curæ est, consecramur. Et fortasse continget nobis tot dæmonibus esse consecratos, quot peccata committimus, & in singulis quibusq; delictis uelut mysteria illius, aut illius idoli suscipimus. Et fortasse propter hoc dicebat Apostolus: Iam enim mysterium iniquitatis operatur. Circumeunt ergo spiritus maligni: & quærunt quomodo unumquemq; decipiant, & per illecebram peccati mysterijs consecrent, & neq; sentientem, neq; intelligentem (uerbi causa) per fornicationis peccatum introducunt ad dæmonium Madianitarum, & cõsecrant Beelphegor, consecrant turpitudini. Similiter & per alia peccata (ut diximus) alijs dæmonibus homines consecrantur. Sed tu obserua diligẽtius quod scriptum est: Et sta in uijs, & interroga quæ sint uiæ Dñi æternæ, & quæ sit uia bona, & incede in ea, & nõ accedas ad ianuas domus malitiæ. Sed si senseris malignũ spiritum loqui in corde tuo, ut te ducat ad aliquod opus peccati, intellige quia te ducere uult ut consecret te alicui dæmoni. Ducere te uult ut suscipias mysteria diabolica, mysteria iniquitatis. Et hoc esse puto quod scribit Apostolus: Cùm autem gentes essetis, idolorum forma euntes prout ducebamini, à quo uel à quibus ducebamini? à spiritibus nempe malignis ducebamini ad opera peccatorũ. Hæc audiens uigilans quisq; auditor dicet fortasse: Quid ergo faciemus? si circumeunt spiritus maligni unũquemq; nostrûm, & durũt, ac pertrahunt ad peccatũ: nemo autem alius est qui ad iustitiã trahat, qui inuitet & ducat ad pudicitiam, ad pietatem: quomodo non uidebitur ad pereundum quidem lata uia patere, ad salutem uerò nusquam ullus aditus dari? Imò uerò aduerte diligentius si potes, & aperto cordis oculo, interiora mecum considera mysteria: & uidebis quanto maior in secretis salutis nostræ cura geratur, quàm facultas ad decipiendũ præbeatur. Adest unicuiq; nostrûm, etiam minimis qui sunt in Ecclesia Dei, angelus bonus, angelus Domini qui regat, qui moneat, qui gubernet, qui pro actib. nostris corrigendis, & miserationib. exposcendis, quotidie uideat faciem patris qui in cœlis est: sicut Dominus designat in Euangelijs. Et iterũ secundũ ea quæ Ioannes in Apocalypsi scribit, unicuiq; Ecclesiæ generaliter angelus præest, qui uel collaudatur pro bene gestis populi, uel etiã pro delictis eius culpat. In quo etiã stupẽdi mysterij admiratione permoueor, quòd in tantum Deo cura de nobis sit, ut etiam angelos suos culpari pro nobis & confutari patiatur. Sic enĩ cũ pædagogo tradit puer, si fortè minus dignis nec secundũ paternam nobilitatẽ imbutus appareat disciplinis, cõtinuò culpa ad pædagogũ refert, nec ita puer à patre ut pædagogus arguit, nisi durior fuerit, & pædagogi monita spreuerit, atq; in lasciuiã pronus ac proteruiã, salutaria eius uerba contẽpserit, illis magis obtẽperans qui luxuriã suadent, & ad lasciuiam prouocant, quid fiat illi animæ Prophetæ uocib. disce: Derelinquet, inquit, filia Siõ, sicut tabernaculũ in uinea, & sicut casa custodiaria in cucumerario, & sicut ciuitas quæ expugnata est. Et iterum: Auferetur maceria eius, & erit in conculcationem, & diripient eam omnes qui transeunt uiam, & singularis ferus depascet eã. Hæc patietur si non acquiescat monitis angeli, qui sibi appositus est ad salutem. Sui namque arbitrij est anima, & in quam uoluerit partem est ei liberum declinare: & ideo iustum Dei iudicium est, quia sponte sua, siue bonis, siue pessimis monitoribus paret. Vis tibi adhuc amplius aliquid ex scripturis diuinis ostẽdam quomodo maior cura salutis erga homines Deo est, quàm diabolo perditionis? Nunquid non sufficiebat angelorum diligentia aduersus insidias dæmonũ & aduersum eos qui ad peccandũ homines trahunt? Ipse unigenitus, ipse, inquã, filius Dei adest, ipse defendit, ipse custodit, ipse nos ad se trahit. Audi quomodo ipse dicit: Et ecce ego uobiscũ sum omnib. diebus usq; ad consummationẽ seculi. Sed nec sufficit eũ esse nobiscũ, sed quodãmodo uim nobis facit, ut nos pertrahat ad salutem. Ait enim in alio loco: Cùm autem exaltatus fuero, omnia ad me traham. Vides quomodo non solùm inuitat uolentes, sed & cunctantes trahit. Vis autem audire quomodo trahat etiam cunctantes? Non concessit illi qui uolebat ire, & sepelire patrem suum, nec spacium temporis dedit, sed ait illi: Sine mortuos sepelire mortuos suos, tu autem sequere me. Et alibi dicit: Nemo mittens manum suam super aratrum, & retro respiciens, aptus est regno Dei. Quòd si amplius adhuc uis de hoc cognoscere sacramento, ostendam tibi de scripturis, quòd etiam ipse Dominus pater dispẽsationem salutis nostræ non negligit, sed & ipse nos ad salutem non

solùm

Beelphegor.

2. Thess. 2.

Diaboli seductores.

Ephes. 4.

Deum magis sollicitũ de nobis seruandis, quàm Satanã de perdendis.

Matth. 7.

Angelorũ præsidia & erga fideles studium

Matth. 18.

Apocal. 2.

Esa. 1.

αὐτεξούσιον Paulo ignotũ.

Matth. 28.

Ioan. 12.

Matth. 8.

Luc. 9.

Ioan. 6. Matth. 22. solùm uocat, sed & pertrahit. Sic enim Dñs dicit in Euāgelio: Nemo uenit ad me, nisi quē pater meus cœlestis attraxerit. Sed & paterfamiliàs qui mittit seruos suos inuitare amicos ad nuptias filij sui, posteaquā excusauerunt illi qui priores fuerāt inuitati, dixit seruis: Exite ad uias, & angiportus, & quoscunq; inueneritis cogite introire. Sic ergo non solùm inuitamur à Deo, sed & trahimur, & cogimur ad salutem. Sed nec sanctus Spiritus in huiuscemodi dispēsationibus deest. Ipse enim dicit: Segregate mihi Paulum & Barnabam in ministerium, ad quod adsumpsi eos. Et iterum prohibet Paulum ire in Asiam, & rursum cogit eum ire Hierosolymam, prædicens ei, quia uincula & carceres eum ibi maneant. Quòd si angeli Domini circundant in circuitu timentium eum, ut eripiant eos: si Deus Pater, si Filius, si Spiritus sanctus, non solùm hortantur & prouocant, sed & pertrahunt: quomodo non multò maior cura pro uobis geritur ad salutē, quàm ab aduersarijs procuretur ad mortem? Hæc autem dicta sint pro eo quòd consecratus est populus Beelphegor.

Act. 13. 21.

Nemesis diuina.

ET iratus est, inquit, furore Dominus contra Israel, & dixit Dñs ad Moysen: Assume principes populi, & *ostenta illos Domino contra solem, & auertetur ira furoris Domini ab Israel.] Nescio si de his differētes nō offendamus aliquos: sed & si offendamus, obedire magis & deseruire oportet uerbo Domini, q̄ gratiæ hominū. Peccauit Israel, & dixit Dñs ad Moysen, ut assumat omnes principes, & ostentet eos Dño contra solē. Populus peccat, & principes ostentantur contra solem. Iidem ad examinandū producuntur, ut arguantur à luce. Vides quæ sit conditio principum populi: non solùm pro suis proprijs arguuntur delictis, sed & pro populi peccatis coguntur reddere rationem: ne ipsorum sit culpa quòd populus deliquit, ne forte non docuerint, ne forte non monuerint, neq; solliciti fuerint arguere eos qui initium culpæ dederint, uel ne contagio dispergeretur in plures. Hæc enim omnia facere principibus imminet & doctoribus. Si enim illis hæc non agentibus, nec sollicitudinem gerentibus circa plebem peccauerit populus, ipsi ostentantur, & ipsi ad iudicium producuntur. Arguit enim eos Moyses, id est lex Dei, uelut negligentes & desides, & in ipsos conuertetur iracundia Dei, & cessabit à populo.

* suspende.

Principes uulgi petulantiam & idolorū cultum non prohibentes, dant pœnas.

Vide an sit hæc iusta causa defugiendi Reipub. administrationem.

Hæc si cogitarent homines, nunquam cuperent, nec ambirent ad populi principatum. Sufficit enim mihi pro meis proprijs argui delictis, sufficit mihi pro memetipso & peccatis meis reddere rationem. Quid mihi necesse est etiam pro populi peccatis ostentari & ostentari cōtra solem ante quem nihil potest abscondi, nihil obscurari? Sed fortassis etiam sit aliquis in hoc arcanus & recōditus sensus, qui plus aliquid doceat, quàm cōmunis hæc habere uidetur expositio. Fortassis enim referri & hoc potest ad illos principes populi, de quibus paulò superiùs diximus. Venient enim angeli ad iudiciū nobiscum, & stabunt pro nobis ante solem iustitiæ, ne fortè aliquid etiā ex ipsis causæ fuerit quòd nos deliquimus, ne fortè minus erga nos operis & laboris expenderint, quo nos à peccatorū labe reuocarint. Nisi ēm esset etiā aliquid in ipsis quod in causa nostri culpandū uideretur, nunquā diceret sermo scripturę ad angelum illius, uel illius Ecclesiæ, Quia habes (uerbi gratia) quosdam tenentes doctrinā Balaam, uel quia dereliquisti charitatem tuā pristinam, uel pœnitentiā tuam, uel alia huiusmodi, quæ iam superius memorauimus, pro quibus in Apocalypsi angeli uniuscuiusq; Ecclesiæ culpantur. Si enim mercedem sperat angelus (uerbi gratia) qui me consignatum accepit à Deo, pro ijs quæ bene gessi, certum est quia & culpari sperabit pro eis, quæ à me non bene gesta sunt. Et ideo ostentari dicuntur cōtra solem, procul dubio ut appareat utrum pro mea inobediētia, an per illius negligentiam peccata cōmissa sint, per quæ Beelphegor, siue cuilibet alij idolo pro qualitate scilicet peccādi consecraret. Quòd si princeps meus (angelum dico qui mihi est consignatus) non defuit, sed commonuit de bonis, & locutus est in corde meo in eo duntaxat in quo me conscientia reuocabat à peccato, sed ego contemptis eius monitis, & spreto conscientiæ retinaculo præceps in peccata prorui, duplicabitur mihi pœna, uel pro contemptu monitoris, uel pro facinore cōmissi. Nec mireris sanè si angelos dicimus uenire cum hominib. ad iudicium, cùm scriptura dicat: Quia ipse Dominus ad iudicium ueniet cum senioribus populi, & cum principibus eius. Ostentātur ergo principes, & si in illis culpa est, definit ira Dei à populo. Debet nobis & acrior esse sollicitudo actuū nostrorū, scientibus quòd nō solùm nos ante tribunal Dei p actibus nostris stabimus, sed angeli pro nobis ad iudicium deducētur tanquā principes & duces nostri. Propterea enim & scriptura dicit: Obedite prępositis uestris, & obtēperate eis in omnibus. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus uestris reddituri. Post hæc refertur, quia cùm uidisset Phinees filius Eleazar filij Aaron sacerdotis, Israelitem quendam introisse ad mulierem Madianitidem, rapto siromaste in manu sua ingressus sit prostibulum, & utrumq; per ipsa pudenda transfoderit. Et pro hoc, inquit, dixit Dominus ad Moysen.

Caue.

Mirum de angelis rationem nostri causa reddituris cōmentum.

Apocal. 2.

Hebr. 13.

PHINEES filius Eleazar filij Aaron sacerdotis sedauit iracundiam meam.] Hæc ædificaueriut priorem populum: tibi autem qui à Christo redemptus es, & cui de manib. gladius corporalis ablatus est, & datus est gladius spiritus, arripe hunc gladium: & si uides Israeliticū sensum

cum

cum Madianiticis scortantem meretricib. id est cum diabolicis se cogitationib. uolutantem, nolo parcas, nolo dissimules, sed statim percote, statim perime. Ipsam quoq; uuluam, id est secreta naturæ discutiens & penetrans, illum ipsum peccandi fomitem deseca, ne ultrà concipiat, ne ultrà generet, & maledicta peccatorũ soboles Israelitica castra contaminet. Hoc enĩ si facias, continuo sedabis iracundiã Dñi, præuenisti enĩ iudicij diem, quę dies irę dicitur & furoris, & exterminato à te fomite peccati, qui nunc uolua Madianitidis mulieris appellat̃, securus uenies ad iudicij diẽ. Et ideo surgẽtes oremus, ut inueniamus paratũ semper istũ gladiũ spiritus, per quẽ exterminent̃ & semina ipsa, & cõceptacula peccatorũ, ac propicius fiat nobis Deus, per uerũ Phinees ipsum Dñm nostrum Iesum Christũ, cui est gloria & imperiũ in secula seculorum. Amen.

IN NVMERORVM CAP. XXVI. HOMILIA XXI.

De eo quòd secundò populus numeratus est.

NVMERI sunt & in ijs quos legimus: & priore quidem lectione tempore exclusi sumus, ne aliquid etiam de secunda denumeratione diceremus, sed conueniens est, omissa uel exclussa nũc reddere. Igitur per præceptũ Domini primò numeratus est populus, sed quoniam illi qui primò fuerant adsciti, ciciderunt propter perseuerantiam delictorum, secundus nunc populus, qui in lapsorum locum rediuiua generatione successit, uocatur ad numerum, & quod de illis priorib. dictum non fuerat, de ijs dicitur. Postea enim quàm per tribus & plebes domosq; ac familias collectus est numerus, dicit Dominus ad Moysen:

Populus Israeliticus cur denuò numeratus sit.

IIS distribuetur terra in sortem, ex numero nominum. Pluribus plura dabuntur in sortem, & exiguis exiguam dabis hæreditatem.] Si de priorib. dictum fuisset, quia ijs distribuetur terra in sortem, falsum utiq; fuisset, quia eciderunt illi in deserto propter delicta sua, quod ergo primis non est dictum, postremis dicitur, quibus & cuncta quæ promittuntur impleta sunt. Hæc autem nolo putes solius historiæ textu concludi, mysteria sunt quæ per legis imaginem conscribuntur. Reprobatur enim prior populus, qui est in circumcisione: & introducitur secũdus, qui congregatur ex gentibus, & ipse est qui hæreditatem consequitur paternã. Et à quo consequitur? non ab Moyse, sed ab Iesu. Nam Moyses etiam si dat aliquibus hæreditatem, non dat intra Iordanem, nec transit omnino Iordanem, sed extra Iordanem dat terram, non fluentem lacte & melle, sed pecoribus aptam, & muta animalia, atq; irrationabiles pecudes melius quàm rationales homines nutrientem. Iesus uerò meus secundo populo terram quam dat, terra est lacte & melle fluens, imò fauus mellis est præ omni terra. Et Moyses hæreditatem non dat in clero, nec sorte distribuit, nec potest per plebes, & domos, ac familias, & nomina, & merita singulorum diuina sorte pensare: hoc solus facit Iesus, cui omne iudiciũ pater tradidit: ipse scit quomodo populum suum non solùm per tribus, & familias & domos, uerùm & per nomina unũquemq; digna & competenti mansione dispenset. Sunt tamen aliqui in istis qui conditione sortis supereminent, & omnino nec adducuntur ad sortem omnes Leuitæ: id est omnes qui intentè & indesinenter permanent in ministerio Dei, & peruigiles in seruitio eius excubias gerũt, sortem inter cæteros non accipiunt: sed nec omnino in terra est sors eorum, sed ipse Dominus sors eis & hæreditas esse memoratur. Per hos illi mihi uidentur indicari, qui nullis corporeæ naturæ obstaculis hebetati, sed omnium uisibilium gloriam supergressi, in sola sibi sapientia Dei, & uerbo eius uiuẽdi usum, exercitiumq; posuerunt, qui corporeum nihil requirunt, nihil rationis alienum. Concupierunt enim sapientiam, cõcupierunt secretorum Dei agnitionem: & ubi est cor eorum ibi erit & thesaurus eorum. Isti ergo hæreditatem nõ habent in terris, sed supergrediuntur summa cœli fastigia, & ibi semper in Domino, semper in uerbo eius, semper in sapientia, & in uoluptate scientiæ eius deliciabunt̃. Hic eis cibus, hoc erit poculũ, istæ diuitiæ, hoc erit regnũ. Tales ergo erunt, & in ijs erunt illi, quib. hæreditas ipse Dñs erit. Qui autem inferiores sunt, nec in istũ profectuum uerticẽ peruenerunt, hæreditatẽ terræ accipient, licet sublimioris alicuius, & potentioris: terra enĩ uiuentiũ repromittitur, quę utiq; idcirco terra uiuentium dicitur, quòd nesciat mortem. Et isti quidẽ magni, & isti beati: sed beatiores illi qui iam non per speculũ, & in ænigmate, neq; in substantijs corporalib. sed facie ad faciem Deũ uidebunt, sapientiæ illuminatione radiati, & ueræ diuinitatis capaces per puritatem cordis effecti: portionemq; suã non in creatura, sed in creatore habentes, qui est super omnia benedictus in secula. Ait ergo: Ex numero nominũ plurib. plura dabunt̃ in sortem, & exiguis exiguã dabis hęreditatẽ, unicuiq; sicut recensitus est, dabitur hæreditas eius. Historia hoc est quod docet, ut si qua tribus numerosior habetur in populis, maiora terræ spatia sortiatur: si qua autem minore hominũ numero censetur, breuiore possessione contenta sit. Sed quoniam terræ huius dimsionem, hæreditatemq; terrenam, speciẽ dicimus tenere & imaginem futurorum bonorum, ac formam cœlestis illius, quæ à fidelibus & sanctis speratur, hæreditatis ostẽdere: requiro in illa hæreditate quæ sperãda est, qui sint plores, & qui sint pauci, & inuenio ibi beatiores paucos haberi quàm plures. Nam qui per uiam latam

De reiectionẽ Iudæorum, & uocatione Gentium.

Leuitæ non numerati.

Matth. 6.

Caue.

Pauci per uiã angustam ingrediuntur, multi per latã. Matth. 7.

& ſpatioſam, quæ ducit ad perditionem, egerint iter, multi dicuntur. Qui uerò per arctam & an
Luc. 13. guſtam uiam perrexerint, quę ducit ad uitam, pauci appellantur. Et iterum in alijs dicitur:
Math. 24. Quàm pauci ſunt qui ſaluantur. Et iterum in alijs: Vbi multiplicatur iniquitas, refrigeſcet cha-
Geneſ. 6. ritas multorum, non paucorum. Sed & in arca, quæ à Noe conſtructa eſt, ubi menſuræ cœlitùs
Arcæ Noe quantitas & myſterium. datur, in inferioribus trecentorum cubitorum ponitur longitudo, & quinquaginta latitu-
do. Vbi uerò textus eius ad altiora conſurgit, in anguſtum cogitur, & paucorum cubitorũ con
cluſione colligitur, ita ut ſummitas eius in unius cubiti ſpatium conſummetur: proptereaq́; in
inferioribus quidem, ubi lata & ſpatioſa habebantur loca, uel beſtiæ, uel pecudes erant collo-
catæ, in ſuperioribus uerò aues: in ſummis autem quæ anguſtiora, & altiora erant, ibi homo ra
tionalis collocatur. Ipſe uerò uertex in unum cubitum colligitur: omnia enim ad monadem
rediguntur. Quæ tamen trinitatis ſacramentum in numero trecentorum cubitorum deſignat,
& huic ſacramento proximus ponitur homo utpote rationalis, ut Dei capax. Sed unde, quæ ſit
differentia inter paucos & multos, colligamus indicia? Pone omnem humani generis nume-
rum, ex uniuerſis gentibus elige fideles, ſine dubio pauciores erunt, quàm ſunt uniuerſi. Tunc
deinde ex fidelium numero elige meliores. Certum eſt quòd multò inferior numerus remane-
bit. Et iterum ex ipſis quos elegeris, elige rurſum perfectiores, pauciores profectò reperies. Et
quantò amplius eligendo proceſſeris, tantò magis exiguos & pauciores inuenies uſquequo
ultimò uenias ad unum aliquem, qui confidenter dicat, Quia amplius quàm omnes illi labo-
1. Cor. 15. raui. Hi ergo qui hoc modo plures ſunt, plus terræ, & plus corporeæ hæreditatis accipiũt: pauci
autem exiguum aliquid de terra conſequuntur, qui plus in Domino habent: ubi autem nihil
omnino terrenę hæreditatis accipiant ſi qui digni fuerint, ſacerdotes ſunt & miniſtri Dei: hoiũ
enim ex integro ipſe Dominus hæreditas erit. Et quis ita beatus eſt, ut uel inter paucos exiguũ
terræ accipiat, uel inter electos ſacerdotes & miniſtros ſolum Deum capere hæreditatis ſorte
mereatur? Licet etiam ipſi propter iumenta ſua accipiant aliquid terrę, ſed illius terræ, quæ ur-
bibus contigua eſt, & adhęret ciuitatibus. Poteſt tamẽ adhuc & alio modo intelligi ſermo iſte,
qui dicit, ut pluribus multiplicetur hæreditas. Vnus enim iuſtus ſecundũ hoc quod acceptum
Eccleſ. 16. eſt Deo pro pluribus habetur. Deniq; & ſcriptum eſt: Per unum ſapientem inhabitabitur ciui-
Multitudo lau dabilis. tas, tribus autem iniquorum deſolabuntur. Et unus iuſtus pro toto mundo reputatur, iniqui
autem, etiam ſi multi ſint, exigui & pro nihilo ducuntur apud Deum. Eſt ergo & multitudo lau
Gen. 15. dabilis, ſicut uidemus etiam ad Abrahã dictum, cùm eduxit eum Deus forás, & dixit ad eum:
Math. 6. Reſpice ad cœlum ſi potes dinumerare ſtellas, ita erit ſemen tuum. In quo & hoc intuere, quo-
Pſalm. 45. modo iuſtus intus eſt, & in interioribus ſemper cõſiſtit: quia intus in abſcondito orat patrem:
& omnis gloria filiæ regis, id eſt animæ regalis, intrinſecus eſt, ſed tamẽ Deus educit eum forás,
cùm res poſtulat, & rerum uiſibilium ratio depoſcit. Poteſt ergo & hoc modo multis iſtis, qui
ſunt ſicut ſtellæ cœli in multitudine, multiplicari hæreditas, & exiguis illis, uidelicet qui etiam
ſi numero multi ſunt, uitæ tamen ſuæ indignitate & uilitate exigui habentur, exigua hæreditas
poni. Per ſortem, inquit, erit hæreditatis diſtributio. Hoc quidem præcipitur, ſed cùm uenio
ad ſcripturas, uideo ipſum Moyſen, cui iſta mandantur, ſorte non uti in diuiſione hæreditatis
Ioſ. 13. Ruben, & Gad. & dimidiæ tribus Manaſſe. Sed & Ieſus Naue, extra ſortem dat hæreditatem
tribui Iuda, & Caleb extra ſortem dat, & tribui Effrem, & dimidiæ tribui Manaſſe: in cæteris
ſors mittitur, & prima ſors Beniamin procedit, & inde iam tribuum reliquarum. Vnde puto,
quòd & in illa regni cœlorum beata hæreditate erunt aliqui, qui non ueniant ad ſortem, neq;
cum cæteris, quamuis ſint ſancti, numerabuntur: ſed erit egregia quædam & eximia eorum hæ
Ioſ. 14. reditas, ſicut fuit Caleb ex tribu Iuda, & Ieſu ipſius filij Naue. Sicut enim (uerbi cauſa) cùm poſt
pręlium uictoribus prouinciæ partiuntur ſpolia, egregij quiq; & eximij bellatores non cum cę
teris militibus in diuiſione ſpoliorum ducuntur ad ſortem, ſed optima quaq; & præcipua eis
uirtutum merito decernuntur, cęteri uerò utuntur ſorte ſolo iure uictoriæ: ita mihi uidetur &
Dominus meus Ieſus Chriſtus facturus, quoſdam enim quos ſcit abundantius quàm cæteros
laboraſſe, & quorum geſta magnifica ſublimesq́; uirtutes ipſe cognoſcit, illis præcipuos quoſ-
que & eximios, atque (ut ita audeam dicere) ſimiles ſibi honores decernit & glorias. An non
tibi uidetur ſimile aliquid ſuæ beatitudinis chariſſimis ſuis conferre diſcipulis, cùm dicat: Pa-
Ioan. 17. ter uolo ut ubi ego ſum, & iſti ſint mecum? Et cùm iterum dicit: Quia ſedebitis & uos ſuper
Matth. 19. duodecim thronos iudicantes duodecim tribus Iſrael? Et iterum: Sicut tu in me Pater, & ego
Ioan. 17. in te, ita & iſti in nobis unum ſint? Hęc omnia non ſorte decernuntur, ſed dilectionis prærroga-
tiua donantur ab eo, qui corda & mentes hominum uidet ſolus, qui nos quoque etiam ſi non
inter eximios & electos, atq; illos qui ſupra ſortem ſunt, in ſortem tamen ſan-
ctorum dignetur adducere. Cui eſt gloria & imperium in
ſecula ſeculorum. Amen.

IN NV-

IN NVMERORVM CAP. XXVII. HOMILIA XXI.

De filiabus Salphaat, & de successione Moysi.

QVINQVE filiæ fuerunt, quarum etiam nomina in scriptura comprehensa sunt, de Salphaat quodam Israelita progenitæ, qui mortuus est in deserto, nulla uirili sobole derelicta. Istæ ergo filiæ Salphaat interpellant Moysen, & sortē paternæ hæreditatis exposcūt, dicentes: Ne deleatur nomen patris earum de medio plebis suę, quia non est ei uir filius natus. Refert pro hoc Moyses consultationem ad Deum. Omnipotentis autem Dei clementia nō spernit, nec despicit consultationem, quæ offertur à puellis, & non solùm responsa dare dignatur, sed in tantum probat, & amplectitur uerba earum, ut ex ipsis æterna hominibus iura cōstituat & seculis omnibus obseruanda. Ait enim:

Lex de filiab. succedentibus in hæreditate suis parentib. & de alijs hæredibus.

LOQVENS erat Dominus ad Moysen. Rectè locutæ sunt filiæ Salphaat. Dabis eis possessionē in medio fratrum patris sui, & dabis sortem patris ipsarum ipsis, & filijs Israel loqueris dicens: Homo si mortuus fuerit, & filius non fuerit ei, dabitis hæreditatem eius, filiæ eius. Quòd si non fuerint ei filiæ, dabitis hæreditatem fratri eius. Quòd si non fuerint ei fratres, dabitis hæreditatem fratri patris eius. Quòd si non fuerint ei fratres patris eius, dabitis hæreditatem domestico qui fuerit propinquior illi ex tribu sua, & capiet hæreditatem eius, & erit hoc filijs Israel iustificatio iudicij, sicut constituit Dominus Moysi.] Hæc secundum historiam quid uigoris habeāt omnibus palā est qui sciunt leges istas non solùm apud filios Israel custodiri, sed apud omnes homines, qui tamen legibus uiuunt. Vnde apparet quòd libertas filiarum Salphaat nō solùm ipsis hæreditatem contulerit, sed & perpetua uiuēdi iura seculo dederit. Vides quanta sit etiam historiæ ipsius utilitas in lege Dei. Quis potest leges istas aliquando dissoluere, quibus uniuersus utitur mundus? Sed tamen nos quæramus quomodo etiam spiritaliter ædificemur. Potest enim fieri, ut neq; filiæ mihi sint secundum carnem, neq; aliquid ruris, cuius capi possit hæreditas. Quid ergo? nihil apud eum qui huiusmodi est, ista lex operabitur, & erit alicui ociosum, quod diuina uoce sancitum est? Requiramus ergo etiam apud spiritalem legem quæ sint istæ filiæ quinq;, quarum etiam si pater mortuus fuerit pro aliquo peccato, ipse tamen hęreditatem ex uerbo Dei capiant. In superioribus, cùm de spiritalibus filijs tractaremus, uirtutes animi, & sensus mentis filios dici docuimus. Consequens sine dubio, & conueniēs uidetur, etiam filias opera quæ corporis ministerio explentur accipere. Ideò deniq; & quinarius eis numerus ascribitur. Quinque enim corporei sensus sunt, quibus omne opus expletur in corpore. Istæ ergo quinque filiæ, id est operum perfectio, etiamsi patre orbentur, & remaneant orphanę, non tamen eijciuntur ab hæreditate, neque excluduntur à regno, sed in medio plebis Dei portionem hæreditatis accipiunt. Interim uideamus quis est iste pater earum, qui mortuus esse dicitur. Salphaat, inquit. Salphaat autem interpretatur Vmbra in ore eius. Pater operum intellectus est. Sæpe ergo accidit, & non pauci inter fratres nostros sunt, in quibus intellectus altior & profundior nullus, sed est in eis sensus emortuus, sicut de quodam scriptum est: Et emortuum est cor eius in ipso. Iste ergo etiam si ad intelligentiam spiritalem nihil sapit, sed est emortuus, tamen si genuerit filias, id est opera ministerij, opera obsequiorum, opera mandatorum Dei, hæreditatem terrę cum plebe Domini consequitur. Non poterit quidem inter eos numerari, quorum portio Dominus est, quorum hæreditas Deus est, non poterit ministrorum & sacerdotum numero suscipi, in plebeio tamen ordine hæreditatem terræ repromissionis accipiet. Multi enim sunt uocati, pauci autem electi. Ostenditur tamen & causa ex ipsius nominis interpretatione, quia ipse Salphaat non poterit filios generare, sed filias. Interpretatur enim (ut diximus) Vmbra in ore eius. Vides ergo quoniam si quis umbram legis habet in ore, & nō ipsam imaginem rerum, hic, quia nihil spiritale, nihil profundi intellectus sentire potest, sed sola umbra legis in ore eius est, sensus uiuos & spiritales non potest generare: generare tamen potest opera & actus quæ sunt simplicioris uitæ ministeria: & ideo ostendit in his clemētia Dei, quòd innocentiores quiq; etiamsi sensu deficiant, habeant tamen opera bona, non excludantur ab hæreditate sanctorum. Rectè ergo locutæ sunt filiæ Salphaat. Post hæc ponitur lex Dei de successione: ut primo filius, filia secundo in loco succedat, tertio frater, quarto patris frater. Quintus uerò gradus certum aliquem non designat, sed quisquis illi propinquior ex omni familia fuerit, ut ipse succedat. In his tam integer & perfectus est historiæ sensus, ut nihil requirere uideatur extrinsecus. Tamen si quis bene in spiritalibus legibus eruditus est, & pleniore scientiæ lumine radiatus, ille potest intelligere diuersos istos successionū gradus, & quomodo primus sit consequendæ cœlestis hæreditatis gradus, doctrinæ & sciētiæ meritò, qui est masculus filius. Secundus operum prærogatiua, quę filia est. Tertius compassionis alicuius & imitationis, propter quod & frater nominatur. Sunt eñ nonnulli, qui sponte quidē sua, & proprio intellectu nihil agunt, positi tamen inter fratres, ex imitatione cæterorum eadē uidētur agere quæ & illi agunt, qui intel-

Allegoria de filijs mentis, hoc est de animi uirtutibus, & de filiabus, id est operibus bonis.

1. Reg. 25.

Matth. 22.

Hebr. 10.

Lex de successione heredū, & eorum gradibus.

lectu proprio mouentũ. Datur etiam istis tertius hæreditatis sub titulo fratrũ nominis gradus. Quartus uerò, quem fratrẽ patris nominat, potest fortasis intelligi ille ordo hominũ, qui audita à patribus, & ueterũ narratione suscepta conantur implere, & non tam proprijs sensib. moti, nec præsentis doctrinæ cõmonitionib. excitati, quàm ueterũ uel traditione, uel consuetudine sola instituti, boni tamen aliquid gerũt. Vltimus uerò gradus scribitur ille, qui quolibet pacto ijs proximus fuerit: quasi si diceret: Siue occasione siue ueritate doctrinæ, si quis aliquid boni fecerit, non peribit boni operis merces, sed largiente Dño locum hæreditatis accipiet. Hæc quidem à nobis audacter fortasis præsumpta, & in mediũ prolata uideantur, non tamẽ erit absurdum, si spiritalibus spiritalia proponentes, secretioris eos intelligentiæ æmulatores, cupidosq; reddamus. Post hæc historia referẽ, & narratione mirabilis, & intellectu magnifica. Ponitur eñ quomodo Deus dixerit ad Moysen, ut ascẽderet in montẽ, & inde cùm prospexisset & intuitus fuisset omnẽ terrãm repromissionis, ibi defungeretur. Sed ille qui populi curã magis quàm sui gereret, orat ad Deũ, ut ꝓuideat hominẽ qui regat populũ Israel: Ne fiat, inquit, synagoga hæc, sicut oues quib. non est pastor. Vide ergo primò omniũ quomodo qui perfectus & beatus est, non in ualle, nec in aliqua terræ planitie, aut in colle aliquo, sed in monte, id est in alto, & in arduo defũgitẽ loco. Vitæ nãq; eius cõsummatio, & perfectio habebaẽ in excelso. Sed & oculis suis contueri iubeẽ omnem terrã repromissionis, & diligẽter ex eminẽti statione cuncta perspicere. Oportebat enim summam perfectionis consecuturo, nihil incognitũ remanere, sed cũctorum quæ uidentur & audiuntur habere notitiam: ob hoc credo, ut omnium quæ in carne positus, corporali cepit aspectu, in spiritu effectus, & nuda mente ad auditoria & discipulatum sapientiæ properans, uelociter eorum rationes adsequatur & causas. Nam quid uidebitur utilitatis ut decessuro de seculo, & finem uitæ huius protinus accepturo ostenderentur terræ, & loca quorum nec laborem perpessus est, nec gratiam suscepturus? Perterret me sanè sermo qui sequitur, & ad dicendum reddit timidum ac trepidum, quo de magno illo Moyse famulo & amico Dei, cui facie ad faciem locutus est Deus, per quem signa & uirtutes mirificæ perpetratæ sunt, tam grauia, tam periculosa referuntur. Quid enim ei dicit Deus?

Moses inspecturus eminus terram promissam, successorẽ diuinitùs constitui cupit.

Num. 12.

E T apponeris, inquit, ad populum tuũ & tu, sicut appositus est Aaron frater tuus in monte Or. Et quasi causam mortis exponit dicens: Propter quod transgressi estis uerbum meũ in deserto Syn, cùm restitit synagoga ne me sanctificaret. Non me sanctificastis in aqua coram eis.] Ergóne in culpa est etiam Moyses? Etenim ipse transgressionis crimen incurrit, etiam ipse factus est sub peccato. Idcirco credo enim confidentia dicebat Apostolus: Quia regnauit mors ab Adam usq; ad Moysen. Accessit eñ ad Moysen, & nec ipsi pepercit. Et ideo opinor dicebat, Quia peccatum introiuit in hunc mundum, & per peccatũ mors, in quo omnes peccauerunt. Et iterum: Conclusit Deus omnes sub peccato, ut omnib. misereatur. Sed gratias Domino Iesu Christo, qui nos liberauit de corpore mortis huius, ut ubi abundauit peccatũ, superabundaret gratia. Nam Moyses quomodo aliquem liberare potuisset à peccans, cùm etiam ipsi dicatur, Quia transgressi estis uerbum meum in deserto Syn, & non me sanctificastis in aqua corã filijs Israel: ut manifestum sit omnibus quòd ille debeat solus requiri, qui solus peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Sed interim uideamus Moysis magnificentiam. Recessurus de seculo orat Deum, ut prouideat ducem populo. Quid agis Moyses? Nunquid filij tibi nõ sunt, Gerson & Eleazar? Aut si aliquid de ipsis dubitas, non sunt filij fratris magni & egregij uiri? Quomodo non oras Deum pro ipsis, ut eos constituat populo duces? Sed discant Ecclesiarum principes successores sibi non eos, qui consanguinitate generis iuncti sunt, nec qui carnis propinquitate sociantur, testamẽto signare, neq; hæreditarium tradere Ecclesię principatũ, sed referre ad iudicium Dei, & nõ eligere illũ, quẽ humanus cõmendat affectus, sed Dei iudicio totũ de successoris electione permittere. Nũquid nõ poterat Moyses eligere principẽ populo, & uero iudicio eligere, & recta iustaq; sentẽtia, ad quẽ dixerat Deus: Elige presbyteros populo, quos tu ipse scis presbyteros esse, & elegit tales, in quib. cõtinuò Dei spiritus requiesceret, & ꝓphetarẽt oẽs? Quis ergo ita potuit eligere principẽ populi, ut Moyses poterat? Sed hoc nõ facit, nõ eligit, non audet. Cur non audet? Ne posteris præsumptionis relinquat exẽplum. Sed ausculta quid dicit.

Rom. 5.

Rom. 11.

Esa. 53.

Moses successorem expetens, non laborat de suis promouendis.

PROVIDEAT, inquit, Dominus Deus spirituum & omnis carnis, hominẽ super synagogam hãc, qui egrediatur ante faciem eorum, & qui ingrediatur, & qui producat eos, & qui reducat.] Si ergo tantus ille ac talis Moyses nõ permittit iudicio suo de eligendo principe populi, de constituendo successore, quis erit qui audeat, uel ex plebe quæ sępe clamoribus ad gratiam, aut ad precium fortasse excitans moueri solet, uel ex ipsis etiam sacerdotib. quis erit qui se idoneum ad hoc iudicet, nisi si cui oranti, & petenti à Domino reueletur? Sicut & Deus dicit ad Moysen:

ADSVME ad temetipsum Iesum filium Naue, hominem qui habet spiritũ Dei in semetipso, & impones manus tuas super eum, & statues eum coram Eleazaro sacerdote, & præcepta dato ei in cõspectu totius synagogę, & præcipe de ipso corã eis, & dabis claritatem tuam super illum, ut audiant

Iehosua successor Moysi designatus.

ut audiāt illum filij Israel] Audis euidenter ordinationem principis populi tam manifestè ad scripturam, ut penè expositione non egeat. Nulla hic populi acclamatio, nulla consanguinitatis ratio, nulla propinquitatis habita contemplatio est. Propinquis agrorum & prædiorum relinquatur hæreditas: gubernatio populi isti tradatur, quem Deus elegerit homini scilicet tali, qui habet (sicut scriptum audistis) in semetipso spiritum Dei, & præcepta Dei in conspectu eius sunt, & qui Moysi ualde notus & familiaris sit, id est, in quo sit claritas legis & scientia, ut possint eum audire filij Israel. Verùm quoniam mysterijs cuncta referta sunt, non possumus quæ preciosiora sunt omittere, etiam si hæc quæ secundum literam mandantur, necessaria uideantur & utilia. Consideremus ergo quæ sit Moysis mors, finis sine dubio legis: sed legis illius quæ secundum literam dicitur. Quis autem eius finis est? Sacrificiorum scilicet interruptio, & cæterorum quæ simili obseruantia mandentur in lege. Hæc ergo ubi finem accipiunt, Iesus suscipit principatum. Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credēti. Et sicut de prioribus dictum est, Quia oēs in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari: ita & de Iesu dicatur, Quia oēs in Iesu baptizati sunt in Spiritu sancto & aqua. Iesus namq; est, qui transit aquas Iordanis, & in ipsis quodammodo iam tum populum baptizat: & ipse est qui terram hæreditatis, terram sanctam partitur uniuersis, non priori populo, sed secundo. Prior enim populus propter præuaricationem suam cecidit in deserto. De Iesu autem tēporibus dicitur, Quia terra quieuit à bellis: quod Moysi tempore dici non potuit. Sed de Iesu hoc dicitur meo Domino, non illo Naue. Atq; utinam mea terra cesset à bellis, & cessare posset si ego Iesu principi meo fideliter militarem. Si eñ parcam meo Domino Iesu, nunquam caro mea insurget aduersus spiritum meum, nec impugnabitur terra mea ab aduersarijs gentibus, diuersis scilicet cōcupiscentijs stimulata. Oremus ergo, ut Iesus regnet super nos, & cesset terra nostra à bellis, cesset ab impugnationibus carnalium desideriorū: & cùm ista cessauerint tunc unusquisq; requiescet sub uite sua, & sub ficu sua, & sub oliua sua. Sub uelamento enim Patris & Filij, & Spiritus sancti requiescet anima, quæ pacem in se recuperauerit carnis, ac spiritus. Ipsi æterno Deo gloria in secula seculorum. Amen.

Moysi mors sacrificiorū Leuiticorum abrogationem significauit.

Rom. 10.
1. Cor. 10.
Ios. 11.

IN NUMERORUM CAP. XXVIII. HOMILIA XXIIII.

De eo quòd scriptum est: Munera mea, data mea, & de diuersitate festiuitatum.

SI obseruatio sacrificiorum, & instituta legalia, quæ in typo data sunt populo Israel, usq; ad præsens tempus stare potuissent, exclusissent sine dubio Euangelij fidem, per quam ex aduentu Domini nostri Iesu Christi gentes conuertuntur ad Deum. Erat enim in illis quæ tunc obseruabantur, magnifica quædam, & totius reuerentiæ plena religio, quæ ex ipso etiam primo aspectu obstupefaceret intuentes. Quis enim uidens illud, quod appellabatur sanctuarium siue sacrarium, & intuens altare, adstantes etiam sacerdotes sacrificia consummantes, omnemq; ordinem quo cuncta illa gerebantur aspiciens, non putaret plenissimum hunc esse ritum, quo Deus creator omnium ab humano genere coli deberet? Sed gratias aduentui Christi, qui animas nostras auellens ab hoc intuitu, ad considerationem cœlestium, & contemplationem rerum spiritalium consuluit, & destruxit quidem illa quæ magna uidebantur in terris, cultumq; Dei à uisibilibus ad inuisibilia trāstulit, & à temporalibus ad æterna. Sed reuera ipse Dominus Iesus Christus & aures requirit quæ hæc audiant, & oculos qui hæc uideant. Unde & nos nunc legem datam per Moysen habentes in manibus, & uolentes eam ostendere legem esse spiritalem, aures à uobis & oculos tales requirimus, qui non ad illa quæ sunt destructa respiciant, sed qui ibi hæc requirant, ubi Christus est in dextra Dei sedens, & quę sursum sunt sapiāt, non quæ sunt supra terras. Sufficiat ergo ista præfationis loco pro ijs quę dicenda sunt, à nobis esse præmissa. Nunc autem ad ea iam, quæ scripta sunt ueniamus.

Coloss. 3.

ET locutus est, inquit, Dominus ad Moysen dicens: Pręcipe filijs Israel, & dices ad eos. Munera mea, data mea, hostias meas, in odorem suauitatis obseruate, ut offeratis mihi in dieb. festis meis, & dices ad eos: Hæ sunt hostiæ meæ, quas offeratis Domino.] Nemo suum aliquid offert Deo, sed quod offert Domini est, & non tam suæ quis offert, quàm ipsi quæ sua sunt reddit. Propterea ergo uolēs Dn̄s sacrificiorū, & munerum offerendorū sibi ab hominib. leges scribere, primò omniū ipsorum, quæ offerēda erant, aperit rationē, & dicit: Munera mea, data mea, sacrificia mea in odorē suauitatis obseruate, ut offeratis mihi in dieb. festis meis. Hæc, inquit, munera de quib. uobis pręcepturus sum ut offeratis mihi in diebus festis meis, data mea sunt, hoc est, à me uobis data. A me eñ cuncta quę habet humanū percipit genus. Ne quis ergo in offerendis munerib. beneficij se aliquid cōferre crederet Deo, & per hoc impius in eo ipso quo Deū colere uidebat existeret: quid eñ tam impiū, nisi si putet homo uelut indigenti aliquid se pręstare Deo? necessariò (ut diximus) prius edocet hominem, quo sciat se quicquid obtulit Deo, reddere id ei potius q̄ offerre. Sed & illud uideamus quomodo ait: Quæ offeratis mihi in dieb. festis meis. Habet ergo Deus dies festos suos? Habet. Est eñ ei magna festiuitas humana salus.

Reddunt Deo, quæ offerunt homines.

Torquet: Data mea.

Dies festi Domini.

Ego puto quòd per singulos quosq; credentiũ, per singulos qui conuertuntur ad Deũ, qui pro
ficiunt in fide, festiuitas oritur Domini. Quomodo putas lętificare eam, cùm is qui fuerat impu
dicus, fit castus, & qui fuerat iniustus, iustitiã colit: & qui fuerat impius, efficiẽ pius? Istæ omnes
singulorũ quorumq; cõuersiones, festiuitatem generant Deo. Nec dubiũ autem quin & Domi-
Philip. 2. nus noster Iesus Christus, qui pro salute nostra etiam sanguinẽ suum fudit, agat festiuitatẽ ma-
ximam, cùm operæpreciũ uidet esse quòd se humiliauit, & formam serui suscipiẽs, factus est o-
bediens usq; ad mortẽ. Agit festa pariter & Spiritus sanctus, ubi plura sibi uidet in ijs qui con-
uertuntur ad Deum, templa præparata. Nam de angelis quid dicam, ad quorum festiuitatẽ lę-
tantium dicuntur accedere omnes, qui conuertuntur ad Dominũ? Aut non est illis magna fe-
Luc. 15. stiuitas, cùm lætantur in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente magis, quàm super no
naginta nouẽ iustis, qui non indigent pœnitentia? Agunt ergo etiam angeli diẽ festum, lætan-
tes super ijs, qui refugientes consortia dœmonum, per exercitia uirtutum angelicis se festinant
sociare consortijs. Mirum fortasse sit, quod dicere uolo: Causas (ut uidetur) festiuitatis & lęritię
nos Deo & angelis damus: nos occasionem lætitiæ & exultationis in terris positi cœlo præbe-
Phil. 3. mus, dum super terras ambulantes, conuersationem habemus in cœlis, & per hoc sine dubio
diem festum cœlestib. uirtutibus generamus. Sed sicut boni actus nostri, & uirtutũ profectus, lę
titiam festiuitatemq; Deo & angelis gignunt: ita uereor ne mala conuersatio nostra non solùm
terris, sed & cœlo lamentationes inducat & luctus, & fortasis etiam ipsi Deo luctum incutiant
humana peccata. Aut non lugentis est illa uox cùm dicitur: Pœnitet me, quia feci hominẽ super
Gen. 6. terram? Sed & illa Dñi & Saluatoris nostri in Euangelio, ubi dicit: Hierusalem, Hierusalem, quę
lapidas prophetas, & occidis eos missos ad te, quoties uolui congregare filios tuos, quẽadmo-
dum gallina congregat pullos suos sub alis suis, & noluisti? Et ne putes quia de antiquis tan-
tummodo dictũ est quòd lapidauerint prophetas: & ego hodie si prophetæ uerba nõ audiam,
Matth. 23. si monita eius spernam, lapido prophetam, & quantũ in me est, occido, cuius scilicet uerba non
audio, tanquã mortui. Sed & illa humanũ genus lamentantis Dei uox est, qua dicitur per Pro-
Mich. 7. phetam: Heu me, quoniam factus sum sicut qui cõgregat stipulam in messe, & sicut racemus in
uindemia, quia non est spica, neq; botrus ad edẽda primogenita. Hei mihi anima, quoniam
perijt reuertens à terra, & qui corrigat in hominib. non est. Dñi sunt istæ uoces, genus humanũ
lugentis. Ipse enĩ uenit ad colligendã messem, & inuenit stipulã pro messe, & uenit ad colligen-
dam uindemiam, sed inuenit racemos paucos pro uindemia, Apostolos scilicet: quos nisi Do-
Esa. 1. minus Sabaoth reliquisset nobis semen, & granũ frumẽti nisi cecidisset in terram ut fructũ plu-
rimum faceret, sicut Sodoma facti essemus, & sicut Gomorra similes fuissemus. Angelis quoq;
Luc. 15. Dei (sicut suprà diximus) fit gaudiũ in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente. Certum
est quòd ubi pro bonis gaudia agunt, ibi pro contrarijs lamentetur: si ergo gaudent pro con-
uersio, necesse est ut lugeant pro peccante. Propterea ergo quòd grande peccatũ peccauit Hie-
Thren. 2. rusalẽ, secundum quod scriptũ est in Lamentatione, In cõmotione facta est, & perierunt omnes
festiuitates eius, & dies solẽnes eius: quoniã in loco sancto, & in die festiuitatis Dñm meum Ie-
sum Christũ occiderunt. Et propterea dicit ad eos: Neomenias uestras & sabbata, & dies festos
uestros odit anima mea. Hîc quidẽ ubi de munerib. mandatur, ubi adhuc nulla peccata sunt,
Dies festos meos dicit: ubi autẽ peccatum est, non meos, sed uestros dies, dicit Dñs. Hæc autem
omnia in quibus uel lugere, uel gaudere, uel odisse, uel lætari dicitur Deus, tropico & humano
more accipiẽda sunt ab scriptura dici. Aliena porrò est diuina natura ab omni pasionis & per
mutationis affectu, in illo semper beatitudinis apice immobilis & incõcussa perdurans. Quia
ergo festorũ leges habemus in manib. & inde nunc sermo est, requiramus diligentius qui sit or
do festiuitatũ, ut ex ipsis ordinib. & sacrificiorũ ritu colligere possimus, qualiter unusquisq; ex
suis actibus & cõuersationib. sanctis Deo festiuitatẽ posit parare. Prima ergo est festiuitas Dei,
quæ appellatur Indesinens, de ijs enim mandatur, quę indesinẽter, & sine ulla prorsus interru-
ptione matutinis & uespertinis sacrificijs offerantur. Mandans igitur festiuitatũ ritus, non pri-
mò statim uenit ad festiuitatẽ paschæ, neq; ad azymorum, neq; ad scenopegiæ, aliasq; de qui-
bus pręcipitur, sed hanc primam posuit, in qua sacrificiũ indesinens mandat offerri: quo scili-
cet agnoscat quisquis ille uult esse perfectus & sanctus, quia aliquando quidem agenda est
Deo, aliquando uerò non agenda festiuitas, sed semper & indesinenter iustus agere debet diem
festum. Sacrificiũ namq;, quod indesinenter, & in matutinis & in uespertinis mandatur offerri,
hoc indicatur, ut in lege ac prophetis, quæ matutinum tẽpus ostendunt, & in Euãgelica doctri-
na, id est enim uespertinum, quæ uespera mundi Saluatoris ostẽdit aduentũ, indesinenti inten
Deut. 5. tione persistat. Has ergo festiuitates Dñs dicit: Et obseruabitis dies festos meos. Dies ergo festus
est Dñi, si & sacrificium indesinẽs offeramus, si sine intermisione oremus, ita ut ascendat oratio
nostra sicut incensum in cõspectu eius manè, & eleuatio manuum nostrarũ fiat ei sacrificiũ ue-
spertinum. Est igitur prima solẽnitas sacrificij indesinẽtis, quæ à cultoribus Euangelij eo modo
quo

Deo plurimũ dolere hominum peccata.

De Deo πάθη ἀνθρωποπαθῶς dicta.

Festiuitas Dei prima, iuge sacrificium.

quo suprà exposuimus, debet expleri. Sed quoniam (sicut propheticus sermo perdocuit) dies
festi peccatorum conuertuntur in luctum, & cantica eorum in planctū, certum est, quia qui pec
cat, & agit diem peccati, agere non potest diem festum: & ideo illis diebus, quibus peccat, offer-
re non potest indesinens sacrificium Deo. Sed ille offerre potest, qui indesinenter custodit iusti-
tiam, & conseruat semetipsum à peccato. Qua die autem interruperit, & peccauerit, certum est,
quòd in illa die non offert sacrificium indesinens Deo. Vereor aliquid dicere, quod ex sermo-
nibus apostolicis intelligi datur, ne fortè uidear aliquos contristare. Nā si oratio iusti sicut in- *Iuge sacrificiū*
censum offertur in conspectu Domini, & eleuatio manuum eius sacrificium est uespertinum. di *qui nō offerāt.*
cit autem Apostolus ijs, qui in coniugijs sunt: Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex cōsensu ad 1. Cor. 7.
tempus, ut uacetis orationi, & iterum in idipsum sitis: certum est, quia impeditur sacrificiū in-
desinens ijs, qui coniugalibus necessitatibus seruiūt. Vnde uidetur mihi, quòd illius est solius
offerre sacrificium indesinens, qui indesinenti & perpetuæ se deuouerit castitati. Sed sunt & alij
dies festi ijs, qui fortè non possunt indesinenter immolare sacrificia castitatis. Secunda ergo fe- *Sabbatum.*
stiuitas post indesinentis sacrificij festiuitatem ponitur sabbati, & oportet sanctorū quemq;, &
iustum agere etiam sabbati festiuitatem. Quæ est autem festiuitas sabbati, nisi illa, de qua Apo- *Hebr. 4.*
stolus dicit, Relinquitur ergo sabbatismus, hoc est, sabbati obseruatio populo Dei? Relinquētes
ergo Iudaicas sabbati obseruationes, qualis debeat esse Christiano sabbati obseruatio, uidea-
mus. Die sabbati nihil ex omnib. mūdi actibus oportet operari. Si ergo desinas ab omnib. secu *Sabbati Chri-*
larib. operibus, & nihil mundanū geras, sed spiritalibus operibus uaces, ad Ecclesiā cōuenias, *stiani obserua-*
lectionibus diuinis & tractatibus aurem præbeas, & de cœlestibus cogites, de futura spe sollici- *tio.*
tudinem geras, uenturum iudicium præ oculis habeas, non respicias ad præsentia & uisibilia,
sed ad inuisibilia & futura, hæc est obseruatio sabbati Christiani. Sed hæc & Iudæi obseruare de
berēt. Deniq; etiam apud ipsos si faber, si structor, & si quis huiusmodi opificum fuerit, otiatur
in die sabbati. Lector autem legis diuinæ, uel doctor, non desinit ab opere suo, & tamen sabba-
tum non contaminat: sic enim & Dominus meus dicit ad eos: Aut non legistis, quia & sacerdo- *Ioan. 7.*
tes in templo sabbatum uiolant, & sine crimine sunt? Qui ergo cessat ab operibus seculi, & spi-
ritalibus uacat, iste est qui sacrificium sabbati, & diem festum agit sabbatorum.

NEQVE onera portat in uia.] Onus enim est omne peccatum, quemadmodū dicit & Pro- *Psal. 38.*
pheta: Sicut onus grauatæ sunt super me.

NEQVE ignem accendit.] Illum scilicet ignem, de quo dicitur: Ite in lumine ignis uestri, &
in flamma quā accendistis. In sabbato unusquisq; sedet in loco suo, & non procedit ex eo. Quis *Esa. 50.*
ergo est locus spiritalis animæ? Iustitia est locus eius, & ueritas, sapientia, sanctificatio, & omnia
quæ Christus est, locus animæ est. Fx quo loco eā non oportet exire, ut uera sabbata custodiat,
& diem festum in sacrificijs exigat sabbatorum: sicut & Dominus dicebat, Qui in me manet, & *Ioan. 15.*
ego in illo. Quòd autē diximus uera sabbata, si altius repetamus quæ sint uera sabbata, ultra
hunc mundum est ueri sabbati obseruatio. Quod enim scriptum est in Genesi, Quia requieuit *Genes. 2.*
Deus in die sabbati ab operibus suis, non uidemus uel tunc factum esse in die septima, uel etiā
nunc fieri. Semper enim uidemus Deum operari, & nullum sabbatum est, in quo Deus nō ope- *Sabbatum æ-*
retur, in quo nō producat solē suum super bonos & malos, & pluat super iustos & iniustos, in *ternum.*
quo non producat in montibus fœnum, & herbam seruituti hominū, in quo nō percutiat & sa *Matth. 5.*
net, deducat in infernū & reducat, in quo nō occidat & uiuere faciat. Vnde & Dominus in Eu- *1. Sam. 2.*
angelijs, cùm Iudæi præscriberēt sibi de operatione & curatione sabbati, respōdit eis: Pater me- *Ioan. 5.*
us usq; modò operatur, & ego operor: ostendens per hæc in nullo seculi huius sabbato requie- *Operatur, non*
scere Deum à dispensationibus mundi, & à prouisionibus generis humani. Nam creaturā qui- *nouas rerū spe-*
dem fecit ex initio, & substantias protulit, quantas sciebat utpote rerum conditor, ad perfectio *cies è nihilo*
nem mundi posse sufficere, sed usq; ad consummationem seculi ab earum prouisione & dispen *producens &*
satione nō cessat. Erit ergo uerum sabbatū, in quo requiescet Deus ab omnibus operibus suis, *creans, sed à se*
seculum futurum, tunc cùm aufugiet dolor, & tristitia, & gemitus, & erit omnia & in omnibus *conditas gu-*
Deus. In quo sabbato cōcedat etiam nobis Deus diem festum agere secum, & cum sanctis an- *bernans &*
gelis suis festa celebrare, offerentes sacrificium laudis, & reddentes altissimo uota nostra, quæ *conseruans.*
hìc distinxerunt labia nostra. Tunc fortassis & sacrificium indesinens, de quo suprà exposui- 1. Cor. 15.
mus, melius offeretur. Tunc enim melius indesinenter poterit anima adsistere Deo, & offerre
sacrificium laudis per ponnficem magnum, qui est sacerdos in æternum, secundum ordinem
Melchisedech. Tertia festiuitas ponitur neomeniæ dies, in qua offertur & hostia. Neomenia *Neomenia.*
autem dicitur Noua luna. Est ergo & ista festiuitas, cùm Luna innouatur. Noua autem dici-
tur, cùm Soli proxima fuerit effecta, & ualde ei coniuncta, ita ut sub claritate eius lateat. Sed
mirum fortasse uideatur, imò superfluum lex diuina mandare. Quid enim religioni condu-
cit, Lunæ nouæ, id est, cùm coniungitur Soli, & adhæret ei, obseruare festiuitatem? Hæc si se-
cundum literam considerentur, non tam religiosa quàm superstitiosa uidebuntur: sed sciebat

 Apostolus

Apostolus Paulus, quia non de his loquitur lex, nec illum ritum qui a Iudæis obseruari uidet,
Coloss. 2. spiritus sanctus præcepit: & ideo ad eos qui fidem Dei susceperunt dicebat: Nemo ergo uos iudicet in cibo, aut potu, aut parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbato, quæ sunt umbra futurorum. Si ergo umbra futurorum est sabbatum, de quo pro uiribus suprà explicuimus, & neomenia umbra futurorum est, certum est quòd & cæteræ festiuitates similiter umbræ sunt futurorum. Sed nunc uideamus de neomenia. Diximus quòd neomeniæ festiuitas appellatur, cùm Luna
Allegoria de Christo & Ecclesia. innouari cœperit, & Soli proxima fuerit, penitusque coniuncta. Sol iustitiæ Christus est: huic si Luna, id est, Ecclesia sua, quæ lumine ipsius repletur, iuncta fuerit, & penitus ei adhæserit, ita ut secundum uerbum Apostoli, Qui se iungit Domino, unus cum eo spiritus fiat, tunc festiuitatem
1. Cor. 6. neomeniæ agit: tunc enim noua efficitur, cùm abiecerit ueterem hominem, & induta fuerit no-
Ephes. 4. uum, qui secundum Deum creatus est: atque ita meritò innouationis solennitatem, quæ est neomeniæ festiuitas, geret. Tunc denique est, quando neque uideri, neque comprehendi humanis aspectibus potest. Anima enim, cùm tota se sociauerit Domino, & splendori lucis eius tota concesserit, nihilque omnino terrenum cogitat, nihil mundanum requirit, nec hominibus placere studet, sed totam se sapientiæ, totam lumini, totam calori sancti spiritus mancipauerit, subtilis & spiritalis effecta, quomodo cerni ab hominibus, aut ab humanis potest conspectibus apprehendi? Ani-
1. Corinth. 2. malis namque homo intelligere & discernere non potest spiritalem. Et ideo dignissimè diem festum
Paschæ festum. aget, & hostiam neomeniæ Domino, utpote per ipsum innouata, iugulabit. Quarto in loco ponitur inter festiuitates Dei, paschæ solennitas, in qua festiuitate agnus occiditur. Sed uide tu a-
Ioan. 1. gnum uerum, agnum Dei, agnum qui tollit peccatum mundi, & dicito, Quia pascha nostrum
1. Cor. 5. immolatus est Christus. Iudæi carnali sensu comedant carnes agni, nos autem comedamus car-
Ioan. 6. nem uerbi Dei. Ipse enim dixit: Nisi comederitis carnes meas, non habebitis uitam in uobis ipsis. Hoc quod modò loquimur, carnes sunt uerbi Dei, si tamen non quasi infirmis holera, aut quasi pueris lactis alimoniam proferamus. Si perfecta loquimur, si robusta, si fortiora, carnes uobis uerbi Dei apponimus comedendas. Vbi enim mysticus sermo, ubi dogmaticus & trinitatis fide repletus profertur ac solidus, ubi futuri seculi amoto uelamine literæ legis spiritalis sacramenta panduntur, ubi spes animæ auulsa, de terris iactatur in cœlos, & in illis collocatur, quæ oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, hæc omnia carnes sunt uerbi Dei: quibus qui potest perfecto intellectu uesci, & corde purificato, ille uerè festiuitatis paschæ immolat
Azymorum dies sacrificium, & diem festum agit cum Deo, & angelis eius. Post hanc, imò continuata huic festiui-
1. Cor. 5. tas sequitur azymorum, quam meritò celebrabis, si extermines omne fermentum malitiæ, & nequitiæ ab anima tua, & azyma synceritatis ueritatisque custodias. Neque enim putandum est omnipotentem Deum leges homini pro fermento scribere, & propterea iubere exterminari animam de populo suo, si qua fortè parum aliquid fermenti huius ex farina conspersi in domo sua habuisse deprehenditur: eamque curam magnoperè fuisse diuinæ maiestati, qua fermenti huius causa in tantum se dicat offendi, ut animam, quam ipse ad imaginem & similitudinem suam fecit, exterminari pro hoc iubeat, & euerti: non mihi uidetur hæc diuinis legibus digna esse intelligentia: sed illud magis est quod horrescit, & meritò horrescit Deus, si malitiæ, si iræ, si nequitiæ spiritu infermentetur anima, & intumescat ad flagitia. Hæc non uult esse in anima Deus, & tale fermentum
Galat. 5. nisi abiecerimus de domo animæ nostræ, meritò exterminabimur. Sed ne contemnas etiam si paruam uideris intra te fermentari malitiam, quia modicum fermenti totam massam corrumpit: & ideo neque de paruo peccato negligas, quoniam ex uno peccato generatur & aliud. Sicut enim ex iustitia generatur iustitia, & ex castitate castitas (Si quis enim primò tenuiter castus esse cœperit, accepto castitatis fermento quotidie castior efficitur) ita & qui semel intra se licet paruum malitiæ reposuerit fermentum, quotidie semetipso nequior efficitur ac deterior. Et ideo si uis agere azymo-
Primitiarum festum. rum festiuitatem cum Deo, ne paruum quidem malitiæ fermentum intra te residere patiaris. Post hanc sequitur sexta festiuitas, quæ dicitur Nouorum, id est, cùm primitiæ de nouis fructibus offeruntur. Vbi enim seminatus fuerit ager, & diligenter excultus, atque ad maturitatem peruenerit seges, tunc fructuum perfectione festiuitas Domini geritur. Si ergo & tu uis Nouorum diem festum agere cum Domino, uide quomodo semines, aut ubi semines, ut possis tales metere fructus, ex quibus læ-
Galat. 6. tari facias Deum, & agere diem festum. Quod aliter implere non poteris, nisi audias Apostolum dicentem: Qui seminat in spiritu, de spiritu metet uitam æternam. Si sic semines, & sic metas, uerè diem festum ages nouorum. Propterea denique & Propheta admonet, dicens: Innouate uo-
Matth. 13. bis noualia, & nolite seminare super spinas. Qui ergo cor suum, & interiorem hominem renouat de die in diem, iste sibi innouat noualia, & non seminat super spinas, sed super terram bonam, quæ reddat ei fructum tricesimum, aut sexagesimum, aut centesimum. Iste ergo est, qui in spiritu seminat, & colligit fructum spiritus. Fructus autem spiritus primùm omnium est gaudium. Et meritò diem festum nouorum fructuum agit, qui gaudium metit: præcipuè si simul metat & pacem, & patientiam, & bonitatem, & mansuetudinem, aliosque horum similes fructus si

colligat,

colligat, dignissimè nouorum fructuum festiuitatem Domino aget. Tūc deinde sequitur festi-
uitas septimorum. Sicut enim inter dies septimus quisq; dies obseruatur sabbatum, & est festi-
uitas, ita & inter menses septimus quisq; mensis sabbatum est mensium. Agitur ergo in eo festi- *Tubarum festum.*
uitas, quæ dicitur sabbata sabbatorum, & fit in die prima mensis tubarum memoria. Sed quis
est, qui festiuitatem gerat memoriæ tubarum, nisi qui potest scripturas propheticas, & euange-
licas atq; apostolicas, quæ ueluti cœlestis quædam personanti tuba, mādare memoriæ, & intra
thesaurū cordis sui recondere? Qui ergo hæc facit, & in lege Dei meditatur die ac nocte, iste fe- *Psal. 1.*
stiuitatem gerit memoriæ tubarum. Sed & si quis potest gratias illas sancti spiritus promereri,
quibus inspirati sunt prophetæ, & psallens dicere: Canite initiū mensis tuba, in die insignis so-
lennitatis eius, & qui scit in psalmis iubilare ei, dignè agit solennitatem tubarum. Est adhuc & *Festum expiationis.*
alia festiuitas, cùm affligunt animas suas, & humiliant se Deo festa celebrantes. O` mira festiui-
tas, dies festus uocatur afflictio animæ. Hic enim, inquit, dies est propitiationis decima die mē-
sis septimi. Vide ergo, si uis diem festum agere, si uis ut lætetur Deus super te, affige animā tuā,
& humilia eam. Non ei permittas explere desideria sua, nec concedas ei lasciuijs euagari, sed in
quantum fieri potest, affige & humilia eam. Deniq; paschæ festiuitas, & azymorum, panem af-
flictionis habere dicitur. nec potest quis agere diem festum, nisi afflictionis panem manducaue
rit, & manducauerit pascha cum amaritudine. Manducabitis enim, inquit, azyma cum amari- *Exod. 12.*
tudine, siue picrijs. Audis ergo quid essent festiuitates Dei: non recipiunt dulcedinem corpora
lem, nihil remissum, nihil uoluptuosum aut luxuriosum uolunt, sed afflictionē animæ & ama-
ritudinem humilitatemq; deposcunt, Quia qui se humiliat, ipse exaltabitur apud Deum. Hoc *Luc. 14.*
ergo deposcit & propitiationis dies. Cùm enim afflicta fuerit anima, & humiliata in conspectu
Domini, tunc ei repropitiatur Deus, & tunc ad eā uenit ille, quem proposuit Deus propitiato-
rem per fidem in sanguine suo, Christus Iesus Dominus & redēptor eius. Iā uerò ultimus dies
festus Dei quis sit, quo Deus lætatur in homine, uideamus. Scenopegia, inquit. Lætatur ergo su- *Σκηνοπηγία*
per te, cùm te uiderit in hoc mundo in tabernaculis habitantem, cùm te uiderit non habere fi- *Tabernaculo-*
xum & fundatum animum ac propositum super terras, nec desiderātem quæ terrena sunt, nec *rum festum.*
umbram uitæ huius, quasi possessionē propriam, & perpetuam deputātem: sed uelut in trāsitu
positum, & ad ueram illam patriam, unde egressus es, paradisi festinantem, ac dicentem: Incola *Psal. 29.*
ego sum & peregrinus, sicut omnes patres mei. In tabernaculis enim habitauerunt & patres, &
Abraham in casulis, id est, in tabernaculis habitauit cum Isaac & Iacob cohæredibus repromis-
sionis eiusdem. Cùm ergo incola fueris & peregrinus in terris, & non est mens tua fixa & radi-
cata in desiderijs terrenorum, sed paratus es ut citò transeas, & paratus es extendere te semper
ad interiora, usquequo peruenias ad terram fluentem lac & mel, & hæreditatem capias futuro-
rum: si te inquam positum in his uideat Deus, lætatur in te, & diē festum agit super te. Hæc qui- *Dies festi in*
dem in præsenti, in futuro uerò si uis considerare quomodo agantur dies festi, erige paululum *cœlis & futu-*
si potes sensus tuos à terra, & obliuiscere paulisper hæc quæ habentur in facie. Describe uerò ti- *ra uita.*
bi quomodo cœlum & terra transeant, & transit omnis hic habitus mundi, cœlum uerò no- *1. Cor. 7.*
uum, & terra noua fundetur. Amoue de conspectibus tuis etiam Solis huius lucem, & da illi *Apoc. 21.*
mundo qui uenturus est, Solis septuplum lumen. Imò potius secundum scripturæ auctorita- *Esa. 30.*
tem ipsum ei da dominum lucem. Pone adstantes angelos gloriæ, pone uirtutes, potestates, se- *Philipp. 2.*
des, dominationes, atque omne nomen clarissimarum cœlestiumq; uirtutum, nō solùm quod
in præsenti seculo nominatur, sed quod etiam in futuro. Inter hos omnes considera, & conijce
quomodo agi possint dies festi Domini: quę ibi festiuitas, quę gaudia, quę lętitię magnitudo.
Nam de ijs quas suprà diximus spiritalibus festiuitatibus, etiā si magnæ sint & ueræ, præcipuè
cùm spiritaliter geruntur in anima, magna tamen ex parte sunt, non ex integro. Sicut enim di-
xit Apostolus, Quia ex parte scimus, & ex parte prophetamus: ita consequens est, ut ex parte *1. Cor. 13.*
diem festum geramus. Vt autem scias hæc ita esse, redeamus ad ipsius Pauli sermonem, quem
de diebus festis & neomenijs posuit: & uide quomodo obseruanter dixit: Nemo ergo, ait, uos *Coloss. 2.*
iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi. Attende ergo diligentius, quomodo non di-
xit, In die festo, sed, In parte diei festi. Ex parte enim & non ex integro diem festū in hoc mūdo
positi celebramus. Interpellamur enim etiam, si nolumus ab onere carnis, pulsamur à concu-
piscentijs eius, curisq; & sollicitudinibus terebramur. Corpus enim corruptibile (ut ait ille sa- *Sap. 9.*
pientissimus) aggrauat animam, & deprimit sensum multa cogitantem. Ex parte ergo in hoc
mundo sancti agunt diem festum, quia & ex parte sciunt, & ex parte prophetant. Cùm autem
uenerint quæ perfecta sunt, destruentur ista quæ ex parte sunt. Sicut enim perfectæ scientiæ ce-
dit ista quæ ex parte est, & perfectæ prophetiæ cedit ista quæ ex parte est: ita & perfectæ festiuita-
ti cedit ista quæ ex parte est festiuitas. Neq; enim quod perfectum est mūdus iste capere potest,
ubi (ut diximus) necessitas corporis nunc cibū, nunc potū, nunc somnū suggerit, nunc etiam
quantamcunq; necessariò uitæ præsentis sollicitudinem mouet, quæ omnia interrumpunt sine

dubio

dubio continuationem festiuitatis Dei. Cùm autem uenerit illud quod dictum est de ijs qui restituuntur in sancta, si tamen & nos ex ijs esse mereamur, qui restituendi sunt, qui neq; esurient, neq; sitient, neq; dormitabunt, neq; laborabunt, sed erunt peruigiles, sicut angelorũ uita peruigil dicitur: cùm in illum ordinem restitui merebimur, tunc erit uera, & incorrupta festiuitas, cuius festiuitatis princeps & sponsus & Dominus erit ipse Iesus Christus Saluator noster, cui est gloria & imperium, in secula seculorum. Amen.

IN NVMERORVM CAP. XXVIII. XXIX. XXX. HOM. XXIIII.

De sacrificijs quæ per unamquamq; festiuitatem iubentur offerri, & de uotis quæ uouentur Deo.

OMNES qui imbuendi sunt eminentioribus disciplinis, tamdiu molestum ducunt rudimentorum laborem, donec quis sit & disciplinæ illius ad quam introducuntur finis & fructus ignorant. Cùm uerò imbutos per ordinem perfectio cõsecuta fuerit disciplinæ, tunc delectabit rudimẽtorum pertulisse molestias. Sunt ergo & in sanctis, ac diuinis rebus prima quædam rudimenta, quibus inducuntur ij, qui ad perfectionẽ beatitudinis tendũt. Quod
Exod. 15. euidenter famulus Dei in cantico Exodi designat, dicẽs: Induc, & planta eos in mõte hæreditatis tuæ, in præparata habitatione tua, quam præparasti Domine. Paulus quoq; Apostolus sciens esse quædam prima imbuendi initia, tunc deinde per tempus etiam ad perfectionem ueniri, scribens quibusdam dicebat: Etenim cùm deberetis iam magistri esse propter tempus, rursum indigetis ut doceamini quæ sint elementa exordij sermonum Dei, & facti estis quibus lacte opus sit, non cibo forti. Omnis enim qui lacte alitur, expers est sermonis iustitiæ, paruulus enim est. Perfectorum uerò cibus solidus est, qui pro possibilitate sumendi exercitatos habent sensus ad discretionem boni uel mali. Et iterum in alijs, literam legis, omnemq; huiusmodi scripturam elementa mundi esse cõmemorat. Et nunc ergo ea quæ pertinuerũt ad illos, qui primis imbuebantur elementis, molesta nobis primò uidentur auditu. Volenti enim unicuiq; audito rum discere de ijs quæ ad salutem pertinent, cùm de sacrificijs arietum & hircorum uitulorúq; recitatur, nihil sibi utilitatis conferre huiusmodi literas iudicant, quantum ad ipsum spectat auditum. Si uerò quis inueniatur qui possit uelamen quod est impositum in lectione ueteris testamenti, remouere, atq; inde perquirere quæ sint uera sacrificia, quę purificẽt populum in diebus festis: tunc uidebit quàm mira, & magnifica sunt, quæ per hæc indicantur, quæ superflua ignorantibus ac superstitiosa ducũtur. Sed hæc quidem Paulus, & si qui ei similes sunt, plenius ab ipsa sapientia & uerbo Dei, perfectiusq; cognouerint: nos autem quantum ex ipsorum literis colligere possumus, in quibus nobis uelut per umbram & imaginẽ indicia quædam dederunt, ad ædificationem cõmunem discutere summam de sacrificiorum ritu aliqua tẽtabimus.

Hebr. 5.

Galat. 5.

2. Cor. 3.

Numer. 28. In Paschæ festiuitate agnus scribitur esse, qui purificat populum, in alijs uitulus, in alijs hircus aut aries, uel capra, uel uitula, sicut ex ijs quæ recitata sunt didicistis. Vnus ergo ex ijs animalibus, quæ ad purificandum populum sumuntur, est agnus. Qui agnus ipse esse dicitũ Dominus & Saluator noster. Sic enim intellexit Ioannes, qui est maior omnium prophetarũ, & signauit
Ioan. 1. de ipso, dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Quòd si agnus qui ad purificandum populum datus est, ad personã Dñi & Saluatoris nostri refertur, consequens uidetũ quòd etiam cætera animalia, quæ eisdẽ purificatiuis usibus deputata sunt, referri debeãt similiter ad aliquas personas, quæ per meritũ sanguinis Christi purificationis aliquid humano generi cõferant. Vide ergo ne fortè sicut Dominus & Saluator noster, quasi agnus ad occisionẽ ductus,
Esa. 53. Matth. 23. & in sacrificium altaris oblatus, peccatorum remissionẽ uniuerso præstitit mundo: ita fortassis & cæterorum sanctorum, ac iustorum sanguis, qui effusus est à sanguine Abel iusti, usq; ad sanguinẽ Zachariæ prophetæ, qui interfectus est inter ædem & altare: alterius quidẽ sanguis sicut uitulæ, alterius sicut hirci, aut capræ, aut alicuius horum fusus est ad expiandũ ꝑ parte aliqua populũ. Siue hæc ad iustorum, prophetarumq; personas, qui in hoc mundo iugulati sunt, uel
Psal. 44. eorum qui dicunt: Quoniam propter te morte afficimur tota die, existimati sumus sicut oues occisionis, referenda uideantur: siuẽ etiam ad superiores uirtutes, quibus procuratio humani generis data est: quis facilè audeat affirmare? Neq; enim hæc animalia per speciem, sed per figuram referri ad illam, uel illam putanda sunt. Nam & ipse Dominus Iesus Christus, non ideo a-
Christus cur dictus Agnus. gnus dicitur, quasi qui mutatus sit, & conuersus sit in speciem agni. Dicitur tamen agnus, quia uoluntas, & bonitas eius, qua Deum repropinauit hominibus, & peccatorum indulgentiã dedit, talis extitit humano generi, quasi agni hostia immaculata & innocens, qua placari hominibus diuina creduntur. Sic ergo fortassis, & si quis est angelorum, cœlestiumq; uirtutum, aut
Paulus quomodo se obtulerit pro Israelitis. si quis iustorum hominum, uel etiam sanctorum prophetarum, atq; apostolorũ, qui enixius interueniat pro peccantibus hominum: hic pro repropitiatione diuina, uelut aries, aut uitulus, aut hircus, oblatus esse sacrificium ob purificationem populo impetrandam accipi potest. An nõ
Rom. 9. uidetũ ut aries, aut hircus holocaustum se obtulisse Paulus ꝑ populo Israel, cùm dicebat: Optabam

bam autem ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundũ carnem? Vis autem scire, quia se hostiam Paulus offerat iugulandum? Audi eum in alijs dicẽtem: Iam enim ego immolor & tẽpus resolutionis, uel (ut in Græcis codicibus legimus) reuersionis meę instat. *2. Timoth. 4.* Sic ergo figuraliter potest uideri, quòd alius pro festiuitate nouorũ, alius pro festiuitate sabbati, alius pro festiuitate tabernaculorum, quasi hircus, aut uitulus, aut aries offeratur ad reconciliandum hominibus Deum. Donec enim sunt peccata, necesse est requiri & hostias pro peccatis. Nam pone (uerbi gratia) non fuisse peccatum: si nõ fuisset peccatum, nõ necesse fuerat filium Dei agnum fieri, nec opus fuerat eum in carne positum iugulari: sed mansisset hoc quod in principio erat Deus uerbum, uerum quoniam introijt peccatum in hunc mundum, *Ioan. 1.* *Rom. 5.* peccati autem necessitas propitiationem requirit, & propitiatio non fit nisi per hostiam, necessarium fuit prouideri hostiam pro peccato. Et quoniã peccati ipsius diuersæ & uariæ qualitates fuerunt, diuersorum animalium mandantur hostiæ, proculdubio quæ conuenirent uarietatibus peccatorum. Sic ergo efficitur alius sanctorum, siue angelorum (ut diximus) siue hominum uitulus, qui in illa festiuitate interueniat pro populi delictis: alius autẽ aries in alia festiuitate: quorum intercessione fiat purificatio ꝑ peccatis. Quod si purificari potuerint homines à peccatis, & esse puriores, minuuntur & hostiæ. Si enim pro peccatis sunt hostiæ, & ꝑ multitudine peccatorum multiplicatæ sunt, sine dubio & pro exiguitate minuuntur. Huius autem rei in præsentibus locis scripturę habemus indicia, id est, in ultima festiuitate Scenopegię, cùm per octo dies hostiæ iubentur offerri. Et prima quidem die quasi adhuc in abundantia peccatorum, quatuordecim uituli iubentur offerri. Secunda autem die imminutis utpote peccatis minuuntur & hostiæ, & tredecim uituli offeruntur. Tertia die duodecim, & post hæc undecim: & ita quasi deficiente per dies multitudine peccatorum, minuitur consequenter etiam numerus hostiarum. Sic etiam per dispensationem totius mundi ratio est purificationis & intellectuũ. Indigent enim purificatione non solùm quæ in terra sunt, sed quæ in cœlis. Imminet namq; & cœli perditio, sic enim dicit Propheta: Cœli peribunt, & omnes ut uestimentum ueterascent: & sicut amictum inuolues eos, & mutabuntur. Intuere igitur totius mundi, id est, cœlestium, ac terrestrium, & infernorum purificationem: uide quantis indigeant ista omnia hostijs, quantos requirant uitulos, quantos arietes, quantos hircos. Sed & in his omnibus unus est agnus, qui totius mundi potuit auferre peccatum, & ideo cessauerunt cæteræ hostiæ: quia talis hæc fuit hostia, ut una sola sufficeret pro totius mundi salute. *Purificatio, cœlestium, terrestriũ & infernorum, secundum Origenẽ,* *Psal. 102.* Cæteri enim precibus peccata, hic solus potestate dimisit. Dicebat enim: Fili, remissa sunt tibi peccata tua. *Matth. 9.* Sic ergo imbuitur mundus, primò, per diuersas hostias remissionem quærere peccatorum, donec ueniat ad hostiam perfectam, ad hostiam consummatam, agnum anniculum, perfectum, qui tollat peccata totius mundi: per quem festiuitates agat spiritales, non ad satietatem carnis, sed ad profectum spiritus sacrificijs spiritalibus purificatione mentis oblatis. Decet enim Deo immolari uictimam cordis, & hostiam contribulati spiritus, non carnis & sanguinis iugulari: quia & si agnouimus Christum aliquando secundum carnem, sed nunc iam non nouimus: *Psal. 51.* & ideo in spiritu diem festum agamus, & spiritalia sacrificia iugulemus. Hæc pro uiribus nostris de diuersitate sacrificiorum discussa sint, quorum ad liquidum intelligentiam scit ille, cui nuda & reuelata sunt omnia, nec est ulla creatura in conspectu eius inuisibilis. Post hæc uotorum lex ponitur, & nouo principio utitur in hac legislatione Moyses. Ait enim: *Lex de Votis.*

HOMO homo quicunq; uouerit uotum Dño.] Quæ est ista repetẽdi nominis causa? Quasi non sufficeret dixisse, Homo qui uouerit uotum Dño. Quid est ergo quod ait, Homo homo, & quid sibi uelit ingeminata hominis appellatio, nõ mihi silentio prætereundũ uidetur. Apostolus docet aliũ esse interiorem hominẽ, & aliũ exteriorem: & illũ esse qui renouatur de die in diẽ, *2. Cor. 4.* secundũ imaginem eius qui creauit eũ: hunc uerò esse uisibilem, qui corrũpitur. Cùm ergo uenitur ad istum iam profectum, ut lex Dei suscipiatur, & uota Domino offerantur, uota autẽ Domino offerre nemo potest, nisi qui habet aliqd in semetipso, & in substãtia sua quod offerat Deo: non sufficit iste exterior homo legem Dei suscipere, nec uota solus offerre, non enim potest aliquid dignum Deo habere: sed ille interior est homo, qui magis habet in se quod offerat Deo. *De homine interno et externo aliena ab hoc loco dissertatio.* In illo namq; est habitaculum uirtutum, in illo omnis intellectus sciẽtiæ, in illo est diuinæ imaginis renouatio. Qui cùm speciem suam, qua ex initio à Deo factus est, recuperauerit, & uirtutum redintegratione pulchritudinẽ priorem formæ receperit, tunc iã potest uota offerre Deo, & tunc iam non homo solùm, sed homo homo dicetur. Nam qui interiorem hominem nõ excolit, qui illius curam non gerit, qui uirtutibus eum non instruit, moribus non adornat, diuinis institutionibus non exercet, sapientiam Dei non quærit, scientiæ scripturarum operam nõ impendit, hic non potest homo homo dici, sed homo tantùm, & homo animalis. Quia ille interior cui uerius & nobilius homo nomen est, sopitus in eo est carnalibus uitijs, & mundi huius curis ac sollicitudinibus obrutus, ita ut in eo nec nominis eius haberi possit appellatio.

Vnde-

Vnde satisagēdum est unicuiq; nostrûm, ut si fortè uidet in se interiorem hominem peccatorũ sordibus & uitiorum ruderibus oppressum iacere, citius ab eo auferat omnes immunditias, citius eruat eum ab omni inquinamento carnis & sanguinis, conuertatur aliquando ad pœnitẽtiam, reuocet ad se memoriam Dei, reuocet spem salutis. Nõ enim hæc extrinsecus aliũde quæ-
Luc. 17. rẽda sunt, sed intra nos est salutis occasio, sicut & Dominus dixit: Ecce enim regnum Dei intra uos est. Intra uos namq; est conuersionis facultas. Cùm enim conuersus ingemueris, saluus eris, & tunc poteris dignè altissimo reddere uota tua, & homo homo appellari. Votum autẽ est, cùm aliquid de nostris offerimus Deo. Vult ergo à nobis prius aliquid accipere Deus, & ita nobis aliquid ipse largiri, ut dona sua & munera merentibus, & nõ immeritis largiri uideat. Quid
Deut. 6. aũt est quod uult accipere à nobis Deus? Audi scripturæ sententiam: Et nũc Israel quid Dominus Deus tuus poscit à te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in omnibus uijs eius, & diligas eum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis uiribus tuis? Hęc sunt ergo quæ Deos poscit à nobis. Quæ si non prius offeramus, ab ipso accipiemus nihil. Legimus & in
Hier. 13. alio loco: Date gloriam Deo, & date magnificentiam Deo. Si dederitis gloriam, recipietis glo-
1. Reg. 2. riam. Sic enim dicit ipse Deus: Glorificantes me, glorificabo. Ego uerò dico, quòd & si offeramus ei iustitiã nostrã, accipiemus ab ipso iustitiam Dei. Et si offeramus ei nostrã, id est, corporis castitatem, accipiemus ab ipso ipsius castitatẽ. Et si offeramus ei sensum nostrũ, accipiemus ab
1. Cor. 2. ipso sensum ipsius. Sicut & Apostolus dicebat: Nos autem Domini Christi sensum habemus. Cùm autem nos obtulerimus Deo quæ in nobis sunt, & ille contulerit in nos quæ sua sunt, tũc uerè iam nõ homo solùm, sed homo homo dicetur. Vterq; enim homo uocabuli sui perfectione decenter ornatus est. Ista sunt ergo uota, quæ debet exoluere is, qui homo homo appellaẽ.
1. Reg. 1. Scio diuersa uota in scripturis referri. Anna quidem uouit Deo fructum uentris sui, & Samuelẽ
Varia uota. cõsecrauit in tẽplo. Alius quodcunq; sibi post uictoriã redeunti occurrisset uouit Deo, & occurrẽte filia, uota lachrymãda persoluit. Alij uitulos, aut arietes, aut domos, aut alia huiusmodi ratione carẽtia, uota offerunt Deo. Ille uerò q appellaẽ Nazaræus, semetipsum deuouit Deo. Hoc est eñ uotũ Nazaræi, quod est super omne uotũ. Nã filiũ offerre, uel filiã, aut pecus, aut prædiũ,
Semetipsum hoc totũ extra nos est. Semetipsum Deo offerre, & non alieno labore, sed ꝓprio placere, hoc est,
Deo offerre. perfectius & eminentius omnibus uotis: quod qui facit, imitator est Christi. Ille eñ dedit homini terram, mare, & omnia quæ in eis sunt, ad obsequium, dedit & cœlũ, solem quoq;, & lunam, ac stellas hominum ministerio cõcessit: pluuias, uentos, & omne quicquid in mundo est homi-
Ioan. 3. nibus largitus est. Sed post hæc omnia semetipsum dedit. Sic enim dilexit Deus mundum, ut filium suum unigenitũ daret ꝓ mũdi huius uita. Quid ergo magnũ faciet homo, si semetipsum
Matth. 16. offerat Deo, cui ipse se prior obtulit Deus? Si ergo tollas crucem tuam, & sequaris Christum, si
Galat. 5. dicas: Viuo autem iam non ego, uiuit uerò in me Christus, si desideret & sitiat anima nostra redire, & esse cum Christo, sicut & Apostolus dicebat, & pręsentis seculi non delectatur illecebris, & si omnẽ legẽ quæ de Nazaræis data est, spiritaliter impleat, tũc semetipsum, id est, animã suã obtulit Deo. Qui in castitate uiuit, corpus suum uouit Deo, secundũ eũ qui dixit: Virgo aũt co-
Castitas. gitat quomodo sit sancta corpore & spiritu. Nam & hoc ipsum quod dixit sancta, ad hoc respi-
1. Cor. 7. cit. Sancti enim dicuntur illi, qui se uouerunt Deo. Vnde & aries (uerbi causa) si uouetur Deo, sanctus appellatur, quẽ tonderi ad cõmunes usus nõ licet. Sed & uitulus si deuotus fuerit Deo, sanctus nihilominus appellatur, nec licet eum iungi in opus cõmune. Ex ijs ergo colligamus, quid est hominem seipsum uouere Deo. Si te uoueris Deo, imitandus tibi est uitulus, quem nõ licet humanis operibus deseruire, nihil facere, quod ad homines & ad præsentem pertineat uitam. Sed quicquid ad animam pertinet, & ad diuini cultus obseruantiam, hoc & agendum & cogitandum tibi est. Sed interim præsens lectio continet diuersitates quasdam uotorum.

Viri, Mulieris, ETENIM si uir fuerit qui uouit, liber esse dicit̃ in uotis suis, nulliq; subiectus. Mulier autẽ si
Virginis uotũ. uoueat, si quidẽ in domo patris sui sit, uotũ eius in patris pendet arbitrio: & si quidẽ ille recusauerit, liberabitur. Si uerò nõ recusauerit, & ipse & filia tenentur obnoxij. Quòd si posteaq; non recusauerit pater, nõ reddiderit uotũ filia, peccatũ ipsi manet. Similiter aũt & erga maritũ decernitur, ut si in domo mariti uxor aliquid uouerit, & audiẽs maritus nõ recusauerit, reus sit uoti pariter cum uxore. Si uerò recusauerit, tam uxor sit libera, quàm maritus. Si uerò tacuerit, uterque (ut diximus) reus habeatur.] Hæc sunt quidẽ quæ scripta sunt: sed orãdus est nobis Deus, ut intellectum dare dignetur se dignũ, quo hæc ut decet de Dei uerbis intelligere possimus & aduertere. Omnes qui sub lege Dei uiuimus, & in Ecclesia eius habemur, aliquid sub patribus,
Anima quãdo aliquid sub uiris agimus. Et si quidem paruula est anima, & initia habet in eruditionibus diui-
sub patre, quã- nis, hæc sub patre agere credenda est. Si uerò iam adultior facta est, ita ut uiripotens sit ad cõci-
do sub uiro sit. piendum semen uerbi Dei, & doctrinæ spiritalis capere secreta, hæc sub uiro posita dicitur. Sic
2. Corinth. 11. eñ & Paulus dicebat de Corinthijs: Volo autem omnes uos uni uiro uirginem castã exhibere Christo. Qui uerò perfectiores sunt & eminẽtiores horũ, de illis nõ dicitur quòd sub uiro sint,

sed au-

sed audi quomodo de semetipsu suisque similibus pronunciet Paulus: Donec occurramus, inquit, oēs in uirum perfectū, in mensurā ætatis plenitudinis Christi. Huic ergo animæ, quæ in uirum perfectū occurrit, nemo dominatur in uotis, sed habet potestatē suorū libertatemque uotorū. Si aūt fœmineū adhuc generis fuerit anima, cui uel uir uel pater dominetur in uotis, nō semper in ipsa est culpa, sed interdū redit ad uiros uel parentes. De quibus applicare difficile fit, tamen quæ Dño largiente potuerint, inferemus. Sæpe diximus animarū quæ in Ecclesia Dei sunt curā procurationemque haberi per angelos, quusque etiā ad iudiciū uenire cum hominib. ostēdimus, ut illo diuino cōstet examine, utrū sua desidia peccauerint homines, an monitorū custodumque negligentia. Videtur mihi in hoc loco, etiā sub mysterio designari & ostendi, quòd aliæ quidē ut filiæ animæ degunt, aliæ ut uxores secundum ea quę superius distinximus. Si qua ergo harū offerre aliquid & uouere cupiat Deo, si quidem præproperum, & minus aptū quod uouit est, illius est, utpote custodis & monitoris angeli, retrudere & reprimere uouentis audaciā. Si uerò audiens non repressèrit, non monuerit, anima quidem liberabitur à culpa, ipse uerò uoti manebit obnoxius. Hoc quidem erga inferiores quasque fieri accipiendum est, perfectioribus ipse adest Deus, sicut scriptū est de populo Israel: Dominus ipse deducebat eos. Postea uerò quàm deliquerunt, & inferiores semetipsis facti sunt, angelo traduntur. Vnde & Moyses dicebat: Nisi tu ipse ueneris nobiscum nun me educas hinc. Sed & de iusto dicit Deus: Cum ipso sum in tribulatione: & alio dicit: Non timeas descendere in Aegyptum, quoniam tecum ero. Iustis ergo & electis ipse adest Dñs: inferioribus uerò adsunt angeli, secundum ea quæ superius diximus. Sed contendere debemus ut occurramus in uirū perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi: ut utamur libertate uotorum, & ita adhærere Domino festinemus, ut cū ipso unus spiritus simus, & ipse in nobis maneat, & nos in ipso: & nihil in nobis fœmineum, nihil paruulæ ætatis habeatur, ne necesse sit nobis sub tutoribus & procuratoribus derelinqui à patre: sed festinemus audire illam à Domino & saluatore nostro uocem, qua ait, Ipse pater diligit uos: ipsi gloria in secula seculorum. Amen.

Margin: Eph. 4. — Caue. — Exod. 33. — Psal. 91. — Gen. 36. — Ioan. 17.

IN NVMERORVM CAP. XXXI. HOMILIA XXV.

De ultione quæ in Madianitis facta est.

IN superioribus fornicati sunt filij Israel cum mulieribus Madianitarū, & hoc fuit scandalū filijs Israel in quo offenderunt Deum, & ad iracundiam prouocauerunt sanctū Israel. Nunc aūt posteaquam pertulit Israel quæ pertulit, locutus est, inquit, Dñs ad Moysen dicens:

VLCISCERE ultionem filiorum Israel de Madianitis, & ad ultimum apponeris ad populum tuum.] Igitur scandala quæ acciderant Israelitis, quoniam tergiuersatione Madianitarū acciderant: ipsi enim subornauerunt mulieres quæ eos deciperent ut peccarent coram Domino: illi quidem pro peccato suo pertulerunt uindictam, mediocrius tamen & parcius: hi uerò, qui eis fuerunt causa peccandi, multò uehementiori subiacent ultioni. Vnde edocemur, quia longè sit grauius alijs causam præbere peccati, quàm ipsum unumquemque peccare. Sicut & Dominus designat cùm dicit: Quia melius fuerat homini illi non nasci, aut molam asinariā alligari circa collum eius, & præcipitari in profundum maris, quàm ut scandalizet unum de pusillis istis. Simulque aduertendum est, quoniam quidem nomen scandali à nonnullis incompetenter præsumitur. Illud igitur scandalum dicitur, ubi recto itinere ambulanti deceptio aliqua instruitur ad peccandū, & subijcitur causa peccati: sicut & Madianitæ, ambulantibus in lege Domini Israelitis, & custodientibus castitatem, subornarunt mulieres, quæ eos deciperent ad peccandū. Causam ergo præbere peccati, hoc est scandalizare. Verùtamen datur uindicta, sed multò grauior in eos qui scandalizauerūt, & qui causam peccati præbuerunt, quàm in eos qui peccauerunt. Simul autem & illud obserua, quod ijs subiecit.

Margin: Nemesis. — Grauius est præbere causam peccandi, quàm peccare. — Matth. 18. — Scandalū quid sit.

NOVISSIME autem, inquit, & tu apponeris ad populū tuum.] Siquando nobis cū Samaritis sermo est, quoniam quidem resurrectionem mortuorū negant, nec recipiunt futuri seculi fidem, perurgeamus eos ex ijs uerbis, quibus Dñs dicit ad Moysen, quia apponatur ad populū suum. Nemo enim apponitur ad eos, qui non sunt. Vnde constat esse aliquem populū, cui Moyses post uitæ huius exitū dicitur applicandus. Quia ergo prophetis non credunt Samaritæ, ex quibus posset resurrectionis mortuorū latius fides approbari, ex ijs saltem Moysi libris, quos recipiunt, & quorum auctoritatem fatentur, conuincendi sunt & curandi, si tamen oportet Babyloniam curari. Est ergo locus hic resurrectionem mortuorū euidenter ostendens. Designat enim esse populū, cui post obitum suum Moyses adiungēdus sit, & ad quos pro suis meritis transferendus. Pōst hæc locutus est Moyses ad populum dicens:

Margin: Confutatio Samaritanorum qui negant carnis resurrectionem.

ARMATE ex uobis uiros, & belligerate aduersum Madian, reddere uindictam in Madian à Dño: mille ex tribu, & mille ex tribu, ex omnibus tribubus Israel mittite ad belligerandum.] Attēdite lectioni. Nō solùm eni ad auditū sermonū, sed ad retū considerationem intendendus est ani-

est animus. Recordare præterita, audi præsentia, quæ sequuntur aduerte. Confer priora posterioribus, & diuinarũ uirtutũ magnificentiam contemplare. Filij Israel dudũ sexcenta millia fuerant armatorũ, qui processerant aduersum Madian, & hi omnes uicti sunt, quoniam peccatum erat in ipsis. Nũc uerò uictores Madianitæ, qui sexcenta millia fugauerant, uincuntur à duodecim millibus, ut scias quia non in multitudine, nec in numero militũ uincit Israel, sed iustitia & *Leuit. 26.* pietas est in eis quæ uincit. Propterea denique & in benedictionib. eorũ dicit: Quia si seruauerint *Id nostræ ætatis Thrasones rident, si quis illis occinat.* legẽ Dñi, unus ex ipsis persequatur mille, & duo uertant decem millia. Vides ergo, quia multò plus ualet unus sanctus orando, quàm peccatores innumeri præliando. Oratio sancti penetrat coelum. Quomodo non & hostem uincat in terris? Et ideo omnimodè studendum est quærere primò, & custodire iustitiam Dei. Quã si obtinueris, & seruaueris, omnes tibi hostes ipsa subijciet: *Eph. 6.* si fueris indutus (sicut Apostolus dicit) loricam iustitiæ, & accinctus ueritatem, si galeam salutis acceperis, & gladium spiritus, & ante omnia scutum fidei, in quo possis omnia iacula maligni ignita extinguere. *Psal. 26.* Talibus enim instructus armis, uniuersa diabolica castra, omnemque eius fugabis exercitum, & cum fiducia cantabis: Si cõsistant aduersũm me castra, non timebit cor meum: si insurgat in me prælium, in hoc ego sperabo.

CONGREDIVNTVR ergo duodecim millia aduersum Madianitas, & interficiunt, inquit, *Bileam interfectus ab Israelitis.* omne masculinum eorũ & reges eorum, & Balaam filium Beór interfecerunt gladio cum reliquis uulneratis eorum.] Quod in superioribus quærebamus, quomodo de scripturis probari possit Balaã cõsilio subornatas esse mulieres Madianitarũ, quæ deciperẽt filios Israel ad fornicãdũ, præsens hic scripturæ locus euidẽter ostẽdit, dicẽs eũ peremptũ esse gladio uelut auctorẽ scãdali, quod immissum est filijs Israel. Dicit aũt de eo & in sequẽtib. adhuc euidẽtius hoc modo.

ET AIT ad eos Moyses: Cur uiuam reseruastis omnem fœminam? Ipsæ enim sunt, quæ filios Israel secundum uerbum Balaam apostatas fecerunt.] Interficiuntur autem & reges Madianitarum, atque illi qui prius à mulieribus uicti sunt, nunc expiatione habita, & gesta pœnitẽtia, etiã reges uincunt. Ex hoc intelligamus quantũ ualeat conuersio ad Deum, quantum prosit emendatio peccatorum. Omne masculinum, omnes reges Madianitarũ uincuntur, & perimuntur ab ijs, qui per correptionem Domini, & per gestorum pœnitentiam correpti sunt, & emendati. Quinque ergo reges Madianitarum referuntur ab Israeliticis militibus superati. Sed & nomina eorum curæ fuit scripturæ diuinæ memorari.

Reges Madianitarum uicti ab Israelitis. EVIN, inquit, & Rocon, & Sur, & Vr, & Roboc.] Isti sunt qui regnãt apud Madianitas, quos superare, & penitùs debent extinguere omnes qui militant Deo. Euin namque Beluinus, uel ferinus interpretatur. Et quõ poteris placere ei qui te probauit, si nõ abscideris à te, & penitùs peremeris beluinos & feros mores? Quomodo poteris ad mansuetorum beatitudinem peruenire, nisi prius interficias Euin, & morti tradas prius iracundiæ feritatem? *Quid si uerò?* Ego puto quòd nomina hæc scriptura diuina non pro historia narrauerit, sed pro causis & rebus aptauerit. Nã putas fuerit aliquis ita stultus, qui filio suo nomen Beluinus imponeret? Sed hoc arbitror magis, quòd instructioni animarum prospexerit sermo diuinus, uolens nobis ostendere quòd aduersum huiusmodi uitia militare debeamus, & de habitaculis carnis nostræ depellere, istos reges fugare de regno corporis nostri: quod Apostolus euidentius designat dicens: *Rom. 6.* Non ergo regnet peccatum in uestro mortali corpore. Vis autem uidere quoniã non solùm apud sanctos *De nominũ impositione & mutatione.* nomina pro rebus aptantur, sed etiã apud gentiles, & barbaros? De sanctis quidẽ notũ est cur Abram Abrahã uocitatus sit, & Sarai Sara, & Iacob Israel. Doceamus aũt quòd mos iste habeatur etiã apud barbaros. Nónne unus ex filijs Israel à parentibus suis Ioseph nomen acceperat? *Gen. 41.* Cùm autem transiit in Aegyptũ, & stetit ante Pharaonem, cõmutauit nomen eius, & de Ioseph cognominauit eũ Psomphthonphanec, quod lingua sua Pharao de secretorum, uel somniorũ reuelatione cõposuit. Et nõ solùm Ioseph huic apud Pharaonẽ ex re nomen aptatur, sed & Daniel in Babylonia Baltassar nominatur: & Ananias, atque Azarias, & Misael, Sidrach, Misach, Abdenago uocitãtur. Vides ergo quia tam Israeliticorũ, quàm etiã barbarorũ hominũ nomina nõ fortuitu, sed pro rebus & causis aptantur in lege. Igitur Madianitarũ regẽ Moyses appellauit, pro ut ipse censuit appellandũ. Beluina, inquit, feritas est, quæ regnat in Madianitis, & nõ ipsa solùm, sed & alius apud ipsos rex nomine Rocon: quod est in nostra lingua Inanitas. Regnat ergo & inanitas in Madianitarũ gente. Est enim reuera multa inanitas, & uanitas in hoc mũdo, imò & *Eccles. 1.* uanitas uanitatũ, & omnia uanitas, quã Dei miles superare debet & uincere. Vincit aũt inanitatẽ, qui nihil inaniter, nihil superfluè, & quod ad rẽ non pertinet gerit: qui meminit præcepti illius *Inanis uita & sermo.* dominici quo ait, Quia etiã de uerbo otioso reddent homines rationẽ in die iudicij. In hac autẽ uita homines, totũ penè otiosum, & totũ inane est, quod loquuntur, quod agũt. Inanis enim dicitur omnis actus, & omnis sermo, in quo nõ est intrinsecus aliquid pro Deo, uel pro mãdato Dei. Est & alius rex Madian Vr, & hic interpretatur Irritatio. Vides quales sunt, qui regnent apud Madianitas, quibus hominibus aduersari oportet, imò quos perimi conuenit ab ijs qui Deum sequuntur

quuntur & interfici. Non eñ tam regũ, q̃ uitiorũ nomina, quæ regnant in hominibus, referunẽ in lege: & non tãgentiũ bella, q̃ cõcupiſcentiarũ carnaliũ, quæ militant aduerſus animã, deſcri bunt. Deniq; hi qui in uitijs regnant, quinq; reges eſſe dicuntur: ut euidentiſsimè doceamur, quia omne uitiũ quod regnat in corpore, ex quinq; ſenſibus pẽdet. Iſti ergo quinq; ſenſus peri mẽdi ſunt de regno Madianitarum, ut ultrà uitia non regnent ſuper eos, ſed iuſtitia: ne ad ſcã dalum uideant, quæ uident, ſed ad ædificationem. Apud Madianitas enim ſenſus iſti ad ſcandalizandum regnabant, ut ſcandalizarent, & deciperẽt. Et ideo præcepit Dominus, ut ſi te ſcandalizauerit oculus tuus, eruas eum: ſi manus aut pes, abſcindas eum. Vides ergo, quia & ipſe iubet abſcindi, & perimi reges ſcandalizantiũ. Melius eſt, inquit, te luſcum introire in regnum Dei, & mancum, aut claudum, q̃ cum ijs mitti in gehennam. In quibus non utiq; effodiendum præcipit oculum corporis noſtri, nec manum, aut pedem abſcindendum: ſed ſenſum carnalia ſentientem, & concupiſcentijs carnalibus laſciuientem mandat abſcindi: ut oculi noſtri recta uideant, & aures noſtræ recta audiant, & guſtus noſter uerbum Dei guſtet, manusq; noſtræ palpent, & contingant de uerbo Dei. Et hoc eſt in quo peremptis regibus Madianitarum, & ſcandali affectibus amputatis, regnat in nobis iuſtitia ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus, quĩ factus eſt nobis iuſtitia à Deo, & pax, & redemptio. Igitur ex præcepto Domini à filijs Iſrael aduerſum Madianitas bella confecta ſunt, ſpolia ex ipſis copioſa referuntur, auri atq; argenti cæterorumq; mobilium pondus immenſum, iumentorũ captiuorumq; numerus plurimus. Verùm quoniam cuncta hæc apud Iſraelitas immunda ducuntur, purificatio ſingulis quibuſq; competens adhibetur: & ea quidem, quæ ex metallis conſtant, ignis purificat: quæ uerò fragiliora ſunt & ignem non ferunt, aqua purificari iubentur. Fiunt ergo ex omnibus ſpolijs æquales duæ partes, ut una ſit eorum, qui ad bellum proceſſerant, & alia eorum, qui in caſtris reſede ſant. Iubentur etiam ex ijs offerre in dona Dei: illi quidem qui proceſſerant ad bellum, unũ caput ex quingentis: illi uerò qui in caſtris manſerant, unum ex quinquaginta: atq; omniũ ſimul in unum collectus numerus refertur. Hæc eſt hiſtoriæ cõtinentia. Sed uideamus quid in ijs ſenſus indicet ſpiritalis. In populo Dei ſunt quidã (ſicut Apoſtolus dicit) qui militant Deo: illi ſine dubio, qui ſe non obligant negotijs ſecularibus: & iſti ſunt qui procedunt ad bellum, & pugnãt aduerſus gentes inimicas, & aduerſum ſpiritales nequitias pro reliquo populo, & pro ijs qui infirmiores ſunt ſiue per ætatẽ, ſiue per ſexũ, ſiue per propoſitũ. Pugnãt aũt iſti orationibus & ieiunijs, iuſtitia & pietate, manſuetudine & caſtitate, cunctisq; continẽtiæ uirtutibus, tanquã armis bellicis cõmuniti: & cùm ingreſsi fuerint ad caſtra uictores, fruuntur laboribus eorũ etiam imbelles, & ij qui ad pugnã uel nõ uocantur, uel exire nõ poſſunt. Sciendũ tamen eſt quòd omnia quæ ſumunẽ ex iſtis gentibus immunda ſunt: & omne fortaſſe quicquid ex hoc ſeculo adſumitur, uel prælio capitur, immundum eſt, & purificatione indiget: & quædam ex ipſis per ignem tranſitura ſunt, alijs autẽ ſufficiet aquæ purificatio. Adſumuntur autem ex prælio etiam homines, & iumenta, cùm captiuantur omnes intellectus ad obediendum Chriſto. Ex ijs enim ipſis quos cepimus, offerimus Deo. Niſi eñ pugnauerimus in uerbo Dei, non poterimus captiuare intellectum eorũ qui diuerſa à Chriſto ſentiũt, & perducere eos ad obedientiã Chriſti. Pauci ſunt tñ qui pugnare poſsint, & prælia iſta conficere: de ſexcentis millibus & amplius armatorũ, qui uidebãtur militare Deo, ſola duodecim millia eligunẽ, cęteri relinquunẽ in caſtris. Intuere mihi nunc populũ Dei, qui eſt in Eccleſia, quãti ſunt ex ijs qui poſsint pro ueritate pugnare, qui poſsint reſiſtere ijs qui cõtradicunt, qui ſciant uerbi bella tractare. Beati ſunt iſti, qui pro omni populo pugnare poſſunt & defendere Dei plebẽ, & copioſa de hoſtibus ſpolia reportare. Tamẽ & reliqua pars populi, quæ uideẽ imbellis, ſi cũ quiete reſideat in caſtris, ſi in ſilẽtio agat, & nõ recedat à Moyſe, ſed permaneat in lege Dei, partẽ ſpoliorũ etiã ipſa percipiet. Fiet enim æqua portio, nõ per numerũ quidem, ſed quantũ datur omni populo reliquo, tantũ & illis duodecim millibus quibus uincẽtibus capta ſunt ſpolia. Quis hæc audiẽs nõ incitetẽ ad militiam Dei? Quis nõ animetur pugnare pro Eccleſia, & reſiſtere aduerſum ueritatis inimicos, eos ſcilicet qui uel dogmata Eccleſiæ oppugnare, uel uoluptati & luxuriæ operam dare hominẽs docent? Qui ergo hos expugnat, & uel in ſe, uel in proximis ſuis uina perimit, hic accipiet ſpolia multa, quinquagies multiplicata q̃ cęteri. In tantũ nãq; numeri quantitas uideẽ augeri, cũ ſexcentis millibus duodecim millia conferunẽ. Offerre tamẽ pars utraq; iubetur Deo. Et illi quidem qui uicerunt, unum ex quingentis: qui autem domi reſederunt, unum ex quinquaginta. Quingentorum aũt & quinquaginta numerũ ſanctũ eſſe ſcriptura teſtatur. Vnde & Saluator dicebat in Euãgelijs: Homini cuidam fœneratori erãt duo debitores: unus ex ipſis debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta. Nõ habẽtib. illis unde redderẽt, donauit utriſq;. Sed & ſeptẽ ſepnmanæ monada, id eſt uno addito, quinquageſimæ diẽ faciunt, quæ Pentecoſtes feſtiuitas appellatur. Similiter & ſeptuaginta ſeptimanæ, addita unius decadis perfectione, quingentorum numerum reddunt. Sed quãtò plures ſunt ſeptuaginta ſeptimanæ q̃ ſeptẽ, tantò

Matth. 5.

1. Cor. 1.

Purificatio prædæ.

2. Tim. 2.
Eph. 6.
Christiani milites.

Arithmologia.
Luc. 7.

tantò præstantior & perfectior numerus quingentorum, quàm quinquaginta. Inde deniq; & in parabola Euangelij, quam suprà proposuimus, Saluator noster pronunciat, quòd plus dili gat ille, cui quingenti quos debebat denarij donati sunt, quàm ille cui quinquaginta. Denique in præsenti lectione Eleazar sacerdos non scribitur ad omnem populū locutus, sed ad eos tantùm, qui de prælio redeunt. Ait enim.

Viri uirtutis. ET DIXIT Eleazar sacerdos ad uiros uirtutis, qui reuertebantur de prælio.] Vides ergo quomodo ad uiros uirtutis loquitur sermo Dei. Viri enim uirtutis sunt, qui ad bellum procedunt. Si quis uerò pugnare non uult, nec militare, si quis non uult habere certamen studiorū

1.Cor.9. diuinorum & abstinentiæ, hic non uult implere illud quod Apostolus dicit: Qui aūt in agone contendit, ab omnibus continens est. Qui ergo non contendit in agone, & ab omnibus nō est

Psal.1. cōtinens, neq; exerceri uult in uerbo Dei, & in lege Dñi meditari die ac nocte, hic etiā si uir dicatur, uir tamē uirtutis nō potest appellari. At uerò hic, de quo nunc sermo est scripturæ diuinæ, qui spolia de hostibus refert, uir uirtutis appellatur. Hoc est eñ laudis eius insigne, quod scriptura dicit, Quia locutus est Eleazar sacerdos ad uiros uirtutis, qui reuertebant à prælio. Quis nostrū ita paratus est, ut procedat ad bellū, & cōtra aduersarios dimicet, ut & ipse uir possit appellari uirtutis? Sicut aūt uita continens, & abstinentiæ labor, atq; agonum certamina, faciunt unumquēq; uirū uirtutis appellari, ita è cōtrario remissa uita, ac negligēs, & ignaua, facit uirū ignaniæ appellari. Si ergo uis uir appellari uirtutis, indue te Christū Dñm, qui est Dei uirtus, & Dei sapientia, & in omnibus adiunge te Dño, ita ut unus cū eo spiritus fias, & tūc uir uirtutis efficieris. Tempus igit̄ belli nobis est in hoc mundo, pugna aduersus Madianitas est, siue aduersum uitia carnis nostræ, siue aduersum contrarias potestates. Spectat nos angelorum chorus, uirtutum cœlestiū pia erga nos pendet expectatio, quādo uel quomodo de hoc prælio reuertamur, quid unusquisq; nostrū manubiarū reportet: & intuentur curiosius, ac sollicitius perscrutantur, quis nostrū auri hinc amplius ferat, quis etiā argenti illud pondus exhibeat, quis ue la

1.Cor.3. pides deferat preciosos. Requirūt etiā si quis æs deferat aut ferrū, aut plumbū, sed & uas ligneū si fortè aliquis, aut fictile, aut aliud huiusmodi magnæ domus usibus necessariū. In magna eñ

2.Tim.2. domo nō sunt tantummodò uasa aurea, & argentea, sed & lignea, & fictilia. Requiritur ergo diligenter cū abierimus illuc, quid unusquisq; nostrū deferat, & secundū ea quæ detulerit, secundū quod labor eius pro contēplatione exuuiarū probatur, etiā mansionis ei meritū deputabitur. Probantur tamen omnia hæc: quæ per ignem, per ignem: quæ per aquam, per aquam. Vniuscuiusq; enim opus quale sit ignis probabit. Propterea ergo ait:

HAEC EST iustificatio legis, quā cōstituit Dñs Moysi: præter aurū, & argentū, & æramentū, & ferrū & plumbū, & stannū, & omnis res quæ trāsit per ignē, traducite per ignē, & mundabit. Sed & in aqua purificationis purificabunt. Omnia quæcunq; nō transeunt per ignē, transibūt per aquā, & lauabitis uestimenta uestra die septima, & mūdi eritis, & post hæc introibitis in castra.] Vides quō purificatiōe indiget omnis, qui exierit de prælio uitæ huius. Quod si aliquid est, ut aliquid audeā dicere secūdū scripturæ diuinæ auctoritatē, omnis qui exierit de hac uita, nō potest esse mūdus. Cōsidera eñ diligēter quid indicet historię textus. Exierūt isti pugnare ꝓ filijs Israel, interfecerūt Madianitas: interficientes aūt eos quātū ad historiæ ordinē spectat & litterā legis, placuerūt Deo, uoluntatē nāq; Dei impleuerūt: tamē hoc ipso ꝙ interfecerūt aduersarios, immundi dicuntur effecti & propterea dicitur ad eos.

Viri uirtutis quatenus sint polluti. ET LAVABITIS uestimenta uestra die septima, & mūdi eritis, & post hæc introibitis in castra.] Ergo hi qui pugnant, pro eo ipso quòd contigerunt hostes immūdos, & ꝙ ingressi sunt contra eos, & habuerint cū eis certamē, polluti sunt. Et ego ergo etiā si uincere potuero diabolum, etiā si cogitationes immūdas & malas, quas cordi meo suggerit, uel repellere uenientes, uel ingressas necare intra me, ne ad effectum perueniant, quiuero, & si calcare potuero caput draconis, hoc ipso tamen pollui me & inquinari necesse est, quo eum qui pollutus, & inquinatus est contigi: & ero quidem beatus, quòd eum superare potui, immundus tamen sum, & pollutus qui pollutum contigi, & ob hoc purificatione egeo. Idcirco nimirū & scriptura dicit: Quia nemo mundus à sorde. Omnes ergo purificatione indigemus, imò purificationibus. Multæ enim & diuersæ non manent purificationes. Sed mystica hæc sunt & ineffabilia. Quis enim no-

Victoriæ Apostolorum. bis enarrare poterit quæ sint purificationes quæ parent Paulo, uel Petro, uel alijs horum simili bus, qui tantùm pugnauerunt, tot gentes barbaras deleuerunt, tot hostes prostrauerunt, tanta spolia, tot triumphos ceperunt, qui cruentis manibus de cæde hostiū redeunt, quorum pes tinctus est in sanguine, & manus suas lauerunt in sanguine peccatorum. Interfecerunt quippe in matutinis omnes peccatores terræ, & imaginem eorum exterminauerunt de ciuitate Domini. Vicerunt quippe & peremerunt diuersas dæmonum gentes. Nisi enim uicissent eas non potuissent capere ex eis captiuos, omnem hunc credentium numerum, & perducere eos ad obe-

Matth.11. dientiam Christi, & subdere eos iugo eius suaui, & imponere eis onus eius leue. Quis ergo

ita

ita beatus eſt, qui ſuccedat eis in bis prælijs, & interficiat oẽs Madianitas, & iuſtificeť ex ſanguine eorũ. Sanguinẽ enim dæmonũ fundere diciť, qui eripit eos quibus illi dominanť. Lauabiť aũt hoc ſanguine, & purificabiť in regno Dei, ut purificatus, & mundus effectus, poſsit ingredi ſanctã ciuitatem Dei: aperiente ſibi oſtium Chriſto Ieſu Domino noſtro, imò qui eſt oſtium ciuitatis ipſius Dei. Cui eſt gloria, & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.

IN NVMERORVM CAP. XXXI. HOMILIA XXVI.

De ſumma numeri filiorum Iſrael.

DIFFERENTIAS eſſe profectuum, & meritorum in populo fidelium, ſi quis diligentius intendat lectioni, multis in locis diuinis in uoluminibus deprehendet. Non minus aũt hæc & ex præſenti lectione colligimus de eo quod ſcriptum eſt:

ET ACCESSERVNT ad Moyſen oẽs qui conſtituti erant principes per tribus in exercitu, tribuni, & centuriones, & dixerunt ad Moyſen. Nos pueri tui collegimus ſummã uirorũ bellatorum noſtrorũ, & non diſſenſit ex nobis quiſquam, & obtulimus munus Dño, unuſquiſq; uir quodcunq; inuenit uas aureum, torquẽ, aut uiriolã, aut annulũ, aut dextrale, aut catenulã, ad propitiandum pro nobis coram Dño.] Loquunť ergo ad Moyſen electi principes, qui conſtituti ſunt ſuper exercitũ, & pro benè geſtis rebus munera offerunt Deo dicentes. Nos pueri tui ſumus, qui accepimus ſummã bellatorum filiorũ Iſrael. Dicunt aũt ſummã bellatorum illorũ duodecim millia uirorum, qui electi ſunt ex omnibus tribubus Iſrael, ut confligerent aduerſus Madianitas. Sunt ergo in populo Dei bellatores multi, ſunt & imbelles plurimi: & rurſus inter bellatores ſunt quidã, qui appellantur ſumma bellatorũ, eminentiores ſine dubio ijs qui bellatores dicuntur, ſicut & eminentiores ſunt ab imbellibus bellatores. Et rurſus ſunt aliqui celſiores ab ijs, qui ſumma bellatorũ dicti ſunt: ij ſcilicet qui cõſtituti ſunt ſuper eos principes, & prælati ſingulis quibuſq; millib. electorũ. Eſt ergo multa diuerſitas in eo ordine, qui bellatores appellanť. Sed & inter ipſos imbelles eſt nihilominus aliqua differentia. Nec ipſi eñ æqualiter, & uno ordine oẽs appellãtur imbelles. Quidã enim ita imbelles ſunt, ut nunquã poſsint fieri bellatores, ut eſt ſenilis ætas, & omnis fœmineus ſexus, ſed & conditio ſeruilis. Puerilis uerò ætas ita imbellis eſt, ut ſpẽ gerat aliquando fieri bellatrix, ſcilicet cùm occurrit in uirũ perfectum, in menſuram ætatis, tũc non ſolùm bellatores fieri ex pueris, ſed & in ſummã bellatorum uenire ſe ſperant, & eſſe electi, & in duodecim millib. numerari, uel etiã præferri, & eſſe principes electorũ. Conſidera nũc præſentis ſeculi ſtatũ, & uide omnia bellis repleta, omnemq; humanã uitam inuiſibilibus prælijs, & impugnationibus dæmonũ perurgeri: in populo uerò Dei eſſe quoſdã ita robuſtos fide, armatoſq; uirtutibus, ut aduerſum huiuſmodi hoſtes quotidie bella cõficiãt, & ſemper in procinctu poſiti nõ ſolùm ſemetipſos, ſed cæteros qui uel per ſexum, uel per ætatẽ, uel per ſeruitutis conditionẽ pugnare non poſſunt, ab hoſtium tueantur inſidijs, uerbo doctrinæ eos, exemploq; uitæ, & cõmonitionũ ſedulitate munientes: ſi tamen non deſit eis fides. Siue enim bellatores, ſiue imbelles, impoſsibile eſt ſaluari ſine fide. Inter ipſos tamen bellatores, eos duntaxat qui militant Deo, conſidera alios ita eſſe paratos & expeditos, ut nullis ſe implicent omnino negotijs ſecularibus, ut placere poſsint ei, cui ſe probauerunt, ſed in lege Dei meditari die ac nocte. Iſti ergo qui huiuſmodi ſunt, ſumma bellatorũ appellanť. Deniq; non eſt dictũ de cõmuni numero bellatorũ quia nemo in eis diſſenſit, ſed de ijs dictum eſt, qui ſumma bellatorũ nominati ſunt. In iſtis eñ qui tales ſunt, nulla diſſenſio, nulla diſcordia. Ipſi enim ſunt iſti, de quibus dictũ eſt: Erat aũt credentiũ cor & anima una, nec quiſquã eorum aliquid propriũ dicebat, ſed erant illis omnia cõmunia. Iſti ſunt ergo ſumma bellatorum, in quibus nemo diſſenſit. Iſti ſunt qui auri plurimũ pugnando ceperunt, & omne aurũ, atq; omne ornamentum, ſiue capitis, ſiue brachiorũ, ſiue etiã digitorũ, id eſt quicquid in intellectibus, quicquid in operib. habent, Deo offerunt. Sciunt eñ quia munera eius, data eius ſunt, & ideo non diſſentit in eis nec unus. Nec eñ poſſent munera offerre Deo, poſiti in diſſenſione. Iſtos puto eſſe ſecundũ Euãgeliũ, qui præceptũ illud diligenter obſeruãt, quod mandat Dñs & ſaluator: Si aũt offers munus tuũ ad altare, & rememoratus fueris quia frater tuus habeat aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ad altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuũ, quò ſcilicet leuet manus ſuas ad Deũ ſine ira & diſſenſione. Iſti ſunt ergo qui dicunt, Collegimus ſummã uirorũ bellatorum noſtrorũ, & non diſſenſit ex nobis quiſquã, & obtulimus munus Dño. Diſcenda igiť nobis magnopere eſt cõſonantia diſciplinæ: quia tanquã in muſicis, ſi harmonia chordarũ fuerit cõſonanter aptata, ſonũ ſuauẽ modulati carminis reddit: ſi uerò ſit aliqua in fidibus diſſonãtia, ingratiſsimus ſonus reddiť, & carminis dulcedo corrũpitur: ita & ij qui Deo militãt, ſi diſſenſiones & diſcordias inter ſe habeant, ingrata erunt omnia, & nihil acceptũ Deo uidebiť, etiã ſi multa bella cõficiant, etiã ſi ſpolia multa deferãt, & multa munera offerãt Deo. Diceť eñ ad eos, depone munus tuũ ad altare, & uade prius recõciliari fratri tuo, ut poſsis

Inter Bellatores et imbelles gradus quidã.

Eph. 4.

Sine fide impoſsibile eſt ſaluari.

Heb. 11.

Pſal. 1.

Summa bellatorum.

Actor. 4.

Matth. 5.

Defuit nullus, uertendũ erat.

pósis & tu inter eos qui summa sunt uirorũ bellatorũ, numerari, & dicere, Quia nõ dissensit ex nobis quisquã. Ego etiã amplius aliquid dico. Nisi talis fueris, ut in nullo dissentias à mandatis Dei, nec in aliquo discrepes ab euangelicis præceptis, non poteris superare inimicũ. In eo enim ipso iã uictus es in quo dissentis: & per hoc ipsum superaris à diabolo, in quo discordas à Deo. Si aũt uis uincere inimicũ, & esse summa bellatorũ, adhære Deo, & concorda cũ ipso, sicut

Rom. 8. ille qui dicebat: Quis nos separabit à charitate Dei? Tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculũ, an gladius? Et iterũ: Neq; uita, neq; mors, neq; instãtia, neq; futura, neq; altitudo, neq; profundũ, neq; creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Dño nostro. Iste talis in nullo omnino dissentit, iste talis potest uincere Madianitas, & interficere oẽs peccatores terræ, & pdere omnẽ imaginẽ eorũ de ciuitate Dñi. Et ego ergo debeo de

Peccatores terræ. meipso, & de terra carnis meæ pdere peccatores, & interficere fornicationẽ, immũditiã, passionẽ, cõcupiscẽtiã malã, & auaritiã. Isti eñ sunt peccatores terræ meæ, quos tũc demũ exterminare potero, & interficere, si nõ dissẽtiã à mãdatis Dñi: & tũc uere dign⁹ ero, qui offerã Deo munera.

OMNE uas aureũ, torquẽ, inquit, aut uiriolã, aut annulũ, aut dextrale, aut catenulã.] Torquis

Prou. 1. ornamentũ sapientiæ est. In Prouerbijs eñ de sapientia dicit, φ qui acquisierit eã torquẽ aureã ponat circa collũ suũ. Viriola & annulus, ornamẽta sunt manuũ, in quib. operũ signanẽ indicia. Similiter & dextrale. Catenulæ uerò, uerbi & doctrinæ connexiones declarant.

Pecuniæ acceptio præuaricatio ueritatis. AD propitiandum, inquit, Deum pro nobis.] Si dicamus propter aurum Deum propitium fieri hominibus, uideq; quàm absurdum, imò quàm impium iudicetur. Hoc enim etiã in uiro bono notabile ducitur, si accepto auro ab inferioribus placetur. Quantò ergo magis hæc de Deo

Aurum quid denotet. sentire non conuenit? Vnde puro expositionis huius Ecclesiasticæ magis constare rationẽ, quę per auri species indicari docet animi uirtutes, & bonorũ operum gesta, quę sola offerri Deo ab hominibus dignũ est, & pro quibus solis propitiũ fieri Deum hominibus decet.

ET ACCEPIT, inquit, Moyses, & Eleazar sacerdos aurum ab omnibus tribunis, & centurionibus, & intulit illud in tabernaculũ testimonij, memoriale filijs Israel coram Dño.] Vides quia quæ dicuntur, non ad cõspectum uisibilẽ, sed ad mentis memoriam referunẽ. Beatus eñ est ille qui recordatur se boni aliquid operis egisse corã Dño, & obtulisse munera beneplacita

Ad capitis 32. expositionẽ iã accedit. Deo, animi uirtutes, & ornamenta pietatis. Post hæc sequitur historia de hæreditate Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse: de qua proponentes aliqua disserere, uolumus prius auditorum diligentiã cõmonere, & animos eorũ ad cõtemplationem spiritalis intelligentiæ suscitare.

Attentionẽ capiat. Omnia quæ dicuntur nõ solùm ex ipso qui dicitur sermone pensanda sunt, sed & persona dicentis magnoperè cõsideranda est. Verbi gratia: si puer est qui loquitur, animos nostros ad audi-

Qualis quisq; est, talis oratio eius esse solet. tũ eloquij puerilis aptamus, nec plus aliquid in ijs quæ dicuntur, nisi in quantũ sentire puer potuit, expectamus. Si uerò qui loquitur uir est, continuò cõtẽplamur si uiro digna sunt, quę dicuntur. Et rursus si uir ille eruditus sit qui dicit, pro eruditionis eius intuitu etiam dicta pensamus. Si uerò uir quidẽ ille est, imperitus tñ & idiotes, aliter quæ dicunẽ accipimus. Sic itẽ si sit senior qui loquiẽ, & multæ ac probatæ peritiæ, utpote qui in eruditionibus cõsenuerit, lõgè maior in eo dictorũ habebitur expectatio. Cur aũt ista præmisimus, historiã hęreditatis Ruben & Gad & dimidiæ tribus Manasse exponere uolentes, ausculta. Qui hæc gesta narrat quæ legimus, neq; puer est, qualẽ suprà descripsimus, neq; uir talis aliquis, neq; senior, nec omnino aliquis homo est: & ut amplius aliquid dicã, nec angelorũ aliquis, aut uirtutũ cœlestiũ est, sed sicut traditio maiorũ tenet, spiritus sanctus hæc narrat. Vnde eñ poterat Moyses, uel quæ ab origine mundi gesta sunt, uel quæ in fine eius erant gerenda narrare, nisi per inspirationẽ spiritus

Ioan. 5. Dei? Vnde potuisset prophetare de Christo, nisi loquente spiritu sancto? Sic eñ & ipse Christus ei testimoniũ reddit, & dicit: Si crederetis Moysi, crederetis utiq; & mihi. De me eñ ille scripsit. Si aũt illius literis nõ creditis, quomodo meis uerbis credetis? Constat ergo ea per spiritũ sanctum dicta, & ideo conueniens uidetur hæc secundũ dignitatẽ, imò potius secundũ maiestatẽ

Luc. 15. loquentis intelligi. Sed & illud hoc in loco memorare aptissimũ duco, quod Abrahã cùm audiret illum diuitẽ positũ in tormentis rogare se ut dimitteretur, & ueniens moneret fratres suos piè uiuere, ne & ipsi in illum locũ descenderent tormentorũ, respondit ei: Quia habent Moysen & prophetas, audiant illos. Nõ utiq; homines aliquos dicebat in corpore positos Moysen & prophetas, sed hæc quæ per Moysen spiritu Dei dictante scripta sunt, Moysen ea nominauit.

Obiectio. Dicat ergo aliquis: cùm hæc ita scripta sint, si Abrahã me ad Moysis dicta transmittat, ut legẽs ea possim illum locum euadere tormentorum, quid me iuuabit ad effugiendã gehennam, si legam quomodo filij Rubẽ, & filij Gad, & dimidia tribus Manasse hæreditatem capiunt à Moyse trans Iordanẽ, quia erant illis pecora multa præ cæteris tribubus, & quia dicit ad eos Moyses, Videte ne exacerbetis Deum, sicut & illi decẽ qui missi sunt cũ Iesu & Caleb explorare terrã, & dicebãt, quia terra talis, & talis est, & nõ possumus eã capere: & quia ad hæc respõderũt filij Rubẽ, & cæteri cũ ipsis, Da nobis terrã hãc, & hæreditatẽ eius, & nõ quatenus iam intra Iordanem

hæreditatis

hæreditatis terrã cum fratribus nostris, sed hîc relinquemus iumẽta nostra, & sarcinas nostras, & mulieres nostras, & infantes nostros. Viri autem nostri ibunt pariter & transibunt Iordanẽ. Et quia post hæc Moyses cõmendat eos Iesu filio Naue, & Eleazaro sacerdoti filio Aaron, sub ea tamen conditione, ut transeant cũ filijs Israel & pugnent cum eis aduersus hostes qui erant trans Iordanem, donec liberetur ab eis terra, & tunc accipiant terrã quam poposcerunt, regis Seon & regis Og, atq; ipsis solis per Moysen detur hæreditas extra Iordanẽ, cæteris aũt omnibus per Iesum intra Iordanẽ. Dicet ergo aliquis, quid ista prosunt ad hoc quod dixit Abrahã, Habent Moysen & prophetas, audiant illos? Quò scilicet hæc legentes & audientes, in locum illum nõ deueniãt tormentorũ. Hæc aũt diximus excitantes animos audientiũ, ut uigilantius ijs quæ leguntur, uel dicuntur intendant, & in Moysis literis remoto literæ uelamine ita intelligant quæ scripta sunt, ut singulis quibusq; ea dici inueniant, quæ si intelligantur & obseruentur, possint auditores nõ ad illum locũ tormenti deduci, quo diues ille, qui audire hæc, quæ in secreto sunt scripta, cõtempsit, abductus est, sed in sinum eant Abrabam, ubi Lazarus requiescit. Oremus ergo Dominum, ut auferatur uelamen à cordibus nostris de lectione ueteris testamenti, ut ea quæ abscondita sunt & occulta in Moysis literis, uidere possimus secundũ prophetæ cõmonitionem dicentis: Et nisi audieritis occultè, plorabit anima uestra. Et quidem quòd hæc mystica sint, & diuinũ aliquem sensum contineant, puto quòd ex ijs quæ superius asserta sunt, nullus possit ambigere, quamuis sit ille Iudaicis fabulis insatiabiliter deditus: tamẽ sicut hoc neminem negare puto, ita quæ sint illa quæ ex istis narrationibus indicentur, & quæ rerũ facies sub hoc uelamine contegatur, ad liquidum scire, ipsius puto esse sancti Spiritus, qui hæc inscribi inspirauit: & Domini nostri Iesu Christi, qui de Moyse dicebat, De me enim ille scripsit: & omnipotentis Dei, cuius consiliũ antiquũ humano generi non nudũ, sed uelatũ literis indicatur. Nos autem oremus ex corde uerbum Dei, qui est unigenitus eius, & qui reuelat patrem quibus uult, ut & nobis hæc reuelare dignetur: sunt enim in his repromissionũ mysteria, quæ repromisit diligentibus se: ut sciamus & nos quæ à Deo donata sunt nobis. Sed & uos iuuate nos in orationibus, & diligenter intẽdite, nõ tam nobis dicẽtibus, quàm Dño illuminanti eos, quos illuminatione sua dignos inuenerit. Quorũ contemplatione etiam nobis dare dignetur uerbũ in adapertionẽ oris nostri. Sed agè iam si corda erexistis ad Dominũ, & uerbi eius sancti illustrationẽ petijstis, ad perscrutandũ sensum eorum quę uidentur latere ueniamus. Exeundi de Aegypto figurã duobus modis accipi, & à prioribus nostris & à nobis sæpe iam dictum est. Nam & cũ quis de errorũ tenebris ad agnitionis lumen deducitur & de terrena cõuersatione ad spiritalia instituta conuertitur, de Aegypto uidetur exisse, & uenisse ad solitudinẽ: ad illũ uidelicet uitæ statũ, in quo per silentium & quietẽ exerceatur diuinis legibus, & eloquijs cœlestibus imbuatur: per quæ institutus & directus, cùm Iordanẽ transierit, properet usq; ad terrã repromissiõis, id est, per gratiã baptismi usq; ad euãgelica instituta perueniat. Sed & illã figurã esse diximus exeundi de Aegypto, cũ relinquit anima mundi huius tenebras, ac naturæ corporeæ cæcitatẽ, & transfertur ad aliud seculũ: quod uel sinus Abrahæ, ut in Lazaro, uel paradisus, ut in latrone qui de cruce credidit, indicatur: uel etiã si qua nouit Deus esse alia loca, uel alias mansiònes, per quæ transiens anima Deo credens, & perueniens usq; ad flumen illud quod lætificat ciuitatẽ Dei, intra ipsum sortem promissæ patribus hæreditatis accipiat. Igitur cùm duplici (ut memorauimus) modo egressus designetur ex Aegypto, & transitus ad desertũ, atq; inde ingressus ad sanctæ terræ hæreditatẽ, uideamus nunc quid sibi uelit Ruben & Gad, & dimidia tribus Manasse. Hæreditas quæ per Moysen traditur, & extra Iordanẽ decernitur, in duodecim tribubus filiorum Israel, occultis quibusdam & mysticis rationibus totius humani generis figuram complectitur, uel omnium certè hominum, qui ad agnitionem Dei uenerunt. Horum ergo pars aliqua extra Iordanem hæreditatem consequitur per Moysen, pars uerò trans Iordanem, & hæreditatẽ suscipit in terra repromissionis per Iesum. Et illi quidem, quibus extra Iordanẽ hæreditas decernitur, primitiui sunt: licet minus nobiles, licet nõ inculpati, primitiui tamẽ sunt. Ruben eñi est primogenitus Iacobi licet cõtaminauerit thorũ patris, primogenitus tamẽ est. Sed & Gad, licet ex ancilla, tamẽ & ipse primogenitus est. Manasse quoq;, cuius dimidia tribus extra Iordanẽ consequitur, & ipse licet de Aegyptia natus, primogenitus tamen est. Omnes ergo isti primogeniti sunt, & ideo priorẽ populũ designãt, qui nõ per Iesum Dominũ nostrũ, sed per Moysen extra Iordanẽ sortem hæreditatis accipiunt. Considera aũt diligentius etiã causam, qua priores & extra Iordanẽ, & sequestrati à cæteris consequuntur hæreditatem:

2.Cor.3.

Ioan.5.

Matth.11.

Exitus ex Aegypto modi duo.

Prioris populi imago.

IVMENTA, inquiunt, & pecora multa sunt nobis.] Hæc ergo causa est, quia prior populus ad hæreditatẽ illius terræ, quæ lacte fluit, quæ melle abundat, quæ fauus mellis est præ omni terra, nõ potuit peruenire, nec Verbũ carnẽ factũ potuit agnoscere, quia multa iumenta habebãt, & multa pecora. Animalis enim homo nõ potuit percipere quæ sunt spiritus Dei, nec spiritaliter dijudicare. Quia homo in honore cũ esset, nõ intellexit, sed cõparatus est iumẽtis insipienti-

1.Cor.2.

Psal.49.

bus,& similis factus est ijs pro quibus hæreditatẽ suam extra Iordanis fluenta percepit,& à terra se sancta fecit alienũ.Ille ergo populus accepit hæreditatẽ per Moysen,accepit terrã duorum regum tantummodo. Non enim amplius potuit Moyses interficere nisi duos reges, quorum terrã diuideret populis multa animalia multaꝗ pecora habentibus. Illis uerò qui Iordanem transeunt,Iesus diuidit terrã,quamuis habeant etiam ipsi animalia,habeant pecora,non tamẽ tanta, quæ eos excludant ne Iordanẽ transeant, sed cum ipsis & mulieribus,& cum infantibus suis contendunt transire Iordanẽ,& ad patrum peruenire promissa. Illi autẽ propter pecora & iumenta,& mulieres suas,& infantes nõ potuerunt transire Iordanẽ,nec ad fidem Christi,quæ est terra repromissiõis,intrare.Increpat tamẽ Moyses, & dicit ad filios Ruben, & ad filios Gad:

FRATRES uestri pergent ad prælium, & uos sedebitis hîc? Et quare peruertitis corda filiorum Israel,ut nõ transeant in terram,quam Dominus dat eis? Et cùm increpuisset eos huiusmodi uerbis,accesserunt,inquit,ad eum filij Ruben,& filij Gad,& dicebant:Ouilia ouibus fabricabimus hîc, & pecoribus, & ciuitates impedimentis nostris,& nos armati prima turma incedemus ante filios Israel,usquequo perducamus eos in suum locũ. Et hæc promittentes mitigauerunt Moysen, ita ut ipse eos cõmendaret Iesu & Eleazaro. Ita enim scriptũ est: Et adhibuit illos Moyses ad Eleazarum sacerdotem,& Iesum filium Naue,& principes familiarũ tribuum Israel. Et ait ad eos Moyses. Si transierint filij Ruben,& filij Gad uobiscum Iordanem,omnis armatus ad prælium coram Domino,& obtinueritis terram in cõspectu uestro,dabitis eis terrã Galaad in possessionem.] *Terra, in sacris literis quid significet.* Terræ nomen in scripturis diuinis positũ diuersis significationibus inuenimus, & primò quidem terra hæc in qua habitamus, nõ ex initio terra uocitata est, sed arida:& post hæc quæ prius dicta fuerat arida, terra nomen accepit:sicut & cœlum istud uisibile,non ab initio cœlum dictum est, sed prius firmamentum, pòst etiam cœli uocabulo nuncupatum est. In principio tamen creaturæ cœlum & terram fecisse dicitur Deus, & postea aridam, & postea firmamentũ. *Agg. 2.* Vis autem scire quia aliud sit in scripturis arida, aliud terra? Audi Aggeum prophetam dicentem: Adhuc semel & ego mouebo cœlum & terrã & mare & aridam. Vides quomodo propheta aliud ponit terram & aliud aridam. Sed & in multis scripturæ locis inuenimus terram laudabilem nominari:aridam uerò non facilè legimus laudabilem poni. Nam & Adam in hunc locum quasi culpabilis post peccatum detruditur, qui arida nominatus est. Antea enim non fuit in arida,sed in terra. Paradisus namꝗ non est in arida, sed in terra. Sed & *Matth. 5.* mãsuetis quod repromittit Dominus in Euangelio,non est arida,sed terra. Beati enim,inquit, mansueti, quoniam ipsi hæreditabunt terram. Et iterum in Euangelio, semen quod dat fructũ centesimum, sexagesimum, & tricesimum, terra dicitur esse non arida. Et puto quia profectus quidam sit ab arida ad terram ueniendi, sicut & profectus quidam fuit ut hæc arida terra uocaretur. Omnes enim nos, donec infructuosi sumus, & nullum iustitiæ fructum, nullum pudicitiæ,nullum pietatis afferimus, arida sumus. Si autem nosmetipsos cœperimus excolere, & ad uirtutum frugem desides animos suscitare,terra efficimur ex arida, quæ uerbi Dei suscepto semine læta fruge multiplicet. Est ergo quædam etiã in regno Dei terra,quæ mansuetis repromittitur,& terra quæ uiuentium nominatur,& terra in excelsis posita de qua ad iustũ dicit propheta:Et exaltabit te ut hæredites terram. Istius ergo terræ hæreditatem posteaquam de mundi huius Aegypto exierit Deo credens anima consequitur: & alibi quidem ij,qui sub lege uixerunt, alibi autem qui per Iesu Christi fidem & gratiam dispensati sunt. Veruntamen ij qui uidentur primi,& per Moysen dispensari,nõ prius consequentur hæreditatem sibi decretam,quã Moyse duce meruerunt, nisi & ipsi transeant cum ijs quos Iesus dispensat, & pugnent cum eis contra inimicos, & collocent eos in sedibus suis, & ita ipsi consequentur hæreditatem quam Moyse duce meruerũt. Sed hæc nisi ex scripturis diuinis approbentur,fabulæ uidebuntur. Paulus ergo horum producatur in medium idoneus testis, qui in epistola ad Hebræos, ubi describit omnes illos patres,& patriarchas,ac prophetas,qui per fidem placuerũt Deo,post enumeratio- *Heb. 11.* nem cunctorũ, in ultima conclusione sic dicit de eis: Et ij omnes testimonio fidei accepto non perceperunt repromissiones,Deo pro nobis melius aliquid prouidente, uti ne sine nobis consummarentũ. Quasi diceret: istæ nouẽ & semis tribus de illis duabus & semis tribubus,quia propterea nõ ceperũt promissiones terræ illius, quæ eis extra Iordanẽ per Moysen decreta est,Deo pro nobis aliquid melius prouidente,uti ne sine nobis cõsummarentur. Propterea ergo transeunt nobiscum armati ad prælium,& iuuant nos ad belligerandũ,ad expugnandos inimicos. Sed illi transeũt qui armati sunt,qui uiri fortes sunt & potentes: cæteri uerò, ignaua manus & imbellis, remanẽt extra Iordanẽ. Si qui aũt in ipsis uiri fortes sunt,relictis animalibus & pecoribus & omnibus impedimentis, pugnãt aduersum hostem nobiscũ usquequo uincantur inimici nostri,usquequo hæreditatẽ terræ bonæ, terræ mellis lactisꝗ capiamus. Quis enim dubitat quòd sancti quiꝗ patrũ,& orationibus nos iuuẽt,& gestorũ suorum confirmẽt atꝗ hortentur exemplis,sed & uoluminibus suis,per ea quæ nobis ad memoriã scripta reliquerunt docen-

tes nos

tes nos, & instruentes quõ aduersum inimicas potestates dimicandũ sit, & quõ agonũ toleranda certamina? Pugnãt ergo pro nobis & ipsi, incedunt primi ante nos armati. Ipsos enim nos habentes ad exemplum, & uidentes eorum per spiritum fortia facta, armamur ad prælium spiritale, & aduersus spiritalia nequitiæ in cœlestibus dimicamus. Sic denique qui sub Iesu duce militant, triginta & eo amplius reges perimunt, & terras eorum sorte hæreditatis accipiunt. Depulsis namq; spiritalibus nequitijs de cœlestibus, hæreditatẽ regni cœlestis à Iesu Domino nostro percipiunt. Potest & tertius adhuc expositionis uideri modus, ut in filijs Israel, id est in populo ecclesiæ intelligantur quidam esse spiritales, & intra Iordanem percipere hæreditatem terræ fluentis lac & mel: sapientiæ scilicet & scientiæ capientes dulcedinem, quorum terra flumine Dei quod repletum est aquis diuinæ intelligentiæ, circumdatur & rigatur. Alij autem sunt carnales, qui iumentis & pecudibus, id est crassis & stolidis sensibus abundant: sicut erant illi de quibus dicebat Apostolus: Ita insensati estis, ut cùm spiritu cœperitis, nunc carne perficiamini: &, O insensati Galatæ quis uos fascinauit ueritati non obedire? Sed & unusquisq; nostrûm, nisi se armauerit, & abiectis brutis & beluinis sensibus ad spiritalem intelligentiam properauerit, remanebit extra Iordanem, nec poterit per sapientiæ flumen incedere, quod lætificat ciuitatem Dei, id est animam Dei capacem: non assequetur eloquiorum Domini interiora, quæ sunt dulciora super mel & fauum, sed illam tantummodo consequetur terram, in qua duo reges occisi sunt, ubi dicatur ei: Nihil aliud iudicaui meipsum scire inter uos nisi Iesum Christũ, & hunc crucifixum. Qui autem potuerit transire Iordanem, & ad interiora penetrare, ibi Iesum Dominum nostrum sequẽs, interficiet triginta, & eo amplius reges, illos fortassis de quibus dicitur, Quia astiterunt reges terræ, & principes cõgregati sunt in unum, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Depulsisq; ijs regibus & prostratis, agnoscet secretiora mysteria, usque quo ueniat ad illum locum ubi sedes Dei est Hierusalem ciuitas Dei uiuentis, non ista quæ seruit cũ filijs suis in terris, sed illa cœlestis, quæ libera est, & mater omniũ nostrûm. Ad cuius nos hæreditatem perducere dignetur dux & Dominus noster Iesus Christus. Cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Patrum exempla. *Eph. 6.* *In ecclesia quidam sunt spirituales, quidam uerò carnales.* *Gal. 3.* *Psal. 119.* *1. Cor. 2.* *Psal. 2.* *Gal. 4.*

IN NVMERORVM CAP. XXXIII. HOMILIA XXVII.

De mansionibus filiorum Israel.

CVM conderet Deus mundum innumeras creauit ciborum differentias, pro diuersitatibus scilicet uel humani desiderij, uel naturæ animaliũ. Vnde nõ solùm homo cùm uiderit animaliũ cibũ, scit eũ nõ pro se, sed pro animalibus creatũ, sed & ipsa animalia agnoscunt proprios cibos: & alijs quidem (uerbi causa) utitur leo, alijs ceruus, alijs bos, alijs uerò aues. Sed & inter homines sunt quædã differentiæ in appetendis cibis: & alius quidem qui benè sanus est & habitudine corporis ualens, fortẽ cibum requirit, & credit cõfiditq; se edere omnia uelut robustissimi quiq; athletarũ. Si quis uerò inferiorẽ se sentit & inualidum, delectatur oleribus, & fortem cibum pro sui infirmitate nõ recipit. Si uerò sit aliquis paruulus, etiam si uoce indicare nõ possit, re tamẽ ipsa nullam aliam quàm lactis requirit alimoniã. Et ita unusquisq; uel pro ætate uel pro uiribus, uel pro corporis ualetudine, aptũ sibi & competentẽ uiribus suis expetit cibum. Si sufficienter rerum corporalium considerastis exemplum, nunc ab ijs ad intelligentiam spiritaliũ ueniamus. Omnis natura rationabilis proprijs & sibi competentibus nutriri indiget cibis. Cibus autẽ uerus naturæ rationabilis, sermo Dei est. Sed sicut in nutrimentis corporis multas paulo antè dedimus differentias, ita & natura rationabilis, quæ ratione & uerbo Dei (ut diximus) pascitur, non omnis uno atq; eodem uerbo nutritur. Vnde ad similitudinem corporalis exempli est aliquibus etiam in uerbo Dei cibus lactis apertior scilicet simpliciorq; doctrina, ut de moralibus esse solet, quæ præberi consueuit ijs, qui initia habent in diuinis studijs, & prima editionis rationabilis elementa suscipiunt. His ergo cùm recitatur talis aliqua diuinorum uoluminum lectio, in qua non uideatur aliquid obscurum, libenter accipiũt: uerbi causa, ut est libellus Hester, aut Iudith, uel etiã Thobiæ, aut mandata Sapientiæ. Si uerò legatur ei liber Leuitici, offenditur continuò animus, & quasi nõ suum refugit cibum. Qui enim uenit ut disceret Deũ colere, iustitiæ ac pietatis eius præcepta suscipere, audit mandata de sacrificijs dari, & immolationũ ritus doceri, quõ nõ continuò auertit auditũ, & tanq; non sibi aptũ cibum recusat? Sed & alius cũ leguntur Euangelia, uel Apostolus, aut Psalmi, lætus suscipit, libenter amplectitur, & uelut remedia quædã infirmitatis suæ inde colligens gaudet. Huic si legatur Numerorũ liber, & ista maximè loca quę nũc habemus in manibus, nihil hæc ad utilitatẽ, nihil ad infirmitatis suæ remediũ, aut animæ salutem prodesse iudicabit: sed continuò refutabit, & respuet tanquã graues & onerosos cibos, & qui ægræ atq; inualidæ nõ cõpetant animæ. Sed sicut, uerbi gratia (ut iterũ ex corporalibus reperiamus exempla) leoni si detur intellectus, non continuò culpabit abundantiã herbarũ creatã, quia ipse crudis carnibus uescitur, nec dicet illas su-

Ciborum differentia. *In cibo uerbi exhibendo, ætatis & uiriũ habenda est ratio.*

Nihil in cibo uerbi diuini culpandum. perſluò à conditore productas, quia ipſe earum cibo non utitur: nec iterum homo quia pane aliiſq; aptis ſibi uti alimonijs, culpare debet cur fecerit Deus ſerpẽtes, quos cibũ uideat præbere ceruis: neq; ouis, aut bos culpare (uerbi cauſa) quòd alijs animalibus carnibus ueſci datũ eſt, cùm ipſis ad edendum gramina ſola ſufficiant. Ita ergo & in cibis rationalibus diuinorum dico uoluminũ, non continuò aut culpanda aut refutanda eſt ſcriptura, quæ difficilior aut obſcurior ad intelligendũ uidetur, uel ea continere, quibus ſiue incipiens & paruulus, ſiue infirmior & minus ad intelligenda omnia ualidus uti non poteſt, nec cõferri ſibi ex ijs utilitatis aliquid exiſtimat aut ſalutis: ſed conſiderare debet, quia ſicut ſerpens, & ouis, & homo, ac fœnum, Dei creatura ſunt omnia, & diuerſitas iſta ad laudem ſpectat & gloriam creatoris, quòd competentem & in tempore unicuiq; eorum pro quibus creata ſunt uel præbeant uel capiant cibum, ita & hæc omnia quæ uerba Dei ſunt, & in quibus diuerſus pro captu animarum cibus eſt, unuſquiſq; prout ſanum ſe & ualidũ ſentit aſſumat. Quamuis & ſi diligentius requiramus (uerbi cauſa) in Euangelij lectione, uel apoſtolica doctrina, in quibus delectari uideris, & in quibus tibi aptiſsimũ & ſuauiſsimum deputas cibum, quanta ſunt quæ te latent, ſi diſcutias, & perſcruteris mandata Domini? Quod ſi ea quæ obſcura uidẽtur & difficilia, refugienda ſunt protinus & uitanda, inuenies etiã in illis, in quibus ualde confidis, tam multa obſcura & difficilia, ut ſi hanc ſententiã teneas, ſit tibi etiã inde recedendum. Sunt tamẽ plurima in illis, quæ apertius & ſimplicius dicta ſunt, quàm ut parui ſenſus ædificent auditorẽ. Hæc aũt in præfatione præmiſimus, ut ſuſcitemus animos ueſtros, quoniã quidem huiuſmodi lectio habetur in manib. quæ difficilis ad intelligendũ & ſuperflua uideatur ad legendum. Sed nõ poſſumus hoc dicere de ſancti ſpiritus literis, quòd aliquid in eis otioſum ſit aut ſuperfluũ, etiam ſi aliquibus uidentur obſcura. Sed hoc potius facere debemus, ut oculos mentis noſtræ conuertamus ad eum, qui hæc ſcribi iuſsit, & ab ipſo horũ intelligentiã poſtulemus: ut ſiue infirmitas eſt in anima noſtra, ſanet nos ille, qui ſanat omnes languores eius: ſiue parui ſenſus ſumus, adſit nobis cuſtodiens paruulos Dominus, & enutriat nos atq; in menſurã ætatis adducat. Vtrũq; enim in nobis eſt, ut ex infirmis ad ſanitatem, & ex paruulis ad ætatẽ uirilem peruenire poſsimus. In nobis ergo eſt hæc à
Matth. 7. Deo poſcere: Dei aũt eſt petentibus dare, & pulſantibus aperire. Sed ſatis ſit iſta præfatio, nunc iam ad lectionis ipſius quæ recitata eſt, ueniamus exordiũ, ut iuuante Domino ſenſum quoq; eorum etiam ſi nõ ad liquidũ, ſummatim tamen colligere & explicare poſsimus. Ait ergo:

Manſiões Iſraelitarum. HAE ſunt manſiones filiorũ Iſrael, ex quo exierunt de terra Aegypti cũ uirtute ſua in manu Moyſi & Aaron. Et ſcripſit Moyſes profectiones eorũ, & manſiones per uerbũ Dñi. Et cætera.] Audiſti quia ſcripſit hæc Moyſes per uerbũ Domini. Et quid uoluit Dñs hæc ſcribi? Vt prodeſſet nobis aliquid ſcriptura hæc manſionũ quas fecerunt filij Iſrael, aut nihil prodeſſet? Et quis audeat dicere quòd ea quæ per uerbum Domini ſcribuntur, nihil utilitatis habeãt, nec ſalutis aliquid conferant, ſed ſolam rem geſtam narrent, quæ tunc quidem præterierunt, nunc aũt nihil ad nos ex eius reuelatione perueniat? Impia hæc & aliena à catholica fide ſentẽtia eſt, & eorum tantummodò, qui legis & Euangeliorũ negant unum ſolum ſapientẽ eſſe Deum patrem Dñi noſtri Ieſu Chriſti. Quid ergo ex ijs manſionibus fidelis ſentire debeat intellectus, ſummatim (prout tempus patitur) pertractare tentemus. Superior diſputatio, cũ nobis occaſionẽ dicendi de profectione filiorũ Iſrael ex Aegypto præbuiſſet, dupliciter diximus uideri poſſe ſpiri-
Spiritalis exitus ex Aegypto duobus modis conſiderandus. taliter exire unumquemq; de Aegypto: uel cũ relinquentes gentilem uitã ad agnitionẽ diuinæ legis accedimus, uel cùm anima de corporis huius habitatione diſcedit. Ad utrumq; ergo iſtæ manſiones, quas nunc per uerbũ Domini Moyſes deſcribit, aſpiciunt. Nam de illis quidẽ manſionibus, quas animę corpore exutæ, immò corpore ſuo rurſus indutæ habituræ ſunt, Domi-
Manſiones in æterna uita. nus pronunciauit in Euangelio dicẽs: Multæ manſiones ſunt apud patrẽ meũ. Alioquin dicerem uobis, uado & præparabo uobis manſionem. Sunt ergo illic multæ manſiones, in quibus
Ioan. 14. poſt ſeculi huius ærumnas, & Aegyptiã ſeruitutem fideles animæ requieſcãt. Sed nos penè immemores præfationis noſtræ, ſubitò auditum ueſtrũ ad alta & excelſa ſurreximus. Immò uerò redeamus ad ea quæ inter nos & in nobis geruntur. In Aegypto erant filij Iſrael, in operibus Pharaonis regis luto ac latere affligebantur, donec ingemiſcentes clamarent ad Dñm, & exaudiẽs gemitũ eorum mitteret eis uerbum ſuum per Moyſen, & educeret eos de Aegypto. Et nos ergo
Aegyptus myſticè quid ſignificet. cùm eſſemus in Aegypto, mundi dico huius erroribus & ignorantiæ tenebris, operãtes opera diaboli & in concupiſcentijs & uoluptatibus carnis, miſeratus eſt Dominus afflictionẽ noſtrã: miſit uerbum ſuum unigenitũ filium, qui nos de ignorantia erroris ereptos, ad lucem diuinæ legis adduceret. Sed primò omniũ intuere myſterij rationẽ: quam qui diligenter obſeruauerit, in ſcripturis inueniet in egreſsione filiorum Iſrael de Aegypto quadraginta & duas habitas
Manſiões 42. eſſe manſiones: & rurſum aduentus Domini & Saluatoris noſtri in hunc mundũ per quadraginta & duas generationes adducitur. Sic enim Matthæus euangeliſta commemorat dicens:
Matth. 1. Ab Abrahã uſq; ad Dauid regem generationes quatuordecim. Et à Dauid uſq; ad tranſmigrationem

tionem Babylonis generationes quatuordecim. Et à transmigratione Babylonis usque ad Christum, generationes quatuordecim. Istas ergo quadraginta & duas generationum mansiones, quas Christus fecit ascendens in Aegyptum mundi huius, ipso numero quadraginta & duas mansiones faciunt, qui ascendunt de Aegypto. Et bene obseruanter posoit Moyses dicens: Ascenderunt filij Israel cum uirtute sua. Quæ est uirtus eorū, nisi ipse Christus, qui est uirtus Dei? Qui ergo ascendit, cum ipso ascendit, qui ad nos inde descendit, ut illuc perueniat, unde ille nō necessitate, sed dignatione descendit, ut uerū sit illud, quod dictū est, Quia qui descendit, ipse est & qui ascendit. Igitur in quadraginta duabus mansionibus perueniunt filij Israel usque ad principium capiendæ hæreditatis. Principium uerò capiendæ hæreditatis fuit ubi Ruben & Gad, & dimidia tribus Manasse, accipiunt terrā Galaad. Constat itaque numerus descensionis Christi per quadraginta duos patres secundum carnem, uelut per quadraginta duas mansiones descendentis usque ad nos, & per totidem mansiones ascensus filiorū Israel usque ad hæreditatis promissæ principium. Quod si intellexisti quantū sacramenti numerus iste descensionis, ascensionisque contineat, ueni iam & incipiamus per ea quæ descendit Christus ascendere, & primam mansionē istam facere, quam ille nouissimā fecit, scilicet qui natus ex uirgine est: & hæc sit prima nobis mansio de Aegypto exire uolentibus, in qua relicto idolorum cultu, & dæmoniorum non deorū ueneratione, credimus Christum natum ex uirgine, & de spiritu sancto, & uerbum carnem factū uenisse in hunc mundū. Post hæc iam proficere, & ascendere ad singulos quosque fidei & uirtutum gradus nitamur. Quibus si tam diu immoremur, donec ad perfectum ueniamus, in singulis uirtutū gradibus mansionem fecisse dicemur, usquequo ad summū peruenientibus nobis institutionū profectuumque fastigium promissa cōpleatur hæreditas. Sed & anima cùm de Aegypto uitæ huius proficiscitur, ut tendat ad terrā repromissionis, pergit necessariò ad illas, quæ apud patrem ab initio præparatæ sunt mansiones. Quarū credo memor propheta dicebat: Hæc memoratus sum, & effudi super me animam meam, quoniā ingrediar in locum tabernaculi admirabilis usque ad domū Dei. Istæ sunt mansiones, & ista tabernacula, de quibus in alio loco dicit: Quàm amabilia sunt tabernacula tua Domine uirtutū: cōcupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Idcirco & in alio loco idem propheta dicit: Multum peregrinata est anima mea. Intellige ergo si potes, quæ sint istæ peregrinationes animæ, in quibus cum quodam gemitu ac dolore peregrinari se diutius deflet. Sed hebescit harum intellectus & obscuratur donec adhuc peregrinatur: tunc autem uerius edocebitur, & uerius intelliget quæ fuerit ratio peregrinationis suæ, cùm regressa fuerit ad requiem suam, id est ad patriam suam paradisum. quod sub mysterio intuens propheta dicebat: Conuertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. Sed interim peregrinatur & agit iter & conficit mansiones, utilitatis sine dubio alicuius causa per hæc Dei promissionibus dispensata, sicut & quodam loco dicit: Afflixi te, & cibaui te manna in deserto, quod nescierūt patres tui, ut dignosceret quid est in corde tuo. Istæ ergo mansiones sunt, quibus iter è terris agitur ad cœlum. Et quis ita inuenitur idoneus, & diuinorum conscius secretorum, qui possit itineris istius & ascensionis animæ describere mansiones, & uniuscuiusque loci uel labores explicare uel requies? Quomodo enim enarret quod primam & secundam & tertiam mansionem insequatur adhuc Pharao, insequantur Aegyptij, & licet non cōprehendant, tamē insectentur, & licet submersi sint, tamē insecuti sint? Quomodo enunciet quod saluus effectus Dei populus, post aliquot mansiones primum cantauerit canticum dicens: Cantemus Domino, gloriosè enim glorificatus est, equum & ascensorem proiecit in mare? Sed hæc, ut dixi, qm per singulas mansiones audeat aperire, & pro contemplatione nominū qualitates quoque conijcere mansionū, nescio si aut sensus dicentis ad mysteriorum pondus sufficiat, aut auditus capiat audientiū. Quomodo enim uel occursus belli explicetur Amalechitarum, uel diuersæ tentationes, & illi quomodo enarrentur, quorum artus ciciderunt in deserto, & quòd omnino non filij Israel sed filij filiorum Israel ad terram sanctam peruenire potuerunt, & omnis ille uetus populus cecidit, quibus conuersatio & habitatio fuerat cum Aegyptijs, solus aūt nouus peruenit ad regnū qui ignorabat Aegyptios, exceptis sacerdotibus & Leuitis? Si quis enim potuerit se in sacerdotū & Leuitarū ordine collocare, si quis potuerit non habere portionem in terris ullam, nisi solum Dominum, iste non cadet in deserto, sed peruenit ad terram repromissionis. Vnde & tu si uis nō cadere in deserto, sed peruenire ad terram repromissionis patrum, sortem tuā nō habeas in terra, nec sit tibi aliquid cōmune cum terra. Portio tua sit Dominus solus, & nunquam cades. Agitur ergo ascensio de Aegypto ad terram repromissionis, per quā ut dixi mysticis descriptionibus edocemur ascensum animæ ad cœlū ex resurrectionis ex mortuis sacramento. Ponuntur autē & nomina mansionibus. Neque enim conueniens uidebatur, ut omnis locus qui sub cœlo, siue montiū, siue collium, siue camporum nominibus uteretur: illa uerò ascensio qua anima ascendit ad regnū Dei, mansionū suarum nomina non haberet. Habet nomina mansionū mysticis aptata uocabulis;

habet

Ephe. 4.

Ioan. 1.

Anima ex Aegypto uitæ huius discedens.

Psal. 84.

Psal. 115.

Deut. 8.

Exod. 15.

1. Cor. 10.

Terrā promissam qui sint ingressi et qui nō sint ingressi.

habet & deducentem se non Moysen, & ipse enim quo iret ignorabat: sed columnam ignis & nubem: filium scilicet Dei, & spiritū sanctum, sicut & in alio loco propheta dicit: Ipse Dominus ducebat eos. Talis ergo fiet beatæ animæ ascensus, cùm submersi fuerint omnes Aegyptij, & Amalechitæ, atq; uniuersi qui impugnauerant eam & per singulas quasq; digrediēs mansiones: illas scilicet multas quæ dicuntur esse apud patrem, illuminatur amplius ex una ad aliam ueniens, maiora semper illuminationis argumenta conquirit usquequo assueta sit ipsius ueri lu-

Ioan. 1. minis, quod illuminat omnem hominem, intuitum pati, & miræ maiestatis ferre fulgorē. Si uerò ad secundam, de qua superius memorauimus, expositionem redeamus: & animæ in hac ui-

Animæ ad Christi fidem cōuersio. ta positæ per hæc doceri intelligamus profectus, quæ cōuersa de gentili uita, non tam Moysen quàm legem Dei, nec Aaron, sed sacerdotē illum qui permanet in æternum sequitur: antequā ad perfectum ueniat, in eremo habitat: ubi scilicet exerceatur in præceptis Domini, & ubi fides eius per tentationes probetur. Vbi cùm uicerit unam tentationē, & fides eius in ea fuerit probata, inde uenit ad aliam, & quasi de una mansione ad alterā transit, & ibi cùm obtinuerit quæ acciderint, & fideliter tulerit, pergit ad aliā: & ita per singula quæq; tentamēta uitæ ac fidei prosecutus, mansiones habere dicitur: in quibus per singula uirtutū quæruntur argumenta: & im-

Psal. 84. pletur in ijs illud quod scriptū est: Ibunt de uirtute in uirtutē, usquequo perueniat ad ultimū, imò ad summū gradum uirtutū, & transeatur flumē Dei, ac promissa suscipiatur hæreditas. Duplici igitur expositione utentes, omnem hunc qui recitatus est considerare debemus ordinem mansionū, ut ex utroq; sit animę nostræ profectus, agnoscētibus ex ijs, uel hæc uita, quæ ex conuersione erroris legē Dei sequitur, qualiter agi debeat, uel futurę spei quæ ex resurrectione promittitur, quanta sit expectatio. Sic enim puto quòd in ijs quæ leguntur digna sancti spiritus legibus intelligentia doceatur. Nam scire in deserto illo qui dictus sit locus ille, ubi (uerbi gratia) applicuerūt tunc transeuntes filij Israel, quid mihi utilitatis affert, aut quid legentibus ex hoc profectus, & legem Dei die ac nocte meditantibus conferatur: maximè cum uideamus tantam fuisse curam Domino de istis mansionibus perscribendis, ut descriptio earum secundo iam loco diuinis legibus inderetur. Cōmemorata sunt enim nomina ista, licet in nōnullis immutata, iam tunc cū per loca singula eleuasse dicuntur filij Israel de illo loco, & applicuisse: sed & nunc iterum per uerbum Domini describi iubentur à Moyse. Vnde & hoc ipsum quod secundò repetitur ista descriptio, satis cōgruè mihi uidetur ad mysteriū expositionis huius quā proposuimus. bis enim repetuntur, ut duas animæ ostenderent uias: unā qua in carne posita per legem Dei in uirtutibus exerceri, & per gradus quosdā profectuū ascendens pergit (ut diximus) de uirtute in uirtutē, & ipsis profectibus quasi māsionibus utitur: aliam uerò qua post resurrectionē ascensura ad cœlos, non subitò nec importunè ad summa cōscendit, sed per multas deducitur mansiones in quibus illuminata per singulas & augmento semper splendoris accepto, in una-

Virtus cū qua ex Aegypto egressi sunt Israelitæ. quaq; mansione illustrata sapientiæ lumine usq; ad ipsum perueniat luminum patrē. Exierunt ergo, inquit, filij Israel cum uirtute sua. Erat cū illis uirtus illa quæ dixerat: Tecum descendam in Aegyptum. Et quia erat cum illis ista uirtus, propterea dicit Propheta: Et non erat in tribubus eorum infirmans. Exierunt autem in manu Moysi, & Aaron. Ad exeundū de Aegypto non sufficit una manus Moysi, quæritur & manus Aaron. Moyses indicat scientiā legis, Aaron sacrificandi Deo & immolandi peritiā. Opus est ergo, ut exeuntes de Aegypto nō solùm scientiā le-

Manus Mosi & Araonis. gis & fidei, sed operū quibus Deo placetur fructus habeamus. Ideo enim & manus cōmemorantur Moysi & Aaron, ut opera per manus intelligas. Etenim si exiens de Aegypto, & cōuersus ad Deum abijciam superbiam, per manus Aaron taurum Deo sacrificaui. Si petulantiam, lasciuiamq; peremero, hircū Domino iugulasse me Aaron manibus credam. Si libidinē uicero, uitulum: si stultitiā, ouem immolasse uidebor. Sic ergo cùm animæ uitia purgantur, manus Aaron operatur in nobis: & manus Moysi nobiscū est, cùm ad hæc ipsa intelligenda illuminamur ex lege. Et ideo utraq; manus necessaria est de Aegypto exeuntibus, ut inueniatur in eis non solùm fidei, & scientiæ, sed & actuum operumq; perfectio: & tamen utraq; hæ non sunt duæ manus, sed una. In manu enim Moysi & Aaron eduxit eos Dominus, & non in manibus Moysi & Aaron. Vnum enim opus utriusq; manus est, atq; una perfectionis expletio.

ET scripsit, inquit, Moyses profectiones eorū, & mansiones eorū, per uerbū Dñi.] Scripsit ergo hæc per uerbum Dñi, ut legentes nos, & uidentes quantæ nobis immineāt profectiones ad iter quod ducit ad regnum, præparemus nos ad uitā hanc, & cōsiderantes iter quod nobis immineat nō segniter nec remissè uitæ nostræ tēpus permittamus absumi: ne fortè dū in his mundi uanitatib. immoramur, & singulis quibusq; quæ ad usum uel auditū, uel etiā quæ ad tactū atq; odoratū gustumq; ueniunt, delectamur, labantur dies, tempus prætereat, & non occurramus omne spatium imminentis itineris explicare, & deficiamus in medio, atq; accidat nobis illud quod de quibusdā refertur, qui peruenire nō potuerūt, sed artus corū ceciderunt in deserto. Iter ergo agimus, & idcirco deuenimus in hunc mundū, ut trāseamus de uirtute ad uirtutē:

non

nō ut permaneamus pro terrenis in terra, ficut & ille qui dicebat: Destruā horrea mea, & alia maiora ædificabo, & dicā animæ meæ: Anima habes multa bona reposita in annos multos, manduca, & bibe, & lætare, ne fortè dicat & nobis Dominus, ficut illi: Stulte hac nocte auferetur à te anima tua. Nō dixit in hac die, sed in hac nocte. In nocte enim perimitur & hic, ficut primogenita Aegyptiorū, tanquam qui dilexerit mundū, & tenebras eius, & particeps fuerit rectorū mundi huius tenebrarū harū. Tenebræ aūt & nox mundus iste appellatur pro ijs qui in ignorantia uiuunt, nec lumen recipiunt ueritatis. Qui autē tales sunt, de Ramesse non proficiscuntur, nec transeunt ad Sochoth. Videamus tamen prius quando proficiscuntur filij Israel ex Ramesse. Mense, inquit, primo, quintadecima die mensis. Per præceptū Domini quartadecima die mensis egerant pascha in Aegypto, iugulantes agnum pridie quàm proficiscerentur, & initiū quodammodo festiuitatis adhuc in Aegypto positi gerunt, Sequenti ergo die qui est primus dies azymorū, quintadecima die mensis primi proficiscuntur de Ramesse, & ueniunt in Sochoth, ut ibi faciant festiuitatis azymorū diem. Quis sapiens & intelliget hæc? sensatus & cognoscet ea? Imò quis est qui hæc uel ex parte cognoscat? sicut Apostolus dicit: Ex parte scimus & ex parte prophetamus, Quis intelligit quomodo ex parte dies festos agimus, ut nemo nos iudicet in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbati? Omnis namq; dies festus qui in terris ab hominibus geritur, in parte, nō in integro, neq; perfecto festiuitatis titulo geritur: sed cū exieris de Aegypto ista, tūc erit tibi perfecta festiuitas, tunc azyma synceritatis & ueritatis ad perfectum curabis, tunc pentecostes diem in eremo ages, & tunc fortè primum mannæ cibum cœlestem suscipies, ac singulas quasq; festiuitates geres, de quibus iam superius (ut potuimus) dictum est. Scito tamen quoniam post illud pascha quod in Aegypto factum est, semel inuenimus in deserto pascha curatū, cùm lex data est, & aliud (sicut obseruauimus in Numeris) post hæc iam nusquā geri, nisi in terra repromissionis.

Luc. 12.

1.Cor. 13.

IGITVR quintadecima die mensis primi, sequenti post pascha die, qui est primus azymorum dies, profecti sunt filij Israel de Ramesse, in manu, inquit, excelsa in conspectu omniū Aegyptiorū.] Quæ est manus excelsa? Et alibi enim dicit: Exaltetur manus tua. Vbi nō est humanum opus nec terrenū, sed diuinū, ibi manus excelsa nominatur. Per manus namq; opus intelligi, sæpe iam dictum est. In manu ergo excelsa in cōspectu omnium Aegyptiorū profecti sunt. Et Aegyptij, inquit, sepeliebant mortuos suos: uiuentes autem sequebantur Dominum Deum suum. Post hæc dicit, Quia & in dijs eorū fecit Dominus uindictā. Sed & in Exodo ita dicit: Et in omnibus dijs Aegyptiorum faciet Dominus uindictā. Hic aūt dicit, Quia fecit in eos Dominus uindictam. Sunt quidam qui dicuntur dij siue in cœlo, siue in terra, Apostolus ait. Sed & in psalmis dicitur: Omnes dij gentiū dæmonia. Non ergo simulacra, sed dæmones qui simulacris assident, deos dicit in quos fecit Dominus uidictam. Sed uelim requirere quomodo Deus uindictam faciat in dæmones, cum utiq; uindictæ dies & iudicij nondum aduenerit. Sed hanc ego puto in dæmones fieri uindictam, cùm is qui ab illis deceptus fuerat ut idola coleret, per uerbum Domini conuersus Dominū colit: & ex ipso opere conuersionis, in eum uindicta qui deceperat, datur. Similiter si is qui à dæmonibus deceptus fuerat ad fornicandum, conuertatur ad pudicitiam, diligat castitatem, errasse se defleat, pœnitentiæ ipsius lacrymis uritur & incenditur dæmon & sic uindicta datur in deceptionis auctorē. Similiter enā si quis de superbia ad humilitatē, de profusione ad parsimoniā redeat, per hæc singula dæmones, qui se in hæc deceperant, flagellat & cruciat. Quantis eos putatis agi tormentis, si quem uideant, secundum uerbum Domini, uendere omnia sua quæ possidet, & dare pauperibus, & tollere crucem suam, & sequi Christum? Super omnia uerò eis est tormentorū genera, & super omnes pœnas, si quem uideant uerbo Dei operam dare, scientiam diuinæ legis & mysteria scripturarum intentis studijs perquirentem: in hoc eorum omnis flamma est, in isto uruntur incendio, quoniā quidem ignorantiæ tenebris humanas obscurauerant mentes, & per hæc obtinuerāt, ut Deus quidem ignoraretur, ad ipsos uerò diuini cultus studia transferrentur. Quæ putas in illos uindicta datur, quæ infertur eis flamma pœnarū cùm uident hæc lumine ueritatis aperiri, & fraudis suæ nebulas per agnitionem legis diuinæ reserari? Possident enim cunctos qui in ignorantia uiuunt: & non solùm illos qui adhuc in ignorantia sunt, sed ingerunt se sæpe etiā ijs qui agnouerunt Deum, & rursus in eis opera ignorantiæ conantur operari. Neq; enim sine ipsis consummatur omne peccatū. Nam cùm adulterium quis cōmittit, non est utiq; sine dæmone: uel cùm ira immoderata raptatur, uel cùm diripit aliena: & qui sedens aduersus proximū suum detrahit, & aduersum filium matris suæ ponit scandalum, non est sine dæmone. Et ideo omnimodè agendum est nobis, ne fortè Aegyptiorum primogenita, uel deos eorum quos Dominus percussit & extinxit, resuscitemus in nobis, si eis locum dederimus operandi in nobis ea quæ odit Deus. Si aūt ab his omnib. cōtineamus nos, eo modo quo superius diximus, dedit uindictam in omnib. dijs Aegyptiorū pœnasq; ex nostra emēdatione & cōuersione dæmones suscipiūt.

1.Cor. 8.

Psal. 96.

Vindictā in dæmones quomodo faciat Deus.

Luc.

EXEVNT ergo ex Aegypto filij Israel, & proficiscentes ex Ramesse ueniunt in Sochoth.] Profectionis hic ordo, & distinctio mansionum, ualde necessaria, & obseruanda est ijs qui sequuntur Deum, & de uirtutum profectibus cogitant. De quo ordine memini quòd iam & in alijs, cùm ædificationis causa aliqua loqueremur, quæ Dominus dare dignatus est prosecuti sumus. Sed & nunc paucis iterum cōmonebimus Fit ergo prima profectio ex Ramesse, & siue de hoc mundo anima proficiscens ad futurum seculum pergit, siue ab erroribus uitæ ad uiam uirtutis & agnitionis conuertitur, ex Ramesse proficiscitur. Ramesse enim in nostra lingua dicitur Commotio turbida, uel Commotio tineæ. In quo utiq; ostenditur, quòd omnia in hoc mundo in cōmotionibus, & perturbationibus posita sunt, & in corruptela: hoc enim tinea indicat: in quibus non oportet residere animam, sed proficisci, & uenire in Sochoth. Sochoth autem interpretatur Tabernacula. Igitur primus animæ profectus est ut auferatur à commotione terrena, & sciat sibi tanquā peregrinanti in tabernaculis habitandum, quo uelut in procinctu posita aduersus insidiantes expedita occurrere possit & libera. INDE iam ubi se sentit esse præparatam, proficiscitur ex Sochoth & applicat in Buthan.] Buthan Conuallis appellatur. Virtutum diximus in his esse profectum. Virtus non nisi exercitijs & labore conquiritur, nec tantum in prosperis, quantum in aduersis probatur. Venitur ad conuallem. In conuallibus autem & in inferioribus locis certamen habetur aduersus diabolum, & contrarias potestates. In conuallis ergo agon gerendus est, & in conualli pugnandum est. Deniq; & Abraham in ualle Salinarū pugnauit aduersum barbaros reges, & ibi uictoriam consecutus est. Descendit ergo uiator hic noster ad eos qui in profundis sunt & in imis, nō ut ibi demoretur, sed ut ibi uictoriā cōsequatur.

Allegorica expositio, ex notatiōe proprio rum nominum singularū mansionum desumpta.

Gen. 14.

PROFECTI sunt autem ex Buthan, & applicuerunt ad os Iroth.] Iroth Vicus interpretatur. Nondum enim uenitur ad ciuitatem, nec quæ perfecta sunt iam tenentur, sed interim primò parua quæq; capiuntur. Hic est enim profectus, ut à paruis ad magna ueniatur. Venitur ergo ad Iroth, hoc est ad ingressum primum uici, quod est initium conuersationis, & abstinentiæ medioctis. Periculosū est namq; in initijs grandis & immoderata abstinentia. Iroth autem hæc posita est contra Beelsephon, & contra Magdalum. Beelsephon interpretatur Ascensio speculæ, siue turris. A' paruis ergo ascenditur ad magna, & nondū in ipsa specula, sed contra speculam, id est in cōspectu speculæ posita est. Speculari enim incipit, & prospicere spem futuram & altitudinē profectuū contemplari, & paulatim crescit, dum plus spe nutritur quàm laboribus fatigatur. Quæ statio, siue mansio contra Magdalum est, nondum in ipso Magdalo. Magdalum enim Magnificentia dicitur. Habens ergo in conspectu ascensionem speculæ, & magnificentiam rerum futurarum, spebus (ut diximus) ingentibus pascitur & nutritur. In profectibus enim est, non in perfectione iam posita.

POST hæc proficiscuntur de Iroth, & transeunt per medium maris rubri, & applicuerunt ad Amaritudines.] Diximus tempus profectuum, tempus esse periculorum. Quàm molesta tentatio transire per medium mare, uidere fluctus in cumulum crescere, audire undarum insanientium uoces & strepitus? sed tamen si sequaris Moysen, id est legem Dei, aquæ tibi murus dextra læuaq; fient, & iter inuenies per siccum in medio mari. Sed & illud iter cœleste quod age re dicimus animam, potest fieri ut habeat aliquid aquarum, potest fieri ut ibi inueniantur undæ: est enim ibi pars aliqua aquarum, & pars aliqua sub cœlo: & nos interim harum quæ sub cœlo sunt aquarū undas fluctusq; perferimus: Deus uiderit si illæ quietæ sunt & placidæ, nec aliquibus uentis flantibus excitantur. Sed nos interim cū uenerimus ad transitū maris, etiamsi uideamus Pharaonem & Aegyptios insequentes, nihil trepidemus, nullus de his metus, nulla formido sit. Credamus tantùm in unum uerum Deum, & quem misit filium suum Iesum Christum. Quòd & si dicatur populus Deo credidisse & famulo eius Moysi, credimus & nos secundum hoc etiam Moysi, id est legi Dei, & prophetis. Constans ergo esto, & paulo pòst uidebis Aegyptios iacentes ad litus maris. Cùm autem uidens eos iacentes, tu exurge & canta in canticis Domino, & collauda eum qui equum & ascensorem demersit in rubrum mare. Applicuerunt ergo ad Amaritudines. Audiens amaritudines non pauescas, neq; terrearis. Omnis enim eruditio ad præsens non uidetur dulcis esse, sed amara. Postea uerò fructum dulcissimum, & pacatissimū exercitatis per semetipsam reddit iustitiæ, sicut Apostolus Iacobus docet. Deniq; & azyma cum amaritudine uesci præcipiuntur: nec est possibile peruenire ad terrā repromissionis, nisi per amaritudines transeamus. Sicut enim medici amaritudines quasdā medicamentis inferunt salutis prospectu, & sanitatis langoenuū: ita & salutis prospectu medicus animarū nostrarū amaritudines nos uitæ huius uoluit pati in diuersis tentationibus, sciens quia finis huius amaritudinis animæ nostræ dulcedinē salutis adquiratur: sicut & è contrario finis dulcedinis quæ est in uoluptate corporea, ut diuitis illius exempla docuerunt, amarū finem reddit in infernum pœnarum. Tu ergo qui iter uirtutis incedis, non refugias applicare ad amaritudines. Proficisceris enim & inde, sicut & filij Israel.

Amaritudines uitæ huius utiles.

Rom. 8

PROFE-

PROFECTI sunt,inquit,de Amaritudine,& uenerunt in Helim.] Helim est,ubi sunt duode
cim fōtes aquarū, & septuagintaduæ arbores palmarū. Vides post amaritudines,post asperita
tes tentationū,quàm te amœna suscipiunt loca. Non uenisses ad palmas, nisi tentationū ama-
ritudines pertulisses:nec uenisses ad dulcedinē fonnū,nisi prius quæ tristia fuerant & aspera su
perasses. Non quo iam finis sit in his itineris,& perfectio cunctorum : sed dispensator animarū
Deus in ipso itinere interserit laboribus etiam quædam refrigeria,quibus refota anima & repa
rata,promptior redeat ad reliquos labores. Helim autem interpretatur Arietes. Arietes duces *Mysterium de*
sunt gregū.Qui sunt ergo duces gregis Christi,nisi Apostoli,qui sunt & duodecim fontes? Ve- *xij. Apostolis,*
rùm quoniam nō solùm illos duodecim elegit Dn̄s & Saluator noster, sed & alios septuaginta *& lxxij. disci-*
duos: idcirco non solùm duodecim fontes, sed & septuaginta duæ arbores scribuntur esse pal- *pulis.*
marū,& ipsi enim Apostoli nominantur,sicut & ipse Paulus dicit, cū de resurrectiōe Saluatoris
exponeret. Visus,inquit,est illis undecim, deinde apparuit & omnibus Apostolis. In quo osten
dit esse & alios Apostolos,exceptis illis duodecim. Hæc te ergo amœnitas post amaritudinem,
hæc te requies post laborem,hæc te gratia post tentamenta suscipiet.

PROFECTI sunt,inquit,de Helim,& applicuerūt iuxta mare rubrū.] Obserua,quia iam nō
intrāt in mare rubrū, semel tantùm sufficit intrasse: modò iam applicāt iuxta mare,ut uideant
quidem mare, & undas eius aspiciant, nequaquā tamen motus ipsius & impetus pertimescāt.

ET profecti sunt à rubro mari,& applicuerūt in deserto Syn.] Syn Rubus interpretatur,siue
Tentatio. Incipit ergo tibi iam arridere honorū spes. Quæ est aūt honorū spes? De rubo appa- *Exod.3.*
ruit Dominus,& responsa dedit Moysi,& dehinc initium uisitationis factum à Dn̄o ad filios est
Israel. Sed non otiosè Syn etiam Tentatio interpretatur. Solet enim in uisionibus esse tentatio. *Visiones discer*
Nam nonnunquā angelus iniquitatis transfigurat se in angelum lucis. Et ideo cauendum est,& *nendæ.*
sollicitè agendum,ut scienter discernas uisionū genus, sicut & Iesus Naue cùm uisionem uide- *Iosu.5.*
ret,sciens esse in hoc tentationē,statim requirit ab eo qui apparuit,& dicit: Noster es,an aduer-
sariorum? Ita ergo & proficiscens anima ubi aduenerit ut iam incipiat discretionē habere uisio
num,inde probabitur spiritalis esse,si scit omnia discernere. Idcirco denicp & inter dona spirita
lia,unum ex donis sancti spiritus esse memoratur discretio spirituum.

PROFECTI uerò ex deserto Syn uenerunt in Raphaca.] Raphaca interpretatur Sanitas. Vi
des ordinem profectuū, quomodo ubi iam spiritalis efficitur anima & discretionē cœlestium
cœperit habere uisionum,peruenit ad sanitatem , ut meritò dicat : Benedic anima mea Domi- *Psal.103.*
num,& omnia interiora mea nomen sanctum eius. Quem Dominū? qui sanat, inquit,omnes
languores tuos,qui redimit de interitu uitam tuam. Sunt enim multi languores animæ:auari-
tia languor eius est,& quidē pessimus, superbia,ira, iactantia,formido,inconstantia,pusillani
mitas,& horū similia. Quando me Domine Iesu ab his omnibus languoribus curabis? quan-
do sanabis,ut ego dicam,Benedic anima mea Dominum qui sanat omnes languores tuos? ut
possim & ego mansionem facere in Raphaca,quod est Sanitas. Longū est si uelimus ire per sin
gulas mansiones,& ex unaquacp si qua ex nominum cōtemplatione suggeruntur,aperire: stri-
ctim tamen & breuiter percurremus,ut non tam plenam uobis expositionem,quia minimè id
tempus indulget,sed occasiones in eis intelligentiæ præbeamus.

PROFICISCUNTUR ergo ex Raphaca , & ueniunt in Halus.] Halus Labores interpreta-
tur. Nec mireris si sanitatē sequuntur labores. Propterea enim & adipiscitur à Domino anima
sanitatē ut labores delectabiliter, & non inuita suscipiat. Dicitur enim ei, Labores fructuū tuo- *Psal.128.*
rum manducabis,beatus es,& bene tibi erit.

POST hæc ueniunt in Rhaphidin.] Interpretatur aūt Raphidin Laus iudicij. Iustissimè laus
sequitur post labores:cuius tamē rei laus? iudicij,inquit. Fit ergo laude digna anima quæ rectè
iudicat,rectè discernit,id est quæ spiritaliter dijudicat omnia,& ipsa à nemine dijudicatur.

POST hæc peruenitur in desertū Sina] Sina ipse quidē locus est deserti, quē suprà Syn me- *Differunt Sin*
morauit:sed hîc magis locus montis,qui in ipso deserto est, appellatur,qui etiam ipse uocabu *& Sinai.*
lo deserti Sina nominatur. Postquā ergo laudabilis iudicij facta est anima,& rectū cœpit habe-
re iudicium, tunc ei datur lex à Deo cùm capax esse cœperit secretorū diuinorum & cœlestium
uisionum. Inde uenitur ad monumenta concupiscentiæ. Quid est monumenta concupiscen-
tiæ? Sine dubio ubi sepultæ sunt & obrutæ concupiscentiæ, ubi extincta est omnis cupiditas,
nec ultrà concupiscit caro aduersus spiritum,mortificata scilicet morte Christi.

POST hæc uenitur in Aseroth,] quòd interpretatur Atria perfecta,uel beatitudo. Intuere di *Gal.5*
ligentius omnis uiator quis sit ordo profectuū: posteaquā sepelieris,& morti tradideris concu
piscentias carnis,uenies ad amplitudines atriorū, uenies ad beatitudinē. Beata namcp est ani- *Ista omnis in*
ma quæ nullis iam uitijs carnis urgetur. Inde uenitur in Rhathanim , siue Pharam.] Rhatha- *academia cœ*
nim Visio cōsummata interpretat̄, Pharā uerò Visibile os. Quid? nisi ita crescat anima,ut cùm *lesti discemus.*
desierit molestijs carnis urgeri,uisiones habeat cōsummatas, perfectamcp rerum capiat intelli-

gentiam,causas scilicet incarnationis uerbi Dei,dispensationisq; eius rationes plenius altiusq;
cognoscens? Hinc iam uenitur in Remonphares,quod in nostra lingua Excelsa intercisio dici-
tur,hoc est, ubi magnarū & cœlestium rerum à terrenis & infimis separatio fit & discretio. Cre-
scente namq; intellectu animę,& notitia ei excelsorū præbet̄, & iudiciū datur, quo sciat à tēpo-
ralibus æterna intercidere,& à perpetuis caduca separare. Post hæc uenit̄ Lebna,quod interpre
tatur Dealbatio. Scio in alijs dealbationē culpabiliter poni, ut cùm dicitur,paries dealbatus,
Psal. 51. & monumenta dealbata. Sed hîc dealbatio illa est,de qua dicit ꝓpheta: Lauabis me,& super ni
Esa. 1. uem dealbabor. Et iterū Esaias: Si fuerint peccata uestra sicut phœnicium, ut niuem dealbabo,
Psal. 68. & ut lanā candidā efficiā. Item in psalmo: Niue dealbabuntur in Selmon. Et uetusti dierū capil-
Dan. 7. li dicūtur esse candidi,id est albi sicut lana. Sic igitur dealbatio hæc ex splendore ueræ lucis ue-
nire intelligenda est,& ex uisionū cœlestium claritate descendere. Post hæc mansio fit in Ressa:
Animæ nūquā desunt tentatio nes. quod apud nos dici potest Visibilis siue laudabilis tentatio. Quid est hoc, quòd quāuis gran-
des habeat anima profectus, tamē tentationes ab ea nō auferuntur? Vnde apparet quia uelut
custodia quædā,& munimen,ei tentationes adhibentur. Sicut enim caro si sale nō aspergatur,
quāuis sit magna & præcipua, corrumpitur: ita & anima nisi tentationibus assiduis quodam-
modo saliatur,cōtinuò resoluitur,ac relaxatur. Vnde cōstat propter hoc dictū esse,quòd omne
2. Cor. 12. sacrificiū sale salietur. Inde denique est quod & Paulus dicebat: Et ex sublimitate reuelationū ne
extollar,datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Satanæ, qui me colaphizet. Hæc ergo est
uisibilis, uel laudabilis tentatio. Ex hac uenitur ad Macelath, quod est Principatus, uel uirga.
Ex utroq; uerò potestas indicari uidet̄,& quòd anima eousq; profecerit,ut dominetur corpori,
& ipsa in illud uirgam potestatis obtineat: imò nō solùm corpori,sed & uniuerso mundo,cùm
Gal. 6. dicit: Mihi aūt mundus crucifixus est,& ego mundo. Inde uenitur in montē Sephar,quod Tu-
bicinatio appellat̄. Tuba signū belli est. Igitur ubi se tantis ac talibus uirtutibus anima sentit ar
matam,necessariò procedit ad bellum,quod est ei aduersus principatus,& potestates,& aduer
sum mundi rectores: uel certè tuba canit in uerbo Dei,prædicationis scilicet & doctrinæ,ut det
significantē uocem per tubam,ut qui audierit,præparare se possit ad bellū. Post hæc uenitur su
2. Cor. 3. per Charadath,quod in nostra lingua sonat Idoneus effectus: ꝓfecto ut & ipse dicat,quia ido-
neos nos fecit ministros noui testamēti. Inde mansio habetur apud Maceloth,quod interpreta
tur Ab initio. Cōtemplatur namq; qui ad contemplationē tendit initiū rerum,imò potius cun
cta ad eum refert,qui erat in principio, nec ab isto initio aliquādo discedit. Post hæc fit mansio
in Caath,quod est Confirmatio,uel patientia. Necesse est enim eum qui uult etiā alijs prodesse,
Act. 9. multa pati,& cuncta ferre patienter,sicut de Paulo dictū est: Ego enim ostendā ei quanta opor-
teat eum pro nomine pati meo. Inde uenitur Thara, quod apud nos intelligitur Cōtemplatio
ἔκστασις. stuporis. Nō possumus in Latina lingua uno sermone exprimere uerbū Græcū, quod illi ἔκστα-
σιν uocāt,id est cū pro alicuius magnæ rei admiratione obstupescit animus. Hoc est ergo quod
dicit,Cōtemplatio stuporis, cùm in agnitione magnarū & admirabiliū rerū mens attonita stu
Rom. 6. pet. Post hæc uenitur ad Matheca,quod interpretatur Mors noua. Quæ est noua mors? Quan-
do Christo cōmorimur,ut & conuiuamus ei. Inde Asenna uenitur,quod Os, uel ossa significa-
re dicitur. Virtus per hæc sine dubio, & robur patientiæ declaratur. Iam hinc habetur mansio
apud Mesaloth,quod significare putatur Excludens. Quæ excludens est? sine dubio malignas
suggestiones cōtrarij spiritus de cogitationibus suis. Sic enim & sapientia Dei dicit: Si spiritus
potestatē habentis ascenderit super te,locū tuum ne dimittas. Tenendus est ergo locus,& exclu
dendus est aduersarius,ne inueniat locū in corde nostro,sicut Apostolus dicit: Nolite locū da-
Interpres de suo adiecit ut suprà illud de ἐκστάσει. re diabolo. Post hæc Banaim uenitur, quod Fontes significat,uel Excolanones,id est,ubi diui-
norum uerborū fontes haurit usquequo excolet eos bibendo. Excolat aūt dicitur hîc à Colan-
do,non à Colendo. Excolat ergo uerbum Dei quis, cùm ne minimū quidē mandatū prærerie-
rit,imò cū ne iota quidem unum,uel unus apex de uerbo Dei intellectus eius habetur otiosus.
Post hæc uenitur in Galgat, quod interpretatur Tentamentū siue constipatio. Fortitudo quæ-
dam (ut uideo) & munimē est animæ, tentamentū. Ita enim uirtutibus admiscetur,ut uideatur
absq; his uirtus nec decora esse,nec plena. Et ideo proficientibus ad uirtutē,& uariæ & frequen
tes mansiones in tentationibus fiunt. Quas cùm transieris, applicabis in Tabatha. Tabatha
interpretatur Bona. Ad bona ergo nō nisi post tentamentorū experimenta uenitur. Inde appli
Bonum summū ad quod conten dimus. cuerunt, inquit, in Ebrona, quod est Transitus. Transeunda namq; sunt omnia: quia etiam si
ad bona uenias,oportet te & ad meliora transire,usquequo ad illud bonū uenias, in quo sem-
per debeas permanere. Post hæc peruenitur ad Gasiongabis, quod interpretatur Consilia uiri.
1. Cor. 14. Si quis desijt puer esse sensibus,iste peruenit ad consilia uiri,sicut & ille qui dicebat: Cùm autē
factus sum uir quæ paruuli erant deposui. Sunt ergo magna consilia uiri, sicut & ille ait: Aqua
Exod. 16. alta consiliū in corde uiri. Hinc iterū uenitur Syn. Iterum Tentatio est Syn. Diximus enim quia
nec aliter expedit iter istud incedere: sicut (uerbi gratia) si quis aurifex uas necessariū facere uo-
lens,

lens, frequenter illud igni admoneat, frequenter malleis subdat, rasorijs sæpe perstringat, ut &
purgatius fiat, & ad illã speciem, quã prospicit artifex, atq; ad illam pulchritudinẽ deducatur.
Post hæc applicat̃ ad Pharancades, quod est Fructificatio sancta. Vides inde quò uenit̃, uides
quia tentationũ sulcos fructificatio sancta subsequitur. Inde applicatur in montẽ Or, quod in-
terpretatur Montanus. Venit enim ad montẽ Dei, ut & ipse fiat mõs uber, & mons coagulatus,
uel ab eo quòd semper in monte Dei habitet, montanus dicatur. Subsequit̃ post hæc mansio
Selmona: quod interpretatur Vmbra portionis. Illam puto umbrã dici de qua & propheta di
cebat, Spiritus uultus nostri Christus Dñs, cui diximus: In umbra eius uiuemus in gentibus. *Thren.* 4.
Sed & illa similis huic umbra est, de qua dicit̃: Spiritus Dñi obumbrabit tibi. Vmbra ergo por
tionis nostræ, quæ nobis opacitatẽ præstat ab omni æstu tentationum, Christus Dñs est, & spiri
tus sanctus. Hinc iam uenitur ad Fino, quod interpretari putamus Oris parsimoniã. Qui eñ *2.Cor.12.*
intueri potuerit mysteriũ de Christo, & de spiritu sancto, & si uiderit, siue audierit ea quæ nõ li-
cet hominibus loqui, necessariò habebit oris parsimoniam, sciens quibus, quando, uel qũo de
mysterijs diuinis oporteat loqui. Pòst hæc uenitur Oboth, cuius nominis quamuis nõ inuene
rimus interpretationẽ, tamen non dubitamus, sicut & in cæteris omnibus, etiã in hoc nomine
consequentiã profectuũ cõseruari. Sequitur post hæc mansio quæ appellatur Cai, quod inter-
pretatur Chaos. Appropiat eñ per hos profectus ad sinus Abrahæ, qui dicit ad eos qui in tor-
mentis sunt: Quia inter uos & nos chaos magnũ confirmatũ est, ut & ipse in sinibus eius, sicut
beatus Lazarus requiescat. Inde iterũ uenitur Dibongad, quòd significare fertur Apiariũ ten- *Luc.16.*
tationũ. O' miram diuinæ prouidentiæ cautelam. Ecce iam uiator hic itineris cœlestis, summæ
perfectioni proximus fit successione uirtutũ, & tamen ei tentamenta nõ desunt, sed noui gene-
ris audio tentamenta. Apiariũ, inquit, tentationũ. Apis laudabile animal in scripturis positum *Apis.*
est, ex cuius laboribus reges & mediocres ad sanitatẽ abutuntur: quod rectè de uerbis prophe-
tarũ & apostolorũ, atq; omniũ qui sacra uolumina conscripserunt, accipitur: & istud esse apia-
rium, id est omnẽ numerũ scripturarum diuinarũ dignissimè intelligi puto. Est ergo ijs qui ad
perfectionẽ tendunt, etiã in hoc apiario, id est in uerbis propheticis & apostolicis, nõnulla ten-
tatio. Vis uidere quia sit in his tentatio nõ minima? In hoc apiario scriptum inuenio. Vide, in-
quit, ne aspiciẽs Solẽ & Lunã, adores ea quæ sequestrauit Dñs Deus tuus gentibus. Vides quę
tentatio de apiario isto procedit? Et iterum cùm dicit: Deos nõ maledices. Et iterũ in noui testa *Ioan.8.*
menti apiario, ubi legimus: Quid me uultis occidere hominẽ qui ueritatẽ locutus sum uobis?
Et iterũ in alijs ipse Dñs dicit: Propterea in parabolis loquor eis, ut uidentes nõ uideant, & au- *Matth.13.*
dientes non intelligant, ne fortè cõuertantur, & sanem eos. Sed & cùm Apostolus dicit: In qui- *2.Cor.4.*
bus Deus huius seculi excæcauit mentes infideliũ: & multa huiusmodi in hoc diuino apiario
tentamenta reperies. Atq; necesse est uenire unumquemq; sanctorũ, ut etiã per hæc, quàm perfe
ctè & piè de Deo sentiat, agnoscatur. Post hæc iam uenitur Gelmon Deblathaim, quod inter-
pretatur Contemptus ficuum, id est ubi contemnuntur, & despiciuntur penitus terrena. Nisi
enim spreta fuerint & cõtempta ea quæ delectare uidẽtur in terris, ad cœlestia transire nõ possu
mus. Sequit̃ enim post hæc mansio Abarim cõtra Nabau, quod est Transitus. Nabau uerò Ab-
scessio interpretat̃. Vbi enim per has omnes uirtutes iter egerit anima, & ad summã perfectio-
nis ascenderit, trãsit iam de seculo, & abscedit: sicut scriptũ est de Enoch: Et nõ inueniebat̃, quia *Gen.5.*
transtulerat eum Deus. Quod etsi uideatur esse adhuc in seculo qui huiusmodi est, & in carne *Heb.11.*
habitare, tamen nõ inuenietur. In quo nõ inuenietur? In nullo actus seculari, in nulla re carna-
li, nullo colloquio uanitatis inuenitur. Transtulit enim eum Deus ab ijs, & esse fecit in regione
uirtutũ. Vltima mãsio est ab occidente Moab iuxta Iordanẽ. Omnis namq; hic cursus propter-
ea agitur, & propterea curritur, ut perueniat̃ ad flumen Dei, ut proximi efficiamur fluentis sa-
pientiæ, & rigemur undis scientiæ diuinæ: ut sic per omnia purificati, terrã repromissionis me-
reamur intrare. Hæc interim de Istaeliticis mansionibus secundũ unum exponendi modum in
transcursu perstringere, atq; in mediũ proferre potuimus. Verùm ne huiusmodi expositio, quæ
per Hebræorũ linguam & nominũ significantias currit, ignorantibus linguæ illius proprieta-
tem affectata uideatur & uiolenter extorta, dabimus etiã in nostra lingua similitudinem, qua
consequentiæ huius ratio patescat. In literario ludo, ubi pueri prima elementa suscipiunt, abe- *Puerilium stu*
cedarij dicuntur quidã, alij syllabarij, alij nominarij, alij iam calculatores appellantur: & cùm *diorũ gradus.*
audierimus hæc nomina, ex ipsis qui sint in pueris profectus agnoscimus. Similiter & in libera
libus studijs, cùm aut locũ recitare, aut allocutionem, uel laudem, aliasq; per ordinẽ materias
audierimus, ex materiæ nomine profectũ adolescẽtis aduertimus. Quomodo ergo & per hæc
quæ locorũ quasi materiarũ nomina memorant̃, nõ credamus in diuinis eruditionibus profe-
ctus indicari posse discentiũ? Et sicut illic singulis quibusq; dicendi materijs immorãtes quasi
mansiones in eis quasdam facere uidentur, & de una ad aliã, ac de alia item ad aliam proficisci:
ita etiã hîc mansionũ nomen & profectio ab una ad aliam, & ab alia iterum ad aliam, cur non

profectū mentis indicare credatur, & incrementa significare uirtutum. Illam uerò aliam expositionis partē prudentibus quibusq; ex ista conijciendam & contemplandā relinquo. Sapientibus enim sufficit occasionem dedisse: quia nec expedit ut auditorū sensus penitus remaneat otiosus & piger. Ex horum ergo collatione etiam illa meditetur, imò & aliquid perspicacius ac

Ioan. 3. diuinius contempletur. Non enim ad mensuram dat Deus spiritum: sed quia Dominus est spiritus, idcirco ubi uult spirat, & optamus ut etiā uobis aspiret, quo meliora horū, atq; altiora in uerbis Domini sentiatis, iter agentes per hæc quæ pro nostra mediocritate descripsimus: ut & in illa uia superiore, & excelsiore, etiā nos uobiscū possimus incedere: deducente nos ipso Domino nostro Iesu Christo, qui est uia, & ueritas, & uita, usquequo perueniamus ad patrem, cùm tradiderit regnum Deo & patri, & subiecerit ei omnem principatum, & potestatem. Ipsi gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

IN NUMERORUM CAP. XXXIIII. HOMILIA XXVIII.

Quæ sit terræ sanctæ descriptio, terminorumq́; eius & finium quos Dominus descripsit.

VLTIMA in libro Numerorum historia refertur, in qua Dominus iubet Moysi præcepta dare filijs Israel, ut cùm ingressi fuerint terrā sanctam capere hæreditatē eius, sciāt quos

Περιγραφὴ Iudææ. in ea terminos finiū suorum debeāt obseruare: & pòst iam ipso Domino describente dicitur: Ad Aphricum quidem, hoc est ad occidentem illius loci terminus obseruetur, & illius ad orientem: & sic per quatuor cœli plagas, nomina quædam Dominus ipse designat, quæ in Iudæa ista terrena populus Dei debeat custodire. Dicit ergo in ijs simplicior quisq; auditorū, quia possunt hæc necessaria uideri & utilia etiā secundū literam, pro eo ut nemo transgrediatur terminos per præceptum Domini constitutos, & fines alterius tribus alia uiolare non audeat. Ecquid faciemus, cùm in terris istis nō solùm inuadendi alterius fines Iudæis, sed qualitercunq; possidendi facultas nulla remanserit? Profugi namq; ab ea, & extorres exulant, & fines non quos lex diuina statuit nunc possidentes custodiunt, sed quos uictorū iura mandarunt. Quid inquam nos faciemus qui hæc in ecclesia legimus? Si secundum Iudæorum sensum legamus, superflua nobis profectò uidebuntur & inania. Sed & ego qui lego de sapientia scriptum: Exi post eam sicut uestigator: uolo exire post eam, & quia in rebus eam corporalibus non inuenio, insequi eius uestigia cupio: & inuestigare quò eat, ac uidere intellectus meus ad quæ me eu bilia pertrahat. Puto enim quòd si diligenter eam sequi potuero, & inuestigare uias eius, dabit mihi aliquas occasiones ex scripturis, quō etiam de his locis explicare debeamus, si credimus ijs quæ Paulus in mysterio loquitur, quòd qui per legem deseruiunt, umbræ & imagini deseruiunt cœlestium. Et si secundum ipsius nihilominus sententiam, lex cuius pars est hæc lectio

Heb. 10. quam habemus in manibus, umbram habet futurorū bonorū, consequens uidetur & necessarium, omnia quæ quasi de rebus terrenis describuntur in lege umbras esse futurorū bonorum, omnisq; hæreditas terræ illius, quæ in Iudæa terra sancta & terra bona appellatur, imago sit bonorum cœlestium: quorum hæc (ut diximus) quæ in terris bona memorantur, umbram atq; imaginem teneant. Sed ut paululum & meus sermo, & uestra intelligentia sublimetur, atq; ingressum quendam ad ea quæ dicimus aduertenda concipiat, utamur aliqua similitudine. Nemo dubitat quòd in terra Iudææ omnis locus, omnis mons, omnis ciuitas & uicus, certis quibusq; uocabulis designetur: nec est ullus omnino sine nomine locus, sed proprijs singula quæq; appellationibus designantur: uerbi gratia, quibus aut Chananæi in suis locis, aut Pharesæi nihilominus in suis: Amorrhæiq;, aut Euæi, uel etiam Hebræi nominarūt. Ita ergo secundum sen-

Origenis opinio de cœlestibus regiōibus. tentiam Pauli, qua umbram & exemplar cœlestium dicit esse terrena, fortasse & in cœlestibus regionibus erunt locorum differentiæ nō minimæ. Videtis quibus, uel quorum appellationibus, uocabulisq; distinctæ, & nomina non solùm plagarum cœli, sed etiam omnium stellarum siderumq; signata. Qui enim fecit multitudinē stellarum (ut ait propheta) omnibus eis nomina uocat. De quibus quidē nominibus plurima in libellis qui appellantur Enoch, secreta continentur, & arcana: sed quia libelli ipsi non uidentur apud Hebræos in auctoritate haberi, interim nunc ea quæ ibi nominantur, ad exemplū uocare differamus, sed ex his quæ habemus in manibus, de quibus dubitari nō potest, rerum prosequamur indaginem. Describitur ergo uerbis Dei in lege diuina terra Iudææ, & hæc referri debere dicitur in imaginē cœlestium. In cœlis

Gal. 4. autem euidenter esse Hierusalem ciuitas pronunciatur ab Apostolo, & mons Sion. Cōsequens igitur est, ut sicut sunt etiam aliæ ciuitates circa Hierusalem terrenā sitæ, & uici, & diuersæ quęq; regiones: ita & illa cœlestis Hierusalem secundum imaginem terrenorū habeat circa se & alias ciuitates & uicos, diuersasq; regiones, in quibus populus Dei & uerus Israel, per Iesum uerum, cuius ille Iesus Naue ferebat imaginem, collocandus est quandoq;, & hæreditatem sortis distributione, id est meritorum contemplatione, capturus. Sic ergo nunc Dominus dicit in distributione terræ (uerbi gratia) terminos in his illius esse istos, & alterius alios: ne fortè quoniā diuersa erunt merita eorū qui hæreditatē consecuturi sunt regni cœlorū, idcirco etiā in ijs tribubus obseruan-

obseruanter dirimi iubetur ista distinctio terminorum, ut sciamus has esse meritorum differen
tias obseruandas in unoquoque. Verbi gratia: qui ita negligenter uixerit ut pro fide quidē sua
mereatur haberi inter filios Israel, pro negligentia uerò uitæ, gestorumq́ desidia in tribu Rubē
aut Gad, aut dimidia tribu Manasse debeat reputari, & non intra Iordanem, sed extra eum, sor
tem hæreditatis accipere. Alius uerò qui se emendatione uitæ, & conuersatione propositi talem
reddiderit, ut secundum quas solus Deus nouit rationes, aut in tribu Iuda, aut etiam in ipsa tri
bu Beniamin, in qua ipsa Hierusalem, & templum Dei atque altare consistit, debeat reputari: &
alius in alia, atque alius in alia. Et hoc modo hæc quæ nunc in libro Numerorum scripta refe-
runtur adumbratio quædam sit futuræ sortis in cœlis, eorum duntaxat qui per Iesum Dominū
ac Saluatorem nostrum hæreditatem (ut diximus) capient regni cœlorum. Ibi credo diligen-
ter obseruabuntur etiam ista quæ hîc adumbrantur priuilegia sacerdotū, quibus uicina queq;
urbibus loca, & ipsis mœnibus iuncta segregari mandatur à filijs Israel. Ibi credo & ciuitates
istæ erunt, quarum hîc figura describitur, quas refugij nominat ciuitates, ad quas confugiant
non omnes homicidæ, sed qui ignoranter homicidium commiserunt. Sed enim fortasis ali-
qua peccata, quæ si proposito ac uoluntate committimus, homicidas nos faciunt: & sunt alia
quæ si ignoranter admittimus, decernitur nobis, credo, & præparatur ex præcepto Dei aliquis
locus, ubi ad certum tempus habitare debeamus, si qui non uoluntaria peccata commisimus:
si tamen mundi inueniamur & alieni ab ijs peccatis quæ uoluntate commissa sunt. Et ob hoc
secernuntur quædam ciuitates ad refugium. Videtur quibusdam quòd singulorum quoq; fide *Caue.*
rum positio & cœtus ciuitas dici uel haberi posit in cœlo: quod ego quidem definire non au-
deo. Video enim omnem creaturam in spe quidem propter eum qui subiecit esse subiectā, expe *Rom. 8.*
ctare tamen libertatem in redemptione filiorum Dei sine dubio, & præclarius aliquid aut sub-
limius operiri. Si ergo (ut diximus) umbrā habet lex futurorum bonorū, & exemplari & um-
bræ deseruiunt cœlestium qui in lege deseruiunt, & nunc per speculum & in ænigmate, tūc aūt
facie ad faciem habebitur rerum contemplatio, credo quòd & nunc cōuersationem dicimur ha
bere in cœlis per speculum, & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem talē conuersationē me- *Phil. 3.*
rebimur habere in cœlis. Si ergo per consequentiam rerum, & promissionum fidem nos trans- *1. Cor. 13.*
ferri de terris oportet ad cœlum, puto quòd in ipsis cœlestibus locis Iesus Dominus noster nō
absq; meritorum sorte unumquemq; in illa uel illa cœli parte & habitatione constituat. Sed sicut
multa est differentia in terris, uerbi gratia: habitare in locis fœcūdis & copiosis, ac bonis omni-
bus abundantibus, ubi & aeris temperies, & eruditio hominū, ac liberalia instituta nō desunt:
& longè aliud est habitare, aut in locis infœcundis, & rerū penuria squalidis, aut æstu torridis,
aut frigore geluq; torpētibus, uel certè ubi nullæ leges, sed immanis & sæua barbaries, ubi bel-
la semper & nunquam quies, & hæc non sine occulta quadam Dei dispensatione, & iudicio e-
ius, & iustitia unicuiq; decernuntur: ita & in illis locis erit aliquid tale, ut in nullo prorsus ina-
nis habeatur in terris umbra cœlestium. Erit ergo & ibi (ut diximus) aliqua ciuitas refugij, &
erit alia in deserto: sicut Bosor in hæreditate Ruben ciuitas esse dicitur in deserto. Sed & illa ni-
hilominus consequentia capienda est: quia sicut cùm dispergeret Deus filios Adam, statuit fi- *Deut. 32.*
nes gentium secundū numerum angelorum Dei, uel (ut in alijs exemplaribus legimus) secun
dum numerum filiorum Israel: in initio mundi ita dispersi sunt filij illius Adam, sicut uel illorū
merita, uel ipsius Adæ contemplatio postulabat: quid dicemus futurum, cùm nouissimi Adā
(qui non in animam uiuentem, sed in spiritum uiuificantē factus est) cœperit filios non disper *1. Cor. 15.*
gere, sed dispensare diuina dignatio, non in initio, sed in fine mundi: & non ut illos qui in Adā *Rom. 5.*
omnes mortui sunt, sed ut eos qui in Christo omnes uiuificati sunt? Sine dubio erit quædam
diuisio & distributio talis, quæ nō solùm pro meritis eorum qui dispensantur, sed & pro nouis
simi Adam, in quo omnes uiuificādi dicuntur, contēplatione pensanda sit. Sed quis nostrûm
talis est, ut ad huiusmodi distributionem, & ad illā cœlestis hæreditatis sortē uenire mereatur?
Quis ita beatus erit, cuius sors in Hierusalē ueniat, ut sit ibi ubi templum Dei est, imò ut ipse sit
Dei templū? Quis ita beatus est ut ibi dies festos agat, ubi altare diuinū perpetuis ignibus ado
letur? Quis ita beatus est qui sacrificium suū, & incensum suauitatis supra illū ignem ponat, de
quo dicebat Saluator: Ignē ueni mittere in terram? Quis ita beatus est qui ibi semper agat pa-
scha in loco quē elegit Dn̄s suus? Ibi pentecostes diē gerat, & festiuitatē repropitiationis, & ta-
bernaculorū solennitatem, non iā per umbram, sed per ipsam speciem rerumq; ueritatē? Quis
nostrū dignus habebitur tam beatæ sortis electione, cū Deus diuidere cœperit filios nouissimi
Adam: non cui dicat: Eris super quinq; ciuitates potestatem habēs: aut cui dicat: Eris super de- *Matth. 25.*
cē ciuitates potestatē habens: nec cui dicat, Intra in gaudiū Domini tui: sed cui dicat: Sedete & *Matth. 19.*
uos mecū super duodecim thronos, iudicantes & uos duodecim tribus Israel: de quibus dicat: *Ioan. 17.*
Pater uolo ut ubi ego sum, & ipsi sint mecum. Volo etiam istos esse reges, ut ego sim rex regum.
Volo & istos habere dominationem, ut & ego sim Dominus dominantium. Beati qui ad hanc

 peruenient

peruenient beatitudinis summam. Beati qui ad ista conscendere poterunt fastigia meritorum, & benedictus Deus noster qui hæc promisit diligentibus se. Hi sunt ipsi uerè sacris numeris numerati apud Dominum, imò ipsi sunt quorum etiam capilli capitis numerati sunt per Dominum nostrum Iesum Christum, cui est gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

HOMILIARVM IN NVMEROS FINIS.

PROLOGVS SANCTI HIERONYMI*

PRESBYTERI AD CHROMATIVM EPISCOPVM IN Tractatum Origenis super librum IESV NAVE.

* Hæc præfatio inepta & vulgaris, impudenter afficta nomini Hieronymiano, de quo plura in catalogo operum.

IN diuinis uoluminibus refertur, quòd ad constructionem templi unusquisque pro uiribus obtulerit: potentes quidem, & principes populi aurum, argentum, lapides preciosos, alij æra & ligna, sed imputribilia: quidam etiam coccum, purpuram, & byssum, & linum alij, uestibus hæc quoque sacerdotum & stolæ pontificis profutura. Pauperiores autem quique etiam pelles rubras offerentes, sed & pili caprarum non respuuntur. Idcirco namque Beselehel ille repletus dicitur omni sapientia à Deo, ut intelligens singula hæc quibus usibus apta sint nihil ex offerentiũ deuotione repudiet. Quia ergo & tu ô mi semper uenerabilis pater Chromati iniungis, & præcipis nobis, ut aliquid ad ædificationem & constructionem diuini tabernaculi ex Græcorum opibus & copijs conferamus: Oratiunculas XXV. in IESVM NAVE, quas ex tempore in Ecclesia perorauit Adamantius senex, ex Græco Latinè tibi pro uirium mearum paruitate differui: ut sanè nunc nostri temporis Beselehelis iudicij sit, in ijs quæ offerimus, etiam si nihil inuenitur auri puri quod ad altare proficiat, nec argenti quod Ecclesiæ bases efficiat, aut capitella decoret: si nullus ex ijs illis lapidibus qui logio insertus pontificale uestimentum, & uestrum diuinorum conscium pectus exornet: at certè perspicere si uel purpura aliquis in his, & regij decoris, aut cocci, & mystici cruoris color intexitur: si quid puritatem byssi imitetur, & fortitudinem lini, et dignum aliquid habeat sacerdotalibus indumentis: postremò, si uel rubras apud nos pelles, uerecundiam frontis inuenias: ad ultimum si uel caprarum certè reperias pilos, quibus uel penuriam nostram tegamus, aut si quas incurrimus culpas, pœnitendo purgemus. Totum ergo hoc, de tuo iudicio pendeat. Si quid sanè est quod placere potest, hoc sit auctoris: neque enim quæ alijs labore parta sunt diripere, & nostra laudi applicare iustum putamus. Si uerò uim sensuum, oratio inculti sermonis exasperat, hoc uel mihi, uel (ut cum tua uenia dixerim) tibi ipsi reputato, qui opus quod eruditis debet iniungi, expetis ab indoctis.*

* Habes testem ἀξιόπιστον inscio tua, epistolā tuā.

ORIGENIS ADAMANTII IN LIBRVM IESV NAVE

HOMILIAE XXVI.

LOCI COMMVNES THEOLOGICI, QVOS ORIGENES Adamantius explicauit in Homilijs XXVI. in Iehosuæ librum.

10. Primo

61. De

61. *De Humilitatis duabus speciebus, quarum una laudanda, altera uituperanda.*
62. *De Lege eiusq; litera ac spiritu.*
Homil. 21. 63. *De Iebusæis & Cananæis, hoc est hypocritis & alijs putridis membris, quæ in Ecclesia militante uersantur. Et de ijs quorum mores manifestè flagitiosi sunt ex Ecclesia ejciendis.*
Homil. 22. 64. *De Carne in seruitutem Animæ redigenda & mortificanda.*
65 *De fructificatione bona & mala.*
Homil. 23. 66. *De sorte, prædestinationis diuinæ internuncia, non fortunæ famula.*
Homil. 24. 67. *De Christianis, quorum alij cum diabolo adhuc dimicãt, uitijs & cupiditatib. resistentes, alij post uictoriã pace fruuntur.*
68. *Qua ratione Energumenos (qui peccati seruos referunt) tractarit uetus Ecclesia, paucis indicat Origenes.*
69. *Exemplum frugalis & humilitatis studiosi Principis, propositum in Iosua, qui cùm nouissimam sortem acciperet, summus coram Deo erat.*
70. *Fideles quomodo partem & hospitium Domino Iesu Christo exhibeant.*
Homil. 25. 71. *De Leuitarum, sorte, hospitijs, ordine & officijs.*
72. *Mysterium de Ordine resurgentium à mortuis. ex 1. Cor. 15.*
Homil. 26. 73. *Fideles templa Christi sunt cùm sunt sanctificati corporibus & animabus.*
74. *De cultris petrinis, gladium uerbi Dei (quo circũciduntur corda nostra, & amputãtur sordes peccatorũ) significãtibus.*
75. *De Ecclesiæ ueteris Testamenti & Christianæ Ecclesiæ societate & fraternitate.*
76. *De Iesu Christo Mediatore, quem qui secundum carnem & in manifesto Iudæi erant crucifixum reprobauerunt, Gentes autem fide firma sunt amplexæ.*

IN IESV NAVE CAP. I. HOMILIA I.



Phil. 2. DONAVIT Deus nomen, quod est super omne nomen, Domino & Saluatori no
stro Iesu Christo. Est autem nomen quod est super omne nomen Iesus. Et quia
Iesu nomen. est istud nomen super omne nomen, idcirco in nomine Iesu omne genu flectitur
cœlestium, terrestrium, & infernorũ. Et quia est hoc nomẽ super omne nomen:
idcirco in multis generationibus à nullo cognominatum est. Scripsit Moyses li
brum Genesis, in quo legimus Abraham, & eos qui ex eo generati sunt, in qui
Gen. 4. & 5. bus sunt iusti quàm plurimi, sed nullus ex ipsis Iesus meruit nominari. Neq; Abel Iesus dictus
Abel, Seth, Henoch, Noe, Abraham. est, neque ille qui cœpit inuocare nomen Domini Dei: neque ille qui placuit Deo, & tralatus
est: cuius mors inuenta non est: neq; ille qui in generatione sua solus iustus inuentus est apud
Deum Noe: sed ne ipse quidem qui repromissiones acceperat testamenti Abraham: nec ille qui
Hebr. 3. ex eo natus est Isaac: sed nec supplantator Iacob, nec quisquam ex filijs eius. Moyses fidelis erat
Exod. 17. in omni domo eius, & non dum tamen uocatus est Iesus. Sed Iesu nomẽ primò inuenio in Exo
do: & uolo intueri quando primò nomen Iesu cognominatur.

VENIT, inquit, Amalech, & expugnabat Israel, & dixit Moyses ad Iesum in Raphidim.] Hæc
est prima appellatio nominis Iesu.

ELIGE, inquit, tibi uiros potentes ex omnibus filijs Israel, & egredere, & confligee cum Ama
lech crastino.] Moyses confitetur non posse se exercitum ducere, confitetur se non posse obti
nere, quamuis eum de terra Aegypti eduxerit. Et ideo, inquit, uocauit Iesum, & dixit: Elige tibi
uiros, & egredere. Vides cui cesserit bellum gerere aduersum Amalech. In hoc primò nomen
discimus Iesu, ubi eum primum uidemus ducem exercitus: non cui Moyses iniunxerit princi
patum, sed cui cesserit principatum. Non potest Moyses eligere uiros potentes. Tu, inquit, eli
Exod. 17. ge tibi uiros potentes ex omnibus filijs Israel. Hic ergo ubi primùm disco nomen Iesu, ibi con
tinuò etiam mysterij uideo sacramentum. Ducit enim exercitum Iesus. Et factum est cùm extol
leret manus suas, inualescebat Israel. Cùm autem deijceret manus suas inualescebat Amalech.
Tunc ergo inualescit Iesus magis, & tunc uincit, quando Moyses erigit manus suas. Victus au
Ioan. 5. tem est populus ille ab Amalech, quoniam iam non erigebat manus suas, sed erãt dimissæ de
Rom. 10. orsum: Illi sunt enĩ quibus dicitur: Si crederetis Moysi, crederetis utiq; & mihi. Et ecce me uultis
Num. 10. occidere qui legem non facitis? Cessante namq; lege apud illos & operibus legis, qui dum suã
Exod. 18. iustitiam quærũt statuere, iustitiæ Dei nõ sunt subiecti, demissæ sunt manus Moysi, inualuit in
Iesus assistens Moysi. credulitas, uincitur populus. Sed & Nabat, & Abiud, & Eleazar relinquunt in castris, ut iudicẽt
populũ. Derelinquit etiã Iethro & ipse ut iudicet populũ cũ eis. Iesus uerò non derelinquit, sed
Num. 13. dicitur: De tribu Ephraim Hosea filius Nun. Et paulo pòst: Moyses Hoseã filium Nun uocauit Iehosuã. sequit Moysen in montẽ cũ quadã adiectiõe uerbi mirabilis, in eo quod dicit, Quia assistebat
Moysi. Qũo assistebat? nõ ut secũdus, nõ ut inferior, sed ut adiutor protegens. Sed & illud qua
le est, quòd cũ primò nominatus est, nõ est indicatũ nomẽ patris eius, neq; in secundo, neq; in
tertio: cũ uerò pater eius nominatur Naue, tunc ipse non Iesus, sed Ause dicit. Inter eos enĩ qui
ad explorandũ missi sunt, nomẽ eius Ause scribit. Et fortassis (ut mihi uidet) pro explorato
ris officio non Iesus, sed Ause dictus est, & Naue filius nominat. Cũ uerò redit opere expleto, &
perterritis omnibus solus subleuat lapsos, desperationẽq; populi solus erigit, tunc à Moyse Ie
sus nominatus est: nec Naue filius dicitur, sed ille ad quem dixerat Moyses: Educ exercitum, &

confligee

confligẽ cũ Amalech. Illud etiã intuentes, magnitudinẽ eius peruidemus, quod cùm in transfi
gurationem uultùs Moysi omnis filiorum Israel hebetaret aspectus, nec aliquis posset intueri
faciem uultus eius: Iesus non solùm faciẽ contuetur, uerumetiã in interioribus tabernaculi my *Exod. 34.*
steriorum cõscius perseuerat. Quò igitur nobis hæc cuncta prospiciunt? Nempe eò, quòd liber *Cur hæc dixe-*
hic non tam gesta nobis filij Naue indicet, quàm Iesu mei Dñi nobis sacramenta depingat. Ipse est *rit.*
enim qui post mortem Moysi suscepit imperium, ipse est qui ducit exercitũ, & confligit aduer-
sus Amalech: & quod ibi adumbrabat in monte manibus extensis, affigit cruci suæ triumphãs *Coloss. 2.*
principatus, & potestates in semetipso. Defunctus est igitur Moyses: cessauit enĩ lex. Quoniam *Matth. 11.*
lex & prophetæ usque ad Ioannem. Vis aũt de scripturis proferam documenta, quòd lex Moyses
appellatur? Audi quid dicit in Euangelio: Habẽt Moysen, & prophetas, audiant illos. Moysen *Luc. 16.*
unque hic sine dubio legẽ nominat. Defunctus est ergo Moyses famulus Dei: defuncta est enim
lex, & legalia præcepta iã cessant. Aut si non tibi auctoritatis uidetur, cùm à me ista proferũtur,
sequere Apostoli auctoritatem dicentis: Quoniam mulier uiuente uiro alligata est legi, & adul *Rom. 7.*
tera nominabitur si fuerit cũ alio uiro: si uerò mortuus fuerit uir eius, soluta est à lege uiri, ut iã
nõ sit adultera si fuerit cum alio uiro. Mulierẽ sine dubio animam nominat, quæ sub Moysis le *Allegoria de*
ge tenebatur de qua dicit: Viuente uiro alligata est legi. Si autem mortuus fuerit uir eius, sine *Anima quæ uel*
dubio lex absolutã dicit eam animã, quæ uidebatur esse subiecta: idcirco necesse est legem mo- *sub lege est, uel*
ri, ut qui credunt Iesu, nequaquã adulterij crimẽ incurrãt. Iesus igit Dñs & saluator meus susce- *sub gratia.*
pit principatũ: & si uidetur, cõferamus gesta Moysi cũ principatu Iesu. Dũ Moyses educeret po-
pulũ de terra Aegypti, nullus ordo in populis, nulla in sacerdotibus obseruantia. Transeunt *Moysi & Chri*
aquam maris, aquam salsam, nec quicquã in se dulcedinis continentẽ, & murus erat eis aqua *sti antithesis.*
dextra læuaque. Hæc Moyse duce gesta cognoscimus. Cum uerò Dñs meus ducit exercitum, quę
sunt quæ iam tunc adumbrantur, uideamus. Sacerdotes præcedunt, arca testamenti portatur
in humeris sacerdotũ, nusquam iã mare, nusquam salsus fluctus occurrit, sed duce Dño meo Ie
su uenio ad Iordanem, & uenio non perturbatione fugæ, neque perterritus metu, sed uenio cum
sacerdotibus, arcam testamenti Domini, in qua Dei lex & diuinæ literæ seruantur, ceruicibus
suis humerisque portantibus. Ingredior Iordanem non cum furtiuo silentio, sed in tubarũ can- *Ios. 4.*
tibus mysticum quiddam diuinumque canentibus, ut ad prædicationem tubæ cœlestis incedã.
Ibi dictum est quòd diuisa est aqua in duas partes, & ex aquis unus murus factus est à dextris,
alius à sinistris. Hic uerò qui uenit soluere medium parietem sepis, fecit utraque unum. ex una e- *Eph. 2.*
nim parte erecta est aqua, alia uerò pars defluxit in mare. Deinde hic ait: Pręparate uobis cibos
ad uiam. Et hodie si audias, dicit tibi Iesus: Si sequeris me, præpara tibi cibos ad uiam. Cibi ete- *Bona opera ui*
nim opera sunt, quæ nos ad futuram uitam, uelut fidele uiaticum comitantur. Videamus tamẽ *aticũ ad uitam*
quoniam non conuenit negligenter, & quasi in transitu literas legere diuinas, unde eos iubet *æternam.*
cibos parare non habentes frumentum. Manna etenim cibus erat eis. Sed cùm iã transierimus
fluminis huius ripas, desit manna: & ideo si non unusquisque præparauerit sibi cibos, non pote
rit sequi Iesum terram repromissionis intrantem. Videamus quos primùm in terra repromis-
sionis capiat fructus: Tunc, inquit, manducauerunt primum fructum de regione palmarum, & *Leuit. 23.*
manducauerunt primò azyma. Vides ergo quia primum nobis mundi huius iter digressis,
si rectè sequamur Iesum, primò occurrit palma uictoriæ, & abiecto fermento malitiæ & nequi- *1. Cor. 5.*
tiæ, azyma nobis synceritatis & ueritatis paranĩ. Mittit tamẽ Iesus noster exploratores ad Hie- *De Rahab ex-*
richontium regẽ, & hospitio suscipiũtur à meretrice. Sed illa meretrix quæ ab Iesu missos susce- *ploratores re-*
pit exploratores, propterea suscepit ne ultrà sit meretrix. Sed & uniuscuiusque nostrũ anima me- *cipiente. Hebr.*
retrix fuit, donec in desiderijs & cupiditatibus uiueret carnis. Suscepit uerò exploratores Iesu, *11. Iac. 2.*
angelos quos misit ante faciem suã, ut præpararent uiã eius. Quos tamen si ex fide anima una-
quæque suscepit, non in humilibus locis, neque in inferioribus collocat, sed in superioribus & ex-
celsis: quia non humilioribus & terrenis Iesum Dominũ suscipimus, sed à patre profectum, &
de cœlestibus uenientẽ. Sed nec lini stipulam, in qua exploratores delitescebant, ego absque sa-
cramentis accipio. Linum nanque est indumentũ sacerdotale, per quod significatur uel ijs qui in-
uitandi erant culmẽ sacerdotale delarũ, sicut Petrus Apostolus dicit: Vos autem gens sancta, re *1. Petr. 2.*
gnum sacerdotale: uel certè quod in sacramento legis, ubi de sacerdotib. adnotatur, populi hu
ius qui est ex gẽtibus, latebat occulta uocatio. Cõtinuò ergo inimicitias suscepit meretrix ad-
uersus Hierichontiũ regẽ. Quid nisi quia caro cõcupiscit aduersus spiritũ, & spiritus aduersus *Gal. 5.*
carnẽ? Et iterũ ait: Odit uos hic mundus, quia me priorem uestrũ odio habuit. Est ergo rex ali- *Ioan. 15.*
quis inimicus meretricis huius qui est princeps huius mũdi, qui insequitur, & occupare cupit
exploratores Iesu, sed nõ potest obtinere, quia per mõtes iter faciũt: nõ incedũt ꝑ humilia, nec
uallibus delectanĩ, sed collinos uertices, & mõtiũ excelsa sectãĩ: quia hęc meretrix dicit: Leuaui *Psal. 121.*
oculos meos ad mõtes unde ueniet auxiliũ mihi. Nõ potest illuc ascẽdere mũdi hu⁹ princeps,
nec potest ꝑ excelsũ iter ad Iesum ꝑuenire: quinimo & si eũ tẽtãs collocauerit ĩ excelsis: dicit ei: *Matth. 4.*
Mitte

Mitte te deorsum: quia humilia semper diligit, & caduca, in his regnat, in his sedem suam collo
eat, in quibus etiam usque ad infernum descendat. Moses non dixit, stet sol, nec maximis impera
Iosu.10. uit elementis, sicut Iesus fecit. Stet, inquit, sol super Gabaon, & luna super uallem Elom: & pro-
pterea addit scriptura & dicit, Quia nunquã sic audiuit Deus hominẽ. Iesus ergo meus solẽ sta
Eph.6. re fecit non tunc solùm, sed multo magis modò in aduentu suo. Denique dum nos bellum geri-
mus aduersus inimicos nostros, & colluctamur, aduersus principatus, & potestates, & rectores
tenebrarum harum, aduersus spiritalia nequitiæ in cœlestibus, sol nobis iustitiæ indesinenter
assistit, nec deserit unquam, nec festinat occumbere, quia ipse dixit: Ecce ego uobiscum sum o-
Matth.28. mnibus diebus. Non solùm autem duplicato die nobiscum est, sed omnibus diebus uobiscũ
est usque ad cõsummationem seculi, donec & nos obtineamus aduersarios nostros. Sed & illud
uideamus, quid est quod repromisit Iesus militibus suis.

Lucta cum tenebrarũ principe. OMNIS, inquit, locus quemcunque subdideritis uestigijs pedum uestrorũ, uester erit.] Dixe-
rat hoc illis qui tunc erant, de regionibus Chananæorum, Pherezæorum, Iebusæorum, cætera-
rumque gentium, quarum regiones expulsis indignis habitatoribus, ipsi hæreditate ceperunt:
sed nobis in his uerbis, quid repromittitur, uideamus. Sunt quædã aduersariarũ potestatũ gen-
tes diabolicæ, aduersum quas nobis certamen geritur, & agones in hac uita desudãtur. Quan-
tascunque ergo ex his gẽtes pedibus nostris subdiderimus, quantoscunque in certamine uicerimus,
ipsorum regiones, ipsorũ prouincias & regna (Iesu nobis Dño distribuente) capiemus. Fue-
runt enĩ illi aliquando angeli, fuerunt in regno Dei magnifici. An non legimus quod Esaias di
Esa.14. cit de uno ex ipsis: Quomodo cecidit Lucifer qui mane oriebatur? Lucifer iste sine dubio sedẽ
habebat in cœlis: postea uerò quàm factus est angelus refuga, si eum uincere potuero, & subij-
Rom.16. cere pedibus meis, si meruero ut Dñs meus Iesus cõterat Satanã sub pedibus meis: cõsequenter
locũ Luciferi accipere merebor in cœlis. Sic ergo intelligimus promitti nobis ab Iesu Dño no-
stro, quod omnis locus quẽ subdiderimus uestigijs pedũ nostrorũ, noster erit: si nõ putemus quia
Ira. in hanc hæreditatẽ per otiũ & negligentiã oscitantes & dormitantes intrare possimus. Ira suæ
gentis angelũ habet. Hanc nisi uiceris in temetipso, & abscideris abs te omnes motus iracũdiæ
ac furoris, locũ quem aliquando habuit ille angelus, capere in hæreditate non poteris, pro eo
Superbia. quod desidia tua nequaquam eũ de terra repromissionis expuleris. Similiter & superbiæ, & zeli, &
Auaritia. auaritiæ, ac libidinis sunt aliqui incentores angeli, & instinctores horũ malorũ, quorum nisi ui-
tia in temetipso uiceris, atque ea de tua terra quæ iã per gratiã baptismi sanctificata est extermi-
naueris, nullo modo plenitudinem repromissæ hæreditatis accipies. Sub Moyse nõ est dictum
Gẽtes uitiorũ. hoc quod sub Iesu dicitur, Quia cessauit terra à prælijs. Certum est quòd & terra nostra hæc, in
qua agones habemus, & certamina sustinemus, solius Iesu Dñi uirtute cessare poterit à prælijs.
Intra nos etenim sunt oẽs gentes istæ uitiorũ, quæ animã iugiter, & indesinenter oppugnant.
Intra nos sunt Chananæi, intra nos sunt Pherezæi, hîc sunt Iebusæi. Qualiter ergo nobis labo-
randũ est, qualiter uigilandũ, uel quãto tẽpore perseuerandũ, ut omnibus istis de nobis uitio-
Psal.1. rũ gentibus effugatis, tandẽ terra nostra cesset à bellis? Et ideo propheta cõmonet, ut in lege Dñi
meditemur die ac nocte. Quæ utique diuinorũ uerborũ meditatio, uelut tuba quædã est animos
tuos ad præliũ cõcitans, ne fortè aduersario uigilante tu dormias. Ideo nec dies ad meditandũ
Occupationes uulgi. sufficit, sed & nox adiungit. Vos uerò quid facietis, qui nõ solùm nocte dormitis, sed & tota die
aut occupationibus seculi, aut carnis delitijs deseruitis, & uix rarò ad Ecclesiã diebus solenni-
Eph.5. bus cõuenitis? Aliqui aũt ex uobis etiã uenientes nõ ueniunt, quia uenientes nõ uerbo Dei, sed
fabulis uacant. Propter quod dicit ad uos sermo diuinus: Exurge qui dormis, & exurge à mor-
tuis, ut cõtingat Christũ. Exurge enĩ à mortuis, dicit ijs qui in operibus permanent mortuis, in
immunditijs suis & sceleribus perdurantes: quæ licet hominibus non sint manifesta, Deo tamẽ
sunt cognita. Sed uel ex hoc pœnitudinẽ agite, & cõuertimini ad Deũ ex toto corde uestro, ua-
2.Pet.2. cate orationibus, uacate uerbo Dei. Quid prodest si ieiunamus pro peccatis, & iterum peccata
cõmittimus? quid prodest lauisse, & in cœno denuò uolutari? Ieiunasti aliquanto tẽpore, tale
est quale si interim ex Aegypto discesseris. Transisti mare rubrum, secutus es Moysen, præcepta
scilicet & mandata legis obseruãs: sed iam te à Moyse suscepit Iesus, qui te etiã circũcidat secun-
dò, in loco qui dicit collis præputiorũ. Circũcidendus igit tibi est nõ solùm idolorũ cultus, quẽ
in initijs abiecisti, sed denuo tibi etiã auaritia circũcidenda est, qui est idolorũ subtilior cultus.
Coloss.3. Denique Iesus secũdò circũcisum populũ circũcidens sic dixit: Hodie abstuli à uobis opprobriũ
Aegypti. Donec peccamus, donec regnant in nobis uitia passionum, etiam si relictis simulacris
abscessisse uideamur ex Aegypto, opprobriũ tamẽ Aegypti ablatũ nõ est à nobis. Si ergo secun
dã hanc circũcisionem acceperis uitiorũ & abscideris à te omne uitiũ iræ, superbiæ, inuidiæ, li-
bidinis, auaritiæ, iniquitatis, cæterorũque similiũ, tunc à te Aegypti abstergentur opprobria, &
translatus in terrã repromissionis hæreditatem regni cœlestis accipies, per uerũ Iesum, Christũ
Dominum & saluatorem nostrum, cui est gloria in secula seculorum. Amen.

IN IESV NAVE CAP. I. HOMILIA II.

De eo quod scriptum est, Moyses famulus meus defunctus est.

Moysi mors abrogationem legalium præfigurans.

NISI moriatur Moyses, non poterimus aduertere quomodo regnat Iesus. Si ergo consideres Hierusalem subuersam, altare destitutum, nusquam sacrificia, nec hostias, nec libamina, nusquam sacerdotes, nusquam pontifices, nusquam ministeria Leuitarū, cùm hæc omnia uides cessare, dicito, quia Moyses famulus Dei defunctus est. Si uideris neminem ter in anno uenire ante cōspectum Domini, nec offerre munera in templo, nec iugulare pascha, nec azyma edere, nec offerre primitias, nec primogenita consecrare, cùm hæc omnia non uides consecrari, dicito, quia Moyses famulus Dei defunctus est. Cùm uerò uideris introire gentes ad fidem Ecclesiæ, extrui altaria, non cruore pecudum respergi, sed precioso Christi sanguine comparari: cùm uideris Sacerdotes & Leuitas non sanguinem hircorum, & taurorum, sed uerbum Dei per Spiritus sancti gratiam ministrantes, tūc dicito, quia Iesus post Moysen suscepit, & obtinuit principatum, non ille Iesus filius Naue, sed Iesus filius Dei. Cùm uideris quia pascha nostrū immolatus est Christus, & azyma edimus synceritatis, & ueritatis: cùm uideris fructus terræ bonæ in Ecclesia tricesimos, sexagesimos, & centesimos, id est, uiduas, & uirgines, & martyres: cùm uideris multiplicari semen Israel ex ijs, qui nō ex sanguinibus, neq; ex uoluntate uiri, neq; ex uoluntate carnis, sed ex Deo nati sunt: & cùm uideris filios Dei, qui dispersi erant, congregari in unum: cùm uideris sabbatizare populum Dei, nō otium gerentem à conuersatione communi, sed otium gerentem ab operatione peccati: cùm hæc omnia uides, dicito, quia Moyses famulus Dei defunctus est, & Iesus filius Dei obtinet principatum. Deniq; & in libello quodam licet in canone non habeatur, mysterij tamen huius figura describitur. Refertur ẽm quia duo Moyses uidebantur: unus uiuus in spiritu, alius mortuus in corpore. In quo hoc est mirū quod adumbrabatur. Quia si intuearis literam legis inanem, & uacuam ab ijs omnibus quæ superius memorauimus, ipse est Moyses mortuus in corpore. Si uerò potes remouere legis uelamen, & intelligere, quia lex spiritalis est, iste est Moyses qui uiuit in spiritu.

Iesus post Moysen princeps factus.
1. Cor. 4.
Matth. 13.
Ioan. 1.
Duo Moyses, scripturæ duplicem sensum significantes.

ET DIXIT, inquit, Dominus ad Iesum filium Naue ministrū Moysis: Moyses famulus meus defunctus est. Nunc ergo exurgens transi Iordanem hunc tu & omnis populus hic in terram, quam do uobis.] Requires fortasse, quomodo minister Moysis fuerit etiam Dominus noster Iesus filius Dei. Quia cùm uenisset plenitudo temporis, misit Deus filium suum factū ex muliere, factū sub lege. Per hoc ergo quòd factus est sub lege, Moysis minister effectus est. Dicit aūt Deus, ut transeat in terram, nō quam dedit Moyses, sed quam, inquit, ego do uobis. Vides ergo, quia Moyse mortuo Deus dat terram populo per Iesum. Quam terram? Illam sine dubio, de qua dicit Dominus: Beati mansueti, quia ipsi hæreditate possidebunt terram. Omnem, inquit, locum quemcunq; ascenderitis uestigijs pedum uestrorum, uobis dabo eum. Quæ sunt loca quæ ascēdimus uestigijs pedum nostrorum? Legis litera humi posita est, & deorsum iacet. Nusquam ergo ascendit qui legis literam sequitur. Si uerò potueris à litera ascendere ad spiritum, & ab historia ad intellectum conscendere celsiorem, tunc uerè ascendisti locum editū & excelsum, quē à Deo in hæreditate percipies. Si enim in ijs quæ scripta sunt, typos intelligas, & aduertas formas esse cœlestiū, & mēte ac sensu quæ sursū sunt, quæras, ubi Christus est in dextra Dei sedens: tunc & illum locum in hæreditate percipies, dicēte Domino & Saluatore nostro: Quia ubi ego sum, ibi erit & minister meus. Si ergo usq; ad Christum sedentem in dextra Dei perueneris fide, uita, puritate, uirtute, & illis uestigijs pedum tuorum, quæ lauit Iesus, illū locū incesseris: dabit tibi eum Deus: dum non solùm hæres efficieris Dei, sed & cohæres Christi.

Galat 4.
Christus quatenus Moysis minister.
Matth. 5.
Coloss. 3.
Ioan. 12.
Rom. 8.

SICVT, inquit, dixi Moysi, Eremum & Antilibanum hunc usq; ad flumen magnū, flumen Euphraten.] Eremū Deus subiecit Iesu, id est, deserta: de quibus dicit Propheta: Lætare eremus sitiens: & multi filij desertæ, magis quàm eius quę habet uirum. Et iterum: Non dixit Libanū, sed Antilibanū, quē à Deo accepit Iesus. Antilibanus autem dicitur quasi pro Libano. Si ergo uideas priorē populum illum secundum carnē Israel, qui erat uera oliua, ipsum intellige fuisse Libanum uerum: sed cùm uideris quia pro incredulitate sua aufertur ab eo regnū, & datur genti facienti fructum eius, istum populum qui pro illo expulso introducitur in regnū: Antilibanū senti, quæ est Ecclesia Dei ex gentibus congregata per Iesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria, & imperium cum spiritu sancto, in secula seculorum. Amen.

Esa. 55.
Rom. 11.

IN IESV NAVE CAP. II. HOMILIA III.

De duabus & semis tribubus, id est, tribu Ruben, & tribu Gad, & semitribu Manasse, & nouem & semis tribubus.

MOYSES duabus & semis tribubus terram partitur, id est, tribui Ruben, & tribui Gad, & tribui Manasse dimidiæ. Reliquis uerò tribubus, non Moyses, sed Iesus diuidit terrā. Pactum tamen initum est cum illis duabus & semis tribubus, quæ trans Iordanem ac-

ceperant terram, ut relictis mulieribus, & infantibus suis in illa terra trans Iordanem, ipsi cum fratribus suis pugnent usquequo etiam ipsi consequantur hæreditatem. Oportuit igitur post obitum Moysis, qui pactum istud inierat, Iesum promissa deposcere, & commonere eos auxilium pugnaturis fratribus ferre. Hæc quidem historia narrat: uerùm quia nos fortè iam cõuersi ad Dominum sumus, qui aufert uelamen ex lectione ueteris testamẽti, & donat seruis suis credentib. in se, ut reuelata facie gloriam Dñi speculentur, hæc omnia quæ figuraliter illis accidebant, propter nos scripta esse sentiamus, in quos fines seculorũ deuenerunt. Et ideo (sicut antè iam diximus) ascendere tentemus à litera ad spiritũ, à figuris ad ueritatẽ: & cõsideremus quam formã teneant istæ duę, & semis trib. quæ per Moysen terrã hęreditatis accipiũt: & quã formam teneant reliquæ nouẽ & semis trib. quæ per Iesum repromissionẽ terræ sanctæ suscipiunt. Et primò omniũ puto, quòd impossibile fuerit fortuitu accidisse, ut hi qui per Moysen accipiunt portionẽ, oẽs primogeniti essent. Ruben nanq; primogenitus est ex Lia, Gad primogenitus ex Zelfa & Manasses primogenitus ex Assenech Aegyptia filia Putipharis sacerdotis Heliopoleos, quã accepit Ioseph. Nunquã ego mihi persuadeo ut fortuitu acciderit, primogenitos esse oẽs quib. per Moysen decernebatr hæreditas, sed magis hoc arbitror, quòd in ijs iam tunc duorũ adũbrabatur forma populorũ: unius quidẽ qui primogenitus per naturę ordinẽ uideretr: alterius qui per fidem & gratiã, benedictionẽ acciperet hęreditatis. Nec prius illis qui per Moysen accipiũt hæreditatẽ, id est qui per legẽ placuerunt Deo, requies datur, nisi adiuuẽt in prælijs fratres suos. Mulieres tãtùm, & infantes accipiunt quietẽ per Moysen: cæteri autẽ non requiescunt, sed exeũt ad auxiliũ fratrũ suorũ. Vide mihi hodie laboranti in agone uitæ huius, & habẽti certamen aduersus inimicos, id est cõtrarias potestates, quomodo in auxiliũ ueniunt illi qui ante aduentũ Iesu Christi Dñi mei in lege iustificati sunt. Vide quomodo Esaias mihi pręstat auxiliũ, cũ me sermonib. suæ lectionis illuminat. Vide accinctũ, & expeditum uenientẽ Hieremiam ad auxiliũ nostrum, & uoluminis sui iaculis hostes acerrimos, & cordis mei tenebras effugantẽ. Accingitr & Daniel ad auxiliũ nostrum, cùm nos de Christi præsentia ac regno, & de Antichristi futura fraude instruit & præmonet. Adest & Ezechiel sacramenta nobis cœlestia in quadriformib. rotarũ circulis signans, & rotã concludens in rota. Ducit & Osee bissenas ꝓphetici agminis turmas, & ꝓcedunt oẽs succincti lũbos in ueritate quã prædicant ad auxiliũ fratrum suorũ, ut eorũ uoluminib. instructi, diabolicas non ignoremus astutias. Isti ergo qui uiri fortes sunt, armati & pręcincti lũbos in ueritate exeũt in auxiliũ nostrum & pugnant nobiscũ. Infantes autẽ, & mulieres nõ exeunt ad præliũ nostrum. Nec mirũ, infans enĩ dicitur qui nõ loquitur. Quid me ergo adiuuare potuit ille qui nihil locutus est? cuius nihil inuenio quod legã? cuius sermo non instruit? Mulierem uerò dicit Apostolus infirmũ uas esse. Vnde & consequenter, infirmum uas ad con-

Duo populi, quorum alteri per naturæ ordinẽ, alteri per adoptionis gratiam, primogenituræ priuilegium est concessum.

Prophetæ quomodo prosint in pugna aduersus Satanã.

1. Pet. 3. flictum non uenit, ne confringatur & pereat. Sic namq; & de Iesu Dño in Euangelijs dicitr, Quia
Esa. 42. calamum quassatum non confregit. Quia ergo mulieres à uiris suis domi doceri iubentur, &
2. Cor. 14. magis in discipulorum quàm docentium persona ponuntur, ad auxilium meum nõ uenit qui
1. Tim. 2. docere me non potest, & cuius nihil inuenio quod imitari debeam, uel tenere. Videamus ergo quid dicunt ad Iesum isti qui ueniunt ex illa terra quam distribuit Moyses:

Obediẽtia subditorum erga superiores.

SICVT audiuimus (aiunt) Moysen, ita audiemus & te.] Nihil tam uerũ, quàm quòd omnis qui audit Moysen, audiat & Iesum Dñm nostrũ. De Iesu enĩ ille scripsit. Vnde & Dñs in Euãgelio arguens eos, quia ex eo quòd sibi nõ credunt, nec Moysi credãt, dicit: Si crederetis Moysi, crederetis utiq; & mihi. De me enĩ ille scripsit. Mihi tñ nec hoc otiosum uidetr, quòd nõ tres integrę trib.
Ioan. 5. sunt istæ quæ per Moysen dispẽsantr, & illæ integrę nouẽ quæ per Iesum hęreditate potiuntr, sed duę & semis hic, & ibi nouẽ & semis, & ista una tribus diuiditur in duas partes, per quã neq; hic tertius numerus integer adimpletur, neq; ibi decimus perfectè & integrè cõsummatr. In quo arbitror illud indicari, quòd & illi priores qui per legem habebantr, contigerint quidem scientiam trinitatis, nõ tamen integrè & perfectè, sed ex parte. Deerat enim illis in trinitate, etiam de unigeniti incarnatione cognoscere. Nam licet de aduentu eius crederent, & de reliquis eius dispensationibus non solùm crederent, sed etiam prędicarent: non tamen etiam uidere, & adipisci ea quæ crediderant, potuerunt: sicut & Dominus discipulis suis dicit de eis: Quia multi prophe-
Matth. 13. tæ & iusti cupierunt uidere quæ uos uidetis, & non uiderunt, & audire quæ uos auditis, & non audierunt. Erat enim fides eorum non integra, pro eo quòd nondum in Christo fuerat dispensatio carnis impleta: & quòd nos factum iam credimus & impletum, illi tãtummodo futurum credebant. Propterea ergo tribus illæ neq; duæ sunt, ne patres extra fidem & salutem sint trinitatis: neque tres integræ & perfectæ, ne beatæ trinitatis in illis iam sacramentum uideretur expletum. Sed contigerunt quidem tertium numerum, & sicut dixit Dominus, Cupierunt uidere quæ uidemus, & audire quæ audimus: sed minimè potuerunt, quia nõdum filius hominis fue-
Galat. 4. rat exaltatus, nec temporũ iam uenerat plenitudo. Hic me etiam aliquid amplius mouet. Ego

Trinitatis mysterium an fuerit Patrib. plenè perspectum.

Caue.

puto

puto quòd fortasse nec in aduentu Iesu, & incarnatione eius adhuc quod perfectum est & integrum discimus: sed nec si ad crucem ducatur iam, & cõsummetur in omnibus, nec si à mortuis resurrexerit, cuncta nobis per semetipsum quæ perfecta sunt, pãdet. Alio adhuc opus habemus qui nobis aperiat, & reuelet uniuersa. Audi ipsum Dominũ in Euangelijs dicentem: Multa adhuc habeo uobis loqui, sed non potestis illa modò audire. *Ioan.16.* Veniet autem spiritus ueritatis qui à patre procedit, & de meo accipiet, & ille uobis indicabit omnia. *Spiritus sanctus ducit in omnẽ ueritatẽ.* Vides quia non solùm apud Moysen iste tertius numerus non demõstrãtur impletus, sed adhuc & Iesus dicit discipulis suis: Nondum potestis audire: nisi ille paracletus ueniat spiritus ueritatis: quia per ipsum, & in ipso adimpletur perfectio trinitatis. Nam & quòd nouem & semis tribus sunt quæ sub Iesu duce agunt, & non integrè decem, (qui numerus in omnibus consummatus dicitur & perfectus) eadem sine dubio ratio inuenitur, ut hoc quod à Domino Iesu reseruari dicitur spiritui sancto, semiplenum uideatur ac medium. Quamuis enim per Dominum & saluatorem pœnitentia prędicetur, & conuersio à malis ad bona, & detur omnibus credentibus remissio peccatorũ, & oĩa quæ ad perfectionem decadæ uidentur tendere, cõpleantur: tamen perfectio & summa cunctorum bonorum in eo consistit, si post hæc omnia sancti spiritus quis gratiã mereatur accipere. Alioqui nihil in eo perfectum putabitur, cui sanctus spiritus deest, per quem mysterium beatæ trinitatis impletur. Vis ut adhuc tibi euidentius probem, apud priorẽ populũ illũ, quẽ Moyses in duabus & semis tribubus adumbrabat, non fuisse omnia integra, nec perfecta? Declarat etiã illa historia quæ in hoc ipso libello Iesu Naue scripta est, cùm dicit, Quia altare quidẽ uerũ erat in illa terra, quam Iesus dispensabat, isti tamen qui erant trans Iordanem, id est, Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse, fecerunt sibi altare, sed non uerum altare, sed quod typum haberet, & formam ueri altaris quod erat apud Iesum. Nihil ergo mireris, si nõ integram scientiam trinitatis acceperant illi, qui nec integrum nec uerum altare cõstruxerant. Ideo deniq; nec multi hostes, neq; plures reges cõtrariarũ uirtutũ ab illis dicuntur esse deiecti. Scon, inquit, tantũmodo regem Ammorræorum, & Og regem Basan, & Amalechitas deiecerunt trans Iordanem. Iesus uerò ubi ducit exercitum, nunc quinq; reges simul cadunt qui confugerant in speluncas: & nõ solùm cadunt, sed & suspenduntur in ligno: nunc uigintinouem pariter iugulantur, & immensæ multitudines aduersi exercitus prosternuntur, & exterminantur omnes qui sanctam terram in immunditijs possident, qui terram fluentem lac & mel in amaritudine malitiæ detinent. Interea mittuntur ab Iesu exploratores in Hiericho, & suscipiuntur à meretrice Raab. Exploratores isti qui mittuntur ante faciem Iesu, possunt & angeli Dei putari, sicut scriptum est: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparet uias tuas. *Malach.3.* *Marc.1.* Quod per alios quidem inuisibiliter, per Ioannem uerò uisibiliter complebatur: de quo & hoc scriptum est. Deniq; de Ioannis baptismo dicitur à Domino: Quia Scribæ & Pharisæi non crediderunt ei, meretrices autem & publicani credentes baptizati sunt. *Luc.7.* Sic ergo etiam in hoc completur, quòd meretrix Iesu exploratores susceperit, per quos & de interitu totius inimicæ gentis refertur erepta. Sed uideamus quidẽ quæ est meretrix. Raab dicitur. Raab interpretatur Latitudo. *Rahab.* Quæ est ergo latitudo, nisi Ecclesia hæc Christi, quæ ex peccatoribus uelut ex meretricatiõe collecta est? *Ecclesiæ amplitudo.* Et dicit: Angustus mihi est locus, fac mihi locum ubi habitem. Hos aũt mihi quis enutriuit? Et iterum ad quã dicitur: Dilata pedes tuos, & extende tẽtoria tua. Ista ergo latitudo est, quæ suscepit exploratores Iesu. Scio me aliquando in quadam Ecclesia disputantem de duabus meretricibus, de quibus scriptum est in tertio libro Regnorum, quæ ad iudicium uenerant Salomonis, quarum una uiuum, *3.Reg.3.* alia mortuum habebat infantẽ, discussisse diligentius, & dixisse: Quia illa meretrix hæc esset, cui Salomon non ille, sed hic qui pacem uenit facere eorũ quæ in cœlis sunt & quæ in terris, reddi uiuum iussit infantem: illa uerò alia quæ mortuum habebat infantem, uel illius esset prioris populi synagoga, uel eorum qui in hæresin declinarunt. Est & alia meretrix quam in Osee iubetur accipere Propheta, in figura sine dubio huius quæ ex gentibus congregata est. *Oseæ.1.* Talis ergo & hæc meretrix esse dicitur, quæ exploratores suscepit Iesu: sed hæc susceptos eos in superioribus collocat, atq; in editis & excelsis fidei constituit sacramentis. Nemo enim qui ab Iesu mittitur, inuenitur deorsum & humi iacens, sed in superioribus permanet: & non solùm ipse in superioribus permanet & excelsis, sed & ista meretrix quæ eos suscepit, ex meretrice efficitur iam Propheta, dicit enim: Scio quia Dominus Deus uester tradidit uobis terrã hanc. Vides quomodo illa quæ aliquando erat meretrix & impia & immunda, nunc iam spiritu sancto repleta est, & de præteritis quidem confitetur, de præsentibus uerò credit, prophetat autem & prænunciat de futuris. Sic ergo Raab, quæ Latitudo interpretatur, dilatatur & proficit, usquequo in omnem terram exeat sonus eius. *Psal.119.* Sed & Iaphet similiter Dilatatio interpretatur: qui utique & ipse formam populi huius ferebat, qui saluatur ex gentibus, *Genes.9.* & Chanaan puer seruus ei subijcitur à patre, & fratri suo Sem, qui formam gerit eorum, qui ex circumcisione saluantur. In quo admiranda est benignitas, & prouidentia Dei, qui uolens peccatori Chanaan præstare

Peccatores alijs seruire opc repretium. remedium, & conferre ei salutẽ, seruũ eum fecit fratrib. suis, sicut Esau factus est, ut seruiret fratri suo Iacob: non utiq; ut periret, sed ut salutẽ melioribus obediendo conquireret. Pręstatur enim malis plurimũ, & peccatorib. qui semetipsos rectè gerere nesciunt, ut nõ sibimetipsis cõmittantur sed ut serui fiant sanctorũ, & subiaceant meliorib. ut non suo sensu malo, sed illorũ bono regantur. Vides quàm multa benignitas Dei, quam abscondit, & occultat ab aurib. uulgi, & quam uerbis asperiorib. tegit, ne fortè seruus malus & ingratus contemptor efficiatur, cùm nimiam dñi sui intellexerit bonitatem. Sed uideamus quid egit cum exploratorib. ista sapiẽs meretrix. *Mysticum consilium.* Consilium eis dat mysticum & cœleste, nihil habens terrenum. Per montana, inquit, abite, nolite per ualles incedere, humilia & deiecta refugite, quę excelsa sunt & sublimia prædicate. Ipsa autem signum coccineum ponit in domo sua, per quod saluari de excidio debeat ciuitatis. Aliud nullum fuit signum quod acciperet, nisi coccineum, quod sanguinis formam gerebat. Sciebat etenim quia nulli esset salus, nisi in sanguine Christi. Datur etiã hoc mãdatum huic, quæ quondam meretrix fuit: Omnes, inquit, qui inuenti fuerint in domo tua, saluabũtur. Qui autem exierint de domo, impunes sumus nos ab hoc iuramento tuo. Si quis ergo saluari uult, ueniat *Extra Ecclesiã nulla salus.* in hanc domum huius quæ quondam meretrix fuit. Etiam si de illo populo uult aliquis saluari, ad hanc domum ueniat, ut salutem consequi possit. Ad hanc ueniat domum, in qua Christi *Matth. 27.* *Luc. 2.* sanguis in signo redemptionis est. Nam apud illos qui dixerunt: Sanguis eius super nos, & super filios nostros, Christi sanguis in condemnatione est. Positus enim fuerat Iesus in ruina, & resurrectione multorum, & ideo contradicentibus signo eius, efficitur sanguis eius ad pœnam, credentib. ad salutem. Nemo ergo sibi persuadeat, nemo semetipsum decipiat: extra hanc domum, id est extra Ecclesiã nemo saluatur. Nam si quis foràs exierit, mortis suæ ipse fit reus. Hic sanguis est signũ, quia hic est purificatio, quæ per sanguinem constat. Quod autẽ in fenestra dependet hoc signũ, illud arbitror indicari, quia fenestra est quæ illuminat domũ, & per quã non integrum, sed tantum quantũ oculis & uisui nostro sufficiat luminis capimus. Quia ergo & incarnatio Saluatoris non nobis merum ingessit & integrum deitatis aspectum, sed tanquã per fenestras fecit nos per incarnationem suã lumen deitatis aspicere, idcirco mihi uidetur signum salutis per fenestram datum: quo signo, salutem consequantur omnes, qui in domo eius quæ aliquando erat meretrix, fuerint inuenti, mundati in aqua & spiritu sancto, & in sanguine Domini & Saluatoris nostri Iesu Christi, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN IESV NAVE CAP. III. HOMILIA IIII.

De eo quòd Iordanem transit arca testamenti Domini, cum sacerdotibus & Leuitis & populo, ubi dicitur ad Iesum: In die hac incipio exaltare te. Vbi præcipitur populo, ut longè sit ab arca testamenti duo millia cubita.

Creaturæ quomodo sint comparatæ erga improbos & bonos. PECCATORI quidem omnis creatura hostis est, sicut de Aegyptijs scriptũ est: Terra eos impugnabat, fluuius impugnabat, aer ipse impugnabat. Iusto uerò etiam quæ inaccessibilia uidentur, plana efficiuntur & procliuia. Mare rubrum iustus tanquam per aridam trãsit: Aegyptius uerò si trãsire uoluerit submergetur, nec fiet ei aqua murus dextra, læuaq;. Iustus etiam si eremum horribilẽ ingrediatur & uastam, cibus ei ministraturẽ cœlis. Ita ergo & in Iordanem arca testamenti duxerat populum Dei. Consistit ordo sacerdotalis & Leuiticus, & aquæ uelut reuerentiam quandã Dei mysterijs referentes, cursum suũ refrenant, & coaceruantur in cumulum, iter Dei populo innoxium concedentes. Et ne mireris cùm hæc gesta tibi erga priorem populum referuntur, tibi Christiane, qui per baptismi sacramentum Iordanis fluẽta digressus es, diuinus sermo maiora multò & celsiora promittit, iter tibi per aera ipsum & transitum pol- *1. Thess. 4.* licetur. Audi etenim Paulum dicentẽ de iustis: Rapiemur, inquit, obuiam Christo in aera, & ita semper cum Domino erimus. Nihil omnino est quod metuat iustus, omnis ei creatura famula- *Esa. 43.* tur. Audi deniq; quomodo etiã per Prophetam repromittit Deus dicens: Si transeas per ignẽ, flamma non aduret te, quoniam ego Dominus Deus tuus. Omnis igitur locus suscipit iustum, & omnis creatura exhibet debitum famulatum. Et ne existimes quòd hæc in prioribus qui- *Vitæ Christianæ ordo et miracula.* dem gesta sunt, in te uerò qui nunc auditor horum es nihil tale geratur: omnia complentur in te secũdum mysticam rationem. Etenim tu qui nuper cupis, idololatriæ tenebris derelictis, ad audiendam diuinæ legis accedere, nunc primùm Aegyptum derelinquis. Cùm catechumenorum aggregatus es numero, & pręceptis Ecclesiasticis parere cœpisti, digressus es mare rubrum, & in deserti stationibus, positus ad audiendam Dei legem, & intuendũ Moysis uultum per gloriam Domini reuelatum quotidie uacas. Si uerò ad mysticum baptismi ueneris fontem, & consistente sacerdotali & Leuitico ordine initiatus fueris uenerandis illis magnificisq; sacramentis, quæ norunt illi quibus nosse fas est, tunc etiam sacerdotum ministerijs Iordane digresso terram repromissionis intrabis, in qua te post Moysen suscepit Iesus, & ipse tibi efficitur noui itineris dux. Tu uerò tantarum ac talium uirtutũ Dei memor, quòd tibi mare diuisum est,

est, & quòd aqua fluminis sicut, conuersus ad ea dicens: Quid tibi est mare quod fugisti? & tu *Psal. 114.*
Iordanis, quia conuersus es retrorsum? Montes quia exultastis sicut arietes, & colles sicut agni
ouium? Sed respondebit tibi sermo diuinus & dicet: À facie Domini commota est terra, à facie
Dei Iacob. Qui conuertit petram in stagnũ aquæ, & rupem in fontes aquarum. Quãta antè ge-
sta sunt? Mare rubrum pedibus transitum est, manna de cœlo datum est, fontes in eremo disru
pti sunt, Lex per Moysen data est, signa & prodigia multa in eremo gesta sunt, & nusquam dici-
tur Exaltatus esse Iesus. Vbi uerò Iordanis transitur, ibi dicitur ad Iesum: In hac die incipio exal *Iesu exaltatio.*
tare te in conspectu populi. Neque enim ante mysterium baptismi exaltatur Iesus, sed exaltatio
eius, & exaltatio in cõspectu populi, inde sumit exordium. Si enim omnes qui baptizantur, in *Rom. 6.*
morte ipsius baptizantur, mors autem Iesu in crucis exaltatione completur, meritò unicuique
fidelium tunc primùm Iesus exaltatur, cùm ad mysterium baptismi peruenerit, quia sic & scri- *Philipp. 2.*
ptum est, quod exaltauit illum Deus, & donauit ei nomen, quod est super omne nomen, ut in
nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium & terrestrium & infernorũ. Veruntamen per sacer-
dotes deducitur populus, & iter agit ad terram repromissionis magisterio sacerdotum. Et quis
hodie in sacerdotibus tantus ac talis est, qui in illo ordine mereatur ascribi? Si enim sit aliquis
talis, cedent ei flumina Iordanis, & ipsa elementa uerebuntur, pars aquarum fluminis retror-
sum resiliet, ac post tergum frænabitur, pars uerò in mare salsum rapido lapsu diffugiet. Quod
tamen nec ipsum absque mysterij ratione arbitror scriptum, quòd pars aquarum Iordanis mer-
gatur in mare, atque in amaritudinem profluat, pars uerò in dulcedine perseueret. Si enim oẽs *Lapsi post ba-*
qui baptizantur, acceptæ cœlestis gratiæ dulcedinem custodirent, & nullus in peccatorũ ama- *ptismum.*
ritudinem uerteretur, non utique esset scriptum, quia pars fluminis salsi maris gurgitibus fuisset
immersa. Et ideo mihi uidetur in his uel his baptizatorũ uarietas designari, quam quidem nos
(quod cũ dolore cõmemoro) sæpe uidemus accidere, ut hi qui secundum baptisma consequũ-
tur, cùm se rursum ad negotia seculi, & illecebras libidinis tradunt, & cùm auaritiæ salsum po-
culum bibunt, in ea aquarũ parte firmenť, quæ in mare profluit, atque in salsis fluctibus diffluit:
pars uerò illa quæ cũ stabilitate permanet, & dulcedinẽ suam seruat, designet eos qui acceptũ
Dei munus indeclinabiliter tenent. Et rectè una pars est eorũ qui saluantur, quia & panis unus *Ioan. 6.*
est, qui de cœlo descendit, & dat huic mundo uitã: & fides una est, & unũ baptisma, & unus spi- *Ephes. 4.*
ritus quo omnes potantur in baptismo, & unus Deus pater omniũ. Interea Sacerdotalis ordo *Sacerdotum*
est, & Leuiticus, qui iter ostendat populo Dei, qui exijt de Aegypto. Ipsi enim sunt qui edocent *officium.*
populũ exire de Aegypto, de erroribus scilicet mundi, & transire per eremum uastam, id est, ten
tationum genera diuersa transcurrere, neque noceri à serpentibus, qui sunt morsus dæmonum,
& malarum suggestionum uenena uitare. Quod si aliquis fortè percussus fuerit in eremo à ser- *Ioan. 3.*
pente, ut ostendant ei æreum serpentem in cruce suspensum: quem qui uiderit, id est, qui credi-
derit in eum, cuius figuram serpens ille monstrabat, diabolica per hoc uenena diffugiet. Sacer-
dotalis & Leuiticus ordo est, qui adsistit arcæ testamenti Domini, in qua lex Dei portať sine du
bio, & ipsi illuminant populum de mandatis Dei, sicut Prophera dicit: Lucerna pedibus meis *Psal. 119.*
uerbum tuum Domine, & lumen semitis meis. Hoc lumen per sacerdotes accenditur & Le-
uitas. Quod si alius fortè quis ex hoc ordine accensam lucernam posuerit sub modio, & non *Matth. 5.*
super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt: uideat quid sibi agendum sit, cũ Do-
mino lucis reddere cœperit rationem pro ijs, qui nihil illuminanonis à sacerdotibus capien-
tes in tenebris ambulant, & peccatorum obscuritate cæcãtur. Vide denique quid dicit: Populus,
inquit, ut longè sit ab arca testamenti duo millia cubitorum. Sacerdotes uerò, & Leuitæ proxi-
mi, & satis proximi, ita ut humeris ipsorũ arca Domini, & legislatio diuina portetur. Beati qui
merentur proximi esse Deo. Sed memento quod scriptum est: Qui approximant mihi, appro- *Beati qui Deo*
ximant igni. Si aurum uel argentum fueris, & igni approximaueris, multò per ignem splendi- *proximi sunt,*
dior & rutilantior effulgebis. Si uerò supra fundamentum in te fidei positum cõscius tibi es su- *& ab eo illu-*
per ædificasse te ligna, fœnum, stipulam, cum tali ædificatione si igni approximaueris, cõsume- *minantur.*
ris. Beati igitur qui proximi sunt, & qui ita proximi sunt, ut ignis eos illuminet, non adurat. Sal *1. Cor. 3.*
uabitur tamen & Israel, sed longè positus saluabitur, & iter aget non sua uirtute, sed adminicu-
lis & prouidentia sacerdotum. Quando autem? AD transitum Iordanis. Notaui enim & hoc
non sine caussa esse signatũ, ut & tempus distingueretur. DECIMA, inquit, mensis primi. Ista *Tempus.*
ipsa est dies, in qua & agni mysterium præcipiebatur in Aegypto. Decima die mensis primi ter-
ram repromissionis incedũt: quod mihi ualde beatum uidetur, ut eadem ipsa die qua errores
quis subterfugerit seculi, etiã terrã repromissionis ingredi mereať, id est, in hac die qua in hoc
seculo uiuimus. Omnis eñ uita nostra præsens in uno die designať. Et ideo edocemur p istud *Hebr. 3. & 4.*
mysteriũ, ne actus nostros, & opera iustitiæ in crastinũ differamus, sed hodie, id est, donec uiui- *Paulus præcla*
mus, donec in hoc mundo demoramur, omnia quæ ad perfectionẽ pertinẽt, festinemus imple- *rè id probat.*
re, & ita demum poterimus decima die mensis primi terrã repromissionis, id est, beatitudinem

perfectionis intrare. Sed & alia quàm plurima si diligenter obserues, in hanc diem recapitulari scripturarum relatione deprehendes de libris singulis. Vt ne nunc sermo nobis plus quàm uolumus dilatetur, hoc sentiendum est de eo, quòd sæpius dies iste reperitur: quia licet generalis nobis sit una perfectio, tamen unamquamque speciem uirtutum quam aggredimur explicare, si eam potuerimus integrè perfecteque complere, est ipsius uirtutis sua quoque perfectio. Verbi causa, si is qui iracundus est, uirtutem mansuetudinis cupiat adipisci, sine dubio primò offendit in multis, donec longa meditatione usum multi temporis in naturam conuertat. Et cùm obtinuerit quod proposuit, adipiscitur quidem perfectionem mansuetudinis, non tamen ex hoc etiam perfectionem uirtutum omnium possidet. Sic ergo per singulas uirtutes inueniuntur multæ perfectiones. Perfectio uerò generalis illa est, quæ omnium in se perfectionum continet summam. Propterea ergo multa in hac die gesta recapitulantur, ut multas perfectiones ad unum tendere significent finem, sicut & Propheta dicit: Multum peregrinata est anima mea. Et iterū: Dum dicunt mihi per singulos dies, ubi est Deus tuus, hæc rememoratus sum, & effudi in me animam meam: quia pertransеam in loco tabernaculi usque ad domum Dei, in uoce exultationis, & confessionis sonus epulantis. Post labores enim & tentationes quas in huius mundi eremo pertulerimus, post transitum rubri maris, post fluenta Iordanis, si digni fuerimus terram repromissionis intrare, cum lætitia & exultatione perueniemus, sequentes sacerdotes Domini Christi & Saluatoris nostri, cui est gloria & potestas in secula seculorum. Amen.

Virtutū exercitia & perfectio.

IN IESV NAVE CAP. IIII. ET V. HOMILIA V.

De duabus & semis tribubus, quæ transierūt Iordanē. Et de Iesu quō exaltauit eū Dominus in conspectu filiorum Israel. Et quomodo populum circumcidit cultris petrinus secundò.

1. Cor. 10. De ijs quidem qui mare rubrum transierunt, Apostolus dicit, Quia omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari. De ijs uerò qui Iordanem transeunt, possumus etiā nos simili modo pronūciare, Quia omnes in Iesu baptizati sunt in Iordane: ita ut ea quæ in Iordane gesta referuntur, formā teneant sacramenti, quod per baptismū celebratur. Illud uerò quod scriptū est: Et festinauit populus & transiit Iordanē, & factum est cùm pertransisset omnis populus, trāsijt & arca testamēti Domini: nō mihi otiosè additū uidetur à spiritu sancto, quod dixit, Quia festinauit populus transire. Vnde & ego arbitror, quia nobis quoque uenientibus ad baptismū salutare, & suscipientibus sacramēta uerbi Dei, nō otiosè, nec segniter res gerēda est, sed festinandū est, & perurgendū, usquequo omnia transeamus. Transite enī omnia, implere est omnia quæ mandant. Festinemus ergo transire, id est, adimplere primò quod scriptū est, Beati pauperes spiritu: ut deposita omni arrogantia, & Christi humilitate suscepta peruenire ad repromissam beatitudinē mereamur. Sed & cùm hæc impleuerimus, nō nobis standū est, neque cessandū, sed transeunda sunt & cætera quæ sequuntur, ut esuriamus & sitiamus iustitiam. Transeundū nobis est, & quod sequit, ut in hoc mundo lugeamus. Citò enī reliqua transeunda sunt, ut māsueti efficiamur, & ut pacifici maneamus, ut per hoc filij Dei uocari possimus. Festinandū quoque nobis est, ut persecutionū pondus uirtute patiētiæ transeamus. Cumque hæc singula quæ ad uirtutis gloriā spectant, nō segniter nec remissè, sed cum omni instātia & celeritate conquirimus, hoc mihi uidetur esse cū festinatione transire Iordanē. Cùm uerò transierimus, & obtinere potuerimus quæ obtinere debemus, rursum nobis diligentiæ & cautelæ cura succedit, ne fortè negligentius incedentes, improuiso aliquo lapsu effundantur gressus nostri, sicut & Propheta dicit: Paulominus effusi sunt gressus mei. Nec remissior nobis sollicitudo in conseruandis, quàm in conquirendis debet esse uirtutibus. An non hæc tibi designari uidentur in eo quòd dicitur, Quia quadraginta millia uirorum accincti, uel expediti transierunt ad pugnam in conspectu Domini ad expugnandū Hiericho ciuitatem? Requiramus qui isti sunt, quos scriptura dicit accinctos uel expeditos. Ego ex meipso præsumere aliquid, & pronunciare nō audeo: Apostoli magis literis doceamur in talibus, qui sunt isti accincti Paulo exponēte discamus. Audi ipse quid dicit: Estote ergo accincti lumbos uestros in ueritate. Vides ergo quia Paulus accinctos nouit eos, qui præcincti sunt cingulo ueritatis. Igitur etiam nostrum esse cingulum ueritas debet, si tamen seruauerimus militiæ huius & cinguli sacramentū. Si enim ueritas est cingulum nostrum, quo ad Christi militiam cingimur, si quando falsum loquimur, & mēdacium de ore nostro procedit, discingimur à malitia Christi, & balteo ueritatis exoluimur. Ergo si in ueritate sumus, sumus cincti: si uerò in falsitate, discincti. Sed nos imitemur potius istos quadraginta millia uirorum accinctorum procedentium ad bellum in conspectu Domini, & semper simus in ueritate succincti. Sed ne illud quidem otiosè prætereo quod addidit scriptura, Quia accincti in cōspectu Domini. Nō enim sufficit te apud homines uideri seruare ueritatē. Possibile nāque est fallere homines, & ueracē uideri, sed nō ex eo in ueritate succinctus es, nisi & in cōspectu Dñi seruaueris ueritatē, id est, non solùm quæ uoce homines audiunt, sed & ea quæ in corde prospicit Deus, ut ni-

Homini Christiano quid post baptismū faciendum.

Matth. 5.

Psal. 73.

Ephes. 6.

Cincti ueritate, Discincti mendacio.

ut nihil sit falsum in lingua, nihil sit in corde fucatum, secundum quod Propheta dicit de talib.
Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem sunt in cordib. eorum. Absq; his ergo o- *Psalm. 28.*
mnib. esse debet qui uult accinctus in cõspectu Dñi procedere ad expugnandũ Hiericho, quia
transeuntes Iordanẽ fluuiũ ad pugnas & bella transimus. Vis iterum discere, quæ nos pugnæ
post baptismum, quæ bella suscipiunt? Noli à me, sed ab ipso rursus discere Apostolo Paulo, i-
pse te docet dicens: Non eñ nobis pugna est aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus prin *Ephes. 6.*
cipatus, & aduersus potestates, aduersus huius mundi rectores tenebrarũ harum, aduersus spi-
ritalia nequitiæ in cœlestib. Formæ sunt & figuræ quæ scripta sunt. Ita eñ dicit Apostolus: Hæc
eñ omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autẽ propter nos, in quos fines seculorum *1. Cor. 10.*
deuenerũt. Si ergo propter nos scripta sunt, age quid cessas? Exeamus ad bellũ, ut oppugnetur
à nobis ciuitas prima huius mundi malitia, & peccati superba mœnia destruantur. Circumspi-
cis fortè quo tibi itinere progrediendum sit, qui campus certaminis expetendus. Nouum tibi
fortasse uidebitur quod dicturus sum, sed tamen uerũ est, præter temetipsum extrinsecus nihil
requiras. Intra te est prælium quod gesturus es: intrinsecus est mala ædificatio, quæ subruenda
est: hostis tuus de tuo corde procedit. Non mea uox ista, sed Christi est. Audi eñ ipsum dicentẽ:
De corde eñ procedunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa te- *Matth. 15.*
stimonia, blasphemiæ. Vides quantus & qualis exercitus hostiũ tuorũ aduersum te de tuo cor-
de procedit? Isti nobis prima strage fundendi sunt, isti prima acie prosternendi. Horum si sub-
ruere mœnia, ipsosq; ad internitionem cædere poterimus, ita ut non relinquamus ex eis qui re
nunciet, uel respiret: si iã nullus ex ijs prorsus in nostris cogitationib. rediuiuus erupetit, tunc
nobis per Iesum dabit̃ illa requies, ut unusquisq; requiescat sub uinea sua, & sub ficu sua, cùm
iam nõ sit q exterreat filios Israel. Verũtamen trãseũt Iordanẽ quadraginta millia uirorũ arma-
torũ, accincti in cõspectu Dñi ad bellũ, & tunc dicit scriptura: Quia in die illa exaltauit Dñs Ie- *Iesus Christus*
sum in cõspectu totius generis filiorũ Israel. Fuerit quidẽ exaltatus filius Naue, ut dux populi il- *quomodo sit*
lius apud eos quos regebat magnificus haberet̃: noster uerò Iesus Dñs meus, dux & rector po- *exaltatus in cõ*
puli huius, quomodo exaltatur in conspectu omnis gentis filiorũ Israel, uideamus. Ego arbi- *spectu uerorũ*
tror, quia ipse semper apud patrem exaltatus est, & excelsus. Sed hoc opus est, ut in conspectu *Israelitarum.*
nostro exaltet illũ Deus. Exaltatur autem in conspectu meo, cùm mihi sublimitas & celsitudo
diuinitatis eius aperitur. Quando ergo mihi excelsa diuinitas reuelata est? tunc profectò cùm
Iordanem transierim, & uarijs sacramentorum munimentis futura armarer ad prælia.

ET timuerunt, inquit, Iesum, sicut timuerant Moysen.] Omnis qui sub lege est, timet Moysen,
cùm uerò ad Euangelium ex lege transierit mutata obseruantia, mutatur & timor, sicut Aposto
lus dicit: Ego autem per legem, legi mortuus sum, ut Deo uiuã, cum Christo crucifixus sum. Vi- *Galat. 2.*
uo autẽ iam non ego, uiuit uerò in me Christus. Post hæc iubet̃ filius Naue facere cultros ex pe- *De circumci-*
tra, & sedẽs circũcidere filios Israel secundò. Velim ergo in hoc loco percõtari à Iudæis, quomo- *sione prima et*
do potest quis secundò circũcidi circũcisione carnali. Semel eñ circumcisus quis, ultrà non ha- *secunda per*
bet quod secũdò possit auferri. A nobis uerò quib. dicitur, Quia lex spiritalis est, unde quàm di- *quam tollitur*
gnè & conuenienter ista soluantur. Dicimus eñ quia ille qui in lege eruditus est, & per Moysen *Aegypti op-*
edoctus, abiecit idololatriæ errores, simulacrorũ superstitionẽ cultũq; deposuit, hæc est circum- *probrium.*
cisio prima per legem. Si uerò is ueniat à lege & prophetis ad Euangelicam fidem, tunc accipit
etiam secundam circumcisionẽ per petram, qui est Christus, & cõpletur hoc quod dixit Domi-
nus ad Iesum: Hodie abstuli opprobrium Aegypti à filijs Israel. Sicut autẽ dixit Apostolus: Bi- *1. Cor. 10.*
bebant autẽ de spiritali sequenti eos petra, petra uerò erat Christus: ita etiã nos in hoc loco cõ-
petenter possumus dicere: circumcisi sunt autẽ de spiritali sequenti petra, petra uerò erat Chri-
stus. Nisi eñ quis fuerit per Euangeliũ secunda circũcisione purgatus, non potest opprobrium
Aegypti, id est illecebras corporaliũ deponere uitiorũ. Videamus tñ quale sit hoc ipsum quod
dicit̃: Quia hodie abstuli opprobriũ à filijs Israel. Omnes homines etiã si ex lege ueniant, etiã si
per Moysen eruditi sint, habent tñ opprobriũ peccatorum. Quis eñi similis Paulo etiã secundũ
legis obseruantiam? Audi deniq; ipsum dicentẽ: Secundum iustitiã quæ in lege est, cõuersatus
sine querela. Ipse autem pronunciat, & dicit: Fuimus enim & nos aliquando insipientes, incre- *Phil. 3.*
duli, errantes desiderijs & uoluptatib. uarijs, in malitia, inuidia, odibiles, odientes inuicem. Nõ *Tit. 3.*
tibi uidentur hæc opprobria esse & opprobria Aegypti? Sed ex quo uenit Christus, & dedit no-
bis secundam circumcisionẽ per baptismũ regenerationis, & purgauit animas nostras, abieci-
mus hæc omnia, & pro ijs assumpsimus conscientiæ bonæ adstipulationẽ in Deum. Tũc per se- *1. Pet. 3.*
cundã circũcisionẽ ablata sunt nobis opprobria Aegypti, & purgata sunt uitia peccatorũ. Ne-
mo ergo si integrè cõuersus est, si ex corde pœnituit, si fideliter Iordanis flucta digressus est, si se
cũda per Euangeliũ circũcisione purgatus est, præteritorũ metuat opprobria delictorũ. Audis qa
hodie abstulit à te opprobriũ Aegypti. Hoc & in Euangelijs significat, cùm Dñs dicit: Remissa
sunt tibi peccata tua, sed iam noli peccare, ne quid deterius tibi accidat. Si eñ post remissionẽ *Ioan. 5.*

peccatorum ultrà nou pecces, uetè ablatū est à te opprobriū Aegypti. Si uerò iterū peccaueris, iterum in te uetera reuoluunť opprobria, eo magis quo multo maioris criminis est filium Dei conculcare & sanguinē testamenti pollutum ducere, quàm legē Moysis negligere. Multò enim maioris opprobrij est, qui post Euangelium, quàm ille qui sub lege positus fornicatur, quia iste tollens membra Christi, facit mēbra meretricis. Vides ergo quàm grauiora & cumulatiora in te opprobria si neglexeris, reuoluaný. Deniq; iam nemo te reum stupri arguit, sed sacrilegij scelere condemnat, quia dicit ad te: An nescitis quia corpora uestra templū Dei est? Si quis autē templū Dei uiolauerit, disperdet illū Deus. Hæc etiam si prius ignorabas, nunc tamen ex quo in auribus tuis ista uerba dicunť, & in cor tuū huiuscemodi doctrina transfunditur, scito te his audítis templum Dei & membrū Christi esse iam factum. Vide quantū profeceris ex homúculo terreno. In tēplum Dei pgressus es sine dubio, in quo habitare debet Deus: & qui caro & sanguis eras, pfecisti ut mēbrum Christi sis. Sed sicut magnus est iste profectus, ita & descensus terribilis, atq; irremediabilis penè lapsus. Iam tibi enī non licet tēplo Dei uti, nisi in sanctitate, nec mēbra Christi ad indignū reuocare negotium. Et ideo si quādo te malæ cōcupiscentiæ pulsat illecebra memor horū quæ nunc audis, hosti illi occurrere, qui de te ipso, hoc est de tuo corde pcedit, & resiste ei in talib. uerbis, & dic, Quia non sum meus. Emptus enī sum precio sanguinis Christi, & membrū ipsius effectus sum. Non licet mihi tollere mēbrum Christi, & facere mēbrum meretricis. Dic ei, quia tēplum Dei effectus sum, nō mihi licet immundū aliquid illuc inducere, nec fas est mihi uiolare tēplum Dei: sed & illud adde, Quoniā qui fornicať, in corpus suū peccat. Nō istud corpus solū, q templū Dei effectū est, sed & illud quod dicit: Quia omnis Ecclesia corpus Christi est: & iu omnē Ecclesiā uidet delinquere, qui corpus suū maculauerit, quia per unū mēbrum macula in omne corpus diffundit. Est & illud opprobriū Aegypti, quod si neglexeris, etiam post Iordanis transitū, & post baptismi secundā circumcisionē, uetustę consuetudinis instinctione suggeritur, obseruare auguria, requirere stellarum cursus, & euētus ex ijs futurorū rimari, seruare somnia cæterisq; huiusmodi superstitionibus implicari. Idololatriæ namq; mater est Aegyptus, ex qua certum est huiusmodi opprobria pullulare: quæ si transito iam Iordane suscepens, & ijs te rursus laqueis illigaueris, tecum sine dubio opprobria Aegypti trahis. Sed si quādo te talis curiositas interpellat, & de corde tuo huiusmodi hostis erumpit, dic ei: Quia Iesum ducem sequor in cuius potestate sunt quæ futura sunt. Quid mihi scire quæ futura sunt? Quæcunq; ille uult, hæc futura sunt. Ideo ergo ut in nobis uerè secunda circumcisio compleatur, per quam uetera Aegypti opprobria deponamus, ab his omnibus segregati ꝑtsus esse debemus, ut purificati corpore & corde, puras etiam manus leuemus ad Deum, puro quoq; ore, & purgatis labijs, ac mente syncera, prece & actibus glorificemus Deum in Christo Iesu Domino nostro cui est potestas, & imperium in secula seculorum. Amen.

Heb. 10.
1. Cor. 3.
1. Cor. 6.
Qui scortatur in proprium corpus peccat.

IN IESV NAVE CAP. VI. HOMILIA VI.

De Pascha quod fecerunt filij Israel in Galgala, & quomodo fructus terræ ceperunt è regione palmarum. De principe uirtutum militiæ Domini, ubi dicitur ad Iesum: Solue calciamentum de pedibus tuis. Locus enim in quo stas, terra sancta est.

Videtur διὰ φαλῶ concio hæc.
Iesus Christus aufert carnis pollutionem.

QVI non obedientes fuerunt mandatis Domini, incircumcisi dicuntur. Ex quo intelligitur illos appellari incircumcisos, qui non obediunt mandatis Domini. Sed tamen & circumcisos & incircumcisos, quia omnem animam diligit Deus, nō penitùs detelinquit. Misit enī Iesum, qui omnes simul dignos circumcideret & indignos, & non filium Naue Iesum, non enim uera & perfecta circumcisione ille populum circumcidit, sed Iesum Christum Dominum & Saluatorem nostrum. Hic enim est, qui uerè à nobis pollutionem abstulit carnis, & abscidit, & à corde atq; anima nostra peccatorum inquinamenta purgauit. Deniq; audi quid dicit scriptura de ijs qui per Naue filium præfigurabantur.

CIRCVMCISI autem (inquit) filij Israel requieuerunt in eodem loco, sedentes in castris usque dum sanarentur, & tunc dixit Dominus ad Iesum: Hodierno die abstuli opprobrium Aegypti à uobis.] Nō enim sufficit nobis circumcidi, sed & post circumcisionem sanari, id est usquequo etiam cicatricem ipsam circumcisionis uulnus obducat. Quando ergo cicatrix in uulnere nostræ circumcisionis obducitur? Ego ita arbitror, quòd circumcidi per Iesum nostrum, hoc est uitijs carere, malas consuetudines, & pessima instituta deponere, fœdos & incondıtos mores, & quicquid ab honestatis & pietatis regula abhorret abscindere. Sed hoc cùm in initijs facimus, ipsa nouitatis quodāmodo difficultate constringimur, & quasi cū labore quodā & dolore animi, ueteris consuetudinis culpas nouella institutione mutamus. Et ideo est (ut dixi) quædā difficultas in initijs, ut uix ægrè amputare possimus prima, & secūda suscipere. Hoc ergo mihi uideť tēpus esse, quo uelut in dolore circūcisionis nostræ dicimur residere, usq; quo obducta cicatrice sanemur. Obducimur autē cicatrice, cū iā noua instituta absq; difficultate cōplemus, & in usum

usum nobis uertitur, quod prius quasi insolitum difficile uidebatur. Et tunc uerè iam sanati dicimur, cùm uitijs carentes uirtutes nouo usu uertimus in naturā. Et ita demum meritò ad nos dicit sermo diuinus ea quæ sequunē: Hodierna die abstuli opprobrium Aegypti à uobis. Quia posteaquā ablatum est opprobriū Aegypti, tunc dicitur: Et fecerunt filij Israel pascha quartadecima die mensis primi. Non eñ ante circumcisionē pascha facere poterant, sed neq; statim post circumcisionem carnes agni comedere antequā sanarentur. Sed posteaquā sanati sunt, dicitur: *Pascha circumcisi & mundi celebrabant.* Quia fecerunt pascha filij Israel quartadecima die mensis. Vides ergo quia nemo immūdus facit pascha, nemo incircūcisus, sed quicunq; mūdus fuerit & circūcisus, sicut & Apostolus interpretaē dicēs: Etenim pascha nostrū immolatus est Christus. *1. Cor. 5.* Itaq; diē festum celebremus, nō in fermento ueteri, neq; in fermēto malitiæ & malignitatis, sed in azymis synceritatis & ueritatis. Sed & tunc quidē quando exijt populus de terra Aegypti, portauit sparsum in uestimētis suis. *Exod. 16.* Cùm autē defecisset sparsum, & panes nō haberent, pluit illis Deus manna. Cùm autē uenerunt ad terram sanctā, & fructus perceperūt prouinciæ palmarū, defecit eis manna, & tunc edere cœperunt de fructib. terræ. *Ciborum species.* Itaq; tres species ciborum generaliter describunē. Vnum quidē quo uescimur exeuntes de terra Aegypti, sed hoc ad paruum tempus sufficit. Post hoc autem manna succedit. Tertium uerò iam de terra sancta capimus fructū. In quib. differentijs (ut meæ paruitatis intellectus assequiē) illud arbitror indicari, quòd primus cibus est, quē de Aegypto exeūtes nobiscum portauimus, parua hæc eruditio secularis, aut etiā si quis fortè attigit liberalium literarum cognitionē, quæ exiguū aliquid iuuare nos potest. *1. Eruditio secularis.* In eremo uerò positi, id est in hoc in quo nūc sumus uitę statu, māna uescimur, per hoc quòd diuinæ legis instructionib. erudimur. Qui uerò meruerit terram repromissionis intrare, id est ea quæ à Saluatore repromissa sunt cōsequi, ille edit fructus è regione palmarum. *2. Legis cognitio.* Verè eñ fructum palmę inueniet, qui deuicto hoste ad promissa peruenerit. Certum nāq; est, quòd quantacunq; illa sunt, quę nunc in lege Dei, uel diuinis literis intelligere possumus aut sentire, multò sublimiora & excelsiora ciūt illa, quæ cessante ænigmate facie ad faciē sancti quiq; uidere merebunē: *3. Perfecta diuinarum rerū cognitio.* Quia quæ oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēderūt, hæc pręparauit Deus ijs qui diligunt eū. *1. Cor. 2.* Quòd si secūdum literā solam intelligēda sit lex, inueniuntur sine dubio filij Israel, cū meliorib. uterenē (Māna quippe de cœlo capiebant) ex repromissione deteriora accepisse, quib. prius Aegyptiacis deficientib. cibis melior utiq; successerat cibus manna de cœlo. Et quomodo tunc putabiē meliore cibo cessante successisse deterior, nisi quia maior, & uerior ratio in spiritali intelligentia, q̄ in textu literæ deprehendiē? Sed interim posteaquam introduxit Iesus populum in terram sanctam, tunc expurgatis omnibus celebrat pascha.

ET factum est, inquit, cùm esset Iesus in Hiericho, respiciens oculis uidit hominem stantē contra se, & gladius euaginatus erat in manu eius. Et accedens Iesus dixit ei: Noster es, an aduersariorum? At ille dixit: Ego sum princeps militiæ uirtutis Domini.] *ὑπεραρίω.* Respiciens ergo oculis, uidet principem militiæ uirtutis Dñi, tāquam qui prius non respexerit, sed tunc cùm principē militiæ Domini uisurus esset. Quem tamen cùm uidisset Iesus, non eum uelut communem hominem uidit, sed intellexit uirtutem esse quandam. Nondum tamen certus est ex diuinis uirtutibus, an ex contrarijs una sit quæ uidetur, & ideo interrogat, & perquirit dicens: Noster es an aduersariorum? At ille ait: Ego sum princeps militiæ uirtutis Domini, nunc adueni.

ET CVM hoc audisset, adorauit Iesus, & dixit: Domine, quid pręcipis seruo tuo?] *ἀρχιστράτηγος.* Quid est quod nos per hoc edocet Iesus? Illud sine dubio quod dicit Apostolus: Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt. *1. Ioan. 4.* Cognouit ergo Iesus nō solùm quòd ex Deo est, sed quia Deus est. Non enim adorasset nisi agnouisset Deum. Quis enim alius est princeps militiæ uirtutum Domini, nisi Dominus noster Iesus Christus? Omnis namq; cœli militia, siue angeli, siue archangeli, siue uirtutes, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia hæc quæ per ipsum facta sunt, sub ipso principe militant, qui est principum princeps, & qui largitur principibus principatum. Ipse est enim qui dicit in Euangelio: Esto potestatem habens supra decem ciuitates. *Matth. 25.* Et alij: Esto tu potestatem habens supra quinq; ciuitates. Hic est qui accepto regno regressus est. Sed interim uideamus quæ præsens lectio suggerit. In Hiericho est Iesus, adhuc hostes obtinent ciuitatem, nondum uicti sunt, & iam tamen dicitur ad Iesum:

SOLVE calceamentum de pedibus tuis, locus eñ in quo stas, terra sancta est.] *Exod. 3.* Et quomodo Hiericho terra sancta est, quæ ab hostibus retinetur? *Terras Dominus sanctificat.* Sed ne fortè hoc sit quod indicatur, Quia quocunq; uenerit princeps militiæ uirtutis Domini, sanctificat locum, quia nec ipsa Hiericho locus erat sanctus: sed quia princeps militiæ Domini uenit illuc, locus dicitur sanctus. Ego etiā amplius aliquid audeo & dico, quia etiam Moyses ubi stabat, per seipsum non erat locus sanctus, *Exod. 3.* sed quia Dominus stabat cū Moyse, præsentia Domini sanctificauerat locū: & ideo dicitur ad eum: Solue corrigiam calceamenti tui, locus enim in quo stas terra sancta est. Vnde & nos si uita & meritis accedamus ad Deum, & digni efficiamur ut adsistat nobis Deus, dicitur etiam ad

nos

Ioan. 13. nos ut soluamus à pedib. animę nostrę, si quid in eis uinculi mortalis annexum est. Isti enim sunt
πολιορκία Hiericho… pedes, quos lauat Iesus, quos nisi lauerit, nō habebimus partē cum eo. Quòd si ergo ab anima
…ruentis, mundi consummationem significans. nostra & sensib. omne uinculū curæ mortalis absoluimus, continuò libenter etiā nobis aderit,
& adsistet Deus. Quæ autē sunt in consequentib. uideamus. Circūdatur Hierico, expugnari eā
necesse est. Quomodo ergo expugnatur Hiericho? Gladius non educitur aduersus eā, aries nō
dirigitur, nec tela uibrātur, tubæ solūmodo sacerdotales adhibentur, & bis Hiericho muri sub-
ruuntur. In figura enim mundi poni Hiericho in scripturis frequenter inuenimus. Nam & in Eu-
Luc. 10. angelio quod dicitur homo de Hierusalē in Hiericho descendisse, & in latrones incurrisse, for-
ma sine dubio erat illius Adæ, qui de paradiso in huius mundi exiliū trusus est. Sed & cęci qui
Matth. 20. erant in Hiericho, ad quos uenit Iesus ut faceret eos uidere, formam gerebant eorū qui in hoc
mundo cæcitate ignorantiæ premebantur, ad quos uenit filius Dei. Hæc ergo Hiericho, id est
mundus hic, casurus est. Consummatio etenim seculi iādudum sanctis uoluminib. peruulgata
est. Quomodo ergo ei cōsummatio dabitur? quibus organis? Vocibus, inquit, tubarum. Qua-
1. Thess. 4. rum tubarum? Paulus tibi secreti huius prodat arcanum. Audi ipse quid dicit: Canet, inquit,
tuba, & mortui qui in Christo sunt, resurgent incorrupti, & ipse Dominus in iussu in uoce ar-
changeli, & in tuba Dei descendet de cœlo. Tunc ergo Dominus Iesus noster cum tubis uincet
Hiericho, & prosternet eam, ita ut ex ea meretrix sola saluetur, & omnis domus eius. Veniet, in-
quit, Dominus noster Iesus, & in tubarum uoce ueniet. Sed iam nunc oremus ut ueniat, & de-
struat mundum, qui in maligno positus est, & omnia quæ in mundo sunt: quia omne quod in
mundo est, cōcupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorū. Ista destruat, ista iamiāq; dissol-
uat, saluet autē hanc solā quæ exploratores eius suscepit, quæ Apostolos eius in fide & obedien
tia receptos, in superiorib. collocauit, & adiūgat & societ meretricē hanc cū domo Israel. Sed iā
non repetamus nec reputemus ei ueterem culpā. Aliquando meretrix fuit, nunc autē uni uiro
2. Cor. 11. casto, uirgo casta copulata est Christo. Audi Apostolum dicentem de ea: Statui autē hoc ipsum
uni uiro uirginē castā exhibere Christo. Ex ipsa erat & ille ipse qui dicebat: Fuimus enim & nos a-
Tit. 3. liquando insipiētes, increduli, errantes, seruiētes desiderijs & uoluptatib. uarijs. Vis adhuc co-
1. Cor. 6. piosius discere quomodo meretrix iā non sit meretrix? Audi adhuc Paulum dicentē: Et hæc qui
dem fuistis, sed abluti estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Vt enim
posset euadere, ne cum Hiericho interiret, ualidissimū ab exploratorib. signum salutis accepit,
spartum coccineum. Per Christi etenim sanguinem Ecclesia hæc uniuersa saluatur, in ipso Iesu
Christo Domino nostro, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN IESV NAVE CAP. VI. VII. HOMILIA VII.

De Hiericho quomodo capta est. Et uti præcepit Iesus filijs Israel, ut de anathemate nō sumerēt. Et Raab quomodo saluata est. Et de eo q furatus est ex anathemate linguā aureā, & dextralia pura.

HIERICHO tubis subruitur sacerdotum. Statim enim ut tubarum clangor increpuit, mu-
rorum deiectus est ambitus. Dixeramus iam & prius, quòd Hiericho formam seculi præ
sentis obtineat, cuius robur & munimēta sacerdotalib. tubis uidemus esse destructa. Fir
Mundus, qui deiectus est tubarum clangore, quibus superstructus fuerit. mitas namq; & munimenta quib. uelut muris mundus iste nitebatur, idolorum cultus erat, di-
uinationum fallacia arte dęmonum ministrata, augurū atq; aruspicum magorumq; commen
ta, quibus omnibus uelut muris ualidissimis ambiebatur hic mundus. Insuper etiam diuersis
philosophorum dogmatibus, & eminentissimis assertionibus ac disputationibus, uelut proce
ris quibusdam & robustis turribus firmabatur. Veniens uerò Dominus noster Iesus Christus,
Christus uerbo per Apostolos & Euangelistas mundum deuicit. cuius ille prior filius Naue designabat aduentum, mittit sacerdotes Apostolos suos portantes
tubas ductiles, prædicationis magnificam cœlestemq; doctrinam. Sacerdotali tuba primus in
Euangelio suo Mattheus increpuit: Marcus quoq;: Lucas & Ioannes suis singuli tubis sacerdo-
talib. cecinerunt. Petrus etiā duab. epistolarum suarū personat tubis. Iacobus quoq; & Iudas.
Addit nihilominus adhuc & Ioannes tuba canere per epistolas suas & Apocalypsin, & Lucas
Apostolorū gesta describens. Nouissimè autē ille ueniens qui dixit: Puto autē nos Deus nouis
1. Cor. 4. simos Apostolos ostēdit: & in quatuordecim epistolarū suarū fulminās tubis, muros Hiericho,
& omnes idololatriæ machinas, & philosophorū dogmata usq; ad fundamenta deiecit. Mouet
me sanè etiā illud q historia refert, quia non solū sacerdotes tubis cecinerunt, ut caderēt muri
Hiericho, sed & audita uoce tubæ, dicit uniuersus populus ululasse ululatu magno, uel sicut in
ἀλαλαγμὸς. alijs exemplarib. habetur, iubilasse iubilo magno. Et quamuis iste sermo impropriè translatus
Interpres loquitur. esse uideatur: ἀλαλαγμὸς enim in Græco scriptū est, quod neq; iubilū, neq; ululatū propriè signi
ficat, sed illam magis ostendit uocē, qua belli tēpore exercitus clamorē consonū tollens, unani
miter sese cohortari ad pręliū solet: tamen hic sermo in scripturis iubilatio magis quàm ulula-
Psalm. 100. tio consueuit inscribi, ut ibi: Iubilate Domino omnis terra. Et iterum: Beatus populus qui scit
Psalm. 89. iubilationem. Quod etiam me permouet dictum, quid istud tantum sit operis quod beatum

populum

populum faciat. Non dixit, quia beatus populus qui operatur iustitiã, uel beatus populus qui
scit mysteria, uel qui scit cœli ac terræ & siderum rationem: sed beatus (inquit) populus qui scit
iubilationem. In alijs timor Dei beatũ facit, sed unum tantũmodo hominem facit beatum. Sic
enim dicit: Beatus uir qui timet Dñm. Alibi etiam plures fiunt beati, sicut pauperes spiritu, uel *Psalm. 112.*
mansueti, uel pacifici, uel mundi corde. Hic autẽ beatitudo profusa est, & tanta hîc nescio quæ *Matth. 5.*
causa beatitudinis indicatur, ut uniuersum pariter populũ faciat beatum, qui tamẽ scierit iubi
lationem. Vnde mihi uidetur iubilatio indicare quemdam concordiæ & unanimitatis affectũ.
Qui si incidat in duos uel tres Christi discipulos, omnia quæcunq; petierint in nomine Salua- *Matth. 18.*
toris, præstat eis pater cœlestis. Si uerò tanta fuerit beatitudo, ut uniuersus populus concors &
unanimis maneat, ut eadem dicant omnes in eodẽ sensu atq; in eadem sentẽtia permanentes,
isto tali populo uocem unanimiter eleuante fiet illud quod scriptũ est in Actibus Apostolorũ: *Actor. 2.*
Quia terræmotus factus est magnus, ubi tunc unanimes orabãt Apostoli cum mulierib. & Ma-
ria matre Iesu: & terræmotu facto destruentur, & cadent omnia quæ terrena sunt, ac mũdus ipse
subuertetur. Audi deniq; Dominũ & Saluatorem nostrum ad hoc ipsum suos milites cohortã- *Ioan. 16.*
tem, quomodo dicit: Confidite, ego uici mũdum. Illo ergo duce iam nobis uictus est mundus,
& muri eius collapsi sunt, quibus homines seculi nitebantur. Sed & unusquisq; nostrûm debet *Hypothesis.*
in semetipso ista complere. Habes in te Iesum ducem per fidẽ, fac tibi tubas ductiles ex scriptu-
ris sanctis, inde duc sensus, inde sermones, propterea enĩ tubæ ductiles appellantur. In ipsis ca-
ne, id est in Psalmis & Hymnis, in canticis spiritalibus cane, in propheticis sacramentis, in my-
sterijs legis, in Apostolicis dogmatibus cane. Et si in talibus cecineris tubis, & septies arcam
testamenti circumtuleris, id est, si legis mystica præcepta, ab Euangelicis non separes tubis: si e-
tiam iubilationis consensum de temetipso exigas, id est cogitationũ & sensuum tuorum popu
lus qui intra te est, concordem semper & consonam proferat uocem, & non aliquando uerum
dicas, aliquando personæ potentis adulatus mendacio maculeris, si non te aliquando blan-
dum remissio faciat, aliquando iracundia truculentum, si nõ atrogans erga modicos, & apud
superbos humilis inueniaris, deniq; si nõ pugna intra te geritur, dum concupiscit caro aduer-
sus spiritum, & spiritus aduersus carnẽ: si hæc intra te iam consonant & concordant, uocẽ iubi- *Gal. 5.*
lationis emitte, quoniam tibi destructus & deiectus est mundus. Talis (opinor) erat ille qui con
fidenter dicebat: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Dñi mei Iesu Christi, per quem mihi mũ *Gal. 6.*
dus crucifixus est, & ego mundo. Adhuc me tamen mouet aliquid in loco, parum mihi sensisse
uideor de iubilatione, humilia dixisse de magnis. In aduentu Iesu muri Hiericho subuersi sunt,
in aduentu mei Dñi Iesu mundus uincitur. Quomodo tamen uincitur mundus, scire uelim ma
nifestius, & lucidius intelligere quæ dicuntur. Volo ego ipse qui doceo, uobiscum pariter disce-
re. Paulũ nobis cõmuniter adhibeamus magistrũ. Ipse est enĩ minister Christi, qui nobis possit
indicare quomodo Christus uicerit mundum. Audi ergo ipsum dicentem: Quod erat contra- *Coloss. 2.*
rium nobis, tulit illud de medio affigẽs illud cruci suæ, & exuens principatus & potestates trãs-
duxit, liberè triumphans eos in ligno crucis. Ex his ergo uerbis illud intelligo, quòd uidentes
pugnã Iesu cœlestes uirtutes, principatus & potestates cõtrarias exutas potestatib. suis, alligatũ
fortẽ, & uasa eius diripi, increpuerũt tubis suis cœlestib. quia alligato principe huius mũdi, ui-
ctus est mundus, & uocẽ iubilationis in triũpho Christi cœlestis exercitus dedit. Verè ergo bea
tus est populus gentiũ, qui nouit talẽ hanc iubilationẽ cœlestis exercitus, & qui mysteria agno-
scit & credit. Sed uideamus quid est quod in sequentibus indicatur. Dicit enim Iesus:

CVSTODITE uos ab anathemate, ne fortè concupiscatis & tollatis ab anathemate, & facia- *De anathema-*
tis castra filiorum Israel anathema, & conteratis nos, & omnem synagogam Domini.] Tale est *te, hoc est ijs*
quod indicatur in his uerbis: Videte ne quid in uobis seculare habeatis, ne seculares mores, ne *quæ in mundo*
uitia, ne tergiuersationem de seculo uobiscũ ad Ecclesiam deferatis. Sed anathema sit uobis o- *sunt.*
mnis conuersatio secularis. Nolite diuinis mundana miscere, nolite negotia seculi Ecclesiæ se-
cretis inserere. Hoc est, quod & Ioannes Epistolæ suæ personat tuba dicens: Nolite diligere mũ- *1. Ioan. 2.*
dum, neq; ea quæ in mundo sunt. Et Paulus similiter: Nolite, inquit, conformari huic mundo. *Rom. 12.*
Qui enim hæc faciunt, accipiunt de anathemate. Sed & illi qui (uerbi causa) cùm Christiani sint
solennitates gentiliũ celebrãt, anathemata in Ecclesias introducũt. Qui de astrorum cursib. ui-
tas hominum & gesta perquirunt, qui uolatus auium, & cætera huiusmodi quę in seculo prius *Astrologia di-*
obseruabantur, inquirunt, de Hiericho anathema inferunt in Ecclesiam, & polluunt castra Dñi, *uinatrix.*
& uinci faciũt populum Dei. Sed & multa alia peccata sunt, per quæ anathema de Hiericho in-
troducitur, & prosternitur ab inimicis. Aut non & Apostolus hæc eadẽ præcipit, quum dicit: *1. Cor. 5.*
Modicum fermentum totam massam corrumpit. Sed uideamus iam nunc quæ sequũtur. Sub- *Raab adiecta*
uersa Hiericho, Raab meretrix saluatur sola. Sic enim scriptum est de ea: *domui Israel*

ET Raab meretricẽ & omnem domũ patris eius uiuificauit Iesus, & adiecta est ad Israel usq; *usque in ho-*
in hodiernum diem.] Vellem requirere à Iudæis, & ab ijs qui Christiani quidem dicũtur, sed in *diernum diem.*
scripturis

ſcripturis adhuc ſenſum Iudaicum ſeruant, quomodo exponant Raab meretricem adiectam eſſe domui Iſrael uſq; in hodiernũ diẽ. Quomodo Raab uſq; in hodiernum diẽ adiecta eſſe dicitur? Hoc ẽm ſcripturæ ſanctæ moris eſt dicere de ijs quæ uſq; ad finẽ uel uitæ uel ſeculi permanent. Verbi cauſa, ut ait: Hic pater eſt Moabitarum uſq; in hodiernum diẽ: quod ſignificat uſq; in finem ſeculi. Et iterũ dicitur in Euãgelio, Quia diffamatus eſt ſermo hic apud Iudęos uſq; in hodiernum diẽ: id eſt uſquequo ſeculũ ſtat. Raab uerò meretrix quomodo adiecta dicitur domui Iſrael uſq; in hodiernũ diem? Nũquid matri ſucceſsio poſteritatis adſcribitur, ut uideatur in ſobolis reparatione ſeruari? An illud magis intelligendũ eſt, quòd uero Iſraeli adiuncta ac ſociata eſt uſq; in hodiernũ diem? Et ſi uis manifeſtius uidere quomodo Raab adiungitur Iſraeli, intuere quomodo ramus oleaſtri inſeritur in radicẽ bonę oliuæ, & intelliges quomodo ij qui inſerti ſunt fidei Abrahæ & Iſaac & Iacob, rectè appoſiti dicuntur & adiecti ad Iſrael uſq; in hodiernũ diem: quia in illorum radices nos rami oleaſtri ex gentib. adſumpti, qui aliquando meretricabamur, lignum & lapidem pro Deo colentes, appoſiti ſumus uſq; in hodiernum diem, & facti ſumus propter fidem Chriſti nos ſurſum, ille autem populus qui permanſit in incredulitate, deorſum, ſecundum Deuteronomij prophetiam. Si quis ergo habet in ſe Chriſtũ, qui eſt omnium caput, hic efficitur in caput. Illi enim negauerũt Chriſtum Ieſum, & effecti ſunt in caudam, & qui erant primi, facti ſunt nouiſsimi. Sed & illud non ocioſè tranſcurrendum eſt, quòd uno peccante ira ſuper omnem populum uenit. Hoc modo accidit, quando ſacerdotes qui populo pręſunt, erga delinquentes benigni uolunt uideri, & uerentes peccantium linguas, ne fortè malè de eis loquantur, ſacerdotalis ſeueritatis immemores, nolunt implere quod ſcriptum eſt: Peccantem coram omnibus argue, ut cæteri timorem habeant. & iterum: Auferte malum ex uobis ipſis. Nec zelo Dei ſuccincti imitantur Apoſtolum dicentem: Tradidi huiuſmodi hominem Satanæ in interitum carnis, ut ſpiritus ſaluus fiat. Neq; illud Euangelicũ implere ſtudent, Ut ſi uiderint peccantẽ, primò ſecretè conueniant, pòſt etiam duobus uel tribus arbitris. Quòd ſi contempſerit, & poſt hæc Eccleſiæ correptione non fuerit emendatus, de Eccleſia pulſum uelut gentilem habeant ac publicanum. Et dum uni parcunt, uniuerſæ Eccleſię moliuntur interitum. Quæ iſta bonitas? quę iſta miſericordia eſt, uni parcere, & omnes in diſcrimen adducere? Polluitur enim ex uno peccatore populus, ſicut ex una oue morbida, grex uniuerſus inficitur, ſic etiam uno uel fornicante, uel aliud quodcunq; ſceleris cõmittente, plebs uniuerſa polluitur. Et ideo obſeruemus nos inuicẽ, & uniuſcuiuſq; conuerſatio nota ſit, maximè ſacerdotib. & miniſtris. Nec putẽt ſe rectè dicere, quid hoc ad me ſpectat ſi alius malè agit? Hoc eſt dicere caput ad pedes, quid ad me pertinent ſi dolent? Si malè habent pedes mei, non mea intereſt, dummodo caput in ſanitate perduret. Aut ſi dicat oculus manui, Non indigeo opera tua, quid ad me pertinet ſi doles? ſi uulnerata es? Nũquid ego oculus conturbabor ex ægritudine manus? Tale ergo eſt ꝙ agũt ij qui Eccleſijs pręſũt, nõ cogitãtes, quia unũ corpus ſumus oẽs qui credimus unũ Deũ habẽtes, qui nos in unitate cõſtringit & cõtinet Chriſtus, cuius corporis tu q Eccleſiæ præſides, oculus es, ꝓpterea utiq; ut omnia circũſpicias, omnia circũluſtres, etiã uentura pręuideas. Paſtor es, uides ouiculas Dñi ignaras periculi ferri ad pręcipitia, & per pręrupta pendere, non occurris, nõ reuocas? nõ ſaltẽ uoce cohibes, & correptionis clamore deterreas? Sic memor es Dominici ſacramenti, ut quũ ille derelictis nonaginta nouẽ in cœleſtib. propter unã ouiculã quæ errauerat, ad terras deſcenderit, & inuẽtam uectauerit humeris ſuis ad cœlũ, nos in nullo prorſus in curãdis ouiculis magiſtri paſtoris ſequamur exẽplum? Hæc nõ ideo dicimus, ut pro leui culpa aliquis abſcindatur: ſed ſi fortè cõmonitus quis & correptus pro delicto ſemel & iterũ ac tertiò, nihil emendationis oſtenderit, utamur medici diſciplina. Si oleo perũximus, ſi emplaſtris mitigauimus, ſi malagmate molliuimus, nec tamen cedit medicamentis tumoris duritia, ſolum ſupereſt remediũ deſecandi. Sic eñ Dñs dicit: Si dextera manus ſcandalizauerit te, abſcinde eam, & proijce abs te. Nunquidnã manus corporis noſtri aliquando ſcandalizat nos? an de hac manu corporis Euangeliũ dicit: Abſcinde eã & proijce abs te? Hoc eſt quod dicit, ut ego qui uideor tibi manus eſſe dextera, & presbyter nominor, & uerbũ Dei uideor prędicare, ſi aliquid cõtra Eccleſiaſticã diſciplinã, & Euangelij regulã geſſero, ita ut ſcandalũ tibi Eccleſiæ faciam, in uno conſenſu Eccleſia uniuerſa conſpirans excîdat me dextram ſuam, & proijciat à ſe. Expedit enim tibi Eccleſiæ abſq; me manu tua, quæ malè agendo ſcandalum feci, introire in regnum cœlorum, quàm mecum ire in gehẽnam. Hæc idcirco diximus, quia uidemus in ſcripturis ſanctis referri, quòd propter unum peccantem anathema facti ſunt filij Iſrael, ita ut uincerentur ab hoſtibus. Sed uideamus & ipſum peccatum eius quale ſit.

Achan ſacrilegus. FVRATVS eſt, inquit, linguam auream, & poſuit eam in tabernaculo ſuo.] Non puto in illo furto parui auri tantã uim fuiſſe peccati, ut tam numeroſam Domini Eccleſiam macularet. Sed uideamus ne fortè interioris intelligentiæ ſit tanta & tam grauis acerbitas iſta peccati. Multus decor eſt in uerbis, & multa in philoſophorũ uel rhetorũ ſermonib. pulchritudo, qui omnes de

ciuitate

Marginalia: Matth. 27. — Rom. 11. — *De aggregatione ad populũ Dei.* — Deut. 28. — *Qui ſ latè patent pœnæ, ſacerdotes peccatores redarguere debent.* — 1. Tim 5. — 1. Cor. 5. — Matth. 18. — Luc. 15. — *Qui & quãdo ex Eccleſia remouendi.* — Matth. 5.

ciuitate sunt Hiericho, id est huius mundi homines. Si ergo inuenias apud Philosophos peruersa dogmata luculēti sermonis assertionibus decorata, ista est lingua aurea. Sed uide ne te decipiat fulgor operis, ne te rapiat sermonis aurei pulchritudo: memēto quia Iesus anathema iussit esse omne aurum quod in Hiericho fuerit inuentum. Si poetam legeris modulatis uersibus, & prefulgido carmine deos deasq; texentem, ne delecteris eloquentiæ suauitate. Lingua aurea est: si eam sustuleris & posueris in tabernaculo tuo: si introduxeris in cor tuum ea quæ ab illis asseruntur, pollues omnem Ecclesiam Domini. Hoc fecit infelix Valentinus & Basilides, hoc fecit & Marcion hæretici: furati sunt isti linguas aureas de Hiericho, & philosophorū nobis non rectas in Ecclesias introducere conati sunt sectas, & polluere omnē Ecclesiam Domini. Sed nos præcedens patrum sequamur exemplum, discutiamus diligentius ne quis absconditā in tabernaculo suo habeat Hierichontiam linguam, & abijciamus malum ex nobis ipsis, quia etiam si nos cessamus, arguet Deus, ita ut ipse sponte cōfiteatur & dicat: Furatus sum linguam auream, & dextralia pura. Vides cuiusmodi furatus est furtum? linguam furatur & dextralia pura. Pura autem dextralia sunt opera in quibus diuinum nihil miscetur, sed totum secundum hominem geritur. Deniq; & nostris in disputationibus moris est dicere, quia Christum non purum hominem dicimus, sed Deum & hominem cōfitemur. Illud autem quod de Hiericho furatur, purum esse dicitur, id est sine Deo, quæ utiq; furanti extitit causa peccati. Et ideo nos nihil purum & humanum de Christo sentiamus, sed Deum pariter atq; hominem fateamur, quia & sapientia Dei multiplex dicitur, uti per hæc mereamur participium sumere sapientiæ Dei, qui est Christus Iesus Dominus noster, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Philosophorū & poetarum scripta quo loco habenda.

IN IESV NAVE CAP. VIII. HOMILIA VIII.

De ijs quæ in euersione Hay gesta sunt, & de ligno gemino, & de rege eius, uel quomodo eam incendio dederit Iesus, ut non habitetur in æternum.

DEPRECAMVR uos, ô auditores sacrorum uoluminum, nō cum tædio, uel fastidio ea quæ leguntur audire, pro eo quòd minus delectabilis eorum uidetur esse narratio. Scire etenim debetis, digna quidem esse sancti Spiritus eloquio quæ leguntur: sed ad explananda ea indigemus gratia Spiritus sancti, illa quam dicit Apostolus: Alij autem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum. Ista igitur etiam nos in locis præsentibus indigemus, in quibus refertur quòd Iesus successit Moysi, & ipse populum ducit: & adumbratur in præsenti lectione talis quædam historia. Qui habitabant Hay ciuitatem, primùm quidem uisi sunt uincere & uertere filios Israel propter peccatū quod admiserant. Postea uerò quàm ablatum est malum de medio ipsorum, iubetur à Deo dux populi Iesus in duas partes diuidere populum, ut pars simulet fugā, pars autem subsistat in insidijs quibus decipiatur Hay, cū præceperit Iesus. Quibus ita dispositis, rex Hay uidens Iesum & filios Israel eminus, concitatur aduersum eos in prælium. Illis uerò simulantib. fugam, isti acrius insectantur, & uelut spolia ducturi de hostib. omnes simul ex urbe procedūt, ita ut (sicut scriptura dicit) relinquerent uacuam ciuitatem. Sed posteaquā in constitutum progressi sunt locum, conuersus Iesus signum dedit, ut exurgerent qui in insidijs erant, & dorsa hostium cæderent: & ita illi nouissimi, & isti primi medios hostes conclusos interimunt uniuersos. Et hoc modo uictis ijs qui habitabant Hay, regem ipsorum suspenderunt in ligno gemino. His auditis uerisimile est auditores dicere, quo mihi hæc? quid mihi confert si cognoscam quòd uicti sunt ij qui habitabant Hay, quasi non similia, aut etiam potentiora bella, uel gesta sint, uel gerantur? Hæc fuit cura Spiritus sancti, ut relictis tot & tantarum nobilium excidijs urbium, prœliū ciuitatis Hay inscriptum sacris uoluminib. mandaretur? Temerarium fortasse sit quod facimus, tam ardua, tam difficilia scripturæ sanctæ loca explanare conantes: sed si nos orationib. uestris iuuetis, non solùm culpā effugiemus audaciæ, uerùm & deuotionē nostram amplexus pater uerbi Deus dabit uerbum in adapertione oris nostri, quo & uos ædificemini & nos non indeuoti pareamus. Orantes ergo, & intentis animis audite. Primò propter peccata uicti sumus, & ij qui habitabant Hay, quā plurimos ex nobis interfecerunt. Hay interpretatur Chaos. Chaos autem locum uel habitaculum esse nouimus contrariarum uirtutum, quarū rex & princeps diabolus est. Aduersus hunc ueniens Iesus in duas partes diuidit populum, & alios quidem in primis statuit, alios in posterioribus, qui ex insperato post terga ueniant inimicorum. Et uide si non prima pars populi illa de qua dicit: Non ueni nisi ad oues perditas domus Israel: & de qua dicit Apostolus: Gratia autem & pax omni homini operanti bonum, Iudæo primùm, tunc etiam & Græco, id est gentili posteriori. Iste ergo populus est qui in primis statuitur, & quasi fugiens cum Iesu. Posterior uerò populus est, qui ex gentibus congregatur: quiq; ex insperato uenientes (quis enim speraret gentes saluari?) acrius post tergū aduersarios cædunt: & sic uterq; populus mediā turmam dæmonū conclusam sternit & uincit. Sed fortasse dicas mihi, quomodo ergo quasi fugiēs ponitur

Exordium, in quo tædiū auditorum discutit Origenes.

Rom. 12.

Historia de urbe Hay captā ab Israelitis.

Aggreditur explanationem historiæ.

Pugna prioris & posterioris populi Dei aduersus diabolū & malos angelos.

Matth. 15.

Rom. 2.

populus prior? Valde consequenter. Fugere etenim uisi sunt qui sequunt Iesum, à legalib. oneribus & præceptis, ab obseruatione sabbati, à circūcisione carnis, à iugulatione hostiarū. Sed cęterum non fugit qui secutus est Christū, perfectionem & plenitudinē legis. Post omnia autē, etiā rex Hay in ligno gemino dicit esse suspensus. *Rex Hay in arbore suspensus.* Hoc in loco mysteriū tegit quamplurimos latens: sed orantib. uobis tētabimus hæc non nostris opinionib. sed diuinæ scripturæ testimonijs aperire. In superiorib. diximus regem Hay diabolo posse conferri, hic quomodo in ligno gemino crucifixus sit, operæpretium est noscere. Crux Dñi nostri Iesu Christi gemina fuit. Mirus tibi sermo fortasse & nouus uidet, quod dico: Crux gemina fuit: hoc est, gemina ratione constat & duplici. Quia uisibiliter quidem filius Dei in carne crucifixus est: inuisibiliter uerò in ea cruce diabolus cum principatib. suis & potestatib. affixus est cruci. *Satan inuisibiliter crucifixus.* Non tibi hoc uidetur uerum, si tibi horum testem produxero Apostolū Paulū? Audi ergo de ijs quid ipse pronunciat: Quod erat, inquit, contrarium nobis, tulit illud de medio, affigens cruci suæ, exuens principatus & potestates traduxit, liberè triūphans eas in ligno crucis: *Coloss. 2.* licet in alijs exemplarib. habeatur, Triumphans in semetipso: sed apud Græcos habetur, In ligno. Ergo duplex ratio Dominicæ crucis: Vna illa qua dicit Apostolus Petrus, quòd Christus crucifixus nobis reliquit exemplum: & hæc secunda qua crux illa trophæum diaboli fuit, in quo & crucifixus est & triūphatus. Ideo denique & Apostolus Paulus dicebat: *Galat. 6.* Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Dñi mei Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mūdo. *Sancti crucifixi mundo, & mundus ipsis.* Vides quia & hîc Paulus duplicem crucis prodidit rationem. Duo eñ sibi contraria dicit esse crucifixa, se sanctum, & peccatorem mundum, ad illam formā sine dubio quā superius diximus Christi & diaboli. Nos eñ mundo crucifigimur, tunc cùm ueniens princeps huius mundi, in nobis non inuenit quicquā. Et nobis mūdus crucifigitur, cùm peccati concupiscentias non recipimus. *Obiectio de Satanæ potentia & sæuitia.* Sed si quis fortè est attentior auditorum, potest dicere: Forma quidem rerū gestarū uidet esse conueniens, sed adhuc illud me mouet, quod diabolus & exercitus suus quantū ad historiæ figuram ostendit, interemptus est: & quomodo uidemus adhuc & diabolū, & cōtrarias potestates in tantū ualere aduersum seruos Dei, ut etiā Apostolus Petrus cū ingenti cautela pręmoneat, & dicat obseruandū esse, *1. Pet. 5.* Quia aduersarius noster diabolus sicut leo rugiēs circuit, quærens quē trāsuoret. Videamus ergo si & in hoc dignū aliquid sancti Spiritus eloquijs possimus inuenire. *Responsio ducta à consideratione primi & secundi aduentus Christi.* Aduentus Christi unus quidē in humilitate cōpletus est, alius uerò sperat in gloria: & hic primus aduentus in carne, mystico quodam sermone in scripturis sanctis umbra eius appellat, sicut & Hieremias propheta denunciat dicens: Spiritus uultus nostri Christus Dñs, cui nos diximus, In umbra eius uiuimus in gentibus. Sed & Gabriel cùm euāgelizaret Mariā, de natiuitate eius dicit: Virtus altissimi obumbrabit tibi. *Luc. 1.* Propter quod intelligimus quāplurima primo hoc aduentu eius adumbrari, quorum adimpletio atque perfectio in secundo consummet aduentu. Et Apostolus Paulus dicit: *Ephes. 2.* Quia te suscitauit nos cū eo, simulque sedere fecit in cœlestib. Et utique nondū uidemus credentes, aut resuscitatos esse iam aut in cœlestib. consedisse: sed adumbrata sunt quidem hæc nunc per fidem, quia mente & spe à terrenis & mortuis operib. eleuamur, & quotidie cor nostrum erigimus ad cœlestia & æterna: implebitur autē hoc in secundo eius aduentu, ut ea quæ nunc fide & spe pręsumpsimus, tunc etiam rerum effectu corporaliter teneamus. Ita ergo & de diabolo intelligendum est, quòd uictus quidē & crucifixus est: sed ijs qui cum Christo crucifixi sunt, omnib. autē credentibus, & uniuersis pariter populis tunc erit crucifixus, cùm complebitur illud quod dicit Apostolus: *1. Cor. 15.* Quia sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur. Est in hoc etiam resurrectionis futurę mysteriū. Nam & tunc diuidetur populus in duas partes, erunt & tunc quidam primi, & alij postremi, quicunque ad Iesum in unū conspirauerint. *Caue.* Iam tūc ultrà omnino non erit diabolus, quia iam non erit mors. Vis tibi etiam hæc de diuinis testimonijs comprobemus? *1. Thess. 4.* Audi Apostolū dicentem: Hoc eñ dicimus uobis in uerbo Dñi, quia nos qui uiuimus, qui reliqui sumus, in aduentu Dñi non præueniemus eos qui dormierunt, quia ipse Dominus in iussu & in uoce archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo, & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi. Deinde nos qui uiuimus, qui reliqui sumus, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus. De diabolo autem dicens ait: Nouissimus inimicus destruetur mors. Quia uerè tunc uincetur mors, cùm mortale hoc absorbebitur à uita. Sed uideamus quæ in posterioribus consequuntur.

ET incendit, inquit, Iesus Hay, & effecta est urbs quæ nō habitet in æternū.] Vides quia hæc quæ consequunt, magis ad mysterij quàm ad historiæ pertinent ueritatē. Non eñ tam ille locus terræ inhabitabilis est in æternū, quàm locus dæmonū inhabitabilis erit, tunc cùm iam nemo peccabit, neque regnabit in aliquo peccatum, cùm diabolus & angeli eius igni tradentur æterno, Domino nostro Iesu Christo sedente rege & iudice, & dicente ijs qui priores & posteriores uicerunt: *Matth. 25.* Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod uobis paratum est ab origine mūdi. Alijs autem dicet: Ite in ignem æternum, quem præparauit Deus diabolo & angelis eius, donec

omni

omni animæ quibus ipse nouit remedijs consulat,& omnis Israel saluus fiat. Sed & aliud mihi
occurrit in loco consideranti Iesum fugientem à facie exercitus Hay. Quid putas est quod Iesus *Virtus est uitiũ*
fugiens designabat? Videamus ne fortè sit aliquid quod fugiendo uincamus,& est aliqua per- *fugere & sa-*
fecta uirtus in fuga. Paulus nos Apostolus docet dicens: Fugite fornicationem. Vides ergo esse *pientia prima.*
quendã spiritũ fornicationis quẽ fugere debemus, quicũq; castè & piè in Christo ac pudicè uo *1. Cor. 6.*
lumus permanere. Ista ergo fuga est quæ habet salutẽ, ista fuga uirtutis est, ista beatitudinẽ con-
fert. Et non solũ fornicationis spiritus fugiendus est, sed simili modo, sicut dictũ est, Fugite for-
nicationem, audiamus dici ad nos, Fugite iram, fugite auaritiam, fugite inuidiam & liuorem,
fugite detractiones & maleloquia, quæ tñ nescio si quis effugiat, nescio si quis euadat. Iste talis
erat exercitus Hay, quem Iesus fugiendũ docebat milites suos,& de ijs fortasse mandat discipu- *Matth. 10.*
lis suis dicens: Si uos persequũtur in hac ciuitate, fugite in aliam. Vult eñ nos fugere ab huius-
modi hostib. uult nos longè effici ab huiusmodi malis:& si potuerimus interim euadere borũ
malorũ fugienda contagia, tunc uidentes deuotionẽ,& propositũ mentis nostrę, sanctæ quæq;
uirtutes, illæ fortasse de quib. dicit Apostolus: Nónne omnes sunt ministeriales spiritus in mini *Hebr. 1.*
steriũ missi propter eos qui hæreditatem capiũt salutis? Qui fortasse sint sancti angeli: qui uidẽ
tes nos insectationem dæmonũ pati, insurgunt aduersus eos qui nos insectantur,& omnes eos
post tergũ cædentes interimunt. Iesus eñ est cũ ijs qui insectationes patiuntur, magis quàm cũ
illis qui persequuntur. Et meritò: quia delectatur ille Iesus cũ ijs qui fugiunt superbiam, qui fu-
giunt dolum, & qui fugiunt mendaciũ. Si ergo ita intelligamus ea quæ scripta sunt, digna for-
tasse uidebitur lectio stilo Spiritus sancti. Nam quid mihi prodest, si sciam quòd in gemino li-
gno rex Hay suspensus est? Si autem sciam duplicem esse uirtutem crucis, in qua & Christus in *inducit ad*
carne suspenditur,& diabolus cum suo exercitu triumphatur, ex intelligentia sacramenti ædifi- *declarationem*
cabitur anima mea. Et ut magis fortasse adhuc excelsius amplitudinẽ mysterij dilatemus, in hoc *allegoriæ su-*
ligno intelligitur esse scientia boni & mali, in quo & bonus Christus,& diabolus malus pepen- *prà traductæ.*
dit: sed malus quidem ut interiret, bonus uerò ut uiueret ex uirtute: sicut & Apostolus dicit de *2. Corint. 13.*
Christo: Quia & si crucifixus est ex infirmitate, sed uiuit ex uirtute Dei. Imò nõ solũ ut uiuat, sed *1. Corint. 15.*
ut uiuificet, quia ipse est nouissimus Adam in spiritu uiuificante. Sed hęc tropicè dici intelligẽ- *Genes. 2.*
da sunt. Christus eñ ipse dicitur arbor uitæ. Sed sicut in alijs ipse esse ostenditur, & sacerdos, &
hostia & altare,& non ex altera intelligentia impeditur altera, sed tropicè de ipso in suis locis
unumquodq; sentitur: ita etiam nunc in figuris sacramentorũ non impediet de uno atq; eodẽ
sumpta diuersitas personarum. Sed uideamus quid etiam in consequentibus scribitur.

ET PERCVSSERVNT, inquit, eos in ore gladij, usquequo non relinqueretur ex eis qui saluus
fieret, neq; qui effugeret.] Hæc cùm legunt Iudæi, crudeles efficiũtur, & humanum sanguinem
sitientes, putantes quia & sancti ita percusserunt eos qui habitabant Hay, ut non relinqueretur
ab ijs qui saluus fieret, neq; qui effugeret: non intelligentes in ijs uerbis adumbrari mysteria,&
hoc nobis magis indicari, quòd ex ijs quorum chaos est habitaculum,& qui regnarũt in abys-
so dęmonibus, nullum penitùs relinquere debemus, sed omnes interimere. Interimimus au-
tem dæmones, non ipsam eorum substantiam perimentes: sed quia opus eorũ ac studium hoc
est, ut peccare homines faciant,& hæc est illorum uita si nos peccemus, sine dubio interitus eo-
rum est si non peccemus. Interficiunt ergo habitatores Hay sancti quiq;,& perimunt,& non di-
mittunt ex eis ullum: hi sine dubio qui cum omni diligentia seruant suum cor, ne de eo cogita-
tiones malæ procedant: sed & qui obseruant os suum, ut omnis sermo malus non procedat ex
ore eorum, hoc est, non relinquere ullum qui effugiat, cùm eos nec sermo effugit malus. Agite *Matth. 15.*
ergo & uos, præparemus nos ad huiusmodi prælia, percutiamus Hay in ore gladij,& extingua
mus omnes habitantes chaos, omnes contrarias uirtutes. Vtinam & ego modò dum loquor *Exhortatio.*
ad uos uerbum Dei, cor peccatoris pulsare possim. Quòd si fecero, certum est quòd gladio oris
mei percutiam fornicationem, percutiam malitiam, reprimam furorem, & si qua alia sunt ma-
la in ore gladij: id est oris mei sermone restinguam,& non relinquam ex eis qui saluus fiat, neq;
qui effugiat. Si enim omnes hos hostes nostros extinxerimus, tunc uerè diem festum celebra-
bimus Deo, & deuictis aduersarijs lęta solennitate gaudebimus. Tale aliquid mihi uidetur e-
tiam à sancto Propheta in Psalmis designari, ubi dicit de se: Quia in matutinis interficiebam *Psalm. 101.*
omnes peccatores terræ, ut disperdam de ciuitate Domini omnes qui operantur iniquitatem. *Gladio uerbi*
Siue enim ciuitas Domini Ecclesia Dei uiuentis accipitur, eijciunt doctores de Ecclesia,& inter- *conficiuntur*
ficiunt eos qui operantur iniquitatem, cõtrarios dæmones aduersariasq; uirtutes qui cogunt *uitia.*
homines ad peccatum, docendo, instituendo,& occultata in diuinis literis ex locis talibus in
qualibus nunc sumus, mysteria referando: siue ciuitatem Domini uniuscuiusq; nostrûm ani-
mam intelligamus, quæ ædificatur à Domino ex lapidibus uiuis, id est ex uirtutibus uarijs &
diuersis: de ipsa quoq; ciuitate sanctus quisq; & diligens eijcit peccatores: id est cogitationes
pessimas,& cupiditates prauas interficit in matutino. Iustus enim dicit: In matutinis medita- *Psalm. 62.*

bor in te,quia fuisti adiutor meus. Quod est istud matutinum, nisi Dñs noster Iesus Christus,
Ioan. 1. qui est lux uera,& exoriens in cordib. nostris,atq; illuminans ignorãtiæ nostræ tenebras,& huiusmodi nobis mysteria reuelans,facit nos in lumine suo lumen uidere? Si quando ergo legis in scripturis sanctis iustorum pugnas,cędes ac strages interemptorum,& quia sancti nulli penitus hostium parcunt,quinimò & si pepercerint,reputari eis in peccatum,sicut reputatũ est Sauli,qui uiuum reseruauerat Agag regem Amalech,hoc modo quo suprà exposuimus, intellige bella iustorum,quia hæc bella ab eis aduersum peccatum geruntur. Quomodo autem manebunt iusti,si uel parũ aliquid peccati in semetipsis reseruauerint? Et ideo dicit de eis,Quia non reliquerunt nec unũ qui saluus fieret,nec effugeret. Fortasse non mihi credes,q aduersus peccatũ nobis iniungit pugna. Paulo crede dicenti: Nondũ usq; ad sanguinẽ restitistis aduersum peccatũ. Vides tibi aduersum peccatũ pugnã proponi,& usq; ad sanguinis ꝓfusionẽ istud tibi præliũ consummandũ? Aut non euidẽter hæc indicat scriptura diuina,& in ijs in quib. moris est ei dicere: Sanctificate bellũ,& expugnabitis pugnã Dñi? Quid eñ aliud est sanctificare bellũ, nisi interemptis omnib. animæ nostrę hostib. qui sunt uitia peccatorũ;& mortificatis membris quę sunt super terram,atq; omnib. malis cupiditatibus amputatis,effici sanctũ corpore & spiritu,& fortiter facientem uenire ad conspectũ Dei uiuentis,& pro palma uictoriæ uirtutis merito coronari à Christo Iesu Domino nostro? Cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

1.Reg. 15. Manebunt in hac uita tales, ut semper sit illis dicendum: Remitte nobis debita nostra. Hebr. 12.

IN IESV NAVE CAP. VIII. IX. HOMILIA IX.

De altari quod ædificauit Iesus. Vbi scripsit in lapidibus altaris Deuteronomium. Et quomodo relegit Iesus Deuteronomium in auribus totius populi stantis in Garizin & Gebal: ubi conuenerunt reges Amorræorum aduersum Iesum.

Iosue, post captam urbem Hay, gesta.

POSTEAQVAM subuertit Iesus Hay, id est Chaos,& omnes habitatores eius exemit, oportebat eum dignum aliquod tali tantaq; uictoria excelso omnium munus offerre. Quid ergo istud est quod agit post uictoriam, uideamus:

AEDIFICAVIT,inquit,Iesus altare Domino Deo Israel in monte Gebal,& fecit illud sicut præcepit Moyses famulus Domini filijs Israel. Scriptum est enim in lege Moysis,altare fieri ex lapidibus integris,in quibus non est iniectum ferrum. Et posteaquam fecit altare Iesus, imposuit ibi holocausta Domino,& immolauit sacrificium salutaris,& post sacrificium scripsit in lapidibus Iesus Deuteronomium,legem Moysi,& scripsit eam coram filijs Israel:& omnes seniores Israel,& iudices,& scribæ eorum pręcedebant hinc & illinc arcam testamenti Domini.] Videamus ergo quid in his omnib. indicetur,& quid præsens lectio nobis ædificationis acquirat. Omnes qui in Iesum Christũ credimus,lapides uiui esse dicimur,secundũ quod scriptura pronũciat,dicens: Vos autẽ estis lapides uiui,ædificati domus spiritalis in sacerdotio sancto,ut offeratis spiritales hostias,acceptabiles Deo,per Iesum Christũ. Sicut autẽ in istis terrenis lapidib. obseruari nouimus,ut hi quidẽ lapides qui ualidiores sunt & potentiores,primi in fundamenta faciantur,ut ipsis credi & superponi possit totius ædificij pondus: alij uerò qui sequentes sunt, id est paulò illis inferiores,proximi illis qui in fundamento sunt,ordinentur: qui uerò plus inferiores sunt,paulò superius à fundamẽtis: tum deinde in comparatione lapidũ qui infirmiores sunt in superiorib. & prope ipsa iam tecti fastigia collocentur: ita nunc intellige etiam de lapidib. uiuis esse aliquos in fundamentis huius spiritalis ædificij. Qui autem sunt isti qui in fundamẽtis collocantur? Apostoli & Prophetæ. Sic eñ dicit Paulus,hæc ipsa docens: Aedificati, inquit, supra fundamẽtum Apostolorũ & prophetarũ,ipso angulari lapide Christo Iesu Dño nostro. Vt autem prōptiorem te pręspares ô auditor ad huius ædificij constructionem,ut lapis aliquis inueniaris uicinior fundamento,disce quia & ipse Christus huius quod nũc descripsimus, ædificij fundamentũ est. Sic eñ dicit Apostolus: Fundamentũ eñ aliud nemo potest ponere præter id quod positũ est,qui est Christus Iesus. Beati ergo qui supra illud tam nobile fundamentũ ædificia religiosa & sancta construxerint. Sed in hoc ædificio Ecclesiæ oportet esse & altare. Vnde ego arbitror,quòd quicunq; ex uobis lapidib. uiuis apti sunt in hoc & prompti, ut orationib. uacent,& ut die noctuq; obsecrationes offerant Deo, & supplicationũ uictimas immolent, ipsi sunt ex quibus Iesus ædificat altare. Sed intuere quid laudis ipsis lapidibus altaris adscribitur. Sicut dixit,inquit,legislator Moyses,ædificari altare ex lapidib. integris, quib. ferrum non est iniectum. Qui putas sunt isti integri lapides? Nouit uniuscuiusq; conscientia, quis sit integer, quis sit incorruptus,impollutus,immaculatus in carne & in spiritu: quis sit ille cui ferrũ iniectũ non est,id est qui iacula maligni ignita concupiscentiæ non recepit,sed scuto ea fidei extinxit & repulit: uel quis est ille qui ferrũ pugnæ,ferrũ belli,ferrũ litium nunquã recepit, sed semper pacificus fuit, semper quietus & mitis,& Christi humilitati conformatus. Isti sunt ergo lapides uiui,ex quib. Iesus Dñs noster altare construxit ex lapidib. integris,quibus ferrũ non est iniectũ, ut offerat super eos holocausta, & sacrificium salutis. Ego puto quòd fortè isti tales lapides integri

Lapides uiui in spirituali ædificio domus Dei.

1.Pet. 2.

Ephes. 2.

1.Cor. 3.

tegri & incontaminati, sancti Apostoli esse possint, omnes simul altare unum faciẽtes propter unanimitatem atq; concordiam. Sic enim referuntur omnes simul unanimiter orantes, & aperientes os suum dixisse: Tu Domine, qui corda omnium nosti. Isti ergo qui poterant unanimes una uoce, atq; uno spiritu orare, ipsi fortasse digni sunt qui debeant omnes simul unum altare construere, super quod Iesus sacrificium offerat patri. Tamen & nos tentemus dare operam, ut eadem dicamus omnes unanimiter unum sentientes: nihil per contentionem, neq; per inanem gloriam gerentes, sed in uno sensu, atq; in eadem sententia permanẽtes: si fortè possimus etiam nos apti effici lapides ad altare. Non eñ deserit nos Iesus Dñs noster: sed quamuis nos uacantes orationi, quid oremus secundum quod oportet nesciamus, ipse tamen spiritus interpellat pro nobis gemitib. inenarrabilib. Dominus autem spiritus est. Si ergo orationes nostras spiritus adiuuet, & offerat eas patri omnium Deo gemitib. quibus nos explicare nõ possumus, certum est quia & altaris constructionem sollicitè requirat à nobis. Sed nondũ plenus altaris ornatus est, etiam si ex integris lapidib. construat, etiam si ferrum eis & iaculum maligni non inueniatur iniectum: sed adhuc deest aliquid, & adhuc est quod his omnib. adijciat Iesus. Quid illud est? Scripsit, inquit, Iesus super lapides altaris Deuteronomium legem Moysis, & scripsit eam in conspectu filiorũ Israel. Scripserit quomodo potuerit tunc filius Naue super lapides altaris legem describere, & prout ualuit, adumbrauerit typos, nos interim uideamus quomodo noster Iesus in lapidibus uiuis & integris scripsit Deuteronomiũ, quod quasi secunda legislatio dicitur. Si ergo uis uidere quomodo prima lege infirmata secundam legem scribat Iesus, audi eum in Euangelijs dicentem: Dictum est antiquis, Non occides. Ego autem dico uobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, homicida est. Et iterum: Dictum est antiquis, Non mœchaberis: Ego autem dico uobis, si quis aspexerit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Et dictum est antiquis, Non periurabis. Ego autem dico uobis: Nolite iurare omnino. Vides Deuteronomium quod scripsit Iesus in lapidib. uiuis & integris, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalib. non atramento, sed spiritu Dei uiui. Si autem uis euidentius noscere in quib. cordib. Iesus scripserit legem, & in quib. non scripserit, etiam hoc tibi ex scripturarum auctoritate patefaciam, ut consolationem capias tu qui ex gentib. uocatus es, nec uerearis eorũ iactantiam, qui legem Moysis tabulis uel chartulis scriptam se accepisse gloriantur. Audi ergo in quorum cordib. Dñs Iesus scripserit legem. Paulus dicit: Cùm eñ gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt faciũt, huiusmodi non habentes legẽ, ipsi sibi sunt lex. Qui ostendunt opus legis scriptũ in cordib. suis, testimoniũ reddente eis conscientia. Si ergo uideas gentes ad Iesum uenire & credere ei, & opus legis implere, quod illi qui legem acceperũt, implere non possunt, non dubites de eis dicere, quia Iesus in istis lapidib. integris Deuteronomium scripsit. Mouet me sanè, quod addidit in consequentib. scriptura: Et scripsit, inquit, Iesus super lapides Deuteronomiũ coram filijs Israel. Quomodo potuerit tam magnũ librũ, uel adsistentib. & permanentib. ibi filijs Israel describere, ita ut non discederent usquequo scriptura tot uersuũ finiret, uel etiã quomodo potuerint lapides altaris ferre tã magni libri cõtinentiã: dicãt mihi isti adsertores literę Iudæi, qui spiritũ legis ignorant, quomodo in hoc historię ueritas demonstrat? Sed apud illos usq; in hodiernũ diẽ, cũ legit Moyses, uelamen est positũ super cor eorũ. Nobis uerò cõuersis ad Dñm Iesum, aufert uelamen. Quia ubi spiritus Dñi, ibi libertas intelligentię. Noster ergo Iesus Dñs non indiget multo tẽpore ut Deuteronomiũ scribat, ut secundã legẽ in cordib. credentiũ figat, atq; in eorũ mentib. qui ad altaris constructionem digni sunt eligi, legem spiritus figuet. Statim namq; ut quis crediderit Iesu Christo, & lex Euangelij in eius corde descripta est, & in conspectu filiorũ Israel descripta. Aderant eñ tunc cùm tibi sacramentum fidei tradebatur cœlestes uirtutes, ministeria angelorum, Ecclesia primitiuorũ. Si eñ rectè intelligamus Israelem dici mentem Deũ uidentem, rectissimè hoc de ministris angelis magis dicitur: secundũ Dñi sententiam dicẽns de infantib. quòd & tu fuisti infans in baptismo, Quia angeli eorũ semper uidẽt faciem patris mei qui in cœlis est. Coram istis igit filijs Israel, qui aderant illo in tempore cũ tibi fidei sacramenta tradebant, uidentib. faciem Dei, Iesus in corde tuo Deuteronomiũ scripsit. Vis tibi adhuc euidẽtius hæc de scripturis sanctis probemus, quia corã filijs Israel legem secũdam scribat Iesus? Apostolus ad Hebræos manifestè designat dicẽs: Non enim accessistis ad sonũ tubæ, & ad montem ardentem, sed accessistis ad montem Sion, & ciuitatem Dei uiuentis Hierusalem cœlestem, & Ecclesiam primitiuorũ adscriptam in cœlis, & multitudinem angelorũ collaudãtium Deũ. Vides ergo quia coram ijs omnib. qui ex eo quòd semper Deũ uidẽt, & meritò filij Israel appellant, Iesus legem suam in cordib. credentiũ scribit. Sed & nunc per hæc quæ loquimur, Iesus Deuteronomiũ scribit in eorum cordib. qui integra fide & toto animo quæ dicuntur accipiunt, qui integro auditu atq; integro corde, & non corrupto sensu, ac reprobo circa fidem, audiunt & retinent quæ dicũtur, quia necesse est Deuteronomiũ in integris lapidib. scribi. Post hæc dicit: Et omnis, inquit, Israel & presbyteri & iudices, & scribę

Apostoli integris lapidibus quare comparati.

Act. 1.

Rom. 8.

Deuteronomium altari inscriptum.

Matth. 5.

Legem, quomodo & interpretatus sit, & cordib. inscripserit Christus

2. Cor. 3.

Rom. 2.

Paulus de nondũ renatis gentibus loquens, legis quędam opera fecisse dicit.

Nodum in scirpo quærit.

2. Cor. 3.

Quando & quibus inscribat Christus legem in cordib.

Pędobaptismi.

Hebr. 12.

præcedebant hinc & illinc arcam testamenti Domini. Arca testamenti Domini est, in qua tabulæ legis manu Dei scriptæ seruantur. Et circa hanc arcam testamenti, omnis qui uerè Israel est, incedit, & non est longè ab ea. Leuitæ uerò & sacerdotes etiam in humeris suis eam portant. Etenim quicunque sacerdotali religione & sanctitate uiuunt, non solùm ij qui sedere uidentur in consessu sacerdotali, sed ij magis qui sacerdotaliter agunt, quorum pars est Dominus, nec ulla eis portio habetur in terris, ipsi sunt uerè sacerdotes & Leuitæ Domini, qui in humeris suis legem Dei portant, agendo uidelicet, & implendo per opus ea quæ scripta sunt in lege.

De benedictione & maledictione, in duobus montibus proclamatis.

SED & proselytus, inquit, & indigena simul, & erunt dimidij iuxta montem Garizin, & dimidij iuxta mōtem Gebal.] Quomodo etiam ista explicabimus? Verè adiutorio Dei opus est, ut possimus uerbis nostris uerba diuina disserere, & explanare qui sunt dimidij qui incedebant iuxta montem Garizin, & qui sunt dimidij qui licet & ipsi saluentur, non tamen potuerunt iuxta mōtem Garizin incedere, sed incedunt iuxta montē Gebal. Mons Garizin benedictiones habet, mons autē Gebal maledictiones, quæ peccatorib. imminent. Statuerunt etenim (sicut scriptū est in Deuteronomio) sex tribus ad benedicendū in monte Garizin, & ipsas trib⁹ quæ nobiliores sunt & eximiæ, id est Simeon, Leui, Iuda, Isaschar, Ioseph & Beniamin. Alias uerò sex ignobiliores ad maledicendūm quib. & Ruben, qui ascēdit cubile patris, & thorū maculauit paternum, & Zabulon, qui est ultimus filius. Hęc quidē ueterū historiæ referunt gesta, sed quomodo nos hanc historiæ narrationē ad mysticā intelligentiā referemus, ut ostendamus qui sint isti qui incedūt iuxta montē Garizin, & qui sint isti qui incedūt iuxta montē Gebal? Ego sic uideo, duas

Duo ordines eorum qui ad salutē tendunt.

esse species eorū qui per fidem festinant & properant ad salutem, unam eorū qui promissionū cœlestiū cupiditate succensi, summo studio diligentiaque nituntur, ne una saltem minima eos beatitudo prætereat, habentes desideriū non solùm benedictionis capiendæ, & effici in parte sortis sanctorū, sed etiam adsistere in conspectu Dei, & semper esse cum Domino: alij uerò sunt qui & ipsi tendūt ad salutem, sed non tam amore benedictionū uel promissionum ipsarū, quàm hoc magis habentes in prospectu, & dicentes, Sufficit mihi non ire in gehennam, sufficit mihi non mitti in ignem æternū, sufficit non expelli in tenebras exteriores. Cùm ergo in singulis quibusque fidelium talis sit propositi uarietas, hoc mihi designari uidetur in hoc loco, quòd dimidij illi qui iuxta montem Garizin incedunt, illū qui ad benedictiones electus est, istos singulariter indicent, qui non metu pœnæ, sed benedictionū & repromissionū desiderio ueniunt ad salutem.

Desideriū boni & benedictionis: metus pœnæ & maledictionis.

Illi uerò dimidij qui iuxta montem Gebal incedunt, in quo maledictiones prolatæ sunt, istos alios indicent, qui malorum metu & suppliciorū timore complentes, quæ in lege scripta sunt, perueniunt ad salutem. Hic iam Dei solius est nosse ex omnib. nobis filijs Israel, quis est qui boni ipsius desiderio succensus facit quod bonum est, quis ille nostrûm metu gehennæ, & æterni ignis terrore tendit ad bonum, & studet ac festinat implere quæ scripta sunt. Certum est enim nobiliores esse illos, qui boni ipsius desiderio & benedictionū amore, quod bonū est agunt, quàm illos qui pro mali metu bonum sectantur. Solus ergo Iesus est, qui potest ex omni populo huiuscemodi mentes animosque discernere, & alios quidem statuere in montē Garizin ad benedictiones, alios uerò statuere in montē Gebal ad maledictiones, non ut maledictiones accipiant, sed ut intuentes præscriptas maledictiones, & pœnas peccatorib. cōstitutas, incurrere caueant eas. Post hæc refertur quis legit Iesus omnia uerba legis, id est benedictiones & maledictiones, secundum omnia quæ scripta sunt in libro legis, nec fuit ullū uerbum ex omnib. quę mandauit Moyses, quod non legerit Iesus coram omni Ecclesia filiorū Israel. Facilis quidē est explanatio historiæ, quomodo filius Naue legerit omnia uerba quæ scripsit Moyses, corā omni Ecclesia filiorum Israel: noster uerò Dñs Iesus quomodo hoc populo suo faciat, ostēdere nō mihi uidetur otiosum.

Dominus Iesus quomodo legē nobis prælegat.

Et ego quidē arbitror, quòd si quando nobis legitur Moyses, & per gratiam Dñi uelamen literæ amouetur, & incipimus intelligere, Quia lex spiritualis est, & quia (uerbi causa) dicens lex, Non infrenabis os boui trituranti, non de bobus hæc, sed de Apostolis dixerit: & rursum cū in lege dicit

1. Cor. 9.

Galat. 4.

Quia Abrahā duos filios habuit, unum de ancilla, & unū de libera, ego in ijs intelligo esse duo testamenta, & duos populos: istam nobis legē quæ sic intelligitur (quā spiritalē nominat Paulus) Iesus Dñs legit, & ipse est qui hæc in aurib. totius populi recitat, præcipiens nobis ne sequamur occidentem literam, sed teneamus spiritū uiuificantem. Legit ergo nobis Iesus legem, cùm nobis legis reuelat arcana. Nū enim nos qui de Ecclesia catholica sumus, spernimus legem Moysis, sed suscipimus eam, si tamen Iesus eam nobis legerit. Sic enim rectè poterimus intelligere legem si eam

1. Cor. 2.

nobis legat Iesus, ut ipso legente nos sensum eius & intelligentiam capiamus. Aut non est putandū quòd inde conceperat sensum ille, qui dicebat: Nos autem sensum Christi habemus, ut

Luc. 24.

sciamus quæ à Deo donata sunt nobis, quæ & loquimur? Et illi qui dicebant: Nónne ardens erat in nobis cor nostrum cùm nobis aperiret scripturas in uia? quando incipiens à lege Moysi usque ad prophetas legit eis omnia, & reuelauit quæ de ipso scripta sunt. Mira tamen figura ser-

Ios. 11.

monis ostenditur in ijs quæ scripta sunt, cùm dicit: Non erat sermo ex omnib. quæ mandauit Moyses,

Aures corporis & cordis.

Moyses, quem non legerit Iesus in auribus totius Ecclesiæ Israel. Et primò Legisse in auribus, uideamus quid dicit. Vereor ne fortè aliquos auditorum sermo noster offendat: sed tamen dicendum est quod scriptum docemus, Quia sermo hic arguit nos, quòd non omnes qui audimus legem, de Ecclesia sumus filiorum Israel, sed nõ continuò si est aliqua differentia inter auditores legis, & Ecclesiam filiorum Israel, auditor excluditur à salute. Attendite ergo diligẽtius uerbis scripturæ dicentis, Non erat ullum uerbum ex omnibus quæ mandauit Moyses, quod non legerit Iesus in auribus totius Ecclesiæ filiorum Israel. Et addit etiã, Mulieribus & infantibus, & proselytis. Nouit Dominus noster Iesus esse alias aures præter istas carnales, quas ad audientiam uerborum suorum, & ad audientiam legis inquirit. Vnde & in Euangelio, posteaquam de singulis quæ oportebat, edocuit, addit & dicit: Qui habet aures audiendi, audiat. Quod utiq; si de auribus dixisset carnalibus, superfluum uideretur. Nemo enim non habens aures ad uerba eius audiẽda conuenerat. Sed quoniam sciebat in auribus interioris hominis, id est, intellectu cordis recipi debere, quæ dicta sunt: quia nihil prodest audire sermonem, si nõ retineatur, & seruetur in corde: idcirco aures ab auditoribus exposcebat. Hoc ergo etiam nũc, uel cùm scripturæ in Ecclesia leguntur, uel cùm sermo explanationis profertur ad populum, scripturæ quotidianitatem sequentes dicimus, uidete ne legantur quidem ab Iesu uerba legis, sed quamplurimis non legantur: quia Iesus illis legit legem, qui aures habuerint audiendi. Sed & quod adiunxit ad Ecclesiam Domini etiam mulieres, & infantes, & proselytos, si quidem separatum intelligamus mulieres & infantes & proselytos, & eos uelut sequelam quandã esse sentiamus Ecclesiæ, quoniam in domo magna non sunt tantummodò uasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia: dicimus uiris quidem fortibus fortem traditum cibum, illis uidelicet, de quibus Apostolus dicit: Perfectorum autem est solidus cibus, ex quibus ipse sibi præparat Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid horum: eos uerò quos in mulierum, uel infantiũ, uel proselytorum appellatione secernit, intelligimus illos esse, qui adhuc lacte indigent, aut etiam uelut infirmi, ut sunt mulieres, holeribus uescuntur. Si uerò simul omnis accipiatur Ecclesia, uiri quidem intelligũtur illi, qui in omnibus perfecti stare norunt armati aduersus astutias diaboli: mulieres uerò illi, qui nondum ex semetipsis quæ utilia sunt gerunt, sed imitando meliores, & eorum exempla sectando. Ex quibus & caput habere dicuntur: Caput enim mulieris uir. Infantes uerò erunt, qui fide nuper suscepta, lacte Euangelico nutriuntur. Proselyti autẽ catechumeni uidebuntur, uel ij qui iam sociari fidelibus student. De quibus singulis similia etiã Ioannes sentiens in Epistola sua scribit, & singulis quibusq; ætatibus propria quæq; gesta decernit. Veruntamen Iesu nobis recitante legem, & reuelante cordibus uostris intelligentiam spiritalem, neq; proselyti, id est, catechumeni diutius catechumeni maneatis, sed festinate ad percipiendam gratiam Dei, ut & uos in Ecclesia filiorum Israel annumeremini: & uos infantes nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote, sensibus autem estote perfecti, sicut & Apostolus ad Hebræos dicit, Relinquentes principiorum Christi sermonem ad perfectionem feramur. Sed & uos, qui sub mulierum appellatione infirmi & remissi & languidi estis, cõmonemini, ut remissas manus, & dissoluta genua erigatis, id est, negligentes & desides animos suscitetis, & uirilem constantiam in explendis præceptis legalibus & Euãgelicis assumatis, atq; ad uirorum fortium perfectionem celeriter properetis. Non enim nouit scriptura diuina secundum sexum separationem uirorum ac mulierum facere. Etenim apud Deũ sexus nulla discretio est, sed pro animi diuersitate, uel uir, uel mulier designatur. Quantæ ex mulierum sexu apud Deũ in uiris fortibus numerantur? & quanti ex uiris inter remissas & languidas mulieres reputantur? An non tibi uidetur inter mulieres existimandus ille uir, qui dicit: Nõ possum obseruare quæ scripta sunt, Vendere quæ habeo & dare pauperibus non possum, Percutienti maxillam præbere alteram non possum, Maledicentem benedicere non possum, Blasphematus deprecari nõ possum, Persecutionem pati & sustinere non possum: cætera similia quæ mandantur, qui dicit implere non possum, quid tibi uidetur aliud, quàm inter mulieres, quæ nihil uirile possunt, esse numerandus? Sed uideamus quid post hæc scriptum est.

Matth. 13.

Allegoria de uiris, mulieribus, infantibus & proselytis.

Hebr. 5.

1. Cor. 3.

1. Cor. 11.

1. Cor. 14.

Hebr. 6.

Apud Deũ sexus nulla discretio.

Matth. 5.

ET AVDIERVNT, inquit, omnes reges Amorræorum, & qui trans Iordanem, & qui in montanis, & qui in campis, & qui super ora maris magni, & qui erant in Antilibano, & Cethæi, & Amorræi, & Chananæi, & Pherezæi, & Euæi, & Gergezæi, & Iebusæi, & conuenerunt in unum, ut expugnarent Iesum & Israel simul.] Historia rerum gestarum manifesta est, nec explanatione indiget, quod euidenter expletum est: ex ijs tamen, quæ gesta sunt uisibilibus, nostri Domini Iesu Saluatoris bella ac triumphos quos egerit, contemplemur, quamuis etiam in ipso hæc uisibiliter cernamus expleta. Conuenerunt enim reges terræ, Senatus Populusq; & principes Romani, ut expugnarent nomen Iesu, & Israel simul. Decreuerunt enim legibus suis, ut non sint Christiani. Omnis ciuitas, omnis ordo Christianorum nomen impugnat. Sed sicut tunc omnes illi reges conuenientes contra Iesum, nihil facere potuerunt, ita uel

Gentiũ tumultus & concursus, propter Israelitarum aduentum.

principes, uel potestates istæ contrariæ, ut non Christianorum genus latius ac profusius propagetur, obtinere non ualebunt. Scriptum namq; est: Quia quantò magis eos humiliabant, tantò magis plures fiebant, & inualescebant ualde. Confidimus autem, quia non solùm non nos poterunt obtinere uisibiles inimici, & aduersarij nostri, uerumetiam uelociter Iesu Domino nostro uincēte cōteretur Satanas sub pedibus seruorū eius. Illo etenim duce semper uincent milites sui, ita ut nos dicamus sicut in Esdra scriptum est, Quia à te Domine est uictoria, & ego seruus tuus, benedictus es Deus ueritatis. Quem semper & nos inuocemus, ut det nobis uictoriā in Christo Iesu Domino nostro, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Exod. 1. Rom 16. 3. Esdra 4.

IN IESV NAVE CAP. IX. HOMILIA X.

De dolo Gabaonitarum, ubi dicunt, Audiuimus quanta fecit Dominus nobiscum per mare rubrum.

Ioan. 14. 1. Corint. 15.

IN domo patris mei mansiones multæ sunt, dicit uerbum Dei. Sed & resurrectio mortuorum non habebit æqualem resurgētium gloriam, sed alia caro uolucrum, alia piscium: & corpora cœlestia, & corpora terrestria, sed alia quidem cœlestium gloria, alia uerò terrestrium. Alia gloria solis, alia gloria lunæ, alia gloria stellarum. Stella ab stella differt in gloria, ita & resurrectio mortuorum. Multæ ergo eorum qui ad salutem ueniunt differentiæ designantur. Vnde & nunc Gabaonitas istos, quorum historia recitanda est, arbitror portiunculam quandam esse eorum, qui saluandi sunt, ita tamen ut non absq; alicuius notæ inustione saluentur. Vides nāque quomodo ligni cæsores, uel aquæ gestatores fieri condemnantur, ad obsequium populi, & altaris Dei ministerium, quoniam quidem cum dolo & calliditate accesserunt ad filios Israel, pannis calciamentisq; ueteribus induti, & cibum uetusti panis ferentes. Isti ergo ueniunt ad Iesum cum omnibus uetustatibus suis, & orant ab hoc tantùm ut saluentur. In quorum figura tale mihi aliquid uidetur ostendi. Sunt quidam in Ecclesia credentes quidem, & habentes fidem in Deum, & acquiescentes in omnibus diuinis præceptis: quiq; etiam erga seruos Dei religiosi sunt, & seruire eis cupiunt, sed & ad ornatum Ecclesiæ, uel ministerium satis prompti, paratiq; sunt: in actibus uerò suis & cōuersatione propria, obscœnitatibus & uitijs inuoluti, nec omninò deponentes ueterem hominem cum actibus suis, sed inuoluti uetustis uitijs & obscœnitatibus suis, sicut & isti pannis & calciamentis ueteribus obtecti, præter hoc quod in Deū credunt, & erga seruos Dei uel Ecclesiæ cultum uidentur esse deuoti, nihil adhibent emendationis, uel innouationis in mores. Istis ergo Iesus Dominus noster salutem quidem concedit, sed quodāmodo salus ipsa eorum notam non euadit infamiæ. Similis quoq; etiam in libello qui appellatur Pastoris, de his figura describitur. Ait enim, Quia est arbor quædam, quæ ulmus appellatur, quæ fructum non affert, portat tamen uitem quæ affert plurimum fructū, & ex eo quod adminiculo est uiti, quæ eius uiribus nitēs, uel afferre, uel seruare potest plurimū fructū, etiā ulmus, quæ infructuosa est, necessaria uidetur & utilis ex hoc ipso quòd frugiferæ deseruiat uiti. Tale aliquid intellige etiam in Gabaonitis, qui non deposuerunt quidem ueterem hominem cum actibus suis, ministrant tamen sanctis & seruiunt, & aliquid utilitatis impendunt, & tali quodam ordine ab Iesu salutem cum iuramenti interpositione suscipiunt. Ego nolebam in Gabaonitarum ordine consequi, nec in ligni cæsoribus, uel aquæ gestatoribus numerari, sed inter Israelitas cuperem hæreditatem terræ repromissionis accipere. Obseruandum sanè est, quòd solent hæretici legentes hunc locum calumniam facere, ij qui testamentum uetus non recipiunt, & dicunt: Vide quomodo nihil humanitatis habuit Iesus filius Naue, ut hominibus, qui ad se supplices uenerant, salutem concedens, notam eis infamiæ, & iugum seruitutis infligeret. Hæc si anima audiat minus instructa in scripturis diuinis, infirmari continuò & periclitari potest, ita ut refugiat catholicam fidem. Non enim intelligunt eorum subreptiones. Iesus enim secundum mensuram fidei ipsorum, competens erga eos iudicium tenuit. Porrò autem Raab meretrix, quæ fide integra credidit cum omni domo sua, & exploratores Israeliticos plenissima deuotione suscepit, ex integro in consortium populi, societatemq; suscepta est, & scriptum est de ea, Quia apposita est ad filios Israel usq; in hodiernum diem. Isti uerò qui non tam Israeliticæ gentis consortia dilexerunt, quàm suæ perditionis metu perterriti, cum calliditate & fraude accesserunt ad Iesum, quomodo poterant libertatem uitæ & regni consortium dolis seruilibus promereri? Denique uis nosse, quia digna erga eos ab Iesu mentis eorum ignobilitate conditio dispensata est? Ipsi dicunt, Quia audiuimus quanta fecit Dominus uobis per mare rubrū, & in deserto. Et cùm hæc dicerent, & audisse se, & scire de diuinis mirabilibus faterentur, nihil tamen fide dignum, nihil tantarum uirturum admiratione gesserunt. Et ideo uidens Iesus angustum eorum exiguumq; in fide propositum, moderationem erga eos iustissimam seruat, ut salutem mererentur, qui parum licet fidei detulerant, nec tamen summam regni uel libertatis acciperent, pro eo quòd fides eorum nullo operum nobilitaretur accessu, quoniam fidem

Gabaonitæ, typū infirmorū in fide & multis uitijs pollutorum, gerunt.

Extat inter Orthodoxographa monumenta sub Hermæ cuiusdam nomine, libellus qui dicitur Pastor.

Hæreticorum conuicium.

dem fine operibus mortuam haberi pronunciat Apostolus Iacobus. Veruntamen sciendū est, quantum ex huiuscemodi figurarū adumbrationibus edocemur, quod si qui tales sunt in nobis, quorum fides hoc tantummodo habet, ut ad Ecclesiam ueniant, & inclinēt caput suum sacerdotibus, officia exhibeant, seruos Dei honorent, ad ornatum quoq; altaris uel Ecclesiæ aliquid conferant, non tamen adhibent studium, ut etiam mores suos excolant, actus emendent, uitia deponant, castitatem colant, iracundiam mitigent, auaritiam reprimant, rapacitatem refrenent, maleloquia & stultiloquia uel scurrilitatem & obtrectationum uenena ex ore suo non adimant: sciant sibi qui tales sunt, qui emendare se nolunt, sed in his usq; in senectutem ultimā perseuerant, partem sortemq; ab Iesu Domino cum Gabaonitis esse tribuendā. Sed potius deprecamur uos fratres, uerbi Dei legatione fungentes, ut dum potestatem adhuc habemus emēdandi, demus operam, & festinemus abijcientes antiquas sordes, & pannos ueteres uitiorum, coniungi ac sociari Israeliticæ libertati. Vis autem uidere, Israelitarum quanta libertas sit? In lege præcipitur, ne liceat Hebræum puerum, si fortè in seruitutem deuenerit, amplius quàm sex annis seruire, septimo uerò anno dimitti eum lex liberum iubet. Tanta apud eos libertatis est cura. Quæ unq; si ad spiritalem intelligentiam reuocemus, etiam si Hebræus puer es tu, qui in seruitium decidisti. Puer enim est, qui facilitate animi in seruitium decidit. Quale seruitiū? Scriptura dicit: Qui autem peccat, seruus est peccati. In hoc seruitium non uirilis, & perfectus animus decidit, sed puerilis, & facilis. Igitur etiam si Hebræus puer es, id est, fidelis etiam & baptisma in Ecclesia consecutus, & post hoc in peccati seruitium decidisti, sufficiat tibi sex annis seruitus, in septimo anno obserua ne seruias, sed festina ad libertatem tuam. Septenarius numerus legem significat mandatorum. Senarius uerò numerus, mūdi huius tenet figuram. Donec ergo quæ huius mundi sunt sapis, etiam ijs exerceri secundum carnem cogitas, necesse est te seruire peccato. Cùm uerò ad septenarium numerū, id est, ad legis scientiam ueneris, tunc require libertatem tuam, & redi ad nobilitatem paternam, ne si permanseris in malis tuis, & perseuerare uelis in peccatis, defixa in aure nota, uelut qui commonentis te Dei, & ad libertatem pristinam reuocantis uerba non audias, eris peccati seruus in æternum. Tum deinde require abs te si libēter uelis ex patrefamiliâs, & nobili uiro in hoc mundo seruus effici: abnuis sine dubio, quippe cùm etiam ex conditione seruili uideamus, quamplurimos ad libertatem festinare, & in quantum possunt cupere etiam diuites fieri, & honoribus undecunq; quæsitis utilitatem genuinæ ignobilitatis obtegere. Si ergo in hac uita nemo esse uult seruus, sed quantum fieri potest, & liber esse & diues & nobilis cupit, ut non solùm sibi sufficiat, sed & alijs largiatur, in illis æternis rebus, ac nullo fine mutandis indifferenter tolerabimus seruitutem, & parum nobis uidetur, si in ligni cæsoribus, & aquæ gestatoribus deputemur? Propterea ergo dum dies est, operemur quod bonum est, & emendationi nostræ operam demus, ut ex actibus & conuersatione nostra ac moribus nobilitari mereamur, ut digni efficiamur spiritū accipere adoptionis, ut inter Dei potius filios habeamur, per unicum filium eius Iesum Christum Dominum nostrū, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Iacob. 2.

Solo nomine Christiani qui nam sint.

Exod. 21.

De mystica seruitute et libertate.

IN IESV NAVE CAP. IX. HOMILIA XI.

De auxilijs Iesu quibus iuuit Gabaonitas.

IIS qui sociauerint se ad filios Israel, omnes qui prius amici erant, post amicitias & familiaritatem filiorum Israel, inimici fiunt. Gabaonitas, qui à filijs Israel fœdus pacis acceperant, Iebusæus rex Hierusalem inuitatis secum alijs quatuor regibus, aggreditur expugnare. Sed Gabaonitæ uidentes quinq; reges aduersum se in prælium conspirasse, nequaquam proprijs uiribus copijsq; confidunt, sed mittunt ad Iesum auxilia postulantes. At ille diuino permissu adest Gabaonitis, laturus auxilium. Hic autem mirabilia cœlitus ostenduntur. Dominus desuper saxa grandinis pluit, & quinq; regum qui aduersum Iesum pugnabant exercitum uastat. Tunc uerò Iesus uidens diuinam secum dexteram præliantem, & prosperis successibus cuncta procedere, nouam quandam & miram orationem extollit ad cœlum, dicens:

Societas cū populo Dei, odiū cum filijs huius seculi parit.

STET SOL super Gabaon & luna super uallem Elom, donec expugnem populum istum. Et stetit sol & luna in loco suo, donec peruinceret Dominus inimicos eorum. Et stetit sol in medio cœlo, & non est progressus ad occasum in finem unius diei. Non fuit dies talis ante hoc, nec ita exaudiuit Deus hominem, quia Dominus pugnabat pro Israel. Et fugerunt illi quinque reges, & absconderunt se in spelunca in Mageda.] Hæc secundum historiam gesta, miracula diuinæ uirtutis uniuersis seculis prædicant, nec interpretatione extrinsecus indigent, in quibus gestorum lumen coruscat. Quid tamen in ijs spiritalis intellectus contineat, requiramus. Cum anima humana uerbo Dei se sociauerit, dubitare non debet statim se inimicos habituram, & eos quos habuerat antè amicos, in aduersarios esse uertēdos: idq; nō solùm pati se ab hominibus speret, uerumetiam de cōtrarijs uirtutibus & spiritalibus nequitijs id sibi immi-

Anima, ubi Dei uerbo sociata fuerit, quos habeat inimicos.

nere

nere pro certo sciat. Et ita fit, ut qui amicitias expetit Iesu, multorum sibi sciat inimicitias tole-
randas. Omnes qui piè uolunt uiuere in Christo, persecutionem patiuntur. Sed & Salomon si-
2. Thess. 3. milia dicit: Fili, inquit, accedens ad seruitutem Domini, præpara animam tuam ad tentationẽ.
Eccles. 2. Oppugnantur ergo etiam nunc Gabaonitæ cuiuscunque modi sint propter amicitias Iesu, & li-
gni licet sint cæsores, & aquæ gestatores, id est, licet ultimi meritis sis in Ecclesia, tamen hoc ipso
Christus Iesus opem suis fert. quia ad Iesum pertines, impugnaberis à quinque regibus. Sed tamẽ nec Gabaonitæ derelinquũ
tur, uel spernuntur ab Iesu, uel ab ducibus, ac presbyteris Israelitarum, sed infirmitati eorũ au-
1. Thess. 5. xilium ferunt. An non tibi uidetur hoc agere illud Apostoli mandatum, quo dicit: Consolami-
Rom. 14. ni pusillanimes, sustinete infirmos, patientes estote ad omnes? Et iterum: Vos autem potentio-
res, imbecillitates infirmorum sustinete. Hoc ergo modo Iesus cum ducibus & principibus su-
is adest, ijs, qui pro nomine suo à contrarijs uirtutibus oppugnantur, & non solùm auxilium
præstat in bello, uerùm & producit tempus diei, & spacia lucis protelans aduẽtum discutit no-
Christus Mundi finẽ distulit. ctis. Volumus si possumus ostendere, quomodo Dominus noster Iesus protelauerit lucem, &
maiorem fecerit diem, uel pro salute hominum, uel pro interitu contrariarum uirtutũ. Ex quo
Matth. 4. aduenit Saluator, finis erat iam mundi. Denique ipse dicebat: Pœnitentiam agite, appropinqua-
uit enim regnum cœlorum. Sed retinuit & repressit diem consummationis, & adesse prohibuit.
Psal. 2. Videns enim Deus pater salutem gentium per ipsum solum posse constare, dicit ad eum: Pete à
me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Donec ergo
paterna pollicitatio compleatur, & Ecclesiæ ex diuersis nationibus crescant, atque introeat
tota gentium plenitudo, & tunc demum omnis Israel saluetur, dies producitur, differtur occa-
sus, nec unquam sol occumbit, sed semper exoritur, dum credentium cordibus sol iustitiæ lu-
men ueritatis infundit. Cùm uerò repleta fuerit mensura credentium, & deterior iam ac deco-
lor ætas ultimæ generationis aduenerit, cùm increscente iniquitate refrigescet charitas multo-
rum, & perpauci remanserint, in quibus fides inueniatur, tunc iam abbreuiabuntur dies. Idem
igitur atque ipse Dominus nouit & extendere diem, cùm salutis est tempus, & breuiare diẽ, cùm
tribulationis & perditionis est tempus. Nos tamen dum habemus diem, & producitur nobis
Reges quinque supplicio affecti. spacium lucis, sicut in die honestè ambulemus, & opera lucis operemur. Sed & illud uideamus
quid est quod dicit, quinque reges fuisse, & hos in speluncas fugisse. Sæpe diximus, duplicem es-
se Christianorum pugnam. Perfectis quidem & talibus, qualis erat Paulus & Ephesij, sicut ipse
Ephes. 6. Paulus dicit, Non erat pugna aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & po-
De duplici pugna Christianorum. testates, aduersum mundi huius rectores tenebrarum harum, & spiritalia nequitiæ in cœlesti-
bus. Inferioribus uerò, & nondum perfectis pugna adhuc aduersus carnem & sanguinem geri-
tur, ijs, qui adhuc carnalibus uitijs & fragilitatibus impugnantur. quod etiam in hoc loco in-
dicari puto. Etenim Gabaonitis indictum esse à quinque regibus diximus bellum, quorum figu
ram dixi esse in ijs, qui imperfecti sunt. Isti ergo à quinque regibus impugnantur. Quinque autem
Quinque sensus corporei. reges quinque sensus corporeos indicant, uisum, auditum, gustum, tactum & odoratum. Per ali-
quẽ enim horum unumquemque necesse est decidere in peccatũ. Qui quinque sensus illis quinque
regibus comparantur, qui Gabaonitas, id est, qui carnales homines expugnant. Quòd autem
dicuntur in speluncas confugisse, potest hoc fortasse indicari, quia speluca locus est in profun-
dum terræ defossus. Igitur etiam isti, quos suprà diximus, sensus, cùm se terrenis actibus in cor-
pore positi demerserint, & nihil ad opus Dei, sed totum ad ministerium corporis egerint, in spe
luncas confugisse dicuntur. Sciendum tamen, quòd ista ipsa regna, quorum nunc reges uincũ
tur ab Iesu, & confugiunt ad speluncas, postmodum in sortem ueniunt sanctorum, & pars Do-
mini appellantur, sicut regnum Hierusalem, uel Lachis, uel Chebron. In quo hoc arbitror indi-
cari, quòd etiã isti quinque sensus, quos suprà exposuimus, in corpore positi, cùm per Iesum fue-
rint deuicti, ita ut infidelitas ab eis & incredulitas depellatur, & cùm moriuntur peccato, in eo,
quod desinunt à ministerio peccati: istis ipsis postmodum ministris utetur anima ad operan-
dam iustitiam. & ita fit, ut Hierusalem, in qua prius rex nequam regnabat & pessimus, postmo
dum in ea regnet Dauid potens manu, uel pacificus Salomon. Assident etenim etiam his ipsis,
quos diximus, corporalibus sensibus hominum malignæ uirtutes, quæ eas ad malas concu-
piscentias, & fœda ministeria animæ præbenda sollicitent. Quas malignas uirtutes, cùm fides
Christi superauerit, & in ligno crucis eius fuerint suspensæ, ut & de ipsis triumphet in ligno cru
cis suæ, interemptis ijs, regnoque depulsis, tunc efficitur anima in parte Dei, tunc Hierusalem re-
gnum Dei efficitur, & templum in ea Domino construetur. An non hoc de semetipso sentiebat
Tit. 3. ille, qui dicebat: Quia eramus aliquando & nos insensati, increduli, errantes, seruientes deside-
rijs & uoluptatibus uarijs? Non enim aliud est hoc, quòd Hierusalem aliquando fuisse sub re-
Iudic. 1. ge Adonibezec scribitur, uel aliæ ciuitates sub alijs. Sed interim Iesus interfecit inimicos, non
Hæreticorũ cauillos refutat. crudelitatem docens per hoc, sicut hæretici putant, sed futura sacramenta designans de ijs, quæ
gerebantur: ut cùm interemerit eos reges, qui regnum peccati tenent in nobis, possimus illud
implere

impleres quod dixit Apostolus: Sicut exhibuimus membra nostra seruire iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibeamus membra nostra seruire iustitiæ in sanctificationem. Quid ergo est, quod ab eis hoc loco uelut crudele culpatur? Hoc, inquit, quod scriptum est, Ponite pedes uestros super collum eorum, & interficite eos. Quid quod hæc non crudelitas, sed humanitas & benignitas inuenitur? Vtinam & tu talis esses, qui poneres pedes tuos super serpentes, & scorpiones, & supra omnem uirtutem inimici, & conculcares draconem & basiliscum, id est, regulum, qui aliquando regnauit in te, & tenuit in te regnum peccati: ut illis omnibus interemptis, qui in te regnabant opere peccati, solus in te regnet Christus Iesus Dominus noster, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen. *Rom. 6.* *Psal. 91.*

IN IESV NAVE CAP. IX. HOMILIA XII.

De eo quòd spiritaliter intelligi debeant bella quæ gessit Iesus.

Si ea quæ per Moysen de tabernaculo, uel sacrificijs & omni illo cultu adumbrabantur, typus & umbra dicuntur esse cœlestium, sine dubio & bella, quæ per Iesum geruntur, & regum atque hostium strages, cœlestium umbra & typus esse dicenda sunt, eorum duntaxat bellorum, quæ Dominus noster Iesus cum suo exercitu, & magistratibus, id est, credentium populis, atque eorum ducibus contra diabolum, & eius angelos præliatur. Ipse enim est, qui in Paulo, & in Ephesiis pugnat aduersus principatus & potestates & rectores tenebrarum harum, aduersus spiritalia nequitiæ in cœlestibus. Et uide ingrate hæretice, quomodo ex integro ueteribus noua concordant. Promissum est ueteribus regnum terræ sanctæ, terræ fluentis lac & mel, quæ terra tunc à peccatoribus & pessimis incolis ac regibus tenebatur. Venit in istā terram Iesus cū exercitu Domini, & Israeliticis ducibus, expugnat omnes, interimit, obtinet, & ob uictoriæ meritum accipit eorum regna quos uicit. Tibi per Euangelia non promittuntur regna terræ, sed promittuntur regna cœlorum. Sed hæc regna non sunt uacua, nec inania, habent habitatores suos peccatores & nequam spiritus, angelos refugas. Ibi habitant illi, aduersum quos te Apostolica personans tuba Paulus cohortatur ad prælium. & sicut ibi dicebat Iesus, Quia bellū erit uobis aduersum Amorræos & Pherezæos & Eueos & Iebusæos: similiter tibi etiam hic Paulus denunciat, dicens: Non erit uobis pugna aduersus carnem & sanguinem: id est, non sic pugnabimus sicut pugnauerunt antiqui, nec in terris nobis aduersus homines habenda sunt prælia, sed aduersus principatus, & aduersus potestates, aduersus mundi huius rectores tenebrarum. Iam utique intelligis, in quibus locis huiuscemodi sint tibi mouenda certamina. Aut si tibi non sufficit intellectus, nisi etiam loca manifesta tibi uoce signentur, audi in consequentibus: Aduersum spiritalia nequitiæ in cœlestibus. Audisti qui sint illi, qui tibi bello & de cœlestibus expellendi sunt, ut tu possis loca illa regni cœlorum hæreditatis sorte suscipere. Sed & Dominus in Euangelio nonne euidenter hæc indicat, quum dicit: A diebus Ioannis regnum cœlorum uim patitur, & uim facientes diripiunt illud? Quid ergo cessas ô hæretice etiam Domino & Saluatori nostro calumniam facere, qui regnum cœlorum, quod credentibus in se promiserat, per uim diripi iubet? Et utique si adhibenda uis est, certum est, quod possidentibus adhibenda est. Vim enim facere, hoc est expellere possidentem, possessionemque diripere. Dicite ergo, quid aliud est, quod accusatis fecisse Iesum successorem Moysis? Atque utinam digni essemus, quibus Dominus Iesus sapientiæ suæ aulam panderet, & introduceret nos intra thesauros scientiæ suæ, & ea, de quibus nunc pedetentim conamur, tanquam per speculum & in ænigmate aliqua ex parte contueri & inspicere figuras, plenius nobis reserare, & perfectius dignaretur aperire: uideres quomodo nobis claresceret, cuius potissimùm ex spiritalibus hostibus, is qui nunc impugnant Israel spiritalem, figuram tenuit iste princeps de Mageda, & ille de Lachis, & ille de Lebna: aut cuius intra temetipsum uitij, uel erroris, quibus anima implicatur, formam tenent singuli quique horum, quos Iesu duce interfecit populus Domini, hi uidelicet, qui audiunt mandata eius, & præcepta custodiunt, quibus ipse tribuit facultatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem potestatem inimici. Oremus ergo, ut & nostri pedes tales sint, tam speciosi, tam ualidi, qui possint calcare ceruices inimicorum, qui possint ita caput calcare serpentis, ut calcaneum nostrum mordere non possit. Qui enim pugnat sub Iesu duce aduersum contrarias potestates, debet etiam illud promereri, quod de prioribus bellatoribus scribitur: Et reuersus est, inquit, uniuersus populus ad Iesum incolumis, & non muttiuit quisquam de filijs Israel in lingua sua. Vides ergo, quia qui sub Iesu militat, incolumis debet redire de prælio: nec usquam debet ex iaculis maligni ignitis uulnus accipere, non in corde pollui, non in cogitatione maculari, non per iram, non per cupiditatem, non per aliam quamlibet occasionem, dæmoniacis uulneribus locum dare. Quod autem addidit, Quia nullus muttiuit in lingua sua, hoc mihi uidetur ostendi, quia de uictoria nemo se iactat, nemo suæ uirtuti, quia superauit, ascribit: sed scientes, quia Iesus est qui

Gesta patrum typi cœlestiū. *Ephes. 6.* *Leuit. 20.* *Militia hominis Christiani.* *Matth. 11.* *Marc. 16.* *Actor. 28.*

uictoriam tribuit, ipsi in lingua sua non mutiunt. Quod bene intelligẽs Apostolus Paulus di-
1.Cor.15. cit: Non autem ego, sed gratia Dei, quæ in me est. Puto autem quia ad hoc respicit & illud Do-
Luc.17. mini mandatum, quo ait: Cùm autẽ feceritis omnia hæc, dicite, quia serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus. Et in hoc enim simili modo rerum prosperè gestarum uidetur probi
Hæreticorum calumniæ. bere iactantiam. Sed Marcion, & Valentinus, ac Basilides, cæteriq; cum ipsis hæretici, dum hæc nolunt sicut sancto spiritu dignum est intelligere, declinauerunt à fide, & inseruerunt se impietatibus multis, alium Deum legis, & mundi creatorem ac iudicẽ proferentes, uelut per hæc quę scripta sunt, crudelitatem quandam docentem, quòd calcare hostium ceruices iubetur, atq; in ligno suspendere reges terræ illius, quam uiolenter inuadunt. Atq; utinam Dominus meus Iesus filius Dei mihi istud concedat, & iubeat me pedibus meis cõculcare spiritum fornicationis, & calcare super ceruices spiritus iracundiæ & furoris, calcare auaritiæ dæmonem, calcare iactantiam, conterere pedibus superbiæ spiritum: & cùm hæc fecero, operis gesti summam, non mihi,
Galat. 6. sed cruci eius appendere, sequẽs Paulum dicentem: Quia per ipsum mihi mundus crucifixus est: & ea quæ iam superius memorauimus, quòd ait: Non autem ego, sed gratia Dei, quæ in me est. Quod si ita facere meruero, beatus ero, & dicetur etiã mihi, quod dicit ad ↄquis Iesus: Viriliter agite, & confortamini, non timeatis, nec uereamini à facie eorum, quia Dominus Deus tradidit uobis omnes inimicos uestros in manus. Hæc si spiritaliter intelligamus, & huiuscemodi bella spiritaliter ꝓcuremus, & expellamus omnia illa spiritalia nequitiæ de cœlestibus, demũ ipsorum ita poterimus etiam loca & regna ab Iesu hæreditans sorte suscipere, præstante Dño & Saluatore nostro Iesu Christo, cui est gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

IN IESV NAVE CAP. X. HOMILIA XIII.

De Lachis, & Lebna, & de Chebron ciuitatibus, quas receperunt filij Israel.

1.Cor.10. HÆC omnia, quæ figuraliter accidebãt illis, scripta sunt autẽ ꝓpter nos, in quos fines se-
Rom. 2. culorum deuenerunt, cùm legit is qui in manifesto Iudæus est, & qui manifestam habet in carne circumcisionem, nesciens quid sit in occulto esse Iudæum in circumcisione cordis, nihil aliud putat esse nisi bella descripta, & interitus hostiũ, & Israelitas duce Iesu uincẽtes, & diripientes gentium regna. Qui uerò in occulto Iudæus est, id est Christianus, qui Iesum nõ tam filium Naue, sed filium Dei sequitur, hęc omnia mysteria intelligit esse regni cœlorum, & dicit, quia etiam nunc Dominus meus Iesus Christus bellat aduersum uirtutes contrarias, & eijcit eas de ciuitatibus quas possidebant, id est, de animabus nostris: & interficit reges, qui re-
Rom. 7. gnabant in animabus nostris, ne ultrà regnet in nobis peccatum: ut posteaquam intereme-rit regem peccati de ciuitate animæ nostræ, fiat anima nostra ciuitas Dei, & regnet in ea Deus,
Quasi uerò hæc à Iosua non sint uerè gesta? & dicatur ad nos, Quia ecce regnum Dei intra uos est. Est ergo opus summæ misericordiæ hoc quod hæretici crudelitatis accusant, quod Dominus Iesus adumbratum prius à filio Naue per singulas quasq; ciuitates, nunc in ueritate per singulas quasq; animas credentium complet: ut quæ possidebantur à malis & pessimis regibus secundum principem aeris mundi huius, spiritus qui nunc operatur in filios diffidentiæ, expulsis ijs & peremptis, facere eas dignetur habitaculum fidei, & sancti spiritus templũ: ut membra quæ seruierãt sub rege iniquo iniquitati ad immunditiã, nunc seruiant iustitiæ ad sanctificationem. Sic ergo intellige, quòd interfecit Iesus regem Hiericho, & regẽ Hay, & regẽ Lebna, & regẽ Lachis, & regẽ Chebrõ, ut istæ omnes animæ
Etymologia mystica. quæ autẽ sub regibus pessimis peccati legẽ colebant, nunc sub Dei legibus agant. Sed de ipsis interpretationibus nominum, si curiosius ac diligentius perscrutemur, inuenietur significatia
Lebna. nominum nunc ad mali regni, nunc etiã ad boni intelligentiam posse conferri. Vtputa, Lebna Candor interpretatur. Candor autem diuersè intelligitur. Est enim candor lepræ, est & candor lucis. Possibile ergo est etiam nominis ipsius interpretatione, utriusq; status differentias indicari, ut cãdorẽ quidẽ lepræ habuerit Lebna sub regibus malis: quo destructo atq; euerso, cùm ad Israeliticũ regnũ peruenit Lebna, candorẽ lucis acceperit, quia candor in scripturis & lauda-
Lachis. bilis & culpabilis ponitur. Et iterum Lachis interpretatur Iter. Iter autem & laudabile & culpabile in scripturis habetur. Quod difficile non est probare, sicut dicit in psalmis: Et iter impiorũ
Psal. 1. peribit. & alibi è contrariò: Iter rectum facite pedibus uestris. Potest ergo intelligi etiã hîc, q̃ iter impiorũ fuerit primò ciuitas Lachis: quo destructo, atq; subuerso, postmodũ Israelitis regnan-
Hebron. tibus ad iter perducta sit rectum. Similiter autem & Chebron, quam interpretari dicũt Coniunctionẽ, uel cõiugiũ. Cõiunctio uerò animæ nostræ fuit primò cũ malo uiro, & marito pessimo, diabolo: quo destructo, & extincto liberata est à lege prioris & pessimi uiri, & cõiuncta est uiro
2.Cor.11. bono & legitimo, illi de quo dicit Apostolus Paulus: Statui autẽ uos uni uiro uirginẽ castam exhibere Christo. Sic ergo etiã nominũ ipsorũ intelligentia ad geminũ hunc uniuscuiusq; ciuitatis consonat statum. Ego puto quòd sic melius est intelligi bella Israelitica, & quòd sic melius prœliari Iesus putetur, & destruere urbes, ac regna subuertere. Sic enĩ & illud dictum religiosius & cle-

& clementius apparebit, quòd dicitur ita subuertisse & uastasse singulas quasq; urbes, ut nihil in eis relinqueretur quod spiraret, neq; qui saluus fieret, neq; qui effugeret. Vnā enim Dominus de animabus credentibus sibi, & quasi suo uendicat regno, & de mea ipsiua anima ita eijciat & extinguat omnia priora mala, ut nullus in me malitiæ sensus ultrà respiret, nullus iræ, nullus concupiscentiæ alicuius male in me saluetur affectus, nullus supersit qui effugiat sermo malus de ore meo. Sic enim potero Iesu duce purgatus ab omnibus prioribus malis, effici in ciuitatibus filiorum Israel, de quibus scriptū est: Aedificabunt ciuitates Iudæ, & habitabunt in eis. Etenim nunc uniuscuiusq; nostrū animā Iesus destruit, & ædificat, & sicut dicebamus tunc cùm Hieremiā differebamus, qui acceperat uerba in os suū quibus subuerteret & ædificaret, euelleret & plantaret: ita etiā nunc in ijs quæ habemus in manibus intelligendum puto, non secundum hæreticos, uel secundū Iudæos: sed sicut ibi ad Hieremiā dictum est: Ecce constitui te hodie super gentes, & regna, eradicare, & subuertere, & perditum dare, & post hæc ædificare, & plantare: ita & de ijs quæ per Iesum scribuntur gesta credendū est, imò potius de ijs quæ per nostrum Dominū Iesum etiā nunc geruntur in nobis. Primum nāq; opus uerbi Dei est, eradicare præcedentia mala, spinas ac tribulos uitiorum. Dum enim istæ malæ radices occupatam detinent terrā, non potest semina bona & sancta suscipere. Necessarium ergo & primum hoc opus uerbi Dei est, plantam eradicare peccati, & omnē plantam quā non plantauit pater cœlestis, euellere, igniq; consumere. Secundū iam operis est plantare. Quid est quod plantat Deus? Moyses dicit quia paradisum plantauit Deus, & quotidie plantat in animabus credentiū, in anima enim de qua excidit irā, mansuetudinē plantat: & de qua excidit superbiam, plantat humilitatem: & de qua eradicat lasciuiā, pudicitiā plantat: & de qua extirpat ignorantiā, inserit scientiā. Non ubi uidetur talis esse debere plantatio quā plantat Deus, magis quàm insensibilium terrenorumq; lignorum? Est itē in primis opus uerbi Dei destruere ædificia diabolica, quæ in anima construxit humana. Ille etenim turres superbiæ in unoquoq; nostrū, & muros elationis extruxit: hæc sermo Dei subuertit & subruit, ut meritò secūdū Apostolū efficiamur Dei cultura & Dei ædificatio, supra fundamentū Apostolorū, & prophetarū, posito ipso summo angulari lapide Christo Iesu, ex quo iunctura ædificij crescat in templum Dei in spiritu, & ita demum effici mereamur in hæreditatē terræ sanctæ in parte Israelitica, extinctis omnibus & peremptis hostib. nostris: ita ut nō relinquatur ex eis qui respiret in nobis, sed solus in nobis respiret spiritus Christi per ora, & sermones, & intelligentiam spiritalem, secundum doctrinam Iesu Christi Domini nostri, cuius est uirtus & potestas in secula seculorum. Amen.

Amos 9. *Hier. 1.* *Opera duo uerbi Dei.* *Gen. 2.*

IN IESV NAVE CAP. XI. HOMILIA XIIII.

De Iabin rege Asor, & de cæteris regibus, qui congregati sunt aduersum Israel.

HAS easdem scripturas ante aduentum quidem Domini nostri Iesu Christi cùm legeret Israel ille qui secundum carnem est, nihil aliud in ijs nisi bella, & effusionē sanguinis intelligebat, ex quo etiam ad nimiam ferocitatem acuebantur animi eorū, & semper bellis ac seditionibus pascebantur. Postea uerò quàm præsentia Domini mei Iesu Christi humanis cordibus placidum scientiæ lumen infudit, quippe cùm secundum Apostolum ipse sit pax nostra, pacem nos docet ex ipsa lectione bellorum. Pax enim redditur animę, si ab ea hostes sui peccata ac uitia propellantur. Et ideo secundū traditionē Domini nostri Iesu Christi, tùm nos legimus ista, armamur etiam nos, & concitamur ad prælium, sed aduersus illos hostes qui de nostro corde procedunt, cogitationes scilicet malas, furta, falsa testimonia, blasphemias, cæterosq; ijs similes aduersarios animæ nostræ: de qua conamur, secundum quod hæc scriptura refert, si fieri potest, nō relinquere ullum qui saluus fiat, neq; qui respiret. Si enim hos hostes obtinuerimus, competenter obtinebimus aerias potestates, & regno suo eas, quod intra nos supra uitiorum sedes collocauerant, depellemus. In prioribus lectionibus rex Hierusalem congregauerat secū alios quatuor reges aduersum Iesum & aduersum filios Israel, nunc autem iam non unus quatuor congregat, aut quinq;, sed uide unus quantam multitudinem congregat.

Eph. 2. *Exempla Patrum ad præliun spirituale cum Satana et uitijs, nos accendunt.*

VT AVTEM audiuit, inquit, Iabin rex Asor, misit ad Iobab regē Amorræorū, & ad regem Symrō, & ad regē Achsaph, & ad reges qui erāt circa Sidonē magnā, & p mōtana, & in Araba, quæ est cōtra Ceneroth, & ad cāpos, & in Faneandor, & ad Chananæos, qui erant in maritimis ab oriente, & ad Amorræos qui erant in maritimis, & ad Cethæos, & ad Pherezæos, & ad Iebusæos, qui erant in montania, & Eueos, qui erāt sub deserto Masecma, & exierunt ipsi & reges eorū cū ipsis, sicut est arena maris in multitudine, & equi, & quadrigæ multæ nimis. Et cōuenerūt omnes reges isti, & coierunt in unum ad aquā Maron pugnare cōtra Israel. Dixit aūt Dn̄s ad Iesum: Non uerearis à facie illorū, quia crastina die ad hanc horā ego tradā eos sauciatos ante faciem Israel. Equos eorū subneruabis, & currus eorū igni exures. Et uenit Iesus, & omnis populus bellatorū cū eo super ipsos ad aquā Marō, & subitò irruit super eos in mōte, & tradidit eos

Reges plurimi bellum Israelitis inferunt.

Dominus in manus Israel, & cædentes eos persecuti sunt usq; ad Sidonē magnā, & usq; in Ma-
sefoth ad aquā, & usq; ad campos Masfre cōtra orientem, & trucidauerunt eos usquequo non
superesset ex eis qui euaderet. Et fecit eis Iesus sicut præcepit ei Dominus, & equos eorum sub-
neruauit, & currus eorū exussit igni. Et conuersus est Iesus in ipso tempore, & occupauit Asor,
& regē eius interfecit gladio.] Vides quanta aduersum Iesum, & Israeliticum exercitū, contra-
riarū uirtutū, & pessimorum dæmonū examina concitentur: Isti omnes dæmones ante aduen
tum Dñi & saluatoris nostri, quieti & securi humanas animas possidentes, in earum mentibus
Tit. 3. corporibusq; regnabant. Sed ut in terris apparuit gratia & misericordia saluatoris nostri Dei,
edocens nos ut piè & sanctè in hoc mundo, & segregati ab omni cōtagione peccati uiuamus,
ut libertatē suam, atq; imaginē Dei, in qua ex initio creata est, anima unaquæq; recipiat, ista de
causa ab illis iniquis ueterib. possessoribus earū pugnæ exoriunt & prælia. Et si opprimant pri
mi, multo plures exurgunt postmodū atq; in unū coeunt, & cōspirant in malū, qui semper dis-
fident à bono. Et si secundò uicti fuerint, iterū tertiò aliæ uirtutes nequiores exurgunt. Et fortas
sis quanto magis augeī populus Dei, & multò plus crescit & multiplicaī, tantò illi plures ad
oppugnandū conspirant. Sed tēpus est, prout Deus dederit, discutere singulos quosq; aduersi
exercitus reges, & pro significantijs nominū uniuscuiusq; etiā opus quod gerit in malitia con-
Regum nomina, & mysterium. templari. Primus omniū, qui & auctor belli huius nominatus est, cōgregans cæteros, & ad con
iurationē sceleris inuitans, Iabin nominatur, qui erat rex Asor. Ipse enim est qui dicitur etiam
cæteros cōuocasse. Iabin aūt interpretatur Sensus, siue prudentia. Quis ergo est iste sensus, siue
Esa. 10. prudentia, nisi ille quē dicit Esaias propheta Sensum magnū? Ait enim: Et inducā super Sen-
sum magnū principem Assyriorū, qui dixit: Mea uirtute faciā, & sapientia sensus mei auferā fi-
nes gentiū, & uirtutem eorū deprædabor. Iste ergo est qui ibi quidē dicitur sensus magnus rex
Assyriorum, hic aūt Iabin, sensus uel prudentia. Etenim serpens fuisse in paradiso scribitur pru-
Gen. 3. dentior omniū bestiarū quæ erant super terrā. Sed & uillicus iniquitatis prudenter fecisse dicit
Luc. 16. illa quæ fecit. Hic igitur Iabin, rex est Asor. Interpretatur aūt Asor Aula. Est ergo omnis terra au
la huius regis, qui totius terræ uelut aulæ unius obtinet principatū, qui est diabolus. Vis autē
Matth. 12. uidere quoniā aula ipsius est terra? In Euāgelijs scriptū est, Quia fortis in aula sua securus dor-
mit, usquequo ueniat fortior qui & ipsum alliget, & quę possidet auferat. Est ergo rex aulę, prin
ceps mundi huius: iste mittit ad Iobab: ipse est enim qui mittit ad omnes gentes, & inuitat ad
prælium. Mittit & ad regem Maron. Iobab quidē interpretaī Inimicitiæ: Maron aūt Amaritudi
nes. Mittit ergo diabolus ad aliā uirtutē inimicā ex angelis sine dubio refugis, quæ uirtus ama
ritudinū rex est: quo auctore scilicet operā dante, omnes quæ in hoc mundo amaritudines &
asperitates miseris mortalibus infiguntur, eueniunt. Sunt aūt ista diuersa genera peccati. Neq;
Prou. 5. enim aliquid amarius potest esse peccato, etiam si quædā dulcia uideanī in primis, sicut Salo-
mon scribit: Sed in nouissimis, inquit, amarius felle inuenies quod dulce in initijs uidebaī, &
acutius acie gladij. Iustitiæ uerò natura cōtraria est, in initijs uideī amarior, in nouissimis uerò
melle dulcior inuenit, cū uirtus fructus attulerit. Misit igiī diabolus ad Iobab inimicū amaritu
dinis regē. Mittit aūt etiā ad regē Symeon, qui interpretaī Exauditio. Sed duplex uideī esse ex-
auditio. Aliquando quidē cùm exaudiuit hominē Deus, secundum quod & Symeon unus ex
patriarchis nomē accepit, quoniā quidem exaudierat Deus preces matris eius. Diciī etiā exau-
ditio, qua quis exaudiuit præceptū diaboli. Solet eīm dicere diabolus, si procidens adoraueris
Matth. 4. me, tibi dabo hæc omnia. Sed tu si Iesum sequeris, dicis ei, Dñm Deū adorabo, & ipsi soli seruiā.
Audiunt aūt illum, qui sunt ex parte eius, sicut & nunc fecit iste Symeon, illū audiens uenit ad
pugnā contra Iesum. Mittit aūt & ad regē Zif. Zif autem interpretatur Quomodo fluit? uelut
admiranti sermone: quia & reuera mirandū est, quomodo fluunt omnia quæ sunt huius mun-
Fluunt caduca. di carnalia, & quomodo fluxa sunt & caduca, quæ apud infideles homines permanentia depu
tantur & perpetua. Qui autē rerum cōsiderat rationē, & uitæ huius quæ putantur bona, cōtue-
tur, quomodo semper mutentur & transeant: iste dicit, Quomodo fluit? Vocat aūt contra filios
Israel diabolus etiā eos qui circa Sidonem magnam sunt. Ego quidē cùm in locis Sidonis ali-
quoties demoratus sim, nunquā comperi duas esse Sidonas, unā magnam, & aliā paruā, quan
tum ad terrenum pertinet locū. Sed si ad interpretationē nominis redeam, quod significat Ve-
natricem, uel Venatores, uideo quod aduersariarum uirtutum, in quibus multæ sunt differen-
tiæ, quidam sunt uenatores & in paruis, & quidā uenatores in magnis: id est quòd alij per par-
ua peccata animas, alij per magna decipiunt. Verbi gratia, cùm in uoluptatibus seculi, & car-
nis delicijs anima decipitur, in paruo capta dicenda est. Cùm uerò aut prouidentiam negat,
aut dæmones quasi Deum colit, hæc in magno putanda est esse decepta. Et ideo nunc mittit ad
Sidonem, qui quasi ad uenationem magnam conueniant contra filios Israel. Mittit & ad mon
tana. Mōtana intelligēda sunt omnis sensus qui se extollit & erigit aduersus scientiā Dei. Mittit
& in Araba. Interpretatur aūt Araba Insidiæ. Inuitat ergo uirtutes insidiatrices, quæ humanas
animas

animas non ui, nec apertis expugnationibus, sed improuisis insidijs callidisq; decipiant: fortè quales sunt & illi, de quibus propheta dicit: Insidiatur in occulto sicut leo in cubili suo, insidiatur ut rapiat pauperē. Sed si quis talis est qualis Paulus, cōfidenter dicit: Nō enim ignoramus astutias eius. Mittit & in Ceneroth. Interpretatur autē Ceneroth Quasi lucernæ. Non lucernæ, sed quasi lucernæ. Aliud est enī lucerna, aliud quasi lucerna. Ioannes lucerna erat ardens, quia erat angelus lucis. Quasi lucerna aūt est ille, qui transfigurat se in angelū lucis. Et si uis adhuc euidentius noscere differentias lucernarū, & quasi lucernarū, quæ in Ceneroth sunt, audi Saluatorem dicentē ad discipulos suos: Sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ uestræ ardētes. Sunt ergo eorum qui in Ecclesia fidē catholicā docent, & plebem Dei uerbo ueritatis illuminant, lucernæ ardentes. Ii uerò qui hæretica dogmata ex scripturæ sanctæ testimonijs falsis assertionibus docent, pro eo quòd scripturas legunt, uidentur accendere lucernas: sed quia falsis assertionibus utuntur, nō sunt lucernæ, sed quasi lucernæ. Misit etiam ad campos. Necesse enim erat, ut in societatem suam uocaret etiam eos qui in campis sunt, & humilia sapiunt ac terrena. Misit & in Faneandor, qui interpretatur Conuersio. Et conuersio duplex intelligitur. Est enim conuersio, qua quis ad Deum conuertitur, uel à Deo est conuersus ad bona. Est autem & illa cōuersio, qua rex Iabin, id est diabolus, ad se animas conuertit, sicut & de Symeone suprà exposuimus: qualis putanda est & illa cōuersio, quæ Galatis acciderat, de qua dicit Apostolus: Currebatis bene, quis uos impediuit, hoc est conuertit à cursu bono & itinere recto? Mittit & ad eos, qui erant in maritimis locis, ad uicinos fluctuum Chananæos, qui interpretantur Velut commotio: id est, qui semper in motionibus & fluctibus permanent. Et ad maritimos Amorræos. Amorræi interpretantur Amarescentes, qui sunt similes illis, de quibus superius disseruimus. Talis igitur est catalogus totius militiæ inuisibilium hostium qui congregantur per regem Iabin, ut expugnent nos, qui sequimur ducem Iesum, & Saluatorem nostrum. Sed quid dicit Dominus? Ne uerearis, inquit, à facie eorū, quia crastina die hac hora tradam eos in manus tuas. Video quod hodie non possumus illos omnes opprimere, nec cunctos interficere, sed crastino perimentur, id est post consummationem huius seculi. Tunc etenim omnis uirtus cōtraria destruetur, & tunc penitus uincetur, cùm uideris ijs qui à sinistris sunt dici: Ite in ignem æternum, quem præparauit Deus diabolo, & angelis eius. Tunc enim & nos si uicerimus, & obtinere potuerimus, sequentes Iesum ducem, percipiemus regnum quod præparauit Deus pater sanctis suis, & ijs qui mandata eius & iustitias impleuerunt, per ipsum Dominum nostrum Iesum Christum, cui est gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

2.Cor. 2. / Ioan. 5. / Luc. 12. / Gal. 5. / Iof. 11. / Matth. 25.

IN IESV NAVE CAP. XI. HOMILIA XV.

In ea qua consequuntur post Iabin. Et fecit Iesus, inquit, sicut præceperat ei Dominus.

NISI bella ista carnalia figuram bellorum spiritualiū gererent, nunquam (opinor) Iudaicarum historiarum libri discipulis Christi, qui uenit pacem docere, legendi in Ecclesijs fuissent ab Apostolis traditi. Quò enim eis bellorum proficeret ista descriptio, quibus dicitur ab Iesu: Pacem meam do uobis, pacem meam relinquo uobis? Et quibus per Apostolū iubetur & dicitur, non uosmetipsos uindicantes, & magis iniuriam accipite, & magis fraudem patimini? Vnde deniq; sciens Apostolus nulla nobis iam ultrà bella esse carnaliter peragēda, sed animæ certamina contra spiritales aduersarios desudāda, uelut magister militiæ præceptū dat militibus Christi dicens: Induite uos arma Dei, ut possitis stare aduersus astutias diaboli. Et ut horum spiritalium bellorum ex ueterum gestis habere possimus exempla, istas nobis rerum gestarum narrationes in Ecclesia uoluit recitari, ut nos si spiritales sumus, audiētes, Quia lex spiritalis est, in ijs quæ audiuimus spiritalibus spiritalia comparemus, & contemplemur ex ijs gentibus, quæ carnalem Israel uisibiliter oppugnarunt, quantæ sint gentes contrariarū uirtutum ex spiritalibus, quæ dicuntur spiritales nequitiæ in cœlestibus, quæ aduersus Ecclesiam Domini, quæ est uerus Israel, suscitent bella. Moabitæ ueniūt & Ammonitæ, & omnes illi reges; & gentes inuisibiles, quas superius memorauimus, aduersum nos ueniunt pugnaturi, ad hoc ut peccare nos faciant. Quia sicut corpus accepto ferri uulnere morit̄, ita & anima accepto peccati uulnere moritur. Et puto quòd eadē frequētius dicere nobis quidē pigrū esse non debeat, uobis tamen necessariū sit. Vtinā enim uel frequentius dicta hæc animis uestris crebiò inculcata teneatis, ut non hæc legentes, uel Iudaicum in ijs sensum teneatis, uel hæreticū. Sed posteaquā generaliter cōmonuimus, non erit superfluum etiam speciatim de ijs quæ lecta sunt, pauca disserere. Repetentes igitur ea quæ in superioribus omissa fuerant, disseramus.

Mirum est tibi usqueadeo historiam sacrā esse exosam? / 1.Cor. 6. / Eph. 6. / Philipp. 3.

ET FECIT, inquit, eis Iesus sicut præceperat ei Dñs. Equos eorū subneruauit, & currus eorū exussit igni. Et conuersus Iesus in illo tempore occupauit Asor & regē eius occidit gladio, & interfecit omnē qui spirabat in ea, ore gladij, & exterminati sunt oēs, ita ut nō relinqueret in ea qui respiraret.] Mandatū dicit à Deo datū ad Iesum, ut posteaquā expugnasset hostes superius memora-

De Spiritus et carnis lucta.

memoratos nulli parceret, sed equos eorũ subneruaret. Vnde uelut mandatũ Dei implẽs Iesus, fecit sicut præcepit ei Dñs. In quo primò omnium dicimus ad eos, qui uolunt secundũ literam tantũ hæc intelligi, quia siquidẽ superfuissent aliqui ex hostibus, consequens uidebatur equos subneruari, ne uti eis quis posset ad fugã. Nunc uerò cũ dicatur nullus relictus esse qui spiraret in hostibus, cur etiã equi subneruari iubẽtur, qui utiq; usui ac ministerio poterant esse uictoribus? Vis aũt scire quia soleant Israelitæ huius rei & utilitatis habere curam, & deuictis hostibus ad suos usus reseruare iumẽta? In Numeris legimus scriptũ, quia cũ ex præcepto Dei processis-

Num. 31. sent pugnare aduersum Madianitas, deuictis hostibus aliquot millia asinorũ de præda bosũũ reseruarunt suis usibus profuturos, nec omninò refertur ibi, quia interfecerint asinos hostibus

Cur equi interfecti, asini olim seruati sint à uictoribus. superatis. Nos ergo scripturã sanctã sibimetipsi cõferentes, & spiritalibus spiritalia cõparãtes, requiramus quid est quod de asinis quidẽ nõ est scriptũ, quia subneruati sunt, nec Madianitarum spolia uel animalia interempta dicantur, sed profuisse Israeliticis usibus: de istis aũt qui non habebãt asinos, sed equos, præcepit ipse Dñs, & dixit, Equos eorum subneruabitis: quod & Iesus sicut à Dño mandatur, expleuit. Putamus hæc accidisse fortuitu, ut equi hostiles interimerentur, & asini seruarentur, & in præceptis Dei fortuita aliqua arbitramur incidere? An dignius uidetur, ut putemus magis in his scripturã mysticũ aliquid indicare? Deniq; & filij Israel nũquã equis usi esse referuntur, & lex nihil de equis, sed de asinis mandat, utpote de animalibus quæ ad humanos labores iuuandos, & ad onera eorũ portanda uidentur existere, equi uerò magis

Allegoria de Asinis. ad hominũ perditionẽ: hoc enim est, quod per eos in prælijs geritur. Lasciui motus animal, & superbæ ceruicis accipitur. Sunt ergo asini frequenter à scriptura in typo gentium positi: sicut

Matth. 21. & Saluator ostẽditur supra asinum sedens, nunquam autẽ equo sedens refertur. Sed & cũ discipulos mittit ad soluendã asinam, & pullũ asinæ, dicit eis: Si quis uos interrogauerit, dicite quia Dominus eis opus habet. Et sedens super eum ingreditur Hierusalẽ, & nunquã equo sedẽs in-

Zach. 9. gressus esse dicitur. Sed & propheta de ipso ita prænunciauerat, quòd sedens asino ueniret ad Hierusalem, dicens: Ecce rex tuus mansuetus sedens super subiugalem & pullum asinæ nouellum. Et exterminabit currus Effrem, & equum ex Hierusalem. Vides ergo quomodo secundum prophetæ sententiam qui super asinum sedet, exterminabit currus Effrem, & equum de Hierusalem. Et ideo uidentur mihi asini quidẽ (ut diximus) figuram seruare eorum qui ex gentibus credunt, super quibus sedisse scribitur Dñs, equi uerò qui exterminantur, & currus, figurã tene

Equi diabolos repræsentant. re illorum, qui in cœlestibus positi, per lasciuiam & superbiam deciderunt, quãdo uel ad filias hominũ concupiscendas semetipsos incestatores præbuerunt, uel secuti sunt illum, qui dixit:

Esa. 14. Ponam super nubes sedẽ meam, & ero similis altissimo. Inde fortassis est quod propheta dicit, Falsus equus ad salutẽ. Et iterum dicit de his qui in dæmonibus confidebant: Hi in curribus, & hi

Psal. 19. in equis, nos aũt in nomine Dei nostri magnificabimur. Neq; enim currus & equos Deo contulisset, quantũ ad inuocandum spectat: sed utiq; hoc ostendit, quia sicut nos inuocamus Deum uerum, ita illi inuocant currus & equos, id est dæmones, quos inuocabant gentes illæ, quæ aduersus Israel bellum gerebant. Sed & Aegyptiorum equos cõmemorat scriptura, & istos ipsos quos nunc interimi iubet. Vnde hoc intelligatur, quòd in typo quidem asinorum gentes quæ ad credulitatem ueniunt, meritò reseruãtur: in typo uerò equorum, & curruum, dæmones qui humanę saluti aduersarij sunt, & inimici, meritò perimuntur. Sed & si passiones corporis, id est libidinẽ, lasciuiam, uel superbiam, ac leuitatem, quibus infelix anima uelut equitans uectatur, & fertur ad præcipitia, equos nunc dici & currus intelligamus, & ipsos esse qui ex pręcepto Dei

Equus mysticus quomodo subneruetur. subneruari iubent, non erit rationi nostræ contraria intelligentia. Subneruatur equus quippe, quando ieiunijs & uigilijs, & omni abstinentiæ afflictione corpus humiliatur. Et currus igni exuruntur, cùm in nobis completur sermo Domini dicentis: Ignem ueni mittere in terrã, & quàm uolo ut accendatur. Quo igne iam se illi ardere confessi sunt, qui dicebant: Nonne cor nostrum

Luc. 24. erat ardens intra nos, cùm adaperiret nobis scripturas? Ideo ergo & falsus equus dicitur ad salutem, si motus corporis nostri fieri permittamus infrenes, nec abstinentiæ iugo lasciuiam carnis & superba colla subdamus. Sed & nunc si quis fortè ex his quæ dicimus, Dei uerbis stimulatur atq; cõpungitur, & is qui hesterno die pronus & feruidus tanquam equus in libidinẽ ferebatur, hodie si his auditis pœnitet, conuertitur, ac secundum prophetam à timore Dei confixus refrenat se, & reuocat à peccato, & pudicam dehinc castamq; diligit uitã, uidebimur etiã nos gladio uerbi Dei euaginato subneruasse equos: & magis per hoc dignè impletur præceptum Dei, quàm si animalia quis equini generis de spolijs hostium capta subneruet. Quorum autem equi subneruantur? Est etiã hoc operæpretium quærere. Equos, inquit, Iabin subneruãdos. Iabin autem Prudentia interpretatur, uel sensus. Quæ est ista prudentia, uel quis sensus, cu

Col. 2. ius subneruandus est currus? Illius nimirum, de qua dicit Apostolus, Quia prudentia carnis inimica est Deo: & ille sensus, de quo dicit, Inflari sensu carnis suæ. Iabin uerò rex Asor. Asor aũt Aula interpretatur. Hęc est Asor quæ omniũ horũ regnorũ obtinere dicitur principatũ: qui intelligitur

gitur princeps huius mundi regnans in aula, id est super terrã, uel quod maius est, in uitijs carnis. Sed & omniũ illorum regum, quorum uim secundum nominũ suorum interpretationem iam antè exposuimus, equi ab Iesu dicuntur interfici. Quorũ nos si rectè sub Iesu duce militamus, debemus in nobismetipsis abscindere uitia, & accepto spiritali gladio subneruare omnẽ istum equitatũ pessimũ uitiorum. Sed & currus debemus incendere, id est omnẽ à nobis arrogantiæ, & elationis spiritũ resecare, ut ultrà non in equis neq; armis, sed in nomine Dñi Dei nostri inuocemus. Quomodo aũt in nobismetipsis complebimus & hoc quod dicit, Vt nõ remittatur ullus qui respiret? Videndũ est quis sit qui nec respirare quidẽ per præceptum Dñi iubet. Verbi causa, si ira ascẽderit in cor meũ, potest fieri ut opera quidẽ iracundiæ non impleam, uel metu deterritus, uel etiã futuri iudicij timore cohibitus: sed nõ, inquit, hoc sufficit, agendũ tibi potius est, quatenus ne ipsa quidẽ cõmotio iracundiæ locũ habeat intra te. Si eñ efferuescit animus, & cõturbatur, etiã si non impleuerit opus, ipsa tamen perturbatio indecẽs est ei qui sub Iesu militat duce. Similiter & de cõcupiscentiæ uitio, & de tristitiæ, cæterisq; omnibus sentiendũ est. De quibus cunctis ita agendũ est discipulo Iesu, ut nihil omnino horũ in eius corde respiret: ne fortè si parui alicuius uitij aut consuetudo aut cogitatio relinquatur in corde, processu tẽporis conualescat, & paulatim uires latitando cõquirat, atq; ad ultimũ reuocet nos ad uomitũ nostrũ, & fiant hominis illius cui hoc acciderit, nouissima peiora prioribus. Hoc erat qđ & propheta prospiciens in psalmis præmonet dicẽs: Beatus qui tenet & allidit paruulos suos ad petrã: Babylonis scilicet paruulos, qui nulli alij intelligunt, nisi cogitationes malæ quæ cor nostrũ confundũt & conturbãt. Hoc eñ interpretatur Babylon. Quę cogitationes dũ adhuc paruulæ sunt, & initia habent, tenẽdæ sunt, & allidẽdæ ad petrã, qui est Christus, & ipso iubente iugulandæ, ut nihil in nobis resideat quod respiret. Sicut ergo ibi beatũ est, Babylonis paruulos tenere, & allidere ad petrã, & cogitationes malas statim in initijs necare: ita & hîc beatũ intelligendũ est & perfectum, si nihil relinquatur in nobis quòd possit gentiliter respirare.

Psal. 20.
Vitia quomodo sint extirpanda.
Psal. 136.

ET OMNES, inquit, reges eorum interfecit Iesus in ore gladij.] In omnibus nobis regnauit peccatũ, & in omnibus nobis uitia regnauerunt, & fuit in nobis omnibus regnũ generale peccati, sicut & Apostolus dicit: Omnes eñ peccauerũt, & egent gloria Dei. Vnusquisq; tamen habuit in se aliquẽ specialem regẽ, qui in eo regnabat, & dominabatur ei. Verbi causa, in alio regnũ tenebat auaritia, in alio superbia, in alio mendaciũ regnabat, in alio libido dominabatur, & alius regẽ patiebatur furorẽ. Quòd aũt hæc ita sint, & in unoquoq; nostrũ regnet peccatũ, Apostolo Paulo crede dicenti. Ait eñ: Nõ ergo regnet peccatũ in uestro mortali corpore ad obediendũ ei. Erat ergo regnũ peccati in unoquoq; nostrũ antequã crederemus. Postea uerò q̃ uenit Iesus, & occidit oẽs reges, qui in nobis tenebant regna peccati, præcepit nobis interficere omnes istos reges, & nullũ ex eis relinquere. Si quis eñ aliquem horũ in semetipso seruauerit uiuum, in exercitu Iesu esse nõ poterit. Si ergo regnet in te auaritia, si iactantia, si superbia, si libido, non eris Israeliticus miles, nec imples præceptũ quod dedit Dominus ad Iesum.

Rom. 5. 6.
Nemo fine crimine uiuit.
Rom. 6.

SICVT cõstituit, inquit, ei Moyses puer Dñi.] Hic puer Dñi Moyses, sermo legis appellatur, sicut & in Euangelio dicit: Habent Moysen, & prophetas, audiant illos. Lex ergo præcepit nobis interficere omnes reges peccati, qui nos prouocant ad peccatum.

Luc. 16.

SIC fecit Iesus, & non est transgressus quicquã ab omnibus quæ constituit ei Moyses.] Diximus quidẽ secundũ prioris expositionis ordinẽ, quia quæcũq; lex Dei, qui nũc Moyses appellatur, cõstituit, implet Iesus in nobis: & ipse est qui interimit in nobis uitia, & nequissima peccati regna subuertit. Potest autem etiam de ipso Dño & Saluatore nostro dici, quia quæ præcepit Moyses in lege, fecit Iesus, & non est transgressus quicquã: quoniã quidẽ dicit Apostolus: Quia cùm uenisset plenitudo tẽporis, misit Deus filiũ suũ factũ ex muliere, factũ sub lege. Si ergo factus est sub lege, cùm sub lege nõ esset, omnia quæ lex mandabat impleuit, ut nos redimeret à maledicto legis. Sed & ipse de se dicit, Quia nõ ueni legẽ soluere, sed adimplere. Et accepit, inquit, Iesus omnes in bello, quia per Dominum factũ est ut cõfortaretur cor eorũ, & occurrerẽt in prælium contra Israel. Nõ dixit, quia aliquos accepit Iesus in bello, & aliquos non accepit, sed omnes accepit, id est cepit omnes, peremit omnes. Etenim species peccati purgauit Dominus Iesus, omnesq; destruxit. Cuncti namq; eramus insensati, increduli, errantes, seruientes desiderijs uarijs, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem, & omne quodcunq; illud est peccati genus, quod inuenitur in hominibus antequã credant. Bene ergo dicit, quia omnes occidit Iesus qui exierunt ad bellum. Nulla enim species peccati tanta est, qua non sit superior Iesus, qui est uerbũ & sapientia Dei. Omnia enim superat & uincit. An non ita credimus, quia omne genus peccati cum ad salutare lauacrum uenimus aufertur? Hoc enim & Apostolus Paulus designat: qui cũ uniuersa peccatorum genera dinumerasset, addit post omnia, & dicit: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi. Hoc ergo modo omnes cepisse in prælio dicitur, & omnes peremisse,

Gal. 4.
Matth. 5.
In baptismo peccatum aufertur.
1. Cor. 6.

quia per Dominum factū est ut inualesceret cor eorum,& occurrerent in prælium contra Israel,
ut exterminarentur. Dum eñ non ueniunt inimicæ uirtutes, quæ peccata operantur in nobis,
nec prouocant nos ad peccandū,nec lacessunt ad dimicandū,interfici nō possunt,nec extermi
nari.Ideo ergo Deus dicit permittere, imò & incitare ꝓpemodū aduersarias uirtutes exire ad-
uersum nos in prælium,ut & nos uictoriā capiamus,& illæ interitū consequant̃. Vnde mihi ui-
det̃ esse infinitus quidā numerus cōtrariarū uirtutū, pro eo quòd per singulos penè homines
sunt spiritus aliqui, diuersa in ijs peccatorū genera molientes. Verbi causa,est aliquis fornica-
tionis spiritus,est iræ spiritus alius:est auarinæ spiritus,alius uerò superbiæ.Et si eueniat esse a-
liquē hominē,qui his omnibus malis,aut etiā plurib.agitet̃,oēs hos,uel etiā plures in se habe-
re inimicos putandus est spiritus.Vnde & per singulos plures esse eredendi sunt,quia nō singu
la singuli homines habent uitia,uel peccata cōmittunt, sed plura ab unoquoq; uident̃ admit-
ti. Et iterū non est putandū, quòd unus fornicationis spiritus seducat eū qui (uerbi gratia) in
Britannijs fornicatur,& illū qui in India,& in alijs locis,neq; unū esse iræ spiritū,qui diuersis in
locis diuersos homines agitet: sed puto magis principē quidē fornicationis spiritum unū esse,
innumeros uerò esse qui in hoc ei officio pareant, & per singulos quosq; homines diuersi spiri
tus sub eo principe militantes,ad huiuscemodi eos peccata sollicitent. Similiter & iracūdiæ spi
ritū principē unum esse arbitror,innumeros uerò esse sub ipso agētes, qui per singulos quosq;
homines huiusmodi uitij peccata succendant. Similiter & auarinæ unū esse principē, sic & su-
perbiæ, & cæterorū malorū. Et ideo nō unus principatus dicitur in contrarijs uirtutibus ab A-
postolo,sed plures,aduersum quos pugnā sibi esse & nobis omnib. scribit. Tamen reor omniū
principē,uelut eminentiorē quendā in nequitia,& in scelere celsiorē,qui totū mundū, quē isti
ad peccata singuli quiq; per peccatorū species pro parte sollicitant, solus uelut omnium prin-
cipum dux,& totios nefandæ militiæ magister,exagitet:cuius figurā cùm Iabin discuteremus,
pro paruo intelligentiæ nostræ captu in superioribus patefecimus.Puto sanè quia sancti quiq;
repugnantes aduersus istos incentores peccatorū spiritus,& uincentes eos,atq; eorum unum-
quemq; superantes,imminuant exercitū dæmonū, & uelut quàm plurimos eorum interimāt.
Verbi causa,ut is qui castè pudiceq; uiuendo fornicationis spiritum superauerit, non ultrà fas
sit illum spiritū qui ab illo sancto uictus est, impugnare iterum aliū hominem: sed sicut illi spi-
Matth. 8. ritus, qui rogabant Iesum ne in abyssum mitterentur, quod tunc interim Dominus pro præ-
senti dispensatione concessit: ita consequens uidetur, quòd singuli quiq; nequā spiritus cùm
uincūtur à sanctis,uel in abyssum,uel in exteriores tenebras,uel quo,quisquis ille locus,eis di-
gnus est, abducantur à iusto iudice Christo,agonis huius uitæ mortalium præside. Et inde est
quòd plurimo dæmonum numero iā uicto,ad credulitatē gentes uenire relaxantur: qui utiq;
nullatenus finirentur,si integræ eorū,sicut prius fuerant, subsisterent legiones. Quod si alicui
difficile uidet̃ esse quod dicimus,per singulos quosq; peccantiū multa uacare dæmonia,aut fa
bulosum hoc putat,redeat ad Euangelij auctoritatē,& inueniet illum qui in sepulchris habitat
Luc. 8. dæmonem patiens, cū interrogaret̃ à Saluatore, Quod tibi nomen est,respondisse,Legio. Mul
ta enim,inquit,dæmonia sumus. Quid ergo mirum uidetur, si per singula genera peccatorum
singuli dæmones ascribantur, cùm scriptum sit in uno homine integram fuisse dæmonum le-
gionem? Memini autē similia me dixisse etiā in ijs locis, in quibus exponebamus uersiculum
psalmi,in quo scriptum est: In matutinis interficiebā omnes peccatores terræ, ut disperdam de
ciuitate Domini omnes qui operantur iniquitatem. Ita deniq; etiam in manu iustorum gladij
ancipites esse dicuntur,sine dubio qui contrarias uirtutes perimāt. Puto autē quod uehemen-
Rom. 16. tior ad hęc probanda quæ diximus Apostoli Pauli illa proferri possit assertio,cùm dicit: Deus
aūt pacis conterat Satanā sub pedibus uestris uelociter. Si enim unus est Satanas, quomodo
potest ipse contritus esse sub pedibus seruorū Dei,& iterum operari? Si enim contritus est, & à
Deo contritus,operari ultrà non potest. Ne fortè ergo tanti esse putandi sint Satanę,quāti sunt
illi,qui operātur opera Satanæ. Hoc eñ mihi uidetur indicare & in Sapiētia,ubi dicitur, Quia
impius maledicens Satanā,ipse maledicit animā suā. Sed & in alio quodā libello, qui appellat̃
Testamentum Testamentū duodecim patriarcharū,quamuis non habeatur in canone, talem tamen quendā
duodecim pa- sensum inuenimus,quòd per singulos peccantes singuli Satanæ intelligi debeant. Euidentius
triarcharū ex- autem & ipsa nominis eius interpretatio (sicut studiosi Hebræorum tradunt) hoc idem signi-
tat inter Ortho ficare uidetur. Satanas namq; aduersarius dicitur. Omnes ergo qui aduersantur Dei uolunta-
doxographa. ti,Satanæ possunt dici. Hæc ergo diximus pro eo quod scriptum est, Quia confortauit Dñs cor
da eorū ut exirent ad prælium contra Israel,ut exterminarentur. Beatus ergo est qui indesinen
ter spiritalem machæram tenēs,nō aufert eam à ceruicibus horum hostiū, de quibus superius
Hier. 48. memorauimus, sicut & Hieremias propheta dicit: Maledictus homo qui facit opera Domini
negligenter,& aufert machæram suam à sanguine inimicorū. Hoc si secundū literam intelliga-
mus,necesse erit non indesinēter sanguinē fundere. Quod Iudæi putantes,qui ex integro capti

sunt

sunt & sanguis, crudeles & implicabiles fiunt, dicentes, maledictionem positam esse ijs, qui à sanguine effundendo cessauerint, & ideo pedes eorum ueloces sunt ad effundendum sanguinem. Sed illis huiuscemodi intelligenna, quia caro & sanguis sunt, uideatur: mihi autem præstet Dominus nunquã negligere opera Domini, nec auferre spiritalem gladiũ uerbi Dei à sanguine contrariarũ uirtutum, & mortificare eas in unoquoque auditorũ. Interficiuntur autem in uobis ita demum, si his auditis earum opera non agatis. Dicitur autẽ in cõsequentibus, Quia cepit Iesus omnem terrã, sicut mandauit Dominus Moysi. Ille Iesus filius Naue, nõ uideo quòd ceperit omnem terram. Quantum enim terræ cepit, qui Iudæam tenuit solam? Noster autẽ Dominus Iesus ipse uerè cepit omnẽ terrã, in eo quòd ex omni terra, atque ex omnibus nationibus ad eum concurrit gentium multitudo. Additur etiam post hæc posteaquam omnem terram cepit Iesus: & Requieuit, inquit, terra à bellis. Hoc quomodo uerè uidebitur dici de filio Naue, Quia cessauit terra à bellis, quæ nunquam ferè temporibus eius cessauit à bellis? Sed hoc completur in solo Domino meo Iesu Christo. Si enim consideres te qui uenisti ad Iesum, & ab eo per baptismi gratiam, remissionem consecutus es peccatorum, & iam in te non pugnat caro aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, cessabit terra tua à bellis: si tamen mortem Iesu Christi in corpore tuo circumferas, ita ut cessantibus in te omnibus prælijs efficiaris pacificus, & filius Dei uoceris. Sed hoc fiet posteaquam bella transegeris, & aduersarios uiceris. Tunc tibi dabitur requies, ut requiescas sub uite tua, qui est Christus Iesus, & sub ficu tua, qui est spiritus sanctus, ut ita gratias referas Deo patri omnipotenti in ipso Christo Iesu Domino nostro: cui est gloria, & imperium in secula seculorum. Amen. *Gal. 6.* *Matth. 5.*

IN IESV NAVE CAP. XIII. HOMILIA XVI.

De eo quòd scriptum est, Et Iesus erat presbyter, hoc est senior, & prouectus in diebus suis.

ETIAM ante nos quidam obseruantes notarunt in scripturis, quia presbyteri, uel seniores non ex eo appellantur, quod longæuam duxerint uitam, sed pro maturitate sensus, & grauitate uitæ ueneranda hac appellatione decorentur, maximè cùm additur ad presbyterum sermo iste qui sequitur, Plenus dierum. Si enim æui prolixitate appellandus, qui presbyter, uel senior uideretur, quem magis oportebat alium hoc nomine censeri, quàm primum Adam, uel certè Matusalem, aut Noe, qui utrique pluribus quàm cæteri annis in hoc mundo uixisse declarantur? Sed nunc uideamus quòd ex illis quidem nullus refertur à scriptura presbyter aut senior appellatus, sed is qui longè breuioris temporis uitam duxit, primus in scripturis sanctis Abraham presbyter, uel senior appellatur. Dictum est etiam ad Moysen à Domino: Elige tibi ab omni populo presbyteros, quos tu nosti quia presbyteri sunt. Sed obserua etiam tu ô auditor in omni scriptura, sicubi inuenire potes appellationem hanc Senior & Plenus dierũ, positam super aliquo peccatore. Nunc ergo sancti spiritus uox est pronunciantis Iesum presbyterum, uel seniorem, & prouectum in diebus. Ita enim dicit: Iesus enim erat, inquit, presbyter, uel senior & prouectus diẽum. Quod utique de peccatore dici non poterat, quia peccator non est prouectus dierum. Non enim se extendit ad ea quæ in antè sunt, obliuiscens ea quæ retrorsum sunt, sed semper retro conuertitur, & ad uomitum suum redit, & ideo non aptus est regno cœlorum. Qui autem ad priora extenditur, & ad perfectionem fertur, iste prouectus est in diebus suis. Et nunc ergo dicit Dominus ad Iesum: *Presbyteri in S. literis qui dicantur.* *Exod. 18.* *Phil. 3.* *1. Pet. 3.*

TV prouectus es in diebus tuis.] Nescio ego si in hoc loco illud potest uideri, quia hoc dicebat Dominus ad Iesum, quod de ætate eius senili omnes uidebant, & omnes nouerant. Et quæ sunt tam magna responsa ista diuina, quæ hominibus deferuntur ut dicant seni homini, Quia senex es, quod omnes uidebant, & omnes nouerant? Sed mihi uidetur magnum aliquod testimonium à Domino per hæc dari filio Naue, cùm ei dicitur, Quia prouectus dierũ es. Et quantum quidem proloqui nobis, uel aperire de diuinis mysterijs fas est, ego arbitror quòd sicut sol iste dies facit mundo huic, ita & sol iustitiæ faciat aliquos dies spiritales, qui fulgore ueritatis & lampade sapientiæ illustrentur. Si quis ergo in præceptis Dei uitam hanc præsentem, quæ (sicut Iacob dicebat) paucorum & malorum dierum est, transegerit, & immaculatum se ab hoc mundo custodierit, atque omnes aduersarios, & hostes suos subegerit spiritales, ab istis paucis & malis diebus prouehitur & promouetur ad illos dies æternos & bonos, æterni Solis luce signatos. Tali ergo quodam ordine intelligendus est & Iesus ex diuinis responsis prouectus dierum pronunciari. Verùm quoniam instituimus quæ de Iesu dicuntur etiam & ad Dominum & Saluatorem nostrum referre, quis ita presbyter & senior prouectus dierum intelligitur, sicut ipse qui est principium, primogenitus omnis creaturæ? Ideo fortassis ipse solus uerè & integrè presbyter dicitur, ante quem nemo est. Igitur tametsi sunt qui dicantur in scripturis presbyteri uel seniores, uel pontifices, tamen Dominus Iesus sicut in pontificibus *Iosu. 13.* *Literam destruit.* *Dies spiritales, quos sol iustitiæ facit.* *Gen. 47.* *Col. 1.*

1.Pet.5.

pontificum princeps est, & sicut in pastoribus princeps pastorum est, ita & in presbyteris uel senioribus princeps presbyterorum putandus est, & in episcopis princeps episcoporum, & omne quodcunq; honorabile nomen est, primum in hoc, & principem esse credendum est Saluatorem, quia ipse est omnium caput. Addit autem adhuc responsum diuinum & dicit:

Antinomiæ species.

TV prouectus es in diebus, & terra relicta est multa ualde.] In superioribus dicebatur (sicut obseruauimus) Quia cessauit terra à bellis, & quia Iesus cepit omnem terrã: & hîc modo dictũ est, Quia terra relicta est multa ualde. Putâsne cõtraria sibi scriptura cõtineat? Hoc ne leuiter suspicandũ est. Sed redeamus ad intelligentiam spiritalem, & in ea nihil inuenies esse contrariũ.

Christus quomodo occupauerit terram omnem.

Intuere Domini & Saluatoris nostri primò quidem aduentũ, cùm uenit seminare uerbum suũ in orbem terræ, quõ cepit omnem terram solo seminis iactu, & quõ aduersarias potestates ex ea & angelos refugas, qui gentiliũ mentes obsederant, effugauit, & interim seminauit uerbum atq; ecclesias propagauit. Hæc est prima eius totius terræ possessio. Sequere autem me ô auditor per subtiles lineas uerbi, & ostendam tibi quomodo etiam secundò capiat terrã hanc, quæ

1.Cor.15.

Omnia pedibus D. Iesu subijcienda sunt.

nunc dicitur ad Iesum multa esse derelicta. Audi de eo Paulum dicentem: Oportet enim eum regnare, donec ponat omnes inimicos suos scabellum pedum suorum. Hæc ergo est terra, quæ nunc multa dicitur esse derelicta, donec omnes omnino subdãtur sub pedibus eius, & per hæc hæreditate capiat uniuersos. Et hæc est, inquit, terra, quæ derelicta est, omnes fines Phylistijm, & alia quamplurima quæ sequuntur. Multa adhuc supersunt quantũ ad nostra tempora spectat, quæ uidemus nondum pedibus Iesu esse subiecta, quæ necesse est utiq; omnia obtinere. Neq; enim finis esse poterit rerũ, nisi fuerint ei prius cũcta subiecta. Sic enim & propheta dicit: Quia omnes gentes seruient ei, & à finibus fluminum usq; ad fines orbis terrarum, in conspectu eius procidẽt Aethiopes, & de trans ripas fluminũ Aethiopiæ offerent sacrificia. Vnde cõstat quòd in secundo aduentu hanc terram multã quæ superest, obtinebit Iesus: sed beati sunt illi, qui in primo eius aduentu obtenti sunt. Isti enim uerè grati erũt, qui multis aduersarijs resistentibus, & multis hostibus impugnantibus, bello & armis hæreditatẽ terræ repromissionis accipiunt. Cùm uerò ex necessitate quis fuerit subiectus, tunc quando etiam nouissimum inimicum destrui necesse est, scilicet mortem, non erit iam gratia ijs qui subijciuntur. Post hæc cùm enumerasset plurimas gentes de Sidonijs solis dixit:

ET omnes Sidonios ego exterminabo à facie filiorũ Israel.] Nominati sunt Chananæi, nominati sunt & ij qui contra faciem Aegypti sunt, & ij qui sunt ex finibus Accaron, & à sinistris partibus fluminũ, & aliæ quamplurimæ gentes & de solis Sidonijs dicit Dominus quòd eos euersurus sit.

Sidonij uenatores.

Sidonij dicuntur autem (sicut antè iam diximus) Venatores. Qui ergo intelliguntur isti mali uenatores quos Dominus exterminat, nisi illæ uirtutes contrariæ, de quibus dicit propheta: Quia laqueos parauerunt pedibus meis? quibus scilicet uenentur & decipiant animas ad peccatum. Istos ergo Dominus exterminat: quia si isti tales interierint uenatores, cùm iam nemo fuerit qui laqueos tendat & retia, ut decipiat animas in peccato, tũc requiescet unusquisq; sub uite sua, & sub ficu sua. Sed & illud nobis hodie lectum est, quia Moyses dederit hæreditatẽ quibusdam: post hæc uerò legitur, quia & Iesus secundum præceptũ Dñi distribuit hæreditatem. Primus ergo Moyses hæreditatẽ distribuit, secundus aũt Iesus. Nunc Moysen legem intellige. hi ergo qui secundum legem uixerunt, primi acceperunt hæreditatem, sed extra terrã repromissionis. Tum deinde cùm accepissent terram hæreditatis, non eam possident neq; diuidunt inter se, sed expectant usquequo eis per Iesum distribuatur in sorte. Nónne euidenter

Heb.11.

hoc est quod Apostolus dicit ad Hebræos, scribens de prioribus patribus, quos dixit fide placuisse Deo? Et addidit dicens: Ii autem omnes testimonium habentes per fidem nondum consecuti sunt repromissiones, Deo pro nobis aliquid prouidente, uti ne fine nobis perfecti efficerentur. Habent igitur iam repromissionẽ suam, & requieuerunt, & digni iudicati sunt per Moysen capere hæreditatẽ: ueruntamen adhuc & ipsi repugnãt, & in certamine sunt pro ijs qui sub Iesu militãt.

Patres quomodo nobiscũ pugnent precibus aduersus hostes inuisibiles.

Sed requiris qui sint isti qui pugnant, & quæ est illa pugna quam illi gerũt. Ego sic arbitror, quòd omnes illi qui dormierunt ante nos patres, pugnent nobiscum & adiuuent nos orationibus suis. Ita namq; etiam quendam de senioribus magistris audiui dicentẽ in eo loco, in quo scriptũ est in Numeris, Quia ablinget synagoga illa hanc synagogam, sicut ablingit uitulus herbam uiridem in campo. Dicebat ergo: Quare huiusmodi similitudo assumpta est, nisi quia hoc est quod intelligendum est in hoc loco, quòd synagoga Domini, quæ nos præcessit in sanctis, ore & lingua consumit aduersariã synagogã, id est orationibus & precibus aduersarios nostros absumit? Nõ ergo armis pugnandũ est nobis aduersum hostes nostros inuisibiles, sed orationibus, & uerbi Dei meditationibus, & operibus, ac sensibus rectis. Sic enim ar-

Exod.14.15.

mabantur & patres, fide & operibus uincẽtes. Vide deniq; quia sic scriptum est de eis: Crediderunt, inquit, Deo, & Moysi famulo eius. Et tunc cantauit Moyses canticum hoc & dixit: Cantemus Domino, gloriosè enim honorificatus est. Ita ergo & nos fide plena opera perfecta, inde-

sinentes

sinentes orationes, meditationem uerbi diuini, intelligentiam spiritalem colentes & in his omnibus uelut armis Dei muniti, stemus aduersus astutias diaboli, inuocantes Deum adiutorē nostrum in Christo Iesu Domino nostro, cui est gloria, & imperiū in secula seculorum. Amen.

IN IESV NAVE CAP. XIII. HOMILIA XVII.

De eo quòd Leuitæ non acceperunt hæreditatem terram.

SICVT umbræ & exemplari deseruiunt cœlestium ij, qui legem suscipiunt, quæ est illius ueræ legis umbra: ita exemplar & umbram sequuntur diuisionis cœlestis ij, qui in Iudæa hæreditate diuidunt terrā. Erat ergo in cœlis ueritas, umbra uerò & exemplar ueritatis in terris. Et donec umbra hæc constabat in terris, erat Hierusalem terrestris, erat templum, erat altare, erat & uisibilis cultus, erant pontifices & sacerdotes, constabant etiam ciuitates & uici Iudææ, & omnia hæc quæ nunc in hoc libro descripta recitantur. Cùm uerò in aduentu Saluatoris nostri Dei è cœlis descendens ueritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit, umbræ & exemplaria ceciderunt. Cecidit enim Hierusalem, recidit templum, altare sublatum est, uti iam neq; in monte Garizin neq; in Hierosolymis sit locus ubi oportet adorare, sed ueri adoratores qui adorant patrem in spiritu & ueritate adorent. Sic ergo præsente ueritate, typus & umbra cessauit: & cùm adesset templum illud, quod per spiritum Dei, & uirtutem altissimi in utero uirginis fabricatum est, dirutum est templum ex lapidibus fabricatum. Aderat pontifex futurorum bonorum, cessauerunt pontifices taurorum & hircorum. Venit agnus Dei, qui tollit peccatum mundi, destitit agnus ex pecudibus assumptus. Igitur si hæc omnia quæ in umbra prioribus data fuerant, præsente & assistente ueritate cessarunt, consequens sine dubio erat, ut hæreditate regni cœlorum patefacta, hæreditas terrena cessaret. Ratio autem qua hæc cuncta desinerent, illa est: ut omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo, ne qui fortè ex incredulo populo occasiones suæ infidelitatis acciperent, & habentes umbras antiquitus sibi traditas, uel templi, uel altaris, uel pontificij, uel sacerdotij, uiderentur sibi permanente antiqui cultus statu præuaricari religionis ordinem, si transirent ad fidem. Propterea ergo auferri hæc omnia quæ in terris dudum fuerant adumbrata, diuina prouidentia dispensauit: ut uiam quodammodo accipiant requirendæ ueritatis, cessantibus typis. Si ergo ueniens ad Hierusalem ciuitatem terrenam ô Iudæe, inuenies eam subuersam, & in cineres ac fauillas redactam, noli flere, sicut nunc facitis tanquam pueri sensibus: noli lamentari, sed pro terrena require cœlestem. Sursum respice, & ibi inuenies Hierusalem cœlestem, quæ est omniū mater. Si altare uideris destitutum, nolo contristeris. Si pontificem nō inuenias, nolo desperes. Est in cœlis altare, & assistit ei pontifex futurorū bonorum secundū ordinē Melchisedech electus à Deo. Sic ergo uobis pietate & misericordia Dei etiam hæreditas terrena sublata est, ut hæreditatē quæratis in cœlis. Veruntamen uideamus quid est quod per umbrā describit, quia in umbra legis ueritas reformatur. Refertur ergo prima & secunda hæreditatis facta diuisio. Prima quidē per Moysen: secunda uerò, quæ potentior est, per Iesum facta describitur. Et Moyses trans Iordanē tribui Ruben, & tribui Gad, & dimidiæ tribui Manasse possessionem decreuit, cæteri uerò omnes per Iesum suscipiunt hæreditatē. Diximus de his iam prius, quomodo ij qui per legem placuerūt Deo, præcedentes tempore eos qui per fidem Iesu ad repromissionem ueniunt, nō per illam quæ perfecta sunt cōsequuntur, expectantes eos qui posteriores diuerso quidē tempore sed una fide placebunt (sicut Apostolus dicit) uti ne sine nobis perfectionē consequerentur. Interea Leuitis neq; Moyses dedit hæreditatē, neq; Iesus, quia Dn̄s Deus ipse est hæreditas eorum. In qua re quid aliud sentiendū est, nisi quòd sint in ecclesia Domini quidam, qui uirtute animi & meritorū gratia cæteros omnes præcedunt, quibus ipse Dn̄s hæreditas esse dicitur? Et si fas est audere in talibus & arcani reconditi aliquid aperire, uideamus ne fortè illud sit, quod sacerdotū uel Leuitarum figurā latenter ostendit, quia in omni populo (eorū dico qui saluant̄) maior sine dubio pars est, & longè numerosior eorū, qui simpliciter credentes in timore Dei, per opera bona, & per honestos mores, & actus probabiles Domino placent. Pauci uerò sunt, & ualde rari, qui sapientiæ ac scientiæ operā dantes, & mentē suam mundam puramq; seruantes, atq; omnibus præclaris uirtutibus suas animas excolentes, cæteris simplicioribus per doctrinæ gratiā illuminant iter quo gradiuntur, & ueniunt ad salutē. Ii fortassis nunc sub Leuitarū & Sacerdotū nomine designantur, quorū hæreditas ipse Dominus, qui est sapientia, quā præ cæteris omnibus dilexerunt, esse perhibetur. Inuenio tamen aliquam differerentiā in ijs quæ Moyses distribuit, & in ijs quæ Iesus. Moyses namq; duabus & semis tribubus terrā distribuens ultra Iordanē, nō dedit Leuitis habitaculi portionē quæ eos contingebat: Iesus autē dedit, nō solum in ijs tribubus quas ipse dispensat, uerū & in illis quæ à Moyse trans Iordanem fuerant collocatæ. Habitacula etenim Leuitis in singulis tribubus decernunt, ut per hoc multo magnificentius mysteriū cerneremus. Iste enim ordo Leuiticus uel sacerdotalis, qui Dei sapientiæ & scientiæ operā impendit, non

Vmbræ & typi cœlestium.
1. Ioan. 4.
Heb 10.
Ioan. 1.
Rom. 3.
Apostrophe ad Iudæos deplorantes Ierosolymæ & templi excidium.
Gal. 4.
Heb. 5.
Hæreditatis Israelitica diuisio.
Dominus Leuitarū hæreditas.
Leuitis sors habitationis è locis suis concessa.

dit, nō potuit à Moyſe ſortem habitationis accipere: quia nō erat Moyſes ueritatis, ſed umbræ
& exemplaris miniſter. Ieſus uerò Dominus noſter, qui erat ſapientia Dei, ipſe habitacula ſa-
Qui ſic? An nō pientibus præbet. Nō enim potuit dicere Moyſes, Vade uende omnia tua quæ habes & da pau
lex id requirit? peribus, & habebis theſaurum in cœlo, & ueni ſequere me. Hoc eſt enim partem dare Leuitis.
Nec potuit dicere Moyſes, Quia qui nō renunciauerit omnibus quæ poſsidet, non poteſt eſſe
meus diſcipulus. Nec potuit dicere Moyſes, Omnis qui non oderit patrem uel matrem & fra-
tres & ſorores & filios, inſuper etiam & animã ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Hoc Moy
ſes dicere non potuit, idcirco ipſa habitacula ſacerdotum & Leuitarum diſpenſare non potuit.
Beatus ergo eſt, qui ſe talem exhibet, & in iſtis omnibus quæ præcepit Ieſus, inuenitur eſſe
perfectus, ut ab Ieſu ſortem cœleſtis manſionis accipiat in futuro. De quo dicit ipſe Dñs Ieſus:
Ioan. 17. Pater uolo ut ubi ego ſum, & iſti ſint mecum: & ſicut ego in te, & tu in me unum ſumus, ut & iſti
Dominus quomodo hæreditas fidelium ſit. in nobis unum ſint. Quod ſi quis audiens perfectorum & eminentiorum hæreditatem, Domi-
num dici, ignoras & ambigis quid illud ſit quod ſub hoc nomine deſignatur, audi quia Dñs
ſapientia eſt. Cui ergo dicitur hæreditas Dominus, iſte hæreditatẽ ſapientiæ capiet. Dominus
iuſtitia dicitur. Cui ergo hæreditas Dominus eſt, iſte hæreditatem iuſtitiæ conſequetur. Domi-
Col. 2. nus pax eſt, Dominus redemptio eſt, Dominus ſalus eſt, in Dño ſunt theſauri ſapientiæ & ſcien
tiæ abſconditi. Hæc omnia in hæreditatem percipiet, cuius hæreditas Dominus fuerit. Verunta
men & iſti quibus ſapientia Dei, & uerbum Dei & ueritas & iuſtitia hæreditas eſſe dicitur, habi-
tationem interim cum illis accipiunt, quorum hæreditas habetur in terris: ut ex ipſorum con-
ſortio ij, qui per ſemetipſos nondum ualent, per illos participes efficiantur ſapientiæ & ſcien-
tiæ Dei, & ueritatis eius ac uerbi. Et ita etiam ad minimos quoſq; diſpenſatio diuina pertendit,
ut qui principaliter non poſſunt diuinæ gratiæ capaces exiſtere, illuminari ex iſtorũ conſortio
mereantur, & compleatur illud, quod ſcriptum eſt: Qui multum, non abundauit: & qui mini-
mum non minoratus eſt. Sed & illud quod Apoſtolus ad Corinthios dicit de ſanctis Hieroſo-
2. Cor. 8. lymitis: Vt ueſtra, inquit, abundantia fiat ad illorum inopiam, & illorum abundantia fiat ad
Qui catechizatur ſermone cõmunicet ei qui ſe catechizat in omnibus bonis. ueſtram inopiam. Ita ergo & nunc cohabitare iubentur Leuita & ſacerdos qui non habent ter-
ram, Iſraelita qui habet terram, ut percipiat à ſacerdote & Leuita cœleſtia & diuina quæ non ha
bet. Lex enim Dei ſacerdotibus cõmiſſa eſt & Leuitis, ut huic ſoli operam tribuãt, & uerbo Dei
abſq; ulla ſolicitudine uacent. Sed interim ut uacare poſsint, laicorum uti miniſterijs debent.
Si enim laicus quæ neceſſaria ſunt non præbuerit ſacerdotibus & Leuitis, occupati illi in tali-
bus, id eſt corporalibus curis, minus legi Dei uacabunt. Illis autem non uacantibus, neq; ope-
ram dantibus legi Dei, tu periclitaris. Obſcurabitur enim lux ſcientiæ, quæ in illis eſt, te nõ ſub-
Matth. 6. 7. miniſtrante oleum lucernæ, & culpa tua illud eueniet, quod dixit Dominus, Quia ſi cæcus cæ-
co ducatũ præbet, ambo in foueam cadent. Sed & illud in te complebitur quod Dominus di-
xit: Si enim lux quæ in te eſt, tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quantæ ſunt? Vt ergo lux ſcientiæ in ſa-
cerdotibus fulgeat, & lucerna eorum ſit ſemper accenſa, tu imple officium tuum, comple man-
datum Dei erga obſequia ſacerdotum. Quod ſi fortè ſuſceptis à te quæ neceſſaria ſunt, & ſic nõ
quaſi auaritiam ſed quaſi benedictionẽ, illi neglexerint eruditioni operam dare, & uerbo Dei
uacare, & in lege Dei meditari die ac nocte, ipſi uidebunt quomodo pro animabus ueſtris red-
dant Domino rationem. Sed deprecemur potius Dei omnipotentis miſericordiã, ut ſuo lumi-
ne, ſua ueritate, ſuo ſplendore, omnes nos illuminare dignetur & dare lucernam pedibus no-
ſtris uerbum ſuum, & lumen ſemitis noſtris, ipſum Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, qui eſt
uera lux mundi, cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.

IN IESV NAVE CAP. XIIII. HOMILIA XVIII.

De initio diuiſionis terræ, quæ diuiſa eſt ab Ieſu, & quomodo acceſsit ad Ieſum Caleph, & petijt ab eo Hebron.

DISCAMVS ex lege quàm neceſſariè deſcripta eſt terræ diuiſio, quæ primò per Moyſen,
ſecundò per Ieſum dicitur facta, non ut utramq; ſeruemus, ſed rationem utriuſq; diſcen
tes illam ſolam teneamus, quæ ab Ieſu noſtro Domino traditur. Igitur illam terram, quę
eſt trans Iordanem, Moyſes diſtribuit: hanc autem quæ eſt terra ſancta & bona, diſtribuit Ie-
ſus & principes tribuum Iſrael. Vides ergo quia cùm cœperit uera illa hæreditas terræ ſanctæ à
Saluatore diſtribui, aſſumuntur etiam principes tribuum ueri & ſpiritalis Iſrael. Quos autem
putamus eſſe principes tribuum noſtrarum, uel eccleſiæ principes, niſi ſanctos Apoſtolos, ad
Matth. 19. quos dicit Saluator: Quia ſedebitis & uos ſuper duodecim thronos, iudicantes duodecim tri-
bus Iſrael? Aſſumitur tamen ad diuiſionem etiam ſacerdos, qui eſt arcanus & myſticus ſermo
De Caleb & eius hæreditate. Dei. Sic enim dicit, quia cũ uenerit Ieſus & Eleazar ſimul ad diuidendã terrã. Et uideamus quis
eſt, qui primùm cepit hæreditatem ab Ieſu. Caleph, inquit, filius Ieffone. Hic enim primus petit,

& petit certis quibusdam rationibus & uerbis, quæ descripta sunt, quæ uerba etiā possunt nos instruere ad salutē. Primò omniū Caleph interpretatur Quasi cor. Quis ergo est quasi cor, nisi is qui in omnibus intellectui operam tribuit, qui nō aliquod membrū corporis ecclesiæ esse dicitur, nisi illud quod est in nobis præclarius cor: id est qui omnia cū ratione & prudentia gerit, & ita cuncta dispensat quasi non sit aliud, nisi cor? Interpretatur autē & Ieffone pater eius Conuersio. Hic ergo Caleph filius est conuersionis. Quid nisi quia ad Deum conuersus, talem ex se fructū proferret, ut cor filium generaret? Est ergo omnis qui diuinis sensibus uacat, & prudenter cuncta ac rationabiliter agit, Caleph. Hic primò quidē eruditus est à Moyse, secūdò uerò ab Iesu, cui assistebat, cui & dicit: Tu nosti uerbū quod locutus est Dominus ad Moysen hominē Dei. Tu scis uerbū quod locutus est Dominus. Quis enim alius nosse potest uerbum quod locutus est Dominus ad Moysen, nisi Iesus solus? Nemo sic intellexit legē sicut docuit Iesus. Ipse enim omnia docuit, & aperuit, ipse reuelauit Paulo, quia lex spiritalis est. Sicut locutus est, inquit, de me & de te. De me, inquit, & de te locutus est Moyses. De te quidē, hoc est quod dixit Dominus: Quia si crederetis Moysi, crederetis utiq; & mihi. de me enim ille scripsit. De me uerò quod dixit, hoc est Caleph, qui cor est, certū est quia de corde scripserit Moyses, quippe qui omnia prudenter, sapienterq; conscripsit. Ait ergo: Hodie ualeo sicut ualebā tunc. Sanctus quippe similiter ualet & in præsentibus & in præteritis, & in nouis & in ueteribus & in Euangelijs & in lege. Hoc est ergo quòd dicit, ualere se hodie sub Iesu sicut tūc sub Moyse, quia in utriusq; testamenti mysterijs cor uigilans ualet. Sed uideamus etiam petitionem eius quam primam poposcit ab Iesu Caleph filius Ieffone.

Cordati homines. *Ioan. 5.* *Vigor sanctorum.*

PETO à te montē hunc, inquit, sicut dixit Dñs in die illa.] Nihil humile, uel deiectū sanctus requirit, nihil quod in demersis conuallibus iaceat, sed montē quærit excelsum, sed montē in quo ciuitates magnæ & munitæ sunt. Scriptum est enim, Quia ibi sunt Machi ciuitates magnæ & munitæ. Et hæc poscebat, quia nouerat belligerari, sicut scriptū est: Ciuitates munitas occupabit sapiens, & destruet munitionē in qua confidebant impij. Putas cū hæc diceret Salomon, hoc nos uolebat docere, quia sapiens caperet ciuitates, & munitiones destrueret ex lapidibus cōstructas? an illud potius indicat, quòd ciuitates & muri sunt impiorū dogmata, & syllogismi philosophorū, quibus astruunt impia quæq; & diuinæ legi contraria, quæ apud paganos, uel barbaros obseruantur? Sed & illa in his deputanda sunt & ciuitates munitæ esse, atq; in mōtibus collocatæ, quæ hæretici in scripturarū assertionibus, ueluti in altis mōtibus, collocāt. Istas ergo ciuitates sapiens quisq; uerbū prædicans destruit, & urbes mendacij ueritatis ariete subuertit, sicut Apostolus Paulus dicebat: Cogitationes destruentes, & omnē altitudinē quæ se extollit aduersus scientiā Dei. Ita ergo etiā nūc hic sapientissimus Caleph assistit ante Iesum, & promittit ualere se ad bellū, & promptum esse ad prælium: & ideo deposcit permitti sibi uelut disputandi facultatem, ut congrediatur cum dialecticis seculi, cum ijs qui pro ueris falsa confirmāt, ut eos cōfutet & superet, ut subuertat omnia, quæ illi falsis assertionibus construxerūt. Ideo denique uidens alacritatē eius, Benedicit, inquit, eum, scilicet quòd talia deposcat, & audeat. Sed & tu si uis dare operā studijs & legem Dei prudenter meditari & effici cor in lege Dei, potes istas magnas & munitas urbes, id est assertiones subuertere falsitatis, ut & tu merearis benedici ab Iesu, & accipere ab eo Chebron. Interpretatur autem Chebron Cōiunctio, uel Coniugium. Per quod potest fortasse illud ostendi, quòd spelunca duplex comparata ab Abraham patriarcha in ea est, in qua coniugia patrum & reliquiæ eorum iacent, id est Abraham cum Sara, Isaac cum Rebecca, Iacob cum Lia. Meruit ergo Caleph patrū reliquias in hæreditatem suscipere, sine dubio quia per sapientiā quæ in eo erat, qua uigebat & sub Moyse & sub Iesu, intellexerat cōiunctionis ipsius rationem, & perspexerat quid esset causæ, quod cum Abraham sola Sara ibi iaceret, & neq; Agar, neq; Cethura ei meruisset adiungi: uel quid esset causæ quòd cum Iacob sola Lia iacere uideretur, & neq; Rachel, quæ amplius fuerat dilecta, neq; aliqua ex concubinis in sepulchro ei fuerat copulata. Ipse ergo in memorijs patrum hæreditatem capit prudens & sapiens Caleph: ipsi Iesus Enacbitarum gentis Metropolim tribuit Chebron, & efficitur ei sors usq; in hodiernum diem. Vtinam & mihi daretur sors Abraham & Isaac & Iacob, & efficeretur Deus meus, sicut effectus est Deus Abraham, & Deus Isaac & Deus Iacob, in Christo Iesu Domino nostro cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

2. Cor. 10. *Studium sacrarum.*

IN IESV NAVE CAP. XIIII. XV. HOMILIA XIX.

De finibus hæreditatis tribus Iudæ.

DISTRIBVIT Moyses hæreditatem, distribuit hæreditatem & Iesus. Sed non est scriptum in distributiōe hæreditatis Moysis, quia cessauit terra à bellis: in distributione uerò Iesu ipsa uerbi præfatio incipit: ET cessauit, inqt, terra à bellis. Si ergo & tu dignus uis effici q hæreditatē cōsequaris ab Iesu, & sumere ab eo portionē, oportet te prius oīa bella finire, &

in pace

in pace consistere, ut etiam de tuæ carnis terra dicatur, Quia cessauit terra à bellis. Tunc deinde cùm consuetudo sit sanctæ scripturæ quatuor partes orbis terræ, quas uel axes, uel plagas nominat, appellare, in descriptione finium tribus Iudæ duæ tantummodo nominantur, duæ reticentur. Scriptum enim sic est:

ET facti sunt fines tribus filiorum Iuda secundum plebes eorum, à finibus Idumææ, à deserto Syn, ad occidentē.] Et cùm descripsisset fines ab occidente, tunc deinde dicit: ET ab oriente omne, inquit, mare salsum: & alias duas partes reticuit, id est septentrionis, uel meridiani. Vide ergo si non repleta sunt ita mysterijs. Licet nos singula uel sentire, uel explicare nequeamus, tamen prout Dominus præbere dignatur, & nos capere ualemus, discutere singula quæq; tentabimus. FACTI sunt, inqt, fines Iuda secundū plebes eorū á finibus Idumææ à deserto Syn ad occidentem. Igitur fines Iudææ proximi sunt finibus Idumææ. Idumæa uerò (sicut sæpe iam diximus) interpretatur Terrena. Post terrenam ergo statim consequuntur fines Iudææ. Sed & à deserto, inquit, Syn. Interpretatur autem Syn Tentationes. Post tentationes ergo consequuntur fines hæreditatis Iudææ. Occidens & oriens nominatur, & uicina loca ea quæ suprà diximus imò confinia. Sed uallis Aegypti uicina occidentalibus partibus designatur, quæ est à deserto ad occidentē, ab oriente uerò cinguntur fines mari salso. Post hoc, à collibus, inquit, qui tenduntur ad occidentem, & inde ascenditur ab occidente usq; Cades Barne, & sic pertenditur ab occidente ad occidentem Cades. & hi sunt fines eorum ab Africo, & inde perrexit usq; ad uallem Aegypti. Vides quomodo in occidentis partibus & Africum & Aegyptum nominat & occasum? Sine dubio, ut hæc omnia sciat sibi unusquisq; euadenda esse & trāseunda, ut ita demum possit ad tribum regiam peruenire, de qua dicit Apostolus. Certum est autem quòd ex Iuda ortus est Dominus noster. A finibus autem Idumææ est desertum. Paulo antè diximus de deserto Syn, quod Tentationes significaret, & ideo necesse est nos transire eremum tentationum, ut sic possimus peruenire in hæreditatē filiorū Iuda. Sed & ascendere nos oportet ascensum collium Acabrin, quod interpretatur Scorpiones. Transeundi ergo nobis sunt & calcandi etiam scorpiones, illi sine dubio de quibus Saluator ait: Ecce dedi uobis potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones. Qui ergo uult, & desiderat ingredi in hæreditatem tribus Iudæ, oportet eum ascendere ascensiones istas, & calcare atq; euadere scorpiones qui obsistunt. Unde arbitror quod istud iter agenti Ezechieli prophetæ dicebat Dominus: Fili hominis, in medio scorpionum tu habitas.

Iudææ fines proximi Idumææ.

Heb. 5.

Luc. 10.

Ezech. 2.

ET sunt, inquit, fines usq; Cades.] Cades interpretatur Sanctum uel Sanctificatio. Fines ergo Iudææ usq; ad sanctificationem perueniunt. Sed uideamus etiam qui sint fines ex partibus orientis. Non quo uelim nunc locorum catalogum facere, sed ut mysteriorum quæ per hæc significantur, contueantur imagines. Dicitur ergo ab orientis partibus tribus Iudæ mare esse salsum, & post hoc in parte eius nominatur Fons solis, & ciuitas solis, & in eadem tribu esse etiam ciuitas literarum. Oportet igitur omnem qui uult introire in partem filiorum Iuda, transire prius mare salsum, uitæ scilicet huius undas & turbines superare, & euadere omnia quæ in hoc mundo pro incerto sui & lubrico marinis fluctibus comparantur, ut possit ad Iudæ terrā peruenire, & ad fontem solis accedere. Quis autem est fons solis, uel cuius solis? illius sine dubio, de quo scriptum est: Timentibus autem nomen meum orietur sol iustitiæ. Huius ergo solis, si prius euaseris mare salsum, fontem inuenies in terra Iudæ. Quem fontem? Illum profectò, de quo dicebat Iesus: Qui autem biberit de aqua quam ego do ei, fiet in eo fons aquæ salientis in uitam æternam. Huius igitur solis cùm talem qualem diximus inueneris fontem, inuenies etiam ciuitatem eius. Est enim, inquit, ibi & ciuitas solis. Dicitur & in Aegypto ciuitas solis. Sed ista ciuitas quæ in Aegypto est, huius solis nomen accepit, quem pater cœlestis iubet oriri super bonos & malos. Illa uerò ciuitas quæ in Iudæa est, sanctorum tantummodo efficitur, quia ciuitas Dei est. Et fons ille de quo superius diximus, fluuius effectus est lætificans ciuitatem Dei. Sed & tu si ex omni parte munitus sis, & continentiæ muro circundatus, si sapientiæ & magnanimitatis turribus confirmatus es, etiam tu efficieris ciuitas Dei. Si uerò ad hæc omnia adieceris tibi scientiæ lumen, sicut dixit Esaias: Illuminate uobis lumen scientiæ: & sol te iustitiæ radiauerit, efficieris etiam tu ciuitas solis, uel ciuitatem solis forte hæreditatis accipies. Sed & si te tradideris legi Dei, & in ipsa meditaberis die ac nocte, ut non recedat liber legis de manu tua, sicut dicitur ad Iesum, & si memor sis præcepti Saluatoris: si ergo talibus te studijs mancipaueris, & eruditionem legis diuinæ, uel legendo, uel audiendo obtinueris, tuæ portionis efficitur ciuitas literarum. Et hæc quidem nos pro possibilitate sensus nostri, uel etiam pro uestri auditus capacitate discussimus: summa uerò scientiæ, & profundior ac lucidior horum intelligentia apud illos erit, qui ueram hæreditatem ueri & unigeniti filij Dei, quæ repromissa est ijs, qui eum perfectè dilexerint consequi merebuntur, in Christo Iesu Domino nostro, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Malac. 4.

Ioan. 4.

Heliopolis.

Matth. 5.

Psal. 1.

IN

IN IESV NAVE CAP XV. HOMILIA XX.

De difficultate intelligentiæ, & de Caleph quomodo accepit Hebron, & de filiabus eius.

SI quibus possibile est ascendere ad terram sanctam, & bonam terram uiuentium, in qua
mors non est, si quis per spiritum meruit ad hæc uidenda conscendere, ille potest uerius
nosse hæreditatem, & locorum & appellationum quæ in his locis scriptæ sunt, differen-
tias. Verùm quia difficile est ita eruditam, uel gratia spiritus repletam inuenire animam, co-
nabimur nos consolationis communis causa, ne fortè tædio efficiatur auditoribus sermo di-
uinus & lectio, si nihil explanationis accipiat, orantibus uobis, & Domino donante hæc inte-
rim de huiuscemodi lectionibus perstringere, quæ ædificare possint animas nostras. Si qua au
tem sunt, quæ nos ad præsens sentire non possumus, uel uos nondum potestis audire, ex his
tamen quæ disserimus correctiores atque emendatiores redditi, etiam illa quæ nunc capere non
possumus, meliores effecti comprehensuros nos sperare debemus. Et quidem optimum erit
hæc assequi, dum in hac uita sumus, ubi laboris præmium iustum est: si minus, post obitum
fortasse innotescent ijs, qui merebuntur. Veruntamen etiam illud admoneo, nō parum ex hoc
ipso utilitatis animæ conferri, quòd aures nostras licet obscura uideantur, penetrant. Si enim *Carminum uis.*
creditum est à gentibus, quòd quædam carmina, quas præcantationes appellant, quibus istud
artis est insusurrantes, nominibus quibusdam compellatis, quæ ne illi quidem qui inuocant,
norunt ex solo uocis sono uel sopiantur serpentes, uel etiam de cauernis protrahantur abstru-
si: sæpe autem & in corporibus humanis tumores, aut alia huiuscemodi uoce sola reprimere
dicuntur, interdum etiam animæ stuporem quendam sensus infligere, ubi tamen Christi non
restiterit fides: quanto magis totius præcantationis, & carminis ualidiorē & potentiorem du-
cendam credimus quamcunque illam scripturæ sanctæ, uel sermonum, uel nominum appella-
tionem? Sicut enim apud infideles contrariæ uirtutes audientes illa uel illa nomina in carmi-
nibus uel precantationibus, adsunt & exhibent famulatum, & dant operam in hoc, ad quod
inuocari se ex illo uel ex illo nomine senserint, officij sui rem quodammodo ac ministerij cui
semetipsos mancipauerint dependentes: eo magis utique cœlestes uirtutes & angeli Dei, qui no
biscum sunt, sicut & Dominus de paruulis ecclesiæ dicit, Quia angeli eorū semper assistant in
conspectu Domini, uidentes faciem eius: libenter & gratè accipiunt, si semper uerba scripturæ,
& horum nominum appellationes uelut carmina quædam & præcantationes ex nostro ore
promamus. Quia etsi nos non intelligimus quæ de ore proferimus, illæ tamen uirtutes quę no *Angeli unà no-*
bis adsunt intelligunt, & uelut carmine quodam inuitatæ adesse nobis, & ferre auxilium dele- *biscum studijs*
ctantur. Quia autem sunt nō solùm circa nos multæ diuinæ uirtutes, sed etiam intra nos, indi- *sacris se oble-*
cat propheta cùm dicit in psalmis: Benedic anima mea Dominum, & omnia interiora mea no- *ctant.*
men sanctū eius, hoc est omnia quæ intra me sunt. Constat ergo multas esse uirtutes intra nos, *Psal. 104.*
quibus uel animarum nostrarum, uel corporum cura permissa est, quæ utique si sanctæ scriptu
ræ leguntur à nobis, delectantur: & ualidiores erga nostri diligentiam fiunt, si linguis loqua-
mur, & spiritus noster oret, sensus autem noster sine fructu sit. Dixit enim & hoc sanctus Apo-
stolus, & mirum quodammodo mysterium humanis auribus protulit, dicens aliquando fieri *1. Cor. 14.*
posse, ut spiritus qui in nobis est oret, & sensus noster sine fructu sit. Intellige ergo ex hoc, quia
fit aliquando noster quidem sensus sine fructu: spiritus autem, id est uirtutes illæ, quæ animæ
nostræ in adiutorium datæ sunt, pascuntur & reficiuntur ex auditu scripturæ sanctæ, uelut ex
diuinis & rationabilibus cibis. Quid dico quia diuinæ uirtutes pascantur & epulentur in no-
bis, si nos uerba diuinæ scripturæ proferamus ex ore? Ipse Dominus noster Iesus Christus si
nos inueniat his uacantes, & huiuscemodi studijs & exercitijs operam dantes, non solùm pa-
sci & refici dignatur in nobis, uerumetiam si has epulas apud nos uiderit apparatas, patrem
secum dignatur adducere. Sed hæc quia satis magna & supra hominem uidentur, non meis ti-
bi, sed ipsius Domini & Saluatoris sermonibus comprobentur dicentis: Amen dico uobis *Ioan. 14.*
quia ego & pater ueniemus, & mansionem faciemus, & cœnabimus apud eum. Quem? illum
profectò qui sua mandata custodit. Sed sicut diximus, quia sicut ex huiuscemodi meditationi-
bus, diuinarum erga nos uirtutum consortia & officia prouocamus: ita è contrario maligna-
rum uirtutum insidias, & pessimorum dæmonum incursiones, ex huiuscemodi sermonum, &
nominum appellationibus effugamus. Verbi gratia, ut si quis uestrûm aliquando perspexit
præcantationibus sopitū serpentem portari in manibus uel protrahi de cauernis nihil ualen-
tem nocere uenenis, utpote incantationis uirtute torpentibus: ita etiam lectionis diuinæ uir-
tute, si quis intra nos est contrariæ potestatis serpens, si quis ad insidiandum coluber latet, si
patienter feras, si non tædio fatigatus auertas auditum, scripturæ carminibus & diuini sermo-
nis assiduitate depellitur. Si ergo uides ô auditor aliquando legis scripturam in auribus tuis
quam non intelligis, & sensus eius tibi uidetur obscurus, interim hanc primam suscipe utilita-

tem, quod solo auditu uelut præcantatione quadam, noxiarum uirtutum, quæ te obsident & quæ tibi insidiant, uirus depellitur & fugat. Obserua tantùm ne efficiaris sicut aspides surdę, & obturantes aures suas, ne audiant uocē incantationis, & ueneficij, quod incantatur à sapiente. Verbi causa, est carmen quod præcantatur à sapiente Moyse, & quod præcantatur & canitur à sapiente Iesu Naue, & quod præcantatur & canitur à sapientibus omnibus prophetis. Hæc aūt idcirco diximus, ne fastidium capiamus audientes scripturas, etiam si non intelligimus, sed fiat nobis secundum fidem nostram, credentibus, Quia omnis scriptura diuinitùs inspirata utilis est. Si ergo diuinitùs inspirata est & utilis, etiam si non sentiamus utilitatem, credere tamen

Rom. 12. debemus, quia utilis est. Solent medici præbere interdum cibum aliquem, interdum etiam potum dare, uerbi gratia ad discutiendam caliginem uisus: nec tamen in edendo ipso cibo, uel in potando sentimus quia utile est, & prodest oculis: sed cùm transierit uisum cibi illius aut poculi uirtus, paulatim purgat aspectum, & tunc demum sentire incipimus, quia cibus ille uel potus profuit oculis. Sed & in alijs similiter corporis partibus eadem fieri solent. Hoc ergo modo credendum est etiam de scriptura sancta, quia utilis est, & animæ prodest, etiam si sensus noster ad præsens intelligentiam non capit, quoniam (ut diximus) & bonæ uirtutes quæ nobis adsunt, reficiuntur in his sermonibus & pascuntur, & contrariæ torpescunt his meditationi-

Antypophora. bus, & effugantur. Sed fortasse dicitur ab auditoribus: Hæc nobis idcirco dicis, ut te ab officio disputationis excuses, & in ijs finias, neq; quicquam prorsus uel ex ijs quibus possibile est, consolationis exhibeas, neq; ut Dominum depreceris præstare granā suam ad reuelanda ea quæ lecta sunt, ut paruum saltem cibum ex occultorū & secretorū explanatione sumamus. Non ista

Vis sacræ scripturæ quæ sine explanatione prodest. de causa hæc diximus, nec excusantes nos ista protulimus, sed ut ostenderemus in scripturis sanctis esse uim quandam, quæ legenti etiam sine explanatione sufficiat. Nunc uerò, quoniam non uobis sufficit tempus ut de omnibus quæ dicta sunt disseramus, uel pauca saltem, prout Dominus donauerit, perstringemus. Initium distribuendæ hæreditatis quam Iesus distribuit, incipit à Caleph. Data est enim huic Caleph portionis suæ sors priusquā tribus sua, quæ est filiorum Iuda, perciperet: & datur ei non in extremis aliquibus partibus, sed in medio filiorum Iuda: & data est ei portio non per sortem, sed per præceptū Domini, & datur ei ciuitas integra. Quem alium dignum erat talem cōsequi hæreditatem, & talem percipere portionem, nisi Caleph, qui solus saluus effectus est cum Iesu Naue, ex sexcentis millibus armatorum, qui exierāt de Aegypto? Ipsum oportet accipere metropolim. Et ideo scriptum est:

DEDIT ei Iesus ciuitatem Arboc metropolim Enach, quæ erat Chebron, & exterminauit inde tres filios Enach.] Quid putas nobis uolens ostendere etiam hoc designauit, quòd Caleph accepta portione hæreditatis suæ & tres filios Enach exterminauit, & nomina eorum descripsit, id est Susi, Achimach, & Thalami generationes Enach? Videamus ergo quid est quod nec sufficit ei dicere filios Enach, sed & nomina ipsorum addidit, & super omnia adiecit, Istæ erant generationes Enach. Sed & in consequentibus refert, quòd accepta hæreditatis sorte Ca-

Debir. leph ascendit ad eos, qui habitabāt Dabir. Nomen autem Dabir erat prius Ciuitas literarum. Videndum ergo est quid est quòd prius erat ciuitas literarum, & postea facta est Dabir. Præterea refertur, quia & filiam habens Caleph proposuerit talem quandam conditionē dicens:

Athsa. Quicunq; excindere potuerit ciuitatem literarum, & obtinuerit eam, dabo ei Axam filiam

Othoniel. meam uxorem. Cumq; ille hoc proposuisset, Gothoniel filius Chenner frater Caleph iunior cepit ciuitatem literarum. Sed & ipsum quæstionis locum scriptura sancta posuerit, si tamen (ut diximus) nihil otiosè in uerbis prætereundum, quod Gothoniel frater esse dicitur Ca-

Antinomiæ ... lepb, & Calepb filius scribitur Ieffone, & Gothoniel filius Chenner. Quomodo ergo uidebitur frater esse Caleph, qui non est filius Ieffone, sed ille dicitur filius Ieffone, iste aūt filius Chenner, qui dicitur cepisse ciuitatem literarū? De quo additur, quia & iunior erat, & per conditionē uirtutis meritò acceperit Axam filiā Caleph uxorem, quia excidit & perdidit ciuitatē literarū.

EXIENS autem de domo patris sui Axa, quæ ei ex certa conditione nuptum tradita est, sedens super asinum dicebat uiro suo: Petam à patre meo portionem agri. Et exclamauit de monte & dixit ei Calepb, quid est tibi? & dixit ei: Da mihi benedictionem, quia in terra austri nuptum me tradidisti. Et accepit Gonethlam superiorem, & Gonethlam inferiorem. Et conclusit scriptura dicens. Hæc est hæreditas tribus Iuda.] Videtis quia uerè auxilio Dei opus est, ut hæc explanari queant? Impossibile prorsus est ullum hominum de ijs differere, nisi illuminatus per Dei gratiam fuerit. Ideo ergo iuuate me orationibus, & mecum pariter laborate, ut Dominus in his tam obscuris & absconditis locis lucem ueritatis nobis dignetur ostendere, ut & nos uobis possimus aperire quomodo hæc uera & utilia & diuina sunt, sed pro fragilitate humanæ naturæ obtecta sacramentis & inuoluta mysterijs. Primò ergo discutiamus quare metropolim acceperit Caleph, & illam quæ prima inter cæteras omnes in terra repromissionis metropolis nominatur, & metropolim Enach. Enach interpretur Humilitas inanis uel Responsio inanis.

inanis. Accepit ergo Caleph metropolim humilitatis inanis. Duas humilitates esse certum est. Vnam laudabilem, de qua dicit Saluator: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris. Et de hac humilitate dictum est, Quia omnis qui se humiliat exaltabitur. Et alibi: Humiliamini sub potentissima manu Dei. Est autem & alia humilitas culpabilis peccatorum, sicut illa quam de illicito coitu dicit scriptura, Quia humiliauit illam, quod de Ammon scriptū est, Quia humiliauit Thamar sororem suam. Est ergo humilitas inanis quæ descendit ex peccato. Huius igitur humilitatis inanis metropolim cepit uel excidit Caleph, & interemit tres filios Enach, qui erāt filij inanis humilitatis, & illis interfectis ipse habitabat ciuitatem, & facit quæ in consequentibus scripta. Qui autem sunt isti filij inanis humilitatis quos exterminauit Caleph? Primus Susui qui interpretatur, Extra me, hoc est extra sanctū, quia extra sanctum est filius inanis humilitatis, imò & extra Deum. Est & alius Achiman, qui interpretatur, Frater meus extra consilium, uelut si dicamus, frater sine consilio. Omnes etenim fratres qui de humilitate inani nascuntur, certum est quia & extra consilium sunt. Tertius Thalami, qui interpretatur Præcipitium uel Suspensio: quod designat nihil in eo stabilitatis, sed uaga omnia & in præceps ruentia. Istos ergo tres filios Enach exterminauit & interfecit Caleph, & post istos descendit in Dabir. Nomen erat Dabir, prius Ciuitas literarum. Dabir interpretatur Loquela. Sed nomen Dabir, prius ciuitas literarum. Igitur ciuitatem literarū intellige omne testamenti ueteris instrumentū: id est & hanc ipsam quā nunc disserere conamur scripturam intelligamus esse ciuitatem literarū, quæ postmodum efficiatur Dabir, quod est Loquela. Hæc etenim quæ prius in literis erat, & secundū literam intelligebatur, modò in ecclesijs Christo reuelante Domino, loquela effecta est, loquentibus & disserentibus primò sanctis Apostolis, & remouentibus superficiem literæ, proferentibus uerò de ea spiritalem loquelam. Sed & singuli quiq; doctores ecclesiarum literam legis loquelam, & disputationem Euangelicam faciunt. Qui autem sunt tres filij Enach, quos Caleph, in cuius persona uirtutem legis ascripseramus, interimit? Inanis humilitas accipienda est illa, quam omnes huius seculi poetæ uel philosophi de diuinitate senserunt, quia & humilia & Deo indigna sunt quæ senserunt. Quid enim tam humile & quid tam inaniter humile quàm ligna & lapides deos astruere? Huius ergo inanis humilitatis filius primus est Susui, qui dicitur Extra me, hoc est primus sensus eorū & extra ueritatem & extra Deum est. Secundus uerò Achiman, id est Frater sine consilio. Rectum est uerò, quia & iste frater sit illius erroris qui sine consilio geritur. Quid enim tam sine consilio est, quàm relinquere Deum, qui nos fecit, & sequi eos quos nos fecimus? Tertius erroris sensus est Thalami, quod est Præcipitium uel suspensio. Nouissima namq; huius erroris tendunt in præcipitium & in profundum inferni. Ergo hos gentilitatis sensus tanquam filios Enach uetusti erroris abscidit lex, quæ etiam secundum literam Deum uerum & creatorem omnium prædicat. Sed nunc ascendit Caleph ad istam ciuitatem literarum, & dixit: QVICVNQVE exciderit ciuitatem istam literarum, & obtinuerit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem. Et cepit eam Gothoniel filius Chenner.] Gothoniel autem qui accepit ciuitatem literarū, interpretatur, Responsio Dei. Responsio autem Dei dici potest, cui respondet Deus, hoc est cui reuelat secreta, & pandit arcana. Iste ergo est qui potest accipere ciuitatem literarum, & ueteris instrumenti excindere literam occidentē. FRATER Caleph iunior.] Ego aūt sum de ecclesia frater Caleph iunior, qui excisa ac discussa legis litera, sensum in ea spiritalem requiro. Excindo autem literam, cùm eam non secundum carnem circumcidor, neq; secundū carnem azyma manduco, neq; pascha cum Iudæis obseruo, neq; sabbatum secundum literam curo. Promissum namq; mihi est, quia si excidero ciuitatem literarum, accepturus sim filiam fratris mei maioris. Eram namq; prius filius Chenner, qui interpretatur, Spretio literarum, sicut nos gentes alienati à conuersatione Israel, spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo. Nam prior ille frater meus, cuius nunc accipio filiam pro eo quòd excîdi ciuitatem literarum, ille filius Iessone fuit, qui interpretatur Conuersio. Dat mihi ergo filiam suam, id est scientiam Dei sui, uel intelligentiam minori fratri dat lex, secundum quòd scriptum est: Auferetur à uobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Sciendum tamen est aliud esse legem, cuius nunc personam dedimus Caleph, aliud literam ueteris testamenti, quam ciuitatem figuraliter diximus literarum. Accepta ergo filia eius ego frater eius iunior educo eam de domo patris sui. Quæ cùm uenerit mecum sedens super asinū (super quem asinum? illum sine dubio quem soluerant discipuli Saluatoris) dicit ad patrem suum: Da mihi benedictionem pater: & accepit Gonethlam superiorem, & Gonethlam inferiorem. Quod euidentiùs Apostolus dicit: Pollicitationem habens uitæ eius quæ nunc est & futuræ. Et ut Saluator repromittit ijs qui uerbi sui perfectionem sequuntur, quia accipiant centuplum in præsenti seculo, in futuro autem uitam æternam consequantur. Hoc est ergo accepisse in benedictione Gonethlam superiorem, & Gonethlam inferiorem. Quam benedictionē oremus ut & nos consequi mereamur, per Christum

Humilitas laudabilis & non laudabilis.

2.Reg.13.

Veteris testamenti interpretatio.

*Eph.*2.

1.*Tim.* 4.

*Matth.*29.

stum Dominum nostrum, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN IESV NAVE CAP XV. HOMILIA XXI.

De filijs Iuda, qui non potuerunt disperdere Iebusæos de Hierusalem.

FILII Iuda uolebant disperdere uel interimere Iebusæos de Hierusalem, & non potuerunt, propter quod habitarunt Iebusæi cum filijs Iuda in Hierusalem usq; in hodiernum diem. Volumus à litera incipientes inquirere ab ijs qui putant hæc secundum literã stare posse, *Vsq; in hodiernum diem.* quòd dicitur, Vsq; in hodiernum diem: quod uerbum semper scriptura pro eo ponit, ut æternitatem seculi per hoc significet, sicut & dicit: Nolite recedere à Domino in hodierno die, id est, donec seculum stat. Ostendat ergo mihi quomodo Iebusæus donec seculum stat habitet cum filijs Iuda in Hierusalem, quippe cùm ne ipsi quidem filij Iuda habitent in Hierusalem. Ideo ergo nec istud uerum esse poterit, quòd Iebusæi cum Iudæis habitent in Hierusalem, quandoquidem ne ipsi quidem habitant in ea. Sed nos intelligamus hæc spiritaliter, assumentes Euan*Matth. 13.* gelij parabolam quæ dicit de zizanijs: Sinite utraq; crescere, ne fortè cùm uultis eradicare zi*Iebusæi in Ecclesia.* zania, eradicetis simul cum ipsis etiam triticum. Sicut ergo in Euangelio permittuntur zizania simul cum tritico crescere: eodem modo etiam hîc in Hierusalem, id est in ecclesia sunt quidam Iebusæi, isti qui ignobilem & degenerem uitam ducunt, qui & fide & actibus, & omni conuersatione sua peruersi sunt. Neq; enim possibile est ad liquidum purgari ecclesiam dum in terris est, ita ut neq; impius in ea quisquam, neq; peccator residere uideatur, sed sint in ea omnes sancti & beati, & in quibus nulla prorsus peccati macula deprehendatur. Sed sicut dicitur de zizanijs, ne fortè eradicantes zizania simul cum illis eradicetis & triticum: ita etiam super ijs dici potest, in quibus uel dubia uel occulta peccata sunt. Neq; enim dicimus de ijs qui manifestè & euidenter criminosi sunt, ut non de ecclesia expellantur. Audi ergo scripturã dicentem, *Manifestè flagitiosi de Ecclesia expellendi.* Quia non potuerunt filij Iuda disperdere Iebusæos, sed habitauerunt cum ipsis in Hierusalem usq; in hodiernum diem. Vnde deprecor uos qui fideles estis, ut ita uitam uestram & conuersationem seruetis, ne in aliquo uel ipsi scandalum patiamini, uel alijs scandalum faciatis, sed sit uobis summi studij, summæq; cautelæ ne quis in hanc sanctam congregationẽ uestram pollutus introeat, ne quis Iebusæus habitet uobiscum. Vides ergo quia dicit scriptura, quòd non potuerunt ejcere filij Iuda Iebusæos de Hierusalem. Iebusæus autem interpretatur Conculcatio. Ergo quia non possumus ejcere istos qui nos conculcant, eos saltem quos possumus, quorum peccata manifestata sunt. Vbi enim peccatũ non est euidens, ejcere de ecclesia neminem possumus, ne fortè eradicantes zizania, eradicemus simul cum ipsis etiam triticum. Mouet me tamen quod dixit, Quia non potuerunt ejcere Iebusæos, id est, eos qui interpretantur Conculcatio. Et ideo uideamus qui sunt in ecclesia conculcantes. Illi sine dubio de quibus dicit Domi*Matth. 7.* minus in Euãgelijs: Nolite mittere sanctũ canibus, neq; margaritas uestras ante porcos, ne for*Iebusæi nostrates.* tè conculcent eas pedibus suis, & conuersi elidant uos. Iste est ergo Iebusæus, conculcatio, qui indigni audiunt uerbum Dei, & cùm audierint neq; ut infideles discedunt, neq; permanent ut fideles, sed percepta mysteriorum notitia, fidei nostræ secretioribus scrutatis, conuersi postmodum impugnant nos, & contradictionibus suis corda nostra dirumpunt conculcantes uerbi dominici margaritas, & ornamenta fidei maculantes. De istis ergo dicitur, Quia nõ potuerũt filij Iudæ ejcere Iebusæum de Hierusalem usq; in hodiernum diem. Simile autem aliquid scriptum est & de Effrem, ait enim scriptura: Et nõ disperdidit Effrem Chananæum qui habitabat in Gazer, & habitabat Chananæus in Effrem usq; in hodiernum diem. Effrem autem interpretatur Fructificatio. Qui ergo fructificat & crescit in fide, non potest exterminare Chananæum semen pessimum, semen maledictum, semen semper mobile, semen incertum. Hoc enim interpretatur Chananæus. Et certũ est, quia cum eo qui fructificat & crescit, semper habitat Chananæus. Nunquã enim tentationum motus cessant ab eo. Sed tu si uerè fructificas in Deo, & uides talem aliquem inquietũ, turbidum, mobilem, scito quia Chananæus est. Si non potes eum ejcere de Ecclesia, quia non potuerunt filij Effrem disperdere Chananæos, illud obserua quòd *2. Thess. 3.* Apostolus commendat dicens: Subtrahite uos ab omni fratre inquietè *ambulante. Sed quo*Prou. 22.* niam Salomon suadet hæc quæ legimus describi in corde tripliciter, etiam illud præter illa quę **ἀτάκτως.* diximus, quod cordi meo occurrit, ad aures uestras proferã: & uos facite quod scriptũ est, ut uno dicente omnes examinẽt. Me ergo dicente quod sentio, uos discernite & examinate, si quid *Visione pacis qui perfruantur.* rectũ est aut minus rectũ. De Hierusalẽ frequenter diximus quod Visio pacis interpretatur. Si ergo in corde nostro Hierusalẽ ædificata, hoc est, si uisio pacis in corde nostro fundata est, & Christum semper qui est pax nostra, intuemur & seruamus in corde; siquidẽ ita fixi & stabiles sumus in hac uisione pacis, ut nunquam prorsus ulla cogitatio mala, uel alicuius peccati consiliũ ascendat in cor nostrũ: si hoc ita fieri possit, poterimus dicere, quia in Hierusalẽ sumus & nullus alius habitat nobiscũ, nisi soli illi qui sancti sunt. Nunc uerò cùm etiã ad grandẽ profectũ ueniamus, & sum-

mis

mis nosmetipsos studijs excolamus, tñ nõ puto cuiquã tãtũ in corde puritatis euenire, ut nunquã aduersæ cogitationis contagione maculetur: certũ est etiã Iebusæos habitare cũ filijs Iuda in Hierusalem. Non tamen ideo hæc diximus, quòd negligamus quantum fieri potest ejcere eos, sed satis agendum nobis est, & tentandum quotidie eos ejcere de Hierusalem: sed sicut scriptum est, non possumus simul omnes ejcere. Hoc idem aũt etiam in ijs qui fructificant sentiendum est, qui Effrem filij nominantur, qui & ipsi Chananæos, id est uagas, & lubricas cogitationes semper debent ejcere de animabus suis. Potens est autem Deus, qui & Iebusæos & Chananæos subijciat nobis, sicut scriptũ est: Subiecit autem Chananæos filijs Effrem. Ipsum ergo Dominum deprecemur, ut ejciens à nobis malas cogitationes, bonas inferat, dignas Hierusalem ciuitate cœlesti, in quibus nihil pollutũ inueniatur & sordidum, quod nos in die iudicij ex conscientiæ cogitationibus arguat, sed inueniatur in nobis puritas cordis in Christo Iesu Domino nostro, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN IESV NAVE CAP. XVI. HOMILIA XXII.
De tribu Effrem & de Chananæis.

CHANANAEI tertiò dicti sunt in filijs esse Effrẽ: sed obseruemus qui sit in singulis ordo dictorum, id est, quid connnet primus sermo qui dicit Chananæos esse cum filijs Effrem, & quid secundus & tertius. Si enim diligentius obseruemus quomodo tertiò dicantur esse Chananæi cum filijs Effrem, & Domino præstante poterimus inuestigare ordinem dictionum, quid ex hoc primo, quid in secundo, quid in tertio factum refertur: puto quòd non erimus increduli, quia uerè hæc non ut sola nobis rerum gestarum narratio traderetur, scripta sunt, sed sacramentis diuinis Deoq; dignis repleta.

PRIMO ergo dictum est, quia non perdidit Effrem Chananæum qui habitat in Gazer, sed habitabat Chananæus in Effrem usq; in hodiernum diem, & factus est sub tributo seruus usquequo ascendit Pharao rex Aegypti & accepit ciuitatem, & incendit eam igni, & Chananæos & Pherezæos & qui habitabant in Gazer trucidauit, & dedit eam Pharao in dotem filiæ suæ. Secundò: *Ephraimitæ Cananæos non deleuerũt prorsus.*

ET factum est (inquit) quoniam inualuerunt filij Israel, & fecerunt Chananæos subiectos, exterminatione autem non exterminauerunt eos. Tertiò, quando contradixerunt uiri de tribu Effrem Iesu, uolentes secundũ numerositatem suam, quia plures erant & ualidi, maiorem accipere etiã hæreditatis sortem: & iubentur ascendere in saltum, & sibijpsis ampliorẽ locum capere: & ut possint latiora spatia occupare, iubentur exterminare Chananæum. Videamus ergo nunc quid sibi uelit hæc de Chananæis tripartita narratio. Primò Chananæus nobiscũ est quidẽ, & sub tributo est, non est tamẽ obediens nobis, neq; seruus. Secundò etiam seruus efficitur & obediẽs. Chananæũ hîc carnem nostram accipiamus, uel ea quæ carnis sunt. Hæc primò nobiscum est, hoc est animæ iuncta est, sed non obediens, nisi tantũ quòd tributa dependet: id est ministerium quidem agendi aliquid exhibet, uel mouendi, concupiscit tamen aduersus spiritum & non est obediens animæ, sed suis desiderijs cedit. Si uerò aliquantũ profecerimus, efficitur nobis caro seruus, & obediens ac parens animæ uoluntati. Et iste est secundus animæ profectus, cùm sibi carnem & seruire fecerit & obedire. Tertiũ uerò est, quod perfectũ est. Si enim iam ueniamus ad perfectũ, etiam exterminandus nobis dicitur Chananæus, & morti tradendus. Quomodo aũt hoc in nostra carne completur, audi apostolum Paulum dicentem: Mortificate membra uestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiã, & cætera quæ sequuntur. Et iterum dicit: Qui aũt sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum uitijs & concupiscentijs. Sic ergo tertiò, hoc est cùm ad perfectionẽ uenimus, & membra nostra mortificamus, ac mortẽ Christi in corpore nostro circumferimus, exterminari à nobis dicitur Chananæus. Sed & illud nõ otiosè prætereundum est, quod dicitur Pharao uenisse & accepisse ciuitatem Gazer, in qua Chananæus habitabat cum Effrem, & dedisse in eã dotẽ filiæ suæ. Gazer autem interpretatur Constructio. Si ergo corpus & anima in una atq; eadem constructione habitent, id est coniunctæ sibi inuicẽ & sociæ, ita ut anima carnaliter uiuat, & nõ festinet anima uelocius sibi obedientem & subditam facere carnẽ, uerendum est ne ueniat Pharao ex Aegypto, & captiuam ducat infelicem animã, ita ut in dotem eam tradat filiæ suæ. Si enim consideres illud quod dixit Apostolus, exurgere aliam legem in membris nostris, & captiuos nos ducere in lege peccati, inuenies quõ ille Pharao, qui est auctor & rex peccati filiæ suæ, quæ est lex peccati, animã quæ carnaliter uixerit, in dotem conscribit. Post hæc etiam hoc uidendũ est, quòd filij Ioseph quæstionem mouent de hæreditate, maiorem sortem requirunt, dicentes ad Iesum. *De Chananæis tripartita narratio carnis mortificationem significans.* *Col. 3.* *Rom. 8.* *Rom. 7.* *Filiorũ Ioseph hæreditas.*

QVARE nobis dedisti hæreditatis sortem unam & pedaturam unam? Ego autem populus multus sum, & Dominus benedixit me.] Si ergo & nos populus simus multus, & benedicat nos Dominus, audiemus ab Iesu.

POPVLVS multus es, ascende in saltum, & munda tibi ipsi, & para locum in terra. Expurga Pherezæos & Raphaim.] Necesse est ergo nos eijcere Pherezæos. Inuenimus autem Pherezæos interpretari Fructificationem. Sed (sicut sæpe iam diximus de alijs nominibus) in hoc duplex est interpretatio. Est enim fructificatio bona & fructificatio mala, sicut in euangelijs designatur: quia arbor bona, bonos fructus facit, & arbor mala, malos fructus facit. Oportet ergo nos expellere omne quicquid non bene fructificat, & abscindere fructum peccati, & expurgare fructus iniustitiæ. Sed & Raphaim (inquit) expelle, uel potius expurga de te. Raphaim inuenimus interpretatũ, Resolutæ matres. Est in anima nostra uirtus quædam, quæ parit sensus, & uelut mater est eorũ sensuum uel intellectuũ, qui procedunt è nobis, secundum quod dicitur de anima quasi de muliere: Salua autẽ erit per filiorũ generationẽ, si permãserit in fide & ueritate. Istæ ergo matres, hoc est ista uirtus animæ, illis in quibus fortis est & ualida ac robusta, generat sensus ualidos & potentes, & qui superari à contradicente non possint. In alijs quidem uirtus ista resoluta est & remissa, quod indicatur ex sensibus cùm languidi quidã proferuntur & inepti & nihil in se fortitudinis continentes. Hoc ergo significatur sub nomine Raphaim, ut huiuscemodi de nobis matres remissas, quæ sensus ineruditos & inutiles pariunt, expurgemus. Et bène seruauit spiritalis intelligentiæ proprietatẽ. Nõ enim dixit exterminandos Raphaim, sed expurgandos. Non enim ipsos naturalis animæ motus euertere atq; exterminare præcipitur, sed expurgare, id est sordes & immundinas, quæ eis ex nostra negligentia aduenerunt, purgare atq; depellere, ut naturalis eius uigor propriæ atq; ingenitæ uirtutis effulgeat. Post hæc addunt adhuc filij Effrem, & dicunt:

Fructificatio bona uel mala. — *1. Tim. 2.*

NON sufficit nobis mons, & equus electus, & ferrũ Chananæo est qui habitat in meridie.] Nunquã inuenies qui equum habeat Israelitã, sed Chananæus habet illum equũ, qui falsus est ad salutem. Habet & ferrum bellicum Chananæus. Sed quid respondit illis Iesus?

SI populus multus es tu, & uirtutẽ habens, nõ erit tibi sors una, quia saltus est tibi, & emundabis eum.] Vides quid ad nos per spiritalem intelligentiã dicitur, ut emundemus syluã quæ in nobis est, & excidentes inutiles & infructuosas ex nobismetipsis arbores, faciamus ibi noualia quæ semper innouemus, & ex quibus fructũ capiamus tricesimum & sexagesimũ & centesimum? An non eadem nobis euangelij sermo denunciat dicẽs: Ecce iam securis posita est ad radicem arboris? Omnis ergo arbor quæ nõ affert fructum, excidetur, & in ignem mittetur. Hæc prioribus nostris Naue filius præcepit Iesus de infructuosis arborib. excidendis, hæc nobis Dominus Iesus in Euangelijs mandata describit: & quomodo non uerum est quòd umbra præcessit, & ueritas secuta est? Quid autẽ est quod addidit Iesus: Si emundaueris (inquit) syluam, erit tibi cũ exterminaueris Chananæum? Diximus iam superius quomodo nobiscum positus Chananæus, primò tantũ tributa dependit, secundò obediẽs efficitur & subiectus, tertiò uerò in membrorum nostrorum mortificatione etiam exterminari dicitur. Quæ si rectè intelligimus, & donauit nobis Dominus per gratiam suam ita hæc intelligere, sit aliquid operæprecij hæc de secretis & absconditis in publicum produxisse, & uenisse ad agnitionem nostram quæ seruabantur obtecta: & conemur secundum hæc quæ diximus, Chananæum qui nobiscum est, citius subijcere nobis, & obedientem facere, post hæc etiam exterminare: quia si dimittimus eum & negligimus, ueniet Pharao ex Aegypto, & incipiet locum nostrum in dotem dare filiæ suæ, & captiuos nos tradere legi peccati. Sed absit hoc ab Israelitica nobilitate, ut seruiat filiæ Pharaonis Israelita, quem iam Deus eduxit de terra Aegypti, iterum seruiat illi, qui in mari rubro submersus est, Pharaoni. Obseruemus ergo sicut & hic dicit Iesus, ut præualeamus nos contra Chananæos: ne si fortè illi inualuerint super nos, & obtinuerint nos, de Israeliticis Chananæos nos faciant, sicut & ille effectus est, quem superauerat carnis illecebra, cui dicitur à propheta: Semen Chanaan, & non Iuda, species seduxit te. Non eueniat ergo nobis audire semen Chanaan, Quia maledictus Chanaan puer seruus erit fratribus suis. Nobis autem præstet Dominus, ut filij simus Abraham, & Isaac, & Iacob, secundum promissionem hæredes, & ob hoc ex lapidibus suscitati, ut simus filij Abraham à Christo Iesu Domino nostro, cui est gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

Matth. 3. — *Dan. 12.*

IN IESV NAVE CAP. XVIII. HOMILIA XXIII.

De ratione sortium ubi septem tribus capiunt hæreditatem.

IN consuetudine hominum cùm aliquid sorte diuiditur, fortuitu uidetur sors illa ad illum cadere: in scriptura autem sancta non ita est. Aliquoties quærebam apud memetipsum, si de tantis, ac talibus patres sancti sortibus iudicium cõmisissent, quòd si esset hoc apud sanctos ita gestũ, iam de alijs hominibus uel gentibus nihil mirũ uideretur, si nihil haberetur eximiũ in ijs, quæ à sanctis sorte dicũtur diuisa. Sed uideamus si fortè in scripturis inuenimus aliquid positũ, quod nobis quid uirtutis contineatur in sortibus manifestet. Incipiamus ergo à Leuitico, ubi scriptũ est: Et accipiẽt (inquit) duas sortes. Sors una Domino, & sors una Apopompæo,

De sorte. — *Leuit. 16.*

hoc est

hoc est transmissori. Et super quęcunq; uenerit sors Apopompæi accipiet hircũ illũ, & adducet illũ in eremũ uiuũ, & dimittet illum ibi in dimissione sua. Aliũ uerò hircũ immolabunt Dño. & reliqua, quæ ibi sunt, quæ utiq; sciunt qui legũt. Et iterũ ubi Moyses sorte diuisit tribui Rubẽ, & tribui Gad, & dimidiæ tribui Manasse, quæ poposcerant trans Iordanem accipere terram illã, quam acceperunt filij Israel. Dedit autem etiam Iesus secundum præceptũ Dei Caleph filio Iefsone tribus Iudæ sortem. Dedit autem & tribui Effrem, & illi quæ supererat, dimidiæ tribui Manasse. Et post hæc congregauit (inquit) Ecclesiam filiorum Israel, & dixit: Mittam sortẽ, & proferã in conspectu Domini sortem, si prius describentes terrã, attuleritis descriptionẽ eius. Et ita post hæc sortibus missis hæreditas populo Dei distribuitur, & agitatur sors ista non fortuitu, sed secundum hoc, quod prædestinatum est à Deo. Deniq; tribus Beniamin prima ibi accepit sortem ubi erat Hierusalem, post hãc tribus Simeon secunda, post hanc Isaschar, deinde Zabulon, deinde Asser, post etiã Neptalim, inde Dan. In quibus nouissimè ueniunt tres illæ tribus, quæ ex concubinis descenderant Iacob. Quæ ergo sit ratio sortium apud memetipsum requirebam, ut ex multis testimonijs scripturæ quod latebat agnoscerem. Inueniebam sanè in scripturis etiam gentiles homines usos esse sortibus, tunc cùm nauigaret Ionas, & tempestas urgeret. Aiunt namq; ij qui nauigabant: Mittamus sortem, & uideamus cuius causa hæc tanta malitia est, quasi sors tantum ualeret, ut prodere posset, cuius causa periculum nauigantibus immineret. Et quamuis gentiles essent, & alieni à cognitione Dei, non tamen in hac opinione falluntur, sed quod uerum erat, prodit eis sors. Denique uenit (inquit) sors super Ionam. Quærens ergo de ijs, inuenio & Salomonem in prouerbijs dicentem: Contradictiones cohibet sors, & inter potentes definit, ueluti cessare ostendens contradictiones, ubi mittitũ sors. Sed cùm hæc in testamento ueteri non pauca referri de sortibus inuenirem, conuerti me etiam ad nouũ testamentum, ut uiderem si fortè uel ibi contemnuntur sortes. At ne ibi quidem earũ usus abijcitur, & inuenio quòd aliquando cùm deesset numero Apostolorum unus Apostolus, & esse necessarium in loco Iudæ alium subrogari, conuenientes Apostoli, qui utiq; multò sapientiores erãt quàm ij qui nũc episcopos uel presbyteros uel diaconos ordinant, elegerũt duos, & statuerunt in medio: nec tamen de eis sibimetipsis iudicium permiserunt, ut illũ facerent quẽ ipsi uolebant, sed orantes (inquit) miserunt sortẽ, ut ex illis duobus quos statuerant in cõspectu Dei, id est Ioseph, qui uocabatũ Barsabas, qui cognominatus est Iustus, & Matthiã. Et cecidit (inquit) sors super Matthiã, & annumeratus est cũ undecim Apostolis. Præcedente namq; oratione, non iã casu sed prouidentia, sors diuinũ iudiciũ deferebat. Sed adhuc quærebã in nouo testamẽto, sicubi sors in Christo uel in Ecclesia nominatur, uel in rebus mysticis, & quæ ad animã pertinere uideantur. Inuenio Paulũ ad Ephesios scribentẽ dicere de Christo: In qua (inquit) sorte uocati sumus, prædestinati secundũ propositũ eius, qui omnia operatur secundũ consilium uoluntatis suæ, ut simus in laudẽ gloriæ eius qui antè sperauimus in Christo. Sed & ad Colossenses hæc scribentem: Gratias agentes Deo patri qui idoneos nos fecit in parte sortis sanctorũ in lumine. Tam multis igitur ex scripturis sanctis de cõmemoratione sortiũ testimonijs congregatis, quo ex multorũ locorũ consideratione uirtutẽ rei possimus diligentius apprehendere, mihi quidẽ ex ijs omnibus uel euidens adhuc sensus ad liquidum patere non potuit, uel etiã de re tãta enunciandi & proferendi arcani, metus insedit. Illud tamen in quantũ res patitur contigisse sufficiat, quod nobis ab Apostolis sors ducta designat, quia ubi ex fide integra & oratione præmissa sors ducitur, ea quæ Dei uoluntas continet in occulto, sors hominibus declarat in manifesto. Secundũ interiorẽ uerò intellectũ, sicut Paulus uidetur indicare quũ dicit, In parte sortis sanctorũ, & sorte uocari in Christo, uidendum est ne fortè non solùm in hominibus sed & in supernis uirtutibus sors agatur, & præsideat aliqua uirtus huic officio, quæ (uerbi causa) Iesu filio Naue nunc sorte hæreditatẽ distribuenti non ad aliquã gratiã, sed secundũ quod scit Deo placere, ducatũ præbeat: & illi quidẽ faciat euenire quæ prima sunt, quẽ scit apud Deũ primum locum tenere: quo hoc quod in occultis habetur apud Deum, sortis gubernatione etiam hominibus demonstraretur: aliũ uerò facere secũdi loci, & alium tertij. Quod ita gestũ esse non solùm in terris arbitror, uerumetiã in cœlestibus, & huiusmodi sortẽ quæ apud Deũ meritorũ contẽplatione distinguitur, etiã illo tempore habitã cùm diuideret & cõstitueret excelsus gentes, & disseminaret filios Adã, & cõstitueret fines gentiũ secundũ numerũ angelorũ Dei: & facta est portio Dei Iacob, funiculus hæreditatis eius Israel. Vides enĩ quia & hic partẽ & funiculum Israel Dño dicit esse sortitũ. Nõ ergo fortuitu arbitrandũ est per sortẽ uenisse ad liquidũ angelo illam gentẽ suscipere, uerbi causa, Aegyptiorum, alij autem Idumæorum, & alij Moabitarum, & alij Indiam, & unamquãq; nationẽ earum quæ sunt super terrã: sed & ibi etiam si secundum numerum angelorum Dei dicantur sorte gentes esse diuisæ, tamẽ illa sors (sicut in hominibus diximus) quia Dei iudicium quod in occulto est, sors pandit in publico, talis etiam ibi fuisse credenda est: quia & merito & uirtute sua unusquisq; angelus illam uel illam gentem in diuisione

Apopompæũ uocat caprum emissariũ qui in Eremũ abducebatur.

Ioan. 1.

Act. 1.

Eph. 1.

Coloss. 1.

Virtus quæ sorti præest.

Sors in rebus magnis.

Deut. 32.

 susciperet.

susciperet. Et quid dico de magnis & de generalibus rebus? cū ne per singulos quidē nostrûm
absq; huiusmodi sorte quæ Dei iudicio dispensatur, euenire dicendū est (uerbi causa) ut alius
nostrûm talē, uel talē uitā statim à natiuitate sortiat: uel certè illud quod erga homines geri ex
scripturis sanctis sæpe docuimus, quòd & boni angeli adsunt hominibus, & cōtrarij: quod nō
unq; fortuitu & absq; iudicio ille angelus illius animæ, uerbi causa, Petri custos esse sortitus sit,
Matth. 18. & alius Pauli, uel alius unius infantis de Ecclesia, de quorū angelis dicit Dñs, Quia semper ui-
deant faciē patris sui qui in cœlis est. de quibus unq; dubitandū non est, quòd iudicio Dei qui
illorū dignitatē, uel nostræ animæ ad liquidū perspicit qualitatē, uniuscuiusq; nostrū custodiā
Virtutes quæ sortiant sorte quadā mystica Christi dispensatione directa. Ego aūt quantū ad opinionē meam
rebus creatis spectat, puto audenter dicendū etiā de ijs uirtutibus quæ mundi huius ministeria susceperūt,
præsunt. quod nō fortuitu, uel casu illa uirtus terræ uel arborū germinationibus præsit, illa fontiū ac flu
minū sufficiat ac sufficienter exhibeat, alia imbriū, alia uentorū, alia marinis, alia aūt terrestri-
bus animalibus, uel singulis quibusq; è terra gignētibus præsit: & esse in his singulis sacramen
ta ineffabilia diuinæ dispensationis, ut ordine suo cuncta, & cōpetenti per unāquāq; uirtutem
Heb. 1. dirimant officio. Sic eñi & Apostolus Paulus dicit: Nónne oēs sunt ministri spiritus in ministe
rium missi, propter eos qui hæreditatē capiunt salutis? Ad horū igitur imitationē credendum
est etiā hîc scripturā referre sortes duci per Iesum, & hæreditatē per unamquāq; tribum diuina
dispensatione decerni, & per ineffabilē prouidētiā Dei, ac præsentiā in his sortibus adumbra
ri futuræ in cœlis hæreditatis exemplar. Quoniā quidē lex umbrā dicitur habere futurorū bo-
Heb. 10. 12. norum, & sicuti dicit Apostolus de ijs qui ad Dñm Iesum Christum uenerūt: Qui accessistis ad
Sion montē, & ad ciuitatē Dei uiuentis Hierusalē cœlestē. Est aliqua in cœlis ciuitas quæ dicit
Hierusalē & mons Sion: nō est utiq; sine causa quòd Beniamin in sorte sua accepit Hierusalem
& montē Sion: nisi quia cœlestis illius Hierusalē ratio sine dubio hoc exigebat, ut aliqua Benia
min dari deberet Hierusalē terrestris, quæ illius cœlestis figurā seruat ac formā. Similiter aūt de
Sortes nihil Bethlehē dicendum est, quòd non sine certa quadam ratione in Iudæ sorte decernitur, uel He-
fortuitū esse bron uel aliæ singulæ ciuitates singulis quibusq; tribubus conscribunt, nisi quia (ut diximus)
probant. illa cœlestia loca, in quibus & Hierusalē & Sion esse nominatur, sine dubio & cætera quæ ijs ui-
cina uel cōiuncta sunt loca, hoc in se causæ & rationis cōtinebant in cœlis, quòd sorte distribu-
ta gubernabant in terris. Hinc ergo est quòd dispensauit diuina sapiētia nomina quædā loco-
rum scribi in scripturis, quæ mysticā quandā interpretationē contineant, per quæ indicetur no
bis, quia hæc certis quibusq; rationibus, & non casu uel fortuitu fieri dispensentur. Sicut enim
non est putandū ꝙ fortuitu accideret (uerbi causa) ut ille angelus Michael uocaret, alius autē
Gabriel, alius uerò Raphael: & ut ad humana descendā, sicut nō fuit fortuitu ut ille patriarcha
Abrahā uocaret, & ille Isaac, & alius Israel: sed ne in fœminis quidē casu accidit, sed certa & diui
na ratione, ut illa Sara uocaret ex Sarai, uel ille Israel ex Iacob, uel ille Abrahā ex Abram: & ut
certū est quòd unusquisq; uel angelorū, uel hominū ex ijs quæ sibi iniunguntur officijs, & acti
Loca cœlestia bus etiā nomina sortiant: ita cōsequens est etiā loca quædā esse cœlestia & ciuitates, sicut Hieru
terrenis adum salē cœlestis dicit & Sion: esse etiā alias quarū typum & imaginem istæ quæ in terris sunt conti-
brata. nent, quæ nūc in hac scriptura mysticè nobis per Iesum filium Naue designantur. Et de ipsis pu
to ciuitatibus dictū: Aedificabunt ciuitates Iuda, & inhabitabunt ibi, & hæreditabunt eam. De
Ioan. 14. ipsis etiā Dñs & saluator dicit, Quia multæ mansiones sunt apud patrē. Et de ipsis credendū ci-
uitatibus seruo illi qui bene negociatus fuerat Dñm dicere, Quia potestatē habebis super decē
ciuitates, & alij super quinq; ciuitates. Hæc de diuisione sortium terræ Iudæ proferre ad uos in
quantū fas fuit, ausi sumus, scriptura prouocante, quę Hierusalē dicit cœlestē: & montē Sion, &
cætera quæ similiter scripta sunt, esse dicit in cœlis: quæ nobis occasionē dederūt sentire de his
omnibus, quòd mysteria in ijs cœlestia describant. Et ideo dicimus, ne cū fastidio hæc legatis,
& putetis uilē aliquā esse scripturā, pro eo quòd est multis nominū appellationib. cōsita: quin
potius scitote ineffabilia per hæc mysteria cōtineri, maiora ꝙ̄ potest uel humanus sermo pro-
ferre, uel auditus mortalis audire: quæ (ut ego arbitror) dignè & integrè explanari nō solùm
à me minimo nō possunt, sed nec ab ipsis quidē qui me multò meliores sunt. Nescio aūt si uel
ab ipsis sanctis Apostolis plenè & integrè proferunt. Non dixi quòd nō plenè sciant, sed non
2. Cor. 12. plenè proferant. Certùm est eñi cognita esse hæc, & integrè apprehensa illi qui raptus est usque
ad tertium cœlū, qui utiq; in cœlo positus uidit cœlestia, uidit Hierusalē uerā ciuitatē Dei, uidit
ibi & Sion montē quocunq; loci est, uidit & Hebron, uidit & omnia ista quæ conscribunt sorte
diuisa: & non solùm uidit, sed & rationes eorū in spiritu cōprehēdit, quia ipse confitet se audis-
se uerba & traditiones. Sed quæ uerba? Ineffabilia (inquit) & quæ non licet homini loqui. Vi-
des ergo quia sic omnia Paulus cōprehendit in spiritu, sed non licebat ei hominibus ista pro-
ferre. Quibus hominibus? Illis sine dubio de quib. culpabiliter dicebat: Nónne homines estis,
& secundū hominē ambulatis? Sed dicebat fortasis illis qui iā non secundū hominē ambula-
bant.

bant. Dicebat hæc Timotheo, dicebat Lucæ & cæteris discipulis quos sciebat capaces esse ineffabiliũ sacramentorũ. De quibus & in ministerio tale aliquid Timotheum cõmonebat dicẽs: Memor esto uerborũ quæ à me audisti, quæ cõmẽda fidelibus hominib. & ijs qui idonei sunt alios docere. Sic ergo diuina hæc esse credẽtes & mystica, dignos nos & aptos ad eorũ capacitatẽ uitæ actib. ac meritis præparem⁹, ut cũ dignè à nobis fuerint intellecta, etiã hæreditate ea in cœlis cõsequi mereamur, in Christo Iesu Dño nostro, cui est gloria & imperiũ in secula seculorũ. Amẽ.

1. Cor. 2.
2. Tim. 2.

IN IESV NAVE CAP. XIX. HOMILIA XXIIII.

De Amorræis quomodo habitauerunt cum Effrem, & de Iesu quomodo accepit ciuitatem à filijs Israel.

DE Iebusæis qui habitabant Hierusalẽ, dudum dictum est, quõ eos exterminare nõ potuerunt filij Iuda, sed & de Chananæis quoa non potuerunt exterminare filij Effrem, habitantes in medio sui. Quibus similia etiã præsens lectio refert de Amorræis dicens:

QVIA PERMANSIT Amorræus habitare in Elom & in Salamis, & grauis effecta est manus Effrem super eos.] Amorræus interpretatur Amarus uel Amaritudo. Habitantes ergo in Elom, quæ interpretatur Arietantes, uel in Salamis, quod interpretatur Pacifici, permanent & habitant amaritudines in arietantibus & pacificis. Arietantes sunt ij qui in agonibus positi, expugnare diabolicas ædes structurasq́ conantur. Pacifici uerò qui carnalibus cõcupiscentijs superatis pacẽ animæ gerunt. In utrisq; tamen perseuerat & contendit cõtraria uirtus amaritudo persistere. In quo tale aliquid intelligere possumus, quia dicit, Permansit habitare Amorræus in ipsis. Verbi gratia, si inimica uirtus dæmonis ex amaritudinis turma ueniens obsideat alicuius corpus, perturbet ac decipiat mentem, adhibeantur aũt multæ orationes, multa ieiunia, multæ exorcistarũ inuocationes, & ad hæc omnia surdus dæmon in obsesso corpore permaneat & persistat, tolerabilius ferens exorcistarũ pœnas, & adhibita sibi ex Dei nominis inuocatione tormenta, q̃ discedere ab homine quẽ impudenter obsidet & nequiter: ita etiam hic intelligendũ est in istis qui dicunt̃ Amorræi, qui permanent & persistunt habitare in Elom & in Salamis. Et ut uerè ostenderet scriptura, quia perferentes pœnas & flagella persistunt, dicit:

Milites Christi, qui pugnãt, & rude donati sunt.

Exemplum de Energumeno, peccati seruienti accommodatum ab Origene.

ET GRAVIS effecta est super eos manus Effrem. Quomodo autem grauis efficitur manus Effrem super Amorræos? Vel exorcistarum (ut diximus) manus impositione uehemẽtius imposita grauari dicitur super immundos spiritus manus Effrem, uel quia boni actus uel bona opera grauant & affligunt dæmonum genus, contrariasq́; uirtutes. Quantò enim nos meliora egerimus, & quantò in optimis conuersamur, tantò illis molesta hæc efficiuntur & grauia. Gratum uerò illis est & acceptum, & uolupiates eis quodammodo exhibet, qui in turpitudine & flagitijs uiuit. Qui uerò in bonis actibus manum suam grauauerit super eos, etiã si penitus eos expellere non potuerit, certè tributarios eos faciet & subiectos.

ET abierunt filij Effrem peragrare terram secundum fines suos.] Et cũm enarrasset illam historiam, in sequentibus quantam mansuetudinem & humilitatem habeat Iesus, qui uerè dignus erat ferre nomen Domini Iesu & saluatoris nostri declarat. Ait enim:

DEDERVNT (inquit) filij Israel sortẽ Iesu filio Naue ex semetipsis per præceptũ Dñi, & dederunt ei ciuitatẽ quã petiuit Thannasac quæ est in monte Effrem, & ædificauit ibi ciuitatẽ, & habitauit in ea. Ipse est qui dedit hæreditatẽ omnibus filijs Iuda, qui dedit Effrẽ, & dimidiæ tribui Manasse: ipse dedit & magnifico illi Caleph filio Ieffone hæreditatẽ: ipse misit ternos per singulas tribus, qui uniuersam terrã peragrarent, atq; describerẽt in libro, & redirẽt, & ostẽderẽt: ipse misit omnibus sortes, & se in nouissimis reseruauit.] Quare putas uoluit esse omnium nouissimus? sine dubio ut esset omniũ primus. Et nec ipse sibi hæreditatẽ sorte præsumpsit, sed à populo accepit, & illi dat populus hæreditatem à quo ipse acceperat. Sic enim scriptum est.

Iosue sors & ciuitas.

Iosue omnium nouissimus, primus factus est.

ET dederunt filij Israel sortem Iesu filio Naue. Sed & hæc figuraliter contingebant illis, quæ nobis proponerentur ad formam, ut & nos seruemus præceptum illud quod iste opere impleuit, quod dicitur: Quantò magnus es tantò magis humilia te, & ante Dominum inuenies gratiam. Et iterum quod scriptum est: Si te ducẽ ordinauerint ne extollaris, sed esto inter eos quasi unus ex ipsis. Vide ergo quomodò dux erat populi, ipse qui eos introduxerat in terrã sanctã, in terrã repromissiõis: ipse erat successor Moysi, & nõ ipse sibi permittit sumere sortẽ terræ, sed expectat ut accipiat portiunculã à populo, populi dux: & accepta portiũcula sua Iesus, dignus hoc nomine, ædificat locum ipsum quẽ accepit, & constituit, ut eum uerè faciat dignũ munere Dei, & hæreditate diuina. Sed quoniã ad Dñm, & saluatorẽ nostrũ ea quæ de Iesu scribunt̃, referre consueuimus, fortasis etiã noster omnis hic populus dat partẽ aliquã meo Dño Iesu, & uelut locũ quẽdam habitationi eius tribuit. Sed ne iniuriosum esse uideatur quod dicitur, requiramus quomodo ei damus nos serui eius habitatiõis locũ. Ego si possem bonus fieri, darẽ locũ filio Dei in me, & acceptum locũ à me in anima mea Dñs Iesus ædificaret eum, & adornaret, & faceret

Fideles quam partem dent Domino Iesu.

Ioan 14. faceret in eo muros inexpugnabiles, & turres excelsas, & ædificaret in me mansionẽ, si mererer, dignã se & patre, & ita adornaret animã meã, & capacem eam suæ sapientiæ & scientiæ, & totius sanctitatis efficeret, in tantum ut etiam faceret Deum patrem secum intrare, & in ea facere man-
Psal. 51. sionem, & cœnare etiã apud talem animam cibos quos ipse donaret. Quod ut consequi mereamur, præparemus in nobis cor mundum quo libenter & gratè mundum cordis nostri introire dignetur hospitium: cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN IESV NAVE CAP. XXI. HOMILIA XXV.

De ciuitatibus quæ datæ sunt Leuitis & sortibus eorum.

Leuitarum urbes & discurrpa.

OMNES filij Israel acceperunt sortes suas in terra, Leuitis autem in hæreditate solus sufficit Deus. Verùm quoniam accipiunt Leuitæ decimas ac primitias de fructibus à filijs Israel per præceptum Domini, oportebat etiam de terra (ut ita dicam) & de habitaculis decimas accipere, hoc est enim ab omnibus decimas accepisse. Et ideo accedentes primarij uiri qui erant in filijs Leui, ad Eleazarum sacerdotem, & ad Iesum filium Naue, & ad principes tribuum filiorum Israel, in Selon in terra Chanaan, dixerunt:

DOMINVS præcepit in manu Moysi dari nobis ciuitates ad habitandũ, & suburbana earum animalibus nostris.] Oportebat etiam de suburbanis & de ciuitatibus sortem fieri, ne fortè indiscretè & fortuitu inter Leuitas celebrata diuisio uideretur. Sicut ergo distributio sortis quæ facta est in filijs Israel, habuit rationẽ qua quis prima sorte dignus haberet, & alius secunda, de qua (prout potuimus) iam antè tractauimus: sed & de ijs qui per Moysen ultra Iordanẽ, & ab Iesu in terra accipiunt repromissionis, ubi prima sors cecidit ad Beniamin, & postmodũ ad cæteros in quibus fuit ultimus Dan: ita necesse est esse & aliquã rationem etiã in ordine sacerdotalis & Leuiticæ sortis, ut alij prima, alij secũda, alij tertia sors ducat, per quas illa, uel illa
Filij Leui. loca unicuiq; decernant. Dicũtur aũt filij esse Leui, Gerson & Chaat & Merari: & ostendit primas partes tenuisse in honore Chaat, quia filij Chaat fuerũt Amran, Moyses, Aaron & Maria. Igit de Chaat pars quidẽ plebis effecta est sacerdotalis, quæ est Aaron & filij eius. Moyses autẽ aut in sacerdotali ordine, aut si quid etiã plus à sacerdotali esse potest, habendus est. Alia uerò est ratio de filijs eius. Cæteri aũt ex filijs Chaat secuudũ ordinẽ tenuerũt in tribu Leui, qui sunt ex Isaar & Chebron & Odiel. Tũc deinde post hos accipiunt partẽ post Chaat ex filijs Leui Gerson tertio loco, nouissimus uerò omniũ Merari. Hæc est aũt differentia primi ordinis, & secũdi & tertij uel quarti quã primò omuiũ obseruauimus in Numeris. Postea eñ ꝙ ordinatæ fuerãt duodecim tribus per quatuor orbis terræ partes circa arcam testamẽti Dñi excubias agere, & statutæ sunt tres quidem tribus ab oriente, tres aũt ab Africo uel à meridiano, tres aũt ad mare quod est ad occidentẽ, tres uerò ad aquilonẽ, qui est septentrio, ibi etiam isti per quatuor orbis terræ partes eodẽ ordine deputantur. Et ab oriente quidem ubi erat tribus Iuda, quæ erat inter cæteras prima, Aaron atq; eius filij collocantur: Chaat uerò filijs qui erant reliqui, arcam testamenti Dñi leuare in humeris, & tubis canere statuitur, ita ut cùm prima tuba cecinisset, mouerent castra ij qui erant ab oriente: cùm uerò secunda cecinisset, ij qui erant à meridiano consur-
Ordo rerũ in diuinis literis designatus. gerent: tertia ab occidente, quarta ab aquilone. Vides quantus ordo, & quãta in scripturis sanctis rerum consequentia custoditur: quõo nihil nisi modo & ratione & ordine geritur: Intuere diligẽtius, & in omni scriptura hæc ita inuenies ordinata. Sed si tibi difficile est per oẽs libros uigilantẽ cordis oculum ducere, in hoc saltem loco diligentius quæ referuntur aduerte.

PRIMA (inquit) sors exijt Chaat, & facta est filijs Aaron sacerdotis qui erat in Leuitis.] Cuius primã sortem exire decebat: cui oportebat primatus dari, nisi Aaron primo pontifici, primo in uitæ meritis, primo in honoribus & uirtute: Certum est apud te nunc saltẽ quòd non sit sors ista fortuita, sed adsit uirtus superna, gubernans eam secundũ diuinæ prouidẽtię iudiciũ: Vbi ergo filijs Aaron prima habitacula sors hæc iusta decernit: In tribu (inquit) Iudæ, in tribu Symeon, & in tribu Beniamin, per sortes ciuitates tredecim. Vides quõo electis uiris in electis tribubus habitacula dispensantur. Quos aũt oportuit secundam sortẽ suscipere: Filios (inquit) Chaat, qui reliqui erant post filios Aaron. Ecquas tribus isti accipiunt: In tribu (inquit) Effrẽ, & in tribu Dan, & dimidia tribu Manasse, ciuitates decem per sortem. Qui sunt autem tertij: Filij Gerson. Et in quibus tribubus sortiuntur: Isaschar (inquit) & Aser & Neptalim, & in dimidia tribu Manasse, quæ est in Basan, itidem ciuitates decem. Qui sunt aũt ultimi in Leuitis: Filij (inquit) Merari. Isti nouissimi in quibus accipiant tribubus, uideamus. Ex tribu (inquit) Ruben trans Iordanẽ & Gad, qui erat cũ ipso trans Iordanẽ, & de tribu Zabulon, qui & ipse ultimus est inter filios Liæ, accipiunt in sorte ciuitates duodecim. Sed nondũ ea quæ magis obseruanda sunt in locis contingimus: de quibus etiam si pandere profundiora non possumus, saltẽ summa quæq; perstringere nõ pigeat, ut ex ijs unusquisq; auditorũ occasionẽ capiat intelligentiæ altioris & mysticæ perquirendæ. Cũ quatuor partes sint orbis terræ, Chaat accepit sortẽ

primus

pcimus intec filios Leui à parte orientis cū illis tribubus quæ ipsæ primatū omnium tenent. Videergo quomodo uniuersa conueniunt. In quatuor orbis partibus certū est orientalem plagā nobiliorem uiden, in qua & nobilior omnium reliquarū Iudæ tribus habebatur: & filij Chaat sacerdous primam ducūt in primis & tribubus & orbis partibus sortē, cum Cherson & Merari, qui erant primi inter filios Leui. Sic ergo tres filij primi Leui accipiunt orientalē. Occidentem uerò ubi erat Ruben & Symeon & Gad, sortitur secunda sorte Chaat ex tribu Symeonis. Merari uerò primum sortitur Ruben, & iterū Merari tertius in Numeris ab oriente accepit Zabulō, ut iustitia seruetur, ut sorte ea quæ secundum Dñm dicitur, & credenuum mentes ad mysteria futuri seculi dirigat contuenda. Post hæc eorum qui ad mare erant, id est Effrem & Beniamin & Manasse. Chaat cū suscepisset secunda sorte Beniamin, cæteri ex familia eius sortiti sunt Effrem. Post hoc eos qui erant ex media tribu Manasse quæ fuit in terra sancta sortitur Gerson, & iterū ipse Gerson sortitur etiam aliam dimidiam tribum Manasse. Sed quia oportebat eos qui erāt in Aquilone aliquid sacerdotalis gratiæ consequi, ne penitus nudari donis cœlestibus uiderentur, in ijs quorū nouissimus ordo erat in Aquilone de Dan, Neptalim, Aser, rursum Chaat non quidem intec sacerdotes, sed inter cæteros primam tamen accepit sortem in Dan, secundam uerò Gerson in Aser, & tertiam idem Gerson in Neptalim. Quis potest assequi hæc omnia & comprehendere? Quis meminisse saltem & obseruare ordinem ipsum ministeriorū ualet? Quod si secundum literam solùm difficilè textus ipse narrationis explicari potest, & permixto uel locorum uel personarū, quæ in historia continentur, euoluisquid dicimus de ijs sacramētis, quæ per hæc describuntur, & in quibus distributiones futuræ hæreditatis adumbrantur, & per quæ sanctæ terræ quam mansueti hæreditate suscipient, diuisio celebrabitur? Quis castrorum sedes diuersas explicet, quomodo hæc in resurrectione per singulos quosque sanctorum sacerdotali uel Leuitico ordine habenda sit distributio, ut quemadmodum dicit Apostolus, In resurrectione non confusè agantur omnia, sed ueniat unusquisque in suo ordine, initium Christus, deinde ij qui sunt Christi, qui in aduentu eius crediderūt, cùm tradiderit regnū Deo & patri, cùm subiecerit ei omnem principatum, & potestatē? Ibi sine dubio tales quædam castrorum obseruationes, & sacerdotales distributiones, & ordines, ac tubacum significationes erunt, fortassis enim sicut ordinauit Deus stellas cœli, & rationibus eas quibusdam micandis, & ineffabilibus collocauit, & alias quidem ipsarum statuit in axe aquilonis, alias in partibus orientis, alias uerò in australi parte cōuexa, atque alias in occasu ita credo quòd & eos qui ex resurrectione mortuorum tales erunt, sicut stellæ cœli in multitudine & claritate, uel mētes scilicet ex semine Abraham, ordinabit Deus in regno cœlorum secundum ordinem stellarum & partium cœli: & dabit alijs sortem ad orientem, alijs ad occidentem, ad austrum alijs, & quos ipse nouit statuet ad aquilonē: quoniam quidem multi uenient ab oriente & occidēte, ex quatuor orbis partibus, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cœlorum, per gratiam Domini nostri Iesu Christi, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Mysticus sensus.

Resurrectio à mortuis ordo, ex 1. Corint. 15.

Matth. 8.

IN IESV NAVE CAP. XXII. HOMILIA XXVI.

De eo quòd sepultæ sunt petrinæ machæra, & de ara quam extruxerunt duæ & semis tribus, quæ sunt trans Iordanem.

IN superioribus quidē dictum est, quia filij Israel dederunt sortem Iesu in monte Effrem, & quia accepta sorte Iesus ædificauerit ibi ciuitatem, & inhabitauerit in ea. Nunc autem eadē denuò repetit scriptura, ut addat hoc quod machæras petrinas, id est cultros è saxo quibus circumcidit Iesus filios Israel in eremo, recondiderit in ea ciuitate quam ædificauerat, & in qua habitabat. Vnde denuò & nobis repetenda expositio est, & quod adiectum est, explanandum, ut Deo donante sensus scripturæ integer expleatur. Diximus etenim in superioribus, quis & Dñs noster Iesus petat à nobis locū quē ædificet, & in quo habitet, & quia debemus tales effici, tā mundi corde, tā simplices mente, tā sancti corpore & spiritu, ut & in anima nostra locū digne tur accipere, & ædificare illū, & habitare in ea. Et qui putas sunt in omni populo ita accepiabiles Deo, qui ad hoc eligi digni sunt? aut fortè nec singuli ad hoc capaces esse possunt, sed uniuersus populus & cuncta simul Ecclesia uix capax esse potest, ut recipiat in se Dominum Iesum, ut habitet in ea? Videamus ergo quis sit iste locus in quo habitare debet Iesus.

Videlet templa Christi sunt.

IN MONTE (inquit) Effrem, hoc est in monte fructifero.) Qui putas sunt in nobis montes fructiferi in quibus habitet Iesus? Illi profectò in quibus sunt fructus spiritus, gaudiū, pax, patientia, charitas, & cætera. Isti ergo sunt montes fructiferi, qui fructū Christi afferunt, & mente ac spe semper excelsi sunt. Et licet pauci esse possint tales, tamē si uel pauci fuerint, in ipsis habitans Dñs Deus, qui est lux uera, mittet radios lucis suæ etiā super reliquos oēs, quos non dignos suo habitaculo principaliter iudicarit. Nūc aūt uidem' quæ sunt machæræ petrinæ, quib. circūcidit Iesus filios Israel. Si oceris, pro nobis, ut sermo noster uiuēsit & efficacior & acutior super omnem

Fructus Spiritus. Gal. 5.

Heb. 4. omnē machærā, præstabit & nobis Dñs Iesus, ut uerbū Dei quod loquitur ad uos, circumcidat
Cultri petrini omnem immundiciam, resecet impuritates, abscindat uitia de auditoribus, & amputet omne
gladium uerbi quo uis mentis & efficacia naturalis obtegitur: & sic per uerbum Dei quod nunc machæra pe-
significātes, cir trina dicitur, circūcidemini, & uos ab Iesu audietis, Quia abstulit opprobriū Aegypti à uobis
cūcidūt nostra hodie. Quid enim nobis prodest exisse de Aegypto, & nobiscū opprobria Aegypti circūferre?
corda. Quid prodest ambulare per eremum, hoc est quid nos iuuat in baptismo seculo renunciasse, &
morum nostrorū pristinas sordes ac uitiorum carnalium immundicias retinere? Oportet ergo
post digressionem rubri maris, id est, post gratiā baptismi, auferri à nobis etiam carnalia uete-
Heb. 11. ris consuetudinis uitia per Iesum Christū Dominum nostrum, ut ita demū Aegyptiacis carere
possimus opprobrijs. Ponunē ergo illæ machæræ petrinæ & cultri lapidei quibus secundò cir-
cumcisi sumus ab Iesu, in eo loco quem petit & accipit. In loco quem possidet in anima iusti, in
ipso recondit & machæras. Sæpe ostendimus machærā Verbum Dei dictū, quo uerbo abscin-
duntur & purgantur peccata de animis audientium. Hæc ergo uirtus uerbi diuini reconditur
in eo loco cui daē sermo scientiæ & sermo sapientiæ, ut opportuno tempore anima illa quæ per
donū spiritus repleta est uerbo sapientiæ, uerbo scientiæ, proferat istas machæras in Ecclesia, &
Cur è petra, nō circumcidat secundò eos qui secunda indigent circūcisione. Quod aūt dicit petrinas machæ-
aūt ferro facti ras, hoc est è saxo cultros, & non è ferro artificis opere fabricatos: illud ostēdit quòd sermo hic
sint cultri qui- Dei qui circūcidere de animis auditorū immundicias potest, non ex arte grāmatica uel rhetori
bus circūcide- ca ueniens, neq; doctorū malleis edomitus, aut studiorū incudibus elimatus, sed ex illa petra
bantur Iudei. descendens, quæ de monte sine manibus abscissa est, & orbem terræ cōpleuit, ac dona spiritalia
credentibus tribuit. Post hæc Iesus conuocat filios Ruben & filios Gad, & dimidiam tribū Ma-
nasse, qui secum militauerunt ad hostes Israeliticos superādos: & dimittit eos ad hæreditatem
Iosue 22. suā, datis ijs etiā muneribus quibusdā, sicut scriptū est. In quo uidetur illud indicare mysteriū,
Trāsiordanini quod cùm plenitudo gentiū introierit, & quæ repromissa sunt eis à Domino Iesu perceperint
à Iosue dimissi. illi qui per Moysen eruditi & instructi fuerant, & qui nobis in certamine positis auxilia oratio-
nibus & precibus detulerunt, quia nondū repromissiones consecuti sunt, expectantes ut etiā
uocatio nostra cōpleretē (sicut dicit Apostolus) nūc demū perfectionē quæ ab eis dilata fuerat
consequanē cū muneribus quæ accipiūt ab Iesu, ut unusquisq; habitet in pace, omni bello atq;
omni impugnatione cessante. Post hæc lectū est nobis, quia filij Rubē, & filij Gad, & dimidia tri
De Ara à dua- bus Manasse qui erāt trans Iordanē, ædificassent aram ingentē: filij uerò Israel reliqui ignoran-
bus tribubus et tes, quare hæc ara fuisset extructa, mittunt Phineem filium Eleazari filij Aaron, cum decem ui-
semis extru- ris de singulis tribubus electis: si fortè tanquā discedentes à Deo hoc fecissent uel apostatici ef-
cta. fecti, & contra mandatū Dei gerentes expugnarentur à reliquis filijs Israel: sin aliter, ut cogno-
scerent causam. Alij uerò satisfaciunt de ara, & dicunt: Scimus quia altare uerum est apud uos,
ubi Iesus habitat: nos autem fecimus hoc altare ad similitudinem illius altaris, quod apud uos
extructum est, ut & apud nos figura & imago ueri altaris habeatur, ne fortè crastino (inquit)
placeat uobis dicere, quia Iordanis finitimus est inter nos & uos, & ipse determinat, & ideo nō
habetis portionē in altari nostro. Hæc illi responsa miserunt. Sed uideamus nos quid facti hu-
ius cōtineat sacramētū. Prior populus circūcisionis in Rubē, qui fuerat primogenitus, designa
De Veteris Te tur, sed & in Gad, qui & ipse primogenitus est ex Lia, & Manasse nihilominus primogenitus.
stamenti Eccle Quod aūt dico primogenitos, secundū tēpus loquor. Hæc ergo dicunē, ne inter nos & illos qui
siæ, et Christia ante aduentū Christi fuerūt iusti, diuisio aliqua ac separatio uideretē, sed ut ostēderent, se etiā si
næ Ecclesiæ so ante aduentum Christi fuerant, fratres tamen nostros esse. Licet enī habuerint altare tunc ante
cietate. aduentū Saluatoris nostri, sciebāt tamē & sentiebāt, quia nō esset illud altare uerū, sed quia for
ma & figura erat futuri & ueri huius altaris. Nouerant illi hæc, quia ueræ hostiæ, & quæ possent
auferre peccata, nō in illo altari offerebantur, quod habebat primogenitus populus, sed in isto
Ioan. 10. ubi erat Iesus, hîc cœlestes hostiæ, hîc uera sacrificia consummanē. Fit ergo unus grex & unus
pastor, illi priores iusti & qui nunc sunt Christiani. Volo aūt ad horū probationē memoriā fa-
cere etiā historiæ cuiusdā, si tamen Dñs donare dignetē, ut explanationē ipsius spiritalē inueni
Num. 16. re possimus. Cadebat aliquando populus in deserto & moriebaē. Venit Aaron pontifex, & ste
tit in medio eorum qui moriebantur, & eorum qui uiuebant, ne ulterius uastatio mortis profi
Christus media ceret iam in cæteros. Venit & nunc uerus pontifex meus Dominus, & intercessit medius inter
tor à Iudæis se- morientes & uiuos, id est inter eos qui ex Iudæis suam præsentiam susceperunt, & inter eos qui
cundum carnē non solùm non susceperunt, sed semetipsos magis quàm illum occiderunt, dicentes: Sanguis
reprobatus. illius super nos & super filios nostros. Vnde & omnis sanguis iustus qui effusus est super terrā
Matth. 23. à sanguine Abel iusti usq; ad sanguinē Zachariæ filij Barachiæ, quem occiderunt inter ædem &
Matth. 27. altare, requiretur à generatione illa quæ dixit: Sanguis eius super nos & super filios nostros.
Sunt ergo populi pars mortui, quia neq; azyma, neq; dies festos competēter agunt, sed cōuersi
sunt dies festi eorū in luctū, & cantica eorum in lamentationem: qui etiā si uelint non poterunt
diem

diem festum celebrare in eo loco quem elegit Dominus Deus. Et nos quidem non diximus ad illos, quia non erit uobis pars in hoc altari, uel in hæreditate Domini, sed ipsi sponte sua altare uerum, & cœlestem pontificem refutarunt, & eo usq; infelicitatis adducti sunt, ut & imaginem perderent, & non susciperent ueritatem, & ideo dicitur ad eos: Ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. Translata est enim ad gentes gratia spiritus sancti, translatæ sunt solênitates ad nos, quia transijt ad nos & pontifex non imaginarius, sed uerus secundũ ordinẽ Melchisedech electus: & necesse est eum ueras hostias, id est spiritales offerre apud nos, ubi ædificatur templũ Dei ex lapidibus uiuis, quæ est Ecclesia Dei uiuentis, & ubi est uerus Israel, in Christo Iesu Domino nostro, cui est gloria, & imperium in secula seculorum. Amen. *Psal. 110.* *Eph. 2.*

FINIS HOMILIARUM ORIGENIS SUPER IESUM NAVE.

ORIGENIS ADAMANTII IN LIBRUM IUDICUM HOMILIAE IX.

LOCI COMMUNES THEOLOGICI, QUOS ORIGENES IN Homilijs in librum Iudicum, exposuit.

1. *De Hominis diebus uel bonis, uel malis. De diebus Iesu, & luce iustorum & iniustorum.*
2. *Opera Domini eos perficere, qui operum Domini meminerunt.* Homilia 1.
3. *Opera Dei parua, magna & omnium maximum Dei opus, illud uidelicet quod dedit filium unigenitum pro nobis.*
4. *De Iesu Christo, qui in fidelibus suis uiuit, in peccantibus ac filium Dei crucifigentibus mortuus est.*
5. *Apostasia à uero Deo, cultu Baal, & eo quod quisq; in semetipso diligens pro Deo habet, locus pulcherrimus & planè Theologicus.* Homilia 2.
6. *De peccatis internis & externis & eorum pœnis. Tum quomodo Ecclesia excludens peccantem è sua communione, Deus uerò deserens hominem flagitiosum, tradat aliquem Satanæ.*
7. *De Idololatria & superbia & utriusq; peccati pœnis.*
8. *De uindicibus libertatis populi Dei, quos Deus rogatus excitat. In horum numero Origenes Angelos, & homines plenos Spiritu sancto, rectè recenset.* Homilia 3.
9. *Peccatis nostris aduersarios nostros confirmari, docet Origenes.*
10. *Sanctos omnes ambidextros, Satanam & ipsius complices ambisinistros.*
11. *Iudices uindices populi Dei, referre Angelos præsides & ultores.*
12. *Docentes in Ecclesijs gladio uerbi fanaticos percutere, eosdem autẽ uerbi institutione uelut aratro, agros mysticos, id est, dociles, superare & Christo lucrifacere debent.* Homilia 4.
13. *Propter peccata populi, Gubernatores Politicos & Ecclesiasticos subtrahit Dominus, & Tyrannos ac mercenarios substituit.*
14. *De prophetiæ dono, cui illud concedat Dominus.*
15. *Allegoria de Israelitarum & Gentium Ecclesia.* Homilia 5.

IN IUDICUM CAP. II. HOMILIA I.

De eo quod scriptũ est: Et seruiuit populus Domino omnibus diebus Iesu, & seniorũ, qui uiderunt omnia opera Domini magna quæ fecit cum Israel.



LECTOR quidem præsentis lectionis ita legebat: ET timuit populus Dominum omnibus diebus Iesu. Nos autem habemus: ET seruiuit populus Domino omnibus diebus Iesu, & omnibus diebus seniorum eorum qui longiorũ dierum fuerunt post Iesum.] Oportet ergo scire quia unusquisq; nostrûm ipse sibi præstat, ut in bonis diebus sit aut in malis, dies habeat Iesu, id est dies iustorum, aut dies habeat impiorum. Si enim intelligamus lumen uerũ quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, & præbeamus ei ad illuminandum animas nostras, aut si oriatur nobis sol iustitiæ & mundum animæ nostrum habemus hospitium, habemus & nos dies Iesu Christi, dies salutis. Si quis uerò animam suã præbuerit ad recipiendã lucem illã quæ extinguetur, lucem contrariã ueritati, & ab ea fuerit illuminatus, habebit & ipse dies sed malos, & non erit in diebus Iesu, sed erit in diebus Manasse, uel in diebus Pharaonis, uel in alterius cuiuscunq; diebus pessimis. Propterea deniq; in diebus Achab regis iniqui & pessimi non potuit Esaias uidere uisum, non potuit uidere Dominum Sabaoth sedentem super thronum excelsum & eleuatum. Sed ex quo mortuus est rex nequam, cuius erãt dies mali, tum potuit uidere propheta uisionem Dei. Eruis nosse quia dies isti cùm dicuntur in scripturis *Dies hominis boni uel mali.* *Ioh. 1.* *Achab.* *Esa. 6.*

illius,uel illius,non significent tempus uitæ illius de quo dicitur,uel præsentiæ corporalis? Au
Psal.72. di quid de diebus Domini nostri Iesu Christi propheta prædixerit:Exorietur,inquit,in diebus
Diebus Saluatoris quæ bona præsto fuerint. eius iustitia,& abundantia pacis,usq; quo extollatur luna. Hoc si ita accipiamus,quòd diebus
quibus Saluator demorabatur in terris,dies erãt iustitiæ,& dies pacis,quomodo probabimus
dies iustitiæ exortos esse ijs,qui eum crucifixerunt,& qui aduentum eius non receperunt? Aut
quomodo multitudo pacis in diebus eius fuisse uidebitur apud eos,qui eum in mortem falsis
criminationibus tradiderunt? Quomodo istis uidebuntur dies iustitiæ & dies pacis exorti, in
quorum mentibus iniquitatis & furoris tenebræ uersabantur? & rursum si ad illos dies quos
Saluator exegit in carne,referatur hoc quod scriptũ est: Orietur in diebus eius iustitia,& mul-
titudo pacis,nunc quoniam non sunt illi dies,ergo non orietur iustitia eius,nec multitudo pa
cis Christi apud fideles & religiosos inuenitur. Magis uerò unusquisq; pro actibus suis & con-
Malac.4. uersatione uitæ,dies sibi uel iniquitatis & belli, uel iustitiæ & pacis acquirit. Audi deniq; pro-
phetam dicentem:Timentibus,inquit,nomen tuum,orietur sol iustitiæ,sine dubio ut faciat eis
dies iustitiæ,dies Iesu. De impijs dicit,Quia occidet eis sol iustitiæ,sine dubio illis in quibus iu-
stitia dormit in eis,& tenebræ eis iniquitatis exortæ sunt. Vis autem similiter à propheta disce-
Psal.119. re qui sint qui habeant multitudinem pacis? Audi quomodo dicit in psalmis: Pax multa dili-
gentibus nomen tuum,& non est illis scandalum. Dies ergo iustitiæ & multitudo pacis exorie-
tur diligentibus nomen Domini. Sed habent & impij lucem suam,ex qua sine dubio exoriun-
Prouer.24. tur eis dies mali. Vis autem & hoc tibi de scripturis probari? Audi quid scriptum est: Lux, in-
Lux iustorũ à luce iniustorũ differt. quit,iustis semper,lux autem impiorum extinguetur. Vides ergo quia est propria quædam lux
impiorum,quæ extinguitur,& lux iustorum,quę permanet in æternum. Et nescio si tam ineptè
quis intelligat,ut putet esse aliquam substãtialem lucem,aliam quæ impiorum dicatur, & aliã
quæ iustorum. Quod utiq; nullo modo fieri potest. Vna enim est lux mundi à Deo facti, quæ
omnibus cõmuniter & æqualiter lucet. Sed hoc modo quod superius exposuimus, intelligen-
dum est,quòd anima nostra aut uero lumine illuminatur, quod nunquã extinguetur, qui est
Christus: aut si non habet in se istud lumen quod æternum est, temporali sine dubio & extin-
guibili lumine illuminatur ab illo qui transfigurat se in angelum lucis, & falsa luce illuminat
Epicuræorum lux. cor peccatoris,ut uideantur ei illa esse bona,& præclara,quæ sunt præsentia & caduca. Isto lumi-
ne illuminantur illi,qui summũ bonum uoluptatẽ putant. Isto lumine illuminantur illi,qui di
uitias & honores seculi & terrenã gloriã,quasi æternitatis memoriam quærũt. Sunt ergo isti in
diebus lucis eius,quæ extinguetur. Omnia hæc quæ agunt & quæ desiderant & cupiunt,extin-
Marcionis hæresis de Deo legis. guuntur. Hoc lumine illuminantur & hæretici,falsi nominis scientiam prædicãtes. Hinc Marcion
illuminatus,Deum legis iustũ,sed non bonũ,dicit. Si ergo rectè intelleximus qui sint qui à Do
mino nostro Iesu Christo uero lumine illuminantur,& qui sint dies qui ab illo illuminantur qui se
transfigurat in angelũ lucis,& cuius lumen extinguitur, competẽter intelligere possumus etiã
istos Iesu Dñi,quibus dicitur quòd seruiuit populus Dño omnibus diebus Iesu. certum namq; est
quòd qui habet in se dies Iesu,seruiat Dño: nec fieri potest,ut habens in se aliquis dies Iesu & lu
men Christi seruiat Zabulo,aut seruiat auaritiæ: nec potest fieri ut illuminetur quis lumine ueri-
tatis & seruiat mẽdacio: nec potest illuminatus lumine sanctificationis, libidini & immũditiæ
2.Cor.6. deseruire. Deniq; sic & Apostolus dicit: Quæ enim participatio est iustitiæ cũ iniquitate? aut quæ
societas luci ad tenebras? quæ autẽ cõsonantia Christo cũ Belial? aut quæ pars fideli cũ infideli?
Oremus ergo ut semper in nobis Christus qui est lux uera,faciat dies bonos,nec unquã de Za
Eph.5. bulo nos illuminati habeamus in nobis dies malos,de quibus dicit Apostolus: Redimẽtes tẽ-
pus,quoniam dies mali sunt. Dies enim malos habemus,quando carnalia pro spiritalibus quę-
rimus, terrena pro cœlestibus, pro æternis caduca, præsentia pro futuris. Siquando ergo hu-
iuscemodi in te desideria uideris exoriri, scito te in diebus malis & pessimis positum: & ideo
Gal.1. insiste orationibus,ut libereris à die illo,& (sicut dicit Apostolus) eripiaris de præsenti seculo
Beati sunt qui seruiunt Iesu. malo: hoc enim modo (quod superius diximus) non solùm dies fiunt mali sed & seculum effi
citur malũ. Seruiuit ergo populus Dño omnibus diebus Iesu & omnibus seniorũ diebus qui fue
rant post Iesum. Beatus est qui in diebus Iesu seruit Dño,qui uerbo & sapientia eius illuminatur,
qui ex doctrina eius accipit lumẽ scientiæ. Secundo autẽ loco & ille post hunc est beatus, qui in
diebus seniorũ qui fuerunt post Iesum,Dño seruit. Seniores qui uel cũ Iesu, uel post Iesum fue-
runt,qui sunt nisi Apostoli,qui & ipsi scriptis,& præceptis suis illuminant corda nostra,& faci-
unt etiã ipsi dies quosdã in nobis ex illa luce quam ipsi ex uera luce participati sunt uenientes?
Qui ergo illuminatur & instruitur ex Apostolorũ præceptis, & ad seruitiũ Dñi Apostolicis re-
gulis instruitur,iste est qui seruire dicitur Domino in diebus seniorũ qui fuerũt post Iesum. Vis au-
Ioh.1. tem uidere quia sicut Saluator erat lux uera quæ illuminat omnẽ hominem uenientẽ in hunc
mundum,ita & Apostoli lux erant mundi. In Euangelio scriptum est,dicente Dño ad eos: Vos
Matth.5. estis lux mundi. Quod si etiam Apostoli lux sunt mũdi,sine dubio per præcepta & mãdata sua

illuminant

illuminant nobis dies,in quibus Domino ſeruiamus. Quod autē dixit, Omnibus diebus ſe-
niorum qui longiorum dierum fuerunt poſt Ieſum,nec hoc mihi ocioſè dictum uidetur,quòd
lōgæui uel longorum dierum dicuntur eſſe ſeniores qui poſt Ieſum fuerūt. Et quidem Dei eſt
ſolius noſſe poſt Ieſum qui fuerit inter ſeniores qui longiorem diem fecerit,id eſt qui maiorem
ex ſe emiſerit lucem,utrum Petrus,an Paulus:Bartholomæus,an Ioannes:ueruntamen longio
rum dicuntur dierum ſancti.Econtrario uerò tunc,quando iſte mūdus malis replebitur,quan
do increſcente iniquitate refrigeſcet charitas multorum, & quando ueniens filius hominis dif
ficilè fidem inueniet ſuper terram , tunc non dicuntur futuri longi dies , ſed magis abbreuiari
dicuntur,ſicut dixit Dominus:Quia niſi abbreuiati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua ulla caro. *Matth. 24.*
Mali ergo dies breuiari dicuntur: longæui autem ſunt , & multi temporis & grandis quodam- *Mali dies ab-*
modo ſpatij dies boni, in quibus Domino ſeruimus . Vide tamē quia & hoc deſignauit in Eu- *breuiabuntur.*
angelio, quòd propter electos breuiabuntur dies illi . Electis ergo breuiabuntur dies mali, di-
es iniquitatis & ſcandali:& ut ego arbitror,cùm ſemel electis dies mali cœperint breuiari,ſem-
per breuiantur & minuuntur,uſq; dum ad nihilum redigantur,& penitus exoleſcant atque ad
ultimum pereant . Ex quibus unus puto erat & ille qui dicebat : Pereat illa dies in qua natus *Iob 3.*
ſum. Sic ergo electis dies mali breuiantur & pereunt : dies uerò ſeniorum ſanctorum , longæui
ſunt & prolixi. Sed & illud quod dicentibus nobis occurrit, & utinam Domino ſuggerente oc-
curreret, prætereundū non eſt,quod dixit,Quia ſeruiuit populus Domino omnibus diebus Ie-
ſu.non dixit unū diem fuiſſe Ieſu, ſed,Multi ſunt dies Ieſu. Quos ergo multos ponimus dies ſe-
cundum hunc ordinem quem expoſuimus? Ego ſic arbitror,quòd dies unus ipſius eſt iuſtitia,
alius ſanctificatio,alius prudentia,alius miſericordia,& ſic per ſingula uirtutū dona dies com-
putantur Ieſu,in quibus Dño ſeruitur: quia in his uirtutibus animi Dño placetur. Sed & patiē- *Dies pro uirtu*
tiam cōputato diem,& manſuetudinem,& pietatem & bonitatem , & omne quod ad uirtutem *tibus.*
pertinet,ipſius dicito diem. Et ſic in omnibus diebus Ieſu Dño ſeruies,id eſt in omnibus his uir
tutibus. Non eñ uult ſcripturæ ſanctæ inſtitutio,ut aliquas ex his uirtutibus habeas in te,& a-
lias negligas,ſed ut omnibus his uirtutibus adornatus,& in earū actibus poſitus ſeruias Dño. *1. Cor. 4.*
Eodē modo quis etiam ſeniorū dies habet in ſe,& in diebus eorū ſeruit Domino, implēs illud
quod dicit Apoſtolus Paulus: Imitatores mei eſtote ſicut & ego Chriſti.

IN DIEBVS, inquit, ſeniorum eorum qui cognouerunt omnia opera Domini.] Quis eſt
qui cognoſcit omnia opera Dñi , niſi qui facit ea? Sicut enim dictū eſt de filijs Heli , quia eſſent *Qui cogno-*
filij peſtilentiæ neſcientes Dominum,non quòd ignorarent Dominū,qui utiq; & doctores erāt *ſcunt opera*
cæterorum,ſed quia ſic agebant ut agunt illi,qui neſciunt Dominum. Hoc modo etiam hic ſen *Dei,ea quoq;*
tiendū eſt quod dicit, Qui cognouerūt omne opus. Et nō ſolùm,inquit,Cognouerūt opus Do *faciunt.*
mini,ſed addit,Qui omne opus cognouerunt Domini:id eſt qui cognouerunt & iuſtitiæ opus *1. Reg. 2.*
Domini , & ſanctificationis opus & patientiæ & manſuetudinis & pietatis . Et omne quicquid
ex mandans Dei uenit,opus Domini dicitur. Sed ſicut eſt opus Domini,eſt ſine dubio huic cō-
trarium opus Zabuli.Certum eſt eñ , quia ſicut iuſtitia eſt opus Dei , ita & iniuſtitia opus Za-
buli: & ſicut manſuetudo opus Dei eſt , ita & ira & furor opus ſit Zabuli . Cognouiſſe ergo di-
cuntur opus Dei illi qui faciunt opus eius. Vt autem hoc amplius ex ſcripturarum auctoritate
clareſcat,quomodo ſoleat dicere ſcriptura,cognoſcere,uel neſcire , uide quomodo etiam alibi
ſcriptum eſt: Qui cuſtodit, inquit, mandatum neſciet uerbum malum , qui autem mandatum *Eccl. 8.*
cuſtodit,poteſt fieri ut neſciat uerba mala. Scit quidem,ſed neſcire pro eo dicitur , quòd ea ca-
uet & uitat. Sed de eodem ipſo Domino & ſaluatore quod dictum eſt,Quia non nouit peccatū, *2. Cor. 5.*
certum eſt quia ignoraſſe dicitur peccatum pro eo quòd non egit opus peccati. Hoc ergo mo-
do & ille dicitur cognoſcere opera Domini, qui opera Domini facit. Ignorat autem opus Dei,
qui non agit opus Dei. Sed & illud quomodo præterimus quod addidit,Qui cognouerūt ope
ra Domini magna,quæ fecit in Iſrael? Quid enim? ſunt aliqua opera Domini parua, ad quorū *An quedā Do*
diſtinctionem hæc magna dicantur? ego arbitror quòd omne quidem Dei opus eſt magnum, *mini opera*
ſed pro capacitate eorum qui operantur,ſi ſibi inuicem comparentur, uel magna opera Domi *parua ſint?*
ni dicuntur eſſe,uel parua. Verbi cauſa,eduxit filios Iſrael de Aegypto in manu forti & brachio
excelſo, Aegypto prodigijs cœleſtibus uerberata,uiam fecit in mari,manna in deſerto populo
dedit,de cœlo locutus eſt ad Moyſen,legem conſcriptam in tabulis lapideis dedit. Nónne hæc *Maximū Dei*
magna ſunt opera Dei? Sed ſi illud his compares,quòd ita dilexit Deus hunc mundum,ut fili- *opus. Ioan. 3.*
um ſuum unigenitum daret pro ſalute mundi, inuenies omnia illa parua eſſe ad huius operis
magnitudinem. Quod opus etiam nos & cognoſcere debemus,& credere,& operari opera Do
mini. Non ergo negligēter, ſed fideliter & attentè , ut inueniamur & nos in diebus Ieſu Chriſti,
& in diebus ſanctorum ſeniorum eius Apoſtolorum , cum quibus & ſocietatem cœleſtis hære-
ditatis mereamur accipere,per ipſum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cui eſt gloria & im
perium in ſecula ſeculorum. Amen.

IN IVDICVM CAP. II. HOMILIA II.

De eo quod scriptum est: Et defunctus est Iesus filius Naue.

RECITATVS est nobis etiam Iesu obitus. Et ille quidem filius Naue quòd defunctus est, nihil mirum. Naturæ namq; quod debebatur exoluit. Verùm quoniã institueramus hæc
Christus in quibusdã uiuit, in alijs defunctus est. quæ de filio Naue legebantur, ad Dominũ nostrum Iesum Christum referre, uidendum est quomodo etiam de ipso dici conueniat, Quia defunctus est Iesus. Ego arbitror secundũ scripturæ auctoritatem hoc loquẽs, quòd in quibusdam uiuit Iesus, in quibusdã uerò defunctus est. In Paulo uiuit Iesus & in Petro & in illis omnibus qui meritò possunt dicere, Viuo autem iã
Phil. 1. non ego, uiuit uerò in me Christus. Et iterum dicit: Mihi autẽ uiuere Christus est, & mori lucrũ. In istis ergo talibus Iesus uiuere meritò dicitur. In quibus autẽ defunctus est Iesus? In illis sine dubio, qui sæpe pœnitendo, & iterũ delinquendo, uelut insultare morti Iesu dicuntur. De qui-
Heb. 6. bus scribens ad Hebræos dicit Apostolus: Rursum crucifigẽtes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes. Vides ergo quia in peccantibus non solùm defungi dicitur Iesus, uerùm & crucifigi ab eis asseritur & illudi. Sed & tu ipse considera apud te, si quando de auaritia cogitas & cupis aliena diripere, nunquid potes dicere, quia uiuit Christus in me? Aut si de stupro cogitas, si furore exagitaris, si liuore succenderis, si inuidia stimularis, si temulentia debaccharis, si superbia extolleris, si crudelitate grassaris nunquid potes in his omnibus dicere, Quia Christus uiuit in me? Sic ergo in peccantibus defungitur Christus, pro eo quòd nihil in eis iustitia, nihil patientia, nihil ueritas & omnia illa quæ Christus est, operanť. A sanctis uerò quæ-
Phil. 4. cunq; fiunt, Christus ea dicit operari, sicut & Apostolus dicit: Omnia possum in eo qui me con
Matth. 10. fortat Christus. Sed & ipse Dñs in Euangelijs de hoc distinctionẽ pulcherrimã dedit, cùm dicit: Quicunq; confessus in me fuerit corã hominibus, confitebor & ego eũ corã patre meo qui est in cœlis. Qui aũt negauerit me corã hominibus, & ego negabo eũ corã patre meo. Vidisti quia cõfitentes in semetipso dixit cõfiteri, & quasi qui ipse in eis uiuat & operetur opera uitæ. In ijs aũt qui negãt, non tenuit eandẽ uerbi similitudinẽ, ut diceret, Quia qui negauerit in me, & ego negabo in eum: sed qui negauerit me corã hominibus & ego negabo eum coram patre meo, ut ostenderet, quia qui negat quidẽ se, extra ipsum est, qui aũt confiteť, in ipso est. Propterea ergo & hîc scriptura dicit, Quia cũ defunctus esset Iesus, exurrexit generatio alia post eos, qui nõ scierunt Iesum, & opera quæ fecit in Israel. Et fecerũt filij Israel malũ ante Deũ. Omnipotens dominator Deus nũquã accidat nobis, ut Iesus Christus posteaquã resurrexit à mortuis, rursum moriatur in nobis. Quid enĩ mihi prodest si in alijs uiuat ex uirtute, & in me moriať ex infirmitate peccati? Quid mihi prodest si in me, & in meo corde non uiuit, & si in me opera uitæ non perficit? Quid mihi prodest si apud aliũ ex bonis studijs, ex bona fide, ex bonis operib. pascit & perficitur: apud me autẽ & in meo corde per multas cogitationes & desideria nefanda, per studia
Generatio quæ non nouit Dominum Iesum. pessima suffocatur quodãmodo & necatur? Vide enim quid addit scriptura: Quia surrexit, inquit, generatio alia quæ nõ cognouit Iesum, & opera quæ fecit magna. Generatio illa quæ non cognouit Dñm Iesum, ista est malarũ cogitationũ, & pessimarũ cupiditatũ, quæ procedit ex corde. Ista est generatio quæ non recognoscit Dñm Iesum, neq; opus magnum quod fecit in Israel. Vides quia peccatores eousq; perueniunt, ut & opus illud magnũ & præclarũ quod fecit Dñs, obliuiscanť, quòd crucifixus est pro peccatis nostris, & resurrexit propter iustificationem no-
Rom. 4. stram. Vnde credo quòd propter hanc obliuionẽ metuens Apostolus dicebat discipulo suo Ti
2. Tim. 2. motheo, quẽ præcipuũ habebat: Memor esto Christũ Iesum resurrexisse à mortuis. Sciebat enĩ quia huius tam magni operis quòd surrexit à mortuis, fieri posset obliuio, si generatio peccatrix oriretur in corde. Fecit ergo malignum corã Deo generatio adultera, quæ nesciuit Iesum,
Israelitarum à uero Deo apostasia. neq; presbyteros, & seruiuit, inquit, Baalim, & dereliquerũt Dñm Deum patrum suorum. Hæc quidem fecerunt antiqui: sed quoniam quæ scripta sunt, non propter illos, sed propter nos scripta dicũtur, in quos fines seculorum deuenerunt, uideamus ne maiore ex parte de nobis hæc, quàm de illis dicta uideantur, quamuis uerũ est quia non per me, sed per Apostolum de nobis
Rom. 10. esse ista exponunť. Audi ipse quid dicat: In Helia aũt quid dicit scriptura? quõ interpellat Deũ aduersum Israel? Dñe prophetas tuos occiderunt, altaria tua demoliti sunt, & ego relictus sum solus & quærũt animã meam. Sed quid dicit illi respõsum diuinũ? Reliqui mihi septẽ millia uirorũ, qui non curuauerũt genua Baalim, & addit: Sic ergo, inquit, & in hoc tempore reliquiæ secundũ electionẽ gratiæ saluæ factæ sunt. Vides ergo quia illos qui curuauerunt genua Baalim, & qui non curuauerunt, in reliquijs credentium, & in multitudine nõ credentiũ interpretatur. Quod hoc ostendit, quia illi qui in tempore Saluatoris increduli extiterũt & impij, genua curuauerunt Baalim, & adorauerunt simulacra. Hi uerò qui credunt, & implent opera fidei, non curuauerunt genua Baalim. Neq; enim usquam refertur in historijs, uel in Euangelicis, uel in alijs quibuslibet scripturis, quòd aliquis tẽpore Saluatoris genua flexerit simulachris, sed de

illis

illis utiq; hoc dicitur, qui peccatis suis astricti, uelut compediti tenebantur. Vnde constat quia & nos quotiescũq; peccamus, quòd captiui ducimur in lege peccati, genua nostra curuamus Baalim. Sed non in hoc uocati sumus, nec ad hoc credidimus, ut iterum seruiamus peccato, & iterum genua flectamus diabolo, sed ut flectamus genua in nomine Dñi Iesu: quia in nomine Iesu omne genu flectitur cœlestium & terrestrium & infernorũ: & ut flectamus genua ad patrẽ Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominat. Sed quid mihi prodest si genua corporis mei ad orationẽ ueniens flectam Deo, & genua cordis mei flectam diabolo? Si enim non stetero firmus aduersum astutias diaboli, flexi genua mea diabolo. Et si non constanter stetero aduersum irã, flexi genua mea iræ. Similiter & si nõ cõstanter libidini restitero, flexi libidini genua mei cordis. Et in singulis quibusq; quæ contraria sunt Deo, hoc facere uidebor nisi constanter & fortiter stetero. sicut & illi fecerunt, qui coluerunt Baalim, & dereliquerunt Deum patrum suorum, qui eduxit illos de terra Aegypti. Nõ igitur putemus, quia uidemur simulacra non colere, propterea hæc uõ & ad nostrûm aliquos pertinere. Vnusquisq; quod præ cæteris colit, quod super omnia miratur & diligit, hoc ei Deus est. Deniq; hoc est quod ante omnia, & super omnia per mãdatum suũ Deus deposcit ab homine: Diliges, inquit, Dñm Deũ tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis uiribus tuis: præoccupare quodammodo erga se cupiens totos humanæ mentis affectus, & sciens quia quod ex toto corde dilexerit quis, & ex tota anima, atq; uiribus totis, hoc ei Deus est. Discutiat nunc unusquisq; semetipsum, & tacitus ex suo corde recenseat, quæ in eo potissimũ & super cætera omnia flãma amoris exæstuet, quis sibi ardentior cæteris foueatur affectus. Vos ipsi de his habetote iudiciũ, & in statera hæc uestri examinis appendite, & si quid est quod in dilectionis lance præponderat, hoc tibi Deus est. Sed uereor ne apud quamplurimos præpõderet amor auri, & auaritiæ pondus pressa satis lance deuergat. Et utiq; dicitur ad hunc: Non potes Deo & mammonæ, id est auaritiæ, seruire. Vereor & in alijs ne libidinis & uoluptatis amor in tantũ prępõderet, ut usq; ad terrã deuergat, in alijs amor gloriæ secularis & humanæ dignitatis cupiditas super omnia prægrauet: & ualde paucos esse arbitror, qui intra semetipsos sciẽtes affectus suos, & in stateræ eos æqualitate pensantes inuenient q dilectionis Dei pondus super omnia cætera quæ sunt humana præponderet. Scio ego eum, qui & apud semetipsum summa examinatione pensauerat, & cũ inuenisset quia omnes qui intra se erant affectus in illam partem ubi Dei erat charitas uergerent, cũ omni confidentia dicebat: Quia neq; mors, neq; uita, neq; angeli, neq; uirtutes, neq; præsentia, neq; futura, neq; altitudo, neq; profundũ, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Dño nostro. Sed Paulus hic est qui hæc ita potuit dicere, quia neq; præsentia, neq; futura, neq; creatura alia eum separare potest à charitate Dei: nos aũt atq; utinam uel hoc dicamus, quia neq; aurum, neq; argentum, neq; uoluptas carnis, neq; gloria seculi, & caduca & temporalis dignitas, uel delitiæ corporales, neq; liberorum uel coniugis gratia poterit nos separare à charitate Dei. Certè uel illud liceat à uobis confidenter dici, quia neq; secularis literaturæ amor, neq; philosophorũ sophismata, neq; mathematicorũ deceptiones & astrorũ simulati cursus, neq; diuinationes subreptiua dæmonũ fallacia commendatæ, neq; ullus omnino præscientiæ amor per ea quæ non licet, inquisitæ poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. An non totius gentilitatis error hinc accepit exordium, dum ea quæ multũ diligunt homines, Deos esse uolunt, & humanis quibusq; uitijs & cupiditatibus diuinum nomen ascribunt? Pecuniæ namq; cupidi & auaritiæ amore flagrantes Mammonem quidem apud Syros Deum cupiditatis istius dicũt, libidinis, uoluptatis amatores, Venerem deam sibi uitij huius quo agitantur ascribunt. Similiter & in cæteris uitijs hunc ipsum quo urgentur affectũ Deum sibi fecerunt. Vnde & Apôstolus eadem dicit. ait enim: Et auaritia quod est idolorum cultus. Vides ergo quia non solùm adorare simulacrum, sed quia auaritiæ studere, idolorum cultus & seruitus reputatur. Sic ergo & nos cùm aliquibus uitijs ita dediti sumus, ut ea ex toto corde, & ex tota anima, atq; ex totis uiribus diligamus, adorare idola & abijsse post Deos alienos dicimur.

Genua curuare corã Baal.

Philipp. 2.

Eph. 3.

Quid quisque Dei loco habeat.

Marc. 12.

Prudenter hæc omnia.

Matth. 6.

Rom. 8.

Ethnicismi origo ex persuasione uana.

Quem quisq; Deum reueretur.

Col. 3.

ET ADORAVERVNT, inquit, Deos alienos, Deos gentiũ, quæ in circuitu ipsorũ erant, & ad iracundiam concitauerũt Deũ.] Vides quantũ faciant peccata, ut peccantes illum in quo non solùm iræ nullus affectus est, sed nec alius quidem passibilis motus, nos ad iracũdiã prouocare dicamur. Verùm ille permanet immutabilis in sua natura, nec unquam iræ turbatũ affectibus: ego autem per ea quæ delinquo, iram mihi ipse consciscо, sicut dicit Apostolus & ita edocens: Secũdum duritiam tuam aũt & cor impœnitẽs thesaurizas, inquit, tibijpsi iram in die iræ reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet unicuiq; secundũ opera sua. Irritauerũt ergo Dominum ad iracundiam, & dereliquerunt Dominũ, coluerunt Baalim & Astartem, & iratus est furore Dominus in Israel, & tradidit eos in manus diripientiũ. Quamdiu quis Deo seruit, non traditur in manus diripientiũ. Cùm autem dereliquerunt Dominũ & seruire cœperũt passionibus

Peccata etiam lebonam offendunt.

Rom. 2.

Pœna peccati.

[*Rom. 1.*] ſuis, tunc dicitur de eis, quia tradidit eos Deus in paſsiones ignominiæ. Et iterũ: Tradidit eos Deus in reprobũ ſenſum, ut faciant ea quæ non conueniũt. Quare? Quia repleti ſunt, inquit, omni iniquitate, nequitia, fornicatione, auaritia, & cæteris omnib. quę dicunt, ſicut & hic modò. Qui ſeruierunt, inquit, & adorauerũt Baalim, & Aſtartem, tradidit illos Deus in manus diripientiũ, & facti ſunt in manibus inimicorũ ſuorũ. Hæc enim (ut ſæpe iam dixi) Iudæi tanquam hiſtorias rerum geſtarũ & prætcritatum legũt. Nos aũt propter quos hæc ſcripta dicũtur, ſcire debemus, quia ſi peccauerimus Domino, & animi noſtri uoluptates, ac deſideria carnis uelut Deum colamus, tradimur etiam nos, & Apoſtolica auctoritate in manus Zabuli concedimur. Audi deniq; ipſum dicentem de eo qui peccauerat: Tradidi, inquit, huiuſmodi hominem Satanæ in interitũ carnis, ut ſpiritus ſaluus fiat. [*1. Cor. 5.*] Vides ergo, quia nõ ſolùm per Apoſtolos ſuos Deus tradidit delinquentes in manus inimicorũ, ſed & per eos qui Eccleſiæ præſident, & poteſtatem habent non ſolùm ſoluendi ſed & ligandi, tradũtur peccatores in interitum carnis, cũ pro delictis ſuis à Chriſti corpore ſeparant. [*Tradere aliquem Satanæ.*] [*Matth. 18.*] Et (ut mihi uidet) dupliciter etiam nũc tradũtur homines de Eccleſia in poteſtatem Zabuli. Vno modo quo ſuperius diximus, cũ delictũ eius manifeſtũ fit Eccleſiæ, & per ſacerdotes de Eccleſia pellitur, ut notatus ab omnibus erubeſcat, & conuerſo eueniat illi quod ſequitur, Vt ſpiritus ſaluus fiat in die Domini noſtri Ieſu Chriſti. Alio autem modo quis traditur Zabulo, cũ peccatũ eius manifeſtũ non fit hominibus, Deus autem qui uidet in occulto, perſpiciens eius mentem, & animam uitijs ac paſsionibus ſeruientem, & in corde eius non ſolùm amorem ſeculi, ſed aut auaritiam, aut libidinem, aut iactãtiam, uel alia huiuſmodi, iſtũ talem ipſe Dñs tradit Satanæ. [*Homo à Deo deſertus propter peccata.*] Quomodo eũ tradit Satanæ? Diſcedit à mente eius, & auertit ſe, & refugit à cogitationibus eius malis, & deſiderijs indignis, & derelinquit domum cordis eius uacuam. [*Matth. 12.*] Et tũc complebitur in illo homine quod ſcriptũ eſt: Cum aũt immundus ſpiritus exierit ab homine, circuit loca arida: & ſi non inuenerit requiem, redit ad domũ ſuam: & inueniens eam uacantem & mũdatam, aſſumit ſecũ ſeptem alios ſpiritus nequiores ſe, & intrans habitat in domo: & tũc fiunt hominis illius nouiſsima peiora prioribus. [*Deus tradit ſatanæ quos derelinquit.*] Hoc ergo modo intelligendũ eſt Deum tradere quos tradit, non quia ipſe tradat aliquem, ſed ex eo quòd derelinquit, indignos eos ſcilicet iudicans, qui ſe non ita excolũt & à uitijs purgant, ut libenter in eis habitet Deus. Ipſo refugiente, atq; auertente ſe ab anima, quæ in immũditia ac uitijs poſita eſt, tradita dicitur ex eo quòd Deo uacua inuenitur & inuaditur ab ſpiritu nequam. Et ideo nos ſummo ſtudio uigilemus, & feſtinemus purgari à uitijs, & concupiſcẽtijs malis, ut Deũ intra nos tenere poſsimus, & ut habitare dignetur in nobis, dũ delectatur & actibus & ſermonibus & cogitationibus noſtris, ſi ſecundũ ipſius uolũtatem geramus cũcta quæ gerimus, ut ſiue mãducamus, ſiue bibimus, ſiue aliud quid facimus, omnia in nomine faciamus Domini noſtri Ieſu Chriſti, cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.

IN IVDICVM CAP. II. ET III. HOMILIA III.

De eo quòd traditi ſunt filij Iſraël in manus inimicorũ, & de Gothoniele, & Aioth.

[*Idololatriæ pœna Tyrannus.*] QVANDO fecerunt filij Iſrael malignum in conſpectu Dei, & obliti ſunt Domini Dei ſui, ac relinquentes eum ſeruierũt Baalim, & lucis gentium, tũc theſaurizantes ſibijpſis irã traditi ſunt iuſto Dei iudicio in manus inimicorum, ſecundum hæc quæ præſens lectio declarauit, in manus Chuſarſaton regis Meſopotamię. Interpretatur Chuſarſaton, Humiliatio eorum. Traditi ſunt ergo in manus eius, qui humiliaret eos. Et quia ipſi in excelſis montiũ impiè agebant in altiſsimũ, propterea ab ipſo in humilitatem tradũtur. Sed nolo putes quia erga antiquos ſolummodò erat hæc diuina prouidentia, ut eos qui impiè exaltabantur, traderet humiliandos, ut ſalubri medicinæ ratione, contraria contrarijs curarentur. Nam & nunc omnipotenti Deo erga Eccleſiam ſuam de huiuſmodi ſalubritate prouidentia eſt. Etiam nũc eſt Chuſarſaton rex Meſopotamiæ, cui traduntur humiliandæ & affligendæ animæ, quæ Chriſtiana humilitate contempta in ſuperbiam ſe atq; arrogantiam dederũt. [*Superbas animas Dominus humiles reddit.*] Odioſum ſatis eſt in conſpectu Dei ſuperbiæ uitiũ: quia, ſicut ſcriptura dicit, Initiũ diſcedendi à Deo, ſuperbia. Et iterũ alibi ſcriptura dicit: Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus aũt dat gratiam. [*1. Pet. 5.*] Si quis igitur Chriſti humilitate cõtempta, qui propter nos cũ Deus eſſet, homo factus eſt, & humiliauit ſe uſq; ad mortem, [*Phil. 2.*] extollitur & effertur & ad poteſtates & dignitates ſeculi proſilit: & artes quibus hæc aſſequi nititur, etiam ſi contra fidem & religionem ſint, non refugit, nec horreſcit, dummodò quod cupit obtineat, faciatq; malignũ in conſpectu Domini: poſtquã indeptus fuerit ſummas infulas poteſtatũ, & ad ipſa ſuperbiæ faſtigia ſumma conſcenderit, inde deiectus traditur huic Chuſarſaton uni ſcilicet ex aereis principibus, ut humiliet eũ qui nimis fuerat exaltatus, ut affligat, ut conterat, donec reſipiſcat & quærat Dominũ: [*Iſraelitæ reſipiſcentes liberantur à Domino.*] quia cũ eſſet in ſuperbia & elatione conſtitutus, ignorabat Dominũ. Nũc ergo ij qui tradunt pro peccato, in tribulatione poſiti, uideamus quid faciant. [*Pſal. 107.*] Illud profectò quod ſcriptũ eſt: Et clamauerũt ad Dominum cùm tribularentur,

& de

τὰ ὑαλίματα ὑαλίματα. *Eccles. 25.* *Pauper superbus.*

& de necessitatibus eorum liberauit eos. Et eduxit eos de tenebris & umbra mortis, & uincula eorum dirupit. Sed unusquisque nostrũ etiam si paruus sit, & etiam si minimus, etiam si nulla sit usus in ecclesia dignitate, potest per superbiæ uitium laborare: & nihil reperiaa tam fœdũ, neque execrabile, sicut scriptura dicit, quã pauperem superbum, & diuitem mendacẽ. Nonnunquã aũt morbus iste superbiæ penetrat non solùm pauperes plebis, uerumetiã ipsum sacerdotalem & Leuiticũ ordinẽ pulsat. Inuenies interdum etiã in nobis aliquos, qui ad exemplũ humilitatis positi sumus, & in altaris circulo uelut specula, in quibus arrogantiæ uitiũ fœtet, & de altari Domini, quod deberet incensi suauitate fragrare, odor teterrimus superbiæ & elationis reuidet. Sed abijciatur, quæso, ab omni hac sancta ecclesia, & præcipuè ab ijs qui ministrãt in sanctis, odor iste teterrimus: ut possimus, sicut Paulus dicebat, Effici bonus odor Christi: ne fortè irascatur Dñs, & ad iracundiã prouocemus sanctũ Israel, & tradat nos in manus Chusarsaton, & humilitatẽ quam in scientia Christi docere debuimus, in correptionis nostræ tribulatione discamus.

Superbia clericorum. *2. Cor. 4.*

Sed uide benignũ Dñm, misericordiam cum seueritate miscentẽ, & ipsius pœnæ modum iusta & clementi libratione pensantẽ. Nõ in perpetuũ tradit delinquentes, sed quanto tẽpore errasse te nosti, quãto tẽpore deliquisti, tanto nihilominus tẽpore humilia teipsum Deo, & satisfacito ei in cõfessione pœnitentiæ. Non expectea ut humiliet te Chusarsaton, & inuito necessitas extorqueat pœnitentiã, sed ipse præueni tortoris istius manus: quia si te ipse emendaueris, si te ipse correxeris, pius est Deus, & misericors, qui uindictã tẽperet ab eo, qui illã pœnitendo præuenit. Sed illud cõsideremus, quia donec seruiẽt Chusarsaton ij qui traditi fuerãt pro delictis, & nõ clamauerunt ad Dñm, nemo suscitatus est qui saluare eos posset. Cũ aũt clamauerunt ad Dñm, tunc suscitauit Dñs saluatorẽ Israel, & saluauit eos. Saluatorẽ aũt dicit Gothoniel, qui interpretatur, Tempus mihi Deus. Per hunc ergo Gothoniel prior ille populus de seruitute humilitatis ereptus est, & reddita est pax populo, quã superbia dudũ, & diuersa plebis facinora fugauere. Verũ quoniã diximus spiritalẽ quendã intelligi posse Chusarsaton regẽ & unũ de aduersarijs & aereis potestatibus principẽ: ita consequens mihi uidetur etiã Gothonielẽ istũ, qui ad liberandũ populum suscitatus est, esse unũ aliquem de militia cœlesti, & archangelicis turmis, qui ad adminiculũ mittuntur eorũ, qui hæreditatẽ capiũt salutis, & sunt angeli Saluatoris, qui uel Gothonielis, uel Aioth specie designantur: quia, sicut sæpe ostẽdimus, nõ solũ à cõtrarijs uirtutibus impugnamur, sed & diuinę bonæque uirtutes ad auxiliũ nostrũ mittuntur à Dño. Videamus tamen quis fuerit iste Gothoniel, cuius familiæ, cuius nobilitatis. Filius, inquit, Ceneth frater Caleph: illius laudabilis & admirandi uiri Caleph, qui fuit comes, & socius Iesu Naue: de quo, prout potuimus, in suis locia, quę uisa sunt, disseruimus. Quid ergo dicit scriptura de isto Gothoniel?

Deus misericors erga humiles.

Deus precibus Israelitarũ permotus uindicẽ libertatis Othonielem excitauit.

POSTEAQVAM dixit, Quia clamauerunt filij Israel ad Dñm, factus est, inquit, spiritus Dñi super Gothonielẽ, & iudicauit Israel.] Putas est in nobis aliquis, qui ita ualidum, & ita iustũ clamorem mittat ad Dñm, ut dignus sit exaudiri, & mereatur populus accipere iudicẽ quem spiritus Dei repleat, & possit rectũ tenere iudicium. Vnde & liber ipse Iudicũ dicitur, & describuntur in eo iudices, qui iudicauerũt populũ. Sicut enim alij libri Regũ dicuntur, uel Regnorũ, in quibus describitur unusquisque regum quõo regnauerit, uel quid egerit: ita & in hoc libello gesta Iudicum referuntur, & describitur nõ solùm si quid ab eis rectè & humiliter gestum est, uerũ & si quid culpabiliter cõmissum est. Cur tamen utrumque descriptũ sit, si requiris? profectò ut nunc ecclesiæ principes uel iudices peruidentes ea quæ ab eis laudabiliter gesta sunt, priorũ sequantur exempla: si qua uerò in illis culpantur, ut isti caueant & declinent. Magna ergo laus primi huius iudicis Gothoniel refertur, quòd spiritus Dei factus est super eum, & per spiritum Dñi iudicabat Israel: quod ego de alio quouis dictum non ualde memini. Sunt ergo omniũ hodie ecclesiarum quæ sunt sub cœlo, quàm plurimi iudices, quibus iudiciũ non solùm rerum gestarum datum est, sed & animarum. Verùm nescio si quis talis ecclesiæ iudex est, quem dignum faciat Deus spiritu sancto replere, ut sicut Gothoniel iste testimonio scripturæ decoratus est, ita etiam ipsi de quibus hoc optamus, Dei testimonium mereantur. Ait ergo:

Liber Iudicum Israeliticorum.

Iudices & Episcopi ecclesiarum.

ET factus est super eum spiritus Domini, & iudicauit Israel, & exijt ad bellum, & tradidit Dominus in manus eius Chusarsaton regẽ.] Quare hoc? Quia spiritus Dñi erat in eo, & cõfortata est manus eius per Chusarsaton regẽ. Et post hæc dicit, Quia quieuit terra sub eo iudice quadraginta annis. Vides quã larga est diuina clementia. Octo annis filij Israel seruierãt pro multorũ delictis, quadraginta annis per unius iustitiam in pace perdurant. Sed quid dicitur post hæc?

ET defunctus est, inquit, Gothoniel filius Ceneth.] Rem uideo periculosam. Defunctus est Gothoniel, quia iam indignus erat populus, qui haberet iudicẽ talẽ. Denique in cõsequentibus dicit: Illo defuncto, ADIECERVNT, inquit, filij Israel facere malignũ in cõspectu Dñi: & confortauit Dñs Eglon regẽ Moab aduersum Israel.] Cõsidera quia pro eo quòd indigni erãt iam habere principẽ talem, propterea aufertur ab eis bonus iudex. Et fecerũt filij Israel malignum in conspectu Domini, & excitat eis hostis pessimus Eglon rex Moab. Vides quia peccata uires

Othoniel mortuus. *Israelitæ, Egloni Moabitarũ Regi seruiunt.*

Peccata nostra hostibus præbent,& quando nos facimus malignũ in cõspectu Domini,& delinquimus, tunc
confirmant ad- cõfortantur à Dño inimici nostri,tunc uires contrarijs uirtutibus dantur. Hoc siue secundũ lite
uersarios no- ram quæras,ita inuenias,quia nõ inualescerent nisi eis delicta nostra uires cõferrent:siue in spi-
stros. ritalibus cõsideres, similiter cõtrariæ uirtutes nõ inualescerẽt aduersum nos, nec ipse Zabulus
in nobis aliquid præualeret,nisi ei uires ex nostris uitijs præberemus: ualde infirmus esset ad-
uersum nos,nisi nos eum fortẽ peccando faceremus, nisi per peccata nostra locũ introeundi &
Eph. 4. dominãdi inueniret in nobis. Propterea & Apostolus denicꝫ præmonet dicẽs: Nolite locũ dare
Zabulo: sicut & hîc modo legimus, quia posteaq̃ fecerũt filij Israel malignũ in conspectu Dñi,
σύμμαχοι. locũ dederunt Zabulo. Confortauit enim Dñs Eglon regem Moab,& adiunxit ei omnes filios
Ammon,& Amelech. Non solùm,inquit,ipse confortatus est ex peccatis filiorum Israel,sed ad-
iunguntur ei socij nequã ex filijs Ammon, & Amalech, qui cum ipso pariter impugnent Israel.

ET seruierunt, inquit,filij Israel Eglon regi Moab, decem & octo annis.] Obserua quia etiã
mensuras pœnæ indicat scriptura diuina,cùm ante octo annos,& hîc decem & octo dicit: Cer-
tum est autẽ quòd secundũ peccati modum, & conuersionis nostræ morã, etiam castigationis
tempora temperantur. Transierũt enim & isti decem & octo anni seruitutis,& nõ refertur, Quia
clamauerunt ad Dominũ,uel cõuersi sunt à malitia sua: sed post decem & octo annos iterũ di-
Ehud iudex Is- xit, Quia clamauerunt filij Israel ad Dominũ, & suscitauit eis Dominus Deus saluatorẽ Aioth
raelitarum. filiũ Gera,filij Gemini,uirum ambidextrũ. Ecce qualis est iste qui suscitatur ad saluandũ Israel:
nihil habet in se sinistrũ,sed utramcꝫ manum dextrã habet. Hoc est enim quod dicitur ambide
xter. Dignus uerò populi princeps,& ecclesiæ iudex,qui nihil agat sinistrũ,cuius quod agit de-
Matth. 6. xtera,nesciat sinistra sua, in utracꝫ parte dexter est, in fide dexter est, in actibus dexter est,nihil
Matth. 25. habet de illis qui collocantur à sinistris,quibus dicitur: Discedite à me operarij iniquitatis, ne-
scio uos,ite in ignem æternũ quem præparauit Deus Zabulo & angelis eius. Quod si licet in ta
Sancti omnes libus ex simili præsumere,puto quòd secundũ spiritalem intelligentiã,& sancti omnes ambide
ambidextri. xtri dicantur:& econtrariò Zabulus,& * princeps eius,si dici potest,ambisinistri dicuntur. To-
** Quid si le-* tum enim quod agunt sinistrũ est, totum peruersum, totum igni æterno cum ijs qui à sinistris
gas, populus sunt,deputatum. Sed uideamus quid agit hic ambidexter iudex.
eius?

MISERVNT,inquit,filij Israel munera ad Eglon regem Moabitarũ per manum Aioth: & fe
cit sibi Aioth gladium ex utracꝫ parte acutũ, palmæ extensæ longitudine, & alligauit sibi eum
Aioth ad femur dextrũ.] Vides quia dextrum est omne quod agit Aioth hic ambidexter,& ma
nibus dexter est, & in pedibus dexter est. In femore enim dextro gladiũ portat, ut ueniat ad re-
gem, & interficiat eum. Dixeramus in superioribus quòd isti quos ad salutẽ populi, & ad libe-
Iudices repræ- randos filios Israel suscitare dicitur Deus saluatores, uel iudices,imaginẽ ferant aliquorũ prin
sentant Ange- cipum ex cœlesti militia & supernarũ uirtutum, quas ad subsidium Deus emittat eorũ, qui ad
los præsides. se toto corde clamauerint, & per conuersionẽ pœnitentiæ diuinam erga se clementiã flexerint.
Sed hoc ut ne præsumptum apud auditores uideatur à nobis, debemus ex scripturarũ auctori
tate firmare. Scriptum est in Exodo, quia patres nostri filij Israel cùm multo tẽpore Aegyptijs
& Pharaoni regi durissimo in luti & lateris confectione seruissent,clamauerunt ad Dominum,
Exod. 3.7. inquit,ita ut ipse Dominus diceret: Clamor filiorũ Israel ascendit ad me: & misso quidem Moy
se uisibiliter eduxit eos. Refert autẽ scriptura quòd angelus exterminator missus sit, qui uasta-
ret quidem omnia primogenita Aegyptiorũ: Israelitarum uerò neminem tangeret. Et sic decla-
ratur uirtutẽ fuisse cœlestem, quæ uastatis Aegyptijs & prostratis,filios Israel de iugo seruitutis
4. Reg. 19. eduxit. Simile quocꝫ etiã illud refertur in historijs,quod sub rege Assyriorũ Sennacherib,ange
lus Domini mittitur,qui cæsis sub una nocte & prostratis centũ octogintaquincꝫ millibus ho-
stium,& urbem de obsidione,& populum de imminenti liberaret interitu. Ita ergo etiam nunc
eadem consequentia debemus aduertere, ut si quando pro peccatis nostris in captiuitatẽ tra-
Mente, non ore dimur,clamemus ad Dominũ. Clamemus autẽ non ore,sed mente, ita ut dolor cordis fontẽ la
tantùm claman crymarũ producat ex oculis,sicut ille qui dicebat: Lauabo per singulas noctes lectum meum,
dum ad Iebo- lacrymis meis stratum meum rigabo. Si ita conuertimur à malis, ut ultrà non contingamus
uam. mala,si ita desinamus à superbia, ut ultrà nihil superbum,nihil arrogans sapiamus,mittet etiã
Dominus uirtutẽ suam cœlestem, per quã liberemur à iugo seruitutis Zabolicæ, quæ uirtus o-
mnia pro nobis agat dextra & prospera, quæ faciat nos relinquere uitam sinistrã, quæ ducit in
Ioan. 14. perditionẽ,& reuocet nos ad ueram uitã, illum qui dicit: Ego sum uia,& ueritas,& uita, Iesum
Christum Dominum nostrũ,cui est gloria,& imperium in secula seculorum. Amen.

IN IVDICVM CAP. III. ET IIII. HOMILIA IIII.

De Semegad, & Iabin, & Sisara, & cæteris iudicibus.

CONIVNGITVR principatui Aioth ambidextri, principatus Semegadi. Sed uideamus
qualiter Aioth qui interpretatur Laus, concluserit principatum suum. Historia nos edo-
cuit

cuit ea quæ de Eglon rege scripta sunt, quo sapientissimus hic Aioth arte quadam, &, ut ita dicam, callida, sed laudabili usus deceptione interemerit Eglon tyrannum, qui interpretatur Rotatus, uel Orbita. Oportet ergo tales esse & nostri populi iudices, qualis fuit Aioth iste qui interpretatur Laus, ut omnes uolubiles motus, & orbitas mali itineris excidant, & perimant Madianitarũ regem. Madianitæ aũt interpretantur Fluxus, uel Effusio. Huius igitur fluxæ, & dissolutæ gentis princeps uel dux qui potest uideri alius, uel intelligi, nisi sermo illius philosophi, qui summum bonum iudicat uoluptatem? quem interficiat, & perimat Euangelicus sermo, qui gladio comparatur: & sermo propheticus ipse in uentre eorũ, atq; in imis præcordijs ambidextri doctoris disputationibus concludat: ut ueritatis assertione eos cõcludens, extinguat omnem praui dogmatis & crassæ intelligentiæ sensum, qui se extollit, & erigit aduersum spiritalem scientiam Christi: ut hæc ita faciens, & in uerbo Dei dimicãs unusquisq; ecclesiæ iudex, fiat etiam ipse laudabilis Aioth, de quo dicat Dñs: Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam. Verùm breuiter istis à nobis de priori lectione, id est de Aioth sine repertis, uideamus nunc quale sit etiã principiũ Semegad, qui interpretatur, Ibi aduena. Verum est enim, quia omnes qui sunt homines Dei, aduenæ sunt in hoc mundo, & incolæ in terra, sicut & ille qui dicebat: Quoniam incola ego sum apud te in terra, & peregrinus sicut omnes patres mei. Et hunc ergo Semegad sanctus spiritus ibi incolã dicit, id est hîc. Quod enĩ sancto spiritui qui in cœlis est, ibi est, nobis hîc est. Quid ergo dicitur de Semegad?

Epicurus & alij fanatici ab Episcopis gladio uerbi conficiendi.

Matth. 25.

Psal. 119.

PERCVSSIT, inquit, Allophylos in sexcẽtis uiris, in stiua, uel pede aratri.] Aliud genus laudis in Semegad uideo. Iste in aratro pugnat, Aioth pugnabat in gladio. Iste in aratro uincit. Vincit tamen & hic, & superat, & prosternit Allophylos. Potest ergo fieri, ut ecclesiæ iudex non semper gladiũ proferat, id est nõ semper austeritate uerbi, & acumine correptionis utatur: sed aliquandò etiã imitetur agricolam, & uelut aratro sulcans animæ terrã, ac sæpius eam clementi cõmotione rescindens, aptam eam suscipiendis seminibus paret. Interficientur ergo etiã sic Allophyli, cum non argumentis & acumine contra aduersarios utimur, sed agresti & simplici cõmonitione de animis auditorũ uitia & peccata propellimus. Sed & tu ipse ô auditor esto agricola animæ tuæ, utere hoc aratro quo utitur Semegad. Sed cùm miseris manum tuã in aratro, noli retro respicere: id est postquã tuleris crucem tuã, & sequutus fueris Christum, postquã seculo renunciasti & ijs quæ in seculo sunt, noli retro respicere, noli requirere quæ propter Christum duxeras ut stercora: quia si in isto aratro manũ semper habueris, ita ut confidenter dicas: Mihi autẽ absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quẽ mihi mundus crucifixus est, & ego mundo, hæc tibi dicenti cadẽt à dextris tuis decem millia, & à sinistris tuis mille, ad te uerò nõ appropinquabũt. Sed & hoc ipsum quod dixit, in sexcentis uiris Allophylos percussisse Semegad, non mihi uidetur otiosè dictũ. Quid enim opus erat designare etiã numerũ? nisi fortè euidentius in ipso numero ea de quibus superius diximus, indicauit. Namq; senarius numerus, qui multiplicatus uenit in sexcentos, mundi huius figuram tenet qui in sex diebus dicitur consummatus. Sexcentos ergo in aratro dicitur percussisse ille, qui per crucẽ Domini crucifixus est mundo. Sed quid post hæc additur?

Institutione simplici superandi ab Episcopis dociles.

Luc. 9.

Gal. 6.

Psal. 91.

Senarij numeri mysterium.

ET adiecerunt, inquit, filij Israel facere malignũ in cõspectu Domini, & Aioth mortuus est.] Seruatur nimirũ in his etiã illa obseruatio, quã in superioribus designauimus, quia pro peccatis populi moritur bonus populi dux. Cũ enim indigni fuerint effecti, & fecerint malignũ in conspectu Domini, auferetur ab eis homo Dei. Sed dicit fortasse populus noster: Quãdo ecclesia Dei sine iudice est? Etiã si prior defecerit, alter adhibetur. Audacter fortassis aliquid dicimus, tamẽ quod scriptũ est dicimus. Nõ semper princeps populi, & ecclesiæ iudex per Dei arbitriũ datur, sed prout merita nostra deposcunt. Si mali sunt actus nostri, & operamur malignum in conspectu Domini, dantur nobis principes secundũ cor nostrũ. Et hoc tibi de scripturis probabo. Audi namq; quod Dñs dixit: Fecerunt sibi regem, & non per me, & principem, & nõ per consilium meum. Et hoc dictum uidetur de Saul illo, quẽ utiq; ipse Dñs elegerat, & regẽ fieri iusserat: sed quoniã non secundũ uoluntatẽ Dei sed secundum peccatoris populi meritũ fuerat electus, negat eum cũ sua uoluntate, uel consilio constitutũ. Tale ergo aliquid intelligamus etiam in ecclesijs fieri, quia pro meritis populi, aut in uerbo & opere potens à Deo tribuitur rector ecclesiæ aut si malignũ faciat populus in cõspectu Domini, talis ecclesiæ iudex datur, sub quo famẽ & sitim populus patiatur, non famem panis, neq; sitim aquæ, sed famẽ audiendi uerbum Dñi. Ita ergo nos agamus, & ita oremus, ne unquã nos diuina indignatio in uerbi fame cõdemnet ac siti, ne unquã auferatur à nobis, qui nos uerbo & opere instruat, qui in moribus, & honestate, qui patientiæ ac mansuetudinis perfectũ de se populis præstet exemplũ. Nã si nos fecerimus malignũ in cõspectu Dñi, id est si malè egerimus, si uoluntatẽ nostrã & nõ Dei facimus, moritur & nobis Aioth, aufertur & Semegad, & obscuratur laus nostra, tradimur in manus Iabin regis Chanaan. Iabin aũt interpretatur Sensus, siue Prudentia. Si ergo nos non probauerimus Deũ habere in

Propter peccata populi bonus dux moritur.

Qualis populus est, talis princeps datur à Deo.

Oseæ 8.

Ecclesiæ quales & qua de causa Antistites Deus concedat.

Rom. 1. notitia, tradit nos Deus in reprobum sensum repletos iniquitate, nequitia, fornicatione, auaritia, plenos inuidia, homicidijs cõtentione, dolo, susurratores, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, parentib. nõ obedientes, incõpositos, sine affectu, sine misericordia. Vides qui sint & quales q tradunẽ in reprobũ sensum, qui tradũẽ Iabin principi Chananæorũ.

ET princeps, inquit, militiæ Iabin erat Sisara, & ipse habitabat in Arisoth gentium, & erant ei nongenti currus ferrei. Et clamauerũt ad Dominũ filij Israel.] Enã & in hoc similiter illa quã superius designauimus, obseruatio custoditur, quia nesciunt clamare ad Dominum filij Israel, nisi cùm traditi fuerint in manus Iabin, uel cùm afflicti per eius militiæ principem Sisaram, cui erant, inquit, nongenti currus ferrei, quibus scilicet affligeretur populus duræ ceruicis. Sisara autem interpretatur, Visio equi. Iste est enim animalis non spiritalis, qui non uidet nisi ea quæ

1. Cor. 2. animalis sunt. Ipse est eius uisio, ipse semper intuitus. Et ideo semper animalis homo, & is qui secundũ carnem est, persequitur eum qui secundum spiritũ est, donec spiritalis intelligat, & examinet omnia, & intelligat unde sibi sit auxilium deposcendum, & clamet ad Dominum: donec animæ illi quæ clamauerit ad Dominum, suscitetur prophetia quæ est in figura Debboræ, & secundum prophetiæ gratiam, & intelligentiam, uel ecclesiæ populus gubernetur, uel etiam sensus uniuscuiusq; mentis & animæ regatur, per Iesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

IN IVDICVM CAP IIII. HOMILIA V.

De Debbora, & Barach, & Iahel, & Sisara.

DE quæstionibus ad quæstiones, & de sacramentis ad sacramẽta transimus: & cùm uix ac difficulter prima quæq; explanamus, difficilibus difficiliora succedunt, quæ nõ tam ingenij facundia indigeãt, quàm diuinæ gratiæ aspirationem requirant. Sine dubio enim

2. Tim. 3. requirit auditorẽ, quoniam quidem sententia est Apostoli Pauli, quæ dicit, Omnis scriptura di-

Cõcionandi optima Methodus. uinitùs inspirata utilis est ad dicendum, ad increpandum, ad doctrinã quæ est in iustitia. Quid ergo habeat in sese ista scriptura, quam sine dubio & ipsam inspiratam diuinitùs confitemur, quod nobis ad doctrinã cedat, quod ad increpationẽ, quod ad disciplinã, quòd ad iustitiam, diligentius est inquirendum. Quid enim nobis ex hoc confertur si legamus hoc quod recitatũ

Debora. est, id est quod Debbora, inquit, mulier prophetissa uxor Lapidoth, ipsa iudicabat Israel illo tẽpore, & ipsa, inquit, Debbora sedebat sub palma inter medium Rama, & inter mediũ Bethel, in monte Effrem, & ascendebant ad eam filij Israel, ut iudicarentur? Tum deinde quid nobis eruditionis, aut doctrinæ, aut iustitiæ ea conferunt quæ sequuntur, uel de Barach, uel de Iahel, uel etiã de Sisara duce militiæ Iabin? Videamus ergo ne fortè per hæc dignũ aliquid sicut & ex scri-

Debora prophetissa & gubernatrix Israelitici populi. pturis cæteris, de sacramẽtis secretioribus doceamur. Primò hoc ipsum, quòd cùm plurimi iudices uiri in Israel fuisse referuntur, de nullo illorũ dicitur, quia propheta fuerit, nisi de Debbora muliere. Præstat & in hoc non minimã consolationem mulierum sexui enã prima ipsius literæ facies, & prouocat eas ut nequaquã pro infirmitate sexus desperent etiã prophetiæ gratiæ capaces se fieri posse, sed intelligant, & credant quòd meretur hanc gratiã puritas mentis, nõ diuersitas sexus. Sed uideamus quid etiã interioris intelligentiæ respirat arcanũ. Debbora Apis interpretatur siue Loquela. Sed iam & in superioribus diximus quod Debbora in prophetiæ forma accipienda sit, quæ est apis. Certũ namq; est quòd omnis prophetia suaues cœle-

Prophetiæ donum. stis doctrinæ fauos, & dulcia diuini eloquij mella componat. Vnde & Dauid canebat dicens: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel & fauũ ori meo. Et iterũ alibi dicit, Iudicia

Psal. 119. 18. Dei preciosa esse super aurũ, & lapidem preciosum multũ, & dulciora super mel & fauũ. Sed & illud consideremus, ubi residere dicitur prophetia & ubi locus eius esse describitur.

SVB palma, inquit, inter medium Rama, & inter mediũ Bethel. Sub palma sedẽ habet prophetia, quia iustus (inquit Dauid) sicut palma florebit, per hoc quòd suis institutionibus eruditum prophetia perducit ad palmam supernæ uocationis Dei, in Christo Iesu Dño nostro. Inter mediũ aũt Rama, & inter mediũ Bethel sedere dicitẽ. Rama interpretatẽ Excelsa: Bethel, Domus Dei. Videte in quibus locis residere dicitẽ prophetia, inter excelsa & domũ Dei. Nihil enim humile, nihil deiectũ, nihil uile erga prophetiæ sedẽ reperiri potest: sicut & Salomon nihilominus sapientiæ sedẽ describẽs, dicit de ea, quòd uel in portis ciuitatũ adsistat, uel in murorũ mœnib. habitet, uel in altis turribus liberè agat. Hoc ergo modo prophetia, quæ nunc in Debbora de-

Coloss. 3. scribitur, inter domũ Dei, & inter excelsa dicitur habitare. Non enim nos docet quæ super terrã sunt quærere, sed quæ in cœlis sunt & in excelsis, ubi Christus est in dextra Dei sedens: illuc nos prophetia hortatur ascendere, illuc discipulos molitur imponere. Hæc ergo primò omniũ, in-

Barach prioris populi typus. quit, misit, & uocauit ad se Barach. Barach interpretatur Coruscatio. Coruscatio uerò est quæ habet quidem lucem, sed non permanentẽ. Ad modicum enim temporis resplendet, & desinit; Hic ergo Barach mihi uidetur formam gerere populi prioris, qui primò omniũ per prophetiã

uocatus

uocatus est, & inuitatur ad audienda eloquia Dei, & diuinæ legis munera capienda, qui refulsit quidem, & ad legis splendorem ad breue tempus coruscauit, sed non diu permansit, nec continuum lucis potuit obtinere fulgorem. Cùm ergo dixisset Debbora ad Barach, id est prophetia ad priorem populum, quia tibi præcepit Dominus Deus Israel: & tu ascende in montem Thabor, *Allegoria.* & accipe duodecim millia uirorum, & reliqua quæ scripta sunt, quid responderit Barach ex persona populi ad prophetiam uideamus:

NON, inquit, ascendam nisi tu ascenderis mecum, quia nescio diem in qua mittet Dominus angelum suum mecũ.] Vides ergo quomodo illis prioribus prophetia detulit eloquia Dei, & illis dicit data esse præcepta ut ascendant in montem: sed excusant & dicunt, Nõ ascendam, nisi ascenderis & tu mecũ. Et de excusatione quidem uerũ est, sed de repromissione falsum est. quòd enim non ascenderunt in montẽ Dei uerum est: quòd autẽ pollicentur se ascensuros cum prophetia falsum est. Non enim sequuti sunt prophetiam, ut crederent ei de quo omnis prophetia præscripta est Christo. Propterea ergo dicit ad eum Debbora:

IBO tecum. Veruntamen scito, quia non erit primatus tuus in uia hac quã incedis, sed in manu mulieris tradet Dñs Sisaram.] Euidenter ostendit quia non erit apud illum populũ primatus, nec permanebit apud eum uictoriæ palma, sed in manu mulieris, cui nomẽ Iahel, tradetur Sisara. Describitur aũt quòd secundũ cõmonitionẽ Debboræ, id est prophetiæ, insequeretur Barach principem Allophylorũ Sisaram: & ipse quidem eum cõprehendere non potuit, sed occurrit ei fugienti mulier alienigena Iahel, quæ mulier prius cũ eo amicitiarũ fœdus habuerat. Ad quã ille cùm declinasset latẽdi gratia, & aquã poposcisset ut biberet, ab illa lacte potatus est. Et cũ eum in latebris collocasset, ac pellibus adoperuisset, post hæc palum malleo adactũ per eius malas uel maxillas defixit. Et tunc occurrens insectanti Barach mortuũ iam & prostratũ ostendit Sisarã. Quid ergo nobis sacramẽti omnis istæ historiæ textus ostendit? Iahel mulier ista alienigena, de qua prophetia dixit, quòd in manu mulieris fiet uictoria, figurã tenet ecclesiæ, quæ *Ecclesia ex Gentibus collecta.* ex alienis gentibus congregata est. Interpretatur autem Iahel Ascensio: quia reuera non est alia ascensio qua ascendatur ad cœlum, nisi per ecclesiam multiformis sapientiæ Dei. Ipsa est ergo, quæ dum à corporalibus ad spiritalia, & à terrenis ascendit ad cœlestia, interfecit Sisaram, de quo iam superius diximus, quòd carnalium uirorum, & animalis, uel stolidi hominis tenet figurã, quia Sisara, Visio equi, interpretatur. De quo scriptura dicit: Nolite fieri sicut equus & mulus, *Psal. 32.* quibus non est intellectus. Palo ergo eum interfecit, id est ligni crucis acumine, & uirtute eum prosternit. Et non sine causa maxillam eius palo transuerberasse describitur. Illud enim os, quod de carnalibus loquebatur, & illa doctrina quæ carnis gloriam præferebat, quia in *Sisara quem præfigurat.* delicijs, & uoluptate uiuendum sapientibus seculi persuadebat, & humanum genus luxuriæ adulatione deceperat: illud inquam os ligno crucis confoditur & terebratur, quia illam uiam, quam philosophia latam & spatiosam prædicauerat uoluptatis, hanc Christus arctam & angustam nobis uiam salutis ostendit. Sic ergo Iahel, id est Ecclesia, uitiorum principem Sisaram obtectum pellibus, id est membrorum mortificatione sopitum, æterno tradit somno. Occurrit tamen Iahel, id est ecclesia post hoc & priori populo insectanti Sisaram. In sectabatur enim Israel legem iustitiæ, sed in legem non peruenit. Occurrit ergo ecclesia etiam *Rom. 10.* ipsi, & ostendit ei opus suum, ostendit uictoriam consummatam, atq; in societatem eum prostrati hostis inuitat. Verum est enim illud, quod Apostolus in nouissimo tempore dicit futurum, *Rom. 11.* Quia cum plenitudo gentium subintroierit, sic omnis Israel saluus fiet. Fit ergo quidem primatus in manus mulieris alienigenæ, non tamen excluditur à consortio gloriæ etiam Barach, qui prior quidem cœperat, sed nouissimus peruenit ad finem. Imò dum ille peruenit, Iahel alienigena prætereuntem quodammodo uictoriam rapit. Eadem forma præcessit etiam *Allegoria de Iacob & Esau.* in Esau, & Iacob fratribus. Dum enim Esau sectatur agrestia, dum moratur in saltibus, præueniens Iacob, & mulieris consilijs, id est matris, compositos patri offerens cibos, benedictionis primatus accepit. Sic & in Euangelio pergente Domino ad filiam principis synagogæ su*Matth. 9.*scitandam, præueniens mulier quæ fluxu sanguinis laborabat, fideli tactu prior consequitur sanitatem. Quod si etiam inde requirendum aliquid uidetur à diligentibus auditoribus, quòd lacte eum potasse dicitur, cùm ille aquam poposcisset, uideamus ne fortè secundum mysticas uel allegoricas legis interpretationes, tale aliquid etiam de hoc possit ostendi. Lactis *Lactis cibus.* cibus esse dicitur in scripturis sanctis, prima hæc moralis institutio, quæ incipientibus uelut *1. Cor. 3.* paruulis traditur. Non enim in initijs statim discipulis de profundis & secretioribus tradendum est sacramentis, sed morum correptio, emendatio disciplinæ, religiosæ conuersationis, & simplicis fidei prima eis elemẽta traduntur. Istud est ecclesiæ lac, hæc incipientibus paruulorũ prima sunt elementa. Sed iste cibus ijs quidem qui ad bonum proficiendi propositũ gerunt, uitam tribuit & salutẽ: ijs uerò quibus contraria placẽt, quibus luxuria, libido, auaritia, & omnis impietas cordi est, huiusmodi doctrina necẽ & interitũ præstat. Sic ergo fit, ut ex his atq; ijsdem

cibis quibus aluntur boni, suffocentur mali: & in quo pijs uita est ibi sit impijs mors. Denique ut exemplo res quam dicimus planior fiat, uinum sanos & cõmodè degentes iuuat, & (sicut scriptura dicit) cor hominis duntaxat lætificat. Febricitantibus uerò si sumpserint, perniciem cõtinuò & interitum parit. Ita fit ut eadem res eodem modo sumpta, uni quidẽ uitam, alij autẽ conferat mortem. Sic ergo intelligendũ est & Sisaram istum animalem hominẽ, & uitiorum principem, per doctrinam ecclesiæ, quã non ex fide suscepit, extinctum. Sed & unaquæque anima satis agat lacte isto Euangelico atque apostolico sopire in semetipso & extinguere Sisaram. Si enim
Col. 3. per hæc edoctus quis mortificauerit membra sua quæ sunt super terram, auaritiam, fornicationem, & cætera quæ sanctus Apostolus enumerat: Sisaram in semetipso uidebitur peremisse, ut hæc non solùm in persona ecclesiæ consummari, uerumetiã unusquisque in sua anima ostendat impleri. Quia (sicut diximus) cœptus est quidem Sisara insectari à populo priori, interemptus autem à muliere ac ecclesia gentium, & in manu eius data est palma uictoriæ. In consummatione omnium, id est in fine seculi, etiam canticum Domino cantabitur per Debboram, in quo primatus quidem dabitur Iahel ecclesiæ gentium: nec tamen Debboræ laus silebitur: sed & primis & nouissimis uictoriæ præmium dabitur, per Iesum Christum Dominum nostrũ, cui est gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

IN IVDICVM CAP. V. HOMILIA VI.

De cantico quod cantauit Debbora.

SISARA cum exercitu suo, & curribus ferreis quibus impugnat populũ Dei superatus est, quod ita futurũ prophetia præcecinit per Debborã. Et posteaquã in manu mulieris facta uictoria est, canticum istud Debbora, uelut uictoriæ ipsius laudem, cecinisse præscribitur. Verùm si meminimus eorum quæ in superioribus dicta sunt secundum mysticam formam, quæ est figura Debboræ, quæ etiam Barach, quid imaginis teneat Iahel mulier, quæ aduersarium populi Dei sola deiecit, quæ etiam imago sit Sisaræ ipsius, qui à muliere alienigena ligni uirtute prostratus est: intelligimus hæc omnia sacramenta esse, quæ in nouissimis temporibus, & in fine seculi per ecclesiam consummantur, & in cantico hoc uelut epinicia eius, id est uictoriæ laudem esse descriptam, illius scilicet temporis cùm nouissimus inimicus destruetur mors. Tunc enim exultabit Debbora, id est exultabit gloria prophetiæ, quia quæ prædixit, impleta sunt. Tunc itaque ecclesia hostem communem omnium superabit: & posteaquam plenitudo gentium introierit, tunc & Barach, id est reliquus Israel saluus fiet, & in societatẽ uictoriæ recipietur. Tunc ergo, si digni fuerimus, etiã nos cãtabimus canticũ istud refertum mysticis & propheticis sacramentis, ex quibus per singula discutere cuncta, temporis non est. Breuitatẽ namque auditores ecclesiæ diligunt. Pauca tamen uel de principijs eius differentes, uel sparsim ex eo flosculos eligentes, consolationis aliquid auditorib. afferre tentabimus, uel nosmetipsos exercere, & meditari ut apti efficiamur ad Debboræ canticum decantandum.

IN INCIPIENDO principes in Israel, in uoluntatibus populi benedicite Dominum.] Benedictio, inquit, qua benedicimus Dominum, fit in exordio principum in Israel, tum deinde & in uoluntatibus populi. Verbi gratia cùm primùm incipimus uenire ad Dei cultum, cùm initium uerbi Dei & doctrinæ cœlestis accipimus, à principibus Israel ista nobis initia capessenda sunt. Principes autem Israel, id est populi Christiani, angelos accipiendos puto, quos adesse Dominus dicit unicuique minimo in ecclesia, qui etiã semper uidere dicuntur faciem patris, qui in cœlis est. Ipsi ergo sunt principes, & ab ipsis nobis sunt sumenda principia. Verbi gratia: si eat quis puer ad scholas, à magistro quidem suscipitur, & efficitur illius doctoris discipulus, sed non statim discendi ab ipso præceptore sumit exordium: sed cùm ab eo prima tantùm elementa susceperit, traditur alijs erudiendus (ut ita dicam) scholæ ipsius principibus: ut cùm ab illis quantum in illis est, fuerit edoctus, & cùm prima apud eos deposuerit rudimenta, tum demum ipsius doctoris perfectiora præcepta suscipiat. Ita ergo etiam nunc institutionum nostrarum initia repetens prophetia dicit, quòd cùm à principibus, uel principes cœperint operari in nobis, deinde nos uoluntate & proposito subsequamur, & aucti profectibus, sic ad benedicendum iam ipsum Dominũ ueniamus. Sed uideamus quid dicit: IN INCIPIENDO, inquit, principes in Israel. Initia iuuari à principibus dicunt: post hæc uerò iam uoluntate propria, & proposito nitendum est, ut benedicere Dominũ mereamur. Nam & populus Israel cũ inciperet exire de Aegypto, & trãsire mare rubrũ, nihil ipsius proprio labore, sed totũ per principes, id est per angelos agebatur. Denique sic dicit Moyses ad populum: Vos, inquit, tacebitis, &
Exod. 12. 14. Dominus pugnabit pro uobis. Apertè enim angelus uastator pro eis pugnasse describitur, qui Aegyptiorum quidem primogenita interemit: Israelitarum uerò nec pecus quidem mutire fecit. Verùm non semper expectandum est ut angeli pro nobis pugnent, sed in incipiendo tantummodo, id est in initijs nostris, à principibus angelis adiuuamur. Cæterũ processu temporis oporte

oportet etiam nos ipsos exire armatos ad prælia. Antè enim quàm bella discamus, antequam pugnas Domini pugnare meditemur, à principibus angelis subleuamur: antequam panis cœlestis consequamur annonam, & carnibus agni immaculati satiemur, antequam ueræ uitis quæ ascendit de radice Dauid sanguine inebriemur, donec paruuli sumus, & lacte alimur, & initiorum Christi sermonem tenemus, tanquam paruuli sub procuratoribus agimus, & actoribus angelis. Vbi uerò iam militiæ cœlestis sacramenta gustauimus, & pane uitæ refecti sumus, audi quomodo per Apostolicam tubam suscitamur ad prælia. Ingenti namq; uoce Paulus clamat ad nos dicens: Induite uos arma Dei, ut possitis stare aduersus astutiam diaboli. Non nos ultrà patitur lactare, inuitat nos ad certaminum campos: Induite, inquit, uos, loricam charitatis, & galeam nihilominus salutis accipite, sed & gladium, inquit, spiritus, & super omnia scutum fidei, in quo possitis (ait) omnia iacula maligni ignea extinguere. Vides ergo quomodo omnia per ordinem fiunt, & nihil confusum in populo Dei, nihil incompositum, aut præposterum geritur. In incipiendo principes iuuant: cùm adiutus fueris, & à principibus eruditus, iam tibi ipse sponte & uoluntate tua, quæ didicisti à principibus, gere. Rectè enim decoctis principijs, depositisq; rudimentis nostræ committemur uoluntati, ut uel laus meriti sit, quæ nostra uirtute quæsita est, uel culpa iure sit nostra, quæ per nostram uenit ignauiam. Hæc pro eo quòd scriptum est: In incipiendo principes in Israel, in uoluntatibus populi benedicite Dominum. Post hæc autem dicit.

Ephes. 6.

AVDITE reges, & auribus percipite satrapæ. Domino cantabo, psallam Deo Israel.] Audite, inquit, reges. Reges appellat eos, qui conuocantur ad audiendum uerbũ Dei. Exulta popule Dei, audiens tuæ nobilitatis insignia. Tu uocaris ad audiendũ uerbũ Dei, & nõ ut plebs, sed ut rex uocaris. Tibi enim dictum est: Genus regale, & sacerdotale, populus in acquisitionem. Ideo quia uos reges estis, meritò rex noster Christus Dominus rex dicitur regum, & dominus dominantium. Sed sicut exultatis de nobilitatis uestræ titulo, ita discere debetis quid agendo unusquisq; uestrûm fiat rex. Quod uobis ita breuiter definiam. Regem te omniũ esse facit, si regnet Christus in te. Rex namq; à regendo dictus est. Si ergo & in te animus regnat, & corpus obtemperat, si concupiscentias carnis sub iugum imperij tui mittas, si uitiorum gẽtes sobrietatis tuæ frenis arctioribus premas, meritò rex diceris, qui te rectè regere noueris. Cùm ergo talis fueris effectus, dignè ut rex ad audienda diuina uerba uocaberis. Hoc uerò quod subsequitur, magis corporeum aliquid indicat, quod dicit: Auribus percipite omnes satrapæ. Sicut enim inferiores sunt regibus satrapæ, ita & auribus pcipere inferius uidetur esse quàm audire. Audire nãq; ad interiorem pertinet hominem, sicut & Dominus dicebat: Qui habet aures audiendi audiat. Auribus uerò percipere, ad exteriorem & corporalem pertinet auditũ. Ideo ergo & hîc illi qui audire deberent reges dicuntur, qui uerò auribus percipere, satrapæ appellantur.

Apoc. 19.
Reges quomodo efficiamur.
Audire, & auribus percipere differunt.

EGO Domino cantabo, psallam Deo Israel.] Beati sunt qui possunt cantare canticum Domino. Cùm redimus ad scripturas, multa cantica sacris mandata uoluminibus inuenimus. Habemus integrum uolumen de canticis canticorum scriptum. Ecce & in hoc libro Iudicũ habemus canticũ, & in Numeris canticũ scriptũ est, & in Deuteronomio, & in Exodo, & in primo Regnorũ libro. In primo etiã Paralipomenon, & in alijs multis locis inuenies cantica diuina esse descripta. Ait ergo hæc uox iusti: Ego Domino cantabo, psallã Deo Israel. Quis putas ita canoræ uocis est, & ita spiritus puræ mentis, qui syncere canat, ut cantilena eius diuinum delectare possit auditum? Ille profectò est, qui nullum raucum habet in se peccati sonum, qui nihil offensionis in lingua, nihil crassitudinis in spiritu gerit, ille potest rectè dicere: Ego Domino cãtabo, psallam Deo Israel. Verùm quia continuationem cantici per singula non occurrimus explicare, interpolando saltem seriem lectionis, uideamus quid est quod dicit:

Cantica Deo accepta quæ.

COR MEVM ad ea quæ disposita sunt huic Israel.] Hoc modo uidet quod dicit: Cor meũ, & animus meus, & sensus meus, & tota mens mea ad illud intendit, & illud prospicit, quod dispositum est, & quod præparatum est Israel: illud tota mente prospicio quod futurum est. Si ẽm ad illud intendero animũ, omnia quæ in hoc mundo sunt, ducam ut stercora, ut Christum lucrifaciam, qui præparauit illa omnia quæ oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderũt, ijs qui diligunt eum. Cor ergo, inquit, meũ ad illa extenditur. Nõ ẽm adhuc humanum cor gero, neq; quæ cogito, secundum hominem cogito: sed quia secũdum scripturam ij ad quos sermo Dei fit, dij sunt, nec ego hæc humana, sed diuina mente prospicio.

Philipp. 3.

POTENTES populi benedicite Dñm, qui ascẽditis super iumẽta.] Quid est ascẽdisse super iumentũ? Corpus hoc meũ iumentũ est; ad adiumentũ ẽm, & ad ministeriũ datũ est: ego autem sum, id est, interior homo, qui ascẽdi super iumentũ hoc, cui dicit ut benedicam Dñm. Si ergo uerè ascẽdisti supra corpus, & superior effectus corporalibus desiderijs, & motus corporis tui freno mentis & interioris hominis moderamine gubernantur, de te dicitur, quia ascendisti super iumentum hoc, cui dicitur ut benedicas Dominum. Quid autem est, quod sequitur?

Ascendere super iumenta.

Asinæ refulgẽtes quid significent. SVPER uehicula, inquit, sedentes, & super asinas refulgentes.] Quid sibi uidentur esse asinæ refulgentes? Dicit enim scriptura, quia oportet benedicere Dominum eos, qui sedent super uehicula, & super asinas refulgẽtes. Mihi uelut in locis ita difficilibus tale aliquid uidetur: cùm iumentum hoc, id est, corpus meum, sub iugo uenerit uerbi Dei, tunc uehiculum corporis mei resplendere incipiet: & asina hæc, id est, caro mea tũc refulgere dicetur, cùm castitatis ac pudicitiæ fuerit splendore decorata. Et ita rectè dicitur anima sedens super asinam resplendentẽ Dominum benedicere, & in medio lætantium laudare Deum.

IBI dabunt iustitias Domino.] Sacrificium Domino illud est acceptabile, quod in iustitia offertur Domino & æquitate. Et ideo dicitur: Iusti confortati sunt in Israel. In alijs quidem gentibus, qui corporis robore fortiores sunt, illi potentes dicuntur in prælio: in Israel uerò qui iustiores sunt, ipsi potentiores dicuntur in bellis: quia iustitia etiam si uiribus infirma sit, uincit: iniustitia uerò etsi multos & ualidos pugnatores habeat, superatur. Sic igitur in hac gente nostra, id est, in populo Dei, aut per iustitiam superamus, aut per iniustitiam uincimur.

EXVRGE Debbora, exurge & suscita dena millia populi.] Prophetia quando exurgit? Profectò in aduentu Domini, & non solùm ipsa exurgit, sed & populos suscitat ad credendum.

CAPTIVAM ducito captiuitatẽ fili Abinoem.] Abinoem, Respõsio patris interpretatũ. Huius filius est Barach. Captiuitatem de hostibus capiet, qui cœlestis patris responsa seruauerit.

DOMINE humilia mihi fortiores me.] Vox ista fidelium est cõfitentiũ simpliciter fortiores esse inimicos suos, aduersum quos nobis pugna & certamen est: quia non est nobis pugna aduersus carnem & sanguinem. *Ephes. 6.* Alioquin non esset nobis fortior aduersarius. Sed quoniam aduersum principatus, & potestates, & aduersum mundi huius rectores tenebrarũ, & aduersum spiritalia nequitiæ est luctamen, idcirco dicit Propheta: Domine humilia mihi fortiores me. Quomodo enim non hæc tanta spirituum uis, longè sit humana fragilitate uehementior? Sed in eo *Philipp. 4.* Deus adiuuat infirmitatem nostram, in quo dicit Apostolus: Omnia possum in eo qui me confortat, Christo. Sunt istæ quidem uirtutes fortiores nobis: sed iterum qui in uobis est Christus, & confortat nos, est omnium fortior: cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN IVDICVM CAP. VI. HOMILIA VII.

De eo quòd translati sunt filij Israel in manus Madian.

Terra quando quiescere & quando moueri dicatur. QVIBVS CIT terra donec quiescit peccatum. Moueri autem dicitur terra, hoc est, hi, qui habitant terram, cùm animas hominum mouere cœperint, & perturbare peccata. Et ideo scriptum est hoc quod nunc præsens lectio continet.

ET QVIEVIT, inquit, terra quadraginta annis. Et fecerunt filij Israel malignum in conspectu Domini, & tradidit eos in manus Madian annis septem, & inualuit Madian super Israel.] Dum esset ergo iustitia in terra, id est, in ijs qui habitant terram, quieuisse dicitur terra. Cùm uerò increuerit iniquitas, & fecerint malignum in conspectu Domini, tũc tradidit, inquit, eos Dominus in manus Madian annis septem. Nec dicuntur inualuisse Madianitæ super populum Domini, donec præcepta Domini populus custodiuit. Cùm uerò negligere cœpit mandata diuina, robustior & ualidior effecta est aduersus eum hostium manus. Et aduersum quidem illũ priorem populum corporales insurgebant hostes, cùm deliquisset: aduersum nos autem, qui Israel sumus secundum spiritum, spiritalis sine dubio hostis insurgit: & cùm mandata Dei negligimus, cùm Christum contemnimus, ualidior aduersum nos manus dæmonum efficitur: & tradimur etiam nos inimicis, cùm deserimur à gratia. Sed uideamus quid accidit eis, qui traditi sunt pro peccatis suis.

ET FVGERVNT, inquit, filij Israel à facie Madian per septa in mõtibus, & in speluncis, & in munitionibus: & efficiebat cùm seminasset uir Israel, ascẽdebãt Madian & Amalech & filij orientis super eos, & superueniebant eis, & exterminabant omnes fructus terræ usquequo perueniretur in Gazam. Hæc quidẽ patiebatur ille, qui erat secundum carnẽ Israel. Seminabat terrã, sed quoniam pro peccatis suis traditus erat insurgentibus inimicis, pro frugibus corruptionẽ metebat. Nobis uerò qui secundum spiritum Israel nominamur, quid tale accidere potest consideremus. *Seminandi differentia.* Est quando seminamus, & nõ possunt inimici corrumpere semina quæ seminamus, non possunt apti insidiari culturæ nostræ: est autem quando seminamus, & corrumpunt quæ seminamus. *Galat. 6.* Paulus nos Apostolus de hac seminandi doceat differentia. Audi ergo ipse quid dicit: Qui seminat, inquit, in carne, de carne metet corruptionem. Et qui seminat in spiritu, de spiritu metet uitam æternam. Isti sunt ergo, quorum semina Madianitæ corrumpunt, qui in carne seminant. Isti sunt quorum fructus exterminantur, & pereunt. Illa autem semina, quæ in spiritu seminantur, non possunt Madianitæ corrumpere. Non enim possunt aduersariæ potestates ascendere ad spiritales campos, & noualia spiritus temerare eorum qui non seminant super spinas, sed innouant sibi noualia. Sed & illud addendum est: uolo enim & meipsum uobiscum

biscum pariter commonere de cautela seminum,& spiritalium fructuum diligentia. Frequēter accidit, ut aliquis in opere spiritali multum desudans, fructus quamplurimos fecerit, & repleuerit horrea sua iustitiæ frugibus,& multa bona opera recondiderit in conscientię suę cōclaui: postea uerò si negligat, & post laborem procliuius ad uoluptates & luxurias uergat, omnia ei bonorum semina, & fructus sancti operis dominante libidine corrumpuntur. Cùm enim subintroierit peccatū,& captiuauerit hominis sensum,ut iam non respiciat ad mādata Dei, nec arduam uirtutis uiam libenter ascēdat,depereunt omnia quæ prius fuerant in horreo consciētiæ congregata.Propterea ergo scripturæ sanctæ nobis seruanda cōmonitio est dicentis: Omni custodia serua tuum cor. Custodiendum est igitur cor ab omni peccato, & præcipuè in tempore persecutionis.Si cui enim accidat, ut in aliquo quidem tempore congreget fructus iustitiæ,conquirat opera uirtutum, & omnibus se probatissimis excolat disciplinis, in persecutionis uerò tempore deneget fidem,iste condita omnia euacuauit,ex omnibus facultatibus suis nudus repentè & inanis effectus est,quia diu quæsitus,& multo uix labore collectus,subitò omnis effusus est labor: & sicut dicit Propheta, Omnes iustitiæ eius quas fecit, non commemorabuntur. Propterea ergo fratres deprecemur Dominum, confitentes ei infirmitatem nostram, ne nos tradat in manus Madian, ne tradat bestijs animam confitentem sibi, ne nos tradat in manus potentum eorum qui dicunt, Quando ueniet tempus ut detur nobis potestas aduersus Christianos, quando tradentur in manus nostras isti qui se dicunt habere, uel nosse Deum? Quòd & si tradamur, & acceperint potestatē nostri, oremus accipere à Deo uirtutē, ut sustinere possimus: ut & fides nostra in pressuris & tribulationibus clarior fiat, ut per patientiam nostrā illorum superet impudentia,& (sicut dixit Dominus) In nostra patientia acquiramus animas nostras:quia tribulatio patientiam operatū, patientia uerò probationē,probatio aūt spē. Pertēdit eīn nostra probatio nō usq; ad uerbera solùm,sed usq; ad profusionē sanguinis peruenit: quia & Christus quē sequimur,pro redemptione nostra effudit sanguinē suum, ut inde exeamus loti sanguine nostro.Baptisma eīn sanguinis solū est,quod nos puriores reddat, quàm aquæ baptismus reddidit. Et hoc ego nō præsumo, sed scriptura refert, dicente Dño ad discipulos: Baptismū habeo baptizare quod uos nescitis.Et quomodo urgeor ut perficiatr̄ Vides ergo quia profusionem sanguinis sui baptisma nominauit.Et ne ista dicens offendā, uereor ne istud baptisma eminētius sit illo baptismate, quod p aquā tradit̄. Illo eīn accepto, ualde pauci sunt ita beati,qui id immaculatū usq; ad exitū uitæ seruare potuerint.Hoc uerò baptismo qui baptizatus fuerit, peccare iam ultrà non potest.Et si temerarium nō est in rebus talibus audere aliquid, possumus dicere quòd per illud baptisma præterita peccata purgantur: per istud uerò etiā futura perimuntur.Ibi peccata dimissa sunt,hîc exclusa.Mihi si concederet Deus ut ,pprio sanguine dilauer, ut baptismum secundum, morte pro Christo suscepta perciperē, securus ex isto seculo discederem: ut ueniens ad animam meam de hac uita exeuntem princeps huius mūdi nō inueniret quicquam,quin potius,& sanguinis mei profusione sopiretur,nec auderet in aliquo criminari animam cruore suo dilutam, mòrte sua clarificatam, sanguine suo lotam. Post istud baptisma nec Madianitæ ultrà irruerent ad disperdēdos & extermināndos animæ fructus. Quis enim sequi possit animam martyris, quæ supergressa omnes aerias potestates, ad cœleste tendit altare? Ibi enim sub altare Dei animæ martyrum positæ dicuntur diebus ac noctibus proclamare dicentes:Quousq; Domine qui iustus & uerus es, non uindicas sanguinem nostrū de ijs qui habitant terram? Ibi enim positæ diuinis adsistunt sacrificijs.Sed beati sunt qui hæc merentur.Beati sunt quorum cor cùm de seculo recedunt,non trepidat pro peccato, quos pergentes ad Dominum delictorum formido non terret. Beata illa anima quæ occurrentes sibi aerias dæmonum turmas profusi in martyrio sanguinis cruore deturbat. Beatus est de quo euntead cœlum dicunt angeli illam propheticam uocem:Quis est iste qui ascendit ex Bosor, hoc est,qui de carne ad cœlum ascendit? Quis est iste qui ascendit ex Bosor, rubor uestimentorum eius: in rubore uestimentorum cruorem sanguinis designans. Beatæ sunt ergo animæ quæ sic Christū sequuntur, quomodo eas Christus præcessit. Et ideo quia sic sequuntur, usq; ad ipsum Dei altare perueniunt,ubi est ipse Dominus Iesus Christus,pontifex futurorum bonorum,cui est gloria & potestas in secula seculorum. Amen.

Prouerb. 4. *Ezech. 3.* *Rom. 5.* *Baptisma sanguinis Christi. Luc. 12.* *Apoc. 5.* *Esa. 63.*

IN IVDICVM CAP. VI. HOMILIA VIII.

De filijs Orientis, & de Gedeon ex parte.

ESTO, conuenerint aduersum Israel Madianitæ, qui interpretatur, Extra iudicium. Estò, isti conuenerint aduersum Israel,qui extra iudicium Dei sunt, & qui extra legem peccauerunt, & extra legem peribunt.Esto, conuenerit & Amalech, qui & ipse interpretatur, Populus ablingens. Esto,& hæc natio terrena, & uentri,& gulæ dedita, impugnare uenerint Israel

carnalem. Quid est hoc quod etiam filij Orientis his admiscentur, & cum ipsis ad impugnandum Israel uenire dicuntur? Dic enim mihi adiutor. Si scriptum esset, Quia filij Occidentis con-
Filij Occidētis. uenerunt cum ipsis, nihil quærerem: diceres enim mihi allegoricis sensibus: Quia filij Occidentis sunt filij tenebrarum, & ipsi iunguntur illis gentibus, uel quæ extra iudicium Dei sunt, uel quæ uenti deditæ impugnant eos, qui mente Deum uidere contendunt. Nunc autem cùm di-
Filij Orientis. catur, Quia filij Orientis uenerunt cum Madianitis, & Amalech, quomodo hæc possunt competenter exponi? Videamus ergo si possumus in tam difficilibus locis scripturæ dignum aliquem in his sensum diuinis paginis inuenire. Omnis qui super se quoquo modo nomen susci-
Zach. 6. pit Christi, filius efficitur Orientis. Sic enim scriptum est de Christo: Ecce uir, Oriens nomen est illi. Quisquis ergo Christi suscipit nomen, filius esse dicitur Orientis: sed non semper qui nomē Christi accipiunt, etiam in Ecclesia permanent Christi. Si ergo uideas hæreticos Christi quidē nomine censeri: expugnare autem Ecclesiam Christi, & arma conferre aduersum Christi fidem, & impugnare populum Domini, bella suscitare aduersum catholicam fidem: nolo dubites de ijs dicere, quòd isti sunt quidem filij Orientis, sed cum Madianitis, & cum Amalech expugnare ueniunt populum Dei, quia cum paganis & cum Iudæis Ecclesiam Dei etiā hæretici persequūtur. Et ipsos esse opinor, qui designantur in filijs Orientis.

OMNES ergo, inquit, Madianitæ, & Amalech, & filij Orientis conuenerunt simul, & ascenderunt, & superuenerunt eis, & castra posuerunt in ualle Iezrahel.] Isti qui impugnare uolunt populum Dei, castra in uallibus collocant, in deiectis & humilibus locis, in ualle, inquit, Iezrahel. Inuenimus autem interpretari Iezrahel, Semen Dei. Vides ubi collocant castra aduersarij? Non sunt ausi ire illuc, ubi uidentur iam nati esse fructus spiritus, sed ubi adhuc semen Dei iacet, ubi nondum fructus ascendit. Qui enim exijt seminare semen, seminat super omnem locū.
Matth. 13. Sed audi ipsum Dominum dicentem, quid pati soleat semē Dei. Aliud, inquit, cecidit secus uiā, & uenićtes aues cœli, diripiunt illud. Quod ipse in posterioribus interpretatus dixit: Qui autē secus uiam seminati sunt, ij sunt qui audiunt uerbum, & cum lætitia accipiunt: uenit autem Diabolus, & tollit de corde eorum quod seminatum est. Sic ergo & isti tunc ueniunt ad semen Dei, & uolunt illud tollere de corde eorum, in quibus seminatum est, quia inueniūt eos in uallibus positos, & ima quæq; sectantes. De illis sunt enim qui humiliter & indignè, & (ut ita dicam) Iudaico intellectu suscipiunt uerbum Dei, & ideo possunt illud rapere dęmones de corde eorum. Qui autem ab humilitate literæ ad spiritus excelsa conscendit, & intelligentiam refugiens carnalem, sectatur in altioribus quæ sunt spiritus Dei, de isto nihil possunt rapere Madianitæ, neq; Amalechitæ, sed ne ipsi quidem Orientis filij deprædari eum potuerunt, in excelso intelligētiæ spiritalis uertice constitutum. Illi ergo castra in uallibus collocant.

SED SPIRITVS, inquit, Dei confortauit Gedeon, & tuba cecinit, & uocauit post se Abiezer.] Continentia quidem explanationis alium ordinem requirebat, uerùm quia nos nō tam scripturas cōmentantes nūc loquimur, quàm populū de ijs quæ recitata sunt, cōsolantes, sparsim quæ occurrunt de singulis quibusq; tractamus. Vocauit, inquit, post se Abiezer: qui utique nusquā erat. Interpretatur aūt Abiezer, Patris mei auxilium. Non ergo humilem aliquem, sed patris sui Gedeon inuocasse uidetur auxilium. Mittit interea, & auxilia conuocat. Conueniunt populi, & omnes ad Gedeon exercitus congregantur. Et tunc, inquit, Gedeon dixit ad Deum:

SI SALVVM facis in manu mea Israel, quemadmodum locutus es, ecce ego sumam, & ponam uellus lanæ in area: & si quidem ros ceciderit super uellus, & super omnem terram siccitas fuerit, agnoscam quoniam saluum facies in manu mea Israel, sicut locutus es. Et factū est sic.] Cùm tam multa sint & innumera signa, uel ꝓdigia, quæ petere potuisset à Deo Gedeon ad cōfirmandam pollicitationem Dei, quid ei uisum est post angelicam uocem ac pollicitationem cœlestem, petere istud tam nouum signum à Deo? Ait enim: Ponam uellus lanæ in area, & si fuerit supra uellus solummodò ros, & super omnem terram siccitas, ero confidens, quoniam tu saluum facias Israel in manu mea. Et cùm poposcisset Gedeon à Deo signum istud, meruit effectum. Sed esto impetraueris hoc ô Gedeon: quid & accipis uellus lanæ in area, & exprimis in peluim? Quid te permouit hoc facere? Sed esto, impetraueris primum signum, quid ut secundum etiam signum permutato ac peruerso ordine posceres? Fortassis enim dicit aliquis ex ijs, qui attentius audiunt quæ leguntur, quia non uidentur conuenire hæc ad illud quod scriptū
Deut. 6. est: Non tentabis Dominum Deum tuum, quod lex præcipit. Sed exitus rei docet non esse contra mandatum factum. Neq; enim exaudiret Deus petitionem contra legem aliquid deposcentem. Nunc autem cùm uideamus, quia & in primo signo ros cecidit super uellus lanæ, in omni
Vellus lanæ qd denotet, quid item reliqua terra. autem terra facta est siccitas, & in secundo super omnem terram cecidit ros, siccitas autem fuit in uellere, in quo & fiduciam accipit Gedeon, quia Dominus in manu eius saluū faciat Israel, uidenda est huius mysterij ratio. de qua memini etiam quendā ex prædecessoribus nostris in libellis suis uellus lanæ populum dixisse Israel, reliquam aūt terram reliquas gentes posuisse: & ros qui

ros qui cecidit super uellus, uerbum Dei esse, quod illi soli populo cœlitus fuisset indultum. Sũ
pra solum namq; Israel ros diuinę legis aduenerat. Siccitatem autem habebant omnes gentes:
quia nullus eis humor diuini infundebatur eloquij. Secundi uerò ratio signi in contrariũ per-
mutatur, in quo ait: ut supra omnem terram ros descẽdat, supra uellus autem maneat siccitas.
cuius rei talis quædam ratio deprehenditur. Vide omnem hunc populum qui per omnẽ terrã
ex gentibus congregatus est, habentem nunc in se rorem diuinum. Vide eum Moysi rore infun
di, prophetarum literis irrorari. Vide eum etiam in Euangelico & apostolico humore uiridan-
tem. Illud autem uellus, id est, Iudaicum populum, siccitatem & ariditatem uerbi Dei patientẽ,
secundum quod scriptum est, Quia erunt filij Israel multo tempore sine rege, sine principe, sine
propheta, non erit altare, neq; hostia, neq; sacrificium. Intueris quanta apud illos siccitas per-
manet, quanta eis ariditas diuini sermonis euenit. Hæc quidem nobis (sicut fateri decet) ex ma
iorum labore collata sunt, uerùm quoniam etiam nos audito uerbo à sapiẽtibus (sicut scriptũ
est) collaudare debemus, & adijcere ad illud, uideamus quid etiam superædificare possimus in
talibus. Cùm septuagesimumprimum Psalmum apud memetipsum sæpe discuterẽ, mouit me
in hanc rem, quòd cùm aduentum Christi in eo describeret, in ipso etiam hoc asserit euenturũ.
Et descendet, inquit, sicut pluuia in uellus, & sicut stillicidia stillantia super terrã. Vellus hîc no- *Psal. 71.*
minatur, uellus & in Psalmis describitur. Descendit enim sicut pluuia, inquit, super uellus. De-
scendit ergo in illud uellus populi circumcisionis, & sicut stillicidia stillantia super terram: hoc
est, super reliquam terrã descendit Dominus noster Iesus Christus, stillans etiam super nos, &
guttas nobis quoq; afferens roris cœlestis, ut & nos bibamus qui eramus super omnem terrã,
iugi ariditate siccati. Hunc igitur mysterij ordinem Gedeon sanctus prophetico spiritu con-
tuens, non solùm primum signum poposcit à Deo, sed & secundũ conuerso ordine repetit. Scie
bat enim rorem diuinum, qui est aduentus filij Dei, non solùm Iudæis, sed & postmodum etiã
gentibus esse uenturum, quoniam quidem ex incredulitate Israel salus fit gentibus. Et hoc est
quod pro ariditate uelleris uniuersa terra grana diuini roris infunditur. Sed & illud in hoc fa-
cto uiri fidelissimi Gedeonis prætereundum minimè puto, quod nobis ad formam potest cau
telæ spiritalis accedere. Angelum uidit, sed uir eruditus, & habens iã Iesu præcessoris exemplũ,
cautius agit. Sciebat enim possibile esse etiam angelos tenebrarum trãsfigurare se in angelos *2. Corinth. 11.*
lucis: & ideo examinatione cautissima, uolo, inquit, probare spiritum si à Deo est, quia spirita-
lis examinat omnia. Sic namq; & præcessor eius fecerat Iesus Naue, cùm principem militiæ cœ-
lestis uidisset: inquirit & discutit, si noster sit, an aduersariorum. Hoc modo etiam sanctissimus
Gedeon discutit angelicam uisionem, diuersitate & immutatione signorum. Sed & illud quod
ait Gedeon, Ponam uellus nõ ubicũq;, nõ in campo, neq; in saltu, sed in area, quale ubi uidetis?
In area ubi messis est. Messis quidẽ multa, operarij aũt pauci. Ponã, inqt, uellus, ubi messis est. *Matth. 9.*
Quid mouerat sanctũ uirũ Gedeon, uel quid ei uisum fuerat, ut hoc faceret? præuidebat enim
per spiritũ, quia Christus in aream suam populũ suũ cõgregat, & ibi eũ expurgat, tenens uenti- *Matth. 3.*
labrũ in manu sua, & ibi paleas separat à frumẽto. Non ergo sine causa uir tantus & talis, cuius
& sanctus Apostolus ad Hebræos scribens facit in prophetarũ catalogo mẽtionem, areã elegit *Hebr. 11.*
ad uellus ponendum: nec sine causa expressit uellus in peluim, quando & repleuit eam aqua.
Requiramus & de hoc in scripturis sanctis, si quæ nobis etiã huius intelligẽtiæ præstat occasio.
Veniamus ad Euangeliũ. Inuenimus ibi Dñm & Saluatorẽ nostrum exuentẽ uestimenta sua, &
linteo præcinctũ mittere aquã in peluim, lauare pedes discipulorũ suorũ. Vides ergo quia hæc
adumbrabant prophetæ, quæ erant in nouissimis tẽporibus implẽda per Dñm. Illa ergo aqua
quam mittebat Iesus in peluim, ros erat gratiæ cœlestis ex quo lauabat pedes discipulorũ suo-
rum. Vnde & meritò dicebat ad eos: Vos aũt mũdi estis propter uerbum quod locutus sum ad *Ioan. 13.*
uos. Sed hoc nos modo si præbeamus pedes nostros, paratus est Dominus Iesus lauare pe- 15.
des animæ nostræ, & purgare eos rore cœlestis gratiæ spiritus sancti, uerbo doctrinæ. Nõ eñ so-
los apostolos mundos esse uoluit, sed omnes qui credunt per uerbum illius. Et omnibus credẽ
tibus dicit illud quod & Petro dixit: Nisi lauero te, nõ habebis partẽ mecum. Certum est enim,
quia nemo habet partem cum Christo, nisi fuerit lotus & mundus. Veni precor Dñe Iesu fili Da 15.
uid, exue te uestimenta quæ tu Dñe induisti propter me, & accingere propter me, & mitte aquã
in peluim, & laua pedes seruorum tuorum, & dilue sordes filiorum & filiarum tuarum. Laua
pedes animæ nostræ, ut nos te imitantes & sectantes exuamus nos uetera uestimenta, & dica-
mus: Noctu exui me uestimẽtum meũ, quomodo induã illud? Et iterum dicamus: Laui pedes
meos, quomodo sordidabo eos? Statim nãq; ut laueris pedes meos, etiã recũbere me facias te-
cũ ut audiã abs te: Vos uocatis me Magister & Domine, & rectè dicitis. Sũ etenim. Si ergo ego
dñs & magister laui pedes uestros, & uos alterutrum pedes lauate. Volo ergo & ego lauare pe-
des fratrum meorũ, lauare pedes condiscipulorũ meorũ. Et propterea accipio aquã & haurio
de fontibus Israel, quam exprimo de Israelitico uellere. Exprimo eñ modò aquã è uellere libri

Iudicum, & alio tempore aquam de uellere Regnorum, & aquā de uellere Esaiæ, uel Hieremiæ: & mitto eam in peluim animæ, concipiens sensum in corde meo: & accipio pedes eorum qui se præbent & præparant ad sanandum, & in quātum præualeo lauare cupio pedes fratrum meorum, & complere mandatum Domini: ut in uerbo doctrinæ purgentur auditores à sordibus peccatorum, & abijciant à se omnem immunditiam uitiorum, & mundos habeant pedes, quibus rectè ingrediantur ad præparationem Euangelij pacis: ut omnes simul in Christo Iesu purificati per uerbum, non abijciamur de thalamo sponsi pro sordidis indumentis: sed candidis uestibus, lotis pedibus, mundi corde, recumbamus in conuiuio sponsi ipsius Domini nostri Iesu Christi, cui est gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

IN IVDICVM CAP. VII. HOMILIA IX.

De prælio quod Gedeon cum trecentis uiris electis gessit.

INGENS erat multitudo, quæ aduersum Israel fuerat congregata, ita ut locustis præ multitudine conferrent. Et cameli, inquit, eorū sicut arena, quæ est ad oram maris innumerabilis. Quomodo ergo hæc potuerit tam innumera multitudo hostium superari uideamus.

EXIERVNT, inquit, duo & triginta millia armatorum ex filijs Israel cum Gedeone aduersus omnē istam multitudinē pugnare. Et Deus respōnsa dedit ad Gedeon dicens: Grandis multitudo est tecum.] Et quid si grandis est multitudo? nōnne in bellis numerosior exercitus præstat, & est tutior ad subsidia? Nequaquam, inquit, quia nō sunt humana prælia, nō em̄ sicut humana, ita & diuina prælia peragunt. Nō efficitur clarū diuinæ uirtutis opus, si humanis adminiculis fulciatur, quia non fit saluus rex in multitudine uirtutis suæ. Ne fortè ergo gloriaretur Israel, & iactantia uictoriæ partem præsumeret, propterea dicit Dñs ad Gedeon: Multus est populus tecum. Non tradam Madian in manus eorū, ne fortè exultet aduersum me Israel dicens, Quia manus mea saluum me fecit. Propterea loquere in auribus populi dicens.

Humanorū & diuinorū præliorum dispar ratio.

QVI TIMIDVS est & formidolosus corde, reuertatur. Et reuersi sunt de mōte Galaad de populo uiginti duo millia uiri, & remāserūt decē millia.] Videamus ergo primò quid est quod dicit, Timidus & formidolosus corde. duo em̄ dicta sunt humanæ fragilitatis indicia, quib. arguitur humana fragilitas, id est, timidi & formidolosi corde. Timidus potest uideri & ille, qui primo aspectu trepidat ad congressum, nō tñ toto corde terret, sed reparari & animari denuò potest. Formidolosus est aūt, qui iā quasi inolescēte uitio, etiā antequā uideat mala, sola cogitatione terret, gelidā per membra formidinē uoluens, ita ut nō tā cōspectu malorū, quàm ipso auditu & expectatiōe soluat, & ideo addidit, Formidolosus corde. In corde em̄ iam hoc & in interioribus animi defixum uitiū manet. Nū ergo dicimus, quia tunc tantūmodò Gedeon dicebat ad populū: Si quis est timidus & formidolosus corde, discedat ex populis, bella deserat, certamina uirorū fortium derelinquat? Nā & hodie princeps militiæ nostræ Dominus & Saluator noster Iesus Christus clamat ad milites suos ut ueniant. Hoc em̄ est, quod quidem alijs uerbis eodem tamen sensu in Euangelio dicit: Qui non tollit crucē suā, & sequitur me, nō est me dignus. Et: Qui nō oderit patrem suū & matrē & fratres suos & sorores, insuper & animam suam, nō est me dignus. Et iterum: Qui non renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Nōnne in his uerbis euidenter timidos & formidolosos è castris suis Christus separat & secernit? Omnes igitur qui militiam Christi sequi uultis, qui in castris ipsius esse desideratis, procul à uobis timorem mentis, procul cordis expellite formidinem, ut cū confidentia dicat miles Christi: Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si cōsurgat in me prælium, in hoc ego sperabo. Confidenter dicat: Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Dominus protector uitæ meæ, à quo trepidabo? Sed ne nos deterreat talis ista militia, nihil in se difficile, nihil arduum, aut impossibile continet. Vis scire quàm facilè sit implere hęc in fide militantibus? Solent in istis castris sæpe etiam mulieres uincere, quia nō corporis robore, sed fidei uirtute pugnatur. In superioribus in hoc ipso libello Iudicū legimus de Debboræ mulieris triumphis, nec fœmineam mentem muliebris formido turbauit. Quid ego illam magnificam, & omnium fœminarum nobilissimam memorem Iudith? quæ iam perditis penè rebus non dubitauit sola succurrere, seq́; suumq́; caput immanissimi Holophernis neci sola subijcere, & processit ad bellum nō in armis, neq; in equis bellicis, aut in subsidijs militaribus freta, sed uirtute animi, & confidentia fidei, consilio simul & audacia hostem perimit: & quam uiri perdiderant, fœmina reddidit libertatem patriæ. Et quid tam longè nobis antiquorum exempla reuoluimus? in oculis nostris sæpe uidimus mulieres & uirgines primæ adhuc ætatis pro martyrio tyrannica pertulisse tormenta, quibus ad infirmitatem sexus nouellæ adhuc uitæ fragilitas addebatur. Sic ergo in his qui militant ueritati, sed & qui militant Deo, non corporis, sed animi fortitudo requiritur: quia non iaculis ferreis, sed orationum telis uictoria quæritur, & fides est, quæ in certamine tolerantiam præbet. Vnde & sanctus Apostolus ad huius-

Timiditas & formido duo humanæ fragilitatis indicia.

Matth. 16.
Luc. 14.
Ibid.

Milites Christi quales esse deceat.

Psal. 26.

Iudith. 13.

huiuscemodi bella armis conuenientibus instruit milites Dei dicens: State ergo induti loricam iustitiæ, & succincti lumbos uestros in ueritate, sed & galeam salutis accipite, & gladiū spiritus: super omnia autem scutū fidei assumite, in quo possitis iacula maligni extinguere, sed & calceati pedes in præparatione Euangelij pacis: & hoc modo armatos tollere uexillū crucis Christi, & sequi eum. Licet tñ etiam hoc in militia Christi, ut si fortè aliquando inferiorem te uirib. senseris in persecutionib. & non æquū tibi aduersum crudelitatem tyranni per fragilitatem corporis uideris esse certamen, dare locum iræ, & fugere de loco ad locū, nec tibi in hoc adscribitꝰ militare commissum. Designatur hoc etiam in legib. Christi dicentis: Si uos persecuti fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam. Summa namq; rei est, Iesum quem semel confessus es, non negare. Certum est enim quòd Christum confitetur ille, qui propterea fugit, ne neget. Si quis ergo timidus est, & formidolosus corde, discedat à castris, reuertatur domū suam, ne exemplum timoris & formidinis cæteris præbeat. Vis autem uidere quanti criminis sit timidus & formidolosus? In Apocalypsi ubi enumerantur ij qui in stagnum ignis mittendi sunt, ibi ante omnes timidos & formidolosos ponit, cum quib. & infideles & fornicatores & uinarios deputat. Sic inter ingentia & nefanda crimina timoris & formidinis crimen ponitur. Hæc autem diximus propter eos qui primò uelut timidi & formidolosi corde dimittuntur de castris. Sed postea quā ista uiginti duo millia discesserunt, addit adhuc sermo diuinus, & dicit de Gedeon: *Ephes. 6.* *Matth. 10.* *Apoc. 19.*

ADHVC, inquit, populus multus est, depone eos ad aquā, & ibi eos probabo tibi.] Vt uideo, illi qui primi reprobati sunt, nec in aquam descēderāt, sed adhuc se catechumenos designabāt, & in tantū formidinis uitio deterriti sunt, ut nec ad lauacrum salutare descenderent. Illi ergo sic reꝓbati sunt. Isti uerò secūdi ad aquā ueniūt, ut ibi probent. Et quomodo ꝓbentur, uideamus.

ET DIXIT, inquit, Dominus ad Gedeon: Omnem quicunq; lambet aquā in lingua, sicut lambit canis, statues eum seorsum: & omnem qui curuauerit genua sua ut bibat, transferes eum. Et factus est, inquit, numerus eorum qui lamberunt in manu aquam uel lingua, trecenti uiri. Cæteri autem omnes curuauerunt genua sua, ut biberent aquā. Et dixit Dominus ad Gedeon: In trecentis uiris istis qui lamberunt in manu aquam, saluos uos faciam, & tradam Madian in in manum tuam.] In omnibus penè ueterum gestis mysteria designantur ingentia, sicut etiam in hoc loco fieri uidemus, quia ij qui descendunt ad aquam, id est qui ad baptismi gratiam ueniunt, non debent procidere in terram, nec flectere genua sua, & cedere tentationibus uenturis, sed stare firmiter & constanter, sicut & Propheta dicebat: Demissas manus, & dissoluta genua erigite, & gressum rectum facite semitis uestris. Venisti ad aquam baptismi, istud est certaminis & pugnæ spiritalis initium, hinc tibi aduersum Zabulum nascitur pugnæ principium. Si remissior fueris, si flecti facilè potueris, quomodo pugnabis? quomodo stabis aduersus astutias Zabuli? Propterea & Apostolus clamat: State ergo, & nolite iterum iugo seruitutis hærere. Et iterū dicit: State in Domino. Et tertiò dicit: Quoniam tunc uiuimus, si uos statis in Domino. Ille igitur probabilis, ille electus est, qui postea quā ad aquas baptismi uētum est, flecti ad necessitates terrenas & corporeas nescit, qui uitijs non indulget, neq; ob peccati sitim sternitur pronus. Sed & quòd dicit eos manu uel lingua aquam lambere, non absq; sacramento quadam significantia hoc mihi uidetur scriptum, scilicet quòd & manu & lingua operari debent milites Christi, hoc est opere & uerbo: quia qui docet & facit, hic magnus uocabitur in regno cœlorum. Quod autem etiam similitudinem canis lambentis scriptura posuit, uidetur mihi istud animal hoc in loco propterea nominatum, quòd super omnia cętera animalia, amorem dicitur proprij domini seruare, nec tempore, nec iniurijs obliterari in eo fertur affectus. Trecenti ergo soli, qui sacramenti huius imaginem pręformabant, isti electi, isti probati, isti ad uictoriam consecrati, qui ex ipso numeri sacramento obtinere aduersarios possent. Trecenti etenim sunt, qui tertio centena multiplicent, & perfectæ trinitatis numerum ferunt, sub quo numero omnis Christi cēsetur exercitus. In quo obtinemus ut etiam nos mereamur ascribi. Quomodo tamen isti pugnant? *Galat. 5.* *Philip. 4.* *1. Thes. 3.*

HYDRIAS, inquit, portant & lampadas & buccinas corneas in manibus suis: & sic, inquit, ueniunt ad illas innumeras multitudines hostium, in quibus erant cameli sicut arena maris. Et cùm uenissent ad bellum, buccinis, inquit, corneis insonuerunt. Et dimiserunt, inquit, hydrias de manibus, & contritæ sunt. Tunc uerò arreptis lampadibus proruunt in aduersarios, simul & buccinis concrepant.] Vide quia electi milites Dei cum lampadib. pugnant. Sic enim eos Christus armauerat dicens: Sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ uestræ ardentes. Et iterum: Sic fulgeat lux uestra coram hominibus ut uideant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum qui in cœlis est. Talibus ergo lampadibus accensis, pugnare decet milites Christi, luce operum refulgentes, & splendore gestorum. Quæ sunt autem buccinæ corneæ, ex quibus tuba canunt? Qui de cœlestibus loquitur, qui de spiritalibus disserit, qui mysteria regni cœlorum reuelat, ille buccina concinit, ille de tuba loquitur, qui de magnis & maximis loquitur, qui scientiā Christi humanis auribus pandit. Sed cur & cornea dicitur buccina? Quia & de sancto dicitur, Cornu eius *Luc. 12.* *Matth. 5.* *Buccinæ corneæ.* *Psal. 112.*

nu eius exaltabitur in gloria. Vnde & uniuscuiusq; buccina dicitur cornea, in eo quòd multiplicem scientiam Christi, & crucis eius, quæ in cornu designatur, differit sacramenta. Cùm hac ergo buccina militantes, & cum hac pugnantes, uincimus alienigenas, & hostes in fugam uertimus, etiam si fuerit multitudo eorum sicut locustæ. Locustis enim comparata est dæmonum multitudo, quibus neq; in cœlo, neq; in terris est sedes. Præcedat ergo & nos hoc bello operum lux, scientiæ uirtus, diuini uerbi prædicatio. Pugnemus & nos in hymnis & psalmis & canticis spiritalibus concinentes & clamantes ad Deum, ut ab ipso uictoriam consequi mereamur in Christo Iesu Domino nostro: cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

HOMILIARVM IN LIB. IVDICVM FINIS.

ORIGENIS ADAMANTII IN LIBRVM REGNORVM HOMILIA.

LOCORVM THEOLOGICORVM, QVORVM EXPLANATIOnem continet unica Homilia Origenis in librum primum Regnorum, περιοχή.

1. *De plantatione Patris cœlestis.*
2. *De tristibus & iucundis in oraculis Propheticis.*
3. *De Christianorum cœlibatu, & Patrum τῇ πολυγαμίᾳ*
4. *De iustorum unitate mystica.*
5. *Allegoria de Hanna & Phenenna, conuersionem & gratiam significantibus.*
6. *De Sacerdotibus & Sacerdotio.*
7. *De ijs qui auctore Apostolo Paulo, pueri sensibus sunt. Et de diebus Natalitijs.*
8. *De iugi precatione & de operibus bonis.*
9. *Quid sit in Domino gaudere.*
10. *De cornibus iustorum spiritualibus, & de oris dilatatione.*
11. *De Dei & fidelium sanctitate.*
12. *Quòd solus Deus ὄντως sit & rebus creatis essentiam suam cuiq; impartitus sit.*
13. *Excelsa loqui, quid sit.*

IN REGNORVM CAP. I. ET II. HOMILIA VNICA.
De Helchana, & Phenenna & Anna & Samuele, Heli & Ofni & Phinees.

περὶ φυτείας ἣν ἐφύτευσεν πατὴρ οὐράνιος. *Matth. 15.*



ON tunc tantummodo Deus plātauit paradisum, sed donec stat uita mortaliū, donec salus hominum diuinis institutionibus procuratur, semper fiunt ea quæ iusti uox orat in Psalmis, cùm dicit: Inducens planta eos in monte hæreditatis tuæ. Vnde & omnes oramus esse plantatio Dei. Quia si quis non fuerit plantatio Dei, sententia semel à iudice omnium Saluatore nostro lata est, dicens: Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur. Deus ergo plantat, & est quędam propria Dei agricultura, & necesse est quòd ager ille quem Deus colit & plantat, non unā habeat arborum speciem, sed tanquam rus diuitis & potentis agricolę de omnium sit uirgultorum genere refertum. Quomodo autem omnia habeantur in agro Dei, consideremus ex huius terræ agris quos homines colunt. Nunquid in agro suo paterfamiliâs agricola totū uineam habet, aut totū ficus, aut totū mala, uel palmas: sed qui diligens & industrius est colonus ex his omnib. agrū consitū habet & refertū? Si ergo intelligamus & in eo agro quē Deus plantat, quia non una sola arborū species est, quæ tantùm dulcia ferat poma, sed aliqua dulcia, aliqua austera: sue tñ unūquodq; utilitatis & gratiæ, nolite ergo in nobis illud requirere, quod in Papa Alexandro habetis. Fatemur eñ quòd omnes nos superat in gratia lenitatis. Cuius gratiæ non solus ego prędicator existo, sed uos omnes experti cognoscitis & probatis. Et ideo eiusdem quidem agri plantæ esse possumus & optamus, non tñ eundē saporē reddere. In fructib. quidē confitemur nos habere aliquid amaritudinis in sapore, aut fortè quod iudicaš magis quàm sit amarum: quia sermo correptionis amarus quidē uidetur esse dum corripit, dulcis autē efficitur cùm emendat. Vide etiam ipsius Dñi & Saluatoris nostri sermones, Quia non omnes beatitudinem continent, nec omnes de uenia & indulgētia protestantur, sed sunt in uerbis etiam quędam austera & tristia. Sicut enim dicit: Beati qui hæc & hæc agunt, ita dicit, Væ illis qui hæc

Varietas plantarum.

Alexander Papa.

& hæc egerũt. Ego hoc etiam in prophetis perscrutatus sum, & inueni paucis prophetarũ istud esse concessum, ut nunq̃ aliquid populis amarũ aut triste loquerent, sed dulcia semper & lenia. Obseruatũ tñ est à priorib. nostris quòd in Psalmis tantũmodo illis qui attitulãtur filijs Chore in ipsis solis nihil amaritudinis uel austeritatis uidetur inferri, sed hoc eis quasi diuino munere concessum est, ut nominis eorũ Psalmi semper læta quæq; cõtineant. Est ergo etiã in ipsis Prophetis multa diuersitas. Alij tristia, alij læta denunciãt. Sed & ipse Apostolus Paulus qui imitator est Christi, habere se dicit uirgã, ad eos usq; qui indigent disciplina: & in spiritu mãsuetudinis uenire se dicit, ad eos profectò, quorũ uita culpis carebat. Et ita inuenit in una eadẽq; eius epistola sermo & amarus & dulcis: sicut & ad Corinthios in prima parte prioris epistolæ dicit: Quia in omnib. diuites facti estis in ipso, in omni uerbo, & in omni scientia, sicut testimonium Christi confirmatũ est in uobis, ita ut nihil uobis desit in ulla gratia expectantib. reuelationem Dñi nostri Iesu Christi. Et paulò pòst egrediẽs, uide qualiter sermo eius exasperat cũ dicit: Omnino auditur in uobis fornicatio, & talis fornicatio qualis nec inter gẽtes, ita ut uxorẽ patris aliquis habeat. Et uos inflati estis, & nõ magis luxistis, ut tollat de medio uestrũ qui hoc opus fecit. Hoc autẽ ideo scribebat: quia nõ omnes ad quos sermo eius dirigebatur, laude digni erant, neq; oẽs cõfutati uel corripi merebãtur: & ideo amara dulcib. miscet, ut laus ad optimos quosque, correptio uerò referat ad pessimos. Hæc idcirco diximus in præfatione, quia scio uos consueuisse lenissimi patris dulces semper audire sermones, nostræ uerò plantationis arbuscula habet aliquid austeritatis in gustu, quod tñ orantib. uobis fiet medicamentũ salutis. Quia & medicamenta quędã sunt dulcia, quædã uerò austera, nonnunq̃ & amara, & tñ in suis quæq; locis remedia tribuũt, si cũ mensura, & tẽporis opportunitate sumãtur. Historia nobis recitata est de primo libro Regnorum, quæ ita uidetur difficilis, ut absq; diuinæ uirtutis gratia explanatio eius non possit exponi. Refertur ergo ibi:

Sacri Prophetæ et Apostoli tristia & iucũda tradunt.

Psalmi filiorũ Chore quid habeãt peculiare.

1. Cor. 4.

1. Cor. 5.

ERAT uir unus ex Ramathaim Sophim de monte Effraim, & nomen eius Helcbana.] Et cùm enumerasset omnẽ generationẽ eius, dicit: Et huic erant, inquit, duæ uxores, nomẽ uni Anna, & nomen secũdæ Phenẽna. Et nati sunt Phenẽnæ filij, & Annæ nõ erat filius. Et ascendebat uir ille de ciuitate sua à dieb. in dies, ut adoraret & immolaret Dño uirtutũ in Silo. Ibi erãt Heli & duo filij eius, Ophni & Phinees, sacerdotes Dñi. Et facta est dies in qua immolauit Helchana, & dedit Phenẽnæ uxori suæ, & omnib. filijs eius & filiab. partes: Annæ autẽ dedit unã partẽ. Non eñi habebat filios, quia concluserat Dñs uuluam eius. Tum deinde refert scriptura, Quia contristata est Anna, quòd cùm acceperit Phenẽna plurimas portiones cum filijs, ipsa unã solam acceperit partem, & quia hoc dolore perculsa templũ Dñi ingressa defleuerit & orauerit cum silẽtio, ita ut non audiretur uox eius: & quia putans eam Heli sacerdos esse ebriam, increpauerit eam, ipsa uerò cum humilitate respondens, satisfecerit sacerdoti. Orauerit autem ad Dñm, ut conciperet filium, promittens se Deo consecraturã quodcũq; genuisset. Et cùm ex repromissione filium suscepisset, refertur quòd à lacte depulsum, obtulerit cũ Dño. Non eñi poterat offerre Dño prius cũ quàm à lacte depelleret. Offert ergo eũ in oratione quadã propheticis distincta mysterijs. Abbreuiauimus quantũ potuimus, continẽtiam lectionis. Videamus nunc quid etiam per hæc quæ proposuimus indicetur. Fortassis eñi dicet nobis aliquis ad audientiã legis nostrę nuper accedens: Christiana religio pudicinã profitet, in tantũ ut si fieri potest, nec cõtingamus omnino mulierẽ. Sic eñi dicit Apostolus: Bonũ est homini nõ tãgere mulierẽ. Iste autẽ iustus tuus Helchana qui nobis à scriptura ꝓponitur ad exemplũ, duas simul uxores habuisse describitur, ex quib. illa quæ prior nominatur nõ habet filiũ, id est Anna: Phenẽna autẽ & multos habere filios dicitur & multas accepisse portiones. Illa autẽ prior unã solã, quia ipsa sola est, accepit partem, & de sterilitate cõqueritur. Nũquidnã & nos cõtristari debemus quia filios non habemus, & uirgines nostræ cõtristari debẽt quòd sine filijs uiuunt? Hæc dixi assumens personam eorum qui nondũ plenè instructi de his quæ in scripturis ueterib. recitantur, moueri scrupulosius solent. Deprecor autem uos omnes, ut quoniam sensum tam difficilium rerum conamur aperire, & ea quæ uelamine obtecta sunt Ecclesiæ aurib. pandere (in lectione eñi ueteris testamenti, sicut dicit Apostolus, Velamen est positũ) precib. à Dño postuletis, ut dignetur nobis ad se cõuersis, auferre uelamẽ & de hac lectione quam habemus in manib. & planius nobis reserare quæ tecta sunt, ut & nos possimus reuelata facie in his quæ tecta sunt gloriam Dñi speculari. Erat, inquit, uir unus de Ramatha de monte Effraim. Non me latet primo loco quòd in aliquibus exemplaribus habetur, Erat uir quidam, sed in his exemplaribus quæ emendatiora probauimus ita habetur: Erat uir unus. In quod nobis etiam Hebræi qui contradicunt in cæteris, acquiescũt. Erat ergo uir unus. Vide si nõ hoc ipsum pertinet ad laudem iusti, quod dicitur de eo, Erat uir unus. Nos qui adhuc peccatores sumus, non possumus istum titulum laudis acquirere, quia unusquisq; nostrũm non est unus, sed est multi. Intuere namq; alicuius uultũ nunc irati, nunc iterũ tristis, paulò pòst rursum gaudẽtis, & iterũ turbati, & rursũ lenis, in alio tẽpore de reb. diuinis &

De Helchana & duab. uxorib. eius.

Obiectio de Christianorũ cœlibatu & bigamia patrũ.

1. Cor. 7.

Responsio.

2. Cor. 3.

Vir unus.

In homine tot personæ uidẽtur esse, quot sunt affectus et mores.

uitæ

uitæ æternæ actibus consulentis, paulò pòst uerò uel quæ ad auaritiam, uel quæ ad gloriam se-
culi pertinent molientis. Vides quomodo ille qui putatur unus esse non est unus, sed tot in eo
Eccl. 27. personæ uidentur esse quot mores, quia & secundum scripturas insipiens sicut luna mutat. Vn-
de & luna cùm uideat una esse per substantiæ immutationē, tamen semper à semetipsa alia est,
semperq; diuersa: & sic etiā in ipsa cōstat quòd una multæ sint. Sic ergo & nos qui adhuc insipiē-
Iustorū unitas. tes sumus & imperfecti, quia semper mutamus sententias, & semper diuersa cupimus & senti-
mus, unus non possumus dici. De iustis autem non solùm per singulos unus dicitur, uerùm &
omnes cōpetenter unus dicuntur. Et cur nō omnes unus dicātur, quorum cor & anima una es-
se describitur? Vnam semper omnes sapientiā meditantur, unū sapiunt, unū sentiunt, unū Deū
uenerantur, unum Dñm Iesum Christū confitentur, uno spiritu Dei replentur. Vnde meritò &
1. Corint. 9. ipsi omnes, non solùm unū, sed & unus dicuntur, sicut & Apostolus designauit dicens: Omnes
quidem currunt, sed unus accipit palmā. Vides manifestè quia omnes iusti unus est qui accipit
Deut. 6. palmam. Verè enī imitatur iustus qui talis est unum Dñm. Nam ut ego arbitror, & illud quod
Deus unus & immutabilis. per Prophetā dicitur, Audi Israel, Dñs Deus tuus Deus unus est, nō tantùm numero unus desi-
gnatur, qui utiq; supra omnē numerū esse credendus est: sed per hoc magis unus dici intelligē-
Psalm. 102. dus est, quòd nunq̄ à semetipso alter efficit, hoc est, nunq̄ mutatur, nunq̄ in aliud uertitur, si-
cut & de eo Dauid protestat dicens: Tu autem idē ipse es, & anni tui nō deficient. Sed & illud in
hūc sensum respicit quod scriptū est: Ego sum Dñs Deus uester, & nō immutor. Immutabilis er-
go est Deus: & per hoc unus dicitur, q̄ non mutat. Sic ergo & imitator Dei iustus qui ad imagi-
nem Dei factus est, unus & ipse cùm ad perfectū uenerit appellatur, quia & ipse cùm in uirtutis
summa constiterit, nō mutatur, sed unus permanet semper. Nam dum in malitia est unusquisq;
per multa diuiditur & in diuersa dispergitur: & dum in multis est malitię generib. dici non po-
test unus. Igitur quia secundū mirabilem hāc unitatem unus est iustus, imò & plures iusti unus
sunt: ideo & sanctus Apostolus omnem cohortatur Ecclesiam, dicens: Vt idem dicatis omnes,
1. Cor. 1. & non sint in uobis schismata, sitis autē perfecti in eodē sensu & in eadē scientia. Propterea & in
Actor. 4. Actib. Apostolorum cor & anima credētium una esse dicitur. Si autē & subtilius aliquid consi-
Vnitas hominis interni. derare uelimus, inuenire possumus & aliam unitatē, uerbi gratia, si ita mortificauero membra
mea, ut iam nō concupiscat caro aduersus spiritū, neq; spiritus aduersus carnē, si iam nō sit alia
Galat. 5. lex in mēbris meis quę repugnet legi mētis meæ, & captiuum me ducat in legē peccati, si omnia
Rom 7. quæ intra me sunt in uno atq; in eodem sensu perfecta sint, & una atq; eadem sentētia mouean-
tur, tunc ero & ego uir unus. Hic igitur laudabilis duarū uxorum uir primò omniū unde sit,
Allegoria ex notatione nominum deprōpta. uideamus. De mōte, inquit, Effraim. Ergo nō est iustus de uallib. nec de campis, nec de ullis infe-
riorib. locis, sed nec de collib. quidem. De mōte, inquit, est: de quo mōte? De mōte Effraim, qui
interpretatur Fructificatio. Ergo de monte fructifero, & locus eius fructifer. Vide & scripturam,
quam laudem montib. dicit: Deus, inquit, Deus mōtium est, & nō est conualliū. Sed & nomē iu-
3. Reg. 20. sti huius est Helchana, quod interpretat, Possessio Dei. Certū est quia ille de quo dictū est quòd
unus esset uir, possessio Dei est, & nō possessio dæmonū. Quem enī dæmones possidēt, non est
unus, sed multi: sicut & ipsi dæmones de eo quē possidebant, responderunt dicētes: Quia legio
nomē est ei. Vnus uerò est Helchana, qui est possessio Dei, qui & habet patriam montē Effraim,
mōtem fructiferum. Iste ergo tam laudabilis uir habuit duas uxores: nomē uni Anna, & nomē
Gen. 16. 21. secundę Phenēna. Habuit autē filios de secunda Phenēna: sterilis uxor erat prior, illa quæ & no-
bilior erat. Similia inuenies & in Genesi. cognata quippe est sibi scriptura diuina. Inuenies ibi
primam uxorē Abrahæ Sarā nobiliorē, secūdam uerò Aegyptiam Agar ignobilē fuisse, & antē
patrē effectum Abrahā de ignobili, q̄ de nobili. Fit autē postmodū etiam de nobili cōiuge pa-
ter. Ita ergo & nunc Helchana hic qui est possessio Dei, prius de secūda uxore efficit pater, quo-
niam quidem cōcluserat Deus uuluam Annæ, sicut & prius cōcluserat uuluam Saræ. Post pluri-
Obiectionis supràpositæ, allegorica solutio. mos uerò partus Phenēnæ, & Annæ uulua orationib. & precib. aperit, & efficit & ipsa mater fi-
lij eius quē obtulit Deo. Quid ergo hęc in se sacramēti contineāt, uideamus. Phenēna interpre-
tat Cōuersio, Anna aūt interpretat Gratia. Vnusquisq; ergo nostrū qui uult effici possessio Dei,
istas sibi duas iungat uxores, & cū ipsis sibi nuptias celebret. Primā sibi iūgat, quæ nobilior est
Ephe. 2. & generosior, gratiā, hæc nobis per fidē prima cōiungit, sicut & Apostolus dicit: Gratia salui fa-
Theologicè & secundum Paulum, dic, Post fidem (qua ad iustitiā imputata iustificamur) sequitur fidei fructus. cti estis per fidē. Secūdæ uerò cōiungat Phenēnæ, id est cōuersioni: quia post gratiam credulita-
tis, emēdatio fit morū, & uitæ cōuersio. Sed quū iste sit ordo nuptiarū, alius ordo procreationis
efficit. Prima nāq; nobis parit filios Phenēna, quia primos fructus de cōuersione proferimus, &
prima iustitiæ germina de actib. & operib. procreamus. Primū namq; iustitiæ opus est cōuerti à
peccatis. Quia nisi antè cōuertamur & declinemus à malo, nec de Anna effici patres, nec de gra-
tia poterimus filios generare. Videamus ergo nūc uniuscuiusq; differētias. Filios habet Phenē-
na, sed qui non assistunt Deo. Neq; enī tales esse possunt filij cōuersionis ut assistāt & adhæreāt
Deo. Nec tñ inanes & penitus alieni sunt à rebus Dei. Accipiūt nāq; partes de sacrificijs diuinis,

& edunt

& edunt de hostijs Dei. Vnusquisq; ergo nostrûm primò cõuertitur à peccato, & ex cõuersione generat opera iustitiæ. Postea uerò excitata in nobis Anna per zelum & æmulationẽ boni, preces fundit ad Deum, ut & ipsa filios generet. Quales ergo Anna (quæ est gratia) filios generat? qui assideãt Deo. Gratia em̃ & ueritas per Iesum Christũ facta est. Hic ergo est filius gratiæ, qui Deo uacat & uerbo Dei. Vis autẽ euidentiorẽ tibi ostendã & in Euãgelijs huiusmodi intelligentiæ formã quę in lege quidẽ adũbraţ per uxores, in Euãgelijs uerò iã præsens describiţ per sorores? uide Marthã & Mariã: ex quib. quidẽ Martha cõturbatur, & satagit circa multũ ministeriũ, & explet opera cõuersionis, & per hæc uelut cõuersionis filios generat: Maria uerò secus pedes uerbi Dei intẽta, optimã partẽ elegisse dicitur, & per hæc intelligiţ uelut gratiæ germina ꝓcreare. Sic ergo & nunc Anna generat filiũ. Quem filiũ? Samuelẽ (inquit) qui Deo assistit, de quo in Psalmis dicitur: Moyses & Aaron in sacerdotib. eius, & Samuel in his qui inuocant nomẽ eius. Sed & Hieremias dicit: Si steterint Moyses & Samuel in cõspectu meo, nõ dimittã eis. Si ergo tã tus & talis est filius gratiæ, & uos festinemus quidẽ ad Annę nuptias, sed patienter agamus ut prius nobis filij de cõuersione nascanţ: prius in bonis operib. placeamus, tũc deinde & de gratia, & dono spiritus filiũ procreemus. Et qualẽ filium? Qualis hic filius est, Samuel (inquit) qui interpretaţ, Vbi ipse Deus. Vides quales filios generat gratia? Sic em̃ scriptũ est de his qui spiritus gratiam cõsecuti sunt, dicẽte Apostolo: Si uerò omnes ꝓphetetis, ingrediaţ autẽ imperitus, aut idiota in cõuentũ uestrũ, coarguiţ ab omnib. discernitur ab omnib. occulta quoq; cordis eius manifesta fiet: & tũc cadens in faciẽ adorabit Deũ, dicens, Quia uerè Deus in uobis est. Hoc est ergo quod interpretaţ Samuel, Vbi ipse Deus. Vbi em̃ spiritus gratiæ, ibi ipse esse diciţ Deus. Sed iste nobis talis filius nõ potest nasci, nisi pręcesserint prius filij Phenẽnæ. Nisi em̃ præcedãt opera cõuersionis nõ meremur gratiã spiritus, nec ex ipsa possumus donum spiritus generare. Videamus autẽ & ad quẽ locũ cõueniebat Helchana cũ uxorib. suis. Immolare (inquit) Dño in Silo. Erant autẽ (inquit) Heli ibi, & duo filij eius, Ophni & Phinees sacerdotes Dñi. Silo nomen est loci, in quo sacrificia Dño offerebantur, priusquã templũ ædificaretur in Hierusalẽ. In hoc ergo loco qui appellatur Silo, hostię pro peccatis offerebãtur, & ibi fiebat purgatio peccatorum. Silo autẽ interpretaţ Auulsio uel Excalceatio, hoc est calceamenti resolutio, & utroq; sensus conuenienter aptatur. Locus em̃ in quo peccata purgãtur, rectè auulsio nominatur, ubi auelliţ cor lapideũ, & inseriţ cor carneũ: uel Excalceatio, quia omnes donec ad sanctũ locũ ueniamus excalceati sumus: cùm autẽ peruenerimus ad eũ, discalceari iubemur. Sic dicitur ad Moysen: Solue corrigiã calceamenti tui. Locus em̃ in quo tu stas, terra sancta est. Et quid putamus quòd in his nõ aliquid mysterij obtectũ sit? sed quia Deus execrabaţ calceamẽta Moysi corporalia, ideo hæc iubebãtur? Aut illud magis putãdum est, ꝙ cùm exiret de terra Aegypti, habebat calceamenta de pellib. mortuis, & erat uelut quadã mortalitate cõstrictus: cùm uerò cœpit proficere ad uirtutem & ascendere ad montẽ Dei, atq; ibi immortalib. ministrare mysterijs, tũc dicitur ad eum ut indicia mortalitatis abijceret, quæ in calceamentis pellicijs designãtur. Ego puto quòd ꝓpterea & Apostolis suis Saluator pręcepit, ne haberẽt calceamenta in pedib. suis, ut ipsorũ pedes qui currebant ad annunciãdam uitam æternã, omni carerent mortalitatis indicio: quippe qui illam uiam incederẽt, quæ dicit: Ego sum uia, ueritas & uita. Nemo em̃ uiam uitę cum mortalitatis indicio incedit. Talis ergo est locus iste similiter ubi est Heli uir minus laudabilis. Pro peccato em̃ retrorsum corruens expirauit. Et nõ putemus ꝙ iste solus retrorsum corruẽs expirauerit, sed & nunc si quis retrorsum corruit, si quis retrò cõuertitur à fide & ueritate, necesse est ut cadat, & ut continuò moriatur. Sed & in Deuteronomio cõminatio peccatorib. intentatur, cùm dicitur: Et opisthotonus insanabilis. Opisthotonus autẽ tergi ęgritudinem & posteriorum partium significat: & utiq; nõ sine causa, cùm tot genera languoris habeantur humani, hoc potissimum genus languoris ascribitur peccatori. Nam & in Genesi uxor Loth, quæ retrò conuersa est, diuinum dicitur transgressa pręceptũ, quo ei mandatũ fuerat, ne retrorsum respiceret, ne ue staret in omni regione, & ideo effecta est staticulum salis. Dominus quoq; & Saluator noster in Euãgelio: Nemo, inquit, mittens manum suã in aratrum, & retrò respiciẽs, aptus est regno Dei. Insuper quoq; cùm de plurib. docuisset, addit & hoc, dicens: Memores estote uxoris Loth. Optimum igitur est obliuisci priora, obliuisci præterita, uti ne comprehendat nos opisthotonus insanabilis languor, neq; cadamus retrorsum sicut Heli, & moriamur.

IBI autem erant duo filij Heli.] Heli interpretatur Arabs, siue Extrarius. Extrarius quippe à Deo est, qui nõ tenet disciplinã, qui delinquentẽ filium nõ castigat, uõ corripit, ut emendet: qui indulget uitijs, qui delicta non punit, sicut & Apostolus dicit: Quòd si extra disciplinã estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adulterini, & non filij estis. Iste est ergo Heli, ꝗ propter hæc puniţ à Deo. Videamus autẽ ꝗ sunt & filij eius, Ophni, inqt, & Phinees. Interpretaţ aũt Ophni, Excessus cõuersionis. De Phenẽna autẽ paulò antè diximus quòd esset conuersio: hîc autẽ qui excedit, & longẽ efficitur ab emendatione, nec conuerti uult ad Dominum, propterea impius permanet

Ioan. 1.
Luc. 10.
Hier. 15.
1. Cor. 14.
Exod. 3.
Ioan. 14.
Heli sacerdotis interitus, quid significauerit.
Deut. 28.
Genes. 19.
Luc. 9.
Hebr. 12.
Ophni & Phinees filij Heli.

permanet: sed & quicunque ille est, quem uidemus post peccatum non conuerti ad Dñm, & agere pœnitentiam, nec recipere mentum futuri iudicij, & uerbi diuini præcipientis: Nunquid qui cadit, non adijciet ut resurgat? aut qui conuersus est non reuertetur? rectè & de ipso dicimus quia sit Ophni, & excedens à conuersione. Sed & alius filius eius dicitur Phinees. Duos nouimus in scripturis hoc nomine appellatos, Phineem illum iustum Aaron filiũ, & hunc iniustum filium Heli. Vnde & competenter duas huius nominis interpretationes inuenimus. Significat enim Phinees in lingua nostra, Oris obturatio, uel, Ori parcens. Peccator ergo & qui doctriam non habet, ad loquendum obturatum habet ôs: iustus uerò parcet ori suo. Hodieque in sacerdo-
Num. 20. tibus Domini habetur uterque Phinees, habetur & Eleazar, qui in scripturis primus episcopus
De sacerdotibus & sacerdotio. nominatus est, sicut in Numeris scriptum. Sunt ergo hodieque in sacerdotibus quicunque parcũt ori suo, & omnis sermo malus nequaquam de ore suo procedit. Sunt sacerdotes ex quorum ore nullum scandalum, nullũ mendacium, nullus dolus, neque falsitas ulla depromitur, & isti meritò Phinees illi Aaron filio comparantur. Sunt autem aliqui & secundum istum Phineem Heli filium sacerdotes, qui obturatũ os habent siue imperitiæ uitio, siue conscientia peccatorũ. Sed hoc est quod deprecor, ut si quis est qui in sacerdotalem ordinẽ se ascitum uidet, satisfagat eruditioni & emendationi operam dare, & festinet effici de illo numero beatorum, ne fortè inueniatur ex istis sacerdotib. qui & reprobantur & puniunt à Deo. Sed tempus iam & de oratione An-
Ablactati infantes Deo offerebantur, & Pueri sensibus. nę, quam profudit offerens Deo Samuelem, quem à lacte depulerat, pauca memorare. In qua primò quidem hoc dicimus, quòd is qui Deo offertur puer, antè offerri non potuit, quàm depelleretur à lacte. In quo ostendit consecrari Deo neminem posse qui adhuc lacte alitur, & puer est sensib. atque expers est sermonis iustitiæ, nec sacerdotalia potest procurare sacramenta, nisi de-
1. Cor. 3. sistat à puerilib. & in maius ascendat ab his quib. Apostolus dicit: Lac uobis potum dedi non escam. Nondum enim poteratis. Alioquin secundum literam quid uidetur operæprecij puerulũ nuper à lacte depulsum Deo offerri, ubi non mater intererit, non nutrices fouebunt, neque educandi pueri aderunt ulla subsidia? Sed uide quia scripturæ sermo ita aptus est, ut figuraliter doceat quòd omnis qui primò ad fidẽ conuertit, lacte & non cibo forti alitur, de quibus in altero
Hebr. 5. loco dicitur: Et effecti estis qui lacte indigetis, & non cibo forti. Quoniã omnis qui lacte alitur alienus est à sermone iustitiæ. Paruulus est em̃. Perfectorum est cibus solidus, qui pro possibilitate sumendi exercitatos habent sensus ad discernenẽ boni ac mali. Igitur quicunque à lacte nõdum depellitur, sed paruulus est, non potest ascendere ad templum Dñi, non potest ascendere ad ministeria sacerdotum, nec sacrificijs interesse, sed ne mater quidem eius ascendit cùm possit ascendere. Gratia est em̃ mater eius Anna, quę seruat & custodit eum, & enutrit eum, ut tempore oportuno pariter cũ ipso ascendat. Quę cùm uiderit ipsi adesse tempus, ut iam recedens à lacte solidis & fortib. cibis utatur, ut possit & sacerdotib. interesse, & de altaris edere sacrificijs, tũc
Gen. 21. eum Deo consecrat. Vide si in alio loco in scripturis sanctis inuenis significari aliquẽ à lacte de-
Dies natalitij. pulsum. Ego tñ quantum ad præsens memoria suggerit, Isaac memini: de quo scriptũ est, quòd conuiuium magnũ fecit Abrahã ea die qua à lacte depulsus est Isaac filius suus. Apud homines quidem seculi huius parentes solent natalis diem celebrare filiorum: Abraham uerò non celebrat natalem diem Isaac filij sui, sed illum diem festum agit, & lætitiæ deputat, & conuiuia celebrat, cùm eum à lacte depellit, & ad cibos fortes & solidos applicat, quasi si per hęc diceret Isaac:
1. Cor. 13. Cùm factus sum uir, deposui quæ erant paruuli. Oportet ergo talem esse hunc qui offertur Deo ut habitet in sanctis, qui possit uesci carnibus sanctis, de quibus scriptum est: Sanctificamini ut
Num. 11. manduceris carnes. Sed uideamus quali eum prece Anna, id est gratia, consecrat Deo. Nouum quippe aliquid in principijs ipsis obseruabimus. Ait enim:

ET ORAVIT Anna, & dixit:] Et nusquã eã quasi ad Deum orãtem inuenio, uel loquentem, nisi per duo tãtùm uerba, ubi dicit: Lætata sum in salutari tuo, & aliud: Quia non est præter te. Initium autem sic habet: Exultauit cor meum in Domino. Non dixit, Exultauit cor meum in te. Si enim esset oratio, ita dici consequens erat: Exultauit cor meum in te. Et iterũ in sequenti uersu eius dicit: Exaltatum est cornu meum in Deo. Non dixit: Exaltatũ est cornu meũ in te, sed in Deo. Dilatatũ est os meũ super inimicos, quia lętata sum in salutari tuo. Vnus (ut dixi) sermo orationẽ continet: Lętata sum in salutari tuo, & in consequentib. non dicit, Quia non est sanctus nisi tu, sed nõ est sanctus ut est Dñs, & nõ est præter te. Hic sermo non uidetur seruasse orationis ordinem. In nouissimis autẽ longe supplicationis specie, etiã commonitiones quasdã introducit dicens: Nolite multiplicare loqui mala, neque exeat maliloquacitas de ore uestro, quia fortis in
1. Thess. 5. scientia Dñs. In quo nec uidetũ iam ad Dñm loqui. Quid ergo dicemus de his? Ego cũ legerẽ ali-
Orare indesinenter. quando apud Apostolũ quod dixit: Sine intermissione orate, quærebã si pręceptũ hoc possibile esset impleri. Quis em̃ põtest nunquã desinere ab oratione, ita ut neque cibũ, neque potũ sumendi tempus habeat? Quippe cũ si hæc fiant, intermittenda uidetur oratio. Sed nec dormiendi aut aliquid aliud humani usus agendi uenia secundũ istud pręceptũ oratio cõmuniter intellecta cõcedit.

ecdit. Videamus ergo ne fortè omnes actus eius qui in diuino uersatur officio, & omnia gesta
uel dicta quæ secundũ Deũ gerit & dicit, ad orationẽ reportent. Si em̃ oratio hoc solũ intelliga-
tur quod cõmuniter scimus, neq; Anna in his uerbis orasse uidebit, & nunq̃ ullus iustorũ secũ
dum Apostoli preceptum sine intermissione orare potest. Si uerò omnis actus iusti, quẽ secun-
dum Deũ agit, & secundũ mandatum diuinũ, oratio reputat, quia iustus sine intermissiõe quæ
iusta sunt agit, per hoc sine intermissione iustus orabit, nec unq̃ ab oratione cessabit, nisi iustus
esse desistat. Cùm em̃ iniustũ aliquid agimus aut delinquimus, certũ est quòd eo tẽpore etiã ab
oratione cessamus. Puto quòd hoc edocemur, & in Psalmis cùm dicitur: Eleuatio manuũ mea- *Psal. 141.*
rum sacrificium uespertinũ. Non em̃ puto q̃ si quis eleuauerit uel extenderit manus ad cœlum
(ut habitus orãtium esse solet) continuò sacrificiũ obtulerit Deo. Sed uideamus ne fortè hoc sit
quod ibi indicat sermo Dei, quia per manus opera intelliguntur. Eleuat manus ille qui eleuat *Per manus in-*
actus suos à terra, & cõuersatio eius adhuc in terra ambulantis in cœlis est. Excelsi ergo actus & *telliguntur o-*
sublimes, quos uidentes homines magnificãt patrem cœlestẽ, eleuatio manuũ dicitur, & sacrifi *pera.*
cium uespertinũ. An nõ & in lege id per mysterium docebat, cùm Moyse eleuãte manus, uince- *Matth. 5.*
bat Israel: demittente uerò & deijciẽte deorsum, uincebat Amalech? Et si omnia hæc figuraliter *Exod. 17.*
cõtingebant illis, scripta sunt uerò ꝓpter nos, in quos fines seculorũ deuenerunt. Quare intelli *1. Cor. 10.*
gere debemus, quia donec famulus Dei eleuat actus suos ad Deũ, uincit gens Dei, cùm aũt de-
iecerit & demiserit manus, id est actus suos, uincit Amalech inimic⁹ Dei. Aut quid uidetur? (uo
lo em̃ paululũ immorari cũ his qui nolunt hęc spiritaliter, sed secũdum literã intelligi) nũquid-
nam putandũ est, q̃ omnipotẽs Deus ad manus respiceret Moysi, & si quidẽ uideret eas sursum
eleuatas, Israel uictoriã daret, si uerò deorsum deiectas, Amalech ins? Siccine dignũ est de S. Spi
ritus sentire sermonib⁹? An illud potius putãdũ est, q̃ futura in his mysteria pręformabat? quæ
quidẽ de crucis sacramẽto & affixione manuũ Saluatoris intelligi tritũ iam, & à multis sępe dis
sertũ est. Sed quoniã innouari semper iubet is, q secundũ Euangeliũ uiuit, & nouũ testamentũ
sẽper debet nouis sensib. illustrari, & cãtare Dño iubemur cãticũ nouũ, & interior homo noster,
nõ dixit Paul⁹, Quia renouat & stetit, sed renouat de die in diẽ: oportebat etiã nos & de oratiõis *2. Cor. 4.*
modo qualiter sine intermissiõe orãdũ sit, & de eleuatiõe manuũ, q̃ sacrificiũ dicit uespertinũ,
nõ solũ usitatis & attritis, sed & aliquantulũ innouatis dissertionib. explanare. Videamus ergo
qd sibi uult ratio ista oratiõis Annæ, quã si didicerim⁹, similiter fortassis & nos orare poterim⁹.

EXVLTAVIT, inquit, cor meum in Dño.] Necessariè addidit, In Dño. Est enim exultatio quæ
non est in Dño, sicut & illud dicitur: Gaudete in Dño. Potest em̃ quis gaudere in carnalib. & nõ *Phil. 4.*
in Dño. Si em̃ gaudeã quòd inueni thesaurum uisibilẽ, istud gaudium carnis est, & nõ in Dño. *Gaudere in*
Si gaudeam quòd me homines laudant, & fortè non pro merito, non est hoc gaudere in Dño. *Domino.*
Si gaudeamus in reb. fragilib. & caducis, hæc omnia nõ habẽt laudabile gaudiũ. Si uerò gau-
deam quoniã dignus habitus sum pro nomine Dñi iniuriã pati, istud gaudiũ in Dño est, quia
ipse dixit super his: Gaudete & exultate, quia merces uestra multa est in cœlis. Si gaudeã cùm o- *Matth. 5.*
dia in me exercẽtur iniusta, si gaudeã cùm impugnor ꝓpter uerbũ Dei, si gaudeã cùm castigor
in languorib. in persecutionib. in angustijs, si hæc omnia lętus excipiã, istud gaudium in Dño
est. Et ideo nos docet scriptura, ut abijcientes gaudia terrena fragilia & caduca de æternis gau-
dijs exultemus in Dño, ut meritò dicamus quod Anna dixit: Exultauit cor meũ in Dño. Et quo
niam cùm hęc dicuntur, quidã de astantib. repletus est spiritu immundo, & exclamauit ita ut *Mirũ de Ener-*
fieret populi concursus, dicamus & nos cũ Anna dicente: Exultauit cor meum in Dño. Contra- *gumeno quo-*
rius spiritus exultationẽ nostram in Dño ferre non potuit, sed uult eam mutare, ut ablata ea, in *dam.*
troducat tristitiam, & prohibeat nos dicere: Exultauit cor meum in Dño. Verùm ne nos impe-
diamur, sed magis ac magis dicamus: Exultauit cor meum in Dño: & pro hoc ipso quòd uide-
mus immundos spiritus flagellari, gaudeamus: quia & per hęc multi conuertuntur ad Dñm,
multi emendantur, multi ad fidẽ ueniunt, & nihil est quod sine causa faciat Dñs, nec aliquid fie
ri frustrà permittit. Nam quoniã multi sunt qui uerbo non credunt, nec rationẽ doctrinæ susci-
piunt, in his cùm dæmon insilierit, tunc conuertũtur, ut ubi abundauit delictũ, superabundet
grana: & ubi maligna uirtus operata est, ibi plus postmodũ Dñi gratia operetur. Quia cùm ex-
pulerit Dñi gratia malignũ spiritum, introducit Spiritum sanctum: & anima quæ repleta fuerit
spiritu immundo, replet postmodũ Spiritu S. Ideo pro his omnib. dicamus: Exultauit cor meũ
in Dño. Et exaltatum est cornu meum in Deo meo. Sunt quædam cornua iustorũ quib. utuntur *Cornua mysti-*
uel agentes aliquid uel loquentes, sicut cùm dicunt: In te inimicos nostros uẽtilabimus cornu. *ca iustorum.*
In Gręco, κερατιοῦμεν dicitur, quod est, Cornu petemus, uel Cornu uentilabimus. Sed & alibi di
citur, Et exaltabũtur cornua iusti. Oportet ergo nos habere ista cornua, quæ iustis de apicibus
Christi crucis cõferuntur, ut in his destruamus & deijciamus aduersarias uirtutes de anima no
stra, quib. prostratis & expulsis possit in nobis plãtari uinea, quia uinea facta est dilecto in cor-
nu in loco uberi. Exaltatum est ergo cornu & huius iustæ gratiæ, & omnis iusti in Dño. Dilatatũ *m. 81.*

est os meum super inimicos meos. Scriptum est: Dilata os tuum, & adimplebo illud, & nunc di-
cit hæc iusta: Dilatatũ os meum. Si idoneus & fortis fuero in uerbo effectus, & ualidus in sapien-
tia, ita ut nõ angustis assertionib. sed dilatatis & affluentib. confutare possim omnẽ scientiã ex-
tollentẽ se aduersum fidẽ & ueritatẽ Christi: uel cùm incredulitatẽ uel perfidiã arguens Iudæo-
rum ex lege & ex prophetis deprromptã ostendero esse Christũ Iesum, & in omnib. potero redar
guere ueritatis inimicos: tunc dignè possum etiã ego dicere, Dilatatũ est os meũ super inimicos
meos. Si mihi certamen moueat Basilides, & eũ uehemẽter obtriuero: si Valẽtini discipulus oc-
currat, & me quæstionib. uentilet, & de hoc certamine uictor exiero: si his pstratis Marcion oc-
currat, & discesserit etiã ipse superatus: dilatatũ est os meũ super inimicos meos. Si istis cõfuta-
tis occurrant philosophi insultantes simplicitati fidei nostræ, & idiotas nos imperitosq; clami-
tantes, & cõuertar etiã ad ipsos, & ueræ sapientiæ uirib. falsæ ac fucatæ sapiẽtiæ nebulam obtur-
bauero, & nõ solùm huius mũdi, sed & principũ huius mũdi sapientiã destruxero, tunc plenius
dilatatũ est os meũ super inimicos meos. Sancti est ergo uox ista & perfecti, qui reb. ipsis & ueri
tate subnixũ huiuscemodi sermonẽ possit proferre & dicere: Dilatatũ est os meum super inimi-
Os dilatare. eos meos. Oportet ergo nos primò os nostrum dilatare, ut impleat illud Deus. Quomodo au-
tem os primò dilatamus? per meditationem uerbi diuini, ut possimus eousq; proficere, ut à di
latatione oris, etiam ad cordis dilatationem ueniamus, & cum Apostolo dicere: Cor meum di-
2. Cor. 6. latatum est ad uos ô Corinthij. Ex latitudine enim cordis abundantia ori sapienti ministratur.

QVIA lætata sum in salutari tuo.] Si lætatus fuero in salutari Dei, tunc dilatatũ est os meũ su-
Nõ est sanctus per inimicos meos. Non est sanctus sicut Dñs. Si scriptum esset, Non est sanctus nisi Dominus,
sicut Iehouah. consequens erat omnes nos renũciare nobismetipsis ab hac spe ut sancti efficeremur: nũc autẽ
necessaria distinctione utitur & dicit, Non est sanctus sicut Dñs: hoc est, etsi sint multi sancti, sed
Leuit. 20. nullus ita sanctus est ut Dñs. Possunt ergo multi sancti fieri, sicut & mandatũ Dei dicit: Sancti e-
De sanctitate stote, quoniã & ego sanctus sum. Sed quantũcunq; quis in sanctitate proficiat, quantũlibet pu-
Dei & fideliũ ritatis & synceritatis acquirat, ita esse sanctus homo nõ potest sicut Dñs, quia ille largitor sancti
eius. tatis est, iste susceptor: ille sanctitatis fons est, hic aũt sancti fontis potator: ille sanctitatis lux est,
hic sanctæ lucis inspector: & ideo nõ est sanctus sicut Dñs, & non est præter te. Quid est quod di
cit, Non est præter te, non planè capio. Si dixisset, Non est Deus præter te, uel, Nõ est creator præ
ter te, aut tale aliquid addidisset, nihil requirendũ uidebatur: nunc autẽ quia dicit, Non est præ-
ter te, mihi hoc uidetur in loco designari, nihil eorum quæ sunt, hoc ipsum quod sunt naturali-
Deus à nemine ter habere. Tu solus es, cui quod es, à nullo datũ est. Nos enim omnes, id est uniuersa creatura,
accepit ut esset, non eramus antequam crearemur, & ideo quod sumus uoluntas est creatoris. Et quia aliquan
semper fuit, & do non fuimus, non est integrum si dicatur de nobis quia sumus, quantũ ad illud spectat cùm
nobis ut esse- non essemus. Sed solus est Deus, qui quod est semper habuit, & non accepit ut esset initium. De
mus dedit. niq; Moyses cùm discere uellet à Deo quod ei nomen esset, docẽs eum Deus dixit: Ego sum qui
Exod. 3. sum, & hoc mihi nomen est. Si ergo aliud aliquid in creaturis hoc nomine uel hac significan-
tia appellari posset, nunquam diceret Dominus hoc sibi esse nomen. Sciebat enim se solum es-
se, creaturas uerò à se accepisse ut essent. Nam & umbra ad comparationem corporis non est, &
fumus ad comparationem ignis non est. Sic ergo & quæ in cœlis sunt & quæ in terra, uisibilia &
inuisibilia, quantum ad naturam Dei pertinet, non sunt, quantum ad uoluntatem creatoris,
sunt hoc quod ea esse uoluit ille qui fecit. Ideo ergo dicitur, Quia præter te non est. Non est po-
tens sicut Deus, Deus noster. Simile est hoc illi quod superius dictum est, Quia non est sanctus
sicut Dominus. Sicut enim ibi non dixit, Quia non est sanctus quisquam, sed, Non est sanctus
sicut Dominus, ut ostenderet quia etsi sunt sancti, tamen nemo ita est sanctus ut est Dominus: i-
ta & in hoc loco etsi sit aliquis potens, Non est, inquit, potens sicut Deus noster.

NOLITE multiplicare loqui excelsa.] Cur non dixit, Nolite loqui excelsa? Ergo licet mihi a-
liqua loqui excelsa, multiplicare autẽ excelsa & ardua non mihi licet, hoc eñ uidetur designari
per id quod dictũ est, Nolite multiplicare loqui excelsa. Quid ergo per hoc indicetur, cõsidere-
mus. Non permittit humanæ naturæ multa excelsa loqui, neq; multa excelsa intelligere: nam &
Eccl. 3. Salomõ dicit: Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutere, sed de quib. tibi præceptũ est, hæc
intellige. Ergo & in hoc loco dicit, Excelsa, non ut omnino nõ quæras, sed ne de his multiplices
quæstiones. Respiciẽti quippe ad imbecillitatẽ conditionis humanæ, sufficiat tibi ea de excelsis
Excelsa loqui. & arduis, uel inquisisse uel proloqui, quæ uitã uel inquirentib. uel loquentib. tribuãt. Quæ au-
tem sunt in quib. excelsa me loqui necesse est? Quando de omnipotẽtia Dei loquor, de inuisibi
litate & sempiternitate eius, excelsa loquor. Quando de unigeniti eius coæternitate cæterisq;
eius mysterijs pronũcio, excelsa loquor. Quãdo de sancti Spiritus magnificentia dissero, excel-
sa loquor. In his tantũ nobis cõceditur loqui excelsa. Post hæc tria iam nihil loquaris excelsum.
Omnia eñ humilia sunt & deiecta, quãtum ad trinitatis huius celsitudinẽ spectat. Nolite ergo
multiplicare loqui excelsa, nisi de Patre & Filio & Spiritu S. Et ut plenius manifestũ fiat quod lo
quimur,

quimur, utamur adhuc (si uidetur) exemplis. Verbi gratia, gentes multos introducũt deos. Istæ
multiplicant loqui excelsa. Hæreticorũ quidam derelinquẽtes creatorem mũdi, & filiũ eius, fin
gunt sibi aliũ nescio quẽ excelsiorem Deũ, & alios similiter introducunt, siue quos αἰῶνας, siue
quos deos appellãt. Et isti ergo multiplicant loqui excelsa. Non exeat magniloquiũ de ore ue-
stro. Vide quid dictũ est ab Apostolo: Miser ego homo quis me liberabit de corpore mortis hu *Rom 7.*
ius? Cõuenit hoc dici de omni homine. Miserũ nãq; est mortaliũ genus: si quidem nõ solum in
malis, sed & in bonis periclitamur. Verbi gratia, uisiones quasdã uidi bonas, factæ sunt mihi e-
lationi. Signa & prodigia per me impleta sunt, superbus effectus sum in bonis. Seruaui iustitiã,
cõtinentiã, uirtutẽ, sed in his periclitor. Quãdo em̃ nihil aliud fecerit Zabulus, pro his omnib.
suscitat mihi superbiã, ita ut postea habeã angelũ Satanæ qui me colaphizet, uti ne extollar & *2. Cor. 12.*
exeat magniloquiũ de orę meo, id est, ne magna de meipso loquar. Quoniã quidẽ exterminat *Psal. 11.*
Dñs labia dolosa, & linguã magniloquã eorum qui dixerunt, Linguã nostrã magnificauimus.
Non ergo exeat magniloquiũ de ore uestro, quia fortis scientiarũ Dñs. Et nõ emẽdauerunt ex-
cusantes. sicut & ibi dictũ est: Non declinet cor tuũ in uerba mala ad excusandas excusationes *Psal. 141.*
in peccatis cũ hominib. operantib. iniquitatẽ. Et in Prouerbijs dicitur: Occasiones accipit piger *Prouerb. 26.*
& dicit: Leo est in uia, in plateis aũt homicidę. Inuenimus ergo tales esse peccatores accusantes
omnia magis q̃ semetipsos, & occasiones sibimet excusationũ fingentes, cũ dicũt: Zabulus me *Gen. 3.*
supplantauit, mulier me seduxit, ille mihi occasionẽ præstitit ut peccarẽ, cũ unq; oporteret me- *Esa. 43.*
minisse præcepti dicẽtis: Dic tu peccata tua prior ut iustificeris. Non em̃ emendãt excusationes, *Prouerb. 18.*
neq; hîc neq; in futuro, si malè fecerimus. Sed & illud in excursu cõtingere necessariũ uidet. Mi-
rũ quippe cõtinet sensum, quia scriptũ est: Iustus ipse sui accusator fit in principio sermonis sui,
cũ tñ iniustus nõ sit sui accusator, sed aliorũ. Sicut & Zabulus accusator quidẽ est, accusator aũt *Iustus sui i-*
non sui, sed fratrũ. interim oẽs necesse est accusari: sed si quidẽ iustus fuero, non expecto ut alius *psius accusa-*
me accuset, sed ipse mei accusator existo. Plenius tamẽ uelim discutere, quomodo potest iustus *tor.*
sui accusator esse. Certum est quia donec quis peccat & permanet in delictis, neq; iustus est, ne-
que accusator est sui. Non enim accusat quod agit. Cùm uerò pœnituerit à delictis, tunc iustus
efficitur, & non alterius, sed sui accusator existit.

ARCVS potentium infirmatus est.] Iacula maligni quę dicunt̃ ignita, per arcũ potentiũ emit
tuntur. Potentes autẽ uirtutes dicunt̃ aduersæ, de quib. dicit̃, Quia ecce peccatores intenderunt
arcum, & in ipso parauerunt uasa mortis. Et iterũ: Sagittas suas ardentib. effecit. Sed & nunc di- *Psal. 7.*
citur, Quia arcus potentiũ infirmatus est. Si em̃ tu indutus sis armis Dei, si scuto fidei sis muni- *Ephe. 6.*
tus, & galea salutis obtectus, & lorica charitatis, & gladio spiritus accinctus, arcus cõtra te potẽ-
tium pro munimentis talib. infirmabit̃. Si em̃ iaculatus fuerit aduersum te unũ aliquod iaculũ
ignitũ, id exceptũ fidei scuto cõtinuò restinguit̃. Iecit & aliud iaculũ, repulsum id quoq; à tho-
race iustitiæ est. Iecit & tertium, & id gladio spiritus detruncatũ est. Mittit fortasis & quartũ, q
similiter per galeã salutis abiectũ est. Cumq; per hæc omnia homo Dei petitus inuulnerabilis
mãserit, tunc arcu potẽtiũ nequaq̃ tot directis spiculis infirmabit̃. ET infirmi accincti sunt for *1. Cor. 1.*
titudine.] Si uideamus quomodo quæ stulta sunt mũdi elegit Deus, ut confundat sapientes, &
quæ infirma mundi sunt, ut cõfundat fortia, intelligis quomodo infirmi accincti sunt fortitudi
ne. Infirmus erat gẽtilis populus, quippe qui alienus erat à testamento Dei: hic adeptus est for-
titudinẽ. Quã fortitudinẽ? Fortitudo mea & laudatio mea Dñs, & factus est mihi in salutẽ. For-
titudo ergo mea ipse est Christus Dñs, qua accincti sum⁹ nos q eramus aliqñ alieni à testamẽto
Dei, & sine Deo in hoc mũdo. SATVRATI panib. deducti sunt ad seruitutẽ.] Culpabile ostẽdit
esse saturari panib. Quia Iacob mãducauit & bibit, & repletus est, & incrassatus est, & recalcitra *Deut. 32.*
uit dilectus. ESVRIENTES dereliquerunt.] Illos dicit qui saturati fuerant panib. quia relique-
runt esuriẽtes. Venit fames, nõ fames panis, neq; aquæ sitis, sed audiẽdi uerbum Dñi. Propterea *Amos 8.*
ergo esuriẽtes dereliquerũt usq; quo sterilis peperit septẽ, & fœcũda in filijs infirmata est.] Mul- *Esa. 54.*
ti em̃ filij desertæ magis q̃ eius quæ habet uirũ. Sterilis est mater nostra Ecclesia. hæc peperit se-
ptẽ, septenarium scilicet numerũ, cui requies ascripta est, & fœcunda in filijs infirmata est. Patro
ni literę Iudęi uelim uidere, quomodo asserunt q fœcunda in filijs infirmat̃, & sterilis quomo-
do peperit septẽ: sed illorũ fabulis spretis nos cõsideremus ne fortè unusquisq; nostrũ habeat
intra se sterilẽ quæ peperit septẽ, habeat & fœcundã in filijs quæ infirmat̃. Fœcunda in ꝓpagine *Sterilitas &*
erat caro mea habẽs plurimos carnis fructus, fornicationẽ, immunditiã, impudicitiã, idolola- *fœcunditas spi*
triã, ueneficia, inimicitias, cõtentiones, æmulationes, incitationes, dissensiones, hæc erãt carnis *ritalis.*
nostrę numerosæ ꝓgenies. Sed cũ uenimus ad fidẽ crucis Christi, & mortificationẽ Iesu cœpi-
mus circumferre in corpore nostro, & mortificare membra nostra quæ sunt super terram, & ex-
hibere ea seruire iustitiæ & sobrietati: tunc fœcunditas probrosæ huius generationis exclusa
est, & hoc modo fœcunda in filijs infirmata est. Quomodo autem sterilis septem pariat uidea-
mus. Sterilis erat in me anima mea, non afferebat fructus iustitiæ: nunc autem ubi per fidem

Christi meruit gratiam Spiritus sancti,& repleuit eam spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis,spiritus iustitiæ & misericordiæ,& repleuit eam spiritus timoris Domini: certum est quòd sterilis peperit septem,& fœcunda in filijs infirmata est.

Rom. 6. DOMINVS mortificat & uiuificat.] Quem mortificat Dominus,& quem uiuificat? Meipsum mortificat,cùm me mortuum facit esse peccato. Et me ipsum uiuificat,cùm me facit uiuere Deo. Peccator eram,& in delictis uiuebam:mortificauit me à peccans,mori me fecit uitæ priori, & uiuificauit me ut in timore suo uiuam, & in fide sua stem, ut ultrà non uiuam peccato, sed Deo, qui me à mortuis suscitauit, ut in nouitate uitæ ambulem in Christo Iesu Domino nostro,cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

PROLOGVS HOMINIS INEPTI IN ORIGENEM *super Iob. De quo uide Censuram.*

PERITORVM mos est medicorum,ut cùm ad infirmum introierint,& qualitatem passionis agnouerint ægrotantis,ea quę necessaria uel apta sunt curę, agnitæ adhibeant passioni: nec antè pro infirmo aliquam ordinant curam quàm in integro eius agnouerint causam, ne pro oculo aurē uideantur curare,aut pro manu capiti reperiantur medicinā conferre,quod est omnino imperitorum,atq; artem ignorātium medicinæ. Sic etiam omnis interpres,nisi antè uim,ac sensum cognouerit lectionis,quomodo poterit fidem in omnib. conseruare interpretis? Nisi sensum, inquam, dilucidè atq; integrè iuxta linguę uernacula perlegerit, non facilè ullo modo ea quæ ab alio edita sunt,in alterius linguæ saporem uetaciter exprimet. Et cùm hæc non obseruauerit,aut certè(quod me dicere pudet)ignorauerit,aut aurē pro oculo, aut caput pro manu tanquā imperitus medicus curare incipiet. Hæc à nobis ideo præmissa sunt, quia cognouimus,uel potius legimus hunc qui in manib. est beati Iob librum aliquos iam de Græco in Latinum, non Latino uertisse sermone,& quia ualde satis ab interpretis officio discrepauerint,& quia à ueritate atq; regula interpretationis longè discesserint. Ideo omnem sapientem pero,in cuius manus hic liber deuolutus fuerit,ut antè hūc prologum relegat, quàm ad huius libri lectionem accedat:ut ex huius prefationis textu informatus,ex quo hęc interpretata fuerint perfacilè cognoscat. Spondeo sanè me à ueritatis auctoritate nullatenus discessisse, sed sicut ab illo posita sunt qui hæc prior edidit,ita eorū status integritatem in nullo uitiatā penitùs reseruasse:nihilq; scabrū,neq; asperum,neq; additū,demptumue diligēs lector inueniet: quam illi fidem præmissi interpretes facere non præsumpserunt. Quod etiam peto te studiosorum lectorum maximum,atq; diligentem ueritatis amatorem,ut etiam tu illa mentis uiuacitate, atq; sancti animi curiositate ad eorum quæ dicta sunt rationem relata percurras lectione. Inuenies procul dubio multa eos prætermisisse, necnon & addidisse superfluè plurima, atque ab interpretis officio longius recessisse. Quæ cùm diligenter agnoueris, quem legere debeas, quemue recusare,perfacilè cognosces. Nos uerò non ideo hæc dicimus,quòd nos alijs antepouere uelimus:cùm simus imperitiores atq; abiectiores omnib. hominib. secundum Apostolum, sermone,non scientia:sed attentè fauentes in omnibus ueritati, ea quæ à nobis uobis inuenta sunt, summo studio Deo suffragante in omnibus diligenter implere curauimus.

ARGVMENTVM IN LIBRVM IOB.

In terra quidem habitasse Iob Vsitidi in finibus Idumææ & Arabiæ fertur, & erat ei antè nomen Iobab. Et accepit uxorem Arabissam, & genuit filium quem uocauit Enon. Erat autem ipse filius quidē Zare de Esau filijs filius, de matre uerò Bosra, ita ut sit quintus ab Abrahā. Et hi sunt
Gene. 36. *reges qui regnauerunt in Edom, in qua & ipse regnauit: sed primus in ea regnauit Balach filius Beor, et nomen eiusdem ciuitatis Denaba. Post hunc autē Balach. Post eum Iobab qui uocatur Iob. Post Iob autem Husam, qui erat dux ex Themanorum regione. Et post illum regnauit Adad filius Badad, qui excidit Madian in campo Moab, & nomen ciuitatis eius Auith.*

ORIGENIS ADAMANTII IN IOB LIBER PRIMVS.

PERIOCHE EORVM, QVAE IN LIBRO I. COMMENTAriorum in Iob, Origeni adscriptorum, tractantur.

1. *Sancti syderibus cur in sacris literis comparentur.*
2. *Moysen interpretem disputationis Iobi & amicorum fuisse, historiam adiecisse in principio, & filios Israel dura Aegyptiorum seruitute oppressos consolatum fuisse.*

3. *Prosopographia Iobi & eius ἠθοποιΐᾳ, in qua non tantùm boni patris familiâs, sed etiam sancti hominis & cùm terrena tum cœlesti benedictione instructi, imago proposita est.*
4. *De bonis angelis, præsidib. nostris, qui perpetuò stant coram Patre cœlesti.*
5. *De Satana & malis angelis omnibus, eorumq; inuidia τῇ ἰσχυρογνωμονίᾳ & damnatione. Sanè uel ex huius loci tractatione colligi potest, Origenem (qui diabolis non omnem salutis spem præcidisse alibi uidetur) auctorem huius in Iob Commentarij non esse, & Erasmum non temerè in censura sua ad eum modum pronunciasse.*
6. *De seruis Dei & calumnijs quibus eos Satan proscindit.*
7. *De tolerantia in aduersis.*
8. *De Deo dante & subtrahente opes terrenas.*

LOCI COMMVNES IN LIBRO II.

9. *Satan, quomodo πανουργίᾳ hominum abutatur, ad eos à mente & cultu Dei dimouendos, & ad suum obsequium pertrahendos.*
10. *Iobi & sanctorum patrum ὑπομονῇ.*
11. *Tolerantiæ encomium in hypothesi de Iobo.*
12. *De mulierum erratis quibus & sibi & maritis obfuerunt.*
13. *De ijs qui sibi mortem consciscunt.*

LOCI COMMVNES IN LIBRO III.

14. *De amicorum συμπαθείᾳ in aduersis.*
15. *De præstigijs magicis, diuinatione, augurio, & superstitione Ethnica in morbis curandis, & uita formanda.*
16. *Diei natiuitatis suæ maledicere, quid sit.*
17. *De uitæ humanæ periodis & iudicio extremo.*
18. *De cuiusq; hominis die natali & die mortis.*
19. *Imago cœlestis regni.*

* *Non est Origenis. Vide Censuram.*



SICVT cœli luminaria ac sydera in firmamento cœli à Deo collocata cunctis indesinenter quæ sub cœlo sunt fulgent, atq; omnib. quæ super terram sunt per tempora ac tépora, per generationes & generationes mirabiliter relucent, alia quidem per noctem, ut luna & stellę, alia nihilominus per diem, ut solis speciosissimi radij: sic & sanctorum uirtuus insignia, atq; beatissimi eorum agones, omnibus in perpetuo singulariter fulgent, omnibus in æternum bonorum formam tribuunt, omnibus sub sole pietatis exemplum ostendunt. Quod autem syderibus atq; luminaribus comparentur omnes sancti, demonstrat Apostolus dicens: Stella enim à stella differt in claritate, ita & resurrectio mortuorum, proculdubio sanctorum. Euidentius autem ostendit hoc angelus, qui ad Danielem locutus est dicens: Tunc iusti effulgebunt sicut luminaria cœli, & tanquam sol, & luna, & tanquam stellæ in secula. Super hæc uniuersa etiam ipse Dominus in Euangelijs dicit: Tunc iusti fulgebunt in conspectu patris sui qui est in cœlis. Sic itaq; effulgent atq; emicant omnes sancti, non solùm in tempore restitutionis, sed & nunc in tempore huius pręsentis seculi. Alius enim fide fulget, ut Abraham: alius castitate lucet, ut Ioseph: alius nihilominus mansuetudine, ut homo Dei Moyses. Item uerò alius constantia atq; tolerantia uehemētium dolorum sicut admirabilis Iob, de quo plurimus sermo, de quo uehemens disputatio, cuius sanctæ uirtutis insignia, cuius admirabilem constantiam, cuius inenarrabilem tolerantiam, cuius miserabiles dolores, quis edicere, uel iuxta meritum proferre, uel admirari ualeat, quæ scripta sunt Syrorū lingua, siue ab ipso Iob, siue ab amicis eius? Ob hoc enim dicit ipse beatissimus Iob: Quis dabit ut scribantur sermones mei, & ponantur in libro in perpetuum? Interpretata autem sunt à magno illo uiro Moyse in Hebraicam linguam, atq; filijs Israel tradita: quod ostendit ipsa scriptura Iob, dicens: Hic interpretatus est ex Syrorum libro. A quo interpretatus? Manifestum est quòd à Moyse in Hebręum. Item uerò à LXX. ex Hebręo in Græcū trāslatus est. In Aegypto scilicet olim Moyses illum ex Syro in Hebręum transtulit. Item in Aegypto etiā Septuaginta sub Ptolemæo ex Hebræo in Græcum illū transtulerunt, & inde ex Aegypto per uniuersas gentes beati Iob scriptura diuulgata est: primùm quidem in Arabia Syriace scripta, ubi & Iob habitabat, post hoc uerò & in Hebręis, & in Gręcis, atq; in omnib. gentibus, iuxta hæc quæ intimata atq; ostēsa sunt, immutata atq; interpretata est. Erat nimirū pridem Syriacè ex parte scripta, nō ita diligenter neq; ita uigilanter, quemadmodū postea à Moyse. Solæ enim responsiones, atq; replicationes à primordio scriptæ sunt. Nam quis illorū poterat nosse quomodo uenerint angeli, ut starent ante Deum, uel quomodo diabolus uenerit, uel quid dixerit, uel quid responderit? Nullus illorum poterat hoc nosse, uel hoc quod Deus ad diabolū locutus fuerit, nisi solus Moyses Spiritus sancti reuelatione. Sicut enī de factura cœli & terrę, nemo alius ita diligenter poterat nosse uel loqui, uel scribere, sicut Moyses, ita nec ea quę circa Iob gesta sunt. Sed ita adhuc, sicut nemo alius poterat nosse, uel dicere, uel scribere, quæ solus Pater ad solum Filiū locu-

Sancti syderib. comparantur.

1. Cor. 15.

Dan. 12.

Moyses interpres libri Hiob.

Genes. 1.

tus est, dicens: Faciamus hominem, & cætera uniuersa, nisi solus Moyses, quæ reuelauit illi Spiritus sanctus paracletus qui præsens erat: sic similiter nullus illius temporis poterat nosse in secreto quæ Deus ad diabolũ locutus est pro increpatione eius quæ in eo erat cogitationis, nisi solus Moyses, cui cuncta sunt reuelata quæ antè erant abscondita, pro ijs qui tunc legis auspicium erant accepturi. Quòd autem Moyses hęc scripserit in Aegypto, etiã iuxta ipsum tempus cùm eiusdem sit numeri, maximè cõprobatur. Nã sicut quintus erat Iob ab Abrahã, ita quinta progenie missus est Moyses educere filios Israel de terra Aegypti. Super hæc autem omnia, ô amici, inuenimus in antiquorum dictis, quòd cùm magnus ille Moyses in Aegypto à Deo fuisset missus, & uehementem afflictionem filiorũ Israel uideret, & consolari eos ab anxietate lamẽtabilis eorum afflictionis qua illos Aegyptij affligebãt, minimè ualeret, uehementes illos atq; terribiles Iob dolores pro consolatione illis enarrauerit, necnon & in scriptura eos ponens adhuc cùm essent recentiores, illi populo dederit: ut per cognationes & tribus suas hæc legẽtes, & uehementes atque terribiles illos beati illius uiri dolores audientes, inuicem se consolarentur & cum patientia atq; gratiarum actionibus, mala quæ eos circundederant sufferrent, & ut bonam remunerationem Domini, quã Iob post tolerantiam largitus est, audientes, etiã ipsi liberationem sperarent, & beneficiæ beatæ mercedis laborũ suorũ expectarent. Huius namq; rei euidens atq; irrefutabile indiciũ est hoc, quòd etiam adhuc usq; in hodiernũ diem beati Iob tolerantia ante eos qui sunt in dolore & luctu atq; planctu legitur pro consolatione atq; exhortatione dolorũ illorum, & pro ablatione angustiæ cordis eorũ. Similiter autẽ & in conuentu Ecclesiæ in dieb. sanctis legitur passio Iob, in dieb. ieiunij, in dieb. abstinentiæ, in dieb. in quib. tanquam cõpatiuntur ij qui ieiunant & abstinẽt, admirabili illi Iob, in diebus in quib. in ieiunio & abstinentia sanctam Dñi nostri Iesu Christi passionem sectamur: ut terribilem eius passionem transeuntes, ad beatam eius resurrectionem uenire mereamur, compassi nunc ut & conregnemus, condolentes modò in tempore passionis, ut & congaudeamus post hoc in tempore resurrectionis. Quam passionem Dominus noster Iesus Christus ad terras ueniens in humano corpore sustinuit pro omnium hominum salute: ut per passionẽ sanè mortem interficeret, per resurrectionem uerò suam, rediuiuam uitam cunctis ostenderet. Cuius passionis atq; resurrectionis Domini, formã atq; exemplũ, quia Iob passio in multis gerebat, sicut ij qui diligentius requisierunt, repererunt: meritò etiã nunc in dieb. passionis, in dieb. sanctificationis, in dieb. ieiunij, beati Iob passio legitur, meditatur atq; scrutatur. Sed ad priorem reuertamur sermonẽ. Diximus quòd magnus ille Moyses scribens passionem Iob, & dolorẽ, & laborẽ, atq; constantiã, pro cõsolatione dederit filijs Israel, blandè & benignè ac placidè loquẽs ad eos, ac dicens: Cõstãtes estote, filij Israel, animis æquiores estote, posteritas Abrahæ, sustinete dolores, sufferte hęc mala, quia & olim erãt quidam homo in regione Ausitide, cui nomen erat Iob: qui cùm esset iustus & uerax, & sine querela, ingentes sustinuit dolores, amara supportauit tormenta, propter zelũ aduersarij, atq; nequissimi diaboli inuidiã. Ita & uos, inquit, modò à Pharaone uexamini ab Aegyptijs oppressionem patimini, ab immisericordib. uehementes sustinetis dolores, cùm omnino non cõprobemini peccatores, neq; culpabiles, & nõ solùm inculpabiles, sed & sancti, boni factores, & perfecti, & grati amici & ipsis & patrib. eorum estis cõprobati atq; ostensi. Sed cùm hæc patimini illicitè atq; ab Aegyptijs in seruitutem redacti, & absq; culpa ab eis macerati, atq; iniustè afflicti, ne defeceritis, neq; succubueritis. Nolite fieri desperantes, sed sustinete constanter, atq; sufferte uiriliter. Erit namq; & uobis liberatio quemadmodũ & illi. Reddetur etiam uobis retributio huius tribulatiõis, sicut & illi reddita est. Si uos quos honorabiles atque diuites esse oportebat propter patrũ bonitatẽ atq; diuitias, inhonorabiles atque egeni effecti estis, nolite expauescere: quia & pręfatus hic uir Iob de sede regali, & gloriosa ad sterquiliniũ deuolutus est cũ ignominia, ex immensis diuitijs atq; opulẽtia, ad miserabilem paupertatẽ immutatus est atque inopiã. Si Aegyptij quos amicos esse oportuerat propter gratiã Ioseph, atq; synceritatem Israel, ad inimicorum nequitiã immutati sunt, nec hoc uobis sit mirum: quia & Iob boni illi sodales, qui ei deuoti atq; integri amici esse debuerant, ad inimicitiã conuersi sunt, & ad maximã reluctationem, atq; criminationẽ circa illum immutati sunt. His ergo similia etiam uos, inquit, sustinentes filij Israel, usq; in finem supportate, usq; in finem sufferte. Erit enim uestra inspectio, sicut & illius facta est. Erit atq; reddetur uobis tolerantiæ remuneratio, sicut & illi reddita est. Hæc namq; & his similia Moyses loquens ad filios Israel scripsit, dicens:

HOMO quidam erat in regione Ausitide.] Homo, utpote natura existens homo: quidam uerò, utpote ex omnib. singularis. In regione autẽ Ausitide, utpote qui illic moraret, & illic natus, atq; ex ipsis fuerit, & inter eos adduxerit. Et qui sunt isti Ausitæ? Genus Esau, posteritas atq; tribus Edom. Nam Ausitæ, & Minei, & Euchei, & Themanitæ, & cætera omnes tribus erant ex cognatione atque prosapia Esau filij Isaac, qui & Edom cognominatus est. Idcirco cohabitatores sibi erant inuicem, atq; integri amici, utpote unius generis atq; unius linguæ, & ut breuiter dicam,

Iob quintus ab Abrahan.

Cõsiliũ Moysi in interpretatione libri huius.

Vetus Ecclesiæ quando librũ Iob legere sit solita.

Patiẽtiæ exemplum Moysen Israelitis proposuisse.

Historia de Iobi afflictione.

eam, unius gentis erant, & contigui habitatores. Nam tunc uniuersæ tribus Idumæi uocitatæ
sunt, ex nomine Esau itá nuncupatæ. Nunc uerò omnes uno nomine Arabi appellantur, non *Arabes.*
solùm Idumæi, qui erant ex Esau, sed & Ammonitæ & Moabitæ, omnes pariter nunc in Arabũ
nomine perstringuntur. Hæc itaq; diximus, ut ostendamus, qui fuerint Ausitæ, ex quorum Iob
appellatur regione, quia tribus erant & cognationes Edom, qui & Esau. Nã sicut tribus Israel,
qui & Iacob, ita & tribus Edom, qui & Esau, iuxta carnales tribus, & nõ iuxta studia spiritalia.
Ausitæ ergo & Eucbei, & Minei & Themanitæ, omnes pariter Idumæi fuerunt. Ob hoc ergo di-
cit: Homo quidam erat in regione Ausitide. Statim in primordio laudem beatissimi Iob demõ-
strat. Nam cùm hominem illum memorat, ostendit protinus quòd ille homo fuerit, & non iu-
mentum neq; bestia. Homo quidam erat. sed quia homo esse comprobatur, meritò factus esse *Homo.*
ostenditur. Homo quidam erat. Vnus erat ex omnibus hominibus secundum corpus, secun-
dum corruptionem, sed singularis erat præ omnibus hominibus, iuxta spiritus instantiam &
animæ synceritatem, atq; iustitiæ perfectionem. Homo quidam erat, uerè homo, utpote homo
factus, ut homo permanens, utpote ad imaginem Dei creatus, & ad similitudinem iumentorũ
ac bestiarum atq; reptilium non est immutatus, sicuti dicitur de aliquibus: Homo uanitatis si- *Psal. 38. et 48*
milis factus est illis. & adhuc: Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumen-
tis insipientibus, & similis factus est illis. Homo quidam erat, patientiæ exemplum, constantiæ
testimonium, tolerantiæ indicium. Homo quidam erat, quem innumeri beatum dixerunt, quẽ
præsentes timuerunt, quem absentes reueriti sunt, quem angeli admirati sunt, quem ipse Do-
minus dilexit. Homo quidam erat, quem nequissimus æmulatus est, cui aduersarius inuide-
bat, quem inimicus hominum diabolus apud Dominum reprehendebat. Homo quidam erat
qui uersuti illius draconis caput conculcauit, qui sceleratum diabolum in fugam cõuertit, qui
in corpore incorporeum supplantauit. Homo qui erat, homo uerè tanquam constantissimus
belligerator, tanquam singularis monomachus, tanquam constanter stans aduersus omnea
diaboli exercitus, tanquam qui singulariter de omnibus dæmonum uirtutibus uictoriã sum-
pserit solus. Homo quidam erat, non erat belua cruenta, non erat serpens nequitia, non erat e-
quus neq; mulus luxuria neq; petulãtia, nõ erat canis spurcitia, neq; uulpes dolo atq; astutia,
non erat scorpius, neq; ueneni letalis uipera, sed homo erat. Nam sicut obscœni atq; impudici,
maligni quoq; uersuti, his omnibus comparantur, atq; horum omnium appellatione nuncu-
pantur, sicut dicitur de huiusmodi: Canes improbi animo nescientes saturitatẽ. & adhuc: Equi *Esa. 56.*
admissarij facti sunt, unusquisq; ad uxorem proximi sui hinniebat. & alibi: Serpẽtes generatio *Hierem. 5.*
uiperarum, & generatio serpentium uolantium, qui ueloces sunt in malitia. & iterum: Apprehẽ- *Matth. 3.*
dite uobis uulpes pusillas exterminantes uineas. &: Tanq; uulpes in solitudine facti sunt pro- *Cant. 2.*
phetæ tui Israel. &: Ite dicite uulpi huic (dicit Dominus de Herode) & alia innumera his similia *Ezech. 13.*
dicũtur de huiusmodi in scriptura. Sed beatus Iob nõ erat talis, neq; his similis, sed homo erat *Matth. 13.*
intaminatus, & immaculatus atque illibatus. Homo, utpote hoc quod ad imaginem & simili-
tudinem Dei factus est, integrum custodiens. Sic itaq; homo quidam erat iuxta hæc uniuersa
quæ monstrata sunt. Nõ erant tales omnes homines, sed unus erat solus, talis quidẽ ex omni-
bus Iob beatissimus. Vbi autem erat hic homo? In qua regione, in qua prouincia? Respondet *Patria Iobi.*
dicens: In regione Ausitide. Qui autem sint isti Ausitæ, superius demonstrauimus, quòd ex ge-
nere fuerunt Esau, siue ex filijs Esau, siue ab ipso Esau Ausitidæ erant uocati. Et quales isti erant
Ausitæ impij, iniusti, infideles, obscœni, insatiabiles, sicut & pater eorum Esau, de quo dictum
est à sanctis: Nemo sit obscœnus & * insatiabilis sicut Esau. Cùm ergo esset talis ipse Esau, nõ do- *Genes. 25.*
cuit filios suos pietatem neq; iustitiam quam ipse non sectabatur, sed impietatem eos docuit, **βέβηλος, pro*
& iniustitiam atq; infidelitatem. Quòd si dixerit aliquis: Cùm ergo talis fuerit Esau, atq; gene- *fanus. Heb. 12.*
rationes eius, quomodo fuit Iob ex illis, atque inter illos pius ac bonus? Ita fuit sicut mox in *πόρνος, scor-*
principio Abel innocens cum Cain iniusto, sicut Noe iustus inter gigãtes illos sceleratos, sicut *tator.*
Melchisedech sacerdos Dei altissimi in medio maledictorum Chananæorum, sicut Abraham *Genes. 14.*
qui credidit in medio Chaldæorum idola colentium. Sicut ergo isti omnes quum essent pij ac
sancti, atq; religiosi Dei amici, ex impiorum sunt generationibus procreati: ita admirabilis Iob
cùm ex obscœni atq; insatiabilis Esau genere atq; cognatione prodierit, sanctus ac iustus spon-
te effectus est. hoc scilicet demonstrat dicens: Homo quidam erat in regione Ausitide. Erat tan-
quam rosa inter spinas, tanquam lilium inter tribulos candidus ac rubens, candidus fide ac
sanctitate, rubens uelut rosa, planè quia sustinuit dolores ac passiones. Homo quidam erat in
regione Ausitide. Erat tanquam columba inter raptrices aquilas, tanquam agnus in medio lu-
porum diripientium, tanq; stella in medio nubium teterrimarum. Homo quidam erat, iustus
inter iniustos, inter prophanos sanctus, inter obscœnos mundus, pius inter impios, bonus in-
ter malos, tanquã smaragdus in luto, tanq; margarita in arena. Sic namq; erat memoratus ho-
mo ille in regione Ausitide. Cùm ergo inter tales esset, nõ talis fuit quales & illi. Cùm inter im-

pios esset,non declinauit ad impietatem. Cùm esset inter infideles,nō habuit infidelitatē. Cùm
esset inter iniustos, non est commixtus iniustitija : sed permāsit in medio impiorum tanq̃ ada-
mas immobilis,tanq̃ lucerna inextiuguibilis,tanq̃ lumen quod non immutatur, tanquā ra-
dius qui nō occidit. Sic etiam oportet nos esse, ô amici, sanctos atq; immaculatos,pios ac reli-
giosos,charitatem amplectētes atq; perfectos,inuiolabiles atq; illibatos in medio generis pra-
Phil. 2. ui ac peruersi,ut fulgeamus tanquam luminaria cœli in mundo, uerbū uitæ continentes in die
Christi, ut & de nobis dicatur sicut & de beato illo : Et erat sine querela homo ille iustus, uerax
Dei cultor. Homo ille memoratus atq; designatus,qui in regione erat Ausitide,cui nomen erat
Iob. Ostendit hominem,cognitam fecit regionem,designauit nomen,dicens: Cui nomen erat
Iob. quod cum iustia scriptum est,quod in regione uiuorum signatum est,quod in tabernacu-
Iob. lis æternis est deputatum. Cui nomē erat Iob. Dignos habeat etiam nos Dominus,ut nomina
nostra sic scribantur cum uiuentibus,sic cum ijs qui salui fiunt nominenē, sic cum iustis conuu
merentur. Sed adhuc,inquit,homo quidam in regione Ausitide , cui nomē erat Iob. Aduersus
Apostrophe ad Satanam. diabolum est hic sermo,aduersus nequissimum est hæc disputatio, tanquam si diceret: O ma-
lignissime diabole,ô nequissime satana,aduersus quem altercaris? aduersus quem bellum ge-
ris? aduersus quem præliaris? aduersus quem zelo succenderis? Aduersus hominem,aduersus
corruptibilem,aduersus mortalem,aduersus carnalē,aduersus terrenum,cùm sis incorruptibi
lis,& incorporeus atq; immortalis: aduersus eum qui in regione moratur Ausitide , tu qui de
cœlo cecidisti. Sed & sic superaris, conculcaris , humiliaris ab uno homine cùm sis spiritus,ab
Esa. 14 uno ex corruptibilibus,tu qui ex incorruptibilibus Cherubim cecidisti ordinibus. Hæc itaque
signauit dicēs: Homo quidā erat in regione Ausitide , qui omnē exercitū diaboli fugauit, qui
omnem uirtutē nequissimi debilitauit , qui omnem uirtutē & argumentum diaboli superua-
cuum demōstrauit, qui omnem uentum & aquam atq; impetum maligni in se collidentē con-
stanter sustulit,& immobilis perstitit. Ac si ergo diceret: Homo quidam erat ô diabole,qui ubi
præualuit. Homo quidam erat qui omnem uirtutem tuam infirmam ostendit. Homo quidam
erat qui omnem malitiam tuam in derisionem deduxit,& quod est maximum, habitans in re-
gione Ausitide , id est, impiorum atq; infidelium, obscœnorū quoq; atq; iniustorum. Nā cùm
illic moraretur, non potuisti ô diabole immutare, neq; conuertere eum post impios ad impie-
tatem,neq; post infideles ad infidelitatem,neq; post iniustos ad iniustitiam,sed inter omnes,&
apud omnes iniustos permāsit iustus. sicut testatur mox cōsequenter dicens : Et erat homo ille
magnus,admirabilis. Beatus homo ille qui à Deo testimoniū accepit, qui ab angelis prælatus
est, qui ipsi diabolo in admirationem uenit,utpote qui uehementioribus plagis atq; periculo-
sis doloribus nō succubuit. Hic ergo homo erat sine querela,utpote ab omni macula illibatus,
utpote ab omni reprehensione exsors. Erat sine querela coram Deo & hominibus,coram ange
lis & spiritibus corruptibilibus & incorruptibilibus. Erat sine querela, utpote formā in se ostē-
Tit. 1. dens nouæ gratiæ,ubi episcopum irreprehensibilem esse oportet. Erat sine querela in animo &
corpore,in consilijs & cogitationibus,in uerbis atq; operibus, in studijs atq; cōuersationibus.
In omni nihilominus uita sua erat sine querela. Ita dictum est post hoc de Samuele in laudibus
patrum: Et non reprehendit homo illum, id est,nō criminatus est illū homo, quia erat sine que
Quæ copia. rela,sicut & olim Iob. Et unde inuenit hoc Iob ut esset sine crimine? Ex hoc inuenit,quia erat iu-
stus. Ex hoc inuenit,quia à iustitia non declinauit. Ex hoc inuenit, quia iustitiā non dereliquit,
Iob iustus. quia à iustitia non discessit,quia iustitiam non despexit. Idcirco postq̃ sine querela illum osten
dit,post hoc nihilominus etiā iustū illū demonstrans dicit, sine querela iustus. Iustus erat quia
sine crimine erat , & sine querela erat quia iustus nuncupatus est. Et erat homo ille sine querela
iustus. Iustus in iudicijs,iustus in causis, iustus in legibus, iustus in ordinationibus. Nā quum
esset dux ac princeps prouincię suę,& leges sanxit,& iudicia iudicauit. Sed procul dubio quòd
omnia iustè disposuerit & iudicauerit,atq; misericorditer definierit,nō ueritus personam,nō
accipiens munera,non ambulans post retributiones, non despiciens oppressum, non spernēs
uiduam,nō obliuiscens orphanum: pro his ergo omnibus, & ex his omnibus, atq; per hæc cū-
cta erat iustus, tanq̃ omnem iniustitiam conculcans, tanquam omnem iniustitiam eradicans,
tanquam omnem iniustum humilians, & non permittens emergere. Erat iustus,utpote iniusti-
tiæ non communicans, utpote iniustitiæ non appropinquans, utpote iniustitiam odio habēs
Esa. 11. atq; abominans. Erat iustus,quoniam illum diligebat,de quo dicitur in prophetis: Et est iusti-
Psal. 119. tia accinctus lumbos. Erat iustus,quia in Deo sperabat,de quo dicitur: Iustus Dominus, & iusti
tias dilexit,æquitatem uidit uultus eius. Sic namq; erat iustus. Sic erat iustus, ut ipse Deus qui
cognoscit corda, attestaretur iustitiæ eius. Ita erat iustus, ut ipse de semetipso diceret: Iustitia erā
indutus, & uestitus iudicio tanq̃ uestimento: confregi molas iniustorum, de medio autem dē-
tium eorum rapinas abstuli . Sic itaq; erat iustus , ut formam atq; exemplum Domini Dei in se
adimpleret, eius qui cùm sit iustus iustitias dilexit. Cùm autē iustus esset, erat uerax. Nā multi

uidentur

uidentur iusti esse, sed non ueraciter sed fallaciter, non iustè sed iniustè, non planè sed fictoriè.
Meritò nūc istic cùm iustum diceret beatum Iob, adiecit etiam hoc quòd uerax fuerit. Ob quā *Iob uerax.*
rem? Ob hoc, ut ostenderet quia iustitia eius uera erat. Non erat mendax, nō erat simulata, sed
integra erat, atq; Deo acceptabilis. Ob hoc ergo dicit, Verax. Sciebat nāq; iustus ille uir, quòd
ueritates requirit Dominus. Idcirco uerax erat, uerus, purus, simplex, non fictus. Non erat in il-
lo duplicitas, non erat in illo hæsitatio. Nō loquebatur aliud in ore, aliud uerò cogitabat in a-
nimo. Non aliud dicebat uerbis, & aliud cogitabat corde. Nō erāt uerba eius mollia in labijs,
iacula uerò in occulto, quemadmodum nunc sunt plurimorū, quemadmodū sunt innumera-
biliū. De quibus dicitur: Molles fuerunt sermones super oleū, & ipsi sunt iacula. Et adhuc: Pro- *Psal. 55.*
ximo suo loquitur bona, & intra se habet mala. Et alibi: In labijs suis blandus obdulcat inimi- *Prouerb. 29.*
cus, in corde suo uerò insidiatur. Sed non erat talis beatus Iob, sed uerax erat, uerax utpote ser-
uus eius, de quo dicitur, Sit Deus uerax: tanq̄ uerè seruus illius de quo dictum est: Hæc est uita *Ioan. 17.*
æterna, ut cognoscant te solum uerum Deū, & quē misisti Iesum Christum. Cùm ergo esset ueri
Dei seruus uerax, erat uerax, nec ipse mentiens, nec mendacijs cōmunicans, nec ipse mentiens,
nec alijs mendacia cōgruere permittens. Verax in ore, uerax in corde, uerax in cogitationibus,
& uerax in responsionibus, uerax in uerbis, & uerax in factis, uerax cum hominibus, & uerax
cum angelis, uerax in corruptione, & uerax in incorruptionibus, & quod est omniū maximū,
uerax in conspectu omnia inquirentis Dei. Ob hoc eñ dicitur: Non peccauit Iob in conspectu
Domini, & non dedit insipientiam Deo. Dauid bonus aspectui Domini nuncupatur, Iob uerò
uerax in cōspectu Dei ostenditur, uerax in lege ante legē, uerax in mandans ante mandata, ue-
rax in misericordia & in iustificationibus ante scripturæ sanctionē. Horum nāq; omniū cōme-
morationē cùm in natura haberet conscriptā à creatore, cuncta hæc ueraciter adimpleuit, cun-
cta hæc ueraciter perfecit. Idcirco ueraciter uerax dicitur, atq; comprobatur. Primùm quidem
sine querela: utpote in semetipso. Deinde iustus, utpote circa omnes. Item uerax tanq̄ in cōspe-
ctu Dei. Propterea post hæc uniuersa in conclusione omniū pro uniuersorum recapitulatione
adijciens dicit: Dei cultor: quia omnē sanctitatē, & omnē iustitiā, & omne opus bonum quod *Iob Dei cultor,*
uisi fuerint homines facere, nisi in Dei cultura, nisi in Dei agnitione atq; confessione fecerint, si- *id est, fidelis*
ne causa faciunt atq; superuacuè. Et ut breuiter atq; audenter dicam, Omnia quæcunq; fece- *fuit.*
rint homines, siue in uirginitate, siue in abstinentia, siue in corporis castitate, siue in carnis suæ *1. Cor. 13.*
cōbustione, siue in bonorum suorum distributione, omnia gratis faciunt, si nō in fide fecerint, *vacat.*
sine causa agunt, nisi in agnitione unius ingeniti Dei patris, & in confessione unius unigeniti *Consule Eras-*
filij eius Dñi nostri Iesu Christi, & illuminatione spiritus sancti gloriosi, ac uenerabilis paracle- *mianam censu*
ti, qui adiuuat infirmitatem nostræ orationis, in quo signati sumus in die redēptionis nostræ, *rā in uestibulo*
hoc fecerint. Omnem ergo sanctitatem, & omnem iustitiam quam fecerit, qui foris à uera Dei *operum Orige*
cultura, atq; uera fide, gratis facit, in perditione facit, non prodest ei, non adiuuat eū in die iræ, *nis positam.*
non liberabit eum in die interitus. Ad quod est testis Apostolus qui dicit: Omne quod ex fide *Rom. 14.*
non est, peccatum est. Quare? quia bona uidentur fecisse non quæsita fide, nō quæsita agnitio-
ne eius, propter quem hoc fecerint. À quo enim accipiet mercedem? Ab eo quem non requisi-
uit, quem non agnouit, cui non credidit, quem non est confessus, neq; professus sicut oportuit,
nō accipiet ab eo remunerationem, nisi iudicium & iram ac cōdemnationem. Sicut eñ qui ædi
ficat sine fundamento, nihil ꝓficit nisi detrimentū, & laborem & dolorem: sic similiter qui boni
aliquid uidetur facere, si sine fide fecerit, nihil proficit. Sicut eñ credēti omnia sunt possibilia,
ut saluetur, atq; refrigerium inueniat apud eum, cui credidit: sic nō credenti nihil est possibile,
neq; ut saluus fiat, neq; ut refrigerium inueniat, neq; ut in uitam introeat. Nō est eñ mētitus q
ait: Quærite Dominum & inueniet anima uestra. Quod si non quæsieritis in fide, non potestis *Psal. 69.*
in uitam introire, id est, animæ nō credentium. Sicut eñ sol, nisi uibrauerit super faciem terræ,
nullus ex fructibus eius crescit, neq; adolescit, neq; maturescit: sic similiter nisi per fidē ueritas
refulserit in animabus hominum, nunq̄ erunt acceptabiles coram Deo. Quòd autem si sol nō
radiauerit super fructus terræ, non oriuntur, neq; maturescere comprobantur, manifestum est
apud Noe. Nam per annum illum quo Noe fuit in arca, sol nō effulsit super terram, parte sanè
ab aeris turbatione coercitus, parte autem quia ab aquarum multitudine erat terra cooperta.
Idcirco fructus terræ anno illo neq; germinauerunt, neq; creuerunt, neq; maturescere compro-
bati sunt, sicut in Genesi scribentes asseruimus. Hæc namq; uniuersa diximus, quia beatus Iob *Scripsit in*
cùm iustitiam & ueritatem haberet, etiam Dei culturā, hoc est, fidē Deo delectabilē, preciosam *Genesin.*
quoq; ei, atq; acceptabilē habebat. Sicut eñ nihil est delectabile hominibus sine luce, sic simili-
ter nihil est delectabile, neq; acceptū Deo, absq; fidei lumine. Ob hoc ergo dicit de Iob, Dei cul-
tor, iustè ac ueraciter colens Deū. Nō propter diuitias, atq; pecunias, sicut diabolos mēdaciter
detulit illum apud Deum, sed propter iustitiam ac ueritatem coluit Deum. Nihil hoc iustius, ac
ueracius, quàm ut creator uniuersorum, ac benefactor omnium ueraciter colatur & adore-

tur

tur. Nihil hoc iustius neq; ueracius, quàm ut ei qui est omnium Deus & cōditor, atq; prouisor,
credatur ut oportet, & confiteatur, & profiteatur. Nihil ergo suscipit Deus absq; fidei ueritate.
Non enim indiget his quæ nostra sunt, nisi solis animabus nostris in ueritate fidei persistenti-
bus, nisi sola conscientia nostra in ueritate fidei sibi confitente. Hæc namq; sciens beatus Iob iu
stitiam ædificauit, ueritatem fundauit. Sed hæc uniuersa Dei cultura, hoc est, fide concinnauit
atq; texit, obdulcauit atq; perfecit. Sic oportet etiam nos, ô uiri periti, in fide ambulare, in fide
stare, in fide perseuerare, infidelitati atq; infidelibus non appropinquare, neq; communicare,
neq; conuenticulis eorum, neq; collectis, ut cuncta quæ facimus in fide, Deo acceptabilia sint:
sicut & illa quæ paulo pòst Iob fecisse asserit acceptabilia facta sunt, quia abstinuit se ab omni
re mala, ut Deo acceptabilis fieret religiosa eius cultura, ut nihil esset quod ei perstreperet, uel
præpediret circa Dei coniunctionem, atq; familiaritatem, utpote ei qui erat sine querela, iustus
quoq; ac uerax Dei cultor, atq; abstinens se ab omni re mala. Dignos etiam faciat nos Deus, ut
ipsum imitantes in eius beatitudinis uestigijs requiem ac refrigerium accipiamus in tempore
Iobi liberi. resurrectionis. Habuit autem filios septem & filias tres, sed non ex adulterio, neq; ex impudici-
tia, sed ex licito atque immaculato matrimonio. Sciebat namq; beatus Iob quia ex illicito tho
ro filij qui nascuntur testes erunt iniquitatis aduersus parentes suos cùm interrogantur. Idcir-
co ueraciter dicit: Et si secutus est oculus meus uxorem uiri alterius, atque his similia. Cùm er-
go omnia obscœna & execrabilia atq; illicita declinaret, septem habuit filios, & filias tres, san-
ctè & pudicè secundum officium naturæ, castè ac ueraciter iuxta creatoris promissionem. Fu-
Tautologia. erunt autem illi filij septem, & filiæ tres fuerunt illi. Cui? Iob iusto, sine querela, uero Dei culto-
ri. Huic ergo fuerunt filij septem & filiæ tres. Deo largiente, prouidente creatore, uolente omni-
Alludit ad Dia um opifice, fuerunt illi filij septem & filiæ tres. Septem filij iuxta hebdomadam dierum seculi,
conorum ele- aut iuxta hebdomadam eorum qui ab apostolis in nouæ gratiæ seculo sunt ordinati, aut iuxta
ctionē, de qua septem stellas quæ quotidie pertranseunt spatia cœli. Fuerunt ei septem filij & filiæ tres, omnes
Actor. 6. simul decem, secundum decem uerba legis, quæ post hoc filijs Israel sunt tradita. Ergo quia ea
quæ in decem uerbis legis sunt præcepta, omnia adimpleuit Iob, & ante legem, & extra legem,
idcirco & ipsi quidem in formam atq; memoriam, illis uerò qui post hoc sub lege legem nō ad-
impleuerunt, ad correptionē, ad condemnationē, decem liberi dati sunt ei, utpote qui singulis
eorum singulorum memor præceptorum omnia adimpleuerit. Sed dicit aliquis: Porrò cur nō
dedit ei masculos tantùm, sed partim quidē masculos, partim autem fœminas? Audi. Ob hoc
Genes. 5. dedit promiscuè & filios & filias, quia à seculo ita dedit omnibus. Genuit, inquit, filios & filias.
Et adhuc ob hoc promiscuè & filios & filias dedit, quia ita desiderant omniū mentes, quia hoc
requirit hominis desiderium, ut promiscuè utrosq; & filios & filias habeant. Ad satisfaciendū
ergo humanis sensibus, promiscuè dedit illis & dat filios & filias. Et adhuc ob hoc dat promi-
scuè, ut concordia atq; coniunctio hominum multiplicetur per connubiorum copulationes.
Vbi enim dederint filias suas in coniugium, & acceperint filijs suis uxores, illic copulatio fit cō
nubij, crescit coniunctio, siue apud pauperes siue apud diuites. Quòd si sanè alicui filij tantùm
nascerentur, alij autem filiæ, cùm eas uiris omnes traderet, domum uacuam relinqueret, atque
hæreditatē suā desolatam. Nunc uerò filias suas sanè dat foras, filijs autē intus accipit uxores,
ac per hoc & extrinsecus habet cognationē, & intrinsecus hæreditatem. Hæc uidelicet uniuersa
diuina efficiunt prouidētia atq; operatione, utiliter, atq; necessariè hominibus ita ab initio or-
dinata. Sic namq; & Iob fuerūt septem filij & filiæ tres, ut cùm ipsas sanè filias foras traderet ui-
ris, haberet extrinsecus filios adoptiuos: & cùm filijs suis deforis acciperet uxores, haberet etiā
in his extrinsecus adoptiuas filias. Sæpe enī generi, uel nurus filijs synceriores reperiuntur cir-
Ruth exemplū ca soceros, uel socrus suas, illæ quæ Dei timorē ac pietatē habuerunt animabus suis. Talis fuit
φιλοστοργίας illa beata Ruth, quæ ita detulit socrui suæ ueteranę, ut usq; ad mortē nō esset passa eā relinque-
erga socrum. re. Idcirco sanè in scriptura in perpetuo magnificatur, apud Deū uerò in infinita secula beatifi-
catur, iudicabit nihilominus atq; cōdemnabit in resurrectione omnes malignas & impias nu-
rus, quę soceris uel socribus suis contumeliā uel iniuriā ingesserint, nō reminiscētes, φ ipsi eis
uiros genuerint atq; nutrierint, & pro substātia & pro uictu illis laborē acquisierint. Si igitur di
ligis uirū tuū ô mulier, dilige & eos, qui genuerunt eū, & nutrierunt sibi filiū, tibi uerò maritū.
Noli separare filium à patre uel matre. Noli compellere filiū patrē aut matrē inhonorare, ne in
condemnationē incidas apud Dñm Deum, in die terribilis inquisitionis, atq; iudicij. Sufficiat
tibi ô mulier, quia possides uirum quē nō nutristi, & substantiā quā non adquisisti, quia uenis
in domum quā non ædificasti, & eris domina, atq; potestatē habēs laborum alienorū, pro qui-
bus tu nullatenus laborasti. Noli ergo retribuere mala his, q tibi pręparauerūt, atq; suo labore
acquisierunt omnia, siue uirū, siue substantiā, siue resumptionē ô mulier, ne ascendat sup te ma
Iobi ἀντιτυπία. ledictio à Domino Deo. Sed hęc pauca p occasionē filiorū uel filiarū Iob à nobis sunt dicta, p
commendatione nuruum, ad correptionē uerò & condemnationē malarū & impiarū, atq; eru

delium

delium omnium. Fuerunt, inquit, illi filij septem. Certum est quòd religioso religiosi,& sancto *Rom.11.*
sancti,& bono sunt boni,sicut & in priori demonstrauit. Nam cùm sancta esset radix,sancti cre-
uerunt & rami,atq; bonę exortę sunt propagines. Cùm memoraus istis septē filijs Iob,fuerunt
& tres filiæ. Erant namq; & ipsę filię ipsis filijs similiter,utpote filię Iob,atq; eius filiorum,suorū
uerò germanorum certè sorores, in omni bona religiositate. Nisi enim ipsæ corū sorores tales
extitissent,non utiq; pariter cum germanis suis semper fuissent,sicut in priori hæc scriptura de-
monstrauit. Sed adhuc,fuerunt illi septem filij & tres filiæ, numero decem, animo uerò unus e- *Concordia fra*
rant. Numero plurimi erant,consensu autem atq; concordia quasi unus, unanimitate atq; dile *trum & soro-*
ctione quasi idem. Non separabat autem eos zelus,non dissociabat eos inuidia, sicut pridē fra *rum.*
tres Ioseph. Quare? Quia non exorta est in eis pręuaricatio,neq; coinquinatio,sicut in Ruben,
neq; furor interficiens,sicut in Symeon & in Leui,neq; odiū fraternæ maledictionis,sicut in cę-
teris filijs Iacob: sed erant omnes unanimes in pietate: pacifici in iustitia,atq; in Dei timore con
cordes, utpote Iob filij,& non tanquam Esau nepotes. Esau enim cùm unum sufferre nō posset *Genes.28.*
germanum fratrem Iacob,interficere eum quæsiuit. Septem uerò filij Iob & tres filiæ tanq; una
anima indiuisi conuixerunt in unanimitate, & tāta fuit unanimitas laudabilium filiorū Iob,
ut & malignus,atq; inuidus dęmon facilius omnes pariter indiuisos interficere,quàm diuide-
re atq; dissociare benignam atq; uerā eorum unanimitatem posset. Audite hæc ô filij religioso-
rum,audite hæc ô nati fidelium,audite & imitamini piorum fratrum unanimitatē,qui ueri ue-
raciter in uita sua indiuisi fuerunt,& in morte sua non sunt dissociati. Nō sit inter germanos lis,
sed benignitas atq; concordia. Non sit inter fratres contentio, neq; diuortiū, sed pax & unani-
mitas,sed synceritas atq; puritas. Non subintroeat aduersarius per malorum hominū ora,non
perturbet malignus per suæ nequitiæ ministros piæ germanitatis concordiā. Multi fuerunt filij
Dauid olim,cùm aduersus se inuicem insurrexissent,atq; patri iusto rebelles extitissent. Ammō
& Absolon & Adonias,qui adhuc uiuo religioso patre, impiè atq; iniustè regnū eius occupare
atq; rapere tentauerunt. Nam cùm essent scelerati atq; iniusti, in damnationem atq; in interitū
iustè à Deo sunt traditi. Sed non tales fuerunt uel extiterunt septem beati Iob filij, sed tanq; se-
ptem dies indiuisi,& tanquam hebdomada indissociati. Non certauerunt pro elegantia,nō li-
tigauerunt pro fortitudine,non contenderunt pro diuitijs,non sunt conturbati pro regno,sed
cùm essent unanimes, cuncta propria inuicem sibi æstimabant communia. Erat nāq; uerè cor
eorum & anima una. Propterea cum sanctis in perpetuo nominantur, propterea cum iustis in *Actor.4.*
æternum requiescunt, propterea cum angelis indeficienter laudabūtur. De istis ergo dicit: Fu-
erūt illi septem filij,& filiæ tres. Tres tanq; fides,spes,charitas, tanq; corpus & anima & spiritus, *1.Cor.13.*
indiuisæ,indissociatæ,incontaminatæ. Nam quia fidem, spem & charitatem circa Deum serua-
uerunt, propterea & corpus & animam & spiritum illibata custodierunt. Post quorum omniū
disputationem atq; ostensionem adijciens dicit: Et erant pecora eius ouium septem millia, se- *Opes Iobi.*
cundum numerum septem filiorum: cameli tria millia,secundum numerum trium filiarum. Si
mul omnes liberi eius decem,similiter omnia pariter hæc millia decem. Septem filijs,septē mil-
lia ouium: & tribus filiabus,tria millia camelorum: singulis filijs appropriata mille. Ita Deo or ** **
dinante,atq; patre ita pòst disponente,in tempore consummationis diuidens hæreditatem. In
tēpore uerò uitæ sicut cogitat de omnibus pater, ita & potestatē habet pater in omnibus: sicut
curam gerit de uniuersis,ita & dominatur cunctis. Deinde adhuc iuga boū quingenta,& asinę
pastoriæ quingentę, utraq; similiter mille. Ordinabiliter etiā hoc, atq; aptè singulis de decē fi-
lijs quinquaginta iuga boum, & quinquaginta asinæ. Omnia sanè patris sunt ad regendū, ad
gubernandū,ad intendendū, & usq; in finē uitę suę possidendū, post requiē uerò patris ordi-
nabiliter supputata iuxta numerū filiorum. Sed adhuc erant pecora eius. Omnia pariter peco
ra appellat,siue oues,siue boues,siue camelos, siue asinos, uniuersa pecora nuncupat, quia di-
uersa peculiaria atq; utilia fuerunt hominibus & sunt,& istis qui nunc sunt, & illis qui tunc fu-
erunt, & ipsi beato Iob. Oues quidē uiuæ pro lacte,atq; lanæ uestitu: occisę uerò pro esca, atq;
carnis comestione. Similiter boues uiui,ad culturam,& panis cōmoditatem: iugulati uerò pro
carnibus & esca,atq; pedū calceamentis. Cameli autē pro omni onere portādo,atq; leuādo de lō
ginquo & de proximo. Post quę uniuersa asini ad leuia negotia peragenda & afferēda, & eūdi,
& uelociter redeundi. Quòd em nūc equi & muli pficiunt,hoc nihilominus asini adimplebāt,
prętertim tales,quales sunt in regione Arabiæ & Palęstinorū asini,qui ueloces sunt similiter ut
eqoi. Omnem ergo censum beati Iob supputat in septem millibus ouium, & tribus camelorū,
& in quingentis iugis boum, & in quingentis asinis pastorijs. Auri uerò & argenti, atq; uestiū *Auri, argenti*
non meminit. Quare? Ob hoc ut reticeret, an ob hoc quod Iob aurū & argētum nō habuisset? *& uestium cur*
Ob hoc proculdubio,quia non habuit. Quo teste aurum & argentum non habuerit? Ipso Iob *nō meminerit.*
dicente: Et si confidebā in diuitijs multis,& si ad innumerabilia misi manum meā,& alia his si-
milia. Erat namq; hoc uerè,ut priores nō tantùm in auro & argento sibi thesaurizarēt, quantū

in pe-

in pecocibus,& in quadrupedibus. Non eñ erant ita auri expetitores, sicut sumus omnes nos, non intendebant post aurum & argentum illi tunc, quantum nos nunc intendimus. Nunc omnium nostcûm animus post aurum detinetur, atq; argentum inhiat, & nihil putant homines nunc pro diuitijs, nisi solum aurum & argentum. Nũc enim sunt adimpleta tempora illa, quæ *2.Timoth.3.* de longè designans Apostolus dicit: In nouissimis diebus aduenient anni periculosi, & erũt homines seipsos diligentes, cupidi, & cætera uniuersa quæ nunc in hominibus uidemus impleri omnia. Nam quia in fine est iam hic mundus, & mortuus est iam properans ad defectum, idcirco mens hominum inhiat in bis quæ mortua sunt, cùm sicut stellæ inutiliter reconduntur, atq; thesaurizantuc. Olim uerò, utpote adhuc incipiente seculo, & utpote adhuc uiuente mundo boc, uiua atq; ccescennia cupiebant homines pecora, quadrupedia, atq; agriculturam pco uictu fructificantia. Sciebant namq; quòd aurum & argẽtum reconditum, ac thesaurizatũ, atq; ad usuras datum, peccatum conferret. Pecorum uerò atq; terræ usura, boc est, pecorum fœtus multiplicatus, & fructus terræ augmentum, peccatũ non cõferrent, sed iustitiã. Nã habẽtes nutriunt: & eos qui non babuerint, cùm ab his qui babent data fuerint ac distributa, gubernant. Tales ergo diuitias habuit laudabilis ille Iob, castas, mundas, incoinquinatas, incontaminatas. De hoc namq; dictum est hoc, atq; de similibus illius usq; in æternum: Beatus qui inuẽtus *Ecclef.31.* fuerit diues iustus, qui post aurum non ambulauerit, neq; sperauit in argenti cepositione. Verè *Diuitiæ si affluunt, nolite cords apponere.* enim inæstimabilis atq; æterna beatitudo est, ut cùm quis diues effectus fuerit, non confidat in auro, neq; intendat in argenu repositione, sed recondat hæc in mandato altissimi, & det ea in eleemosyna pauperibus, sed seminet atq; spargat ea latè per animas miserorum, per ora esurientium, uel per ora debilium, per destituios, atq; miseros. Iuxta hoc quod dictum est: Seminate uobis ad iustitiam, ut metatis fructũ uitæ. *Iacob.3.* &, Dispersit dedit pauperibus, iustitia eius manec *Psal. 112.* in æternum. Eiusmodi uerò metet multipliciter in die resurrectionis. Eiusmodi recipiet inæstimabilem beatitudinem in die uisitationis. Eiusmodi eleemosynarum iustificationibus tanquã lux effulget cocam angelis Dei. Talis fuit beatus Iob, apud quem hospes nunq̃ foris mansit, cuius ianua omni aduenienti patuit, quem inualidi nunquam prætermiserũt de ijs quæ opus habuerunt, qui non dimisit paupecem exire de domo sua uacuum, ad cuius tonsuram ouium, o*Beneficentia Iobi.*mnium pauperum scapulæ calefactæ sunt. Ob hoc enim & istam multitudinem pecorum nutriuit, & maximam agriculturam exercuit, ut plurimis impertiret, ut plurimis benefaceret, ut plurimocum memor esset. Non proptec os suum tantùm, sed ut multos esurientes saturaret, atque plurimos nudos uestiret, & multis miserabilibus atq; infelicibus refrigeraret. Ob hoc eñ pecora eius ouium septem millia, cameli tria millia, iuga boum quingenta, & asinæ pastoriæ quingentæ. Et ministerium nimis copiosum. Certum est quòd & mensæ eius, atq; sedes eius, & ministerium copiosum: sed plus erat ministerium copiosum quod ministrabat hospitibus & aduenientibus, infirmis & miserãtibus, destitutis & peregrinis, pauperibus & infelicibus. Pro hoiũ ergo omnium susceptione, nimiũ copiosum habuit ministeriũ: puto quòd & in cœlo & in excelsis copiosum nimis habuerit ministerium. Plurimi ministrauerunt ei super terrã pro miserorum susceptione, sed plures ministrabant ei in cœlis, cælestes angeli, incorruptibiles eleemosynas, atq; bona opera eius in memoriã corã Deo in cœlũ deferentes, sicut dictũ est ad Corneliũ, *Actor.10.* Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascẽderunt sursum in memoriã corã Deo. Ascẽderunt procul *Hebr.1.* dubio ab angelis, atq; spiritalibus ministris delatæ. De quibus dicitur, Omnes sunt ministeriales spiritus missi pro his qui salutẽ in hæreditatẽ capiunt. Et alibi: Qui facit angelos suos spiritus & ministros suos ignẽ ardentẽ. De istis namq; ministris unus erat qui locutus est ad Tobiã *Tob.12.* dicens: Cùm orares tu & Sara filia Raguelis, ego attuli memoriã orationis uestræ in conspectũ gloriæ summi Dei. Tale ergo erat ministeriũ Iob nimiũ copiosum. Secundũ multitudinem eñ bonorum operum eius, multiplicati sunt cœlestes ministri atq; angeli, qui in conspectu Dei at*Testes uirtutũ Iobi.*testarẽtuc beneficijs illius. Vnus sanè deuotioni animi eius attestabatur, alius aũt eleemosynis eius ac miserationibus, alius nihilominus sollicitis precibus, alius uerò iustitiæ, iudicio, patientiæ quoq; ac longanimitati, atq; charitatis plenitudini. Omnes scilicet cunctis eius uirtutibus attestabantur in conspectu omnia præscientis Dei. Omnibus itaq; modis ministeciũ omnium copiostum erat beato Iob. Quale putas illi fieri obsequium ad susceptionẽ, & gloriosum quoq; bonorẽ ô amice, cùm anima eius exiens de corpore, ad illud seculum transiret, cùm illi occurcecent omnes sancti angeli, quando gauisæ sunt ad eũ omniũ sanctorũ animæ, quando omnes animæ miserorum atq; inopũ, quibus super terram benefecerit beneficijs eius attestatæ sunt? Quæ uniuersæ in lucem illic procedentes gloriosè occurrunt, atq; sanctè attestantur nõ solùm solius Iob uirtutib. sed & omnibus qui similiter ut Iob eleemosynas miseris, ac beneficia infeli*Antiquorũ opes studia & opera.*cibus impertiunt. Hæc uniuersa, quia dicit, Et ministeriũ nimiũ copiosum. Postq; adijciẽs dicit:

ERANT opera illius magna in terris.] Primùm sanè opera magna fuerunt illi, id est, agri & uineæ, fruteta & olueta. Hæ namq; erant antiquorum diuitiæ, hæc erat priscocũ instantia atq; studium,

ſtudiũ, hoc erat quod ab eis theſaurus reputabatur, area & torcular, oliueta & ficeta, & uniuerſa opera quæ ſunt in agro, quæ cum labore atque ſudore atque manuum calloſitatibus acquiruntur cum iuſtitia, iuxta ordinem Dei dicentis: In ſudore uultus tui edes panem tuum. Hæc ſcilicet opera magna fuerunt Iob in terris, ideo & plurimo indigebat miniſterio ad curandum, ad intendendum, ad circumeundum, itemque ad dandum, ad diſtribuendum, ad miniſtrandum indigentibus, ad defendendum oppreſſos, ad opitulandum pauperibus, ad benefaciendum uiduis & orphanis. Pro his nimirum uniuerſis opera magna erant illi in terris, & miniſteriũ copioſum, quia magna erant opera meritorum & copioſum miniſterium. Sed puto poſt hæc quæ recitata ſunt magna illius opera, poſt agriculturam atque pecudum nutrimenta, & cætera uniuerſa, fuerunt etiam alia magna opera Iob in terris, fides, pietas, iuſtitia, ſanctitas, conſtantia, patientia, tolerantia, atque his ſimilia uniuerſa, & omnes quæ ſuperius demonſtratæ ſunt uirtutes, atque merita & eleemoſynæ opera. Hæc namque ſunt magna illa opera, quæ erant Iob ſuper terram, quæ erant ita magna, ut uſque ad cœlum pertingerent, & uſque ad Deũ peruenirent. Ita erãt magna, ut in corruptione perpetrata, in incorruptione fuiſſent prædicata. Inter homines facta, inter angelos ſunt mirificata. Hæc inquam fuerunt Iob magna opera. Et ubi hæc fuerunt? in terra, inquit. In qua terra? Primùm quidẽ in ea quæ ſub cœlo eſt terra. Itẽ in terreno eius corpore. Omnẽ enim uirtutẽ, omnẽ iuſtificationẽ, omne opus ſanctũ, omnẽ tolerantiã cum gratiarum actionibus, uniuerſa in hoc corpore terreno perfecit, & ſupportauit atque ſuſtinuit. Teſtis eſt ipſe dicẽs de uirtute Dei atque magnitudine, Qui ſuſcitaturus eſt pellem meã quæ hauriuit hæc mala. Poſtque uniuerſa, Opera magna erant Iob. Vbi? In terra, inquit. In qua terra? In terra incorruptibili, in terra immortali, in terra uiuentiũ, in tabernaculis iuſtorũ, ubi non eſt infirmitas neque mors, unde fugit dolor & triſtitia atque gemitus. Illic ergo magna erant opera Iob, illic demõſtrata ſunt atque oſtenſa, illic diſtincta atque manifeſtata. Hîc perfecta, illic autẽ demõſtrata: hîc ſeminata, illic uerò meſſa: hîc diſperſa, illic aũt collecta: hîc Deo fœnerata, illic uerò cũ gloria à Deo fœnerantibus redhibita. Qui enim miſeretur pauperi, fœnerat Deo. Secundum autem datum illius retribuet illi Dominus. Poſt hæc autem uniuerſa, nouiſsimam uirtutem Iob demonſtrat, dicens: *Geneſ. 4.* *Iob 19.* *Prouerb. 19.*

FVIT autem hic homo de genere optimo, ex partibus Orientis] Itẽ aũt & iſtic ſingulariter illũ deſignat, atque memorat. Hic homo ſingularis, ſemotus, qui in carne ſeparauit ea, quæ carnis ſunt, qui inter homines ſuper homines fuit, qui in terris erat, & cœleſtia agebat. Hic homo ſine querela iuſtus, uerus Dei cultor, abſtinẽs ſe ab omni re mala. Hic ergo de genere optimo, ex partibus Orientis, tanquam ſi diceret, omnibus qui ſunt in partibus Oriẽtis generoſior atque melior fuit, nobilior hic, atque ſublimior erat. Hoc namque demõſtrans dicit: Fuit aũt hic homo de genere optimo, ex partibus Oriẽtis. Sed liceat reſpondere ſcribenti, & dicere: Vnde Iob de genere optimo? Si ex Adam & Eua, præuaricati ſunt per inobedientiã. Si ex Eſau, ſub maledictũ redactus eſt auiditatis. Si ex filijs Eſau, impij extiterunt etiã ij propter cõtumeliã. Quomodo ergo de genere optimo erat, qui de talibus naſcebatur? Ruben primogenitus Iacob, & Symeon & Leui, qui ex Iſrael ſunt primogeniti, de genere optimo nõ dicuntur: Iob uerò qui ex impijs ortus eſt, id eſt, ex filijs Eſau, qui ex proſapia Edom natus eſt, hic de genere optimo dicitur? Ego, inquit, nõ carnalẽ natiuitatẽ quæro, nõ carnalẽ generationẽ ſignifico, nõ pereuntem generoſitatẽ laudo. Nam hæc apud Deum non magni penduntur, hæc à creatore non requiruntur. Sicut enim nõ cõſtat apud Deum perſonæ gloria, ſic nec requiritur ab eo carnalis generoſitas. Meritò de genere optimo dicitur Iob. Non ex Eſau, neque ex poſteritate Edom, ſed de genere optimo dicitur Iob, ex ſanctitate & iuſtitia, ex pietate, ex fide, ex miſericordia, ex Dei cultura, ex uero animo, ex corde puro, ex bonis cogitationibus. Ex iſtis ergo omnibus bene natus eſſe dicitur Iob, ex iſtis omnibus generoſior eſſe reputatur, quaſi in Dei familiaritate, quaſi in Dei clientela, tanquam qui Deo fuerit affinis propter animam uerã & fidẽ, atque iuſtitiã integram. Bene natũ eum reddunt nõ terreni patres, neque aui carnales, ſed opera ueritatis, atque officiũ ſanctitatis, nec non & ſyncera circa Deum ſpes. Quis erat nobilior, uel generoſior Cham filio Noe mediano, qui & ex patris nobilitate erat nobilis, & ex Dei benedictione atque colloquio nobilis erat & illuſtris? Sed nihil iuuit illum, neque Dei colloquium, neque creatoris benedictio, neque patris iuſtitia, cùm ipſe declinauerit à iuſtitia, ut impietatem arriperet, propter quam iuſtè humiliatus, redactus eſt in maledictum atque in ſeruitutem. Nam ipſe pater Noe, qui eius libertatem atque generoſitatem erat defenſurus, ipſe iuſto Dei iudicio in maledictũ atque ſeruitutem eum cõdemnauit. Non enim erat dignus, ut patris libertate atque nobilitate fungeretur, quẽ ut ignobilẽ impiè ad deriſionẽ perduxit. Nequaquam ergo iuuat, ô amici, patrum iuſtitia iniuſtos, atque impios filios: & nihil obeſt pijs atque ſanctis filijs parentum iniuſtitia atque impietas. Siue enim inter patres, ſiue inter filios quis fecerit peccatũ, hic ſeruus eſt peccati: & cùm ſeruus ſit peccati, liber uel bene natus eſſe non cõprobatur. Itẽ ſimiliter qui liber eſt peccato, hic habet ingenuã atque dignam animæ libertatẽ, & dignè bene natus dicitur: hic ſanè ueraciter generoſus nuncupatur, quia libertatem illam quæ ab initio *Iob 1.* *Obiectio de genere optimo.* *εὐγένεια ſeu Nobilitas uera in quibus conſiſtat.* *Geneſ. 9.*

naturaliter est concessa, peccato nō uitiauit, neq; delicto maculauit. Talis ergo erat beatus Iob,
foris ab omni crimine, iustus, uerax Dei cultor, abstinens se ab omni re mala. Ergo quia talis e-
rat coram Deo, meritò dignè dicitur de genere esse optimo. Nam quis uerè bene erit natus, nisi
Iob quos imi- is qui diuinam natiuitatem atq; conditionē integram cōseruauerit? sicut admirabilis ille Iob,
tatus sit. qui dignè ac iustè bene natus appellatur, nō quia ex Esau generatione carnaliter fuerit ortus,
sed quia Abrabam per Deo dilectam fidem est imitatus, & quia Isaac in uerissima castitate est
sectatus, & Israel in perspicua cordis puritate appropinquauit, & Melchisedech in filiorum im-
molatione, & Ioseph in castitate, & Moysi in mansuetudine, & Samuel in iustitia, & Lazaro in
passione iudicij, atq; omnibus sanctis in omnibus uirtutibus, ita ut posit dicere etiam ipse cū
Psal. 119. sancto Dauid: Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua. Ergo
quia omnium sanctorum sanctitatis particeps effectus est beatus Iob, idcirco dignè ex genere
optimo fuisse dictus est, utpote totius iustitiæ nobilitatem in se gestans, utpote omnium amico
rum Domini libertatem in se continens. Non dicuntur Ammon uel Absolon bene nati: nega-
uerunt eñ & discesserunt atq; ceciderunt à sanctitate & dignitate Dauid patris sui: & alij innu-
meri similiter ut ij primi & nouissimi, qui omnem iustitiæ libertatem amittentes, & serui effecti
peccati, æterni supplicij apud inferos cōprobātur famuli. Nos uerò dignos omnes habeat san-
ctos omniū Dominus, ut bene nati in sancta regeneratione perseueremus. Cōcedat nihilomi-
nus ipse nobis cœlestis Dominus, ut in incorruptibili generositate illibata permaneamus, nō
carnis tantùm libertate gloriantes, sed animæ castitate, fide, atq; omnia corā Deo & sanctis an-
gelis eius demonstrantes: ut liberi ab omnibus peccatis & delictis in æternam gloriā, ac regnū
cœlestis patris nostri regis, cum sanctis sine difficultate introeamus sancti atq; intaminati filij
eius, perseuerantes in præceptis eius usq; in finem, & libertatem ab eo nobis donatam atq; no-
bilitatem immaculatam iugiter custodientes. Sic itaq; omnibus modis bene natus beatus Iob
esse dignoscitur. Beati omnes qui illum fuerint imitati. Beati omnes qui eius diuina uestigia fu-
erint secuti. Hi eñ omnes simul ut ille gloria apud Deum digni habebūtur. Sed adhuc fuit, in-
quit, hic homo de genere optimo. Et non solùm de genere optimo, sed ex partib. orientis. Vnde
igitur est delectatio luminis? unde etiā radij pulchritudinis? unde ortus sanitatis? Ex partibus
orientis. Vnde est hominum initium? Vnde fuerunt mundi priores? Vbi est paradisus iucūdi-
Genes. 2. tatis? Plantauit, inquit, paradisum uoluptatis in Eden, contra orientem. Inde nimirum admira
bilis Iob dicitur fuisse. Ob quam rem? Quia refulsit ueritate, & resplenduit fide, ac pietate, atq;
tolerantia, & omnibus uirtutū studijs. Ob hoc ergo dignè ex genere optimo & ex partibus ori-
entis fuisse dicitur. Nam sicut omnes homines diei luce incipiente ad orientem suam extollunt
uisionē, pulcherrimos solis radios properantes respicere: sic similiter, uel immò potius omnis
pia ac religiosa atq; credens anima in omni tempore ad incorruptibilem orientem, ueram spi-
ritalem extollit uisionem, ut solis iustitiæ admirabiles radios exinde oriri conspiciat. Hoc mo-
Psal. 86. nebat & hoc significabat, & hoc docebat omnes ille qui ait: Psallite Deo qui ascendit super cœ-
Dan. 6. lum cœlorum ad orientem. Sic namq; Danieli adoranti Deum, atq; deprecanti contra Hieru-
salem aperiebantur fenestræ. Illo enim ubi erat ex Babylone ad orientem, inde erat solis ortus
ad Babylonē. Ergo quia cùm in Hierosolyma esset ad oriētem adorabat, idcirco & cùm esset in
Babylonia tanq; ad Hierusalem uersus ad orientē adorabat Deū & creatorē omniū. Ad orien-
tē adorabat eū, ex quo est totius beneficij ac salutis, gratiæ quoq; ac misericordiæ ortus. Sic nā-
que & nūc nos oēs credētes, sanctis similiter credentib. cōcordātes, ad orientē adoramus Dūm
Deum nostrum, qui propter nostram salutem, atq; redemptionem super occasum sanè descen-
dit, utpote in passione, ac morte occasurus: ad orientem uerò ascendit, utpote à mortuis post
passionem resurgens, & in cœlum post resurrectionem ad orientem ascendens. Horum namq;
omnium figuram adimplens beatus Iob, ex partibus oriēus esse dicitur, quia omnis sanctitas
& pietas atq; fides usq; in finem in illo orta est, post hæc autem uniuersa adijciens dicit:

CONVENIENTES ergo filij eius adinuicem, potationes faciebant per singulos dies.]
Symposia fi- Filij illius. Cuius? Iob. Filij illius qui dudum sunt designati uel memorati. Filij qui septem fue-
liorum Iobi. runt numero, & unam habuerunt animam. Septem fuerunt personæ, & unum erat eis cor. Qui
dissimiles erant aspectu, atq; facie, similes uerò & unanimes mentis concordia, atque pietatis
communione. Isti ergo septem filij Iob conuenientes adinuicem. Non erat inter eos superbia,
neq; arrogantia, neq; inflatio, neq; elatio. Non contemnebat primus nouissimum, non se ex-
tollebat, non exaltabat maior super minorem, sed germanorum circa inuicem conseruantes
unanimitatem, conueniebant adinuicem. Conueniebant purè atque syncerè, conueniebant
concorditer atque unanimiter. Iunior maiori obsequium reddebat, nouissimus primo cū pri-
matu honorem exhibebat. Non inuidebat alter alteri, sicut filij Iacob, Ioseph. Non resistebat
alter alteri, sicut Absolon Ammon, & sicut Adonias Salomon, sed conueniebant adinuicem.
tanquam fratres ad fratres, tanquam germani ad germanos cōueniebant adinuicem. Nullus
iudicabat

iudicabat inter eos, nec quicquam suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia, & munera, & substantia, & diuitiæ, & unanimitas, & pecunia, & charitas, omnia erant illis communia. Conueniebantque ad inuicem ipsi priores adimplentes hoc quod scriptum est: Ecce quàm bonum, & quàm iucundũ, habitare fratres in unũ: ipsi priores obseruantes id quod pòst ab apostolis obseruatum est, & à credentibus perfectum atque impletum, sicut dicitur: Erat cor & anima omniũ credentium una. Hanc scilicet piam unanimitatem ostendentes, atque synceram concordiã demonstrantes, beati illi filij Iob conueniebant ad inuicem. Ita oportet etiam facere religiosos fratres, ita oportet etiam nunc ostendere ueros germanos, blandos atque mites esse inuicem, modestos quoque & unanimes. Non oportet contentionem, uel diuortium cum inuicem habere. Non oportet eos inuidiam atque zelum aduersus inuicem retinere. Non oportet eos malitiam uel iniquitatem ad inuicem reseruare, sicut olim Esau seruauit contra Iacob dicens: Quando appropinquabunt dies mortis patris mei, interficiã Iacob fratrẽ meũ. Sed similiter ut illi religiosi filij Iob se inuicem debent diligere puriter, atque synceriter inuicem debent sentire, suam gloriã atque honorẽ sibi inuicem deferre, sicut dicit Apostolus: Si honorificatum unum fuerit membrũ, congaudent omnia membra. Non oportet inuicem mordere atque criminari, ne ab inuicẽ consumãtur: sicut Esau ille nequissimus, qui propter auiditatem primatum amittens, post hæc aduersus germanũ fratrẽ suũ Iacob insurgens, diuinæ gratiæ exors effectus est. Sed filiorum Iob imitari debent benignã illã germanitatẽ, atque Deo dilectã fraternitatem, qui omnes tanquam ex sancta radice sancti creuerũt rami, qui omnes tanquam ex sancta arbore sanctũ produxerũt & fructũ. De istis ergo istic dicit: Côuenientes aũt filij eius ad inuicẽ, potationes faciebant per singulos aũt. Potationes faciebant, id est, côuiuia, festiuitates, lætitiã, iucunditatẽ. Sed nõ sibi tantum huiusmodi faciebant, sed & sororibus suis. Côuocatis, inquit, ad se & tribus sororibus suis, ut secũ manducarent, & biberent, potationes faciebãt, sed nõ propter ebriositatẽ, neque pro luxuria, neque pro turpitudine, neque pro intemperanna, neque pro illicitis scurrilitatibus, neque pro desideriosis iocis, neque pro impudicis colloquijs, atque obscœnis. Si enim aliquid horũ apud eos fuisset, si aliquid de huiusmodi beati illi filij Iob agerent, non utique sorores suas secum conuocassent, ut cum sororibus suis illicita atque impudica agerent, uel colloquerentur. At nunc uerò quia opera eorum, & uerba, & conuentus atque côuiuia pia ac pudica erant, decora atque delecta, casta nihilominus & munda, meritò in testimoniũ purgationis suæ, atque mundiriæ germanas sorores suas secum conuocabant, ut innocentes scelerum coram patre suo atque omnibus attestarentur. Ob hoc ergo conuocabant ad se tres sorores suas, ut secum manducarent, & biberent, ut sicut secum mãducarent & biberent, sic & collaudarent, & honorificarent secum Dñm cœlestẽ, sic & adorarent, & gratias agerent uero creatori, sic & adorarent & deprecarẽtur æternum regem. Ob hoc ergo conuocabant secum tres sorores suas, ut fierent omnes simul Ecclesia sanctorum, congregatio religiosorum, conuentus immaculatorum, & incoinquinatorum atque castorum. Sic itaque conuenientes ad inuicem, potationes faciebant per singulos dies. Non per singulos dies totius uitæ suæ, sed per singulos dies septimanæ. Septem enim essent filij, septẽ diebus festa celebrabant. Sic namque & lex post hæc præcepit septẽ diebus agere, siue paschæ, siue hebdomadarũ, siue scenopegiæ. Hæc itaque implere anticipantes filij Iob, uel etiã ipse Iob qui eos docuit, potationes faciebãt per istos septẽ dies, unusquisque eorũ apud se habens una die oẽs fratres suos, & sorores, primus primum, secundus secundũ, & ita consequenter per ordinẽ omnes usque ad consummationem horum septem dierum. Per istos ergo singulos septem dies potationes faciebant, id est, diẽ festum, conuiuium, epulum, iucunditatẽ. Sed proculdubio quòd nõ sibi tantùm, neque solis sororibus suis, sed & seruis, & liberis, & pauperibus, & egenis, & indigentibus, & nõ habentibus omnibus faciebant epulũ, omnibus exhibebant iucunditatẽ, atque conuiuium. Nõ enim poterãt in parte sanè imitari legem, in parte autem non. Non poterant in hoc imitari legem, ut septem diebus festa celebrarent, in hoc autem non imitari, ut non epularentur cum illis serui, atque ancillæ, ac egeni. Præcipit namque in lege & dicit: Septem diebus celebrabis diem festum Dño Deo tuo, & epulaberis tu & filius tuus, & filia tua, & seruus tuus, & ancilla tua, & aduena qui est in te, & egenus gentis tuæ. Quæ ergo in lege post hæc præcepta sunt, hæc nimirum anticipans Iob, & ipse impleuit, & filios implere docuit, & hospitalitatem, & eleemosinam, & misericordiã, & pauperum & miserorum beneficia atque consolationes, quæ sunt Deo ualde acceptabiles, cum fide perpetratæ atque perfectæ. Ita debemus etiam nos ô amici in diebus festis nostris atque iucunditatibus non solùm hoc respicere, quomodo nos soli epulemur atque iucundemus, sed hoc præsertim debemus intendere, ut epulentur nobiscum & celebrent diem festum nostrum serui nostri & ancillæ, & clientes nostri, & egeni, & pauperes uniuersi, & celebremus diem festum Domino Deo nostro. Si enim celebrauerint tecum diem festum, & epulatus tecum fuerit seruus tuus, & ancilla tua, & pauperes, & egeni, atque inopes, pro certo scito, quòd Domino Deo tuo diem festũ celebras. Epulatur enim tecum Dominus Deus tuus per inopum, & pauperum ora, qui ait

Psal. 133.
Actor. 4.
Genes. 26.
1. Cor. 14.
Galat. 5.
Talia sunt uulgaria sympo-sia.
Côuiuia filiorum Iobi qualia fuerint.
Exod. 12.
Quorũ in côuiuijs sit habẽda ratio.

Matth. 25. Quodcunque feceritis uni de minimis istis miserabilibus, mihi fecistis. Post hæc uniuersa dicit: ET cùm finiti essent dies potationum.] Ostēdit euidenter istic quod superius dictum est uerum fuisse, quia nō semper epulabant, quia non quotidie potationes faciebant, sed certis diebus, sed istis diebus qui memorati sunt septem numero secundum numerū septem filiorū Iob, secundum illos septem qui in lege celebrati sunt. Cùm ergo isti finirent post hoc cùm transiret solennitas, cùm finirentur potationes secundum festiuitatis consuetudinē. Nō enim quotidie potationes faciebāt filij illius beati uiri, neque semper in calicibus & phialis dabāt oculos suos, non erant enim uinolenti, sicut sunt nunc quamplurimi, sed sancti erant sanctissimi illius filij Iob. Cùm ergo sancti uiri essent, sancti in solennitatibus suis, de castitate ac sanctitate, de mundicia quoque ac pudicitia, & secum inuicem & cum sororibus suis loquentes, iuxta hæc quæ superius memorata sunt uniuersa. Postquam ergo sic finiti sunt dies potationū in castitate, & in

Iob quomodo filios sanctificauerint. pietate atque pudicitia, post hoc nimirum quid factum est ostendit dicens: Mittebat Iob & mundabat illos, mittebat ad eos qui pietatem admonerent, qui iustitiam instruerent, qui Dei timorem docerent, qui testificarentur Dei iudiciū terribile, in quo omnium & manifestorum operū, & uerborū ratio inquirit atque redditur, in quo uindicta impatienter omnibus animalibus infertur, in quo ira in flāma ignis omnibus impijs irrogat. Verbis ergo doctrinæ, disciplinæ, atque admonitionis, mūdabat illos, siue per eos quos mittebat ad illos, siue per semetipsum ad se cōuocans illos. Sed mittebat, inquit, & mūdabat eos. Quid mittebat uel quomodo mittebat? ad

Submouet literam. Dnm mittebat, & ad creatorem dirigebat. quid mittebat? Orationes, ac preces suas pro eis, confessionem quoque atque gratiarum actionē pro illis. Hæc scilicet uniuersa mittebat & mundabat eos. Mundabat eos orationibus suis, mūdabat eos precibus ac postulationibus, mūdabat eos sicut Moyses filios Israel pro illis in deserto orando, mundabat eos sicut Samuel uniuersos filios Israel aduersus Allophylos pugnantes, orationibus suis Deum illis placando, atque exorando. Sic ergo & hic iustus Iob olim filios suos mundabat. Quòd autem orationibus, atque satisfactionibus eos mundauerit, per ea quæ sequuntur ostendit, dicens: Surgens mane. Mox ad Deū currebat, mox ad Deum procedebat, pro se & filijs suis Deum exorans atque deprecans, orans quoque atque postulans terribilem Dei faciem & sibi & illis repropitiare festinans: nec non & docens, & admonens atque formam ostendens, & tunc filijs suis, & nunc omnibus nobis in perpetuum, ut confestim diluculo ex noctis requie exsurgentes, ante omne opus uel uerbum, ante omne colloquium uel conuentionem, primitias resurrectionis nostræ Deo exhibeamus in synceris orationibus atque precibus, in matutinis deprecationibus atque gratiarū actionibus. Hanc itaque pietatis ac religiositatis formā nobis omnibus demōstrans Iob, surgebat mane, & mundabat eos, offerens pro eis hostiam secundū numerum illorū. Primò mundabat, purificabat, sanctificabat, & ita demū pro eis hostiā offerebat, ut cunctis in perpetuū ostenderet, quia mundos, castos, atque sanctos cōdecent sacrificia, ut sanctè atque dignè immolata, sanctè atque dignè à sanctis accipiantur. Sic namque & Apostolus post hæc dicit: Probet seipsum homo, hoc est, mundet semetipsum, & ita de sanctissimis Domini sacrificijs fruatur. Sic & Iob pridem faciens primùm mundabat eos, & ita demum pro eis hostiā offerebat secundum numerū eorum, secūdum personas eorum. Quare secūdum numerum eorū? Propter nimiam synceritatē quā habebat circa illos, atque deuotā castificationē quā habebat circa illos. Singuli idēque à Deo creati sunt, sigillatim ex utero matris exierunt, sigillatim totidē idēque in resurrectione, atque in inquisitione iudicij exurgēt. Ob hoc, inquit, ergo pro singulis eorū secundū numerū illorū hostiā offero, ut & ipsi hæc uidentes, eadē pro semetipsis perficere properent, hoc scientes, quia unusquisque omnium hominum pro semetipso solus in iudicio resurget, & solus ad inquisitionē ueniet, & solus pro se solo responsum in uisitatione animarum dabit. Non enim liberabit frater fratrem, neque defendet ullus alium in iudicio. Meritò ergo secundum numerum eorum offerebat pro eis hostias. Item

1. Cor. 11.

Iob offerebat hostias, ante latas leges de Leuiticis sacrificijs. uitulum unum pro peccatis animarum illorum. Quis autem offerebat easdē hostias? Certum est quòd ipse Iob. Si enim post hoc pro amicis suis ipse iussus est offerre, atque hostias immolare, multò magis pro filijs suis ipse offerebat synceras, atque Deo acceptabiles hostias. Erāt nihilominus etiā ea tempestate sacerdotes nec dum adhuc à lege ordinati, sed naturali sapientia hoc requirente, ac perficiente. Ita sacerdotio functus est Noe. Ita sacerdotio functus est Abrahā. Ita sacerdotiū gessit Melchisedech. Ita & ipse Iob post illos sacerdotio functus est. Sed interim (sicut diximus) erant etiam sacerdotes per loca qui pro indigentibus hostias offerebant Dn̄o per diuersa tempora. Quòd aūt fuerint pro certo illo tēpore sacerdotes, ostendit ipse Iob dicēs: Qui mittit sacerdotes captiuos. Siue ergo memorati sacerdotes, siue ipse per semetipsum Iob offerebat hostias pro illis secundum numerum illorum. Si hæreditatem, inquit, illis distribuerem, si dona illis ingentia donarem, nónne secundum numerum illorum diuiderē? nónne secundum personas eorū darē? Nunc uerò cùm spiritalē, inquit, illis hæreditatē diuidā, atque diuina illis dona largiar, sacrificia pro illis offerēdo atque hostias, nónne multò magis secundū numerū eorū, & secundum

Genes. 12. 14.

& secundum personas hostias immolabo? Cur autem unum uitulum pro omnibus illis sacrificas? Cur unum uitulum communiter pro omnibus animabus iugulas? Ob hoc, inquit, unũ uitulum cõmuniter pro omnium animabus macto, ut cõmunionẽ atq; concordiã, unanimitatem atq; cõsensum cunctos illos doceã, ut cùm unus uitulus pro omnibus iugulatꝰ, unanimes esse inuicẽ omnes iudicentur. Meritò ergo pro omnium animabus unum uitulum cõmuniter mactaui.

Vnica hostia communionis symbolũ erat.

Sed adhuc, quod est horum maximum, uitulum, inquit, unum ꝑ peccatis animarum illorum. Dic ô beate Iob, quis te docuit uitulum mactare ꝑ animarũ peccatis? Quis docuit ita de lõgè figurã adimplere illorum quæ perficiẽda sunt in nouissimo tempore? Spiritus, inquit, sanctus mihi reuelauit, spiritus sanctus me docuit, ut uitulum pro animabus offerã in figuram illius uituli de quo dictum est: Citò adducite uitulum saginatum. & ut uitulũ ꝑ peccatis iugulẽ in typo illius de quo dictum est: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Ipse, inquit, spiritus sanctus me docuit uitulum pro peccatis animarum offerre, atq; de longè figuram implere illius, qui tanquã uitulus saginatus pro mundo mactandus est in nouissimo tẽpore, qui tanq̃ agnus immaculatus pro mundi peccatis erit immolandus.

Typus agni Dei.

Luc. 15.

Ioan. 1.

Qui enim docuit Esaiam dicere: Sicut ouis ad uictimam ductus est, & sicut agnus corã tõdente se sine uoce, & peccata nostra ipse portauit, & propter impietates nostras deductus est ad mortẽ: qui docuit Hieremiã dicere: Ego autẽ tanq̃ agnus immaculatus ductus ad immolandum, aliaq; innumera his similia: qui ergo omnes illos docuit dicere & prophetare de eo, qui erat uenturus, idem ipse, inquit, etiam me illuminauit, ut uitulum pro peccatis offerrem, & typum futuri uituli, atq; agni adimplerem.

Esa. 53.

Meritò ergo uitulum unum pro peccatis animarum illorum obtulit, ut illa tunc perficeret, & futura ostenderet. Sed & adhuc propterea uitulum illum coram filijs suis pro peccatis iugulauit, ut uidentes ipsi filij quòd pro alienis peccatis ille uitulus iugulatus moreretur, metuentes ac pauentes ab omnibus peccatis, quæ animas perimunt declinarent, & uniuersas animas interficerent, id est, iuuentutis ignorantias à se mortificarẽt. Ob hoc ergo uitulum unũ in figurã unius memorati illius uituli mactauit pro peccatis animarum eorum. Hæc nimirũ uniuersa fecit beatus Iob, sapienter considerans sanctéq; cogitans. Dicebat eñ in semetipso Iob. Ne fortè filij mei mali aliquid in corde suo cogitauerint aduersus Deum. O syncerітas patris, ô dilectio parẽtis, ô studium genitoris. Non eñ tantùm pro corpore sollicitus erat, sed plus de anima cogitabat.

Quæ baltologia.

Ne fortè, inquit, filij mei, qui in disciplina nutriti sunt, qui in eruditione creuerunt, qui in Dei timore exercitati sunt, ne fortè filij mei, quibus uiuis ego gaudeo si ipsi uixerint Deo, quib. uiuis ego gratulor si ipsi ad Deum intenderint, si ipsi Deo seruierint, si ipsi à creatore non recesserint, ne fortè filij mei in corde suo, in mente, in animo, in sensu, in cogitatione aliquid cogitauerint cõtra Deum. Ac si diceret: Ne fortè aliqua mala cogitatio in cor eorũ ascẽderit, quæ à Deo lõgè facit, quæ à sanctitate peruertit, quæ à castitate separat, quæ à pietate abstrahit. Dic ô beate Iob, quõ permitteres ut aliquid mali filijs tuis in uerbis, atq; operibus euidentioribus excideret, q pro occultis, & abditis, aut omnino forsitan non existentibus, ita nimium sollicitus fueris, atq; curam gesseris: qui sollicitus, atq; metuens dixisti, ne fortè filij mei in corde suo mali aliquid cogitauerint, aduersus Deum, ne fortè de impudicitia cogitauerint, ne fortè ad impietatem declinauerint, ne fortè post peccata oberrauerint, ne fortè illicita meditati fuerint, ne fortè iniusta cõcupierint, ne fortè aliqua radix amaritudinis atq; fellis exorta in animis eorum ipsis nocuerit? Hæc scilicet atq; his similia plurima intra semetipsum tractãs beatus Iob dixit: Ne fortè filij mei in corde suo mali aliquid cogitauerint aduersus Deũ: ne fortè, inquit, confringantur rami mei, ne fortè euellãtur ꝓpagines meę, ne fortè excidat fructus meus, quem ego in iustitia genui, quẽ in fide ꝓduxi: ne fortè filij mei in corde suo mali aliquid cogitauerint aduersus Deum: ne fortè obliuiscantꝰ Deũ, & recedẽtes à timore eius, atq; derelinquẽtes eius beneficia, dicãt in corde suo, Nõ est Deus, nõ est iustitia, nõ est iudiciũ, nõ est resurrectio, neq; inquisitio, neq; retributio. Omnia nãq; hæc mala sunt, & Deo cõtraria, & à Deo lõginqua, & Deo odibilia: & omnis homo qui hæc cogitauerit, uel disposuerit, uel fecerit, uel ꝓposuerit, inimicus est Dei, atq; odibilis.

Cura de filijs.

Sic itaq; omnimodè sanissimè cogitans pro animabus filiorum suorum Iob dixit: Ne fortè filij mei in corde suo mali aliquid cogitauerint aduersus Deũ. Qui eñ mala cogitauerint aduersus Deũ, citò intereunt, & in perpetuo cõdemnãtur, intercipiuntꝰ, impediuntꝰ, atq; in profundo inferni in æternum torquentꝰ. Sed pleriq; hominum hæc non reminiscuntꝰ, qui filios suos ab infantia exterminant, qui filios suos & filias suas ab incunabilis nõ erudiunt, nõ corripiunt à iuuentute, nõ prohibent mala, nõ odiunt pessima, nõ coercent illicita, nõ admonent timorẽ Dei, non comminantur iudicium gehennæ, non uitæ æternæ introitum docent. Non enim educant eos in disciplina atq; eruditione Domini, qui non egerunt curam pro animabus eorum, neq; solliciti sunt pro salute, uel perditione filiorum. Huiusmodi cùm non erudiunt, neq; corripiũt filios suos & ipsorum animas igni inextinguibili in interitum tradunt, & semetipsos in furorem iudicij demergunt. Omnia enim quæ deliquerint filij de parentibus requiruntur, qui non

Reprehẽdit parentes, qui non in timore Domini, liberos suos educant.

Ephes. 6.

1. Reg. 2. erudierint, neq; corripuerint filios suos. Huius euidens exemplum in Heli ostēditur, & in filijs eius, atq; in alijs alibi. Hæc sciens gloriosus Dei famulus Iob, non solùm à manifestis peccatis obseruat filios suos, sed & ab occultis, ne mali aliquid in corde suo cogitarent. Primus beatus
Psal. 51. ille ostendens factis hoc, quod post hoc dictum est uerbis: Ab occultis meis munda me: pro occultis nihilominus, atq; in ignorantia perpetratis delictis filiorum suorum sollicitè mūdabat eos, & non tantum pro perpetratis, atq; certis, quantum pro incertis, & non existentibus. Hoc nimirum faciebat ille beatus uir. Non semel aut secundò, neq; uno anno aut duobus, sed sic faciebat Iob omnibus diebus uitæ eorum: non quiescebat, non fiduciam resumebat, nō obdormirabat, neq; obliuiscebatur, non erat negligens, non erat fastidiosus: sed ita faciebat cunctis
Philipp. 1. diebus uitæ eorum, ante apostolos ea quæ apostolorum sunt adimplens. sicut dicit: Qui cœpit in uobis opus bonum perficiet usq; in diem Christi: & ante aduentum Domini, præceptū Domini adimplens dicētis: Qui tolerauerit usq; in finem, hic saluus erit. Sic itaq; faciebat Iob omnibus diebus uitæ eorum, magnum thesaurum se credens habere in regno cœlorū, ut inuiolatos atq; immaculatos filios suos exhiberet, & ad regnum cœlorū eos mitteret. Sic, inquam, faciebat Iob omnibus diebus uitæ eorum. Sic faciebat sicut alter prior illo non fecit, sicut alter
Syncrisis Iobi & quorundā patriarcharū. illo antiquior non gessit. Magnus erat Abraham in fide, sed excellit illum Iob in tolerantia. Magnus erat Iacob in cordis mundicia, sed non fuit illo minor Iob in misericordia. Aduersus cæteros omnes priores, & nouissimos, non succubuit in uirtutum studijs. Cùm omnium uirtutibus communicaret, & omnium fidem, & pietatem, atque iustitiam imitaretur, transcendit cunctos, atque præcellit tolerantia uehementium dolorum. Meritò dignè dicitur de solo Iob, quia ita faciebat sicut non fecit alter. Omnia enim quæ fecerunt sancti, fecit etiam Iob. Quòd autem sustinuit Iob cum gratiarum actionibus, hoc nihilominus nullus alius sustinuit. Omnibus ergo modis ueraciter dicitur, Sic faciebat Iob cūctis diebus uitę eorum. Sic faciebat, quasi iustus, pius, quasi Deo dilectus, quasi credens. Sic faciebat sicut Deo placebat, sicut creatori libitū fuerat, sicut rex sanctus uolebat. Sed cùm ita faceret Iob, atq; hæc uniuersa bona perficeret, nō sustinuit malignus, non tolerauit nequissimus, sed zelans malignatus est, & inuidens succensus
Odiū Satanæ aduersus Iob, & insidiæ. est. Quid, inquit, illi faciam? quomodo aggrediar? Quomodo circumueniam? Quomodo supplantem? Quomodo præuaricer? Quomodo à iustitia abducam? Præsentia nō reputat, uisibilia non requirit, sed futura sperat, inuisibilia expectat, diuina desiderat, atq; incorruptibilia requirit. Vndiq; iustitia indutus est, undiq; sanctitate est uestitus, in ueritate fundatus, in fide est confirmatus. Hæc nimirum cogitans nequissimus dæmon, hæc apud semetipsum meditans ille, qui ab initio aduersus sanctos bellum gessit diabolus, dixit: Consideraui quid faciam, ad priorem illam meam nequitiam confugiam, principali illa fraudę utar, accusabo apud Deum Iob, sicut olim apud Deum Adam: Detraham Iob apud Deum, sicut à primordio Adam (ha-
Genes. 3. bet etiam Iob paradisum diuitiarum, sicut & olim Adam) eo quòd inuidens tibi Deus, ne efficiaris sicut Deus non permisit gustare te de ligno scientiæ: dicam nunc ad Deum, Quia nō propter dilectionem, sed propter pecuniam colere uidetur te Iob. Sed cùm hæc cogitaret nequissimus, atq; hæc secum loqueretur, factum est, inquit, quasi illa dies. Quæ dies illa? Dies quæ diaboli nequitiam redarguit, quæ Dei iustitiam manifestauit, quæ Iob tolerantiam patefecit. Illa dies quæ Dei longanimitatem, & Iob alacritatem, & diaboli nequitiā publicauit: quemadmo-
1. Cor. 3. dum ille dies manifestabit, qui in igne reuelabitur, sic ille dies publicauit omnē nequissimum diaboli zelum, atq; uniuersam maligni satanæ inuidiam. Hoc namq; demonstrans dicit:

Deus omnibus præsent, quomodo Angelos admittat ad colloquia. FACTVM est quasi dies illa, & uenerunt angeli Dei ut starent ante Deum.] Venerunt nō de loco in locum cedentes, neq; exinde uenientes, ubi Deus nō fuerit præsens, illò aūt uenientes, ubi Deum inuenirent, uel uiderent. Cœlum enī, & terram, superos, & inferos, corruptionem, incorruptionem, & uniuersa eius replet beatitudo, uniuersa circumdat uirtus, cuncta eius continet magnitudo, & nihil est extra eum. Quō ergo uenerunt, & unde uenerunt ante faciem Dei, qui omnia replet? Bene intelligamus ô amici, & sanctè, & Deo dignè omnia quæ dicta, uel scripta sunt: Dei enī sermones & consilia dignè Deo percipienda sunt. Venerunt angeli Dei, ut starent ante Deum, uenerūt nō uestigijs carnalibus, neq; incessibus corporalibus, sed spiritali accessu atq; incorruptibili statu cœlesti. Venerunt laudantes, honorificantes, magnificantes, con-
Angelorum officium. fitentes, gratias agentes. Per hoc enī quod uenisse dicit, per hoc nihilominus significat quod sit opus, uel studium sanctorum angelorum, quòd assiduè cœlestē Dominum laudent, quòd æ-
Stare in cōspectu Dei Angeloi et homines quomodo sit intelligendum. terno Deo gratias agant, quòd sancto Deo indefinēter gloriā pro beneficijs eius referāt, pro gratia eius, pro misericordia eius, pro mirabilibus eius, quæ impertit generi humano in omni hora, in omni tempore, plurima, & magna, atq; diuersa, aliquando de periculis liberans, aliquando de discriminibus eripiens, nonnunq; ex angustijs saluans, peccantibus longanimiter parcendo, pœnitētes misericorditer suscipiendo, cōtumaces patiēter sustinendo, spernētibus se clementissimè miserādo, aliaq; ineffabilia atq; inexcogitabilia beneficia circa genus humanū pficiēdo.

quæ

quæ uniuersa quotidie uidentes sancti angeli stantes in conspectu eius, laudant & honorificāt,
magnificant quoq; Deū atq; illi gratias agunt pro inæstimabilib. eius beneficijs, atq; misericor
dia eius, quæ demonstrans istic dicit: Venerūt angeli Dei, ut starent ante Deum. Humana usus
consuetudine, ac prouerbio, atq; locutione, dixit, Venerunt ante Deum, qui omnia replet, qui *Vbiq; præsens De-*
ubiq; præsens est, & non est locus, neq; in cœlo, neq; in terra, neq; in excelsis, neq; apud inferos, *us.*
ubi non sit præsens Deus. Hoc sciebat ille qui ait: Si ascendero in cœlum, tu illic es, & si descen-
dero ad infernum ades. Hoc sciebat Helias, quòd & cœlū & terra, atq; uniuersa quæ sunt in eis, *Psal. 139.*
in conspectu Dei sunt. Meritò cùm esset super terrā, ante Deum se stare demonstrauit dicens: Vi- *3. Reg. 17.*
uit Dominus cui asto in conspectu eius. Similiter & angelus Gabriel: Qui adsisto in conspectu *Luc. 1.*
eius & Dei. Et Helias ergo in corpore super terram, & Gabriel sine corpore in cœlis, uterq; simi-
liter asistere se dixerūt in conspectu Dei: ubiq; est enim facies Dei, tantùm mala uidere nō uult.
Iustus & sanctus Deus, ideo dicit: Mala uidere non uult Dñs. Et alibi: Et ego te uidens despiciā.
Et adhuc: Cùm extenderitis manus uestras ad me, auertam faciem meā à uobis. Sancti ergo di- *Esa. 1.*
gni, ac iusti, atq; credentes, casti quoq; ac ueraces, siue in corpore sint, siue extra corpus, siue in
terra, siue in cœlo, siue angeli gloriosi, siue sancti uiri, iugiter ac indesinenter atq; indissociabili-
ter astant in cōspectu Dei. Venire autem dicūtur ante Deum homines, dum cū maiori deuotio-
ne atq; studio animas suas effuderint in oratione ante Deum, sicut Anna mater Samuelis, cùm *1. Reg. 1.*
in dolore animi effunderet orationem suam in conspectu Dñi: sicut ille, de quo dictum est: Ora-
no pauperis cùm anxiaretur in cōspectu Dñi, effunderet orationem. Sic itaq; asistūt ante Deū
oēs qui sollicitè cū oratione adorauerint. Sic angeli cū gratias agentes misericordias eius cōfi-
tentur, atq; gratias illi pro eius beneficijs agūt, quę ille incessanter impertit filijs hominum, aut
cùm uiderint sanctorum uirtutes uirorum, insignia uitorum nihilominus Dei seruorum, con-
stantiam, atq; agones, tunc nimirum cum gaudio atq; exultatione asistunt ante Deum, reuera
& ut Deum honorificent, atq; laudent de uictoria seruorum Dei, necnō ut eis qui propter Deū
patiuntur, patientiæ tolerantiam atq; sanctam cōsummationē ab eodem postulent Deo: sic ita
que uenerunt & ueniunt angeli Dei, ut starent ante Deum: sic astiterunt cùm totius mūdi salus
ad homines ueniens initium sumpsit, ex uirgine nato unigenito Deo, cùm subito facta est mul- *Luc. 2.*
titudo exercituum cœlestiū laudantium atq; magnificantiū Deum pro mundi salute. Sic astite
runt in principio totius creaturę, sicut dicit paulò pòst ipse Deus ad Iob depromens, & dicens: *Iob. 38.*
Cùm fierent stellæ laudauerunt me uoce magna angeli mei, & hymnum dixerunt. Si tunc lau-
dauerunt quando inanimatæ stellæ factæ sunt, multo magis tunc laudauerunt quando anima
tæ & sensatæ stellæ factæ sunt, id est animæ sanctorum atq; iustorum. De quib. stellis dicendū est.
Stella enī à stella differt in claritate, ita & resurrectio mortuorum. Et alibi: Tunc fulgebunt iusti *1. Cor. 15.*
ut luminaria cœli, & sicut stellæ in perpetuum. Sic itaq; à seculo & usq; in æternum astāt singula *Dan. 12.*
beneficia operationis Dñi, quæ in omni tempore impertit filijs hominum, confitentia, atq; in-
uocantia, & gratias agentia beatitudini æterni Dei. Sed interim secundū historiā, steterunt tūc
ante Deum angeli confitentes, & gratias ei agētes propter sanctitatem Iob, ac meritū, iustitiam
quoq;, ac pietatem, innocentiā atq; integritatē, maximā sibi gloriam reputantes ante Deū bea-
ti Iob innocentiam atq; sanctitatē. sed quod pro gaudio atq; gloria sanctis angelis, hoc nihilo- *Diaboli inui-*
minus ad inflāmationem atq; zelū proficit maligno & aduersario diabolo. Propterea cùm ue- *dia & zelus.*
nirent angeli gratias agere, ac confiteri pro iusto Iob, uenit & diabolus malignitate atq; inflam
matione repletus aduersum memoratū Iob. Venientib. uidelicet angelis, uenit & diabolus ut
staret ante Dñm. Angeli uenerūt ut gratias agerent, & cōfiterentur, & laudarent: diabolus uerò
uenit ut mentiretur, & accusaret, atq; culparet. Et uerè quasi duab. personis utēs angelorum & *Angelorum bo-*
diaboli, angelorum sanè bonitatem ostendit, & diaboli nequitiam redarguit, atq; nequissimas *nitas opposita*
cogitationes eius detegit, quib. nequiter atq; indignè cogitauit apud semetipsum proculdu- *diaboli mali-*
biò tractans, ac dicens: Quis mihi dabit ut possim uenire ante conspectum Dei? Quis mihi da- *tiæ.*
bit ut possim stare ante faciem illius æterni? Hanc scilicet cogitationem diaboli, & ipsum eius
desiderium, quasi aduentū memorans scriptor, dicit: Et diabolus uenit ut staret ante Dñm. Ve- *Iob. 1.*
nit, sed non in pręsentia, nō accessu neq; introitu, sed uenit cogitatione, cōsilio, desiderio. Nam *Diabolus quo-*
sicut quis latronum positus in carcere ac uinculis, uult frequenter & optat ut sit foras in monti *modo uenerit.*
bus ubi pridem fuerat, sed non ipse est illic, sed sensus atq; cogitatio eius, & uenit illi in cogita-
tionem cōmonefaciens se de ijs quæ illic sunt locis & stationib. factis quoq;, atq; studijs: ita dia-
bolus, cùm cōmonefacit se priorū omniū, & desiderat illa quę sunt ante Deū, & uadit illuc sensu
atq; cogitatiōe, uenisse dicit ante Deū, cùm nō ipse propriè uenerit, sed sensu & cogitatione. Nā
quomodo ueniret ante cōspectū Dei is, qui sanctę animæ Iob appropinquare, uel eam tangere
permissus non est? Quomodo ueniret ad cœlos is, cui non est permissus introire in paradi-
sum? Si enim ad ostium paradisi obseruādum Cherubim positus est, & rhomphæa flammea, *Genes. 3.*
ut homo ille qui exinde olim cecidit, id est Adam, ultrà introire non posset, quales putamus

Diabolus cœlum ingredi non potest. Aliàs diuersa docuiße putatur.

esse sanctas angelorum custodias, uirtutesq; cœlorum, quæ custodiunt portas illas, ad quas dictum est: Tollite portas principes uestras, ut introeat rex gloriæ? Quas transire uel transgredi ad cœlum nequissimo diabolo impossibile erat, & est. Nam cùm de cœlis propter iniquitatem ceciderit, nunquam rursus introibit in cœlum, nunquam denuò reuertetur ad illud. Si enim ad impios atq; sceleratos dicit Deus, Calcare aulã meam nõ adijcietis: nõnne multò magis diabolus qui est totius iniquitatis auctor, & omnis sceleris pater atq; inuentor, ad cœlestẽ aulam ex qua spõte cecidit, nunquam iterum ascendet, nunquam denuo reuertetur? Si enim spiritus exiens iterum nõ reuertitur, neq; reuocatur, anima ablata: nónne multò amplius is qui propter iniquitatem de cœlo exiuit, nunquam rursus illuc reuertetur, & is qui propter impœnitentem nequiuã proiectus est ex choris sanctorum angelorũ, nunquam prorsus ad pœnitentiã reuocabitur? Stabit

Genes. 4.

enim tanquam incomptus, atq; indomita auersione. Et adhuc, si olim Cain cùm exiret à facie Domini pro impijs ausibus, nunquã ante conspectum Dñi Dei est reuersus: nónne multò amplius hic diabolus qui ad omnem crudelitatem fuit magister eius, qui & homicida ab initio iustè est nuncupatus, à facie Dñi Dei, tanquã iniustus iustè proiectus, nunquam ante faciem Dñi ueniet amplius, nunquam in conspectu sanctæ gloriæ reuertetur ulterius? Iuxta hoc quod di-

Esa. 26.

ctum est: Auferatur impius, ne uideat gloriam Dñi. Et adhuc, Si impij non resurgent in iudicio,

Psal. 1.

& peccatores in concilio iustorũ non apparebunt, quomodo ille qui pater extitit impietatũ, & genitor peccatorũ, id est diabolus, in conspectu sanctæ gloriæ Dei apparebit? Quomodo mors uitæ conueniet? Quomodo stabũt tenebræ in cõspectu lucis inaccessabilis? Quomodo sustineãt

Psal. 68.

stipula, fœnum, atq; cera uicinitatẽ ignis insuperabilis? De quo dicitur: Sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei. Quomodo uocẽ Dei audiens, respondeat illi immũdus atq; execrabilis refuga diabolus, quẽ nec sancti angeli dignũ habent suo colloquio? cuius con-

Act. 16.

iunctionem nullus sanctorũ suscepit, neq; amplexus est? Quod claruit in beato Paulo & Syla, quibus ualde molestum fuit quòd diabolus per illius diuinantis puellæ os, in Philippenses sequẽtes eos clamauerit, usquequo nõ sustinẽs Paulus cõfusum illud dæmoniũ repulit. Omnib.

Diabolũ, Deo, angelis bonis & fidelib. exosum minimè in horum prodire conspectũ.

itaq; modis cõprobatum est, quia diabolus à sanctis pulsus est, atq; sanctorũ præsentiã non sustinuit, siue angelorum, siue hominũ: multò magis terribilẽ Dei præsentiã non sustinebit, neq; ante gloriosam Dei faciẽ accedet. Si eñ cùm ad terras ueniret Vnigenitus, deitatis eius uirtutẽ atq; accessum nõ sustinens, ne torqueretur, rogauit: quomodo ad incorruptionẽ accedens, ante illam intolerabilẽ atq; inaccessibilem Dei faciẽ stabit, & uocem uerborũ audiens, responsum atq; replicationem dabit? quod est omnib. modis & illicitum, & impossibile. Post quæ uniuersa, ô amici, ut superius dixi, intelligamus uerba sanctæ scripturæ. Venisse diabolus dicitur ante Deum, & audisse à Deo, & respondisse Deo, non quòd malignus & immundus atq; tenebrosus diabolus facie ad faciẽ steterit ante Deum. Absit. Quis eñ durus effectus sustineat, inquit, præsentiam eius? paulò pòst in eodẽ libro hoc est, Quis durus effectus ad non pœnitendũ, timorẽ atq; uirtutem sustineat uultus eius? Ideo, ut superius diximus, non in persona uenit nequissimus diabolus ante Deum, sed consilijs, & cogitationib. atq; nequitiæ suæ meditationib. & quæ cogitauit de eo, quæ etiam de Iob iusto, hæc uenerunt ante Deum, horum memoria uenit in cõspectu æterni Dei. Hæc memorans Moyses personas ponit, atq; ostẽdit. Personis quibus utitur?

Personæ quas Moses introducit.

Aliquando angelorum, aliquando diaboli, nonnunquã autem Dei, ut per significationes personarum ea quæ contigerint designet, & quæ facta sunt manifestet. Quorum euidens exemplũ in nobis reperimus, ô amici. Nam & frequenter sensibus nostris illò pergimus, ubi nunquam corpore præsentes fuimus, siue in cœlum ad Deum, siue in terram ad homines. Sæpe ad absentes tanquam ad præsentes loquimur, & cogitationibus nostris cum illis qui ualde longè sunt, contendimus, & altercamur, certamus quoq;, & replicamus, & ex illorum persona controuersias, atq; replicationes nobis ipsis facimus. Sæpe etiam & in cœlũ ad Deum ascendimus, & tanquam in conspectu Dei in excelsis animi uisione, atq; spiritus eleuatione stamus, & ad Deum loquimur, & à Deo audimus, atq; Deo responsum damus. Et hæc uniuersa ducimus adhuc in corpore positi, atq; carnis corruptione super terram circũdati. Quod autem ita sit, norũt ij qui

* Sinceri.

synceres sunt circa Deum, illi qui animis suis ad incorruptibilia atq; excelsa semper intendunt.

Exod. 14.

Sic locutus est ad Deũ Moyses, quando respondit illi Deus dicens: Quid clamas ad me? Sic ste-

3.Reg. 17.

tit ante Deum Helias, cùm diceret: Viuit Dominus, cui asto in conspectu eius. Ita & alij innumerabiles ostenduntur ex scripturis, & ad Deũ locuti fuisse, & à seculo audisse, & identidem Deo respondisse, nõ corpore tñ in cœlũ in conspectu Dei ascendisse, sed spiritali animæ synceritate ante Deum uenisse. Tales fuerunt illi ad quos dicit Apostolus: Vos non estis in carne, sed in spiritu: utpote non carnalia, sed spiritualia in omni tempore cogitantes, tanquam inter homines sũt per terram uisi, animi uerò studio ante Deum in cœlo fuisse comprobati. Eiusmodi dicunt cum

Homines sancti quomodo suam in cœlis conuersationẽ habeant.

Galat. 5.

fiducia: Habitatio, uel conuersatio nostra in cœlis est. Si igitur homines carne induti, & corru-

Phil. 3.

ptione circumdati in cœlis ante Deum stare & esse dicuntur, non natura illuc profecti, sed uo-

luntate

luntate & desiderio, animi meditatione euecti, quid magnũ si diabolus cùm sit spiritus & incor
ruptibiliter aerẽ pertransiens & pelagus, ante Deũ uenisse dicitur? Non q ipse uenit, sed uene-
runt immortales cogitationes eius: atq; nequissimæ cogitationes eius. Nã sicot ad Cornelium
dictum est de bonis, Orationes tuę & elemosynæ toæ ascenderunt in memoriã in cõspectu Dei: *Act. 10.*
sic & dictum est diabolo de malis, Malignitates toæ atq; iniqoitates ascenderũt in memoriam
in conspecto Dei. Quomodo ascenderunt? à sanctis angelis oblatæ. Sicut enim offerunt sancti
angeli memoriam iustorum atq; iustificationes eorum ante Deom: sic similiter deferunt ijdem
angeli memoriam malitiæ, atq; nequitiæ diaboli, liuoris quoq; eius & inuidiæ quam habet cir
ca sanctos in conspecto terribilis Dei. Quòd autem offerunt gloriosi angeli in conspectu Dñi
hæc uniuersa, Dei Raphael nuncius testis est, qui locutus est ad Tobiam, dicens: Cùm orares tu
& Sara filia Ragoelis, ego obtuli memoriam orationis oestrę, & leginma eios in conspectu glo- *Tob. 12.*
riæ Dei. Offerunt nihilominus sancti angeli Dei, non quasi nesciat is, qui omnia nouit antequã
fiant, sed ut testes efficiantur sanctitatis atq; pietatis iustorum. Iterum tanquã deflentes impie-
tates, atq; iniustitias iniostorum, aut etiam ipsius diaboli. Hæc namq; demonstrans atq; signi-
ficans Dominus, dicit de illis bonis seruis (hoc est de angelis:) Venientes autem nunciauerunt
domino suo omnia quæ facta fuerãt. Sic itaq; omnimodè ostensum est, & per sanctorum oerba
atq; historias, & per angelorum dicta, quia non persona sua illa sæua, crudeli, obscœna, atq; exe *Diabolus quo*
crabili, tenebrosa quoq; atq; abominabili, oenerit diabolos in conspectu sancti ac gloriosi Dei, *modo in con-*
sed nequitiæ reuelatione, sed liuoris atq; inuidiæ approbatione, & iniostitiæ increpatione, ini- *spectum Domi*
quarum nihilominus & malignissimarum cogitationom manifestatione atq; commemora- *ni uenerit.*
tione. Horum scilicet omnium commemoratio atq; memoria uenit in cõspecto Dei. Sic namq;
dicit post hæc: Nunc recordabor impietatum eorum, & oindicabo peccata illorom: non quasi
oblitus nunc recordetur, sed quia nũc uindicare iustè iodicaoerit. Iuxta hoc ipsum exemplum
nunc uenisse dicitur in conspecto Dei diabolus, non quòd nequissimus ille uenerit in conspe-
ctu boni Dei, sed quasi cogitationes eius crudeles ac neqoissimæ uenerint in memoriã in con-
spectu Dei. Hæc nimirum demonstrans in hac scriptura personis utitur, & nõnunqoam ex ad-
uerso sibi inuicem eas statuens dicit, Venerũt angeli ut starent ante Deum, & diabolus uenit cũ
illis ut staret ipse ante Deum. Hæc aotem ob hoc dicit, ut diaboli iniquitatẽ redargoeret, & Iob
tolerantiam ostenderet, & Dei iustitiam demonstraret. Venerũt, inquit, angeli Dei ut starent an
te Deom. Venerunt, utpote sancti ac gloriosi, utpote sanctissima Dei facie digni habiti. Venerũt
angeli sanctorum sanctitati attestari iustorum, & diuersas ac oarias uirtutes coram Deo demõ *Angeli uirtutũ*
strare: Melchisedech Deo dignum sacerdotium: Abrahæ immobilem fidem, Isaac unum con- *testes sunt.*
iugium, Israel cordis puritatem, Ioseph castitatem, Moysi mansuetudinem, iustitiam Iob ac Dei
cultoram. Istis namq; temporibus erat beatus Iob. Ista itaq; confiteri, ac profiteri, atq; testifica-
ri, & (ut ita dicam) de istis gloriari coram Deo uenerunt sancti angeli. Sic & nũc, & usq; in finem
seculi oenient, onius ieiunio non ficto, alterius sollicitis orationib. alterius porę pœnitenię at-
q; non simulatæ bono, alterius syncerissimis eleemosynis, & pauperũ largitanb. ac miserationi
bus instantissimè in conspecto Dei attestantes. Pro his, inquam, omnib. uenerũt, & uenient an-
geli ante Deum, & diabolus uenit cum illis ut accusaret, ut detraheret, ut reprehenderet, ut mẽ- *Diabolus accu*
dacio simularet, ut uexaret, ut loctaretur: uenit & nunc ot luctetur, ot tribulet, ut persecutionem *sator fratrum*
& tribulatiões, atq; angustias, & molestias sanctis ac iustis excitet. Ob hoc ergo uenisse dicitur, *nostrorũ, ut est*
tanqoam angelus mortis, tanquã angelus pœnas irrogans, atq; expectans quando illi qui pœ *in Apocalypsi.*
na digni sunt ei tradantur, & deputentur pœnæ atq; perdinioni, sicut ille de quo dicitur: Trade- *1. Cor. 5.*
re huiusmodi Satanę in interitum carnis: sicue etiam illi de quib. dictum est: Quos tradidi Sata *2. Tim. 4.*
næ, ut discant non blasphemare. Omnes eñ facinorosi, infideles, impij, iniusti, isti omnes mali-
gnis atq; pessimis diaboli angelis tradontor, ac depotantur illis de quib. dicitur: Misit in eos i-
rã indignationis, immissiones per angelos malos: illis de quib. dicitur alibi: De domo eius ab- *Psal. 78.*
strahet eum angelus mortis. Isti ergo ueniunt, & tunc uenerunt temporib. Iob. Sed nõ ante bea-
tam Dei faciem ueniunt illi damnabiles, sed consilia & cogitationes eorum, desideria quoque
eorum, & cogitationes malignæ & pessimæ atq; neqoissimæ, & istarũ memoria offertur in con-
spectu Dei, iuxta omnia quæ memorata atq; ostensa sunt. Post hæc oniuersa dicit:

ET dixit Dñs ad diabolum.] Nam sicut diabolos non persona uenit ante Deũ, sed cogitatio *Deus quomo-*
ne & desiderio, atq; nequitia, siue meditatione: ita & Deus non ore locutus est ad diabolum, ne *do cum Satana*
q; uerbum contulit cum iniqoo, sed occulta atq; abdita increpatione neqoitiæ eius, atq; corre- *locutus.*
ptione iniustitiæ illius. Nam si hic super terram nemo de ueris ac iustis principibus atq; indici-
bus, homicidas aot fures aut etiam facinorosos latrones confabolari secum, uel consiliari facit,
ne similis illis iudicetur: quantò magis iostus & uerus atq; terribilis Deus, impiom illum latro
nem, atq; homicidam diabolum, pro colloquio soo ante gloriosam illã suam faciem nũqoam
uenire permittit, neq; hoc amplectitur? Si enim cùm ad terras ueniret in corpore Vnigenitus,
loqui

Dæmones loqui Christus non permisit. loqui eum corã se non permisit, sed cum increpatione dixit ad eũ, Cõticesce & obmutesce: quomodo in aspectu gloriæ suæ deitatis colloqui cũ maligno statuat diabolo, cùm dicit ad eum & respondet, & responsum audire ab eo patitur, uel dignatur? Sed dixit ad diabolũ occulta increpatione, atq; cõfutatione occultæ eius malignitatis, & zeli, atq; pessimæ cogitationis. Nã & sæ-

Esa. 1. pe scriptura ea quæ non dicunt dixisse dicit, & ea quæ non audiunt audisse, & ea quæ non intel

Psal. 107. ligunt nec uiuũt infremuisse: sicut cùm dicit, Dixit mare, uirtus autẽ maris dixit: aut, Terra audi

Loquendi ratio scripturæ familiaris. uerbum Dñi, uel, Infremuit terra super inhabitantes in ea. Manifestũ namq; est quia neq; mare neq; uirtus maris, hoc est fluctuũ, aliquando dixit, uel locuta est, neq; terra aliquando audiuit, neq; infremuit. Non ẽm dicit, neq; uiuit terra, cùm sit inanimata, sed mos est scripturarũ, ita de quamplurimis dicere. Sic nãq; illud dicit scriptura, quòd Deus ad cetũ loqueretur, & ad cucur-

Ion. 2. bitam, & ad uermem matutinũ, & ad spiritũ incendij comburentẽ, sicut scriptũ est. Et præcepit Deus ceto magno ut deglutiret Ionã. Cui dixit, uel cui præcepit, uel qua lingua ad cetũ locutus est? hominũ, an angelorũ? Nam pisces neq; linguã, neq; uocem habent. Vel quomodo dicitur

Ion. 4. dixisse ad cucurbitã, quæ nec uiuit nec spirat? Quomodo loqueretur, uel quid dicens præciperet spiritui incendij, qui nec auditũ, nec intellectũ habet, ut incenderet, atq; percuteret in capite Ionæ? Vniuersa ẽm hæc cùm nõ habeant scientiã naturaliter, uertunt atq; mouentur huc atq; illuc creatoris efficientia. Sicut ergo istis omnib. & dixisse, & locutus fuisse, & præcepisse, atq; iussisse

Deo quæ in diuinis scripturis κατ' ἀνθρωποπάθειαν tribuantur. dicitur Deus non uoce dicens, neq; lingua loquẽs, neq; in conspectũ suũ ad cœlestia eos subleuans, sed occultæ suæ operationis uirtute uertens, ut necessitas uel ratio poposcerit: sic similiter iuxta exemplum horũ quæ memorata sunt, etiã dixisse, & locutus fuisse, & audisse, & respondisse dicitur, & in præsentiam suscepisse, neq; dictis quicquã ad eum depromens, neque lingua ad eum loquens, neq; ad excelsa sancta in conspectum suum nequissimum diabolum eleuãs, cùm occultam atq; abditam eius nequitiam detegit ac reprehendit, atq; reuelat omnibus. Quæ no-

Iob. 1. bis euidenter ostendit hæc nunc commemorans scriptura, dicens:

ET DIXIT Dominus ad diabolum: Vnde uenis tu?] Et interrogat ille qui præscius est, atque prouidus, nequissimum diabolum unde ueniret, illũ iniustum refugã, unde approperasset. Sic

Genes. 3. interrogauit olim Adam, Vbi es Adam? non ut inscius, sed sciens præscienter, & tunc ad Adam, & nunc ad Adæ seductorẽ, sed Iob non supplantantem: ad eum qui Adam circumuenit, sed Iob non superauit. Ergo quia in utroq; eiusdem nequissimi malitia fuit, meritò ad utrumq; eodem usus est uerbo: dixit ad Adam olim, Vbi es Adam? ad diabolũ postea, Vnde uenis tu? Sed non, ut inscius interrogauit unde uenisset, sicut nec Adam olim, ubi esset, sed occultã, atq; abditã cogitationem eius detegere atq; publicare uoluit. Latenti ẽm liuore aduersus Iob inflãmatus est, latenti cogitatione Deũ reprehendit, quasi Iob defendentẽ, & multitudinem diuitiarũ * illi cohibenter largientẽ. Dixit nãq; intra semetipsum. Si mihi tanta bona dedisset super terrã, profectò & ego colerem illũ in terris, sicut Iob. Nunc ergo quis mihi dabit ut possim ascendere cum angelis in cœlum, & stare in conspectu Dei in medio eorum, & potestatẽ accipere à Deo omniũ eius bonorum? Et ostenderem eũ sua bona perdidisse, quia non est utilior, neq; firmior Iob cæteris hominib. uniuersis, quia nõ propter charitatẽ, neq; pietatem Iob colit Deum, sed propter pecuniæ multitudinẽ, atq; bonorũ abundantiã. Nisi ẽm pro horum blandimento seruiret Deo, profectò non esset melior Esau tritauo suo. Nũc uerò tanquã flos uidetur ex spinis oriri Iob ex posteritate Esau: sed si denudetur diuitijs, profectò cõtinuò denudabitur etiã Dei cultura: si auferatur ab illo pecunia, profectò non offeret ipse gratiarũ actiones Deo. Ergo quia hæc cogitauit diabolus cùm nequiter inuidit Iob, & illicitè reprehendit Deũ, iniustè nihilominus atq; indignè ingressum cũ angelis desiderans ante Deũ, necnon & hoc quod illicitè deferens Iob pecuniæ atq; filiorũ eius potestatẽ accipere cuperet, acceptaq; omnia subitò perderet, & cùm perdidisset, aut certè Iob à Deo abstraheret, aut etiã cùm iustum Iob tormentis afficeret, nequitiæ suæ satisfaceret. Ergo quia, ut dixi, desiderio suo ac consilio ita uenit nequissimus diabolus ante Deum, in medio angelorũ meritò uenisse eum dicit, nõ quòd ipse uenerit, sed desideriũ eius

**Quidsi legas, illico libenter largientem?*

Remouet literam ut allegoriæ locũ faciat. atq; cogitatio uenit. Aduersus quam cogitationẽ respondisse dicitur Deus, & interrogasse diabolum, unde ueniret. Nã uerè nõ poterant hæc historialiter scribi, neq; aliter nobis recitari, nisi ut personæ recitarentur quasi ad inuicẽ respondẽtes, ob hoc dicit: Et dixit Deus ad diabolũ, Vnde uenis tu? Non quasi interrogans, uel quærens, uel sciscitans dixerit, Vnde uenis tu? sed culpans & detegens, abdicans quoq; atq; redarguẽs, & iniquitatẽ eius atq; apostasiã, malignumq; eius liuorem circa Iob, & circa omnes sanctos demonstrans, dixit, Vnde uenis tu? Non dixit hoc ad angelos neq; ad sanctas uirtutes, non interrogauit speciales ministros unde uenissent, uel unde ueniant. In ipso ẽm atq; in eius uoluntate, in uisionib. eius atq; ordinationib. & eunt & ue-

Psal. 103. niunt, & omnia perficiunt atq; omnia adimplent, & cuncta secundũ eius uoluntatẽ operãtur,

Satan unde uenerit. iuxta hoc quod dictũ est: Benedicite Dñm omnes angeli eius, ministri eius, qui facitis uoluntatem eius. Ergo quia tales sunt sancti angeli, & taliter faciunt uoluntatẽ Dei, & in ipso eunt, & ueniunt,

niant, & extra ipsum nunquã sunt, meritò ergo illos nõ interrogat unde ueniant: malignũ autem illũ refugam atq; apostatam interrogat, tanq̃ alienigenam, tanq̃ exterum, tãquam aduersarium, tanq̃ inimicum omniũ bonorum. Hunc ergo interrogans dicit, Vnde uenis tu? Ab homicidijs, à sanguinib. ab adulterijs, à furtis, à mendacijs, tanq̃ homicida, & tanq̃ mendacij pater, & horum auctor atq; inuentor existens super terram. Vnde uenis tu? Ab internicione Abel, à gigantum impudicitia atq; interitu illorũ, à turri contumaciæ atq; dispersione, ab Esau auiditate atq; fratris circumuentione, à Pharaonis pertinacia atq; perditione, ab Israel in deserto idolorum cultura atq; ruina, à prophetarum persecutione, ab interfectione Ioannis, à Iudæorũ crudelitate, & ab omniũ à seculo & usq; in seculum malorum perfectione. Omnia, inquit, mala quæ super terram exorta sunt, ex te initium sumpserunt, & per te sub cœlo disseminata sunt, & tu es, ô diabole, omnium horum factor, & suffragator, & initium, & finis. Ob hæc, inquit, ô diabole, & mors uiuit, & infernus floret, & tenebræ gaudẽt, & obscuritas non minoratur, & iniquitas non deficit, & iudex mortis uictoriam accipit. Cùm ergo interrogẽ te unde uenias, non quasi nesciens interrogo, neq; ut ignarus sciscitor, sed ut reprehendens atq; detegens, conuincens, atq; redarguens, ostendens quoq; atq; demonstrans quòd ab omni impietatis atq; iniustitiæ perfectione atque operatione uenias. Dic, Vnde uenis tu? zelo succensus, iniquitate oneratus, inuidia plenus. Ego, inquit, dedi Iob, & tu inuides. Ego adieci illi, & tu æmularis. Ego multiplicaui, tu uerò fluescis. Ego largitus sum, tu uerò auferre conaris. Apprehendam enim te, & detegam diuina prouidentia, tanquam furem alienis bonis inhiantem, & sperantem quòd per hęc iustum Iob subuertere possis. Sed ego, inquit, & tuam iniquitatem redarguam, bona Iob ubi tradẽdo, ut & Iob iustũ demonstrem per tolerantiam uictoriam de te sumentem. Ob hoc ergo, tanquam interrogans dico, Vnde uenis tu, ut occulta tua meditatio appareat, ut uehemẽs tua nequitia omnibus demonstretur, ut malitiosus tuus liuor omnibus innotescat. Pro his ergo omnibus dico, Vnde uenis tu? Aduersus quæ respondens diabolus dicit:

CIRCVIVI omnem terram quæ sub cœlo est, & ueni.] Magniloquio atq; arrogantia uteris, ô miserrime diabole, elatione quoq; atq; iactantia, ut ita appareat quòd omnes magniloqui, iactãticuli, arrogãtes, & superbi tuę nequitiæ sint discipuli, & apud te didicerint ea quæ Deo sunt contraria. Deus eñ superbis resistit, humilib. autem dat gratiã. His similiter etiã Anna mater Samuelis dicit: Nolite loqui superba in superbia, & nõ exeat magniloquiũ ex ore uestro. Sed bonũ immemor diabolus, & alios docuit, & ipse magna locutus dixit: Circuiui totã terrã quæ sub cœlo est. Intendite, ô amici, quia circuisse se dicit totã terrã quæ sub cœlo est, sed nõ carnalib. uestigijs, neq; corruptibilib. gressib. sed spiritali transcursu, atq; incorporali trãsitu uniuersa quæ sub cœlo sunt, subitò peruolans atq; peragrans. Sicut ergo nõ corruptibilib. gressib. neq; carnalib. uestigijs circuiuit diabolus, sed incorruptibili atq; occulto transcursu: sic similiter cùm dicit quòd ante Deum steterit, non facie ad faciem coram Deo stetit, sed occultis cogitationibus, & nequissimis meditationibus ante Deum uenisse dicitur, hoc est, nequissimæ eius cogitationes pro eius increpatione steterunt ante Deum. Sed interim, inquit, circuiui totam terram quæ sub cœlo est, & ueni. Sed malè gloriaris, & mala est hęc tua gloriatio. Terrã circuis, sed ad cœlũ non reuerteris. Ea quę sub cœlo sunt peragras, sed illa quæ in excelsis sunt non possidebis. Circuiui omnem terrã quę sub cœlo est. Circuiuit non carnalib. uestigijs, sed circuitionib. iniquitatis, non terrenis gressib. sed spiritalib. seductionib. Circuiui totã terrã quæ sub cœlo est. Nõ per temporum spatia circuisti, sed subitò, celeriter, ac uelociter omnia quæ sub cœlo sunt peragrasti, & omnia quæ in aere sunt peruolando, & cuncta quæ sub cœlo sunt inspiciẽdo, subitò ab Oriente ad Occasum transeundo, & à Meridiano ad Aquilonem peruolando, & ea quæ per quatuor terminos orbis in omnibus gentibus, & prouincijs, & regionibus atque linguis fiunt, uel dicuntur uidens, & audiens, & sciens, non tanquã in præsentia habens, sed tanquã spiritus uolans, & omnia quæ uoce dicuntur audiens, & quæ operibus fiunt uniuersa uidens, ea uerò quæ in corde atq; intra animum tractantur, nesciens. Si enim hominum cogitationes sciisset, profectò nullum hominem saluum fieri permisisset, nihilq; boni perficere, sed omnia bona mox ut cogitatione cœpta fuissent, continuò destrueret, continuò perficere non permisisset. Nunc uerò ea quidem quæ cogitantur, uel tractantur ignorat: ea uerò quæ in operibus fiunt, & per uocem dicuntur, audit & uidet, utpote spiritus callidus ac subtilis, & qui ubique est præsens atq; totum mundum subitò peruolans. Si enim uenti aeris regiones ac prouincias subitò perflant atq; transeunt, nõnne multò amplius aerei spiritus, id est nequissimi dęmões, subitò peruolãt totum mundũ, subitò uniuersa peragrant quæ sub cœlo sunt, subitò ubiq; pręsentes sunt? In omni prælio uel pugna, in omni perturbatiõe atq; mortis ruina, in omni seditiõe ac tumultu, in omni cõtentiõe & lite, in omni sanguine & homicidio, & furto atq; adulterio, omniq; lamentabili bello, siue Orientis, siue Occidẽtis, siue Meridiani, siue Aquilonis, ubiq; præsentes sunt nequissimi atq; aerei dęmones, plus perturbantes, & succẽdentes atq; uniuersa mouentes. Vnde

diuinationes

Iob. 1.

1. Pet. 5.

1. Reg. 2.

Diabolus quomodo circumeat quærens quem deuoret, ut ait Petrus.

Diabolus quomodo cognoscat humanas res & perturbet.

Diuinationes unde sint exortæ. diuinationes sunt, ex quo malignissimi dæmones, aerijque spiritus, subitò hunc mundũ peruolantes, atque uniuersa quæ in omni loco huius mundi fiunt contẽplantes: & ea quæ dicuntur audientes, qui alibi ubicunque longè positi fuerint suæ nequitiæ ministris reuelant atque demonstrãt, tam in somnis quàm in uigilijs, nec non in phantasmatib. & iuxta hæc quę fiunt, uel emergunt, etiam alia atque alia futura sperare atque probare docẽt. Exinde cepit diuinationis error filios hominum, in scandalum in eos quibus super terrã ortum est. His namque omnib. demonstratis atque memoratis, malignissimus atque aereus diabolus dicit: Circuiui totam terram quę sub cœlo est, & ueni. O nequissime aduersarie, ô malignissime diabole, quàm malignus es, & ad omnia mala uersutus atque callidus. Cùm enim ad Deum loqueris, humilitatẽ fingens, totam terram quæ sub cœlo est te circuisse dicis, & cœli non meministi. Cùm autem ad homines loqueris tunc nihilominus magna loquens ut homines rapias, dicis, In cœlum ascendam, super stellas cœli ponam sedem meã, & ero similis altissimo. Hoc nimirum ob hoc dicis, ut pro altissimo adorari atque coli ab hominibus possis. Circuiui, inquit, totam terram quæ sub cœlo est. Terram circuis, ô diabole, ad desolandũ, ad exterminandum eã. Ea quæ sub cœlo sunt peragras ad perturbandũ, & peruertendum, & ad furorẽ concitandas atque exacerbandas gentes aduersus gentes, & regiones. Pro istis ergo omnib. inquit, Circuiui totam terrã quæ sub cœlo est, & ueni. Sed adhuc aliter circuiui totã terram, omnes terrenos, eos qui terrena sapiunt tantùm, eos qui terrena sola cogitant, & meditantur, diligunt, atque requirunt. Istos ergo circuis, exploras, exquiris, & conculcas, quia introitus & exitus uiam atque iter in eis habes. Sic, inquã, circuis terram, ô diabole, & peragras ea quæ sub cœlo sunt. Quæ sunt hæc? Corda quę non sunt in cœlo, quæ in cœlũ nunquam ascenderunt, neque fidei integritate, neque mentis desiderio, neque Dñi memoria, neque resurrectionis expectatione, neque iudicij timore, neque spe gloriæ æternę, sed horum omnium quæ in cœlo sunt, obliuiscuntur, despiciunt quoque atque derelinquũt. Talia sunt corda omnium ferocium, pertinacium, eorum qui non agunt pœnitentiam. Huiuscemodi enim corda circuit diabolus, persuadens atque infatuans, obtundens atque obdurans, eorum qui ea quæ super cœlum sunt in incorruptione non sapiunt, sed ea sola quæ sub cœlo sunt, in corruptione super terrã requirunt. De istis ergo omnib. dicit: Circuiui totam terram quæ sub cœlo est, & ueni. A nobis autem auertitur cùm donat Deus cor mundum, animam castam, mentemque piã, fidem integram, plenam charitatem, misericordiam synceram, puritatem non fictam, & spem immobilem, ut omnes nequissimi incursus atque accessus longè à nobis auertantur, & omnis uersutia eius confusa atque inefficax comprobetur. Sed interim cùm hæc diceret diabolus quòd circuisset terram, & peragrasset ea quæ sub cœlo sunt, respondit ei Deus dicens:

Videtur locus non carere mẽdo. Quid si legas, Eis quibus super terram, &c.

Esa. 14.

Diabolus cur circumeat.

Iob. 1.

ANIMADVERTISTI ad puerum meum Iob, quia similis ei non est quisquam in terris?] Tanquam si diceret: Quia gloriaris quòd terrã circuieris, & ea quæ sub cœlo sunt peragraueris, dic mihi: Animaduertisti ad puerum meum Iob? Quòd si forsitã dixeris, nescio quis sit Iob, hic est cui non est homo similis super terram. Ego dico quòd non sit illi similis super terrã: tu uerò qui dicis quòd terram circuieris, & ea quæ sub cœlo sunt peragraueris, ostẽde alium similem illi. Et uerè nequissimi diaboli cogitationes arguit, atque illicitum eius liuorem ostendit, quem meditatus est ac nequiter cogitauit, cùm Iob zelatur, & inuidet. Ac si diceret: Ego arguo meditationes tuas, ecce reuelo consilia tua, ecce ostendo nequitiam tuam atque liuorem. Ecce do tibi audaciam, ut proferas malitiam tuam, ut depromas malignitatẽ tuam, ut ad certamen atque prælium beatum requiras. Nisi enim fiduciam acceperis, quærere non audebis. Animaduertisti ad puerum meum Iob? hoc est relaxasti animum tuum, cogitationes tuas, consilia tua, meditationes tuas? Ad quem? Ad puerum meum Iob. Lætaberis aduersarie sagitta in modum ignis comburente? Hanc uocem diabolus nequaquam audire patitur, non tolerat nequissimus, ut aliquis seruus Dei sit, uel omnino nominetur. Cùm autẽ odio haberet Iob atque zelaretur eũ, adiecit super nequitiã cùm seruũ Dei illum nuncupari audisset, Deo astruẽte, Ad puerũ meum Iob. Et animaduerte quãtus sensus in hoc ipso demõstratur sermone, cùm seruũ suum appellat Iob. Primùm quidẽ tanquam gloriã sibi existimat atque honorẽ omnium Dñs cùm sanctè atque castè illi seruiunt homines. Idcirco quasi glorians dicit nunc sanè de solo Iob, Puerum meũ Iob, hoc est seruum meum: alibi autẽ de plurimis: Misi ad uos omnes seruos meos prophetas. Vnde etiam ipsos glorificat atque magnificat per id quòd seruos, & famulos eos astruit atque appellat, sicut Moysen, de quo dicit ad Aaron: Non sicut famulus meus Moyses in tota domo mea fidelis. Et post paululũ: Quomodo non timuisti loqui de famulo meo Moyse? Quid hoc maius est, quid superius, ut quis sit creatoris seruus atque cœlestis regis famulus? Non est hac maior gloria. Super hæc autẽ ipsum diabolum increpat, deijcit atque obiurgat per id quòd Iob puerum suum appellat. Animaduertisti, inquit, ad puerũ meum Iob? Ac si diceret: Nónne uictus es, & deiectus atque humiliatus, ut Iob corruptibilis atque terrenus homo, seruus meus sit, & in mea seruitute maneat? Tu uerò, ô diabole, cùm superior sis angelis, cùm inter Cherubim à me creatus, à mea ser-

Serui Dei.

Hier. 44.

Num. 12.

uitute recessisti, & meũ ministeriũ dereliquisti, meritò ex sanctis choris ꝓiectus atq; à cœlestib. pulsus circa terras oberras, circa terras reptas, & terrenos circũuenire conaris. Ob hoc cũ dicis ꝙ terrã circuieris, & ea quę sub cœlo sunt peragraueris, quia cœlestiũ refuga effectus atq; in terrenis reptare, in terra mãducare, in persona serpentis es maledictus, animaduertisti animo illo nequissimo, inuido, crudeli, prauo, fero, ad puerũ meũ mitẽ, benignũ, subiectũ, religiosum, nõ fraudulẽtum, sed deuotũ, ad puerũ meum, cui nõ est homo similis super terrã? In omnib. uirtutib. atq; studijs nõ est illi similis super terrã. Abraham nõ est, Isaac requieuit, Israel transiuit, Ioseph quietẽ assumpsit: ꝓpterea nõ est illi similis super terrã. Ego, inquit, testimoniũ ꝑhibeo uirtutib. eius, utpote omniũ cognitor Dñs. Attestat̃ uidelicet illi etiã malignus tuus liuor, ô diabole. Nisi, inquit, meus seruus fuisset sanctus ac dignus, atq; mihi bene cõplacens, nõ utiq; eũ zelatus fuisses, nõ utiq; ei inuideres. Nõ es zelatus Esau, neq; Ismael, nõ zelaberis Saul, atq; Achitophel, neq; Doeg, neq; ullũ ex ijs qui tuã peruersam fecerũt uolũtatem: sed zelatus es à seculo omnes seruos meos, atq; cultores, id est Abel & Ioseph, & nũc ipsum Iob, atq; his similes omnes, & omnes synceriter me inuocãtes. Quia nõ est, inquit, similis illi super terrã. In quo nõ est similis ei quisquã super terram? In omnib. bonis operib. atq; ideo dilectis, sine querela est, utpote, qui in nullo potuit reprehẽdi. Quamuis, inquit, tu eũ reprehẽdas, ô diabole, quasi ꝓpter diuitias me colẽtem, post paululum ꝓbabitur, quia omnino Iob sine querela permanet, & nõ solũ sine querela, sed & iustus, cũ iustitia etiã uerus. Sed quia pleriq; hominũ in hoc mundo omnib. modis sine querela fuerunt & iusti & ueraces in humanis duntaxat iudicijs & causis, atq; corruptibilib. iustitijs uniuersis, & quod summũ & maximũ est, Dei scientiã non habuerũt, charitatẽ quoq; Dei, atq; culturã, meritò super hæc uniuersa Iob bona, adijcit id quod maximũ est dicẽs, Dei cultor: siue sine querela fuisset, siue iustus, siue uerax, omnia hęc ꝓpter Deum erãt, atq; Dei culturam. Super quæ uniuersa adijciẽs, dicit: Abstinens se ab omni re mala, utpote qui Deũ colebat, utpote qui Deum metuebat, tanq̃ qui Deo seruiebat, & tanq̃ qui Deo placere cupiebat. Sic itaq; super omnes cęteras uirtutes pręcipuam eius uirtutẽ in conclusione demõstrans, Dei cultorem illum fuisse ostendit, atq; ab omni re mala se abstinentem. Et uerè cùm hęc ad diabolum loquitur, per hæc diabolum arguit, atq; increpat, & ueluti diceret, audi ô diabole, ad te ẽm est hic sermo, & tua hęc increpatio atq; obiurgatio. Sine querela est Iob, tu uerò omnib. criminibus es refertus. Iustus est Iob, tu uerò ipse iniustus es, & totius iniustitiæ suffragator. Verus est Iob, tu autem totius ueritatis es exors, atq; omni mendacio plenus, & omnis fallaciæ, atq; doli es pater. Dei cultor est Iob, tu uerò Dei refuga & apostata, atq; rebellis: & non solùm tu, sed & omnes homines ad hoc instigas, suades & doces. Abstinet se ab omni opere malo & uerbo Iob, tu autẽ omne malũ & illicitum, atq; impiũ opus, aut uerbũ seminasti inter homines, atq; in ea quæ sub cœlo sunt oriri fecisti. Dicit deniq; hæc uniuersa Deus ad diabolũ, cùm laudat Iob & ueraciter magnificat eum, ut nosset diabolus aduersus quẽ habebat, ne postea diceret, Non mihi indicasti, neq; ego sperabã in omnib. super terrã huiuscemodi esse constantiã. Cũctos audiui, q fuerũt ab initio seculi, & quãplurimos meis discipulis circũdedi, atq; meis insidijs apprehẽdi. Meritò putabam etiã hunc quasi unũ ex omnib. facilè superare. Ob hoc ergo ne uictus diabolus post hoc posset ea quæ memorata sunt dicere, propterea testificatus est illi Deus, & antè pręmonuit de omnib. quę circa Iob agerent, ac si diceret: Noli putare, ô diabole, ꝙ aduersum aliũ Iob Esau habeas, aut aduersum unũ ex Esau similib. sed aduersum Iob habes, in fide indeclinabilẽ, immobilẽ in iustitia, in gratiarũ actionib. immutabilẽ, in dolorib. non succumbentẽ, non deficientẽ in tribulationib. Talẽ fuisse Iob sciẽs Deus, antè testificatus est diabolo, dicẽs: Homo sine querela, iustus, uerax Dei cultor, abstinẽs se ab omni re mala. Sed & quæ in laudẽ beati Iob dicit Deus, atq; in testimoniũ nequissimi diaboli, hæc ad maximã inflammationẽ profecerũt, & succensionem nequitiæ aduersarij, atq; maximam aduersum Iob cõcitationem liuoris ac zeli. Meritò audacia fretus nequissimus, immoderanter protulit suam iniquitatem, dicens:

NON sine causa gratis Iob colit Deum.] Respondet nihilominus, & dicit, non labijs depromens, neq; humano ore locutus, sed consilijs iniquis cogitans, atq; ipsis cogitationib. illicita meditatus respondens diabolus dicit, Non sine causa Iob colit Deũ. Incipit ostendere, quia nequiter meditatus est: incipit publicare, quia malitiosè cogitauit. Non sine causa, inquiens, Iob colit Deum. Non gratis, sed cum precio. Non frustrà, sed pro mercede. Non propter pietatẽ, sed propter diuitias, non propter Dñi dilectionẽ, sed propter peculij multitudinẽ. Non sine causa Iob colit Deum. Habet pro quib. recõpenset, habet pro quib. reddat retributionẽ. Nõ sine causa Iob colit Deum. Si ẽm ferociorib. atq; immaniorib. hominib. tantas conferres diuitias, & tantã gloriam, atq; tantum honorẽ, profectò omnes uno cõsensu tibi seruirent, & te colerent. Nõ sine causa Iob colit Deum, sed pro diuitijs, pro possibilitatib. pro substantia, pro facultatib. pro potentia & gloria, atq; honore. Pro his ergo atq; horum blandimentis te colit. Nũc uerò facile est illi colere te, facile est etiam sine querela & iustum atq; ueracem esse. Sine querela est, quia innu-

Calumnia diaboli.

merabilia habet, & nullo indiget, iustus est, quia diuitias habet: uerax est, quia omnes undiq; illi inclinantur, & sermonem eius usq; ad nubes perferunt.

SED mitte manum tuam, & tange omnia quæ habet, & scito si benedicat te.] Aufer, inquit, diuitias, expolia facultatib. detege gloria, priua honore, humilia ex sublimitate, & tunc nō solùm hanc culturam derelinquet, & si non in præsenti te benedicet, hoc est, nisi te in præsenti maledicat & blasphemet, atq; detrahat. Moyses eñ magnus homo Dei, cùm scriberet Iob, non ita scripsit sicut diabolus locutus est, sed decentius ac benignius, utpote deuotus Dei famulus. Diabolus eñ crudeliter, ac nequiter locutus est, & ut plus ad iracūdiam (ut putabat) prouocaret Deū, non dixit, Si non in faciem te benedixerit, sed, Si non in faciem tibi maledixerit. Moyses uerò illicitam atq; crudelem diaboli uocem immutans, dixit: In faciem tibi benedicet. Non sine causa inquit, Iob colit Deum. Et ut quid? uel ob quam caausam colit? Quia tu munisti illi ea quæ extra domum atq; intra domum eius sunt. Tu munisti, tu circumdedisti, tu obumbrasti, tu protexisti, tu illæsa custodisti omnia bona eius, non solùm ea quæ intra domū sunt, sed & ea quæ extrinsecus sunt extra domum uniuersa, quæ sunt ei in circuitu. Quoties, inquit, uolui appropinquare, & non inueni accessum, cùm protegis, atq; obumbras? Quoties, inquit, uolui perdere & exterminare, & non permisit omnipotens manus tua? Tu munisti ei omnia quæ sunt intra domum, atq; extra domum eius, tanquam flamma ignis angelorum tuorum custodia ante me omnia bona circumdans, accessum mihi minimè concessisti, neq; approximare mihi permisisti, potestatem mihi nullatenus dedisti. Quid ergo laudas Iob quasi iustū? Quid magnificas Iob, quasi Dei cultorem, atq; religiosum? Non Iob religiositas, neq; iustitia hoc fecit, sed largitiones tuę, atq; multiplicia tua bona, pro quib. te colere uidetur. Quòd si non hoc est, mitte manum tuam, tange omnia qua habet, nisi in faciem benedixerit tibi, uel potius maledixerit, sicut dicit diabolus. Tu, inquit, munisti, tu benedixisti, tu multiplicasti, tu conseruasti & ea quæ domi sunt & ea quę extra domum, sed in circuitu sunt, & ea quæ sunt propè, & ea quæ longè sunt uniuersa. Pro his, inquit, omnibus deprecatur & colit, & gratias agit: non tibi gratias agens, sed pro ipsis bonis gratias recompensans, non te diligens, sed ipsam multitudinem pecuniæ amans & conseruans, atq; perdere nolens. Non ergo, inquit, pro tua dilectione te colit, neq; propter tuā beatitudinem gratias agit, sed pro pecunię huius blandimento te colit, sed propter beatitudinem suam rerumq; plurimarum quas hic possidet copiam quā dedisti ei, tibi gratias agit. Aufer ergo illi quę dedisti uniuersa, & apparebit omnib. quæ sit Iob perfidia, & quia non pura dilectione te colit, sed propter pecuniam rerumq; tantarum possessionem, ne eam si ingratus uideatur auferas, te reueretur. Cui dignè respondeatur & dicatur ad eum. Dico nequissime Satana, dico maligne diabole, non intelligis, ô miserrime, quia tu teipsum deijcis, tu temetipsum cōdemnas. Nam in his quę in Iob reprehendis, quòd ille ingratus extitent, teipsum condemnas cùm tu eadem feceris. Nam hoc ipsum tu fecisti cùm à Deo discederes, atq; Deo resisteres, derelinqueres quoq;, atq; ingratus existeres, de quibus nunc Iob nec quicquam huiusmodi facientem pessimè reprehendis. Sed interim, ò diabole dicis, quòd non propter benedictionem colat me Iob, sed pro donis meis atq; pecunia. Dic ergo nequissime Satana, quātum uel quid dedi Iob, quemadmodū tibi? Nónne te superiorem angelis feci, & anteriorē archangelis? Nónne inter ordines Cherubim creaui? Nónne incorruptionis gloria te indui? Nónne in indesinenti lætitia uultus mei te constitui? Pro quib. tu uniuersis ingratus existens me dereliquisti, & à me recessisti, & rebellis mihi extitisti. Dic ergo, ô diabole, quid huiuscemodi dedi Iob? quid huiuscemodi impertiui? Nónne mortalem & corruptibilem infra angelorum archangelorūq; naturam creaui? Nónne in ualle miseriarum cum cęteris filijs hominum constitui? Nónne mortalitatis & corruptibilitatis suæ passionib. eum, ut cęteros homines, subieci? Nempe non in tristitijs uiuit super terram? Nempe non labores manuum suarū manducat? Nempe non labores suos non habentib. diuidens, mihi gratias agit? Nempe non sudore uultus sui edens me colit? Quomodo, inquit, ô infelicissime diabole, cùm tu pro gloriosis in incorruptione ingratus extiteris, Iob reprehendis, illum qui in exiguis atq; paruis fidelis existens, indesinenter me colēs mihi gratias agit? Hæc itaq; audientes nos, ô uiri periti, cautè nos obseruemus, sollicitè animabus nostris intendamus. Nam idem ipse diabolus est etiam nunc, qui utiq; fuit & tunc: eūdem iniquitatis liuorem etiam nunc habet circa nos procul dubiò, quē & tunc habuit atq; exercuit circa Iob. Non quiescit unquā aduersarius uester diabolus, sed tanquā leo rugiens, circuit quærens quē deuoret. Non quiescit unquā accusare homines ad Deū, & Deū ad homines. Meritò ergo diabolus est appellatus, id est accusator. Sic namq; & tunc Iob accusauit circa Deū, & quasi non propter synceritatem, sed propter pecuniæ blanditionem Deū coluerit: & Deum accusauit & reprehendit non minimè, sed potius quàm maximè, quasi non dignè, sed cohibenter Iob diuitias tribuerit, ob hoc solum, ut adorarent illum tantùm homines & colerent. Hoc ipsum nimirum etiam nunc facit, & usque ad consummationem seculi omnes homines occultè accusans

Benedicere Deum in faciē.

Fingit Satā, nō tam ex dilectione, quàm ex beneficiorum cupidine, cultum Dei, quem Iob præstitit, profectum esse.

Redarguit Satanam.

Psal. 128.

Genes. 4.

1. Pet. 5.

stans ad Deum & pro uerbo & pro opere, omnib. hominib. laqueos & capturas & tēdiculas ponit, & scandala multiplicat, & tribulationes & molestias ingerit, maximè iustis omnib. atq; sanctis, circa quos etiā zelū habet & bella suscitat atq; prælium cōmittit, sicut dicit in quodam loco Propheta, Et faciebat bellū cum sanctis altissimi Dei, & præualebat eis, donec uenit antiquus dierū, & iudiciū dedit sanctis excelsi. Meritò ergo in omni tēpore cautè atq; sollicitè obsecremus, atq; intendamus animab. nostris, ut nec hic accessum ad nos nequissimus inueniat, nec illic in cōspectu Dei nos reprehendat. Mitte, inquit, manū tuam, quę nunc circūdat, quæ nūc munit, quæ nunc protegit, quæ nūc undiq; obumbrat, quę nūc nullatenus mihi accessum tribuit. Mitte nunc manū tuam, hoc est præceptū tuum, iussionē tuam, imperiū tuum. Hæc nāq; significans dicit, Mitte manū tuam: ac si diceret, Præcipe, iube, manda, permitte. Hęc unq; uniuersa habens intra mentē suam nequissimus diabolus dixit, Mitte manū tuam. Non de eo infelix dixit ad Deum, Mitte manū tuam, eo quòd manū Dei uellet mitti, sciebat namq; miser, quia ubicūq; manus Dei mittitur, cū propinatione mittitur illuc & munit, & auxiliatur, ac opitulatur & regit, & sanat atq; saluat. Hæc nimirū sciens iniquus, aliud loquebatur & aliud cogitabat, aliud fugiebat, & aliud quærebat. Ob hoc ergo dicit callidè, Mitte manum tuam. Dan. 7.

BENE, inquit, ecce mitto manum meā ut tu dicis.] Ad quid faciendum mittā manū meam? Mitte, inquit, manum tuā, & tange omnia quæ habet. Cur tangam, inquit? Ad delendū (ait) tangē, ad interitum, ad exterminium, ad perditionem. Et quomodo, inquit, perdam, ô inimice omnium bonorum diabole ea quæ creaui? Quomodo exterminem ea quæ dedi? uel quomodo deleam ea quæ ego feci? Et adhuc aliter. Quomodo perdā, ô diabole, substantiam ex qua mihi non indignè uictimæ offeruntur, atq; syncera sacrificia immolantur? Quomodo exterminem substantiam, unde uiduæ uestiūtur & orphani pascuntur & infirmorū scapulæ calefiunt? Quomodo perdā, ô diabole filios eius qui me nimium diligit? Quomodo obturem ora eorum, qui in innocentia una cū patre suo Iob, deuotè mihi gratias agunt? Sed interim quia nō potest, inquit, aliter tua iniquitas sedari nisi sic, ecce omnia quæ habet dedi in manum tuam. Nam si nō dedero, discedens gloriaberis & plaudes; quasi uictor discesseris, quasi ego hoc certamen non concesserim, quasi hoc bellum fieri non permiserim, quasi de Iob constantia nō præsumpserim, quasi ante prœliū & congreßionē superatus fuerit Iob, qui à me magnificatus atq; laudatus est. Ob hoc, inquit, ne de his glorieris ô diabole, ecce omnia quæ habet, dedi in manū tuam. Et adhuc propterea, ut cum hoc quòd gloriari, uel applaudere non permitteris, cum hoc ipso etiam humilieris ac refuteris, atq; mendax comproberis: Iob uerò exaltetur & beatificetur, atq; uictor demonstretur: & sit Deus uerax, qui testimonium perhibuit Iob, tu uerò diabole mendax, atq; auctor mēdacij ostendaris. Ob hoc ergo omnia quæcūq; habet, dedi in manū tuam, ut omnes in perpetuo cognoscant & tuā iniquitatem, ô diabole, & Iob iustitiā ac tolerantiam, & meā prę sentiam: & quia in tribulationib. atq; toleranna probo electos meos: & quia plurimæ tribulationes iustorū, & ex omnib. his liberabit eos Dñs: & quia tanquam aurum in fornace, ita iusti atq; Deo acceptabiles probantur in tentatione. Ob hoc ergo respondens dicit ad diabolum: Ecce, inquit, omnia quæ habet dedi in manum tuā. Quia hoc quęsisti, ut ego manum meā mitterem, ideo ecce, ego dedi omnia quæcūq; habet in manum tuā, & peculium, & filios, & substantiam, & labores, & diuitias, & poßibilitatē. Omnia quæ sunt intra domum & extra domū eius, omnia quæcunq; habet nō defendo, neq; cōtradico, non præpedio, neq; obuio: sed in manum tuam trado, interfice, perde, dele, atq; extermina, Perfice malignum tuum liuorem. Imple maledictum illud tuū odium. Pecuniam em̄ & filios Iob perdes, sed charitatem eius nō perdes. Substantiam ac labores eius intercipies, sed synceritatem illius atq; gratiarum actionem non intercipies. Omnia ergo quæcūq; habet dedi in manum tuā, quę iram atq; gladiū continet, quæ prælia atq; bella operatur, quæ perditionem atq; dānationem perficit, quæ dolorib. non sanatur, quæ scelerib. atq; impietatib. inhiat. In hanc, inquit, manum tuā trado omnia quęcūq; sunt illius: in hanc manū, quæ si præualeret, omnem hominē, & omnē spiritum qui sub cœlo est, subitò in ictu oculi perderet, deleret, atq; interficeret: si permitteretur, & si iuxta uoluntatē iniquitatis suæ potestatē haberet. Sed resistit illi omnipotens manus Dei, atq; fortißima dextera creatoris, gubernādo, obūbrando, ꝓtegendo, omnia quæ sub cœlo sunt facta tuēdo. Quòd autē ita est perditioni dedita nequißimi diaboli manus, manifestū est in Iob: quæ mox ut permissa est, & mox ut iussionem accepit, statim imparcenter cuncta perdit, statim omnia interficit. Permittente Deo, Satan Iobum infestat. Psal. 37.

ECCE, inquam, omnia quæ habet dedi in manum tuam.] Ecce omnes tibi ademi occasiones ecce non habes contradictionem, ecce non habes ullam replicationem, ecce non habes excusationem. Omnia quæcunq; habet dedi in manum tuam, ut cùm omnem Iob substantiam perdideris, tunc præsertim cognoscas quia non propter substantiam me colit Iob, sed propter charitatem, quia non propter facultates gratias mihi agit, sed propter synceritatem. Ob hoc ergo ecce omnia quæcunq; habet dedi in manum tuam, sed ipsum caue ne tangas. Dixisti, ô diabole, Satanæ facta copia auferēdi opes Iobi.

quòd non propter pietatem, sed propter diuitias Iob coluerit me: dixisti, Aufer quæ dedisti, & cognosces quid sit Iob. Ego, inquit, cognoscere non necesse habeo: præsciens enim scio constantiam Iob, atque deuotionem quā habet circa me: omnia uerò quæcunque sunt illi, do in manum tuam, ut cùm probaueris, cognoscas quia solus Iob ualet resistere uniuersæ iniquitati, atque malitię tuæ. Sed interim omnia, inquit, quæcūque habet dedi in manum tuā, sed ipsum caue ne tangas. Quod quæsiuisti, inquit, habes: quę petisti, accepisti, potestatem substātiæ & possibilitatis atque diuitiatū, peculij nihilominus atque filiorū: sed ipsum caue ne tāgas, quia nō ipsum quęsisti sed quæcūque habet. Idcirco omnib. quęcūque habet acceptis, ipsum caue ne tangas, neque carnaliter, neque spiritaliter, neque manifestè, neque latēter. Ipsum caue ne tāgas. Cur enim nō tangā? Ob hoc inquit, quia seruatur ad secundā luctationē, certamen quoque & constantiā, atque tolerantiæ approbationē. Sufficit, inquit, nunc hæc quæ per pecuniæ atque filiorū perditionē fit tentatio. Meritò ipsum caue ne tangas. O bonitas tua rex, ô uirtus atque magnificentia tua æterne. Quam magnam consolationē tribuis ijs qui ad te cōfugerint, & constantiæ fiduciā à te sperauerint, ut neque hominum, neque iumentorum, neque animatorum, neque inanimatorum potestatē habeat aduersarius, nisi ubi fuerit permissus. Non autē permittitur, nisi ubi nouerit Deus pro fidei manifestatione, & constantiæ approbatione, atque gloriosæ remunerationis retributione. Hæc scilicet nos scientes, sollicitè atque deuotè ad Deum cōfugiamus, instātissimè atque syncerissimè in orationib. Deum inuocemus, ut auertat à nobis maligni insidias, ut eripiat nos de crudelib. illius incursionibus, & non permittat nos tentari super id quod possimus sufferre. Ecce, inquit, uniuersa quęcunque habet dedi in manu tua. Non ideo, inquit, dedi hæc omnia in manu tua, quia oportuerat uel iustum fuerat, sed ob hoc ut nequitiæ tuę occasiōes auferrem. Quomodo enim iustum erat, uel oportuerat ut darem in manu tua iuga boum quæ uiduas arando releuabant? & greges pecorum, qui orphanos uestiebant, atque calefaciebant? Quomodo oportuerat, uel iustum erat ut iustos & innocētes filios Iob tu nequiter interficeres ô diabole, cùm dixerim pòst in lege: Iustum & innocentem non occides? Non ergo oportuerat neque iustum fuerat, sed propter iniquitatē tuā, & zelū, & liuorē, ut inexcusabilis cōproberis, & absque contradictione redarguaris, propterea, ecce omnia quæcumque habet dedi in manu tua, sed ipsum caue ne tangas.

Quòd in uitā Iobi, saeuiendi licentiam Satanæ non concesserit Dominus.

Consolatio fidelium.

ET factum est quasi dies illa.] Quæ dies? Illa dies in qua malignus permissionem accepit, in qua nequissimus fiducia est fretus, in qua die diabolus innocentum mortem fabricatus est. Et factum est quasi dies illa, in qua diabolus gauisus est, qui nunquā est gauisus, in qua malignus exultauit, qui nunquā exultare est cōprobatus. Nam exultationem ducit eorū qui sunt perditionē, atque uiuorū mortificationē. Et factum est sicut illa dies. Quæ dies? Illa, inquit, dies, in qua filij Iob & filiæ nouissimum illud unanimitatis atque concordiæ prandiū pranderunt super terram. In cœlis namque æternæ gloriæ & incorruptibilis beatitudine pariter fruuntur. Quòd autē nouissimū prandiū tunc in corpore manderūt, mox subsequenter ostendit, dicens: Et filij Iob & filiæ manducabant & bibebant in domo fratris sui maioris, ac ueluti paruuli infantes malis omnib. expertes, simul sedent & stant, simul & ludūt & bibunt, nec quicquā mali, aut illiciti, aut etiam obscœni de inuicem ad inuicē cogitant: ita & beatissimi filij Iob ac filiæ, casti erāt animis & mundo corde, & immaculata conscientia, & omnib. immunditijs atque illicitis expertes. Meritò cùm huiuscemodi essent, simul mãducabant & bibebāt castè, Ita erāt simul olim Adam & Eua quādiu in paradiso in innocētia permāsissent. Ita & nūc sunt in sancta Ecclesia castæ animæ ac sanctæ, sicut simplices infantes, atque omnib. malis expertes. Sic scilicet fuerunt etiā benignissimi ac Deo dilecti, atque omnib. angelis sanctis eius filij Iob propter innocentiā & sanctitatem. De istis ergo filijs Iob dicit istic: Et filij Iob & filiæ manducabant & bibebāt in domo fratris sui maioris. Et in hoc quòd maiori primatus honor ab omnib. exhibebatur, in hoc ipso etiā sicut & in omnib. circa Dei ordinationē ambulare properauerunt. Dei enim ordinatio, atque Dei iustitia hæc est, ut maiori primatus honor ab omnib. exhibeatur. Manducabant ergo & bibebāt in domo fratris sui maioris. Manducabant & bibebant non luxuriosè, neque petulāter, neque superflua loquentes, neque illicita fabulantes, sed manducabant & bibebant laudantes suū creatorē, benefactorem suum adorantes, atque alentē se benedicentes. Sic itaque manducabant & bibebāt filij Iob. Quo tempore? Certum est quòd tempore prandij. Non enim alio poterant manducare uel bibere talis ac tanti uiri filij tempore: quia nec ipse extra ordinem manducare uel bibere solitus erat, sed competenti tempore, sed disposito tempore atque ordinato & ipse manducauit, & filios suos circa ordinem manducare docuit. Sic itaque hora prandij manducantib. illis ac bibētibus, Iob sanè in domo sua, filij autem eius & filiæ, in domo fratris sui maioris, nuncius uenit ad Iob. Erat namque nequissimi diaboli uersutia, ut horam prandij obseruaret, ut prandente illo tristes ac mortiferos nuncios ad eūm mitteret, quo magis fatigaret & eum interficeret, ut tempore comestionis ac potus atque iucunditatis, tristes nuncios mittendo deficere illum iustum faceret. Hæc namque demonstrans dicit:

Iob. 1.

Symposium filiorū Iob, quod præcessit eorū interitum.

ECCE

ECCE nuncius uenit ad Iob. § Dolorum atq; gemituū nuncius, malorum atq; amaritudinis præco, tribulationis atq; angustiæ prædicator. Nuncius uenit ad Iob, qui cōseruatus ab aduersario missus est à diabolo. Nuncius uenit ad Iob, cōscissus, laceratus, cōpilatus, contusus, flens, lamentās, plangens, & uociferās, atq; uniuersa quę sunt miserabilia luctu demōstrans, ita à maligno edoctus ut ipso potius miserabili suo luctu ac plāctu in Dei reprehensionē iusti illius mētem cōcitaret. Nūcius uenit ad Iob & dixit illi, miserabili atq; lacrymabili uoce dixit ei: Quid cogitas, ô Iob? Ad mensam sedes, & ea quæ cōtigerunt ignoras. Delicijs uteris, & accidentes tibi miserias nescis. Dixit illi: Ad mēsam splēdidā sedes Iob: sed hodie ad mēsam, cras uerò ad lectū foras deportatorū filiorū, modò in iocunditate, post paululū autē in infelici paupertate. Quòd si nō credis, quòd si non speras ita esse, audi: iuga boū tuorū arabant, & asinæ iuxta illos pascebant, & uenerunt prędones & prædati sunt illa, & pueros occiderūt in ore gladij, & remansi ego solus, & ueni ut tibi nūciarē. O multiplex atq; callida aduersarij astutia, ut eadē quæ ingesserat mala, ita callidè enarraret, ut ad Dei blasphemiā iusti illius uiri animū prouocaret. Iuga, inquit, boum tuorum arabant. Non enī otiosa erant neq; inutilia stabant, sed arabant ultimā araturā, atq; nouissimā exercentes culturā. Quid ad hęc? inquit. Et uenerunt prędones & prædati sunt ea. Iob uel unde tibi uiues, uel unde alijs beneficia imperties? Vnde uel ubi uictus, uel miseris & non habentib. refectio? Iuga boū tuorū arabant, quæ nec tibi ultrà, nec alijs arabunt. Asinæ tuæ pascebant, quę ultrà fœtus nō facient, quæ nec tibi nec alijs proderunt. Quare? inquit. Ob hoc, ait, quia uenerunt prædones & prædati sunt ea. Qui ait: Tantùm me terres, ô homo, quasi iugis deprædatis uiuere nō possim. Sunt pueri plurimi, coloni abundantissimi, qui uniuersi mercimoniū facientes, & me & se pascant, & me & se tolerent. Sed respondet nuncius qui uenerat & dicit: Inaniter tibi blandiris ô Iob, atq; superuacuè speras, quòd coloni remāserint. Nam hi qui iuga boum & asinas deprędati sunt, ijdem ipsi & pueros occiderunt. Quomodo occiderūt? In ore gladij, inquit, non pepercerunt, non miserti sunt, non reliquerunt, sed omnes imparcenter occiderunt, sed immisericorditer interfecerunt, atq; omniū sanguinē crudeliter fuderunt. Mihi soli, inquit, pepercerunt, me solū remiserunt. Et cū solus remāsissem, ueni ut nunciarē tibi. Quid inquit, mihi nuncias ô homo? Hoc mihi nuncias ꝙ prędones prædati sunt, & cùm prædati fuissent, pueris nō pepercerunt, sed & ipsos in ore gladij occiderunt, reliquias mihi nō dimittentes, neq; solatia relinquentes. Hęc, inquit, mihi nuncias, nuncia & prædones, nūcia & interfectores ut si possum, inquit, uindicem me: quòd si non ualeo uindicare de his qui hoc fecerunt, eos enumerem, Deo autē id quod factum est, ut iustè inquirat cōmendem. At nūc, inquit, ô homo, cùm tu solus euaseris, ad maximū mihi incendiū euasisti, pro augmento doloris mihi aduenisti. Deprædationem mihi nuncias, & prędones nō publicas. De proximo sunt, an de longinquo? Hostes sunt publici, an fures occulti? Sed is qui euasit, nō ideo ut ei parceret euasit, sed propter augmentū tentationis Iob aduenit. Hic ergo nihil aduersus ea quæ dicta sunt respondit, sed tantū prædones nominauit: nos intelligere admonens, atq; nobis intelligendum relinquens, quos, uel quales prędones nominauerit: illos sine dubio qui de cœlo propter apostasiam in prędam uenerunt, & ex sanctorū choris propter contumaciā proiecti sunt. Illi nimirum, qui sub cœlo omem captiuitatē ostenderunt tam carnaliū quàm spiritalium, qui prædati sunt uniuersos qui sunt super terrā, & manifestè & occultè. De quorū captiuitate dicunt sancti: Benedixisti Dn̄e terram tuam, auertisti captiuitatem Iacob. Et alibi: Cùm conuerterit Dn̄s captiuitatem plebis suę, exultabit Iacob & lætabitur Israel. Isti scilicet prędones, isti memorantur. Venerunt, inquit, prędones: unde uenerunt? ex se ipsis, an ex Chaldæis, an etiam ex Aegyptijs? Sed ex nullis istorum uenerunt, sed ex Abyssis uenerunt, ex interiorib. infernorum uenerunt, à desertis uenerūt, sicut paulò pòst demonstrabitur in filiorum internecione. Inde ergo uenerunt isti prædones, dimissi ad tentationem, atq; ad probationem iusti illius. De istis ergo dicit, Venerūt prædones, & prędati sunt eos. Isti namq; sunt qui à seculo prædati sunt plurimos, & plurima, plurimos in captiuitatem duxerunt. Isti deprædati sunt Cain per sacrificij æmulationē, gigantes per superbiam, illos ad turrem per Dei contumaciam, illos in Sodomis per turpitudinis lasciuiam: Esau per insatiabilitatem, atq; petulantiam: Pharaonem per Dei contemptū, atq; pertinaciam: illos in deserto per idololatriam, aliosq; innumeros per eadem deprædati sunt. & his similia, atq; per alias innumeras rationes & prędati sunt à seculo, & deprędantur usq; in seculum, alios per adulterij appetentiam, ut Amon, alios per honoris ambitionem, ut Absalon, alios per auaritiam, ut Iudam. Istos ergo prędati sunt nequissimi diaboli hostes, alijs autem alios deprędati sunt, ut Noe Cham, Abrahæ Hismael, ut Isaac Esau, ut Israel Symeon, Leui & Ruben, ut Heli sacerdoti Ophni & Phinees filios eius, ut Dauid superius memoratos filios, atq; alijs alios primos, ac nouissimos. Quæ uniuersa scientes nos atque audientes, intendamus cautè animabus nostris, ne prædentur nos, atque populentur prędones dæmones, ne dicatur de nobis, Venerunt prædones & prædati sunt eos, ne compellamur fletus atq; lamentationis canticum cantantes dicere

Iobo nunciata calamitas.

Prædones diaboli.

Psal. 114.

Diaboli quomodo deprædati sint homines.

Psal. 137. Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus. Ob quam rem? Quia illic interrogauerunt
nos, qui captiuos duxerunt nos, uerba cantionum. Sed cùm hæc omnia audiret Iob, tam pecu-
lij deprędationem, atq; uenientis & narrantis lamentationem, nec quicquam hac re quę obue
nit dignũ fecit, sed pariter huncauditũ sustinens blandè enarrann sibi respondit dicens: Quid
Iobi respõsum eiulas ô uir? Quid lamentaris ô homo? Diuitiarum possibilitas ita semper est uertibilis, ut ho-
tristia nuncian die sit hîc, crastina uerò alibi. Et prȩsertim, inquit, quia inimíci prędati sunt, quia aduersarij ab-
ti datum. stulerunt, quía iniusti diripuerunt. Ego, inquit, ut inimicos acquirerem nõ gessi, neq; inimicos
me putaui habere. Et quia non peccanti mihi inimici quidem effecti hæc ingesserunt, ut & pue-
ros occiderẽt, & peculium abriperent, sine illos possidere hæc cum iniquitate, nóbis uerò dabit
Deus alia sine peccato. Sed cũ hæc audiret nequissimus diabolus à beato Iob, & ore dicta, & a-
nimo meditata, liquefactus intra semetipsum, insipiẽter, inquit, feci ut prędones nominarẽ, ab
stuli á Deo hanc culpã. Non eñ imputat Deo Iob quod gestũ est, sed iniquorũ uirorum nequi-
tiæ. Ego, inquit, meipsum circũueni, ego mihi ipsi cõtraria gessi. Idcirco consideraui quid faciã,
conuertam nunc sermonem ad cœlestia, conuertam hæc in Dei blasphemiam. Hæc cum nequis
simus cogitat, continuò alium nuncium mittit ad Iob. Qui cùm ingrederetur, dixit ei:

IGNIS cecidit de cœlo, & combussit oues, & pueros combussit similiter, & euasi ego solus, &
Nũcium aliud ueni ut tibi nunciarem.] Non, inquit, ut tu arbitraris, ô Iob, quòd ex hominib. sint tibi hæ insi-
triste de pecori diæ, atq; hic incursus: non est ex hominib. sed ex Deo est, de cœlis est. Ignis cecidit de cœlo, & cõ
bus amissis. bussit oues. Noli, inquit, temetipsum seducere, ô Iob, noli teipsum circumuenire, nõ ex homini-
Causam iactu- bus est circumuentio, sed ex Deo est ista exterminatio. Non ex terrenis tibi est hic incursus, sed
ræ Deo ascri- de cœlis est tibi iste interitus. Quòd si non credis, audi. Ignis cecidit de cœlo, & combussit oues
bit Satan. & pueros similiter. Nam cùm oues combureret, puerorum non est misertus. Non pepercit pa-
storib. sed similiter & illos combussit atq; perdidit, sed pariter cuncta deleuit, ut per hæc omnia
tibi detrimentũ atq; dolorẽ ingereret, ut per hęc uniuersa tibi tribulationẽ atq; angustiã adijce
ret. Ignis cecidit de cœlo, nõ ex se, neq; a se, neq; per se, sed cœlesti iussione atq; terribilis Dei præ
ceptione. Ignis cecidit de cœlo. Quẽadmodum olim in Sodomã & Gomorrã, atq; super omnẽ
Genes. 19. regionem illã, ita & nunc ab illo qui tunc in Sodomã & Gomorrã ignem in perditionẽ pluit, ab
hoc ipso (inquam) etiã ignis cecidit de cœlo, & cõbussit oues & pueros & pastores, omnia incẽ-
dit atq; pariter deleuit. Sicut eñ Sodomitarum reliquiæ non remanserunt, ita & nunc, inquit,
tibi reliquiæ non supersunt, ut est mons: quia eiusdẽ Dei ira super te effusa est, cuius etiã, ut su-
per illos, ignis cecidit de cœlo. Nõ quòd de cœlo ceciderit ipse ignis, absit, sed quia ita finxit ne
quissimus, & quia ipsum nuncium ita docuit dicere malignissimus diabolus, ut eũ putet bea-
tus Iob, atq; arbitretur q de cœlo à Deo istæ miseriæ ei impingerent, & ut in blasphemiã Dei cõ
uerteretur. Ignis cecidit de cœlo & combussit oues. Non sunt, inquit, terrenæ insidiæ, hoc quod
factum est, ô Iob, sed cœlestis est furor. Non est uiolentia hæc humana, sed contritio est diuina.
Si eñ in habitaculis hoc euenisset, crederetur q uolens quis, uel nolens hunc succenderit ignẽ.
Nunc uerò cùm in solitudine, inquit, essemus, in modũ sagittæ ignis de cœlo super nos effusus
atq; iaculatus est, ut nec fugientes effugerẽt, nec resistẽtes euaderent. Ignis, inquit, cecidit de cœ
lo. Non mentiris ô diabole, quòd ignis cecidit de cœlo, sed non quem Deus mitteret, sed quem
tu finxisti in diuersas figuras immutando temetipsum, aliquando in prædones, aliquando in
ignem, aliquando in tria cornua equitũ: item uerò in ultimo in spiritum quatuor angolos do-
Matth. 4. mus tangentem. Et non est mirum, quòd permissus in tãtas figuras immutaueris temetipsum,
cùm & corã ipso Dño in omne regnũ orbis terrę ipsum immutando simulauens, & hoc in mo-
mento temporis, hoc est subitò, repentè atq; uelociter. Ignis cecidit de cœlo. Non mentiaris ô
miserrime omniũ bonorũ inimice: non à Deo missus, sed tua iniquitate succẽsus est. Tu, inquit,
es ô diabole, ignis ipse qui de cœlo cecidit, qui innumeros igne peccatorũ immundo succẽdis.
Tu es ipse ignis, ô diabole, quí gehennæ igni plurimos peccatores facis, cui ignis & tenebræ di-
gnè reseruãtur prę omnib. Tu es ipse ignis, ô diabole, qui cùm de cœlis descendisses, ín medio
Luc. 10. montiũ igneorum proiectus es, sicut dicunt sanctorum oracula. Tu es ípse ignis, quem etiã ipse
Dominus fulguris igni consimilans, atq; de cœlo cadentem demonstrans dicit: Vidi Satanam
tanquam fulgur de cœlo cadentem. Hæc nimirum uniuersa, quia dixit nequissimus ille, ignis
de cœlo cecidit, propriã in ignẽ gehennæ per hæc ostendens ruinã. Sed adhuc aduersus diaboli
superbiam pauca dicamus. Superbiens, ô diabole, dicis q ignis de cœlo ceciderit, & oues com-
busserit, utpote tua uoluntate atq; operatione. Dic ergo ô infelix, si super oues Iob potuisti de
3. Reg. 19. cœlo ignẽ adducere, & eas cõburere: cũ Helias Deum inuocaret, & per syncerã orationẽ ignem
super holocaustũ de cœlo adduceret, tu ô miserrime omnium bonorũ inimice, quomodo non
3. Reg. 1. potuisti compescere, uel reuocare illum ignem, uel illum quem idem Helias super duos quin-
quagenarios de cœlo aduocauit? Fuerunt namq; illi quinquagenarij eius ministri, atq; nequi-
tiæ eius nuncij. Sed & hæc uniuersa diximus pro increpatione diaboli, atq; condemnatione

maligni

maligni. Beatus aūt Iob quid responderit audiamus, quomodo cōminuerit secundā furoris illius sagittā, quomodo transierit iniqui illius impetū post priorē alterū per tolerantiæ affectū, quemadmodū & cætera uniuersa. Respōdit namq; ei qui uenerat dicēs: ET quis me erit maior ô homo, uel quis me gloriosior ô uir? Si itaq; est uerè q; ignis ueniens de cœlo omnes greges meos cōsumpserit illicò, gratias illi qui pariter oēs oues meas protinus in acceptabile suscepit holocaustū. Nā quæ ego, inquit, per singula tēpora oblaturus erā, hæc uidelicet elegit Deus, ut statim pariter in uno susciperet holocausto per ignē, qui de cœlo missus est. Omnis namq; acceptabilis hostia, per ignē, qui desuper fuerit missus, suscipitur, atq; consumitur. Quod enim plurimo tempore eram facturus, hoc nimirum accelerans uno tempore suscepit Deus. Et quis me beatior sub cœlo? Ante paululum, inquit, iuga boum uniuersa protinus mihi mactata. Itē nūc greges ouium omnes pariter combussi, & immolaui. Et hæc (inquit) Deo eligente obtuli. Sed adhuc supersunt cameli, qui mihi ad transactionem proficiant, atq; in uitæ sustentationē sufficiant. Sed cùm hæc cogitaret & loqueretur Iob, atq; cum patientia intolerabiles has sustineret plagas, & nullatenus succumberet maligni tentationibus, alius nuncius uenit ad Iob, & dixit ad eum: Inaniter tibi blandiris ô Iob, quòd camelos pro uitæ sustentatione habeas, & quòd in spe trāsactionis tibi supersint. Equites enim fecerunt cornua tria, & circumdederūt camelos, & prædati sunt eos: & nō solùm hoc, sed & pueros occiderunt in ore gladij, & euasi ego solus, & ueni ut nunciarē tibi. Propterea, inquit, euasi ego solus atq; restiti, ut id quod cōtigit, cognitū facerem tibi, & ut quod gestū est, tibi enarrarem. Boues, inquit, & asinas perdidisti ô Iob, greges ouium tuarum cœlitus cōbusti sunt, ecce & nunc post illa omnia nouissima transactionis spes, cameli ablati sunt tibi. Prima, inquit, plaga per prædones, secunda per ignem qui de cœlo cecidit, non q; de cœlo hic ignis ceciderit, sed quia ita finxerit, atq; ita malignus docuerit, ut Deum circa Iob accusaret, & Iob Deum blasphemare compelleret. Tertia ergo per tria equitū cornua, qui camelos circumdātes exterminauerunt. Prima ergo per prædones proculdubio pedestres, secunda per ignem desuper comburētem, tertia per equitum tria cornua, qui camelos prędati sunt. Omnia, inquit, hæc iacens sustinebis Iob? omnia hæc patienter supportabis ô homo? Cœlum, inquit, & terra aduersum te insurrexerunt, & siles? Ad dimicandum contra te Dei imperio armata sunt, & taces? Alter, inquit, nuncius uenit ad Iob, alter post primum, numero uerò tertius: alter in nequitia, tertius uerò in enunciatione miseriæ. Istos namq; nequissimos nuncios miseriarum annunciatores, atq; malorum suggestores, tāquam bonæ prædicationis nuncios, mittebat nequissimus. Quos enim ideo superesse fecit, ut eius malitia huic miseriarum denunciationi deseruiret. Nō enim angeli fuerunt, sicut quidam arbitrātur, neq; spiritales dæmones, sed homines quidam ex famulis Iob, conseruati ab aduersario, atque succensi à diabolo ad dicenda omnia ac facienda, per quæ possent Iob subuertere ad Dei blasphemiam. Tertius ergo hic nuncius uenit ad Iob, & ternus doloris præco illi effectus, tertius memorauit dicens: Equites fecerunt tria cornua. Qui equites ô homo? Mentiris etiam istic sicut & in ouibus, cùm diceres, quòd ignis decidisset de cœlo, quinimmò mentitur diabolus, qui in te loquitur. Illic (inqt) ô callidissime satana, uoluisti Deum deprauare, quasi ignem de cœlo super oues mittentem: hic uerò uis homines incusare, quasi aduersum Iob insurrexerint illicitè: ut circa utrumq; Iob odium acquireret, & circa Deum blasphemiam, & circa homines bellum, ex quibus neutrum illi credere acquieuit constantissimus Iob. Sed adhuc equites, inquit, fecerunt sibi tria cornua. Qui equites ô homo? Nam illo tempore non erant equites plurimi inter homines, sed quam plurimi hominum pedestres aduersus inuicem bellum gerebant. Qui ergo fuerūt equites, qui tria cornua sibi fecerunt, hoc est, qui triplici modo se armauerunt, qui triplici prælio circumdederunt camelos? Illi fuerunt spiritales equites, id est, aerei spiritus, qui terram peragrant, qui pelagus transeunt, qui aerem peruolant, qui omni uento & aqua atq; omnibus tempestiuis procellis uehementiores sunt, atque ueslociores in aera sua iniquitate. Vnde etiam equites dignè appellantur, qui super omnes luxuriosos atque impudicos sedent, tanquam super equos, & iuxta nequitiam suam exagitant illos, & ad suæ iniquitatis atque impudicitiæ perfectionem omnes infectantur illos, de quibus dicitur: Adulter sicut admissarius sub omni sessore hinnit. & Nolite fieri sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus. & adhuc: Equi admissarij facti sunt, unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebant. Isti ergo tales sunt equi diaboli, isti sunt equi maligni, & isti omnes qui eiusdem seruiunt iniquitati, isti quorum pedes in iniquitatibus currūt. Huiusmodi namq; equorum pedes ueloces sunt ad effundendum sanguinem. Equites sunt nequissimi dæmones, atque aerei spiritus. Talis enim equus fuit olim Nabuchodonosor, sed non iugiter, sed septem annis tantùm, quibus à nequissimis equitibus, id est, dæmonibus, imparcenter est exagitatus. Talis equus fuit & ille, qui in Euangelijs à legione similiter per deserta, & per montes urgebatur, donec ueniens Dominus, illos quidem malos equites, id est, dæmones, effugauit, & illum miserum liberauit. Alijq; innumeri à seculo, alij apertè, alij uerò occultè,

Iobi responsum ad nuncium secundum.

Spiritales equites cacodæmones.

Psal. 31.

Hier. c. 5.

Dan. 4.

Marc. 5.

cultē, diuersē ac uatiē dæmonum equi effecti sunt: quibus uniuersis cùm essent immundi atq;
execrabiles, in malis usi sunt eis nequissimi dæmones, alijs sanè ad uelocitatē homicidij & san
guinis, deuastationis quoq; atq; nequissimi liuoris, & omnium quæ uoluntas diaboli atq; o-
Iob 1. pus exigebat. De istis ergo equitibus dicit istic: Equites fecerunt tria cornua, & circumdederūt
camelos. Et cur tria cornua, & non quatuor? Ob hoc quia quatuor reseruauit pro quatuor do
mus angulis ad interficiendos eius filios. Ob hoc ergo non quatuor, sed tria cornua fecerunt,
hoc est, finxerunt, consimulauerunt, armauerunt, utpote equites equis sedētes, atq; uniuersam
armaturam habentes, timorem ostendentes, atq; fortitudinem demonstrantes. Equites fecerūt
tria cornua. O`quàm multiplicem inquisitionem atq; disputationē habet hic sermo. Primùm
quidem hoc intelligere debet omnis sapiens, quia uniuersa potentia atq; exercitus, & omnes
dæmonum cateruæ simul illic conuenerunt, & pariter se aduersum beatū Iob in prælio arma-
uerunt, uniuersum mundum despexerunt, tantùm ut Iob superarent. Nam totum mundū sub
iudicauerūt, & aduersum solum Iob bellum gesserunt, utpote quia nō erat similis alius in toto
mundo. Item adhuc tria cornua fecerunt pro peculij cōsumptione, & filiorum perditione, atq;
corporis plaga, superare eum nitentes. Tria cornua fecerunt, quia & cum eo tertiò congressi
sunt. Semel sanè cùm omne peculium atq; filios subitò interfecerunt. Secundò quando totum
corpus eius putredine ac uermibus repleuerunt. Tertiò quando per uxorem seduxerunt, ami-
ci uerò culpauerunt. Adhuc autē tria cornua fecerunt, tanq; tria præcipua ac singularia, id est,
Fidem, spem et dilectionem, in Iobo, oppugnauerunt cacodæmones. spem, fidem, charitatem, prædari eū conantes. Fidem quam in Dei culturam habuit, spē æternę
liberationis ac cœlestis refrigerij, charitatem circa Deū qua nihil est maius, neq; in hoc seculo,
neq; in futuro. Pro his ergo omnibus fecerant tria cornua nequissimi dęmones, omnes pariter
aduersum Iob dimicantes, omnes unanimiter aduersum eū stantes. Solus aūt diabolus qui est
in iniquitate maximus, pręsens Iob erat, sollicitè obseruans infelix quādo blasphemiæ sermo-
nem ex iusti illius ore potuisset audire. Et quātò magis torquebatur Iob corde lamētabilia nū
cia subinde audiēdo, tantò plus torquebatur diabolus ea quæ uolebat uel desiderabat, id est,
Tria secula mundi. Dei blasphemiā, ab eo nō audiēdo. Sed adhuc tria cornua fecerunt hi, qui aduersus tria secula
ab initio & usq; in finem bellū gesserūt, & aduersus eum qui ab initio fuit usq; ad diluuium, & à
diluuio usq; ad passionē & resurrectionē Dñi Christi, & usq; in finē & resurrectionē omnium.
Et adhuc tria cornua fecerunt hi, qui aduersus tria dimicāt, aduersus legē & prophetas atq; a-
postolos. Aduersum legem sanè, per idolorum iniquitatem, aduersus prophetas per pseudo-
prophetas: item & aduersus apostolos per falsos apostolos. Post quæ uniuersa ô amici ultimā
audite disputationem. Aduersum Iob olim, & aduersus omnes subsequenter tribus cornibus
dimicauit, tribus cornibus congressus est, triplici modo tentauit, iuxta omnia quæ ostēsa atq;
Diabolus quomodo nunc oppugnet fideles. memorata sunt. Nunc uerò nouissimis temporibus, atq; in ultimo seculo, non in his solis tri-
bus cornibus dimicat, non triplici modo congreditur, sed mille modis, ac multipliciter dimi-
cat, congreditur & tentat, insidiatur, seducit atq; subuertit, per multitudinem hæresium, per in-
numeros errores, per abundantes seductores, per pseudochristos ac pseudodoctores, quibus
hic mundus repletus est, quos nequissimus seminauit, quos atrocissimus ille produxit, quos
malignissimus fecit, florem & fructum in infidelitate atq; errore afferre coegit, quibus hic (ut
Matth. 7. diximus) mundus repletus est, qui uenerunt & ueniunt in uerbo Domini, in uestitu ouium,
intrinsecus autem sunt lupi rapaces, nomen Christianorum habentes atq; speciem pietatis, &
erroribus & impietatibus atque seductionibus referti sunt. Isti sunt ueræ ianuæ mortis, & uiæ
inferni. Isti sunt qui à ueritate plurimos præuaricantur, & à fide innumeros aberrare faciūt. Isti
Matth. 15. sunt ministri maligni diaboli, atque nuncij ueritate carentes. Isti sunt cæci duces cæcorum. Isti
Osee 13. sunt nubes sine aqua, nebula à tempestate fugata, quibus caligo, uel nebula interiorum tene-
brarū dignè seruatur atq; custoditur. Istos ergo fugiamus ô uiri, istos latè deuitemus ô amici.
Istos odio habeamus, & infidelitatē atque errorē qui in eis est, uelut flāmam ignis declinemus,
pro eo ne cum illis flammæ inextinguibili in die furoris atque reuelationis iusti iudicij Dei mā
cipemur. Hæc scilicet uniuersa memorauimus, quia tria cornua ad dimicandum atque congre
diendum aduersus Iob nequissimi dæmones fecerunt. Ad dimicandum uerò aduersus Eccle-
siam non tria tantùm cornua, sed innumera atque inæstimabilia omnes sectæ, atque hæreses fa
ciunt, per quas uniuersas aduersus Ecclesiæ unitatem incessanter dimicant. Sed quemadmodū
Matth. 16. tunc tribus cornibus aduersus Iob congressus, cum confusione est superatus, nihil præualens
aduersus Iob: sic & nūc multis modis aduersus Ecclesiam cōgressus est, & per innumeras hære-
ses aduersus eam dimicās, reuocatur cōfusus, nihil præualens uerè credentibus animabus. Fir
mum enim firmamētum Dei stabit, & portæ inferorum nō præualebunt aduersus eam, sicut di
cit Dñs, portas inferni memorando, diuersas sectas atq; hæreses infideliū, quæ usque ad portas
inferorum deducunt omnes qui eos sectantur. Post quæ uniuersa, adhuc unum aduertamus.
Tria cornua fecit diabolus in typum atq; figuram trionymæ illius sectæ, triumq; deorum hæ-
resis,

Ex hoc loco collegit Erasmus Arianum aliquem libri huius auctorẽ fuisse.

Nunciũ omnium tristissimum de interitu filiorũ Iobi.

resis, quæ uniuersum orbem terræ in modum tenebrarum repleuit, quæ patrem & filium & spiritum sanctum aliquando tanquam tres colit, nonnunquam unum adorat, quemadmodum Græcorum lingua memoratur: Triada uel homousion. Istam ergo Trinitatis sectam & hæresim atq; infidelitatem iam olim de lõgè designans uersutissimus ille diabolus tria cornua misit ad Iob deprædandum. Sic namq; etiã nunc memorata trionyma hæresis, præsertim prædatur atq; expugnat Ecclesiam. Sed quũ uideret nequissimus diabolus, quòd nihil profecisset per omnia quæ gessit, adiecit hoc quod erat maximum, atq; mirabilem filiorum internecionem. Sagittauit prima sagitta, & non uulnerauit iustum. Sagittauit secunda periculosiore, & non læsit in ueritate fundatum. Sagittauit & tertia per tria cornua, sed hæc inefficax extitit per tolerantiã. Ista ergo cùm Iob retrorsum non auerteret, unam, inquit, habeo adhuc nouissimam, ac terribiliorem ultimam atq; lamentabiliorem, id est, filiorum internecionem ac perditionem, natorũ supplicium atq; comminutionem. Sustulit, inquit, atq; sustinuit priora cùm de filijs se consolaretur, sed istam non supportabit neq; sustinebit. Hoc ergo faciam, non sinam eum respirare, non permittam resipisci, non permittam consolari, sed subsequenter atq; subinde lamentabilibus eum nuncijs inquietabo. Hæc quum tractat nequissimus, atq; apud semetipsum loquitur, confestim ea adimpleuit. Meritò adhuc anteriore loquente alius nuncius uenit ad Iob. Non quieuerat prior narrando mala, & incipiebat alter narrare pessima. Non occurrebat beato Iob ingemiscere pro prioribus doloribus, propter alias & uarias angustias quæ superueniebant illi. In modum autem uehementium aquarum diuersis miserijs iusti illius animã inundare nequissimus properabat. Alter ergo nuncius uenit ad Iob, alter post anteriorem, quartus uerò numero. Alter uerò nuncius uenit ad Iob, propter nunciorum ac dolorum atq; malorum diuersitatem. Alter nuncius uenit ad Iob, & dicit ei: Ecce quartus (inquit) præstòlor ubi ô Iob dolorum nuncius atq; malorum præco, & non succumbis, neq; deficis? Sed licet prioribus nõ succubueris, nouissimis tamen succumbes & pauebis atq; deficies, quum nouissimum atq; lamentabilẽ filiorum nuncium audire non sustinueris.

FILII (inquit) tui & filiæ tuæ quum manducarent & biberent in domo fratris sui maioris, subitò uenit spiritus ab eremo, & tetigit quatuor angulos domus illius, & cecidit super filios tuos, & mortui sunt.] Hoc, inquit, est nouissimum & lamẽtabile atq; miserum nuncium, quod etiam ignorantibus filiorum dilectionẽ, amorem uel affectũ, compatiẽdo reuocat animũ propter tam miserabilẽ causam. Filij tui, inquit, quos nutristi, quos educasti, quos ad maturitatem cũ labore pduxisti. Filij tui, quos pietatẽ docuisti, quos Dei cultura imbuisti, quos ut inuicẽ se diligerent introduxisti, quos in omni iustitia similes tibi reddidisti. Filij tui, quorũ filios uidere cupisti, quorum posteritatem expectare orasti, à quibus in senecta requiescere te sperasti. Isti, ergo filij tui, & non solùm filij, sed & filiæ, castæ, mundæ, immaculatæ atq; incoinquinatæ, quas in tempore nuptiarum gloriosis coronis coronare sperabas. Isti ergo simul in unum unanimiter atq; concorditer, castè, benignè, mundè dum manducant & bibunt non uagantes, neq; oberrantes, neq; post impudicitiã currentes, neq; ad illicita intendẽtes, neq; superflua loquẽtes, sed cum gratiarum actione manducantes, atq; cũ benedictione bibẽtes, & illud quod post hoc ab Apostolo dictum est adimplentes, Siue dum manducatis, siue dum bibitis, siue dũ aliud quid agitis, omnia in gloriam Dei facite. Sic itaq; manducantibus ac bibẽtibus filijs ac filiabus tuis. Bene (inquit) ecce ostendisti quòd manducauerint & biberint, ostende & hoc quod factum est dum manducant & bibunt. Maius (inquit) est quàm ut edicere ualeam, terribilius est quàm ut proferre audeam. Sed interim (ait) quia nõ est tacendũ, dicam, proferam. Subitò spiritus uenit ab eremo ita fortis, ita copiosus, ita uehemẽs, ita terribilis atq; insupportabilis, ut tãgeret quatuor angulos domus, & illideret eã super filios tuos, & mortui sunt. Cuius (inquit) fuit hæc domus? Fratris eorũ maioris. Non fuerunt (inquit) in extera domo, neq; in aliena, sed in propria fuere domo, in domo filij tui, fratris sui maioris. O nequissime aduersarie, ô callidissime diabole. Cur nõ dixisti simpliciter, & mortui sunt, sed & cuncta enumeras, omnia denominas, & filios, & filias, & cibũ, & potum, & domũ, & fratrẽ, & filiũ tuũ maiorem. In domo inquiens fratris sui, filij tui maioris? Ob hoc (inquit) hæc omnia denumero atq; denomino, quo magis atterã atq; affligam animam eius: atq; ob hoc hæc omnia loquor, quo magis cõminuam cor eius, cui hæc refero. Si solos (inquit) filios nominassem, & filias non, profectò æstimans quòd mortuis filijs filiæ superessent ei ad cõsolationem, cõsolaretur se. Ob hoc (inquit) omnia denomino atq; intimo, ut potius audientis animam doloribus afficiam, ut potius iusti illius mentẽ perturbẽ, quo facilè ad Dei blasphemiam prouocem patientem. Manducantibus (inquit) ac bibẽtibus meridiano tempore, hora prandij, subitò spiritus uenit ab eremo. Hęc scientes sancti atq; horũ memores, quòd ipso meridiano tẽpore, hora prandij, ruina occupati sunt filij Iob atq; mortui, orauerunt ad Deũ cõseruari sicut à negotio in tenebris ambulante, ita & à ruina & à dęmonio meridiano. Sicut enim in noctis tenebris, sic similiter in medio meridie plures dęmonum tentationes

1. Cor. 10.

Iob. 1.

Spiritus, pro uento.

Psal. 91.

tationes se demonstrant quàm cæteris temporibus. Hoc nimirum claruit in filijs Iob, qui non alio tempore, sed medio interfecti sunt meridie. Subitò (inquit) spiritus uenit ab eremo, & tetigit quatuor angulos domus. O malignissime aduersarie, item Deo applicare cupis, item creatorem deprauare quæris, idcirco spiritum, hoc est, uẽtum ab eremo uenire dicis. Nã quia Deus est qui producit uentos de thesauris suis, meritò uentum ab eremo quasi à Deo missum uenire dicis: ut & hoc quod factum est, Deo imputetur, non in bono, sed in malo, atq; audiẽti in scandalum. Nam sicut super oues ignem de cœlo cadere dixit, ita & nũc spiritum, id est, uentum, ab eremo uenisse dicit: ut utraq; Deo applicaret pro blasphemię prouocatione, atq; reprehẽsionis occasione. Subitò, inquit, spiritus uenit ab eremo. Derepentè, insperatè, illicò cum impetu, spiritus, uẽtus, tempestas, procella uenit ab eremo. Et quid fecit? Tetigit, inquit, quatuor angulos

Calamitatis auctorem Deum fingit Satan. domus, & cecidit super filios tuos, & mortui sunt. Quis ergo, ait, est mortis eorum reus ô Iob? Nónne qui uentum produxit atq; adduxit? Sicut & ouium tuarũ cõbustionis quis auctor est, nisi is qui ignem de cœlo misit? Sed audi, inquit, ô Iob: Cùm substantiæ abundantiam perdere cõtempsisti, omnibus facultatibus ubi ablatis sustinuisti: filiorum uerò perditionẽ quomodo sustinebis? natorum tormentum quomodo baiulabis? Subitò, inquit, uenit ab eremo spiritus, & tetigit quatuor angulos domus, & cecidit super filios tuos, & mortui sunt. Per hoc quod dicit filios, stimulat sensum eius, doloribus afficit animam eius, liquefacit præcordia eius, prouocat mentem eius, quo magis post filios liquescens succenderetur. Sed quãtò plus nequissimus tentationes Iob multiplicabat, tantò amplius coronam gloriæ apud æternũ iudicẽ ei augmentabat. Qui enim simplicem transierit tentationem uel probationem, simplicẽ proculdubio accipiet mercedem. Qui autem fuerit multipliciter probatus, multiplici gloria sine dubio à iusto Deo coronabitur, quemadmodum beatus Iob, qui omnibus diaboli malignitatibus atq; uersutijs superior est effectus, & omnibus tentationibus eius fortior comprobatus respondit ei di

Iob 1. cens: Dicis quòd ab eremo ueniens spiritus, hoc est, uentus, & tãgens quatuor angulos domus deiecit eam, & filios meos interfecit: sed mentiris, inquit, ô diabole, & me non irridebis. Mẽtiris

De uentorum pugna. ô malignissime, & me non circumuenies. Nunq; enim uenti à Deo excitati quatuor cõtra inuicem flauerunt, neq; flant, sed unus & unus, aut iste aut ille. Nunq; enim auditum est quòd flan-

Diabolo causam adscribit. tes uenti domos à fundamẽtis subuerterũt, & eas maximè quæ super arida sunt fundatę, ad instar nauium quæ in pelago natitant, generaliter subuertendo demerserunt. Hæc nunq; prouenerunt, neq; prouenient, à uentorũ flabris uel procellis. Noli, inquit, insimulare mendacio Deũ ô diabole tuis sceleribus, noli deprauare creatorem tuis perditis iniquitatibus. Ex te enim sunt hæc, & non ex Deo: ex tua iniquitate, & non ex creatoris immissione. Subitò, inquit, spiritus uenit ab eremo. De teipso hæc loqueris infelix diabole. Tu uidelicet es spiritus ab eremo ueniẽs, tu quatuor angulos domus tetigisti, atq; filiorum internecionem fecisti. Tu es qui aliquãdo in hostes prædantes te transfigurasti, aliquando ignem de cœlo cadentem, nonnunquam autẽ in tria cornua equitum, sicut & nunc in procellam uenti quatuor angulos domus tangentem, & ipsam domum à fundamentis subuertentem, atq; eos qui intrinsecus erant interficiẽtem. Tuæ,

Sap. 1. inquit, iniquitatis operationes sunt hæc omnia ô nequissime diabole. Nam Deus mortem nõ

Sap. 2. fecit, neq; lætatur in perditione uiuorum, sed tua inuidia atq; zelo mors introiuit in mundum. Sicut enim in totum mundum mors introiuit per tuum zelum, ita & nunc super filios Iob per tuum zelum & inuidiam perditio aduenit, atq; interitus ô nequissime diabole. Hoc autem tu ipse de temetipso demonstrans dicis: Subitò spiritus uenit ab eremo. Subitò enim occultè atque clanculò innumeros subuertis, innumeros circumuenis, & tuæ cõdemnationis hæredes facis. Quos æui æterna conuersio subitò apprehendit, utpote à te in malis seductos. Ob hoc ergo subitò uenit spiritus. Tu ipse es aeris penetrator diabolus, aereusq; spiritus ab eremo: spiritus uerò tanq; in eremum ac solitudinem, ubi neq; hominis, neq; quadrupedis uestigiũ tradit, proiectus atq; expulsus. Aut adhuc uenit ab eremo utpote omniũ diuinorum exsors, & ab omnibus desolatus. Aut adhuc ab eremo uenit, utpote non solùm in corruptibilibus atq; inanimatis solitudinibus sequestratus ac destitutus, sed quinimò magis in humanis atq; animatis solitudinibus, quæ sunt animæ impiæ, sceleratæ, errantes, infideles, quæ sunt desolatæ omni sanctitate, quæ non habitantur neq; à sancto spiritu paracleto, neque à sanctis angelis Dei: utpote in huiusmodi desertis habitans, à deserto teipsum uenire dicis. Tale desertum factus est etiam ille quem scopis mundatum atq; ornatum reperiens nequissimus atq; immundus spiritus, alios

Matth. 12. septem nequiores se assumens habitauit in eo. Tale desertum factus est ille infelix Iudas, postq; spiritus sancti familiaritatem atq; illuminationem à se expulit, & sanctorum angelorum con-

Ioan. 13. iunctionem atq; habitationem à se amouit, sicut dicit: Et post hæc introiuit in eum satanas. Tales solitudines fuerunt olim omnes pseudoprophetæ atque falsi sacerdotes, illi, ad quos dicit

3. Reg. 22. Micheas Propheta ante Achab regem Israel: Dedit Dominus spiritum mẽdacem in ore omnium prophetarum tuorum. Quod quum audisset princeps ipsorum pseudoprophetarum Se-

dechias

dechias filius Chanaan, percutiens Micheam in maxillam dixit: Quis spiritus Domini discessit à me, ut loqueretur in te? Per quæ euidenter ostendit, Quia discessit ab eo spiritus Domini, & habitauit in eo spiritus diaboli, utpote desolato à spiritu sancto. Talia deserta facta sunt Iudæi, qui Domino non crediderunt, neq; suscipere eum uoluerunt. Propterea dixit ad eos Dominus: Ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. Talia scilicet deserta facta sunt etiam nūc omnes infidelium sectæ atq; hæreses, quæ desolatæ fidei ueritate atq; omni pietate, in quibus habitans diabolus multitudines scandalorum tanq̃ zizania in eis oriri fecit. Post quæ uniuersa adhuc in ultimo talia deserta sunt omnes pertinaces, omnes crudeles qui non agunt pœnitentiam, qui contristant spiritum sanctum, in quo pridem signati sunt in diem redemptionis, qui contristant sanctos angelos, qui gaudent super eos, qui pro peccatis pœnitentiã agũt. Omnes ergo isti desolati sunt qui non pœnituerunt. Habitat uerò in illis, utpote in desertis, malignus aduersarius qui tenet cor eorum, ut nec ad pœnitentiam * confiteantur, neq; ieiunia exerceãt, neq; eleemosynas faciant. Istis namq; peccata dominantĩ. Isti ergo omnes cùm sint desolati sanctitate & fide atq; Dei timore, desolantur de regno Dei, & proijciũtur de choris sanctorum, atq; in tenebras exteriores pellentur, & in ignem inextinguibilem, qui preparatus est diabolo & angelis eius. Hæc itaq; notat uniuersa, qa dicit, Subitò spiritus uenit ab eremo, & tetigit quatuor angulos domus. In tertia plaga tria cornua fecit diabolus, in quarta uerò plaga quatuor angulos domus tetigit, & cecidit domus. Et quid si unum tetigisset angulum, cadere non potuisset? Vnq; potuisset. Ergo si per unũ angulum poterat cadere, cur omnes quatuor angulos tetigit? Audi. Quatuor angulos, id est, quatuor partes tetigit, ob hoc, ut ostenderet ferocitatem & insaniam, & intemperantiam quoq; atq; crudelitatem, cruentationem atq; animũ suũ homicidalẽ. Nam omnes nequissimi dæmones mox ut relaxati sunt, & mox ut permissionem acceperunt, continuò omnes generaliter ab omnibus partibus super domum ipsam irruerunt festinantes, atq; aduersum inuicem rapientes, quis primus hãc iniquitatem acciperet, quis primus hoc homicidium perpetraret. Ob hoc ergo per quatuor partes irruerunt nequissimi dæmones, tanq̃ leones de insidijs prorumpentes, ingentem unusquisq; eorum sibi reputans dolorem, si prior illo alter præcederet ad eius perditionem. Et adhuc per quatuor partes, quia metuerunt infelices, ne fortè aliquis ex hac ruina euaderet, præter illum unum quem spõte nequissimi reseruassent, qui & ipsorum iniquitati deseruiret, & Iob ipsos dolores enarraret. Sed & adhuc per quatuor partes accurrentes, quatuor angulos tetigerunt, ob hoc ut suam inconsonantiam atq; aduersus inuicem contrarietatem ostenderent. Nam ad iniquitatis perfectionem omnes sibi concordant, cùm inuicem sibi discordes sint omnes atq; contrarij.

3. Reg. 23. — *Deserta spiritualia, in quib. cacodæmones agunt.* — *Matth. 23.* — *Luc. 15.* — ** Conuertantur, mallem legere.* — *Diabolus homicida est.*

ET cecidit, inquit, domus super filios tuos, & mortui sunt.] Cecidit domus apprehendentibus dæmonibus, commouentibus, infremenubus, à fundamentis subuertentibus. Cecidit domus. Nec quicquam magnum. Nam si solus Samson post hæc innumera Allophylorum millia in una domo subitò deiecit, quid mirum si innumeri dæmones unam domum per quatuor angulos apprehendentes subuerterũt? Cecidit, inquit, domus super filios tuos, & mortui sunt. O quàm magna fides tua beate Iob. O quàm mirabilis est patientia tua uere Dei serue. Non te exagitauit primus fluctus, neq; impulit secundum periculum, non te uulnerauit tertia sagitta, non te superauit quarta tentatio neq; subuersio, quæ quasi in pelago incipiens, perfecta est in terra. Mortui, inquit, sunt filij tui, & utinam iuxta omnium communem mortem. At nunc uerò non ita, sed cecidit, inquit, domus super filios tuos, & sic sunt mortui. Suspira, inqt, ô homo, & lachryma ô Iob, tametsi nõ, inquit, ob hoc quòd tales perdideris filios, saltem uel quia tã lamentabili morte mortui sunt, uel quia ita miserabiliter de uita exierunt. Quis ex uidẽtibus nõ stupeat Iob? Quis ex audientibus nõ turbetur ô uir? Tu uerò lapidibus durior & saxis firmior extitisti. Filij tui mortui sunt, & quid expectas ut non lugeas? Cum lapidibus cõminuti sunt, cũ puluere cõmixti sunt. Carnes eorũ cum sanguine & ossibus, cum ipsis etiã uisceribus cõminutæ sunt, fratrũ cum sororibus, & sororũ cum germanis omniũ cõminutio simul cum ipsis antepositis cibis cõmixta est, omnium nihilominus uiscerum cibus cum ipso uino quod in manibus habẽt, commixtus est. Immenso namq; furore usus uersutus diabolus, & iram & plenã indignationem demonstrans, nec quicq̃ reliquit quod nõ cõminuerit, neq; caluarias, neq; uiscera, neq; uentriculos, neq; brachia, neq; manus, neq; pedes, neq; ullum membrum, neq; aliquã corporis compagem. Et non solùm hæc, sed & ipsos lapides, & ligna nimio succensus furore cũcta contriuit, cuncta comminuit, cuncta commolliuit, cuncta commiscuit, cuncta incerta atque indiscreta reddidit. Nam fundamenta domus ipsius sursum supra tectum excitauit, atq; superius tectum in profundo fundamenti demersit. Non enim ob hoc solùm hæc fecit, quo magis in contritione filiorũ Iob animũ cõminueret, sed ob hoc quia prioribus plagis nõ succubuit, propterea etiam istic omnem iniquitatem suam demõstrauit, & pro priori tolerantia, in filiorum cõminutione in eo uindicauit, & cõminuit membra & carnes & ossa, ac cum lapidibus &

Iob. 1. — *Iud. 16.*

puluere ipsius ruinæ commiscuit, ut nō separare, nec colligere, nec sepelire posset eos, à quibus sepeliri sperabat ac uolebat. Hæc namq; uenit nunciare Iob, nouissimus nequissimi aduersarij nuncius. Hæc uenit nunciare quæ nunc auditorum conuinent mentem, contristant præcordia, liquefaciunt animam. Beati uerò Iob mēs perstitit immota, anima in gratiarum actionibus nō est consternata. Quis hominum nunc si unum perdat filium, habens alios, huius unius direptionem ac mortem supra modum non lugeat, etiam cum lamentationibus ac clamore? Magnanimus uerò ille Iob, cùm decem haberet religiosos liberos, & istos omnes simul, ptinus perderet, non luxit, non est contristatus: sed gratias egit danti & iterum auferenti Deo: & quod est maximum, non cum dedecore & miserabili motu, ipsis natis morientibus, atq; in ipsius domus ruina contritis, quorum ciborum apparatus cum comedentium carnibus est commixtus, & hi qui ministrabant unusquisq; ubi apprehensus, illic est cōminutus, & potus ministrātium cum sanguine propinatus est cōmixtus. Erat uisio lamētabilis, atq; aspectus miserabilis hoc quod gestū est, imò nec uisio, nec aspectus. Nō enim erat quod uideretur, neq; quod separaretur de eorum qui mortui sunt cōminutis corporibus. Nā tanto furore cōminuit ea nequissimus, ut nec de uultibus, nec de personis agnosci possint corpora, quæ cum terra atq; lapidibus erant commixta atq; concreta. Quod transcendit omne dictum, atq; omnem narrationem in dolore atq; miseria. Quod nunc nos audientes expauescimus ac terremur. Beatus uerò Iob, nec ab auditu territus est, nec ab ipsa probatione expauit, sed in omnibus inclinabilis atq; immobilis permāsit, factis proculdubio ostendens omnia, quæ Deus pridem de eo ueraciter dixerat uerbis.

Iob gratias egit Deo danti, & cùm uisum est subtrahenti sua dona.

Iobi cōstātia & patientia.

HAEC audiens Iob.] O' magne homo Dei Moyses quid loqueris? quid scribis? quid dicis? Tu enim es qui hæc scripsisti. Cur ergo dicis: Audiens Iob, quasi aliquid leue uel modicum, & cur non dixisti, hæc expertus Iob, hæc passus, hæc sustinens? Nam probatio & passio atq; tolerantia fuerunt hæc quæ facta sunt, & non uerba neq; fabulæ auditus. Propterea (inquit) non dixi probationem, sed auditum, quia non tanquam probationem æstimauit Iob, sed tanquā transeuntem auditum, & tanquam fabulas percurrentes. Probatio uerò fuit atq; passio: sed dū cum tolerantia & cum gratiarum actionibus hæc sustineret Iob, tanquā auditus pertransiit. Ob hoc ergo dicit hęc audiens Iob, tanquam uehementia, tanquam terribilia, stuporē conferentia atq; in pauorem deducentia. Hæc audiens quæ alius prior non audiuit, quæ alius maior non sustinuit, quæ alius ante eum passus non est. Hæc audiens Iob, quē meditatus est diabolus, quæsiuit nequissimus, quem uoluit iniquus, quem excogitauit iniustus. Hæc audiēs Iob, quem angeli admirati sunt, quem incorruptibiles laudauerunt, ut is qui de terra plasmatus est, uiriliter pugnauerit aduersus eum qui de cœlis deiectus est, ut puluis aduersus spiritum, ut homo aduersus diabolum, ut corruptibilis aduersus incorruptibilem constanter steterit, & non succubuerit, atq; uictoriam de illo sumpserit. Cùm tribus malitiosis sagittis à diabolo sagittaret, tolerantiæ atq; fidei scuto se protegens transiit illibatus. Post quas tres quarta sagittauit illū inimicus tentator nouissimè cum dolore ultima, miserabili, sed nec hac aliquid peregit, nec perfistam suā uoluntatē perfecit, & ideo cōputat istam quasi unam: nō enim erat una, sed decem erant in hac ipsa. Nam decē filiorum una fuit perditio, unus interitus. Quòd aūt nō uulnerauerit illum diabolus, neq; dolorē incusserit nequissimus, euidenter ostendit, mox in subsequentibus dicens: Tūc surrexit Iob. Si enim uulneratus, uel cōtaminatus, uel laceratus fuisset, surgere omnino nō potuisset. Ergo quia surrexit, manifestum est quòd fortissimus perseuerauit, atq; illæsus perstitit. Tūc surrexit Iob. Surrexit animo, surrexit fide, surrexit ueritatis studio, surrexit ad prælium, surrexit ad uirtutem, surrexit ad officiū constantiæ. Tunc surrexit Iob. Certū est quia cùm surrexisset dicit: Nunc belli tempus, nunc approbatio, nunc uictoriæ acceptio. nunc coronarū compositio, nunc retributionis expectatio, nunc audaciæ manifestatio. Quòd autē ad hæc omnia surrexit Iob, atq; ad horum omnium ostensionem, atq; perfectionem, iuxta hæc quæ sequuntur, manifestum est: Conscidit (inquit) uestimenta sua. Quur conscidit? Ob hoc cōscidit, ut expeditior atq; constantior existisset in prælio, ut illa quæ retardant, deponeret, ut illa quæ impediunt, à se proijceret, ut tanquam audacissimus præliator, & tanquam singularis monomachus aduersus innumeros inimicos, & aduersus inæstimabiles aduersarios, singulariter immobilis perstitisset. Ob hoc ergo conscidit uestimenta sua. Nā & uerè talis mos est in aliquibus gentibus, ut quum ad durum prælium uenerint, tunc nimirum scindentes uestimenta sua cum furore atq; indignatione currant contra aduersarios intemperāter, nudo pectore, cum fiducia se offerentes, ut est Syrorum gens. Item uerò alię barbarę gentes expoliantes se, atq; in ipsis tunicis se præcingentes, nudo pectore, atq; scapulati uiriliter eunt in præliū. Sic itaq; admirabilis Iob conscindens uestimenta sua, atq; omnia deponens impedimenta, nudus atq; audax stetit in spiritale prælium. Aut adhuc conscidit uestimenta sua, sine mora semetipsum ad ipsas præparans plagas. Ecce inquiens dorsum nudum, ecce corpus detectum. Vos flagellate, ego autē sufferā. Vos uerberate, ego aūt sustineā, dicens cum Hieremia: Dorsum meum dedi ad flagella.

Iob quomodo surrexerit.

Iob. 1.

Scissio uestimētorum luctus signum erat.

dicens cum Dauid: Supra dorsum meũ fabricauerunt peccatores. Sed & adbuc cũ eodem Da- *Psal.129.*
uid: Et eram flagellatus tota die. Adhuc conscidit uestimenta sua, ac si diceret ad ipsos aduersa- *Psal.73.*
rios nequissimos: O' maligni atq; iniqui aduersarij, mortuũ me æstimaris, ut uos putaris, & ut
uobis uidetur in terrã me sepelire præparatis. Si ergo me mortuũ æstimatis ô inimici, anticipẽ
in preciosam meam sepulturã cõscindere preciosas atq; regales meas uestes, ut nec post mortẽ
gaudeatis eas possidentes. Puto quòd ex illo cõsueuerunt homines, cùm preciosam sepulturã
cuilibet miserint, conscindunt eam, ne aliqui scelesti & ipsum corpus proijciant, & ipsam pre-
ciosam sepulturã possideant. Quod si tanquã uiuentem me (inquit) iudicatis, ecce etiam sic nu
dus atq; scapulatus sto contra uos, nunquam uobis cessurus. Aut adhuc conscidit uestimenta
sua. Ecce (inquit) ò maligni inimici, peculium consumpsistis, filios perdidistis, substantiã diri-
puistis, nec quicquã aliud nisi solum corpus atq; hanc uestem mihi reliquistis. Tollite (inquit)
& hanc uestem, proijcio etiã hanc uobis, nihil apud me remaneat ex his quæ in potestatẽ nequi
tiæ uestræ data sunt. Non sit mihi ex uobis hoc beneficium, oleo peccatorum non ungetur ca-
put meum. Super quæ uniuersa, ecce, inquit, & ipsum corpus nudum, detectum, paratum ad
pœnæ supportationem, ad dolorum tolerantiam. Torque (inquit) contunde, uerbera, & cùm
per cuncta probaueris, cognoscas quia solus Iob insuperabilis permanens in omnibus nun-
quam cedet nequitiæ flagellis. Hæc itaq; uniuersa quum cogitaret & loqueretur, atq; ipsis per-
ficeret factis, surrexit & cõscidit uestimenta sua, & totondit comam capitis, utpote superfluam, *Etiam comam*
ociosam atq; inutilem. TOTONDIT comam capitis sui, factis perficiens id quod postea du *radere in lu-*
riter ab Apostolo interminatum est uerbo, quia uir si comam nutrierit, ignominia est illi. Hæc *ctu solebant.*
itaq; obseruãs Iob totondit comam capitis sui. Cùm totondisset, proculdubio quòd ipsis eam *1.Cor.11.*
aduersarijs proiecit. Ecce (inquit) tollite & hanc, habete etiam & hanc, deglutite & istam. Arbor,
inquit, sum fructifera, omnia quæ superflua à me proijcio, ut illibatus perfectum fructum affe-
ram. Vitis enim sum bene macerata, abscindo à me uniuersa superflua, ut incongruis omnibus
dicar purgatus, ac iustitiæ proferam perfectum fructum. Totondit comam capitis sui, nõ ut lu-
gens, sed ut luctum deponens atq; proijciens, omniq; luctu per tolerantiam superior existens.
Totondit comam capitis sui: sicut Ioseph cùm de carcere à Pharaone educeretur: sicut Ionathę *Gen.41.*
filius cum Dauid ad Hierusalem post mortem Abesalon reuerteretur: & alij innumeri priores *2.Reg.9.*
ac posteri, quamdiu lugebant, non tondebant comam, deposito autem luctu confestim tonde
bant: ita & nunc beatus Iob totondit comam capitis sui, ut humiliaret se, ut subijceret, ut mise-
riam ostenderet. Quod est huius rei indicium? hoc quod in subsequentibus dictum est.

ASPERSIT namq; terrã super caput suum. Nisi enim ualde humiliaret se, non utiq; caput *Iob.1.*
suum terra aspergeret. Aspersit inquam terram super caput suum. Vnde hanc opinionem sum- *Insperfio terræ*
psisti ô beate Iob, ut terram capiti tuo aspergeres? A' tritauo (inquit) generis mei Abraham di *& cinerum.*
cente: Ego sum terra & cinis: & à patriarcha totius generis humani Adam, ad quem dictum est: *Gen.18.*
Terra es, & in terrã ibis. Hæc itaq; ab illis audiens atq; memor aspersit terram capiti suo. Non *Gen.3*
itaq; sum tanquam diabolus qui de cœlo cecidit, sed sum tanquam unus ex hominibus ortus *Esa.14.*
de terra, ideoq; terram aspergo super caput meum. Non sum sicut diabolus ex incorruptione
proiectus, sed sum tanquam unus corruptibilium de limo plasmatus. Meritò terram aspergo
super caput meum, ut nouerit (inquit) diabolus nequissimus aduersus quem habet, quia ad-
uersus terrenum habet, aduersus corruptibilem, aduersus mortalem, aduersus hominem de li-
mo terræ plasmatum. Ob hoc aspergit terra caput suum, ut instruat omnes terrenos corruptibi *Pij possunt in*
les atq; mortales, quia etiam ipsi possunt similiter stare aduersus nequissimũ. Possunt inquam *Domino tenta-*
similiter sufferre ac superare omnes tentationes diaboli, si Deum dilexerint atq; metuerint: si- *tiones diaboli*
cut admirabilis Iob sustinuit atq; portauit nõ modicum aliquid, sed magnos & ingentes atq; *sustinere & su*
terribiles dolores ac tormenta, quæ alius illo non prior, nec posterior sustinuit: & quod est su- *perare.*
perius, non habens formam ex alio priore, nec exemplum recipiens ab alio anteriore. Cùm u- *Gen.37.*
num ex plurimis uidetur Iacob filium perdidisse, à cæteris omnibus consolari non potuit, sed
dixit: Ibo post filium meum lugens in infernum. Magnanimus autem Iob post peculij perdi-
tionem, & post omnium bonorum direptionem, omniũ filiorum miserabilem interitũ pariter
simul cùm audisset non suspirauit, non ingemuit, nõ reprehendit, non maledixit, non blasphe-
mauit, non culpauit, non dixit ea quæ dicenda ratio exposcebat, quæ nunc illicitè dicunt pluri
mi. Cur dedisti primò, aut cur abstulisti modò? Cur oblectasti primò, siue peculio, siue filijs? uel
cur priuasti nunc his omnibus pariter? Melius erat ut omnino non dedisses, quàm ut dans rur
sum auferres. Vtilius erat ut omnino non ostenderes, quàm ut ostensis denuò mulctares. Sed
nihil horum dixit, neq; omnino cogitauit sanctissimus atq; constantissimus ille Iob, nisi tantũ
ut mentem refrigeraret, nisi tantũ ut quia lugens dolor erat, hoc quod factum est, quæ pertulit
ostenderet. Vestes conscidit, caput totondit, terram capiti suo aspersit. Per quæ uniuersa se ante *Humilitatis*
Deum humilians, nequissimum diabolum usq; ad inferos deiecit. Quid dicimus ô uiri? Nun- *signa.*

quid ex alio corpore creatus est Iob? Absit. Non enim cum personarũ acceptione creauit Deus
alios tales, aliquos nihilominus tales, sed idem est omnium plasma de limo terræ, sed æqualis
est omnium anima ex Dei operatione. Sed quia non est omnium similis uoluntas, neq; pietas,
neq; religiositas, neq; fides, neq; propositum circa Deum, neq; spes uitæ æternæ, neq; timor ge-
hennæ, neq; inferorum suppliciũ in tenebris exterioribus, idcirco non omnes homines id de-
monstrant propositum, neq; eandem tolerantiam, nõ quia non possunt, sed quia nolunt. Pro-
pterea dignè ac iustè magnificatur beatus Iob, quia uolens sustinuit hæc omnia cum gratiarũ
actionibus. Nam post hæc uniuersa quæ superius memorata sunt atq; ostensa, dicit:

Iob 1. ET prostrauit se in terra & orauit ad Dominum. Primũ surrexit, & ita demum se prostrauit.
Surrexit ad prælium, prostrauit se ad precem. Surrexit ad uirtutẽ, prostrauit se ad orationem.
Surrexit ad uictoriæ perfectionẽ, prostrauit se ad coronæ acceptionem. Nam & antè imperato-
res qui uictores extiterunt, nõ stantes, sed deorsum adorantes coronam accipiunt. Sic namq;
& beatus Iob in prima tentatione quam per peculium atq; filios sustinens uictoriã aduersario
acquisiuit, ad orationem se prostrauit, ut perfectas tolerantiæ suæ à Deo acciperet coronas. Ob
hoc ergo prostrauit se & orauit ad Dominũ. Quem cùm prostratum uideret diabolus, gauisus
est ualde infelix: quum aũt adorantẽ atq; orantem audisset, obstupuit atq; expauit. Prostratus,
inquit, orauit ad Dominum. Iob prostratus deiecit diabolum, altum humiliauit, exaltatũ sup-
plantauit, confudit fortem, deformauit elatũ. Super hæc autem omnia, quod omnibus maius
Christi typus. atq; superius est cum sua prostratione Iob diabolum deiecit, & sua tolerantia nequissimũ supe
rat, formam ostendit eius qui de cœlo uenit: qui ut granum tritici in terrã cadens diabolũ deie
Matth. 12. cit, & fortẽ alligauit, & uasa eius diripuit, & spolia diuisit, & captiuã duxit captiuitatem, & paf-
Eph. 4. sione atq; resurrectione sua mundũ redemit, atq; seculum saluauit. Horum namq; omnium for
mam atq; exemplum ostendens, post horum omniũ lamentabilium tolerantiam, prostratus
in terra orauit ad Dominum, ut prostratio eius ruina efficeretur diabolo atq; subuersori mali-
gno, & figurã per hæc in se gereret passionis ac resurrectionis Domini. Prostratus (inquit) ora-
uit ad Dominũ ex tota anima, & ex tota mente, & ex cordis profunditate. Orauit ad Dominũ.
Quid orauit? Tolerantiã, sufferentiam, consummationem. Orauit ad Dominũ, sensus illibatio
nem, mentis integritatem, animæ sanitatem. Hoc ergo orauit ad Dominũ, ut sanam, inquit, ani
mam meam atq; illibatũ cor meum custodiat Dominus & rex omniũ, & nunquã mihi præua-
lebit malignus, & nunquã me superabit callidus inimicus. Quanquã atterat carnes, quanquã
comminuat ossa, quanquã consumat neruos, si animæ, inquit, meæ sensus illibatus à te custo-
diatur, nunquã à te seducar Domine Deus meus, nunquã abstrahar à charitate tua rex meus.
2. Idcirco orationem eius exaudiens Deus, atq; deprecationem illius suscipiẽs iustus iudex, post
hæc loquutus est ad diabolum dicens:

Diabolo concessa potestas se uiendi in corpus Iobi. ECCE tradidi tibi illum, tantùm animam eius ne tetigeris.] Sic itaq; prostratus, orauit ad
Deum. Verè prostratus, hoc est ualde usq; ad terrã humiliatus, meritò uestem conscidit, comã
capitis totondit, terrã capiti suo aspersit. Post hæc uniuersa, prostratus orauit ad Dominũ. Sic
(inquit) rex Niniue post hoc in cinere & cilicio sedens, & cum humilitate orans, post triduum
Ion. 3. imminentem calamitatem effugit. Sic (inquit) & Iosias Hierosolymiæ rex uestes suas conscin-
4. Reg. 22. dens præ timore cõminationis Dei, famulos suos uestibus cõscissis, & terra atq; cinere aspersis
misit ad deprecandam atq; exorandã faciem Domini. Sic etiã primus his omnibus admirabi-
lis Iob conscidit uestimenta sua, & comam capitis sui totondit, & terram capiti suo aspersit, &
ita prostratus ad Dominũ orauit. Prostratus est ad orationem, sed non cecidit tanquam aduer
Gen. 18. sarius in cõtumaciam. Prostratus est ad preces, sicut Abraham cùm pro Loth orasset: sed non
cecidit in contumeliam, sicut diabolus qui de cœlo proiectus est propter apostasiam. Sed for-
sitan dicit aliquis: Et cur omnino totondit comam capitis sui, uel ob quam rem conscidit uesti
menta sua, uel ob quã causam aspersit capiti suo terram? Audite: Primò quidem pro his omni-
bus quæ demonstrata sunt. Item sanè adhuc uestimenta sua conscidit ob hoc, quia ex his quæ
diabolo data sunt, apud se nihil residere uoluit. Comam uerò capitis sui totondit ob hoc, quia
deposita diuitiarũ abundantia, etiam comæ nimietatem deponeret: & aduersario ostenderet,
quia sicut passus est quia comã totondit, ita cùm multitudinẽ bonorum deponeret atq; amit-
teret, nihil se passum fuisse æstimasset: Aufer inquiẽs omnia superflua, nihil mihi superſit ex his
quæ tibi data sunt. Terram uerò ob hoc aspersit capiti suo, ut ex parte ostenderet filiorũ dolo-
rem. Nisi enim hoc fecisset, alienum illum à natura humana fuisse diceremus. Hæc uidelicet u-
niuersa gessit, propter naturalem dolorem. Gratias uerò egit propter constantiam & animæ
ueritatem atq; illam quam circa Deum habuit synceritatẽ. Post quæ uniuersa, dixit ad eos. Ad
quos? Ad uenientes dæmonũ nuncios. Nam hi quatuor præstolabantur ei, & quatuor miseriarũ
prædicationes ei afferentes, quatuor lamẽtabilibus sagittis eum sagittãtes nouissima lamenta
bilior fuit atq; animæ cõtigua, filiorũ perditio. Ad istos ergo quatuor qui præstolabant, ut ui-
debantur,

debantur lugentes atq; mœsti simulatione dixit: Quid expectatis ô uiri? Quid sustinetis ô homines? Hoccine, ut lugeam uobiscum? hoccine, ut uobiscum lamenter? Non lugeo (inquit) rei familiaris direptionem: ablatæ namq; sunt mihi cũ peculio pariter etiam molestiæ atq; curæ. Non lamentor filiorum decessum, transiuit enim ab oculis meis tristitia & dolor. Si enim pariter mecum adiuuerent super terram, cum dolore eram cogitaturus quales fuissent, quales profecissent, qualem fidem expectassent. De istis ergo securus effectus non lamentor, non plango quod uos cupitis, non reprehendo quod uos quæritis, non blasphemo quod uos uultis. Non ridebit, inquit, de me diabolus, non gaudebit ut* speret super me inimicus, non inueniat apud me id quod expectat nequissimus.

Vide, quàm sit animus hominis credẽtis uere, consolationis genere omni instructissimus.

**Sperat.*

NVDVS exiui de utero matris meæ, nudus ibo sub terram.] Nihil habui cùm uenissem, nihil requiro cùm ixero. Nihil attuli natus, nihil hinc auferam sublatus. Nudus exiui de utero matris meæ, non peculium nec filios habens, neq; diuitijs uel posibilitatibus indutus, nudus & ibo sub terram. Quod enim pariter cum corpore positum fuerit in terra, cum eodem corpore terræ efficitur terra. Meritò nudus ibo sub terram. Nudus ibo, nudus, inquit, peculio, sed & peccato: nudus diuitijs, sed & impietatibus: nudus substantia, sed & iniustitia. Sicut enim de carnalibus posibilitatib. uniuersis nudus effectus sum, ita, inquit, & ab omnibus illicitis nudus ibo sub terram. Non comitantur (inquit) mecum, neq; malignitas, neq; iracundia, neq; superbia, neq; inuidia, neq; zelus, neq; cupiditas, neq; alienarum rerum appetentia, neq; contumelia, neq; calumnia, neq; uiolentia, neq; impudicitia, neq; lasciuia, neq; ullum ex his quæ Deo contraria sunt. Istis namq; omnibus nudus, ibo sub terram. Non enim sum talis quales illi de quibus dicitur: Quia non habuerunt tegumentum, inferno uestiti sunt. Nudus inquam malis omnibus ibo sub terrã, nudus malis, bonis uerò omnibus indutus, iustitia uestitus, sanctitate circundatus, charitate ornatus, misericordia ac bonis operibus coronatus. Beati sunt, & beati erũt, ô gloriose Iob, omnes qui te imitati fuerint, omnes qui post te potuerint cum fiducia dicere: Nudus exiui de utero matris meæ, nudus & ibo in terram: qui etiam cũ Apostolo dicere ueraciter possunt: Nihil intulimus in hunc mundum, ueruntamen nec auferre aliquid possumus. Væ autem illis qui nudi quidem uenerunt, innumeris aũt iniustitijs atq; impietatibus, crudelitate quoq; atq; infidelitate onerati, atq; prægrauati ibunt in terrã, huiusmodi uestientur, calamitate atq; miseria, in die iusti atq; personã non accipientis iudicij Dei. Nudus exiui de utero matris meæ, sicut & omnes homines, sicut & omnis caro, sicut & omnes corruptibiles, nudus & ibo in terrã. Hoc ipsum namq; expectãt omnes, quia idem est introitus omnibus, & exitus similis, siue rex siue famulus, siue diues, siue egenus, siue magnus, siue pusillus, siue liber, siue seruus, nudus ibit in terrã, nec quicquam ualet auferre secum. Nã & hoc ipsum quod cũ corpore mittitur, nõ auferet secum. Non autem secum illud tollet, quia nõ sentit, quia non intelligit, quia terra efficitur, quia in resurrectione nõ corporis sepultura, sed animæ fides & pietas, misericordia quoq; & synceritas requiritur. Nudus exiui de utero matris meæ, nudus & ibo sub terram. Tanquam si diceret: O` uiri prudentiæ atq; sapientiæ, quod est mortale hoc indumentũ, quæ est hæc super uacua gloria, quæ sunt terrenæ hæ atq; infidæ diuitiæ, quæ sunt hodie & crastina non sunt, quæ hodie irrident istum, crastina uerò die eunt ad alium? Fumus est deficiẽs, flos est transiens, herba est arescens: & qui habent illas, tanquã nõ habeant, quia diutius non habent: & qui non habent illas, tanquã nihil amiserint, quia non permanenter relinquuntur. Nudus exiui de utero matris meæ, corpus habens tantùm atq; animã, nudus ibo sub terram: sicut ueni, ita & ibo, ita & exeo, aliena cuncta relinquens, cũ corpore solo ibo, atq; anima trãsibo. Quæ accepi (inquit) habeo, quæ attuli nõ amisi. Superflua omnia derelinquens nudus ibo illuc. Illuc, inquit, quo illuc? Primum quidem illuc ibo quò omnes priores mei ierunt, quò omnes ab initio, illuc in terram matrẽ omnium, in terram omniũ domum. Terra namq; est domus omniũ mortalium. Illuc quò abijt Adam & omnes qui post eum fuerunt. Illuc quò abijt ille ad quẽ dictum est, Terra es, & in terram ibis. Illò, inquit, ibo, nudus sicut & nudus ueni. Aut adhuc illò, inquit, ibo, ubi sunt tabernacula iustorũ, ubi sunt sanctorũ gloriæ, ubi est fidelium requies, ubi est piorum consolatio, ubi est misericordium hæreditas, ubi est immaculatorum beatitudo, ubi est ueracium lætitia & exultatio. Illuc ibo, ubi est lux & uita, ubi est gloria & iucunditas, ubi est lætitia & exultatio, uel unde aufugit dolor, tristitia & gemitus, ubi obliuiscentur priores tribulationes has quæ sunt in corpore super terram. Illuc ibo, ubi est tribulationũ dispositio, ubi est remuneratio laborũ, ubi Abrahæ sinus, ubi Isaac proprietas, ubi Israel familiaritas, ubi sanctorum animæ, ubi angelorum chori, ubi archangelorũ uoces, ubi spiritus sancti illuminatio, ubi Christi regnum, ubi æterni Dei patris infecta gloria atq; beatus conspectus. Illuc, inquit, ibo, illuc perueniam, non reprehendens, non maledicens, non blasphemans, non criminans, sed gratias agens & confitens, atq; cum gratiarum actionibus dicens:

Iob. 1.

Iob, quatenus nudus & non nudus fuerit.

1. Tim. 6.

Vt nihil nascentes in hũc mundum intulimus: ita nihil morientes ex eo nobiscum auferemus.

Morientes quònam pergant.

Gen. 3.

DOMINVS dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est. Non ero (inquit) *Iob. 1.*

ingratus, nō ero insidigraphus, sicut tu aduersarie, non reddam malum pro bono, sicut tu infelix diabole, sed cōfiteor, Quia Dominus dedit, Dn̄s abstulit, sicut Domino placuit ita factum est, sit nomen Dn̄i benedictū. Lamentabiles, inquit, ad me misisti nuncios ô diabole, & noxios atq; immisericordes tuæ nequitiæ legatos, per quos me crudelibus tuæ iniquitatis sagittasti sagittis, quas ego (inquit) omnes identidē in te conuertā, crudeliora efficiēs tibi in spiritu uulnera. Dominus, inquam, dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factū est. Hoc fuit diabolo uulnus, hoc fuit diabolo afflictio & dolor, tribulatio quoq; atq; angustia: quia eū putat & uult blasphemiam audire à Iob, & reprehensionē ac maledictum in Deo, confessionem atq; gratiarum actionem audiuit. Hoc factum est illi ignis deuorans, hoc factum est illi incendium perurens, quia hoc audiuit quod non sperabat: Dominus dedit, & Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est, sit nomen Domini benedictum in secula. Non enim tantum tetigerunt Iob lamentabiles istæ diaboli sagittæ, quantū uulnerauerunt eum syncerae eius gratiarū actiones: Dominus dedit, & Dn̄s abstulit. Quando uoluit, inquit, dedit ut bonus, & quando uoluit identidem ut habens potestatē abstulit. Dn̄s dedit, & Dominus abstulit. Dedit, inquit, ut innotescat quàm fidelis sim, quàm piè dispensem, quàm misericorditer distribuā. Abstulit autem ut appareat quomodo gratias agam, quomodo confitear, quomodo adorem, plus nunc rebus sublatis, quàm pridem datis. Dominus dedit & Dominus abstulit. Dedit sua & iterum abstulit sua: ego, inquit, nihil amisi, nullum passus sum detrimentū. Meritò postquā usus sum reddidi, mutuanti mihi ea gratias agēs. Dominus dedit, & Dn̄s abstulit, sicut Domino placuit ita factū est, sit nomen Domini benedictū. Quid dicis ô beate Iob? Dominus uerè dedit, sed nō Dominus uerè abstulit, sed abstulit omniū inimicus & nequissimus aduersarius atq; inuidus diabolus. Dominus dedit, sed aduersarius abstulit. Dn̄s dedit, & inimicus refuga abstulit. Porrò si diabolus abstulit, quomodo dicit Iob, quòd Dominus abstulerit? Ignorans atq; per suspicionem dicit. Putabat enim atq; arbitrabatur quòd Dominus abstulerit, & nesciebat quòd diabolus abstulit concedente Domino, atq; permittente. Meritò ergo dicit: Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Dn̄o placuit ita factū est. Hæc namq; fuit illa uerè magna Iob constantia, quòd nesciens quia diabolus abstulit, putabat quòd Dominus abstulerit, & hoc putans, Domino quasi auferenti gratias agit. Dominus, inquit, dedit & Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est, sit nomen Domini benedictum in secula. Si enim scisset Iob quòd aduersum diabolum habebat, & quia diabolus cum illo hoc bellum faciebat, & quia malignus inimicus rem familiarē & filios ei abstulerat, profectò omnino ad nihilū ipsas tentationes duceret, & in derisionē illum habens, euidenter aduersus inimicum resisteret & apertè aduersus apertū hostem staret. Nunc uerò inimicus quidē hoc celauit diabolus, cū istos ei inferret labores: clementissimus aūt Dominus in suspicione erat & incusabatur his omnibus. Nam cùm diceret diabolus, Ignis cecidit de cœlo, & subitò spiritus uenit ab eremo, Deum incusabat istis doloribus. Similiter cū audisset Iob, quòd ignis cecidit de cœlo & cōbussit oues, & quia spiritus uenit ab eremo & ruina occidit eius filios, qd aliud suspicari poterat nisi quòd Deus illi ipsos dolores cœlitus immisisset? Ob hoc ergo præsertim magnificatē Iob, quia cū Deū suspicatur in istis plagis ac doloribus, suscepit cū constantia, atq; gratiarū actionibus: & nō dixit, quid peccaui circa te ut talia patiar ex te? Sed cū ab inimico percuteretur atq; doloribus afficeret, Dominum in istis doloribus suspicabatur, & gratias agebat percutienti se, atq; doloribus afficienti, dicens: Dn̄s dedit & Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est, sit nomen Domini benedictum in secula. Hæc itaq; uniuersa, atq; plura ad præstolantes sibi nequissimi nuncios beatus Iob locutus est, & per illos ad ipsum diabolū qui eos miserat, qui stabant ante eum tristes, ac flentes sicut finxerāt, omnemq; miseriā ostendentes ac depromentes, ut facilè beatū Iob ad blasphemiā prouocarent ad quos plurima & alia locutus Iob dixit: Cur tristes estis ô homines? Ob quam causam eiulatis ô uiri? Ne fortè hoc uos contristat, quia ego Deo gratias ago? ne fortè hoc uobis molestū est, q ego danti ea cōfessionē do, & auferenti ea inuocationē emitto? Non me homo mulctauit, sed Deus de cœlis qui mihi dedit diuersa, abstulit, sicut & uos dicitis, quòd ignis de cœlo ceciderit. Si ergo non homo mihi damnū ingessit, sed Deus quando uoluit dedit, & item quādo uoluit abstulit, gratias ei qui dedit, & gratias identidē ei qui abstulit. Sua dedit, & itē sua abstulit, & ego, ait, nihil amisi. Nam ex utero materno nudus ueniens, nihil habui. Qui habuit dedit mihi, mutuauit utēti mihi, abstulit quæ sua sunt, nihil perdidi, sed gratias ago mutuanti, usus his quæ data sunt mihi, & confiteor largitori, dicens: Dominus dedit & Dominus abstulit, sicut Dn̄o placuit ita factū est. Placuit antea ut daret, placuit nunc ut rursus auferret. Sicut Domino placuit ita factū est. Omne quod Deo placuerit bonū est, omne quod Domino placuerit iustū est. Placuit illi ut daret, bene placuit. Placuit illi identidē ut auferret, iustè placuit. Sicut Dn̄o placuit ita factum est. Quàm diu illi placuit habuimus, quādo placuit ei nō habemus. Sicut Dn̄o placuit ita factū est. Quando habuimus, non propterea nostra habuimus,

Diaboli uulnus.

An quæ Dominus dedit, diabolus abstulerit?

Dialogismus Iobi.

habuimus,sed Domini:& cùm perderemus omnia,non propria perdidimus, sed abstulit quæ
sua erant Dominus. Sicut Domino placuit,ita factum est, sicut Dominus uoluit,sicut Domino
placuit. Omne quod uult Dominus uita est,lux est, requies est,æterna beatitudo est,uita enim
in uoluntate eius est, & ira in indignatione eius. Quodcunq; ergo placuit Dño,siue percutere,
siue mulctare, siue ditare, siue pauperẽ facere, siue arguere, siue corripere,omnia beatitudo est
incorruptibilis,atq; indesinens. Beatus,inquit,homo quẽ tu erudieris Domine. Sicut Dño pla- *Psal. 94.*
cuit,ita factum est,sit nomen Domini benedictũ in secula. Sic oportet omnes Christianos,atq;
omnes credentes dicere & facere & cogitare in omnibus quæ eos circumdederint , atq; eis oc-
currerint,siue pecunias perdant, siue filij auferantur, siue paupertas incumbat,siue infirmitas
immittatur. Dicant in his omnibus cum synceritate: Sicut Domino placuit ita fact eũst,sit no- *Nomen Iehouæ*
men Domini benedictum in secula. Nomẽ Domini,inquit, propter quod omnia sustineo atq; *benedictum.*
suffero,propter quod omnibus quæ mihi obuenerunt superior existo . Sit nomen Domini be-
nedictum in secula. Nomen Domini,quod mirabiliter cœlos extendit,quod terrã firmiter fun-
dauit,quod abyssos terribiliter signauit. Sit nomen Domini benedictum in secula:quod cùm
uidissent leones in Daniele,in agnos immutati sunt:quod cũ flamma ignis agnouisset in Ana-
nia & Azaria & Misaele,forás à fornace fugit, atq; eos qui extra fornacem erant combussit,ut-
pote non habentes in se sanctum nomen Domini . Illis autẽ qui intra fornacem erant non ap-
propinquauit,quia terribile nomen Domini in illis conspexit. Hoc etiam & cetus cùm uideret
in Iona , obstupuit atq; illæsum eum quem de naui susceperat reddidit , intaminatum remisit *Ion. 2.*
quem uiuum suscepit: Hoc,inquã,nomen Domini sit benedictum in secula: hoc nomen quod
pauci ex prioribus agnouerunt , posteriores uerò omnes susceperunt : hoc nomen de quo di-
cunt sancti ex persona Dei: Vobis qui timetis nomen meum cognominabitur nouum nomen *Iesu Christi*
quod benedicetur super terrã & adhuc. Non est nomẽ aliud sub cœlo datũ hominibus in quo *nomen.*
oporteat nos saluos fieri . Hoc inquã nomẽ Domini sit benedictũ in secula, quod iram auertit,
quod maledictũ abstulit atq; remisit,quod dæmones terruit:hoc nomen Domini sit benedictũ
in secula. Sit benedictũ in angelis & in hominibus, in cœlestibus uirtutibus,in spiritibus atq;
in omnibus iustorũ animabus,in gentibus & in omnibus fidelium congregationibus. Sit no-
men Dñi benedictum. Quousq;,aut quamdiu sit benedictũ? In secula,inquit,in finem præsen-
tis & in initio infiniti illius seculi. Sit,inquit, nomẽ Domini benedictũ in animabus castorum,
in cordibus piorum,in mentibus religiosorũ,in ecclesia sanctorũ, in congregatione uerissimo
rum Dei famulorũ. Sit nomen Domini benedictũ non in tempore dimenso,atq; statuto, sed in
secula. In secula,inquit,siue in præsenti seculo usq; in finẽ,siue in futuro seculo illo infinito,atq;
indeficienti. Sit nomẽ Domini benedictũ in secula. Circumcisio,inquit,ad tempus fuit,lex usq;
ad plenitudinẽ temporis fuit. Postquã uenit plenitudo tẽporis,misit Deus filiũ suum qui legẽ *Gal. 4.*
impleuit,& granã demonstrauit,& nomen illud benedictionis impertiens cunctis in perpetuo
petentibus tradidit. Sit nomen Domini benedictũ in secula. Nomen Domini,ait,boni,miseri-
cordis, patientis,benigni, clementissimi. Sit nomen Domini benedictum, qui benedictionem
seminauit, produxit atq; ostendit. Sit nomen Domini benedictũ, qui cuncta bene perficit,qui
cuncta bona uniuersis prouidet,qui bene,inquit,mihi magnam patientiã atq; tolerantiã con-
donauit, ut tanquã aurum in fornace probatus,perspicuæ fidei, tolerantiæ quoq; atq; patien-
tiæ formã cunctis subsequenter ostendam, iustus cõprobatus, electus demonstratus atq; pro-
babilis ostensus,non Dño qui est præscius,sed hominibus in mundo ignorantibus. Nam præ-
scius Dñs etiam ante passionis initiũ tolerantię sciebat exitũ. Meritò testimoniũ perhibuit,qui
ob hoc ipsam tentationẽ permisit, ut his qui in mundo sunt cõprobaretur iustus. Pro his ergo
omnibus sit nomen Dñi benedictũ in secula. Hæc audientes subsequenter etiã sancti prophetæ
à beato Iob edocti dixerunt: Sit nomẽ Dñi benedictũ ex hoc nunc & usq; in seculũ. Sicut enim
mirabilis Iob cũ dolores sustineret nomen Domini benedixit,ita & beati prophetæ persecutio
nes & dolores sustinentes terribiles,nomẽ Domini benedixerũt. Post quæ uniuersa,uelut uicto
riæ titulum, gloriæ,ac laudis atq; honoris illi statuẽs magnus ille Moyses scribit,ac dicit.

IN his ergo omnibus quæ ei acciderunt,non peccauit Iob, neq; in cõspectu Domini,neq; in
labijs suis.] In his omnibus,inquit,tam plurimis,tam magnis, tam periculosis,tamq; terribili-
bus ac uehementissimis, in omnibus primis ac nouissimis, maioribus ac minoribus quæ fue-
runt ante plagã , in omnibus miserabilibus ac lamentabilibus , grauibus quoq; & mentẽ per-
turbantibus,animã cõminuentibus,præcordia perterrentibus : in his omnibus. Nã nisi essent
plurima & magna,atq; terribilia,nõ utiq; dixisset,In his omnibus quæ ei acciderũt tanquã si di-
ceret: Quis regũ à seculo talia bella peregit ô uiri? Quis ab initio procerũ huiusmodi perfecit
uictoriam ô homines,quemadmodũ admirabilis Iob? Quis percussus est & nõ est interfectus,
sagittatus est & nõ est uulneratus, doloribus est affectus & non est deiectus,suffossus est & non
est subuersus,miserijs est afflictus & non est cõminutus ? Solus super oẽs antiquos ac posteros

Tolerantiæ exemplum.

immobilis granificentiæ, & tolerantiæ scuto se circumdans, solusq; aduersus innumeros stans, insuperabilis perseuerauit, atq; solus de multitudine iniquorū uictoriā sumpsit. Hoc nimirum scribens, ac proferens Moyses, & tanquā perpetem titulum in formā tolerantiæ ijs qui in mundo sunt statuēs, dicit: In omnibus quæ ei acciderunt nihil peccauit Iob. Acciderūt ei diuitiæ, & gloria, sed nihil peccauit, nō enim est elatus in superbiam. Accidit ei splendor & lætitiā, sed nec quicq; peccauit. Nō enim est oblitus timorē Domini, neq; dereliquit misericordiam, ac miserationem. Post hæc uidelicet accidit ei paupertas ac miseria, sed nihil peccauit Iob, quia nō blasphemauit omniū dominantē. Accidit ei dolor, & plaga, & uermes, & putredo: sed nihil peccauit iustus ille. nam cum gratiarū actionibus uehementes illos sustinuit dolores. Veraciter ergo scribit magnus ille Moyses de Iob, & ueraciter dicit: In omnibus quæ ei acciderunt nihil peccauit Iob, neq; in conspectu Dñi, neq; in labijs suis. Quid est quod dicis ô magne Moyses? quid est quod loqueris, neq; in cōspectu Dñi, neq; in labijs suis? Ego, inqt absq; mendacio loquor & iustè loquor. In cōspectu eñ Dñi nō peccauit, hoc est in animæ cōsilijs, neq; in cogitationibus, neq; in tractationibus cordis. His enim obseruat, & ista respicit facies Domini, quæ in corde cogitantur atq; tractantur, iuxta hoc quod dictū est: Non sicut uidet homo, uidet Deus. Sed homo uidet in facie, & nō in corde: Deus aūt uidet in corde & in facie & in cogitationibus, atq; in ipsis cordis cōsilijs. Istas scilicet cordis cogitationes, consilia quoq; atq; tractatus designans dicit: Neq; in cōspectu Dñi. Verba aūt & eloquia demonstrans: Neq;, inquit, in labijs suis, ac si diceret: Omnia quæ prouenerunt ei ita sustinuit Iob & ita supportauit, ut nec in uerbis labiorum blasphemaret Deum, neq; in cordis cogitationibus reprehenderet, neq; in animæ consilijs culparet. Quomodo malū cogitaturus erat Iob in corde suo aduersus Deum, qui pro filiorū cordibus curam gerens, dixit, Ne fortè filij mei in cordibus suis mali aliquid cogitauerint aduersus Deum? Nō peccauit, inquit, in cōspectu Dñi, corde malè cogitando: neq; in labijs suis, illicita loquēdo. Super hæc omnia, Nō dedit, inqt, insipientiā Deo. Quid est quod dicit, nō dedit insipientiā deo? Ac si diceret: Nō extitit infidelis Deo, nō extitit infirmus, neq; instabilis, neq; perfidus, neq; cōmotus, Non dedit insipientiā Deo. Non enim fuit quemadmodū domus illa quæ

Matth. 7.

super arenam est fabricata, quæ non habuit fundamentum, hoc est fidei & pietatis firmamentum, quæ facilè uentis & aquis cōmota cecidit. Sed nō fuit talis beatus Iob, sed firmus, stabilis, atq; immobilis fuit. Idcirco omnis impetus nequissimi, & omnis inundatio diaboli subuertere, uel deijcere immobilem illum nō potuerunt. Hoc itaq; demonstrās dicit: Nō dedit insipientiam Deo. Sicut diximus, Non extitit infidelis Deo, neq; infidigraphus, neq; ingratus. Aut adhuc, inquit, nō dedit insipientiā Deo. Ac si diceret, non fecit sermones Dei neq; testimonia eius infidelia, neq; superuacua, neq; mendacia. Quæ uerba Dei, uel quæ testimonia? En quæ ad diabolum locutus est, testimoniū perhibendo Iob, nō fecit ea infirma uel superuacua succumbendo atq; detrahendo, sed fidelia illa atq; firma fecit, cū gratiarum actione sufferendo cuncta sibi accidentia. Meritò ergo dicit, Non dedit insipientiā Deo, non extiterunt testimonia Dei de illo

Dei testimoniū Iobo perhibitum, quomodo sit comprobatum.

infirma, neq; mendacia per illū, sed fidelia ac firma, atq; uera. Non dedit ullā occasionē, uel suspicionē infidelitatis Deo. Nō necesse habuit Deus confundi de ijs, per quæ uelut fideli testimonium perhibuit illi. Nam cū esset firmus & fidelis, nō dedit insipientiā Deo, hoc est infidelitatē Deo. Quòd aūt erubescat Deus infidelibus, atq; infirmis, ipse Dñs ostendit dicens: Qui erubuerit me, confundet hunc filius hominis cū uenerit in maiestate sua. Deus uerò attestabatur fidei Iob, diabolus uerò attestabat̄ infidelitati. Deus testificabat̄ quòd nō propter pecuniā, sed propter dilectionē coluerit illum Iob: diabolus uerò confirmabat quòd non propter dilectionem colebat illum Iob, sed propter substantiā. Postquā uerò omnia ei abstulit diabolus & rem familiarem, & filios, & in eisdē gratiarū actionibus permaneret Iob circa Deū, tunc nihilominus apparuit quòd nō propter pecuniā, sed propter dilectionē seruiebat Deo: tunc scilicet testimoniū diaboli infirmū ac mendax factum est, Dei uerò testimoniū uerum ac fidele probatū est. Hæc sanè uniuersa uno uerbo ostendens, atq; perstringens, dicit: In his omnibus quæ ei acciderūt, nihil peccauit Iob, neq; in conspectu Domini, neq; in labijs suis, & nō dedit insipientiā Deo. Studeamus etiā ô uiri, studeamus omni uirtute nostra ô amici ut non demus infidelitatē Deo, ut nō existamus ei infideles, neq; in fide, neq; in uerbis, neq; in factis, neq; in cogitationibus, neq; in cōsilijs, neq; in impietate, neq; in tribulationibus, neq; in delitijs, neq; in gloria, neq; in paupertate, sed hæc uniuersa cū patientia transeamus, atq; cum gratiarū actionibus sustineamus, ut in omni uita nostra fideles Deo, & firmi in fide ac pietate reperiamur ad instar beati Iob qui in omnibus quæ ei acciderunt fidelis permansit coram Deo, & fidelia omnia ostendit de se testimonia eius: qui primus hominum post Abel atq; Abraham his qui in mundo sunt bonorū dereliquit formā, qui nominatur atq; magnificatur inter homines in perpetuo, qui requiescit cum angelorum choris in gloria incorruptibili in infinita secula. Qua requie etiā nos omnes dignos habeat misericordia Dñi.

IN IOB PRIMI LIBRI FINIS.

LIBER SECVNDVS COMMENTARIORVM IN IOBI LIBRVM.



SICVT pulcherrimi solis radij delectabiles sunt ad uidendum omni homini illibatos oculos habenti, ita & admirabilis Iob passio desiderabilis est, ac delectabilis, atq; necessaria ad audiendum omnibus pijs, omnibus credētibus, omnibus Deum intuentibus, atq; Deum diligentibus. Nā admirabilis Iob, cū prima congressione uictoriam de diabolo perfecisset, atq; triumphator de maligno extitisset, quanto magis uictoriam de illo sumpsit, tāto amplius illum ad zelum circa se, & ad maius certamen atq; bellum cōmouit. Velut enim inextinguibilis ignis flamma succensus nequissimus, tractans apud semetipsum dixit: Nunc mihi est belli tēpus, nūc uictoriæ spes mihi nusquā est, nunc exurgā ad certamen circa Iob, nunc euidēter cecidi propter tolerantiam eius. Non, inquit, est mihi fugiendum. Non enim permittit superationem uirtus ipsa quæ nunc est, sed adhuc est mihi congrediendum. Timeo enim ne rursus terribiliter cadam ante eum. Sed interim fugit cùm non ualet & congredi non audet, & concertare metuit. Melius est, inquit, ut congrediar, quàm ante secundam luctationem indeliberanter fugiam, aut ante secundam congressionem inutiliter terga uertam. Forsitan, inquit, in secunda congressione uictoria ad me reuertetur. Forsitan enim contemnit sua, & filios, seipsum autem non contemnit, suum proprium corpus non spernit, proprios suos dolores non despicit. Quærā illum, ipsum requirā, corpus ipsius percutiam dolore, liquefaciam uulneribus, consumam uermibus: forsitan his doloribus succumbens maledicet, forsitan hanc pœnam non sufferens blasphemabit. Diuersa enim immutantur tempora, aliquando huc, aliquando autem illuc flectuntur. Meritò, inquit, est etiam mihi adhuc spes uictoriæ. Hæc itaq; atq; his similia cogitans, atque apud semetipsum tractans nequissimus diabolus, rursus impudentia utitur, rursus importunitatem demonstrat, rursus tanquam canis rabidus in baculum irruit, non considerans propriam deiectionem, non intelligens propriam deformitatem. Rursus ante faciem Dei subintroire audet, rursus irreprehensibilem illum Iob reprehendere non metuit, quo magis per omnia confusus atq; conuictus existeret. Hæc nāq; uniuersa demonstrans, atque commemorans, dicit:

Diabolus, quātopere laboret in superandis & deijciendis fidelibus.

... hominum ad quā rē abutatur Diabolus.

ET factū est quasi dies illa.] Quæ dies? Dies temporis, dies opportunitatis. Et factū est quasi dies illa. Dies tolerantiæ, dies consummationis, dies adimpletionis primæ uictoriæ Iob. Et factum est quasi dies illa. Dies in qua diabolus cecidit, Iob uerò surrexit: dies in qua diabolus humiliatus est, Iob uerò exaltatus: dies in qua diabolus confusus est, Iob uerò coronatus est. Et factū est quasi dies illa, in qua rediuiuū iudicium inter Iob & diabolum est auditū, in qua rediuiuæ coronæ Iob ab angelis aptatæ, atq; consecratæ sunt. Factū, inquam, est, quasi dies illa, similis ei de qua superius dictū est, de qua iam superius plurima diximus. Et factum est quasi dies illa, & uenerūt angeli Dei ut starēt ante Dñm & diabolus uenit cū illis ut staret ante Dñm. Venerūt angeli, non de loco in locū translati, non de regione ad regionē transeuntes, non de prouincia ad prouinciam commeantes, sed ante Dñm iugiter perseuerantes. Nam si ut iustis lux semper, ita facies Dei super iustos semper, ita ante Deum iusti semper, multo magis gloriosi atq; sancti angeli, qui indesinenter ac perpetuò permanent ante Deum in gloria. Venire autem dicuntur uel ire, cùm ad ministerium fuerint missi, cum legationes adimpleuerint, cum mandata perfecerint, cum propter eos qui patienter sustinuerint, Deum magnificauerint, cū propter eos qui salutem adipiscuntur Deum laudauerint, quando pro perfectis cœlesti Dño confessi fuerint, quando pro omnimodis Dei miraculis æterno regi indesinenter gratias egerint. Et nolite mirari ô amici, quòd angeli uenire uel ire dicunt, quia maiora atque mirabiliora audituri estis. Nā & ipse Deus, qui est angelorū atq; omniū spirituum rector & cōditor, uenire & ire dicit, descendere & ascendere, sedere & surgere, dormire & à somno surgere, & quod est omnibus stupendū magis, dicitur tanquā potens crapulatus à uino. Exurge quare obdormis Dñe? exurge & ne repellas in finem. Et suscitatus est tanquā dormiens Dñs, tanquam potens crapulatus à uino. Et descendit Dñs & locutus est cū Moyse. Et ascendit Deus postquā locutus est ad Abrahā, & alia innumera his similia de Deo in scriptura reperiuntur fuisse dicta. Si ergo immobilis & inexcitabilis & inemigrabilis atque simplex in ijsdē semper iugiter permanens Deus hæc uniuersa dicitur, & ire & uenire, Venit, inquit, Deus ad Balaā, & sedere & surgere: quid magnū si angeli eius, atq; ministeriales spiritus uenisse ad Deum dicunt ad increpandū diabolū, atq; omnes qui operantur uoluntatem illius, & ad testandū sanctis atq; synceritatibus eorū, quas habent circa Deum, & ad magnificandū Deum in misericordijs eius & bonitatibus eius, atq; longanimitatibus & inuestigabilibus eius miraculis, quæ indesinenter ostēdit circa genus humanū? Sic ergo uenerūt, & uenirūt angeli ante Deū. Prima uice uenerūt ut iustificationib. Iob attestarent & fidei ac pietati eius, sed tūc sanè solis iustificationib. Iob attestati sunt. Nūc uerò secūda uice uenientes a

Iob. 2.

Angeli quomodo ueniant & abeant.

Deus quomodo uenire, ascēdere, descendere, etc. dicatur.

Psal. 43.

Num. 22.

ante Deum, non solis iustificationibus eius sunt attestati, sed & tolerantiæ & iustificationibus, patientiæ quoq;, ac constantiæ, atq; dilectionis quam erga Deum habuit plenitudini. Istis nãq; omnibus attestantes gloriosi angeli, necnon & diaboli nequitiam accusantes, atq; mendacem illum comprobantes, uenerunt ante Deum, cum quibus & diabolus uenit. Venit nihilominus non facie ad faciem, sed consilijs & cogitationibus, sensibus atque tractationibus, desiderijs ac deliberationibus sicut superius per plurima demonstratum est. Quas cogitationes cùm uideret Deus, respondit illi, dicens:

Diabolus quomodo in concilium Dei ueniat.

VNDE uenis tu?] Respondit nihilominus non labijs loquens, nec uerba depromens, neq; colloquio suo iniustũ illum dignum faciens, sed nec omnino in præsentia eum suscipiens. Nã ille quia à sanctis execratur, & odio habetur atque cõculcatur, in cõspectũ Dei nunquã ueniet. Si enim impij (ut superius dictũ est) non resurgent, neque peccatores in concilio iustorũ: multo magis omnium impietatum prouisor, atque totius peccati auctor diabolus in concilium diuinũ nõ ueniet, neque deifico colloquio dignus habebitur, iuxta omnia quæ in anterioribus memorauimus. Venit ergo consilijs & cogitationib. atque desiderijs, & audiuit non colloquiũ, sed increpationẽ atq; obiurgationẽ nequissimarũ cogitationũ suarũ, atq; infestorũ desideriorũ ac deliberationũ suarũ, quæ demonstrãs dicit: Et respõdens Dñs ait ad diabolũ: Vnde uenis tu? Interrogat præscius, atq; prouidus, qui omnẽ scientiã cunctis præstat hominibus, interrogat refugã, apostatã, aduersariũ, nequissimũ, iniustũ. Interrogat ut ex ore illius, atq; ex respõso illius eũ arguat & cõdemnet, atque conuincat, utpote mẽdacẽ & malignitatis zelo, ac liuore repletũ. Vnde uenis tu deiecte, cõfuse, humiliate? Vnde tu uenis uictus, superatus, conculcatus? Vnde tu uenis qui de excelsis es expulsus, & super terrã es condẽnatus, qui de cœlis es proiectus, inter homines abdicatus? Vnde tu uenis, qui post iniquitatẽ festinas, qui post iniustitiam curris? Tu qui homicidia appetis, tu qui adulterij es cupidus, tu qui sanguine potaris, qui omnium impietatum super terrã es prouisor, omnium malorum inter homines inuẽtor. Vnde tu uenis? Tu qui tempus nõ habes, tu qui quietẽ non expectas, tu qui resumptionis memor nõ es, neque requiẽ speras. Vnde tu uenis? Confitere, & noli negare, ostende, & noli celare. Sed non accipiẽs hæc nequissimus, nec omnino audisse se simulans, pro alijs alia respondit dicens:

Diabolus qualeresponsum Deo dederit.

CIRCVIVI omnem terram, & peragraui uniuersum orbẽ qui sub cœlo est. Subtiliter fingis ô infelicissime diabole, humiliationẽ tuã tegis, deformitatem tuam reticescis, confusionẽ tuam minimè depromis, quòd à luto conculcatus fueris, quòd à terra deuictus, quòd à puluere fueris superatus. Lutũ enim & terra & puluis est Iob propter terrenũ corpus, sed interim terrenus ac luteus superauit, inquit, te ô diabole, qui cũ sis incorruptibilis spiritus, tanquã fulgur de cœ-

Luc. 10.

lo cecidisti proiectus. Corpus scilicet luteum superauit fulgorẽ incorruptũ, spiritũ immortalẽ atque incorporeũ. Hãc scilicet confusionẽ tuam reticescens ac prætermittens ô callide diabole, gloriaris ac plaudis quòd terram circuieris, & ea quæ sub cœlo sunt peragraueris. Sed hoc in maximam deformitatẽ tuam dicis: nã gloria tua atque elatio referta est omni deiectione. Si eñ tantum potuisti ut omnẽ terrã, post hæc omnes terrenos, atque uniuersos qui sub cœlo sunt circuires atque peragrares, hoc est cõculcares atque sub te subijceres, quomodo non potuisti uni terreno atque corruptibili Iob præualere? Sed omnis potentia tua, ac uirtus, atque prædones exercitus tui & gladius eorum & triplicia equitũ tuorũ cornua & ignis qui de cœlo cecidit, ut tu dixisti, & uenti qui ab eremo uenerunt, quod erat tuæ nequitiæ inspiratio, uniuersa, inquit, hæc infirma ac superuacua extiterunt per iusti Iob tolerantiã, atque per gratiarũ actiones cõfusa atque auersa. Post quæ uniuersa, nõ, inquit, te ô diabole interrogo quã terrã circuieris, & ea quæ sub cœlo sunt peragraueris, de istis nãque interrogare te opus non habeo. Scio eñ quòd incessanti nequitia indesinenter cuncta quæ sub cœlo sunt circuis, & peruolas, utpote aereus spiritus fulguris uelocitati cõsimilatus. Nõ, inquit, te de hoc interrogo, sed hoc, unde ueneris, uel à quibus ueneris. Ab inconfuso cõfusus, ab exaltato humiliatus, à glorioso spe uacuus. De istis, inquit, interrogo atq; de his te admoneo, cũ sies uelut igneis iaculis stimulatus. Quis eñ est maior ignis diabolo q̃ hic, ut à carnali & terreno superetur atque cõculcetur, cũ sit spiritus incorporeus? Vnde tu uenis seductor, insidiator, humiliatus, deiectus, cõfusus? Vnde tu uenis? Vbi est arrogantia tua? ubi est elatio? ubi magniloquiũ tuũ? Vbi sunt mẽdacia tua, quib. dixisti quòd me Iob propter pecuniã coleret? Tu facultates ei abstulisti, ego uerò gratiarum actiones atque confessionẽ ab eo suscepi. Nam cũ tu, inquit, omnẽ substantiã eius abstuleris ut nõ habeat unde mihi hostias offerat, solita gratiarũ actionũ mihi sacrificia immolat ex mundo corde atque cõscientia pura. Vnde uenis tu ô diabole? Nõ à pœnitẽtia, non à cõuersione, neq; ab hoc quòd deformitatem tuam uidens confundaris. Sic itaque interrogo te malignissime unde uenias. Non enim uenis sicut pridem ab Adam cum uictoria, sed sicut post hoc à Iob cum confusione. Adam enim olim seduxisti, sed Iob post hoc non supplantasti. Adam de paradiso eradicasti, sed Iob à sanctitate non auertisti. Vnde tu uenis de excelsis expulsus, & de cœlis deiectus,

de ange-

de angelorũ choris proiectus? Vnde uenis tu qui super terrã iniustitiã germinasti, qui sub sole impietates disseminasti, qui ea quæ sub cœlo sunt uniuersa malis replesti? Vnde uenis tu? Tu qui ea mortis auctor, malorumq́ inuẽtor, atq; malorũ omnium initium, iniquitatis operator, pater mendacij. Vnde, inquit, tu uenis? Circuiui, inquit, omnẽ terrã, & peragraui uniuersa quæ sub cœlo sunt, & ecce adsum. Adsum, inquit, qui non succumbo, neq; humilior, qui non cõuertor neq; satisfacio, qui pœnitentiam non ostendo, sed tanquã uitijs indomitus persto. Mutaberis, inquit, ô diabole in dilectißimo tuo, hoc est in temetipso. Nam cùm non flecteris, neq; subijceris, neq; pœnitentiam demonstras, in irremediabilem inferorum pœnã demergeris, inextinguibili igni gehennæ traderis & tu & omnes qui te ad infidelitatem sequũtur, tu, inquam, & omnes qui per te ad impietatem persuadentur. Adsum, inquit, is qui non ita est in factura sua factus, sed in operibus ita demonstratus, qui non ita est factus natura, sed exiuit uoluntate. Non enim in factura naturæ, sed in uoluntatis operatione diabolus est factus. Adsum, inquit, is qui peccatis cõgaudeo, qui impietatibus lætor, qui iniquitatibus iocundor, qui omni iniustitia & omnibus impudicitijs atq; omnibus malis delector. Adsum, inquit, is qui spẽ non habeo, qui salutẽ nõ expecto, qui misericordiã nõ sustineo, qui refrigerij nõ sum memor. Circuiui, inquit, terrã & peragraui eã, & ea quæ sub cœlo sunt, & ecce adsum. Cui post hæc omnia respondẽs Deus dicit: Non te de hoc interrogo qualiter terrã circuieris, hoc est eos qui terrena sapiunt, neq; de hoc quẽadmodũ ea quæ sub cœlo sunt peragraueris, hoc est eos qui cœlestia nõ desiderant, sicut & tu ipse, qui cœlo reuerti ultrà nõ potes, sed hoc te interrogaui & interrogo.

ANIMADVERTISTI ad puerũ meũ Iob?] Ac si diceret, intellexisti quid sit Iob? Relaxasti sensum tuũ ad cum? cognouistíne illũ, uel probasti indeclinabilẽ fidem eius, & immobilẽ firmitatem, & inuiolabilem fortitudinẽ, & inuiolabilẽ pietatem atq; religiositatẽ illius? Animaduertisti uel intendisti ad puerũ meum Iob? ac si diceret: Certus es ô inimice omnium bonorum diabole, uter nostrûm ueritatẽ dixerit, ego an tu, uter absque mẽdacio loquutus fuerit, ego qui ei testimonium perhibui, an tu qui eum accusasti. Dicis quòd terrã circuieris, & ea quæ sub cœlo sunt peragraueris, reperisti similẽ Iob? uidistíne æqualẽ illi? Ob hoc, inquit, te interrogo unde ueneris, uel unde uenias, ut ostẽdã Iob sanctitatẽ ac meritũ, patientiã quoq; ac uictoriã, gloriã nihilominus atq; coronã, tuã uerò deiectionẽ, & humiliationẽ, confusionem quoque atque perditionẽ. Quanquã eñ tu neges, sed ego ostendã. Quãuis tu nõ confitearis, sed ego nõ sileo. Terrã enim te circuisse dicis, perditionẽ tuam uerò non depromis. Cùm abscõdis tuã deiectionem, coronas Iob furaris. Respexisti ad puerũ meum Iob, qui caput tuum cõculcauit, qui humiliauit altitudinẽ tuã, qui deiecit elationem tuã? Gloriaris, inquit, nequißime Satana ꝙ terram circuieris, & ea quæ sub cœlo sunt peragraueris: sed mala est hæc gloriatio tua atque inutilis elatio. Ad malum eñ circuisti terrã, & ad iniustitiã peragras ea quæ sub cœlo sunt. Peruolas eñ pelagus & aerem, & penetras oẽs gentes, prouincias ac regiones, ut plurimos filios gehennæ facias, ut plures tuæ pœnæ efficias participes. Sicut enim canis rabidus uias ac transitus percurrit, ut omnes quos ante se inuenerit, alios quidem morsibus uulneret, alios nihilominus in stuporẽ deducat terroris: ita & tu, inquit, nequißime Satana terram circuis, & ea quæ sub cœlo sunt uniuersa peragras, non ut aliquẽ cõponas, sed ut cunctos extermines, quorundã animam per peccata uulnerans, aliorũ nihilominus mentes obtundens atque infatuans. Et cur superius sanè illum diabolũ appellat, nunc uerò Satanã? Diabolus enim Accusator interpretat̃, Satanas uerò Resistens uel rebellis, aut etiam cõtumax. Ergo quia superius occultẽ quidem accusauit Iob ad Deum, idcirco superius diabolũ illũ appellat, utpote accusatorẽ: nunc uerò rursus quia ad euidentẽ contumaciã circa Iob peruenit, meritò Satanã illum dicit: utpote rebellẽ. Respexisti ad puerũ meum Iob ô infelix diabole? Cum dolore audisti, quòd puerũ suũ nuncupauit Deus Iob. Dolor tibi fuit hæc uox amaritudinis, hæc auditio grauis tibi fuit, hic dictus uæ tibi fuit pro hoc testimonio qđ attestatus est Deus Iob, dicens: Respexisti ad puerũ meũ Iob? Et antè, inquit, puer meus fuit, & nunc puer meus permanet, & tuæ nequitiæ accusatio nihil ei præualebit. Respexisti ad puerũ meũ Iob? Superius dixit: Animaduertisti ad puerũ meum Iob? nunc uerò, respexisti ad puerũ meũ Iob. Ac si diceret: uidisti, probasti, certus es, quia & antea seruus meus fuerit, & nũc seruus meus permanet, & à mea, inquit, seruitute nunquã fugit, nec fugiet. Et ipse, inquit, testis sum, & angeli mei auditores, qui in cõspectu meo uenientes, & Iob tolerantiã mirãtes dixerũt: Magnũ miraculũ uidimus inter homines ô terribilis creator omniũ, nimio stupore dignũ ô æterne rector uniuersorũ. Vnus terrenus homo de limo plasmatus nostris immortalibus angelorũ choris multo inferior, illũ qui ex immortalib. Cherubim officijs cecidit atque proiectus est diabolũ, sola tolerãtia ac deuotis gratiarũ actionibus superauit atque in fugã uertit, & oẽs fraudes eius atque iniquitates superuacuas demõstrauit. Respexisti, inquit, ad puerũ meũ Iob? Ad illũ obtẽperantẽ puerũ atque uerũ, qui percussus nõ discesit, ꝗ cæsus est, & nõn deliquit, qui tibi est traditus, & nõ me denegauit, qui à te percussus est, & mihi

Cacodæmonis nomina.

Angelorũ congratulatio de Iobi uictoria.

gratias

gratias agit. Istum, inquit, puerũ respexisti qui aduersum te stetit, & mihi non restitit, qui aduersum te dimicauit, & me adorauit, qui te conculcauit, & me non contempsit, qui te odio habuit, & me dilexit? Ad hunc, inquit, puerum meum respexisti? Ad hunc cui similis in tolerãtia à tẽporibus Abel nõ fuit? Abel eñ cum semel sustineret internicionẽ, trãsijt, & requieuit. Iob uerò cũ plurimo tẽpore sustineret, diutius morte affectus est, & multipliciter doloribus mulctatus atq; afflictus. In quo apparet, inquit, quòd nõ est illi similis homo super terrã. Abraham nõ est, Melchisedech translatus est, Noe requieuit, Enoch eleuatus est, Abel assumptus est. Meritò non est illi similis alios homo super terrã. Ex his qui nunc sunt, ex his qui modò uiuunt, nõ est illi similis super terrã. Intende quia nõ dicit, non est illi similis super terrã ex ijs qui fuerunt, uel erunt:
Matth. 11. nam post hoc fuit Ioannes, quo maior inter natos mulierum nõ fuit. Meritò de ijs qui tunc fuerunt, dicit: Nõ est similis illi alius ex his qui sunt super terrã. Ac si diceret: Ex his qui sunt super terrã in temporibus eius, in diebus eius, in uita illius, nõ est alius similis illi, in iustitia, in fide, in pietate, in tolerantia, in constantia, in gratiarum actionibus, in misericordia atq; in omnib. uirtutibus, nõ est alius homo similis illi in terris. Quis alios ante eum, uel post eum talia sustinuit, & sustinens gratiarum actiones recompensauit pro uehemẽtioribus doloribus atq; amarissimis pœnis? Quis extitit tolerantiæ Iob forma? nullus. Abraham eñ filium immolare præceptus est, sed pronnus idenndem uiuum illum suscepit, quem mactaturus atq; immolaturus fuerat. Iob uerò nõ ita, sed repentè, subitò, insperatè septẽ filios, & tres filias simul pariter mortuos, & nunquam reuiuiscentes audiuit & uidit: sed fides ex eo mortua non est, neq; patientia, neq; gratiarum actio, neq; dilectio quam erga Deum habuit. Sed quemadmodum aurum per ignẽ transiens splendidius atq; gloriosius efficitur: ita & Iob tẽtationum ignẽ transiẽs, clarior atq; Deo preciosior atq; acceptabilior cõprobatus est. Meritò ergo dicit: Nõ est similis illi super terrã. Fulget, inquit, tanquã sol ueritate ac patientia, relucet fide & tolerantia uelut cœli luminaria. Ob hoc nõ est similis illi alios super terrã, firmus ut lapis, ut fundamẽtũ immobilis, tanquã adamas incõminutus. Nõ est similis illi ex his qui sunt in terris. Sine querela, utpote nec ab angelis nec ab hominib. in ullo est reprehẽsus. Iustus, utpote iusto Dei iudicio iustus cõprobatus. Verus, utpote nec in uerbo, nec in facto, neq; in magno, neq; in minimo falsitati approximans, neq; mẽdacio cõmunicans. Dei cultor, utpote nõ oberrãti animi cõscientia unũ colẽs omnipotentẽ, omnium creatorẽ, patrẽ Iesu Christi. Abstinens se ab omnibus operibus malis, & antea & nunc, ab initio & usq; in finẽ. Non eñ, nec antea facultatum abundantia, neq; nunc bonorum perditio ad mala eum declinauerunt. Super hæc omnia quidẽ summo singulari atq; mirabili modo perseuerans in simplicitate. Cùm tanta, inquit, à te sustinuerit, cùm tanta à te passus fuerit, tanta ex tua malitia supportauerit, adhuc perseuerat in simplicitate. Omnes qui in doloribus, & in tormentis atq; in passionibus fuerint, ipsis doloribus examaricati atque exaggerati, amariores, & noxiores atq; peiores efficiuntur. Sed non ita est, inquit, constantissimus Iob, sed ita nõ est admirabilis ille uir, sed adhuc perseuerat in simplicitate. Ac si diceret, adhuc innocentior in ipsis dolorib. perseuerat, adhuc lõganimior, adhuc modestior, adhuc benignior, adhuc iustior, adhuc syncerior circa Deum. Quantũ eñ, inquit, tu ô diabole augmentasti ei mala, tantũ Iob adiecit ad innocentiã. Adhuc perseuerãs in simplicitate. Adhuc inquit ac si diceret: Super omnia quæ ei fecisti, super omnia quæ ei ostẽdisti, super omnia quibus eum afflixisti, super omnia hæc uidelicet adhuc perseuerat in simplicitate. In præcedẽtibus laudatˀ Iob à Deo, utpote iustus ac uerax Dei cultor: nũc uerò adiecit illis Deus super hanc laudem dicens:

Iob 2. PERSEVERANS in simplicitate sua. Bene ac dignè. Figura eñ fuit eorũ, qui in noua gratia omnia in simplicitate transierunt atq; sustinuerunt, nulli malum pro malo reddentes, sed præ-
Matth. 5. ceptum Domini adimplentes, dicẽtis: Diligite inimicos uestros, & benedicite eis qui maledixerint uobis, &, Volẽti auferre pallium tuũ dimitte ei & tunicã. Horum nãq; omnium typum gerens beatus Iob, eum hoc quòd in simplicitate perseuerauit atq; cuncta sustinuit, cum hoc ipso etiã auferenti pallium suum, hoc est omnẽ substantiã suam diabolo, & tunicã dimisit, conscindens illã atq; proijciens illi, & dicens: Quæ postulasti à Deo, accepisti: tolle & hæc quæ nõ quæsisti, tunicã atq; pallium meum. Perseuerans adhuc in simplicitate. Nam quantum ad tuos sermones ô diabole aduersarij in eum insurrexerunt, inimici eum deprædati sunt: sed nec istis in aliquo replicauit, sed circa istos omnes simplicitatẽ ostendit. Meritò dicit, Perseuerãs in simplicitate: typum atq; figurã gerens Dñi dicẽtis per prophetã de semetipso: Ego aũt tanquã agnus immaculatus ductus sum ad sacrificium. Sic itaq; admirabilis Iob perseuerat in simplicitate: super hæc uniuersa quæ ingessisti ei perseuerat in simplicitate. Et quis, inquit, post hoc ex his qui audierint, uel agnouerint, non me reprehendat, qui tantum permisi tuæ crudelitati aduersus iustum illũ insurgere, & ita immisericorditer innocentẽ uexare? Post quæ uniuersa perseuerat in simplicitate. Ecce, inquit, antea laudaui testificans tibi quis fuerit Iob, ecce nũc adijcio super laudem eius, dicens: Perseuerat in simplicitate. Perseuerat (ait) id est expectat. Quid ergo expectat?

expectat? Expectat tolerātiæ remunerationē, expectat coronas innocētiæ. Aut adhuc expectat inquit. Quid, inquit, expectat? Te, ait, expectat ô diabole tanquam audax belligerator, tanquā cōstantissimus præliator, tanquā admirabilis uir fortis. Sic itaq; air, expectat, nō dubitat: non terga dedit, sed adhuc expectat. Adhuc, inquit, expectat ut te superet atq; deuincat, cōculcet atque humiliet, & omnimodè deiectū atq; cōfusum demōstret. Cùm talē ergo noueris esse Iob, & ita promptè te expectantē ad secundā congressionem, si audes approxima, incipe, apprehēde, paratum inuenies te expectantē. Adhuc, inquit, expectat in simplicitate: tu aūt terrā circuis, & ea quæ sub cœlo sunt peragras, ut idola fundes, ut adulterium germines, ut homicidium multiplices, ut sanguinē effundas, ut artes magicas, & auguria, & diuinationes atq; maleficia disseminès, ut infidelitatē doceas, ut Dei blasphemia atq; omnibus malis, ea quæ sunt sub cœlo repleas, ut castos uel castas polluas, ut pios ad impietatē declines, ut iustis molestias atq; tribulationes suscites. Pro his, inquit, omnibus tu ô diabole terrā circuis, & ea quæ sunt sub cœlo peragras. Iob uerò non ita, sed expectat adhuc in uno loco tanquā in eadē patientia, & ueritate, in eadē fide & pietate atq; Dei cultura fundatus, stabilitus atq; cōfirmatus, & nunquā ab ea declinatus, aut præuaricatus. Sic itaq; expectat immobilis, atq; innocēs. Aut adhuc expectat in simplicitate. Columba, inquit, est simplex, rationabilis, spiritalis, incorruptione digna, acceptabilis, angelis Dei familiaris. Idcirco tanquam columba simplicitatem ostendit. Nam sicut columba de nido effugata sublatis sibi pullis atq; ante oculos mactatis, non indignatur, neq; terretur, neq; nidum deserit, neq; ad malitiam immutatur: ita & beatus Iob cum nidus ab eo auferretur, hoc est diuitiæ atq; substantia, & filij eius interficerentur ante oculos eius, non est indignatus, neq; ad malitiam hoc est ad blasphemiam, aut ad maledictionē est immutatus, sed cuncta sustinuit cū innocentia atq; gratiarū actionibus. Pro his ergo omnibus dicit, Perseuerans in innocētia.

Iob columbam simplicitate sua referrentē, laudat leho-uah.

TV uerò dixisti perdere rem eius sine causa.] Nūc rem eius dixisti ut perderes: post paululū aūt carnes eius dicis ut perdas, ut ista in simplicitate sustinens Iob, augmentum gloriosarū coronarum accipiat, & tu, inquit, ô uersute diabole augmentum confusionis & deiectionis atque ruinæ percipias, utpote & de cœlo deiectus, & in terris ab Iob prostratus, etiā & in hoc ultimo expectans quando à Dño Iob atq; omnium rectore Deo unigenito per crucē prosternaris atq; in infernos demergaris. Tu inquam dixisti rem eius perdere sine causa, neq; ut præcipiens, neque ut imperans. Caruisti enim hoc ô diabole, ut cum potestate dicas iubendo, uel præcipiendo: sed dixisti quærēs, postulans, supplicās, petens. Sic inquā dixisti, rem eius perdere sine causa. Age, inquit, quod ille hoc est diabolus ita dixerit, ita petierit, ita quæsierit, ita supplicauerit, tu uerò cur exaudisti, cur acquieuisti, cur dedisti, cur sine causa rē illius iusti perdere permisisti? Ob hoc, inquit, exaudiui, ob hoc acquieui, ob hoc rē atq; filios eius perdere permisi, ut appareret Iob iustitia, & diaboli iniustitia, ut appareret mea ueritas, & diaboli mendacium, ut clareret meum testimoniū, & iniqui illius blasphemia. Dixisti, inquit sed non ut iubens. Nisi, inquit, exaudirē, & acquiescerem atq; traderem omnem rem Iob in potestatē diaboli, & perdere omne peculium ac filios iuxta uoluntatem suam permitterem, nunquā utiq; cognosceret diabolus, quia non propter rem coluerit me Iob, sed propter charitatē: nunquā utiq; quiesceret blasphemando sanctos ante Deum & homines, sed in hoc staret atque omnes homines scandalizaret, quia & Deus fauorabiliter colentibus se rem daret, & colentes illum non propter dilectionem, sed propter rei familiaris gratiam ei seruirent. Meritò ergo ne posset hæc dicere diabolus dedit illi in potestatē & rem Iob, & filios, & post paululum ipsum corpus eius ad supplicium. Si ergo cùm tanta ingessisset Iob, & ille in ijsdē gratiarum actionibus atq; confessionibus perseueraret adhuc, super hæc omnia eadem usus est impudentia atq; improbitate dicens:

Deus cur permiserit Satanā grassari in fortunas Iob.

CORIVM pro corio.] Quid faceret si omnium bonorū Iob potestatē nō acciperet? Ob hoc, inquit, in potestate eius tradidi, nō quòd diabolo placere uoluerim, sed totum mundū informare festinās, quæ sit mea iustitia, & diaboli iniquitas, liuor quoq; eius atq; inuidia, & quæ sit iustorū fides & tolerantia, uel dilectio eorū circa me. Similiter petijt, & petet usq; in finē seculi pro omnibus sanctis, ut potestatē accipiat, ut corpora eorū affligat, & animas eorū tangat. Sic afflixit martyres per principes huius mundi, igne & gladio consumens carnes eorū. Hæc nāq; fuit uoluntas & petitio diaboli, ut sanctos tormentis afficeret, atq; torqueret. Et hæc fuit sanctorum oratio, ut omnia supplicia propter Deum sustinentes æternæ gloriæ apud eum in fide efficerentur hæredes. Quòd autem hæc petat diabolus ostendit euidenter Dominus dicens: Satanas petijt ut uos cribraret tanquam triticum, & cætera. Hæc namq; uniuersa propter improbitatem, atq; impudentiam, zelum quoq; ac inuidiam maligni quam habet circa sanctos, dicta sunt. Ad quem de istis loquens Deus dicit: Tu autem petisti rem eius perdere sine causa. Cuius rem? Iusti ac pij atq; credentis Iob. Desiderasti rem eius perdere sine causa, pro tuo, inquit, zelo atque inuidia, pro tua maligna suspicione callidissime diabole. Petisti rem eius perdere sine causa: nihil peragens, uel perficiens nisi solam iniquitatem tuam atque malitiam. Petisti rem

Iob 2.

Diabolus petit copiam sæuiendi in corpus Iobi.

Luc. 22.

eius

eius perdere sine causa. Porrò sine causa perijt. Quare periuit? Diabolo, inquit, sine causa periuit. Nihil enim peregit, neq; perfecit, cũ rem eius perderet, nisi suã deiectionẽ atq; humiliationẽ ostendit. Iob uerò hæc res non sine causa prouenit, sed ad ingentem gloriam & laudem atq; honorem huius rei perditio prouenit corã Deo & angelis eius: & apud Deum gloriæ augmentatio ei prouenit, & super terrã duplex pro remuneratione receptio atq; retributio. Sic itaq; diabolo quidẽ sine causa facta est huius rei perditio: Iob uerò non est facta sine causa, sed pro æternæ beatitudinis remuneratiõe, & in cœlis coram angelis Dei, & in terra in conspectu omnium gentium. Increpans ergo & redarguens atq; obiurgans diabolum, dixit. Tu uerò petisti rem eius perdere sine causa, tu desiderasti, ut petisti, tu quæsisti, tu rem eius festinasti perdere sine causa. tanquam si diceret, ubi est præsumptio tua ô diabole, quòd mox ut rem eius abstulisses continuò eũ à pia Dei cultura atq; eius gratiarũ actionibus discedere fecisses? Vbi est, inquit, arrogãtia tua bonorũ omnium inimice diabole? Vbi tumultuatio tua atq; seditio? Vbi labor tuus atq; sollicitudo? Vbi contentio tua atq; altercatio? Laborasti enĩ atq; certasti bella diuersa conficiendo, & castra statuendo, & equites demõstrando, & igne exurẽdo, & uentos admouendo, & fundamenta quatiendo, & domos deijciendo atq; omnẽ sollicitudinẽ demonstrando, ut iusti Iob rẽ atq; filios perderes. sed frustra extitit ingens tuus labor atq; sollicitudo. Rẽ enim Iob perdidisti, sed iustitiam eius non perdidisti, sed fidem eius ac pietatem nõ dissipasti. Idcirco audi inquit, cum increpatione. Petisti rẽ eius perdere sine causa: sed olim quidẽ rem Iob sine causa perdidisti: post hoc aũt cum Dñs uenisset ad terras, illius unguenti perditionẽ gratis fieri æstimasti, dicens per os Iudæ: Vt quid hæc perditio huius unguenti facta est? Et unguentũ sanè qđ
Matth. 26.
pro bono cũ fide effusum est perditionẽ iudicasti: rem uerò Iob quæ cũ iniquitate perijt, perditionẽ nõ æstimasti. Et quod maius est hoc, unguentũ illud quod à Iuda effusum est, hoc est sanguinem unigeniti, perditionẽ reputasti. Nã sicut cũ illic unguentũ illud effunderetur, repleta est domus illa unguenti odore: ita & istic, id est in passione Dñi, cum sanguis Dñi effunderetur, repletus est orbis terræ salutis suauitate. Sed in his omnibus non cessauit nequissimus, & improbus atq; impudens diabolus, neq; cõfusum se recognouit: sed tanquã canis rabidus ad baculum infelix cucurrit, cũ priorem suã deformitatẽ non intelligit, sed sperat quòd per nouissimum bellum priorẽ ruinã posset resarcire, nesciens miser quòd nouissima peiora prioribus ei essent efficienda. Idcirco post hæc uniuersa, respondit diabolus ante Deum, & dixit:

CORIVM pro corio.] O impudentia atq; improbitas tua ô diabole: tãtã deformitatẽ atq; confusionẽ tuã non cõsideras, sed inuerecũdè atq; identidẽ, hoc est iterũ atq; iterũ recurris contraria tibimetipsi loquendo ac dicendo atq; quærendo, & temetipsum destruendo. Primùm enim dixisti cũ ad Deum de Iob locutus fuisses, aufer illi rem, priua eum diuitijs, minue eũ opulentia, humilia eum de altitudine, denuda illum his quæ dedisti, si non continuò in faciẽ maledixerit tibi, & detraxerit atq; blasphemauerit. quasi magnũ fuerit hoc, ut diuitiæ atq; res eius familiares auferrentur. Quod ergo tunc magnificasti, ut ei res familiares auferrentur, hoc nũc nimirũ minoras. Quod tunc singulare atq; indubitabile iudicasti, quòd sublatis diuitijs Iob cõtinuò esset blasphematurus, hoc nihilominus nunc ad nihilum redigens dicis, Corium pro corio. Coriũ diuitiarum pro corio corporis, corium bonorũ pro corio ossium. Hæc nãq; duo coria repetit, ac memorat istic diabolus: rem familiarem & diuitias exterius coriũ: interius uerò corium corpus & ossa. Corium quod non ualde doleat, rem familiarẽ: coriũ quod ualde doleat, coriũ corporis. Hæc scilicet cogitans malignissimus diabolus, à quo nunquã malæ cogitationes deficiunt, hæc ergo nequissimus diabolus nequiter atq; callidè tractãs, dicit ad Dñm de Iob: Coriũ pro corio. ac si diceret, quid magni passus est Iob? quid graue sustulit hic quẽ defendis? Rem familiarẽ & filios amisit, sed sperat q; rursus & rẽ & filios acquirat, cõfidit quòd & identidẽ des sicut & antè dedisti. Pro hac ergo spe atq; cõfidentia necdũ à te recessit, necdum te reliquit, necdũ te detraxit, necdũ te blasphemauit, quia necdũ tetigerunt illũ dolores corporis, quia necdum apprehẽdit eum ossium pœna. Corium pro corio. Exteriore, inquit, corio decoriatus, hoc est rẽ familiarem ablatam contempsit atq; ad nihilum reduxit: tange interius coriũ eius, hoc est tormentis affice carnes eius: & contere carnes illius, & apparebit constantia eius, quam nunc habere uidetur. Superuacua enim fides eius, quam nunc circa te habere se putat. Corium pro corio, ac si diceret, dolorem minorem pro dolore maiore, pœnam moderatiorem
Doloris gradus.
pro pœna fortiore. Minorem, inquit, ac leuiorem atq; moderatiorem sustinens Iob dolorẽ, uidetur adhuc constantiam habere, pro grauioribus leuiora facilè sustinens, pro acrioribus mitiora leniter sufferens. Nam omnis pœna, & omnis dolor qui foris fuerit à corpore, leuior uidetur esse magis quàm illi dolores, qui sunt in corpore. Ideo Corium pro corio, hoc est pœna minor pro pœna maiore, dolor leuior pro dolore uehementiore. Nam aliud est rem familiarẽ amittere, & detrimenta sustinere, aliud sanè est carnibus ipsis putrescere, & uermibus repleri, & in puluerẽ terræ cõmassari humore hulcerũ, qui ex ipsis liquescentibus carnibus ducit. Idcirco

facilè

facilè sustinet Iob exterioris corij dolorem pro dolore corij propinquioris, hanc rei familiaris direptionem pro corporis afflictione. Quādiu ergo leuiorē dolorem sustinet, illousque à te non discedit, neque negabit te. Immuta, inquit, coria, hoc est immuta dolores, & continuò immutari eum ad blasphemiam senties. Corium, inquit, pro corio. Huius rei exemplum etiā in nobis uidemus. Nam cùm percutitur quilibet, uel cæditur, frequenter manum pro toto porrigit corpore, & protegit caput & dorsum manu, & uidetur illi, ut in manu magis percutiat quàm in dorso, uel capite, & dat corium pro corio, coriū manus pro corio capitis. Hæc itaque uniuersa designans nequissimus, callidè dicit de Iob, Coriū pro corio. Nam sicut hi qui uapulant, corio manus alterum corporis protegunt corium, ob hoc tantùm ut corpus integrum habeant: sic, inquit, & Iob exteriora rei familiaris detrimenta contemnit uniuersa, tantùm ut corporis effugiat pœnam. Sic nāque & hi qui in mari nauigant, cùm periculum passi fuerint, omnia quæ in naui habuerint contemnunt atque in mare proijciunt ob hoc ut ipsi euadant. Sic & quicunque diuitum cùm in corporis infirmitatem inciderint, omnem substantiam suam libenter offerunt, tantùm ut corporis incolumitatem recipiant. Sic, inquit, & Iob omnes diuitias, & omnem rē familiarem facilè contemnit, tantùm ut dolores non contingant carnes eius. Quo autem proposito dixerit hæc uniuersa nequissimus dæmon, per hæc quæ sequuntur ostendit, dicens:

OMNIA quæcunque habuerit homo, dabit pro anima sua.] Sic, inquit, & Iob omnia quæcunque habuerit contempsit, tātùm ut corpus cōseruaret illæsum. Sed adhuc, inquit, Coriū pro corio: Quis dixit hoc? Diabolus. Ad quē dixit? Ad Deū. De quo dixit? De Iob. Quo proposito dixit? Superius multipliciter demonstrato. Super hæc aūt uniuersa, adhuc audi de his quæ dudum in principio facta sunt. Cōmonefacit istic nequissimus diabolus: quia pridē quādo Iob pater atque patriarcha Adā, meis (ait) seductionibus obediens te contempsit, ob hoc pelliceis tunicis à te creatore indutus est pro uindicta abnegatoris, eo quòd te dereliquerit, ad me autē ierit, & ex hoc huius rei mihi debitor extitit, meritò nūc, inquit, corium pro corio. Corium, inquit, Iob, pro corio Adam da mihi. Vexaturus erā corium Adam, & non me permisisti. Da ergo mihi corium Iob pro corio Adam. Da mihi corium filij pro corio patris. Exigam, inquit, à filio debitū genitoris. Persoluat (ait) pellē uel coriū nouissimus nunc prioris tunc debiti. Vlciscar peccata prioris patris eius, atque patris omnium. Hęc itaque uniuersa memorans atque de his uniuersis admonens nequissimus, malignissimè dicit: Corium pro corio. Corium Iob pro corio Adæ. Corium filij pro corio patris. Corium posterioris pro corio prioris. Ita scilicet diuersè demonstrat ac memoratur hoc quod ait, coriū pro corio. Et adiecit dicēs: Omnia quęcūque habuerit homo dabit, & eruet animā suam. Verū est hoc, quia cùm ad periculum, uel discrimē peruenerit homo, omnē rem familiarē contemnit, uniuersam substantiā suā spernit, tātùm ut animā eruat, ut animā suā incolumē liberet. Et nūc cùm speras quòd aduersum Iob loqueris, pro Iob loqueris, ô inimice omniū bonorū diabole, & nō intelligis. Euidēter enī Iob plus quàm cæteri plurimi omnia quæcunque habuit despexit atque contempsit, & diuitias, & possibilitatē, & filios, & rem familiarem, ob hoc tantùm ut animam suam acquireret atque lucrifaceret, ut animam suam illæsam, & incontaminatam atque illibatam custodiret. Hæc scilicet dicendo ô diabole, & teipsum confundis, Iob uerò propositum ostendis. Omnia quæcunque habuerit homo, dabit ut eruat animam suam. Ob quam rem? quia redemptio uiri propria est substantia. Omnia quæcunque habuerit homo, dabit ut eruat animam suam. Hoc egit Iob, propterea animam suam inuiolatam conseruauit. Hoc egerunt beati martyres, idcirco postquam omnia corruptibilia atque terrena cōtemserunt, post hoc nihilominus proprium corpus in pœnam atque in incendium tradiderūt, ignē atque gladium sustinentes, tantùm ut animas suas mundas atque castas Deo exhiberēt. Sed interim uideamus adhuc post hæc quæ bene digesta sunt. Nam sæpe etiam à malo aliquid boni proficiscitur, nō quòd pessimus & malignus ita uoluerit, sed quia bonus ac benedictus Deus maligni malitiam in bonum conuertit in mentibus atque diligentibus se, sicut Iob, uel martyribus atque credentibus, qui omni tolerantia superantes nequitiam eius æternæ uitæ atque gloriæ hæreditatē capient apud Deū. Sic etiā nunc istic sermo qui malignè à diabolo dictus est, omnia quæcunque habuerit homo dabit ut eruat animā suā, pro pietatis cōmemoratione diligētibus Deum proficit. Veruntamē ut diximus post hæc uniuersa maligni ipsius diaboli ex ipsis sermonib. eius notā ostēdamus, cùm iniquitatis eius arma in eū cōuertimus. Dic ô nequissime diabole aduersum te, ab initio de re familiari atque diuitijs Iob locutus es, nūc uerò animā proponis, animā nominas. Ob quā rē, nisi ob hoc, quia iā malignè de anima Iob tractas? quia callidè animā eius quæris? Necdū corij eius potestatē accepisti, necdū pellis eius, hoc est corporis eius constantiā approbasti, & iā animæ eius quæris supplantationē, omnia, inquiēs, quæcunque habuerit homo dabit pro anima sua. Post hæc adiecit, dicēs: Nō ergo ita est. Quid dicis ô diabole, non ita est? Vel ob quam rē hoc dicis, nō ergo ita est? Ac si diceret non est adhuc definitū, necdū est deliberatū, nō est sicut Iob arbitratur, quòd tam uicerit, quòd omnia perfecerit atque impleuerit,

Iob 2.

Pro uita sua usura redimendi nihil nō dare homines parati sunt.

necdum est in fine doloris, sed in initio. Non ergo ita est sicut dictũ est, quod nõ sit illi similis alius super terrã. Quid omnino peregit? Quid sustinuit? Quid supportauit? Nec quicquam magnũ aduersus futura. Cùm sustinuerit nouissima, tunc demũ laudabit, nũc uerò nõ ita est. Sed porrige manum tuã, & tange carnẽ eius, & ossa, si nõ in faciẽ tibi benedixerit. Tange, inquit, rẽ familiarẽ & filios, tange diuitias & possibilitatẽ, tange, inquit, carnẽ & ossa, si nõ in faciẽ bene dixerit, hoc est, maledixerit. Patientia, inquit, in dolore carnis ostendat, sufferentia in ossiũ poena demonstretur. Porrige manũ tuã. identidẽ ô diabole manũ ut porrigat quærere singis, quẽadmodũ & superius. Nã uerè ut tibi tradatur cupis, ut tibi in potestatẽ detur uis. Porrige manũ tuã. Ad quid faciendũ porrigã? tange, inquit, carnẽ & ossa eius. Affige, inquit, cõminue, cõtere, dolorib. affice, putrefac carnes eius & ossa, & uniuersas cõpages neruorũ illius, si nõ in faciẽ tibi maledixerit atq; blasphemauerit. Hoc, inquit, sit indiciũ patiẽtiæ, & firmitatis atq; cõstantiæ eius, ut ossium tormenta absq; numeratione sufferat, ut dolores corporis absq; reprehensione sustineat, ut putredinẽ uermium supportet absq; blasphemia. Ob hoc ergo dico nõ ita est, sed porrige manũ tuã, ut sit inchoatio huius belli, certaminis quoq; atq; disceptanõis, ut appareat Iob cõstantia perfecta, aut meus sermo ueridicus. Cui dignè respondeat. O` inimice omnium bonorũ diabole nõ tibi suffecerunt propria, sed tantum crudelitate atq; impietate aduersus iustum hũc uteris, tantũ iniustinã me perficere cupis, ut iustũ Iob tibi iniusto cõtradam? ut innocentẽ impio deputẽ? ut miserijs afficiã eum qui sine peccato est? ut molestiã ingerã deuoto? ut nõ discedentẽ percutiã? ut flagellem non delinquentẽ? ut tribulem gratias agẽtem? Quid hoc indecorosius atq; illicitius? Quis omnino carnalium hoc faciat? Quis ex terrenis prorsus hoc agat, ut morigerum atq; deuotum seruum, iniustè ad supplicium cõtradat? Sed interim ut tuã iniquitatẽ redarguã atq; iniustitiã obiurgem, ecce trado tibi eum, ut absq; cõtradictione conuincaris, & absq; excusatione condemneris atq; in omnibus mendax comproberis.

Patientiæ indicium.

ECCE trado tibi illum.] Substãtiam quæsisti, & accepisti, nunc ipsum quæris, habes. Ecce trado tibi illum. Nõ contradico maledictè, nõ tibi denego cõdemnate, non propter tuam, inquit, malignitatem, sed propter Iob innocentiam, ut iustus appareat, ut sine querela esse cõprobẽ, ut gloriosus coronetur, ut uerax demonstretur. Pro his, inquit, omnibus ecce tibi trado illum. Nudum illum reliquisti, nudum cõstituisti, solum reddidisti, solum illum tibi trado, & accipies illum solum. Animã nõ quæsiuisti, animã ne tetigeris. Carnem & ossa petisti, animam ne tetigeris. Cõtere tantùm carnẽ, affige ossa, animam ne tetigeris. Terram tibi trado, cœlo ne appropinquaueris. Corruptionem habeto, incorruptionem ne tetigeris, hoc est animã. Terrenũ uas confringe ut uolueris, interiori uerò thesauro ne appropinquaueris. Luteæ testæ facito quod uolueris, preciosissimam uerò margaritam ne tetigeris. Non maculauit illam iniquitas, non uiolauit illam pessima cogitatio, non peruertit illam Dei blasphemia, nõ polluit illam creatoris reprehensio. Idcirco animã eius ne tetigeris. Meum, inquit, plasma est inuiolabile, mea habitatio est incontaminata, mea cõmoratio est incoinquinata. Ideo animã eius ne tetigeris, quæ ad imaginẽ Dei est creata, quæ incorruptibili sapiẽtia est imbuta, quæ sermone & scientia est coronata, quæ Dei cognitione est induta, quæ corruptibili dominatione huius mundi est honorificata, quæ paulo minorem gloriam ab angelis super terram est indepta. Hanc scilicet animam ne tetigeris, neq; huic appropinquaueris, neq; cõmunicaueris, neq; cõmiscearis, neq; seduxeris, neq; obtuderis, neq; infatuaueris, neq; fatigaueris, neq; deceperis. Omnibus itaque modis animam eius caue ne tetigeris. Nam tu cũ animam eius nõ tetigeris, neq; ei proximaueris, nunquam me innocens eius anima negabit. Pro his ergo omnibus animam eius caue ne tetigeris. Non tetigisti, inquit, animam Ioseph in luxuria, nõ tetigisti animã Abrahæ in tentatione, non tetigisti animam Noe in medio gigantum, nõ tetigisti animã Enoch in medio iniustorum, non tetigisti animã Abel innocẽte eius internicione. Ergo quia nullius, inquit, illorũ animã tetigisti ô diabole, idcirco immaculati oẽs atq; beati in cõspectu meo consummati sunt. Noli ergo nec Iob animã tãgere, & gloriosus etiã hic in cõspectu meo cõsummabitur. Nõ tetigisti, inquit, martyrũ meorũ animas, nõ tetigisti mirabiliũ ueridicorũ meorũ testiũ animas. Idcirco ij succũbentes uniuersi, propter fidẽ cõtempserũt mortẽ, ideo intaminati omnẽ ignis pœnã irriserũt atq; gladij, meritò immarcescibilibus coronis coronabunt in cõspectu meo. Ne tetigeris, inquit, animã Iob. Cõculcabit enim caput tuũ, & cõminuet uirtutem tuã, & cõteret fortitudinẽ tuã, & humiliabit altitudinẽ tuã, & dejciet elationẽ tuã, & demõstrabit omni carni fiduciam ad stãdum aduersum te cõstanter usq; in secula. Malignus namq; es, & inualidus, callidus atq; infirmus, astutus ad insidiandum, sed impossibilis ad opprimẽdum, doctus ad decipiẽdum, & inualidus ad resistendum. Nam sicut facilè seducit instabiles atq; incredulos, cùm sit callidissimus, similiter facilè resistũt illi oẽs iusti atq; credẽtes, omnes Deum timẽtes atq; Iob imitãtes, utpote inualido. In arbitrio ergo hominũ est potestas, sanctitas atq; cõstãtia. In arbitrio est hominũ potestas fidei ac pietatis. Si enim uoluerint declinare à malis, & facere bona, & ualent, & possunt,

Animam Iobi, Deus, Satanã non permisit exagitare.

Deus animas suorum tuetur aduersus Satanæ insidias.

& non

& non prævalet illis nequissimus, si fuerit cor eorum secundũ Deum, si fuerit uoluntas eorũ in sanctitate, si anima eorũ fuerit in ueritate, si mens in fide ac pietate, si admonuerint semetipsos in misericordiã, & miserationem, in bona opera atq; omnia quæ in Dei timore perficiuntur, & de omnibus, quæ iuxta Dei uoluntatẽ fiunt. Cùm eñ uoluntas hominũ consenserit uoluntati Dei, tunc omnia quæ bona sunt facilè perficiũt homines. Cùm ijs quibus delectatur Deus delectati fuerint homines, tũc nihilominus omnia quæcunq; uita digna sunt, præsto sunt hominibus. Nã & Iob homo fuit carnalis, fuit terrenus, corruptibilis, talis quales oẽs homines, sed deuotior atq; studiosior circa eleemosynas, & bona opera in fide ac Dei timore præ omnibus hominibus. Idcirco acceptabilis fuit Iob Deo super oẽs homines. Idcirco superauit nequissimũ diabolũ, magis q̃ omnes homines in tẽpore suo. Sic itaque possunt omnes homines qui uoluerint, & Deo placere, & diabolo resistere & uoluntatem Dei facere, & in regnũ cœlorũ introire, & in uitam æternam requiescere. Aut adhuc secundum ipsam historiam.

ANIMAM, inquit, eius ne tetigeris, hoc est, ne eã ante tẽpus de corpore eijcias. Ac si diceret: Ita demetire ipsum dolorẽ atq; corporis pœnã, ut ipsam animã ante tẽpus de corpore exire nõ compellas. Noli ergo mortificare corpus, ne ante perfectionem constantiæ, uel consummationem tolerantiæ discedat anima. Sic itaque omnibus modis tam carnalibus, quàm etiam spiritalib. animam ne tetigeris. Post quæ uniuersa, dicit:

EXIVIT diabolus à facie Dñi.] Quomodo exiuit à facie Dñi is qui indignus est præsentia Dñi? Sic exiuit à facie Dñi, sicut & uenit ante cõspectum Dñi. Sic exiuit, quẽadmodum & superius ostensum ac memoratũ est. Exiuit diabolus à facie Dñi. Exiuit, sed nõ carnalibus uestigijs, neq; corruptibilibus gressibus, sed nequissimis cogitationibus, quibus aduersus Iob nequiter meditatus est atque cogitauit æmulando atq; inuidendo innocenti illi atq; iusto. Sic itaq; cogitationib. uenit ante Deũ quærens ac desiderãs, ut Iob acciperet in potestatẽ. Sic identidem nequissimorũ consiliorũ accipiens perfectionẽ, hoc est Iob potestatẽ ad affligendũ carnẽ & ossa eius, nã hoc meditatus quæsiuit, exiuit à facie Dñi: hoc est quieuit meditari ac cogitare, quæ pridẽ meditatus fuerat atq; cogitauerat. Nã primũ apud semetipsum nequiter meditãs atq; cogitans, dixit, Quis mihi daret ut possem uenire ante Deũ? & inuenire potestatẽ carnis, ossiũq; Iob, ut affligens illum secundũ animum meum cogerẽ eum reprehendere illũ quẽ nunc prædicat, & negare illũ cui nunc gratias agit? Istis ergo cogitationibus pridẽ uenit ante Dñm. Deinde cùm accepisset potestatẽ Iob, ac quiesceret hæc cogitare, postquã quieuit ab istis meditationibus atque cõsilijs, exisse dicitur à facie Dñi. Ergo quia exierunt à facie Dñi cogitationes eius, meritò ipse dicit̃ exire à facie Dñi. Sic itaq; exiuit diabolus à facie Dñi, hoc est tractatus eius, & cogitatio, meditatio quoque maligna, atque iniustũ desideriũ. Exiuit à facie Dñi, hoc est quieuit atque cessauit meditari, & cogitare postquã id quod quæsiuit accepit. Nam & uerè ueniunt ante Deum, & iustitiæ iustorũ, & impietates iniustorũ. Sic nãque dicit angelus ad Cornelium: Orationes tuæ, & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam ante Deum. Sic & olim dixit angelus ad Tobiam: Cùm orares tu & Sarra filia Raguelis, ego obtuli memoriã orationũ uestrarum in conspectu Dei. Item uerò de impijs dicit Dñs: Nunc recordabor iniustitiarum illorum, & ulciscar peccata eorum. Et Hieremias dicit ad impiorum consilium: Nõnne incensorum uestrorum recordatus est Dominus de idololatrijs, & ascẽdit in cor eius? Sicut ergo uniuersa hæc ueniunt ante Deum, ita diabolus uenisse dicitur, & exisse à facie Domini, non persona ueniẽs, sed cogitationibus atque malignitatis suæ meditationibus, quæ aliquãdo ueniebant cùm ille cogitabat, aliquando exibant, cùm ille cogitare quiescebat. Hæc itaque demonstrans dicit: Exiuit diabolus à facie Dñi. Exiuit uerè, hoc est discessit, deseruit, oblitus est, ultrà non æstimauit, neque curauit, neque recordatus est q̃ sit Deus. Illò enim usque ante Deum fuisse dicit̃, quãdiu de Deo cogitauit, cùm Iob ei accusaret. Postquã uerò accepit qđ uoluit, & quod quæsiuit, continuò relinquens Dei memoriã, à facie Dei exisse iustè dicitur. Exiuit diabolus à facie Domini, totus exiuit, & sensu, & cõsilio, & meditatione, & tractatu atque memoria exiuit à facie Dñi. Sic exiuit olim in principio diaboli discipulus primus aduersarij fructus Cain, cùm iustũ interfecisset Abel. Sic exiuit sicut dicit scriptura: Exiuit Cain à facie Dñi. Sic exeunt etiam nunc à facie Dñi cuncti pertinaces atque impœnitentes, qui ad Deum nõ cõuertuntur, qui pœnitentiã non cõfitentur, qui faciem Dei nõ requirunt, qui diem iudicij non metuunt, qui pœnã inferorũ nõ contremiscunt, qui cõdemnatione gehennæ nõ terrentur. Hoc metuentes omnes iusti deuotè deprecati sunt Deum dicentes: Ne projcias me à facie tua. Et alibi: Faciẽ tuã Dñe requiram. Ne auertas faciẽ tuam à me: & alia plurima his similia. Ex istis ergo omnibus exiuit diabolus. Oẽs qui ab eo in errorem ducuntur atque seducuntur, & omnes qui uoluntatem eius faciunt, & omnes qui ad pœnitendum corda sua obdurant, isti omnes projciuntur à facie Dei, isti omnes expelluntur in tenebras exteriores, & ignem inextinguibilẽ, qui præparatus est diabolo, & angelis eius atque omnibus qui faciũt uoluntatẽ eius. Exiuit diabolus à facie Dñi deserẽs Iob ut

Ascẽdere ante Dominum, ire à facie Domini.

Act. 10. *Tob. 12.* *Osee 8.* *Iob 2.* *Gen. 4.* *Psal. 50. 27.*

putabat, interficiens iustum illum ut confidebat. Sic namq; & primus discipulorum eius Cain
Ioan. 8. postquã propter inuidiã (ut dictũ est) interfecit Abel, exiuit à facie Dñi. Sic itaq; diabolus pater & origo omnium malorũ, existens interfector quãtum ad ipsum Iob, exiuit à facie Dñi. Certum est quòd nequiter atq; impiè apud semetipsum tractãs, dixit ad Deum: Vlterius non indigeo facie tua, quia accepi potestatẽ eius quem zelabar uel quærebam. Deus uerò sciẽs firmam
ἀδάμας. consummationem Iob, acquieuit ut per diabolicum ignem probatus fuisset, quemadmodum si teneat in manu sua quis adamãtem, & alius quilibet dicat ad eum, da mihi hũc adamantem in potestatem, & ego illum comminuam in ignem, cõteramq; ictibus: ille uerò qui eum in manu habet, confidẽs uerè quia adamas est, dicat, Tolle, proba, experire, quia nequaquam huic adamanti præualebis. Sic ergo & omnium cognitor atq; præscius Deus, uelut inuiolabilẽ adamãtem habẽs Iob, quærẽti diabolo dedit eum in potestatẽ, confidẽs uerè quia uerus adaman
Adamas. tus est Iob. Sic nãq; & singularis ille, & diuinus, cœlestis quoq; atq; incorruptibilis adamas unigenitus Deus à patre ad terras missus, de quo dicit Deus pater: Ecce ego ponam adamãtum in medio populi mei, quem neq; ignis tẽtationum in deserto cõminuit, quem nõ plagæ impiorum in cruce contriuerũt, quem neq; sepultura sepulchri, neq; mortis introitus, uel inferorum uiolauit, sed omnia superans, diuinũ & incorruptibilem se adamãtem fuisse demõstrauit. Adamãtus uerò est naturaliter talis lapis, cui neq; ignis, neque ferrũ, neque aliud quicquam præualet. Ferro em̃ si percutiatᷣ, demergitᷣ in ferrũ tãquam plumbum missum in ignem. Si in ignẽ mittatur, similiter permanet, ut missus est, & nõ uiolatᷣ. Ergo quia nihil ei præualet, ideo Adamãtus appellatᷣ. Adamãtus uerò interpretatᷣ ex Græca lingua, Indomabilis, inflexibilis, inalterabilis, incõminutus, & ut breuiter dicã, cui nec quicquã præualet, neque percutiẽdo, neque adurẽdo. Nã percussus nõ comminuitᷣ, exustus nõ conteritᷣ. Meritò ergo adamas appellatᷣ, utpote insuperabilis. Quod si dixerit aliquis ubi est modò, uel ubi cõspicitur huiuscemodi lapis adamãtus? Audi, hæc omnia typus fuerunt Dñi Iesu Christi, quia usq; ad aduẽtum Dñi erant, & uisa sunt,
Exod. 16. post aduẽtum aũt Dñi uisa nõ sunt. Vbi uidetur nũc phœnix? ubi urna Adam? ubi uidetur arca testamẽti? ubi urna mannæ? Sic similiter nũc ubi uidetur adamãtus atque ea quæ typũ Dñi gerebant? Ea scilicet usque ad aduentum Dñi uisa sunt, utpote figuræ, & inde abscondita sunt
Iob typus Christi. Dño ipsas figuras adimplẽte. Idcirco nũc neque arca testamẽti, neque urna mannę, neq; cinnamum, neque adamas, neque phœnix istis nũc hominibus uerè uidẽtur, nisi fortè quis simile aliquid simulatum cõtendat, dicens esse quod nõ est. Cùm ergo typus esset Dñi Iesu Christi Iob, tradidit illum Deus in probationẽ tanquã adamantũ inuiolabilẽ, cuius potestatem accipiens diabolus exiuit à facie Dñi. Exiuit diabolus, hoc est deferens. Ad deferendum em̃ introierat: & quantũ iuxta iniquitatẽ suã in ipsa delatione proficiens ac delati potestatem accipiens, exiuit à facie Dñi. Exiuit gaudens qui nunquã est gauisus, exiuit lætus ille qui nunquã est lætatus, utpote habens Iob in potestatem ad puniendum illum secundum suã iniquitatẽ. Exiuit diabo
Rabidus. lus à facie Dñi, exiuit tanquã lupus rabiens, tanquã leo rugiens, tanquã ursus sanguinẽ appetens, tanquã malignus serpens, tãquam uipera sæua ac perniciosa. Exiuit diabolus à facie Dñi, Exiuit omni iniquitate, & ira, furore quoque atque indignatione, crudelitate nihilominus atque omni impietate refertus. Exiuit tanquã bestia ferox ac sæua atque immanis. Exiuit cogitãs infelix suo amarissimo modo Iob afficere pœnis, quod & fecit statim sine mora.

PERCVSSIT Iob plaga sæuissima à pedib. usq; ad caput.] Magnitudinem plagæ atq; uulneris admirationem, dolorisq; fortitudinem nõ ualens aliter edicere atque ostẽdere, dixit, Per
Iob plaga sæuissima à Satana percussus. cussit Iob plaga sæuissima. non solùm plaga, sed & sæuissima, plaga. Suffecerat hoc solum ut plaga tantùm fuisset, nũc uerò enã plagam sæuissimã esse dixit. Percussit Iob plaga sæuissima. Cõsidera etiã hoc quod dicit, Percussit Iob. Percussit, inquit, cũ furore, cũ ira, cũ indignatione. Percussit Iob. Quomodo percussit? sic percussit quõ parabat, quõ putabat. Percussit Iob, ut comminueret spiritum eius, ut contereret animã eius, ut affligeret præcordia eius. Sic percussit sperans quòd secunda plaga omnẽ constantiã, atq; fortitudinẽ Iob debilitaret. Sic ergo percussit Iob plaga sæuissima, lamentabili, urenti, affligenti, flagrãti, incendenti, dolenti, omne supplicium in se habente, & putredinẽ, & uermes, & ossium diuisionẽ, & neruorum fatigationem, & membrorũ debilitationẽ, ac totius carnalis compaginis passionẽ atque dolorẽ. Nã sicut nullũ membrorũ corporis prætermisit malignus, neq; ullum dereliquit illæsum, sed cuncta uehemẽti uulnere repleuit atque omnia sæuissima plaga percussit, sic identidem nullũ dereliquit supplicium, neque pœnã, neque dolorẽ, quod huic plagæ nõ commiscuisset: sed omnẽ uirtutẽ atq; argumentum nequitiæ suæ in hac sæuissima plaga ostendens atque demonstrans, nouissimã uictoriam patientiæ hîc perficere sperauit. Sic scilicet percussit Iob plaga sæuissima, à pedibus usque ad caput. Plaga, inquit, sæuissima utpote una. Et cur una plaga memoratur, tãquã una, & non plagæ tanquam plurimæ? Propterea una plaga memoratur, quia totum corpus iusti illius, & omnia eius membra uno contexit uulnere atque ad unum conuertit dolorẽ, ut per totũ

corpus

corpus atq; mēbra beati illius unus dolor esset atque uulnus. Ob hoc ergo plagam dicit, quia unum uulnus erat per totum corpus. Quòd uerò unus dolor atque passio erat per totum corpus eius, & membra, subsequenter ostēdit dicēs, A' pedibus usq; ad caput. Percussit Iob plaga sæuissima à pedibus usq; ad caput. Sicut à pedibus usque ad caput, ita identidem à capite usq; ad pedes, à uertice usque ad pedum uestigia, à coma capitis usque ad ungues pollicū, nec quicquā reliquit sanū, neque integrum, aut sine dolore, sed uniuersa uno cōtexit uulnere atque una plaga cooperuit cuncta, & sæuissima Sæuissima inquā, hoc est lamentabili, insanabili, incurabili, in qua nō erat ubi malagma imponeret, neque medicina, neque adiutorium, neque oleū ullū, neque alligatura. In qua plaga, superflua erat & superuacua omnis medicorum peritia atque sapientia. Sicut enī dicit quòd nullum argumentum illuminare poterat tenebrosam atq; lamentabilem Aegyptiorū noctē: ita nulla medicamina curare poterant sæuissimā illā diaboli plagā, donec impleta est tolerantia, & longanimitas Iob. Tolerantia, pro coronarū redhibitione. Dei longanimitas, pro iustitiæ approbatione. Diaboli uerò iniquitas, pro correptione nequitiæ eius atque damnatione, quā in illo iusto exercuit uiro. Percussit uerò Iob, inquit, plaga sæuissima à pedibus usque ad caput. Tantum enī sæuissima fuit hæc plaga, quantā iniquitatē habuit diabolus. Nā secundum iniquitatē suam mensus est diabolus hanc plagā, hoc uulnus. Nihil reliquit tormenti, neque amatitudinis, neque immanitatis, neque ferocitatis, neque crudelitatis, neque impietatis, neque malignitatis, quod non exercuerit in lamētabilis huius uulneris plaga. Consideremus ergo ô amici uehementiā huius doloris iuxta uehemētiam iniquitatis diaboli. Cōsideremus ô uiri diuersa iusti illius tormēta, nec non & hoc, aduersus quantos dolores perstiterit innocens. Vno dolore confectus erat totus, una plaga omnis uestitus. Facta nāque est illi hæc plaga tanquā uestis amictus, & tanquā indumentū quo erat indutus, & tanquā cingulū quo semper cingebatꝛ, sed nō in cōdemnationem, sicut illi impio Iudæ, sed in coronā gloriæ, utpote iusto Iob. Omne ergo corpus, & mēbra iusti illius uno circūdata erant dolore atque uulnere, siue caput siue pedes, siue oculi, siue aures, siue latera, siue scapulæ, usque ad ipsa pedum uestigia uno uulnere distillabant, una putredine detentus erat, ijsdē uermibus scatebat. Iacere nō poterat, sedere nō ualebat, requiē non habebat, resumptionem nō inueniebat, & quod erat omnium maximū, super hæc uniuersa fame & siti necabatur. Nā manibus cibum sibi uel potum ad os porrigere non poterat. Tametsi manibus ad os porrigere ualeret, ore ac labijs putredine ac uermibus plenus recipere non ualebat. Attestatur idē ipse dicens paulo pòst: Scatere uideo escas meas tanquā odorē leonis. Cùm istis nāq; nefandis doloribus execrabiliter scateret, huius putredinis odorem nequissimus fecit. Hoc nāque deflēs dicit: Scatere uideo escas meas, tanquam odorem leonis. Ob quam rē ô beate Iob? Ob hoc, inquit, quia bullit corpus meum in putredine uermiū: ob hoc, quia doloribus macero sulcos terræ ex uulnerū meorum humore: ob hoc, quia doloribus obuolutus sum, & alia plurima his similia. Cùm tam uehementioribus doloribus restitisset atque repugnasset Iob, constantiæ non renunciauit, patiētiam non abiecit, fidē non deposuit, gratiarum actiones non est oblitus: sed quanto pluriores sustinebat dolores, tanto amplius pluriores adijciebat æterno regi gratiarum actiones atque confessiones. Sciebat nāque sanctus ille, quia secundum multitudinem dolorum, multitudo ei præparabatur coronarum. O' beate Iob quomodo te admiremur, quomodo te laudemus, uel quomodo magnificemus qui solus ante Euangelium eorum quæ in Euangelio sunt perfectam passionem sustinuisti, qui solus ante martyres martyrum tolerantiā cum gratiarū actionibus perfecisti. Nam sicut omnia tormēta atq; flagra per principes huius mundi ingessit diabolus martyribus: sic similiter uniuersa supplicia atque incendia induxit super Iob per semetipsum atque sua iniquitate, hoc ipsum per omnia deprecante Iob, quod etiam martyres fecerunt, ut gloriosum nomen Dei blasphemare non cogeretur. Sed incōtaminatus permansit magnus ille adamantus Iob, iuxta dolorum multitudinem atque nimietatem, multiplicans atq; adijciens gratiarum actiones. Hoc nimirum per hæc quæ sequuntur apparet, dicit namque:

Iobi ulceribus pleni miserabilis descriptio.

Iob martyr.

ET accepta Iob testa radebat saniem suam.] Non accepit molle aliquid, ut abstergeret molliter, leuiter, leniter, artificio sè moderando atq; releuando: sed accepit testam duram, asperam, ut raderet cum dolore saniem suam, & non extergeret blandè atque modestè mitigans atque releuans uehementem illum atque inenarrabilem dolorem. Accepit testam ut raderet saniem. Ad quæ dignè dicatur, dic ô beate Iob atque Deo dilecte, ob quam rem hoc facis? Cur hunc dolorem exasperas? Cur augmentas? Cur exaggeras testa radendo lamentabile hoc uulnus atq; sæuissimam hanc plagam, cùm potius debueras obseruare, iuuare, leuare, fouere, ungere, defricare, ut per hæc uniuersa mitiorē atque blandiorē redderes hunc sæuissimum dolorem, plagamq; terribilē? Sed respondens iustus Iob, dicit: Ego ô uiri nō succūbo his doloribus, neque istis pœnis deficio, non debilitor, neq; delassor. Non enī sunt dolores isti fortiores animæ meæ firmitate, non sunt hæc tormenta duriora cordis mei duritia. Meritò, inquit, exaggero atque

commoueo ipsos dolores, ut per cuncta ostendam nequissimo diabolo, quia eius malitiã irrideo, quia iniquitatem eius contemno, quia omnes eius plagas atq; uulnera ad nihilũ repuro. Ob hoc ergo accepit testam, ut raderet saniem suam. Ecce, inquit, ô malignissime diabole sicut tunc cùm rem familiarẽ & filios mihi auferres, tunc deniq; ego quod supererat uestem atque comam capitis conscindens atq; tondens tibi proieci, uestem post rẽ familiarẽ, & comam post liberos: sic, inquit, etiam nunc cũ me sæuissima plaga percuteres, quod tibi superfuit huius doloris, hoc nimirũ ita adijcio, hac testa dolores prouocãdo, & exaggerando atq; exasperando: ut per hæc, inquit, uniuersa informeris de mea constantia, ne ultrà putes nequissime diabole, quòd ego detrahã benignissimo creatori, uel blasphemẽ sanctum benefactorẽ meũ aliquãdo. Ob hoc ergo accepit testã ut raderet saniem suã. Aduertite ô uiri ualde ingentem fidẽ Iob atq; charitatẽ quã habuit circa Deum, tolerantiam quoq; atq; constantiã. Nã ob hoc rasit Iob uulnera sua testa, non quòd non ei ualde doluissent, sed ob hoc rasit testa, ut nobis patientiæ atq; tolerantiæ normã daret. Ob hoc rasit testa, ut sanctorũ martyrũ demonstraret figurã, qui post uniuersas plagas ac dolores, post uniuersa supplicia atq; tormẽta, rasi atq; ungulis cõfossi sunt pro augmẽto dolorũ omniũ. Sic & beatus Iob post nimios dolores qui in corpore erant, extra corpus testa rasit sua uulnera, ut omnibus Deũ timẽtibus patientiæ atq; tolerãtiæ in perpetuo traderet formã: ut oẽs dolores atq; plagas siue in corpore, siue extra corpus, siue detrimẽu atq; languoris cũ gratiarũ actionib. sustinentes accipiãt à Deo æternæ gloriæ remunerationẽ, atque immarcescibiliũ coronarũ expectent retributionẽ à Deo. Quod aũt secundũ ipsam historiã testis lacerati atq; pernecati fuerint sancti martyres, manifestũ est atq; irrefutabile. Nã post uniuersa tormẽta recludentes eos in carceres, & testas pollinas in eis sternẽtes, & per quatuor partes eos impij ipsi extendentes crudeli morte eos pernecabant. Ita consummatus est beatus atq;

S. Lucianus. gloriosus Lucianus, lucidus uita, lucidus & fide, lucidus etiam tolerantiæ cõsummatione. Ob hoc enim Lucianus cognominatus est, tanquã lucidus, aut proprio lumine sibi fulgens, aut alijs lucẽs. Hic nãq; beatus duodecim diebus supra testas pollinas extẽsus tertiadecima die est consummatus, alijq; innumeri sancti martyres eodẽ modo mortẽ trãseuntes cõsummati sunt. Hotũ nãq; omnium typũ geres Iob, accepit testã ut raderet saniẽ uulnerũ suorum. Ecce, inquit, ô maligne diabole conculco te, deformo te & humilio, atq; omnẽ malignitatẽ tuã & malitiã contemptibilẽ omnibus demonstro. Accepit testã ut raderet saniẽ uulnerum suorũ. Testa, inquiẽs, testa radendo corruptibile atque carnale hoc corium, terrena, atque aspera testa. Accepit testã ut raderet saniem uulnerũ suorũ. Typus, inquit, sum sine peccato hos sustinendo dolores, illius qui in nouissimo tẽpore descendens de cœlis Deus unigenitus terreni corporis testa ex uirgine se induens, totius mundi saniẽ immunditiã quoq; ac putredinẽ rasit, atque mũdauit omniũ

Esa. 53. peccata supportando. Postmodum pro impietatibus eorum in mortem deductus est, cuius liuore omnes sanati atque mundati sunt, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Omnibus itaque modis accepit, inquit, testam ut raderet saniem suam.

ET ipse sedebat super aceruũ stercoris extra ciuitatẽ.] Nõ quod habitationẽ deserere uoluerit, sed ijs qui in ciuitate erant atque mansionibus, molestiam ingerere non est passus. Sedebat super aceruũ stercoris extra ciuitatẽ, me solum inquiens circũdant mala mea, mihi soli molesta sunt mea uulnera. Nõ efficiar, inquit, etiã alijs execratio, ne sim his qui intra ciuitatem sunt abominatio, ne exacerbentur etiã ciues ciuitatis propter meos dolores. Sedebat extra ciuitatẽ ille, qui ante paululũ ciuitatum atque mansionũ fuerat Dñs, rector atque gubernator. Sedebat ergo extra ciuitatẽ. Certum est quòd plurima apud semetipsum tractans ac dicens: Cur in ciuitate maneã? cur in domibus sedeam? Cum re ac filijs, & ciuitate, & domibus carui: cũ re familiari ac liberis regni corona ablata est mihi, cum re ac natis dedi etiã uestẽ atque comã capitis. Nũc uerò cũ regno relinquã etiã ciuitatẽ ac domum. Sedebat extra ciuitatẽ solus sustinens dolorẽ illum sæuissimum, certũ est quòd memor illius atque imitatus illũ qui solus dolorẽ omnium extra ciuitatem sustinuit, id est Dei unigenitus, & de illius futura passione seipsum consolatus est, dicens: Quid magni ego sustineo cũ sim homo pro meipso, si Dei unigenitus uenturus est ad terras, & cũ sit Dñs pro omnibus plurima passurus? Breuis, inquit, est hęc mea passio, & temporalis erit hic meus dolor. Aut enim mors eum excludet, aut certè sanitas illum expellet, siue sic finis appropinquabit. Et ipse sedebat super aceruũ stercoris extra ciuitatem, sedem pro sede immutans, & sessionem pro sessione differens. Nam is qui paulo antè supra regale sedebat solium, nũc sedet super stercoris aceruũ: ille qui ante paululum regio diademate atq; gloria erat indutus, nunc sedet in abundantia putredinũ: ille qui ante paululũ ab innumeris cateruis circumdabatur, nunc à multitudine uermium comeditur. Sedebat super aceruum stercoris condignam atque congruã hanc sedẽ huic indicans plagę, uermibus stercus, putredini putredinẽ. Suscipiat, inquit, putredo putridinẽ: huius stercoris putredo, corporis huius atq; uermiũ putredinẽ: Sedebat super aceruũ stercoris: stercus supra stercus, putredo supra putredinẽ. Nã qa

omnis

omnis homo putredo, & filius hominis uermis, meritò is qui in putredinẽ uermiũ eſt conuer- Iob. 25.
ſus, ſedet in putredine ſtercoris. Quod efficiunt omnes homines poſt exitum animæ, putredo
& uermes, hæc, inquit, præueniẽs adhuc anima in corpore poſita, ego effectus ſum. Idcirco tan-
quam putredo & ſtercus effectus, dignè ſedeo ſuper ſtercus, omnes homines inſtruens, quia o-
mnis terrena eorum gloria in putredinẽ, & ſtercus atq; uermes cõuertetur. Sedit ſuper aceruũ
ſtercoris. Intendite, inquiens, omnes filij hominũ ad quantam miſeriã terrena gloria deuolui-
tur, ad quantã humilitatẽ terrena ſublimitas immutatur. Meritò præſentia nullus aliquid æſti-
met, ſed futura timeat: nullus hæc quæ uidenť quærat, ſed ea quæ non uidenť ſuſtineat. Omnis Eſa. 40.
enim gloria hominis tanquã fœnum, & omnis decor corruptibilium tanquã holera herbarũ,
& omnis ſpecies terrenorũ tanquã flos decidẽs. Quid pulchrius ſole? Et hic decidet. Quid ſua-
uius floribus campi? Et hi areſcent ſimiliter. Quid glorioſius aut decoroſius gloria atq; forma
humana? Et quid abominabilius atq; execrabilius, cũ aruerint exeunte anima? Et quid humi-
lius his qui in ſtercora, & uermes atq; putredinẽ immutantur? De me, inquit, ô homines atq;
de mea immutatione in his omnibus informamini. Qualem me ante paululũ uidiſtis, & qua-
lem me nunc conſpicitis? qualem me ante paululũ magnificaſtis, & qualem me nunc cõſpici-
tis? Vbi ſunt illi plurimi qui me circũdabant? Pro quibus omnibus multitudo, inquit, uermiũ,
& putredo me circumdant. Hæc itaq; atq; his ſimilia admirabilis Iob ad cunctos ſibi approxi-
mantes loquens, euidenter omnibus futuram conteſtabatur immutationẽ. Et ipſe ſedebat ſu-
per aceruũ ſtercoris, plus ſibi de ipſis uermibus atq; putredine, quàm olim de regni gloria atq;
multitudine circumdantiũ ſe populorum complacens. Nam omniũ illorum finem poſt hæc o-
mnia quæ glorioſa ſunt, carnis mors expectat: & poſt omnem putredinẽ atq; uermem, reſurre-
ctionem carnis expectat: mortis uerò putredinẽ atq; uermium finem reſurrectio à mortuis. Pro
his ergo omnibus ſedebat ſuper aceruum ſtercoris extra ciuitatẽ. Ad quẽ etiam nunc dignè di
citur: Dic ô beate Iob, dic ô ſancte Dei præliator, dic ô admirabilis uir Domini conſtantiſsime,
qui terribilibus atq; fortibus maligni plagis in nullo ſuccubuiſti, qui amara ſupplicia atq; for
tes dolores abſq; murmuratione ſupportaſti, cur extra ciuitatẽ egreſſus, & ſuper aceruũ ſterco-
ris atq; muranã ſedens ſpectaculũ temetipſum cunctis tranſeuntibus præbuiſti? Omnes enim
qui ingrediuntur, uel egrediuntur, omnes qui tranſeunt uias, & diriguntur in itineribus ſuis,
omnes qui in te contemplantur iſtic ſuper aceruũ ſtercoris atq; muranã ſedentem abſentibus
enarrant, atq; ijs qui longè ſunt annunciãt, ita ut penetret hic rumor tuus in longinquũ de re-
gione in regionem. Nam qui te uiderint, nõ uidentibus enarrabunt: qui uerò audierint, ijs qui
longè ſunt poſiti iſtam recognitionem tuam inſinuabunt. Sed reſpondit mirabilis Iob dicens:
Ego ô uiri cũ ſim prior atq; antiquior illis qui in nouiſsimo tẽpore erunt apoſtoli, uel euange-
liſtæ, quæ illi uerbis dixerũt, quod ſpectaculum facti ſunt & angelis & hominibus, hæc nimirũ 1. Cor. 4.
ego ipſis operibus anticipans tanquã in typo adimpleo, ſpectaculũ cunctis effectus, & angelis
& hominibus: ut penetret hæc relatio mea nõ ſolũ à prouincia in prouinciã, ſed adhuc longius
per oẽs gentes & per oẽs fines terræ, uſq; ad conſummationẽ ſeculi. Verè enim uerè ô amici ſpe
ctaculũ factus eſt beatus Iob & angelis & hominibus. Nam oẽs homines ſtupentes, atq; admi-
rantes duplici in eum modo intendebãt, atq; geminã de illo opinionẽ habentes undiq; ad eũ
reſpiciebant: quidam de peccatis illum accuſabãt ſicut Eliphas, ſimilesq; illi: alij nihilominus
nõ pro peccatis illũ reprehendebant, ſed potius iuſtum illũ reputantes, mirabantur in omni-
bus quæ à Dño ei illata fuerant. Similiter & omniũ angelorũ & ſpirituũ geminæ partes in eum
intendebant. Sancti quidẽ angeli Dei cum magna ſollicitudine in eum reſpiciebãt, tolerantiæ
eius conſummationẽ expectantes, ut de uictoria eius deuotè cœleſtẽ regem collaudarẽt, uicto-
riam iuſti Iob, atq; ruinã iniuſti diaboli cernentes. Poſt hos omnes nimirũ nequiſsimi ſpiritus
reſpiciebãt in eum fixis obtutibus eũ conſiderantes, ſollicitè ſperantes, atq; expectantes, quan
do blaſphemiæ uerbum ab eo audirent, quando maledictionẽ ſermonis ab eo ſuſciperent. Sed
infelices à ſpe ſua deciderũt, cũm Iob benedictionem cum gratiarum actionibus omni tempo 1. Cor. 4.
re Deo referret. Sic itaq; ipſis rebus adimpleuit beatus Iob idem quod poſt hoc à ſanctis dictũ
eſt: Spectaculũ facti ſumus, & angelis & hominibus. Ob hoc & ſuper aceruum ſtercoris extra ci
uitatem ſedit hic iuſtus, ſtercus ac putredinẽ exiſtimans, atq; demonſtrans omnia quæ ſunt hu
mana, ac corruptibilia atq; terrena, ſicut & ſuperius demonſtratũ eſt. Poſt quæ uniuerſa dicit:

PLVRIMO autem tempore interpoſito dixit ad eum uxor eius.] Diuerſa plurimi de hoc *Iobi & uxoris*
tempore quod iſtic memoratum eſt, & intellexerunt, & loquuti ſunt, alij quidem breue hoc *eius colloquiũ.*
tempus fuiſſe percipientes, alij nihilominus plurimum aſtruentes, quaſi tribus annis & di-
midio in typum dominicæ prædicationis, etiã & huius paſsionis tẽpus ſicut & in cæteris oſten
deret, dicentes. Ideoq; qui uoluerint ex auditoribus, ita percipiant. Nos uerò ſcripturæ conſen
tientes intelligamus, & ſicut intelligimus, ita & aſſeramus, hoc primum dicentes & quæren-
tes. Cur benedictus Deus diutius eſſet permeaturus iuſtum illum, cùm ſufficeret breuiſsimum

Scopus afflictionis Iobi.

tempus ad ſuperandũ malignißimũ diabolũ? Non eñ hoc delectabatur Deus, ut Iob torqueretur: ſed hoc potius ut diabolus conuinceretur, & beatus Iob iuſtus cõprobaretur. Nihil ergo aliud expectauit Deus, niſi hoc ſolum quando diabolus uniuerſam iniquitatẽ ſuam perficeret, & quando Iob uniuerſam tolerantiã ſuam adimpleret, ut inexcuſabiliter conuinceretur diabolus, & iuſtus uerè appareret Iob. Hoc nimirũ nõ diuturno annorũ ſpatio, ſed breuißimo menſium tempore irrefutabiliter conſummatũ eſt. Huius namq; rei teſtis comprobat etiã ipſe Iob dicens: Suſtinui menſes ſuperuacuos. nõ annos ſed menſes. Nam ſicut de menſibus non ſiluit Iob, ſic multo amplius de annis non ſiluiſſet ſi annos ſuſtinuiſſet. Nunc uerò quia non annos ſuſtinuit ſed menſes, meritò ſanè annos non memorat, menſes autẽ nominat dicens: Suſtinui menſes ſuperuacuos. Debuerãt ergo hi qui tres annos & dimidiũ fuiſſe paßionis Iob aſtruũt, tres menſes & dimidiũ dicere, ut certè uel ex parte ueritati non reſiſterẽt, & dominicum exemplum illud conſimilarent. Tribus namq; annis & dimidio prædicauit Dñs à baptiſmo uſq; in paßionẽ. Sic & ipſa hiſtoria non tres annos ſignificat, ſed breue menſiũ tẽpus. Primũ quidem per hoc quod cõtigit cũ ſuas plagas ei intulit malignus. Nam ſemper adhuc primo loquẽte alius ſuperueniebat nuncius. Deinde ſtatim ſine mora ſæuißima ac terribili illũ percußit plaga. Itẽ mox per uxorẽ ſeduxit, deinde cõſequenter in ordinẽ per amicos reprehendit. quæ uniuerſa in paucis menſibus perfecit. Protinus ſubſequenter Dominus ad eum locutus eſt iuſtũ illum omnibus demonſtrãs, atq; ſanctũ illum cunctis teſtificans, & illis qui tunc fuerũt, & iſtis qui erunt uſq; in perpetuũ. Hæc namq; intra paucos menſes perfici potuerunt. Non enim erat iuſtũ, neq; amplexa eſt Dei bonitas, ut plurimis annis lamentabilẽ illam paßionem iuſtus ſufferret Iob. Omnibus itaq; modis demonſtrari poteſt, quia nõ plurimis annis, ſed paucis menſibus, hæc uniuerſa impleta ſunt. Quõ enim ſufferre poterant carnes Iob, uel mẽbra, ut tribus annis & dimidio à uermibus ac putredine eſſent comeſta? Quõ poterãt ſufferre carnes eius ac oſſa, ut tribus annis & dimidio amarißimo dolore fuiſſent uexata? In qua amarißima pœna, omnis furor & indignatio maligni diaboli eſt demõſtrata. Poſt horũ namq; omniũ approbationẽ dicit: Plurimo aũt tempore interpoſito. Et unus menſis tempus eſt, & duo uel tres menſes plurimum tẽpus eſt: idcirco nõ dicit plurimis antè annis, ſed plurimo, inquit, tempore. Nam & frequenter proximo aliquò quemlibet mittentes, ſi tardigradus fuerit is qui miſſus eſt, murmurantes ſoliti ſunt dicere, Quid feciſti tanto tẽpore? Si ergo dies tẽpus dicitur prolixũ, multo magis menſiũ tẽpus prolixũ atq; plurimũ dici poteſt. Ob hoc ergo dicit, Plurimo tẽpore interpoſito. Plurimũ namq; memorat hoc tẽpus, nõ ob hoc ſolũ quod plurimũ fuerit longitudine tẽporis, uel ſpatij prolixitate, ſed maximè propter plurimũ dolorẽ, plurimũ dicitur & æſtimat hoc tẽpus fuiſſe. Plurimo, inquit, tẽpore interpoſito, propter plurimã paßionẽ, propter acerrimũ dolorẽ, propter uehementißimũ uulnus, ꝓpter amarißimã pœnã. Plurimo aũt tempore interpoſito, propter plagarũ nimietatẽ, propter humorẽ corpus atq; membra liquefacientẽ, pro innumeris uermibus neruos atq; oſſa deuorantibus. Pro his ergo omnibus magnis ac plurimis grauibus atq; terribilibus exiſtentibus plurimũ fuiſſe hoc tempus memorat. Plurimo aũt tempore interpoſito cũ Iob non ſuccumberet, neq; debilitaret, neq; delaſſaretur, neq; deficeret, ſed in eiſdem grauarũ actionibus atq; confeßionibus permaneret. Vnde enim cœpit, illic & perſeuerauit, in gratiarũ actionibus atq; benedictionibus. Sit, inquit, nomen Dñi benedictũ in ſecu-

Iob. 1.

cula. Cùm in iſtis ergo perſeueraret Iob, nequißimus diabolus obſtupuit, expauit, deſperauit, atq; ſemetipſum cõſumens dixit: Vbi eſt proſumptio mea? ubi eſt audacia? ubi eſt labor meus? omnem ſollicitudinẽ exercui, & in Iob nihil feci, omnia argumenta oſtendi & fortitudinẽ Iob non deieci, omnes ſagittas nequißimæ pharetræ meæ euacuaui, & animã Iob nõ uulneraui. Filios, inquit, eius perdidi & ſenſum eius à Deo non præuaricaui. Rem familiarem eius exterminaui, ſed charitatem eius quã habet circa Dñm Deum nõ extinxi. Carnẽ & oſſa eius uermibus atq; putredine conſumpſi, ſed fidem atq; ſynceritatem animæ eius non uiolaui. Quid igitur faciam illi adhuc quod non feci? Quid in eo exerceam adhuc quod non exercui? Ergo quia per uniuerſa ſupplicia atq; tormenta cogere eum ut Deũ relinqueret non potui, conferam, inquit, me ad ſeductionẽ, conferam ad perſuaſionem. Forſitan enim quod non ualuit pœnæ coactio, hoc nihilominus efficiet ſuaſionis ſeductio. Confugiam, inquit, ad antiqua mea arma, per quæ

Gen. 3.

Diabolo instigante uxor Iobi, maritum à pietatis studio dimouere conata est.

Adam ſeductum ſupplantaui. Illic ſerpentem me induens ad Euam locutus ſum, deinde per Euam locutus Adam ſeduxi. Habet etiã Iob uxorem, qua me induens ſubtiliter per illam eum ſeducam, atq; fraudulenter per eam illi perſuadeã. Cùm hæc apud ſe cogitaret, atq; meditaretũ nequißimus, ſtatim uxor os ad perſuadendũ aperire properauit. Quod demonſtrãs hæc ſcriptura dicit: Plurimo aũt tẽpore interpoſito, dixit ad eũ uxor eius. Plurimo aũt tẽpore interpoſito, cùm Iob perſeueraret, & nõ immutaretur, cũ Iob in fide firmaretur, & in ueritate roboraretur, fundaretur in pietate, atq; in iuſtitia conſtabiliretur, in charitate inſtrueretur & in gratiarũ actionibus perſiſteret deuotus atq; ſollicitus, cùm in huiuſmodi conſonantia Iob perſiſteret,

dixit

dixit ad eum uxor eius. Et reuera nō uxor dixit, sed diabolus qui per os eius est loquutus, qui frequenter consueuit loqui ad uiros per os mulierū, qui sæpe solitus est subuertere uiros per os coniugū, atq; ad mala cōcitare & mala docere, rapinas, calumnias, uiolentiā, cupiditatē, alienorum appetentiā, atq; odium circa proximos. Frequenter enim inuidiā accendunt inter uiros, sicut inuicem propter improbitatem suam litigauerunt. Continuò illæ in infelices uiros, odia, atq; contentiones ad inuicem excitare contendunt. Quos eū sint pacifici, atq; unanimes, cum aduersarijs suis, siue ijs qui intus sunt, siue qui foris sunt, cōcordes stare oportuerat & se inuicē defendere, atq; inuicē adiuuare, isti nimirū compelluntur propter nequitias uxorū aduersum inuicē insurgere & se inuicē odio habere, quo possint iniquarū uxorum maliciæ satisfacere. Frequenter enim per coniugum os hæc talia loquitur diabolus ad uiros, frequenter dicit ad uiros per os coniugum. Existi forās, & nihil intro attulisti. De uia uenisti & uacuis manibus domum introisti. Alij eunt, & reuersi afferunt: alij proficiscunē & uenientes perducunē. Tu uerò deterior cæteris, tu aūt debilior uiris, inutilior cunctis, aliaq; plurima quæ solitæ impiæ mulieres loqui uiris suis cogentes eos ad mala, atq; animas uirorum in modicū quæstum uenundantes, uel potius perdentes: quibus curæ nō est unde acquirant uiri tam ex rapinis, quàm ená ex prædis, tam ex uiolentijs, quàm ex furtis, tantùm ut in unum coaceruantes illis afferant. Istæ uerè sunt subuersiones uirorū. Istæ sunt perditiones uirorū, per quarum os ad plurimos loquitur diabolus. Post quarū uerba cōuersi plurimi, miseri effecti sunt & efficiunē, & super terram & in cœlo & apud superos & apud inferos. Sic loquuta est Iezabel & Achab perdidit. Sic loquuta est Herodias & Herodē fratrem Philippi interfecit. Sic loquutæ sunt plurimæ, quæ multis mala ingesserunt. Sic utiq; & ad Iob loqui cœpit uxor eius, & diabolus per os illius, sicut & per alias ad alios loquutus est & loquiē. Sed non audiūt illas rationabiles Deū timentes, qui æterni iudicij metuendas pœnas formidāt memores, sicut & Iob non audiuit. Cur aūt reprehendit uxorem Iob tanquam deseruientem nequissimo angui diabolo? Reprehensio namq; est hæc ingens, atq; increpatio. Primū quidem ob hoc eam reprehendit atq; obiurgat, ut norint omnes uiuentes, quia non est personarum acceptor Deus, & quia nō despicit, neq; silet pro suorum delictis atq; ignorātijs, neq; magnis neq; pusillis, neq; in uerbis, neq; in factis. Ob hoc enim & Saram olim ridentem ac promissionē suam aspernantem redarguit. Ob hoc etiam nunc istic uxorem Iob arguit atq; reprehendit, ut cunctæ mulieres caueant ne cuiuspiam earū corda diabolus subuertat, ne os earū satanas aperiat, ne malignus spiritus per labia earū loquatur, ne deseruiant diabolo pro subuersione animarū uirorum suorū. Et ad hoc reprehendit uxorem Iob, quæ diabolo deseruiuit pro subuersione eius, ut nouerimus nos plurimam atq; multiplicem diaboli malignitatem & astutiā. Per omnia enim insidiaē, per omnia subuertere conatur, & per amicos, & per sodales, & per uxores: quæ in Iob adimpleta sunt, quē amici reprehenderūt, uxor uerò subuertere nisa est. Horū scilicet etiam posteriores prophetæ memores dixerūt: Nolite credere sodalibus, & cū amicis uel fratribus nolite consiliare, à coniuge tua te obserua. Pro his ergo omnibus accusans, atq; reprehendens uxorem suam Iob, dixit: Dixit aūt uxor eius uecors, uertibilis, instabilis, quam facilè diaboli fluctus subuertit, in cuius animam nequissimi illecebra facilè irrepsit. Hæc uidelicet uxor eius dixit ad eum, quam ideo solam de omnibus nequissimus diabolus superesse uoluit, ut hac nouissima uteretur pro Iob seductione, atq; animæ eius subuersione. Siue enim Deus præcepit hanc reseruari, sicut & præcepit, ob hoc ut eius secundam uxorem iustus ille Iob accipere opus nō haberet: siue ille diabolus hanc conseruauit tractās ut hanc ministrā iniquitatis suæ haberet, ut hanc haberet pro nouissimo Iob laqueo, ut postquā per omnem rem desperaret, tunc per uxorem iustū perderet, sicut ipse arbitrabatur infelix, æstimabat atq; sperabat. De longē enim oculi eius considerant, de longē iniquitas eius prospiciens circumuenit, insidias omnes captat, quemadmodū subintroeat, quomodo deijciat, quomodo Adæ familiaritate præuaricet. Ob hoc ergo reseruauit atq; reliquit uxorē Iob, sicut & illos nuncios qui dicebant, Ego remansi solus, ut nunciarem tibi. Ob hoc solum illos reseruauit, ut consequenter dolores subenarrarent. Hoc scilicet demonstrans dicit:

3.Reg.21.

Gen.18.

Mich.7.

DIXIT ad eū uxor eius.] Vxorē dixit dixisse, sed uerè diabolus dixit. Sic namq; & olim ait, Dixit serpens ad mulierē. Serpentem dixit dixisse, sed nō serpens dixit, sed diabolus qui per serpentem loquutus est. Sic & nunc istic uxorem dicit dixisse, sed uerè nō uxor dixit, sed aduersarius qui per uxorem est locutus. Dixit ad eum uxor eius, Quousq; sustines? Quid speramus? quid suspicamur? quid æstimamus? Quo aspectu ô uiri, uel qua facie loquuta est ad Iob uxor eius? Manifestū est atq; euidens omnibus, quòd illa nō loquuta est hilari uultu, neq; læto aspectu, sed tristi, imbrido, nubilo, flenti, omni nihilominus miseria referto, & ipsa uoce lacrymabili cōmixta lamentatione. Sic itaq; miserabilem se exhibens iniquus atq; callidus diabolus, aperiensq; os suū, dicit ad Iob: Quousq; sustines? O nequissime satana, quō subuliter seducis, quō callidè loqueris ô callidissime diabole, Quousq;, inquiēs, sustines? Quousq; suffers? Quousq; protelas?

Iob.2.

Molesta satanæ sanctorum perseuerantia. protelas? Quousq; cõstanter perstas? Quãdiu, inquit, eris lapidibus robustior & saxis durior, & omni ferro firmior? Ferrũ cùm in ignem missum fuerit liquescit, tu uerò in igne putredinis, atq; uermium positus, animo non liquescis? Quousq; sustines? quousq;, inquit, non flecteris, quousq; non deficis, quousq; non debilitaris? Ac si diceret. Ego deficio ô Iob, & tu non deficis. Ego fatigatus sum, & tu non es fatigatus. Defecerunt à me omnia argumenta, à te autem non deficit deuotio, atq; patientia. Quousq; sustines? Quamdiu tu flagellaris? Quamdiu à me torqueris & cuncta sustines, & supportas uniuersa, & non solùm tormenta atq; supplicia, sed & seductiones, ac uerborum subtilitates, cuncta sustines, cuncta suffers, sed à nullo flecteris? Quousq;, inquit, sustines ô Iob? Qui sustinebat, qui torquebatur, nõ est debilitatus, neq; ad sustinendum consternatus: tortor uerò eius diabolus delassatus, ac deficiens, dicit, quousq; sustines? Non dicit Iob qui torquebatur, quousq; sustineã, quousq; torquear? Diabolus uerò qui nõ sustinebat dolores, sed confusionem, dicebat ad patientem atq; sustinentẽ, quousq; sustines? Iob qui sustinebat, nõ succumbebat; diabolus uerò qui nõ sustinebat, deficiebat. Nõ eñ hoc quod dicit, Quousq; sustines, fortitudinẽ demonstrat sustinẽtis, sed defectũ ostendit percutiẽtis. Conqueritur qui cædit, & nõ conqueritur qui uapulat. Quamdiu, inquit sustines? Liquefactæ sunt, inquit, carnes tuæ ô Iob, cõsumpta sunt ossa tua & nerui, putrefacta est etiam terra ipsa sub te, & adhuc sustines ô Iob? Locutio linguarũ, & sermo uiatorũ, & nuncius transeuntiũ, & spectaculum his qui longè sunt, & declinatio his qui propè sunt factus es, & adhuc sustines ô Iob? Trãsierunt noctes & dies & menses in doloribus tuis, adhuc sustines? Defeci, inquit, etiã & ego assistens tibi inuigilans & sperãs si quo modo deficiens blasphemares, uel si quo modo succumbens detraheres: & tu nõ defecisti, neq; succubuisti, sed adhuc sustines ô Iob? Defecerũt diuitiæ, defecerunt filij, cõputruerunt carnes, liquefacti sunt nerui, & ossa in stercora redacta sunt, terra concalescentibus carnibus tuis cõmixta, & adhuc sustines? Quod efficiuntur mortui in sepulchro post mortem, putredo & uermes atq; terræ cõmixti, hoc uidelicet tu effectus adhuc uiuẽs uideris, & super hæc omnia adhuc sustines ô Iob, & suffers huiusmodi passionem, qualem non sustinuit prior te alter, neq; sustinebit alius usq; in sempiternum post te? Quousq;, inquit, sustines? Deficiens iam requiesce, ut etiã me requiescere facias à bello & certamine, atq; colluctatione quã habeo circa te. Sed ad hęc uniuersa uno uerbo respondit dicens: Si interrogas me ô inimice quousq; sustineã, audi. Quamdiu tu percutis, illousq; ego sustineo. Quamdiu tu torques, illousq; ego suffero. Quamdiu tu flagellas, illousq; ego expecto. Quamdiu nõ defecerit malignitas quã habes circa me, illousq; nõ deficiet tolerantia quã habeo circa te. Delusisti, inquit, temetipsum ô diabole, cũ putas ꝙ Adam incautũ inueneris, & nescisti quòd aduersum Iob constantẽ hoc habueris. Sed adhuc ad priorẽ sensum atq; sermonẽ reuertamur. Quamdiu, inquit, sustines? Deinde tanꝗ cogitationibus eius atq; spebus compendium faciẽs atq; respondens, adijciẽs dicit: Ecce expecto adhuc paucum tempus, sperãs spem salutis meæ. Tanquã si diceret. Quamdiu sustines hoc tractans & hoc cogitans, atq; istam spem habens, quòd adhuc modicũ tempus sustines, salutẽ & liberationem, atq; requiẽ expectans, teipsum deludis ô Iob. Nõ enim ita es deprehensus, ut modico sustinens tẽpore euadas. Nõ talia, inquit, te mala circumdant ô homo, ut cùm modicũ temporis hęc supportaueris, salutem sperare possis: sed sustinẽs, inquit, sustinebis, & patiens patieris, & finis passionis atq; doloris tui nõ erit. Quod enim facturus es in ultimo, cũ plurima passus fueris, ac sustinueris, ut blasphemes, hoc sanè cur non facis celeriter, ut saltẽ uel unũ ex ipsis doloribus effugiens requiescas? Hæc itaq; uniuersa atq; his pluriora nequissimus diabolus licet nõ euidentioribus uerbis sermocinatus sit, attamen occultis cogitationibus ad Iob loquutus est subtiliter seducere uolẽs famulũ Dei inuiolabilẽ. Super quæ uniuersa adijciẽs dicit: Ecce enim exterminata est memoria tua à terra. Quid expectas? quid sustines? quid speras? Quid tẽpus salutis expectas? Exterminata est memoria tua à terra. Exterminata est enim, sublata, finita. Proiectus esse, inquit, uideris, & tanꝗ non sis, ab omnibus reputaris. Deseruerunt namq; te omnes, discesserunt cuncti, obliti sunt uniuersi, desperauerũt te toti, & qui propè, & qui longè sunt, quia delata est memoria tua à terra. Quanti, inquit, magni fuerunt à seculo, & plerunq; eorũ memoria permanet, aut in uerbis, aut in factis, aut in liberis: tua aũt memoria omnis subitò exterminata est à terra, neq;, inquit, uerbum post te, neq; filius neq; filia, neq; factũ per quæ possit stare præteriens memoria tua. Ergo quia nullũ de his post te in

Psal. 112. memoria remansit, ideo exterminata est memoria tua à terra. Nõ solùm obliterata, sed sublata, sed exterminata, tanquã delauata atq; extersa, tanꝗ ultrà non sit cui dignè respondeat: In me-

** Pro itidem.* moria æterna erit iustus, & memoria iusti cũ laude. Deinde* identidẽ abscondẽs diabolus, atq; tegens iniquitatẽ suam, conuertit hunc sermonẽ ad uxoris personã: & tanquã ex illius persona loquẽs, dicit: Filij tui quos fidẽ docuisti, quos pietatem induisti, quos charitatẽ ad inuicem circa oẽs habere instruxisti. Filij tui pro quibus corde fuisti sollicitus & animo cogitasti & singularia sacrificia immolasti, de quibus apud temetipsum dixisti, Ne fortè filij mei in præcordijs mala cogi-

la cogi-

la cogitauerint aduersus Deum. Isti ergo filij quos tui hæredes fore sperasti, à quibus sepulturam accepturũ te expectasti, per quos nomen tuum ac memoriam post te manere credidisti. Isti ergo filij quibus inter homines nihil est dulcius, quibus nihil est inter carnales charius. Isti filij tui quorũ uisionem nõ expectabis amplius, quorum faciem non uidebis ulterius, quorum reuersionem non speras amplius. Nõ enim in profectionẽ terrenam perrexerunt, ut denuò reuersionem speres eorũ, neq; in nauibus nauigantes ad exteras prouincias trãsierunt, ut denuò ad tẽpus remeãtes suscipere, atq; uidere eos possis. Terra illos subitò cooperuit, & mors illos cunctos pariter perdidit. Domus ruina cõmune sepulchrũ illis cunctis effecit. Isti, inquit, filij tui & nõ solùm filij sed & filiæ. Si enim solũ filij perijssent, filiæ uerò superessent, diminuta fuisset miseria, diminutusq; nefandus dolor. Filiarũ namq; prosperitatẽ pro hæredibus expectares, filiarũ progeniẽ pro consolatione duceres, restituerẽt tibi filiarũ nati, filiorũ direptionẽ. Nunc uerò & filij tui & filiæ omnes pariter perierunt, omnes sub una hora deleti sunt, omnes uno tempore in morte tanquã in pelago demersi sunt: omnes in una domo tanquã in una naui à terræ pelago absorpti sunt: & sicut ijs qui in pelago demersi fuerint ascensionis uel salutis spes ulterius nõ est, sic filiorum, inquit, tuorum & filiarum à mortis lamentabili profundo absorptorũ reuersionis uel reparationis spes amplius non est, ut diem memoriæ tuæ celebrent, ut tempus recordationis tuæ agant. Sic, inquã, filij tui & filiæ ante tempus perierũt, omnes ante tempus à morte direpti sunt, ut non derelinquerent posteritatem, ut cùm nepotes non supersunt, aui à nullo nominentur. Sed noli putare ò Iob quòd tibi soli filios istos deputẽ, sed mihi potius depute, sed mihi magis succenseo, mei, inquit, ueri sunt gemitus & dolores, quos in uacuum portaui, laborum cum gemitu retributionẽ ab illis non accepi, remunerationẽ ex eis non habeo. Veri, inquit, mei gemitus & dolores, cum gemitu & dolore à me nutriti miseram atq; solitariam reliquerunt me, in doloribus atq; gemitibus me dimiserunt. Cum doloribus, inquit, ac gemitu peperi, dolores ac pericula in die natiuitatis eorũ sufferendo: cum dolore, ac gemitibus nutriui, compassa infantiæ eorũ atq; infirmitati, cõgemiscens languoribus atq; gemitibus eorũ. Nam cùm ingemiscerẽt simul ingemiscebam cũ eis: cùm infirmarentur, ego in me suscipiebam infirmitatem atq; dolorẽ illorũ. Quis, inquit, ex his qui generãt filios, ignorat ô Iob filiorũ dolorẽ? Quis ex his qui natos procreãt, amorẽ atq; affectũ filiorũ nesciat? Quia omnem dolorẽ atq; infirmitatẽ natorũ libenter in se parentes suscipiũt, tantũ ne aliquid molestè eis accidat. Hoc & præ omnibus muneribus deuotè impẽdi natis ex me procreatis filijs tuis & filiabus, ueri mei doloribus atq; gemitibus. Sed hæc cuncta cùm passa fuerim atq; sustinuerim, in uacuum uanè expectaui, cùm sepulturã mundã eis facere minimè ualui, illis à quibus mihi honorabilem sepulturã speraui. Post hæc uniuersa nihil, inquit, dixissem, nihil cõquesta fuissem, si te ô Iob non infirmũ uiderẽ, si te sanum habuissem: sed leuia mibi fuissent omnia quæ te incolumi sustinuissem. Sicut enim rei familiaris iacturæ memor non essem si liberos non amisissem, similiter non essem recordata, nec rei familiaris, nec filiorũ, si tibi incolumi gratulata fuissem. Nunc uerò & tu ipse Iob sedes in putredine uermiũ pernoctans & peruigilans, cũ uehemens dolor tuus, atq; miserabilis tua passio auferens à te requiem & uigilias tibi procurans dolores tuos efficit amariores. Tu ipse, inquit, in putredine uermiũ sedes. Quod enim efficiuntur omnes post mortem, hoc nimirũ effectus es tu solus ante mortem. Quod enim efficiuntur omnes qui moriuntur in sepulchro, hoc uidelicet effectus es tu solus in muriana. Quid in multitudine gloriaris iustificationũ? Tu aũt sedens in putredine uermiũ pernoctãs ac peruigilans plurimos habes qui te excitent uermes. Non enim gallus ille qui post hoc Petrũ uocabit, ita excitare illũ poterit, sicut te excitant uermes, qui deuorant carnes tuas. Non tantùm Aegyptios illæ plurimæ excitauerunt plagæ, sicut te multiplex suscitat putredo. Post quæ uniuersa, & ego, inquit, ut uaga, & habitu ancillæ ambulãs de loco in locũ & de domo in domũ operis causa, expectans quando sol subeat & requiẽ habeam laborũ & gemituũ, qui nunc me apprehenderunt. O malignitas aduersarij, ô calliditas diaboli, ô fallacia nequissimi, quàm blandè loquitur, quàm callidè decipit, quàm miserabiliter fatur, ut prouocet sensum, ut atterat mentem, ut exaggeret animum, ut perturbet præcordia, ut immutet conscientiã, ut delassando atq; fatigando, & debilem atq; desperantem efficiendo, ad blasphemiam eum prouocaret atq; conuerteret. Nam is qui aliquem passus fuerit dolorem, cùm consumpserit eius dolorem, uerborũ magis prouocatur admonitione quàm improperijs: & increpationes minores atq; mitiores esse uidẽtur magis quàm cùm prouocantur uerbis, atq; admonentur eloquijs, & subtilitate uerborũ exulceratur anima patientis. Hoc scilicet sciens nequissimus diabolus, uersutè ac callidè per os uxoris loquens, omniũ eum ab initio cõmonefecit dolorum. Vxoris nomen cùm audieris, noli putare quòd uxor hæc locuta fuerit, sed ore uxoris deseruiente loquutus est per os eius malignissimus, qui etiã & impias cogitationes seminauit in anima illius. Animaduertite quomodo omnes ipsos enumerat dolores, quo de omnibus eũ cõmonefacit. Quousq; sustines paupertatẽ, inopiam, nuditatẽ, deformitatem

Mira astutia & copia.

Matth. 26.

uide.

mitatem, improperia, maledictiones? Deinde filij tui & filiæ perierunt, interierunt, intercepti sunt, deleti sunt. Item uerò tu sedes in putredine uermium omnibus execrabilis, omnibus abominabilis, omnibus detestabilis ad uidendū & approximandum atq; audiendū, & ad ipsam putredinem omnibus odiosam moderandam. Deinde post hæc uniuersa, & ego, inquit, ut uaga & habitu ancillæ circumiens de loco in locum & de domo in domum, & cætera: quibus subtiliora atq; callidiora in subuersione loqui non poterat. Post quæ uniuersa pro omnium conclusione, postquam perturbatum & prouocatum, atq; circa Deum excitatum putauit esse coniugem, in supplemento omnium dixit:

Tentatio grauissima. DIC aliquod uerbum in Dominū & morere.] Ad hoc enim illū adducebat, atq; attrahebat, & ad hoc flagellabat cùm hæc uniuersa loqueretur malignissimus diabolus. Nam cùm non ualeret per dolores, nisus est atq; putauit quòd per seductionē eum subuerteret. Sed illic uerè adimpletū est id quod post hoc dictum est: Firmum fundamentū Dei stabit. Illic uerò adimpleta est parabola illa, quæ à Domino dicta est de domo illa firma, quæ super petram fundata atq; ædificata est, quam oēs uenti & aquæ, & oēs impetus diaboli cōmouere non potuerūt. Talis uerò fuit admirabilis Iob, quē omne supplicium diaboli non compulit Deū derelinquere: quem omnia argumenta aduersarij nō seduxerunt, ut à creatore discederet. Sed adhuc uelut ex persona uxoris huius uerbi mentionē faciamus. Et ego, inquit, ut uaga, & habitu ancillæ. Et ego mala tua, inquit, tecum baiulo, tuos dolores tecum sustineo, tuas miserias tecum patior, & ego, inquit, discedere nō possum, derelinquere te nō tolero. Et ego ut uaga & habitu ancillæ. Vaga uelut peregrina, latitans, misera, solitaria, infelix, inops. Et ego uaga, ueluti erronea, tanq̄ uiarū & egressuum, atq; totius ciuitatis transitus ignara. Nam intra palatia nutrita, & in regno uiuens, & in principatu atq; opulentia degens omniū foris eram ignara. Ob hoc ego, inquit, ut uaga circumeo, atq; erro, utpote omniū inscia & uiarum & itinerū & incessuum & colloquiorū, & nō solùm uaga, sed habitu ancillæ tanquā mercenaria, atq; alijs indigens, tanquā infelix & omnimodè inops. Habitu ancillæ, utpote operans ac laborans & mercennū faciens, & omnibus supplicans, atq; omnibus humilis, utpote omnibus subiecta. Sic itaq; ut uaga, inquit, & habitu ancillæ, innumeri serui, atq; innumeræ ancillæ olim seruierūt mihi & ministrauerunt & detulerūt & requiem dederunt, & undiq; cū reuerentia adorauerunt me: nunc uerò ad tantā infelicitatē deuoluta sum, ad tantā miseriā perueni, ut ipsa ego uaga alijs seruiā omnibus indigens, omnibus subiecta. Ego, inquit, quæ immensum numerū inopum atq; pauperum, infeliciū quoq;, ac nudorum sitientiumq; olim ex tuis & meis laboribus atq; facultatibus saturaui, uestiui, benefeci, requieui, refrigeraui, ego, inquit, ad tantos dolores & miserias, atq; infelicitatem perueni, ut tanq̄ uaga circumiēs, alijs propter inopiam seruiā, ut tibi, inquit, ô Iob quotidianā escam mercenno acquirā, ut tibi quotidianū uictū inueniā. Ob hoc (inquit) ut uaga & habitu ancillæ de loco ad locū circumeo, & de domo in domū, sicubi exposcam, & mendicē, expetam, uel ut etiā mercenno exigam, de loco ad locū, de domo in domū circumeo. Alicubi (inquit) suscipior, alicubi aūt non suscipior, alicubi deferē mihi, alicubi aūt nō defertur. Alicubi honorificor, alicubi nihilominus execror. Nam præter id quòd nō suscipiunt, insuper execrantur, declinant, abominantur nostrā infelicitatem, unusquisq; sibi metuens, & tanquā ab augurio meū accessum atq; introitū præ timore declinat, ne fortè cum nostra miseria rangatur. Ob hoc, inquit, ô Iob de loco in locū circumeo, & de domo in domū. Ego (ait) quæ olim forās nunq̄ exiui, quæ forās nunquam respexi, nunc uerò de loco in locū circumiens, & de domo in domū ab omnibus conspicior, ab omnibus cōtemplor, & à malis & à bonis, & à cognitis & ab incognitis. Nam ij, inquit, qui olim nec uiderūt me, nec uidere potuerunt, isti nunc ut uagam me circumeuntē cum ignominia uident, atq; cōtemptu contemplant. Ob hoc, inquit, de loco ad locū circumeo, & de domo in domū, operis gratia, & expectās quando sol subeat, ut requiem habeam laborū, atq; gemituum, qui nunc me apprehenderunt, qui nunc occupauerūt tam pro tua passione, q̄ etiam pro mea uagatione, tam pro tuis laboribus, q̄ etiam pro meis tribulationibus, expectās quando sol subeat. Ob quā rem? Ob hoc (inquit) ut requiem habeam laborū ac tribulationū mearum. Nam cū sol inquit ceciderit, nox appropinquat, & tenebræ oriunē, & superuenit somnus, qui omnes dolores mitigat, qui omne uulnus sedat, qui omnē tristitiā sopit. Ob hoc ergo (ait) tanq̄ requiem & omniū tribulationum depositionē sic expecto quando sol subeat, ut saltē uel breui noctis tēpore à tribulationibus, quæ me nunc apprehenderunt requiescā. Sicut enim locus loco me reddit, & domus domui, stipem quærentē & elemosynā, atq; humanitatē uagam circumeuntē: sic similiter dies diei me tradit & nox nocti, requiem tribulationū atq; dolorum consolationem quærentē expectando quando sol subeat, ut requiē habeam tribulationū quæ me nunc apprehenderunt. Nam solis occasus omnibus humanis laboribus ac fatigationibus finē imponit, solis occasus uniuersis humanis naturis requiē præstat, & pauperibus, & non habentibus, & seruis, & liberis: & oēs uesperum atq; solis occasum, uelut libertatem & indulgentiam

riam atq; requiẽ expectant. Cum quibus omnibus, inquit, ego etiã expecto quando sol subeat, ut requiem habeam tribulationũ, quæ me nunc apprehenderunt. Voluerunt quidam & aliter hæc dicere, quasi non possit per diem præ uerecundia atq; cõfusione per domos ire, & stipem accipere pro cernentibus & declinantibus propter augurium ne ei occurrerent, uel in domũ suscipere ent, metuentes ne eadem paterentur etiã omnes ad quos accessisset, uel quibus approximasset. Ob hoc ergo dicit, Expectãs quando sol subeat, ut in tenebris nocturnis requiem inueniam. Sed uerè superior expositio uera atq; irrefutabilis est. Sed post hæc uniuersa ad illum sermonẽ conuertamus, cuius etiam hæc uerba fuerunt, id est ad diabolũ. Nam hic gloriatur quòd de loco in locũ circumeat, & de domo in domũ, ut seducat, ut perturbet, ut cõmisceat, ut decipiat, ut ea quę cõtraria sunt cunctos doceat: & expectat quando sol subeat ut requiem habeat laborum ac tribulationũ. Nam ubi sol iustitiæ non subierit, ubi lux ueritatis nõ luxerit, ubi obscuritas infelicitatis & erroris atq; impietatis fuerit, illic malignus requiescit, illic omnem iniquus suũ laborẽ deponit. Idcirco de loco in locum circuit, & de domo in domũ, utpote aereus spiritus, cuncta penetrans atq; peruolans, & omnia circumspiciens, & ubiq; omnia inquirens, sicubi suæ malitiæ nequinã requiescere faciat. Quod aũt ita sit, etiã ipse Dñs in Euangelijs demonstrans dicit: Cùm immundus spiritus exierit ab homine, circuit quærens requiẽ. Sic itaq; & istic circuit de loco in locum, & de domo in domum, sicubi subeuntẽ inueniat solem, & tenebras & obscuritatẽ & noctem, impudicitias & adulteria & pertinacias, ut illic requiescere perficiat uniuersam suam iniquitatẽ, atq; omnem laborẽ suũ. Sic namq; requiescit caput huiusmodi, ut ultrà opus non habeat laborare ut eos seducat. Proprios namq; habet illos, & in illis requiescit. Idem ergo diabolus sanè dixit: Circuiui omnẽ terrã, & peragraui ea quę sub cælo sunt. Idem ipse etiã nunc dixit, quòd de loco in locum, & de domo in domum circuiuerit. Idem ipse etiam adhuc circumiens quærit requiem. Sed cùm uniuersam malitiam suam perfecerit diabolus, atq; omnẽ iniquitatẽ suam demonstrauerit, ostendit in fine quid cogitauerit, quid quæsierit, quidúe cupierit dicens: Dic aliquod uerbum in Dñm, & morere. O' iniquitas & malitia, fallacia quoq; ac uersutia tua, diabole, quantũ percurristi, & quantum circuisti, & quantũ tuis sermonibus atq; callidis locutionibus cõplexus es, cùm cõmonefacis eum dolorum, plagarum, uermium, putredinum, filiorum atq; uxoris uagationis. Et postquã per hæc uniuersa raptum illum, atq; post se conuersum habere putat, post hæc nihilominus omnia quasi gratiã atq; synceritatẽ illi demonstret, & tanquã sollicitè illi consiliũ præbeat, ait, Dic aliquod uerbũ in Dñm & morere. Melior (inquit) est mors ô Iob quàm uita amara, & requies æterna quàm perseuerãs infirmitas. Ideo dic aliquod uerbum in Dominũ & morere, ut inanẽ uitam hanc finias, ut hæc amara tormenta relinquas, ut ab istis uehementioribus doloribus transeas. Ob hoc ergo dic aliquod uerbum in Dñm & morere. Dic aliquod uerbum quod irritet, quod exacerbet, quod exasperet. Dic aliquod uerbũ in Dominũ. Accusa de iniustitia, criminare, irride de malitia, reprehende de impietate. Dic aliquod uerbũ quod neget illum, & prouidentiã eius atq; prouisionem, præscientiã quoq; ac uirtutẽ atq; magnitudinẽ illius. Sic ergo dic aliquod uerbũ in Dominum & morere. Si enim aliquid huiusmodi dixeris continuò morieris, continuò de omnibus præsentibus laboribus securus atq; alienus redderis, cõtinuò neq; cõfusionem (inquit) sustinebis, neq; improperia audies, neq; dolorẽ patieris, neq; pœnã sufferes, sed cuncta protinus deponens inter mortuos requiesces. Dic (inquit) aliquod uerbum in Dominũ & morere. Hoc (inquit) expecto, hoc sustineo, hoc desidero, hoc quæro, ut dicas aliquod uerbũ in Dominũ & moriaris. Ob hoc (inquit) plurimo tẽpore aduigilaui tibi, obseruans atq; in speculis sedens quando succũberes, quãdo flecteréris, quãdo deficeres, quãdo in his doloribus defatigatus atq; in ipsis tormentis delassatus ad reprehensionẽ creatoris flecteréris, atq; in factis Dei ad blasphemiam te cõuerteres. Cũ ego (inquit) hæc uniuersa perfecerim atq; peregerim, unum mihi uerbũ condona, unũ uerbum me exaudi, unũ uerbum dicito in Dñm & morere. Quod enim tu dicturus es post paululũ ô Iob, Menses uacuos & noctes dolorum sustinui: hoc (inquit) ego iam ex hoc sustineo, menses uacuos pertransiẽs propter immutabilẽ tuam passionẽ, & noctes dolorũ peragens propter animã tuam in doloribus nõ succumbentẽ. Nõ enim te ita ô Iob isti dolores affligũt, sicut me tua tolerantia pernecat. Pro his ergo omnibus dic aliquod uerbũ in Dominũ & morere. Sed tale uerbum dic, ut continuò tibi mortẽ procuret. Sed benedixit postmodum is qui ait: AQVA multa non extinguet charitatem, & flumina non inundabunt eam.] Omnia enim flumina & omnis impetus, & omnis inundatio maligni atq; malicia diaboli, extinguere uel inundare puram illius charitatẽ Iob, quam circa Dominum Deum habuit, nõ potuerunt. Indiciũ huius rei ea quæ iampridem dicta sunt, & ea quæ adhuc subsequenter proferuntur, demonstrant. Nam mox istic in subsequentibus dicit:

IPSE uerò respiciẽs ad eam dicit: Quare ut una ex insipientibus mulieribus ita locuta es?] Ipse uerò respiciens ad eam. Ipse. Quis? Iob ipse respexit eam qui antè ad Deũ respiciebat, qui

Matth.12.

Satanam conatum esse impellere Iobum ad blasphemandũ nomen Domini ostendit.

Iob quale responsum dederit uxori.

primùm Dominum contemplabatur, qui dudum ad æternam incorruptionẽ synceriter intendebat, Ipse ergo respexit. Ipse ille immobilis, indeclinabilis, insubuertibilis, inseducibilis. Ipse qui circumuentus non est, qui à Deo non est abstractus. Ipse respexit ad eam. Ad quã eam? Ad uxorẽ, ad insidias, ad muscipulam, ad subuersionẽ, ad ruinam. Nam illa quam uxorẽ esse oportebat, & omniũ bonorũ conciliatricem atq; suffragatricẽ, effecta est illi insidiæ, tenia & fraus ac totius impietatis conciliatrix uel fautrix, quanquã iustus Iob illam non audierit. Sed interim cùm se ista ministrã maligno effecit, quantumq; ad ipsam circumuenire atq; supplantare beatum Iob studuit, meritò iustus ille respiciẽs ad eam, primũ ad eum qui in ea loquebaẽ, id est ad diabolũ, respexit: primũ inimicũ illũ qui per os eius insidiabaẽ intellexit, atq; malitiæ eius occurrẽs restitit, & per illã quæ ad eum locuta est diaboli iniquitatẽ redarguit atq; deiecit. Quod demonstrãs scriptura dicit: Ipse uerò respexit ad eam turbido aspectu, immutata facie, frementi locutione, perturbato uultu. Ipse uerò respiciens ad eam cũ ira ac furore, cum indignatione atq; cõtemptu. Cognouit namq; ꝙ maligni erant hæc seminaria, quia maledicti semen hoc fuerat, quia iniusti erat ille fructus, quia nequissimi fuit hæc concitatio. Idcirco respiciens ad eam quidẽ respexit, sed ad diabolũ dixit, ad diabolũ locutus est. Cur (inquit) ô diabole, inimice iustitiæ atq; omniũ bonorũ aduersarie, cur superuacuè speras? cur stultè cogitas? cur humiliatũ temetipsum plus humilias, cũ putas quòd Adam inueneris, nesciẽs quòd aduersum Iob rem habeas? Neq; te hoc reuocauit quod præscius omniũ Dominus dixit, Nõ est illi quisquã similis super terrã? Neq; hoc te reuocauit, ꝙ uniuersam iniquitatẽ tuam nunc ostendens, & omnia bella tua & omnia prælia tua aduersum me suscitans, confusus in omnibus reuersus, deformatus in omnibus conuictus es? Post illa omnia sicut olim etiã ad Adam, ita ad me uxorẽ meam misisti, sperans infelix, quia quod uel his tormentis nõ perfecisti, hoc nihilominus uerbis seductionis perficeres, teipsum deludẽs, atq; circumueniẽs. Euæ enim exemplar inuenisti, sed ruinã non inuenisti, sed in eum qui in te Adæ fraudẽ ulciscatur occurristi, sed aduersus eum insurrexisti qui typum gerit illius qui in nouissimo ueniens tẽpore conculcabit caput tuum, cõminuet uirtutẽ tuam, confundet fortitudinẽ tuam, humiliabit altitudinẽ tuam, & deijciet elationẽ tuam, uindicabit Adæ priorem supplantationẽ uitæ illius ruinam excitando, & tuam elationẽ deijciendo. hæc itaq; uniuersa, atq; alia his pluriora ad personã uxoris, ad diabolũ illum locutus est, increpans illum atq; deformans. Nam sicut diabolus per uxorẽ eum seduxit, ita etiam ipse per eam demum diabolum deformauit atq; redarguit. Sed tamen & ad ipsam uxorem dixit:

Christus caput serpentis conterens.

Gen. 3.
Iob 2.

QVARE sicut una ex insipientibus mulieribus ita locuta es?] Cur (inquit) maximã insipientiam arripuisti atq; aggressa es? Cur teipsam uas diaboli effecisti? Cur teipsam habitationẽ maligni præparasti? Cur diabolus locutus est per os tuũ, infatuãs primũ mentẽ tuam atq; animæ tuæ intellectũ? Tanta digna eras ò mulier maledictione ac deuotatione, ira quoq; atq; indignatione uel deformitate, quantã ut Deũ blasphemarẽ ac reprehenderẽ, atq; criminarer mihi suasisti, & per ipsam blasphemiã mortẽ super me inducere operã dedisti: quibus nec quicquam est sceleratius ac nequius, illicitius quoq; atq; imprudentius, id est Dei blasphemia & morte spontanea. Quare ut una ex insipientibus mulieribus ita locuta es? Quare (inquit) nõ meministi meæ doctrinæ ô mulier? Quare oblita es mea mandata ô fœmina? Hoccine audisti à me ut creator blasphemetur? Hoccine audisti à me ut Deus criminetur? Vocẽ tuam, inquit, cognosco ô mulier, sicut & olim Isaac Iacob, sed seductionẽ tuam nõ cognosco, & doctrinã tuam non suscipio. Agnoui enim quod nequissimi aduersarij letale uenenũ est. Quare sicut una ex insipientibus mulieribus ita locuta es? A quo sensum & sapientiã accepisti, hunc criminari nõ pepercisti. A quo prudentiã & intellectum accepisti, hunc blasphemare nõ timuisti. Cur tanquã una ex insipientibus mulieribus locuta es? Plurimæ, inquit, ô mulier à seculo insipientes ostenduntur fœminæ, & innumeræ ab initio irrationabiles demonstrantur mulieres, aliæ minus, aliæ aũt plus, quædã carnaliter, quædam aũt spiritaliter. Insipiens fuit Rachel quando dicit ad Iacob, Da mihi filios. Nõ enim in potestate Iacob erat hoc, sed in Dei potestate atq; operatione. Sed insipientior fuit hac obscœna illa Aegyptia meretrix, quæ maximã impietatẽ aggressa, ad castissimum illum atq; iustissimũ Ioseph dicit: Mane mecum. Insipiens fuit uxor Tobiæ quæ iniustẽ dicit ad Tobiam: Vbi sunt iustitiæ tuæ & eleemosynæ tuæ? Ecce quæ pateris omnibus cognita sunt. Sed insipientior hac fuit, quia & nequior, execrabilis illa & immunda atq; luxuriosa Dalila, quæ clanculo seducẽs Samson putè se diligentẽ, in derisionem atq; in mortẽ imparcenter tradidit. Aliæ nimirũ innumeræ ex scriptura ostendi possunt insipientes mulieres, quas omnes nũc istic uno uerbo perstringẽs Iob dicit: Quare tanquã una ex insipientibus mulieribus locuta es? Ex insipientibus, inquit, inutilibus, stultis, imperitis, irrationabilibus, impijs atq; iniustis. Cur, inquit, tanquã una ex insipiẽtibus huiusmodi locuta es? Sed quia nõ dicit, Tanquã quædam ex insipientibus mulieribus, sed, Tanquã una, propterea quærendũ est, quæ uel qualis sit hæc una insipiens. Oportet enim esse illã singulariter insipientẽ, & super oẽs, atq; plus omnibus, utpote

Insipientes mulieres.

Gen. 39.
Tob. 2.
Iud. 16.

cæteris

cæteris omnibus mulieribus insipientior hæc sola ostensa atq; demonstrata. Quæ est hæc? Eua prima mulier, prima in insipientia, maxima in irrationabilitate, inops sensu atq; scientia, exors prudentiæ & intellectus, quæ maximam insipientiā toti mundo innexit, quæ singularē irrationabilitatem omniū mortalium seculo induxit, tum peccata atq; mortes semper per inobedientiam in mundo produxit. Huius nunc euidenter memor Iob, & de hac uxori cōmemorans dixit ad eam: Quare tanquā una ex insipientibus mulieribus locuta es? & nō ita, sed plus ac deterius atq; grauius. Nam memorata Eua cùm olim, inquit, in principio ad Adam locuta esset, & mandatū Dei derelinquere eum doceret atq; seduceret, persuasionis causa, ligni speciem & fructus dulcedinē protulit illi atq; ostendit. Tu uerò ô mulier foris ab omni occasione, detecta impietate, Deum sanctū blasphemare & mihi ipsi mortē inferre doces, atq; ante oēs meritò dignè à me audis: Cur tanq; una ex insipientibus mulieribus locuta es? Tu, inquit, ô mulier facta es deterior Eua in insipientia, sed ego (ait) nō effectus sum ut Adā in stultitia. Propterea tuis seductionibus nō obedio, propterea nō seducor ab eo qui in te loquit̄ diabolus. Quare tanquā una ex insipientibus mulieribus locuta es? Fortiori prælio iam confecto, periculosioribus doloribus iam supportatis, amarioribus tormentis iam baiulatis, terribili pelago iam soperato, uehementioribus periculis iam consummatis, cū iam salutis spes palàm sit, cū iam immarcescibiles coronæ euidenter ostendant̄, nūc me cōpellis ô mulier Deū blasphemare & mori: ut postea omnia amarissima ac miserabilia atq; lamētabilia supplicia quæ sustinui, beatissimis remunerationibus post hęc alienus efficiar, & nō solum hoc, sed & post mortem terribiliū pœnarum apud inferos perpetuò hæres sim, utpote qui indignè atq; iniustè sanctū Deū blasphemauerim. Post hæc uniuersa ô mulier maledicere ac negare atq; blasphemare me Deū cōpellis? Ob quā rem? Dicito. Ob hoc, inquit, ut moriaris, ut mala quæ te nunc circumdederūt, derelinquas. Bene. Audi iterū. Porrò si nō placuerit Deo qui habet uitæ ac mortis potestatem, ut postquā renegauero illū ac maledixero atq; blasphemauero, cōtinuò moriar, sed eū hîc in istis terrenis doloribus diutius affligat, utpote suum apostatā & illis æternis pœnis tradat, utpote se blasphemantē. Si igitur seruiēs illi & colens atq; gratias agens, tales sustineo dolores, qualia sustineam apud inferos supplicia ô mulier, si discedens ab illo negauero & renuero atq; blasphemauero? Nam istorum breuissimorū dolorū quos in corruptione sustineo erit finis, & cum gratiarū actionibus hos usq; in finē sustinens æternæ beatitudinis à Deo spero mihi remuneratione. Illis aūt qui Deum blasphemauerint diutius uiuentibus in corpore, uæ erit. Plus aūt erit uæ illis apud inferos, cū in perpetuo torquebuntur in flamma ignis inextinguibilis. Quare ergo tanq̄ una ex insipientibus mulieribus locuta es? cū & Deū blasphemare suades, & mihi ipsi mortem atq; internecionē ut procurē doces, quibus nequius atq; sceleratius nihil est. Omne enim peccatum per pœnitentiā indulgentiā accipiet, & oēs qui synceriter pœnituerint, remissionē & misericordiam à Deo consequentur atq; inuenient. Hi uerò qui semetipsos interfecerint, qui sibimetipsis mortē intulerint, nunq; requiē habebunt, isti in infinita secula nunq; inueniēt refrigerium, sed animæ eorū mox ut de corpore exierint in tenebras deducent̄: ubi cū Iuda & Achitophel perpetuò torquebuntur, qui post alias impietates sibimetipsis manus inferre ausi fuerūt. *De iis, qui sibi ipsis uiolentas manus inferūt.* Nullus ergo ex bene intelligentibus uel Deū timentibus hominibus mortis causam sibi debet inuenire, non debet semetipsum interficere, neq; omnino ullus Deū timentiū debet sibimetipsi mortem optare. Quod si uerbo omnino mors optanda non est, multo magis mortē factis nullus sibi debet inferre, ne cū præfatis æternis apud inferos tradat̄ tormentis. Ob hoc ergo dicit Iob ad diabolū, qui mortis illi blasphemiā suadebat: Quare tanq; una ex insipientibus mulieribus locuta es? Ac ueluti diceret: Quare tanq̄ una ex insipiētibus animabus fatuis, sceleratis, impijs, Deo odibilibus, Deo resistentibus, ita locuta es? Quia nec Deū times neq; uirū uereris, neq; teipsam cōfusione induis, neq; uehemētioribus aut meis doloribus cōpateris. Super hæc aūt omnia neq; hoc cōsiderasti, ne fortè post blasphemiā si sic blasphemauerimus, deteriora pati incipiamus. Quare tanq̄ una ex insipientibus mulieribus locuta es? Ego patior, & tu me blasphemare cōpellis. Ego affligor, & tu ut mortem petam me cogis. Ego tales dolores sustineo, & tu me meum creatorem blasphemare doces, ut mala malis, atq; dolores doloribus meis adijcias ô mulier, uel potius is qui in te, uel per te loquitur inimicus diabolus. Quare ergo tanquā una ex insipientibus mulieribus locuta es? Sic locuta est post hæc (ait) Iezabel ad Achab, sic locuta est Herodias ad Herodē, cū illa sanè Heliam interficere, ista uerò Ioannē occidere suaderet, & cæteras oēs impietates eos docerēt. Sic, inquit, & tu ô mulier mortē mihi atq; internecionem per Dei blasphemiam suades, ut cū hoc quòd malè morior, cum hoc ipso iniustè blasphemem. Sed uigilo, inquit, in prælio quod aduersum te gero, ô diabole, sed non obdormio in stadio quod circa te habeo, ô nequissime aduersarie. Nō enim obdormitantē inuenies, quemadmodum iam memoratos, neq; dormientem sicut illos in quibus post hoc facile zizania inseminasti. Te, inquit, ô inimice per uxoris personam increpo. Tu enim insipiens es atq; totius

Heua. *Cōfert Heuam & uxorē Iobi.* *3. Reg. 19.* *Matth. 14.*

impietatis auctor & pater, te etiã per hoc sancti uelut insipientem arguentes dicent: Dixit insipiens in corde suo, nõ est Deus. Tu, inquit, ô diabole in antiquissima illa muliere maximã insipientiã inseminasti, & in ista nunc muliere impiã insipientiã produxisti. Meritò dico ad illam, Quare tanquã una ex insipientibus mulieribus locuta es? Te recolentes ô mulier post hoc prophetæ, & malum atq; insipiens tuũ consilium duriter detestãtes dixerunt, A cõiuge tua te obserua, ne quid dixeris illi. & alia plurima his similia. Post quæ uniuersa adiecit dicens:

Iob. 2. Si bona suscepimus de manu Dñi, mala quare nõ toleremus?] Aduerte, inquit, ô insipiens, cõsidera, deposita stultitia, ô mulier. Si bona suscepimus de manu Dñi, mala aũt quare nõ toleremus? Gloria, diuitiæ, iucunditas, delitiæ, sublimitas, honor, regni sedes, principatus & potestates, natorũ gaudium atq; amicorũ multitudo, hæc fuerũt bona, quæ de manu Domini accepimus, quæ de manu Domini data sunt nobis. Mala aũt fuerunt, rei familiaris perditio, liberorum amissio, putredinis abundantia, uermiũ multitudo, pœna insupportabilis, intolerabiles dolores, seductio atq; subuersio maligni, insidiæ atq; tẽtationes inimici. Hæc uniuersa mala uidentur & mala dicuntur, atq; mala ab hominibus æstimantur, nõ quòd mala sint hæc, sed sunt æterna bona procurantia, perpetuę nihilominus gloriæ in regno hæreditatẽ præparantia. Hoc sciebat Iob, & meritò cũ gratiarũ actionibus ea sustinere operã dabat. Hoc scierunt prophetæ & apostoli atq; cuncti martyres. Propterea amarã uitam in hoc mundo transegerũt, propterea omnia tormenta ignis & gladij sustinuerunt. Humana ergo consuetudine bona & mala ea appellat, dicẽs: Si bona accepimus de manu Domini, mala aũt quare non toleremus? Cũ, inquit, tibi esset honoris sublimitas, cùm gloria lætareris, cũ in delicijs degeres, cũ multitudo te antè & retro, utpote de palatio exeuntẽ, & identidem illò reuertentẽ cum honore exaltans circumdaret, cùm filij ante oculos gaudio te replerent, tunc nõ dixisti ô mulier, Dic aliquod uerbũ & morere: tunc mortẽ omnino nec nominare, nec audire passa es. Nunc aũt quia res familiaris interijt, & filij perierunt, quia gloria fugit, & diuitiæ abierũt, quia mala nos inuenerunt, & dolores apprehenderunt, Deũ nos blasphemare compellis, ob hoc nos reprehendere doces, propterea nos mortẽ petere cogis, & hoc non iustè sed iniustè per Dei blasphemiã: & quod est maximũ, nõ tibi amaram mortẽ poscis, sed mihi: ut possis post obitũ in requie uiuere, sicut tu speras, nesciens neq; credens Dei bonorũ promissionibus quæ delongẽ uidet eius æternitas. Si bona accepimus de manu Dñi, mala aũt quare nõ toleremus? Si bonorũ eius fastidiũ nunquã cepimus, neq; finẽ eorum unquã fieri uolumus, mala aũt quare nõ toleremus tribulationes cũ gratiarũ actionibus quare nõ sustineamus? Præsertim cùm nouerimus, quia sicut bonorũ finis erit, ita & malorũ similiter cõsummatio aderit. Et quidẽ bonorũ, hoc est diuitiarũ atq; opulentiæ finis inutilis erit, nisi aliquis propter iustitiã atq; eleemosynã pauperũ iustè eas expenderit: tribulationũ aũt tolerantia in fide, atq; dolorũ supportatio cũ gratiarũ actionibus æternæ gloriæ hæreditatẽ præparant in regno cœlorum. Si bona accepimus de manu Domini, mala autem quare nõ toleremus? Nunquid fastidium bonorũ passa es ô mulier? Nunquid consternanter tulisti requiẽ & gloriã ô fœmina? Quod si illorũ plurimo tempore fastidiũ non cepisti, quo nunc modicæ tribulationes te deficere fecerunt? quo uberes dolores te nunc defatigauerunt, qui me atterunt & non te? Me comedunt uermes, & tu delassata es. Meæ carnes putrescunt & tu delibata es. Si bona accepimus de manu Domini, mala autem quare non toleremus? Sic putas, inquit, ô mulier quòd nõ à Deo nobis sit hæc pœna, sed ab alio aliquo. Si ergo non est à Deo, sed ab alio, quid ulcisear Deũ ut blasphemẽ illum, cùm alius sit qui me tribulauerit? quòd si à Deo est, certũ, quod forsitan est, pro peccatis nostris est. Quid itaq; est melius? orare ac deprecari terribilem faciem Dei, an blasphemare & criminari ac detrahere, ut uehementiorẽ iram atq; indignationem in nos excitemus? Si igitur ipse est qui hanc pœnam ingessit, satisfaciamus illi tanquã misericordi. Si aũt alius aliquis est qui hoc bellum aduersum nos excitauit, sic etiã deprecemur illum auxiliatorẽ atq; propugnatorẽ, utpote fortissimũ ac potentissimũ. Si enim bona accepimus de manu Dñi, mala aũt quare non toleremus? Vbi enim fuerint lætitiæ, illic etiã tribulationis expectatio. Vbi iucunditas, illic etiã miseriæ sperantur. Nam quid obuenit nobis ô mulier ex his quæ in hoc seculo non fuerint gesta? Nonne omnis caro aliquando quidẽ sana est, aliquando ægra, aliquando paupertatẽ patitur, aliquando aũt diuitias habet? Quæ igitur sunt apud omnes homines in mundo, hæc, inquit, etiã apud nos gesta sunt: & nõ solũ in omnibus hominibus sed & in omnibus huius mundi elementis fiunt aliquando. sic aliquando uer, sic aliquando æstas, aliquando hyems, aliquando frigus, aliquando uerò æstus, aliquando uiriditas, aliquando uerò siccitas. Si ergo ita est apud omnia corruptibilia, quid magnũ si & nos qui sicut omnia corruptibilia, floruimus pridem sanè diuitijs & cæteris bonis, nunc uerò aruimus inopia atq; concaluimus infirmitate? Sicut ergo in illis delectati sumus, nunc & ista sustineamus. Sicut illa libenter accepimus, ita & ista cũ gratiarũ actionibus supportemus. Si bona accepimus de manu Dñi, mala aũt quare nõ toleremus? Nõ quòd de manu Domini procedãt bona

Egregium Iobi dictum de bonis & malis.

Rerum caducarum imago.

bona & mala, sed omnia bona. Ex bono enim omnia bona procedunt. Nam sicut sol tenebras nunquam profert, sic similiter bonus Deus nunquã mala producit, sed omnia bona atq; optima. Quanquã enim ab impijs atq; indisciplinatis hominibus ea quæ pro uindicta & cõuersione atq; pœnitentiæ cõmemoratione à Deo ingeruntur, nõ bona sed mala existimantur, tamen bona sunt uerè, quia cùm ad pœnitentiã conuerterint, æterna bona in regno cœlorũ procurare reperiuntur. Sic nempe & omnis doctrina atq; disciplina ab irrationabilibus infantibus non in bonum, sed in malũ æstimatur uel ducitur: sed reuera cognoscunt in ultimo, quia totius boni, uel gratiæ illis causa extitit disciplina, quæ in primordio fuit execrabilis. Humano itaq; more atq; consuetudine, & humano Iob usus prouerbio mala & bona memorat dicens: Si bona accepimus de manu Domini, mala aũt quare non toleremus? Post quæ uniuersa præcipuam atq; perfectam gloriæ coronam conferens Moses beato Iob, dicit in subsequentibus:

Deus omnis boni, non autem mali, auctor.

Malum pœnæ.

IN illis autem omnibus quæ illi acciderunt, nihil peccauit Iob in labijs suis, neq; in conspectu Domini.] O' laus ô honor, ô gloria & suffragiũ, ô delectatio atq; prælatio beati Iob. Quid primũ magnificem iusti illius? An iusta ac pia uita eius ab initio, & misericors atq; hona? An tolerantia uehementiũ dolorum cum gratiarũ actionibus? Aut etiã hoc quòd cùm callidè seduceretur à diabolo per os uxoris, sapienter restitit, & in his omnibus iustum ac bonũ Deum existimauit qui hæc ei uniuersa bene ingessit? Hæc itaq; demonstrãs dicit: In his omnibus quæ ei acciderũt nihil peccauit Iob in labijs suis, neq; in conspectu Dñi. In his, inquit, omnibus plurimis, magnis ac mirabilibus atq; terribilibus, lamentabilibus quoq; ac miserabilibus quibus similia gesta nõ sunt, in miserijs atq; in infelicitatibus, in omnibus quæ à seculo sunt facta, & fiẽt usq; in æternũ, quibus similia uisa nõ sunt, neq; audita sub sole ab initio seculi & usq; in cõsummationẽ seculorũ. In istis ergo omnibus nihil peccauit Iob, neq; in uerbis labiorũ, neq; in oris eloquijs, neq; in cordis cogitationibus, neq; in animi meditationibus. Quòd aũt ita sit, ostẽdit mox in subsequẽtibus dicẽs: Neq; in labijs suis, neq; in cõspectu Dñi. & nõ suffecerat ut diceret, Neq; in conspectu Dñi, sed & hoc dixit, Neq; in labijs suis. Quid est hoc, Neq; in labijs suis? uel qd hoc est, Neq; in cõspectu Dñi? Audite ô amici ueridicã expositionẽ. Quod dicit, In cõspectu Dñi, hoc est cordis cogitatione, & animæ profundo tractatu aduersus Deũ nihil cogitans in reprehensione & in blasphemia atq; criminatione quæ in conspectu Dei deprimunt, qui inquirit renes & corda, qui nouit occulta cordis, sicut dicit scriptura. Verba aũt labiorũ aliquando ex corde dicunt, aliquando aũt incõsideranter proferunt ex incautela, & nõ ex iniquitate, neq; ex maleuolentia: sed frequẽter ore loquitur homo, quod omnino corde neq; cogitauit, nec cogitat. Ergo quia admirabilis ac patientissimus Iob, cũ in tantas tribulationes transiret, & tantos dolores nefandos sustineret, tantasq; seductiões superaret: neq; in corde malũ de Deo, neq; aduersus Deum cogitauit, neq; in labijs suis per incuriã ullum prauũ sermonem protulit, propterea magnificans illum & laudans atq; perferens dicit: In his omnibus, ijs quæ ei acciderũt, nõ peccauit Iob, neq; in labijs suis, neq; in conspectu Domini. Ac si diceret: O' magna atq; uehemens admiratio, ô magna atq; ingens patiẽtia uiri, ut in omnibus tam ualidis doloribus atq; in omnibus iugibus pœnis, ita se beatus ille obseruaret, ut omnino nec in labijs suis nec in corde suo circa Deũ delinqueret. Nam sicut cordis sui cogitationes atq; animi sui meditationes castas omnes ac mundas cõseruauit, & nõ prauè circa Deũ cogitauit: ita & uerbis labiorũ atq; oris eloquijs obseruauit, ut nec corde delinqueret, neq; in sermone peccaret, sed totum semetipsum & cordis consilia & sermonis eloquia & uerba labiorũ cuncta in gratiarum actionẽ atq; confessionẽ Dei conuerteret. Euidenter impleuit beatus ille homo quod post hoc ab Apostolo dictum est: Glorificate Deũ in corpore uestro & in spiritu uestro. Ergo quia à uerbis labiorum usq; ad cordis cogitationes immaculatũ se & inuiolatum atq; incontaminatũ conseruauit in conspectu Domini, tanquam si diceret, Neq; hoc gessit quod plurimis accidit, ut labascant in uerbo & non ex corde. Non enim lapsus est in sermone labiorũ, iuxta hoc quod dictũ est quodam in loco in scriptura: Est qui labascit in uerbo, uel in ore & non ex corde. Ergo quia beatus Iob nullo modo lapsus est, neq; in ore, neq; in sermone, neq; in labijs, neq; in corde, propterea magnificans illũ magnus ille homo Dei Moyses, admirans quoq; ac laudans eum dicit: In his omnibus quæ acciderunt ei non peccauit Iob in labijs suis, neq; in conspectu Domini. Sic, inquit, transiuit admirabilis Iob sæuissimũ illud dolorum pelagus, sic superauit inexplorabilem suam tentationũ multitudinem, ut nihil peccaret, neq; in labijs suis neq; in cõspectu Domini. Ante tentationes non peccauit, in tentationibus nõ peccauit. O' beate Iob, quis similis tibi gloriabitur propter iustitiam? Mortuus est Abel, sed semel & celeriter est mortuus: admirabilis uerò Iob cùm mille mortes sustineret, mortem superauit, mortem uicit, in morte uictoriam sumpsit. Solus ex omnibus antiquis, cùm mortuum semetipsum inspiceret, à morte non trepidauit. nam uidit effici mortuos, cùm nimirum uidit semetipsum fieri putredinem & uermes, sed non ideo ante mortem expauit, sed mortem in fugam uertit cùm omnibus eius argumentis

In cõspectu Domini peccare uel non peccare, quid sit.

1. Cor. 6.

Gen. 4.

atque uersutijs & cum iniquis eius exercitibus. Nam cùm omnem potestatem in eum acciperet mors (hoc est diabolus) absque anima sola, & ut percuteret & ut exulceraret & ut torqueret & ut seduceret, cùm cuncta secundum uirtutem suam insanabilis mors exerceret, nequaquam quicquam iustitiæ in illo beato mori potuit. Idcirco mors apud Iob mortua est cum omnibus efficientijs suis: iustitia uerò quæ in eo pridem uigebat, magis ac magis in illo diuinis uisionibus atque diuino colloquio reuixit. O' beate Iob uiuens in perpetuũ apud Deum, & uictor permanens in cõspectu regis Domini, ora pro nobis miseris, ut etiam nos terribilis Dei misericordia protegat in omnibus tribulationibus, & eripiat ab omnibus oppreßionibus maligni, & connumeret nos cum iustis, & conscribat nos cum his qui salui fiunt, & requiescere nos faciat cum illis in regno suo, ubi perpetuò cum sanctis magnificemus illum.

Petit ut Iob oret pro se.

LIBER TERTIVS IN IOB.



Difficile esse Iobi laudes decantare.

MAGNOS ac plurimos stupendos quoque ac terribiles Iob dolores in præfatis demonstrauimus, non iuxta meritum iusti illius, sed iuxta uirtutem nostræ humanitatis, & secundum donum Dei. Quis enim iuxta meritũ poterit iustum illum magnificare, quem ipse Dominus qui corda cognoscit magnificans dicit: Non est similis illi quisquã super terram? Si igitur ante paßionem non fuit illi similis quisquã super terram, si aũt nec antè nec postea fuit illi similis quisquã super terram, quis ex his qui sunt super terram, iuxta meritũ narrationem uel laudem illi exhibere potest? Non solùm enim omnes homines, sed puto quod & audeo dicere, etiã ipsos angelos, atque omnes dæmones perterruit Iob tolerantia & constantia atque fides, cũ terra & lutum superauit omnem uirtutẽ ac fortitudinẽ atque omnem uersutiã maligniſsimi diaboli, qui cũ acceperit in eum potestatẽ cuncta hæc in eo exercuit, quæ omnia corda in pauorem deducunt, & omnẽ animam stupere faciũt. Cuius enim alterius potestatẽ accepit aliquando diabolus, nisi solius Iob? Si enĩ alterius cuiuslibet potestatem accepisset diabolus, profectò nõ lateret, sed ille in eo quod etiam in Iob exercuit perfecisset. Cuius rem familiarem perdidit, cuius natos cõsumpsit, cuius corpus putredine ac uermibus repleuit, cui reliquias pro consolatione nõ dereliquit, cui spem salutis nõ dimisit, sed solam uxorẽ pro supplantatione illi reliquit, per quã nouißimã ac sæuißimam illam sagittã seductionis atque supplantationis in eũ dimisit. Sed quemadmodũ qui ad petrã sagittauerit, petræ quidẽ nihil facit, oẽs uerò sagittas in semetipsum cõuertit: ita nequißimus diabolus cùm inuiolabilẽ petram Iob, atque incontaminatũ sagittaret adamantẽ, semetipsum uulnerauit ac deiecit, Iob uerò nihil fecit. Hæc audientes cuncti credentes, obseruẽt se diligenter à malis colloquijs, Quia corrumpũt mores bonos colloquia mala: sicut post hæc dicit Apostolus. Obseruẽt se cautè & ab amicis & sodalibus & à domesticis & à persuasionibus atque concitationibus eorũ: quia omnis amicus supplantãs supplantat, atque fallaciter incedit. Maximè aũt obseruate uos, atque attendite animabus uestris ô uiri ab uxoris cõcitationibus atque malis instigationibus. Per hanc enim in ultimo supplantare Iob nisus est diabolus, per hanc superare sperauit illũ quẽ per plurimos atque ingentes dolores superare nõ potuit. Per istas etiã nunc plurimos subuertit, per istas etiã nunc plurimos ad mala persuadet, alios ad calumnias, alios ad rapinas, alios ad alias iniquitates, alios nihilominus ad odium aduersus inuicẽ, ad contentionẽ quoque & iurgium. Sic enim cùm ad inuicẽ litigauerint, in hoc se defensuræ sunt, ut uiros suos aduersus inuicem concitent ad bellum, ad inimicitiã quoque atque iniquitatẽ. Hoc nimirum operatur per eas maligniſsimus diabolus, succendens atque inflammans corda eorum zelo & ira: & ira infelices uiros suos & circa Deum, & inuicem odibiles reddunt, ut & Dei iram acquirant, & circa inuicẽ inimici permaneant: & quod est maximũ cùm debuerant unanimiter inuicem aduersus inimicos suos atque aduersarios stare, siue intus, siue foris, siue in bello, siue in prælijs, & sibi inuicem intendere atque inuicẽ adiuuare, & mutuo amore terga defendere, reperiuntur sibi inuicem inimici ac proditores, atque in proprijs ruinis gaudentes. Hæc nimirum uniuersa oriuntur ex malignarũ atque contrariarum uxorum instigatione ac persuasione: quas nõ debent audire illi qui bene intelligunt uiri, sicut nec beatus Iob audiuit. Propterea factus est Deo acceptabilis, & ideo inter choros sanctorum magnificatur in perpetuum.

1. Cor. 15.

Diabolum per mulieres multos circumuenire.

Amici Iobi tres, certiores de eius calamitate facti, eum conueniunt.

VT autẽ audierunt tres inimici eius omnia mala quæ ei acciderũt.] Vt audierunt, inquit. A quo audierunt? Primũ quidem à transeuntibus. Quis enim erat qui nõ prædicaret ea quæ Iob acciderunt? Putò quòd & ipsum pelagus & aer, uentorũ nihilominus spirantiũ flabra, miserabilem illam famam atque lamentabile illud nuncium, per omnes prouincias uentilauerint. Super hæc autẽ omnes homines qui uiderunt hanc rem & qui audierunt, audientibus hæc diuulgabant, hæc nominabãt, de his sciscitabant, de his interrogabãt, & in uicis, & in triuijs & in plateis ciuitatis, & in porticibus domorũ, & qui iter agebãt, atque oẽs qui sibi inuicem ubique occurrebant,

rebant, hæc ad alterutrum loquebantur, de his se inuicem interrogabāt: maximè ij qui de longinquo ueniebāt & aliquò proficiscebātur, omnes quibus occurrebāt, de his interrogabāt, dicētes: Si uerū est ô uiri hoc quod de Iob dicitur, si uerum est hoc quod de iusto illo prædicatur, cuius iustitijs cœlū & terra atq; omnes homines attestātur, quod tā amarè miserijs afflictus sit, quod tam miserabiliter percussus sit? Hæc atq; his similia cùm loquūtur, ueritatem ab eis de ijs quæ prouenerāt audiunt, quā in longinquo, in omnē regionem ac prouinciā deportauerunt. Quocūq; itaq; peruenerint, omnes regiones ac prouincias, ciuitates quoq; atq; castella, miserabili hoc nūcio & lamētabili fama repleuerūt. Audierūt ergo tres sodales uel amici eius hoc qd' iā omnibus erat certū atq; cognitum, audierūt euā isti. Nā nihil est ita prædicabile, sicut magni hominis ruina. Cùm eñ quilibet ex hominibus ad sublimitatem peruenerit, nō ita ubiq; eius auditio fit, sicut cū quis ex sublimibus humiliatus fuerit, sicut cū quis magnus interierit, quam tocyus uētorum flabris fama eius omnē regionē atq; omnem auditum penetrat. Ergo quia ita prouenit de iusto Iob, ideoq; cùm oēs & qui propè & qui longè erāt audissent, audierunt etiā tres amici eius omnia mala quæ ei acciderunt. Voluerunt nonnulli dicere quòd dæmones eis prædicauerint, quod nullus ex sapientibus recipit. Blasphemiæ enim sermo est hic. Nam illi uiri Dei cultores fuerunt, utpote Iob sodales atq; amici, pij ac Deo credentes. Nō enim amplexabatur Iob iustus, iniustos uel impios uiros amicos ac sodales habere. Idcirco ita percipiamus nos qui Deum timemus, quòd sancti angeli ad eos uenietes, siue in somno, siue in uigilijs, admonuerunt eos ut celeriter uenirēt, & iustum illum amicum cōsolarentur. Venientibus aūt illis illuc, ut putabant insipienter se pro Deo stare, inuenta occasione nequissimus dæmon ad blasphemiam iusti Iob illos cōuertit. Nā sicut uxorē eius pridem cùm esset religiosa atq; omnibus iustitijs ei consentiens, in blasphemiam immutauit, sic & memoratos uiros. De quibus dicit istic: Audientes tres amici eius omnia quæ acciderant ei, filiorū interitum, rei familiaris perditionē, corporis putredinē, uermiū comestionē, liberorū iniquā consumptionē, nō mediocriter, sed miserabili atq; lamētabili modo, ut superius demōstratū est, cōdoluerūt. Hæc itaq; uniuersa audientes tres sodales eius, obstupuerunt & putaris'ne (inquientes) unde hæc uniuersa obuenerunt? & utrum sit nobis grauius ô uiri, hoccine quòd amicus noster tales pertulerit miserias, an quòd Dñi amicus talia sustineat mala, cuius iustificationib. ac misericordijs cœlū & terra attestantē? Hæc scilicet uniuersa ut audierūt, atq; hæc ad inuicem boni illi sodales locuti sunt, uenerūt statim simul ad eū ut consolarenť eū & uisitarent illū. À prioribus (aiunt) patribus nostris audiuimus ô uiri, quòd antiquus ille frater aui nostri Esau Iacob duodecim filios habuerit, & filiā unā: cùm unū ex omnib. ut putabat perdidisset, tātùm illū unum luxit, & oēs filij eius & filia proculdubio & multi aliorū amicorū conuenientes propter unū filiū consolati sunt eū: & noluit consolari etiā incolumi re familiari, & cæteris omnib. uiuentibus atq; sanitate corporis permanente: & cū nulla res esset alia quæ eū contristaret, nō potuit exhilarari. Si autē ille Iacob ita grauiter tulit unius filij desperationē, quō sustineat Iob omniū filiorum suorū lamentabilē ac miserabilē perditionē, quæ sub uno ictu omniū facta est pariter? Quomodo sustineat rei familiaris præcedentē iacturā? Quō sustineat terribilē atq; sæuissimā corporis plagā? Pro his (inquiunt) omnibus ô uiri iustū est consolari cōsolationē non habentem, nisi solā in Deo spē habentē. Hæc itaq; uniuersa ad inuicē loquentes, siue per nūcios, siue per scripturā boni illi ac religiosi uiri uenerunt simul ad eū unusquisq; de ciuitate sua, ut consolarentur & uisitarent illū. Ò (inquiunt) ille qui in omnibus iustitijs testimonium habuit, tanquā unus specialiter ex iniustis punit. Ille sine querela uerus, misericors, tanquā unus ex impijs percussus affligitur. Ille qui erat Dei cultor, atq; filiorū suorū sollicitus circa Deum sacerdos, tanquā unus ex iniustis torquetur. Venerūt simul ad eum. Quomodo? statuerunt tēpus, dimensi sunt diem. Quomodo simul pariter uenerunt, & nō unusquisq; à se, neq; per semetipsum? Dei prouidētia atq; Dei operatione ita disponēte atq; prouidēte, ut non singuli post tēpus uenirent ad tēpus, sed omnes statim, omnes pariter uno tempore, uno die, una hora, utpote unanimes, utpote unum sentiētes, utpote cōcordes. Sic uenerunt ad eū simul subitò, tanquā unum Deū colentes, tanquā creatori seruientes, tanquā unū Iob plenissimè diligentes. Sic itaq; uenerunt pariter ad eum. Vnde aūt uenerunt? Nō ex una ciuitate neq; uno loco, neq; ex prouincia, uel regione, ex suo nihilominus regno uenerunt simul ad eū. Cū omnibus enim miraculis, est enā hoc ingens miraculū, ut cum ita longè ac latè ad inuicē morarentur, pariter ad beatū Iob uenirent, unusquisq; ex sua ciuitate in qua morabatur, in qua regnabat, in qua dominabat. Vnusquisq; ergo ex sua ciuitate uenit, hoc est, ex ciuitate regni sui. Et ob quā rē uenerunt? Ad consolandū atq; uisitandum illum. Et uerè, quia ipsi quidem ob hoc uenerunt ut consolarentur ac uisitarent illū: sed nequissimus diabolus bonorū ac iustorū inimicus odio habens omnia quæ diligit dominus, accepta occasione qua Deum offenderent atque Dei iustitiam, & Iob de iniustitijs & peccatis accusarēt, tantum illos immutauit atq; peruertit, ut amplius exulceraret cor Iob per hæc

Magnorū hominum ruina passim decantatur.

Non à dæmonibus admonitos esse amicos Iob.

Iob 2.

De Iacob lugēte Iosephum, quem a bestijs discerptū esse credebat. Gen. 37.

Amicorū Iobi συνάθλησις.

Bonorum amicorum exēplū.

Amici Iobum peccati reum peregerũt, sed nec in tẽpore, nec uerè, si scopũ disputationis ipsorũ consideres.

quæ locuti sunt, quàm per oẽs dolores quos pridẽ exercuit in eum. Nam quid esset castissimæ animæ Iob crudelius quàm ut ab amicis de peccatis fuisset criminatus, cũ minimè deliquisset, & de impietatibus reprehẽsus, qui erat ab omnibus impietatibus alienus, & quòd pro peccatis sustinuisset oẽs dolores, & quòd pro iniustitia obuenerint illi hæc uniuersa mala? Quòd aũt ad tantã blasphemiã aduersus Iob peruenerint isti uiri, & nõ timuerint, diaboli liuore atq; zelo succẽsi, ex proprijs eorũ sermonibus comprobaĩ, quẽadmodũ dicit: Blasphemãtes atq; detrahentes illi. TV qui es? quia dicis nõ peccaui factis. Quod si nõ peccasti ô Iob, memẽto quia nemo iustus perijt, aut quãdo Dei seruus eradicabitur? hoc est sicut tu. Deinde cum ingẽti improperijs & increpatione atq; cõuitio. QVOVSQVE loqueris spiritus multiloquax ore tuo? Nunquid Deus iniustè iudicat, hoc est, sicut te peccãtem? Aut is qui omnia creauit, perturbauit iniustitiã? hoc est, si in te esset iustitia, nõ unq; perturbaret iustus iudex iudicium atq; uitã tuã. Nam spes impij periet sicut & tua, quia impius es: inhabitabilis aũt erit quæ sub cœlo est domus, hoc est, sicut & tua, aliaq; innumera his grauiora atque amariora blasphemãtes de iusto illo locuti sunt. Propter quod & duriter in nouissimo à Deo reprehẽsi sunt, utpote qui nihil ueritatis locuti fuerint de Iob. Sic itaque cùm uisitare atq; cõsolari eum uenissent, ad inimicitiã cõuersi sunt,

Satanæ astutia quid sit factum in hac disputãtium congressione.

ad criminationem & ad reprehẽsionem, ad maledictum quoque atq; blasphemiam. Postquã uerò omnia tẽtauit nequissimus aduersarius, etiã ad hoc peruenit, ut amicos in inimicos conuerteret, atq; synceros sodales aduersarios efficeret, callidè tractãs apud semetipsum, ac dicẽs: Si per os uxoris eum seducere nõ ualui, per os amicorum ad inimicitiam permutatorum perficiam, irritem, exaggerem, exacerbem, succẽdam, ut supra modum inflammatus atq; exaggeratus ad Dei blasphemiam cõuertatur. Nouem respõsiones blasphemiæ plenas aduersus Iob eos dicere compulit, unumquẽq; eorum tres. Sed beatus Iob nullatenus ante eos titubauit, sed totidem respõsionibus, quinimmò potius pluribus ac maioribus omnibus illis respondẽs, & Dei iustitiã ac bonitatẽ manifestauit, & eorũ iniustã causationem cõfutauit per alia quidẽ plurima, necnõ & per ea quæ in facie dicit ad eos: VOS ESTIS medici iniusti, & sanatores pessimi cũcti.] Quia cũ curare dolores eius & cõsolari animã eius uenissent, in amaritudinẽ ac malitiã circa Iob cõuersi sunt. Meritò ergo iniustos medicos, iustè eos appellat. Si, inquã, uenerunt ad eum ut consolarẽtur atq; uisitarẽt illum, illi suo proposito ob hoc uenerũt, sed nequissimus inimicus malignusq; aduersarius, per cuncta permãsit inimicus atque per omnia sua exercuit odia, & per uxorẽ & per amicos & per sodales. Propterea uisitationis atque cõsolationis aduẽtus, totius tristitiæ ac mœroris, beatissimo Iob est factus. Post quæ uniuersa dicit:

Error, ortus ex ignorantia discriminis quod est inter δαιμονίαν ἢ πονηρίαν, impositus fuit amicis Iobi.

VIDENTES aũt illum delongè, nõ agnouerũt.] Sed antè ita per paucos sermones inquiramus. Ob quã rem tã duriter circa Iob, uel potius aduersus Iob insurrexerũt? Audi, Mala opinione succẽsi & iniustè æmulãtes Deum, ut ipsi putabãt, quòd Deũ æmularẽtur atq; defenderẽt, obcæcati sunt ab inimico, ut iudicia Dei nõ inquirerẽt. Hoc scilicet arbitrati sunt & hoc dixerũt illi uiri, quia cum sit iustus Deus ac bonus, iustis atq; innocẽtibus nõ ingerit mala. Quod si innocẽtibus mala ingerit, quomodo bonus uel iustus cõprobabiĩ, cũ huiusmodi mala Iob ingesserit iusto? Oportet (inquiunt) aut Iob propter iniustitiã passum fuisse, aut certè Deus iniustè mala ei irrogasse reperiatur: aut Iob pro peccatis fuisse passum, aut Deum iniustè ei mala ingessisse. Hãc scilicet cogitationem malã atque illicitam in istis uiris oriri faciẽs diabolus, succẽdit cor eorum ad omnem iram & indignationem aduersum Iob, cùm studeret confirmare quòd Deus iustus fuerit, Iob uerò iniustus & impius atq; peccator. Aduersus quod fortiter stans Iob non permisit se audire uaniloquos illos à diabolo succẽsos, sed & bonum Deum ostendit, & se absq; culpa uniuersa hæc pati demonstrauit. Non enim Deus illi hæc mala ingessit, sed diaboli zelus & liuor atq; inuidia. Neq; Iob pro peccatis sustinuit omnia quæ sustinuit, sed quia cũ esset iustus, diabolus illi inuidit, sicut & omnibus iustis inuidet, & tribulationes aduersus eos excitat. Multæ tribulationes nõ iniustorũ, sed iustorũ. Testis ergo iustitiæ Iob ipse Deus ostẽdiĩ, dicẽs: Iustus, uerax Dei cultor. Quòd aũt diaboli fuerit hæc inflãmatio atq; perturbatio, & ex his

Diabolus auctor est discordiæ inter mortales.

quæ nũc fiunt apparet. Frequẽter nãq; etiam nũc idẽ ipse diabolus unanimes sodales committit, atq; conturbat per quãlibet modicã rationẽ, & ad immẽsam inimicitiã aduersus inuicẽ immutat, ita ut efficiant sibi ex amicis inimici, ex synceris crudeles aduersarij. Hæc nãq; est operatio maligni. Beati qui declinauerint & restiterint calliditati atque uersutiæ eius, ac maledictis suasionibus eius. Post quæ uniuersa ad propositũ reuertamur. VIDENTES, inquit, illũ delongè.] Qui? Tres sodales eius, necdũ adhuc immutati nec præuaricati, sed cũ essent puri uidẽtes eũ delongè. Delongè enim respexerunt & cõtemplati sunt atque uiderunt eum. Nam mox ut ipsam ciuitatem uiderunt, mox nihilominus sicubi ipsum uiderent ambierunt. Totũ nãque cor eorum dolore atque angustia plenum pendebat, ubi nam Iob conquiesceret. Meritò delongè uiderunt eum, quia delongè cogitabant de eo, atque delongè erant solliciti pro illo. Idcirco delongè conspexerunt eum. Nam amicus amicum suum delongè uidet, siue corporis uisione

Iob 2.

Amici Iobi, in cõspectum eius uenientes, quo modo affecti fuerint.

fione fiue animæ fynceritate, quum memor eft eius in donis & muneribus, atque in fuæ gratiæ
perfectione. Videntes illum delõgè. Vbi? Super aceruũ ftercoris, fuper muranã in uia publica.
Videntes eum delõgè repleti funt dolore & gẽmitu & planctu quoq; atq; lamẽtatione, ficut in-
ferius demõftrabitur. VIDENTES eum delongè, nõ cognouerunt eum.] Nã uerè non erat
per quod agnofceref, regale folium nõ erat, diadema nõ erat, gloria neq; ueftis regia & miniftri
qui undiq; circumdarẽt, nõ fuerunt. Ergo quia nihil illorum in eo uiderunt quæ pridẽ in eo ef-
fe fciebãt, quæ antè in illo uidere foliti fuerãt, meritò uidẽtes illum, nõ agnouerũt. In quo eum
agnofcerẽt? Coma capitis nõ erat ei. Nã tondẽs comã & diabolo eã iactãs, terra caput fuum re-
pleuit. In quo agnofcerẽt? In facie atq; uultus gloria? Nõ erat nec ipfa. Nã putredo faciẽ exter-
minauerat & uermes uultum immutauerant. Pro his ergo omnibus uidẽtes illum nõ agnoue-
runt. Vultum nõ agnouerunt, fed cõfcientiã agnouerunt. Faciẽ nõ agnouerunt, fed fynceritatẽ
agnouerũt. Nã cùm ita miferabilẽ atq; lamentabilẽ illum uiderunt, neq; cõtempferunt, neque
fpreuerunt, fed immẽfam fynceritatẽ oftẽderunt, ficut inferius demõftrabitur. Non enim erant *Vulgus amico-*
tales beati illi uiri, quales nunc profectò funt homines maleuoli, ingrati: qui cùm bene eft cui- *rum.*
libet, tum illi amici funt & fynceri atq; puri effe uidẽtur. Cùm cuilibet tribulatio aduenerit, tũc
uidelicet illi difcedunt & defpiciunt, obliuifcunt, derelinquunt, obliuionẽ atq; ingratificatio-
nẽ omnium priorum oftẽdẽtes. Sed olim homines nõ fuerũt tales, fed fynceritatẽ atq; dilectio-
nem cuftodierunt circa fe ac pro feinuicem ufq; ad mortem, ficut euidẽter oftendit ille qui ait:
SODALIS amico cõpatit ufq; ad mortẽ, & in tẽpore belli accipit arma. Tales fuerunt illi beati *Veri amici.*
uiri * fynceres, abfq; fallacia Iob amici, qui ad inimicitiã circa Iob nunquã funt immutati, neq; ** fynceri.*
ad hoc ut renunciarẽt illi, uel derelinquerẽt eũ, nifi ꝓ uerborum cõtrouerfia, ac eloquiorum cer
tamine, ut putabãt ꝙ Dei iuftitiã defenderẽt. Sed uerè diabolus inflãmauerat corda eorũ, quo
magis Iob moleftiã irrogarẽt, quo magis multipliciores tẽtationes iufto illi ingererẽt. Vidẽtes,
inquit, eum nõ agnouerunt. Talẽ qualis pridem fuerat nõ agnouerũt: talẽ uerò qualis tũc fuif-
fet, agnouerunt, miferabilem, lamentabilem, infelicem, malis omnibus refertum.

IDCIRCO finguli fcindentes ueftimenta fua, & fpargentes terrã fuper capita fua, affederunt
illi feptem diebus & feptem noctibus.] Admirantes uiri illi, atq; ftupentes uehementẽ ac terri-
bilem atq; lamentabilem eius immutationem, ueftimenta fua conſciderunt, & terram fuper ca
pita fua fparferunt. Quæ fecifti (inquiunt) ô Iob facimus, & quæ gefsifti gerimus, ueftimenta
noftra fcindimus, & terram fuper capita noftra fpargimus: fic nãq; & tu fecifti ante paululum
(ut inquiunt) ô Iob: & unnam cæteros dolores tuos tecum diuidere pofsimus, tantùm ut ap-
prehendentis te pœnæ releuatio fiat. SCINDENTES unufquifq; ueftimenta fua, & fpargen- *Luctus & om-*
tes terrã fuper capita fua.] Cõfuetudo erat omnibus antiquis ubiq;, ut cùm graue aliquid atq; *nubeius figna.*
lamẽtabile uel periculofum audiffent uel fuftinuiffent, continuò ueftimenta fua fcinderent, &
cinerem atq; terrã capiti fuo fpargerent, cilicio nihilominus continuò feinduentes. Sic fcidit o- *Gen. 37.*
lim Iacob ueftimenta fua, & cilicium impofuit corpori fuo quando nũciata eft ei Iofeph interi- *1. Reg. 30.*
tio: & ut de quãplurimis filẽã, fic fcidit Dauid cũ Siclag ab Amalechitis captã inuenit, & iterum *2. Reg. 1.*
quãdo Saul & Ionathæ mortẽ audiuit. Sic fcidit Ezechias quãdo minas ac blafphemias Sena- *4. Reg. 18.*
cherib & Rhapfacis audiuit, fic fcidit rex Niniuitarũ ueftimẽta fua, & cilicio fe induẽs in cinere *Ionæ 3.*
fedit, quãdo à Iona propheta de Niniues fubuerfione audiuit. Sic fcidit ultimus in lege Iudæo- *Matth. 26.*
rũ princeps facerdotũ, cùm aduerfus Dñm blafphemiã quæreret, ex quo Iudæorũ facerdotiũ,
& omnis Iudæorũ legis ritus cõfciffus atq; diftractus penitus interijt. Iuxta hãc ergo antiquorũ
cõfuetudinẽ etiã uiri illi Iob amici cùm terribiles Iob cõfpexiffent dolores, fcindẽtes ueftimẽta
fua & fpargẽtes terrã fuper capita fua, affederũt illi feptẽ diebus & feptẽ noctib. Affederunt illi
ficut medici ad infirmũ, fed fanitatis medicamina inuenire nõ potuerũt ægroto. Affederũt illi
tãquã cõfolatores dolẽtis, fed cõfolationẽ inuenire nõ potuerũt miferabili. Affederũt illi. Et u-
bi affederũt? Foris in murana atq; in aceruo ftercoris & in ftrata? Nõ, abfit. Nõ eñ tãta multitu
do dolorũ inundauerat Iob, ut ille honorẽ ad fe uenientiũ nõ intelligeret, ut dignitatẽ præfen-
tiũ nõ cõfideraret. Quãdiu ergo uenirẽt illi uiri, illo ufq; foris in murana, in ftrata omnib. eui-
dẽter oftẽdẽs pafsionẽ fuã, & quia cũ effet iuftus uehemẽtes fuftinuerit dolores. Poftquã uerò
memorati uiri uenerũt, deferẽs honorẽ fynceritati eorũ, & honorificãs perfonas eorũ introiuit
in ciuitatẽ, & fedit in domo: & ita uenerabiles ifti uiri federũt apud eũ feptẽ dieb. & feptẽ nocti- *Amici Iobi*
bus. Hebdomada dierũ ei affederũt, ex qua hebdomada totũ hoc cõfummaf feculũ. Affederũt *quandiu malè*
ei feptẽ diebus & feptẽ noctibus, indiuulfi, infeparati atq; indiffociati. Affederũt ei feptem die- *habenti affede-*
bus & feptẽ noctibus, nufquã difcedẽtes, nufquam recedẽtes, nufquam deferẽtes, neq; ad efcã, *rint, & (quod*
neque ad potũ, neque ad lectũ, neque ad aliud refrigerium. Sed forfitan dicit aliquis: Et quo- *interpres de*
modo fuftinuerunt nõ manducare, neque bibere feptem diebus? Primum quidẽ diuina erant *fuo adiecit) à*
uirtute cõfortati, tam pro Iob quàm pro fua fynceritate. Nam iufti erant uiri ifti atque religiofi. *cibo abftinue-*
meritò & Dei colloquio poft hoc digni habiti funt. Dei itaq; uirtute atq; ꝓuidẽtia cõfortati fu- *rint.*
ftinuerunt.

ſtinuerunt. Item adhuc etiã iſti uiri aliter uenerunt, & uidentes obſtupuerunt, & immenſo do-
lore atq; triſtitia atq; gemitu repleti ſunt. Aſſederunt ei ſeptẽ diebus & ſeptẽ noctibus, ipſa triſti-
tia atq; ipſis dolorib. ſaturati, ipſis uocibus ſatiati, ipſis lacbrymis inebriati. Hæc recordantes
poſt hæc ſancti, dixerũt ea uerbis, quæ illi perfecerunt factis. Fuerunt mihi lachrymæ meæ pa-
Pſal. 42. nes die ac nocte, &: Oblitus ſum edere panẽ meũ à uoce gemituũ meorũ, &: Potaſti nos lachry-
102. 79. mis in mẽſura. Tanta ergo triſtitia ac dolore, & gemitibus, ſuſpirijs quoq; & lacbrymis, atq; la-
mẽtatione repleti ſunt uiri illi ut omniũ carnaliũ atq; præſentiũ obliuiſcerent̃, & alerent̃ & ſatu-
rarent̃ & replerent̃ ipſa triſtitia & luctu. Nã ſicut Iob ſaturabat̃ uehementioribus doloribus, ſi-
militer beati uiri illi ſaturabant̃ immenſa triſtitia atq; ululatibus. Sic inquit, aſſederunt illi ſe-
Luctus mortui ptem diebus & ſeptẽ noctibus, & mortui luctum apud uiuentẽ Iob impleuerunt. Luctus enim
cauſa 7. dierũ. mortui fit ſeptẽ diebus & ſeptẽ noctibus, O' ſollicitudinẽ beatorum illorum atq; deuotionẽ,
quã circa Iob habuerunt. O' uirtus & cõſtantia. O' patientia atq; animi fortitudo. Commortui
ſunt iuſto illi Iob nõ manducando, neq; bibẽdo, quæ uniuerſa mortẽ ſignificant. Nã ſicut non
manducauerũt neq; biberũt, ſic nec locuti ſunt, & ſicut nõ ſunt locuti ſeptẽ diebus, ita nec man-
ducauerũt nec biberũt. Qđ aũt nõ mãducauerũt ſeptẽ diebus, oſtendit in ſubſequentib. dicẽs:
Silentium, non ASSEDERVNT ei ſeptẽ diebus & ſeptẽ noctibus, & nemo illorum locutus eſt ad eũ uerbũ.]
abſtinentiam à Quare? Quia uiderant plagã eius ſæuiſsimã eſſe, & magnã ualde. Septẽ diebus & ſeptẽ nocti-
cibo, probat. bus non aperire os, nõ loqui uerbum, nõ proferre ſermonem, magni eſt doloris indicium. Sed
interim illud impleuerunt beati illi uiri nõ diſcedentes, neq; auertentes faciẽ, neq; locum deſe-
rentes, ſed iugiter permanentes, atq; aſsidentes illi ſeptem diebus & ſeptẽ noctibus, & nemo il-
lorum locutus eſt ei uerbũ. Stupor eñ atq; pauor occupauerat illos uidentes talia pati uirum
ſanctum ac iuſtum, à Deo teſtimoniũ cõſequutũ. Certum eſt quòd non ſolùm pro Iob, ſed etiã
pro ſe unuſquiſq; eorum ſollicitus erat, metuens quid etiã de ſe gereretur, uel quid expectaret̃.
Nã ſi iuſtum talia inuenerunt mala, nos (inquiũt) qui lõgè ſumus ab huius iuſtificationibus,
1. Pet. 4. quid expectabimus, uel quid ſuſtinebimus? Hæc recordantes poſteri dixerunt, Si iuſtus uix ſal-
uabit̃, peccator & impius ubi apparebunt? Immẽſa ergo triſtitia atq; dolor cordis, nõ permiſit
eos reminiſci neq; ciborum, neq; potuũ, neque aliquid humani recordari potuerunt. Propter-
ea ieiuni, & ſine potu, & ſine ſermone aſſederunt ei ſeptẽ diebus & ſeptẽ noctibus. Quomodo
omnino reminiſci poterãt alicuius rei, cùm tã ſæuã atque terribilẽ uiderent plagã iſtius iuſti?
Conſolationis Quomodo uidelicet cõſolari illum poterãt, uel quid ad eũ dixiſſent? Hoccine? Si rem familia-
argumenta in rẽ amiſiſti, reparabũt eã tibi filij. An illud? Si liberi ſublati ſunt tibi, trãſiges de re familiari. Sed
homine fru- nõ poterãt hæc dicere. Omnia eñ ſubitò uno tẽpore interierũt. An hoc dixiſſent? Corporis in-
ſtra quæſita, columitas & membrorũ fortitudo, atq; brachiorũ uirtus, repẽdet tibi omnia atq; reſtituet. Sed
cũ in Deo ſo- hoc (inquiunt) præſertim dicere nõ poſſumus. Ipſi eñ uidemus corpus humore conſumptũ,
lo ſupereſſent. & omnia mẽbra comeſta à multitudine uermiũ. Pro iſtis ergo omnibus quomodo (inquiũt)
te cõſolemur, uel quomodo os aperiamus, uel quid dicamus nõ inuenimus. An antiquas hi-
ſtorias proferemus? Sed à ſeculo talia nõ acciderunt, ſed ab initio talia nõ prouenerũt. An anti-
quorũ dolores atq; paſsiones proferentes ac cõmonefacientes illũ, cõſolabimur eũ? Ergo quia
nec quicquã erat, nec in factis neq; in uerbis per quod cõſolari eũ poſſent, idcirco ſedebãt taci-
turnitate ſua ipſi uehementiæ dolorũ eius atteſtantes. Nã diſcedere nõ poterant, præſentes lo-
qui nõ audebant. Propterea aſſederunt illi ſeptẽ diebus, & ſeptẽ noctibus, inclinatis deorſum
ad terrã faciebus. Aliquãdo aũt intendentes in illũ, & uiſionẽ plagæ illius ſtupentes, continuò
identidẽ deijciebant facies. Aliquando ſe genibus imponentes, aliquãdo aũt ſuper manũ in-
cumbentes, nõ in lectulis, neq; in grabatis, neq; in ſtraminibus requieſcentes, ſed proculdubio
in cinere & cilicio, in terra ſedẽtes, atq; in Iob intẽdentes, quãdo ſedebat, ſedebãt, ſi tamẽ omni-
no præ doloribus aliquãdo iacere poterat. Sic nãq; in gemitibus, ac ſuſpirijs iſtos ſeptem dies
peragentes aſſederunt illi, os non aperientes, neq; uerbũ loquẽtes, niſi tantũ grauiter ſuſpiran-
tes, atq; ingemiſcẽtes. Veruntamẽ nec de hoc ſileamus, qui fuerunt hi uiri, uel quales, uel unde.
Proſopogra- Non fuerũt aliqui minimi, neque cõtemptibiles, ſed egregij fuerũt, & principes regionũ, atque
phia amicorũ prouinciarũ ſuarũ Dñi, ac duces gentis ſuæ. Et cũ ita magni, atq; potentes fuiſſent, tantũ ſe hu-
Iobi. miliauerũt, atq; affixerũt, ut in cinere & cilicio ſederẽt ſeptem diebus propter ſynceritatem ac
dilectionem quam circa illum habuerunt, quod nemo nunc hominum facit, neq; amicus, ne-
que frater, neque filius, ut aſsideat ieiunus aut ſine potu una die, ne dicam ſeptem diebus, & ſe-
ptem noctibus. Quæ autem fuerunt nomina horum uirorum? Heliphas Themanitarum dux,
Baldath Suitarum tyrannus, Sophar Nomadarũ rex. Et quæ fuerunt gentes quibus iſti regna-
bant, atq; dominabantur? Genus fuerũt Eſau filij Iſaac fratris Iacob, genus, tribus, progenies,
prouinciæ, regiones. Nam ſicut Iacob multitudinem genuit gentis Iſraelitarum & Iudæorum,
ita Eſau multitudinẽ genuit gentiũ qui appellabantur Idumæi. Sed in Iſrael ſiue iudex erat u-
nus, qui totum Iſrael iudicabat, ſiue rex unus erat, qui uniuerſo Iſrael imperabat, quãdiu illi ſe-
cundum

cundum consilium Dei ambulauerunt. In Idumæis aũt (hoc est in genere Esau) secundũ consuetudinem omnium gentium per singulas ciuitates & regiones reges fuerũt, atq; duces prouinciarũ, & singuli in regione sua regnabant, atq; imperabant. Ergo quia nunc proximè erat adhuc memoria Abraham, & Isaac iustorum illorũ, & quia ipse Esau Dei cultor erat: quanquã enim in nõnullis uiolauerit, attamen eandem Dei culturam filijs suis tradidit: meritò plerique Idumæorum cultores Dei fuerunt, & aliquanti ualde religiosi, sicut Iob uel amici eius qui uenerunt ad eum. Cognominatæ namq; sunt quædam Idumæorum regiones Arabia, in cuius Arabiæ finibus manebat Iob. Nã & uxorem de Arabia accepit, utpote eiusdem generis existẽtibus Arabibus. Nisi enim unius generis essent, nunquam Iob ex alienigena gente uxorem se accipere passus fuisset. Nunc sanè periit Idumæorum & nomen & lingua, & oẽs Arabes nominantur, atq; omnes Syriacè loquuntur. Quòd aũt Iob ex genere fuerit Esau & ex Esau filijs, similiter & amici eius qui uenerunt ad eum, religiosi Dei cultores fuerũt, ueruntamẽ omnes fuerũt ex genere Esau, eiusdem generis atq; linguæ ut Iob, idcirco illi unanimes fuerũt ac cõcordes. Similiter etiam illæ prouinciæ, ac regiones quibus ipsi regnabant, atq; imperabant, etiam hæ omnes ex genere fuerunt Esau, & contribulibus suis regnabant, atq; imperabant. siue enim Themanitæ, quibus Heliphas regnabat, siue Suitæ, quibus Baldath principatum gerebat, siue Nomadæ, quibus Sophar imperabat, omnes genus Esau, atque tribus fuerunt. Hoc nimirum ostenditur ex libro Paralipomenon ubi dicit: Venerunt autem cum illis & Nomadæ genus Esau.

1. Paral. 1.

Cùm ita ergo gloriosi essent uiri illi reges, ac principes, atque prouinciarum duces, assederunt illi septem diebus & septem noctibus. Sed assederunt tanquam religiosi Dei cultores, nõ quærentes neq; maleficia, neq; auguria, neque diuinationes, neque phylacteria, neq; lamellas, neque incantationes damnabiles. Scire namq; debẽt religiosi uiri, quia hæc omnia diaboli sunt seductiones, dæmonũ sunt irrisiones, idololatriæ sunt fex, animarũ infatuatio, atq; cordiũ scandalũ: quæ nõ intelligentes pleriq; hoc nunc tempore, mox ut quidpiam aliquid molestauerit, cõtinuò incãtationes atq; incãtatores requirũt, statim phylacteria alligãt, illico maleficijs intẽdunt, aut in charta scribũt, aut in stanno, aut in plumbo, & alligãt ei qui aliquẽ dolorem sustinuerit. Alij aũt serpentiũ incantationes, dæmonũ persuasiones, atq; Dei blasphemias incãtãt. Item uerò alij fascinare dicunt, siue quòd fascinent, siue quòd fascinent, & hæ dæmonis adinuentiones sunt.

De præstigijs Magicis & astrologicis, quibus comedones & ebriosi, si quando malè habẽt, se curari posse putant.

Cùm enim infrunitè manducauerint, uel biberint, cũ ipsa uiscera nõ sufferentia perturbata fuerint, & in dolorẽ atq; in infirmitatem fuerint cõuersa, iuxta hoc quod dictũ est, In escis plurimis fit infirmitas: tũc nimirũ dicũt insipienter, qđ fascinatus sit quilibet. Quando ieiunamus ô uiri, abstinemus nos ut nõ gustemus carnes neq; uinũ neq; superfluas escas, tũc quare nõ fascinamur? Mox autem ut rursus mãducare atq; bibere cœperimus, continuò & uẽtris commotio atq; uiscerũ perturbatio fit, nisi is solus effugerit, qui ualde sibimetipsi intẽderit, ne gustet quicquã superfluum? Sic itaq; nõ fascinationes præualẽt quicquam, sed hominum incontinẽtia.

Crapula et cõmessationes frequentes caussa morborum.

Est uidelicet hoc uerum, quia cùm mãducamus uel bibimus si Dei memores fuerimus, si terribile nomẽ eius inuocauerimus, si nosmetipsos uel cibum & potum signo uenerabilis crucis Christi signauerimus, si ad cœlũ oculos nostros leuantes dicamus: Qui das escã omni carni, da etiã nobis cũ benedictione hũc cibũ sumere: si dixerimus cũ synceritate ad Dñm nostrum: Tu dixisti Dñe quia si aliquid mortiferum biberimus tuum inuocãtes nomen, nõ erit nobis molestum: tu itaq; Dñe uirtutis & gloriæ, auerte ueneficam & iniquam operationẽ à nobis & ab omnibus cibis nostris. Nisi eñ tua misericordia cõseruauerit, quomodo possumus effugere tãta pericula ciborũ sanè ac potuum, quæ frequẽter plus repũt ac serpunt, q̃ malignæ ac uenenosæ bestiæ?

Cibus cum gratiarum actiõe, frugaliter, sumendus.

Quidã aũt sternutamẽns adhuc obseruiunt, & inuocationibus atq; reuocationibus, & occursibus atq; uolucrum uocibus, nõ intelligẽtes miseri & spe uacui, quia à Dño gressus hominis diriguntur, neq; ualẽtes dicere ad Deum cum sanctis: Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, & ne dominetur mihi omnis iniquitas. Nam is qui cum fide ad Dñm hæc dixerit, impleuit illud quod dicẽdum est, Dñs erit in omnibus uijs tuis, & gressus tuos in pace deducet.

Superstitiò ex ignorãtia Dei nata.

Psal. 119.

Qui autem ad uana intẽderint auguria ac ueneficia, diuinationes quoq; ac phylacteria atq; incãtationes, horum gressus cõturbabuntur, horum opera impediũtur, ab istis Dei uisitatio recedit, istos sancti angeli derelinquunt, cum istis diabolus permanet infatuans mẽtes eorum, obtundẽs corda illorum, abstrahens à Deo sensus eorum. De huiuscemodi dignè dicetur. O' infelicia hominum consilia, ô uanæ atq; superuacuæ terrenorum cogitationes, qui à Deo abstracti, atq; præuaricati, de mortuis salutem expectãt, ab inanimatis cõsilium quærunt, & cùm idololatriã declinare uideant, idolorum feces atq; reliquias adorare noscuntur, auguria & diuinationes, incãtationes quoq; ac maleficia atq; phylacteria: & ab omnipotẽtis ac uiuentis Dei misericordia spem suã auertunt, & in mortuis atq; inanimatis sperãt, in phylacterijs atq; cæteris superius recitatis. Mitte ea in ignem si ualeãt semetipsa adiuuare, si ualeãt semetipsa de igne eruere. Si autẽ se adiuuare nõ possunt, te qualiter adiuuabunt? Quod si se de

igne

igne nō ualent eruere ô homo,qualiter eruent te ab infirmitate?Dic ô homo quod medicamentum eſt melius pane qui lætificat cor hominis?Sed & panē ſi collo appenderis & nō momorderis,uel māducaueris,nihil ribi prodeſt, nihil te iuuat. Si ergo panis qui eſt corporis uita collo appenſus nihil adiuuat,quomodo adiuuent phylacteria uel laminæ inanimatæ,atq; totius uitæ exortes?Vel qualiter adiuuent incantationes & auguria,diuinationes quoq; atque maleficia,occurſus nihilominus & uocationes atque reuocationes,quæ ſunt dæmonum ſeruitutes & dæmonū illoſiones atque idololatriæ cōmunicatio?Infelix nāq; eſt qui in ſtatua inanimata ſperat, infelicior uerò qui in phylacterijs mortuis ſperat. Nam ſicut is qui idolis ſeruient interfici præceptus eſt in lege Dei:ita ſimiliter omnis incantator, & augurās,ac diuinās, & uētriloquus
Exempla eorū atq; uolucrum uoces obſeruans,cū omnibus cæteris maleficis interire atq; interfici præceptus
quib. impoſuit eſt.Poſt quæ uniuerſa,inferorū ira,atque tormentū gehennæ,ſupplicia quoq; æterni iudicij,at-
augurium us- que flammæ ignis inextinguibilis expectant oēs huiuſcemodi in tēpore reſurrectionis.Sed in-
nifinum. terim bonū eſt interrogare iſtos qui auguria obſeruant,atque occurſibus aut uocationib. aut reuocationibus intendunt,quæ augurij meta occurrit Pharaoni, cùm filios Iſrael ſecutus, de-
Exod. 14. merſus eſt in rubrū mare,ut nec nunrius innumeri exercitus Aegyptiorū ſupereſſet? Quis uocauit Sennacherib regē Aſſyriorum,uel quæ auis cecinit illi,cū ille à Iudæa profectus omnibus
4.Reg.19. ſub una nocte ad centū octoginta quinq; millia exercituum ſuorū amiſsis,& cōfuſus ad regionē ſuā reuerſus,gladio in domo Dei ſui ceciderit,& nō potuerint eū adiuuare, neq; idola eius, neque incantationes,neque ueneficia,neque auguria?Similiter nec Pharaonē potuit defendere multitudo idolorū,atque omniū maleficia, & plurimorū incantationes quæ fuerunt in Ae-
Exod.7. gypto præ cæteris omnibus gentibus,ſicut dicitur quodam in loco:Fecerunt aūt incantatores Aegyptiorū ſimiliter maleficijs ſuis. Sed nō timuit rubrū mare incantationes atque maleficia
1.Reg.28. eorū,atque accipiēs Dei mādatū concios ſubitò demerſit in profundū.Quid profuit Sauli qd' exiturus ad prælium primū à Deo diſcedens ad diuinos confugit,& mulierē de euentu loquentem quæſiuit,& cùm adhuc ſpem ſuā conuerteret,& expectaret,cū multis protinus interijt? Alij q; innumeri ſimiliter in incantationib.& augurijs atque maleficijs ſperantes, ſuper terrā miſeri,ac ſine ſpe facti ſunt,& apud inferos perpetuò poniti, miſerabiliores in æternum permanebunt.Hæc itaque uniuerſa declinemus ô amici,hæc fugiamus tanquā flammā ignis,hæc relin-
Optima uitæ quamus tāquam pœnā gehennæ,hæc execremur, utpote ſocietatē dæmonū.Omnes autē cau-
regula. ſas noſtras ſiue dolorū,ſiue languorum,ſiue pœnarū,ſiue tribulationū,ſiue uiarum,ſiue itinerū,ſiue ingreſſuū,ſiue egreſſuū,cuncta Deo cōmendemus,cuncta Deo cōmittamus,ut Dñs cuſtodiat oēs ingreſſus atque exitus noſtros,ut Dñs fiat nobis cooperator & comes,atque ſuffragator in omni tēpore,& in omni loco,ut angelis ſuis mandet de nobis ut cuſtodiant nos in o-
Pſal.91. mnibus uijs noſtris,ut cū ſanctis cōnumerati cōſequenter etiā cū ipſis dicamus:Siue uiuimus,
Rom.14. ſiue morimur,Dñi ſumus.Nō ſumus idolorum,neque incātationum,neque auguriorū,neque diuinationum,neque maleficiorū, neque phylacteriorū, neque ullius horū quæ ſunt ſeruitus dæmonū & diaboli ſeductiones:ſed Dñi ſumus,qui dominaī uitæ & morti,qui habet poteſtatē carnis & ſpiritus,in cuius manibus uiuorū ſpiramentum eſt.Sic nāq; & beati illi uiri qui uenerunt ad Iob,id eſt amici eius, cùm eſſent religioſi Dei cultores,oēs execrabiles dæmonū ſeductiones declinantes,aſſederunt ei ſeptē diebus & ſeptē noctibus.Maleficia & diuinationes non requiſierunt,niſi ad ſolum Deū animas ſuas leuauerunt, pro doloribus Iob gemuerunt atque ſuſpirauerunt.Sederunt apud eū facientes hoc,quod in ſcriptura poſt hoc traditū eſt, ante ſcri-
Eccl. 7. pturā implentes:Ne denegaueris te flētibus in cōſolationē.&:Flete cū flētibus.&:Melius eſt ire
Rom.12. in domum luctus q̄ in domū epulationis. Sederunt apud eū tacentes ſuper immēſa eius patientia ac tolerantia,atq; cōſtantia. Nā cùm à uermibus carnes ſuas deuorari uideret,gaudēs ſuſtinuit hæc apud ſemetipſum exiſtimans ac dicens: Si celeriter oēs carnes meæ cōſumptæ fuerint,celeriter in incorruptionē ſuſcipiet ſpiritus,properabit ad Deum anima mea quantocyus terrā terræ relinquens,& corpus hoc ante ſepulchrum in eſcā uermibus tradens.Siue ante mortem, ſiue poſt mortem corpus hoc uermibus in comeſtionem relinquetur,ſicut dicit poſt hæc: Cùm mortuus fuerit homo capiet hæreditatē beſtias & reptilia,& uermes.Cū huiuſmodi plurima beatus Iob apud ſemetipſum loqueretur, ſeptem diebus tacens ſuſtinuit. Eadem uidelicet tractantes & amici eius qui ad eum uenerunt,tacuerunt etiam ipſi uelut in ſtuporem deducti,os aperire non ualentes, neque initiū locutionis inuenientes. Sed ultrà non ſuſtinuit conſtantiſsimus ille Iob ipſam taciturnitatem,ſed primus cœpit loqui,utpote primus in ipſa paſſione,utpote ſolus ſuſtinens ipſa uulnera atque dolores. Dicit enim:
Iob 3. POST HAEC aperuit Iob os ſuum.] Poſt hæc. Poſtquam præcipuam illam paſsionē trāſijt, poſtquā uehementiſsimū dolorem ſuſtulit, poſtquam in ualidis impetuoſi nequiſsimi in-
Hic Iob loqui- undationibus non eſt ſobmerſus, poſtquam pro omnibus quæ ei acciderāt granas Dño egit,
tur. atq; nomen Dñi benedixit. Poſtquā igitur per cuncta uictoriā ſumpſit, poſt hæc nihilominus
aperuit

Dæmonũ per uermes efficacia.

aperuit os suum cum fiducia, cum patientia. Posthac aperuit os suum, postquam aduersus tantos dæmones congressus est solus, quantos sustinebant qui edebant carnes eius. Nam sicut superius in prædones aliquando, quandoque autem in ignem, nonnunquam in uentum uertebant se nequissimi spiritus: sic & nunc istic in multitudinem uermium innumerabilium se uertentes imparcenter deuorabant carnes Iob. Nam cùm animam non ualerent tangere, omnem iniquitatem & omnem iram suam in corpore iusti illius exercebant, tantum eum affligentes, quantũ iniquitatis habebant, atque exercere permissi fuerant. Aduersus ergo tantos dæmones certabat Iob, quantos uermes habebat in corpore suo. Nam dæmones per uermes comedebãt atque perforabant carnes eius. De quibus omnibus uictoriam per tolerantiam sumens, & de omnibus per suam constantiam triumphator existens, post hæc uniuersa aperuit os suum. Quid dicens? Certum est quia hoc dixit, quod post hoc sancti in scriptura posuerunt. Tempus ac tempus omni rei sub sole, tempus loquendi, & tempus tacendi. Tacuimus, inquit, ô uiri, usque ad tempus, loquamur nunc in tempore. Hæc itaque dicens aperuit Iob os suum. Persarum, inquiens, ac Medorum atque Chaldæorum regna & gentes, omnes pariter pusilli & magni, cùm mãducauerint non loquuntur, cùm biberint non sermocinantur, maximam notã irrationabilitatis hanc esse existimantes, si manducans quis loquatur, uel bibens concionetur. Idcirco in escis ac potibus os non aperiunt ad loquendum, neque qui ministrant, neque quibus ministratur, sed nutibus omnibus ministrantibus præcipiunt, hanc consuetudinem pro mandato à prioribus accipientes, & uelut legem hanc cũ sollicitudine obseruãtes, & qui hanc uiolauerit tanquam maxima transgrediens iura torquetur. Si Persæ, inquit, ac Medi, atque omnes Chaldæi superuacuè istam obseruant taciturnitatem, nos uerò ô uiri, ait, totam hebdomadam in taciturnitate atque ieiunio peragentes rationabiliter nũc loqui incipiamus. Aperuit Iob os suum. Persæ, inquit, atque aliæ quæ cum illis sunt gentes, cùm manducauerint non loquuntur, & cùm biberint non sermocinantur: ego uerò à uermibus comestus atque consumptus, & sanguis meus atque medulla cùm ab ijsdem uermibus fuerit bibitus, tacui, & non sum locutus. Nunc autẽ saturatis uermibus, atque illis qui me per uermes edunt, id est, dæmonibus, nunc iam loquar, nunc iam sermociner. Ob quam rẽ loqueris, uel sermocinaris? Ob hoc, inquit, quia impletum est tempus silentij ac taciturnitatis. Et adhuc ob quam rem aggrederis loqui ô Iob? Ob hoc, inquit, ne cùm iugiter taceo, arbitrentur dæmones, qui aduersum me certant, quòd in ipsis uulneribus defecerim, atque in doloribus succubuerim, ne me superatum fuisse putent, aut defecisse, aut debilitatum, sed norint quia uiriliter sto aduersus nequitiam eorum, & cum fiducia loquens contemno omnes malitias atque uersutias illorum. Sed adhuc ob hoc, inquit, ut aduenientibus amicis meis os aperiam, atque loquendi illis tempus ostendam. Nisi enim ego cœpero loqui, nunquam isti os auderent aperire uehementioribus doloribus perterriti. Pro his ergo omnibus atque pro horum omniũ consummatione, aperuit os suum, & maledicebat diem suum. Hæc audientes quidam ex uerubilibus, & insipientibus ac imperitis, accusare atque reprehendere iustum illum Iob ausi sunt, quasi qui Deum blasphemauerit, & diem suum maledixerit. Quibus duriter restitit ipse Deus in finem huius scripturæ, cùm ueracem astruens Iob dicit ad Eliphas: Peccasti tu qui de peccato accusasti Iob, Iob uerò non peccauit: peccasti, tu & duo amici tui. Ob quam rem? Ob hoc, inquit, quia non loquuti estis quicquam ueritatis in conspectu meo, sicut famulus meus Iob. Quem ergo ipse Deus irreprehensibilem confessus est, famulum suum eum appellãdo, & hoc in fine totius tolerantiæ, quis sanus criminari audeat? quis sapiens reprehendere aggrediatur? Quis enim accusabit electos Dei? Iustum maximè, quem tantùm elegit, & se dignum testificatus est, ita ut etiam sacerdotem illum delinquentium amicorum constitueret, & per illum peccata eorum illis promitteret remittere. Iustum ergo qui à Deo purgatus est, quis audeat reprehendere uel accusare, quasi illicitè diem suum maledicentem? Super quæ omnia, ô uiri, si ob hoc reprehenditur Iob, uel accusatur quòd diem suum maledixerit, reprehendatur pariter cum illo uel accusetur sanctissimus Hieremias Propheta. Nam sicut Iob maledixit diem natiuitatis suæ, ita & Hieremias deuotauit diem natiuitatis suæ, & omnia cõsequenter similiter ut Iob locutus est de die natiuitatis, atque de cæteris omnibus. Si ergo reprehendit quis, uel accusat, utrosque reprehendere, uel accusare debet, & Iob & Hieremiam: & si de blasphemia accusat, utrosque debet accusare, & Iob & Hieremiam. Vterque enim, & Iob & Hieremias, similia dixerunt, similia locuti sunt, eundem diem natiuitatis suæ maledixerunt, atque deuotauerunt. Sed & Iob beatus est in cõspectu Domini, & Hieremias gloriosus est cum sanctis. Væ autem his qui sanctos blasphemauerint, qui amicos Dei accusauerint, maximè quos etiam Deus post mortem memoria honorificauit, sicut Iob de quo dicit: Si autem steterit Iob & Noe & Daniel in conspectu meo: aut sicut Hieremiam, quem in uita plus omnibus magnificans, dicit: Antequam formarem te in utero, noui te, & antequam exires de uulua, sanctificaui te, & prophetam in gentibus posui te. Postquam autem irreprehensibiles fuisse sanctos ostendimus, nõ nos, sed etiã ipse Deus, beati

Inciuile erat apud gẽtes quasdam inter epulas sermones miscere.

Cur Iob loqui cœperit.

Excusat Iobi, maledicentis diei natiuitatis suæ, dictum.

Rom. 8.

Iob & Hieremias diei natiuitatis suæ maledixerunt.

Hierem. 30.

Ezech. 14.

Hierem. 1.

Iob ſermonum commemoremur, qui bene à ſancto illo ſancti dicti ſunt, malè autem ab impiis in blaſphemiam uerſi ſunt.

Iob 3.

APERVIT, inquit, Iob os ſuum, & maledicebat diem natiuitatis ſuæ.] Primùm hoc aduertamus ô uiri periti, quòd dicitur, Iob ſuum maledicebat, non diem Dei, non conditionis neque creaturæ Dei, ſed diem ſuum. Quem diem ſuum? Qui nõ fuit, quem non habuit, quem nõ poſſedit. Quem ergo non habuit, neque poſſedit, neque uidit, neque in eius poteſtate fuit, hūc cùm malediceret nihil maledixit. Maledixit quod non fuit, quod non habuit, quod non uidit. Item adhuc maledicebat, inquit, ſuum diem. Siue diē ſuum maledixerit, ſiue alienum, nihil maledixit, hoc quod non fuit maledixit. Dies enim non eſt in natura, nõ eſt in ſubſtantia, neque in propria poteſtate. Lux uidetur, ſubſtantia autem non uidetur, natura uerò non tenetur, neque apprehenditur, quia dies non habet naturam neque ſubſtantiam. Nomen habet, naturam uerò nõ habet. Sicut hora nomen habet, ſubſtantiam autem non habet, ſic & dies nomen habet, ſed ſubſtantiam uel naturam nõ habet. Quid ergo eſt dies? Lucis tempus, lucis tranſitus, & ſolis ortus ab oriente uſque ad occaſum decurſus. Solis ergo lux, dies appellatur: ſolis trāſitus, dies æſtimatur. Nam & uerè ita eſt. Solis enim decurſus diei tempus dimetitur, diei terminum ponit, ſiue ad breuiandum diem, ſiue ad prolongandum. Quod autem ita eſt, etiam ſcriptura demonſtrat dicens: Omnis lux diei, ex ſole. Ac ſi diceret: Omne tempus à ſole. Nā ſicut quilibet alicubi in tenebris cum lucerna tranſierit, uſquequo lucerna adeſt, illo uſque & lux eſt, neque ſubſtantiam habens neque naturam, ſed ſplendorem tantùm: ſi ergo quis maledixerit ſplendorem lucernæ, nihil maledicit, niſi tranſitum inanem, atque decurſum non manentem: ita & Iob, cùm luminis atque ſplendoris tranſitum malediceret, hoc quod non erat, maledixit. Nā dies cum ſolis decurſu tranſiens tranſiuit, & ultrà idem ipſe nõ reuertetur. Cùm identidem ortus fuerit ſol, alius orietur dies, eiuſdem nominis ut ille, ſed non ipſe qui ille. Ille ergo dies tranſiens tranſiuit, & amplius non ueniet, quia ultrà non eſt. Nam ſicut homo qui mortuus fuerit, tranſiuit, & ultrà non ueniet neque amplius reuertitur, alius naſcitur, & eodem nomine appellatur, & cognominalis illi uocitatur, ſed non idem ipſe eſt, ſed alius: ita & dies eiuſdem nominis ueniet, idem ipſe uerò non ueniet. Nam ſicut ſpiritus exiens denuò non reuertitur & non reuocatur anima ſublata, ſimiliter dies tranſiens denuò non reuertitur, neque ultrà in præſenti hoc ſeculo reuocatur. Nam ſicut omni homini ordinatum eſt tempus, atque dimenſum uitæ ſpatium uniuſcuiuſque: ſimiliter ſingulis diebus tempus ordinatum eſt, atque dimenſus ſolis tranſitus, quo tranſeunte non eſt dies ille ultrà qui tranſactus eſt. Et adhuc ſicut omnibus hominibus à ſeculo & uſque in ſeculum numerus ſupputatus eſt coram Deo: ita & omnium dierum à ſeculo & uſque in ſeculum numerus & computus in conſpectu præſcientiæ Dei eſt ſupputatus, & omnes animæ hominum per ſingulas gentes & linguas per generationes ac per omnes tribus terræ, unaquæque anima de totius uitæ ſuæ ætate reddituraeſt in iudicio rationem. Sed & quid per unamquamque diem, uel geſſerit, uel locuta fuerit, uel cogitauerit, omnia proponentur in iudicio, omnia deducentur in inquiſitionem, non reſurgentibus diebus, qui neque naturam neque ſubſtantiam habent, ſed factis omnium hominum demonſtratis in natura animarum & corporum in incorruptionem reſurgentium. Exigetur ergo in die reſurrectionis & iudicij ab omni anima Chriſtiana omnium dierum uitæ eius omnis ſeruitus, quā Deo erat exhibitura, & omne opus ſanctitatis, quod per ſingulos dies erat perfectura, ſiue in gratiarum actionibus & confeſsionibus, ſiue in orationibus ac deprecationibus matutinis & ueſpertinis, ſiue in omnibus bonis operibus quæ in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti perficiuntur. Hoc ſcilicet ignorant plerique inſipientium atque irreligioſorum, qui admonentur feſtinare ad templum Dei, qui uocantur ad Eccleſiā Dei accelerare, & terribilem Dei gloriam adorare, & aut pro neglectu habent, aut in uacuitatē ducunt, aut alias excuſationes inueniunt dicentes: Heſterna manducaui, craſtina manducem: ſed quotidie & omni tempore indifferenter ſtudent reperire, & exhibere corpori cuncta quæ conſuetudinis ſunt: Deo autem, uel animæ ſuæ tempora ſtatuunt ac metiuntur, & dies ſupputant, ignorantes quia irrident ſemetipſos & animas ſuas. Nam ſicut ſuperius diximus, omnium dierum uitę ſuę rationem reddituri ſunt pro operibus ſanctitatis per ſingulos dies ætatis ſuæ, uel hîc ſuper terram, uel in iudicio. Pagani enim, atque omnes infideles in iudicio nõ uenient, ſed iam ex hoc damnati ſunt, & propter infidelitatem inexcuſabiles in pœnas inferorum expellentur: ij uerò, qui in fide eſſe uidentur, & prauo nomine cenſentur, iſti, inquam, omnes in terribili illa iudicij inquiſitione omnium dierum uitæ ſuæ uniuſcuiuſque diei reddent rationem, quomodo impleuerint Dei ſeruitutem, atque opus ſanctitatis per unumquemque diem. Hæc uidelicet uniuerſa, foris nos deuians hic ſermo per occaſionem memorati diei dicere admonuit bene ac neceſſariè, utpote pro bonorum commemoratione his qui ſalui fieri deſiderant. Sed rurſum ad propoſitum reuertamur. Maledicebat, inquit, Iob diem ſuum. Non maledicebat Deum, nõ reprehendebat, non blaſphemabat, non accuſabat, non murmurabat de Deo, nõ ingratus exiſtebat

Excuſat Iobū qui diei natali ſuo maledixerat.

Dies quid ſit.

Vita mſi..

De uitæ fine et iudicio extremo.

Nimis uerè iſta dicit.

Pagani, iam ante condemnati, in iudicium non uenient.

ftebat Deo, sed diem maledicebat qui non erat. Nam Deo gratias agebat, confitebatur, inuocabat, benedicebat. Sit, inquit, nomen Domini benedictum in secula. Sic itaq; benedicẽdo, ac gratias agendo Deo, diem qui nec uisionem, nec naturam, nec substãtiam habet maledicebat, uel potius eum qui non erat, sicut prius ostensum est, & hoc ut tantùm loqueretur. Sed fortassis dicit aliquis, cur omnino hoc dicit, uel cur hoc loquutus est? Audi ô homo. Ob hoc loquutus hæc dicit, quia ualidiores dolores eum apprehenderunt magis quàm nunc tu arbitrari possis, quia lamentabiliores sustinebat miserias magis quàm tu cogitare ualeas. Nam quæ ille sustinebat, si nunc uideres, nec ad uidendum omnino sufficeres. Et quomodo pati uel sustinere posses ad uidẽdum hominem perforatis ossibus & liquescentibus carnibus ac neruis cõsumptis? Hæc uniuersa sustinebat gratias agens Deo, uniuersa hæc supportabat benedicens Deum. Loquebat uerò ore ea quæ nec Deo, nec angelis eius sanctis, nec cœlo, neq; terræ hominibus, neq; pelago, neq; aeri, neq; ullis quæ sunt in natura, ad aliquam contumeliam profecerunt. Loquebatur nimirum quasi miseriam uentilans, quasi aerem uerberans, quasi dolorẽ deferens, quasi extædiatus, & molestiam passus atq; anxius pro uehementioribus passionibus, & fortioribus doloribus. Locutus est tanquam quilibet in dolore positus quærens remedium. Tanquã quis in dolore dentium, aut oculorum, aut aurium frequenter parietes unguibus exarat, frequenter etiam semetipsum ungulis exulcerat præ nimietate doloris quẽ sustinet, corrasis ossibus & palpebris atq; auribus: sic & beatus Iob cùm perforarentur ossa eius, & liquefierent carnes eius, locutus est maledicens diem qui non erat. Sic namq; & Hieremias sanctus postquam Iudæorum iniustitia atq; impietate usq; ad mortem suggillaretur, similiter maledixit, atq; deuotauit diem natiuitatis suæ. Et adhuc his maiora dixit Hieremias. dixit enim de nomine eius: Non nominabo nomen eius amplius, & non loquar ulli hominum in nomine eius. Ob quam rẽ beate Hieremia? Propter inobedientiam eorum, atq; contumaciam illorũ, quia factus est illis sermo Domini in derisionem, nolunt illum, & ego tota die peccaui subsannatus ab illis. Idcirco enim animi dolore repletus, & diẽ natiuitatis maledixit, & cætera alia locutus est. Sic namq; & Iob prior illo præuentus nimietate dolorum maledixit diem natiuitatis suæ, & respondit dicens:

Dolores ingentes Iobum eò perpulerunt, ut natali suo malediceret.

Hierem. 20.

MALEDICTVS dies ille in quo natus sum.] Super omnia quæ superius memorata sunt, est etiam hoc præcipuum quia maledixit Iob diem natiuitatis: quia nisi ita amarè defleret Iob pœnas ipsas atq; dolores, non utiq; æstimaret homo neq; crederet, quòd ita aspera & amara fuissent ei ipsa supplicia atq; tormenta. Nunc uerò uolens omnibus ostendere beatus Iob immanitatem amarissimarum pœnarum atq; dolorum, quæ ei diabolus ingessit, deflet, cõqueritur, ita & amariter & miserabiliter atq; lamentabiliter, ut natiuitatis suæ malediceret diem dicens: Maledictus dies in quo natus sum. Non maledicatur, inquit, dies mortis, neq; dies finis, neque dies exitus de hoc seculo: est namq; consummatio & requies & dolorum omnium transitus ac depositio. Dies natiuitatis omnium tribulationum & angustiarum, dolorum quoq; & miseriarum, omnium nihilominus peccatorum atq; impietatum initium est atq; introitus, per quem pereunt impiæ atq; irreligiosæ animæ. Ergo omnium horum quæ memorata sunt initium atq; introitus corruptibilis natiuitatis dies est. Meritò maledictus dies in quo natus sum, quia melior est dies mortis quàm natiuitatis, sicut dicit Ecclesiastes: & ꝓpterea maledictus dies in quo natus sum. Quare? quia per hũc, inquit, ad omnes hos nefandos perueni dolores, quia per hũc ad omnia hæc amarissima perueni supplicia, quia per hunc ad terrenum hoc ueniens seculum nequissimi aduersarij sustineo zelum, ac malignissimi diaboli supporto suppliciũ. Pro his ergo omnibus maledictus dies in quo natus sum. Plerìq;, inquit, hominum sub cœlo carnalem hanc solam delectantes uitam, ac sola terrena quæ sunt in corruptione respicientes, diẽ natiuitatis suæ delectabiliter celebrare student, honestè in die natiuitatis suę iucundantes splendidè. Nã hanc existimant portionẽ suã, atq; hæreditatẽ, & per hæc sperant se diutius uiuere in corpore, atq; augmentari sibi annos & diem natiuitatis suæ. Hoc uidelicet faciunt non ob hoc quod æterna sperent, uel eam quę non uidetur incorruptionem expectent: qui æternam uitam apud Deum in cœlis esse non credunt, meritò terrenam hanc atq; carnalem uitam solam delectantes celebrant diem natiuitatis suæ: diem uerò mortis nec nominari patiuntur. Ego, inquit, ô uiri, tantùm odio habeo carnalem hanc uitam, ut pro celebrare diem natiuitatis, maledicã atq; abdicẽ illum dicens: Maledictus dies in quo natus sum. O quàm profundus est hic sermo ualentibus inquirere. Nã primã disputationẽ facientes etiã nunc huius sensus per pauca necessariè mentionem faciemus. MALEdictus, inquit, dies natiuitatis, quia peccatorum ac delictorũ est principium. Veruntamen beati ij, qui in die natiuitatis, hoc est, in principio uitæ suæ benedicũtur, hoc est, ea quæ digna sunt, benedictione perficiunt. Beati quoque & ij, qui in tempore natiuitatis suæ, hoc est, in principio ætatis atque ignorantia iuuentutis suæ, licet maledicantur pro peccatis atque ignorantia iuuentutis, in diem mortis atq; in finẽ ętatis suæ rursus benedicentur, & benedictionem promerebuntur per synceram pœnitudinem, atque dignos pœnitentiæ fru-

Eccles. 6.

Dies Natalet.

ctus. Væ autem illis, & animabus eorum, qui & in principio suo, & iuuentute sua maledicentur
delinquentes, & in fine suæ ætatis non absoluentur pœnitentes, neq; benedicentur per dignos
fructus pœnitentiæ ad Deum confugientes: quorũ maledictio atq; damnatio æterna apud in-
feros permanet, sicut eorum qui pœnitudinẽ synceriter gesserint, æterna requies in resurrectio-
ne erit. Alia quamplurima cùm possimus dicere de hoc sermone, hæc desinentes quæ sequun-
tur commemoremus. Pereat, inquit, dies in quo natus sum. Hæc nimirum dicit beatus Iob,
ut ostẽderet omnibus quales sustinebat dolores, uel qualia supportabat supplicia. Sic beatus
ac sanctissimus Hieremias in suggillatione animæ deuolutus, similia ut Iob locutus est iuxta
Oportet nos multa pati pri us quàm ingrediamur regnũ Dei. omnia quæ superius ueraciter memorata sunt. Super quæ uniuersa hoc etiam debemus aduer
tere, quia non defuerunt sanctis dolores ac tribulationes, molestiæ quoq; atq; passiones, non
tãtum pro se quantum pro nobis: ut nouerimus nos atq; informemur, quia per tribulationes
ac labores, per passiones & miserias, per dolores quoq; ac gemitus omnes sancti Deo placue-
runt, & omnes iusti introierunt in regnum Dei, atq; hæredes effecti sunt apud Deum æterni re-
frigerij, non exultantes in corruptione, non delectati in carne, non securi in terris, sed omnẽ mi
seriã propter pietatẽ sustinentes, æterna incorruptione digni effecti sunt gloria. Sic etiam glo-
2.Cor.11. riatur Paulus in persecutionibus suis atq; passionibus. Sic gloriatur & Hieremias, quòd sede-
Hierem.15. rit solus, quia amaritudine fuerit repletus, & quia non abijt in consilio impiorum ludentium.
Quid autem miramur, quòd Iob ita ingentes sustinens dolores conquestus sit, uel alij san-
cti cùm terreni fuissent homines ex corpore & anima uerè plasmati, cùm & ipse qui omniũ san
1.Tim.2. ctorũ rector, & conditor cœli ac terræ, & mediator Dei & hominum Iesus Christus filius Dei ui-
ui, cùm humano se indueret corpore, cùm corruptibilem sibi circumdaret formã, cùm iret ad
Matth.26. passionẽ atq; ad crucẽ, questus est dicens: Pater si fieri potest, trãseat à me calix iste, hoc est, hæc
Christi dolores et angores quos pertulit. passio, & cœpit trepidare, & mœstus esse. Non quia trepidauerit Deitas, sed quia carnis infirmi
tatem ostendit. Sicut ergo ille Dominus, ut ostenderet quia non erat phantasma, sed corpus ue
rè corruptibile habens, se dolorem atq; passionem crucis timere ostendit: sic etiam Iob, & Hie-
remias atq; alij sancti, ut ostenderent, quia cùm essent carnales cum dolore sustinuerunt ac sup
portauerunt supplicia atq; pœnas quæ eis acciderunt. Meritò ergo dicit Iob:

PEREAT dies in quo natus sum, (iuxta omnia quæ superius ostẽsa atq; memorata sunt,)
& nox illa in qua dictum est, Ecce masculus.] Porrò quando natus es ô beate Iob? per diem, an
per noctem? Si in die natus es, nocti quid irasceris? Sed si in nocte natus es, dic cur maledicis?
Sicut autem æstas & hyems idem sunt, sic & nox & dies. quod enim per æstatem fit, hoc nihilo-
minus per hyemem consumitur: & quod hyeme superfuerit, hoc proculdubio æstate semina-
tur, æstate laboratur, sicut in die: hyeme requiescitur, sicut in nocte. Et adhuc sicut corpus & ani
ma idem sunt indiscretè atque indiuisiuè, & nunc in terris, & in resurrectione in cœlis, quod-
cunq; seminauerit corpus super terram, hoc metet anima in resurrectione, quodcunq; opera-
tur corpus in corruptione: hoc enim quod seminat, hoc & metet. Sicut ergo hæc idem sunt, ita
& dies & nox idem sunt. Quod in die fit, hoc nocti reputatur, & quod in nocte fit, hoc diei desi-
gnatur. Sic namq; omnia quæcunq; fecerit corpus, siue bonum, siue malum, animæ reputan-
tur, & omnia corpori in iudicio atq; inquisitione succẽsentur. Nam utriusq; utriq; imputatur,
utriusq; in utroq; requiritur atq; uindicatur. Vtraq; enim & corpus & anima cùm simul sint, &
simul cõuersentur, simul adiudicantur pœnæ, aut simul suscipientur in requie. Ergo quia hæc,
inquit, ita sunt, meritò & ego neq; de nocte silui, neq; diem reliqui. Sed pereat (dixit) dies ille in
quo natus sum, & nox in qua dictum est, Ecce masculus. A quo dictum est? Ab his, inquit, qui
Parentum Iobi nomina. nunciauerunt patri meo Zareb. Plurimi namq; illi prædicauerunt filium natum, alter alterum
anticipare properantes, ut per id quod honestè celebrauerunt per singulos annos ab eo acci-
pientes dicerent: Ecce natus est tibi masculus. Sed & puto quòd ipsæ obstetrices matri Iob Bo-
sor renunciauerunt. (Sic namq; uocabant) quia masculum genuerit. Hæc namq; demonstrat
dicens: Et nox illa in qua dictum est, Ecce masculus. Vbi dies, illic & nox: & quod diei, hoc etiam
nocti. Ob hoc ergo quia unum sunt dies ac nox, cùm diei malediceret, nocti non pepercit. Pe-
reat, inquit, dies in quo natus sum, & nox illa in qua dictũ est, Ecce masculus. Nox illa quę prę-
terijt, quæ transijt, quæ defecit, quæ non est. Nox illa sicut & dies ille manens in tenebris, ille qui
non uidetur, qui non inuenitur, qui non reuocatur, qui non est. Sicut ergo nox illa, ita & dies
ille pereant tanquam quæ non sunt, deficiant tanquam quæ nõ uidentur, neq; demonstrentur.
Iob non ob id reprehendendus, quia natali suo maledixit. Cùm ista ergo quæ non sunt maledixerit Iob, & ea quæ non sunt perire uoluerit, irreprehensi-
bilis omnino in omnibus permanebat. Vehemẽtem enim dolorem quem sustinebat, deflebat
absq; ullius molestia. Puto quòd forsitan olim in initio iuuentutis, celebrauerit Iob diem nati-
uitatis suæ, item nunc ipsum reprobans, quia nõ celebrandus, sed lamentandus atq; plorãdus
est dies carnalis natiuitatis, utpote tãtarũ tentationũ atq; dolorũ introitus: & nõ solùm nõ cele
brauit ulterius, sed maledixit, ac perire optauit dicens: Pereat dies in qua natus sum. Qui dies

Ille,

Ille, inquit, qui olim fuit honestus & hilaris, festiuus ac lætus atq; splendidus. Hic ergo pereat dies. Vnde pereat? Ex solennitate, ex lætitia, ex splendore, ex istis pereat, & nunquam in his inueniatur. Cum hoc autem die, etiam nox illa pereat, in qua dictum est, Ecce masculus. Hæc audientes nos ô uiri non gaudeamus terrenæ natiuitati, sed timeamus à plurimis huius mundi tentationibus, sed paueamus à terribili introitu in illud incorruptibile seculum, ubi erit reuelatio & inquisitio omniũ operũ atq; uerborum nostrorum. Animaduertamus ô homines quæ immutatio facta est in hominibus. Nam priores diem natiuitatis celebrabant unam uitam diligentes, & aliam post hanc non sperantes. Nunc uerò nos non natiuitatis diem celebramus, cùm sit dolorum atq; tentationum introitus, sed mortis diem celebramus, utpote omniũ dolorum depositionem, atq; omnium tentationum effugationẽ. Diẽ mortis celebramus, quia nõ moriunt̃ hi, qui mori uidentur. Propterea & memorias sanctorũ facimus, & parentum nostrorum, uel amicorum in fide morientiũ deuotè memoriã agimus, tam illorũ refrigerio gaudentes, quàm etiã nobis piam consummationẽ in fide postulantes. Sic itaq; nõ diẽ natiuitatis celebramus, quia in perpetuo uiuent ij, qui moriuntur. Celebramus nimirũ religiosos cum sacerdotibus conuocantes, fideles unà cum clero, inuitantes adhuc egenos & pauperes, pupillos & uiduas saturantes, ut fiat festiuitas nostra in memoriam requiei defunctis animabus, quarum memoriam celebramus, nobis aũt efficiatur in odorem suauitatis in conspectu æterni Dei. Hæc uidelicet diximus, quia diẽ natiuitatis propter illos qui sine spe sunt, maledixit Iob dicens: Pereat dies ille in quo natus sum, & nox illa in qua dictum est, Ecce masculus. Paulò pòst incedens dicit:

Mortis diem fideles celebrãt.

Mortuorum memoria.

ET NOX illa sit in dolore.] Ostendit uerò quia nulli maledixit per hoc quod ait, Et nox illa sit in dolore. Quis enim dolor erit nocti? Nullus. Nam nox apud semetipsam atq; in semetipsa, neq; cùm dolore, neq; sine dolore esse potest. Nam sicut non habet naturam, neq; substantiam, ita nec dolorẽ, neq; uulnus, neq; passionem habet in semetipsa, neq; dies, neq; nox. Hæc itaq; sciens beatus Iob miseriam uentilans, & dolorem deflens, eis quæ nõ sunt maledixit atq; dolorem optauit dicens: Pereat ille dies in quo natus sum, & nox illa in qua dictũ est, Ecce masculus. Quare? quia tenebrosorum dolorum mihi auspicium est factus, quia obscurissimorum suppliciorum mihi extitit introitus, quia cum re familiari atq; filiorum perditione etiã amicos in inimicos conuertit, & corpus meum uermibus consumpsit, & membrorũ meorũ neruos humore uulneris liquefecit. Pro his ergo omnibus dies illa sit in tenebris, & tanquam errans circũeat in tenebris, & rursus ad me accessum non inueniat, neq; appropinquare ualeat, neque uulnera mea identidem renouet, neque maligni diaboli zelum denuò mihi subministret. Ob hoc ergo dies ille sit in tenebris, dies ille qui plurimos deludit, qui plurimos seducit, qui plurimis æternas tenebras procurat. Omnibus illis qui carnalem uitam quæsierũt, spiritalis uerò memores non sunt. Omnibus qui delectationẽ putant carnales delitias, omnibus qui uoluptati ac uentri deseruiunt super terram. Omnibus istis obscurus efficiatur, quia in tenebras prodient, quia in tenebras ibunt, quia tenebræ contegent nomen eorũ. Dies ille fit in tenebris, ille in quo malignus atq; tenebrosus diabolus suã perfecit uolũtatem. Nã & uerè nisi primùm obscurauerit diabolus corda hominũ, nisi primùm infuscauerit animas eorum, nisi prius obliuionẽ dederit timoris Dei atq; terribiliũ iudiciorum eius, nõ uũq; ualebit unquam peccatorum semen seminare in cordibus eorum. Postquam uerò obscurauerit animam, & à Deo auerterit, tunc scilicet ad omnia mala, ad impudicitiam, ad infidelitatem atq; ad omnia carnis desideria, tãquam eos qui in tenebris sunt facilè conuertit. Istis ergo talibus efficitur dies illa, hoc est, dies natiuitatis, dies tenebrarum. Et nõ solùm dies natiuitatis tenebræ illis efficiuntur, sed insuper adhuc dies mortis æternarum tenebrarum introitus efficitur illis. Dies enim tenebrosus circũdabit hos tales. Hęc namq; uniuersa significans dicit: Dies illa sit in tenebris. Dies impiorum, dies infidelium, lasciuorum, impudicorũ, eorũ qui neq; in die natiuitatis pietatẽ custodiunt, neq; in die mortis pœnitentiam ostendunt. Istis ergo talibus dies ille sit in tenebris, quia in tota uita sua tanquam in tenebris ambulant, qui palpant uelut cæcus circa parietem. Iustis autem lux est semper in die natiuitatis, sicut Hieremię, & omnibus sanctis. Et in die mortis, sicut Lazaro qui deportatus est ab angelis in sinum Abrahæ, Isaac, & Iacob, in secula seculorum. Amen.

Quorum natales funesti esse debeant.

Luc. 16.

DIES ille sit in tenebris, & non requirat illum Dominus desuper.] Identidem ad priora se conuertit, non inquirat illum Dominus, ne inquisitus iterũ ad me perueniat, ne inuentus identidem me inueniat. Non inquirat illum Dominus desuper, non recordetur, non reputet. Non enim est dignus, neq; ipse dies, neq; ille, qui in ipso die amarissima mihi ingessit tormenta. Diẽ natiuitatis memorat, & lamentabilium suppliciorum diem significat, quinimmò ipsa supplicia, uel potius diabolum qui ingessit ea, quem de superioribus cadentem non requiret Dominus unquam. NON requirat eum Dominus desuper. Quid dicis ô beate Iob? Ergo alios dies inquiret, ut de isto solo dicas uelut interminãs, Nõ inquirat illũ Dñs desuper? Vtiq; ait omnes dies seculi inquirẽtur, omnia tẽpora, & momẽta atq; secula requirẽtur & ꝓducentur: nimirum

non dies feculi qui naturam non habent neq; fubftātiam, fed uerba & facta quæ in illis diebus
funt gefta uel dicta,fed cogitationes & confilia atq; tractatus,qui in omni tēpore uel momento
huius feculi tractati funt atq; cogitati. Hæc igitur omnia in omnibus gentibus, & in omni lin-
gua inquifita in iudicio manifeftantur in tempore inquifitionis. Non enim mentitur is qui ait:
Memor fum ea quæ à feculo funt dinumerare, non folùm tempora & momenta , & dies, & an-
nos,fed quin potius omnium hominum cordis occulta,iuxta hoc quod dictum eft:Qui fingit
figillatim corda eorum,qui intelligit omnia opera eorum. Et adhuc alibi: Ipfe autem nouit oc-
Rom. 2. culta cordis. Apoftolus uerò his confonanter dicit:In die qua iudicabit Deus occulta hominū.
Ille enim dies manifeftabit omnia,in igne reuelans cuncta. Sciētes itaq; nos ô uiri,quia aduer-
fum tam terribilem habemus iudicem , fanctè conuerfari & in factis & in uerbis ftudeamus, ut
non pro condemnatione in iudicio,fed pro requie atq; gloria æterna inquiramur. Deinde:

NON SIT, inquit, in diebus anni, neq; numeretur in diebus menfium.] Quis? Maledictus
atq; perditus ille dies.

ISTE NON fit in diebus anni , neq; numeretur in diebus menfiū.] Nūc oftēdifti euidēter ô
beate Iob, quia nō diē creaturæ maledixifti, quia nō diē anni uel menfiū deuotafti, fed illū qui
nō eft in fubftātia, neq; in numero, neq; in cōputo. Omnes eñ dies anno & mēfibus circumdātur
uel cōputantur. Extra annū autē & mēfes nullus eft dies. Ergo fi dies qui iftic maledictus eft ac
Vt laborat in excufando Io- bi hoc dictũ pditus eft, nō eft in anno, & tu dicis: Nō fit in diebus anni: nō eft in mēfibus, & dicis: Nō nume-
retur in diebus menfiū: nihil eft, nufquā eft, hoc quod nō eft maledicis. maledicis enim, qui nō
eft, perire uolēs. Et meritò irreprehēfibilis in omnibus permanes beatifsime Dei amice Iob. Aut
etiā aliter intelligamus maledictū hunc atq; pditum diē de quo dicit: Dies ille fit in tenebris, &
nō inquirat illum Dñs defuper. Figuratè fignificat per hæc infelicē illū Iudā, per ifta de lōgè eū
oftēdit, qui debuerat effe dies ferenus, & fplendidus ac perfpicuus, & fibi luminofus & alijs lu-
cidus, factus eft tenebrofus per femetipfum atq; obfcurus. Hūc ergo fignificās dicit: Dies ille fit
in tenebris qui lucē dereliquit, qui à luce difcefsit, qui lucē in mortē tradidit, & nō inquirat illū
Dñs defuper, cùm inquifierit Petrum & cæteros apoftolos refurgēs à mortuis. Nō fit in diebus
anni, Ecclefiæ feftiuitatibus atq; fanctificationibus, nō fit in unitate Ecclefiæ, nō numeretur in-
ter dies mēfium, in numero duodecim apoftolorū, tanq̃ duodecim mēfium, fed deleatur de li-
Allegoria lon- gè petita. bro uiuētium , & cum iuftis nō fcribatur. His cōfonanter inferius uniuerfum populū Iudæorū
defignās atq; increpās, noctēq; eum nuncupās, dicit: Obfcurētur fidera noctis illius. Cuius no-
Rom. 13. ctis? Illius de qua dicit Apoftolus: Nox præcefsit. Quę fidera obfcurentur? Sacerdotes, & Scribæ,
& Pharifæi. Nam hi qui debuerāt in modū ftellarum fulgere atq; lucere in lege tanq̃ in nocte,
effecti funt omnes tenebrofi atq; obfcuri. Suftineat, inquit, nox illa Iudæorum tenebrofus po-
pulus, fuftineat refurrectionem Dñi, fed nō ueniat in lucē uultus eius, neq; uideat luciferum o-
rientem fpiritum fanctum paracletum de excelfis ad apoftolos miffum. Aliaq; plurima demō-
ftrantur ex ipfis beati Iob fermonibus, quæ in refurrectione atq; iudicio præueniēt impijs atq;
iniuftis tanq̃ abortiuum exiens de uētre matris fuæ. Illic, inquit, impij requieuerūt ab iracundi-
gnationis, illic requieuerūt dolētes corpore. Illic, inquit, in refurrectione, in inquifitione, in iu-
dicio. Illic eñ requiefcit eatenus indignatio atq; furor impiorum, cùm digna illis illata fuerit
damnatio atq; tormētum: tūc erunt tanq̃ aborfum exiens de uētre matris fuæ, ficut infantes q
nō uiderunt lucem. Nam ficut abortiua de uētre matris fuæ exeuntia nō uiderūt lucem, fed ex
tenebris in tenebras eunt, ex tenebris atque anguftia uteri materni in tenebras & anguftias ter
ræ atque fepulchri: fic impij de tenebris in tenebras eunt, ex anguftia in anguftiam expellētur,
de corpore in fepulchrum, ex fepulchro in anguftiam expellētur, atque iudicij damnationem,
& in tenebras exteriores, ubi nō eft lux, neque uidebunt uitam homines.

PVSILLVS & magnus, inquit, ibi eft.] Non eft eñ perfonarum acceptor regni huius rex.
Regni cœleftis imago. Meritò ex æquo impertit omnibus & pufillis & magnis, & humilib. & altis regni huius introi-
tum. Illis fanè qui æqualiter illum metuūt, qui æqualiter illum diligūt. Pufillus & magnus. Ibi
eft Lazarus pufillus, cum Abrahā magno, & feruus nō timēs dñm fuum. In incorruptione eñ
nō eft Dñs corruptibilis, neque carnalis, fed cùm apparuerit facies cœleftis Domini atq; iudi-
cis, tūc corruptibiles atq; carnales domini nufquā apparebūt. Meritò illic eft feruus nō timēs
dominum fuum. Memoratus enim timor iudicij, terror atq; formido futurorum, omnem timo
rem corruptibilem & carnalem in obliuionem deducit atq; forās mittit. Nō eñ ferui domino-
rum timoris recordātur, neq; domini feruis imperare occurrunt. Vnus eñ timor inquifitionis
3. Reg. 18. atq; iudicij apprehēdet cūctos. Meritò illic eft feruus nō timēs dominum fuum. Ibi eft Abdias
Paulus in epi- ftola ad Phile- monem. nō timēs Achab dominum fuum. Ibi eft Onefimus nō timens Philemonem dominum fuum.
Alijq; innumeri reperiūtur & in lege, & in Euangelio his fimiles, qui cœlefti Domino ac Deo o-
mnium feruiētes, nō timuerunt fuper terrā dominos carnales ad obediendū eis in malis, neq;
in cœlis eos timent in confpectu ueri Domini uenientes. Nam cùm feruitutem carnalem purè

eis

eis atq; deuotè exhibuissent, non discesserunt à Creatoris seruitute. Hoc namq; oportet reddere seruos carnalib. dominis suis, ut nõ fraudent, ut non circũueniant, ut non insidient dominis suis, ut non ad oculũ seruiant, ut non in facie fingant, sed foris ab oculis, sed foris à facie omnẽ gratiam dominis suis ostendant. Huius namq; rei ingentem in cœlis accipiet remunerationem à Dño omniũ atq; iudice uiuorum & mortuorũ. In seruũ uenundatus est Ioseph, sed in malo ac q; impio actu non obediuit dominę suæ. Meritò & in terris in Aegypto, & in cœlis in perpetuo dominabitur illi, quæ illicitè ad tempus dominari uisa est. Hæc scilicet uniuersa pro bonorum cõmonitione diximus, à beato Iob etiam nos de his admoniti, dicente eo euidenter, Pusillus & magnus ibi est, & seruus non timens dñm suum Inueniet qui inquirere studuerit, etiam cætera alia his consonantia, & ea quæ nũc istic per ordinẽ, & cuncta quæ in priori multipliciter à iusto illo sunt dicta de Dei magnitudine, & de sua tolerantia, quæ sustinuit absq; culpa innocens in conspectu Dei, & coram omnib. hominib. quæ sustinuit cum gratiarũ actionib. atq; confessionibus Dei, quæ sustinuit piæ tolerantiæ formam præbens in perpetuo cunctis. Beati qui te fuerint imitati, beatissime Iob. Beati qui tua uestigia fuerint secuti. Beati qui similiter, ut tu, in fide & pietate, atq; in omniũ sibi accidentium tolerantia, consummati fuerint. Hi requiescent in perpetuo apud Deum patrem, cui gloria in secula seculorum. Amen.

Ephes. 6. *Genes. 39.* *Conclusio huius operis.*

FINIS LIBRI TERTII IN LIB. BEATI IOB.

PROLOGVS RVFINI PRESBYTERI IN EXPLANATIONEM ORIGENIS SVPER PSAL. XXXVI. XXXVII. ET XXXVIII.



VONIAM *Trigesimi sexti, & trigesimi septimi, & trigesimi octaui psalmi expositio tota moralis est, instituta quadam uita emendatioris ostendens, & nunc cõuersionis ac pœnitentiæ, nunc purgationis & profectũum semitam docet, idcircò tibi eam Aproniane, fili charissime, in nouem oratiunculas, quas Græci Homilias uocant, uelut in uno corpore digestam, in Latinum transtuli, ut intra unum codicem collectam haberes dictionem, qua ad emendationem uel profectionem morum tota respiceret. Hoc sanè beneficij præstabit hæc lectio, quòd absq; labore lectoris intelligentia eius in propatulo habeatur, quò scilicet uita simplicitas, sensu lucido, ac simplici sermone doceatur: ex quo prophetia peruenire non solùm ad uiros, uerùm etiam ad religiosas fœminas posit, & excolere simplices mentes: ne fortè religiosa filia mea, soror in Christo tua, ingrata sit operi nostro, si id semper laboriosum intellectui suo pro asperitate sentiat quæstionum: quia nec corpus humanum ex solis potuisset neruis ossibusq; constare, nisi eis diuina prouidentia, uel molliciem carnis intexuisset, uel blandimenta pinguedinis.*

IN ENARRATIONE PSALMI XXXVI. occurrunt hi communes loci.

IN PSALMVM XXXVI.

Qui dicitur: Noli æmulari in malignantibus. &c.

HOMILIA I.

* *Non uidetur Origenis. Vide Censuram.*

Hebr. 1. *Doctrinam fidei & charitatis à Deo in sacris literis esse traditam.*



MVLTIFARIE*, multisq; modis Deus locutus est patribus in prophetis, aliquando quidem ineffabilia sacramenta nos edocet in his quæ loquitur: aliquãdo autem de Saluatore, & de eius aduentu nos instruit: interdum uerò mores nostros corrigit, & emendat. Propter quod nos tentabimus per loca singula scripturæ diuinę huiuscemodi differentias assignare, & discernere ubi prophetiæ sint, & de futuris dicatur, ubi autẽ mystica aliqua indicantur, ubi uerò moralis est locus. Incipientes igitur explanationem trigesimi sexti psalmi, inuenimus quòd totus psalmus iste moralis est, & uelut cura quædam ac medicina humanę animæ datus, cùm peccata nostra arguit, & edocet nos secundum legem uiuere. Sed uideamus iam quale nobis principium dat primus uersiculus.

Psal. 36. *μὴ παραζήλου* NOLI, inquit, æmulari inter malignantes, neq; ęmulatus fueris facientes iniquitatem: quoniam sicut fœnum citò arescent, & sicut holera herbarũ citò decidẽt.] Duo sunt quidem quæ nos docet in his uerbis facere non debere. Primò quidem ne æmulemur inter malignantes, secundò, ne ęmulemur eos qui faciunt iniquitatẽ, quoniam sequitur eũ qui inter malignantes ęmulatur, ut arescat sicut fœnũ, & hoc eum non tardè, sed citò esse passurũ. Eum uerò qui æmulatur facientes iniquitatem, sequitur: Vt sicut holera herbarũ citò decidat. Et secundũ simplicem quidem literę intellectũ, non æmulari inter malignantes, hoc uidetur indicari, ne inter malos & pessimos homines æmulator quis malitiæ, id est dux & auctor existat, & uelut formam flagitij cæteris præbens. Aemulari uerò eos qui faciunt iniquitatem, illud est, si imitetur quis, & discat agere iniquè. Et hoc est in utroq; quod dicitur, ut neq; exemplũ malitiæ cæteris præbeas, neq; ipse aliorum malorum sequaris exempla. Verùm ut plenius quid etiam intrinsecus sermo iste contineat agnoscamus, conueniens puto adhibere de scripturis diuinis, sicubi hũc sermonem inuenimus scriptũ, & spiritalib. spiritalia comparare, ut quid per hæc indicetur euidentius pateat.

Non est hæc sententia, ut in Cẽsura docuit Erasmus. *Aemulari aliquem.*

Deut. 32. Scriptũ est in Deuteronomio: Ipsi in zelũ me concitauerunt in non Deo, ad iram me cõcitauerunt in idolis suis, & ego in zelũ adducam eos in non gentem. Hîc ubi Latinè dicitur, In zelũ adduxerunt me, & ego in zelũ adducam, in Gręco idem ipse sermo est, qui & in psalmi initio est dictus, id est, æmulati sunt me, & ego æmulabor eos. Quamuis sermo ipse Gręcus id est ἐζήλωσαν significantiùs in Latino exprimi uidetur, si dicamus, Irritauerũt me, idẽ tamen ipse est sermo.

1. Cor. 10. Sed in Apostolo scriptũ est: An æmulamur Dominũ? Nunquid fortiores illo sumus? Et ubi habetur, Aemulamur Dominum, in quibusdam exemplarib. Irritamus Dominũ, scriptum est. Ex quibus omnibus testimonijs indicatur, quòd æmulari aliquem, irritare eum est, & prouocare: ut uerbi causa, si tali utamur exemplo. Sunt quædam mulieres impudicæ, & nequam, quæ si fortè uiros in amoris furtiui illecebris ceperint, processu temporis occultis non contentæ flagitijs, uolunt etiam pudicis coniugibus innotescere, quòd ab earum uiris amentur, ut ex hoc in zelum excitent, & irritent ac perturbent alienas domos. Si intellexisti exempli uirtutem, quomodo pellex zelum concitet uxori, & hoc debes aduertere, quid sit æmulari inter aliquos, id est cùm eis malitiæ alicuius incitamenta prębentur. Denique quia sermo ille Deuteronomij, in quo ait: Ipsi in zelum adduxerunt me in non Deo, id est παρεζήλωσαν, hoc significet, ex hoc

manifestius

Zelus coniugā.

manifestius claret, quod alibi scriptum est, Quia Deus noster Deus zelās dicitur. Zelans autem maritus dici solet de coniuge sua, cùm ei pudicitiam sollicitiùs & cautiùs curat, nec pollui patitur coniugis castitatem.

Exod 20.

Vnde consequenter qui peccat, Deum qui zelans dicitur, in zelum incitat & irritat. Verùm hæc omnia abusiuè audienda sunt de Deo, sicut & ea quæ de furore Dei dicuntur, uel de somno, uel de tristitia, per quæ illud intelligitur quid unusquisq; nostrûm pro actib. suis de Deo mereatur. Deniq; sic dixit in Deuteronomio: Quia ipsi in zelum adduxerunt me in non Deo, & exacerbauerūt me in idolis suis, id est colētes idola, in zelū concitauerūt me. Sed quid sequitur? Et ego in zelum adducam eos in non gentem, in gentem insipientem irritabo eos.

Iudæorum aduersus Christianos odium.

Vnde etiam nunc Iudæi non mouentur aduersus gentiles, aduersum eos qui idola colunt, & Deū blasphemant, & illos non oderunt, nec indignant̄ aduersum eos: aduersum Christianos uerò insatiabili odio ferunt̄, qui uniq; relictis idolis, ad Deū conuersi sunt. Cùm ergo uideris Iudęos odio habentes Christianum, & insidiantes ei, intellige quia cōpletur prophetia illa quæ dicit: Et ego concitabo eos in non gentem. Nos enī sumus non gens, qui pauci ex ista ciuitate credimus, & alij ex alia, & nusquā gens integra ab initio credulitatis uidetur assumpta. Non enī sicut Iudęorū gens erat, uel Aegyptiorum gens, ita etiam Christianorum genus gens est una, uel integra, sed sparsim ex singulis gentib. congregantur. Dicit ergo, Quia ego in zelū eos inducā in non gentē, in gentē insipientē irritabo eos.

Rom. 3.

Et ideo irritant̄ in nos, & odio nos habent uelut gentē insipientē, dicentes se esse sapientes, qm̄ quidem primis ipsis cōmissa sunt eloquia Dei, & meditātes à puero usq; ad senectutē legem Dei, in legē Dei nō peruenerunt: sed ideo quę stulta sunt elegit Deus huius mūdi, ut confundat sapientes, & sic implet̄ q̄ scriptū est: In gētem insipientē irritabo eos.

1. Cor. 1.

Sed & quod dicit Apostolus: An æmulamur Dñm? nunquid fortiores sumus illo? uideamus quid indicet. In eo loco hæc dixit, ubi de sacrificijs, & de his quæ idolis immolantur, disputat. An æmulamur (ait) Dñm, hoc est zelo concitamus, edētes ea quæ idolis immolata sunt, sicut Iudęi zelum eius cōmouerunt in idolis suis. Nunquid etiam nos simili modo facere uolumus? Ideo ergo ait: An æmulamur Dñm? Nūquid fortiores illo sumus? hoc est quod dicit. Si quidem concitemus zelum alicui qui inferior est uiribus nostris, possumus facilè contemnere: si uerò fortem concitemus in zelum, nunquid non in propriam molimur ista perniciem? Si ergo uescimur idolis immolatis, & aduersum nos zelum Dñi concitamus, fortiorem iram contra nos, id est ad proprium interitum prouocamus. Si quando ergo uideris hominem nequam, obserua, & caue ne zelum eius concites aduersum te, ne quid incautè facias, unde nequitia concitetur. Verbi causa, ut per exemplum planius fiat quod dicitur. Beatus Dauid Saul malignātem concitauit in zelū, quando processit ante exercitum, & occidit Goliā, & processerunt chori puellarum & mulierū dicentes: Percussit Saul in millib. & Dauid in decem millibus.

1. Reg. 18.

Quod utiq; si studio suo egisset Dauid, æmulatus fuisset in malignitate Saul. Sed nūc nō suo studio factum est ut exirent chori puellarū, & huiuscemodi hymnum dicerēt: Quia Dauid percussit in decem millib. & Saul in millibus. Hoc est ergo quod nos edocet psalmus, ut quoniam genus hominum procliue est ad zelotypiam, & perfacilè ad uitium istud inclinatur, obserua ne id agas, quod malos homines in æmulationē tui irritet, & ad insidiandum tibi concitet, uel ad odium tui excitet. Et est hoc totum quod significatur in his omnib. ut neq; ipse prouoces mali æmulationem aduersum te, neq; tu nequitiam æmuleris alienam.

Aemulari facientes iniquitatem.

Quomodo ergo homo nequitiam æmulatur alterius? Sine dubio cum eadem agit. Quod autem dico tale est. Si quis fit per iniquitatem diues factus ex paupere, si sit uicinus eius egens, & uideat illum qui de terra surrexit, & ad diuitiarum culmen ascendit, & incipiat æmulari ut similiter etiam ipse ex iniquitate ditescat, hoc est æmulari facientes iniquitatē. Sed & si quis eum qui uel furtiuis stupris, uel illicitis conatib. ultra locū & mensurā suam inuadit nuptias, domos, diuitias, æmulari uelit, æmulatus est faciētes iniquitatem. Iam uerò eos qui per diuersa flagitia, uel indignas atq; illicitas ambitiones ad immerita bonorum culmina peruenerunt, & iniquis factionib. uel cruentis manibus, honores non sibi debitos occuparunt, hos si quis uidens, ad similē inflāmetur insaniam, æmulatus est facientes iniquitatē. Propterea ergo mandato Dñi illuminamur, ut cùm ęmulationis illicitæ cor nostrum flamma mentemq; pulsauerit, nos uerbis edocti dicamus: Si ęmulari uoluero inter malignātes, aut ęmulatus fuero facientes iniquitatē, uide quid sequatur.

SICVT fœnum, inquit, citò arescent, & sicut holera herbarum citò decident.] Vis etiam alterius prophetæ de talib. moninis auctoritate muniri? Audi quid etiam Esaias de omni gloria carnali pronūciet: Omnis, inquit, caro fœnū, & omnis gloria eius ut flos fœni.

Esa. 40.

Vis etiā per singula uidere quomodo flos fœni sit carnis gloria? Vide quis imperauit ante hos triginta annos, quomodo imperiū eius effloruit: cōtinuò autē sicut flos fœni emarcuit, tūc deinde alius post ipsum deinde alius atq; alius, qui deinde duces, & principes: & omnis eorum gloria & honor non solùm tanquam flos emarcuit, uerumetiam tanquam puluis aridus, & à uento dispersus, ne uestigium quidem sui reliquit.

Magnatum interitus de quare nos faciant certiores.

Alij etiam diuitijs elati, & honoribus tumidi, studētes uel laudabi-

les

les haberi per simulatam bonitatem, uel execrabiles per indomitam crudelitatem. Quorum si quis uana studia existimat æmulanda, eat nunc ad cadauerũ eorum reliquias, si tñ uel ipsæ inueniri queant: aliquantis eñ nc hoc quidẽ concessum est: & tunc inueniet quomodo omnis caro fœnum est, & omnis gloria eius ut flos fœni. Exaruit fœnũ & flos eius decidit. Qui autem nõ diligit flosculos carnis, neq; carnaliter uiuit, sed diligit uerbũ Dei, & in ipso proficit, audi quid speret: Verbum, inquit, Dñi manet in æternũ. Sed & hoc ipsum quod ait, Quia sicut fœnum citò arescent, malignantes, scilicet, nõ arbitror otiosum cur fœno eos comparauerit, cùm uriq; & alia posit esse materia, cui comparentur hi qui malinosé egerunt. Fœnum mutorum & irrationabilium animalium cibus est. Fortasis ergo pro eo quòd omnes stulti, & imperiti, & qui contra rationem & sapientiã Dei uiuunt, sequuntur eos qui in malitia principes sunt, & ex illorum uita uel actibus uesci dicuntur, quib. & obediunt, idcirco eos fœno comparauit. Nemo eñ prudens ab illis sumit exemplũ.
Ioan. 6. Nam sicut uir prudens qui audit uerba Dñi & facit ea, iste est qui manducat panem illũ qui de cœlo descendit, & Iesus est cibus ei, pro eo quòd ex uerbis eius pascitur, & in mandatis eius uiuit: similiter & hi qui in malitia eminentes, sicut fœnum efficiuntur ijs qui sibi obtemperant, uel æmulationem sui ad nequitiam gerunt. Similia autem etiã de holeribus herbarũ intelligenda sunt, quib. comparantur hi qui faciunt iniquitatẽ, pro eo quòd uelociter transeant.
Holera laudabilia quib. infirmi uescuntur. Inuenimus eñ in scripturis diuinis interdũ & laudabilia holera, quę per præceptum Apostoli manducare iubentur infirmi. Alia autem sunt illa, & his contraria, de quib. dicitur quòd flumina Aegypti aqua sit deorsum descendens, & rigans sicut hortum holerũ: quo
Ios. 13. uidelicer Aegyptius non arbor dicatur, sed ne uitis quidem nominetur, sed holera quæ citò de
Exod. 15. ficiunt. Et uis uidere quàm citò Aegyptius decidat? Vide quid dicatur de eis in Exodo: Aegyptij autẽ festinauerunt, inquit, decolligauerunt axes suos, & citò fugerunt sub aqua. Sicut holera ergo herbarũ citò decident. Deniq; & Achab ille iniquus, quoniã talia holera parabat plan
3. Reg. 21. tare in uinea Naboth Iezrahelitæ, propter quod Nabutheus magis mori elegit, q̃ permittere, ut excisa uinea Israelitica, holera plantarentur.
Vinea spiritualis. Fecit ergo hoc tanquã iustus, ut nõ permitteret excidi uineam iustitiæ, cuius fructus lætificat cor hominis, cùm in sapientiæ cratere miscetur, & plantari holera iniquitatis, uelociter uiridantia, sed uelocius arescentia. Puto ergo quòd etiam
Esa. 5. in nostris cordibus, qui credimus Saluatori, sit aliqua uinea plãtata, sicut dixit: Vinea facta est dilecto in cornu, in loco uberi. Sed & ad illos dictũ est, quib. sermo Dei factus est primùm, Quia ergo plantaui te uineam totam feracem. Est ergo nobis uinea quædã, ex qua fructum scientiæ qui lætificat cor hominis per donum sapientiæ premimus in torcularibus scripturarum, cùm perfectius & latius diuina legis mysteria contuemur. Sed proficientibus nobis in his studijs, & Israelitico oculo ad oculum spiritalem tendentibus, uenit Achab iniquus & impius: Achab inimicus uineæ nostrę, & aduersum optima studia hæc sapientiæ inuidiam concitat, tumultum commouet, dolos & factiones per Iezabel, hoc est per carnalem sapientiam instruit, & uult excidi uineam istam spiritalis intelligentiæ, & plantari holera, id est, ut quæ legimus, carnaliter intelligamus. sicut holera enim omnis gloria carnis est: ut impleatur in nobis illud quod cul
Galat. 3. pat Apostolus, dicens ad Galatas: Sic insensati estis, ut cum spiritu cœperitis, nunc carne perficiamini? Quod autem in anima sancta sint uineæ, & agri à Domino benedicti, audi etiam I
Genes. 26. saac ad filium suum Iacob dicentem: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni quem benedixit Dominus. Melius ergo est uineam nos colere in anima nostra, & torcular fodere scripturarum, & uindemiare botros, & premere uinum de uinea Soreph, ut & nos dicamus ad Dominum, Quia poculum tuum inebrians, quàm præclarum est. Posteaquam dixit, Sicut holera herbarũ citò decidere facientes iniquitatem, & prohibuit æmulari inter malignantes, & imitari facientes iniquitatem, tunc dicit, quid facere debeamus.

Psal. 36. SPERA, inquit, in Dño, & fac bonitatem.] Contemptis scilicet illis omnib. quæ superius culpata sunt, honorib. diuitijs, & omni gloria carnali atq; omnib. seculi bonis, In Dño, inquit, spera. Sperans autẽ in Dño non sis otiosus: sed bonitatẽ faciens, spera in eo. Quæ est autẽ ista bonitas, uideamus.
Spiritus fructus. Vnus est ex illis fontib. quos S. Spiritus fructus esse enumerat Apostolus: Fru
Galat. 5. ctus autẽ spiritus est charitas, gaudiũ, pax, patientia, bonitas & iustitia. Fac ergo bonitatem, uelut si diceret ad agrũ loquens, Fac illũ fructũ uel illum: ita nunc tibi auditori diuinarum scripturarũ, tanquam agro, loquitur sermo diuinus, Fac bonitatem, & inhabita terrã, & pasceris in diuitijs eius: Noli esse sicut fœnum arescens, noli fieri sicut holera herbarũ, quæ citò deficient, sed spera in Dño, & fac bonitatẽ, & inhabita terram.
Terra quam facientes bonum inhabitabunt. Quam terram inhabitare nos iubet si bonitatem fecerimus? Vtiq; si de ista loqueretur terra quã habitamus, & qui faciunt bonitatem, & qui non faciunt, habitant hanc terrã. Superfluũ ergo uidetur esse mandatum, si intelligatur hæc terra. Sed uideamus ne fortè illã dicat terrã, de qua scriptum est, Quia semẽ aliud cecidit super terram bonam, quæ attulit fructum, in qua nunc terra cor auditoris significare uidetur. Hãc ergo iubemur inhabitare, hoc est, non longius euagari, non ultrà citraq; discurrere, sed habitare, &

consistere

consistere intra animę nostrę terminos, & considerare eã diligentius atq; effici eius agricola, sicut fuit Noe, & plantare in ea uineam, & excolere terram quæ intra nos est, nostræ animę innouare noualia, & non seminare super spinas: uidelicet cùm animã nostram purgamus à uitijs, & incultos atq; asperos mores ad mansuetudinẽ Christi imitationis excolimus, & ita demũ ex uirtutum diuitijs pascimur. Neq; enĩ putandum est præcipi nobis terrenas diuitias quęrere, quas cõtemnere iubemur & spernere. Ait ergo: Inhabita terrã, hoc est ergo, animæ tuę semper assiste, ibi semper permane, & excole terrã tuam, ut cùm abundare cœperis iustitiæ fructib. tunc pascaris in diuitijs eius. Quid est autẽ pasci in diuitijs eius? Quia quodcunq; seminauerit homo, hoc & metet: Et qui seminat in carne, de carne metet corruptionem: qui autẽ seminat in spiritu, de spiritu metet uitam æternam. Si autem habites terram tuam, & ipsam in spiritu & non in carne seminaueris, pasceris in diuitijs eius, sicut oues illæ quæ in loco uiridi pasci dicũtur, de quibus dicit sermo diuinus: In loco uiridi ibi me collocauit. Vnde constat quòd unusquisq; nostrûm ipse sibi pręparat intra se locum uiridem, in quo pascitur à Domino, cùm agros animæ suę excolit, & in spiritu seminans semper ad lætitiam spiritalis culturæ adducit.

Galat. 6.
Psal. 23.

DELECTARE in Dño, & dabit tibi petitiones cordis tui.] Moris est scripturæ diuinæ duos homines introducere ὁμωνυμίαν, id est similitudine alterius alterũ ex altero nominare, hoc est ea quæ exterioris sunt hominis, cõpellere etiã in interiorem. Quod autẽ dico tale est. Exterior homo corporalis uescitur cibis corruptibilib. & sibi aptis. Est autem & cibus quidã interioris hominis, de quo dicitur: Quia in omni uerbo Dei uiuit homo. Est poculũ exterioris hominis, est aliud interioris. Bibimus enĩ de spiritali sequenti petra, & bibimus aquã, quã dicenic Iesu, Qui bibit, non sitiet in æternum. Est & indumentum exterioris hominis, est & interioris hominis indumentum. Et si quidem peccator sit, induit se maledictum sicut uestimentũ. Si autẽ iustus sit, audit: Induite uos Dominum Iesum Christum, &: Induite uos uiscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, mãsuetudinem, patientiam. Et quid necesse est enarrare per singula, quomodo interior homo exterioris hominis homonymis appellationib. nominetur? Arma exterior homo & interior habet. Qui secundum interiorẽ hominem militat, induitur armis Dei, ut possit stare aduersus uersutias diaboli. Sed post multa exẽpla, ueniamus ad hoc quod propositũ est. Videamus quid est quod significatur ex eo quod dictum est: Delectare in Dño, & dabit tibi petitiones cordis tui. Sciendũ primùm est, quia hoc quod dixi in Latino, Delectare in Dño, in Græco, Delitiare in Dño, dicitur. Hoc enim Græcus sermo indicat, quod est κατατρύφησον. Sicut ergo secùndum exteriorem hominẽ possibile est non solùm cibis uti, uerùm etiam delitijs perfrui, & maximè qui diuites sunt delitijs utuntur: ita etiam interior homo potest non solùm cibis uti, uerùm & delitijs perfrui. Quod fieri hoc modo arbitror. Si quis audiat uerba ea solummodò, quæ se inuitent ad timorẽ Dei, iste cibum tantũmodò capit ex huiuscemodi uerbo. Qui uerò dederit operam ad intelligendã legem, ad perscrutandos prophetas, ad exsolutiones parabolarum Euangelij, ad explanationem uerborum apostolicorum, & qui in omnibus intellectui & scientiæ operam dederit, iste delitijs fruitur. Non enĩ ad hoc solùm quod ei ad uitam sufficit, cibo utitur mandatorum, sed in omni agnitione scientiæ delectatur. Hoc est quod arbitror & in eo indicari, quòd dicitur Deus ab initio plãtasse paradisum delitiarum, sine dubio in quo spiritalib. delitijs frueremur. Sed & alibi: Torrentem (ait) delitiarum potũ dabis eis, sanctis scilicet. Sed & hic scio quòd in Latinis exemplarib. haberi solet, Torrentem uoluptatis tuæ, sed in Gręco habetur τρυφῆς, quod est Delitiarum. Sed & sanctis quibusq; corporalium delitiarũ contemptus indicitur, & spes delitiarum spiritalium repromittitur. Vis etiam de hoc auctoritatem accipere scripturæ diuinæ? Diues quidam erat, & Lazarus pauper. In delitijs corporalib. erat diues, Lazarus conficiebatur inedia. Excessit uterq; de seculo, & Lazarus quidem ab angelis sublatus est in sinum Abrahæ, ut ibi in delitijs requiesceret: ille autem qui in delitijs fuerat corporalib. abijt in gehennam ignis, sicut in Euangelio scriptũ est, & audit ab Abraham, Quia tu consecutus es bona in uita tua, hoc est, delitijs abusus es, & Lazarus mala: nũc autem hic requiescit, tu uerò cruciaris. Nemo potest & in carne, & in spiritu habere delitias. Sed si quis in carne delitiatur, sicut ille diues, carebit gremio Abraham & delitijs. Qui uerò in pręsenti seculo pane afflictionis uescitur, sicut & ille pauper, cùm hinc abscesserit, in delitijs erit. Delitiare ergo in Dño, & dabit tibi petitionẽ cordis tui. Quòd si adhuc plenius intueri uis quomodo quis delitietur in Dño, perspice quòd Dñs ueritas est, & sapientia est, & iustitia est, & sanctificatio est. Si ergo abundaueris in diuitijs ueritatis, si abundaueris in intellectu sapientiæ, si copiosus fueris in actibus iustitiæ, tunc plenẽ & integrè delitiaris in Dño. Quę utiq; cùm expleueris, tunc etiam id quod consequitur adipisceris: Dabit enim tibi Dominus petitiones cordis tui. Necessariò tamen addidit, Petitiones cordis tui, cùm potuisset utiq; dicere, Petitiones tuas: ita autem facilius intelligi potest. Quòd si singulorũ membrorũ propria quædã persona fingatur, ueibi causa, si oculus haberet uocem, nunquid non diceret, Peto lucem, ut uideã ea quę me uidere delectant?

De homine interno & externo.
Deut. 8.
1. Cor. 10.
Psal. 109.
Col. 3.
Ephes. 6.
Oblectare se in Iehouah.
Delitiæ spirituales interiori homini seruientes.
Psalm. 36.
Luc. 16.
1. Cor. 1.
Petitiones cordis.

Refugio enim uidere horrorem aliquem, & omne quod conturbat & contristat aspectum. Similiter & si auditus acciperet uocem, nunquid non diceret, peto sonum modulata arte compositum, sonum delectabilem, asperũ uerò & terribile aliquid audire refugio? Ita si gustui uox daretur, & tactui. & omnes sensus nostri sine dubio hæc peterent, quæ suo sensui conuenirent. Ab his ergo transeamus ad cor, in quo est mens, & principalis intellectus, & uideamus quid desideret & quid petat cor, sicut de oculo uel de aurib. cæterisq; sensib. in superiorib. demonstrauimus. Secundum sui naturam cor sine dubio intelligentiã poscit. Sicut oculus uisum, ita cor intellectũ requirit. Sicut auris suauẽ sonũ cupit, ita cor sapientib. sensib. delectatur. Sicut gustus dulci sapore, ita cor prudẽtib. cogitatiõib. gaudet. Sicut odoratus suauitate fragrãtiæ, ita cor rationabilib. studijs lætatur. Sicut tactus lenib. ac mollib. ita cor utilib. & optimis cõsilijs delectatur. Si ergo delitieris in Dño, & sapientiæ, & ueritatis, & iustitiæ copijs atq; delitijs perfruaris, dabit tibi Dominus petitiones cordis tui aptas delitijs supradictis. Post hæc dicit:

REVELA Domino uiam tuam, & spera in eum, & ipse faciet.] Omnis qui malè agit odit lucẽ & non uenit ad lucem, uti ne arguantur opera eius. *Ioan. 3.* Qui autem facit ueritatem, uenit ad lucem. *Reuelamus nostra mala per confeßionem.* Quoniam ergo qui malè agit odit lucẽ, & quantum in ipso, occultans mala quæ agit, & timẽs ne arguatur uelat, & contegit uiam suam, & tanquã uelamento quodam operit actus suos. Verbi gratia, si quis uestrûm (licet non optem esse in hoc conuentu talem aliquem) tamẽ si quis inter uos siue catechumenus, siue etiam unus aliquis ex plurib. fidelium conscius sibi est quòd fornicatus sit, & celat delictum, nunquid non tibi uidetur iste occultare, & operire uiam suam, quam incedit? qui autem castè agit & confidit de puritate uitæ suæ, nõ uult cooperire uiã suam, sed uult eam manifestam esse: manifestam dico non hominib. ne fortè percipiat mercedẽ suam ab hominib. sed Deo manifestat. Propterea ergo dicitur, Reuela ad Dominum uiam tuam. Sed & si malorum tibi conscius aliquorum fueris, noli occultare, sed per exomologesin, id est confessionem reuela ea Dño, & spera in eum, & ipse faciet. Hoc est, cùm confessus fueris, & reuelaueris ei delicta tua, spera in eum, quòd possis ab eo ueniam promereri, & ipse faciet. Quid faciet? *Ioan. 5.* Sine dubio sanum te faciet. Dicet tibi: Ecce iam sanus factus es, ultrà noli peccare, ne quid tibi deterius contingat. Hæc faciet, si delicta tua ei reuelaueris. Si uerò pura est uia tua, & munda cõscientia, & hæc ei reuelaueris, spera in eum. Quid faciat, ex consequentibus disce.

PRODVCET, sicut lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum sicut meridiem.] Tuam iustitiam quam tu egisti in occulto, & reuelasti eam soli Deo, hanc producet sicut lumen Deus, & ostẽdet te iustum illuminatũ sole iustitiæ, cœlo & terræ, & omnib. qui in cœlo sunt ostendet lumen iustitiæ tuæ, & (si ita dici oportet) iactabit se de te tanquã de filio, tanquã qui acceperis spiritũ adoptionis. Producet ergo iustitiam tuã sicut lumen, quia qui secundũ mandatũ Dñi iustus est, iustitiã suam ita facit, sicut ipse mandauit dicens: *Matth. 6. Loquitur de eleemosyna.* Vos autẽ cùm facitis iustitiã uestram, nesciat sinistra quid faciat dextera tua. Hæc ergo iustitia quæ ita fit, ut non hominib. appareat, nec ut humanam gloriam captet, sed fit in occulto, ut pater qui uidet in occulto, reddat palàm in tempore suo, producitur à Deo sicut lux, & iudiciũ tuum sicut meridies. Omnia eñ iusti iudicia quæcunq; iudicauit, nõ solùm sicut lux erũt, sed sicut meridianũ lumẽ: quod utiq; clarissimũ & splẽdidissimũ est. Plenitudo eñ lucis, in meridiano tẽpore designat. Si ergo fueris iustus & bonus, pducet Deus sicut lumen iustitiã tuã, & iudicium tuũ sicut meridiem. Vel certè in iudicio cùm causa tua discutitur, iustitiam causæ tuæ tanquam lucem Deus faciet manifestam & iudicium quod & dijudicat, uelut meridiem faciet manifestum. Quæ scientes ita futura, deprecemur misericordiam Dei ut concedat nobis tales fieri, qui digni habeamur, quorũ Deus ipse lucem iustitiæ producat in medium, & iudicium nostrum sicut meridiem clarum & lucidum, habens lucem ueram in se, ipsum Dominũ nostrum, cui est gloria & imperiũ in secula seculorum. Amen.

IN PSALMVM XXXVI. HOMILIA II.

Subditum esse Iehouæ, quid sit. PRAECIPIENTE mandato, & dicente: SVBDITVS esto Domino: necessariũ uidetur perscrutari quid sit subditum esse Domino, & quid sit non esse subditum. Sicut eñ nõ omnis qui dicit, Domine, domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit uoluntatem patris mei, qui in cœlis est: ita non omnis qui dicit se subiectum esse Domino, subiectus est ei, sed qui re ipsa subiectus est ei. *Matth. 7.* Quia uerè subiectum esse Domino, non sermo professionis, sed opus subiectionis ostendit. Plenius autem intelligitur quod dicimus hoc modo: Dominus noster Iesus Christus iustitia est. Nemo ergo iniustè agens subiectus est Christo, qui est iustitia. Christus ueritas est. Nemo mendax Christo subiectus est qui est ueritas, siue cùm in rebus, siue cùm in doctrina mendacium loquitur. Dominus Iesus Christus sanctificatio est. Nemo est subiectus sanctificationi, cùm pollutus sit & impurus. Dominus Iesus Christus pax est. Nemo litigiosus & turbulentus Christo subiectus est, qui est pax, sed ille subiectus est ei, qui dicit: *Psalm. 62.* Cum his qui oderũt pacem eram pacificus. Vnde & in alio psalmo ad animam suam dicit Propheta: Verumtamen

tamen Deo subdita esto anima mea, quia ab ipso est patiētia mea. Sed & Apostolus magna quidem & mystica de subiectione significat dicens: Cùm autem subiecta ei fuerint omnia, tunc & ipse filius subiectus erit ei qui sibi subdidit omnia. Audi ergo quid dicit, quia omnia necesse est Christo esse subiecta, & tunc ipsum esse subiectum, subiectione uidelicet illa quam de spiritu intelligi dignū est. Interim necesse est omnia Christo esse subiecta, ut tunc demū etiam ipse impletis omnib. & perfectis per subiectionem, tanquam uictoriæ suæ hanc referens palmam patri dicatur futurus esse subiectus. Quod nisi mysticè intelligatur, impiū aliquid sine dubio non aduertentib. indicare creditur. Non enim putandū est, quòd filius Dei nunc quidem patri nequaquam subiectus sit, in nouissimis uerò temporib. cùm sibi fuerint cuncta subiecta, tunc erit & ipse subiectus: sed quia omnia nostra in se recipit, & se esse dicit qui in nobis esuriat, seq; qui in nobis sitiat, & nudus sit atq; æger, quiq; hospes, & qui retrusus in carcerem, & quicquid uni ex minimis suis factū fuerit, sibi factū esse testatur: consequenter & meritò cùm unusquisq; nostrū plenè & perfectè subditur Deo, ita ut in nullo prorsus inobediens pareat, se esse subditum protestatur. Sed & alio modo planius intelligitur quod dicimus. Si aliquod membrū corporis doleamus, quamuis anima nostra incolumis sit, & reliqua omnia membra nostra sana sint, tamē quia dolore unius membri totus homo affligitur, non dicimus quia sani sumus, sed quia malè habemus. Verbi causa, dicimus, Ille non est sanus, quare? quia pedes dolet, aut renes, aut stomachū. Et nemo dicit quia sanus est si stomachū dolet, sed non est sanus, quia stomachū dolet. Si intellexistis exemplū, redeamus nunc ad id quod propositū est. Apostolus dicit, Quia corpus Christi sumus, & membra ex parte. Christus ergo cuius omne hominū genus, imò fortasis totius creaturæ uniuersitas corpus est, & unusquisq; nostrū membra ex parte est, si aliquis ex nobis, qui membra eius dicimur, ægrotat, & aliquo peccati morbo laborat, id est, si alicuius peccati macula inuritur, & non subiectus Deo, rectè ille nondū dicitur esse subiectus, cuius sint membra illi qui nō sunt subiecti Deo. Cùm autem omnes eos, qui corpus suū dicuntur ac membra, sanos habuerit, ut in nullo inobediētiæ laborauerint morbo, sanis omnib. mēbris, Deoq; subiectis, meritò se dicit esse subiectū illi, cuius nos membra Deo in omnib. obedimus. Quòd si teipsum perscrutari uis, & uidere si iam subiectus es Deo, an adhuc inobediēs permanes, hoc modo teipsum discute. Si nihil est contrariū Deo in te, subiectus es ei. Contrariū autē dicimus hoc modo. Deus charitas est: si odiū in te nō est, nō habes quod contrariū Deo est. Deus ueritas est: uide ne sit in te mendaciū, quod est contrariū ueritatis. Si eñ est in te mendaciū, non Deo subiectus es, sed ei qui est mendacij pater. Et si iniustitia in te est, patri iniustitiæ subiectus es magis quàm Deo, qui iustitia est. Si & reliqua in te deprehenderis uitia, scito te tamdiu non Deo, sed diabolo esse subiectū. Certū est namq; quia fornicationis tempore spiritui fornicationis sumus subiecti aduersantes spiritui castitatis. Et tēpore iracūdiæ, uel furoris, spiritui iræ obedimus, spiritui mansuetudinis resistentes. Propterea ergo uidētes, quia omnis uita nostra agonē quendā obedientiæ gerit, siue Christo, siue his qui cōtrarij sunt Christo, conemur per orationis, per eruditionis religiosam institutionē hoc agere, ne unquam diabolo uel malitiæ eius obedire inueniamur, sed omnis actus noster, & omnis sermo atq; omnis cogitatio inueniatur in subiectione Christi. Quòd si fortè dicis, Quid prodest si nūc subiectus sim, cū iā antè peccauerim & præuentus sim in delictis? sine dubio cū deliquimus, subiecti nō fuimus Deo, sed cū desiuimus à delictis, tūc initiū subiectionis accepimus. Cū ergo timori Dei subiecti peccare cessamus, tūc etiā fiduciā accipimus poscendi pro delictis priorib. ueniā. Donec aūt permanemus in delictis, frustià ueniā poscimus delictorum. Vnde & memini me frequenter dixisse ad uos, quia ueniā delictorū tunc dignè poscimus, cū longè positi à peccato, illā uocem possumus dicere: Ne memineris iniquitates nostras antiquas. Non dixit eas quas facimus, sed eas quas aliquando fecimus. Subditus ergo esto Domino, & subiectus, noli peccare. Tunc obsecra eum pro delictis præteritis, & antiquis.

1. Cor. 15.

Christus patri suo & subiectus & subijciendus.

Matth. 25.

Ephes. 5.

Vnde quis deprehendere queat se Deo esse subiectum.

Vita nostra agon obediētiæ est.

NE AEMVLATVS fueris eum qui prosperatur in uia sua, in homine faciente iniquitatē.] Describit ea quæ accidunt hominib. Frequenter eñ si uideamus iniquū in prosperis successib. & in ea quam ducunt felicitate uitæ positum, scandalizamur, & periculum fidei incurrimus, atq; in corde nostro aduersum diuinam prouidentiam conquerimur, dicentes: Quid prodest iustè agere? Ecce iusti tribulātur, hic iniustus feliciter agit. Iniustus est, & ad summas diuitias peruenit, honorum ac potestatū excelsum culmē ascendit, fortasis melius est iniustū esse quàm iustum. Hæc infirmæ & fragiles animæ etiam si non ore proferunt, in corde suo tñ loquuntur, cùm uiderint iniquos prosperis successib. agere in uia sua. Et ideo nobis mandatur huius medela succurrit, ne cùm hæc uiderimus æmulemur, id est ne irritemus Dñm aduersum nos loquēdo talia in cordib. nostris: sed recogitare debemus, quia præsens seculū eorū est, qui futuræ beatitudinis non habent spem. Et ideo patienter feramus illos his successib. prosperis agere, percipere bona sua in uita sua, donec ueniat & nostrū, ad quod inuitati sumus, & cuius nobis repromissa sunt bona, ad quod respicimus, in quod speramus, cuius bona non sicut in hoc seculo tanquam umbra prætereūt,

Psalm. 37.

Querela de improborum successib. & de bonorum ærumnis.

sed permanent in æternum. Impossibile autem est, & in præsenti seculo bona consequi, & in futuro. Necesse est enim dici uni, Quia consecutus es tu bona in uita tua: & alij, Quia consecutus es mala: & alter pro malis bona, & alter pro bonis mala recipiat. sicut exemplo sunt ille diues, & Lazarus. Ideoergo noli æmulari in eo qui prosperatur in uia sua, in homine faciente iniquitatem. Post hæc commonet uitium quo omnes penè turbamur, & nescio sicubi rarus quis ita perfectus inueniatur, qui careat hoc morbo.

Luc. 16.

DESINE, inquit, ab ira, & derelinque indignationē.] Multa sunt uitia, quę à multis facilè uitātur. Verbi causa, impudicitiæ malū. Si quis operā enixius cōtinentiæ dederit, impudicitiā abiecit. Aliquanti etiā auaritiā subiugarūt, ita ut cū in cæteris nō sint perfecti, uideant tū uitare hoc malum, sed & alia nōnulla. Iracūdiæ autē durū, & acutū uitiū inflāmat, & exagitat etiā eos, qui uident esse sapientes. Vnde & Salomon in Prouerbijs dicit: Ira perdit etiā prudentes. Idem, Noli, inquit mirari, si insipientē, si malū, si infidelē iracundia inflāmat, quia frequenter etiā bonos & prudentes uiros ira exagitat. Est ergo hoc peccatū etiam unū ex illis quod ad ędificiū deferet ligna, fœnū & stipulam, & necesse est huiusmodi materias (sicut scriptū est) per ignem probari, ita ut permaneamus tam diu in igne, donec de nobis ligna iracundiæ consumātur, & fœnum indignationis, & stipula uerborum, eorū uidelicet quæ huiusmodi uitijs exagitati protulimus. Idcirco ergo, desine ab ira, & relinque indignationem: id est non satisfacias animis tuis, cùm cōmotus fueris ad iracundiam, sed desine, derelinque, contemne. Nos uerò cùm hæc mandata suscipiamus, & è contrario cùm cōmoti fuerimus, non ab iracundia, sed à mansuetudine desinimus, non indignationem relinquimus, sed lenitatem. Verùm ex hoc saltem incipiamus emendare nosmetipsos, & paulatim per continentiam & assiduam meditationem lenientes iracundiam, ueniamus etiam in hoc, ut ultrà non irascamur: atq; indignationis, quæ per furorem concitatur, impetum retundentes assiduè, perueniamus usq; in illud, ne ultrà indignationis cōmotione turbemur. Noli æmulari ut nequiter facias. Noli, inquit, in æmulationē nequitiæ cęteros prouocādo, etiam ipse nequam fieri: quia ęmulatio mali uincere semper in malitia alium studet.

Ira furor breuis.

1. Cor. 3.

Mansuetudinis exercitiū.

QVIA qui nequiter agunt exterminabuntur: qui autem expectant Dnm, ipsi hæreditate possidebunt terram.] Apparet quia nequitia alia quidē species mali est, præter cætera peccata. Vnde & hic sermo diuinus aliū describit peccatorem, & alium nequam, sicut & ibi simili utitur distinctione cùm dicit: Contere brachium peccatoris & maligni, id est nequā. Sed & Dns in Euangelio, diabolū nō dixit peccatorē tantūmodò, sed malignū, uel malū, & cùm docet in oratione, uel dicit: Sed libera nos à malo, & alibi: Malus homo fecit, siue malignus. Definiunt quidam πονηρίαν id est nequitiam spontaneam uel uolūtariam esse malitiā. Aliud est enī per ignorantiam mala agere, & uinci à malo: aliud est uoluntate & studio mala facere, & hoc est nequitia. Vnde & meritò diabolus hoc nomine πονηρὸς, id est malignus, uel nequā appellatur. Sed & nobis exprobrans Saluator dicebat: Si ergo & uos cū sitis mali, scitis bona data dare filijs uestris. Et nūc ergo ait: Quoniam qui nequiter agunt exterminabuntur, qui autē expectāt Dnm, ipsi hæreditate possidebunt terram. Est & alia quædam terra, illa de qua scriptura dicit, Fluens lac & mel, quam Saluator in Euangelijs repromittit mansuetis dicens: Beati mansueti, quoniam ipsi possidebunt terram. Hęc nostra, quam habitamus, proprio uocabulo arida appellatur, sicut & cœlum istud quod intuemur propriè firmamentū dicitur. Ex appellatione uerò alterius cœli etiā istud firmamentum cœli nomen accepit, sicut edocet scriptura Geneseos. Quid ergo est? In præsenti quidem uita, utimur cœlo & terra uisibilib. istis, in quib. ueri cœli & ueræ terræ præter nomina nihil aliud inuenimus: sed idcirco hic ita arbitror appellata, ut cùm hæc ita nominantur, illa quæ uera & magna sunt, ad desiderium & memoriam cognominandum ueniant. Qui sunt autem qui hæreditate possidebunt terrā? Qui expectant, inquit, Dnm. Expectamus Dnm, quia ipse est expectatio nostra, & patientia, sicut scriptū est: Et nunc quæ est expectatio mea? nónne Dns? Sicut ergo Saluator sapientia est & pax & iustitia, ita est & expectatio, uel patiētia. Et sicut participatione iustitiæ eius iusti efficimur, & participatione sapientiæ eius sapientes, ita & participatione patientiæ eius patientes efficimur. Est ergo uelut fons quidam perennis, de quo haurire possumus & patientiam, & iustitiam, & sapientiam, & omnia quæcunq; sunt uirtutum bona: si tamen bona, digna, & pura uascula nostra deferamus ad fontem. Ait ergo:

Matth. 6.

Diabolus cur πονηρὸς dictus

Luc. 11.

Exod. 13.

Matth. 5.

Arida.

Firmamentū.

Psal. 38.

QVI autem expectant Dnm, ipsi hæreditabunt.] Post hæc autem sermonem quendam addidit mysticum, Qui super auditum meū sit, & supra linguam meam, qui excedat sensum meum. Ait enī, siue de omnib. peccatorib. siue de uno aliquo peccatore, singulariter enī dicit:

PVSILLVM adhuc, & non erit peccator.] Pusillum adhuc profectò à præsenti tempore usq; ad consummationem seculi esse dicit, aut fortasse etiam ultra cōsummationem seculi, & donec ille ignis uindex consumat aduersarios. Si autē fiat hoc aliquo modo, non erit peccator, & qua ratione fieri possit ut peccator non sit, discutiat & requirat qui potest. Veruntamen pusillum adhuc, & non erit peccator, & quæres locū eius & non inuenies. Non solùm autē peccator non erit,

Psalm. 37.

Peccatores quando nō sint futuri.

erit, sed nec locus peccatoris erit. Quis est aūt locus peccatoris, nisi ista quę pretereūt? Cęlū, inquit, & terra preteribūt. Sine dubio ergo cū ipso peccato q̄ prǽterijt, etiā locus preteriet peccatoris. Cœlū, inquit, & terra prǽteribūt, uerba aūt mea non preteribūt. Studeamus ergo nos facere uerba Dei quǽ nō prǽtereūt, ne forte & nos cū istis quǽ prǽtereūt intereamus. Si em̄ peccatū facimus, q̄ prǽterit, sine dubio & nos cū his quǽ prǽtereūt deputabimur. Si aūt facimus iustitiā quǽ non prǽteriit, neq̄ ipsi prǽteribimus, sed permanebimus cū permanente iustitia, secūdum illud q̄ scriptū est: Nunquid nō ualet manus mea saluos facere? aut grauaui aurē meā ne exaudiā? Sed peccata uestra separant inter uos, & Deū. Sed & ab initio creaturǽ non sine aliqua mystica ratione firmamentū factū esse dicit, q̄ separaret inter aquas & aquas, & diuideret habitaculū mortaliū à sedib. & habitaculis angelorū. Ex eo ergo locus nobis peccatorib. arida hæc, quā etiam terrā cognominauit Dn̄s, deputata est. Sed & alia quædā loca nominant̄ aquǽ, quibus superferri spiritus Dn̄i dicitur. Et alia quędam loca abyssus nominantur, quib. tenebrǽ superpositǽ referuntur. Et de aquis quidem dicitur in alia scriptura, Quia uiderūt te aquǽ Deus, uiderunt te aquǽ, & timuerūt. De abysso autē dicit, Quia cōturbata est abyssus: sine dubio quia non haber pacē, sed haber tenebras superpositas. Sed & dęmones in Euangelio rogare dicūtur ne iubeantur abire in abyssum, uelut in locū quendā pœnǽ, & se & suis actib. dignū. Nō solùm ergo peccator non erit, sed etiam locus eius, quisquis ille est, quǽretur, & non erit. *Matth. 24.* *Psal. 77.* *Matth. 8.*

MANSVETI autem hæreditabunt terram.] Aduersum Valentinianos & cæteros hereticos, qui putant Saluatorem meum dicere in Euangelio, quǽ in antiquis literis non sunt, proferendus est iste uersiculus, sicut & nos didicimus à quodam presbytero proferre hæc ad conuincendos eos. Quod em̄ dictum est in Euangelio, Beati mansueti, quoniam ipsi hæreditabūt terram, uide quomodo antē iam dictum est à Spiritu S. per Dauid: imò ipse Christus qui nunc in Euāgelijs dicit: Beati mansueti, quoniā ipsi hæreditate possidebunt terram. Addit sanè Propheta etiam amplius aliquid quàm in Euangelio legimus, dicens: *Redarguit Valentinianos.* *Matth. 5.*

ET delectabuntur in multitudine pacis.] Etiam hic sermone ipso utitur Grecus, de quo & superius diximus, κατατρυφήσουσι, id est deliciabuntur, magis quàm delectabuntur. Igitur deliciabuntur, siue delectabuntur mansueti in multitudine pacis. Si qui sunt carnales homines, delectantur in cibis, qui destruentur cū uentre suo, sicut & Apostolus dicit: Escǽ uentri & uēter escis, Deus autem hunc & illas destruet. Sancti autem istas quoq̄ delicias cōtemnunt & despiciunt: habēt autem delicias in multitudine pacis. Multitudo autem pacis esse dicitur in dieb. Christi. Ita em̄ scriptū est: Et multitudo pacis erit in dieb. eius, usquequo auferatur luna. Quicūq̄ ergo desinit ab ira, & reliquit indignationē, & neq̄ animus in iram irritatur, neq̄ sermone utitur iracundō, non solùm forinsecus, uerùm & intrinsecus totus in pace est, & neq̄ prouocanti se ad iracundiam cedit, neq̄ ipse alterum ad iracundiam prouocat, sed in semetipso pacem habet, & in alijs, si qui fortè dissident, seruat diligere mansuetudinem, quę pacis custos est fidelissima, quǽ cuncta moderatur, iste deliciatur, uel delectatur in multitudine pacis. *1. Cor. 6.*

OBSERVABIT peccator iustum, & fremet super eum dentib. suis.] Sicut enim naturaliter cōtraria sunt lux & tenebrǽ, ita contrarij sunt sibi peccator & iustus. Et si uideris aliquando odio haberi iustum, nō dubites dicere de eo qui odit iustum, quia peccator est. Si uideris persecutionem pati eum qui bene uiuit, non dubites dicere de eo qui persequitur, quia non solùm peccator est, sed nequam. Obseruabit ergo peccator iustum, & obseruans eum fremet super eum dentibus suis. Quod dicit, Fremet dentibus, nescio si de carnalibus dentibus accipiendum sit, licet possibile sit etiam hoc fieri à peccatore aduersus iustum. Cùm comminatur ei, cùm furit aduersus eum, cùm silet uoce, & clamat furore, cùm iusto molitur insidias, & omne malum excogitat aduersum eum, tunc etiam corporaliter adimpletur quod dicitur, Fremet super eum dentibus suis. Sed cùm hæc facit peccator aduersum iustum: *Insidiæ quas pijs struunt impij.*

DOMINVS, inquit, irridebit eum, quoniā prospicit quòd ueniat dies eius.] Quem diem prospicit Dominus peccatoris? Illum sine dubio, cùm quǽritur peccator, & non erit.

GLADIVM euaginauerunt peccatores, tetenderunt arcum suum, ut deijciant inopem & pauperem.] Non quòd omni genere peccatores gladium habeant corporalem, sed uideamus ne fortè sicut sunt quǽdam arma Dei, in quib. esse dicitur lorica iustitię, & gladius spiritus, & scutū fidei, ita etiam sint arma diaboli, quib. indutus est homo peccator. A contrarijs igitur intelligamus contraria, & statuamus duos milites armatos, unum militem Dei, alterū militem diaboli. Et si quidem miles Dei habet loricam iustitiǽ, sine dubio miles diaboli contrariā huic gerit iniustitiǽ loricam. Et si miles Dei in galea salutis coruscat, è contrario peccator qui est miles diaboli, galea perditionis indutus est. Et si parati sunt pedes militis Christi ad Euangelij cursum & prǽdicationem, è contrario peccatoris pedes ueloces currunt ad effundendū sanguinē: & calceamenta eius, hoc est prǽparatio, concinnatur ad malum. Habet ergo miles Dei scutum quod dam fidei, habet & miles diaboli infidelitatis scutū. Ita ergo est gladius quidam Spiritus sancti *Ephes. 6.* *Rom. 3.*

in his qui militant Deo:est autẽ & gladius maligni in his qui militãt peccato,quẽ gladiũ euaginare nunc dicunt peccatores.Quō autẽ putandi sunt peccatores euaginare gladiũ:Dum tã impudenter,& absq; ullo uerecũdiæ uelamento iniquitates suas perpetrãt,nec erubescũt, ac reuerent,neq; tanq̃ in uagina nequitiã suã recondũt,& cõtegunt,sed superbo & elato spiritu ueluc gladiũ quendã denudãt.Similiter etiã illud quod sequit peragũt,id est,Intẽderũt arcũ suũ.Sed & iusti habent arcũ,habent & sagittas. Denicq; & una sagitta ipsorũ est Dñs Iesus, ipse eñ ait,Et posuit me sicut sagittã electam.Habent ergo iusti sagittas, habent & peccatores. Sermo sagitta est:& iusti quidẽ sermo cùm arguit,& corrigit peccatorẽ,uelut sagitta compungit & transforat cor eius,ut conuertat ad pœnitentiã,& saluetur.Sermo autẽ peccatoris est habens uenenum & sagittans ac uulnerans eum,qui non est armis Dei munitus.Tunc eñ uerba iniquorum præualent aduersum nos,cùm minus cautè scuto fidei cõmunimur.Tetenderunt ergo arcũ suũ, ut deijciant inopem & pauperem.Sciunt peccatores, quia non possunt deijcere diuitem, propterea neq; insidias ei tendunt,sed omnes eorũ insidiæ aduersum pauperem dirigunt,sicut & alibi dicitur,Quia insidiatur sicut leo in cubili suo,insidiatur ut rapiat pauperem. Et quia redemptio uiri diuitiæ eius sunt,pauper autem sufferre non ualet minas,ideo diuites efficiamur in spiritalibus bonis,id est in omni uerbo,& in omni scientia,in operibus bonis,abijciẽtes diuitias peccati,prospicientes non ea quæ uidentur,sed ea quæ non uidentur.Quæ eñ uident diuitiæ temporales sunt,quæ autem non uidentur æternæ sunt. Et si in talibus diuitijs ditescimus,uulnerari sagittis non possumus peccatorum.Restinguentur enim scuto fidei,per Christum Dominum & Saluatorem nostrum,cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN PSALMVM XXXVI. HOMILIA III.

Armis Dei & peccatorũ qui uti possint.

SVPERIORE tractatu dicebamus quædam de gladio & arcu peccatorũ,& armis Dei,& quia omnes homines armati sunt:& quòd diximus,Omnes homines,nunc adijciam quod defuit superiorib.id est hi omnes qui peccare iam possunt, uel abstinere à peccatis. Infantes enim neq; Dei arma tractare possunt,neq; arma diaboli.Si qui autem in uerbo & actu & cogitatione possunt iam scire quod rectum est,& uitare quod contrarium est,ipsi sunt qui dicuntur omnes habere arma,& si quidem peccant,diaboli arma habent,& iniquitatis.si uerò rectè agũt, armis Dei dicentur induti.Quod ergo dixit: GLADIVM euaginauerunt peccatores, tetẽderunt arcum suum:explanantes dicebamus secundum Apostolum qui dixit à cõtrarijs, Et gladium

Ephes. 6. spiritus quod est uerbum Dei:quia peccatorum gladius esset spiritus qui in ipsis est nequam,

Gladium peccatorum stringere uel recondere in uaginã

qui eos inspirat ad uerba blasphemiæ & iniquitatis & turpitudinis. Verbi causa,si uideas gentiles aduersum se in disputationib.dimicantes,& diuersas contra se inuicem impietates Dialecticæ artis uersutijs astruentes,potes tunc dicere competenter, Quia gladium euaginauerunt peccatores.Sed & ego qui dicor fidelis,si fortè certamen mihi sit cum aliquo,& ad iracundiam prouocatus,abiecta mansuetudine proferam uerba furiosa, & spiritum mendacijs, & tumidis, uenenatisq; sermonibus retegam,meritò etiam ego tanquam peccator euaginasse gladium dicor.Bonum igitur primum est ne habere quidem gladium peccati:secũdum uerò est saltem nõ eum euaginare,sed recondere in uagina sua. Si eñ non proferatur gladius de uagina,neq; exerceatur,acies eius obtunditur & ærugine cõsumitur,& si semper cesset ab opere, exterminabitur. Hoc eñ Dominus etiam policetur,ut exterminet rompbæam, id est peccatum, ita ut ultrà iam non sit peccator. Sed si quidem uerbi Dei præuenimus hoc opus,& in hac uita positi faciamus

En Rhodus, en saltus.

in nobis interire peccatum,ut nũquam omnino à nobis,neq; per cogitationem,neq; per opus, neq; per uerbum peccati gladius proferatur,non indigebimus pœnæ ignis æterni, nõ tenebris exteriorib. condemnabimur, neq; illis supplicijs quæ peccatorib. imminent subiacebimus. Si uerò in hac uita contemnimus cõmonentis nos diuinæ scripturæ uerba,& curari uel emendari eius correptionibus nolumus,certum est quia manet nos ignis ille qui præparatus est peccatoribus,& ueniemus ad illum ignem in quo uniuscuiusq; opus quale sit,ignis probabit. Et (ut ego arbitror) omnes nos uenire necesse est ad illum ignem. Etiam si Paulus sit aliquis uel Petrus,

1. Cor. 3.

uenit tamen ad illum ignem. Sed illi tales audiunt. Etiam si per ignem trãseas,flamma non aduret te. Si uerò aliquis similis mei peccator sit, ueniet quidem ad ignem illum sicut Petrus & Paulus,sed non sic transiet sicut Petrus & Paulus. Et quemadmodum ad rubrũ mare uenerunt

Esa. 43.

Exod 14.

Hebræi,uenerunt & Aegyptij,sed Hebræi quidem trãsierunt mare rubrum,Aegyptij autem demersi sunt in ipso:hoc modo etiam nos si quidem Aegyptij sumus,& sequimur Pharaonẽ diabolum,præceptis eius obedientes,demergemur in illum fluuium siue lacum igneum,cùm inuenta fuerint in nobis peccata,quæ sine dubio ex præceptis elegimus Pharaonis. Si autem sumus Hebræi,& sanguine agni immaculati sumus redempti,si non portamus nobiscum fermẽtum nequitiæ,ingredimur quidem & nos fluuium ignis:sed sicut Hebreis erat aqua murus dextra læuaq;,ita etiam ignis erit murus, si nos faciamus quod de illis dictũ est, Quia crediderũt

Deo

Deo,& Moysi famulo eius,id est legi eius & mandatis,& sic sequamur columnam ignis,& colu-
mnam nubis. Hæc monuimus repetentes explanationem,quomodo gladiũ euaginauerũt pec
catores. Sed ne illud quidem otiosè transeundũ est, ꝙ etiam tetendisse dicuntur arcũ suum: ꝙ
non iam appositione contrarij sicut in cæteris fecimus,sed ex similibus absoluimus. In decimo
psalmo scriptum est quia peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas in pharetra, ut *Peccatores ten*
sagittent in obscuro rectos corde. Vnde apparet,quòd cor impij repletum est uelut pharetra sa- *dunt arcus.*
gittis uenenatis. Sunt ergo sagittæ impiorũ,consilia & cogitationes pessimæ: os uerò ac labia
eorum arcus quidam est,quo dilatato atq; distento uenenati cordis spicula iactãtur. Quod au-
tem ait in obscuro,cõpetenter dictũ est. Non em̃ isti tales in die,id est in luce Dei incedunt,sed in
tenebris ambulant,& in obscuritate malitiæ atq; ignorantiæ delitescunt. Quòd autẽ sagittant
rectos corde,id est simplices & ignorantes malitias suas. Sed puto ꝙ hic sermo non tam de ho-
minib. peccatorib. quàm de contrarijs potestatib. dicatur. Illæ sunt em̃,quæ in obscuro sagittant
rectos corde. Propterea ergo die noctuq; uigilent hi qui recto sunt corde,quia illi quidem para
uerunt sagittas. Non dixit,Iaculati sunt,sed,Parauerunt sagittas:non sagittarunt neq; uulnera-
uerunt,sed,Parant se ut sagittent. Vides nos anteꝗ̃ uulneremur cõmoneri,ut nos ab illorũ uul
neribus defendamus,& omni custodia seruemus cor nostrũ. Volo etiã amplius aliquid in his
locis positus aperire,ne semper de inferiorib. loquar ad uos,sed aliquando quædam etiam su-
periora pulsemus. Considero ergo,quia sicut Saluator sagitta est Dei,sicut scriptum est: Posuit
me sicut sagittam electam:sine dubio autẽ simili exemplo etiã Moyses in quo locutus est Deus, *Mysticæ Dei*
sagitta Dei est:& cæteri prophetę & Apostoli Christi,in quib. Christus ipse loquebat̃,certum est *sagittæ.*
quia per sagittam Dei uulnerabant eos & cõpungebant cor eorũ,quib. sermonem Dei loque-
bantur,ita ut hi qui ab ipsis audiebant sermonem Dei,dicerent,Quia uulnerata charitate ego
sum:sic rursus è cõtrario quomodo Christus est electa sagitta Dei,sic & Antichristus sagitta dia *Sagittæ dia-*
boli. Et sicut omnes in quib. Christus locutus est,uel loquit̃,secundũ hanc similitudinẽ prophe *boli.*
tæ,& Apostoli etiã ipsi sagittæ erant Dei,& quicũq; iustus & prædicator loquit̃ uerbum Dei ad
salutẽ hominũ consummandã,sagitta Dei dici potest:ita & oẽs peccatores in quib. diabolus lo
quit̃,sagittæ diaboli dici possunt. Si qñ ergo te uideris per os peccatoris sagittis diaboli uulne-
rari,illius quidẽ miserere qui se ad hoc opus exhibet diabolo ministrũ:tu autẽ memor esto tui,
& arripe scutum fidei,ut possis in ipso omnia tela ignita maligni extinguere. Nõ solùm autem *Ephes. 6.*
in uerbis,sed in factis dirigunt̃ in nos tela diaboli. Si em̃ uideres mulierẽ insidiantem tibi, ut te
decipiat,nónne & hæc ignitum telũ diaboli est,cùm tibi ita loquitur,ut in te ignẽ libidinis con
citet? Similiter & si quis te uerbis amaris & asperis ad iracundiã concitet,nónne & hic ignitum
iaculum est maligni,quo inflãmaris & incenderis ad furorem? Sed & si quis in aliud quoq; te
prouocat & instigat,quod tu impatienter ferens in peccatum decidas,intellige diligentius, &
aduerte hos omnes iacula esse maligni ignita,quib. rectos corde inflãmet,& uulneret ad pecca-
tum. Sed quod est infelicius,paucas uideo sagittas Dei,pauci sunt qui ita loquuntur,ut inflam
ment cor auditoris,& abstrahant eum à peccato,& conuertatur ad pœnitentiam. Pauci ita lo-
quuntur qui auditoris corde percusso,eliciant ex oculo lacrymam pœnitentiæ, qui aperientes
futuræ spei lumen & magnitudinem futuri seculi,ac regni Dei gloriã protestantes suadere pos-
sint hominib. quæ uident̃ contẽnere,& expetere quæ non uidentur, spernere quæ temporalia
sunt,& quæ æterna sunt quærere. Perpauci sunt tales,& ipsi si qui sunt pauci,per inuidiam & li-
uorem ita agitur,ne omnino,uel pauci sint,ne uel prodesse aliquib. possint. Sagittæ autem dia
boli omnib. in locis abundant,omnis terra ipsis repleta est. Populi orbis militaris manus ma-
xima ex parte sagittæ sunt maligni,utinam ibi tantũmodò,atq; in illis præualeret inimicus, ut
illos solos haberet sagittas. Nunc autem uereor etiam eos qui intus sunt,& meipsum uereor,ne
fortè diabolus adducat me in aliquod scandalum,& utatur me sagitta aduersus animã homi-
nis:quia qui scandalizauerit aliquem siue in uerbo,siue in facto,iste illi animæ quã scandaliza-
uit,sagitta extitit & iaculũ diaboli. Et uide quid accidit nobis infelicius? Interdum dum nos pu
tamus dicere aduersus aliquẽ,& incautè proferimus sermones,dũ contẽtiosius agimus,& qui-
buslibet uerbis uincere studemus,tunc diabolus ore nostro utit̃ uelut arcu,per quẽ sagittas di
rigat,& sagittet rectos corde,eos uidelicet qui nos audiunt ea loquentes,in quib. scandalũ pa-
tiuntur. Et sicut Deus posuit arcũ in nubib. ne fiat diluuiũ,& ut tempestas desinat: ita è contra- *Arcus Iridis.*
rio diabolus ponit arcũ non ut cessare faciat,sed ut suscitet tẽpestates,ut serenitatẽ cõturbet in
anima,ut pacẽ depellat,ut bella cõmoueat,& ut turbines excitet ac procellas. Cùm em̃ uideris
aliquẽ uitijs & passionib. agitatũ circumire,& perturbare omnia,nolo dubites ꝙ ille sagitta dia
boli est,& os eius posuit arcũ suũ,& tetẽdit sagittas uerba eius ut sagittent rectos corde. Sed qui
muniti sunt armis Dei,ab his talib. non poterunt uulnerari. Quòd autẽ addidit, Vt trucidẽt re-
ctos corde,cùm superius dixisset, Vt deijciant inopẽ & pauperem, iunxit pauperib. rectos cor-
de. Quos puto,quia similiter etiam Dñs coniungat in Euãgelijs. Vbi em̃ dicit beatos pauperes,

Matth. 5.

ibi etiam beatificat mundos corde,& nihil interesse arbitror inter mundos corde & rectos corde. Trucidantur autem hoc modo. Si quis simplici mente,ac desiderio ueniat ad Ecclesiam ut proficiat,ut melior se fiat,iste si uideat nos qui multo iam tempore in fide stetimus, uel non recte agentes,uel cum offendiculo loquentes,efficimur illi nos lapsus ad peccatũ. Cùm autẽ peccauerit trucidatus est,& sanguis animæ eius profluit,omnis ab eo uirtus uitalis abscedit. Et si

Genes. 9.

audis dici in Genesi, Quia sanguinẽ animarum uestrarũ exquirã ab omni fratre & ab omni bestia,non putes quia de hoc sanguine magnopere præcipiat corporali,quantũ de interioris hominis sanguine,id est de uita animæ & sanguine spiritali. Scãdalizati em̃ animæ sanguis effunditur,cùm ceciderit in peccatũ,& propterea dixit, Quia requiritur sanguis eius à fratre. Et quare etiam à bestia? Si fidelis est qui te scãdalizauit,frater est,à quo requirendus est sanguis tuus. Frater enim tuus est,qui fudit sanguinem tuum:& ideo dictum est, De manu fratris requirã sanguinem. Cùm uerò contraria potestas fera & nequam perurget hominem,& infidelis est per quem insidiatur,si potuerit fundere sanguinem animæ tuæ,id est deijcere te in peccatum,bestia

Ezech. 3.

est per quam exquirit Dñs sanguinem tuum. Sed & Ezechiel propheta cùm dicit speculatorẽ se positum domui Israel,qui si annunciauerit romphæam uenientem, reus non fiat sanguinis, si non annunciauerit,reus sit sanguinis:& in lege cùm dicitur, Si hæc & hæc fecerit,innocens erit à sanguine:sine dubio etiam hîc animæ sanguinem designat, qui effunditur per peccatum, propterea ergo timeamus omnes,ne fortè sanguis alicuius qui scandalizatur, requiratur à nobis,sicut Propheta designat. Hæc oportuit nos repetere, ut plenius ostenderemus quomodo gladium euaginauerunt peccatores,& tetenderunt arcum suum,& quis esset pauper quem deijcerent,& quomodo trucidantur recti corde,uel quis est sanguis eorum qui effunditur. Nunc autem uideamus quid fit istis peccatoribus qui hæc faciunt,id est,qui gladio diaboli utuntur, & iaculis maligni,quid de his rursum dicit sermo diuinus:

Pœna talionis.

FRAMEA,inquit,eorum,intret in cor eorum,& arcus eorum conteratur.] Framea genus teli est,hoc nomine nuncupatũ. Sermones igitur isti,quos inspirante diabolo iniqui & peccatores proferunt,inquit,aduersus iustũ,ut trucident rectos corde, conuertentur aduersum ipsos qui eos proferunt,ut illuc redeant unde processerant. Sicut em̃ dicitur ad iustos & sanctos Aposto-

Matth. 10.

los à Dño: In quamcũq; domum intraueritis, dicite: Pax huic domui: & si fuerit ibi filius pacis, pax uestra ueniet super eum:sin minus,pax uestra ad uos reuertetur:sic & hîc è contrario gladius impiorum qui euaginatur ut trucidet rectos corde, reuerti in ipsos dicitur, & demergi in cor eorum,atq; arcus eorum confringi,dum Dominus de insidijs eorum liberat iustum.

MELIVS est modicum iusto,super diuitias peccatorum multas.] Secundum literã continuò etiam simplicioribus quibusq; utilis admonitio est,de qua & prius dicendũ est, quamuis habeat etiam profundius aliquid,quod si quis capere potuerit,capiat. Quid ergo nos doceat litera,ui-

Aliter iusti, aliter iniusti quærunt et tractãt τὰ βιωτικά.

deamus. In hoc mundo cõmunem uitæ sollicitudinẽ gerunt & iusti & iniusti,ut habeãt quæ ad uictum necessaria sunt. Sed iusti quidem non tam propensi sunt erga sollicitudinem uictus,quàm enixè gerũt iustitiæ curam,ita ut etiam si eis quærenda sunt quæ ad uictũ necessaria sunt, absq; iniustitia quærantur,ut ipse quæstus eorum qui quotidiano usui necessarius est,cũ omni iustitia fiat. Iniusti uerò nihil curant de iustitia,sed omnem curam in hoc impendunt,quomodo acquirant:in hoc eorum omne studiũ est,quomodocunq; & qualiacunq; lucra captare:non quærunt si bene acquirant,si cũ iustitia:non sunt solliciti ut iudicio Christi inueniantur possessiones eorũ cũ iustitia quæsitæ. Quomodo possunt hæc facere,qui agrum ad agrũ coniungunt, & uillam uillæ appropiant,ut aliquid proximo auferãt? Cùm ergo unum è duob. fieri necesse sit,id

Consentit Hieronymus: Omnis, inquiẽs, diues,aut iniquus est, aut iniqui hæres.

est,aut multa acquirere cum iniustitia,aut modicum cum iustitia, melius est, inquit,modicum iusto,super diuitias peccatorum multas. Et uerè quasi speciali quodam titulo,multæ diuitiæ in iniquitate censentur. Vnde & ego arbitror Dñm & Saluatorem nostrũ,quasi uerè Deum & Dominum,mammonã iniquitatis pronunciasse cùm dicit: Facite uobis amicos de iniquo mãmona. Hæc secundũ literã. Videamus nunc si quid etiã secreti contineat sermo. Sunt multa & diuersa studia literarũ in hoc mundo,ut uideas quãplurimos incipientes à Grãmaticis ediscere car-

Luc. 16.

mina Poetarũ,Comœdiarumq; fabulas. Tragœdiarũ uel cõmẽtitias,uel honorificas narrationes,historiarum longa ac diuersa uolumina,tũ deinde transire ad Rhetoricã,atq; ibi omnẽ fucum eloquentiæ quærere,post hæc uenire ad Philosophiã, perscrutari Dialecticã, syllogismorũ nexus inquirere,mensuras Geometriæ pertentare, astrorũ leges ac stellarũ cursus perscrutari, omittere quoq; nec Musicam:& sic per omnes istas eruditi tam diuersas & uarias disciplinas,in quib. nihil de Dei uoluntate cognouerunt,multas quidẽ, sed peccatorũ diuitias congregauerunt. Videas autem unum de Ecclesia imperitũ quidem in uerbo atq; eruditione,sed fide ac timore Dei repletũ, qui propter timorẽ Dei in nullo audet delinquere, sed ueretur omnino aperire os suum,ne fortè sermo malus procedat de ore eius,& obseruat etiam in minimo delinquere,à quib. obseruare se non potest ille qui diues est in huiusmodi sapientia. Hos igitur sibi con

Cognitioni totius Philosophiæ, anteferẽda est Dei & uoluntatis eius qualiscunque cognitio.

ferens

ferens sermo diuinus ait: Melius est modicum iusto, super diuitias peccatorum multas. Vt sunt diuitiæ peccatorum sapientia huius mundi, in qua diuites sunt & abundantes in eloquentia, nec tamen se per hæc continere præualent à peccato. Modicum autem iusti est, qui habet fidem tanquam granum sinapis modicam, sed uiuidam & uehementem, per quam se cõmunit & cõtinet à peccato. Melius est ergo hoc modicum fidei iusto super diuitias peccatorum multas, quas habet in eloquentia ac sapientia huius seculi, quæ destruitur. Tamẽ si potuerit quis & diuinas habere, & non peccatorum habere diuitias, sed cõgregare aliquoa de thesauris Moysi legislatoris, alia etiam de censu acquirere prophetarũ, de Esaia, de Hieremia, de Ezechiele, perscrutari quoque secreta Danielis, cæterorumque prophetarum reconditos & obscuros penetrare thesauros: iste iam non confertur sapientibus huius mundi, ut melior illis dicatur, sed illis magis exæquatur qui dicebant, Quia diuites facti estis in omni uerbo & in omni sciẽtia: & qui destruentes huius mundi sapientiam, & uelut uictores eius effecti dicunt se paratos esse ad captiuandum omnem intellectum extollentem se & erigentem aduersus scientiam Christi. Et si quidem ille sit, quem superius diximus, imperitus & idiota, sed fidelis & timens Deum, melius est modicum illud fidei huic iusto super diuitias peccatorum multas, quas ex huius seculi sapientia compararunt. Super ambos autem istos est, qui diues est in uerbo Dñi & scientia ueritatis, id est, qui secundum Paulum diues est in omni uerbo & in omni scientia, & nihilominus diues est in operibus bonis. Si autem uis scire quid est diuitem esse in omni uerbo, breuiter te docebo. Incipe discutere à primo uerbo Geneseos, inde in uerbo Exodi, post hæc in uerbo Leuitici, in Numeris, in Deuteronomio, ditesce de Iesu Naue, ditesce de omnibus simul Iudicibus, & iam inde per consequentiam de singulis quibusque scripturæ diuinæ libris, usquequo peruenias ad Euangelicas Apostolicasque diuinas. Nam uerbi causa, si quis uni uerbo psalmorum operam dederit, & integrum Psalterium cùm uoluerit, canit, diues est quidem, sed non in omni uerbo atque omni scientia, sed est diues in solo uerbo Psalterij. Vel si quis Euangelicæ atque Apostolicæ lectioni studium tribuat, & in mandatis Noui testamenti semetipsum exerceat, diues est & hic, sed nõ in omni uerbo, nisi Euangelico tantùm & Apostolico. Si uerò potuerit Nouum ac Vetus testamentum pari studio ediscere, atque ex omni eius eruditione instrui, ita ut paratus sit reddere rationẽ de singulis quibusque quæ scripta sunt, & uitam suam secundum uerbum ueritatis eius quæ in scripturis continetur aptare: iste uerò diues est in omni uerbo & in omni opere bono. Et istas puto esse diuitias, de quibus dicitur: Redemptio animæ uiri propriæ diuitiæ eius. Melius est ergo modicum iusto super diuitias peccatorum multas.

Fides instar grani sinapis.

Opes spirituales.

1 Cor. 1.

QVONIAM brachia peccatorum conterentur.] Quomodo potest hoc secundum literam stare, etiã si aliquis uim facere conetur per imperitiam? Sunt multa in scripturis ita posita, quæ etiam eum qui ualde brutus est & iners, mouere possunt, imò cogere ut necesse habeat litera derelicta ad intellectũ conscendere spiritalem: sicut & nunc faciunt brachia ista peccatoris, quibus imminere contritionem cõminatur. Sed & in alio loco dicit: Contere brachiũ peccatoris & maligni. Quid ergo? brachium istud corporeũ peccatoris & maligni putabimus conterendũ? Non facilè hoc accidere uidemus. Sed si intueamur quomodo cùm elati fuerint in superbiam peccatores, & arcus suos parauerint, & sagittas illas suas, de quibus superius diximus, tetenderint aduersus iustos: cùm hæc omnis eorum intentio Domini fuerit uirtute destructa, sic meritò dicitur brachium peccatoris esse contritum. Vel alio modo: Quoniam manus & brachium operis est indiciũ. Si ergo uideas peccatorem ad opus bonũ, ad opus misericordiæ non extendentem manum suam, absurdum non erit dicere, brachium eius esse contritũ. Sed huiuscemodi contritionem non à Deo, sed à diabolo fieri credendũ est. Ipse est enim qui conterit & constringit brachia peccatorum, ne ad misericordiam extendantur. Fit ergo quædam contritio peccatorum à Deo, cùm insidiantes eos iusto destruit & deterret: quædam uerò à diabolo, cùm boni operis studia, uelut uinctis & contritis infidelium brachijs, impedit. Et est alia contritio, quæ à Deo quidem conceditur, impletur autem à diabolo, illa de qua dicebat diabolus ad Dominũ: Veruntamen immitte manum tuam, & tange omnia quæ habet, nisi in faciem te benedixerit, & tum accepit eum in potestate. Vnde & ipse Iob ait: Manus enim Dñi est quæ contigit me.

Brachia impiorum quomodo conterantur.

Iob 1.

Iob 19.

SVFFVLCIT autem iustos Dominus.] Qui infirmi sunt & fragiles, opus habent suffultore. Vbi ruina imminet & lapsus, ibi quæritur sufultura. Omnis autem homo quantum ad humanam fragilitatem spectat, & infirmus est, & promptus ad lapsum. Et in hoc quidem Psalmo scriptum est, Quia iustos suffulciat Dominus. & in alio dicit: Suffulcit Dominus omnes qui cadunt, & erigit Dominus omnes elisos. Tantum est ut nos expergiscamur aliquando & euigilemus, ut si quando per infirmitatem casus aliquis imminet, deprecemur Dominũ, ut mittat nobis uerbum suum & sapientiam suam, quæ suffulciat casuros & erigat.

Psal. 145.

COGNOSCIT Dñs dies immaculatorum, & hæreditas eorũ in æternum erit.] Secundum scripturas sicut in multis locis obseruauimus, Dominus non omnia cognoscit, sed sola illa,

Iehoua quædã scire, quædam nescire dicitur.

quæ bona sunt: mala autem dicitur ignorare, non quod uerè aliquid sit quod eius scientiam lateat, sed ea quæ indigna sunt notione eius, dicitur ignorare. Quod ostēdimus etiam de scripturis, cùm dicit Apostolus: Si quis in uobis propheta, uel spiritalis, cognoscat quæ scribo uobis, quoniam Domini sunt. Si quis autem ignorat, ignorabitur. Et in Euangelio ubi dicit Dñs ad peccatores: Nescio uos, discedite à me operarij iniquitatis. Sicut ergo & alibi dicit, Cognoscit Dominus qui sunt eius, si hîc non impiorum, sed immaculatorum dies cognoscere dicitur Dominus. Digni enim scientia Domini immaculatorum dies. Sed & hoc secundum literam nescio si possit consequenter exponi. Qui enim possunt esse dies immaculatorum, qui non sint etiam peccatorum? cùm huius seculi dies una eademq; sit omnibus, atq; in eadem siue iusti, siue peccatores simul luce uersentur: sicut & ipse Dominus de patre dicit, Quia solem suum iubet oriri super bonos & malos. Quomodo ergo hîc uelut exceptum aliquid & segregatum immaculatorum dies cognoscere dicitur Dñs? Sed uideamus ne fortè unusquisq; propriā sibi ipse faciat diem. Et si quando abijcientes mendacium loquimur ueritatē cum proximo nostro, in ueritatis die & ueritatis luce uersamur. Similiter & cùm retrahimus nos ab ijs qui oderunt fratres, & in tenebris ambulant, & in dilectione fratrum permanemus, dies nobis facimus charitatis. Sed & cùm iustitiam custodimus, & cùm uisitātes uiduas atq; orphanos in tribulatione sua immaculatos nos custodimus ab hoc seculo, immaculatorū nobis ipsis facimus dies. Et isti sunt dies quos nosse dicitur, quando cognoscit dies immaculatorū. Verùm si sacratiorē adhuc sensum in hoc loco uolumus perscrutari, possumus dicere quia dies mali sunt huius seculi, secundum quod scriptum est: Quoniam dies mali sunt. Dies aūt boni alij sunt, qui & ipsi immaculatorum sunt, quos Dñs cögnoscit, in quibus & hæreditas eorum in æternū manet: tunc sine dubio cùm iusti hæreditatē capient uitæ æternæ, cōsequentes quæ oculus nō uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quę pręparauit Deus diligentibus se. Illi sunt immaculatorū dies, in quibus nō iste sol quem occasus excipit, & cuius nox succedens lumen interimit, sed sol iustitiæ lucebit, qui noctem nesciat, qui lumen æternū sit, sicut scriptum est: Quia ipse Dñs erit eis lux sempiterna. Et non confundentur in tempore illo. Soli iusti non confundentur in tempore malo. Tempus autem malum hîc tempus iudicij nominat, propter multitudinem peccatorum, & eorum quos sæua tormenta suscipient. Tunc ergo in tempore resurrectionis cùm omnes resurrexerint, & alij resurgunt in uitam æternam, alij in confusionem æternam, tunc inquit, Iusti non confundentur, quia nihil dignum confusione in eorum actibus inuenietur. Addit autem:

1.Cor. 14.
Matth. 7.
Iacob. 1.
Dies boni uel mali.
Esa. 60.

ET IN diebus famis saturabuntur.] Inquirendum primò est qui sint dies famis. Comminatur in quodam loco Deus per Prophetā, & dicit: Ecce dies ueniunt, dicit Dñs, & immittā famē super terrā, non famē panis, neq; sitim aquæ, sed famē ad audiendū uerbi Dei. Et circuibunt ab oriēte usq; ad occidentē, ut audiant uerbū Dñi, & non inuenient. Isti sunt ergo dies, & istud est tēpus famis, cùm non sunt qui uerbū Dei loquantur, sicut & fames nunc est apud Iudæos. Nusquā enī prophetæ, nusquā sapiens, nusquā prudens æstimator, nusquā quinquagenarius, nusquā sapiens consiliarius, nusquā intelligens auditor, omnia abstulit Deus à Iudæa & Hierusalē. Sed & in nobis metus est ingens, ne fortè etiā nobis immineat fames. Sicut enī illi, de quibus suprà diximus, legendo legē & non faciendo incurrerunt in hoc, ut uerbi Dei famē paterētur, & auferrentur ab illis omnia Dei dona quæ suprà diximus, & mandatū est nubibus (prophetis scilicet) ne pluerent super eos pluuiā uerbi Dei, uerendum est, ne tale etiā aliquod nobis correptionis inducatur genus: sed magis efficiamur nō auditores legis tantùm, sed & factores, ut mandet Dñs nubibus suis, non uni, neq; duabus, sed pluribus, pluere super nos pluuiam, ut in Ecclesia prophetæ duo uel tres dicant, & cæteri examinent: & si sedenti reuelatū fuerit, prior taceat, ut plures fiāt operarij inconfusibiles rectè tractātes uerbū ueritatis, ut dicat unusquisq; doctorū & prædicantiū uerbum Dei secundum Paulum: Ego plantaui, & ille rigauit, sed Deus incrementum dedit. Hæc autem fient, si nos qui rigamur à nubibus, & audimus uerbū Dei, afferamus fructus illos quos enumerat Apostolus, id est, fructus spiritus, qui sunt gaudiū, charitas, pax, patientia, longanimitas, & cætera his similia. Quos fructus si moramur afferre, uerendum est ne mandetur nubibus obstruere à nobis imbres suos, & incipiat unusquisq; sanctorū facere illud quod scriptū est: Qui autē intelligit in tempore illo sedebit & tacebit, quia tempus malum est. Sed meminisse debemus historiæ antiquorum de famis tempore, quomodo iustus in tempore famis saturatur. Conueniens puto fames erat temporibus Heliæ prophetæ, quando clausum est cœlum annis tribus & mensibus sex. Et tunc populus quidem periclitabatur fame, sed Helias non patiebatur famem. Et tunc quidem pascebatur ab angelo, quando & abijt in uirtute escæ illius, & permansit quadraginta diebus & quadraginta noctibus: nunc autem coruis ministrantibus pascebatur, cùm ei in matutino panes deferrent, & ad uesperum carnes, & iterum refertur bibisse aquam de torrente Corath, & uenisse in Sarepta Sidoniorum ad mulierem uiduam famis tempore. & quia iustus erat, non est passus inediam famis, sed ubique ei abundantiā

Amos 8.
Fames audiēdi uerbum Dei.
1.Cor. 3.
Galat. 5.
Amos 5.
3.Reg. 17.
3.Reg. 19.
3.Reg. 17.

abundantia præstò erat:atq; uno eodemq; tempore erat peccatoribus fames: Helias autē quia iustus erat, nesciebat famem. Sic ergo etiamsi fames ueniat aliquando, (quod Dominus non præstet Ecclesiæ suæ) si quando tamen accidat, qui habet intellectum & exercitium in meditatione uerbi Dei,& constituit meditari in lege eius die ac nocte,atq; exercere se ad intellectū spiritalem percipiendum,inueniet in illis panem illum, qui de cœlo descendit, & fiet ei sermo Dei abundans cibus,& profluens potus:& non solùm cibus & potus, uerùm si profundiora sacramenta mysticæ intelligentiæ potuerit perscrutari,erunt ei sermones Dei deliciæ.Potest etiam alio modo in hoc loco profundior sensus aperiri.Dominus & Saluator ait:Veniet nox quando nemo potest operari. Et hoc dicit de illo tēpore, quod erit post hoc seculum, tēpore quo unusquisq; pro malis suis recipiet pœnas. Tunc ergo dicit noctem illam futuram, quum iam nemo potest operari aliquid,sed unusquisq; tunc pascetur ex operibus suis quæ hîc positus operatus est.Quum ergo nox fuerit,nemo operatur in illo tempore malo:quum peccatores suppliciis affliguntur,erit sine dubio fames his,qui nullos fructus boni operis collegerunt.In illo autem famis tempore, saturabuntur iusti, ex fructibus scilicet iustitiæ suæ. Sicut enim in deserto sex diebus colligebant manna, in sexta autem die non unius diei modum, sed quantum sufficeret in crastinum colligebant, & unusquisque edebat in die sabbati, quæ collegerat in die sexta: ita etiam nunc uelut sexta quædam dies putanda est Domini nostri Iesu Christi aduentus, & tempus hoc dispensationis eius, quam passione sua hoc in seculo procurauit. Et idcirco dum in die sexta sumus, colligamus manna dupliciter, ut sufficere nobis possit, dum aduenerit uera sabbati obseruatio populi Dei. Si enim non collegerimus duplices cibos, qui nobis & in præsenti seculo sufficiant,& in futuro,in diebus famis non saturabimur. Sic enim cùm iusti saturabuntur in diebus famis:

Anagoge. *Ioan. 9.* *Exod. 16.*

PECCATORES,inquit,peribunt: Inimici autem Domini statim ut honorificati fuerint & exaltati, deficientes ut fumus deficient.] Docet nos sermo diuinus, quales sint honores huius seculi. Cùm enim uideris illum acceptis illius prouinciæ fascibus tumidum, alium cōsulatibus elatum,alium diuersis magistratibus elatum, cùm ergo omnem istam uideris elationem, considera quia deficientes sicut fumus deficient: recordare etiam quantos in his honoribus uideris,& usq; ad te quanta eos fastigia conscendisse memineris,& uide,si non omnes bene,posteaquam exaltati sunt, deiecti denuò & prostrati sicut fumus defecerunt.Inimici autē Domini statim ut honorabuntur & exaltabuntur,deficiētes ut fumus deficiēt. E` cōtrario uerò amici Domini statim ut contempti fuerint & despecti,& ab hominibus humiliati,à Deo exaltabuntur & erigentur:quoniam omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Post hæc adduntur quædam,quæ non parua indigent expositione.ait enim:

Iehouæ inimicorū interitus. *Luc. 14.*

MVTVABITVR peccator & non reddet, iustus autem miseretur & commodat.] Etiam hoc si secundum literam accipiamus,nō uidebitur uerum. Multi etenim peccatores mutuò accipiunt pecuniam,& reddunt cum fœnore, ita ut & ipsi interdum lucrum ex pecunia quā sumpserant, ceperint. Definit autem hîc Propheta dicens: Mutuabitur peccator, & non soluet. Sed si intelligas quis est qui fœnerat, & quis est qui accipit fœnus, & requiras quis est peccator qui non reddit pecuniam quam sumpsit,intelliges consequentiam habere quod scriptum est. Verbi gratia, cùm docet Paulus,& assistunt ei auditores, Paulus est qui pecuniam fœnerat Dominicam, auditores autem sunt qui ex ore eius pecuniam uerbi suscipiunt fœneratam. Et si quidem iustus sit qui suscipiat ab eo pecuniam, reddet integrum fœnus & dicet: Quinque mnas mihi dedisti, ecce acquisiui alias quinque. Si iustus est, dicit:Quinque talenta mihi dedisti,ecce habes decem: uel duo talenta mihi dedisti, ecce habes quatuor. Si uerò peccator est, suscepto Dei uerbo,non operatur ex eo opera mandati, & non reddit usuras, sed consumit omnia quæ accepit in fœnus. Ecce & nunc uos omnes, quibus hæc loquor, pecuniam accipitis fœneratam uerba mea, hæc pecunia Domini est. Aut si dubitas, audi Prophetam dicentem, Quia eloquia Domini, eloquia casta, argentum igni probatum,terræ purgatum septuplum. Si ergo malè doceo, pecunia mea reproba est, secundum illos quibus dictum est, Argentum uestrum reprobum. Si autem bene doceo, pecunia uel argentum non est meum,sed Domini est,& probatum est. Licet ergo mihi fœnerare pecuniam Domini, meam autem propriam pecuniam nō licet,quia uerbum Domini prohibet humanam pecuniam fœnerari. Quæ est ergo humana, & quæ Domini pecunia? Ego puto quòd Valētini sermo humana pecunia est & reproba,& Marcionis & Basilidis pecunia humana est & reproba,& omnium hæreticorum sermo non est probata pecunia, nec dominicam integrè in se habet figuram, sed adulterā,quæ (ut ita dicam) extra monetam ita figurata est, quia extra Ecclesiam composita est. Si autem uideris aliquem nō sua propria,sed Dei uerba proloquentem, qui uerè audeat dicere: An probamentum quæritis eius, qui in me loquitur Christi? scito quia iste fœnerat quidem,& nō suā, sed Domini pecuniā fœnerat, & facit illud quod scriptum est: Tota die miseretur & fœnerat, habens auctoritatem

De fœnore mystico. *Psalm. 19.* *Humana uel Domini pecunia mystica.* *2. Cor. 13.*

fœnerandi ab ipso sibi meo Deo Iesu Christo datam: Ipse est enī Dñs, qui in parabola data pecunia dicit ad seruos: Ite, negociamini usquequo redeam. Et ad illum seruum, qui pecuniā mul-

Matth. 25. tiplicare contempserat dicit: Quia oportuit te pecuniā meam dare nummularijs, & ego ueniēs exegissem eam utiq; cum usuris. Iste est ergo peccator qui mutuatur & non soluet: iustus autem acceptam pecuniam restituet cum usuris, hoc est, acceptum Dei uerbum cum operibus repræsentat. Audis sermonem de castitate, collaudas doctorem, amplecteris doctrinā, admiraris magisterium, per hæc suscepisti pecuniam castitatis. Et si quidem peccator es, egressus Ecclesiā inseris te negotijs secularibus, excipit te lasciuia, subsequitur temulentia, corruptorum hominum malefida colloquia, oblitus cōtinuò omnium quæ à doctore susceperas, quæ laudaueras, quæ admiratus fueras, & ad impudica rursum deuolueris scorta, & effectus es peccator, qui mutuatus es uerbum castitatis, & nō reddis opera castitatis. Similiter & si audieris uerbum iustitię in Ecclesia, egressus es foràs, occurrit tibi uicinus cuius agellū cōcupieras, & cōtinuò oblitus eorū quæ dicta sunt, ut cupiditati tuæ satisfacias inuadis quę aliena sunt, & sic mutuatus de iustitia pecunię nō reddis usuras, operans gesta iustitiæ. Sic ergo & de singulis quibusq; mutuatur peccator, & nō soluet, iustus autē miseretur & cōmodat. Non solùm, inquit, fœnerat iustus, hoc est, non solùm prædicat uerbum, hoc est, nōn solùm docet imperitos, uerumetiam miseratur infir-

Oseæ 6. mos. Sequitur enim exemplum Domini dicentis: Misericordiam malo quàm sacrificium.

Ego malle uertere: Quia benedicti ab eo (Iehoua) hereditate percipient terrā. Maledicti autem excindentur,

QVIA QVI benedicunt eum hæreditabunt terram, qui autem maledicunt eum, exterminabuntur.] Qui benedicunt eum, id est, qui benedicunt iustum, hæreditabunt terram. Quam terram? Terram illam bonam, terram multam hæreditabunt illā fluentem lac & mel, ubi sunt bona illa quæ uerè bona sunt, illam possidebunt qui benedicunt iustum, maledicentes uerò eum exterminabūtur. Et uobis parum uidetur interdum malè loqui de sanctis, & perleue est uobis dicere de seruis Dei, Ille talis & talis est, Ille fingit & ille seculum diligit, Ille autem impostor est, non audis quia qui maledicunt iustum, exterminabuntur? Aut si hoc parū uobis uidetur, audite alibi Deum dicētem ad iustum: Inimicus ero inimicis tuis, & aduersabor aduersarijs tuis. Videtis quanti periculi sit inimicari iustis, uel malè loqui de sanctis. Si enim uerè credimus illud quod dixit Dominus de unoquoq; seruorum suorū, Quia esuriui, & nō dedistis mihi mādücare: & ea quæ addit & dicit, Quia qui uni ex minimis meis fecit, mihi fecit, cōsequens est ut & hoc dicat: Qui maledicebatis mihi, detrahebatis de me, & falsa cōtra me loquebamini, & accusabatis me. Et si dixerimus: Domine, quādo tibi maledíximus, aut quando detraximus: aut

Matth. 25. quando falsa contra te loquuti sumus: tunc dicet ad nos: Amen dico uobis, quia quod fecistis uni ex meis minimis, mihi fecistis. Sicut enim dantes manducare uni ex istis, mihi fecistis, & dātes bibere uni ex istis, mihi dedistis, & sicut induentes unum ex istis, me induistis: ita maledicētes uni ex istis, mihi maledixistis, & si benedixistis uel honorastis unū ex his, mihi benedixistis,

Matth. 10. & me honorastis, sicut & alibi nihilominus dicit: Qui uos recipit, me recipit: & qui uos spernit, me spernit. Propterea ergo contineamus linguā nostrā, & seruos Domini admiremur, & benedicamus iustos, & nunquam detrahamus de eis, nec aperiamus os nostrū ad malè loquendū, ne fortè exterminemur, sed benedicamus, ut & nos benedictionem cōsequamur per Christum Dominum nostrum, cui est gloria & potestas in secula seculorum. Amen.

IN PSALMVM XXXVI. HOMILIA IIII.

A DOMINO (inquit) gressus hominis diriguntur.] Et alibi in hoc ipso Psalmo dicit de gressibus iusti hoc modo: LEX DEI eius in corde ipsius, & non supplantabūtur gressus eius. Sed & in septuagesimosecundo Psalmo dicitur: PAVLOminus effusi sunt gres-

Exod. 3. sus mei. Gressus ergo à gradiendo nominamus, secundum illud quod in Exodo scriptum est, quòd Moyses uidit flammam ignis, & angelum cùm rubus arderet quidem, sed non combureretur, & dixit: Digrediens siue transiens uidebo uisionem magnam hanc. Ex hoc ergo loco occasio nobis datur intelligentiæ eorum quæ habemus in manibus. Igitur de his quæ in Exodo scripta memorauimus, id est, Digrediens uidebo uisionem istam magnam, audiui quēdam de

Ad rerum diuinarum contemplationē, quid sit necessariū. sapientibus ante nos dicentem, cùm explanaret hunc locum, Quia non est possibile prius uidere uisum magnum, id est, intueri atque perspicere magna mysteria stantē in conuersatione & actibus mundi huius: sed transire oportet prius ab his, & transcendere omnia secularia, & sensum nostrum ac mentem liberam fieri, & tunc ad magnarum & spiritalium rerum intuitū peruenire, & ita demum uisum magnum uidere. Hunc quidem ille explanans locum quæ suprà memorauimus enarrabat. Nos uerò quibus studium est secundum scripturæ monita, uerba sapientium laudare, & addere ad ea, possumus ad hæc quæ ille dixit tale aliquid addere. Vnusquisque qui iter agit ad uirtutem, proficit in ambulando, ut paulatim per multos profectus itineris perueniat ad eam. Iter ergo agens & per quosdā passibus gradiens digreditur semper, & transit ea quæ explicuit, ac posteriora omittens, ad ea quæ priora sunt, se extendit. Digrediens ergo transit primum locum malitiæ, & inde proficiens passibus & ingressibus transit

alias

alias peccatorum sudes, tum deinde scupeas nequitię cautes, & lubrica & prerupta diriorum. Cùm uerò hæc etiam euaserit, semper ad ea quæ in antea sunt se extendens, minus restat malitiæ, & omnę quod proficit uiæ: si tamen incedendo cautius gressus suos obseruauerit ne labat, ut singula quæq; digrediens malitiæ loca, ita ut non offendat pedem suum in ea, secũdum hoc quod in Exodo scriptum est, uidere possit uisionem magnam. Nemo enim adhuc qui in malitia est, nec digreditur eam & transit, poterit uisionem istam magnam secretorum Dei, scientiæ scilicet & sapientiæ, contueri. Magna ergo est uisio, cùm puro corde Deus uidetur. Magna est uisio, cùm puro corde uerbum Dei, & sapientia Dei, qui est Christus eius, agnoscitur. Magna uisio est agnoscere & credere in spiritum sanctum. Magna ergo hæc uisio scientia trinitatis est. Verun tamen etiam Moyses tunc uidebat in Exodo uisum magnum, & angelus dicitur qui uidebatur in rubo in igne, & magnam eam uisionem appellat. Intelligebat enim quis esset in angelo. Continuò denique dicit ad eum: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. *Exod. 3.* Vide ergo quàm magna sit uisio hæc, quamuis & hoc ipsum sit magnum scire, quòd Deus facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem urentem. Et nunc quidem Moysi adhuc pascenti pecora Ietro soceri sui, & gradienti uel transeunti ab his, Magna est uisio hæc, in qua ei angelus dicitur apparere. Si autem etiam mare rubrum transierit, & columna eum nubis obtexerit, & futuri baptismi adorauerit sacramenta, tunc etiam maiorem uisionem poterit uidere. Ingreditur enim caliginem & turbinem, ubi esse ipse dicitur Deus, ubi scriptũ est, Quia Moyses solus accedebat *Exod. 13.* ad Deum, cæteri autem à longè stabant. Et in tantum per istas magnas Moyses ꝓficit uisiones, ut diceret ad Deum: Si inueni (inquit) gratiã coram te, manifesta mihi teipsum, ut euidenter uideam te. *1. Cor. 10.* Et tunc audit à Deo, Quia ponam te in foramine petræ, petra autem erat Christus: ut *Exod. 33.* per foramen breuissimum uideas posteriora mea, hoc est, ut ea quæ in nouissimis temporibus implebuntur per assumptionem carnis, agnoscas: faciem autem meam uidere nõ poteris. Sed digressi per quamplurimas uisiones, redeamus nunc ad hoc, quod proposuimus de Psalmo, Quia à Domino (inquit) gressus hominis diriguntur. Suprà exposuimus quomodo iter quis ingreditur ad uirtutẽ: quoniã qui iter agit ad uirtutẽ, multa sunt quæ digredi habet & transire. Ergo & tu qui ad Christum tendis, qui est Dei uirtus, digredere luxuriã, scorta, adulteria, digredere furta, falsa testimonia, tum deinde digredere & auaritiam, & omnẽ pecuniæ cæterarumq; malarum rerum concupiscẽtiam, digredere iracundiam, digredere inuidiam per quam primũ terra humanum sanguinem bibit, digredere mẽdacium, digredere tristitiam seculi. *Virtutis uia.* Nisi hæc omnia digressus fueris, uisionem illam magnam Domini uidere nõ poteris. Sunt ergo quidam in nobis gressus & pedes, quibus iter hoc agimus, sunt gressus interioris hominis quibus ambulare possumus per illam uiam quæ dicit: Ego sum uia, ueritas & uita. Hoc ergo iter agẽtibus multis gressibus utẽdum est nobis, ut illa omnia quæ suprà diximus, transeamus, quia gressus hominis à Dño diriguntur. Non sufficit homini uolenti istud iter incedere sola ꝓpositi sui uoluntas, nisi & Dñs direxerit gressus eius: quia frequenter accidit iter agentibus ut ambulent, quod iter tamẽ rectũ tenere nõ possint, sed decedant in aliquos errores: ut illi qui in philosophiæ eruditione uersantur, uidentur quidẽ iter uirtutis incedere, sed quia à Dño nõ diriguntur gressus eorũ, non tenent iter rectũ. Sed & hæretici nihilominus ingrediuntur etiam ipsi iter, sed cùm scripturas carnaliter, non spiritaliter intelligunt, declinant in sinistram. Si uerò spiritaliter intelligant, in ipso autem spiritali intellectu apostolicæ nõ teneant regulã ueritatis, decidunt nihilominus & ipsi ad dexteram, diabolo (ut ita dixerim) gressus eorum non dirigẽte, sed detorquente à uia recta. Nos ergo neq; ad dexteram, neq; ad sinistram declinãtes, ingrediamur mediam uiã quæ est Christus Dominus, quia in ipso ambulantium gressus Dominus dirigit. A Domino ergo gressus hominis dirigentur, & uiam eius cupiet, illam scilicet uiam, de qua suprà diximus. Cupiet enim qui à Deo dirigitur Christum, & desiderabit permanere semper in Christo.

CVM ceciderit, inquit, non conturbabitur.] Superius dicens, Quia à Domino diriguntur gressus eius, hîc de casu eius loquitur. Vide ergo quia etiam his qui iter hoc incedunt aliquãdo accidat cadere, etiam his qui à Domino diriguntur: sed est multa differentia inter casum iusti & casum iniusti. *Casus iusti aut iniusti.* Iustus, inquit, cùm ceciderit, non prosternitur: iniustus, & qui spem non habet in Deo positam; si ceciderit, prosternitur, & non surgit: id est, si peccauerit, non pœnitet, & peccatum suum emendare nescit. Iustus autem si in aliquo offenderit, si in uerbo. Apostolus enim est qui dicit: In multis enim offendimus omnes, & si quis in uerbo non offendit, hic perfectus est *Iacob. 3.* uir. Offendit ergo & iustus in uerbo, fortassis etiam aliquando & in facto, sed scit emendare, scit corrigere: scit ille qui dixerat, Nescio hominẽ, paulo pòst cùm respectus fuisset à Domino, flere amarissimè: scit & ille qui de tecto mulierem uiderat, & concupierat eam, dicere, Peccaui, Quia tibi soli peccaui, & malum coram te feci. *Alludit ad narrationẽ de Petro abnegante Christum. Matth. 26.* Si ergo cùm ceciderit iustus, non prosternitur, non permanebit in peccato, sed exiliet citò, tanquam damula ex retibus, & tanquam auis de laqueo. *Psal. 51.* Iniustus autem nõ solùm permanet, sed & prosternitur in peccatis. Iustus autem quid facit?

cit?

cit: Lex Dei eius in corde ipsius,& non supplantabuntur gressus eius. Ibi dixit, Quia dirigun-tur gressus hominis à Domino, hic, Quia nō supplantabuntur gressus iusti, quia Dominus, in-quit, confirmat manus eius. In alio psalmo, id est, in septuagesimosecundo dicit: Mei autē penè moti sunt pedes. Quod idipsum mihi uidetur intelligendum similiter. Proficientes etenim ad uirtutes uelut ascensu quodam nitimur, in quo ascensu si quis labatur & decidat, ascensionis suæ perdit profectum. Istius ergo effusi sunt gressus. Hoc autem fit, cùm quis post profectum re-
Genes. 19. trorsum fuerit conuersus: sicut accidit & uxori Loth, quæ ingrediebatur bene egrediens de So-domis, & effugiens pœnas malorum ingrediebatur & ascendebat ad montem quò angelo du-ce pergebat: sed quoniam contra mandatum Dei fecit, quod iussa fuerat non respicere retror-sum, neq; stare in omni regione illa, sed ad mōtem ascēdere, atq; ibi saluari, cùm cōuersa ad po-steriora retrorsum respexit, ibi effusi sunt gressus eius, & pdidit omne quod fuerat antè digres-
Luc. 9. sa, permāsit perfecta statuuncula salis. Hoc est quod Dominus in Euāgelio dicit: Nemo mittēs manum suam ad aratrum, & retrò respiciens aptus est regno Dei. Vis ubi ostēdam & alios quo rum effusi sunt gressus? recordare illos qui transierunt per mare rubrum tanq; per aridā, & pec cantes in deserto ceciderunt, & ibi effusi sunt gressus eorum. Sed & nunc si quando accidat ali-quem uixisse in cōtinentia tribus aut quatuor annis, & eo amplius, alium in uerbi & doctrinæ studio & sapientiæ laboribus operam dedisse: tūc deinde si uictus fuerit hic, uel ad carnis luxu-riam transeat, uel ad alia peccata declinet, aut ad uiam se transferat seculi, uel ad negotia ac lu cra corruptibilis uitæ cōuertat, nō dubites de eo dicere, Quia effusi sunt gressus eius. Nos ergo deprecemur Dominum ut dirigat gressus nostros, & custodiat uias nostras, uti ne supplanten-tur gressus nostri: ut in uia quā incedimus, hoc est, in Christo Dño nostro, quasi supra petrā sta-bilē uestigia nostra firmētur, ne quoquo modo supplātari possimus: per illū scilicet cuius nos caput obseruamus, & ille nostrū obseruat calcaneum, cui unq; nunq; nos oportet plantam nu
Ephes. 6. dā præbere, sed semper debemus esse calceati pedes in præparatione Euangelij pacis, ut si uene rit diabolus supplātator, & inuenerit pedes nostros munitos, & supra petram stantes, inde nos supplātare nō ualeat. Quamuis eñ paulò antè dixerimus, posse etiam casum aliquē & lapsum accidere his qui uirtutis uiā sequuntur, tamen obseruandum est, quia ibi ubi dixit: Cùm ceciderit nō prosternetur, superius non tam de iusto quàm de homine puro proposuerat. Ait enim:

A DOMINO gressus hominis dirigētur, & uiam eius cupiet, cùm ceciderit nō prosternetē.]
Deus uitæ hu-mane modera tor. In quo ostenditur esse aliquos casus qui tamen non cōtinuò indicēt esse uictum & prostratum eum qui ceciderit. Sicut eñ & in agone fieri solet, ut duobus inter se luctantibus accidat primò quidem cadere unum, ut cùm ceciderit, surgat & uincat: ita etiā in nostro agone, qui est nobis aduersum principem huius mundi, si fortè acciderit aliquem de nobis uinci, & in aliquo pecca to cadere, possibile est ut post peccatū resipiscat aliquis, & exurgat & perhorrescat malū quod admisit, & de cætero non solùm cōtineat se, uerumetiam satisfaciat Deo, lauās per singulas no-ctes lectum suum, & lacrymis rigans stratū suum, accipiēs uerbū propheticæ auctoritatis qua dicitur: Nunquid qui cadit nō adijciet ut resurgat? aut qui auersus est, nō conuertetur? Væ his qui auersi sunt auersione impudenti, dicit Dñs. Et iste est qui cadere quidem potuit, prosterni uerò nō potuit. Si aūt uideris aliquem cecidisse in aliquod peccatum, & post casum desperantē cōuersionem & dicentē, Iam quomodo possum ego saluus fieri qui cecidi? iā nulla spes est, pec
Propè desperā tes, prostrati dicuntur. cata mea me colligant, quomodo audere possum accedere ad Dñm? Quomodo ad Ecclesiam redire? & si hac desperatione iste talis recedat etiam à Deo, hic nō solùm cecidit, sed in casu suo prostratus atq; demersus est. Et est quidem optabile, ut athleta pietatis ac uirtutis maneat sem-per immobilis, ut ne unam quidem luctam (ut ita dicā) perdat, ne semel inclinetur aut supplā-tetur. Quod si fieri nō potest, sed euenerit eū cadere, nō iaceat post casum ne prosternatur, sed exurgat & emēdet culpā, expurget pœnitentię suę satisfactione cōmissum, ne etiā de ipso Apo-
2. Cor. 12. stolus dicat: Et lugeā multos ex his qui antè peccauerūt, & nō egerunt pœnitentiā de immun-
2. Tim. 2. ditia & fornicatione & impudicitia quā gesserunt. Quare etiam Apostolus exempla palæstrici agonis assumpsit cùm dicit: Nemo coronatur nisi qui legitimè certauerit, nisi quia nos scire uo
1. Cor. 9. lebat legis certamina & agones? Qui & de seipso ait: Sic pugno, nō quasi aerē uerberans. Et ite-
2. Tim. 4. rum: Certamen bonū certaui. Quia ergo certamen nobis est & agon propositus, etiam legis a-gonem nosse debemus. Sunt athletæ qui in omnibus certaminibus uincunt, & in omnibus co-ronantur. Inter pædas uincunt, inter agonios uincunt, inter andras uincunt. Alij uincuntur in-ter andras, sed coronātur inter agonios, nōnunq; etiā inter andras uincunt. Ergo aliquāti sem-per, aliquanti secundò uel tertiò coronātur. Certè miserū est, & ultimæ infelicitatis in omnibus agonibus tam uarijs atq; diuersis, ne unam quidē promereri coronam. Ita ergo & Christianus
Ephes. 6. cui certamen est non aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates, & aduersus principes huius mundi tenebrarum harum, aduersus spiritalia nequitiæ in cœlesti-bus, quum tantos habeat & tales aduersarios, tanquam agonista uigilare debet, si fieri potest

ut sem-

ut semper uincat quotiescunque conflixerit, & primas inter pædas, id est, inter pueros, statim ca-
piat coronas. Vis tibi ostendam aliquos qui inter pueros, id est, in primo statim lacte coronati
sunt? Respice beatum Danielem, qui à puero & prophetiæ gratiam meruit, & iniquos arguens Dan. 13.
presbyteros, puer coronam iustitiæ & castitatis obtinuit. Vis tibi & alium proferam inter pue-
ros coronatum? Hieremiam uide, qui quum se propter adolescentiam excusaret à prophetan-
do, audiuit à Domino: Noli dicere, quia puer ego sum, quoniam ad omnes quoscunque mittam Hierem. 1.
te ibis, & quæcunque dixero tibi loqueris. Sed fortasse adultæ tibi iam istæ uideantur ætates. Da-
bo tibi athletam qui antè luctatus sit, & uicerit prius quàm inter homines emiserit uagitus. Ia-
cob adhuc intra uterum matris suæ luctatus cum fratre Esau, supplantauit eum & uicit, ex quo Genes. 25.
& supplantati & deuicti fratris benedictiones primogeniti à parente suscepit. Nam & illi pueri
num ubi uidentur in puerili agone coronati, qui apud Bethlehem à bimatu & infrà pro Domi- Matth. 2.
ni nomine palmam cepere martyrij? Vides quāta in pueros coronarū habemus exempla. Hæc
de eo quod repetiuimus expositionē uersiculi illius qui dicit: Quum ceciderit non prosternet.
Et quare non prosternatur, adiecit causam dicens: Quia Dominus confirmat manū eius. Et ui-
de quàm cōsequenter de singulis dicit: Ne cadat, Dominus (inquit) gressus eius dirigit: si autē
ceciderit, non prosternitur, Dñs (inquit) firmat manum eius. Vides ergo quia Domini semper
auxilio indigemus: primò ne cadamus: tum deinde etiam si ceciderimus, ut resurgamus.

IVVENIS fui, & senui, & non uidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem.]
Tota die miseretur & fœnerat, & semen eius in benedictione erit. Qui simpliciter dicunt, & se-
cundum historiam accipienda esse uerba scripturæ diuinæ, dicent sine dubio in hoc loco con-
firmare Dauid, quia transacta ætate iuuentutis suæ cùm iam usque ad senectutis suæ tempus ue-
nisset, in omni hoc tempore nunquam se uidisse ita iustum derelictum, ut panibus indigeret. Et
quid facimus de Paulo apostolo, qui enumerans & exponens prophetarum uitas, dicit eos in- Hebr. 11.
digentes, tribulatos, in pellibus caprinis oberrasse per cauernas petrarum, & per speluncas: &
de seipso commemorans frequenter dicit, In fame & siti. Et cùm hæc pati iustos frequenter scri- 2. Cor. 11.
pturarum historijs cognoscamus, quomodo nunc putandum est hoc Dauid dicere secundum
simplicem intellectum? Sed uideamus, ne fortè sint aliquæ ætates interioris hominis nostri, ad
similitudinem exterioris & corporalis ætatis. Vnde & interdum ad uiros iam matura ætate di- Interioris ho-
citur, quia pueri sunt, & alijs quia senes, & alijs quia iuuenes, & hæc utique dici de corporali æta- minis ætates.
te non conuenit. Denique cùm plurimi ante Abraham sexcentos & quingentos, ut minimū tre-
centos annos uixissent, de nullo illorum dictum est, quia senior & plenus dierum fuerit, nisi A-
braham tantummodo. Ex quo intelligendum est, quòd non de ætate corporis, sed de maturi-
tate interioris hominis designatum est. Vnde & nos optare debemus non pro ætate corporis,
neque pro officio presbyterij appellari presbyteri & seniores, sed pro interioris hominis perfecto
sensu & grauitate constantiæ, sicut & Abrahā appellatus est presbyter nutritus in senectute bo- Genes. 26.
na. Est ergo ætas aliqua secundum interiorem hominem puerilis, est & ætas iuuenilis, est & se-
nilis, secundum quod Apostolus dicebat: Cùm essem paruulus, loquebar ut paruulus, sapiebā 1. Cor. 13.
ut paruulus, cogitabam ut paruulus: cùm autem factus sum uir, euacuaui quæ erant paruuli.
Ego hæc ab Apostolo non de corporali ętate dici intelligo, sed quoniam cùm in initio credidis-
set, fuit paruulus nuper genitus, rationabile & sine dolo lac cōcupiscens, tunc intelligebat scri-
pturas ut paruulus, sapiebat de Euangelio ut paruulus, cogitabat ut paruulus: sed post hęc pro-
ficiens ętate ad similitudinem Christi (de quo scriptum est, Quia proficiebat ætate & sapientia Luc. 2.
& gratia apud Deum & apud homines) deponebat quę erant paruuli: & propterea dixit, Cùm
factus sum uir, quę paruuli erant deposui. Ita ergo intelligendus est etiam Dauid dicere, Iuue-
nis fui, & senui: ut si diceret, Cùm essem paruulus secundum interiorē hominem, nunc iā senui.
Nisi eñi senuisset, Propheta non esset. Namque senum est prophetare. Etiam si uideas aliquando
iuuenem prophetantem, nō dubites dicere de eo, Quia secundum interiorem hominē senuit,
propterea Propheta est. Denique Hieremias cùm audisset, Priusquam te plasmarem in utero no- Hierem. 1.
ui te, & antequam exires de uulua sanctificaui te, & Prophetam in gentibus feci te, respondit,
Quia iuuenis ego sum, & nescio loqui. Sed ille, qui ei donauit gratiam ut non esset puer, sed es-
set senior secundum interiorem hominē, ait ad eum: Noli dicere, Quia iuuenis ego sum. Alio-
quin nisi hæc ita intelligantur, quid habebit rationis ut dicatur puero, cuius ætas iuuenilis &
rudis, Noli dicere quia iuuenis ego sum? hoc est dicere, Nō dicas quod uerum est. Iuuenis ergo
erat secundum ętatem corporis: sed quoniam Dominus dederat uerba sua in ore eius, quibus
eradicaret & subuerteret & disperderet, & rursum ædificaret & plantaret, quæ uirtus uerborū a-
nimam eius illuminans & sanctificans non eam sinebat esse puerilē, ideo meritò ad eū dicitur:
Noli dicere qa iuuenis ego sum. Similiter ergo & hoc quod Dauid dicit: Iuuenis fui & senui, &
nō uidi iustū derelictū, nec semen eius quærens panem, secundū hoc quod suprà de ętate iuue-
nili, uel senili interioris hominis diximus sentiendū est. alioquin secundū exteriorē hominem

si derelinqui à Deo putandus est iustus, cùm ægritudo corporis aduenit, cùm tribulatio, cùm
paupertas & singulæ quæq; huius uitæ molestiæ generantur: hæc maximè iustis accidere solēt,
quibus & persecutionem pati pro nomine Dei solenne est, sed non derelinquuntur, cùm pari-
Rom. 8. ter hæc omnia tolerantes dicunt: Nemo nos separabit à charitate Dei, quæ est in Christo Ie-
su, neq; tribulatio, neq; fames, neq; angustia, neq; nuditas, neq; gladius, neq; altitudo, neq; pro-
Iusti præsidijs fundum, neq; alia creatura. Deniq; prophetæ, qui circuibant in deserto per cauernas petrarum
angelorum mu- & speluncas, egentes, tribulati, afflicti, licet in desertis oberrarent, & essent ab hominibus dere-
niti sunt. licti, multitudo tamen eos angelorum circumdabat. Sic deniq; Helisæus, cùm esset ab homini-
4. Reg. 6. bus derelictus, cœlesti circumdabatur exercitu, secundum quod scriptũ est: Aperi oculos pueri
huius, ut uideat, quia plures nobiscum sunt quàm cum illis. Et uidit totum montem equitibus
& curribus plenum. Nunq; enim solus est iustus, sed ne unius quidem, aut duorũ, uel trium tā-
tummodo angelorum societate subnixus est, sed exercitus ei uirtutum cœlestium præstò est.
Quod si pluribus adhuc testimonijs opus est, suscipe & aliud: Iacob quãdiu erat in domo pa-
rentum, & cum fratre Esau, non erat cum exercitu angelorum: cùm uerò secessisset ad solitudi-
nem deserti, & solus iter ageret ad Mesopotamiam, dormiuit in loco quodam, & exurgens di-
Genes. 32. cit, Quia uocatur hic locus παρεμβολὴ, quod est castra, pro eo quòd uidit ibi nõ unum, sed plura
Iusti quatenus castra Dei. Hæc dicimus de eo quòd nequaquam iustus dicitur derelinqui, in spiritalibus dun-
derelicti uideā- taxat bonis. In corporalibus enim uide quid iustus dicit, in quibus etiã gloriatur: Vsq; ad hāc
tur, & sint. (inquit) horam & esurimus & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cędimur, & laboramus ope-
1. Cor. 4. rantes manibus nostris. Et iterum: Maledicimur & benedicimus, persequutionem patimur &
sustinemus, blasphemati deprecamur. Sed quoniam iste talis non derelinquebatur spiritu, di-
cebat: Propter quod placeo mihi in infirmitatib. meis, in iniurijs, in necessitatibus, in persequu-
tionibus, in angustijs pro Christo. Dupliciter ergo derelinquitur, qui derelinquitur: corpora-
liter quidem hoc modo, quo superius diximus, Pati omnes sanctos, & nõ lædi. Derelinquũtur
Rom. 1. uerò spiritu illi, de quibus dicitur: Quoniam non approbauerunt Deum habere in notitia, tra-
didit eos Deus in reprobum sensum, ut faciant quæ non congruunt, repletos omni iniquitate,
nequitia, auaritia, plenos inuidia, homicidijs, contentione, dolo, susurratores, detractores, Deo
odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, & cætera huiusmodi mala, pro quibus & derelinqui
meruerunt. Quę quoniam aliena sunt à iusto, propterea dicit: Quia non uidi iustum derelictũ,
Destruit literā nec semen eius quærens panem. Iterum si audis semen eius, ad semen corporeum rediturus es:
Et quomodo uerum inuenies hoc, quod semen iusti non quærat panes, cùm uideas Ismael il-
Genes. 21. lum de semine natum Abrahæ, qui q; cùm mater eius fugiens dominam suam Saram, portaret
Genes. 25. eum in deserto, & aquam utiq; quęrebat & panes? Sed & Esau de uia ueniēs, deficiebat inedia,
& in tantum famis rabie pręcipitatus est, ut primatus suos lētis cibo distraxerit. Oportet ergo
Semē iusti Spi- nos secundum ea quæ suprà diximus, etiam semen iusti intelligere spiritale. Et quid aliud se-
rituale, discipu- men iusti dignum est putare, nisi discipulum iusti, qui suscepto ab eo uerbi Dei semine, ad uitā
lus. generatur æternam? Verbi gratia, si orationibus uestris mererer esse iustus, & acciperē à Domi-
no gratiam in uerbo sapientiæ & scientiæ, ita ut possem secundum gratiam quam ipse à Domi-
no meruissem, uobis quoq; ministrare uerbum Dei, & serere illud in animabus uestris, tum de-
inde ingressus sermo Dei in animas uestras, & hærens in corde uestro formaret mentes uestras
secundum speciem uerbi ipsius, id est, ut hoc uelletis, & hoc ageretis quod uerbũ Dei uult, & p-
Ioan. 6. hoc ipse Christus formaret in uobis: tunc uerè efficeremini semē iusti, quod nõ quærit panē, ha-
Obiectio. bentes scilicet in uobis semper panē illũ qui de cœlo descendit. Quòd si respondeas mihi, & di-
cas: Quanti audierunt Petrum & Paulũ, qui utiq; erant iustissimi doctores, & tamen peccaue-
runt, & quomodo ergo semen iusti dicent? Sed uide, ne fortè sicut non omnes qui ex Abraham
sunt, etiam semen Abraham dicuntur, quibus dicitur: Si filij Abraham essetis, opera utiq; Abra-
hā faceretis: ita etiam illi qui audierunt Petrum & Paulum, & nõ fecerunt quæ docuerat Petrus
uel Paulus, nõ erant semen eorum: quia suscepta ab eis uerbi semina, ex anima sua uelut abor-
sione quadam abiecerunt & effuderunt. Deniq; & in hoc ipso Psalmo dicit alio loco: Semen im-
piorum exterminabitur. Certum est aũt, quia impiorum semen corporale nõ exterminabitur.
Iob deniq; semen Esau semen impij erat, & utiq; nõ exterminatur, sed manifestatus est iustus à
Domino, & Propheta esse ostenditur, & à Deo supra omnes iustos collaudari meretur. Sed hoc
est quod superius diximus: Quia sicut semē iusti sermo & doctrina eius est, qui sermo ita pascit
& reficit animas, ut negentur panibus indigere, quia Christus panis eorum est: ita è contrario
doctrina impiorum & sermo semen eorum est quod exterminandum dicitur, quia ex falsitate
compositum est, & adueniente luce ueritatis, certum est quia mendacij tenebræ fugabuntur.

TOTA die miseretur & fœnerat.] Iustus tota die miseret, & tota die dicit fœnerare: ad nihil
aliud uacat nisi ut fœneret de ea pecunia quę sibi abundat. Nunquid & hic hoc putabis, Quia
iustus tota die sedeat ad mēsam, & habēs pecuniā ante se hāc fœneret necessitatē patientibus?

Forsitan

Forsitan hoc putabitur esse quod dictum est per Moysen: Et tu fœnerabis gentibus multis, tu autem mutuo non quæres. Sed certum est quia de Dominica pecunia dicatur, quæ numulariis præcipitur erogari de thesauris sapientiæ & scientiæ Dei prolata, ut faciamus de quinque talētis decem, de duobus quatuor. Quanto aūt abundantiorem pecuniā habuerimus in anima nostra, tanto magis tota die fœnerabimus. Sed & nunc licet nō sim iustus, tamē hoc quod loquor pecuniā uobis Dominicā fœnero: sed uos orate ut efficiar iustus, & possim uobis iustitiæ pecuniā fœnerare, ut non solùm uerbo, uerumenā iustitiæ exemplo iustitiā doceam. Propterea sicut sunt pecuniæ iniustæ, quæ iniquè & contra legē congregantur per calumniā & mendacia, & diuersa auaritiæ mala: & rursum sunt pecuniæ quæ iustè, & secundū legē cōgregatæ sunt, id est, de proprijs & iustis laboribus: ita etiam in uerbo & doctrina esse inuenitur. Sunt uerba nec benè, nec iustè, nec legitimè congregata, ut hæreticorum uerba sunt, & doctrina contra legem Dei cōgregata, quę nos uelut iniquam pecuniam & pestiferam, & de malo collectā refugere debemus. Orate ergo, ut hęc nostra pecunia, quam uobis fœneramus, tota inueniat̄ ex iustis laboribus, tota de Dominica moneta procedens, ut & uos fœnus integrum cōsignens, & nos non audiamus, Quia oportuit te pecuniā meam dare numulariis. Iuuenis ergo fui & senui, & nō uidi iustū derelictū, nec semen eius quærens panem: Tota die miseretur & fœnerat. In superioribus dicitur, Quia mutuat̄ peccator, & nō reddit: hic, Quia iustus tota die miseret̄ & fœnerat. Et uide quàm in cōtrarijs pares sint. Peccator nō solùm mutuo accipit, sed & cùm acceperit, nō reddit: iustus aūt nō solùm mutuo nō accipit, sed & fœnerat: & nō solùm semel uel bis, sed tota die fœnerat, hoc est, toto uitæ suæ tēpore fœnerans miseretur, unde & semen eius in benedictione erit.

Deut. 28.

Matth. 25.

DECLINA à malo & fac bonum, & inhabita in seculum seculi.] Hæc, inquit, audiens fac quod bonum est, habitabis in seculum, hoc est, si ita egeris quemadmodum edoctus es, habitatio tua erit æterna. Si enim respicias non ad ea quæ uidentur, sed quæ non uidentur, quoniam quæ uidentur temporalia sunt, quę autem non uidentur æterna sunt, habitabis in seculum.

Hebr. 11.

QVIA Dominus amat iudicium, & non derelinquet sanctos suos.] Quomodo Dominus amat iudicium? Dum nihil apud eū sine iudicio fit, nihil sine ratione. Ita ergo & tu sciens, quoniam Dominus amat iudiciū, age omnia iusto iudicio & uero, audiens illum qui te admonet dicens: Cum consilio omnia fac, cum consilio uinum bibe.

IN AETERNVM conseruabuntur.] Sicut dicit, Quia habitabit in seculum, ita & conseruabuntur in ęternum. Quod utrumque ad futurum respicit tempus, uel seculum, cui conseruabuntur sancti, ut deinceps in ęternitate perdurent. Iniusti punientur, & semen impiorum peribit, iusti aūt hęreditabunt terram. Diximus iam hinc superius, quale impiorū sit semen, cùm ad uerbum doctrinamque retulimus: & quomodo exterminabitur, dū omne mendacium à luce ueritatis uelut tenebrę effugatur. Iusti autem hæreditabunt terram. Et hinc superius iam diximus, Quomodo siue iusti siue mansueti hæreditatem terræ bonę & magnę illius consequantur, & quomodo habitent in ea in seculum seculi, non solùm in seculum, sed in seculum seculi. Vide quàm magna Domini retributio. Pro labore triginta aut quadraginta, ut multum certè quinquaginta annorum recipit homo non solùm seculi huius retributionem, sed in seculum seculi. Si uerò permaneat quis in uerbo Dei, & sapientię eius adhæreat, atque in lucis æternitate perstat, perueniet etiam in hoc, ut referat Deo gloriam in secula seculorum. Amen.

Matth. 5.

IN PSALMVM XXXVI. HOMILIA VI.

LEX quidem uolens nos aperire os ad uerbum Dei, præcepit dicens: Loqueris, inquit, hæc sedens in domo, & pergens in uia, & iacens & surgens.] Sed & Salomon in Prouerbijs simile aliquid breui commonitione distinguit, dicens: Aperi os tuum uerbo Dei. Similiter etiam nunc Propheta nos docet, cùm dicit: Os iusti meditabitur sapientiam. Reuera enim nec debet aliud quicquam procedere de ore iusti, nisi sapientia. Vnde & uos imperitiores quique fratres audientes sermonem Prophetæ, date studium & meditamini, cum iustitiæ operibus etiam de ore uestro proferre sermonem sapientiæ. Quod ne difficile uobis uideatur præceptum, breuem uobis sapientiæ insinuabo sermonem. Apostolus ait, Quia Christus Dei est uirtus & Dei sapientia. Si igitur Christum semper loquamini, si semper eius uerba meditemini, si præcepta eius in ore teneatis, dignè os uestrum meditabitur sapientiam. Neque enim hæc sola est sapientiæ meditatio, si quis docere potest, uel latius in Ecclesia disputare, contradicentes reuincere. Est quidem & hoc opus sapientiæ, sed aliàs amplius, aliàs autem minus. In alio hoc ipsum quod credit Dei sapientiæ, sapientia reputatur: in alio & hoc quod acquiescit sapientibus, & amat dicta sapientium, sapientia dicitur: nonnullis uerò etiam interrogantibus tantummodo de sapientia, sapientia reputatur. Illud solùm obseruate fratres, ne quis uestrûm inueniatur non solùm non loqui nec meditari sapientiam, uerùm & odisse, atque aduersari iis, qui studium sapientię gerunt. Solent enim imperiti habere etiam istud cum cæteris pessimum uitium, ut inanes & superfluos putent eos, qui uerbo & doctrinę operam dederint, & amplectuntur inanis im-

Prouerb. 13.

Vera sapiētia, in Christi agnitione & cōfessiōe, posita est.

1. Cor. 1.

Sapientiæ studiosi.

gis imperitiam suam quàm illorum studia ac laborem: mutatisq; nominibus exercitia eorum, uerbositatem, suam uerò indocibilitatem uel imperitiam, simplicitatem uocant. Optimus tamen & ille est, qui sapientiā probat actibus, & esse sapiens uitæ suæ probitate cognoscitur. Beatus ergo qui os suum aperit uerbo Dei, & proficiens ætate secundum Christum proficiet & sapientia. Certè si amplius non possumus in sapientia proficere, saltem illud obseruare non pigeat, in psalmis & hymnis & canticis spiritalibus, & in oratione uel honore Dei frequentius aperire os nostrum. Est enim & hæc non parua sapientiæ meditatio, ut per hoc inueniatur semper os iusti sapientiam meditari. Non tamen mihi uidetur otiosum, quia nō dixit, Os iusti meditatur, quod unq; ad præsens tempus spectare poterat, sed dixit, Meditabitur sapientiā: quod sine dubio ad futurum respicit tempus, in quo etiam cæteri interpretes omnes absq; uno consentiunt. Ne fortè ergo aliquid mysticum designet hoc tempus, quo scilicet indicetur futuræ repromissionis, & gratiæ & hæreditatis spes talis quædam futura, ut os iustorum non cibis & potu, neq; delitijs & uoluptatibus, non uescendo epulis, sed meditando sapientiam replicatur. Vitæ enim non erit aliquis imperitus in regno Dei, nō indocilis permanebit, nullus erit à rerum scientia peregrinus: omnes efficiemur, si tamen merebimur, discipuli sapientiæ. Si quis hîc positus imbuitur & instruitur in his quæ potuit in carne positus attingere, ibi iā illuminabit perfectionibus disciplinis, & ea quæ hîc studio ac labore quęsita sunt, ad cōpendium futurę inibi institutionis accedent. Qui uerò hîc nōdum deposuit prima rudimēta, sed adhuc ut paruulus loquit, & ut paruulus sapit, etiā ibi instituit ut paruulus, quo effectus aliquando uir per profectū sapiētiæ quę paruuli sunt deponat. Aut nō tale aliquid si spiritaliter intelligat etiā lex designat, cùm dicit: Loquens in eis sedēs domi, & pergēs in uia, & iacēs, & exurgēs? Quod ita possumus intelligere: Sedētes in domo, & iacentes, cùm in Ecclesia, quæ est domus Dei, loquimur uerbum Dei, in hoc scilicet corpore positi, pergentes in uia, in illa quæ dicit: Ego sum uia, loquimur uerbum Dei: & exurgentes, Cùm exurrexerimus è somno mortis in resurrectione, tunc loquimur illa quæ perfecta sunt, exurgētes de somno mortis, sicut & Salomon dicit de eo, qui sapientiam sibi amicam & familiarē fecit. Quia si sederis, sine timore eris, & si dormieris libenter somnum capies, & nō timebis terrorē superuenientē, neq; impetus impiorum irruentes super te. Sufficiant ista de eo quòd scriptum est: Os iusti meditabitur sapientiam. quibus additur:

Luc. 2. *Coloss. 3.* *Prouerb. 3.*

Duplex expositio. ET LINGVA eius loquetur iudicium.] Duplici modo lingua iusti intelligitur loqui iudicium, siue pro eo quòd omnia recto iudicio, & cum deliberatione & cum consilio loquitur quæ loquitur, & nihil per iracundiā, nihil ut hominibus placeat, nihil ex tristitia, nihil ex metu, quæ singula solent utiq; non integrum hominibus seruare iudicium. uel certè quod semper de futuro iudicio loquitur iustus, ut commonens semper uel semetipsum, uel qui se audiunt, de futuri iudicij metu, & de supplicijs quæ præparata sunt peccatoribus, de futura examinatione, sed & de repromissionibus sanctorum, quæ pręparatæ sunt eis à Deo, & semetipsum saluum faciat, & eos qui se audiunt. Et hoc modo complebitur, Quia lingua iusti loquetur iudicium. Si uerò oportet etiam hîc declinationem futuri temporis obseruare, quia non dixit, Loquitur, sed, Loquetur: possumus etiam in hoc tale aliquid intelligere, quia nunc quantumcunq; illud est quod de Dei iudicio uel loqui possumus uel sentire, necesse est nos illud scire quod definit Apostolus, dicens: Quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uię eius. Si uerò peruenire poterimus ad illam perfectionem, de qua dicit: Tunc autem facie ad faciem, id est, quum res ipsæ nobis euidentiores fient, quum cœperimus agnoscere rationem singularum rerū, quæ in hoc mundo uel gestæ sunt uel geruntur, quali iudicio gestæ sunt, uel quo iudicio Deus utat in singulis, quibus prouidentiæ suæ dispensationibus: si quis dignus fuerit considerare & perspicere, quomodo iudicia Dei abyssus multa est: cùm plenius recipere poterimus gratiam spiritus illius, qui omnia perscrutatur, etiam alta Dei, tunc uerè & integrè secundum prophetici uerbi distinctionem lingua iusti loquetur iudicia Dei.

Rom. 11. *1. Cor. 13.*

Lex Dei in corde iusti. LEX DEI eius in corde ipsius.] Non solùm in ore iustus meditabitur sapientiam, & lingua loquetur iudicium, sed & in corde suo legem Dei gerit: quia lex uelut radix quædam in profundo cordis posita, germinat uerba iustitię, uerba sanctitatis, quæ profert iustus de corde suo, & non solùm uerbum, uerùm & actus etiam & gesta. Iudęi penè indesinenter legem Dei ore suo & labijs meditantur, sed non habent eā in profundo cordis defixā, & propterea dicitur ad eos: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. Nos ergo si secundum hoc quod legimus, Ore nostro sapientiam meditemur, & lingua nostra loquamur iudicium, & lex Dei sit in cordibus nostris, adipiscemur illud quod sequitur: Et non supplantabuntur gressus eius. Puto nos meminisse eorum quę dudum de gressibus disputauimus, & opus est, nos in memoriam reuocare quę dicta sunt, ut uideamus quomodo ingredientes quidam supplantantur & effunduntur gressus eorum. quod si seruatis in memoria & diligentius retinetis, scire debetis, quia si sapientiam Dei meditemini in ore uestro, & lingua uestra loquatur iudicium,

Esa. 29.

cium, & lex Dei ſit in cordibus ueſtris, nunquam ſupplantabuntur greſſus ueſtri. Poſt hæc ait:

CONSIDERAT, inquit, peccator iuſtum.] Conſiderat & intuetur peccator iuſtum, & gra- *Inſidiæ quas*
uis eſt ei etiam ad uidendum, & ideo conſiderat ut morti eum tradat: quod fecerunt ſine dubio *ſtruunt infi-*
aduerſus Saluatorem illi, qui prophetas occiderunt, & Deũ crucifixerunt, & nos perſecuti ſunt *deles fideli-*
etiam nunc, & populum Dei qui eſt Chriſti, id eſt, iuſtitiæ diſcipulos, conſiderant & morti tra- *bus.*
dere cupiunt, & quærunt mortificare eos. Sed quid dicit populus Dei iuſtus, & iuſtitiæ diſcipu-
lus? Ille utitur uerbo magiſtri, & dicit: Non haberes in me poteſtatem, niſi tibi data eſſet deſu- *Ioan. 19.*
per. Poteſt hoc & in tempore perſecutionis gentilium de ſanctis martyribus & confeſſoribus
aptari. Conſiderant enim impij perſecutores unumquemq; iuſtorum, & quærunt mortificare
eum. Sed ne ſecurum reddat pacis tempore iſta talis expoſitio, memento quia quotidianũ ha-
bet iuſtus perſecutorem diabolum, & ille eſt, qui conſiderat iuſtum. Inſidiatur enim ſemper, & *1. Pet. 5.*
ſicut leo rugiens circuit, quærens quem tranſuoret. Sed ſi fide plenus es, & cõfidis in Domino,
uide quid repromittatur.

DOMINVS autem non derelinquet eum in manibus eius, (peccatoris ſcilicet) nec damna-
bit eum cùm iudicabitur illi.] Dupliciter intelligit hoc quod ait, Iudicabitur illi, id eſt ſiue cùm
iudicatur iuſtus à Deo, ſiue cùm ipſe Deus iudicatur cum iuſto. Frequẽter enim diuina ſcriptu-
ra docet hoc fieri, dicens: Quia ipſe Dominus in iudicium ueniet. Cùm ergo iudicabitur iuſtus
cum Domino, non condemnabitur. & ideo dicit:

EXPECTA Dominum.] id eſt, ſi tribularis, ſi in anguſtijs es, ſi in perſecutionibus, expecta
Dominum, & cuſtodi uiam eius, nec declines ad dexteram neq; ad ſiniſtram. Si enim indeclina-
biliter expectaueris Dominum, adipiſceris illud quod ſequitur: Et exaltabit te, inquit, ut hære-
dites terram. Frequenter diximus de terra ſancta, & de terra quæ in hæreditatem promiſsionũ *Terra quã iu-*
cœleſtium nominatur, cuius naturæ etiam ſitus paulò euidentius in hoc uerſiculo deſignatur. *ſti hæreditate*
Nam iſta terra, in qua nunc uiuimus, deorſum eſſe dicitur, ſecundum illud quod ſcriptum eſt: *percipient.*
Deus aũt in cœlo ſurſum, tu aũt in terra deorſum. Illa aũt terra quæ in hæreditatem iuſtis ꝓmit-
titur, non deorſum, ſed ſurſum eſſe promittitur. Propterea ad eum qui expectat Dominũ, & cu-
ſtodit uiam eius, ait repromiſsionis ſermo: Exaltabit te ut hæredites terram. Niſi enim quis ex-
altetur, & aſcendat in altum, & efficiatur cœleſtis, non poteſt hæreditatem terræ illius conſequi.
Vnde ego arbitror, quia ſicut cœli iſtius, id eſt, firmamẽti, inferius ſolum arida hæc, in qua nos
habitamus, terra eius dicitur: ita & illius ſuperioris quod principaliter cœlum dicitur, inferius
ſolum, in quo habitatores illi cœleſtes cõuerſantur, & ut ita dicam deorſum ipſum firmamenti
huius, meritò (ut dixi) terra illius cœli eſſe dicitur: ſed terra bona, terra ſancta, terra multa, terra
uiuorum, terra fluens lac & mel. & ideo dicit nunc ſermo diuinus: Exaltabit te ut hæredites ter-
ram. Cùm perierint peccatores uidebis. Fortaſsis hoc prius erit, ut peccatores & impios iuſti ui-
deant condemnatos. Prius enim peccatoribus pœnæ & ſupplicia decernuntur: quæ cùm uide-
rint iuſti, & agnouerint quid interſit inter bonam uitam & malam, & cùm intellexerint bene ui-
uendo de quantis euaſerint malis, ita ut illi, qui in pœnis ſunt uidẽtes eos in gloria dicãt, Nos
ſtulti uitam eorũ putabamus inſaniã: poſtea ergo quàm uiderint quomodo pereunt peccato-
res, tunc ipſi exaltabuntur & afferentur ad cœlũ ut hæreditent terram. Nunc iam ſermo monet, *Querela de*
& ſolamen adhibet cauſæ huic, quæ crebrò ſatis cor penè omnium hominum pulſat. Nã quia *ſucceßibus &*
frequenter nos infirmi uidentes iniquos quoſq;, & impios in hac uita cum omni felicitate de- *proſperitate*
gentes, & proſperis ſucceſsibus florentes, abundare diuitijs, honoribus, fœcunda & uniuerſa *improborum.*
prole gaudere, delitijs fluitare, ſcandalizamur, & dicimus in cordibus noſtris: Vbi eſt iuſtitia
Dei? Si per prouidentiam diuinam res agerentur, permitteret Deus hunc iniquum & impiũ in
tantum felicitatis aſcendere? Propterea ergo nunc ſermo diuinus ex perſona iuſtorum dicit:

VIDI IMPIVM non ſolùm exaltatũ, ſed ſuperexaltatum & eleuatum non ſuper arbores qua-
leſcunq;, ſed ſuper cedros Libani: ut & arbor excelſa nimis ſit, & locus mõtis cunctis excelſior: *Tu potius He-*
& tamen uidens hæc omnia, tranſiui (inquit) & ecce nõ erat.] Quid putas illud eſt quod trãſit *braicam ueri-*
iuſtus, ut iſta ceſſet elatio? Si meminiſtis in ſuperioribus cùm diceremus trãſiſſe Moyſen, ut ui- *tatem ſequens,*
deret uiſionẽ magnã, poteſtis & nunc ſcire quid eſt quòd tranſire dicitur iuſtus. Cùm uidemus *ita uerte: Et*
extolli impios, & in nimiã ſuperbiam creſcere, tranſeamus & nos mẽte & intellectu ab his quæ *tranſiuit, & ec-*
uidentur & temporalia ſunt, & transferamus ſenſum noſtrum ad ea quæ non uidentur, & æterna *ce non fuit. Lo-*
ſunt. Cogitemus temporalia hæc eſſe, & paucorum dierum quę uidentur elata. Intueamur iudicij *quitur de im-*
diẽ, & ita ſenſu noſtro cernemus iſtũ, qui ſuperexaltatus eſt, & elatus ſicut cedrus Libani, in die *probi hominis*
iudicij omnino non eſſe. Qui enim non eſt particeps illius qui ſemper eſt, id eſt, qui dixit: Ego *interitu.*
ſum qui ſum, iſte neq; eſſe dicitur. Deniq; peccatores non computantur eſſe. Vnde & Apoſtolus de *Exod. 3.*
uocatione gentiũ dicebat: Elegit Deus quæ non ſunt, ut ea quæ ſunt deſtruat. Et in libr. Heſter *1. Cor. 1.*
dicitur: Non tradas Domine ſceptrũ tuum his qui non ſunt. Donec ergo quis miratur ſuperbos *Heſter 14.*
in elatione ſua, donec adulatur quis peccatoribus & ſuperbis, certũ eſt eum non tranſiſſe, nec

uidisse quæ non sunt, sed permanere in hoc præsenti statu, & idcirco mirari in eis præsentē gloriam. Si autem eo modo transeat, quo superius diximus, id est, mēte & sensu transcendet à præsentibus & temporalibus ad futura atq; perpetua, tūc uerò dicit de eo quem uiderit elatum sicut cedros Libani, Quia transiui, & ecce non erat: quoniam & cœlum ipsum & terra transibunt. *Matth. 24.* Apud Deum omnia quę futura sunt iam pro factis habentur. Deniq; dicebat: Dederunt in escā meam fel. quod sine dubio futurum adhuc erat, & iam factum dicebatur. In siti mea potauerūt me aceto. & nō dixit, Potabunt. Sic ergo apud Deū quæ futura sunt iam facta dicuntur. Quod si & tu imitator es Dei, & imitaris Christum, non expectas quousq; iste elatus humilietur & extinguatur, sed apud temetipsum, & in mente atq; animo tuo transisse eã iam cernis, si ipse sensu ac mente transeas à præsentibus ad futura. Accipe & exemplum ad hæc quæ dicemus. Si nauigas, in naui positus uides terras & promontoria & montes transeuntia: non quo illa continuò moueantur, sed quia tu uento prospero flante trāsis, illa se subducere uidentur, ac ferri: ita & in hoc ergo si sancto spiritu tuo mentē tuā perflante & spirante secūdo & prospero nauiges cursu, pertransis sensu tuo omnia hæc quæ uidentur, quia temporalia sunt, & intueris illa quæ æterna sunt, sine dubio dicis, Quia hæc omnia quæ uidentur iam non sunt, quia nec futura sunt. Vidi ergo impium superexaltatum & elatum super cedros Libani, & transiui, & ecce nō erat. Mouet me amplius adhuc aliquid in hoc loco. Video enim & alium impiū qui exaltatur super cedros

Psal. 69.

De Hereticis. Libani & extollitur. Cùm eñ hæretici supra conditorē Deū sibi fingunt alium quendam Deū, & exaltantur atq; extolluntur in uerbo mēdacij, negantes creatorē omniū Deum, Deū esse bonū, impijs suis prædicationibus extolluntur supra cedros Libani, aduersarijs scilicet potestatibus eminentes, quarū inspiratione huiuscemodi aduersus creatorē omnium Deum cōmenta simularunt, pro eo quòd legē secundū literā tantummodo intelligentes, & spiritalē eam esse ignorantes, decepti sunt in cogitationibus suis. Hos ergo ego si uideam, & transeam, ultrà iā nō erunt. Quid trāseam? si transeā literā, si trāsgrediar historiæ superficiē, & peruēniam ad sensum spiritalē, quoniā lex spiritalis est, si omnia illa in quibus errāt, & decipiunt spiritaliter explanē, dogmata eorum impia & iniqua iā non erunt. Et ita cōplebitur, ut exaltatus impius & elatus me transeunte iam non sit. Sed & cùm quæritur locus eius non inuenitur. Locus impij dogmatis, litera legis est, quę litera occidit. Cùm ergo nos à litera occidente transimus ad spiritū uiuificantē, ne locus quidē impij dogmatis repudiata litera potest inueniri. Quomodo autē quærimus eū? Cùm disputamus aduersus eos, & cùm conquirimus adinuicē, tunc quærimus locū dogmatis illius in litera legis historiæ, & ostendi[illegible] secundū historiā stare nō posse: amota litera ac reiecta, nusquā utiq; quærentibus nobis, & differentibus locus impij dogmatis inuenitur.

Nō uideo quā prudenter hæc dicas.

CVSTODI innocentiam & uide æquitatem.] Custodire innocentiam nos præcepit sermo Dei. In tantum corruptela morum profecit in hominibus, ut apud quamplurimos innocentia pro stultitia iudicetur: uerùm scriptura summæ hoc uirtutis iudicat opus, quia innocentiam iudicat illam quæ nemini noceat, neminem lædat. Dum ergo dicit, Custodi innocentiam, hoc est, quod nos seruare præcepit, ut neminem lædamus, nemini noceamus. Hoc autem obtinemus, si semper intento animo, & uigilanti uideamus ęquitatem. Aequitatem ergo in hoc loco sic accipio, sicut ueritatem, sicut iustitiam, sicut uitam, quod Christus est. Hęc enim uidendo simul etiam Deum uidebimus. Custodi ergo innocentiam & uide æquitatem, quoniam sunt reliquiæ homini pacifico. Requiro quę sunt reliquię istę quę homini pacifico reseruantur? Reliquias dicere solemus, cùm spiritus separatur à corpore, uelut maiore parte hominū in spiritu deputata, quæ superest pars corporis reliquię nominantur. Si ergo credimus uerbis Apostoli dicētis, Quia seminatur corpus in corruptione, mortis scilicet tēpore, & surget in incorruptione cùm resurrectionis tempus aduenerit, cùm etiā corruptibile hoc induerit incorruptionē, & mortale hoc induerit immortalitatē, tūc erunt reliquię homini pacifico. Erunt aūt ibi pacifici hominis reliquię in pace, & in requie. Dicit eñ & Dominus de pacificis, Quia etiā filij Dei uocabuntur: Pater, uolo, ut ubi ego sum, & isti mecum sint. Sunt ergo cū Christo reliquiæ hominis pacifici.

1. Cor. 15.

Ioan. 17.

INIQVI autem exterminabuntur simul.] Id est, omnes pariter exterminabunt, quia unus finis erit eorum gehenna. Reliquię impiorum peribunt, tūc cùm corpus & animam perditum dabit in gehennam is qui habet potestatem.

SALVS autem iustorū à Domino.] Sed melius dicit in Gręco: Salus autem iustorū apud Dominum. Non dixit, In cœlo salus iustorum, & hoc enim pręterit: non apud aliquā creaturā, quia nihil immobile uel immutabile: sed, Apud Dominum salus est iustorum, qui semper manet, semper idem est, semper immobilis est, nec usquam potest esse tutius salus hominis quàm apud Dominum. Ille mihi locus, ille mihi domus, ille mihi mansio, ille requies, ille sit habitaculum. Deniq; annunciatur nobis à sancta scriptura nō solùm regnū cœlorū, sed regnū Dei. Vt & memini me iā sępe dixisse, regnū cœlorū est eorum, qui adhuc in profectionibus sunt: regnum uerò Dei eorum, qui iam ad perfectum uenerunt finem. Vnde & nunc salus iusti apud Deum esse dicitur,

esse dicitur, cùm utiq; perfectione uitæ usq; ad ipsum Dominum meruerit peruenire.

ET protector eorum est in tempore tribulationis.] Quod est tempus tribulationis, nisi hoc in quo sumus, cùm per arctam & angustam uiã incedimus, quæ ducit ad uitam? si tamen per angustam incedimus, quæ ducit ad uitam, & non per illam latam & spaciosam quæ diuitijs dilatatur, & luxuria dissoluitur, quæ in carnis uoluptatibus emollescit, quę pręsentem gloriam diligit. Horum protector non Deus est, sed mammona: eorum autem qui in tribulatione & angustia sunt, protector est Deus, quia multæ sunt tribulationes iustorum. Tribulantur enim considerantes tempus iudicij & semetipsos discutientes, ne fortè aliquid inueniatur in eis quod uocetur ad culpam. Qui ergo propter hoc tribulantur & solliciti sunt, erit Deus protector eorum in tempore tribulationis, in tempore iudicij, cùm tradentur impij ad pœnas, tunc & adiuuabit eos Dominus in tempore tribulationis, & eripiet eos, & auferet eos à peccatoribus, non solùm ab hominibus peccatoribus, sed etiam à contrarijs potestatibus, uel certè eo tempore cùm anima separatur à corpore, & occurrunt ei peccatores dęmones, aduersæ potestates, spiritus aeris huius qui eam uolunt detinere, & reuocare ad se, si quid in ea suorum operum gestorumq; cognouerint. Venit enim ad unamquamq; animã de hoc mundo exeuntem, princeps huius mũdi, & aereæ potestates, & requirunt, si inueniant in ea aliquid suum: si auaritiam inuenerint, suæ partis est, si irã, si luxuriã, si inuidiã, & singula quęq; eorũ similia, si inuenerint, suæ partis est, & sibi eam defendunt, & ad se eam trahunt, & ad partem eam peccatorũ declinant. Si uerò aliquis imitatus est illum qui dixit, Ecce uenit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam, si se aliquis ita obseruauit, ueniunt quidem isti peccatores, & requirẽtes in eo quæ sua sunt, & nõ inuenientes tentabunt nihilominus ad suam partem uiolenter eum detorquere, sed Dominus eripiet eum à peccatoribus. Et fortè propterea iubemur cum quodam mysterio etiam in oratione petere, dicentes: Sed libera nos à malo. Sed causam qua eripiat iustos suos Dominus à peccatoribus, siue in tempore exitus, siue in tempore iudicij, cum dies ille secundum Prophetã necessitatis & angustiæ, dies obscuritatis & perditionis, iudicij dies aduenerit: tunc ergo causam qua eripi mereantur subiungit & dicit, Quia sperauerunt in eum. Sperantes ergo in se, eripiet & de tribulatione & de necessitate. Quomodo autem sperare debeat, uolo tibi de scripturis sanctis ostendere. Sicut nemo potest duobus dominis seruire, ita nemo potest in duobus dominis sperare. Nemo potest in incerto diuitiarum sperare, & in Domino. Nemo potest sperare in principibus & in Deo. Nemo potest sperare in uiribus equi, & in Deo. Nemo potest sperare in seculo, & in Deo. Nisi enim in solo Deo speraueris, & uideat Deus spem tuam in seculum æternũ esse conuersam, & quia aliam nullam omnino spem geris nisi in ipso, qui uiuificat mortuos, & uocat quæ non sunt tanquam quæ sunt, non poteris eripi à peccatoribus. Solus est enim ipse, qui saluos facit sperantes in se, per Christum Dominum nostrum, cui est gloria & potestas in secula seculorum. Amen.

Matth. 7.

Dæmones animabus è corporib. migrantib. insidiantur.

Matth. 6.

FINIS HOMILIAE V. SVPER PSALMVM XXXVI.

ORIGENIS ADAMANTII IN PSALMVM TRIGESIMVM SEPTIMVM.

Domine ne in furore tuo, &c.

HOMILIA I.



CREATOR humanorum corporum Deus sciebat quòd talis esset fragilitas humani corporis, quæ languores diuersos posset recipere, & uulneribus, alijsq; debilitatibus esset obnoxia: & ideo uenturis passionibus prouidens, etiam medicamenta procreauit ex terra, & medicinæ tradidit disciplinam, ut si accideret ægritudo corpori, non deesset medela. Quo nobis tendit ista præfatio? Ad animam sine dubio reuocatur. Quoniam & ipsam cùm creator omnium condidisset, sciebat quòd futura esset uitiorum capax, & ob hoc subdita atq; obonerata peccatis. Et ideo sicut corpori medicamenta præparauit ex herbis, arte, disciplinaq; compositis, ita etiam animæ medicamenta pręparauit in his sermonibus quos per diuinas scripturas seminauit atque dispersit: ut hi qui aliqua ægritudine fuerint oppressi, statim ut uim morbi senserint, atque alicuius uulneris stimulum doloremq; perspexerint, id est cùm uiderint animam aliquid præter naturam gerentem, requirant aptam & conuenientem sibi rationabilem disciplinam, quæ eis ex præceptis Dei possit mederi. Nam

De corporum & animarum medicinæ.

tradidit & medicinæ artis industriam. Cuius archiatros est Saluator, dicens de se: Quia non opus habent qui sani sunt medico, sed qui malè habent. Et ille quidem erat archiatros qui posset curare omnem languorem & omnem infirmitatem.

Christus archiatros. *Matth. 9.*

Discipuli uerò eius Petrus uel Paulus, sed & prophetæ medici sunt, & hi omnes qui post Apostolos in Ecclesia positi sunt, quibusq; curandorum uulnerum disciplina commissa est, quos uoluit Deus in Ecclesia sua esse medicos animarũ, quia non uult Deus noster mortem peccatoris, sed pœnitentiam & orationem eius ex

Propositio psalmi 37.

pectat. Deniq; & iste psalmus qui nunc lectus est, nobis ostendit, ut si fortè aliquando præuenimur in delictis, qualiter nos & cum quo affectu orare oporteat, & medico supplicare pro doloribus uel infirmitatibus nostris. Si quando ergo præoccupauerit nos inimicus, & ignitis iaculis suis uulnerauerit animam nostram, primò hoc nos docet hic psalmus, quòd cõuenit post peccatum confiteri peccatũ, & in memoriam recordari delictũ, ut per recordationem culpæ stimulatum cor & concitatũ pro delicto suo, interim refrenet ac reuocet, ne quid tale ultrà cõmittat:

Epigraphe.

& propterea puto superscriptũ esse ipsum psalmũ, Psalmus Dauid in recordationem. Quid sit autem, In recordationem, per totũ ipsius psalmi corpus enarrat.

Peccatori quid faciendum & sentiendum, ut à peccatis liberetur.

Videamus ergo nos omnes peccatores, si in aliquo delicto fuerimus inuenti, uel quid dicere, uel quid facere debeamus, ut cùm hęc in scriptura sacra didicerimus etiam medelã uulneris nostri consequi mereamur. Bonum quidem erat semper corpus (ut ita dixerim) animæ nostræ in sanitate durare, & armis Dei circumdatũ, ab omnib. telis ignitis diaboli maligni inuulnerabile permanere, nullius languoris, nullius ægritudinis quicquam experiri, nihilq; interiorem nostrũ hominem uitij morbiq; suscipere. Quòd si per negligentiam sui, atq; animi desidiam incurrerit in peccatũ, quid ipsum cõsequatur agnoscat.

Molestæ reprehensiones peccatorum.

Argui uel corripi est doloris pœna, cruciatus & ita grauis est, ut etiam hi qui fideles & religiosi uidentur, si fortè, ut homines aliquando in delicto aliquo incurrerint & arguantur, indignentur aduersus eos qui arguunt, & oderint eos. Corripiunt enim ut emendent. Et hoc malũ fuit in causa, ut etiã à priori populo in odiũ haberentur prophetæ, persecutionibus agitarentur. Hoc fuit causæ quòd Esaiam secari fecit, quòd Zachariam inter templũ & altare compulit trucidari, Hieremiam in lacũ cœni demergi. Et ad ultimum, hæc fuit causa quæ Dñm nostrũ Iesum Christũ egit in crucem. Omnia eñ quę suprà enumerauimus scelera atq; flagitia, non alia ex causa cõmissa sunt, nisi quòd dũ omnes in medicinali disciplina resecari per correptionem delinquentium nolunt, curæ impatiens populus & medelæ, in perniciem medẽtis exarsit. Beati ergo sapientes iam ex ipsa scriptura appellantur hi, qui cùm deliquerint, si

Prouerb. 9.

arguantur, non oderunt arguentes. Ita eñ dicit scriptura: Noli arguere malos, ne oderint te, argue sapientem & amabit te. Vides quomodo sapientem appellauit scriptura eũ qui correptioni obnoxius est, non tamen odit, sed magis diligit arguentẽ? Tales erãt illi qui ab Apostolo arguebantur, & confutati non oderant arguentes. Vnde & ego arbitror illũ qui in Corintho grauissimè deliquerat, idcirco misericordiam consecutũ, quoniam correptus ab Apostolo, & ita acerbè correptus, ut à conuentu abscinderetur Ecclesiæ, non tamen odio habuit arguentem, sed animaduersionem patienter accepit, & fortiter tulit. Ego arbitror quòd etiam maiorem affectũ

2. Cor. 2.

concepit erga Paulum, atq; erga omnes qui statutis Pauli in eius animaduersione paruerant. Vnde & Paulus sententiam reuocat, & eiectũ reconiungit Ecclesiæ, & addit, dicens: Confirmate in eum charitatem. Vidit eñ eũ post animaduersionem conseruasse charitatem: & ideo dixit ut etiam post peccatũ non tam tribueretur ei charitas, inerat enim, sed ut ab omnib. ea quæ inerat

Matth. 18.

firmaretur. Necesse est ergo eum qui peccat argui: sed quoniã grauis nobis infirmiorib. quãuis sit utilis ista correptio, ferre eam sub omniũ pręsentia deuitamus. Et quid dico, Omniũ pręsentia? Interdũ ne duos quidem cùm arguimur adesse patimur testes, sed culpamus arguentẽ, & dicimus: Oportuerat te soli mihi dicere quæ uelis, & non sub multorũ præsentia facere mihi ruborem. Dolemus, iactamur, efferuescimus, & in interiorib. animę sensibus cruciamur. Quòd si talis correptio est qua ab hominib. uel coram hominib. arguimur, quid faciamus si Deus nos arguat, si ipse Deus confutet & arguat in furore? nos qui episcopi arguentis iracundiam ferre non possumus, sed indignanter accipimus, illum furorem qui Dei esse dicitur, arguentem nos quomodo tolerabimus? Sciens ergo Propheta quamplurimas esse differentias arguẽdi, & uolens quasi homo pro delictis quidem argui, uerens autem ne grauiori pondere, id est ne in furore Domini argueretur, ait, sicut iam & in alio psalmo antè dixerat, etiam hîc:

DOMINE, ne in furore tuo arguas me. Similiter autem dicit & quod sequitur: Neq; in ira tua

Hebr. 12.

corripias me.] Oportet ergo nos aliqua & de correptiõe dicere, de qua generaliter nos Apostolus docet dicens: Om̃is quidẽ correptio ad præsens nõ uidet̃ gaudij esse, sed mœroris, postea autẽ fructũ pacatissimũ his qui per eã exercitati sunt reddet iustitiæ. Et uidete etiã pueros, quẽadmodũ cùm corripiuntur uerberib. à pędagogis, uel doctoribus excitantur, molestè quidem accipiunt, & summum malum iudicant dolorem illum, qui eis causa eruditionis infligitur: & quamuis profectus suos in huiuscemodi eruditionibus, uel correptionibus esse positos non

De correptiõe.

ignorent,

ignorent tamen molestè atq; impatienter ferunt. Quòd si eruditio puerorum huiuscemodi est, quid sentire debemus de nobis senibus, qualem nobis uel eruditionem, uel correptionem imminere censemus, quæ non à dispensatorib. neq; à pædagogis infertur? Nouit quippe scriptura pædagogum, & dispensatorem, & procuratorem paruuli: quid, inquam, existimare, uel sentire debemus, cùm ab ipso patrefamiliâs eruditio nostra facta fuerit, atq; correptio? Iterum redeamus ad similitudinem puerorum. Si corripiatur puer à pædagogo, non erit necesse eũ correptionẽ paternę austeritatis agnoscere, quæ ex grauiorib. delictis ac flagitiosiorib. prouocat. Si corripiatur à doctore puer, non ita austerus erit magister sicut pater esse potest, si grauia delicta in filio cognouerit. Si enim corripiat pater pro maiorib. grauioribusq; peccatis, & tantum sit commissum filij, quòd ad iracundiam concitauerit patrem, sine dubio post cruciatus, post supplicia etiam abdicationis pœna metuenda est. Si intellexisti similitudinem, transi mihi ab exemplo ad rem, & intellige de nobis omnib. quæ dicũtur. Omnes episcopi, atq; omnes presbyteri, uel diaconi, erudiunt nos, & erudientes adhibent correptiones, & uerbis austeriorib. increpant. Est autem quando erudimur etiam à procuratorib. & actorib. id est ab his angelis, quibus creditę sunt dispensandę & regendę animæ nostræ: quemadmodũ describitur in quodam loco angelus pœnitentiæ, qui nos suscipit castigandos, sicut Pastor exponit, si cui tamen libellus ille recipiendus uidetur. Interim diuersis eruditionib. succumbimus nos homines castigantib. nos & corripientibus: nondum tamen ab ipso patrefamiliâs castigamur, sed à procuratorib. angelis, qui uniuscuiusq; nostri castigandi atq; emendandi sortiuntur officiũ, & est tolerabilius cùm ab aliquo horum corripimur. Sic quoq; interdũ etiam pædagogo commissa est nostra correptio. Nam quicunq; sub lege erant, quoniam lex pędagogus noster fuit in Christo delinquentes in lege à pędagogo corripiebantur, cùm puniebãtur ex lege. Puniebant̃ eñ uel cùm lapidabantur, uel cùm aliquid eorum quę Moyses scripserat perferebant. Nullus ergo eorum, de quibus superius diximus, ab ipso patrefamiliâs puniebatur. Non enim erat paterfamiliâs lex, neq; angelus pœnitentię. Sed sunt alia peccata pro quib. peccantem ipse paterfamiliâs punit, eum uidelicet qui mensuram facinorum supergressus, ultra creaturæ contumeliam sceleris sui impietate tetendit. Nec tamen alius quis nouit præter Deũ solum, qui uel quando procuratorib. tradi debeat castigandus, uel qui corripiendus actorib. quando etiam qui subijci debeat pędagogo, cui etiam inferiores sint horum omniũ correptiones, si quis scilicet talis est qui ipsam (ut ita dixerim) diuinam manũ in suam prouocet ultionem. Si intellixisti quæ dicta sunt, si altiorem secutus es intellectũ, intuere nunc qualiter hæc Propheta prosequitur, cùm dicit: Enam si corripis me Deus, noli me in ira corripere. Sed nos nec corrigi uolumus, nec pædagogũ patimur cõmonentem, neq; procuratorũ uel actorum correptiones libenter accipimus, & propterea ab ipsa ira Dei correptionem nobis induci necesse est. Propheta eñ dicit: Domine, ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me. Sed qui hoc dicit, debet proferre aliquam rationem, quare nolit uel in furore argui, uel in ira corripi. Et quæ sit ista ratio uideamus, ut nos si delinquimus hanc rationem dicentes, & facientes secundum hoc quod docemur, non incurramus in uindictam furore arguentis, uel ira corripientis.

Deus, episcopi & angeli, quo modo nos peccantes corripiant.

Origeniarum dogma de angelis procuratorib. nos ob peccata corripientibus.

Galat. 3. & 4.

QVONIAM, inquit, sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirmasti super me manum tuam.] Sermo Dñi sagittis est similis, deniq; & Saluator ita dixit: Posuit me sicut sagittã electam, & in pharetra sua abscondit me. Qui ergo loquitur sermonem Dñi, sagittas iaculatur. Et cùm loquitur corripiens & castigans, correptionis iaculo cor perforat audientis. Qui ergo ita suscipit uerba Domini, ut ex his quæ audit sermonibus, cor suum configatur, & per stimulũ eorum quæ dicta sunt, ad pœnitentiam suscitetur, certum est quoniam in illum in uanum nõ abijt sermonis Dei iaculum, neq; transuolauit, sed in ipso omnes illæ sermonũ Dei defixæ sunt sagittę. Deniq; ita & quodam loco ait: Vidisti quomodo compunctus est Achab? Meritò ergo & nũc dicit Propheta: Domine, ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me. Digna est enim causa quæ subsequitur, quæ ab eo correptionem furoris Domini debeat temperare, Quoniam sagittæ tuę infixæ sunt mihi. Verbi gratia, & nunc si ex ista omni multitudine auditorũ sint aliqui conscij sibi in aliquo peccato, atq; utinam quidem nullus sit, ueruntamen necesse est esse aliquos conscios sibi, & hi si his auditis quæ loquimur, rectè & fideliter audiant, & compungatur cor eorum ex iaculis uerborum nostrorum, & transfixi talibus iaculis doleant, & conuersi ad pœnitentiam dicant: Domine, ne in furore, &c. quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi. Si uerò audiẽs hęc non compungatur, sed tanquã in corpore iam emortuo ita in anima eius nulla sagitta, nullum iaculũ sensum doloris inueniat, nec ullã recordationem suorũ capiat peccatorũ, iste quippe dignus est ut stimulis furoris Dñi corripiatur, atq; iræ eius correptionib. arguatur. Non eñ potest dicere Dño: Quoniã sagittæ tuæ infixæ sunt mihi. Atq; utinã omnes qui nos audiunt cõpuncti & stimulati ex his quæ dicũtur, atq; ad pœnitentiã conuersi dicant ad doctorẽ, Quoniã sagittæ tuæ infixæ sunt mihi & dum castigas nos uerbo Dei, dum uerberas, dum in interiorib.

Esa. 49.

3. Reg. 21.

nos conscientiæ percutis:Confirmasti super me manum tuam.Confirmat namque manū supra pueros pædagogus,dum uerberat & emendat,& confirmat manus cùm uerbera non negligenter,aut leuiter infliguntur. Ita etiam Dño dicere quis potest,cùm miserit sagittas,sed per quoscunque uult mittere sagittas uerborū suorum, Quoniam cōfirmasti super me manū tuam.Cùm eñ manus Dñi adsit,qui emittit uerborū iacula,& infigit sagittas in auditorum animā,meritò etiam Dño dicit,Quoniam confirmasti super me manū tuam:Nec est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ.Propterea ergo rogo non ipsius iræ tuæ potentiam experiri,quoniam iudicium eius tantummodo accipiens,& solam quodammodo faciem eius uidens,quæ ex solis uerbis diuinæ scripturæ deformatur,iam doleo omne corpus meum,& conturbor.

NEC est ulla sanitas in carne mea,neque pax in ossib.meis.] Tantùm quòd faciem iræ tuæ ex scripturis sanctis,non tamen ipsam iram sentire,uel uidere uisus sum.Et si ex hoc solo talia sunt quæ patior,propter hoc oro,ut non ipsam iram patiar.Vide ergo si non manifestè hæc dicūtur in eo quòd ait:Et cōfirmasti super me manum tuam:Nec est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ. Potuit dicere,Ab ira tua:sed nunc ait,A facie iræ tuæ.Si enim dixisset,Ab ira tua, superfluum erat illud sine dubio,quod superius dixit:Ne in ira tua corripias me.Nunc autem dixit,Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ. Quoniam quidem sola facies iræ tuæ, id est consideratio ipsa indignationis,ita me perterruit & conuertit,ut iræ tuæ iam in me locus esse nō debeat. Nec

1.Cor. 5. est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ.De eo qui apud Corinthum peccauerat, indicauit Apo-

Tradere aliquem Satanæ. stolus,dicens:Tradere huiusmodi hominem Satanæ in interitum carnis.Nunquid putandum est quòd iniquum fieri uolebat,quem dicebat tradi debere Satanæ in interitum carnis? Quin potius apparet,quoniam pro salute eius tradebat carnem eius in interitum. Denique addit, dicens:Tradi eiusmodi hominem Satanæ in interitum carnis,ut spiritus saluus fiat in die Domini,ostendens nō posse saluari spiritum,nisi caro in interitum traderetur. Quis ergo sit interitus carnis, audi: Quia quod interierit, sine dubio mortuum est. Viuit autē caro in peccatore,

2 Cor.4. mortua est caro in homine iusto.Propter quod & iusti dicunt:Semper mortificationē Iesu Christi in corpore nostro circumferentes,ut & uita Iesu Christi manifestetur in carne nostra mortali.

Coloss. 3. Et iterum:Mandatum accepimus dicens,Mortificate membra uestra quæ sunt super terram.Et

Rom. 6. beatus qui mortuus est peccato: secundum quod dictum est: Corpus quidem mortuum est propter peccatum,spiritus autem uita uiuit propter iustificationem. Tradi ergo in interitum carnis,tale est,ut emoriatur sensus carnalis in nobis & non uiuat carnis cupiditas in ea. Ex eo enim quòd moritur sensus carnis,ut non secundum carnem sapiamus,spiritus saluus efficitur.Alioquin dum uiuit sensus in nobis carnis,& caro uiuit,non possumus de spiritalibus sapere.Hoc ergo modo Apostolus tradidit in interitum carnis eum qui secundum carnem uixerat, ut sensu carnis emortuo,spiritus in die Domini saluaretur. Si intellexisti Apostolicum sermonē ad id quod propositum est reuertamur. Vtinam in corpore meo,si quando delinquo,& delictum ex sensu carnis uenit,superduceretur interitus carnis,ut spiritus saluaretur. Si enim caro infirmatur,sine dubio proficiens infirmitas etiam ad mortificationem peruenit carnis:& tunc est quod rectè dicitur:Quoniam non est sanitas in carne mea.Si uerò non infirmatur quidem caro,sed redit ad sanitatem suam, id est ut sapiat quæ sunt carnis, ac desideret malum,tunc sanitas est in carne,quod utique spiritui non est bonum.Iste ergo qui arguitur,& recusat per furorem Domini argui,atque iracundia eius corripi,iustissimas causas huius excusationis ostendit. afferens se sagittis uerborum Dei esse confixum,& ita turbatum,atque perterritum à sola facie iræ Domini,ut nulla prorsus in carne eius sanitas,id est nullum peccandi ultrà desiderium manserit.Memini me aliquando de illo capitulo Euangelij disputantem,in quo scriptum est:Spiri-

Matth. 26. tus quidem promptus est,caro autem infirma:tale aliquid sensisse, quòd antequam Saluator

Christus propter nos & nobis infirmus fuit. noster ueniret ad crucem,& crucifigeret carnem,atque emori eam faceret,antequā perfectè mortificaretur,prius dixit infirmari carnem suam:& donec infirmabatur quidē caro,spiritum prōptum esse dicebat:cùm uerò cruci eam tradit,& perfecta morte consumat,tunc non iam promptum spiritum,sed in manibus patris positum esse testatur. Hæc autem ille in se describens,nostris eruditionibus præbebat exemplum. Propter nos enim & nobis infirmus erat. Ideo consideremus nosmetipsos,si infirma est caro nostra,si non delitijs luxuriaque resoluitur,hęc ei uitiosa sanitas prestō est.Vide si per abstinentiam quotidianam infirma efficitur caro, si per continentiam desideria refrenantur,libido comprimitur,uitia conquiescunt:tunc etiam si nondum emortua est,tamen non est sanitas in carne tua,sed etiam membra tua interim mortificata sunt super terram. Quid est autem quod facit sanitatē in carne non esse? Si sentiamus faciē iræ Dei. Dum eñ recordamur iram Dei,& ante oculos uultum eius adducimus,ex ipsa institutiōe eius,

Sensus peccati & ignorantia eiusdem. quę propter hoc facies iræ appellata est,conturbata & exterrita caro infirmaē atque languescit.

NON est pax ossibus meis,à facie peccatorū meorum.] Etiam hæc debet dicere qui peccauit & post peccatum peccasse se recordatur,sicut ipse Dauid dicebat in quinquagesimo psalmo: Et peccatum

peccatum meum coram me est semper. Sunt quidam, qui cùm peccauerint securi sunt prorsus, nec cogitant de peccato suo, nec uenit ad sensum eorũ quid malè gesserint, sed ita uiuunt quasi nihil omnino cõmiserint: isti ergo non possunt dicere, Quia peccatũ meum coram me est semper. Cùm uerò post delictum quis consumitur & affligitur pro delicto suo & conscientiæ stimulis agitatur, mordetur sine intermissione, atq; occultis confutationib. impugnatur, iste meritò dicit: Non est pax ossib. meis à facie peccatorũ meorum. Est sanè facies quædam etiã peccatorũ &(ut ita dixerim) color quidam & species, per quam recordati & recognosci solent ea quæ aliquando cõmissa sunt. Cùm uerò ante oculos cordis nostri statuerimus peccata nostra, & unũquodq; intuentes, recognoscentes erubescimus, factiq; pœnitemus, tunc conturbati, & exterriti meritò dicimus, nos non habere pacem in ossibus nostris à facie peccatorum nostrorum. Addat etiam hæc, qui pœnitet pro peccatis suis, & dicat:

QVIA iniquitates meę superposuerũt caput meũ, sicut onus graue, grauatæ sunt super me.] Qui enĩ nec dolent, nec grauantur pro peccatis suis, sed securi sunt atq; in delitijs fluitant, hæc dicere non possunt, nec sentiunt quòd iniquitates quidem suæ excrescũt, & ultra capitis sui uaduntẽ proceritatem, ipsi uerò decrescunt, & in nihilum rediguntur, & ideo non possunt dicere, Quoniam iniquitates meæ superposuerũt caput meũ, sicut onus graue, grauatę sunt super me. Quomodo enĩ possunt dicere illi qui in delicijs suis non solùm delectantur, uerumetiã exultãtes mala sua præferunt? Quibus profectò peccatũ suum, non onus efficitur, sed uoluptas. Non est ergo illorum dicere hæc, sed eorum quib. libido iam sorduit, quib. uina horruerunt, à quib. deniq; deprehensa est omnis præsentium gratiarũ uoluptas esse pro nihilo, quia postea omnino nulla futura est. Isti sunt qui possunt etiam dicere hæc quæ sequuntur.

Fidelib. peccatum onus est, hypocritis & palàm flagitiosis uoluptas.

QVONIAM fœtuerunt & putrefactæ sunt cicatrices meæ.] Nolite (inquit Saluator) mittere margaritas uestras ante porcos: ibi appellans eos qui peccatorum fœtorib. delectantẽ sicut porci, qui fœtorem omnẽ tanquam odorẽ suauissimum expetũt. Considera ergo peccatorem qui peccatis suis delectatur, & lætus est in malis suis: quoniã & ipse in stercore fœtido uolutatur, & nullum fœtoris eius, qui ex peccati stercore redditur, percipit sensum, uelut in summis uoluptatibus & gratissimis delitijs delectatur. Si uerò istum eueniat aliquando porcorũ quidẽ sensum odoratumq; deponere, & sensum uerbi Dei percipere, ita ut possit sentire fœtorẽ peccatorũ suorum: statim conuersus ad pœnitentiã, & emendationẽ requirens, impatiens proprij fœtoris efficitur, proclamans ad cœlestẽ medicũ atq; ostendens cicatrices putrefactorum suorum uulnerum dicit: Fœtuerunt, & putrefactæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ. Rectè autem hic peccatum insipientiã nominauit. Nemo enĩ sapiens id aliquando cõmittit. MISERIIS afflictus sum, & curuatus usq; in finem.] Sed uideas aliquando eũ qui peccauit mœrentem, & cõtristatum tristitia quæ secundũ seculum est: quæ enĩ secundum Deũ est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Iste uerò dicit, Quoniam miserijs afflictus sum, & curuatus sum usq; in finem. Propterea fortassis ipse sanctus Apostolus dicit, sciens se aliquando peccasse: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Peccauit enĩ etiam ipse, cùm persecutus est Ecclesiam Dei, propter quod dicit: Non sum dignus uocari Apostolus. Miserijs ergo afflictus sum, ait. Non dicit, Affligor adhuc. Si enĩ transierunt iam peccata mea, afflictus sum miserijs: si autẽ permanẽt, & in ipsis cõuersor adhuc, affligor miserijs. Miserijs ergo, inquit, afflictus, & curuatus sum usq; in finẽ. Si uideas eũ qui peccauit non posse respicere in cœlũ, sed curuato corpore demersoq; in terrã uultu, non solùm corporis, sed & animæ, & contorquentẽ sicut circulũ collum suũ, intelligis quomodo quis curuatur usq; in finẽ. Si uerò uis etiã per exempla cognoscere quomodo peccatis suis unusquisq; curuetur, ita ut suspicere non possit, nec in cœlũ eleuare oculos suos: intuere illum publicanũ, qui in Euangelio ingressus templũ, & de longè stans, nec audens leuare oculos suos in cœlum, sed percutiens pectus suum, & confitens peccata sua, dicebat: Deus propitius esto mihi peccatori. Huic nimirũ conuenit dicere, Quia curuatus sum usq; in finem, & tota die contristatus ingrediebar. Hoc autem dicens, uelut affectum ipsum & animum pœnitentis exponit dicentis: Ex quo peccaui, nunquàm risi, nunquam lætatus sum, nunquam mihi ipsi aliquid iocunditatis indulsi, sed semper in mœrore fui, semper in pœnitentia, semper in luctu. Tale est illud quod in Euangelio præcipitur, dicente Domino: Beati qui lugent & beati qui flent. E contrario autem, si quis peccator sit, & multis malis obnoxius, & hic nullo flagitiorum suorum stimulo pulsatus, insuper etiam & rideat, & lætus sit, atq; iocundus, nec in aliquo conscientiæ stimulis agitetur, uide si non huic illa conuenit dici quæ scripta sunt: Væ ridentibus nunc, quia lugebitis, & plangetis. Tota die cõtristatus ingrediebar, QVONIAM renes mei completi sunt illusionibus.] In renibus uel in lumbis humanorũ seminum receptaculum esse dicitur: ex quo illud genus indicatur peccati, quod per libidinem geritur. Huius namque opus res est illa, quam Apostolus inter prima sacrilegia designauit dicens: Tollens ergo membra Christi faciens membra meretricis? Absit. Cùm ergo quis propensius & incontinentius in

Matth. 7.

Peccatum Dauid insipientiã uocat.

Rom. 7.

1. Tim. 1.

Luc. 18.

Matth. 5.

Luc. 6.

1. Cor. 6.

in huiuscemodi lasciuiā fluxerit,tunc renes eius,uel lumbi replen esse illusionib. asserunt. Illusio enim est diaboli illudentis hominē atq; in huiuscemodi peccati incontinentiā prouocantis. Non ergo mirum est si peccatorū hominum renes illusionib. repleti sunt, cùm & Iob de dracone, qui diabolus intelligit, ita dicat: Virtus eius omnis in lumbis est,& potentia eius in umbilico uentris eius. Virtus ergo diaboli præcipuè circa lumbos hominis est, unde fornicatio, adulteriaq; procedunt, unde puerorum corruptio, unde omnis spurcitia generatur. Ita sanè etiam mulierum circa umbilicum uentris est culpa, quod honestiore uoluit indicare sermone, in quibus uidelicet utriusq; draconis diaboli uirtutem, potentiamq; esse designat.

Iob. 38.

ET non est sanitas in carne mea.] In hoc profectum suum ostendit,& proximum esse ad mortificationem carnis indicat atq; interitum eius. Nam ideo hoc & hîc secundò repetit, ut adhibitum iam esse remedium tentationum molestijs declararet.

AFFLICTVS sum,& humiliatus sum ualde.] Festiuitatib. Domini panem afflictionis edere iubemur,& in ipsis festiuitatib. dicitur, ut humiljet homo animā suam:& cùm festiuitas propitiationis indicitur, dicitur: Humiliate animas uestras. Quoniā ergo qui pœnitet pro delictis suis, seipsum affligit, humiliat sicut & ille publicanus, de quo superius diximus, propterea & consequenter dicit in eo quòd se ex corde pœnitere cognoscit, obsecrans ne in furore Dñi arguatur, neq; ira eius corripiatur, ex hoc quod dicit: Afflictus sum,& humiliatus sum ualde. Non enim solùm afflictus sum, neq; solùm humiliatus sum, dicit, sed ualde afflictus sum,& ualde humiliatus sum. Vt exempli gratia dixerim, Si diues aliquis secundum seculum in multa affluētia positus, & hic subitò decidat atq; in egestatem ultimam redigatur, domo quoq; pulsus & patria, insulis ac scopulis relegatus squalentem atq; infelicem in solicitudine exigat uitam: tunc deinde recordatus patriæ ac parentum, nobilitatis, familiæ, bonorum substantiæ, diuitiarum abundantiæ, ac totius illius uitæ qua in delitijs uixerat, quibus iste planctibus, quibus mugitibus recordationem priscæ beatitudinis recolet, ut fit ei maior pœna recordari quę perdidit, quàm pati quę perferat? Ad huius exempli similitudinem intuere mihi etiam eum qui uitam in sobrietate & castitate iustitiaq; transegit, qui in actibus bene sibi conscius erat: iste si decidat de patria sua, id est de Ecclesia, in insulam quandam, atq; in horrentes scopulos quæ peccati sedes est, propellatur,& ex facultatibus ac diuitijs suis quæ erant ei in omnibus operibus suis bonis, deuoluatur & uideat se in ultima paupertate positum: omnes enim eius iustitiæ quas fecit, non reminiscentur propter peccatum: si se ergo in talibus uideat, quibus gemitibus, quibusq; rugitibus proclamabit, dicens: Rugiebam à gemitu cordis mei?

Iudit. 8.

DOMINE in conspectu tuo omne desiderium meum,& gemitus meus.] Omnia ergo ex quo deliqui, siue concupiui concupiscentiam secularem, siue quid aliud cōmisi, omnia ante te profero,& in orationib. meis in conspectu tuo pono. Et gemitus meus à te non est abscōditus. Nosti enim quia semper ingemisco. Cor meū conturbatū est,& deseruit me uirtus mea. Tu uide Dñe cor meū, quia conturbatū est pro peccatis meis. Et consequēter exoro ne in furore arguar, neq; in ira corripiar. Quòd si mea me fortitudo deseruit, sine dubio fui aliquādo fortis, & conuersatio mea fuit bona, postea uerò cecidi, quia deseruit me fortitudo mea,& lumen oculorū meorū non est mecū. Hæc uox illius uidet esse, qui post illuminationem, post traditionem doctrinæ, post agnitionem ueritatis in tenebris decidit. Ne ergo & nos eadem patiamur, sed potius ut lumen nostrum sit semper in nobis,& opera lucis agentes, habeamus fiduciam tanquam filij lucis in Christo Iesu, semper oremus,& Deum patrem incessabiliter deprecemur, cui est gloria, & potestas in secula seculorum. Amen.

IN PSALMVM XXXVII. HOMILIA II.

Confeßio peccatorum.

QVI pro peccatis suis confitetur Deo,& animo dolet dum pœnitet, sciens post exitum uitæ quæ pœna immineat peccatori, hæc dicit, exponens quanta pati necesse sit eum qui se ad pœnitentiam emendationemq; conuertit, quomodo derelinquant eum amici & proximi sui,& longè efficiantur pro eo quòd ipse se ad exomologesin peccati sui mœroremq; conuertit. Dicit ergo, Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterūt. Intellige mihi fidelem quidem hominem, sed tamen infirmum, qui etiam uinci ab aliquo peccato potuit,& propter hoc mugientem pro delictis suis,& omni modo curam uulneris sui sanitatemq; requirentem, licet frequentus sit & lapsus, uolentem tamen medelam ac salutem reparare. Si ergo huiusmodi homo memor delicti sui, confiteatur quæ cōmisit,& humana confusione paruipendat eos qui exprobrant eum confitentem,& notant uel irridentiille autem intelligens per hoc, ueniam sibi dari,& in die resurrectionis pro his quibus nunc confunditur coram hominib. tunc ante angelos Dei confusionem atq; opprobria euasurū, ut nolit tegere & occultare maculam suam, sed pronunciet delictū suum, nec uelit esse sepulchrū dealbatum, quod de foris quidē appareat hominib. speciosum, id est, ut uidētib. se quasi iustus appareat, intus autē sit reple-

Iustus suipsius accusator est, etiāsi irrideant eum filij huius seculi.

Matth. 23.

sit repletus omni immūditia & ossib. mortuorū. Si ergo sit aliquis ita fidelis, ut si quid conscius sit sibi, procedat in medium, & ipse sui accusator existat: hi autē qui futurū Dei iudiciū non metuunt, hæc audientes cū infirmantib. quidē non infirmentur, cū scandalizantib. nō urantur, cū lapsis non taceant, sed dicant, Longè te fac à me, neq; accedas ad me, quoniā mūdus sum: & detestari incipiant eū quem antè admirabantur, & ab amicitijs recedant eius, qui delictū suū noluit occultare: super his ergo consequenter dicit qui exomologesin, id est confessionē, facit: Amici mei, & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt, & proximi mei de lōgè steterūt. Sed hæc non oportet formidare eum qui post delictū saluari cupit, neq; notam eorum pertimescere, qui sua quidem peccata non cogitant, nec memores scripturæ sunt diuinæ dicentis: Noli improperare homini conuertenti se à peccato, sed memor esto quoniam omnes sumus in culpis. Non ergo cogitet de talib. sed cogitet de anima sua, exorās Deum, ut ab ipso exaudiatur, & subleuetur post casum suum, ut possit etiam dicere quæ sequuntur.

QVONIAM iniquitatem meam ego pronunciabo, & cogitabo pro peccato meo.] Licèt amici mei, & proximi mei cōtrarij sint, & propinqui mei longè se faciant à me, dum ego ipse mei accusator efficior, dum crimina mea, nullo me arguente confiteor, dum nolo imitari eos, qui etiā cùm in iudicijs arguantur, & testibus conuincantur, & tortoribus etiam arguantur, tegunt tamen mala sua, & plus apud eos obtinet commissi pudor, quàm cruciantis pœna. Ego uerò qui scio nihil latere Deum, sed nuda esse omnia & manifesta in conspectu eius, quicquid abscōdo, occulto quod nouit, cur non potius ipse me arguo, ipse me cōfuto? quid expecto accusatorem cùm accusator meus conscientia mea mecum sit? Sic fortè & ille mihi parcet, si mihi ipse nō parcam. Ergo proximi mei de longè steterunt, & uim faciebant qui quærebant animam meam. Et qui quærebant mala, mihi locuti sunt uanitatem. Hæc iterū de alijs dicit. Sunt eī quidam qui quęrunt mala iusto, & non sic gaudent cùm audierint de bonis eius aliquid, sicut gratulantur cùm audierint mala, & uelut insultant cùm in malis aliquib. uiderint iustū. Et isti sunt, qui cùm uiderint iustū confitentē peccata sua, uelut noxiū quoddā euomunt uirus, propter quod dicit:

ET VIM faciebant qui quærebant animā meam: & qui quærebant mala, mihi locuti sunt uanitates.] Et uerè manifestissimè peruidetur, quia non solùm ij qui iusto quærunt mala: sed etiā omnis qui cuicūq; mala conatur inferre, loquitur uanitatē. Non eī loquitur ea quæ secūdum Deum sunt, qui quærit agere mala. Vnde oportet magis quærere bona. Vnnā possemus etiam his qui oderūt nos reddere bona pro malis, & inimicis nostris uel suadere quæ bona sunt, uel optare feroces animos eorum ad concordiā atq; pacē reuocare, ut per hoc efficiamur filij Patris qui in cœlis est, qui solem suū oriri iubet super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. *Matth. 5.* Qui ergo quęrebant mala mihi locuti sunt uanitates, & dolum tota die meditabantur. Vide insidiatorem iusti. Iam enim iustum uoco eum qui in primis sui ipse accusator efficitur, sicut sermo scripturæ designat. Nam ut illum sapientem dicit scriptura, qui cùm arguitur non odit arguentem, sed insuper diligit eum: sic & iustus dicitur qui post delictū non permanet in delictis, nec expectat diabolum fieri accusatorem suum, neq; ut ille proferat in medium peccata ipsius, sed ipse se arguit, & conuincit, & per confessionem suam liberatur à morte. *Iustus quid faciat posteaquā ceciderit.*

QVI enim quærebant mala mihi locuti sunt uanitatem, & dolum tota die meditabātur. Ego autem uelut surdus non audiebam.] Nihil hac uirtute præclarius, nihil excellentius inueniri potest, ut audiens unusquisq; maledicos atq; obtrectatores suos malè loqui, carpere, detrahere, incusare, ipse auertat aurem suam quasi non audiens, & declinet oculum suum tanquam non uidens, ne iracundia exasperetur, & prosiliat ad uindictam, ne quærat oculum pro oculo, nec uerbum pro uerbo, nec maledictū pro maledicto, nec mendaciū pro mendacio, nec crimen pro crimine. Talis ergo est iustus, iam eī (ut dixi) iustū eum dico, qui per confessionem suā peccatorum suorum euomit passiones. Ego autem sicut surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum. Et factus sum sicut homo non audiens. Cùm maledicerer, cùm criminarer, cùm omnia probra de me homines proferrent, ego eram sicut surdus, & non audiebam, & sicut mutus non aperui os meum, pro maledictis nulla maledicta reddebam. Sed quid prodest nos hæc exponere? quid prodest hæc nos de scripturis sanctis aperire, si non horum meminerimus in eo ipso tempore quo res expetit, cùm maledicimur à fratrib. cùm detrahūt de nobis, cùm etiam in faciem probris & conuicijs lacessimur, cùm omnia fiunt ut excitetur furor noster, & animus ad iracundiam moueatur? Tunc oportet horum meminisse, tūc recordemur quia scriptū est: Factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo increpationem. Interdum dicit aliquis aduersum me, & forsitan mētitur, interdū etiā uera sunt quæ dicit, ego tamen possum multa peiora de illo dicere, & uerè dicere: & si quidem peccator sum, & nihil horū memini quæ nunc diximus, imitabor illius malitiam, & reddendo maledicta pro maledictis, efficiar similis illi, sed non similis Deo efficior. Si uerò iustus sum, sicut surdus non audio, & sicut mutus non habens in ore suo increpationem, nihil respondeo, & habens in quibus arguam, non arguo. *Iniuriarū et cōuiciorum tolerantia.*

Intelligo enim quia qui rectè arguit, impassibiliter debet arguere, ut salutem expetat eius qui arguitur, nō uindictam. Cùm ergo quis detrahit de me, uel malè de me loquitur, si arguā eum, non facio competenter. Ex iracundia enim & indignatione hunc arguo, uolens ei inferre tristitiam, non illam quæ secundū Deum est, quæ pœnitentiam in salutem stabilem operatur, sed tristitiam quæ lædat animam, non emendet. Si ergo horum meminimus, hæc quidem non facimus, sed cùm tale aliquid acciderit nobis, dicimus, Quia factus sum sicut homo nō audiens, & non habens in ore suo redargutiones. Quare autem talis effectus sum? Quoniam, inquit, in te speraui. Nisi eñ sperassem in te, & credidissem tibi dicenti: Mihi uindictā, ego retribuā, dicit Dominus, meipsum utiq; uindicassem: nunc uerò memor sum præcepti illius quo iubemur non nos ipsos uindicare, sed dare locum iræ. Et inuenies hæc in scripturis diuinis, & legis.

Rom. 12.

ET factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo increpationes. Quoniam in te Domine speraui, tu exaudies me Domine, Deus meus.] Ego sicut surdus non audiebā eos qui me criminabātur, sed tu audi ea quæ loquūtur. Si essemus tales quales nos esse uult sermo diuinus, sicut Helias diceremus utiq; Deo, ut daret pluuiam, & plueret, sicut & Samuel in dieb. messium peteremus ut præstaret de cœlo imbrium copiam, & audiremur. Nūc autem quomodo nos audiet Deus, cùm nos ipsum non audiamus? Quomodo faciet ille quod uolumus, cū nos quæ ille uult non faciamus? Vult nos tales esse Deus, ut quasi dij cum Deo loquamur. Vult nos esse filios Dei, ut consortes & cohæredes efficiamur filij Dei, & dicamus sicut ipse dixit: Pater, scio quia semper me audis. Scimus quia dixit ad nos Deus: Ego dixi, Dij estis, & filij Excelsi omnes. Sed nos pro meritis nostris illud magis, quo digni sumus, & quod sequitur, expectamus: Vos uerò sicut homines moriemini, & sicut unus ex principibus cadetis.

3. Reg. 18. 1. Reg. 7. Ioan. 11. Psalm. 82.

QVIA dixi ne fortè insultent mihi inimici mei.] Cùm criminarer, & uicem criminantib. non redderem, hęc dicebā: Si reddidi retribuentib. mihi mala, utiq; derelinquar à Deo, & derelictus cadam necesse est. Cùm autē cecidero, insultabunt mihi inimici mei. Si uerò non reddidero mala pro malis, sed Deo dereliquero iudicium, ab ipso adiutus non decidam, sed stabo fortiter, & non insultabunt mihi inimici mei. Dixi etiam hoc:

DVM commouerentur pedes mei, in me magna locuti sunt.] Quam diu stetero intrepidus & immobilis, non loquentur magna contra me inimici mei, non enim habent quod dicant. Statim autem ut trepidauero, non dicam, cecidero, statim incipient exprobrare, & dicere: Vides hunc? ecce & ipse quid fecit? & cùm hæc doceat, agit alia, contraria enim eorum quæ docet agit. Isti ergo tale dicant necesse est, Dum commouentur pedes mei super me magna locuti sunt. Alius autem hoc melior quantum ad personas pertinet quę inducuntur à prophetis, uel ipse sibi comparantur, illud dicit: Mei autem paulò minus moti sunt pedes. Illius quidem moti sunt pedes, mei autem paulò minus moti sunt. Fortassis autem sit alius aliquis, cuius nec parum quidem, nec paulò minus moti sunt pedes, illius, opinor, qui dicit: Statuit super petrā pedes meos. Hic nihil prorsus de cōmotione pedū suorū, sed de stabilitate testatur. Beati ergo sumus si nulla omnino cōmotio in nostris pedibus accusatur, sed sunt stantes super petrā, id est super ipsum Dominum Iesum Christum. Quòd si ita stabiles esse non possumus, secundus nos iste saltem & inferior suscipiat gradus, ut uel paulò minus moueantur gressus nostri.

QVONIAM ego in flagella paratus sum.] Etiam hæc uox boni, & optimi (ut ita dixerim) peccatoris est, qui deliquerit quidem, expectet tamen delictorum flagella, quibus in præsenti optet emendari, ne puniatur & pereat in futuro. Propone tibi ante oculos peccatorem dicentem ad Dominum: Ego quoniam peccaui, iam nunc in flagella paratus sum, noli me reseruare igni æterno, noli me reseruare exterioribus tenebris. Dum in hac uita sum, redde mihi peccata mea, quoniam flagellas omnē filium quem recipis. Oro te flagella me quoq;, & noli me reseruare cū his qui non flagellantur, qui in laboribus hominū non sunt, & cū hominib. nō flagellabuntur, id est qui penitus derelinquuntur à te, quorū emendationē correptionemq; non quæris. Sciēs ergo quæ sit differentia cùm flagellatur peccator ab eo qui flagellat omnem filium quem recipit, & quæ sit differentia eius qui dignus non habetur flagellis, ait ad Dominum: Ego in flagella paratus sum, id est, si uolueris superducere languores in me, mittere ægritudines, tolerabiliter feram: scio quia dignus sum ut non solùm per ægritudines peccata mea soluantur, sed per omnes afflictiones purgari desidero, tantùm ut ęternis pœnis & cruciatibus non reseruer. Si placet inferre damna, sustineo: si placet omnes facultates perire, depereant: tantùm ne anima pereat apud te. Si per mortem charorum & propinquorum uis me purgari, moriantur etiam ipsi, ut & ipsi ex huiusmodi uinculis liberentur, auferantur filij, dum adhuc pueri sunt, & in rudibus annis positi nondum grauioribus peccatorum sordibus maculati sunt. Omnibus igitur flagellis emendari, uerberariq; paratus sum, & nihil horum recuso, tantùm ut supplicia æterni ignis effugiam. Ego ergo in flagella paratus sum: ET dolor meus coram me est semper.] Ante oculos meos habeo dolorem meum, ut futuros pœnarum dolores, præsentibus possim doloribus

Fideles malunt Dei uirgam in hac uita ferre, quā in æternū perire.

Hebr. 12.

loribus compensare. QVONIAM iniquitatem meam pronuncio.] Pronunciationem iniquitatis, id est confessionem peccati, frequentius diximus. Vide ergo quid edocet nos scriptura diuina, quia oportet peccatum non celare intrinsecus. Fortasis enim sicut ij qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humoris uel phlegmatis stomacho grauiter & molestè imminentia, si uomuerint releuantur: ita etiam hi qui peccauerunt, si quidem occultant, & retinēt intra se peccatum, intrinsecus urgentur, & propemodum suffocantur à phlegmate, uel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum, & confitetur, simul euomit & delictum, atque omnem morbi digerit causam. Tantummodo circumspice diligentiùs, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere, qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente, qui condolendi & compatiendi nouerit disciplinam, ut ita demum si quid ille dixerit, qui se prius & eruditum medicum ostenderit, & misericordem, si quid consilij dederit, facias, & sequaris: si intellexerit, & pręuiderit talem esse languorem tuum qui in conuentu totius Ecclesię exponi debeat, & curari, ex quo fortasis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipse facilè sanari, multa hoc deliberatione, & satis perito medici illius consilio procurandum est.

ET cogitabo pro peccato meo.] Quicunque uestrûm conscius sibi est in aliquo peccato, & ita securus est, quasi nihil mali fecerit, commoueatur ex hoc sermone qui dicit: Cogitabo pro peccato meo. Bonum est eum qui delinquit non esse securum, & uelut qui nihil deliquerit, nullam sollicitudinem gerere, nec cogitare quomodo possit suum delere peccatum. Si in corpore tuo macula aliqua uel uulnus oriatur, aut ex collisione aliqua intumescat, sollicitus es & perquiris quid curæ debeat adhiberi, quomodo corpori sanitas antiqua reddatur. Si circa oculos se aliquis acerbus humor infuderit, sollicitus es, & perquiris quomodo succurras, & præuenias cæcitatem. Cùm anima tua ægrotet, & peccatorum languoribus urgeatur, securus es, contemnis geheunam, atque ignis æterni supplicia despicis, & irrides? Iudicium Dei parui pendis, & commonentem te Ecclesiam despicis? Communicare non times corpus Christi, accedēs ad eucharistiam, quasi mundus & purus, quasi nihil in te sit indignum, & in his omnibus putas quòd effugias iudicium Dei? Non recordans illud quod scriptum est: Quia propterea in uobis infirmi, & ægri, & dormiunt multi? Quare multi infirmi? Quoniam non seipsos diiudicant, neque seipsos examinant, nec intelligunt quid est communicare Ecclesiæ, uel quid est accedere ad tanta & tam eximia sacramenta, patiuntur hoc quod febricitantes pati solent, cùm sanorum cibos præsumunt, sibimetipsis inferentes exitium. Hæc de eo quod dictum est: Cogitabo pro peccato meo. Sequitur: 1.Cor. 11.

INIMICI autem mei uiuunt, & confirmati sunt super me.] Ad quæ omnia subsonare illud debet: Ego autem cogitabo pro peccato meo. Et quamuis uideam, frequenter enim nos peccatores si uideamus inimicos nostros uiuentes auüores, contristamur, & querelas aduersus diuinam prouidentiam fundimus. Qui autem saluari uult, ad hæc omnia semper hoc sibi respondeat, Etiam si inimici mei uiuunt, & confirmati sunt super me, ego tamen cogitabo pro peccato meo. Et quamuis uideam me peccatorem esse, considerans tamen etiam cæterorum peccata quæ fortasis grauiora sunt, uidens quoque eos pro peccatis suis non esse sollicitos, comparans me illis qui omnino de grauissimis delictis suis nihil cogitant, & cogitans pro peccato meo, spem habeo in te.

Nostra non interest siue floreant, siue in glorij iaceant improbi.

ET MULTIPLICATI sunt qui oderunt me iniquè.] Impossibile est in hac uita positum odio non haberi. Christus Iesus odio habitus est. Et quid dico, Impossibile est in hac uita positum odio non haberi? Deus ipse qui in hanc uitam non uenit, odio habetur ab aliquibus. Si enim non haberetur odio, nequaquam diceret Propheta: Nónne odientes te Domine odecam, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos. Marcionistæ, & Basilides, & Valentini oderunt Deum, & uerba eius oderunt. Cùm ergo Deus odio habeatur, & Christus usque in hodiernum diem à Iudæis anathema fiat, cùm Spiritus sanctus qui in prophetis locutus est, ab hæreticis odio habeatur, tu uis odio non haberi, sed ab omnibus diligi, & benedici? Vide ne te inueniat illa sententia quæ dicit: Væ cùm benedixerint uobis omnes homines. Quin potius illud tantummodò obseruemus, ut & nos dicamus, Quoniam multiplicati sunt qui oderunt me iniquè. Opto cùm odio habear, ut sciat conscientia mea quoniam iniustè odium patior. Odio habiti sunt etiam prophetæ, sed iniustè, odio habitus est Christus, sed gratis. Si autem pro peccato meo odio habeor, non possum dicere, Quia multiplicati sunt qui oderunt me iniustè. Iustè enim odio habeor, si perosus fuero propter inhonestos actus meos, & turpes. Non possum dicere, Quia oderunt me gratis. Atque utinam tanta confidentia dicere possimus & nos, Quia multiplicati sunt qui oderunt me iniustè.

Psal. 139. *Dei osores.* *Luc. 6.*

QVI retribuunt mihi mala pro bonis.] Ego quidem bona cum eis agebam, illi uerò obliti bonorum meorū ceddebant mala pro bonis, criminabantur me, quoniam sequebar iustitiam.

Criminantur me, & exprobrant inimici mei pro iis, si qua mihi aliquando commissa sunt, nec erubescunt me iustitiam subsequentem, nec dant ueniam præteritis malis pro præsentib. bonis. VERVM tu Domine, quoniā subsequebar iustitiam, NE derelinquas me Domine, Deus meus. Et hæc uox confitentis est, & misericordiam postulantis:

Psal. 51. NE derelinquas me, Domine Deus meus, ne discesseris à me.] In alio quidem psalmo dicit: Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. In hoc dicit ad ipsum Deum: Ne discesseris à me. Ex quo ostenditur à quibusdam meritis suis discedere Deum, & apud alios pro suis meritis permanere. Infelix tū homo ille, à quo discesserit Deus, beatus aūt est ille cū quo permanet Deus.

ATTENDE in adiutorium meum, Domine Deus salutis meæ.] Et nos ergo oremus, & dicamus: Attende in adiutorium meum, quoniam grandis est pugna, & potentes sunt aduersarij. Infestus est hostis, inuisibilis inimicus, per istos uisibiles impugnat. Attende ergo in adiutoriū nostrum, & adiuua nos per sanctum filium tuum Dominū nostrum Iesum Christum, per quem omnes nos redemisti, per quem tibi gloria, & potestas in secula seculorum. Amen.

FINIS HOMILIAE II. IN PSALMVM XXXVII.

ORIGENIS ADAMANTII IN PSALMVM TRIGESIMVM OCTAVVVM

Dixi, Custodiam uias meas, &c.

HOMILIA I.



SICVT VNVS homo proficit secundum Deum, & studium sibi adhibens melior se ipso efficitur, ita etiam populo uniuerso accidebat. Propter quod & ipso proficiente, etiam legis ei fiebat augmentum. Denique quomodo in lege scriptum est, præcepta quædam Sacerdotibus sunt, & Leuitis, de sacrificijs cæterisq; solennibus: uerùm cùm proficeret populus eo tempore, quo inerat ei uirtus adhuc proficiendi, non steterit res in illo primo ordine, sed alligatæ sunt illis eminentiores quædam legislationes secundò & tertiò. Et si quis uult scire quæ sunt ista quæ de Sacerdotibus ac Leuitis adiecta sint, legat primū librum Paralipomenon, & patienter inspiciat omnem illum catalogum nominum, & inueniet ibi admirandum quendam ordinem & distributionem tribuum pro suo quoque nomine & loco præcipuum quid & solenni ordine esse sortitam. Sed &

1. Paral. 9. Leuitas & Sacerdotes inueniet diuersis officijs atq; ordinibus distributos, ut alij quidem sint ad aperiendas ianuas templi præpositi, alij quibus claues creduntur, alijs sacrificiorum & altariū cura cōmittit. Et multa sunt quæ ex illius libri historia possumus dicere de sacerdotalib. institutis. Si quis ergo inspicere potest quō exemplari, & umbræ cœlestiū deseruiunt Iudæi, ascendat ab inferiori uerbi crepidine, ad sūma eius ac superiora fastigia, & cōtempletᵉ ex ijs futuri sacerdotij statū & electionē illam cœlestē: atq; inibi contēplabiᵗ qui sunt isti ordines sacerdotales,

Ibidem. uel quæ sint officia Leuitarū quæ in cœlestib. ministerijs exhibenᵗ, & omnia in cœlis mente conijciet, quæ disposita uidit in terris. Erit eñ & ibi populus, & ex populo Dei electi Leuitæ & ex his rursum electi & eximij sacerdotes, & sacerdotū nihilominus differentiæ quamplurimæ: sicut in primo lib. Paralipomenon indicatᵘ uigintiquatuor esse ordines sacerdotū, alios quidē sub Eleazaro, alios uerò sub principe Ithamar, quorū & ephemeriæ esse dicunᵗ. Sed dicat aliqs fortassis

Ratio inscriptionis huius psalmi. auditorū: Quid hæc pertinēt ad psalmū? Plurimū. Nā superscriptio est huius psalmi. In finē pro Idithun psalmus Dauid. Hūc Idithun inuenimus unū esse ex his, quib. hymnorū studiū Dei ac sollicitudo cōmissa est. Oportuit ergo nos inuenientes hoc nomen psalmi superscripti, ostēdere qs fuerit iste Idithun, & quō post primā legē, secunda facta sit de obseruationib. sacerdotalib. or-

Græcorū odæ. dinano. Apud Græcos quicūq; carmina, uel sonos musicos conscribebāt, quib. eis uisum fuisset in agone ea canēda præstabāt: & fiebat ut alius quidē corouaretᵘ in agone, alius aūt uictori cōscriberet carmē. In psalmis ergo diuinæ scripturæ quæcūq; suprascripti, secundū LXX. interpretes, uictoriales, uel ad uictoriā, uel uictori attitulanᵗ, pro eo uidelicet, q uelut uictoriæ laus in ipsis

Idithun fuit unus ex cantorum præfectis. inferatur. Fecit ergo Dauid, diuino spiritu repletus, psalmū hunc, & dedit Idithun, cui officium canēdi Deo hymnos fuerat iniunctū, tanq̃ pollēti in huiusmodi disciplina. Et ideo ergo superscribiᵗ: In finē pro Idithun psalmus Dauid. Sed nunc iā uideamus quid uox proferat iusti, & uidentes tanq̃ in speculo nosmetipsos intueamur, si possimus tales esse, aut si multū nobis deest, aut certè iam proximi sumus, licet noudum plenè assecuti sumus. Quoniā igitur multorum peccatorum initium humanus est sermo, & os nostrum multis malis ministrat, ualde difficile

est

est inueniri hominem, qui una saltem hora os suum & linguam suam obseruet à peccato, ait:

DIXI, Custodiam uias meas, ut non peccem in lingua mea.] Mihi ipsi dixi, & intra me loquutus sum, & hæc addidi: Sic uolo seruare uias meas, ut non peccem, hoc modo seruare possum, si custodiam linguã meam. Ex uerbis em, inquit, tuis iustificaberis, & ex uerbis tuis condemnaberis. Et iterum: Amen dico uobis, de omni ocioso uerbo reddetis rationem in die iudicij. Non solùm, inquit, de eo quòd malè locuti fueritis, sed quòd ociosè locuti fueritis, quia malus sermo non est ociosus, operatur em̃ opus malũ. Ociosus autẽ sermo est qui neq; boni neq; mali aliquid agit. Si ergo in die iudicij rationẽ reddemus, non solùm pro malis uerbis, sed etiã pro ociosis, quis gloriabitur castũ se habere cor? aut quis confidit dicens, Mundus sum à peccato? Veruntamen ait iustus: Dixi custodiam uias meas, ut non peccem in lingua mea. *Linguæ χαλιναγωγία. Matth. 12. Ibidem.*

POSVI ori meo custodiam.] Alibi quidẽ scriptũ est: Omni custodia serua cor tuũ, hîc aũt: Posui ori meo custodiã. Et iterũ alibi scriptũ est: Vide circũduc sepẽ spinarũ circa possessionẽ tuã. Et iterũ: Pecuniã tuã & aurũ tuũ alliga, & ori tuo facito ostiũ & serã, & uerbis tuis iugũ & stateram. Ego arbitror q̃ obseruatio horũ mandatorũ, obseruantẽ & mansuetũ faciat & beatũ, non solũ rerũ exitus, uerũetiã ipsa obseruantia. Dum em̃ semper obseruat os suum, & linguã custodit, ne prius sermonẽ proferat q̃ discutiat, & pertractet apud semetipsum, si oporteat dici, si sermo talis est qui debeat pferri, si persona talis est quæ aut debeat, aut possit audire, si tempus opportunũ est proferendi sermonis: dũ singula ista perpendit, excluditẽ omnis iracundia & tumor, & inconsulti furoris impetus mitigatẽ, atq; omnẽ penitùs deliberationẽ talis abscindit: & ita demũ uelut ex tranquillitate quadam & conuicti animi per mansuetudinem sermo procedens, proferentibus graniã præstat, & audientibus medicinã. Verũm quoniã in illo maximè tempore peccamus, quando peccator consistit aduersum nos, instigans & prouocans ut aliquid tale emittamus ex ore, in quo rei teneamur in futuro iudicio, hoc describens sanctus Propheta dicit: *Prouerb. 4. Eccles. 28.*

DVM constitit peccator aduersum me obmutui, & humiliatus sum, & silui à bonis.] Si quando peccator assistit aduersum me, & loquebatur de me malè, & obtrectabat atq; irritabat me ut similia ei redderem, & paria de meo ore proferrem, ego in illo tempore silentiũ meditabar, ut nihil penitùs responderem. Propterea ergo dicit: Dum constitit peccator aduersum me, obmutui & humiliatus sum, & silui à bonis. Nos uerò aliquando si nolumus humiliari, alia cogitamus, & dicimus apud nosmetipsos, Quid hoc est? Iste me contemptui habuit, & ausus est talia in os ingerere, & ita aduersum me mouere sermonem: nonne & ego huic similia, aut etiam grauiora inferam, ut & ipse audiat peiora quàm dixit? Sed iustus non ita agit, quin potius humiliat se, etiam si seruus sit ille qui obtrectat, & conuitia ingerit, aut si humilis & peccator sit & indignus. Ille dicit: Dum constitit peccator aduersum me, obmutui & humiliatus sum, & silui à bonis. Non dixit, Et silui tantummodò, sed, A bonis silui: in quo ostendit quòd cùm sint in me bona, & edoctus atque institutus sim bonis dogmatibus atque disciplinis, & possim etiam cæteros docere quæ bona sunt, tamen in eo tempore quo peccator assistit aduersum me, & conuitijs lacessit ac iurgijs, ego etiã bona uerba mea cohibeo & reprimo: ne uel illi ignem suæ perditionis inflammem, dum non potest pariter parere malis, & cõspicere bona, uel sermonũ meorum faciam detrimentum. Quid ergo? Hoc uidebitur perfectum esse quod dicit: Dum constitit peccator aduersum me, obmutui, & humiliatus sum, & silui à bonis: aut profectus quidem est, nondum tamen perfectio. Tria namq; in hoc loco de scripturis puto posse assignari, in quo dicit stare peccatorem aduersum se, & loqui in auribus suis ea quibus irritari & exacerbari possit ad retribuendum. Et si quidem ego paruus sum, similia, & oculum pro oculo requiro, dentem pro dente, & maledicta pro maledictis repono. Si uerò iam aliquantũ profeci, nondum tamen perfectus sum, & taceo & fero conuitia patienter, nec quicquam omnino respondeo. Si uerò sim perfectus, non taceo, sed cùm maledicor, benedico, sicut & Paulus dicebat: Maledicimur, & benedicimus, persecutionem patimur & sustinemus, blasphemati deprecamur. Et quoniam qui hæc agũt, id est qui pro maledictionib. benedictiones reddunt, qui pro blasphemijs deprecantur, uidentur hominibus uelut pecudes & purgamenta, tanquam qui sensum iniuriæ non habeant, propterea ergo addidit dicens: Tanquam purgamenta huius mundi facti sumus omnium reiectamentum. Sed nos nolumus cum Apostolis purgamenta huius mundi fieri, sed uolumus non contemni ab hominibus, imò potius & timeri, & sanfagimus reddere his qui lædunt, & præuenire uindictã quam sibi Dominus reseruauit dicens, Mihi uindictã, ego retribuã, dicit Dominus. Verũ si non possumus in tantũ proficere, & ad istud culmen ueritatis ascendere ut dicamus cũ Paulo: Maledicimur & benedicimus, persecutionem patimur, & sustinemus, blasphemati deprecamur: uel hoc quod adhuc per Prophetã docemur, dicamus: Dum constitit peccator aduersum me, obmutui & humiliatus sum, & silui à bonis. Et quid addidit his? *Lingua cohibenda cùm nos prouocant peccatores suis maledictis. Matth. 5. 1. Cor. 4. *Nolumus cõtemni, ideo nõ possumus ferre obtrectatores.*

ET dolor, inquit, meus renouatus est.] Hi qui in agonis certamine mutuis inter se uerberib. agunt, in his semper præparare conantur, ut illata sibi ab aduersarijs uerbera, fortiter ferãt, nec

ſenſum doloris accipiant,& eſt eis ſumma uirtus,lacertorum ictus uel calcium abſq; dolore ſuſcipere.In quib.ille eſt perfectior,qui ad ictum uulneris,nullum recipit ſtimulũ doloris. Secundus uerò eſt is qui dolet quidem,ſed nequaquã doloribus cedit.Tale aliquid intellige etiam in nobis,cùm maledicimur,& aſsiſtit aduerſum nos antagoniſta,ſi quidem bene inſtituti ſumus & animo longa meditatione roborati,in nullo penitùs ex illatis maledictis uel conuitijs contriſtamur,ſed ſumus pro nimia mentis conſtantia ac patientia uelut ſenſu doloris carentes,& per multam manſuetudinẽ (ut audeam ita nominare) uelut imitatores efficimur quodammodo Dei.Deus enĩ maledicitur ab hæreticis,blaſphematur ab his qui prouidentiam eius negant,culpatur ab his qui theſauros ſapientiæ eius ignorant:& dic mihi,nunquid potes hoc cogitare, ꝙ pro his omnibus iniurijs doleat quidẽ Deus,ſed patiatur ſicut noſtrãn tanquã diuina natura per impoſsibilitatem,neq; ſenſus doloris ullatenus recipit,neq; ullis aut iniurijs, aut conuitijs excitatur?Talis ergo erit,imò imitabitur talem omnis perfectus & iuſtus,qualis erat ille qui dicebat:Maledicimur & benedicimus,perſecutionem patimur & ſuſtinemus,blaſphemati deprecamur. Qui autem nondũ eſt perfectus,proficit tamẽ,cùm maledicitur,obmuteſcit & humiliatur,& ſilet à bonis.Sed iſte qui huiuſmodi eſt dolet,& dicit: ET dolor meus renouatus eſt.] Deſcribe mihi uulnus quod curatur,& curã eius proficientẽ & iam proximam cicatrici:tum deinde in ipſo uulnere quod iam cœperat obducere cicatricem,intuere aliud uulnus infligi, & per hoc uulnus recens,illud priſtinũ reuouari. Tale enã euenit huic qui proficit,ſed nondũ perfectus eſt,nec iam ad ſummã perductus eſt ſanitatẽ.Si ergo dũ adhuc in tenero eſt cutis,accedant ei maledictorũ & conuitiorũ uulneta,renouatur dolor,& parantur anguſtiæ,& tunc meritò dicit:Dum conſtitit peccator aduerſum me obmutui,& humiliatus ſum,& ſilui à bonis, & dolor meus renouatus eſt.Vide ergo quomodo is qui in certamine poſitus eſt, qui ſe refrenare cupit ab iracundia uel furore,& dum ipſe hæc apud ſe meditatur,& irritatio ei ſuperuenit peccatoris, quæ eum conturbet quidem & fatiget,non tamen uincat, ſed quamuis prouocetur & inflammetur ad reſpondendum,remordens tamen dolorem ſuum cohibeat & reprimat, hic dicit:Dolor meus renouatus eſt.Pro eo quòd ſcilicet iam proficiebam,& iam me ad ſanitatem perueniſſe credebam,antequam exacerbarer,& antequã conuitijs laceſſerer: ſed modò reſcinditur uulnus meum,& maledicti mucronibus renouatur,dum iniurię dolor patientiam rumpit.In conſequentibus adhuc amplius paſsionem deſcribit eius qui proficit,cùm dicit:

Ab exemplo Dei, exhortatur ad ferẽdas æquo animo cõtumelias & obtrectationes

Paulus et Apoſtoli alij ingentibus animus cõtumelias tulerunt.

CONCALVIT cor meum intra me] Cùm enim audit quis maleloquentis & detrahentis uocem,non poteſt ſine dolore,ſicut ille qui perfectus eſt , qui iam diuturna conſtantia beatitudinem meruit:ſed iſte dolet, & dolens corde concaleſcente feruet intra ſe ac perturbatur,ſed non euſq;,ut & ſermonẽ proferat corde turbato,uerũ concaleſcit quidem in interiorib.ſuis rei indignitate permotus,ſed caloris ſui flammas per ſilentium decoquit. Videamus etiam alium ſermonem iuſti,quem & ſummo ſtudio debemus æmulari.

Loquitur de nemeſi ſuccenſente improbis & eorum iniurijs.

ET in meditatione mea exardeſcet ignis] Et ego meditor eloquia Dñi,& frequẽter in ipſis me exerceo,ſed neſcio ſi talis ſum, ut in meditatione mea ex unoquoq; ſermone Dei ignis procedat,& accendat cor meum, & inflammet animam ad ea quæ meditor obſeruanda. Et ego nunc loquor ſermones Dei,ſed optarem ut primò in meo corde,ſecundò quoq; in auditorum mentibus exardeſcerent:ſicut erant illi ſermones quos loquebatur Ieſus, de quibus dicebãt illi qui audierant:Nónne cor noſtrum erat ardens in nobis,cùm in uia aperiret nobis ſcripturas?Vtinam & nunc adaperientib. nobis ſcripturas diuinas concaleſceret cor noſtrum intra nos,& in meditatione noſtra accẽderetur ignis,& concitaremur in opus eorũ quæ audimus & legimus. Tales deniq; erant & Hieremię ſermones, ſecundũ quod ſcriptũ eſt,cùm dicit ad eum Dñs:Ecce dedi ſermones meos retrorſum in os tuũ ignem.Quare ignem?Quia ſermones quos loquebatur,accendebant auditores, & nihil tepidum in eis neq; frigidum permanebat : ſed ſicut ignis conſumit ac interimit omnem materiam, nec immundum aliquid in ſe recipit, aut pollutum: ita & hi quorum cor diuini uerbi ignis accenderit,non patientur ultrà materialibus & mundanis ſordibus pollui, nihil in ſe tepidum recipient,& quod euomi dignum ſit,nec patiẽtur multiplicata in ſe iniquitate refrigeſcere charitatem:ſed erunt ſemper lampades eorum accenſę, & lucernæ ardentes,& ipſi parati tanquam ſerui expectantes dominũ ſuum de nuptijs redeũtem. Aut non iſte erat ignis ille de quo Saluator noſter dicebat:Ignem ueni mittere in terrã, & quid uolo niſi ut ardeat?Iſte proculdubio ignis eſt qui frigus peccati fugat,& calorem ſpiritus reuocat.Hoc nimirum eſt etiam quod in actibus Apoſtolorum refertur, cùm dicit : Quia uiſæ ſunt eis diuiſę linguæ ſicut ignis,& conſediſſe ſuper Apoſtolos, pro eo ſcilicet quòd Euangelij uerbum prædicaturi , & ignei uigoris deberent gratia roborari, ut auditorum animę flammam per ſermonis traducem ſumerent. Sed unde mihi hoc ut linguæ ignis ueniat in cor meum, & de lingua ignea ego quoque proferam ſermonem, ut ex me uelox ſermonibus meis accendatur ignis in cordibus auditorum, & arguat eum qui peccauit, & efficiatur ei ſermo meus ſup-

Luc. 24.

Hierem. 5.

Matth. 24.

Actor. 2.

plicium

plicitũ, ut adustus & inflãmatus sermonibus meis ueniat in pœnitentiã, quæ salutẽ stabilẽ ope-
ratur ex tristitia, quæ secundũ Deũ est, quã ex uerbi Dei increpatione suscepit. Atq; utinã possim
ita accẽdere omnẽ animã auditorũ, ut quicunq; sibi cõscius est, nõ ferens nostri sermonis incen
diũ, sed omnibus intra se uisceribus inflãmatus, uelocius cõsumeret latentes intrinsecus uitio-
rũ sordes: ut posteaq; interemisset omne quicquid carnis & materiæ crassioris ꝓprium est, & a-
micũ, tunc iã ignis iste fieret in eo lux & lucerna ardens: quæ nõ sub modio, sed super candela- *Matth. 5.*
brũ poni deberet, ut illuminaret oẽs qui in domo sunt. Si ergo accẽdit te sermo auditus, & in-
tellexisti quid dixit Apostolus: Et quis est qui me lætificet, nisi qui cõtristatur ex me? Quoniam *2. Cor. 2.*
uerba ipsius erant ignis, & lætabatur Apostolus, sicubi uidebat aliquẽ audito sermone suo cõtri-
statum & compunctũ ex his quę audierat, quodã cõscientię suę igne succẽsum ex recordatione
delicti, ꝓpterea dicebat: Et quis est qui me lætificet, nisi qui cõtristatur ex me? Ita ergo & nos fa-
cis agamus, ut in meditationibus nostris accendatur ignis, qui nos primò exurat, & recorda-
tione & cõscientia peccatorum, postea uerò expurgatos iam uitijs illuminet & illustret.

LOCVTVS sum, inquit, in lingua mea.] Quid locutus sit in lingua sua, consideremus. Vi-
detur enim mihi per hæc mysticum aliquid indicare. Ait ergo:

NOTVM fac mihi Dñe finẽ meum, & numerũ dierũ meorũ qui est, ut sciã quid desit mihi.]
Si, inquit, notum feceris finẽ meũ mihi, & quãtus sit numerus dierũ meorũ, notũ feceris mihi,
potero per hæc etiã illud agnoscere, qd desit mihi. Aut fortè per hæc etiã illud uidebitur indicari, *Finis uitæ &*
quia sicut omnis artis est aliquis finis, uerbi gratia, structionis finis, domũ facere, naupagij, na- *mundi.*
uẽ cõstruere quæ possit fluctus maris superare, & ferre impetus uẽtorum, & uniuscuiusq; artis
est aliquis talis finis, ꝓpter quẽ ars ipsa uidetur reperta: ita fortassis est uitæ nostræ uel totius mũ-
di finis quidã, ꝓpter quẽ geruntur omnia quæ geruntur in uita nostra, uel ꝓpter quẽ mundus ipse
uel institutus est uel cõstat. Cuius finis etiã Apostolus meminit dicẽs: Deinde finis cùm tradide *1. Cor. 15.*
rit regnum Deo & patri. Ad quẽ finẽ unicuiq; festinãdum est, ut sit operæprecium hoc ipsum quòd
à Deo creati sumus. Et rursus, Sicut corporis nostri cõpago parua quædã & exigua ab initio na
tiuitatis, cõfestim tamen urget, & tendit ad finẽ quendã ꝓceritatis suæ per ætatis augmenta: &
iterum, sicut anima nostra secundum hoc quòd in corpore hoc degit, festinat primò loquelã
recipere balbutientẽ, secundò deinde clariorẽ, tum demum ad disputationẽ perfectã atq; inte-
grã peruenire: hoc modo etiã omnis uita nostra imbuitur quidẽ nunc uelut balbutiens inter
homines in terris: cõsummatur uerò, & ad summum peruenit in cœlestibus apud Deũ. Cupit er-
go Propheta ista de causa agnoscere finẽ suum, ꝓpter quẽ factus est, ut intuẽs finẽ, & dies suos
perspiciens & cõsiderans perfectionẽ, uideat quantum sibi deest ad illum finẽ quò tẽdit. Verbi
gratia, ut si ponamus aliquẽ artificio traditum, & hunc dicere ad magistrum suum, Volò scire
quæ sit artis huius perfectio, & nosse qui sit faber perfectus uel structor: & cùm hoc didicerit, re-
quirat quantum sibi deest ab illa perfectione, uel quãtum profecerit in artis disciplina, ut cùm
utrumq; cognouerit, sciat quid habeat, & quid perfectioni desit, agnoscat: ita etiã & nunc Pro-
pheta orat à Deo discere, ut innotescat sibi finis, & numerus dierum suorum qui sit. In quo non
est putãdum quòd de corporali tẽpore & annis huius uitæ loquatur, sed omnẽ numerum die-
rum scire uult qui fuerit in prima uita, qui fuerit in secundo incolatu, qui in tertio. Multum enĩ, *Psal. 119.*
inquit, incola fuit anima mea. Velut si dicerẽt illi qui exierunt ex Aegypto: Notum fac mihi Do
mine finẽ meum, quæ est terra bona, & terra sancta, & numerum dierum meorum in quib. am-
bulo, ut sciã quid desit mihi, quãtum restet usquequo perueniã ad terrã sanctã repromissionis:
ita & hîc uult nosse numerum dierum, in quibus iter agit. Habemus enĩ dies quosdã quidẽ in
hoc mundo, quosdã autẽ & extra hunc mundum. Alium enĩ facit diẽ solis iste cursus nostri hu- *Dierum di-*
ius cœli spatijs terminatus, alium habet diẽ ille, qui ad secundi cœli peruenire meretur ascensum. *stinctio.*
Multò enĩ clariorem diem ducit ille, qui usq; ad tertium cœlum uel rapi uel peruenire potuerit,
ubi nõ solùm ineffabile lumen inueniet, uerumetiã uerba quæ homini loqui nõ liceat, audiet.
Noui & alios dies, quorum numerum fortassis Propheta meritò requirit. Nã sicut in hoc cœlo *Dies in corde*
sol exortus, & uniuersum mundũ illustrans, diẽ facit: ita & in corde iusti, quod ꝓ cõstantia & fir *iusti, quem sol*
mitate fidei firmamentũ meritò appellatur, si exoriatur sol iustitiæ Iesus Christus Dñs noster, & illu *iustitiæ facit.*
minet eum lumine scientiæ & ueritatis, diem facit in corde eius: & quantò frequentius exoritur
& illuminat, tantò maiorem sibi talium dierum numerum computabit. Dignè ergo conscius
sibi Propheta de huiuscemodi illuminatione dicit: Notum fac mihi Domine finem meum, &
numerum dierum meorum quis est, ut sciam quid desit mihi. Et addit:

ECCE ueteres posuisti dies meos.] In Græco scribitur παλαιστάς, quod significat mensuram *† Ecce ut pal-*
quatuor digitorum. Volens ergo docere nos, qui iã in hac uita breues & perpaucos ducimus *mos posuisti di-*
dies, dixit hunc uersiculũ de quo suprà diximus. Ex quo intelligitur quia possit & alius dicere; *es meos, & sub-*
Quia dies meos posuisti unum digitum, uelut cõsequens de tẽporis breuitate, & alius, duos di *stantia mea tanquã*
gitos uel tres. Quæro autẽ si potest aliquis hominũ dicere, Quia dies mei decem digiti sunt, aut *nihil coram te.*

uiginti,aut etiã amplius. Et quia loca difficilia incurrimus, uelim requirere ſicubi in ſcripturis
tale aliquid inuenimus,ex quo poſsit aperiri planius id quod uidetur obſcurum.In Eſaia ſcri-
Eſa. 40. ptum recordor: Quis metitus eſt (inquit) manu aquam,& cœlum palmo, & omnem terrã pu-
gillo? Ex quibus conſideret quiſquis ille eſt prudentior auditorũ per ſingula loca differentias
menſurarũ,quomodo eorum quidem qui cœlũ merentur appellari,pars uitæ quæ cœleſtis eſt,
palmo Dei metiri dicitur, quicunq; ille eſt Dei palmus: & eorum quorũ uita adhuc terrena eſt,
pugillo Dei uita metitur. Sed pugilli diuini differentiam nunc requirere, & noſtrũ ſermonẽ &
auditum ueſtrum fortaſsis excedat. Veruntamen ſicut ibi manu aquã metitus eſt,palmo cœlũ,
& omnẽ terram pugillo, & appendit montes in ſtatera,& colles in iugo; ita etiam hic ſecũdum
eandẽ conſequentiã menſura iſta intelligenda eſt,quoniã nihil Deo ſine menſura eſt, nihil ſine
pondere,ſed omnia ei in numero conſtant & menſura. Ita quoq; Prophetæ uita & numerata &
dimenſa Deo eſt, dum prouidentiæ eius rationibus regitur. Addit etiã in ſequentibus & dicit:

SVBSTANTIA mea tanq̃ nihilum ante te eſt.] Niſi addidiſſet, Ante te, ualde cõtriſtabar,
pro eo quod humanam ſubſtantiam nihil eſſe dixiſſet. Nunc uerò quia dixit, Ante te, uelut di-
ceret, Ad comparationem quidem uel angelorum uel reliquarum creaturarum nõ eſt abiecta,
nec minima ſubſtantia mea. Deniq; & ſi bene egerimus, & mandata Domini ſeruauerimus, ad
Matth. 22. conſortium inuitamur angelicum. Erunt (inquit) ſicut angeli Dei in cœlo. Ad comparationem
Dei uerò etiam ſi Petrus ſim, aduerſus quem portæ inferi non præualebunt, ſubſtãtia mea ante
eum nihil eſt. Et ſatis proprio uocabulo naturæ uſus eſt. Nihil enĩ eſt omne, quamuis magnum
ſit, quicquid ex nihilo eſt, ſolus enĩ eſt ille qui eſt, & qui ſemper eſt. Noſtra autẽ ſubſtantia tanq̃
nihil eſt ante eum: quippe quia ab eo ex nihilo procreata eſt. In ſequentibus uerò uelut expla-
nans hoc ipſum quod dixit, Quia ſubſtantia mea tanquam nihilum ante te eſt, addit & dicit:

Profectò uniuerſa uanitas omnis homo ſtans. VERVNTAMEN uniuerſa uanitas omnis homo uiuens.] Quomodo accipis uiuens? ſi-
quidem ueram uitã uanitatẽ putamus, ut quid laboramus? Sed uide, ne fortè hoc quod dicit,
Omnis uiuens, de hac præſenti uita accipiendum ſit, ſicut ſcriptum eſt, & teſtimonijs cõproba-
bimus. Omnia enĩ quæ in hac uita ſunt apud homines, uana ſunt, etiã ſi Moyſes in hac uita ſit,
& ipſe enim ex parte cognoſcit, & ex parte prophetat, & per ſpeculum & in ænigmate uidet, &
umbram ſcit, ac figuras docetur, & ueritatẽ nondũ uidet, & ideo eſt quidem uiuens, ſed uanitas
1.Cor. 13. eſt uita eius. Et uis uidere quia uanitas eſt? Cùm uenerit quod perfectum eſt, deſtruent̃ iſta quę
ex parte ſunt. Omne aũt quod deſtruit̃ uanitas eſt. Et ſi quicquid ex parte eſt deſtruitur, ſi pro-
phetæ ex parte cognoſcunt, rectè etiam ipſorum uita uanitas appellatur. Deſtruuntur autẽ in-
feriora, cùm uenerint ea quæ meliora ſunt & perfecta, & per hoc uana eſſe arguuntur, per quod
tanq̃ ex parte & imperfecta deſtruũtur. Vniuerſa ergo uanitas, omnis homo uiuens. Quia aũt
Eccleſ. 6. de hac uita accipiatur iſta ſententia, audi Eccleſiaſten proteſtantem & dicentẽ: Laudaui omnes
qui mortui ſunt, ſuper omnes qui uiuunt, quicunq; ipſi uiuũt uſq; modò, & bonus ſuper iſtos
duos qui nondũ natus eſt. Laudat ergo mortuos plus quàm uiuos, quia illi hoc ſaltẽ lucri ha-
bent, quod de uinculis huius corporis liberati ſunt, nec ultrà carne ac pellibus induti ſunt, nec
oſsibus ac neruis inſerti ſunt, nec ultrà ſubiacent neceſsitati corporis. Si ergo intellexiſti quale
ſit uiuere in carne, etiam ſi Moyſes ſit quis, uel quiſquis ille eſt, moleſta ei eſt iſta uita. Non enĩ à
corruptione reſoluit̃, quæ mortali corpore terrenoq; circumdat̃. Vide ergo, Quia uniuerſa ua-
nitas eſt omnis homo uiuens. Contemnamus uanã iſtã uitã, & feſtinemus ad ſanctã uitã, & bea
tam ac uerã, & in illã animo & mẽte tendamus, omni uanitate diſcuſſa. Nec dicamus dulcẽ iſtã
lucem, qua nunc utimur. Hoc enim illi dicunt, qui dulcedinem ueræ lucis ignorant, ſed ne au-
ſpicia quidem ueri luminis ulla ſenſerunt, nec ſciunt angelicam uitam ſperandam eſſe animæ,
quũ ex uanitate uitæ huius euaſerint. Vnde & nos qui hæc credimus, iã mente & fide transfera-
mur ad cœlũ, & in terris ambulantes conuerſationẽ habeamus in cœlis, ut ibi ſit theſaurus no-
ſter ubi eſt & cor noſtrum, & ut regnum cœleſte conſequi mereamur, per Ieſum Chriſtum Do-
minum noſtrum, cui eſt gloria, & poteſtas & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.

IN PSALMVM XXXVIII. HOMILIA II.

De imagine. QVANQVAM in imagine ambulet homo. Imago neceſſariò alicuius eſt imago. Nam &
ſcriptura ſancta cùm imaginem nominat, interdum quidem definit, & dicit cuius ſit i-
mago, interdum autem abſque ulla definitione ponit imaginem. Denique de Saluato-
Coloſ. 1. re cùm dicit, Qui eſt imago, non ſiluit cuius imago eſſet, ſed addidit dicens: Qui eſt imago Dei
Hebr. 1. inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ. Et rurſum cùm docet nos de diuerſis imaginibus, &
1. Cor. 15. quia ſinguli quiq; aliquã imaginẽ portent, dicit: Sicut portauimus imaginem terreni, ita por-
temus imaginem cœleſtis. Cum adiectione, uel terreni, uel cœleſtis imaginẽ nominauit. Alibi
aũt abſq; ulla definitione dicit, ſicut & hoc loco ait: Quanq̃ in imagine ambulet homo. Sed in
imagine, cuius? Dei, an imagine terreni, an imagine cœleſtis? Quo ſciã in hoc quid eſt quod do-
cere nos uult ſcriptura diuina, quę abſq; ulla adiectione ait: Quãquã in imagine (neſcio cuius)
ambulet

ambulet homo? Et si quidē de iustis solis diceret, sine dubio dixisset, Quanquam in imagine cœlestis ambulet homo. Aut si de peccatoribus tantùm diceret, dixisset certè, In imagine terreni ambulet homo. Verùm quoniam generaliter de uniuersis mortalibus pronunciatur, quorum alij imaginem cœlestis portant, quicunque secundum legem Dei uiuunt, alij terreni imaginem portant, qui carnaliter uiuunt: propterea necessariò reticuit specialem imaginis designationē, & generalem sententiam de omnibus hominibus protulit, quia omnis homo in imagine ambulet. Tuum est iam discutere, & exquirere ex uniuscuiusque fide & operibus, ex conuersatione & actibus, ex cogitationibus & uerbis, & considerare, utrùm in imagine cœlestis ambulet, an in imagine terreni. Si misericors es, sicut pater tuus cœlestis misericors est, sine dubio in te patris cœlestis imago est. Si non solùm amicis tuis benefacis, sed etiam inimicis reddis bona pro malis, sicut pater cœlestis solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, imago in te cœlestis est. Et si sic in omnibus perfectus es, sicut pater tuus cœlestis perfectus est, imago in te cœlestis est. Et rursum, Si non es imitator Christi nec Apostoli Pauli, qui dicit: Imitatores mei estote, sicut ego Christi: sed imitator es operum diaboli, qui homicida fuit ab initio: & si terrena sapias, & terrena loquaris, & thesaurus tuus & cor tuum in terra sit, terreni imaginem portas. Verùm quia in his locis inuenti sumus, in quibus de imagine sermo commotus est, necessarium uidetur etiam Psalmi illius uersiculum in medium producere, in quo de peccatoribus scriptum est: Domine in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. Constat ergo quia peccatorum imaginem in ciuitate sua Deus ad nihilum redigit: iustorum autem imaginem sine dubio tuetur & seruat. Hæc est ergo imago terreni, id est, peccatorum, quam ad nihilum rediget Deus in ciuitate sua: id est, si quis exierit de hoc mundo, & tulerit secum imaginem terreni, propter huiuscemodi imaginē in ciuitate illa Dei ad nihilū redigetur, nec consequetur partē inter ciues cœlestis illius ciuitatis, qui cœlestis imaginis non reportat insignia. Sed & aliud sacramentum mihi uidetur continere iste uersiculus, quòd huius quidē mūdi uita & cōuersatio imaginaria quædam sit & imago, futura autem nō sit imaginaria, sed uera: & hoc est quod dicitur, Quia imaginē habet unusquisque uirtutis, nō tamen propriè & syncerè uiuit in ipsa uirtute. Tale autem quod dicimus: Sapientia & scientia pars est magna uirtutum: sed in præsenti uita, si quis putat se cognouisse, nondum cognouit sicut oportet scire; qui enī cognoscit, in ænigmate cognoscit. Ergo in imagine scientiæ ambulamus, & non in ipsa scientia, per quam facie ad faciem cognoscitur. Ita nihilominus & in ipsa sapientiæ imagine, & nondū in ipsa sapientia ambulamus, quia nondum reuelata facie gloriam Domini speculamur. Eadē audeo de iustitia Dei dicere, quòd in imagine iustitiæ ambulamus, & nondū in illa iustitia quę est facie ad faciem incedimus. Neque enim capere poterit humana natura pellibus & carne uestita, ossibus & neruis inserta, nudam ipsam iustitiæ synceramque ueritatem, ferre & tolerare secundum naturæ suæ potentiam ac uirtutem. Siquidem ipse Christus est natura uirtutum: ipse enim iustitia, quæ humano generi non in plenitudinē splendoris aduenit. Quia Iesus Christus seipsum exinaniuit forma Dei, ut formā serui acciperet. Et si quidem de solis Iudæis sermo scripturæ loqueretur, dixisset forsitan, quanquam in umbra ambulet homo: sed quia ut arbitror de melioribus sermo fit, quàm erant illi, qui secundum umbram legis uiuebant, propterea scriptum est, quanquam in imagine ambulet homo. Quod clarius ad intellectum ueniet ex sermonibus Apostoli Pauli, qui tres quasdam species proprietatis designat in lege, umbram dicens & imaginem & ueritatem. Ait namque: Vmbrā enim habēs lex bonorum futurorum, non ipsam imaginē rerum, per singulos annos ijsdem ipsis hostijs, quas offerunt indesinenter, nunquā potest accedentes facere perfectos. Ergo lex umbram habet futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, ostendens sine dubio aliam esse imaginem rerum quàm illam quæ legis umbra designatur. Et si quis potest describere obseruantiam illam Iudaici cultus, consideret templum illud non habuisse imaginem rerum, sed umbram: uideat quoque altare umbram esse, uideat & hircos & uitulos, qui adducuntur ad uictimam, umbram esse illa omnia, secūdum illud quod scriptum est: Vmbra enim est uita nostra super terrā. Si quis uerò transire potuerit ab hac umbra, ueniat ad imaginem rerum, & uideat aduentum Christi in carne factum, uideat eum pontificem, offerentem quidem & nunc patri hostias, & postmodum oblaturum: & intelligat hæc omnia imagines esse spiritalium rerum, & corporalibus officijs cœlestia designari. Imago ergo dicitur hoc quod recipitur ad præsens, & intueri potest humana natura. Si potes mente & animo penetrare cœlos, & sequi Iesum qui penetrauit cœlos, & adsistit nunc uultui Dei pro nobis, ibi inuenies illa bona, quorum umbram habuit lex, & imaginē Christus ostendit in carne, quę præparata sunt beatis, quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēderunt. Quę quū uideris, intelliges, quia qui in ipsis ambulat, & in illorū desiderio & cupiditate perdurat, iste non in imagine, sed in ipsa iam ambulat ueritate. Veruntamen in imagine ambulat homo. Repetamus ergo sermonem illum, quem dixit Apostolus, in quo generales duas imagines de

Portantes imaginē cœlestis. 1.Cor.15.

Terreni imaginem præferentes.

Hæc demum Psalmis sententia est.

Iustitia peregrinantiū adhuc à Domino.

Philipp. 2.

Hebr. 10.

Discernit umbram, imaginē & ueritatem legis.

Vmbræ Veteris testamenti.

Imago rerū in Nouo testamento.

nes designauit, unam quidem terrenam, aliam uerò cœlestem, & comparemus ad hoc, quanquam in imagine ambulat homo: & hoc quod generaliter dictum est, in multas species diuidamus, ut cùm diuiditur sermo per singula, atque discutitur, clarescat quod intrinsecus latet. Hoc est autem quod dicimus: Omnis potestas inimica, & unaquæque uirtus diuina, quæ auxilium præstat his, qui salutem consequi cupiunt: singulæ harum imagines quasdam exprimunt in anima eorum, qui se ad receptaculum earum diuersis studijs exhibent. Verbi gratia, sicut superius diximus, Omnes quidem homines, aut cœlestis, aut terreni imaginem portamus, sed & in his ipsis multa diuersitas. Vtputa omnis peccator portat imaginem terreni, sed nō omnis similiter. Nō æquè imaginem terreni portat homicida & mendax, aut adulter & conuiuiosus, aut puerorum corruptor & fur, quamuis omnes isti terreni imaginem portent, sed multa est inter ipsos differentia pro diuersitate peccati. Secundum has ergo diuersitates imaginis terreni, contemplare etiam diuersitatem imaginis cœlestis, & intuere Paulum portantem imaginem cœlestis, & Timotheū. Et quid? Putamus quia similiter ut in Paulo, ita & in Timotheo erat imago cœlestis? Nihil amplius, nihil præclarius habebat imago Pauli præter imaginem Timothei? Ego arbitror, quia secundum hoc quod præcedebat uitæ merito, uerbi potentia, magnanimitate propositi Paulus Timotheum, ita & in illo maior ac splendidior refulgebat imago cœlestis, qualem in illo faciebat imaginem Christus, cùm in eo loqueretur: & aliam & longè (ut ego arbitror) inferiorem in illo faciebat imaginem, qui dicebat: Et dixit angelus qui loquebatur in me, & sic per singula etiam apud teipsum requirens, diuersitatem inuenies imaginis siue terrenæ in peccatoribus, siue cœlestis in sanctis. Omne ergo quod agitur à nobis per singulas horas uel momēta, imaginem aliquam deformat: & ideo per singula scrutari debemus actus nostros, & nosmetipsos ꝓbare in illo opere, & in illo sermone, utrùm cœlestis an terrena imago in anima nostra depingitur. Sed & illud admonere uos inutile non uidebitur, quòd multi in hoc mundo propter imagines malorum regum, imò potius tyrannorum perierunt, pro hoc tantummodo quòd tyrannicè apud eos imagines deprehensæ sunt, & hoc solùm eis suffecit ad crimē. Perscrutetur ergo nunc se unusquisque uestrûm, & cordis sui arcana recenseat, ac diligēter inquirat quas ibi imagines gerat. Si inuētus fueris habere ibi formas diaboli, & imaginem Satanæ, quod tibi erit uitæ refugium? quis miserebitur tui, cùm de intimo conclaui cordis tui tyrānica imago ꝓferetur? Sin autem uis ut per species tibi huiusmodi imagines designem, audi. Ira, imago tyrānica est, auaritia, dolus, superbia, tumor, gloriæ seculares, inuidiæ, ebrietates, comessationes, & his similia. Quas si non citius abieceris de domo tua, si non detraxeris & abraseris à sensibus tuis, omnem fucum pessimæ huius picturę, & omne figmentū uenenati coloris absterseris, ipsę te imagines perire facient. Hæc de eo quod scriptum est: In imagine ambulat homo. Sequitur:

Eandem imaginem non æquè portāt omnes.

1. Cor. 15.

Zach. 1.

Imagines Satanæ.

THESAVRIZAT & ignorat cui congreget ea.] Oportebat enim requiri quæ sunt quæ thesaurizantur & ignorantur cui congregentur, & quæ sunt quæ congregantur, & non ignorātur cui permanent. Sequitur:

ET NVNC quæ est expectatio mea?] Nónne Dominus? Sicut sapiētia nostra Christus est, & iustitia Christus est, secundum quod scriptum est: Qui factus est sapientia nobis à Deo, & iustitia & sanctificatio & redemptio: ita & expectatio, id est, patientia nostra Christus est. Propterea nōn glorieť sapiens in sapientia, nec fortis in fortitudine sua, quia omnia habemus in Christo. Et nunc ergo quæ est expectatio, id est, patientia mea? nónne Dominus. Et substantia mea à te est. Si habeo substantiam diuitiarum spiritalium, à Deo est. Insufflauit enim Deus in faciem hominis spiritum uitæ, & factus est homo in animam uiuam.

1. Cor. 1.

Hierem. 9.

Spes in Christo acquiescēs.

Genes. 1. & 2.

AB OMNIBVS iniquitatib. meis eripe me.] Necessariò addidit, Ab omnibus, quo scilicet nulla nos teneat & constringat iniquitas. Sed quomodo Deus ab iniquitatibus eripiat, consideremus. Si pœnitentes pro malis gestis conuertamur ad Deum, suscipiens à nobis Deus conuersionem nostram, absolutionem iniquitatū donat secundū mensurā conuersionis. Cui eñi plus remittitur, plus diligit: & propterea dicitur, Quia mulieri illi multa remissa sunt, quia dilexit multū. Pro mensura ergo pœnitentię, remissionis quantitas moderatur: ne nosmetipsos seducamus, putantes nullis hæc regulis, nullis dispensari iudicijs. Puto eñi quòd qui omnes iniustitias impleuerit, ille omnes abluat iniquitates: qui uerò paucas, uel partē aliquā iustitię operatus est, partē aliquā iniquitatum resoluat: qui uerò perfectam pro omnibus malis & integrā pœnitentiam gesserit, ita ut purum cor iam offerat Deo, iste simul omnē labē diluit peccatorū: si uerò ex parte pœnituit, & ex parte iam meruit absolutionem. Hæc ergo sciens Propheta, & quia quosdam quidem eripit Deus ab omnibus iniquitatibus suis, quosdam ab aliquibus iniquitatibus liberat, puto quod propterea confidens egisse se ea quibus dignū esset eū ab omnibus iniquitatibus eripi, dicit audacter ad Dominū: Ab omnibus iniquitatibus meis eripe me.

Deus quomodo ab iniquitatibus eripiat.

Vide animaduersiones.

OPPROBRIVM insipienti dedisti me.] Donec habemus peccata, necesse est nos exprobrari ab insipiente, & accusatore nostro diabolo: & si inueniantur peccata nostra nō esse deleta, sed scripta

† Opprobrium stulti ne ponas me.

sed scripta in nobis stylo diaboli, per hæc ipsa quæ gessimus exprobrabit nos inimicus. Sicut enim bona quæque scripta dicuntur non atramento, sed spiritu Dei uiui, ita mala quæque conscribuntur atramento & calamo diaboli. Propter quod Dominus & Saluator noster deleuit chirographum peccatorum nostrorum, quod erat aduersum nos diabolo adstipulante conscriptum, sicut & antè prædixerat per Prophetam dicētem: Ecce deleo sicut nubē iniquitates tuas, & sicut nebulam peccata tua, & ultrà non ero memor. Vt ergo non exprobremur ab insipiente, conuertamus nos ab omnibus iniquitatibus nostris, ne deprehendens in nobis maculas peccatorum, id est, suæ uoluntatis insignia, exprobret, & dicat: Ecce hic Christianus dicebatur, & signo Christi signabatur in fronte, meas autem uoluntates & mea chirographa gerebat in corde. Ecce iste qui mihi & operibus meis renunciauit in baptismo, meis rursum operibus se inseruit, meisque legibus paruit. Liberati ergo ab omnibus iniquitatibus, studeamus ne in die iudicij huiuscemodi opprobrijs insipientis diaboli succumbamus. *Esa. 44.*

OBMVTVI & nō aperui os meum, quia tu es qui fecisti.] Iam & hoc superius exposuimus, cùm tractaremus illum uersiculum qui ait: Dū consistit peccator aduersum me, obmutui & humiliatus sum, & silui à bonis. Bonum est enim eo tēpore cùm aduersum nos, uel derogationū, uel conuitiorum, uel probrorū tela iaciūtur, nos huius uersiculi meminisse, qui ait: Obmutui, & non aperui os meum, quia tu es qui fecisti. Hoc sanè requirendum uidetur, quid est quod dixit: Tu es qui fecisti, nec tamen adiunxit quid fecerit. Sed ordo ipse nos docet, quoniam quidē uelut agonem quendā inter nos, & consistentē aduersum nos peccatorē describit: & quia hoc ipsum indicet fecisse Deū, id est, quòd exercitij nostri causa & profectus Deus fecerit ista certamina. Ideo ergo memor ero, quia tu fecisti agones istos, & tu nobis hæc exercitia patientiæ præparasti. Cùm enī ad iracundiam prouocaret, cùm conuitijs lacesseret, ne patientiæ lineas excederē, & uerbū aliquod quod tibi non placeat proferrē de labrijs meis, obmutui, & nō aperui os meum. Si uerò amplius aliquid secundum Pauli statuta ualuero profligare, nō solùm obmutescam, & non aperiā os meum, sed & cùm maledicor, benedicam, & blasphematus deprecabor.

AMOVE à me plagas tuas, à fortitudine manus tuæ ego defeci.] Quod Latini interpretes plagas dixerūt, in Græcis codicibus flagella scriptum est, ut sit, Amoue à me flagella tua. Quod uidetur utique dicere positus quasi in correptione flagellorū, cùm sicut homo pro peccatis corripitur, uel flagellatur ut emendetur. Sicut & illud à quamplurimis intelligitur quod scriptum est: Fili noli tædiare à disciplina Dei, neque deficias cùm ab eo increparis. Quē enī diligit Deus, corripit, flagellat autē omnem filium quē recipit. Si quando ergo quis huiuscemodi correptionibus increpatur, competenter dicere uidetur: Amoue à me flagella tua. A' fortitudine manus tuæ ego defeci. Sed illud competenter uidetur aptari quod scriptum est: In increpationibus propter iniquitatem corripuisti uel erudisti hominem. Sed noui ego & alia flagella, quibus uehementius cruciamur, illa scilicet quæ per Prophetam describit sapientia (Prophetā etenim eū dico) Quis dabit in cogitatu meo flagella, & in corde meo correptionem sapientiæ, ut ignorationibus meis quæ feci non parcatur, & peccata mea non prætereantur? Vides quomodo orat flagellari cor suū pro peccatis suis, & uerberari cogitationes suas? Si quādo ergo uides temetipsum post peccatum affligi & cruciari in corde, & à proprijs cogitationibus accusari: si quādo notari te uides à conscientia tua, & eius uerberibus flagellari, spem tibi emendationis ac salutis præsume. Vicinior namque tibi conuersionis est uia, quàm illis qui nec peccasse se quidem sentiunt, nec in delictis suis contristantur, nec flagella conscientiæ patiuntur. Tu ergo si uideris te flagellari & cruciari in cogitationib. tuis, & spem salutis de proximo attendens, dicito de his qui peccauerunt quidem similiter, tamen similiter nō pœnitent pro delictis: Quia in laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur, propterea tenuit eos superbia. Tu ergo si cruciaris & affligeris in corde tuo, dic ad Dominum: Multa quidem flagella peccatorum, sed sperantes in Domino misericordia circumdabit. Ostendimus igitur dupliciter hominibus flagella præparari: siue sensibiliter extrinsecus, quum uel languoribus, uel damnis, uel diuersis afflictionum generibus flagellamur: siue etiam quum ex recordatione delicti perurgentis conscientiæ stimulis terebramur in corde. Ad utrūque ergo cōuenit dici, Amoue à me plagas tuas. Sed fortasse aliquis dicit, Esto quia pro his cruciatibus qui extrinsecus inferūtur commoda huiuscemodi uideatur oratio, quæ cessare supplicat cruciatus, nunquid & cordis stimulum ac mentis respectum uidebitur inhibere? Mensura in omnibus quæritur, multò magis in flagellis mēsura percōmoda est, si enī fuerint ultra mensuram, nocebunt ubi etiam ipsa quæ bona sunt, & quid de flagellis dicam? Mel (inquit Salomon) inueniens manduca quantum sufficit, ne fortè satiatus euomas. Quod si in melle mensura utilis est, quantò rectius requiretur & seruabitur in flagellis? Propter quod & Apostolus uerens nimia flagella cordis eius, qui deliquerat, & nimiū tristabatur, dicebat: Ne fortè maiore tristitia absorbeatur qui huiusmodi est.

De correptione eorum, qui sunt aliquo delicto præoccupati.

Hebr. 12.

Psal. 72.

Flagella dupliciter præparantur.

Prouerb. 25.

IN INCREPATIONIBVS pro iniquitate erudisti hominem, & tabescere fecisti sicut araneam

† Et liquescere facis ut tineam desiderium eius.

neam animam eius.] Anima quæ peccat crassior efficitur. Talis namq; est natura peccati, propter quod scriptum est: Incrassatum est cor populi huius. Sicut autem peccatũ incrassescere facit, ita è contrario uirtus subtilem animam reddit, & ut extorqueam quodammodo uocabuli nouitatem, omne quod in ea corporeum est, abstergit & perimit, & purius eam incorporeã reddit. Quòd autem crassescat, & ut ita dicam, carnea efficiatur anima peccatoris, indicatur ex eo

Genes. 6. quod scriptum est: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt. Carnem sine dubio nominat animas crassiores & peccatrices. Si ergo incrassescat anima, ut efficiatur caro, quid remedij Deus præparet, docet. In increpationibus, inquit, pro iniquitate erudisti hominem, & tabescere fecisti sicut araneam animam eius. Est ergo opus Dei ut tabescere faciat, & consumat omne quicquid est crassioris materiæ quo circumdatur anima, ut extenuet & elimet prudentiam carnis, & ita demum animã ad subtilem rerum cœlestium & inuisibilium reuocet in-

Ezech. 11. tellectum. Talia quædam inuenimus sub sacramento non minimo apud Ezechielem Prophetam designari, cùm in lebetẽ, uel cacabum carnes immitti dicũtur & decoqui, & dicitur, Quia coctæ sunt & detabuerunt, uel decoctæ sunt carnes & excoctum est ius. Scripta sunt hæc ijsdem ipsis sermonibus, pro eo quòd lebetes uel cacabi nos suscipient flammis succensi, in quos inijciemur nos qui animas nostras incarnauimus uel incrassauimus, si nõ prius dum in hoc mundo sumus, peruenerimus per pœnitentiam ut tabescant carnes nostræ, & crassitudo animæ nostræ ad subtilitatem deducat araneæ. Si hinc adhuc carnes fuerimus egressi, mittemur in illos cacabos qui succenduntur lignis, uel fœno, uel stipula, id est, operibus nostris quæ superposu-

Hierem. 1. erimus fundamento Christi. Tale est illud (ut opinor) quod Hieremias dicit: Vidi (inquit) lebetem uel cacabum ardentem, & facies eius à facie aquilonis. Vel iterum cùm uirgam uidit nuceam. Requiramus ergo de ista sententia, quòd propterea simul uirgam ostendit, & cacabum igne succensum, ut si quidem disciplinas accipias per uirgã & emenderis, cacabo non indigeas succenso: si uerò permanes indisciplinatus, & uirga non emendaris, id est, uerbo correptus

1. Cor. 4. uel confutatus uel pœnitens, & tali uirga correptus qualem dicit Paulus: Quid uultis in uirga ueniam ad uos, aut in charitate spiritus & mansuetudinis? Si ergo tali uirga non emendaris, in cacabum mitteris, & cacabus succendetur. Propterea ergo uidit Hieremias simul utrumq;, & uirgam, & cacabum, succensum, ut metuentes utrumq;, alterum uideamus ex altero. Hæc pro-

Telæ aranearum. pter hoc quod scriptum est: Tabescere fecisti sicut araneam animam eius. Si ergo sermonem ad naturam animalis istius retorquemus, ex illa parte qua opus subtilissimum, & quod uix oculus comprehẽdere potest expleat, apta uidebitur expositio ista, quam superius explanauimus.

Esa. 59. Si uerò quis ad illud referat quod Esaias in libro suo scribit, Quia telam araneæ texuerunt aliter accipiẽdum est: Quia omnia quæ texit & agit peccator, tã nihil scias esse quàm sunt illa quæ texit aranea, licet uaria uideantur & composita, licet exquisita quadam arte digesta. Quãta texuerunt illi diuites, qui ante nos fuerũt, qui diuitias uarijs artibus, & callidis adinuentionibus cõgregabant, qui magistratus, qui honores, qui consulatus diuersa ambitione quærebant, isti omnes telas araneæ texuerunt. Tam enim uana, tam friuola, quàm est araneæ textrina, fuerunt omnia quæ gerebant, & propterea tabefactæ sunt sicut araneæ animæ eorum.

VERVNTAMEN uanitas omnis homo.] Iam hoc in superioribus explanauimus.

Repetitio precationis pro gubernatione & conseruatione sui.

EXAVDI orationem meam Deus & deprecationẽ meã, auribus percipe lachrymas meas.] Oportet iterum & cum lachrymis offerre orationem Deo, & ex intimis penetralibus in precem Domini cõmoueri, ut mens credens, de iudicio futuro, recordationẽ delictorũ suorũ nõ absq; lachrymis, & lamentatione recenseat: quum quis resolutus in lachrymas dicit ad Dominũ: Effundo in cõspectu tuo orationem meam. Auribus ergo percipe lachrymas meas, &, NE sileas, inquit, à me, id est, me orante ne sileas. Sed quid? Adhuc loquente me dic, Ecce adsum.

QVIA incola ego sum apud te, & peregrinus sicut oẽs patres mei.] Quia peregrinus sum, necessariò etiam & incola sum, non enim sum sicut tu. Tu enim æternus es solus, & nos quantum inuenitur habemus initium. Ego autem si dignus efficiar esse apud te, incola tamen sum, & peregrinus apud te: quia & omnes patres mei incolæ fuerunt, & peregrini apud te: & Abrahã peregrinus est apud te, quia non erat semper, sed tunc esse cœpit quando tu uoluisti, & Isaac & Iacob & omnes iusti.

† Cessa à me & roborabor, antequàm uadam & non sim.

REMITTE mihi ut refrigerem priusquàm abeam, & amplius non ero.] Quoniam incola sum: donec apud te sum, tamdiu sum: si autem à te exiero, perdidi etiam hoc ipsum quod sum, & ero tanquam qui non sunt. Denique propterea de peccatoribus dicit: Et erunt tanquàm qui non sunt. Et alibi: Qui uocauit ea quæ nõ sunt. Remitte mihi ut refrigerem priusquàm abeam, & amplius non ero. Sciendum tamen est, quòd in nobis est, siue ut simus, siue ut non simus. Donec enim adhæremus Deo, & inhæremus ei, qui uerè est, etiam nos sumus. Sin autem abscesserimus ab eo, & non adhæserimus Deo, nostro uitio in contrarium decidamus. Non ergo per hoc substantialis animæ designatur interitus, sed non esse dicitur, cùm in eo non

permanes

permanet qui uerè & semper est, ex quo ipse est. Propterea ergo & sermo nos propheticus adhortatur dicens: Post Dominum Deum nostrum ibimus, & ipsi adhærebimus. Sed & nos ipsi dicamus: Adhæsit anima mea post te, in Christo Iesu Domino nostro, cui est honor & gloria in secula seculorum. Amen. *Iof. 22.*

FINIS HOMILIAE II. IN PSALMVM TRIGESIMVM OCTAVVM.

BEATI HIERONYMI PRESBYTERI, EPISTOLARIS PROLOGVS ad Damasum Papam in expositionem Cantici Epithalamij Canticorum secūdum Origenem, cuius doctrinam & eloquentiam laudibus effert mirum in modum idem Hieronymus.

BEATISSIMO PAPAE DAMASO HIERONYMVS.

ORIGENES *cùm in cæteris libris omnes uicerit, in Cantico canticorum ipse se uicit. Nā decem uoluminibus explicitis, quæ ad uiginti usq; uersuum millia penè perueniunt: primum septuaginta interpretes, deinde Aquilam & Symmachum & Theodotionem, & ad extremum Quintam editionem quam in Actio littore inuenisse se scribit, ita magnificè apertèq; disseruit, ut inde mihi uideatur in eo completum esse quod dicitur: Introduxit me rex in cubiculum suum. Itaq; illo opere prætermisso, quia ingentis eīt ocij, laboris & sumptuū, tantas res, tāq; dignum opus in Latinum trāsferre sermonem, hos duos tractatus quos in morem quotidiani eloquij paruulis adhuc lactentibus cōposuit, fideliter magis quàm ornatè interpretatus sum, gustum tibi sensuum eius non cibum offerens. Tu animaduertas quāti sint illa æstimanda quæ magna sunt, cùm sic possint placere quæ parua sunt.*

CANDIDO LECTORI S.

Canticum illud mysticum, unicum communem locum, de Christi erga Sponsam suam Ecclesiam, & rursum Ecclesiæ erga Sponsum Christum ineffabili ardentissimoq; amore, complectitur. In margine adiecimus, sicubi usus erat, uersionem Hebraicæ ueritati respondentem, ut uiderent Lectores quibus in locis uetus Interpres ab ea recedens peregrinæ τῇ ἑβραΐδι exhibuerit materiam. Vale xxii. Iunij.

ORIGENIS ADAMANTII IN CANTICVM CANTICORVM HOMILIAE DVAE.

Diuo HIERONYMO Interprete.



VOMODO didicimus per Mosen quædā esse non solùm sancta sed & sancta sanctorū, & alia nō tantùm sabbata, sed & sabbata sabbatorū: sic nūc ducemur scribē- *Cantica canti-*
te Solomone esse quædā nō solùm Cantica, sed & Cantica canticorū. Beatus quidē *corum, & can-*
is qui ingredit sancta, sed beatior qui ingredit in sancta sanctorū. Beatus qui sab- *tica quomodo*
bata sabbatizat, sed beatior qui sabbatizat sabbatorū sabbata. Beatus similiter & *discernenda*
is qui intelligit cantica, & canit ea: nemo quippe nisi in solennitatibus canit: sed multò beatior *sint.*
ille qui canit Cantica canticorū. Et sicut is qui ingredit in sancta, plurib. adhuc indiget, ut ua- *Heb. 9.*
leat introire in sancta sanctorū: & qui sabbatū celebrat q̄ à Dño populo cōstitutū est, multa ad- *Leuit. 25.*
huc necessaria habet ut agat sabbata sabbatorū: eodē modo difficilè reperitur, qui omnia quæ
in scripturis continent cantica peragrans, ualeat ascendere ad Cantica canticorū. Egredi te o-
portet ex Aegypto, & egressum de terra Aegypti pertransire mare rubrū, ut possis primū can- *Exod. 15.*
ticum canere dicens: Cantemus Dño, gloriosè enī magnificatus est. Licet aūt primū dixeris can
ticū, adhuc longè es à Cantico canticorū. Perambula terrā deserti spiritaliter, donec uenias ad
puteū quē foderunt reges, ut ibi secundū canticū canas: Post hæc ueni ad uicina sanctæ terræ,
ut super Iordanis ripā constitutus cantes canticū Mosi, dicēs: Attende cœlum & loquar, & au- *Deut. 32.*
diat terra uerba oris mei. Rursum habes necessariū ut milites, & terrā sanctā hæreditate possi-
deas, & apis tibi prophetet, & apis te iudicet: Debbora quippe Apis interpretatur: ut possis & *Iudic. 5.*
illud carmē, quod in libro Iudicū connectur, edicere. Ad Regnorum deinceps uolumen ascen
dens ueni ad canticū, quando Dauid fugit de manibus omniū inimicorum suorū & de manu
Saul, & dixit: Dñs firmamentū meū & fortitudo mea & refugiū meū & liberator meus. Perueni- *2. Reg. 22.*
endū ubi est ad Esaiā, ut cū illo dicas: Cantabo canticum dilectæ uineæ meæ. Et cùm uniuersa *Esa. 5.*

Personæ quatuor in Cantico cãticorum. transieris, ad altiora conscende, ut possis anima decora cum sponso & hoc canere Canticũ canticorũ. Sed quot ex personis cõstet, incertus sum. Orãtibus aũt uobis, & reuelãte Dño, quatuor mihi in his uideor inuenisse personas, uirũ & spõsam, cũ spõsa adolescẽtulas, cũ sponso sodaliũ greges. Alia dicunt à spõsa, alia à spõso, nõnulla à iuuẽculis, quædã à sodalibus spõsi. Congruũ quippe est ut in nuptijs adolescẽtularum sit multitudo cũ spõsa, iuuenũ turba cum spõso. Hæc omnia noli foris quærere, noli extra eos qui prædicatione euãgelij saluati sunt. Christũ spõsum *Eph. 5.* intellige: Ecclesiã spõsam sine macula & ruga, de qua scriptũ est: Vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiã nõ habentẽ maculã, neq; rugã, aut aliquid eorũ, sed ut sit sancta & immaculata. Eos uerò qui cũ sint fideles, nõ sunt tamẽ istiusmodi quales sermo præfatus est, sed iuxta modũ quendã adepti uident salutẽ, animaduerte credẽtium animas & adolescẽtulas esse cũ spõsa: angelos uerò & eos qui peruenerunt in uirũ perfectũ, intellige uiros esse cũ spõso. Inde igit mihi uidentur quatuor ordines unum & unã, duos choros inter se cõcinentes, spõsam canere cum iuuẽculis, spõsum canere cum socijs. Et cùm hoc intellexeris, audi cãticum cãticorum, & festina intelligere illud & cum spõsa dicere ea quæ spõsa dicit, ut audias quæ audiuit & spõsa. Si autẽ nõ poteris dicere cum spõsa quæ dixit, ut audias ea quæ dicta sunt sponsæ, festina uel cum sponsi sodalibus fieri. Porrò si & illis inferior es, esto cum adolescẽtulis, quæ in sponsæ delicijs cõmorant. Hæ quippe in hoc libro, fabula pariter, & epithalamio sunt personæ: ex quo & gentiles sibi Epi*Canticũ canticorũ Christi et sponsæ eius Ecclesiæ, ἐπιθαλάμιον est.* thalamium uendicarunt, & istius generis carmen assumptum est. Epithalamium siquidem, Canticum canticorum. Primùm sponsa orat & statim in medijs precibus audit: uidet præsentẽ sponsum, uidet adolescentulas suo comitatui copulatas. Deinde respondet ei sponsus: & post sponsi eloquia, dum ille pro eius patitur salute, respondent sodales, donec sposus sit in recubitu, & à passione consurgat, se quædam sponsę ornamenta facturos. Verùm iam ipsa uerba ponenda sunt, in quibus prius uox sponsæ deprecantis auditur.

Cantic. 1. OSCVLETVR me osculo oris sui.] Quorum iste sensus: Quousq; spõsus meus mittit oscu*Vox spõsæ precantis, ut ueniat Christus.* la per Mosen, mittit oscula per prophetas: Iam ipsius cupio ora cõtingere, ipse ueniat, ipse descendat. Orat igitur sponsi patrem, & dicit ad eum: Osculet me osculo oris sui. Et quia talis est, ut compleatur super eam propheticum illud in quo dicitur: Adhuc te loquẽte dicam, Ecce adsum: sponsam sponsi pater exaudit, mittit filium suum. Videns illa eum cuius deprecabatur aduentum, orare destitit, & ad eum comminus loquitur.

QVONIAM bona ubera tua super uinũ, & odor unguẽtorũ tuorũ super omnia aromata.] Sponsus igit Christus missus à patre uenit unctus ad spõsam, & dicit ad eã: Dilexisti iustitiã, & odisti iniquitatẽ, ꝓpterea unxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participib. tuis. Si me tetigerit spõsus, & ego boni odoris ero, & ego liniar unguẽtis, & ad me usq; eius unguenta per*2. Cor. 2.* uenient, ut possim cũ Apostolo dicere: Christi bonus odor sumus in omni loco. Nos aũt cũ hæc audiuimus, adhuc peccatis uitijsq; fœtemus, de quibus propheta pœnitens loquit: Putruerũt & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipiẽtiæ meæ. Peccatum odoris est putidi, uirtus spirat *Exod. 30.* unguẽta, quorũ typos reperies in Exodo. Inuenies quoq; ibi stacten, onycha, galbanem, & reliqua. Hæc quidẽ ad incẽsum: deinde ad opus unguẽtarij uaria sumunt unguẽta, in quib. est nardus & stacte. Et Deus qui fecit cœlũ & terrã, loquit ad Mosen dicẽs: Ego impleui eos spiritu sa*Exod. 31.* pientiæ & intellectus, ut faciãt opera artis unguẽtariæ: & unguẽtarios Deus docet. Hæc nisi spiritaliter intelligant nõnne fabulæ sunt: nisi aliquid habeant secreti, nõnne indigna sunt Deo? Necesse est igit eũ qui audire scripturas spiritaliter nouit, aut q certè nõ nouit, & desiderat nos*Spiritalis amor.* se, omni labore cõtẽdere, ut nõ iuxta carnẽ & sanguinẽ cõuersetur, quo possit dignus fieri spiritaliũ secretorũ, & ut aliquid audẽtius dicã, spiritali cupidine uel amore accẽdat. Siquidẽ est & spiritalis amor: & quõo est quidã carnalis cibus, & alius spiritalis: & alia carnis potio, alia spiritus: sic est quidã amor carnis à Satana ueniẽs, alius amor spiritus à Deo exordiũ habẽs: & nemo potest duob. amoribus possideri. Si carnis amator es, amorẽ spiritus nũ capis. Si omnia corporalia despexisti, nõ dico carnẽ aut sanguinẽ, sed argẽtũ & possessiões, sed ipsam terrã ipsumq; cœlũ, hæc quippe pertrãsibũt: si ista omnia cõtẽpsisti, & ad nullũ horũ anima tua obligata est, neq; quoquã uitiorũ amore retineris, potes amorẽ capere spiritalẽ. Ita locuti sumus quia euenit occasio, ut de amore spiritali aliqua diceremus. Expedit aũt nobis Salomõis custodire præceptũ, *Prou. 4.* & magis illius qui p Salomonẽ loquebat de sapiẽtia, ita dicẽs: Ama illã & seruabit te: circũda illã, & exaltabit te: honora illã ut te amplectat. Est quidã spiritalis amplexus, atq; utinã cõtingat *Cant. 2.* ut meã spõsam altior spõsi amplexus includat, ut ego quoq; possim dicere quod in eodẽ libro scriptũ est: Sinistra eius sub capite meo, & dextra illius amplexabit me. Osculet me ergo osculo *Matth. 6.* oris sui. Moris est scripturarum imperatiuum modum pro optatiuo ponere, ut ibi: Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum, pro, Vtinam sanctificetur: & nunc in præsenti: Osculetur me osculo oris sui, pro eo quod est, Vtinam osculetur. Deinde conspicit sponsum.

VENIT delibutus unguentis: nec aliter ad sponsam poterat uenire, nec decebat aliter

patrem

patrem ad nuptias filium destinare. Varijs eũ unxit unguẽtis, fecit illũ Christũ: uenit diuersis odoribus spirãs, & audit, Quia bona ubera tua super uinũ. Cõgruè sermo diuinus unã eãdẽq; rẽ pro locorũ qualitate diuersis uocabulis nuncupat. Quando hostia offerẽ in lege, & uult intellectũ ostendere, pectusculũ separationis affatur. Quãdo uerò recũbit aliquis cũ Iesu, & sensuum eius cõmunione perfruitur, nõ pectusculũ ut suprà, sed pectus alloquitur. Porrò cũ sponsa loquiẽ ad sponsum, quia nuptiale carmẽ inducit, non pectusculũ, ut in sacrificio, nõ pectus, ut in Ioanne discipulo, sed ubera nominat, dicẽs: Quia bona ubera tua super uinũ. Cõmunica ut sponsa cũ sensibus sponsi, & scias quia inebriant atq; lætificant istiusmodi cogitatus. Quõ aũt calix Dñi inebrians quam optimus est, sic uerba spõsi omni meliora sunt uino, quia bona ubera tua super uinũ. In medijs precib. ad sponsum ubera cõuertit: ET ODOR unguentorũ tuorũ super omnia aromata. Nõ uno, sed omnibus sponsus uenit unctus unguẽtis. Si aũt & ad meam animã factã spõsam suã sponsus uenire dignabiẽ, qͣ oportet esse formosam, ut illũ de cœlo ad se trahat, ut descẽdere faciat ad terras, ut ueniat ad amatã? Quali pulchritudine decorãda est? quali debet amore feruere, ut ea loquaẽ ad illã quæ ad perfectã locutus est sponsam? Quia ceruix tua, quia oculi tui, quia genæ tuæ, quia manus tuæ, quia uenter tuus, quia humeri tui, quia pedes tui. De quibus si cõcesserit Dñs disputabimus, quõ sponsæ mẽbra uarientur, & singularũ partiũ laus diuersa dicatur, ut post disputationẽ etiã ad nostrã dici animã similiter laboremus. Bona igitur ubera tua super uinũ, & odor unguẽtorum tuorũ super omnia aromata. Si uideris sponsum, tunc intelliges uerũ esse quod dicitur: Quoniã bona ubera tua super uinum, & odor unguentorũ tuorũ super omnia aromata. Multi habuerũt aromata. Regina Austri detulit aromata Salomoni, & plures alij aromata possederunt: sed habuerit quis quãtalibet, non possunt Christi odoribus cõparari, de quibus nũc sponsa ait: Odor unguentorũ tuorũ super omnia aromata. Ego arbitror quia & Moses habuit aromata & Aaron, & singuli prophetarũ: uerùm si uidero Christum, & suauitatem unguentorum eius odoremq; percepero, statim sententiam profero dicens: Odor unguentorum tuorum super omnia aromata.

Christus ad nuptias, oleo lætitiæ Spiritus S. delibutus accessit.

Animæ Christi dicatæ laus.

Membrorũ singulorũ elegantia.

3. Reg. 10.

Cant. 1.

OLEVM effusum nomẽ tuũ.] Propheticũ sacramẽtum est. Tantũmodo nomẽ Iesu uenit in mũdũ, & unguẽtum prædicaẽ effusum. In Euãgelio quoq; mulier accipiẽs alabastrũ unguẽti nardi pisticæ preciosæ, caput Iesu pedesq; perfudit. Obserua diligẽter quę de duab. super caput effuderit saluatoris. Siquidẽ peccatrix super pedes, & ea quæ diciẽ nõ fuisse peccatrix, super caput eius fudisse monstratur. Obserua, inquã, & inuenies in euãgelica lectione, nõ fabulas & narrationes ab euangelistis, sed mysteria esse cõscripta. Impleta est unicq; odore unguenti domus. Si quid peccatrix habuit, ad pedes referẽdum est: & si quid ea quæ nõ peccatrix, ad caput. Nec mirũ, domũ fuisse odore cõpletã, cũ hoc odore mũdus cõpletus sit. Scribiẽ in eodẽ loco de Simone leproso & domo eius. Ego puto leprosum mũdi istius esse principẽ, & hũc leprosum Simonẽ nuncupari, cuius domus ad aduẽtum Christi suaui odore cõpleta sit agẽte pœnitentiã peccatrice, & sancta caput Iesu unguẽti odoribus perfundente. Vnguentũ effusum nomẽ tuũ. Quõ unguẽtum qđ effusione sua odorẽ lõgẽ lateq; dispergit, sic Christi nomẽ effusum est. In uniuersa terra Christus nominaẽ, in omni mũdo prædicaẽ Dñs. Vnguẽtũ em̃ effusum nomẽ eius. Nũc Mosi nomẽ audiẽ, quod prius Iudææ tãtùm claudebaẽ angustijs. neq; em̃ Græcorũ quispiã meminit eius, neq; in ulla gẽtilium literarũ historia de illo ceu cæteris scriptũ aliquid inuenimus. Statim ut Iesus radiauit in mundo, eduxit secũ legẽ & prophetas, & uerè cõpletum est: Vnguentum effusum nomẽ tuum. Propterea iuuenculæ dilexerunt te. Quia per spiritũ sanctum charitas Dei diffusa est in corda nostra, cõgruè nomẽ effusionis inferẽ: Vnguẽtum effusum nomen tuum. Hæc dicens sponsa adolescentulas conspicit. Quando illa sponsi patrem rogabat, & ad ipsum sponsum cõminus loquebaẽ, necdum adolescentulæ aderant: in medijs uerò precibus ingreditur iuuencularum chorus, & sponsæ laudatur eloquijs.

Nominis Iesu fragrantia & celebritas in toto mundo.

Marc. 15.

Luc. 7.

Cant. 1.

Rom. 5.

PROPTEREA iuuenculæ dilexerunt te, & attraxerunt te: Adolescentulæq; respondent: POST te in odore unguentorum tuorũ curremus.] Quàm pulchræ sponsi pedissequę nec dũ fiduciã habẽt spõsæ. Sponsa nõ post tergũ sequiẽ, sed ingrediẽ iuncta lateri. Apprehẽdit dexterã spõsi, & manus eius spõsi dextera continẽ. Famulæ uerò ingrediunẽ post eã. Sexaginta sunt reginæ & octuaginta cõcubinæ & iuuẽculæ quarũ nõ est numerus. Vna est colũba mea, perfecta mea, una est matri suæ, una est ei quæ cõcepit illã. Post te ergo in odore unguentorũ tuorũ curremus. Cũ omni honestate deambulantibus dictũ est Post te in odore unguẽtorũ tuorũ curremus, secundũ illud: Cursum cõsummaui, & illud: Qui in stadio currunt, oẽs quidẽ currũt, unus aũt accipit brauiũ. Brauiũ Christus est. Et hæ quidẽ adolescentulæ, quas ꝓpter amoris exordiũ foris stare cognoscimus, iuxta illud exẽpliũ: Amicus aũt spõsi stans & audiẽs eũ, gaudio gaudet propter uocẽ sponsi. Tale quiddã & adolescentulæ sustinẽt: introeunte spõso forinsecus remanent, sponsa uerò speciosa, perfecta, sine macula, sine ruga, in sponsi cubiculũ, in regium penetrale ingressa reuertitur ad iuuenculas, & nunciat eis quæ sola conspexerit, dicitq;:

Adolescentulæ Sponsum diligunt.

3. Reg. 11.

Cursus fidelium.

2. Tim. 4.

1. Cor. 9.

Ioan. 3.

Cant. 1.

Sponsa adolescentulis refert quæ in Sponsi intimus penetralibus uiderit, & hę gratulantur Sponsę & sibi.

INTRODVXIT me rex in cubiculum suum.] Non,ait, Introduxit nos plures in cubiculū suum: plures foris remanent, in cubiculum sola ingreditur sponsa, ut uideat thesauros absconditos & tenebrosos, renuncietq; iuuenculis: Introduxit me rex in cubiculū suum. Rursus adolescentulæ, id est sponsarum incipiennum turba quamplurima, ingressa sponsa cubiculū sponsi, & uidēte diuitias uiri sui, dū illius præstolant̄ aduentum, lætæ concinūt: EXVLTABIMVS, & lætabimur in te.] Pro sponsæ perfectione letantur. Non est æmulatio in uirtutibus. Amor iste mundus, amor iste sine uitio est. Exultabimus & lætabimur in te. Diligemus ubera tua. Illa quæ maior est iam tuorum uberum lacte perfruitur, & loquitur exultans: BONA ubera tua super uinum.] Istæ uerò quæ exultationem & lætitiam deferunt, adolescentulæ puippe sunt, deferunt charitatem & dicunt: Exultabimus & lætabimur in te. DILIGEMVS ubera tua super uinū.] Diligemus, inquiunt, nō, Diligimus. Deinde loquunt̄ ad sponsam: AEQVITAS dilexit te] Laudant sponsam nomen illi æquitatis à proprijs uirtutibus imponētes. Aequitas dilexit te. Rursum ad adolescentulas sponsa respondet:

Recti diligunt te.

Ibid.

NIGRA SVM, & speciosa filię Hierusalē, ut tabernacula Cedar, ut pelles Salomonis. Ne intueamini me, quia ego sum denigrata, quoniā despexit me Sol.] Speciosa quidē est, & possumus inuenire quomodo speciosa sit sponsa, quærimus aūt quomodo nigra & sine candore fit pulchra. Pœnitentiā egit à peccatis, speciē ei largita est cōuersio, & ideo speciosa cātat̄. Quia uerò necdū omniū peccatorū sorde purgata, necdū lota est in salute, nigra dicit̄, sed in atro colore nō permanet. Fit itaq; cādida qñ ad maiora cōsurgit, & cū ab humilib. incipit ad alta cōscēdere, diciturq; de ea: Quæ est ista quæ ascēdit dealbata. Et quò manifestius hoc mysterium describat̄, nō ait ut in plerisq; codicib. legitur: Innixa super fratruelē suū, id est, ἐπιστηριζομένη ἐπὶ τὸν ἀδελφιδὸν αὐτῆς, sed ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ, id est, super pectus eius recumbens. Significanterq; de anima sponsæ & sermone dicitur, Super pectus illius recumbens, quia principale ibi cordis est nostri. Vnde à carnalibus recedētes spiritalia sentire debemus, & intelligere multò melius esse sic amare, quàm amare desistere. Ascēdit igit̄ recumbēs super pectus fratruelis sui: & quæ nunc in exordio Cātici nigra ponit̄, in Epithalamij fine de ea cātat̄: Quæ est ista quæ ascēdit dealbata? Intelleximus quō & nigra & formosa sit spōsa. Si aūt & tu nō egeris pœnitentiā, caue ne anima tua nigra dicat̄ & turpis, & duplici fœditate turperis: nigra propter peccata præterita, turpis propter hoc quia in eisdem uitijs perseueras. Si uerò pœnitentiam egeris, nigra erit anima tua propter antiqua delicta, propter pœnitentiam uerò habebit aliquid, ut ita dicam, Aethiopici decoris. Et quia semel Aethiopem nominaui, uolo testem scripturam super hunc aduocare sermonem. Aaron & Maria murmurant quia Moyses Aethiopissam habet uxorē, & nunc Moses Aethiopissam ducit uxorē. Siquidē lex eius ad hāc nostrā Aethiopissam transmigrauit. Murmuret Aaron sacerdotium Iudæorum, murmuret & Maria synagoga eorum, Moses de murmuratione nō curat, amat Aethiopissam suā, de qua & alibi dicit̄ per prophetā: Ab extremis fluminū afferent hostias. Et rursum: Aethiopia præueniet manus eius Deo. Pulchrè præueniet. quomodo enim in Euangelio mulier illa quæ sanguine fluebat, archisynagogi filiā curatione præuenit, sic Aethiopia Israel ægrotante sanata est, Illorum delicto salus gētibus facta est ad æmulandum eos. Nigra sum, & speciosa filiæ Hierusalem. Et tu ecclesiastica anima ad filias Hierusalem conuerte sermonem, & dic: Me plus amat sponsus, me magis diligit quàm uos, quæ multæ filię Hierusalem. Vos foris statis, & sponsam cubiculum uidens intrantem. Nemo dubitet nigram uocatam esse formosam. Qui nos sumus, ut cognoscamus Deum, ut cantica cantici prædicemus, ut ab Aethiopiæ finibus ut ab extremo terræ ueniremus sapiētiam ueri audire Salomonis? Et quando Saluatoris uox intonantis auditur: Regina Austri ueniet in iudicium, & condemnabit homines generationis huius, quia uenit à finibus terræ audire sapiēnā Salomonis, & ecce plus quàm Salomon hîc: audi mystica quæ dicantur. Regina Austri uenit à finibus terræ Ecclesia, & cōdemnat homines generationia huius, id est Iudæos carni & sanguini deditos. Venit à finibus terræ audire sapientiā Salomonis, nō illius qui in Testamento ueteri prædicatur, sed huius qui in Euāgelio Salomone maior est. Nigra sum & speciosa filiæ Hierusalē, nigra uelut tabernacula Cedar, speciosa ut pelles Salomonis. Ipsa quoq; nomina cum sponsæ decore conueniunt. Aiunt Hebræi, Cedar interpretari Tenebras. Nigra sum ergo ut tabernacula Cedar, ut Aethiopes: speciosa ut pelles Salomonis: quas eo tēpore in tabernaculi ornamēto composuit, quando templum summo studio & labore fabricatus est Diues quippe Salomon, & in omni sapientia illius nemo præcessit illum. Nigra sum & speciosa filiæ Hierusalem, ut tabernacula Cedar, ut pelles Salomonis. Ne intueamini me, quia ego sum denigrata. Satisfecit de nigrore suo, & per pœnitentiam ad meliora conuersa annunciat se filiabus Israel nigram quidē esse, sed pulchram, secundum quod superius exposuimus, & dicit: NE intueamini me, quia ego sum denigrata, Ne, inquit, admiremini coloris esse me teiri, sol despexit me. Pleno quippe radio in me luminis sui fulgor illuxit, ut eius sim calore fuscata. Neq; enim ut decuerat, ut solis

Ecclesia Sponsa in hac uita quatenus sit nigra & quatenus formosa.

Num. 12.

Matth. 9.

Rom. 11.

Matth. 12.

Cedar, quid Latinè significet.

** Ne contēplemini me quod subnigra sim.*

dignitas expectebat, illius in me lumen accepi: delicto eorum salus gentibus facta est, & rursum incredulitate gentium scientia Israel. Habes utrumq; apud Apostolum.

FILII matris meæ pugnauerunt aduersum me.] Considerandum quomodo sponsa dicat, Filij matris meæ pugnauerunt aduersum me: & quãdo aduersus eam fratrum pugna surrexit. Vide Paulum Ecclesiæ persecutorẽ, & intelliges quomodo filius matris eius pugnauerit aduersum eam. Persecutores Ecclesiæ egerunt pœnitẽtiam, & aduersarij eius rursum ad sororis signa conuersi prædicauerunt fidẽ quã antè destruebãt. Hoc prophetico spiritu spõsa nũc cantãs, ait

DIMICAVERVNT in me: Posuerunt me custodem in uineis. Vineã meam non custodiui.] Ego Ecclesia, ego sponsa, ego sine macula, plurimarum custos sum posita uinearum à filijs matris meæ, qui contra me aliquando pugnauerant. Qua sollicitudine curaq; districta, dum plures custodio uineas, uineam meam non seruaui. Intellige hoc de Paulo, & alio quocũq; sanctorum, qui pro omnium sit salute sollicitus: & uidebis quomodo uineam suam non custodiens, aliorum uineta custodiat: quomodo etiam ut alios lucrifaciat, ipse in quibusdam damna sustineat: etenim cum fuerit liber ex omnibus, seipsum seruum fecit, ut omnes lucrifaceret: Factus *1. Cor. 9.* sum, inquit, infirmus infirmis, Iudæis Iudæus, his qui sub lege erant, quasi sub lege, & cætera: dicatq;: VINEAM meam non custodiui. Deinde conspicit sponsum, qui conspectus abscessit. Et *Sponsus Ecclesiæ quomodo per interualla appareat.* frequenter hoc in toto carmine facit: quod nisi quis ipse patiatur, non potest intelligere. Sæpè Deus testis est, sponsum mihi aduentare conspexi, & mecum esse quamplurimum: qui subitò recedente, inuenire non potui quod quærebam. Rursus igitur desidero eius aduentum, & nonnunquam iterum uenit: & cum apparuerit, meisq; manibus fuerit comprehensus, rursum elabitur: & cùm fuerit elapsus, rursum à me inquiritur, & hoc crebrò facit, donec illum uerè teneam, & ascendam innixus super fratruelem meum.

ANNVNCIA mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, Vbi cubas in meridie.] Non quæro alia tẽpora, quando uesperè, quando diluculo, quando in solis pascis occubitu: illud tẽpus inquiro, quando in florente die, quando plena luce in maiestatis tuæ splendore uersaris. Annuncia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie. Diligenter obserua ubi meridiẽ legeris. Apud Ioseph meridie fratres prandiũ celebrant: Angeli meridie Abrahæ susci- *Gen. 44. 18.* piuntẽ hospitio, & cætera istiusmodi. Quære, & inuenies scripturã diuinã nõ frustra seu fortuitu unumquẽq; usurpare sermonem. Quis putas est dignus è nobis ut ad meridiẽ usq; perueniat, & uideat ubi pascat, ubi cubet sponsus? Annuncia mihi quẽ dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie. Nisi enim tu mihi annunciaueris, incipio errabũda iactari; & dum te quæro, in aliorũ greges incurro. Et quia aliorũ erubesco aspectus, faciẽ meam atq; ora mox contegere incipio. Sum quippe sponsa formosa, & alijs nudã faciẽ meã non ostendo, nisi tibi soli quẽ iampridẽ deosculata sum. Annuncia mihi quẽ dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie, nequando fiã sicut cooperta super greges sodaliũ tuorũ. Vt ista non patiar, ut nõ fiam coopertæ, ut ora nõ contegã, & ad alios usq; perueniens, incipiã forsitan & eos amare quos nescio: idcirco annuncia mihi ubi te quæram, & inueniam in meridie, ne fortè fiam quasi cooperta super greges sodaliũ tuorũ. Post hæc uerba sponsus ei cõminatur & dicit: Aut cognosce temetipsam, quoniam regis es sponsa, & formosa, & à me facta formosa. Siquidẽ ego mihi exhibui gloriosam Ecclesiam, non habẽtem maculam, neq; rugam. Aut scito, quia si te non cognoueris, & tuã *Eph. 5.* scieris dignitatem, patieris hæc quæ sequuntur. Quæ nam ista sunt?

†SI NON cognoueris temetipsam ô pulchra in mulieribus, egredere tu in uestigijs gregum, *†Si nescis ô pulchra inter mulieres, egredere per uestigia ipsius gregis, et pasce capellas tuas iuxta tabernacula pastorum.* & pasce non greges ouiũ, nõ agnorũ, sed hœdos tuos. Statuet quippe oues à dextris, & à sinistris hœdos. Si non cognoueris temetipsam ô pulchra in mulieribus, egredere tu in uestigijs gregum, & pasce hœdos tuos in tabernaculis pastorum. In uestigijs, inquit, pastorum nouissima fies, non inter oues, sed inter hœdos tuos, cum quibus habitans non poteris mecum, id est cum bono pastore esse.

EQVITATVI meo in curribus Pharaonis assimilaui te amica mea.] Si uis intelligere ô sponsa, quomodo scire te debeas, cognosce cui te comparauerim: & tunc uidebis talem te esse quæ turpari non debeas, cum tuam speciem cognoueris. Quid est igitur, equitatui meo in curribus *Equæ (in uno e) currib. Pharao. &c.* Pharaonis assimilaui te? Scio equitem sponsum Propheta dicente: Et equitatio eius salus. Assimilata es ergo equitatui meo in curribus Pharaonis. Quantum differt equitatus meus qui *Abacuc 3.* sum Dominus, & demergo in fluctibus Pharaonem, & cristatos eius & ascẽsores eius & equos & currus eius: quantum, inquam, differt equitatus meus ab equis Pharaonis, tanto melior es omnibus filiabus tu sponsa, tu ecclesiastica anima, omnibus animabus quæ non sunt ecclesiasticæ. Igitur si ecclesiastica anima es, omnibus animabus es melior: si non es melior, non es ecclesiastica. Equitatui meo in curribus Pharaonis, assimilaui te proxima mea. Deinde pulchritudinem sponsæ spiritali amore describit.

** pulchræ sunt maxillæ tuæ inter murenulas.* GENAE tuæ ut turturis.] Faciem illius laudat, & genarū rubore perfunditur. Pulchritudo quippe mulierum in genis dicitur esse quamplurima. Ita & nos pulchritudinem animæ intelligamus in genis. Labia uero eius, & linguam intelligentiam prædicemus.

COLLVM tuum ut monile.] Vt ornamentum quod solet uirginum collo pendere, & nuncupatur ὁρμίσκος, ita sine hoc decore & tuum ipsum collum est ornamentum. Post hæc fit sponsus in recubitu. Requiescit ut leo, ut catulus leonis obdormiuit, ut deinceps possit audire, Quis suscitabit eum? Quo interim dormiente apparent sponsæ, sponsi sodales angeli, & his eam sermonibus consolantur. Nos tibi aurea ornamenta facere non possumus: non enim tam diuites sumus ut sponsus tuus, qui aureum tibi monile largiatur. Nos similitudinem auri faciemus, non habemus aurum. Et in hoc quoque lætandum est, si similitudines auri, si stigmata faciamus argenti. Similitudines auri faciemus tibi, cum stigmatibus argenti, uerùm non omni tempore, sed donec sponsus tuus surgat à cubitu. Cùm enim ille surrexerit, ipse tibi aurum, ipse faciet argentum, ipse tuam mentem sensumque decorabit, & eris uerè diues in sponsi domo sponsa formosa, cui est gloria in secula seculorum. Amen.

IN CANTICVM CANTICORVM HOMILIA II.

OMNES animæ motiones uniuersitatis conditor Deus creauit ad bonum: sed pro usu nostro fit sæpe ut res quæ bonæ sunt per naturam, dum malè his abutimur, nos ad pec-
Affectuū usus & abusus. cata deducant. Vnus de animæ motibus amor est, quo bene utimur ad amandum, si sapientiam amemus & ueritatem. Quando uerò amor noster in peiora corruerit, amamus carnem & sanguinem. Tu igitur ut spiritalis, audi spiritaliter amatoria uerba cantari, & disce mo-
Prou. 4. tum animæ tuæ, & naturalis amoris incendium ad meliora transferre, secundum illud: Ama
Ephes. 5. illam, & seruabit te, circumda illam, & exaltabit te. Viri diligite uxores uestras, ait Apostolus: sed non stetit in eo quod dixerat, Viri diligite uxores uestras: uerùm sciens esse dilectionem uirorum in proprijs quoque uxoribus inhonestam, sciens esse placentem Deo, docuit quomodo uiri uxores suas amare deberent, inferens: Viri diligite uxores uestras, sicut & Christus Ecclesiam. Et hæc quidem in proœmio eorum quæ postea differenda sunt diximus. Quia amici sponsi dum rex in recubitu suo est (requiescens enim dormiuit ut leo, & ut catulus leonis) sponsæ promiserant donec ille consurgeret similitudines auri & argenti esse facturos, non habentes aurum ut sponsus, & quodammodo alijs uerbis sponsi passio prædicata est: non irrationabiliter ad hæc sponsa respondet, & ipsa dispensationem quandam passionis intelligens ad id quod audierat.

** Similitudines auri faciemus tibi, cum stellis argenti.* SIMILITVDINES auri faciemus tibi cum stigmatibus argenti, donec rex in recubitu suo est, ait: Nardus mea dedit odorem suum. Fasciculus guttæ fratruelis meus mihi, in medio uberum meorum demorabitur. Quomodo igitur aptabimus ei id quod præcessit, Donec rex in recubitu suo est, id quod sequitur, Nardus mea dedit odorem suum? Loquitur Euangeli-
Cant. 1. um, Quia uenit mulier habens alabastrum unguenti nardi pisticæ preciosæ, non illa pecca-
Ioan. 12. trix, sed sancta, de qua nunc mihi sermo est. Scio quippe Lucam de peccatrice, Matthæum uerò & Ioannem & Marcum non de peccatrice dixisse. Venit ergo non peccatrix illa, sed sancta, cuius nomen quoque Ioannes inseruit, Maria quippe erat habens alabastrum unguenti nardi pistici preciosi, & effudit super caput Iesu. Deinde super hoc indignantibus non omnibus discipulis, sed Iuda solo dicente: Potuit uenundari hoc trecentis denarijs & dari pauperibus, respondit Magister, atque Saluator: Semper pauperes habebitis uobiscum, me autem non semper. Præueniens quippe hæc in diem sepulturæ meæ fecit. Ideo ubicunque prædicatum fuerit Euangelium istud, dicetur & quod fecit hæc in memoriam eius. In figura ergo istius quod nunc loquitur, Nardus mea dedit odorem suum, illa super caput Domini fudit unguentum: & tu quoque assume nardum, ut postquam caput Iesu suaui odore perfuderis, possis audacter effari, Nardus mea dedit odorem suum, & à Iesu reciprocum audire sermonem, quia ubicumque prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, dicetur & quod fecit hæc in memoriam eius. Tu quoque facito, in uniuersis gentibus prædicato. Quando autem
2. Cor. 2. hoc facies? Si factus fueris ut Apostolus, & dixeris: Christi bonus odor sumus, in omni loco in his qui saluantur, & in his qui pereunt. Bona opera tua nardus sunt. Si uerò peccaueris, peccata tetro odore redolebunt. dicit quippe pœnitens: Computruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ. Non de nardo propositum est nunc spiritui sancto dicere, neque de hoc, quod oculis intuemur, euāgelista scribit, unguento, sed de nardo spiritali, de nardo quæ dedit odorem suum.

FASCICVLVS stactes, id est guttæ, siue stillæ, fratruelis meus mihi.] Guttam unguenti, casiam, gal-

stam, galbanum, in Exodo legimus præcepto Domini in thymiama, id est in sacerdotale chri- Exod. 25.
sma confectum. Si ergo uideris Saluatorē meum ad terrena aut humilia descendentē, uidebis
quomodo uirtute magna, & maiestate diuina ad nos modica quædam stilla defluxerit. De hac
stilla & propheta cecinit dicens: Et erit de stilla populi huius congregandus congregabitur Ia- Mich. 2
cob. Et sicuti secundum aliū sensum, Lapis erat præcisus è monte sine manibus nostri in carne Dan. 2
Saluatoris aduentus: neq; enim totus mons fuit qui descendit ad terras, nec poterat humana
fragilitas totius montis magnitudinē capere: sed lapis ex monte, lapis offensiōis, & petra scan-
dali descendit in mundū: sic secundum alium intellectū stilla nuncupatur. Oportebat quippe
ut quia omnes gentes in stillam situlæ reputatæ sunt, is qui pro omniū salute factus est omniū,
etiam stilla fieret ad eas liberandas. Quid enim pro nostra salute non factus est? Nos inanes & Phil. 2.
ille exinaniuit semetipsum formam serui accipiens. Nos populus stultus & non sapiens, & ille
factus est stultitia prædicationis, ut fatuum Dei sapientius fiet ei hominibus. Nos infirmi, infir- 1. Cor. 1.
mum Dei fortius hominibus factū est. Quia igitur uniuersæ gentes ut stilla situlæ, & ut momen
tum stateræ reputatæ sunt, idcirco factus est stilla, ut per eū à uestimentis nostris odor stillæ pro
cederet, iuxta illud: Myrrha & stilla & casia à uestimentis tuis à domibus elephantinis, ex qui- Psal. 45.
bus lætificauerunt te filiæ regum in honore tuo. Quæ in xliiij. Psalmo dicuntur ad sponsam: Fa
sciculus stillæ fratruelis meus mihi. Cōsideremus quid sibi fratruelis nomine uelit. Ecclesia quę
hoc loquitur de fratruele, nos sumus ex gentibus cōgregati. Saluator noster sororis eius est fi-
lius, id est Synagogæ. duæ quippe sorores sunt, ecclesia & Synagoga. Saluator ergo (ut dixi-
mus) filius Synagogæ sororis, uit ecclesiæ, sponsus ecclesiæ, fratruelis est sponsæ suæ.

FASCICVLVS stillæ fratruelis meus mihi, in medio uberū meorum cōmorabitur.] Quis
ita beatus ut habeat hospitem in principali corde, in medio uberum in pectore suo, sermonem
Dei? Tale est quippe quod canitur: In medio uberum meorum cōmorabitur. Si non fuerint fra-
ctæ mammæ tuæ, in medio earum habitabit sermo diuinus. Decebat in carmine nuptiali mam
mas potius appellari quàm pectus. Et perspicuū est cur ad expositionē eius quæ dicit in medio
uberum meorum cōmorabitur, sit assumptum, Si non fuerint fractæ mammæ tuæ, in medio u- Fractæ māmæ
berum tuorum cōmorabitur sermo diuinus. Vnde dixit: Si non fuerint fractæ mammæ tuæ?
De Ezechiele. Eo quippe loco ubi Hierusalem dominica corripitur uoce, inter cætera dicitur ad
eam: In Aegypto fractæ sunt mammæ tuæ. Castarum ubera nō franguntur, sed meretricū ube- Ezech. 23.
ra laxis pellibus rugantur. Pudicarum erecta sunt ubera, & uirginali robore tumentia. Susci- * Racemus Cypher dilectus meus mihi, in uineis Engeddi.
piunt sermonem sponsi & dicunt: In medio uberum meorum commorabitur.

BOTRVS Cypri fratruelis meus mihi.] Initiū est sermonis in germine, & initium Cypri, id
est floritionis in uerbo. unde ait: Botrus Cypri, id est, floritionis fratruelis meus mihi. Non o-
mnibus est botrus Cypri, sed his qui eius flore digni sunt. Alijs uua uaria est: huic soli quæ ni-
gra est & formosa, in floris decore se præbet. Botrus Cypri fratruelis meus mihi. Nō simpliciter
ait: Botrus Cypri fratruelis meus, sed cum additamento, Mihi, ut doceret, nō omnibus eum esse
botrum Cypri. Videamus autem in quibus regionibus botrus iste sit sponsæ.

IN uineis Engaddi.] Quod interpretatur, Oculus tentationis. In uineis igitur oculi tenta-
tionis botrus Cypri fratruelis meus mihi. Tentationis oculus in præsenti est. Siquidem in ten-
tatione moramur in hoc mundo, & tentatio est uita humana super terrā. Dum in hac luce uer- Vita humana
samur, in uineis sumus Engaddi. Si autem meruerimus postea transplantari, à nostro agrico- tentatio est.
la transferemur. Nec dubites quin possis de Engaddi uineis ad loca meliora transferri. Agrico
la noster ad transferendam uineam crebra meditatione iam calluit. Vineam enim ex Aegypto Psal. 80.
transtulisti, eiecisti gentes, & plantasti eam. Operuit montes umbra eius, & arbusta eius cedros
Libani. Et hæc quidem quæ exposuimus, locuta sit sponsa de sponso, significans amorē suum
& sponsi uenientis hospitium, quomodo in medio uberū & sui cordis arcano sponsus ueniens
commoretur. Rursus sponsi ad eam sermo dirigitur, & dicit:

ECCE speciosa proxima mea, ecce speciosa, oculi tui columbæ.] Illa sic dicit ad sponsum, Ec- Cant. 1.
ce speciosus fratruelis meus: non adiungit, Et proximus meus. Hic antē quando loquitur ad Colloquiū Chri
eam: Ecce speciosa, adiungit, Et proxima mea. Quare autem illa non dicit: Ecce speciosus proxi & Ecclesiæ.
mus mihi, sed tantū, Ecce speciosus? Quare ille nō solū, Speciosa es dicit, sed Speciosa es proxi-
ma mea? Sponsa si longè fuerit à sponso, non est speciosa: tunc pulchra fit, quando Dei uerbo
coniungitur. Et meritò nunc docetur à sponso, ut proxima sit, & à suo latere non recedat. Ecce
speciosa proxima mea, ecce speciosa. Incipis quidē esse speciosa ex eo, quòd proxima mihi es:
postquam autem esse cœperis speciosa, etiā sine additamento, Proxima, absolutè es speciosa.
Ecce speciosa proxima mea, ecce speciosa. Videamus & aliam laudem speciosæ, ut & nos æmu-
lemur sponsæ fieri. OCVLI tui columbæ.] Qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, Matth. 5.
iam mœchatus est eam in corde suo, oculos nō habet columbæ. Si quis uerò oculos colūbæ nō
habet, domū fratris sui ingreditur infelix, nō seruans illud quod in Prouerbijs est præceptū: In Prou. 27.

domum fratris tui ne intres infelix. Pro eo qđ Septuaginta, Infelix interpretati sunt, Aquila Hebræam exprimens ueritatem ἀχρεῖον posuit. Qui aūt habet oculos columbæ uidet recta, & misericordiam promeretur. Videns quippe recta misericordiam cōsequetur. Porrò quis uidet recta nisi qui casto cōspectu, & puris intuetur oculis? Noli igitur mihi de his tantū carnis oculis intelligere quæ dicta sunt, licet & de his intellexisse nō inutile sit: sed ingrediēs ad interiora cordis tui, & alios oculos mente perquirēs, qui & à Dei mandato illuminantur. Mandatū quippe Dei illuminans oculos: illud enitere, labora, contende, ut sanctè intelligas uniuersa quæ dicta sunt, & similis spiritui ei qui in specie descēdit columbæ, audias, Quia oculi tui columbæ sunt. Si intelligis legē spiritualiter, oculi tui columbæ sunt. Si intelligis Euangeliū ut se uult intelligi Euangeliū & prædicari, uides Iesum omnem languorē & infirmitatem non solùm eo tempore quo carnaliter facta sunt, fuisse medicatū, sed hodieq; medicantem: & non tantū tunc ad homines descendisse, sed hodieq; descendere, & esse præsentē. Ecce enim, inquit, uobiscū sum omnibus diebus usq; ad cōsummationē seculi. Oculi tui columbæ sunt. Ecce speciosa proxima mea, ecce speciosa, oculi tui columbæ. Has de se sponsa audiens laudes sponso uicem in laudibus tribuit, nō quo ei quod nō habet suo præconio largiatur, sed intelligēs decorē atq; conspiciēs ait:

Psal. 119. *Marc. 4.* *Matth. 28.*

ECCE sponsus fratruelis meus equidem pulcher, lectus noster umbrosus.] Quæro lectū in quo sponsus cum sponsa requiescat, & ni fallor corpus humanū est. Siquidē ille in Euangelio paralyticus qui iacebat in lecto, & abire in domū suam sublato grabato uoce iussus est Saluatoris, antequā sanaretur, super debile membrorū suorum corpus iacebat, quod postea Dei uirtute solidatū est. sic ego intelligo, Tolle grabatum tuum, & uade in domū tuam. Neq; enim ad hoc filius Dei de cœlestibus ad terrena descenderat, ut de lectulis imperaret, & consurgentē ab ægrotatione sua sine lectulo non pateretur ascendere. Tolle inquiens grabatum tuū, & uade in domū tuam. Et tu igitur à Saluatore sanatus tolle grabatum tuum, & uade in domum tuā, ut eum ad te uelut sponsam uenerit sponsus, & in eo tecū fuerit reclinatus, dicas: Ecce sponsus fratruelis meus, equidē pulcher, acclinatio nostra umbrosa. Ecce speciosus fratruelis meus, ipse & speciosus est, & umbrosus. Per diem quippe sol non uret te, neq; luna per noctem.

Matth. 9.

Psal. 121. TRABES domorum nostrarū cedri.] Multitudinis uerba sunt. Videntur aūt mihi uiri hæc dicere qui cum sponso sunt, de quibus superius sermo præfatus est. Domos *cedrinas trabibus intextas, & cypresis connignatas. Siquidem pro stibe ascendit cypressus, & pro coniza ascendit myrtus. Requirens igitur cuius naturæ ista sunt ligna & cedrum imputribile, & cypressum odoris optimi deprehendens, labora & tu ita cōnignare domū tuam, ut de te quoq; possit dici: Trabes domuum nostrarū cedri, & cōnignationes nostræ cypresi. Post hæc sponsus loquitur:

• Quidā si cedrinis legas. *Cant. 1.*

CAP. II. EGO flos campi, & lilium conuallīū.] Propter me qui in ualle eram, descendit in uallem, & in uallem ueniens fit lilium: pro ligno uitæ quod plantatū est in paradiso Dei, totius campi, id est totius mundi, & uniuersæ terræ flos factus est. Quid enim sic potest esse flos mundi, ut uocabulum Christi? Vnguentum effusum nomen eius. Aliter id ipsum dicitur: Ego flos campi, & lilium conuallium, & hæc quidem de semetipso. Deinde sponsam laudans ait:

Exegesis. *Imagines elegātissime Christi & Ecclesiæ.*

VT lilium in medio spinarum, sic proxima mea in medio filiarum.] Sicut lilium nō potest spinis comparari, inter quas semper exoritur, eodem modo proxima mea super omnes filias lilium est in medio spinarū. Ista audiēs sponsa uicem reddit sponso, & sermonis illius etiam suauitatem in uocem laudantis erumpit. Vnguentorū quippe odor licet suauiter spiret, & sensum odore demulceat, non tamen eiusmodi est, ut suaue sit ad edendum. Est autem aliud quod optimi saporis sit & odoris, id est ut fauces dulcore delectet, & spiritū mulceat odoratu: tale est malum, & istiusmodi est natura, ut utraq; in se possideat. Idcirco uolens non solùm beneuolentiā sermonis, sed & dulcorem eius sponsa laudare, ait:

VT malum in lignis syluæ, ita fratruelis meus in medio filiorum.] Omnia ligna, omnes syluæ arbores ad comparationē sermonis Dei syluæ inferaces existimantur, ad Christū saltus est omne quod dixeris, & infructuosa sunt omnia. Quæ enim possunt dici ad eum comparata fructifera? Etiam ligna quæ uidebantur fructibus incuruari, ad collationem aduentus eius infructuosa monstrata sunt. Ideo ut malum in lignis syluæ, ita fratruelis meus in medio filiorum.

Cant. 2. IN umbra eius concupiui, & sedi.] Quàm pulchrè, non ait, in umbra illius cōcupisco, sed in umbra eius cōcupiui: & nō sedeo, sed sedi. Siquidē in principio non possumus cū eo proprium conferre sermonē, uerùm in principio (ut ita dicā) quadā maiestatis illius umbra perfruimur. unde & in prophetis legitur: Spiritus faciei nostræ Christus Dominus, cui diximus: In umbra eius uiuemus in gentibus & ab umbra ad umbram aliam trāsmigramus. Sedentibus enim in regione & umbra mortis, lux orta est eis. Et trāseamus ab umbra mortis, ad umbrā uitæ. Sēper istiusmodi sunt profectus, ut in exordio desideret quispiam saltem in uirtutū umbra cōsistere. Ego puto ideo & natiuitatē Iesu ab umbra cœpisse, & nō in umbra, sed in ueritate finitā: Spiritus, inquit, sanctus ueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Natiuitas Christi ab umbra sumpsit

Matth. 4. *Luc. 1.*

ſumpſit exordium: non ſolum aũt in Maria ab umbra eius natiuitas cœpit, ſed & in te ſi digna
tus fuerit naſcitur ſermo Dei. Fac igitur ut poſsis capere umbram eius, & cùm umbra fueris di
gnus effectus, ueniat ad te (ut ita dicã) corpus eius, ex quo umbra naſcit. Nam in modico fide-
lis, & in maioribus erit fidelis. In umbra eius concupiui & ſedi. Vides quia non ſemper in um- Matth. 25.
bra ſteterit, ſed inde ad meliora tranſierit, dicens: Cant. 2.

ET fructus eius dulcis in gutture meo.] Ego, inq̃t, deſideraui in umbra eius requieſcere, ſed
poſtq̃ me ſua ꝓtexit umbra, etiã fructu illius ſaturatus ſũ, & fructus eius dulcis in gutture meo.

INTRODVCITE me in domũ uini.] Foris ſteuit ſponſus, & ab ſponſa ſuſceptus eſt. In me-
dio quippe uberum illius requieuit. Proximæ iuuenculæ nõ ſunt iſtiuſmodi, ut ſponſum hoſpi
tem habere mereantur. Multitudini foris in parabolis loquitur. Quàm uereor ne multæ adole Matth. 13.
ſcentulæ fortè nos ſimus. Introducite me in domũ uini. Cur tam diu foris maneo? Ecce ſto ante
oſtium & pulſo. Si quis mihi aperuerit, ingrediar ad eum, & cœnabo cum eo, & ipſe mecum. In-
troducite me. Et nunc eadem dicit ſermo diuinus, ecce Chriſtus loquitur: Introducite me. Vo-
bis quoq; catechumenis loquitur: Introducite me. Introducite, non ſimpliciter in domum, ſed
in domum uini, impleatur uino lætitiæ, uino ſpiritus ſancti anima ueſtra, & ſic introducite in
domum ueſtram ſponſum, uerbum, ſapientiã, ueritatem. Poteſt autem & ad eos dici qui non-
dum perfecti ſunt, Introducite me in domum uini.

ORDINATE in me charitatem.] Eleganter loquutus eſt, ordinate. plurimorũ quippe inor- Cant. 2.
dinata eſt charitas: quando quod in primo loco debent diligere, diligunt in ſecundo: quod in Ordo charita-
ſecundo: diligunt in primo: & quod oportet amare quartò, amant in tertio: & rurſum ternũ in tis erga Deum
quarto, & eſt in pleriſq; charitatis ordo peruerſus. Sanctorum uerò charitas ordinata eſt. Volo & proximum.
ad intelligendũ hoc quod dictũ eſt, Ordinate in me charitatẽ, aliqua exẽpla replicare. Te uult Ibid.
diuinus ſermo diligere patrẽ, filium, filiam, uult te ſermo diuinus diligere Chriſtum, nec dicit
tibi, Ne diligas liberos, ne parentibus charitate iungaris. Sed quid dicit tibi? Ne inordinatã ha
beas charitatẽ, ne primum patrem, aut matrem, deinde me diligas, ne filij & filiæ pluſquã mei
charitate tenearis. Qui amat patrem aut matrem ſuper me, non eſt me dignus. Qui amat filiũ Matth. 10.
aut filiã ſuper me, nõ eſt me dignus. Recole conſcientiã tuam de patris, matris, fratriſue affectu,
& conſidera qualem circa ſermonem Dei & Ieſu habeas charitatem, ſtatim deprehendes magis
te filium aut filiam diligere, quàm uerbum, magis te parentes amare quàm Chriſtum. Quis pu
tas ita proficit ex nobis, ut præcipuam, & primam inter omnia ſermonis Dei habeat charita-
tem? qui in ſecundo loco liberos ponat? Iuxta hunc modum ama uxorem tuam. Nullus quip- Ephe. 5.
pe aliquando ſuam carnem odio habuit, ſed amat ut carnem: Et erunt, inquit, duo in carne u-
na, & nõ in uno ſpiritu. Ama & Deum, ſed ama illum non ut carnem, & ſanguinem, ſed ut ſpiri- 1. Cor. 6.
tum. Qui enim adhæret Deo, unus ſpiritus eſt. Igitur ordinata eſt charitas in perfectis. Vt autẽ
poſt Deum etiam inter nos ordo ponatur, primum mandatum eſt, ut diligamus parentes, ſe-
cundum ut filios, tertium ut domeſticos noſtros. Si autem filius malus eſt, & domeſticus bo-
nus, domeſticus in charitate filij collocetur. Et ita fiet ut ſanctorum ordinata ſit charitas. Magi-
ſter quoq; & Dominus noſter in Euangelio præcepta de charitate conſtituens ad uniuſcuiuſq;
dilectionẽ proprium aliquid appoſuit, & dedit intelligentiam ordinis his qui poſſunt audire
ſcripturam dicentem: Ordinate in me charitatem. Diliges Dominum Deum tuum ex toto cor- Deut. 6.
de tuo, & ex tota mente tua, & ex tota anima tua, & ex tota uirtute tua. Et diliges proximũ tuũ Matth. 22.
ſicut teipſum. non proximum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota uirtute, & ex tota mente. Matth. 5.
Rurſus inquit: Diligite inimicos ueſtros, & non appoſuit, Ex toto corde. Nõ eſt inordinatus ſer
mo diuinus, nec impoſsibilia præcipit, nec dicit, Diligite inimicos ueſtros ut uoſmetipſos, ſed
tantũ, Diligite inimicos ueſtros. ſufficit quòd eos diligimus, & odio nõ habemus. Proximũ ue
rò ut teipſum. Portò Deũ ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, & ex tota uirtute. Si
hæc intellexeris, & intellecta compleueris, feciſti quod ſponſi ſermone præcipitur: Introducite
me in domum uini, ordinate in me charitatem. Quis putas è nobis charitatis eſt ordinatæ?

CONFIRMATE me in unguentis.] Vnus de interpretibus poſuit [illegible]. Hæc autem * Fulcite me
ſponſa loquitur. STIPATE me in malis.] In quibus malis? Vt malum in lignis ſyluæ, ita fra phialis uitreis,
truelis meus in medio filiorum. Idcirco in malis eius ſtipate me, quia uulneratæ charitatis ego. ſtipate me ma-
Quàm pulchrum eſt, quàm decorũ à charitate uulnus accipere. Alius iaculũ carnei amoris ex- lis, quia languẽs
cepit, alius terreno cupidine uulneratus eſt, tu nuda membra tua, & præbe te iaculo electo, iacu amore ſum.
lo formoſo. ſiquidẽ Deus ſagittarius eſt. Audi ſcripturã de hoc eodem iaculo loquentem, imò
ut amplius admireris, audi ipſum iaculum quid loquatur: Poſuit me in ſagittã electã, & in pha
retra ſua ſeruauit me, & dixit mihi, Magnũ eſt tibi hoc uocari puerũ meum. Intellige ſagittam Eſa. 49.
quid dicat, & quomodo à Deo ſit electa. Quàm beatũ eſt hoc iaculo uulnerari. Hac ſagitta uul-
nerati fuerũt illi qui inter ſe inuicẽ conferebant: Nõnne cor noſtrũ ardẽs erat in uia cũ aperiret
nobis ſcripturas? Si quis ſermone noſtro, ſi quis ſcripturæ diuinæ magiſterio uulneratur, & po Luc. 24.
teſt

test dicere quia uulneratæ charitatis ego, hunc & illud forsitan sequitur (quid forsitan dico? manifestam promo sententiam.)

Cant. 2. SINISTRA eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.] Habet & in sinistra, & in dextera sermo Dei sapientiam, quæ cum pro intellectus uarietate fit multiplex, in subiacenti una est. Ipse Salomon de læua, & dextera sapientiæ docuit, dicens: Longitudo enim & anni uitæ in dextera eius: in sinistra aūt ipsius diuitiæ, & gloria. Igitur læua eius sub capite meo, ut faciat requiescere, & brachiū sponsi fiat ceruical meum, & reclinetur animæ principale super sermonem Dei. Læua eius sub capite meo. Non expedit tibi habere ceruicalia quæ lamentario sequatur. In Ezechiele scriptū est: Væ ijs qui consuūt ceruicalia sub omni cubito manus. Noliconsuere ceruicalia, noli capiti aliunde requiem quærere, habe sponsi læuam sub capite tuo, & dic: Læua eius sub capite meo. quam cum habueris, omnia ubi quæ sunt in læua tribuuntur. Dicis quippe: In sinistra eius diuinæ, & gloria, & dextera eius amplexabitur me. Totum te sponsi dextera complectatur. Longitudo quippe & anni uitæ in dextera eius: & ob id longæ uitæ, & multorum dierum eris super terram bonam, quam Dominus Deus tuus dat tibi.

Mira est ouvia nua, etiā in distinctis uersibus.

Ezech. 13.

*ADIVRAVI uos filiæ Hierusalem in uirtutibus, & in uiribus agri.] Quid adiurat sponsa filias Hierusalem? Si leuaueritis, & suscitaueritis charitatē. Quamdiu charitas dormit in uobis ô filiæ Hierusalem, ô adolescentulæ, quæ in me nō dormit, quia uulnerata sum charitate. In uobis aūt quæ plures estis, & adolescentulæ, & filiæ Hierusalem, dormit charitas sponsi. Adiuraui ergo uos filiæ Hierusalē, si leuaueritis, & non solū leuaueritis, sed & suscitaueritis, quæ in uobis est, charitatē. Creator uniuersitatis cū uos conderet, inseruit in cordibus uestris semina charitatis. Nunc aūt sicut alibi dicit: Iustitia dormiuit in ea, sic dilectio dormitat in uobis. iuxta quod & alibi dicitur: Sponsus requieuit ut leo, & ut catulus leonis. Adhuc in infidelibus, & in his qui corde sunt dubio dormitat sermo diuinus, uigilat in sanctis: dormitat in his qui tēpestatibus fluctuant, suscitatur uerò eorum uocibus qui cupiunt uigilante sponso saluari. Statim fit eo uigilante tranquillitas, statim undarū moles conquiescunt, spiritibus contrarijs conceptatur, fluctuum rabies silet: illo dormiente tempestas, mors, & desperatio est. Adiuro ergo uos filiæ Hierusalem in uirtutibus, & in uiribus agri. Cuius agri? Nempe illius agri pleni, quē benedixit Dominus. Si leuaueritis, & suscitaueritis charitatē, quoadusq; uelit uox fratruelis mei.

Adiuro uos filiæ Ierusalē, per capreas uel ceruos agri, ne suscitetis, & ne euigilare faciatis dilectionem donec uelit.

Cant. 2.

Gen. 49.

Matth. 8.

Gen. 26.

ECCE hic uenit saltens super montes.] Hæc adhuc loquitur ecclesia, exhortans adolescentulas, ut ad sponsi præparentur aduentum. Si tamen uenire uoluerit, & suum illis præbere colloquium. Adhuc igitur loquente ea, uenit sponsus, quē digito monstrat, & dicit: Ecce hic uenit saliens super montes. Intellige sponsæ animam beatam atq; perfectā, quæ citius uideat, citius sermonis contempletur aduentū, quæ sibi sapientiā uenisse sentiat, & charitatē, & dicat nō uidentibus, Ecce hic uenit. Orate ut & ego possim dicere, Ecce hic uenit. Si enim potuero Dei disserere sermones, quodammodo & ego dicā, Ecce hic uenit. Quò? Non utiq; ubi uallis, non ubi humilia loca. Quò uenit? Saliens super montes, transiliens super colles. Si fueris mons, salit in te sermo Dei. Si nō ualueris esse mons, sed fueris collis, secundus à monte, trāsiliet super te. Quàm uerò pulchra, & cōuenientia rebus uocabula. Salit super montes, quia maiores sunt: trāsilit super colles, quia minores sunt. Nō transilit super montes, non salit super colles. Ecce hic uenit saliens super montes, transiliēs super colles. SIMILIS est fratruelis meus capreæ, aut hinnulo ceruorū in montibus Bethel.] Hęc duo animalia in scripturis frequentius nominantur: & quo amplius admireris, sæpius iuncta ponuntur. Et hæc sunt, ait, quæ manducabis, post paululum inferens capreā, & ceruū. In præsenti quoq; libro pariter nominantur ceruus, & caprea. Quodammodo enim cognata sibi sunt, & uicina ista animalia. Caprea, id est dorcas, acutissimè uidet. Ceruus interfector serpētū est. Quis putas est dignus ē nobis, qui iuxta dignitatē loci atq; mysterij, plenam possit explicare rationē? Oremus Dominū, ut nobis largiatur sensum ad apertiendas scripturas, & possimus dicere: Quomodo aperuit nobis Iesus scripturas. Quid igitur? dicimus quia dorcas hoc est caprea secundum eorū physiologiam qui de naturis omnium animalium disputant, ex insita sibi ui nomen acceperit. Ab eo enim quòd acutius uideat, id est παρὰ τὸ ὀξέως δέρκειν, dorcas appellata est. Ceruus uerò serpentū inimicus ac debellator est, ita ut spiritu narium eos extrahat de cauernis, & superata pernicie ueneni eorū pabulo delectet. Forsitan Saluator meus caprea sit iuxta θεωρίαν, ceruus iuxta opera. Quænam ista sunt opera? Interficit ipse serpentes, contrarias fortitudines iugulat. ideo dicam ei: Tu contriuisti capita draconū super aquas, tu cōtriuisti caput draconis. Similis est fratruelis meus capreæ, uel hinnulo ceruorum per montes domus Dei. Bethel quippe interpretaī Domus Dei. Non oēs montes domus Dei sunt, sed qui montes ecclesiæ sunt. Inueniuntur quippe & alij montes erecti, & cōsurgentes aduersus scientiam Dei, montes Aegyptiorum & Allophylorū. Vis scire quia similis est fratruelis meus capreæ, aut hinnulo ceruorū super montes Bethel? Esto mons ecclesiasticus, mons domus Dei, & ueniet ad te sponsus similis capreæ, uel hinnulo ceruorū super mōtes Bethel. Cernit sponsum

Cant. 2.

Dorcas & ceruus.

Allegoria de Christo.

Psal. 74.

ſponſum appropinquaſſe uicinius, qui antè ſuper montes uerſabatur & collrs, aſsimilat eum
tranſilientē atq; ſalıentē. Et poſt hæc ad ſe, & ad alias adoleſcētulas aduenıſſe cognoſcēs, dicit:

ECCE hic retrò poſt parietem noſtrum.] Si ædificaueris parietem, & feceris ædificationem Cant.2.
Dei ueniet poſt parietem tuū, Proſpiciens per feneſtras. Vna feneſtra unus eſt ſenſus, per hunc
proſpicit ſponſus, alia feneſtra, alius eſt ſenſus, & per hunc ſponſus ſollicitè cōtuetur. per quos
ſenſus non proſpicit ſermo Dei? Quid ſit autem proſpicere per feneſtras, & quomodo per eas
ſponſus aſpiciat, ſequens docebit exemplum. Vbi non proſpicit ſponſus, ibi mors inuenitur a-
ſcendens, ut legimus in Hieremia: Ecce mors aſcendit per feneſtras noſtras. Quando uideris Hier. 9.
mulierem ad concupiſcendum eam, iam mors aſcendit per feneſtras tuas. Eminens per retia. Ecclef 7.
Intellige quia in medio laqueorum ambulas & ſubtus machinas tranſeas imminentes, omnia Cancellos retia
retibus plena ſunt, diabolus laqueo cuncta compleuit. Si autem uenerit tibi ſermo Dei, & cœ- uocat.
perit eminere de retibus, dices: Anima noſtra erepta eſt de laqueo uenantium. Laqueus contri Pſal. 124.
tus eſt, & nos liberati ſumus. Benedicti uos à Domino qui fecit cœlum & terram. Eminet igitur
ſponſus per retia tibi uiā faciens. Ieſus deſcendit ad terras, ſubiecit ſe retibus mundi. uidēs ma-
gnum hominum gregem retibus impeditum, nec ea ab alio niſi à ſe poſſe conſcidi, uenit ad re
tia aſſumens corpus humanum, quod inimicarum fortitudinum laqueis tenebatur, ea tibi di-
rupit, & loqueris: Ecce hic retrò poſt parietem noſtrum proſpiciens per feneſtras, eminens per
retia. Cùm eminuerit dicit tibi:

RESPONDET fratruelis meus, & dicit: Surge, ueni proxima mea, uiam tibi feci, conſcidi re Cant.2.
tia, ſic ueni ad me proxima mea. Surge, ueni proxima mea, ſpecioſa mea, colūba mea.] Cur ait
ſurge? cur propera? Ego pro te ſuſtinui rabiem tempeſtatum, ego fluctus qui tibi debebantur
excepi. Triſtis eſt facta anima mea propter te uſq; ad mortem. Surrexi à mortuis fractis mortis Matth. 26.
ianuis, & inferni uinculis diſſolutis. Ideo dico tibi Surge, ueni proxima mea, ſpecioſa mea, co-
lumba mea, quia hyems tranſiuit, pluuia abijt, flores uiſi ſunt in terra. Ego à mortuis ſurgens,
tempeſtate compreſſa, tranquillitatem reddidi. Et quia ſecundum diſpenſationē carnis ex uir-
gine, & uoluntate patris creui, & ſapientia & ætate profeci. Luc. 2.

FLORES uiſi ſunt in terra, tempus ſectionis adeſt.] Sectio remiſsio peccatorū eſt. Omnem Ioan. 15.
enim ramum (ait) in me manentem, & afferentē fructum pater meus mundat, ut fructus maio-
res afferat. Habeto fructus, & priora quæ in te infructuoſa ſunt auferētur. Tēpus quippe ſectio
nis adeſt, uox turturis audita eſt in terra noſtra. Non ſine cauſa in ſacrificio aſſumitur par tur-
turum, aut duo pulli columbarum. Nam idem ualent, & nunquam dictū eſt ſeparatim par tan
tummodo columbarū, ſed par turturū, & duos pullos columbarū. Columba ſpiritus ſanctus Spiritus ſan-
eſt. Spiritus aūt ſanctus quando de magnis & occultioribus ſacramentis, & quæ multi capere ctus aliàs turtu
nō poſſunt loquitur, in turturis appellatione ſignatur, id eſt in eius auis quæ ſemper in mon- ri, aliàs colum-
tium iugis & in arborū uerticibus cōmoratur. In uallibus aūt & his quæ ad homines uſq; per- bæ, cur ſit com
ueniūt, columba aſſumit. Deniq; Saluator quia hominē eſt dignatus aſſumere, & uenit ad ter- paratus.
ras, multiq; tunc circa Iordanē peccatores erant, idcirco ſpiritus ſanctus nō in turturē uertitur,
ſed columba fit, inter nos propter hominū multitudinē auis manſuetior conuerſatur. Turtur
autem uidetur (uerbi gratia) Moſi & uni cuilibet prophetarum recedentium in montes & de-
ſerta, & ibi accipientium ſermones Dei. Vox ergo turturis audita eſt in terra noſtra.

FICVS produxit groſſos ſuos.] A ficu dignoſcite parabolam: cùm ramus eius tener factus Luc. 21.
fuerit, & folia miſerit, ſcitote quia iuxtà eſt æſtas. Vult nobis Dei eloquium nunciare, poſt hye-
mem, poſt procellas animarū appropinquaſſe meſſem, & ait, Ficus produxit groſſos ſuos, ui-
tes floreſcunt, dederunt odorem. ſi iam rumpuntur in florem, tempus adueniet, & erunt uuæ.
Surge, ueni proxima mea, ſpecioſa mea, columba mea. Hæc quæ ſuperius expoſuimus ſponſus
nō audientibus adoleſcentulis, ſed ſola ſponſa audiente loquitur. Volumus autē & ipſius iam
audire ſermonem loquentis ad ſponſam:

SVRGE ueni proxima mea, columba mea, & ueni columba mea ſub tegmine petræ.] Et
Moſes ſub tegmine petræ ponitur, ut uideat poſteriora Dei. In tegmine antemuralis. Primùm Exod. 33.
ueni ad id quod ante murū eſt, & poſtea poteris introire ubi murus eſt petræ. OSTENDE mi
hi faciem tuā.] Vſq; ad præſentem diem ſimilia dicuntur ad ſponſam: necdū enim habebat fi-
duciam, ut reuelata facie gloriam Domini cōtemplaretur. Quia uerò iam ornata eſt atq; com-
poſita, dicitur ei: Oſtende mihi faciem tuā. Nondum erat enim uox eius ita ſuauis, ut mereretur Cant. 2.
ei dici: Audire me fac uocem tuam. Quando ergo didicit loqui: Tace enim, ait, & audi Iſrael, & ibid.
ſcito quid loquar: & ſuauis facta eſt uox eius ſponſo, ſecundum illud propheticum: Suauis fiat Pſal. 119.
ei poſtulatio mea: tunc ad eam ſponſus effatur: Et audire me fac uocē tuam: quia uox tua ſua-
uis eſt. Si aperueris os tuum uerbo Dei, dicet tibi ſponſus: Vox tua ſuauis eſt, & aſpectus tuus
ſpecioſus. Quapropter conſurgentes deprecemur Dominum, ut digni efficiamur ſponſi ſermo
ne, ſapientia: Chriſto Ieſu, cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.

COMMEN-

COMMENTARIVS IN CANTICVM CANTICORVM, QVI VT EST PIVS ET ERVDITVS, ITA MEA quidem sententia, Hieronymi non est, nec Origenis, nec alicuius Græci. Vide censuram nostram.

PROLOGVS

In quo locum communem de Amore, & ordinem librorum Salomonis ac huius libri ἐπιγραφὴν pulcrè pertractat & exponit.

De inenarrabili amore uerbi Dei sponsi & Ecclesiæ spõsæ.



EPITHALAMIVM libellus, id est nuptiale carmen, in modum, mihi uidetur dramatis à Salomone conscriptus, quem cecinit instar nubentis sponsę, & erga sponsum suum, qui est sermo Dei, cœlesti amore flagranns. Adamauit enim eum, siue anima quæ ad imaginẽ eius facta est, siue ecclesia. Sed & magnificus hic ipse atq; perfectus sponsus, quibus uerbis usus sit ad coniunctam sibi animam, uel ecclesiam, hæc ipsa scriptura nos docet. Sodales quoq; sponsæ adolescentulæ cum ipsa sponsa positæ quæ dixerunt, quæq; etiam amici ac sodales sponsi, ex eodem nihilominus libro, qui Canticum canticorum intitulatur, cognoscimus. Possibilitas enim data est etiam ipsis amicis sponsi aliqua dicere, ea duntaxat quæ audierant ab ipso sponso lætantes de coniunctione sponsæ. Fit ergo sermo ab ipsa sponsa, nõ solùm ad sponsum, sed etiam ad adolescentulas: & rursum sponsi sermo non tantummodo ad sponsam, sed etiam ad amicos dirigitur sponsi. Et hoc est quòd suprà diximus, carmen nuptiale in modum dramatis esse conscriptũ. Drama enim dicitur multarum personarum cantilena, ut in scenis agi fabula solet, ubi diuersæ personæ introducuntur, & alijs accedentibus, alijs etiam discedentibus, à diuersis, & ad diuersos textus narrationis expletur. Quæ singula suo ordine scriptura hæc continet, totumq; corpus eius mysticis formatur eloquijs. Sed primò scire nos oportet, quoniam sicut puerilis ætas non mouetur ad amorem possibilium, ita nec ad capiendũ quidem uerba hæc, paruula & infantilis interioris hominis ætas admittitur, illorum scilicet qui lacte in Christo aluntur, non cibo forti, & qui nunc primũ rationabile & sine dolo lac concupiscũt. In uerbis enim Cantici canticorũ ille cibus est, de quo dicit Apostolus: Perfectorum autem est solidus cibus: & tales requirit auditores, qui pro possibilitate sumendi exercitatos habeant sensus ad discretionem boni & mali. Et quidem paruuli quos diximus, si ueniant ad hæc loca potest fieri ut nihil quidẽ ex hac scriptura proficiant, nec tamen ualde lædantũ, uel ipsa quæ scripta sunt legentes, uel quæ ad explanationẽ eorũ dicenda sunt, recensentes. Si uerò aliquis accesserit, qui secundum carnem tantummodo uir est, huic tali non parũ ex hac scriptura discriminis, periculiq; nascetur. Audire enim purè & castis auribus amoris nomina nesciens, ab interiori homine ad exteriorem & carnalem uirum omnem deflectet auditum, & à spiritu conuertetur ad carnem, nutrietq; in semetipso concupiscentias carnales, & occasione diuinæ scripturæ commoueri & incitari uidebitur ad libidinẽ carnis. Ob hoc ergo moneo, & consiliũ do omni qui nondum carnis & sanguinis molestijs caret, neq; ab affectu naturæ materialis abscedit, ut à lectione libelli huius eorumq; quæ in eo dicentur, penitus temperet. Aiunt enim obseruari etiam apud Hebræos, quòd nisi quis ad ætatem perfectam maturamq; peruenerit, libellum hunc ne quidẽ in manibus tenere permittatur. Sed & illud ab eis accepimus custoditi, quandoquidẽ moris est apud eos omnes scripturas à doctoribus & à sapientibus tradi pueris, simul & eas quas δευτερώσεις appellant, ad ultimũ quatuor ista obseruari, id est principiũ Genesis, in quo mundi creatura describitur, & Ezechielis prophetæ principia, in quibus de Cherubim refertur, & finem in quo templi ædificatio continetur, & hunc Cantici canticorum librum. Igitur necessariũ mihi uidetur, antequam ad ea quæ in hoc libello scripta sunt, discutienda ueniamus, de amore prius ipso, qui est scripturæ huius causa præcipua, pauca differere: & post hæc de ordine librorũ Salomonis, in quibus hic liber tertio loco positus uidetur: tum etiam de attitulatione libelli ipsius, cur Canticum canticorũ superscriptus sit: atq; etiam quomodo dramatis in modum, & tanquã fabula quæ in scenis personarũ immutatione agi solet, uideatur esse cõpositus. Apud Græcos quidem plurimi eruditorũ uirorum uolentes inuestigare ueritatis indaginẽ, de amoris natura multa ac diuersa etiam dialogorũ stilo scripta protulerunt, conantes ostendere non aliud esse amoris uim, nisi quæ animam de terris ad fastigia cœli celsa perducat, nec ad summã posse beatitudinem perueniri, nisi amoris desiderio prouocante. Sed & quæstiones de hoc quasi in conuiuijs propositæ referuntur, inter eos puto inter quos non ciborum, sed uerborum conuiuiũ gerebatur. Alij uerò etiam artes quasdam quibus amor hic in anima gigni uel augeri posse uideatur, conscriptas reliquerunt. Sed has

Personæ in hoc Epithalamio colloquentes.

Mysteria hæc, quibus non sit concessum plenè cognoscere.

Heb. 5.

Hebræorũ uitio in lectione diuinæ scripturæ, & iudiciũ de quibusdam scripturæ locis.

De amore rerum diuinarũ.

artes

artes carnales homines ad uitiosa desideria, & culpabilis amoris ministeria traxerunt. Non ergo mirū sit, si & apud nos, ubi quanto plures simpliciores, tanto plures & imperitiores uidentur, difficilem diximus & periculo proximam de amoris natura disputationē: cùm apud Græcos qui eruditi & sapientes uidentur, fuerint tamen aliqui qui de his non ita acceperint, ut scriptum est, sed occasione eorum quæ de amore dicta sunt, in lapsus carnis & in impudicitiæ præcipitia corruerūt; siue ex his quæ scripta erant (ut suprà memorauimus) admonitiones quasdam & incitamenta sumentes, siue incontinentiæ suæ uelamen scriptis ueterum præferentes. Ne ergo & nos tale aliquid incurramus, ea quæ à ueteribus bene & spiritaliter scripta sunt, uitiosè & carnaliter aduertentes, tam corporis quàm animæ nostræ palmas protendamus ad Deum, ut Dominus qui dedit uerbum euangelizantibus uirtute multa, donet & nobis in uirtute sua uerbum quo possimus ex his quæ scripta sunt, intellectū sanum, & ad ædificationem pudicitiæ aptum, uel nomini ipsi, uel naturæ amoris ostendere. In principio uerborum Moysi, ubi de mundi conditione conscribitur, duos inuenimus homines creatos referri: primum ad imaginem & similitudinem Dei factum, secundum è limo terræ factum. Hoc Paulus apostolus bene sciens, & ad liquidū in his eruditus, in suis literis apertius & euidentius binos esse & per singulos quosq; homines scripsit. Sic enim dixit: Nam si is qui foris est homo noster corrumpitur, sed ille qui intus est, renouatur de die in diem. Et iterum: Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem. & his similia quanta conscribit? Vnde puto neminem iam debere dubitare, quòd Moyses de duorum hominū factura uel figmento scripserit in principio Genesis, cū uideat Paulum qui melius utiq; quàm nos intelligebat ea quę a Moyse scripta sunt, duos homines esse per singulos quosq; dicentem. Quorū unum, id est interiorem, renouari per singulos dies memorat: alterum uerò, id est exteriorem, in quibusdam sanctis & talibus qualis erat Paulus, corrumpi perhibet & infirmari. Quòd si alicui uidebitur de hoc adhuc aliquid dubitandum, in locis proprijs melius explanabitur. Nunc autem propter quid memoriam fecerimus interioris & exterioris hominis prosequamur. Ostendere enim ex his uolumus, quod scripturis diuinis per homonymias, id est per similes appellationes, imò per eadem uocabula, & exterioris hominis membra, & illius interioris hominis partes affectusq; nominantur, eaq; non solū uocabulis, sed & rebus ipsis sibi inuicē comparantur. Verbi gratia, uetatur aliquis esse puer secundum interiorem hominē, quem possibile est crescere, & ad ætatem iuuenis adduci, atq; inde succedentibus incrementis peruenire ad uirum perfectū, & effici patrem. His autem nominibus uti uolumus, ut consona diuinæ scripturæ, illi scilicet quæ ab Ioanne scripta est, uocabula poneremus. Ait enim ille: Scripsi uobis pueri, quoniā cognouistis patrem: scripsi uobis patres, quoniam cognouistis eum qui ab initio est. Scripsi uobis iuuenes, quoniam fortes estis, & per uerbum Dei quod manet in cœlo, uicistis malignum. Euidens utiq; est nec ab ullo arbitror omnino dubitari, quòd pueros hic Ioannes uel adolescentes, uel iuuenes, uel etiā patres secundum animæ, non secundum corporis appellet ætatē. Sed & Paulus dicit in quodam loco: Non potui uobis loqui quasi spiritalibus sed quasi carnalibus, tanquā paruulis in Christo lac uobis potum dedi, nō escam. In Christo autem paruuli proculdubiò secundum animæ, non secundum carnis nominantur ætatem. Deniq; idem Paulus etiam in alio loco ait: Cùm essem paruulus, loquebar sicut paruulus, sicut paruulus sapiebam, sicut paruulus cogitabam: cùm aūt factus sum uir, destruxi quæ erāt paruuli. Et iterum alibi dicit: Donec occurramus omnes in unum perfectū, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Scit enim occursuros esse omnes qui credunt in uirum perfectū, & in mensurā ætatis plenitudinis Christi. Igitur sicut hæc, quæ memorauimus, ætatū nomina, eisdem uocabulis & exteriori homini adscribuntur & interiori: ita inuenies etiam membrorum nomina corporalium transferri ad animæ membra, seu potius efficientiæ hæc animæ affectusq; dicendi sunt. Dicitur ergo in Ecclesiaste: Sapientis oculi in capite eius. Item in Euangelio: Qui habet aures audiendi, audiat. In Prophetis quoq;: Sermo Domini qui factus est in manu Prophetæ Hieremię, siue alterius cuiuslibet. Simile est etiā illud quod ait ille: Pes autem tuus non offendit. Et iterū: Mei autem paulo minus moti sunt pedes. Euidenter quoq; & uenter animæ designatur, ubi dicitur: Domine à timore tuo in utero concepimus. Nam inde quis dubitet, cum dicitur: Sepulchrū patens est guttur eorum? Et iterū: Præcipita Domine, & diuide linguas eorū. Sed & id quod scriptū est: Dentes peccatorum contriuisti. Et iterum: Contere brachium peccatoris & maligni. Et quid opus est me de his plura colligere, cùm abundantissimis testimonijs scripturæ diuinæ repletæ sint? Ex quibus euidenter ostenditur membrorū hæc nomina nequaquam corpori uisibili aptari posse, sed ad inuisibilis animæ partem uirtutesq; debere reuocari: quoniam & uocabula quidem habent similia, apertè autem & sine ulla ambiguitate non exterioris, sed interioris hominis significantias gerunt. Est ergo materialis huius hominis, qui & exterior appellatur, cibus potusq; naturæ suæ cognatus, corporeus iste scilicet, & terrenus. Similiter autem & spiritalis hominis ipsius qui &

A' pijs precibus orditur.

Homo internus & externus. Gen. 1.

2.Cor.4. Rom.7.

Homonymia.

1.Ioan.2.

1.Cor.3. *Paruuli in Christo qui nam sint.* 1.Cor.13. Ephe.4.

Ecclesi.2. Matth.13. Hier.20. Psal.91.73. Psal.55.58.9.

Ciborum hominis genera duo.

interior dicitur, est proprius cibus, ut panis ille uiuus qui de cœlo descendit. Sed & pôtus ille est ex illa aqua quam promittit Iesus dicens: Quicunq; biberit ex hac aqua quam ego do ei, nō
Ioan. 4. sitiet in æternum. Sic ergo per omnia similitudo quidem uocabulorū secundum utrumq; hominem ponitur: rerum uerò proprietas unicuiq; discreta seruatur, & corruptibili corruptibilia præbentur, incorruptibili uerò incorruptibilia proponūtur. Vnde accidit, ut simpliciores quidam nescientes distinguere ac secernere quæ sint quæ in scripturis diuinis interiori homini, quæ uerò exteriori deputanda sint, uocabulorum similitudinibus falsi ad ineptas quasdam fabulas & figmenta inania se contulerint: ut etiam post resurrectionē cibis corporalibus utendum crederent, potumq; sumendum non solùm ex illa uite uera, & uiuente in secula, uerùm & ex his uitibus ligni. Sed de his aliàs uidebimus. Nunc ergo (ut præcedenti obseruatione distinximus) est quidem secundum interiorem hominem alius sine filijs & sterilis, alius uerò abun-
Hier. 15. dans in filijs. Secundum quod & illud aduertimus dictum: Sterilis peperit septem, & fœcunda
Exod. 23. in filijs infirmata est. Et ut in benedictionibus dicitur: Nō erit in uobis sine filijs & sterilis. Igi-
Amor carnalis & spiritualis. tur si hæc ita se habent, sicut dicitur aliquis carnalis amor, quem & Cupidinem appellauerunt poetæ, secundum quem qui amat, in carne seminat: ita est & quidam spiritalis amor, secundum quem ille interior homo amans in spiritu seminat. Et ut euidentius dicam: si quis est qui portat adhuc imaginem terreni, secundum exteriorem hominem, agitur cupidine & amore terreno. Qui uerò portat imaginem cœlestis secundum interiorē hominem, agitur cupidine & a-
Amor uerbi, hoc est filij Dei. more cœlesti. Amore autem & cupidine cœlesti agitur anima cùm perspecta pulchritudine & decore uerbi Dei speciem eius adamauerit, & ex ipso telum quoddam & uulnus amoris accepit. Est enim uerbū hoc imago, & splendor Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ, in
Heb. 1. Col. 1. quo creata sunt omnia quæ in cœlis sunt, & quæ in terris, siue uisibilia, siue inuisibilia. Igitur si quis potuerit capaci mente conijcere & considerare horum omniū quæ in ipso creata sunt decus & speciem, ipsa rerum uenustate percussus, & splendoris magnificentia ceu iaculo (ut ait Propheta) electo terebratus, salutare ab ipso uulnus accipiet & beato igne amoris eius ardebit. Oportet etiam nos illud scire, quòd illicitus amor, & contra legem, sicut accidere potest homini exteriori, uerbi gratia, ut non sponsam uel coniugem amet, sed aut meretricem, aut adulterā: ita & interiori homini, hoc est animæ, accidere potest amor, non in legitimū sponsum quem diximus esse uerbum Dei, sed in adulterū aliquem & corruptorem. Quod sub hac eadem figura
Ezech. 23 euidenter declarat Ezechiel propheta, ubi Oollam & Oolibam introducit sub specie Samariæ
Idololatrarum amor adulterinus. & Hierusalem, adulterino amore corruptas, sicut locus ipse scripturæ propheticæ ostendit uolentibus plenius scire. Exardescit autem etiam hic spiritalis amor animæ, aliquando quidem ut edocuimus erga aliquos spiritus nequitiæ, aliquando erga spiritū sanctum, & uerbum Dei, qui est sponsus fidelis, & eruditæ animæ uir dicitur, & cuius ipsa sponsa in hac præcipuè scriptura quæ habetur in manibus, nominatur, sicut præstante Domino, plenius ostendemus, cùm uerba ipsius libelli explanare cœperimus. Videtur autem mihi diuina scriptura, uolens cauere ne lapsus aliquis legentibus sub amoris nomine nasceretur, pro infirmioribus quibusq; cum
Dilectionis & charitatis uocibus cur sit usus. qui apud sapientes seculi Cupido, seu amor dicitur, honestiori uocabulo charitatem uel dilectionem nominasse. Verbi gratia, ut cùm dicit de Isaac: Et accepit Rebeccam, & facta est ei uxor, & dilexit eam. Et iterum de Iacob & Rachel similiter dicit scriptura: Rachel autem erat de-
Gen. 24. 29. cora oculis, & pulchra facie, & dilexit Iacob Rachel, & dixit, Seruiam tibi septem annis pro Ra-
2. Reg. 13. chel filia tua iuniore. Euidentius autem immutatus usus huius uocabuli apparet in Amnon, qui adamauit sororem suam Thamar. Scriptum est enim: Et factum est post hæc, & erat Absalon filio Dauid soror decora facie ualde, & nomen ei Thamar, & dilexit eam Amnon filius Dauid. Dilexit, posuit pro Adamauit. Et tribulabatur, inquit, Amnon, ita ut infirmaretur propter Thamar sororem suam: quoniam uirgo erat, & graue uidebatur in oculis Amnon facere ei aliquid. Et post pauca de uiolentia quam intulit Amnon Thamar sorori suæ, ita dicit scriptura: Et noluit Amnon audire uocem eius, sed inualuit super eam, & humiliauit eam, & dormiuit cum ea, & odiuit eam odio Amnon magno ualde. Quoniā maius erat odiū quo oderat eam, quàm dilectio qua dilexerat eam. Et in his ergo, & in pluribus alijs locis inuenies scripturā diuinam refugisse amoris uocabulum, & charitatis dilectionisq; posuisse. Interdum (licet rarò) proprio tamen uocabulo amorem nominat, & inuitat ad eum atq; incitat animas, ut cùm di-
Prou. 4. cit in Prouerbijs de sapientia: Adama eam, & seruabit te: circumda eam, & exaltabit te: honora eam, & complectetur te. Sed & in eo libello qui dicitur Sapientia Salomonis, ita scriptum est de ipsa sapientia: Amator factus sum decoris eius. Arbitror autem quòd ubi nulla lapsus uidebatur occasio, ibi tantùm nomen amoris inseruit. Quid enim passibile, aut quid indecorum possit aliquis aduertere in amore sapientiæ, uel in eo qui se amatorem profitetur esse sapientiæ? Nam si dixisset, Quia adamauit uel Isaac Rebeccam, uel Iacob Rachel, passio utique aliqua indecora per hæc uerba erga sanctos Dei homines potuisset intelligi, apud eos præcipuè qui

qui nesciunt à litera conscendere ad spiritū. Apertissimè autem in hoc ipso libello qui habetur
in manibus, amoris nomen charitatis uocabulo permutatū est, in eo ubi dixit: Adiuraui uos *Cant.5.*
filiæ Hierusalem, si inueneritis fratruelem meū, ut annuncietis ei, quia uulneratæ charitatis ego
sum: pro eo utiq; ut diceret: Amoris eius telo percussa sum. Nihil ergo interest in scripturis diui-
nis, utrum charitas dicatur, an amor, uel dilectio: nisi quòd in tantum nomen charitatis extol-
litur, ut etiam ipse Deus charitas appelletur, sicut Ioannes dixit: Charissimi diligamus inuicē, *1.Ioan.4.*
quia charitas ex Deo est, & omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum: qui autem
non diligit, non cognoscit Deum, quia Deus charitas est. Et quamuis alterius temporis sit dice-
re aliquid de his quæ exempli causa ex Ioannis epistola protulimus, tamen breuiter etiam ali-
qua perstringere, nō est uisum absurdum. Diligamus, inquit, inuicem, quia charitas ex Deo est.
& post pauca: Deus charitas est. In quo ostendit & ipsum Deum charitatem esse, & iterum eum
qui ex Deo est, charitatem esse. Quis autem ex Deo est, nisi ille qui dicit: Ego ex Deo exiui, & ue- *Ioan.16.*
ni in hunc mundum? Quod si Deus pater charitas est, & filius charitas est: charitas autem &
charitas unum est, & in nullo differt: consequenter ergo pater & filius unum bene dicuntur. Et
ideo conuenienter Christus sicut sapientia, & uirtus, & iustitia, & uerbū, & ueritas, ita & chari-
tas dicitur. Et ideo dicit scriptura: Quia si charitas manet in uobis, Deus in uobis manet. Deus
autem, id est pater & filius, qui & ueniunt ad Deum qui perfectus in charitate est, secundū uer-
bum Domini & Saluatoris dicentis: Ego & pater ueniemus ad eum, & mansionem faciemus a- *Ioan.14.*
pud eum. Sciendū ergo est, quòd hæc charitas quæ Deus est, cùm in aliquo fuerit, nihil terrenū,
nihil materiale, nihil corruptibile diligit. Contra naturam namq; est ei corruptibile aliquid di-
ligere, cùm ipsa sit incorruptionis fons. Ipsa est enim sola quæ habet immortalitatē. Siquidem
Deus charitas est, qui solus habet immortalitatē, lucem habitans inaccessibilem. Quid autē *1.Tim.6.*
aliud immortalitas nisi uita æterna est, quam daturū se promittit Deus credentibus in ipsum *De charitate*
solum uerum Deum, & quē misit Iesum Christum filium eius? Propterea ergo in primis, & ante *erga Deum pa-*
omnia hoc amabile & placitū dicitur esse Deo, ut quis diligat Dominum Deum suum ex toto *trem & filiū.*
corde suo, & ex tota anima sua, & ex totis uiribus suis. Et quia Deus charitas est, & filius qui ex
Deo est, charitas est, sui simile aliquid requirit in nobis: ut hanc charitatē quæ est in Christo Ie-
su, qui est charitas, uelut cognata quadam per charitatis nomē affinitate sociemur: sicut & ille
qui iam coniunctus ei dicebat: Quis nos separabit à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Do- *Rom.8.*
mino nostro? Hæc autem charitas omnem hominē proximum diligit. Ob hoc enim arguit Sal-
uator quendam, qui opinabatur quòd iusta anima erga eam quæ iniquitatibus inuoluta est,
propinquitatis iura non seruet: & ista de causa texuit istam parabolam, quæ dicit, quòd in la- *Luc.10.*
trones incidit quidam, dum descendit ab Hierusalem in Hiericho: & culpat quidem sacerdo- *Proximus quis*
tem & Leuitam, qui uidentes semineces, præterierunt: amplectitur autem Samaritanū qui mi- *sit.*
sericordiam fecerit, & hunc fuisse ei proximū ipsius. Qui proposuerat, responsione firmauit: Et
ait ei: Vade, & tu fac similiter. Etenim natura omnes nobis inuicem proximi sumus. Operibus
uerò charitatis fit proximus ille qui potest benefacere, ei qui non potest. Vnde & Saluator no-
ster factus est proximus nobis, nec pertransiuit nos cùm semineces ex latronum uulneribus
iaceremus. Igitur sciendum est Dei charitatē semper ad Deum tendere: à quo originem duxit,
& ad proximū respicere, cum quo participium gerit, utpote similiter creatam in corruptione.
Sic ergo quæcunq; de charitate scripta sunt, quasi de amore dicta suscipe, nihil de nominibus
curans. Eadem namq; in utroq; uirtus ostenditur. Quod si quis dicat, quia & pecuniam, & me-
retricem, & alia similiter mala eodem uocabulo quod à charitate duci uidetur, diligere appel-
lamur: sciendum est in his non propriè, sed abusiuè charitatē nominari. Sicut (uerbi gratia) &
Deus nomen principaliter in eo est, ex quo omnia, & per quem omnia, & in quo omnia: quod
utiq; apertè uirtutem, & naturam trinæ singularitatis denunciat. Secundo uerò in loco, & (ut
ita dixerim) abusiuè Deos dicit scriptura etiam illos ad quos sermo Dei fit, sicut confirmat Sal-
uator in euangelijs. Sed & cœlestes uirtutes sub hoc nomine appellari uidentur, dum dicitur:
Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos dijudicat. Tertio uerò in loco iam non *Psal.82.*
abusiuè, sed falsò, dij gentium dæmones appellantur, cùm dicit scriptura: Omnes dij gentium *1.Cor.8.*
dæmonia. Itaq; & primum charitatis nomen in Deo est, propter quod iubemur diligere Deum
ex toto corde nostro, ex tota anima nostra, & ex totis uiribus nostris, utpote eum à quo habe-
mus hoc ipsum, ut diligere possimus. In ipso iam sine dubio continetur, ut & sapientiam, & iu-
stitiam, & pietatem & ueritatem, omnesq; uirtutes pariter diligamus. Vnum enim atq; idem
est diligere Deum, & diligere bona. Secundo loco, quasi abusiuo & inde deriuato nomine, etiā
proximum diligere iubemur, tanquam nosipsos. Tertium uerò est quod falsò sub charitatis ti-
tulo nominatur, diligere uel pecuniam, uel uoluptates, uel omne quidquid ad corruptelam
pertinet & errorem. Non ergo interest utrum amari dicatur Deus, an diligi. Nec puto quòd cul-
pari possit si quis Deum sicut Ioannes charitatem, ita ipse amorem nominet. Deniq; memini

Ignatij martyris dictum de Christo. aliquem sanctorum dixisse Ignatium nomine de Christo: Meus autem amor crucifixus est: nec
reprehendi eum pro hoc dignum iudico. Sciendum autem quòd omnis qui uel pecuniam di-
ligit, uel ea quæ in mundo sunt materiæ corruptibilis, uirtutē charitatis quæ ex Deo est, ad terre
na & ad caduca deducit, & rebus Dei abutitur ad ea quæ non uult Deus. Non enim Deus dile-
ctionem horum, sed usum hominibus dedit. Hæc autem paulò latius discussimus, uolentes de
natura charitatis & amoris apertius attentiusq; distinguere, ne fortè quoniam scriptura dicit,
Quia Deus charitas est, omne quod diligitur etiā si corruptibile sit, ex Deo esse, & hoc charitas
& dilectio putaretur. Sed ostenditur res quidem Dei, & munus eius esse charitas, nō tamen sem
Humana natura semper aliquid amat. per ab hominibus, ad ea quæ Dei sunt, & quæ Deus uult, opus eius assumi. Sed & hoc scire o-
portet, quòd impossibile est, ut non semper humana natura aliquid amet. Omnis namq; qui
ad id ætatis uenerit, quam pubertatē uocant, amat aliquid seu minus rectè, cùm amat quæ non
oportet: seu rectè & utiliter, cùm amat quæ oportet. Verùm nonnulli hunc amoris affectū, qui
animæ rationabili insitus est beneficio conditoris, aut ad amorem pecuniæ trahunt & auaritiæ
studium, aut erga gloriam captandam, & fiunt inanis gloriæ cupidi; aut erga scorta sectanda,
& inueniunt impudicitiæ libidinisq; captiui: aut ad alia his similia uirtutē tanti boni huius ef-
fundunt. Sed & cùm erga diuersas artes amor iste ducitur, quæ manu ministrantur, aut per stu
dia præsentis uitæ non solùm necessaria, ut (uerbi gratia dixerim) erga artem palæstricam, uel
cursus exercitia, aut certè etiam erga geometricam, uel musicam, uel arithmeticam confertur,
atq; ad alias uel huiuscemodi disciplinas, nec sic quidem mihi uidetur usus eius probabiliter
sumi. Si enim quod bonum est, hoc & probabile est: bonum autem propriè non erga usus cor-
poreos, sed in Deo primū & animi uirtutibus intelligitur: consequenter ille amor probabilis
Bonum, de Deo & animi uirtutibus intelligendum. est, qui Deo & animi uirtutibus coaptatur. Et hoc ita se habere definitione ipsius Saluatoris o-
stenditur, ubi interrogatus à quodam, quod esset mandatū omnium maximum, & primū in
lege, respondit: Diliges Dominū Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tuā, & ex to-
tis uiribus tuis. Secundū uerò simile est illi: Diliges proximū tuum sicut teipsum. Et adiecit: In
Matth. 22. his duobus mandatis omnis lex pendet & prophetæ: ostendens per hæc duo iustum amorem
Matth. 19. legitimumq; constare, atq; in his uniuersam legem prophetasq; pendere. Sed & quod ait: Non
Rom. 13. adulterabis: Non occides: Non furtum facies: Non falsum testimonium dices, & si quod aliud
Charitatem legis totius summam & scopū esse. mandatum, in hoc uerbo restauratur, in quo ait: Diliges proximū tuum sicut teipsum. quod
hoc modo facilius explanabitur. Ponamus uerbi gratia, mulierem amore alicuius uiri arden-
tem, cupientemq; in consortium eius adsciscí, nónne omnia ita aget, & omnes motus suos ita
temperabit, ut sciat illi placere quem diligit: ne fortè si in aliquo contra uoluntatem illius ege-
rit, consortia eius uir ille optimus refutet atq; spernat? Poteritne hæc mulier quæ erga amorem
uiri illius toto corde, tota anima, totisq; uiribus feruet, aut adulterium cōmittere, quæ eum no
uerit amare pudicitiam? aut homicidium, quæ eum nouerit mitem? aut furtū, quæ ei sciat libe-
ralitatem placere? aut concupiscet aliena, quæ omnes suas concupiscentias erga amorem uiri
illius habeat occupatas? Sic ergo in charitatis perfectione, & omne mandatum restaurari dici-
tur, & legis uirtus prophetarumq; pendere. Propter istud charitatis uel amoris bonum sancti,
nec in tribulatione angustiantur, nec aporiati exaporiantur, nec deiecti pereunt, sed quod in
præsenti est momentaneum, & leue tribulationis eorum, supra modum æternum gloriæ pon-
dus operatur illis. Non enim omnibus, sed Paulo, & his qui ei similes sunt, præsens hæc & mo-
mentanea ac leuis dicitur tribulatio: quia perfectam charitatem Dei in Christo Iesu per spiri-
Gen. 29. tum sanctum habent in corde suo diffusam. Sic deniq; & Iacob patriarcham amor Rachel per
septem annos continuos in laboribus positum diurni æstus, & nocturni frigoris ustionem sen
1. Cor. 13. tire non siuit. Sic ipsum Paulum in amore huius incensum audito dicentem: Charitas omnia
patitur, omnia credit, omnia sperat, omnia tolerat, charitas nunquā cadit. Nihil ergo est quod
non toleret, qui perfectè diligit. Plura autem quando nō toleramus, certum quòd ob hoc quia
charitatē quæ omnia tolerat, non habemus. Et si non ferimus aliqua patienter, idcirco est quia
charitas nobis deest, quæ omnia patit. In luctamine quoq; eo quod est nobis aduersus diabo
lum, quòd frequenter cadimus, non dubium est quin ob hoc fiat quòd non est in nobis chari-
tas illa quæ nunquam cadit. Hunc ergo amorem loquitur præsens scriptura, quo erga uerbum
Dei anima beata utitur, & inflammatur: & istud Epithalamij carmen per spiritū canit quo ec-
1. Tim. 2. clesia sponso cœlesti Christo coniungitur ac sociatur, desiderans misceri ei per uerbum, ut con-
cipiat ex eo, & saluari possit per hanc castam filiorum generationem, cùm permanserint in fi-
de, & sanctitate cum sobrietate: utpote cōcepti ex semine quidem uerbi Dei, editi uerò genitiq;
uel ab immaculata ecclesia, uel ab anima nihil corporeum, nihil materiale requirente, sed solo
uerbi Dei amore flagrante.

HAEC interim nobis ad præsens de amore, uel charitate, quæ in Epithalamio hoc Cantici
canticorum refertur occurrere potuerunt. Sed sciendum est tam multa esse quæ dici debeant

de cha-

de charitate hac, quanta & de Deo: siquidem ipse est charitas. Scit enim nemo patrē nisi filius, *Matth. 11.*
& cui uoluerit filius reuelare. Similiter autem etiam ipsum filium, quoniam & ipse charitas est,
nemo scit nisi pater, & secundum hoc quod charitas dicitur. Solus autem spiritus sanctus est,
qui ex patre procedit, & ideo scit quæ in Deo sunt, sicut spiritus hominis scit quæ in homine
sunt. Hic ergo paracletus, spiritus ueritatis, qui de patre procedit, circuit quærens si quas inue-
niat dignas & capaces animas, quibus reuelet magnitudinem charitatis huius quæ ex Deo est.
Nunc ergo iam ipsum Deum patrē, qui charitas est, inuocantes, per eam quæ ex ipso est charita
tem, etiam ad reliqua discutienda ueniamus. Et tentemus primū de eo requirere quid illud sit,
quòd cùm tria uolumina ecclesia Dei à Salomone scripta susceperit, primus ex ipsis Prouerbio *De librorū Sa-*
rum liber positus sit, secundus is qui Ecclesiastes appellatur, tertio uerò in loco Cantici canti- *lomonis ordi-*
corum uolumen habeatur. Quæ ergo nobis occurrere possint in hoc loco, ista sunt. Generales *ne.*
disciplinæ quibus ad rerū scientiam peruenitur sunt, quas Græci Ethicam, Physicam, & Theori *Philosophiæ*
cen appellauerunt, nos has dicere possumus Moralem, Naturalem, & Inspectiuā. Nonnulli sa- *partium diui*
nè apud Græcos etiā Logicen, quā nos rationalem possumus dicere, quarto in numero posue- *sio.*
re. Alij non extrinsecus eam, sed per has tres quas suprà memorauimus disciplinas innexam
consertamq; per omne corpus esse dixerunt. Est enim Logice, & uelut nos dicimus rationalis, *Logice.*
quæ uerborū dictorūq; uidetur cōtinere rationes, proprietatesq;, & improprietates, generaq;,
& species, & figuras singulorū quoq; edocere dictorum: quam utiq; disciplinā, non tam separa
ri, quàm inseri cæteris conuenit & intexi. Moralis autem dicitur per quam mos uiuendi hone-
stus aptatur, & instituta ad uirtutē tendentia præparantur. Naturalis dicitur ubi uniuscuiusq; *Ethice.*
rei natura discutitur, quo nihil contra naturam geratur in uita, sed unumquodq; his usibus *Physice.*
deputetur, in quos à creatore productum est. Inspectiua dicitur, qua supergressi uisibilia, de di- *Theoretice.*
uinis aliquid & cœlestibus contemplamur, eaq; sola mente intuemur, quoniam corporeum su
pergrediuntur aspectum. Hæc ergo ut mihi uidetur sapientes quiq; Græcorum sumpta à Salo *Salomonis Phi*
mone, utpote qui ætate & tempore longè ante ipsos prior ea per Dei spiritū didicisset, tanquā *losophiam, Eth*
propria inuenta protulerunt, & institutionū suarum uoluminibus comprehensa posteris tra- *nici philoso-*
denda reliquere. Sed hæc ut diximus Salomon ante omnes inuenit, & docuit per sapientiam *phi, uelut suam*
quam accepit à Deo, sicut scriptum est: Et dedit Deus prudentiā Salomoni, & sapientiam mul- *uendicauerunt.*
tam ualde, & latitudinem cordis sicut arenam quæ est ad oram maris, & multiplicata est in eo *3. Reg. 4.*
sapientia super omnes antiquos filios hominum, & super omnes sapientes Aegypti. Salomon *Salomon, quib.*
ergo tres istas, quas suprà diximus generales esse disciplinas, id est Moralem, Naturalem, & In- *in libris et quas*
spectiuam, distinguere ab inuicem ac secernere uolens, tribus eas libellis edidit suo quoq; ordi- *philosophiæ*
ne singulis consequenter aptatis. Primò ergo in Prouerbijs moralem docuit locum, succinctis *partes, expo-*
(ut decuit) breuibusq; sententijs uitæ instituta componens. Secundam uerò quæ naturalis ap *suerit.*
pellatur, cōprehendit in Ecclesiaste: in quo multa de rebus naturalibus differens, & inania ac
uana ab utilibus necessarijsq; secernens, relinquendam uanitatē monet, & utilia rectaq; sectan
da. Inspectiuū quoq; locum in hoc libello tradidit, qui habetur in manibus, id est in Cantico
canticorum, in quo amorem cœlestium, diuinorumq; desideriū incutit animæ sub specie spon
sæ ac sponsi, charitatis & amoris uijs perueniendum docens ad consortiū Dei. Hoc uerò eum
ueræ philosophiæ fundamentū ponentem, & ordinem disciplinarū, institutionumq; conden-
tem, quòd non latuerit, neq; ab eo abiectus sit etiā rationalis locus, euidenter ostendit in prin-
cipio statim Prouerbiorum suorum. Primò omnium per hoc ipsum quod Prouerbia attitula- *Prouerbia.*
uit libellum suum, quod utiq; nomen significat aliud quidem palàm dici, aliud uerò intrinse-
cus indicari. Hoc enim & communis usus prouerbiorum docet, & Ioannes in Euangelio Sal-
uatorem ita scribit dicentem: Hæc in prouerbijs locutus sum uobis, ueniet hora cùm iam non *Ioan. 16.*
in prouerbijs loquar uobis: sed manifestè de patre annunciem uobis. Hæc interim in ipsa titu-
li inscriptione. In sequenti uerò statim subiungit discretionē sermonis, & distinguit scientiam à
sapientia, & à sapientia disciplinam, & intellectum uerborum aliud ponit: & prudentiam dicit
in eo esse, ut excipere quis possit uerborum uersutiam. Distinguit etiam iustitiam ueram à dire
ctione iudicij: sed & astutiā nominat quandā his quos imbuit necessariā, illam credo per quā
sophismatū intelligi ac declinari possit argutia. Et ideo dicit innocentibus per sapientiā dari
astutiā, sine dubio ne in uerbo Dei decipiantē fraude sophistica. Sed in hoc mihi uidetur ratio-
nalis disciplinæ meminisse, per quā doctrina uerborū, dictorumq; significantiæ discernuntur,
& uniuscuiusq; sermonis proprietas certa cū ratione distinguitur. In qua præcipuè erudiri con
uenit pueros. Hoc enim hortatur, cū dicit: Vt det puero iuniori sensum, & cogitationē. Et quia *Dan. 13.*
qui in his eruditur, necessariò rationabiliter per ea quæ didicit semetipsum gubernat, & uitam
suam moderatius librat, propterea dicit: Intelligens autem gubernacula acquiret. Post hæc ue-
rò cognoscēs in uerbis diuinis quibus per prophetas humano generi traditus est ordo uiuen-
di, diuersos esse eloquija tropos, & uarias dicendi species: ac sciens haberi in eis aliquam figu-

ram, quæ parabola appelletur, & aliam quæ obscura dictio uocetur, aliasq; quæ ænigmata no-
minentur, & alias quæ dicta sapientum dicantur, scribit: Intelliges quoq; parabolam, & obscu-
rum sermonem, dictaq; sapientum & ænigmata. Per hæc ergo singula, rationalem locum ma-
nifestè & euidenter exponit, ac more ueterum succinctis breuibusq; sententijs ingentes & per-
Psal. 1. fectos explicat sensus. Quæ si quis est qui in lege Domini meditetur die ac nocte, & si quis est
sicut iusti os quod meditatur Domini sapientiam, inuestigare diligentius poterit, & inuenire:
si tamen rectè quis ierit, & quærens pulsauerit ostiū sapientiæ, petens à Deo ut aperiatur sibi, &
mereatur accipere per spiritum sanctum uerbum sapientiæ, uerbum scientiæ, fieriq; particeps
Prou. 1. illius sapientiæ quæ dicebat: Extendebam enim uerba mea, & non audiebatis. Et meritò exten
dere se dixit uerba in eius corde, cui dederit Deus (sicut suprà diximus) latitudinem cordis.
Dilatatur namq; illius cor qui potest ea quæ breuiter in mysterijs dicta sunt, latiore doctrina
sumptis ex uoluminibus diuinis assertionibus explanare. Oportet igitur secundum hanc ean-
dem sapientissimi Salomonis doctrinam eum qui sapientiam scire desiderat, incipere ab eru-
Eccles. 1. ditione morali, & intelligere illud quod scriptū est: Concupisti sapientiam, serua mandata, &
Dominus dabit eam tibi. Ob hoc magister hic qui primus homines diuinam philosophiam
docet, operis sui exordium Prouerbiorum posuit libellum, in quo (ut diximus) moralis tradi-
ditur locus: ut cum intellectu, moribusq; quis profecerit, ueniat etiam ad naturalis intelligen-
In Ecclesiaste et tiæ disciplinam, atq; ibi rerum causas naturasq; distinguens agnoscat uanitatem uanitatum
Cantico canti- relinquendam, ad æterna autem & perpetua properandum. & ideo post Prouerbia, ad Eccle-
corū quid do- siasten uenitur, qui docet (ut diximus) uisibilia omnia & corporea caduca esse & fragilia, quæ
ceat Salomon. utiq; cùm ita esse deprehenderit is qui sapientiæ studet, sine dubio contemnet ea ac despiciet,
& uniuerso (ut ita dicam) seculo renuncians tendet ad inuisibilia & æterna, quæ spiritalibus
quidem sensibus, sed adopertis amorum quibusdam figuris docētur in Canticis canticorum.
Ideo enim nouissimum locum tenet hic liber, ut tunc ad eum ueniatur, cùm & moribus quis
fuerit defecatus, & rerum corruptibilium atq; incorruptibilium scientiam distinctionemq; di-
dicerit, per quæ in nullo possit ex his figuris, quibus sponsæ ad sponsum cœlestis, id est animæ
perfectæ amor ad uerbum Dei describitur ac formatur, offendere. Præmissis namq; his quibus
purificatur anima per actus ac mores, & in rerum discretionem naturalium perducitur, com-
petenter ad domestica uenitur, & ad mystica, atq; ad diuinitatis contemplationem syncero &
Allegoria. spiritali amore conscenditur. Hanc ergo triplicem diuinæ philosophiæ formam etiam in illis
sanctis ac beatis uiris arbitror præsignatam, pro quorum sanctissimis institutionibus Deus
Exod. 3. summus dici uoluit Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob. Abraham tanquam moralem de-
clarat philosophiam, per obedientiam. Tanta enim eius fuit obedientia, & obseruatio manda-
Gen. 12. torum, ut cùm audiret, Exi de terra tua, & de cognatione tua & de domo patris tui, non sit cun-
22. ctatus, sed statim fecerit, imò & aliquid amplius fecerit. Audiens enim ut immolaret filium suū,
nec inde quidem dubitat, sed obtemperat præcepto: & ad exemplum obedientiæ quæ est mo-
ralis philosophiæ, posteris dandū, nec filio suo unico pepercit. Isaac quoq; naturalem philoso-
26. phiam tenet, cùm & puteos fodit, & rerum profunda rimatur. Sed & Iacob inspectiuum tenet
28. locum, quippe qui & Israel ob diuinorum contemplationem nominatus sit, & qui castra cœli
uiderit & domum Dei, atq; angelorum uias, id est scalas à terris in cœlum porrectas prospexit.
Vnde & meritò inuenimus tres istos beatos uiros altaria fixisse Deo, hoc est philosophiæ suæ
Philosophia sa- consecrâsse profectus, quo scilicet edocerent non hæc ad artes humanas, sed ad Dei gratiam re
cra ad Dei gra- ferenda. Sed & in tabernaculis degunt, ut per hæc ostendant, neq; in terris habendum esse ali-
tiam referēda. quid proprium huic qui diuinæ philosophiæ studet, sed semper promouendum, non tam de
loco ad locum, quàm de scientia inferiorum, ad scientiam perfectorum. Sed & alia multa in scri
pturis diuinis inuenies quæ ordinem hunc quem in libellis Salomonis contineri diximus, se-
cundum hanc eandem formam designant: sed ea nunc nobis prosequi aliud in manibus ha-
Sanctissima stu- bentibus longum est. Si quis ergo primū locum in emendandis moribus, mandatisq; seruan-
dia quē habeāt dis, qui per prouerbia designatur, impleuit: post hæc autem deprehensa uanitate mundi, & re-
ordinem. rum caducarū fragilitate perspecta, uenit in hoc ut renunciet mundo, & omnibus quæ in mun
do sunt: consequenter ueniet etiam ad contemplanda & desideranda ea quæ non uidentur &
æterna sunt. Ad quæ tamen ut peruenire possimus, indigemus diuina misericordia, si fortè ua-
leamus, perspecta pulchritudine uerbi Dei, salutari in eum amore succendi, ut & ipse dignetur
huiusmodi animam diligere, quam desiderium sui habere perspexerit.
Exod. 29. POST hæc exigit nos consequentia sermonis dicere etiam de superscriptione ipsa Cantici
Rom. 16. canticorū. Simile enim est hoc illis quę in tabernaculo testimonij appellantur sancta sanctorū,
Epigraphe ter- & illis quæ in libro Numerorū memorantur opera operum, quæq; apud Paulum dicuntur se-
tij libelli Salo- cula seculorum. Sed quomodo differant à sanctis sancta sanctorū in Exodo, & quomodo diffe
monis. rant opera ab operibus operum, in Numerorū libro tractantibus prout potuimus, dictū est à
nobis.

nobis. Sed & de seculo seculorum in locis quibus occurrit non omissum est, & ne eadem repeta
mus, illa sufficiant. Nunc ergo requiramus primò quæ sint cantica, quorum canticorũ hoc esse
canticum dicitur. Puto ergo quòd cantica sint illa quæ dudum per prophetas, uel per angelos Cantica & cā-
canebãtur. Lex enim dicitur per angelos ministrata in manu mediatoris. Illa ergo omnia quæ ticorũ cantic.
per illos annunciabantur, cantica erant per amicos sponsi præcedentia. Istud uerò unum canti Gal. 3.
cum est, quod ipsi iam sponso spõsam suam suscepturo epitalamij specie erat canendũ: in quo
sponsa nõ adhuc per amicos spõsi cantari sibi uult, sed ipsius iam sponsi præsentis audire uer-
ba desiderat, dicens: Osculetur me osculo oris sui: unde & omnibus canticis meritò præfertur. Cant. 1.
Vidẽtur enim cætera cantica quæ lex & prophetæ cecinerunt, paruulæ adhuc spõsæ, & quæ nõ-
dum uestibula maturæ ætatis ingressa sit, decantata: hoc uerò canticum adultę, & iam ualde ro
bustæ, & quæ capax sit iam uirilis potentiæ, perfectiq; mysterij, decantari uidetur. Secundũ q̃d
dicitur de ipsa, Quia una sit perfecta columba. quæ si perfecta, ergo & perfecti uiri sponsa perfe Ibid.
ctæ suscepit uerba doctrinæ. Primum ergo canticum cecinit Deo Moses & filij Israel quando ui
derunt Aegyptios mortuos ad littus maris, & quando uiderunt manum fortem & brachium
excelsum Dñi, & crediderunt Deo & famulo eius Mosi. Tunc cantauerunt dicentes: Cantemus Exod. 15.
Dño, gloriosè enim honorificatus est. Ego autem arbitror quòd non possit ad istud perfectum
quis & mysticũ canticum peruenire, & ad istam perfectionem spõsæ, quæ in hac scriptura conti
netur, nisi prius ambulet per siccum in medio maris, & fiat ei aqua murus à dextera læuaq;, & sic
euadat de manibus Aegyptiorũ: ita ut uideat eos mortuos ad littus maris, atq; intuens manũ
fortem Dñi, quia interfecit Aegyptios, credat Dño & famulo eius Mosi. Mosi aũt dico legi atq;
euangelijs, omnibusq; diuinis scripturis. Tũc enim meritò cantabit, & dicet: Cantemus Dño,
gloriosè enim honorificatus est. Sed istud canticum canet quis cùm primum liberatus fuerit à
seruitute Aegyptiorum. Post hæc autem cùm transierit per hæc omnia quæ in Exodo, & quæ in
Leuitico scripta sunt, & uenerit ad hoc ut in diuinos numeros assumatur, tunc iterum secundũ
canticum canet, cùm exierit de ualle Zareth, quod interpretatur, Aliena descẽsio, & uenerit ad
puteum de quo scriptum est: Et dixit Dñs ad Mosen: Congrega populum, & dabo eis aquam Num. 21.
de puteo bibere. Ibi enim cantabit & dicet: Initiate ei puteum. Foderunt illum principes, excu-
derunt eum reges gentium in regno suo cùm dominantur eorum. Sed de his plenius in Nume
rorum libro, secundum quod dedit nobis Dñs, dictum est. Oportet igitur uenire ad puteum
qui à principibus fossus est, & à regibus excusus est, in quo opere nemo plebeius operatur, sed
omnes principes, omnes reges, regales scilicet & principales animæ, quæ altitudinem putei a-
quam uiuã continentis inquirunt. Post illud canticũ uenitur ad Deuteronomij canticum, de
quo dicit Dñs: Et nunc scribite uobis uerba cantici huius, & docete illud filios Israel, & injicite Deut. 32.
illud in os eorum, ut fiat mihi canticum istud ad testimonium in filijs Israel. Et uide quantum
& quale sit canticum istud cui ad audiendum terra nõ sufficit, sed cõuocatur & cœlũ. Ait enim,
Attende cœlum quæ loquar, & audiat terra uerba ex ore meo. Vide quàm magna sint, quàm in
gentia quæ dicuntur. Expectetur (ait) sicut pluuia eloquium meum, & descendat sicut ros su-
per gramen, & sicut nix super fœnum, quia nomen Dñi inuocaui. & reliqua. Quartum canticũ
est in libro Iudicum, de quo scriptũ est: Et cantauit Debbora & Barach filius Abinoem in die il Iud. 5.
la dicentes: Incipiẽdo principales in Israel in proposito populi benedicite Dñm. Audite reges,
auribus percipite satrapæ. & reliqua. Hęc aũt quæ canit apis esse debet, cuius opus tale est, ut &
reges & mediocres utantur ad sanitatem. Debbora namq; Apis interpretatur, quæ istud canti-
cum canit, sed & Barach cum ipsa: interpretatur autem Barach Coruscatio. Et canitur istud can
ticum post uictoriam, quia nec antè quis potest quæ perfecta sunt canere, nisi ubi aduersarios
uicerit. Sic deniq; & in ipso cantico dicitur: Exurge, exurge Debbora, exuscita millia populi. Iud. 5.
Exurge, exurge, cane canticũ, exurge Barach. Verum & de his plenius in illis oratiunculis quas
de libello Iudicum edidimus, disserta reperies. Quintũ post hæc canticũ est in secũdo libro Re-
gnorum, cùm locutus est Dauid ad Dominum uerba cantici huius in die qua liberauit eũ Do
minus de manu omnium inimicorum suorum, & de manu Saul, & dixit: Dominus mihi petra 2. Reg. 22.
& munitio mea, liberator Dominus Deus meus custos erit mihi. Si ergò & tu potueris conside
rare qui sunt inimici Dauid, quos in primo & secundo Regnorum libro superat ac prosternit,
& quomodo dignus factus est ut Domini adiutorium mereretur & liberaretur ab huiusmodi
inimicis: tunc poteris & tu quintũ istud canticum canere. Sextũ est canticũ in primo Paralipo-
menon libro, ubi constituit Dauid in principio ad laudandum Dñm Asaph, & fratres eius, &
est initium cantici istius tale: Laudate Dominũ, & confitemini, & inuocate eũ in nomine eius, 1. Paral. 16.
notas facite in populis uoluntates eius, canite ei, & hymnum dicite, narrate omnes adinuen-
tiones eius quas fecit Dominus, & cætera. Sciendum tamen est, quòd canticum quidem quod
est in secundo Regnorum libro, ualde simile est psalmo xvij. Quod autem est in primo libro Pa
ralipomenon, in initijs quidem usq; ad eum locum ubi dicit: Et in prophetis nolite malignari,

simile est ciiij.psal. Posteriora uerò ab hoc loco similitudinem gerũt primarũ partium xcv. psal.
ubi dicitur: Cãtate Domino omnis terra, usq; ad eum locum ubi ait: Quia uenit iudicare terrã.
Igitĩ si in his concludendus est numerus canticorũ, septimo in loco ponendus uidebiĩ liber hic
Esa.6. Cantici canticorũ. Si quis uerò etiã Esaiæ canticũ cum cæteris numerandũ putet, licet non ualde
Prophetica dicta, non tã temporibus, quàm ratione, pẽsanda sunt. de conuenire uideatur, ut præcessisse putetur Esaiæ canticũ, quod lõgè posterioribus temporibus
Esaias scripserit: tamen si quis putet quòd prophetica dicta non temporibus, sed ratione pen-
sanda sint, adiunget etiam illud cãticum: & dicet hoc quod Salomon cecinit, Canticũ esse can-
ticorum non tantum eorum quæ prius, sed & eorum quæ postmodum canenda uidebantur.
Si quis uerò putet etiam ex libro psalmorũ debere assumi, sicubi in eo uel canticum scribiĩ, uel
canticum psalmi, multitudinem congregabit præcedentium canticorum. Iunget enim cæteris
etiam xv. simul graduum cantica: & requirens singulorum uirtutes canticorũ, atq; ex his profi
cientis animæ gradus colligens, ac spiritualis intelligentiæ ordinem iterum conseqoentiamq;
cõponens, ostendere poterit, quàm magnificis gressibus incedens sponsa per hæc omnia per-
ueniat usq; ad thalamum sponsi, digrediens in locum tabernaculi admirabilis usq; ad domũ
Dei in uoce exultationis & cõfessionis sonus epulãtis: & perueniẽs usq; ad ipsum (ut diximus)
thalamum sponsi, ut audiat & loquatur cuncta hæc quæ continentur in Cantico canticorum.

ADHVC autem possumus & hæc inquirere prius quàm ad ipsum corpus libelli ueniamus: cur
Salomon qui uidetur obtemperare in his tribus libellis uolũtati spiritus sancti, in Prouerbijs
Prou.1. quidem dicatur, Salomon filius Dauid qui regnauit in Israel. In secundo uerò libello, nõ Salo
Eccl.1. moo scribitur, sed, Verba, inquit, Ecclesiastæ filij Dauid Regis Israel in Hierusalẽ. Et filium qui-
Cur Salomon in Prouerbijs & Ecclesiaste, nõ autem excellẽtissimo Cãtico, suũ nomẽ præfixerit. dẽ se esse Dauid, similiter ut in primo, & regẽ Israel scribit, sed ibi Prouerbia, hîc Verba ponit: &
seipsum quẽ ibi Salomonẽ, hîc Ecclesiasten nominat. Et cũ ibi gentẽ solã in qua regnauerat, po
suisset, hîc & gentẽ posuit, & locũ regni Hierusalẽ designat. In Cantico canticorũ uerò neq; gen
tis nomẽ, neq; locũ in quo regnet, neq; omnino quòd rex sit, neq; quòd patrem Dauid habeat
scribit: sed tãtummodo Cãticum (ait) cãticorũ quod est ipsi Salomoni. Et quãuis difficile mi-
hi uideaĩ, aut perscrutari, aut pertingere posse horũ differentias, aut utcũq; inuestigatas palàm
proferre, & chartulis credere: tamẽ in quantũ capere uel sensus noster, uel auditus legẽtium po
Cant.1. test, paucis aperire tentabimus. In plurimis Salomonẽ Christi typum ferre, uel secundum hoc
quod Pacificus dicitur, uel secundum hoc quod Regina austri uenit à finibus terræ audire sapi
Matth.12. entiam Salomonis, non puto dubitandum. Hic ergo & secundum quod filius Dauid dicitur,
regnat in Israel, & secundum quod supra eos reges pro qoibus ipse rex regum dicitur, regnat.
Phil.2. Et rursus, uerus Ecclesiastes ipse est, qui, cùm in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit formã
Christum, quibus in rebus, Salomõ repræsentauerit. serui accipiens ut cõgregaret Ecclesiam. à congregando enim Ecclesiã, Ecclesiastes appellatur.
Tum uerò quis ita Salomõ, id est pacificus sicut Dominus noster Iesus Christus, qui factus est
nobis sapiẽtia à Deo & iustitia & pax? Igiĩ in primo Prouerbiorum libro còm nos mortalibus
instituit disciplinis, Rex esse dicitur in Israel, necdũ in Hierusalem: quia & si Israel dicamur pro-
1.Cor.1. pter fidẽ, non tamẽ in hoc peruentũ est ut ad Hierusalẽ cœlestẽ peruenisse uideamur. Vbi uerò
profecerimus, & in hoc uẽtum fuerit, ut Ecclesiæ primitiuorum quæ in cœlis est sociemur, atq;
Hierusalẽ cœlestẽ discussis diligẽtius priscis & naturalibus causis matrẽ nostrã noscamus cœ-
lestẽ: tunc iã nobis etiã ipse Christus Ecclesiastes efficiĩ, & nõ solùm in Israel, sed & in Hierusalẽ
regnare diciĩ. Cum uerò ad perfectionẽ omnium uẽtum fuerit, & sponsa ei perfecta omnis dun
taxat rationalis creatura iungetur, quia pacificauit per sanguinẽ suum nõ solùm quæ in terris
sunt, sed & quæ in cœlis: tũc Salomon tãtummodo diceĩ cùm tradiderit regnum Deo & patri,
1.Cor.15. cùm euacuauerit omnẽ principatũ & potestatẽ. Oportet eñ eum regnare donec ponat inimi-
cos suos sub pedibus suis, & nouissimus inimicus destruatur mors. Et ita pacificatis omnibus
patriq; subiectis, cùm erit iã Deus omnia in omnibus, Salomon tantummodo, id est solus pa-
cificus nominabiĩ. Competenter ergo in hoc libello qui de amore sponsæ & sponsi erat scriben-
dus, etiam pro hoc neq; filius Dauid, neq; rex, neq; aliud horũ quod ad corporeum pertinere
2.Cor.5. posit intellectum scribitur, ut meritò de eo perfecta iã sponsa dicat: Quia & si aliquãdo cogno
uimus Christũ secundũ carnẽ, sed nunc iã nõ nouimus. ne quis putet eã corporeum aliquid a-
mare, aut in carne positum, & macula aliqua amori eius credaĩ induci. Propterea Cãticum can-
ticorum Salomoni tãtummodo est, & neq; filio Dauid, neq; regi Israel, neq; aliqua in his pror
sus miscetur carnalis nominis intelligẽtia. Et ne mireris quòd cum unus atq; idẽ sit Dominus
atq; saluator noster, dicamus eum ueint minorẽ primo in Prouerbijs, & deinde proficientẽ in
Ecclesiaste, & post hæc habere perfectionẽ in Cantico canticorũ, cùm hæc etiã in Euangelijs ui-
Christus propter nos profecit. deas scripta, ubi propter nos & ipse in nobis dicitur proficere. Sic enim refertur, quia Iesus pro-
ficiebat ætate & sapientia apud Deum & homines. Puto ergo quòd pro his omnibus, neq; fi-
lius Dauid, neque Rex Israel scribitur: sed & pro eo adhuc, quòd in Cantico canticorum
Luc.2. sponsa iam in tantum profecerat, ut maius aliquid esset quàm est regnum Hierusalem. Nam

Hierusalem cœlestem dicit Apostolus esse, atq; ad eam memorat credentes, accedere. Hūc ergo Gal. 4.
sponsum ad quem nunc spōsa festinat, idem Paulus cùm eum pontificem maximum dicit, ita Eph. 4.
de eo scribit, quasi qui non in cœlis sit, sed penetrarit & pertransierit omnes cœlos, & illuc quo-
que eum hæc sua perfecta sponsa sectetur, immò illuc adhærēs ei & coniuncta conscendent. est
enim facta cum eo unus spiritus. Vnde uidetur mihi & ad Petrū, qui nō poterat eum primò se-
qui cū diceret, Quo ego uado uos nō potestis uenire modò, dixisse, Sequeris aūt postea. Quod Iom. 13.
autē sit aliquid maius & ab Israel, inde colligimus, quòd in Numerorū libro omnis quidē Isra-
el numeratur, & xij. tribus Israel certo sub numero censentur: tribus uerò Leuitica, utpote cæte-
ris eminentior supra hunc numerum habetur, & nequaquā in Israelitico numero deputatur.
Dicit enim ita: Hæc est uisitatio in qua recensiti sunt filij Israel secundum domus familiarū sua- Num. 2.
rum. Omnis uisitatio eorum cum uirtute sua sexcenta tria millia quingenti quinquaginta. Le-
uitæ autem non sunt numerati cum eis, sicut præcepit Dominus Mosi. Vides quomodo ut emi-
nentiores à filijs Israel sequestrātur Leuitæ, nec in eorum numero sociantur: Et rursum Leuitis
eminentiores scribūtur sacerdotes. Sic enim in eadē scriptura continetur: Et locutus est, inquit,
Dominus ad Mosen, dicens: Accipe summā Leuitarum, & constitues eos in conspectu Aaron Num. 3.
sacerdotis, & ministrent ei. Vides & in hoc quomodo superiores Leuitis nominet sacerdotes, &
rursus Leuitas eminētiores ponit filijs Israel. Hæc aūt uisi sumus discutere paulò curiosius, uo-
lentes etiā per hæc ostendere rationem, quia in ipsis quoq; attitulationibus librorū suorū, Sa-
lomon differentijs usus est necessarijs, & aliud in Prouerbijs, aliud in Ecclesiaste, aliud etiam in
Canticorū cantico ex ipsa inscriptione tituli designauit. Et adhuc quod in Cantico canticorum
ubi iam perfectio ostenditur, neq; filius Dauid, neq; Rex scribitur, potest etiam hoc dici, Quia
cùm factus fuerit seruus sicut Dominus, & discipulus sicut magister, uidetur iam neq; seruus es-
se seruus, factus uidelicet sicut Dominus: neq; discipulus esse discipulus, quippe qui sicut magi-
ster effectus est: sed fuisse quidē aliquando discipulus, nūc uerò esse sicut magister: & fuisse qui-
dem seruus aliquando, nūc uerò esse sicut Dominus. Simili igitur ratione etiā de rege & in his
in quos regnat aduerti posse uidebitur, cùm regnum iam tradetur Deo & patri. Sed & hoc non
lateat, nonnullos attitulationē libelli huius Cantica canticorum scribere, quod nō rectè scribi-
tur. Non enim pluraliter, sed singulariter Canticum hîc dicitur canticorum.

HAEC quasi in præfatione dicta sunt à nobis de superscriptione ipsa, uel attitulatione libel- Inepta inscriptio.
li. Iam nūc Domino nostro nos adiuuante ipsius operis adoriamur exordia, & tamen ne illud
quidem remaneat in nobis omissum, quod quibusdā requirendum uisum est adhuc de ipsa at-
titulatione, ac superscriptione libri, quæ ita habetur, CANTICVM canticorum quod est ipsi
Salomoni.] Sic enim accipiunt, quasi canticū hoc esse dixerit canticorū Salomonis, ut ex plu- An alia quoq;
rimis suis canticis hoc unū esse signauerit. Sed nos quomodo recipiemus huiusmodi intelli- Salomonis can-
gentiā, cū neq; Ecclesia Dei ulla extrinsecus Salomonis cantica legenda susceperit: neq; apud tica extent.
Hebræos, à quibus eloquia Dei ad nos uidentur esse translata, aliquid præter hos tres libellos Rectè respōde-
Salomonis, qui & apud nos sunt, amplius habeat in canone? Volunt tamen qui hoc asserunt, res si Hebræos
inde cōfirmare sententiā, quod in regnorū tertio libro scriptū est, multa fuisse Salomonis canti- excellentissimū
ca, ut unū ex multis esse cōfirment. Hoc ibi ergo refertur: Et Deus dedit prudentiā Salomoni, canticū, Canti-
& sapientiā multā ualde, & latitudinē cordis sicut arenā quæ est ad orā maris, & factus est sapi- cum canticorū
ens Salomon ualde super sapientiam omnium antiquorū, & super omnes sapientes Aegypti, appellauisse
& super Ethan, Ezraiten, & Heman, & Chalcal, & Dorda, filios Maol, & erat nominatus in uni- moneres.
uersis gentibus per circuitum: & locutus est Salomon tria millia parabolarum, & erant cantica Eccl. 12.
eius quinq; millia. Ex his ergo quinq; millibus canticis uolunt uideri hoc unū esse canticum
quod habemus: sed usquequò uel ubi cantata sint, nō solùm ad usum, sed ne ad notitiā quidē
peruenit Ecclesiarū Dei. Operosum est aūt & procul ab opere proposito, si uelimus nūc inqui-
rere quàm multorū librorū cōmemoratio fiat in scripturis diuinis, quorū lectio nulla nobis o-
mnino est tradita. Sed neq; apud Iudæos haberi quidē usum huiusmodi reperimus lectionū.
quæ siue pro eo q; aliqua supra humanā intelligentiā cōtinebant, placuit spiritui sancto aufer-
ri de medio, siue q; essent de scripturis his quæ appellant Apocryphæ, pro eo quòd multa in eis
corrupta, & cōtra fidē uerā inueniunt à maioribus tradita, nō placuit eis dari locū, nec admit-
ti ad auctoritatē, supra nos est pronunciare de talibus. Illud tamē palàm est, multa uel ab Apo-
stolis, uel ab Euangelistis exempla esse prolata, & Nouo testamento inserta, quæ in his scriptu- Sanè non nisi
ris quas canonicas habemus, nūquā legimus, in Apocryphis tamē inueniunt, & euidenter ex paucissima
ipsis ostendunt assumpta. Sed ne sic quidē locus Apocryphis dandus est: nō enim transeundi sunt.
sunt termini quos statuerūt patres nostri. Potuit enī fieri, ut Apostoli uel Euāgelistæ sancto spi-
ritu repleti sciuerint quid assumendū ex illis esset scripturis, quidue refutandū: nobis aūt non
est absq; periculo aliquid tale præsumere, quibus nō est tanta spiritus abundantia. Et ideo de
præsenti uersiculo nos eam tenemus editionem quā suprà exposuimus, maximè cùm euidens

in eo

in eo habeatur distinctio, ubi ait, Canticum canticorū, quod est ipsi Salomoni. Si enim uoluis-
set intelligi cāticorū Salomonis hoc esse canticū, dixisset utiq;, Canticū canticorū quæ sunt Sa-
lomoni, uel, Canticū ex canticis Salomonis: nunc aūt quia dixit, Quod est Salomoni, ostendit
illud canticū quod est in manibus, & quod erat ei canendū, esse Salomonis. Et hoc de attitula
tione quam proposuit continere. Videamus ergo iam & quæ sequuntur.

IN CANTICVM CANTICORVM

HOMILIA I.



Cant. 1. OSCVLETVR me ab osculo oris sui.] Meminisse oportet illud quod in præfatio-
Epithalamion ne præmonuimus, quia libellus hic Epithalamij habens speciē dramatis in modū
Salomonis in cōscribitur. Drama aūt esse diximus ubi certæ personæ introducūtur, quæ loquun
modū Drama- tur, & aliæ interdū superueniunt, aliæ recedunt, aut accedunt, & sic totū in mutatio
tis conscriptū. nibus agitur personarū. Hæc ergo erit totius libelli species, & secundū hanc pro ui
ribus historica à nobis aptabitur expositio. Spiritalis uerò intelligentia secundū hoc nihilomi
nus quod in præfatione signauimus, uel de Ecclesiæ ad Christum, sub sponsæ uel sponsi titulo,
uel de animæ cū uerbo Dei coniunctione dirigitur. Introducitur ergo nunc per historiæ speciē
sponsa quædā quæ suscepit quædā sponsaliorum & dotis titulo dignissima munera ab sponso
Ecclesiæ Spon nobilissimo: sed plurimo tempore morā faciente sponso, sollicitari eā desiderio amoris sui, &
se Christū Spō confici iacentē domi suæ, & agentē omnia quatenus possit aliquando uidere sponsum suum,
sum uidere cu- atq; osculis eius frui. Quæ quoniā nec differri amorē suū, nec adipisci se posse quod desiderat
pientis, preces. uidet, conuertat se ad orationē, & supplicet Deo, sciens eū patrē esse sponsi sui. Consideremus
1. Tim. 2. ergo eam leuantē sanctas manus sine ira & disceptatione, in habitu ornato, cū uerecundia &
sobrietate, ornatā dignissimis ornamentis, quibus ornari decet nobilē sponsam: æstuantē ue-
rò desiderio sponsi, & interno uulnere amoris agitatā, orationē (ut diximus) fundere ad Deū,
† Osculetur me & dicere de sponso suo: OSCVLETVR me ab osculo oris sui. Hæc sunt quæ dramatis in mo-
osculis oris sui. dū cōposita, historica continet explanatio. Interior uerò intellectus uideamus si hoc modo po
terit cōpetenter aptari. Ecclesia sic desiderans Christo coniungi: Ecclesiā autem cœtū omnium
aduerte sanctorū: hæc ergo Ecclesia sit quasi omniū una persona, quæ loquatur & dicat: Omnia
habeo: repleta sum muneribus quæ sponsaliorū uel dotis titulo ante nuptias sumpsi. Dudum
enim cū præpararer ad cōiugium filij regis & primogeniti omnis creaturæ, obsecuti sunt & mi
nistrauerunt mihi angeli sancti eius, deferētes ad me legē sponsalis muneris loco. Lex nāq; per
Gal. 3. angelos disposita dicitur in manu mediatoris. Ministrauerunt mihi etiā prophetæ. Locuti sunt
enim omnia & ipsi, per quæ nō solùm ostenderent & indicarent mihi de filio Dei, cui me dela-
tis his quæ appellantur arris & muneribus dotalibus spōdere cupiebāt: uerū ut & in amorem
me eius desideriumq; succēderent, pronūciauerūt mihi propheticis uocibus de aduētu eius, &
de innumeris uirtutibus, operibusq; eius immēsis repleti spiritu sancto prædicauerūt, pulchri
tudinē quoq; eius, & speciem, ac mansuetudinem descripserūt, ita ut omnibus his ad amorem
eius integraliter inflammarer. Sed quoniam seculum iam penè finitum est, & ipsius quidē præ-
sentia nō datur mihi, solos autem ministros eius uideo ascendentes & descēdentes ad me, pro-
pter hoc ad te patrem spōsi mei precem fundo & obsecro, ut tādem miseratus amorem nostrū
mittas eum: ut iam nō mihi per ministros suos angelos duntaxat & prophetas loquatur, sed
Osculum uer- ipse per semetipsum ueniat, & osculetur me ab osculo oris sui, uerba scilicet in os meum sui o-
borū Christi. ris infundat, ipsum audiam loquentem, ipsum uideam docētem. Hæc enim sunt Christi oscula
quæ porrexit Ecclesiæ, cùm in aduentu suo ipse Christus in carne positus euangelizauit ei uer-
ba fidei, & charitatis & pacis, secundū quod Esaias promiserat, & præmissus ad sponsam dixe-
Esa. 33. rat: Nō legatus, neq; angelus, sed ipse Dominus saluabit nos. Tertio uerò expositionis loco in-
Anagoge de troducamus animā, cuius omne studiū sit cōiungi & cōsociari uerbo Dei, & intra mysteria sapi
Anima fideli entiæ eius ac scientiæ uelut spōsi cœlestis thalamos intrare, cuiq; animæ præsentia eius etiā mu
verbi Chri- nera data sunt, dotis scilicet nomine. Sicut eīn Ecclesiæ dos fuit legis & prophetarū uolumina,
sti amore fla- ita huic lex naturæ & rationalis sensus ac libertas arbitrij dotalia munera deputentur. Habens
grante. aūt hæc dotis suæ munera, sit ei primò eruditionis doctrina à monitoribus doctoribusq; de-
scendēs. Sed quoniā in his nō est ei plana atq; perfecta desiderij sui & amoris expletio, deprecet
ut mēs eius pura & uirginalis, ipsius uerbi Dei illuminationibus & uisitationibus illustretū. Cū
enim nullo hominis, uel angeli ministerio diuinis sensibus & intellectibus mēs impletur, tūc
ipsius oscula uerbi Dei suscipere sese credat. Propter hæc ergo & huiusmodi oscula dicat anima
orās ad Deū: Osculetur me ab osculo oris sui. Dū enim inde capax fuerit, ut ipsius uerbi Dei ca
peret uerā solidāq; doctrinā, necessaria suscepit oscula, id est sensus ab ore doctorum: ubi uerò
spōtè iā cœperit obscura cernere, enodare perplexa, inuoluta dissoluere, parabolas & ænigma-
ta, di-

ta, dictaq; sapientū cōpetentibus intelligētiæ lineis explicare, tūc iam oscula ipsius spōsi sui, id est uerbi Dei, suscepisse se credat. Ideo aūt oscula pluraliter posuit, ut intelligamus unius cuiusq; obscuri sensus illuminationē, osculū esse uerbi Dei ad animā perfectā delatū. Et secundum hoc fortè dicebat propheta & perfecta mens: Os meū aperui & attraxi spiritum. Os aūt sponsi intelligimus uirtutē Dei, qua illuminat mentē, & uelut sermone quodā amoris ad eā facto, si tamen capere mereaē tantæ uirtutis præsentiā, incognita quæq; sibi & obscura manifestat: & hoc est uerius, ppiusq;, & sanctius osculū, qd' à spōso Dei uerbo porrigi dicit' spōsę, puræ scilicet animæ, & perfectæ. Cuius rei imago est illud osculū, quod in Ecclesia sub tēpore mysteriorū nobis inuicē damus. Quoties ergo in corde nostro aliquid q de diuinis dogmatib. sensibusq; quæritur, absq; monitorib. inuenimus, toties oscula nobis data esse à spōso Dei uerbo credamus. Vbi uerò quærentes aliquid de diuinis sensibus inuenire non possumus, tunc affectu huius orationis assumpto, petamus à Deo uisitationem uerbi eius, & dicamus: Osculetur me ab osculo oris sui. Scit autem pater uniuscuiusq; animæ capacitatem, & nouit quo tēpore, cui animæ, quæ oscula uerbi sui porrigere in intellectibus duntaxat & sensibus debeat. *Psal. 118.* *Osculum Ecclesiasticum.* *Cant. 4.*

QVIA bona sunt ubera tua super uinū, & odor unguētorum tuorū super omnia aromata.] Intellige prius quasi in historiæ dramate spōsam eleuatis ad Deū manib. oratione fudisse ad patrē, & orasse ut iā ueniret ad eā spōsus, & ipse ei osculū proprij oris infunderet. Dūq; hæc oraret ad patrē, in ipsa oratione qua dixit: Osculeē me ab osculo oris sui, parat etiā alia orationis uerba subiungere, ac dicere: quia in hoc principio sermonis affuisset spōsus, & orāti ei astitisset, ac reuelasset uerba sua, ipsumq; spōsum unguētis mirificis, & quib spōsum fragrare decebat, cōstituisset delibutū. Spōsa uerò ubi adesse uidit eū, p quo orabat ut adesset, & adhuc loquenti sibi præstitū qd' orabat, ac data sibi ab ipso oscula quæ poposcerat, læta pro hoc reddita, & decore uberū, ac fragrātiæ ipsius odore permota, proposita orationis sermonē conuertit ad præsennā sponsi qui aderat: & cū dixisset: Osculeē me ab osculo oris sui, subiūgit post hæc ad præsentē iā sponsum, dicens: Bona ubera tua super uinū, & odor unguentorū tuorū super omnia aromata. Hæc interim secundū historicā intelligentiā, quā dramatis in modū prædiximus textā. Nūc uerò quid intellectus interior habeat, requiramus. Diuersis uocabulis principale cordis appellari in scripturis diuinis inuenimus, quæ uocabula pro causis, ac rebus de quibus agitur aptari solēt. Interdū eīm cor dicit', ut: Beati mūdo corde, &: Corde credit' ad iustitiam. Si uerò cōuiuij tēpus sit, pro specie, & ordine discumbentiū, uel sinus, uel pectus appellat': sicut Ioānes in Euangelio refert de quodā discipulo quē amabat Iesus, quòd in sinu eius uel supra pectus eius recūberet, ille profectò cui innuēs Simon Petrus dicebat: Interroga quis hic de quo dicit: post hæc uerò recūbens super pectus Iesu, dicit ei: Dñe quis est? In his eīm certū est quòd Ioannes in principali cordis Iesu, atq; internis doctrinæ eius sensibus requieuisse dicat', ibi requirens & perscrutans thesauros sapientiæ & scientiæ qui recōditi erāt in Christo Iesu. Sed quòd sinus Christi in loco dogmatū sanctorū accipiat', puto indecens nō uiden. Diuersis ergo modis ut dicere cœperamus principale cordis in scripturis sanctis designat', sicut & in Leuitico nihilominus, ubi de sacrificijs pectusculū separationis, & brachiū sacerdotibus sequestratur: & in hoc sequestratum ac separatū pectusculū & brachiū, præcellens cæteros homines principale cordis, & operū deus uult esse in sacerdotibus. De quo plenius in libro Leuitico prout Dñs dare dignatus est exposuimus. Secundū hæc ergo etiā in præsenti loco, quā doquidē amatoriū uidet' drama quod agit', in uberibus principale cordis intelligamus, ut tale uideat' esse quod dicit': Cor tuū ô sponse meus, id est dogmata quæ intra te sunt, uel doctrinæ gratia, superat omne uinū, quod cor hominis lætificare solet. Sicut eīm in his de quibus dicit': Quia Deū uidebūt, cor cōpetēter dictum esse uidet', & inter discūbentes sinus, ac pectus ponitur, pro habitu sine dubio discumbētium, formaq; cōuiuij: & rursus ut apud sacerdotes pectusculum & brachium mysticis designatur eloquijs: ita etiā arbitror in præsenti loco, ubi amantium habitus & colloquia describuntur, gratissimè hoc ipsum principale cordis in uberibus appellatū. Bona ergo sunt ubera spōsi, quandoquidē thesauri sunt in eis sapientiæ & scientiæ reconditi. Vbera autem hæc uino comparat sponsa, sed ita comparat ut præferat. Vinum autem illa intelligenda sunt dogmata, & doctrinę, quæ per legem & prophetas ante aduentum sponsi sumere sponsa consueuerat. Sed nunc considerans hanc doctrinam, quæ ex uberibus profluit spōsi, miratur & stupet, uidens eam longè præstantiorem quàm illam ex qua ante aduentum sponsi lætificata fuerat, tanquā ex uino spiritali quod ministrabant sancti patres & prophetæ, qui etiam huius generis plantauerunt uineas, ut Noe primus, & Esaias in cornu in loco uberi, & coluerunt eas. Videns ergo nunc multam esse eminentiam dogmatum & scientiæ apud sponsum, & longè ex eo perfectiorem quàm fuit apud antiquos, emanare doctrinam, dicit: Bona sunt ubera tua super uinum: super illā scilicet doctrinam qua lætificabar ab antiquis. De hoc eīm antiquorū uino intelligēdus est Ecclesiastes dicere, ubi ait: Ego dixi in corde meo: Veni, & tētabo te in lætitia, & uidebo in bono. Et rerum

Quia gratiores sunt ermones tui uino. Prout odorem unguentorum tuorū optimorum. *Principale cordis diuersis modis designari.* *Mat. b. 5.* *Rom. 10.* *Ioan. 13.* *Col. 1. & 2.* *Leuit. 7.* *Cor, pro doctrina Christi.* *Vinum, pro lege & prophetarū oraculis.* *Gen. 9.* *Esa. 5.* *Eccles. 2.*

Ibid. rum de eisdem uineis loquens idem Ecclesiastes dicit: Magnificaui mihi opus meũ, ædificaui mihi domos, plantaui mihi uineas, feci mihi hortos & paradisos, & reliqua. Sunt autem huius uineæ mystici etiam ministri quidam, qui uini fusores appellantur. Sic enim idem dicit: Et feci
Ministri mystice uineæ.
Ibid. mihi cantores & cantatrices in læutia filiorũ hominũ, uini fusores, & uini fusitrices. Vide ergo si possimus tum in cæteris, tũ etiam in hoc intelligere Saluatorem ueteri uino nouella uberũ suo
Luc. 2. rũ fluenta miscentem, cũ Maria & Ioseph quærentes inuenerunt eũ in templo sedentem in medio doctorũ, & audientem atq; interrogantem eos. quando & mirabãtur omnes super responsis eius. Sed & ibi fortassis species formæ huius expletur, ubi ascendens in montẽ docebat po
Matth. 5. pulos, & dicebat: Dictũ est antiquis: Non occides: ego autem dico uobis: Omnis qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit. Et dictũ est antiquis: Non adulterabis: ego autem dico uobis: Omnis qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. In quantum ergo doctrina hæc eius præcellit illam antiquam, in tantum sponsa intelligit & pronunciat bona esse ubera eius super uinum. Sed & quòd uorax dicitur filius hominis, & bibẽs,
Matth. 11. & dicunt: Ecce homo uorax & uinum bibens: ad hoc nihilominus respicit. Tale & illud uinum fuisse in Cana Galilææ quod bibebatur in conuiuio nuptiali, quo deficiente fecit & aliud uinũ cui testimonium reddit architriclinus quòd sit ualde bonum, & eo uino quod expensum fue
Ioan. 2. rat multò præstantius: cùm dicit, Omnis homo primò bonum uinum ponit, & cùm inebriati fuerint id quod deterius est, tu autem seruasti uinũ bonũ usq; nũc. Sed & Salomonem qui pro accepta Dei sapientia in admiratione fuit reginæ Sabæ, quæ uenerat tentare eum in quæstionibus: in quibus cum eadem regina scrutetur & miretur, audi scripturam referentem: Et uidit, inquit, regina Saba omnem sapientiam Salomonis, & domum quam ædificauit, & apparatũ conuiuij eius, & sedem puerorum eius, & ordinem ministrorum eius, & uestes eius, & uinifuso
Regina Sabea sapientia Salomonis admiratione uehementer commota.
3. Reg. 10. res eius, & holocausta eius, quæ offerebat in domo Dei, & stupefacta est, & reliqua. In his ergo aduerte quomodo hæc quæ uenit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis, inter cætera miratur & cibos conuiuij eius, uel uini fusores eius, & super his dicitur obstupuisse. Nescio autẽ si ita ineptam putemus fuisse reginam, quæ ob hoc uenerat à finibus terræ ut audiret sapientiam Salomonis, ut miretur cibos corporales, & uinũ istud commune, ac pincernas uini in ministerio regis. Quid enim in his admiratione dignum reginæ uideatur, quæ communia penè omnibus sunt hominibus? Sed mihi uidetur miratam esse cibos doctrinæ eius & uinũ dogmatum, quæ ab eo per diuinam sapientiam prædicabantur. Hoc erat uinũ & illud quod per Hieremiam refertur de filijs Ionadab filij Rechab, qui eo tempore quo peccata populi inualuerant, & pro iniquitatibus plebis captiuitas imminebat, conuocati sunt ut biberent uinũ, & dixerũt, Quia mandauerat eis pater suus Ionadab ne biberent uinum ipsi & filij sui in seculũ, neq; domos ædificarent, neq; seminarent semen, neq; plantarent uineas, sed in tabernaculis habitarẽt
Rechabitarum abstinentia à uino, quid significauerit.
Hier. 15. omnibus diebus uitæ suæ. Et amplectitur eos Deus eo quòd custodierint præceptũ patris sui, & noluerint bibere uinum. Pro peccatis enim tũc populi, & iniquitatibus eorũ, erat uinea eorũ ex uinea Sodomorũ, & palmites eorum ex Gomorra, uua eorũ uua fellis, & botrus amaritudinis: uenenũ aspidũ, & furor draconũ erat uinũ eorũ. Propter hoc ergo laudabiles habentur filij Ionadab, qui tale uinũ, uenenata scilicet dogmata, & aliena à fide Dei, bibere & suscipere re
Psal. 105. cusarunt. Propter hoc ergo fortassis percussit Deus uineas Aegyptiorũ, sicut in psalmo scriptũ est, ne tale facerent uinũ. Igitur si intelleximus uini differentias, easq; pro diuersitate dogmatũ constare perspeximus, quod ait hic sponsa: Quia bona sunt ubera tua super uinum: Super uinũ, utiq; intelligamus bonũ, non malũ. Bonis enim, non malis comparata dogmatibus sponsi dogmata præferuntur. Bonũ enim uinũ gustauerat prius in lege & propheus: ex quo uelut præmeditata erat sponsa lætitiam cordis accipere, ac præparare, ut capere posset etiam illam quæ affutura erat per ubera ipsius sponsi, excellentiorem cunctis cernens eorũ doctrinam, & ideo dicit: Bona sunt ubera tua super uinũ. Et uide si adhuc formæ huic aptare possimus illam
Matth. 13. Euangelij parabolam, quæ dicit: Simile est regnũ cœlorũ thesauro abscondito in agro, quem qui inuenerit, abscondit, & præ gaudio eius uadit, & uendit omnia quæ habet, & emit agrum illũ. Est ergo thesaurus is non in deserto aliquo loco, neq; in syluis, sed in agro absconditus. Et possibile utiq; est agrũ illũ habere etiam uineas, quę afferant uinũ, habere etiam thesaurũ propter quem distractis omnibus emit agrum illum is, qui inuenerat ibi thesaurũ. Potest ergo dicere ille qui emit agrum, quia bonus est thesaurus qui est in agro, magis quàm uinũ quod est in eo. Ita ergo & bonus est sponsus, atq; ubera sponsi, quæ uelut thesaurus absconditus est in lege & prophetis, magis quàm uinum quod est in eis, illa scilicet doctrina quæ palàm est, & læti
Coloss. 1. & 2. ficat audientes. Bona ergo sunt ubera sponsi. Thesauri enim sunt sapientiæ & scientiæ in eo absconditi: qui cùm aperti & reuelati fuerint oculis sponsæ, multò præstantiores ei uidebuntur quàm fuit prius istud uinũ legis & doctrina prophetica. Sed & si tertiam expositionem de anima pfecta, & uerbo Dei sentire debeamus, possumus dicere: Quia quis donec paruulus est, &

nondum

nondum semetipsum ex integro obtulit Deo, bibit uinū quod affert ager ille, qui habet intra se etiā thesaurū absconditum, & bibens lætificaт̃ ex uino. Cùm aūt obtulerit & deuouerit semetipsum Deo, ac Nazaræus fuerit effectus, atq; inuenerit thesaurū absc̄oditū, & ad ipsa ubera fontesq; peruenerit uerbi Dei, uinū & siceră iam nō bibet, dirēs ad ipsum Dei uerbū de his thesauris, qui in ipso scientiæ & sapientiæ reconditi sunt: Quia bona sunt ubera tua super uinū. Sunt autem unguenta quædam sponsi, quorum fragrantia delectata est sponsa, & dicit:

Anagoge de Anima pleniorem Christi co gnitionē perci piente.

ODOR unguentorum tuorum super omnia aromata.] Aromata species sunt pigmentorum. Sponsa aūt habuit quendã usum & notitiã aromatum, hoc est uerborum legis & prophetarum, quibus ante aduentum sponsi mediocriter licet, instrui tamen uidebatur, & exerceri ad cultum Dei, utpote paruula adhuc & sub curatoribus & actoribus agens & pædagogis. Lex enim pædagogus noster fuit ad Christum. Hæc autem omnia aromata fuerant, in quibus nutriri uisa est, & sponso suo præparari. Sed ubi uenit plenitudo temporum, & adoleuit, atq; unigenitum suum pater spiritu sancto unctum misit in hunc mundū, odorata sponsa diuini unguenti fragrantiam, sentiēsq; quod illa omnia aromata quibus prius usa uidebatur, longè inferiora sint ad cōparationem suauitatis noui huius & cœlestis unguenti, ait: Odor unguentorū tuorū super omnia aromata. Et quoniã Christus idē sponsus, atq; idē pontifex dicit̃: Pōtifex quidē secūdū hoc q mediator est Dei & hominū omnisq; creaturæ, pro qua & propitiatio factus est semetipsum offerens hostiã pro peccato mundi: Sponsus uerò secundū hoc quòd Ecclesiæ iungitur non habenti maculam aut rugam, aut aliquid horum: considera ne fortè unguētum illud pontificale quod in Exodo componi iubetur arte pigmentarij, istius unguenti quod nunc odorata sponsa miratur, teneat rationem: & uidens quòd illa quidem aromata quibus compositum unguentum uidebatur quo Aaron unctus est, quoniam erant terrena & materiæ corporalis, hoc autem unguentum, quo nunc unctum uidit sponsum spiritale est & cœleste, idcirco dicat: Quia odor unguentorum tuorū super omnia aromata. Videamus ergo quomodo compositum sit illud unguentū. Et locutus est Dominus, inquit, ad Mosen dicens: Accipe tibi florē myrrhæ electæ quingentos siclos, & cinamomum suaue ducentos quinquaginta siclos, & calamum suauem ducentos quinquaginta siclos, & casiæ quingētos siclos secundū siclum sanctū, & oleum ex oliuis Hin, & facies illud oleum chrismatis sancti unguentū arte pigmentarij. Hæc autem in lege quidem referri audierat sponsa, sed rationem eorum ueritatemq; nunc perspicit.

† Propter odorem unguētorū tuorum opumo rum.

Gal. 3.

Christus Spon sus & Pōtifex.

1. Tim. 2.

Eph. 5.

Exod. 30.

Vnguentū pon tificale, unctio nē Spiritus S. designauit.

Ibid.

Vide ergo quòd istæ quatuor species unguenti istius, formã tenebant incarnationis uerbi Dei, quod ex quatuor elementis compaginatū corpus assumpsit, in quo corpore myrrha illa mortis eius, quam siue ut pontifex pro populo, siue ut sponsus pro sponsa suscepit, seruat indicia. Quod uerò non simpliciter myrrha, sed flos myrrhæ, & myrrhæ electæ scriptū est, non solū mortem eius, sed & primogenitum eum futurū ex mortuis indicabat, atq; eos qui complantati fuissent similitudine mortis eius, non solùm uocatos, sed electos futuros. Cinamomum uerò immaculatum dicitur, propter Ecclesiam sine dubio, quam purificauit lauacro aquæ, & immaculatam fecit, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi. Sed & calamus assumitur, quia lingua eius etiam est calamus scribæ halociter scribētis, doctrinæ gratiam pigmentis designans suauitatis. In eis quoq; species adhibet calidissimas, ut referantur ad ardentissima: in qua re uel spiritus sancti feruor, uel futuri per ignem iudicij ostenditur forma. Numerus uerò quingentorum, uel ducentorum quinquaginta siclorū in eo mysteriū tenet centuplicitet perfectorū, ut remissionē peccatorum per eum datã significet. Quinquagenarius enim iubileus in his est quintupliciter positus. Sed hæc omnia oleo puro colligunt̃, per quod ostendit̃, uel misericordiæ, uel salutis causa fuisse, quòd is, qui erat in forma Dei, formã serui susceperit: uel ea quæ ex materiali substãtia in Christo fuerant assumpta, per spiritū sanctū redacta in unū fuisse, atq; in unã speciē quæ est persona mediatoris effecta. Illud ergo oleū materiale nullo genere oleum lætitiæ appellari potuit. Istud aūt oleū, id est spiritus sancti unguentū, quo unctus est Christus, & cuius nūc odorē percipiens spōsa admirata est, oleum lætitiæ, quia fructus spiritus gaudiū est, meritò appellat̃: quo unxit eum Deus, qui dilexit iustitiã & odio habuit iniquitatē. Propterea enī dicitur: Vnxit eum Dn̄s Deus suus oleo lætitiæ præ participib. suis. Et ideo odor unguentorum eius est super omnia aromata. Simili autem expositione utimur, etiã si ad unãquamq; animã in amore & desiderio uerbi Dei positã trãsferatur hic sermo, cui fuerint oēs doctrinæ per ordinem decursæ, in quibus ante agnitionem uerbi Dei exercitata uidetur & erudita, siue ex moralibus descendentes, siue ex naturalibus scholis. Erant enim ei omnia ista aromata quædam, pro eo quod in his institutio probabilis, & morum conquiritur emendatio, quod deprehenditur in his uanitas seculi, & caducarum rerum respuuntur falsa miracula. Erant ergo ei hæc omnia ueluti aromata & odoramenta quædam animæ pigmenta. Sed ubi ad cognitionem diuinorum mysteriorum, & diuinorum dogmatum scientiam uentum est, ubi ad ianuas sapientiæ ipsius, & sapientiæ non huius mundi, neque principum huius mundi qui de-

Myrrha, Christi mortē signi ficauit.

Rom. 6.

Eph. 5.

Oleum, misericordiam Dei præsentauisse.

Phil. 2.

Psal. 45.

De studio fidelis animæ, αὐτοψί.

struuntur accessum est, sed ad ipsam Dei sapientiam, quæ inter perfectos disserit, & ubi mysterium q̃ prioribus generationibus non fuit notum, filijs hominum reuelatum est: ubi, inquam, anima ad tanti cognitionẽ ascendit arcani, meritò dicit: Odor unguentorum tuorũ. Spiritalis scilicet intelligentia & mystica, super omnia aromata moralis naturalisq; philosophiæ. Nõ aũt lateat nos quòd in quibusdã exemplaribus pro eo quod legimus: Quia bona sunt ubera tua super uinũ, inuenimus scriptũ: Quia bonę sunt loquelę tuæ super uinũ. Quod quãuis uidrantẽ significasse euidẽtius ea ipsa quæ nobis spiritali interpretatione differta sunt, tamẽ nos Septuaginta interpretũ scripta per omnia custodimus, certi quòd spiritus sanctus mysteriorũ formas obtectas inesse uoluit in scripturis diuinis, & non palàm atq; in propatulo haberi.

Varia lectio.

† Vt unguentum effusum est nomen tuum. Ideo adolescentulæ dilexerunt te. Trahe me, post te curremus.

Christi bonus odor.

2. Cor. 2.

VNGVENTVM exinanitũ nomẽ tuũ. Propterea adulescentulæ dilexerunt te, ac traxerunt te post se. In odore unguẽtorũ tuorũ curremus.] Historica quidẽ expositio eadẽ quę in superioribus, percurrit etiã in præsenti loco, donec fiat aliqua mutatio personarũ, ita quippe ordo dramatis qui à nobis in hac expositione receptus est, poscit. Possunt sanè in prophetia quædam uideri ex persona sponsæ prolata de Christo, quòd futurũ esset in aduentu Domini & saluatoris nostri, ut nomen eius ita per orbem terræ & per uniuersum mundum diffunderetur, ut fieret odor suauitatis in omni loco, sicut & Apostolus dixit: Quia Christi bonus odor sumus in omni loco: alijs quidem odor ex morte in mortem, alijs autem odor de uita in uitam. Si enim omnibus fuisset odor de uita in uitam, dixisset utiq; & hîc: Omnes dilexerunt te & traxerunt te. Sed nunc ait, Vbi nomen tuum est factum unguentum exinanitum dilexerunt te: non illæ uetulæ, ac ueterem hominem indutæ animæ, neq; rugas habentes, neq; maculas, sed adolescentulæ in augmento scilicet ætatis & pulchritudinis positæ animæ, quæ semper innouantur, & de die in diem renouantur, nouum se hominem induentes qui secũdum Deum creatus est. Propter istas ergo adolescentulas, & in augmẽtis uitæ & profectibus positas, exinaniuit se ille qui erat in forma Dei, ut fieret unguentum exinanitum nomen eius: ut non iam inaccessam lucem tantummodo habitaret, & in forma Dei permaneret, sed uerbũ caro fieret, quo possent istæ adolescentulæ & in augmentis profectuum positæ animæ, non solùm diligere, sed & trahere eũ ad se. Trahit enim unaquæq; anima & assumit ad se uerbum Dei, pro capacitatis & fidei suæ mensura. Cùm autem traxerint ad se animæ uerbum Dei, & sensibus suis atq; intellectibus inseruerint, & dulcedinis eius & odoris senserint suauitatem, ubi unguentorum eius fragrãtiam ceperint, ratione duntaxat aduentus eius, & redemptionis ac passionis causas, charitatẽq; agnouerint, qua pro salute omnium usq; ad mortem crucis immortalis accessit, & his omnibus uelut diuini cuiusdã & ineffabilis unguenti odoribus inuitatæ adolescentulæ, id est animæ plenæ uigoris atq; alacritatis effectæ, currunt post ipsum, atq; ad odorem suauitatis eius nõ lento gradu, nec tardis passibus, sed rapido cursu, & tota properatione festinant, quemadmodũ & ille qui dicebat: Sic curro ut comprehendam. Verùm, quod ait: Vnguentum exinanitum nomẽ tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te, & traxerunt te post se: In odorem unguentorum tuorũ curremus: trahunt ad se Christum adolescentulæ, siquidem de Ecclesijs intelligatur, quæ una quidem est cùm perfecta est. Multæ uerò sunt adolescentulæ, cùm adhuc instruuntur & proficiunt. Istæ ergo trahunt ad se Christũ per fidem, quia Christus ubi uiderit congregatos duos, uel tres in fide nominis sui, uadit illuc, & est in medio eorũ, fide eorũ tractus & unanimitate prouocatus. Si uerò tertia expositione de anima uerbũ Dei sequente intelligi hæc oportet, quæcunq; anima fuerit erudita primò in moralibus, secundò etiam in naturalibus exercitata, per illa omnia quæ in his disciplinis edoceri suprà ostendimus, ipsa morum emendatio, & eruditio rerum, ac probitas disciplinę trahit ad se uerbum Dei, & libens trahitur: gratissimè enim ad eruditas animas uenit, & trahi se ab his indulgenter accipit, benigneq; concedit. Requiro sanè, si solum nomen eius, quia unguentum factum est exinanitum, tantum operis egerit, & ita suscitarit adolescentulas, ut primò traherent eum ad se, & habentes eum apud se, caperent unguentorũ eius odorem, & statim currerẽt post eũ: si hæc inquam omnia solo nomine eius effecta sunt, quid putas faciet ipsa eius substantia? Quid ex illa adolescẽtulæ istæ uirtutis, quid uigoris accipient, si quo pacto potuerint aliquando ad ipsam eius incõprehensibilẽ atq; ineffabilẽ substantiã peruenire? Ego puto quod si ad hoc aliquãdo peruenerint, iã non ambulent neq; currant, sed uinculis quibusdã charitatis eius astrictæ adhæreant ei, ne ultrà mobilitatis alicuius ullus in eis resideat locus, sed sint cum eo unus spiritus, & cõpleatur in eis illud quod scriptum est: Sicut tu pater in me, & ego in te unum sumus, ita & isti in nobis unum sint. Sed nũc interim (ut uidetur) spõsa consociatis sibi adolescẽtulis multis, quarũ in posterioribus nullus esse numerus dicitur, ab uno solo sensu id est odoratu tantũmodo capta, currere se in odorẽ unguentorum sponsi commemorat: siue quòd ipsa cursu indigeat adhuc & profectu, siue quòd ipsa quidem perfecta sit, pro his autem adolescentulis quæ adhuc cursu & profectibus indigent, etiam ipsa se currere fatetur: sicut & ille qui cùm ipse sub lege non esset, fit tamen sub lege, ut eos, qui

Ioan. 1.

Ecclesia per fidẽ trahit Christum ad se.

Matth. 18.

Ioan. 17.

Sensus Christi fideles in eius amorem rapit.

qui sub lege sunt lucrifaciat. Et iterum cùm in lege sit Christi, his tamen qui sine lege sunt, fit &
ipse sine lege, ut eos qui sine lege sunt saluet. Et hoc fit (ut diximus) solo adhuc odoratu eius
accepto. Quid putas agēt cùm & auditū earū & uisum & tactū, gustūq; occupauerit uerbū Dei,
& singulis quibusq; sensibus uirtutes ex se cōpetentes naturæ earū capacitatiq; præbuerit? Ita *Ioan. 1.*
ut oculis si uidere potuerit gloriā eius, gloriam tanquā unigeniti à patre, aliud ultrà iā uidere *1. Ioan. 1.*
nolit, neq; auditus aliud quàm uerbū uitæ & salutis audire. Sed & cuius manus palpauerit de
uerbo uitæ, nihil ultrà materiale, nihil fragile caducūq; palpabit, nec gustus cùm gustauerit bo
num uerbū Dei, carnemq; eius & panē qui de cœlo descendit, aliud quid post hæc gustare pa-
tietur. Præ dulcedine namq; ipsius, & suauitate omnis reliquus ei sapor asper uidebitur & ama
rus, & ideo hoc solo uescetur. Omnē nāq; suauitatem quācunq; cupierit in hoc inueniet, ad o-
mnia namq; aptū se reddit, & habilē. Deniq; his qui ex incorruptibili semine regenerant̄, ratio *1. Pet. 1. & 2.*
nabile & sine dolo efficitur lac: his uerò qui infirmantur in aliquo, olera se præbet ad hospitali *Heb. 5.*
tatis amicitiam, & gratiā. His uerò qui pro possibilitate sumendi, exercitatos habent sensus ad
discretionē boni & mali, cibum se solidum præbet. Si qui uerò sunt qui exierint de Aegypto, &
secuti columnam ignis & nubis in eremum uenerint, de cœlo ad illos descendit, minutum &
subtilem eis præbens cibum angelico similem, ita ut panem angelorū manducet homo. Habet
& alias multas in semetipso atq; innumeras ciborū differentias, quas interim pelle quis & car-
ne ossibusq; indutus & neruis capere non potest. Qui autem dignus fuerit redire & esse cum
Christo, quiq; in paruo fidelis inuentus, constituet̄ super multa, ille gustabit & capiet uolupta- *Matth. 24.*
tem Domini, perductus ad locum quendā qui pro huiusmodi ciborum copijs & uarietatibus, *& 25.*
delitiarū nominat̄ locus. Propter quod & in Eden positus dicitur, quod delitias indicat. Ibi em̄
dicetur ad eum, Delitiare in Domino. Delitiabitur aūt non in uno solo edendi gustandiq; sen-
su, sed & auditu delitiabitur & uisu & tactu odoratuq; delinabitur. In odorem namq; unguēti
eius curret. Et ita omnibus sensibus suis delinabitur in uerbo Dei is qui ad summā perfectiōis
ac beatitudinis uenerit. Vnde & in his positi locis, deprecamur auditores horum, ut mortificēt
carnales sensus, ne quid ex ijs quæ dicuntur, secundum corporis motus excipiant, sed illos di-
uiniores interioris hominis ad hæc capienda sensus exhibeant: sicut Salomon edocet nos, di-
cens: Sensum autem diuinum inuenies. Et ut Paulus quoq; ad Hebræos scribit de perfectis (ut *Heb. 5.*
suprà memorauimus) qui exercitatos habent sensus ad discretionem boni uel mali: ostendēs *Sensus interni*
esse in homine præter hos corporeos sensus, quinq; alios nihilominus qui exercitio quærunt̄, *& externi.*
& exercitari dicunt̄, cùm scilicet intelligentiā rerum acumine acriore discutiunt. Non enim per-
functoriè & ut libet audiendum est quod Apostolus de perfectis dicit, Quia exercitatos habēt
sensus ad discretionē boni uel mali. Quod ut clarius elucescat, sumamus si uidetur exemplum
ab his corporalibus sensibus, & ita demū statim ad illos diuinos quos scriptura nominat sen-
sus interioris hominis ueniemus. Si em̄ corporeus oculus exercitium uisus habeat, nullo impe *Visus exterior.*
diente obstaculo, integrè & absq; ulla falsitate, uel colores corporū, uel magnitudines qualita-
tesq; deprehendet. Nam si aut caligine, aut alia qualibet infirmitate impediatur aspectus, & ru
brum pro albo, & uiridē pro nigro, aut rectū putat esse aliquid, cū curuū sit & tortuosum, con-
turbabit̄ sine dubio iudicium mentis, & aliud pro alio agetur. Ita ergo & interior uisus, nisi eru *Interior uisus.*
ditione & industria fuerit exercitatus, quo per multā peritiam discretionē boni habeat ac ma-
li, sed ignorantia & imperitia tanquā caligo oculis inciderit, aut enā malitiæ alicuius languor
tāquā lippis oculis accesserit, discrimen boni aut mali intueri nullatenus possit: & inde fiet ut
mala pro bonis agat, bona uerò pro malis spernat. Secundū hāc uerò formā quā de uisu cor-
poris animæq; tractauimus, consequenter etiam de auditu & gustu & odoratu, tactuq; per sin-
gulas quasq; sui generis uirtutes sensuū corporalium referemus ad animæ sensus quæ in sin-
gulis adhibere debeant exercitia, quæq; debeat emendatio parari, dilucidè recognoscemus.
Hæc aūt paulò latiori excessu prosecuti sumus, ostendere uolentes odoratum sponsæ & ado-
lescentularū, quo adoratæ sunt odorē unguentorū sponsi, nō corporis sensus, sed diuini odo-
ris illius, & interioris qui appellatur hominis, dici. Hic ergo odorationis sensus in quo sanus
est & integer, odore Christi accepto ex uita adducit ad uitā. Si uerò non sit sanus, hoc odore su-
scepto de morte in mortē deijcit, secundū illū qui dicebat: Quoniā Christi bonus odor sumus, *Odor uitæ ad*
alijs quidē de uita in uitam, alijs autem odor de morte in mortem. Deniq; & hi quibus intelle- *uitam, odor*
ctus herbarum est pigmētorumq; peritia, ferunt quædam esse pigmenta, quorum si odorem ce *mortis ad mor*
perint nonnulla animalia continuò intereunt: alia uerò eodē odore recreantur, uitamq; reci- *tem.*
piunt. Et nūc ergo in his ipsis expositionibus & sermonibus quos habemus in manibus, uide- *2. Cor. 2.*
tur alijs esse uita ex uita, alijs uerò mors ex morte. Nā si hæc exponi ita audiat animalis qui dici *1. Cor. 2.*
tur homo, qui nō potest percipere & intelligere quæ sunt spiritus Dei, irridebit sine dubio, atq;
inepta hæc esse & inania pronunciabit, dicens somnia potius quàm rerum causas & dogmata
diuina tractari. His ergo odor hic Cantici canticorum efficitur de morte in mortem, scilicet de

morte infidelitatis, in mortem iudicij & condemnationis. Sequentibus uerò spiritalẽ sensum & subtilem, atq; intelligentibus maiorem inesse ueritatẽ in his quæ non uidentur, quàm in his quæ uidentur, & ueriora haberi apud Deum inuisibilia & spiritalia magis quàm uisibilia & corporalia, amplectenda sine dubio huiusmodi intelligentia uidebitur & sequenda. Agnoscunt enim tale esse intelligendæ ueritatis iter quo peruenitur ad Deũ. Sed siquidẽ alienus à fide sit is, qui hæc stulta iudicat & irridenda, nihil mirũ. Si uerò aliquis ex his sit qui uidentur credere, & scripturarum auctoritatem recipere, non tamen recipit expositionis huius spiritalis formã, sed irridet & derogat, tentemus ex alijs scripturarum locis instruere eũ, ac persuadere. Qui si fortè poterit sic resipiscere, & talia quædã dicamus ad eum, scriptũ est: Præceptũ Domini lucidum illumi-
Visus interior. nans oculos. Dicat ergo nobis, qui sunt oculi qui illuminantur luce præcepti. Et iterũ: Qui ha-
Auditus. bet aures audiendi, audiat. Quæ sunt aures istæ, quas qui habuerit, ipse solus uerba Christi au
Psal. 19. dire dicatur? Et iterum: Quoniam Christi bonus odor sumus Deo, & in alijs: Gustate & uidete
Matth. 13. quoniam suauis est Dominus. Et quid alius ait: Manus nostræ palpauerunt de uerbo uitæ. Pu-
Olfactus, Gustus, Tactus. tàsne in his omnibus non mouebitur, ut aduertat hæc uniuersa non de corporeis sensibus dicta; sed de his quos secundum interiorem hominem inesse unicuiq; docuimus? nisi si cõtentionis
Psal. 33. & iactantiæ uitio agitur qui eiusmodi est. Quibus uitijs quoniam & uisus ille interior excæca-
1. Ioan. 1. tur, & odoratus occluditur, & obturatur auditus, meritò nec uidere quę spiritualia sunt, nec audire potest, sed nec odorem istũ Christi capere, quo nunc recepto adolescentulæ istæ in quibus bene sanus & uigens erat hic sensus, in odorem unguẽtorum eius currunt post ipsum, nec deficiunt currentes, aut laborant, quia suauitate odoris ipsius qui est de uita in uitam, refectæ iugi-
Cant. 1. ter inualescũt. Potest adhuc & hoc modo accipi quod ait: Vnguentum exinanitum nomẽ tuũ.
Phil. 2. Propterea adolescentulæ dilexerũt te. Vnigenitus Dei filius cùm in forma Dei esset, exinaniuit
Ioan. 1. semetipsum, & formam serui accepit. Exinaniuit autem de plenitudine sine dubio in qua erat.
Ab Patre æternus, non de plenitudine sua dans, sed serui formã, hoc est, naturam humanam assumens, se exinaniuit. Illi ergo qui dicũt, Quia de plenitudine eius nos omnes accepimus, ipsi sunt adolescẽtulæ, quę de ea plenitudine ex qua se ille exinaniuit, & factũ est unguentũ exinanitũ nomen eius, percipientes dicunt: Post te in odorem unguentorũ tuorũ curremus. Nisi enim exinanisset unguentum, hoc est plenitudinem diuini spiritus, & humiliasset se usq; ad formã serui, capere eũ nullus in illa diuinitatis plenitudine potuisset, nisi sola fortassis sponsa, pro eo quod uidetur indicare, quia unguentũ istud exinanitũ non sibi, sed adolescentulis dilectionis dederit causam. Sic enim dicit: Vnguentũ exinanitũ nomen tuũ, propterea adolescentulæ dilexerũt te. Ac si diceret: Adolescentulæ quidem propterea dilexerunt te, quia exinanisti te de forma Dei, & factũ est unguentũ exinanitum nomen tuum. Ego autem non pro exinanito unguento, sed pro ipsa
Cant. 4. unguentorũ plenitudine dilexi te. Hoc enim indicat in eo loco ubi dicit: Odor unguentorum tuorum super omnia aromata. Quòd uerò etiam ipsa cum adolescentulis post ipsum se cursuram dicit, hanc aio esse causam, quod perfecti quiq; omnia omnibus fiant, ut omnes lucrifaciant, sicut iam suprà exposuimus.

†Introduxit me Rex in cubicula sua. INTRODVXIT me rex in cubiculum suũ, exultemus & iocũdemur in te.] Cùm indicasset sponso suo spõsa, quòd adolescentulæ odore eius captæ currerent post ipsum, cum quibus etiã ipsa cursura esset, ut eis formam præberet in omnibus, nũc quasi laboris sui consecuta iam palmam pro eo quòd concurrerit currentibus, introductam se dicit ab sponso rege in cubiculum eius, ut ibi uideret cunctas opes regias. In quo utiq; meritò iocundatur & exultat, utpote quæ secreta iam regis & arcana prospexerit. Hic est, secundum propositum dramatis ordinem, quasi historicus intellectus. Sed quoniam cuius res agitur, Ecclesia est ad Christum ueniens, uel anima uerbo Dei adhærens, quod aliud cubiculum Christi & promptuarium Dei credendũ est, in quo uel Ecclesiam, uel animam cohærentem sibi introducat, nisi ipse arcanus sensus
1. Cor. 2. eius & reconditus, de quo & Paulus dicebat: Nos autem sensum Christi habemus, ut sciamus
Sensus Christi cubiculum est, in quod introducitur à Sponso Ecclesia, uel etiã anima sancta. quæ à Deo donata sunt nobis. Hæc illa sunt quæ oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus his qui diligũt eum. Cùm igitur Christus animam in intelligentiam sui sensus inducit, in cubiculũ regis introducta dicitur, in quo sunt thesauri sapientiæ ac scientiæ eius absconditi. Non mihi aũt uacuũ uidetur, quòd cũ potuisset dicere: Introduxit me sponsus meus, aut fraternus meus, aut aliquid huiusmodi, ut ei moris est: nũc quia cubiculũ dictura erat, regis dixerit cubiculum, & non aliud nomen posuerit, in quo posset fortassis aliquis etiam mediocris intelligi. Sed propterea arbitror in his regem nominatũ, ut ostenderetur per hoc nomen prædiues cubiculũ, utpote regiũ, & multis atq; immensis
Paulus Apostolus. 2. Cor. 12. opibus repletũ. Prope hũc omnino mihi uidetur fuisse & ille qui dixit raptũ se esse usq; ad tertiũ cœlũ, & inde in paradisum, & audisse uerba ineffabilia quæ non licet homini loqui. Quid enim putas esse illa uerba quæ audiuit? nónne à rege audiuit? & in cubiculo, & prope cubiculũ positus audiuit? Et erant credo illa uerba talia quædam, quæ hortarentur eũ ad maiorem profectũ, & promitterent ei quòd si perseueraret usq; in finem, & ipse posset intrare Regis cubiculum.

biculum, secũdũ illud quod per Prophetã quoq; promittitur: Dabo tibi thesauros obscuros, *Esa. 42.*
occultos inuisibiles. Aperiã ubi ut cognoscas quia ego sum Dñs Deus tuus, qui uocaui nomẽ *Fideles pro ui-*
tuũ Israel. Currũt ergo adolescentulæ post ipsum, & in odorem eius, unaquæq; tamen pro uiri- *ribu. currunt.*
bus, alia quidẽ uelocius, alia paulò tardius, alia etiã inferius cæteris & ultimo, alia primo loco.
Veruntamen currũt omnes, sed una est perfecta, quæ cucurrit sic, ut perueniret, & sola acciperet *Cant. 1.*
palmam. Sola enim est quæ dicit: Introduxit me rex in cubiculũ suum, cũ prius non de se sola
sed de pluribus dixisset, Quia post te in odorem unguentorũ tuorũ curremus. Introducitur er
go in cubiculũ Regis, & efficitur regina, & ipsa est de qua dicit: Regina astitit à dextris tuis in ue- *Psal. 45.*
stitu deaurato, circũdata uarietatibus. De his autem adolescẽtulis quæ post ipsam cucurrerãt,
& procul ab ea in ipsis currendi spatijs remanserant, dicitur: Adducentur regi uirgines post eam,
proximæ eius adducetur tibi: Adducentur in lætitia & exultatione, inducent in templũ regis.
Sed & illud etiam in hoc aduertere debemus, quòd sicut rex habet cubiculũ quoddã in quod *Thalamus my-*
reginam siue sponsam suam introducit: ita habet & sponsa suũ cubiculũ in quod monetur per *sticus.*
uerbũ Dei ingressa claudere ostiũ, & ita conclusis illis omnibus diuitijs suis intra illud cubicu-
lum orare eum qui uidet in abscondito, & perspicit quantas opes, animi scilicet uirtutes, intra *Matth. 5.*
cubiculum suum sponsa condiderit, ut uidens eius diuitias det ei petitiones suas. Omni enim
habenti dabitur. Quod autem ait, Exultemus & iocundemur in te, uidetur ex persona adole-
scentularum dici, uel optantium, & petentium à sponso, ut quemadmodũ sponsa consecuta est
quæ perfecta sunt, & exultat, ita ipsæ etiam suum implere cursum, & peruenire usq; ad Regis cu
biculum mereantur, ut perspectis & intuitis omnib. his quibus illa gloriatur, etiam ipsæ exul-
tent, sicut & illud, & iocundentur in eo. Vel etiam ad sponsam potest dictum uideri ab adole-
scentulis congratulantibus ei & promittentibus petentibusq;, ut participes fiant exultatio-
nis eius & lætitiæ:

DILIGEMVS uerba tua super uinũ.] Sponsa quidem postquam oscula meruit ab ipso *† Recordabi-*
sponsi ore suscipere, & uberibus eius perfrui, ait ad eum: Bona sunt ubera tua super uinum. A- *mur amorũ tuo*
dolescentulæ uerò quæ nondũ ad id beatitudinis uenerant, neq; summam perfectionis accepe *rũ magis quàm*
rant, neq; usu & operibus fructus perfectæ charitatis expleuerant, ut quasi expertæ pronũcia- *uinũ.*
rent de uberibus eius, Quia bona sunt, uidentes tamen sponsam delectari & refici ex uberibus *Cant. 1.*
sponsi, ex fontibus scilicet sapientiæ & scientiæ quæ de uberibus eius fluunt, & pocula cœlestis
doctrinæ sumentes tanquam imitatrices perfectionis eius, & desiderantes eisdem uestigijs in-
cedere, promittunt, & dicunt: Diligemus ubera tua super uinum: id est, nos quidem non-
dũ in id perfectionis ascendimus, ut iam diligamus ubera tua plus quàm uinũ, uel certè ube-
ra tua quæ sunt super uinũ: (utroq; enim modo sensus stare uidebitur) gerimus tamen spem,
utpote adolescentulæ, in id ætatis proficere, quo possimus non solùm pasci & ali ex uberibus
uerbi Dei, sed & diligere alentem. Istæ sunt autem adolescentulæ (ut sæpe iam diximus) ani- *Animæ in qui-*
mæ, quæ primis & initio ualentibus eruditionibus uidentur imbutæ, & uelut uino quodam *bus proficit*
lætificatæ, institutione tutorũ duntaxat curatorũq; & pædagogi, utpote paruulæ, & quæ habe *Christus.*
rent quidem in uiribus amare uinũ, non tamen haberent in ætate, ut amore uberũ sponsi mo-
ueri aut excitari possent. Sed ubi aduenit plenitudo temporũ, & Christus in eis profecit ætate *Luc. 2.*
& sapientia, & iam sentire cœperint quid sint ubera sponsi, quæq; in his perfectio uerbi Dei, &
doctrinæ spiritalis plenitudo designetur, etiam promittũt, quia plus quàm uinũ quod nũc tan
quam paruulæ bibũt, dilecturæ sint ubera sponsi: id est propensiores futuræ erga perfecta, & o-
mni plenitudine decreta dogmata Christi, quàm iam antea, siue in communib. studijs, siue in
legis & prophetarum uisæ sunt institutionibus extitisse.

AEQVITAS dilexit te.] Etiam hoc mihi uidẽtur adolescentulæ proloqui, uelut satisfacien *† Recti diligunt*
tes pro eo quòd dilecturas super uinũ se promiserũt ubera sponsi, & non iam in præsenti dili- *te.*
gant, neq; integram uim charitatis ostendant. Est ergo uox ista uelut incusantiũ semetipsas *Cant. 1.*
quasi quæ nondũ abiecta omni iniquitate peruenerint ad æquitatem, ut possint iam diligere
super uinũ ubera sponsi, scientes inconueniens esse, ut aliquid adhuc resideat iniquitatis in eo
qui ad perfectionem spiritalis & mysticæ doctrinæ peruenerit. Quia ergo summa perfectionis
in charitate consistit, charitas aũt nihil iniquitatis admittit, ubi aũt nihil iniquitatis est, ibi si-
ne dubio est æquitas, meritò ergo æquitas esse dicitur, quæ diligit sponsum. Et uide si non ob hoc
etiã uidetur illud in Euangelio à Saluatore dictum: Si diligitis me, mandata mea seruate. Si ergo *Ioan. 14.*
qui diligit Christũ, mandata eius custodit, & qui mandata eius custodit, nulla est in eo iniqui-
tas, sed æquitas in eo permanet: æquitas ergo est, quæ mandata eius custodit, & diligit Chri-
stũ. Et rursum: Si is qui mandata custodit, ipse diligit Christũ, mandata aũt in æquitate seruan
tur, & æquitas est quæ diligit Christũ: qui iniquũ aliquid gerit, neq; mandata custodit, neque
diligit Christũ. Erit ergo ut quantum iniquitatis in nobis est, tantum longè simus à dilectiona
Christi, & tantum mandatorum eius præuaricatio habeatur in nobis. Et ideo regulam quan-

dam directam ponamus eſſe æquitatem, ut ſi quid in nobis iniquitatis eſt, hanc adhibentes &
ſuperducentes directoriam mãdatorũ Dei, ſi quid in nobis curuũ, ſi quid tortuoſum eſt, ab hu
ius regulæ linea reſecet, ut poſsit & de nobis dici: Aequitas dilexit te. Poſſumus autem etiam ſic
accipere, ut uideatur ſimile eſſe quod dixit: Aequitas dilexit te, ac ſi dixiſſet: Iuſtitia dilexit te, &
ueritas, & ſapiẽtia, & pudicitia, & ſingulæ quæq; uirtutes. Nec mireris ſanè, ſi dicimus uirtutes
eſſe quæ diligũt Chriſtũ cũ in alijs ipſarũ uirtutũ ſubſtãtiam Chriſtũ ſoleamus accipere. Qđ &
frequẽter inuenies in ſcripturis diuinis ꝓ locis & opportunitatibus aptari. Inuenimus namq;
Pſal. 85. ipſum & iuſtitiã dici, & pacẽ, & ueritatẽ. Et rurſum ſcriptũ eſt in Pſalmis: Iuſtitia & pax oſculatæ
ſunt, &: Veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cœlo proſpexit. Quæ utiq; omnia & ipſe eſſe, & rur
ſum ipſum dicũtur amplecti. Sed & ſpõſus idẽ dicit, idẽ etiã ſpõſa nominat, ut in prophetia ſcri
ptũ eſt: Sicut ſponſo impoſuit mihi mitram, & ſicut ſponſam ornauit me ornamento.

IN CANTICVM CANTICORVM HOMILIA II.

† Nigra ſum, at deſiderabilis, filiæ Ieruſalem, ſicut tabernacula Cedar, ſicut cortinæ Salomoh.

FVSCA ſum & formoſa filiæ Hieruſalem, ut tabernacula Cedar, ut pelles Salomonis.] In
alijs exemplaribus legimus: Nigra ſum & formoſa. Rurſus in hoc perſona ſponſæ loquen
tis introducitur: loquentis autem non ad illas adoleſcentulas, quæ cũ ipſa currere ſolent,
ſed ad filias Hieruſalem, quibus tanquam his quæ derogauerint fœditati eius, reſpondere ui-
detur, & dicere: Fuſca quidem ſum, uel nigra, quantũ ad colorem ſpectat, filiæ Hieruſalem: for-
moſa uerò ſi quis interna membrorũ lineamenta perſpiciat. Nam & tabernacula, inquit, Ce-
dar, quæ eſt gens magna, nigra ſunt, & ipſa gens Cedar nigredo uel obſcuritas interpretat̃. Sed
& pelles Salomonis nigræ ſunt, nec tamen ob hoc tanto Regi in omni gloria ſua pelliũ uiſa eſt
indecora nigredo. Non ergo mihi ô filiæ Hieruſalem, exprobretis culpam coloris, cũ ſiue natu
ralis, ſiue exercitio quæſita corpori pulchritudo non deſit: Hæc continet hiſtoricum drama, &
Eccleſiæ ex Gẽtibus congregatæ, ad Synagogam oratio. propoſitæ fabulæ ſpecies. Sed redeamus ad ordinem myſticũ. Hæc ſponſa quæ loquitur, Eccle-
ſiæ perſonam tenet ex gentibus congregatæ. Filiæ uerò Hieruſalem ad quas ei ſermo eſt, illæ
ſunt animæ quæ propter electionem patrum chariſsimæ quidem dicũtur, inimicæ autem pro-
pter euangeliũ. Iſtæ ſunt filiæ Hieruſalem ciuitatis terrenæ, quæ uidentes Eccleſiam ex gentib.
quamuis pro eo ignobilem, quòd generoſitatem ſibi Abrahã, & Iſaac, & Iacob non poſsit ad-
ſcribere, obliuiſcentem tamen populũ ſuũ, & domũ patris ſui, atq; ad Chriſtũ uenientem, ſper-
nũt eam, & pro ignobilitate generis offuſcant. Quod ſponſa ſentiẽs filias prioris populi impu
tare ſibi, & pro hoc etiam nigram ſe appellari, quaſi quæ paternæ eruditionis non habeat clari
tatem, reſpondens ad hæc, dicit: Nigra ſum quidem ô filiæ Hieruſalem, pro eo quòd nõ deſcen
do de ſtirpe clarorũ uirorũ, neq; illuminationem Moſi legis accepi, habeo tamen pulcbritudi-
nem meam mecũ. Nam & in me illud primũ eſt, quod ad imaginem Dei in me factum eſt: nunc
accedens ad uerbum Dei, recepi ſpeciem meam. Quamuis enim pro coloris obſcuritate com-
paretis me tabernaculis Cedar, & pellibus Salomonis, tamen & Cedar ex Iſmaele deſcendit.
Gen 16. Secundo namq; loco ex Iſmaele natus eſt, qui Iſmael nõ fuit expers diuinæ benedictionis. Sed
& pellibus Salomonis comparatis me, quæ non aliæ ſunt quàm pelles tabernaculi Dei, & ta-
men miror uos ô filiæ Hieruſalem, mihi coloris uelle exprobrare nigredinem. Quomodo non
Num 12. meminiſtis quod in lege ueſtra ſcriptum eſt, quid paſſa ſit Maria, quæ derogauit Moſi cum Ae-
thiopiſſam nigram accepiſſet uxorem? Quomodo ignoratis illius imaginis adumbrationem
in me nunc ueritate compleri? Ego ſum illa Aethiopiſſa, ego ſum nigra quidem pro ignobilita
te generis, formoſa uerò propter pœnitentiam & fidem. Suſcepi enim in me filium Dei, recepi
Coloſ. 1. uerbum carnem factum: acceſsi ad eum qui eſt imago Dei primogenitus omnis creaturæ, &
Hebr. 1. qui eſt ſplendor gloriæ, & fulgor ſubſtantiæ eius & facta ſum formoſa. Tu ergo quid imprope-
ras conuertenti ſe à peccato, quod utique lex fieri uetat? Et quomodo tu gloriaris in lege, præ-
Rom. 2. uaricans legem? Verùm quoniam in his locis ſumus, ubi Eccleſia quæ ex gentibus uenit, ni-
gram ſe eſſe dicit & formoſam, quamuis longum uideatur eſſe & operoſum, colligere ex ſcri-
pturis diuinis, in quibus uel qualiter ſacramenti huius forma præceſſerit: tamen non mihi pe
nitus omittendum uidetur, ſed quàm potuerit breuiter memorandum. Primò ergo in Nume-
Num. 12. rorum libro de Aethiopiſſa ita ſcriptum eſt: Et locuta eſt Maria & Aaron, & derogauerunt
Moſi propter mulierem Aethiopiſſam quam accepit uxorem, & dixerunt: Nunquid Moſi ſo-
li locutus eſt Dominus? Nonne & nobis locutus eſt? Et iterum in tertio Regnorum libro ſcri-
3. Reg. 10. ptum eſt de Regina Saba, Quia uenit à finibus terræ audire ſapientiã Salomonis, hoc modo:
Regina Saba audiuit nomẽ Salomonis, & nomen Domini, & uenit tentare eum in parabolis,
& uenit in Hieruſalem in uirtute magna ualde: & cameli portantes odoramẽta, & aurum mul-
tum ualde, & lapidem precioſum, & ingreſſa eſt ad Salomonem, & locuta eſt ei omnia uerba
quæ erant in corde ſuo, & enunciauit ei Salomon omnia uerba eius, & non fuit uerbum quod
omiſerit rex, & non enunciauerit ei Rex. Et uidit Regina Saba omnem prudentiam Salomo-
nis, &

nis, & domum quam ædificauit, & cibos Salomonis, & sedem puerorum eius, & ordinem ministrorum eius, & uestes eius, & uini fusores eius, & holocausta eius quæ offerebat in domo Domini, & obstupuit, & dixit ad regem Salomonem: Verus est sermo quem ego audiui in terra mea de uerbo tuo, & prudentia tua, & non credidi ijs qui loquebantur mihi, usquequo uenirem, & uiderunt oculi mei, & ecce nec media pars est quæ nunciabantur mihi. Addidisti enim bona super omnem auditionem quam audiui in terra mea. Beatæ mulieres tuæ, beati pueri isti qui assistunt in conspectu tuo semper, & audiunt omnem prudentiam tuam. Sit Dominus Deus tuus benedictus, qui tibi dedit sedem Israel. Quoniam dilexit Dominus Israel, & uoluit eum permanere in æternum, posuit te Regem super eos, ut facias iudiciũ cum iustitia, & iudices eus. Et dedit Salomoni centum uiginti talenta auri, & odoramenta multa ualde, & lapidem preciosum. Nunquã talia uenerant odoramenta, nec in tanta multitudine quæ dedit Regina Saba regi Salomoni. Hanc aũt historiam paulò latius repetere uoluimus, & inserere huic expositioni nostræ, scientes intantũ conuenire hæc ad personam ecclesiæ quæ ex gentibus uenit ad Christũ, ut ipse Dominus in euangelijs Reginæ huius faceret mentionem, dicens eam uenisse à finibus terræ, ut audiret sapientiã Salomonis. Austri aũt reginã dicit eam, pro eo quòd *Matth. 12.*
Aethiopia in Austri partibus iaceat, & à finibus terræ quasi in ultimo posita. Inuenimus autẽ huius ipsius reginæ etiã Iosephũ in historia sua facere mentionẽ, addentem etiã hoc, quòd posteaquã regressa est, inquit, à Salomone, Cambyses rex miratus eius sapientiã, quã sine dubio ex Salomonis sapientia susceperat, cognominauit, inquit, nomen eius Meroen. Refert autem quòd nõ solùm Aethiopiæ, sed & Aegypti regnũ tenuerit. Addemus autem adhuc & ea quæ in lxvij. psalmo de hac eadem forma continentur. Ait ergo ibi: Disperge gentes quæ bella uolũt, *Psal. 68.*
uenient legati ex Aegypto, Aethiopia præueniet manus eius Deo. Est adhuc quarto in loco apud Sophoniam prophetam de hac eadem figura hoc modo scriptũ. Propterea sustine me (di- *Soph. 1.*
cit Dominus) in die resurrectionis meæ, in martyrio, hoc est in testimonio, quoniam iudicium meum est ad congregationes gentium, ut suscipiam reges, & effundam super eos omnem iram indignationis meæ. In igne zeli mei consumetur omnis terra. Quoniam tunc conuertam in populis linguam in generationem eius, ut inuocent omnes nomẽ Domini, & seruient ei sub iugo uno. De ultra flumina Aethiopiæ suscipiã eos qui dispersi sunt, & afferent sacrificiũ mihi. In die illa nõ confunderis Saba ab omnibus adinuentionibus tuis, in quibus impiẽ egisti in me. Sed & in Hieremia scriptũ est, quod principes quidam populi Israel miserint Hieremiam in lacum *Hier. 38.*
Melchiæ filij regis, qui erat in domo carceris, & deposuerunt eum cũ funibus, & in lacu non erat aqua, sed cœnũ, & erat in cœno. Audiens autem Abdimelech, Aethiops uir eunuchus, qui erat in domo regis, quia miserũt Hieremiã in lacũ, locutus est regi, & dixit: Domine rex malẽ fecerunt uiri isti omnia quæ fecerũt in Hieremiã prophetã, quia miserunt eum in lacũ, & morietur ibi à facie famis, quoniã nõ sunt iam panes in ciuitate. Et præcepit rex ipsi Abdimelech Aethiopi, dicens: Tolle hinc triginta homines, & educ eum de lacu, ut nõ ibi moriatur. Et quid plura? Abdimelech Aethiops fuit qui Hieremiã eduxit de lacu. Et paulo pòst factus est sermo Domini ad Hieremiã dicens: Vade & dic Abdimelech Aethiopi, dicẽs: Sic dicit Dominus Deus Israel: Ecce ego adduco uerba mea super ciuitatem istam in mala, & non in bona, & saluabo te in die illa, & non dabo te in manus hominũ quos tu times. A' facie eorũ saluans saluabo te, & in gladio non cades, sed erit anima tua in salutem, quoniam confisus es in me, dicit Dominus. Hæc interim ad præsens de scripturis sanctis occurrere potuerunt, quibus mihi uidetur propositi de Canticis canticorum uersiculi mysterium comprobari, in quo dicit: FVSCA sum, siue nigra, & formosa filiæ Hierusalem, sicut tabernaculum Cedar, & sicut pelles Salomonis. Inuenitur ergo Moyses in Numeris accipere Aethiopissam uxorẽ fuscam, uel nigram, pro qua Ma- *Num. 12.*
ria & Aaron derogant ei, & indignantes dicunt: Nunquid Moysi soli Dominus locutus est? nónne & nobis locutus est? In quo si diligenter consideres, nec consequentiam sermo inuenitur habere historicus. Quid enim conuenire ad rem uidebitur, ut indignantes pro Aethiopissa dicant: Nunquid soli Moysi locutus est Dominus? nónne & nobis locutus est? Oportebat enim, si hoc erat in causa, dici ab eis, Non oportuit te ô Moyses, uxorem accipere Aethiopissam, & de semine Cham, sed de genere tuo, & de domo Leui. Horum nihil dicunt, sed aiunt: Nunquid Moysi soli locutus est Deus? nónne & nobis locutus est? in quo & mihi uidetur secundum mysterium magis intellexisse quod gestum est, & uidisse quod iam Moy- *Allegoria de*
ses, id est spiritalis lex, in nuptias & coniugium congregatæ ex gentibus migraret ecclesiæ: *nuptijs Moysi.*
& Mariam quæ synagogæ derelictæ formam, & Aaron qui sacerdotij carnalis tenebat imaginem, uidentes ablatum esse à semetipsis regnum, & datum esse genti facienti fructus eius dicere: Nunquid Moysi soli locutus est Deus? Nónne & nobis locutus est? Denique & Moyses ipse cum tanta & tam magnifica eius opera fidei ac patientiæ referantur, nunquam tantis à Deo elatus est laudibus, ut nunc cùm Aethiopissam duxit uxorem. Nunc de eo dici-

Num.12. tur, quia Moyses homo mansuetus ualde super omnes homines qui sunt super terram. Nunc
Moysi enco- & illud de eo dicit Dominus, Quia si fuerit in uobis propheta, in uisionibus loquar ei, aut in so
miũ à mansue- mnijs, nõ ita ut famulo meo Moysi, qui in omni domo mea fidelis est. Os ad os loquar ad eum,
tudine, familia- in specie, & non in ænigmate, gloriam Domini uidit. Et cur nõ timuistis detrahere famulo meo
ritate cũ Deo. Moysi? Hæc omnia pro cõiugio Aethiopissæ Moyses audire meruit à Domino. Verũ de his ple-
nius in libro Numerorũ prosecuti sumus: quę si quis dignũ iudicat noscere, illa perquirat. Nũc
aũt sufficiat approbare ex his quòd ipsa est nigra, & formosa, & Aethiopissa, quã Moyses, id est
lex spiritalis, quæ sine dubio uerbũ Dei & Christus est, in coniugiũ suũ ascìscit, licet obtrectent,
& derogent filiæ Hierusalem, plebs scilicet ista cum sacerdotibus suis. Videamus aũt & ea quæ
Matth.12. ex tertio Regnorum libro protulimus de regina Saba, & ipsa nihilominus Aethiopissa, cui te-
De Sabea Regi stimoniũ dat Dominus in euangelijs, quòd in die iudicij ueniat cũ uiris generationis incredu-
na μυστικῶς. læ, & condemnet eos, qui uenit à finibus terræ audire sapientiã Salomonis. & addit, Quia plus
De gentiũ ag- Salomone hîc, docẽs per hoc plus esse ueritatẽ, quàm ueritatis figuras. Venit ergo & hæc, imò
gregatione ad secundũ figurã eius ecclesia uenit ex gentibus audire sapientiã Salomonis ueri, & ueri pacifici
Dei populum. Domini nostri Iesu Christi. Venit & hæc primò quidem tentans eum per ænigmata & quæstio-
nes, quæ ei prius insolubiles uidebantur: atq; ab ipso de agnitione ueri Dei, & de creaturis
mundi, uel de immortalitate animæ, & iudicio futuro, quod apud eam & apud doctores eius
gentiles duntaxat philosophos incertũ semper aut dubiũ manebat, absoluitur. Venit ergo in
Hierusalem, ad uisionem scilicet pacis, cũ multitudine & uirtute multa, non enim cũ una sola
gente, ut prius synagoga solos habuit Hebræos, sed cũ totius mundi gentibus uenit, deferens
etiã munera digna Christo, odoramentorũ siquidẽ suauitates, opera scilicet bona, quæ ad Deũ
per odorẽ suauitatis ascendũt. Sed & auro uenit repleta, sensibus sine dubio & rationabilibus
disciplinis, quas ante fidem adhuc ex cõmuni & scholari eruditione collegerat. Detulit etiam
lapidem preciosum, quem ornamenta morũ possumus intelligere. Cũ hoc ergo apparatu in-
trat ad pacificũ regem Christũ, & ipsi aperit cor suum, in confessione & pœnitentia scilicet præ-
cedentiũ delictorũ, & locuta est ei omnia quæ erant in corde suo, propter quod & Christus, qui
est pax nostra, enunciauit ei omnia uerba eius, & non est uerbũ quod omiserit rex & non enun
ciauerit ei. Deniq; cũ iam tempus passionis appropinquaret, sic loquitur ad eam, id est ad ele-
ctos discipulos suos: Iam non dicam uos seruos sed amicos, quia seruus nescit quid faciat Dñs
Ioan.15. eius. Ego aũt nota feci uobis omnia quæcunq; audiui à patre meo. Sic ergo impletur quod di-
xit, Quia nõ fuerit uerbũ quod non enunciauerit pacificus Dominus reginæ Sabæ, id est eccle-
siæ ex gentibus congregatæ. Quod si intuearis ecclesiæ statũ, & dispensationes eius ordinatio-
nesq; eius consideres, tũc aduertes quomodo regina mirata sit omnem prudentiã Salomonis.
Inter sapientiã simul & require, cur non dixerit omnem sapientiã, sed omnem prudentiã Salomonis: quoniã
& prudentiam quidem eruditi uiri prudentiã de humanis negotijs, sapientiam de diuinis intelligi uolũt. Id-
quid intersit. circo fortassis & ecclesia nũc interim Christi prudentiam miratur, dum in terris est, & inter ho-
mines conuersatur. Cùm autem uenerit quod perfectũ est, & de terris translata fuerit ad cœlũ,
tunc uidebit omnem sapientiam eius, cùm iam non per speciem, non per ænigmata, sed facie
ad faciem de singulis quibusq; perspiciet. Vidit aũt & domũ quam ædificauit, sine dubio incar-
nationis eius mysteria. Ipsa enim domus quam ædificauit sibi sapientia. Vidit & cibos Salo-
Ioan.4. monis: illos puto de quibus dicebat, Meus cibus est, ut faciam uoluntatem eius qui misit me,
ut perficiam opus eius. Vidit & sedem puerorum eius: Ecclesiasticum puto ordinem dicit, qui
in episcopatus uel presbyterij sedibus habetur. Vidit & ordinationes, siue stationes ministro-
rum eius. Diaconorum (ut mihi uidetur) ordinem memorat astantium diuino ministerio. Sed
Gal.3. & uestes eius uidit: illas credo quibus induit eos, de quibus dicitur: Quicunq; autẽ in Christo
baptizati estis, Christum induistis. Sed uini sufores eius, arbitror dici doctores, qui uerbum
Dei & doctrinam quasi uinum populis miscent, quod auditorum corda lætificet. Vidit & holo
causta eius orationũ sine dubio supplicationumq; mysteria. Hæc ergo omnia ubi uidit in do-
3.Reg.10. mo regis pacifici, imò Christi, nigra hæc & formosa obstupuit, & ait ad eũ: Verus est sermo quẽ
audiui in terra mea de uerbo tuo, & de prudentia tua. Propter enim uerbum tuum quod agno
ui uerũ esse uerbum, ueni ad te. Omnia etenim uerba quæ mihi dicebantur, & quæ audiebam
cùm essem in terra mea, à doctoribus scilicet seculi & philosophis, non erant uera. Istud est solũ
uerũ uerbum quod est in te. Sed fortassis quærendũ uidebitur, quomodo dicebat Regi Regi-
Ecclesia Chri- na hæc, Quia nõ credidi his quæ dicebantur mihi de te, cùm utiq; non uenisset ad Christũ, nisi
sto credit, non credidisset. Sed uide si possumus hoc modo soluere quod proponitur. Non ijs, inquit, credidi
hominibus. qui loquebantur mihi. Non enim fidem meam in illos qui locuti sunt de te, sed in te direxi, id
est non hominibus, sed tibi credidi Deo. Et per illos quidem audiui, ad te autem ueni, & ubi cre
didi. Apud quem multo plura uiderunt oculi mei, quàm annunciabantur mihi. Reuera enim
cùm peruenerit nigra hæc & formosa in Hierusalem cœlestem, & ingressa fuerit uisionem pa-
cis, mul-

tis, multò plura & magnificentiora quàm nunc ei sunt annunciata, perspiciet. Nunc enim tan-
quam in speculo & ænigmate, tunc autẽ uidebit facie ad faciem, cùm consequetur ea quæ ocu-
lus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Et tunc uidebit quia nec me-
dietas eorum est, quæ audiuit in hac sua terra posita. Beatæ ergo sunt mulieres Salomonis, ani-
mæ sine dubio quæ uerbi Dei & pacis eius participes fiunt. Beati pueri eius qui assistunt in con
spectu eius semper: non illi qui aliquando assistunt, & aliquando nõ assistunt, sed qui semper,
& sine intermissione assistunt uerbo Dei, uerè beati sunt. Talis erat & illa Maria quæ sedebat
secus pedes Iesu, & audiebat eum, cui & testimoniũ reddit ipse Dominus, dicens ad Martham: *Luc. 10.*
Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Adhuc nigra hæc & formosa dicit: Be-
nedictus qui uoluit dare te super sedem Israel. Verè enim quia dilexit Dominus Israel, & uoluit
ut staret in æternum, posuit te regem super eum. Quem? pacificũ sine dubio. Christus enim est *Ephe. 2.*
pax nostra, qui fecit utraq; unum, & mediũ parietem sepis soluit. Et post hæc omnia, dedit, in- *3. Reg. 10.*
quit, cxx. talenta auri regi Salomoni regina Saba. Numerus hic cxx. consecratus est uitæ homi
num eorum qui fuerunt in diebus Noe, quibus istud conceditur spatium uitæ, quo inuitantur
ad pœnitentiã. Ipse autem numerus annorum & Moysi uitæ fuit. Offert ergo Christo ecclesia in
auri specie & pondere, non solùm multitudinẽ sensuum suorum & intellectuũ, sed legi Dei
consecratos indicat sensus suos per hunc qui Moysi annos uitæ continet numerum. Offert etiã
suauitates odoramentorũ, quales & quantæ nunquam uenerant. Vel orationes in hoc, uel ope
ra misericordiæ intellige. Nunquam enim uel tam rectè orauerat, ut nunc cùm accessit ad Chri
stum, uel tam piè operata fuerat, ut cùm cognouit iustitiã suam non facere coram hominibus
sed coram patre qui uidet in abscondito, & reddet palàm. Sed multũ est aliens in locis simul *Matth. 6.*
uniuersa persequi hæc, quæ nec testimonij gratia uidentur assumpta. Sufficiant ista de tertio li-
bro Regnorum, uideamus aliqua & ex his quæ de lxvij. psalmo protulimus, ubi ait: Aethiopia
præueniet manus eius Deo. Si enim intuearis quomodo ex delicto Israel sit salus gentibus, &
quòd illorum lapsus introeundi uiã nationibus dedit, aduertes quõ præuenit & præcedit Ae-
thiopiæ manus, hoc est gentiũ populus, illos ad Deũ, quibus primis data sunt eloquia Dei: &
in hoc cõpleri, Aethiopia præueniet manus eius Deo: & fit nigra ista formosa, etiãsi nolũt, etiã
si inuident & obtrectant filiæ Hierusalem. Sed & prophetæ testimoniũ quod posuimus, ubi su-
scepit Dominus etiam eos qui ueniunt de locis quæ sunt ultra flumina Aethiopum, & afferunt
hostias Deo, simili sensu aduertendum puto. Videtur enim mihi, quòd ultra flumina Aethio-
piæ esse dicitur ille, qui nimijs & superabundantibus peccatis infuscatus est, & atro malitiæ fu-
co infectus niger & tenebricosus est redditus: & tamen ne hos quidem repellit Dominus, sed o- *Psal. 51.*
mnes qui sacrificia contribulati spiritus & humiliati cordis offerunt Deo, confessionis scilicet
ac pœnitentiæ titulo ad eum conuersi, non repelluntur ab eo. Sic enim pacificus dicit Domi-
nus noster: Ego uenientẽ ad me non repello. Potest autem & de illis dictum uideri, quod ultra
flumina Aethiopũ positi uenient etiam ipsi ad Deum hostias deferentes, qui postea quàm in- *Rom. 11.*
trauerit omnis plenitudo gentium, quę fluminibus Aethiopum comparatur, uenient etiã ipsi,
& tunc omnis Israel saluabit: & pro eo ultra flumina Aethiopũ, dicantur, quasi qui ulteriores &
posteriores sint his spatijs, in quib. currit inundatq; gentiũ salus. Et ita fortè cõpleri uidet hoc
qđ dicit, Quia in die illa nõ cõfunderis omnis Israel ex omnibus adinuẽtionibus tuis, quibus
impiè egisti in me. Superest ut illud testimonium quod de Hieremia assumpsimus, explicetur,
ubi Abdimelech nihilominus Aethiops uir eunuchus, cùm audisset quia Hieremias in lacum *Hier. 38.*
missus est à principibus populi, educit eum inde. Et puto inconueniens non uideri si dicamus,
quem principes Israel condemnauerunt, & in lacũ mortis miserunt, iste alienigena & obscuræ
gentis homo & degeneris, id est populus gentium, educit eum de lacu mortis, resurrectionem
scilicet eius à mortuis credens, & fide sua hunc quẽ illi in mortẽ tradiderant, iste de infernis re-
uocat ac reducit. Sed & eunuchus hic Aethiops esse dicitur, credo quòd castrauerit semetipsum
propter regnũ Dei, uel etiã q; semẽ malitiæ in semetipso nõ habeat. Seruus quoq; est regis, quia *Prou. 17.*
seruus sapiẽs imperat stultis dominis. Interpretatur autem Abdimelech, seruus regum. Et ideo
Dominus relinquens populũ Israel pro peccatis suis, ad Aethiopem uerba dirigit, & ad ipsum
mittit prophetã, & ipsi dicit: Ecce ego adduco uerba mea super ciuitatẽ istam in mala, & non in
bona: & saluabo te in die illa, & non te dabo in manus hominũ, sed saluans saluabo te. Salutis
aũt causa hæc est ei, quia eduxit prophetã de lacu, id est quod fide sua qua Christũ resurrexisse
credat à mortuis, eduxisse eum ex lacu uidetur. Habet ergo plurima testimonia fusca hæc, uel
nigra & formosa, in quibus liberè agat, & cũ fiducia dicat ad filias Hierusalem, Quia fusca sum *Cant. 1.*
quidẽ, uel nigra sicut tabernacula Cedar, formosa aũt sicut pelles Salomonis. De pellibus Sa- *Cortina Sa-*
lomonis scriptũ aliquid propriè non memini. Puto autẽ referri posse ad gloriam eius, de qua *lomob.*
dicit Saluator: Quia nec Salomon in omni gloria sua opertus est sicut unum horum. Nomen *Matth. 6.*
tamen ipsum pelliũ in tabernaculo testimonij inuenimus frequẽter referri, sicut cùm dicit: Et *Exod. 36.*

facies

facies pelles ex caprarum pilis operimentū super tabernaculum testimonij, xi pelles facies, longitudo pellis unius xxx cubitorū, latitudo quatuor cubitorū. Eadem mensura erit xi pellibus, & coniunges quinq; pelles simul, & alias sex simul, & replicabis sextam pellem à fronte tabernaculi: & facies quinquaginta ansulas per oram pellis unius, & quinquaginta ansulas per orā pellis alterius, per quas coniungantur una ad alteram: & facies circulos æreos quinquagenos, & coniunges ex ipsis pelles, & erit unum totum: & replicabis quod superest ex pellibus, medietatem pellis unius à fronte tabernaculi, & ex alia medietate quod superest, uelabis posteriora tabernaculi cubitum hinc, & cubitum inde, ex eo quod abundat in longitudine pellium, & erit adopertum tabernaculū ex lateribus hinc & inde. Puto ergo quòd harum pellium mentio fiat in Cantico canticorum, & istæ dicantur esse Salomonis, qui accipitur in pacificum Christum.

Heb. 10. — *Tabernaculum nō manu factū, in quod Christus est ingressus.*

Ipsius ergo est tabernaculū, & ea quæ ad tabernaculum pertinent: & præcipuè si illud tabernaculum consideremus, quod dicitur tabernaculum uerū, quod fixit Deus & non homo, & quod ait, non enim in manu facta sancta intrauit Iesus exemplaria uerorum. Si ergo pulchritudinē suam sponsa pellibus comparat Salomonis, illarum sine dubio pelliū gloriam & pulcbritudinem dicit, quæ operiunt illud tabernaculum quod fixit Deus & non homo. Si uerò nigredinē suam quæ exprobrari à filiabus Hierusalem uidebatur, pellibus contulit Salomonis, huius tabernaculi quod exemplar ueri tabernaculi uocatur, accipiendæ sunt pelles: quasi quòd & ipsæ nigræ sint quidē, utpote caprarū pilis textæ, & tamē usum ornatumq; exhibeant diuino tabernaculo. Quòd autem uidetur esse persona una quæ loquitur, & pluribus se uel tabernaculis Cedar in nigredine, uel Salomonis pellibus comparauit, ita accipiendum est: quia una quidem persona uidetur ecclesiæ, innumeræ tamē sunt quæ per orbem terræ diffusæ sunt, atq; immensæ

Ioan. 14. — *Anima delicto præoccupata, quatenus sit nigra & quatenus sit formosa.*

congregationis ac multitudinis populorū. Sicut & regnum cœlorū unum quidem dicitur, sed multæ tamen in eo mansiones memorantur esse apud patrem. Potest autem & de unaquaq; anima quæ post peccata plurima conuertitur ad pœnitentiam dici, quòd nigra sit quidem pro peccatis, formosa propter pœnitentiā & fructus pœnitentiæ. Deniq; & de hac ipsa quæ nunc dicit: Nigra sum & formosa, quia non in finem in nigredine ista permansit, post hæc dicunt de ea ipsa filiæ Hierusalem: Quæ est ista quæ ascendit dealbata incumbens super fraternum suum?

Cant. 8. — *† Ne contemplemini me quòd subnigra sim: quia aspexit me sol.* — *Cōsule prouerbium, Aethiopem lauas.*

NE uideatis me, quoniā infuscata sum ego, quia despexit me sol.] Infuscata siue denigrata. Si competenter nobis uidetur aptata expositio quā in superioribus uel de Aethiopissa quæ à Moyse suscepta est in coniugiū, uel de regina Saba Aethiopum quæ sapientiam Salomonis uenit audire, texuimus: meritò nunc hæc quæ fusca uel nigra est & formosa, satisfacere uidetē pro nigredine uel fuscatione sua, causasq; reddere exprobrantibus, quasi quæ nō natura talis, nec ita à conditore creata sit, sed ex accidentibus hoc passa sit. Ex eo (inquit) quia sol despexit me. In quo ostendit non de nigredine corporis fieri sermonē, quòd utiq; sol obscurare & denigrare solet, cùm respicit magis quàm cum despicit. Ita deniq; & apud illam omnē gentem Aethiopum ferunt, cui naturalis quædam inest ex seminis carnalis successione nigredo, quòd in illis locis sol radijs acrioribus ferueat, & adusta iam semel atq; infuscata corpora genuini uitij successione permaneant. Contrarij uerò ordinis est animæ nigredo. Nam neq; aspectu, sed despectu solis inuritur, neq; nascendo, sed negligendo conquirit: & ideo sicut ignauia assumitur, ita & industria repellitur & repulsatur. Deniq;, ut superius dixi, hæc ipsa quę nūc nigra dicitur esse, in fine Cantici huius dealbata memoratur ascendere incumbens super fraternū suū. Effecta est ergo nigra, quia descendit: si autem cœperit ascendere & incumbere super fraternū suum, & adhærere ei, nec omnino separari ab eo, erit dealbata & candida: abiectaq; omni nigredine, ueri luminis luce circumfusa radiabit. Dicit ergo nunc ad filias Hierusalē pro nigredine sua satisfaciens: Nō puteris ô filiæ Hierusalem, quòd naturalis est ista nigredo quā uidetis in uultu meo: sed scitote quoniā despectu solis est facta. Sol enim iustitiæ quia me non inuenit rectè stantem, nec ipse in me rectos direxit lucis suæ radios. Ego enim sum populus gentiū, qui prius nō aspexi ad solem iustitiæ, nec steti ante Dominum: & ideo nec ille me aspexit, sed despexit, neq; astitit mihi, sed præterijt. Hoc autem ita esse etiam tu qui Israel diceris, re ipsa expertus iam iamq; cognosces & dices: Sicut enim me aliquando non credente tu assumptus es, & misericordiā consecutus, & te respexit sol iustitiæ, me autē utpote inobedientē & incredulum despexit, & spreuit: ita & nunc quia tu incredulus & inobediens factus es, ego spero respici à sole iustitiæ & misericordiam consequi. Quòd autem mutua nobis sit solis ista despectio, & ego primò pro inobedientia mea despectus sum, tu uerò respectus: nunc autem etiam tibi non solùm despectus solis, sed & cæcitas quædam licet ex parte contigerit, testem tibi producam magnificū, & cœlestis secreti conscium Paulum, qui ita dicit: Sicut enim uos (de gentibus sine dubio loquens) aliquando non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter istorum incredulitatem: ita & isti non crediderunt in uestra misericordia, ut ipsi misericordiam consequantur. Et item in alijs dicit: Quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret.

De excæcatione Iudæorū & gentium illuminatione. — *Rom. 11.*

traret. Hinc ergo est in me quam exprobras ista nigredo, quia despexit me sol propter incredulitatem & inobedientiam meam. Cum verò rectè stetero ante eum, & non fuero obliquus in aliquo, neque declinauero ad dexteram, neque ad sinistram, sed fecero rectas semitas pedibus meis contra solem iustitiæ incedens in omnibus iustificationibus eius sine querela: tunc & ipse rectus me respiciet, & nulla erit obliquitas, nec erit causa ulla despectus, & tunc reddetur mihi lux mea & splendor meus: in tantumque propelletur à me, quam nunc exprobrans, ista nigredo, ut etiam lux mundi merear appellari. Sic ergo sol iste quidem uisibilis ea corpora quibus á summo libramine insederit, infuscat & urit: ea uerò quæ procul sunt & ab ista collibratione longius posita, conseruat in candore suo, nec omnino urit ea, sed illuminat. Sol uerò spiritalis, qui est sol iustitiæ, in cuius pennis sanitas esse dicitur: è contrario eos quidem quos recti cordis inuenerit, & ad libram sui splendoris consistentes, illuminat, & omni fulgore circumdat: eos autem qui obliquè incedunt cum eo, necessariò etiam ipse obliquè non tam respicit quàm despicit, hoc eis præstante inconstantia sua & instabilitate. Quomodo enim qui peruersi sunt, possunt suscipere quod rectum est? Velut si curuo ligno adhibeas rectissimam regulam, uidebitur quidem per regulam argui materiæ prauitas, non tamen regula est quæ ligno causam peruersitatis imposuit. Et ideò festinandum est ad uias rectas, & standum in semitis uirtutum, ne fortè sol iustitiæ rectus incedens, si nos obliquos stare inueniat & peruersos, despiciat nos & efficiamur denigrati. In quantum enim incapaces fuerimus lucis eius, in tantum tenebris & nigredini dabimus locum. Hic enim est ipse sol qui & lux uera, illuminans omnem hominem uenientem in hunc mundum, & qui in hoc mundo erat, & mundus per ipsum factus est. Non enim per istud uisibile lumen mundus factus est, cùm & ipsum portio sit mundi, sed per istud uerum lumen, à quo lumine si nos peruersi incesserimus, despici dicimur. Et ipsum enim nobis peruersè incedentibus, peruersum quoque incedit, sicut scriptum est in maledictionibus Leuitici: Et si incesseritis (inquit) mecum peruersi, & nolueritis obedire mihi, adijciam uobis plagas septem. Et post pauca: Et si (inquit) non fueritis emendati, sed incesseritis mecum peruersi, incedam & ego uobiscum peruersus. Siue ut in alijs exemplaribus legimus: Si incesseritis mecum obliqui, incedam & uobiscum obliquus. Et post aliquanta iterum dicit ad ultimum: Et quoniam ambulauerunt in conspectu meo obliqui, & ego ambulabo cum eis in furore obliquus. Hæc assumpsimus, ex quibus probaremus qualiter despicere, hoc est obliquè aspicere sol dicatur: Et euidenter claruit quòd hos despiciat, & cum his obliquè incedat ac peruersè, qui obliquè incedunt cum eo. Sed & hoc quod admonuit præsens locus, indiscussum non omittamus, quia sol duplicis uidetur esse uirtutis, unius qua illuminat, alterius qua adurit. Sed pro rebus aut materijs subiacentibus, aut illuminat aliquid luce, aut infuscat & obdurat aliquid ardore. Secundum hæc ergo fortassis & indurasse dicitur Deus cor Pharaonis, quod scilicet talis fuerat materia cordis ipsius, quæ præsentiam solis iustitiæ non ea parte qua illuminat, sed ea qua adurit & indurat, exceperit: propter hoc sine dubio quòd & ipse affligebat Hebræorum uitam in operibus duris, & quod luto & latere conficiebat eos. Et erat utique cor eius secundum ea quæ cogitabat luteum & limosum. Et sicut materiam luti sol iste uisibilis stringit & indurat, ita sol iustitiæ his ijsdem radijs quibus illuminat populum Israel, Pharaonis cor cui inerant luteæ cogitationes, pro ipsis motuum suorum qualitatibus indurabat. Hæc autem quòd ita se habeant, & non communem (ut hominibus uidetur) historiam famulus Dei per spiritum sanctum scribat, ostenditur etiam inde, quòd ubi refert ingemuisse filios Israel, non dicit à luto, neque à latere, neque à paleis ingemuisse eos, sed ab operibus suis inquit. Et rursum: Et ascendit, inquit, clamor eorum ad Deum. Non dixit à luto & latere, sed iterum ab operibus suis. propter quod & subiungit: Quia exaudiuit Dominus gemitus ipsorum. cùm utique non exaudiuit eorum gemitum, qui non ex operibus suis clamant ad Dominum. Hæc quamuis per excessum dicta uideantur tamen loeorum opportunitate commoniti nequaquam iudicauimus omittenda, maximè cùm habeant aliquid similitudinis ad hoc quod dicit hæc quæ infuscata est, quia despexerit eam sol. quod utique ostenditur ibi accidere, ubi peccatorum causa præcedit: & ibi infuscari uel aduri aliquem sole, ubi peccati materia subsistit. Vbi uerò non est peccatum, sol neque adurere dicitur, neque infuscare, sicut de iusto refertur in psalmis: Per diem sol non uret te, neque luna per noctem. Vides ergo quia sanctos in quibus peccatorum nulla causa est, sol nunquam adurit. Vt enim diximus, duplicis uirtutis est sol: iustos quidem illuminat, peccatores uerò non illuminat, sed adurit, quoniam & ipsi oderunt lucem, quia malè agunt. Denique ob hoc Deus noster ignis dicitur esse consumens, & nihilominus lux in quo tenebræ non sunt. lux sine dubio iustis, & ignis efficitur peccatoribus, ut consumat in eis omne quod in anima eorum corruptibilitatis aut fragilitatis inuenerit. Quod autem in multis scripturæ locis, & sol & ignis non iste uisibilis, sed ille inuisibilis & spiritalis dicatur, ipse etiam si recenseas, abundanter inuenies.

Sol iustitiæ, quos rectè inspicit, et quos obliquè despiciat.
Ioan. 1.
Leuit. 26.
Solis uirtus duplex.
Exod. 9.
[illegible] de Deo indurante corde quædam.
Exod. 4.
Exod. 2.
[illegible]
Psal. 121.
Ioan. 3.
Heb. 12.

FILII matris meæ dimicauerunt in me, posuerunt me custodem in uineis, uineam meam

nun

† Filij matris meæ irati sunt in me, posuerunt me custodem uinearum: uineam meam quæ erat mihi non custodiui.

Omniū fideliū mater est cœlestis Ierusalē.

Gal. 4.

Sponsæ mater.

nou custodiui.] Adhuc ipsa quæ fusca quidē pro delictis prioribus, formosa uerò est pro fide & conuersatione, etiam hæc dicit, asseuerās quòd filij matris suæ dimicauerunt non cōtra eam, sed in ea: & post hoc bellum quod in ea gesserunt, constituerunt eam uinearum custodem, non unius uineæ, sed multarū. Astruit aūt hæc eadē, quòd præter illas uineas quas à filijs matris suę custodire posita est, habuerit aliam propriā uineam quā non custodierit. Hæc est propositi dramatis fabula. Sed nunc inquiramus quæ sit mater sponsæ huius quā hæc allegat, qui sint etiam filij eius qui dimicauerunt in ea, & confecto bello tradiderunt ei uineas quas custodiret, quasi quæ non potuisset seruare eas, nisi ab illis dimicatū fuisset. Illā uerò suscepta aliarū uinearum custodia propriam uineam noluisse, uel nou potuisse seruare. Ad Galatas Paulus scribens, ait: Dicite mihi qui sub lege uultis esse, legem non audistis? Scriptū est enim, quoniam Abraham duos habuit filios, unū ex ancilla, & unū de libera. Sed is quidem qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui uerò de libera, secundum repromissionē: quę sunt allegorica. Hæc enim sunt duo testamenta, unum quidem in monte Sina in seruitutē generans, quæ ęst Agar. Sina enim mons est iu Arabia, qui confertur huic quæ nunc est Hierusalem, & seruit cum filijs suis. Quæ autem sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater omnium nostrûm. Hanc ergo Hierusalem cœlestem dicit esse Paulus, & suam & omnium nostrū credentium matrē. Denique addit in posterioribus & dicit: Propter quod fratres non sumus filij ancillæ, sed liberæ, qua libertate liberauit nos Christus. Euidenter ergo Paulus pronunciat, quòd omnis qui per fidem à Christo consequitur libertatem, filius sit liberæ: & hanc dicit esse sursum Hierusalem, quæ libera est, quę est mater omniū nostrûm. Huius ergo matris & ipsa hæc sponsa filia esse intelligitur, in his qui dimicauerunt iu ea, & constituerunt eam custodem uinearum. Vnde uidentur isti qui tantam potestatem habuerint, ut & bellum gererent in ea & ordinarent eam uinearum custodem, non cuiuscunque humilis, aut contemnendi loci fuisse. Possumus ergo & Apostolos Christi accipere filios matris sponsæ, hoc est Hierusalem filios cœlestis, qui pugnauerunt prius in ista quæ ex gentibus congregatur. Pugnauerunt autem ut uincerent in ea illos quos prius habuit infidelitatis & inobedientiæ sensus, & omnem elationem extollentem se aduersus scientiam Christi, sicut Paulus dicit: Cogitationes destruentes, & omnem altitudinē extollentem se aduersus scientiā Christi. Pugnauerunt ergo non aduersus eam, sed in ea, hoc est, in sensibus & corde eius, ut destruerent & depellerent omnem infidelitatē, omne uitium, omnesque doctrinas quæ ei inter gentes positæ falsis sophistarū assertionibus inoleuerāt. Fuit ergo apostolis Christi grande bellum, donec ex ea mendacij turres & muros peruersæ doctrinæ subruerent, donec iniquitatis argumenta prosternerent, & operantes hæc atque succedentes in corde eius dæmones debellarent. Vbi ergo effugauerunt ab ea omnes sensus infidelitatis antiquæ, non eam reliquerūt ociosam, ne forte per ocium rursus antiqua surrepant, & redeant quæ repulsa sunt: sed dant ei opus quod agat, & consignāt ei custodiam uinearū. Vineas accipiamus singula quæcunque uolumina legis ac prophetarū. Erat enim unusquisque eorū sicut ager plenus quē benedixit Dominus. Hæc ergo isti uiri fortes post uictoriā belli seruanda ei & custodienda consignant. nō enim relinquunt eam (ut diximus) ociosam. Sed & euangelistarū scripta, atque ipsorū apostolorum literas possumus similiter uineas accipere, quas huic quæ ex gentibus congregat, pro qua etiā dimicauerunt, custodiendas colendasque tradiderunt. Quod uerò ait, Quia suam propriam uineam nou custodierit, illam possumus eruditionē dicere, qua unusquisque exercebatur ante fidem: quam sine dubio credens Christo, relinquit ac deserit, & ea quæ sibi lucra uidebantur, ducit propter Christū detrimenta. Sicut & Paulus gloriatur legis obseruantias, & omnem Iudaicæ institutionis gloriam fuisse sibi ut stercora, tantùm ut in Christo inueniretur nou habens suam iustitiā quæ ex lege est, sed iustitiā quæ ex Deo est. Sicut ergo Paulus accepta Christi fide, non custodiuit uineā suam, Iudaicæ scilicet traditionis obsequia: & idcirco fortasse non custodiuit, quia cùm plantata esset à Deo uitis uera, cōuersa in amaritudinē uitis alienæ, & erat iam uitis Sodomorum uinea eorum, & palmes eorū ex Gomorra, & botrus amaritudinis in eis, & furor draconum uinum eorum, & furor aspidum insanabilis. Ita & apud gentes erant plurimę huiusmodi doctrinæ, quas post illa bella quibus pro fide & agnitione Christi à doctoribus dimicatū est, superatas dicit: puto quòd omnino criminis loco ducatur, si custodierit aliquis huiusmodi uineas, & agrum colat ultrà uenenatis & noxijs consitū disciplinis. Nec mireris si his culpis aliquando fuisse uideatur obnoxia hæc quæ ex nationum dispersione colligitur, & iam Christo sponsa præparatur. Recordare quomodo prima mulier seducta est, & in præuaricatione facta: quæ non aliter salua fieri dicitur, nisi per filiorū generationem, illorum duntaxat qui permanent in fide & charitate cum sanctitate. Hoc ergo quod de Adam & Eua scribitur, sic asseuerat Apostolus: Mysterium magnum est in Christo & in ecclesia: qui eam ita dilexit, ut semetipsum traderet pro ea, cùm esset adhuc impia hæc ipsa, sicut ipse dixit: Cùm enim adhuc secundum tempus impij essemus, Christus pro nobis mortuus est. Et iterum: Quia cùm adhuc esse-

Apostoli quale bellum cum infidelitate gesserint.

2. Cor. 10.

Vineæ spirituales.

Gen. 26.

Phil. 3.

1. Tim. 2.

Ephe. 5.

Rom. 5.

mus

mus infideles, Christus pro nobis mortuus est. Nõ ergo mirũ est, si hæc quæ seducta, & in prævaricatione facta, & quæ impia secundũ tempus fuit & peccatrix, talem dicatur uineam coluisse eo tempore, cùm adhuc impia erat, quã relinquere debuerit, & nequaquã omnino seruare. Quod si etiam tertiũ explanationis locũ placet exequi, referamus hæc ad unamquamq; animam, quæ conuersa ad Deum, & ad fidem ueniẽs, patitur sine dubio cogitationum pugnas, & obluctationes dæmonũ reuocare eam nitentiũ ad prioris uitę illecebras, uel infidelitatis errorem. Sed ne hoc fiat, néue rursum dæmonibus in eam tantũ liceat, prospexit diuina prouidentia ut paruulis quibusq;, & his qui pro semetipsis aduersus astutias diaboli & dæmonum pugnas dimicare non possunt, utpote infantes adhuc & lactentes in Christo, daret angelos propugnatores & defensores: qui uelut tutores & procuratores cõstituti sunt à Deo eorũ, qui in infirma ætate posin pro semetipsis (ut diximus) pugnare nõ possunt. Et ut hoc cũ maiori fiducia agant, cõceditur eis semper uidere faciẽ patris qui in cœlis est: & istos puto esse paruulos quos uenire ad se Christus iussit, & nõ siuit prohiberi, & quos semper dixit uidere faciem patris. Nec tibi contrariũ uideatur, si eos hæc anima quæ ad Deũ tendit, matris suæ filios appellat. Si enim animarũ mater Hierusalem cœlestis est, & angeli nihilominus cœlestes nominantur, nihil dissonans uidebit, si hi qui similiter ut ipsa cœlestes sunt, ab ea filij matris appellentur. Super omnia autem congruũ uidebitur & cõueniens, ut quibus unus est pater Deus, una sit & Hierusalẽ mater. Quod uerò ait: Vineam meam non custodiui, instituta illa ac mores & propositum in quo exercebatur secundũ ueterem hominẽ uiuens, indicare uidetur laudabiliter à se non esse seruata. Ex quo aũt adiutorio angelorũ dimicauit, & uicit eam, penitus à se effugauit ueterẽ hominẽ cum actibus suis, constitutaq; est ab eis uinearum custos sensuum scilicet & dogmatũ diuinorum, ex quibus possit uinum bibere, quod lætificet cor eius.

Ανάγωγὴ de anima ad Deũ conuersa, & aduersus eã cacodæmones luctante.

Matth. 18.

ANNVNCIA mihi quẽ dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie, ne fortè efficiar sicut adoperta super greges sodaliũ tuorũ.] Adhuc sponsa loquit etiã hæc, sed ad sponsum, & non iam ad filias Hierusalem. Igitur ab initio ubi ait: Osculetur me, usq; ad hunc locum: Super greges sodaliũ, cuncta quæ dicta sunt, uerba sunt sponsæ. Sed primò sermo eius ad Deũ factus est, secundò ad sponsum, tertiò ad adolescentulas: inter quas & sponsum media quædã, & ut se dramatis huius species habet, quasi mesochorus effecta, nunc ad ipsum, nunc etiam ad filias Hierusalẽ respondens, dirigit uerba. Hos ergo nunc ultimos sermones suos ad sponsum facit, requirens ab eo ubi pascat in meridie, & ubi collocet gregem, uerens ne dum requirit eum, incurrat in ea loca ubi sodales sponsi locatos per meridiem greges seruant. Ostenditur autẽ per hæc quia sponsus hic etiã pastor sit. In superioribus aũt didiceramus eũ esse & regem, pro eo sine dubio quòd homines regat: pastorẽ uerò pro eo quòd oues pascat: sponsum autem pro eo quòd habeat sponsam, quæ cum eo regnet secundum quod scriptum est, Astitit regina à dextris tuis in uestitu deaurato. Hæc interim continet dramatis ipsius, qui est quasi historicus, ordo. Nunc autem requiramus intelligentiã mysticam: & si oportet præuenire paululum ea quæ in posterioribus præferenda sunt, quo quis effectus sit horũ sodalium pateat, memoremus illud quod scriptũ est: Quia reginæ sunt sexaginta, sed ex his omnibus una sit columba, & una perfecta, ac particeps regni. Cæteræ uerò iam inferiores sunt, quia octoginta appellantur concubinæ. Adolescentulæ uerò quarũ numerus nullus est post ordinem concubinarũ ponuntur. Istæ aũt omnes animarũ earum differentiæ sunt, quæ in Christo credentes, diuersis ei affectibus sociantur: ut uerbi gratia dicamus omnem ecclesiam per illam figurã corpus esse Christi, qua Apostolus dicit: in quo corpore diuersa esse membra pronunciat, & alios esse oculos, & alios manus, alios etiã pedes, & singulos pro operũ studiorumq; suorum meritis in membra corporis huius aptari. Secundũ hanc ergo speciem & hæc intelligenda sunt: & alias quidẽ animas putandum est in hoc sponsali dramate quæ magnificentiori affectu sponso atq; illustriori socientur, apud eum reginarũ loco & affectu haberi alias quarum inferior sine dubiò in profectibus & uirtutibus honor est, concubinarũ loco duci: & alias adolescentularũ quæ uidentur extra aulam quidem positę, non tamen extra urbem regiam. Posteriores uerò & post omnes quæ suprà memoratæ sunt, esse eas quæ oues appellantur. Si uerò perspiciamus attentius, adhuc fortassis etiam harum omnium inueniemus inferiores alias, & ultimas omnium: illas scilicet quæ in sodalium eius gregibus numerantur. Et ipsi enim habere greges quosdam dicuntur, in quos nõ uult sponsa incurrere, & ob hoc petit à sponso ut annunciet sibi ubi pascat, ubi meridiem faciat. Ne fortè (inquit) efficiar sicut adoperta super greges sodaliũ tuorum. Quæritur ergo sodales isti qui habere quosdam greges dicuntur, utrũ sponso operam dantes, & sub ipso uelut pastorum principe agentes hoc faciant, quandoquidem sodales eius nominantur: an proprium aliquid, & sequestratũ habentes, & quod non sit cum animo sponsi: quandoquidem refugit sponsa, & uerètur ne fortè incurrat sodalium greges dum sponsum suum requirit. Sed & quod dixit: Ne fortè efficiar non adoperta, sed sicut adoperta, require ne fortè innuat per hoc esse ali-

Cant. 1.

† Renuncia mihi, quem diligit anima mea, ubinam pascas, ubi recubare facias in meridie: ut quid enim ero ueluti declinans ad gregem sodalium tuorum?

Christus est rex, pastor & sponsus.

1. Cor. 12.

Cant. 1.

Sodales sponsi quinam sint.

quas sodaliũ quasi sponsas habentes etiam ipsas habitũ sponsalem, & esse adopertas, & sicut
1.Cor.2. Apostolus dicit: Velamen & potestatẽ habentes super caput. Et ut manifestior sermonis huius
explanatio fiat, iterũ quasi dramatis ordine quod dicitur exequamur. Expuscit ab ipso sponso
suo sponsa, ut ei locum secreti sui indicet & quietis: quandoquidẽ amoris impatiens etiam per
meridiem cupit audire sponsum, eo præcipuè tẽpore, quo clarior lux, & splendor diei perfectus
& purus est, ut assistat ei oues pascenti uel refrigeranti: & studiosè uult uiam discere, qua ire ad
eum debeat, ne fortè si nõ fuerit edocta itineris huius anfractus, incurrat greges sodalium, & ui
deatur similis esse alicui illarũ quæ adopertæ ueniunt ad sodales eius, nec pudoris curam ge-
runt, aut uerentur passim discurrere, & multis apparere. Ego autem quæ à nullo, inquit, alio ui
deri uolo nisi à te solo, scire desidero quo ad te iunere ueniam, ut secretũ sit, ut nemo sit medius,
ut nullus arbiter peregrinus & alienus occurrat. Et fortè ob hoc requirit ista loca in quibus pa
scit sponsus oues suas, & ostendit ei uerecundiam suam, pro qua non uult incurrere greges so-
dalium: ut ille segreget oues suas à sodalibus, & seorsum pascat ut non solũ sponsa non uidea-
tur ab alijs, sed & arcanis & ineffabilibus mysterijs sponsi secretius perfruatur. Nunc ergo ui-
deamus per singula: & primò quidẽ uide si possumus dicere, quòd Dominus cuius portio fuit
Iacob, & funiculus hæreditatis eius Israel, ipse intelligendus sit sponsus. Sodales uerò eius an-
Deut.32. geli illi ad quorũ numerum cũ diuideret excelsus gentes, & dispergeret filios Adam, statuit ter-
Angeli sponsi minos gentiũ secundum numerũ (ut ait) angelorũ Dei: & isti sint fortassis greges sodaliũ spon-
sodales & gen si, gentes scilicet cunctæ, quæ uelut pecora sub angelis pastoribus constitutæ sunt: Grex uerò
tium præsides. sponsi ille dicatur, de quibus ipsa in Euangelio ueritas dixit: Oues meæ uocem meam audiũt.
Ioan.10. Vide enim & obseruanter intende, quoniam dixit, Oues meæ, quasi sint & aliæ oues, quæ non
sint eius, sicut & ipse in alijs dixit: Vos non estis de ouibus meis. Quæ singula huic occul-
to mysterio conuenienter uidebuntur aptari. Quæ si ita se habent, competenter sponsa uniuſ-
cuiusq; sodalium gregem sponsam eius intelligi uoluit, quam adopertã nominauit. Sed quo-
niam certa erat quòd super omnes illas ipsa esset, non uult similis uideri alicui illarum, utpote
quæ sciret tantum se debere præcellere illas sodalium sponsas, quas sponsa nominat uelut ado
pertas, quantum eminentiæ sponsus suus habebat ad sodales. Sed & pro hoc adhuc uidebitur
percontandi causas habuisse, quandoquidem boni pastoris scit esse studiũ, ut optima ouibus
pascua requirat, & ut uiridantia atq; opaca quæq; ad requiem nemora meridiani æstus inue-
niat. Quod quidem sodales sponsi facere nesciunt, nec in eligendis pascuis, aut scientiæ tantũ,
aut sollicitudinis gerunt: & ob hoc dicit: Annuncia mihi ubi pascis, ubi cubile habes in meri-
die: cupiens tempus scilicet illud quo copiosius mundo lumen infunditur, quo magis merus
est dies & purior & florulentior est lux. Tunc (inquit) annuncia mihi ô tu quem dilexit anima
mea, ubi pascis, ubi cubile habes in meridie, ne fortè efficiar ut adoperta super greges soda-
lium tuorum. Nouo nunc nomine sponsa appellauit sponsum. Sciens enim ipsum esse filium
charitatis, imò ipsum esse charitatem quæ ex Deo est, quasi uocabulum et istud posuit: Quem
dilexit anima mea. Et tamen non dixit, Quem dilexi, sed, Quem dilexit anima mea: sciens non
qualicunq; dilectione, sed ex tota anima, & ex totis uiribus, & ex toto corde habendam esse di-
lectionem sponsi. Vbi pascis (inquit) & ubi cubile habes. Puto autem quod & propheta de hoc
loco quem nunc sponsa discere ab ipso sponso desiderat, & audire, etiam ipse sub eodem posi-
Psal.24. tus pastore dicat: Dominus regit me, siue ut in alijs legimus: Dominus pascit me, & nihil mihi
deerit. Et quoniam sciebat alios pastores uel ignauia, uel imperitia facientes greges in locis ari-
Pascua in quæ dioribus collocare, de hoc optimo pastore Dñs dixit: In hoc loco uiridi ibi me collocauit. Su-
oues suas dedu per aquam refectionis educauit me, ostendens pastorem hunc non solùm abundantes aquas
cit Christus. ouibus suis, sed & salubres & puras, & quæ per omnia reficiant, prouidere. Sed quoniã ab hoc
statu quo ut ouis sub pastore deguerat, conuersus ad rationabilia in excelsiora profecit, idq;
adeptus est per conuersionem, subiungit & dicit: Animam meam conuertit. Eduxit me super
semitas iustitiæ propter nomẽ suum. Hinc uerò quandoquidẽ in hoc profecerat ut iustitiæ in-
cederet uias, iustitia autem habet sine dubio impugnantem se iniustitiã, & necesse est eum qui
iustitiæ iter incedit habere pugnas aduersantium, fide conuersus & spe dicit de eis: Nam & si
ambulem in medio umbræ mortis, non timebo mala quoniã tu mecum es. Post hæc uerò qua-
si gratiam referẽs ei qui se pastoralibus imbuerat disciplinis: Virga, inquit, tua & baculus tuus
quibus institutus uideor ad pastoris officiũ, ipsa me consolata sunt. Hinc uerò ubi uidit sese à
Psal.23. pastoralibus pascuis ad rationabiles cibos & mystica secreta translatũ, addit & subdit: Parasti
in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. Inpinguasti in oleo caput meum, &
calix meus inebriãs quàm præclarus est. Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus
uitæ meæ, ut inhabitẽ in domo Dñi in longitudine dierũ. Illa ergo prima, id est pastoralis insti-
tutio, initiũ eorũ fuit, ut in loco uiridi collocatus, super aquã refectionis educaretur. Hæc uerò
quæ sequunt̃ de profectibus ad perfectionẽ requiritur. Et quoniã de pascuis & uiriditate pro-
posuimus,

posuimus, cōueniens etiā uidetur de euangelijs confirmare quæ diximus. Inueni etiā ibi pastorem hunc bonū de pascuis ouium disserentē, ubi ad hoc quod pastorē se profitetur, etiā ostium se esse cōmemorat, & dicit: Ego sum ostium: per me si quis introierit, saluabitur, & ingredietur Ioan. 10. & egredietur, & pascua inueniet. Hunc etiā nunc sponsa percontatur, ut ab eo audiat, & discat *Christus pastor bonus.* in quibus pascuis oues agat, uel in quibus amœnitatibus meridianos procuret æstus: meridiē appellans illa scilicet cordis secreta, quibus clariorem scientiæ lucem à uerbo Dei anima consequitur. Hoc enim tempus est quo sol excelsiorem circuitus sui uerticem tenet. Si quando ergo sol iustitiæ Christus ecclesiæ suæ excelsa & ardua uirtutum suarum secreta manifestat, amœna eam pascua cubiliaq; meridiana uidebitur edocere. Nam quum adhuc initia habet discendi, & prima (ut ita dicam) ab eo scientiæ suscipit rudimenta, tunc dicit propheta: Et adiuuabit eam *Psal. 46.* mane diluculo. Nunc ergo quia perfectiora iam quærit, & excelsiora desiderat, meridianum scientiæ lumen exposcit. Hinc puto & Abrahæ post multas eruditiones quibus apparens ei Deus imbuit eum de singulis & docuit, pòst refertur quia uisus sit ei Deus ad quercum Mambræ sedenti ad ostium tabernaculi sui meridie. Et respiciēs (inquit) oculis suis, uidit, & ecce tres *Gen. 18.* uiri stabant super eum. Quod si credimus hæc per spiritum sanctum scripta, non puto frustra placuisse diuino spiritui, ut etiam tempus & hora uisionis scripturæ paginis mandaretur, nisi & horæ istius, & temporis ratio aliquid conferret ad scientiam filijs Abrahæ, quibus utiq; sicut opera Abrahæ facienda, ita & uisitatiōes istæ sperandæ sunt. Qui enim potest dicere: Nox præ- *Rom. 13.* cessit, dies autem appropinquauit, sicut in die honestè ambulemus, non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitijs, non in contentione & æmulatione: & quum hæc omnia transierit, supergressus uidebitur tempus hoc quod nox præcessit, & dies appropinquauit, & festinare non ad initium diei, sed ad meridiem, ut & ipse ad gratiam perueniat Abrahæ. Si enim lux quæ in ipso est mentis, & puritas cordis clara fuerit & splendida, iste meridianum tempus in semetipso habere uidebitur: & per hanc puritatem cordis, quasi in meridie positus Deum uidebit, sedens ad quercum Mambre, quod Ad uisionē interpretatur. Apud uisionem ergo sedet in meridie qui uacat ad uidendum Deum. Inde deniq; non dicitur intra tabernaculum, sed foris ad ostium sedere tabernaculi. Foris etenim est extra corpus posita mens eius qui longè est à corporalibus cogitationibus, longè à carnalibus desiderijs, & ideo ab his omnibus foris positum uisitat Deus. Eiusdem quoq; mysterij est, quod & Ioseph fratres suos cū suscepisset in Aegypto, in meridie eos pascit, & in meridie adorant eum cū muneribus. Propterea deniq; puto & de his quæ Iudæi in Saluatorem cōmiserunt, nullū euangelistarū uoluisse scribere, quia meridie hæc gesta sunt, cū utiq; sexta hora nō aliud quàm meridianū tempus ostendat, nullus tamen meridiem nominauit. Sed Matthæus ita dixit: Ab hora aūt sexta tene- *Matth. 27.* bræ factæ sunt super omnem terrā usq; in horā nonam. Lucas uerò: Erat iam quasi hora sexta, *Luc. 23.* & tenebræ factæ sunt super omnem terrā usq; in horam nonam deficiente sole. Sed & Marcus: *Marc. 15.* Cùm autē esset facta hora sexta tenebræ factæ sunt super omnem terrā usq; in horam nonam. Vnde apparet, quia in uisitatione quidem Abrahæ, & in conuiuio patriarcharū apud Ioseph non indigebat ut tempus istud sub nomine sexti numeri significaretur, sed ut meridies diceretur. Volebat enim sponsa, quæ iam tunc in illis adumbrabatur, discere ubi pasceret sponsus, & ubi haberet cubile, & ideo meridiem nominat. Euangelistæ uerò in his quæ narrabant, nō meridianum tempus, sed horæ sextæ numerū requirebant, ad enarrandum scilicet sacrificium hostiæ eius, quæ oblata est in die paschæ pro redemptione hominis, qui in die sexta formatus est à Deo, posteaquā terra produxit animā uiuentem secundū genus, quadrupedia & repentia, & bestias terræ. Ob hoc igitur in præsenti loco illuminari sponsa desiderat pleno scientiæ lumine, ne per imperitiam errans, in aliquo similis efficiatur illis doctorum scholis, quæ non per ipsam Dei sapientiam, sed per philosophorū & principum huius mundi exercentur. Hoc enim & apostolus dicere uidetur in eo ubi ait: Quia loquimur Dei sapientiam in mysterio absconditam, *1. Cor. 2.* quam nemo principum huius mundi cognouit. Et iterū hæc eadem significat, cùm dicit: Non enim spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Ob hoc ergo requirit sponsa Christi meridiana cubilia, & plenitudinem scientiæ poscit à Deo, ne uideatur esse sicut una ex philosophorum scholis, quæ adoperta nominatur, pro eo quòd plenitudo ueritatis apud eos tecta est & adoperta. Sponsa autē Christi dicit: Nos autem reuelata facie gloriam Dei speculamur.

† Si nescis te, ô pulchra inter mulieres, egredere per uestigia ipsius gregis, & pasce capellas tuas iuxta tabernacula pastorum.

NISI cognoueris te ô bona, siue pulchra inter mulieres, egredere tu in uestigijs gregum, & pasce hœdos tuos in tabernaculis pastorum.] Vnius Chilonis scilicet ex septem quos apud Græcos singulares fuisse in sapientia fama cōcelebrat, hæc inter cætera mirabilis fertur esse sententia, qua ait: Scito teipsum, uel, Cognosce teipsum. Quod tamē Salomon quē præcessisse omnes hos tēpore & sapientia ac rerum scientia in præfatione nostra docuimus, ad animā quasi mulierem sub cōminatione quadā loquens dicit: Nisi cognoueris temetipsam ô pulchra inter

Nosce teipsum. mulieres, & agnoueris pulchritudinis tuæ causas inde descendere, quod ad imaginē Dei facta
es, per quod inest tibi plurimum naturalis decoris & cognoueris quàm pulchra eras ex initio:
quamuis & nunc iam præcellas cæteras mulieres, & pulchra inter eas sola dicaris, tamen nisi co-
gnoueris teipsam quæ sis, nõ enim ex cõparatione inferiorũ uolo bonã uideri pulchritudinem
tuam, sed ut ubiipsi & decori tuo collata atq; exæquata respondeas. Quod nisi feceris, iubeo te
exire, & in ultimis gregũ uestigijs collocari, & iam nõ boues, neq; agnos, sed hœdos pascere, illos
Matth. 25. scilicet qui pro prauitate & lasciuia à sinistris staturi sunt regis in iudicio præsidentis. Et cũ tibi
introductæ in cubiculũ regiũ ostenderē quæ summa sunt bona, si nõ cognoueris temetipsam,
ostendam tibi etiam quæ sunt ultima mala, ut ex utroq; proficias, tam malorũ metu quàm bo-
norũ desiderio. Si enim nescieris temetipsam, & in ignorantia tui uixeris, nec scientiæ studium
gesseris, sine dubio nec tabernaculum propriũ habebis, sed & per pastorũ tabernacula discur-
res, & nunc in illius tabernaculis pastoris pasces hœdos inquietũ animal ac uagum & peccatis
deputatum. Hæc aũt patieris, donec rebus ipsis & experimētis intelligas, quantum mali sit ani-
mam nescire seipsam, neq; pulcritudinē suam, per quã præcellat cæteras, nõ uirgines sed mulie-
res, illas scilicet quæ corruptionē passæ sunt, nec in uirginitatis integritate permanserunt. Hæc
sunt quæ sponsus post illa omnia quæ locuta fuerat sponsa, austera quadã cõminatione spon-
Allegoria de sæ animos ad agnitionis suæ curã suscitans, per ordinē propositi dramatis dicit. Sed nunc con-
Christo & Ec sequenter, ut cætera, ad Christũ hæc & ad ecclesiã referamus, qui ad sponsam suã, ad animas sci-
clesia ac anima licet credentiũ loquens, summã salutis & beatitudinis in suimet agnitione cõstituit. Quõ ergo
bus. anima cognoscat semetipsam, nec facilè puto, nec breuiter explicari posse: tamen pro uiribus
Anima quomo pauca ex multis aperire tentabimus. Videt̃ ergo mihi duplici modo agnitionē sui animã cape-
do seipsam co- re debere. Quid quidē sit ipsa, & qualiter moueat̃: id est quid in substantia, & quid in affectibus
gnoscat. habeat: utputa ut intelligat si boni affectus sit, aut nõ boni, aut recti propositi, aut non recti: &
quidē si recti sit, si erga omnes uirtutes eundē tenorē habeat, tam in intelligendo quàm in agen
do, an erga necessaria tantùm, & quæ in promptu sunt. Et utrũ in eo sit ut recipiat profectus, ut
augeatur in intellectu rerum augmentoq; uirtutũ, an in isto stet & residcat, in quod potuit per-
uenire: & utrùm erga semetipsam tantummodo uacet excolendam, an alijs prodesse, & confer-
re aliquid utilitatis studeat, uel in uerbo doctrinæ, uel in exemplis gestorũ. Si uerò cognoscat
semetipsam non esse boni affectus, neq; recti propositi, in hoc ipso, ut intelligat utrum ei sa-
tis desit, & procul à uia uirtutum sit, an in ipso iam posita sit itinere, & incedere iam conetur,
cupiens quæ in antè sunt apprehendere, & quæ retrò sunt obliuisci, sed nondũ appropinqua-
Phil. 3. uerit: aut proxima quidem sit, nondũ tamen ad perfectionē uenerit. Sed & in eo opus uidetur
esse animæ cognoscentis semetipsam, scire si hæc ipsa quæ operatur mala, ex affectu & studio o-
peretur, an fragilitate quadam, & (ut ille ait) quod quasi non uult agens, & quæ odit faciens: &
rursus ea quæ bona sunt, affectibus & recto proposito gerere uideatur. Verbi gratia, si iracun-
diam apud aliquos quidem cohibet, apud aliquos autē effert, an semper eam cohibet, & apud
nullum omnino profert. Similiter & tristitiam, si in aliquibus quidem negotijs reijcit, in aliqui
bus autem recipit, an in omnibus omnino non recipit. Ita & timorē, aliaq; similiter quæ uirtu-
tibus uidentur esse contraria. Adhuc & istud opus est animæ cognoscentis se, si gloriæ multum
cupida sit, aut parum, aut omnino nihil. Quod inde colligit, si laudibus multũ, aut mediocri-
ter delectetur, aut omnino nihil: & si in opprobrijs satis, aut parum, aut omnino nihil contriste
tur. Sed & in dando, & accipiendo cognoscentis animæ semetipsam sunt quædam indicia, si
quod tribuit, & præbuit ita cõmunicabili affectu, & quasi cui æquitatem haberi inter homines
placeat: an (ut ille ait) ex tristitia, aut necessitate, uel certè gratiam siue ab accipientibus, siue ab
audientibus quærens. Sed & in accipiendo anima quæ cognoscit semetipsam obseruabit, un ũ
indifferenter habeat ea quæ accipit, an uelut super aliquo bono gaudeat. Sed & in intellectu
pensabit semetipsam huiusmodi anima, ut cognoscat an facilè moueatur cuiuscunq; uerisimi-
lis iudicio, & surrepatur ei arte uel suauitate, uel calliditate sermonũ, an rarò hoc, an nunquam
omnino patiatur. Sed sufficiant hæc in hoc agnitionis genere à nobis dicta. Possibile est enim
uolenti horum similitudinem, & alia innumera colligere, quibus cognoscere semetipsam ani-
Anima seipsam ma probetur, & pulchritudinem suam quam ad imaginem Dei in conditione suscepit, si repa-
cognoscens, nõ rare ac restituere potuerit, contemplari. Hoc igitur est quod præsens sermo sub specie mulieris
tantũ officium animam docet, ut cognoscat semetipsam, & ait: Nisi cognoueris temetipsam, hoc est nisi per
suum, sed etiam singula quæ suprà memorauimus duxeris sensus tuos, & discretionem singulorũ tenueris quæ
ornamenta, & agenda sint, quæ cauenda, quid desit tibi, & quid abundet, quid emendandum sit, quidue ser-
(quæ ex pecca uandum: sed si uolueris indifferenter agere inter cæteras animas cõmunis uitæ hominũ, quas
to accessit) tur- hîc mulieres appellat, inter quas tu pulchra es, utpote quæ iam oscula uerbi Dei susceperis, &
pitudinem ex- cubiculi eius arcana perspexeris, si inquã non te cognoueris, sed indifferenter ut cõmune uul-
pendere debet. gus agere uolueris, exi in uestigijs gregum, id est, esto in reliquo grege: si nihil egregium post.

hæc

hæc omnia quæ in te collata sunt agis, neq; temetipsam cognoscens à conuersatione grega-
li sequestraueris. Et eris non solùm in grege, sed in uestigijs gregum. Vltimus enim fiet & nouis-
simus, qui primatus suos non intellexerit. Et ob hoc ubi iam scientiam neglexerit, necesse est ut
circumferatur omni uento doctrinæ ad deceptionem errorum, ita ut modò quidem apud il-
lum pastorem, id est doctorem uerbi tabernaculum ponat, nunc uerò apud alium: & sic ubiq;
circumferatur, pascens non oues quod est animal simplex, sed hœdos, lasciuos scilicet & in-
quietos sensus, atq; ad peccatum deputatos diuersis doctoribus excolens ad hoc ipsum quæ-
sitis, & hoc erit pœna culpæ illius animæ quæ seipsam non studuerit agnoscere, & illum solum
sequi pastorem qui animam suam posuit pro ouibus suis. Hæc est una species qua intelligere
semetipsam anima in affectibus & actibus suis debeat. Illa uerò alia pars profundior est & dif-
ficilior, qua iubetur anima quæ tamen iam in mulieribus pulchra est, agnoscere semetipsam.
Quod si obtinere potuerit, speret sibi bona omnia: si minus, sciat exeundum sibi post uestigia
gregum, & pascendum hœdos in tabernaculis pastorum alienorum à se. Videamus ergo & in-
cipiamus pro uiribus etiam huius partis agnitionem discutere. Dicit per prophetam sermo
diuinus, Illuminate uobis lumen scientiæ. Sed & in donis spiritalibus, unum quidem donum
maximũ est, quod per spiritum sanctum ministratur, sermo scientiæ: cuius scientiæ opus illud
principale est, quod in Euangelio secundum Matthæum quidem ita dicit: Nemo nouit filium *Matth. 11.*
nisi pater, neq; patrẽ quis nouit nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. In Luca autem ita ait: *Luc. 10.*
Nemo scit quid sit filius nisi pater: & nemo scit quid sit pater, nisi filius, & cui uoluerit filius re- *Ioan. 10.*
uelare. Secundum Ioannem uerò ita scriptum est: Sicut agnoscit me pater, & ego agnosco pa-
trem. In quadragesimo uerò quinto Psalmo dicit: Vacate, & cognoscite, quoniã ego sum Deus. *Cognitio trini-*
Igitur principale munus scientiæ est cognoscere trinitatem. Secundo uerò in loco cognoscere *tatis, opificij di-*
creaturam eius, secundum eum qui dicebat: Ipse enim mihi dedit horum quæ sunt scientiam *uini & animæ.*
ueram, substantiam mundi, & uirtutem elementorum, initium & finem & medietatem tempo-
rum. & reliqua. Inter hæc ergo animæ erit quædam etiam sui agnitio, per quam scire debet quæ
sit eius substantia, utrùm corporea, uel incorporea, & utrùm simplex uel ex duobus, aut tri-
bus, an uerò ex pluribus composita. Sed & iuxta quorundam quæstiones utrùm facta an o- *De anima quæ-*
mnino à nullo facta: & si facta sit, quomodo sit facta: utrùm ut putant aliqui, in semine corpo- *stiones aliquot.*
rali etiam ipsius substantia continetur, & origo eius pariter cum origine corporis traducitur:
an perfecta extrinsecus ueniens, parato iam & formato inter uiscera muliebria corpore indui-
tur. Et si ita sit, utrùm nuper creata ueniat, & tunc primum facta cùm corpus uidetur esse forma-
tum, ut causa facturæ eius animandi corporis necessitas extitisse credatur: an prius & olim fa-
cta, ob aliquam causam ad corpus sumendum uenire existimetur: & si ex causa aliqua in hoc
deduci creditur, quæ illa sit causa ut agnosci possit, scientiæ opus est. Sed & illud requiritur, u- *μετεμψύχωσις*
trùm semel tantùm corpore induatur, & id postmodum depositum ultrà non quærat, an cùm *Pythagoræ.*
semel susceptum deposuerit, iterum assumat: & si secundò sumptum semper habeat, an aliquan- *1. Cor. 15.*
do iterum abijciat. Et siquidem secundum auctoritatem scripturarũ consummatio immineat
mundi, & corruptibilis status hic in incorruptibilem mutabitur, ambiguum non uideri, quod
in præsentis uitæ statum secundò aut tertiò in corpus uenire possit. Nam si recipitur hoc, ne-
cessariò sequitur ut huiusmodi successionibus consequentibus finem nesciat mundus: & ad-
huc agnitionem sui anima requirat, si est aliquis ordo, aut sunt aliqui spiritus eiusdem substan-
tiæ cum ipsa, alij uerò non eiusdem sed diuersi ab ea, id est si sunt & alij spiritus rationabiles ut
ipsa est, & alij carentes ratione: & si eadem est ipsius quæ & angelorum substantia, quoniam ra-
tionabile à rationabili nequaquam differre creditur. Aut si non est quidem talis per substan-
tiam, sed erit talis per gratiam, si meruerit: an non possit omnino similis effici angelis, nisi hoc
naturæ suæ qualitas, aut similitudo receperit. Reddi enim posse uidebitur quod amissum est,
non tamen conferri id quod ex initio conditor non dederit. Sed & hoc adhuc ad cognoscen-
dam semetipsam anima requirat, si uirtus animæ eius accedere potest & decedere: an est im-
mutabilis: an acquisita semel ultrà non defluit. Et quid opus est plura commemorare, quibus
ex causis semetipsam cognoscat anima, ne fortè si neglexerit perfectè semetipsam cognoscere,
exire iubeatur in uestigijs gregum, & pascere hœdos, & hoc non in proprio tabernaculo, sed in
tabernaculis pastorum: cùm præstò sit uolenti hæc persequi largissimas occasiones ex his quæ
suprà memorauimus sumere, in quibus sese exercere in sermone scientiæ pro uiribus possit.
Dicantur uerò hæc à uerbo Dei etiam ad animam quæ in profectibus quidem posita est, non-
dum tamen ad summũ perfectionis ascendit. Quæ pro eo quidem quod proficit pulchra dici-
tur: ut autem peruenire possit & ad perfectionem, fiat ad eam cõminatio necessaria: quòd nisi
per ista singula quæ suprà diximus semetipsam cognouerit, & uigilanter exercuerit in uerbo
Dei & lege diuina, continget ei de his singulis opiniones colligere diuersorũ, & sequi homines
nihil egregium, nihil ex spiritu sancto locutos. hoc est enim exire in uestigijs gregum, & eorum

doctrinam sectari, qui & si ipsi permanserint peccatores, nullum peccantibus remedium prouidere potuerint. Quos qui sequitur, hœdos utiq; qui peccatorū indicium tenent, uidebitur pascere, circumiens tabernacula pastorū, diuersas scilicet sectas philosophorū. Intuere ergo plenius quàm terribile est quod sub hac adumbratur figura. Exi (inquit) tu in uestigijs gregum: quasi ad eam loquitur quæ intus iam sit anima, & intra mysteria collocata: pro eo tamē quod negligat semetipsam cognoscere, & requirere quę sit & quid, uel quomodo agere debeat, quidue non agere, dicitur ei, Exi tu: quasi quæ ob hanc desidię culpam foràs mittatur ab eo qui præest. Sic ingens animæ periculum est scientiam sui agnitionemq; negligere. Sed fortasse quia duplicem expositionem dedimus agnitionis suæ animæ, uidebitur cuipiam secundum eam quidem quæ, de moribus & actibus suis discutere negligit, & inquirere de profectibus suis, aut perscrutari de uitijs, meritò ei dici: Exi: per quod uideatur quasi de interioribus foràs propelli. Si uerò secundū editionem aliam, qua diximus quòd naturam substantiamq; suam agnoscere debeat, & statum uel in quo fuerit, uel in quo erit, graue credetur. Quæ enim facilè talis anima inuenietur, ita perfecta, ita præpotēs, cui horum omnium ratio & intelligentia pateat? Ad hoc respondebimus, quoniā sermo qui habetur in manibus non ad omnes animas fit, neq; ad adolescentulas quibus hic loquit sponsus, neq; ad cæteras mulieres, neq; ad octoginta concubinas, aut sexaginta reginas, sed ad illā, quæ inter omnes mulieres sola pulchra dicitur & perfecta. Vnde apparet ad dilectas quasq; animas hæc dici, quibus cùm gratia multa sentiendi & intelligendi à Deo data sit, negligunt tamen scientiæ partes, & cognoscendi semetipsas nullum adhibent studium. His ergo cōminatur sermo diuinus: quia quibus multum datur, multum ex eis exigitur. Et humilis quidem & uenia & misericordia dignus erit, potentes autem potenter cruciabuntur. Si ergo & tu anima quæ pulchrior es, & eminentior inter cæteras uerbi gratia doctrinis, negligas temetipsam, & in ignorantia tui maneas, quomodo poterunt uel hi qui ædificari desiderant instrui, uel conuinci & argui contradicentes? Dignè ergo cum comminatione quadam ad eam dicitur: Exi tu in uestigijs gregum, & pasce hœdos tuos in tabernaculis pastorum. Potest ad hoc trahi etiam illud quod Moyses scribit: Quod si qua Israelitica mulier adulterauerit, lapidetur. Si uerò filia sacerdotis, ignibus exuratur. Sic ergo iusta uidebitur esse comminatio in eos qui capaces esse possunt ad agnitionem & scientiam, sed per desidiam negligunt: in quos iustissima indignatio sponsi est, quia scit unius negligentiam cedere ad damna multorū. Similis enim uidebitur huiusmodi anima, uel illi qui acceptū denarium abscondit in terram, ne lucri aliquid ex eo pecuniæ Dominus acquireret: uel illi quē occidisse dicitur Deus, qui malignus erat, Onam uel Her scilicet, qui accepta semina scientiæ naturalis posteritati inuidens profundebat in terram. Pastores quoq; (sicut & antè iam diximus) si quidem ad ecclesiam cōminationis hic sermo fit, mundi huius principes accipiendi sunt, uel illi angeli, sub quorū cura reliquæ gentes habentur, siue forte in hoc, siue secretioribus causis quibusdam seductæ. Si uerò ad unamquamq; animam cōminatio ista referatur, quæ semetipsam negligit agnoscere, sapientes & magistri huius seculi intelligendi sunt, docentes sapientiam huius mundi: ut in summa hoc intelligatur, quia necesse est animā eam præcipuè quæ bona & pulchra est sensibus, & ingenio uigilans, cognoscere semetipsam, & dare operam ad agnitionem sui per exercitia doctrinæ, & studia diuina, ac per hoc agi spiritu Dei & spiritu adoptionis. Aut si talis hæc anima semetipsam neglexerit, & à diuinis studijs declinauerit, necesse est eam operā dare studijs mundanis & sapientiæ seculi, & agi spiritu mundi huius iterum in timore. Quod designat apostolus cùm dicit: Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo. Et iterū: Non accepistis enim iterum in timore spiritum seruitutis, sed spiritum accepistis adoptionis, in quo clamamus Abba pater. Hæc interim nobis de præsenti loco occurrere potuerunt, nunc iam conuertamur ad consequentia.

Periculum, in quo anima, sui ipsius ignara, uersatur. — *Cant. 1.* — *Gen. 38.* — *... secundum Homerum.* — *1. Cor. 2.* — *Rom. 8.*

EQVITATVI meo in curribus Pharaonis similē te arbitratus sum proxima mea.] Historicus quidem sensus hoc uidetur ostendere. Sicut (inquit) tunc in Aegypto cū Pharao persequēs populum Israel processit in curribus & equitatu, & meus hoc est Domini mei sponsi equitatus longè præcellebat currus Pharaonis, & præstantior erat, utpote qui illos superauerit & in mare demerserit: ita & tu proxima mea sponsa præcellis omnes mulieres similis effecta equitatui meo, qui Pharaonis curribus cōparatus, potentior utiq; est & magnificentior. Hic interim mihi uidetur esse ordo sermonū ipsorum uerborumq; directio. Videamus aūt ne fortè secundum intelligentiam mysticam animas quæ sunt sub illo spiritali Pharaone, & sub spiritalibus nequitijs positæ, currus dicat esse Pharaonis & quadrigas eius, quas ipse agit & ducit ad persequendum populū Dei, & ad opprimendum Israel. Certū enim est quia tentationes & tribulationes quas excitāt dæmones sanctis, per animas aliquas excitāt ad hoc ipsum aptas & cōuenientes. Quibus tanquā curribus ascensis exagitant & impugnāt, uel ecclesiā Dei, uel singulos quosq; fideliū. De equitatu uerò Domini, qui sit eius iste equitatus, in Exodo quidem ubi superantur currus

† Equi in curribus Pharao assimilaui te, ô amica mea. — *Exod. 14.* — *Dæmones per animas tribulationes excitant sanctis.*

currus Pharaonis & demerguntur in mare, nihil legimus scriptū, nisi tantùm quod Dominus *Exod. 14.*
currus Pharaonis & exercitū eius proiecit in mare rubrū. Iouenimos tamen in quarto Regno-
rum libro, quòd Helisæus de aduentu hostiū qui cū equitatu & curribus uenerant, formidanti *4. Reg. 6.*
puero suo dicit: Ne timeas, quoniā plures sunt nobiscū quàm cū illis. Et orauit (inquit) Heli-
sæus, & dicit: Domine aperi oculos pueri huius ut uideat. Et aperuit Dñs oculos eius & uidit.
Et ecce mons plenus equitibus erat, & currus ignei in circuitu Helisæi, qui descenderant ad eū.
Sed & in propheta Habacuc manifestè & euidenter legimus de equitatu Dñi, & quod ascen- *Abacuc 3.*
dat equos suos. Sunt ergo scripturæ uerba hæc: Nunquid in fluminibus irasceris Domine, *Equitatus le-*
aut in fluminibus furor tuus, aut in mari rubro impetus tuus? qui ascendes equos tuos, & equi *boue.*
tatus tuus salus. Sunt ergo equi Domini, quibus ascendit, & equitatus eius. Quos ego non ali-
os esse puto quàm illas animas quæ frenum disciplinæ eius accipiunt, & iugum portant suaui-
tatis eius, & quæ spiritu Dei aguntur, & in hoc est eis salus. In reuelatione Ioannis legimus, *Apoc. 6.*
quòd apparuit ei equus, & sedens super eum quidam fidelis & uerus, & cū iustitia iudicans, cu
ius nomē est Verbū Dei. Ait ergo: Et uidi cœlū apertū, & ecce equos albus, & qui sedebat super *Verbū Dei.*
eū uocabatur Fidelis & uerus, & cū iustitia iudicās & pugnans: & oculi eius sicut flāma ignis,
& super caput eius diademata multa habentia nomen scriptū, quod nemo nouit nisi ipse, & a-
dopertus erat uestimēto sanguine cōsperso, & uocabatur nomen eius Verbū Dei. Et exercitus
eius erat in cœlo, & sequebantur eū in equis albis, induti byssino albo puro. Sed opus est gra- *Expositio uer-*
tia Dei, quæ horū nobis aperiat intellectum, quo possimus aduertere quid istæ indicent uisio- *borū Iohannis*
nes, qui sit equus albus, & qui sit qui sedet super eū, cuius nomen est uerbū Dei. Et fortè quidē *de Equite et e-*
dicet aliquis albū esse equū corpus quod assumpsit Dñs, & quo ille qui in principio erat apud *quo albo.*
Deū Deus Verbū, uel uestitus uel uectus est. Alius autē animā dicet, quā assumpsit primogeni-
tus omnis creaturæ, & de qua dicebat: Potestatē habeo ponendi eā, & potestatē habeo iterū su- *Ioan. 10.*
mendi eā. Alius uerò utrumq; simol, corpus atq; animā, quasi ubi peccatū nō fuerit, equum di
ci album putabit. Alius adhuc quarto loco Ecclesiā dicet, quæ & corpus eius nominatur, albū
uideri equū, quasi non habentē maculā aut rugā, quā sibi ipse sanctificauit lauacro aquæ. Se-
cundū autē hæc singula etiā illa accipiet quæ sequuntur, militiā cœli, & exercitum uerbi Dei, &
quomodo singuli quiq; eorū sequētes uerbū Dei equis albis sedeant, & byssinis albis induan-
tur & mundis. Huic ergo equo albo quo ipse uehit qui uerbū Dei appellatur, uel huic equita-
tui cœlesti qui eum sequitur in albis nihilominus equis, cōparat & similem facit Christus Ec-
clesiam suā. IN curribus aūt Pharaonis uel ita possumus accipere, ut quantū hic Domini e-
quitatus equitatū & currus Pharaonis euincit & præcellit, tantū tu quæ pulchra es in mulieri-
bus, præcellis & euincis omnes reliquas animas, quæ adhuc iugū Pharaonis portāt, & sessores
eius patiuntur: uel certè quod equitatus hic meus, qui lauacro aquæ mundatus, purus & can-
didus factus est, & uerbū Dei meruit habere sessorē, ex curribus assumptus est Pharaonis. Inde
enim omnes ueniunt credentes, quia Christus uenit in hunc mundum peccatores saluos face
re. Hoc ergo modo potest explanari uersiculi huius sensus: Equitatui meo, qui fuit antè in cur-
ribus Pharaonis, & nunc sequit me in equis albis purificatus in lauacro aquæ, similem te arbi-
tror proxima mea. Beatæ ergo sunt illæ animæ quæ dorsum suū curuauerunt ut suscipiant ses-
sorem uerbū Dei super se, & frena eius patiuntur, ut quocūq; ipse uoluerit flectat eas, & agat ha
benis præceptorū suorū: quia iam nō propria uoluntate incedunt, sed ad omnia ducuntur &
reducūtur uoluntate sessoris. Et fortassis uidebitur secundum hoc quòd ex multis animabus
congregata est Ecclesia, & exemplum uitæ accepit à Christo, quod non tam ab ipsa deitate uer
bi Dei acceperit, quæ utiq; supereminet eos actus, uel affectus, qui ad exemplum dari homini-
bus debeant: sed illa anima quæ assumpta est ab eo, in qua fuit summa perfectio, illa sit ad ex-
emplum posita, & ipsa dicatur hîc, Proxima mea: cuius similitudinem habere debeat etiam Ec
clesia, quæ ex multis congregatur animabus, illis scilicet quæ prius fuerant sub iugo & curri-
bus Pharaonis, & equitatus Domini appellantur. Quæ aūt ex duabus expositio cōuenire ma-
gis proposito uersiculo uideatur, probabis etiam tu qui legis.

QVAM speciosæ factæ sunt genæ tuæ tanquā turturis, ceruix tua sicut redimicula.] Ordo *† Pulchræ sunt*
dramatis huiusmodi uidetur habere consequentiā, quòd posteaquā austeriore usus est cōmi- *maxillæ tuæ ta-*
natione sponsus ad sponsam, protestatus ei quòd nisi cognosceret semetipsam exitura esset in *ter muræ[illegible],*
uestigiis gregū, & pasceret non oues, sed hœdos, erubuerit super austeritate præcepti, sed & ru- *collum tuum in-*
bor uerecūdiæ diffusus in uultu speciosas effecerit genas eius, & multò quàm fuerāt pulchrio- *ter torques.*
res: non solùm aūt genæ, sed & ceruix eius tam decora sit reddita, quasi monilium redimiculis
adornata. Pulchritudo ergo genarū turturibus cōparatur, quòd per huiusmodi aues simul ho-
nestas uultus & alacritas indicetur. Hęc est historici dramatis explanatio. Sed ueniamus ad rē.
Paolus Apostolus scribēs ad Ecclesiā Corinthiorū ita ait: Corpus aūt nō est membrū unū, sed *1. Cor. 12.*
multa: Et si dixerit pes quia non sum manus, non sum de corpore, non propterea non est de

corpore: & si dixerit auricula, quia non sum oculus, non sum de corpore, non propterea nō est de corpore. Si totū corpus est oculus, ubi est auditus? si totum auditus, ubi odoratus? Nūc aūt Deus posuit unumquodq; membrū in corpore sicut uoluit. Et cùm plura de hoc disputasset, *Eph. 5.* ad ultimū dicit: Vos aūt estis corpus Christi & membra ex parte. Et iterū ad Ephesios scribens dicit: Subiecti inuicē in timore Christi. Mulieres uiris suis subiectæ sint sicut Domino: quia uir caput est mulieris, sicut & Christus est caput Ecclesiæ, ipse Saluator corporis. Sed sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres uiris suis in omnibus. Viri diligite uxores uestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam suā, & semetipsum tradidit pro ea, ut eā sanctificaret lauacro aquæ in uerbo, ut ipse sibi præpararet gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugā, aut aliquid huiusmodi, sed ut esset sancta & immaculata. Et post pauca: Nemo, inquit, enim aliquando carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam sicut & Christus Ecclesiā, quia membra sumus corporis eius, & reliqua. Per hæc ergo edocemur, quomodo sponsa Christi quæ est Ecclesia, etiā sit corpus eius & membra. Si ergo audias sponsi mēbra nominari, Ecclesiæ membra dici intellige. In quibus sicut sunt aliqui qui dicuntur oculi, pro intelligentiæ sine dubio ac scientiæ lumine, & alij aures pro audiendo uerbo doctrinæ, alij manus pro bonis operibus religiosisq; ministerijs, ita sunt alij & qui genæ eius appellentur. Genæ aūt partes uultus dicunt, in quibus honestas & uerecundia animæ agnoscitur: per quod sine dubio illi in mēbris Ecclesiæ declarantur, qui castitatis & pudicitiæ excolunt honestatem. Pro his ergo ad omne corpus *Ecclesia specio sa facta est Spō si beneficio.* sponsæ dicitur, Quàm speciosæ factæ sunt genæ tuæ? Et obserua quia non dixit, Quàm speciosæ sunt genæ tuæ? sed, quàm speciosæ factæ sunt: ut ostendat prius quidē non eas ita fuisse speciosas, sed posteaq; suscepit oscula spōsi, & ipse qui loquebat per prophetas prius affuit, & mundauit sibi ipsi Ecclesiā suā lauacro aquæ, & fecit eā nō habere maculā aut rugam, & agnitionem sui præstitit ei, tunc factæ sunt speciosæ genæ eius. Tunc enim castitas & pudicitia & uirginitas quæ prius non fuerat, per Ecclesiæ genas specioso decore diffusa est. Quæ tamen genarū species, id est pudicitiæ & castitatis, turturibus cōparat. Turturū ferunt huiusmodi naturam esse, ut *Turturū castitas.* neq; masculus præter unā fœminā adeat aliā, nec fœmina plus quàm unū patiatur marē: ita ut si accidat altero intercepto superesse alterū, pariter cū cōiuge extinctus sit ei concubitus amor. Conuenienter ergo similitudo turturis aptatur Ecclesiæ, quòd uel alterius uiri post Christum coniugium nesciat, uel quòd continentiæ & pudicitiæ in ea tanquā turturū uolitet multitudo. Secundū hāc intelligentiā etiā ceruicē sponsæ accipiamus. Quæ sine dubio illæ intelligi debēt *Matth. 11.* animæ, quæ Christi iugū suscipiunt, dicentis: Suscipite super uos iugū meū, quia iugum meū suaue est. Obedientia ergo eius ceruices eius appellantur. Ceruix ergo eius speciosa facta est sicut redimicula, & meritò. Quam eñ prius præuaricationis inobedientia turpē fecerat, nūc obedientia fidei speciosam fecit & pulchrā. Ceruix ergo tua speciosa facta est sicut redimicula. Ad utrūq; enim subaudit, Speciosa facta est. Redimicula, hîc dicit, cōstrictiones uel cōnexiones monilū quæ in ceruicibus sedere solent, ex quibus deducit & descendit per omne collū reliquus ornatus. Ipsi ergo ornamento quod ceruicibus & collo imponi solet, ceruicē sponsæ comparauit. Quod dictū ita aduertimus. Ceruicē diximus subiectionē & obedientiā dici, pro eo quod quasi iugum Christi suscipiat, & fidei eius obedientiā præbeat. Ornamentū ergo ceruicis eius quæ est obedientia, Christus est. Ipse enim prior factus est obediens usq; ad mortē: & sicut per unius, Adæ scilicet, inobedientiā peccatores constituti sunt multi: ita & per unius obedientiā, Christi *Phil. 2.* duntaxat, iusti constituent multi. Ornamentū ergo & monile ceruicis Ecclesiæ, obediētia Chri*Rom. 5.*sti est. Sed & ceruix Ecclesiæ, id est obedientia eius, similis effecta est obedientiæ Christi, quod est monile ceruicis. Magna ergo in hoc laus sponsæ est, magna Ecclesiæ gloria, ubi imitatio obedientiæ eius exequatur obedientiæ Christi, quā imitatur Ecclesia. Hæc ipsa species monilis, *Gen. 38.* etiā in Genesi memorat, à Iuda patriarcha Thamar nurui suæ, quando cū ea quasi cū meretrice concubuit, data. Quod non omnibus patet mysterium. Intelligitur per hoc, quòd Christus Ecclesiæ, quā ex multorū dogmatū prostitutione collegerat, futuræ perfectionis hæc dedit pignora, & istud obedientiæ monile ceruici eius imposuit.

† Muraenulas aureas faciemus tibi cū clauis argenteis. Dū Rex esset in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.

SIMILITVDINES auri faciemus tibi, cū distinctionibus argenti, quoadusq; Rex sit in recubitu suo.] Suprà diximus quòd specie dramatis libellus hic ordinatus personarum immutatione contexitur: & nunc ergo uident hæc amici uel sodales sponsi ad sponsam locuti, qui secundū intelligentiā mysticā & ut suprà iā diximus, aut angeli, uel etiam prophetæ, aut patriarchæ possunt intelligi. Non eñ tunc solùm cùm post baptismū Ioannis in deserto tentatus est à diabolo Dominus, accesserunt angeli & ministrauerunt ei, sed ante aduentū præsentiæ corporalis ministrauerunt semper. Nā & lex disposita in manu per angelos dicitur mediatoris. Et ad *Matth. 4.* Hebræos scribens Apostolus dicit: Si eñ qui per angelos habitus est sermo factus est firmus. *Gal. 3.* Ipsi ergo erant uelut actores & procuratores appositi paruulæ sponsæ cum pædagogo lege, do *Heb. 2.* nec plenitudo temporum ueniret, & mitteret Deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege,

lege,& adduceret eam sub actoribus & procuratoribus & pædagogo lege, ut ipsius uerbi Dei
oscula,doctrinã scilicet uerbaq; susciperet. Antequam ergo tempus horũ adesset,in multis an-
gelorum ministerio excolebatur sponsa, qui apparebant tunc hominibus & loquebantur ea
quæ res poscebat & tempus. Non enim tu mihi ex aduentu Saluatoris in carne sponsam dici-
tur Ecclesiam putes,sed ab initiò humani generis,& ab ipsa constitutione mundi.Imò ut Pau-
lo duce altius mysterij huius originem repetam, ante etiam constitutionem mundi. Sic enim *Eph. 1.*
dicit ipse:Sicut elegit nos in Christo ante constitutionem mundi, ut essemus sancti & immacu
lati coram ipso in charitate,prædestinans nos in adoptionem filiorum. Sed & in Psalmis scribi *Psal. 74.*
tur:Memento cõgregationis tuæ Domine,quã congregasti ab initio. Prima etenim fundamen
ta congregationis Ecclesiæ statim ab initio sunt posita, unde & Apostolus dicit ædificari Eccle *Eph. 2.*
siam non solùm super Apostolorum fundamentum,sed etiam prophetarum. Inter prophetas
aũt numerat & Adam,quia magnũ mysteriũ prophetauit in Christo & in Ecclesia,dicens:Pro- *Gen. 2.*
pter hoc relinquet homo patrem suum & matrẽ suã, & adhærebit uxori suæ, & erunt ambo in
carne una. Euidenter enim de his dictis eius dicit Apostolus,quia mysteriũ hoc magnũ sit. Ego *Eph. 5.*
aũt dico in Christo & in Ecclesia. Sed & idẽ Apostolus quũ dicit:Sic enim Ecclesiã dilexit,ut se-
metipsum traderet pro ea sanctificans lauacro aquæ:non utiq; ostendit eam prius non fuisse,
quomodo eñ dilexisset eã quæ nõ erat?sed eã sine dubio dilexit quæ erat. Erat aũt in omnibus
sanctis qui ab initio seculi fuerunt facti. Diligẽs igitur eã,uenit ad eam. Et sicut pueri sui cõmu-
nicauerunt carni & sanguini, similiter & ipse particeps factus est eorundẽ, ac semetipsum pro
eis tradidit. Ipsi eñ erant Ecclesia quã dilexit,ut eã uel numerositate augeret,uel uirtutibus ex-
coleret,uel perfectionis charitate de terris transferret ad cœlũ. Ministrauerunt ergo & prophe
tæ ab initio, ministrauerunt & angeli. Quid eñ aliud fiebat tũc cùm apparuerunt tres uiri A-
brahæ sedenti ad quercũ Mambræ? Licet illa angelorũ species plus aliquid quàm angelicum *Gen. 18.*
ostenderit ministeriũ:nã trinitatis ibi mysteriũ prodebat. Hoc erat & in Exodo,cũ angelus Dñi
dicitur in flamma ignis apparuisse Mosi in rubro. Continuò aũt in subsequẽtibus Dñs & De- *Exod. 3.*
us loqui in angelo scribitur,& ipse Deus esse Abraham & Deus Isaac & Deus Iacob designatur.
Quod quidã hæreticorũ legentes dixerunt:Deũ legis & prophetarũ longè inferiorẽ esse quàm *Hæresis de*
Iesum Christum & spiritum sanctum:& eousq; impietatem suã protenderunt,ut plenitudinem *Deo legis &*
quidẽ in Christo ponant & in spiritu sancto, imperfectionem uerò & infirmitatẽ in Deo legis. *prophetarũ.*
Sed hæc aliàs. Nunc autem nobis propositum est ostendere, quomodo sancti angeli qui ante
aduentũ Christi uelut paruulæ adhuc sponsæ tutelã procurabãt,ipsi sint amici & sodales spon-
si,qui ad eã dicere uideant: Faciamus tibi similitudines auri cũ distinctionibus argẽti, usque- *Cant. 1.*
quo rex sit in recubitu suo. Indicant ergo ꝙ ipsi faciant sponsæ nõ aurum (neque enim habe-
bant tale aurũ quale dignũ erat offerri sponsæ) sed pro auro similitudines auri se facere pro-
mittunt,& non unam similitudinẽ, sed multas. Ita etiã dicunt de argento, sed quasi habentes
licet paruã argenti materiã,promittunt se ei facere non similitudines, sed distinctiones argen-
ti:utpote quibus non tanta abundaret argenti materia, ut connexũ aliquid & solidũ opus ex
eo producere possent,sed distinctiones solas, ac signa quædã parua uelut puncta intersererent
illi operi,quod ei ex auri similitudine faciebant. Hæc ergo amici sponsi,illi de quibus suprà di-
ximus,sponsæ faciunt ornamenta. Sed quid in his secreti contineatur & quid elocutionis noui-
tas ipsa parturiat, omnipotentis uerbi ac sponsi patrem precemur, ut ipse nobis arcani huius
claustra patefaciat,quo possimus non solùm ad intelligenda hæc illuminari,uerũ etiã ad pro-
ferenda,ac secundũ mensurã eorũ qui lecturi sunt,moderatione eloquij spiritalis accipere. Au- *Aurũ et argẽ-*
ri speciem in multis sæpe ostendimus figurã tenere inuisibilis & incorporeæ naturæ: Argentũ *tum quid signi*
uerò uirtutem uerbi ac rationis: secundum quod & Dominus dicit per prophetam: Dedi uo- *ficent.*
bis argentum & aurũ: uos aũt fecistis argentea & aurea Baalim: ostendens per hæc & dicens, *Oseæ 2.*
quia dedi uobis sensum & rationem qua me Deum & sentire possetis & colere: uos autem &
sensum & rationem quæ in uobis est, ad colenda dæmonia transtulistis. Sed & eloquia Domi- *Psal. 11.*
ni,eloquia casta,argentum igne probatum dicitur. Et item in alijs argentum ignitum iusti lin-
gua memoratur. Cherubim uerò aurea dicuntur,quoniam quidem Plenitudo scientiæ Dei in- *Exod. 37.*
terpretãtur. Sed & candelabrum in tabernaculo testimonij aureum & solidũ poni iubebatur: *ibid.*
quod mihi uidetur formam tenere naturalis legis,in qua lex scientiæ habetur. Sed quid opus
est multa congregare testimonia,quũ in promptu sit scire uolentibus in multis scripturæ locis
hoc indicari,quòd aurũ ad sensum mentemq; reuocetur, argentũ uerò ad uerbũ atq; eloquia
referatur? Nunc ergo properemus ad contemplandũ quomodo secundũ ea quæ præmisimus,
amici sponsi dicant se similitudines auri facere sponsæ cum distinctionibus argenti. Videtur
ergo mihi, quòd lex quæ per angelos disposita est in manu mediatoris, quandoquidem um-
bram habeat futurorũ bonorum,non ipsam imaginem rerum, & quæcunq; contingebant il-
lis qui in lege referũtur,in figura & non in ueritate cõtingebant, ista omnia similitudines auri
fuerunt,

fuerunt,nõ aurũ uerũ. Quod scilicet aurũ uerũ in illis quæ incorporea sunt & inuisibilia ac spi
ritalia intelligatur:similitudo uerò auri in quo nõ est ipsa ueritas,sed umbra ueritatis,ista cor-
porea & uisibilia accipiantur. Verbi gratia, similitudo auri fuit istud tabernaculũ manu factũ,
de quo dicit Apostolus:Nõ em̃ manu facta ista introiuit Iesus exemplaria uerorũ,sed in ipsum
Heb 9. cœlũ.Ergo quæ in cœlis sunt inuisibilia & incorporea, illa sunt uera:ista aũt quæ in terris sunt
uisibilia & corporea, exemplaria uerórũ dicũtur esse,nõ uera. Ista ergo sunt quæ similitudines
auri appellantur:in quibus est & arca testamenti & propitiatorium, & Cherubim, & altare in-
censi,& mensa propositionis,& panes,sed & uelamen,& columnæ ac seræ,& altare holocausto
rum,& ipsum templum,atque omnia quæ in lege scripta sunt. Omnia hæc similitudines erant
auri.Sed & ipsum aurũ uisibile,pro eo quod uisibile erat,non erat aurum uerũ, sed similitudo
erat illius ueri auri inuisibilis. Istas ergo similitudines auri fecerunt sponsæ Ecclesiæ sponsi a-
mici,angeli uidelicet & prophetæ:qui ministrauerunt in lege cæterisq; mysterijs.Hæc (opinor)
Col 2. & Paulus intelligens dicebat:In religione angelorũ,in his quæ uidet frustra inflatus sensu car-
nis suæ.Omnis ergo Iudaicus cultus & religio, similitudines sunt auri. Cũm autem conuersus
fuerit quis ad Dominũ,& ablatũ fuerit ab eo uelamen, tunc uidebit aurũ uerũ: cuius auri an-
tequã adesset & cognoscendũ se præberet,similitudines fecerunt sponsæ amici eius, ut ex illis
1.Cor. 10. similitudinibus cõmonita & prouocata,ueri auri desideriũ caperet. Hoc enim factum indicat
Paulus,quũ dicit:Hæc autem in figura cõtingebant illis:scripta aũt sunt propter nos, in quos
finis seculorũ deuenit.Sed & finem quẽ dicit Paulus,non intelligas corporalẽ. Finis enim cor-
poralis multos inueniet pro quibus non sunt scripta hæc: neq; enim huiusmodi de his recipi-
ent intellectũ.Sed finẽ seculorũ,perfectionẽ rerũ intellige,quæ utiq; Paulo & similibus eius ad-
uenisse,& propter ipsos scripta hæc esse dicuntur.Sed hæc in excursu diximus, uolentes osten-
dere quomodo amici sponsi dicant ad sponsam, facere se ei similitudines auri cum distinctio-
nibus argenti,per ea scilicet quæ in lege & prophetis per figuras & imagines & similitudines &
parabolas,scripta tradiderunt. Sunt tamen in his & paruæ quædam distinctiones argenti, in-
dicia scilicet sensus spiritalis uerbi interpretationis rationabilis, licet & ualde rara & exigua.
Ante aduentum namq; Domini uix sicubi prophetarum aliquis parum quid occulti sermõis
Esa. 5. aperuit: uerbi gratia, ut Esaias cùm dicit : Vinea Domini Sabaoth domus Israel est, & domus
Iuda nouella dilecta.Et iterum alibi : Aquæ multæ, gentes multæ sunt. Et Ezechiel nominans
Ezech. 23. duas sorores Oollam,& Oolibam,aliam Samariam distinguit esse & aliam Iudæam. & sicubi
talia quædam ipsis prophetis interpretantibus aperiantur, istæ distinctiones argenti dicũtur.
Vbi uerò Saluator & Dominus noster Iesus Christus aduenit nota faciens omnia uerbo uirtu
tis suę,in passione eius indiciũ datũ est,quòd ea quæ in absconditis tenebãtur, & arcana erãt,
in lucem proferrent, & ad manifestationem uenirent per hoc quòd uelum templi quo sancta
sanctorum & arcana uelabantur,scissum est desursum eius usq; deorsum:palàm fore denunci-
ans omnibus, quod intrinsecus uidebatur obtectum. Sic ergo illud quod per angelos & pro-
phetas ministratũ est,similitudo auri fuit, cum distinctionibus paruis & exiguis argenti. Hæc
autẽ quæ per ipsum Dñm nostrum Iesum Christum tradita sunt, in auro uero & argento soli-
do collocata sunt.Hæc enim quæ per amicos spónsi facta est,similitudo auri cum distinctioni-
bus argenti,non in sempiternum mansura promittitur:sed tempus ei statuitur ab illis ipsis di-
Gen. 49. centibus,Vsquequo rex sit in recubitu suo.Cùm enim recubans dormierit ut leo, & ut catulus
leonis,& post hęc suscitauerit eum pater, & resurrexerit à mortuis, si qui fuerint conformes re-
surrectionis eius,iã non in similitudine auri,id est non in rerũ corporaliũ cultu manebunt: sed
aurũ uerũ ab ipsis percipient,credentes & sperantes non ea quæ uidentur, sed quę nõ uidentur,
2.Cor. 5. nec quę in terris sunt,sed quæ in cœlis,ubi Christus est in dextera Dei sedens,& dicent:Quia &
1.Cor.10. si cognouimus Christũ aliquando secundũ carnẽ,sed nunc iam non nouimus. Nõ ergo iã di-
stinctionibus paruis argenti,sed in latitudinem diffuso utentur argento. Audient enim quòd
in illa auri similitudine petra quæ sequi dicitur,& potum populo prębere, Christus est, & ma-
re baptismus est,& nubes spiritus sanctus est,& manna uerbum Dei est,& agnus paschę Salua
tor est,& sanguis agni passio Christi est,& uelũ quod est in sanctis sanctorũ, quo diuina illa &
arcana tegebantur,caro eius est:aliaq; innumera ex eius resurrectione patebunt, non iã parua ut
Cant. 1. prius distinctione, sed latissima expositione patefacta. Adhuc autẽ ut clarius fiat quod dicitur
Vsquequo rex sit in recubitu suo,etiã de secũda Balaã ꝓphetia quę de Christo ita cõtinet,pfe-
Num. 24. remus:Orietur (inquit) stella ex Iacób;& exiet homo de semine eius, & dominabitur gentib. mul-
tis. Exaltabitur Gog regnũ eius & crescet regnũ eius.Deus educet eũ ex Aegypto sicut gloria uni
cornis,& comedet gẽtes inimicorũ suorũ, & crassitudines eorũ emedullabit, & iaculis suis sa-
Gen. 49. gittabit eos. Recũbens ut leo requiescet,& sicut cátulus leonis. Quis suscitabit eũ? Considera
ergo & ex his diligentius, & uide quõ omnis similitudo auri usq; ad extremum tempus,ad re-
Apoc. 20. cubitum regis scilicet,stare memoratur.Post hęc ergo exaltabitur Gog,id est super tecta,regnũ
eius,

eius, quum uidelicet de terris ad cœlestia fuerit tecta translatum. Sed de his plenius prout Dominus dedit, in Numerorum libro prosecuti sumus. Requiramus sanè si etiã sanctis patribus ipsis & prophetis qui ministrauerunt uerbum ante aduentũ Domini nostri Iesu Christi, perfectionis huius, uerisq; auri gratia data sit: an tantùm futura hæc intellexerint, & in spiritu uentura præuiderint: atq; ob hoc solum dixerit Dominus de Abraham, Quia desiderauerit uidere diẽ eius, & uiderit, & lætatus sit, quòd scilicet in spiritu futura præuiderit. Et magis fortasse hoc ita esse etiã ille sermo confirmet, qui ait: Multi iusti desiderauerunt uidere quæ uidetis, & nõ uiderunt & audire quæ auditis, & non audierunt. Quãuis nec illis potuerit defuisse perfectio ueniẽs ex fide. Quæ enim nos facta credimus, hæc ille maiore cum expectatione futura credebãt. Sicut ergo ex aduentu Christi credentes præteritorum fides, ita & illos futurorum ad summã perfectionis adduxit. Quod si ad unãquãq; animã referatur expositio, uidebitur quòd donec paruula est adhuc anima & imperfecta, & sub tutoribus & procuratoribus posita, siue doctoribus Ecclesiæ, siue angelis, qui paruulorum custodes esse dicuntur, & uidere semper faciẽ patris qui in cœlis est, similitudines auri fiunt ei, quũ non solidis & fortibus alitur uerbi Dei cibis, sed similitudinibus imbuitur, uelut si dicamus parabolis & exemplis docetur, pro quibus & ipse Christus dicitur ætate crescere & sapientia & gratia apud Deum & homines. In illis ergo similitudinibus imbuitur, & fiunt ei paruulæ distinctiones argenti. Aperiuntur enim interdũ & his qui imbuuntur parua aliqua & rara de secretioribus mysterijs, ut desideriũ concipiant maiorũ. Neq; eñ desiderari quid potest si penitus ignoretur. Et ideo incipientibus & primis in eruditionibus positis, sicut non sunt ad subitũ cuncta pandenda, ita neq; penitus abscondenda sunt spiritalia mysteria: sed ut ait sermo diuinus, faciendæ sunt eis distinctiones argenti & scintillæ quædã spiritalis intelligentiæ animis eorũ initiandæ sunt, ut gustũ quodãmodo desiderandæ dulcedinis sumant, ne ut diximus si penitus ignoretur, nec omnino desideretur. Verùm quod paruulam nominamus animam, nemo ita accipiat, quasi secundum substantiã paruula dicatur: sed si cui deest eruditio, & in qua est exiguus intellectus ac minima peritia, hanc paruulã dicimus animam. Igitur hæc fieri conuenit usquequo rex sit in recubitu suo: id est usquequo in id proficiat huiusmodi anima, ut capiat regem, & habeat recũbentem in semetipsa. Sic enim dicit hic rex: Quia habitabo in eis & inambulabo in eis. Profectò qui tantam uerbo Dei cordis sui latitudinẽ præbent, ut etiã in eis deambulare dicatur, spatijs scilicet amplioribus intelligentiæ, agnitionisq; diffusionis. Ita ergo & recubare dicitur in anima, illa sine dubio, de qua ipse Dominus dicit per prophetam: Super quẽ requiescam, nisi super humilẽ & quietũ, & trementẽ sermones meos? Habet ergo rex iste qui est sermo Dei, in illa anima quæ iam ad perfectũ uenerit, recubitum suũ: si tamen non sit in ea aliquod uitium, sed plena sit sanctitate, plena pietate, fide, charitate, pace, omnibusq; uirtutibus. Tunc enim delectat in ea recubare regẽ, & habere recubitũ. Ad hanc enim animam Dominus dicebat: Quia ego & pater meus ueniemus, & cœnabimus cũ eo, & mansionem faciemus apud eum. Vbi ergo cœnat Christus cũ patre, & ubi mansionem facit, quidni recumbit? Beata illius latitudo animæ, beata strata illius mentis, ubi pater & filius (ut non dubito) unà cum spiritu sancto recũbit, cœnat, & mansionẽ facit. Quibus putas opibus, quibus copijs tales conuiuæ pascuntur? Pax ubi primus cibus est, humilitas simul apponitur ac patientia, mansuetudo quoq; & lenitas, & quod summæ ei suauitatis est, puritas cordis. Charitas aũt in hoc conuiuio principalẽ obtinet locũ. Tali ergo modo etiã tertia expositione ad unamquãq; animam referri posse uidebitur, quod ait: Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti, quoadusq; Rex sit in recubitu suo.

Ioan. 8. — Matth. 13. — Luc. 2. — Leuit. 26. — Esa. 66. — Ioan. 14.

NARDVS mea dedit odorem suũ, siue odorẽ eius.] In specie dramatis uidetur hoc ostẽdi, quòd post hæc uerba ingressa sit sponsa ad spõsum, & unguentis suis unxerit eũ, ac miro quodam genere, quasi nardus quæ prius odorẽ non dederat quũ esset apud sponsam, tunc dederit odorẽ suum, quũ corpus contigit sponsi, ut non tã ille ex nardo odorem quàm nardus ex ipso sumpsisse uideatur. Si uerò secundum hanc differentiã quæ in alijs inueniatur exemplaribus legimus: NARDVS mea dedit odorẽ eius, inuenitur adhuc aliquid diuinius: ut uidelicet unguentum hoc nardi quo unctus est sponsus, nõn tantùm suũ, qui Nardo inesse naturaliter solet, sed ipsius sponsi odorem ceperit, & ipsius odorem ad sponsum reportauerit Nardus: ut in eo quo unxit eum, odorem sponsi per ipsius unguenti munus acceperit, & hoc sit quod dicere uideatur: Nardus mea qua unxi sponsum, regressa ad me odorẽ mihi detulit sponsi, & uelut superato naturali suo odore præ fragrantia spõsi, ipsius mihi detulit suauitatem. Hæc habet historici dramatis explanatio. Sed ueniamus iam nũc ad intelligentiam spiritalẽ. Ponamus hîc sponsam Ecclesiam in persona Mariæ, quæ decenter utiq; dicitur afferre librã unguẽn Nardi pisticæ preciosæ, & ungere pedes Iesu, & detergere capillis suis, & recipere quodãmodo ac recuperare per crinẽ capitis sui ad semetipsam unguentũ ex qualitate ac uirtute corporis eius infectũ: & odorem non tam Nardi per unguentũ, quàm ipsius uerbi Dei ad se trahentem per capillos.

Cant. 1. — † Nardus mea dedit odorem suum. — Ioan. 12.

quibus

quibus abstergebat pedes, & imposuit capiti suo, non tam Nardi quàm Christi fragrantiam: & dicere, Quia Nardus mea missa in corpus Christi, reddit mihi odorē eius. Deniq; uide quomodo hæc ipsa referuntur. Maria (inquit) attulit libram unguenti Nardi pisticæ preciosæ
Ibid. & unxit pedes Iesu, & extersit capillis capitis sui. Domus aūt (inquit) tota repleta est odore unguenti: Quod utiq; indicat, quia odor doctrinæ qui procedit de Christo & sancti spiritus fragrantia: repleuit omnem mundi huius domum ac totius ecclesiæ domum: uel certè repleuit omnem domum animæ illius, quæ odoris Christi suscepit participium, offerens primò fidei suę munus, uelut unguentum nardi, & recipiens ex hoc gratiam spiritus sancti & spiritalis doctrinæ fragrantiā. Quid ergo interest, utrum in cantico canticorū sponsa perungat unguēto sponsum, an in euangelio discipula magistrum & Maria Christum, sperans (ut diximus) redire ad se ex hoc unguento odorē uerbi & fragrantiam Christi: ut eo ipso dicat, Christi bonus odor sumus Deo? Et quoniam plenū fide fuit istud unguentum & preciosi effectus, ob hoc & Iesus testimoniū reddidit ei dicens: Bonum opus operata est in me. Sic ergo rursus in Cantico canticorū post aliquanta amplectitur emissiones sponsæ, sicut hîc opus Mariæ, ait enim: Emissiones tuæ
Cant. 4. paradisus cū fructu pomorū. Cyperus cū nardis. Nardus cū crocis. Amplectitur ergo & in his emissiones ac munera spōsæ. Obseruauimus sanè quòd in his quæ nūc memorauimus, pluraliter primò, postmodū singulariter nardū posuit: quod puto secūdū illā rationē dictū, quia negotiator regni cœlorū plures primò margaritas negotiatur, usquequò ad unā perueniat preciosam. Et fortè qd' dixit: Emissiones tuæ paradisus cū fructibus pomorū, illos indicat fructus cū nardis plurimis, quos afferimus ex institutionib. & doctrina prophetica. Ex doctrina uerò ipsius Domini nostri Iesu Christi, emissiones nostræ & munera non plures habent nardos, sed unam. Sed nunc redeamus ad eam quæ dicit: Nardus mea dedit odorem suum: & uide si possumus adhuc etiam hoc in loco intelligere præsenti, quod siquando ualuerimus integrè & decenter exponere de deitate Christi, uirtutemq; eius ac maiestatem dignis assertionibus consignare, tunc fortassis meritò dicet, uel Ecclesia illa, uel anima quæ ita manifestè potuerit glori-
Ioan. 6. am eius exponere: Nardus mea dedit odorem suum. Nec mirū uideri debet, si Christus quemadmodum fons est, & flumina aquæ uiuæ de eo procedunt, & quemadmodum panis est & ui-
Psal. 105. tam dat: ita & nardus est, & odorem reddit, & unguentum est, quo qui uncti fuerint, Christi
Heb. 5. fiant, sicut dicit in psalmo: Nolite tangere Christos meos. Et fortasse secundum illud quod di-
Christus quid nobis fiat. cit Apostolus, his qui exercitatos habent sensus ad discretionem boni uel mali, singulis quibusq; sensibus animæ singula quæq; Christus efficitur. Idcirco enim & uerum lumen dicitur, ut habeant oculi animæ quo illuminentur: idcirco & uerbū, ut habeant aures quod audiant: idcirco & panis uitæ, ut habeat gustus animæ quod degustet. Idcirco ergo & unguentū uel nar-
Ioan. 1. dus appellatur, ut habeat odoratus animæ fragrantiā uerbi. Idcirco & palpabilis & manu tra-
1. Ioan. 1. ctabilis, & uerbū caro factū dicitur, ut possit interioris animæ manus contingere de uerbo uitæ. Hæc aūt omnia unum atq; idem est uerbum Dei, quod per hæc singula affectibus orationis commutatum, nullum animæ sensum gratiæ suæ relinquat expertem.

Cant. 1. ALLIGAMENTVM guttæ fratruelis meus mihi, in medio uberum meorū manebit, siue
† Fasciculus myrrhæ est dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. cōmorabitur.] Eiusdē adhuc uerba sunt sponsæ ad adolescentulas (ut uidetur) loquētis. Prius quidem dixerat, quia nardus sua dedisset odorem sponso, & quia per unguentū quo unxerat eum, odoris fragrantiā recepisset: nunc aūt ait, Fraternus meus mihi guttā redolet: & hanc non diffusam, neq; ut libet dispersam, sed colligatā & constrictā, quo scilicet odor ipsius suauitatis densior reddatur & uehementior. Et hic (inquit) cū talis sit, in medio uberū meorū demoratur & cōmanet, & requiē ac mansionem suam facit in loco pectoris mei. Verùm quòd nunc primùm cognominauit eum fraternum suum sponsa, & nominis huius appellatione per totū
Fratris filius. penè libelli textum frequenter utitur, dignum puto ut prius requiramus appellationis ipsius causam, & quid, uel unde fraternus dicitur, exponamus. Fraternus appellatur fratris filius. Requiramus quis sit primò frater sponsæ, cuius hic filius habeatur. Vide si possumus dicere, sponsam quidem ex gentibus esse Ecclesiam, fratrem uerò eius priorē populum & fratrem, ut res indicat, seniorem. Quia ergo ex illo populo Christus secundū carnem nascitur, ob hoc ab Ecclesia gentium fratris filius appellatur. Quod ergo ait: Alligamentum guttæ fraternus meus mihi, corporeæ natiuitatis eius indicat sacramentum. Videtur enim quodāmodo alligamentum esse & uinculum quoddam animæ corpus, quod alligamentum gutta in Christo diuinæ uirtutis ac suauitatis astringitur. Si autem ad unamquāq; animam quæ dicta sunt, referuntur, alligatura guttæ dogmatum continentiæ constrictio, ac diuinarum sententiarū nodositas intelligitur.
Leuit. 8. Innexæ enim sibi inuicem sunt fidei rationes, & uinculis ueritatis astrictæ. Deniq; & lex mundum dicit esse omne uas quod alligatū est, immūdū uerò quod solutū fuerit, & non ligatū. Cuius rei hęc figura erat, quòd Christus in quo nūquā fuit ulla immunditia peccati, alligamentū guttę dicitur. Et ideo anima nō debet cōtingere aliquid dissolutū, & quod nō sit ratiōe subnixū,

& do-

& dogmatum ueritate conſtrictum, ne immunda fiat. Qui enim immundum cõtigerit, immũ- Leuit. 11.
dus erit ſecundũ legem. Continget namq; eum ſenſus irrationabilis, & alienus à ſapientia Dei,
& faciet eum immundum. Vide autem, ſi fortè filium Dei in carne guttam dictum, & quaſi bre-
ue aliquid & exiguum nominatum poſſumus accipere, ſicut & Daniel de eo dicit: Lapidẽ par- Dan. 2.
uum de monte exciſum ſine manibus, & factum poſt hæc montem magnum. Vel ſicut in libel-
lo duodecim prophetarum nihilominus gutta quidem futura dicitur, quę congreget populũ.
Eſt ergo & in prophetis ita ſcriptum: Et erit ex gutta populi huius congregatus Iacob. Decebat Malach. 2.
enim eũ, qui ueniebat congregare non ſolùm Iacob, ſed & omnes gentes, quę, ſicut Propheta
dicit, reputatæ ſunt tanquam gutta ex ſitula, exinanientem ſe diuinitatis forma, effici ipſum ut
guttam, & ſic uenire ad congregandam guttam gentium, & guttam nihilominus reliquiarum
Iacob. Sed & in quadrageſimoquarto Pſalmo dicitur ad dilectum, cui etiam ipſe Pſalmus ad-
ſcribitur: Myrrha & gutta & caſia à ueſtimentis tuis. A' ueſtimentis ergo uerbi Dei, quæ eſt do- Myrrha mor-
ctrina ſapientiæ, procedit myrrha, mortis duntaxat indiciũ pro humano genere ſuſceptæ. Gut- tis indictum.
ta (ut ſuprà diximus) exinanita diuinitatis forma, ſeruilis formæ ſuſcepta dignatio. Caſia quo-
que, quoniam id genus herbæ aquis indeſinentibus nutriri dicitur & coaleſcere, redemptionẽ
humani generis per aquas baptiſmi indicat datam. Sic ergo alligaturam guttæ fraternum ſuũ
ſponſa tanquam nuptiali dramate loquens inter medium uberum ſuorum commorantem di-
cſe: Vbera (ut ſuperius iam diximus) principale cordis aduerte, in quo Eccleſia Chriſtum, uel
anima uerbum Dei deſiderij ſui uinculis alligatum tenet & aſtrictum. Si quis enim uerbũ Dei
toto affectu in corde ſuo, & toto amore conſtringit, ipſe ſolus poterit odorem fragrantiæ eius
& ſuauitatis accipere.

BOTRVS cyperi fraternus meus mihi in uineis Engaddi.] Quãtum ad literæ ipſius expla- Cant. 1.
nationem, habet aliquid ambiguum quod ait: Botrus cyperi fratruelis mihi: quia & uua florẽs † Racemus co-
cyperus appellatur, & ſpecies quædam extrinſecus uirgulti eſt, quæ cyperus dicitur, ferens etiã pher eſt dile-
ipſa floridum quendã fructum in modum florentis uuæ prolatum. Sed uidetur magis ad fru- ctus meus mihi,
ctum uitis reſpicere ſermo, quandoquidem uinearum Engaddi facta eſt memoria. Engaddum in uineis Enge-
autem ager terræ Iudææ eſt, non tantum uineis quantum balſamis florens. Hic ergo erit hiſto- di.
ricus ſenſus ſponſæ loquentis ad adoleſcentulas, ut intelligatur dicens: Primò quidem: Nar-
dus mea odorem mihi ſponſi mei reddit. Secundò uerò alligamẽtum guttæ effectus eſt frater-
nus meus mihi demorans inter media ubera mea. Tertiò botrus cyperi ex uineis Engaddi ſu-
perans omne quicquid eſt in odoribus & floribus ſuauitatis: quo ſcilicet audientes hæc adole-
ſcentulæ magis ac magis ad charitatem ſponſi concitentur & amorem. Idcirco autem ſingula-
tim, & per ordinem, primò nardum ſuam, deinde guttam, poſt hæc etiam botrum cyperi nomi
nat, ut per eos gradus quoſdam profectus doceat charitatis. Sed uideamus iam quid ſpiritalis
habeat intellectus. Siquidem hic qui appellatur botrus, ad fructum uitis referendus eſt: Verbũ
Dei accipimus ſicut ſapientiam & uirtutem, & theſaurum ſcientiæ, aliaq; multa, ita & uitem ue-
ram dici. Sicut ergo his quibus efficitur ſapientia & ſcientia, non ad ſubitum, ſed per profectus
quoſdam & gradus, pro ſtudijs & intentione ac fide eorum, qui ei uel in ſapientia, uel in ſcien-
tia, uel in uirtute participantur, ſapientes eos & ſcientes reddit uigentesq; uirtutibus: ita & in
quibus uitis uera efficitur, non eis ad ſummum maturos botros producit & dulces, nec repen-
tè eis efficitur uinum ſuaue, & lætificans cor hominis, ſed primò producit eis ſuauitatem tan-
tummodo odoris in florem. Botrus hic florens eſſe memoratur in uineis Engaddi, ut grana
fragrantiæ ipſius imitatur in initijs animæ, ut poſt hæc pati poſsit acerbitatem tribulationum
& tentationum, quæ propter uerbum Dei credentibus excitantur: & ita demum maturitans
eius dulcedinem præbet, uſque dum perducat eos ad torcularia ubi effunditur ſanguis uuæ,
ſanguis Noui teſtamenti, qui bibatur in die feſto in ſuperioribus, ubi ſtratum magnum para-
tum eſt. Sic ergo per ſingulos hos profectus graduum incedere oportet eos, qui per ſacramen- Matth. 22.
tum uitis, & botrum cyperi initiati, ad perfectionem feruntur, & calicem Noui teſtamenti ab
Ieſu ſuſceptum bibere contendunt. Quod ſi cyperus ſui generis arbor accipiendus eſt, cuius
fructus etiam flos non tantum odoris ſuauitatem, quantum & uim calefaciendi ac fouendi di
citur poſsidere: illa ſine dubio accipitur ſponſi uirtus, qua incaleſcunt animæ erga fidem eius
& charitatem, quæ contingebat eos qui dicebant: Nònne cor noſtrum erat ardens intra nos, Luc. 24.
cùm adaperiret nobis ſcripturas? Vel certè quoniam de uineis Engaddi botrus hic florens no
minatur eſſe: Engaddi autem interpretatur, Oculus tentationis meæ: ſi quis eſt, qui intellectũ
habere poteſt, quomodo tentatio eſt uita hominis ſuper terram, & intelligit, quomodo quis
in Deo eripitur à tentatione, & qui agnoſcit qualitatem tentationis ſuæ, ita ut poſsit de ipſo
dici, Quia in his omnibus non peccauerit labijs ſuis coram Deo, huic botrus cyperi de uineis
Engaddi efficitur uerbum Dei. Obſeruandum tamen eſt, quod uerba ſponſæ ita referuntur,
ut & nardus & alligamentum guttæ & botrus cyperi ipſi ſoli ſint, utpote quæ in hos iam pro-

fectus ascenderit. Sola enim perfecta anima est, quæ ita habet purum, & purgatum odoramentum sui sensus, ut possit nardi & guttæ, & cypeti ex uerbo Dei procedentis fragrantiam capere, & gratiam diuini odoris haurire.

IN CANTICVM CANTICORVM HOMILIA III.

Cant. 1.

† Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra: oculi tui (sunt uelut) columbarum.

ECCE es speciosa proxima mea: ecce es speciosa: oculi tui columbarum.] Secundo iam sponsus cum sponsa in uerbo colloquioq; miscetur. Et primo quidem sermone inuitauit eam ad hoc, ut cognosceret semetipsam, dicens ei, quòd bona quidem esset inter mulieres, sed nisi cognosceret semetipsam certa quæq; pateretur. Et quasi quæ uelociter ad agnitionem sui sensu intellectuq; cucurrerit, comparat eam equis suis, uel equitatui, quibus obtinuerit currus Pharaonis. Simul & genas eius pro insigni uerecūdia & conuersationis pernicitate turturibus comparat, ceruicemq; eius ornamentorum redimiculis. Nunc autem iam speciosam profitetur eam, & speciosam non sic ut prius in mulieribus tantùm, sed quasi proximam sibi, & adhuc in maius titulum laudis extollit, & affirmat quòd non tātùm cùm proxima est ei, speciosa sit, sed & si cōtingat ei absentem esse, etiam sic speciosa sit. Hoc enim indicatur in eo quòd cùm dixisset: Ecce es speciosa proxima mea, addit post hæc absolutè, & sine ulla adiunctione: Ecce es speciosa. Sed in superioribus non laudauerat uisum eius, credo quia nondum ad intuitum profecerat spiritalis intelligentiæ: nunc ergo ait: Oculi tui columbarum. Grandis in hoc profectus eius ostenditur, ut quæ prius tantùm speciosa in mulieribus dicta est, nunc ut proxima speciosa dicatur, ex ipso sine dubio sponso splendorē decoris accipiens: ut semel ab ipso sumpta pulchritudine, etiam si accidat ei paululùm sponsi absentiam pati, nihilominus pulchra permaneat. Quòd autem oculi eius comparantur columbis, ob hoc profectò contingit, quia diuinas scripturas non iam secundum literam, sed secundum spiritum intelligat, & aspiciat in eis spiritalia mysteria. Columba enim indicium est spiritus sancti. Spiritali ergo sensu intelligere legē & prophetas, hoc est oculos columbæ habere. Et hîc quidem columbæ oculi eius appellantur, in Psalmis uerò huiusmodi anima pennas sibi dari columbæ desiderat, ut uolare possit in intellectum spiritalium mysteriorum, & requiescere in atrijs sapientiæ. Sed & si dormire quis possit, hoc est, collocari & requiescere in medio fortium, atq; intelligere fortium rationē, & cognoscere diuini iudicij causas, non solùm pennæ columbæ, quibus in spiritalibus intellectibus uolet, promittuntur ei, sed deargentatæ pennæ, id est, uerbi & rationis ornamento decoratæ. Scapulæ quoq; eius in specie auri fieri dicuntur, ubi constantia fidei & dogmatum stabilitas indicatur perfectorum. Ergo si caput esse Christus dicitur, nihil puto absurdū uideri, si & oculi eorum, qui secundum interiorem hominem spiritaliter intelligunt, & spiritaliter dijudicant, spiritus sanctus esse dicantur. Et ob hoc fortassis in lege sicut agnus positus est, per cuius hostiam populus purificaretur in paschalia & columbæ positæ sunt, quibus purificatur homo ingressus hunc mundum. Sed & de eo nunc dicere, & hostiarum qualitates discutere, longior uidetur excessus, & proposito operi minimè conueniens. Hęc autem memorasse sufficiat, pro eo quòd præsens sermo continet: Oculi tui columbæ. quasi diceret, Oculi tui spiritales sunt, spiritaliter uidentes, spiritaliter intelligentes. Potest adhuc profundiore fortassis sacramento quod dixit: Ecce es speciosa proxima mea, intelligi de præsenti seculo dictum: quia speciosa quidem fit & hîc Ecclesia, cùm proxima est Christo, & cùm imitatur Christum. Quod uerò iterauit, & dixit: Ecce es speciosa, potest ad futurum seculum pertinere, ubi iam non solùm imitatione, sed ipsa sui perfectione formosa est & speciosa: ut ibi dicat esse oculos eius columbas, ut duorum oculorum columbæ duæ intelligantur esse filius Dei & spiritus sanctus. Et ne mireris, si columba simul dicatur, cùm uterq; similiter aduocatus dicatur, sicut Ioannes Euangelista declarat, Spiritum quidem sanctum dicens paracletum, quod est aduocatus. Et de Iesu Christo nihilominus in Epistola sua dicit, Quia ipse sit aduocatus apud patrem pro peccatis nostris. Sed & apud Zachariam Prophetam duæ oliuæ ad dexteram & ad sinistram candelabri positæ, unigenitum nihilominus & spiritum sanctum designare creduntur.

Profectus Ecclesiæ.

Columbini oculi cur Ecclesiæ tribuātur.

Matth. 3.

Exod. 12.

Ecclesia etiam in hac uita speciosa.

Ioan. 14.

Zach. 4.

† Ecce tu pulcher es, dilecte mi: etiā dulcis, etiam lectus noster uirens.

ECCE, es bonus fraternus meus, & quidem ecce es speciosus, cubile nostrum umbrosum.] Nunc primùm uidetur attentius inspexisse sponsi sui pulchritudinem sponsa, & considerasse illis oculis, qui columbæ esse dicti sunt, decus & speciem uerbi Dei. Quia reuera non potest prius perspici, nec agnosci quanta sit in uerbo magnificentia, nisi prius oculos quasi columbæ, id est, intelligentiam spiritalem accipiat. Commune autem cubile sibi quod dicit esse cum sponso, corpus hoc mihi uidetur indicari animæ, in quo adhuc posita digna habita sit asscisci ad consortium uerbi Dei: idq; umbrosum, utpote non aridum, sed fructuosum memorat, & tanquam densitate boni operis nemorosum. Sed hæc sponsa dicit, anima duntaxat quæ columbæ iam oculos habet. Hi uerò qui tantummodo credunt sponso, non tamen perspicere potuerunt:

iunt:n

runt in uerbo Dei quanta sit pulchritudo, dicunt: Et uidimus eum, & non habebat speciẽ, neq; decorem, sed species eius indecora, & deficiens præ filijs hominum. Quæ autem bene profecit & supergressa est adolescentularum & octoginta concubinarum, & sexaginta reginarum ordinem, ista anima potest dicere: Ecce es decorus fraternus meus, & quidem speciosus. Sed & si adhuc in corpore positus intelligam densitatem spiritalium sensuum, & intelligentiam scripturarum diuinarum tam crebra opacitate contextam, ut rapidior æstus qui multos solet adurere & arefacere fructus eorum, me tamen terebrare non possit, nec ulla uis tentationum fidei in me germen arefacere, tunc possum dicere, Quia cubile nostrum umbrosum. Quod autẽ dicit, Cubile nostrum, quasi communem sibi cum sponso corporis sui indicans esse locum, ad illam similitudinem dictum intellige, qua & Paulus dixit: Quia corpora nostra membra Christi sunt. Cùm enim dicit corpora nostra, quasi sponsæ id esse corpus ostendit. Cùm uerò membra Christi memorat, eadem corpora etiã sponsi esse corpus indicat. Hæc ergo corpora si umbrosa sunt (ut superius diximus) bonis duntaxat operibus referta & spiritalium sensuum dẽsitate cumulata, de his talibus dici potest: Per diem sol non uret te, neq; luna per noctem. Iustum namq; tẽtationis sol non adurit requiescentem sub umbra uerbi Dei. Iste enim sol qui adurit iustum, nõ est damnabilis: sed ille magis qui se transfigurat in angelum lucis. Bonus ergo & decorus dicitur fraternus: & quantò magis inspici potuerit oculis spiritalibus, tantò speciosior inuenitur & pulchrior: quia nõ solùm illius species & pulchritudo mirabilis apparebit, uerùm & inspiciẽti atq; intuẽti eũ decus ingens & species formæ noua ac mirabilis orietur, secundum illud quod Apostolus uerbi Dei intuens pulchritudinem dicit: Nã & si is qui foris est homo noster corrũpitur, sed qui intus est renouatur de die in diem. Meritò ergo talis hæc anima cõmune habet cubile cum uerbo corpus suum. Peruenit em̃ diuina uirtus usq; ad corporis granã, quũ in eo uel castitatis donum, uel continentiæ, aliorumq; bonorum operum collocat gratiã. Considera sanè, ne fortè possit etiam illud corpus, quòd assumpsit Iesus, commune ei cum sponsa cubile nominari, quoniã quidẽ uidetur per ipsum Ecclesia Christo esse sociata, & participium uerbi Dei capere potuisse, secundum quod mediator Dei & hominum dicitur, & secundum quod Apostolus dicit: Quoniam in ipso habemus accessum per fidem in spe gloriæ Dei.

Esa. 53. — *Mysteris in Scripturis.* — *1. Cor. 6.* — *Psalm. 91.* — *Rom. 5.*

TIGNA domorum nostrarum cedri, trabes nostræ cypressi.] Videtur ab sponso responderi ad gratiam eorum quæ dicta fuerunt prius ab spõsa, quibus edoceat eam, cuiusmodi sint tecta ista communia, & qualis in eis materia contignationis habeatur. Hæc habet historica narratio. Videtur autem Ecclesia describi à Christo, quæ est domus spiritalis, & domus Dei, sicut docet Paulus dicens: Si autem tardius uenero, ut scias quomodo te oporteat in domo Dei cõuersari, quæ est Ecclesia Dei uiui, columna & firmamẽtum ueritatis. Si ergo Ecclesia domus Dei est (quia omnia quę habet pater, filij sunt) Ecclesia domus filij Dei est. Frequenter autem & plurali numero appellantur Ecclesię, ut ubi ait: Nos talem consuetudinem non habemus, neq; Ecclesiæ Dei. Et iterum, scribit Ecclesijs Galatiæ Paulus, & Ioannes septem Ecclesijs. Sunt ergo siue Ecclesia uel Ecclesiæ, domus sponsi & sponsæ, siue animæ uerbi domus, in quibus tigna sunt cedrina. Legimus etiam quasdam cedros Dei, super quas uinea quæ translata est de Ægypto, extendisse dicitur traduces, siue arbusta sua, sicut ait in Psalmis: Operuit montes umbra eius, & arbusta eius cedros Dei. Euidenter igitur per hæc Ecclesia cedri Dei nominatur. Cùm ergo dicit spõsus: Tigna domorum nostrarum cedri, intelligere debemus cedros Dei esse eos qui Ecclesiã cõtegunt, & esse aliquos horum ualidiores, qui trabes appellantur. Et puto quòd cõuenienter hi qui episcopatum bene ministrant in Ecclesia, trabes dici possunt, quibus sustentatur & tegitur omne ædificium, uel ab imbrium labe, uel ardoribus solis. Secundo autem horum loco tigna presbyteros opinor appellari: & trabes quidem dici cypressos, quibus & fortitudo robustior, & odor suauitans inest, per quod & in operibus solidum, & in doctrinæ gratia fragrantem designat episcopum. Similiter autem & tigna cedros appellauit, ut per hoc incorruptionis uirtutis & odoris scientiæ Christi plenos designaret debere esse presbyteros.

Cant. 1. — *† Trabes domorum nostrarum cedrinæ, laquearia nostra abiegna.* — *1. Tim. 3.* — *1. Cor. 11.* — *Galat. 1.* — *Apoc. 1.*

EGO FLOS campi & lilium conuallium: sicut lilium in medio spinarum, ita proxima mea in medio filiarum.] Hæc ille qui sponsus & uerbum & sapientia est, de semetipso & de spõsa ad amicos ac sodales suos loqui uidetur. Sed secundum propositæ expositionis ordinẽ Christus hæc de Ecclesia loqui intelligendus est, & ipse dicere se florem esse campi & lilium conuallium. Campus planicies terræ dicitur, cui cultura adhibetur & excolitur ab agricolis. Conualles uerò saxosa magis & inculta indicant loca. Possumus autem & campum illum intelligere populum, qui per prophetas colebatur & legem: conuallem uerò saxosum & incultum gentium locum. Sponsus ergo hic in Iudæorum populo flos fuit: sed quoniam neminem ad perfectum adduxit lex, idcirco in illo nõ potuit uerbum Dei ad florem proficere, & ad perfectionem fructuũ peruenire. In ista tamen conualle gentium effectus est lilium, cuiusmodi autem lilium? tale sine dubio quale & ipse in Euãgelijs dicit, quod pater cœlestis uestit. Et, neq; Salomon in omni glo-

CAPITIS II. Exegesis. — *† Ego rosa cãpi, & lilium cõuallium.* — *Matth. 6.*

ria sua indutus est sicut unum ex istis. Fit ergo lilium in hac conualle sponsus, in eo quòd uesti uit eum pater cœlestis tali uestimento carnis, quale nec Salomon in omni gloria sua habere potuit. Non enim Salomon habuit absq; concupiscentia uiri, & concubitu mulieris immaculatã, & nulli prorsus peccato obnoxiam carnem. Sed & causam, cur is, qui in campo flos fuerat, uoluerit esse in conuallibus lilium, uidetur ostendere. Cùm enim multo tempore flos fuisset in campo, nullum dicit ex ipso campo florem ad imitationem sui ac similitudinem processisse. Vbi uerò factus est in conuallibus lilium, continuò etiã efficitur proxima eius imitatione ipsius liliũ: ut operæprecium fuerit, quoniam ipse effectus est lilium, ut etiã proxima eius, id est, unaquæq; anima quæ ei approximat, & exemplum eius imitationemq; sectatur, liliũ fiat. Quod ergo ait:

Cant. 2.

Sicut lilium in medio spinarum, ita proxima mea in medio filiarum, accipiemus Ecclesiã gentium dici: quod uel è medio infidelium & non credentium, quasi ex spinis emerserit, uel pro hæreticorum circumstrepentium se morsibus in medio spinarum posita dicatur.

Imago Ecclesiæ.

Quod & magis uidebitur uerisimile pro eo quòd dicit: Ita proxima mea in medio filiarum. Non enim filias appellasset illas animas, quæ nunq; omninò uenerunt ad credendum. Omnes ergo hæretici primò ad credulitatem ueniunt, & post hæc ab itinere fidei & dogmatũ ueritate Dei declinant. Sicut & Ioannes Apostolus in Epistola sua dicit: Quia à nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, permansissent utiq; nobiscum.

1. Ioan. 2.

Possumus autem & ad unamquamq; animam id referentes, huic quidẽ animæ quæ pro simplicitate sui & planicie, uel æquitate campus dici potest, florẽ fieri uerbũ Dei, & initia bonorum operũ docere. His uerò qui profundiora iã quærunt, & demersiora scrutantur, quasi in cõuallibus, uel pro claritate pudicitiæ, uel pro fulgore sapientiæ efficitur lilium, ut & ipsi fiant lilia erumpentia de medio spinarum, id est, fugientes cogitationes & sollicitudines seculares, quæ spinis in Euangelio comparatæ sunt.

† Sicut malus inter arbores syluestres, sic dilectus meus inter filios. In umbra eius desideraui (sedere) & sedi: & fructus eius dulcis palato meo fuit.

SICVT arbor mali inter ligna syluæ, ita fraternus meus inter medium filiorum. In umbra eius concupiui & sedi, & fructus eius dulcis in faucibus meis.] Decuit quidẽ sponsum & de semetipsõ dicere, quid esset in campo, quid etiã in cõuallibus: & de spõsa quæ esset, uel qualis inter cæteras filias haberetur: Sponsam uerò ad hæc respondentem non cõueniebat de semetipsa aliquid dicere, sed affici totam erga admirationem sponsi & ipsius laudibus inhærere. Cõparat ergo eum arbori mali. Sed ne ex similitudine sermonis simpliciores aliqui arborem mali malã arborem putent, & à malitia dictã, dicamus nos arborem Meli, Græco quidem nomine utẽtes, sed simplicioribus quibusq; Latinorum notiore quàm mali. Melius est enim ut grammaticos offendamus, quàm legentibus scrupulum aliquem in ueritatis explanatione ponamus. Cõparat igitur eum arbori meli, sodales uerò eius reliquis arboribus syluæ. Sed sponsum ita arbori huic meli similem dicit, ut etiam concupisse se dicat sub umbra eius sedere, fructumq; eius dulcem sibi effectum in faucibus asseueret. Et hæc ad adolescentulas loqui uidetur, sicut & sponsus locutus est prius ad sodales suos. Sed nunc uideamus secundum mysterium, quos dicat spõsa filios, inter quos tanq; arborem meli præcellere reliqua syluæ ligna asserat sponsum: & uide si possumus secũdum ea quę in superioribus de filiabus & spinis dupliciter exposuimus, ita hîc etiam filios uel eos qui aliquando fuerunt, & non sunt, uel multitudinem cœlestiũ ministrorũ dictos esse intelligere. Ad oẽs enim in initio pertinet illud quod scriptũ est: Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes. Sed differentia intercessit per hoc quod ait: Vos autem ut homines moriemini, & sicut unus de principibus cadetis.

Psal. 82.

Sed & illud in hoc respicit, quoniã quis in nubibus æquabit Dño? aut quis assimilabit ei inter filios Dei? Sicut ergo arbor meli inter reliqua ligna syluæ, sic est sponsus inter reliquos filios, habẽs fructũ, qui nõ solùm sapore omnes, sed & odore præcellat, & duos animæ sensus, id est, gustum & odoratũ reficiat. Diuersis namq; copijs mẽsam suam nobis præparat sapientia. In qua non solùm panẽ uitę apponit, sed immolat carnes uerbi: & nõ solùm miscet in cratere suo uinum, sed & mela odorata satis adhibet & dulcia, quæ non tantùm in ore & labijs suauitatem reddant, sed & interioribus tradita faucibus dulcedinẽ seruent.

Ligna syluæ Angeli hæreseon auctores.

Possumus autem ligna syluæ accipere eos angelos, qui uniuscuiusq; hæreseos auctores fautoresq; uisi sunt extitisse. Ita ut uideatur Ecclesia comparãs suauitatem doctrinæ Christi ad asperitatem hæreticorum dogmatum, ac sterilem infructuosamq; doctrinam dicere: mela quidem suauia & dulcia esse dogmata Ecclesiastica, quę in Christi Ecclesia prędicantur: Ligna uerò syluę esse ea, quę à diuersis hæreticis affirmantur. Et de istis uidebitur infructuosis lignis syluæ dici, quod in Euangelijs scriptum est: Ecce iam securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

Matth. 3.

Fraternus ergo spõsæ est, ut arbor meli in Ecclesia sponsi: cæteri uerò hæresiarchæ, tanquam infructuosa ligna syluæ diuino iudicio ut securi excidendi, & in ignem mittendi. Igitur in huius meli umbra concupiscit sponsa residere, uel Ecclesia (ut diximus) in protectione filij Dei, uel anima refugiens omnes reliquas doctrinas, & adhærens uni soli uerbo Dei, cuius etiam dulcem habeat in faucibus fructum, meditando scilicet indesinenter legem Dei, & semper eam uelut mundum animal ruminando.

ruminando. Verùm de appellatione umbræ istius, sub qua sedere concupisse se dicit Ecclesia, non puto absurdum, si ea quæ inuenire possumus in scripturis diuinis, proferamus in mediũ, ut quæ sit umbra meli huius dignius & diuinius agnoscatur. Ait Hieremias in lamentationibus: Spiritus uultus nostri Christus Dominus comprehẽsus est in corruptionibus nostris, cui diximus, In umbra eius uiuemus in gentibus. Vides ergo quomodo spiritu sancto permotus Propheta uitam de umbra Christi præberi gentibus dicit. Et quomodo non uitam nobis præbeat eius umbra, quum & in conceptu corporis illius ad Mariam dicatur: Spiritus sanctus ueniet super te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi: Si ergo obumbratio fuit altissimi in cõceptu corporis eius, meritò umbra eius uitam gentibus dabit. Et meritò sponsa eius Ecclesia sub mali umbra sedere concupiscit, sine dubio ut uitæ, quæ est in eius umbra, particeps fiat. Reliquorũ uerò lignorum syluæ umbra talis est, ut qui sederit sub ipsa, sedere uideatur in regione umbræ mortis. Sed adhuc ut magis ac magis planior reddatur locus, qui habetur in manibus, requiramus, quomodo Apostolus dicat: Legem umbram habere futurorum bonorũ, & omnia quæ uel de diebus festis, uel sabbatis, uel neomenijs scripta sunt, umbram esse memoret futurorum bonorum, in his scilicet quæ secundum literam gerebantur: & quomodo omnem ueterum cultaram exemplar & umbram pronunciet esse cœlestium. Quod utiq; si ita est, ostenduntur sub umbra legis sedisse omnes, quicunq; sub lege erant, & umbrã magis ueræ legis habebant. Nos autem alieni sumus ab umbra eorum, quoniam nõ sumus sub lege, sed sub gratia. Sed quamuis non simus sub umbra illa, quam legis litera faciebat, sumus tamen sub umbra meliore. In umbra enim Christi uiuimus inter gentes. Et est profectus quidam, de umbra legis uenire ad umbram Christi: ut, Quia Christus est uita, & ueritas & uia, efficiamur primò in umbra uiæ, & in umbra uitæ, & in umbra ueritatis, ut comprehendamus ex parte, & in speculo ac in ænigmate, ut post hæc sic incedamus per hanc uiam, quę est Christus, quo peruenire possimus in hoc, ut facie ad faciem comprehendamus ea, quæ prius quasi in umbra & in ænigmate uideramus. Non enim quis poterit ad illa quæ uera sunt & perfecta peruenire, nisi prius desiderauerit & cõcupierit in hac umbra residere. Sed & Iob omnem hominum uitã dicit esse umbram super terram: credo pro eo quòd anima in hac uita uelamentò huius crassi corporis obumbratur. Omnes ergo qui in hac uita sunt, necesse est in umbra quadam esse. Sed alij quidem sunt sedentes in regione umbrę mortis, hi profectò qui non credunt Christo. Ecclesia uerò cum fiducia dicit: In umbra sponsi concupiui & sedi, quamuis certè fuerit tempus, quo potuerit quis sub umbra legis residens defendi à duritia ardoris & æstus. Sed iam transijt illud tempus, ueniendum est nunc ad arboris meli umbram: & quamuis diuersa quis utatur umbra, uidetur tamen omnis anima donec in præsenti uita est, umbram habere necessariam, propter illum credo ardorem solis, qui cùm exortus fuerit, continuò semen quod non alta radice demersum est, arescit & deperit. Sed hunc ardorem tenuiter quidem legis umbra propellit: Christi uerò umbra in qua nunc in gentibus uiuimus, id est, incarnationis eius fides, auertet penitus & extinguet. Ille enim qui aduriebat ambulantes sub umbra legis, tempore passionis Christi, sicut fulgur uisus est cecidisse de cœlo, quamuis etiam huius umbræ tempus in fine seculi compleatur, quia (sicut diximus) post consummationem seculi iam non per speculum, nec in ænigmate, sed facie ad faciẽ uidebimus ueritatem. Simile esse puto & illud quod scriptũ est: Sub umbra alarum tuarum exultabo. Sed & in sequẽtibus huius libelli ita dicit sponsa: Fraternus meus mihi, & ego illi ipsi, qui pascit inter lilia, donec respiret dies, & amoueantur umbrę, edocens per hoc quòd ueniet tempus, quũ omnes umbrę remouebuntur, & per misericordiam Dei patebit ueritas solã. Sed & quod ait: Et fructus eius dulcis in faucibus meis, illius animam hoc credo dicere, quæ nihil emortuum, nihil insensibile habet in faucibus suis, & in nullo prorsus similis est illis, de quibus dicitur: Sepulchrum patens est guttur eorum. Quicunq; enim uerba mortis & interitus de faucibus proferunt, ipsorum fauces sepulchra dicuntur: sicut sunt omnes, qui uel contra uerã fidem loquũtur, uel contra disciplinam castitatis & iustitiæ & sobrietatis aliquid proferunt. Ipsi ergo sunt, quorum fauces sepulchra sunt & loca mortis, unde mortis uerba proferuntur. Iustus autem dicit: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua. Et alius qui uerba uitę docebat, ita dicit: Os nostrum patet ad uos ô Corinthij, cor nostrum dilatatum est. Sed & alius qui uerbo Dei aperuit os suum, inquit: Os meum aperui, & attraxi spiritum.

INTRODVCITE me in domum uini.] Sponsę uerba adhuc sunt, sed ad amicos & familiares sponsi (ut arbitror) dirigunt: à quibus uidet exposcere, ut introducant eã in domũ lętitię, ubi uinũ bibit, & epulę parantẽ. Quę cũ iam uiderat cubiculũ regium, desiderat etiam nunc regale introire conuiuiũ, & frui uino lętitię. Suprà iã diximus, amicos sponsi prophetas & omnes qui ministrauerunt uerbum Dei ab initio seculi intelligẽdos, ad quos rectè uel Ecclesia Christi, uel anima uerbo Dei adhærens dicat, ut se introducant in domũ uini, id est, ubi sapientia miscuit in cratere uinum suum, & deprecatur per seruos suos omnem insipientem & egentem sensu, dicens:

Thren. 4. Luc. 1. Matth. 4. Hebr. 10. Rom. 6. Iob 8. Vita humana umbræ comparata. Cant. 2. 1. Cor. 13. Psalm. 16. Cant. 2. Rom. 3. Psal. 119. 2. Cor. 6. Psalm. 119. Cant. 2. † introduxit me in cellam uinariam. Sapientiæ uinum.

Prouerb. 9. cens: Venite, manducate panes meos, & bibite uinum quod miscui uobis. Ista est domus uini,
Matth. 8. domusq; conuiuij, in quo conuiuio omnes qui ueniunt ab oriente & occidente, recumbent cũ
Abraham, Isaac & Iacob in regno Dei. Ad quam domum & ad quod cõuiuium prophetæ per-
Hebr. 1. ducunt animas, quæ tamen eos audiunt & intelligunt. Sed & sancti angeli cœlestesq; uirtutes,
quæ in ministerio mittuntur, propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Istud est uinum, cui
scribuntur isti Psalmi, qui pro torcularibus attitulantur. Istud est uinum ex illa uite uindemia-
Ioan. 15. tum quę dicit: Ego sum uitis uera: quod expressit pater cœlestis agricola. Istud est uinum quod
attulerunt illi palmites, qui in Iesu permanserunt, non solùm in terris, sed etiam in cœlis. Sic e-
nim audio illud quod dicitur: Quia omnis palmes, qui non manet in me, nõ potest afferre fru-
ctum. Nemo enim producit fructum uini huius, nisi qui permanet in uerbo, & sapientia, & ue-
ritate, & iustitia, & pace, omnibusq; uirtutibus. Istud est uinum, quo etiam inebriari iustis, &
Genes. 9. sanctis quibusq; optabile ducitur. Hæc puto & in spiritu iam tunc Noe cõtuens inebriatus es-
Psal. 23. se dicitur: & Dauid admiratus huius conuiuij calicem, dicit: Et poculum tuum inebriãs quàm
præclarum est. Ad hanc ergo domum uini Ecclesia, uel anima unaquæq; desiderat, quæ perfe-
ctæ sunt intrare, & dogmatibus sapientiæ mysterijsq; scientiæ, epularum uelut suauitate, & uini
lætitia perfrui. Sciendum sanè est, quia sicut est istud uinũ, quod de dogmatibus ueritatis pres-
sum commiscetur in cratere sapientiæ: ita est contrarium uinum, quo inique inebriantur pec-
catores, & hi, qui falsæ scientiæ dogmata perniciosa suscipiunt. De quibus Salomon in Prouer-
Prouerb. 4. bijs dicit: Hi autem edunt cibos impietatis, uino autem iniquo inebriantur. De hoc eodem ui-
Deut. 32. no iniquo etiam in Deuteronomio legimus ita scriptum: Ex uineis Sodomorum uitis eorum,
& palmes eorum ex Gomorra, uua eorum uua fellis, & botrus amaritudinis eis, furor draconũ
uinum eorum, & furor eorum aspidum insanabilis. Illud autem uinum quod de uite uera pro-
cedit, nouum semper est. Semper enim per profectus discentium scientiæ & sapiẽtiæ diuinæ in-
Luc. 22. nouatur agnitio. Et ideo dicebat Iesus discipulis suis: Quia nouum bibam illud uobiscum in
regno patris mei. Innouatur enim semper agnitio secretorum arcanorumq; reuelatio per sapi
entiam Dei, non solùm hominibus, sed & angelis cœlestibusq; uirtutibus.

Cant. 2. ORDINATE in me charitatẽ.] Eiusdem sponsæ ad eosdem uerba sunt, nisi quòd possunt
† Vexillum eius super me, amor. fortasse etiam apostoli Christi inter eos haberi, ad quos ista memorantur. Quod ergo ait: Or-
dinate in me charitatem, hunc habet sensum. Omnes homines amãt sine dubio aliquid, & nul-
De amore & ordine eius. lus est, qui ad id ætatis uenerit, ut amare iam possit, & non aliquid amet: sicut etiam in præfa-
tione huius Operis sufficienter ostendimus. Sed hic amor, uel hæc charitas in nonnullis quidẽ
suo ordine & conuenienter aptata procedit, in plurimis uerò contra ordinem. Dicitur autẽ con
tra ordinem esse in aliquo charitas, quum aut id diligit quod non debet, aut quod debet dili-
git, sed plus iusto diligit, aut minus iusto. In isto ergo inordinata esse charitas dicitur: in illis ue
rò quos ualde paucos arbitror esse, qui scilicet per uiam uitæ incedunt, & non declinant, neq;
ad dextram, neq; ad sinistram, in ipsis solis ordinata est charitas, & ordinem suum tenet. Est au-
tem ordo eius & mensura huiusmodi, uerbi gratia, Deum diligere nullus modus, nulla men-
Deus & proximus quomodo diligendi. sura est, nisi hæc sola, ut ei totum exhibeas quantum habes. In Christo enim Iesu diligendus est
Deus ex toto corde, & ex tota anima, & ex totis uiribus. In hoc ergo nulla mensura est. Diligere
uerò proximum, est mensura aliqua. Proximum, inquit, tuũ dilige sicut teipsum. Si ergo aut in
Matth. 22. Dei dilectione minus aliquid feceris quàm potes, & quàm in uiribus tuis est: aut inter te & pro-
ximum tuum non seruaueris ęquitatem, sed aliquid differentię habueris: non est in te charitas
ordinata, nec ordinẽ suum tenens. Verùm quoniã nobis sermo de ordine charitatis est, diligen
tius per singula requiramus, uel quos diligi, uel quantũ diligi oporteat. Nam si (ut dicit Apo-
1. Cor. 8. stolus) membra alterutrũ sumus, puto quòd hunc affectum erga proximos habere debeamus,
Quinã et quãtum diligendi sint. ut eos nõ quasi aliena corpora, sed uelut mẽbra nostra diligamus. Secundum hoc ergo quòd
membra nostra inuicẽ sumus, æqualẽ erga omnes habere dilectionẽ, similẽq; cõueniet. Secun-
dum hoc uerò quòd sunt in corpore aliqua mẽbra honorabiliora & honestiora, alia uerò in-
1. Cor. 12. honestiora & inferiora, puto quòd rursum pro mẽbrorũ meritis & honore, etiã dilectionis librari
debeat modus. Si quis ergo rationabiliter cuncta agere secundũ uerbum Dei, ac suos etiam af-
fectus temperare proponit, puto quòd erga hæc singula ordinẽ charitatis & scire debeat & te-
nere. Verùm ut apertius fiat quod dicimus, paulò euidẽtioribus utamur indicijs. Si quis (uerbi
gratia) laboret in uerbo Dei, atq; animas nostras instruat & illuminet, uiam salutis doceat, ui-
Docentes quomodo diligẽdi. uendiq; ordinem tradat, nõ tibi uidetur & hic proximus esse quidem, sed multò amplius alio
proximo diligendus, qui horum nihil egerit? Nam & si ille quidem diligẽdus est, pro eo quòd
mẽbra unius corporis sumus, uniusq; substãtiæ: sed hic multò amplius, qui cũ ius proximi no
biscũ habeat, quod & cæteri homines habẽt, dat tamen hanc maiorẽ charitatis erga se causam,
quòd uiã Dei ostendit, & animæ salutẽ diuini uerbi illuminationibus confert. Quod si aliquis
me errantem, & in præcipitio positum muliebris peccati ad lucem reuocet ueritatis, & de ipso

sam interitu eripiat, ac retrabat ad salutem, atq; ex ipsis faucib. æternæ mortis eripiat, non tibi uidetur quòd illa ipsa (si fieri potest) plenitudine charitatis qua Deū diligimus, diligendus sit post Deum? Et ne putes quòd nos ita presumamus, audi Apostolū Paulum de his qui in uerbo Dei laborant, dicentem: Vt superabūdanter babeatis in charitate eos qui huiusmodi sunt, propter opus ipsorū. Videamus & alium adhuc ordinem charitatis, eius duntaxat quæ erga proximos haberi uidetur. Si sit non habens quidem docendi uel instruendi gratiam, neq; uerbū Dñi prædicandi, sed tamen sanctę uitæ uir, innocens, immaculatus, & qui in iustificationib. & mandatis Dei ingrediatur sine querela, uidetúrne tibi talis hic uir in eodem charitatis ordine habendus, quo ille qui nihil horum agit? quandoquidem uterq; proximus dicitur. Nonne & hic propter opus suum, & uitæ meritum (secundum Apostoli dictū) similiter ut ille qui in uerbo Dei laborat, superabundantius habendus est in charitate propter opus uitæ suæ? Est adhuc alius ordo charitatis. Iubemur enim & inimicos nostros diligere. Sed uideamus si etiam in ipsis unus solus modus erit dilectionis, an ibi habebit locū sermo iste qui dicit: Ordinate in me charitatem. Puto ergo quòd in his sit ordo charitatis: uerbi gratia, est aliquis mihi inimicus, in alijs tamen bene agens, pudicus, sobrius, mandata Dei plurima ex parte custodiens, in aliquib. tamen errans, ut homo. Est alius qui inimicus quidem sit & ipse nobis, tamen sit suæ uitæ atq; animæ inimicus, paratus ad scelera, preceps ad flagitia, nihil sancti, nihil religiosi ducens, nō tibi uidetur etiam inter ipsos inimicos quædam diuersitas babenda charitatis? Puto quidem quòd ex his satis pateat, esse uim quidem charitatis unam, multas tamen habere causas, & multos ordines diligendi, & propter hoc nunc dicere sponsam: Ordinate in me charitatem, hoc est, docete me diuersos ordines charitatis. Quòd si adhuc addendum his aliquid uidetur, possumus & illud in medium adducere, quod ait Apostolus: Viri, diligite uxores uestras sicut corpora uestra, sicut Christus dilexit Ecclesiam. Quid ergo? debent quidem uiri uxores suas diligere, alias uerò mulieres non debent omnino diligere in omni castitate & sanctitate? An non uidebunt etiam ipsæ esse de proximis? Sed impendenda quidem est dilectio, uel in cōiugem, uel in matrem, uel in sororem, si tñ fideles sint, & Deo adhærentes: & erga aliam mulierem nullam secundū quod ipsa proxima dicit, est nobis impendenda dilectio? Quòd si hoc absurdū uidetur, debet autem secundū mandati ordinem etiam erga eas casta haberi dilectio, prorsus inter ipsas personas fœminarū, quib. impendenda dilectio est, habendus profectò est ordo quidam in charitate, conueniensq; distinctio. Et maiori quidem cū honorificentia matri deferenda est dilectio, sequenti uerò gradu cū quadam nihilominus reuerentia, etiam sororib. Proprio uerò quodam & sequestrato ab his more charitas coniugib. exhibenda. Post has uerò personas pro meritis etiam & causis unicuiq; in omni (ut diximus) castitate deferenda dilectio est. Secundū hæc etiam de patre, uel fratre, atq; alijs propinquis obseruabimus. Erga sanctos uerò qui nos in Christo genuerunt, sed & pastores, atq; episcopos, uel qui uerbo Dei presunt presbyteri, aut qui bene ministrant in Ecclesia, uel qui in fide præcellunt cæteros, quomodo non pro uniuscuiusq; meritis affectio pensabitur charitatis longè eminentior, quàm erga eos haberi potest, qui aut nihil horū, aut non integrè egerunt? Sed & inter parentes fideles & infideles, & fratres fideles ac infideles, sororesq;, potéstne fieri ut non erga hos singulos diuersus ordo habeatur charitatis? Quas diuersitates intuens sponsa, & uidens de his omnib. animæ ad perfectionem tendenti necessariam uideri scientiam earum rerū, ut uniuscuiusq; loci & ordinis mensuras possit tenere charitatis, dicit ad amicos sponsi, eos uidelicet qui uerbum Dei ministrant: Ordinate in me charitatem, hoc est, docete me, & tradite mihi quomodo per hæc singula ordinem seruare debeam charitatis. Omnes enim homines (sicut iam diximus) secundū hoc quòd similes nobis sunt, similiter diligendi sunt: imò omnis rationabilis creatura à nobis, utpote rationabilib. æqualiter diligenda est. Adijciendū tamen in charitate est unicuiq; ad hoc, quomodo est, & ad hoc quòd rationabilis est: si (uerbi gratia) aut in morib. aut in opere, aut in proposito, aut in scientia, aut in studijs, cęteros precellit: & pro his singulis secundū suum cuiq; meritū ad generalem dilectionem addendum est etiam specialis aliquid charitatis. Verū ut maior de his babeat auctoritas, ab ipso Deo capiamus exemplū. Ipse enī amat omnia quæ sunt æqualiter, ut nihil oderit eorum quę fecit: neq; enī fecit aliquid quod odio haberet: non tamen ob hoc similiter dilexit Aegyptios, ut Hebręos, & Pharaonem ut Moysen, & Aaron. Nec rursus reliquos filios Israel similiter dilexit ut Moysen & Aaron & Mariam: nec iterum Aaron & Mariam similiter dilexit ut Moysen, quamuis uerū sit ut dicitur ad eum: Parcis autem omnib. quia omnia tua sunt, Dñe amator animarū. Spiritus enī incorruptionis est in omnib. tamen ille qui mensura & numero & pondere disposuit omnia, secundū mensuram sine dubio, uniuscuiusq; meritorum, & dilectionis suæ temperat libram. Nunquid non putabimus quia non similiter ab eo dilectus est Paulus, cùm persequeretur Ecclesiam Dei, sicut diligebatur, dum ipse pro ea persecutiones cruciatusq; tolerabat, & dicebat sibi inesse sollicitudinem omnium Ecclesiarum? Multum est nunc, ut inter istos ordines

1. Thess. 5.

Sancti homines quomodo diligendi.

Matth. 5. Inimicos diligere.

Ephes. 5.

Ordo dilectionis coniugii & aliorū propinquorum.

Exemplū Dei, qui cum creaturas suas non oderit, aliter tamen erga fideles, quā erga infideles est affectus.

2. Cor. 11.

nes charitatis etiam de affectu odij qui uidetur huic charitatis affectui contrarius, inferamus,
Leuit. 26. quia etiam Dñs dicit:Inimicus ero inimicis tuis,& aduersabor aduersarijs tuis.Et iterũ: Si pec-
2. Parab. 19. catori tu adsistis,& ei quem odit Dñs,amicus es.Quæ utiq; hanc habent absolutiónem, quam
Exod. 20. & illud quod dictũ est:Honora patrem tuum & matrem tuam.Et iterum,Qui non odit patrem
Luc. 14. & reliqua.In quo profectò nimietas charitatis in Deũ his qui aduersantur cõtrariũ uidetur ge-
nerate affectum,dum nulla potest esse consonantia luci & tenebis,& Christo cũ Belial,nec eadẽ
portio esse fideli cum infideli.His ergo ut potuimus de charitatis ordinib.expositis,patet ad in
telligendum quid sit quod poscat sponsa,id est Ecclesia, uel anima tendens ad perfectionem,
pręstari sibi ab amicis sponsi,quoniam introduci se poposcerat in domũ uini, ubi sine dubio
intellexerat in omnib.his quæ uiderat,eminere & præcellere gratiã charitans,& ipsam didice-
rat maiorem omnium,solamq; esse charitatem quę nunquam cadet:ideo deposcit ut ordinem
eius discat,ne fortè aliquid inordinatũ faciens uulnus ab ea aliquod accipiat,ut in posteriori-
bus dicitur:Vulneratæ charitatis ego sum. Ea autem siue ad angelos dici accipiamus,à quib.se
instrui postulat & muniri,nihil absurdum uidebitur: secundum hoc quod de populo dicitur:
Lętamini gentes cum populo eius,& confortent eos omnes angeli Dei.Et ut in alijs dicitur:Cir
Deut. 32. cumdat angelus Dñi in circuitu timentium eũ,& eripiet eos. Et item alibi: Nolite contemnere
Psal. 33. unum ex minimis istis qui in Ecclesia sunt,quia angeli eorũ semper uident faciem patris mei,
Matth. 18. qui in coelis est. Sed & in Apocalypsi Ioannis angelo Thyaurensi testimoniũ dat filius Dei pro
Apocal. 2. charitate quam ordinauit angelus ipse in Ecclesia sibi cõmissa.Sic eñ scriptũ est:Scio opera tua
& charitatem tuam,& fidem,& ministeriũ,& patientiam,& opera tua nouissima maiora quàm
priora.Sed & si ad propbetas hæc referamus,qui ministrauerũt uerbũ Dei ante aduentũ spon-
si,ut per ipsorum doctrinam uideatur Ecclesia uelle ordinem discere charitans,id est propheti-
Sanctos dormiẽtes precib. suis posteris et intercessione prodesse, probat ex libro apocrypho. cis instrui uoluminib. nõ uidebitur absurdum. Sed & omnes sancti qui de hac uita discesserũt,
habentes adhuc charitatem erga eos qui in hoc mundo sunt,si dicantur curã gerere salutis eo-
rum,& iuuare eos precib.suis,atq; interuentu suo apud Deum,non erit inconueniens. Scriptũ
namq; est in Machabæorum libris ita:Hic est Hieremias propheta Dei,qui semper orat pro po
pulo.Sed & ad Apostolos hæc dici(ut suprà iam dixi)non uidebitur alienum:per hos enim o-
mnis Ecclesia Dei,uel anima quærens Deum,introducitur in domum uini(ut suprà diximus)
2. Mach. 15. & aromatibus atq; odoribus repletur,& componitur in melius,sicut in posteriorib.legimus,&
docemur omnem ordinem rationemq; charitatis.

CONFIRMATE me in unguentis,stipate me in malis,quia uulneratæ charitatis ego sum.] In
† Fulcite me phialis uitreis, stipate me malis, quia langueõ amore sum. Gręco quidem habetur:Confirmate me in myrrhis.Myrrhin genus quoddam arboris nomi-
nans,quod Latini putantes myrrha dictũ,unguenta interpretati sunt.Igĩ ordo sermonis hu-
iusmodi est:Posteaq; sponsa & uerba ex ore ipsius sponsi audiuit,& cubiculũ regis ingressa est,
& domũ uini locũq; conuiuij ac sapientiæ,& in eo uictimas & craterem mixtũ sacramentis eius
aspexit,quasi in horũ omniũ admiratione stupens,& saucia postulat ab ipsis nihilominus ami
cis & sodalib.sponsi ut confirmetur,& quasi deficiens sustentẽt,incũbens paulũ super arborem
μύῤῥιν,uel meliam. Amoris eñ uulnere percussa arborũ solatia,syluarũq; sectaẽ Hæc secundum
literam.Sed ex his ut exequi possimus intelligentiam spiritalem,indigemus illa gratia quam
consequi à Deo meruit ipse Salomon,qui omniũ quę sunt radicũ & arborũ & uirgultorũ,natu
ras didicit,ut sciremus & nos quæ uis,& quæ natura sit arboris myrrhæ,quo cõpetenter ex hac
spiritalis aptari possit expositio.Hoc est autem quod solũ peruenire ad nos de huius arboris
notitia potuit,quia odorem solũ habeat suauem,nullũ tñ afferat fructũ.Melia uerò arbor no-
Matth. 12. tum cunctis est,quòd non solùm ferat fructum,sed & dulcissimum & suauissimũ ferat.Omnes
Matth. 3. igitur homines arbores dicũtur,siue bonæ,siue malæ,& fructuosæ siue infructuosæ,sicut & Dñs
Differentiæ spiritualium arborum, id est hominum. in Euangelio dicit:Aut facite arborem bonam,& fructum eius bonum:aut facite arborem ma-
lam,& fructum eius malum.Et omnis arbor quæ non facit fructum bonũ, excidetur,& in ignẽ
mittetur.Tres ergo differentiæ in hominibus uidentur esse.Quidam qui omnino nullum fru-
ctum afferunt,& ecce alij qui afferunt. Sed in his qui afferunt, aut mali sunt fructus,aut boni.
Hîc ergo sponsa(id est Ecclesia Christi)confirmari se postulat,& reclinari quidem super unam
arborem meliam afferentem fructus bonos:& rectè ac competenter. super his enim confirma-
tur & stipatur Ecclesia, qui in bonis operibus fructificant,& crescunt.Quid autem est quod in
myrrhis, infructuosis scilicet arboribus, confirmari uult odore solo gaudentibus? Ego puto
quòd istos qui solo odore gaudent, & necdum fructus fidei afferunt, illos dicat quos Paulus
1. Cor. 1. ad Corinthios scribens,dicit:Qui inuocant nomen Domini nostri Iesu Christi in omni loco,i-
psorum & nostrum.Pro eo ergo quòd inuocant nomen Domini nostri Iesu Christi, habent in
semetipsis odoris quandam ex ipsa inuocatione nominis suauitatem. Pro eo uerò quòd non
cum omni fiducia & libertate accedunt ad fidem,nullos fidei afferunt fructus.In loco hoc pos-
sumus nos catechumenos Ecclesiæ intelligere,super quos ex parte aliqua cõfirmãtur Ecclesiæ.

Habent

Habent enim & in ipsis non parũ fiduciæ, & spei plurimũ, quod & ipsi fiant aliquando arbores
fructiferæ, & plantentur in paradiso Dei ab ipso agricola patre. Ipse enĩ est qui plantat huiusmo
di arbores in Ecclesia Christi, quæ est paradisus deliciarũ. Sicut & Dñs dicit: Omnis plantatio *Matth. 15.*
quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabit. Supat̃ ergo Ecclesia & inter melias, & su-
per ipsas requiescit. Quæ meliæ illæ putãdæ sunt animæ quæ quotidie innouant̃ ad imaginem
eius qui creauit eas. Quia enĩ per innouationem sui imaginem reparant filij Dei, meritò & ipsę
arbores meliæ appellantur, quia & ipse sponsus earũ in superiorib. dictus est, sicut arbor melia
esse in lignis syluæ. Et ne mireris si idem ipse & arbor uitæ & diuersa alia dicat̃, cùm idem & pa- *Ioan. 6. 14.*
nis uerus, & uitis uera, & agnus Dei, & multa alia nominet̃. Omnia namq; hæc uerbum Dei u-
nicuiq; efficit̃, prout mensura uel desideriũ participantis exposcit: secundũ quod & manna, qui
cùm esset unus cibus, unicuiq; tñ desiderio sui reddebat saporem. Prębet ergo seipsum non so-
lùm esurientib. panem, & sitientib. uinũ, sed & deliciari uolentib. semetipsum & fragrantia exhi
bet poma. Propterea ergo & sponsa, uelut refecta iam & bene pasta, fulciri in medijs se poscit,
sciens in uerbo esse sibi non solùm omnem cibũ, sed & omnes delicias: & per ea maximè discur
rit, dũ se uulneratam sentit esse iaculis charitatis. Si quis usquam est qui fideli hoc amore uerbi *Iacula dulcis*
Dei arsit aliquando, si quis est (ut Propheta dicit) qui electi iaculi eius dulce uulnus plagamq; *quæ libenter*
accepit, si quis est qui scientiæ eius amabili confixus est telo, ita ut diurnis cũ desiderijs noctur- *in corda inij ci-*
nisq; suspiret, aliud quid loqui non possit, audire aliud nolit, cogitare aliud nesciat, desiderare *rum mitti.*
pręter ipsum, aut cupere aliud uel sperare non libeat: ista anima meritò dicit: Vulneratæ chari- *Esa. 49.*
tatis ego sum, & ab illo uulnus accepi, de quo dicit Esaias: Et posuit me sicut iaculum electũ, &
in pharetra sua abscondit me. Tali uulnere decet Deum percutere animas, talib. iaculis telisq;
configere, ac salutarib. eas uulnerib. sauciare: ut quia Deus charitas est, dicat & ipse: Quia uulne
ratæ charitatis ego sum. Et quidẽ in hoc quasi amatorio dramate sponsa charitatis se dicit uul-
nera suscepisse: potest autem similiter feruens anima erga sapientiam Dei dicere: Quia uulne-
ratæ sapientiæ ego sum: illa scilicet quæ sapientiæ eius pulchritudinem potuit intueri. Potest &
alia anima uirtutis eius magnificentiam contuens & admirata potentiam uerbi Dei dicere,
Quia uulneratæ uirtutis ego sum. Talis credo aliqua sicut erat illa quæ dicebat: Dominus illu- *Psal. 27.*
minatio mea & salus mea, quem timebo? Sed & alia anima erga amorem iustitiæ eius feruens,
& dispensationũ ac prouidentiæ eius iustitiam contuens, dicit sine dubio, Vulneratæ iustitiæ e-
go sum. Et alia bonitatis eius ac pietatis immensitatem respiciens, similia loquitur. Sed & horũ
omnium generale est istud charitatis uulnus, quo se uulneratam prędicat sponsa. Sciendũ ta-
men est, q̃ sicut sunt ista Dei iacula, quæ animæ habenti desideriũ bonorũ salutis uulnus infli-
gunt: ita sunt & iacula maligni ignita, quib. anima quæ non est scuto fidei protecta, uulnerat̃ in *Iacula maligni*
mortem. De ipsis dicit Propheta: Ecce peccatores intẽderũt arcũ, parauerũt sagittas suas in pha *ignita.*
retra sua, ut sagittent in obscuro rectos corde. Hic peccatores de occulto sagittantes dęmones *Psal. 10.*
inuisibiles dicit: & ipsi sunt habentes quædam iacula fornicationis, alia cupiditatis & auaritiæ,
quib. quamplurimi uulnerant̃. Habent etiam spicula iactantiæ, uanæ gloriæ: sed ista ualde sub-
tilia sunt, ita ut confixam se anima ab eis sauciatamq; uix sentiat, nisi si induta est armis Dei, &
stat uigilans & immobilis erga astutias diaboli, scuto semetipsam fidei per omnia contegens,
& nullam prorsus corporis partem fide nudam relinquens. Quantacũq; autem dęmones fece
rint tela, si inueniant mentem hominis fide munitam, etiam si fuerint ignita, etiam si cupidita-
tum flammis & incendijs ardeant uitiorum, fides plena cuncta restinguit.

LAEVA eius sub capite meo, & dextera eius amplectetur me.] Descriptio est quidem amato- *Cant. 2.*
rij dramatis spõsæ festinantis ad connubiũ sponsi, uelut tamen paulò apertiorib. corporis ap- *† Læua eius sub*
pellationib. currit. Sed conuerte te uelocius ad spiritũ uiuificãtem, & refugiens appellationes *capite meo, &*
corporeas, uerè perspice quę sit uerbi Dei lęua, quæ sit dextra, quod etiam caput sponsæ eius, a- *dextera eius am*
nimæ scilicet perfectæ, uel Ecclesiæ, & non te rapiat carnalis & passibilis sensus. Ipsa enim est hîc *plexata est me.*
sponsi dextera & læua, quę in Prouerbijs de sapientia dicit̃, ubi ait: Longitudo enim uitæ in de-
xtera eius, in sinistra uerò eius diuitiæ & gloria. Et sicut hîc sapientiam non ideo aliquam fœmi
nam dici putabis, quia fœmineo nomine appellari uidetur: ita ne in hoc quidem, quoniam ma
sculino genere sponsus uerbum Dei dicitur, corporaliter intelligere debes læuam eius, aut dex-
teram, uel amplexus sponsæ, uel animæ pro fœminini generis declinatione percipere: sed uer-
bum Dei, quamuis apud Græcos masculino, apud nos neutro genere proferatur, super mascu-
linum tamen & neutrũ ac fœmininũ genus, & super omne omnino quod ad hoc respicit, esse
cogitanda sunt ista de quibus sermo est: & non solùm uerbum Dei, sed & Ecclesia eius, atq; ani-
ma perfecta, quæ & sponsa nominatur. Sic enim & Apostolus dicit: In Christo enim neq; mascu *Galat. 3.*
lus, neq; fœmina, sed omnes in ipso unum sumus. Hæc autem propter homines qui aliter audi
re non possunt, nisi his uerbis quæ in usu habentur, in scriptura diuina humani more referun-
tur eloquij: ut uerbis quidem notis ea & solitis audiamus, sensu tamen illo quo dignum est de

diuinis rebus & incorporeis sentiamus. Nam sicut is qui amatorem dicit se esse pulchritudinis sapientiæ, hoc ostendit quod naturalem qui in se est charitatis affectum ad studia transtulerit sapientiæ: ita & hic sponsa deposcit, uel anima, uel Ecclesia, ut sponsus suus, qui est uerbũ Dei, læua quidem sua caput eius sustentet, dextera uerò eius omne eius reliquũ complectatur & constringat corpus. Est autem læua in qua sapientiam diuitias continere & gloriam dicitur. Quas autem habet diuitias Ecclesia, & quam gloriam, nisi illas quas accepit ab eo, qui cùm diues esset, pauper factus est, ut illius paupertate Ecclesia fieret diues? Quæ autẽ est gloria? illa sine dubio de qua dicit: Pater, clarifica filium tuum, passionis sine dubio gloriam designans. Fides ergo passionis Christi, gloria & diuitiæ Ecclesiæ sunt, quæ in læua eius continẽtur. Læuam autem puto uerbum Dei hoc modo debere intelligi: quoniam quidem sunt in eo quædam dispensationes ante incarnationem gestæ, sunt uerò aliquæ & per incarnationẽ. Illa pars uerbi Dei quæ ante assumptionem carnis in dispensationibus peracta est, dextera potest uideri: hæc uerò quæ per incarnationem, sinistra appellari. Vnde & sinistra diuitias & gloriam habere dicitur. Per incarnationem namq; diuitias & gloriam quæsiuit, omnium scilicet salutem. In dextera autem lõgitudo uitæ esse dicitur: per quod sine dubio illa eius pars quæ in principio apud Deũ Deus erat uerbum, sempiternitas indicatur. Hanc ergo læuam Ecclesia, cuius Christus est caput, optat habere sub capite suo, & fide incarnationis eius caput suum muniri: Dextera uerò eius amplecti, id est illa agnoscere, & de illis instrui, quæ ante huius quoq; per incarnationem gestæ dispensationis tempus in arcanis habentur & reconditis. Dextera namq; ibi putanda sunt esse omnia, ubi nihil de peccatorum miserijs, nihil de fragilitatis lapsu continetur. Hîc uerò læua, ubi uulnera nostra curauit, & peccata nostra portauit, factus etiam ipse pro nobis peccatum & maledictum. Quæ omnia quamuis caput & fidem sustentent Ecclesiæ, meritò tamen sinistra uerbi Dei appellabuntur. In quibus aliqua etiam præter illam naturam quæ tota dextera est, & tota lux ac splendor & gloria, pertulisse memoratur.

Ecclesiæ militantis opes & gloria. — *Ioan. 12.* — *Ioan. 1.* — *2. Corint. 5.* — *Galat. 4.*

ADIVRAVI uos, filiæ Hierusalẽ in uirtutib. & in uirib. agri, si eleuaueritis & suscitaueritis charitatem quoadusq; uelit.] Sponsa adhuc ad adolescentulas loquitur, prouocans eas & exhortans, imò & adiurãs per ea quæ eis chara esse nouit & amabilia, ut si fortè eleuare cœperint charitatem, iacentem quippe in eis, & excitare eam, utpote adhuc dormientem apud eas, in tantũ eleuent eam, & in tantum suscitent, in quantum uoluerit sponsus, nec minus aliquid in ea agãt quàm uoluntas ipsius patitur. Hæc est enim amantis sponsæ perfectio, ut à nullo uelit contra animum & uoluntatem eius fieri quem diligit. Et ut hoc non negligenter aut segniter agant, per uirtutes agri, id est per plantaria & uirgulta quæ in agro sunt, & per uires eius, sine dubio per ea quæ in eo sata sunt, adiurant. Tali ordine, taliq; uerborum compositione textus historici dramatis dirigitur: nunc iam quid arcani intrinsecus contegat, requiramus. Omnis anima præcipuè quæ filia est Hierusalem, habet aliquem agrum propriũ, qui ei secreta quadam per Iesum meritorum sorte delatus est. Sicut fuit & ille ager Iacob, cuius suauitate permotus Isaac patriarcha, mysticis aiebat eloquijs: Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dñs. Habet ergo unaquæq; anima (ut diximus) agrum suum, ita namq; & conuersatio eius, ager est eius. In hoc agro anima quæ diligens & studiosa est, satisagit & studet plantare bonos sensus, & omnes excolere animi uirtutes: non solùm autem animi uirtutes, sed & uires operum, quib. uidelicet, impleri possunt ministeria mandatorũ. Est ergo (ut diximus) unicuiq; animus suus ager quem colit & plantat, & seminat secundũ hæc quæ diximus. Est autem & omniũ simul filiarũ Hierusalem unus quidam & cõmunis ager, de quo Paulus ait, Dei agricultura est. Quem agrũ commune exerciũ Ecclesiasticæ fidei & conuersationis accipiamus, in quo certũ est uirtutes inesse cœlestes, & uires spiritaliũ gratiarũ. Vna eñ quæq; anima quæ nunc filia Hierusalem hîc appellatur, sciens quòd matrem habeat Hierusalem cœlestem, conferat aliquid necesse est ad agrũ hũc excolendum, & cœlesti eum possessione dignũ cupiat effici. In istius ergo agri uirtutib. eleuari charitatem Christi, & excitari ab adolescentulis & initia fidei habentib. protestat Ecclesia, & dicit ad eas: Si leuaueritis & excitaueritis charitatem quoadusq; uelit: hoc est, si iam ad hoc ueneritis, ut incipiatis agi non spiritu timoris, sed adoptionis, & in hoc profeceritis ita ut perfecta in uobis dilectio foras mittat timorem, & ut eleueris atq; exalteris in uobis charitatem, & excitetis eam, tam diu eleuate eã, & tam diu extollite, quã diu ipse uelit filius charitatis, imò ipse qui ex Deo est charitas: ne fortè putãtes sufficere humanæ charitatis mensuras, in charitate Dei minus aliquid ꝙ Deo dignũ est, agaris. Mensura eñ charitatis hæc sola est, ut tantũ quantum ipse uult diligat: uoluntas aũt Dei semper eadem est, nec unquã mutat. Nunquam ergo immutatio aliqua, aut finis ullus in Dei charitate recipit. Notandũ sanè est, quòd non dixit, Si acceperitis charitatem, sed, Si leuaueritis: quasi quæ est quidẽ in uobis, sed iacet, & nondũ erecta est. Et rursum non dixit, Si inueneritis, sed, Si excitaueritis charitatẽ: quasi quæ sit intrinsecus quidẽ, sed iaceat & dormiat in eis, donec inueniat suscitantem. Ipsam credo & Paulus suscitabat tunc adhuc in

† Adiuro uos, filiæ Hierusalem, per capreas uel ceruos agri, ne suscitetis & ne euigilare faciatis amorẽ ipsum donec uelit. — *Genes. 26.* — *De cõmuni & proprio cuiusque agro mystico, & eius cultura.* — *1. Cor. 3.* — *Mensura charitatis nostræ erga Christum.*

huc in discipulis dormientem, cùm dicebat: Exurge qui dormis, & continges Christum. Ephes. 4.

VOX* fraterni mei.] Frequenter nos admonere conuenit quòd libellus hic in modum dramatis texitur. Præsens enī uersiculus quem proposuimus, tale aliquid indicat: quod cùm sponsæ sermo esset ad adolescentulas filias Hierusalem, subitò quasi eminus uocem sponsi senserit, quasi cū aliquib. loquentis: interruptoq; sermone quem faciebat ad adolescentulas, sponsa autem conuerterit ad auditū qui ad eū peruenerat, & dixerit: Vox fraterni mei. Sponsum uerò intellige primò quidem anteq; appareret oculis sponsæ, uoce ei sola agnitū: post hæc uerò etiam conspectib. eius apparuisse super montes quosdam uicinos illi loco, in quo sponsa morabatur salientem, & magnis quibusdam non tam passib. quàm saltib. colles montesq; in modum cerui uel capreæ transcendentem, & ita ad sponsam suam omni cum properatione uenientem. Vbi uerò ad domum intra quam sponsa commorabatur aduenit, stetisse eum paululum intellige, post domum ita ut sentiretur quidem adesse, nondum tamen domum palàm uellet & euidenter intrare, sed prius quasi sub amatoris specie per fenestras *aspicere uelle sponsam. Intellige autem retia quædam prope domum sponsæ, aut laqueos esse positos, ut si fortè ipsa, uel aliqua sodalium eius ex filiab. Hierusalem aliquando exisset, caperetur. Ad ista uerò retia uenisse sponsum certum est: qui cùm capi ab eis non posset, sed fortior eorum effectus, diruperit ipsa retia, diruptisq; eis, super ipsa incedens etiam per ipsa prospexerit: & postquam hoc opus fecerit, dicat ad sponsam: Exurge, ueni proxima mea, spōsa mea, columba mea: hoc autem dicat ut ipso opere ostendat ei quomodo cū fiducia debeat contemnere iam retia quæ ei tetenderat inimicus, nec timeat laqueos quos ab se iam uiderat esse diruptos: & adhuc ut amplius ad se sponsam prouocet festinare, dicat ei: Quia omne tēpus quod iam graue uidebat̃ transiuit, & hyems quæ ei caussa exorta uidebat̃, abscessit, pluuiæq; inutiles abierūt, & tempus iam floridū uenit, nihil moreris iter aggredi ueniēdi ad me, Ecce enī & agricolæ, quia ueris iam tēpus arrisit, uineas colūt: uox enī tū & aliarū auiū, tū etiam sonora & grata turturis uernantis audit̃. Sed & ficus de ueris certa temperie germen suū produxit: uites uerò in tantū de temporis tranquillitate non dubitant, ut flores suos iam audeant odoresq; proferre. Hęc quidem de tranquillitate temporis indicat sponsæ, ut maiore cū fiducia arripere iter audeat pergendi ad sponsum. Sed & locū describit ei, in quo uult eam secum requiescere: & dicit uelamento cuiusdam saxi quod muro ipsi, uel loco promurali contiguum sit, opacissimū quendam effici locum: ad quem uenire eam uult, & ablato uelamine, ibi eius reuelatam faciem contueri, ut facie ad faciem innotescat sponso suo, & non solàm faciem eius reuelatam uideat sponsus & liberam, sed & uocem eius ibi audiat, certus iam quòd & facies eius pulchra sit, & uox eius suauis ac delectabilis. Hæc autē præuenientes coniūximus, ne ordinem dramatis, & historiæ textū uideremur interrūpere. Sed præuenientes paululū usq; ad illū locū fabulę ordinem ꝓsecuti sumus, ubi ait: Quoniam uox tua suauis, facies tua speciosa. Nūc ergo repetentes, uideamus primò quid est quod ait: Vox fraterni mei. Ex uoce sola ab Ecclesia sua primò Christus agnoscit̃. Primò enī uocem suam præmisit per prophetas, & cū non uideret̃, audiebat̃ tamen. Audiebat̃ autem per ea quæ annunciabant̃ de eo: & tam diu sponsa, id est Ecclesia, quæ ab initio seculi congregabat̃, solam uocem eius audiuit, usq; quo oculis suis eum uideret, & diceret, Ecce hic uenit saliens super montes, transiliēs super colles. Saliebat enī super propheticos mōtes, & sanctos colles, illos scilicet qui in hoc mūdo imaginem eius formamq; gesserūt. Sed & si in Apostolis eū ponas quasi in montib. salientē, & eminentem cunctis, & in collib. nihilominus his dūtaxat qui secūdo loco electi ab eo & missi sunt, non erit incōueniens. In his enī similis efficit̃ capreę, & hinnulo ceruorū: capreæ, quòd omnem uisum uisus eius præcellit: & ceruo, ꝙ ad interitū serpentis aduenit. Sed & unaquæq; anima (si qua tamen est quæ uerbi Dei amore constringit̃) si quando in disputatione sermonis est posita, ut nouit omnis qui expertus est, quomodo cùm in arctum uenitur, & angustijs propositionum quæstionumq; concluditur, si quando eam legis ac prophetarū uel ænigmata, uel obscura quæq; dicta concludunt, si fortè adesse eum sentiat anima, & eminus sonitum uocis eius accipiat, subleuatur statim: & ubi magis ac magis propinquare sensib. eius cœperit, & illuminare quæ obscura sunt, tunc eum uidet salientem supra montes & colles, altæ scilicet & excelsæ sensus sibi intelligentiæ suggerentem: ita ut meritò dicat hæc anima:

Vos, mallem legere. Cant. 2. *† Vox dilecti mei.* **Cancellos fenestrarū, uetus interpres. Retia uertit, & materiam illis cogitationibus præbuit.* Cant. 2. Matth. 24. *Vocem Christi audiuit Ecclesia tantisper dum illum coram uideret.*

ECCE, hic uenit saliens in montib. transiliens super colles.] Hæc autem dicimus non immemores quòd iam & in superiorib. coràm positus præsenti collocutus sit sponsæ: sed quoniā (ut sæpe diximus) dramatis speciē libellus hic continet, nūc in præsenti dicunt̃ aliqua, nunc etiam in absenti: & sic agitur immutatio personarū, ut uterq; ordo competenter dirigi uideat̃. Quamuis enī promittat sponsus, & dicat ad sponsam suam, qui sunt electi discipuli eius: Quia ecce ego uobiscum sum omnib. dieb. usq; ad consummationem seculi: tamen iterum per parabolas dicit, quia paterfamilias uocauit seruos suos, & unicuique distribuit pecuniam negotiandi gratia, & profectus est. Et iterum dicit: Quia abijt petere sibi regnum. Et iterum, quasi de absente sponso

Cant. 2. *† Ecce, iste uenit saliens super mōtes, subsiliēs super colles.* Matth. 28.

Matth. 25. ſponſo dicitur: Quia media nocte clamor factus eſt dicentium, Quia uenit ſponſus. Sic ergo
nunc præſens eſt ſponſus, & docet, nunc abſens dicitur, & deſideratur: & utrumq; uel Eccleſiæ,
uel animæ ſtudioſæ conueniet. Cùm enim pati perſecutiones & tribulationes permittitur Ec-
cleſia, abſens ei uidetur. Et rurſum cùm in pace proficit, & in fide ac bonis operibus floret, præ-
ſens ei eſſe intelligitur. Sed & anima cùm quærit aliquem ſenſum, & agnoſcere obſcura quæq;
& arcana deſiderat, donec inuenire non poteſt, abſens ei ſine dubio eſt uerbū Dei. Vbi uerò oc-
currerit, & apparuerit quod requirit, quis dubitat adeſſe uerbū Dei, & illuminare mentē ac ſciē-
tiæ lumen ei præbere? Et iterū ſubduci nobis eū atq; iterū adeſſe ſentimus per ſingula quæ aut
aperiunt, aut claudunt in ſenſib. noſtris. Et hoc euſq; patimur, donec tales efficiamur, ut non
ſolū reuiſere nos, ſed & manere dignet apud nos, ſecundū quod interrogatus à quodā diſcipu-
Ioan. 14. lo dicente: Dñe quid eſt factū quod incipis nobis manifeſtare temetipſum, & non huic mūdo?
reſpōdit Saluator: Si quis diligit me, uerbū meū cuſtodit, & pater meus diliget eū, & ad ipſum
ueniemus, & manſionē apud eū faciemus. Si ergo & nos uolumus uidere uerbū Dei atq; ani-
mæ ſponſum ſalientē ſuper montes, & exultantem ſuper colles, primò audiamus uocem eius: &
cùm audierimus eum in omnibus, tunc etiam eum uidere poterimus, ſecundum ea quæ in præ-
ſenti loco uidiſſe deſcribitur ſponſa. Nam & ipſa quamuis & prius eum uiderit, nō eum tamen
ita uiderat, ut nunc ſalientem ſuper montes & exilientem ſuper colles, neq; per feneſtras ſuas
procumbentem, neq; per retia proſpicientem, ſed magis uidetur quòd prius hyemis tempore
eum uiderit. Nunc enim primùm dicit ei: Quia hyemis tranſijt. Igitur ut res indicat, etiam per
Hyems tentationum tēpus denotat. hyemem ſponſæ ſuæ apparet, id eſt tribulationum & tentationū tempore. Sed & alia eſt illa uiſi-
tatio, in qua uiſitatur paululum, & iterum deſeritur, ut probetur ac rurſus requiritur, ut caput
eius ſuſtentetur, & ut tota complectatur, ne fortè aut in fide titubet, aut corpus eius tentationū
pondere prægrauetur. Et ideo uidetur mihi hyems fuiſſe illud tempus, cùm caput ſuum fidei,
ſcilicet, ſummitatē læua ſponſi contineri poſcebat, & dextera eius omne corpus amplecti. Nūc
autem iſta uiſio quæ de montibus apparet, & collibus, gratiarum puto ſpiritalium altitudines
potentiaſq; deſignat. Sed & per feneſtras quòd proſpicere dicitur, ſenſibus mihi lumen uide-
tur præbere. Et retia quæ dirumpit, & conterit, laqueos indicari diabolicos puto, utpote tenta-
Pſalm. 74. tionum tempore tanquam hyeme iam peracta. Oſtenduntur etiam ſigna ueris, & æſtatis, ſicut
in Pſalmis dictum eſt: Aeſtatem & uer, tu feciſti ea. Inde deniq; & flores profectuum protulit Ec-
cleſia, tentationibus ſuperatis, & putationis diſpenſatione tranſacta, ſicut in ſuis locis cùm ad
hæc diſſerenda uentum fuerit oſtendetur, Ecce, hic uenit ſaliens ſuper montes, trāſiliens ſuper
colles. Hiſtoricum ordinem iam proſecuti ſumus: nūc autem quomodo Chriſtus ad Eccleſiam
ueniens ſaliat ſuper montes, & exiliat ſuper colles, uidendum eſt. Exiliens enim magis quàm
tranſiliens propoſiti ſermonis proprietas habet. Iſaac enim ambulans & progrediens maior
fiebat, uſquequo fieret magnus ualde. Paulus autem non iam ambulando profecit, ſed curren-
2. Tim. 4. do, cùm dicit: Curſum conſummaui. Saluator autem noſter & Eccleſiæ ſponſus, neq; ambulare
neq; currere, ſed ſuper hæc ſalire dicitur, & exilire. Si enim conſideres quomodo parui tempo-
ris ſpacio occupatum falſis ſuperſtitionibus mundum ſermo Dei percurrit, & ad agnitionem
ueræ fidei reuocauit, intelliges quomodo ſaliat ſuper montes, magna uidelicet quæq; regna
ſalubus ſuis ſuperans, & ad recipiendam cognitionem diuinæ religionis inclinans: & exiliat ſu-
per colles, cùm etiam minora regna uelociter ſubiugat, atq; ad pietatem ueri cultus adducit: &
ſic de loco ad locum, de regno ad regnum, de prouincijs ad prouincias prædicationis illuſtra-
Rom. 15. tione tranſiliens per eum qui dicebat: Quia ab Hieruſalem in circuitu uſq; ad Illyricum reple-
uit Euangelium Dei, intelliges quomodo ſuper montes ſaliens ueniat, & exiliens ſuper colles.
Sed & alio modo poteſt intelligi, ſicut ſuprà iam diximus. Quoniamquidem Moyſes de ipſo
ſcripſit, & prophetæ nihilominus de ipſo annunciauerunt. Sed & hæc annunciatio in lectio-
ne ueteris teſtamenti uelamen habet ſuperpoſitum: ubi uerò ſponſæ, Eccleſiæ ſcilicet ad eū con
uerſæ, ablatum eſt uelamen, ſubitò uidet eum in iſtis montib. legis duntaxat uoluminib. ſalien
tem, & in collibus ſcripturæ propheticæ pro euidenti manifeſtatione non tā apparentē quàm
exilientem: uerbi gratia, quaſi ſi reuoluens ſingulas propheticæ lectionis paginas inueniat de
ipſis exilientem Chriſtum, & per loca ſingula lectionū, ablato nunc demū quo prius tegebatur
Matth. 17. uelamine, ebullire eū cernat, & emergere atq; euidenti iam manifeſtatione prorūpere. Ob hoc
credo & ipſe Ieſus cū ad transformandū ſe uenit, non in aliqua planicie, aut cōualle fuit, ſed mō-
tem conſcendit, ubi & transformatus eſt: ut ſcias eū ſemper in montib. aut in collib. apparere, &
ut te doceat ne uſq; eū niſi in legis & prophetarū montib. quæras. Quòd aūt ſancti quiq; mon-
Pſal. 86. tes appellant, in multis ſcripturæ locis inuenies indicari, ſicut ait in Pſalmis: Fundamenta eius
Pſal. 120. in montib. ſanctis. Et iterū: Leuaui oculos meos in montes, unde ueniet auxiliū mihi. Auxilium
namq; in tribulationib. ex ſcripturarū diuinarū ſenſib. capimus. Poſſumus adhuc & montes in
quib. ſalire uerbū Dei dicitur, & quaſi liberius efferri, nouum accipere teſtamentū. Colles uerò
de quibus

de quibus quasi diu compressus & occultatus exilijt, ueteris testamenti sentire uolumina. Sed & apud Hieremiam uenatores & piscatores qui mittuntur capere homines ad salutem, in montibus & collibus eos capere dicũtur. Sic enim ait: Ecce mitto multos piscatores, & multos uenatores, & capient eos super omnem montem, & super omnem collem. Quod ego magis ad futurum tempus in consummatione seculi implendum puto, ut cùm missi fuerint angeli secũdum Euangelicam parabolam messis tempore, ut separent frumenta à zizanijs, qui excelsioris uitę & eminentioris fuerit conuersationis, iste in montibus inueniatur, aut in collibus. Non inuenietur in humilibus & deiectis locis, ne ibi mixtus uideatur esse zizanijs: sed in excelsiorib. sensibus, & in eminentia fidei positus, saliẽti in montib. uerbo Dei, & exilienti in collib. semper adhærens. Quod per aliam nihilominus parabolam, sub eodem tamen intellectu, dicitur in Euãgelio: Si quis in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo. Potest adhuc & alium nobis sensum prędiues iste præsentis uersiculi sermo suggerere. Possibile namq; est omnẽ qui plena fide credit in Deũ, uel montem uel collem appellari, pro qualitate scilicet uitæ & magnitudine intelligentiæ, etiamsi fuerit aliquando uallis, proficiente in eo Iesu ætate, & sapiẽtia, & gratia, omnis uallis implebitur. Superbi autem quiq; & elati ut montes & colles, humiliabuntur: Quoniam Qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. De ipsis ẽm dicitur: Qui confidunt in Dño sicut mons Sion: & de Hierusalẽ dicitur: Montes in circuitu eius. Vnde puto quòd meritò etiã Saluator noster, qm̃ & ipse dicitur lapis de monte excisus sine manib. & factus esse mons magnus, sicut Rex regũ, & pontificũ Pontifex, potest etiam Mons montiũ appellari. Verùm ut etiam tertia expositio habeat locũ, ad unamquamq; animam sermo dirigat. Si qui sint capaciores uerbi Dei, qui ab Iesu aquam sibi datam bibeiũt, & facta est in eis fons aquæ uiuæ, salientis in uitam æternam, in his scilicet in quib. uerbum Dei crebris sensib. & copiosis, uelut perennib. ebullit fluentis: in his uitæ ac scientiæ & doctrinæ meritò montibus & collibus effectis, dignissimè salire uerbum Dei dicitur & exilire, factus in eis per affluentiam doctrinę fons aquæ uiuę salientis in uitam æternam. Hierem. 16. Matth. 13. Luc. 2. Psal. 125.

SIMILIS est fraternus meus capreæ, hinnuloq; ceruorum in montib. Bethel.] Caprea uel ceruus quòd inter munda habeant animalia, manifestè ex his quæ in Deuteronomio scripta sunt indicatur: est ẽm hoc modo scriptum. Hæc ẽm sunt animalia quæ mãducabitis, uitulũ, & agnũ ex pecorib. & hircum ex capris, ceruũ & capream, & bubalũ, & tragelaphum, & ibicem, camelum, & pardum. Sed & quòd Sanctus ceruo comparatur, in multis scripturæ diuinæ locis habetur, ut in psalmo ubi dicit: Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarũ, ita desiderat anima mea ad te Deus. Veruntamen in sermonib. quos ex Deuteronomio assumpsimus, etiam hoc non negligenter considerandum uidetur, quàm dignũ in animalib. mundis enumerandis ordinem tenuerit, ut primò uitulum, secundò agnũ, tertiò hircum scriberet. In his uerò quę secundum eundem Moysen non offeruntur ad altare, primò ceruũ, secundò capream nominat: & ita post hęc reliqua per ordinem describit animantia. Quorũ ratio his quib. abundantior gratia spiritalis in dono scientiæ cõcessa est, per Spiritũ S. manifesta & euidens fiet. Nobis interim qm̃ de ceruo & caprea dicere nunc in expositione pręsentis uersiculi incumbit, conueniens uidet ex scripturis diuinis congregare pro uirib. quæ de his animalib. referuntur, de quib. idem Moyses cũ de carnibus loqueretur quæ in omni desiderio animæ comederentur non oblatæ ad altare: sicut caprea, inquit, & ceruus. Egregium uerò quid xxviij. psalmus, ubi de uirtutib. & efficacia uocis Dei per ordinem scribit, de ceruo hoc modo dicit: Vox Dñi perficientis ceruos, id est perfectos, facientis ceruos, & reuelabit condensa. Sicut ẽm uox Dñi intercidere dicitur flãmam ignis, & cõcutere desertum, ita perficere ceruos & reuelare condensa memoratur. Sed & in Iob de ceruo ita inuenimus referri, ubi Dñs ad Iob per turbinem loquens & nubem ait, Aut ergo obseruasti partus ceruorum, aut numerasti menses eorum plenos ad partum, dolores autem eorũ soluisti, aut nutristi eorum natos, aut sine dolorib. partus eorum emittes? Abrumpent filij eorum, & multiplicabuntur in natiuitate, exibunt, & non reuertentur. His adiungenda sunt etiam illa quæ in Prouerbijs legimus hoc modo: Ceruus amicitiarũ, & pullus gratiarũ loquitur tibi. Hęc interim ad præsens de ceruo nobis scripta occurrere potuerũt. Quæ ob hoc assumpsimus, ut loquamur non in doctrina humanæ sapientiæ, sed in doctrina spiritus, spiritalia spiritalib. comparante. Et ideo inuocemus Deum patrem uerbi, quòd nobis uerbi sui manifestet arcana, sensumq; nostrũ remoueat à doctrina humanæ sapientiæ, & exaltet atq; eleuet ad doctrinam spiritus, ut non ea quæ sentit carnalis auditus, sed ea quæ cõtinet uoluntas Spiritus S. loquamur. Paulus Apostolus nos docet quòd inuisibilia Dei ex uisibilibus intelligantur, & ea quæ non uidentur, ex eorũ quæ uidentur ratione & similitudine contemplentur: ostendens per hoc quòd uisibilis hic mũdus de inuisibili doceat, & exemplaria quædam cœlestium contineat positio ista terrena: ut ab his quæ deorsum, ad ea quæ sursum sunt possimus ascendere: atq; ex his quæ uidemus in terris sentire & intelligere ea quæ habentur in cœlis. Ad quorum similitudinem quandam, quò faci-

† Similis est dilectus meus capreæ, uel hinnulo ceruorum. Deut. 14. Psal. 42. Psal. 28. Iob. 39. Rom. 1.

lius colligi per hæc ac sentiri possent diuersitates, creaturarum quæ in terris sunt similitudinem
conditor dedit. Et fortassis sicut hominem Deus ad imaginem & similitudinem suam fecit, ita
etiam cęteras creaturas ad alias quasdam cœlestes imagines per similitudinem condidit, & for
tasse in tantũ singula quæq; quę in terris sunt, habent aliquid imaginis & similitudinis in cœle
Matth. 13. stibus, ut etiam granum sinapis quod minimum est in omnib. seminibus, habeat aliquid ima-
ginis & similitudinis in cœlis: & hoc quòd talis ei quędam composita est alternatio naturæ, ut
cùm minimum sit omnium seminum, maius fiat omnib. oleribus, ita ut possint uenire aues cœ
li, & habitare in ramis eius: similitudinem ferat non solùm alicuius cœlestis imaginis, sed & i-
psius regni cœlorum. Sic ergò possibile est etiam cętera semina quę in terris sunt, ut habeant a-
liquid in cœlestib. similitudinis, & rationis. Quòd si semina, sine dubio & uirgulta: & si uirgulta
sine dubio & animantia, uel alitum, uel repentium, & quadrupedum. Sed & illud adhuc potest
intelligi, quòd sicut granum sinapis non unam similitudinem tenet regni cœlorum, & habita-
tionis scilicet auium in ramis suis: sed habet & aliam similitudinem uel imaginem, perfectionis
scilicet fidei, ita ut si quis habeat fidem sicut granum sinapis, dicat monti transferre se, & trans-
feret: ita possibile est ut etiam cętera non in uno aliquo, sed in pluribus speciem & imaginem
cœlestium ferant. Et cùm plures sint (uerbi gratia) in grano sinapis uirtutes quæ rerũ cœlestium
imagines teneant, ultimus & extremus eius usus est iste, qui habetur apud homines in ministe
rio corporali. Ita etiam in reliquis, uel seminib. uel uirgultis, uel herbarum radicib. uel etiam in
animantib. intelligi potest: ut usum quidem & ministerium hominib. præbeant corporale, ha-
beant autem incorporalium rerum formas & imagines, quib. doceri anima possit, & instrui ad
contemplanda etiam ea quæ sunt inuisibilia & cœlestia. Et hoc fortassis est quod ille scriptor diui-
næ sapientiæ dicit: Ipse enim mihi dedit eorũ quæ sunt scientiam uerã, ut sciam substantiã mundi,
& uirtutes elementorum, initium, & finem, & medietatem temporum, uicissitudinum permuta
tiones, & conuersiones temporum, anni circulos, & stellarum positiones, naturas animalium,
& iras bestiarum, spirituum uiolentias, & cogitationes hominum, differentias uirgultorum, &
uirtutes radicum: sed & quæcunq; occulta & manifesta sunt cognoui. Vide ergo si possimus ex
his scripturæ sermonib. ea quæ discutere proposuimus, lucidius euidentiusq; colligere. Etenim
scriptor iste sapientiæ diuinæ, cùm singula quæq; enumerasset, ad ultimum dixit, quia occulto-
rum & manifestorum acceperit scientiam: ostendens sine dubio quòd unumquodq; eorũ quæ
in manifesto sunt, referatur ad aliquid eorum quę in occulto sunt: id est singula quæq; uisibilia
habere aliquid similitudinis & rationis ad inuisibilia. Quia ergo impossibile est homini in car
ne uiuenti agnoscere aliquid de occultis & inuisibilib. nisi imaginem aliquam & similitudinẽ
ceperit de uisibilib. ob hoc arbitror, quòd ille qui omnia in sapientia fecit, ita creauit unam
quamq; uisibilium speciem in terris, ut in his doctrinam quandam & agnitionem rerũ inuisibi
lium & cœlestiũ poneret: quo per hæc ascenderet mens humana ad spiritalem intelligentiam, &
rerũ causas in cœlestib. quęreret, ut posset edocta per sapientiam Dei etiã ipsa dicere: Quæ in oc
culto sunt, & quæ in manifesto cognoui. Secundũ hęc quoq; agnoscit & substantiã mundi, non
solùm hanc uisibilem corporeamq;, quæ palàm est, sed & illam incorpoream inuisibilemq;, quæ
in occulto est. Agnoscit etiam elementa mundi, non solũ uisibilia, sed inuisibilia, & utrorũq; uir
tutes. Sed & initiũ quod dicit, & finem, & medietatem temporũ, initiũ ait uisibilis quidem mun
di, quod ante sex millia non integros annos initiũ designat Moyses: medietatem quoq; secun-
dum temporũ rationem, finemq; illũ qui speratur cùm cœlũ & terra transibunt. Secundũ occul
torum uerò scientiam, Initiũ illud quod intelligit is quem sapientia Dei docuerit, quòd nulla
possunt tempora, nulla secula cõprehendere: Medietatem uerò hęc quæ nunc sunt: Finem uerò
ea quæ futura sunt, id est perfectionem consummationemq; uniuersitatis, quæ tñ ex his uisibilib.
conijci possunt & intelligi. Sed & uicissitudinũ permutationes, & temporũ conuersiones, & an-
ni circulos, ex his quæ uidentur refert ad inuisibiles rerũ incorporaliũ permutationes ac uicissitu
dines. Circulos quoq; annorũ temporaliũ, & præsentiũ, refert ad antiquiores aliquos ac sempi
ternos annos, secundũ eũ qui dicebat: Et annos æternos in mente habui. Sed & stellarũ positio
nes non dubitauit ab his quę palàm uidentur referre ad illa quę in occultis sunt, qui occultorum
manifestorũq; scientiã meruit: & dicit esse aliquod sanctorũ genus quod de Abrahæ pręcipuè stir-
pe descendit, sicut stellas cœli. Sed & resurrectionis futurę gloriã stellas esse secundũ occultorũ
scientiã pronunciauit, sequẽs eũ qui dixit: Alia gloria solis, & alia stellarũ. Stella enim a stella differt
c.Cor. 15. in gloria, ita & resurrectio mortuorũ. Nisi secundũ hæc intelligeretur illud quod ait, naturas a-
nimaliũ, irasq; bestiarũ, nunquã dixit in Euangelijs Saluator: Dicite uulpi huic. neq; Ioannes,
Luc. 13. de quibusdam dixisset: Serpentes, generatio uiperarũ: sed neq; Propheta diceret de nonnullis
Matth. 3. quòd equi admissarij facti sunt. Et item alius: Homo cùm in honore esset, non intellexit, compa
Psal. 49. ratus est iumentis insipientib. & similis factus est illis. Sed & ille diligenter agnouit iras bestia-
rum qui dicebat: Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdę, & obturãtis

aures

aures ſuas. Hæc erit ratio etiam de eo quòd ait, Spirituum uiolentias: uiſibiliter quidem de uen-
tis, & flatib. aeris, inuiſibiliter uerò de uiolentijs immundorũ ſpirituum loquens, quos & Pau- *Ephes. 4.*
lus uentos doctrinæ nominauit. Poſt hæc iam ſequitur ut & cogitationes hominũ ſciat corpo-
raliter quidem quæ de humano corde procedunt, inuiſibiliter autem intelligat eos, qui inijciũt
hominib. malas & peſsimas cogitationes, ſicut in Euangelio ſcriptum eſt. Cùm diabolus miſiſ- *Ioan. 13.*
ſet in cor Iudę Iſchariotis ut traderet Dñm. Et ut in Prouerbijs dicitur: Si ſpiritus poteſtatem ha *Eccleſ. 10.*
bentis aſcenderit ſuper te, locum tuum ne derelinquas, quia ſanitas compeſcit peccata magna.
Sed & bonarum cogitationũ eſt aliquis auctor: propter quod & in pſalmis puto ſcriptum eſſe: *Pſalm. 84.*
Beatus homo cuius eſt auxilium abs te Dñe, aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit. Et iterum: Co- *76.*
gitatio hominis confitebitur tibi, & reliquiæ cogitationũ diem feſtum agent tibi. Ita igitur cun-
cta ſecundum ea quæ pręfati ſumus ex uiſibilib. referri poſſunt ad inuiſibilia, & à corporalibus
ad incorporea, & à manifeſtis ad occulta, ut ipſa creatura mundi tali quadã diſpenſatione con-
dita intelligatur per diuinam ſapientiam, quæ rebus ipſis & exemplis inuiſibilia nos de uiſibi-
libus doceat, & à terrenis nos transferat ad cœleſtia. Hę autem rationes non ſolùm in creaturis
omnib. habentur, ſed & ſcriptura diuina tali quadam ſapientię arte conſcripta eſt. Propter quę-
dam namq; occulta, & myſtica uiſibiliter populus educitur de Aegypto iſta terrena, & iter agit
per deſertum, ubi ſerpens erat mordens, & ſcorpius, & ſitis, ubi non erant aquæ, & cętera quæ in
his geſta referuntur. Quæ omnia (ut diximus) occultorum quorundam formas & imagines te-
nent. Et hoc non in ſcripturis tantùm ueterum, ſed & in geſtis Dñi, & Saluatoris noſtri, quæ in
Euangelijs referuntur, inuenies. Igitur ſi omnia quæ in manifeſto ſunt, ſecundum ea quæ ſupe-
rius approbauimus, ad aliqua referuntur quæ in occulto ſunt, cõſequens ſine dubio eſt, ut cer-
uus iſte uiſibilis, uel caprea quæ in Cãtico canticorum ſcribitur, ſecundũ rationem naturę ſuæ, *Cant. 2.*
quam corporaliter gerunt, referantur ad aliquas rerum incorporaliũ cauſas, ut illis occultis &
inuiſibilib. ceruis uideatur poſſe conuenire quod dictum eſt: Vox Dñi perficientis ceruos. Quę *Pſal. 28.*
enim perfectio ex uoce Dñi fit iſtis uiſibilibus ceruis? Aut quæ ad eos doctrina unquam ex Dñi *Cerui ſpirita-*
uoce deſcendit? Si uerò ſpiritales ceruos quęramus, quorum formam & imaginem tenet illud *les.*
animal corporale, illos inuenias ad ſummã perfectionis ex uoce Dñi poſſe perduci. Sed & quo-
rum ceruorum Dñm ſeruare decuerit partus, & uelut medendi officia præbentem parturienti-
bus aſtare cõuenerit, donec parerent filios tales, qui aduerſarentur, & perſequerentur ſerpentiũ
genus, ut dignum eſt diuina maieſtate, debemus aduertere qualium ceruorum Dñi decet ſerua-
re partus, ne in aborſum decidant: ſed & menſes eorum numerare plenos ad partum, eorumq;
labores, & dolores cuſtodire, ut generationes eorum non cadant in uanum, ſed ut perfecta ſit
eorum natiuitas, & tam diu parturiant donec formet Chriſtus in eis. Huiuſmodi ceruorũ pul-
los Dñs nutrit, eorũ duntaxat qui iactant in Dño cogitationem ſuam, ut ipſe eos nutriat, & ipſe
ſeruet dolores partus eorum, cùm ex timore Dei & in uentre conceperint, & parturierint, & ſpi-
ritum ſalutis pepererint. Huiuſmodi partus dolores ipſe Dñs ſeruat & curat. Sed & emittit dolo-
res eorum, ut euntes eant, & fleant portantes ſemina ſua, & ſint in dolorib. hominum ac flagel-
lentur cum hominib. ne fortè teneat eos ſuperbia. Iſti quoq; ipſi cerui abrumpũt (ut ait) natos
ſuos. Quos em̃ genuerint per Euangelium, abrumpunt eos à uinculis peccatorum: & à laqueis
diaboli, ne ultrà uoluntati eorum teneantur obſtricti. Iſti etiam multiplicabũtur, & (ut ait) non
reuertentur. Non em̃ imitabuntur uxorem Loth, non redibunt retrorſum. Sciunt em̃ quia Qui *Geneſ. 19.*
mittit manum ſuam ad aratrum, ſi retroſpexerit, aptus nõ erit regno cœlorum: ſed ſemper quæ *Luc. 9.*
retrò ſunt obliuiſcuntur, & in ea quæ ante ſe ſunt ſe extendunt. Tales em̃ ceruos uox Dñi facit eſ-
ſe perfectos. Quæ uox Dñi, niſi illa quæ in lege & in prophetis habetur, & peruenit uſq; ad Ioan-
nem, qui erat uox clamantis in deſerto? Et ipſa em̃ uox Ioannis, qui dicebat: Parate uiam Dñi, *Eſa. 40.*
rectas facite ſemitas Dei noſtri, perfectos faciebat ceruos, ut eſſent perfecti in eodem ſenſu, & in
eadem ſcientia. Qui em̃ talis eſt, meritò dicit: Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarum, ita de-
ſiderat anima mea ad te Deus. Ceruus quoq; amicitiarũ quis alius uidebitur niſi ille qui pere-
mit ſerpentem illum qui ſeduxerat Euam, & eloquij ſui flatibus peccati in eam uenena diffun- *Geneſ. 3.*
dens, omnem poſteritatis ſobolem contagio præuaricationis infecerat: & uenerat ſoluere ini-
micitias in carne ſua, quas inter Deũ & hominem noxius mediator effecerat? Pullus uerò gra-
tiarum poteſt accipi Spiritus S. à quo ſitientes, & deſiderantes Deum ſpiritales gratias, & dona
cœleſtia conſequũtur. Hæc autẽ omnia à nobis dicta ſunt, ut manifeſtior fieret cauſa, qua ſpon-
ſa cõparare uidetur fraternũ ſuũ hinnulo ceruorũ. Quòd ſi etiã hoc requirendũ eſt, cur non cer- *Eſa. 9.*
uo (ut in alijs) ſed hinnulo ceruorũ comparatur, illud aduerte, quòd cùm in forma Dei eſſet, fi-
lius datus eſt nobis, & puer natus eſt nobis, cuius poteſtas ſuper humerum eius. Ideo ergo hin-
nulus ceruorum, quia paruulus puer natus eſt. Et fortè poſſunt cerui accipi ſancti quiq;, ut A-
braham, Iſaac, & Iacob, & Dauid, & Salomon, & omnes ex quorum ſemine Chriſtus ſecundum
carnem deſcendit. Quos ceruos uox Domini perfectos facit, & ipſorum eſt hinnulus iſte, qui ex

ipsis secundum carnem natus est puer. Mouet me etiam illud quod in ciij. psalmo scriptum est, ubi ait: Montes excelsi ceruis. Et quidem de ceruis iam superius diximus, quòd sancti quiq; accipiuntur, qui ob hoc in hunc mundum uenerunt, ut serpentis uenena perimerent. Qui autem sint montes excelsi uideamus, quasi qui solis ceruis sequestrari uidentur, & ad quos, nisi ceruus sit aliquis, nõ possit ascendere. Ego puto quòd personas Trinitatis montes excelsos appellauerit, ad cuius capacitatem nullus, nisi ceruus efficiatur, ascendit. Sed ijdem ipsi qui hîc montes excelsi pluraliter appellantur, in alijs mons excelsus singulariter dicitur: sicut Esaias ait: In montem excelsum conscende qui euangelizas Sion: Exalta in fortitudine uocem tuam, qui Euangelizas Hierusalem. Idem namq; ipse qui ibi trinitas propter distinctionem personarum, hîc unus Deus intelligitur pro unitate substantiæ. Satis sint ista de hinnulo ceruorum. Nunc uideamus quomodo etiam capreæ uel damulæ cõparetur fraternus. Hoc animal quantum ad Græca uocabula, nomen à uidendo atq; clarius prospiciendo sortitum est. Et quis est qui ita uideat ut uidet Christus? Solus namq; est qui uidet, id est agnoscit patrẽ. Nam etsi dicantur hi qui mũdo sunt corde Deum uisuri, uidebunt ipso sine dubio reuelante: quia & caprea habet in natura sua, ut non solùm uideat ipsa & perspiciat acerrimè, sed & alijs uisum præbeat. Asserunt namq; hi quib. medicinæ peritia est, inesse huic animali intra uiscera humorem quendã qui caliginem depellat oculorũ, & obtusiores quosq; uisus exacuat. Meritò ergo capreæ uel damulæ Christus cõparatũ, quia nõ solũ uidet ipse patrẽ, sed & uideri ab alijs facit, quorũ uisus ipse curauerit. Obserua autẽ ne audiens patrẽ uideri corporeũ aliquid sentias, & Deũ uisibilem putes. Visus quo Deus uidetũ, non est corporis, sed mentis & spiritus. Quod etiã ipse Saluator in Euangelio uocabulo proprio distinguens dixit: Nemo uidet patrẽ nisi filius. Deniq; & ijs quos facit Deũ uidere, dat spiritũ scientiæ, & spiritũ sapientiæ, ut per ipsum spiritũ uideãt Deũ. Et ideo dicebat ad discipulos: Quia qui me uidet, uidet & patrẽ. Et utiq; non ita inepti erimus, ut putemus q qui secundũ corpus eũ uidit, uiderit etiã patrem: alioqui inueniũtur & Scribæ, & Pharisæi, & hypocritæ, & Pilatus qui eũ flagellis cecidit, & omnis populus qui clamabat: Crucifige, crucifige eũ, uidentes Iesum secundũ carnem, etiã Deũ patrem uidisse. Quod utiq; non solũ absurdũ uidetur esse, sed & impiũ. Sicut eñ cùm turbæ eũ cõprimerent euntẽ cum discipulis, nullus eorũ qui premebant & coarctabant eũ tetigisse dicitũ eum, nisi illa sola quæ profluuiũ sanguinis passa uenit & tetigit fimbriã uestimẽti eius, & ipsi soli testimoniũ perhibet dicens: Quia tetigit me aliquis, ego eñ sensi uirtutem de me exisse: ita & cùm plures essent qui eum uidebant, nullus eũ uidisse dicitur, nisi qui agnouit quòd uerbũ Dei & filius Dei est: in quo utiq; simul agnosci & uideri dicitur pater. Sed & hoc nos non prætereat, quòd prius capreę, & nunc hinnulo ceruorum comparatur, cùm utiq; maius animal ceruus quã caprea uideatur. Sed animaduerte ne illa potius in his habenda sit ratio: quia cũ dupliciter constet salus credentium, per agnitionem fidei & operum perfectionem, ratio fidei quæ pro intuitu & inspectione contemplationis capreæ (ut diximus) comparatur, primus habeatur salutis gradus: secũdo uerò in loco operũ perfectio quæ cerui formam tenet uincentis & perimentis uenena serpentium, id est artes diabolicas, memoretur. Si ergo sponsa similem dicit esse fraternum suum capreæ, uel hinnulo ceruorum in montibus Bethel, Bethel uerò Domus Dei interpretatur, mõtes ergo qui in domo Dei sunt, possunt legis & prophetarum, sed & Euangelica & Apostolica accipi uolumina, in quibus & fides Dei perficitur & contemplatur, & operum perfectio dicitur & adimpletur.

Esa. 40.

Dorcas παρὰ τὸ δέρκειν

Matth. 5.

Deus spiritus est & inuisibilis.

Ioan. 6.

Ioan. 14.

Matth. 9.

ECCE, hic stetit post parietem nostrum incumbens super fenestras, prospiciens per retia. Respõdet fraternus meus, & dicit mihi.] Cùm cõsidero difficultates inuestigãdi sensus in his qui propositi sunt scripturę sermonib. simile me aliquid pati uideor huic, qui ad inuestigandũ uenationem odoratibus sagacis canis, procedit: ubi interdum moris est, ut cum uestigijs intentus proximum se uenator latentibus effectum putauerit esse cubilibus, subitò uestigiorum deferatur indicijs, & rursum fixius impressis odoratibus easdem quas explicauerat retrorsum redeat uias, donec inueniat locum in quo se altius excutiens uenatio latenter ad aliam transtulit uiam: quam cùm uenator inuenerit, alacrior insequitur spe prędæ certior, & uestigij firmitate securior. Ita ergo & nos ubi se propositæ explanationis quodãmodo subtraxere uestigia, paululum emensa repetentes, & planiorẽ quàm dudũ uidebatur expositionis ordinem persequentes, speramus quòd Dñs Deus noster tradat in manus nostras uenationem, quã præparantes, & secundũ scientiã matris Rachel rationabilis uerbi salib. condiẽres, benedictiones mereamur consequi à spiritali patre Iacob. Propter quod necessariũ uidetur (ut diximus) breuiter dicta repetere, explanationemq; priorẽ retexere, ut qui sit lucidior sensus aperiatur. Intelligi ergo mihi uidetur ex initio propositi dramatis sponsam foris stare in biuio, & ob amorem sponsi hinc atque inde prospicere si fortè ueniat, fortè si appareat, nec uiam ingredi uelle aliquam, dum ignorat unde magis ueniat, nec domi, sed foris stare, & desiderio eius agitari ac dicere: Osculetur me osculo oris sui. Vbi autem uenit spõsus dicat: Bona sunt ubera tua super uinum, & reliqua, usq; ad eum

† En iste stat post parietẽ nostrum, prospiciens è fenestris, ostẽdens sese per cancellos.

ἀνακεφαλαίωσις præcedentium.

Cant. 1.

ad eum locum ubi ait: Post te curremus. Post hæc dilecta iam & uicem charitatis ab ipso sponso recipiens, introducat in cubiculū eius, & dicat: Introduxit me rex in cubiculū suū. Sed & cætera quę postea sunt scripta, intus posita loquat ad sponsum præsentib. & assistentib. sponsæ quidē adolescentulis, sponsi uerò sodalib. Verūtamen intelligat sponsus utpote uir, nō semper in domo, neq; semper assidere sponsæ intra domū positæ: sed exeat frequenter, & illa eū quasi amore eius sollicita requirat absentem: sed & ipse interdū redeat ad eā. Propter quod & uideat per totum libellū aliquando quidē uelut absens requiri sponsus, aliquando sicut præsens loqui cum sponsa. Ipsa autē sponsa cùm multa & magnifica in sponsi cubiculo peruidisset, petit se etiā in domū uini introduci. Quò cùm ingressa perspexisset, quòd sponsus, utpote uir non resederit in domo, ipsa rursus amore eius exagitata, exierit foràs, & circumiens peragret circa domū non ingrediens, & ex omni parte prospiciat quando ad eam redeat sponsus: & ecce subitò uideat eū uicinorum montiū iuga immensis saltib. superantem descendere ad domū in qua amore eius sollicita æstuat sponsa. Perueniens uerò sponsus ad parietem domus, stet paululū post ipsum, considerans (ut fieri solet) aliquid, & animo retractans. Iam uerò etiā ipse sentiens aliquid amoris erga spōsam, usus altitudine sua, quæ attingit usq; ad domus fenestras, quæ fenestræ habeāt aliquam partē operis (ut aiunt) reticulati. Et tum incūbat quidem per fenestras, eminentior autem sic sit fenestris, attingatq; usq; ad superiora earum quæ reticulato (ut diximus) opere distinctę sunt, indeq; prospiciens alloquatur sponsam, & dicat ei: Exurge ueni proxima mea, formosa mea, columba mea, & reliqua. *Cant. 2.* Hæc sunt quæ, ut superius designauimus, difficultatem plurimam dirigendi ordinis, & aperiendę intelligentiæ habere nobis uisa sunt. Quæ, ut puto, euidētiora fecerit repetita hæc nunc indago sermonum. Spiritalis autē in his expositio non ita laboriosa ac difficilis habetur. Sponsa em̄ uerbi anima, quæ in domo regali (hoc est in Ecclesia) consistit, docetur à uerbo Dei, qui est sponsus suus, quæcūq; reposita sunt & recondita intra aulam regiā, & cubiculū regis: discit in hac domo, quæ est Ecclesia Dei uiui, cellas etiā uini illius quod de sanctis torcularib. congregatū est: cellas uini non solùm noui, sed & ueteris ac suauis, quę est doctrina legis & prophetarū: in quib. sufficienter exercitata, recipiat in seipsum qui erat in principio apud Deū Deus Verbum, *Ioan. 1.* sed non semper secū permanentē: non em̄ possibile est hoc humanæ naturæ: sed interdū quidem uisitet ab eo, interdū uerò relinquatur, ut amplius desideret eum. Cùm uerò uisitatur à uerbo Dei, secundū propositi uersiculi sensum, per mōtes saliens uenire dicitur ad eam: excelsos scilicet & eleuatos reuelans ei cœlestis scientiæ sensus, ita ut perueniat usq; ad ædificationem Ecclesiæ, quæ est domus Dei uiui, colūna, & firmamentū ueritatis, & stet iuxta parietem, uel post parietem, ut neq; penitùs abscondat, neq; omnino in promptu sit. Verbum em̄ Dei, & sermo scientiæ non in publico & palàm positus, neq; conculcandus pedib. apparet: sed cùm quæsitus fuerit inuenitur, & inuenitur non (ut diximus) in propatulo positus, sed obtectus & quasi post parietem latens. Anima autem quæ in Ecclesia esse dicitur, non intra ædificia parietū collocata intelligitur, sed intra munimēta fidei & ædificia sapientiæ posita, celsisq; fastigijs charitatis obtecta. Propositum ergo bonū, & fides rectorum dogmatū animā esse in domo Ecclesiæ facit: cuius domus membra quædam sunt, quæ uel cubiculū, uel domus uini uel alia huiusmodi pro gratiarū scilicet gradib. & donorū spiritalium diuersitatib. appellātur. Sic ergo & paries nunc pars quędā domus huius est, quę potest indicare dogmatū firmitatem: sub qua stare dicitur sponsus, & in quib. tam magnus & excelsus est, ut emineat omne ædificiū, & prospiciat sponsam, id est animam: & nondū quidem apertū se ei, totūq; manifestet, sed quasi per retia prospiciens hortetur eam, & prouocet, nō sedere intrinsecus segnem, sed exire ad se foràs: & conari ut non iam per fenestras & retia, neq; per speculum in ęnigmate, sed procedens foràs facie ad faciem uideat eum. Nunc em̄ quia nondū potest ita eum intueri, propterea non antè, sed retrò ei & post parietem stet. Incumbit autem per fenestras, quæ sine dubio patebant ad recipiendum lumen ad illuminandā domū. Per has ergo sermo Dei incumbens, & prospiciens prouocat exurgere, & ad se uenire animam. Possumus autē sensus corporeos fenestras intelligere, per quas aut mors, aut uita intrat ad animā: sic em̄ designat Hieremias propheta cùm de peccatorib. loquitur, dicens: *Hebr. 9.* Ascendit mors per fenestras uestras. Quomodo ascendit mors per fenestras? Si oculi peccatoris uideant mulierem, & mœchentur eam in corde suo, sic mors ingressa est ad animā per fenestras oculorū. Sed & cùm recipit quis auditū uanum, & pręcipuè falsæ scientię dogmatū peruersorum: tunc per auriū fenestras mors intrat ad animā. Si uerò anima intuens ornamentū mundi, & ex pulchritudine creaturarū conditorem omniū intelligat Deū, & opera eius miretur, laudetq; operū creatorem, ad animā hanc uita ingredit per fenestras oculorum. Sed & cùm auditū inclinat ad uerbum Dei, & rationib. sapientię ac scientiæ eius delectatur, huic per auriū fenestras ad animā sapientiæ lumen ingreditur. Per has ergo fenestras prospiciens uerbum Dei, & prospectū suū ad sponsam animā dirigens, assurgere hortatur eam, & uenire ad se, id est corporea & uisibilia relinquere, & ad incorporea & inuisibilia ac spiritalia

propetare. Quoniam quæ uidentur temporalia sunt, quę autem non uidentur, æterna sunt. Sic
& spiritus Dei circumire dicitur, & quærere dignas animas, quæ aptè, rectèq; fieri possint ad ha
bitaculum sapientiæ. Quòd autem per retia fenestrarum prospicere dicitur, illud sine dubio in
dicat, quòd donec in domo huius corporis posita sit anima, non potest nudam & apertam Dei
sapientiam capere, sed per exempla quędam, & indicia atq; imagines rerum uisibiliũ illa quę
sunt inuisibilia & incorporea contemplatur: & hoc est prospicere ad eam sponsum per retia fe
nestrarũ. Si uerò de Christo hæc & Ecclesia exponamus, domus in qua habitabat Ecclesia, scri
pturæ sunt legis & prophetarum. Ibi eñ & cubiculũ regis est omnib. diuitijs scientiæ ac sapien
tiæ repletum. Ibi & domus uini, doctrina scilicet uel mystica, uel moralis, quę lætificat cor homi
nis. Adueniens ergo Christus stetit paululum post parietem ueteris testamenti. Stetit eñ post
parietem, cùm non manifestaretur ad populum: ubi uerò adfuit tempus, & cœpit per fenestras
legis ac prophetarum per ea scilicet quæ de eo prædicata fuerant, apparere, & ostẽdere se Eccle
siæ intra domum, hoc est intra literam legis sedenti, prouocat eam inde exire, & uenire foràs ad
se. Nisi enim exeat, nisi procedat, & progrediatur à litera ad spiritum, non potest sponso suo cõ
iungi, neq; Christo sociari. Vocat ergo eam, & inuitat à carnalibus ad spiritalia, a uisibilibus ad
inuisibilia, à lege uenire ad Euangelia. Et ideo dicit ei:

SVRGE, ueni proxima mea, formosa mea, columba mea.] Et ut aliqua etiam de his quę post
† Locutus est di modũ dicenda sunt pręueniamus, timẽtes sensum perdere qui occurrit in hoc loco: propterea
lectus mẽus & fortassis & illud dicit ad eã, quia etiã hyems trãsijt, pluuia abijt, simul & passionis suæ tẽpus in
dixit m hi: surge dicans, q; transacta hyeme, & defectis imbrib. ipse passus est: simul & illud quoq; per spiritalem
amica mea, designans intelligentiã, q; usq; ad illud tempus quo Christus passus est, imbres fuerũt super ter
formosa mea, et ram. Mandabat eñ adhuc Dñs imbrib. scilicet prophetis, ut pluerent uerbi pluuiã super terrã.
ueni. Sed quia usq; ad Ioannẽ Baptistã prophetica finiunt officia, meritò imbres abijsse, & discessis
se dicunt. Cessarunt aũt prophetici imbres non ad damnũ credentiũ, sed ad maiora Ecclesię fu
era. Quid eñ imbrib. opus est, ubi flumen Dei lętificat ciuitatẽ: ubi in corde uniuscuiusq; credẽ
Ioan. 4. tium fons aquæ uiuæ fit saliens in uitã æternã: Quid opus imbrib. ubi iam flores apparuerũt
in terra nostra, & ex aduentu Dñi iam non exciditur ficulnea, quæ prius nõ attulerat fructum:
Nunc eñ iam produxit grossos suos Sed & uineę dederunt odorẽ suum. Vnde & unus quidã
2. Cor. 2. ex ista uinea dicebat: Quia Christi bonus odor sumus Deo in omni loco in his qui salui fiunt,
& in his qui pereunt. Sed hæc (sicut suprà designauimus) anteq; ad ipsa scripturę loca uenire
mus præsumpsimus, ne fortè fugeret nos sensus, qui occurrisse uidebat in tẽpore: nunc repeta
mus quod per retia prospicere dicatur. Scriptũ est: Non eñ iniquè tendunt retia auib. Et iterum:
Eccles. 9. Iustus si incurrerit in peccatũ, effugere iubetur, sicut & damula ex laqueis, & auis ex retib. Plena
est ergo uita mortalium laqueis offensionũ, retib. plena deceptionũ, quas tendit aduersum ge
nus humanũ ille, qui contra Dñm gigas uenator Nembrod appellatur. Verus etenĩ gigas quis
alius est nisi diabolus, qui etiam aduersus Deum rebellat: Laquei ergo tentationum, & decipu
læ insidiarum, diaboli retia appellant. Et qm hæc retia ubiq; tetẽderat inimicus, atq; in ipsis pe
nè omnes inuoluerat, oportebat esse aliquem qui fortior & eminentior fieret his, & contereret
ea, ut sequentib. se uiam posset aperire. Idcirco ergo & Saluator priusquam in coniugium & so
cietatẽ ueniret Ecclesiæ, tentat à diabolo, ut uincens retia tentationũ per ipsa prospiceret, & per
ipsa uocaret eam ad se, docens sine dubio & ostendens ei, q; non per ociũ & delitias, sed per mul
tas tribulationes & tentationes ueniendum sibi esse ad Christum. Nullus ergo alius fuit, qui re
tia ista superare potuerit. Omnes eñ peccauerunt, sicut scriptum est. Et rursus (ut scriptura dicit
Rom. 3. Non est iustus super terram, qui fecerit bonũ, & non peccauerit. Et iterum: Nemo mundus à sor
Eccles. 7. de, nec si unius diei fuerit uita eius Solus ergo est Dñs & Saluator noster Iesus Christus, q pec
Iob 25. catum non fecit: sed peccatũ eum Pater fecit pro nobis, ut in similitudine carnis peccati, de pec
cato damnaret peccatum. Venit ergo ad ista retia, sed inuolui in eis solus ipse non potuit: quin
imò diruptis eis, & contritis dat Ecclesiæ suæ fiduciã ut audeat iam cassare laqueos, & transire
per retia, & cũ omni alacritate dicere: Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo uenantiũ:
Psalm. 124. Laqueus contritus est & nos liberati sumus. Quis autem contriuit laqueos, nisi ille qui solus in
eis teneri non potuit: Quamuis & ipse in morte fuerit uoluntariè, & non ut nos necessitate pec
cati. Solus est eñ qui fuit inter mortuos liber. Et quia liber inter mortuos fuit, idcirco deuicto
eo qui habuit mortis imperium, abstraxit captiuitatem quæ tenebatur in mortem. Et non solũ
semetipsum resuscitauit à mortuis, sed & eos qui tenebantur in morte, simul excitauit, simulq;
Ephes. 4. sedere in cœlestib. fecit. Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, non solùm animas
educens, sed & corpora eorum resuscitans, sicut testatur Euangelium, quòd multa corpora san
ctorum resuscitata sunt, & apparuerunt multis, & introierũt in sanctam ciuitatem Dei uiuentis
Hierusalem. Hęc nobis expositio de retibus secundo in loco assumpta est. Sit sanè legentis iu
dicium, quæ earum mysticis dignius aptari possit eloquijs.

IN CANTICVM CANTICORVM HOMILIA IIII.

SVRGE,ueni proxima mea,speciosa mea, columba mea: quoniam ecce hyems trãsiit,plu- † Surge amica
uia abijt & recessit sibi,flores uisi sunt in terra,tẽmpus putationis aduenit,uox turturis au mea, formosa
dita est in terra nostra Arbor fici produxit germina sua, uites florentes dederunt odorem mea, & ueni.
suum.] Quid contineat ordo dramatis iam suprà descripsimus,nunc uerò quid uel sermo Dei Ecce enim hyẽs
ad animam se dignam,sibiq; aptam,uel quid Christus ad Ecclesiam dicere intelligẽdus sit, ad- transijt, imber
uertamus. Sed interim primus sermo Dei loquatur ad hãc speciosam decoramq; animam, cui mutatus est, &
per sensus corporeos,id est,per intuitum lectionis, & per auditum doctrinæ,quasi per fenestras abijt.
apparuit,proceritatemq; suæ magnitudinis demonstrauit, ita ut in superioribus ei loqueretur
incumbens,atq; inde euocans eam,ut procedat forás,& extra sensus iam corporeos effecta de-
sinat esse in carne, ut meritò audiat: Vos autem non estis in carne, sed in spiritu. Non eñ aliter Rom. 8.
diceret eam uerbum Dei proximam sibi,nisi cõiungeret se ei,& fieret cum eo unus spiritus: nec
diceret eam speciosam , nisi uideret imaginem eius renouari de die in diem: & nisi uideret eam
capacem spiritus sancti , qui in specie columbæ descendit in Iordane super Iesum, nõ ei diceret: Matth. 3.
Columba mea. Conceperat enim amorem uerbi Dei, & cupiebat ad ipsum uolatu celeri perue-
nire,dicẽs: Quis mihi dabit pennas sicut columbæ,& uolabo,& requiescam? Volabo sensibus, Psal. 54.
uolabo intellectibus spiritalibus , & requiescam cùm apprehendero sapientiæ & scientiæ eius
thesauros. Puto enim quia sicut qui mortem Christi recipiunt , & mortificãt membra sua super Rom. 6.
terram,consortes efficiuntur similitudinis mortis eius : ita & hi, qui uirtutem spiritus sancti re-
cipiunt,& sanctificantur ex eo,& donis eius replentur,quia ipse in specie columbæ apparuit,e-
tiam ipsi columbæ fiant,ut de terrenis & corporeis locis euolent ad cœlestia pennis sancti spiri
tus subleuati. Quod sit autem tempus opportunũ, quo hæc fieri possint, cõsequenter infertur:
QVIA ecce hyems,inquit,transiit,pluuia abijt. Nõ enim antè anima uerbo Dei iungitur & so- Cant. 2.
ciatur,nisi omnis ex ea hyems perturbationum ac uitiorum procella discesserit,& ultrà iam nõ
fluctuet, & circumferatur omni uento doctrinæ. Vbi ergo ex anima hæc cuncta discesserint, de-
sideriorumq; ab eadem tempestas effugerit , tunc incipient in ea flores uernare uirtutum, tunc
eius menti & tempus putationis adueniet , & si quid superfluũ & minus utile fuerit in eius sen-
sibus uel intellectibus resecabitur , & ad gemmas spiritalis intelligentiæ reuocabitur. Tunc eti-
am uocem turturis audiet , illius sine dubio sapientiæ , quam dispensator uerbi loquitur inter
perfectos, sapientiæ Dei altioris quæ abscondita est in mysterio. Hoc namq; indicat appellatio
turturis. Hæc namque auis in secretioribus, & remotis à multitudine locis uitam transigit, aut
deserta montium diligens , aut secreta syluarum , procul semper à multitudine posita, & à tur-
bis aliena. Quid autem est aliud quòd opportunitati temporis huius , amœnitatiq; cõueniat?
Ficus,inquit,produxit germina sua. Notandum quidem fructus ipsius spiritus, qui sunt, gau- Galat. 5.
dium,charitas,pax,& cætera. Sed iam tamen germina eorum proferre incipit spiritus hominis,
qui in ipso est singulariter ficulnea nominatus. Sicut enim generaliter in Ecclesia diuersæ ar-
bores singulæ quæq; animæ credentium intelliguntur, de quibus dicitur: Omnis arbor quam
non plantauit pater meus cœlestis , eradicabitur. Et iterum Paulus, qui se dicit adiutorem Dei
esse in agricultura Dei,ait etiam ipse: Ego plantaui, Apollo rigauit Sed & Dominus in Euange- 1. Cor. 3.
lijs, Aut facite arborẽ bonã,& fructum eius bonum: aut arborem malam,& fructũ eius malum. Matth. 12.
Sicut ergo generaliter in Ecclesia singuli quiq; credentium diuersæ arbores intelligunt: ita & in
unaquaq; anima diuersæ uirtutes efficacia eius diuersæ arbores intelliguntur. Est ergo & in a-
nima ficus quædam quæ producit germen suum: est & uitis quæ floreat, & reddat odorem suũ.
Cuius uitis palmites purgat pater cœlestis agricola,ut fructum plurimum afferant. Sed hæc ui-
tis primò per odoris suauitatem quę ex flore redditur, lænificat odoratum: secundum eum qui
dicebat: Quoniam Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. Hæc ergo initia uirtutum ui- 2. Cor. 2.
dens sermo Dei in anima, uocat eam ad semetipsum , ut festinet,& exeat: & abijciẽs cuncta cor-
porea uenit ad eum,ut perfectionis eius particeps fiat . Idcirco igitur quasi adhuc iacenti , & in
rebus corporeis incumbenti primò dicit: Exurge: & quasi quæ statim obedierit, & obsecuta sit
uocanti,collaudatur ab eo,& audit, Proxima mea & columba mea. Et post hæc ne ad tentatio-
num turbines trepidaret, annũciat ei quòd hyems discesserit,& pluuia transierit, & abient sibi.
Bene autem uitiorum & peccatorum naturã uno miro sermone prolato significauit, ut huius-
modi diceret hyemem,& pluuiã, quę ex uitiorum delicto tempestateq; descẽdat, sibi abijsse in-
dicans,& per hoc nullã esse substantiã peccatorum. Non eñ decidentia de homine uitia ad ali-
quã aliã substantiã peccatorum congregant, sed sibi abeunt,& in semetipsa resoluta euanescũt,
atq; in nihilum rediguntur. Et ideo dixit , Quia abijt sibi. Fit ergo trãquillitas animæ apparẽte ei
uerbo Dei,& cessante peccato: & ita demũ florente uinea incipient uirtutes atq; arbusta bono-

rum operum fructum germinare. Sed nūc iterum Christus hæc loquitur ad Ecclesiā, & in anni circulum omne præsentis seculi spatium ponit. Et per hyemem quidem illud indicat tēpus, in quo uel Aegyptios grando, & turbines ac reliqua decem plagarū uerbera flagellabāt: uel cùm diuersa bella perferebat Israel: uel etiam cùm ipsi Saluatori restitit, & incredulitatis turbine correptus, naufragio fidei submersus est. Vbi ergo illorū delicto salus gentibus facta est, uocat nūc ad se Ecclesiam, dicitq; ei: Exurge, & ueni ad me, quia iam hyems quæ submersit incredulos, & uos in ignorantia reprimebat, abscessit. Sed & pluuia pertransiit, id est, iam non mandabo nubibus, prophetis scilicet, ut pluāt pluuiam uerbi super terras: sed ipsa uox turturis, hoc est, ipsa Dei sapientia loquetur in terris, & dicet: Ipse qui loquebar adsum. Flores ergo credentium populorum, & orientium Ecclesiarum apparuerunt in terra. Sed & putationis tempus p fidē meę passionis & resurrectionis aduenit. Amputantur enim & execātur ab hominibus peccata, cùm in baptismo donatur remissio peccatorum. Vox quidem turturis (ut diximus) iam non per diuersos prophetas, sed per os ipsius sapiēnæ Dei auditur in terris. Et ficulnea germinat, quæ potest in fructibus sancti spiritus accipi, qui nunc primùm aperiuntur, & demonstrantur Ecclesię: uel etiam in litera legis quæ ante aduentum Christi clausa erat & constricta, & indumēto quodam intelligentiæ carnalis obtecta. Ex præsentia uerò eius & aduentu prolatum est ex ea germen spiritalis intelligentiæ, & sensus uiridis & uitalis qui in ea tegebatur apparuit: ut Ecclesia quæ tegebatur à Christo in ficulnea, id est, in lege, non appareat arida, nec occidentem literam sequi, sed florentem, & uiuificantem spiritum. Sed & uites florere dicūtur, & dedisse odorē suū. Possunt quidem & diuersæ Ecclesiæ quæ per orbē terræ habētur, uites dici florentes, aut uineæ.

Ecclesiæ quando floreant. Vinea enim Dñi Sabaoth domus Israel est, & domus Iuda dilecta nouella. Istæ ergo uineę cùm primò accedunt ad fidē, florere dicuntur: cùm uerò per religionem operum suorum suauitate adornantur, odorē suum dedisse dicunt. Et non sine causa puto quòd nō dixerit, Odorē dederunt, sed, Odorē suum: ut ostēderet inesse unicuiq; animæ uim possibilitatis, & arbitrij libertatē, qua possit agere omne quod bonum est. Sed quia hoc naturæ bonum præuaricationis occasione decerptum, uel ad ignominiam, uel ad lasciuiā fuerat inflexum, ubi per gratiā reparat, & per doctrinā uerbi Dei restituit, odorē reddit sine dubio illum, quē primus cōditor Deus indiderat, sed peccati culpa subtraxerat. Possunt autē & uites uel uineæ intelligi uirtutes cœlestes & angelicæ, quę hominibus largiunt odorē suum, id est, doctrinæ & institutionis bonum, quo instruunt & imbuunt animas, donec ad perfectionē ueniant, & incipiāt capaces fieri Dei. Sicut &

Hebr.1. Apostolus ad Hebręos scribens dicit: Nónne omnes sunt ministeriales spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatē capiunt salutis? Et ideo dicūtur ab ipsis quasi primum florē, & odorē bonorum operū capere homines: ipsos uerò fructus uitis ab eo sperare, qui dixit: Nō

Luc.22. bibam de generatione uitis huius, donec bibā illud uobiscum nouum in regno patris mei. Illi ergo perfecti flores & fructus ab ipso sperandi sunt: initia uerò & (ut ita dicam) proficiēdi suauitas potest à cœlestibus uirtutib. ministrari, uel certè per eos qui dicebant (ut suprà diximus) Quoniā Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. Sed & alio modo possumus adhuc intelligere hæc, quę habentur in manibus, ut dicamus ueluti prophetiam quandā uideri ad Ecclesiam factam, per quam uocetur ad repromissiones futuras, ut quasi post consummationem seculi cùm tempus resurrectionis aduenerit dicat ei: Exurge. Et quia sermo hic statim opus resurrectionis designat, tanq; ex resurrectione clarior & splendidior effecta, inuitatur ad regnū,

Hyems huius uitæ tempestates designat. & dicitur ei: Veni próxima mea, speciosa mea, columba mea, quia hyems transiit: Hyemem sine dubio huius præsentis uitæ procellas & turbines nominās, quibus humana uita tentationum procellis agitatur. Transiit ergo hyems ista cum pluuijs suis, abijt sibi. Sibi enim unusquisq; egit in hac uita omne quod egit. Principium uerò repromissionum futurarum flores. Securim ad radicem arboris positam in consummationem seculi, ut excidat omnem arborem non facientem fructum bonum, tempus putationis intellige. Vocem uerò turturis quæ in literis repromissionis auditur, quam mansueti in hæreditate suscipient, Christi personam facie ad faciem, & non iam per speculum & in ænigmate docentis aduerte. Ficulnea uerò quæ germen suū producit, totius congregationis iustorum fructus habeatur. Istę uerò & sanctę & beatę angelicæ uirtutes, quibus electi quiq; & beati ex resurrectione sociabuntur, qui erunt sicut angeli Dei, ipsę sunt uites flórentes & uineę, quę odorem suum unicuiq; animę, & gratiam quam à conditore suscepit prius, & nunc iterum perditam recuperauit, impertiunt, suauitateq; cœlestis odoris foetorem tandem abiectę ab eis mórtalitatis corruptionisq; depellunt.

† Surge amica mea, formosa mea, et ueni, Columba mea in scissuris petræ, in abscondito gradus.

SVRGE, & ueni proxima mea, columba mea, in uelaminibus petrę iuxta promurale. Ostende mihi faciem tuam, & auditam fac mihi uocem tuam, quoniam uox tua suauis est, & facies tua speciosa.] Secundum propositi dramatis ordinem sponsus, qui saliens super montes, & exiliens super colles ad sponsam uenerat, prospiciens eam, & intuens per fenestras, secundo iam locò dicit ad eam: Surge, ueni proxima mea, speciosa mea, columba mea. Nunc uerò addit

etiam

etiam hoc, ut ostenderet ei locum ad quem uenire debeat, qui locus sub uelamento & tegmine
saxi sit positus. Sit autẽ idem locus non tam iuxta murũ, quàm iuxta promurale quoddã. Pro-
murale autem dicitur, cùm extra muros qui ambiunt ciuitatem, alius ducit̃ murus, & est mu-
rus ante murum. Tũ deinde quasi si reuerentiæ causa ipsa sponsa obtecta sit & uelata, petit ipse
sponsus, ut ueniens ad illum locum quẽ suprà ostendit, utpote secretiorem, ibi ei quasi reiecto
uelamine ostendat faciem suam. Et quia pro multa reuerentia taceret sponsa, desiderat spõsus
aliquando etiam uocem eius audire, & delectari in uerbis eius, & dicit, ut auditã sibi faciat uo-
cem suam. Videtur tamen quòd nõ ei penitus incognita sit facies eius, neq; uocis eius ignarus
sit, sed quia intercesserit aliquid, in quo nec faciem eius uiderit, nec uocem audierit. Iste sit pro-
positi dramatis textus. Cui & hoc additur, quòd ueris tempus agi uideatur, cùm & flores appa
ruisse memorant̃ in terra, & uox turturis personare, & germen arbores produxisse. Propter hoc
uelut opportuno tempore progredi prouocat sponsam, quæ sine dubio hyemem totam intra
domus claustra resederit. Sed hæc nullam mihi uidentur (quantum ad historicam narrationẽ
pertinet) utilitatem conferre legentibus, aut aliquam saltem narrationis ipsius seruare conse-
quentiam, sicut in cæteris scripturæ historijs inuenimus. Vnde necesse est cuncta ad spiritalem
transferre intelligentiam. Primò ergo intellige mihi animæ hyemem, cùm adhuc passionũ flu-
ctibus iactatur, & uitiorum procellis ac duris malignorum spirituũ flatibus uerberatur. In his
positam non hortatur eam sermo Dei foràs exire, sed intra semetipsam colligi, & uniri undiq;,
atq; contegi contra perniciosos malignorum spirituum flatus. Nulli tunc in diuinis literis stu-
diorum flores apud eam, nec profundioris sapientiæ secreta, & recondita mysteria quasi per uo
cem turturis resonant. Sed neq; odoratus eius gratiæ aliquid quasi ex uineæ floribus recipit,
neq; uisus eius tanquam in ficulneæ germine delectatur, sed sufficit ut in tempestatibus tenta-
tionum à lapsu peccati tuta ac munita permaneat. Quod si obtinuerit ut illæsa perduret, hyems
ei transijt, & uenit ei uer. Ver namq; ei est, cùm quies animo datur, & tranquillitas menti. Tunc
ad eam uenit uerbum Dei, tunc eam uocat ad se, & hortatur ut exeat, nõ solùm extra domum,
sed extra ciuitatem: id est, non solùm extra carnis uitia efficiatur, sed extra omne quicquid cor-
poreum & uisibile continetur in mundo. Namq; figuraliter in lege ciuitatem iam in superiori-
bus euidenter ostendimus. Euocatur ergo anima extra murum, & usq; ad promurale perduci-
tur, cùm abijciens & relinquẽs ea quæ uidentur, & temporalia sunt, contendit ad ea quæ nõ ui-
dentur, & æterna sunt. Ostenditur ergo ei iter istud sub uelamine petræ agendum, non sub aere
nudo, neq; ut patiatur solis ardores, ne iterum fusca fiat, ne iterum dicat, Despexit me sol: pro-
pterea sub uelamine petræ agit hoc iter. Hoc autẽ ipsum uelamen non uult ex frondibus ei esse
aut linteis, aut pellibus, sed petram uult ei esse uelamen, id est, firma & solida Christi dogmata.
Ipsum namq; esse petram Paulus pronunciat dicens: Petra autẽ erat Christus. Christi ergo do- 1. Cor. 10.
ctrina & fide si obtegatur anima & uelctur, tutò potest ad illud peruenire secretũ, ubi reuelata
facie gloriam Domini contempletur. Meritò autem uelamẽ istud petræ tutum creditur, quia & Prouerb. 30.
Salomon de ea dicit in Prouerbijs, quòd uestigia serpentis non possunt deprehendi super pe-
tram. Sic enim ait: Tria sunt quæ impossibile est mihi intelligere, & quartum quod ignoro, ue-
stigia aquilæ uolantis, & uiam serpentis super petram, & semitas nauis in pelago, & uias uiri in
iuuẽtute. Serpentis ergo, id est, diaboli, uestigia, id est, signa aliqua peccati, in hac petra quæ est
Christus, inueniri non possunt, quia solus est qui peccatum nõ fecit. Huius ergo petræ uero ue-
lamine anima tutò peruenit ad promuralem locum, id est, ad cõtemplandum incorporalia &
æterna. De hac eadẽ petra alia uerbi specie Dauid in xxxix. Psalmo dicit: Et statuit supra petrã
pedes meos, & direxit gressus meos. Nec mireris si apud Dauid petra hæc quasi fundamentum
& crepido est animæ, per quam pergit ad Deum, & apud Salomonẽ uelamen est animæ ad my-
stica sapientię secreta tendentis: cùm & ipse Christus nunc uia dicatur, per quam credentes in-
cedunt, nunc etiam præcursor, sicut ait Paulus: In quod præcursor introiuit pro nobis Iesus. Si- Hebr. 6.
mile est & illud quod per Moysen dicitur à Deo: Ecce posui te in foramine petrę, & uidebis po- Exod. 33.
steriora mea. Igitur petra ista quę Christus est, non est ex omni parte clausa, sed habet foramen.
Foramen uerò est petrę, qui reuelat & innotescere facit hominibus Deũ. Nemo ergo uidet pa- Ioan. 6.
trem, nisi filius: nemo ergo uidet postrema Dei, id est, quę in postremis temporibus fiunt, nisi
positus in foramine petrę, scilicet cùm ea Christo reuelante didicerit. Et hic ergo sub uelamine
petrę animam proximam sibi effectam inuitat sermo Dei ad promuralem locum, sicut suprà iã
diximus, ad contemplanda ea quę non uidentur, & ęterna sunt, & ibi dicit ad eã: Ostende mi-
hi faciem tuam: profectò ut uideat, si nõ aliquid in uultu eius ueteris adhuc uelaminis habeat,
sed possit intrepidis obtutibus gloriam Domini speculari, ut hęc ipsa dicat: Et uidimus gloriã Ioan. 1.
eius, gloriam tanquam unigeniti à patre, plenum gratię & ueritatis. Sed & cùm digna fuerit, ut
de ipsa dicatur sicut & de Moyse dictum est, Quia Moyses loquebatur, & Dominus respõdebat
ei, tunc completur in ea quod ait: Auditam fac mihi uocem tuam. Ingens uerò laus eius osten-
ditur

Cant. 2. dit in eo quod dicitur: Vox tua suauis. Sic enim sapientissimus Propheta Dauid dicebat: Sua-
Psal. 135. uis sit ei disputatio mea. Suauis autem est uox animæ, cùm uerbum Dei quod loquitur, cum fi
de & dogmatibus ueritatis exponit, cùm dispensationes Dei & iudicia eius explanat. Si uerò
aut stultiloquium, aut scurrilitas, aut uanitas de ore eius procedunt, aut uerbum otiosum, de
quo reddenda sit ratio in die iudicij, insuauis & iniucunda uox ista est. Ab hac uoce Christus
auertit auditum suum. Et ideo quæq; perfecta anima ponit ori suo custodiam, & ostiũ circum-
stantiæ labijs suis, ut talem semper sermonem proferat, qui sale conditus det gratiam audienti
bus, & dicat de ea uerbum Dei, Quia uox tua suauis. Sed & facies tua (inquit) speciosa. Si intel
2. Cor. 3. ligas illam faciem de qua Paulus dicit: Nos autem omnes reuelata facie: & item cùm dicit: Tũc
1. Cor. 13. autem facie ad faciem: tunc uidebis quæ sit animæ facies, quæ laudetur à uerbo Dei, & speciosa
esse dicatur. Illa sine dubio quæ quotidie renouatur ad imaginem eius qui creauit eã, quæ non
habet in se maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed est sancta & immaculata, qualẽ &
ipse sibi exhibuit Christus Ecclesiam, animas scilicet quæ ad perfectionẽ uenerunt, quæ omnes
simul efficiunt corpus Ecclesiæ. Quod corpus utiq; pulchrum uidebitur & decorum, si animæ
ex quibus corpus illud efficitur, in omni perfectionis decore permanserint. Sicut enim cùm a-
nima in iracundia est, turbatum & ferum reddit corporis uultum: cùm uerò in mansuetudine
& tranquillitate persistit, placidum mitemq; reddit aspectum: ita & Ecclesiæ facies pro uirtuti-
bus & motibus credentium, aut decora pronunciatur, aut turpis. secundum quod & scriptum
Eccles. 1. legimus: Vestigium cordis in bonis, uultus hilaris. Et item alibi: Cordis læti facies florida, in tri
Prouerb. 15. stitijs autem positi mœstus est uultus. Cor ergo lætum est, cùm habet in se spiritũ Dei: cuius pri-
mus fructus charitas est, secundus gaudiũ est. Ex his puto quosdam sapiẽtes seculi assumpsisse
illã sententiã quæ dicit, Quia solus sapiẽs speciosus est, omnis aũt nequã turpis est. Superest no
bis ut aliquid apertius etiã de nomine Promuralis dicamus. Quod (sicut suprà diximus) indi-
Esa. 26. cat murum esse ante murum. quod etiã in Esaia hoc modo dicitur: Pone murum & circa murũ.
Murus munimentum ciuitatis est. Alius uerò murus ante murum, uel circa murum, maiora &
ualidiora munimenta designat. Per quod ostendit, quia euocans sermo Dei animã, & educens
eam à corporalibus negotijs & corporeis sensibus, docere eã de futuri seculi mysterijs cupit, &
inde ei munimẽta conquirere, ut spe futurorum munita & circumdata in nullo possit uel ille-
cebris uinci, uel tribulationibus fatigari. Nunc etiam uideamus, quomodo hæc à Christo ad
Ecclesiam dicãtur, quæ est proxima ei & speciosa. Speciosa autem nulli alij nisi soli ipsi. Hoc enĩ
significat cùm dicit, Speciosa mea. Hanc ergo exuscitat Christus, & ipsi Euangeliũ resurrectio-
nis annunciat, & ideo dicit: Exurge, ueni proxima mea, speciosa mea. Quia autẽ dedit & ei pen-
nas columbæ, posteaquàm dormiuit in medio sortiũ: media autẽ inter duas uocationes Israe-
lis Ecclesia uocata est, quia primò Israel uocatus est, post hæc ubi ipse offendit & cecidit, uocata
Rom. 11. est Ecclesia gentiũ: cùm autẽ plenitudo gentiũ introierit, tũ iterum omnis Israel uocatus, salua-
bitur: in medio ergo harum duarum sortium dormit Ecclesia. Et propter hoc dedit ei pennas
columbæ deargentatas, quod significat rationabiles pennas in sancti spiritus donis. Et poste-
riora dorsi eius, uel in uiriditate auri, ut quidã legũt, uel ut alij scriptum habẽt, in pallore auri.
Quod ostendere potest, quia posterior illa uocatio quam ex Israel futurã dicit Apostolus, non
erit in obseruantia legis, sed in preciositate fidei. Auri nãq; uiriditatis gerit speciẽ, fides uirtuti-
bus florens. Potest autem dici in medio earum sortiũ dormire, uel quiescere Ecclesia, in medio
duorũ testamentorũ: & pennæ eius deargentatæ ex sensibus legis. Aurũ in posterioribus dorsi
eius, intelligi Euangelici muneris donum potest. Ad hanc ergo Ecclesiã dicit Christus: Veni tu
columba mea, & ueni in operimento petræ: docens eam ut operta ueniat, ne quid patiatur ab
incursantibus eam tẽtationibus, sed sub umbra petræ incedat obtecta dicens: Spiritus uultus
nostri Christus Dñs, cui diximus: In umbra eius uiuemus in gentibus. Obtecta autem incedit
& adoperta, quia debet potestatẽ habere super caput, propter angelos. Cùm autem uenerit ad
promuralem locum, id est, ad futuri seculi statum, ibi ad eam dicit: Ostende mihi faciem tuam,
& auditam fac mihi uocem tuam, quia uox tua suauis est. Auditã uult fieri uocem Ecclesiæ suæ,
quia qui eum confessus fuerit coram hominibus, & ipse confitebitur eũ coram patre suo qui in
Ecclesiæ uox cœlis est. QVIA uox tua suauis est.] Et quis nõ fatetur suauem uocem Ecclesiæ catholicæ fidem
suauis. ueram confitentis, insuauem uerò & iniucundam esse hæreticorũ uocem, qui non dogmata ue
ritatis, sed blasphemias in Deũ, & iniquitatẽ in excelsum loquũtur? Sic & facies Ecclesiæ specio
sa est: hæreticorũ uerò turpis & fœda: si quis est tamen qui bene nouerit pulchritudinẽ uultus
probare, id est, si qs spiritalis est qui scit examinare omnia. Nã apud imperitos & animales ho-
mines pulchriora uidentũ mẽdacij sophismata, quàm dogmata ueritatis. Possumus aũt adhuc
de loco promurali etiã hoc addere, quòd promurale sinus sit patris, in quo positus unigenitus
filius, enarrat omnia, & enunciat Ecclesiæ suæ quæcunq; in secretis & in absconditis patris sini-
Ioan. 1. bus continentur. Vnde & quidam ab eo edoctus dicebat: Deum nemo uidit unquam. Vnigeni-

tus Dei

rus Dei filius, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Illuc ergo euocat sponsam suã Christus, ut & de omnibus eã quæ apud patrem habentur, edoceat, & dicat: Quia omnia uobis nota feci quę audiui à patre meo: & ut iterũm dicat: Pater uolo, ut ubi ego sum, illic sit & minister meus.

CAPITE nobis uulpes pusillas exterminantes uineas, & uineæ nostræ florebunt.] Secundum dramatis ordinem mutata est persona. non enim iam ad sponsam, sed ad sodales loquitur sponsus, & ipsis dicit, ut capiant uulpes pusillas quæ insidiantur uineis, ubi primum germẽ ostenderint, nec sinunt eas peruenire ad florem. Capi ergo eas præcepit, saluti & utilitati consulens uinearum. Sed hæc, ut cœpimus, spiritali expositione discutienda sunt. Et puto quod si de anima hæc quæ se uerbo Dei coniungit, aduertas, uulpes contrariæ potestates & nequitiæ dæmonum intelligi debeant, per cogitationes prauas & intelligentiam peruersam exterminãtes in anima uirtutum florem & fructum fidei perimentes. Prouisio igitur uerbi Dei qui est Dominus uirtutum, mandat angelis suis qui ad ministerium missi sunt, propter eos qui hæreditatẽ capiũt salutis, ut capiãt ex unaquaque anima huiusmodi cogitationes à dæmonibus immissas, ut abiectis eis possint florem uirtutis afferre. Capiant autem cogitationes malas in eo, cùm suggerunt menti non esse eas à Deo, sed esse à maligno spiritu, & dãt animæ discretionem spirituũ, ut intelligat quæ sit cogitatio secundum Deum, & quæ sit ex diabolo. Vt autem scias esse cogitationes quas immittit diabolus in cor hominum, uide in Euangelio quod scriptum est: Cum autem immisisset, inquit, diabolus in cor Iudæ Iscariotis, ut traderet eum. Sunt ergo huiusmodi cogitationes quæ à dæmonibus iniiciuntur in cordibus hominum. Sed quia non deest diuina prouidentia, ne fortè per huiusmodi importunitatem turbaretur libertas arbitrij, & nõ esset iusta causa iudicij, idcirco benignis angelis & amicis potestatibus hominum cura mandatur, ut cùm deceptores quasi uulpes incursare cœperint hominem, dextris eum auxilijs subleuent. Et ideo dicitur, Capite nobis uulpes pusillas. Competenter sanè cùm adhuc pusillæ sunt, capi eas mandat & comprehendi. Dum enim cogitatio mala in initijs est, facilè potest abijci à corde. Nam si frequenter iteretur, & diu permaneat, adducit animam sine dubio ad consensum: & post consensum intra cor suum cõfirmatum, certum est quia ad peccati tendat effectum. Dum ergo in initijs est, & pusilla est, capi debet & abijci, ne si adulta fuerit & inueterata, iam non possit expelli. Denique & Iudas initium mali habuit in amore pecuniæ, & hæc fuit illi uulpes pusilla. Sed & ab hac cùm uideret Dominus Iudæ animam quasi florentem uineam lædi, capere eã uolens, & abijcere ex eo, commisit ei pecunię loculos, ut possidens quod amabat, à cupiditate cessaret. Sed ille utpote habens sui arbitrij libertatem, nõ est amplexus medici sapientiam, sed indulsit semetipsum illi magis consilio quo exterminabatur anima sua, quàm quo sanabatur. Si uerò hæc de Christo & Ecclesia intelligamus, sermo uidebitur ad Ecclesiæ doctores dirigi, & mandari eis de captione uulpium exterminantium uineas. Vulpes autem peruersos doctores hæreticorum dogmatum possumus intelligere, qui per argumentorum calliditatem seducunt corda innocentium, & uineam Domini exterminãt, ne floreat in fide recta. Datur ergo præceptũ doctoribus catholicis, ut dum adhuc pusillæ sunt istæ uulpes, & nondũ plures animas deceperũt, sed initium habet praua doctrina, arguere hos & refrenare festinent, & uerbo ueritatis contradicentes reuincere, & capere hos assertionibus ueris. Si enim permanserint in principijs, & indulserint, sermo eorũ sicut cancer serpit, & fiet insanabilis: ut multi inueniantur, qui decepti ab eis pugnare iam pro ipsis incipiant, & defendere suscepti erroris auctores. Sic ergo pusillas dignũ est uulpes capere, & dolosa hæreticorum sophismata in ipsis statim initijs ueris assertionibus confutare. Vt autem utriusque expositionis nostræ euidentior clarescat assertio, congregemus ex diuinis uoluminibus sicubi animalis huius mentio facta est. Inuenimus ergo in sexagesimo secũdo Psalmo de impijs ita dici: Ipsi uerò in uanum quæsierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladij, partes uulpium erunt. Sed & in Euangelio secundũ Matthæum Saluator ad Scribam qui dicebat ei: Magister, sequar te quocunque ieris, respondit, Vulpes foueas habent, & uolucres cœli nidos ubi requiescant, filius autẽ hominis non habet, ubi caput suũ reclinet. Similiter autẽ & in Euangelio secundum Lucam ad eos qui dixerunt Dño: Exi, & uade hinc, quia Herodes uult te occidere, respondit Iesus: Euntes dicite uulpi huic: Ecce ego eijcio dæmonia, & sanitates perficio hodie & crastina, & in die tertia cõsummabor. In lib. quoque Iudicum, Samson cùm uxor quæ erat ex genere Phylistinorũ, ei fuisset ablata, ait ad patrẽ eius, Innocens sum ego hac uice ab Allophylis, quia faciam uobiscum mala. Et abijt Samson, & accepit trecentas uulpes, & accepit lampades, & ligauit caudam ad caudam, & posuit lampadẽ unam inter duas caudas uulpium, & accẽdit ignem in lampadibus, & emisit eas per messes Allophylorum, & incẽdit omnes messes eorum & stipulas eorum, & uineas eorum, & oliueta eorum. Adhuc autem in secundo libro Esdrę, ubi Tobias Ammanites impediuit ædificationẽ eorum, qui de captiuitate redierant, ut ædificarent templum & murum, ait ad Allophylos: Nunquid isti sacrificabunt, aut comedent immolata in hoc loco? Nonne ascendent uulpes, & destruent

† Capite nobis uulpes, uulpes in quam paruas, corrumpentes uineas, dum uineæ nostræ uuã minutã habent.

Hebr. 1.

Vulpes & malos dæmones, eorumq; suggestiones, & hæreticos ac eorũ dogmata, significant.

Ioan. 13.

Vulpis ubi in sacris literis mentio facta.

Matth. 8.

Luc. 13.

Iud. 15.

struent murum ipsorum, quem ex lapidibus ædificāt. Hæc sunt interim quæ ad præsens nobis ex scripturis diuinis occurrere potuerūt, in quibus animalis huius memoria facta est, ut ex his sapiens quisq; lector prudenter possit conijcere, si apta usi sumus expositione in his quæ proposita sunt nobis, ad explanandum id quod ait: Capite nobis uulpes pusillas. Et quamuis operosum sit, singula quæ exempli causa assumpsimus, explanare, tamen quæ poterimus, breuiter contingemus. Et primò de sexagesimosecundo Psalmo uideamus, ubi cùm iusti animam persequerentur impij, ille psallebat, dicens: Ipsi autem in uanum quæsierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladij, partes uulpium erunt. In quo utiq; ostenditur, quòd uanis & inanibus uerbis praui doctores decipere uolentes animam iusti, introire dicuntur in inferiora terræ, terram utpote sapientes, & de terra loquentes, atq; in inferiora eius, id est, in profundū stultitiæ descendentes. Puto enim quòd hi, qui carnaliter uiuunt, quia sibijpsis tantummodo nocent, terra esse, & in terra habitare dicuntur. Hi uerò, qui terrenis & carnalibus sensibus scripturas intelligunt, & alios ita docendo decipiunt, pro eo ipso quòd argutias quasdam & argumenta carnalis & terrenæ sapientiæ confingāt, in inferiora terræ dicuntur ingredi: uel certè quia grauius delinquunt, qui terrena docent, quàm qui ita uiuunt, eis futura pœna etiā grauior imminet: ijdemq; ipsi in manus gladij tradendi prophetantur, illius fortassis flammei & uersatilis. Quomodo autem & partes uulpium fiant, uideamus. Omnis anima aut pars est Dei, aut pars est cuiuscunq; qui accepit potestatē super homines. Nā cùm diuideret altissimus gentes, & dispergeret filios Adam, statuit fines gentiū secundum numerū angelorum Dei, & facta est portio Dñi Iacob. Cùm ergo cõstet unamquāq; animā aut in parte Dei, aut in parte esse alterius cuiuslibet, quoniā quidem per arbitrij libertatem possibile est unūquemq; ex parte alterius transire, uel ad partem Dei, si melius ipso iuuante elegerit, uel si nequius ad dæmonū portionem, hinc horum mentio habetur in Psalmo: Qui in uanum quæsierunt animam iusti, partes erunt uulpium. ueluti si diceret, Et pessimorum & nequissimorum dæmonum partes erunt: ut unaquæq; maligna uirtus & dolosa, per quam deceptiones & fraudes falsæ scientiæ introductæ sunt, figuraliter uulpes appellentur: & hi, qui in hunc errorem deducuntur, & nolunt acquiescere sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & doctrinæ quæ secundum pietatem est, sed decipi se patiuntur à talibus, isti talium partes uulpium fient, & introibunt cum eis in inferiora terræ. Ipsi sunt & illi, in quibus secundum Euangelium uulpes istæ, quas suprà memorauimus, foueas habere dicuntur, in quibus filius hominis non habet, ubi caput suum reclinet. Herodem quoq; uulpem nominatum pro fallaci calliditate credendum est. Nam de Samson, qui trecentas uulpes cepisse, & colligasse per caudas, atq; interiecisse lampades ardentes in medio caudarum, atq; immisisse per messes Allophylorum, & incendisse eas cum stipulis & oliuetis uineisq; memoratur, ualde mihi difficilis formæ huius uel figuræ uidetur explanatio. Tentemus tamen aliqua ex his pulsare pro uiribus, & ponamus, sicut expositio nostra in superioribus continet, uulpes esse fallaces, peruersosq; doctores. Hos Samson, qui ueri & fidelis imaginem tenet doctoris, capiens uerbo ueritatis, caudā ad cauda colliget, id est, aduersantes sibi, & diuersa à se inuicem sentientes docentesq; cõfutet, atq; ex ipsorum uerbis propositiones collectionesq; accipiens, in Allophylorum segetem ignem conclusionis emittat, & ex proprijs eorū argumentis omnes eorum fructus atq; uineas & oliueta pessimæ generationis incendat. Sed & ipse numerus trecentarum uulpium, quæ à semetipsis diuersæ & dissonantes erant, triplicē formam indicant peccatorum. Omne enim peccatum aut in facto, aut in uerbo, aut in consensu mentis admittitur. Verùm ne illud quidem, quod in secundo libro Esdræ scriptum diximus, penitus omittendum est: ubi cùm ædificarentur sancta sanctorum, id est, cùm fides Christi & sanctorum eius mysteria conderentur, inimici ueritatis, fideiq; contrarij, qui sunt sapientes huius seculi, uidentes absq; arte grammatica & peritia philosophica, cõsurgere mutos Euāgelij, uelut cum irrisione quadam dicunt perfacilè hoc posse destrui calliditate sermonum per astutas fallacias & argumenta dialectica. Hęc interim quantum breuitas potuit pati de assumptis exemplis dicta sufficiant. Nunc iam ad propositum reuertamur. Videtur ergo in [illegible] canticorū præceptum dari ab sponso amicis sibi uirtutibus, ut capiant & arguant contrarias potestates, quæ insidiantur animabus hominum, ne exterminent eorum initia fidei, florem q; uirtutū sub specie secretæ alicuius & occultę sapientię, quę quasi uulpes in foueis, ita in his hominibus qui semetipsos ad hęc sectanda prębuerint, delitescunt. Et quo facilius confutari possint & argui, dum paruę sint uulpes ipsę, & initia habent pessimę persuasionis, capi iubentur. Nam si fortè creuerint, & maiores fuerint uulpes effectę, iam nequeant ab amicis spōsi, sed ab ipso fortassis sponso solo capi poterunt. Sed & sancti quiq; doctores & magistri Ecclesię, sicut acceperunt potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, ita accipiunt potestatem etiam capiēdi uulpes. Sic enim data est potestas eis super omnem uirtutem inimici. Vna sine dubio ex cęteris inimici uirtutibus est uulpes, quę exterminat uineas florentes, quęq; cùm adhuc parua est, capi [illegible]tur,

Pars uulpium erūt. Psal. 62.

Deut. 32.

Allegoria de Samsone & uulpibus.

ἀναγωγὴ ad præsentis loci interpretationem.

iubetur,

iubetur, sicut & in centesimo trigesimoseptimo Psalmo, beatus dicitur, qui tenet & allidit paruulos Babylonis ad petram, nec permittit sensum Babylonium crescere in semetipso & augeri, sed cùm est in initijs allidit eum,& tenet ad petram: tunc enim facilè perimitur. Sic ergo ordo explanationis percurrat: Capite uulpes nobis pusillas,quæ uulpes exterminant uineas florentes. Quod autem dicit Nobis, hoc est, mihi sponso & sponsæ: uel certè mihi & uobis, qui estis sodales mei. Potest autem & ita accipi: Capite nobis uulpes: & post distinctionē dici, Pusillas exterminantes uineas, ut Pusillas non tam ad uulpes quàm ad uineas referamus: ut uideanē pusillæ quidem uineæ exterminari posse: id est, paruæ quæq; animæ,& initia habentes, non firmæ & robustæ lædi posse à contrarijs potestatibus. Sicut in Euangelio dicitur: Si quis scandalizauerit unum de pusillis istis. In quo ostenditur, quia scandalizari nō potest grandis & perfecta, sed pusilla & rudis anima, sicut in Psalmo dicitur: Pax multa diligentibus nomen tuum,& non est illis scandalum. Simili ergo exemplo potest uideri, quòd pusilla quæq; uinea, incipiens uidelicet anima, possit à uulpibus,id est,malignis cogitationibus,uel prauis doctorib. lædi, perfecta uerò & ualida non possit. Sed si capiantur à bonis doctoribus uulpes istæ, & abijciant ex anima, tunc proficiet in uirtutibus,& florebit in fide. Amen.

Matth. 18.

Psal. 119.

HOMILIARVM IN CANTICVM CANTICORVM FINIS.

ORIGENIS ADAMANTII IN VISIONES ESAIAE HOMILIAE.

LOCI COMMVNES THEOLOGICI, QVOS AVCTOR Homiliarum istarum in Iesaiam, attigit uetiùs quàm tractauit.

De his nouem Homilijs, quid mihi uideatur, fortaßis in Animaduersionibus in Origenem σαφέστερον indicabo. Sexagenarios quidem de ponte deijcere non libet, sed tamen errores historici, doctrina admodum diluta, & frigidæ allegoriæ, unà cum barbarie conuersionis, satis, arbitror, ostendunt, nec Origenem auctorem, nec Hieronymum interpretem fuisse istarum conciuncularum.

IN ESAIAE CAP. VI. HOMILIA I.

Visio prima. Et factum est in anno quo mortuus est Ozias rex, uidi Dominum sedentem super solium excelsum.



QVAMDIV Ozias rex uixit, non potuit uisionem uidere Esaias Propheta. Erat enim Ozias peccator, & faciens malignum ante conspectum Domini, & agens aduersus uoluntatem diuinæ legis. Ingressus est templum, & sancta sanctorum, & ob hoc lepra perfusus in fronte est, ita ut extra ciuitatem uadens inter immundos computaretur. Talem igitur principem animæ oportet mori, ut uisionē Dei uidere possimus. Neq; enim frustrà scriptum est: Et factum est in anno, quo mortuus est Ozias rex, uidi Dominum. Vnicuiq; nostrûm uiuit Ozias siue Pharao, & non suspiramus Aegyptia opera facientes. Si autem moritur, tunc suspiramus, ut in Exodo scriptum est. Si Ozias uiuit, non uidemus gloriam Dei: si autem moritur, tunc uidemus statim, ut moritur Ozias, gloriam Dei, tantùm hoc fit ut regnet in nobis sermo eius, qui dixit: Ego autē constitutus sum rex ab eo,& non regnet ira. Est quidē & peccati rex. Apostolus id ita sciens, ait: Nō ergo regnet peccatum in mortali uestro corpore. Miserabilis ille homo, cui peccatum regnat, qui tali se tradit regi, despiciens regnum Dei, & subijciēs se uoluptati. Propterea uoluptatis amator, nō est amator Dei. Et secundum Apostolum de quibusdam dicitur: Amantes uoluptatem magis quàm Deum. Et quidem id ipsum non de his dictum est, qui omnino sunt infideles, sed de his,

Ex morte Vsiæ quid colligat, uide.

Psal. 2.

Rom. 6.

De peccato regnante.

2. Tim. 3.

qui intrinsecus commorantur uoluptatem magis quàm Deum amantes, qui habẽt figurationem pietatis, uirtutem autem eius negantes. Hæc propter mortem regis Oziæ, post cuius interitum uidisse se ait uisionem Propheta. Quæ est autem uisio?

† Vidi Dominũ sedentem super solium excelsum & eleuatum, et fimbriæ eius replebãt templũ.

VIDI Dominum sedentem super thronum excelsum & eleuatum, &c.] Non omnis qui uidet Deum, uidet eum sedentem super thronum excelsum & eleuatum. Scio alium Prophetam uidisse Dominum, & uidisse eum super thronum sedentem, sed non excelsum, neq; eleuatum. Differens scripturam Daniel, dicit: Throni positi sunt. & nõ erat excelsus ille thronus. Et ueniã, ut sedeam ad iudicandum populum in ualle Iosaphat. Ergo hic in ualle sedit, & in ualle eum iudicaturus est, quem est condemnaturus. Aliud autem est uidere eum sedentem super thronum excelsum & eleuatum. Et in Michea: Egredere, & descendit Deus. Et ut uideat Sodomam, descendit. Descendens ait, Videbo si secundum clamorem eorum uenientem ad me consummauerũt. Igitur Deus aliquando sursum, aliquando deorsum iuxta dignitatem uidetur negotiorũ. Vidi ergo Dominum, Esaias ait, sedentem super thronum excelsum & eleuatum. Si uideo Deum in his, qui hîc sunt, regnantem, non eum uideo super thronum excelsum & eleuatum. Si uideo eũ regnantem cœlestibus uirtutibus, uideo eum sedentem super thronum excelsum & eleuatum. Quid est quod dicit cœlestibus uirtutibus? Throni, dominationes, principatus, potestates, uirtutes cœlestes sunt. Et si uideo eum, quomodo eis regnet in uerbo, Vidi Dominum sedentem super thronum excelsum & eleuatum.

Mich. 1. Genes. 18.

† Fimbriæ eius replebant templum.

ET PLENA erat domus gloria eius.] Sursum quoq; eleuatus est thronus eius, plenaq; est domus gloria eius. Non arbitror, quia plena est domus gloria eius, hæc quæ in terra est. Domini est terra & plenitudo eius. Plenitudinem autem gloriæ Dei non inuenies in præsenti: sed si quis ædificauerit templum Deo, uidebitur gloria Dei, & si seruat hoc quod dictum est, Plena domus uidetur gloria Dei. Nescio autem an sic domus gloria compleatur. Et in Leuitico, quantum ad præsens pertinet negotium, Deo largiente, legitur in collecta quæ sequitur, Quia præcepit Dominus quædam fieri, ut uideatur Domini gloria. Nec unquam apparebit gloria Dei, si non hæc fiant. Cognoscimus autem illa cùm lecta fuerint.

Psal. 24.

Seraphim suas facies tegebãt.

ET SERAPHIM stabant in circuitu eius, sex alæ uni, & sex alæ alteri.] Duos uideo Seraphim, & unumquemq; eorum in semetipso habẽtẽ sex alas. Deinde dispositio alarum. Et duabus quidem alis uelabant faciem, non propriam, sed Dei: duabus alis uelabant pedes, nõ proprios, sed Dei: duabus autem alis uolabant. Iuxtà quod scriptum est, contrarium sibi uidet. Si stabant, uolare non poterant. scriptum uerò est: Seraphim duo stabant in circuitu eius, sex alæ uni, & sex alæ alteri: & duabus quidem uelabant faciem, & duabus uelabant pedes, & duabus uolabant, & clamabant alter ad alterum. Verùm hi Seraphim qui circa Deum sunt, qui sola cognitione dicunt: Sanctus, sanctus, sanctus, propter hoc seruant mysterium Trinitatis, quia & ipsi sunt sancti. His enim in omnibus quæ sunt, sanctius nihil est. Et non leuiter dicunt alter ad alterum, Sanctus, sanctus, sanctus, sed salutarem omnibus confessionem clamore pronunciãt. Qui sunt isti duo Seraphim? Dominus meus Iesus & spiritus sanctus. Nec putes Trinitatis deserere naturam, si nominum seruantur officia. Operiebant faciem Dei. Exordiũ enim Dei ignotum est. Sed & pedes. Nouissimum enim quod in Deo nostro est, nõ cõprehenditur. Sola enim media uidentur. Ante ista quæ fuerint, nescio: ex ijs quæ sunt, intelligo Deum: post ista quæ futura sint, iuxta quod futura sunt, nescio. Quis pronunciauit ei? Dixit Ecclesiastes: Annunciate mihi priora & nouissima quæ erunt, & dicã quoniã dij estis. Hinc & Esaias ait: Priora annũciate nobis, & ponemus cor nostrum, & sciemus, & nouissima eorum quæ uentura sunt, indicate nobis. Quæ uentura sunt, in futurum nunciate, & dicemus, Quoniã dij estis. Ex quo si quis dixerit præterita, & poterit nouissima dicere: Deus est: quis ergo potest dicere præter Seraphim, Sanctus, sanctus, sanctus? Seraphim autem nudauerunt quandã partẽ Dei, ut ita dicam, medietatem eius, & clamabant alius ad alium assistentes Deo, atq; dicẽtes, Sanctus, sanctus, sanctus. Stant igitur & mouentur, stant cum Deo, mouent demonstrãtes Deum. Intellige enim quia uelant faciem, uelant pedes, non mouentur quæ uelata sunt, non uelantur quæ uolant, & dicunt: Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth, plena est omnis terra gloria eius. Domini mei Iesu Christi nunciatur aduentus, nunc itaq; plena est omnis terra gloria eius. Aut certè necdum plena est, sed futurũ ut impleatur, cùm expleta fuerit oratio, qua patrẽ nos ipse Dñs iussit orare. Cùm oraueritis, inquiens, dicite: Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra. Adhuc in cœlo uoluntas est patris, in terris necdum uoluntas eius expleta est, ut ipse Iesus iuxta dispensationẽ carnis quã induerat, ait: Dedit mihi uniuersam potestatẽ, ut in cœlo & in terra. Nunquid potestatẽ nõ habet in terra is, qui habebat in cœlis? & aliquid de mũdo acciperet, qui in sua uenerat? Sed ut ita crederetur Deus in terra, quomodo credebatur in cœlo, ergo accepit potestatem homo Christus, quam antè non habuit: & usq; ad præsens necdum habet in terra omniũ potestatẽ. In his quippe qui

Caue. Esa. 41. Matth. 6. Voluntas Dei ubinã impleta. Christo quinã sint subiecti.

pe qui peccant, necdum regnat, sed quando ei data est & horum potestas, cùm ei subdita fuerint omnia, tunc complebitur potestas, & perambulabit subijciēs sibi omnia. Quidam autem necdum uolunt subijci ei, uerùm adhuc inimicis eius subijciuntur. Nos porrò dicamus: Nonne Deo subiecta erit anima mea? apud eum enim salutare meum.

ET duabus uolabant, & dicebant alter ad alterum: Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth, plena est omnis terra gloria eius. Et eleuatum est superliminare à uoce qua clamabant.] Voce Iesu Christi & uoce spiritus sancti. Si aliquis è nobis clamantium audierit uocem Iesu Christi & spiritus sancti, eleuatur superliminare, & altius fit quàm eo tempore cùm eleuatum est, quumque dictum est: Attollite portas principes uestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ.

Psal. 24.

ET DOMVS impleta est fumo.] Ex remissione ignis cuncta impleta est domus. Fumus autem uapor ignis est. Et dixi:

O MISER ego, quoniã compunctus sum, quia cùm sim homo, & immunda labia habeã.] Non possum sentire quare humiliauerit seipsum Esaias. Verum dicit: testimoniũ enim dat scriptura, quia eius mundãtur labia ab uno ex Seraphim, qui missus est ad auferenda eius peccata. Vnus autem ex Seraphim Dominus meus Iesus Christus est, qui ad auferenda peccata nostra à patre missus est, & dicit: Ecce abstuli iniquitates tuas, & peccata tua circummundaui. Nec putes naturæ contumeliam, si filius à patre mittitur. Denique ut unitatem Deitatis in Trinitate cognoscas, solus Christus in præsenti lectione nunc peccata dimittit, & tamẽ certum est à Trinitate peccata dimitti. Qui enim in uno crediderit, credit in omnibus. Deferatur ergo mihi de altari cœlesti forceps, ut tangat labia mea. Forceps Domini si tetigerit labia mea, mundat ea. Et si mundauerit ea, & circumciderit à uitijs, ut nuper diximus, aperiam uerbo Dei os meum, nec ulterius sermo immundus exiet ex ore meo: quia cùm sim homo, & immunda labia habeam, in medio quoque populi immunda labia habentis habito. Seraphim qui missus fuit, mundauit labia Prophetæ, non mundauit autem labia populi. Cõfessus est enim ipse immunda labia se habere, & in medio populi immunda labia habentis habitare. Sed hic qui missus est Seraphim, non iudicauit dignos esse de populo, ut & illorum labia emundaret, & idcirco adhuc impiè agunt, idcirco adhuc Domino meo Iesu Christo repugnant, adhuc ei maledicunt immũdis labijs. Ego autem precor, ut ueniens Seraphim, emundet labia mea.

Esaiæ confitēti peccata sua, remissa sunt omnia.

ET REGEM Dominum Sabaoth uidi oculis meis.] Cur nõ dicamus in præsenti traditionem quandam Iudæorum uerisimilem quidem, nec tamen ueram, & solutionẽ eius quare non inueniamus: Aiunt ideo Esaiam esse sectum à populo, quasi legem præuaricantem, & extra scripturas annunciantem. Scriptura enim dicit: Nemo uidebit faciem meam, & uiuet. Iste uerò ait: Vidi Dominum Sabaoth. Moyses (aiunt) non uidit, & tu uidisti. Et propter hoc eum secuerũt, & condemnauerunt eum ut impium. Non enim sciebant, quia duabus alis uelauerunt faciem Dei Seraphim. Vidi Dominum: sed faciem non uidit Esaias, nec Moyses uidit. Posteriora uidit (ut scriptum est) Moyses. Veruntamen uidit Dominum, etsi faciẽ eius non uidit. Et hic ergo uidit, licet faciem non uiderit: malè igitur condemnauerunt Prophetam. Et regem Dominum Sabaoth uidi oculis meis, & missus est ad me unus de Seraphim. Non est unus Domini mei Iesu Christi aduentus, quo descendit ad terras: & ad Esaiam uenit, & ad Moysen uenit, & ad populũ uenit, & ad unumquemque prophetarum uenit: neque tu timeas, etiamsi iam cœlo receptus est, iterum ueniet. Quia autem & ante præsentiam carnalem ad homines uenerit, ipsum accipe testem denunciantem atque dicentem: Hierusalem Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui missi sunt ad te, quoties uolui colligere filios tuos. Quoties uolui. Nõ dicit, Nõ uidi te nisi isto aduentu: sed dicit, Quoties uolui. Et per singulos prophetarum conuertens se, Ego, inquit, eram Christus, qui loquebar per prophetas. Dixi, neque tu timeas, & nũc mittitur Iesus Christus. Non mentitur. Vobiscum sum (ait Dominus) omnes dies usque ad consummationem seculi. Nõ mentitur. Vbi duo uel tres collecti sunt in nomine meo, & ego sum in medio eorum. Quoniam igitur præstò est, & assistit Iesus Christus, & paratus est & præcinctus summus sacerdos offerre patri interpellationes nostras, surgentes per ipsum sacrificia patri offeramus. Ipse enim propitiatio est pro peccatis nostris, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Causa martyrij Iesaiæ.

Exod. 33.

Matth. 23.

Matth. 28.

IN CAP. VII. *De eo quod scriptum est: Ecce uirgo in utero concipiet, &c.*

HOMILIA II.

QVANTVM ad dictum attinet, uerecundè fecit Achaz, cùm ei fuisset imperatum, ut peteret signum in profundum aut in excelsum, & rationem reddidit cur petere noluerit. Ait quippe: Non petam, & non tentabo Dominum. Est tamen super hoc uerbo culpatus, & dicitur ad eum: Audite nunc domus Dauid. Nunquid modicum uobis, præstare certamen hominibus, & quomodo Domino præstatis certamen? Deinde dicitur hæc repromissio.

Ideo Dominus ipse dabit uobis signum: Ecce uirgo in utero concipiet, & pariet filium, & uoca-
bis nomen eius Emmanuel. Hæc exponantur, & de reliquis uidebimus, indigêtes & in illis gra
tia Dei ut manifestentur. Iubetur ut petat signum, nõ simpliciter, sed sibijpsi. Sermo quippe ait:
Pete tibi signum à Domino Deo tuo in profundum aut in excelsum. Propositum est signũ Do-
minus meus Iesus Christus. Hoc enim est signum quod iubetur, ut sibi postulet in profundum
aut in excelsum. In profundum quidem, quia qui descendit, ipse est. In excelsum uerò, quia qui
ascendit super omnes cœlos, ipse est. Mihi autẽ hoc signum propositum Dominus meus Iesus
Christus in profundum & in excelsum, nihil prodest, si nõ mihi fiat mysterium de profundo &
excelso eius. Cùm enim ego recepero mysterium de Christo Iesu de profundo & excelso, tunc
accipiam signum secundum præceptum Domini, & dicetur mihi quasi habenti in memetipso
Rom. 10. profundum & excelsum: Neq; dixeris in corde tuo, Quis ascendit in cœlum? Hoc est Christum
deducere: aut quis descendit in abyssum? Hoc est Christum ex mortuis reducere. Iuxtà est uer-
bum tuum uehemens in ore tuo, & in corde tuo. Præcipitur ergo nobis omnibus, ut petamus
nobis hoc signum, ut nobis utile fiat signum quod dat Dominus Deus in profundum & in ex-
celsum. Si quis autem est qui sciat, & rationabili contemplatione cognoscat hoc quod dictum
est, In profundum & in excelsum, non disiunctiuè esse dictum. significat enim hoc quòd utrũq;
possit, Pete tibi signum à Domino in profundum & in excelsum. Et in promissione autem di-
Ephes. 3. xit Apostolus: Vt cognoscamus quid sit profundum, & excelsum, & longitudo, & latitudo. Et
dixit Achaz, Nõ petam. Incredulus fuit. Dixit enim: Pete tibi ipsi. Populus autẽ usq; hodie non
petit signum, propterea non habet illum, & præbet Domino certamen populus, qui non reci-
pit Dominum meum Iesum Christum. Deinde alia sequitur quæstio. Isto enim dicente: Nõ pe-
tam, neq; tentabo Dominum: & æstimante tentationem esse si peteret signum, ait: Audite nunc
domus Dauid. Nunquid uobis modicum est præstare certamen hominibus, & quomodo Do-
mino præstatis certamen? Non præstat autem certamen Domino, neq; hominibus eum arbi-
tror præstare certamen, qui petit signum in profundum aut in excelsum. Certamen quippe Dei
est, quomodo saluet hominem. Non præstat igitur certamen Domino, qui cõfugit ad salutem.
Qui uerò Domino certante ut saluet hominem, fugit à salute, & procul recedit à Domino, præ-
stat Domino certamen. Ideo dabit Dominus ipse uobis signum.

Prophetia de Iesu Christo Emmanuele. ECCE VIRGO in utero concipiet, & pariet filium, & uocabis nomen eius Emmanuel.] Ve-
ritas exemplariorum Prophetæ huius dicit, Vocabis. In Matthæo portò scimus scriptum, Et uo-
cabitur nomen eius Emmanuel. Non possumus dicere, quia oporteat minus aliquid facere de
Prophetia. Quomodo uerò Euangelium hanc habet scripturam? Vtrùm ab aliquo non intelli-
gente, & ad faciliora currente, quomodo & in alijs multis factum est: an sic à principio, ut dicat
forsitan aliquis editum esse Euãgelium: qui uult deliberet. Prophetia quidem manifestè habet,
Et uocabis nomen eius Emmanuel. Noui quendam in exordio scripturarum Euangelij legen-
tem, Et uocabis nomen eius Emmanuel, dixisse intra seipsum: Quid est, Vocabis? Quis uoca-
bit? Achaz. Et quomodo potuit Achaz de Saluatore, qui post generationes multas uenit, au-
dire, Vocabis nomẽ eius Emmanuel: atq; ita pro eo quod est, Vocabis, scripsisse, Vocabitur. Sed
uide quia non Achaz dicitur: Et uocabis nomen eius Emmanuel, sed domui Dauid uide ma-
nifestè dictum: Audite nunc domus Dauid: Nunquid modicum uobis est præstare certamen
hominibus, & quomodo Domino præstatis certamen? Ideo dabit Dominus ipse uobis signũ:
Ecce uirgo in utero concipiet, & pariet filium, & uocabis nomen eius Emmanuel. Sed quando
itaq; non intelligimus hoc quod dictum est, nihil ex eo minus faciamus, neq; ad faciliora cur-
ramus, sed expectemus donec gratia Dei subijciat nobis per illuminationem scientiæ, illumina-
tionem quæstionis: aut certè rursum gratia Dei per quem uult illuminet nos, ut non ultrà quæ-
ramus, sed quæstio nostra soluatur. Si autem temerè ad nõ intellecta prorumpimus, nos ipsos
causabimur. Quæ est ergo domus Dauid? Si Dauid Christus est, ut frequenter probaui, domus
Dauid nos sumus Ecclesia Dei: & dicitur nobis qui Ecclesia sumus, ut non præstemus certamẽ
Deo suprà dictum, sed dante Domino signum, suscipiamus illud. Nobis, nõ domui Dauid ista
dicuntur. Et prophetatur, Quia si quis est domus Dauid, uocabit nomẽ eius Emmanuel. in ad-
uentu enim Christi sola Ecclesia nostra de Christo dicit: Nobiscum Deus. His ut dedit gratia Dei
explanatis, alia iam quæramus ænigmata.

† Butyrum & mel comedet. BVTYRVM & mel manducabit.] Quõ Christus prophetatur butyrum & mel comesturus?
Si hoc fuerit expositũ Dño tribuente, rursus ea quæ sequuntur, aliam nobis ingerẽt quæstionẽ.
Ioan. 5. Vtinamq; omnes faceremus illud quod scriptum est: Scrutamini scripturas. Plura ex corpora-
libus cibis nominata sunt in scripturis pro escis spiritalibus. Quasi modo nati paruuli rationa-
bile & sine dolo lac desiderate. Ergo est sine dubio lac rationabile, & oportet nobis huiusmodi
Prouerb. 25. lac quærere. Rursum in Prouerbijs de melle scriptũ: Mel inueniẽs comede quod sufficit, nè fortè
plenus euomas. Nũ curauit spiritus sanctus de melle isto quod notũ est, ne fortè plus comeda-
mus?

mus? Sed sciēs utiq; spiritus sanctus mel spiritale ait: Mel inueniēs comede quod sufficit. Quid autē sentiens spiritus sanctus præcepit nobis, ut si inueniremus mel, inuenibile est siquidē mel, comedamus quod sufficit? Vade (ait) ad apem, & disce quomodo operatrix est. Et inueniunt prophetæ apes esse. Fingunt siquidem ceras, & mella conficiunt, & si audeam mihi expedit dicere, faui eorum scripturæ sunt quas reliquerunt. Et uolēs ueni ad scripturas, & inueni mel. Sed comede mel. Et in Prouerbijs rursus dicitur: Bonus est enim fauus, ut indulcentur fauces tuæ. Putâsne hoc dicit spiritus sanctus, Comede mel quod in usu est, bonum enim est? Ego non audeo dicere, quia de melle corporeo mihi præcipiat spiritus sanctus, comede mel. Ecce non habeo, aut certè naturæ huiusmodi sum, ut de melle comedere non possim: qua ratione mihi dicit, Comede mel, & noli comedere carnes, sed comede fili mel, bonum est enim. Si uideas apes prophetas, & opus eorum mella uel fauos, tūc uidebis quomodo pro dignitate sancti spiritus intelligas, Comede mel fili, bonum est enim. Si quis meditatur eloquia diuina, & nutritur sermonibus scripturarum, complet mandatum diuinum iubens, Comede mel fili: & faciēs quod iussum est, ponitur sermone qui sequitur, Bonum est enim. Quia bonū est hoc mel, quod in scripturis inuenitur. Quod autem dicitur: Vade ad apem, istiusmodi est. Est quędam (ut ita dicā) apis super apes: & quomodo inter apes rex quidā est, qui nominatur esse rex, sic princeps apū Dñs meus est Iesus Christus, ad quē mittit me spiritus sanctus, ut comedam mel, bonū est enī, & fauus eius ut indulcentur fauces meæ. Et fortè subtiliores literæ faui erunt, mel uerò est, qui in his est intellectus. Iste porrò qui est natus ex uirgine Emmanuel, butyrum & mel manducat, & quærit ab unoquoq; nostrûm butyrum manducare. Quomodo à singulis nostrûm butyrum quærit & mel, sermo edocebit. Opera nostra dulcia, sermones nostri suauissimi & utiles, mella sunt quæ manducat Emmanuel, quæ manducat iste qui natus est de uirgine. Si uerò sermones nostri amaritudine pleni sint, ira, animositate, molestia, turpiloquio, uitijs, cōtentione, dedit in os meum fel, & non comedit ab his sermonibus Saluator. Comedet autem Saluator de sermonibus, qui sunt apud homines, si fuerint sermones eorum mel. Approbemus hoc de scripturis: Ecce sto ad ostium, & pulso. Si quis aperuerit mihi ostium, ingrediar ad eum, & cœnabo cū illo, & ille mecum. Igitur ipse pollicetur se ex nostris cœnaturum nobiscum esse. Certum est autē, quia & nos cum illo cœnamus, si cœnemus illum. Comedens quippe de nostris bonis sermonibus, operibus & intellectu, repascit nos suis escis spiritalibus, & diuinis, & melioribus. Propterea quia beatum est suscipere Saluatorem, apertis ostijs principalis cordis nostri, præparemus ei mella, & omnem cœnam eius, ut ipse nos ducat ad magnam cœnam patris in regno cœlorum, quæ est in Christo Iesu, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Prouerb. 6.

Prouerb. 24.

Apocal. 3.

IN CAP. XI. *De septem mulieribus.* HOMILIA III.

SEPTEM mulieres patiuntur opprobrium, & circumeunt quærentes eum recipere, qui possit auferre opprobrium earum. Ipse septem mulieres repromittunt, ut suum panē manducent, & uestimentis suis operiantur. Non necesse habent panem eius, sed nomen eius q̄ opprobrium earum possit auferre. Non indigent uestimentis hominis quem assumunt. Meliora habent uestimenta quàm potest eis homo præstare. Lautiores habent cibos, quàm conditio potest humana largiri. Cuius ergo sint septem mulieres, & quod sit opprobrium earum, dignū est considerare. Septem mulieres una sunt. Spiritus enim Dei sunt. Et ista una, septem sunt. Spiritus enim Dei est spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & uirtutis, spiritus scientiæ & pietatis, spiritus timoris Domini. Ista sapientia patitur opprobrium à multis sapientijs insurgentibus in se. Iste uerus intellectus sustinet opprobrium ab intellectibus falsis. Istud magnum cōsilium opprobratur à multis consilijs nō bonis. Ista uirtus maledicitur à quadam, quæ cùm non sit uirtus, repromittit se esse uirtutem. Ista scientia patitur opprobrium à quadam falsi nominis scientia nomen suum surripiente. Ista pietas exprobratur ab ea, quę cùm se dicat esse pietatem impietas est, & impios instruit. Iste timor patitur opprobrium ab eo, qui putatur esse timor. Multi enim pollicentur diuinum metum, sed non cum scientia metuunt. Quomodo ergo istæ septem patiantur opprobrium consideremus. Vide sapientiam seculi huius, uide sapientiam principum mundi huius, quomodo exprobrant sapientiam Christi mei, & quomodo exprobrant sapientiam Iudaismi ueri, iuxta quem nos circumcidimur spiritaliter, isti uerò præciduntur. Intellige itaq; quomodo sapientia seculi huius & principum mundi istius, maledicunt sapientiæ: & ob hoc quæritur homo, qui cum istis septem spiritalibus uelut mulieribus sit, ut auferat earum opprobrium. Propriè unus est homo, qui auferat earum opprobrium. Quis est iste homo? Iesus, qui exiuit iuxta carnem de radice Iesse factus ex semine Dauid secundum carnem, prædestinatus filius Dei in uirtute iuxta spiritum sanctificationis. Exijt quippe de radice Iesse. Virga enim primogenitus omnis creaturæ, uirga non est, qui in principio erat apud Deum Deus Verbum, sed uirga de radice Iesse, qui iuxta carnem natus est. Exijt enim uirga de radice

Esa. 4.

Esa. 11. Spiritus sancti quæ operetur in fidelibus.

1. Cor. 1.

Rom. 1.

Ioan. 1.

dice Iesse,& flos de radice eius ascendit. Quis est flos,& quæ est radix? Ambo enim in unum id-
ipsum subiacent. Differentia autem est negotiorum. Nam si peccator es, nō est tibi flos, neq; ui-
debis florē qui est ex radice Iesse. Veniet enim & de te uirga, quomodo Apostolus uirgæ & flo-
1.Cor.4. ris loquitur. De uirga quidem dicit: Quid uultis, in uirga ueniam ad uos? De flore uerò: An in
charitate Dei & spiritu mansuetudinis? Exijt ergo de radice Iesse uirga sapiētiæ ei qui supplicijs
plectitur, uirga ei qui indiget increpatione, uirga ei qui necesse habet ut arguatur: Flos uerò ei
qui iam eruditus est,& non indiget dura correctione, uel certè non indiget pœnis, sed ualenti
iam florere incipere,& ad perfectum fructum exire. Primùm enim flos ostenditur, deinde post
In Christo re- florem uirga fit,& ad fructum exit. Exijt uirga de radice Iesse,& flos de radice eius ascendet,& re
uera requieuis- quiescent super eum septem mulieres spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus requie-
se spiritum Do scet super eum. Spiritus enim sapientiæ non requieuit in Moyse, spiritus sapientiæ non requie-
mini. uit in Iesu Naue, spiritus sapientiæ nō requieuit in singulis prophetarum, in Esaia, in Hieremia.
Nec uerò quasi blasphemantē me lapidetis, dum uelim glorificare Dominum meū Iesum Chri
stum: sed sustinentes considerate quod dicitur, & uidebitis, quia in nullo eorū requieuerit spi-
ritus, non quòd ad nullum eorum uenerit, sed quòd in nullo requieuerit. Venit super Moysen,
& non credidit Moyses post spiritum sapientiæ, qui uenit ad eum. Audite enim, ait, cōtumaces.
Nunquid ex petra ista educam uobis aquam? Venit super omnes iustos, uenit & super Esaiam,
sed quid ait? Immunda labia habens,& in medio populi immunda labia habēns, ego habito.
Venit spiritus sapientiæ post illā forcipem,& ignē, uenit ad immunda labia habentē, sed nō re-
quieuit. Ministro quidē eo usus est, non autē requieuit. Tribulatur ad quēcunq; uenerit homi-
Iob 15. nem. Peccat enī omnis homo, nec est iustus super terrā, qui faciat bonum, & non peccet. Nemo
mundus à sordibus, neq; si una dies sit uita eius, numerati autē menses eius. Igitur super nullū
requiescit. Possumus & de Euangelio probare, Quia uenit spiritus super multos,& non mansit
Genes.6. in eis. Ante paululum lectum est: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis in æternū.
Non ait, Non erit, sed, Non permanebit. Vnum uidit Ioannes solum in quo permansit,& signū
hoc erat: Super quē uideris spiritū descendentē,& manētem in eo, iste est filius Dei. Ministrauit
quidam uerbo Dei, spiritu descēdente: post modicū peccat, post modicū otiosum uerbū loqui-
tur: nescio autē si & sine peccato maneat. Putásne præsente spiritu peccare cōceditur? Super nul
lum ergo requieuit spiritus Dei, secundum quod scriptū est: Exijt uirga de radice Iesse,& flos de
radice eius ascendit,& requiescit super eum spiritus Dei, spiritus sapientiæ, spiritus intellectus,
spiritus consilij & uirtutis. Propter hoc magni consilij est angelus, propter hoc inualuit,& inua
lescens ascendit,& mirantur eū uirtutes ascendentē,& dicunt de eo: Iste est Dn̄s fortis & potens
in prælio. Ad hunc ergo dicam in cœlestia ascēdentē, uel ad fortitudinē eius, Et requieuit super
eum spiritus consilij & fortitudinis. Fortitudo mea,& laus mea Dn̄s, & factus est mihi in salutē.
Requieuit ergo super eum spiritus Dei, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & forti-
tudinis, spiritus sapientiæ & pietatis,& impleuit eū spiritus timoris Domini. Mulieres igit̄ quę-
rentes quem assumant, apprehendent septem unum hominem. Et hoc ex prioribus pendet, &
oportet primò cognoscere quando recipiant septē mulieres unum hominē. Cùm fortes Hieru
salem humiliati fuerint, cùm luxerint thecæ eorum ornamenta filiarum Sion, cùm derelicta fu-
erit illa sola, cùm elisa fuerit ad terram, tunc apprehendent septē mulieres unum hominem di-
Esa.4. centes: Panē nostrum manducabimus, & uestimentis nostris operiemur: ueruntamen nomen
tuum inuocetur super nos. Tunc apprehēdent & uerè tenebunt septem mulieres hominē unū
Iesum Christum Dominum nostrū, iuxta quod intelligitur homo, iuxta quod natus est, iuxta
quod corpus assumpsit. Apprehendent septē mulieres hominē unum dicentes: Panē nostrum
manducabimus. Multi ambulant homines,& nullum apprehendunt mulieres, nullus eis pla-
cet homo. Non enim propter inopiam hominū unum hominē apprehendunt, non propter ra
ritatem hominis qualem uoluerunt, talem quæsierunt: unum solùm repererunt hominē quem
apprehenderunt, ut dicant ei: Panē nostrum manducabimus, & uestimētis nostris operiemur.
Est quidā cibus sapientiæ, est quidā cibus similiter intellectus & reliquorū spirituum. Quis est
iste cibus? Non timeo dicere, cibus alius est extra istos: fortè ut meus est cibus sermo Dei, q ait:
Ioan.6. Ego sum panis uiuens, qui de cœlo descendi,& uitam do mundo: sic sapientię cibus ipse pater.
Propter hoc est: Meus cibus est, ut faciam uoluntatē eius, qui me misit, ut consumē opus eius.
Nec putandum est aliquo indigere sapientiam & intellectum, cæterosq; spiritus, quia aliū cibū
habeant, cùm totius dispensationis unus sit cibus natura Dei. Panē nostrum manducabimus,
& uestimentis nostris operiemur. Est quidam ornatus sapientiæ quo decoratur. Ornata est ser-
mone sapientia. Singulæ harum mulierum habent ornamenta. Veruntamen nomen tuum in-
Iesu nomen. uocetur super nos, aufer opprobrium nostrum. Quod est nomen sapientiæ? Iesus. Quid est, In-
uocetur nomen tuū super nos? Ego sum sapientia, uolo tuo nomine uocari, ut ego sapientia di
car Iesus, ut intellectus,& consilium magnum,& fortitudo,& scientia,& pietas & timor Dei no-
minentur

minentur Iesus, ut omnia in omnibus nomen tuum fiat. Nomen tuum inuocetur super nos, aufer opprobrium nostrum. Reuera abstulit opprobrium Iesus. Idcirco surgentes, oremus Deum qui hunc misit hominem, ut septem mulierum spiritus in eo requiesceret, ut & nobis iste homo tribuat communionem harum mulierum: ut assumentes eas fiamus sapientes, intelligentes in Deo & hominibus, uirtutibus adornātes animam nostram in Christo Iesu, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN CAP. VI. *De uisione Dei & Seraphim.* HOMIL. IIII.

In Deo quæ sint conspicua, & quæ nō sint conspicua.

IMPOSSIBILE est inuenire principium Dei. Principium ortus Dei nusquam comprehendis. Non dico tu, sed neque aliquis, neque aliud quicquam eorum quæ subsistunt. Solus Saluator & Spiritus sanctus qui semper fuerunt cum Deo, uident faciem eius: & fortè angeli qui uident iugiter faciem Patris qui est in cœlis, uident & principia negociorum. Sic autem & pedes abscondunt ante homines Seraphim. Nouissima enim ut sunt, non ualent enarrari. Quis annunciauit de nouissimis? ait scriptura. Quæ uidemus (ut tamen concedatur, quia aliqua uidemus) media sunt: quæ ante mundum fuerint, ignoramus. Fuerunt porrò quædam ante mundum. Quæ post mundum secutura sint, ad certum non apprehendimus. Erunt autem alia post mundum. Ea igitur quæ scripta sunt: In principio fecit Deus cœlum & terram, terra autem erat inuisibilis, incomposita, & tenebræ erant super abyssum, & spiritus Dei ferebatur super aquas, apprehenduntur. *Genes. 1.* Mundę erant aquæ istæ, in quibus incubabat spiritus Dei. Sed & tenebræ quæ super abyssum erant, non sunt ingenitæ. Vtrumq; enim ex nihilo creatum est. Audi in Esaia dicentem Dominum: Ego Deus qui construxi lucem, & feci tenebras. *Esa. 45.* Audi sapientiam in Prouerbijs prædicantem: Ante omnes abyssos nata sum. *Prouerb. 8.* Non erant ista ingenita: sed quando, uel quomodo sunt nata, nescio. Velantur enim à Seraphim priora operum Dei, id est facies Dei: similiter autem & pedes. Ea quæ post extremum seculum futura sunt in secula seculorum, quis potest exponere? Garrulorum est hominum, horum notitiam polliceri, nescientium quia homo ea tantùm potest capere quæ media sunt, & ea quæ post mundū usq; ad consummationem in iudicio sunt futura, de pœnis, de retributione. Et horum quoq; multa abscōsa sunt nobis, ut propter hoc quidem scriptum sit, Duabus uelabant faciem. Non solùm autem uelabant, sed & contegebant, id est sic uelabant, ut nec modicum uideretur priorum, dico autem faciei: neq; paululum quid agnosceretur nouissimorum, hoc est pedum eius. Duabus uolabant. Aperta sunt media ad contemplandum. Et clamabant alter ad alterū. Non alter ad plures, sed alter ad alterum. Audire enim sanctitudinem Dei quæ annūciatur à Saluatore, iuxta dignitatem rei nemo potest nisi Spiritus S. quomodo rursum inhabitare sanctimoniam Dei quæ annunciatur à Spiritu S. nemo potest nisi solus Saluator. Ob id alter ad alterum clamabant, & dicebant, Sanctus, sanctus, sanctus. *Esa. 6.* Non eis sufficit semel clamare Sanctus, neq; bis, sed perfectū numerum trinitatis assumunt, ut multitudinem sanctitatis manifestēt Dei, quæ est trinæ sanctitatis repetita cōmunitas, sanctitas Patris, sanctitas unigeniti Filij, & Spiritus S. Etenī sanctificās & sanctificati ex uno omnes. Qui sanctificat Saluator est, iuxta hoc quòd homo est à Deo patre accipiens sanctitatem. Dicunt itaq;, Sanctus, sanctus, sanctus Dn̄s Deus sabaoth. Interpretatur Sabaoth (ut Aquila eradidit) Dn̄s militiarum. Plena est omnis terra gloria eius. Olim plena domus erat gloria, nūc uerò his qui super terram sunt, à Seraphim prophetatur, quia futurū sit ut uniuersam terram gloria Dei mei Christus impleat. In omnib. quippe qui cōuersatione sua glorificant Deū, gloria Dei est, atq; ita uniuersa terra plena est gloria Dei. Olim nō omnis terra plena erat gloria Dei, sed unus angulus terræ, quando dicebat: Notus in Iudęa Deus, in Israel magnū nomen eius. Gloria Deo, qui misit filium suum, ut omnis terra plena fieret gloria sua. Sed quid tibi prodest, si terra plena sit propter Ecclesias beatorū, qui ubicūq; sunt, sunt gloria Dei, tu autē nō sis particeps gloriæ plenitudinis Dei? *Terra plena est gloria Dei.* Et tu ergo labora, & in cūctis enitere, ut sis gloriā Dei quærens, ut inhabitet & inueniat locū in te, & fias etiā tu tū omni terra in qua est gloria Dei plena, gloria eius. Quomodo fit per singulos nostrûm plenitudo gloriæ Dei? Si quę facio, quæ loquor, in gloriā Dei fiant, plenus sermo meus & actus fit gloria Dei. Si & processus, & ingressus meus in gloriā Dei est, si cibus, si potus meus, si omnia quæ facio in gloriā Dei fiant: & ego particeps sum istius dicti, Plena est terra gloria eius. Cū ergo omnia ista fecero, eleuatū est superliminare à uoce Seraphim, qua clamabant. Beatū est itaq; unumquemq; nostrū ita laborare ut particeps fiat ostij, & superliminaris ostij, quod iuxta intellectū est Christus Deus. Neq; enim indecens dictu reor ostiū carnē, & superliminare uerbū nuncupari. Eleuatū est superliminare à uoce qua clamabāt, & domus repleta est fumo. Fumus iste donum est de gloria Dei. Et dixi: O miser ego, quoniam compunctus sum. Antequam uideas uisionem, non confiteris te esse miserū ô Esaia? Non ait, Quādiu uixit Osias, neq; in sensum meū uenit q̄a miser essem. Incipio autē nosse quia miser sum, q̄n uideo uisionē moriente mihi Osia rege leproso, & dico: O miser ego. *2. Paral. 26.*

Nunc incipio & ego confiteri Dño,& dicere de memetipso,O' miser ego, quomodo Esaias dicit:O' miser ego.Proximè autem huic & Apostolus dicit:Miser ego homo,quis me liberabit de corpore mortis huius?Beatum est ergo ut miserũ me fatear. Si me humiliauero,& pœnitens su per peccatis meis fleuero,exaudiet me Deus,& dabit mihi liberatorẽ,& dicam gratias Deo per Iesum Christũ Dñm nostrũ. Verùm ex corde dicamus,Miser ego sum. Vnusquisq; recordet̃ causas miseriarũ suarum,& delicta,& dicamus surgentes ad orationẽ,memores quidẽ quasi confitentes,obliti autem quasi iam non facientes,& dicamus:Miser ego,qm̃ compunctus sum.Non est compunctus anteq̃ uideret uisionẽ,anteq̃ Osias moreretur:cùm incipit pœnitentiam agere,statim dicit:Quoniam compũctus sum. Si quis sine sensu est iuxta interiorẽ hominem, cùm peccator sit,non compungit̃:sed quasi in exteriora mẽbra licet adhibeas stimulum, non sentit mortuum corpus,eodẽ modo si adhibeas peccatori uerba diuina mortificato per peccatum,& non agenti pœnitẽtiam,neq; mœstus est,neq; pœnitet,neq; habet tristitiam operantẽ cõfessionem,tristitiam quæ secundũ Deum est. Si quis autem uult saluari,& audierit sermones arguentis se,& corripientis statim dicit:O' miser ego. Nec sufficit dicere, Miser ego, apponendũ est ei, Quia compunctus sum. Vtinamq; amplius compungamur. Quantò eñ plus compungimur, tantò plus nobis peccatorum uincula laxantur. Propter hoc Achaz ille non multũ utilitatis est consecutus,quia non multũ compunctus est:sed compunctus quidem est semel tantùm. Quãobrem dictum est:Vidisti quomodo compũctus est Achaz. Si uerò quis talis fuerit ut non cesset cõpungi,dicit similiter ut Apostolus:Non sum dignus uocari Apostolus propter hoc quòd persecutus sum Ecclesiam Dei.&:Mihi minimo omnium sanctorum data est ista gratia.&: Fidelis Deus,quia Iesus Christus uenit in hunc mundum peccatores saluare, quorum primus ego sum. Vidésne quia multis compunctus est,& non semel,sed semper scribens, & loquens, & agens,compunctus est? quomodo & Esaias in præsenti,qui dicit:O' miser ego sum, compũctus sum,quia cùm sim homo,& immunda labia habeã,& in medio quoq; populi immunda labia habentis habitem. Annotemus & aliud quiddam,quia peccata Esaiæ non in factis,sed tantùm in sermonib. erant. Propter quod ait: Quia cùm homo sim,& immunda labia habeam. Erat autem & populus immunda labia habens. Non decuit eũ accusare populũ,& dicere plura peccata in eo esse,q̃ immundorũ labiorum. Et regem Dñm sabaoth uidi oculis meis. Si quando de Deo cogitauerimus,cùm adhuc sumus peccatores,& nos dicamus quæ nũc dicit Propheta: Et missus est ad me unus de Seraphim. Quàm bonus Deus? Quia,inquit,audio confitentem Esaiam,dixit eñ:O' miser ego:qm̃ audio pœnitentem,ait quippe:Compunctus sum:quia propria delicta pronũciauit dicens, Quia cùm sim homo,& immũda labia habeam, & in medio quoq; populi immũda labia habentis habitem:& ego adhuc loquente eo dico,Ecce adsum. Et missus est ad me unus de Seraphim,& in manu sua habebat carbonẽ. Carbo defert̃ ad Prophetam, ut per ignis ustionem purgentur labia eius, quę aliquando peccauerant. Quis est iste unus de Seraphim? Dñs meus Iesus Christus: iste iuxta dispensationẽ carnis missus est habẽs in manu sua carbonem,& dicens: Ignẽ ueni mittere super terrã. Et utinã iam ardeat. Et missus est ad me unus de Seraphim,& in manu eius habebat carbonẽ quem acceperat forcipe de altari. Non quocũq; simpliciter & fortuitò Propheta igne purgat̃,sed qui est de altari Dei. Si purgatus non fueris altaris igne,residet tibi ille de quo dictũ est: Ite à me in ignẽ æternũ,qui præparatus est zabulo & angelis eius. Non est talis ignis de altari. Omnes igni traditi sunt, sed nõ omnes uni igni, alios de altari ignis expectat,alios ignis qui præparatus est zabulo & angelis eius. Tangat ergo labia mentis & animæ nostrę sermo corripiens,ut & nos dicamus, Et tetigit os meũ. Si mundauero os meũ,ut nihil ociosum,nihil fatuũ,nihil turpe,nihil scurrile (ut omnia semel nominẽ) nihil eorũ quæ interdicta sunt loquar,tunc possumus dicere, Tetigit os meũ. Porrò quãdiu immunda labia habeo,& immundas res gero, ꝓpter uerba peccati non tangit os meũ ignis de altari, neq; mittit̃ ad me unus de Seraphim. Et dixit:Ecce tetigi labia tua,& abstuli iniquitates tuas,& peccata tua circumpurgaui. Mordeat nos sermo diuinus, exurat animas nostras. Dicamus audientes: Nónne cor nostrũ ardens erat in nobis? ut auferantur iniquitates nostræ, atq; peccata,& mundi effecti,mũdo ore,mundoq; corde,& munda tota conscĩetia gratias agamus omnipotenti Deo,in Christo Iesu,cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Rom. 7. *Miseri homines,quinam et cur sint.* — *De Achab rege Israelis id dictum est (1. Regum 21.) non autẽ de Achaz rege Iuda.* — Matth. 25. — Luc. 24.

IN CAP. VI. *De eo, quod scriptum est: Quis eleuabit ab Oriente iustitiam & de uisione iterum aliter.* HOMILIA V.

* *Hæc alloquutio in Græco perperam ualde fuit, ideo iuxta sensum, & ordinem non etiam iuxta uerba translata.*

1. Cor. 1. *Iustitia Christi animata.*

AIT prophetes esse Christum uiuentem iustitiam, & putabamus ab Apostolo solùm dictum esse,quia Christus sit iustitia,& sanctificatio,& redẽptio, & sapientia. Fortè autem & Apostolus instructus à prophetis, nouit animatam esse iustitiam, & uiuentem. Quæ

est ista iustitia, unigenitus Dei. Quia autem non solùm ab Apostolo dictum est, Christum esse iustitiam, & uiuentem, & subsistentem iustitiam, sed inuenies, & à propheticis sermonib. hoc nobis mysterium exhibitum, certum & à capitulo in quo nunc lectio conquieuit. Quis em̃, inquit, surgere fecit ab Oriente iustitiam, & uocauit eam ad pedes suos? Vocauit iustitiam. Manifestũ est animatam eam esse si ambulet uocata. Vocauit autem Christum pater, quo ob nostram salutem ad nos iter faceret, & descenderet de coelo ad nos. Nemo em̃ ascendit in coelum, nisi qui de coelo descendit filius hominis. Vocauit eum de Oriente: non de isto sensibili, sed de oriente lucis uerae. Propter quod scriptum est: Quis exurgere de Oriẽte fecit iustitiam, & uocauit eam ad pedes suos? Pater uocauit filium, imò ut uerè dicamus, Deus hominẽ uocauit iustitiam ad pedes suos, id est incarnationem filij sui. Ideo & adoramus scabellum pedũ illius, iuxta quod scriptum est: Adorate scabellum pedum eius, quia sanctum est. Caro siquidem Dñi honorem deitatis assumit. Quia autem principium lectionis altiori indiget expositione, oremus summum regem ut sermo qui uocatus abierat, ad nos iterum reuertatur, ut pauca iuxta possibilitatẽ nostram edisseramus. Et factum est in anno quo mortuus est rex Osias: uidi Dñm sedentem supra thronum excelsum, & plena erat domus gloria eius, & Seraphim stabant in circuitu eius, sex alae uni, & sex alae alteri: & duab. quidem uelabant faciem eius, duab. uelabant pedes, & duabus uolabant, & clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, sanctus, sanctus, Dñs Deus sabaoth, plena est terra gloria eius, & reliqua. Verùm ut & nos uideamus uisionem quam uidit Esaias, uocemus Iesum, qui non uidentib. largitus est oculos. Potest em̃ etiã nunc uenire & facere, ut ea quae in lectione sacramenta dicta sunt, apertis oculis intueamur: repromittamus ei iam nos non ultrà facere corpus Christi, corpus meretricis, nec facere opera digna luctu. Vnusquisque nostrûm haec corde loquatur ad Deum, & precemur ut aduẽtus eius etiam nunc fiat. Si enim non aduenerit Iesus, ista uidere non possumus. Precor ut mittat euam ad me Seraphim, & comprehenso de forcipe carbone purget labia mea, & quid dico, Labia mea? Esaias sanctus erat, & ideo tãtùm labia eius purgata sunt, quia labijs tantùm, id est, sermone deliquerat. Ego uerò nõ sum talis, ut possim dicere, quod solùm immũda labia habeo, sed metuo ne immundũ cor habeã, immundos oculos, immundas aures, immũdum os. Quamdiu in omnib. istis pecco, totus immundus sum. Si uidero mulierem ad concupiscendum, iam moechatus sum eam in corde meo. Ecce, immundos oculos habeo. Si de pectore meo exeant cogitationes pessimae, adulteria, fornicationes, falsa testimonia, ecce cor immundũ habeo. Quàm formosi pedes Euangelizantiũ pacem, euangelizantiũ bona. Ego uerò timeo ne currens ad mala, immundos pedes habeã. Extendo ad Dñm manus meas. Et fortè auertens faciẽ suam dicit: Si extẽderitis manus, auertam faciem meã à uobis. Quis ergo me mundat? Quis lauat pedes meos? Iesu ueni, sordidos habeo pedes, propter me fias seruus, mitte aquã tuam in peluim tuã, ueni, laua pedes meos. Et scio temerariũ esse quod dico, sed timeo cõminationẽ dicentis: Si nõ lauero pedes tuos, nõ habebis partẽ mecũ. Ideo laua pedes meos, ut habeã partẽ tecũ. Sed quid aio, Laua pedes meos? Petrus hoc potuit dicere, qui non habuit necesse, nisi tantũ ut pedes eius lauarentur, totus quippe mũdus erat. Ego potius cũ semel lotus sum, illo indigeo baptismate, de quo Dñs ait: Ego aliud baptisma habeo baptizare. Cur ista diximus? Praepara & me & audiẽtes ad maiora mysteria. Si em̃ ueniat, si descẽdat ad nos sermo Dei: timeo em̃ ne me fugiat, ne benedictionẽ quoque meã dedignetur. Fugit quõdam sermo populũ propter Achaz unũ peccatorẽ. Fugit, inquit, sermo populũ propter unum peccatorem Achaz filiũ Zambri filij Zara ex tribu Iuda, qui inobediẽs fuit Deo, & ideo anathematizatus est. Et quia nũc populi multitudo est propter parasceuen, & maximè in Dñica die, quae passionis Christi cõmemoratrix est. (Neque em̃ resurrectio Dñi semel in anno, & non semper post septem dies celebratur) orate Deũ omnipotentem, ut ueniat ad nos sermo eius. Etiam si peccatores estis, orate Dñm. Peccatores exaudit Deus. Quòd si timetis illud quod in Euangelio dicitur: Scimus quia peccatores non exaudiat Deus, nolite pertimescere, nolite credere. Caecus erat qui hoc dixit. Magis autẽ credite ei qui dicit, & non mentitur: Et si fuerint peccata uestra ut coccinũ, ut lanã dealbabo. Et si uolueritis, & audieritis me, bona terrae edetis. Si uultis uel nũc audite, oremus in cõmune Dñm, ut saltẽ nũc adueniente uerbo prophetica uerba dicta ualeamus aduertere. Factũ est, inquit, in anno quo mortuus est Osias rex, uidi Dñm sedentẽ super thronũ excelsum. Visio ad scripta est. Cur Regis tẽpus significatũ? Intendite quando oborta sit uisio. Cũ mortuus est Osias rex, uidit Esaias Dñm sabaoth sedentẽ super thronũ excelsum. Si quis ex uestris nouit qui fuerit Osias, & quae gesserit, ille potest nosse quid docuerit Propheta per spiritũ, quid exhibeat nobis sermo diuinus. Vadã ad uitã Osiae, & requirã ex Regnorũ libris, & ex Paralypomenon, historiam de Osia: ibique uidebo quia necessarium sit, si futurum sit ut uideam Dominum sabaoth sedentem super thronum excelsum, mihi mori Osiam regem. Iste Osias ex semine Dauid descendens & regnans in populo Iuda, quam diu quidem uixit Zacharias qui intelligebat (sic em̃ scriptum est secundo libro Paralipomenon) Fecit rectum in conspectu Domini. Nec sufficiens isto, fecit

luminariã

Esa. 45. — *Ioan. 3.* — *Adde immundam interpretationẽ ex interpretam.* — *Ioan. 13.* — *Lauacrum regenerationis.* — *Ioan. 9.* — *Esa. 1.* — *2. Paral. 26.*

Pœna rūt non λυπεγγμσιν luminaria magna Dño,& compoſuit templum Dei,& multæ fuerunt in religione eius uirtutes. Quando autem mortuus eſt Zacharias intelligens,tunc fecit malignũ.Quis hic qui fecit malignum? Rex erat,nõ ſacerdos.Alius ordo regius,alius ordo ſacerdotalis.Voluit ingredi in templum,& locũ agere ſacerdotis,& facere opus quod non fuerat ei cõceſſum. Introijt pręueniens ſacerdotes,& aſſumpſit uas libaminis.Ingreſſus autem & princeps ſacerdotum qui tempore illo erat,& octoginta ſacerdotes cum eo,dixit ad eũ princeps ſacerdotum: Nõnne tu es Oſias, & non ſacerdos? Violenter perſeuerauit,& lepra aſcendit in frontem eius. Proiectus eſt mortuus, egreſſus eſt de templo,eduxit eum Dñs.Igitur leproſus factus eſt,propter pręuaricationem legis Vnuſquiſq; ſub regno eſt,ſiue peccan,ſiue iuſtitiæ. Si peccatum mihi regnat, unus ſum de regib.Iſrael,qui templum uiolenter ingreſsi ſunt.Si iuſtus ſum iuxta menſuram profectus mei, & facio rectum,& perſeuero ante conſpectũ Dei,regnat mihi iuſtitia. Quãdiu uerò uixit leproſus,Eſaias immunda labia habuit.Quamdiu uixit iniquus, non potuit Eſaias Dñm Sabaoth uidere,& immũda labia habuit:ſub iniquo quippe rege erat.Quando eñ incipit uidere uiſionem Dei? Anno quo mortuus eſt Oſias.His ſimilia & de multis ſcriptis poteris dicere tribuente Deo.In Exodo iſtiuſmodi quiddã ſcriptum eſt.Et factũ eſt poſt dies aliquot, mortuus eſt rex Aegypti,& ſuſpirauerunt filij Iſrael,& aſcendit clamor eorum ad Deum. Quãdiu uixit Pharao, non ſuſpirauerunt filij Iſrael,& in peius poſiti ne gemendi quidem habuerunt liberã facultatẽ. Viuebat quippe rex qui imperabat eis & lateres & paleas facere. Quãdiu uixit Pharao non ſuſpirauerunt ad Deũ,cùm mortuus eſt Pharao,tunc ualuerunt madida fletib. ora ſuſtollere. Viuit rex malignus in pectore noſtro,quamdiu uiuit Pharao Zabulus. Tunc lateres operamur,& paleas,tunc lachrymas intra ſilẽtium deuoramus,& iniquitatis opera prima facimus. Cùm autem mortuus fuerit,Dño Deo nos uiſitante,tunc ſuſpiramus ad Dñm.Idcirco oremus Dñm,ut regnum peccati,quod eſt in mortali noſtro corpore,moriatur.Peccatum eñ(ait)mortuum eſt, ego autem reuixi.Et rurſum:Peccatum reuixit,ego autẽ mortuus ſum Moriente uno qui ponitur regno peccati Oſia,moritur & Pharao. Cùm moritur rex peſsimus,erigo ad cœlũ oculos,& exaudit uocem meã Deus,quomodo Abraham,& Iſaac,& Iacob:& uideo Dñm Sabaoth ſedentem & regnantẽ ſuper excelſum ſolium, quem populus non uidit. Nõdum eñ Oſias mortuus fuerat.Volo quiddam ſimile interponere bonæ rei,quæ huic cõtraria eſt. Iſte ipſe Oſias quamdiu uixit Zacharias intelligens,non fecit peccatum in conſpectu Dei:moriente Zacharia declinauit à Dño,ubi imperauit populo,& rexit urbem. Hæc dieb.& noctibus legentes & audientes Dominum dicentem:Oportuit te mittere pecuniam meam ad menſam, & ego ueniens cum uſuris eam exegiſſem,nõ colligamus in ſudario mnam creditam,nec pecuniam mittamus in terram,ſed fœneremur eam populis. Et cùm nos crediderimus Dominicam rationem,uobis erit uideudum quomodo credita cum uſuris exoluatis. Quam,&c. Amen.

Exod. 1. *Rom. 7.* *Matth. 25.* *Regnum peccati et iustitiæ.*

IN CAPVT VI. *De eo quod ſcriptum eſt: Quem mittam, & quis ibit nobis &c. uſque ad eum locum in quo ait: Et conuertantur, & ſanem eos.*

HOMILIA VI.

Vocatio Iesaiæ ad propheticũ munus. VIDENS Eſaias Dominum Sabaoth ſedentem ſuper thronum excelſum & eleuatum, uidens autem & Seraphim circumſtantes eum,& remiſſam peccatorum accipiens per eum ignem, qui allatus de altari, labia eius contactu purgauit,ait ſe audiſſe uocem Dñi non imperantis,ſed excitantis atq; dicentis:Quem mittam,& quis ibit ad populum iſtum? Deinde dicit ſe reſpondiſſe Domino:Ecce ſum ego,mitte me.Factus autẽ in hoc loco,& ſcrutans ea quę ſcripta ſunt,inuenio aliud feciſſe Moyſen, aliud Eſaiam. Moyſes enim electus ad eductionem populi de terra Aegypti,ait: Prouide alium quem mittas, etiam uidetur contradicere Deo. Eſaias uerò non electus,ſed audiẽs,Quem mittam,&,Quis ibit:Ecce,inquit,ego ſum, mitte me. Dignum eſt ergo ſpiritalibus ſpiritalia comparare, & requirere quis è duobus melius fecerit: Moyſeſne,qui poſtquam electus eſt recuſauit:an Eſaias qui ne electus quidem ipſe ſe obtulit ut mitteretur ad populum. Neſcio enim ſi poteſt quis eam contrarietatem negociorum quæ in utroq; uidetur intendens,dicere,quia id ipſum fecerit Moyſes,quod Eſaias. Ego audacter feci, comparans duos ſanctos & beatos uiros, & decernens, & dicens uerecundius Moyſen feciſſe, quàm Eſaiam. Moyſes quippe magnitudinem conſiderabat,pręeſſe populo ad educendũ eum de terra Aegypti,& repugnare Aegyptiorum incantationibus & maleficijs. Propter hoc ait: Prouide alium quem mittas. Iſte autem non expectans audire quid ei iuberetur ut diceret,ac ſi electus fuiſſet:Ecce,inquit,ſum ego, mitte me. Vnde quia ignorans quid ei iuberetur ut diceret, ac ſi electus fuiſſet:Ecce(ait)ego ſum,mitte me: hæc iubetur ut dicat, quæ erant inoptata dicenti. An non erat inoptabile ſtatim iuſſum prophetizare,à maledictionibus incipere dicentem: Aure audietis,& non intelligetis,& uidentes cernetis,& nõ uidebitis:Incraſſatum eſt enim cor populi huius,& reliqua? Forte ergo(ſi tamen audenter expedit dicere)temeritatis & audaciæ mercedem

Exod. 3. & 4. *De uocatione Moyſi & Ieſaiæ magiſtratus determinatio.* *Exod. 4.*

cedem consecutus est, ut ea iubeatur dicere quæ prophetizare nolebat. Quia autem comparauimus Esaiam & Moysen, componamus & aliam proximam comparationem Esaiæ & Ionę. Ille mittitur prędicare euersionem Niniuitis post tres dies, & piget eum proficisci nolentem causa malorum ciuitatis. Iste uerò non expectans quid ei imperaretur ut diceret, ait: Ecce ego sum, mitte me. Bonum est non prosilire ad eas quæ à Deo sunt dignitates & principatus, & mysteria Ecclesiæ, sed imitari Moysen, & dicere cum eo: Prouide alium quem mittas. Neq; enim ad principatum Ecclesiæ uenit qui saluari uult, & si præest, sed ad seruitutem Ecclesiæ, si oportet dicere & de Euangelio: Principes quidem gentium dominantur eis, & qui potestatem habent in illis magistratus uocantur. Non sic autem erit in uobis: nec enim dominantur principes in uobis, sed qui uult uestrûm esse maior, erit omnium minimus. Qui uult esse primus, erit omnium nouissimus. Qui uocatur ergo ad episcopatum, non ad principatum uocatur, sed ad seruitutē totius Ecclesiæ. Si uis credere de scripturis, quia in Ecclesia seruus sit omnium qui præest, suadeat tibi ipse Saluator & Dñs, qui talis tantusq; factus est in medio discipulorum, non quasi discūbens, sed quasi ministrans. Accipiens eñ linteum postquam exutus est uestimentis, præcinxit se, & mittens aquam in peluem, cœpit lauare pedes discipulorum, & detergere linteo quo erat præcinctus. Et docens quales oporteat esse principes tanquam seruos ait, Vos uocatis me magistrum & Dñm, & bene dicitis, sum etenim. Si ergo ego Dñs & magister uester laui uobis pedes & uos debetis alterutrum lauare pedes. In seruitutem igitur uocatus Ecclesiæ princeps, ut possit ex seruitute ista ire ad solium cœleste, sicut scriptum est: Sedebitis super thronos duodecim iudicantes duodecim tribus Israel. Audi uerò & Paulū tā præclarum uirū dicentem, Quia seruus fuerit omnium credentium. Ego eñ sum (ait) minimus Apostolorum, non sum dignus uocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei. Porrò si hoc non uidetur approbare seruitutem eius, sed tantùm humilitatē, audi eum dicentem: Facti sumus paruuli in medio uestrûm, quasi si nutrix foueat filios suos, cùm possemus graues esse, ut Christi Apostoli. Imitatores ergo nos esse expedit humilium ipsius Dñi sermonū atq; factorum, & Apostoli eius, & facere quod factum est à Moyse, ut etiam si uocatur aliquis ad principatum, dicat: Prouide alium quem mittas. Deo dicit: Non sum dignus ante heri & nudiustertius. Exilis uocis sum, & tardilinguis. Et quia Deo dixit humiliter, Exilis uocis sum & tardilinguis, audit à Deo: Quis dedit os homini, & quis fecit surdum & mutum, uidentem & cæcum? Nonne ego Dñs Deus? Crede Deo, conserua te ei, licet subtilis uocis sis, tardæq; linguæ, trade te sermoni Dei. Dices postea: Os meum aperui & attraxi spiritum. Hæc quidem propter hoc quod ait Esaias: Ecce sum ego, mitte me. Faciamus autem ex parte & cum eo. Voluit eñ cùm accepisset iam gratiam à Deo, non in uacuū eam accipere, sed uti ea ad necessaria. Videns Seraphim, uidens Dñm sabaoth sedentē super thronum excelsum & eleuatū, dixit: O miser ego, qm̄ compunctus sum, quia cùm homo sim, & immunda labia habeam, in medio quoq; populi labia immūda habentis habitē, Regem Dñm sabaoth uidi oculis meis. Hoc dicens, & miserū se faciens, meretur auxilium, suscipiente Deo humilitatē eius. Quod est istud auxiliū? Missus est, ait, ad me unus de Seraphim, & habebat in forcipe carbonē, quē attulerat de altari, & tetigit labia mea, & dixit: Ecce abstuli iniquitates tuas, & peccata tua circumpurgaui. Consecutus est beneficium, mūdus effectus, & remissionē accipiēs peccatorum. Cùm audisset: Quē mittam ad populū, & quis ibit nobis, non ꝓpter priorē conscientiam ausus fuit dicere: Ecce ego, mitte me, sed ubi audierat: Ecce abstuli iniquitates tuas. Igitur quia sancti cōpunguntur, & requirunt inter Moysen & Esaiā, satisfaciamus ꝓ Moyse & etiā pro Esaia, dantes & eis de scripturis fortē suam. Moyses non accepit remissionē peccatorū, ut diceret quasi iam conscius se mundatū, Mitte me, ꝓpter quod ait: Prouide aliū quē mittas: habebat eñ in conscientia interfectionē Aegyptij: fortè aūt ut homo sciebat se & quędā alia habere peccata, ꝓpterea recusat. Iste aūt non quasi natura iustus postulat ministeriū, sed quasi gratiā cōsecutus. Sic & Moyses si similē gratiā percepisset, audisset q;, Ecce abstuli iniquitates tuas, & hoc, Circūmundaui peccata tua: nunquā fortè dixisset: Prouide alium quē mittas. Habet ergo aliquid rationis, & Moyses recusans, & Esaias dicens: Ecce ego sum, mitte me. Sed uideamus etiā ea quæ pręcipit Dñs ut populo diceret: Vade & dic populo: Aure audietis, & nō intelligetis: & uidentes cernetis, & non uidebitis. Incrassatū est eñ cor populi huius, & aurib. grauiter audierunt, & oculos clauserunt, nequando uideant oculis, & aurib. audiant: & corde intelligant, & conuertantur, & saluem eos: bifariam sciens sermonis auditionem, & duplicem noscens constitutionem, hoc est aliud eorum corporale, aliud spiritale, aut ad populum prophetizans de his quæ in aduentu Christi futura erant, quia esset tempus quando audirent, & non intelligerēt ea. Si quidem cùm audirent Dominum meum Iesum Christum, uocem tantùm dictorum audiere, non sensum. Et hoc ex eo manifestum est, quia foris ad populum in parabolis loquebatur, discipulis autem secretò dissoluebat eas. Prophetat aūt quod euenit: Aure audietis, & nō intelligetis. Porrò quòd de aduentu Domini hoc sit populo prophetatum, ipse Saluator dicit: Bene prophetizauit de

uobis

Esaiæ & Ionæ comparatio.
Ion. 1.
De ministerio Ecclesiæ.
Marc. 9.
Istud episcopi nostræ ætatis non facilè dabunt.
Ioan. 13.
Matth. 24.
1. Cor. 15.
1. Thess. 2.
Bonus hic uir, tādem suscipit Iesaiæ patrocinium, ne fortè periclitetur.
Concio Iesaiæ.

Matth. 13. uobis Esaias inquiens: Aure audietis, & non intelligetis. Cōcedamus ergo quia sermones Dñi
populus auscultans, non potuerit nosse quæ dicta sint. Videamus autē quid sit hoc quod sequi
tur: Et uidentes uidebitis, & non scietis. Non si quis uidit ea quę Saluator faciebat, statim uidēs
potuit intelligere cur facta sint. Veluti (exemplū assumamus) lauit pedes discipulorū: & uide-
bant quidem bene quō lauabat pedes magister discipulis, uidebant aūt & alij qui erāt præsen-
tes, sed id tantū quod fiebat, non etiā cur fiebat. Similitudo quippe erat lauatio pedū, qua lauit
uerbū Dei pedes discipulorū. Idcirco ait Saluator ad recusantē Petrū, & dicentē: Non lauabis
Ioan. 13. pedes meos. Quid ait? Quod ego facio, tu nescis modò, scies aūt postea. Quid aūt facis modò?
dicit Petrus. Video te lauantē pedes nostros, & peluem positā, linteo te pręcinctū, & seruientem
nobis, & detergentem pedes nostros. Verùm quia non erat hoc negociū corporale, sed spirita-
le, Saluator nudatus mittit spiritalem aquā in peluem secundū scripturas, & lauat pedes disci-
Ioan. 14. pulorum suorū, ut cùm mūdi fuerint, ascendant ad dicentē: Ego sum uia: & non pleni puluere,
quem excutere uoluit super indignos, & nō suscipientes pacē, neq; dignos eorū quæ diceban-
tur. Et quia hoc erat quod significabat, ideo ait: Quod ego facio, tu nescis modò, scies aūt post-
ea. Erat aūt hoc quod & reliquis dictum est: Quia uos uocatis me magistrū, & dñm, & bene di-
Exhortatio ad ueram humilitatem, quam episcopi, presbyteri, uiduæ diaconæ, lauantes fidelium pedes declarant. citis. Sum etenī. Si igitur ego dñs & magister laui pedes uestros, & uos debetis inuicem lauare.
Ergo hoc dicit ut episcopus mittens aquā in peluem, & exutus uestib. suis, & pręcinctus linteo
me extendente lauet pedes meos? Siquidem uos, inquit, debetis inuicem lauare pedes uestros.
Si hoc est quod dicitur, nemo uestrûm mandatū seruabit. Nemo enī quibuscunq; uenientib. as-
sumens linteū diaconus, uel presbyter, siue episcopus, lauat pedes. Sed si intelligas ea quæ scri-
pta sunt, qui uerè beati sunt episcopi seruientes Ecclesiæ, mittunt aquā de scripturis in peluem
animę, quod est secundū scripturas, & tentant pedū discipulorum sordes lauare, & eluere, & proijce-
re. Et sic custodiunt episcopi mandatū imitantes Iesum, sic & presbyteri. Vtinā & ego accipiam
nunc aquā quæ possit animæ uestræ pedes lauare, ut unusquisq; uestrûm dicat, cùm fuerit lo-
tus, Laui pedes meos, quō inquinabo illos? Hoc enī sponsa dicit in Canticis canticorum, non
Cant. 3. ostendens corporeos pedes lotos, sed pedes non offendentes. De quib. dicit Salomon: Pes aūt
tuus non offendat. De quib. & in Psalmis scriptū est: Mei autem penè moti sunt pedes. Verùm
Psal. 73. & quæ constituuntur uiduæ in Ecclesijs: Si sanctorum, inquit, pedes lauit. Si autem uis apertiùs
audire quō uidua lauat sanctōrum pedes, audi Paulū in alio loco constituentem uiduis, & di-
1. Tim. 5. centem: Bene docentes ut pudicas efficiant adolescentulas lauantes sordes pedū iuuencularū.
Et istæ uiduæ dignæ sunt Ecclesiastico honore, quæcunq; sanctorū pedes lauant sermone spiri-
ralis doctrinæ, sanctorū uerò non masculorum, sed mulierum. Docere enī mulierē non permit-
tit, neq; principari uiro. Vult esse mulieres bene docentes, ut ad castitatem suadeant non adole-
scentes, sed adolescentulas: indecens quippe est, ut mulier magistra uiri fiat: sed ut castitatē sua-
deant adolescentulis, & amare uiros, & liberos suos. Discamus ergo lauare pedes discipulorū.
Ista propter hoc dicta sunt: Videntes uidebitis, & non scietis. Quoniā si quid fiebat à Saluato-
re, ab his quidem qui non intelligebant, uidebat̄ iuxta corpus, nō uidebat̄ iuxta rationem: ab
his uerò qui intelligebant, uidebat̄ quidem iuxta oculos, uidebat̄ aūt & iuxta intellectū: ita ut
non compleret̄ super beatè uidentes, hoc quod dictum est: Videntes uidebitis & nō scietis, sed
super peccatores. Sed & cūcta Euangeliorum oremus uidentes dupliciter uidere, quomodo fa-
cta sint iuxta corpus, quando Saluator noster uenit ad terras. Etenī similitudo erat, & typus fu-
turorū unumquodq; quod fiebat in corpore. Veluti nescio quis à natiuitate cęcus uisum recu-
Ioan. 9. perauit: uerè autē cæcus iste erat à natiuitate gentilium populus, cui Saluator reddidit uisum,
saliua sua ungens oculos eius, & mittens ad Siloam, quod interpretat̄ Missus. Mittebat quippe
eos quos spiritu unxit ut crederent, ad Siloam, id est ad Apostolos & magistros, propter quod
scriptū est de Siloa, quia interpretat̄ Missus. Et quotiescūq; incipimus ab Iesu uisitari, ut recipia-
mus animæ oculos, mittit nos ad Siloam, hoc est Missus. Et unusquisq; ergo nostrū quando le-
git ea quæ in Euāgelijs facta sunt, oret ne etiā in se cōpleat̄: Videntes uidebitis, & non scietis. Si
autē ut existimant simpliciores, illa quæ facta sunt non propter nos, sed propter se tantū facta
sunt, & non erant exempla alterius rei, exponant quem hoc quod dictum est, Videntes uidebi-
tis & non scietis, habeat sensum. Nam si non ea quæ uidebantur habebant aliquem sensum sa-
cratum, ut cum carnalib. oculis etiam spiritaliter inspicerent̄, nunq̄ dixisset: Videntes uidebitis
& non scietis. Ad approbationem autem horum, & alterius scripti de Euangelio testimonium
Ioan. 14. proferemus, quod iuxta eos qui tantùm literam sequuntur, mendacium est. Dicit Saluator &
Dominus noster ad discipulos in Euangelio secundum Ioannem: Si credideritis, non solùm
quæ ego facio facietis, sed & maiora horum facietis. Videamus ergo si maiora aliqua fecerint
discipuli. Quid maius est quàm mortuū resuscitare? Quis nō dico nostrûm, sed Apostolorum
Actor. 9. mortuū suscitauit? Refert historia quia Paulus Eutychū resuscitauerit à mortuis, & Petrus Tabi-
tam, quæ interpretatur Dorcas. Ista autem & alia istiusmodi inueniri possunt: ubi sunt maiora?

Sed

Sed & cæcos Saluator fecit rursum uidere, & quod maius est, eos qui sic nati fuerunt. Exhibeāt *Matth. 9.* quos cæcos ab utero manibus Apostolorū curatos aspexerint. Et alia infinita potest de Euangeliis inuenire qui quærit, quia neq; Apostoli his maiora fecerint, neq; eorum successores. Verùm sermo scripturæ tale quiddam locutus est: His quæ ego feci corporalibus, uos maiora facietis. Ego feci resurgere ex mortuis corporaliter, uos resurgere facietis ex mortuis spiritaliter. Ego cæcis sensibile hoc lumen infudi, uos spiritalē lucē non uidentibus dabitis. usq; ad hāc autē diem hæc maiora signa à corporalibus quæ fecit Iesus ego uideo fieri per fidelissimos discipulos Iesu. An non cæci nunc uident? & claudi ambulant? & leprosi mundantur? & reliqua fiunt? Si is qui heri obcæcatus est accedens ad idolū quasi ad Deum, hodie inuocet Deum uiuū, pristina derelinquēs, nónne uidet? An non qui heri claudus erat propter peccatum, nunc propter discipulorum doctrinā iter uerum edoctus stabili graditur pede? Qui heri aridam habebat manum, & otiosam ad benefaciendū, hodie recipiens manum habet eam uiuentē? Si uideris aliquē pollutum, & lepram in anima habentē subitò pœnitere, ac doctrinę sermone compunctum, non te pigeat dicere, quia maius sit hunc spiritaliter leprosum, quàm quēdam carnaliter fuisse purgatū.

Quomodo discipuli maiora, quam Christus, opera perfecerint.

Quasi uerò Christus corporalia tātùm beneficia, non etiam Spiritualia præcipuè exhibuerit.

Et hæc quidē largius profudit oratio, cupiens ostēdere quid sit hoc quod dictum est: Et uidētes uidebitis & nō intelligetis. Quæ aūt causa est audiētem nō intelligere, & uidētem nō uidere? Incrassatum est, inquit, cor populi huius. Siquidē necessarium est intelligi & hoc unde fit, nō eadē est corporalis & spiritalis pinguedo, neq; eadē est corporalis tenuitas, & spiritalis. Etenim quod corporaliter crassum est, in carne fit, & nihil mihi nocet cor carneum si incrassetur, neq; prodest à languore, uel à quacunq; causa attenuetur. Tale aūt existimo fieri cor carneum eorū qui formidine continētur. Quomodo enim toti tabescunt ab ægrotatione, sic aiunt & crassitudinē, & quicquid pingue est circa cor eorum extenuari. Quid ergo mihi nocet si corporale cor meum incrassetur? Esto uerò & attenuari cor meū, quid mihi ex isto prodeīt? Sed cor nuncupatiuo cum corporeo corde uocabulo animæ nostræ principale nominatur, ut manifestum est ex eo quod in Euāgelio dicitur: Beati mundo corde. *Matth. 5.* Neq; enim hi mundo corde sunt, qui sanguinē, uel quodcūq; materiæ corporalis intrinsecus nō habēt. Sed dictū est: Beati mundo corde, pro eo quod est, Beati qui mūdum habēt principale animæ. Principale nominatur pro corde. Quoniam igitur principale animæ nostræ quod esse dicitur in corde corporeo, siue mundum est cor nostrum, siue immundum, immūdum quidē quando cogitationes pessimæ egrediuntur ex eo, homicidia, adulteria, furta, falsum testimoniū, blasphemiæ: mūdum aūt quando cogitationes sanctæ, & intellectus diuini, & mens pura: propter hoc arbitrandū est attenuatū quidē esse dictū, attenuatū à sancto spiritu eius qui saluatur: incrassatum aūt & præfocatum à malitia eius qui peccat. Dicitur eñ de sancto spiritu qui est secūdum sapientiam, quia sit multifarius, tenuis, mobilis, & quia iustus accipiat hūc subtilē spiritū. Differt quippe hic spiritus ab omnibus spiritibus intellectualibus, mūdis, subtilibus. Est ergo principale cordis tenue quidē quod spiritale est, pingue aūt quod ex corporalis materiæ uitio cōcretū est, plenū cogitationibus corporalibus, quæ sunt in reprehesione. Sic dicitur: Incrassatū est cor populi huius. Intellige ex eo incrassatū esse cor, quia nihil fit in eo pręter humanas & carnales sollicitudines. Quomodo enim materia corporis pinguis est, eodē modo enā corporei intellectus & cogitationes. Ex quo cùm duo posita sint, incrassari cor ex secularibus curis, & attenuari ex sollicitudine spiritali, cùm quis cogitat ea quæ Domini sunt, proiiciens pinguedinē ex corde, & sciens quia si incrassatum fuerit cor eius, neq; accipiat sermones Dei, neq; uideat salutis sacramēta: deponamus & nos crassitudinē, & assumamus eam quæ dicta est tenuitatem, ut & nos dicamus quomodo prophetes: Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea. *Psal. 63.* In terra deserta inuia & inaquosa, sic in sancto apparui tibi: non quasi sanctus fuerim naturaliter, sed si carnis prudētia tabescit, & si prudētia carnis extabuerit, tūc in sancto apparebo ei. Hæc in explanationē eius quod dictum est: Incrassatum est cor populi huius.

De Corde incrassato.

Sequitur autē: Et auribus suis grauiter audierūt. Nihil mihi nocet si grauiter audiam corporaliter, neque ista mihi causa fit ut nō audiam sermones Dei. Quomodo eñ nihil mihi nocet cæcitas corporalis, si nō fuerit obcæcata anima mea: sic neq; leuitas neq; grauitudo auditionis corporalis impedit quicquam mihi. Est alia quædam grauitudo auditionis, quæ noceat animæ hominis. Quæ est ista grauitudo, quæ est in auditionē animæ? Peccatū, secūdum scripturas, graue est. Propter quod sentiēs quis peccata sua, dicit: Quasi onus graue grauatæ sunt super me. *Psal. 38.* Et quia grauis est iniquitas, propter hoc super talētum plumbi sedet, ut in Zacharia scriptū est. *Zach. 5.* Aegyptii autē nō quoniā grauia habebāt corpora, submersi sunt quasi plumbū in aqua uehemēti, sed quia animæ eorum ad talētum plumbi, super quod sedebat iniquitas, aggrauatæ erāt: propter qđ submersi sunt tanquā plumbum in aqua uehemēti. Grauitudo ergo auriū à peccato fit, & leuitas à iustitia. Quid est quod faciat auditū nō grauiter audire, sed leuiter? Pennæ uerbi, pēnæ uirtutis. Etenim pennæ uerbi multū leuitatis afferūt. Quis dabit mihi pennas sicut colūbæ, & re- *Psal. 54.*

De auribus obstructis.

quiescam? Hoc dicit prophetes nō orans ut corporalis pennas accipiat columbę, sed pēnas co
lumbæ spiritus sancti. Dicit aūt rursus Salomon de diuite: Componet autē sibi pēnas quomo
do aquila, & cōuertitur in domo eius qui præest illi. Si accipiamus igitur pēnas leuiter audie-
mus. Si aūt peccauerimus, & negligētes fuerimus circa alas, & defluxerint pēnæ nostræ, graua-
bimur, & grauiter audiemus. Auribus ergo suis peccatores grauiter audierunt. Omnes quidē
Iudæi, qui tūc audierūt Saluatorē, grauiter eum audierunt, ideo nō crediderūt. Vsq; hodie au-
tem quotquot audientes scripturas, nō audiunt sermonem spiritaliter, qui leuis est, sed literam
quæ est grauis & occidēs, grauiter audiunt. Atq; ita dupliciter auditur scriptura. Ab eo qui nō
intelligit quæ dicuntur grauiter auditur: ab eo uerò qui intelligit eam, nō solùm auditur non
grauiter, sed potius acutè. Vnde & qui fit intelligens, fit auditor. Est & aliud autem quod pro-
phetatur de populo Iudæorum, & de omnibus nobis si peccauerimus. Et oculos suos clause-
runt, ne quādo uideant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant. Eorum qui nō uident,
quidā cæci sunt, & propter cæcitatem nō uident: quidam in tenebris sunt, & propterea non ui-
dent. Alij autem neq; in tenebris sunt, neq; cæci sunt, sed quia claudunt oculos, non uident. Et
Matth. 4. scit has differentias, quæ principales cordis nostri sunt, scriptura diuina. Dicit enim Saluator
his qui sunt in uinculis, Exite: & his qui in tenebris, Vt eis reueletur: & sedētibus in regione &
umbra mortis, Lux orta est eis. Isti non uiderunt ideo, quia fuerunt in tenebris, donec oriretur
eis lux. Surdi audite, & cæci aspicite. Et ideo isti nō uiderūt antè, quia naturaliter cæci erāt. Qui
uerò extra ista sunt, quiq; ad comparationē cæcorum, & eorum qui in tenebris sunt, multò pe-
iores sunt: ij sunt qui ideo nō uident, quia oculos spontè clauserant. Hoc autem ita esse ut asse-
Ioan. 9. ruimus, Saluator mihi testimonio erit, dicens: Si cæci essetis non haberetis peccatum: nunc au-
tē dicitis Quia uidemus, peccatum uestrum manet. Et benè ait, Dicitis quia uidemus. uerè e-
nim dicit, Quia uideant, & habeant possibilitatem uidendi, sed claudentes oculos non uidēt.
Et si quando uideris ingeniosam ad intelligendum animam, & uelocem, & alacrem, nō medi-
tantem eloquia Dei, cognosce quia nō propter cæcitatem non uidet ea quæ cōtinentur in scri-
pturis, non ob id quia in tenebris sit, sed quia claudit oculos. Si ergo audieris scripturam diui-
nam dicentem his qui claudūt oculos, Aperi oculos tuos, & recta uide. Aperi oculos ab eo quòd
clauseras, tunc poteris uidere recta, & considerare lumen ueritatis. Et accusat quidē eos de qui-
bus quæritur, cur oculos claudant ne uideāt. Nō autem & hoc dicit, quia nō expediat aliquan-
do & claudere animæ oculos. Expedit enim, sicut manifestum fecit Esaias, dicēs in his quæ se-
quuntur: Quis annunciauit uobis locum æternum? Qui ambulat in iustitia, & loquitur uerā
uiam & rectam, obturans aures ut non audiant iudicium sanguinis, claudens oculos ut non
uideāt iniquitatem. Si futurum est ut aperiens oculos animæ audiam & sentiam turpiloquia,
melius est claudere auditus, quàm audire quæ noceant. Quando ergo claudam? Quando ma-
la dicuntur, ut neq; intelligam ea. Quando uidenda sunt eloquia Dei? Quando conuertimur,
& sanat nos Deus, mittens uerbum quod sanat eos qui uolūt curari in Christo Iesu, cui est glo-
ria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN CAP. VIII. *De eo quod scriptum est: Da sapienti occasionem, &c.*

HOMILIA VII.

Prou. 9. DA sapienti occasionem, & sapientior erit, dicit sermo diuinus. Occasionem autem acce-
perunt sacratissimi Apostoli ad intellectum propheticorum sermonum. Oremus Deū
ut accipiamus sapientiam, & possimus fieri sapientiores per occasionem Apostolorum
Heb. 2. ad prophetas exponendos. Apostolus recordans huius dicti: Ecce ego & pueri quos Deus de-
dit mihi, deinde infert, & edisserit. Quia ergo pueri communicauerunt sanguini & carni & ipse
proximè eos factus qui participantur eorum: ut per mortem destruat eum qui imperium ha-
De pueris, qui lacte doctrinæ opus habent. bet mortis, hoc est Zabulum, & eruat eos quicunq; metu mortis in sempiternam uitam rei erāt
seruitutis. Igitur quia pueri participes effecti sunt sanguinis & carnis, & Saluator noster cōmu
nicauit carni atq; sanguini. Alienum enim erat à natura & diuinitate eius, sanguinem & carnē
suscipere: propter nos autem ea quæ sibi erāt aliena suscepit, ut domesticos sibi faceret qui fue-
ramus alieni per peccatum. Et quidem Apostolus sic exposuit, dicens: Quia ergo pueri cōmu-
nicauerunt sanguini, & carni, & ipse proximè eos factus est qui participantur eorum. Ego autē
dicam, quoniam quomodo & pueri communicauerunt sanguini & carni, & ipse proximè eos
factus qui participantur eorum: sic quia pueri non possunt fortiores audire sermones, debent
enim ut pueri audire sermones Dei, propter hoc factus in sanguine puerorum causa qui com-
municauerunt carni & sanguini, quasi paruulis loquens loquitur nō diuina & ineffabilia, sed
quæcunq; capere possunt paruuli. Paruuli autem omnes homines sunt, si eos cōparas ad per-
Matth. 11. fectionem uerbi: licet Mosen nomines, licet unū dixeris de prophetis, licet Ioannē, quo maior
in natis mulierū nemo fuit: licet ad Apostolos uenias: Petrum, cui portæ inferi nō inualescēt,

uel

uel Paulum qui raptus est usq; ad tertium cœlũ,& audiuit indicibilia uerba, non deponis eo- 2.Cor.12.
rũ gloriam,dicens, quia & ipsi in eis quæ intellexerunt comparatione eorũ quæ non intellexe-
rũt paruulorum disciplinis eruditi sunt, quæ hominibus tradũtur. Dicit ergo Saluator nõ de
his quos Paulus in Christo paruulos nũcupat,& asserit lacte potandos, & nõ forti cibo,sed de 1.Cor.3.
omnibus simul hominibus:Ecce ego,& paruuli mei quos mihi dedit Deus. Verùm quo modo
in pueris alij sunt alijs acriores, & ea quæ eis sunt tradita uelocius consequuntur: sic inquam
similem ingeniosis pueris factum Mosen,& prophetas, sed & Domini nostri Iesu Christi Apo-
stolus. Propterea sentientes semetipsos qui etiam si profecerint puerorũ profecerint profectu,
dixerunt:Ex parte cognoscimus,& ex parte prophetamus. Nec enim adhuc ueritatis negocia, 1.Cor.3.
sed umbras negociorum conspiciebant,nec plenam lucem,sed obscuram imaginem. Ideoq; re
petebant,dicentes:Videmus nũc per speculũ,& in ænigmate, tũc autem facie ad faciem. Quis
ergo hæc legens & intelligens inflabitur & erigetur super scientiam, seu super quodcũq; dono-
rum?Etenim cuncta quæ ad pueros deuenerunt, multò inferiora sunt his quæ reposita sunt ui
ris. Debent ergo non eleuari, & superbire ij qui uidentur inter pueros acrioris ingenij & uelo-
cioris.Istos autem pueros homines dicit omnes,quos & Saluator demonstrabat:Ecce inquiẽs
ego,& pueri mei quos mihi dedit Deus. Donũ accepit & Saluator à Deo. Nemo enim uenit ad
eum,si non qui misit eum attraxerit uenientem ad Saluatorem,sicut in Euangelio quod secun
dum Ioannem est didicimus. Et quoniam accepit donum à patre eos qui credunt,idcirco pro-
pheta de eis ait:Ecce ego & pueri quos mihi dedit Deus. Nec putandus est nõ habuisse qui ac-
cepit,cum adhuc habeat ipse qui dederit. Deinde in reliquis prophetat Saluator in propheta,
dicens futurum esse ut cùm acceperit pueros,signa & prodigia fiant in Israel. Habet autem ita:
Et erunt signa & prodigia in Israel à Domino sabaoth, qui habitat in monte Sion. Qui enim
habitat in speculatorio,& in omni anima potest conspicere ueritatem, iste facit signa & prodi-
gia per Saluatorem,& post Saluatorem per Apostolos:& ubicũq; inuenitur anima apta mini-
sterio signorum & prodigiorum Dei, siue iuxta spiritalem curationem, siue sensibiliter exhor-
tando eos qui ueniunt ad fidem,non est ociosus Deus, qui tunc fecit signa & prodigia, etiam
nũc operari ea. Et si dixerint ad uos, Quærite uentriloquos,& eos qui de terra clamant,qui in- Esa.8.
ania loquuntur,qui de uentre clamant,non gentes ad Deum suum requirunt,qui exquirũt de
uiuentibus mortuos. Attendite quoniam obscurè dicta sunt, & debet sensus Deo ipso largien-
te & reuelante cohærere superioribus. Docet ergo nos ut non simus aliorum sermonũ discipu- *Discipuli cæ-*
li, nisi cœlestium & bonorum. Sunt enim quidam loquentium & pollicentium doctrinam ue- *lestium sermo-*
ram,qui non loquuntur cœlestia,sed terrena. Qui est ex terra,de terra loquitur:qui de cœlo ue *num.*
nit,super omnes est,& quod uidit & audiuit, testificatur. Si quis (ait) pueris qui in me credũt, *Ioan.3.*
dixerit:Quærite uentriloquos,& eos qui de terra clamant,qui inania loquuntur, qui dè uẽtre
clamant,ueluti quærite dæmonia:ab una enim specie dæmonis uentriloqui πύθωνας omnia dę
monia nuncupauit. Si dixerint uobis,quærite uentriloquos,hoc est,quærite à dęmonibus siue
diuinationem,siue ueritatem,siue sacratam contemplationem,respondere eis quæ dico. Quæ
sunt quæ eos docet? In sequentibus dicit. Et sunt quidam qui mittunt uos, magis autem cate-
chumenos,quantũ in ipsis est ad uentriloquos. Qui enim uolunt uos ire ad idola, de quibus
scriptũ est:Et omnes dij gentiũ dæmonia, uolũt uos ire non solùm ad uentriloquos, sed ad o- 1.Cor.8.
mnem speciem dæmonũ. Veruntamen Deus noster qui in cœlo & in terra uniuersa facit, euel-
lat nos à dæmonibus,& familiares sibi faciat per saluatorem nostrũ Iesum Christum. Videte er *Nota,quid de*
go nequando decipiatur alicuius ex uobis anima,ut adhuc ambigat & dubitet, cũ audierit il- *statuis & ido-*
lum & illũ hominem, In illo idolo dæmon curauit illũ languorem: illud & illud diuinauit. Ista *lis dicat.*
omnia idola sunt dæmonũ, & hominum non cognoscentium ueritatem. Ascendite animo ad
Deum,qui est omnium creator, & comparate pietatem istam omniũ quæ annunciatur esse pie
tas,nec est pietas,& uidete quia uos beati estis. Quis enim similis tibi popule saluate à Domi-
no?Et beata gens cuius Dominus Deus eius, populus quem elegit in habitationem sibi. Bea- Psal.144.
ta quippe gens fuit quondam Iudæorum, sed perdidit beatitudinem, & eiecta est de loco suo,
quia eum qui missus est & testimonium habuit patris,non solùm per legem & prophetas, ue-
rùm & in signis & prodigijs,insidians interfecit. Beatitudo ergo trãsmigrauit ad nos Iesu Chri-
sti discipulos,& credimus in eo inconcussè & firmè uiuentes iuxta hoc quod docti sumus. Et si
dixerint ad uos: Quærite uentriloquos,& eos qui de terra clamant. Qui inania loquuntur,ua
niloquos nominauit. Omnis sermo qui dicitur aut uacuus est,aut plenus ueritate. Vacuus est
sermo omnis qui mendax est. Plenus est autem ueritate qui habet scientiam Dei uniuersorũ,&
docet ut credamus Deo pollicenti regna cœlorum sanctis suis. Vide ergo quid dicant,qui non
fuerunt uaniloqui,neq; uacui unquã apparuerũt in conspectu Domini. Nos omnes ex pleni-
tudine eius accepimus. Qui uaniloqui sunt,non habent hoc ex plenitudine, sed omnes uacui Ioan.1.
sunt ueritate,uacui sunt uirtute,uacui sunt Christo. Si dixerint uobis, quærite eos qui de terra

clamant, qui inania loquuntur, qui de uentre clamant. Volo dicere & causam quare hoc potissimum dæmonium uētriloquorum nunc assumpserit sermo, ut dicat: Si dixerint ad uos, quærite uentriloquos. Inuenies omnes qui repromittunt, nec habent ueritatem, uentri suo seruientes, & quodammodo propter uoluptatem eius & abundantiam cuncta facere. Non solùm aūt gentiles, sed & eos, qui cūm repromittant in Christo religionem, hæretici sunt: & non tantùm illos, sed etiam in nobis qui ecclesiastici sumus, inuenies aliquem pro saturitate uentris cuncta gerere, ut honoretur, & accipiat munera quæ in Ecclesia deferuntur. Iste talis de uentre loquit̄, & fons sermonum eius in uentre consistit. Non enim fons sermonum eius de corde bono fluit, non de bonis cogitationibus, non de sancto spiritu. Si quis ergo aliquando se docere promittit, obseruate utrum sermones eius de uentre habeant principium an non. Propositionem aūt quæ mihi dici potest, ipse interponam, ne fortè quis ex uobis à quoquam eam audiens existimet aut scripturam sibi esse contrariam, aut nos inspexisse quomodo oporteat approbare sermonem in eos accusatorium, qui de uentre clamant. Quæ est ergo propositio? Si quis, ait, credit in me, flumina de uentre eius fluent, fons aquæ salientis in uitam æternam. Dicat itaq; aliquis de his qui proponunt. Si Saluator repromittit hunc esse de uētre fontem aquæ salietis in uitam æternam, de iusto egreditur, & iustus de uentre clamat. Siquidem fons aquæ quem Deus repromitu't, in uentre eius est. Sed dicendum est ne fortè duos habeamus uētres, & alius sit corporalis, alius spiritalis, quomodo reliquæ partes quæ uidentur in corpore nominati, uelut i sunt oculi, uerū alij corporis, alij animæ. Si enim dicitur de oculis: Mandatum Domini lucidum illuminans oculos, non puto hoc referendum ad oculos corporales. Et si dicitur: Qui habet aures audiendi audiat, non est putādum hoc dici de corporis auribus, sed de animæ, quas habent qui mundi sunt in auditu animæ. Sed & si dicitur in repromissionē: Pes tuus nō offendet, non est arbitrādū de corporis pede. Est enim quidam pes cordis ingrediēs ad eū qui dixit: Ego sum uia. Sic igitur similis uentri corporali uenter est animæ, de quo loquitur iustus: A timore tuo Domine in uentre concepimus & parturiuimus & peperimus spiritū saluns tuę, quā fecisti super terram. Quicunq; aūt plenum habent uentrē uanis sermonibus, qui de terra sunt, habent uentrem de terra subsistentem, de quo scriptū est: Deus autem & istum & hæc destruet. Sancti ergo uentrem habent, in quo à timore Domini & conceperunt, & plenus est uenter eorum fontibus aquæ salientis in uitam æternā. De isto uentre ait ille: Aures & uenter meus quasi uter plenus musto ac ligatus. Hæc enim dixit non de corporali uentre: nec enim uenter eius corporalis plenus erat diuinorū & his proximorum uino alligato in uentrem. Ista in solutionem propositionis. Nunc ad hoc quod cœpimus reuertamur. Si ergo dixerint ad uos, Quærite uentriloquos, & eos qui de terra clamant, non gens ad Deum suū, hæc eis respondete. Deficienter aūt dicitur: Hæc eis respondete, Non gens ad Deum suum exquiritur. Vnaquæq; gēs, si quærit Iouem, ad proprium Deum refert quod quæsiuit. Hæc eis respondete: Vos aūt Israelitæ habentes Deum uerum qui est super omnia, cū quæritis, nolite uentriloquos quærere, neq; de terra clamantes, neq; uaniloquos, sed proprium Deum: Qui quærunt de uiuentibus mortuos. Mortui enim sunt dæmones priuati uera uita, quæ dicit: Ego sum uita. Nolite ergo mortuos sciscitari de uiuis negocijs. Legem enim suscepistis. O uos quibus persuaderi nō potuit, ut quæreretis ista de uentriloquis, & de terra clamantibus uanis sermonibus sermonē ueritatis, & legem, suscipientes eam in adiutorium legis uestræ, attendite. In lege uestra scribitur: Non sequaris idola: iuxta legem facientes non attendatis uentriloquis, neq; his qui de terra clamāt. Legem enim in adiutorium dedit, ut dicant, non est sicut uerbum istud, pro quo non est munera dare. Qui enim assumpsit legem, & nouit quia lex in adiutoriū est, & pręcipuè spiritalis, quę interdicit à uentriloquis & augurijs quærere: hic cum intellexerit legem, debet admirans eam dicere, Nullum uerbum ita mūdum apud Græcos & Barbaros, quale est uerbum legis. Ab omni enim uerbo, ab uniuersa doctrina ueritatem pollicente differt lex, quæ à Deo nobis data est. Legem enim in adiutorium dedit, ut dicant, Nō sicut uerbum istud. Quid est quod non est sicut uerbum istud? Multa sunt uerba, sed non sicut uerbū istud. Nullum enim uerbū post uerbum Mosi, post uerbum prophetarum, multò autem amplius post uerbū Iesu Christi, & Apostolorum eius. Vide si non clamant sensus Dei quod dictum est: Legem enim in adiutoriū dedit: ut dicant qui acceperunt legem in adiutorium, non est ut uerbum istud quod loquutus est Moses in lege lata per angelos in manu mediatoris. Multò autem dignius potest hoc Ecclesia dicere, Non est sicut Verbum istud quod caro factum est, quod habitauit in nobis, cuius uidemus gloriam, non sicut Moses uelamine obtectam, sed gloriam tanquam unigeniti à patre, pleni gratiæ & ueritatis. Non est sicut uerbum istud quod suscepit Ecclesia, in quo credit, per quod & saluabitur, Verbum quod in principio erat apud Deum Deus Verbum cui gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Marginalia: Rom. 16. — De ijs qui uentri suo seruiūt, & de uentriloquis. — Ioan. 7. — Anthypophora. — Psal. 118. — Matth. 13. — Ioan. 14. — Esa. 26. — 1. Cor. 6. — Gal. 3. — Ioan. 1.

IN CAP. XIII. *De eo quod scriptum est, Vlulate sculptilia in Hierusalem, & in Samaria, usq; ad eum locum in quo ait: Et commouebo ciuitates quæ habitantur.*

HOMIL. VIII.

De idolis cordium.

OLIM quidem quando peccauit populus prior, excidit à religione, & sculptilia fabricatus est Iudas in Hierusalem, & is qui Israel uocabatur in Samaria. Si autem & nunc aliquis consideret ex multitudine eorum qui colligunť peccatores, non pigebit eum dicere, quòd unusquisq; Deum faciens quod existimat esse bonum, & seruiens peccato, maledictus est faciens sculptile, & conflans opus manuū artificis, & ponēs illud in abscōso. In abscon so quippe cordis multa facimus idola si peccemus, Vnde sermo nos edocet pœnitentiam agere, & ululare super sculptilibus, & idolis quæ sunt in Hierûsalē & Samaria. Et si quidē nos peccemus, qui esse de Ecclesia cupimus, in Hierusalē facimus sculptilia. Si uerò ij qui extra Ecclesiam constituti sunt quomodo hæretici peccauerinr, faciunt idola in Samaria. Veruntamen omnes omnipotens Deus iuxta suam bonitatem ad pœnitentiā prouocat, dicens: Vlulate sculptilia in Hierusalē & in Samaria. Quemadmodū etenim feci Samariæ & manu factis eius, ita faciam Hierusalem & idolis eius. Cōminatur quæcunq; fecit Samaritanis, & his qui de Ecclesia sunt. Cùm autē consummauerit Deus omnia faciens in mōte Sion, & in Hierusalem, inducet super sensum magnū principē Assyriorum, & super altitudinē gloriæ oculorum eius. Docemur quid futurum sit inimico nostro & Zabulo, quē sensum quendam magnū nunc propheta nuncupauit. Quomodo enim serpens sapientior erat omnibus bestijs quæ sunt super terram, & filij seculi huius sapientiores super filios lucis in generatione sua sunt, & dispensator iniquitatis sapienter fecit secundū sapientiam non bonā: eodem modo iste qui figuraliter princeps Assyriorum dicitur, magnus est sensus, & est mirari magnitudinē sensus eius: in quo abusus est ad instruendos sapientes mundi istius, qui cum omni ueri similitudine, cunctaq; uirtute falsitatem sectarū suarum cōponentes exhibent. Cùm ergo omnia fecerit Deus in monte Sion, & in Hierusalem, & reddiderit ea quæ iustis repromissa sunt, tunc inducet supra sensum magnū principem Assyriorum, & super altitudinem gloriæ oculorum eius. Alta eum sapiētem sermo nouit, & exordium ruinæ eius ab inflatione cœpisse. Vnde & si inflati fuerimus, in iudicium incidemus diaboli, in quo incidit ipse Zabulus. Videamus aūt & inflationē eius quanta sit, ut eam caueamus, & non permittamus eum super nos uera dicere. Quid igitur dicit? Viribus faciam, & sapientiam intellectus auferā, fines gentium. Existimat fortitudine sua quod uult in nobis se posse perficere. Et reuera si uincamur, & post hæc uerba peccemus, si post Ecclesiam rursum in circum, & ad equorū cursus, & ad conuentus gentilium eamus, quid aliud fit, quàm superatos nos possidet? Et quid dixit Zabulus uiribus faciā? consequiť in nobis peccatoribus, quod minatus est. Sed & si fornicemur post castitatem longi tēporis, post sanctimoniā multā, quid aliud fit quàm uera locutus probatur super nos, qui dixit uiribus faciam? Quid aūt & aliud repromittat iste magniloquax intueamur. Et sapientiā intellectus auferam, fines gentium. Sapientiā nescio quā pollicetur, de qua & propheta loquitur: Alienigena quædā sapientia est in eis. Est enim aliqua extranea à ueritate sapientia quā disperdet Deus. Hanc iste habens existimat se esse sapientē, & dicit: Sapientiā intellectus auferam, fines gentium, & uires eorū depascar. Peruenit enim ad omnes gentes operatio eius, sed Saluator in omnes gentes mittens sermones suos, eruit eos, qui à Zabulo in cūctis gentibus captiui tenebātur. ET uires eorū depascar.] Minať se uires nostras prædatū iri, & tradere aduersus nos militantibus. Et reuera est uidere eum quibusdam hoc facientem. Quando enim quis uincitur à Zabulo, & traditur dæmonibus spiritibus pessimis, uirtutibus contrarijs, quid aliud factum est quàm is dixerat: Et uires eorū depascar? Accipiens nostras uires depastus est nos. ET cōmouebo ciuitates quæ inhabitanť.] Et hoc Zabulus cōminať, inhabitari cernit ciuitates Ecclesias Dei in Christo Dño constructas, has cōmoturū esse se personat. Et frequenter quidē cōcussit ciuitates inhabitatas persecutionibus, frequenter cōcussit scandalis. Sed nos tentemus fundamentū habētes super petrā tales fieri, ut iste qui dicit: Commouebo ciuitates quæ inhabitanť, nos mouere nō ualeat per procellas suas, neq; per spiritus aduersos. Verū ad omnia quæ acciderint stabiles pseueremus, utpote habētes ædificiū super petrā Iesum Christū, cui est gloria & imperiū in secula seculorum. Amen.

Gen. 3. *Luc. 16.* *De Satana insidijs.*

IN CAP. VI. ET VII. *De eo quod scriptū est: Et audiui uocē Domini dicentis: Quem mittam, & quis ibit ad populum istum, & transgrediens modica peruenit usq; ad locum in quo scribitur. Pete tibi signum à Domino tuo in profundum, aut in excelsum.*

HOMILIA IX.

ET audiui uocē Domini dicentis, quem mittā, & quis ibit ad populū istū? Et dixi, ecce ego sum, mitte me. Et ait: Vade, & dic populo huic: Aure audietis, & nō intelligetis: & reliqua. De eo qui nunc lectus est Esaiæ prophetæ sermone, oremus Deū, ut nobis gratiā largiať,

ut digna prophetico spiritu ualeamus exponere. Et audiui, inquit, uocē Domini dicentis: Quē mittam? Postquam purgatus est labia propheta, paratus suscepit ministerium Domini, & dicit: Ego sum, mitte me. Sed ut paratior esset ad hoc meminerat uocis Mosi. Nā & ille eadē utēs uoce, Mitte me, princeps populi, iudexq́ factus, & famulus Dei nūcupatus est. Audiui aūt quendam Hebræum exponentem hunc locum, atq́ dicentem, Quia libenter quidem propheta & paratus prophetiam suscepit ad populū, ignorans quæ essent ei dicenda. Porrò audiens tristia quæ essent populo nuncianda, hoc est, aure audietis, & non intelligetis, &c. in sequentibus pigrior fit: dicente ei uoce Dei: Clama. respondit ei, & dicit, Quid clamabo? Arbitror autē hæc prophetari de Saluatore, quia futurū erat ut audientes nō audirent, & uidentes non uiderent. Manifestius porrò fiet quod dicit̄, si consideremus paululū locum istū: cernentes aspicietis & non uidebitis, istiusmodi est. Videbant̄ quidē uidere tūc cæcos respicientes, rationē aūt uisionis ignorabant. Audiebant parabolas quas dissoluebat secretò discipulis Saluator. Ipsi uerò non audiebant, nescientes quæ dicebantur, propter hoc testificans eos dixit: Qui habet aures audiendi audiat. Nec enim priuati erant his auribus ut non audirent, sed interiores eorū autes grauatæ erant ad audiendū. Propter hoc prædicat eis, & per prophetam futura præfat̄, dicens: Aure audietis, & non intelligetis, & cernentes aspicietis & non uidebitis. Incrassatū est enī cor populi huius. Quid sit hoc quod dicitur: INCRASSATVM est cor populi huius, inspiciamus. Omnibus qui in præsentis uitæ curis uersantur cor incrassatum est: haud aliter eis qui in secularibus morant̄ incrassatū est cor, q̄ si à spinis enecentur. Idcirco pinguescit cor, & nō potest tenuioris spiritus suscipere notiones. Fugiamus ergo à talibus curis, ut attenuatū cor nostrum Deo acceptabile fiat. Fugiamus terrena negotia. Ista sunt enim quibus cor incrassatur. Propter hoc sermo subtilis erat, ut in Exodo scribitur de eo quod ait: Quicūq́ fuerint propter tenuitatem cordis eiusmodi, isti Deum uidebunt. Talibus enim oculis Deus uidetur. Tria sunt quæ dicuntur: Incrassatū enim est cor populi huius, & auribus suis grauiter audierūt, & oculos suos clauserūt. Possunt aūt & aliter manifestius intelligi quæ hoc dicuntur in loco. Multi enim hominū putant inspicientes creaturas, & mūdum istū contemplantes, uidere se ea. Et quid dico hominū? Ecce uolucres, & quadrupedia uident solem & lunam, & uniuersum simul cœlum cum stellarum choro, sed rationes eorum non intelligunt. Soli uerò iusti & sancti per sapientię Dei rationem comprehendentes inspiciunt ea. Ideo in viij. psal. Dauid dicit: Quoniam uidebo cœlos tuos opera digitorum tuorum, lunam & stellas quæ tu fundasti. Quid enim nunc propheta non uidet cœlum & lunam? Sed hoc quod ait, Videbo, si consideremus poterimus intelligere. Conuersi sunt ad iniquitates, quorū? nō ait simpliciter Patrū, sed cū additamento, Patrū suorū priorum. Diximus hæc de nobis dici, & ijs qui inter nos sunt peccatores. Quomodo igit̄ qui inter nos sunt peccatores, conuersi sunt non ad iniquitates simpliciter patrū, sed patrum suorum priorū? Duplices habemus patres & una species est pessimorū patrū. Siquidem antequā crederemus, Zabulos pater noster fuit, ut sermo euangelicus ostendit, dicens: Vos de Zabulo patre estis. Cùm autem credidimus, facti sumus filij Dei. Si ergo post hæc peccauerimus, conuertimur ad iniquitates, non simpliciter patrū, sed patrum priorū. Ad probationem autē huius rei, quia duplices habemus patres, utimur & Dauid testimonio in xliiij. psal. dicētis: Audi filia, & uide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populi tui, & domus patris tui. Pater dicit, Obliuiscere domū patris tui: quasi pater quippe cœpit, Audi filia. Ergo duplices nostri patres sunt. Sed obliuiscere, inquit, domus patris tui prioris. Si igitur oblitus prius domus patris tui prioris, rursum fueris ad peccata conuersus, incidisti in id quod nunc dicitur peccatum: Conuersi sunt ad iniquitates patrū suorum priorū. Dicebamus dudū Zabulum patrem nostrum fuisse antequam Deus noster factus sit pater, si tamen & nunc non habemus patrem Zabulū, quod & de Ioannis epistola approbabimus, in qua ita scribitur: Omnis qui facit peccatū, ex Zabulo nascitur. Ex Zabulo namq́ nascimur, quoties peccamus. Infelix ille qui semper generatur à Zabulo. Rursumq́ multum beatus qui ex Deo semper nascitur. Neq́ enim semel dicā iustum ex Deo natum, sed per singula uirtutis opera semper iustus nascitur ex Deo. Hoc autē ut plenius possit probari, & de Saluatoris nostri quotidiana natiuitate dicamus, liquidò id in iustis obtinentes, quod in Deo præcesserit. Saluator noster splendor est gloriæ. Splendor autem non semel nascitur, & deinceps desinit nasci: sed quotiescunq́ ortum fuerit lumē ex quo splendor paritur, toties oritur & splendor gloriæ. Saluator noster sapientia est Dei, Sapientia uerò splēdor est lucis æternę. Sic igitur Saluator semper nascitur, & idcirco dicit, Ante omnes colles generat me, non ut quidam malè legunt, Genuit. Si semper ex patre nascitur Dominus, etiā tu in similitudine eius iam adoptionis habens spiritum, generaris à Domino per singulos intellectus, per singula opera, & efficeris filius Dei in Christo Iesu, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Hebræi cuiusdam interpretis, de Iesaiæ uocatiōe, fabula.

Incrassatum est cor populi huius.

Exod. 24.

Rom. 1.

Patres Spirituales.

Heb. 1.

HOMILIARVM ORIGENIS IN ESAIAM FINIS.

ORIGENIS

ORIGENIS ADAMANTII IN HIEREMIAM HOMILIAE.

DE HOMILIIS IN ALIQVOT HIEREMIAE Prophetæ capita.

IN his quatuordecim Homilijs nihil est Origene auctore & B. Hieronymo interprete indignũ. Itaq; ei qui γνησίας esse contendat, non admodum repugnauerim. Occurrunt tamen Lectori prudenti quædam salebræ & næui, de quibus suo loco agendum erit. Locos Communes, quos explicuit Origenes in Homilijs istis, hosce offendimus.

IN HIEREMIAE CAP. I. HOMILIA I.



DEVS ad benefaciendum promptus est: ad puniendum autem eos qui pœna digni sunt, dissimulat. Cùm possit quippe tacens sine contestatione uenturi punire eos quos simul dignos supplicio iudicauit, nunquā hoc facit: sed etiam si condemnauerit, dicit quod sibi semper dicere propositū est, ut liberentur à condemnatione per pœnitentiam, qui condemnati fuerant per delictum. Horũ exempla cùm de scripturis multa possimus accipere, sufficiũt ad præsens incidentia, ut ueniamus ad eorum quæ lecta sunt, contemplationem. Niniuitæ peccatores condemnati erant à Deo. Adhuc enim xl dies, & futurum ut Niniue subuertatur. Noluit Deus cum silentio punire damnatos: sed dans eis locum pœnitentiæ & cōuersionis, misit ad gentes Hebræorum prophetam, ut dicente illo, Adhuc xl dies & Niniue subuertetur, qui condemnati fuerant, non perirēt, sed agentes pœnitentiam, impetrarent misericordiam Dei. Qui in Sodomis & Gomorris, iam erant exitio destinati, ut manifestum est ex sermonibus Dei quos locutus est ad Abraham: attamen quod erat suum, fecerunt angeli, uolentes eos saluari qui se indignos salute iudicauerunt, hæc dicentes ad Loth: Est tibi hic aliquis gener, aut filij aut filiæ? Neq; uerò ignorabant non esse eos secuturos Loth, sed ostenderunt suam pariter & eius qui eos miserat, benignitatem

De præmijs & pœnis, earúmq; denunciationibus.

Ioan. 1.

Gen. 19.

Hieremias quo tempore docuerit, & quã diu.

tatem in homines & amorem. Horum quiddam simile inuenimus & in Hieremia scriptũ esse. Est enim annotatum tempus prophetiæ eius quando cœpit prophetare, & quousq;. Ergo qui scripturas legit, si lectioni diligenter intendat, & requirat eorum quæ scripta sunt uoluntatem, discere potest ex historiæ superscriptione, quo tempore Hieremias exorsus sit, & quo consummauerit prophetiam. Quid igitur ad me tempus historiæ? Legens didici, quia cœperit prophetare in diebus Iosiæ filij Amon regis Iuda, usq; ad annum ternumdecimum regni eius: deinde prophetauerit in diebus Ioachim filij Iosiæ regis Iuda, usq; ad consummationẽ undecimi anni Sedechiæ filij Iosiæ regis Iuda. Et legens didici, quia per tres reges prophetia eius contexta sit, usq; ad captiuitatẽ Hierusalem in quinto mense. Quid ergo docemur per hæc, si lectioni simus intenti? Condemnauerat Deus Hierusalem propter peccata quæ fecerat, & hæc erat extrema sententia, ut captiuitati relinqueretur. Veruntamen cùm hominũ sit amator, nec quenquã uelit perire, antequam depopulationis tempus instaret, misit & hunc prophetam, ut per sermones eius ad pœnitentiam conuerteretur, misit eundem & sub secundo rege post primum, misit quoq; sub tertio. Quid plurariam captiuitas imminebat, & adhuc adhortabatur Deus tribuens (ut ita dicam) & ante unam diem locum pœnitentiæ: unde scriptum est, usq; ad captiuitatem Hierusalem, & usq; ad quintũ mensem prophetasse Hieremiam. Iam hostium uincula restrinxerant manus, & nihilominus hæc quodammodo dicebat Deus: Ecce captiui facti estis: agite (licet serò) pœnitentiam: rogate me & parcam uobis: possum eruere de captiuitate qui tradidi. Habemus itaq; quædam necessaria ex superscriptione ista, quæ continet tempora prophetiæ, quia iuxta suam clementiã exhortatur Deus semper homines ad salutem, ut cessante delicto, etiam captiuitas conquiescat.

Cur Ieremias sit uocatus ad munus propheticum.

Ab hypothesi ad thesin de omnibus peccatoribus descendit.

Hæc autem & de nobis possumus intelligere: si peccauerimus, & nos captiui futuri sumus. Etenim tradi peccatorẽ satanæ, nihil distat ab eo quòd Iudæi sunt traditi Nabuchodonosor. Vtiq; illos Deus concessit aduersario propter frequentes impietates, sic nos propter peccata quæ fecimus, tradimur spiritali Nabuchodonosor: & quos tradidi, inquit, satanæ ut discant non blasphemare, Apostolus de alijs peccatoribus. Putas quantum malum est peccare, ut tradamur satanæ captiuanti animas eorũ qui relinquuntur à Deo? Non sine causa autẽ, neq; sine iudicio Deus relinquit quos deserit. Cùm enim miserit pluuiam super uineam, & uinea pro uua attulerit spinas, quid faciet, nisi ut mandet nubibus, ne pluant super eam imbrem? Quapropter in proximo est propter delicta nostra, quorũ nobis conscij sumus, & nos captiuari. Futurũ est enim ut tradamur si non egerimus pœnitentiã, Nabuchodonosor atq; Babylonijs qui nos sensibiliter excrucient. Istis iam adiacentibus sermones prophetarum, sermones legis, sermones apostolorũ, sermones etiam Domini & saluatoris nostri Iesu Christi hortantur ad pœnitentiam, prouocant ad salutem. Si autem audiuerimus, credimus ei qui dixit: Et ego pœnitentiam agam de omnibus malis quæ loquutus sum facere eis. Et hæc quidem in procemium. Post procemium autem ita scriptum est:

Hier. 18.

Hier. 1.

FACTVS est Domini sermo ad eum.] Certum est quia ad Hieremiam. quid dicit sermo Domini ad eum? Præcipuũ ab omnibus quæ prophetis dicta sunt cæteris. Hoc enim nunquam ad ullum prophetarum dictum inuenimus. Abraham propheta nuncupatus est in eo quod dicitur, Propheta est, & orabit pro te: & tamen non dixit ad eum Deus: Priusquam te plasmarem in utero noui te, & priusquam exires de uulua, sanctificaui te. Sed postea in extremo iam tempore sanctificatus est Abraham, quãdo egressus est de terra sua, & de cognatione sua, & domo patris sui. Ex repromissione natus est Isaac, & tamen neq; ad eum reperimus hunc dictum esse sermonem. Et quid me necesse est per singulos currere? Hieremias præcipuũ inter cunctos consequutus est donum, dicente Domino: Priusquam te plasmarem in utero, noui te: & priusquam exires de uulua, sanctificaui te. Neq; uerò ignoramus quosdam esse qui ita referãt, quasi maior sit Hieremias super Saluatore nostro & Domino Iesu Christo. Sciendumq; plurima ex his esse quæ possunt Saluatori conuenire, quæ etiam nos interponemus. Pauca autem eorum quæ ad Hieremiam dicta sunt, coarctant intellectum, quasi non possint (ut plures existimant) ad Dominum referri. Quæ sunt ergo quæ possunt conuenire Domino?

Gen. 20.

Hieremias in utero sanctificatus ad munus propheticum.

Hieremias in quibusdã Christum retulit.

AD omnes ad quoscunq; mittam te, ibis, & omnia quæ mando tibi loqueris. Ne timeas à facie eorum, quia ego tecum sum, ut eruam te, dicit Dominus.] Necdum ista ociosè uidentur ad Saluatorem referri: ea uerò quæ sequuntur: Extendit Dominus manũ suam ad me, & tetigit os meũ, & dixit Dominus ad me: Ecce dedi sermones meos in os tuũ, ecce constitui te hodie super gentes & regna, eradicare & disperdere: de Hieremia difficilem faciunt interpretationẽ. Quas enim gentes eradicauit Hieremias? Quæ regna subuertit, ut meritò ei dictum sit: Ecce constitui te hodie super gentes & super regna eradicare & suffodere? Quam habuit potestatẽ ad disperdendum, ut audierit, & Disperdere? Quænã uerò ædificauit, ut consequenter addatur, Aedificare? Hieremias dixit: Non profui, neq; profuit mihi aliquis, & quomodo data est ei ædificatio atq; plantatio? Hæc, ut diximus, ad Saluatorẽ relata non coarctant interpretantem. Hieremias

enim

enim in istis Saluatoris figura est. Sed ea quæ sequuntur, & doctissimo homini difficultatem expositionis important: quomodo possint congruere Domino.

ET dixi: Quis es dominator Domine? Ecce nescio loqui.] Qui est sapiētia, qui est uirtus Dei, in quo plenitudo diuinitatis inhabitat corporaliter, quomodo huic aptari potest, Nescio loqui? Sed & illud, Quia iuuenis ego sum? Interdicitur enim quasi non bene responderit. Sic etenim ei dicit Dominus: Noli dicere, Quia iuuenis sum. Manifestum est quasi nō bene dicentem fuisse reprehensum. Hæc sunt quæ Saluatori uidentur nō conuenire. Superiora autem facili intellectu ad eum referuntur. Dicere uerò alia super Hieremia, alia super Saluatore interpretanda esse, non permissum est. Sed qui bene scripturas nosse conatur, uehementer in isto instabit loco, uidens sub uno textu sermonis diuini intellectum, & dici hæc quoniā minora sunt, non conueniunt Saluatori, sed Hieremiæ: illa uerò quoniam maiora sunt, non Hieremiæ, sed Christo. Ob id cuncta nos ad Hieremiam referre tentabimus: hoc est & ea quæ quum maiora sint, uidentur conditionem eius excedere. Quicunq; à Deo accepit uerba, sumens gratiam cœlestis eloquij, idcirco ea accepit ut regna gentesq; eradicet atq; subuertat. Sed quum nominentur gentes & regna, omni qui diuina uerba suscipit, nolo eum corporaliter intelligere regna & gentes, sed considerans animas hominum regnatas à peccato, iuxta id quod in apostolo scriptum est: Non regnet peccatum in uestro mortali corpore, uidens quoq; multas species delictorum, allegorizet regna & gentes per uaria delicta quæ humanas animas possederunt: & hæc erunt quæ euellentur atq; suffodientur à sermonibus Dei qui dati sunt siue Hieremiæ, siue cæteris sanctis. Ita fiet ut & prima quæ non uidebantur congruere Saluatori, ad Hieremiam referantur: & secunda ab eo qui scit figuratè dicta quæ dicta sunt, Hieremiæ deputentur. Dicit mihi aliquis auditorum, Etiam alium pande sermonem, & cuncta quæ scripta sunt super Saluatore, quasi de eo sint scripta constitue: de secundis noli esse sollicitus. Apparet enim quia Saluator eradicauerit regna diaboli, & nationes subuerterit gentilem destruens uitam. In istis quod intellectum difficilem facit, hoc est: quomodo possit Saluator dicere, Nescio loqui, quia iuuenis ego sum, & cætera. in hoc sermone interpretantes coangustantur. Iesum Christū scimus Deum: quærimus uerba quæ dicta sunt iuxta personæ exponere dignitatē: quapropter necesse est nobis scripturas sanctas in testimoniū uocare. Sēsus quippe nostri, & enarrationēs sine ijs testibus non habent fidem: & hoc quod dictū est, In ore duorū uel trium testiū stabit omne uerbum, magis cōuenit ad interpretantis probationē, quàm ad quorumcūq; hominū numerū: ut firmem uerbū intellectus mei, accipiens duos testes de nouo & ueteri Testamento, accipiens tres testes de Euangelio, de Propheta, de apostolo. Sic enim stabit omne uerbum. Quō igitur ualebimus ista cōiungere Saluatori? Det mihi testimoniū uetus Testamentū, quia priusquā agnoscat puer bonū, aut malū, & cætera. Det etiā Esaias: Ecce uirgo concipiet in utero, & pariet filiū, & uocabitur nomē eius Emmanuel. Ibiq; addit, Priusquā cognoscat puer. Si aūt & de euangelio accipere oportet testimoniū, Iesus necdum uir, sed adhuc infans, quia se exinaniuit formā serui accipiens, proficiebat. Nemo autem proficit qui est perfectus, sed ille proficit qui indiget profectu. Ergo proficiebat ætate, proficiebat sapiēna, proficiebat gratia & apud Deū, & apud homines. Nā si euacuauerat seipsum ad nos descendens, & euacuās seipsum resumpsit iterum ea de quibus se prius euacuauerat, quid indignum est profecisse eum sapientia, profecisse ætate, profecisse gratia apud Deum, & apud homines, & uera de eo esse ista quæ dicta sunt, Priusquam cognoscat puer bonum, aut malum, & ea quæ de eodem interposuimus? Sed dicit mihi aliquis: Etiam si potest de Saluatore intelligi dictum esse, Quia nesciat, & cætera huiusmodi quæ maiora sunt, & si puerum eum accipias, nōnne offendis ista sentiendo de unigenito, & primogenito uniuersæ creaturæ, de eo qui antequam conciperetur, annunciatus est loquente Gabriele, Spiritus sanctus ueniet super te, & uirtus altissimi obumbrabit te, & audes dicere, Quia nesciat loqui? Quamobrē uidebo si potero aliquid dignū de Saluatore in hoc loco afferre, quod quædā nesciens maior sit si ea ignorauerit quàm scierit. Vtamur uoce eius quō sint aliqua quæ nesciat. Respōdit eis qui sibi dicebant, Nōnne in nomine tuo comedimus, & in nomine tuo bibimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & uirtutes multas fecimus? Discedite à me non noui uos. Putásne hoc qd' ait, Nō noui uos, minorē eius uirtutē approbat, an maiorē atq; mirabilē, quia malos periturosq; nesciat? Scit enim ab his differentias, scit meliora, scit Dn̄s eos qui eius sunt, & si quis ignorat ignoratur. Igitur (ut constat) peccator ignoratur à Deo. Dicit mihi aliquis de auditoribus: Ostendisti qa nesciat peccatores Deus, ostēdisti quia ignoret eos qui operant̄ iniquitatē: neq; enim digni sunt agnitione eius. Quomodo approbabis magnum, & gloriosum esse quod ab eo dictum est, Nescio loqui, quod humanū est, & eloquio sæpe utimur, uerbi causa Hebræorum uoce, siue Grǽcorum, siue reliquorum sermone? Ergo si ascenderis ad Saluatorem, & scieris eum in principio apud Deum Verbum, inspice quia nesciat loqui, quum humanum sit hoc quod dicitur loqui, si ideo nesciat quia sint maiora quæ nouerit. Si autem & ange-

Ieremias suam infirmitatē ingenuè fatetur.

Regna & gentes commissa Vati.

Rom. 6.

Iam de Christo interpretatur illa uerba, quæ prius de uate interpretatus fuerat.

Enarratio, scripturæ testimonio nititur.

Matth. 18.

Esa. 7.

Phil. 2.

Luc. 2.

Obiectio, de unigeniti filij Dei scientia.

Luc. 1.

Talia crimini sci eos oportet qui uariè simpliciter dicta interpretātur.

Matth. 7.

Non agnosco uos tanquam meos.

Nescire loqui an in Christum cadat.

angelorum linguas humanis cōparaueris linguis, & scieris quia iste maior sit angelis (sicut re-
Heb. 1. status est de eo apostolus in epistola sua quam scripsit ad Hebræos) intelliges maiorem eum & angelorum linguis fuisse, quando tantum Deus uerbum erat apud patrem. Discit ergo, & quodammodo accipit disciplinam non magnorum, sed inferiorū, ac minorum. Sicut & ego balbutire disco, uiolentiā mihimetipsi faciens, quando cū paruulis loquor: neq; enim scio (ut ita dicam) infantiliter loqui, & infractis uerbis iam grandæuus cum pueris sermocinari: eodem modo Saluator in magnificentia gloriæ quidem Dei & in patre consistens nō loquitur humanā, nescit affari eos qui deorsum sunt. Quando autem uenit in corpus humanū, dicit in exordio, Nescio loqui, quia iuuenis ego sum. Iuuenis propter dispensationē: Senex iuxta hoc quod primogenitus omnis creaturæ: iuuenis quia in consummatione iam seculorū, & in extremum huius uitæ tempus aduenit. Dicit itaq;, Nescio loqui. Scio enim quædā maiora loqui, scio quædam isto sermone mortali uix eloqui terrestribus. Necdum assumpsi humanam fragilitatem, habeo eloquium tuum, uerbum sum, tibi scio loqui, hominibus nescio loqui, iuuenis sum. Noli dicere, Iuuenis ego sum, quoniam ad omnia ad quæcunq; mittam te, ibis. Deinde commouit manum ad tangendum os eius, ut ei det uerba quibus eradicet imperia. Neq; uerò indigebat Saluator uerbis ut ea acciperet, quando erat in patre, nullis in cœlo dignis quæ mererentur euerti. Sed nunc accipit parua, differens maiora paulisper. Atq; ita ex hoc approbatur, sicuti alis
Matth. 7. quibus gloriosè dixerat: Nescio uos, quia operarij estis iniquitatis: & nunc uerba gloriosè accepisse etiam Deus sit, & iuxta magnificentiam suæ dixisse gloriæ, Nescio loqui, id est humana non noui. Siue autem ad Hieremiam, siue ad Saluatorem: Priusquā te plasmarem, in utero noui te, legens Genesim, & obseruans ea quæ ibi de conditione mundi scripta sunt, inuenies quia scriptura diuina multum in sermonibus cauta non dixerit, Priusquam te facerem, in utero no-
Gen. 1. ui te. Quando enim iuxta imaginem conditio est, dicit Deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: & non dicit, Plasmemus. Quando autem accepit lutum de terra, non est scriptum, Fecit hominem, sed Plasmauit hominem: & posuit in paradiso hominem quem plasmauit, operari & seruare eum. Si potes intellige differentiam facturæ & plasmationis, quur dicens siue ad Hieremiam, siue ad Saluatorem, non dixerit, Priusquam te facerem in utero. Quod enim fit, non fit in utero: sed quod creatur de terræ puluere, hoc plasmatur in utero. Priusquam te plasmarē in utero scio te. Omnes nouit Deus: quomodo quasi præcipuo à cæteris Hieremię dicit Noui te? An eos tantum scit Deus qui scientia eius digni sunt? & cognoscit eos qui eius sunt, indignos uerò nescit neq; pater, neq; filius, dicens, Non noui uos? Nos cū simus homines, si aliqua fuerimus præditi dignitate, alios nostra notitia dignos, alios iudicamus indignos: & quos scire nolumus, neq; audire uolumus, eos nescimus, quid arbitraris de uniuersitatis Deo? Vult scire Pharaonē, uult Aegyptios nosse, sed indigni sunt notitia eius, sed ipsi faciunt ut ignorentur. Scit autem Moysen, scit prophetas, & si quis similis eorū est. Multum te oportet laborare, ut nosse incipiaris à Domino. Hieremiam quidem priusquā plasmarit in uentre cognouit: aliū uerò de prophetis triginta annorū cœpit nosse, alium quadraginta. Sermones sunt ineffabiles de Saluatore, & non magnopere quærendi. De Hieremia uerò eorū qui scientiam scripturarum habent, autoritatibus indigemus, quomodo dicatur:

PRIVSQVAM te plasmarem in utero noui te, & priusquā exires de uulua matris tuæ, sanctificaui te.] Deus sibi ipse sanctificat aliquos. Istū non expectat ut sanctificet genitū, sed prius sanctificat quàm de uulua egrediatur. Si ad Saluatorem (ut dixi) referas, non est malū dicere prius eum sanctificatum esse quàm natum. Sic & de Domino intelligas, qui non solùm antequā de uulua exierit, sanctificatus est, sed infinito antè tempore semper sanctus fuit: hic uerò antequā de utero exiret, sanctificatus est.

PROPHETAM in gentibus posui te.] Si de Hieremia quæris quomodo sit propheta in gentibus positus, obserua in cōsequentibus cùm iubetur prophetare ad omnes gentes: nam istiusmodi scriptio est, quòd prophetauit Hieremias super omnes gentes Elam, Damasci, Moab: & habebis quia prophetauerit ad omnes gentes, iuxta id quod dictū est, Prophetam in gentibus posui te: si tamen nolueris hæc de Hieremia dicta sentire. Si aūt intelligentiā ad Deū transferas, iste uerè in uniuersas gentes prædicauit. Est quippe sicut alia multa, sic & propheta. Vt est Princeps sacerdotū, ut est Saluator, ut est Medicus, similiter & Propheta est. Moyses annuncians de
Deut. 18. eo non solum prophetā, sed admirabilē inter cunctos nominauit prophetam dicens: Prophetam ex fratribus uestris suscitabit uobis, dicit Dominus Deus noster, quasi me audite eū. Quicumq; nō audierit prophetā illum, interibit de populo suo. Iste est prophetes cōstitutus in gentibus, & accepit gratiā à Deo, effusam in labijs suis: ut nō solum cū præsens aderat corpore, sed etiā nunc cū adest uirtute & spiritu, prophetet ad omnes gentes, & prophetia sua ex toto orbe attrahat homines ad salutē, & dixit: Quis es dominator Domine? Ecce nescio loqui, quia iuuenis ego sum. Et dixit Dominus ad eum: Noli dicere, quia iuuenis ego sum: Quoniā ad omnes

ad

Christus iuuenis & senex est diuerso respectu.

Differentia facturæ & plasmationis.

Christus gentiū propheta quatenus dici possit.

ad quoscunq; te mittam, ibis. Sæpe diximus solere esse aliquem puerũ iuxta eum qui intus est hominẽ, licet est etiã senili corporis sit ætate: & è cõtrario frequenter inueniri paruulũ secundũ eum hominẽ qui extrinsecus etiã, & interius perfectũ uirum. Talis erat Hieremias habens iam sibi concessam à Deo gratiam in ætate corporis adbuc puerili, propter quod ait ei Dominus:

NOLI dicere Quia iuuenis sum. Signumq; huius rei, quia nõ sit iuuenis, sed uir consummatus, ostendit dicens, Quoniã ad omnes ad quoscunq; mittam te, ibis, & iuxta quæcũq; mando tibi loqueris. Nec timeas à facie eorũ. Scit enim eos sermo Dei qui uerbi legatione funguntur, incurrere ab ijs periculum qui audire contemnunt. Increpati enim oderũt increpationes, coarguti insequuntur arguentes. Omne quodcunq; malum est, semper patiuntur prophetæ. Non est propheta sine honore, nisi in patria sua, & domo sua. Cuius rei nuper quoq; fecimus mentionem. Scit ergo (ut dicere cœpimus) Deus mittens prophetam, quanta discrimina perpessurus sit, ideo exhortatur eum dicens: Ne timeas à facie eorum, quia ego tecum sum, ut eruam te, dicit Dominus. Quæcunq; Hieremias passus est, scripta sunt: in lacum missus est luti, mansit ibi comedens panem diei, & aquam tantùm bibens, aliaq; multa quæ pertulit in libro eius continentur. Quem aũt prophetarum non persequuti sunt patres uestri: dicit Dominus ad Iudæos. Et necesse est eos qui uiuere religiosè in Christo cupiunt, omni genere à cõtrarijs uirtutibus per ea quæ reperiuntur uasa, persequutionem pati. Qua de causa nihil nouum, aut peregrinum uideatur his qui in tribulationibus affliguntur. Omnia quæ præcepta sunt, faciant, tantùm orent ut persecutionis causa Christus sit, ne propter iniusticiam, ne propter delicta, ne propter auaritiam deprimantur. Si quando autem propter iusticiam aliquis exagitatur, audiat: Beati estis cùm exprobrant uobis, & persequuntur, & dicunt omne malum aduersum uos, mei causa: gaudete & exultate, quia merces uestra magna est in cœlis. Sic enim persequuti sunt prophetas qui fuerant ante uos.

Discrimina in quibus prophetæ uersantur.

Matth. 23.

Matth. 5.

QVONIAM tecum sum ut eruam te, dicit Dominus. Et extendit manũ suam ad me Dominus, & tetigit os meũ, & dixit Dominus ad me.] Obserua differentias Hieremiæ & Esaiæ. Esaias ait: Immunda labia habens in medio populi immunda labia habentis ego habito, & regẽ Dominum Sabaoth uidi oculis meis. Et quoniam confessus est non habere facta immunda, sed uerba tantùm (usq; ad hunc enim finem peccata commiserat) non extendit Dominus manum suam, neq; unus ex Seraphim manu sua labia eius tetigit, sed forcipe solum tangens ait: Ecce abstuli iniquitates tuas. Hieremiæ aũt quia sanctificatus fuerat in uulua, non forceps mittitur, neq; de altari carbo succensus: nihil quippe habebat igne dignum: sed ipsa manus Domini tetigit eum, propter quod dicit: Extendit Dominus manũ suam ad me, & tetigit os meum. Et dixit Dominus ad me: Ecce dedi sermones meos in os tuum, ecce constitui te super gentes & regna eradicare. Qui sic beatus est, ut regna multa quæ Christo diabolus ostendit, regna dæmonum, regna peccati eradicet, opus habet ijs qui ei dati sunt à Deo sermonibus. Scriptum est enim: Ecce dedi sermones meos in os tuum.

Comparatio Iesaiæ & Ieremiæ.

Esa. 6.

Matth. 4.

ECCE constitui te hodie super gentes & regna eradicare.] Quomodo autẽ regna sunt plurima, plures similiter & gentes. Nec potest aliquod regnum dici, nisi quod sub se contineat nationes. Verbi gratia dictũ sit, Regnat fornicatio in homine peccatore, necesse est ut regnũ fornicationis habeat gentes suas, & illud ipsum generet delictum auaritiæ & fraudis, quo uix aliquis immunis est. Habet regnũ suum, & sub regno uno multas possidet gẽtes, per plurimas scilicet species auaritiæ, & ob id opus est sermonibus Dei, ut istiusmodi regna cum suis gentibus euellantur. Saluator in Euangelio ostendit dicens: Omnis plantatio quã nõ plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur. Sunt quædam intrinsecus in animabus uestris insita, quæ nõ plantauit cœlestis pater. Omnes quippe cogitationes pessimæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ plantationes sunt quas nõ plantauit cœlestis pater. Si aũt uis scire cuius sit plantatio istiusmodi cogitatus, audi, Quia inimicus homo hoc fecit, qui superseminauit zizania in medio tritici. Instat ecce Deus, instat & zabulus habentes semina sua. Si dederimus locum zabulo, inimicus homo superserit plantationẽ quam nõ plantauit cœlestis pater, utiq; eradicandam. Sin aũt repulso zabulo locum dederimus Deo, gaudens Deus sub principali cordis nostri sparget semen suum. Nec aliquis existimet triste quiddam Hieremiam recepisse, quia constitutus sit ad eradicationem regnorum & gentium. Bonitatis Dei istud est indicium, eradicare uitia per sermones, inimica cœlestis regni regna destruere: & bellantes cum sua gente euertere nationes, eradicare & subuertere. Est quædam ædificatio zabuli, & est quædam ædificatio Dei, quod super arenam extruitur, hoc zabuli est, super nullo enim stabilitur, abortumq; non solidatur: quod autem super petrã ædificatur, hoc Dei est. Vnde & his qui eius sunt dicitur: Dei agricultura, Dei ædificatio estis.

Regna peccatorum.

Matth. 15.

Plantationes malæ.

Matth. 13.

Matth. 7.

1. Cor. 3.

SVPER gentes, eradicare, & subuertere, & disperdere.] Si eradicatur aliquid, & eradicatio ipsa non dispergitur, adhuc permanet quod euulsum est. Si subruitur domus, & lapides in

Officium prophetarum.

ruina ſunt integri, diſsipata eſt domus, non tamen perdita. Opus eſt igitur benignitate Dei, ut
Deſtruere & eradicare mala. eradicatio ipſa & ſubuerſio tota diſpereat. Diligentius lege quomodo eradicata perdantur. Pa
leas (inquit) comburite igni inextinguibili, & ligate manipulos zizaniorũ, & tradite eos igni.
Sic ea quæ ſunt eradicata, diſperdantur. Si autem uis ſcire quomodo ſubuerſio redigatur in ni
hilum, quomodo ædificationis peſsima materia in puluerem cõminuatur, domus ea quæ pro-
pter lepram deſtrui iubetur, cùm fuerit puluis effecta, extra ciuitatẽ proijcitur, ut ne lapis qui-
Pſal. 17. dem ex ea reſiduus ſit, iuxta quod ſcriptum eſt: Vt lutum platearũ delebo eos. Oportet quippe
penitùs interire malitiam. Subuerſum eſt aliquid, lapides quoq; ipſi qui deſtructi ſunt, conte-
rantur, ne ad aliquam ædificationem quam diabolus continuare poteſt, aſſumi ualeant. Eradi
catum eſt quippiam, inuenit aduerſarius enã inter ea quæ eradicata ſunt, aliquam ſementem
quam iterũ ſeminet. Propter quod iubet Dominus: Colligite, dicens, zizania, & comburite ea
igni ſcilicet, ut eradicatio quoq; Zabuli & ipſa ſubuerſio conſumatur. Verùm nõ tantũ in hoc
Aedificare & plantare bona. ſtat ſermo diuinus, ut eradicet & deſtruat & diſperdat. Eſto enim, eradicata ſint omnia in me
mala, deſtructa, & diſperſa ſint peſsima: quid mihi prodeſt ſi non pro eis quæ eradicata & ſuf-
foſſa ſunt, meliora in me plantentur atq; ædificentur? Propterea Dei uerba primùm faciunt
quod neceſſe eſt, eradicant, deſtruunt, perdunt, & poſt hæc ædificant atq; plantant. Obſeruaui-
mus ſemper in ſcripturis ſanctis, primùm ea quæ uidentur triſtia nominari, deinde ea quæ hi-
lariora ſunt, ſecundò dici: Ego occidã, & ego uiuificabo. Non dixit prius, Ego uiuificabo, & po
ſtea occidam. Impoſsibile eſt enim quod ſemel uiuificauit Deus, aut ab eo ipſo, aut ab alio oc-
A' triſtibus ad læta progreſſus. cidi. Sed ego interficiam, & ego uiuificabo, ut fiat Paulus apoſtolus Chriſti Ieſu. Hæc ſi intelli-
gerent miſerrimi hæretici, nunquam ad nos deferrent crebrò iſta dicẽtes: Vidẽsne Deum legis
& prophetarum quomodo ferus eſt & inhumanus? quomodo dicit, Ego occidam, & ego uiui-
Pſal. 32. ficabo? nõ aduertentes in ſcripturis annunciationẽ ſuſcitationis mortuorum, nõ conſideran-
Rom. 6. tes reſurrectionẽ iam cœpiſſe per ſingulos. Conſepelimur enim Chriſto per baptiſmum, & con
Heb. 12. ſurgemus cum eo. A' triſtibus ſemper, ſed neceſſarijs inchoat Deus: ueluti, Ego occidam, & ego
uiuificabo: ego percutiam, & ego ſanabo. Quẽ enim diligit Dominus, corripit, flagellat autem
omnem filium quem recipit, & poſt hæc curat. Ipſe dolorẽ facit, & iterum reſtituit læuitiam. Si-
militer & in præſenti Dominus ait: Conſtitui te hodie ſuper gentes & regna, eradicare, & ſuffo-
dere, & diſperdere, & ædificare & plantare. Veruntamẽ primum eſt, ut mala auferantur à nobis.
Nõ poteſt in loco ædificationis malæ ædificare Deus. Quæ enim participatio iuſtitiæ & iniqui-
tatis? Aut quæ cõmunicatio luci ad tenebras? Oportet malitiã ex imis ſedibus eradicari. Opor
tet & ædificationem peſsimam ab animabus noſtris penitùs auferri, ut poſtea ſermones ædifi-
cent, atq; plantent. Poſſumus ſiquidem & aliter intelligere quæ ſcripta ſunt: Ecce dedi ſermo-
nes meos in os tuũ. Et quid faciant ſermones, dicit: Eradicare & ſuffodere & diſperdere. Sermo-
nes eradicant nationes, ſermones regna ſuffodiũt, ſed non regna iſta carnis & ſeculi: digna de-
ſtruentibus, digna eradicantibus uerbis, ea quæ eradicata & ſubuerſa ſunt ſenſi. Putas in his
Pſal. 68. quæ dicimus, eſt uirtus quam Dominus tribuit, ſecundum quod ſcriptum eſt: Dominus dabit
uerba euangelizanti uirtute multa, uirtus eradicãs atq; ſuffodiens? Si qua infidelitas, ſi quod
mendacium, ſi qua malitia, ſi qua luxuria, ſi qua diſcordia nõ eſt ſuffoſſa, ſicubi idolum in cor-
de conſtructum eſt, illo depoſito ædificetur templum Dei, & inueniatur gloria eius in eo, & fiat
non inferulis ſiue lucus exurgens, ſed plantatio paradiſi, ubi templum Dei ſit in Chriſto Ieſu,
cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.

IN CAPVT L. HOMILIA II.

Anima hominis quõ et quãdo μεγμὸς in Babylone ſit. QVOMODO corpus noſtrũ in aliquo terræ loco conſiſtit, eodem modo & anima ſecun-
dum ſtatum ſuum in aliquo nuncupatiuo terrę loco eſt. Quod dico ſic fiet manifeſtius:
Corpus noſtrum aut in Aegypto eſt, aut in Babylone, aut in Palæſtina, aut in Syria, aut
certè ubicunq;. Similiter & anima in aliquo eiuſdem terræ hominis loco eſt, alia in Babylone,
alia in Ægypto, alia in Ammonitarum regione, & ſic ſegregatim ſecundum ſententiam ſcriptu-
rarum, pro qualitate uitæ locorum diuerſitates diſtinguuntur. In Babylone eſt, quando con-
funditur, quando turbatur, quando pace deſerta bella ſuſtinet paſsionum, quando tumultus
malitiæ circa eam fremit; tunc ut diximus, in Babylone eſt. Et ad iſtam animam prophetalis
ſermo dirigitur, dicens:

FVGITE de medio Babylonis, & reſaluate unuſquiſq; animam ſuam.] Donec enim quis in
Babylone eſt, ſaluari non poteſt. Quòd & ſi recordatus ibi fuerit Hieruſalẽ, ingemiſcit & dicit:
Quõ cantabimus canticũ Dñi in terra aliena? Et quia impoſsibile eſt in Babylone conſtitutũ
Pſal. 136. Deo organis canere, otioſa quippe ibi ſunt organa hymnorũ Dei, propterea dicit per prophe-
tam: Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus dum recordaremur tui Sion, in ſalicib.
in medio eius ſuſpendimus organa noſtra. Suſpenſa ſunt organa noſtra quam diu in Babylo-

ne ſumus

nc sumus, in salicibus fluminũ Babylonis. Si aũt uenerimus in Hierusalẽ in locũ uisionis & pacis, organa quæ antè otiosa pendebant, tunc assumuntur in manibus, tunc grauiter citatizamus, & nõ est tempus quando nõ laudemus Deũ per organa quæ habemus in manibus. Igitur ut dicere cœperamus, semper anima in aliquo nuncupatiuo terræ loco est: & sicut peccatores in Babylone, sic è contrariò iusti in Iudæa. Veruntamẽ iuxta qualitatẽ uitæ & fidei & in ipsa Iudæa locis inter se uarijs separantur. Siue enim in Dan est, quæ extremæ Iudææ partes sunt, siue in superioribus paululũ locis, melioribusq; quàm Dan, siue in medijs finibus Iudææ, siue circa Hierusalem: & est omniũ beatissima, quæ in media Hierusalẽ urbe cõsistit. Qui uerò peccator est & nimijs sceleribus oppressus, hic in Babylone est: hoc aũt modico minor, & necdũ usq; ad summũ peccatorũ culmen ascendens, in Aegypto & in partibus Aegypti cõmoratur. Et sicut qui in Iudæa sunt, nõ æqualia cuncti possidẽt loca: alius quippe in Hierusalẽ est, & alius in Dan, alius in Neptahim, alius in finibus Gad: sic omnes qui in Aegypto sunt, non æquales Aegypti partes incolũt. Alius in Taphni, alius in Memphi, alius in Sycne, alius in Bubasti habitat. Quæ loca propheta Ezechiel plena mysterijs uoce testatur, nomina quoq; partiũ Aegypti exponẽs: de quibus si quis lector fuerit spiritalis dijudicans omnia, & ipse à nemine dijudicatus non solùm maiores regiões allegorizabit, ueluti Iudæã & Aegyptũ & Babylonẽ, sed particulas quoq; terræ: & quõ in Iudæa Hierusalem & Bethleem, cæterasq; ciuitates ita in Aegypto legens Diospolim, Bubastim, Taphnim, Memphim, Syenen, pro intellectu rerum figurabit. Quis sapiens & intelligit ista? aut quis intelligens & cognoscit ea? Qui saltem in tenuiori sensu constitutus cognoscere poterit uoluntatẽ quam spiritus sanctus habet literæ? Verũ nunc aliud propositũ est, quid his qui in Babylone sunt, Dei sermone præcipiatur. FVGITE de medio Babylonis.] Non gradatim, nõ pedetentim, sed cũ uelocitate, cum cursu fugite, hoc est enim fugere. Fugite de medio Babylonis: quicunq; cõfusam habetis animã à uariorũ passione uitiorũ, ad uos dirigitur sermo. Et mihi quoq; id ipsum iubetur: siquidẽ adhuc sum in confusione inueteratus, & ideo in Babylone sum. Quid ergo præcipit Deus? Non dicit, Exite de medio Babylonis, hoc enim potest fieri & gradatim, sed, Fugite de medio Babylonis. Ego quidem & in eo quod dicitur De medio, rationẽ quæro sermonis. Potest quippe euenire ut aliquis in Babylone sit, sed cũ in extremis eius finibus cõmoretur, quodammodo extra Babylonem esse uideatur. Aliud aũt est in medietate Babylonis consistere, ut ex omni parte æquale sit spatium, & ita in umbilico eius quasi in medio cordis animalis habitet. Sicuti enim animalis medietas cor est, & in Euangelio secundũ Lucã, cor terræ medietas terræ nominatur: sic mihi uidetur & in Ezechiele dictũ, In corde maris posita Tyrus: & nunc peccatores De medio Babylonis, hoc est de corde eius fugere debere. Fugite ergo de medio Babylonis, ut medietatẽ Babylonis deserentes in finibus eius incipiatis esse nõ in medio. Quod si cui uidetur obscurũ, sic fiet manifestius: quia qui ualde demersus est in uitijs, hic medius habitator est. Qui uerò paulatim relinquens malũ, & naturã suam ad meliora cõuertens non tam cœperit uirtutes possidere quàm cupere, iste licet ex medio fugerit Babylonis, tamen necdũ de Babylone discessit. Secundũ istiusmodi expositiones decet sacras literas credere nec unum quidem apicem habere uacuũ sapientia Dei. Qui enim mihi homini præcipit, dicens: Non apparebis ante conspectũ meum uacuus, multò plus hoc ipse agit, ne aliquid uacuũ loquatur. Ex plenitudine eius accipientes prophetæ, ea quæ erant de plenitudine sumpta, cecinerũt: & idcirco sacra uolumina spiritus plenitudine spirãt, nihilq; est siue in prophetia, siue in lege, siue in euangelio, siue in apostolo, quod non à plenitudine diuinæ maiestatis descendat. Quamobrẽ spirant in scripturis sanctis hodieq; plenitudinis uerba. Spirant aũt his qui habent & oculos ad uidenda cœlestia, & aures ad audienda diuina, & nares ad ea quæ sunt plenitudinis sentienda. Hæc dixi, quia non sit simpliciter positũ, Fugite de Babylone, sed cum additamento necessariò: FVGITE de medio Babylonis, & resaluate unusquisq; animã suam. Primũ oportet fugere de medio Babylonis, deinde singulos animas suas resaluare cùm fugerint. Neq; uerò dixit Saluare, sed Resaluate. Appositio syllabæ significat sacramentũ. Quia quondã gustantes salutem, & de ea propter peccata postea corruentes, uenerunt ad Babylonẽ. Cuius rei causa oportet resaluare animã suam, ut incipiat recuperare quod perdidit secundum apostolum Petrum dicentem: Ista reportauimus finem fidei salutem, de qua salute exquisierũt & scrutati sunt prophetæ, qui propter nostram prophetauerunt gratiam. Veruntamen in nobis est fugere de Babylone, & in nostra positum est potestate, si uelimus resuscitare quod corruit. Tertium mandatum est:

Anima nuncupatiuè in aliquo loco est.

Hier. 50.

Fugere è medio Babylonis.

Luc. 8.

Ezech. 27.

Deut. 16.

Sacri libri pleni sapientia.

Resaluare animas suas.

1. Pet. 1.

ET neq; proijciamini in iniquitatẽ eius.] Cum quis fugerit iniustitiã Babylonis, & nõ egerit pœnitentiã, tunc consequens est ut proijciatur. Obserua uerò scripturam, quomodo licet ex Hebræa lingua in Græcam sit translata, nihilominus quantum recipere potest differentias uerborum, significãter expresserit. Dicit quippe in alio loco: Elegi abiectus esse in domo Domini, & nõ ait, Proiectus. In præsenti aũt non posuit, Et ne abijciamini in iniustitiã eius, sed, Ne proijciamini

Psal. 83.

Discrimē inter hæc duo proijcere & abijcere.

ciamini in iniustitiam eius. Aliud est enim proijci, aliud abijci. Quod enim in despectione est & neglectu hoc nō proijcitur, sed abijcitur. Quod uerò foris est à salute, & à beatitudine alienū, hoc proijcitur. Quod & in alio loco declarat scriptura diuina dicens: Doces populi mei proijcientur ex domicilio rerū suarū propter pessimas uoluntates suas. Cleri enim eorū non proderūt eis. Sed & tu ipse poteris cōgregare sicubi in scripturis proiectionis & abiectionis nomen inueneris, ut ex cōparatione uerborū magis possis cōfidens ferre sententiā. Quia dispensatio prouidentiæ euā si non magnopere curauit, ut disertitudinē, quæ in Græco sermone laudatur, Græcè interpretando sequeretur, curauit tamen ea quæ significantia sunt exhibere, & differentiā eorū explanare dilucidè his qui scripturas diligentissimè perscrutantur. Ne proijciamini in iniquitatē Babylonis, quia tēpus uindictæ eius est à Dño. Miro sensu supplicia dicit irrogari propter eius qui ea patitur ultionē. Quando enim quis nō uindicatur & relinquitur impunitus, frequenter me dixisse memini id quod in duodecim prophetis scriptum est: Et non uisitabo super filias uestras quando fornicantur, & super nurus uestras quando adulterantur. Non ergo ut quidam existimant, Deus peccatores punit iratus, sed si sic expedit loqui, magna ira est à Deo tormenta non perpeti. Qui enim punitur, etiā si ab ea quæ uocatur ira Dei corripitur, ad hoc punitur ut emendetur. Domine (ait Dauid) ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me. Sed etiam si argues, argue nos in iudicio, & nō in furore, dixit Hieremias. Inuenies aūt etiā ex repromissione Dei in quosdam correptionem dari. Ideo cùm peccantibus Christi filijs pœna promittitur, misericordia non denegatur, ut scriptū est: Si dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint, si iustitias meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint, uisitabo in uirga facinora eorum, & in flagellis iniquitates eorum, misericordiā autem meam non dispergam ab eis. Ista considerans uide quomodo necdum pœna dignus sit, qui usq; ad præsens tempus cōmittit scelera, nec punitur. Visitatio quippe Dei per uisitatu tormenta monstratur: qui autem peccans corripitur, nescis quid ei excurrat pro pœna. Hæc propter hoc quod dictum est, Quia tempus uindictæ eius à Domino est. Sequitur:

Magna ira est, à Deo tormenta perpeti.

Psal. 6.

Hier. 2.

De correptione diuina.

Psal. 89.

Aliàs ipse Deus retribuit, aliàs ipso imperante Angeli.

RETRIBVTIONEM ipse retribuet ei.] Nō per ministros retribuet Babyloni Deus, sed ipse retribuit quod meretur. Volo quiddā dicere in additamento pronominis in eo quod scribitur, Ipse: ait enim, retributionē Ipse retribuet ei. Non omnibus Deus ipse retribuit quæ merentur, sed sunt quidam quibus per alios restituit, siue puniens, siue medicans per dolorem, ut in psalmis cōtinetur: Misit in eos iram indignationis suæ, furorem & iram & angustiā, immissionem per angelos pessimos. His enim non ipse restituit, sed ad retributionē illorum ministris usus est angelis pessimis. Et alijs forsitan non per malos reddit, sed per bonos, ut in eis qui pro sceleribus puniuntur. Multaq; similia istiusmodi per scripturas si scruteris inuenies. Est autē quando ministrorum officium refutatur, retributionē Deus ipse restituit, ut nunc Babyloni. Timeo quiddam obscuri in loco manifesto interponere, quod mihi uidetur latère, si taceam. Veruntamen audendum est saltem pauca perstringere. Quando sunt uulnera facilia & prompta curationi, medicus mittit seruum suum, mittit discipulum, ut per eum languens medicetur: neq; enim magna sunt uulnera. Euenit quoq; aliquoties ut sectionis & ferri indigeat qui sanatur: attamen non ipse medicus pergit ad curam, sed eligens unū ex discipulis qui curare ualeat, eo utitur ministro. Quando uerò insanabiles plagæ sunt, ut & emortua carne putredo cōtabuerit, & intantū mala ualetudo est, ut non serui, uel discipuli qui iam propè eum per scientiam artis accessit, sed ipsius magistri manibus indigeat, tunc ipse magnus medicus præcinctus lumbos ad sectionem teterrimi uulneris concitatur. Similiter itaq;, quando sunt minora peccata, non restituit Deus ipse peccantibus, sed alijs utitur ministris. Quando uerò per merita sua ingens hominem ægritudo comprehendit, ut nunc Babylonē, quæ grauibus propriæ malitiæ est confusa uulneribus, tunc ad retributionem Deus ipse festinat. Similia quædam huic si requiris, inuenies & de Hierusalem, quæ ei acciderunt post prophetas, ob id quia insidiata sit Christo. Sic finita est primi capituli continentia. Videamus & cætera:

Hier. 51.

† Calix aureus Babylon in manu Domini inebrians omnē terram.

CALIX aureus Babylon in manu Dei inebrians omnem terrā. De uino eius biberunt gentes. Propter hoc cōmotæ sunt gentes, & subitò cecidit Babylon, & cōtrita est.] Nabuchodonosor uolens decipere homines per calicem Babylonis dolosum, non miscuit in uase fictili quod parabat potari, sed neq; in paulò meliore, & æreo uase, uel stanneo, & quod ista præcellit argenteo: uerùm eligens uas aureum, in eo poculum temperauit, ut quis uidens decorem auri, dum radiantis metalli pulchritudine delectatur, & totus oculis hæret in specie, non consideret quid intrinsecus latitet, & accipiens calicem bibat nesciens calicem Nabuchodonosor, intelligens autem calicem aureum in præsenti nominatum. Sed animaduertas pessimorum dogmatum uerba mortifera qualem habeant compositionē, qualem decorem eloquentiæ, qualem rerum diuisionē: cognosces quomodo unusquisq; poetarū qui putantur apud uos disertissimi, calicem aureum temperauit, & in calicem aureum uenenum iniecerit idololatriæ, & uenenum

Calix doctrina.

turpiloquij,

turpiloquij, uenenum eorum quæ animam hominis interimunt dogmatū, uenenum, falsi nominis scientiæ. Sed meus Iesus contrà fecit, sciens aureum calicem zabuli & præcauens ne aliquis ad fidem suam ueniens, suspicaretur etiam Christi talem esse calicem, qualem esse requirat, & per similitudinē materiæ formidaret errorem: ideo curauit ut haberemus thesaurū istum in uasis fictilibus. Sæpe uidi aureum calicem in pulchro sermonis ornatu, & dogmatum uenena considerans deprehendi calicem Babylonis. Calix aureus Babylon in manu Dei. Non semper calix aureus Babylon. Cùm autem uenerit ad uindictam, & in manu Dei posita fuerit, tunc efficitur terra quæ quondam tacta est in Iubath. Neq; uerò iugiter in manu Dei continetur, sed ultionis tantū tempore, cùm cœperit Dominus ei restituere quod meretur, tunc in manu eius inebrians omnem terram iste calix aureus Babylon inebriabit. Quomodo autē uniuersam terram inebriabit, facilè scies, si consideraueris omnes homines ebrios. Inebriamur ira, inebriamur tristitia, inebriamur & mente, excedimus amore, cōcupiscentijs & uana gloria. Quanta pocula temperauerit, quot inebriantes porrexerit calices calix iste, quid necesse est dicere? Calix aureus Babylon inebrians omnem terram. Animaduerte omnem terrā plenam esse peccatis, & non quæres quomodo Babylon omnem terrā inebriauerit. Sed si fortè uideris iustum ebriū non esse de calice peccatorum, noli putare scripturam esse mentitam quæ dixerit, Inebrians omnem terram, cùm iste non inebrietur à Babylone, & tamē consistat in terra. Audi quia iustus non sit terra. Omnē terram inebriat calix iste aureus. Iustus uerò cum sit super terram, conuersationem in cœlis habet. Et propter hoc non conuenit ulterius iusto dici: Terra es, & in terram ibis. Sed necesse est audenter loqui, dicit iusto Deus adhuc consistenti super terram: Cœlum es, & in cœlum ibis. Portat enim imaginem cœlestis. Igitur ut concludam, calix aureus inebriat omnem terram, id est omnes ab eo inebriamur quam diu terra sumus.

Ebrietas spiritualis.

Iustus non terra, sed super terram est.

Gen. 3

1.Cor. 15.

DE uino eius biberunt gentes, propter hoc cōmotæ sunt.] Sicut in his qui bibunt istum qui in usu est uini liquorē, si super sitim & super mensuram biberint, uidemus ebrij corpus motū, uacillantes pedes, caput ac tempora prægrauata, os dissolutū, linguā significantem sermones ebrij & hærentibus labijs uerba præcisa: similiter est uidere eos qui de calice aureo biberint Babylonis quomodo moueanť, quomodo instabiles gressu sint, quomodo debilitata mēte & fluctuante cogitatu nihil firmē teneant, sed semper in turbationibus agantur incerti. Quamobrē scriptura diuina de istiusmodi hominibus in alio loco ita ait: Propterea cōmoti sunt. Interponamus aliquid mysterij, quid de peccatore dicatur Cain: Cùm egressus est à facie Dei, habitauit in terra Naid, cōtra Eden. Naid in Græca lingua interpretatur cōmotio. Qui eñ derelinquit Deum, qui deserit sensum de eo iugiter cogitandi, iste in terra Naid hodieq; habitat, id est in tribulatione mali cordis & mentis commotione consistit.

Gen. 4.

Nod.

BIBERVNT gentes, propterea commotæ sunt, & subitò cecidit Babylon, & contrita est.] Quando dicit, Repentè cecidit Babylon, uidetur mihi prophetizare cōsummationem mundi subitò futurā. Quomodo enim diebus diluuij comedebant & bibebāt, emebant & uendebāt, plantabant & ædificabant, donec ueniret diluuium, & tulit omnes, & subitò uenit inundatio. similiter autem & in diebus Loth: sic & consummatio mundi non per partes fiet, sed repentè. Huic conferendū existimo id quod scriptum est in Iesu Naue, quando à uoce sola tubæ, Hiericho ciuitas corruens subitò dispereijt: & iuxta hanc similitudinē Babylonem quoq; in cōsummatione seculi casurā esse & subitò cōterendam. Et hæc quidem de consummatione dicta sint. Si uerò ueneris ad aduentum Domini mei Iesu Christi, & uideris eius magnū opus, quomodo subuerterit omnia gentiū de idolis dogmata, ut credentes de erroris eximeret iugo, intelliges quia in tempore passionis eius Babylon extemplo corruit, & contrita est. Vnusquisq; nostrūm consideret se ipsum, & animaduertat Babylonem in suo pectore corruisse. Si autem & in alicuius corde non cecidit ciuitas confusionis, huic Christus necdum aduenit. Veniente quippe eo Babylon ruere cōsueuit. Propter hoc ad orationū præsidia confugientes, petite ut ueniat Iesus in corda uestra, & conterat Babylonem, & faciat ruere omnem malitiam eius, & reædificet pro his quæ subuersa sunt, pro Babylone quæ fuerat antè constructa, in ipso principali cordis uestri, Hierusalem ciuitatem sanctam Dei.

Consummatio mundi.

Matth. 24.

Babylon mystica, quando destructa.

PLANGITE eam, & accipite resinam correptionis eius, si quomodo sanabitur.] Plangite ait Babylonem. Deinde quia omnis anima recipere potest salutem, & neq; una apud Deum est insanabilis, idcirco consilium dat his qui possunt transmigrare in Hierusalē ad testimoniū, habere rhesinā ad emplastra facienda, ut assumant medicamina, & quantū ualent studio sanitati restituant Babylonē. Hoc experiamur & nos facere, deprecantes Deum, ut det nobis rhesinā rationabilem, & de rationabili rhesina discamus ei malagma imponere, & oleum & alligaturas, & imponentes alligemus uulnera Babylonis, imitantes Samaritanū, & sanetur misera ciuitas, & curata desinat esse quod fuerat. Istud est, quod ait accipere rhesinam correptioni eius, si quomodo sanabitur. Vbi sunt hæretici? ubi sunt qui naturas quasdā introducentes asserūt esse na-

Luc. 10.

An natura aliqua sit desperabilis.

naturam desperabilem quæ penitus non recipiat salutem? Si est natura quæ pereat, quæ alia ta
Hier. 51. lis erit ut Babylon? Attamen neq; istam despicit Deus. Præcipit enim medicis Deus, ut accipiãt
rhesinã super Babylonẽ, si q̃uo sanetur. Quidam igitur eorũ qui mandatũ acceperant, accipien
tes rhesinã correptioni Babylonis si q̃uo sanetur, fecerunt quod fuerat imperatũ, reppererũtne
rhesinã ad correptionem eius, audientes posse fieri ut Babylon reciperet sanitatẽ. Et quia quod
putauerunt nõ effecerunt: Babylon quippe in pristina malitia perseuerãs, noluit se curari: satis-
ibid. faciũt boni medici, & dicunt: Curauimus Babylonẽ & non est sanata. Relinquamus eam. Vide
aũt homo, nequando angelis præcipiat Deus, ut ad languorẽ animæ tuæ medicaminũ empla-
Querelæ angelorũ de ijs qui se curari nõ patiuntur ab ipsis. stra conficiãt, si q̃uo possis ab ægrotatione sanari: & respondeãt angeli: Curauimus Babylonẽ,
istam ostendentes à passionibus confusam animã tuam, & non est sanata. Non scientiam artis
suæ, neq; rhesinæ uim criminantur, sed te qui præceptis eorum obsequi noluisti, dicentes: Cura
uimus Babylonẽ, & nõ est sanata. Relinquamus eam. Steterũt medici sub magno medico an-
geli Dei, uolentes curare imbecillitates nostras, uolentes animã liberare de uitijs, sed nos ipsi re
pellimus eos dum cõsilijs eorũ non acquiescimus. Vident se operam perdere, cũ loquuntur in-
uicem, & dicũt: Relinquamus eam, & abeamus unusquisq; in terrã suam, hoc est, credita nobis
est à Deo medicina, ut animã curaremus humanã: adhibuimus adiutoriũ, medicinã imposui-
mus, multũ contumax est, non uult obseruare quod dicimus, studium nostrũ non sequitur effe
ctus. Relinquamus eam, & abeamus unusquisq; in terrã suam, id est domesticũ locum & pro-
priũ. Caue homo nequando relinquat te medicus, siue angelus Dei, siue quicunq; hominũ, cui
credita est cura sermonũ ad salutis medicinã deferendam. Si enim te dereliquerint & dixerint,
Abeamus unusquisq; in terram suam, quia appropinquauit in cœlum iudiciũ eius: manifestũ
est quia abscessio eorum condemnatio tua sit, ut irremediabilis, nolentisq; curari. Cùm aũt te
deseruerunt, quid tibi aliud euenturũ est, nisi quod solet his accidere, qui à medicis desperant,
utentes uolũtate morbi sui, ut ad peiora demergantur? Sic & his similiter in cõsuetudine istius
uitæ à prudentibus medicis. Accedit aliquis eorũ ad languentem, quantũ ars patitur, & indu-
stria medicamina nõ cessant: sed si aut ægritudo tanta sit ut repugnet curationi, aut ipse inuali-
dus per impatientiam doloris cõtrà faciat quàm iubet, relinquit medicus, desperat huiusmodi
hominẽ & recedit, ne inter manus suas expirãs causam interitus eius ad se retorqueat. Sic ergo
& nos, ne in sanctorũ angelorum manibus qui ad nos curandos à Dño destinati sunt, moria-
mur, relinquunt nos desperantes animã nostrã, & aiunt: Non est malagma imponere, neq; o-
leum, neq; alligaturas, quia appropinquauit in cœlum iudicium eius. Et eleuatum est usq; ad
astra. Qui paruum habet peccatum, non usq; ad cœlum & sidera iudiciũ eius effertur. Pusillum
enim & humile est. Qui uerò crescit in scelere, crescit & in iudicio, simulq; cum uitijs augetur &
pœna: & quia intantum deliquit, ut iudiciũ eius usq; ad cœlestia subleuetur, & per impietatem
suam resistens Deo ad superiora conscendat, profert Deus iudicium suum in humiliationem
eius iudicij quod elatum est à peccatore: & proferens iudicium suum, humiliat quidem pecca
torem, retribuit autem iusto digna uitæ eius, in Christo Iesu Domino nostro, cui est gloria &
imperium in secula seculorum. Amen.

IN CAP. L. *De eo quod scriptum est: quomodo confractus est & contritus malleus uniuersæ terræ.* HOMILIA III.

QVOMODO, ait, confractus & contritus est malleus uniuersæ terræ? quomodo facta est
in exterminium Babylon? Quærendũ inter hæc quis sit malleus uniuersæ terræ, quæue
eius contritio: unde ait Propheta, quia ante confractus est quàm contritus: ut cõgregan
tes ea quæ alicubi de malleo scripta sunt, cùm inuenerimus nomẽ eius, inuestigemus etiam no
minis uoluntatẽ ex his quæ afferimus exemplis. Domus quondam componebatur Dei, iuxta
De malleo uniuersæ terræ. tertium Regnorum librum, & Salomon erat construens & ædificans eam. Vbiq; quasi in laude
dicitur de domo Dei, quia malleus & securis nõ sunt audita in domo Dei. Ergo quomodo mal
3. Reg. 6. leus nõ auditur in domo Dei? Sic, quia domus Dei ecclesia est, malleus in ecclesia non auditur.
Quis est iste malleus uolens quantũ in se est impedire lapides ædificationis templi, ut contriti
non conueniant fundamentis eius? uide mihi zabulum si non ipse est malleus uniuersæ terræ.
Ego aũt pronunciabo cõfidens, esse aliquẽ qui nõ magnopere curet de malleo uniuersæ terræ.
Et quoniã exemplum ad sanctum spiritũ est de sensibili malleo, quæro materiã malleo fortiorẽ,
quæ nihil ab eo percussa patiatur. Quã quidem quærẽs repperi in eo quod scriptũ est: Ecce uir
Adamas quàm sit durus. stans super muros adamantinos & in manu eius adamas. Refert aũt de adamãte historia, quia
fortior sit omni cædenti se malleo, incontritus & inconuincibilis permanens. Licet suprà stet
malleus zabulus, & suppositus sit draco, qui est quasi incus indomabilis, nihil tamen in manu
Dei & in conspectu eius consistens adamas perpetitur. Duo itaq; cõtraria sunt adamanti isti,
malleus & incus improducibilis. Iam quoddã est & apud nationes tritum uulgi sermone pro-
uerbium

uerbium, ut de his qui anxietatibus & ingentibus malis premuntur, dicant, Inter malleũ sunt & incudem. Tu aũt hoc refers ad zabulum & draconẽ, qui istiusmodi semper in scripturis pro uarietate causarum nominibus insigniuntur: & dicis, quia sanctus, qui quasi murus adamantinus, uel in manu Domini adamas est, non curet neq; de malleo, neq; de incude, sed quantò plus cæsus fuerit tantò plus eius uirtutẽ splendescere. Aiunt eos qui mercimonia lapidum exercẽt, quũ uoluerint probare adamantẽ, ignorantes utrùm sit adamas, annon sit, quam diu malleum & iucudem non inuenerint: tunc aũt persuaderi esse uerissimũ adamantem, si indomitus lapis, si inter incudem & malleũ perseuerat, si percutiente desuper malleo, & incude supposita durior lapidũ natura compingit. Talis uir est: ante tentationes ab his qui probare lapides nesciunt, ignoratur. Certissimè aũt nouit adamantinorũ lapidum naturã solus Deus pluri mis ignoratam. Ego ipse adhuc nescio utrùm ueniente malleo, & percutiente me confringar & conterar, cõuictus quia nõ sum adamas: an certè uerus adamas ostendar, si ingruentibus persecutionibus, periculis, tentationibus, tam contritus fuero ad ictus mallei quàm probatus. Et tu ipse percurre scripturas, & quære si quod potes inuenire uestigium bene à Deo promitti, ut malleus percutienda percutiat. Verbi gratia dictũ sit: ad intelligentiã enim obscuriorũ sumuntur exempla: Si malleus non esset, non esset tuba productilis, quæ iuxta legem ad solennitates Dei excutiat, quæ audientiũ animos clangore suo accendat ad bellum. Necessarius est malleus, ut tuba productilis fiat. Multa cooperatus est iste malleus tubæ productili Paulo, ut eum per uaria tentamenta produceret & approbaret, quia illæsus posset excudi, figuramq; assumere tubæ magnisonæ, non incertam dans uocem in audientes, ut præparentur ad militiæ bellum. Et quoniam malleus inuenitur cõtraria fortitudo, & draco incus producibilis, istiusmodi semper in scripturis malleo, uel quacunq; alia materia compositũ nomen assumens, instabo sermone. Cain generauit filios, & de Cain ortus est faber æris & ferri. Ergo ut zabulus qui omniũ tentationum operator est, malleus dicitur, ita qui ministrat, malleator est filius Cain. Quotiescunq; enim in tentatione incideris, scito malleum diabolum esse, & malleatorẽ eum per quem te zabulus insequitur. Velut in proditione Saluatoris malleus zabulus, malleator Iudas fuit. Et multi erant malleatores in tempore illo quo Dominus passus est, clamantes, Tolle de terra talem, crucifige crucifige eum. Omnia malleatoribus plena sunt. Quotquot enim in actu suo zabulum suscipiunt & ministrãt ei ad probandũ iustum & iniustum coarguendũ, omnes malleatores sunt. Idcirco si heri malleator eras, & in manu malleum continebas, nunc discens quia à Cain fratricida oriuntur malleatores, projice malleũ de manu tua, & transmigra ad malleatorũ quæ spiritalis est generationẽ, sicut Enos, & reliquorũ qui scripturarũ laudibus efferuntur. Veruntamẽ finis cõfractio est atq; cõtritio. Est sciendum quidem, quoniã prophetatus nunc malleus zabulus sit, malleus non partis alicuius terræ, sed uniuersæ terræ, pro eo quòd in omni terra malitia eius dispersa sit, & ubiq; malleus iste malũ operatur. Est aũt etiam hoc dicendum, zabulum uniuersæ terræ malleũ esse, nõ cœli malleũ. Neq; enim tenuiori substantiæ cõuenit malleus, sed crassiori. Si portas imaginẽ terreni, malleus te, quia terrenus es, percutit. si peccas, & terra es, & in terrã ibis, experieris malleũ uniuersæ terræ & in te operantem. Iuxta istum intellectum, illud quoq; animaduertendũ est: uniuersæ terræ malleũ, quia aduersum cuncta terrena potentiã suam exerceat, zabulum esse: posse autẽ etiam minorem malleum intelligi, qui nõ uniuersæ terræ sit malleus, sed illius (ut ita dicam) & illius partis terræ. Et si quidem una aliqua contraria fortitudo mihi repugnat, & colluctatur mecum, non ualens cum uniuersis simul hominibus cõgredi ut zabulus, tunc est quidẽ malleus in me, sed nõ uniuersæ terræ malleus, uerũ (ut ita dicam) meæ tantũ malleus terræ. Confracto aũt & contrito malleo uniuersæ terræ, quid necesse est arbitrari de malleo partiũ terræ? Simulq; existimo admiratione dignum, quoniam uniuersæ terræ malleus sit cõminutus. Quid enim magnum si fractus fuisset & contritus malleus partium terræ? Sed uerè nunc admirandũ est, quia uniuersæ terræ malleus confractus atq; cõtritus est. Post hæc quæro quis sit iste qui uniuersæ terræ malleũ confregerit, & contriuerit. & dicam Moysen nõ potuisse confringere atq; conterere malleum uniuersæ terræ, neq; ante eum Abraham, neq; post eum Iesum Naue, neq; alium quenquã prophetarũ. Quis ergo potuit talem, tantumq; uirũ, & uniuersæ terræ malleũ cõfringere & cõterere? Quis est iste? Iesus Christus confregit atq; cõtriuit malleũ uniuersæ terræ. Et hoc nunc admirãs in spiritu sancto prophetes, ait: Quomodo cõfractus & contritus est malleus uniuersæ terræ? Primò confractus, & cõtritus est deinde. Et quoniã repperi Saluatorẽ esse qui cõfregerit malleum uniuersæ terræ, & contriuerit eum, ueniã ad Euangeliũ, ut uideam primã tentationẽ, quando dixit ei zabulus, Ista omnia tibi dabo si procidens adoraueris me: & reliqua: & dicam quia in nullo tempore nõ contriuerit Iesus malleum uniuersæ terræ, sed tantùm confregit eum. Cum uerò recessit ab eo usq; ad tempus, & tempore postea uenit instante, tunc contritus est, non solùm confractus ut primùm malleus uniuersæ terræ. Et quia contritus est qui fuerat antè cõfractus malleus uniuersæ terræ,

Marginalia: μεταξὺ τ̃ ἄκμονος καὶ σφύρας. — *Adamantini fideles.* — *Gen. 4.* — *Malleatores diaboli.* — *Non cœli, sed terræ malleus diabolus.* — *Malleus terræ alicuius.* — *Malleũ uniuersæ terræ, hoc est diabolum et eius opera confregit et destruxit Dei filius.*

idcirco per unumquemq; nostrûm confringitur quidem quando introducimur in ecclesiam,
& proficimus ad fidem. Conteritur autem & cõminuitur, quando ad profectũ uenimus. Quod
si dubites conteri zabulum ad profectum uenientibus nobis, audi apostolum benedictione
Rom. 16. quadã benedicentẽ iustum atq; dicentem: Deus aũt conterat Satanam sub pedibus uestris ue-
lociter. Animalis est iste malleus, fortasse nũc furit aduersum nos, & quærit, quia ista de eo pan
dimus, & conteritur à nobis (neq; enim confringitur tantùm, & non etiam conteritur per nos)
confringere nos è contrario & conterere. Et multos quidem contriuit, eos qui non attendunt
sibi, neq; custodia seruauerunt cor suum. Verùm nos confidentes in Deo, credentes in Chri-
stum Dei, non timeamus zabulum. Timor Dei facit nos non timentes zabulum, nihilq; ab eo
perpeti, sed & dicere non tantùm generaliter, uerùm & de nobis ipsis: Quomodo confractus
est, & contritus malleus uniuersæ terræ? Illo autem confracto & comminuto, Babylon fit in ex-
terminium: nec prius confusionis ciuitas dissipatur, quàm malleus uniuersæ terræ confringa-
tur & conteratur. Vnde & mirabiliter & præclaro ordine propheta usus est dicens: Quomodo
confractus est & cõtritus malleus uniuersæ terræ? Quomodo facta est in exterminium Baby-
lon? Quod primò factum est, primùm enarrauit: quod secundò, consequenter exposuit. Et hoc
oportet per singulos scripturarum obseruare sermones. Quando itaq; fit in exterminium Ba-
bylon? Quando exterminantur omnes cõfusiones de anima mea, neq; ulterius me confundit
mors filij, aut obitus uxoris: cùm non est qui me irritet, & prouocet ad tristitiam, ad iram, ad
concupiscentiã, ad uoluptatem, quando maneo inconfusus, assumens rationem quæ me con-
firmet, & roboret, tunc mihi accidit quod dictũ est, Facta est in exterminium Babylon, hoc est
uniuersa confusio. Fiunt autem ista, id est confringi, & conteri malleum omnis terræ, & demo-
liri Babylonem, cùm gentes superponuntur malleo, & Babyloni. Scriptum est enim: In genti-
bus superponentur tibi: hoc est, ij qui de gentibus sunt superponentur tibi ô Babylon, super-
ponentur tibi ô mallee, ut confringaris, & conteraris. Quando ista facta sunt? In aduentu Do-
mini mei Iesu Christi, cùm Euangelium cunctis gentibus prædicatum est, tunc superpositi sunt
pater & filius & spiritus sanctus Babyloni, & malleo uniuersæ terræ, & impletum est hoc quod
scriptum est, In gentibus superponentur tibi, & capieris Babylon, & non cognoscis. Vtinam ca
peretur Babylon & per singulos nostrûm. Ex anterioribus autem potest intelligi captiuitas Ba
bylonis, quando capta suffoditur, subuertitur, desolatur, ut nihil in nobis resideat cõfusionis.
Et capieris Babylon, & non cognoscis: inuenta es, & comprehensa, quia Domino restitisti. Er-
gòne sola Babylon Domino restitit, & nõ potius omnes gentes, dum creatore deserto idola ue
neratæ sunt, Domino restiterunt? An figuraliter dicit omnẽ animam cõtrariam Hierusalem, id
est, uisioni pacis, Babylonẽ esse? Vnde & sancti in Hierusalem, peccatores in Babylone erant. Et
si peccabant Hierosolymitæ, mittebantur in Babylonem, & sic cõuertebantur ad pœnitentiam
in Babylone consistentes. Sancti uerò regrediebantur in Hierusalem. Capitur ergo Babylon,
& non cognoscit. Babylon quippe legi non subijcitur. neq; enim potest non inuenta Babylon
comprehensa esse: sed ob id comprehensa est cùm inuenta est, quia Domino restitit. Deinde
exordium alterius capituli.

Hier. 50. APERVIT Dominus thesaurum suum, & protulit uasa iræ suæ, quia opus Domino uirtutũ
in terra Chaldæorum. Quoniam uenerunt tempora eius, aperite apothecas eius, scrutamini
eam quasi speluncã, & disperdite eam ne sint eius reliquiæ. Exiccate omnes fructus eius, & de-
Vasa iræ. scendat in occisionem. Væ eis quoniam uenit dies eorũ, tempus uindictæ eorum.] Volens in-
telligere hoc quod dictum est, Aperuit thesaurum suum, & protulit uasa iræ suæ, quæro de alia
scriptura uasa iræ Deo, & inuenio ad pleniorem comparationem istius scripturæ scripturam a-
Rom. 9. postolicam, ibiq; inuenio apostolum mihi subijcientem quæ sint uasa iræ Dei. Ait enim: Si au-
tem uolens Deus ostendere iram suam, & notam facere potentiam suam, pertulit in multa pa-
tiẽtia uasa iræ præparata ad perditionẽ, ut ostenderet diuitias gloriæ suæ in uasa misericordiæ
quæ præparauit in gloriam, quos & uocauit non solùm ex Iudæis, uerùm etiam ex gentibus.
Vasa misericordiæ. Generaliter apostolus omnes homines diuisit bifariã, dicens quosdam esse uasa misericordię,
quosdam uasa iræ. Verbi gratia, Pharaonẽ & Aegyptios uasa iræ: rursus se qui primus miseri-
cordiam consecutus est, & eos qui in tempore de Iudæis & gentibus crediderũt, uasa misericor
diæ nuncupauit. Sunt ergo in thesauro Dei uasa irę. Scriptũ est enim: Aperuit Dominus thesau
rum suũ, & protulit uasa iræ suæ. Quis est iste thesaurus Domini in quo uasa iræ inueniuntur? Ali
quis forsan quæret, utrũ in thesauro Domini tantũ uasa iræ sint, & thesaurus Dei qui est thesau
rus omnium, nõ habet uasa misericordiæ: an aliud quid intelligi oporteat de thesauro Dei, un
de efferantur uasa iræ eius? Thesaurũ Dñi ego confidẽs dicam esse ecclesiam eius, & in isto the-
Ecclesia est Dei thesaurus. sauro, id est ecclesia sæpe homines latitare qui sunt uasa iræ. Veniet igitur tempus quando ape-
riat Dominus thesaurũ ecclesiæ: nunc enim clausa est ecclesia, & uasa iræ cũ uasis misericordiæ
Matth. 13. inhabitant, & paleæ cum frumento sunt, & pisces perdendi & proijciendi, cum bonis piscibus
qui

qui in retia inciderant, continentur. Quã cum aperuerit iudicij tempore, & protulerit exinde uasa iræ suæ, dicet forsitan is qui est uas misericordiæ, de egredientibus uasis iræ suæ: Exierunt ex nobis, non enim erant ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, permansissent utiq; nobiscũ. Sed ideo egressi sunt à nobis, ut ostenderetur quia non erant omnes ex nobis. In aliud quiddã cupit sermo prorumpere: quod autem audemus dicere, istiusmodi est: In thesauro Dei uasa iræ sunt: extra thesaurũ uasa peccantia nõ sunt uasa iræ, sed uasis iræ minora sunt. Serui enim sunt ignorantes uoluntatẽ Domini sui, & non facientes uoluntatẽ eius. Qui autẽ ingreditur Ecclesiam, aut uas iræ est, aut uas misericordiæ. Qui extra Ecclesiã est, neq; uas misericordiæ est, neq; iræ. Aliud quoddã nomen inquiro, qui extra Ecclesiã cõmoratur: & quomodo decerno confidens non esse eum uas misericordiæ, sic è contrario ex rationis ueritate cõmunitus apertè promo sententiã, neq; uas iræ posse eũ dici, sed uas in aliud quiddã reseruatum. Ergóne potero de scripturis approbare, nec misericordiæ eũ esse uas, nec iræ, ut & secunda expositio aliquid nobis utile in præsenti loco interponat, & sanè rursus audeat in id quod iamdudum conatur sermo prorumpere? Ait Apostolus: In domo aũt magna non sunt tantùm uasa aurea, & argẽtea, sed & lignea, & fictilia, alia quidem in honorem, alia porrò in contumeliã. Si igitur quis mundauerit semetipsum ab his, erit uas in honorem & sanctificatum utile Domino, ad omne bonũ opus præparatum. Putásne magna domus in præsenti est, & in ea sunt uasa in honorem, & alia in contumeliam? An in illa quæ futura est domo, uasa quidẽ aurea, & argentea quæ sunt in honorem, inuenientur uasa esse misericordiæ: reliqua autem, id est mediocres homines, qui extra thesaurũ sunt, ne sint uasa iræ, seu misericordiæ, hi poterunt iuxta dispensationẽ quandã profundam Dei uasa esse in magna domo, quæ mundata non sunt, sed sunt uasa testea in contumeliam, attamen necessaria domui? Vide autem si ualuero & hoc ipsum exemplum ex alio scripturæ testimonio comprobare. Inhonoratus est, inquit, Iechonias quasi uas cuius nulla est utilitas. Non ait, est quidem eius utilitas, in contumeliam autem eius est utilitas: sed quia erat ex domo Dei & peccauit, in totum non est eius utilitas. Habeo & aliam scripturam in qua dicitur de alio quodam peccatore: Et erit quasi testa in qua attrahes aquæ pusillum, & in qua carbonem baiulabis. Et rursum affirmat non necessarium penitus, & ex omni parte esse uas inutile. Nunquid non igitur nos qui in domo ista Dei sumus, quando aperire cœperit Dominus thesaurum suum, incipiemus mundari si tantùm fuerimus uasa misericordiæ, proiectis uasis à nobis iræ? An certè iam exordium est oportere nos satagere non solùm ut non simus uasa iræ, sed ut ij qui sunt proijciantur à nobis? Tale enim quiddã est hoc quod Apostolus Paulus Corinthijs ait: In tantum auditur inter uos fornicatio, quæ nec in gentibus, ut uxorẽ quidem patris aliquis habeat, & non magis planxistis, ut auferatur de medio uestrũ qui hoc opus gessit: quasi diceret, Aperto thesauro Dei egrediantur uasa iræ suæ. Aperuit siquidẽ Dominus thesaurum, & protulit uasa iræ suę. Legi alicubi quasi Saluatore dicente, & quęro siue quis personam figurauit Saluatoris, siue in memoriam adduxit, an uerũ sit hoc quod dictũ est. Ait aũt ipse Saluator: Qui iuxta me est, iuxta ignem est: qui longè est à me, lõgè est à regno. Vt enim qui iuxta me est, iuxta salutẽ est, ita & iuxta ignẽ est. Et qui audiens me, & audita præuaricans factus est uas iræ præparatũ in perditionem, cũ iuxta me est, iuxta ignẽ est. Si uerò quis cauens, quoniã qui iuxta me est, iuxta ignẽ est, longè factus fuerit à me ne iuxta ignẽ sit, talis quidẽ longè futurus est, & à regno. Et quomodo athleta qui nõ est in agone cõscriptus, neq; flagella metuit, neque expectat coronam: qui autem semel nomen professus est, si uictus fuerit, uerberatur atque proijcitur, si uerò uicerit & coronatur: eodẽ modo qui ingressus est Ecclesiã, ô catechumene ausculta, qui accessit ad sermonẽ Dei, nihil aliud quàm cõscriptus est in certamine pietatis: & conscriptus, si non legitimè certauerit, cæditur flagellis, quibus non uerberantur ij qui non in principio conscripti sunt. Si autem contenderit fortiter ad fugienda uerbera, & contumelias, nõ solùm iniuria liberabitur, sed incorruptam gloriæ accipiet coronam.

Extra Ecclesiã constituti quo loco habendi.

2. Tim. 2.

Hier. 22.

1. Cor. 5.

Mar. 7.

Christi dictũ, qđ Euãgeliographi memoriæ non prodiderunt.

OPVS Domino uirtutum in terra Chaldæorum.] Iuxta diuersos intellectus terrenus locus multipliciter nominatur, & quomodo differenti inter se ratione plura Saluator habet uocabula, cùm unus in subiacenti sit, uarius autem in uirtutibus: sic & propter malitiã generis humani terrena negocia cũ unũ sint in subiacenti, intellectus diuersitate sunt plurima. Quod autem dico, sic fiet manifestius, cũ exemplũ quod à Saluatore assumpsi edisserens, ad ea quæ sunt subiecta explananda transcendero. Vnũ subiacens est Dño meo Iesu saluatori. Hoc uno subiacente, alio intellectu medicus est, iuxta quod scriptũ est: Non necesse habent sani medicum, sed malè habentes. Alio intellectu pastor, secundũ quod irrationabilibus præest. Alio intellectu rex, secundũ quod rationabilibus principatur. Alio intellectu uitis uera, secundum quod inserti in eam homines uberrimos afferũt fructus, & exculti à patre agricola pinguedinem uitis ueræ ex unius radicis cõsortio assumũt. Iuxta aliũ intellectũ sapientia, iuxta aliũ ueritas, iuxta aliũ iustitia. Verũtamẽ subiacẽs unũ est. Quo modo ergo in Saluatore uno subiacẽte plurimi intellect⁹

De Christo multa prædicantur.

Matth. 9.

sunt diuersorum eius no minũ:sic & terrena negocia,iuxta subiacens quidẽ unũ sunt,iuxta au tem intellectũ plurima. Frequenter allegorizãtes Babylonẽ diximus negocia esse terrena,quæ semper confusa sunt uitijs,Aegyptũ similiter affligentia. Chaldæorũ uero terrã ob id quia plurima quæ geruntur in terris,stellis consecrent, & peccatorum nostrorũ causas, siue uirtutẽ eorũ quæ accidunt nobis,ex earũ motibus afferant fieri,eos esse diximus, qui talibus se superstitionibus dedicauerunt. Omnis igitur qui his credit,in terra Chaldæorũ est. Si quis uestrũ mathematicorũ deliramenta sectatur, in terra Chaldæorũ est. Si quis natiuitatis diẽ supputat, & uarijs horarũ momentorũq; rationibus credens hoc dogma suscipit, quia stellæ taliter & taliter figuratæ faciunt homines luxuriosos,adulteros,castos,aut certẽ quodcunq; eorum, iste in terra Chaldæorũ est. Iam quidã existimant ex astrorũ cursibus Christianos fieri. Quotquot autẽ ista sapitis,quotquot dictis istis creditis, in terra Chaldæorũ estis. Cõminans ergo Deus his qui in terra Chaldæorũ sunt,his spiritaliter cõminatur qui seipsos genealogijs & fato consecrauerint,asserentes cuncta quæ inter mortales fiunt,aut ex astrorũ motibus,aut ex fati necessitate pendere. Sed Deus Abraham promouens ad meliora,dixit ei:Ego sum qui te educo de terra Chaldæorũ. Potens est eñ Deus qui & nobis tribuat de terra Chaldæorũ exire, ut nullũ alium absq; eo esse credamus,qui dispensans uniuersa,& regens uitã nostrã,pro qualitatibus merito rũ,accidentiũ diuersa moderetur. Neq; eñ micans aliquod sidus, uel Phaethontis (ut aiunt) uel corrupti catamiti stella nostrorũ causam continet negociorũ. Et iuxta unũ quidẽ argumentũ in terra Chaldæorũ est qui suprà dictis ratiocinationibus credidit:iuxta aliud uerò ascendit quis super tecta,& ueneratur militiã cœli. Inuenimus aũt in Hieremia multã & his fieri cõminationẽ,qui libant militiæ Dei. Opus ergo Dño uirtutũ in terra Chaldæorũ, quia uenerunt tempora eius. Aperite apothecas eius. Manifestũ est quia terræ Chaldæorũ. Sũt aũt apothecæ Chaldæorũ,doctrinæ natiuitatũ. Scrutamini eam quasi speluncã,& disperdite. Qui respuit supputationẽ nataliũ,qui ueritatis sermone utitur aduersum eam, qui ostendit nihil eorũ quæ mathematici dicunt uerũ esse,qui docet inscrutabilia iudicia Dei, nec ea posse ab hominibus cõprehendi, qui asserit quia sydera non sunt causæ eorũ quæ fiunt super terram, magis autem eorũ quæ nobis Christianis accidunt,iste exequitur præceptum Domini dicentis:

De Mathematicis et Genethliacis.

Gen. 11.

DISPERDITE eam.] Quid autem sit hoc quod sequitur, NON fiant ei reliquiæ,quærendũ est. Ne aliqua,inquit,rescindatis Chaldæorum,aliqua reseruetis. Ob id iubet,ne pusillũ quidẽ relinquatur in ea. EXSICCATE omnes fructus eius.] Quis ita beatus est ut possit exsiccare oẽs fructus terræ Chaldæorũ, ET descendant in occisionem? Væ eis,quia uenit dies eorũ,& est tempus uindictæ eorum. Post hæc rursus alterius capituli continentia:

VOX fugientium,& resaluatorum de terra Babylonis,ad annunciandum Domino nostro in Sion uindictam.] De his nunc prophetat,qui mores patrios relinquentes, & leges gẽtium, & incredulitatem ueterem,ueniunt ad sermonẽ Dei. Tale enim quiddã significatur in eo quod dicit:Vox fugientium,& resaluatorum de terra Babylonis. Vtinam & uestra,catechumeni,uox fugientium esset de Babylone,fugientium uitia,fugientiũ peccata. Vox enim fugientium,& resaluatorum. Non sufficit fugere de terra Babylonis, sed & resaluari ex terra Babylonis ad annunciandũ in Sion uindictã Domino Deo nostro, ut fugientes de terra Babylonis ueniatis ad Sion speculatoriũ ecclesiam Dei. AD annunciandũ in Sion,] id est ecclesiam uindictã à Dño Deo nostro. VINDICTAM populi eius denũciate in Babylone multis,omni intẽdenti arcũ.] Significanter positũ est, Multis: multi enim sunt qui in Babylone sunt,in Hierusalẽ uerò pauci. Non enim idcirco (ait) dilexit uos Dñs Deus uester quia multi eratis: uos quippe estis pauci ab omnibus. Et bene his qui ex parte Dei erant,dictũ est,pauci estis ex omnibus gentibus. Intellige porrò & hoc:Pauci sunt qui saluantur. Sed & illud:Contendite intrare per angustã portam. In lata autẽ & patenti annunciate in Babylone multis,omni intendenti arcũ. Nõ sit ex ea qui saluetur. Disperdite,interficite omnia Babylonis. Nuper diximus de parabolis Babylonis, de uiris Babylonis,de semine Babylonio. Non sit & qui resaluetur de semine Babylonis, retribuite ei iuxta opera eius,secundum omnia quæ fecit & facite ei,quia Domino restitit, & aduersum Dominum Deum sanctum Israel. Quãdiu habes in te cogitationes nequã resistentes pietati & fidei ueræ,habes in te Babylonios. Sed fac uindictã, & interfice omnes peccatores terræ quæ in te est, id est omnes Babylonios, ut possis mundatus in Hierusalem transgredi ciuitatẽ Dei in Christo Iesu,cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Matth. 7.

IN CAP. XVII. *De eo quod scriptum est: Clamauit perdix, congregauit quæ non peperit, faciens diuitias suas non cum iudicio, in medio dierum eius derelinquent eum, & in nouissimis suis erit insipiens.* HOMILIA IIII.

THRONVS gloriæ exaltatus ab initio locus,sanctificatio nostra sustentatio Israel. Domine omnes qui te dereliquerunt confundantur, discedentes super terram scribantur, quia

quia dereliquerunt fontem uitæ Dominum. Sana me Dñe & sanabor, saluum me fac & saluus ero, quoniā gloriatio mea tu es. Ecce ipsi dicunt ad me, Vbi est sermo Dñi? ueniat. Ego aūt non laboraui subsequens post te, & diem hominis nō cōcupiui, tu scis. Ad famosam uenimus quæstionem inspicere quid sit perdix, de quo scriptura nunc loquitur: Clamauit perdix, congregauit quæ non peperit, faciens diuitias suas non cum iudicio. In dimidio dierū eius derelinquēt eum & in nouissimis suis insipiens erit. Ex natura uolucris dignum uidetur quandam historiam commemorare, ut animal cognoscentes scire possimus, utrùm ad bonam an malam partem nunc nominari perdicis intelligentiam referamus. Dicitur autē hoc esse animal malignū, fraudulentū, callidū, multumq́ꝫ decipiens uenatores. Sæpe quippe ante pedes aucupis uoluitur, & in medio eius conatu quasi iam apprehendendus elabitur. Prædam sui ex uicinitate promittit, & hoc agit ne ad nidum fœtuum eius citus uenator occurrat. Cumq́ꝫ iam senserit fugisse pullos suos, tunc & ipse illuso hoste discedit. Sed ne quitiam eius uincit impuritas. Ambigendum non est de eo quòd dicturi sumus, quod ex iis qui mansueti in casis nutriūtur ueritas approbat: masculus in masculum consurgit, obliuiscitur sexum libido præceps, pugnatur ad coitum, & una palma uictoris est polluisse quem uicerit. Si igitur malignum, si immundum, si dolosum hoc animal est, impium uidetur ad meliorem partem huius referre nomen, & ad saluatoris nostri Iesu Christi intelligentiam temperare. Magis autem conuenit mala Zabulo adiungere, & super aduersario lectionem intelligere præsentē: si tamen totius capituli nos secuta sua ratio interpretatio. Incipiamus ergo ab eo quod scriptum est: De perdice. Natura.

CLAMAVIT perdix, congregauit quæ non peperit.] Non proprias creaturas congregat Zabulus, non ea colligit quæ ipse generauit, sed cùm clamauerit alienas congregans creaturas, facit eas suas. Clamauit perdix per Valentinum, clamauit per Basilidem, per Marcionem, per omnes qui alienæ à Deo gloriæ cupiditate rapti sunt. Nullus enim eorum sonare poterat uocem Domini Iesu, Meæ oues meam uocem audiunt. Sed erat uox Christi in Paulo, erat in Petro. Propter quod Paulus dicebat: An experimentū quæritis eius qui in me loquitur Christus? Vox autem congregantis quæ non peperit perdicis in illis est, qui simplices quosq́ꝫ fideliū laqueo hæreticæ factionis impediunt. Clamauit itaq́ꝫ perdix, congregauit quæ non peperit, facere diuitias suas non cum iudicio. Diues factus est perdix. Ecce eius quanta sunt millia, ingens turba, multi sunt populi captiuorum, & facit diuitias suas non cogitans iudicium, neq́ꝫ habēs in corde iustitiam, sed omnia sine lege gerens, meritò arguitur nō cum iudicio fecisse diuitias. Meus autem Iesus facit diuitias suas cum iudicio. Diabolus in quos deseuiat. Ioan. 10. 2. Cor. 13.

EXINANITA est & deleta eius opulentia.] In medio dierum eius derelinquent eum. Nos omnes qui quondam fuimus sub clamantis potestate perdicis. Clamauit quippe non solùm per eos quos suprà memorauimus, sed per omnes generaliter, qui quasi ad pietatē & ad religionem uocantes, sub contrario ueritati dogmate clamauerunt. Nos, inquā, uniuersi in dimidio dierum eius dereliquimus eum. Et omnes quidem dies huius seculi: sed quia eruit nos ex instanti seculo nequam, Dominus Iesus, idcirco in medio dierū eius dereliquimus eum. Et nouissimum eius erit insipiens. Quando autem sapiens fuit, ut nouissimū eius meritò insipiens fiat? Sed dicamus eū fuisse sapientē. Serpens quippe sapientior erat omnibus bestijs super terrā quā fecit Dominus Deus. Sapiens fuit iuxta id quod scriptū est, Adducā super sensum grandem principē Assyriorum. Dixit autem, Violentia mea faciam, & sapientia intellectus auferam fines gentiū, & uirtutes eorum depascā, & cōmouebo ciuitates inhabitatas. Si quis potest intelligat quomodo nouissimū eius erit stultū. Iste ab eo quod fuit sapiens malè, sapientior erat omnibus bestijs super terrā. Fit è contrario, eo quod sapiens fuit malè, insipiens. Intelliges uerò quid sit, Nouissimū eius erit insipiens, si scias quomodo etiā tibi per Apostolum præcipiatur, ut pro salute tua insipientiam recipias. Si quis, inquit, uidetur sibi sapiens esse in uobis in isto seculo, stultus fiat. Soluit qui antè clamauit, Stultus esto & fatuus, ut sapiēs fiat. Si itaq́ꝫ est quędam sapientia culpabilis, iuxta quā filij seculi huius sapientiores sunt filijs lucis in generatiōe ista, bonus est Deus qui cōtrarijs diuersa subuertit, ut faciat cōpleri id quod dictū est: Nouissimū eius erit insipiens. Quando nouissimū eius erit insipiēs? Oportet Christū regnare usq́ꝫ dū ponat omnes inimicos eius Deus sub pedibus eius. Cùm omnia ei subiecerit, nouissimus inimicus destruetur mors. Cùm destructa fuerit mors, tunc extrema perdicis erūt, & nouissimum eius fiet insipiens. Hæc de perdice. Principium uerò capituli secundi istud lectum est: Gen. 3. 1. Cor. 3. Luc. 16. 1. Cor. 15.

THRONVS gloriæ exaltatus ab initio locus, sanctificatio nostra, sustentatio Israel. Domine omnes qui te dereliquerunt confundantur, discedentes super terram scribantur, quia dereliquerunt fontem uitæ Dominum.] Dixit Esaias beatus propheta uidens Dominum & regnum eius: Vidi Dominum sabaoth sedentem super sedem excelsam, & eleuatam. Vidit & Hieremias quomodo Deus regnat, propter quod glorificans eū ait: Thronus gloriæ, exaltatus ab initio locus, sanctificatio nostra. Siue de Christo uolueris ista intelligere non peccabis: siue de patre, Esa. 6. Regnum Dei.

non

non impiè sentìes.Est enim thronus gloriæ excelsus, & à principio saluator est. Thronus gloriæ est propter quod regnum eius & sanctificatio nostra Christus est.Quia & ille sanctificans,& nos sanctificati ex uno omnes sumus.

SVSTENTATIO Israel.] Sicut ipse iustitia Christus,ipse ueritas,ipse sanctificatio,similiter est ipse etiam sustentatio. Et non est aliquid iustum sine eo, neq; pan'ens quod in se non habet Christum.Ipse est enim sustentario Israel. Si autem ad patrem & hoc retuleris, non impiè intel-
Christum qui derelinquunt. ligis.Domine omnes qui derelinquunt,confundantur discedentes. Vnusquisq; nostrũ quãdo peccat,per ea quę peccat Christũ relinquit.Relinquẽs autem filium,reliquit & patrem.Iniustus à iustitia longè est,pollutus à sanctimonia,bellator à pace:& qui sub potestate inimici esse incipit,à redẽptione fit alienus:& qui extra sapientiã Dei est,sapientiã Dei derelinquit. Docẽs itaq; nos propheta quid de omnibus qui Dñm deserunt sit futurũ,ait:Vniuersi qui te derelinquunt confundãtur discedẽtes,hoc est quantũ te deserũt,tantũ cõfundant̃ discedentes. SVPER ter-
Luc. 10. ram scribãtur.] Omnes homines describũtur, sancti in cœlo, peccatores super terrã. Dicit ad discipulos Iesus:Gaudete aũt,quia nomina uestra scripta sunt in cœlis. Igitur oportet lætari si talis quis fuerit, ut nomẽ eius scribatur in cœlis. Et quomodo iustorũ nomina in superioribus conscribũtur, sic è contrario eorum qui cõuersantur terrenè, qui nõ pertranseunt terrã Edom, sed agros terræ Edom,& uineas posidẽt, scribũtur nomina quasi relinquen'tium Deum super terram. Cõfundantur discedentes,super terram scribantur.Quo enim metro mensi sunt,remenetur eis ipsis. Sibi unusquisq; causa est ut scribatur super terram,si nõ cœlestia requirat in terra,si semper anima eius de istius mundi negocijs æstuet,quæ uidentur seculo bona.Si uerò au-
Matth. 6. diens Iesum loquẽtem:Nolite uobis thesaurizare thesauros super terram, ubi tinea & uermes exterminant,& ubi fures effodiunt & furantur, sed thesaurizate uobis thesauros in cœlo: qui thesaurizauerit sibi in cœlo,ipse sibi causa est, ut scribat̃ in cœlis. Hæc propter id quod scriptũ est,Super terram scribantur,causamq; cõmemorat. QVIA dereliquerunt fontem uitæ Dñm.] Et in principio ipse propheta ex persona Domini dicit:Me dereliquerunt fontẽ uitę Dñm.Dicamus ergo & nos si nolumus derelinquere fontẽ uitæ Dñm, uoce proximorum Iesu Christi discipulorum qua locuti sunt ad magistrũ cùm eis diceret, Nũquid & uos uultis recedere? Quid
Ioan. 6. igitur dicemus? Domine ad quem ibimus? uerba uitæ tu habes. Sic finita est etiam secundi capituli circũscriptio.Sequens oratio est ista continens:

Ier. 17. SANA me Domine,& sanabor, saluũ me fac & saluus ero, quoniã gloriatio mea tu es. Ecce ipsi dicunt ad me,ubi est sermo Domini? ueniat.Ego autem nõ laboraui subsequens post te, &
Matth. 9. diẽ hominis nõ concupiui, tu scis.] Soli qui propter malè habẽtes uenit medico dicenti: Non
Christus sanat animas ægrotantes. indigent sani medico sed malè habentes, dicẽdum est confidenter ab eo qui ægrotãtem suam animam uult saluari,Sana me Domine & sanabor. Etenim illa in Euãgelio mulier sanguinem fluens omnem substantiam suam expendit in medicis, nec potuit à quoquam eorum sanari. Ad nullum quippe ex eis dignum erat dici: Sana me Domine & sanabor,nisi ad solum cui sufficit uestimenti tantùm fimbriam tangere,cui ego uni dicã,Sana me Domine,& sanabor.Tunc siquidem medicinam sanitas sequitur,si Christus curare dignetur. Saluũ me fac, & saluus ero. Falsus equus in salutem.Propterea ei dicam:Saluum me fac,& saluus ero. Et hoc ita gaudebo loqui,si omni renuncians gloriæ seculari potero & reliqua dicere, Quoniam gloria mea tu es.
Ier. 9. Aut cùm compleuero mandatum in quo præcipitur, non glorietur sapiens in sapientia sua, neq; fortis in uirtute sua,neq; diues in diuitijs,sed in isto glorietur qui gloriatur, intelligere & scire quia ego sum Dominus.Beatus itaq; qui renunciauerit omni gloriæ quæ deorsum est,uelut super nobili genere,super pulchritudine & corporalibus bonis, super diuitijs, & iactatione.Beatus qui contempta uana gloria dicit ad Dominum,Quoniam gloriatio mea tu es.Ecce ipsi dicunt ad me,ubi est sermo Domini? ueniat. Ego autem non laboraui subsequens post te.
Matth. 16. Iesus ubi dicit:Tolle crucem tuã,& ueni,sequere me.Et qui nõ reliquerit patrẽ aut matrẽ, & secutus fuerit me,non est dignus meus esse discipulus.Si igitur talis fueris, ut semper Christũ sequaris,quãtò plus sequutus fueris,tantò minus laborabis. Non enim lassitudo erit in Iacob, neq; apparebit dolor in Israel.Propterea dixi,ut nõ laboremus ulterius laborãtes antequã in-
Matth. 11. ceperimus eum sequi.Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis,& ego reficiam uos.Si laborantes uenerimus ad Iesum,& eum fuerimus secuti, tũc dicere poterimus:Ego autem non laboraui subsequens post te,& diem hominis nõ cõcupiui.Est quædam dies hominis,est quædam dies Domini, id est dies resurrectionis quam omnis sanctus desiderat, nõ illa de qua scri-
Amos. 5. ptum est: Væ eis qui desiderãt diem hominis.Nam dies ista est tenebræ,& nõ lux. Quis est qui possit dicere,Et diem hominis nõ cõcupiui? Explanatio uerbi cõuincit nos, quia diem concupiscamus hominis. Frequenter quippe ægrotantes cùm in phantasmate esse febrium cœperimus,& mortis limine urgeri, ad eos qui nos uisitant fratres lassas manus attollimus, orantes eos ut pro nobis Dominum deprecentur,atq; dicentes:Roga mihi aliquod uitę spatium,roga

ut aliquantisper in hac luce permaneam. Ista memorantes nō diem sanctum Domini, sed diem
hominis desideramus. Quapropter lōgæ uitæ amore deposito, & desiderio humanæ diei, quę-
ramus illam diem uidere in qua participes eius beatitudinis quæ in Christo est efficiamur, cui
est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN CAP. X. *De eo quod scriptum est: Qui facit terram in fortitudine sua.*

HOMILIA V.

TRES quodammodo uirtutes assumens propheta, fortitudinem, sapiētiam, atq; pruden- *De fortitudi-*
tiam, unicuiq; earum propria opera distribuit, fortitudini terram, sapientiæ orbem terra *ne, sapientia et*
rum, prudentiæ cœlorum. Audi quippe scripturæ ordinem. *prudētia in ho*
DOMINVS qui fecit terram in fortitudine sua, & erexit orbem in sapientia sua, & in sua pru *mine.*
dentia extendit cœlum.] Et nos igitur in nostra terra (dictū est quippe ad Adam, Terra es) ne- *Gen. 3.*
cessariam habemus fortitudinē Dei, quia absq; ea impossibile nobis est exequi quod carni re-
pugnet. Cùm aūt mortificata fuerint membra super terram, tunc parent spiritus uoluntati. Si- *Col. 3.*
quidem iuxta Apostolum, Spiritu gesta carnis mortificantur. Dominus ergò qui fecit terram *Rom. 8.*
in fortitudine sua. Si autem & ad hanc terram uenias, & consideres id quod in Iob scriptū est,
iuxta emendatissima tamen exemplaria, quomodo statuerit eam super nihilum, inuenies for-
titudinē Dei in medietate mūdi terræ libram sustinere. Veniam uerò ad orbē terrarū qui Græ-
cè οἰκουμένη nuncupatur, id est inhabitatus. Scio animam meam inhabitatam, scio animā meam
desertam. Si em̄ non habet Deū patrem, si non habet filium dicentem: Ego & pater ueniemus *Ioan. 14.*
ad eam, & mansionē apud eam faciemus: si non habet spiritum sanctū, anima deserta est. Habi
tata autem est quando plena est Deo, quando habet Christū & spiritum sanctū. Verùm hæc & *De Trinitate*
uerè in scripturis dicuntur, in anima hominis patrem, & filium, & spiritum sanctum commo- *sacrosancta.*
rari. Nam & Dauid in Psalmo confessionis tres spiritus postulat, dicens: Spiritu principali con *Psal. 51.*
firma me. Spiritum rectum innoua in uisceribus meis. Spiritum sanctum ne auferas à me. Qui
sunt isti tres spiritus? Principalis spiritus pater est: Spiritus rectus, Christus: Spiritus sanctus,
spiritus sanctus est. Hæc ad probationem eius rei diximus, quòd habitatus est orbis terrarum
in sapientia fabricantis eum. Sapientia quippe auxiliabitur iusto super decem potestatem ha-
benti ciuitates. Sapiētiam aūt & disciplinam qui abijcit infelix est, & uana spes eius, & labores
eius insensati, & inutilia opera eius, ait Sapiētia quæ titulo inscribitᵘʳ Salomonis. Idcirco quan- *Sap. 3.*
tū possumus laborare nitamur, ut habitata anima nostra à sapientia Dei erigatᵘʳ. Cecidit quip-
pe, & de sublimi corruit uenientibus nobis in locū istū miseriarū. Cecidit habitam anima no-
stra postquam peccauimus, iniquè fecimus, iniustè egimus, impiè gessimus, & post ruinā indi
get erectione. Si autem nō uis ista sentētia cōmuni adduci, totius orbis quæramus ruinā, post
casum eius cōsequēter Deus erigēs prædicatur. Quicūq; est in isto orbe, ante erectionē cecidit.
Si aūt cecidit, cōnsequēter erigēdus fuit. nemo quippe sine casu subleuatur. Si autē erectus est,
uideamus quæ ruina præcesserit. Omnes corruimus per peccatū in orbe terrarū. Est Dn̄s qui e- *Lapsus omniū*
rigit elisos, & eleuauit nos iacētes. In Adam omnes morimur atq; ita corruit orbis terrarum, & *in peccatum.*
indiget erectiōe, ut in Christo oēs uiuificemur. Igitur duplicē intellectum de orbe tradidimus.
Vnum, quomodo singulæ animæ, aut habitatæ sint, aut desertę. Alterum, quomodo uniuersus *Animæ uel ha-*
orbis pariter ceciderit. ET IN sua prudentia extendit cœlum.] Nō fortuitu sapientia in cœ *bitatæ uel inha*
li ostensione assumpta est: inuenies & in Prouerbijs dictū: Dn̄s sapientia fundauit terram, præ- *bitatæ.*
parauit cœlos prudentia. Est ergo aliqua prudentia Dei, quam nolo ut extra Christū requiras. *Prou. 3.*
Omnia quippe quæ sunt Dei Christus est. Ipse sapientia eius, ipse fortitudo, ipse sanctificatio,
ipse iustitia, ipse sanctitas & redemptio, ipse ut in præsenti pro uarietate sensuum diuersis uoca
bulis nuncupatur. Aliud significat sapientia, aliud iustitia. Quando enim sapientia, dicitur di- *Christi attribu*
sciplina ista diuinarum rerum humanarumq; institutio. Quando iustitia, distributor & iudex *ta.*
meritorū significatur. Quādo sanctitas, illa uirtus describitur quæ credētes Deo efficit sanctos.
Ita ergo mihi & prudētia eius intelligitur doctrina & demōstratio bonarū ac malarū rerum si-
ue neutrarū, atq; in hūc modum extendisse nunc Dei cœlū prudentia. Audi quoniam extendi
uerba & non intendisti. Asserit quippe extentionē quandā esse uerborū similiter ut nunc dicitᵘʳ,
iuxta illud quoq; qđ in alio loco scriptū est: Qui extendit cœlū ut pellē. Extenditur aūt anima
nostra quæ prius fuerat contracta, ut possit capax esse sapientiæ Dei. Verùm ut ad propositum
reuertamur, diximus quòd prudentia huius seculi in malū sit, & nunc affirmamus eos qui cœ
lestem hominem portant, esse cœlestes. Si enim ad peccatores dicitur: Terra estis, & in terrā ibi- *Gen. 3.*
tis: quare nō dicatur ad iustum cuius est regnū cœlorū, Cœlum es, & in cœlum ibis? Dicitur ei *1. Cor. 15.*
qui portat imaginem choici, id est terreni, Terra es, & in terram ibis. Quapropter cœlesti & qui *Facta cuiusq;*
imaginem cœlestis portat, nunc cōuenit dici: Cœlum es, & in cœlum ibis. Vnusquisque autem *hominis qua-*
nostrûm, aut cœlestia facta habet, aut terrena. Si terrena facta sunt, ad cognatam sibi terram *lia sint.*

deducunt

deducunt eum qui thesaurizat ea in terra,& non in cœlo. Rursumq́ hæc quæ iuxta uirtutẽ gesta sunt, thesaurizatorẽ suũ ad propinquas sibi cœlorum regiones subuehunt. Et iunxit:

EDVCENS nubes ab extremo terræ.] Istiusmodi disputatio & in Psalmo nuper incidit, & dictum est à nobis, quomodo Deus eduxerit nubes ab extremo terræ. Quod quidem nunc rursum cogimur retractare, ut hi qui audierunt, plenissimè quæ sciunt reminiscantur, & hi qui nõ interfuerunt aut obliti sunt, textũ sermonis agnoscant quẽ tunc prout ualuimus exhibuimus.
Sanctos nubibus confert. Diximus aũt sanctos esse nubes. Etenim hoc quod scriptum est, Veritas tua usq; ad nubes, non potest referri ad inanimales nubes: sed ueritas Dei usq; ad illas nubes est quæ audiunt manda-
Psal. 35. tum Dñi, & nouerunt quò pluuias differant & à quibus eas suspendant. De his nubibus dictũ
Esa. 5. est, Et mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbrẽ. De his enim quæ ex denso aere dicuntur constare, si nõ fuerit pluuia, non præcepit Deus ne pluant super uineã, aut quamcũq; regionẽ imbrẽ, sed omnino non apparent, ut in tertio Regnorũ libro legimus: quando in tẽpore
3. Reg. 17. Heliæ futuræ pluuiæ signũ in uestigio hominis ostensum est, atq; ita post nubẽ cõglobatam imber descendit ad terras. Istis uerò quasi subsistentibus nubibus iubetur pluuiã continere, cùm indigna fuerit anima imbre cœlesti, & dicitur: Mandabo nubibus ne pluant super eã imbrem.
Deut. 32. Ita unusquisq; sanctorũ nubes est. Moses nubes erat, & quasi nubes loquebatur: Attende cœlũ & loquar, & audiat terra sermonẽ ex ore meo. Expectetur ut pluuia uerba mea. Si nõ fuisset nubes, nunquã dixisset: Expectetur ut pluuia uerba mea, & descẽdant ut ros eloquia mea. Quasi nubes dicebat, ut imbres super gramen, ut pluuia super fœnũ, quia nomẽ Dñi inuocaui. Simi-
Esa. 1. liter & Esaias ut nubes loquebat: Audi cœlum, & auribus percipe terra, quoniam Dñs locutus est. Et quia ipse nubes erat, & sciebat alias nubes comprophetantes sibi, ideo uaticinãs aiebat: Mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbrẽ. Si aũt iam didicimus qui sunt nubes, ui-
Mar. 9. deamus quomodo Deus educat nubes ab extremo terræ. Ait Saluator: Qui uult in uobis esse
1. Cor. 4. primus, sit omnium nouissimus. Seruauit hoc mãdatũ Paulus, & fuit nouissimus in hoc mundo, dicens: Puto enim Deus nos Apostolos nouissimos ostendit quasi mortificatos, quasi spectaculũ facti sumus in hoc mundo angelis & hominibus. Si quis ergo sanctus custodiens præceptum Saluatoris factus fuerit in hac uita nouissimus, iste fit nubes. Et educet Dñs nubes nõ
Matth. 5. à primis terræ, nõ à cõsulibus, nõ à iudicibus, nõ à diuitibus: Beati eñ pauperes spiritu, quoniã uestrũ est regnũ cœlorũ. Vides quõo ab extremis educat Deus has corporeas nebulas? Propterea si uolumus nubes fieri ad quas perueniat ueritas Dei, nouissimi omnium fiamus, & tam affectu q̃ opere dicamus: Puto eñ nos Deus Apostolos nouissimos ostẽdit. Quòd si non sim Apostolus, licet tamẽ mihi fieri extremũ, ut educẽs nubes Deus ab extremo terræ educat me.

Fulgura quomodo generentur. ET FVLGVRA in pluuiã fecit.] Aiunt naturaliũ causarũ scrutatores, quia fulgura ex nubiũ collisione generentur in morem silicũ duriorũ, quos cũ cõploseris sibi, medius ex his elabitur ignis: atq; ita cũ fulgure pariter & tonitrua mugire, tonitruo scilicet sonitũ indicante concussum, & fulgure excussi luminis claritatẽ. Si intellexisti exemplũ, cõsidera nũc nubes rationa-
Nubes rationales. les. Moses nubes erat, Iesus Naue nubes erat. Isti si secũ loquantur, ex sermonibus eorũ fulgura micant. Hieremias & Baruch nubes erant, sermocinẽtur inuicẽ, & uidebis rutilare fulgura. Potes & tu ipse de scripturis sanctis in hunc modum inuenire concursus, ex quibus ignis emittatur. Vt autem ad nouum testamentum ueniamus, Paulus & Syluanus duæ nubes in unum conuenerunt, & ecce totum mundum epistolæ eorum fulgore illuminant.

Ventus spiritualis. ET EDVXIT uentos de thesauris suis.] Ergóne hi uenti qui super terras perflant in thesauris Dei sunt, & non horũ est natura manifesta quomodo & qua ratione subsistant? Sed sunt quidem uẽtorum thesauri, thesauri spirituum, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & uirtutis, spiritus sciẽtiæ & pietatis, spiritus timoris Dei, fortitudinis, & dilectionis, & charitatis. Potes & ipse de scripturis hos uentos congregare, & istorum spirituum inuenire thesauros. Vbi sunt isti thesauri? Vniq; in quo thesauri sunt scientiæ absconditi, in Christo sedem habent. Inde oriuntur hi spiritus, ut alius sapiens sit, alius fidelis, alius eruditus, & alius aliud donorũ
1. Cor. 12. Dei possideat. Alij enim per spiritũ datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ iuxta eundẽ spiritum, alij fides in eodẽ spiritu. Eduxit ergo nubes ab extremo terræ, fulgura in pluuiam fecit, eduxit uẽtos de thesauris suis, & iuxta misericordiam Dei ad hos thesauros nos occursuros putamus. Et quia plures sunt thesauri, fortè iuxta ordinem resurgẽtium erit & requies in thesauris Dei. Quod aũt dico istiusmodi est: Resurrectio mortuorũ in quibusdã ordinibus futura est.
1. Cor. 15. Ait quippe Apostolus, Vnusquisq; aũt resurget in suo ordine, & nõ ut libet miscẽtur ordines re-
Ordo resurgẽtium. surgentiũ. Alius ordo erit in illo & in illo thesauro Dei. Isti autẽ omnes thesauri unũ habẽt thesaurũ in quo sunt thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Et quomodo possideo unã preciosissimã margaritam per plures alias margaritas, sic uenio ad thesaurũ thesaurorũ, & Dñm Dominorum, & regem regũ, cùm dignus fuero spiritibus in Dei thesauris cõmorantibus.

Psal. 135. INFATVATVS est omnis homo ab scientia.] Si omnis homo infatuatus est ab scientia, &

Paulus

Paulus homo est, Paulus infatuatus est ab scientia. Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Infatuatus ab scientia uidens per speculũ, uidens in ænigmate, portiunculã quandam uidens, & si sic expedit dicere, ipsius quoq; portiunculæ partẽ minimã recognoscens. E contrario autem intelligis quid sit, Infatuatus est omnis homo ab scientia. Cõparatione peccatorũ Hierusalẽ, Sodomorũ peccatũ iustitia est. Iustificata est enim (ait) Sodoma ex te. Quomodo ergo non habent iustitiã Sodomorũ peccata per se, sed ad collationẽ maiorũ scelerũ iustificantur: sic è contrario scientia Pauli ad illam cœlestẽ scientiam, ad illũ consummatũ lectionis intellectum stultitia reputatur. Idcirco infatuatus est omnis homo ab scientia. Tale quiddã Ecclesiastes arbitror deprehendens effatus est: Dixi sapiens efficiar, & ipsa elongauit se à me longius quàm erat. O alta profunditas, quis inueniet eam? Volumus quiddã (si licet) audenter dicere: quoniã hoc quod descendit in mundũ euacuauit seipsum, ut euacuatione eius mundus cõpleretur. Si autẽ hoc quod descendit in mundũ euacuauit se, euacuatio ipsa sapientia est: quoniã quod fatuũ est Dei, sapientius est hominibus. Si ego dixissem, Fatuũ Dei, quomodo aucupes sermonũ meorũ, & semper dediti ad criminandũ, uenenatas in me linguas uibrarent? Nũc uerò Paulus quasi sapiens, & potestatẽ habens apostolicã, ausus est dicere, omnẽ sapientiã terrenã quæ in se, quæ in Petro, quæ in cæteris Apostolis erat, quæ in istũ mundũ descenderat, stultitiam esse Dei. Ad comparationẽ quippe illius sapientiæ quã terrenus non capit locus, ad illã sapiẽtiã quæ cœlestis est, quæ mũdi limitẽ excedit, hoc quod descẽdit ad homines fatuũ Dei est. Verũ est, ipsum fatuũ Dei sapientius est hominibus. Quibus hominibus? Non utiq; stultis, sed sapientibus. Dicas licet sapientibus seculi istius siue principib. siue uanis istis sapientibus seculi, hoc quod exposuimus fatuũ Dei sapientius est hominibus. Mirabile quiddã uolumus inferere, quoniã sapientia mũdi stultitia est apud Deũ, & infatuauit Deus sapientiã mundi, nec potest capere sapientia mundi ut esse stultitia arguatur. Neq; enĩ dignatur sapientia Dei ad mũdi sapientiã commiscendã tota descendere, sed potius modicũ quod necessariũ fuit, quod fatuũ Dei erat, ut hoc paruo & fatuo Dei infatuaretur seculi sapientia, magnitudinẽ in se uenientis sapientiæ impotens sustinere. Verùm exemplũ interponamus ut perspicuè possit intelligi quomodo fatuũ Dei stultam fecerit sapientiã mundi. Fingã paulisper me qui aliquid potuerit esse, cũ insipiente aliquo & inerudito conferre sermonem, qui nihil intelligat, nihil acutæ disputationis interroget. Nũquid nam opus mihi est ad illius stultitiam arguendam dialecticã calliditatem, & profundorũ sensuum acumen adhibere? Nõnne ad unius sermunculi factũ uilis & modici, qui tamen illius intelligentiæ uideatur acerrimus, fatuum & insipientem esse conuincam? Sic igitur ad mundi sapientiam stultificandam non est opus sapientiam Dei descendere, & cũ ea colluctari quæ deorsum est sapientia, sed sufficit fatuum Dei: quoniam fatuum Dei sapientius est hominibus, & infirmũ Dei fortius hominibus, & omnia cõtraria Saluator meus & Dominus assumpsit, ut contrarijs dissoluat contraria, & nos confirmemur ab infirmitate eius, & sapientes efficiamur à fatuo eius, & in hoc introducti possimus ascendere ad sapientiam & uirtutem Dei Iesum Christum Dñm nostrum, cui est gloria & imperium in secula seculorũ. Amẽ.

Ezech. 16.

Eccl. 7.

IN CAP. XI. *Sermo qui factus est ad Hieremiam à Domino dicens: Audi uerba testamenti huius. usq; ad eum locum in quo dicitur: Conuersi sunt ad iniquitates patrum suorum.*

HOMILIA VI.

IVXTA historiæ quidẽ ueritatem non negamus præsentiam Domini nostri Iesu Christi corporaliter factam, & toti mundo illuxisse, quando uerbũ caro factũ est, & habitauit in nobis. Oportet autem nosse quoniam & antequam corpus assumeret, ad sanctos quoq; descẽdit: & post hanc præsentiam corporalem ad cœlos uictor ascẽdens, rursus ad nos ueniet. Si ois huius rei capere argumentum, ausculta quod dicitur:

Ioan. 1.

SERMO qui factus est super Hieremiam à Dño, dicens: Audi: & reliqua.] Quis enim est hic sermo qui factus est à Domino, siue ad Hieremiam, siue ad Esaiam, siue ad quemlibet Prophetarum? An ille est qui erat in principio apud Deũ? Ego nescio aliud uerbũ Domini præter ipsum de quo dicit Euangelista: In principio erat uerbum, & uerbũ erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Hoc autem scire debemus, quia hæc fit utilitas credentium, si sermo ad singulos quosque fiat. Quid mihi enim prodest si descendat in mundum, & ego ipsum non habeam? E diuerso autem etiam si ad uniuersum mundum non ueniat, & ego fuero similis prophetarum, habeo ipsum. Dicam aũt quia & ad Mosen, & ad Hieremiam, & ad Esaiam, & ad singulos quosq; sanctorum idẽ sermo cõmeauerit: & illud quod à Domino discipulis dictum est, Ecce ego uobiscũ sum omnibus diebus usq; ad consummationem seculi, opere seruatum ante aduentum suum, quem omnibus manifestauit. Erat quippe cum Mose, cũ Esaia, cum omnibus sanctis. Quomodo enim poterant effari sermonẽ Dei sine ipsius sermonis aduentu? Hęc aũt nos qui ecclesiastici sumus magis debemus aduertere, qui uolumus eundem Deum esse legis, & Euãgelij, ipsum

Sermo factus ad Prophetas.

Ioan. 1.

Matth. 28.

Deum & antiquitus, & nunc & in omnia secula seculorum. Amen. Sunt quidam qui opinione sua ueterem diuinitatem ab ea quæ in Christo annunciatur diuidant. Nos unũ nouimus Deũ & in præterito & in præsenti, unum Christum & nunc & modò, similiter & unũ spiritum sanctũ cum patre & filio sempiternum. Hæc propter hoc quod lectum est, Sermo qui factus est super Hieremiã à Domino, dicens. Quid ergo dicat & nos audiamus.

AVDITE uerba testamenti huius, & loquimini ad uiros Iuda, & inhabitantes Hierusalẽ.] Viri Iuda nos sumus propter Christũ, nec dubium est quòd Dominus noster ex Iuda ortus sit.

Viri Iuda oẽs fideles.

Nomẽ quoq; ipsum Iuda si iuxta scripturas probauero ad Christũ referri, Iuda nõ erunt increduli Christo Iudæi, sed nos qui in Christo credimus. Iuda te collaudãt fratres tui, manus tuæ super dorsum inimicorũ tuorũ. Te laudãt. Nõ illũ Iudã filiũ Iacob fratris sui laudauerũt, sed hũc Iudã laudant fratres sui. Ait quippe iste Iudas: Narrabo nomẽ tuũ fratribus meis, in medio Ecclesiæ cãtabo tibi. Dicit ad illũ Iudã, Manus tuæ super dorsum inimicorũ tuorũ. Ubi reperit ille Iudas super dorsum inimicorũ suorũ manus suas posuisse? Historia nihil de eo tale cõscripsit.

Gen. 49.

Christi manus supra dorsum inimicorum.

Si aũt consideres aduentum Dñi mei Iesu Christi destruẽtis Zabulũ, expoliantis principatus & potestates, ostẽtui eos facientis, & triumphãtis in ligno, uidebis quomodo super istũ Iudã cõpleta sit prophetia, dicens: Manus tuæ super dorsum inimicorũ tuorũ. Et nunc cùm ad uiros Iuda sermo fit, nulli dubium est quin ad Christianos sermo fiat propter Christum qui ex tribu Iuda natus est. Fit quoq; sermo & ad inhabitantes Hierusalem, scilicet ad eos qui in Ecclesia habitant. Hæc est ciuitas magni regis, hæc est uisio pacis. Pax quippe in nobis, si tamen filij pacis sumus, multiplicatur & ceruitur. Audite ergo uerba testamenti huius, & loquimini ad uiros Iuda, & inhabitantes Hierusalem, & dicetis ad eos: Hæc dicit Dominus.

MALEDICTVS homo qui non audierit uerba testamenti huius quod mandauit patribus uestris.] Quis magis audit uerba testamenti, quod mãdauit Deus patribus? Nos qui in Christo credimus, an illi qui nec Mosi crediderunt dum in Christo non credunt? Ad quos Saluator ait: Si crederetis Mosi, crederetis utiq; & mihi: de me enĩ ille scripsit. Si autẽ literis illius nõ creditis, quõ uerbis meis credituri estis? Itaq; illi Mosi non crediderũt, nos uerò credẽtes in Christo, credimus testamẽto quod traditũ est per Mosen, & ad nos dicit ne maledicti fiamus: Maledictus homo qui nõ audierit uerba testamẽti huius quod mandauit patribus uestris. Ergo illi maledicti sunt. Neq; enĩ audierũt testamentũ quod mãdauit Deus patribus in die qua eduxit eos de terra Aegypti, de fornace ferrea: maximè iuxta intelligẽtiã id quod scriptũ est in Ioannis Apocalypsi, quia locus ubi crucifixus est Dñs uocatur spiritaliter Sodoma, & Aegyptus. Si enĩ spiritaliter Aegyptus quippe nominatur, & nõ est Aegyptus secundũ intelligentiã corporalem, haud dubiũ est quin si intellexeris Aegyptũ spiritalem, & exieris de ea, tu sis egrediens ex terra Aegypti de fornace ferrea, & tibi dicitur: Audite uocẽ meã, & facite iuxta hæc omnia. Deinde repromissio Dei est ad audientes si fecerint quæcũq; præceperit Dominus, dicens:

Fideles audire uerba Testamẽti.

Ioan. 5.

Deut. 4.

ET ERITIS mihi in populũ, & ego ero uobis in Deum.] Non omnis qui se populum Dei dicit esse, populus Dei est. Iudæorũ populus populũ se uenditans Dei, meruit audire, Quia nõ populus meus uos. Et dictum est ad eum, Non populus meus. Et rursum iste populus uocatus est populus. Ipsi enim æmulati sunt me, inquit, super nõ Deum. De illis dicit: Irritauerũt me in idolis suis, & ego æmulabor eos super nõ gẽtẽ. In gentẽ aũt insipientẽ irritabo eos. Nos igitur in populũ Dei facti sumus, & annũciatur iustitia populo qui nascetur de gẽtibus. Iste enĩ populus subitò nascitur. Et in Propheta scriptũ est: Si nata est gẽs in semel. Quando Saluator ascendit ad cœlos, & crediderũt una die quinq; millia, & alia addita sunt tria millia, uerè tũc fuit cernere populũ in semel natũ sermone Dei, & repentè sterilẽ parturientẽ, ad quã dicitur: Lætare sterilis quæ nõ paris, erũpe & clama quæ nõ parturis, quia plures filij desertæ magis quàm eius quæ habet uirũ. Deserta Ecclesia à lege, deserta à Deo erat. Habens aũt uirũ synagoga legẽ, habebat & Deũ. Quid ergo pollicetur Deus? Eritis mihi in populũ, & ego ero uobis in Deũ. Nõ est omniũ Deus, sed eorũ tantũ quibus se largitus est, quõ patriarchæ illi ad quem dixit: Ego sum Deus tuus. Et rursum alij: Ego Deus ero Deus tuus. Nec nõ de alijs: Ero, inquit, Deus eorũ. Putásne aliquãdo cõsequimur id quod per singulos dico, ut Deus omniũ fiat Deus noster? Si aũt uis plenius discere, quorũ sit Deus, & quib. uocabulũ sui nominis largiatur: Ego, inquit, Deus Abrahã, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Idq; ipsum exponẽs Saluator ait: Deus aũt nõ est mortuorũ, sed uiuorum. Quis est mortuus, utiq; peccator, qui nõ habet dicẽtẽ: Ego sum uita, qui habet mortua opera, qui necdũ pœnitẽtiã egit ab operibus mortuis. De quo Apostolus ait: Nũc rursum fundamẽtũ iaciẽtes pœnitẽtiæ ab operib. mortuis. Si ergo Deus nõ est Deus mortuorũ, sed uiuentiũ, & scimus esse uiuẽtẽ eũ qui cõuersatur in Christo ut fiat particeps eius, & si uolumus ut & Deus noster sit, renũciemus operibus mortuis, ut pollicitationẽ suã in nobis compleat dicens:

Promissio fœderi annexa.

Osee 2.

Deut. 32.

Esa. 54.

Leuit. 26.

Gen. 17. 28.

Exod. 3.

Matth. 22.

Ioan. 14.

Heb. 6.

ET ERO uobis in Deũ, & statuã iuramẽtũ meũ quod iuraui patribus uestris, dare illis terrã fluentem lac & mel.] Obserua quid dicat: Statuam iuramentũ quod iuraui patribus uestris date

dare illis terram fluentem lac & mel. Hæc enim non est terra quã pollicitus est Deus, terra fluẽs lac & mel, sed illa est terra, de qua Saluator docuit dicens: Beati mites quoniã ipsi posſidebunt terram. Deinde ad hęc quę dixerat Deus, propheta respondit, id est ad id quod ait: Maledictus homo qui non audierit uerba testamenti huius: & dicit: *Exod. 3.* *Matth. 5.* *Terra quã posſidebunt mites.*

ET respondit, & dixi, fiat Domine.] Quid est quod ait, Fiat Domine? utiq; id quod pronunciauit Deus, Maledictus homo qui non audierit uerba testamẽti huius. Et dixit Dñs ad me: Lege uerba ista in ciuitate Iuda, & extra Hierusalẽ, & his qui foris sunt. Audite uerba diuina prouocantia nos ad salutem. Legimus uerba diuina, prouocantia eos ad salutem. Verba testamenti huius, & facite illa.

ET DIXIT Dominus ad me: Inuenta est colligatio in uiris Iuda, & in habitantibus Hierusalẽ.] Si peccauerimus nos qui propter Christum Christiani uocamur, & inuenti fuerimus in numero peccatorum, & de nobis dicitur: Inuenta est cogitatio in uiris Iuda, & in habitantibus Hierusalẽ. Cùm in Ecclesia Dei tales sunt in quibus reperiatur laqueus iniquitatis, & uincula peccati, in tantũ ut id quod de peccatore dicit, eis ualeat conuenire: Vinculis peccatorũ suorũ unusquisq; constringitur, tunc dicit Deus: Inuenta est colligatio in uiris Iuda. Verùm non inuenietur colligatio in nobis. Quomodo aũt non inuenieť colligatio in nobis, si usq; ad hãc horam colligatio in quibusdã est? Sed solue omne uinculũ colligatio iniquitatis, dissolue obligationes uiolentarum cõmutationũ, omnẽ conscriptionẽ iniquã dissipa. Frange esurientibus panẽ tuũ. Inuenta est ergo colligatio in uiris Iuda, in habitantibus Hierusalem. *Coniuratio.* *Prou. 5.* *Esa. 58.*

CONVERSI sunt ad iniquitates patrũ suorũ priorum.] Diximus hæc de nobis dici, & his qui in nobis sunt peccatores. Quomodo igitur qui inter nos sunt peccatores conuersi sunt ad iniquitates patrũ, & patrũ suorũ priorũ? Duplices habemus patres, & una species est pessimorũ patrũ. Siquidẽ antequã crederemus, diabolus pater noster fuit, ut sermo Euãgelicus ostendit, dicens: Vos de patrẽ Zabulo nati estis. Cùm autẽ credidimus, facti sumus filij Dei. Si ergo post hæc peccauerimus, cõuertimur ad iniquitates patrũ nõ simpliciter, sed patrũ priorum. Ad probationẽ aũt huius rei quia duplices habemus patres, utimur & Dauid testimonio in quadragesimo quarto psalmo ita dicentis: Audi filia, & uide, & inclina aurẽ tuã, & obliuiscere populũ tuum, & domũ patris tui. Quasi pater quippe cœpit, Audi filia. Ergo duplices nostri patres sunt. Sed obliuiscere, inquit, domum patris tui prioris. Si igitur oblitus domum patris tui prioris rursus fueris ad peccata conuersus, incidisti in id quod nunc dicitur peccatũ. Conuersi sunt ad iniquitates patrũ suorũ priorũ. Dicebamus dudũ Zabulũ patrẽ nostrũ fuisse antequã Deus factus sit pater: si tamen nunc nõ habemus etiã Zabulũ patrẽ. Quod etiã de Ioannis Epistola approbamus, in qua ita scribitur: Omnis qui peccatũ facit, ex Zabulo natus est. Toties ex Zabulo nascimur quoties peccamus. Infelix ille qui semper generať à Zabulo. Rursumq; multũ beatus qui semper ex Deo nascitur. Neq; enim semel dicã iustũ ex Deo natũ, sed per singula uirtutis opera semper iustus nasciť ex Deo. Hoc aũt ut plenius posſit probari, etiã de Saluatoris nostri quotidiana natiuitate dicamus, liquidò id in iustis obtinentes quod in Dño præcesſerit. Saluator noster splendor est gloriæ: splendor autem nõ semel nasciť, & deinceps desinit nasci: quotiescũq; ortũ fuerit lumen, ex quo splendor oriť, toties oritur & splẽdor gloriæ. Saluator noster sapientia est Dei. Sapientia uerò splendor est lucis æternæ. Sic igitur Saluator semper nascitur. Et idcirco dicit: Ante omnes colles generat me, nõ (ut quidã malè legunt) generauit. Si semper ex patrẽ nascitur Dñs, etiã tu in similitudinẽ eius tantũ adoptionis spiritum habens semper generaris à Deo per singulos intellectus, per singula opera, & efficeris filius Dei in Christo Iesu, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen. *Patres duplices.* *Ioan. 8.* *1. Ioan. 3.* *Heb. 1.* *Prou. 8.*

IN CAP. XII. ET XIII. *De eo quod scriptum est: Exterminata est exterminio omnis terra.*

HOMILIA VII.

QVIS est iste qui dicit: PROPTER me exterminata est exterminio omnis terra? Christus hæc loquitur. Nam ante aduentum eius multa quidem peccata fuerunt in populo Israel, sed Dñs ueniens prohibuit talia, ut penitus relinquerẽtur, & in lõgã traderenť captiuitatẽ. Quando aũt cõpleuerunt mensurã patrũ suorum, & addiderunt ad occisionẽ Prophetarũ, persecutionẽq; iustorum, & Saluatoris interfectionẽ, tunc cõpletum est, Dimitteť uobis domus uestra deserta. Et quia ille ab eis quæ in Euãgelio scripta sunt passus est, idcirco nũc dicit: Exterminio exterminata est omnis terra. Quod si subtilius uolueris intelligere, Propter me exterminata est exterminio omnis terra: considera eã quæ in te est quomodo exterminata sit terra, & tunc uidebis post aduentũ Iesu Christi impleta esse quæ dicta sunt, mortificatis mẽbris nostris super terrã, cũ iam nõ operetur terra opera sua, nõ fiant apud iustũ ea quibus antea caro fouebať, nõ fornicatio, nõ immundicia, nõ adulterij luxuria, nõ idolorũ seruitus, non ueneficia. Dñs loquiť: Quid putatis quia ueni pacẽ mittere super terrã? Nõ ueni pacẽ mittere, *Iudæi cur exterminati sint.* *Matth. 32.* *Allegoria.* *Matth. 10.*

Orig. tom. 1. Dd 2 sed

Gal. 5. ſed gladiũ. Verè antequã deſcẽderet nõ erat gladius ſuper terrã, neq; caro cõcupiſcebat aduerſus ſpiritũ neq; ſpiritus aduerſus carnem. Quãdo aũt uenit,& edocti ſumus quæ carnis quæue ſint ſpiritus,& doctrina eius quaſi gladius immiſſus diuiſit carnẽ,id eſt terrã à ſpiritu, & exterminauit eã,quia mortificationẽ Ieſu Chriſti circũferimus in corpore noſtro,& nõ uiuimus ultrà iuxta carnẽ,uiuit autẽ ſpiritus:& ſeminamus nõ in carne,ſed in ſpiritu,ut nõ metamus corruptionem de carne,ſed de ſpiritu uitam æternam.Dicitur autem peccatoribus:

Semen & Spinæ impiorum. SEMINATIS triticũ,& ſpinas metitis.] Qui eñ neq; iuxta uoluntatẽ ſcripturarum, neq; iuxta fidei ueritatẽ profert eloquia Dei,ſeminat triticũ,& metit ſpinas. Hoc hæretici faciũt, qui legunt ſcripturas,& ſpinas non de libris ſanctis,ſed de proprijs ſenſibus metunt.

† Ægrotauerũt, nõ profecerunt. CLERI eorum non proderunt eis.] Hæc ante me alij expoſuerunt:& quia non improbo interpretationẽ eorum,cõſentiens eandẽ profero,nõ quaſi ipſe repererim, ſed reperta iã repetẽs, ut mihi pariter uobiſq; cõducat: ſi tamẽ quæ dicenda ſunt, intẽtus animus excipiat. Nos qui

De Clero. putamur aliquid eſſe,id eſt qui in clericatus uobis ordine præſidemus,in tãtum ut quidã de minori gradu ad hunc locũ cupiant peruenire,noſſe debetis non ſtatim in eo eſſe ſaluandos,quia clerici ſumus:multi eñ & presbyteri pereunt,& laici beatiſsimi reperiunt̃: ſed ſi ordinẽ clericatus & mereamur pariter & habeamus.Quia igit̃ ſunt quidã clerici nõ ita uiuentes, ut & ipſi ex ordine capiãt fructũ,& ornamẽto ſuæ ſint dignitati, idcirco aiunt qui expoſuerũt Prophetam nunc dicentẽ:Cleri eorum nõ proderunt eis.Vtilitas quippe clericatus nõ in eo eſt,ſi aliquis in

Sap. 6. agmine ſedeat presbyterorũ,ſed ſi iuxta locũ ſuum,& iuxta præcepta Dñi dignus incedat. Verùm chariſsimi,nolite putare hoc tãtùm de nobis eſſe dictum:& nos & uos commonet diuina maieſtas,ut iuxta ſcripturarum præcepta uiuamus,& ſi ſic expedit dicere,potentes potẽter tormenta patientur.Plus à me exigitur q̃ à diacono,plus à diacono q̃ à laico. Qui uerò totius Ec

1. Cor. 4. cleſiæ arcẽ obtinet,pro omni Eccleſia reddet rationẽ.Propter hoc Apoſtolus Paulus (uidelicet ut is cui fuerãt multa cõmiſſa) aiebat: Sic nos exiſtimet homo ut miniſtros Chriſti & diſpẽſatores ſacramẽtorum Dei.Hic iã quærit̃ inter diſpẽſatores,ut fidelis quis inueniatur.In tãtum rarum eſt bonum diſpẽſatorẽ inuenire,ut Ieſus, qui antequã orirent̃ ea quæ erant futura,cogno

Luc. 12. uerat,loqueretur:Quis putas eſt fidelis diſpẽſator & ſapiens,quẽ cõſtituit Dñs ſuper familiam ſuã dare in tempore cibaria conſeruis ſuis?Et poſt puſillum cauſatus de quibuſdã diſpenſatoribus intulit dicens:Si autẽ incipiat malus ſeruus dicere: Moratur Dñs meus uenire,& cœperit cædere ſeruos & ancillas,& comedere & bibere & inebriari, uenit Dñs ſerui illius in die qua nõ ſperat, & hora qua neſcit,& diuidit illum,& partẽ illius cum infidelibus ponit.Hæc in eo quod ſcriptum eſt:Cleri eorum non proderunt eis. Videamus autem & reliquis neceſſariã correptionem,quam,ut mihi uidetur,in morali loco debemus accipere.

† Pudore ſuffuſi ſunt propter fructus ueſtros ob iram furoris Iehouæ. CONFVNDIMINI à gloriatione ueſtra,ab opprobrio in cõſpectu Dñi.] Multa ſunt in quibus gloriantes inſipientiã noſtrã oſtendimus. Verbi gratia, ſi qui in multis poſſeſsionibus gloriant̃,dicit̃ eis:Cõfundimini à gloriatione ueſtra. Si qui gloriant̃ in generis nobilitate, dicit ad eos:Cõfundimini à gloriatione ueſtra. Si qui iactabũdi incedũt ſuper precioſiſsimis ueſtibus, ſuper domo multis exornata diuitijs, aliena eſt quippe à gloriatione ſanctorum, dicit ad eos:

Hier. 9. Cõfundimini à gloriatione ueſtra. Verùm hoc parũ eſt. Audi quid loquat̃ in Hieremia ſermo diuinus,iubẽs ut ne in ſapientia quidẽ noſtra gloriemur: Ne glorieẽ,inquit,ſapiẽs in ſapientia ſua,nec fortis in fortitudine ſua,nec diues in diuitijs ſuis,ſed in iſto glorieẽ qui gloriat̃, intelligere & ſcire quia ego ſum Dñs. Vis gloriari,& gloriabundus non audire:Confundimini à glo

Gal. 6. riatione ueſtra?Gloriare ut Apoſtolus Paulus, & dic: Mihi autẽ abſit gloriari niſi in cruce Dñi mei Ieſu Chriſti,p quẽ mihi mũdus crucifixus eſt,& ego mũdo. Vis gloriari,& nõ audire,Con

2. Cor. 12. fundimini à gloriatione ueſtra?Audi Paulũ gloriãtẽ, & diſce quid loquit̃. Libẽter gloriabor in

2. Cor. 11. infirmitatib. meis,ut inhabitet in me uirtus Chriſti. Audi quæ ſint gloriæ in quib. ſe uir efferat.

Differẽtia τῶν καυχήσεων. In laborib. abundãter. Quis hoc poteſt dicere? In carcerib,ſupra modũ,in mortib. ſæpe,à Iudæis quinquies quadragenas plagas una minus accepi, ter uirgis cæſus ſum, ſemel lapidat⁹ ſum, ter naufragiũ paſſus ſum. Diſcamus differẽtias gloriatũ,& nõnullos eſſe qui ſuper his glorient̃, quę rubore digna ſunt,quorum gloria eſt in cõfuſione. In his quippe gloriant̃,quæ cũ faciunt, latebras & ſecreta perquirunt. Poſt hæc conſideremus quid de cinctorio præceptum ſit.

De cingulo lineo populũ Iudaicum ſignificante. HAEC DICIT Dominus,uade,& accipe tibi cinctorium lineum,& circũda lumbos tuos,& per aquã non tranſibis. Et accepi cinctorium ſecundũ uerbum Dñi ad me dicens: Accipe cinctoriũ quod circa lumbos tuos eſt,& uade ad Euphratẽ,& abſcõde illud in cauerna petræ. Poſt dies uenit Propheta,& accepit cinctoriũ de loco ubi infoderat illud, & ecce cõputruerat quod nulli uſui eſſet.] Et ne quis iuxta uoluntatẽ animi ſui de hoc loco ſibi præſumeret intellectum, dans Dominus interpretationi occaſionem addidit dicens:

SICVT enim adhæret cinctoriũ circa lumbos hominis, ſic adglutinaui ad me domũ Iſrael, & omnẽ domum Iuda,ut fierent mihi in populũ nominatum, & in exultationem, & gloriam,

& non

& non obaudierunt me.] Igitur Propheta in hoc loco pro Deo accipiatur, circumdãs lumbos suos cinctorium lineum, id est populum Deus. Adglutinaui quippe (ait) ad me domũ Israel. Et quodammodo cinctoriũ Dei homo iustus efficitur. Quæres quã ob causam: Lege Ezechielẽ, & intellige quomodo Deus uideatur in corpore, & quamobrẽ à lumbis eius usq; ad pedes ignis appareat, & à lumbis usq; ad caput electrum: tunc poteris etiam præsentis scripturæ inuenire rationem, quare inferiores Dei partes igneæ sint. Renes generatione, & lumbi igne censentur. Omnia quippe quæ ex coitu & uoluptate sunt, indigent purgatione, & ipsa purgatio immixta est supplicio. Ea uerò quæ à renibus in superiora consurgunt, & libidinis opera sua uirtute transcendunt, quasi quædam materia purior ad electri similitudinem referuntur. Dicitur quippe electrum auro esse preciosius. Quid igitur exemplis scriptura utitur ut ostendat supernum Dei corpus esse magnificum, & inferius uilius? Idcirco nũc introduxit Dñm ex igne & electro subsistentem. Ex quo unusquisq; nostrûm iuxta exordiũ natiuitatis suæ ad ignẽ refertur: iuxta studium uerò & profectũ, Dei corpus efficitur illud superius, illud ex electro, ab igne nobis, à poenis, à cruciatu abscedentibus. Adiunge ergo circa lumbum tuum cinctorium lineum. Cur? Vt ostendatur populus regnum esse Dei. Aduersum eos quippe qui uolunt Dei accusare prouidentiam, resistit & protegit Dei sui opera, nec sinit aliquid indecens de maiestate eius narrari. Sed cùm peccauerimus, ut cinctorium istud Propheta deposuit, & abiecit illud in Euphratem fluuium, ut ibidẽ computresceret: sic & nos abijciet à lumbis suis Deus, & proiectos relinquet ad Euphratẽ fluuium Mesopotamiæ, ubi Assyrij habitant inimici Israel, ubi Babylonij, & ibi putrescemus. Cur enĩ tantis in toto orbe fluminibus prætermissis de Iudæa ad Euphraten propheta transmittit, nisi ut sacramentũ iuxta uim nominis doceat intellectum? Post hęc quęrimus quare cinctorium lineum dicatur. Linũ ex terra nascitur. Nam cùm semen eius in humũ fuerit abiectum, primùm in gramine pullulat, deinde ut infinita prætercam, demessum trãsfertur domũ, pectitur, lauatur, teritur, tunditur, & ingenti (ut ita dicam) opera excutitur, quo tale fiat ex quo possit cinctorium, aut aliud quid in usus necessarios operari. Et nos ergo uniuersi qui generationem habemus ex terra, aut linum quod in cinctoriũ Dei pectitur, multa cura indigemus ut pectamur, ut lauemur, ut colorẽ terræ abijciamus. Alius quippe color generationis in lino est, alius cùm fuerit opera mundatus. Generationis color obscurior est & nigrior, operis aũt lucidior. Tale quid in exordio euenit. Nigri enim sumus quando regeneramur, quando credimus, quando in Canticorum cantico dicimus: Nigra sum & speciosa. Aethiopibus similem habemus animã indecoram, abluimur ut fiamus candidi, ut nitorem qui nobis insitus ex natura non fuerat, diligentia consequamur, iuxta illud quod in eodem loco scribitur: Quæ est ista quæ ascendit dealbata? & efficiamur linum candidum putumq; aqua. Ita cũ digni fuerimus societate Dei, in cinctorium eius plicamur, neq; ab eo aliquando deponimur: si tamẽ candorem quem nobis concesserat, semper habeamus. Cùm itaq; Iudæi & omnis domus Israel indigni extiterint Deo, & proiecti sint ab eo, nobis pro illis accinctus est. Neq; enim putandũ est cinctorium abijcientem mansisse incinctũ: statim ut illos proiecit, alios sibi contexuit. Hoc cinctoriũ Ecclesia est de gentibus congregata, quæ scire debet, quia si prioribus nõ pepercit Deus, nec sibi parcet, si eũ dereliquerit, si non fuerit digna lumbo eius, si nõ adhærens Dño unus spiritus fuerit in Christo Iesu: cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Regnum Dei populus fidelium.

Cant. 1.

Cant. 3.

IN CAP. XI. ET XII. *De eo quod scriptũ est: Notũ fac mihi Domine: & cognoscã. usq; ad eũ locũ in quo ait: Ite, cõgregate oẽs bestias agri.* HOM. VIII.

SI Dei eloquia sunt in lege & prophetis, euangelijs & apostolis, oportet discipulum Dei diuinorum sermonum magistrũ Deum ascribere. Qui enim docet hominẽ scientiam, secundum Psalmistam, Deus est. Saluator quoq; perhibet testimonium, nullũ debere super terras magistrum nuncupari, dicens: Et uos nolite uocare magistrum super terram. Vnus quippe est magister uester, pater qui in coelis est. Pater autem qui est in coelis, erudiet homines siue per se, siue per filium, siue per spiritum sanctum. Et ut ad minora ueniamus, erudit per Paulum, per Petrum, per alium quemlibet sanctorum: tantùm Dei spiritus & Dei sermo descendat & doceat. Cur hæc diximus? uidelicet quia Propheta:

Psal. 94.

Matth. 23.

NOTVM fac mihi ait, Domine, & cognoscam.] Neq; enim scire possum, nisi tu mihi reuelaueris. Sin autem demonstrante te potero nosse quod nescio, tunc uidebo cogitationes singulorum, & cognoscam quid unusquisq; gerat, & cuius sit uoluntatis. Hæc Propheta. Deinde uideamus quid Saluator loquitur in Propheta: Ego ut agnus innocens ductus ad immolandum, & nesciebam. Aduersum me cogitauerunt consilium dicentes:

Hieremias Christi typum gerens.

Esa. 53.

VENITE mittamus lignum in panem eius, & conteramus eum à terra uiuentium, & nomẽ eius non memorabitur amplius.] Esaias quoq; quòd Christus ut ouis ad uictimã ductus sit, & ut agnus coram tondente se sine uoce, sic non aperuit os suũ, pronunciat: & ibi quidẽ ille de

Hier. 11.

Esa. 53.

Christo,hic uerò de se ipse Christus.Ego,inquit,ut agnus innocens ductus ad immolsndũ, &
nesciebsm.Ner addit quæ non cognouerit. Non enĩ dixit:Non cognoui mala, nõ cognoui bo
na,nõ cognoui peccatũ siue iniustitiã,uerùm simpliciter, Nõ cognoui.Tibi igitur dereliquit ut
2.Cor.5. quæras quod nescierit.Lege Apostolum:Qui rum perratũ non cognouisset, pro nobis pecca-
tum fecit.Percatũ quippe nosse,peccare est:ut iustitiã nosse,iustè est agere.Ex quo manifestum
est eum qui iustitiã prædicat,& nõ agit iustè,nescire iustitiã.Aduersum me cogitauerunt consi-
lium dicentes:Venite,mittamus lignum in panẽ eius: Crucifixum esse à Iudæis Dñm nulli du-
Mittamus lignum in panẽ. bium est.Et cũ hoc tota libertate prædicamus, quomodo aptabimus ei quod dicitur: Aduer-
sum me cogitauerunt consilium direntes,hor quod inferunt:Venite, mittamus lignũ in panẽ
eius? Nimiæ difficultatis est.Panis Iesu quo nutrimur,Sermo eius interpretatur. Quia igiť do-
cente eo,uoluerunt quidã scandalũ ponere doctrinæ eius,crucifigentes eum dixerunt:Venite,
mittamus lignũ in panẽ eius.Cùm enim uerbo Iesu & disciplinæ eius cõiungitur magistri cru-
cifixio,in panẽ lignum mittitur.Et illi quidẽ insidiantes dicunt: Venite mittamus lignũ in pa-
nẽ eius.Ego uerò admirabile quiddã inferã. Lignũ missum in panẽ eius, panẽ fecit meliorem.
Exod.15. Exemplum arripe de lege Mosi Sirut lignũ quod missum est in amaram aquam, fecit dulrem,
Mors Christi. sic lignum passionis Christi missum in doctrinam eius fecit panem illius dulciorẽ. Antè enim
quàm immitteretur lignũ in panem eius, quando tantummodò panis erat, & non erat lignũ,
in uniuersam terram non exierat sonus eius. Postea uerò quàm assumpsit fortitudinem per li-
gnum,tũc in uniuersum orbem passionis eius disseminatus est sermo. In cuius figura & aqua
in ueteri Testamento ad tactum ligni dulcis effecta est.Ego quippe aio legem non intellectam,
amaram aquam esse.Cùm autẽ uenerit lignum Iesu Christi, & sermo Saluatoris mei descende-
rit in eam,tunc dulcoratur,& fit suauissimi saporis,intellecta pariter & lecta lex Mosi.Dicentes
igitur: Venite mittamus lignum in panem eius,etiam hoc addunt:

ET conteramus cum à terra uiuentiũ, & nomen eius nũ memorabiť amplius.] Sic enĩ illũ
interfererunt, quasi nomẽ eius penitus eradirarent. Sed Iesus scit quare & quomodo moriať.
Ioan.12. Propter quod ait:Nisi granũ frumenti cadens in terrã mortuum fuerit,nõ multum fructum af
fert. Ergo mors Iesu Christi spira frumenti facta est, septuplum & multò amplius restituens q̃
fuerat seminatũ.Fingamus enĩ paulisper nõ fuisse eum crucifixum, neq; post mortem ad infe-
ros descendisse:sequiť ut solùm granũ maneat frumenti,& multi nõ nasranť ex eo.Attende di-
ligenter eloquia diuina,quid in se uelint intelligi. Granũ frumenti si non cadens in terrã mor-
tuum fuerit,non multũ fructũ affert.Mors Iesu istos oẽs fructificauit.Si aũt mors tantas attulit
fruges,resurrectio cuius futura est ubertatis?

DOMINE uirtutum iudicans iusta,probans renes & corda,uideam quę ex te est uindictam
de eis.] Propheticè orat,ut uideat uindictam de eis apud patrem.circũdata est quippe ab exer
Matth.23. citu Hierusalem,& appropinquauit subuersio eius, & id quod dictum ad eam fuerat: Ecce di-
mittetur uobis domus uestra deserta,completum est. Videam ergo quæ ex te est uindictam de
eis,quia ad te reuelaui iustificationem meam.

PROPTEREA hæc dicit Dominus in uiros qui sunt in Anathoth, qui quærunt animam
Hier.12. meam,qui dicunt:Non prophetabis in nomine Dñi,alioquin morieris in manibus nostris.Ec
ce uisitabo ego in eos:iuuenes eorũ gladio cadẽt,& filij eorũ & filiæ morieẽť in fame, & reliquiæ
eorũ non erũt.Quoniã inducã mala super inhabitantes in Anathoth, in anno uisitationis eo-
rum.] Figuraliter nunc nomẽ Anathoth assumiť.Totũ autẽ Iudaicum sacramẽtũ in eo est. In-
terpretatur quippe Anathoth Obedientia. Quia ergo obedientia Dei in illo fuit,sicut regnum
Matth.21. eius,& factum est de regno id quod nouimus prædictũ: Auferetur à uobis regnũ Dei, & dabiť
Qui isti uerò uiri sint hoc ipso loco non coinquiratur, de insidijs Anathothitarum,sibi structis. genti facienti fructus eius:nunc quoq; uiri qui sunt in Anathoth,hoc est in obedientia,quęrũt
animã nõ Hieremiæ:neq; enĩ hoc historia ulla cõmemorat, quia uiri Anathoth quæsierũt ani-
mam eius. Habemus Regnorũ libros, meminit ibi scriptura Hieremiæ, nihil tale conscribitur.
Habemus Paralipomenon,& ipsum quod nunc interpretamur uolumen Prophetæ:nihil locu
ti sunt uiri ab Anathoth:sed Christi quærunt animam Domini mei,qui dicunt, Non propheta
bis in nomine Domini.Legimus & hic à Iudæis prohibitũ ne doceret Christus. Alioquin mo-
rieris in manibus nostris.Ecce ego uisitabo in eis, iuuenes eorũ gladio cadent, & filij eorum &
Quas pœnas Iudæi,ob reprobatum à se Christum dederint. filiæ morientur fame.Non Hieremiæ temporibus gladio occubuerunt,sed post aduentum Do
mini tunc fames uenit in eos,non fames panis,neq; sitis aquæ, sed fames audiendi sermonem
Dei.Iam quippe apud eos ultrà non dicitur:Hæc dicit Dominus Deus omnipotens.Ista fames
est prophetiæ cessantis in eis.Sed quid loquar de prophetis? Neq; magistri,neque doctores in
Iudæa aliqui remanserunt:& licet sint innumerabiles qui sibi sapientiam uendicent, non est iã
Esa.3. sermo Dei in eis.Completum est enim illud uaticinium:Auferet Dominus à Iudæa & ab Hieru
salem ualidũ & ualidã,uirtutẽ panis & uirtutẽ aquæ, gigantem fortẽ & bellatorẽ & iudicem &
prophetã & arbitrũ & seniorem quinquagenarium, & admirabilẽ consiliatorem & sapientem
architectum

architectum, & intelligentem auditorem. Iam nō est apud eos qui posit dicere: Quasi sapiens architectus fundamentum posui. Migrauerunt ab eis architectu, uenerunt ad ecclesiam, posuerunt fundamentum Iesum Christum. Huic superædificant quicunque post eos crediderunt In fame ergo ille populus derelictus est. Adducam quippe mala super inhabitantes Anathoth, in anno uisitationis eorum. *1. Cor. 3.*

IVSTVS es Domine, quia excusabo me apud te. Veruntamen iudicia loquar ad te. Quid est quod uia peccatorū prospetatur? Abundauerunt omnes qui spreuerunt contemnentes. Quæramus an bonus sit Deus qui legem prophetasque largitus est, uidentes uiam impiorum prosperari, & nihil eos ab eo pro merito sustinere. Abundauerunt enim omnes qui spreuerunt contemnentes, ij qui aduersum conditorem rabidis faucibus latrant, qui eum blasphemis sermonibus criminantur. Abundauerunt, plantati sunt, & radicem miserunt, procreauerunt filios, & fecerunt fructus. Quantos fructus Marcion fecit procreans filios infidelitatis? Quantos Basilides? quantos Valentinus? De his quippe prophetat dicens: Procreauerunt filios, & fecerunt fructum. Propè es tu ori eorum, & longè à renibus eorum. Nominant Iesum, & nō habent eum. Neque enim illum confitentur ut Christum. *Hier. 12.* *Querela de successibus improborum, & ærumnis bonorum.*

ET tu Domine nosti & probasti cor meū in conspectu tuo. Sanctifica illos in die interfectionis eorū.] Quid faciam ut hoc exponā? Tormenta sanctificationem uocat eorū qui torquentur. Sanctifica quippe eos, ait, in die interfectionis eorum: id est per hoc quod interficis eos, sanctifica eos. Quem enim diligit Dominus, corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit. *Heb. 12.*

QVOVSQVE lugebit terra, & fœnū omne agri arescet à malitia habitantiū in terra?] Quasi animal sit terra, sic nunc loquitur Propheta, dicens lugere eam quando mali sunt habitatores qui in ea commorantur. Per unumquemque enim nostrûm terra, aut lætatur in uirtutibus accolarum, aut luget in uitijs. Si autem terra, consequenter & elementa cætera, ex quibus & aqua, id est angelus qui super aquam constitutus est. Neque enim aliter possum lugentem terram exponere, seu lætantem: nec sensus recipit, ut insensibile corpus sentire credamus: nisi ut intelligamus omnibus rebus angelos præsidere, tam terræ & aquæ, quàm aeri & igni: id est principari elementis, & hoc ordine peruenire ad omnia animalia, & omne germen, ad ipsa quoque astra cœlestia. Alius angelus præpositus est terris: atque ita omnes ij angeli cū quibus uersamur in terra, gaudent quando iustè agimus: quando peccauimus, lugent. Lugebit terra ab omnibus inhabitantibus in ea. Eodem nomine angelum terræ appellant, quo ipsa terra nuncupatur. Quomodo enim hoc quod manu factum est cùm maledicatur, maledicitur & ipse qui fecit illud, nō quòd maledictum sit, quod anima ac sensu caret, sed idem dicitur maledictus qui assidet insensibili simulachro eodem uocatus nomine quo uocatur id quod manu factum est: sic & nunc terra appellatur is angelus qui præpositus est terræ. Nec hoc tantùm accipias in terra: & aquæ etiam angelus, eius uocabulo nuncupatur, iuxta illud quod in alio loco dicitur: Viderunt te aquæ & timuerunt, turbatæ sunt abyssi. Multitudo sonitus aquarum, uocem dederunt, nubes etenim sagittæ tuæ transierunt. *Angeli rerum præsides uel dolent uel gaudent.*

DERELIQVI domū meam, dimisi hæreditatē meā. Dedi dilectā animā meam in manus inimicorū eius.] Vide mihi eum qui in forma Dei cōsistebat in cœlis. Vide domū eius, thronos & excelsas quasque uirtutes. Si aūt uis aliquid sublimius intelligere, ꝓpter hoc quod ait: Ego in patre, & pater in me, uide domū eius patrē Deū. Reliquit patrē suum, & matrē suā cœlestē Hierusalem, uenitque in hunc terrenū locū, & ait: Reliqui domū meā, dimisi hæreditatē meam. Illa erat hæreditas eius, possessiones angelicæ & sanctarū ordo uirtutū. Dedi dilectā animā meā in manus inimicorū meorū. Tradidit animā suā in manus inimicorū suorū, in manus Iudæorū interficientiū eum, in manus principum congregatorū aduersum se, in manus regū, quoniā astiterunt reges terræ, & principes cōuenerunt in unum aduersus Dñm & aduersus Christum eius. *Psal. 2.*

FACTA est hæreditas mea mihi sicut leo in sylua.] Ista quæ super terram erat hæreditas eius quā sibi elegerat in possessionē, quæ pars eius fuerat, efferata est aduersus eū, & facta est hæreditas eius, id est Iudæi, quasi leo in sylua. Nec mirandū est si tam truci beluæ cōparata sit usque ad præsentem diem. Leones sunt in sylua, anathematizantes Dñm Iesum, & blasphemātes illum, & insidiantes credentibus nomini eius. Facta est hæreditas mea mihi sicut leo in sylua.

DEDIT super me uocē suā, ideo odiui eam. Nunquid spelunca est hyenæ hæreditas mea mihi?] De sua hæreditate prænūciat, quòd spelunca hyenæ futura sit, bestiæ rabidæ & ferocis mortuorum cadaueribus uiuentis, quæ semper sepulchris & ossibus incubat. Nunquid spelunca hyenæ hæreditas mea mihi, aut spelunca in circuitu eius? Quoniam tales sunt, impero uobis angeli ut eatis & congregetis bestias, & tradatis eos ad dilacerandum. Ite, congregate omnes bestias agri, ueniant & manducent eos. Venerunt bestiæ agri, deuorauerunt populum Iudæorum. Vide exesa corda omniū à fortitudinibus contrarijs. Si illis Deus non pepercit, sed ait: Ite, congregate bestias, quanto magis nobis non parcet, si non fecerimus legem eius, si sermonem

 euange-

euangelij neglexerimus? Rursum dicit: Ite, congregate bestias, & tradite eos. Sed nos confidamus in Domino, & in oratione dicamus: Ne tradas bestijs animam confitentem tibi. Agamus pœnitentiam super peccatis nostris, confiteamur delicta quæ fecimus, & bestijs non trademur: quin potius angeli uenient, qui nos in sinu suo gestantes de terrenis locis ad cœlestia transferant, & de præsenti seculo in perpetuam collocent æternitatem, in Christo Iesu, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN CAP. XIII. *De eo quod scriptum est: Omnis uter implebitur uino.*

HOMILIA IX.

QVOD à Deo Propheta iubetur ut dicat, debet dignum esse imperio Dei. Sed non uidetur dignum si maneamus in litera, & nihil altius requiramus, in tantum ut si quis rudis auditor extiterit, dicat ineptum esse scripturis aurem accõmodare, & ea cognoscere quæ
1.Cor.2. in eis lectitantur. Hoc est dictum animalis. Animalis quippe homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Stultitia enim ei est. Consideremus ergo Dei sermonẽ quid iubeat. ET dices ad populũ sermonẽ istum: Hæc dicit Dominus Deus Israel.] Quod dicit Dominus Deus Israel, dignum quæso sit Domino Deo Israel.

OMNIS uter implebitur uino. Eritq; si dixerint ad te: Nunquid cognoscentes & non cognoscimus, quia omnis uter implebitur uino?] Hæc respondentes, si tantum literam sequuntur, & dicunt nosse se quia omnis uter implebitur uino, falluntur. Non enim necessariò sequitur ut omnes utres impleantur uino. Sunt utres oleo pleni: sunt alij à qualibet liquẽtis naturæ materia uacui, aut certè non pleni. Dominus autem dicit omnem utrem implendum uino, & populus respondit: Nunquid cognoscentes non cognoscimus, quia omnis uter implebitur uino? Quæ
Vini differentiæ. quidem iuxta paupertatẽ ingenij mei sic poterunt interpretari, si prius uini differentias prospexerimus, ut tunc consequenter tractemus uerum esse quod dictum est, Quia omnis uter implebitur uino. Siue enim quis bonus est (ut ita loquar) inter utres uter, implebitur uino bonitatis suæ: siue malus, iuxta hoc quod malus est malo uino implebitur. Quomodo ergo possumus
Deut.32. de scripturis accipere differentias uini? Super malo uino ista cõscripta sunt, de uinea Sodomorum & de Gomorra, uuæ eorum uuæ fellis, botrus amaritudinis in eis, uenenũ draconum uinũ
Psal.23. eorũ, & uirus aspidum insanabile. De bono hæc dicuntur: Calix tuus inebrians quàm præcla-
Prou.9. rus est. Et sapientia conuocat ad craterẽ suum, dicens: Venite manducate panes meos, & bibite uinũ quod miscui uobis. Est ergo uinum de Sodomis, & est quod miscuit sapientia. Rursumq;
Esa.5. uinea facta est dilecto in cornu, in loco uberi, plantata à Deo, quæ uocatur uinea Soreth, electa quidem inter omnes uineas. Mirabilis autem est alia uinea Aegyptiorũ quam percutit Deus, secundum id quod scriptũ est: Percussit in grandine uineas eorũ & ficus eorum in gelu. Consideremus ergo omnes homines figuraliter capaces esse uini, nec aliud eis possumus nomen im-
Vinum mysticũ uel bonum, uel malum. ponere, quàm capaces uini, quàm utrem, & dicere quia nequam homo plenus sit de uinea Sodomorum & Aegyptiorũ, plenus sit uino inimicorũ Israel: sanctus uerò & is qui in uirtutibus proficit, plenus sit de uinea Soreth, uino de quo scriptum est: Calix tuus inebrians quàm præclarus, uino quod miscuit sapientia. Et hæc quidem intellecta ibi sint secundũ nequitiam atq; uirtutẽ. Agnoscamus quomodo omnis uter implebitur uino. Si autem nequitia seu uirtutibus impleantur utres, consequens est ut supplicijs impleantur ob nequitiam, benedictionibus ob uirtutem. Exhibeant sacræ literæ testimonium quo pacto tormenta seu repromissiones uinum
Calix iræ & calix gratiæ. nuncupantur. Accipe calicem uini meri istius, & potabis omnes gentes ad quas ego te mitto. Hieremias autem hæc loquitur. Super quod infert: Et bibent & uenient & insanient & cadent. Igitur supplicia in præsenti loco uinum meracum nuncupauit. Quidam bibunt meraca uina, id est meracis cruciatibus digni sunt: alij autem bibunt supplicia, uina quidem non penitus meraca, sed ex parte aliqua temperata. Calix enim in manu Domini uini meri plenus mixto, & inclinauit ex hoc in illud, ueruntamen fæx eius non est exinanita, bibent ex eo omnes peccatores terræ. Si uis ad benedictionis calicem respicere quem bibunt iusti, licet sufficiat sapientiæ testimonium, in quo ait: Bibite uinum quod miscui uobis: tamen uideo Saluatorem ascendentem die paschæ grande cœnaculum stratum atq; mundatum, & agentem diem festum cũ discipulis suis: illumq; eis calicem propinantem, de quo in euangelio scriptum est, quòd miscuerit eum, & ita tradiderit. Iesus enim lætificans discipulos, meracũ eis poculum propinat, & dicit:
Matth.26. Accipite & bibite, hic est sanguis meus qui pro uobis effundetur in remissionem peccatorum.
Luc.22. Hoc facite quotiescunq; bibitis in meam commemorationem. Et tamen dico uobis, non bibam illud à modò donec bibam illud uobiscum nouum in regno Dei. Vides calicem noui Testamenti? Vides calicem suppliciorum quem suprà exposuimus, uini meri plenum esse? Est & alius calix, qui pro compensatione bonorum actuum, seu malorũ tibi miscetur & traditur. Intellige enim mihi eos qui penitus à pietate discedunt, & ex omni parte religioni aduersantur,

in tantum

in tantum ut fortuitu & pecudum more uiuant, bibentes calicem uini meri quem de Hieremiæ libro protulimus: eos uerò qui nõ penitus recesserunt, sed cùm sint peccatores, & indigni iudicent calice noui Testamenti, & faciant sæpe bona opera, sæpe contraria, bibentes calicem mero mixtũ. Inclinauit enim Deus ex hoc in illud. Quid est quod ait, Ex hoc in illud: duo pocula uideo. Inclinauit enim ex hoc in illud, ueruntamen fæx ipsius non est exinanita. Amodò aduerte calicem bonorũ operum in una manu Domini. Sin aũt pateris aliquid me audacius dicere, sic in dextera manu eius calix uirtutũ, sit in sinistra uitiorũ. Cùm igitur cœperis propter peccata torqueri, quia & bona opera fecisti, calix in manu Domini est, uini meri plenus mixto, & inclinauit ex hoc in illud: id est de eo qui erat in dextera, in illum qui in sinistra continebatur. Neq; enim potes bonorum tantũ calicẽ bibere, quasi bona tantummodo feceris: neq; rursum peccatorum tantũ, quia & bona aliquando gessisti, Idcirco inclinauit ex hoc in illud, ut iuxta compensationem operum tuorũ misceatur ubi suppliciũ aquatius, seu meracius, & secundũ merita sua aut obtundatur iræ diuinæ aculeus, aut exacuatur. Si uerò bonus fueris, & Dei mandata seruaueris, attende quid dicas: Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Omnis igitur uter, siue bonus, siue malus, implebitur uino qualitatis suæ: nec oleum mittitur in eum, aliudùe quid liquẽs, nisi Sodomorum aut Soreth. Deinde docet interim ut literam sequamur, propter eos qui peccauerunt in Hierusalem, & in Iudæa illo tempore morabantur, quasi uino istiusmodi utres implendi sunt. Sequitur enim:

Psal. 116.

SI dixerint ad te, numquid cognoscentes non cognoscimus, quia omnis uter implebitur uino? dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Ecce ego impleo omnes inhabitantes terram istam, & reges & filios Dauid qui sedent super sedem eius & sacerdotes ebrietate.] Nulli parcit, qui puniturus est peccatores. Non quia prophetes, nõ quia sacerdos quis uocatus est, à supplicijs liberabitur. Hæc aũt de illis cõmemorantur, ut ait apostolus: scripta sunt propter nos in quos fines seculorũ deuenerunt. Si quis ergo & in his sacerdotibus, in nobis dico presbyteris, siue in his qui circumstant populum Leuitis, id est diaconis, peccauerit, sustinebit supplicium quod nunc per prophetam Dominus cõminatur: quomodo è contrario quædam sunt sacerdotales benedictiones, de quibus Deo tribuente, post istius loci expositionẽ cùm ad Numerorũ librũ uentũ fuerit, disputabimus. Ibi quippe de sacerdotibus quædã scripta sunt. Et sacerdotes igitur & prophetas & Iudam & omnes habitantes Hierusalẽ testatur Deus de uino inebriandos & dispergendos uirũ à fratre suo, & patres à filijs. Quæ quidẽ (ut mihi uidetur) sic sunt intelligenda: Iustos quidẽ congregat Deus, & peccatores separat. Deniq; idcirco quamdiu nõ sunt cõmoti ab oriente homines, nõ sunt dispersi. Quando aũt sunt moti ab oriente, & ait homo ad proximum suũ: Venite, ædificemus ciuitatẽ & turrem, cuius caput pertingat usq; ad cœlum, Deus locutus est, dicens: Venite descendamus & cõfundamus ibi linguas eorũ. Et post pusillum subinfert: Et dispersit eos Deus inde à facie omnis terræ. Populus quoq; Israel antequã peccaret, in Iudæa erat, post peccata in uniuersum orbem dispersus est. Tale mihi quiddã & de bonis hominibus intellige. Est quædã ecclesia primitiuorũ, eorũ scilicet qui conscripti sunt in cœlestibus, ubi mons Sion, & ciuitas uiuentis Dei Hierusalẽ cœlestis: Beati qui illuc cõgregabuntur. Peccatores autem diuidentur ab inuicem, ut etiã in hoc excruciatione pariter torqueantur. Scio quosdam reges, eos qui imperio suo insidiati sunt ad desertas insulas deportare solitos, & pro magnis supplicijs hoc iubere, ne in uno loco exilij penuriam sustineant, sed in aliam partem orbis uxor, in aliam liberi exterminentur, ut ne in calamitatibus quidẽ suis perfruantur solatio, aut pater filij, aut mater filiæ, aut frater fratris. Simili modo & peccator per quandam dispensationem Dei maiora solitudinis tormenta perpetitur, si solus in exiliũ relegetur, ut emendatus in statum pristinum redeat. Et quomodo tu propinquos uel liberos tuos non in forti ictu & irrationali coerces ira, sed per uerba reducere quæris ab errore in quẽ incubuerãt: sic Deus eos qui non poterant cõuerti, doloribus & tormentis ad id retrahit quod ferunt, secundum scripturã dicentem: Per omnẽ dolorem & flagellũ emendabis Hierusalem. Vt igitur crescat dolor pœnæ corripientis, ij qui corripiuntur, ab inuicẽ separantur. Nam quodãmodo leuius fit suppliciũ, si plures in eodem loco constituti, mutuis se consolantur alloquijs. Si autem necesse est aliam quoq; rationem diuisionis malorũ introducere, etiã hanc exhibebimus. Mali cũ simul fuerint, ea quæ quæ mala sunt, cogitant, & in pristina nequitia perseuerantes, augẽt peccata peccatis: quõ è contrario boni cùm simul fuerint de honestis sermocinantur. Dissoluitur ergo, & ad nihilum deducitur nequã cogitatio, cũ non habuerit allocutionẽ alterius nequioris. Idcirco per dispensationẽ Dei prouidetur, pessimos à pessimis separari. Iustũ quoq; & cõmodũ est, ut à pristinis sceleribus ipsa solitudine & penuria consortij aliquãdo desistant. Hæc de eo quod dictũ est: Et dispergã illos, uirum & fratrem eius, & patres eorum, & filios eorũ in idipsum, dicit Dñs:

Simile responsum Capernaitæ Christo dederunt.

Ioan. 6.

1. Cor. 10.

Dispersio pœna peccati.

Gen. 11.

Deportatio in insulas.

NON requiram & non parcam & non miserebor ab interitu eorum.] His & istiusmodi sermonibus hæretici assurgunt dicentes; Vidésne qualis sit creator prophetarum, & legis Deus quid

Calumniæ hæreticorum quorundã, de Deo legis & prophetarũ eiusq; seueritate.

quid loquatur? Non parcam & nō miserebor ab interitu eorum. Quomodo potest iste bonus esse? Accipiā & medicū, ostendens eum uni membro nō parcere, ut membris omnibus parcat. Accipiam ergo exemplum iudicis boni pro utilitate cōmuni quibusdam nō miserentis, ut perspicere possimus quomodo multis parcens uni nō parcat Deus. Verbi gratia dictū sit: Habeat iudex propositum, quietē ciuitati, & pacem genti, cui præsidet prouidere. Huic si offeratur latro honesta forma, ætate satis integer, ex alio latere mater expansis crinibus deprecetur ut senectutis suæ misereatur, & ex alio uxor ne uirum suum interficiat, lachrymabili uoce deploret, circumstēt & paruuli liberi citò orbi futuri, quid faciet iudex? Miserebitur latronis, an nō? Quid in cōmune expedit ciuitati? Si misertus fuerit, reuertetur homicida ad pristinum scelus: sin uerò in iudiciaria seueritate permanserit, unus homo interibit, & uniuerso populo prouidebitur. Sic Deus si pepercerit peccatori, & miserans eius noluerit eum punire pro scelere, quis nō accipiat licentiā? quis malorū qui nunc saltē propter supplicia terrentur, nō inuadet tempus, ut expleat quæcunq; uoluerit, & præceps feratur in uitia? Hæc aūt in ecclesia sæpe accidentia possumus considerare. Peccauit quispiam, & post peccatum postulet communionē. Si ei conceditur quod rogat, in incōmodum omnium uenia procedit, & laxatis frenis sceleribus panditur uia. Sin uerò cum rationabili deliberatione, non ut misericors, nec rursum ut crudelis iudex, sed & quasi uni prouidens, & de omnium salute pertractans considerauerit populi damnū in unius uenia, haud dubium est quin faciat eijci unū de ecclesia ut multos saluet incolumes. Age nunc, considera mihi & medicum, si cessauerit à sectione eius uulneris quod secandum est, si non usserit id quod indiget cauterio, uidelicet propter dolores qui ex talibus remedijs cōsequuntur, quomodo crescat infirmitas, & in deterius uetus humor exuberet. Si uerò (ut ita dicam) temerarius ad uulnus sector accesserit & inusserit plagā, curat eū qui secatur & uritur, quia paululum seueritatis assumpsit, licet uisus fuerit ægrotanti ad horam nō misereri. Ita & Deus non unum hominem, sed uniuersum curat orbem, cœlestia atq; terrena, & omnia ubiq; dispensat. Et cùm hoc prouideat quod uni commodum sit, multò magis prouidet quid toti mundo conducat & hominibus uniuersis. Prouidet quidem & ea quæ uni expediunt, uerùm ita ne unius utilitas omnium damno fit. Idcirco & ignis æternus præparatus est, & gehenna & tenebræ exteriores: quæ omnia non tam ob eum qui puniendus est, quàm propter uniuersos homines constituta sunt. Si aūt uis huius rei testem accipere scripturā, quòd in aliorum eruditionē, licet iam desperabiles sint peccatores, & à curatione penitus alieni, torqueantur, audi Salomonem in

Prou. 19. Prouerbijs dicentē: Pestilente flagellato, imprudens callidior erit. Non eum qui flagellatur dixit callidiorem futurum & sapientiorē propter castigationē suam, sed insipientem à stultitia ad prudentiā conuerti propter supplicia pestilentis: hoc quippe ex ipso nomine calliditatis significatur: & conuerti eum à calliditate, dum alios cernit propter ea quibus ipse obnoxius est peccata cruciari. Igitur prodest nobis, si tamen digni sumus salute, ut alij in utilitatē nostram torquerantur. Et quō utile fuit peccatū Israel in salutem gentium, sic utilis est quorundam pœna aliorum saluti. Et ideo bonus & clemens Deus, non parcam, inquit, & non miserebor ab interitu eorum. Circumscripto aūt hoc capitulo, uideamus subsequens scriptura quid doceat.

AVDITE & auribus percipite, & nolite extolli, quoniā Dñs locutus est. Date Domino Deo uestro gloriam priusquā obscuret, & priusquā offendant pedes uestri super montes tenebrosos, & sustinebitis lumen, & illic umbra mortis, & ponentur in tenebras. Si nō audieritis, occultè plorabit anima uestra à facie cōtumeliæ, & deducent oculi uestri lachrymas, quia contritus est grex Domini.] Eosdē uult audire, & auribus percipere, nō contentus neq; auditione solummodò, neq; auriū perceptione, propter quod ait: Audite, & auribus percipite, & quod bis maius est, nolite extolli: & reliqua quæ sequuntur. Quid est ergo audire, & quid est auribus perci-

Audire & auribus percipere. pere, ex ipsis sermonibus consideremus. Auribus percipere est (ut mihi quidē uidetur) auribus quæ dicuntur audire. Quod aūt præcedit, Audite: si ad distinctionē eius præcepti dicitur, quod postea infertur, Auribus percipite: hoc imperat, ut in mentem & sensum ea quæ dicuntur, excipiant. Neq; uerò hoc solū in loco, sed in omni scriptura sunt quædam & facilia & prompta ad intelligendū, quæ statim ut lecta fuerint, utilitatem legentibus tribuunt. Sunt alia secretiora & ineffabilia, & ut ita dicā, quibusdam obscuritatibus inuoluta. De his igitur quæ latent, & expositione indigent, arbitror nunc dictū esse, Audite. De his autem quæ sine scrupulo intepretantis auditori cōmoda sunt, Auribus percipite. Percurramus uniuersas scripturas, & probati nummularij effecti dicamus, Hoc audire debemus, hoc auribus percipere. Deniq; cùm audierimus, & perceperimus auribus quæ dicuntur, non eleuemur. Omnis quippe qui se humiliat, exalta-

Luc. 18. bitur. Et Saluator noster dicens: Discite à me quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis re-
Matth. 11. quiem animabus uestris, docet nos ne extollamur. Nam cùm multis uitijs genus uexetur hu-
De superbia. manum, hoc peccato uel maximè premitur. Nec unus est modus superbiæ. Alius irrationabiliter & stultorū more in ijs effertur, quæ magis pudore digna sunt, aut certè modū elationis excedit.

dit. Alius quasi ueri simulatione seductus super ijs eleuatur, quæ sibi digna gloria putat, cũ & in talibus periculosum sit gloriari. Exemplum assumã quo fiat manifestioa. Sũt quidam in eo se iactantes, quia filij regum sunt, & nobili familia nati. Istiusmodi homines ne umbrã quidẽ & imaginẽ elationis suæ possunt ostendere. Sunt alij qui de eo subleuanť, quia potestatẽ habent occidendi homines, & ut ipsi putãt, ea fulti sunt dignitate, ut qoorũ uelint capita secent. Horũ gloria in confusione sua est. Alij super diuitijs sibi applaudunt nõ his ueris, sed ijs diuitijs quæ deorsum sunt. Alij superbiũt super domo splendida, super possessionibus multis, in quibus uniuersis nõ est penitùs gloriandum. Quod aũt uerisimile & dignum, iudicatur, ut quidam putant, gloriandũ est cùm aliquis ob sapientiã suam eleuatur, aut conscius sibi est, quia decẽ iam annis res uenereas nõ tetigerit, siue ab infantia integer castusq; permanserit. Rursumq; alius erigitur, quia uincula pro Christo portauerit. Recta quidem uidentur hæc omnia & subijcienda quadam persuasione ad gloriandũ, sed ne in his quidem (si tamen sequimur ueritatem) rationabiliter quis effertur, quia & in rebus bonis gloriandum est sine discrimine. Paulus habuit *Pauli uera καύχησις.* materiã elationis, habens in se uisiones, reuelatiões, signa, uirtutes, propter labores quos Christi causa perpessus est, propter ecclesias quas constituit, contendens ubi Christus non erat nominatus, ibi iacere fundamentũ. Hæc omnia materiæ erant gloriationũ, & si sic expedit dicere, uerisimilis causa quæ honestã subijceret iactationẽ, Sed quia ne in talibus quidẽ sine periculo est subleuari, benignus & prouidus pater quomodo ei largitus est reuelatiões & gratias differentes, sic ad tuitionẽ donorum suorum tradidit angelũ satanæ, ut eum colaphizet, ne extolleretur. Et propter hoc ter Dominũ rogauit, scilicet ut ab eo discederet angelus satanæ, qui iuxta dispensationẽ ei appositus fuerat. Sed respondit ei Dñs (dignus quippe erat responsione Pau- *2.Cor.12.* lus) & dixit ad eum: Sufficit tibi gratia mea, uirtus enim in infirmitate perficitur. Super nollo igitur gloriandum est. Sequitur quippe ruina iactantiam, scriptura dicente: Ante cõtritionem eleuatur cor uiri, & ante gloriam humiliatur. Et hæc quidem dicta sunt de eo quod ait: Audite, & auribus percipite, & nolite extolli, quoniã Dñs locutus est. Videamus aũt & cætera. DATE Domino Deo nostro gloriã priusquã obscuret, & priusquã offendant pedes uestri super mon- *Deo in tempore gloria danda est.* tes tenebrosos, & sustinebiris in lumine.] Eum qui daturus est gloriã Deo uult dare in lumine, quasi iam non possit gloriã prædicare cũ tenebræ ortæ fuerint. Quando tenebrescit, & quando nõ sunt tenebræ? Operamini donec lumen in uobis est. Lumen in te est, si habes in te dicentẽ: Ego sum lumen mundi. Quãdiu tibi lux ista oritur, clarifica Deum sciens quia futuræ sunt tene- *Ioan.8.* bræ. Nec tibi expedit ut eas operiaris, sed antequã fiant, da gloriã Deo. Forsitan intelliges præsens capitulũ, si de Euangelio sumpseris exemplũ, quod ita contexitur: Operamini donec dies *Ioan.9.* est, uenit nox quãdo nullus potest operari. Diem ibi seculũ istud nuncopauit, & necessariò apposui ibi. Scio quippe in alijs locis dissonantia præsentibus ex diei uocabulo significari. Diem itaq; nuncupauit seculũ istud, tenebras uerò & noctem consummationẽ mundi, propter supplicia quæ futura sunt. Vt quid enim uobis desiderare diem Domini? Et ista est tenebræ, & non lux: Amos inquit prophetes. Si consideres post consommationem mundi, lugubre illud quod *Amos 5.* passurum est uniuersum penè hominũ genus pro his quę peccauit, uidebis quomodo tenebrę occupaturæ sint omnia, & nullus possit in illo tempore glorificare Deum. Siquidem & iustis in Esaia iubetur: Vade populus meus, in promptuaria tua intra, claude ostium tuũ, & abscondere *Esa.26.* pusillum quantulum, donec ira Dei transeat. Simul aũt & in his qui potest obseruet, quare dixit, Pusillũ quantulũ. Quippe hoc Quantulũ quod pusillom est, non est pusillum hominibos. Et debemus inspicere, quomodo singulis aut parũ sit aliquid, aut magnũ. Ad quod probandũ etiam exemplo utimur. Vnicuiq; animaliũ pro natura & modo corporis sui, aut paruus est cibus aut magnus: & quod alij posillũ est, æquè id ipsum alij multũ est. Quid de animalibus loquar? In ipso quoq; homine rerũ differentiæ sunt. Quod uiro parum est, hoc infanti superfluit. Atq; in hunc modũ omne tempus uitæ humanæ, etiam si centenariã excedat ætatem, ad comparationẽ æternitatis breue est: unde pusillum Dei nobis multũ est: & uicissim uniuersa secula ad Deum relata breuissima sunt. Sic ergo dicitur: Vade populus meus, intra in promptuaria tua, claude ostiũ, abscondere pusillũ quantulum. Quantulũ pusillũ illud nõ ad illius naturã refertur, qui in promptuaria sua iubetur intrare, sed eius qui iubet, cui pusillũ est hoc omne quod grande est. Si enim donec pertranseat ira Dei, oportet quosdã intrare promptuaria sua, sunt autem alij quibus non sunt dimittenda peccata, non solũ in præsenti seculo, sed etiam in futuro, manifestum est Pusillum ad ea referendum quæ diximus. Date itaq; Dño Deo uestro gloriam. Quomodo damus Domino Deo nostro gloriã? Non uerbis & uocibus tantùm glorificandus est Dominus. Glorifica eum in castitate & iustitia & beneficentia. Glorifica eum in fortitudine, patientia, pietate, sapientia cæterisq; uirtutibus. Sic aũt est glorificandus Deus. Si contraria intulero, nolo me arbitremini blasphemare. Exhibeo qoippe scripturã sensus mei testẽ, quomodo castus glorificet, luxuriosus inhonoret Deum. Qui enim templum eius quasi Nabuchodo-

περὶ προνοίας nosor destruit atq; corrumpit,& secundũ apostolum præuaricatur, & Deum inhonorat. Igitur glorificat Deum iustus,contumelijs afficit quicunq; peccator est. Nam & illud quod quidã dubitant,an sit prouidentia Dei,nullam aliam ob causam nisi ob uitia nascitur. Aufer ea, abstulisti pariter & causas prouidentiæ destruendæ sursum ac deorsum. Qui aduersum prouidentiã disputant,hæc dicũt: Quare tanti adulteri? quare tanti molles? quare tanti sacrilegi? quare tanti irreligiosi sunt? Atq; ita cõtumelias in prouidentiã, & offensas in Deum, & criminationes in creatorẽ peccatores generant. Ex quibus liquidò apparet alios dare Deo gloriam, alios conuitium facere,dum passionibus & uitijs seruiũt. Date gloriam Domino Deo uestro antequam tenebrescat,& antequã offendant pedes uestri in montes tenebrosos. Sunt alij montes tenebrosi,

Montes lucentes & tenebrosi. alij lucentes. Veruntamen quia utriq; montes sunt magni, montes lucentes sunt angeli Dei & prophetę: Moyses famulus eius,apostoli Iesu Christi,de quibus arbitror dici: Fundamẽta eius in montibus sanctis. Montes tenebrosi sunt qui erigũtur aduersus scientiã Dei. Zabulus mons tenebrosus est. Principes populi huius qui destruuntur, montes sunt tenebrosi. Dæmonium

Matth.17. lunatici mons erat & tenebrosus: mons erat de quo Saluator ait: Si dixeritis monti huic. De lunatico quippe dæmonio sibi quæstio inciderat: & dicentibus discipulis: Non potuimus ejicere illud,respondit Saluator: Si habueritis fidem ut granũ sinapis,dicetis monti isti de quo quæsistis,de quo proposuistis,dicetis monti huic: Transmigra hinc,& transmigrabit,id est ab homine ad locum definitum sibi. Qui ergo offendunt, nõ offendunt super montes lucentes, sed super montes tenebrosos,si fuerint cum zabulo & angelis eius montibus tenebrosis. ET sustinebitis in lumẽ.] Potest quidem aptari huic quod dicitur: Date gloriam Dño Deo uestro, hoc quod modò infert: Et sustinebitis in lumen. Si dederitis in Domino Deo uestro gloriã antequã cõtenebrescat, & antequã offendant pedes uestri super montes tenebrosos, haud dubiũ quin etiã si cõtenebrescat & sustineatis, lumẽ uos suscipiat. Alius uerò dicat, nescio utrũ rectè an perperam, quia & hi qui offendunt super montes tenebrosos expectant aliquando misericordiæ lumen. Hoc enim uidetur ostendere: Et sustinebitis in lumen. Si aũt quis uenerit ad montes tenebrosos,uide quid ibi inueniat. Est illic umbra mortis, ibi tenebrosi montes, ibi umbra mortis ex ipsis montibus procreata. ET ponent in tenebras. Et nisi audieritis occultè, plorabit anima uestra à facie cõtumeliæ.] De his qui audiũt,quidã occultè audiunt: quidã uerò cũ audiunt,nõ occultè audiunt. Quid est itaq; occultè audire? Nempe illud: Sed loquimur sapien-

Occultè audire. tiam Dei in mysterio absconsam,quã prædestinauit Deus ante secula in gloriã nostrã. Et rursum alibi dicitur, quia plura operũ Dei sunt in absconsis. Si audio legẽ, aut occultè audio, aut

Rom.2. nõ occultè. Iudæus quia legẽ nõ audiuit occultè, in manifesto circũciditur, nesciẽs eum qui in manifesto circumciditur, Iudæum non esse, neq; eam quæ in palam est in carne circũcisionem. Qui auditor est aũt circũcisionis occultæ, & in occulto circumciditur. Qui audit legẽ occultè

Ioan.6. de mysterijs paschæ, óue uescit Christo. Pascha quippe nostrũ immolatus est Christus. Sciens carnẽ uerbi Dei uerè cibum esse,uescitur ea. Occultè quippe de pascha audiuit. At uerò miserabilis Iudæus, idcirco Dominũ Iesum interfecit,& usq; in præsentẽ diẽ reus est mortis eius, quia nõ audiuit occultè legẽ & prophetas. Si quando leges de azymis, potes audire occultè, potes audire manifestè. Quicunq; de uobis (propè quippe est pascha) azyma celebrauerit, id est azyma hęc corporea, nõ audiuit mãdatũ dicẽs: Nisi audieritis occultè, plorabit anima uestra. Et de sabbato quędã mulierculæ nõ audientes Prophetã non audiũt occultè, sed palàm de sabbato, lauãtes se, & iterũ reuertẽtes ad egena & infirma elemẽta, quasi nondũ descenderit Christus, & nos baptismo suo lauerit à legalibus initijs in euangelicã perfectionẽ. Idcirco diligẽtius attẽdamus, si quando legem legimus & prophetas, ne incidamus in maledictionẽ quæ nunc dicitur: Nisi audieritis occultè, plorabit anima uestra à facie cõtumeliæ. Quicunq; ieiunium Iudæorũ quasi ignorantes redemptionis diem post aduentũ Iesu Christi obseruatis, nõ audiritis redemptionem occultè, sed tantummodo palàm. Absconsa quippe est propitiationis auditio, scire quomodo posuerit Iesum Deus propitiationẽ pro peccatis nostris, & quia ipse est propitiatio pro peccatis nõ solùm nostris uerum etiã totius mundi. Parabolę quoq; cùm leguntur in euangelio, & est auditor extraneus, nõ potest eas occultas audire. Si uerò auditor fuerit Apostolus, & unus eorum qui ingrediuntur domũ Iesu, accedit eum interrogãs de obscuritate parabolę,

Fletus animæ. & si interpretatus ei sit, quæ audiuit, intelligẽs euangelium audit ea occultè, ut nõ ploret anima eius. Eorum quippe qui occultè nõ audiunt, plorabit anima. Quàm admirandè non ait, Plorabitis, nisi occultè audieritis, uerùm, Plorabit anima uestra. Est quippe solus animæ fletus.

Matth.8. Et forsitan iste sit de quo Saluator ait: Ibi erit fletus & stridor dentiũ. Illa quoq; cõminatio quæ ridentibus luctum lachrymasq; denunciat, de hoc fletu est quem commemorat Propheta dicens: Nisi audieritis occultè, plorabit anima uestra à facie contumeliæ. Cùm enim fueritis passi contumeliam, tunc plorabitis, & deducent oculi uestri lachrymas. QVIA cõtritus est grex Domini.] Si consideremus statum, quomodo sit, Iudæorum, & comparemus illum antiquę felicitati,

licitati, uidebimus quo pacto contritus sit grex Domini. Fuit quippe aliquando hic grex
Domini: & quia indignos se iudicauerunt salute, conuersus est sermo Domini ad gentes. Si er-
go grex ille contritus est, nos oleaster qui contra naturam inserti sumus in bonam oliuam pa- *Rom. 11.*
triarcharum nónne plus debemus uereri ne & iste grex Domini conteratur? Futurum quippe
est ut aliquando & iste grex conteratur, iuxta illud quod à Saluatore dictum est: Cùm multipli-
catæ fuerint iniquitates, tunc refrigescet charitas multorũ. De quibus enim hoc dicitur, Refrige- *Matth. 24.*
scet charitas multorum? Nónne de his qui nuncupantur Christiani? De quibus hic sermo est:
Veruntamen ueniens filius hominis, putas inueniet fidem super terram? nónne de nobis? Id-
circo prouideamus attentius, ut per singulos dies iste grex Domini melioretur, cõualescat, inte-
ger perseueret, ut omni contritione ab animabus nostris recedente efficiamur grex Domini in
Christo Iesu, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN CAPVT XIII. ET XIIII. *De ijs quæ ad Hierusalem cum ingenti cõminatione dicuntur, uolumus intelligere, & ita se habentia.* HOMILIA X.

QVIS parcet super te Hierusalem? aut quis contristabitur super te? Quis conuertetur ro-
gare ea quæ in pacem sunt tibi? Auersa es à me, dicit Dñs. Retrò ambulabis, & exten- *Pro ijs qui da-*
dam manũ meã super te, & ultrà non sinã te, & disperdã te, & dispergã illos in dispersio- *mnati sunt, non*
ne. Dixi, Sine filijs effectus sum. Egestas tenuit me. Exemplum accipiam. Hostis quispiam aspe- *intercedere an-*
rum uolens contra imperatorem huius terræ, iudicatus est. Ab hoc misericordia aufertur, scili- *gelos.*
cet ne dum damnato quis miseretur, incipiat offendere condemnantem. Sunt etiam nonnulli
qui adijciunt ad seueritatem, ut non contristentur quidem super eo, id magnopere deuitantes,
ne per mœrorem uultus monstrentur iudicio regis offendi. Si intellexisti, considera mihi pro-
pter peccata multa à Deo condemnatum peccatorem, & uide quomodo innumerabilibus an-
gelis humano generi præsidentibus, ne ab uno quidem misericordia dignus iudicetur. Singu-
li quidem angelorum perspicientes, quia Deus est qui condemnauit, quia creator est qui ad-
uersatur, & tale esse peccatũ ut misericors & clemens quodammodo necessitatem passus sit su-
per eum sententiam promere, non parcunt, non contristantur, neq; miserentur, non reuertun-
tur ut rogent pro eo pacem Hierusalem. Igitur quia ad priora scelera etiam hoc adiecit, ut cru-
cifigeret Dominum meum Iesum, & in tantum surrexit scelus, ut de ea diceret Saluator: Hieru- *Matth. 23.*
salem Hierusalem quæ occidis prophetas, & lapidas missos ad te, quoties uolui congregare fi-
lios tuos quasi gallina congregans pullos suos sub alaa, & noluisti? Ecce dimittetur uobis do-
mus uestra deserta: ideo dimissa est, & usq; ad præsens tẽpus destituta: Angeli quippe qui sem-
per auxiliabantur ei, per quos etiam lex Moysi tradita est, disposita per angelos in manu me-
diatoris, deseruerunt eam, & dixerũt: Multis facinoribus oppressa est: Iesum interfecit, & in Do-
minum nostrũ misit manus. Quàm diu minora peccauit, potuimus rogare pro ea, potuimus
obsecrare Dominum, potuimus parcere ei: super ista quis parcat? Si peccauerit uir in uirum, *1. Reg. 2.*
exorabitur pro eo: si autem peccauerit in Deum, quis orabit pro eo? Grande piaculum com-
misit Hierusalem, grande perpetrauit nefas, ideo in commotione facta est, & dicitur ad
eam: Nos non contristamur super Hierusalem, & calamitatibus eius, & omnis populi illius. Il-
lorum quippe delicto salus nostra facta est ad æmulandum eos: Et quia sic peccauit ut uoce
Domini diceretur: Quis parcet super Hierusalem? ego quoq; dico ad interfectricem Domini
mei: Quis parcet super Hierusalem? & quis contristabitur super te? Transcendam autem ad spi- *Anima digna*
ritalem intellectũ ab humilitate literæ, uiam mihi pandente ratione, ut uideam quomodo u- *pace Ierusalem*
naquæq; anima digna pace Dei Hierusalem nuncupetur. Post disciplinam quippe diuinam fa- *quenam?*
cta es Hierusalem, quæ prius fueras Iebus. In historia refertur, quòd nomen loci istius fuerit Ie-
bus, & postea cõmutato uocabulo nuncupata sit Hierusalem. Iebus autem Hebræorum poste-
ri tradunt interpretari Conculcatam. Iebus autem conculcata à fortitudinibus contrarijs ani-
ma nostra transmutata est, & facta Hierusalem uisio pacis. Si itaq; post demutationem à Iebus
in Hierusalem peccaueris, & sanguinem testamenti sicut quidam, & tu cõmunem existimaue-
ris, dicitur & de te: Quis parcet super Hierusalem? & quis contristabitur super te? Quis enim
contristabitur, si talis fueris ut tradas Iesum? Vnusquisq; nostrûm quandoq; peccat: maximeq;
cùm peccat ingentia, in Iesum peccat. Si autem & recesserit à fide, hæc facit spiritaliter Christo,
quæ corporaliter fecit Hierusalem. Quamobrẽ quanto plus arbitramini deteriora mereri sup- *Heb. 10.*
plicia eum qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutũ duxerit, in quo san-
ctificatur, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Si conculcasti Iesum filium Dei, fecisti conui-
tium spiritui gratiæ, quis parcet super te? quis contristabitur super te? quis reuertetur rogare
ea quæ in pacem sunt tibi? Ipsum Iesum qui rogabat pariter, & præstabat ea quæ erant in pa-
cem perdidit anima peccatrix, quis potest ultrà rogare conuersus ad ea quæ sunt in pacem ti-
bi? Scientes ergo quia impossibile est eos qui semel illuminati sunt, gustauerunt etiam donum *Heb. 6.*

cœleste, & participes sunt facti spiritus sancti, gustauerant nihilominus bonum Dei uerbum, uirtutesque seculi uenturi, & prolapsi sunt, renouari rursus ad pœnitentiam, iterum crucifigentes in semetipsis filium Dei, & habentes ostentui, omni labore nitamur ne & de nobis dicatur: Quis parcet super te Hierusalem? aut quis cōtristabitur super te? aut quis reuertetur rogare ea quę in pacem sunt tibi? Ad reliquam autem interpretationem, quod sequitur conuenit:

TV auersata es me, dicit Dominus, retro ambulabis.] Quia auersata es filiū Dei, & per hoc etiam à Deo patre recessisti, retro ambulabis. Quid autem necesse est manifesta replicare? Hierusalem quæ quondam in Iudæa erat, à qua figuraliter uniuersi Iudæi intelliguntur, quia auersata est Christum, ideo retro ambulat. Fuit quippe tempus quando non ambulauerunt retro: nunc uerò ambulant, & conuersi sunt corde in Aegyptum, ut retro ambulent. Quid autem sit retro ambulare, siue extendi in priora, cōsidera. Iustus eorū quæ retro sunt obliuiscēs, in priora extenditur. Peccator posteriorum meminit, priora non appetens. Qui autem posteriorum meminit, præuaricatur in legem Iesu dicentis, Ne conuertatur retrorsum tollere uestimentū suum.

Luc. 9. Inobediens est dicto eius: Memento te uxoris Loth, cùm contemnit imperium Saluatoris dicentis: Nemo mittens manum super aratrum, & respiciens retrorsum, aptus est regno Dei. In

Gen. 19. lege quoque scriptum esse reperimus angelos ad Loth egredientem de Sodomis dixisse: Ne respexeris retro, & ne steteris in tota regione: in monte saluum te fac, ne fortè comprehendaris. Habes & hunc intellectum dignum spiritu Dei: Ne, inquit, respexeris retro, id est in priora extende. Dimisisti Sodomam, ne reuertaris in Sodomam. Dimisisti uitia atque peccata, ne regrediaris ad ea. Ne steteris in tota regione. Etiamsi præcedens imperium custodieris de quo dicitur: Ne respexeris retro, non tibi sufficit ad salutem, nisi & consequens obseruaueris: Ne steteris in tota regione. Non enim expedit incipienti proficere, ut stet in regionibus Sodomorum. Et si Sodomam transcendisti, & à satanæ regione discedens, incipis liber esse supplicijs, expedit ut salueris in monte, ne respexeris retro, nec steteris in tota regione. In monte saluum te fac ne fortè comprehendaris. Si uis à Sodomorum ruina non comprehendi, ne conuertaris retro, ne steteris in regione eorum, ne ad alia pergas loca, sed cùm inde discesseris, ascende in montem in quo solo salus, est nomen Iesu Christi, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN CAP. XV. *Ab eo loco in quo scriptum est: Heu mihi ego mater, usque ad locum in quo ait: Si conuersus fueris, restituam te.* HOMILIA XI.

MEDICI corporum ægrotantibus assistentes, & iuxta disciplinam artis suæ uolentes curare eos qui in infirmitatibus constituti sunt, uident tristia, iniocunda pertractant, & in alienis calamitatibus mœrore proprio conficiuntur. Semper enim conuersatio eorum in gemitu, semper in curis est, nunquam cum lætis consortium habent. Cum uulneratis, cum his quorum carnes incommodis uarijs debilitantur, qui febribus æstuāt, qui dolore torquentur, iugi seruitio perseuerant. Et si quis eorum uult implere medicinam, non indignatur, non obliuiscitur propositi artis suæ, postquam cum his fuerit quos sermo præfatus est. Hæc idcirco in procœmio diximus, quia & prophetæ medici quodammodo sunt animarum, & illuc semper

Matth. 9. eos iubentur ubi languentes sint. Non enim necesse habent sani medicum, sed ij qui se malè habent. Quod autem à delitiosis ægrotantibus medici pauuntur, hoc sustinent prophetæ ac magistri ab his qui curari nolunt. Odio quippe habentur quasi præcipientes aduersum desideria languentium, quia prohibent delitijs & cibis uarijs uti eos, qui cùm sint infirmi, nolunt escis infirmorum uesci. Fugiunt ergo inobedientes atque languentes medicos, & maledictis atque iniurijs repellunt, eaque prorsus ijs faciunt quæ faciat quis inimicis & hostibus suis. Abominantur enim eos quasi inimicos uenire, quasi id tantummodo desiderantes, quomodo dolores & uictus parsimonia ex eorum dispositione nascantur, quomodo acutissimo ferro corpora secent & exsecrantur eos quasi auctores tantorum cruciatuum, & non sanitatis quæ ex doloribus redditur. Populus igitur ægrotabat uarijs languoribus, & misit illis medicos prophetas Deus. Vnus ex medicis & Hieremias fuit, corripiens peccatores, & conuertere uolens à uitijs ad uirtutes. Illi uerò cùm deberent ea quæ dicebantur audire, è contrario accusabant prophetam apud iudices similes sui. Ex quo factum est, ut semper in calumnijs & in tristitijs fuerit Hieremias, eorum peruersitati quantum in se fuit curam gerens. Iuxta propriam autem incredulitatem adhuc ægrotantibus istiusmodi aliquando loquitur.

Prophetæ animarum medici cur fuerint exosi.

ET dixi: Non loquar, neque nominabo nomē Domini. Et factū est ut ignis ardens in ossibus meis, & dissolutus sum undique, & ferre non possum.] Aliquando autem uidens se maledictis semper clamoribus & iniurijs insectari: Heu mihi, inquit, mea mater, ut quid me genuisti uirū qui iudicer & discernar omni terræ? Et quia ægrotantes bene cōsulentē & iuxta medicinæ disciplinā audire cōtempserūt: Nō profui, inquit. Rursusque quia illo spiritales pecunias cōmodante

auditores

auditores accipere noluerunt, ut utilitatē consequerentur, & fructū ex his quæ acceperant redderent, ait: Neq; profuit mihi quisquā. Verū hęc anticipans locutus sum priusquā exponerem: Nō profui neq; profuit mihi quisquā. Duplex quippe scriptura est. Nam in multis exemplaribus cōtinetur: Nō profui, neq; profuit mihi quisquā. In his uerò quæ exemplaria ueriora sunt, & cū Hebræis consonant, habetur: Non debui, neq; debuit mihi quisquā. Oportet igitur & id quod in usu est atq; in ecclesijs legitur, exponere, & hoc quod in Hebræis codicibus inuenitur intactū nō præterire. Prædicauit Hieremias mandata diuina, nemo his quæ prædicabantur attendit. Quamobrē quasi medicus libens ac promptus medicamina languentibus tribuit, & illis nō secundum artificiū curantis, sed iuxta uoluntatē suam agentibus dicit: Non profui, neq; profuit mihi quisquā. Quodammodo enim beneficiū consequitur ipse qui curat, si fructū sui laboris in ægrotante cōspiciat, & per lætitiā mentis etiā ipse cōsequitur utilitatē, secundū illud quod dicitur: Beatus qui loquitur in aures audientiū. Hanc igitur utilitatē quā cōsequitur magister ab auditoribus suis si proficiant audiendo, dum fructus ex salute eorū consequitur quodammodo: Hieremias uidens de Iudæis non habere se dicit: Non profuit mihi quisquam. Si enim debet auditoribus prodesse quod loquor, auditores uerò quæ dicunt̄ abijciunt, & ego dico: Nō profui, neq; profuit mihi quisquā: quia hanc utilitatē nō sum cōsecutus, quā consequit̄ is qui beatus efficitur dum in aures loquitur audientiū. Potest aūt & aliter intelligi. Quicunq; discipulis præcipit, iste si ingeniosos & audientis naturæ habeat auditores, quantò plus præcipit, tantò plus proficit, illis interrogantibus, & de eo quod dicit sæpe quærentibus qui sit sensus in dicto, qui ordo, quæ scripti uoluntas. Vnde è contrario ait: Nō profui, neq; profuit mihi quisquā. Quia aūt & alia nobis expositio residua est, propter exēplaria certiora, in quibus continetur, Nō debui, neq; debuit mihi quisquā, & hunc locū consideremus. Qui omnibus omnia Rom. 13.
restituit, cui uectigal uectigal, cui timorē timorē, cui tributū tributū, cui honorē honorem, & uniuersis omnia repræsentat, nulli debēs aliquod officiū, uerbi gratia, honorās parentes ut parentes, fratres ut fratres, filios ut filios, episcopos ut episcopos, presbyteros ut presbyteros, diaconos ut diaconos, fideles ut fideles, catechumenos ut catechumenos: si omnibus omnia reddat, nulli debet officiū. Si uerò reddere debet, & nō reddit, nō potest dicere, Nō debui. Cùm eñ debuerit nō exoluit. Quod aūt sequit̄: Non debuit mihi quisquā, sic intelligendū est. Ego quidem fœnerari uolui, & spiritales pecunias cōmodare, sed illi auerterūt aures suas ab ijs quæ dicebantur, neq; uoluerunt præbere se dociles, ut mihi deberent quæ audiebant. Idcirco non debuit mihi quisquā. Si quis enim uoluerit sermones qui dicūtur audire, debitor fit eorū, & quasi debitor etiam usuras reddere exigitur. Ex quo magis expedit auditoribus accipere disciplinæ uerba cum fœnore, & fieri debitores, quàm non accipere, nec debere. Accusantur quippe tales dicente propheta: Nec debuit mihi quisquam. Quod ait:

HEV mihi mea mater, quare me genuisti uirū qui iudicer & discernar omni terræ.] Nō sic existimo conuenire alijs prophetis ut Hieremiæ. Multi siquidē prophetarū post aliquod spatium primò mali, & iam post peccata cōuersi prophetare cœperunt: Hieremias uerò à puero sumpsit uaticinationis exordiū. Et huius rei possumus de scripturis accipere testimoniū. Esaias nō audiuit: Antequā te plasmarē in utero, noui te, & antequā exires de uulua, sanctificaui te, & prophetam in gentibus posui te: neq; ait, Nescio loqui, quia iuuenis ego sum: sed uisione sibi reuelata, ait: Væ mihi misero quoniā compunctus sum, quia immunda labia habens in medio populi immunda labia habentis ego habito, & regem Dominum sabaoth uidi oculis meis, & missus est ad me unus de Seraphim, & tetigit labia mea, & dixit: Ecce abstuli iniquitates tuas, & peccata tua purgaui. Pristina igitur peccata purgata sunt, & dignus effectus spiritu sancto Esaias prophetauit. De alijs quoq; similia si quæras, reperies. At nō talis Hieremias, ab ipsis enim cunabulis spiritu sancto plenus prophetare orsus est. Propter quod ait (Secundum cōmunem quippe sensum primū debemus exponere) Heu mihi mater quare me genuisti uirū qui iudicer & discernar ab omni terra. Quidam aūt hunc locum interpretans, ait prophetam non ad matrē corporalem hæc locutū fuisse, sed ad eam quæ generet prophetas: nec aliam esse matrem prophetarū, nisi sapientiā Dei, ad quam ait: Heu mihi mater mea: quasi dicat, cur me genuisti, ô sapientia? Filios uerò sapientiæ & alibi legimus, scriptura dicente: Amittit sapientia filios suos. Heu mihi (inquit) mater mea sapientia: quasi dicat, Cur me genuisti uirū qui iudicer? Quis ego sum qui in hoc natus sum ut iudicer atq; discernar propter increpationes? propter correptionem? propter magisterium? dum corrigere nitor habitantes super terram. Si Hieremias dicit, Cur me genuisti uirum qui iudicer, & discernar terræ, nō possumus exponere, quid sit, Omni terræ. Neq; enim ab omni terra dijudicatur Hieremias, nisi fortè uiolenter scripturam trahentes dicamus positum esse, Omni terræ, pro, Omni Iudæa. Necdum quippe prophetia eius illo tēpore in uniuersam terram peruenerat. Nisi fortè sicuti & in alijs multis locis ostendimus Hieremiam pro Domino nostro Iesu Christo positum, sic & in præsenti loco interpretemur. Annotauimus in

Marginal notes beside the lines above, top to bottom: Confert uocationē Iesaiæ & Ieremiæ. — Esa. 6. — Eccles. 4.

principio huius libri dictum, Prophetam in gentibus posui te, regna eradicare & ſubuertere & diſperdere & ædificare & plantare. Porrò Hieremias iſta nō fecit, ſed Dominus meus Ieſus qui eradicauit regna peccati, & ædificatione nequitiæ ſubuerſa, fecit in animabus noſtris iuſtitiam
Chriſti querela de ijs qui non agunt pœnitentiam. ueritatemq; regnare. Quomodo igitur magis illa conueniunt Chriſto quàm Hieremiæ, ſic arbitror & alia plura & hæc quæ nunc dicuntur ad Dominum ſunt referenda. Et primò quidem uidendum eſt an poſsit id quod incongruum & blaſphemum uidetur eſſe ſi referatur ad Dominum, id eſt Heu mihi mater, Saluator noſter dicere miſerans alios. Ad quod probandū exhibenda ſunt teſtimonia quæ manifeſtè nulli alij apta ſint niſi Saluatori, quomodo uidēs Hie-
Luc.19. ruſalem fleuerit ſuper eam, quia dixerit: Hieruſalem Hieruſalem quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te miſsi ſunt, quoties uolui congregare filios tuos, & reliqua. Necnon & illa quæ
Mich.7. manifeſtè à Saluatore dicuntur: Heu mihi quoniam factus ſum ſicut qui colligit ſtipulam in meſſe, & ſicut racemos in uindemia, cùm non ſuperſit botrus ad manducandum primitiua. Heu mihi anima, quia perijt reuertens à terra, & qui corrigat inter homines non eſt. Omnes in ſanguine iudicantur. Venit enim ut meteret fructus, & quaſi ſtipula in ſegete reperta, propter plurimos peccatores, ait: Heu mihi quoniam factus ſum ſicut qui colligit ſtipulam in meſſe. Venit uindemiare botros uuæ in hominibus, & in meſſe ſceleribus inuentis, dicit: Et ſicut racemos in uindemia, cùm non ſuperſit botrus uuæ ad manducandum primitiua. In alio quoq; loco ſimilia his ad patrē loquitur dicens: Quæ utilitas in ſanguine meo dum deſcendo in corruptionem? Quid tantopere hominibus profui, qui nec in ſanguine meo quem fudi pro eorū ſalute profecerunt? Quæ utilitas in ſanguine meo dum deſcendo de cœlis, dum uenio in terrā, dum contumelijs afficior, dum porto corpus humanum? Quid his omnibus dignum inter homines perpetratum eſt? Quæ utilitas in ſanguine meo dum deſcendo in corruptionem? Nunquid confitebitur tibi puluis, aut annunciabit ueritatem tuam? Tale ergo eſt quod in Hieremia dicitur: Heu mihi mater mea, quare me genuiſti uirum. Nō iuxta quod Deus Saluator eſt dicit: Heu mihi mater, ſed iuxta id quod homo eſt, ſicut & in alio propheta: Heu mihi inquit a-
Ioan.1. nima, quia reuertens perijt à terra. Anima autem hominis eſt quæ conturbatur, & triſtis eſt uſq;
Matth.26. ad mortem, non uerbum quod erat à principio apud Deum, quod nunquam mœret, nunquā turbatum eſt, nunquam dixit, Heu mihi. Neq; enim uerbum ſuſtinet mortē, ſed homo qui iſtos patitur affectus, ut ſæpe expoſuimus. Quare me genuiſti uirum qui iudicer, & diſcernar omni
Ieſus per ſingulos martyres condēnatus eſt. terræ? Si conſideres ubiq; martyres condemnatos, & de ſingulis eccleſijs exhibitos ad tribunal, uidebis quomodo per ſingulos martyres Ieſus cōdemnetur. Ipſe enim eſt qui in perhibentibus diuinitati teſtimonium iudicatur: & hoc fideliter ſuſcipiens, quia nō te dixerit eſſe in carcere cùm fueris in carcere, non te eſurire cùm eſurieris, non te ſitire, ſed ſemetipſum. In carcere
Matth.25. (inquit) fui &ueniſtis ad me: Eſuriui & dediſtis mihi manducare: Sitiui & potaſtis me. Itaq; ſi condemnatur etiam Chriſtianus, non tamen pro ſe, neq; pro ſceleribus ſuis, ſed pro hoc tantū quod Chriſtianus eſt, Chriſtus eſt qui condemnatur. Ex quo efficitur, ut in omni terra condemnetur Ieſus, quotieſcunq; is adducitur qui pro eo condemnatur. Non ſolùm autē apud iudi-
Chriſtus, quæ patiatur in ſanctis ſuis, et quæ eorū cauſa perpeſſus ſit. ces ſeculi & tribunalium poteſtates Chriſtus adducitur, ſed etiā ſi calumniam Chriſtianus ab aliquo patiatur, & prouocetur ad litem, tunc quoq; iuſtus dijudicatur iniuſtè. Quaſi quem me genuiſti uirum qui iudicer & diſcernar omni terræ. Poſſumus & aliter intelligere quomodo Ieſus condemnetur & dijudicetur in omni terra. Quis improborum non condemnat Chriſtianā religionem? Quis gentilium ſaltem tranſitoriè non excutit eam? Quis Iudæorum non de Chriſtianis loquitur? Quis de philoſophis? Quis de imperitis? Vbiq; Chriſtus condemnatur atq; diſcernitur. Et ab alijs quidem condemnatur, ab alijs non condemnatur. Si autem non condemnatur, excipietur, aperies ei oſtiū, & ingredietur ad te: credis in eum,ueſcetur tecum. Si uerò de religione audiens Chriſtiana non ceperis eam, nihil aliud facies quàm condemnabis Ieſum ut mendacem, ut ſeductorem in errorem mundum trahentē. Quaſi quem me genuiſti uirum qui iudicer & diſcernar omni terræ. Quicunq; penitus ei non credunt, condemnant illum. Qui
Chriſtus quæ nam patiatur. autem credunt & adhuc ambigunt, dijudicant illum. Duo igitur apud homines Chriſtus perpetitur. Ab incredulis condemnatur, ab ambigentibus diſcernitur. Si portas imaginem cœle-
1.Cor.15. ſtis depoſita imagine terreni, non es terra condemnās eum, neq; in terra tua iudicatur atq; diſcernitur. Virtus mea defecit in his qui maledicunt mihi. Apoſtolus loquitur de Saluatore no-
Eſa.53. ſtro, quia crucifixus ex infirmitate ſit. Cui propheta ſimilia teſtatur dicens: Domine quis credidit auditui noſtro? & brachium tuum cui reuelatum eſt? Annunciabitur coram eo ſicut infans, ſicut homo, ſicut radix in terra ſitienti. Non eſt ſpecies ei neq; gloria, uidimus eum & non habebat ſpeciem neq; formam, ſed ſpecies eius inhonorata, & deficiens circa filios hominum. Homo in plaga & dolore ſciens ferre infirmitatem, quia auerſa eſt facies eius, deprecatus eſt, nec computatus. Hic peccata noſtra fert, & pro nobis dolet, & nos exiſtimauimus in doloribus eum eſſe, & in plaga, & in uexatione. Ipſe autem uulneratus & infirmatus eſt propter iniquitates no-

tes nostras. Doctrina pacis nostræ super eum. Liuore eius sanati sumus. Igitur suscepit infirmitates peccatorum nostrorum, & portauit eas & uenit ad eos qui maledicebant sibi, & uirtus defecit ab eis qui maledicebant è cœlestibus descendentem. Simul enim & assumpsit serui formam uerbum caro factum, exinaniuit se, & iuxta apostolum dicentem, euacuauit seipsum formam serui accipiens, nunc quoque loquitur: Virtus mea defecit in ijs qui maledicũt mihi. Videamus autem ipso nobis sensum tribuente, si ex hoc sermone possimus & aliud quid manifestius ab eis quæ dicta sunt dicere: Erat lux uera quæ illuminat omnẽ hominem uenientẽ in hunc mundum. Lux uera filius est Dei, quæ illuminat omnem hominẽ uenientẽ in hunc mundum. Quicunque rationalis est, particeps ueræ lucis efficitur. Rationalis autẽ est omnis homo. Cùm igitur omnes homines rationales sint, in quibusdam uirtus rationis augetur, in quibusdã minuitur. Si uideris animã uitijs plenã, & perturbationibus seruientẽ, uidebis quõo uirtus uerbi deficiat in ea. Si uideris sanctã & iustam, uidebis quòd per singulos dies uirtus Dei proficiat & crescat in ea: & hoc quod scribitur de Iesu, aptabis ei. Neque tantummodo Iesus proficiebat sapientia & ætate & gratia apud Deum & homines, uerũ & in singulis profectum sapientiæ & ætatis & gratiæ recipientibus proficit Iesus sapientia, ætate & gratia apud Deum & homines. Sermo ergo filius Dei qui erat Deus uerbum, qui habitabat in dicente: Heu mihi mater mea, & reliqua, iuxta naturam maiestatis suæ loquitur: Virtus mea defecit in maledicentibus mihi. Si quis maledixerit uerbo, statim recipit uicem, & tormenta perpetitur. Virtus quippe Iesu defecit in eo cùm ratio minuitur. Si quis è contrario benedixerit & receperit Iesum, uirtus eius diuersa quàm est in maledicentibus ei passa perpetitur: ut enim in maledicentibus defecerat, sic in benedicentibus crescit. FIAT Domine dirigentibus eis, si nõ astiti tibi in tẽpore malorũ eorũ.] Quid est hoc quod dicitur, Fiat Domine, qui potest ex ipso sermone consideret. His ipsis Domine dirigentibus qui maledicebant mihi, uirtusque deficiebat in eis, fiat in eis, cum ad pœnitentiam conuersi post maledicta quibus me persequebantur ambulare cœperint rectam uiam.

Phil. 2. Ioan. 1. Epicherema. Luc. 2.

FIAT Domine dirigentibus eis, si nõ astiti tibi.] Reddit rationẽ quare ijs qui maledicebant sibi postulat directionem atque uirtutem, dicens: Si non astiti tibi in tempore malorum eorum. Astiuit patri propitiatio pro peccatis nostris, & deprecatus est eum in tempore malorum nostrorum. Neque enim astiuit post tempus afflictionis nostræ, sed cùm adhuc peccatores essemus Iesus Christus pro nobis mortuus est.

Rom. 5.

SI non astiti tibi in tempore malorum eorum, & in tempore tribulationis eorum exurgat inimicus. Ego astiti tibi pro eis.] Quis autem est inimicus noster nisi Zabulus, qui tribulabat nos, & iugo seruitutis premebat? Aduersum quem astitit patri Saluator, & de captiuitate nos liberans reddidit libertati. Hæc prophetice Dominus dixerit. Potest autẽ & propheta eadem dixisse pro populo, & in tempore malorũ eorũ. Super quẽ respondit Deus, & loquitur ad populum, qui à Saluatore siue propheta fuerat accusatus, dicens: FERRVM & opertoriũ æreum uirtus tua dura, indomabilis, quæ molliri non quærit, quæ uix producatur. Ferrũ & opertoriũ æreum uirtus tua, id est secans & diuidens, & bene composita disturbans, maledicta uirtus.

† Dixit Iehoua (ad prophetã) Si non reliquiæ tuæ in bonum, si nõ occurrere fecero tibi in tempore malo, & in tempore afflictionis inimicũ.

DIVITIAS tuas & thesauros tuos in deprædationẽ dabo gratis.] Cõcedit Deus, & dat eos cõmutationẽ, propter omnia peccata eorũ. Vtrùmne hos quos sibi in terra thesaurizauerint? Vnusquisque enim hominũ thesaurizat sibi: si est peccator, in terra: si iustus, in cœlo, ut nos docuit euangeliũ. Aut quod dicit istiusmodi est: Ecce unus thesaurus Hieremias, alius thesaurus est Esaias. Thesaurus erat & Moyses & reliqui. Thesauros abstulit Deus à populo: & per Christũ qui dixit: Auferetur à uobis regnũ Dei, & dabitur genti facienti fructus eius, largitus est nobis. Dabo ergo propter peccata tua thesauros tuos in deprædationẽ. Dedit nobis thesauros illius populi Dominus, quia primũ illis credita sunt eloquia Dei, & nobis deinceps attributa. Idem quod scriptum est: Auferetur à uobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius, asseruimus iam esse completũ. Non quod scriptura ab eis ablata sit: habent quippe legem & prophetas, habent uolumina diuinarũ literarum: sed quòd non intelligant ea. Atque ita regnũ Dei ablatum est ab eis, dum scripturæ sensus aufertur. Cessauit apud eos legis & prophetarũ interpretatio: legunt omnia, & non intelligunt. Expleta est illa post aduentum Dñi prophetia: Dic populo huic, Auditione audietis & non intelligetis, & cernentes uidebitis & non scietis: incrassatum est enim cor populi huius. Necnon & illud quod ab Esaia dicitur: Auferet Dominus à Iudæa & ab Hierusalem ualidum & ualidã, gigantem & hominem bellatorem, & iudicem & prophetã, & arbitrum, architectum, & sapientem auditorẽ. Hæc omnia abstulit ab illis Deus, & nobis qui ex gentibus sumus, si tamen accipere uoluerimus, tradidit.

Matth. 5. Matth. 21. Regnum Dei à Iudæis ablatũ. Esa. 3.

ET thesauros tuos in deprædationẽ dabo, cõmutationem propter omnia peccata tua in omnibus finibus tuis.] Quod dicit tale est: Ista omnia peccata tua quæ in uniuersos fines tuos prouenerunt, tibi reddita sunt. Nullus quippe finis illius est populi qui nõ peccatis eius repletus sit. Nec poterat nõ omnis eius finis peccatis repleri, qui quantũ in eo fuit interfecit iustitiã,

si est Christus iustitia: interfecit sapientiam, si est Christus sapientia: interfecit ueritatē, si est Christus ueritas. Vnde propter crudeles contra filium Dei acclamationes hæc omnia perdiderunt. Surgens Dominus meus Iesus Christus non apparuit ultrà interfectoribus suis, sed tantū credentibus sibi ex mortuis uictor ostensus est.

ET dabo te in seruitutem inimicis tuis in terram quam nesciebas.] Seruiuit populus Iudæorum inimicis suis, & dispersus est in terra quam ignorabat. Quoniam ignis accensus est in tra mea, super uos ardebit. Post ista quæ exposuimus, & cōminationis uerba ad populum, ille qui superius orauerat complet orationem, & prioribus quæ sequuntur adiungit.

Preces Hieremiæ.

TV cognouisti Domine, memor esto mei, & uisita me, & innocentē me fac à persequentibus me nō in patientia.] Et prophetes potest hoc dicere, persecutionē passus ab his quos increpabat, qui ueritatē audire nolebant: inimicus quippe eis factus est uera dicens. Potest aūt & Saluator hæc dicere usq; ad crucem persecutionē passus à populo. Nō in patientia.] Quid est hoc quod ait: Nō in patientia? Hoc est, in patientia longanimis fuisti semper huic populo delinquenti, sed per hoc etiā aduersum me erexit temeritatē suam, noli esse longanimis. Et re uera nō fuit impatiens. Si em̄ consideras tēpora passionis dominicæ, & ruinæ Hierusalē, quando subuersa est, uidebis quō non in patientia abusus sit eis Deus. A' quintodecimo quippe anno Tiberij Cæsaris usq; ad subuersionē templi Dei (quia oportuerat modicum aliquid intercesse temporis) in patientia dereliquit, propter eos qui per signa atq; portenta apostolorum credituri erant.

Deus, quā fuerit longanimis in ferendis Iudæis ingratissimis.

SCITO quō accepi propter te opprobriū à contemnentibus sermones tuos.] Potest fieri ut prophetes hoc dicat, contemptus à populo peccatore super his quæ prædicabat. Ait quippe & alibi: Compleui dies meos irrisione. Opprobriū ergo patitur ab his qui sermones Dei audire contemnūt, & deprecatur ut Dei habeat auxiliū, dicens: Scito quō acceperim propter te opprobriū à cōtemnentibus sermōes tuos. CONSVMMA VI eos.] Prophetes potest hoc dicere, sed magis conuenit Saluatori cuius post passionē uenit consumptio Hierusalem, & interfectio populi Iudæorū. Post hæc quia multa passi sunt prophetæ propter legationē uerbi & increpationes Dei, quas ad populum proferebant, oportet auditores paucis cōmoneri de uita eorū atq; promissis, & nostra uoluntate: ut iuxta possibilitatē uirium si uolumus requiē consequi cum prophetis, etiā opera eorū facere nitamur. Quod aūt loquor istiusmodi est. Frequenter in oratione dicimus. Da omnipotens, da nobis partē cū prophetis, da cū apostolis Christi tui, tribue ut inueniamur ad uestigia unigeniti tui. Hæc loquētes nō sentimus quę petimus. Re enim hoc dicimus: Fac nos sic odio haberi, ut odio habiti sunt prophetæ, & da nobis uerba talia super quæ persecutionē patiamur. Da in istas incidere calamitates quas apostoli sustinuerūt. Dicere quippe, Da mihi partē cū ,ppheus, nolentē id pati qđ ,pphetę, omniū iniustissimū est. Dicere, Da mihi partē cū apostolis, nolentē ex affectu Pauli uerē loqui, In laborib. plurimū, in plagis abundanter, in carceribus supra modū in mortibus sæpe, & reliqua, omniū est iniquissimū. Si itaq; uolumus requiescere cū prophetis, cōsideremus uitas prophetarū, quō ex eo quòd increpabant & arguebant delinquentes, iudicati condemnatiq; sint, lapidati, secti, in occisione gladij occubuerunt, circūeuntes in melotis & in caprinis pellibus, in egestate, in tribulatione & miseria, in solitudinibus errantes. Eo tempore quo erāt synagogæ plurimæ in Israel, nihilominus illi in desertis & mōtibus & speluncis & cauernis petræ latitabāt. Quid ergo est? Si quis uoluerit imitari uitas prophetarū, increpet arguatq; peccatores, statim odiū merebit, statim ei detrahet, statim parietur insidias. Quod etiā nunc in ecclesijs sæpe uidemus accidere. Peccauerit quodlibet quispiā: is qui præsidet populo & regit ecclesiasticā disciplinā, eijcit eum de congregatione sanctorū illicò. Ille circuit ciuitatē, lacerat eum qui quantū in se fuit ecclesiam uindicauit. Verū nos nō præbeamus his aurem qui propter excōmunicationē sui tam præpositos quàm omnē ecclesiæ conuentū uesano ore dilacerāt. Beati uerò apostoli omni admiratione digni innumerabilibus propter ueritatē iniurijs affecti loquebantur: Propterea complaceo mihi in infirmitatibus, in contumelijs, in necessitatibus, in persecutionibus & angustijs pro Christo. Hoc tantùm laborare cōuenit, ut pro nulla alia re nisi pro Christo sustineamus contumeliam, & necessitatis causa sit Christus. Id optemus, ut maledicta perpessi, pro ueritate nos maledici sciamus, qui eam defendimus, & scripturarū uoluntate omni cū fiducia eam prædicamus. Igitur quantum possumus ad uitam prophetarum & apostolorum conuersationē imitandam nos extendamus, molestias & pericula non uitantes. Athleta enim si difficultatē certaminis fugerit, cum lætitia non coronatur, & laudis gloriam non consequitur.

Preces Christianorū pro parte cum prophetis & apostolis.

2. Cor. 11.

Heb. 12.

Excommunicatio.

2. Cor. 12.

Inuocare nomē patris super aliquē, uide quo modo hæc phrasis sit accipienda.

ET erit sermo tuus mihi in lætitiā.] Nō ait, Est, sed, Erit. Siquidem in præsenti tempore carceres, exilia, contumelias ac labores mihi tribuit: sed horum omnium finis erit lætitia. Et erit sermo tuus mihi in lætitiam & gaudium cordis mei, quia inuocatum est nomen tuum super me Domine pater omnipotens. Etiam si Christus hoc dicit, non abhorret ab intellectu. Nomen quippe patris inuocatum est super eum.

NON

NON sedi in concilio ludentium.] Si quando uidebat prophetes non sollicitorum conci-
lium sed ludentium, fugiebat illud. Vnde oportet nosse differentias conciliorum sollicitũ atq;
ludentis. Si hoc concilium nostrum sollicitum est, si omnia cum ecclesiastica diligentia quærit,
si sermo cum disciplina, si uita sollicita est, si negocia cum cautela, concilium est non ludentiũ,
sed sollicitorum. Si autem dereliquerit studium religionis, & uacauerit lusibus mũdi istius qui
ueniunt à prauitate, fit concilium ludentium. Ait itaq; prophetes: Non sedi in concilio luden-
tiũ, sed timebã à facie manus tuæ. Cùm duo mihi essent proposita, sedere in cõcilio ludentiũ, & Hier. 15.
offendere maiestatẽ tuã, aut certè surgere de eo, & ea facere quę tibi placita erãt, magis elegi sur
gere de cõgregatione ludẽtiũ, ut amicus tuus essem, quàm cõtraria faciẽs, inter eos qui hostes sunt
cõputari. Non sedi in cõcilio ludentiũ, sed timebã à facie manus tuæ. Et Saluator noster nõ se- Matth. 23.
dit in cõcilio ludẽtiũ, sed surrexisse se docẽs, ait: Dimittet̃ uobis domus uestra deserta. Reliquit
enĩ sermo Dei diuinus concilium Iudæorum, & aliud sibi concilium ex gentibus congregauit.

SOLVS sedebam:] Et ipse tantùm sine expositione sermo ædificat audientes. Quando est 3. Reg. 19.
multitudo peccantiũ nec sustinet secũ iustũ piè uiuere, tũc indigens est fugere congregationẽ
eorum, & imitari prophetam loquentẽ: Solus sedebam, imitari Eliã miserabiliter cõquerentẽ:
Domine prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, & ego relictus sum solus, & quæ- † Solus sedebã,
runt animã meam accipere illã. Si aũt uoluerimus sacratius aliquid accipere in eo quod dicit̃, quoniam ira re-
Solus sedebã, forsitã inueniemus dignam interpretationẽ spiritu sancto. Quando uitam mul pletus sum.
titudinis imitamur, nec conuersatio nostra à populo melior, nec contempto iudice Deo ab ho
minũ malitijs separatur, nõ possumus dicere, Solus sedebam. Sedemus quippe cum plurimis.
Quando aũt uita nostra fuerit istiusmodi, ut nullus nobis sensu, sermone, gestis coæquet̃, tunc
possumus dicere, Solus sedebam. Licet ei qui nõ est presbyter, aut episcopus, aut diaconus, aut
alia qualibet decoratus Ecclesiæ dignitate, bene uiuenti dicere, Solus sedebã, quia amaritudi-
ne plenus sum. Si arcta & angusta est uia quæ ducit ad uitã, expedit tibi ab omni dulcedine re- Matth. 7.
cedẽti, ut amaritudine in præsenti seculo cõplearis. An ignoras quoniã solẽnitas Dei adiũctis
amaritudinibus celebratur? Ait quippe sermo diuinus: Cùm habueritis diem festum, azyma Exod. 12.
super amaritudinẽ manducabitis. Simul aũt cõsiderandũ puto quid uelit hæc iussio quæ præ-
cepit agentẽ pascha Dei, azyma cũ amaritudinib. manducare. Et de azymis quid sit mea inter-
pretatio, Apostolus Paulus exposuit. De amaritudine uerò quod sequit̃, necesse est ut aliquid
apostolicæ disputationi simile reddatur. De azymis itaq; Apostolus ita dicit: Festa celebremus 1. Cor. 5.
nõ in fermẽto ueteri, neq; in fermẽto malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & ueritatis.
De amaritudinibus necesse est ut talis ratio reddatur, quæ doceat sic eas celebrandas, quomo-
do azyma comedantur. Habeto synceritatẽ & ueritatẽ, & amaritudines te sequẽtur, & mandu-
cabis azyma cũ synceritate & ueritate. Quia Paulus istiusmodi azyma comedebat, sequebatur
eum amaritudo dicentẽ: Inimicus uobis factus sum uera dicens. Mãducabat amaritudines in Gal. 4.
dolore, in labore, in uigilijs frequẽter, in fame & siti, extra cætera quæ pro totius mundi salute
pandebat, & quæ eũ faciebant præsidẽ ueritatis azyma cũ amaritudinibus manducare. Et lex
quidẽ hæc dicit: Azyma cũ amaritudinibus comedite & implemini, sicuti & alio loco dicit̃ de
quibusdam: Mãducate & implete uos. Propheta uerò nõ ait, Amaritudinẽ comedi, sed, Amari-
tudine repletus sum. Hoc est in me tantũ seculi persecutionũ põdus incũbit, ut plenus amaritu
dine fierẽ. QVARE qui me cõtristãt, cõfortant̃ in me?] Multa passus est Hieremias ab his qui
ueritatẽ audire nolebant, & erãt illo in hoc seculo fortiores, quoniã non regnum Dei de seculo
isto, sed de alia quadã uiuentiũ regione. Et Saluator ait: Si esset de hoc mũdo regnũ meũ, mini Ioan. 19.
stri mei laborarent ut non traderer Iudæis. Cõfortantur ergo aduersus eũ in seculo isto. Et quòd
iustus debilior sit à persequẽtibus se, uide martyrũ passiones. Iudex in alijs tribunalibus sedet
ad ructũ & ad delicias prominẽs: Christianus in quo Christus habitat iudicatur plenus amari
tudine, & ad mortẽ usq; subiectus, confortatis inimicis suis aduersum se.

PLAGA mea firma est.] Qui cõfortant̃ in me uulnera inferũt mihi, & plaga mea firma est. † Plaga mea de
Siue de cruce Dñi prædictũ, siue de iustis, siue specialiter de Hieremia uolueris accipere, nõ ab- sperata est.
horrebit à sensu: Plaga mea firma est, unde sanabor? Et Saluator potest dicere, Vnde sanabor?
resurrectionẽ suã post clauorũ annunciãs uulnera: & iustus qui post plagas recipit sanitatẽ. Fa
cta est mihi (subaudit̃ plaga) sicut aqua mẽdax nõ habẽs fidẽ. Siquidẽ plaga mea nõ manet,
sed super me transit. IDEO hæc dicit Dñs: Si cõuersus fueris restituã te. Ad omnes hæc loquit̃
Deus quos reuerti uult ad salutẽ. Videtur autẽ quiddam significare mysterij in eo quod ait, Re- Restitui quis-
stituam te. Nemo quippe restitui potest, nisi in eum locũ unde antè discesserat: utputa si mem- nam dicatur.
brum corporis mei fuerit à compage disiunctum, medicus illud in pristinum locum restituere
conatur. Si aliquis separatus è patria in exilium mittitur, & postea per indulgentiam eorum
qui possunt exules soluere redditur libertati, redit unde fuerat expulsus. Miles quoque ab-
iectus ex ordine suo, restituitur ordini si acceperit ueniam. Ita & nunc dicitur ad mortale

genus (id est ad nos homines qui à Deo fueramus auersi.) Si conuersi fueritis restituam uos. Finis quippe repromißionis restitutio est, ut in Actibus Apostolorum legimus, usq; ad tempora restitutionis omnium quæ locutus est Deus per os sanctorum prophetarum suorũ in Christo Iesu, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN CAP. XVI. ET XVII. *De eo quod scriptum est: Ecce ego mitto piscatores multos, dicit Dominus.* HOM. XII.

Ἁλιεῖς ἀνθρώπων Apostoli. *Matth. 4.*

IN Euangelio quod secundum Matthæum est, scribitur Saluator noster uenisse circa mare Galilęæ, & ibi uidisse Simonem & Andream fratrẽ eius mittentes retia in mare. Erant quippe piscatores. Ibiq; additur: Videns autem eos Iesus dixit eis: Venite post me, & faciam uos piscatores hominum. Et relinquentes retia sua secuti sunt eum. Et fecit eos Saluator de piscatoribus piscium piscatores hominum. Alios quoque duos fratres inuenit Dominus: Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius in nauicula cum patre Zebedæo reficientes retia sua. Quos cùm similiter ad Euangelij ministerium prouocasset, piscatores hominum reddidit. Si quis ergo iuxta hanc historiam consideret discipulos Saluatoris, ut habeant non solùm gratiam sermonis ita scripturarum ratione contextam ut retia, quæ possint super humanas animas gyro artificis superfundi, & consideret hoc ipsum cum summa ratione fieri: uidebit quomodo non tunc tantùm Saluator, sed & usq; ad præsentem diem mittat hominum piscatores, instituens eos animas liberare de mari, & ex acerbissimis fluctibus ad auram producere liberiorem. Verùm illi pisces cùm sagenis, retibus, atq; hamis extracti de aqua fuerint, moriuntur. *Pisces Euangelici.* Apud nos uerò cùm aliquis fuerit sermonis reti comprehensus, & eductus de mari seculi, moritur quidẽ & ipse, sed peccato, sed mundo, ut consurgens Christo uiuat Deo. Si ergo posis ad intelligendum sensum quẽ conamur exponere, animo inducere, pisces de mari extractos aliã rursus uitã assumere, & aliud corpus induere, tunc scies quo nobis profecerit exemplum. Nemo blasphemet, nemo malè laceret, non uocetur crimen, quod ab alterius abductũ est intelligentia. Et tu igitur cũ de seculi istius fluctibus per discipulos Domini fueris extractus, muta corporis uitia, muta sensum animæ: non sis ille piscis qui in salsis uersabaris undis, sed de profundo gurgite *2. Cor. 3.* erutus ad meliora conuertere, secundũ illud apostolicũ: Nos autẽ omnes reuelata facie gloriã Domini contemplantes in eandem imaginem trãsformamur de gloria in gloriã quasi ab Domini spiritu. Et cùm fueris ab Apostolis ac discipulis Iesu marinis fluctib. liberatus, noli quærere profundũ, sed in montibus sit conuersatio tua: ut iã non habeas opus piscatoribus, qui te rursus de fluctibus extrahant, sed alijs quibusdã quos uenatores scriptura nũcupat, qui te postea uenentur de monte, de colle, de locis altioribus: ibi sit deambulatio tua, ibi mens, gressus & statio: obliuiscere maris, obliuiscere ualliũ ac profundorum: ueni ad montes prophetas, ueni ad colles iustos, in ipsis sit conuersatio tua: ut cùm dies mortis aduenerit, mittantur uenatores, alij quidam à piscatoribus, qui super assumptionem cõstituti sunt, & te cum cæteris sanctis de colle, de monte, de altiori loco accipiant. *Venatores hominum Ecclesiæ ministri.* Vide autem si non sacrata uoce in eadem sententia propheta consentit dicens:

ECCE ego mitto piscatores multos dicit Dñs, & piscabuntur eos. Et post hæc mittã uenatores multos, ut capiant eos supra omnem montẽ, & collẽ.] Si uis & tu ab his uenatoribus capi, caue ne uerseris in uallibus, ne in alia humili regione consistas. Quære colles, quære montẽ, in quem uiso populo Dominus ascendit, & secuti sunt eum discipuli, ex quo aperiens os suũ docuit eos dicens: *Matth. 5.* Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorũ. Et reliquas septẽ beatitudines. Neq; uerò putes licere his uenatoribus aliunde homines nisi de mõtibus ac collibus quærere, & quod sequitur, De cauernis petrarum. Vnde possum intelligere petras? unde cauernas petrarũ? Venio ad Exodum, quæro aliquam interpretationis occasionem, ibiq; inuenio uolentem Mosen uidere Dominum, *Exod. 33.* & Dominum eidem promittentem, atq; dicentẽ: Ecce pono te in cauerna petræ, & conspicies posteriora mea, faciem autem meam non uidebis. Si consideres quid ibi petra dicatur, & foramẽ petræ, intelligis & cæteras petras, & petrarũ foramina. *1. Cor. 10.* Quæ igitur est petra? Dominus Iesus Christus. Bibebant enim de spiritali sequente eos petra. Et super petrã statuit pedes meos: in trigesimo nono Psalmo dicitur. Quod est foramen petræ? Vide eum apud Deum patrem uerbum Deum, uidebis integram petram: uide dispensationem assumpti corporis, uidebis foramen petræ, quod per posteriora Dei iuxta possibilitatem imbecillitatis suæ humanus intuetur aspectus. Hoc enim est quod ait: Videbis posteriora mea. Inueni unam cauernam unius petræ, quæro alias petras, & alias cauernas, uenio ad chorum prophetarum, atque apostolorum, & dico quia omnes imitatores Christi petræ sint, ut petra est ille qui docuit. *Imitatores Christi petræ sunt.* Et sicut ille habet foramen per quod uidentur posteriora Dei, eodem modo unusquisque uostrûm qui per sermones suos uiam pandit ad intelligendum Deum, facit & se foramen petræ. Si autem aliter uis intelligere petram, & pe-

træ fora-

træ foramen, uide per Mosen legem: per Esaiam prophetã, per Hieremiam, alia eloquia diuina. Sin uerò angelus fuerit, & loquatur in homine, iuxta illud propheticum: Angelus qui loquebatur in me, esto in angelo, & per foramen eius angelicè uideto Deum. Exemplũ habeo necessarium, ut doceam quomodo possit aliquis in angelo consistens uidere Deum. Scriptum est in Exodo: Apparuit angelus Domini in flamma rubi Mosi, & uidebat Moses quia ardebat rubus, & non comburebatur. Et non sicuti cœperat scriptura in eo quod dixerat Apparuit Angelus Domini, sic & in reliquis subsecuta est, ut diceret, Ego angelus Domini, sed ait: Ego Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Erat ergo ibi Deus in angelo uisibili, & per foramen eius apparebant posteriora eius. Quia igitur nescis quo tempore mittantur uenatores, caue ne aliquando de monte descendas, ne relinquas colles, ne de cauernis petrarũ exeas. Si enim foris fueris inuentus, dicentur tibi ea quæ ij qui foris sunt merentur audire: Stulte hac nocte animã tua repente auferetur à te: quæ autem parasti, cuius erunt? Dicentur autem tibi ista, si dixeris, destruam apothecas, & maiores ædificabo, & dicam animæ meæ: Anima, habes bona reposita in annos multos, requiesce, comede, bibe, lætare. Animaduertis de montibus & collibus descendentem, animaduertis consistentem extra petræ foramen, quomodo etiam & ea putet bona esse quæ nulla sunt dicens: Dicam animæ meæ, habes multa bona reposita: Frumentum, & ubertatem terrenorum fructuum esse arbitratus est bona, nesciens quia uera bona nõ nascuntur in maledicta terra, sed in cœlestibus regionibus: thesaurizauit sibi in terra, quia in terra esse thesauros arbitratus est. Si quis autem sublata cruce sequitur Dominum Iesum, & thesaurizat sibi in cœlo, non dicitur ei: Stulte hac nocte animam tuam repetent à te: sed uenientes uenatores, & quærentes animalia de montibus, de collibus, de cauernis petrarum etiam illum cum eis pariter accipient de uenatione sublimi, & ad sublimiora beatitudinis regna portabunt.

Exod. 3.

Luc. 12.

Bona cœlestia & terrena.

QVIA oculi mei super omnes uias eorũ.] Super oẽs uias istiusmodi hominũ qui in montibus cõuersantur, in collibus ambulant, in cauernis habitant petrarũ, habet oculos Deus. Non se absconderũt à facie mea. Qui sancti sunt, nõ se abscondunt à facie Dei: qui autem iniusti, absconduntur à facie eius. Adã post transgressionem cœlestis mandati audiuit uocẽ Domini Dei deambulãtis in paradiso post meridiẽ, & abscõdit se. Sanctus hoc nõ facit, sed cõscientia actuũ suorũ habet fiduciã ad Deum. Si ẽm conscientia nos nõ reprehẽderit, fiduciã habemus ad Deũ, & quodcunq; petierimus accipiemus. Verùm Adã quãuis peccauerit, tamen nõ usq; ad perfectã malitiã mens eius corruit, & ideo abscõnsus est à facie Dei. Cùm aũt peccauit impijssimus fratricida, animaduertite quid fecerit: Egressus est à facie Dei, & habitauit in terra Nod. Si ad malorũ comparationẽ uenias, melius est abscondi à facie Dei quàm fugere eũ. In alio quippe conscientiæ uulnus inflictum tenebras & secreta perquirẽs, leuare oculos nõ patitur ad cœlum. In alio autem desperatione nata contumacia negligit Dominum.

Abscondere se à facie Dei.

Gen. 3.

Fugere Dominum.

NON se absconderũt à facie mea, neq; abscõditæ sunt iniquitates eorũ cõtra oculos meos.] Iusti super quas iniustitias non se absconderunt à facie Dei? Aliquãdo fuerũt in peccatis, quando erãt in mari, sed à piscatoribus extracti sunt. Ne itaq; suspicentur quia non ex misericordia, sed ex proprio merito ad montes uenerint, cõmonens illos sermo diuinus, & in illis nos, & idcirco post prospera atq; felicia tristia inferẽs, dicit: Neq; absconditæ sunt iniquitates eorũ contra oculos meos. Quæ sequuntur difficultatem nobis interpretationis obijciunt. Siue enim intelligamus ea cohærere superioribus, nihilominus de retribuendis supplicijs pertimescimus: siue uidentur non hærere cum superioribus, quæ de piscatoribus & uenatoribus diximus, & sic non modicum nobis scrupulum generant.

ET RETRIBVAM illis primùm duplices iniustitias eorum, & peccata ipsorum in quibus contaminauerunt terram meam, in morticinis abominationum suarum, & iniquitatibus suis quibus impleuerunt hæreditatem meam.] Quod ait, Primùm, siue non intelligentes quidam quod scriptum est, abstulerunt, siue Septuaginta interpretes sicut & cætera secundum dispensationem suam auferre uoluerunt, Dominus uiderit. Nam istum locum cum cæteris editionibus conferentes inuenimus positum. Et retribuam illis primùm duplices iniustitias eorum: ut ostendatur quia etsi ex posterioribus factis digni effecti sunt beatitudine Dei, attamen quia aliquando peccauerunt, & humanis uitijs non carebant, primùm oportet eos recipere sua delicta. Et uide si non uera sit ratio, quis peccata non recipit? Nempe ille qui post credulitatem & baptismum audierit Dominum dicentem, Dimissa sunt tibi peccata, nec ultrà peccauerit. Si autem post lauacrum & ueniam delictorum, rursus ad pristinas sordes fuerimus reuersi, & adhuc imperfecto sensu ab Apostolorum uestigijs recedentes, aut iniusta gesserimus aliqua, aut certè in ipsa iustitia sint aliqua nata peccata, quid nobis fiat consideremus: utrum'ne egrediẽtes de præsenti seculo si habuerimus uitia, uel uirtutes, recipiemus pro uirtutib. præmia, & dimittẽtur nobis ea quæ scientes peccauimus: an plectemur pro delictis, neq; recipiemus præmia pro uirtutibus.

De ijs, qui ad uomitũ et priores sordes scelerum, redeunt.

tibus. Sed neutrum horũ uerũ est, quia & pro peccatis torquebimur, & pro iustitia recipiemus
1. Cor. 3. præmia quæ meremur. Si enim post fundamentũ Iesu Christi non solùm in tuo corde aurum,
Lecturam faciet suorum commentorũ, & retinebit sanã de Christo fidem, &c. & argentum, & lapidẽ preciosum (si tamen habes aliquid auri, uel argenti) superædificaueris, uerùm & ligna, fœnum & stipulam, quid tibi uis fieri cum anima seiuncta fuerit à corpore? utrum' nam ingredi uis in sancta cum lignis tuis, cum fœno & stipula, ut polluas regnũ Dei? an propter lignum, fœnum, & stipulam foris residere, & pro auro, argento, & lapide precioso nihil mercedis accipere? Sed neq; hoc æquũ est. Quid igitur sequitur, nisi ut primum propter ligna ignis tibi detur, qui consumat fœnum, lignũ, uel stipulã? Deus quippe noster apud eos qui pos
Heb. 12. sunt intelligere diuina, ignis dicitur esse consumens. Et cum dicat propheta, Deus noster ignis consumens est, non apposuit quid consumat, tibi derelinquens de manifestioribus intellectũ. Neq; enim id quod ad imaginem & similitudinem suam permanet, ignis iste consumit, non proprias creaturas, sed superædificata ligna, fœnum, stipulam. Locus est difficilis, & ad interpretandum nimij sudoris egens, ut cum primis secunda consentiant. Repromissiones legimus, & post prospera repente tristia prædicantur. Et retribuam (inquit) illis primum duplices iniustitias eorum. Necessariò appositum est, Primum. Primum quippe propter iniustitias tormenta perpetimur, deinde propter iustitiam coronamur. Neq; enim è contrario antè tribuenda sunt iusta, & sic reddenda peccata, ut cessantibus bonis uitia æterna permaneant: sed an-
Tristibus læta subiungit Dominus. tè recipiemus mala, & deinde bona, ut sublatis uitijs uirtutes permaneant in æternum. Obserua omnem thesaurum scripturarum, & inuenies semper Deum ea primùm comminãtem quæ tristia sunt, & ea deinceps inferentem quę læticiam præbeant audientibus. Occidit & uiuificat,
1. Reg. 2. percutit, & sanat, ipse dolorem facit, & rursum restituit. Percussit, & manus eius sanauerunt. Su-
Psal. 15. per his ergo qui iustus est intellectu pio considerans quæ dicuntur ingemiscat, & dicat: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur (inquit) sine macula, & operatur iustitiam, qui loquitur ueritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua, nec fecit proximo suo malum, & opprobrium non accepit aduersus proximos suos. Nos etiam non his opprobremus qui à peccatis ad pœnitentiam conuertun-
Eccl. 18. tur, scriptura dicente: Ne improperes uiro conuertenti à peccatis. Opprobriũ non accepit aduersus proximos suos, ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus, timentes autem Dominum magnificat. Omnes igitur quicunq; materiam illius ignis habemus in nobis, primũ recipiemus nostra delicta. Sed dicit mihi aliquis de audientibus: Expone & id qđ sequitur:

DVPLICES iniustitias eorũ.] Esto quippe recipio mea peccata, ut cõpleatur id quod ab Apostolo dictũ est: Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Cur uerò duplicia recipio peccata? Cui respondendũ est, quia seruus qui scit uoluntatem Domini sui, & non facit eam, plagis uapulabit multis. Dignum siquidem est eos
Heb. 10. qui gentes sunt, simplicia recipere peccata, & nos duplicia, dicente Apostolo: Voluntariè peccantibus nobis post cognitionem ueritatis, iam ultrà non remanet pro peccato hostia. Horribilis autẽ quædã expectatio iudicij, ignis zelus comedere habens aduersarios. Prophetatũ est de his qui à piscatoribus & uenatoribus de profundo in montibus sunt abstracti, quomodo recipiant primùm duplicia peccata sua. Post hæc de uocatione gentiũ prophetatũ est, non eorũ qui necdum cognouerunt Christũ, sed qui iã uocati sunt, ut sciant laudes referre pro gratia, & in Ecclesia consistentes confiteantur & adorent nomen eius.

De Gentiũ conuersione. DOMINE fortitudo mea, & adiutorium, & refugium meum in die malorum, ad te gentes uenient ab extremo terræ, & dicent: Quoniam falsa possederunt patres nostri simulachra, nec est in illis utilitas.] Quomodo ab extremo terræ uenerunt gentes ad Dominum, & dixerunt, Quoniã falsa possederunt patres nostri simulachra, nec est in illis utilitas? Quinam isti qui ueniunt ab extremis? Sunt alij primi terræ, sunt alij nouissimi. Qui sunt primi? Sapientes, facun-
1. Cor. 1. di, nobiles, diuites, optimates. Qui sunt extremi? Stulta mundi elegit Deus ut confundat fortia, & ea quæ non erant, ut destruat quæ sunt. Venient gentes ab extremo terræ. Quasi dixerit: de his omnibus qui sunt nouissimi super terram, de fatuis, de ignobilibus, de abiectis. Et dicent, Quoniam falsa possederunt patres nostri simulachra, nec est in illis utilitas. Nõ quia & uera sint idola, ad quorũ distinctionẽ nunc falsa dicantur, sed idola quæ falsa sunt per naturam nulla est in eis utilitas.

Idola cordium & manuum. SI FACIET sibi homo Deos, & isti non sunt dij.] Nõ solùm de corporeis simulachris faciunt sibi homines Deos, sed & de corde confingunt. Qui enim possunt simulare alium creatorẽ extra uniuersitatis Deum, alium spiritum sanctum, alium Christum, alia secula extra hæc quæ cernimus, ij omnes fecerunt sibi Deos, & adorauerunt opera manuum suarum. Omnes philosophi qui uaria dogmata prodiderũt, omnes hæretici qui auctores ad aliter credendũ de Deo miseris mortalibus extiterunt, fecerunt sibi idola, & animi uoluptatem putauerunt Deum, & conuersi adorauerunt opus manuũ suarum, putantes uera esse quę finxerant. Omnes igitur tam

de uisi-

de uisibili materia quàm de falsis dogmatibus fingentes sibi Deos corripit nūc sermo diuinus dicens: Si faciet sibi homo Deos, & isti non sunt dij.

PROPTEREA manifestabo illis in tempore isto opus manuum mearum, ostendam illis uirtutem meam.] In quo tēpore, nisi in isto quo Saluator noster assumpsit corpus humanū?

ET scient quia ego sum Dominus. Deinde alia sequitur prophetia, quam nescio quare apud Septuaginta non inuenientes, in cæteris editionibus quæ cum Hebræo consentiunt sermone, reperimus: quæ plena est necessarijs rebus, & tam utilibus, ut posit si animus fuerit attentus, à uitijs reuocare lectorem. Sic autem sequitur:

Expositio cap. xvij.

Loquitur de Iudæorum peccatis, quæ Ieremias redarguebat.

PECCATVM Iuda conscriptum est in stilo ferreo, in ungue adamantino, sculptum super pectus cordis eorum.] Quoniam difficile est aliquem se malū confiteri, ideo Iudæi qui exemplaria nonnulla falsarunt, etiam in hoc loco pro, Peccato Iuda, peccatū Eorum posuerunt. Sed si figuraliter consideres (ut sæpe ostendimus) Iudam Christum nuncupari, forsitan peccatum Iudæ peccatum nostrum est, qui credimus in Christum de tribu Iuda, & ex eius secundum carnem stirpe nascentem. Si autem uolueris sacratius intelligere de proditore Iuda dictū: Peccatum Iudæ scriptum est in stilo ferreo, in ungue adamantino sculptū super pectus cordis eorū, repugnabit tibi quod sequitur, Eorum. Igitur (ut suprà diximus) super nos qui peccamus ista conueniunt, quorum peccata non forinsecus alicubi conscribuntur, sed in cordis conscientia stilo exarata ferreo, sculpta ungue adamantino. Quod autem peccata nostra scribantur in pectore, ex his quæ sequuntur intellige. Antequā peccatum faciam nulla in corde meo peccati imago uersatur: cùm autē conscientia peccati imaginē sumpserit, habeo formā illius, & semper ante oculos cordis mei delicti pōpa depingitur. Et si quidem esset peccatū meum atramento conscriptum, forsitan delerem illud, nunc autem scriptū est in stilo ferreo, & in ungue adamantino sculptum est super pectus cordis mei, ut mecū ad tribunal ueniat, & cōpleatur illud quod à Christo prophetatū est: Nihil absconsum quod nō manifestabitur, & nihil occultū quod nō palàm fiet. *Math. 10.* Nudabitur pectoris mei cōscientia, & aperto corde uidebūtur literæ peccatorū, quę in stilo ferreo, in ungue adamātino sculptæ sunt. Atq; ita uniuersa spectantiū multitudo leget in pectore meo signatas imagines peccatorū. Nihil enim absconsum quod nō reuelabitur: *Rom. 2.* et inter se inuicē cogitationū accusantiū siue defendentiū. Et nolite ante tempus iudicare donec *1. Cor. 4.* ueniat Dominus, & illuminet abscondita tenebrarū, & manifestet consilia cordium. Cui manifestabit? utique non sibi, qui antequam fiant cuncta cognoscit: sed his qui cum illo uenturi sunt, & propter puritatem mentis & corporis agnum sequentur, ostendet delicta in corde peccatoris expressa, ut resurgant iusti in gloriam, peccatores uerò in opprobrium & confusionem æternam. A' quibus liberet nos Deus resurgentes cum Christo Iesu, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN CAP. II. *De eo quod scriptum est: Quomodo conuersa es in amaritudinem uitis alienæ? usq; ad eum locum in quo ait: Maculata es in conspectu meo in iniquitatibus tuis, dicit Dominus.*

HOMILIA XIII.

DEVS mortem non fecit, neq; delectatur in perditione uiuentium. Creauit enim ut essent omnia, & salutares generationes mundi, nec est in eis uenenum mortis, neq; inferni regnum super terram. *Sap. 1.* Deinde paululum ultrà procedens reperio unde sit mors. Inuidia autem diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Omnia igitur bona in nobis & propter nos condidit Deus, sed nosmetipsi malitiam atque peccata, propria nobis attraximus uoluntate. Vnde & in præsenti lectione per prophetam nunc queritur Deus, & quodammodo dubius inquirit, quomodo in quibusdam amara sit anima, quam dulcē ipse condiderat, & ait: Quomodo conuersa es in amaritudinem uitis alienæ? Quod dicit tale est: Ego feci pedes quibus ingrederetur mortale genus, qua causa factum est ut claudicent plurimi? Ego feci omnia membra ualida, atq; integra, quomodo uideo in multis debilia, atq; inutilia? Itaq; non solùm primi hominis anima, sed & uniuersorū ad imaginem & similitudinē Dei facta est, & antiquior est hæc imago quæ Dei est, imagine Zabuli quam postea nobis induimus ob peccatū. Vnde debemus magnopere laborare, ut quomodo delinquentes portauimus imaginē terrestris, ita ad pœnitentiā conuersi portemus imaginē cœlestis, ad quā & uniuersa primùm cōdita creatura est, ob cuius in malum conuersionem nunc peccantes sermo corripiens ait:

Deus bonorū auctor, homines uerò malorum sibi ipsis auctores extiterunt.

1. Cor. 15.

QVOMODO conuersa es in amaritudinē uitis alienæ? Ego aūt plantaui eā fructiferā, uniuersam uerā.] Et antè diximus, & nunc eadē plenius ut intelligans reperimus, quia Deus bonā plantauit hominis animā, sed ipsa uitio suo aduersus cōditoris deprauata sit uoluntatem. Ego autē plantaui te uitē fructiferā, uniuersam uerā. Nō ex parte uerā, & mēdacē ex parte plantaui, sed uniuersam uerā. Quomodo contra plantationē meam conuersa es in amaritudinem, & facta es uitis aliena? Post hæc sequitur.

SI ABLVTA fueris nitro,& multiplicaueris tibi herbam borith, maculata es in conspectu meo in iniquitatibus tuis,dicit Dominus.) Ergo ne hoc arbitrandum est, quia anima pecca-
Hier.2. trix nitro conata sit purgare maculas suas, & assumens borith, quæ oritur ex terra, immundi tiam delictorum à se mundare contenderit? Vnde nunc ad eam loquitur sermo diuinus: Si abluta fueris nitro,& multiplicaueris tibi borith, maculata es in conspectu meo in iniquitatibus tuis, dicit Dñs. An id quidem uerius existimandum est, quia ut sacra uolumina omni uirtute
Verbum Dei purgat. sunt plena,ita & Dei sermo omni uirtute sit plenus,& habeat istiusmodi fortitudinē, quæ possit purgare uitia, & sordibus defricatis ad colorem pristinū reuocare? Viuus est quippe sermo
Heb.4. Dei,& efficax,& acutus super omnem gladium utrinq; acutum,& reliqua. Ex quibus diximus pro passionibus animæ remedia habere sermonem, esse in eo nitrum, esse borith, quibus sordes abluantur. Neq; uerò omne peccatum nitro sermonis & borith potest emundari, sed sunt aliqua delicta quæ non indigeant facili curatione, nec ad nitrum & borith tantū abluta discedant. Sic nunc dicitur: Si ablueris te nitro, & multiplicaueris tibi borith, maculata es in cōspectu meo in iniquitatibus tuis,dicit Dominus. Et quomodo sunt quędā uulnera quę malagma tibus,& oleo,& alligaturis redduntur pristinæ sanitati: alia uerò sunt istiusmodi, de quibus di-
Esa.1. catur, Non est malagma imponere,neq; oleum,nec alligaturas,sed terra uestra deserta, ciuitates uestræ igne exustæ: sic sunt quædam peccata quæ animam sordidant, & indigent homine qui habeat borith, nitriq; sermonem: alia uerò talia sunt ut non possint supradicti sermonis uirtute curari. Neq; enim sordibus comparantur. Idcirco sciens differentias peccatorū, per Esa
Esa.4. iam Dominus dicit: Lauabit Dominus sordes filiorum & filiarum Sion in sanguine. Emundabit de medio eorum spiritu iudicij,& spiritu combustionis sordes & sanguinem. Sordes spiritu iudicij, sanguinem spiritu combustionis. Si peccasti,& peccatorum sorde pollutus es, lauabit Dominus sordes filiorum, & filiarum Sion, & sanguinem emundabit de medio eorum. Si autem mortale peccatum est, non possumus nitro borithq; mundari, sed spiritu iudicij, spiritu combustionis & pœnæ. Forsitan & Iesus baptizat spiritu sancto, & igne: non quia eundem in spiritu sancto, atq; igne baptizet: sed quo sanctus baptizetur spiritu sancto,& is qui post fidem & magisterium Dei rursum ad scelera conuersus est, cruciatu purgetur incendij. Beatus qui lauacrum accepit spiritus sancti, & ignis lauacro non indiget. Miserabilis autem, & omni fletu dignus, qui post lauacrum spiritus, baptizandus est igni. Vtrunq; siquidem habet baptisma
Esa.11. Iesu. Exijt namq; uirga de radice Iesse,& flos de radice eius ascendit. Virga peccatoribus, flos iu
Deut.4. stis. Sic Deus & ignis consumens,& lumen in scripturis dicitur. ignis peccatoribus, lumen san-
Ioan.8. ctis. & beatus qui habet partem in resurrectione prima. Si quis seruauerit lauacrum Spiritus Sancti, iste in resurrectionis prima parte communicat. Si quis uerò in secunda resurrectione seruatur, iste peccator est, qui ignis indiget baptismo, qui combustione purgatur, ut quicquid habuerit lignorum, fœni, & stipulæ, ignis consumat. Quamobrem cùm talia post mortem nobis residere uideamus, scripturas diligenter simul recitantes reponamus eas in cordibus nostris,& iuxta earum uiuere præcepta nitamur, ut ante excessionis diem si fieri potest peccatorum sordibus emundati cum sanctis ualeamus assumi, in Christo Iesu, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN CAP. III. *De eo quod scriptum est: Et dixit Dominus ad me diebus regis Iosiæ. usque ad eum locum in quo ait: Iustificauit animā suam Israel à peccatrice Iuda.*

HOMILIA XIIII.

3.Reg.12. IPSVM primum lectionis sermonem, qui perobscurus est, debemus excutere, & postea si Dominus dederit uiam intelligendi ad altiorem sensum uenire. In Regnorum libris fertur
Diuisione Israelitici regni quæ mala secuta sint. historia, quæ docet post Salomonis interitum temporibus Roboam duodecim tribus fuisse diuisas: id est in decem tribus regnasse Hieroboam, & uocatas eas esse Israel: duabus uerò præfuisse Roboam,& uocatas eas esse Iudam. Quæ discretio populi iuxta fidem libri, usque ad præsentem diem permanet. Neque enim in aliquibus uoluminibus inuenitur ubi Israel & Iuda sub uno cursus imperio redigantur. Primus itaque peccauit Israel sub Hieroboam,& cæteris successoribus eius, & tanta peccauit, ut à Deo traderetur captiuitati, & seruiret apud Assyrios usq; ad præsentem diem. Et Iuda peccauit, traditusq; est Babylonijs non usque ad hodiernam diem, sed (ut scriptura testatur) septuaginta annis, de quibus Hieremias prophetauit,
Dan.9. & Daniel. Si intellexisti historiam quæ in Regnorum libris scripta est, considera uerba prophetæ, & uidebis eundem exprimi sensum. Accusatur Israel, & dicitur: Audiens congregatio Iuda quod ob peccata sua Israel traditus sit captiuitati, non egit pœnitentiam, nec conuersa est ad me: sed in tantum peccata peccatis cumulauit, ut ad comparationem uitiorum eius iustior inueniatur Israel. Deinde propheta prædicare iubetur ad Israel, ut quia Iuda peior illo factus sit, conuertatur ad Dominum, & Israel, & Iuda sub uno imperio futuros esse, & ad pristinam

pristinam rediturος concordiam. Quod ut planius fiat, ipsius scripturæ uerba ponenda sunt.

ET DIXIT Dominus ad me in diebus regis Iosiæ: Vidisti quid fecit mihi habitatio domus Israel? Non dixit Iuda, sed prius, Israel. Abijt subtus omnem montē excelsum, & subtus omne lignum nemorosum, & fornicata est illic, & dixi postquam fornicata est hæc omnia: Conuertere ad me, & non est conuersa. Et audiuit præuaricationem eius, id est, populi Israel, præuaricatrix Iuda. Et uiderunt, id est, ij, qui erant de Iuda, quoniam de omnibus comprehensa est, in quibus mœchabatur habitatio Israel. Dimisi eam, & dedi ei libellum repudij. Dimisi enim populū Israel, & ejeci eos in Assyrios: et dedi ei libellum repudij in manu eius, & non timuit præuaricatrix Iuda. Post tanta quæ passa est Israel dimissa à Deo accipiēs libellum repudij in manus suas, debuerat à uitijs Iuda conuerti, & per aliena peccata correpta sibi similia præcauere: quæ non solùm peccarē non desiit, sed pristina scelera duplicauit, in tantum ut ad comparationem eius cō gregatio Israel, quæ prius fuerat ipsa damnata, fit iustior. Et dedi ei libellum repudij in manus eius, & non timuit præuaricatrix Iuda soror eius, sed abijt, & fornicata est & ipsa, & facta est fornicatio eius in nihilum, & mœchabatur in lignum & lapidem: & in his omnibus non est conuersa ad me præuaricatrix Iuda, ex toto corde suo, sed in mendacium: nec timuit ex his quæ fecerat Israel, ut toto corde conuerteretur ad me, & deposito mendacio (in quo perseuerabat) ucrē ageret pœnitentiam. Et dixit Dominus ad me: Iustificauit animam suam Israel à præuaricatrice Iuda. Peccata Israel cum Iudæ uitijs comparata iustificant quodammodo animam eius. Vade, & lege sermones istos ad aquilonem. Si intellexisti historiam, uideamus quid in his sermo mysticus significet. Vocatio Gentium, expectatio Israel, habuit exordium ut testantur apostoli, post annunciationem quam Iudæorum prædicauerant synagogis: Ad uos (dicentes) erat missus sermo: sed quia indignos uos iudicatis æternæ uitæ, ecce cōuertimur ad gentes. Paulus quoque sacra uoce loquitur: Illorum peccato salus Gētibus facta est ad zelandum eos. Igitur multa peccata illius populi fecerunt eum à Domino derelinqui, & nos ad spem salutis uenire, qui alieni eramus testamentorum & repromissionis. Vnde etenim mihi nescio ubi extra sanctā terram nato, nunc de repromissionibus disputare, & credere in Deum patriarcharum Abraham, Isaac & Iacob, & in Iesum Christum, qui omnium prophetarum uocibus prædicatus est? Si intellexisti duos populos, Israel & Gentium, intellige transmigrationem Israel de populo Iudæorum, & de eo scriptum esse: Dimisi eam, & dedi ei libellum repudij. Dimisit enim uerē Deus populum Israel, & dedit libellum repudij, ut sequēs firmat exemplum. Iubet lex Moysi mulieri displicenti uiro suo dari libellum repudij, & dimitti eam, & tunc uiro licere ut alteram ducat. Iuxta hunc sensum intellige accipientes Iudæos libellum repudij, & omnino derelictos à Domino. Vbi enim iam apud eos prophetæ? Vbi signa uirtutum? Vbi manifestatio Dei? Nō templū, non uictimæ, non alius quislibet cultus uoluminibus legis expressus. Ejecti sunt de regionibus suis, atque ita dedit Dominus libellum repudij Israel. Post eos nos, qui in scripturis Iudæi uocamur, Iudæi autem propter tribum Iuda, ex cuius Saluator stirpe descendit, conuersi sumus ad Dominum: & nouissima nostra, quæ utinam saltem in hoc tempore non complerentur, similia futura sunt peccatis Iuda, imò peiora. Et ut credas in consummatione seculi deteriora nobis euentura quàm euenerunt Iudæis, audi Saluatorem in Euangelio prædicantem: Cùm multiplicatæ fuerint iniquitates, refrigescet charitas multorum. Qui autem perseuerauerit usque in finē, hic saluus erit. Et in alio loco: Fient signa & prodigia in cœlo & in terra, ad decipiendos (si fieri posset) etiam electos. Tantaque incredulitas in uniuerso humano genere futura est, ut Saluator noster, qui omnia quæ sunt uentura cognouerat, loqueretur: Putas ueniens filius hominis inueniet fidem super terram? Verè quippe, si iudicemus fidem & ueritatem, non multitudinem, & respiciamus uoluntatem hominum, non congregationem, uidemus in tanto numero Ecclesiarum fidelem difficilē reperiri. Tunc erant uerē fideles, quando martyrum uictimæ feriebantur, quando cruentas exequias prosecuti tristes ad Ecclesiam reuertebantur, & omnis erat multitudo lugentium, quando catechumeni in prima statim fide pro ferendo martyrio ducebantur, quando mulierculæ & infirmus sexus usque ad mortem manebat intrepidus. Tūc uerē signa de cœlo, tunc fiebant portenta de terra. Tunc erant pauci quidem, sed uerē fideles, angustam & arctam ingredientes uiam quę ducit ad uitam. Nunc uerò quando facti sumus plures, quia difficile est plures esse bonos, neque enim mētitur Iesus dicens: Multi uocati, pauci autem electi, ex tantis Christianam fidem pollicentibus pauci sanè reperiuntur, qui habeant fidem & ueritatē, & beatitudine digni sint. Sic itaque dicit: Primùm propter peccata dimisi Israel, & reliqui eum in commigrationem: Iuda autem audiens ea, quæ acciderant Israel, noluit ad me conuerti. De nostris loquitur peccatis, qui legentes ea quæ passus est populus Iudæorum, nō timemus, neque dicimus: Si naturalibus ramis non pepercit, quantò magis nec nobis parcet Deus? Si illos gloriantes esse se oliuam bonam, & de radice patriarcharū Abraham, Isaac & Iacob, Christus clementissimus Deus pro suo merito eradicauit, quātò magis neque nobis parcet, si similia fecerimus?

De uocatione Gentiū, & reiectione Iudæorum.

Actor. 13.

Rom. 11.

Deut. 24.

Matth. 24.

Fideles quādo conspecti.

Matth. 22.

Rom. 11.

Vide benignitatem & seueritatem Dei. Neq; enim benignus tantùm est, & non seuerus, neq; seuerus tantùm, & non etiam benignus. Si benignus esset tantummodo, bonitatem eius contemneremus. Si seuerus tantùm, desperatio nos salutis propter peccata quæ fecimus, præcipitaret in uitia. Nunc uerò quasi dans necessaria, quippe habemus omnes bonitatem eius ob pœnitentiã, & seueritatẽ ob delicta, & benignus est & seuerus, & loquĩ ad nos per Prophetã dicẽs: Vidisti, quid fecit mihi habitatio domus Israel (Israel in præsenti pro Iudæorũ populo accipe.)

ABIIT super omnem montem excelsum, & subijt usq; ad omne lignum nemorosum.] Si cõsideres (*Luc. 18.*) Pharisæum ascendentem templum cum superbia, & non percutientem pectus suũ, neq; mala propria sentientem, quomodo dicat, Gratias tibi ago, quia nõ sum ut cæteri homines, raptores, iniusti, adulteri, & sicut iste publicanus: ieiuno bis in sabbato, decimas do de substantia mea. Vides, quomodo ascendit super omnem montem excelsum, & inflãmatus arrogantia ista præsumat. Sunt autem alij, qui ascendunt super colles, & fiunt subtus omne lignum non fructiferum, sed nemorosum: siquidem alterius naturæ est lignum, quod ubertate fertile est, alterius quod tantùm abundat fronde foliorum. In nemoribus & lucis nemo plantat ficum, nemo uineam, nemo arbores fertiles, sed oblectationi uisus tantùm ligna frondentia. (*Heretici quales.*) Tales sunt hæretici, qui orationem suam uerborum decore componunt, non ut conuertant audientes à uitijs, sed ut delectent. Igitur qui istiusmodi seductione persuasus est, abijt subtus omne lignum. Simulq; attende quare non dixerit, Omne lignum, & tacuerit, neque rursum addiderit, Omne lignum fructiferum, sed significanter adiecerit, Subtus omne lignum frondosum. Quamobrem si intelligas, cur præcipiatur in lege: Non plantabis omne lignum iuxta altare Domini Dei tui, nec facias nemus nominatum: quippe interdicitur ne lucus plantetur in templo: si obseruaueris quare dictum sit.

FORNICATA est illic, & dixi pôstquam fornicata est hæc omnia: Ad me conuertere, & non est conuersa, & uidit præuaricationem eius præuaricatrix Iuda.] De nobis dici intellige, qui derelinquentes pactum quod cum Deo fecimus, non seruamus: neq; respicimus priorem populum & testamentum, & repromissiones, & nobilitatem generis per peccatum simile perdidisse. (*Ioan. 8.*) Si essetis filij Abraham, opera patris uestri faceretis, dicit eis Dominus. Et in alio loco Ioannes (*Matth. 3.*) Baptista: Ne incipiatis, inquit, dicere in uobis, Quia patrẽ habemus Abraham. Dico enim uobis, quia potens est Dominus ex lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Lapides esse nos significans, quia ad similitudinem lapidum obdurantes corda nostra tenuimus ueritatem. Et uerè omnipotens Deus suscitabit filios Abrahæ de lapidibus, si permaneamus in adoptione eius, & spiritum, per quem adoptati sumus, custodiamus in nobis. Vidit ergo præuaricationem Israel præuaricatrix Iuda, quæ nõ seruauit pactum quod cum Deo fecerat. Et uidit, quoniam de omnibus, in quibus mœchabatur, comprehensa est illa generatio. Omnia quippe quæ passus est Israel, nos qui sumus Iuda legentes in sacris uoluminibus, inuenimus, quoniã de omnibus mœchabatur habitatio Israel. Dimisit eam Deus, & dedit ei libellũ repudij. Et cùm deberemus ex his, quæ illi passi sunt, nos ad meliora conuerti, & inspicere quod illi propter peccata ducti sunt captiui, & interfecti ab inimicis, & ciuitates eorum igni exustæ sint: cùm itaq;, ut diximus, (*Rom. 11.*) hæc nobiscum deberemus reputare, Quia si Deus naturalibus ramis non pepercit, quantò magis nec nobis parcet: si illos, qui de patriarcharum genere descendebant, sic propter peccata dimisit, quid nos necesse sit uocatos ex gentibus pati: nihil horum reputamus: & ideo nos uocatos, ut illi incitentur ad zelum, uidentes seruos aliquando liberos, ignobiles aliquando nunc Dei filios. Si autem illi tanta passi sunt, quantò magis nos si peccauerimus, peiora patiemur?

IN QVIBVS mœchabatur habitatio domus Israel.] Dimisi eam, & dedi ei libellum repudij in manus eius, & non timuit præuaricatrix Iuda hæc, quæ fecit habitatio Israel, Quia dimisi eam, & dedi ei libellum repudij. Nec timuit præuaricatrix Iuda, ut ne ipsa propter peccata sua similia sustineret. Si quis nuper emptus domum emptoris & Domini fuerit ingressus, sciscitatur ab aliquo conseruo, si quis de prioribus seruis offenderit Dominum quid promeruerit: & si uoluerit in domo Domini perseuerare, cauet ea facere quæ eos fecisse audiuit, qui uerberibus & tormentis & relegatione digni extiterunt. Deinde diligentissimè inquirens quid fecerunt illi, qui libertatem à Domino meruerunt, omni labore nititur, ut ea faciat, quæ eos fecisse cognouit. Et nos itaq; qui non eramus serui Domini, sed idolorum & dæmonum, & postea ex gentibus congregati credidimus in Christum, legamus scripturas, uideamus quis iustificatus sit, quis offenderit Deum, & cum omni obseruatione nitamur ea facere, quæ iustos legimus fecisse, & caueamus in hæc incidere, in quæ inciderunt hi, qui traditi sunt captiuitati, & eiecti de hæreditate Dei.

ET NON timuit præuaricatrix Iuda, sed abijt, & fornicata est & ipsa.] Post fornicationem, in qua primus corruit Israel, fornicata est etiam Iuda. ET facta est fornicatio eius in nihilũ, & mœchabatũ in ligno & lapide. Quando peccamus duro contra Deũ corde, nihil aliud facimus,

nisi

nisi cum lapide fornicamur. Quando in uoluptate peccamus, mœchamur subtus omne lignum nemorosum.

ET IN his omnibus non est cōuersa ad me præuaricatrix Iuda ex toto corde suo, sed in mēdacio.] Et nos conuersi sumus ad Dñm, sed quia nō ex toto corde conuersi, dicitur: Nō est conuersa ad me præuaricatrix Iuda ex toto corde suo. Neq; uerò ait, Nō est cōuersa ad me præuaricatrix Iuda, & tacuit, sed, Nō est, inquit, cōuersa ad me præuaricatrix Iuda ex toto corde suo, uerùm in mēdacio: ut ostenderet eos qui cōuertuntur, si non ex toto corde conuertunt, in mēdacio, non in ueritate cōuerti. Quapropter legamus Veteris testamentu historias & prophetas, & si quos iustificatos inuenerimus, imitemur ea per quæ illi iustificati sunt. Legamus Euangelia, & omne Nouum testamentum. Legamus Apostoli Pauli epistolas uniuersas, & scribamus in cordibus nostris, uiuentes iuxta præcepta cœlestia, ut nō tradatur & nobis libellus repudij: sed cohæredes efficiamur cum Christo Iesu: & uidebimus quod plenitudine Gentium Ecclesiā Dei introeunte in nouissimis saluetur Israel, secundum illud eloquium, Cùm autem plenitudo gētium introierit, tunc omnis Israel saluus erit, & fiet unus grex & unus pastor, docens in cōmune populum suum, magnificare omnipotentem Dominum cū Christo Iesu, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Conuerti ad Dominum ex corde, uel in mendacio.

Rom. 11. Ioan. 10.

FINIS HOMILIARVM ORIGENIS IN HIEREMIAM.

ORIGENIS ADAMANTII IN EZECHIELEM PROPHETAM HOMILIAE.

PROLOGVS D. HIERONYMI IN EZECHIELEM.



AGNVM est quidem, amice, quod postulas, ut Origenem faciam Latinum, & hominem iuxta Didymi uidentis sententiam, alterum post Apostolum Ecclesiarum magistrum etiam Romanis auribus donem: sed oculorum, ut ipse nosti, dolore cruciatus, quem nimia impatiēs lectione contraxi, & notariorum penuria, quia tenuitas hoc quoq; subsidium abstulit: quod rectè cupis, tam ardenter ut cupis, implere non ualeo. Itaq; post xiiij. Homilias in Hieremiam, quas iam pridem confuso ordine interpretatus sum, & has quatuordecim in Ezechielem per interualla dictaui, id magnoperè curans, ut idioma supradicti uiri à simplicitate sermonis, quæ sola Ecclesiis prodest, etiam translatio conseruaret, omni rhetorica artis splendore contempto: res quippe uolumus non uerba laudare: & illud breuiter admonens, ut scias Origenis opuscula in omnem scripturam esse triplicia. Primum eius Opus excepta, quæ Græcè σχόλια nuncupantur, in quibus ea quæ sibi uidebātur obscura, atq; habere aliquid difficultatis, summatim breuiterq; perstrinxit. Secundum homiliaticum genus, de quo & præsens interpretatio eius est. Tertiū quod ipse inscripsit τόμους nos uolumina possumus nūcupare, in quo Opere tota ingenij sui uela spirantibus uentis dedit, & recedēs à terra in mediū pelagus aufugit. Scio te cupere, ut omne genus transferā dictionis: pmisi causam cur facere nō possim. Hoc tamē spōdeo, quia si orante te Iesus reddiderit sanitatem, non dicam cuncta, quia hoc dixisse temerarium est, sed permulta sum translaturus, ea lege qua tibi sæpe constitui, ut ego uocem præbeam, tu notarium.

Vide quam fuerit indefessum D. Hieronymi studium.

Librorū Origenis diuisio est.

LOCI THEOLOGICI, QVOS ORIGENES IN HOMILIJS XIIII. in Ezechielem Prophetam exposuit.

IN CAP. I. *De prima visione Ezechielis.* HOMILIA I.

Cur Iudæos bonos pariter & malos in Babylonem captos perduci uoluerit.



ON omnis qui captiuus est, propter peccata sustinet captiuitatem. Nam cùm omnis multitudo Iudæorum causa peccati derelicta fuerit à Deo, & captiuitatē sustinens comprehensa sit à Nabuchodonosor, atq; eiecta de terra sancta in Babyloniam usq; perducta sit: pauci tamen iusti qui erant in populo, non ob culpam suam sustinuerunt captiuitatem, sed ob id ne peccatores, qui fuerant iugo Fingamus quippe peccatoribus in Ba captiuitatis oppressi, omninò subsidium non haberent. bylonam abductis, iustus in antiquis finibus resedisse: fiebat ut nunquam peccatores remedium consequerentur. Disposuit igitur clemens & benignus, & hominum amator Deus inter supplicia, quibus peccatores punit, etiam uisitationis suæ miscere pietatem, nec immoderata pœna miseros premere. Semper talis est Deus noster, excruciat nocentes, sed quasi pius pater tormentis clementiam sociat. Si autem uis agnoscere uera esse quæ dicimus, uide quid acciderit in Aegypto à fame. Si uoluisset interficere tantùm Aegyptios, & punire cruciatus in septennali fame, fecisset utiq; quod uoluerat: & neq; Ioseph in Aegyptum descendisset, nec Pharao uidisset somnium de his, quæ Aegypto fuerant euentura, nec regi fuisset ostensum à principe uinariorum, esse quendam qui posset regi somnium interpretari. Nunc uerò, ut cernis, Deus flagellat quasi pater, parcit autem nō solùm Israel, uerùm & Aegyptijs, cùm alieni sint ab eo, propter propriam mansuetudinem. Et manifestum est, quia boni Dei opus super eos exerceatur, dum Ioseph descendit in Aegyptum, dum Pharao somnijs admonetur, dum princeps uini interpretem indicat, dum interpretes differit uisa, atque ita ubertatis tempore frugibus congregatis posterioris famis penuria uincitur. E quibus omnibus perspicuum est, non esse immoderatam iram, quæ ab hæreticis in creatore reprehenditur. Poteramus quidem multas historias retexere, ad hæc probanda quæ dixi: sed ne uidear à proposito recedere, compendium facio sermonis. Propositum quippe mihi est explanare de eo, quod propter peccata sua captiuus abductus sit populus Israel. Et ne fortè aliquis arbitretur peccatores à Deo traditos, ab eo ulterius non gubernari, & semel in captiuitatem redactos ultrà dispensationem eius & misericordiam non mereri, præsentem locum diligentius consideremus. Daniel non peccauit, Ananias, Azarias, Misael à peccatis immunes fuerunt, & tamen captiui effecti sunt, ut ibi positi captiuum populum consolarentur, & per exhortationem uocis suæ pœnitentes in Hierusalem restituerent castigatus pro tempore. Septuaginta quippe annis seruitutis supplicia pependerunt, ac sic deinde in sedes proprias reuersi sunt, quia sanctus prophetarum sermo deiectos animos subleuauerat. Verùm non solùm ij quatuor in captiuitate Prophetæ extiterunt, sed & Ezechiel unus ex eis fuit, & Zacharias filius Barachiæ captiuitatis tēpore sub Dario rege cecinit. Inueniemus etiam Aggæum, multosq; alios prophetarum ijsdem prophetasse temporibus. Ex quibus indicatur Deum non tantummodo punire peccantes, uerùm & misericordiam miscere supplicijs. Quod

Deus in ira sua misericordiæ suæ recordatur, ut sanet: nō ut perdat.

Gen. 41.

Nō esse immoderatam Dei iram.

In Babylone qui prophetauerint.

Quòd si dubitas, audi uoces tormenta patientiũ, quomodo sacratim & in cruciatibus suis clementiam Dei eloquantur: Cibabis nos pane lachrymarum, & potabis nos in lachrymis & in mensura Nõ ait indifferenter, In lachrymis: sed, In lachrymis & in mensura. Misericordia quippe Dei in pondere. Si non esset utile conuersioni peccantium adhibere tormenta peccantibus, nunquam misericors & benignus Deus pœnis scelera puniret: sed quasi indulgentissimus pater ob hoc corripit filium, ut erudiat: quasi prouidentissimus magister ita seueritate frontis lasciuum discipulum castigat, ne amari se sentiens pereat. Vide Salomonem sapientissimum omniũ, quid de Dei correptionibus suspicetur. Fili, noli esse pusillanimis in disciplina Dei, neq; deficias correptus ab eo. Quem enim diligit Dominus, corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit. Nullus est enim, inquit Apostolus, filius, qui cùm peccauerit, non flagelletur à patre. Et ad hoc mirabiliter addidit, dicens: In disciplina perseuerate. Tanquam filijs uobis offert se Deus. Quis enim filius, quem non corripit pater? Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, † adulteri & non filij estis. Sed sit forsitan aliquis, qui ipso nomine iræ offensus criminetur eam in Deo. Cui respondebimus, non tam iram esse iram Dei, quàm necessariam dispensationem. Audi quod sit opus iræ Dei: ut arguat, ut corrigat, ut emendet. Domine ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me. Qui hæc loquitur, scit furorem Dei nõ esse inutilem ad sanitatem, sed ad hoc adhiberi, ut curet ægrotantes, ut emendet eos, qui sermonem eius audire contempserunt. Idcirco nec deprecatur, ne talibus remedijs emẽdetur, ne cum pœnali medela recipiat pristinam sanitatẽ: quasi si seruus iam inter flagella positus, dominum precetur, repromittẽs ei se imperata facturum, & dicat: Domine ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me. Omnia quæ Dei sunt, bona sunt, & meremur corripi. Ausculta quid dicat: Arguam eos in auditu angustiæ eorum. Ideo audiuimus ea, quæ de tribulatione sunt, ut emẽdemur. In maledictis quoq; Leuitici scriptũ est: Si post ista non obedierint, neq; conuersi fuerint ad me, apponam eis plagas septẽ super peccata eorum. Si autẽ post hæc conuersi non fuerint, emendabo eos. Omnia Dei quæ uidẽtur amara esse, ad eruditionẽ & remedia proficiunt. Medicus est Deus, pater est Deus, dominus est: non asper, sed lenis est dominus. Si ueneris ad eos, qui puniti sunt secundum eloquia scripturarum, compone scripturas scripturis, ut & te Apostolus docet, & uidebis ibi dulcissima esse, ubi amarissima existimantur. Scriptum est in Propheta: Non uindicabis in id ipsum in iudicio. Vindicauit semel in iudicio per diluuium, uindicauit semel in iudicio super Sodomam & Gomorram, uindicauit semel in iudicio super Aegyptum, & sexcenta millia Israelitarũ. Noli existimare quòd hæc ultio pœna tantùm fuerit peccatoribus, quasi pòst mortem & supplicia iterum à supplicio excipiendi sint. Puniti sunt in præsenti, ne in futuro iugiter punirẽtur. Cerne pauperẽ in Euangelio, squalore & penuria premi, & postea in Abrahæ sinu requiescit. Recepit mala sua in uita sua. Vnde scis an receperint, qui in diluuio sunt necati, mala sua in uita? Vnde nosti utrùmne restituta sint Sodomæ & Gomorræ mala sua in uita sua? Audi testimonium scripturarum. uis testamenti Veteris testimonium discere? uis Noui edoceri? Restituetur Sodoma in antiquum: & adhuc dubitas, an bonus sit Dñs puniens Sodomitas? Tolerabilius erit terræ Sodomorũ & Gomorræorum in die iudicij, dicit Dominus miserans Sodomitas. Benignus ergo est Deus, clemẽs est Deus. Solem suum uerè oriri facit super bonos & malos: & pluit uerè super iustos & iniustos, non solùm hunc quẽ oculis cernimus solem, sed & illum solem, qui oculis mentis aspicitur. Ego malus eram, & ortus est mihi sol iustitiæ. Ego malus eram, & uenit super me pluuia iustitiæ. Bonitas Dei est etiam in his quæ amara existimantur. Igitur in ciuitate constitutus est Propheta, & cerne quæ uideat, ne dolores sentiat captiuitatis. Deorsum uidet labores, sed sursum eleuans oculos, apertos suspicit cœlos, cernit sibi reserata cœlestia, uidet similitudinem gloriæ Dei, uidet quatuor animalia, de quibus multus sermo, & difficilis interpretatio est. Cernit aurigã quatuor animalium. Cernit rotas se inuicem continentes. Auriga quatuor animalium non totus est igneus, sed pubetenus à pedibus, & exinde usq; ad summum electri fulgore rutilat. Non enim solùm tormenta habet Deus: sunt in eo etiã refrigeria. Punit peccatores, sed per ea ministeria quæ deorsum sunt. Neq; enim Propheta ignẽ uidit in capite, aut in his membris quę à lumborum confinio ad summa consurgunt. Igneus est Dominus, sed à renibus usq; ad pedes, ut demonstret eos, qui in generatione uersantur igne indigere. Renis quippe coitus significatio est. Adbuc in lumbis Abraham patris erat Leui, quando ei occurrit Melchisedech. Et in Psalmo dicitur: De fructu lumbi tui ponam super sedem meam. Igneus est à renibus usq; ad deorsum Dominus. Generationis enim & libidinis opera gehennæ supplicijs corripiuntur. Igneus est Deus, sed non totus est igneus. Superiora eius electrum sunt. Electrum non solùm argento, uerùm & auro preciosius est. Electrum autem pro exemplo fulgoris scriptura posuit, non quod Deus uerè electrum sit. Et quomodo non est tale electrum Deus, quale uidebatur: sic non est talis ignis, qualis à renibus usq; ad pedum finem apparuit. Ignis iste consumit, & non est appositum quid consumat, ut tu quæ-

Marginal notes: Eccles. 7. — Hebr. 12. — † Nόθοι, Spurij. Credo ueri ipse Hieronymum, adulterini. — Psalm. 6. — De Nemesi diuina. — Leuit. 26. — De pœnis huius & æternæ uitæ. — Naum. 1. — Genes. 7. 19. — Exod. 14. — Luc. 16. — Ego non ausim uel affirmare, uel negare. — Marc. 6. — Matth. 5. — Visio Ezechielis prima. — Hebr. 7. — Psal. 132. — A' Dei igne quid consumatur.

Deut. 4. tens reperias quid sit illud quod à Dei igne consumitur. Deus noster ignis consumẽs est. Quid
1. Cor. 3. consumit ignis iste? Non ligna quæ cernimus, non sensibile fœnum, non stipulam quæ uidet,
sed si superædificaueris fundamento Iesu Christi opera peccati ligna, opera peccati fœnum, o-
pera peccati inferiora stipulam, uenit ignis, & uniuersa ista examinat. Quis est iste ignis, quem
lex prædicat, & Euangelium non tacet? Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Quis est
Apostole ignis iste, qui probat opera nostra? Quis est ignis iste sic sapiens, ut custodiat aurum
meum, ut argentum meum splendidius ostendat, ut illæsum relinquat eum, qui in me est, lapi-
dem preciosum, ut mala tantùm consumat quæ feci, quæ superædificaui ligna, fœnum, stipu-
Luc. 12. lam? Quis est iste ignis? Ignem ueni mittere super terrã, & quàm uolo ut accendatur. Iesus Chri
stus dicit, Quàm uolo ut iam accendatur. Bonus enim est, & nouit, quia si ignis iste fuerit accen
Zach. 13. sus, malitia consumetur. Scriptum est in Prophetis: Sanctificauit eum in igni ardenti, & uora-
uit tanquam fœnum syluam. Et rursum: Emittit Dominus sabaoth in tuum honorem contu-
meliam, & in tuam gloriam ignis ardens accenditur. id est: ut tu glorificeris, emittitur ignis in
opera peccatorum tuorum. Vis adhuc à Propheta discere, quia tormenta boni Dei sint ad uti-
Esa. 47. litatem eorum, qui ea sustinent constituta? Ausculta eundem Prophetam dicentem: Habes car
bones ignis, sedebis super eos, ij erunt tibi adiutorio. Hæc oportebat abscondere, & in mediũ
non proferre, sed hæretici nos impellunt, ut celanda efferamus in publicum: quia tecta sunt u-
tiliter apud eos, qui adhuc paruuli iuxta animæ ætatem sunt, qui metu indigent magistrorum,
minis & terroribus corripiendi sunt, ut possint consequi bonitatem, ut per amara remedia à
uulneribus peccatorum aliquando desistant. Semper enim sacramenta Dei propter paruulos
Nescio de qui- auditores uelaminibus quibusdam operiuntur. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Do-
bus paruulis mine, quam abscondisti timentibus te. Legis & prophetarum Deus abscondit multitudinem
loquaris, mihi bonitatis suæ non diligentibus, sed timentibus se. Paruuli quippe sunt, nec possunt cum emo-
placẽt illi desi- lumento suo discere, quòd amentur à patre, ne dissoluantur, ne despiciãt bonitatem Dei. Qua-
derantes par- propter cùm audieris de populi captiuitate, crede quidem uerè accidisse eam iuxta historiæ fi-
uuli, de quibus dem, sed in signum rei alterius præcessisse, & subsequens significasse mysterium. Nam & tu, qui
Christus, uocaris fidelis, qui conspicis pacem, Christus quippe pax nostra est, in Hierusalem commora-
Matth. 11. ris. Si autem peccaueris, derelinquet te uisitatio Dei, & traderis captiuus Nabuchodonosor,
De spirituali & traditus duceris in Babylonem. Cùm enim confusa fuerit anima tua à uitijs & perturbatio-
peccantium nibus, abduceris in Babylonem, quoniam Babylon, Confusio interpretatur. Et si rursum pœ-
captiuitate. nitentiam egeris, & per conuersionem ueri cordis misericordiam Dei impetraueris, mittitur ti-
bi Esdras, qui te reducat, & ædificare faciat Hierusalem. Esdras quippe interpretatur Adiutor,
& mittitur tibi uerbum iuuans, ut reuertaris in patriam tuam. Sacramentum est & id, quod in
1. Cor. 15. ænigmate & à Daniele dicitur, & ab Apostolo abscondente pariter & reuelante narratur: In
Adam omnes morimur, & in Christo omnes uiuificamur. Fuit quippe Adam in paradiso, sed
serpens captiuitatis eius causa extitit, & fecit, ut eijceretur siue de Hierusalem, siue de paradiso,
& ueniret in locum hunc lachrymarum. Serpens hostis est contrarius ueritati. Contrarius au-
tem non à principio creatus est, neque statim super pectus & uentrem suum ambulauit, neque
fuit ab initio maledictus. Sicuti Adam & Eua non statim, ut facti sunt, peccauerunt: ita & ser-
pens fuit aliquando non serpens, cùm in paradiso deliciarum moraretur. Vnde postea corru-
Ezech. 28. ens ob peccata meruit audire: Tu signaculum similitudinis, corona decoris in paradiso Dei
natus es, donec inuenta est iniquitas in te, ambulasti immaculatus in omnibus uijs tuis. De
Iob 11. quo etiam Iob memorat, quia in conspectu omnipotentis Dei superbierit. Cecidit quippe de
cœlo lucifer, qui manè oriebatur, contritus est super terram. Vide consonantiam Prophetici
Euangeliciq́ʒ sermonis. Prophetes dicit: Cecidit de cœlo lucifer, qui manè oriebatur, contritus
Luc. 10. est super terram. Iesus loquitur: Videbam Satanam quasi fulgur de cœlo cadentem. In quo dif
fert dicere fulgur, aut luciferum de cœlo ruentem? Quod ad rem pertinet, omnis consonantia
ἀναξίαμ. de cadente est. Deus quippe mortem non fecit, nec malitiam operatus est. Liberum arbitrium
& homini, & angelo ad uniuersa permisit. Hîc iam intelligendum est, quomodo per arbitrij li-
bertatem, alij ad bonorum conscenderint summitatem, alij corruerint in malitiæ profundum.
Tu uerò homo, quare non uis arbitrio te tuo derelictum? Quare ægrè fers niti, laborare, con-
tendere, & per bona opera te ipsum causam tuæ fieri salutis? An magis te delectabit dormien-
Ioan. 5. tem, & in otio constitutum æterna prosperitate requiescere? Pater meus (inquit Dominus Ie-
sus Christus) usque modò operatur, & ego operor, & tibi displicet operari, qui ad opera natus
es? Non uis opus tuum fieri iustitiam, sapientiam, castitatem? Non uis tuum opus esse forti-
tudinem, aliasq́ʒ uirtutes? Igitur in captiuitatem ducuntur, qui propter peccata sua seruitutis
Luc. 4. meruere supplicia. Et uenit Iesus Christus prædicare captiuis remissionem, & cæcis uisum. Iste
clamat eis, qui sunt in uinculis, Egredimini: & ijs, q uersanť in tenebris, Videte. Et nos fuimus
in uinculis peccatorum, & nos aliquando uersabamur in tenebris, aduersum rectores tenebra-
rum

rum mundi istius concertantes: uenit Iesus omnium prophetarū uocibus prædicatus, dicens
ligatis, Exite, & constitutis in tenebris, Aspicite. Si autem uis audire Ezechielem filiū hominis
in captiuitate prędicātem, & iste typus erat Christi. Ideo factū est ait, in trigesimo anno, in quar-
to mense, in quinta mensis, & ego erā in medio captiuitatis secus flumen Chobar, & aperti sunt *Chebar.*
cœli. Secus fluuium ergo Chobar Ezechiel cùm triginta esset annorum, apertos uidit cœlos. Et *Ioan. 1.*
Dominus Iesus Christus incipiens erat quasi triginta annorum secus fluuium Iordanem, & a- *Ezechiel pro-*
perti sunt cœli. Et per omnem prophetiam Ezechieli dicit: Fili hominis. Quis autem filius ho- *pheta Christi*
minis, ut Dominus meus Iesus Christus? Respondeant mihi hęretici qui natiuitatem illius ut *typus.*
phantasma eludunt: quare Christus filius hominis appellatur? Ego affirmo filiū hominis eum *De ueritate hu-*
fuisse. Nam qui passiones assumpsit humanas, necesse est ut ante passionem susceperit natiui- *manæ in Chri-*
tatem. Neq; enim potuit humanos affectus, uerba, consuetudines, crucem, mortem recipere, si *sto naturæ.*
non reciperet humanitatis exordium. Et consequens erat, natiuitatem eius auferentes, auferre
etiam passionem, & simpliciter dicere, Non est crucifixus Iesus. Nūc uerò crucem confiteris, &
non erubescis: Iudæis scandalum prædicas crucifixum, & gentibus stultitiam, & minus scan-
dalum passione uel morte, erubescis natiuitatem eius confiteri. Nimirum minus schandali est *1. Cor. 1.*
Iesum natum fuisse, quàm mortuum, aut si schandalū Christiana fides nō ueretur, cur times di-
cere minora, qui maiora ausus es confiteri? Pręsertim cùm natiuitas illius nō ex semine uiri &
mulieris somno conuenientis esse credatur, sed iuxta Prophetæ eloquiū dicentis: Ecce uirgo in *Esa. 7.*
utero concipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emmanuel. Hoc quod dicitur Emma- *Emmanuel, nō*
nuel, non unū nomen sonat, sed rem significat. Aduenięte quippe Iesu, dicimus, Nobiscū Dñs. *unum nomen,*
non frustrà ergo in trigesimo anno prophetat Ezechiel. Nam & nomen eius figura Christi est. *sed rem signi-*
Interpretatur quippe Ezechiel, Imperiū Dei: imperiū autem Dei nullus est, nisi Christus Iesus. *ficat.*
Filius quoq; Buzi scribitur, quod interpretatur Contemptus. Si uenias ad hæreticos, & audias
eos spernentes, & pro nihilo ducentes creatorem, & insuper etiam criminantes, uidebis iuxta
illos contemptissimi creatoris filium Dominum nostrum Iesum Christum. Quòd si quis relu-
ctatur, & non uult hæc quæ exposuimus, quasi prophetiam recipere, quęram ab eo cur scriptū
est in trigesimo anno uitę Ezechielis apertos fuisse cœlos, & uidisse eum eas uisiones quæ in li-
bro eius continentur. Quid mihi prodest annorum numerus, nisi hoc, ut discam trigesimo an- *Luc. 3.*
no & Saluatori & prophetæ cœlos fuisse reseratos, & spiritalibus spiritalia comparans, cogno-
scam uniuersa quæ scripta sunt, eiusdem esse Dei sermões? Quippe uerba sapientū ut stimuli, & *Prouerb. 31.*
quasi claui in altū confixi, quia compūgentib. dati sunt à pastore uno. Ego & hoc quod dicitur,
In quarto mense, quinta mēsis, iuxta possibilitatem sensus mei inuestigans, precor à Deo ut id
ipsum possim intelligere quod scripturarū eius congruit uolūtati. Nouus annus imminet iam *Exod. 12.*
Iudæis, & primus mensis apud eos à noui anni numeratur exordio. Agitur autem pascha de
numero noui anni. Principiū mensium iste uobis erit in mensibus anni. Ab hoc anno numera *Christus bapti-*
mihi quartum mensem, & intellige baptizatū Iesum in quarto mense noui anni. Eo enim mēse *zatus mense*
qui apud Romanos Ianuarius nuncupatur, baptismū Domini factū esse cognoscimus, qui est *quarto, anno*
mensis quartus ab anno nouo iuxta supputationem Hebræorum. Et quia de quatuor elemen- *et. 30.*
tis mundi subsistentes corpus assumpserat, recipiens etiam sensus humanos, ideo forsitan & in
quarto mense, & in quinto die mensis est intuitus uisionem.

ET EGO eram in medio captiuitatis.] Videtur mihi ironicôs dictum: Et ego eram in medio
captiuitatis. Et ego,] quasi si dicat iuxta historiam quidem Propheta, Et ego qui nō tenebar in
peccatis populi, erā in medio captiuitatis: iuxta allegoriam aūt Christus: & ego ueni in locū ca-
ptiuitatis, ueni ad eos fines, ubi serui, ubi captiui detinebant. Habes istiusmodi Saluatoris no- *Christus quid*
stri uoces in ꝓphetis, indignātis quia nō faciamus homines digna dispēsatiōe eius, & maximè *desideret in*
nos qui in eū putamur credere. Dicit qppe ad patrē suū: Quæ utilitas in sanguine meo dū descē- *nobis.*
do in corruptionē? Nūquid confitebit tibi puluis, aut annūciabit ueritatē tuā? Inuenio quoq; *Psal. 29.*
& aliā istiusmodi uocē, quæ ex Saluatoris nostri persona dicit per Prophetā, quærentē animas
plenas iustitię, plenas sensuū diuinorū, plenas sanctorū fructuū, & quærentē ueritatis ueros bo-
tros, sed inuenientem plurimos peccatores & inferaces bonorū, & idcirco dicentem: Heu mihi *Mich. 7.*
quia factus sum sicut qui colligit stipulam in messe, & sicut racemos in uindemia, ad quam nō
superest botrus ad manducandum primitiua. Heu mihi. Quòd dicitur, Heu mihi, non est pri-
mogeniti totius creaturæ, non est diuinitatis uox, sed humanæ animæ quam suscepit: unde in-
fert: Heu mihi anima mea, quia perijt reuertens à terra, & qui corrigat inter homines nō est. O-
mnes in sanguine iudicantur, unusquisq; proximū suum tribulat. Hæc idcirco memorata sunt,
quia ait Propheta: Et ego eram in medio captiuitatis iuxta flumen Chobar, quod interpreta- *Chebar.*
tur Grauitudo. Grauis autem est huius seculi fluuius, sicut & alibi sacratè dicit. Et iuxta simpli-
ces quosq; historiam explicat: iuxta eos uerò qui spiritaliter scripturas audiūt, de anima signi-

Psal.136. ficat, quæ in uitæ istius inciderit turbines. Super flumina Babylonis ibi sedimus & fleuimus, dũ
recordaremur Sion, in salicibus in medio eius suspendimus organa nostra, quia illic interroga
uerunt nos qui captiuos duxerunt nos, uerba canticorum. Ista sunt flumina Babylonis, iuxta
quæ sedentes & reminiscentes patriæ cœlestis, lugent atq; deplorant, ubi suspendũt organa sua
in salicib. legis & mysteriorũ Dei. Scriptũ est in quodam libro, quia salignam omnes credentes
Esa. 44. accipiant coronam. Et in Esaia dicit: Orient quasi in medio aquę fœnum, & salix super aquam
fluentem. Et in solennitate Dei, quando tabernacula eius componũtur, salignos ramos in ta-
bernaculorũ fixione constituũt. Secus fluuiũ Chobar. Secus flumen istud grauissimum seculi.

ET aperti sunt cœli.] Clausi erant cœli, & ad aduentũ Christi aperti sunt, ut reserans illis ue-
Cœli ad Christi aduẽtũ aperti. niret super eum Spiritus S. in specie columbæ. Neq; enim poterat ad nos cõmeare, nisi primum
ad suæ naturę consortem descendisset. Ascendit Iesus in altũ, captiuam duxit captiuitatem, ac-
Ephes. 4. cepit dona in hominib. Qui descendit, ipse est qui ascendit super omnes cœlos, ut impleret o-
De angelis. mnia. Et ipse dedit alios apostolos, alios prophetas, alios euangelistas, alios pastores & magi
stros in perfectionem sanctorũ. Aperti sunt cœli.] Nõ sufficit unũ cœlum aperiri, aperiunt plu-
rimi, ut descendãt non ab uno, sed ab omnib. cœlis angeli ad eos qui saluandi sunt. Angeli qui
Ioan.1. ascendebant & descendebant super filiũ hominis, & accesserũt ad eũ, & ministrabant ei. Descen
Matth. 4. derunt autem angeli, quia prior descenderat Christus, metuentes descendere priusq; Dñs uirtu
tum omniũ rerumq; præciperet. Quando autem uiderũt principem militiæ cælestis in terrestri-
bus locis commorari, tũc per apertam uiam ingressi sunt sequentes Dñm suũ, & parentes uolũ
tati eius, qui distribuit eos custodes credentiũ nomini suo. Tu heri sub dęmonio eras, hodie
Matth. 18. sub angelo. Nolite, inquit Dominus, cõtemnere unum de minimis istis qui sunt in Ecclesia. A-
men enim dico uobis, quia angeli eorum per omnia uident faciem Patris qui est in cœlis. Ob-
sequuntur saluti tuæ angeli, concessi sunt ad ministeriũ filij Dei, & dicunt inter se: Si ille descen-
dit, & descendit in corpus, si mortali indutus est carne, & sustinuit crucem, & pro hominib. mor
tuus est, quid nos quiescimus? quid parcimus nobis? Eia omnes angeli descendamus è cœlo.
Luc. 2. Ideo & multitudo militiæ cœlestis erat laudantium & glorificantium Deum, quando natus est
Christus. omnia angelis plena sunt, ueni angele, suscipe sermone conuersum ab errore pristino,
à doctrina dęmoniorum, ab iniquitate in altum loquente: & suscipiens eum quasi medicus bo
nus confoue atq; institue: paruulus est, hodie nascitur senex repuerascens: & suscipe tribuens ei
baptismum secundæ regenerationis, & aduoca tibi alios socios ministerij tui, ut cuncti pariter
eos qui aliquando decepti sunt, erudiatis ad fidem. Gaudium enim est maius in cœlis super u-
Luc.15. nũ peccatorem pœnitentiã agentem, q̃ super nonaginta nouem iustos, quib. non est opus pœ
nitentia. Exultat omnis creatura, collætatur & applaudit his qui saluandi sunt. Nam expectatio
Rom.8. creaturæ reuelationem filiorũ Dei expectat. Et licet nolint ij qui scripturas Apostolicas inter-
pollauerũt, istiusmodi sermones inesse libris eorũ quib. possit creator Christus approbari, ex-
pectat tamen omnis creatura filios Dei, quando liberent à delicto, quando auferant de zabu-
li manu, quando regenerent à Christo. Verùm iam tempus est, ut de præsenti loco aliqua tan-
gamus. Vidit Propheta non uisionem, sed uisiones Dei. Quare nõ uidit unam, sed plurimas ui-
Oseæ 12. siones? Audi Dominum pollicentem atq; dicentem: Ego uisiones multiplicaui. QVINTA men-
sis.] Hic annus quintus captiuitatis regis Ioachim. Trigesimo anno ætatis Ezechielis, & quin-
to captiuitatis Ioachim, Propheta mittitur ad Iudæos. Non despexit clementissimus pater, nec
longo tempore incommonitum populum dereliquit. Quintus est annus. Quantum temporis
intercessit? Quinq; anni interfluxerunt ex quo captiui seruiunt. Statim descendit Spiritus san-
ctus, aperuit cœlos, ut hi qui captiuitatis iugo premebant, uiderent ea quæ uidebantur à Pro-
pheta. Dicente quippe eo: Et aperti sunt cœli, quodammodo & ipsi intuebantur oculis cordis
quæ ille etiam oculis carnis aspexerat.

ET factus est sermo Dñi ad Ezechielem filium Buzi sacerdotem.] Sermo Domini qui in prin
Ioan.1. cipio erat apud Deum patrem Deus uerbum, sermo qui credentes efficit deos. Si enim dixit il-
los deos ad quos sermo Dei factus est, & non potest solui scriptura, ad quoscũq; sermo Dei fa-
Psal.82. ctus est, facti sunt dij. Ezechiel quoq; Deus fuit, quia factus est sermo Dei ad eum: Ego dixi, Dij
estis, & filij altissimi omnes. Vos uerò ut homines moriemini, & quasi unus ex principibus ca-
Refutat conuicium aduersus Deum legis & prophetarum. detis. Vbi habetis in nouo Testamento istiusmodi repromissionem? Si oportet instrumenta di
stinguere, & dicere inter se dissidẽtes deos, quod quidem nefas est etiam suspicari, sed iuxta ab-
usionem dicimus, audacter profectò dicam, multò maiorem in ueteri Testamento ostendi hu-
manitatem quàm in nouo. Ego dixi, Dij estis, & filij altissimi omnes. Non ait, Quidam dij estis,
quidam non estis, uerùm, Omnes dij estis. Si aũt peccaueritis, ausculta quid sequit: Vos uerò ut
Homines suæ mortis auctores. homines moriemini. Non est hæc culpa uocantis ad salutem, non ipse causa mortis qui inui-
tat ad diuinitatem, & ad cœlestis naturę adoptionem, sed in nostro peccato, & in nostro scelere
cõsistit quod dicitur: Vos autem ut homines moriemini, & quasi unus de principibus cadetis.

Multi

Multi principes erant,& unus ex eis corruit,de quo & in Genesi scribitur:Ecce Adam factus est *Genes. 3.*
non quasi nos,sed quasi unus ex nobis.Ergo quando peccauit Adã, tũc factus est quasi unus.
Et factus est sermo Dñi ad Ezechielem filiũ Buzi.Etiamsi de Saluatore hęc dicta uolueris intel-
ligere,ne timeas, habet & sic allegoria intellectũ suum:Venit sermo Dñi ad eum qui de uirgine
nascebatur:id est hominem,sermo semper in patre manens:ut fierent utraq; unũ,& consociare-
tur homo,quem ob sacramentum & salutem uniuersæ humanitatis indueret,diuinitati eius &
naturæ Vnigeniti Dei.Factus est sermo Dñi ad Ezechielem filiũ Buzi,sacerdotem in terra Chal
dæorum. Chaldęi de cœlestib. disputant:Chaldęi natiuitates hominũ ratiocinantur. IN terra
Chaldęorũ.] Quasi si dicat,eorum qui asserunt fatum,eorũ qui causas uniuersitatis astrorum
circuitu uendicant.Iste ergo nunc error,& ista mentis peruersitas figuraliter in Chaldæorũ ter-
ra significatur.In terra Chaldęorum secus flumen Chobar.

ET FACTA est illic super me manus Dñi.] Et sermo Dñi factus est ad Prophetam,& manus,ut *Factis & uer-*
& factis ornaretur & uerbis.Et uidi uisiones. Aliqua perstringam,& licet pro angustia tempo- *bis exornatus*
ris ea quæ dixi,possint sufficere,tamen etiam de toto corpore uisionis summa quęq; libabo.Et *& instructus*
uidi,& ecce spiritus surgens ueniebat ab Aquilone.Diligenter considera rerum numerum quę *propheta.*
dicuntur:Spiritus surgens siue auferens,ueniebat ab Aquilone.Ecce una res. Et nubes magna
erat in eo:ecce duæ.Et splendor in circuitu eius:ecce tres.Et ignis refulgens:ecce quatuor. Et in *Visionis & re-*
medio eius sicut uisio electri in medio ignis:ecce quinq;.Et lumen in eo.ecce sex.Post hæc simi- *rum quæ in ea*
litudo quatuor animalium,& uisio eorum,& narratio uisionis:ecce septem.Et in medio anima *à propheta cõ-*
lium quasi carbones ignis:ecce octo.Quis potest ista minutatim exponere? Quis ita est capax *spectæ sunt*
spiritus Dei,ut hæc sacramenta dilucidet? Oportebat accusatores creatoris & Dei prophetarũ, *mysteria.*
primùm intelligere quæ dicũtur à prophetis,& postea criminari. Qui enim uerè accusat,ea de-
bet accusare quæ nouit.Si uero hæretici ne propè quidem sunt intellectui diuino,quomodo ra
tionabiliter accusant quod eos nescire conuincimus? Discant quis in hac uisione sit sensus.Pri-
mùm apparet spiritus auferens.Secundò nubes magna in spiritu auferente.Tertiò splendor in
circuitu spiritus auferentis. Quartò ignis refulgens. Quintò in medio eius sicut uisio electri,
haud dubium quin in medio ignis. Sextò splendor in eodem electro. Confiteor libenter à sa-
piente & fideli uiro dictã sententiam,quam sæpe suscipio:De Deo & uerè dicere periculum est. *De Deo & ue-*
Neq; enim ea tantùm periculosa sunt quæ falsa de eo dicuntur:sed etiam quæ uera sunt,& non *rè dicere peri-*
opportunè proferuntur,dicenti periculum generant.Margarita uera est, sed si peruersè, discri- *culum est.*
men eius est quod dicit, Pedibus eorum. Et ut iuxta nos aliquod ponamus exemplum, colle- *Matth. 7.*
ctiones istæ non solùm in Actia,non tantùm Romæ non in Alexandria,sed in omni semel orbe
similitudinem referunt sagenæ,quæ ex omni genere piscium capit.Non possunt uniuersa bona
esse quæ incidunt in eam.Ait quippe Saluator:Cùm extraxerint,& secus littus sederint,eligent *Matth. 13.*
bona quidem in uasa sua,mala uerò foràs proijcient.Oportet ergo in sagena totius Ecclesiæ es-
se & bona & mala.Si iam uniuersa mũda sunt,quid derelinquimus iudicio Dei? Et iuxta aliam
parabolam,& frumentum & paleæ in area continentur,cùm frumentum tantùm in Christi hor
rea congregandum sit,& discernantur paleæ ab eo,cuius uentilabrum in manu eius,& munda *Luc. 3.*
bit aream suam,& congregabit frumentum in horreum, paleas uerò consumet igne inextin-
guibili.Neq; enim assero aream totum esse mundum, sed aream intelligo esse cœtum populi
Christiani.Quomodo unaquęq; area circumscribitur,& est plena frumento,uel paleis,nec to-
tum frumentum est,nec totum rursum palea:sic in Ecclesijs terrestribus alius est frumentum, a-
lius est palea.Verùm ibi non sua causa, nec per uoluntatem paleæ sunt:neq; enim ex proprio
arbitrio frumentum est:hic uerò in tua potestate positum est, ut sis palea uel frumentum. Hæc
nos docere debent,ut si aliquando aliquis in congregationibus nostris uiderit peccatorem,
non scandalizetur,neq; dicat:Ecce peccator in cœtu sancto est. Si hoc licet, si hoc conceditur,
quare & ego non peccem? Dum in præsenti seculo sumus,id est in area, & in sagena, & boni &
mali in ea continẽtur.Quando autem uenerit Christus,fiet discretio,& implebitur illud quod
ab Apostolo dicitur:Omnes nos oportet assistere ante tribunal Christi, ut reportet unusquis-
que propria corporis sui quę gessit,siue bona,siue mala. Hæc in Proœmio de interpretationi-
bus uisionum æstuans animus est locutus,& ambigens quæ sileat,quæ proferat,quę leuiter ta-
cta dimittat,quæ ex ijs manifestius,quæ obscurius exponenda sint,si tamen poterimus imple-
re quod cupimus. Primùm ergo uidetur spiritus auferens : id quod paulò antè diximus,quia *Spiritus aufe-*
Dominus noster ignis consumens sit,etiam nunc reperimus & dicimus huic testimõnio con- *rens mala.*
gruere.Quomodo ponitur spiritus auferens? Deus spiritus est, & spiritus auferens cernitur. *Ioan. 4.*
Quid à me aufert,& ab anima mea, ut meritò auferens prędicetur? Vtiq; mala:& tunc senno
bonitatem eius, si à me pessima quęque sustulerit. Neq; uerò putandum est finem esse beatitu
dinis,si à malis liberemur:initium felicitatis est carere peccato.Et in Hieremia scribitur(Omnia
quippe quæ in prophetis scripta sunt,clementissimo Deo uendico) Ecce dedi sermones meos

suos

in os tuum, ecce constitui te super gentes & regna eradicare, & suffodere, & disperdere, & ædificare, & plantare. Benignus est Deus dans sermones ad eradicandum. Verùm quid est quod eradicari debeat, & subuerti? Si qua plantatio in animo mala est, si qua secta nequam, hanc eradicat, hanc subuertit sermo propheticus. Vtinam autem contingat, ut mihi talis sermo donetur, qui eradicet hæreticorū semina, & doctrinā ex Zabuli fonte manantem, qui de eius anima qui nūc primùm Ecclesiam ingreditur, idololatriæ auferat plantationē. Dedi sermones meos in os tuū. Ecce constitui te eradicare & suffodere. Scilicet ut si qua ædificatio pessima est, destruať. Quàm uellem & ego suffodere quicquid Marcion in aurib. deceptorū ædificauit, eradicare & subuertere, & disperdere, ut Iacob disperdidit idola. Vsq; ad hodiernū diem est disperdere & ædificare. Hęretici disperdere & subuertere tantùm audierunt, in ædificationis autem plantationisq; sermone surdas aures auerterunt. Neq; enim uolunt inspicere, quia tristia quæq; prima dicuntur, & secunda quæ læta sunt. Quare nunc ista memoramus? Videlicet ut manifestetur Dei sermo subuertere mala, & ædificare optima, eradicare uitia, quasi agricola bonus, ut in purgato campo uberrima uirtutum messis oriatur. Hæc propter spiritum auferentem. Vidit enim primum spiritum auferentem, deinde nebulam magnam in eo. Quando purgatus fueris ab auferente

Nubes magna. spiritu, tantùm ut auferatur omne malum à te, & omne quod in tua anima nequitię uersatur, tunc incipies etiam magna nebula frui, quæ in spiritu auferente consistit. Quæ nebula proxi-

Matth. 3. ma est ei nebulæ quam in Euangelio legimus, de qua uenit uox: Hic est filius meus dilectus, in

Splendor. quo bene complacui. Spiritus uerò auferens, deinde nebula magna in eo, postea splendidissimum lumen in circuitu eius: ablatum est à te malum. Data est tibi nebula magna, ut pluat imbrem super uineam tuam. Secundum illud quod alibi dicitur: Mandabo nubibus ne pluant

Esa. 5. super eam imbrem, super pessimam uidelicet uineam. Si autem hoc de mala iubetur, haud dubium est quin è contrario si bona uinea fueris, pluat super te nebula. Et splendor in circuitu e-

Ignis fulgens. ius. Deinde ignis fulgens, & in medio eius quasi uisio electri. Dupliciter aufert à nobis mala

Visio electri. Deus, spiritu & igni. Si boni & intenti ad præcepta Dei simus, & sermonibus illius erudiamur,

Rom. 8. spiritu mala nostra aufert, secundum illud quod scriptū est: Si autem spiritu opera carnis mortificaueritis, uiuetis. Si uerò spiritus mala non abstulerit à nobis, purgatione ignis indigemus. Idcirco diligenter obserua coniunctiones singulas. Prima coniunctio est spiritus & nebulæ, secunda, ignis & luminis, tertia electri & splendoris: ac singula quæ quasi tristia uidentur, iocundiorum uicinitate pensantur. Siue enim spiritus oritur, statim sequitur nebula: siue ignis apparet, adiunctum est ei lumen, siue electrum præcedit, splendor in circuitu eius est. Oportet quippe nos quasi aurum in fornace & electrum uehementissimo igne conflari. Et in hoc Propheta quem nunc exponimus, habes sedentem Dominum in medio Hierusalem, & conflantem eos qui mixti sunt argento, & stanno, & æramento, & plumbo, & querula uoce causantē de his qui habent in se commixtionem materiæ uilioris. Argentum, inquit, commixtum facti estis, & tanquam granum de uua reprobum argentum facti estis. Quando enim creaturæ Dei, quæ ab initio bona est, superinducimus de malis nostris uitia ac passiones: tunc argento & auro, ęs, stannum plumbumq; miscemus, & necessarius est ignis ad purgandum. Ideoq; sollicitè prouidendum est, ut cùm uenerimus ad ignem istum, securi transeamus per eum, ad instar auri argentiq; & lapidis preciosi, quæ sine foco adultera sunt, uel qui sine foco adulteri sunt: non tam urâmur incendio, quàm probemur. Ecce spiritus auferens ueniebat ab Aquilone. Et hoc, quod ab Aquilone ueniebat spiritus auferens, & postea redit, habere rationem. Ab Aquilone quippe exardescunt mala super habitantes terram. Aquilo uiolentissimus uentus, quē alio nomine Dex-

Aquilonem uē-tum Vetustas Dextrum uocauit. xtrū uocamus, qui in quatuor cardinib. cœli de quib. uenti spirare dicūtur, frigidior est atq; uehementior. Necnon & illud quod de ordine castrorū apud Israel in Numeris scribiť, huius rei obtinet figuram. Nouissima eñ castra ad Aquilonem ponūtur Dan. Prima castra Iuda ad O-rientem, deinde pone eum Ruben, postea secundū mare Effrem, in extremo, ut diximus, ad A-

Num. 2. quilonem Dan. Et olla quę succensa describitur, à facie Aquilonis accenditur. Aquilo quippe figuraliter dicitur contraria fortitudo, id est Zabulus, qui est uerè durissimus uentus. Venit eñ ab Aquilone spiritus auferens, & nubes magna in eo. uitia ab eo esse exposuimus.

ET splendor in circuitu eius, & ignis fulgens.] Potuit dicere, Ignis exurens, uerū piguit scripturā tristitiā nominare, & opus eius ascribere, ideoq; pro pœnali ut splendorē tantū apposuit.

ET IN medio eius quasi similitudo quatuor animaliū. Ista uisio eorū. Similitudo hominis in illis. Et quatuor facies uni, & quatuor pennæ uni, & crura eorū recta, & pēnati pedes eorū.] Vides qualia sint quæ regant à Deo, ut ibi: Qui sedes super Cherubim, appare. Cherubim inter-

Psal. 76. pretatur Plenitudo scientiæ, & quicūq; scientia plenus est, efficiť Cherubim, quem regit Deus. Quid sibi autem uolunt quatuor facies? Quæ saluanda sunt genu flectunt Dño Iesu, & ab Apo

Philip. 2. stolo tripliciter nominantur, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestiū, terrestriū, & infernorum. Quæ autem genu flectunt Domino Iesu, subiecta sunt ei. Et quæ subiecta sunt, dicuntur

Nonnè

Nônne Deo subiecta est anima mea? Apud ipsum enim salutare meum. Et oportet eum regnare donec ponat omnes inimicos suos sub pedibus eius. Quod est ergo quartũ? Cœlestia, terrestria & inferna, tria tantùm sunt. Nempe illud: Laudate Dominum cœli cœlorum, & aqua quæ super cœlos est, laudet nomen Domini. Omnia ista reguntur à Deo, & ducuntur à maiestate eius. Quocunq; spiritus ibat, ibant & animalia. Hæc ipsa animalia habent similitudinem super se hominis, cùm sint quatuor facierum. Nec dictũ est in principio, quia facierum quatuor sint, sed quia inter quatuor facies eminet, & principatum tenet facies humana, describitur & quæ dicitur facies humana, & facies leonis à dextris quatuor partium; & facies uituli à sinistris quatuor, & facies aquilæ à quatuor partibus. Videamus ergo an tripartitam animam significet, de qua etiam aliorum opinionibus disputandũ est, ut animæ tripartitæ alia quarta fortitudo præsideat. Quæ est tripartitio animæ? Per hominem rationale eius indicatur, per leonem iracũdia, per uitulum concupiscentia. Spiritus uerò qui præsidet ad auxiliandum, non est à dextris, ut homo, uel leo: non est à sinistris, ut uitulus: sed super omnes tres facies consistit. Aquila quippe in alio loco nuncupatur, ut per aquilam spiritum præsidentem animæ significet. Spiritũ autem hominis dico qui in eo est. Atq; ita omnia ducuntur nutu Dei, cœlestia, terrestria, & inferna, & ea quæ super cœlos sunt: & efficimur nos omnes Cherubim, qui sub pedibus Dei sunt, quibus coniunctæ sunt rotæ: & subsequitur ea. Non sub rota, neq; sub seculi ditione rebusq; uersamur, cùm iam per passionem Christi sumus à mundi negocijs liberati. ET rota in medio rotæ.] Si consideres quomodo per contrarios euentus soluatur uniuersitas rerum, siue in his qui putantur errare, siue in his qui sb errore dicũtur alieni, uidebis quomodo rota in medio rotæ sit. Hęc autem regit omnia, & quocunq; uult torquet totius uniuersitatis Deus, in Christo Iesu, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Psalm. 61. 1. Cor. 15. Psal. 148.
Animæ uirtutes. 1. τὸ ἡγεμονικόν. 2. τὸ θυμοειδές. 3. τὸ ἐπιθυμητικόν. 4. Spiritus Domini.

IA CAP. XIII. *De eo quod dicitur: Fili hominis propheta super prophetas Israel, qui prophetant de corde suo. usq;: Extendam manum meam ad prophetas, qui uident uana, & diuinant mendacia*

HOMILIA II.

NVLLAM speciem peccatorum scriptura reticet, de qua non doceat legentes. Oportuit enim uerbum Dei missum ad sanãdos eos qui audiebant, omnem spiritum peccatorum perstringere, & uniuersis hominibus loqui, ut nemo fraudaretur remedijs salutaribus, & his medelis quæ uulneribus possint prodesse curandis. Quomodo ergo dicuntur alia de populo, alia de sacerdotibus magnis, & quædam de presbyteris, ac nonnulla de dispensatoribus: & quidem bonis dispensatoribus laus, malis uerò culpa adscribitur: ut alij exhortationem accipiant ad meliora, alij uerò ut in peiora non corruant: sic oportet de falsis ac ueris prophetis diuinam edoceri disciplinam, ut prophetæ quidem accipiãtur in eam demum partem, qui uerbis Dei ministrant, per pseudoprophetas uerò designentur Ecclesiarum magistri, qui non rectè seu sermone, seu uita congruũt ei quam prædicant disciplinę. Lęti quapropter simus, si nos scriptura commoneat, docens ut recedamus à uitijs: magis autem si ordinis nostri aliquos Dei sermo perstringat, uolentes sanari & conuerti à peccatis nostris.

Verbum Domini redarguit omnis generis peccata.

FACTUS est sermo Dñi ad prophetam Ezechielem, dicens ei: Fili hominis, propheta mihi super prophetas Israel.] Fuerunt quidem & prophetæ Israel nomine potius quàm ueritate. Sunt autem & hodie in uero Israel, id est Ecclesia, quidã pseudoprophetæ & falsi magistri, quibus hic sermo prænunciat. Si me arguat Dei sermo; tentabo conuerti: nec quia aduersum me aliqua dicuntur, qui uideor doctor esse Ecclesiæ, debeo tacere: uerùm mihimet ipsi non parcens, cũcta reuelabo quæ dicta sunt, ut conuertar à uitijs, ut fiam non ex his quos scriptura nunc corripit, sed ex his qui sermonẽ Dei uerissimè prędicantes in Ecclesia extiterunt magistri. PROPHETA super prophetas Israel qui prophetãt, & dices prophetis.] Quomodo opus prophetarũ erat hæc spiritu prędicere quæ uidebantur, sic eodẽ spiritu opus est ei qui exponere cupit ea quæ sunt latenter significata, ut monstret non ad eũ fieri prophetiã, qui contra Dei docet uoluntatem, qui prophetat de corde suo. Iuxta simplicem quidem intellectũ, quidam prophetarũ de diuino spiritu loquentes, non de corde suo loquuti sunt, sed de sensu Dei: quidam uerò simulantes se prophetas, atq; dicentes: Hæc dicit Dominus, Domino non loquente in eis, pseudoprophetæ extiterunt. Potest autem & super eos qui docent in Ecclesijs, si aliter quàm poscit ueritas docent, pręsens sermo congruere. Si quis enim ea quæ Iesus Christus Dominus locutus est, ipsa æquè doceat, non de corde suo, sed de Spiritu sancto loquitur sermones filij Dei Iesu. Si consentit sancti Spiritus uolũtati, eius qui in Apostolis locutus est, nõ de corde proprio loquitur, sed de corde Spiritus sancti, qui est loquutus in Paulo, qui est loquutus in Petro, & in cæteris apostolis est loquutus. Si quis uerò legens Euangelium proprium sensum aptat Euangelio, non ita intelligens ut Dominus loquutus est, iste falsus propheta est loquens de corde proprio in Euãgelio. Et de hæreticis quidem nihil absurdum est hæc dicta intelligere. Differunt quippe quasi de

De prophetis Iehouæ & de pseudoprophetis et hæreticis.

Aliud est de suo corde loqui, aliud loqui de corde Spiritus sancti.

Euangelijs

Cõsule Irenæũ. Euangeliis, & quasi de Apostolis, [Greek] suorum fabulas proprio corde exponentes, nõ in corde Spiritus sancti. Neq; enim possunt dicere: Nos autem sensum Christi habeamus, ut uideamus ea quæ à Deo donata sunt nobis. Cùm autem & super me uenerit qui dicor ecclesiasticus, qui accipio librum sanctum, & nitor eum interpretari, hoc quod de hæreticis intelligi potest, quæso audientes ut diligenter attendant, & accipiant gratiam spiritus, de qua dictũ est: Discre-
1. Cor. 12. tio spirituum, ut probati trapezitæ facti, diligenter obseruent quando falsus sim magister, quãdo uerò prędicem quæ sunt pietatis ac ueritatis. Si itaq; inuenio in Moyse, & in prophetis sensum Christi, non de corde proprio, sed de Spiritu sancto loquor. Si autem nihil congruum inueniens, mihimetipsi confingo quæ loquar, fluctuans in sermonibus qui sunt alieni à Deo, de meo potius corde, q̃ de Dei sensibus loquor. PROPHETA, & dices prophetis qui prophetant de corde suo.] Non ait simpliciter de corde, sed de corde suo. Et prophetabis, & dices ad eos:

AVDITE uerbum Domini.] Hæc ad me, hæc ad eum dicuntur, qui doctorem se esse promittit
Vtinam hoc cogitaremus omnes qui in Ecclesiis docemus. ut timor Dei maior oriatur in nobis, ne periclitemur quasi sub cõmentario scripto non ab hominib. sed ab angelis Dei, sic proferre sermonem. Noui quippe quia cùm in iudicio ille ordo cõsederit, de quo prophetauit Daniel, & libri fuerint aperti, omnes mei conatus, omnes meæ expositiones, proferentur in medium, siue in iustificationem, siue in condemnationem meam. In
Dan. 7. iustificationem quidẽ mihi erunt, quæ bene dicta sunt. In condemnationem uerò, ea quæ secus
Matth. 12. quàm ueritas poscit, explanata: Ex sermonib. inquit, tuis iustificaberis, & ex sermonib. tuis condemnaberis, quasi habenti non omnes sermones de quib. iustificaretur, neq; rursum omnes sermones de quib. condemnaretur. Si aliquis à sermonib. purus est alienis, & eis qui possint reprehendi, ex sermonib. suis iustificabitur, & non cõdemnabitur. Si autem nunquam rectè locutus est, sed semper protulit praua, ex sermonib. suis condemnabitur, & non iustificabitur. Verùm
Deus dicta & facta nostra diiudicabit. quia nos qui nõ sumus ex omni parte perfecti, neq; sic dicimus ut semper iustificemur, neq; sic è contrario sumus peccatores ut semper condemnemur: & habemus alia uerba ex quib. iustificemur, & alia ex quib. condemnemur: Deus super stateram suam utraq; ponens expendit diligenter, & iudicat in quib. iustus sim, & in quibus sermonib. condemnandus. Quòd autẽ in sermonib. facit, hoc idem facit & in gestis. Necesse est eñ ut sint alia facta in quib. iustificemur, & alia in quib. condemnemur. Neq; eñ sic perfectus sum, ut omnia facta habeam in quibus iustus existam: neq; sic peccator, ut talia cuncta fecerim quæ me omni ex parte condemnent. Esse autẽ & alia facta istiusmodi, & alia istiusmodi, ex hoc manifestũ est quod dicitur: Quorundã homi-
1. Tim. 5. num peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium, quorumdã autẽ & subsequũtur. Similiter autem & bona facta manifesta sunt, & quæ aliter habentur latere non possunt. Aequè de in-
Rom. 2. tellectibus. Propter quod & inter se inuicem cogitationum accusantiũ siue satisfacientium iudicium me expectat de omnib. quæ facio, quæ intelligo, quæ loquor, & incertus opperior, quidnã mihi in illo iudicio sit futurum. Quantoq; magis timor Dei mihi incutitur ad recipienda cũcta quæ feci, tãtò magis custodire me debeo, utinam quidem ab omnib. peccatis, siu autẽ hoc non possum, saltem queam à maximis. Hæc de eo quod proposuimus de prophetis, qui prophetãt
Ambulantes post spiritum suum. de corde suo, ad quod dicitur: Audite sermonem Domini, hæc dicit Adonai Dñs: Væ iis qui prophetant de corde suo, qui ambulant post spiritum suũ. Duo peccata sunt, unum cordis, aliud spiritus. Primùm de meliori parte uideamus, ut possimus etiam ea quæ contraria sunt conside-
1. Cor. 14. rare. Apostolus loquitur: Orabo spiritu, orabo & sensu. Qui sensus in corde habet habitaculũ. Psallam spiritu, psallam sensu. Igitur & spiritus est, & sensus in nobis. Et quomodo sanctus orat spiritu, orat & sensu, psallit spiritu, psallit & sensu: sic iste qui est falsus prophetes, de corde proprio prophetat, & ambulat non post spiritum Dei, sed post spiritũ suum. Est quippe quidam spiritus hominis, qui uersatur in eo, post quem procul absit ut ego ambulem, sed intelligens sanctum Spiritum Dei post Dñm Iesum meũ ambulem. Itaq; prophetę qui prophetant de corde & ambulant post spiritũ non tam Dei, quàm suũ, omnino quod Græcè dicitur * * non uident, & est ambigua ex sermone sententia. Siue eñ ea quæ sunt generalia * id est generalia non uident, licet quadam ex parte conspiciant: siue (quod ego melius reor) omnino non uident, licet sibi ex parte quadam uideantur uidere. Alii quippe in nobis oculi sunt meliores his quos ha-
Oculi mentis. bemus in corpore. Qui oculi aut Iesum Dominũ uident, qui eos ad se intuendũ creauit, aut certè omninò cæci sunt. Si peccator sum, nihil uideo, nec possum ueritatis lumen aspicere. In iudicium quippe (ait) in mundũ istum ueni, ut non uidentes uideant, & uidentes cæci fiant. Si autẽ
Ioan. 9. iustus, accipio gratiam à Deo, & de me quoq; dicitur Vidẽs. Prophetæ eñ uocabãtur antè Videntes. Et qui uides, ait, uade descẽde in terram Iuda, & ibi cõmorare, & ibi prophetabis. In Be-
Esa. 1. thel autem iam nõ adiicies ut prophetes, & rursum alibi: Visio quam uidit Esaias filius Amos.
Psalm. 118. Beatus cui reuelabit Dominus oculos ad uidenda mirabilia de lege Dei, iuxta obsecrationem Prophetæ dicẽtis: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Videamus autem & aliũ sermonem per quẽ pseudoprophetæ, & falsi magistri corripiũtur: à quo quæso ut oran-

tibus

tibus uobis, ego purus inueniar. Quę est ergo correptio?

SICVT VVLPES in deserto, prophetæ tui Israel.] Animal uulpes nequam est, uersutum, indomabile est, ferum est. Dicite (ait Saluator) uulpi isti: Ecce sanationes perficio hodie, & cras, & tertia die consummor. Has uulpes necessarias habuit aduersum alienigenas Samson, quarum caudis cum igne uinctis (trecentas enim ceperat) in perditionem eas frugum misit hostilium. Istiusmodi sunt falsi magistri, uersuti, maligni, & bestijs similes. Si talis sum, uulpes sum sed non simpliciter uulpes, uerùm uulpes in desertis, uulpes in parietinis, uulpes in rupib. hæc hæc enim in diuersis sensib. continentur. Versipelles isti & nequam semper in desertis, semper in solitudinib. morantur. Vbicunq; enim anima habitatur à Deo, & Spiritu sancto plena est, ibi non potest hæreticorum doctrina penetrare, nec ualet eorum sermo perrumpere. Vbi autem solitudo Christi est, ubi desertum iustitiæ, ibi nequissimæ disciplinæ uenena uersantur. Idcirco sicut uulpes, ait, in desertis prophetæ tui Israel.

Ezech. 13. Luc. 13. Pseudoprophetas uulpeculis comparat Propheta.

NON steterunt in firmamento.] Si considerare uolueris magistros, uidebis eos infirmos, instabiles, & non ualentes dicere: Statuit supra petrā pedes meos, & direxit gressus meos. Et quia non sunt tales ut steterint robusta radice fundati, ideo non steterūt in firmamento, sed dilexerunt mouere pedes suos. Est aūt & hoc grande peccatū, saltem paululū pedes mouere, ut Dauid psalmista canit: Quàm bonus Israel Deus rectis corde. Mei uerò penè moti sunt pedes. Beatus ille multūq; felix, cui robustissimè consistenti firmos animæ pedes habere concessū est, qui audire à Deo dignus est, Tu uerò sta mecū. Verùm non tales pseudoprophetæ, non tales falsi magistri: neq; enim sic steterūt in firmamento. Et congregabūt greges super domū Israel: quos docent, quos instituūt, siue hæretici dogma impiū prædicantes, siue falsi magistri decipientes eos quorū auꝛes pruriūt, colligūt greges schismatū aduersum Ecclesiā Dei, aduersum domū israel. Non surrexerūt qui dicerent: In die Domini falsa uidentes hi non surrexerūt. Isti uerò surgentes dicūt: Consepulti sumus Christo per baptisma, & consurreximus ei. Habemus qppe ut pignus Spiritus sancti, quem accipiemus ad plenū postquàm uenerit quod perfectū est, sic pignus resurrectionis, quia in resurrectione perfecta nemo adhuc resurrexit de nobis. Verūtamen resurreximus, Paulo dicente: Consepulti sumus Christo per baptisma, & consurreximus ei. Non ergo resurrexerūt, hoc est, necdū resurrectionis baptisma consecuti sunt falsi prophetæ, & falsi magistri, qui dicerent in die Dñi uidentes quę falsa sunt, neq; aliquando possunt conspicere ueritatem. Accipe exemplū. Qui scripturam legit, & aliter ꝙ scripta est accipit, scripturam mendaciter uidet. Qui uerò audit scripturam ut se ueritatis intellectus habet & sic eam interpretatꝛ, uidet ueritatem. Et sancti quidem non diuinant. Non enī diuinatio in Iacob. Peccatores uerò diuināt falsa, dicētes: Hęc dicit Dñs, & Dñs non misit eos. Audi hæreticos, quomodo traditionem apostolorū habere se dicant. Audi falsos magistros, quomodo affirmant doctrinam suam Dñi esse doctrinam, sensum suū sensui congruere prophetarū, & dicūt: Hæc dicit Dñs, & Dñs non misit eos. Et cœperunt suscitare sermonem. Non uisionem falsam uidistis? Et hi enim uolūt in defensionem sui quendam pro se suscitare sermonem, sed arguit eos Dominus, & dicit:

Psal. 39. Psalm. 73. Rom. 6. Num. 23.

NON uisionem falsam uidistis, & diuinationes uanas locuti estis, & dixistis, Dicit Dñs, & ego non sum locutus?] Propterea dic, Hæc dicit Dñs pro eo quòd sermones uestri mendaces sunt. Orate pro nobis, ut sermones nostri non sint falsi. Licet quidam homines ignorātia iudicij eos asserant falsos, Dñs non dicat, & rectè nobiscum agetur. Si uerò mille hominum eos dixerint ueros, iudicio porrò Dei fuerint falsi, quid mihi proderit? Dicunt & Marcionitæ magistri sui ueros esse sermones, dicunt & Valentini robustissimam sectam, qui fabularū eius commenta suscipiunt. Quæ utilitas? Quia plurimi Ecclesiæ *hæretica prauitate decepti in eorum conspirauere sententiam, hoc est quod quęritur, ut Dominus sermonum meorum testis assistat, ut ipsa comprobet quæ dicuntur sanctarum testimonio scripturarum.

Doctores sinceri Dei iudiciū magis quàm hominū uerētur.

** Locus à mendis suspectus. Quid si legas plurimæ & deceptæ? Aut in Ecclesia.*

PROPTER hæc ergo ad nos dicit Adonai Dñs, extendam manū meam ad prophetas qui uident mendacia.] Hę comminationes sunt aduersum falsos magistros, & eos qui loquuntꝛ mendacia. Videamus aūt quid de eis comminetꝛ: In disciplina populi mei non erūt. Non uno modo à Domino peccatores corripiūtur. Aliter arguitꝛ populus Domini, aliter alienus ab eo: Fili ne neglexeris disciplinam Domini, neq; fatigeris dū argueris ab eo. Quem enim diligit Dñs castigat, flagellat autem omnem filiū quem recipit. Argue nos Domine, uerùm in iudicio, & non in furore. Ista correptio populi est. Correptio peccatoris & alieni illa est quam iustus tenuit, dicēs: Dñe, ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me. De falsis itaq; magistris, & pseudo prophetis dicitur: In disciplina populi mei non erunt, neq; in scriptura domus Israel scribentꝛ. Sicut & alibi: Deleantur de libro uiuentium, & cum iustis non scribantur. Et nunc scriptura ait: In domus Israel non scribentur, & in terram Israel non intrabunt. Extra repromissionis terram hæretici morabuntur, quæ est terra ualde bona, & in quam ut introducamur oramus, in libro uiuentium antè conscripti à Iesu Christo, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Prouerb. 3. Psal. 6.

IN CAP. XIII. *De eo quod scriptum est: Fili hominis, obfirma faciem tuam super filias populi tui quæ prophetant de corde suo. usq; Obfirma faciem meam super hominem illum, & ponam illum desertum.* HOMILIA III.

Sermo Domini contra prophetissat mẽdaces. *2. Cor. 3.*

PRIMVM de eo quod dicitur: Obfirma faciem tuam, requirendũ. Deinde si Dñs dederit, inuestigare debemus filias populi prophetantes de corde suo, & facientes ea, in quib. eas Dei sermo corripiat. Et quòd sit alia facies præter hanc corporis nostri faciem, licet ex multis manifestum sit, attamen ex his quæ Apostolus memorat indicatur: Nos uerò omnes reuelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginẽ transformamur à gloria in gloriam, quasi à Domini spiritu. Hanc faciem corporalem omnes homines habemus reuelatam, nisi forte calamitatib. & angustijs premimur. *Facies exterioris & interioris hominis.* Vultus autem ille de quo sermo Apostoli est, in multis tectus est, & in paucis reuelatus. Qui eñ fiduciam habet in uita immaculata, in sensu sano, in fide uera, iste tantũmodo non habet confessionis, fraudulentiæ, peccatiq; uelamen, sed propter puram conscientiam reuelata facie gloriam Domini contemplatur. Procul autem absit à nobis ut uelatam habeamus hanc faciem. Hæc pauca de facie, ut possimus intelligere quid sit quod sequitur, Obfirma faciẽ tuam super filias populi tui. *Cordis facies in Christum respiciens.* Ista facies, id est principale cordis nostri, nisi obfirmata fuerit super eo quod intelligendũ est, ut quomodo uidet, sic annunciet audiẽtib. illud quod aspicitur, non uidet. Impossibile quippe est ut aliquis sine obfirmatione uultus, uagus, fluctuabũdus, circũlatus omni uento doctrinæ, uideat quod debet, uideat ut debet. Oportet ergo uolentem intelligere habere faciem in eo quod intelligere nititur obfirmatam: & ob hanc semper causam prophetaturis primùm iubetur, ut faciem suam obfirment. ut nostram autem & nos possimus obfirmare faciem in Euangelio, in lege, in prophetis, in apostolis, obfirma eam super Christo, & non super seculi negocijs. Sed cùm in mundialib. curis anima nostra uersetur, cùm semper ardeat habendi fame, non obfirmamus faciem nostram super ea quæ imperauit Deus, sed super ea quæ Dei sunt aduersa præceptis. Quis putas in nobis mundus est ab obfirmatione faciei super his quæ interdicta sunt? Quis in tantũ sollicitus & cautus, ut diebus ac noctib. in ea obfirmet cordis sui faciem quę iubentur? Nũc quoq; si intellecturi fuimus præsentem scripturam quomodo Prophetæ dicatur, Obfirma faciem tuam super filias populi tui, ut uideat ea quæ dicturus est, debemus obfirmare intelligẽtiam, plenũ in intentione cordis habere tractatũ, quid sit hoc quod significetur, ut tandem ratione superati recedamus à litera. Ac secundum communem quidem intellectum uidentur quædam filiæ populi prophetantes hoc quod sequitur admisisse peccatum.

Muliercularũ prophetantiũ è suis cordibus peccata.

ASSVMENTES ceruicalia consuebant, consuentes non ponebant ea sub capite, sed sub cubito audientium, & uelaminib. quibusdam tegebant capita uniuersę ætatis.] Hæc sunt quæ prophetantib. filiabus populi reputantur quasi magna peccata. Quis autem potest in uerbo consistens dicere, Quia si quis ceruicalia consuat, & consuta sub cubito ponat alterius, delinquat, & à Deo corripiatur? Quis potest asserere, quia si quis uelamina faciat ad tegendũ caput uniuersæ ætatis, impiè agat? Inuitis nobis ab ipsa scriptura necessitas imponitur, ut ab apicib. literæ recedentes, uerbum & sapientiam & uoluntatem eius requiramus ad aperiẽda peccata quæ clausa sunt, ad illuminanda quæ caligant, ut possimus à maledicto extranei fieri, dum agnoscimus quid sit cui maledicitur. Væ quippe, ait, his qui assuũt ceruicalia sub omni cubito manuũ, siue manus. Qui in uictu corporis occupati sunt, & ne per somniũ quidem spiritales uidere delicias, quas nos habere uult sermo diuinus, dicens: Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui: qui non nouerũt uoluptatem beatorũ, de qua scribitur: Torrente uoluptatis tuæ potabis eos: requirunt quasi amatores luxurię & non amatores Dei, semper in corporalib. esse delicijs. Signum autem mihi uidetur uoluptatis carneæ, sub cubito manuum ceruical assutum.

Psal. 37. *Psal. 35.*

Signũ uoluptatũ carnalium. Quia enim in tempore discũbendi ad beneficia corporalia uidemur uti consutis quibusdam, & acu pictis sub cubito manuũ nostrarũ, forsitan sermo diuinus per istiusmodi figuram & argumentum eos culpat magistros, qui per uaniloquentiam & beatas quasq; repromissiones multitudinem audientium libidini, uitijs, uoluptatiq; permittũt. *Falsi prophetæ, uoluptatũ patroni sunt.* Debet enim Dei uerbum & Deus homo ea proferre, quæ saluti sunt audienti, quæ illum hortentur ad continentiam, ad conuersationem sanorum actuũ, ad cuncta in quę homo studiosus laborum & non libidinum debet incumbere, ut possit ea consequi quæ à Deo sunt repromissa. Cùm ergo aliquis aptus morib. populi, ut placeat eis quibus aures pruriunt, loquitur quæ gratanter accipiant, loquitur quæ mcina sunt uoluptati, talis magister consuit ceruicalia sub omni cubito manus. Sequitur hoc peccatum habentem, ut faciat etiam amictus ad uelandum caput omnis ætatis. Cuius autem rei figura sit etiam uelamen, cautius consideremus. Qui fiduciam habet, & uerè uir est, uelamen non habat super caput suum, sed intecto capite orat Dominum, intecto capite prophetat, per signum corporalis rei etiam spiritalem latenter ostendens, ut quomodo non habet uelamen

De uelamine capitis. 1. Cor. 10

super

super caput carnis suæ, ita non habeat uelamen super principale cordis sui. Si quis uerò confusionis uelamen gerit & peccati, iste quasi muliebria uelamina habet super caput suũ. Itaq; cùm aliquis docuerit ea quæ aurem populi mulceant, & strepitum potius laudatorũ, quàm gemitũ moueant, si blandus inimicus palpauerit potius quàm secuerit uulnera, talis homo amictus contexit in capite. Cùm autem in luxuriosam orationem dicentis se sermo fuderit, & in lasciuum persultauerit eloquium, contexit uelamen super caput omnis ętatis, non modò puerorum & iuuenum, uerùm & senum. Quomodo enim faciet signa & portenta ad decipiendos (si fieri potest) etiam electos falsus Christus, & falsus propheta: similiter & hi qui ad uoluptatem meditata deportant, & ista semper inquirunt quæ delectent potius audientes quàm conuertãt à uitijs, faciunt uelamina super caput non modò puerorum & iuuenum, sed (si fieri potest) senum quoq; & patrũ, in tantum ut etiam eos decipiant qui iuxta laborẽ animæ in spiritale ętate & senio processerunt. Et potuit quidem dicere Propheta, Super filios populi tui qui prophetant, sed quasi omnes qui uelamina contexant, & ceruicalia consuant sub omni cubito manus, mulieres sint, & nullus inter eos uiri nomine dignus habeatur, ait Propheta, In filias populi tui quæ prophetant de corde suo, & ea faciunt quæ sequuntur. Effœminatæ quippe sunt eorum magistrorum & animæ, & uoluntates, qui semper sonantia, semper canora componunt: & (ut quod uerum est dicam) nihil uirile, nihil forte, nihil Deo dignum est in his, qui iuxta gratiam & uoluntatem audientum prędicant: idcirco omnes filias potius quàm filios dixit assuentes ceruicalia. Et obserua proprietatem uerbi, Assuentes ait, non, Contexentes. An ignoras quòd tunica Domini tui Iesu nihil in se habeat consutile, sed ex omni parte contexta sit? Istæ ergo consuunt dicta dictis fraudulenter & callidè, assuentes potius quàm contexentes: & faciunt ceruicalia non in quibus capita reclinent, sed in quibus cubitum: id est, ut manus eorum nõ sint in labore, non in opere lassescant, sed sint in requie, sint in otio, sint in his gestis quæ uoluptatibus seruiunt. Hæc autem quæ dicimus, ita se habere ut à nobis intellecta sunt, sequens sermo Prophetæ lucidius ostendit, dicens:

HAEC dicit Adonai, Dominus. Ecce ego ad ceruicalia uestra, in quibus uos conuertitis illic animas in dissolutionem.] Aperuit ænigma quod latebat, perspicuè ostendens consuta ceruicalia in dissolutionem animarũ fieri. Quis autem potest super sermonem qui legitur, audiens Deum comminantem, quia ipse disrumpat talem sutelam, & talia ceruicalia? Ait enim: Ecce ego non iubeo, sed ipse disrũpo ceruicalia consuta sub omni cubito manus. Dei opus est omnẽ arguere texturam, & dissoluere uniuersam fictionem pessimam, quæ nocet his qui nolunt manibus operari, sed otiosis eis uti. Et disrumpam ea à brachijs uestris, id est ceruicalia, ne ulterius ea cubitis uestris subiecta habeatis. Et emittã animas quas uos subuertitis, animas eorũ. Quæ ergo subuersio est consuere ceruicalia, & subijcere cubitis? Sed ut sermonis sacramentum intelligas, uidebis grandem subuersionem esse, delicatum hominem iuxta corpus efficere. Talia autem sunt uerba hæreticorum, ubi non est conuersatio rigida. Inuenies discipulos Valentini moribus dissolutos, ad nihil forte, ad nihil uirile tendentes: similiter & sectatores Basilidis. Docent insuper & negare inuerecundè quasi pręcepto quod de eorum martyrio est. Non id docent quod ostendũt ecclesiastici, parati tollere crucem & sequi Saluatorem. Disrumpit ergo qui hæc comminatur sermo filius Dei, consutiones nequissimas. Pręsta mihi Christe, ut disrumpam ceruicalia in animarum consuta luxuriam. Sed quid aliud sequitur?

Docẽtes in Ecclesia quando uelamina capitibus aliorum imponant.

Corruptio grãdis, delicatum hominem iuxta corpus efficere.

ET uelamina disrumpam.] Quæ se disrupturum esse testatur: non solùm ceruicalia, uerùm uelamina. Ideo autem disrupturum, ut caput nudum fiat, ut accepta fiducia, & reuelata non solùm facie, sed etiam capite, constanter uir ecclesiasticus possit orare, Disrumpam uelamina uestra, & liberabo populum meum de manu uestra. Licet uos subuertatis animas per ceruicalia & uelamina, ego ista disrũmpẽs, liberabo populum meum. Liberat autem populum Deus per conuersationem austeram, & à uoluptatibus recedentem.

ET ultrà non erunt in manibus uestris in subuersionem.] In manibus uestris qui decipitis audientes, iam non erũt ista ceruicalia. Et cognoscetis quia ego Dominus. Si non conscissa fuerint ceruicalia, si non uelamina disrumpo, non cognoscetis quia ego Dominus. Deliciæ quippe & otium, & resolutio non sinunt cognosci eum qui dicit, Ego sum Dominus.

PRO eo quòd euertisti cor iusti iniquè.] Quomodo in loco signorum dictum est, quia decipiant etiam electos Dei, sic euenit sępe ut iustos quoq; hęretici supplantent. Amant enim homines uoluptatem: quia statim ut apparuerit, tranquilla est, & lasciua, & delectans sensum, & prouocans nos ad usum sui. Fugimus amara, licet salutaria sint, & nolumus laborare uoluptatib. deliniti, nescientes quia impossibile est eundem amatorem esse Dei. Propter quod Apostolus ait de pessimis, quia sint amatores uoluptatis magis quàm amatores Dei. 2.Tim. 3.

ET ego non auertebam ad confortandas manus iniquorũ.] Ego non auertebam, sed omnia quæ erant ædificationis dispensabam. Istæ uerò prophetissæ effœminatæ animæ auertebant ad

cõfortandas manus iniqui, hoc est, ut fortior manus iniquitate fieret, ne omnino auerteret de uia sua mala, & uiuificaretur, id est nullus penitus conuerteretur à uia sua pessima, & uiuificaretur.

PROPTEREA falsa nõ uidebitis qui docetis falsa.] Iam uos non faciam ultrà conatu prospero pergere, ut possitis insinuare quæ dicitis. Et diuinationes non diuinabitis amplius: Et liberabo populum meum de manu uestra. Oramus ut & nos liberet Deus de manu talium magistrorum, qui ubicunque fuerint ad uoluptates audientium loquentes, scindunt ac diuidunt Ecclesiam, quia plures sunt magis amatores uoluptatum, quàm amatores Dei.

†Et scietis quia ego Iehouah.

ET scietis quia ego Dñs.] Si conuertero diuinationes uestras, si fecero silere mendacia, tunc scietis quia ego Dñs. Hæc prior prophetia: sequitur & alia, quæ ita contexitur.

Enarratio cap. XIIII.

ET uenerunt ad me uiri seniorum Israel, & sederunt ante faciem meam.] Omnia Dei sermo perstringit, & nullam speciem ordinũ qui in Ecclesia constituti sunt, dimittit intactam, uerùm uniuersa percurrens omnes sanare desiderat, ueluti nunc quædam ad presbyteros loquitur. Ea enim quæ præcesserunt, dicta sunt de magistris. Idcirco consideremus & de presbyteris quid dicatur, Excutientes nosmetipsos, ne quis nostrûm presbyter talis sit, qualis infrà exponitur. ET uenerunt ad me uiri seniorum Israel, & sederunt ante faciem meam. Et factus est sermo Domini ad me dicens: Fili hominis.] Videamus accusationem, ut scire possimus utrùmne eam in nobis deprehendamus. An non uiri isti posuerunt cogitationes suas in cordib. suis, & pœnam iniquitatum suarum posuerunt ante faciem suam? Nunquid respondens respondebo eis, Beati qui mundo sunt corde? Qui enim mundum habent cor, cogitationes suas non ponunt in cordib. suis, sed magis habent in sermone Dei. Qui autem laborant in secularib. curis, & nihil aliud requirunt nisi quomodo præsentem transigant uitam, hi cogitationes suas ponunt in cordibus suis, utputa, si uideris hominem nihil aliud cogitantem nisi mundi negocia, lucra corporalia, & ciborum abundantiam: ex his quæ indiguerit, in quibus sollicitus est, in quibus suspirat, futuram tantùm alimoniam cum dolore conquirens, pœnam cogitationũ suarum posuit in corde suo. Arguens igitur quosdam presbyteros istiusmodi, ait ad Prophetam sermo diuinus:

De presbyteris quorũ alij cœlestia quærunt, alij quæ sua sũt.

Matth. 5.

VIRI isti, id est supradicti presbyteri, posuerunt cogitationes suas in cordib. suis, & pœnam iniquitatum suarum posuerunt ante faciem suam.] Nemo uestrûm existimet cruciatus nobis ab alio quàm à nobis irrogari. Deus non facit pœnas, sed ea quæ patimur, ipsi nobis præparamus. Itaque testimonio quo frequenter usi sumus, etiam nunc opportunè utamur. Ambulate in lumine ignis uestri, & in flamma quam accendistis. Non est ignis alterius nisi uester, qui ligna, qui stipulam, qui materiam futuro incendio coaceruastis. Dicit ergo de presbyteris, procul autem absit à nobis, Viri isti posuerũt cogitationes suas in cordibus suis, & pœnam iniquitatum suarum posuerunt ante faciem suam.

Homines suorũ malorũ sibimetipsis auctores sunt.

SED respondens respondebo eis: Nunquidnam dignum est istis me respondere, qui uenerũt ad te prophetam uolentes discere sermones meos? Propter hoc loquere ad eos, & dic eis: Hæc dicit Adonai Dñs. Homo, homo ex domo Israel.] Omnes homines nati sumus homines, sed non omnes homines, homines sumus, sicut sæpissimè notaui: id quod in Leuitico scriptum est: Homo, homo filiorum Israel, aut aduenarum qui appositi sunt in nobis. Estote homines, homines scilicet: quia non omnes homines, homines sunt. Ostendamus de scripturis quomodo quidam homines non sint homines. Homo in honore positus non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & assimilatus est eis. Iste non est homo, homo, sed homo iumentum. Generatio uiperarum, quis ostendit uobis fugere ab ira uentura? Talis non est homo homo: sed serpens homo. Et qui in fœminas insanientes facti sunt, unusquisque super uxorem proximi sui hinniebat: & iste non est homo homo, sed homo equus. Absit igitur à nobis ut tales simus, qui mereamur audire non esse nos homines homines, sed aliud quid præter homines. Si enim boni & mãsueti sumus, duplicamus hominis nomen, ut sit in nobis non simpliciter homo, sed homo homo. Considera an inuenire ualeamus, quid sit illud quod nomen hominis duplices. Quãdo iste homo qui est exterior, homo fuerit, eo qui est interior homo serpente existente, nõ est in nobis homo homo, sed tantũ homo. Quando uerò interior homo iuxta imaginẽ perseuerauerit conditoris, tũc nascitur homo, & fit istiusmodi secundũ exteriorẽ & interiorem hominem, bis homo homo. Porrò si quis in hoc uocatus ut fiat homo homo, posuerit cogitationes suas in corde suo, & pœnã suam ante faciem suã, & uenerit ad prophetã: Ego, inquit Dñs, respondebo ei in his, quib. detinetur mẽs eius. Docet nos sermo præsens quomodo poterat singulis respõdere, nec importuna admouere medicamina, sed pro qualitate morborũ congrua quæque proferre. Animaduerte quod dicimus. Ad medicũ decem uadũt decem habentes species infirmitatum. Non omnes eodem modo curat, sed aliũ illo, & aliũ illo: utputa, sanat emplastro, alij aliud tribuit medicamentũ, nonnullis quod cauteriũ nuncupatur imponit, aliũ amara, aliũ dulci temperat potione, cuiusdã uerò uulnera crassiore unguine deliniit. Sic & sermo Dei pro qualitatib. hominũ loquitur, nec passim sapientiæ suæ ingerit sacramenta. Ait itaque: Ego respondebo ei in quibus

Qui homines homines sint, ut Origeni uidetur.

Psal. 49.

Matth. 3.

quibus detinetur mens eius, ut ista uidelicet curem, in quibus mens eius detinetur, ut non faciat declinare domum Israel. Quicunq; seipsum exemplum non prębet bonæ uitæ, sed peruersus incedit, iste per suam prauitatem, dum ad hæc quæ non debet inclinatur, facit quodammodo etiam Dei populum declinare secundum corda eorū quæ abalienata sunt à me. Et qui hoc facit secūdum alienatum cor à Deo, in cogitationibus suis facit. Propter quod respondetur eis in ijs in quibus detinetur cor eorum, & dicitur:

Sermò Domini attemperat se captui hominis

DIC AD domum Israel. Hæc dicit Adonai Dominus. Conuertimini, & auertite uos à studijs uestris.] Quia pollicitus est locuturum se eis ea in quibus detinetur cor eorum, ideo nunc quasi peccatorib. loquitur dicens: Conuertimini & auertite uos à studijs uestris, & auertite facies uestras. Nónne tibi uidetˉ hoc facere? Facies uestrę obfirmatę sunt super ea quæ non debent, conuertite eas & obfirmate in hæc quæ uestro sunt emolumēto. Propter quod homo homo de domo Israel, & de proselytis qui aduenjunt in Israel, quicūq; abalienatus fuerit. Potest fieri, & hominem hominem, siue creatū hominem hominem, seu perfectū sui hominē hominem effectū abalienari contingit: siquidem & iustus secundū eundem Ezechielem conuertitˉ aliquando à iustitijs suis, & peccat. Si ergo istiusmodi homo posuerit cogitationes suas in corde suo, & pœnam iniquitatis suæ ante faciem suam, & uenerit ad prophetam, ut interroget eū in me: Ego, inquit Dn̄s, respondebo ei in ipso in quo detinetur, & obfirmabo faciem meam in hominem illum. Considera quomodo in principio spoponderit clementer se responsurū, ac deinde quomodo si rursus uenerit, necdū curatus priorib. uerbis, Obfirmabo, dixit, faciem meam super hominem illū, & ponam illum in desertū. Si enim non obedierit sermonib. commonitionis, sed in delicto perseuerauerit, ponam eum in desertū, & in exterminiū, & tollam eū de medio populi mei. Ne auferas nos Deus omnipotens, de medio populi tui, uerùm conserua nos in populo tuo. Iustè autem proijcitur, qui digna facit abiectione, ut auferatur à populo Dei, & eradicetur ab eo, & tradatˉ Satanæ. Et in præsenti quidē potest quis egrediens de populo Dei, rursum p̄ pœnitentiam reuerti: si uerò eradicatus fuerit illo ex populo, de quo in quadam parabola dicitur, uenisse & recubuisse, & introisse quendam qui non habebat uestimentum nuptiale, dicente ad eum patrefamiâs: Amice, quomodo huc intrasti non habens uestem nuptialem: atq; ita præcipiente ministris, ut uincientes eum manibus & pedibus, mitterent in tenebras exteriores: difficillimè in locum pristinum reuertetur. Sed nos non eradicabimur, uerùm & in pręsenti & in futuro seculo in Domino nostro Iesu Christo plantabimur, & in eo fructus uberrimos afferemus, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Exhortatio ad pœnitentiam.

Studia uocat idola & eorum cultum.

Matth. 22.

IN CAPVT XIIII. *De eo quod scriptum est: Terra cùm peccauerit mihi ut praeuaricetur praeuaricans, extendens manum meam super eam. usq. ad id quod dicitur: Et si fuerint tres uiri in medio eius, Noe, Daniel, & Iob, ipsi iustitia sua liberabunt animas suas.*

HOMIL. IIII.

SERMO Domini qui factus est ad Prophetam de peccatrice terra loquitur, quomodo propter delicta sua uarijs sit excruciata supplicijs, fame, bestijs malis, gladio, morte, morte autem repentina, quæ aut ex corrupti aeris uitio sit creata, aut ex quocunq; acciderit euentu; & dicitur, Quòd si etiam quatuor ultiones meas misero in terram peccatricem, fuerint autem isti tres uiri, Noe, Daniel, & Iob in terra peccatrice, ipsi soli salui erunt. In comminatione prima, in qua pœnam famis à pœnis cęteris aperuit, filiorum & filiarum nomina tacuit. In eo uerò sermone in quo bestias malas minatus est terrę, ait: Si filij & filiæ eorū salui fient, sed ipsi soli saluabuntur: Terra autem: & cùm paululū reticuisset adiecit: Et erit in introitu. Rursum in cōminatione gladij, Non liberabunt, ait, filios aut filias. Et in morte similiter est locutus. Non derelinquentur filij aut filiæ eorum, sed ipsi soli, Noe & Daniel, & Iob liberabunt animas suas. Ingens igitur nobis cura expositionis incumbit, & ob id diligenter debemus attēdere, & obsecramus auditores, ut quasi ad aliquod grande spectaculum confluentes faciem mentis intendant ne obscuritas relaxatis sensibus elabatur. Non dixit in pręsenti, Si peccauerint ciuitaria aut loci alicuius accolæ, sed, Si terra peccauerit. Et scio quia simplicior quisq; cū audierit, Si terra peccauerit, statim ad procliuem feratur intelligētiam ut terram dicat nominatam pro his qui morantur in terra: uerùm sequentia scripturæ istam statim eximent expositionem. Cùm enim peccauerit terra, & in sua peccata corruerit, extenditur manus non super habitantes terram, sed super ipsam terram, & prima correptione conteritur, ut auferatur ab ea firmamentum, panis uidelicet: quasi pœna sit terrę si fames in ea obtineat, ut fruges semini denegentur. Nam quomodo homo peccator sine prole & sterilis inter maledictos punitur, iuxta id quod in quodam loco scriptum est, ex contrarijs enim contraria intelliguntur: & de iusto dicitur, Non erit sine prole, neq; sterilis in uobis: & peccatores sine liberis & posteritate sui æterna infertilitate damnantur, ut in domo Abimelech factum est, & earum quarum conclusit Deus uuluam propter

Quomodo terra peccare dicatur.

Genes. 20.

peccatum quod in Isaac commissum est: sic & terra quodammodo sine prole & sterilis relinqui
tur, fame missa in eam. Putas uerum est, hoc quod asserere sermo preludit, non de habitatorib.
Peccator terra dicitur. terræ, sed de ipsa terra dicitur? Possum paulisper ad altiora conscendens scripturarum testimo-
nijs approbare, quomodo peccator terra dicatur. Dicitur enim ad Adam: Terra es, & in terram
Genes. 3. ibis. Possumus dicere, quia & nunc delinquens terra peccator sit. Sed è contrario latissimam
scripturę syluam recensens, coarctor ad suspicandum, quia animalis sit terra ista quam cerni-
Psal. 103. mus. Si enim hoc quod scriptū est, Qui aspicit super terram & facit eam tremere, iuxta id quod
scriptum est uolumus accipere, intelligimus ad aspectum Dei terræmotus concitari, non quos
Iudęi suspicantur. Nam illi asserunt tremorem terrę commotionem eius esse, quod longè à ue-
ritate diuersum est. Et nos quippe solliciti & trementes propter peccata nostra in terra sumus,
nec tamen tremor noster corpus concutit ad tremendū: sicuti & in alio loco dicitur: Super quē
Esa. ult. respiciam (ait Dominus) nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos? Ex quo
manifestum est mansuetè & humiliter Deo seruientem ad sermones eius mente potius tremere
quàm corpore. Et hæc quidē in medio dicta sunt satisfactione eius testimonij quod intulimus.
Qui aspicit terram, & facit eam tremere. Accipe autem alia dicta de terra. Offēditur terra ab his
qui insident in ea. Quomodo offenditur terra, & quando auersatur ab his qui in se commoran
tur? Quando fuerint peccatores. Accipe aliud exemplum. Complacebit sibi terra in sabba-
Sabbatha terræ. tis suis. E`contrario enim quædam terræ sabbata nuncupantur, in quibus sibi complaceat &
lætetur. Necdum dico, Attende cœlum & loquar, & audiat terra uerba oris mei: neq; aliud, Au-
Esa. 1. di cœlum, & aurib. percipe terra: sed nec Hieremiæ prophetiam: Terra, terra, audi uerbum Do-
Hierem. 22. mini, scribe uirum istum abdicatum. Multa nos latent propter paupertatem memorię, propter
ingenij tarditatem. Multa sunt quæ condidit Deus rationabilia, & sunt capacia, non solū prin-
cipatus & potestates, & rectores tenebrarum istarum, uerùm etiam & in meliore parte thronos,
dominationes, & cætera quæ in nostro intellectu Apostolus reliquit dicens: Et super omne no-
Ephes. 1. men quod nominatur non solùm in seculo isto, uerùm & in futuro. Aer quoq; animalibus ple-
Aer plenus animalib. ut uisum est Origeni. nus est, secundum eiusdem Apostoli testimonium prędicantis: In quibus aliquando ambula-
stis secundum seculum mundi huius, secundum principem potestatis & aeris spiritus, qui nūc
operatur in filijs diffidentiæ. Est ergo terra, & uniuersa animalia. & per partes animalium uarie
tates. Quando enim offenditur terra, & rursum complacet sibi in sabbatis suis, non omnis of-
fenditur, non omnis exultat. Quodammodo enim erudita est cum habitatoribus suis, & didi-
cit sabbata siue in umbra, siue in ueritate iuxta naturę suæ agere qualitatem. Vnde sacratiore
quadam intelligentia sabbatismus exercetur post septem annos terræ sanctæ, donec compla-
ceat Deo in ea habitare. Si uerò pęccatores in ea fuerint, iam non ultrà per septimanas anno-
rum, sed per septuaginta terra sabbatum gerit. Habemus sermonem de septuaginta annis, tam
apud Hieremiam, quàm apud Danielem sanctis literis consignatum: & futurum est ut in die iu
dicij non solùm homo, sed etiam uniuersa conditio iudicetur. Omnis quippe creatura conge-
Rom. 8. miscit & condolet. Si omnis creatura congemiscit & condolet, est autem creaturarum pars ter-
ra & cœlum, & cætera quæq; quæ sub cœlo sunt, & quæ super cœlos, & liberabitur omnis crea-
tura à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei, qui scit & de terra, an secūdum
naturam suam in aliquo peccato teneatur obnoxia? Si enim animal est, si rationabilis est, si in-
diget auditione sermonis prophetici dicentis: Attende cœlū, & loquar, & audiat terra uerba o-
ris mei: & audi cœlum, & auribus percipe terra: cur non dicamus ut inter homines est homo
audiens & faciens uerba quæ iussus est facere, & alius est qui audit, & non implet quod præci-
pitur, sicut & angelus præuaricator? Angelos enim non custodientes principatum suū, sed de-
serentes proprium habitaculū suum in iudicio magnæ diei uinculis sempiternis sub tenebris
seruabit. Quando ergo angeli pręuaricantur, & alij sunt qui Dei præcepta custodiunt, & iudi-
Cautè lege. Fingit omnes creaturas, non tātùm ratione preditas, esse iudicandas. ciū pręstolantur, non solùm hominum, uerūetiam Dei, ut frequenter diximus tam de his quæ
in Apocalypsim conscripta sunt, quàm & ex alijs innumerabilib. quare, inquā non terræ & aeris iu-
diciū sit futurū? Si autem non putas huic disputationi consennendum per quam asserimus o-
mnem creaturam iudicandā, audi & aliud testimoniū de terra. Interrogat Deus Cain, qui occi-
derit Abel fratrem suū: & post multos sermones quos in Genesi legimus ad extremū de terra di
cit: Maledicta terra quæ aperuit os suum ad excipiendum sanguinem fratris tui de manu tua.
Gene. 4. Ego nec illud prætereo, Maledicta terra in operibus tuis: & è contrario, si quando benedici-
tur. Legimus & maledictam & benedictam Dei uocib. terram. Vides ergo quia meritò dicitur:
Rom. 8. Congemiscit omnis creatura. Et ut ad præcedens reuertar exemplū, offenditur terra in insiden
tibus sibi. Puto quia terra nos ut mater sustinens, & lætetur super bonis filijs, & doleat super pec
catoribus. Ita quippe patri filius insipiens dolor est, & ei matri quæ genuit eum. Et non solùm
Terra mater hominum. huic patri & matri, de quorum semine orimur, sed & illi matri quæ uerè mater nostra est. Acce-
pitq; Deus humum de terra, & plasmauit hominem. Igitur terra mater nostra est, lætatur quan-
do iustum

do iustum filium sustinet. Lætabatur terra, ferens Abraham, Isaac & Iacob. Lætabatur terra in aduentu Domini nostri Iesu Christi dignam se cernens filij Dei sustentatu. Quid necesse est dicere de Apostolis, & prophetis, cùm de Domini aduentu scriptum sit, Omnis terra clamat cum lætitia? Confitentur & miserabiles Iudæi hæc de Christi præsentia prædicari, sed stultè ignorāt personam, cùm uideant impleta quæ dicta sunt. Quādo enim terra Britanniæ ante aduentum Christi in unius Dei consensit religionem? Quando terra Maurorum? quando totus semel orbis? Nunc uerò propter Ecclesias, quæ mundi limites tenent, uniuersa terra cum lætitia clamat ad Dominum Israel, & capax est bonorum secundum fines suos. Statuitq; fines gentium iuxta numerum filiorum Israel, & facta est pars Domini populus eius Iacob, funiculus hæreditatis eius Israel. Capax est, inquam, ut animal iuxta partium qualitates, & bonorum actuum, & malorum, in quibus aut laudem mereatur, aut pœnam. Cùm igitur dicitur: Terra quæ peccauerit mihi ut delinquat delictum, mysterium quoddam significatur. Aliter quippe de habitatoribus, aliter de ea dicitur quæ inhabitatur: Cœlum & terra pertransibunt. Cur cœlum prætergreditur, cur terra pertransit, nisi quia transitus sui quædam digna fecerunt? Et alio loco: Corrupta est, ait, omnis terra. Quando corrupta exstante diluuium, non quòd per inundationem diluuij sit corrupta. Ait ergo: Terra quæ peccauerit mihi ut delinquat delictum, extendam manum meā & conteram eius firmamentum panis. Extendens Deus manum suam super peccatricem terrā, famem immittit in eam. Possum & aliter interpretari, quia terra aliquando delinquat. Terra quippe est anima nostra, ut in parabola Euangelij significatur. Anima petra, anima terra bona & fertilis per multam patientiam. Ista igitur terra sæpe peccat, sæpe non peccat. Et siquidem peccauerit, extendit manum super eam, & conterit omne firmamentum panis eius. Ne conteras omnipotens Deus firmamentum panis ab ista terra nostra, quin potius largire nobis semen tuum, ut faciat in nobis fructum centuplum.

Deut. 32.

Matth. 24.
Genes. 6.

Famē cur Deus terræ immittat.
Matth. 13.

ET EMITTAM in eam famem, & tollam de ea hominem & pecus.] Quomodo possum tā reconditas res in publicum proferre? unde mihi ut exponere ualeam, cur fames, cur fertilitas, cur abundantia, cur egestas terræ accidāt? O profundum diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei. Utrùm propter homines & animarum malitiā immittatur fames? an propter angelos, quibus sunt cōmissa terrena, si peccauerint, accidant ea, quæ uidemus accidere? Si autem sunt quidam cœlestis dispensationis ministri, qui fructibus præsunt, fortè & propter illos infertilitas terræ eueniat. Plurima enim operum eius in absconsis sunt. Non possumus magnitudinem sapientiæ effari. Arenam maris & pluuiæ stillas, & dies seculi quis dinumerabit? Altitudinem cœli, & latitudinem terræ, & profundum sapiētiæ, quis inuestigabit? Variè ergo mittitur famès super peccatricem terram. ET auferam, inquit, ex ea hominē & pecus.] Aliud est terra, aliud homo. Nā habitatores terræ (ut quidam putant) nunc pro terra non nominat. Si enim habitatores terræ per terram accipi uelit, superfluum fuerat dicere, Auferam ex ea hominem & pecus. Gaudet eīm terra quando plena est accolis, mœret cùm id quod dicitur acciderit: Auferam ab ea hominem & pecus. De quibus si Dominus uobis orantibus ministrauerit sensum (si tamen sensus Domini capaces fuerimus effecti) uolumus pauca disserere. Quomodo pœna matris est in exilio destinatæ priuari filijs, aut certè filios suos ad aliam uidere prouinciam destinari: sic quodammodo mater nostra terra flagellatur pro peccatis suis à Deo, quādo aufertur ab ea homo & pecus: lætatur quando homines habet: magis autem quando habet homines optimos, & in Dei studijs uiuentes, sicut suprà exposuimus. Dicitur ergo quando terra peccauerit, quasi dicatur, Si quando peccauerit mater, auferam de domo eius filium, sic & nunc auferam de ea hominem. Lætatur quippe terra non super bestijs & feris rabidis, sed super pecudibus, quia placida & mansueta animalia diligit. Et auferam de ea hominem & pecus.

Eccles. 1.
Variè fames mittitur super peccatricē terram.

ET SI fuerint isti tres uiri in medio eius.] Quomodo potest in terra peccatrice trium istorum pariter numerus commorari? quomodo tam diuersis temporibus uiuentium potest inter se uita coniungi? In præsenti legimus, in peccatrice terra eos pariter consistere, id est, Noe qui in diluuio fuit, & Danielē qui in captiuitate Babylonis cōmoratus est, & Iob qui temporibus patriarcharū & Moysi uixisse perhibet. boc eīm tempus inuenimus uitæ Iob. Quid ergo possumus dicere? Meminisse debemus (ut sæpe iā diximus) quia ut homo hominē generat, & Israel generat Israel. Israel quippe cùm esset Iacob, generauit Israel populū. Et inuenim⁹ in scripturis, Israel nomē tā in uno homine, quàm in uniuerso populo dici. Sic nō solùm Israel Israel, uerùm & Ruben generat Rubē, & Simeō generat Simeonē, & Leui Leui, & Iudas Iudā, & reliq oēs qui in tribu Iuda sunt, ab illius stirpe ueniētes, Iudas nūcupanī: & replicatæ sunt scripturæ in tribu Iuda nominibus Iuda. Ea quæ in benedictionib Iacob, p Moysen de Ruben & Simeon & Leui & Iuda dicunt & cæteris, nō sic cōueniunt patriarchis, ut his qui cognomines eorū ,ppter familię radicem exsterunt. Beniamin lupus rapax ad matutinum comedit, & ad uesperam dabit escam. Beniamin ille nunquā fuit lupus rapax, Beniamin ille nunquā in uesperā dedit escam: sed is qui

Sententia hæc est. Etiāsi pro Iudæis intercedant optimi quiq; uiri: tamen nec aolo nec possum eis peccantibus parcere.

Genes. 49.

Paulus Apostolus. Philip. 3. natus est ex tribu Beniamin, Hebræus ex Hebræis, iuxta legem Pharisæus, circumcisus octauo
die. Beniamin prædicabatur lupus rapax ad matutinum comedens, quando iuuenis fuit: & in
uesperam dans escam, quando credens spiritalem præbuit cibum à se Ecclesiis institutis. Igitur
Beniamin Beniamin generat. Quomodo ergo homo ex homine, Beniamin ex Beniamin, sic Iu
da ex Iuda, Ruben ex Ruben nascitur. Ruben quippe uiuat & non moriatur, & sit multus in nu
mero. In tantum non erat de patriarcha sermo, sed de populo, qui de patriarcha descensurus e-
rat. Cur hæc dicta sunt? uidelicet ut præsentem locum exponerẽ de Noe & Daniele & Iob. Quo-
modo enim Israel Israel generat, & Iob Iob, & Ruben Ruben, reliquí reliquos, sic Noe Noe. Et di
cam, quia de filijs Noe, Sem Noe fuerit, Cham uerò non fuerit Noe. Neq; enim habuit simili-
tudinem patris sui. Et ut non omnes, qui ex Abraham, filij Abraham: licet sint de semine eius,
non sunt filij ipsius, quoniam peccatores sunt: sic hi, qui habent similitudinem factorum Dani-
elis, Daniel sunt: qui imitantur patientiam Iob, Iob fiunt. Noli ergo dicere, Beatus Noe quoniã
dignus effectus est, ut in diluuio solus eligeretur à Domino, & cæteris inundatione pereuntibus
cum suis seruaretur incolumis: sed considera, quia si & tu feceris ea, quæ fecit Noe, eris Noe. Au
Ioan. 8. di Saluatorẽ dicentem: Si essetis filij Abrahæ, opera Abrahæ faceretis. Igitur si quis filius est A-
braham, facit gesta Abraham: si quis filius est Noe, facit opus Noe: si quis filius est Danielis, fa
cit id quod fecit Daniel. Si quis sequitur per quod gloriosus effectus est, utputa omnis, qui sub-
stantiam suam perdit, & sustinens patienter tam iacturas rerum familiarum quàm mortes filio
Iob 1. rum dicit: Dominus dedit, Dominus abstulit, ut Domino uisum est, ita factum est, sit nomẽ Do
De Christi & Sanctorum imitatione. mini benedictum in secula: qui inceditur corporis malis, & flagellatur uario malorum suorũ
dolore, & nihilominus in ipsis supplicijs glorificat Dominum, qui potest respondere diuina, &
inter cruciatus propheticam uocẽ emittere, qualem emisit Iob: imitator est Iob. Atq; ita in hunc
modum & Noe, & Daniel, & Iob, in eodem possunt tempore reperiri. Quia autẽ nunc Ezechiel
non de his dixerit, quos in scripturis lectitamus, uidelicet quos aut translatio, aut mors de præ
senti uita subtraxerit, de alio quoq; loco approbare conabimur. Daniel qui traditus est Eunu-
Dan. 1. chorum principi cum Anania, Azaria, Misaele, Eunuchus fuit, & est in præsenti dictum: Noe, &
Daniel, & Iob filios & filias non liberabunt: & reliqua. Fingamus quippe, filios habuerit Noe,
quomodo filij Danielis docebuntur, quem Eunuchum fuisse Iudæi tradunt? Verùm quia ferti-
lis & sancta fuit anima illius, & propheticis diuinisq; sermonibus multos liberos procreauit,
idcirco dicitur, Si fuerint in tempore illo uel isto ut Noe & Daniel & Iob, & ipsi soli saluabũtur.
Et nos ergo possumus fieri Daniel: & ut non enumerem omnes sanctos, possum esse Paulus, si
1. Cor. 11. fuero imitator eius dicentis, Imitatores mei estote. si cauterium, quo signatus est Paulus, habu-
Galat. 4. ero, si eandem figuram, qua ille figuratus est in Christo, possedero, per quam ut bonus pater a-
iebat, Filioli mei quos iterum parturio donec Christus formetur in uobis. Si uerò ex dissimili-
tudine signaculi coarguor, quia aliam formam habuerit Paulus quàm ego in anima habeam,
me ipsum decipio dicens: Filius meus es tu, semen Pauli. Noli mirari quòd filius Apostoli fias.
Ioan. 13. Habeto uirtutes, & eris filius Christi. Filioli, inquit, adhuc pusillum uobiscum sum. Cùm autẽ
fueris Christi, eris & omnipotentis patris, quia unum sunt unitateq; naturæ. Ad hoc laborat iu-
stus, in hoc studium suum omne conuertit, ut Danielis & Iob & Noe & Abrahæ filius ostendatur
ad adoptionem Dei, & iam non uocetur hominum nominibus, sed uocabulis filiorum Dei. Si
ergo fuerint tres uiri isti. Non indiget spiritus sanctus, ut etiam nunc Noe & Danielem & Iob o-
stendat. Tres uiri isti in medio eius. Dicit mihi eruditus auditor: Tres in præsenti nominantur,
Nõ sunt plures q sunt similes. sermo uerò tuus plurimos affirmat, & Daniel & Iob & Noe. Cui sic respõdebimus: Omnis mul
titudo similium unus est, & non plures qui similes sunt. Non plura corpora, sed unum corpus
1. Cor. 12. omnes sumus, iuxta id quod scriptum est: Vos autem estis corpus Christi, & membra ex parte.
Luc. 15. Et Saluator noster uenit quærere & saluare quod perierat, in sacramento nonagintanouẽ ouiũ
nõ errantium, & unius perditæ. Venit quippe filius hominis quærere & saluare quod perierat.
Quomodo enim unum corpus plura sunt corpora, & una ouis plures sunt oues quæ perierãt,
hoc pacto omnes Noe, Daniel & Iob, in unum Noe & Iob & Danielem rediguntur.
† Iehouah. IPSI IN iustitia sua saluabuntur, dicit Dominus † Adonai.] Prius nomen Dei quatuor li-
Pœnæ. terarũ est, quod interpretatur naturaliter Deus. Ergo emittitur propter peccata terræ fames: ter
1. Fames. ra uerò secundum omnes sensus quos suprà diximus, & quoscunq; intelligentiæ auditorũ reli
2. Bestiæ. quimus, ut ex nostris dictis ipsi sibi alias intelligentias reperirent. Videamus aũt & aliud opus
iræ diuinæ emittentis in terram peccatricem bestias pessimas. Aiunt etiam Iudæi, si quando lu-
4. Reg. 17. pi homines deuorauerint impetum faciẽtes in domos, & cæteræ bestiæ, ut historia refert leones
4. Reg. 2. quondam in humanum genus immissos, & alio tẽpore ursos, istiusmodi deuorationes ex Dei
indignatione descẽdere. Et hunc interim sensum ut sequamur literã ab altiori intellectu recedẽ
tes, nũc sequi uidemus Prophetã. Qui aũt spiritalis est, iudicãs omnia, & à nullo diiudicatur, cõsi-
derẽtq; dicit multas esse bestias, quas emittit De⁹ in peccatricẽ terrã, si tñ terra nostra peccauerit:
aduersarius

aduersarius noster diabolus ut leo rugiens ambulat, quærens quē deuoret. Illa quoq; historia 1. Pet. 5.
quæ scripturas diligenter obseruantibus in planum se præbet intellectum, istiusmodi habet si-
gnificationem, quando duo ursi ad paruulos missi sunt, qui contumelias faciebant Prophetæ
dicentes: Ascende calue, ascende calue. Vrsi namq; illi in signo erant aliarum bestiarū, quæ uerè
feræ, uerè sunt rabidæ, quæ mittuntur in hanc peccatricem terram. Procul autem absit à nobis,
ut bestiæ ad nos pro Dei ultione mittantur, quin potius in oratione dicamus, Ne tradideris be
stijs animam confitentem tibi. Ego noui perseuerantes in fide iustos feris traditos, & laceratos
ab eis consummasse martyrium, nec tamen beatos esse desiisse. Nō enim bestijs fuerant traditi
spiritalibus & inuisibilibus, quæ lacerant animas peccatorum & dentes suos in impiorū corda
defigunt. Quemadmodum enim si pastor ex ore leonum euellat duo crura ouis, uel extremum
auriculæ, ita euellentur filij Israel. Traditur ergo aliquando terra bestijs ad euersionem, ut aufe- *Amos 3.*
ratur ab ea homo & pecus. Et obserua diligenter differentias comminationum. In prima com-
minatione famis, ait: Ipsi soli saluabuntur, Noe, Daniel & Iob. In secunda uerò, ubi bestias im-
missurum se esse testatur, filij & filiæ nuncupatæ sunt. Veruntamen ipsi soli salui erunt, dicit A-
donai Dominus. Qui locus dupliciter intelligitur. Ac primùm secundum communem sensum *Iustus uiuet*
exponamus, ob nonnullorum insipientiam, qui sensum animi sui, Dei esse asserunt ueritatem, *sua fide. iniu-*
& frequenter dicunt: Futurum est, ut unusquisq; nostrûm precibus suis eripiat, quoscunq; uo- *stus peribit*
luerit de gehenna: & iniquitatem introducunt ad Dominum, non uidentes, quòd iustitia iusti *sua perfidia.*
super eum erit, & iniquitas iniqui super eum, & unusquisq; in proprio peccato morietur, & in
propria iustitia uiuet. Nihil mihi conducit martyr pater, si non bene uixero & ornauero gene-
ris mei nobilitatem, hoc est, testimonium eius & confessionem qua illustratus est in Christo. Ni
hil prodest Iudæis dicentibus, Nos de fornicatione nati non sumus, unum patrem habemus *Ioan. 8.*
Dominum. & post modicum: Abraham pater noster est. Quęcunq; dixerint, quæcunq; sibi as-
sumere uoluerint, si non habuerint fidem Abraham, in cassum gloriantur. Neq; enim ideo sal-
uabuntur, quia sunt filij Abraham. Quoniam ergo quidam nō rectè opinantur, necessariò in-
terposuimus etiam sensum literę dicentis, Filios & filias non liberabunt Noe, Daniel & Iob, sed
ipsi soli salui erunt. Nemo nostrûm confidat in iusto patre, in matre sancta, in fratribus castis. *Cōtra eos, qui*
Beatus homo, qui spem habet in semetipso, & in uia recta. Ad eos autem, qui in sanctis fiduciā *in sanctis fidu-*
habent, non incongruè proferimus exemplum: Maledictus homo, qui spem habet in homine. *ciam habent.*
Et illud: Nolite confidere in hominibus. Sed & aliud: Bonum est confidere in Domino, quàm *Hierem. 17.*
confidere in principibus. Quod si necesse est in aliquo sperare, omnibus derelictis speremus in *Psal. 145. 118*
Domino, dicentes: Si consistcrint aduersum me castra, non timebit cor meum. Cùm hæc se *26.*
ita habeant, etiam alia nobis quæstio oboritur, quam diligenter debemus excutere, ut scriptu-
rarum ueritas elucescat. Quare cùm tanti sint iusti, nunc tantummodo tres nominantur, Noe, *Cur trium isto*
& Daniel & Iob? Audiui quondam à quodam Hebræo hunc locum exponente atque dicente, *rum facta sit*
ideo hos nominatos, quia unusquisque eorum tria tempora uiderit, lætum, triste, & rursum læ- *mentio.*
tum. Vide Noe ante diluuium, considera mundum integrum: & eundem post Noe in totius or-
bis naufragio solum cum filijs suis & animalibus in arca seruatum: considera quomodo post
diluuium egressus sit, & plantauerit uineam, quodammodo secundi rursus orbis creator exi-
stens. Talis est iustus, uidit mundum ante diluuium, hoc est, ante consummationem: uidit mū-
dum in diluuio, in corruptione & in interitu peccatorum, quæ in die sunt euentura iudicij: rur-
sum uidebit mundum in resurrectione omnium peccatorum. Dicit mihi aliquis, Concedo de
Noe, ut tria tempora uiderit, quid respondebis mihi de Daniele? Et hic ante captiuitatem in pa
triæ floruit nobilitate, & deinceps in Babylonem translatus Eunuchus effectus est, ut manife-
stè ex libro ipsius intelligi potest: uidit & reuersionem in Hierusalē. Vt autem probetur quòd
ante captiuitatem in Hierusalem fuerit, & post captiuitatem Eunuchus effectus sit, assumamus
id quod ad Ezechiam dictum est: Accipient de filijs tuis, & facient spadones in domo regis. De- *Esa. 39.*
inde post septuaginta annos inuenitur deprecans Deum, ut completo iam tempore captiuita-
tis rursum ingrediatur Hierusalem. Habemus orationem eius in uolumine proprio conscri-
ptam, nec tamen possumus inuenire ubi sit mortuus. Vidit ergo tria tempora ante captiuita-
tem, in captiuitate, & post captiuitatem. Talis iustus est. Videamus autem, an & Iob tria tem-
pora habuerit. Fuit quidem locuples: erant quippe ei oues septem millia, cameli tria millia, iu *Iob 1.*
ga boum quingenta, & supellex multa ualde, filij septem, filiæ tres. Deinde accepit potestatem
diabolus aduersus eum. Vide tempora commutata. Diues in liberis pater, repentè orbus effi-
citur: diues in censu dominus, ad ultimam deducitur egestatem. Ecce duo tempora. Post hæc
apparet ei Dominus, & loquitur ei de nube, & ipse Iob ea, quæ sunt in libro eius scripta, re-
spondit. Igitur in primo tempore Dei laudibus prædicatur: in secundo tentationi traditur, &
sæuissimo ulcere percussus à pedibus usq; ad caput tristia & dura perpetitur. Ad extremum *Iob ult.*
factæ sunt ei oues quatuordecim millia, cameli sex millia, iuga boū mille, asinę pascentes mille,
& na-

& nascuntur ei filij septem, & filiæ. Atque ita & in Iob tria tempora deprehendimus, quæ in iustis hominibus reperimus. Tria uident iusti tempora, præsens, & commutationis quando iudicaturus est Deus, & futurum post resurrectionem mortuorum, id est, uitæ cœlestis perpetuitatem in Christo Iesu, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN CAP. XIIII. ET XV. *De eo quòd quatuor ultiones pessimæ, id est, gladius, fames, bestiæ malæ & pestilentia inducuntur super terram peccatricem: Et de parabola quæ dicitur, Fili hominis quid fiet ligno uitis?* HOMILIA V.

FAMES quæ propter peccatricem inducitur terram, iuxta possibilitatem nostrarum uirium discussa est, & post famem de bestijs pessimis diximus, quas immittet et Deus super peccatores. Quatuor enim ultiones in principio proposuimus, è quibus reliquæ duæ sunt de romphæa & de morte. Et in prima quidem filiorum & filiarum nomen tantùm est, in secunda uerò & tertia quam nunc conamur exponere, filiorum & filiarum nomen annexum est, id est, in romphæa, qua corruunt, qui cæde eius digna fecerunt. Quis est ergo iste gladius, id est, romphæa, quam nos formidare debemus, ne quando mittatur super terram nostram, super terram quam figuraliter exposuimus, ut & nobis necesse sit transire per gladium duplex aliquid habentem in pœna? Habitus quippe ipsius gladij diuidit, & secat eum, in quem infertur: si uerò ad acumen aciei eius, etiam tactus ipse pœnalis est, dupliciter torquetur, qui hoc gladio puniendus est. Scriptum est enim: Statuit igneam romphæam, & Cherubim custodire uiam ligni uitæ. Et quomodo, si gladius acutus & candens inferatur in corpus, duplicem tribuit cruciatum, adustionis, & cædis: sic & romphæa, quæ ad custodiam paradisi statuta memoratur, quam nunc ob expositionem gladij præsentis assumpsimus, duplicia infert tormenta, dum adurit & diuidit. Vt autem necessarium aliquid ex quibus Deus sensum nostrum illuminat in loco præsenti interponamus, accipe exemplum. Aiunt studiosi medicinalis disciplinæ ad quasdam corporũ curationes necessariam esse, non solùm sectionem ferri, uerumetiam adustionem. Nam ad eos, qui cancri ueterno computrescunt, candentem siue nouaculæ laminam, siue quodcunque acutissimi ferri genus adhibent, ut per ignem radices cancri euellantur, per incisionem autem putrida caro truncetur, & uia pateat medicaminibus iniciendis. Quis putas nostrûm cancri (ut ita dicam) habet simile peccatum, ut non ei sufficiat, aut simplex acumen ferri, ut sola ignis adustio, sed utraque adhibeantur, quo uratur, & secetur? Audi Saluatorem rationem ignis & ferri in duobus locis significantem. In alio loco ait: Non ueni mittere pacem super terram, sed gladium. In alio uerò, Ignem ueni mittere super terram, & utinam iam ardeat. Igitur defert utrumque Saluator, gladium & ignem, & baptizat, quæ non potuerunt spiritus sancti purificatione purgari. Sacramenta diuina sunt, & ineffabilia, & soli Deo cognita, plus tamen in gratiarũ donatione, quàm in tormentorum uarietatibus constituta. Neque enim medici ex disciplina artis suæ rationabiliter eos, quibus medentur, secant, urunt, dantque poculum amarissimi temperamenti, multaque alia, prout causa postulat, faciunt: Deus autem uniuersitatis Dominus sine rationabili quadã sapientia, & sine dispensatione digna maiestatis suę pœnas tantùm infert peccatoribus. Neque enim, ut existimant, ad hoc tantùm adhibet supplicia ut torqueat, sed quasi pater scit uulnera omnium nostrûm, scit qua ex causa, quod hulcus natum sit, quæ putredo infelicis animæ, ex quo ducatur exordio, qualis species doloris, ex quo peccato ueniat: scit & formas, & modos, & numeros peccatorum, qui semel, bis, terque peccauerit, qui in una specie delictorum sæpe fuit, qui in diuersis uitiorum speciebus singulis tantùm uicibus errauerit. Hæc omnia nos iuxta sapientiã Dei quærere, secundum illud quod scriptum est, Scrutans corda & renes Deus, & supplicia, quæ ab eo irrogantur, sic intelligere, quasi digna Deo & conuenientia dispensationi eius, nos uult, non tantummodo cruciari. Omnia quippe ad hoc cõdidit ut essent, & salutares fecit generationes mundi, & nõ est in eis medicamentũ perditionis. Sed quia quod ille uoluit nos contemnendo non fecimus, & ille quod cupierat non exercuit in nobis: disputatio nos coegit, ut aliquid de pœnarum specie diceremus, quæ infertur ad terram. Debemus autem nosse, quia non statim ubi fames fuerit, sequatur & mors. Potest quippe fieri, ut aliquis famem sustinens perseueret in uita, licet inedia, & squalore, & macie discrucietur. Potest fieri, ut immissis bestijs malis statim non omnes pereant, fugæ auxilio reseruati. Potest euenire, ut cadente romphæa, cesset interitus. Modò uulnerantur quidam & secantur, & ut ita dicam, crebris ictibus confunduntur, nec tamen pereunt. Idcirco nunc pœna nouissima in enumeratione pœnarum mortis infertur. Huiusmodi quiddam & sacratissimus Apostolus sentiens, loquebatur: Nouissimus inimicus destruet mors. Audebo dicere, Sed nouissimus inimicus destruet mors. Fuit quidam ante mortem inimicus, id est, romphæa: fuit quidam ante mortem inimicus, bestiæ pessimæ: fuit quidam ante bestias pessimas inimicus, fames. Hæc omnia inimica sunt religionis inimicis. Si enim non uis amicus fieri Deo inuitanti te ad reconciliationem, & dicenti per Apostolum

Allegoria de gladio uersatili, et Cherubim custodiẽte uiã arboris uitæ.

Genes. 3.

Gangrenã intelligit, quam cancrum quidam morbum, sed non propriè nũcupãt.

Matth. 10.

Luc. 12.

2. Cor. 5.

Apostolum: Obsecro uos per Christum reconciliari Deo, quid de Deo causaris, cùm in causis sub inimicorum imperio esse uoluisti? An ignoras idcirco Deum in Aegypto immisisse furorē, & iram, & angustiam, immissionem per angelos pessimos, quia inimici illius erant, & ab eius aduersario regebantur? Procul autem absint à nobis quatuor istarum supplicia pœnarum, fames, bestiæ pessimæ, gladius, mors. Quicquid enim horum fuerit illatum, ad eos uenit, qui inimici Dei sunt: amicos eius præterit, neq; ausum est eos cōtingere, qui de eius necessitudine gloriantur. Et quomodo de igne bene creditum est scripturis testantibus, quia transeant per eū iusti, & nō comburantur: uniuscuiusq; enim opus quale sit, ignis probabit: sic & in his supplicijs inueniatur aliquis Daniel, Noe, & Iob, & nihil pœnarum sustinebit. Hæc specialiter per singula supplicia exposuimus, quæ in extrema parte in unum Propheta consocians, ait: Hæc dicit Adonai Dominus: Si autem quatuor uindictas meas pessimas romphæam, & famē, & bestias pessimas, & mortem immisero. Quò? Non super terram, sed super Hierusalem. Terra enim si puniatur, sufficit ei una correptio. Si autem corripiatur Hierusalem, super quam inuocatū est nomē Dei, quatuor ei cruciatus pariter inferuntur. Multò nobis utilius fuerat, diuino non credidisse sermoni, quàm post credulitatem adhuc rursum ad peccata conuerti quæ antè commisimus.

Quare mystica Hierusalem peccans pluribus pœnarum speciebus sit obnoxia, quā peccatrix terra.

Considera enim quomodo scriptura super terram singillatim supplicia dicat inferri, & non apponat quam terram: quando uerò ad Hierusalem uenit. Si autem & quatuor uindictas meas pessimas, romphæam, & famem, & bestias pessimas, & mortem immisero in Hierusalē: nos indicans Hierusalem, quia peccantes quidem nos Hierusalē sumus quæ destruitur, in præceptis uerò permanentes, Hierusalem dicimur quæ saluatur. Omnes lamentationes quas legimus in Hierusalem, omnes querimoniæ, quibus eam plangit Deus, ad nos pertinent qui gustauimus sermonem Dei, & postea mandatis eius contraria fecimus. Non plectitur Salomonis iura contemnens, nō sic punitur Lycurgi scita destituens. Aliud suppliciū est eius, qui legē Dei per Moysen traditā conculcat & despicit: maxima omnium est eius pœna, qui præcepta filij Dei pro nihilo duxerit. Irritā enī quis faciens legē Moysi, sine ulla miseratione duobus uel tribus testib. moritur, quantò magis putatis deteriora supplicia mereri illum, qui filium Dei conculcauerit? Hi ergo quos enumerauimus, filium Dei nō cōculcauerunt, sed tantùm legē Dei ingressi sunt, maximeq; hi, qui ante aduentum Domini fuerunt. Sed neq; hi, qui crucifixerunt Saluatorē meū, rei sunt ingentis pœnæ, sicut hi, quibus ait Apostolus: Filiū Dei cōculcans, spiritui gratiæ cōtumeliā faciens: & si quid aliud significat in eo loco, in quo eorū peccata replicat, qui post fidē in Deum peccauerunt.

Hebr. 6.

10.

Hæc propter quatuor ultiones pessimas, quæ inducuntur super Hierusalem. Et omnes quidem, qui didicimus diuinas scripturas, siue bene, siue malè uiuamus, Hierusalem sumus. Si malè uiuimus, illa Hierusalem quæ cruciatibus punitur, & sustinet quatuor ultiones: si bene, illa Hierusalē quę in Dei sinu requiescit. Et est magna distantia, ut in reliqua terra, sic & in ipsa Hierusalem. Omnes enī, qui in Ecclesia peccatores sunt, qui sermonē Dei gustauerunt, & transgrediunt eum, merent quidem supplicia, uerùm pro modo graduum unusquisq; torquebitur. Maiorem pœnam habet, qui Ecclesię pręsidet, & delinquit. An non magis misericordiā promeretur ad comparationē fidelis, catechumenus? Nō magis uenia dignus est laicus, si ad diaconum cōferatur? Et rursum cōparatione presbyteri, diaconus ueniam plus meretur. Quę aūt sequantur, me tacente cognoscitis. Idcirco formidans iudiciū Dei, & ante oculos mihi proponens illū iudicij ordinē, qui in scripturis continet, recordor dicti illius: Pondus ultra te ne leues. Sed & illud: Noli quęrere fieri iudex, ne nō ualeas auferre iniquitates. Quid mihi prodest, quia prior sedeo in cathedra resupinus, honorē maioris accipio, nec possum habere dignitate mea opera condigna. Nónne maiori pœna cruciabor, quia honor iusti mihi ab omnibus defertur, cùm peccator sim? Necessarium fuit diligentius retractantem ea, quæ de quatuor terræ ultionibus dicebantur, id addere, quod Hierusalē quippe erat in tribu Beniamin: & sacerdotes tēpli, & Leuitæ, qui Dei ministerijs seruiebant, & cæteri ordines, quos scripturarū sermo cōprehendit, in ea morabant. Hęc accipit quatuor ultiones pessimas, quæ nō sunt similes in his, qui in ea habitant. Neq; enī eodem modo & ad populum, & ad Leuitas cōminatio dirigitur. Israelites enī peccans in Israeliticum delictum corruit. Qui autem maior est ab Israelita, quantò nobilior fuerit in ordine idem Leuites & sacerdos, tantò maiora supplicia sustinebit. Si autē princeps sacerdotū peccauerit, dicit ad eum Heli consacerdos suus: Si delinquens peccauerit uir in uirum, orabunt pro eo: si aūt in Dnm peccauerit, quis orabit pro eo? Hęc in expositionē eius sermonis, quo comminabantur & singulæ specialiter in peccatricem terram ultiones, & pariter congregatæ in infelicem Hierusalem. Videamus autem & sequentia scripturæ, quę cùm in parabola audierit Propheta, nos tantùm sensum debemus exponere, ipsum testimonij ordinem derelinquentes, & auditorem mittentes ad librum. Lignum uitis ut in fructu est honorabilius lignis omnibus, maximè his quæ in saltu fructificant, sic ad cætera opera inutilius omnibus lignis est. Et uascula quædam possunt fieri, & in diuersa opera necessarij usus, ad ministrandum:

Gradus peccatorum & pœnarum.

Eccles. 7.

1. Reg. 2.

Enarratio cap. 15.

Fili hominis, quid erit lignū uitis præ omni ligno, palmite qui est inter ligna syluæ.

dum: de palmitibus autem uitis non solùm uas aliquod, & in opus utile quid fieri non potest, sed neq; paxillus quidem est utilis. Ait ergo sermo diuinus, quia ut palmes uitis honorabilior fit cæteris lignis, si afferat fructus, sic ab omnibus inferior iudicetur, si id non habeat unde præcellit: atq; in hunc modum eos, qui imbuti sunt eloquiis Dei, honorabiliores esse omnibus, & quocunq; modo in uineæ positos dignitate, cùm afferãt fructus, botros salutis. de qua scriptũ
Hierem. 2. est: Ego uerò te plantaui uineam fructiferam, totam uerã. Et alibi: Vinea Domini domus Israel
Esa. 5. est. Et rursum: Vineam de Aegypto transtulisti, & reliqua. Si autem non attulerint fructus, in tã-
Psal. 79. tum ut à Deo dici possit, quomodo conuersa es in amaritudinem uitis alienæ? tunc multò deteriores inueniri ab his lignis, quæ licet uiliora sint, tamen suos afferunt fructus. Quomodo enim præcellunt ligna syluarum uineas inferaces, eodem modo intra quandam dispensationẽ sapientiæ diuinæ ex lignis uilioribus aliqua domui necessaria fabricantur. Neq; uerò turberis, putans nos extra scripturas affirmare quod dicimus, futurum esse ut de lignis syluæ aliquid utile fiat, id est, de me ipso, si non attulero proprios naturæ meæ fructus. Si quidem & Apostolus
2. Tim. 2. imaginem quandam eorum uasorum, quæ sunt in humana conuersatione, assumit, dicens: In magna autem domo nõ sunt tantùm uasa aurea, & argentea, sed & lignea, & fictilia (Nota quia uasa lignea nuncupauerit) & alia quidem in honorem, alia uerò in contumeliam. Ista uasa lignea quæ esse in magna domo Apostolus prædicat, non sunt facta de uitibus, non de palmitibus uinearum, sed ex aliis lignis, quæ uilioris ordinis in nemoribus fructificauerunt. Quantum ergo malum est, & quale discrimen, ut ligna quondam utilia inueniantur in magna patrisfamiliâs domo, & palmes uitis meæ inutilis in domo sit, & in ignem proiiciatur? Hoc enim scriptum est, quia annuam putationem eius cõsumat ignis. Hæc in Ezechielem. Saluator uerò hu-
Ioan. 15. ius parabolæ sensum in Euãgelio ita perstrinxit, dicens: Ego sum uitis, uos palmites, pater meus agricola. omnem palmitem, qui in me manet, & fructum affert, pater meus putat, ut fructus maiores afferat: palmitem, qui manet in me, & fructum non affert, pater meus excidit, & in ignẽ mittit. Vides uicinitatem utrorumq; sermonum? Vides quomodo pater excidat, & in ignẽ iaciat? Nos insensati quasi negligenda quidem scriptura sit, nolentes ea discere quæ nobis incutiant metum, sed ea audire cupientes, quæ prurientibus auribus incutiunt uoluptatem, libenter audimus quæ nos subuertant, quæ decipiant. Qui dicit proximo suo, Ignoscit nobis peccata nostra Deus: siquidem & in talibus sacramentis ludimus, uicissim nobis pollicentes, mappã mittet Deus. Et quia bonus est, & omnium peccata dissoluit, oportebat nos sedere, & sollicito corde dicere: Si heri peccauimus, hodie pœnitentiã agamus. Verùm huic palmiti (animal quippe est) qui dicit: Potens est Deus & bonus agricola, qui non me excidat, & in ignem mittat, respondebit agricola: Sed si talis est palmes, ut frustrà sit in uite, nunquid poterit relinqui? Nónne si dimittatur, impediet uitem, ne pro sicco palmite uitides & fructuum feraces afferat palmites? Quomodo enim boni agricolæ est excidere, & computare quæ sicca sunt, & tradere in escã ignis infructuosos ramos: sic boni Dei est de omnibus uiuibus infructuosos palmites amputare, & igni tradere in perditionem. Verùm nos ipsi nos ludimus, & decepti pariter ac decipiẽtes uolumus magis errare cum plurimis quàm ab errore conuerti: cùm magis id quærere debeamus quod ædificet, quod timorem Dei augeat, quod ad pœnitentiam reuocet, quod in confessionem sceleris adducat, quod nos faciat diebus ac noctibus cogitare, quomodo Domino placeamus, ut fiamus in uera uite Christo Iesu fructiferi palmites, & radici eius adhærentes: Cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN CAP. XVI. *De eo quod dicitur: Fili hominis notas fac Hierusalem abominationes suas. usq; Effudisti fornicationem tuam in omni transitu.* HOMIL. VI.

Prophetarum quæ fuerit constantia.

CONSIDERANTI mihi constantiam prophetarum, miraculum subit, quomodo uerè credentes Deo magis quàm hominibus contempserint mortem, pericula, contumelias, & omnia quæ passi sunt ab eis, qui arguebantur, dum uoluntati Dei in prophetatione deseruiunt. Admirabar quondam Esaiam antequam compararem Ezechieli, & obstupescebã,
Esa. 1. quomodo diceret: Audite sermonem Domini principes Sodomorum, attendite legem Dei populus Gomorræ. Quo mihi multitudinem sacrificiorum uestrorum, dicit Dominus? Dicebat enim hæc cùm posset dicere, uel tacere. Neq; enim (ut quidam suspicantur) mente excidebant
1. Cor. 14. prophetæ, & ex necessitate spiritus loquebantur. Si alii (inquit Apostolus) reuelatum fuerit se-
Num. 22. denti, prior taceat. Ex quo ostenditur potestatem habere eum qui loquatur, cùm uelit dicere, & cùm uelit tacere. Et ad Balaam dicitur: Veruntamen uerbum quod immitto in os tuum, hoc obserua loqui: quasi potestatem habente eo, ut accepto uerbo Dei diceret, seu taceret. Quid est ergo, quod in Ezechiele admiror? Quia cùm ei fuisset imperatum ut testaretur, & notas faceret Hierusalem iniquitates eius, non posuit ante oculos eius periculum, quod ex prædicatione erat secuturum, sed ut Dei tantùm præcepta seruaret, loquutus est quæcunque mandauit. Esto, sit my-

Ezechielis uaß fortitudo in reprehensione peccatorũ populi Israel.

sit mysterium, sit reuelatio sacratæ intelligentiæ de Hierusalem, & his quæcunque super eam dicuntur: attamen prophetans & fornicationis illam arguit, quia diuaricauerit pedes suos omni transeunti, maledica uoce testatur, increpat scelerum ciuitatem. Sed quia confidebat Dei se facere uoluntatem, paratus & mori & uiuere, loquebatur intrepidus. Videamus ergo ipsum prophetam, & primò quidem quomodo in potestate sit positum Prophetæ, utrum dicat an non, consideremus.

FACTVS est sermo Domini ad eum, dicens: Fili hominis testificare Hierusalem iniquitates eius, & dices: Hæc dicit Dominus.] Non in necessitate aspirationis, sed in uoluntate dicentis, Dominus posuit ut testificaretur ad Hierusalem iniquitates eius, & ait: Dices. Quid dices? Hæc quæ sequuntur. In Propheta erat audiente Dices, utrùm diceret nec ne, quomodo fuit positum in Iona. In potestate quippe eius erat audiens: Die, adhuc tres dies & Niniue subuertetur, si uellit dicere uel tacere. Et quia in arbitrio eius positum erat, & noluit dicere, uide quanta eū sunt consequuta postea: periclitata est nauis propter eum, sorte repertus est latens, cetus deuorauit abiectum. Hi ergo prophetæ quicunque post Ionam fuerunt, considerantes forsitan ea quę uenerunt ei, siue alijs prophetis, uidebant quoniam ex omni parte angustiæ eis imminebant: secundum seculum persecutio, si dicerent uera: secundum Dominum offensa, si timentes homines proferrent falsa pro ueris. Idcirco testificatus est Ezechiel, & notas fecit Hierusalem iniquitates eius, & dixit. Ion. 3.

HAEC DICIT Dominus: Radix tua & generatio tua de terra Chanaan. Pater tuus Amorræus, & mater tua Cethea.] Quæ ciuitatum sic fuit eleuata, & altum sapuit in mundo ut ciuitas Dei? Et tamen hæc ipsa sibi magna promittens, quasi proxima Dei, & ciuitas eius, quia peccauit, arguitur à spiritu sancto ut degener & extranea. Pater enim eius Amorræus, iam non Deus. Quamdiu non peccauit, pater eius erat Deus: quando uerò peccauit, pater eius Amorræus factus est. Quamdiu non peccauit, pater eius spiritus sanctus factus fuit: quando peccauit, mater eius Cethea facta est. Quamdiu non peccauit, radicem habuit Abraham, & Isaac, & Iacob: quādo peccauit, radix eius Chananæa facta est. Sæpe miratus sum id quod dictum est à Daniele ad presbyterum peccatorem, cui pro peccato nomen imponens, semen inquit Chanaan, & non Iuda. Magnus quidem Daniel constantissimè presbyterum peccatorem semen Chanaan appellans, & non Iuda. Maior uerò comparatione eius Ezechiel, non uni presbytero, neq; duobus hominibus natiuitatem obijciens contumeliosam, sed radix inquiens tua & generatio tua de terra Chanaan. Pater tuus Amorræus, & mater tua Cethea. Quia Hierusalem multa peccata cō misit, ideo increpans illam Propheta, non uno, neq; duobus, sed tribus nominibus insigniuit. Septem in Genesi gentes enumerantur à Deo in uno loco quem tradidit filijs Israel. Septē autē hæ sunt. In terram, inquit, Chananæorum, & Amorræorum, & Cethæorum, & Pherezæorum, & Euæorum, & Gergesæorum, & Iebusæorum. Si possibile fuisset & septem istas congregare, ut p eas ignobilitatem peccatricis Hierusalem exprobraret, fecisset utiq; Propheta. Nunc uerò quid fecit? Amorræum elegit ex septem, & Chananæū, & ait habere communionē peccatricē Hierusalem, quippe ad Chananæum iuxta radicē & natiuitatē, propriè ad Amorræum secundū patrem, propriè ad Cetheum secundum matrem. Si in Hierusalem tanta dicuntur, de qua tā grandia & tam mira conscripta sunt, quæ ei sunt repromissa, quid futurum est misero mihi si peccauero? Quis mihi erit pater? aut quæ mihi erit mater? Tantæ talisq; Hierusalem radix & generatio de terra Chananæorum, pater eius Amorræus, & mater Cethea nuncupatur. Ego si peccauero, qui in Christo Iesu credo, & tanto me magistro tradidi, quis mihi futurus est pater? Non utiq; Amorræus, sed nequior quidam pater. Quis est iste? Quiuis qui peccatum facit, ex diabolo natus est. Et iterum: Vos ex patre diabolo estis. Si igitur Hierusalem dicitur de radice & natiuitate terræ Chananææ, quid dicetur ad nos? Inueniuntur & nobis patres, qui nos generant in peccatis. Vt enim si bonus fuero, & in optimo actu constitutus, dicit mihi Iesus: Fili, dimittūtur tibi peccata tua. dicit mihi Paulus discipulus Iesu: In Christo enim Iesu per Euangelium ego uos genui: ita si factus fuero peccator, generans me in peccatis diabolus, & assumens sibi eā uocem, qua pater Deus ad Saluatorem locutus est, dicit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et alij autem plures patres mei erunt, ad quos iturus sum. Vnusquisq; ad suos proficiscitur patres. Si quis est ab Abraham, dicitur ad eum: Tu autem uade ad patres tuos, cum pace educatus in senectute bona. Si quis uerò egreditur de seculo non cum pace, sed cum peccatorū bello, & senectute non bona, inueteratus dierum malorum, utiq; dicitur ad eum: Tu autem uade ad patres tuos cum bello, nutritus in senectute mala. Docemur à Deo sub alijs nominibus quid facere debeamus. Dan. 13. Peccantiū mortaliter, pater Diabolus est. Ioan. 8. Matth. 9. Psal. 2. Genes. 25.

IN QVA die nata es, non alligauerunt manus tuas, siue non est excisus umbilicus tuus.] In Hebræo quippe sic habetur: Non est excisus umbilicus tuus. Allegoricè inducit Hierusalem quasi puellā ab infantia genitā. Quę autē de Hierusalē dicuntur, sciamus ad omnes homines, Allegoria de peccātib. post gustum uerbi Dei.

qui in Ecclesia sunt pertinere. Primùm eius tempus tale est, secúdum quale describitur: procu autem absit à nobis, ut tertium tempus tale habeamus, quale dicitur ad Hierusalem: Omnes e- nim qui primùm fuimus peccatores, Hierusalem uocamur à Deo, & habemus ea quæ prima di cuntur. Secúda autem si post uisitationem & notitiã Dei perseuerauerimus in peccans, ad nos pertinent. Tertia uerò mala quæ penitus detestamur, secundum ordinem prosequemur. Nunc ut ad primum redeam, scriptũ est quasi de Hierusalẽ: In qua die nata es, non est excisus umbili- cus tuus. Adiutorio Dei indigemus, ut possimus umbilicum non præcisum peccatricis Hieru- salem inuenire, aut certè præcisum umbilicum eius qui non peccauit exponere. Siue igitur Hie rusalem, siue cuiuscunq; alterius de alia scriptura quæro umbilicũ, ut spiritalibus spiritalia cõ- parans, inueniam quomodo non sit præcisus umbilicus Hierusalẽ. Scriptum est in Iob de dra-
Iob 40. cone: Virtus eius in umbilico, & fortitudo eius super umbilicum uentris. Scio ex his quæ mihi gratia diuina largita est, cùm præsentẽ locum exponerẽ, me dixisse, quòd draco sit fortitudo cõ traria. Iste est enim draco, serpens antiquus, qui uocatur diabolus, & satanas decipiens orbem terrarum uniuersum. Istius fortitudo in umbilico est. Nec dubium: nã principiũ malorum o- mnium in lumbo uersatur. Et ideo adhuc in lumbo patris constitutus, qui nasciturus erat refer tur, quia in lumbos semina humana collecta sunt. Fortitudo ergo cõtraria ubicunq; sunt semi- na, ibi insidiarũ suarũ uim conatur ostendere. Aduersum masculos uirtus eius in lumbis est, ad uersum fœminas, uirtus eius in umbilico uentris est. Et uide quomodo honestè uiri mulierisq; genitalia obtectis nominibus scriptura nuncupauerit, ne per ea uocabula quæ in ꝓmptu sunt, turpitudinẽ significaret. Si intellectũ est exemplũ quod protulimus de Iob, intellige mihi quia ut in uiro præputiũ circumciditur, sic in fœmina umbilicus amputatur. Cùm enim pudica fuit mulier, & mundis usa mutationibus fœminarum, scilicet ne in sordidas res, & in peccatorũ tur pitudines ruat, tunc umbilicus eius abscisus est. Si uerò peccauerit, non est umbilicus eius ab- scissus. Increpat ergo Hierusalem quasi mulierẽ, cui non sit præcisus umbilicus. Septuaginta in- terpretati sunt in hoc loco: Nõ alligauerunt ubera tua: sensum magis eloquiĳ exponẽtes quàm
Cant. 1. uerbum de uerbo exprimentes. Vbera autẽ in Canticis canticorũ assumpta sunt in cogitationũ
Ioan. 13. tuarum & mentis loco. Quia bona ubera tua super uinum. Et recubuit super pectus Iesu, ubi u- bera tua sunt, is qui cõmunionem intellectuum eius habiturus erat. Quando ergo sensus est ri- gidus, & notio obstricta atq; solida, nec defluit sermo, manifestum est quia alligata sunt ubera tua. Cùm uerò ea quæ dicuntur, dissoluta sunt, & defluunt, non sunt ubera alligata.

AQVA non es lota in salutem.] Videamus ea quæ sunt in Hierusalẽ, ne fortè & in nobis re- periantur. Verbi gratia dictum sit: Est quædam mulier nunc lota, uerùm quæritur an in salutẽ:
Exhortatio ad Catechumenos baptismu expetentes. ut & nos timeamus propter hoc quod ait, In salutem. Nõ lauantur omnes in salutem. Qui ac- cepimus gratiam baptismi in nomine Christi, loti sumus: sed nescio quis lotus sit in salutem. Si mon lotus est, & baptisma consequutus perseuerabat in Philippi societate: uerùm quia nõ erat lotus in salutem, condemnatus est ab eo qui in spiritu sancto dixit ad eum: Pecunia tua tecum
Actor. 8. sit in perditionem. Ingentis est difficultatis eum, qui lauatur lauari in salutem. Attendite cate- chumeni, audite, & ex his quæ dicuntur, præparate uosmetipsos dum catechumeni estis, dum necdum estis baptizati, & ueniatis ad lauacrum, & lauemini in salutẽ, nec sic lauemini, ut qui- dam qui loti sunt, sed non in salutem: ut qui accipit aquam, & non accipit spiritum sanctũ. Qui lauatur in salutem, & aquam accipit & spiritum sanctum. Quia non fuit Simon lotus in salu- tem, accepit aquam, & non accepit spiritum sanctum, putans quia posset donum spiritus pecu- nia comparari, in qua non est lotus in salutem. Ad omnem animam peccatricem quæ uidetur credere, ista dicuntur quæ nunc dicta legimus ad Hierusalem, ut non ad maiora conscendam, & ea quæram quæ ultra meas uires sunt & ingenium.

NEQVE sale salita.] Et hoc crimen est Hierusalem, quia nõ fuerat digna sale Dei. Ego si cre-
Matth. 5. didero Domino meo Iesu Christo, ipse me sal faciet, dicetq; mihi: Vos estis sal terræ. Si credide-
Colos. 4. ro spiritui, qui in Apostolo locutus est, sale cõdior, & possum præceptum custodire, dicens: Ser- mo uester sit semper in gratia sale conditus. Grande opus est insaliri. Qui sale conditur, gratia
Salsus & insulsus. plenus est. Nam & in communi Prouerbio salsus dicitur gratiosus, & è contrario insulsus, qui non habet gratiam. Si igitur gratia nobis à Deo uenit, & complemur dono eius, sale salimur. Rursum peccatrix Hierusalem non est inuoluta pannis. Obserua quod dicimus: Anima rena- scens, & primùm in lauacro edita, inuoluitur pannis. Ipse Dominus meus Iesus pannis inuolu
Luc. 2. tus est, ut scriptum refertur in Euangelio secundum Lucam. Oportet ergo eum qui renascitur, utiq; in Christo renascentem rationabile & syncerum lac desiderare: & prius quàm rationabile & sine dolo lac desideret, debet sale saliri, & pannorum inuolucris colligari, ne dicatur ad eum, Sale non es salitus, & pannis non es inuolutus. Quia autem ista Hierusalem sint crimina, nõ cir cumcidi eam umbilico, & sale non saliri, & pannis non inuolui, & aqua non lauari in salutem: sermo indicat reliquus, qui ita contexitur.

NEQVE

NEQVE PEPERCIT in te oculus tuus, ut faceret tibi unum & omnibus istis.] Propterea nihil nhi horum feci, ut pateret aliquid super te, dicit Dominus. Exemplum ab hominibus accipiam: deinde si spiritus sanctus dederit, ad Iesum Christum, & ad Deum patrē transmigrabo. Quando ad hominem loquor, & deprecor eū pro aliqua re, ut misereatur mei: si sine misericordia est, nihil patitur ex his quæ à me dicūtur: si uerò molli est animo, & nihil in eo rigidi cordis obduruit, audit me, & miseretur mei, & molliuntur miscera eius ad meas preces. Tale mihi quiddam intellige super Saluatorem. Descendit in terras miserans humanum genus, passiones perpessus est nostras antequam crucem pateretur, & carnē nostram dignaretur assumere. Si enim non fuisset passus, non uenisset in conuersationem humanę uitæ. Primùm passus est, deinde descendit, & uisus est. Quæ est ista, quā pro nobis passus est passio? Charitas est passio. Pater quoque ipse & Deus uniuersitatis, longanimus & multùm misericors & miserator, nónne quodam modo patitur? An ignoras quia quando humana dispensat, passionem patitur humanā? Supportauit enim mores tuos Dominus Deus tuus, quomodo si quis supportet homo filium suū. Igitur mores nostros supportat Deus, sicut passiones nostras portat filius Dei. Ipse pater nō est impassibilis. Si rogetur, miseretur & condolet, patitur aliquid charitatis, & fit in eis, in quibus iuxta magnitudinē naturæ suæ nō potest esse, & propter nos humanas sustinet passiones. Nō pepercit oculus tuus, inquit, in te, ut faceret tibi unū ex omnibus istis, ut pateret aliquid super te. Et quia talis effecta es, pjecta es in faciē campi. Deus ne nos tales esse panaris, ut pjiciamur à te, & ab Ecclesia tua in faciem campi, sed magis ut ab angustijs sensuum egrediamur ad campū.

Passio Charitatis in Chr.sto.

ET PROIECTA es in faciem campi.] Quare? Prauitate animæ tuæ, in qua die nata es. Potéstne aliquis in eadem die qua natus est, habere animæ prauitatem? Describit passiones nostras, & uitia humana, & solitas prauitates. Prauitate enim nostra, si non rectum fuerit cor, projicimur in campum in die qua nascimur. Si post regenerationem lauacri, si post sermonem Dei rursum peccauerimus, in die qua nascimur, projicimur. Tales sæpissimè repeciuntur lauati lauacro secundæ regenerationis, & non facientes dignos fructus pœnitentiæ, neque exhilarantes mysterium baptismi timore maiore ab eo, quem dum catechumeni essent, habuerunt, & charitate ampliori ab ea quam exercuerunt, dum auditores sermonis essent, & sanctioribus gestis quàm antè gesserunt. Sequitur istiusmodi homines hoc quod dicitur: Proiecta es in faciem cāpi prauitate animæ tuæ in die qua nata es. Sed uide misericordiam Dei, uide clementiam singularem. Licet proiecta sit Hierusalem in faciem campi, non ita eam despicit, ut proiecta sit semper, non ita prauitati suæ relinquit, ut in totum eius obliuiscatur, ut non ultrà eleuet iacentem. Attende quid sequitur:

Post baptismā susceptū sæpe & grauiter peccantes.

ET TRANSIVI per te.] Proiecta es, ego tamen rursum ueni ad te: uisitatio mea non tibi defuit post ruinam. Et uidi te conspersam in sanguine tuo. Quasi dicat, Vidi te ream homicidiorum, ream sanguinis & mortalium peccatorum. Et dixi tibi: De sanguine tuo uita adimplere. Suge de sanguine tuo, & adimplere uita. Sicut ortus agri dedi te. Misertus sum tui postquā proiecta es, uidi te sanguine peccatisq́ conspersam, effeci te sicut ortus est agri, & multiplicata es. Quia ad te ueni, & uisitaui te proiectam, causa tibi factus sum ut multiplicareris. ET multiplicata es, & magnificata.] Dedi te in multitudinē, & magnitudinem: id est, crescere te feci, & multiplicari. Per id enim quòd crescimus, & multiplicamur. ET intrasti in ciuitates ciuitatū.] Rursum errores exponit Hierusalem introeuntis in ciuitates ciuitatum. Quomodo autem ingressa sit criminosè in ciuitates ciuitatum, consideremus. Si per singulas ciuitates, in quibus hęreses sunt, & doctrinæ alienæ à Deo, ingrediatur quispiam ecclesiasticus, & particeps fiat talium ciuitatum, audit: Intrasti in ciuitates ciuitatum.

Deus miseratus nostras calamitates, nos suscepit & adoptauit in filios.

MAMMAE tuæ erectæ sunt.] Post tanta crimina rursum floruisti, & uenit tibi tempus, & tempus diuertentium. Dicitur mihi: noli allegorizare, noli per figuram exponere. Respondeāt quęso: Hierusalem mammas habet, & est quando non colligentur, est quando erigantur: & umbilicum habet, & quia non est præcisus arguitur: quomodo possunt ista sine allegorica expositione intelligi? Mammæ tuæ erectæ sunt, & capillus tuus exortus est. Cum omni honestate ea, quæ solent uirginum euenire corporibus describit sermo diuinus. Et capillus tuus exortus est, tu uerò eras nuda, & dehonestata. Qui non est Iesum Christum indutus, hic nudus est: qui nō est indutus uiscera miserationis, benignitatis, humilitatis, mansuetudinis, longanimitatis, ut proximum sustineat, iste dehonestatus est. Tu uerò eras nuda & dehonestata, & transiui per te. Secunda uice uenit ad eam, uidit eam peccantem, iterum propter peccata discedit: & tamen rursum reuertitur, iterum uisitat clemens & benignus Deus.

ET VENI ad te, & uidi te, & ecce tempus tuum, & tempus diuertentiū.] Quid est hoc quod ait, Tempus tuum? Tempus significat adolescentiam, in quo per ætatem possunt fornicari. Et rursum: Et tempus, inquit, diuertentium. Qui sunt isti diuertentes? Dum sumus paruuli, hi qui diuertere uolunt ad eos, qui nituntur euertere, ut sunt Christiani pessimi, dæmonia immunda,

Angeli quinam & quando apud homines diuertant.

angeli diaboli, nõ habent locum quomodo ad nos posſint diuertere. Cùm aũt fuerimus ætate maiore, & iam peccare poſſumus, quærunt aditũ ad nos diuertendi, & hoc tã angeli Dei, quàm angeli Satanæ. Impoſsibile autem eſt ut utriq; ad nos diuertant. Si peccamus, angeli diaboli diuertunt ad nos: ſi ſtamus fixo gradu, diuertunt ad nos angeli Dei. Venit ergo tempus tuum, & tempus diuertentium. Quia tempus uenerat diuertentium, & Dominus noſter Ieſus Chriſtus Deus noſter rurſum uiſitat miſeram Hieruſalem, id eſt, peccatricem animam noſtram.

Ruth 3.

EXPANDI alas meas ſuper te.] Conſueuit ſcriptura pennas nuncupare ueſtium ſummitates: ut in Ruth, quæ uenit abſcondite, & diſcooperto pallio ad pedes Booz, dormiuit ſub axilla ueſtimenti eius. Deus ergo quaſi ueſte loquitur indutus: Expandi alas meas ſuper te, & operui confuſionem tuam. Beatus cuius alis ſuis Deus protegit confuſionem: ſi tamen perſeuerauerit in beatitudine, in qua Hieruſalem noluit perſeuerare.

ET IVRAVI tibi in teſtamentum, & intraui in teſtamentum tecum.] Poſt tanta ob quæ rurſum reuertitur, rurſum recedit, poſt tam frequentem uiſitationem, nunc primùm ingreditur cũ ea in teſtamentum.

ET FACTA es mihi, & laui te in aqua.] Poſt hæc omnia aſſumpſi te, & ipſe laui te in ſalutẽ, & ablui ſanguinem tuũ abs te. Hæc intelligentes, oremus ut ueniat miſericordia Dei ſuper nos & abluat ſanguinem ab animabus noſtris. Si quid enim morte dignum fecimus, iſtud ſanguis eſt noſter. Ablui ſanguinem tuum à te, & unxi te oleo. Et Chriſtos nos uult facere Deus.

Geneſ. 37. *Veſtitus animæ.* *Epheſ. 6.*

ET INDVI te uerſicoloria.] Quanta eſt benignitas Dei in unãquamq; animarũ Hieruſalẽ, nõ unius coloris tunicã, ſed multæ uarietatis largitur credẽtibus ſibi. Hanc uerſicolorẽ tunicã iam tunc in ſignum fecit Iacob, induens filium ſuum Ioſeph, & ueſtiuit eum uerſicoloria. Si cõſideres intellectus, ſectas, facta bona, uerè uidebis uariam tunicam, quam uiſitatio Dei largitur his, qui uocati ſunt in ſalutem. Legem intelligo, prophetas comprehendo, agnoſco Euangelia, non me latet Apoſtolus, cautus ſum, iuſtus ſum, miſericors ſum, & adhuc quæris aliam tunicã uerſicolorem, quam induit Dominus Hieruſalem, dicens: Et ueſtiui te uerſicoloria, & calceaui te hyacintho? Vult calceamenta noſtra eſſe florentia, & bene tincta. Quæ ſunt calceamenta? Audi Paulum apertius prædicantem: Calceati pedes in præparatione Euangelij pacis.

ET præcinxi te byſſo.] Manifeſtius de hoc cinctorio Apoſtolus loquitur: Stantes præcincti lumbos ueſtros in ueritate. Veritas enim pro byſſo accipitur.

Operui te ſerico.

ET operui te trichapto.] Non inueniens neque intelligens quid eſſet Trichaptum, inueni in alia editione pro trichapto, Florens, & in alia, Indumentũ. Igitur induit nos Deus poſt uariam ueſtem, & florenti tunica.

ET ornaui te ornamento, & impoſui tibi armillas circa manus tuas.] Cùm mihi dederit occaſiones bonorum actuum, armillas circumdat manibus meis.

ET catena circa collum tuum.] Si me poſt geſta iuſtitiæ intellectu ornauerit ueritatis, tunc mihi ornamentum nuptiale, tunc catena collo decora circumdatur. ET dedi inaurem circa narem tuam.] Quando uera poſſum ſuauitatis & boni odoris ſacramenta ſuſcipere, tunc mihi ornat Deus inauribus narem. ET rotulas in auriculas tuas.] Vt non ſolùm auriculæ, ſed etiam grandis rota aurea ſit circa auditum tuum. Aurea uerò rota eſt, quæ intellectibus uoluitur ſacris. ET corona glorificationis ſuper caput tuum.] Omnipotens Deus & nobis tribue, ut digni efficiamur corona glorificationis ſuper caput noſtrum. ET ornata es auro, id eſt, diuinis ſenſibus: & argento, id eſt, ſermonibus ſacris. ET opertoria tua byſſina.] Profunditas ſenſuum opertorium eſt byſſinum. ET florentia: pro quo uerbo Septuaginta τρίχαπτα poſuerũt, ſubtilem nimis amictum, & quaſi ad capillorum ſimilitudinem attenuatam ueſtem ſignificantes. ET uerſicoloria.] Ecce tota eſt Hieruſalẽ protecta alis, ueſtita uarijs, ornata gẽmis. Quid poſt hæc facit magnus & hominum amator Deus? Alit eam delicatis cibis.

Matth. 6.

SIMILAM & mel & oleum manducaſti.] Non ait ſimpliciter, Farinam, neq; hordeaceũ panem: hoc quod modo ad nos loquimur, ſimila eſt. Sed miſerabilis Hieruſalem poſt ſimilã, poſt mella, poſt oleum rurſum quaſi meretrix increpatur. Idcirco caueamus attentius, ne fortè nos poſt uerba mũda ſimilæ, poſt ſermones dulciſsimos prophetarum, poſt oleum quod lætificat faciem, quo uolumus perungere caput, ut ieiunium noſtrum acceptabile fiat, iterũ delinquamus. Non ſolùm autem perungimur hoc oleo, ſed & ueſcimur.

Cõtra præſumptionem de futuris. *Galat. 6.*

ET facta es pulchra ualde nimis.] Laudat pulchritudinem eius, laudat ſpeciẽ, prædicat formam. ET directa es in regnum.] Quantus profectus, ut etiam ad regnũ dirigatur? ET exijt nomen tuum in gentibus.] Hæc apta ſunt ei, qui poſtquam liber eſſe cœpit à mundo, in conuerſatione proficiens ad beatam uitam, nomen quoq; glorioſum in ſeculo conſecutus eſt. Sed procul abſit id quod ſequitur: ad hoc enim ſcriptum eſt, ut incutiat audientibus metum. Poſt pulchritudinem, poſt nomen magnum Hieruſalem miſera fornicatur. Ideo ne glorieris in craſtinum: non enim ſcis quid pariat adueniẽs dies. Et alibi: Fratres, etiamſi præoccupatus fuerit

homo

homo in aliquo peccato, uos ut ſpiritales ſuſtinete iſtiuſmodi in ſpiritu manſuetudinis, & rurſum: Conſiderans te ipſum, ne & tu tenteris.

ET exijt nomen tuum in gentibus in ſpecie tua, quoniam cōſummatum erat in decore ſpeciei quam conſtitui in te, dicit Adonai Dominus: Et confiſa es in decore tuo.] Magna ſapuit, & conſcientia pulchritudinis ſuæ erecta eſt ſpecioſa Hieruſalem. Et quia alta ſapuit, nec ſe bumiliauit, nec glorificauit Deum, audi quid dicatur ad eam.

ET fornicata es in nomine tuo, & effudiſti fornicationem tuam in omni tranſitu.] Quid eſt hoc quod ait: Effudiſti fornicationem tuam in omni tranſitu? Circuit animas noſtras fortitudo contraria, & uariè perluſtrans quærit locū, per quem poſsit irrumpere. Ira ſuo nomine uult fornicari mecum: iuxta coniuncta moribus meis ſuo nomine triſtitia, & uult me facere mœrentem: ſua parte auaritia infert deſiderium auri & argenti, & quorumcunque ſimilium: ſi me nō cuſtodiero, & clauſero oſtium meum, ſed ſuſcepero omnem orationem inimici, dicitur mihi: Effudiſti fornicationem tuam in omni trāſitu. ET accepiſti ueſtes tuas, & feciſti tibi idola ſutilia.] De his quibus te ornaui, quibus pulchra facta es, feciſti tibi idola ſutilia. Volo adhuc exponere quæ ſunt idola ſutilia, quæ quidem de ueſtibus conſuerunt. Veſtes diuinæ ſcripturæ ſunt, & ſenſus qui eſt in eis. Conſciderunt has ueſtes hæretici, & conſuerunt dictum dicto, uerba uerbis iūgentes, ſed non cum opportuna iunctura aptaque, & conſuentes impia ſibi ſimulachra fecerunt, quibus illexerunt quoſdam credere, & conſentire ad cultum eorum, & fictam ſuſcipere diſciplinam: Deus uerò omnes nos ab his & alijs ſimulachris liberet, ut magnificemur in Chriſto Ieſu, cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.

IN CAP. XVI. *De eo quod dicitur: Sumens de ueſtimentis meis, feciſti tibi excelſa hincinde conſuta, uſque: Et nec ſic ſatiata es.* HOMILIA VII.

CATALOGVS peccatorum Hieruſalem utcunque fuerit intellectus, ędificat audiētem. Quomodo enim ſi in domo ſua quempiam de familia Dominus corripiat, & peccata eius exponat, alius qui nuper emptus eſt ſeruus, uidens patrisfamiliâs diſciplinam quę culpet, quæue collaudet, inſtruitur ad non facienda ea, quæ priores fecere cōſerui, & ad hoc omni labore feſtinat, ut ea faciat, per quæ alij honorem & libertatem à Domino promeruerunt: ita & nos audiētes, in quibus culpet Deus ſiue Hieruſalem, ſiue uniuerſam Iudæam, ſiue unam quamlibet ex tribubus ſpecialiter delinquentem, non parum utilitatis accipimus, ne & in hæc corruamus, in quæ cæteri corruerunt. Eſt autem principium hodiernæ lectionis, quia ueſtes à Deo acceperit Hieruſalem, & fecerit ex his ſibi ſutilia quædam ſimulachra, & fornicata ſit ſuper eis. De quibus iuxta poſsibilitatem meam in priori ſermone diſſerui, docens iſtos, qui ſcripturas lacerant, & à uerbis uerba diſrumpunt conſuentes ea, & commentitia dogmata componentes, ſeruire idolis, quæ earum ueſtibus induerunt. Non in tabernaculum meum intrabis, foris es, & foris manebis. Scit ſcriptura ſanctos intus, peccatores foris eſſe. Igitur Hieruſalem, quia talia peccata commiſit, ut non mereatur intrare repromiſsiones Dei, & dicatur ad eam: Et non intrabis: caueamus, ne fortè & nobis aliquando dicatur, Et non intrabis.

Perſtringit ſuæ deorum ingratitudinem & Idolomaniam.

Excelſa diſcoloria.

NEQVE fiet.] Non eſt completum hoc quod dicitur, Neque fiet: & ideo ſubaudiendum extrinſecus, ut ſenſus poſsit expleri. Ea quæ tibi repromiſſa ſunt, bona & acceptura eras, non fient. Sequitur aliud delictum.

ET accepiſti uaſa glorificationis tuæ de argento tuo, & de auro tuo, ex quibus dedi tibi, & feciſti tibi imagines maſculinas.] Secundum communem ſenſum ſic intelligi poteſt. Vaſa glorificationis, de quibus Moyſes ſcripſit in Numeris, thuribula, phialas, candelabrum aureum, arcam ab intus & à foris deauratam, & cætera accepiſti, & cōflaſti ea, & feciſti effigies maſculinas, & fornicata es in eis. Secundū allegoriam uerò ita explanabitur. Vaſa aurea & argentea, id eſt, thuribula, phialas, & cætera iſtiuſmodi habemus in ſacris literis: quando ergo torquemus ſenſus ſcripturæ in alterum ſenſum, qui eſt contrarius ueritati, uerba diuina conflamus, & res Dei in alias mutamus effigies. Quæ facientes incidimus in peccatum, quod nunc commiſerat Hieruſalem. Vaſa glorificationis noſtræ, ſunt lex & prophetæ: ſup his exultamus, in his efferimur. Quos cùm aliter exponimus, quàm ſe ueritas habet, conuertimus uaſa glorificationis noſtræ de argento rationabili, & de auro ſenſibili, quod nobis dedit Deus, & facimus nobis imagines maſculinas, & fornicamur in eis. Sequitur:

Num. 8.

Verba Dei qui mutent & corrumpant.

ACCEPISTI ueſtimenta uaria, & operuiſti illa.] Varia ueſtis eſt, & hic unus in ſcripturis locus, quo induimur aſſumētes uiſcera miſericordiæ, benignitatis, humilitatis, māſuetudinis, longanimitatis ad ſufferendum inuicem. Has uarias ueſtes, & pulchros amictus, quos nobis largitus eſt Deus, ſi laceramus atque conſcindimus, & circumdamus falſæ doctrinæ ad deceptionem hominum, non dubium eſt, quin uarijs ueſtibus operiamus idola. Intelliges autem hoc quod dicitur, ſi ipſam rem manifeſtius deſcribamus. Vide mihi aliquem Marcioniſtam, ſiue di-

Varia ueſtis ſidelium.

Heretici quomodo sua commēta exornēt.

ue discipulum Valentini, aut certè cuiuslibet hæresis defensorem, & considera quomodo idola sua, id est, figmenta, quæ ipse composuit, mansuetudine & castitate uestiat, ut in aures audientium facilius ex uitæ bonitate ornatus sermo subrepat. Et cùm hoc fecerit, intellige eum assumpsisse uestem uariam morum, & conuersationis optimę, & idolis subiecisse quę ipse construxit.

De uita & doctrina docentium, cùm Orthodoxorū tū Hereticorum.

Ac iuxta mei quidem animi sensum multò nocentior est hæreticus bonę uitæ, & plus in doctrina sua habet auctoritatis eo, qui doctrinam cōuersatione maculat. Qui enim uitæ pessimę est, nō facilè homines ad falsum dogma sollicitat, nec potest per umbram sanctitatis audientium decipere simplicitatem: qui uerò sermone peruersus est, & disciplinis saluti contrarius, mores autem cōpositos & ornatos habet, nihil facit aliud nisi quod accipit indumenta uaria institutioni, & conuersationis quietæ, & circumdat ea idolis suis, ut magis decipiat audientes. Idcirco sollicitè caueamus hæreticos, qui conuersationis optimæ sunt, quorum fortè uitam non tā Deus, quàm diabolus instruxit. Nam quomodo quasdam illecebras escarum aucupes proponunt, ut facilius aues capiant per oblectamentum gulæ, sic (ut audacius dicam) est quædam castitas diaboli, id est, decipula humanæ animæ, ut per istiusmodi castitatem, & mansuetudinem, & iustitiam possit facilius capere, & falsis sermonibus irretire. Diuersis diabolus pugnat insidijs, ut miserum perdat hominem, & bonam malis tribuit uitam ad decipiendos uidentes, & malam bonis inurit conscientiam. Mihi ipsi, qui in Ecclesia prædico, laqueos sæpe tendit, ut totam Ecclesiam ex mea conuersatione confundat. Et ideo plus hi, qui sunt in medio, oppugnantur ab inimico, ut per ruinam unius hominis, quæ celari non potest, omnibus scandalum fiat, & impediatur fides per conuersationem pessimam clericorum. Omnia, ut diximus, diabolus operatur, & ea, quæ uidentur esse bona, nec sunt, & ea, quę per naturam suam mala sunt: omnia aduersum humanam commentatur animam. Vnde qui curam habet uitæ suæ, neque mansuetudine hæreticorum capitur, ad consentiendum doctrinæ eorum, neque meis delictis, qui uideor in Ecclesia prædicare, scandalizabitur: sed ipsum dogma considerans, & pertractans Ecclesię fidem, à me quidem auersabitur, doctrinam uerò suscipiet secundum præceptum Domini, qui ait: Super cathedram Moysi sederunt Scribę & Pharisæi. Omnia quęcunque uobis dicunt, audite, & facite, iuxta opera autem illorum nolite facere: dicunt quippe, & non faciunt. Iste sermo de me est, qui bona doceo, & contraria gero, & sum sedens super cathedram Moysi, quasi Scriba & Pharisæus. Præceptum tibi est ô popule, si non habueris accusationem doctrinæ pessimę, & alienorum ab Ecclesia dogmatum, conspexeris uerò meam culpabilem uitam, atque peccata, ut non habeas iuxta dicentis uitam tuam instituere, sed ea facere quæ loquor. Nullum imitemur, & si uolumus imitari quempiam, propositus est nobis ad imitandum Christus Iesus. Descripti sunt Actus apostolorum, & prophetarum gesta de sacris uoluminibus agnoscimus: illud exemplar firmum est, illud propositum solidum, quod qui sequi cupit, securus ingreditur. Si uerò quærimus nobis culpabiles ad æmulandum, ut cùm dicamus, Ille docet, & his quæ docet, facit ipse contraria: aduersum præceptū Dñi facimus, qui mandauit doctrinas magistrorum magis cōsiderari debere quàm uitas. Hæc diximus de eo quod scriptū est: Accepisti uestē tuam uersicolorē, & operuisti illa, id est, uasa glorificationis, quæ in idola cōmutasti. Sequitur:

Vide quam fuerit modestus Origenes noster, de quo tamen Eusebius affirmat, Talē in uita fuisse, qualis erat in doctrina, et nō tā docēdo quàm uiuendo oracula fidei tradidisse.

Matth. 23.

ET OLEVM meum, & incensum meum posuisti ante faciem eorum.] Scriptura docente didicimus, quia sanctorum oratio sit incensum. Ait enim: Incensum autem orationes sanctorū sunt. Si ergo instituti ad orationem, cùm illā Deo debeamus offerre, id est, Deo legis & prophetarum, Deo Abraham, Deo Isaac, Deo Iacob, & patri Iesu Christi, offerimus, quæ ipsi confinximus, in tantum ut incēsum Dei proponamus idolis: facimus id quod dicitur in præsenti: Oleū meum & incēsum meum posuisti ante faciem eorū. Verùm iste de incenso sit intellectus. Quid respondebimus de oleo? Oleum est, quo uir sanctus ungitur, oleum Christi, oleum sanctæ doctrinæ. Cùm ergo accepit aliquis hoc oleum, quo ungitur sanctus, id est, scripturā sanctam instituentē quomodo oporteat baptizari: In nomine patris, & filij, & spiritus sancti: & pauca cōmutans unxerit quempiam, & quodammodo dixerit, Iam non es catechumenus, cōsecutus es lauacrum secundæ generationis: talis homo accipit oleum Dei, & incēsum, & ponit illud ante faciē idolorū. ET panes meos quos dedi tibi, simila, & melle, & oleo cibaui te.] Ecce panes nostri simila mundissima in scripturis, & mella apum prophetarū. Ista omnia dedit nobis Deus, & cibauit nos de panibus prophetarum, & de simila legis, melle Euangelij, è quibus cibati ponimus eadem ipsa idolis. Cùm enim ex dogmatibus falsis uolentes assumere defensionem, dixerimus, Scriptum est in Propheta, Testatur Moyses, Loquitur Apostolus: quid aliud facimus, quàm accipientes panes ueritatis proponimus eos simulacris, quæ ipsi finximus? Marcion fecit idolum, & proposuit ei panes scripturarum: Valentinus, Basilides, cæteriq; hæretici fecerunt similiter. ET posuisti illa ante faciem eorū in odorem suauitatis.] Naturaliter suauissimi odoris sunt hæc, quæ nobis largitus est Deus. Quem odorem suauissimū ante idola ponit, qui aduersum potestatem scripturarum aut gerit, aut intelligit.

De cultu & adoratiōe idolorum & Statuarum.

ET factum est, dicit Adonai Dñs, & accepisti filios tuos, & filias tuas quas genuisti, & immo- *Victimæ humanæ.*
lasti illos in consumptionem.] Cùm genuerit peccatrix Hierusalem filios & filias, finis eorum
qui nascuntur, occisio est. Neq; enĩ salus finis est pessimorum. Idcirco scriptũ est: Immolasti eos
in consumptionem. Quàm modica fornicata est, interfecisti natos meos, & dedisti eos. Propriè
ait: Accepisti filios tuos: significanterq; addidit: Occidisti natos meos. Quicunq; enĩ nascuntur
in hæreticorũ doctrinis, & ibi fidei suæ principia sumpserunt, hi filij sunt fornicariæ, & peccatri-
cis Hierusalem. Qui autem natus est in Ecclesia, & deceptus postea fuerit hæretica falsitate, iste
cùm filius Dei sit, apprehensus est à peccatrice Hierusalem, & positus uictima idolis eius. Hoc
supra omnem fornicationem tuam, & abominationes tuas. Filios Ecclesiæ accipere, immolare
idolis, hoc supra omne peccatum tuum est.

ET non fuisti memor diei infantiæ tuæ cùm eras nuda, & turpiter agens.] Præfatus est de nu-
ditate & turpitudine Hierusalē. Oportuit ergo in iniquitate meminisse quō pennas meas expā
derim super te, & assumpserim te de sanguine tuo, & lauerim te. Tu uerò horũ omnium oblita
fuisti. Hæc quę condecent nudam, & turpiter agentem, & commixtam in sanguine suo.

ET factum est post omnes malitias tuas: Vę, uæ tibi, dicit Adonai Dñs: & ędificasti tibi domũ
meretriciam, & fecisti tibi expositionem in omni platea.] Si consideres animam expositã ama-
toribus suis, uidebis quomodo faciat domũ meretriciam, & suscipiat omnes quos prędiximus *Anima peccatorib. exposita & ab ijs corrupta.*
amatores. Intellige uerò quod dicimus ex sequentib. id est, qui sunt amatores Hierusalem. Ani-
ma humana multùm speciosa est, & mirabilem habet pulchritudinem. Artifex quippe eius cũ
eam primùm conderet, ait, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Quid
hac pulchritudine & similitudine pulchrius? Quidam ergo adulteri, & sordidi amatores deco- *Gen. 1.*
re eius illecti desiderant eam corrumpere, & fornicari super eam. Quamobrem sapiens uir Pau
lus dicit: Timeo autem ne fortè ut serpens decepit Euam in nequitia sua, sic corrumpantur sen- *2. Cor. 11.*
sus uestri. Sensus nostri in fornicatione carnali corrumpuntur: in spiritalib. uerò stupris sensus
corrumpitur, & ipsa anima uulneratur.

ET contaminasti speciem tuã.] Etiam si non homo in peccatis maximis constitutus, tamen *Ornatus animæ.*
quia ingens est animæ pulchritudo, minorũ quoq; societate turpatur. Respice uirtutes animæ
quæ ei insitæ sint à Deo, uide pulchritudinē eius, inuentionē, dispositionē, elocutionē, memo-
riã, pronũciationē, cuius sit ingenij, quō primũ intelligat, inde intellecta dijudicet, ut incitetē ad
sensus, ut menti sensa cõmodet, quos habeat impetus, quos cogitatus de Deo. Hęc possidēs ma
gnę pulchritudinis est, sed hęreticorũ sectis, & extranea religionis institutione corrumpitur.

ET transierunt crura tua per omnem transitũ, & multiplicasti fornicationem tuam.] Est for-
nicatio à fornicatione differens: & quomodo in fornicatione carnis est aliquis non nimiæ for- *De fornicatione spiritali, & corporali.*
nicationis, & tamen fornicatione pollutus, alius uerò multiplicans fornicationem suam: sic &
in ea fornicatione quę animam suã sensumq; cõmaculat, alius multitudine fornicationis ob-
ruitur, alius uerò non tam à fornicatione est seductus. Idcirco qua mensura mensi fuerimus,
remetietur nobis. ET fornicata es in filios Aegypti confines tuos.] Filij Aegypti cõtrariæ forti-
tudines sunt. Nec mirum est, si confines nostri Aegyptij dicantur: confines Aegypti, & Hierusa-
lem in sua ciuitate sunt positi, qui sunt magnis carnib. Non quia isti Aegyptij ingentes carnes
habeant (& quidem honestè uidetur pudenda eorũ immutato uocabulo significasse, id est ma-
gnis carnib.) sed quia carnei intellectus magnarũ nos carniũ faciant: ut è contrario est quædã
caro deficiens, de qua dicitur: Quomodo caro mea in terra deserta, & inuia, & inaquosa, sic in
sancto apparui tibi. Fornicatur igitur Hierusalem super filios Aegypti, confines suos, & magna
rum carnium. Et multipliciter, inquit, fornicata es ad me exasperandum. Multas species forni-
cationis commisisti ad me concitandum. Quòd si extendero manum meam in te, & auferam le
gitima tua, & tradam te in animas eorum qui te oderunt, filios alienigenarum. Vides quia in
animas alienigenarum traditur, quę indigna sit usu legis, & sermonum Dei.

QVI te diuerterunt de uia tua. Impiè egisti & fornicata es super filios Assur.] Primùm super fi
lios Aegypti, deinde super filios Assur. Hæc species peccatorũ sunt. Nam & cũ captiuos accepe-
runt Assyrij filios Israel, factum est quidē id quod scriptura refert, scriptũ est aũt propter frequē
tem nostrã captiuitatē, quæ à spiritalib. Assyrijs perpetratur: de quib. Apostolus dicit: Nõ est no *Ephes. 6.*
bis certamen aduersus carnem & sanguinem, sed aduersum spiritalia nequitiæ.

Et nec sic satiata es, & fornicata es, & nõ satiaberis.] Quando quis non impletur delinquēs,
sed semper priorib. peccatis noua peccata coniungit, colligans ut fune longo, & sicut loro iugi
uitulæ iniquitates, nunquam se ad meliora conuertens, neq; pœnitentiam agens super malis
suis, dicitur ad eum: Et non satiaberis. ET multiplicasti testamenta tua ad terram Chanaan.]
Quando Deus ad nos facit testamenta, & nos consentimus ei, beati sumus: quando uerò forni
camur ad spiritalia nequitiæ, tunc conuertimus Dei testamenta ad terram Chanaã, & pactũ sta *Testamenta cũ Ethnicis.*
tuimus cum ea. Hoc autem mihi intellige & in Chaldęis, & in cęteris gentib. quando in quoli-

bet aliquo peccato reprehendimur. Et testamenta ad Chaldæos,& nec sic satiata es. Post catalogum peccatorum, ad peccatricem loquitur Hierusalem.

QVID constituam in te, dicit Adonai Dñs, cùm facias tu hæc omnia opera mulieris fornicariæ procacis?] Ascendamus paulisper eloquio, quia nō semper utile est de fornicationib. loqui & procul absit ut aliquis in Ecclesia sit, qui dehortatorijs à fornicatione indigeat sermonib. Nā

1. Cor. 3. si quis necesse habet audire: Non fornicaberis, seu illud: Si quis templum Dei uiolauerit, disperdet illum Deus: iste similis est his quos Apostolus dicit: Iusto lex nō est posita, sed iniquis, & nō subditis, impijs, & peccatorib. Quomodo ergo iusto lex non est posita, uerùm iniquis, & non subditis: sic doctrina ea quæ à fornicatione monet recedendum, casto nō est posita, sed iniquis, & fornicatorib. & inobedientib. Non habemus itaq; necessarium, ut discamus à fornicatione

Hebr. 5. discedere: uerùm ad perfectiora tendamus à principijs elementorum Christi. Etenim cùm debe

Lac doctrinæ. retis (ait) magistri esse propter tempus, rursum indigetis ut uos doceamini quæ sint elementa exordij sermonū Dei, & facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo. Omnis sermo qui præ

Rom. 13. cepit: Non fornicaberis, non adulterabis, non furaberis: non solida esca est, sed quasi lac præbetur infantib. Athletarum cibus est de omnipotenti Deo, de mysterijs eius quæ tecta sunt, & late

1. Cor. 3. ter in scripturis significata, sentire. Vide quomodo ad Corinthios Paulus loquitur: Lacte uos potaui, non cibo, nec dum enim poteratis, sed neq; nūc potestis. Et quia lacte adhuc indigebāt,

1. Cor. 7. ea discunt quæ discere paruuli solent. Bonum est homini mulierem non tangere, propter fornicationem autem, & cætera. Rursumq; instituuntur ne immolatitia comedant. Ista omnis doctrina lac paruulorū est, & adhuc infantium in Christo. Quando uerò Ephesijs scribitur, solidum illis præbet cibum. Non auditur quippe in Epheso fornicatio, non auditur in Epheso idolola

Solidus doctrinæ cibus. tria, & esus immolatitiorum. Ex quibus docemur, quid sit solidus cibus, & quòd rationabile & sine dolo lac moralis loci, quòd solidus cibus mysticus intellectus. Beatum est igitur ut festine

Hebr. 6. mus ad ea, quæ imperfectiora sunt principia transeuntes. Et quòd moralis locus lac sit, Apostolus docet, cùm iam aliqua de lacte dixisset addens: Non rursum iacentes fundamentū pœnitentiæ ab operib. mortuis. Tales omnes sunt qui adhuc lacte potantur: perfectus autem alijs indiget disciplinis. Hęc in medio dicta sint, quia sermone conscenderam, ne ab alterius expositione fornicationis statim aliam fornicationem incurrerem, quam nunc explanabo. Dicitur quippe ad Hierusalem: Et fornicata es tripliciter in filiab. tuis. Quid est quod ait, quòd tripliciter fornicata est in filiab. suis Hierusalem? Dei indigemus auxilio, ut ipse nobis obscuritatē istius loci edisserat. Et quomodo Moyses audiebat Deū, & deinde ea quæ à Deo audierat, proferebat ad populū: sic nos indigemus Spiritu S. loquente in nobis mysteria, ut orationib. nostris scripturam possimus audire, & rursum quod audiuimus, populis intimare. Quid est ergo: Tripliciter fornicata es in filiab. tuis? Si intelligas fornicationes carnis, & animæ, & spiritus, & uideas aliquē fornicari in his omnib. uidebis tripliciter fornicantem Hierusalem. Qui uerò tripliciter castus

1. Thess. ult. est, iste ab Apostolo meretur audire: Deus autem pacis sanctificet nos, per omnia, ut integer spiritus noster, & anima, & corpus, sine querela in aduentu Dñi nostri Iesu Christi seruetur, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN CAP. XVI. *De eo quod scriptum est: In quo constituam cor tuum, ait Dominus Deus, cùm facias tu hæc omnia opera meretricis procacis, usq; ad illud: Dedisti mercedes omnibus amatoribus tuis.* HOMIL. VIII.

QVAE primùm lecta sunt, exposuimus hodie, sumamus exordiū ab eo quod scriptū est: In quo constituā cor tuū, dicit Adonai Dñs, cùm facias tu hæc omnia opera meretricis procacis? & fornicata es tripliciter in filiabus tuis. Hucusq; iam diximus. Sequitur:

QVANDO lupanar tuū ædificasti in capite omnis uiæ, & basem tuam fecisti in omni platea, & non es facta ut meretrix cōgregans mercedes. Mulier quæ mœchatur similis tibi, à uiro suo accepit mercedes, & tu dedisti mercedes: omnibus amatoribus suis dedit mercedes, & tu dedisti mercedes omnibus amatoribus tuis, & honorabas eos ut uenirent ad te in circuitu à fornicatione tua.] Et homo hominem cōstituere potest, malus in malo, bonus in bono. Corrumpunt

Merces idololatris data liberaliter. enim mores bonos confabulationes pessimæ. Nec dubium quin loquentis sermo auditorem ad peiora sollicitet, cùm hæreticus loquens constituat auditorem suum in hæretica prauitate. Et ut ad meliora ueniamus, si potest prodesse qui loquitur, & uita eius cum sermone consentit, in bonis constituit auditorem suum. Nos qui minimi sumus loci, si audierimus uerbum de ca

1. Cor. 15. stitate præcipiens, constitui super eos conamur. Si ipsi loquimur de pudicitia, & nosmetipsi auditores statuimus in pudicitia. Si de iustitia prædicamus, ad iustitiam impellimus. Si de fide, si dem insinuamus, ut digne maiestati diuinę obediamus in Domino. Si ergo nos homines cùm simus mali, solemus cōstituere cor audientis, siue in bonis, si boni sumus, siue in malis, si malè agimus, putásne quòd Deus non habeat potestatē quempiā in meliorib. constituere? aut certè derelin-

derelinquens eum, fieri ei occasio, ut in pessimis constituatur? Multū utiq; iuxta præsens eloquium peccauit misera Hierusalem, quā sæpissimè uoluit Deus per prophetas suos in melioribus constituere: sed quia noluit cōsilia audire, noluit Dei recipere pręcepta, dubitat Deus, & se dicit nescire quid faciat.

IN quo constituā cor tuū, dicit Adonai Dñs? Quid faciā? in quo te constituā?] Multis peccatorū uinculis stringeris, delicta tua ꝓhibent uitā tuam, ut à meis sermonib. cōstituaris. Ego ipse frequenter te cōstituere uolui, loquēs tibi per sanctos meos, & non audisti. Nūc ignoro quid faciam, & dico tibi, In quo constituā cor tuū, dicit Adonai Dñs, cū tu facias hæc omnia opera mulieris meretricis procacis? Sæpe diximus quia fortitudines contrariæ ament pulchritudines animæ humanæ, & qñ suscipit anima humana semina amatorū suorū quodāmodo fornicetᷣ cum eis: sed quia & in cōmuni uita sunt aliquæ meretrices, quæ fornicanᷣ cū uerecundia latere cupiētes, aliæ uerò quæ non solū pudore delicta non uelant, sed cū omni se procacitate prostituunt: ideo assumpsit exemplū animæ meretricis in peccatrice ista Hierusalē, & ait eā similem faciā mulieris fornicariæ ꝓcacis in fornicatiōe sua. Sæpe à nobis talia cōmittunᷣ. Qui em̄ à religione nō penitus recesserūt, uincunᷣ uerò à peccato, & peccantes latere desiderant, similia faciunt meretrici erubescenti. Qui uer ò religionē penitùs auersanᷣ, in tantū ut non curent de episcopo, de presbyteris, de diaconis, de fratrib. sed cū omni ꝓcacitate delinquunt, similes fiūt meretrici cū fiducia prostitutæ. Queritur ergo in pręsenti loco de peccatrice Hierusalē Deus, quia faciat opera mulieris meretricis inuerecundæ, & dicit ad eam: Et fornicata es tripliciter in filiab. tuis. Exposuimus hoc quando nobis dictū est: Aedificasti lupanar tuum in capite omnis uiæ, & basem tuam fecisti in omni platea: uolumus autem & nunc interpretari quid sit, ædificare lupanar, nō simpliciter in omni uia, sed in capite omnis uiæ, ne suffecisse uideatᷣ ædificasse lupanar in capite omnis uiæ, sed insuper & basem suam posuisse in omni platea. Duo ergo generalia peccata peccauit, cū ędificauit lupanar suū in capite omnis uęi, & cùm fecit basem, & constituit eā in omni platea meretrix Hierusalem. Quæ sunt ergo istæ uiæ? State in uijs, & interrogate semitas Dñi æternas, & uidete quę sit uia bona, & ambulate in ea. Multę sunt uię sempiternæ. Si retinens eam expositionem quā frequenter exhibui, sciens & Moysen uiam esse, & singulos prophetarum. Et quomodo multæ sunt margaritæ, quas necesse est possidere eū qui uenturus est ad unam pretiosissimam margaritā, sic oportet ingredi multas uias Moysi & prophetarū omniū eum qui uenturus est ad dicentē: Ego sum uia. Sed dicit mihi aliquis: Quid ad propositū pertinet quod locutus es? Cui sic respondebo: Aedificauit in omni uia Hierusalē lupanar suū. Si consideraueris hæreticos omnes alienos à ueritate ędificantes domū ex his sermonib. qui in Moyse leguntur, ex his quos in Esaia & Hieremia, & prophetis reliquis inuenerunt, intelligis nouas doctrinas fornicationem esse Hierusalem, quæ ædificat lupanar suū in omni uia, sed in capite omnis uiæ. Si em̄ præuentus quis fuerit post principiū Moysi, exordiū prophetarum, ad profundum eius & scientiam omniū peruenire, nihil potest facere ista meretrix ædificans lupanar in capite omnis uię: eū quærit, qui primū Ecclesiā ingreditur, qui fidei elementa suscipit, qui rudis est in sacramētis, eū qui in exordio fidei cōstitutus est uult introducere in lupanar suū, ædificans meretriciam domū. Et quia frequenter fornicatio in scripturis nominatᷣ, exponere uolo sermonis istius causam. Ecclesiastici qui in Ecclesia sunt magistri, mores purgāt tā suos q̄ suorū, & ex hac diligentia ædificant domū Dei Ecclesiā. & opus eorū ædificatio Dei est. Hæretici ædificant lupanar in omni uia: utputa magister de officina Valentini, magister de cœtu Basilidis, magister de tabernaculo Marcionis, & cæterorū hæreticorū ædificant meretrici domū. Congregatio em̄ omniū malignorū lupanar est. Sed quid dicit scriptura? Fili, ne intēdas in malam mulierem, mel em̄ distillat de labijs mulieris meretricis. Vnde ei mel distillat? Distillat em̄ mel de labijs mulieris meretricis. Ingressa est ad Moysen, ad Esaiā, ad Hieremiā, & de scripturis eorū sibi mella collegit. Vade ad hæreticos loquētes, Hæc dicit Moyses, hæc Esaias, hæc Hieremias, & uidebis quomodo de labijs eorū non fluant mella, sed distillent decerpentium de scripturis uerba paucissima. Et ideo mel distillat de labijs mulieris meretricis. In capite ergo omnis uiæ ædificat lupanar. Esto, intellectum sit lupanar: interpretemur & basem quam in omnib. plateis posuit meretrix Hierusalem. Scriptum est in alio loco, quomodo in plateis manifestè aduocat prætereuntes meretrix: uariè quippe peccatū nos ad se trahere festinat, siue per hæresim, siue per gentilem conuersationē. Et per hæresim quidem, quando ædificat lupanar in capite omnis uiæ, per gentilem aūt conuersationē quando basem ponit in omnib. plateis. Lata est em̄ & patens uia quę ducit ad perditionē. Cùm ergo quæ dicit, & in quib. audientes instituere conatur, de scripturis asserit, ędificat lupanar in capite omnis uiæ. Cùm uerò moralis locus fuerit dissolutus, & luxuriosa præcipiens lasciuum fecerit auditorem, quid aliud fecit quàm basem posuit in omni uia?

Viæ in quibus standum est, et de semitis Domini interrogandum.

Hæretici quomodo scripturas corrūpant.

Prouerb. 5.

Matth. 7.

NON ES facta ut meretrix cōgregans mercedes.] Videamus meretricē mercedes congregantem, & aliam rursus non congregantem. De hac enim queritur quasi de meretrice non congregante

gante

Mercedem accipere, uel dare. gante mercedes. Cùm uidero esse meretricem quæ non congreget mercedes, & legero ad istam dictum, Quia facta sit ut meretrix non congregans mercedes, dicam, Congregari mercedes esse peccando diuitem fieri, peccando gloriam in secularib. comparare, peccando feliciter in mundo agere. Quando per peccatum (ut dixi) ista nascuntur, fornicatur anima & congregat mercedes fornicationis suę, gloriam, diuitias, & reliqua quę in perditionem animę suæ conquisiuit: quando uerò fornicatur & non agit prosperè in secularib. rebus, sed per hoc quod peccauit etiam infeliciter uiuit in seculo, meretrix est non congregans mercedes, sed contraria faciens, id est fornicarijs mercedes ultrò tribuens. Et tu dedisti mercedes omnib. amatorib. tuis. Nonnunquam anima diuites facit amatores suos, lętantes in eo quòd acceperint mercedes ab ea. Sed dicit mihi auditor, Manifestius expone quomodo fornicetur anima mercedes tribuens de rebus uiri sui. Sic enim ait & in præsenti, & in alijs frequẽter locis sermo diuinus, Quia sustulerit ea quę sunt uiri, & dederit meretrix Hierusalem amatorib. suis. Quid est hoc quod largitus est ei uir suus, quæ postea facta adultera omne quod accepit donat amatorib. suis? Vir animæ sermo Dei est, sponsus amator uerus, qui dedit ei castitatẽ, dedit iustitiã, dedit cętera bona. Quando ergo uoluerit anima sequi fortitudines contrarias, id est (ut planius dicam) decem annis pudicè uiuens ad extremum fuerit fornicata, accipit bona uiri sui, quæ multo tempore cum labore quæsierat, & dat ea amatoribus suis. Qui sanguinarij amatores rapiunt ad se uirtutes miserę animæ, & incedunt iactabundi super diuitijs eius, & dicunt: Abstuli ei decennalem castitatem, eripui ab ea quinquennij iustitiam, uendicaui mihi fortitudines eius: oblitus est omniũ bonorum eius Deus quæ aliquando fecit, quoniã comprehẽsa est in peccato & oblitus est eius, quia confessa est nobis amica nostra secreta quæ audierat, & tradidit omnia bona nobis amatorib. suis. Quæ discentes, omni custodia seruemus cor nostrũ & attendamus nequando ea quæ uiri sunt tradantur amatorib. suis: quin potius inuitemus sponsum sermonem & ueritatem, ut nobis faciat ornamenta aurea uarijs expressa signis per uaria pręcepta, & ornati effecti præparemur uiro nostro Iesu Christo, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Anima adulterium cõmittẽs cũ idolis, quomodo det mercedem.

IN CAP. XVI. *De eo quod dicitur: Mater uestra Cethea, & pater Amorrhæus, usq; Et manum egeno & pauperi non porrigebant.* HOMILIA IX.

QVI legit in principio prophetiæ, Hierusalem quomodo increpata sit, quasi habens radicem & generationem de terra Chanaan, patrem Amorrhęum, matremq; Ctheam: is si legerit etiam hæc quæ nunc interpretari nitimur, putabit eadem repeti, & unum sermonem dupliciter prædicari. Sed qui diligens lector est, & ad curam eius diuinæ scripturæ significantia pertinet, & confert pręterita præsentibus, & uerbum uerbo componit, uidebit differentiam non fortuitam. Ibi quippe radix, inquit, tua, & generatio tua de terra Chanaan: quod in præsenti non dicitur: Pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethea: quod nunc non significatur. Et iterum ibi primùm ponitur, Pater tuus Amorrhæus: secundùm, Mater tua Cethea: hîc uerò: Mater uestra Cethea, & pater uester Amorrhæus. Ibi quasi ad unam sermo fit, hîc quasi ad plurimas. Nec enim (ut superius dixerat) ait, Mater tua, sed, Mater uestra. Quando ergo diffunditur peccatum, & longius malitia procedit, & peccatores sua inter se peccata discerpũt, tunc non peccator unus, uerùm in uno plurimi, sicuti in exordio, quando erat principium delinquendi, necdum erant tantæ quantæ nunc sunt multitudines. Vnde utile mihi uidetur, à præsenti sermone paululùm recedentem naturam considerare peccati atq; uirtutũ. Vbi peccata sunt, ibi est multitudo, ibi schismata, ibi hæreses, ibi dissensiones, ubi autem uirtus, ibi singularitas, ibi unio, ex quo omnium credentium erat cor unum, & anima una. Et ut manifestius dicam, principiũ malorum omnium est multitudo, principium autem bonorum coangustatio, & à turbis in singularitatem redactio: utputa, nos omnes si saluandi sumus, ad unionem, ut perfecti efficiamur in eodem sensu, & in eadem sententia, & simus unum corpus, & unus spiritus. Si uerò tales simus, ut non nos unitas circumscribat, sed & de nobis dici possit, Ego quidem sum Pauli, ego uerò Apollo, ego uerò Cephæ, & adhuc à malitia scindimur atq; diuidimur, non sumus futuri ubi sunt illi qui reguntur in unionem. Nam ut Pater & filius unum sunt, sic qui unum spiritũ habẽt in unionem coarctantur. Ait quippe Saluator: Ego & Pater unum sumus. Et pater sancte, rogo ut sicut ego & tu unum sumus, ita & isti in nobis unum sint. Et in Apostolo legitur: Donec occurramus omnes in uirum perfectum, & in mensuram ætatis plenitudinis in unitatem Christi. Et rursum: Donec perueniamus omnes in unitatem corporis & spiritus Christi. Ex quo significatur, quia uirtus ex plurimis unũ faciat, & necesse nobis sit unum per eam fieri, & fugere multitudinem. Et hæc quidem dicta sunt, quia in præterita lectione conscriptum est, Pater tuus, & mater tua, & radix generationis tuæ: in præsenti uerò, Mater uestra, & pater uester. Ibi non didicimus, licet fuerit sermo de patre Amorrhęo & de matre Cethea, sorores habere Hierusalem, hîc uerò addidit: Mater, inquiens, uestra Cethea, & pater uester Amorrhæus, & soror uestra senior

De natura peccati et uirtutũ.

1. Cor. 3.

Ioan. 17.

Ephes. 4.

Virtus iungit, peccatum disiũgit plurimos.

Samaria, hæc & filię eius quæ habitat à sinistris tuis, & soror tua iunior quæ habitat à dextris Sodoma. Quomodo uirtus facit me filium Abrahæ, si secundum eam uixero: opera quippe Abraham faciens, filius est Abraham: sic uitia faciunt me filium diaboli. Omnis eñ qui facit peccatum, ex diabolo natus est. Virtus me facit etiam fratrem habere Christũ, ut cùm bonus ac bene moratus fuero, dicat patri suo: Narrabo nomen tuũ fratrib. meis, in media Ecclesia cantabo te. Et loquitur ad eam quæ nunciare poterat uerba eius: Vade, & dic fratribus meis. Quomodo autem uirtus fratrem mihi facit Dominũ Iesum, ita malitia plurimos fratres acquirit, & hos peccatores, & hæc ipsa tunc mihi fratres generat cùm creuerit. Siquidem quando exordiũ erat peccatricis Hierusalem, necdum habebat sororem Samariam, necdum ei erat germana Sodoma: cùm uerò processit in scelere, ut pręteritus sermo monstrauit, effecta est media duarũ sororũ, senioris Samariæ & iunioris Sodomæ. Quæ sunt istæ duæ sorores peccatricis Hierusalem? Schisma & separatio populi fecerunt Samariam. Si quidem eo tempore cùm decem tribus cesserũt, dicentes, Non est nobis pars in Dauid, nec sors in filio Iesse, tunc duę uaccæ aureę cõstitutæ sunt à Hieroboã, & facta est Samaria scissio: quæ magis post captiuitatem decem tribuũ creuit, quãdo custodes ab Assyrijs ad Israelis terram missi sunt, qui uocantur Samaritani. Somer enim Custos interpretatᷣ lingua Hebręorũ. Ergo (ut dicere cœperam) necdũ soror mea est Samaria, quãdiu à peccatis longè sum: quando uerò peccauero, crescunt mihi duæ sorores, senior Samaria, & iunior Sodoma. Quę cuius figuram habeant consideremus. Quicunq; promittunt uerba diuina, & non sicut pollicentur habent in se prædicationis ueritatem, hi in scripturis figuraliter Samaria nominantur. Væ, inquit, spernentib. Sion, & fidentib. in monte Samarię, uindemiasti principatus gentium. Quasi dixerit, Væ his qui spernunt Ecclesiam, & confidunt super arrogãtia, & uerbis tumentib. hęreticorũ. Hoc eñ est spernere Sion, & confidere in monte Samariæ. Si ergo peccamus & nos ecclesiastici, non sunt à nobis alieni hęretici in dogmatum prauitate. Malè eñ credit quicunq; peccat. Si conuersationem malã habemus, Sodoma soror nostra est. Gentiles quippe sunt Sodoma. Atq; ita fratres sumus hæreticorum atq; gentilium quando delinquimus, quia Samaria accipitur in hęresi, & Sodoma in gentilitate. Habitat autẽ à sinistris peccatricis Hierusalem Samaria, à dextris Sodoma. Honorabilius quippe apud eam peccatũ est, quod facto committitur, & ideo à dextris eius Sodoma est. Rursumq; nec Samaria longè est, quia à sinistris eius commoratur: & increpatur quia ambulauerit cum filiabus & sororib. suis, in omnibus iniquitatib. & in tantum ambulauerit, ut comparatio delictorum eius, illarum iniquitates fecerit iustitiam. Vnde oportet agnoscere iniquitates Sodomorum, ut edoctus custodiam me ab eis, ne capiar ignoratione, quæ sunt iniquitates Sodomorum.

1. Ioan. 3 *Psal. 22.* *Samaria & Sodoma mysticè quos denotent.* *Amos 6.*

VERVNTAMEN iniquitates Sodomæ sororis tuæ.] Quę iniquitas? superbia. In saturitate panum, & in abundantia affluebant ipsa & filię eius, & manũ pauperis indigentis non suscipiebant. Quòd inæqualia sint peccata, scripturis ũtentib. nulli dubium est. Alia quippe magna, alia minora ab his esse dicuntur. Cùm autem sunt inæqualia, hoc est parua, uel maxima, forsitan aliquis inquirat, quod inter uniuersa peccata sit maius: & procliuè suscipitur, omnium peccatorum esse maius, siue fornicationem, siue immunditiam, siue quodcunq; libidinis inquinamẽtum. Sunt quidem & ista uerè abominabilia atq; polluta, sed non talia quale hoc quòd nũc ab scriptura quasi maius omniũ condemnatur, à quo nos obseruare debemus. Quod ergo est peccatum maius omnib. peccatis? utiq; illud propter quod & diabolus corruit. Quod est hoc peccatũ in quo tanta sublimitas cecidit, ut elatus in iudicium incidat diaboli? Ait Apostolus: Inflatio, superbia, arrogantia, peccatũ diaboli est: & ob hæc delicta ad terras migrauit de cœlo. Vnde Deus superbis resistit, humilib. autem dat gratiã. Et quid superbit terra & cinis, ut homo arrogantia subleuetur oblitus quid erit, & quàm fragili uasculo contineaᷣ, & quib. stercorib. immersus sit, & qualia semper purgamenta de sua carne projiciat? Quid eñ ait scriptura? Quid superbit terra & cinis? & in uita eius proiecit interanea eius? Superbia peccatis omnib. maior est, & ipsius diaboli principale peccatũ. Si quando scriptura diaboli peccata describit, inuenies ea de superbiæ fonte manantia. Ait quippe: Viribus faciam, & sapientia intellectus auferã fines gentiũ, & fortitudine eorũ depascar, & cõmouebo ciuitates quæ inhabitanᷣ, & orbem terrarũ uniuersum comprehendã ut nidũ, & quasi confracta oua auferam. Vide sermones eius, quomodo superbi sint, quomodo arrogantes, & uniuersa pro nihilo ducat. Tales sunt omnes iactatione & superbia inflati. Materia superbiæ, diuitiæ, dignitas, gloria secularis. Frequenter causa superbiæ est ei qui ignorat habere ecclesiasticã dignitatem, sacerdotalis ordo & Leuiticus gradus. Quanti presbyteri constituti obliti sunt humilitatis: quasi idcirco fuerint ordinati, ut humiles esse desisterent. Quin potius humilitatẽ sequi debuerant, quia dignitatẽ fuerant consecuti, dicẽte scriptura: Quantò magnus fueris, tantò humilia teipsum. Et delectũ Synagogæ te facit, nobilius summitte caput tuũ, ducẽ te instituerũt, noli eleuari, noli fieri in eis quasi unus ex ipsis. Oportet humilẽ, oportet esse deiectũ, oportet fugere superbiam malorũ omniũ caput. Considera

Peccata Sodomæ. *Peccata non esse paria, cõtra Stoicos, & quodnã inter omnia sit maximum.* *Superbia.* *Eccle. 10.* *Esa. 10.* *Materia superbiæ.*

Euangelium

Euangelium quali condemnatione Pharisęi superbia & iactatio feriatur. Stabat Pharisęus & ta
lia intra se orabat: Deus, gratias ago tibi, quia nō sum ut cęteri homines, raptores, iniqui, adul-
Luc. 18. teri, & ut iste Publicanus. Ieiuno bis in sabbato. At uerò Publicanus humiliter & mansuetè lon-
gius stans, non erat ausus neq; oculos leuare, & dicebat: Propitius esto Deus mihi peccatori. Et
descendit in domum suam Publicanus iustificatus. Non simpliciter iustificatus: sed iustificatus
comparatione Pharisæi. Obseruandus quippe est diligentissimè omnis scripturæ sermo, ordo,
De iustificatione absoluta, & relatiua. iunctura. Aliud est iustificari, aliud ex alio iustificari. Simile est Publicanum à Pharisæo iustifica
tum fuisse, illi quòd Sodoma & Samaria ex comparatione peccatricis Hierusalem iustificatæ
sunt. Et necesse est nos id scire, quia unusquisq; nostrûm in die iudicij ab alio iustificetur, & ab
alio condemnetur. Etiam cùm fuerimus iustificati ex alio, iustitia illa non tam laudis q̃ crimi-
nis loco ponitur. Vtputa, si inuentus fuero Sodomitica habere peccata, & alius protrahatur in
medium qui duplicia scelera commiserit, iustificor quidem, sed iustificor non ut iustus, uerùm
ut ex comparatione eius qui plura commisit, iudicor iustus, cùm à iustitia longè sim. Væ illi ho
mini qui à multis peccatoribus iustificatur, ut è contrario, multùm beatus qui comparatione
iustorum, iustus ostenditur. Inuenimus in scripturæ laudibus positum, bonis esse meliorem: ut
puta, nullus sic fecit rectum ante faciem Domini, ut ille, & ille, nullus sic pascha celebrauit ut Io-
2. Paral. 25. sias. Ex quo ostenditur comparationem fieri iustorum, & illum uerè esse iustum qui sic iustifica
ri mereatur. Vtinam & ego collatus sapientibus sapiens reperiar, & iustis iudicer iustus. Nolo
quippe iustificari ab iniquis, quia talis iustitia criminosa est. Hæc anticipans locutus sum, quia
in his quæ lecta sunt dicitur: Iustificasti sorores tuas in omnibus iniquitatibus tuis quas fecisti.
Iustificatæ sunt enim Samaria & Sodoma ex iniquitatibus Hierusalem. In omnibus iniquita-
tibus tuis quas fecisti, iustificasti illas super te. Idcirco diligentius attendamus, ut possimus a-
gnoscere, omnes nos in die iudicij à peioribus nostris iustificandos, & rursum à nobis alios iu-
stificari. Vnus solus est qui iustificatur ab omnibus, & ipse nullum iustificat. Vtputa, Sodoma
iustificatur ab Hierusalem, quia ab se sceleratiora commisit, & fortè Hierusalem ab alia aliqua
quæ se peior est ciuitate. Sic est quidam iustificandus ab Antichristo, qui ad illum comparatur,
& illius iniquitate ac sceleribus minor reperitur. Pessimus uerò dęmon est, & (ut aiūt) miser qui
ab illo iustificatur: fortè & pater illius ab eo non iustificatur, multò illo sceleratior repertus. Do
Saluator noster ἀναμάρτητος à quib. iustificetur, id est iustus celebretur. [illegible] minus uerò meus Iesus Christus iustificatur iuxta dispensationem carnis, quam ob nostram sa
lutem circumtulit, ab Abraham, ab Isaac, ab Iacôb, & à reliquis prophetis. Quando enī omnib.
iustis & prophetis, ac beatis quibusq; in cōparationem missis inuenitur contrariū huic quod
dicitur de Sodoma & Hierusalem, magis glorifico Saluatorem nostrū. Quod autem dico istius
modi est, & Deo largiēte oranub. uobis præbebo de scripturis explanationē. Fecit Sodoma pec
catum: Samaria quoq; peccauit, iniquitatib. obruta est Hierusalem, sed minora peccata à maio
Sicut iniquitas aliquando iustificat, ita iustitia aliquando co:demnat. ribus iustificantur, sub exemplo quo Sodoma iustificatur à sorore sua Hierusalem. Quomodo
igitur iniquitas iustificat, sic condemnat aliquando iustitia. Verùm quæso expecta paulisper,
donec docearis quemadmodū dicatur condemnare iustitia. Iniquitas mea iustitia est compa-
ratione maioris iniquitatis. Sic & iustitia mea ex cōparatione multiplicis iustitiæ iniquitas re-
putatur. Propterea non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Fuerit licet iustus Abra-
ham, iustus Moyses, iustus unusquisq; illustriū uirorum: sed ad cōparationem Christi non sunt
iusti. Lux eorū cum eius luce cōposita tenebræ reperiuntur. Et quomodo lumen lucernę ad So-
lis radios obscuratū, & uel ut alia quædā cęca materies contenebrescit: sic licet fulgeat iustorū o-
Matth. 5. mniū lumen ante homines, non tn̄ fulget ante Christū. Luceat quippe lumen uestrū, non sim-
pliciter dictū est, sed luceat ante homines. Ante Christum non potest lumen fulgere iustorū. Vt
splendor lunæ & micantia cœli sydera, priusq; sol oriatur, in stationib. suis rutilāt, orto uerò so-
le, absconduntur: sic lumen Ecclesiæ ut lumen lunæ, priusq; oriatur lumen illud uerū solis iusti-
tiæ resplendet, & clarū est ante homines: cùm autē Christus uenerit, ante eū contenebrescet. Di-
Ioan. 1. citur & alibi: Lux in tenebris lucet. Quę est illa lux quę lucet in tenebris? Iustorū lux in tenebris
Ephes. 6. lucet. In quib. tenebris? ubi est nobis certamen aduersus rectores tenebrarū istarum. Hæc qui di
ligentius longiusq; discusserit, non poterit inflari, uidens lumen suum ad cōparationem maio-
ris luminis tenebras reputari. Quid est iustitia mea etiamsi Paulus Apostolus fiam? quid casti-
tas, etiam si Ioseph? quid fortitudo, etiam si Iudas Machabæus existam? quid alia uirtus sapien
tiæ, etiam si Salomon appaream, ad cōparationem Dei & ad eorum qui meliores sunt? Ergo, ut
Psal. 51. dicere cœperamus, iniquitas iustificat, & iustitia aliorū cōparatione condemnat. Idcirco: Vt iu-
stificeris sermonib. tuis, & uincas cùm iudicaris, dicitur ad Deū: Si me uult saluare Deus non af
fert in iudiciū lumen suū: si uult esse incolumē, non defert lumē Christi sui: alioquin punier me:
defert uerò lumen minorū, cōparat mihi inferiores quosq;. Quātò amplius maiores mihi me-
1. Cor. 15. lioresq; cōtulerit, tantò plus iustus ero, si illi à me reperti fuerint minores. Similiter est illud in-
telligere, quod ab Apostolo dicitur: Alia gloria solis, alia gloria lunæ, alia gloria stellarū: stella
enim

enim à ſtella differt in claritate, ſic reſurrectio mortuorum: Verbi gratia, fulgens, & illud ſydus *1. Cor. 15.*
non in conſpectu lucidioris ſtellæ, ſed obſcurioris micat. Quis noſtrûm poteſt ad inſtar fulge
re lunæ? Quis lucidioris ſyderum coruſcare lumine? Secundum id quod ſcriptum eſt in Da- *Dan. 12.*
niele: Fulgebunt ſicut ſtella in ſecula. Et hæc quidem neceſſariò diſputamus, ut procul à ſuper-
bia recedamus: Sodomiticum quippe peccatum eſt ſuperbi iniquitas. Hæc Sodomorum ſoro-
ris tuæ ſuperbia unde naſcatur, & quas habeat radices, adiungit:

IN ſaturitate panum, & in abundantia affluebant.] Si ſoli literę attendas, multa abundantia *Superbia unde*
antiquitus in Sodomis fuit. Erat quippe terra eorum ut paradiſus Dei, & ut terra Aegypti. Si *naſcatur.*
autem à carnali intellectu ad ſpiritalem conſcenderis, ut uideas quomodo ſuperbia Sodomo- *Geneſ. 13.*
rum in ſaturitate panum & in abundantia fluxerit, utilitatē capies & ad uitæ officium, & ad alia
quędam maiora maiorib. corrigenda. Proponamus primùm id quod ante multos dies lectum
eſt, diuitem ueſtitum byſſo & purpura, quotidie delicijs luxuriaq; lætantem, & Lazarum uulne *Luc. 16.*
rum tabe, & uermium pedore confectum, quærentem ſolatium famis ſuæ micas quæ de menſa
eius decidebant. Opportunè autem nūc in hūc locum exemplum iſtud incidit, ut perſpicuum
fiat, quæ iniquitas diuitis fuerit. Locuples erat, abundabat delicijs. Non enī accuſauit eum ſcri-
ptura, quaſi diuitias in iniquitate poſſederit: non eum criminatus eſt ſermo diuinus, quòd me- *Epulonis diui-*
retricibus dedit: non homicidam, aut aliud quodcūq; ſcelerum facientem. Sed ſi conſideres *tis ſuperbia.*
hoc quod in præſenti ſcriptum eſt, & illud quod in Euangelio dicitur, uidebis quia & illius ma
ximum peccatum inter uniuerſa peccata, ſuperbia fuerit: in ſaturitate panum, & in abundantia
affluens non habuit miſerationis affectum ad eum qui ante portas ſuas confectus hulcerib. ia-
cebat: ſed in tantam ſuperbiam elatus eſt, deſpiciens paupertatem, ut non computaret neq; in-
ferorum ſupplicia, neq; communia humanitatis iura, quia oporteret hominem humana ſape-
re, & in alienis calamitatib. pro ſimili conditione ſui quodammodo miſereri. Eſt igitur & diues
ille Sodomita. Si enī talia erant peccata Sodomæ, ut in ſaturitate panum & in abundantia fue-
rit, talis autem eſt & diues qui in Euangelio deſcribitur, nulli dubium quin diues ille Sodomi-
ta ſit. Quomodo autem Sodoma & filiæ Sodomorum ſuperbæ fuerunt, tales ſunt arrogantes
animæ & filiæ Sodomorum quæcunq; neſciunt dictum: Omnis qui ſe exaltat humiliabitur: &
qui ſe humiliat exaltabitur. Hoc erat ei & filiab. eius. Dehinc ſequitur aliud Sodomæ delictum, *Luc. 18.*
quod debemus dicere, ne in ſimili crimine reperiamur.

ET manum pauperis & egentis non ſuſcipiebat.] Conſidera diligenter enumerationem pec *Inhumanitas*
catorum Sodomæ. Ego ipſe ſi iuxta uires meas manum pauperis & egentis non adiuuero, So- *erga pauperes.*
domiticum habeo peccatum. Sequitur alia accuſatio.

ET ſuperbè gloriabatur.] Et iactatio gloriæ Sodomiticum crimen eſt. Sunt autem quædam
Aegyptia peccata, quædam Sodomitica: ſunt alia Babylonica, alia Aſſyria, alia Moabitica, alia
Ammonitica. Quis ſapiens & intelliget iſta? aut quis intelligens & agnoſcet ea? Quoneſcunq;
legimus ea quæ de Sodomorum ſubuerſione conſcripta ſunt, non dicamus, Miſerabiles Sodo-
mitæ, quorum ulterius fructus terra non affert, miſerabiles multumq; plangendi, qui tam lugu
bria & tam dira perpeſsi ſunt: quin potius conuertamus hunc in corda noſtra ſermonem, ſcru-
temur renes & cogitationes noſtras, & tunc uidebimus eos quos plangimus, in nobis intrinſe-
cus contineri, & quia Sodomitica & Aegyptia & Aſſyria, & alia uniuerſa peccata quæ caſtigans
ſcriptura enumerat, uerſentur in nobis. Polliciti ſuprà ſumus maius aliquid de ſcriptura nos eſ
ſe dicturos. Sodomę in ſaturitate panis & in abundantia atq; delicijs: & iſtiuſmodi peccatis de-
linquenti lex loquitur: Attende tibi ne comedens & bibens repletus, & domos bonas ædificās,
ouibus tuis, & bobus tuis multiplicatis tibi, argento & auro multiplicatus obliuiſcaris Dñm
Deum. Et in alio loco: Mādūcauit & bibit & ſaturatus eſt & incraſſatus, & recalcitrauit dilectus.
Similia his Salomon in Prouerbijs ait: Conſtituite mihi autem neceſſaria & ſufficientia, ut non *Deut. 32.*
repletus mendax fiam, & dicam, Quis me uidet? aut egens furer, & iurabo nomen Dei. Simpli-
citerq; dicendum quia nihil ſic in arrogantiam eleuet, ut diuitiæ & ſaturitas, & cibus opum plu
rimarum, dignitas quoq; & poteſtas. Eſt autem etiam ad altiora tranſgreſſum uidere, quia ſu-
perbiam frequenter nutriā, ſi diuinum ſermonē intellexero, ſi ſapientior cæteris fuero. Scientia *1. Cor. 8.*
quippe inflat: non ego dico, ſed Apoſtolus. Et ideo uereor ne & ipſe ſuſtollat. Dantur & chari-
ſmata ad id quod expedit. Si ad hoc dantur quod expedit, quis eſt ille cui non expedit? Et cur
non expediat, audi. Inferior ſubijcit inflationem, & quandā placitionē ſui, dū ſe putat inter cæ-
teros eminere. Sępe igitur ſaturitas panum & abundantia materia eſt arrogāntiæ. Sæpe autem
& de ſpiritalib. donis ſuperbiæ crimen exoritur, & non eſt utrobiq; diſcrimen. Tantus uir Apo-
ſtolus Paulus neceſſariū habuit colaphū angeli Satanę, ut eū colaphizaret ne eleuaretur mul- *2. Cor. 12.*
tùm: quia orans & deprecans Deū impetrauit pro multis ſæpe quod petijt: cùm autem etiā pro
hoc petijſſet, nec eſſet quod petierat conſecutus, dictum eſt ei: Sufficit tibi gratia mea, uirtus enī *Timor & hu-*
in infirmitate perficitur. Oportet itaq; timere eum qui adhuc in genere humano, & in hac prę- *militas fideliū*

ſenti luce uerſatur,non ſolùm ea quæ bona putantur in ſeculo, ſed etiam quæ uerè bona ſunt: quia magna non poſſumus ſuſtinere. Exhibeo ad probationem præſentis ſententiæ hiſtoriam Dauid,in qua conſcribitur in Vriã eum cõmiſiſſe peccatũ. Ante Vriam nullũ delictũ reperitur in Dauid:beatus homo erat,& ſine querela in conſpectu Dei. Quia uerò conſcius ſibi uitæ immaculatę locutus eſt quod non debuerat dicens: Exaudi Dñe,iuſtitiam meam,intende depre-
Pſal. 16. cationi meæ,aurib percipe orationem meam non in labijs doloſis,de uultu tuo iudiciũ meum prodeat,oculi tui uideant æquitates,probaſti cor meum & uiſitaſti nocte,igne me examinaſti, & non eſt inuenta in me iniquitas: & hæc dixit,quia uiſitatio Dei propter conſcientiam & uitæ beatitudinem eidem pręſentaretur, tentatus eſt, & nudatus auxilio, ut uideret quid humana poſsit infirmitas. Recedente quippe pręſidio Dei,ille caſtiſsimus,ille admirabilis in pudicitia, qui audierat: Si mundi ſunt pueri maximè à muliere: & acceperat euchariſtiam quaſi mundus, non potuit perſeuerare,ſed in eo repertus eſt crimine,in quo ſibi quaſi cõtinens applaudebat. Si quis ergo conſcius puritatis ſuæ ſeipſum glorificauerit,non habens memoriam illius dicti: Quid autem habes quod nõ accepiſti? Si autem accepiſti,quid gloriaris quaſi non acceperis?
1. Cor. 4. relinquitur,& derelictus diſcit experimento,quia in his bonis quorum ſibi conſcius erat, non tam ipſe ſui extitit cauſa,quàm Deus,qui uirtutum omnium fons eſt. Ex quibus apparet & ſaturitatem panum,& dona ſpiritalia ei qui ea non poteſt ſuſtinere,generare ſuperbiam. Idcirco fugiamus à Sodoma & peccatis eius,fugiamus à Samaria,& criminibus quibus caſtigatur miſera Hieruſalem,ut in uniuerſis Deo nobis fortitudinem miniſtrante,humilitatem,& iuſtitiam conſequamur in Chriſto Ieſu,cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.

IN CAP. XVI. *De eo quod ſcriptum eſt: Ergo & tu confundere, & porta ignominiam tuam, uſq;: Et ſuſcitabo ego teſtamentum meum tecum.* HOMIL. X.

PRIMVM quidem eſt,nullũ opus facere confuſionis,ſed omnia talia quę poſſunt Deũ libera fronte reſpicere. Quia uerò(ut homines)ſępe peccamus,ſciendũ ſecundã(ut ita dicã) nauem poſt confuſionis opera eſſe erubeſcere,& pro ſcelerib. ſuis uerecundos oculos deijcere,neq; ſic procaci uultu incedere,quaſi nihil omnino peccauerit. Bonũ eſt quippe poſt cõfuſionis opera confundi: quia ſæpe & hoc malitię artifex inoperat̃, ne peccator ad pœnitentiam redeat,& ſic agat quaſi adhuc in iuſtitia perſeueret. Videre poſſumus, & ex quotidiana uita diſcere,multos hominũ poſt peccata ſua nõ ſolũ non lugere q̃ fecerunt,uerũ etiã ꝓcaci fronte defendere ꝓprias ruinas. Grande itaq; beneficiũ in Hieruſalẽ conſeruat̃,ſi tñ credat dicenti Dño: Et tu cõfundere. Neq; putes ad Hieruſalẽ tm̃ hæc eſſe dicta,& non ad ſingulos noſtrũ, qui delictis tenemur obnoxij. Vnuſquiſq; em̃ ſeipſum cõſideret,quid fecerit cõfuſione dignũ,quid turpe locutus ſit,ſuper quo nõ habeat audaciã quaſi dicto bono,qd cogitarit tale q̃ rubore dignũ uideĩ ab eo qui cordis & renis occulta cõſiderat: & cũ diligenter peruiderit cogitationes, facta, ſermones,tunc audiert Prophetã dicentem: ET tu cõfundere. Poſt quod à Propheta iungitur:

Erubeſcere poſt admiſſa peccata.

ET accipe ignominiam tuã in eo quòd iuſtificaſti ſorores tuas.] Sequitur confuſionẽ ignominia,& dat Deus ei qui confuſione digna geſsit,etiã ignominiam,dixitq; ad eum: Et accipe ignominiam tuã. Poteris aũt intelligere quod dicitur,ſi cõſideraueris quæ quotidie in ciuitatib. fiant. Inhonoratio ciui eſt de patria ſua exulare,& infamia decurioni eradi de albo curię, & cuiuſcunq; alterius conditionis homini reliquqi quidem in uita,ſed cum ignominia,ſiue in operib. publicis,ſiue in inſula aliqua ſolitudinis uiuere. Intellige autem mihi iuſtũ iudicem ei qui digna infamia fecerit dicentem: O tu qui pœnæ reus es,noli exiliũ tuum cũ mœrore ſuſcipere: non em̃ mereberis miſericordiã ſi iraſceris ad pœnã: quin potius intellige dignè te pati quod pateris: & cùm te humiliaueris,atq; dixeris,iuſtũ de te factũ eſſe iudiciũ,forſitan miſericordiam cõſequeris ab eo qui poteſt poſt condemnationẽ ad priſtinũ te ſtatũ reuocare. Quomodo em̃ licet magno principi liberare aliquem de inſula,& de exilio,& de publicis uinculis: multò magis licet uniuerſitatis Deo eum qui inhonoratus eſt,in honorẽ priſtinũ reſtituere, ſi tamen ſentiens delictũ ſuum confeſſus fuerit dignè ſe ſuſtinuiſſe quod paſſus eſt. Dabo & aliud exemplũ de eccleſiaſtica conſuetudine. Infamia eſt à populo Dei & ab Eccleſia ſeparari. Dedecus eſt in Eccleſia ſurgere de conſeſſu presbyteri,proijci de diaconatus gradu. Et quidem eorũ qui abijciuntur, alij ſeditiones cõmouent, alij uerò iudicium in ſe factum cum omni humilitate ſuſcipiunt. Quicunq; igitur exiguntur,& dolore depoſitionis ſuæ congregant populos ad ſchiſma faciendum,& ſollicitant multitudinem malignorum,non accipiunt inhonorationẽ ſuam in præſenti,ſed theſaurizant ſibi theſaurũ in die irę. Qui autem cũ omni humilitate ſiue dignè, ſiue indignè depoſiti ſunt,Deo iudicium derelinquunt,& patienter ſuſtinent quod de ſe iudicatum eſt, iſti & à Deo miſericordiam conſequentur,& frequenter etiam ab hominib. reuocantur in priſtinum gradum,& in gloriam quam amiſerant. Doctrina ergo optima eſt, quomodo hoc quod dicitur: Et tu confundere,ſic & illud quod ſequitur: Et accipe ignominiam tuam. Et hæc dico,ut profun-

Excommunicatio quid in Eccleſia pepererit.

profundiorem aliquem ſenſum de futura inhonoratione interponā. Et ibi quippe erit aliqua
ignominia his qui dignum opus ignominia fecerunt. Si quidem reſurgent alij in uitā æternam Dan. 12.
& alij in opprobriū, & confuſionem æternam. Quid autem eſt hoc aliud niſi pœnam infamię ſu Pœna infamiæ
ſtinere? Dum ergo adhuc licet nobis, debemus minorationem noſtram patienter ferre, ut cùm
hîc triſtitiam fortiter ſuſtinuerimus, in futuro ſeculo moueamus (ut ita dicā) uiſcera miſericor- Confuſio pro-
diæ Dei, & benignitatem eius, ut nos reuocet in priſtinum ſtatum de ignominia & confuſione: pter admiſſa
quomodo è contrario impoſsibile eſt lapidei cordis aliquem & penitùs non ſentientem deli- peccata.
ctum ſuum, & ante uultum Dei omnipotentis ſuperbientem, miſericordiam cōſequi. Videmus
enī quoſdam bonos quidem libenter de ſe latam ferre ſententiam, & ob ſalutem ſuam Dei iuſti
ficare iudicium: malos uerò blaſphemare aduerſus prouidentiam Dei, & dicere, Nō ſum dignè
adiudicatus huic infamiæ, iniuſtè iſta perpetior. Si iuſtificamus prouidentiā, ſoluimus noſtrā
infamiā. Si uerò non recipimus iudicia Dei, multiplicamus infamiam. Quomodo autem infa-
miam, ſic & ſupplicia, ſic & cętera. Quæ ſunt enī huic, accidere conſueuerunt his qui à Deo pro
delictis proprijs condēnati ſunt. Et tu confundere, & accipe ignominiā tuā in eo quòd iuſtifica
ſti ſorores tuas. Plus meremur ignominiā, quando talia facimus, quib. peccatores alij iuſtificē-
tur: ut comparatione delictorum meorum, malorum ſcelera antiquitus condemnata miſericor
dia liberet, eo quòd ego ſubſequens peiora commiſerim. Dicitur ergo ad peccatricem Hieruſa-
lem: Accipe ignominiam tuā in eo quòd iuſtificaſti ſorores tuas. Deinde ſi quis compleuit hoc
quod ſcriptum eſt: Confundere, ſi quis proſecutus eſt ſententiam Dei ſequentem: Accipe igno-
miniam tuam, in eo quod iuſtificaſti ſorores tuas: uideat etiam grauam, quomodo pro confu-
ſione uiciſsitudo clementiæ reſtituatur, quia non contempſerit iudicium Dei, ſed eum omni hu
militate ſuſceperit quod de ſe fuerat iudicatum. Quid ergo repromittitur?

AVERTAM auerſiones eorum auerſione Sodomorum & ſororum eius, in eo quòd iuſtifica-
ſti ſorores tuas Sodomam & Samariam.] Sodomā minorem, & Samariam ſeniorem, ut in præ
teritis diximus. Auertam auerſiones eorum, id eſt trium quorū auerterat auerſionem ad me-
liora conuertit: primò Sodomorum, deinde Samarię, tertiò uerò Hieruſalem. Cùm autem ait,
Auertero auerſionem Sodomorum, & Samariæ, & Hieruſalem, tunc in antiquum reſtituentur,
primùm Sodoma, cuius priores auerterit auerſiones: ſecundò Samaria, quam ſecundò conuer
terit: tertiò Hieruſalem, cui tertiæ auerſiones tribuūtur. Igitur ſanitates peccantib. in auerſione
Sodomorum & filiarū eius, in auerſione ipſius Hieruſalem, & tribuuntur his qui magis aman-
tur à Deo, tardius. Sodoma quippe iuſtificata ab Hieruſalem, prima conſequitur miſericordiā,
id eſt gentiles. Samaria uerò, hoc eſt hæretici, in ſecundo loco accipiunt ſanitatem. Tertio uerò Gentiles.
quaſi indigni uelocioris medelę, in priſtinum ſtatum reſtituuntur qui fuerunt de Hieruſalem. Hæretici.
Antè ergo gentiles, antè hæretici clementiā conſequentur quàm nos: ſi tamen fuerimus impij, Hieroſolymi-
ſi & nos peccata depreſſerint. Quātò enī propiores fuerimus Deo, & ad beatitudinem uicinio- tæ.
res, tantò cùm peccauerimus lōgius fiemus ab ea, proximi terribilium maximarūq; pœnarū. Sap. 6.
Iuſtum eſt quippe iudicium Dei, & potentes potenter tormenta patiūtur. Qui aūt minimus eſt
meretur citius miſericordiam. Minima eſt Sodoma: & poſt eam in cōparatione Hieruſalem mi-
nima, non tñ ſicut Sodoma, Samaria eſt: & ideo primùm illarū auertit auerſiones, & poſtea Hie
ruſalem, dicens: Auertam & auerſionem tuam. Tertio enī gradu hoc dicit̄ ad Hieruſalē. Verùm
quando auertit auerſionem meā, ſi inuentus fuero Hieruſalem, & peccator in medio ſororum
mearum? Cùm audiero: Vt feras tormentū tuum, & dehoneſteris de omnib. quæ feciſti. Eſt quę Menſura pec-
dam menſura peccati, quam unuſquiſq; recipiet pro eo quod peccauit. Si habuero quinqua- catorum.
ginta peccata, quinquaginta habebo ignominias: ſi centum, duplicabitur mihi pœna pro fa-
ctis, & pro magnitudine delictorū tribuetur mihi ignominia. Maximis peccatis magnus crucia
tus adiungitur. Deus aūt ſolus uerus iudex magnitudines peccatorum, & ignominiæ qualita-
tes, & peccati numerum poteſt peruidere. Dicitur itaq; ad Hieruſalem: Vt feras tormentū tuum
& dehoneſteris de omnib. quæ feciſti in exacerbando me. Vide è contrario ſatisfacientem Deū,
& quodammodo per hæc uerba teſtantem quòd iram ipſe non habeat, ſed peccator ſibi ad irā
concitat Deū. Vnde & Apoſtolus ait: An diuitias bonitatis & manſuetudinis eius, & longanimi Rom. 2.
tatis contemnis, ignorans qm̄ bonitas Dei ad pœnitentiam te adducat? Iuxta aūt duritiā tuam
& impœnitens cor theſaurizas tibi iram. Separauit hic ſermo iracundiam à Deo. Reuera enī ira
cundia aliud quiddā à Deo eſt, nec ei ut inſita copulatur. Vnde & de peccatorib. dicitur: Emiſi- Pſal. 77.
ſti iram tuam & comedit eos. Nemo quod ſibi ſocium eſt & cognatum emittere poteſt, uerùm
emittitur quod aliud eſt ab eo qui emittit. Sic & nos peccando irritamus Deum, ut mittat iram
quam ipſe non habet. Poſt hæc, id eſt poſt auerſionem dicitur: Sodoma ſoror tua, & filię eius re
ſtituentur ſicut erant ab initio. Venio ad imagines & figuras, & uideo quanto tempore excru-
ciata Sodoma reſtituatur in antiquū. Si autem id quod per figuram dictū eſt ita ſe habet, quid

rit quod nostrã examinet fidem (nã ut aurũ probatur in fornace, sic fides nostra in periculo, & persecutionib. examinat) ut cũ si persecutio eruperit, inueniat nos pręparatos, ne domus nostra in hyeme corruat, ne ædificatio quasi in arena cõstructa tempestatib. dissipetur: ut cũ flauerint uenti diaboli, id est spiritus pessimi, opera nostra persistãt quæ usq; ad hanc diem perstiterunt, si tamen non sunt occultè subruta, & in expeditionis accinctu manifestemus charitatẽ nostram quam habemus ad Deũ in Christo Iesu, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN CAP. XVII. *De eo quod dictum est: Fili hominis, propone ænigma, & dic parabolam ad domum Israel, & dices: Aquila magnarum alarum, &c.* HOMIL. XI.

Analogia exercitiorum corporis et animi.

EXERCITATIO corporum, & in totum fortitudinem comparat ijs qui exercẽtur, & per partes unumquodq; membrum sensusq; membrorum uegetiores facit ad sufferẽdum quid aut ad sentiẽdum: utpote oculorum acies si exercitetur in uisu, acutior fit ad uidendum: aures si frequentius audiant, melius possunt uocum capere dissonantias. Hoc autem & in cæteris membris licet deprehendere, quod in paucis ostendimus. Verùm quid mihi prodest ad beatitudinem & ad uitam sempiternam, si corpus exercitationib. roboretur? Quod mihi est emolumentum, etiam si fortissimo corpore fiam, etiam si omnibus membris uegetus incedam? E contrario autem si sensus animæ habuero exercitatos ad sentiendum quid, ad discendum dies noctesq; contriuero, non solùm in hac uita mihi conducit, sed etiam recedentem de corpore prosequetur. Idcirco in parabolis & in ænigmatib. locutus est Deus, ut extenderet se mens nostra, uel potius in unum colligens dictorum intueatur acumina, & à corporis uitijs recedens, dum intelligit ueritatem, uitæ suæ cursum secundũ eundem dirigat. Hæc in prooemio diximus, quia sermo Dei factus est ad Ezechielem dicens: Fili hominis, narra narrationem, & dic parabolam ad domum Israel. Pro hoc autem quod Septuaginta Interpretes posuerunt Narrationem, alius de interpretibus transtulit, Propone problema, alius, Profer problema, alius, Significa ænigma. Igitur & problema, & ænigma, & parabola est quod lectum est. Si quando illuminatione indiguimus scientiæ Dei, nunc uel maximè & necessariè indigemus, ut non tam ego quàm orãtib. uobis gratia Dei in me edisserat solutionem problematis & ænigmatis, siue parabolæ. Quę est ergo parabola aquilæ quam in pręsenti Spiritus S. ostẽdit? Quæ non solùm aquila, sed etiã comparatione cęterarum aquilarum, magna aquila, & ingentiũ alarum, & longa extẽsu, & plena unguibus, siue (ut quidam interpretatus est) plena plumis scribitur. Non solùm his quæ diximus maior est cæteris aquilis, uerùm in eo uel præcipua est, quod ductum habet intrandi in Libanum. Nam ingrediens illic ab arbore cedri quæ in Libano sita erat electa, teneritudines & summa quęq; decerpsit, & attulit in terram Chanaan, in ciuitatem siue negociatorum, siue negociatricem, siue translatorum, siue certè (ut Septuaginta interpretati sunt) muratam, & posuit hoc quod de cedro Libani sumpserat, ut plantaretur & cresceret in terra Chanaan. Post hæc eadem aquila de semine terræ unde sumpserat summitates cedri extrinsecus sibi semen accipit, & plantauit illud in campo frondifero super aquam multam. Hoc autem ipsum quod de terra Chanaan fuerat assumptum ab ea quæ Libani summa quęq; decerpserat, id est quod secunda uice acceperat, factum est in uitem non fortem, sed infirmam, uerumetiam statura pusillam: & palmites huius uitis infirmę reclinati sunt, pro eo quod de Libano & cedro fuerat assumptum, in tantum ut radices suas sub ipsius trunco consitas haberet. Et quidem facta est uitis, & fecit propagines, & extendit arbusta sua. Et post hæc uenit alia aquila, & ipsa magna, magnis alis & copiosis uel plumis siue unguib. & ecce ista uitis de qua nunc diximus, ueniente secunda aquila declinauit testamentum suum ad eam, spernens id testamentum quod prius cum arbore fecerat, in qua reclinata uitis fuerat effecta, & propaginib. factis arbusta latius fuderat, & cõplexa est secundam aquilam, & radices suas à priore transtulit ad sequentem. Deinde palmites emisit ad aquilam secundam, ut irrigaret eam cum gleba plantationis eius in campo bono, & aqua multa. Et quidem irrigata est hæc ipsa uitis, & translata ad aquilam secundam, ut faceret incrementa, ut afferret fructũ, ut fieret in uitem magnam. Idcirco Prophetæ imperatur ut dicat, quia testamentum transgrediens uitis quod fecerat cum aquila priore, & statuens illud cum secũda, non dirigatur, neq; radices teneritudinis eius efflореãt: quin potius fructus eius propter transcensionem eius putreant, & arescant omnia quæ de ea oriebantur, & iam ultrà non habeat brachium magnum & populum multum: euellatur autem radicitus, & licet irrigata sit, tamen non perseueret, & non dirigatur in ubertatem: statimq; ut contigerit eam uentus urens, arescat, & cũ gleba plantationis suæ siccetur. Hoc propositio ipsius historiæ exposcit, ut quę obscurius dicta sunt, quibusdam adiunctis sermonibus planius enarremus. Et si tãtus labor est ut ipsum quod dicitur intelligatur, quid necesse est dicere ipsam quęstionem quantam habeat obscuritatem; quæ sit aquila prior, quid sit Libanus, quę cedrus, quę summa cedri, quę aquila secunda, quæ translatio uitis à priore ad sequentẽ? Si aliquando Dei indiguimus auxilio, semper autem in

Parabola de aquila magna, quæ monet Sedeciã fœdifragum desciuisse à rege Babel, et Aegyptio rege confisum, se suosq; pessum dedisse.

Alia aquila.

intellectu ſcripturarum Spiritu S. indigemus: nunc profectò tempus eſt quo nobis præſtet auxilium, & pandat ipſe quæ dixit. Quō Saluator noſter in Euangelijs quaſdā parabolas ipſe interpretať: ſic & nunc Propheta in ſecunda prophetia quæ in reliquis lecta eſt ſignificat, quia aquila prior Nabuchodonoſor ſit rex Babylonis, qui ingreſſus eſt in Libanū, id eſt Hieruſalem & accepit de ſummis cedri, id eſt regem Hieruſalē, & principes eius: & attulit ea in terram Chaldæorū, ſcilicet in Babylonē. Plantauit quippe in captiuitatē accipiens filios Iſrael, & de regio ſemine, & de genere principum in eadem terra conſtituit. Poſt hoc autē, & poſt regiā ſtirpem, alia quoq; multitudo capta eſt ab eo, & uitis effecta eſt, non tam robuſta ꝙ fuerat cùm fuiſſet in uinea Dei & in terra ſancta, ubi ſacrificia Dei celebrant, ſed erat in Babylone translata uitis infirma. His itaq; geſtis, inter Pharaonem regem Aegypti, & Nabuchodonoſor regem Babylonis, bellum ortū eſt. Igitur populus qui cum regib. ſuis ac ſtirpe optimatum ab Aſſyrijs fuerat afflictus, reperta occaſione qua iugum Nabuchodonoſor abijceret, & eius imperio liberaretur,

4. Reg. 25. intulit ſe ad ſecundā aquilam grandem, magnarum alarum, id eſt Pharaonem. Deinde ſic ordine currente rerum, quia Deus non Pharaoni tradiderat, ſed Nabuchodonoſor, & illi non ſuſtinentes iudicium & imperium eius, excuſſerāt iugum Nabuchodonoſor de ceruicib. ſuis, & ad Pharaonem tranſgreſsi fuerant, ira Dei ſuper eos ingruit, & contrà euenit ꝙ putauerant. Oportet quippe eū qui à Deo damnať, non fugere ſententiam eius, nec uoluntatē iudicantis uelle mutare, uerùm patientiſsimè ſuſtinere, donec ipſe Deus liberet qui dānauit. Igitur quia ad Pharaonem trāſtulit ſe populus, relinquitur ab auxilio Dei, & peiora patitur ꝙ antè perpeſſus eſt à Nabuchodonoſor. Diximus ſolutionem parabolæ iuxta literā, & id quod ſcriptū eſt: ſequitur durior interpretatio, & difficilis ad intelligendū, ſecundū uerum Nabuchodonoſor & uerū Pharaonem, & ea uerba quæ de aquilis prędicta ſunt. Idcirco aūt ante interpoſitionē ſequentis lectionis, hanc expoſitionē ſummatim ſtrictimq; prędiximus, ut & pręſens locus facilius intelligať, & nihilominus ſeruetur loco ſuo plenior expoſitio, & cōſequens parabola etiā iuxta allegoriā

Allegoria. latiſsimè diſſeratur. Verū nunc pauca debemus aſſumere, & quaſi quodā armamēto futurę interpretationi uiā ſternere de his quæ nobis Dei gratia largitur, ſcientes quid in ſequēti plenius

Duo reges cur aquilis cōparati ſunt. exponemus. Ac primùm quidē uidendū eſt, quare Nabuchodonoſor & Pharao aquilæ dicantur. Forſitan quærit quiſpiā qui non ocioſè & tranſitoriè ſcripturas legit: Nabuchodonoſor aquila eſt magna, & magnarū alarū, & hic Pharao alia aquila magna, ſimiliter alarū ingentiū, & in lege inter immunda animalia poſita eſt aquila: quare & iuſtus diues effectus pręparat ſibi alas aquilæ, ut poſsit conuerti in domū principis ſui: quare etiā repromiſsio quædā eſt apud Eſaiam prophetā dicentem: Iuſti accipient pennas ut aquilæ, current & nō laborabūt, gradiētur,

Animaliū quorundā nomina in partem bonam et malam ſumpta. & non eſurient. Si enī immunda eſt aquila, non oportet nos pennas accipere ut aquilā, cū iuſti fuerimus: neq; cū diuitiæ nobis creuerint, oportet pręparare nos nobis pēnas aquilæ. Cui primū reſpōdendū eſt, quædā nomina animaliū in ſcriptura in utroq; genere, id eſt in malo ac bono poſita, utputa, leo & in bonā accipitur & in malā partē. In bonā ſic: Catulus leonis Iuda, ex germinatiōe fili mi aſcendiſti, accūbens dormiſti ut leo, & ut catulus leonis, quis ſuſcitabit eū?

Geneſ. 49. In malā uerò partē ſic: Aduerſarius noſter diabolus ut leo rugiens quærēs deuorare circuit, cui expedit nos reſiſtere firmos in fide. Sed & malignus ſupplantare cupiens inſidiať in occulto, ut leo in ſpelunca ſua inſidiať ut rapiat pauperē. Quomodo ergo leo dicitur & in malā partē & in bonā, non eſt incongruū etiam aquilā in utramq; partē accipi. Et ut ego ſuſpicor, iuſtus non eſt aquila, ſed quaſi aquila, æmulatur quippe aquilam. Et quomodo ſerpens æreus typus fuit Sal-

Ioan. 3. uatoris: neq; enī ſerpens erat uerè, ſed imitabatur ſerpentem, dicente Dño: Vt Moyſes eleuauit ſerpentem in deſerto, ſic oportet exaltari filium hominis: eodem modo & iuſtus non tam aquila eſt ꝙ aquilæ ſimilis, quia ei utile eſt imaginem aquilæ ſectari. Iuxta hunc intellectū & in alio loco præceptum accepit iuſtus, ut ſit ſapiens ſicut ſerpens, non ut fiat ſerpens, ſed ne à ueri ſerpentis capiatur aſtutia. Si autem ſermo Dei ſcripturas diligēter excutiēs, & ſpiritus de quo ſcriptum eſt: Spiritus omnia ſcrutatur etiam alta Dei, in alicuius animā uenerit, manifeſtiſsimè o-

1. Cor. 12. ſtendet de ſcripturis & aquilā & leonē in parte mundorū animaliū poſita: Cherubim Dei habere faciem hominis & faciē leonis à dextris quatuor partiū, & faciē uituli, & faciem aquilæ à ſiniſtris quatuor partium: & hæc quę in Cherubim uidentur, id eſt aquila & leo, munda ſunt. Nihil quippe immundū eſt in curru Dei. Et quō tu de gentib. credēs mūdus effectus es: & quod Deus mundauit, tu ne cōmune dixeris, dicitur de omnib. quæ cœlo pendentia oſtenſa ſunt Petro: ſic mundatus eſt leo & aquila, quæ in Cherubim apparuerunt. Necnon eſt aliud quod in Chriſti

Eſa. 11. aduentu futurū prædicatur: Nouit mundū leonem, mundam & aquilam, quæ nuncupatur immunda: Lupus enī & agni paſcentur ſimul. Lupus enī qui cum oue innoxius paſcitur, non eſt

Matth. 7. ultrà obſeruandus. Non mihi dicitur de tali lupo: Attendite ab eis qui ueniunt ad uos in ueſtitu ouium, intus autem ſunt lupi rapaces. Signanter loquutus eſt, dicens: Intus autem ſunt lupi rapaces. Sunt quippe alij nō rapaces, quando lupi & agni paſcētur ſimul, & uitulus & taurus &

leo

leo pariter edent. Cùm autem fuerit tam diuersarum inter se naturarum in fide Christi facta so-
ciatio, leo non erit iam immundus, uerùm feritatis suæ obliuiscetur, & uniuersa animalia, quæ
in lege Dei dicuntur immunda, conditionis antiquæ recipient puritatem. Hoc autem & ex par-
te iã factum est, & plenissimè in secundo complebitur aduẽtu. Præuenit igit̃ sacramentũ quod
ostensum est in Cherubim, rei ueritatem: & in tantum leonis & aquilæ facies cum alijs faciebus
cognatæ sunt, ut maius nobis uideatur uitulo & tauro & leone simul pascentibus, id quod ap-
paruit in Cherubim. Ab Esaia quippe nihil de his quæ prædicta sunt, sibi cohærens & inuicem
connexum repromittitur. In Cherubim uerò unumquodq; animal cum alio cognatum est, fa-
cies uituli faciei leonis, & uultus hominis uultui aquilæ. Non igit̃ magnopere mireris, cũ Pha-
rao & præcedens eum Nabuchodonosor aquilæ nuncupãtur: iustus uerò pennas assumere di-
catur ut aquila, & in Dei parte diues effectus aquilæ sibi pennas præparet ad uolãdum. Verùm *Nabuchodono-*
ut ad propositum redeam, specialiter quiddam significatur de Nabuchodonosor, quia magna *sor instar A-*
& magnarum alarum, & sui extensione longissima in tantum ut ausus fuerit dicere: Viribus fa- *quilæ.*
ciam, & sapientia intellectus auferam fines gentium, & uirtutem eorum depascar, & cõmouebo *Esa. 10.*
ciuitates quæ inhabitantur, & orbem terrarum uniuersum cõprehendã manu ut nidũ, & quasi
confracta oua auferam. Ecce ista est extensio alarum eius. Nec hoc ei sufficit, uerùm unguibus
plenus est, & multis plumis, & habet ductum intrandi in Libanum, ut cedri eius summa decer-
pat. Quamdiu hi, qui cõmorabantur in Libano nõ peccauerunt, id est, quamdiu in Hierosoly-
mis positi sunt in sceleribus deprehẽsi, nõ accepit potestatem ista magna aquila, ut ingrederet̃
in Libanum, neq; assumpsit sibi electa, & cedri semẽ regium, & principũ stirpẽ. Ista quippe sunt
teneritudinis eius, quæ quodam tempore non fuerunt duro corde: attamẽ rapuit ea, quia pec-
cauerunt in Dñm. Aquila ista grandis, &c. totius arboris cacumina in Chanaan transtulit, quia
figuraliter Babyloniorum terra maledicti Chanaan dicitur, de quo ait Noe: Maledictus puer *Genes. 9.*
Chanaan, famulus erit fratribus suis. In ciuitate quoque negociatorum, siue negociatrice, siue
transferentium, aut certè murata, posuit hoc quod de cedro abstulerat, & accepit sibi de semi-
ne terræ, iam non de altioribus solùm, sed etiam de minoribus, & de populo Iudæorum, & de-
dit illud in campum frondiferum, super aquam multam respiciendum constituit illud, & exor-
tum est, & factum est in uitem infirmam. Infirmatus est uerè populus Dei in Babylone, & ideo
neq; canticum Domini cantare poterat, dicens: Quomodo cantabimus canticum Domini in *Psal. 136.*
terra aliena? Reuera non poterat infirma non esse, quæ plãtata fuerat in Babylone. Quo pacto
uires pristinas reseruaret, quæ uitis Babylonia esse cœpisset? Quæ quia in sancta terra fructus
non fecerat, ideo translata ab aquila, & in terra posita Chanaan, facta est in uitem infirmam &
in pusillam statura. Quamdiu in terra sancta fuit, ingens uitis erat: quãdo uerò translata est in
fines peccatorum, & infirma & parua effecta est. Et tu igit̃ uitis quæ me audis, si uis esse magna,
noli exire de Ecclesiæ finibus, permane in terra sancta Hierusalem. Quod si propter peccata in
peiora corrueris, transferens in aliam terram, & eris in uitem pusillam, & palmites tui decidẽt,
& radices tuæ siccabũtur, in tantum ut postea desideres requiescere super aliam aquilã, ut nũc
dicitur, Magnarum alarum & plurimorum unguium. Bonum est condemnatum in condẽna-
tionis permanere sententia, quamdiu ei libet, qui damnauit, non curramus uolentes ad Pha-
raonem. Si enim ad eum currimus, contra Deum facimus, qui dixit: Ego sum Dominus Deus
tuus, qui te eduxi de terra Aegypti, de domo seruitutis. Ad Nabuchodonosor enim non tam
spontè properamus, quàm condemnati & pertracti ad eum sumus. Sequitur:

ET factum est aquila altera magna, magnis alis & copiosis unguibus, & ecce uitis ista am-
plexabitur eam, id est, secundã aquilam.] Euenit sæpe, ut ab una contraria fortitudine ad aliã
transferamur. Iusserat enim Deus, ut Israelitarum populus sub Nabuchodonosor iugum colla
submitteret, ut legimus in Hieremia, in tantum ut cõminaretur ei, qui ab eius seruitio declina-
ret: & eo tempore quo Hieremiam exposuimus, ea quæ nobis gratia Dei orantibus uobis largi
ta est, siue certè, utcunq; sensimus, exponere conati sumus. Noluit autem id facere quod fuerat
imperatũ, sed palmites suos extendit ad Pharaonẽ in gleba plantationis eius: ab eo constituta
est in campo super aquam multã, ut fructus afferret ubertimos: & deserta Aegypto rursum Ae-
gyptum concupiuit, putans se ubertatẽ pristinã consequuturã: hoc in primis cogitãs, quod si
Nabuchodonosor ad Pharaonem transcenderet, radices firmaret, euelleret staturã, fructus af-
ferret. Sed in cõtrarium quàm putauit omnia reciderũt. Fructus quippe eius omnis cõputruit,
& pullulationes quæ saltem modicæ in Babylonem uenerant, mutatione regionis exaruerunt,
in tantũ ut radicitus euulsa sit, ne ultrà in brachio magno, aut in populo plurimo cõualesceret.
Quid in se hæc tanta uel talia continẽt sacramẽti? quid unusquisq; sermo significat? Possumus,
si tamen habeamus auditores, ad aliã quandã Hierusalẽ conscendere, & ibi demonstrare, quo-
modo aquila magna ductum suum fecerit, & in hanc, quã nunc nos possidemus Babylonem
summitates eius detulerit. Possumus secretiora quædã de Pharaone loqui: uerùm quia tempo-

re coarctamur, & fortè audenter promittimus, quod non ualemus implere, ad minora redeamus, & secundum mensuram intellectus nostri sic potius exponamus. Venit ad istum Libanū, hoc est, Ecclesiam, ubi hostiæ Dei, ubi incensum orationum eius celebratur ista magna & uera aquila Nabuchodonosor, id est, diabolus, & rapuit. Absit autem à tēporibus nostris, ut de summis cedri, id est, de principibus, & de regio seminē in Chanaan trāsferat. Oremus ne fiat, quod sæpe factum est. Assumpti enim sunt quidam, & in Babylonem translati, qui in Ecclesia principes fuerunt, & propter peccatum suum de Libani summitate sublati. Super bis dicendum est, Quia aquila magna magnorum unguium, plumis extensa acceperit de cacuminibus cedri, & deraserit eos de Libano, id est, de Hierusalem, & plantauerit in terra Chanaan. Non solùm autē aquila ista summa cedri, id est, de optimatum genere sibi uendicat, sed & terræ semen rapit, & transfert in terram Chanaan, quando quis de populo peccat, & de Dei plebe diaboli laqueis præpeditur. Quāpropter diebus & noctibus tam pro nobis quàm pro fratribus nostris Dei imploremus auxilium, ne quis de Hierusalem transferatur in Chanaan, ne sentētia eius deserta à uoluntate illius ad aliam tendamus aquilā, & ueniat super nos ira maior, & putrescat uniuersa plantatio, & fructus pariter cum radicibus arescat. Plantatio quippe Hierusalem non potest in alia terra ferre fructus, non facit palmites in finibus alienis, sed statim cum gleba sua siccatur, si non perseuerauerit in uoluntate Dei, & in Ecclesia eius, id est, in factis & sermonibus & scientia ueritatis Christi Iesu, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN CAP. XVII. *De eo quod scriptum est: Fili hominis dic ad domum exasperantem: nescitis quid ista significent.* HOMILIA XII.

EA, quæ iam suprà memoraui, de duabus aquilis magnis, & magnarum alarum, & magnorum unguium, nec non quæ prima & secunda aquila gesserunt, nunc quasi in prouerbia scilicet figurata uult ex parte sermo diuinus exponere, nobis ad intelligendū relinquens, quæ ipse dimisit intacta. Ac primùm quidem licet sæpe iam dixerim, tamen enā nunc aliquid non nouum inferre conabor, quod nostræ animæ tribuat salutem, in eo quod dictum est ad Prophetam:

† Dic ad domū rebellem. DIC AD domum amaricantem, siue exacerbantem.] Nō enim addidit, Ad domum exacerbantem, siue exasperantem, Me. Et si uolumus uidere, cuiusmodi sit peccatum exasperatio, audiamus quàm dulcia ei, qui intelligit eloquia Dei sunt, dicenti: Quàm dulcia gutturi meo eloquia tua. (Psal. 118.) Hæc naturaliter dulcia, quum assumpserint credentes, aut bene uiuunt, aut uerè contrarium faciunt. Et si quidem iuxta diuinam regulam ingrediuntur, referuāt eloquia Dei in eo dulcore quo nata sunt. Iuxta mei autem animi motum puto, quia conuersationis bonitate & augeant eloquiorum Dei suauitatem, miscentes dulcedinem uitæ dulcori sermonis. (*Peccatum exasperationis.*) Sin uerò quis peccet, & extra præcepta Dei peruersus incedat, iste accipiens dulcissima eloquia Dei, per naturam amarissimi peccati (amarum quippe peccatum est, quod dulcedinem sermonis exterminat) in amarum saporem omnem redigit suauitatem. Quod dicimus, plenius animaduertes, accipiens exemplum. Herba quæ absinthium nominatur, naturaliter amara est: hanc si secundum qualitatem & quantitatem mellis in mel iniicias, amaritudine sua uincit eius suauitatem, & cogit amarum esse quod dulce est. Huius herbæ uim habet peccatum. Si plura peccauero, plus amaritudinis mitto in dulcedinem sermonum Dei. Si grāde fuerit quod delinquo, totum dulcorem mellis uerto in acerbum saporem. Et idcirco Deus, qui sermonem suum à peccatoribus conculcatum ulciscitur, unicuique pro qualitate amatoris uitæ, & pro modo intentionis amaritudinem pœnarum suppliciorumq; restituit. Et si quidem nos qui hæc dicimus, & semel credidimus Deo, peccauerimus, exasperare dicimur sermonem eius: qui uerò penitus à fide eius recesserunt, neque ingressi sunt Ecclesiam, hi non faciunt amara eloquia Dei. Quomodo enim possunt suauitatem exasperare sermonum, quibus nondū crediderunt? Ideoq; nobis alia seruantur tormenta, qui uidemur credere, & in ipsa credulitate peccamus, ab eorum supplicio, qui ne initium quidem credulitatis habuerunt. Et ne solummodo putemus, uerbū nos exasperare Domini si peccemus, delictum nostrum usq; ad ipsius Dei iniuriā peruenit. Scriptū est enim, quòd qui peccat, per præuaricationem legis Deum inhonorat. Parum erat si dixisset, Inhonorat angelum: nunc autē, per præuaricationē, inquit, legis Deū inhonorat. (Rom. 2.) Quotiescūq; præuaricamur legem Dei, toties inhonoramus Deum: & quantò maiora delinquimus, tantò maioribus cōtumelijs afficimus Deum, quantò plura peccamus, tantò plus inhonoramus patrē, & Christum eius, sicut scriptum est: Quantò magis putatis deteriora mereri supplicia, qui (Hebr. 10.) filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamēti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliā fecerit? Igitur quicunq; peccat, exasperat, & contumeliā facit, & inhonorat tam Dei eloquia quæ suscepit, quàm eum qui docuit. Dic nunc ad domum exasperantē: Nescitis quid sint ista, id est, quæ in parabola dicta sunt aquilarum. Dic: Cùm uenerit rex Babylonis

lonis ad Hierusalem, & acceperit regem eius, & principes eius. Quãtum ad historiam pertinet
prophetantis, expositum est, quod Nabuchodonosor uenerit in Hierosolymã, & captiuos du- 4. Reg. 25.
xerit Sedechiam regem Iudææ, & principes qui erant cum eo, partemq; populi Iudæorum: nec
non etiam illud addemus, quomodo plantauerit eos in terra Babylonis. Sed non stemus in li-
tera, nec hæreamus in historia, magis autẽ tu, qui in scripturis Dei profectũ habes, & nosti quia
ista omnia figuraliter contingebant illis, scripta sunt autẽ pro nobis, in quos fines seculorum 1. Cor. 10.
decurrerunt. Instat ecce uerus Nabuchodonosor, quærens aliquos capere de nobis. Et primùm
quidem cupit (si fieri potest) de principibus Ecclesiæ captiuos sibi ducere: uerùm quamdiu E-
zechias, Iosias, aut certè quicunq; iustus rex regnat in populo, non potest iste Nabuchodono-
sor uinctos abducere, aut principes, aut populum de Iudæa. Si autem nos, qui uidemur Eccle-
siæ præesse, peccauerimus, locum dantes diabolo aduersum Pauli præceptum, dicentis: Nolite Peccantes locũ dant Diabolo.
locum dare diabolo: quodammodo per delicta nostra quæ fecimus in Hierusalem, occasionẽ Ephes. 4.
tribuimus Nabuchodonosor, ut ingrediatur ciuitatem sanctam, & abducat quoscunq; uolue-
rit. Qui uerò non peccat, excludit Nabuchodonosor, ut non possit in terram Dei ingredi. Ergo
omnibus uiribus excludamus Nabochodonosor, ut ad beatum istius Ecclesiæ conuentum nõ
appropinquet. Excludamus autẽ eum assumentes clauem scientiæ: excludamus eum conuersa-
tione, & factis bonis, ut non rapiat regem Hierusalẽ, & principes eius, ut nõ abducat eos in Ba-
bylonẽ captiuitatis suæ triumphum. Si uerò aliquẽ ex nobis uincere potuerit sæuus inimicus,
ducit eum in Babylonẽ, nõ in locum amplum alicuius terræ, sed in Babylonẽ animæ, id est, con-
fusionẽ. Frequenter diximus Babylonẽ, Confusionẽ interpretari. Quicunq; enim ab eo uictus
abducitur in confusionẽ mentis suæ, transfertur in Babylonẽ. Respiciamus ad quotidianã ui-
tam. Si quando uiderimus animã à peccatis, à uitijs, à tristitia, ab ira, à desiderijs, ab auaritia cõ-
fundi, sciamus istã esse, quã diabolus abducat in Babylonẽ. Si uerò principali cordis tranquil-
litas, serenitas, pax, fructum fecerit, sciamus quia Hierusalẽ uersetur in ea: uisio quippe pacis in-
trinsecus est. Et ducit eos ad se in Babylonẽ, & sumit de semine regni, & disponit ad ipsum testa-
mentum. Omnes qui sermonem Dei suscepimus, regium semen sumus: Etenim genus ele- 1. Pet. 2.
ctum uocamur, & regale sacerdotium, gẽs sancta, populus acquisitionis. Si quis ergo ex nobis γένος ἐκλεκτ.,
qui in ordine regalis seminis cõstituti sumus, per peccatum suum captiuus abducitur à diabo- βασίλειον ἱ-
lo, haud dubium est, quin de regio genere sit abductus in Babylonẽ, & faciat testamentũ cum ράτευμα, ἔ-
Nabuchodonosor, quia iã testamentũ Dei spreuerit. Impossibile quippe est, hominẽ sine testa- θνος ἅγιον, λα-
mẽto esse. Si habes testamentũ Dei in te, nõ potest testamẽtũ tecũ facere Nabuchodonosor. Por- ὸς εἰς περιποίη-
rò si repulisti testamentũ Dei per præuaricationẽ mandatorũ eius, suscepisti testamentũ Nabu- σιν, quomodo
chodonosor. Scriptum est enĩ: Disponit ad eum testamentum suum, & inducit eum in maledi- à Satana infe-
ctionem. Deus in benedictione nobiscum testamentum facit: Nabuchodonosor uerò testamẽ- stetur.
tum suum in maledictione constituit. Non potest in benedictione esse, qui pactum fecerit cum
Nabuchodonosor. Sed dicit mihi aliquis, qui in scripturis diuinis est eruditus: Inuenio in lege
Moysi maledictiones constitutas in peccatorem. Si ergo præcepto Dei maledictum constitutũ
est in peccatores, cur non & è contrario apud diabolum quædã benedictio sit, ut alij apud eum
in benedictione fiant, alij in maledictione? Huic ergo acutè & acerrimè interroganti, sic cona-
bor occurrere, & dicere, Quia & quædam sit benedictio à Nabuchodonosor, quam Deus pro-
cul abijciat à nobis: & maledictio de qua nunc dicere debemus, quæ dignè super peccatores ue-
nit. Quæ est igitur benedictio Nabuchodonosor? Quando aliquis in mundo isto locuples fu- Benedictio Nebucadnezaris.
erit, & feliciter gesserit, & omnia ei prospero cursu fluxerint, in tantum ut illud quod scriptum
est, ei possit aptari, Bos eius non faciet abortionem: & si uniuersam seculi habuit prosperitatẽ,
benedictio Nabuchodonosor super eũ est. Maledictio uerò in eo, quãdo aliquis recedit à Deo, Eiusdem maledictio.
& nihilominus in parte diaboli cõstitutus miserijs supplicijsq; torquetur. Vult igitur Deus, ut
nunc scriptura commemorat, testamentum Israeli maledictionẽ esse apud Nabuchodonosor.
Et ideo quia uoluit spernere testamentum Nabuchodonosor rex Hierusalem, & mittens ange-
los suos in Aegyptum, testamentum cum Pharaone facere conatus est, ait sermo diuinus: Non
dirigetur, non saluabitur. Quapropter oportet nos ferre patienter, cùm à Deo tradimur ultio-
ni. Tradidit quendam de cœtu Ecclesiæ Apostolus diabolo in interitum carnis: & tradidit in Tradere ali-
carnis interitum, non ut perderet traditum, sed ut spiritum traditi conseruaret. Ex quo scriptu- quem Satanæ.
ra ait: Tradere huiusmodi Satanæ in interitum carnis, ut spiritus saluus fiat in die iudicij Domi- 1. Cor. 5.
ni Iesu. Traditur autem tormentis peccator, ut recipiat in præsenti supplicia, & pro peccatis suis
cruciatus in futuro refrigerium cõsequatur, & dici possit de eo, Recepit mala sua in uita sua. Si
quis igitur pœnis excruciatus iuxta maledictum, in quo Deus posuit peccatores, maluerit fu-
gere supplicia, & mittere ad Aegyptum pro auxilijs comparandis ad Pharaonem, à quo libera-
uit Deus populum suum, non dirigetur, non saluabitur. Si quis autem patienter maledictionẽ
sustinuerit, & supplicia Nabuchodonosor, & tempus peccatorum suorum in cruciatu com-
pleuerit,

pleuerit,quomodo ille qui secundum epistolas Pauli excruciatus est,ut spiritus eius saluus fieret in die iudicij, iste finem optimum consequetur. Inducit ergo eum in maledictionē, & duces terræ eius accipiet,ut fiant in regnū infirmū.Infirmū efficitur regnū,quod de sancta terra in Babylonem transfertur.Nullus quippe fortis est in Babylone,id est,in confusione mentis suæ. Omninò non potest extolli homo,qui confusus est,ut custodiat testamentū meū,ut statuat illud & discedat ab eo, ut mittat nuncios suos in Aegyptū. Iste qui à Nabuchodonosor propter peccata sua tormenta perpetitur,& mittit nuncios suos in Aegyptū,non ferens traditionē,qua hosti concessus est à Deo, ut det ei equos & populū multū, id poscit, quod in alio loco prohibitū

Deut. 17. est: Nō enim multiplicabis tibi equos, ait scriptura. Si dirigetur, si saluabitur qui facit aduersa, & præuaricans testamentū. Oportuerat eum, qui traditus fuerat testamētū Nabuchodonosor sustinere supplicium: uerùm non sustinet,& idcirco dicitur de eo, Non saluabitur. VIVO ego dicit Dominus Adonai, nisi in loco regis qui cōstituit eum, qui spernit maledictionē meam, & transgressus est testamētum meum.] Est quidam qui inhonorat maledictionē Dei, & est alius qui honorat eam. Nec dubium est, quin in præsenti de isto queratur Deus, qui maledictionem suam inhonorauerit. Quum em̄ quis traditus fuerit supplicijs ut castigetur, & non sustinuerit quod præceptum est, inhonorat maledictionem Dei. Si uerò sustinuerit cum omni mansuetudine & benedictione,& gratiarum actione ad Deum, iste honorat maledictionem eius:& cū bonorauerit maledictionem,necesse est, ut etiam benedictionem illius consequatur.

ET transgressus est testamentū meum,cum ipso in medio Babylonis morietur,& non in uirtute magna, neq; in turba multa faciet Pharao bellum.] Non potest ei qui transgressus fuerit, & inhonorauerit maledictionē Dei, Pharao tribuere auxilium, uerùm in medio Babylonis ꝓ sua præuaricatione morietᷓ. Deinde sequitur,& narrat quid peccatores passuri sunt, & post hæc prosperiora quæq; commemorat,dicens: Accipiā ergo de electis cedri, & de uertice cordis eorum auellam, & plantabo ipsum in monte excelso. Post maledictiones,quas suprà memorauimus,repromissio beatitudinis & dulcissimæ pollicitationis in fine sermonis profertur: quia iā qui supplicijs indigebant,fuerant pro peccatis suis tormenta perpessi. Intra memetipsum uerò considerans, & diligenter istius loci sensum pertractans, arbitror de apostolis prophetari. Isti quippe sunt de electis cedri,de summitate,de uertice,quos dedit Deus in uirorem seculi, radēs corda eorū, & plantans eos in mōte excelso Iesu Christo Domino nostro. ET suspendā ipsum in monte alto Israel, & plantabo, & producet propaginem, & faciet fructum.] Fecerūt isti propagines,attulerunt fructus. ET erit in cedrū magnā.] Cōsidera magnitudinem & sublimitatē Ecclesiæ Christi, ut intelligas iuxta promissionem Dei factum esse quod dicitur:Et erit in cedrū magnā, & requiescet super eo omnis auis, & omne uolatile sub umbra eius requiescet. Assume tibi pennas sermonis Dei, & poteris repausare sub hac arbore, quæ plantata est in monte excelso.Et requiescet,& propagines eius restituentur. Vide quomodo in bona parte prophetia finiatur.Sequitur em̄: ET cognoscent omnia ligna campi,quod ego Dominus qui humilio lignū altū.] Lignū altū populus Iudæorū est,qui nūc humiliatus sceleris sui pœnas luit, quia in Deū nostrū Iesum Christum manus ausus est mittere. ET extollo lignū humile.] Tu eras lignū humile,lignū deiectū,lignū terræ hærens,uerùm sublimauit te Deus. ET arefacio lignū uiride.] Lignum uiride circumcisionis est populus,qui quondā pullulans & florens fuit, uerùm nimia nunc siccitate contabuit. Vbi quippe nunc uiuidus sermo apud eos? ubi uirtutum chorus?

Promißionem subiungit.

Apostoli quales fuerint.

Hæc de Zorobabel,qui Christi typus fuit, accipienda & interpretanda erant.

ET reuirescere facio lignum aridum.] Tu fuisti lignum aridum, & fecit te reuirescere Christi aduētus. EGO Dn̄s locutus sum & faciā.] Quibus dictis ut & nos reuirescamus,ut fructus ualeamus afferre,ut germinans lignum, & nō siccum efficiamur, ut nunquam ad radices nostras ponatur securis, quæ in Euangelio prædicatur, attentius Iesum Christum Dominum nostrum cum patre suo precemur,cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN CAP. XXVII. *De eo quod dicitur: Fili hominis leua planctum super regem Tyri,& pone faciem tuam contra Sidonem.* HOMILIA XIII.

PRAECIPITVR nobis ab episcopis discutere sermonem principis Tyri,ut laudes eius cui pasc; dicamus:nec non iniustum est,ut de Pharaone rege Aegypti aliqua retractemus. Plangitur itaq; princeps Tyri:nec putādum est hunc hominē esse. In medio quippe Cherubim nullus hominum est creatus:& in paradiso Dei, si simpliciter literam sequimur,hominum nullus est enutritus. Et cùm in paradiso delitiarum,sicuti diximus,nemo fuerit,nunc dicitur princeps Tyri in paradiso delitiarum natus atq; nutritus. Quis est iste princeps Tyri? Veniamus ad Danielem, & occasionem intelligentiæ reperientes, dicamus non esse principes corporeos, de quibus nunc quæritur. Post Danielem ab Apostolo petamus exemplum. Deinde rursum prophetarum testimonia uocemus. His omnibus etiam ille copulandus est locus, qui à Moyse in Deuteronomio non tacetur. Age, nunc replicemus exempla, incipientes à Daniele. Princeps ait ui-

Principē Tyri Angelum fuisse fingit.

ait uidetur Michsel. Ibiq; rursum princeps Israel: & in consequenti, Michael sdiuuabst princi- *Dan. 10.*
pem regni gentium. Ad hæc addat Apostolus: Gloria autem & honor & pax omni operāti bo-
num, Iudæo primùm & Græco. Et adiuuare principem Israelitarum, principem regni Grecorū,
fortasse iam factū est. In aduentu quippe Domini mei Iesu Christi, princeps Israel adiuuit prin-
cipem regni Græcorum, ut gentes consequerentur salutem, & illi credendo saluarentur. Atque
ita in hunc modum dicitur quidam princeps regni Persarum, sicut dictus est Michael princeps
Israelitarum, & alius Græcorum. Non sunt ergo hi homines, nec secundum locorum uocabula
in quibus imperant, nominantur. Vnde & Apostolus, quasi non de hominibus disputans, ait:
Sapientiam enim loquimur inter perfectos, sapientiam autem non huius seculi, neq; principū *1. Cor. 2.*
seculi istius, qui destruuntur, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio absconsam, quam præ-
destinauit Deus ante secula in gloriā nostram, quam nullus principum seculi istius cognouit.
Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Et quòd istius seculi princi- *Ibid.*
pes crucifixerunt Saluatorem & Dominum, prophetia testis est dicens: Astiterunt reges terræ,
& principes conuenerunt in unum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Vnde & a-
libi in Psalmis scribitur: Ego dixi, Dij estis, & filij excelsi omnes: uos autem ut homines morie- *Psal. 82.*
mini, & tanquam unus de principibus cadetis. Et est ibi sermo de nullo penitus principe cor-
porali. Si igitur est quidam princeps regni Persarum, si est princeps Israelitarum Michael, con-
sequenter & Tyri princeps est: & de his nunc principibus propheticus sermo loquitur. Quo-
niam autem & de Moyse testimonium polliciti sumus, ausculta quod sequitur: Quando diui- *Deut. 32.*
debat altissimus gentes, cùm dissemināuit filios Adam, statuit fines gentium secundum nume
rum angelorum Dei, siue (ut melius habet) secūdum numerum filiorum Israel, & facta est pars
Domini populus eius Iacob. Alij principi facta est pars Tyrus, alij Babylon, alijs aliæ nationes:
atque ita in hunc modum principes possederunt omnes fines gentium. Si quis autem putat le
gens in scripturis quasi de hominibus dictum, intelligat altius spiritalis, & à nullo iudicatus.
Dignoscuntur enim quædam de Nabuchodonosor rege Assyriorum, quæ non cōueniunt per-
sonæ eius. Dixit enim: In fortitudine faciam, & sapientia intellectus auferam fines gentium, & *Esa. 10.*
commouebo ciuitates inhabitatas, & orbem terrarum omnem comprehendam, & ascendam
sup sydera cœli, & nubes, & reliqua, & ero similis altissimo. Hæc Nabuchodonosor. Sic & prin-
ceps Tyri & Pharao. Neque enim in tantum agitatus est furijs uerus & corporeus Pharao, ut
diceret, Mea sunt flumina, & ego feci ea. Hoc autem antè lectum est in prophetia, quæ est ad-
uersum Pharaonem. Neque unquam principem illum, id est, corporeum Pharaonem draco-
nem nuncupasset, dicens: Ecce ego super Pharaonem draconem, qui sedet in medio fluminum *Ezech. 29.*
Aegypti, qui dicit, Mea sunt flumina, & ego feci ea. Verùm hoc in loco proprio reseruetur, quod
nunc idcirco assumpsimus, ut per notionem scripturarum manifestius fieret id, quod uideba-
tur occultum. Aduersum hos principes est nobis pugna. Et beati apostoli, qui missi fuerant ad
prædicandum, quando ab his, qui fines gentium possederant, homines abducebant, patieban
tur insidias. Verbi gratia dictum sit: Ingressi sunt apostoli Tyrum, persecutus est eos princeps
Tyri: ascenderunt Antiochiam, impugnauit eos princeps regni Syriæ, iste erat qui bellabat ad-
uersus eos, non omnes qui putabantur, ut Iudas proditor. Quomodo enim ille non principa- *Satan persecu-*
liter putandus est prodidisse Saluatorē, sic etiā apostolis omnibus, qui persecutionē passi sunt, *tus Apostolos.*
alius fuit princeps persecutionis. Scriptum est quippe de Iuda: Et post buccellam introiuit in il *Ioan. 13.*
lum Satanas. Nō est enim nobis pugna aduersus carnem & sanguinē, licet uideantur ex carne *Ephes. 6.*
& sanguine, qui nos persequuntur. Non eos oderimus, quin potius diligamus, licet inimici no
bis uelint permanere, misereamur eorum, dæmonium habent, patiuntur insaniam. Nō tam hi
sunt aduersum nos, qui nos persequuntur, quàm illi qui corda eorum repleuerunt. Verùm Do
mini deprecemur auxilium, ut infirmos habeant conatus tanti aduersarij contra humanā ani-
mam dimicantes, & dicamus: Nisi quia Dominus erat in nobis, in eo, cùm exurgerēt homines
in nos, forsitan uiuos deglutissent nos. Igitur est quidā princeps Tyri, & prophetia non de Hy-
ram nos docet, hoc quippe nomen in tertio Regnorum libro scriptum est, non de alio princi- *3. Reg. 5.*
pe Tyri, neq; de quoquam homine: non nos humana docent eloquia, sed diuina, & quædā in-
effabilia, & sacrata sub personis hominum. Pharao homo est: aliud quiddam erudior intelli-
gere Pharaonem. Et Nabal Carmeli homo est, & Hyram homo, sed aliud sub eorum doceor ef- *1. Reg. 25.*
figie. Quis est tantus & talis, qui à corporalibus conscendat, qui à uisibilibus inuisibilia contē-
pletur, & possit unumquodq; horum secundum Dei intelligere uoluntatē? Quis est ergo prin
ceps iste discamus, ut cognoscentes lamentationem, etiam quod nunc super ea dicitur, euite-
mus: Plangitur princeps Tyri. Quàm bonus Deus, qui etiā eos, qui se negauerūt, deflet? Et hoc
uenit etiam ex amoris affectu. Nemo quippe plangit quem odit: & qui plangitur, plāgitur qui-
dem ut mortuus: uerùm quasi adhuc quæratur, quasi uiuis desiderio sit, diligitur. Et Hierusalē
quando plangitur scriptum est: Et factum est postquam captus est Israel, & desolata est Hie-
rusalem,

rusalem, sedit Hieremias flens & lamentans lamentationem istam super Hierusalẽ, & ait: Quo-
Thren. 1. modo sedet sola ciuitas quæ abundat populis, facta est ut uidua, quæ multiplicata erat in na-
tionibus, princeps in regionibus facta est in tributum. Plãgitur & Nabuchodonosor. Vbi sunt
hæreses? ubi sunt qui aiunt istos in perditionem creatos esse? Criminantur creatorem, ut se cri-
minibus absoluant. Accipe lamentationem istã super regẽ Babylonis, & dices: Quomodo ces-
sauit qui repetebat? quomodo quieuit qui exigebat? In regem Babylonis ista dicuntur: Quo-
Esa. 14. modo cecidit lucifer de cœlo, qui mane oriebatur, cõtritus est in terram? Et ille de cœlo cecidit,
& iste signaculum similitudinis, corona decoris, in paradiso deliciarũ nutritus. Ecce omnes de
cœlo cecidisse, non descendisse referuntur: Dominus uerò meus de cœlo descendit, & qui descẽ
dit, ipse est filius hominis. At non sicut Satanas. Non eñ descendit de cœlo, neq; ei mali quicq̃
acciderat, si descendisset. Audi Iesum dicentem, Videbam Satanam quasi fulgur de cœlo caden
Luc. 10. tem, non descendentem. Verùm non solus Saluator è cœlo descendit: quondie multitudo de-
Ioan. 1. scendit, & ascendit super filium hominis. Videbis enim cœlum apertum, & angelos Dei ascen-
dentes & descendentes super filium hominis. Et tu expecta ascensionem tuam. Tantùm à ruina
consurge, & audi: Exurge Hierusalem à ruina tua, spera quia sis ascensurus in cœlum, & caue ne
Hierem. 8. tibi quoq; dicatur: Nunquid qui cadit non resurget? aut auersus non conuertetur? Væ qui con
uertuntur conuersione pessima, dicit Dominus. Et iste itaq; de his unus est, qui ruerunt, & plã-
gitur ab homine princeps, cùm princeps hominem flere debuerit. Homo est Ezechiel, & filius
hominis: qui uerò plangitur, Nabuchodonosor est rex Babylonis. Accipe & tu lamẽtationem
tuam super regem Babylonis, & dices: Quomodo quieuit qui repetebat? & reliqua. Considera
Iob 10. in quantam spem uocatus sis ô homo, qui carne circumdatus dicis: Quasi lac me emulsisti, co-
agulasti autem me ad similitudinem casei, cute & carnibus me uestisti, ossibus & neruis me cõ-
rexisti. Tu ergo, qui de conditione tua dolebas, ecce plangis, & ille qui carne non est circumda-
tus, à te plangitur: uocatus es enim in eam spem, de qua ille cecidit. Peccato Israel, salus gentib.
Rom. 11. subintrauit. Audebo aliquid sacratius dicere, In locum angelorum qui ruerunt, tu ascensurus
es, & mysterium quod aliquando illis creditum est, tibi credendum erit, de quo dicitur: Quo-
modo cecidit lucifer, qui mane oriebatur? Tu uerò lux factus es mundi, tu pro illo factus es lu-
cifer: unus de stellis erat lucifer, qui de cœlo ruit, & tu si tamen de semine es Abraham, inter stel
Genes. 15. las cœli computaberis. Eduxit enim Abraham foras, & dixit ei Deus: Respice, sic erit semen tuũ.
1. Cor. 15. Hoc autem tunc erit, quando stellæ cadent ut folia de cœlo, & erit alia gloria solis, & alia gloria
Rom. 11. lunę, alia gloria stellarum. Stella enim ab stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum.
Verùm noli gloriari aduersum istiusmodi ramos, qui in infidelitate ceciderunt, & fracti sunt:
tu quia in fide stas, fide & ascendes. Et per hoc quod plangis principem Tyri, & ea cum lamen-
tatione deploras, quæ superius interposuimus, edocere, ne fortè in his bonis repertus, quæ prin-
ceps Tyri habuit, etiam tu incipias ruere, si paululum fueris gloriatus, & non custodieris omni
custodia cor tuum. Vide quippe, quid dicat ad principem Tyri: TV signaculũ similitudinis.]
Signaculũ similitudinis Dei. Volo nosse quid fuerit, ut signaculum similitudinis nuncupatus sit. Cùm profeceris, accepisti
signaculum: quoniam Deus uerè huius pater quem signauit, & misit, & ideo semper credentes
signantur à Domino. Iam autem & commune prouerbium uenit, ut dicamus, Ille & ille nõ ac-
cepit signaculum, Ille & ille signaculum habet. Quis habet signaculum? Ille quem signauit De-
Ioan. 1. us. Audebo aliquid dicere, quia signaculo isto ille signatus est, qui baptizat in spiritu sancto &
igne, ille qui largitur imaginem cœlestis, qui format te ad superiora, ut ultrà non portes imagi
1. Cor. 15. nem terrestris. Caue homo, ne seculum istud egrediens, signaculo diaboli sis impressus. Habet
quippe ille signaculum. Sicuti portauimus imaginem terrestris, unde, uel quando, uel qui si-
Signaculum Diaboli. gnificauit, hoc signo portauerimus imaginem terrestris. Circuit diabolus & lustrat omnia, uo-
lens & ipse signare subiectos sibi. Signat autem singulorum corda considerans, & imprimit in
eis figuram terreni per peccata, per uitia, ut portẽt imaginem terrestris. Audi Iesum quid respõ-
Matth. 22. deat, quando imaginem & inscriptionẽ Cæsaris postulatur: Qui habet aures audiendi, audiat.
Nam quia non habebat eam imaginem quam petebatur, neq; ipse, neq; discipulus suus, docet
Matth. 17. ubi ualeat reperiri imago quæ quæritur. Vade (inquit) ad mare, & mitte hamum, & eum piscẽ,
qui primus ascenderit, tolle, & aperies os eius: & cùm inueneris staterem, tolle illum, & dabis ꝓ
me & te. Neq; ego habeo hanc imaginem & superscriptionem, neq; tu, si tamen uerè discipulus
meus es, si portæ inferorum non præualent aduersum te. Ergo Iesus aliter dat pro se imagi-
nem de mari illam accipiens, quæ in pisce fuerat inclusa, simili his piscibus, de quibus hodie le
ctum est, qui adhærent in squamis draconis, qui sedet super flumina Aegypti. Verè quippe isti-
usmodi pisces ibi adhærent. Quanti & hodie pisces sunt, quorum rex est iste, qui in aquis mul-
tis regnat? Scriptum est quippe de inuisibili dracone, quia ipse rex sit omniũ, qui sunt in aquis:
uerùm tu non es in aquis, sed in ea terra quæ tibi repromittitur. Et hæc dicta sunt, ut diligẽtius
uentilaremus, quod sit signaculũ similitudinis. Quàm beatus fuit in illo tẽpore, quo signaculũ
simili-

similitudinis erat. Tibi adhuc deest ut similitudo signaculi fias, & procul es ab eiusmodi mu-
nere. Dixit quidem Deus, Faciamus hominē ad imaginē & similitudinē nostrā: attamē needū *Gen. 1.*
consecutus es similitudinē. Fecit quippe Deus hominē, ad imaginē Dei fecit: ubi Dei est simili-
tudo? Cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniā uidebimus eū sicuti est. Ego sic accipio & hoc *1. Ioan. 3.*
quod dicitur à Propbeta, Deus quis similis tibi, quasi illud, Quis putas fidelis & sapiēs dispen *Psal. 34.*
sator: sicut & hoc. Cùm enim apparuerit, similes ei erimus. Quis est qui assimiletur ei? Pauci
admodum sunt qui receperunt similitudinē ut Apostoli. Faciamus hominē ad imaginē & simi
litudinem nostrā. Iste ergo qui nunc plangitur, signaculum erat, & plenus sapientia, quē & tu
planges, si factus fueris Ezechiel. Nescio aūt si & tu sapiētia plenus fueris: interim iste qui plan-
gitur, plenus erat sapientia, & erat decoris corona. Considera qualis fuerit, qui fuit corona de-
coris. Non simpliciter decor, nec gloria erat in eo, sed corona gloriæ. Hunc autem decorem no-
li extra te quærere, sed circa animæ religionem, ubi cogitatorium, ubi intellectuale cōsistit, ubi
uera est pulcbritudo. Quod uolueris ibi quærere decorem ubi caro est, & sanguis, humor, & ue
næ, ubi materia corporalis, non poteris inuenire. Siquidem uerus decor in Saluatore est, & ita
ab illo iuxta largitionē & misericordiam eius in cunctorum diuisus est animas. Accingere gla- *Psal. 44.*
dium tuum circa femur tuum potentissime, specie tua, & decore tuo, & pulcbritudine tua. Est *Decor animæ.*
igitur aliquis decor in principali cordis nostri, & in anima. Quia autem istiusmodi decor etiā
ad animā pertingat bumanam, prophetes te doceat, dicens: Audi filia, & uide, & inclina aurem
tuam, & obliuiscere populi, & domus patris tui, quia concupiuit rex decorē tuum: id est spon-
sus. Quis ita babet pulchram animā, quis tantum possidet decorem, quis ita est extraneus ab *Qui iustificati*
omni fœditate, ut possit ei dici, Concupiuit rex decorem tuum? Et tu quidem adbuc istū quæ- *& sanctificati*
ris decorem, & niteris ad placendum: iste uerò à decore quem habuit, in turpitudinem conci- *sunt, Regi Chri*
dit. Et quomodo in corporibus sæpe uidemus accidere, ut mulier speciosa & pulchra facie ab *sto grati & ac*
ægrotatione decorē suum perdat, & per senectutem splendorem uultus amittat: eodem modo *cepti sunt.*
& anima quæ pulcbra erat, per infirmitatē amittit decorē, & per senectutem deformis efficitur.
Cùm enim susceperit ueterem bominē cum actibus suis, senectute eius pristinum perdit deco-
rem. Venit Iesus ut transferat nos à uetere bomine, & senectutis insignibus: ruga quippe sene-
ctutis indicium est: ut ait Apostolus, ut exbibeat sibi gloriosam Ecclesiam, non babentem ma- *Eph. 5.*
culam, aut rugam, aut aliquid istiusmodi, uerùm ut sit sancta & immaculata. Licet igitur à se-
nectute & ruga ad iuuentutem transcendere: & hoc est in hac parte mirabile, quòd corpus ab
adolescentia pergit ad senium: anima uerò si uenerit ad perfectum, à senecta in adolescentiam *Animæ iuuen-*
transmittitur. Idcirco etiam si exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die *tus, corporis se*
in diem. Oportuit te nosse decorem, quē rex concupiscit, oportuit te scire eum qui aliquando *nectus.*
fuit decoris corona: & tu cùm fueris consecutus hanc gloriam, caue ne corruas. Siquidē & iste
qui corruit, signaculum erat similitudinfs, plenus sapientia, & decoris corona. IN delitijs para *De paradiso.*
disi Dei tui inquinatus es. Non ait simpliciter, In paradiso, sed, In paradiso delitiarum. Quæro
utrùm sint quædam paradisi differentiæ: & cùm quis in paradiso Dei fuerit, tamē non sit in pa-
radiso delitiarum, sicut latro ille prima bora cum Iesu ingressus est paradisum. Si à te rogē, pu-
tásne in paradisum introgressus est, an non, non dubium quin eum respondeas introgressum.
Deinde si rursum à te quæram, quid ergo introgressus paradisum, statimne delitiarū loco exce
ptus est? dicas forsitan, quia prima bora ingressus sit paradisum, in paradiso delitiarum Dei fa
ctus non est. Sin autem iam uideris eum accipientē de ligno uitæ, & de cunctis arboribus quas
non interdixit Deus, ita ut de omni ligno paradisi uescentē: si aspexeris eum & illius ligni, & o-
mnium quæ nunc prohibita non sint, cibum edere: & à te rogē, putásne iste non solùm in para
diso factus est, uerumetiam in paradiso delitiarum Dei: quid mihi aliud responsurus es, nisi eū
in paradisi delitijs constitutū? Ad banc beatitudinē tu festinas, qui uideris plangere. Iste uerò
qui plangitur, fuit quondā in delitijs Dei: omnē lapidē bonum indutus est, Sardinum & Car-
bunculum, Sapphirum, & Berillū, & Hyacinthū, & Iaspim, & reliquos duodecim lapides. Diffi- *De Gemmis.*
cilis est, & ultra uires nostras naturamq́, huius loci se expositio sustollit. Quis eī potest natu-
rā uniuscuiusq́ lapidis exponere, & describere, siue colorē, siue uim eius, ut sic ualeat reperire
quare lapides isti assumpti sint? Attamē licet non simus tales, qui cuncta intelligere possimus,
pauca uideamus, quomodo duodecim istis lapidibus indutus fuerit. Si cui diuinæ literæ curę *Querela Ori-*
sunt: ad quam tē sæpe exhortamur adolescētes, sed ut uideo, nihil proficimus, tantūmodo tem *genis, de negli-*
pora cōsumētes: nō eī potuimus aliquos eorū ad id perducere, ut sacris uoluminibus insiste- *gentia Adole-*
rēt: & duodecim istos lapides, & cætera requirat in scripturis, inueniet & in Apocalypsi eodem *scentum in stu-*
modo atq; ordine nūcupatos. Qui ibi primus, & hic primus est positus, qui secundus secūdus, *dio sacrarū li-*
qui tertius tertius, qui quartus quartus, atq; ita usq; ad duodecimū lapidē, ordo seruatus est. *terarum.*
Cur ergo & super quo lapides isti in Apocalypsi nūcupati sunt? Utique super portas Hierusalē
cœlestis. Ibiq; dicitur, quia prima porta Topazium sit, secunda Smaragdus, tertia Carbunculus, quar- *Apoc. 21.*

lus, quarta Sapphirus: atque ita in hunc modum in singulas portas singuli lapides distribuun
tur. Si intellexeris portas Hierusalem, & portas filiæ Sion, ubi & oportet te canere Deo: Canta-
bo, quippe ait, omnes laudes tuas in portis filiæ Sion: si animaduerteris quomodo indutus sit
aliquis duodecim lapidibus, & ingressus Hierusalem, & per alias portas ingressus, conspicies
uirgines duodecim. In libro Pastoris, in quo angelus pœnitentiam docet, duodecim uirgines
habent nomina sua, fides, continentia, & cætera. potestis quippe legere si uultis. Deinde quan
do turris ædificatur, cùm assumpseris fortitudines uirginū, pariter accipies & id quod de por-
tis dicitur: Ornamentū quippe tibi est unaquæque uirtus: atque ita in hunc modū superædificant
1. Cor. 3. fundamento Christi, non solū aurum & argentū, uerùm & lapides preciosos. Prohibitū est au-
tem ædificare ligna, fœnum, & stipulam. Intus est igitur iste lapis duodecimus. Et nobis adhuc
imperatū est ut dicamus de Tyro, & Sidone, & Pharaone. Angustia tēporis neque superiora quæ
cœpimus implere permisit, & hæc quæ uolumus enarrare quasi cōmenti more perstringenda
Psal. 123. sunt breuiter. Cōminatio est in Sidonē, quæ interpretatur Venatores. Anima nostra sicut pas-
ser erepta est de laqueo uenātium. Si Hebraicè legis, habes, De laqueo Sidoniorū. Igitur Sido-
nij uenatores sunt, & cōminatio quæ fit in eos, propterea fit, quoniam uolunt te capere, & dili-
genter obseruant quomodo auditores scripturarū de ecclesia auellant, quomodo de finibus
Iudææ ad fines Sidonis transferant: uerùm tu omni custodia serua cor tuum, & disce quia com
minatio in uenatores tui causa fit. De Pharaone uerò, iam aliqua sermo memorauit, affirmans
Ezech. 29. eum draconem sedentem in medio fluminū, atque dicentem: Mea sunt flumina, & ego feci illa.
Noui ego differentias fluminum, & scio flumina in quibus draco sedeat, super quæ flumina hi
qui de Israel capti fuerant, sedentes cùm carmen Sion canere non possent, flebant, secūdum id
Psal. 136. quod in psalmis scriptū est: Super flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus. Et scio aliud flu
45 men, cuius impetus lætificat ciuitatem Dei, iuxta Psalmistæ uocem dicentis: Fluminis impetus
lætificat ciuitatē Dei. Vis audire quis est iste fluuius cuius impetus lætificat ciuitatem Dei? Iesus
Christus Dominus noster est fluuius, cuius impetus lætificat ciuitatem Dei. Iste est qui ait per
Esa. 66. Esaiam: Ecce ego declino in uos quasi fluuius pacis. Scio ego quosdam esse fluuios repromis-
Ioan. 4. sos, qui ex hoc fluuio manant. Omnis enim qui biberit ex aqua ista, sitiet rursum: qui autem bi
berit ex aqua quam ego dedero (ait Iesus) non sitiet in æternū, sed erit fluuius in eo fons aquæ
salientis in uitam æternam, & flumina de uentre eius egredientur. Habes igitur fluuios sanctos
à quibus procul est Draco. Quomodo enim tria sunt impossibilia mihi ad intelligendū, uia ser
pentis supra petrā, petra autē erat Christus, & non est uia serpentis ubi est Iesus: sic non possum
in his fluminibus draconis inuenire uestigia. Est autem quidam fluuius quem draco fecit: dicit
quippe draco, & cōminatur Deus tam draconi quàm fluuijs in quibus est draco: Mea sunt flumina
& ego feci illa. Audi hæreticum cum omni uersutia & ingenio prædicantem, necdum uenisse Ie
sum Christū. Ista sunt flumina in quibus uersatur draco, & ipse fecit ea, & dicit draco, Mea sunt
flumina, & ego feci illa. Idcirco diligenter attende, cùm aquam bibens, ne fortè de illo fluuio bi
bas, in quo sedit draco: sed bibe ex aqua uiua, & de eo fluuio in quo est sermo Dei, in quo Do-
minus noster Iesus Christus, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

IN CAP. XLIIII. *De eo quod dicitur: Porta hæc clausa erit, non aperietur, & nemo per eam transibit, quia Dominus Deus transibit per eam.* HOMILIA XIIII.

De Porta clausa per quam te bonab ingressus est.

ET ait Dominus ad eum: Porta hæc clausa erit, non aperietur, & nemo per eam transibit, quia Dominus Deus Israel transibit per eam, & egredietur. Et erit clausa.] Portas plures templi describit spiritaliter Ezechiel filius hominis, & quod de singulis descripserit portis, nunc rursus exponit his qui habent aures ad audiendum, de porta sanctorū exteriore quæ respicit contra orientem, & clausa sit semper. Et ait Dominus ad eum, Porta hæc clausa erit, nō aperietur, & nemo per eam trāsibit, quia Dominus Deus Israel ingredietur per eam, & egredietur, & erit clausa. Et aliam causam addit, cur clausa sit porta, non solùm quia Dominus Deus transibit per eam, sed quia & dux sedebit in ea, ut comedat panem coram Domino, secundum uiam Eloam, quod interpretatur, Vestibulum portæ. Et ingredietur secundum uiam eius, & egredietur. Dominus Deus uniuersitatis conditor per aliquam portam quę ex sensibili materia est, atque clausa semper, ingreditur & egreditur, & eius causa qui cœlum terramque fundauit ingrediens & egrediens nusquā porta reserabitur. Verùm alia ratio est portæ exterioris, & secundum uiam sanctorum. Quæ est ergo illa ratio ut clausa permaneat? Supradictus dux ibi sedet, ut nemo eum uideat edentem panem in conspectu Domini. Qui hæc obseruatè legit, nónne quodammodo scripturam audit loquentem: Surge qui dormis? nónne stimulatur ut exurgat à mortuis, & ea quæ clausa sunt, quærat? Ego audēter dicā, secretiora quæque clausa esse, & manifestiora reserata, & nō esse clausa. Aperientes ea quæ clausa sunt, hæc nos dicimus, sed euange-
Luc. 11. lia testantur: Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, & uobis legis doctoribus uæ, quia tulistis

clauem

clauem scientiæ,& ipsi non intrastis,& ingredientes prohibuistis. Est igitur quædã clauis scientiæ ad ea quæ sunt clausa, referanda:& sunt plurimi, neq; ipsi ingredientes, neq; eos permittentes qui ingredi uolunt. Et in alio loco sensus scripturarũ liber dicitur esse signatus. Et erunt sermones libri istius quasi sermones libri signati: quẽ si dederint homini literas nescienti, dicẽtes ei, lege,& dicet, nescio literas:& dabunt eum homini scienti literas, dicẽtes ei, lege, & dicet, non possum legere, signatus est enĩ. Manifestius autem uoluntatem huius exempli, Apocalypsis Ioannis continet, memorans: Circuiuit angelus dicens, quis dignus aperire signacula,& soluere ea,& legere quæ scripta sunt? Et nemo inuentus est in cœlo, neq; in terra, neq; sub terra, qui posset aperire signacula,& legere quæ scripta erant in libro. Sed ego flebam. Et uenit quidã ad me, & dixit mihi: Noli flere. Ecce uicit leo de tribu Iuda, radix & genus Dauid, aperire librum,& soluere signacula eius. Et aperuit qui erat de tribu Iuda,& manifestauit quæ erant scripta. Quamdiu non uenit Deus meus, clausa erat lex, clausus sermo propheticus, uelata lectio ueteris Testamenti,& usq; ad hãc diẽ quando legitur Moyses, uelamentũ in corde Iudæorum est positũ. Sunt autem quidam qui amant uelamentum,& oderunt eos qui de uelamine interpretantur: sed nos conuertamur ad Dominum, ut ablato uelamine dicamus: Nos autem omnes reuelata facie gloriam Dei speculantes, in eandem imaginem transformamur à gloria in gloriam. Verùm est quædã porta,& una,& clausa, per quam nemo transijt. Sunt quippe quædam uniuersæ creaturæ incognita,& uni tantummodo nota. Neq; enim quicquid nouit filius, hoc mundo aperuit. Non capit creatura, quod capit Deus:& ut ad maiora ueniã, non capiunt signa æqualiter cognitionem. Plus erat in Paulo quàm in Timotheo, cùm esset uas electionis. Et uerè magnum in domo uas Timotheus, rursum capit quæ ego capere non possum. Et est forsitan aliquis qui etiam me minus capiat: sunt quædam quæ solus Christus capit,& idcirco clausa est ianua templi Dei. Quæ est enim ista obsecro? Exterior quæ extramũdanas res,& incorporeas,& ut ita dicam, immateriales aperit. Neq; enim frustra positum est, exteriorẽ ianuam semper esse clausam. Quæ est ista ianua exterior? Sanctorũ. Quare clausa? Quia Dñs Deus Israel solus ingreditur,& egreditur per eam. Quare ingreditur? ut cognoscatur. A quorũ duce. Quis ad clausam portam dux iste? Saluator est, qui panem comedit, qui portam cum patre claudit, qui spiritali pascitur cibo, Meus cibus est, dicẽs, ut faciã uoluntatẽ eius qui misit me, ut perficiã opus eius. Clausa est itaq; ianua, ut nemo uideat magnum sacerdotem panem in sanctis sanctorum comedentem. Ad hæc autem probanda quæ dicimus, qui Leuiticum legit, ablato ex corde suo uelamine, poterit agnoscere mysterium sacerdotũ. ibi quippe de sacrificijs & cibis quos soli sacerdotes comedunt, refertur. Sunt quidam cibi sacerdotales, quos nõ comedit sacerdos in domo sua, non cum filijs, licet sacerdotales sint, non cum uxore, licet legitimẽ ei nupserit, sed in loco sancto comedit eos,& comedit ibi escã in sancto sanctorũ. Quomodo sacerdos nõ comedit escam in domo sua, aut in alio quoquã loco, sed in sanctis sanctorum: sic Saluator meus solus comedit panem, nullo ualente comedere cum eo. Est autem quidam locus, in quo comedens, & me secum attrahit ad uescendum. Ecce enim (inquit) ad ostiũ sto,& pulso: si quis mihi aperuerit, ingrediar ad eum,& cœnabo cum eo,& ipse mecũ. Ex quo apparet,& alium posse cœnare cum eo. Porrò quædam esca est, qua solus tantummodo uescitur. Excellens quippe ab uniuersa conditione natura eius,& ab omnibus segregata, facit eum quotidianum panem de patris natura comedere. Vnusquisq; nostrûm petit panem quotidianum,& petens quotidianũ panem, non eundem nec eiusdem mensuræ eum accipit, uerùm semper in orationibus puris, & munda conscientia, in factis iustitiæ, quotidianum comedimus panem. Si quis uerò minus purus est, alio modo quotidianum comedit panem. Dominus autem qui omnium iudex est, det nobis panẽ uiuentẽ, ut cibati eo,& corroborati possimus in cœlũ iter facere, glorificantes Deum omnipotentẽ, per Christũ Iesum, cui est gloria & imperiũ in secula seculorum. Amen.

Clauis scientiæ referãs ea quæ sunt clausa. *Esa. 29.* *Apoc. 5.* *2. Cor. 3.* *Mysteria quædam sunt ignota creaturis.* *Ioan. 4.* *Leuit. 7.* *Apoc. 3.* *Matth. 6.*

FINIS HOMILIARVM ORIGENIS IN EZECHIELEM.

ORIGENIS ADAMANTII ΠΕΡΙ ΑΡΧΩΝ SEV DE PRINCIPIIS LIBER PRIMVS, RVFINO INTERPRETE.

PROLOGVS RVFINI PRESBYTERI AD MACARIVM in librum primum Origenis περὶ ἀρχῶν.

SCIO *quamplurimos fratrum scientiæ scripturarum desiderio prouocatos poposcisse ab aliquantis eruditis uiris, & Græcarum literarum peritis, ut Origenẽ Romanum facerent, &*

Hieronymi de Origene iudicium.

Latinis auribus condonarent. Inter quos etiam frater Hieronymus scilicet collega noster ab episcopo Damaso deprecatus cùm Homilias duas de Cantico canticorum in Latinum transtulisset ex Græco, ita in illo opere ornatè magnificeq́ præfatus est, ut cuiuis legendi Origenem, & auidissimè perquirendi desiderium commoueret; dicens illius animæ conuenire quod dictum est, Introduxit me rex in cubiculum suum: asserens quòd cùm in cæteris libris omnes uincat, in Canticis canticorum ipse se uincit. Pollicetur sanè in præfatione se & ipsos in Cantica canticorum libros, & alios quamplurimos Origenis Romanis auribus largiturum. Sed ille ut uideo in stylo proprio placens, rem maioris gloriæ sequitur, ut pater uerbi sit potius quàm interpres. Nos ergo rem ab illo quidem cœptam sequimur & probatam, sed non æquis eloquentiæ uiribus tanti uiri ornare possumus dicta: unde uereor ne uitio meo illud accidat, ut is uir quem ille alterum post apostolos ecclesiæ doctorem scientia ac sapientia merito comprobauit, inopia sermonis nostri longè esse inferior uideatur. Quod ego sæpius considerans reticebam, & deprecantibus me frequenter in hoc fratribus non annuebam: sed tua uis fidelissime frater Macari tanta est, cui obsistere ne imperitia quidem potest. Propter quod ne te ultrà grauem paterer exactorem, etiam citra propositum meum cessi ea tamen lege atq; ordine in quātum fieri potest, interpretando sequor regulam prædecessorum, & eius præcipuè uiri cuius superius fecimus mentionem: qui cùm ultra septuaginta libellos Origenis quos Homiliaticos appellauit, aliquantos etiam de Tomis in Apostolum scriptis transtulisset in Latinum: in quibus cùm aliquanta offendicula inueniantur in Græco, ita elimauit omnia interpretando, atque purgauit, ut nihil in illis quod à fide nostra discrepet, Latinus lector inueniat. Hunc ergo etiam nos licet non eloquentia uiribus, discipulum tamen regulis in quantum possumus sequimur, obseruantes scilicet ut ea quæ in libris Origenis à seipsis discrepantia inueniuntur, proferantur. Cuius diuersitatis causam plenius tibi in Apologetico quem Pamphilus pro libris ipsius Origenis scripsit, edidimus, breuissimo libello superaddito, in quo euidentibus (ut arbitror) probamentis corruptos esse in quamplurimis ab hæreticis & maleuolis libros eius ostendimus, & præcipuè istos quos nunc exigis ut interpreter, id est περὶ ἀρχῶν, quod uel de principijs, uel de potestatibus dici potest, qui sunt reuera aliàs & obscuri & difficillimi. De rebus enim talibus ibi disputat, in quibus philosophi omni ætate sua cōsumpta inuenire potuerūt nihil. Hic uerò noster quantum potuit, id egit, ut creatoris fidem, & creaturarum naturā quam illi ad impietatem traxerant, ad pietatem conuerteret. Sicubi ergo nos in libris eius aliquid circa id inuenimus, quod ab ipso in cæteris locis de pietate, de Trinitate fuerat definitum, uelut adulteratum hoc & alienum, aut prætermisimus, aut secundum eam regulam protulimus, quam ab ipso frequenter inuenimus affirmatam. Si qua sanè uelut peritis iam & scientibus loquens, dum breuiter transire uult, obscurius protulit: nos ut manifestior fieret locus, ea quæ de ipsa re in alijs eius libris apertius legeramus: adiecimus, explanationi studentes: nihil tamē nostrum diximus, sed licet in alijs locis dicta, tamen sua sibi reddidimus. Hoc autem idcirco in præfatione commonui, ne fortè calumniatores inde se criminandi putent inuenisse materiam. Sed uiderint quid peruersi & contentiosi homines agant, nobis interim tantus labor (si tamen orātibus nobis Deus annuerit) idcirco susceptus est, non ut calumniosis os (quod fieri non potest, licet fortè etiam hoc Deus faciet) clauderemus, sed ut proficere ad scientiā rerū uolentib. materiā præberemus. Illud sanè omnē qui hos libros descripturus est, uel lecturus, in cōspectu Dei patris, & filij, & spiritus sancti contestor, atq; conuenio per futuri regni fidem, per resurrectionis ex mortuis sacramentum, per illum qui præparaturus est diabolo & angelis eius æternum ignem: sic non illum locum æterna hæreditate possideat ubi est fletus & stridor dentium, & ubi ignis eorum non extinguetur, & uermis eorum non morietur, ne addat aliquid huic, neu auferat: ne inferat, neu immutet: sed cōferat cum exemplaribus unde conscripserat, & emendet ad literā, & distinguat, & inemendatum uel indistinctum codicem non habeat, ne sensuū difficultas si distinctus codex nō sit, maiores obscuritates legentibus generet.

Expediuntur Rufini.

Origenis quos libros transtulerit in Latinū sermonem D. Hieronymus.

Rufinus quomodo sit interpretatus hosce libros.

Obtestatio Rufini.

CAPITVM LIBRI PRIMI ORIGENIS ΠΕΡΙ ΑΡΧΩΝ

Loci communes.

IN præfatione œconomiam operis delineat ac se dicturum affirmat, 1 de Deo Patre, 2 de Filio, 3 de Spiritu Sancto, 4 de Anima, 5 de Diabolis, 6 de Mundo, 7 de Scriptura diuina, 8 περὶ τοῦ αὐτεξουσίου 9 de Angelis, 10 de Cœlestibus corporibus an sint animata.

Cap. 1. Probat Deum esse incorporeum.

IN LIBROS ΠΕΡΙ ΑΡΧΩΝ PROOEMIVM ORIGENIS.



OMNES qui credunt & certi sunt quòd gratia & ueritas per Iesum Christum facta
sit, & Christum ueritatem esse norunt, secundum quod ipse dixit, Ego sum ueri- Ioan.14.
tas: scientiam quæ prouocat homines ad bene beateq; uiuendum non aliunde
quàm ab ipsis uerbis Christi doctrinaq; suscipiunt. Christi autem uerbis dici-
mus, non his solùm quæ homo factus, atq; in carne positus docuit. & prius namq;
Christus Dei uerbum in Moyse atq; prophetis erat. Nam sine uerbo Dei quomodo poterant
prophetare de Christo? Ad cuius rei probationẽ non esset difficile ex diuinis scripturis osten-
dere, quomodo uel Moyses, uel prophetæ spiritu Christi repleti, uel locuti sunt, uel gesserũt o-
mnia quæ gesserunt, nisi studio nobis esset præsens hoc opus omni qua possumus breuitate
succingere. Vnde sufficere existimo uno hoc Pauli testimonio debere nos uti ex epistola quã
ad Hebræos scribit, in qua ita ait: Fide magnus factus Moyses negauit se dici filium filiæ Pha- Heb.11.
raonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalem habere peccati iucundi-
tatem, maiores diuitias existimans thesauris Aegyptiorum improperium Christi. Sed & post
assumptionẽ eius in cœlos, quòd in Apostolis suis locutus sit, hoc modo indicat Paulus: An 2.Cor.3.
probamentũ eius quæritis qui in me loquitur Christus? Quoniam ergo multi ex his qui in Loci Commu-
Christo credere se profitentur, non solùm in paruis & minimis discordant, uerumetiã in ma- nes de quibus
gnis & maximis: id est de Deo uel de Domino nostro Iesu Christo, uel de Spiritu sancto: nõ so- in hisce libris
lùm aũt de his, sed & de alijs creaturis, id est uel de dominationibus, uel de uirtutibus sanctis: Origenes disse-
propter hoc necessarium uidetur prius de his singulis certam lineam, manifestamq; regulam rit.
ponere, tum deinde etiã de cæteris quærere. Sicut enim multis apud Græcos & Barbaros pol-
licentibus ueritatem, desueuimus apud omnes eam quærere qui eam falsis opinionibus asse-
rebant, postea quàm credidimus filium Dei esse Christum, & ab ipso nobis hanc discendam
esse persuasimus: ita cùm multi sint qui se putent sentire quæ Christi sunt, & nonnulli eorum
diuersa à prioribus sentiant, seruetur uerò ecclesiastica prædicatio per successionis ordinẽ ab
Apostolis tradita, & usq; ad præsens in Ecclesijs permanens: illa sola credenda est ueritas, quæ
in nullo ab ecclesiastica discordat traditione. Illud tamen scire oportet, quoniam sancti Apo- Apostoli qua
stoli fidem Christi prædicantes, de quibusdam quidem quæcunq; necessaria crediderunt, o- ratione et quo
mnibus credentibus etiam his qui pigriores erga inquisitionem diuinæ scientiæ uidebantur, consilio capita
manifestissimè tradiderunt, rationem scilicet assertionis eorum relinquentes ab his inquiren- religionis no-
dam, qui spiritus dona excellentia, & præcipuè sermonis, sapientiæ & scientiæ per ipsum spiri- stræ tradide-
tum sanctum percipere merebantur. De alijs uerò dixerunt quidem, quia sint: quomodo au- rint.
tem, aut unde sint, siluerunt, profectò ut studiosiores quoq; ex posteris suis amatores sapien-
tiæ & scientiæ exercitium habere possent, in quo ingenij sui fructum ostendere ualerent, hi ui-
delicet qui dignos se & capaces sapientiæ præpararent. Species uerò eorum quæ per prædica-
tionem apostolicam manifestè traduntur, istæ sunt. Primò quòd unus Deus est qui omnia Regula fidei.
creauit atq; composuit, quiq; ex nullis fecit esse uniuersa, Deus à prima creatura & conditione 1. De Deo Pa-
mundi omnium iustorum, Deus Adam, Abel, Seth, Enos, Enoch, Noe, Sem, Abraham, Isaac, tre.
Iacob, xij patriarcharũ, Moysi & prophetarum: & quòd hic Deus in nouissimis diebus, sicut
per prophetas suos antè promiserat, misit Dominum nostrum Iesum Christum, primò quidẽ
uocaturum Israel, secundò uerò etiam gentes post perfidiam populi Israel. Hic Deus iustus &
bonus pater Domini nostri Iesu Christi, legem & prophetas, & Euangelia ipse dedit, qui & A-
postolorum Deus est, & ueteris & noui Testamenti. Tum deinde quia Iesus Christus ipse qui 2. De Filio
uenit, ante omnem creaturam natus ex patre est. Qui cùm in omnium conditione patri mi- Dei.
nistrasset (per ipsum enim omnia facta sunt) nouissimis temporibus seipsum exinaniens ho
mo factus est: incarnatus est cùm Deus esset, & homo mansit quod Deus erat. Corpus assum- Christum Deũ
psit nostro corpori simile, eo solo differens quòd natum ex uirgine de spiritu sancto est. Et appellat.

quoniam hic Iesus Christus natus & passus est in ueritate, & non per imaginem, communem
3. De Spiritu Sancto. hanc mortem, uerè mortuus est: uerè enim à mortuis resurrexit, & post resurrectionem conuersatus cum discipulis suis, assumptus est. Tum deinde honore ac dignitate patri ac filio sociatum tradiderunt spiritum sanctum. In hoc non iam manifestè discernitur, utrùm natus an innatus. Sed inquirenda iam ista pro uiribus sunt de sacra scriptura, & sagaci perquisitione inuestiganda. Sanè quòd iste spiritus sanctus unumquenque sanctorum, uel prophetarum, uel apostolorum inspirauit, & non alius spiritus in ueteribus, alius uerò in his qui in aduentu
4. De anima. Christi inspirati sunt, manifestissimè in ecclesijs prædicatur. Post hæc iam quòd anima substantiam uitamque habens propriam, cum ex hoc mundo discesserit, & pro suis meritis dispensabitur, siue uitæ æternæ, ac beatitudinis hæreditate potitura, si hoc ei sua gesta præstiterint: siue igni æterno ac supplicijs mancipanda, si in hoc eam scelerum culpa detorserit. sed & quia erit
Quæ tradidit ecclesia. tempus resurrectionis mortuorum, cùm corpus hoc quod in corruptione seminatur, surget in incorruptione: & quod seminatur in ignominia, surget in gloria. Est & illud definitum in
Liberum arbitrium. ecclesiastica prædicatione, omnem animam rationabilem esse liberi arbitrij & uoluntatis: esse quoque ei certamen aduersus diabolum & angelos eius, contrariasque uirtutes, ex eo quòd illi
1. Cor. 15. peccatis eam onerare contendant, nos uerò si rectè consulteque uiuamus, ab huiusmodi nos exuere conemur. Vnde & consequens est intelligere, non nos necessitati esse subiectos, ut omni modo etiam si nolimus uel mala uel bona agere cogamur. Si enim nostri arbitrij sumus, instigare fortasse possunt aliquæ uirtutes ad peccatum, & aliæ iuuare ad salutem: non tamen necessitate cogimur uel agere rectè, uel malè: quód fieri arbitrantur qui stellarũ cursum & mo-
Creando inseritur, ut est scholasticorum opinio. tus causam dicunt humanorum esse gestorum, nõ eorum quæ extra arbitrij accidunt libertatem, sed eorum quæ in nostra sunt posita potestate. De anima uerò utrùm ex semine traducis ducatur, ita ut ratio ipsius uel substantia inserta ipsis seminibus corporalibus habeatur, an uerò aliud habeat initium: & hoc ipsum initium si genitum est, an non genitum: uel certè si
5. De Diabolis. intrinsecus corpori inditur, nec ne, non satis manifesta prædicatione distinguitur. De diabolo & angelis eius contrarijsque uirtutibus ecclesiastica prædicatio docuit, quoniam sunt quidem: sed quid sint, aut quomodo sint, non satis clarè exposuit. Apud plurimos tamen ista
Matth. 25. habetur opinio, quód angelus fuerit iste diabolus, & apostata effectus quamplurimos angelorum secum declinare persuaserit, qui & nunc usque angeli ipsius nuncupantur. Est præ-
6. De Mundo. terea illud ecclesiastica prædicatione definitum, quòd mundus iste factus sit, & à certo tem-
Soluendus, hoc est immutandus. pore cœperit, & pro ipsa sui corruptione soluendus. Quid tamen ante hunc mundum fuerit, aut quid post mundum erit, iam non pro manifesto multis innotuit. Non enim euidenter de his in ecclesiastica prædicatione sermo profertur. Tum demum quod per spiritum sanctũ
7. De Scriptura diuina. scripturæ conscriptæ sint, & sensum habeant, non eum solum qui in manifesto est, sed & alium quendam latentem quamplurimos. Formæ enim hæc quæ scripta sunt sacramentorum quorundam, & diuinarum rerum imagines sunt. De quo totius ecclesiæ unus est sensus, esse quidem omnem legem spiritalem: non tamen ea quæ spirat lex esse omnibus nota, nisi his solis quibus gratia spiritus sancti in uerbo sapientiæ ac scientiæ condonatur, fat insequitur.
8 περὶ τοῦ ἀσωμάτου. Appellatio autem ἀσωμάτου, id est incorporei non solùm apud multos alios, uerumetiam apud nostras scripturas est inusitata & incognita. Si uerò quis uelit nobis proferre ex illo libello qui Petri doctrina appellatur, ubi Saluator uidetur ad discipulos dicere, Non sit dæmo-
Huius dicti Christi meminit Eusebius in Historia Ecclesiastica. nium incorporeum: primò respondendum est ei, quoniam ille liber inter libros ecclesiasticos non habetur: & ostendendum quia neque Petri est ipsa scriptura, neque alterius cuiusquã qui spiritu Dei fuerit inspiratus. Quod etiam si ipsum concederetur, non idem sensus ex isto sermone ἀσωμάτου indicatur qui Græcis uel Gentilibus auctoribus ostenditur, quum de incorporea natura à philosophis disputatur. In hoc enim libello incorporeum dæmonium di-
Hanc opinionẽ hausit ex Platone, cui consentit Augustinus in libello de natura dæmonum: quanquam alibi uariat, & fortasse Gregorius Romanus qui angelos appellat animalia. xit, pro eo quòd ipse ille quicunque est habitus, uel circumscriptio dæmonici corporis, non est similis huic nostro crassiori, uel uisibili corpori: sed secundum sensum eius qui composuit illam scripturã, intelligendũ est quod dixit: id est nõ esse tale corpus quale habent dæmones, quod est naturaliter subtile, & uelut aura tenue, & propter hoc uel putaũ à multis, uel dicitũ incorporeum, sed habere se corpus solidum, uel palpabile. In consuetudine uerò hominum omne quod tale non fuerit, incorporeum simplicioribus, uel imperitioribus nominatur: uel ut si quis aerem istum quo fruimur incorporeum dicat, quandoquidẽ non est tale corpus ut cõprehẽdi ac teneri possit, urgentique resistere. Quæremus tamen si uel alio nomine res ipsa quã Græci philosophi ἀσώματον, id est incorporeã dicũt, in scripturis sanctis inuenitur. Deus quoque quomodo intelligi debeat inquirendum est, corporeus, an secundum aliquem habitum deformatus, an alterius naturæ quàm corpora sunt, quod utique in prædicatione nostra manifestè nõ designatur. Eadem quoque hæc de Christo, & de Spiritu sancto requirenda sunt: sed & de omni anima, atque omni rationabili natura nihilominus requirendum est. Est etiam illud

in eccle-

in ecclesiastica prædicatione, esse angelos Dei quosdam, & uirtutes bonas quæ ei ministrent 9 *De Angelis bonis.*
ad salutem hominum consummandam: sed quando isti creati sunt, & quomodo sint, nõ satis
in manifesto distinguitur. De sole autem & luna & stellis utrùm animantia sint, an exanima, 10. *De cœlestibus corporib.*
manifestè non traditur. Oportet igitur uelut elementis ac fundamentis huiusmodi uti secun-
dum mandatũ quod dicit: Illuminate uobis lumen scientię, eum qui cupit seriẽ quandã & cor
pus ex horũ omniũ ratiõe cõficere: ut manifestis & necessarijs assertionib. de singulis quibusq;
qđ sit in uero rimetẽ, & unũ (ut diximus) corpus efficiat excerptis affirmatiõibus, uel his quas
in sãctis scripturis inuenerit, uel quas ex cõsequẽtiæ ipsius indagine ac recti tenore reppererit.

DE DEO. CAP. I.

SCIO quoniã conabuntur quidam & secundum scripturas nostras Deum corpus esse asse- *Deũ esse prorsus incorporeũ*
rere, quoniam inueniunt scriptum esse apud Moysen, quòd Deus noster ignis consumens
est. In euangelio uerò secundum Ioannem Deus spiritus est, & eos qui adorant eum, in spi *Ioan. 4.*
ritu & ueritate oportet adorare. Ignis uerò & spiritus non aliud apud eos, quàm corpus esse pu
tabitur. Quos interrogare uolo quid dicant de eo quod scriptum est, quia Deus lux est, sicut
Ioannes in epistola sua dixit: Deus lux est, & tenebræ non sunt in eo. Ista nempe lux est, quæ il- *1. Ioan. 1.*
luminat omnem sensum eorum, qui possunt capere ueritatem, sicut in xxxv. psal. dicitur: In lu- *Deus lux est.*
mine tuo uidebimus lumen. Quid enim aliud lumen Dei dicendum est, in quo quis uidet lu-
men, nisi uirtus Dei, per quam quis illuminatus, uel ueritatem rerum omnium peruidet, uel
ipsum Deum cognoscit qui ueritas appellatur? Tale est ergo quod dicitur, In lumine tuo uide-
bimus lumen: hoc est in uerbo & sapientia tua quæ est filius tuus, in ipso te uidebimus patrem.
Nunquidnam quia lumen nominatur, simile putabitur solis huius lumini? Et quomodo uel
eius aliquis dabitur intellectus, ut ex isto quis corporali lumine causam scientiæ capiat, & ue-
ritatis inueniat intellectum? Si ergo acquiescunt huic assertioni nostræ, quam de natura lumi-
nis ipsa demonstrauit ratio, & fatentur non posse corpus intelligi Deum secundum luminis
intellectum, similis quoq; ratio de igne consumente dabitur. Quid enim consumet Deus se- *Deus ignis consumens.*
cundum hoc quod ignis est? Nunquidnam putabitur consumere materiam corporalem, ut
est lignum, uel fœnum, uel stipulam? & quid in hoc dignum Dei laudibus dicitur, si Deus ignis *Deus, quę nam & qua ratione instar ignis cõsumat.*
est huiusmodi materias consumens? Sed si consideremus quia Deus consumit quod extermi-
nat, si consumit malas mentium cogitationes, consumit gesta turpia, consumit desideria pecca
ti, cùm se credentium mentibus inserit, & eas animas quæ uerbi eius ac sapientiæ efficiuntur ca
paces unà cum filio suo inhabitans, secundum quod dictũ est: Ego & pater ueniemus & man- *Ioan. 14.*
sionem apud eum faciemus: omnibus earum uitijs passionibusq; consumptis sibi eas secũ di-
gnum efficit templum. Sed & his qui per hoc quod dictum est: Quoniam Deus spiritus est, cor *Deus spiritus est.*
pus esse arbitrantur, hoc modo arbitror esse respondendum. Consuetudo est scripturæ san-
ctæ cùm aliquid cõtrarium corpori huic crassiori & solidiori designare uult, spiritum nomina
re: sicut dicit: Litera occidit, spiritus autem uiuificat. In quo sine dubio per literam corporalia *2. Cor. 3.*
signat, per spiritum intellectualia, quæ & spiritalia dicimus. Apostolus quoq; dicit: Usq; in ho-
diernum cũ legitur Moyses uelamen est positum super cor eorũ: cùm aũt conuersus fuerit quis
ad Dñm, auferetur uelamen: ubi aũt spiritus Dñi, ibi libertas. Donec enim quis nõ se cõuerterit *Exod. 34.*
ad intelligentiã spiritalem, est positũ uelamen super cor eius, quo uelamine, id est intelligentia
crassiore, scriptura ipsa uelari dicitur uel putatur: & hoc est quod ait superpositũ esse uelamen
uultui Moysi cũ loqueretur ad populũ, id est, cũ lex uulgò recitaretur. Si aũt conuertamus nos
ad Dominũ, ubi est & uerbũ Dei, & ubi spiritus sanctus reuelat scientiã spiritalẽ, tunc auferetur
uelamen, & tunc reuelata facie in scripturis sanctis gloriam Domini speculabimur. Sed & cùm *Ex spiritus sancti participatione, colligit Deũ esse incorpoream essentiam.*
de spiritu sancto multi sancti participant, non utiq; corpus aliquod intelligi potest spiritus san
ctus, quod diuisum in partes corporales percipiat unusquisq; sanctorum: sed uirtus profectò
sanctificans est. cuius participium debent habere omnes, qui per eius gratiam sanctificari me-
ruerunt. Et ut facilius quod dicimus possit intelligi, ex rebus quamuis imparibus sumamus
exemplum. Multi sunt qui disciplinæ siue artis medicinæ participãt, & nunquam putandũ est
omnes eos qui medicinæ participãt, corporis alicuius quod medicina dicatur in medio positi sibi au
ferre particulas, & eius participiũ sumere. An potius intelligendũ est quod quicunq; promptis
paratisq; mentib. intellectũ artis ipsius disciplinæq; percipiũt, hi medicinę participare dicunt?
Sed hæc nõ omni modo similia exẽpla putanda sunt de medicina sancto spiritui cõparata, sed
ad hoc tantummodo probandũ, quia nõ continuò corpus putandũ est id cuius participatio
habetur à plurimis: Spiritus enim sanctus longè differt à medicinæ ratione uel disciplina: pro
eo quod spiritus sanctus subsistentia est intellectualis, & propriè subsistit & extat: nihil aũt tale
est medicina. Sed ad ipsum iam sermonẽ euangelij transeundũ est, ubi scriptũ quòd Deus spiri
tus est, & ostendendũ est quàm cõsequẽter his quæ prædiximus intelligi debeat. Interrogemus
namq; quando ista dixerit Saluator noster, uel apud quẽ cũ quid quæreretur. Inuenimus sine

Vid. quã prudenter sententias uerborum Christi inquirat.

dubio quod ad Samaritanam mulierem loquens ista protulerit, ad eam quæ putabat quod in monte Garizim secundũ opinionẽ Samaritanorũ adorari oporteret Deũ dicens: quomodo Deus spiritus est. Quærebat enim ab eo Samaritana mulier putans eum esse unũ ex Iudæis, utrũ in Hierosolymis adorari oporteret Deum, an in hoc monte: & ita dicebat: Patres nostri hoc in monte adorauerunt, & uos dicitis, quia in Hierosolymis est locus ubi adorare oportet. Ad hæc aũt quæ opinabatur Samaritana, putãs ex locorũ corporaliũ prærogatiua, q minus rectè, uel rectè adoretur Deus, aut à Iudæis in Hierosolymis, aut à Samaritanis in monte Garizim, respondit Saluator esse recedendũ à præsumptione corporaliũ locorũ huic qui uult sequi Dñm, & ita ait: Venit hora ut ueri adoratores, neq; in Hierosolymis, neq; in monte hoc adorent patrẽ: Deus spiritus est, & eos qui adorãt eum, in spiritu & ueritate oportet adorare. Et uide quàm cõsequenter ueritatẽ spiritui sociauit: ut ad distinctionẽ quidem corporũ nominaret spiritum: ad distinctionẽ uerò umbræ uel imaginis, ueritatẽ. Qui enim adorabant in Hierosolymis, umbræ uel imagini cœlestium deseruientes, nõ ueritatem, neq; spiritũ adorabant Deum: similiter aũt & ij qui adorabant in monte Garizim.

Ioan. 4.

Deus incõprehensibilis et inæstimabilis.

Omni igitur sensu qui corporeũ aliquid de Deo intelligi suggerit, prout potuimus confutato, dicimus secundum ueritatem quidem Deum incomprehensibilem, atq; inæstimabilem. Si quid enim illud est quod sentire uel intelligere de Deo potuerimus, multis longè modis eum meliorẽ esse ab eo quod sensimus necesse est credi. Sicut enim si uideamus aliquem uix posse scintillam luminis, aut breuissimæ lucernæ lumen aspicere: & eum cuius acies oculorum plus de lumine capere quàm suprà diximus, non ualet, si uelimus de claritate ac splendore solis edocere: nònne oportebit nos ei dicere, quia omni hoc lumine quod uides, ineffabiliter & inæstimabiliter melior ac præstantior est solis splendor? Ita mens nostra cùm intra carnis & sanguinis claustra concluditur, & pro tali materiæ participatione hebetior, atq; obtusior redditur, licet pro comparatione naturæ corporeæ longè præcellens habeatur, tamen cùm ad incorporea nititur atq; eorum intentionem rimatur, tunc scintillæ alicuius lucernæ uix obtinet locum. Quid autem in omnibus intellectualibus, id est, incorporeis, tam præstans omnibus, tam ineffabiliter atq; inæstimabiliter præcellẽs est, quàm Deus? Cuius utiq; naturam humanæ mentis intendi atq; intueri, quamuis purissima mens ac lympidissima non potest. Verùm non uidetur absurdum, si ad euidentiorem rei manifestationem etiam alia utamur similitudine. Interdum oculi nostri ipsam naturam lucis, id est, substantiam solis intueri non possunt: splendorem uerò eius, uel radios fenestris fortè & quibuslibet alijs receptaculis breuibus infusos intuentes, considerare possumus, fomes ipse ac fons quantus sit corporei luminis. Ita ergo quasi radij quidã sunt Dei naturæ, opera diuinæ prouidentiæ & uniuersitatis huius, ad comparationem substantiæ ac naturæ. Quia ergo mens nostra ipsum per se Deum sicut est non potest intueri, ex pulchritudine operum, & decore creaturarũ, parentem uniuersitatis intelligit.

Deus quid sit.

Nõ ergo aut corpus aliquod, aut in corpore esse putãdus est Deus, sed intellectualis natura simplex, nihil omnino in se adiunctionis admittens: uti ne maius aliquid & inferius esse credatur, sed ut sit ex omni parte μονάς, & ut ita dicam totus mens, ac fons ex quo initiũ totius intellectualis naturæ, uel mentis est. Mens uerò ut moueatur uel operetur, non indiget loco corporeo, neq; sensibili magnitudine, uel corporali habitu, aut colore, neq; alio ullo prorsus indiget horum quæ corporis uel propriæ materiæ propria sunt. Propter quod natura illa simplex, & tota mens ut moueatur uel operetur, aliquid dilationis habere potest, ne per huiusmodi adiunctionem circumscribi uel inhabitari aliquatenus uideatur diuinæ naturæ simplicitas, uti ne quod principiũ omnium compositũ inueniatur & diuersum, & sit multa non unũ, quod oportet totius corporeæ admixtionis alienum una sola (ut ita dixerim) deitatis specie constare. Quia ergo mens non indiget loco, ut secundũ naturam suam moueatur, certũ est nostræ mentis contemplatione. Hæc enim si in sua mensura consistat, nec ex aliqua causa aliquid ei obtusionis eueniat, nihil unquam ex locorum diuersitate tardabitur, quo minus suis motibus agat: neq; rursus ex locorũ qualitate augmentũ aliquod, uel incrementum mobilitatis acquirit.

Nautæ stupidi.

Quod si cõtendat aliquis (uerbi gratia) quia nauigantibus fluctibus maris iactatis minus aliquanto mens uigeat quàm uigere in terris solet: non ex loci diuersitate id pati, sed ex corporis cõmotione uel conturbatione credendũ est, cui mens adiuncta uel inserta est. Videtur enim quasi contra naturã in mari degere corpus humanũ, & propterea uelut quadam sui inæqualitate motus incõpositè inordinateq; suscipere, & acuminis eius ictus obtusiori ministerio dispensare, non minus quàm si qui etiã in terra positi febribus urgeantur: quorũ certũ est, quòd si minus aliquid per uim febriũ mens suũ non seruet officiũ, non loci culpã, sed morbum corporis esse culpandũ: propterea q turbatũ atq; cõfusum nequaquã notis ac naturalibus lineis solita menti dependit officia, quandoquidẽ nos homines animal sumus compositũ ex corporis animæq; cõcursu. Hoc enim modo habitare nos super terrã possibile fuit.

Deus non est quiddã compositum.

Deũ uerò qui omniũ est principiũ, compositũ esse non est putandũ: ne fortè priora ipso principio

inueniantur

inueniantur elementa esse, ex quibus compositum est omne quicquid illud est quod compositum dicitur. Sed nec magnitudine corporali mens indiget ut agat aliquid, uel moueatur: sicut oculus cū in maiora quidē intuendo diffunditur, ad parua uerò & exigua coarctatur, & astringitur ad uidendum. Indiget sanè mens magnitudine intelligibili, quia nō corporaliter, sed intelligibiliter crescit. Non enim corporalibus incrementis simul cū corpore mens usq; ad uigesimum, uel trigesimū annū ætatis augetur, sed eruditionibus & exercitijs adhibitis acumen quidem elimatur ingenij, quo quæ sunt ei insita ad intelligentiam prouocantur, & capax efficitur maioris intellectus, non corporalibus incrementis aucta, sed eruditionibus & exercitijs elimata. Quę idcirco non statim à puero uel à natiuitate recipere potest, quia inualida adhuc, & imbecilla membrorū est cōpago, quibus uelut organis ad exercitiū sui mens utitur, neq; operandi usum sustentare ualet, nec percipiendæ disciplinæ exhibere sufficit facultatē. Si qui aūt sunt qui mentē ipsam animamq; corpus esse arbitrentur, uelim mihi responderent, qūo tantarū rerum tam difficiliū, tamq; subtilium rationes assertionesq; recipiat. unde ei uirtus memoriæ? & unde ei rerum inuisibiliū cōtemplatio? unde certè incorporaliū intellectus rerū corpori inest? Quomodo natura corporea disciplinas artium, rerū contemplationes rationesq; rimatur? Vnde etiā diuina dogmata quæ manifestè incorporea sunt sentire ac intelligere potest? Nisi fortè aliquis putet quòd sicut forma ista corporea, & habitus ipse auriū uel oculorū, confert aliquid ad audiendū, uel ad uidendum, ut singula membra quæ à Deo formata sunt habeant aliquid opportunitatis etiam ex ipsa formæ qualitate ad hoc quod agere naturaliter instituta sunt: ita etiam habitū animæ uel mentis intelligi debere arbitrentur, quasi aptè accommodeq; formatum ad hoc ut de singulis sentiat atq; intelligat, atq; ut in talibus motibus moueatur. Verùm qualem colorē mentis secundū hoc quod mens est, & intelligibiliter mouetur, describere quis posset, aut dicere, non aduerto. Adhuc ad confirmationem atq; explanationem eorum quæ de mentę uel anima dicimus, eo quòd præstantior sit tota natura corporea, etiā hæc addi possunt: unicuiq; corporeo sensui substantia quædam sensibilis subiacet propriè, in quam sensus ipse corporalis intēndit. Verbi gratia uisui subiacēt colores, habitus & magnitudo: auditui uoces & sonus: odoratui nidores, boni uel mali odores: gustui, sapores: tactui, calida uel frigida, dura uel mollia, aspera uel leuia. His aūt sensibus de quibus suprà diximus, quia multo melior sensus sit mentis, omnibus clarum est. Qūo ergo non uidetur absurdum, his quidem quæ inferiora sunt substantias esse subiectas ad intendendū: huic autē uirtuti quæ melior est, id est mentis sensui, nihil omnino subijci substantiale, sed esse intellectualis naturæ uirtutem corporibus accidentē uel consequentē? Quod qui dicunt, sine dubio in contumeliam eius substantiæ, quę in ipsis melior est hoc proferunt: imò uerò ex hoc etiā ad ipsum Deū refertur iniuria, cū putant eum per naturā corpoream posse intelligi uel sentiri: ut uolunt hoc intelligi quòd propinquitas quædam sit menti ad Deū, cuius & ipsa mens intellectualis imago sit, & per hoc possit aliquid de diuinitatis sentire natura, maximè si expurgatior sit à materia corporali. Verùm istæ assertiones minus fortassis auctoritatis habere uidentur apud eos qui ex sanctis scripturis de rebus diuinis institui uolunt, & etiam sibi inde approbari quærunt, quomodo natura Dei supereminet corporū naturam. Vide ergo si non etiam Apostolus hoc idem ait, cùm de Christo loquitur, dicēs: Qui est imago inuisibilis Dei primogenitus omnis creaturæ. Nō enim (ut quidam putant) natura Dei inuisibilis est alicui, & alijs uisibilis est: non enim dixit Apostolus, Imago inuisibilis Dei hominibus aut inuisibilis peccatoribus: sed ualde constanter pronunciat de ipsa natura Dei dicens: Imago inuisibilis Dei. Sed & Ioannes in euangelio dicens: Deum nemo uidit unquā, manifestè declarat omnibus qui intelligere possunt, quia nulla natura est cui uisibilis sit Deus: non quasi qui uisibilis quidem sit per naturā, & uelut fragilioris creaturæ euadat atq; excedat aspectum, sed quoniam naturaliter uideri impossibile est. Quod si requiras à me quid etiam de ipso unigenito sentiam, si ne ipsi quidem uisibilem dicam naturam Dei, qui naturaliter inuisibilis est: ne tibi statim uel impium uideatur esse, uel absurdū: rationem quippe dabimus consequenter. Aliud est uidere, aliud est cognoscere: uideri & uidere corporum res est, cognosci & cognoscere intellectualis naturæ est. Quicquid ergo proprium corporum est, hoc nec de patre est, nec de filio sentiendum. Quod uerò ad naturā pertinet deitatis, hoc inter patrē & filium constat. Deniq; etiā ipse in euangelio nō dixit, Quia nemo uidit patrē nisi filius, neq; filium nisi pater, sed ait: Nemo nouit filium nisi pater, neq; patrem quis nouit nisi filius. Ex quo manifestè indicatur quòd quicquid inter naturas corporeas uideri & uidere dicitur, hoc inter patrē & filium cognoscere dicitur & cognosci, per uirtutē scientiæ nō per uisibilitatis fragilitatē. Quia igitur de incorporea natura & inuisibili, nec uidere propriè dicitur, nec uideri: idcirco neq; pater à filio, neq; filius à patre uideri in euangelio dicitur, sed cognosci. Quod si proponat nobis aliquis, quare dictū est: Beati mundo corde, quoniā ipsi Deū uidebunt: multò magis etiā ex hoc (ut ego arbitror) assertio nostra firmabitur. Nam quid aliud est corde Deum uidere,

Mens cōdita in homine est incorporea, quāto magis Deus qui est cōditor mens incorporea et increata.

Animā esse ἀσώματόν quiddam.

Deus inuisibilis est, ergo etiam incorporeus.

Col. 1.

Ioan. 1.

Matth. 11.

Matth. 5.

[illegible]

uidere, nisi secundum id quod suprà exposuimus mente eum intelligere atq; cognoscere? Frequenter enim sensibilium membrorum nomina ad animam referuntur, ita ut oculis cordis uidere dicatur, id est cum uirtute intelligentiæ aliquid intellectualis conijcere. Sic & audire auribus dicitur, cùm sensum intelligentiæ profundioris aduertit. Sic & uti eam posse dentibus dici
Ioan. 6. mus, cùm mandit, & panem comedit uitæ qui de cœlo descendit. Similiter & cæteris uti membrorum officijs dicitur, quæ ex corporali appellatione trãslata uirtutibus animæ coaptantur, sicut & Salomon dicit: Sensum diuinum inuenies. Sciebat namq; duo genera esse sensuum, unum mortale, corruptibile, humanum: aliud genus immortale & intellectuale, quod nunc diuinum nominauit. Hoc ergo sensu diuino non oculorum, sed cordis mundi, quæ est mens, Deus uideri ab his qui digni sunt potest. Cor sanè pro mente, id est pro intellectuali uirtute nominari in omnibus scripturis nouis ac ueteribus abundantius inuenies. Hoc igitur modo quamuis longè inferius quàm dignum est, utpote pro infirmitate humanæ intelligentiæ naturam Dei intelligentes, nunc quid sibi uelit nomen Christi uideamus.

DE CHRISTO. CAP. II.

De duabus in Christo naturis, & de nominibus unigeniti filij Dei.

PRIMO illud nos oportet scire, quòd alia est in Christo deitatis eius natura, quæ est unigenitus filius patris: & alia humana quam in nouissimis temporibus pro dispensatione suscepit. Propter quod uidendum primò est, quid sit unigenitus filius Dei, qui multis quidem & diuersis nominibus pro rebus uel opinionibus appellantium nuncupatur. Sapientia namq; dicitur, sicut & Salomon dixit: Dominus creauit me initiũ uiarũ suarum, & in opera sua
1. Sapientia. antequam aliquid faceret, ante secula fundauit me. In initio priusquam terram faceret, prius-
Prou. 8. quam produceret fontes aquarum, antequam firmarentur montes, ante omnes autem colles
2. Primogenitus. genuit me. Dicitur autem & primogenitus, sicut dixit Apostolus: Qui est primogenitus omnis creaturæ. Nec tamen alius est primogenitus per naturam quàm sapientia, sed unus atq; idem
Col. 1. est. Deniq; & Apostolus Paulus dicit: Christus Dei uirtus & Dei sapientia. Nemo tamen putet
1. Cor. 1. aliquid nos insubstantiuũ dicere, cùm eum Dei sapientiam nominamus: id est (ut exempli causa finxerim) quòd eum non uelut animal quoddam sapiens, sed rem aliquam quæ sapientes efficiat intelligamus, præbentem se, & mentibus inserentem eorum qui capaces uirtutum eius
Vnigenitus Dei filius est ὁμοούσιος, et ἀΐδιος, & eiusmodi sapientia sine qua æternus pater nunquã fuit. atq; intelligentiæ fuerint. Si ergo semel rectè receptum est unigenitum filium Dei, sapientiam eius esse substantialiter subsistentem, nescio si euagari ultrà sensus noster debeat ad suspicandum ne fortè ipsa ideæ substantia eius corporeum aliquid habeat, cùm omne quod corporeum est, uel habitu, uel colore, uel magnitudine designetur. Et quis unquam sani sensus habitum, uel colorem, uel mensuræ magnitudinem in sapientia Dei requisiuit per hoc quod sapientia est? Quomodo autem extra huius sapientiæ generationem fuisse aliquando Deum patrem, uel ad punctum momenti alicuius quis potest sentire uel credere, qui tamen pium aliquid intelligere nouerit, uel sentire? Aut enim non potuisse Deum dicet generare sapientiam antequam generaret, ut eam quæ antè non fuerat postea genuerit ut esset: aut potuisse quidem, & (quod dici de Deo nefas est) noluisse generare: quia utrumq; & absurdum esse & impium omnibus patet: id est ut ex eo quod non potuit Deus proficeret ut posset, aut cùm posset dissimularet ac differret generare sapientiam. Propter quod nos semper Deum patrem nouimus unigeniti filij sui, ex ipso quidem nati, & quod est ab ipso trahentis, sine ullo tamen initio, non solùm eo quod aliquibus temporum spatijs distingui potest, sed sine illo quod sola apud semetipsam mens intueri solet, & nudo (ut ita dixerim) intellectu, atque animo conspicari. Extra omne ergo quod uel dici, uel intelligi potest initium generatam esse credendum est sapientiam. In hac ipsa ergo sapientiæ subsistentia, quia omnis uirtus ac deformatio futuræ inerant creaturæ, uel eorum quæ principaliter existunt, uel eorum quæ accidunt consequenter uirtute præscientiæ præformata atq; disposita, pro ipsis quæ in ipsa sapientia uelut descripta ac præfigurata fuerant creaturis, sed ipsam per Salomonem dicit creatam esse sapientiam initium uiarum Dei, cõtinens scilicet in semetipsa uniuersæ creaturæ, uel initia, uel formas, uel species.
Ideæ. Quali aũt modo intelleximus sapientiam initium uiarum Dei esse, & quomodo creata esse dicitur species, scilicet in se, & initia totius præformans & continens creaturæ: hoc etiã modo uerbum Dei esse eam intelligendũ est per hoc quòd ipsa cæteris omnibus, id est uniuersæ creaturæ
3. λόγος sermo. mysteriorum & arcanorum rationem, quæ utiq; intra Dei sapientiam continentur, aperiat: & per hoc uerbũ dicitur, quia sit tanquã arcanorum mentis interpres. Vnde & rectè mihi dictus
Filius uerbum Vbi hoc. uidetur sermo ille qui in Actibus Pauli scriptus est, quia hic est uerbum animal uiuẽs. Ioannes uerò excelsius & præclarius in initio euangelij sui dicit, propria definitione Deũ esse definiens
Ioan. 1. uerbum, dicens: Et Deus erat uerbum, hoc erat in initio apud Deum. Qui autem initium dat uerbo Dei, uel sapientiæ Dei, intuere ne magis in ipsum ingenitum patrem impietatẽ suam iactet, cùm eum neget semper patrẽ fuisse, & genuisse uerbum, & habuisse sapientiã in omnibus

anterio-

anterioribus, uel temporibus uel seculis, uel si quid illud est quod nominari potest. Hic ergo
filius etiam omnium quæ sunt ueritas est & uita: & rectè. Nam quomodo uiuēt quæ facta sunt,
nisi ex uita? uel quomodo ueritate constarēt ea quæ sunt, nisi ex ueritate descenderent? uel quo 4. Veritas.
modo rationabiles possent esse substantiæ, nisi uerbum uel ratio præcederet? uel quomodo sa- 5. Vita.
pientes, nisi esset sapientia? Verùm quomodo futurum erat ut etiam deciderent aliqui à uita, &
mortem Christi consciscerent ex eo ipso quod à uita deciderēt. Non enim aliud est mors quàm
à uita discedere: & utiq; non esset consequens, ut ea quæ semel ad uiuendum fuerant procreata
à Deo, penitus deperirent. Oportuit autem mortem esse talem uirtutem, quæ futuram dissolue Redemptio.
ret mortē, & esset resurrectio in Domino & Saluatore nostro, quæ resurrectio in ipsa Dei sapien
tia, & uerbo, ac uita consisteret. Tum deinde quomodo futurum erat ut aliqui ex his qui creati
sunt, pro eo quod non naturaliter, id est substantialiter inesset eis bonum, sed accidens, nō uo-
lentes inconuertibiles, & incommutabiles semper permanere, ac semper in eisdem bonis æqua
ac moderata libratione durare, sed conuersi atq; mutati de statu, uia factus est uerbum Dei &
sapientia. Quæ uia idcirco dicitur, quòd ad patrem ducat eos qui per eam incedunt. Quæ- 6. Via.
cunq; ergo diximus de sapientia Dei, hæc conuenienter aptabuntur & intelligentur etiam pro Nomina Chri-
eo, quòd filius Dei uita est, ut pro eo quòd uerbū est, & pro eo quòd ueritas est, & pro eo quòd sti unde sint de
resurrectio est: quia hæ omnes appellationes ex operibus eius ac uirtutibus nominatæ sunt, in ducta.
nulla harū uel leui opinione intelligi corporale aliquid potest, quod uel magnitudinē designa
re uideatur uel habitū, uel colorē: quo quidem hi qui uidentur apud nos hominum filij, uel cæ
terorum animaliū, semini eorū à quibus seminati sunt respondent, uel earū quarum in utero
formantur ac nutriuntur, habent ex his quidquā, illud est quod in lucē hanc assumūt, ac defe-
runt processuri. Infandū autē est, & illicitum Deum patrē in generatione unigeniti filij sui, atq;
in substantia sua exæquare alicui uel hominū, uel aliorum animantium generanti: sed necesse
est aliquid exceptū esse, deoq; dignū, cui nulla prorsus comparatio non in rebus solùm, sed ne
in cogitatione quidē, uel sensu inueniri potest, ut humana cogitatio possit apprehendere quo
modo * unigenitus Deus efficitur unigeniti filij. Est namq; ita æterna ac sempiterna generatio, *Fortè, ingeni
sicut splendor generatur ex luce. Non enim per adoptionem spiritus filius fit extrinsecus, sed tus (id est non
natura filius est. Videamus tamen quomodo hæc quæ dicimus etiā diuinæ scripturæ auctori- genitus) legen
tate muniantur. Ait apostolus unigenitum filium imaginem esse Dei inuisibilis, & primogeni dū est, & post
tum eum esse totius creaturæ: ad Hebræos uerò scribens dicit de eo quia sit splendor gloriæ, & uerbum, Effici-
figura expressa substantiæ eius. Inuenimus nihilominus etiā in Sapientia quæ dicitur Salomo tur, subiungen-
nis, descriptionem quandam de Dei sapientia hoc modo scriptam: Vapor est enim, inquit, uir- dū nomen hoc-
tutis Dei, & aporrhœa gloriæ omnipotentis purissima. Ideo ego in eam nihil commaculatum ce, Pater. Sēten
incidere potest. Splendor enim est lucis æternæ, & speculū immaculatū operationis Dei, & ima tia tum esset sa
go bonitatis eius. Sapientiā uerò dicimus, sicut superius diximus, subsistentiā habentem non na & simplex.
alibi, nisi in eo qui est initiū omnium, ex quo & nata est quæq; sapientia, quia ipse est solus na- Col. 1.
tura filius, idcirco & unigenitus dicitur. Videamus sanè quid intelligi debeat etiam de hoc Heb. 1.
quòd imago inuisibilis dicitur, ut & per hoc aduertamus quomodo Deus rectè pater dicitur Sap. 7.
filij sui: & consideremus primò ex his quæ cōsuetudine hominū imagines appellari solent. Ima Defluxus.
go interdū dicitur ea quæ in materia aliqua, id est ligni uel lapidis depingi, uel exculpi solet. 7. Imago.
Interdum imago dicitur eius qui genuit is qui natus, cū in nullo similitudinē lineamenta eius
qui genuit in eo qui natus est mentiunt. Puto ergo posse priori quidē exemplo aptari eum qui
ad imaginē & similitudinē Dei factus est homo, de quo diligentius fauente Deo cū locū ipsum
in Genesi exponere cœperimus, uidebimus. Secundæ uerò cōparationi imago filij Dei, de qua
nunc sermo est cōparari potest & secundū hoc, quòd inuisibilis Dei imago inuisibilis est, sicut
secundum historiā dicimus similitudinē Adæ filium Seth. ita etiam scriptū est: Et genuit Adam Gen. 4.
Seth, secundū imaginē suam, & secundū speciem suam. Quæ imago etiā naturæ ac substantiæ ὑπόστασιν
patris & filij cōtinet unitatē. Si enim omnia quæ facit pater hæc & filius facit similiter, in eo qd' Ioan. 5.
omnia ita facit filius sicut pater, imago patris in filio deformatur, qui utiq; natus ex eo est ue-
lut quædam uoluntas eius ex mente procedens. Et ideo ego arbitror q sufficere debeat uolun-
tas patris ad subsistendū hoc quod uult pater. Volens enim non alia uia utitur, nisi quæ consi
lio uoluntatis profertur. Ita ergo & filij subsistentia generatur ab eo. Quod necesse est in primis
suscipi ab his qui nihil ingenitū, id est innatum præter solum Deum patrē fatentur. Obseruan- Prolatio.
dum namq; est, ne quis incurrat in illas absurdas fabulas eorum, qui prolationes quasdā sibi
ipsis depingunt, ut diuinam naturam in partes uocent, & Deum patrem quantum in se est di-
uidunt, cum hoc de incorporea natura uel leuiter suspicari, non solū extremæ impietatis sit, ue
rumetiam ultimæ insipientiæ, nec omnino ad intelligentiā consequens ut incorporeæ naturæ
substantialis diuisio possit intelligi. Magis ergo sicut uoluntas procedit è mente, & neq; par-
tem aliquam mentis secat, neq; ab ea separatur aut diuiditur, tali quadam specie putandus est
pater

pater filium genuiſſe imaginem ſcilicet ſuam,ut ſicut ipſe inuiſibilis eſt per naturam,ita imagi-
nem quoq; inuiſibilem genuerit. Verbum enim eſt filius,& ideo nihil in eo ſenſibile intelligen-
Ioan.1. dum eſt. Sapientia eſt,& in ſapientia nihil corporeũ ſuſpicandum eſt. Lumen eſt uerum, quod
illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum,ſed nihil habet cõmune ad ſolis hu
ius lumen. Imago ergo eſt inuiſibilis Dei patris Saluator noſter, quantũ ad ipſum quidem pa-
trem ueritas:quantũ autem ad nos quibus reuelat patrem, imago eſt per quã cognoſcimus pa
trem, quem nemo alius nouit niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Reuelat autem per hoc
quòd ipſe intelligitur. A' quo ipſe enim fuerit intellectus,conſequenter intelligetur & pater,ſe-
Ioan.14. cundum hoc quod ipſe dixit:Qui me uidet,uidet & patrem. Sed quoniam ſermonem Pauli in-
ſeruimus de Chriſto dictis in eo quod ait, Quia ſplendor eſt gloriç Dei,& figura expreſſa ſub-
1.Ioan.1. ſtantiæ eius, quid ex hoc ſentiendum ſit uideamus. Deus lux eſt ſecundum Ioannem. Splen-
dor ergo huius lucis eſt unigenitus filius, ex ipſo inſeparabiliter, & ut ſplendor ex luce proce-
dens, & illuminans uniuerſam creaturam. Secundum hæc namq; quæ ſuperius expoſuimus,
quomodo uia ſit, & ducat ad patrem,& quomodo uerbum ſit arcana ſapientiæ ac ſcientiæ my-
ſteria interpretãs ac proferens rationabili creaturæ,quomodo etiam ueritas & uita eſt & reſur-
rectio,conſequenter intelligere debemus etiam ſplendoris opus:per ſplendorem namq; etiam
quid ſit lux ipſa intelligitur & ſentitur. Qui ſplendor fragilibus ſe & infirmis mortalium oculis
placidius ac lenius offerens,& paulatim uelut edocens & aſſuefaciens claritatem luminis pati,
cùm ab eis dimouerit omne quod uiſum obducit & impedit,ſecundum quod Dominus dixit,
Matth.7. Eijce trabem de oculo tuo:capaces eos efficit ad ſuſcipiendam gloriam lucis, etiam in hoc ue-
lut quidam mediator hominum ac lucis effectus. Verùm quando non ſolùm ſplendor gloriæ
8. Character τῆς ὑποστάσεως. eſſe dicitur ab Apoſtolo,ſed & figura expreſſa ſubſtantiæ,uel ſubſiſtentiæ eius, non mihi uide-
tur ocioſi eſſe intellectus aduertere quomodo alia præter ipſam Dei ſubſtantiam, quæcunq; il-
la ſubſtantia & ſubſiſtentia dicitur,figura ſubſtãtiæ eius eſſe dicatur. Et uide ne fortè quoniam
filius Dei qui uerbum eius & ſapientia dicitur, & ſolus nouit patrem, & reuelat quibus uult,id
eſt,qui capaces uerbi ipſius & ſapientiæ fuerint,ſecundum hoc ipſum quod intelligi atq; agno
ſci facit Deum, figuram ſubſtantiæ atq; ſubſiſtentiæ eius dicatur exprimere: id eſt,cùm ſemeti-
pſum primùm deſcribit ſapientia ea quæ reuelare uult cæteris, ex quibus ab illis agnoſcitur &
intelligitur Deus,& hoc dicatur figura expreſſa ſubſtantiæ Dei. Vt autem plenius adhuc intelli
gatur quomodo Saluator figura eſt ſubſtãtiæ & ſubſiſtentiæ eius, utamur etiã exemplo,quod
quamuis rem non planè nec propriè ſignificet de qua agimus, tamen ad hoc ſolum uideatur
Phil.2. aſſumptum, quòd exinaniens ſe filius qui erat in forma Dei, per ipſam ſui exinanitionem ſtu-
det nobis deitatis plenitudinem demonſtrare. Verbi cauſa,ſi facta eſſet aliqua ſtatua talis quæ
magnitudine ſui uniuerſum orbem terræ teneret,& pro ſui immenſitate cõſiderari à nullo poſ-
ſet:fieret autẽ alia ſtatua membrorũ habitu ac uultus lineamentis,ſpecie ac materia per omnia
ſimilis abſq; magnitudinis immenſitate,pro eo ut qui illam immenſam conſiderare atq; intue
ri non poſſunt,hanc uidentes illam uidiſſe confiderent,pro eo quòd omnia membrorũ & uul-
tus lineamenta,uel ipſam ſpeciẽ materiamq; ſimilitudine prorſus indiſcreta ſeruaret: tali qua-
dam ſimilitudine exinaniens ſe filius Dei æqualitate patris, & uiam nobis cognitionis oſten-
dens,figura expreſſa ſubſtantiæ eius efficitur: ut qui in magnitudine deitatis ſuæ poſitam glo-
riam miræ lucis nõ poteramus aſpicere,per hoc quòd nobis ſplendor efficitur, intuendæ lucis
diuinæ uiam per ſplendoris capiamus aſpectũ. Comparatio ſanè de ſtatuis quaſi in rebus ma-
terialibus poſita,ad nihil aliud recipitur,quàm ad hoc quòd filius Dei apparẽs in terris in hu-
mani corporis forma ex operũ uirtute atq; ſimilitudine Dei patris in ſe immẽſam ac inuiſibilẽ
Ioan.14. magnitudinẽ deſignabat,per hoc quod dicebat ad diſcipulos ſuos: Quia qui me uidet, uidet
& patrem:& pater & ego unum ſumus. Quibus etiam illud ſimile intelligendum eſt quod ait:
Quia pater in me eſt,& ego in patre. Videamus nũc etiam illud qualiter ſentiendum eſt, quod
in Sapientia Salomonis ſcriptũ legimus,qui ita ait de ſapientia: quia uapor eſt quidam uirtu-
9.Vapor uirtutis Dei & defluxus gloriæ. tis dei,& aporrhœa omnipotentis gloriæ puriſſima, & ſplendor lucis æternæ, & ſpeculum im-
maculatũ inoperationis ſiue uirtutis Dei, & imago bonitatis eius. Quæ ergo hîc de eo definit,
ex ſingulis quibuſq; certa quædam ineſſe ſapientiæ Dei deſignat: uirtutẽ namq; Dei nominat,
Energiam. & gloriam & lucem æternam,& inoperationem & bonitatem. Ait autem ſapientiam uaporem
eſſe nõ gloriæ omnipotentis, neq; æternæ lucis, uerùm nec inoperationis patris,nec bonitatis
eius:neq; enim cõueniens erat aliquẽ horum adſcribi uaporẽ:ſed tum cùm proprietate ait uir-
tutis Dei uaporem eſſe ſapientiam. Intelligenda eſt ergo uirtus Dei qua omnia uiſibilia & inui
ſibilia,& inſtituit & cõtinet & gubernat,quæ ad omnia ſufficiẽs eſt,quorũ prouidentiam gerit,
quibus uelut unita omnibus adeſt. Huius ergo totius uirtutis tantæ & tam immenſæ uapor, &
(ut ita dicam) uigor ipſe in propria ſubſiſtentia effectus, quamuis ex ipſa uirtute uelut uolun-
tas ex mente procedat, tamen & ipſa uoluntas Dei nihilominus Dei uirtus efficitur. Virtus alte

ra, ita dictum est sicut in euangelio: Alius est qui testimonium de me reddet, pater. Et de spiritu ait: Mittam uobis alium paracletum. Efficitur igitur uirtus altera in sua proprietate subsistens, ut ait sermo scripturæ, uapor quidam primæ & ingenitæ uirtutis Dei. Hoc quidem quod est intra ens, non est antè quando nō fuerit. Si enim quis uoluerit dicere quasi prius nō extiterit, sed postea ad subsistentiam uenerit, dicat causam quare qui eam subsistere fecit pater ante hoc nō fecerit. Quod si aliquod semel intium dederit, quo initio uapor iste ex Dei uirtute processerit, iterum interrogabimus quare non & ante illud quod dixit Initium: & ita semper de anterioribus inquirentes, & uerbum interrogationis ascendentes, peruenimus in illū intellectū, ut quomodo semper poterat & uolebat, nunquam uel decuit, uel causa aliqua existere potuerit, ut nō hoc quod uolebat semper habuerit. Ex quo ostenditur semper fuisse uaporem istum uirtutis Dei nullum habentē initium nisi ipsum Deum, neꝗ decebat aliud esse initium nisi ipsum unde & est & nascitur, Deum. Secundum Apostolum uerò dicentē, quia Christus Dei uirtus: iam non solùm uapor uirtutis Dei, sed uirtus ex uirtute dicenda est. Videamus etiā de eo quod dictum est, quomodo aporrhœa est purissima gloriæ omnipotentis: & prius quidem consideremus quid est gloria omnipotētis Dei, deinde etiā quid sit eius aporrhœa sentiemus. Quemadmodum pater non potest esse quis si filius non sit, neꝗ dominus quis esse potest sine possessione, ita ne omnipotens quidem Deus dici potest, si non sint in quos exerceat potestatem: & ideo ut omnipotens ostendatur Deus omnia subsistere necesse est. Nam si quis est qui uelit uel secula aliqua, uel spacia transisse, uel quodcunꝗ aliud nominare uult, cùm nondū facta essent quę facta sunt: sine dubio hoc ostendet quòd in illis seculis uel spacijs omnipotens non erat Deus, & postmodum omnipotens factus est, ex quo habere cœpit in quos ageret potentatum, & per hoc uidebitur perfectionem quandam accepisse, & ex inferioribus ad meliora uenisse. Siquidem melius esse non dubitatur, esse eum omnipotentem quàm non esse. Et quomodo non uidebitur absurdum, ut cùm non haberet aliquid ex his Deus quæ eum habere dignum erat, postmodum per profectum quendam in hoc uenerit ut haberet? Quod si factum nunquam est quando omnipotens fuerit, necessariò subsistere oportet etiam ea per quæ omnipotens dicitur, & semper habuit in quibus exercuerit potentatum, & quæ fuerint ab ipso uel rege uel principe moderata: de quibus plenius in locis proprijs, in quibus de creaturis eius disputandum fuerit, differemus. Sed & nunc strictim licet, tamen admonitionē necessariam puto, quomodo quidē quo nobis de sapientia agitatur, quemadmodū aporrhœa sit sapientia gloriæ omnipotentis purissima, ne uideatur alicui interior esse in Deo omnipotentis appellatio natiuitate sapientię per quā pater uocatur, quō dicta est aporrhœa omnipotētis gloriæ purissima sapientia quæ est filius Dei. Audiat qui hoc ita uult suspicari, quod manifestissimè scriptura pronunciat dicēs, quia omnia in sapientia fecisti: & per euangeliū docet, quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil: & intelligat ex hoc, quia non potest antiquius esse in Deo omnipotentis appellatio quàm patris: per filium enim omnipotēs est pater. Sed quō gloriā dixit esse omnipotentis, cuius gloriæ aporrhœa est sapientia? hoc intelligi datur, quod etiā in omnipotētia gloriæ societatē habeat sapientia, per quā Deus omnipotens dicitur. Per sapientiā enim quæ est Christus, tenet Deus omnipotentatū nō solùm dominantis auctoritate, uerum etiam subiectorū spontaneo famulatu. Vt autem unam & eandem omnipotentiā patris ac filij esse cognoscas, sicut unus atꝗ idem est cum patre Deus & Dominus, audi hoc modo Ioan. in Apocalypsi dicentem: Hæc dicit Dominus Deus qui est, & qui erat, & qui uenturus est omnipotens. Qui enim uenturus est omnipotēs quis est alius nisi Christus? Et sicut nemo debet offendi cū Deus sit pater, quod etiā Saluator est Deus: ita & cùm omnipotens Deus pater, etiam nullus debet offendi quod etiam filius omnipotens dicitur. Hoc modo namꝗ uerū erit illud quod ipse dicit ad patrē, quia omnia mea tua sunt, & omnia tua mea, & glorificatus sum in eis. Si uerò omnia quæ patris sunt, Christi sunt, inter omnia uerò quæ sunt patris est etiam omnipotens, sine dubio etiam unigenitus filius debet esse omnipotens, ut omnia quæ habet pater, etiam filius habeat. Et glorificatus sum, inquit, in eis. In nomine enim Iesu omne genu flectetur cœlestium terrestriū & infernorum, & omnis lingua cōfitebitur, quia Dominus Iesus in gloria est Dei patris. Igitur aporrhœa gloriæ Dei secundum hoc quod omnipotens est, pura ac limpida ipsa sapientia est Dei glorificata tanquā aporrhœa omnipotentiæ uel gloriæ. Vt autem manifestius intelligatur quæ sit gloria omnipotentiæ, etiā hoc addimus. Deus pater omnipotens est, eò quod potentatū omniū tenet, id est, cœli & terræ, solis & lunæ & stellarū, omniumꝗ quæ in ipsis sunt. Horum aūt potentatum gerit per uerbum suum, quoniam in nomine Iesu omne genu flectetur & cœlestium & terrestrium & infernorum. Et si omne genu flectitur Iesu, sine dubio Iesus est cui subiecta sunt omnia. Per sapientiam namꝗ, id est uerbo & ratione, non ui ac necessitate cuncta subiecta sunt. Et ideo in eo ipso quo obtinet omnia, gloria sua est: & hæc est omnipotentiæ purissima & limpidissima gloria, cùm ratione & sapientia, non ui ac necessita-

Ioan. 16.

ἀγένητ@, non habet initium, si tempus spectes: at si patrem, habet initiū propter relationē.

1. Cor. 1.

Lege cautè. Deus omnipotens.

Ioan. 1.

Pater per filiū omnipotēs est.

Apoc. 1.

Ioan. 17.

Phil. 2.

Quasi uerò uerbo Dei sua desit necessitas.

Vide⁊ quod sit discrimen inter Dei sapientiam & iustitiã, & hominũ sapientiã & iustitiã? Quæ in Deo sunt ipsa essentia, ea in hominibus sunt accidentia.

te, cuncta subiecta sunt. Purissima uerò ac limpidissima gloria sapientiæ, satis conuenienter dictum est ad distinctionẽ eius gloriæ, quæ nõ purè, nec syncerè gloria dicitur. Omnis uerò natura quæ cõuertibilis est & cõmutabilis, etiam si glorificatur, glorificatur in operibus iustitiæ uel sapientiæ per Iesum ipsum, quod accidentem habet iustitiam, uel sapientiam, & quod accidet etiam decidere potest: gloria tamen eius syncera ac limpidissima decidere non potest. Sapientia uerò Dei quæ est unigenitus filius eius, quoniã in omnibus inconuertibilis est & incõmutabilis, & substantiale in eo omne bonum est, quod unquã mutari atque conuerti nunquam potest, idcirco pura eius ac syncera gloria prædicatur. Tertiò Deus sapientia est, & splendor lucis æternæ: cuius rei uirtutẽ iam in præcedentibus exposuimus, cùm solis similitudinem, & radiorum eius splendorem introduximus, & pro uiribus nostris ostendimus quomodo hoc deberet intelligi. Addemus tamen etiam hoc unum. Sempiternũ uel æternum propriè dicitur quod neque initiũ ut esset habuit, neque cessare unquã potest esse. Quid autem hoc sit, designatur apud Ioan. cùm dicit: Quoniã Deus lux est. Splendor autem lucis eius sapientia est, non solùm secundum quod lux est, sed & secundum id quod sempiterna lux est, ita ut æternus, & æternitatis splendor sit sapientia sua. Quod si integrè intelligatur, manifestè declarat, quia subsistentia filij ab ipso patre descendit, sed nõ temporaliter, neque ab ullo alio initio, nisi (ut diximus) ab ipso Deo.

ἐνεργεία. *Pater per filiũ agit.*

Sed & speculum immaculatum ἐνεργείας, id est inoperationis, Dei esse sapientia nominatur. Ergo inoperatio uirtutis quæ sit, prius intelligenda est, quæ est uigor quidam (ut ita dixerim) per quæ inoperatur pater, uel cùm creat, uel cùm prouidet, uel cùm iudicat, uel cùm singula quæque in tempore suo disponit atque dispensat. Sicut ergo in speculo omnibus motibus atque omnibus actibus, quibus hic qui speculũ intuetur, mouetur uel agitur, his & ipsis etiã ea imago quæ per speculũ deformatur, actibus & motibus cõmouetur uel agitur, in nullo prorsus declinans: ita etiã sapientia de se uult intelligi, cùm speculum immaculatũ æternæ uirtutis inoperationisque nominatur: sicut & Dominus Iesus Christus qui est sapientia Dei, de seipso pronũciat,

Ioan. 5. dicens, Quia opera quæ facit pater, hæc etiam filius facit similiter. Et iterũ dicit: quoniã non po-

Ibid. test filius à se facere quicquã, nisi uiderit patrẽ facientem. Quoniã ergo in nullo prorsus filius à patre operũ immutatur ac differt, nec aliud est opus filij quàm patris, sed unus atque idẽ (ut ita dicam) etiã motus in omnibus est, idcirco speculũ eum immaculatũ nominauit, ut per hoc nulla omninò dissimilitudo filij intelligatur ad patrem. Ea sanè quę secundũ similitudinẽ

Eadem faciunt pater & filius. uel unitionẽ discipuli ad magistrũ à quibusdam dicta sunt, & quod in materia corporali ea à filio fiant, quæ à patre in substantijs spiritalibus prius fiunt deformata, conuenire quomodo possunt: cùm in Euangelio filius dicatur nõ similia facere, sed eadem similiter facere? Superest

Imago bonitatis. quid sit imago bonitatis eius inquirere: in quo eadem, ut opinor, intelligi conuenit quæ superius de imagine ea quæ per speculum deformatur, expressimus. Principalis namque bonitas sine dubio ex qua filius natus, qui per omnia imago est patris, proculdubio etiã bonitatis eius conuenienter imago dicetur. Non enim alia aliqua secunda bonitas existit in filiũ, præter eam

Matth. 19. quæ est à patre. Vnde & rectè ipse Saluator in Euãgelio dicit, Quoniam nemo bonus nisi unus Deus pater: quo scilicet per hoc intelligatur filius non esse alterius bonitatis, sed illius solius quæ in patre est. Cuius rectè imago appellatur, quia neque aliunde est, nisi ex ipsa principali bonitate: ne altera bonitas quàm in patre, esse uideatur in filio: neque aliqua dissimilitudo, aut distantia bonitatis in filio est. Propter quod non debet uelut blasphemiæ aliquod genus putari in eo quod dictum est, Nemo bonus nisi unus Deus pater: ut propterea putetur, uel Christus, uel spiritus sanctus negari quòd bonus sit: sed ut superius diximus, principalis bonitas in Deo sennenda est patre, ex quo & filius natus, & spiritus sanctus procedens, sine dubio bonitatis eius naturam in se retinent, quæ est in eo fonte de quo uel natus est filius, uel procedens spiritus sanctus. Iam uerò si qua alia bona in scripturis dicuntur, uel angelus, uel homo, uel thesaurus, uel cor bonum, uel arbor bona, hæc omnia abusiuè dicũtur, accidentalem nõ subsistentem in se continentia bonitatem. Multum autem est, & alterius uel operis uel temporis, congregare omnes filij Dei appellationes: uerbi causa quomodo uel lumen uerum est, uel ostium est, uel iustitia, uel sanctificatio, uel redemptio, & alia innumera, & quibus causis unumquodque horum nominetur, exponere. Sed contenti his de quibus superius disseruimus, consequenter reliqua perquiramus.

DE SPIRITV SANCTO. CAP. III.

Synopsis eorũ quæ suprà de Deo patre & filio eius unigenito dixerat Origenes.

Onsequẽs igitur est nunc, ut de spiritu sancto quàm possumus breuiter requiramus. Et omnes quidẽ qui quoquo modo prouidentiã esse sentiunt, Deũ esse ingenitũ qui uniuersa creauit atque disposuit, confitentur, eumque potentẽ uniuersitatis agnoscunt. Huic tamen esse filiũ non nos soli pronunciamus: quáuis satis hoc & mirum & incredulũ uideatur his qui apud Græcos & Barbaros philosophari uidentur: tamen à nonnullis etiam ipsorum habita eius uidetur opinio, cũ uerbo Dei, uel ratione creata esse omnia cõfitentur. Nos uerò secundum

dum fidem doctrinæ eius, quã diuinitùs aspiratã pro certo habemus, eminentiorẽ diuinioremq;
rationem de filio Dei, nullius alterius possibilitatis esse credimus exponere, atq; in hominum
cognitionem proferre, nisi eius solius scripturæ quæ à spiritu sancto inspirata est, id est euange-
licæ atq; apostolicæ, nec non legis ac prophetarum, sicut ipse Christus asseruit. De subsistentia
uerò spiritus sancti ne suspicionem quidem ullam habere quis potuit, præter eos qui in lege *De spiritu*
& prophetis uersati sunt, uel eos qui se Christo credere profitentur. Nam de Deo quidem patre *sancto.*
quamuis quidem proloqui nemo ualeat, tamẽ possibile est intellectum aliquem capi ex occa-
sione uisibilium creaturarũ ex his quæ humana mens naturaliter sentit: insuper etiã de scriptu
ris sanctis confirmari possibile est. Sed & de filio Dei, quãuis nemo nouerit filium nisi pater, ta
men ex diuinis scripturis etiã de ipso qualiter sentiri debeat mens humana formatur, & non so
lùm ex nouo, sed etiam ex ueteri testamento, per ea quæ à sanctis gesta ad Christum figuraliter *1. Esse spiritum*
referuntur, ex quibus aduerti uel diuina eius natura, uel humana quæ ab eo assumpta est po- *sanctum.*
test. De spiritu uerò sancto, quòd sit, multæ nos scripturæ docuerunt, sicut Dauid in 50. Psalmo *Psal. 50.*
dicit: Et spiritũ sanctum tuũ ne auferas à me. Et in Daniele dicitur, Spiritus sanctus qui est in te.
In nouo uerò testamento abundantius testimonijs edocemur, cũ spiritus sanctus super Chri- *Matth. 3.*
stum descendisse describitur, & cũ ipse Dominus insufflauit in apostolos post resurrectionẽ, di- *Ioan. 20.*
cens: Accipite spiritũ sanctum. Et ad Mariam ab angelo dicitur: Spiritus sanctus superueniet in *Luc. 1.*
te. Paulus uerò dicit, Quia nemo potest dicere, Dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. Et in Acti- *1. Cor. 12.*
bus apostolorũ per impositionẽ manuum apostolicarũ spiritus sanctus dabatur in baptismo. *Act. 8.*
Ex quibus omnibus dicimus tantæ esse auctoritatis & dignitatis substantiam spiritus sancti,
ut salutaris baptismus nõ aliter nisi excellentissimæ omnitrinitatis auctoritate, id est patris, &
filij, & spiritus sancti cognominatione compleatur, & ingenito Deo patri, & unigenito eius fi-
lio nomen quoq; spiritus sancti copuletur. Quis ergo nõ obstupescat, quanta maiestas sit spiri *Matth. 12.*
tus sancti, cũ eum qui dixerit uerbũ in filiũ hominis, audiat sperare ueniã posse: eum uerò qui *Marc. 3.*
in spiritum sanctum blasphemauerit ueniã non habere neq; in præsenti seculo, neq; in futuro? *Actio Dei ge-*
Quòd aũt à Deo uniuersa creata sunt, nec sit ulla creatura quæ non ab eo hoc ipsum ut esset *neralis.*
acceperit, ex multis scripturę assertionibus comprobatũ, repudiatis atq; depulsis his quę à qui-
busdã falsò perhibentur, uel de materia Deo coæterna, uel de ingenitis animabus, quibus tam *Hyle.*
subsistendi naturã, quàm uitæ qualitatẽ atq; ordinem à Deo insitũ nolunt. Nam & in eo libello
qui Pastoralis dicitur de angeli positione, quẽ Hermes conscripsit, ita refertur. Primò omnium *Apocrypha.*
crede, quia unus est Deus qui omnia creauit atq; cõposuit: qui cũ nihil esset prius, fecit omnia:
qui est omnia capiens, ipse uerò à nemine capitur. Sed & in Enoch libro his similia describun-
tur. Veruntamẽ usq; ad præsens nullum sermonẽ in scriptis sanctis inuenire potuimus per quẽ *5. Spiritum san*
spiritus sanctus factura esse uel creatura diceretur, ne eo quidẽ modo quo de sapientia referre *ctum non esse*
Salomonẽ suprà edocuimus, uel quo de uita, uel uerbo, alijsq; appellationibus filij Dei intelli- *creaturam.*
genda esse tractauimus. Spiritus igitur Dei qui super aquas ferebatur, sicut scriptum est, in prin *Gen. 1.*
cipio facturæ mundi, puto quòd nõ sit alius quàm spiritus sanctus, secundũ quod ego intelli-
gere possum, sicut & cũ ipsa loca exponerem ostendimus, non tamen secundum historiam, sed
secundũ intelligentiã spiritalem. Quidã sanè ex prædecessoribus nostris in nouo Testamen *3. Vocabulum*
to obseruant, quòd sicubi spiritus nominatur sine adiectione ea quæ assignet qualis sit spiri- *spiritus sine ad*
tus, de sancto spiritu deberet intelligi, utputa, Fructus aũt spiritus est charitas, gaudiũ, & pax, *iectione, de san*
& cætera. Item & ibi: Cũ cœperitis spiritu, nũc carne perficimini. Nos uerò etiam in ueteri testa *cto spiritu acci*
mento putamus distinctionẽ istam posse seruari, sicut cùm dicit, Qui dat spiritum populo qui *piendum est.*
est super terram, & spiritũ his qui calcant eam. Sine dubio enim omnis qui calcat terram, id est *Gal. 5.*
terrena & corporalia, particeps est à Deo eum accipiens. Dicebat autem & Hebræus magister, *De uita homi-*
quòd duo illa Seraphim quæ in Esaia senis alis describuntur clamantia adinuicẽ, & dicentia: *num malo in-*
Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus sabaoth: de unigenito filio Dei, & de spiritu sancto *terpretari.*
essent intelligenda. Nos uerò putamus etiam illud quod in cantico Abacuc dictũ est: In medio *Esa. 6.*
uel duorũ animalium, uel duarum uitarum cognosceris: de Christo, & de spiritu sancto sentiri *Abac. 3.*
debere. Omnis enim sapientia de patre reuelante filio in spiritu sancto cognoscitur; ut ambo
quæ secundũ hoc uel animantia, uel uitæ dicuntur, causa sapientiæ Dei patris existant. Sicut e- *Matth. 11.*
nim de filio dicitur, Quia nemo nouit patrem nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare: hæc eadẽ
etiam de spiritu sancto dicit Apostolus cũ ait, Nobis aũt reuelauit Deus per spiritum sanctum: *1. Cor. 2.*
Spiritus enim omnia scrutatur etiam alta Dei. Sed & rursus in euangelio de diuinis profundio *4. Spiritum san*
ribus, discipulis cõmemorans Saluator quæ nondum capere poterant discipuli sui, ita ait ad *ctus in omnem*
discipulos: Adhuc multa habeo quæ uobis edicã, sed non potestis portare modò: cũ aũt uene- *ueritatẽ ducit.*
rit paracletus, id est consolator spiritus sanctus, ille uos docebit omnia, & cõmonebit omnia *Ioan. 16.*
quæ dixi uobis. Et ita sciendũ est quòd sicut filius qui solus cognoscit patrẽ reuelat cui uult ita *Ioan. 4.*
spiritus sanctus qui solus scrutatur etiã alta Dei, reuelat cui uult. Spiritus enim ubi uult spirat.

Ioan.3.

5. Spiritum sanctum omniscium esse patre & filio.

Neq; enim putandum est quod etiam spiritus filio reuelante cognoscit. Si enim reuelante filio cognoscit patrẽ spiritus sanctus, ergo ex ignorantia ad scientiam uenit: quod utiq; & impium pariter & stultum est, spiritum sanctum confiteri, & ignorantiã ei adscribere. Non enim cùm aliud aliquid esset antequam spiritus sanctus, per profectũ uenit in hoc ut esset spiritus sanctus: ut quis audeat dicere, quia tunc quidem, cùm nondum esset sanctus, ignorabat patrem, postea uerò quàm recepit scientiã etiã spiritus sanctus effectus est. quod si esset, nunquam utiq; in unitate trinitatis, id est Dei patris inconuertibilis & filij eius etiã ipse spiritus sanctus haberetur, nisi quia & ipse semper erat spiritus sanctus.

6. Spiritus sanctus in unitate trinitatis est.

Hoc sanè quod dicimus, uel semper erat, uel si quod aliud tale temporalis significationis nomen adducimus, simpliciter & cum uenia accipiendum est: quoniam nominũ quidem horum significationes temporales sunt, ea autem de quibus loquimur, tractu quidẽ sermonis temporaliter nominantur, natura autem sui omnẽ intelligentiam sensus temporalis excedunt. Rectum tamen uidetur inquirere quid causæ sit, quòd qui regeneratur per Deũ in salutem, opus habet & patre & filio & spiritu sancto.

7. Spiritũ sanctum in renatis tantùm esse, & in ijs efficaciter agere, cùm pater & filius omnibus creaturis adsint.

De quibus discutientes sine dubio necessariũ erit ut operationem specialem spiritus sancti, & specialem patris ac filij describamus. Arbitror ergo operationẽ quidem patris & filij tam in sanctis quàm in peccatoribus, in hominibus rationabilibus, & in mutis animalibus, sed & in his quæ sine anima sunt, & in omnibus omnino quæ sunt. Operationẽ uerò spiritus sancti nequaquã prorsus incidere uel in ea quæ sine anima sunt, uel in ea quæ animantia quidẽ, sed muta sunt: uel in illis quidem inueniri qui rationabiles quidem sunt, sed in malitia positi, nec omnino ad meliora cõuersi. In illis solis arbitror esse opus spiritus sancti qui iam se ad meliora cõuertunt, & per uias Christi Iesu incedunt, id est sunt in bonis actibus, & in Deo permanent. Quia quæ operatio patris, & filij, & in sanctis, & in peccatoribus sit, manifestatur ex eo quòd rationabiles omnes qui sunt, uerbi Dei, id est rationis participes sunt, & per hoc uelut quædã semina insita sibi gerunt sapientiæ & iustitiæ quæ est Christus. Ex eo autẽ qui uerè est, qui dixit per Moysen

Exod.3.

Ego sum qui sum, omnia quæcunq; sunt participant: quæ participatio Dei patris peruenit in omnes tam iustos quàm peccatores, & rationabiles atq; irrationabiles, & in omnia omnino

Rom.10.

quæ sunt. Ostendit sanè & apostolus Paulus quòd omnes habeant participiũ Christi, dicens: Ne dixeris in corde tuo quis ascendit in cœlum? id est Christum deducere: aut quis descendit in abyssum? id est Christum à mortuis reuocare. Sed quid dicit scriptura? Propè est uerbum in ore tuo, & in corde tuo.

Christus quatenus in omnium cordibus sit.

Ex quo in corde omnium significat esse Christum secundũ id quòd uerbum uel ratio est, cuius participatione rationabiles sunt. Sed & illud quod in Euangelio dictũ est, Nisi uenissem, & locutus fuissem eis, peccatũ non haberent, nunc aũt excusationem non habent de peccato suo:

Ioan.15.

his qui rationẽ norunt, usq; ad quod tempus peccatũ homo nõ habeat, & ex qua ætate obnoxius peccato sit, manifestum est & patet quõo ex participatione uerbi uel rationis homines peccatũ habere dicuntur: uidelicet ex quo intellectus atq; scientiæ capacibus effectis iam eis boni uel mali discretionẽ ratio intrinsecus inserta suggesserit: & cũ scire iam cœperint quid sit malũ, si faciunt illud peccato efficiũtur obnoxij: & hoc est quod dicit, Qui excusationẽ non habent de peccato suo, ex quo eis diuinus sermo uel ratio ostendere cœpit corde discretionem boni & mali, & per hanc debeant refugere & cauere quod malum est: quia scienti bonum & non facienti, peccatum est illi.

Homines quomodo Dei participes facti sint.

Item quòd omnes homines non sunt extra cõmunionem Dei, hoc modo euangelium docet, dicente Saluatore: Regnũ Dei cũ obseruatione non uenit: neq; dicent, Ecce hîc, aut ibi: sed regnũ Dei intra uos est. Sed & illud uidendũ est ne fortè idem significet quod in Genesi scriptum est cùm ait: Et insufflauit in faciem eius spiraculũ uitæ,

Luc.17.

Gen.2.

& factus est homo in animã uiuentem. Quod si generaliter est in omnes homines, habent participium Dei. Si uerò hoc de spiritu Dei dictum intelligendũ est, quomodo & Adam prophetasse de nonnullis inuenitur, ergo iam nõ generaliter, sed sanctis quibusq; datũ accipi potest. Deniq; etiam diluuij tempore cũ omnis caro corrupisset uiam suam, iam de illis tanquam de

Gen.6.

indignis & peccatoribus scriptum est dixisse Deum, Non permanebit spiritus meus in hominibus istis in æternũ, propterea quòd caro sunt. In quo manifestè ostenditur, quòd ab indignis

Psal.103.

quibusq; aufertur spiritus Dei. In Psalmo quoq; scribitur: Auferes spiritũ eorũ, & deficient, & in puluerẽ suum reuertentur. Emittes spiritũ tuũ & creabuntur, & renouabis faciem terræ.

Confundit testimonia de spiritu sancto & de animabus hominum.

Quod & manifestè de spiritu sancto designat, qui ablatis atq; extinctis peccatoribus & indignis, ipse sibi nouũ populum creet, & renouet faciem terræ, cùm per gratiã spiritus deponentes ueterem hominẽ cũ actibus suis, in nouitate uitæ cœperint ambulare. Et ideo de eo cõpetenter dicitur, Quia nõ in omnibus, neq; in his quæ caro sunt, sed quorum terra renouata fuerit, spiritus sanctus habitabit. Deniq; idcirco per impositionem manuũ apostolorum post baptismũ gratia & reuelatio sancti spiritus tradebatur. Sed & Saluator noster post resurrectionem cùm uetera iam transissent, & facta fuissent omnia noua (nouus ipse homo & primogenitus ex mortuis

Ioan.20.

renouatur quoq; per fidem suæ resurrectionis) apostolis ait: Accipite spiritũ sanctum. Hoc est

nimirum

nimirum quod & ipse Saluator Dominus in Euangelio designabat, cùm nouũ uinum in utres *Matth. 9.*
nouos mitti posse & in ueteres denegabat, sed iubebat utres fieri nouos, id est homines in no-
uitate uitæ ambulare, ut uinum nouũ, id est spiritus sancti gratiæ susciperẽt nouitatẽ. Hoc ergo
pacto operatio uirtutis Dei patris, & filij indiscretè super omnẽ pertenditur creaturã: spiritus
sancti uerò participationẽ à sanctis tantummodo haberi inuenimus. Propter quod dicitur, Ne *1. Cor. 12.*
mo potest dicere Dñm Iesum nisi in spiritu sancto. Et uix aliquando ipsi angeli digni habenẽ
audire: Accipietis uirtutẽ superuenientis spiritus sancti in uos. Propter quod & cõsequens pu- *Act. 1.*
to, quia qui peccauerit quidem in filiũ hominis uenia dignus est: pro eo quòd is qui uerbi Dei
rationis est particeps, si desinat rationabiliter uiuere, uidetur in ignorantiã & stulticiam deci-
disse, & propter hoc ueniã promereri: qui aũt dignus iam habitus est sancti spiritus participa- *Marc. 3.*
tione, & retrò fuerit cõuersus, hic re ipsa & opere blasphemasse dicitur in spiritũ sanctum. Sanè
ne quis existimet nos ex eo quòd diximus spiritũ sanctum solis sanctis præstari, patris uerò &
filij beneficia uel inoperationes peruenire ad bonos & malos, iustos & iniustos: prætulisse per
hoc patri & filio spiritũ sanctum, uel maiorẽ eius per hoc asserere dignitatẽ: quod utiq; ualde
inconsequens est. Proprietatẽ namq; gratiæ eius operisq; descripsimus. Porrò aũt nihil in Tri *In Trinitate ni*
nitate maius minúsue dicendũ est, quũ unius diuinitatis fons uerbo ac ratione sua teneat uni *hil maius aut*
uersa, spiritu uerò oris sui quæ digna sunt sanctificatione sanctificet, sicut in psalmo scriptũ est: *minus.*
Verbo Dñi cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorũ. Est etiam quædam inope- *Psal. 32.*
ratio Dei patris præcipua præter illam quam omnibus ut essent naturaliter præstitit. Est & Dñi *Personarum*
Iesu Christi præcipuũ quoddam ministeriũ in eos quibus naturaliter ut rationabiles sint con- *proprietates.*
fert, per quod ad hæc quę sunt, pręstatur eis ut bene sint. Est & alia quoq; etiã spiritus sancti gra
tia quæ dignis præstatur, ministrata quidem per Christũ, inoperata autem à patre secundum
meritum eorũ qui capaces efficiuntur. Quod manifestissimè indicat apostolus Paulus, unam
eandemq; uirtutem Trinitatis exponens in eo cùm dicit: Diuisiones sunt donorum, uel dona- *1. Cor. 12.*
tionum, idem autem spiritus: & diuisiones sunt ministeriorũ, idem autem Dominus: & diuisio
nes operationum sunt, idem autem Deus qui operatur omnia in omnibus. Vnicuiq; autem da
tur manifestatio spiritus secundum id quod expedit. Ex quo manifestissimè designatur quòd
nulla est in Trinitate discretio, sed hoc quòd donum spiritus Dei ministratur per filium, & ino-
peratur per Deum patrem. Omnia autem operatur unus atq; idem spiritus, diuidens singulis
prout uult. His igitur de unitate patris, & filij, & spiritus sancti protestatis, redeamus nunc ad
eum ordinem quem disserere cœperamus. Deus pater omnibus præstat ut sint: participatio *Creaturæ ratio*
uerò Christi secundũ id quod uerbum uel ratio est, facit ea esse rationabilia. Ex quo consequẽs *nales qd à Tri-*
est ea uel laude digna esse, uel culpa, quia uirtutis & malitiæ sunt capacia. Propter hoc conse- *bus personis in*
quenter adest etiam gratia spiritus sancti, ut ea quæ substantialiter sancta non sunt, participa- *Trinitate acce*
tione ipsius sancta efficiantur. Cùm ergo primò ut sint, habeant ex Deo patre, secundò ut ratio *perint.*
nabilia sint, habeant ex uerbo, tertiò ut sint sancta, habeant ex spiritu sancto: rursum Christi, se- *Confert hoc cũ*
cundũ hoc quòd iustitia Dei est, capacia efficiuntur ea quæ iam sanctificata autè fuerint per spi *Augustini regu*
ritum sanctũ: & qui in hunc gradum proficere meruerint per sanctificationẽ spiritus sancti, con *la: opera Trini*
sequentur nihilominus donum sapientiæ secundũ uirtutem & inoperationem spiritus Dei. Et *tatis ad extrà*
hoc puto Paulum dicere cùm ait, quibusdam dari sermonẽ sapientiæ, alijs sermonem scientiæ *sunt indiuisa.*
secundum eundem spiritum. Et designans unamquamq; discretionem donorũ, refert omnia *Ibid.*
ad uniuersitatis fontem, & dicit: Diuisiones sunt inoperationũ, sed unus Deus qui operatur o-
nia in omnibus. Vnde & inoperatio patris quæ præstat omnibus, clarior ac magnificentior in-
uenitur, cùm unusquisq; per participationẽ Christi secundum id quòd sapientia est, & secun-
dum id quòd scientia est, & sanctificatio est, proficit, & in altiores profectuũ gradus uenit: &
per hoc quòd participatione sancti spiritus factus est quis purior, atq; syncerior, effectus di-
gnos recipit sapientię, ac scientiæ gratiam, ut depulsis omnibus, expurgatisq; pollutionis atq;
ignorantiæ maculis, tantum profectum synceritatis ac pietatis accipiat: ut hoc quod accepit
à Deo ut esset, tale sit quale Deo dignum est, eo qui ut esset purè præstiterit ac perfectè, ut tam
dignum sit id quod est, quàm est ille qui id esse fecit. Ita namq; & uirtutem semper atq; in æter-
num manere, perciperet à Deo qui talis est, qualem esse uoluit ille qui fecit. Quod ut accidat,
atq; indesinenter atq; inseparabiliter adsint, & qui est, & ea quæ ab ipso facta sunt, sapere id o-
pus est instruere, atq; erudire ea, & ad perfectionem perducere ex spiritus sancti confirmatio-
ne, atq; indesinenti sanctificatione per quam solum Deum capere possunt. Ita ergo indesinenti *Profectuum ho*
erga nos opera patris, & filij & spiritus sancti per singulos quosq; profectuum gradus instau- *minis gradus*
rato corde uix fortè aliquando intueri possumus sanctã ac beatam uitam: in qua cùm post a- *quidam.*
gones multos in eam perueniri potuerit, ita perdurare debemus ut nulla utiq; nos boni illius
satietas capiat: sed quanto magis de illa beatitudine percipimus, tanto magis in nobis uel di-
latentur eius desideria, uel augeantur, dum semper ardentius patrem, & filium ac spiritum san

ctum, uel capimus, uel tenemus. Si autem aliquando satietas cepit aliquem ex his qui in summo perfectoque constiterint gradu, non arbitror quòd ad subitum quis euacuetur, ac decidat: sed paulatim, & per partes defluere eum necesse est: ita ut fieri possit interdum, ut si breuis aliquis lapsus acciderit, & citò resipiscat, atque in se reuertatur, non penitus ruere, sed reuocare pedem, & redire ad statū suum, & rursum statuere possit id quod per negligentiā fuerat lapsum.

Gradus deficientium.

DE DIMINVTIONE VEL LAPSV. CAP. IIII.

Homœosis de homine deficiente & proficiente in studio sapientiæ diuinæ.

Vt autem istam diminutionem, uel lapsum eorum qui se negligentius egerunt ostendamus, & similitudine alicuius exempli uti non uidetur absurdum. Igitur si sit aliquis qui peritia uel arte (uerbi gratia) geometriæ, uel medicinæ, paulatim fuerit imbutus usquequo uenerit ad perfectū, multo scilicet tempore institutionibus atque exercitijs semetipsum informans ut ad integrum supradictæ artis assumeret disciplinā: huic nunquam profectò accidere poterit, ut cùm peritus dormierit, euigilet imperitus. Nec enim ea quæ per læsionem aliquam uel debilitatem accidunt, in medium adducere aut cōmemorare nos conuenit. Neque enim similitudini propositæ exemploque conueniunt. Secundū ergo id quod proposuimus, geometres ille, uel medicus donec exercet se in meditationibus artis suæ, & rationabilibus institutis, permanet apud eum etiam scientia disciplinæ. Si uerò dissimulet ab exercitijs, & negligat ab industria, paulatim primò per negligentiam pauca excidunt, tum deinde etiam plura, & ita permultum abeunt omnia in obliuionem, atque uniuersa ex memoria penitus abolentur. Potest sanè fieri, ut cùm decidere ab initio cœpit, & parua adhuc corrumpi negligētia, si resuscitetur, & citius in semetipsum reuertatur, repetat ea quæ adhuc nuper amissa sunt, & recolat ea quæ ab eo fuerant tenui abolitione sublata. Transferamus nunc hoc ad eos qui se Dei scientiæ ac sapientiæ dederunt, cuius conditio atque industria incomparabilibus omnino reliquas disciplinas supereminet modis, secundum propositæ similitudinis formam: uel quæ sit assumptio scientiæ, uel quæ sit eius abolitio contemplemur: maximè cùm audiamus ab Apostolo, cùm de perfectis dicitur, quòd facie ad faciem gloriā Domini ab interioribus reuelationibus speculabuntur. Verùm nos uolentes diuina in nos beneficia demonstrare, quæ nobis per patrem & filium & spiritum sanctum præbentur, quæ trinitas totius est sanctitatis fons, excessu quodam etiam hoc diximus, & sermonem de anima quæ inciderat, strictim licet cōtingendum putauimus, uicinum utputa locum de natura rationabili differentes. Opportunius tamen in eo loco proprio de omni rationabili natura quæ in tria genera speciesque distinguitur, Deo uobis per Iesum Christum & sanctum spiritum concedente, disputabimus.

2. Cor. 3.

DE RATIONALIBVS NATVRIS. CAP. V.

Propositio.

Post eam dissertionem quam de patre, & filio, & spiritu sancto quantum ualuimus, breuiter digessimus, consequens est etiam de naturis rationalibus, ac de speciebus earum, & ordinibus, uel officijs tam sanctarum quàm etiam malignarum uirtutū, sed & de his qui inter has bonas & malas medij quidam sint, & ut hîc in agone atque in certamine positi, pauca disserere (quam plurima namque in sanctis scripturis inuenimus) ordinū quorundam atque officiorum tam sanctorum quàm etiam contrariorum nomina prius proponentes. Tunc deinde quid sibi uelit horum significatio, pro uiribus nostris discutere pertentabimus. Sunt quidam sancti angeli Dei, quos Paulus ministeriales spiritus appellat, ad ministerium destinatos, propter eos qui hæreditatem capiunt in salutem. Apud ipsum quoque sanctum Paulum inuenimus, nescio unde sumentem, cognominantem tamen quasdam sedes & dominationes, & principatus, & potestates: & post enumerationem horum, ueluti alia adhuc quædam rationabilia officia atque ordines esse sentiēs præter eos quos suprà dixerit, ait de Saluatore: Qui est super omnem principatum, & potestatem, & uirtutem, & dominationem, & omne nomē quod nominatur non solùm in hoc seculo, sed etiam in futuro. Ex quo uidelicet ostendit esse quædam præter hæc quæ commemorauit, quæ nominentur quidem in hoc seculo, non tamen ab ipso enumerata fuerint, fortè nec ab alio aliquo intellecta: esse uerò alia quæ in hoc seculo quidem non nominentur, tamen nominabuntur. Tunc deinde sciendum est, quia omne quod rationabile est, & ratio in terminos statutaque declinat, sine dubio per præuaricationem recti iustitiæ efficitur in peccato. Est ergo omnis creatura rationabilis laudis & culpæ capax. Laudis, si secundum rationem quam in se habet, ad meliora proficiat. Culpæ, si rationem recti, tenoremque declinet, propter quod rectè etiam pœnis & supplicijs subiacet. Quod etiam de ipso diabolo, & his qui cum ipso sunt, & dicuntur eius angeli, sciendum est. Exponendæ tamen sunt etiam appellationes eorum, ut sciamus quæ sint ista de quibus sermo nobis mouendus est. Diaboli igitur nomen & Satanæ & Maligni in multis scripturæ locis designatur, qui & inimicus Dei esse describitur. Necnon & quidam angeli diaboli nominantur, sed & princi-

Heb. 1.
1. Nomina angelorum.
Thronos.
Ephe. 1.
2. Naturarum rationabilium propria.
3. De angelorū malorum nominibus.

principes mundi huius, qui utrùm ipse sit diabolus, an alius quis, nondũ manifestè declaratũ
est. Principes quoq; huius mũdi quidẽ dicũtur sapientiã quandã habẽtes quæ destruetur: sed *1.Cor. 1.*
utrùm isti sunt principes illi qui sunt principatus aduersus quos nobis est colluctatio, an alij *Eph. 6.*
sunt, nõ facilè mihi ab aliquo pronunciandũ uidetur. Post principatus aũt & potestates quæ-
dã nominãtur aduersus quas colluctatio nobis est, & agon geritur: scilicet aduersus principes
mũdi & rectores tenebrarũ harum: quæ etiam spiritalia malitiæ in cœlestibus ab ipso Paulo
nominantur. Quid autem dicendũ est etiã de spiritibus malignis, & dæmonibus immundis
qui in Euãgelijs nominanẽ? Tũ deinde, appellanẽ quædã enim simili nomine cœlestia. Sed *Philip. 2.*
quæ dicunẽ genu flectere, uel esse flexurs in nomine Iesu, sed & terrestria & inferna quæ per or-
dinẽ Paulus enumerat, in loco sanè in quo de rationalibus naturis disseremus, reticere nõ con
uenit, cũ de nobis quidẽ hominib. qui utiq; rationabile animal esse dicimur, pertractabimus.
Sed ne illud quidẽ ociosè prætereundum est, ꝙ etiã de nobis ipsis hominibus diuersi quidem 4 *De hominũ*
ordines nominanẽ, cùm dicĩ: Pars Dñi populus eius Iacob, funiculus hæreditatis eius Israel. *ordinibus.*
Pars autẽ angelorũ dicunẽ cæteræ nationes: quoniã quidem cùm diuideret excelsus gentes, &
dispergeret filios Adam, statuit fines gentium secũdum numerum angelorũ Dei. Et idcirco cũ *Deut. 32.*
cæteris rationalibus naturis etiam humanæ animæ ratio peruidenda est. Igitur tot & tantis 5 *Quæstio, An*
ordinũ officiorumq; nominibus cognominatis, quibus certum est subesse substantias, requi- *Deus Angelos*
rendum est utrùm conditor & creator omnium Deus, quosdam quidem ex his ita fecerit san- *& Animas ta-*
ctos ac beatos, ut nihil possint recipere omnino contrariũ: & quosdã ita fecerit, ut possint tam *les cõdiderit ut*
uirtutis ꝙ malitiæ esse capaces: aut si putandũ est quòd alios ita fecerit, ut omnino incapaces *quidã ex his la*
sint ad uirtutem, & alios maliciam quidem nequaquã posse recipere, solummodo sũt posse in *bi possent in*
beatitudine permanere: alios uerò tales qui possint utraq; recipere. Vt aũt ex ipsis nomini- *maliũ, quidã ue*
bus prima nobis inquisitio moueatur, cõsideremus si sancti angeli ex quo sunt, semper sancti *rò non possent*
fuerunt, & sancti sunt, sanctiq; erunt, & neq; receperũt unquã, neq; recipere potuerũt peccati lo *labi.*
cum. Tum deinde etiã hi qui sancti principatus appellantur, cõsideremus, si statim ut creati
à Deo sunt, principatũ exercere cœperunt in aliquos qui eis essent subiecti. Similiter autem
& quæ appellantur potestates, utrùm tales & in hoc ipsum creatæ sunt ut exercerent potestatẽ,
an meritum aliquod istud est & præmium uirtutis, per quod ad potestatem istam dignitatẽq;
uenerunt. Necnon & hi qui throni dicuntur, uel sedes: an istam beatitudinis sedem stabilita-
temq; simul cum substantiæ suæ prolatione meruerint, an ex uolũtate sola hæc possideãt crea-
toris. Vel quæ appellantur dominationes, hæ si quòd dominantur, non per factu sui meritum
eis fuerit additũ, sed de conditionis prærogatiua donatũ sit, & ideo sit ab eis inseparabile quo-
dammodo, ac naturale. Quod utiq; si ita recipiamus, ut putentur sancti angeli, & sanctæ pote-
states, & beatæ sedes, gloriosæq; uirtutes, & magnificæ dominationes substãtialiter potestates
istas ac dignitates gloriasq; possidere: cõsequẽs sine dubio uidebiẽ etiã ea quæ in cõtrarijs of-
ficijs nominata sunt, ad hũc modũ intelligi debere: ut principatus illi aduersus quos nobis est
colluctatio, illud ipsum obluctans ac resistens omni bono propositum nõ postmodũ recepis-
se declinantes à bono per arbitrij libertatẽ, sed cũ ipsis simul substantialiter extitisse: similiter
etiã potestates & uirtutes, nec esse in eis minorẽ substãtiis sua malitiam posteriorẽ. Illos quoq;
mundi tenebrarũ rectores, & principes appellauit, eò quod principatus, & qui obtinent tene-
bras, non ex peruersitate propositi, sed ex cõditionis necessitate dicunẽ descẽdere. Eadẽ quoq;
de spiritalibus nequitiæ, & de spiritibus malignis, & dæmonibus immundis cõsequẽtiæ ipsius
ratio coget intelligi. Quod si id de malis, cõtrarijsq; uirtutib. intelligi uideẽ absurdũ, sicut cer-
tè absurdũ est, ut causa malitiæ ipsarũ remota ab arbitrij sui proposito cõditori earũ necessariò
adscribaẽ: quomodo nõ etiã de bonis sanctisq; uirtutibus cogimur similia cõfiteri, id est quia
non substantiale sit in ipsis bonũ, quod utiq; in solo Christo & in spiritu sancto euidenter esse
ostendimus, sine dubio utiq; & in patre. Non eñ trinitatis natura habere aliquid cõpositionis
ostensa est, ut hæc ei consequenter uideanẽ accidere. Vnde superest ut omnis creatura sui ope- *αὐτεξούσιος.*
ris, suorumq; motuũ fuerit, quòd uirtutes istæ quæ uel principatũ agere in alijs, uel potestatem
exercere, uel dominationẽ uideanẽ, ex merito, & non per cõditionis prærogatiuã prælatæ sint *Testimõijs scri*
& superpositæ his quibus præesse, uel in quos potestatẽ exercere dicunẽ. Sed ne de tantis ac tã *pturæ probat,*
difficilib. rebus cõsequentiæ solius ratione inuitati uideamur asserere, atq; ex cõiecturis tantũ- *Dæmones non*
modo in assensum cogere auditores, uideamus si quid etiã de scripturis sanctis possumus ad- *natura, sed uo-*
sernõis assumere, quarũ auctoritate hæc credibilius astruanẽ. Et primùm quidẽ de malis uirtu *luntate malos,*
tibus quid sancta scriptura cõtineat, proferamos, tũ deinde etiã de cæteris inuestigabimus, se- *suo scelere pro*
cundum quòd Dominus nos fuerit illuminare dignatus, ut in rebus tam difficilibus quid ma *lapsos esse in*
gis ueritati sit proximũ, uel quid secundũ pietatis regulã opinandũ sit, consequamur. Inueni- *mendaciũ, &*
mos namq; in Ezechiele propheta duas quasdam prophetias scriptas esse ad principem Tyri; *apostatas fa-*
quarum prima fortasse uidebitur alicui, antequam audiat & secundã, dici de homine aliquo *ctos.*

qui princeps fuerit Tyriorum. Et ideo nos interim nihil de prima illa sumemus. Secunda uerò quoniam euidentissimè talis est, ut nihil prorsus de homine, sed de uirtute aliqua superiori intelligi debeat, quæ delapsa fuerit à superiorib. ad inferiores, & ad deteriora deiecta, ex ipsa deferemus exemplum: ex quo manifestissimè demonstretur contrarias istas magnasq; uirtutes nõ natura tales esse cõditas, uel creatas, sed de melioribus uenisse in peius, atq; in deterius esse cõuersas: beatas quoq; illas uirtutes nõ esse talis naturæ quæ cõtrarium recipere non posit si uelit, ac negligat, & status sui beatitudinem non omni cautela custodiat. Si enim is qui dicitur princeps Tyri, refertur quia inter sanctos erat, & immaculatus erat, & in paradiso Dei cõstitutus, corona quoq; decoris & plenitudinis exornatus, is qui talis erat quomodo aliquo sanctorum inferior putandus est? Corona em̃ decoris & pulchritudinis ipse fuisse, & in paradiso Dei ambulasse immaculatus describitur: & quomodo ab aliquo putari solet q̃ iste talis non unus fuerit de illis sanctis beatisq; uirtutibus, quas unq; in beatitudine positas, non alio quàm tali honore præditas esse credẽdum est? Sed uideamus tandẽ quid etiam ipsa prophetica uerba

Ezech. 28. nos doceant. Et factus est, inquit, sermo Dñi ad me, dicẽs: Fili hominis accipe lamentum super principem Tyri, & dic ei, Hæc dicit Dñs Deus: Tu signaculum similitudinis, & corona decoris in delicijs paradisi fuisti: omni lapide uel gemma bona exornatus es, & indutus sardio, & topazio, & iaspide, argento & auro insertus, & achate, amethysto, & chrysolito, & beryllo, & onychio, auro quoq; replesti thesauros tuos, & promptuaria tua in temetipso. Ex qua die creatus es cum Cherubim posui te, in monte sancto Dei fuisti, in medio lapidum igneorũ fuisti immaculatus tu in diebus tuis, ex qua die creatus es tu, donec cõminuendæ sunt iniquitates in te ex multitudine negociationis tuæ. Replesti iniquitate promptuaria tua, & peccasti, & uulneratus es, & à monte Dei eieci te Cherub de medio lapidum igneorum: & elatũ est cor tuum in decore tuo, corrupta est disciplina tua cum multitudine tua propter multitudinem peccatorũ tuorũ, & iniquitatũ tuarũ, & negociatione tua polluisti sancta sua. Et educam ignẽ de medio, & comedet te, & dabo te in cinerem ac fauillã super terrã in conspectu omniũ uidentiũ te, & omnes qui sciebant in gentibus, mœrebũt te. Perditio effectus es, & nõ subsistes ultrà in æternũ tempus.

Hæc cùm ita dicta sint, quis est qui audiens, Signaculũ similitudinis, & corona decoris in delicijs paradisi fuisti: uel audiens quòd ex quo creatus es tu, cum Cherubim posui te in monte sancto Dei: ultrà sensum suũ poterit relaxare, ut de aliquo hominũ, uel sanctorũ, nõ dicam Tyri principe hæc dicta esse suspicetur? aut quos lapides igneos putabit, in quorũ medio ab eo aliquis cõuersari poterit? Aut quis immaculatus ab ipsa die qua creatus est, intelligi poterit, in quo postea aliquando iniustitiæ in ipso inuentæ sint, & tunc in terram proiectus esse dicatur? Quod unq; significat, quia de eo dicitur, qui cùm non esset in terra, in terram proiectus est: cuius etiam sancta polluta esse dicuntur. Hæc quidem de principe Tyri ex propheta Ezechiele

Quasi uerò allegoria p̃het. quæ in aduersariã uirtutem referuntur, ostẽdimus, per quæ manifestissimè dæmõstratur quòd
Angelus præses Tyriorum. sancta uirtus hæc fuerit & beata, de qua beatitudine ex quo in ea inuenta est iniquitas, ruerit, in terramq; demersa est, & non per naturam cõditionemq; talis extiterit. Arbitrãtur ergo dici hoc de Angelo quodam, qui Tyriorũ gentis dispẽsandæ sit sortitus officiũ, cui etiam animæ eorũ procurandæ uidentũ esse commissæ. Quam sanè Tyrũ, uel quas Tyriorum animas sentire debeamus: utrùm hanc quæ in Phœnices prouinciæ regionibus sita est, an aliam aliquam cuius hæc quam in terris nouimus, forma est: & animas Tyriorum utrùm horum, an eorum qui domestici sunt illius Tyri quæ spiritaliter intelligitur, in hoc loco nõ uidetur requirendum: ne fortè uelut in transitu de tantis & tam absconditis rebus uideamur inquirere, quod utiq; pro-

Esa. 14. prium uel opus exigit uel laborem. Rursum tamen etiam de alia uirtute contraria ab Esaia
Hæc prophetia de interitu Baltassar Regis Chaldeorũ, & fine primæ Monarchiæ, interpretanda erat. propheta talia quædam docemur. Ait enim: Quomodo descendit de cœlo Lucifer, qui manè oriebatur? cõfractus est, & collisus in terram qui immittebat ad omnes gentes? Tu uerò dixisti in corde tuo: Ascendam in cœlũ, super stellas cœli ponam meum thronũ, sedebo in monte excelso super omnes excelsos qui sunt in aquilone, ascendam super nubes, ero similis altissimo. Nũc aũt in infernũ demergeris, & in fundamenta terræ. Qui te uiderint admirabũtur super te, & dicent: Hic est homo qui exacerbabat totam terram, qui mouebat reges, qui fecit uniuersum orbẽ desertũ, qui urbes destruxit, nec eos qui in uinculis sunt, resoluit. Omnes reges gentium dormierũt in honore, unusquisq; in domo sua: tu uerò projcieris in montibus sicut mortuus & execrabilis cũ multis mortuis qui trãsfossi sunt gladijs, & descẽderũt in infernũ. Sicut uestimentũ sanguine concretũ & infectũ nõ erit mũdũ, ita nec tu quidem eris mũdus pro eo quòd terram meam perdidisti, & populũ meũ occidisti, non manebis in æternũ tempus. Semen pessimũ præpara filios tuos ad interfectionem pro peccatis patris tui, ne resurgant, & terram hæreditate possideant, & repleant terram bellis, & insurgam in eos, dicit Dñs sabaoth, & deperire faciam nomen ipsorum, reliquias, & semen eorum. Manifestissimè ergo per hæc ostenditur cecidisse de cœlo is utiq; qui prius erat Lucifer, & qui manè oriebatur. Si enim (ut putant) ali-

qua na-

qua natura tenebrarum erat, quomodo antè fuisse lucifer dicitur? uel quomodo poterat oriri manè qui nihil in se habebat ex luce? Sed Saluator docet nos de diabolo dicens: Ecce uideo *Luc. 10.* satanam cecidisse de cœlo sicut fulgur. Lux enim erat aliquando. Sed & Dominus noster, qui ueritas est, gloriosi aduentus potentiam nihilominus fulguri comparauit dicens: Sicut enim fulgur à summo cœlo fulget usq; ad summum eius, ita erit aduentus filij hominis. Et nihilominus *Matth. 24.* hunc fulguri comparat, & dicit eum cecidisse de cœlo: ut ostenderet per hoc fuisse & ipsum aliquando in cœlo & habuisse locum inter sanctos, & participasse de hac luce, de qua omnes sancti participant, ex qua angeli lucis efficiuntur, & Apostoli mundi dicuntur à Domino. Hoc ergo modo erat iste lux aliquando antequam præuaricaretur & caderet in hunc locum, & gloria eius cõuerteretur in puluerem, quod est propriè impiorum, sicut & Propheta dicit: ex quo *Princeps mundi est satan apostata.* & princeps huius mundi, id est terrenæ habitationis appellatus est: principatum namq; egit in eos qui eius malitiæ obsecuti sunt, quomodo quidem totus hic mundus (mundum autẽ nũc terrenum istum appello locum) in maligno positus est, & in hoc apostata. Quòd autem apostata sit iste, id est refuga, etiam Dominus in Iob ita dicit: Educes autem draconem in hamo apostatã, id est refugam. Certum est autem quia draco ipse diabolus intelligitur. Si ergo contra *Iob. 40.* riæ uirtutes refugæ nominantur, & immaculatæ fuisse aliquando dicuntur, immaculatum aũt esse præter patrem & filium & spiritum sanctum nulli substãtialiter inest, sed sanctitas in omni *Sanctitas in omni creatura accidens.* creatura accidens res est: quod autem accidit, & decidere potest: & istæ uirtutes cõtrariæ immaculatæ aliquando fuerũt, & inter illas utiq; fuerũt quæ adhuc immaculatæ permanẽt. Per hoc ostẽditur neq; substãtialiter, uel naturaliter esse aliquid immaculatum, neq; substãtialiter pollutũ: & per hoc cõsequens est in nobis esse, atq; in nostris motibus, ut uel beati & sancti simus, uel per desidiam & negligentiam à beatitudine in malitiam & perditionem uergamus in tan- *ri τόπος* tum ut unus perfectæ (ut ita dixerim) malitiæ si peccatum suum neglexerit, usq; ad eum statũ deueniat, ut ea quæ dicitur, contraria uirtus efficiatur.

DE FINE VEL CONSVMMATIONE CAP VI.

FINIS uel consummatio rerum perfectarum cõsummatarumq; uidetur esse iudiciũ. Quæ res etiam nos in hoc loco commonet, quòd ad hæc tam ardua & difficilia intelligenda, si quis ille est qui legendi horum, & talia cognoscẽdi desiderium ceperit, perfectum & eruditũ sensum debet adhibere: ne fortè si aut nullũ usum in huiuscemodi quæstionibus habuerit, uana quædam hæc illi & superflua uideantur: aut si iam præiudicatũ & præuẽtum animum gerit, hæretica hæc & contra fidem catholicam putet, non tam ratione conuincens, quàm animi sui præiudicio definiens. Quæ quidem à nobis etiam cum magno metu & cautela dicũtur, *Non asseuerat.* discutientibus magis & pertractantibus quàm pro certo ac definito statuentibus. Indicatum namq; à nobis in superioribus est, de quibus manifesto dogmate terminandum sit, quod & pro uiribus nos fecisse puto, cùm determinatè loqueremur. Nũc autem disputãdi specie magis quàm definiẽdi prout possumus, exercemur. Finis ergo mũdi & consummatio dabitur, *De Mũdi fine.* cùm unusquisq; pro merito peccatorũ etiã pœnis subijcietur: quòd tempus Deus solus agnoscit, quãdo unusquisq; quod meretur, expẽdet. In unũ sanè finem putamus quòd bonitas Dei per Christũ suũ uniuersam reuocet creaturam, subactis & subditis etiam inimicis. Sic enim dicit sancta scriptura: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis: donec ponam inimicos *Psal. 110.* tuos, scabellũ pedum tuorũ. Quod si minus nobis manifestũ est, quid in hoc indicet propheticus sermo, ab Apostolo discamus apertius dicẽte, quòd oportet Christũ regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus suis: quod sanè ista quidem Apostoli tam aperta sententia satis *1. Cor. 15.* nos edocuit. Quid sit, Inimicos poni sub pedibus, audi adhuc eum in cõsequentibus. Oportet eñ ei omnia esse subiecta. Quæ ergo est subiectio qua Christo debẽt esse omnia subiecta? Ego *Christo subiecti.* arbitror quia hæc ipsa qua nos quoq; optamus ei esse subiecti, qua subiecti ei sunt & Apostoli, & omnes sancti qui secuti sunt Christũ. Subiectionis enim nomẽ qua Christo subijcimur, salutem quæ à Christo est, indicat subiectorũ: sicut & Dauid dicebat, Nónne Deo subiecta erit anima *Psal. 61.* mea? ab ipso enim salutare meum. Talem igitur finem uidentes, cùm omnes inimici subiecti erunt Christo, & cùm nouissimus inimicus destruetur mors, & cùm tradetur à Christo cui omnia subiecta sunt, regnum Deo patri, ab isto inquam tali fine rerũ contẽplemur initia. Semper eñ similis est finis initijs: & ideo sicut unus omniũ finis, ita unũ omniũ intelligi debet initium: & sicut multorũ unus finis, ita ab uno initio multæ differẽtiæ ac uarietates, quæ rursum per bonitatem Dei & subiectionẽ Christi, atq; unitatẽ spiritus sancti in unum finem qui sit initio similis reuocant: omnes scilicet hi qui in nomine Iesu genu flectentes, per hoc ipsum sub- *Phil. 2.* iectionis suæ insignia declararunt, qui sunt cœlestium, terrestrium & infernorum: in quibus tribus significationibus omnis uniuersitas indicatur: hi uidelicet qui ab illo uno initio pro suis unusquisque motibus uariè acti per diuersos ordines pro merito dispensati sunt. Non enim in his bonitas substantialiter inerat, sicut in Deo & Christo eius, & in spiritu sancto.

In hac

In hac enim sola trinitate, quæ est auctor omnium, bonitas substantialiter inest: cæteri uerò accidentem eam ac decidentē habent, & tunc sunt in beatitudine, cùm de sanctitate ac sapiētia & de ipsa diuinitate participant. Si uerò ab huiusmodi participatione negligāt atq; dissimulēt, *Quisq; sibiipsi causa lapsus.* tunc uitio propriæ desidiæ alius citius, alius tardius, plus alius, alius minus, ipse sibi causa sui lapsus uel casus efficiē. Et quō ut dicimus, casus iste uel lapsus quo de statu suo quisq; declinat, quāplurimam in se habet diuersitatē pro mētis ac propositi motibus, quòd alius leuius, alius grauius ad inferiora declinat, in hoc iam iustū iudiciū Dei prouidētiæ, ut unicuiq; secundū diuersitatē motuū pro merito sui decessus & cōmotionis occurrat. Ex his sanè qui in illo initio permāserūt, quod futuro fini simile esse descripsimus, quidā ex ipsis uel ordinatione ac dispensatione mundi, ordinē angelicū sortiuntur, alij uirtutum, alij principatuū, alij potestatū, quo in eos uidelicet exerceant potestatē, qui habere super caput indigent potestatē: alij thronorū ordinem, id est iudicādi uel regēdi eos qui hoc indigēt, habētes officium: alij dominationum, sine dubio super seruos: quæ omnia eis pro merito & profectibus suis quibus in Dei participationem immutationemq; profecerant, æquo iustoq; iudicio diuina cōtulit prouidentia. Hi uerò qui de statu primæ beatitudinis moti quidē sunt, nō tamē irremediabiliter moti, illis quos suprà descripsimus sanctis beatisq; ordinibus subiecti sunt ad regendū: quorū adiutorio usi, & institutionibus ac disciplinis salutaribus reformati, redire ac restitui ad statum beatitudinis possunt. Ex quibus existimo, prout ego sentire possum, hunc ordinem humani generis institutum, qui uiq; in futuro seculo, uel superuenientibus seculis, cùm cœlum nouum & terra noua secundum omnes iam cœperit, restituetur in illam unitatem quam promittit Dominus Iesus dicens ad Deum patrem pro suis discipulis: Nō pro istis rogo solùm, sed pro omnibus qui credituri sunt per uerbum eorū in me, ut omnes unum sint, sicut ego in te pater, & tu in me, & isti in nobis unum sint. Et iterū ubi ait: Vt sint unum, sicut & nos unū sumus, ego in ipsis, & tu in me, ut sint & ipsi cōsummati in uno. Et sicut cōfirmat nihilominus Paulus Apostolus dicēs: Donec occurramus omnes in unitate fidei in uirum perfectum, & in mēsura ætatis plenitudinis Christi. Et sicut idem Apostolus iam eos etiam in præsenti uita in Ecclesia positos, in qua utiq; futuri regni est forma, ad hāc eandem unitatis similitudinem cohortatur dicēs: Vt eadem dicatis omnes, & nō sint in uobis schismata, sitis aūt perfecti in uno eodemq; sensu, atq; in una eademq; sentētia.

Ab hac opinione non omnino dissentit Ambrosius, enarrans cap. epist. ad Ephe. 3. Nec abhorret Hierony. exponēs psal. 23.

Ioan. 17.

Eph. 4.

1. Cor. 1.

Nota.

De lapsu diabolorum, et an spes esse possit conuersionis quorundam.

Sciēdum tamē, esse quosdā, qui ex uno principio quod suprà diximus, delapsi sunt in tātam indignitatē ac malitiā, ut indigni habiti sint institutione hac, uel eruditione qua per carnem humanū genus adiutorio uirtutū cœlestiū instituitur atq; eruditur, sed è contrario etiam aduersarij atq; repugnātes his qui erudiuntur atq; imbuuntur, existūt. Vnde & agones quosdam atq; certamina omnis hæc habet uita mortalium, reluctātibus scilicet & repugnantibus aduersum nos his sine ullo respectu qui de statu meliori dilapsi sunt, qui appellanē diabolus & angeli eius, cæteriq; ordines malitiæ, quos Apostolus de uirtutibus cōtrarijs nominauit. Iā uerò si aliqui ex his ordinibus qui sub principatu diaboli agūt, ac malitię eius obtemperāt, poterūt aliquādo in futuris seculis cōuerti ad bonitatē, pro eo quod est in ipsis liberi facultas arbitrij: an uerò permanēs & inueterata malitia uelut in naturā quandā ex cōsuetudine cōuertaē, enā tu qui legis probato, si omnimodè neq; in his quę uidētur temporalibus seculis, neq; in his quæ nō uidētur, & æterna sunt, penitus pars ista ab illa etiā finali unitate, atq; cōuenientia discrepabit. *Cautè lege.* Interim tā in his quæ uidētur, & temporalibus seculis, q̃ in illis quæ non uidētur & æterna sunt, omnes isti pro ordine, pro ratione, pro modo & meritorū dignitatibus dispēsantur: ut alij in primis, alij in secūdis, nōnulli etiā in ultimis tēporibus, & per maiora ac grauiora supplicia, necnō & diuturna, ac multis (ut ita dicā) seculis tolerata asperiorib. emendationibus reparati & restituti eruditionibus primò angelicis, tū deinde etiā graduū uirtutibus, & sic per singula ad superiora prouecti usq; ad ea quæ sunt inuisibilia & æterna peruentāt, singulis uidelicet quibusq; cœlestiū uirtutū officijs quadā eruditione in specie peragratis. Ex quo, ut opinor, hoc cōsequētia ipsa uidetur ostēdere, unāquamq; rationabilē naturā posse ab uno in alterū ordinem transire, & per singulos in oēs, & ab omnibus in singulos peruenire, dū accessus profectuum defectuumúe uarios pro motibus uel conatibus proprijs unusquisq; pro liberi arbitrij facultate perpetitur. Quoniam sanè uisibilia quædā dicit esse Paulus & temporalia: alia uerò præter hæc inuisibilia & æterna, quærimus quomodo hæc quæ uidētur tēporalia sint: utrum ne pro eo quod nihil omnino post hæc erūt in omnib. illis futuris spatijs ac seculis, quibus dispersio illa unius principij, atq; diuisio ad unū eundē modum ac similitudinē reparetur: an pro eo quòd habitus quidē eorū quæ uidenē transeat, non tamen eorū qualitas omnimodè corrumpaē: Et Paulus quidē uideē id quod posterius diximus cōfirmare, cū dicit: *1. Cor. 7.* Transit enī habitus huius mundi. Sed & Dauid cū dicit: Cœli peribunt, tu aūt permanes, & oēs *Psal. 102.* sicut uestimentū ueterascent, & uelut amictū mutabis eos, sicut uestimentū mutabuntur: eadē uidetur ostendere. Si enim mutabuntur cœli, utique non perit quod mutatur: & si habitus

mundi

Mundi trãſmutatio.

mundi tranſit, non omnimodè exterminatio, uel perditio ſubſtantiæ materialis oſtendit, ſed immutatio quædam fit qualitatis, atq; habitus transformatio. Eſaias quoq; cùm prophetiam dicat, quia erit cœlum nouum, & terra noua, ſimilem ſine dubio ſuggerit intellectum. Innouatio namq; cœli & terræ, & tranſmutatio huius mũdi, & immutatio cœlorum, his ſine dubio præparabitur, qui per illam uiam quam ſuprà oſtendimus, iter agentes, ad illum finem beatitudinis tendunt, cui etiam ipſi inimici ſubijciendi dicuntur, in quo fine omnia & in omnibus dicitur eſſe Deus. In hoc fine ſi quis materialem naturam, id eſt corpoream, penitus interituram putet, nullo omnino genere intellectui meo occurrere poteſt quomodo tot & tantæ ſubſtantiæ uitam agere & ſubſiſtere ſine corporibus poſſunt, cùm ſolius Dei, id eſt patris & filij & ſpiritus ſancti naturæ id propriũ ſit, ut ſine materiali ſubſtantia, & abſq; ulla corporeæ adiectionis ſocietate intelligatur ſubſiſtere. Alius fortaſſe dicet, quoniam in illo fine omnis ſubſtantia corporalis ita pura erit atq; purgata, ut ætheris in modum & cœleſtis cuiuſdã puritatis atq; ſynceritatis poſsit intelligi. Certius tamen qualiter ſe habitura ſit res, ſcit ſolus Deus, & ſi qui eius per Chriſtum & Spiritum ſanctum amici ſunt.

1. Cor. 15.
Cautè lege.

De incorporeis & corporeis CAP. VII.

Non aſſeuerat.

HAEC quidẽ quæ ſuperius diſſeruimus, in generali nobis ſermone digeſta ſunt, per conſequentiam magis intellecta quàm definito dogmate pertractata atq; diſcuſſa de rationabilibus naturis, ſecundum eum locum quem de patre & filio & ſpiritu ſancto pro noſtris uiribus expoſuimus. Nunc ergo uideamus quæ ſint de quibus diſſerere in conſequentibus conuenit ſecundum dogma noſtrum, id eſt ſecundum eccleſiæ fidem. Omnes animæ atq; omnes rationabiles naturæ factæ ſunt: quoniam quidem omnia à Deo per Chriſtum facta ſunt, ſicut generaliter Ioannes docet in Euangelio, dicens: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Per ſpecies autem & numeros ordinemq; deſcribens ea quæ facta ſunt Paulus Apoſtolus diſſerit hoc modo, quo omnia oſtẽdit facta eſſe per Chriſtum, dicẽs: Et omnia in ipſo creata quæ in cœlis, & quæ in terra, ſiue uiſibilia, ſiue inuiſibilia, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt, & ipſe ante omnes, & ipſe eſt caput. Manifeſtè ergo in Chriſto, & per Chriſtũ facta eſſe omnia & creata pronũciat, ſiue uiſibilia, quæ ſunt corporalia, ſiue inuiſibilia, quæ nõ alia etiam arbitror quàm incorporeas ſpiritalesq; uirtutes. Horũ aũt quæ corporea uel incorporea generaliter dixerat, ut mihi uidetur, in ſequentibus enumerat ſpecies, id eſt ſedes, dominationes, principatus, poteſtates, uirtutes.

Omnes animæ & creaturæ rationales à Deo factæ ſunt.
Ioan. 1.
Col. 1.

Hæc aũt à nobis prædicta ſint uolentibus per ordinẽ ad inquiſitionẽ ſolis & lunæ, uel ſtellarũ per cõſequentiã peruenire: utrũ inter principatus haberi cõueniat pro eo quòd dicunt in principatũ diei facta, uel noctis: an putanda ſint iſtũ ſolẽ habere principatũ diei, ac lunã noctis, quos illuminãdo officium gerunt, nõ tamẽ ſint de illo ordine principatuũ principes. Verũtamẽ cũ dicitur, Quia omnia per ipſum facta ſunt, & in ipſo creata ſunt omnia, ſiue quæ in cœlis ſunt, ſiue quæ ſunt in terra, nõ poteſt dubitari quòd etiam ea quæ in firmamẽto ſunt, quod cœlũ utiq; appellatur, in quo luminaria iſta poſita eſſe dicunt, inter cœleſtia eſſe numerent. Cùm deinde omnia facta eſſe, uel creata, & in his quæ facta ſunt, nihil eſſe quod non bonũ malumq; recipiat, atq; utriuſq; capax ſit, ſermo diſputationis inuenerit: quomodo putabitur conſequens quod etiã noſtrorũ quidã de ſole & luna, uel de ſyderibus opinantur, ut inconuertibiles ſint, & contrarij incapaces? Idq; nõnulli etiam de ſanctis angelis, hæretici uero etiã de animabus quæ apud illos ſpiritales naturæ appellãtur, exiſtimauerunt.

Gen. 1.
De corporibus cæleſtibus an ſint inconuertibilia.
Inquirit.

Primò ergo uideamus quid ipſa ratio de ſole & luna ac ſtellis inueniat, ſi rectum eſt quod quidam putant, inconuertibilitatis eos eſſe alienos: & quantum fieri poteſt de ſanctis ſcripturis primũ adhibeatur aſſertio. Iob nãq; ita uidetur oſtẽdere, quòd nõ ſolum ſtellæ poſſunt eſſe ſubditæ peccatis, uerumetiã quòd mundæ non ſint à contagione peccati. Ita namq; ſcriptum eſt: Stellæ quoq; non ſunt mundæ in conſpectu eius. Quod nõ utiq; de corporis earum ſplendore ſentitur: uerbi cauſa, ut ſi diceremus, ueſtimentũ nõ eſt mundũ, quod ſi ita intelligatur, ad conditoris ſine dubio reuocatur iniuriã, ſi quid immundum in ſplendore earũ corporis accuſetur. Si enim per induſtriam ſuam, neq; lucidius ſibi corpus aſſumere, neq; minus purum per deſidiam poterunt, cur quaſi non mundæ ſtellæ culpabuntur, ſiue quæ mundæ ſunt laudabũtur?

Inquirit.
Iob 25.

Sed ut hæc manifeſtius intelligi poſsint, etiam illud primò debemus inquirere, ſi animantia hæc eſſe & rationabilia intelligi fas eſt: tum deinde utrũm animæ ipſarum pariter cum ſuis corporibus extiterunt, an anteriores ſuis corporibus uideantur? ſed & poſt cõſummationẽ ſeculi ſi intelligendũ eſt eas relaxandas eſſe corporibus? & ſicut nos ceſſamus ab hac uita, etiã ipſa & à mundi illuminatione ceſſabũt. Quãuis hoc inquirere audaciæ cuiuſdã uideat, quãdo tamẽ captãdæ ueritatis ſtudio prouocamur, quæ poſsibilia nobis ſunt, ſecundum gratiam Spiritus ſancti ſcrutari, & pertentare non uidetur abſurdũ. Putamus ergo

Inquirit.
Sydera an ſint animantia ratione prædita.

poſſe

Inquirit. posse ea per hoc animantia designari, quod & mandata dicuntur accipere à Deo, quod utiq;
Lepidè. non nisi rationabilibus animantibus fieri solet. Ait ergo: Mandatum ego omnibus stellis præ
cepi. Quæ aũt sunt ista præcepta? scilicet ut unũquodq; astrum suo ordine suisq; cursibus in-
dultæ sibi quantitatis splendorem præbeat mundo. Alijs enim qui uocantur Planetæ, mouen
tur ordinibus, alijs hi quos Aplaneis uocãt. In quo id manifestissimè ostenditur, quod neq;
motus illius corporis sine anima effici potest: neq; quæ animantia sint, possint aliquãdo esse
sine motu. Stellæ uerò cũ tanto ordine ac tanta ratione moueantur, ut in nulla prorsus cursus
earũ aliquando uisus sit impeditus, quomodo nõ est ultra omnẽ stoliditatẽ tantũ ordinẽ tan
Hier. 44. tamq; disciplinæ rationis obseruantiã dicere ab irrationabilibus exigi uel expleri? Apud Hie
De Stellarum remiã sanè etiã regina cœli luna esse memorat. Quod si animatæ sunt stellæ & rationabiles,
profectu et de- sine dubio uidebit inter eas & profectus aliquis & decessus. Hoc enĩ quod ait Iob, Stellæ non
fectu. sunt mundæ in conspectu eius, talẽ mihi quendã uidetur indicare intellectũ. Iã uero ea quæ
Non asseuerat. animantia esse, & rationabilia, consequentia disputationis inuenit, utrùm cũ corporibus pa-
Gen. 1. riter animata uideantur eo tempore, cùm dicit scriptura: Quia fecit Deus duo luminaria ma
gna, & luminare maius in principatum diei, & luminare minus in principatum noctis, & stel
Suspicatur, las: an non cum ipsis corporibus, sed extrinsecus factis iã corporibus inseruit spiritũ? Ego
syderibus ex- quidẽ suspicor extrinsecus insertũ esse spiritũ, sed operæpreciũ uidebit de scipturis hoc osten-
trinsecus spiri- dere. Nam per coniecturã facilis assertio esse uidebitur: scripturarũ autẽ testimonio uix diffici
tum insertum. lius affirmatur. Nam per coniecturas ita possibile est ostẽdi. Si hominis anima quæ utiq; in-
ferior est, dũ hominis anima est, non cum corporibus facta, sed extrinsecus propriè probatur
inserta, multò magis eorũ animantiũ quæ cœlestia designantur. Nam quantum ad homines
spectat, quomodo cũ corpore simul facta anima uidebitur eius qui in uentre suũ fratrem sup-
plantauit, id est Iacob? aut quomodo simul cũ corpore facta est anima, uel plasmata eius qui
Luc. 1. adhuc in uentre matris eius positus, repletus est spiritu sancto? Ioannẽ dico tripudiantẽ in u-
tero matris, & magna exultatione gaudentẽ, & se iactantẽ pro eo quod salutationis uox Ma-
riæ ad aures Elizabeth suæ matris aduenerat. Quomodo cũ corpore simul facta est & plasma
ta etiã illius anima, qui antequã in utero formaretur, notus esse Deo dicitur & antequã de uul
ua procederet, sanctificatus est ab eo? Ne fortè non iudicio, nec ꝓ meritis replere aliquos De-
Rom. 9. us uideatur spiritu sancto, & sanctificare non merito. Et quomodo effugiemus illã uocẽ quæ
ait: Nunquid iniustitia est apud Deum? Absit. Vel illud: Nũquid personarũ acceptio est apud
Deum? Hoc enim consequitur eam defensionem, qua animas subsistere simul cũ corporibus
Putat. asseueratur. Quantum ergo ex comparatione humani status conijci potest, consequẽs pu-
to multò magis hæc de cœlestibus sentienda, quæ etiam in hominib. ratio ipsa & scripturæ au
ctoritas uidetur ostendere. Sed uideamus si quam propriè etiam de ipsis cœlestibus signifi
Rom. 8. cantiã iam apud scripturã sanctã possimus inuenire. Paulus Apostolus ait ita, Quoniam, in-
quit, uanitati creatura subiecta est non uolens, sed propter eũ qui subiecit in spe, quia & ipsa
creatura liberabitur à seruitute corruptionis in laudem gloriæ filiorum Dei. Cui obsecro ua-
nitati creatura subiecta est, uel quæ creatura, uel quomodo nõ uolẽs, sed sub qua spe? Quo au
tẽ modo ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis? Sed & alibi ipse Apostolus ait: Nã
expectatio creaturæ reuelationẽ filiorũ Dei expectat. Et iterũ alibi ait: Non solùm aũt nos, sed
& ipsa creatura cõgemiscit, & parturit usq; nũc. Vnde inquirendũ est quid sit gemitus, uel qui
Arbitratur. sint dolores eius. Et primò ergo uideamus quæ est uanitas cui creatura subiecta est. Ego qui-
dem arbitror nõ esse aliã uanitatẽ ꝙ corpora: nã licet æthereũ sit corpus astrorũ, tamen est ma
teriale. Vnde & Salomon mihi uniuersam corpoream naturam uelut onerosam quodammo
Eccl. 1. do & uigorem spirituum retardentem hoc modo uidet appellare, Vanitas uanitatũ & omnia
uanitas: dixit Ecclesiastes. Omnia uanitas: respexi enim, inquit, & uidi uniuersa quæ sub cœlo
sunt, & ecce omnia uanitas. Huic ergo uanitati creatura subiecta est, illa præcipuè quę utiq;
maximum in hoc mundo obtinet principatũ operis sui: & illa quæ egregia, id est sol & luna &
stellæ uanitati subiecta dicunt corporibus indita, atq; ad illuminandi officiũ humano generi
deputata. Et nõ, inquit, uolens creatura hæc uanitati subiecta est. Non enĩ uoluntate exhiben-
dum suscepit ministeriũ uanitati, sed quomodo uolebat ille qui subijciebat, propter eum qui
subiecit, promittens his qui non uoluntate subdebantur, quòd expleto magnifici operis mi-
nisterio liberabunt ab hac seruitute corruptionis & uanitatis, cũ redemptionis gloriæ filiorũ
Dei tempus aduenerit. Qua spe accepta, & quã promissionẽ cõplendã sperans uniuersa crea-
tura congemiscit nunc interim: utpote etiã affectũ habens erga eos quibus ministrat, condo-
let, per patientiã quæ promissa sunt sperans. Intuere etiã illud, si fortè aptari potest illa uox
Pauli his, qui licet non uolentes, pro uoluntate tamen eius qui subiecit, & pro repromissione
Philip. 1. spei uanitati subiecti sunt, qua ait: Optarẽ enim resolui, uel redire, & esse cũ Christo: multò e-
nim melius. Et paulò postea quidem dicit, Sed permanere in carne magis necessarium pu-
to propter

to propter uos. Sol uerò potest dicere: Permanere aũt puto in hoc cœlesti & lucido corpore magis necessariũ, propter reuelationẽ filiorum Dei. Eadem sanẽ etiam de luna & stellis sentienda sunt & dicenda. Videamus nũc quæ sit etiam libertas creaturæ, uel quæ absolutio seruitutis. Cùm tradiderit Christus regnum Deo & patri, tunc etiam ista animantia cùm prius regnum Christi fuerint effecta, simul cum omni regno etiam patri regenda tradentur: ut cùm Deus erit in omnibus, etiam ista cùm sint ex omnibus, sit & in istis Deus in omnibus. *1. Cor. 15.*

DE ANGELIS CAP. VIII.

SIMILI quoq; ratione etiam de angelis utendũ puto, nec existimãdum quòd fortuitò accidat, ut illi angelo illud iniungatur officium: uerbi gratia, ut Raphaeli, curandi & medendi opus: Gabrieli bellorũ prouidentia: Michaeli mortalium preces supplicationesq; curare. Hæc enim officia promeruisse eos non aliter putandum est, quàm ex suis quemq; meritis & studijs ac uirtutibus quæ ante mundi huius cõpagem gesserint: suscepisse tamen deinde in archangelico ordine illud uel illud officij genus unicuiq; deputatum: alios uerò in angelorũ ordine meruisse describi, & agere sub illo uel illo archãgelo, uel illo duce, uel principe ordinis sui. *Bonorũ Angelorum officia.*

Quæ omnia (ut dixi) non fortuitò atq; indiscretè, sed aptissimo & iustissimo Dei iudicio ordinata sunt, & pro meritis disposita ipso iudicante & probante: ut illi quidem angelo Ephesiorũ comiti ecclesia debeat, illi uerò alij Smyrnẽsium, & ille quidẽ angelus ut sit Petri, alius uerò ut sit Pauli: tum demum per singulos minimorũ qui sunt in ecclesia, qui uel qui cõscribi singulis debeant angeli, qui etiã quotidie uideant faciẽ Dei, sed & quis debeat esse angelus qui circũdet in circuitu timentium Deũ. *Apoc. 2.* *Angeli hominũ uel Ecclesiarũ præsides.*

Quæ utiq; omnia non casu, neq; fortuitò geri, neq; quia naturaliter tales facti sunt, existimãdũ est, ne etiã in hoc factoris inæqualitas accuseť: sed pro meritis & uirtutib. ac præmijs cuiusq; uigore & ingenio deferri à iustissimo moderatore omniũ credendũ est Deo: ne fortè incurramus in illas ineptas atq; impias fabulas eorũ, qui naturas spiritales diuersas, & ob hoc à diuersis cõditoribus institutas, tã in cœlestibus q̃ etiã inter animas hominũ fingũt: dũ & uni eidẽq; cõditori diuersas naturas rationabiliũ creaturarũ adscribi uideť absurdũ, sicut uerè absurdũ est, & causa tamen eius diuersitatis ignorať. Aiunt eñ consequens nõ uideri ut unus atq; idẽ cõditor nulla extante causa meritorũ, alijs potestatẽ dominationis iniũgat, alios subijciat dominãtibus, alijs tribuat principatũ, alios subiectos faciat principibus esse. Quæ utiq; omnia (ut ego existimo) cõsequẽtia rationis huius quã suprà exposuimus, redarguit atq; cõfutat, per quã causa diuersitatis ac uarietatis in singulis quibusq; creaturis ostẽdiť ex ipsarũ motibus uel ardẽtioribus, uel pigrioribus, secũdũ uirtutẽ, uel secũdũ malitiã, nõ ex dispẽsantis inæqualitate descendere. *Nõ sunt diuersæ naturæ creaturarũ rationalium.*

Sed quo facilius hæc ita esse in cœlestib. agnoscanť, de his quæ inter homines gesta sunt, uel geruntť, proferamus exempla, ut consequẽter ex uisibilibus etiã inuisibilia cõtemplenť. Paulũ uel Petrũ sine dubio spiritalis naturæ cõfirmãt. Cùm ergo multa cõtra pietatẽ Paulus egisse inueniať, in eo quod persecutus est ecclesiam Dei: cũq; Petrus peccatũ graue cõmiserit, ut ancilla ostiaria interrogãte se, cũ iuramẽto affirmarit, nescire se quis sit Christus, quõ isti qui secundũ illos spiritales sunt, in peccata huiusmodi corruerunt: maximẽ cũ soleant frequẽter disserere, & dicere, quoniã nõ potest arbor bona malos fructus facere? Et si utiq; arbor bona nõ potest fructus malos facere, secũdũ ipsos uerò de radice bonæ arboris erãt Petrus & Paulus, quõ istos fructus tã pessimos attulisse putãdi sunt? Qd' si respõderint ea quæ cõminisci solẽt, quoniã nõ Paulus persecutus est, sed alius nescio quis qui erat in Paulo, neq; Petrus negauit, sed alius negauit in Petro. Quare Paul⁹ si nihil peccauerat, dixit, Quia nõ sum dignus uocari Apostolus, quoniã persecutus sum ecclesiã Dei? Cur aũt & Petrus alio peccãte ipse fleuit amarissimẽ? Ex quo oẽs quidẽ illorũ ineptiæ arguenť. *Matth. 26.* *1. Cor. 15.*

Secũdũ nos uerò nihil est in omni rationabili creatura, quod nõ tã boni q̃ mali sit capax. Sed nõ cõtinuò, quia diximus nullã esse naturã quæ nõ possit recipere malũ, idcirco confirmamus omnẽ naturã recepisse malũ, id est malã effectã: sed sicut est dicere qd' omnis hominis natura recipit, ut possit nauigare, nõ tamẽ ex eo & omnis nauigabit: & iterũ omni homini possibile est discere artẽ grãmaticã, & medicinã, nõ tamẽ idcirco ideo ostẽdiť omnis homo uel medicus, uel grãmaticus: ita si dicimus nullã esse naturã quæ nõ possit recipere malũ, nõ tamẽ continuò etiam recepisse malũ designať. *Boni & mali capaces sunt creaturæ intelligentes.*

Secũdũ nos nãq; ne diabolus quidẽ ipse incapax fuit boni: nõ tamẽ idcirco qui potuit recipere bonum etiã uoluit, uel uirtuti operã dedit. Sicut eñ per hæc quæ de prophetis exempla protulimus, edoceť, fuit aliquãdo bonus cũ in paradiso Dei in medio Cherubim uersareť. Sicut ergo iste habuit quidẽ in se, uel uirtutis recipiendæ, uel maliciæ facultatẽ, & à uirtute declinãs, tota se mẽte cõuertit ad malũ: ita etiã cæteræ creaturæ cũ utriusq; habeant facultatẽ, pro arbitrij libertate fugientes malũ, adhærẽt bono.

Nulla igiť natura est quæ non recipiat bonũ uel malũ, excepta Dei natura, quæ bonorũ omniũ fons est, & Christi sapientia. Sapientiæ eñ fons est, & sapientia utiq; stultitiã recipere nõ potest: & iustitia est, quæ nunquã profectò iniustitiã capiet: & uerbũ est, uel ratio, quæ utiq; irrationabilis effici nõ potest. Sed & pax *Sola diuina natura non est capax mali.*

lux est, & lucem certum est quòd tenebræ non cõprehẽdant. Similiter quoq; & natura spiritus *Sapiẽtia & iustitia in nobis est accidens.* sancti quæ sancta est, non recipit pollutionẽ: naturaliter em̃ uel substantialiter sancta est. Siqua aũt alia natura sancta est, ex assumptione hac, uel inspiratione spiritus sancti habet ut sanctificetur, nõ ex sua natura hoc possidens, sed accidẽs, propter quod & decidere potest quod accidit. Ita & accidentẽ iustitiã quis habere potest, unde & decidere potest: unde & decidere eã possibile est. Sed & sapientiã quis accidentẽ nihilominus habet, quãuis in nostra positũ sit potestate, studio nostro & uitę merito, si sapientiæ operã damus, effici sapientes, & si semper studij curã geramus, semper sapientiæ participes esse, ut ad nos uel plus uel minus accidat, siue pro merito uitæ, siue pro studij quantitate. Benignitas em̃ Dei secundũ quod se dignũ est, prouocat omnia, & attrahit ad beatũ finẽ illũ, ubi perit & aufugit omnis dolor, & tristitiæ gemitus. Puto ergo secundũ quod mihi uidet̃, quòd præcedẽs disputatio sufficiẽter ostẽdit, quòd nõ indiscreto, uel fortuito aliquo casu dominationes, uel principatus teneãt principatũ, sed ꝓ meritis suis gradũ dignitatis huius adepti sunt, licet nõ sit nostrũ uel scire, uel quærere, qui illi actus fuerint per quos in istũ ordinẽ uenire meruerũt. Sed hæc tamẽ scire sufficit ad Dei æquitatẽ & iustitiã *Colos. 3.* demõstrandã, quia secundũ sentẽtiã Apostoli Pauli, personarũ acceptio nõ est apud Deũ, qui potius omnia pro meritis singulorũ profectibusq; dispẽsat. Neq; ergo angelorũ officiũ nisi ex merito cõstat, neq; potestates nisi ex profectu suo agũt potestatẽ, neq; nominant̃ sedes, id est iudicandi, uel regẽdi potestates, nisi id ex meritis administret̃, neq; dominationes contra meritũ dominant̃: & est unus iste summus & excellẽtissimus ordo in cœlestibus rationabilis creaturæ gloriosa officiorũ uarietate dispositus. Similiter sanè etiã de aduersarijs uirtutibus sentiẽdũ est, quia se in id loci atq; officij præbuerũt, uel hoc quòd principatus, uel potestates, uel mũdi rectores tenebrarũ, uel spiritalia nequitiæ, uel spiritus maligni, uel dæmonia immũda sunt, nõ substãtialiter id habeant, neq; quia tales etiam creati sunt, sed pro motibus suis & profectibus quib. in scelere profecerũt, hos malitiæ sortiti sunt gradus. Et est altissimus iste ordo rationabilis creaturæ, qui se ita præceps nequitiæ dedit, ut reuocari nolit magis q̃ nõ possit, dũ scelerum rabies iã libido est, & delectat. *De animabus hominum fidelium.* Tertius uerò creaturæ rationabilis ordo earũ quæ ad humanũ genus replẽdum aptæ iudicant̃ à Deo, id est animæ hominũ profectæ esse & in illũ angelorum ordinẽ assumptæ: ex quib. quosdã uidemus assumi, illos uidelicet qui filij Dei facti fuerint, uel filij resurrectionis, & hi qui dereliquerint tenebras, & dilexerint lucem, & facti fuerint filij lucis: uel hi qui omnẽ pugnã superãtes, & pacifici effecti, filij pacis & filij Dei fuerint uel qui mortificãtes mẽbra sua quæ super terrã, & trãscendẽtes nõ solũ corporeã naturã, uerũetiã animæ ipsius ambiguos fragilesq; motus adiunxerint se Dño, facti ex integro spiritus, ut sint cũ illo unus spiritus semper, cũ illo singula quæq; discernẽtes usq; quo perueniant ad hoc ut perfectè effecti spiritales omnia discernant, per hoc quòd in omni sanctitate illuminati sensu per uerbũ & sapientiã Dei à nullo penitus possint discerni. Illa sanè nos nequaquã recipiẽda cẽsemus, quæ & à quibusdã superfluò uel requiri, uel astrui solẽt, id est quòd animæ in tãtũ sui decessum ueniant, ut naturæ rationalis ac dignitatis oblitę etiã in ordinẽ irrationabilium animalium, uel *μετεμψύχωσις ex Platone.* bestiarũ, uel pecudum deuoluant̃. Pro quibus etiã quasdã ex scripturis cõmẽtitias afferre astructiones solent, id est quòd uel pecus cui se mulier cõtra naturã subiecerit, in reatum pariter cũ muliere deuocatur ac lapidari pariter iubeatur, uel quòd taurus cornupeta lapidari nihilominus *Num. 22.* præcipitur: sed & quòd Balaam asina os eius Deo aperiente locuta est, & subiugale mutũ in hominum uoce respondens, arguit Prophetæ inclementiã. Quas nos non solùm non suscipimus, sed & oẽs has assertiones eorum contra fidem nostram uenientes refutamus atq; respuimus. Veruntamen suo loco & tempore confutato hoc peruerso dogmate & depulso, ea quæ de sanctis scripturis sunt ab alijs prolata exponemus.

ORIGENIS ADAMANTII ΠΕΡΙ ΑΡΧΩΝ SEV DE PRINCIPIIS LIBER SECVNDVS.

CAPITVM LIBRI SECVNDI ORIGENIS ΠΕΡΙ ΑΡΧΩΝ Loci communes.

Cap. 1. 1 *De Mundo, & eorum quæ in eo sunt discrepantia & concordia.* 2 *De Transmutatione & compositione rerũ* 3 *De Materia ex qua omnia condita sunt.*

Cap. 2. *Corporeas naturas non minus perpetuò subsistere quàm incorporeas: cùm solus Deus expers sit corporeæ uitæ.*

Cap. 3. *De mundo, corporibus, seculis, multa periculosè dicit. Et in fine aspergit commentum de triplici beatitudine.*

Cap. 4. *Probat eundem legis & Euangelij Deum esse, & hæreticorum sophismata confutat.*

DE MVNDO. CAP. I.



ONSEQVENS nunc uidetur, licet omnia, quæ superiori libello disserta sunt, de mūdo atq; eius ordinatione disserta sint, propriè tamē de ipso mūdo pauca repe tere, id est de initio eius ac fine, uel his quæ ad terminū ac finē eius per diuinā prouidentiā dispēsant, seu de his quæ ante mundū, uel post mundū putant. In quo primū euidēter apparet quo ad oēs status eius, q; est uarius ac diuersus ex rationabilibus & diuinioribus naturis, & ex diuersis corporib. cōstās, scilicet ex mutis animātibus, id est feris bestijs, pecudibus, & auibus, atq; omnib. quæ in aquis uiuunt. Tū deinde ex locis, id est cœli, uel cœlorū, & terræ uel aquæ: sed & ex eo qui medius est aere, uel quē ætherē dicimus; atq; ex omnib. quæ procedūt uel nascunt ex terra. Cū ergo tāta sit mūdi uarietas, atq; in ipsis rationabilibus animātib. sit tāta diuersitas, propter quā etiā omnis reliqua uarietas ac diuersitas putāda est extitisse: quā causam aliā dici oportebat qua mundus extiterit, præcipuè si intueamur illū finē per quē omnia restituēda in statū initij sui libro superiori dissertū est? Quod utiq; si cōsequēter dictū uidet, quā aliā (ut dicimus) causam putabimus tātæ huius mūdi diuersitatis, nisi diuersitatē ac uarietatē motuū ac prolapsuum eorū qui ab illa initij unitate atq; cōcordia in qua à Deo primitus procreati sunt, deciderūt, & ab illo bonitatis statu cōmoti atq; distracti, diuersis dehinc animorū motib. ac desiderijs agitati, unum illud & indiscretū naturæ suæ bonū pro intētionis suæ diuersitate in uarias deduxerūt mētiū qualitates? Deus uerò per ineffabilē sapiētiæ suæ artē omnia quæ quoquo modo fuerint, ad utile aliquid, & ad cōmunē omniū trāsformās ac reparās profectū, has ipsas creaturas quæ à semetipsis in tantū animorū uarietate distabāt, in unū quēdam reuocat operis studijq; cōsensum, ut diuersis licet motibus animorū, unius tamē mūdi plenitudinē perfectiōis cōsummet, atq; ad unū perfectiōis finē uarietas ipsa mētiū tēdat. Vna nāq; uirtus est quæ omnē mūdi diuersitatē cōstringit & cōtinet, atque in unū opus uarios agit motus, ne scilicet tā immensum mūdi opus dissidijs solueret animorū. Propter hæc eīn opinant quidā parentē omnium Deū pro salute uniuersarū creaturarū suarū ineffabilē uerbi sui ac sapiētiæ rationē ita in hæc singula dispēsasse, ut singuli quiq; spiritus, uel animi, uel quō appellādæ sunt rationabiles substātiæ, non cōtra arbitrij libertatē, uel in aliud quàm motus mētis suæ ageret, cogerentur, & per hoc & adimi ab his uideretur liberi facultas arbitrij: quod utiq; qualitatē iā naturę ipsius immutabat: & diuersi motus propositi earū ad unius mūdi cōsonantiā cōpetēter atq; utiliter aptarent, dum aliæ iuuari indigēt, aliæ iuuare possunt, aliæ uero proficiētibus certamina atq; agones mouēt, in quib. eorū probabilior haberet industria, & certior post uictoriā reparati gradus statio teneret, quæ per difficultates laborātium cōstitisset. Quāuis ergo in diuersis sit officijs ordinatus, nō tamē dissonās atq; à se discrepās mundi totius intelligēdus est status: sed sicut corpus nostrum unū ex multis membris aptatū est, & ab una anima cōtinetur, ita & uniuersum mūdū uelut animal quoddā immane opinādum puto, qd' quasi ab una anima uirtute Dei ac ratiōe teneatur. Quod etiā à sancta scriptura indicari arbitror per illud qd' dictū est per Prophetā: Nónne cœlū & terrā ego repleo dicit Dñs? & iterū: Cœlū mihi sedes, terra aūt scabellū pedū meorū. Et qd' Saluator, cùm ait nō iurādum neq; per cœlū, quia sedes Dei est: neq; per terrā, quia scabellū pedum eius est. Sed & illud quod ait Paulus cū apud Athenīēses cōcionaretur dicēs: Quoniā in ipso uiuimus, & mouemur, & sumus. Quō eīn in Deo uiuimus, & mouemur, & sumus nisi qd' in uirtute sua uniuersum cōstringit & cōtinet mundum? Quō autē cœlum sedes Dei est, & terra scabellū pedū eius, sicut & ipse Saluator pronūciat, nisi quia & in cœlo & in terra uirtus eius replet uniuersa, sicut & dicit Dñs? Quō ergo parēs omniū Deus uniuersum mūdū uirtutis plenitudine repleat atq; cōtineat, ex his quæ ostēdimus nō puto quēquā difficulter annuere. Iā sanè quō diuersos motus rationabiliū creaturarū, uariasq; sentētias causam dedisse diuersitatis mundo huic, sermo superioris disputationis ostēdit, uidēdū ne fortè simul cū initio exitus quoq; huic mundo conueniat. Dubiū eīn non est quin finis ipsius in diuersitate multa adhuc & uarietate reperiendus sit quæ utiq; uarietas in huius mundi fine deprehēsa rursus diuersitatum alterius mundi post hunc futuri occasiones præstabit, qd' scilicet huius mundi finis initiū sit futuri. Quod si hæc

Animantia in Mundo uaria.

Causa diuersitatis lapsus in deterius.

Virtus diuersitatē continēs.

Anima mūdi.

Esa. ult.

Act. 17.

Mūdi finis initium futuri.

ita esse ordo disputationis inuenit, consequens nunc uidetur, quoniã mũdi diuersitas sine corporibus subsistere nõ poterit, naturæ corporeæ discutere rationẽ. Ex rebus ipsis appatet quòd diuersam uariãq; permutationẽ accipiat natura corporea, ita ut posit ex omnibus in omnia trãsformari: sicut (uerbi gratia dixerim) lignũ in ignem uertit, & ignis in fumum, & fumus in aerem. Sed & olei liquor in ignem mutat. Escæ quoq; ipsæ uel hominum, uel animalium nõnne eandẽ permutationis causam declarãt? Nã quodcũq; illud est quod per cibũ sumpserimus, in corporis nostri substãtiã uertit. Sed qualiter aqua mutat in terrã, uel in aerẽ, & aer rursus in ignẽ, uel ignis in aerẽ, uel aer in aquã, quãuis nõ sit difficile exponere, tamẽ in præsenti loco ea sufficit tãtummodo cõmemorasse uolẽti corporalis materiæ discutere rationẽ. Materiã ergo intelligimus quæ subiecta est corporibus, id est ex qua inditis atq; insertis qualitatibus corpora subsistunt. Qualitates autem quatuor dicimus: calidã, frigidã, aridã, humidã. Quæ quatuor qualitates ὕλῃ, id est materiæ insertæ, quia materia propria ratione extra has esse inuenit quas suprà diximus qualitates, diuersas corporũ species efficiunt. Hæc tamẽ materia quãuis (ut suprà diximus) secũdum suã propriã rationẽ sine qualitatibus sit, nunquã tamẽ subsistere extra qualitatẽ inuenit. Hãc ergo materiã quæ tãta & talis est ut sufficere ad omnia mundi corpora quæ esse Deus uoluit, queat, & cõditori ad quascũq; formas uelit & species famulet in omnib. & seruiat, recipiẽs qualitates quas ipse uoluerit imponere: nescio quõ tanti ac tales uiri ingenitã, id est nõ ab ipso Deo factã cõditore omniũ putauerũt, sed fortuitã quandã eius naturã uirtutẽq; dixerunt. Et miror quõ isti culpent eos, qui uel opificẽ Deũ, uel prouidentiã huius uniuersitatis negãt, & impiè eos sentire arguunt, quòd tantũ mũdi opus arbitrent sine opifice uel prouisore cõstare: cũ ipsi quoq; similẽ culpã impietatis incurrant, ingenitã dicentes esse materiã, deoq; ingenito coæternã. Secundũ hãc ergo rationẽ si ponamus (uerbi gratia) materiam fuisse, nõ ut isti differunt, dicentes quia Deus non potuerit aliquid facere cùm nihil esset, sine dubio futurus erat ociosus materiã non habens ex qua posset operari, quam ei nõ sua prouisione, sed fortuitò sentiunt affuisse: uideturq; eis quòd hoc quod fortuitò inuentũ est, sufficere ei potuerit ad tanti operis molẽ, & ad suæ uirtutis potentiam, quod totius sapientiæ suæ suscipiens rationẽ distingueretur ac formaretur ad mundũ. Quod mihi perabsurdũ uidetur, & eorum esse hominũ, qui uirtutẽ atq; intelligentiã ingenitæ naturæ penitus ignorant. Sed ut rationẽ rerũ possimus dilucidius intueri, concedatur paulisper non fuisse materiam: & Deum, cũ nihil esset prius, fecisse ut essent ea quæ esse uoluit: quid putabimus quia meliorẽ, aut maiorẽ, aut alterius generis materiã facturus esset Deus, quã ex sua uirtute & sapientia proferebat, ut esset quæ antè non fuerat? an inferiorẽ & deteriorẽ? an similẽ atq; eandẽ ut est illa quam isti ingenitam dicunt? Et puto cuiuis facillimè pateat intellectus, quod neq; melior, neq; inferior potuisset mũdi formas speciesq; suscipere, nisi talis fuisset, qualis ista esset quę suscepit. Et quomodo ergo non uidebitur impiũ id ingenitum dicere, quod si factum à Deo credatur, tale sine dubio inuenitur, quale & istud est quod ingenitum dicitur. Vt autem ex scripturarũ auctoritate hæc ita se habere doceamus, audi quomodo in Maccabæorũ libris, ubi mater septẽ martyrum unum ex filijs cohortatur ad toleranda tormenta, ait ei: Rogo te fili, respice cœlum & terram, & ad omnia, quæ in eis sunt: & uidens hoc scito, quia Deus hæc omnia cùm non essent fecit. Sed & in libro Pastoris in primo mandato ita ait: Primò omnium crede quia unus est Deus qui omnia creauit atq; composuit, & fecit ex eo quod nihil erat ut essent uniuersa. Fortassis ad hoc respicit etiam illud quod in Psalmis scriptum est: Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Nam quod ait, Quia ipse dixit & facta sunt: uidetur ostendere substantiam dici eorum quæ sunt: quod uerò ait, Mandauit & creata sunt: de qualitatibus dictum uidetur, quibus substantia ipsa formata est.

Transmutatio & compositio rerum.

Materia.

Qualitates quatuor.

Probat ex Apocryphis libris.

2. Mach. 2.

Tandem ex authentico.

Psal. 148.

DE PERPETVITATE CORPOREAE NATVRAE. CAP. II.

HOC in loco quærere solent quidã, utrùm sicut ingenitum filium generat pater, & spiritũ sanctum profert, non quasi qui antè non erat, sed quia origo & fons filij uel spiritus sancti pater est, & nihil in his anterius posteriusúe intelligi potest, ita etiã ad materiã corporalem simul quædã societas, uel propinquitas posit intelligi. Quã rẽ ut plenius atq; intentius inuestigent, illuc solent initium disputationis inflectere, ut inquirant si hæc ipsa natura corporea quæ spiritalium & rationabilium mentium uitas fert, & cõtinet, motus pari cum ipsis æternitate perferet, an uero absoluta interibit & peribit? Quod ut posit scrupulosius deprehendi, quærendum primò uidetur, si possibile est penitus incorporeas remanere rationabiles naturas, cùm ad summum sanctitatis ac beatitudinis uenerint, quod mihi quidem difficillimũ & penè impossibile uidetur: an necesse est eas semper cõiunctas esse corporibus? Si ergo posset quis ostẽdere rationẽ qua possibile esset eas omnimodè carere corporibus, cõsequens uidebit quòd natura corporea ex nihilo per interualla tẽporũ procreata, sicut cũ nõ esset effecta est, ita & esse desineret, cũ usus eius ministerij præterisset. Si uerò impossibile est hoc ullo modo affirmari,

Virùm corpora unà cum animabus perpetuò durent.

Vbiq; tribuit angelis corpora.

id est

id est quòd uiuere præter corpus possit ulla alia natura præter patrē & filiū & spiritū sanctū, ne
cessitas cōsequētiæ ac ratiōis coarctat intelligi, principaliter quidē coarctatas esse rationabiles
naturas: materialē uerò substātiā opiniōe quidē & intellectu solū separari ab eis, & ꝓ ipsis uel
post ipsas effectā uideri, sed nūquā sine ipsa eas uel uixisse uel uiuere: solius nãq; Trinitatis in-
corporea uita existere rectè putabit̃. Vt ergo superius diximus, materialis substātia hu⁹ mun
di habēs naturā quæ ex omnib. ad omnia trāsformat̃, cū ad inferiores quoq; trahit̃, in crassio
rē corporis statū solidiorēq; format̃, ita ut uisibiles istas mundi species uariasq; distinguat: cū
uerò perfectiorib. ministrat & beatiorib⁹, in fulgore cœlestiū corporū micat, & spiritales corpo
ris indumētis, uel angelos Dei, uel filios resurrectiōis exornat: ex quib. omnib⁹ diuersus ac ua-
rius mūdi cōplectit̃ status. Verū si plenius hæc discutere libet, oportebit attētius & diligētius
cū omni metu & reuerētia perscrutari scripturas diuinas, si quis fortè in his talibus arcanis &
recōditis sit arcanus sensus, si quid tn absconsis & reconditis (sancto spiritu demonstrante his
qui digni sunt) poterit inueniri, cùm plura testimonia de hac ipsa specie fuerint congregata.

DE INITIO MVNDI, ET CAVSIS EIVS CAP. III.

SVPEREST ut post hæc requiramus, utrū aūte hunc mundū qui nūc est, mundus alius fue Cautè legendū.
rit: & si fuit, utrùm talis fuerit qualis iste qui nunc est, an paulò differētior, uel inferior: aut
omnino nō fuerit mundus, sed tale aliquid fuerit qualē illum intelligimus post omnium Ζητήματα nō
finē futurum, cū tradetur regnum Deo & patri: qui nihilominus alterius mundi fuerit finis, il- necessaria.
lius scilicet post quē hic mundus cœpit lapsus: an uarius & intellectualiū naturarū prouocaue 1. Cor. 15.
rit Deum ad istā uariā diuersamq; cōditionē mundi. Sed & illud similiter requirēdum puto: u-
trùm post hunc mundum curatio aliqua & emēdatio erit, asperior quidē & doloris plena erga
eos qui uerbo Dei obedire noluerunt, per eruditionē uerò rationabilēq; institutionē, per quā
possent ad locupletiorē proficere ueritatis intellectum hi qui in præsenti iā uita in hoc esse stu-
dio didicerunt, & mētibus purgatiores effecti, capaces iā huius diuinæ sapiētiæ effecti sunt, & si
post hāc uitā statim finis omnium cōsequetur, & pro correctione & emēdatione eorū qui tali-
bus indigēt, alius rursus mundus erit, uel similis isti qui nunc est, uel hoc melior, aut multò de-
terior: & qualiscunq; erit ille post hunc mundum, quādiu erit: aut si omnino nō erit, & si erit ali
quādo cùm nullus unquā sit mundus, aut si fuit aliquādo cùm mūdus nō fuerit omnino: aut
si fuerint plures uel erūt, aut si accidat aliquādo ut alter alteri æqualis & similis per omnia atq;
indiscretus eueniat. Vt ergo manifestius appareat utrū materia corporalis per materiā sub-
sistat: & sicut nō fuit antequā fieret, iterum resoluatur ut iterum nō sit: uideamus primū si fieri
potest ut uiuat sine corpore. Si em̃ aliquis potest uiuere sine corpore, possunt & omnia esse sine
corpore: omnia em̃ ad unum finē tendere superior tractatus edocuit. Si autē omnia possunt ca
rere corporibus sine dubio nō erit substantia corporalis, cuius usus nullus existet. Et quomo-
do sentiemus illud quod dixit Apostolus in his locis in quibus de resurrectione disputat mor 1. Cor. 15.
tuorum, cū ait: Necesse est autē corrupubile hoc induere incorruptionē, & mortale hoc indue-
re immortalitatē. Cùm autē corrupubile hoc induerit incorruptionē, & mortale hoc induerit
immortalitatē, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in uictoria: Vbi est mors ui-
ctoria tua? Vbi est mors stimulus tuus? Aculeus aūt mortis peccatū, uirtus autē peccati lex. Ta
lē autē quendā uidetur Apostolus suggerere intellectū. Quod em̃ ait, Corruptibile hoc, & mor
tale hoc, uelut tāgentis & ostendentis affectu, cui aliij cōuenit nisi materiæ primæ? Hæc ergo
materia corporis quæ nunc corruptibilis est, induet incorruptionē, cùm perfecta anima, & do
gmatibus incorruptionis instructa uti eo cœperit. Et nolo mireris si indumētum corporis per-
fectā animā dicimus, quæ propter uerbū Dei & sapientiā eius nunc incorruptio nominat̃: cū
ipse utiq; qui est Dñs & creator animæ Iesus Christus indumētum sanctis esse dicatur, sicut A- Rom. 13.
postolus dicit: Induite Dñm Iesum Christū. Sicut ergo Christus indumētum est animę, ita intel Col. 3.
ligibili quadā ratione etiā anima indumētum dicitur esse corporis. Tale est ergo quod dici- Gal. 3.
tur: Necesse est corruptibile hoc induere incorruptionē: ut si diceret, naturā hāc corruptibilem
corporis necesse est indumētum accipere incorruptionis, animā habentē in se incorruptionē,
pro eo uidelicet quòd induta est Christū qui est sapientia & uerbum Dei. Cū autē uitæ partici-
pauerit corpus hoc quod aliquādo gloriosius habebimus, tūc id quod immortale est accedet
ut etiā incorruptibile fiat. Si quid nãq; mortale est, hoc cōtinuò & corruptibile est: nō tamen si
quid corruptibile est, hoc etiā mortale dici potest. Deniq; lapidē uel lignū corruptibilē quidē
dicimus: nō tamē etiā mortalē cōsequenter dicemus. Corpus uerò quod uitæ participat, ex eo
quod separari ab eo uita potest & separatur, cōsequēter nominamus, & secundū alium quoq;
intellectum etiā corruptibile dicimus. Mira ergo ratione sanctus Apostolus ad generalem pri-
mā causam recipiēs materiæ corporalis, cuius materiæ animæ usum semper habēt in qualibet
qualitate positæ, nunc quidē carnali, postmodū uerò subtiliori & puriori, quæ spiritalis appel
latur: Necesse est, ait, corruptibile hoc induere incorruptionē. Secūdò uerò ad spiritalē corpo-

ris respiciens causam ait, Necesse est mortale hoc induere immortalitatē. Incorruptio aūt & immortalitas quid aliud erit nisi sapientia, & uerbū, & iustitia Dei, quæ formāt animā, & induūt, & exornāt? Et ita fit ut dicatᷓ, Quia corruptibile incorruptionē induet, & mortale immortalitatē. Nunc etiāsi ualde proficiamus, tamē quodāmodo solùm ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus, & per speculū in ænigmate uidemus ea ipsa quæ uidemur intelligere, & nondū corruptū hoc induit incorruptionē, neq; mortale ab immortalitate circūdatᷓ: & quodāmodo sine dubio in longius protraheᷓt nostra hæc corruptio: uidelicet usq; quo ipsa corpora nostra quibus circūdati sumus, propter uerbū Dei & sapientiā ad perfectā iustitiā & corruptionē deuenerint, & mortale hoc induerit immortalitatē. Veruntamē hi qui putāt id nunquā deesse irrationabiles creaturas, possunt in hoc loco talia quædā mouere: Si uerū est quòd corruptibile hoc induet incorruptionē, & mortale hoc induet immortalitatē, & quòd absorbeatᷓ in uictoria mors, nō aliud ꝙ materialē naturā exterminādā declarat: in qua operari mors aliquid poterat, dum hi qui sunt in corpore per naturā materiæ corporalis, mētis acumini uidentᷓ obijciendi. Si uerò extra corpus sunt, tunc omnē molestiā huiusmodi perturbationis effugient. Sed quō non id omne indumentū corporeū effugere poterunt? Prius in subtilioribus ac puriorib. immorari corporib. æstimandi sunt, quo ultrà nec à morte uinci, nec aculeo mortis compungi præualeant: ut ita demū paulatim cessante natura materiali, & absorbeatur mors, & etiā exterminetᷓ in finē, atq; omnis aculeus eius penitus retundatur per diuinā gratiā, cū eius capax effe-

1. Cor. 15. cta anima incorruptionē atq; immortalitatē meruerit adipisci. Et tunc meritò diceᷓt ab omnibus: Vbi mors uictoria tua? Vbi est mors aculeus tuus? Aculeus aūt mortis peccatū est. Si ergo hoc habere cōsequentiā uideᷓt, reliquū est ut status noster aliquando incorporeus futurus esse credatᷓ: quod si recipiᷓt, & oēs subijciendi Christo esse dicuntur, necesse est ut in omnibus & hoc deferatur, in quos peruenit subiectio Christi: quia oēs qui subiecti sunt Christo, in finē quoq; subiecti erunt Deo patri, cui regnū traditurus dicitur Christus, & ita uidetur ut tūc etiam usus corporum cesset. Si aūt cessat, in nihilum redit sicut & antè non erat. Sed uideamus quid eis occurrat qui hoc ita asserunt. Videbitur enim esse necessarium ut si exterminata fuerit natura corporea, secundò iterū reparanda sit & creanda: possibile enim uidetur ut rationabiles naturæ à quibus nunquā aufertur liberi facultas arbitrij, possint iterum aliquibus motibus subiacere, indulgente hoc ipsum Dño, ne fortè si immobilem semper teneant statū, ignorēt se Dei & nō sua uirtute in illo fine beatitudinis constituisse: quos motus sine dubio rursum uarietas corporū & diuersitas persequitur, ex qua mundus semper adornatur, nec unquā poterit mundus nisi uarietate ac diuersitate cōstare, quod effici nullo genere possunt extra materiā corporalē. Iam uerò qui indissimiles sibi ac per omnia pares aliquando euenire cōfirmāt, nescio quibus id possint asserere documentis. Si enim similis per omnia mūdus dicitur, erit ut iterū Adā uel Eua eadem faciant quæ fecerunt: idē iterū erit diluuium: atq; idem Moyses rursum populum sexcenta fere millia numero educet ex Aegypto: Iudas quoq; bis Dñm tradet: Paulus secundò lapidantium Stephanum uestimenta seruabit: & omnia quæ in hac uita gesta sunt etiam gerenda dicentur. quod non puto ratione aliqua posse firmari, si arbitrij libertate aguntur animæ, uel profectus suos, uel decessus pro uoluntatis suæ sustinent potestate. Non enim cursu aliquo in eosdem circulos post multa secula reuolutæ aguntur animæ, ut hoc uel illud uel agāt uel cupiant, sed quocunq; proprij ingenij libertas intenderit, illò gestorū suorum dirigit cursum. Tale enim est quod ab istis diciᷓt, ut si quis uelit asserere, quòd frumenti medimnū si profundatur in terram, potest fieri ut ijdem & penitus indiscreti secundò accidant casus granorū, ita ut unumquodq; granum iuxta profusum iaceat secundò, quo primò aliquando deiectū est, & eodem ordine, eisdemq; dispersum sit signis quibus fuerat primò diffusum: quod innumerabilibus medimni granis impossibile est prorsus accidere, etiam si per diuersa secula indesinenter ac iugiter effundantur. Ita ergo impossibile mihi uidetur eodem ordine, eisdemq; modis nascentium, & morientium, & agentium quid secundò posse reparari: sed immutationibus innumeris diuersos posse mundos existere, ita ut pro manifestis quibusq; causis melior status sit alterius mundi, & pro alijs inferior, & pro alijs medius quidam status. Qui aūt uerissimus modus horū sit, ego me nescire fateor. Si quis aūt posset ostendere, libentius discerem.

Cautè lege. Veruntamen multorum seculorum finis dicitur esse hic mundus, qui & ipse seculum dicitur. Docet autem sanctus Apostolus quòd Christus in eo seculo quod ante hoc fuit nō est passus, sed nec in illo quidem quod ante ipsum fuit: & nescio si enumerare sufficiam quanta fuerunt anteriora secula in quibus passus non est. Ex quibus tamen sermonibus Pauli ad occasionem huius intelligentiæ (ut uerū proferā) facilè deueniemus. ait enim, Nunc uerò semel in cōsummatione seculorū ad refellendum peccatum per hostiam sui manifestatus est. Semel enim ait hostiam effectū, & in consummatione seculorum ad refellendū peccatum esse manifestatum. Quòd aūt post hoc seculū quod ad consummationē aliorū seculorum dicitur factum, erunt

alia

alia secula superuenientia, manifestè ab ipso Paulo didicimus dicente: Vt ostenderet in seculis Ephe. 2.
superuenientibus superabundantes diuitias gratiæ suæ in bonitate super nos. Nō dixit, In se-
culo superueniente, neq;, In duobus seculis superuenientibus: unde arbitror multa secula iudi
cio sermonis illius declarari. Si uerò aliquid est seculis maius, ita ut in creaturis quidem secula
intelligantur, in alijs uerò quæ excedunt & supergrediuntur uisibiles creaturas (quod erit for-
tè in restitutione omniū cùm ad perfectū finem uniuersa peruenient) id fortasse plus aliquid
esse quàm seculum intelligendū est, in quo erit omnium consummatio. Mouet autem in hoc
scripturæ sanctæ auctoritas quæ dicit, In seculū & adhuc. Et adhuc enī, quod dicit, plus aliquid
sine dubio quàm seculum uult intelligi. & uide ne illud quod dicit Saluator: Quia uolo ut ubi Ioan. 17.
ego sum & isti sint mecū: & sicut ego & tu unum sumus, & isti sint in nobis unum: ostendere ui-
deatur plus aliquid quàm est seculum & secula: fortè etiam plus quàm est secula seculorum, id
uidelicet cùm iam non in seculo sunt omnia, sed omnia & in omnibus Deus. His pro nostris *De mundi appellatione.*
uiribus de mundi ratione dissertis, non incongruum etiam uidetur ipsius mundi appellatio
quid sibi uelit inquirere: quæ appellatio in scripturis sanctis diuersa significans frequenter o-
stenditur. Quod Latinè mundum dicimus, Græcè κόσμος appellatur: κόσμος autē nō solùm mun *Hoc addidit*
dum, sed & ornamentū significat. Deniq; in Esaia ubi ad principes filias Sion increpationis ser *Rufinus.*
mo dirigitur, & dicitur: Per ornamentum capitis aurei caluitium, Hebræis propter opera tua *Esa. 3.*
ornamentū: ibi eo nomine quo mundum appellauit, idem κόσμος scribit. Dicitur etiam in indu
mento pontificis mundi ratio contineri: sicut in Sapientia Salomonis inuenimus, cùm dicit:
Quia in uestimento ponderis erat uniuersus mundus. Mundus dicitur etiam noster cū habi *Sap. 18.*
tatoribus suis orbis terrarū iste: sicut cùm scriptura dicit: Omnis mundus in maligno positus *1. Ioan. 5.*
est. Meminit sanè Clemens Apostolorū discipulus etiam eorū quos ἀντίχθονας Græci nomināt, *Antichthones.*
atq; illius partes orbis terræ ad quas neq; nostrorū quisquam accedere potest, neq; ex illis qui
ibi sunt quisquā transire ad nos, quos & ipsos mundos appellauit cū ait: Oceanus intransibi-
lis est hominibus, & hi qui trans ipsum sunt mundi, qui his eisdē dominatoris Dei dispositioni
bus gubernantur. Dicitur etiam mundus ista uniuersitas quæ est ex cœlo & terra, sicut Paulus *1. Cor. 7.*
ait: Transit enim habitus huius mundi. Designat sanè & aliū quendam mundū præter hunc
uisibilem etiā Dominus & Saluator, quē reuera describere & designare difficile est: ait namq;:
Ego nō sum de hoc mundo. Tanquā enim ex alio quodā esset mundo ita dicit, Quòd non sum
de hoc mundo. Cuius mundi difficilē nobis esse expositionē idcirco prædiximus, ne fortè præ- *Cautè lege.*
beatur aliquibus occasio illius intelligentiæ, qua putent nos imagines quasdā quas Græci no
minānt ideas, affirmare: quod utiq; à nostris alienum est, mundum incorporeum dicere, in sola *Ideæ.*
mentis phantasia uel cogitationum lubrico consistentem: & quomodo Saluatorem inde esse
uel sanctos quoq; illuc ituros poterunt affirmare non uideo. Veruntamen præclarius aliquid
& splendidius quàm iste qui præsens est mundus, indicari à Saluatore nō dubium est, quò eius
credentes in se tendere prouocat, & hortatur. Sed utrū mundus iste quē sentiri uult, separatus
ab hoc sit longeq; diuisus, uel loco, uel qualitate, uel gloria: an gloria quidem, quia qualitate
præcellat: intra tamē huius mundi circumscriptionē cohibeatur, quod & mihi magis uerisimi-
le uidetur: incertū tamen est ut ego arbitror humanis adhuc cogitationibus, & mentibus inusi
tatū. Ex his tamen quæ Clemēs uisus est indicare cùm dicit: Oceanus intransmeabilis est homi
nibus, & hi mūdi qui post ipsum sunt: qui post ipsum sunt mundos pluraliter nominās, quos
& eadem Dei summi prouidentia agi, regiq; significat, semina quædā nobis huiusmodi intelli-
gentiæ uidetur aspergere, quo putetur omnis quidē uniuersitas eorū quæ sunt atq; subsistunt
cœlestium, & supercœlestium, terrenorum, infernorumq; unus & perfectus mundus generali-
ter dici: intra quem uel à quo cæteri (si qui illi sunt) putandi sunt cōtineri. Vnde uolunt quidem
globum lunæ uel solis, cæterorumq; astrorum, quos planetas uocant, per singula mundos no-
minari. Sed & ipsum supereminentem quem dicunt globum, nihilominus mundū appel *Fortè, ἀπλα-*
lari uolunt. Deniq; etiā Baruch prophetæ librū in assertionis huius testimoniū uocāt, quod ibi *νῆ.*
de vij. mundis uel cœlis euidentius indicatur. Esse tamē super illam sphærā quam dicunt, *Fortè, ἀπλανῆ*
uolunt aliam, quam sicut apud nos cœlum cōtinet omnia quæ sub cœlo sunt, ita illam dicunt
immensa quadam sui magnitudine & ineffabili complexu spacia uniuersarum sphærarū am-
bitu magnificentiore cōstringere: ita ut omnia intra ipsam ita sint sicut est hæc terra nostra sub
cœlo, quæ etiā in scripturis sanctis terra bona & terra uiuentiū creditur nominari, habens suū
cœlum illud quod superius, in quo cœlo sanctorū nomina scribi, uel scripta esse dicuntur à Sal
uatore: quo cœlo cohibetur illa terra atq; concluditur, quam Saluator in Euangelio mitibus
& mansuetis promittit. Et illius namq; terræ nomine etiam hanc nostrā cui Arida prius nomē *Matth. 5.*
fuerat, cognominatā uolunt, sicut & firmamentū hoc cœlum illius cœli uocabulo nuncupatū
est. Verùm de huiuscemodi opinionibus plenius in illo loco tractauimus, cū requireremus
quid esset quod in principio fecit Deus cœlū & terrā. Aliud enim cœlum & alia terra indicatur

ostendere nisi Deum in melioribus mundi, id est creaturæ suæ partibus requirendum? Sed
& de iuramentis optima quædam instituta definiens ait: Non oportet iurare, neq; per cœlum,
quia sedes est Dei: neq; per terrā, quia scabellum est pedū eius: nōnne apertissimè uidetur pro-
pheticis uocibus consonare, quibus dicitur: Cœlum mihi sedes, terra aūt scabellū pedum meo- *Esa.ult.*
rum? Sed & templo eijciens eos qui uendebant oues, & boues, & columbas: effundens quoq;
mensas nummulariorū, & dicens: Tollite ista hinc, & nolite facere domū patris mei domū ne- *Ioan.2.*
gotiationis: patrem sine dubio Dominū dicebat eum cuius nomini Salomon magnificū tem-
plum extruxerat. Sed & illud quod ait: Non legistis quod dictum est à Deo ad Moysen: Ego *Exod.3.*
sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob: non est aūt Deus mortuorū, sed uiuentiū, ma
nifestissimè nos docet quōd Deum patriarcharum pro eo quod sancti essent & uiuerent, Deum
appellabat uiuentiū, illum scilicet qui dixerat in prophetis: Ego sum Deus, & nō est Deus præ- *Esa.45.*
ter me. Sciens namq; Saluator Deum Abraham esse eum qui in lege scriptus est, & ipsum esse
qui dicit: Quia ego sum Deus, & non est Deus præter me: si quidem ipsum illum patrem esse fa-
tetur qui ignorat alium super se esse Deum, sicut putant hæretici: absurdè eum patrem pronun
ciat qui eminentiorem ignorat Deum. Si uerò non quidem ignorat, sed fallit dicens nō alium
esse Deum præter se, multò magis absurdum est si mendacem patrem suum fatetur. Ex quibus
omnibus in hanc indaginem sensus adducitur, quia alium nesciat patrem nisi omniū condito
rem & creatorem Deum. Congruum erit si ex omnibus Euangeliorum locis testimonia con-
gregemus, quibus unus atq; idem Deus legis & Euangeliorum esse doceatur. Contingemus
breuiter etiam de Actibus Apostolorum, ubi Stephanus & Apostoli preces suas dirigunt ad *Act.7.*
eum Deum qui fecit cœlum & terram, & qui locutus est per os sanctorum prophetarū suorum:
ipsum dicentes Deum Abraham, Isaac, & Iacob: Deum qui eduxit populū suum de terra Aegy-
pti. Quæ sententiæ sensum nostrū euidentissimè sine dubio ad creatoris dirigunt fidem, & affe
ctum eius inserunt his qui hæc piè de eo fideliterq; didicerunt: sicut & ipse Saluator cū interro-
gatus esset, quod mandatū esset, maximū omnium in lege, respondit, dicens: Diliges Dominū
Deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Secundum aūt simile est *Matth.22.*
huic: Diliges proximū tuū sicut teipsum. Et his addidit: Quia in istis duobus mandatis tota lex
pendet & prophetæ. Quomodo ergo ei quem erudiebat atq; in disciplinatū producebat, hoc
mandatū ante omnia mandata cōmendat, per quod sine dubio in Deum legis eius conciliare
tur affectus, eò quod ipsis his hæc fuerant à lege prædicata? Sed cōcedatur circa has omnes
euidentissimas approbationes, quia de alio nescio quo Deo dicat Saluator: Diliges Dominū
Deum tuū ex toto corde tuo, & reliqua quæ dicta sunt. Et quomodo si lex & prophetæ creato-
ris sunt sicut dicunt, id est alterius Dei præter eum quē aiunt bonū: consequenter deinde uide-
bitur id quod addidit, legē & prophetas in his duobus pendere mandans? Quomodo enim
quod alienū & peregrinū à Deo est, pendebit in Deo? Paulus aūt dicens: Gratias ago Deo meo
cui seruio in spiritu meo à proauis meis in conscientia pura: dilucidè ostendit quia non ad ali- *2.Tim.1.*
quem nouū Deum nisi Christum uenerit. Quos enim alios proauos Pauli oportebit intelligi,
nisi eos de quibus ipse dicit: Hebræi sunt & ego: Israelitæ sunt, & ego? Sed & præfatio ipsa epi *2.Cor.11.*
stolæ eius ad Romanos hæc eadem his qui intelligere Pauli literas norunt diligenter ostendet,
quem Deum Paulus prædicat. Ait enim: Paulus seruus Iesu Christi uocatus Apostolus, segrega *Rom.1.*
tus in Euangelium Dei quod antè promiserat per prophetas in scripturis sanctis de filio suo,
qui factus est ei ex semine Dauid secundū carnem, qui prædestinatus est filius Dei in uirtute se-
cundum spiritū sanctificationis ex resurrectione mortuorum Christi Iesu Domini nostri, &c.
Sed & illud quod ait: Non obturabis os bouis triturantis: nunquid de bobus cura est Deo? an *1.Cor.9.*
propter nos uoluit dicere: propter nos enim scriptū est: quia in spe debet qui arat arare, & qui
triturat sub spe fructus percipiendi. In quo euidenter ostendit: quia qui legem dedit Deus, pro-
pter nos, id est propter apostolos dicit: Non obturabis os bouis triturantis: cui cura erat non
boum, sed apostolorum qui Christi Euangelium prædicabant. In alijs quoq; promissionem
legis amplectens Paulus ipse ita ait: Honora patrem tuum, & matrem, quod est mandatum pri *Ephe.6.*
mum in promissione, ut bene sit tibi, & longæuus super terram sis, terram bonam quam Do-
minus Deus tuus dabit tibi. Persæpe sine dubio placere sibi legem, & Deum legis atq; eius
iussa pronunciat. Sed quoniam solent interdum huius hæresis assertores per deceptiosa quæ-
dam sophismata simpliciorum quorumq; corda surripere, absurdum nō puto si etiam ea quæ *Confutatio ar-*
in assertionibus suis proferre solent proponentes, subreptionem eorum ac dementiam confu- *gumentorū qui*
temus. Aiunt igitur: Scriptum est, Deum nemo uidit unquam: ille autem Deus quem Moy- *bus utebantur*
ses prædicat, & ab ipso Moyse uisus est, & antea à patribus eius: is uerò qui à Saluatore annun- *hæretici hostes*
ciatur, à nullo penitus uisus est. Interrogemus ergo eos & nos: si hunc quem fatentur Deum, a- *Dei legis &*
lium esse Deum quàm creatorē Deum dicunt, uisibilem an inuisibilem dicant esse. Et si quidem *prophetarum.*
dixerint, Quia uisibilis est, præter hoc quod cōtra scripturæ sententiam uenire arguentur, quæ *Ioan.1.*

dicit

dicit de Saluatore, quia imago est inuisibilis Dei primogenitus omnis creaturæ: incurrent etiã
in illud absurdum, quòd Deum corporeum esse dicant. Non enim aliter uideri quis potest ni-
si per habitum, & magnitudinem, & colorem, quæ sunt specialia corporũ. Et si corpus esse pro-
nuncietur Deus, quoniam omne corpus ex materia est, inuenietur & Deus esse ex materia:
quod si ex materia sit, materia autem sine dubio corrupubilis est, erit ergo iam secundum illos
corruptibilis Deus. Rursum quoq; interrogabimus eos. Materia facta est, an ingenita, id
est infecta? Et si quidem dixerint, Infecta est, id est ingenita, requiremus ab eis si materiæ pars
aliqua Deus, pars autem mundus est. Si uerò responderint de materia, quia facta est, sine du-
bio consequitur, ut eum quem Deum dicunt, factum esse confiteantur, quod utiq; nec ipso-
rum, nec nostra ratio admittit. Sed dicent, Inuisibilis est Deus. Et quid agetis? si inuisibilẽ eum
esse dicitis per naturam, neq; Saluatori debet esse uisibilis. Quinimò & uideri Deus pater Chri-
Ioan. 14. sti dicitur, quoniam qui uidet, inquit, filium, uidet & patrem. Quo utiq; nos quidam uehemen-
ter angustant, à nobis uerò rectius non pro Videndo, sed pro Intelligendo sentitur. Qui enim
intellexerit filium, intelliget & patrem. Hoc ergo modo Moyses etiam Deum uidisse putan-
dus est, non carnalibus oculis eum intuens, sed uisu cordis ac sensu mentis intelligens, & hoc
Exod. 33. ex parte aliqua. Manifestum enim est quia faciem, inquit, meam non uidebis (scilicet qui Moy-
si responsa præbebat) sed posteriora mea. Quæ utiq; cum eo sunt intelligenda sacramento,
quomodo intelligi conuenit dicta diuina, abiectis profectò illis & spretis anilibus fabulis quę
de anterioribus Dei ab imperitis posterioribusq; finguntur. Neq; sanè nos impium aliquid
sensisse arbitremur, quòd diximus, Quia nec Saluatori uisibilis est pater: considerent quali di-
stinctione aduersus hæreticos agentes utimur. Diximus enim quod aliud sit uidere, & uideri,
& aliud nosse & nosci, uel cognoscere atq; cognosci. Igitur uidere & uideri corporum res est:
quod utiq; nec patri, nec filio, nec spiritui sancto inter se inuicem competenter aptabitur. Na-
tura enim Trinitatis modum uisionis excedit his qui in corpore sunt. Idem omnibus reliquis
creaturis qualitatem inter se inuicem uisionis indulgens. Incorporeæ uerò naturæ & principa-
liter intellectuali, nihil aliud conuenit nisi nosse & nosci, sicut & Saluator ipse pronunciat di-
Matth. 11. cens, Quia nemo nouit filium nisi pater, neq; patrem quis nouit nisi filius, & cui uoluerit filius
reuelare. Manifestum ergo quia non dixit, Nemo uidit patrem nisi filius. Si uerò propter illa
quæ dicuntur in ueteri testamento, quòd irascitur Deus uel pœnitet, uel si qua alia humani affe-
ctus passio designatur, materiam sibi ad confutandos nos præberi putant, affirmantes peni-
tus impassibilem Deum, atq; his omnibus carentem affectibus sentiendi: ostendendum est eis
Matth. 20. etiam in euangelicis parabolis haberi similia cùm dicit, Quia is qui plantauit uineam, & loca-
uit eam colonis, qui coloni missos ad se seruos interemerunt, ad ultimum etiam filium ad se
missum occiderunt, iratus Dominus dicitur abstulisse uineam ab eis, & malos colonos malè
perdidisse, & uineam colonis alijs tradidisse qui redderent ei fructus in tempore suo. Sed & il-
los ciues qui profecto patrefamiliâs accipere sibi regnum, legatos miserunt post eum dicen-
Luc. 19. tes, Nolumus eum regnare super nos, impetrato regno ingressus paterfamiliâs & iratus interfi-
ci coram se iubet, & ciuitatem eorum igne cõsumi. Sed & nos siue in uetere Testamento, siue in
nouo cùm de ira Dei legimus, non secundum literã quæ dicuntur aduertimus, sed spiritalem
intellectum requirimus in talibus, ut ita sentiamus sicut intelligere de Deo dignum est. De qui-
Psal. 2. bus secundum paruitatem sensus nostri, cùm secundi Psalmi exponeremus illum uersiculum,
Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos, prout potuimus qualiter
hoc intelligi deberet, ostendimus.

DE IVSTO ET BONO. CAP. V.

Aliud Sophisma ab iisdẽ cõfictum, de iusto Deo, & de bono, confutat.

VErùm quoniã mouet etiã illud quosdã quòd principes istius hæresis diuisionẽ quandã
fecisse sibi uidentur, qua dixerunt aliud esse iustum, aliud bonum, & hac diuisione in di-
uinitate etiam usi sunt, affirmantes bonum quidem Deum patrem Domini nostri Iesu
Christi, & non iustum esse, iustum uerò legis & prophetarum Deum, nec tamen bonum: huic
quæstioni respondere quàm potuero breuiter necessarium puto. Existimant igitur bonita-
tem affectum talem quendam esse, quod benefieri omnibus debeat etiam si indignus sit is cui
benefactum datur, nec bene consequi mereatur: sed ut mihi uidetur non rectè usi sunt tali defi-
nitione, putantes non fieri bene huic cui austerum uel triste aliquid infertur. Iustitiam uerò pu-
tarunt affectum esse talem qui unicuiq; prout meretur retribuat. Sed & in hoc rursum defini-
tionis suæ sensum non rectè interpretantur. Putant enim quia quod iustum est malis mala fa-
ciat, bonis bona: id est ut secundum sensum ipsorum iustus malis non uideatur bene uelle, sed
uelut odio quodam ferri aduersus eos: & colligunt sicubi fortè in scripturis ueteris Testamen-
ti inueniunt historiam referentem, uerbi gratia de diluuij pœnis, & eorum qui in eo extincti re-
Gen. 7. 19. feruntur, uel cùm Sodoma & Gomorrha ignei sulphureiq; imbris uastatione depopulantur,
uel

uel cùm in deserto pro peccatis suis mortui decidunt, ita ut nullus ex his qui de Aegypto fuerant profecti, inueniatur terram promissionis intrasse præter Iesum & Caleb. De nouo autem testamento, misericordiæ ac pietatis congregant uerba, quibus à Saluatore discipuli informantur, & quibus pronunciari uidetur, quia nemo sit bonus præter unum Deum patrem: & per hoc ausi sunt bonum quidem nominare patrem Saluatoris Iesu Christi, alium autem esse dicunt mundi Deum, quem iustum eis, & non solum bonum placuit appellare. A' quibus primò illud exigendum puto, si secundum suam definitionem iustum possunt ostendere conditorem punientem pro meritis, uel eos qui diluuij tempore perierunt, uel Sodomitas, uel eos qui ex Aegypto profecti fuerant. Sed cùm uideamus interdum multò nequiora, & scelestiora committi flagitia quàm fuerint illa pro quibus hi quos suprà diximus interempti sunt, & nondum tamen uidemus unumquemq; peccantium pœnā luere meritorum, nunquid'nam bonum dicunt effectum eum qui aliquando iustus erat? an potius illud putabunt, quòd iustus quidem est nunc, sed patienter fert humana delicta, tunc uerò nec iustus quidem erat qui innocentes paruulos & lactentes simul cum immanibus & impijs extinguebat? Sed hæc ita sentiunt, quia nihil audire præter literam norunt: alioquin ostendant quomodo iustum est secundum literam, in tertiam & quartam progeniem parentum reddi peccata in sinum filiorum, & in filiorum ipsorum filios post ipsos. *Exod. 20.* A' nobis autem talia ista non secundum literam intelliguntur, sed sicut Ezechiel docuit parabolam eam dicens, requirimus quid significet introrsus ipsa parabola. Sed & illud debent ostendere, quomodo iustus sit, & pro meritis unicuiq; retribuens, qui punit terrenos & diabolum cùm nihil dignum pœna commiserint. Non enim poterant (si secundum istos naturæ malæ & perditæ erant) aliquid boni agere. Nam & quòd iudicem eum dicunt, non tam gestorum, quàm naturarum iudex uidetur. Quippe si natura mala bene facere non potest, nec bona malè. Tum deinde eum quem bonum dicunt, si ad omnes bonus est, sine dubio & ad eos qui perituri sunt bonus est: & quomodo non eos saluat? Si non uult, iam non erit bonus: si uult & non potest, omnipotens non erit. Quin potius audiant in Euangelijs patrem Domini nostri Iesu Christi ignem præparantem diabolo & angelis eius. Et quomodo istud opus tam pœnale, tam triste secundum sensum eorum boni Dei uidebitur?

Faciunt hæc & contra Manichæos, qui à malo Deo conditos non posse non malè agere, fingunt.

Sed & ipse Saluator boni Dei filius in euangelijs protestatur & dicit, Quia si signa & prodigia facta fuissent in Tyro & Sidone, olim in sacco & cinere sedentes pœnitentiam egissent. *Matth. 12.* Et quum proximus uniq; ipsis urbibus accessisset, cur quæso declinat ciuitates istas ingredi, & præstare eis signorum & prodigiorum copiam, si eas his gestis in sacco & cinere certum erat acturas esse pœnitentiam? Quod utiq; cùm non facit, sine dubio perditioni eas relinquit quas malæ & perditæ uitæ non esse ipse euangelij sermo indicat qui eas potuisse pœnitere designat. Sed & in quadam euangelij nihilominus parabola ingrediens rex uidere discumbentes qui fuerant inuitati, uidit quendam non indutum nuptialibus indumentis, & ait ei. Amice quomodo introisti huc non habens indumentum nuptiale? *Matth. 22.* Tunc ait ministris. Ligantes ei manus & pedes mittite eum foras in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. Dicant nobis quis est iste rex, qui ingressus est uidere discumbentes, & inueniens inter eos quendam sordidis indumentis, iubet eum uinctum per ministros suos in exteriores tenebras detrudi. Nunquid non ille est quem iustum dicunt? Et quomodo bonos ac malos inuitare iusserat, nec merita à ministris sciscitari præceperat? Per quod utiq; non iusti alicuius (ut isti dicunt) & pro meritis retribuētis, sed erga omnes indiscretæ benignitatis indicatur affectus. Si uerò necesse est hoc de bono Deo, id est de Christo, uel de patre Christi intelligi, quid illud est quod iusto Dei iudicio obijcitur, imò quid tale est quod in Deo legis criminatur, quale est ut eum qui ab his seruis quos miserat uocare bonos & malos fuerat inuitatus, iuberet pro sordidioribus indumentis uinctum manibus pedibusq; in exteriores tenebras præcipitari? Et hæc quidem sufficere debent quæ ex auctoritate assumpsimus scripturarum ad refellenda ea quæ hæretici obtendere solent. Non tamen indecens uidebitur, si etiam ex ratione ipsius consequentiæ paucis agamus cum eis. Interrogamus ergo eos si norunt quæ ratio apud homines uirtutis ac malitiæ habeatur? & si uidetur consequens esse, ut uirtutes dicamus in Deo, uel (ut ipsis uidetur) in duobus istis dijs. Respondeant hi quoque si uidetur eis esse aliqua, quod puto sine dubio fatebuntur, quid etiam dicent de iustitia. Nunquam profectò ut mihi uidetur ita desipient, ut iustitiam negent esse uirtutem. Ergo si bonum uirtus, & iustitia uirtus est. Si uerò dixerint, non esse bonum iustitiam, superest ut aut malum sit, aut indifferens. Et quidem dicentibus malum esse iustitiam, respondere ineptum puto. Videbor enim uel insanis sermonibus, uel mente motis hominibus respondere. Malum enim quomodo uidebitur id quod bonis bona retribuere potest, sicut etiam ipsi fatentur? Si uerò indifferens dixerint, consequens est ut cùm iustitia indifferens sit, & sobrietas & prudentia, & omnes reliquæ uirtutes indifferentes habeantur. Et quid respondebimus Paulo dicenti, Si qua uirtus, si qua laus, *Phil. 1.*

Omnis uirtus est bona. Iustitia est uirtus.

hæc

hæc cogitate quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & uidistis in me? Discant ergo perscrutantes scripturas diuinas, quæ sunt singulæ uirtutes, & non surripiant in hoc quod dicunt, quia eis Deus qui unicuique secundum meritum retribuit, malis mala, & non pro eo quòd austerioribus curari indigent medicamentis hi qui deliquerunt, & postea his adhibent ea quę emendationis prospectu ad præsens uidentur sensum doloris inferre. Non legunt quid scriptū sit de spe illorum qui in diluuio perempti sunt, de qua Petrus ipse in prima epistola sua ita ait,

1.Pet.3. Quia Christus mortuus quidem carne, uiuificatus autē spiritu: in quo pergens prædicauit his spiritibus qui in carcere tenebantur, qui increduli fuerant aliquando cùm expectarent Dei patientiam in diebus Noe, cùm fabricaretur arca, in qua pauci, id est octo animæ saluæ factæ sunt per aquam, quod & uos simili forma nunc baptisma saluos facit. De Sodoma autem & Gomorra dicant nobis si credunt creatoris Dei esse propheticas uoces, eius scilicet qui refertur super eos ignis & sulphuris imbrē pluisse: quid dicit de ipsis Ezechiel propheta? Restituetur, inquit, Sodoma in antiquū. Quid autem affligens eos qui pœna digni sunt non pro bono affligit? qui etiā ad Chaldæam dicit: Habes carbones ignis, sede super eos, ipsi erunt tibi adiutorio. Sed & de his qui in deserto ceciderunt audiant quid in LXXVII. psalmo qui Asaph superscribitur, referatur: ait enim: Cùm occideret eos tunc exquirebant eum. Non dicit, quia alij interfectis alij requirebant eum, sed ait, quia eorum qui occidebantur talis erat interitus, ut mortificati requirerent Deum. Ex quibus omnibus constat unum eundemque esse iustum & bonum legis & euangeliorum Deum, & benefacere eum iustitia & bonitate punire: quia nec bonum sine iusto, nec iustum sine bono dignitatem diuinæ potest indicare naturæ. Addemus adhuc etiam hoc uersutijs eorum compellentibus nos. Si aliud iustum quàm bonum, quoniam bono malum contrarium est, & iusto iniustum, sine dubio & iniustum aliud erit quàm malum: & sicut iustus apud nos non est bonus, ita neque iniustus erit malus: & rursum, sicut bonus non est iustus, ita & malus non erit iniustus. Quomodo autem non erit absurdum, ut Deo quidem bono contrarius sit malus, Deo autem iusto quem inferiorem bono dicimus, contrarius nemo sit? Non enim sicut Satanas est qui malus dicitur, ita est alius aliquis qui dicatur iniustus. Quid ergo est? Rescindamus ea quæ defendimus. Non enim poterunt dicere, quia malus non etiam iniustus sit, & iniustus malus. Quod si in istis contrarijs indissociabiliter inhæret uel malo iniustitia, uel iniustitiæ malum, sine dubio & bonus indissociabilis erit iusto, & iustus bono, ut sicut unam eandemque nequitiam malitiæ & iniustitiæ dicimus, ita bonitatis ac iustitiæ uirtutem unam eandemque teneamus. Sed iterum ad scripturæ nos reuocant uerba proferentes illam famosissimam quæstionem. Aiunt namque, Scriptum est, quia non potest arbor mala fructus bonos facere: ex fructu enim arbor cognoscitur. Quid ergo est aiunt? qualis arbor sit lex, ex fructibus suis, id est ex præceptorum sermonibus declaratur. Si enim bona inuenitur lex, sine dubio & qui dedit eam bonus Deus esse creditur. Si uerò iusta magis quàm bona, iustus etiam legislator putabitur Deus. Paulus Apostolus nulla circuitione usus ait: Lex ergo bona est, & mandatum sanctum & iustum & bonum. Ex quibus est manifestum, quia Paulus non istorum literas didicerat, qui iustum à bono separarent, sed ab eo Deo fuerat instructus, & eius Dei spiritu fuerat illuminatus, qui simul & sanctus & bonus & iustus est: per cuius ille spiritum loquens, dicebat mandatum legis esse sanctum & iustum, & bonum. Et ut euidentius supra iustitiam & sanctitatem & bonitatem magis inesse ostenderet in mandato, repetito sermone pro his tribus, solam protulit bonitatem dicens: Quod ergo bonum est, mihi mors est? absit. Sciens quippe bonitatem genus esse uirtutum, iustitiam uerò uel sanctitatem species generis, ideo cum in superioribus genus simul ac species nominasset, repetens sermonem ad solum genus detorsit. Sed & in cōsequentibus, Peccatum, inquit, per bonum mihi operatum est mortem. In quo id per genus concludit, quod superius per species exposuerat.

Ezech.16.

Esa.47.

Eundem Deum bonum & iustum esse.

Matth.7.

Rom.7.

Matth.12. Hoc modo namque intelligendum est etiam illud quod dictum est: Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum, & malus de malo profert malum. Genus namque assumpsit etiam huic bono uel malo, ostendens sine dubio in bono homine esse & iustitiam & sobrietatem & prudentiam & pietatem, & omne quod dici bonum uel intelligi potest. Similiter etiam & malum hominem dixit, qui sine dubio esset iniustus & impurus & impius, & omnia quę per partes hominē malum deformant. Sicut enim sine his nequitijs nemo aliquis malum hominē putat, nec esse malus potest, ita & sine illis uirtutibus certum est quòd nemo putabitur esse bonus.

Alia obiectio. Superest eis adhuc etiam illud, quod propriè sibi datum scutum putant, quod dixit

Matth.19. Dominus in Euangelio: Nemo bonus nisi unus Deus pater: dicentes hoc esse proprium uocabulum patris Christi, qui tamen alius sit à creatore omnium Deo, cui creatori bonitas nullam dederit appellationem. Videamus ergo si in ueteri testamento Deus prophetarum &

Psal.72. mundi creatór ac legislator non dicitur bonus. Et quid est quod in Psalmis dicit: Quàm bonus Israel Deus rectis corde: &, Dicat nunc Israel quoniam bonus, quoniam in seculum

miseri-

misericordia eius. Et in Lamentationibus Hieremiæ scriptum est: Bonus Dominus his, qui sustinent eum, animæ quærenti eũ. Sicut ergo bonus in Veteri testamento frequenter dicit Deus, ita etiam iustus in Euangelijs appellatur Domini Iesu Christi pater. Denique in Euangelio secundum Ioannem orans ipse Dominus noster ad patrem dicit, Pater iuste, & mundus te nõ cognouit. Ne fortè dicant, Quia etiam mundi creatorem pro assumptione carnis patrẽ uocabat, & ipsum iustum nominabat: excluduntur ab eo sermone, qui statim sequitur: ait enim: Et mundus te non cognouit. Secundum ipsos enim solum Deum bonum mundus ignorat. Nam conditorem suum uerissimè recognoscit, Domino ipso dicente, Quia mundus quod suum est diligit. Apertè ergo ille quem putant bonum Deum, iustus esse in Euangelijs dicitur. Ex ocio sanè licebat plura testimonia congregare, sicubi in Nouo testamento pater Domini nostri Iesu Christi iustus appellatur: etiam in Veteri testamento cœli & terræ creator bonus dicitur, ut pluribus testimonijs conuicti hæretici, aliquando fortè erubescant. *Thren. 3.* *Ioan. 17.* *Ibidem.*

De incarnatione Christi. CAP. VI.

TEMPVS est, his decursis repetere nos de incarnatione Domini & Saluatoris nostri, quomodo uel quare homo fuerit factus. Pro uiribus igitur nostris perexiguis considerata ex operum suorum magis quàm ex nostri sensus contemplatione, diuina natura, intuitisque nihilominus creaturis eius uisibilibus, fide quoque inuisibilibus contemplans, quia nõ omnia uel oculis uidere potest humana fragilitas, uel ratione complecti, pro eo quòd omnium rationabilium infirmius & fragilius animal nos homines sumus: præstãtiora enim sunt illa, quæ in cœlo, uel super cœlos habentur: superest, ut harum omnium creaturarum & Dei medium, id est, mediatorem quæramus, quem Paulus Apostolus primogenitum omnis creaturæ pronunciat. Videntes quoque nos ea, quæ de eius maiestate in scripturis sanctis referuntur, & intuentes, quòd imago inuisibilis Dei, & primogenitus omnis creaturæ dicatur, & quòd in ipso creata sunt omnia uisibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum facta sunt, & in ipso: & ipse est ante omnes, & omnia illi cõstant, qui est caput omnium, cùm solus habeat caput Deum patrem. Scriptum est enim: Caput autẽ Christi Deus. Peruidentes etiam quod scriptum est, Quomodo nemo nouit patrem nisi filius, neque quis nouit filium nisi pater. Quis enim potest nosse quæ sit sapientia, nisi qui genuit eam? aut quis ad liquidum quæ sit ueritas nouit, nisi ueritatis pater? Quis certè uniuersam uerbi sui naturam, atque ipsius Dei quæ ex Deo est, inuestigare potuit, nisi solus Deus, apud quẽ erat Verbum? Pro certo habere debemus quod hoc Verbum, siue ratio dicenda est, hanc sapientiam, hanc ueritatem nullus alius nisi pater nouit, de quo scriptum est: Ne ipsum quidem mundum capere arbitror libros, qui scriberentur: de gloria scilicet & maiestate filij Dei. Impossibile namque est, literis committere ea, quæ ad Saluatoris gloriam pertinent. His igitur transactis, ac talibus de natura filij Dei consideratis, cum summa admiratione obstupescimus, quòd eminẽs omnium ista natura exinaniens se de statu maiestatis suæ homo factus sit, & inter homines conuersatus, sicut gratia labijs eius infusa testatur, & sicut testimonium ei reddit pater cœlestis, & ut signis quoque & prodigijs uarijs uirtutibusque ab eo gestis confirmatur. Qui enim ante præsentiam suam hanc quã ostendit in corpore, præcursores suos & nuncios aduentus sui misit prophetas. Post ascensionem uerò suam in cœlos, sanctos apostolos diuinitatis suæ uirtute repletos homines uel ex publicanis, uel ex piscatoribus imperitos & indoctos circuire fecit orbẽ terrarum, ut ex omni gente atque ex omnibus populis priorum plebẽ in se credentium congregarent. Verùm ex omnibus de eo miraculis & magnificẽtijs illud penitus admiratione humanæ mẽtis excedit, nec inuenit mortalis intelligentiæ fragilitas, quomodo sentire uel intelligere possit, quod tanta illa potentia diuinæ maiestatis, ipsum illud Verbum patris, atque ipsa sapientia Dei, in qua creata sunt omnia uisibilia & inuisibilia, intra circumscriptionem eius hominis qui apparuit in Iudæa, fuisse credenda sit: sed & ingressa esse Dei sapientia uuluã fœminæ, & nasci paruulus, & uagitum emittere ad similitudinẽ plorantium paruulorum. Tum deinde quòd in morte conturbatus refertur, ut ipse etiam profitetur, dicẽs: Tristis est anima mea usque ad mortem: & ad ultimum, quòd usque ad eam, quæ inter homines indignissima habebatur, adductus est mortem, licet tertia die resurrexit. Cùm ergo in eo quædam ita uideamus humana, ut nihil à communi, id est, mortalium fragilitate distare uideantur, quædam ita diuina, ut nulli alij nisi illi primo & ineffabili in se conueniat Deitati habere, humani intellectus angustia tãta admirationis stupore percussa quò declinet, & quò se conuertat, ignorat. Si Deum sentiat, mortalem uidet: si hominem putet, deuicto mortis imperio cum spolijs redeuntem à mortuis cernet. Propter quod cum omni metu & reuerentia contemplandum est, ut in uno eodemque ita utriusque naturæ ueritas demonstretur, ut neque aliquid indignum & indecens in diuina illa & ineffabili substantia sentiatur, neque rursum quæ gesta sunt, falsis illusa imaginibus existimentur. Quæ quidem in aures humanas proferre, & sermonibus explicare, longè uires uel meriti

Colos. 1. *1. Cor. 11.* *Matth. 11.* *Ioan. 21.* *De Verbi incarnatione.* *Matth. 26.* *Vtriusque in Christo naturæ, diuinæ & humanæ documenta.*

nostri,uel ingenij ac sermonis excedit. Arbitror autem quia etiam sanctorum apostolorum su-
pergrediatur mensuram:quinimò etiam fortasſis totius creaturæ cœlestium uirtutum eminen
tior est sacramenti istius explanatio. De quo nos non temeritate aliqua,sed quomodo ordo lo
ci deposcit,ea magis quæ fides nostra cōtinet, quàm humanæ rationis assertio uindicare solet,
quàm paucisſimis proferemus, suspiciones potius nostras quàm manifestas aliquas affirma-
Sermo circa fi ctus est. tiones in medium proferentes. Igitur unigenitus Dei, per quem omnia facta sunt uisibilia &
inuisibilia (ut in superioribus sermo disputationis edocuit) secundum scripturæ sententiam &
fecit omnia,& quæ fecit,diligit.Nam cùm inuisibilis Dei ipse sit imago inuisibilis,participatio-
nem sui uniuersis rationabilibus creaturis inuisibiliter præbuit, ita ut tantum ex eo unusquis-
que participij sumeret, quanto erga eum dilectionis inhæsisset affectu. Verùm cùm liberi arbi-
trij facultate uarietas unumquemq; ac diuersitas habuisset animorum, ut alius ardentiore,ali-
us tenuiore & exiliore erga auctorē suum amore teneretur, illa anima,de qua dixit Iesus,Quia
Ioan. 4. nemo auferet à me animam meam: ab initio creaturæ, & deinceps inseparabiliter ei atq; indis-
Vide quid de sociabiliter inhærens, utpote sapientiæ & uerbo Dei & ueritati, ac luci ueræ, & tota totum reci-
anima Christi piens,atq; in eius lucem splendoremq; ipsa cedens, facta est cum ipso principaliter unus spiri-
dicat. tus,sicut & Apostolus his,qui eam imitati deberēt,promittit,quia qui se iungit Domino,unus
1.Cor.6. spiritus est. Hac ergo substantia animæ inter Deum carnemq; mediante: non enim posſibile
Imò potuit as- sumere suicē. erat, Dei naturam corpori sine mediatore misceri: nascitur (ut diximus) Deus homo, illa sub-
stantia existente, cui utique contra naturam non erat corpus assumere. Sed neque rursus ani-
ma illa,utpote substantia rationabilis,contra naturam habuit,capere Deum,in quem,ut supe-
rius diximus,uelut in uerbum & sapientiam & ueritatem tota iam cesserat. Vnde & meritò pro
eo uel quòd tota esset in filio Dei , uel totum in se caperet filium Dei, etiam ipsa cum ea,quā as-
1. Cor. 1. sumpserat carne Dei filius, & Dei uirtus Christus Dei sapientia appellatur: & rursum Dei filius
Iesus Christus. per quem omnia creata sunt, Iesus Christus & filius hominis nominatur. Nā & filius Dei mor-
Matth.24. tuus esse dicitur, pro ea scilicet natura; quæ mortem utique recipere poterat: & filius hominis
& 25. appellatur , qui uenturus in Dei patris gloria cum sanctis angelis prædicatur. Et hac de cau-
sa per omnem scripturam , tam diuina natura humanis uocabulis appellatur, quàm humana
κοινωνία natura diuinæ nuncupationis insignibus decoratur. Magis enim de hoc quàm de ullo alio di-
ἰδιωμάτων. ci potest,quod scriptum est,Quia erunt ambo in carne una,& iam non sunt duo, sed caro una.
Vnio persona- lis. Magis enim Verbum Dei cum anima in carne una esse,quàm uir cum uxore,putādum est. Sed
& unus spiritus esse cum Deo,cui magis cōuenit,quàm huic animæ quę se ita Deo per dilectio-
nem iunxit,ut cum eo unus spiritus meritò dicatur? Quod autem dilectionis perfectio, & me-
riti affectus syncerit as, ei hanc inseparabilem cum Deo fecerit unitatem, ita ut non fortuita fu-
erit,aut cum personę acceptione animę eius assumptio,sed uirtutum suarum ei merito delata,
Psal.44. audi ad eum Prophetam dicentem:Dilexisti iustitiā,& odisti iniquitatē,propterea unxit te De-
us, Deus tuus oleo lætitiæ, præ participibus tuis. Dilectionis ergo merito ungitur oleo lætitiæ,
id est,anima Christi cum uerbo Dei unum efficitur. Vngi namq; oleo lætitiæ, non aliud intelli-
gi, quàm spiritu sancto repleri. Quod autē, Præ participibus, dixit,indicat quia nō gratia spi-
ritus,sicut prophetis ea data est,sed ipsius uerbi Dei in ea substantialis inerat plenitudo,sicut &
Colos.2. Apostolus dixit,In quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.Deniq; propter hoc
Psal.44. non solùm dixit,Dilexisti iustitiā,sed addidit,Et odisti iniquitatē.Odisse eñ iniquitatem illius
Hebr.4. est,de quo scriptura dicit,Qui peccatum non fecit,nec inuentus est dolus in ore eius:& de quo
Ioan.8. dictum est: Tentatū p omnia p similitudine absq; peccato. Sed & ipse Dñs dicit: Quis uestrùm
Ioan.14. arguet me de peccato?Et iterum ipse dicit de se:Ecce uenit princeps mundi huius, & in me non
inuenit quicq;.Quæ omnia nullum in eo peccati sensum indicant extitisse. Quod ut Prophe
Esa.8. ta euidētius designaret,quia nunq; in eum iniquitatis sensus intrasset, ait: Priusquā sciret puer
patrem aut matrem uocare,auertit se ab iniquitate.Quod si alicui difficile uidebitur, pro eo q
rationabilem animam esse in Christo suprà ostendimus , cùm utiq; animarum naturam boni
maliq; capacem per omnes disputationes nostras frequenter ostendimus,hoc modo rei huius
explanabitur difficultas. Naturam quidem animæ illius hanc fuisse , quæ est omnium anima-
rum, non potest dubitari: alioquin nec dici anima potuit, si uerè non fuit anima. Verùm quo-
niam boni maliq; eligendi facultas præstò est huic animæ,quæ Christi est, ita elegit diligere iu-
stitiam, ut pro immensitate dilectionis ei inconuertibiliter inhæreret, ita ut propositi firmitas,
& affectus immensitas,& dilectionis inextinguibilis calor,omnem sensum conuersionis atque
immutationis absciaderet , & quod in arbitrio erat positum, longi usus affectu iam uersum sit
in naturam: ita ut fuisse quidem in Christo humana & rationabilis anima credenda sit, & nul-
lum sensum uel posſibilitatem eam putandum est habuisse peccati. Ad pleniorem tamen rei
explanationem non uidetur absurdum,si etiam similitudine aliqua utamur, licet in re tam ar-
dua,tamq; difficili,ne exemplis quidem uel cōmodis copia est. Tamē ut absq; aliquo præiudi-
cio di-

cio dicamus, ferri metallũ capax est frigoris & caloris. Si ergo massa aliqua ferri semper in igne
sit posita, omnibus suis poris, omnibusq; uenis ignem recipiens, & tota ignis effecta, si neq; i-
gnis ab ea cesset aliquando, neq; ipsa ab igne separetur, nunquam dicemus hanc, quæ natura
quidem ferri massa est, in igne positam, & indesinenter ardentem, posse frigus aliquando reci-
pere: quinimò (quod uerius est) magis eam sicut in fornacibus sæpe fieri oculis deprehendi-
mus, totam ignem effectam dicimus, quoniã nec aliud in ea nisi ignis cernitur: sed & si quis cõ-
tingere atq; tractare tentauerit, nõ ferri, sed ignis uim sentiet. Hoc ergo modo etiam illa anima
quæ quasi ferrum in igne, sic semper in uerbo, semper in sapientia, semper in Deo posita est, o-
mne quod agit, quod sentit, quod intelligit, Deus est: & ideo nec conuertibilis & mutabilis dici
potest, quæ in conuertibilitatem ex uerbi Dei unitate indesinenter ignita possedit. Ad omnes
deniq; sanctos calor aliquis uerbi Dei putandus est peruenisse: in hac autem anima ipse ignis
diuinus substantialiter requieuisse credẽdus est, ex quo ad cæteros calor aliquis uenerit. De-
niq; quod dixit, Quia unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitię prę participibus tuis, ostẽdit quòd
aliter ista anima oleo lætitiæ, id est, uerbo Dei ungitur, & aliter participes eius, id est, sancti pro-
phetæ & apostoli. Illi enim in odore unguentorum eius cucurrisse dicuntur: ista autem anima *Cant. 1.*
uasculum unguenti ipsius fuit, ex cuius fragrantia participantes digni quiq;, prophetæ fiebãt
& apostoli. Sicut ergo aliud est unguenti substantia, aliud odor eius: ita aliud est Christus, & a-
liud participes sui. Et sicut uas ipsum quod substantiam continet & unguentum, nullo genere
potest aliquid recipere fœtoris: hi uerò, qui ex odore eius participant, si se paulò longius à fra-
grantia eius remouerint, possibile est, ut incidentem recipiant fœtorem: ita Christus uelut uas
ipsum, in quo erat unguenti substantia, impossibile fuit, ut contrarium reciperet odorem. Par-
ticipes uerò sui quàm propinqui fuerint uasculo, tam odoris erunt participes & capaces. Ar-
bitror sanè etiã Hieremiam Prophetã intelligentem, quæ sit in eo natura Dei sapiẽtiæ, quæ etiã
hæc, quam pro salute mundi susceperat, dixisse: Spiritus uultus nostri Christus Dominus, cui *Thren. 4.*
diximus, quòd in umbra eius uiuemus in gentibus. Pro eo enĩ quòd sicut umbra corporis no-
stri inseparabilis est à corpore, & indeclinabiliter motus ac gestus corporis suscipit & gerit: pu-
to enim animæ Christi opus ac motũ, qui ei inseparabiliter inhærebat, & pro motu eius ac uo-
luntate cuncta perpetrabat, ostendere uolentem umbram Christi Domini hãc uocasse, in qua
umbra nos uiueremus in gentibus. In huius namq; assumptionis sacramento gentes uiuunt,
quæ imitantes eam per fidem ueniunt ad salutem. Sed & Dauid dicens, Memor esto oppro- *Psal. 88.*
brij mei Domine, quo exprobrauerunt me in commutationem Christi tui, similia mihi uidetur
ostendere. Et Paulus quid aliud sentit, cùm dicit, Vita nostra abscondita est cũ Christo in Deo? *Colos. 3.*
Et quidem in alio loco dicitur, Aut documẽtum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Et *1. Cor. 13.*
nunc Christum uideo dici absconditum. Cuius rei intellectus nisi talis aliquis iudicetur, qua-
lem per umbram Christi à Propheta signatum esse suprà diximus, fortassis etiã hoc sensum hu-
manæ mentis excedit. Sed & quàm plurima alia de scripturis diuinis de umbræ significãtia ui-
demus inserta, ut illud in Euangelio secũdum Lucam, cùm dicit Gabriel ad Mariam: Spiritus *Luc. 1.*
Dñi superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Et Apostolus de lege dicit, Quia simi *Hebr. 8.*
litudini & umbræ deseruiunt cœlestiũ hi, qui carnalẽ habẽt circumcisionẽ. & alibi dicit, Nonne *Iob 8.*
umbra est uita nostra super terrã? Si ergo & lex, quæ super terrã est, umbra est, & uita omnis no-
stra, quæ est super terrã, umbra est, & in umbra Christi uiuimus inter gentes: uidendũ est, ne ha-
rum omnium ueritas umbrarum illa reuelatione noscatur, cùm iã non per speculũ in ænigmate,
sed facie ad faciem sancti quiq; gloriã Dei & rerũ causas ac ueritatẽ speculari merebunt. Cu-
ius ueritatis accepto iã pignore per spiritum sanctum, dicebat Apostolus: Etiã si cognouimus *2. Cor. 5.*
Christum secundum carnem aliquando, sed nunc iã non nouimus. Hæc interim nobis ad præ-
sens de rebus tam difficilibus disputantibus, id est, de incarnatione, & de deitate Christi occur-
rere potuerunt. Si quis sanè melius poterit inuenire, & euidentioribus de scripturis sanctis as-
sertionibus confirmare quæ dicit, illa potius quàm hæc recipiantur.

DE SANCTO SPIRITV. CAP. VII.

QVIA ergo post primas illas dissertiones, quas de patre & filio & spiritu sancto in initijs
secundum quod res poposcerat, exposuimus, uisum est rursum repetere nos debere, &
ostendere quòd Deus idem esset creator & conditor mundi, & pater Domini nostri Iesu
Christi, id est, legis & prophetarum atq; euangeliorum unus atq; idem Deus: tum deinde etiã
de Christo, quòd is, qui uerbum & sapiẽtia Dei superius fuerat ostensus, etiam qualiter homo
factus est in consequentibus debuit demonstrari: superest, ut etiam de spiritu sancto quàm pos- *De Spiritu san-*
sumus, breuiter repetamus. Tempus est ergo nunc de spiritu sancto nos pro uiribus pauca *cto Paracleto,*
disserere, quem Dominus & Saluator noster in Euãgelio secundum Ioannem, Paracletum no- *qui in Prophe-*
minauit. Sicut enim idem ipse Deus, atq; idem ipse Christus, ita idem spiritus sanctus est, qui *tis & Aposto-*
in prophetis & in apostolis fuit, id est, siue in illis, qui ante aduentum Christi Deo crediderũt, *lis fuit.*

ſiue in his, qui per Chriſtum confugerũt ad Deum. Et duos quidem Deos auſos eſſe hæreticos
dicere, & duos Chriſtos audiuimus: duos autem ſpiritus ſanctos nunquam cognouimus ab
aliquo prædicari. Quomodo enim hoc de ſcripturis poterunt affirmare, aut quam differentiã
dare poterunt inter ſpiritum ſanctum, & ſpiritum ſanctum: ſi tamẽ diffinitio aliqua, aut deſcri-
ptio inueniri poteſt ſpiritus ſancti. Nam ut concedamus Marcioni uel Valentino poſſe diffe
rẽtias Deitatis inducere, & aliam boni naturam, aliam uerò mali deſcribere, quid excogitabit,
atq; quid inueniet, ut differentiam ſpiritus ſancti introducat? Nihil ergo illos poſſe ad indiciũ
qualiſcunq; differentiæ arbitror inuenire. Nos exiſtimamus, quòd participationem eius ſimi-
liter ut ſapientiæ Dei & uerbi Dei abſq; ulla differẽtia creatura rationabilis omnis affirmat. Vi-
De Spiritus ſancti miſsione deo tamen, quòd præcipuus ſancti ſpiritus aduentus ad homines poſt aſcenſionem Chriſti in
cœlos magis quàm ante aduentum eius declaratur. Antea namq; ſolis prophetis, & paucis, ſi
quid fortè in populo meruiſſent, donum ſpiritus ſancti præbebatur. Poſt aduentum uerò Sal-
uatoris ſcriptum eſt, adimpletum eſſe illud, quod dictũ eſt in Propheta Ioele, Quia erit in no-
uiſsimis diebus, & effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabunt. Quod u-
Pſal. 71. tiq; tale eſt, ſicut illud quod ait: Omnes gentes ſeruient ei. Per gratiam ergo ſpiritus ſancti cum
reliquis quamplurimis etiam illud magnificentiſsimum demonſtratur, quòd ea, quæ in pro-
phetis ſcripta ſunt, uel in lege Moyſi, pauci tũc ijdem ipſi prophetæ, & uix ſicubi unus ex omni
populo ſuperare poterat intellectum corporeum, & maius aliquid, id eſt, ſpiritale quid, pote-
rat intelligere in lege & prophetis. Nunc autem innumeræ ſunt multitudines credentium, qui
licet non omnes poſsint per ordinem, neq; ad liquidum ſpiritalis intelligentiæ explicare con-
ſequentiam: tamen omnes perſuaſum habent, quòd neq; circumciſio corporaliter intelligi de-
beat, neq; otium ſabbati, uel ſanguinis effuſio pecoris, neq; quòd de his Moyſi reſponſa daren
tur à Deo: qui utiq; ſenſus dubium non eſt, quòd ſpiritus ſancti uirtute omnibus ſuggeratur.

Sicut autem multi ſunt intellectus de Chriſto, qui utiq; quamuis ſapientia ſit, non tamen in
omnibus ſapientiæ agit aut obtinet uim, niſi in his, qui in ipſo ſapiẽtiæ ſtudent: neq; cùm me-
dicus dicatur, erga omnes quaſi medicus agit, ſed erga illos tantùm, qui ægritudinis ſuæ intel-
lecto languore cõfugiunt ad miſericordiam eius, ut poſsint conſequi ſanitatem: ita arbitror e-
Rom. 12. tiam de ſpiritu ſancto, in quo omnis eſt natura donorum. Alijs namq; præbetur per ſpiritũ ſer-
1. Cor. 12. mo ſapientiæ, alijs ſermo ſcientiæ, alijs fides, & ita per ſingulos, qui eum capere poſſunt, hoc ef-
ficitur, uel hoc intelligitur ipſe ſpiritus, quo indiget ille qui eum participare meruerit. Quas
diuiſiones ac differentias non aduertentes hi, qui eum Paracletum in Euangelio audiunt no-
minari, neq; conſiderantes, ex quo opere uel actu Paracletus nominetur, uilibus eũ neſcio qui-
bus ſpiritibus compararunt, & per hoc conturbare conati ſunt Eccleſias Chriſti, ita ut diſſenſi-
ones fratribus non modicas generarent. Euangelium uerò tantæ eum potentiæ ac maieſtatis
oſtendit, ut dicat, apoſtolos non poſſe capere adhuc ea, quæ uolebat docere eos Saluator, niſi
cùm adueniret ſpiritus ſanctus, qui ſe eorum animabus infundens, illuminare eos poſsit de ra
tione ac fide Trinitatis. Iſti uerò pro imperitia ſui intellectus, quia non ſolùm ipſi quod rectum
eſt, conſequenter non ualent exponere, ſed ne his quidem, quæ à nobis dicuntur, poſſunt audi-
entiam commodare, minora quàm dignum eſt de eius diuinitate ſentientes, erroribus ſe ac de-
ceptionibus tradiderũt, erratico magis ſpiritu deprauati, quàm ſancti ſpiritus inſtitutionibus
1. Tim. 4. eruditi, ſecundum quod Apoſtolus dixit: Doctrinam ſpirituum dæmoniorum ſequentes pro-
hibentium nubere ad interitum & ruinam multorum, & importunè ſe abſtinere à cibis, ut per
Spiritus ſanctus docet & cõſolatur nos. oſtentationem acrioris obſeruantiæ ſeducant animas innocentum. Oportet ergo nos ſcire,
quia Paracletus eſt Spiritus ſanctus, docens maiora quàm uoce fieri poſſunt, & ut ita dixerim,
quæ ineffabilia ſunt, & quæ non licet hominibus loqui, id eſt, quę indicari humano ſermone
1. Cor. 10. non poſſunt. Quod autem ait, Nõ licet, pro eo quod, Non poteſt, dictum ſentimus ab Apoſto
lo, ſicut & alibi ait: Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt: Omnia mihi licent, ſed non
omnia ædificant. Ea enim, quorum poteſtas nobis eſt, propter quod habere ea poſsimus, lice-
Ruffinus loquitur. re nobis dicit. Paracletus uerò quòd dicitur Spiritus ſanctus, à conſolatione dicitur. Paracle-
ſis enim Latinè Conſolatio appellatur. Si quis namq; de ſpiritu ſancto participare meruerit,
cognitis ineffabilibus ſacramentis conſolationem ſine dubio & lætitiam cordis aſſumit. Cùm
enim rationes omnium quæ fiunt, quare uel qualiter fiant, ſpiritu indicante cognouerit, in nul
lo utiq; conturbari eius anima poterit, aut ullum ſenſum timoris accipere: nec in aliquo terre-
tur, cùm uerbo Dei & ſapientiæ eius inhærens, Dominum Ieſum dicit in ſpiritu. Verùm quoniã
Paracleti fecimus mẽtionem, & pro uiribus noſtris qualiter de eo ſentiri debeat, expoſuimus:
1. Ioan. 2. dicitur autem etiam Saluator noſter Paracletus in epiſtola Ioannis cùm dicit, Si quis noſtrûm
peccauerit, Paracletum habemus apud patrem noſtrum Ieſum Chriſtum, & ipſe eſt propitiatio
pro peccatis noſtris: conſideremus, ne fortè aliud ſignificet hæc appellatio Paracleti de Salua-
tore, aliud de Spiritu ſancto. Videtur enim de Saluatore Paracletus dici deprecator. Vtrumque
enim

enim ſignificat in Græco Paracletus, & deprecatorem & conſolatorem. Propter eum ergo qui ſubſequitur ſermonē, quo ait, Et ipſe eſt repropitiatio pro peccatis noſtris, magis in Saluatore nomen Paracleti pro deprecatore intelligendum uidetur. Deprecatur enim patrem pro peccatis nóſtris. De ſpiritu ſancto Paracletus debet intelligi pro eo, quòd conſolationem præſtat animabus, quibus aperit & reuelat ſenſum ſcientiæ ſpiritalis.

DE ANIMA. CAP. VIII.

De anima in genere.

POST hoc iam ordo depoſcit nos etiam de anima generaliter inquirere, & ab inferioribus incipientes ad ſuperiora conſcendere. Eſſe namq; animas in ſingulis quibuſque animalibus etiam in his, quæ in aquis degunt, à nullo arbitror dubitari. Nam & cōmunis omniū hoc ſeruat opinio, & confirmatio ſanctæ ſcripturæ auctoritatis accedit, cùm dicitur, Quia fecit Deus cetos magnos, & omnem animam animantium repentium, quæ produxerunt aquæ ſecundum genus eorum. Ex communi uerò rationis intelligentia confirmatur etiam ab his, qui definitionem animæ certis determinant uerbis. Definitur namq; hoc modo, quia ſit ſubſtātia phantaſtica & hormetica: quod Latinè licet non tam propriè explanetur, dici tamen poteſt ſenſibilis & mobilis. Quod utiq; conuenit etiam de omnibus animalibus dici, & in his quæ in aquis degunt: ſed & in uolucribus eadem definitio animæ conuenienter oſtenditur. Addidit ſanè ſcriptura etiam alterius ſententiæ auctoritatem, cùm dicit: Nō manducabitis ſanguinem, quia anima totius carnis ſanguis eius eſt, &, Non mādu cabitis animam cum carnibus. In quo euidentiſsimè ſanguinem omnium animalium animam eorum eſſe deſignat. Iam uerò ſi quis requirat, quomodo animam omnis carnis ſanguinē eius eſſe dixit de apibus, ueſpis & formicis, & de his, quæ in aquis ſunt oſtreis & cochleis, & quęcunq; ſunt talia, quę carent ſanguine, & eſſe animantia manifeſtiſsimè demonſtrantur: reſpondendum eſt, quoniā huiuſcemodi animantibus, quam in cæteris uim habet rubri ſanguinis uigor, hanc uim obtinet in iſtis humor iſte, qui ineſt in eis, licet alterius ſit coloris: nihil enim refert qui ſit color, dummodo ſubſtantia ſit uitalis. De iumentis uerò, uel pecudibus, quòd animantia ſint etiam apud cōmunem opinionem nulla dubitatio eſt. Euidens tamen & diuinæ ſcripturæ ſententia, cùm dicit Deus: Producat terra animam uiuam ſecūdum genus. Iam uerò de homine, quamuis nulli dubium ſit, nec requirere aliquis poſsit: tamē & ſcriptura diuina deſignat, q Deus in faciē eius inſpirauerit ſpiramentū uitæ, & factus eſt homo in animā uiuentem.

Animæ definitio apud Ariſtotelem. Phantaſtica dici poteſt imaginatiua, quod eſt intellectus, & hormetica impulſiua, quod ad affectus pertinet.

Supereſt de Angelico ordine requirere, utrùm & ipſi animas habeant, an animæ ſint, uel de cæteris diuinis cœleſtibusq; uirtutibus, ſed & de contrarijs poteſtatibus. Auctoritatem quidē diuinæ ſcripturæ uſquam nullā inuenimus, quòd uel angeli, uel ſi qui ſunt diuini ſpiritus miniſtri Dei, uel animas habere, uel animæ dicātur: animantia tamen eſſe à quamplurimis ſentiuntur. De Deo autem inuenimus ſcriptum ita: Et ponam animam meam ſuper animam illam, quæ mādu cauerit ſanguinem, & eradicabo eā de populo ſuo. & item alibi: Neomenias ueſtras & ſabbata & diē magnū acceptum nō habeo. Ieiunia & ferias & dies feſtos ueſtros odit anima mea. Et in XXI. Pſalmo de Chriſto (certū eſt enim, quia ex perſona ipſius iſte Pſalmus aſcribitꝰ, ſicut Euangelium cōteſtatur) ita dictum eſt: Tu autem Domine ne longè facias auxiliū tuū, ad defenſionē meā reſpice: Erue à framea Deus animam meā, & de manu canis unicam meā. Quamuis & multa alia ſint teſtimonia de anima Chriſti in carne poſiti.

Angeli an habeant animas, uel ſint animæ.

Eſa. 1.

Oſee 2.

Pſal. 21.

Sed de Chriſti quidem anima, omnē nobis adimet quæſtionem ratio incarnationis occurrēs. Sicut eñ uerè carnē habuit, ita uerè & animā habuit. De eo uerò, quòd Dei anima in ſcripturis nominatꝰ, qualiter intelligi debeat, & ſentire & proferre difficile eſt: ſemel enim ſimplicem illā naturā, & abſq; ullius adiectionis permixtione profitemur: tamē quoquo modo ſentiendum eſt, nominari interim Dei anima uidetur: de Chriſto uerò nō dubitatꝰ. Et ideo nō uidebitur abſurdum etiā de ſanctis angelis, cæteriſq; cœleſtibus uirtutibus tale aliquid uel dicere, uel ſentire. Siquidem definitio illa animæ etiā in ipſos uidetur incurrere. Quis eñ rationabiliter ſenſibiles eos eſſe, uel mobiles poterit denegare? Quod ſi recta iſta uidetꝰ eſſe definitio, quòd ſubſtantia rationabiliter ſenſibilis & mobilis anima dicatur, uidetur hæc definitio etiam ad angelos pertinere. Quid enim aliud in illis quàm ſenſus rationabilis cōmotus eſt? Quorum autem una definitionis ratio eſt, horum ſine dubio eadem ſubſtantia eſt. Paulus ſanè eſſe quendam animalem hominem ſignificat, quem negat ea, quæ ſunt ſpiritus Dei, poſſe recipere: ſed ſtultam dicit ei uideri ſpiritus ſancti doctrinā, nec poſſe eum intelligere, quod ſpiritaliter diſcernatur. Sed & alio loco ait ſeminari corpus animale, & ſurgere corpus ſpiritale, oſtendens in reſurrectione iuſtorum nil animale futurum. Et ideo requirimus, ne fortè ſubſtantia aliqua ſit, quæ ſecūdū hoc quod anima eſt, imperfecta ſit. Verùm utrū propterea imperfecta ſit, quod à pfectione decidit, an talis à Deo facta ſit, cùm p ordinē ſingula diſcuti cœperint, requiremus. Si eñ animalis homo nō recipit, quæ ſunt ſpiritꝰ Dei: & p eo quòd animalis eſt, melioris naturæ, id eſt, diuinæ, intelligentiam recipere nō poteſt: hac fortaſsis de cauſa euidentius nos Paulus docere uolēs, quid ſit quod per ea, quæ ſunt ſpiritus, id eſt, ſpiritalia, intelligere poſ

De Chriſti anima.

Non aſſeuerat.

Animalis homo.

1. Cor. 15.

sumus, mentem magis quàm animã spiritui sancto coniungit & sociat. Hoc eñ eum puto ostẽ-
1. Cor. 14. dere, cùm dicit: Orabo spiritu & mente, psalmum dicã spiritu, psalmum dicã & mente. Et non
dicit, Quia anima orabo, sed, Spiritu & mente: & nõ dicit, Anima psallam, sed, Spiritu psallã &
Imò Paulus spiritũ uocat rationem ipsam. mente. Sed fortasse requiritur: si mens est, quæ cum spiritu orat & psallit, & ipsa est, quæ & perfectionẽ percipit & salutẽ: quomodo dicit Petrus, Percipientes finem fidei nostræ salutẽ animarum nostrarum? Si anima cũ spiritu nec orat nec psallit, quomodo sperabit salutẽ? An si cùm
1. Pet. 1. ad beatitudinem uenerit, iam anima non dicetur? Sed uideamus, ne fortè potest hoc modo re-
sponderi: Quia Saluator uenit saluare quod perierat: & iã cùm saluatũ, non est perditum, quod
prius perditum dicebatur. Ita fortassis etiã hoc quod saluatur, anima dicitur: cùm autẽ iam sal-
ua facta fuerit, ex perfectioris partis suæ uocabulo iã nuncupatũ. Sed & illud adijci posse uidetur
quibusdã: quia sicut hoc quod perditũ erat, sine dubio anteq̃ periret, cùm aliud nescio quid e-
rat quàm perditum, succurrerit utiq; cùm iã non est perditũ: ita etiam anima quæ perisse dicitũ,
uidebitũ fuisse quid aliquando cùm nondũ perisset, & propter hoc anima dicetũ, quæ rursum ex
perditione liberata potest iterũ illud esse, quod fuit anteq̃ periret, & anima diceretur. Sed &
Ψυχή. ex ipsa nominis animæ significatione quã in Græco indicat, uisum est & nonnullis requirẽtib.
curiosius posse uiro mediocrẽ suggeri intellectum. Nã sermo diuinus Deũ ignẽ esse dixit, cùm
Deut. 4. ait: Deus noster ignis est cõsumens. Sed & de angelorũ substãtia ita ait: Qui facit angelos suos
Hebr. 1. spiritus, & ministros suos ignẽ urentẽ: & alibi, Apparuit angelus Dñi in flãma ignis in rubo. In-
Exod. 3. super etiã mandatũ accepimus, ut simus spiritu feruentes: per quod sine dubio igneũ ostendit
Hierem. 1. & calidũ Dei uerbũ. Sed & Hieremias Propheta audit ab eo, qui sibi responsa dabat: Ecce dedi
uerba mea in os tuũ ignẽ. Sicut ergo Deus ignis est, & angeli flãma ignis, & sancti quiq; spiritu
feruent: è contrario hi, qui ceciderunt à dilectione Dei, sine dubio refrixisse in charitate, ac frigi-
Matth. 24. di facti dicendi sunt. Ait eñ & Dñs, Quia propterea quod multiplicata est iniquitas, refrigescet
charitas multorũ. Sed & omnia quæcũq; sunt, quæ aduersæ potestati in scripturis sanctis cõ-
Ezech. 32. parantur, frigida semper inueniens diabolus dicitũ: quo quid frigidius inuenitur? Sed & in ma-
ri regnare dicitũ draco. Serpentẽ namq; & dracone, quod utiq; ad aliquẽ de malignis spiritibus
Esa. 27. retorquetũ, & in mari prophetæ esse designat. Et alibi dicit Propheta: Inducã gladium sanctum
super draconẽ fugientẽ, super draconẽ serpentẽ peruersum, & interficiet eũ. & iterũ ait: Etiam si
abscesserint ab oculis meis, & descenderint in profundũ maris: ibi mandabo draconi, & mor-
Iob 41. debit eos. Sed & in Iob ipse rex esse omniũ quæ in aquis sunt, dicitur. A borea uerò accẽdi ma-
la super oẽs qui habitant terrã, Propheta denunciat. Boreas autẽ uentus in scripturis sanctis fri-
gidus designatur: sicut scriptum est in Sapientia: Frigidus uentus Boreas. Quod & ipsum sine
dubio sentiendũ est de diabolo. Si ergo ea, quæ sancta sunt, & ignis & lumen & feruentia nomi-
nantur: quæ autẽ contraria, frigida, & charitas peccato dicitur frigescere: requirendũ est, ne for-
Ψυχὴ unde dicta. tè & nomen animæ quod Græcè dicitur ψυχὴ Psyche, à frigescendo de statu diuiniore ac melio-
re dictum sit, & translatũ inde quod ex calore illo naturali & diuino refrixisse uideatur: & ideo
in hoc, quo nunc est, & statu, & uocabulo sita sit. Deniq; propriè laudabiliter animam poni in
scripturis sanctis, require si facilè inuenias. Culpabiliter autem frequenter occurrit: ut anima
malè perdat eum, qui possidet eam: & anima quæ peccat, ipsa morietur. Postea enim quàm di-
Ezech. 18. ctũ est: Omnes animæ meę sunt, sicut anima patris, ita anima filij mea est: utiq; cõsequens uide-
batur ut diceret: Anima quæ agit iustitiam, ipsa saluabitur: & anima quæ peccat, ipsa morietur.
Sed nunc uidemus, quoniam quod culpabile quidem est, adiunxit ad animam: quod autem
laude dignum erat, reticuit. Videndũ ergo est, ne fortè sicut diximus, ex ipso nomine declarati,
ab eo quòd refrixerit à feruore iustorum & diuini ignis, ψυχὴ Psyche, anima appellata sit. Nec ta-
Cautè lege. men amisit facultatem restituendi se in illum statum feruoris, in quo ex initio fuit. Vnde & Pro-
Psal. 114. pheta tale aliquid uidetur ostendere, cùm dicit, Reuertere anima mea in requiem tuam. Ex qui-
bus omnibus illud uidetur ostendi, quòd mens de statu suo ac dignitate declinans, effecta uel
nuncupata est anima: quæ si reparata fuerit & correcta, redit in hoc ut sit mens. Quod si ita est,
decessus ipse mentis ac deuolutio uidetur mihi quod non æqualis omnium sentiendus sit, sed
uel plus uel minus in animam uerti, & aliquas quidem mentes seruare aliquid etiam prioris ui-
goris, aliquas uerò aut nihil, aut exiguum aliquid. Vnde inueniuntur quidam statim ab ineũ-
te ætate ardentioris acuminis, alij uerò tardioris, nonnulli autem obtusissimi, & penitus indo-
ciles nasci. Veruntamen quod diximus, mentem in animam uerti, uel si qua alia in hoc uiden-
tur aspicere, & discutiat apud se, qui legit diligentius & pertractet: à nobis tamen non putentur
uelut dogmata esse prolata, sed tractandi more ac requirendi esse discussa. Addat autem &
qui hoc legit ad tractatum, quod etiam de Saluatoris anima ex his quidem, quæ in Euange-
lio scripta sunt, obseruatur, quòd alia sunt, quæ ei sub animæ nomine adscribuntur, & alia, quæ
spiritus nomine deputantur. Nam quum passionem aliquam uel perturbationem sui uult in-
Ioan. 12. dicare, sub animæ nomine indicat, ut quũ dicit: Nunc anima mea turbata est: &, Tristis est ani-

ma mea

ma mea usq; ad mortem. Sed ego pono eã abs me. In manus aũt patris cõmendat nõ animam,
sed spiritũ: & cùm carnem dicat infirmã, non animam promptã dicit, sed spiritũ. Vnde uidetur *Matth. 26.*
quasi mediũ quoddam esse anima inter carnẽ infirmã, & spiritũ promptũ. Sed fortasis occur- *Ioan. 10.*
rat nobis aliquis ex his de quib. ipsi in nostris propositionib. admonuimus, & dicat: Quomo- *Quasi uerò a-*
do ergo etiam Dei anima dicitur? Cui respondebimus hoc modo: Quia sicut omnia quæ de *nimam non ap-*
Deo dicuntur, id est uel digiti, uel manus uel brachia, uel oculi, uel pes, uel os: dicimus non hęc *pellauerit spi-*
humana membra, sed uirtutes eius quasdam in his corporeo tum membrorum appellationib. *ritum.*
indicari: ita & esse aliud putandũ est, q̃ quod appellatione hac quæ anima Dei dicitur, indica-
tur. Et si fas est audere nos in tali re amplius aliquid dicere, potest fortasse anima Dei intelligi *Audacter.*
unigenitus filius eius. Sicut em̃ anima per omne corpus inserta mouet omnia, & agitat quæ o-
peratur uniuersa: ita & unigenitus filius Dei, qui & uerbum & sapientia eius, pertingit & perue-
nit ad omnem uirtutem Dei, & insertus est ei. Et fortasis ad huius sacramenti indicium corpus
in scripturis uel dicitur Deus, uel describitur. Considerandũ sanè est, ne fortè potest etiã per hoc
anima Dei intelligi Vnigenitus eius: quoniam uenit & ipse in locum hunc afflictionis, & in con
uallem fletus descendit, & in locum humiliationis nostræ: sicut dicit in Psalmo, Quoniam hu-
miliasti nos in loco afflictionis. Denique scio quosdam exponentes illud quod in Euangelio *Matth. 26.*
de Saluatore dictum est: Tristis est anima mea usq; ad mortem, interpretatos esse de Apostolis,
quos uelut meliores à reliquo corpore animam suam dixerit. Nam quia multitudo credentiũ
corpus illius dicitur, apostolos uelut reliquo corpore meliores animam intelligi debere dixe-
runt. Hæc prout potuimus de rationabili anima discutienda magis à legentib. quàm statuta ac
definita protulimus. De animabus uerò pecudum, cęterorumq; mutorum, sufficiant illa quę *De animabus*
absolutè superius diximus de mũdo & motib. rationabilium creaturarũ, uel bonarum, uel ma *pecudum.*
larum, & de causis earum: sed nunc ad propositæ disputationis ordinem reuertamur, & intuea
mur creaturæ initium, quodcunq; illud initium creantis Dei mens potuerit intueri. In illo ergo *Numerus defi-*
putandum est tantum numerum rationabilium creaturarum, uel intellectualium, uel quomo- *nitus creatu-*
dolibet appellandæ sunt quas superius diximus, fecisse Deum quantum sufficere posse prospe- *rarum.*
xit. Certum est quippe quòd pręfinito aliquo apud se numero eas fecit: non em̃ (ut quidam uo
lunt) finem putandum est non habere creaturas: quia ubi finis non est, nec comprehensio ulla,
nec circumscriptio esse potest. Quòd si fuerit, utiq; nec contineri, uel dispensari à Deo quæ facta
sunt, poterunt. Naturaliter nempe si quicq̃ infinitum fuerit, & incõprehensibile erit. Porrò aũt
sicut scriptura dicit, in numero & mensura uniuersa cõdidit Deus. Et idcirco numerus quidem
rectè aptabitur rationabilib. creaturis, uel mentib, ut tantę sint quãtæ à prouidentia Dei dispẽ-
sari, regi & contineri posint. Mensura uerò materiæ corporali conuenienter aptabitur: quam
unq; tantam à Deo esse creatam credendum est, quantam sibi sciret ad ornamentũ mundi pos-
se sufficere. Hæc ergo sunt quæ in initio, id est ante omnia à Deo creata esse existimandum est.
Quod quidẽm etiam in illo initio quod Moyses latentius introduxit, indicari putamus, cùm *Genes. 1.*
dicit: In principio fecit Deus cœlum & terram. Certum est em̃ quia non de firmamento, neq; ari
da, sed de illo cœlo ac terra dicatur, quorum cœlum hoc & terra quam uidemus uocabula po-
stea mutuata sunt. Verùm quoniam rationabiles istæ naturæ quas in initio factas suprà dixi-
mus, factæ sunt cùm antè non essent: hoc ipso quia non erant, & esse cœperunt, necessariò con-
uertibiles substiterunt: quoniam quæcunq; inerat substantiæ earũ uirtus, non naturaliter ine-
rat, sed beneficio conditoris effecta. Quod ergo sunt, non est proprium, nec sempiternum, sed à
Deo datum. Non em̃ semper fuit: & omne quod datum est, etiam auferri & recedere potest. Rece
dendi aũt causa in eo erit, si non rectè probabiliter dirigitur motus animorum. Volũtarios em̃
& liberos motus à se conditis mentibus creator indulsit, quo scilicet bonum in eis propositum
fieret, cùm id uoluntate propria seruaretur: sed desidia & laboris tædium in seruando bono, &
auersio ac negligentia meliorum, initium dedit recedẽdi à bono. Recedere autem à bono, non
aliud est q̃ effici in malo. Certum namq; est malũ esse bono carere. Ex quo accidit, ut in quanta
mensura quis deuolueretur à bono, in tantam mensuram malitiæ deueniret. In quo unq; pro
motib. suis unaquęq; mens uel amplius bonum negligens, in contrariũ boni quod sine dubio
malum est, trahebatur. Ex quo uidetur semina quędã & causas uarietatis ac diuersitatis ille o-
mnium conditor accepisse: ut pro diuersitate mentium, id est rationabilium creaturarũ, quam
diuersitatem ex ea causa quam superius diximus, putandæ sunt cõcepisse, uarium ac diuersum
mundum crearet. Quod autem uarium ac diuersum dicimus, hoc est quod uolumus indicare.

DE MVNDO. CAP. IX.

MVNDVM nunc dicimus omne quod est super cœlos, & in cœlis, uel supra terrã, uel in his
quę inferi appellantur, uel quæcunque usquam prorsus loca sunt, & hi qui in ipsis de-
gere nominantur. Totum ergo hoc mundus uocatur. In quo mundo quædam dicuntur
esse supercœlestia, in habitationibus beatioribus posita, & corporibus cœlestibus ac splen-

dentioribus inclyta. & in his ipsis multæ differentiæ ostenduntur: sicut (uerbi causa) etiam Apo
1. Cor. 15. stolus dicit, quòd alia sit gloria solis, alia lunæ, alia stellarum: stella enim à stella differt in clari-
tate. Quędam uerò terrena dicuntur, & inter ipsa non parua est differētia sicut inter homines:
Hominū diuersa uitæ ratio. alij namque eorum Barbari, alij Græci: & Barbarorum quidam immanes & feri, alij mitiores. Et
quidam quidem legibus probatissimis utuntur, alij uilioribus uel asperioribus, alij quoque in-
humanis & ferinis magis moribus quàm legibus utuntur. Et quidam quidem ab initio nati-
uitatis suæ humiliantur, & subiecti sunt, ac seruiliter educantur, uel sub dominis, uel sub princi
pibus positi, uel tyrannis: alij uerò liberius & rationabilius educantur, alij sanis corporibus,
nonnulli ægris statim à prima ætate: alij uisu, alij auditu, & uoce decepti, nonnulli ita nati, alij
statim post natiuitatem huiuscemodi sensibus defraudati, uel certè iam adulta ætate tale ali-
quid passi. Et quid refert euoluere me omnes atque enumerare humanarum clades miseriarum,
à quibus alij liberi, alij inuoluti sunt, cùm possit unusquisque etiam apud semetipsum conside-
rare de his singulis atque perpendere? Sunt & quædam inuisibiles uirtutes, quibus quæ super
Angeli præsides rerum quę sūt super terrā terram sunt, sunt dispensanda commissa: & non parua etiam in ipsis differentia credenda est: si-
cut & in hominibus inuenitur. Sanè Apostolus Paulus esse quædam & inferna designat, & in
ipsis simili modo sine dubio uarietatis causa requirenda est. De mutis uerò animalibus & uo-
lucribus, atque de his quę in aquis habitant, requirere superfluum uidetur: cùm hæc non princi-
palia, sed consequentia accipi debere certū sit. Quomodo ergo omnia quæ facta sunt, per Chri-
stum, & in Christo facta esse uidentur? Sicut Apostolus Paulus manifestissimè designat, dicens:
Rom. 11. Quoniam in ipso, & per ipsum creata sunt omnia: siue quæ in cœlo sunt, siue quæ in terra, uisibi
Col. 1. lia & inuisibilia, siue throni, siue potestates, siue principatus, siue dominationes: omnia per i-
Ioan. 1. psum & in ipso creata sunt. Sed & in Euangelio Ioannes nihilominus eadem ostendit dicens:
Psal. 103. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Sed & in Psalmo scriptum est: Quia o-
mnia in sapientia fecisti. Quia ergo Christus sicut uerbum & sapientia est, ita etiam iustitia est:
consequens sine dubio erit, ut ea quæ in uerbo & sapientia facta sunt, etiam ea iustitia quę est in
Christo facta esse dicantur: quòd scilicet in his quæ facta sunt nihil iniustum, nihil fortuitum ui
Rerum uarietatem esse ineffabilem. deatur, sed omnia ita esse, ut ęquitatis ac iustitiæ regula expetit, doceatur. Quomodo ergo tan
ta ista rerum uarietas, tantaque diuersitas iustissima & æquissima possit intelligi, certus sum hu
mano ingenio uel sermone explicari non posse: nisi ipsum uerbum ac sapientiam, & iustitiam,
qui est unigenitus filius Dei, prostrati ac supplices deprecemur, qui per gratiam suam sensibus
se nostris infundens, obscura illuminare, clausa patefacere, pādereque dignetur arcana: si tamen
inueniamur eam dignè uel petere, uel quærere, uel pulsare, ut uel petentes accipere mereamur,
uel quęrentes inuenire, uel pulsantib. iubeatur aperiri. Non ergo freti nostro ingenio, sed ipsius
Matth. 7. sapientiæ auxilio quæ fecit uniuersa, & iustitiæ eius quam inesse creaturis omnib. credimus: in-
terim etiam si asserere non ualemus, ipsius tamen confisi misericordia inquirere perscrutarique
tētabimus: quomodo ista tanta uarietas mundi atque diuersitas omniū, iustitiæ ratione cōstare
Rerum uarietatem iustitia cōstare. uideatur. Rationem aūt dico duntaxat generalē. Nam specialem singulorū, & quærere rationē
imperitiæ est, & reddere uelle dementię est. Dicentib. igitur nobis mundū istum in hac uarie-
tate positum, qua suprà exposuimus à Deo factum: quem Deū & bonū & iustum atque æquissi-
Hæreticorum obiectio. mum dicimus: obijcere hoc plurimi solent, & hi maximè qui ex schola Marcionis, & Valentini
& Basilidæ uenientes asserunt diuersas esse naturas animarū, quō iustitiæ Dei conueniat mun-
dum facientis, ut habitaculū alijs quidem in cœlis prębeat: & nō solùm his habitaculū melius,
uerūetiam gradū aliquem celsiorem, spectaculūque concedat, principatū alijs indulgeat, alijs po
testates, dominationes quoque alijs tribuat, alijs amplissimas sedes cœlestiū tribunaliū præster,
ut luceant: alijs rutilantiam, ut coruscent fulgore sydereo: alia sit gloria solis, alia lunę, alia stella
rum: stella à stella in gloria differat: & ut simul ac breuiter totū dicam, si creatori Deo nec uolū-
1. Cor. 15. tas summi bonique operis, nec perficiēdi facultas deest, quid causæ existere potuit, ut naturas ra-
tionabiles creans, id est quib. ut essent ipse extitit causa, celsiores ut alios faceret, alios secundo,
aut tertio, & multis inferiores gradib. deterioresque procrearet? Tum deinde obijciunt etiam de
Genes. 25. his quæ in terris sunt, quòd alijs nascendi sors felicior euenerit, ut quis (uerbi gratia) ex Abrahā
generetur, & ex repromissione nascatur: alius quoque ex Isaac & Rebecca, quique adhuc in uentre
positus supplantat fratrem suū, & antequam nascatur, diligi dicitur à Deo. Vel quid hoc sit omnino
quòd in Hebręis quis nascitur, apud quos eruditionem diuinæ legis inueniat: alius uerò apud
Gręcos & ipsos sapientes, & non paruę eruditionis homines: iam uerò alius apud Aethiopes,
Barbaræ gētes quib. humanis carnib. usus est: aut apud Scythas, apud quos parricidiū quasi ex lege geritur:
uel apud Tauros, ubi hospites immolantur. Aiunt ergo nobis: Si hæc tanta rerū diuersitas, na-
scendique conditio tā uaria, tamque diuersa, in qua causa utique facultas liberi arbitrij locū non ha-
bet: non enī quis ipse sibi eligit, ubi uel apud quos, uel qua cōditione nascatur. Si ergo, inquiūt,
hoc non facit naturæ diuersitas, ut mala natura animæ ad gentē malā destinetur, bona aūt ad
bonos:

bonos: quid aliud superest, nisi ut fortuitu ista agi putent & casu? Quod utiq; si recipiatur, iam nec à Deo factus esse mūdus, nec à ꝓuidentia eius regi credet̃, & cōsequenter nec Dei iudiciū de uniuscuiusq; gestis uidebit̃ expectandū. In qua re quæ sit quidē ad liquidū ueritas rerū, illius est nosse solius qui scrutat̃ omnia, etiā alta Dei. Nos uerò quasi homines (ne hæreticorū insolentiā reticendo nutriamus) quæ ꝓ uirib. nostris occurrere nobis possunt, ad ea quæ obtenderūt, hoc modo respondebimus. Bonū esse & iustū, & omnipotentē Deū creatorem uniuersorū, quib. ualuimus ex diuinis scripturis assertionib. in superiorib. frequenter ostendimus. Hic cùm in principio crearet ea quæ creare uoluit, id est rationabiles naturas, nullā habuit creandi causam præter seipsum, id est bonitatem suā. Quia ergo eorū quę creāda erāt, ipse extitit causa: in quo neq; uarietas aliqua, neq; permotatio, neq; impossibilitas inerat, æquales creauit: quippe cū nulla ei causa uarietatis ac diuersitatis existeret. Verùm qm̄ rationabiles ipsæ creaturę, sicut frequenter ostendimus, & in loco suo nihilominus ostēdemus, arbitrij facultate donatæ sunt: libertas unūquodq; uolūtatis suæ uel ad ꝓfectū per imitationē Dei ꝓuocauit, uel ad defectū per negligentiam traxit. Et hoc extitit causa (sicut & antea iā diximus) diuersitatis inter rationabiles creaturas, non ex creatoris uolūtate, uel iudicio originē trahēs, sed ꝓpriæ libertatis arbitrio. Deus uerò cui iam creaturā suā ꝓ merito dispensare iustū uidebat̃, diuersitates mentiū in unius mundi consonantiā traxit, uel ut unā domum in qua esse deberent nō solùm uasa aurea & argētea, sed & lignea & fictilia, & alia quędā ad honorē, alia aūt ad contumeliā, ut ex istis diuersis uasis, uel animis, uel mentib. ornaret. Et has causas (ut ego arbitror) mūdus iste suę diuersitatis accepit, dum unūquodq; ꝓ uarietate motuū suorū, uel animorū ꝓpositiq; dispensat. Qua ratione neq; creator iniustus uidebit̃, sed secūdum pręcedentes causas ꝓ merito unicuiq; distribuit: neq; fortuita uniuscuiusq; nascēdi uel felicitas uel infelicitas putabit̃, uel qualiscūq; acciderit, illa conditione qua diuersi creatores & diuersæ creaturæ credunt̃ animatū. Verùm ne scriptura quidē sancta uidet̃ mihi penitùs arcanā huius tacuisse rationē: sicut cū Apostolus Paulus de Iacob & Esau disputans: Cùm em̄ nondū nati fuissent, neq; egissent aliquid boni uel mali: ut ꝓpositum quod secundū electionē Dei factū est, permaneret, nō ex operib. sed ex eo qui uocauit, dictū est, Quia maior seruiet minori, sicut scriptum est: Iacob dilexi, Esau aūt odio habui. Et pòst sibi ipse respondet & dicit, Quid ergo dicemus? nunquid iniustitia est apud Deū? Et ut occasionem præstaret inquirendi de his, & perscrutādi quō hæc non extra rationē fiant, respōdet sibijpsi, & ait: Eadem nāq; ut mihi uidet̃ quæ de Iacob & Esau quęstio ꝓponit̃, haberi etiā de cœlestib. omnibus & terrestribus creaturis & formis potest. Et similiter mihi uidetur sicut ibi ait: Cùm em̄ nondum nati fuissent, neq; aliquid egissent boni uel mali, ut secūdū electionē ꝓpositū Dei maneat sic ut putant quidā, sancta sunt illa quidē cœlestia: hæc aūt terrestria, & infernalia, nō ex operib. (ut putāt illi) sed ex eo qui uocauit. Quid ergo dicemus, si hæc ita sunt? Ergo iniustitia est apud Deū? Absit. Igitur sicut de Esau & Iacob diligentius perscrutatis scripturis inuenit̃, quia non est iniustitia apud Deū, ut anteq̄ nascerent̃, uel agerēt aliquid in uita hac, diceret̃, Quia maior seruiet minori: & ut inuenit̃ non esse iniustitia, quòd & in uentre fratrem suum supplātauit Iacob, sed ex pręcedentis uidelicet uitæ meritis dignè eū electū esse sentiamus à Deo, ita ut fratri præponi meret̃: ita etiā de cœlestib. creaturis, si aduertamus quia ista diuersitas nō creaturæ principium, sed ex pręcedentib. causis ꝓ meriti dignitate diuersum singulis à conditore ministerij paratur officium, ex eo profectò quòd unusquisq; uel mens à Deo creatus est, uel rationabilis spiritus pro moribus mentis & sensibus animorum, uel plus, uel minus sibi meriti parauerit, uel amabilis Deo, uel etiam odibilis extiterit. Eum tamen aliquis ex his qui melioribus meritis sunt ad exornandum mundi statum compar reliquis, & officium præbere inferiorib. opinentur, quo per hoc & ipsi participes existant patientiæ creatoris: secundum quod Apostolus ipse dicit: Vanitati enim creatura subiecta est non uolens, sed propter eum qui subiecerit in spem.

Cur Deus creaturas rationales condiderit, & quidem æquales.

Causa profectus uel defectus in creaturis.

Deus quō iustitiā suā declarauerit.

Rom. 9.

Deus non est iniustus.

Quę tādem extant præcedentis uitæ merita.

Rom. 8.

Obseruantes igitur istam sententiam, quam Apostolus de natiuitate Esau & Iacob exponēs dixit: Nunqd iniustitia est apud Deū? Absit: etiā in omnib. creaturis rectū arbitror hanc eandē debere sententiam custodiri, qm̄ sicut superius diximus, iustitia debet creatoris in omnib. apparere. Quæ, ut mihi uidetur, ita demū lucidius ostendet̃: si causas diuersitatis unusquisq; uel cœlestiū uel terrestriū, uel infernorū in semetipso pręcedētes natiuitatē corporeā habere dicat̃. Verbo em̄ Dei & sapiētia creata sunt uniuersa, & per ipsius ordinata sunt iustitiā. Per gratiā uerò misericordiæ suæ omnib. ꝓuidet, atq; omnes quibuscūq; curari possunt, remedijs hortatur, quia prouocat ad salutem. Sicut ergo dubiū non est in die iudicij futurum quòd separentur boni à malis, & iusti ab iniustis, & singuli quiq; pro merito per ea loca quibus digni sunt, distribuantur iudicio Dei, sicut Deo uolente, in consequentibus ostendemus, tale aliquid opinor etiam iam factum. Omnia enim Deus & semper iudicio agere ac dispensare credendus est. Illud quoq; quod Apostolus docet, dicens: In domo magna non sunt tantummodo uasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, & alia quidem ad honorem, alia autem ad contumeliam:

Rom. 9.

Iustitia creatoris in omnibus apparet.

Matth. 13. & 24 & 25.

2. Tim. 2.

Mirabilis de uasorum purgatione doctrina.

& quòd addit dicens: Quia si quis expurgauerit, erit uas sanctificatum Domino, utile ad omne opus bonum: sine dubio illud ostendit, quia qui se expurgauerit in hac uita positus, ad omne bonum opus erit paratus in futuro: qui autem non se purgauerit, secūdum quantitatem immunditiæ suæ, erit uas ad cōtumeliam, id est indignum. Ita ergo possibile est intelligi etiam antea fuisse uasa rationabilia & purgata, uel minus purgata: id est quæ seipsa uel purgauerint, uel non purgauerint: & ex hoc unumquodq; uas secundum naturam puritatis aut impuritatis suæ locum uel regionem, uel conditionem nascendi uel explendi aliquid in hoc mundo accepisse, quod omnia Deus usq; ad numerum uirtute sapientiæ suæ prouidens atq; dignoscens, moderamine iudicij sui æquissima retributione uniuersa disponit, quatenus unicuiq; pro merito uel succurri uel consuli deberet. In quo profectò omnis ratio æquitatis ostenditur, dum inæqualitas rerum retributionis seruat æquitatem. Quorum meritorum rationes per singulos quosq; secundum ueritatem ad liquidum solus ipse cum unigenito Verbo de sapientia sua & Spiritu sancto recognoscit.

DE RESVRRECTIONE CORPORVM. CAP. X.

SED quoniam nos sermo commouit de iudicio futuro, & de retributione ac supplicijs peccatorum, secundum quod comminantur sanctæ scripturę, & ecclesiastica prædicatio continet, eo quòd iudicij tempore ignis æternus & tenebræ exteriores & carcer & caminus, & alia his similia peccatoribus pręparata sint: uideamus quid etiam de his sentire oporteat. Sed ut ad hoc competenti ordine ueniatur, prius mihi uidetur de resurrectione sermo mouendus, ut sciamus quid est illud quod uel ad suppliciū, uel requiem, uel beatitudinem ueniet: de quo in alijs quidem libris, quos de resurrectione scripsimus, plenius disputauimus, & quid nobis de hoc uideretur, ostendimus. Sed & nunc propter consequentiam tractatus pauca inde repetere non uidetur absurdum: maximè propter hoc quòd offenduntur quidam in ecclesiastica

De resurrectione corporum.

fide, quasi uelut stultè & penitùs insipiēter de resurrectione credamus, præcipuè hæretici. Quib' hoc modo arbitror respondendum, Si confitentur etiam ipsi quia resurrectio sit mortuorum, respondeāt nobis quid est quod mortuum est. Nónne corpus? Corporis ergo resurrectio fiet. Tum deinde si utendū nobis putatur esse corporibus an non? arbitror Apostolo Paulo dicente, Quia seminatur corpus animale, resurget corpus spiritale: istos negare non posse quòd cor-

1. Cor. 15.

pus resurgat, uel quia in resurrectione corporib. utamur. Quia ergo si certū est quòd corporib. nobis utendum sit, & corpora quæ ceciderunt, resurgere pręedicantur: non eñ propriè resurgere dicitur, nisi id quod antè ceciderit: nulli dubiū est idcirco ea resurgere, ut his iterum ex resurrectione induamur. Alterū ergo heret ex altero. Nam etiam si resurgant corpora, sine dubio ad indumentum nostri resurgunt: & si necesse est nos esse in corporib. non in alijs q̄ in nostris corporib. esse debemus. Quòd si uerum est quòd resurgunt, & spiritalia resurgunt, dubium nō est quin abiecta corruptione, & deposita mortalitate, resurgere dicantur à mortuis: alioquin uanū uidebitur & superfluum resurgere quēquam à mortuis, ut iterum moriatur. Quod ita demum intelligi euidentiùs potest, si qui diligenter aduertāt quæ sit animalis corporis qualitas, quę in terram seminata spiritalis corporis reparet qualitatem. Ex animali namq; corpore uirtus resurrectionis & gratia spiritale corpus educit, cùm id ab indignitate transmutat ad gloriam. Quoniam ergo hęretici eruditissimi sibi uidentur & sapientissimi, interrogabimus eos si omne cor-

Omne corpus schema habet.

pus scema aliquod habet, id est habitu deformetur. Et si quidem dixerint etiam corpus quod non aliquo habitu deformetur, imperitissimi omnium atq; insipientissimi uidebuntur. Nullus enim hoc negabit, nisi sit ab omni eruditione penitùs alienus. Si uerò secundum id quod cōsequens est, dixerint, Quia omne corpus certo habitu deformatur: requiremus ab eis si possunt nobis spiritalis corporis habitum demonstrare atq; describere, quod utiq; nullo modo facere poterunt. Sed & differentias eorum qui resurgunt inquiremus ab eis quomodo osten-

1. Cor. 15.

derent uerum esse illud quod dictum est: quia alia caro uolucrum, alia piscium, & corpora cœlestia & corpora terrestria, sed alia quidem cœlestium gloria, alia uerò terrestrium, alia gloria solis, alia lunæ, alia stellarum: stella à stella differt in gloria, ita & resurrectio mortuorum. Secundum istam ergo consequentiam cœlestium corporum, ostēdant nobis differentias eorum qui resurgunt: & si ullo genere conati fuerint secundum cœlestium corporum differētias aliquam excogitare rationem, quæramus ab eis, an etiam terrenorū corporum comparationū differentias assignent. Nos uerò ita intelligimus, quòd uolens Apostolus describere quanta esset differentia eorum qui resurgunt in gloria, id est sanctorum, comparationem cœlestiū corporum

Resurrectio sanctorum & reproborum.

sumpsit, dicens: Alia gloria solis, alia gloria lunæ, alia gloria stellarum. Et iterum uolens differentias eorum ostendere qui in hac uita non expurgati ad resurrectionem uenirent, id est peccatores: de terrenis sumit exemplum, dicens: Alia corpora uolucrum, alia piscium. Dignè etenim sanctis cœlestia, terrena peccatoribus comparantur. Hæc quidem dicta sint aduersus eos qui resurrectionem mortuorum, id est, resurrectionem corporum negant. Nunc uerò sermonem

monem conuertimus ad nonnullos nostrorum, qui uel pro intellectus exiguitate, uel explanationis inopia, ualde uilem & abiectum sensum de resurrectione corporis introducũt. Quos interrogamus, quomodo intelligant animale corpus gratia resurrectionis immutandũ, & spiritale futurum: & quomodo quod in infirmitate seminatur, resurrecturum sentiãt in uirtute: quod in ignobilitate, quomodo resurget in gloria: & quod in corruptione, quõo ad incorruptionem trãsferatur. Quod uniq; si credũt Apostolo, quia corpus in gloria & uirtute & incorruptibilitate resurgens spiritale est effectum, absurdum uidetur & cõtra sensum Apostoli dicere id rursum carnis & sanguinis passionibus implicari, cùm manifestè dicat Apostolus: Quoniam caro & sanguis regnum Dei non possidebunt: neq; corruptio incorruptelam possidebit. Sed illud quomodo accipiunt: Sed non omnes immutabimur? Quæ immutatio secundum illum ordinem quem superius docuimus, expectanda est: in qua sine dubio dignum aliquid ex diuina gratia sperantes, non conuenit quod futurum credimus hoc ordine quo nudum granũ frumenti aut alicuius cęterorum in terra seminatum describit Apostolus, cui Deus dat prout uult, cùm primum granum ipsum frumenti mortuum fuerit. Ita namq; etiam nostra corpora uelut granum cadere in terram putanda sunt: quibus insita ratione ea quæ substantiam continet corporalem quamuis emortua fuerint corpora, & corrupta atq; dispersa, uerbo tamẽ Dei ratio illa ipsa quæ semper in substantia corporis salua est, erigat ea de terra, & restituat ac reparet: sicut ea uirtus quæ est in grano frumẽti, post corruptionem eius & mortem reparat ac restituit uiuum corpus & spicæ. Et ita his quidem qui regni cœlorum hæreditatem consequi merebuntur, ratio illa reparandi corporis quam suprà diximus, Dei iussu ex terreno & animali corpore corpus reparat spiritale, quod habitare possit in cœlis. His uerò qui inferioris meriti fuerint, uel abiectiores, uel etiam ultimi & abstrusi, pro uniuscuiusq; uitę atq; animę dignitate, etiam gloria corporis, & dignitas datur: ita tamen ut eorum qui etiam ad ignem æternum, uel ad supplicia destinandi sunt per ipsam resurrectionis permutationem, ita corpus incorruptum sit, ut resurgat, ut ne supplicijs quidem corrumpi ualeat & dissolui. Si ergo ita se habet qualitas eius corporis, quod resurget à mortuis, uideamus nunc quid sibi uelit ignis æterni comminatio.

1. Cor. 15.

De immutatione.

Reproborum corpora supplicia corrumpere non poterunt.

De igne inferni & pœnis eiusdem. CAP. XI.

INVENIMVS namq; in Esaia propheta designari uniuscuiusq; proprium esse ignem quo punitur: Ambulate in lumine ignis uestri, & flamma quam accendistis. Per quos sermones hoc uidetur indicari, peccator ut flammam sibi ipse proprij ignis accendat, & non in aliquem ignem qui antea fuerat accensus ab alio, uel ante ipsum substiterit, demergatur. Cuius ignis materia atq; esca nostra sunt peccata, quæ ab Apostolo Paulo ligna & fœnum & stipula nominantur. Et arbitror quòd sicut in corpore escæ abundantia & qualitas & quantitas cibi febres generant, & febres diuersi modi uel temporis secundum eam mensuram qua intemperies collectam materiam suggesserit ac fomitem febrium: quæ materię qualitas ex diuersa intemperie congregata causa uel acerbioris morbi, uel prolixioris existit: ita anima cùm multitudinem malorum operum & abundantiam in se congregauerit peccatorum: competenti tempore omnis illa malorum congregatio efferuescit, atq; supplicium inflãmatur ad pœnas: cùm mens ipsa, uel conscientia per diuinam uirtutem omnia in memoriam recipiens, quorum in semetipsa signa quędã & formas cùm peccaret, expresserat, & singulorũ quę uel fœdè ac turpiter gesserat, uel etiam impiè commiserat, historiam quandam scelerum suorum ante oculos suos uidebit expositam: tunc & ipsa conscientia proprijs stimulis agitatur atq; compungitur, & sui ipsa efficitur accusatrix & testis. Quod ita sensisse puto etiam Paulum Apostolum cùm dicit: Inter se inuicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus in die qua iudicabit Deus occulta hominũ, secundum Euangelium meum per Iesum Christum. Ex quo intelligitur quòd circa ipsam animæ substantiam tormenta quædam ex ipsis peccatorum noxijs affectibus generantur. Et ne satis tibi huius rei intellectus difficilis appareat, considerari possibile est ex his passionũ uitijs, quę animab. accidere solent: id est cum flãmis exuritur anima, uel zeli uel liuoris ignib. maceratur: aut cùm iræ agitatur insania, uel tristitię immensitate consumitur: quorũ horum malorum duritias aliquanti intolerabiliter ferẽtes, mori quàm huiuscemodi cruciatus perpeti, tolerabilius habuere. Requiris sanè si his qui uitiorum malis istis quæ suprà diximus, irretiti sunt, nec emendationis aliquid in hac uita adhuc positi comparare sibimet potuerunt, & ita ex hoc mundo abscesserant: sufficiat illis ad pœnam quòd illis ipsis perdurantib. in se noxijs affectib. cruciãtur: id est uel iræ, uel furoris, uel insaniæ, uel mœroris, quorũ utiq; mortiferũ uirus nullo in hac uita emendationis medicamento mitigatũ est: an his affectib. immutatis generalis pœnæ stimulis uexabuntur. Sed & aliorũ suppliciorũ speciem intelligi arbitror posse: quia sicut sentimus soluta corporis mẽbra, atq; suis inuicẽ auulsa compagib. immẽsi doloris generare cruciatum: ita anima cũ extra ordinem atq; compagem, uel eã harmoniã ad quam ad bene agendũ & utiliter sentiendum à Deo creata est, fuerit inuenta, nec sibimetipsi rationabiliũ motuum compagiua

Esa. 50.

Ignis à peccatoribus accensus.

1. Cor. 3.

Conscientia mille testes.

Rom. 2.

De pœnis eorũ qui nõ acta pœnitentia scelerũ suorum, mortui sunt.

pagine consonare pœnã cruciatũq; putanda sit suimetipsius ferre dissidij & inconstãtiæ suæ atq; inordinationis sentire supplicium. Quæ animę dissolutio atq; diuulsio, cũ adhibiti ignis ratione fuerit explorata, sine dubio ad firmiorẽ sui cõpagem in restaurationẽq; solidatur. Multa sunt etiã alia quæ nos latent, quæ illi soli cognita sunt, qui est medicus animarũ nostrarũ. Si enim ad corporis sanitatẽ pro his uitijs quæ per escã potumq; collegimus, necessariam habemus interdũ austerioris ac moderatioris medicamenti curã: nonnunquam uerò si id uitij qualitas depoposcerit, rigore ferri & sectionis asperitate indigemus: q si etiã hoc supergressus fuerit morbi modus, ad ultimum conceptũ uitium etiã magis ignis exurit: quanto magis intelligendũ est & hunc medicũ nostrum Deũ uolentẽ diluere uitia animarum nostrarũ, quæ ex peccatorũ & scelerum diuersitate collegerant, uti huiuscemodi pœnalib. curis: insuper etiam ignis inferre supplicium his qui sanitatem animæ perdiderũt: Cuius rei imagines etiam in scripturis sanctis referũtur. Deniq; in Deuteronomio sermo diuinus peccatorib. cõminatur, q febrib. & frigorib.

Deut. 28. & aurigine punientur, & oculorum uacillationib. & mentis alienatione, & paraplexia, & cæcitate, ac debilitate renum cruciandi sint. Si quis igitur ex otio de omni scriptura congreget omnes languorum cõmemorationes quæ de peccatorib. uelut corporearũ ægritudinũ appellationib. memorantur, inueniet quòd animarũ uel uitia, uel supplicia per hoc figuraliter indicentur. *Loquitur de pœnis huius uitæ.* Vt autem intelligamus quia ea ratione qua medici adiutoria languentib. adhibent, ut per curas reparent sanitatem, etiam Deus agit circa eos qui lapsi sunt, & deciderunt in iudicio, est & illud

Hierem. 25. quòd per Hieremiam prophetam iubetur, calix Dei propinari omnib. gentibus ut bibant, & insaniant, & euomant. In quo comminatur dicens, quia si quis noluerit bibere, non mundabitur. *Vindicta Dei purgat animas.* Ex quo utiq; intelligitur quòd furor uindictę Dei ad purgationem proficiet animarum. Quomodo autem & ea pœna quę per ignem inferri dicitur, pro adiutorio intelligitur adhiberi, *Esa. 47.* Esaias docet, qui de Israel quidem sic dicit: Habes carbones ignis, sede super eos, hi erunt tibi in adiutorio. Et in alijs dicit, Sanctificabit Dominus in igne ardenti. *Malach. 3.* Et in Malachia propheta dicit: Sedens conflabit & purgabit, & fundet purgatos filios Leui. Sed & illud quod de dispensa-

Matth. 25. toribus non bonis in Euangelio dictum est, qui diuidendi dicuntur, & pars eorum cum infidelibus terræ poni, tanquam ea quæ ipsorum propria non sit, cum aliorum partibus sit mittenda, sine dubio genus aliquod indicat pœnæ eorum, quorum (ut mihi uidetur) separandus ab anima spiritus indicatur. *De quorundã spirituũ & animarum separatione.* Qui spiritus si quidem diuinæ naturæ, id est Spiritus sanctus intelligendus est, sentiemus hoc dictum de dono Spiritus sancti: quod siue per baptismum, siue per gratiam spiritus cùm alicui sermo sapientiæ, & sermo scientiæ, uel alicuius alterius datus est doni & non rectè administratus, id est aut ad terram defossus est, aut in sudario colligatus, auferatur ab anima donum spiritus: & pars reliqua quæ superest, id est animæ substantia, cum infidelibus ponatur, diuisa ac separata ab eo spiritu, cum quo adiũgens se Domino unus spiritus esse debuerat. Si uerò hoc non de Dei spiritu, sed de animæ eius natura intelligendum est, pars melior illa dicetur quæ ad imaginem Dei & similitudinem facta est. Alia autem pars, ea quæ postmodum per liberi arbitrij lapsum contra naturam primæ conditionis & puritatis assumpta est, quæ utiq; pars utpote amica & chara materiæ cum infidelium sorte mulctatur. Potest

Matth. 18. autem & tertio sensu illud intelligi de diuisione ista, ut quoniam unicuiq; fidelium etiam si minimus sit, in Ecclesia adesse angelus dicitur, qui etiam semper uidere faciem Dei patris à Saluatore perhibetur: & hic qui utiq; unum erat cum eo cui præerat, si is per inobediẽtiam efficiatur

Exteriores tenebræ. indignus, auferri ab eo angelus dicitur: & tunc pars eius, id est humanæ naturæ pars auulsa à Dei parte cum infidelibus deputatur, quoniam commonitio appositi sibi à Deo angeli non fideliter eum custodiuit. Sed & exteriores tenebras (ut ego opinor) non tam aerem aliquem obscurum, & sine lumine intelligendum puto, quàm de his qui profundæ ignorantiæ tenebris immersi extra diuinæ intelligentiæ lumen effecti sunt. Vidẽdum quoq; est, ne fortè etiam illud iste sermo significet, quòd sicut sancti corpora sua, in quibus sanctè & purè in huius uitæ habitationibus uixerunt, lucida & gloriosa ex resurrectione suscipient: ita & impij quiq; qui in hac uita errorum tenebras & ignorantiæ dilexerunt, obscuris & tetris post resurrectionem corporibus induantur, ut ea ipsa caligo ignorantiæ quæ in hoc mundo interiora eorum mentis obsederat, in futuro per exterius corporis appareat indumentum. Similiter quoq; & de carcere sentiendum est. Sed sufficiant ista in pręsenti loco, quæ interim nunc ut dicendi ordo seruaretur, quàm paucissimis dicta sunt.

De repromissionibus. CAP. XII.

VIDEAMVS nunc breuiter quid & de repromissionib. sentiendum sit. Certum est quia nullum animal omni modo ociosum atq; immobile esse potest, sed omni genere moueri & agere semper & uelle aliquid gestit: & hanc inesse naturam omnib. animantib. manifestũ puto. Multò magis ergo rationale animal, id est hominis naturam necesse est semper aliquid mouere uel agere. Et si quidem immemor sui sit, & quid se deceat ignoret, circa usus corporales

omnis

omnis sua mouetur intẽtio, & per omnes motus suos erga uoluptates suas ac libidines corporis occupatur. Si uerò talis qui in commune aliquid curare uel prouidere studeat, aut reipublicę consulens, aut magistratib. parens, aut quicquid illud est quod in commune prodesse uideatur exercet. Iam uerò si quis talis sit ut aliquid melius quàm hæc quæ corpore uidentur intelligat, & sapientię & scientiæ operam habet, sine dubio erga huiuscemodi studia omnem declinabit industriam, quo possit inquisita ueritate rerum causas cognoscere. Sicut ergo in hac uita alius quidem summũ bonum corporis iudicat uoluptatẽ: alius uerò in cõmune consulere, alius studijs & intelligentiæ operam dare: ita requiramus in illa uita quæ uera est, quæ abscõdita esse dicitur cum Christo in Deo, id est in illa æterna uita, si aliquis talis erit nobis uiuendi ordo uel status. Quidam ergo laborem quodãmodo intelligentiæ recusantes, & superficiem quandam legis literæ consectantes, & magis delectationi suæ quodãmodo ac libidini indulgentes, solius literæ discipuli, arbitrantũ futuras uoluptates, & luxurias corporis expectãdas: & propterea præcipuè carnes iterum desiderant post resurrectionẽ, tales quib. manducandi, & bibendi, & omnia quæ carnis & sanguinis sunt, agendi nunquàm desit facultas, Apostoli Pauli de resurrectione spiritalis corporis sententiã non sequentes. Quib. consequenter addunt & nuptiarũ conuentiones, & filiorum procreationes etiã post resurrectionem futuras, fingentes sibimetipsis Hierusalem terrenam urbem ædificandã lapidib. preciosis, eos in fundamẽta eius iacientes, & lapide iaspide muros eius erigendos, & propugnacula ex lapide crystallo: peribolũ quoque habiturã ex lapidibus electis & uarijs, id est iaspide & sapphiro & chalcedonio & smaragdo, & onychino & chrysolitho & chrysopraso & hyacintho & amethysto. Quin etiã ministros deliciarũ suarũ dãdos sibi alienigenas putant, quos uel aratores habeant, uel structores parietũ, à quib. diruta ipsorũ & collapsa ciuitas extruat: & arbitrantũ quòd facultates eorũ accipiãt ad edendũ, & in diuitijs eorum dominentũ, ut ueniant, & afferant ei aurũ, & thus & lapides preciosos. Et hæc conantũ auctoritate prophetica cõfirmare ex his quæ de Hierusalem repromissionib. scripta sunt: ubi etiã dicitũ quia qui seruient Dño, manducabunt & bibent, peccatores autem esurient & sitient: & quòd lætitiam agent iusti, impios uerò mœror possidebit. Et de nouo quoque testamento uocem proferũt Saluatoris, qua discipulis promittit de uini lætitia, dicens: Quia non bibã ex hoc iam, usque bibam illud uobiscum nouum in regno patris mei. Addunt quoque illud, quòd Saluator beatos dicit eos qui nunc esuriunt & sitiunt, pollicens, quia saturabuntur: & multa alia ex scripturis exempla proferunt, quorum uim figuraliter intelligi debere non sentiunt. Tum uerò secundum formam quæ in hac uita est, & secundum mundi huius dispositiones dignitatũ, uel ordinum, uel eminentias potestatum, reges se fore & principes arbitrãtur, sicut sunt isti terreni, propter illud uidelicet quod in Euangelio dictum est: Habens potestatem super quinque ciuitates. Et ut breuiter dicam, secundum uitæ huius conuersationem per omnia similia uolunt esse omnia quæ de repromissionibus expectant, id est ut interim sit quod est. Hoc ita sentiunt qui Christo quidem credentes, Iudaico autem quodam sensu scripturas intelligentes, nihil ex his dignum diuinis pollicitationibus præsumpserunt. Hi uerò qui secundum Apostolorum sensum theoriam scripturarum recipiunt, sperant quidem manducaturos esse sanctos, sed panem uitæ qui ueritatis & sapientiæ cibis nutriat animam, & illuminet mentem, & potet eam diuinæ sapientiæ poculis, sicut dicit scriptura: Quia sapientia præparauit mensam suam, miscuit in cratere uinũ suum, & summa uoce clamat, Diuertite ad me, manducate panes quos pręparaui uobis, & bibite uinũ quod miscui uobis. Quib. sapientiæ escis nutrita mens ad integrum & perfectum, sicut in initio factus est homo, ad imaginem & similitudinem Dei reparetur, ut etiam si quis ex hoc minus eruditus abierit, probabilia tñ opera detulerit, instrui poterit in illa Hierusalem sanctorũ ciuitate, doceri & informari, & effici lapis uiuus, lapis preciosus & electus, pro eo quòd fortiter & constanter pertulerit agones uitæ, & certamina pietatis: ibique hoc quod iam hic prædictum est, uerius manifestiusque cognoscet, quòd non in pane solo uiuit homo, sed in omni uerbo quod procedit de ore Dei. Sed & principes & rectores intelligendi sunt hi qui inferiores & regunt & erudiunt & docent atque instruunt ad diuina. Verùm si minus uidentur hæc sperantib. ea dignum mentibus incutere desiderium, paululum repetentes, quàm naturalis sit & insita animæ rei ipsius cupiditas, inquiramus, ut ita deinde uel uel species ipsas panis uitæ & qualitatem uini eius ac proprietatem principatuũ, per theoriæ consequentiam describamus. Igitur sicut in artib. quæ manu adimpleri solent, ratio quidem quid uel qualiter, uel ad quos usus fiat, uersatur in sensu, efficacia uerò operis manuum ministerio explicatur: ita in operib. Dei quæ ab ipso facta sunt, sentiendum est, quòd eorum quæ uidemus ab eo facta, ratio & intelligentia manet in occulto. Et sicut quæ ab artifice facta sunt, cùm oculus noster uiderit, si quid præcipuè fabrefactum prospexerit, continuò qualiter uel quomodo, uel ad quos usus factum sit, ardet animus sciscitari: multò amplius & super omnem comparationem, eorum quæ à Deo facta peruidemus, ineffabili desiderio ardet animus agnoscere rationem. Quod desideriũ, quem amorem sine dubio à Deo

Occupationes hominum & studia.

Colos. 3.

Crassa quorundam uoluptuariorum de uita æterna opinio.

Apocal. 21.

Luc. 6.

Matth. 5.

Luc. 19.

De felicitate beatorum uerior sententia.

Prouerb. 9.

Deut. 8.

nobis insitum credimus: & sicut oculus naturaliter lucem requirit ad uisum, & corpus nostrū
escam & potum desiderat per naturam, ita mens nostra sciendę ueritatis Dei, & rerum causas
Desideriū sciē- noscendi proprium ac naturale desiderium gerit. Accipimus autem à Deo istud desideriū, non
diq; ueritatis. ad hoc ut nec debeat unꝗ, nec possit expleri, alioquin à conditore nostro frustrà uidebitur a-
mor ueritatis insertus, si nunꝗ desiderij compos efficitur. Vnde & in hac uita qui summo labo
re pijs studijs ac religioni operam dederint, quanꝗ parua quędam ex multis & immensis diui
nę scientiæ capiant thesauris, tñ hoc ipsum ꝙ animos suos mentemq; erga hæc occupant, atq;
in hac semetipsos cupiditate præueniunt, multum utilitatis accipiunt, & ex hoc ipso ꝙ animos
suos ad inquirendæ ueritatis studium, amoremq; conuertunt, & paratiores se faciunt ad erudi
tionis futurę capacitatem: sicut cùm aliquis uult imaginem pingere, si antè formæ lineamenta
tenui styli adumbratione designet, & superponēdis uultib. capaces pręparet notas, sine dubio
per adumbrationem imposita pręformatio ad suscipiendos ueros illos colores iam paratior
inuenitur, sic ut modò adumbratio ipsa deformata stylo Dñi nostri IesuChristi in cordis nostri
tabulis perscribatur. Et idcirco fortasse dicitur, Quia omni habenti dabitur & adijcietur. Vnde
constat habentib. deformationem quandam in hac uita ueritatis & scientiæ, addendam etiam
Philip. 1. esse pulchritudinem perfectæ imaginis in futuro. Tale, opinor, indicabat desideriū suum ille
qui dicebat: Coarctor autem ex duobus, desiderium habens dissolui & cum Christo esse, mul-
Scientia bea- tò enim melius. sciens ꝙ tunc cùm regressus esset ad Christum, omnium quæ geruntur in terris
torum. manifestius agnosceret rationes, uel de homine, uel de anima hominis, uel de mente, uel ex qui
buscunq; illis qui sint spiritus, qui operentur, qui sint, quiue uitales, uel quæ sit gratia quæ da-
tur fidelib. Spiritus S. Tunc quoq; intelliget qui sibi uideatur Israel, uel quæ diuersitas gētium,
quid etiam sibi uelint Israel duodecim tribus, & quid singuli populi per singulas tribus. Tunc
intelliget etiam de sacerdotib. & Leuitis, & de diuersis sacerdotalib. ordinib. rationem, & eius
formæ etiam: imò sentiet nihilominus quæ sit ueritas Iobileorum & septimanarum annorum:
sed & festorum dierum & feriarum rationes uidebit: & omnium sacrificiorū & purificationum
intuebitur causas: quæ sit quoq; ratio lepræ purgationis, & quæ leprę diuersæ, & quæ purgatio
sit eorum qui seminis profluuium patiūtur aduertet: & agnoscet quoq; quales uirtutes sint bo
næ, quęq; nihilominus contrariæ, & qui uel illis affectus sit hominib. uel istis contentiosa æmu
latio. Intuebitur quoq; quę sit ratio animarum, quęue diuersitas animalium uel eorum quę in
aquis uiuunt, uel auium, uel ferarum, quidúe sit quod in tam multas species singula genera de-
ducuntur: qui creatoris prospectus, uel quis per hæc singula sapientiæ eius tegitur sensus. Sed
& agnoscet qua ratione radicib. quibusdam uel herbis associantur quædam uirtutes, & alijs è
contrario herbis uel radicibus depelluntur: quæ ratio apostatarum angelorum, quęue causa
quòd ijs qui eos non tanta fide contempserint, uel adulari in aliquib. possent, uel erroris causa
ac deceptionis existere. Sed & de singulis diuinæ prouidentiæ iudicium discet, de his quæ acci-
dunt hominib. quòd non fortuitò uel casu accidunt, sed ratione quadam tam examinata, tam
ardua, ut eam non solùm sanctorum, sed fortassis omniū hominum, ne numerus quidem præ-
[...]spiritu. tereat capillorum, cuius prouidentiæ ratio perducatur usq; ad duos passeres qui denario sub-
trahuntur, siue spiritaliter, siue iam secundū literam passerib. intellectis. Quod eñ nūc interim
quęritur, tunc aūt ibi iam manifestum uidebitur. Ex quib. omnib. putandum est ꝙ interim nō
parum temporis transeat usquequo eorū tantūmodo quæ super terram sunt ratio post uitæ ab
scessum dignis & benemeritis ostendatur, ut per eorū omniū agnitionem, & plenę scientiæ gra
Animantia in tiam, lætitia inenarrabili perfruantur. Tunc deinde si aer iste qui inter cœlum & terram est, non
aere, secundum est uacuus ab animantib. & animantib. rationabilib. sicut & Apostolus dixit: In quib. aliquan-
Origenem. do ambulastis secundū seculū mundi huius, spiritus qui nūc operatr̃ in filijs diffidentiæ. Et ite-
1. Thess. 4. rum ait: Rapiemur in nubibus obuiā Christo in aera, & ita semper cū Dño erimus. Putandū est
Sancti in aere. igitur quòd tamdiu sancti ibi permaneant, usq; quo utriusq; modi rationem dispensationis eo
rum quę in aere gerūtur agnoscant. Quod autem dixi, Vtriusq; modi, hoc est: uerbi gratia, cùm
in terris essemus, uidimus uel animalia, uel arbores, & differentias eorū prospeximus, sed & di-
uersitatem quamplurimam inter homines: uerùm uidentes hæc rationem eorū non intelleximus,
sed hoc nobis tantū ex ipsa quam uidimus diuersitate suggestū est, ut inquiramus & per-
scrutemur qua ratione ista omnia uel diuersa fuerint creata, uel uariè dispensentur, & concepto
in terris huiuscemodi uel studio, uel amore, dabitur nobis post exitum etiam cognitio eius &
[...]ui tñ. intelligentia: si tñ res procedat ex uoto. Cū ergo comprehenderimus integrè eius rationem, tūc
utroq; modo cōprehendemus ea quæ uidimus super terram. Tale ergo aliquid etiam de aerea
sede dicendum est. Puto eñ quòd sancti quiq; discedentes de hac uita permaneant in loco ali-
De mansionib. quo in terra posito, quem paradisum dicit scriptura diuina, uelut in quodam eruditionis loco,
beatorum Ori &(ut ita dixerim) auditorio uel schola animarum, in quo de omnib. his quę in terris uiderant,
genis opinio. doceantur, iudicia quoq; quædam accipiant etiam de consequentib. & futuris, sicut in hac quo

que

que uita posita iudicia quædam futurorum: licet per speculũ in ænigmate, tamen ex aliqua parte conceperant, quæ manifestius & lucidius sanctis in suis & locis & temporib. reuelant. Si quis sanè mundus corde, & purior mente, & exercitatior sensu fuerit, uelocius proficiens, citò ad aeris locum ascendet, & ad cœlorum regna perueniet per locorum singulorũ (ut ita dixerim) mansiones: quas Græci quidem sphæras, id est globos appellauerunt, scriptura uerò diuina cœlos nominat. In quib. singulis primò quidem perspiciet ea quæ ibi geruntur, secundò uerò rationẽ quare gerantur agnoscet: & ita per ordinem aggreditur singula, sequens eũ qui transgressus est cœlos Iesum filium Dei dicentem, Volo ut ubi sum ego, & isti sint mecum. Sed & de his locorũ diuersitatib. indicat, cùm dicit, Multæ mansiones sunt apud patrem meũ. Ipse tñ ubiq; est, & uniuersa percurrit. Vel ultrà intelligamus eum non in ea exiguitate in qua nobis ꝓpter nos effectus est: id est nõ in illa circũscriptione quam in nostro corpore in terris positus inter homines habuit, quomodo uelut in uno aliquo circumseptus loco putetur. Cùm ergo (uerbi gratia) ad cœlestia loca peruenerint sancti, tunc iam rationem astrorum per singula peruidebunt, & siue animantia sunt, siue quicquid illud est, comprehẽdent. Sed & alias rationes operum Dei quas eis ipse reuelabit, intelligent. Iam em̃ tanquam filijs rerum causas, & uirtutem suæ conditionis ostendet: & docebit eos quare illa stella cœli in illo loco posita est, & quare ab alia tanto dirimitur spacio separatur. Verbi gratia, si propinquior fuisset, quid ex hoc esset futurum: si uerò longius, quid accideret: aut si maior fuisset illa stella quàm illa, quõ similis non seruaretur diuersitas, sed in aliam quandam formam cuncta formarentur. Sic decursis omnib. quę in astrorum ratione & in his conuersionib. quæ in cœlo sunt continentur, uenient etiam ad ea quæ non uidentur, uel ad ea quorum sola nomina nunc audiuimus, & ad inuisibilia: quæ multa quidem esse Paulus Apostolus docuit, quæ autem sint, uel quã habeant differentiam, ne exiguo quidem aliquo intellectu conijcere possumus. Et ita crescens per singula rationabilis natura, non sicut in carne uel corpore & anima in hac uita crescebat, sed mẽte ac sensu aucta ad perfectam scientiam mens iam perfecta perducitur, nequaquam iam ultrà istis carnalib. sensibus impedita, sed intellectualib. incrementis aucta, semper ad purum, & (ut ita dixerim) facie ad faciem rerum causas inspiciens: potitur q; perfectione primò illa qua in id ascendit, secũdò qua permanet, cibos quibus uescatur habens theoremata & intellectus rerum rationesq; causarum. Sicut em̃ in hac uita corpora nostra primò in hoc ipsum quod sumus corporaliter crescunt, in prima ętate ciborum sufficientia nobis incrementũ pręstante: postea uerò quàm crescendi ad mensuram sui fuerit expleta proceritas, utimur cibis iam non ut crescamus, sed ut uiuamus & conseruemur in uita per escas. Ita arbitror & mentem etiam cùm uenerit ad perfectum, uesci tamen & uti proprijs & competentib. cibis in ea mensura, cui neq; deesse aliquid debeat, neq; abundare. In omnibus autem cibus hic intelligendus est theoria & intellectus Dei, habens mensuras proprias & competentes huic naturæ quæ facta est & creata. Quas mensuras singulos quosq; incipientium uidere Deum, id est intelligere per puritatem cordis competit obseruare.

Ioan. 17. 14.

Contemplationes beatorũ de uisibilib. & inuisibilibus.

Rom. 1.

Beatorũ epulæ

FINIS LIBRI II. ΠΕΡΙ ΑΡΧΩΝ.

ORIGENIS ADAMANTII ΠΕΡΙ ΑΡΧΩΝ SEV DE PRINCIPIIS LIBER TERTIVS.

PRAEFATIO RVFINI AD MACARIVM.



VI legis, memor esto mei in tuis sanctis orationibus, ut & nos effici mereamur æmulatores spiritus. Superiores duos Περὶ Ἀρχῶν libellos te non solùm insistente, uerũ etiam cogente, diebus quadragesimæ, interpretatus sum. Sed quoniam illis diebus etiam tu, religiose frater Macari, & uicinius manebas, & amplius uocabas, etiã ego amplius operabar: hos uerò posteriores duos tardius explicuimus, dum ad nos ab extrema & ultima parte orbis rarior exactor accedis. Verùm si meministi quod in præfatiuncula priore commonui, quia indignaturi essent quidam si nos audissent non aliquid mali loqui, continuò id arbitror persecutum probasti. Quod si in illo opere ira inflammati sunt hi qui hominum linguas ad malè loquendum excitant dæmones, in quo nondum eorum secreta ad plenum nudaueras: quid in hoc futurum putas, in quo omnes eorum cæcas & occultas uias quibus humanis cordibus irrepunt, & animas infirmas ac fragiles decipiunt, reuelabit? Videbis illicò per-

turbari omnia, seditiones moueri, clamores tota urbe diffũdi, ad damnationem uocari eum qui Euangelicæ lucernæ lumine diabolicæ ignorantiæ tenebras fugare conatus est. Verùm hæc paruipendat qui cupit salua fidei catholicæ regula in diuinis eruditionib. exerceri: illud aũt necessariò commoneo, quòd sicut in priorib. libris fecimus, etiam in istis obseruauimus: ne ea quæ reliquis eius sententiis, & nostræ fidei contraria uidebantur, interpretarer: sed uelut inserta ea ab aliis & adulterata præterirem. De creaturis uerò rationabilib. si quid noui dixisse uisus est, quia nõ in hoc est summa fidei, scientiæ gratia & exercitij cũ fortè nobis aduersum nonnullas hæreses tali ordine necessariò respondẽdũ est, neq; in his libellis, neq; in superiorib. prætermisi, nisi si qua fortè iam in superiorib. dicta repetere etiam in his posteriorib. uoluit, & breuitatis gratia aliqua ex his reseca re commodũ duxi. Si quis tamẽ proficiẽdi & non obtrectãdi studio hæc leget, rectius faciet si exponi sibi hæc à peritiorib. uelit. Absurdũ namq; est poëtarum ficta carmina, & Comœdiarum ridiculas fabulas à Grãmaticis exponi: & ea quæ de Deo, uel cœlestib. uirtutib. ac de omni uniuersitate dicũtur, in quib. omnib. uel paganorũ philosophorũ, uel hæreticorũ prauus error arguitur, sine magistro & explanatione aliquẽ posse discere: & ita fit ut res difficiles & obscuras malint homines per temeritatem & inscitiam condemnare, quàm per diligentiam & studium discere.

Rufini in uertendo licentia.

LOCI THEOLOGICI IN LIBRO TERTIO Origenis Περὶ Ἀρχῶν.

DE LIBERTATE ARBITRII. CAP. I.



TALIA quædam de repromissionibus diuinis credimus sentienda, cùm intelligentiam nostram ad contemplationem æternitatis illius, & nullo fine claudendi seculi iaculamur, atq; ineffabilem eius lætitiam, ac beatitudinem contemplamur. Verùm quoniam in Ecclesiastica prædicatione inest etiam de futuro iudicio fides, quæ iudicij credulitas prouocat homines, & suadet ad bene beateq; uiuendum, & omni genere fugere peccatum: & per hoc sine dubio indicatur quòd in nostra sit positum potestate, uel laudabilis nos uita, uel culpabili degere: propterea necessarium reor pauca etiam de arbitrij libertate disserere, eo quòd non ignobiliter hæc quoq; quæstio à quamplurimis agitetur. Vt autem facilius quid sit libertas arbitrij cognoscamus, & quid sibi uelit natura ipsius arbitrij uoluntatisq; requiramus: Omnium quę mouentur, alia in semetipsis causas motuum gerunt, alia extrinsecus accipiunt: utputa extrinsecus tantummodo mouentur omnia quæ sine uita sunt, ut lapides, & ligna, & quæcunq; sunt quæ solo habitu materiæ suæ uel corporum constant. Omittenda sanè nunc est illa quæstio quæ etiam illorum motũ putat esse, cùm per corruptelam corpora dissoluuntur: nihil ẽm nunc ad propositũ conducit. Alia uerò in seipsis habent mouendi causam, ut animalia, uel arbores, & omnia quæ per naturalem uitam, uel per animam constant: inter quæ etiam metallorũ uenas deputari ab aliquib. uisum est. Sed & ignis sui motus esse putandus est, fortassis aũt etiam & fontes aquarũ. Hæc aũt quę in semetipsis causam suorum motuũ habent, quædam dicunt̃ ex se, quędam à se moueri: & ita diuidunt̃ quòd ex se moueant̃ ea quæ uiuunt quidem, non tñ animantia sunt: à se autem mouent̃ animantia, cùm eis phantasia, id est uoluntas quædam uel incitamentũ affuerit, quæ ea moueri ad aliquid uel incitari prouocauerit. Deniq; etiam in quibusdam animalib. inest talis phantasia, id est uoluntas uel sensus, qui ea naturali quodam instinctu prouocet & concitet ad ordinatos & compositos motus: sicut uidemus araneas facere, quę phantasia, id est uolũtate, id est studio textrino ad opus texendi ordinatissimè concitant̃, sine dubio naturali quodam motu intentionem huiuscemodi operis prouocante: nec tamen ultra alium sensum aliquem ꝙ texendi naturale studiũ habere ipsum animal inuenitur, sicut & apes fingendi fauos ac mella (ut aiunt) auaritia congregandi. Rationabile uerò animal cùm habeat in se & hos naturales motus, habet tamen amplius cęteris animalib. etiam rationis uim, qua iudicare & discernere de motib. naturalibus possit, & alios reprobare & abijcere, alios uerò probare atq; suscipere, cuius rationis iudicio dirigi & gubernari hominis motus ad uitam probabilem possint. Vnde consequens est, ut qm̃ natura rationis huius, quæ est in homine, habet in se uim dignoscendi boni uel mali, idq; cùm discernit, inest ei facultas e-

De libero arbitrio propositio Origeniana.

De causis motus.

Quæ causam motus intrinsecus habent, mouentur uel à se, uel ex se.

Homines partim naturaliter agunt, partim uoluntariè. Vis dignoscendi bonum & malum.

tiam eligendi quod probauerit: in eligendo quidem quod bonum est, laudabilis: in sequendo uerò quod turpe uel malũ est, iure culpabilis iudicet. Illud sanè nequaq; latere nos debet, q in nonnullis mutis animalib. ordinatior quidem motus cęteris animalib. inueniĩ, ut in sagacib. canib. uel bellatorib. equis, ita ut uideãt aliquib. uelut rationabili quodã sensu moueri. Sed id non tam ratione q̃ incentiuo quodam & naturali motu pro huiusmodi usu largius indulto fieri credendum est. Verùm, ut dicere cœperamus, cùm ita se habeat irrationbile animal, nobis hominib. incidere quædam extrinsecus possunt, aliqua & occurrere siue ad uisum, siue ad auditũ, uel alios sensus, quæ nos concitent & prouocent ad bonos uel contrarios motus. Quę utiq; quia extrinsecus incidunt, non est in nostra positũ potestate ne incidant uel occurrãt. Iudicare uerò & probare qualiter uti debeamus his quæ incidunt, nullius alterius res est uel opus, nisi rationis eius quæ est in nobis, id est nostri iudicij. Cuius rationis iudicio incidentib. extrinsecus concitamẽtis abutimur ad id quodcũq; ipsa ratio probauerit, naturalib. motib. nostris nutu eius, uel ad bona uel ad mala gubernatis. Si uerò quis dicat ea quæ extrinsecus accidunt motus nostros prouocantiã, talia esse ut possibile nõ sit aduersari eis, siue ad bonum, siue ad malum nos concitantib. in se ipsum paulisper qui hoc existimat conuertat animum, & proprios diligentius inspiciat motus, nisi inuenerit cũ alicuius desiderij pulsat illecebra, nihil prius geri q̃ animi accõmodet assensus, ut suggestioni prauæ nutus mentis indulgeat: ita ut etiã uerisimilib. quibusdam causis intra cordis nostri tribunalia uelut iudici existenti ab utraq; parte adhiberi uideatassensio, ut causis prius expositis gerendi sententia de rationis iudicio proferat. Non enim (ut uerbi gratia dixerim) huic qui statuit continenter & castè uiuere, atq; ab omni se muliebri cõtagio continere, si fortè apparuerit mulier prouocans eum, & alliciens aliquid contra propositum gerere, causa ei uel necessitas pręuaricandi mulier extitit: cùm possit utiq; statuti sui memor libidinis incitamenta refrenare, & irritantis illecebræ delectamenta austeriorib. uirtutis increpationibus coercere: ut omni luxuriæ sensu fugato, propositi firmitas & constantię perseueret. Deniq; si eruditorib. quibusq; uiris, & in diuinis institutionib. roborans huiuscemodi irritamenta peruenerint, memores continuò sui ea quę dudum meditati sunt, & quib. eruditi sunt in memoriã reuocantes, & sanctioris se doctrinæ adminiculis munientes, respuunt ac refellunt omnem incitamenti illecebram, atq; aduersas concupiscentias insitæ sibi rationis obiectione depellunt. Cũ ergo hęc ita esse naturalib. quodammodo testimonijs comprobent, quõ non superfluũ est gestorum nostrorum causas ad ea quæ extrinsecus sunt retorqueri, & à nobis culpam, in quibus omnis causa est, remoueri: Hoc est dicere, similes nos esse lignis uel lapidib. quæ intra se nullum habent motum, causas autem motus sui extrinsecus patiũtur. Quod utiq; nec uerè dicitur, nec decenter, sed ad hoc solum fingitur ut libertas arbitrij denegetur: nisi putemus ita demum posse constare arbitrij libertatem, si nihil sit quod nos extrinsecus incidens ad bona prouocet aut ad mala. Verùm qui ad naturalem corporis intemperiem culparum refert causas, contra rationem id esse totius cõditionis ostenditur. Quoniam enim uidemus in quãplurimis, cùm prius incontinenter intẽperateq; uixissent, ac luxurię fuissent libidinisq; captiui, si fortè uerbo doctrinæ atq; eruditionib. in melius prouocati sunt, tantã extitisse cõmutationẽ, ut ex luxuriosis & turpibus sobrij & castissimi ac mansuetissimi redderent: & rursum uidemus in alijs quietis & honestis, qui se fortè inquietis hominib. associarint, corrũpi mores bonos colloquio, & effici eos tales quales sunt illi quib. nihil ad turpitudinem deest: & hoc interdum uenit matura iam ætate uiris, ita ut continentiores in iuuentutę uixerint, q̃ cùm prouectior ætas facultatem uitæ liberioris indulsit. Consequentia ergo rationis ostendit, quòd ea quidem quæ extrinsecus incidũt, in nostra potestate non sunt: bene uerò uel malè uti his quæ incidunt, ea ratione quæ intra nos est discernente ac dijudicante quõ his uti oporteat, nostræ est potestatis. Vt autẽ ea quæ ratio consequenter ostendit, etiam scripturarum auctoritate firmemus, id est quod nostrę opis est rectè, uel minus rectè uiuere, & non uel ex his quę extrinsecus incidũt, uel (ut quidam putant) fatis urgentib. cogimur, testimoniũ dabit Michæas propheta his uerbis, dicens: Si annunciatum est, ô homo, quid est bonum, aut quid Dñs requirit à te, nisi ut facias iudicium, & diligas misericordiam, & paratus sis ire cum Dño Deo tuo? Et Moysi dicit: Posui ante faciem tuam uiam uitæ & uiam mortis, elige quod bonum est, & incede cum eo. Et Esaias ita ait: Si uolueritis & audieritis me, quæ bona sunt terræ comedens Si uerò nolueritis, neq; audieritis me, gladius uos consumet: Os enim Dñi locutum est hoc. Et in Psalmis ita scriptum est: Si populus meus audisset me, Israel si in uijs meis ambulasset, in nihilum utiq; inimicos eius humiliassem. Per quod ostendit quòd erat in populi potestate incedere in uijs Dei. Sed & Saluator dicens, Ego autem dico uobis, non resistere malo: &, Quicũq; iratus fuerit fratri suo, reus erit iudicio: &, Quicũq; inspexerit mulierem ad concupiscendum eam, mœchatus est iam in corde suo: & cùm dat cætera quęque mandata, quid aliud indicat, nisi quòd in nostra potestate est obseruare posse quæ mãdantur? Et propter hoc rectè rei efficimur iudicio, si pręuaricemur ea quæ utiq; seruare poteramus.

Obiecta mouẽtia sensus, non sunt in nostra potestate.

Respuere illecebras uolup: atũ esse ip' uniu.

Contra seruũ arbitrium.

Confirmatio Origeniana τῦ αὐτεξουσίου.

Mich. 6.

Deut. 30.

Esa. 1.

Psal. 80.

a

Matth. 5.

qua putãt naturaliter perditum fuisse Pharaonem. Sed & de his, quæ ab Apostolo Paulo dicta sunt, similiter aduersus eos agemus. Quos enim indurat Deus secũdum opinionem uestrã? Nempe eos, quos naturæ perditæ dicitis, quid aliud credo facturos, si non fuissent indurati? Si uerò ex induratione ad perditionem ueniunt, iã non naturaliter, sed ex accidentibus pereunt. Tunc deinde dicite nobis, quorum miseretur Deus? Nempe eorum, qui saluãdi sunt. Et in quo isti secunda misericordia indigent, qui semel saluandi sunt per naturam, & ad beatitudinẽ ueniunt naturaliter, nisi quia etiam ex his ostenditur, quod quia perire eos possibile erat, idcirco misericordiam consequuntur, ut per hoc non pereant, sed ueniant ad salutem, & piorum regna possideant? Et hæc quidem dicta sint aduersus eos, qui naturas bonas uel malas, id est, terrenas, uel spiritales commotiones fabulis introducunt, ex quibus fieri dicunt, ut uel saluetur unusquisq; uel pereat. Nunc uerò respondendum est etiam his, qui Deum legis iustum tantummodo uolunt, non etiam bonum, quomodo putent à Deo indurari cor Pharaonis quid faciẽte uel quid prospiciente? Obseruandus est enim prospectus & intuitus Dei, secundũ nos quidem iusti & boni, secundum ipsos uerò iusti tantummodo. Et ostẽdant nobis, quomodo Deus quem utiq; & ipsi iustum fatentur, iustè faciat cor hominis indurari, ut ex ipsa induratione peccet & pereat: & quomodo in hoc Dei iustitia defendet, si ipse ijs causa perditionis existit, quos pro eo quòd duritie increduli extiterint, ipse postmodum iudicis auctoritate damnauit. Quid etiam culpat eum dicens, Tu autẽ quoniam nõ uis dimittere populum, ecce percutiam omnia primitiua in Aegypto, etiã primitiuũ tuum, & quæcunq; alia scripta sunt per Moysen, dicta esse à Deo ad Pharaonem? Necesse est enim omnẽ, qui uera asserit ea, quę in scripturis referuntur, & ostendere uult iustum esse Deum legis & prophetarum, pro his omnibus reddere rationẽ, quomodo per hoc nihil prorsus Dei iustitiæ derogetur: quoniã licet bonũ eum neget, iustum tamẽ & iudicẽ & mundi creatorẽ fateatur. Alius eñ respõsionis ordo est aduersus eos, qui malignũ, id est, diabolum, mundi huius asserunt creatorẽ. Nos uerò, quoniam non solùm iustum, sed & bonũ Deum fatemur, qui per Moysen locutus est, respiciamus diligentius, quõ iusto bonoq; cõueniat, quòd cor indurare dicitur Pharaonis. Et uideamus, si fortè possumus sequẽtes Apostolum Paulũ difficultatẽ rei exemplis quibusdam ac similitudinibus soluere, si ostendimus, quoniam uno eodemq; tẽpore Deus alterius quidẽ miseretur, & alium indurat, non agẽs neq; uolens, ut induretur ille, qui indurat̃: sed dum ipse benignitate sua & patientia utitur: his quidẽ, qui eius benignitatem & patientiam ad contemptum atq; insolentiam ducunt, indurat̃ cor dũ ad terminum pœna differtur: hi uerò, qui benignitatem & patientiam eius ad occasionẽ pœnitentiæ & emendationis accipiunt, misericordiã consequuntur. Vt autẽ euidentius, quod dicimus, demonstremus, utamur exemplo, quo in epistola ad Hebræos usus est Apostolus Paulus dicens: Terra eñ quæ bibit frequenter super se uenientem imbrẽ, & germinat herbã optimã his quibus colitur, percipiet benedictionẽ à Deo: quæ aũt profert spinas & tribulos, reproba est, & maledicto proxima, cuius finis ad exustionẽ. Igitur ex his, quos assumpsimus, Pauli sermonibus, euidenter ostendit̃, quòd uno eodemq; opere Dei, quo imbrẽ terra largitur: alia quidẽ terra diligenter exculta, fructus afferat bonos: alia uerò, quæ negligenter culta est, spinas & tribulos ꝓferat. Et si quis quasi ex persona impiorum loquens dicat, Ergo imber fecit fructus bonos, & spinas ac tribulos ego feci: quãuis durè dici uideatur, uerè tamen dicitur. Nisi eñ imber fuerit, nec spinæ nec tribuli nascerentur: superueniente uerò pluuia utrumq; terra ꝓduxit. Sed quamuis pluuiæ beneficio terra germen utrũq; ꝓduxerit, nõ tamẽ imbribus meritò diuersitas germinis adscribetur: sed ad illos iure culpa seminis reflectetur, qui cùm possent frequenti aratro terrã scindere, & rastris grauibus torpentes glebas uertere, & omnes inutiles radices noxij germinis amputare atq; succidere, cunctisq; quib. cultus ille deposcit laboribus ac studijs purgata, excultaq; noualia uenturis imbribus præparare, hoc quidẽ facere neglexerũt: desidiæ autẽ aptissimos fructus spinas ac tribulos metent: ita ut bonitas & æquitas imbrium super omnẽ terrã æqualiter ueniat, sed uno eodẽq; opere pluuiæ, ea quidẽ terra, quæ culta est, diligentibus cultoribus cũ benedictione utiles fructus ꝓferat: ea uerò, quæ cultorũ desidia obduruit, spinas ac tribulos germinet. Sic ergo accipiamus, quòd ea signa & uirtutes, quæ à Deo fiebant, imbres quidẽ erant, & à Deo desuper ministrati: propositum uerò hominũ & uoluntates terra accipienda est culta uel inculta: unius quidem naturæ, utpote omnis terra cum terra, non tamen unius eiusdemq; culturæ. Ex quo fit, ut uniuscuiusq; propositũ uel induret̃ uirtutibus & mirabilibus Dei, si incultum & ferum est & barbarũ, & semetipso superbius ac spinosius fiat: & mitescat amplius, ac tota mente se in obedientiam tradat, si purgatũ à uitijs fuerit & excultũ. Vnde ad euidentiorẽ rei probationẽ superfluum nõ erit uti etiã alia similitudine: uerbi gratia, si quis diceret, Quia sol est, qui cõstringit & qui resoluit, cùm contrariũ sit & resolutio & cõstrictio. Sed nõ erit falsum qđ dicit̃, dũ una eademq; caloris uirtute sol quidẽ cerã soluit, limum uerò arefacit & stringit: non quòd uirtus eius aliter in limo, & aliter operet̃ in cera, sed quod limi alia, alia

Exod. 12.

An iusto bonoq; Deo conueniat indurare corda.

Hebr. 6.

Alia similitudo de Sole.

quoq; ceræ sit qualitas, cùm utriq; secundum naturam unum sit, quia utrūq; de terra est. Ita er-
go una eadēq; operatio Dei, quæ per Moysen in signis ac uirtutibus gerebat, Pharaonis quidē
duritiā arguebat, quam malitiæ suæ intentione cōceperat: reliquorum uerò Ægyptiorum, qui
Israelitis admiscebantur obediētiā declarabat, qui etiā cum Hebræis pariter excessisse Ægyptū
referuntur. Quod uerò scriptum est, quia paulatim edomaretur domus Pharaonis, ut aliquan
Exod. 8. do diceret, Non longè abeatis, iter tridui abibitis, sed uxores uestras relinquite, & infantes ue-
stros & pecora uestra: sed & si qua alia scripta sunt, p quæ paulatim uidetur acquiescere signis
& uirtutibus, quid aliud ex his indicatur, nisi quòd agebat quidem in eo aliquid signorū & mi
rabilium uirtus, nō tamen tantū quantū deberet operabatur? Si em̄ talis erat induratio qualē
plurimi putant, nō utiq; inueniret, uel in paucis acquiescere. Tropum uerò uel figuram ser-
monis eius, qui scriptus est de induratione, etiā ex cōmuni cōsuetudine exponere puto, quòd
nō uideat absurdum. Frequenter em̄ benigniores quiq; domini ad eos seruos, qui per multam
patientiā & mansuetudinē dominorū insolentiores improbioresq; fiunt, dicere solent: Ego te
talē feci, ego te perdidi, mea patientia te pessimū fecit, ego tibi causa huius tā duræ & pessimæ
insolentiæ existo, qui te nō statim per singulas culpas punio p merito delictorū. Necesse est em̄
nos tropum uel figurā sermonis aduertere, & ita demum uirtutē Dei intelligere, nec inferre ca-
lumnias uerbo, cuius interiorē sensum diligētius exploremus. Deniq; Apostolus Paulus eui-
Rom. 2. denter de talibus tradēs, ait ad eū, qui permanebat in peccatis, An diuitias bonitatis eius ac pa
tientiæ & longanimitatis cōtemnis, ignorans, quia benignitas Dei ad patientiā te adducit? Se-
cundū duritiā autē tuam & impœnitēs cor thesaurizas tibi ipsi irā in die iudicij Dei. Hæc dicit
Apostolus ad eū, qui in peccatis est: cōuertamus hæc ipsa nos ad Pharaonē dici, & uide, si nō ea
etiam de ipso dici cōsonanter inuenies, quia secundum duritiam eius & cor impœnitēs thesau
rizauit & recōdidit sibijpsi irā in die iræ, pro eo quòd nunquam duritia eius ita argui, & in ma-
nifestū uenire potuisset, nisi signa & prodigia fuissent tā multa, tāq; magnifica psecuta. Quod
si minus plenæ uidentur esse probationes quas diximus, & apostolicæ similitudinis parum mu-
nimenti habere adhuc uideatur assertio: adhibeamus etiā propheticæ auctoritatis assensum, &
uideamus quid etiā prophetæ pronuncient de his, qui primò quidē rectè uiuētes, benignitatis
Dei habere quamplurima experimenta meruerunt, postea uerò homines deliquerunt: cū qui-
Esa. 63. bus se quoq; unū faciens Propheta ait: Vt quid Dñe errare nos fecisti à uia tua? & quare indu-
rasti cor nostrū, uti nō timeremus nomē tuum? Cōuertere propter seruos tuos, pter tribus hæ-
Hierem. 20. reditatis capiamus de monte sancto tuo. Sed & Hieremias similiter dicit: Seduxisti nos Dñe, &
seducti sumus: tenuisti & potuisti. Quod ergo ait, Ad quid Domine indurasti cor nostrū, uti ne
timeamus nomen tuum: dictum ab his, qui misericordiā precabantur, morali utiq; tropo accipi-
endum est: uelut quis dicat, ut quid in tantum pepercisti nobis, nec requisisti nos cùm peccare-
mus, sed reliquisti nos, ut per hoc incresceret malum, & ppagaretur peccādi licētia animaduer-
sione cessante? Sic equus, si nō assidui sessoris patitur calcē, & frenis ora ferratis obteritur, indure-
scit. Sic puerilitas, si nulla plagæ assiduitate curuetur, insolentē simul, & ad uitia præcipitē iuuenē
Hebr. 12. reddet. Relinquit ergo Deus, & negligit eos, quos correptione iudicarit indignos. Quem enim
diligit Dominus, corripit: flagellat autē omnē filium quē recipit. Ex quo arbitrādum est filiorū
& in ordinem & affectum recipi eos, qui flagellari à Dño meruerint & corripi, quo scilicet & per
Rom. 8. tentationum & tribulationū patientiā possint etiam ipsi dicere: Quis nos separabit à charitate
Dei, quæ est in Christo Iesu? Tribulatio? an angustia? an nuditas? an periculum? an gladius?

Per hæc omnia manifestatur, & proditum uniuscuiusq; propositum, & perseuerantiæ firmitas in-
dicatur, non tā Deo qui nouit omnia anteq; fiant, quàm rationabilibus uirtutibus, quæ utiq; p-
curationē salutis humanæ, uelut quædā adiutrices Dei ministræq; sortitæ sunt. Hi uerò, qui nō-
dum se tanta cōstantia, neq; tāto affectu offerunt Deo, neq; parati sunt accedentes ad seruitutē
Dei, præparare animas suas ad tētationē, derelinqui dicuntur à Deo, id est, nō erudiri, p eo quòd
ad erudiēdum parati nō sunt, in posterum sine dubio tēpus eorū dispensatione uel curatione
dilata. Qui utiq; quid à Deo consequentur ignorant, nisi prius ad beneficia cōsequenda p deside
rium uenerint. Quod ita demū fiet, si quis antè semetipsum cognoscat, & sentiat quid sibi desit
& quod sibi deest, à quo quærere uel debeat uel possit, intelligat. Qui em̄ nō intellexerit prius
infirmitatē uel ægritudinē suam, medicū quærere nescit: uel certè cùm receperit sanitatē, nō e-
gerit gratias medico, quoniā nō prius periculū sui languoris cognouit. Ita & si qui nō prius a-
nimæ suæ uitia, & peccatorū suorū cognouerit mala, ac pprij oris cōfessione pdiderit, purgari
is, absoluiq; nō poterit, ne ignoret sibi per gratiā cōcessum fuisse quod possidet, & diuinā libe-
ralitatē propriū bonum putet: quæ res sine dubio arrogantiā generet & elationē, & denuò ei
causa sit ruinæ. Quod etiā de diabolo sentiēdum est, qui primitus honores suos pprios, & nō à
Deo datos esse credidit, quos habebat tunc cùm immaculatus erat, & impleta est in eo illa sen-
Luc. 14. tētia, quæ dicit, Quòd om̄is q se exaltat, humiliabitur. Vnde mihi uidetur, quòd ideo occultata sint
q pruden-

prudentioribus & sapientioribus diuina mysteria, quemadmodũ scriptura dicit, Vt ne glorieť omnis caro in cõspectu Dei: & reuelata sint paruulis, his uidelicet, qui posteaq̃ infantes facti fuerint & paruuli, id est, ad humilitatẽ se & simplicitatẽ reuocauerint paruulorũ, tunc proficiunt: & cùm ad perfectionẽ uenerint, meminerint utiq; quòd non iã suis uirtutibus, sed gratia & misericordia Dei beatitudinẽ cõsecuti sunt. Igiť Dei iudicio derelinquitur is, qui derelinqui debet: & patientiã habet Deus super nonnullis peccantibus, non tamen sine certa ratione. Sed & hoc ipsum quòd patiens est, ad utilitatẽ ipsorũ facit, quoniã quidẽ immortalis est anima, cuius curam & prouidentiã gerit. Et utiq; quod immortale & æternũ est, etiam si non citò curetur, nõ tamen excludiť à salute, quæ in tempora opportuniora differť. Nã & fortasis expedit tardius cõsequi his, qui ueneris malitiæ profundioris infecti sunt. Sicut eñ medici interdum cùm possint celerius obducere uulnerum cicatrices, præsentem dissimulant & differunt sanitatem melioris sanitatis firmiorisq; prospectu, diu melius esse norunt morã facere in tumoribus uulnerum, & maligni humoris fluentes paulisper sinere meatus, quàm festinare ad superficiẽ sanitatis, & obtrusis in uenis fomitẽ uenenatiq; humoris includere: qui utiq; exclusus à salutis meatib. serpet sine dubio in interiora membrorũ, atq; ipsa uitalia uiscerũ penetrabit, nõ iam morbum corpori, sed uitæ illaturus exitium. Hoc ergo modo & Deus, qui noscit occulta cordis, & prænoscit futura, per multã patientiam indulget fieri quædã, quæ extrinsecus incidentia hominibus prouocent proferri, & in lucẽ procedere passiones & uitia, quæ celanť intrinsecus, ut per hæc expurgari & curari possint hi, qui per multã negligentiam & incuriam peccatorum in se radices ac semina receperunt, ut eiecta foràs atq; ad superficiem prouocata, euomi quodam modo possint & digeri: ut etiam si uideatur quis in grauioribus affici malis, dum membrorum omnium sustinet conuulsiones, possit tamen cessare aliquando & desinere, & satietatem capere malorũ, & sic ad statum suum post multas molestias reparari. Deus enim dispensat animos nõ ad istud solùm uitæ nostræ breue tempus, quod intra sexaginta ferè, aut si quid amplius, annos concluditur, sed perpetuum & æternum tempus, tanquam æternus ipse & immortalis, immortalium quoq; animarum prouidentiam tenens. Incorruptibilem namq; fecit esse rationabilem naturam, quam ad imaginem suam ac similitudinem condidit: & ideo non excluditur breuitate tẽporis huius uitæ nostræ à curis & remedijs diuinis anima quæ immortalis est. Sed assumamus etiam de Euangelijs horum, quæ diximus, similitudines, ubi refertur esse quædã petra habens paruam & exiguam terram, in quam si ceciderit semen, citò memorať exoriri, sed cùm exortum fuerit, quoniam radicem non dedit in profundũ, ascẽdente sole, æstuari diciť & arescere quod exortum est. Quæ utiq; petra sine dubio pro anima posita est humana, pro sui negligentia indurata, & propter malitiam saxea effecta. Nulli enim a Deo cor lapideum creatum est, sed per malitiam uniuscuiq;, & inobedientiam cor lapideum fieri dicitur. Sic ergo, si quis increpet agricolã, quare nõ citius semina super terrã petrosam iecerit, pro eo quòd uiderat ad eã terram petrosam accepta semina uelociter germinasse: utiq; respondebit agricola & dicet, Quia idcirco tardius semino terram istam, ut possit semina, quæ susceperit, retinere. Expedit eñ huic tali terræ, ut posterius semineť, ne fortè citius germinante segete, summa tenus soli fronte ea procedens solis æstibus obuiare nõ possit. Nonne rationi & peritiæ acquiescet agricolæ, & quod prius sibi uidebať inconsequens, rationabiliter factum probabitur? Ita ergo Deus uniuersæ creaturæ suæ peritissimus agricola dissimulat & differt in aliud sine dubio tempus hæc, quæ nobis uidenť citius debuisse consequi sanitatẽ, uti ne superficies eorum magis quàm interna curenť.

Si uerò quis nobis ad hoc obijciat: quare ergo quædam semina cadunt etiam super terrã petrosam, id est, durã aliquã & saxeã animã: dicẽdum ad hoc, quia ne hoc quidẽ absq; diuinæ dispẽsationis fieri prouidẽtia potest: quia nisi per hoc cognosceretur quid cõdẽnationis haberet temeritas auditus, & persecutionis improbitas, non utiq; cognosceretur quid esset utilitatis erudiri per ordinẽ. Et inde fit, ut cognoscat anima uitiũ suũ, seq; ipsam reprehẽdat, ac consequẽter se culturæ reseruet ac tradat, id est, ut uideat sibi prius uitia resecanda, tum deinde ad instructionẽ scientiæ uenıẽdum. Quia ergo sicut innumerabiles sunt animæ, ita & mores earum atq; proposita, diuersiq; singularum motus, & appetẽtiæ & incitamẽta, quarum uarietatẽ humana mẽs considerare nullatenus potest: ideo soli Deo ars & sciẽtia & potẽtia dispẽsationis huiuscemodi relinquenda est, qui solus nosse potest & remedia singularum, & curationum tẽpus metiri. Ipse ergo qui solus (ut diximus) agnoscit singulorum mortalium uias, qua uia etiã Pharaonem adducere deberet, ut per ipsum nomen suum nominaretur in uniuersa terra, pluribus plagis antea castigatum, & usq; ad Moysen maris adductum. In qua submersione non utique putandum est finitam esse erga Pharaonem prouidentiam Dei: non enim quia demersus est, continuò etiam substantialiter interisse putandus est. In manu enim Dei & nos & sermones nostri, & omnis prudentia atq; operum disciplina est: sicut scriptura dicit. Verùm hæc pro uiribus nostris disseruimus, capitulum scripturæ discutientes, in quo dicitur Deus indurasse cor Pharaonis,

Matth. 11.

[illegible]

Matth. 13.

Cor lapideum unde nascatur.

Rom. 9. raonis, & pro eo quod dictum est: Cui ergo uult miseretur, & quē uult indurat. Nunc uideamus etiam de his, quæ Ezechiel dicit, quum ait: Auferam cor lapideum ab eis, & immittam eis cor carneum, ut in iustificationibus meis incedant, & præcepta mea custodiant. Si enim quum uult Deus aufert lapideum cor, & carneum dat, ut præcepta sua seruentur, & mandata custodiantur, neq; malitiam auferre in nostra uidebitur esse potestate. Auferri enim cor lapideum non aliud uidetur esse, quàm malitiam, qua quis obduratur abscindi, à quo Deus uult. Neq; quòd mittitur cor carneum, ut in præceptis ambuletur Dei, & seruentur mandata Dei, aliud est, nisi obedientem fieri, & non resistentem contra ueritatem, & hoc promittit Deus se facturum. Et si antequam auferatur cor lapideum, deponere illud à nobis non possumus, cōsequens est, ut in nostra potestate non sit abijcere malitiam, sed in Deo. Et iterum, Si non in nostro actu est, ut fiat in nobis cor carneum, sed solius Dei opus est, non erit nostrum opus secundum uirtutem uiuere, sed in omnibus gratiæ opus uidebitur. Hæc quidem dicunt hi, qui uolunt ex auctoritate diuinæ scripturæ differere nihil esse positum in nostra potestate. Quibus respondebimus, hoc non taliter intelligi oportere, sed sicut si sit aliquis imperitus & indoctus, is quidem sentiēs imperitiæ suæ notam, siue adhortatione cuiusquam, siue prudentium quorumq; æmulatione pulsatus, tradat se alicui, à quo confidat posse se diligenter imbui, & competenter erudiri. Is ergo, qui iam prius obdurauerat in imperitia, si se (ut diximus) cum omni animi intentione dat magistro, atq; obtemperaturum se in omnibus repromittit, propositi eius intētione perspecta competenter etiam magister pollicebitur ablaturum se ab eo omnem imperitiam, & insertură peritiam: non quo abnuenti discipulo, uel renitenti hoc se promittat esse facturum, sed offerēti se, atq; in omnē obedientiam mancipanti. Ita & diuinus sermo promittit his, qui accedūt ad se, ablaturum se esse cor lapideū: non utiq; ab his, qui se non audiūt, sed ab his, qui doctrinę suæ præcepta suscipiunt: sicut in Euangelijs inuenimus ægrotantes accedere ad Saluatorē, rogātes, ut percipiant sanitatē, & ita demum curari. Et est quidē (uerbi gratia) ut curent̄ cæci & uideāt, in eo quidē quòd precati sunt Saluatorem, & crediderūt ei, posse ab eo curari, opus ipsorū, qui curati sunt: in eo uerò quòd eis redditur uisus, opus est Saluatoris. Ita etiā in hoc diuinus sermo promittit, daturū se esse eruditionem auferendo cor lapideū, id est, abstergendo malitiā, ut possint per hoc in diuinis ambulare præceptis, & legis mandata seruare. Post hoc propositū

Matth. 13. nobis est etiam illud de Euangelio, quod Saluator dixerat, Propterea his, qui foris sunt, in Parabolis loquor, ut uidentes uideant, & non uideant: & audientes audiant, & nō intelligant, ne fortè conuertantur & remittatur eis. In quo dicet, qui è diuerso respōdet: si omni modo hi, qui manifestius audient, corrigentur & conuertent̄, & ita conuertent̄, ut digni sint percipere remissionem peccatorum: non est autem in ipsorū potestate, ut audiant manifestū sermonem, sed in eius utiq; potestate, qui docet, ut apertius & manifestius doceat: is uerò, qui docet, propterea se dicit manifestè eis non prædicare uerbum, ne fortè audiant & intelligant & conuertant̄ & saluentur: non erit utiq; in ipsis, ut salui fiant. Quod si est, liberi arbitrij non erimus, uel ad salutē, uel ad perditionem. Et siquidem non esset adiectum, quod dixit, Ne fortè conuertantur & remittatur eis: posset pronior esse responsio, qua diceremus, Quoniam nolebat eos quos Saluator præsciebat, non esse futuros bonos, intelligere mysteria regni cœlorum, & propterea loquebat̄ eis in Parabolis. Nunc autem cùm adiectum sit, Ne fortè conuertant̄ & remittat̄ eis: difficilior efficitur expositio. Et primò quidem obseruandum nobis est, quid habeat munimenti locus iste etiam aduersus hæreticos, qui aucupari uerba de ueteri Testamento solent, si qua fortè uident̄ eis (ut ipsi intelligunt) de Deo creatore graue & inhumanū aliquid designare, uel cū iudicantis designatur uel punientis affectus, uel quomodo certè ipsi hæc nominare solent, ex quibus uidelicet bonitatem denegent esse in creatore: quoniam nō eadem mente, nec eodē sensu etiam de Euangelijs iudicant, nec obseruant, si qua talia etiā in Euāgelijs posita sunt, qualia iudicant uel arguunt in ueteri Testamento. Euidenter enim in hoc capitulo Saluator ostendit̄ (sicut ipsi dicunt) manifestè non loqui, ut in eo conuertantur homines, & ut remissionem non accipiant peccatorum. Quòd utiq;, si secundū solam literam intelligatur, nihil omninò minus habebit ab eis, quæ in Testamento ueteri criminantur. Si uerò etiam ipsis uidentur hæc expositione indigere, si qua in nouo Testamento ita posita inueniuntur: consequens & necessarium erit, ut etiam ea, quæ in ueteri Testamento criminantur, simili expositione purgētur, ut per hęc unius eiusdemq; probentur esse, quæ in utroq; scripta sunt. Sed ad propositam quæstionem, prout possumus, conuertamur. Dicebamus prius de Pharaone disputātes, quòd interdum curari citius non cedit in bonum, maximè si internis uisceribus ualidius morbus grassatur inclusus. Vnde Deus, qui occultorum cognitor est, & nouit uniuersa antequam fiant, pro multa benignitate sua differt horum talium curas, & medicinam protelat in longius, atque ut ita dixerim, curat eos dum non curat, ne eos prospera sanitas insanabiles reddat. Possibile ergo est, ut apud eos, quibus foris positis Domini & Saluatoris nostri sermo fiebat, pro eo quòd scrutans

Ezech. 11. / Corde lapideo in pijs sublato carneum substituit Dominus.

De Christo loquente παραβολαῖς, obiectio.

tans corda & renes, præuidebat nondū aptos manifestioris eloquij recipere doctrinā, profundioris sacramenti fidem uelato sermone contegeret: ne fortè uelociter conuersi ac sanati, id est, peccatorum suorum remissione celeriter accepta, uersa facie iterum in eundem reciderent morbum, quem senserant, sine aliqua difficultate curatum. Quod utiq; si fiat, nulli dubium est, duplicari pœnam, & in alia augmenta cumulari, dum non solùm peccata quæ remitti uisa fuerint repetuntur, uerum etiam uirtutis aula polluitur, si eam dolosæ & cōtaminatæ mentes plenæ intrinsecus malitiæ latentis inculcent, & quod unquam in talibus remedium erit, qui post malitiæ impuros ac sordidos cibos degustata uirtutis suauitate, dulcedine eius suis faucibus recepta, rursus se ad uirulentos & mortiferos cibos nequitiæ conuerterunt? Et quis dubitat melius esse differri, & interim relinqui, ut si fortè satietatē malitiæ aliquando ceperint, & horrescere potuerint sordes, in quibus nunc interim delectantur, tunc demum cōpetenter eis sermo Dei manifesteretur, &, Non sanctum canibus mittatur, nec margaritæ iaciantur ante porcos, qui conculcent eas pedibus, & insuper conuersi rumpant, impugnent eos, qui sibi prædicauerunt uerbū Dei? Ergo sunt, qui foris esse dicuntur, sine dubio ad eorum comparationem, qui intus esse, & manifestius audire uerbum Dei referuntur. Audiunt tamen & isti, qui foris sunt, uerbū, licet parabolis obtectum. Sunt autem alij prẹter eos, qui foris sunt, qui Tyrij appellantur, qui omnino non audiunt, & quidem prædicante de eis Saluatore, quod olim in sacco & cinere iacentes, pœnitentiam egissent, si factæ fuissent apud eos uirtutes, quæ apud alios factæ sunt: & tamen non audiunt, ne ea quidē, quæ hi, qui foris sunt, audiunt: credo pro eo quòd longè horum inferior & nequior ordo esset in malitia, quàm eorū qui foris esse dicuntur, id est, non longè ab his, qui intus sunt, & audire uerbū licet in parabolis, merebantur: & quòd fortassis dispensatio manet in illud tempus, quo tolerabilius erit eis in die iudicij, quàm illis apud quos factẹ sunt uirtutes quæ scriptæ sunt: ut ita demum releuati tunc pondere suorū peccatorū facilius & tolerabilius per uitā salutis incedant. Verum illud est, quod admonitos illos esse, qui hæc legunt, uolo, huiuscemodi difficillimis & obscurissimis locis summo studio niti, non tam ut quæstionū absolutiones ad liquidum dispiciamus: hoc enim faciet unusquisq;, prout spiritus dabit eloqui ei, sed ut pietatis regulam cautissima assertione teneamus, in eo quòd prouidētiam Dei iustè omnia moderantē, & æquissimis dispensationibus ꝓ singulorū meritis & causis regere immortales animas studemus ostendere: dum nō intra huius seculi uitam dispensatio humana cōcluditur, sed futuri status causam præstat semper anterior meritorum status, & sic immortali & æterno æquitatis moderamine diuinæ prouidentiæ immortalis anima ad summā perfectionis adducitur. Si quis tamen occurrat nobis pro eo quòd diximus à deterioribus quibusq; & nequioribus consultò differri uerbum prædicationis, cur his, quibus collati Tyrij, qui semper despecti sunt, prẹferuntur, prẹdicatus sit sermo: in quo utiq; auctum est eis malum, & grauior eorū effecta est condemnatio, ut audirent uerbum, qui non erant credituri: hoc modo respondendum uidetur. Deus qui uniuersarū mentium conditor est, aduersus prouidentiā suam querelas præno scens, præcipuè eorum, qui dicunt, Quomodo credere poteramus, cùm neq; uidetimus ea, quę alijs prẹdicata sunt? sin tantū extra nos est culpa, ut hi, quibus annunciatus est sermo, & signa monstrata sunt, nihilo omninò distulerint, sed obstupefacti ipsa prodigiorū uirtute crediderint: uolēs arguere occasiones huiuscemodi querelarū, & ostendere, quia nō dissimulatio diuinę prouidentię, sed humanę mentis arbitriū causa sibi perditionis existit: contulit etiā indignis & incredulis gratiam benefactorū suorum, ut uerè omne os obstruatur, totūq; à se, & nihil à Deo esse, sibi mens humana cognoscat. Simul & quia grauius cōdemnatur is, qui diuina beneficia sibi collata cōtempsit, quàm ille, qui consequi ea uel audire non meruit, intelligat & agnoscat nunc esse diuinę & ęquissimæ suæ dispensationis etiā hoc ipsum quod interdū dissimulat aliquibus præstare, ut uel uideāt uel audiāt uirtutis diuinę mysteria, ne signorū uirtutib. uisis, & sapiētię eius mysterijs agnitis & auditis, si cōtempserint, grauiori impietatis animaduersione mulctentur. Videamus nunc & de eo quod dictū est, Nō uolentis, neq; currentis, sed miserētis est Dei. Aiunt enī hi, qui è diuerso sunt: si nō est uolētis, neq; currētis, sed cui Deus miseretur, is saluatur, nō est in nobis ut saluemur. Aut enī natura nostra talis est, ut uel saluari possimus, uel nō saluari: aut certè in uoluntate sola est eius, qui si uult, miseretur & saluat. A' quibus primò quęritur hoc: uelle bona, aut bonum est aut malum? & currentē festinare, ut perueniat ad fidē boni, an laudabile est? Si quidem dixerint, quòd culpabile sit, apertè insanient. Omnes enī sancti & uolūt bonū, & currūt ad bona, & utiq; culpabiles nō sunt. Quomodo ergo si nō saluatur, malę naturę est, uult bona, & currit ad bona, sed non inuenit bona? aiūt enī, Quia arbor bona fructus malos non affert: bonus etenim fructus est uelle bona. Et quomodo malæ arboris fructus est bonus? Quòd si dixerint, Quia medium est uelle bona, & currere ad bona, id est, neque bonum neq; malum, dicemus ad eos: Si medium est uelle bonum, & currere ad bona, ergo & id, quod his contrariū est, mediū erit, id est, uelle mala, & currere ad mala. Sed certū est, quia nō sit medium

Matth. 7.

Rom 9. Non est uolentis, neq; currentis, sed Dei miserentis.

medium uelle mala,& currere ad mala,sed apertè malum est. Constat ergo quia non est mediũ
uelle bona, sed bonum. His ergo tali responsione depulsis, ad expositionem iam quæstionis i-
psius properemus,in qua ait,Nõ uolentis,neq; currentis, sed miserentis est Dei. In libro Psal
Psal.127. morum,in Canticis graduum,qui Salomonis esse referuntur,hoc modo scriptum est,Nisi Do-
minus ædificauerit domum, in uanum laborant qui ædificãt eam, Nisi Dñs custodierit ciuita-
tem,frustra uigilant qui custodiunt eã.Per quæ uerba nõ utiq; indicat, ut cessare debeamus ab
ædificando,& à custodia ciuitatis eius quæ intra nos est:sed hoc est quod ostẽdit,quia quæcũq;
sine Deo ædificantur,& quæcunq; sine eo custodiuntur,uanè ædificantur,& sine causa seruant.
In omnibus enim,quæ bene ædificantur,& bene saluantur,Dñs uel ædificationis, uel tutelæ au
ctor adscribit. Vt uerbi causa, si uideamus aliquod magnificũ opus, & præclari ædificij moles,
decora constructione sublatas,nónne iure & meritò dicemus,nõ hæc humanis uiribus, sed di-
uina ope atq; uirtute constructa? nec tamen ex hoc cessasse, humani studij labor atq; industria
designabitur.Vel iterum,si uideamus urbẽ aliquã graui hostium obsidione circumdatã,mina-
ces inferri machinas muris,uallo,telis,ignibus,cunctisq; bellorũ instrumentis,quibus excidia
parantur,urgeri, si repelli hostis potuit & fugari, dignè meritoq; liberatæ salutẽ à Deo præstitã
dicimus, nec tamen per hoc defuisse uigilũ excubias urbi, procinctũ iuuenũ, & custodientium
uigiliam designamus.Ita & Apostolũ dixisse intelligendũ est,cùm ait:Non sufficit ad perficien
dam salutem sola uoluntas humana, nec idoneus est mortalis cursus ad cõsequenda cœlestia,
& ad capiendã palmã supernæ uocationis Dei in Christo Iesu, nisi hæc ipsa uoluntas nostra bo
na,promptumq; propositũ,& quæcunq; illa in nobis esse potest industria,diuino uel iuuetur uel
muniatur auxilio. Et ideo ualde conuenienter dicit Apostolus, Quia nõ uolentis neq; curren-
tis,sed miserentis est Dei : quemadmodum ac si dicamus de agricultura illud quod scriptũ est:
1.Cor.3. Ego plantaui,Apollo rigauit,sed Deus incremẽtum dedit.Ita neq; qui plantat est aliquid,neq;
qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Sicut ergo cùm bonos atq; uberes fructus ad per-
fectam maturitatem pertulit seges, nemo piè & conuenienter dicet, quia fructus istos agricola
fecit, sed à Deo fatebitur præstitos:ita etiam nostra perfectio non quidem nobis cessantibus &
otiosis efficitur,nec tamen consummatio eius nobis, sed Deo, qui est prima & præcipua causa
operis adscribetur.Sic cùm nauis superauerit marina discrimina, quamuis multo labore nau-
tarum,& omni nauticæ artis opere impenso,& gubernatoris studio atq; industria adhibita res
agatur,uentorũ quoq; aspirantibus flatibus & astrorũ signis diligenter notatis,si tamen nauis
undis & fluctibus fatigata ad portũ salua peruenit, nemo sani sensus nisi misericordiæ Dei salu
tem nauis adscribet.Sed ne ipse quidem nauta uel gubernator audet dicere, Ego saluaui nauẽ:
sed totũ ad Dei misericordiã refert : non quòd sentiat se nihil ad saluandũ nauẽ uel artis adhi-
buisse uel laboris,sed quoniã sentit à se quidẽ laborẽ,salutẽ uerò à Deo præstitã naui.Ita etiã in
nostræ uitæ cursu à nobis quidem dependendus est labor,& studiũ atq; industria adhibẽda:la
boris nostri uerò fructus à Deo sperãda est salus.Alioquin si nihil nostri operis exposcit,super-
flua utiq; uidebuntur esse mandata: frustra etiã ipse Paulus culpat quosdã decidisse à ueritate,
& collaudat alios stãtes in fide,præcepta quædã & instituta ex superfluo tradit Ecclesiis: frustra
etiã nos ipsi uel uolumus,uel currimus ad bona.Sed certũ est,quòd hæc frustra non fiunt,& cer
tum est,quòd nec apostoli frustra præcipiunt:nec Dñs sine causa dat leges. Superest ergo,ut pro
Deus est, qui operatur in uobis & uelle & perficere, secundum beneplacitum. nunciemus,ut magis bonis dictis hæretici calumniã faciant. Post hęc insequebatur illa quę-
stio,quoniã & uelle & perficere esset ex Deo, & aiunt : Si ex Deo uelle est, & ex Deo est perficere,
siue bene siue malè agamus uel uolumus,ex Deo est. Quod si est,liberi arbitrij non sumus. Ad
quod respondendũ est,quia sermo Apostoli nõ dicit, Quia uelle mala ex Deo est, neq; perfice-
re bona,aut mala ex Deo est:sed generaliter ait,Quia uelle & perficere à Deo est.Sicut enim à Deo
habemus hoc ipsum,quòd homines sumus,quòd spiramus,quòd mouemur,ita & quòd uolu
mus ex Deo habemus:ut si dicamus,Quòd mouemur ex Deo est, uel quòd singula quæq; mẽ-
bra officio suo deseruiunt & mouẽtur,ex Deo est. Ex quo unq; nõ illud intelligitur, quia quòd
mouetur manus (uerbi causa) ad uerberandũ iniustè,uel ad furãdũ, ex Deo est: sed hoc ipsum
quòd mouetur ex Deo est,nostrum uerò est motus istos,quibus motũ ex Deo habemus,uel ad
bona uel ad mala cõuertere. Ita ergo est quod dicit Apostolus, Quia uirtutẽ quidẽ uoluntatis
accipimus,nos aũt abutimur uoluntate,uel in bonis uel in malis desiderijs. Similiter quoq; &
Rom.9. de effectibus sentiẽdũ est. Sed de eo quod dixit Apostolus,Ergo cui uult miseretur, & quẽ uult
indurat:dicet ergo mihi,Quid quæritur, Volũtati enim eius quis resistet? Enimuerò homo tu qs
es,qui contrà respondeas Deo? nunquid dicit figmentũ ei,qui se finxit,Quid me fecisti sic? aut,
Nõ habet potestatẽ figulus luti ex eadẽ massa facere aliud quidẽ uas in honorẽ,aliud autem in
contumeliã? Dicet fortassis aliquis: Sicut figulus ex eadem massa facit alia quidem uasa ad ho
norẽ,alia autẽ ad cõtumeliã, ita Deus alios ad perditionẽ,alios ad salutem facit. Nõ est ergo in
nobis uel saluos fieri,uel perire: per quod non uidemur nostri esse arbitrij. Respondendum est
ergo

ergo his, qui hæc ita intelligunt: si potest fieri ut possit Apostolus sibiipsi contraria proloqui? *Si non est αὐ-*
Quòd si hoc sentiri non potest de Apostolo, quomodo uidebitur secundum eos iustè culpare *τεξούσιον, tũ ne*
eos, qui in Corintho fornicati sunt, uel eos, qui deliquerunt, & pœnitentiã nõ egerunt, in impu *mo iustè ob*
dicitia & fornicatione & immunditia quam gesserunt? Quomodo etiã collaudat eos, qui rectè *malefacta re-*
egerũt, sicut Onesiphori domum, dicens: Det autem Dñs salutem Onesiphori domui, quia fre- *prehendi, ob*
quenter me refrigerauit, & catenam meam non erubuit, sed cùm Romã uenisset, sollicitè requi- *benefacta lau-*
siuit me, & inuenit, det illi Dñs inuenire misericordiam apud Dominũ in illo die? Num ergo est *dari potest.*
apostolicæ grauitatis culpare quidẽ eũ, qui culpa dignus est, id est, qui peccauit, & collaudare *2.Tim.1.*
eũ, qui laude dignus est, pro opere bono, & rursum (cùm in nullius sit potestate agere aliquid
boni uel mali) dicere creatoris esse opus, ut unusquisq; uel bene agat, uel malè, cùm aliud ad ho-
norem uas faciat, aliud ad contumeliam? Quomodo autẽ illud quoq; addit, Quia omnes nos
stare oportet ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisq; nostrûm in corpore suo, prout gessit,
siue bonum siue malum? Quæ enim boni retributio ei, qui malum facere non potuit, ad hoc i-
psum à creatore formatus? uel quæ pœna dignè irrogabitur ei, qui bonum facere ex ipsa con-
ditoris sui creatione non potuit? Tunc deinde quomodo non contrarium est huic assertioni il-
lud quod alibi dicit, In domo aũt magna non sunt tantummodo uasa aurea & argentea, sed & *2.Tim.2.*
lignea & fictilia, & alia quidem ad honorem, alia autẽ ad contumeliam? Si ergo quis emunda-
uerit semetipsum ab his, erit uas ad honorẽ sanctificatũ, & utile domino ad omne opus bonũ
paratũ. Ergo, qui se emundauerit, efficitur uas ad honorẽ: qui aũt immũditias purgare cõtem-
pserit, efficitur uas ad contumeliã. Ex quibus sententijs nullatenus (ut opinor) causa gestorũ
ad creatorẽ referri potest. Nã facit quidẽ creator Deus quoddã uas ad honorẽ, & facit alia uasa
ad contumeliam: sed illud uas quod se purgauit ab omni immunditia, illud facit uas ad hono
rem: quod uerò uitiorũ sordibus se maculauerit, illud uas ad contumeliã facit. Itaq; cõcluditur
ex hoc, quia prius gestorum uniuscuiusq; causa præcedit, & pro meritis suis unusquisq; à Deo
uel honoris uas efficitur, uel contumeliæ. Vnde unumquodq; igitur uas ut uel ad honorem à
creatore formetur, uel ad contumeliã, ex seipso causas & occasiones præstitit conditori. Quòd
si iusta hæc uidetur assertio, sicut est certè iusta, & cum omni pietate concordans, uti ex præce-
dentibus causis unumquodq; uas uel ad honorem Deo, uel ad contumeliam præparetur: non
uidetur absurdum eodem ordine atq; eadem consequentia discutientes nos antiquiores cau-
sas eadem etiam de animarum ratione sentire, & hoc esse in causa quòd Iacob dilectus est etiã
dum adhuc in uentre matris haberetur. Sed & illud quod dictum est, quòd ex eadem massa
& honoris & contumeliæ uas fiat, non nos poterit coarctare: unam etenim naturam omnium
esse dicimus rationabilium animarum, sicut una luti massa subiacere figulo designatur. Cùm
ergo una omnium sit natura rationabilium creaturarũ, ex ipsa Deus secundũ præcedentes me-
ritorum causas, sicut ex una massa figulus, creauit & plasmauit alios quidem ad honorẽ, alios
autem ad contumeliam. Quòd uerò uelut increpantis est Apostoli sermo, quando dicit, O' ho *Rom.9.*
mo tu quis es, qui contrà respondeas Deo? puto illud esse quod ostendit ex hoc, quoniam ad fi
delem quemq; rectè & iustè uiuentem & habentẽ fiduciam apud Deum, talis increpatio nõ re-
fertur. Talis erat Moyses ille, de quo dicit scriptura, Quia Moyses loquebatur, Deus autem re-
spondebat ei cum uoce: & sicut respondebat Moysi, ita respondet & sanctus quisq; Deo. Qui ue
rò infidelis est, & perdit apud Deũ fiduciã respondendi uitæ suæ & conuersationis indignitate,
quiq; de his non ideo quærit, ut discat & proficiat, sed ut contendat & resistat: & ut manifestius
dicam, qui talis est, qui hæc possit dicere quæ significat Apostolus dicens, Quid ergo adhuc cõ
queritur? uoluntati enim eius quis resistet? ad hunc rectè increpatio ista dirigitur quam dicit A-
postolus, O' homo tu quis es, qui contrà respondeas Deo? Est ergo increpatio hæc non ad fide
les, sed ad impios. His uerò, qui diuersas animarum introducunt naturas, & sermonem hũc *Cõtra eos, qui*
apostolicum ad assertionem dogmatis sui trahunt, hoc modo respondendum est. Sed constat *diuersas natu-*
etiam apud ipsos hoc, quòd ex una massa fieri dicit Apostolus, & eos, qui ad honorem, & eos, *ras animarum*
qui ad contumeliã fiunt, quos ipsi saluandæ & perditæ naturæ uocãt, sed una omnium. Et si ac- *statuunt.*
quiescunt, quòd unus atq; idem figulus unũ sine dubio creatorem designet, diuersi nõ erunt
creatores, uel eorum, qui saluantur, uel eorũ, qui pereunt. Iam sanè eligãt, utrũ de bono uel int
intelligi, qui creat malos & perditos: an de bono, qui creat bonos, & ad honorem paratos. Vnũ
enim è duobus necessitas ab eis responsionis extorquet. Secundum nostram uerò assertionẽ,
qua ex præcedẽtibus causis Deum dicimus, uel ad honorem uasa, uel ad contumeliam facere,
in nullo approbatio Dei iustitiæ coarctatur. Possibile namq; est, ut uas hoc, quod ex priori- *Cautè lege.*
bus causis in hoc mundo ad honorem factũ est, si negligentius egerit, pro conuersationis suæ
meritis in alio seculo efficiatur uas ad contumeliam: & quod uas ad contumeliam à creatore
formatum est, ut emendauerit se, atq; ab omnibus sordibus uitijsq; purgauerit, illo nouo secu
lo potest effici uas ad honorem sanctificatum, & utile ad omne opus bonum paratum. Deniq;

qui in hoc seculo ut Israelitæ essent à Deo formati sunt, & indignam uitam generis sui nobilitate gesserunt, atq; ab omni familiæ suæ generositate deciderunt, isti quodãmodo ex uasis honoris pro incredulitate sua in seculo uenturo in uasa cõtumeliæ cõuertentur: & multi rursum qui in hac uita iuter Aegyptia uel Idumæa deputati sunt uasa, Israelitarũ fide ac cõuersatione suscepta, cùm opera Israelitarum fecerint, Ecclesiã Domini ingressi in reuelatione filiorũ Dei uasa bonoris existent. Ex quo magis cõuenit regulæ pietatis, ut credamus unumquẽq; rationabilium secundũ propositũ & cõuersationẽ suam aliquando ex malis ad bonũ conuerti, aliquando à bonis ad mala decidere: nõnullos manere in bonis, alios uerò enã ad meliora proficere, & semper ad superiora cõscendere, usq; quo ad summum omnium perueniẽt gradum: alios uerò manere in malis, uel si diffundere se ultrà in eis malitia cœperit, proficere in pœnis, & usque ad ultimum profundum malitiæ demergi. Vnde & arbitrandum est possibile esse aliquos qui primò quidem à paruis peccatis cœperint, in tantam malitiam diffundi, & in tãtum malorum uenire profectum, ut nequitiæ modo & aduersarijs potestatibus exęquentur: & rursum si per multas pœnarum graues animaduersiones resipiscere aliquando potuerint, & paulatim medelam uulneribus suis requirere tẽtauerint, cessante malitia reparari posse ad bonũ. Ex quo opinamur quoniam quidem (sicut frequenter diximus) immortalis est anima, & æterna, quod in multis & sine fine spatijs per immẽsa & diuersa secula possibile est ut à summo bono ad infima mala descendat, & ab ultimis malis ad summa bona reparetur. Verùm quoniã

2. Tim. 2. sermo Apostoli in bis quidem quæ de uasis honoris, uel contumeliæ dicit, quia si quis seipsum

Antinomiam quæ uidetur esse dissoluit. mundauerit, erit uas ad honorem sanctificatum, & utile Domino ad omne opus bonum semper paratum, nihil uidetur in Deo posuisse, sed totum in nobis: in his uerò in quibus ait, Potestatem habet figulus luti de eadem massa facere aliud uas ad honorem, aliud ad contumeliam, totum uidetur ad Deum retulisse: non est accipiendum sibi esse contraria, sed uterque sensus ad unum uocandus, & è duobus unus effici debet intellectus: id est ut neque quæ in nostro arbitrio sunt, putemus sine adiutorio Dei effici posse: neque ea quæ in manu Dei sunt, putemus absq; nostris actibus, & studijs, & proposito consummari: scilicet quo neque nos uelle aliquid uel efficere ex nostro iam habeamus arbitrio, ut non scire debeamus hoc ipsum quod possumus uelle uel efficere, à Deo nobis datum esse secundum eam distinctionem quam suprà diximus. Vel rursum cùm Deus fingit uasa, alia quidem ad honorẽ, alia uerò ad contumeliam, putandũ est quòd nõ honoris uel cõtumeliæ causas tanq; materiam quandã nostras uel uoluntates, uel proposita, uel merita habeat, ex quib. uas singulorum nostrorũ, uel ad bonorem, uel ad contumeliã fingat, dũ motus ipse animæ uel propositũ mentis de seipso suggerat illi quem non latet cor & cogitatio animi, utrùm ad honorem fingi uas eius, an ad cõtumeliam debeat. Sed ista sufficiant, prout potuimus, de liberi arbitrij quæstione agitata.

DE CONTRARIIS POTESTATIBVS.

De Diabolis humanum genus infestantibus. DE contrarijs potestatibus uidendum nunc est secundũ scripturas, quomodo contrariæ uirtutes, uel ipse diabolus reluctantur humano generi prouocãtes & instigantes ad peccatum Et primò quidem in Genesi serpens Euam seduxisse describitur: de quo in ascensione Moysi (cuius libelli meminit in epistola sua Apostolus Iudas) Michael Archãgelus cum

Gen. 3. diabolo disputans de corpore Moysi, ait diabolo, inspiratum serpentem causam extitisse præ

Iudæ. 1. uaricationis Adæ & Euæ. Sed & illud requiritur à quibusdam: quis est angelus qui de cœlo

Gen. 22. loquitur ad Abrahã dicens: Nunc cognoui quoniã tu times Deum, non pepercisti filio tuo

De Angelo qui cum Abrahamo locutus est. dilecto quem dilexisti pro me? Manifestè enim angelus fuisse describitur, qui dicit cognouisse se tunc quia timeret Deum Abraham, & non pepercisti filio tuo sicut scriptura dicit: sed non declarauit quia pro Deo, sed pro se, boc est pro eo qui hoc dicebat. Requirendum est etiam illud de quo in Exodo dicitur, quia uoluerint interficere Moysen pro eo quòd abibat in Aegy

Exod. 2. ptum. Sed & postea qui est qui exterminator angelus dicitur: nec non & ille qui sit, qui in Leuitico scriptus est Apopompæus, id est transmissor, de quo ait ita scriptura: Sors una Domi

Leuit. 16. no, & sors una apopompæo, id est transmissori. Sed & in primo libro Regnorum, spiritus pes

1. Reg. 18. simus Saulem dicitur effocare. In tertio uerò libro Michæas propheta dicit, Vidi Dominũ se

3. Reg. 22. dentem super thronũ suum, & omnis militia cœli stabat circa eum à dextris eius, & à sinistris eius. Et dixit Dominus, Quis seducet Achab regem Israel, ut ascẽdat & cadat in Ramoth Galaad? Et dixit iste sic, & ille dixit sic. Exijt spiritus, & stetit in conspectu Domini, & dixit, Ego seducam eum. Et dixit Dominus ad eum: In quo? Et dixit, Exeam, & ero spiritus mendax in ore omnium propbetarum ipsius. & dixit: Seduces, & quidem poteris. Exi ergo, & fac citò sic. Et nunc dedit Dominus spiritum mendacem in ore omnium Prophetarum tuorum: Dominus locutus est super te mala. Manifestè enim per boc ostenditur quòd uolũtariè & proposito suo elegit spiritus quidem ut seduceret, & mendacium operaretur quo abutitur Deus ad necem

1. Paral. 22. Achab, qui hoc pati dignus erat. In primo quoque libro Paralipomenon, suscitauit, inquit, diabo-

diabolus Satan in Israel,& concitauit Dauid ut numeraret populũ. In Psalmis uerò, angelos malus atterere dicitur quosdam. In Ecclesiaste quoq; Salomon ait: Si spiritus potestatem habentis, ascenderit super te, locum tuum ne dimittas, quoniam sanitas compescet peccata multa. *Eccle. 10.* In Zacharia uerò legimus diabolum stantem à dextris Iesu, & resistentem ei. Esaias uerò ait gladium Domini exurgere super draconem serpentem peruersum. *Zach. 3.* Quid autem dicam de Ezechiele in secunda uisione ad principem Tyri manifestissimè de uirtute contraria prophetante? *Esa. 27.* *Ezech. 27.* Qui etiam in fluminibus Aegypti draconem dicit habitare. Totus autem liber qui scriptus est de Iob, *Iob 1.* quid aliud quàm de diabolo continet, petente potestatem sibi dari omniũ quæ habet Iob, & filiorum eius, insuper corporis eius? Qui tamen per eius patientiam uincitur. In quo libro multa respõsis suis edocuit Dominus de aduersante nobis uirtute draconis istius. Hæc interim ex ueteri Testamento, quantum ad præsens memoriæ succurrere potuerunt, dicta sint de eo quòd contrariæ uirtutes uel nominantur in scripturis, uel humano generi dicuntur aduersari postmodum puniendæ. Videamus autem & in nouo Testamento, ubi Satanas ad Saluatorem accedit, tentans eum. *Matth. 4.* Spiritus uerò maligni, & dæmonia immunda quæ aliquantos obsederant, fugata sunt à Saluatore de corporibus patientium, qui & liberati ab eo dicuntur. Sed & Iudas, cùm iam diabolus misisset in cor eius, ut traderet Christum, postea etiam totũ Satanam suscepit in sese. Scriptum est enim, Quia post buccellam introiuit in illum Satanas. *Ioan. 13.* Paulus uerò Apostolus docet nos nõ debere dare locũ diabolo, sed, Induite, inquit, arma Dei, *Ephes. 6.* ut possitis resistere aduersus astutias diaboli: designans luctamen esse sanctis, nõ aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus, aduersus potestates, aduersus mũdi huius rectores tenebrarum harum, aduersus spiritalia nequitiæ in cœlestibus. *1. Cor. 2.* Sed & Saluatorẽ crucifixũ esse dicit à principibus huius mundi, qui destruentur, quorũ etiã sapiẽtiã dicit se nõ loqui. Per hæc igitur omnia docet nos scriptura diuina esse quosdam inuisibiles hostes dimicãtes aduersus nos, & præcipit armari nos debere contra eos. Vnde & simpliciores quiq; Dño Christo credentium existimãt, quòd omnia peccata quæcunq; cõmiserint homines ex istis contrariis uirtutibus mentem delinquentium perurgentibus fiant, pro eo quòd in certamine isto inuisibili superiores inueniantur potestates. *Diaboli aucto res peccatorũ, sed non soli.* Quòd si, uerbi causa, diabolus non esset, nemo hominũ omnino delinqueret. Nos uerò rationem dilucidius intuentes, hęc ita esse nõ arbitramur, cõsiderantes ea, quæ manifestè ex corporali necessitate descendunt. An uerò putãdum est, quòd diabolus esuriendi causa nobis existat? Neminem esse puto, qui hoc audeat affirmare. Si ergo esuriendi & sitiendi non nobis ipse sit causa, quid aliud, cùm uniuscuiusq; ætas ad uirilitatis tẽpus aduenerit, & naturalis caloris incentiua suggesserit? Consequens est sine dubio, ut sicut esuriendi & sitiendi diabolus causa non est, ita nec eius quidem motus, qui adultæ ætati naturaliter suggeritur, id est, appetendi coitus desiderium. Quam causam nõ unq; semper à diabolo moueri certum est, ita ut putandũ sit, quia si diabolus non esset, huiuscemodi admixtionis desideriũ corpora non haberent. Tum deinde consideremus si (ut superius ostendimus) cibus hominibus non ex diabolo, sed naturali quodam appetitur instinctu, utrũm posset fieri, ut si diabolus non esset, humana experientia tanta in percipiendo cibo disciplina uteretur, ut nunquam penitus excederet modũ, id est, ut uel aliter quàm res posceret, uel amplius quàm ratio indulgeret, acciperet, & nunquã eueniret hominibus in seruando cibi modo mensuraq; delinquere. Ego quidem non arbitror hoc ab hominibus potuisse seruari, etiam si nulla diaboli prouocasset instinctio, ut percipiendi cibi modum disciplinamq; nullus excederet, priusquam id longo usu experientiaq; didicissent. Quid igitur est? In escis quidem & potu possibile erat delinquere nos, & sine diabolicis incitamentis, si fortè minus continentes, uel minus industrij fuissemus inuenti: in appetendo uerò coitu, uel naturalibus desiderijs tentandis, putandum est, quòd non simile aliquid pateremur? *Intemperãtia.* Arbitror autem, quòd eadem rationis consequentia etiã in cæteris naturalibus motibus possit intelligi, cupiditatis, uel iræ, uel tristitiæ, uel in omnibus omnino, quæ per intemperantiæ uitium, modum mensuræ naturalis excedunt. Euidens igitur ratio est, quia sicut in rebus humanum propositum solum per seipsum imperfectum est ad consummationem boni, adiutorio namq; diuino ad perfecta queq; perducitur: ita etiam in cõtrarijs initia quædam, & uelut quædam semina peccatorũ ab his rebus, quæ in usu naturaliter habentur, accipimus. Cùm uerò indulserimus ultrà quàm satis est, & non substiterimus aduersus primos intemperantiæ motus, tunc primi huius delicti accipiens locũ, uirtus inimica instigat, & perurget omnibus modis, studens profusius dilatare peccata, & quidem nobis hominibus occasiones & initia præbentibus peccatorum, inimicis autem potestatibus latius ea & longius si fieri potest, absq; ullo fine propagantibus. Ita demũ in auaritiam lapsus efficitur, cùm primò homines parum quid pecuniæ desiderant, augescente uitio cupiditas increscit. *Auaritia.* Post hoc iam cùm etiam cæcitas mentis ex passione successerit, inimicis suggerentibus ac perurgentibus, pecunia iam nõ desideratur, sed rapitur, & ui, aut etiam sanguinis humani profusione conquiritur.

ritur. Ad certiorem deniq; rei fidem, quòd immenſitates iſtæ uitiorum à dæmonibus ueniant,
contemplari etiam ex eo facilè poteſt, quòd nihil minus his, qui corporaliter uexantur à dæ-
monibus, etiam illi patiuntur, qui uel immoderatis amoribus, uel iræ intemperãna, uel nimie-
tate triſtitiæ perurgentur. Nam & in nonnullis hiſtorijs refertur, quòd in inſaniam quidam ex
amore deciderunt, alij ex iracundia, nõnulli ex triſtitia, uel nimio gaudio: quod arbitror ex eo
accidere, quia contrariæ iſtæ uirtutes, id eſt, dæmones, loco ſibi in eorum mentibus dato per in
temperantiam prius, ſenſum eorum penitus poſſederint, maximè cùm nulla eos ad reſiſtendũ
uirtutis gloria concitarit. Quòd autem ſint quædam peccata, quæ nõ à contrarijs uirtutibus
ueniant, ſed ex naturalibus corporis motibus initium ſumant, manifeſtiſsimè declarat Apo-
Gal. 5. ſtolus Paulus in eo dum dicit: Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, Spiritus autẽ aduerſus car-
nem: hæc ſunt, quæ ſibi inuicem reſiſtunt, ut non quæ uultis illa faciatis. Si ergo caro cõcupiſcit
aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem, eſt nobis aliquando colluctatio aduerſus car-
nem & ſanguinem, id eſt, cùm homines & ſecundum carnem ambulemus, & cùm nõ poſsimus
tentari in maioribus tentationibus quàm humanis, cùm dicitur de nobis: Tentatio uos non
comprehendat niſi humana: fidelis autem Deus, qui non permittet uos tentari ſupra id quod
poteſtis. Sicut enim hi, qui agonibus præſunt, eos qui ad certamen ueniunt, non utcunq;, neq;
fortuitu inter ſe ſinunt inire certamina, ſed diligenti examinatione, prout corpora uiderint, uel
ætates, æquiſsima comparatione iungentes illum cum illo: uerbi gratia, pueros cum pueris, ui-
Lucta fidelium cum carne & ſanguine, & diabolis. ros cum uiris, qui ſibi uel æui uel roboris propinquitate conueniant. Ita intelligendum eſt etiã
de diuina prouidentia, quòd omnes qui in hos humanæ uitæ deſcenderint agones, iuſtiſsima
moderatione diſpenſet ſecundum rationem uniuſcuiuſq; uirtutis, quam ipſe ſolus, qui ſolus
corda hominum intuetur, agnoſcit: ut alius quidem pugnet aduerſus carnem talem, & alius
quidem in tantum tempus, alius uerò in tantum, & ut alter inſtiget carnẽ in hoc uel illud, alius
uerò in aliud: tum uerò ut alius reſiſtat aduerſus inimicam poteſtatem illam uel illam, alius ue
rò aduerſus duas uel tres ſimul, aut nunc quidem aduerſus aliam, nunc iterum aduerſus aliã,
& certo tempore quo aduerſus illam, & certo quo aduerſus aliam, uel poſt quæ geſta aduerſus
quas pugnet, poſt quę uerò aduerſus malitias. Intuere enim, ne fortè tale aliquid indicetur per
hoc quod dicit Apoſtolus: Fidelis autem Deus, qui non patietur uos tentari ſupra id quod po
teſtis, id eſt, pro eo quòd ſinguli pro uirtutis ſuæ quantitate, uel poſsibilitate tentantur. Nec ta
men quoniam diximus iuſto iudicio unumquemq; pro uirtutis ſuæ quantitate tentari, idcirco
putandum eſt, quia omni genere debeat uincere qui tentatur: ſicut ille quidẽ, qui in agone con
tendit, quamuis æqua moderatione cõparatus ſit aduerſario, non tamen omni genere uincere
poterit. Verùm niſi æqualis fuerit certantium uirtus, nõ erit iuſta palma uincentis, nec iuſtè
culpabitur uictus, propterea quòd permittit quidẽ nos tentari, non tamen ſupra id quod poſ-
ſumus: pro uiribus enim noſtris tentamur: nec tamẽ ſcriptum eſt, Quia faciet in tentatione etiã
exitum ut ſuſtinere poſsimus. Vt uerò hoc quo poſſe nobis ipſe dedit uel ſtrenuè, uel ſegniter
impleamus, in nobis eſt. Dubium enim non eſt, quòd in omni tentatione adeſt nobis toleran-
di uirtus, ſi tamen nos competenter utamur uirtute conceſſa. Non enim idem eſt habere uincẽ
di uirtutem & uincere, ſicut ipſe Apoſtolus cautiſsimo ſermone ſignauit, dicens, Quia dabit
Deus exitum ut ſuſtinere poſsitis, non ut ſuſtineatis. Multi enim ſuſtinent, ſed in tentatione uin
cuntur. À Deo autem datur, non ut ſuſtineamus: alioquin nullum iam uideretur eſſe certamẽ:
ſed ut ſuſtinere poſsimus. Ea autem uirtute, quę nobis data eſt, ut uincere poſsimus ſecundum
liberi arbitrij facultatem, aut induſtriè utimur & uincimus, aut ſegniter & ſuperamur. Si enim
totum nobis hoc detur, ut omni genere ſuperemus, & nullo modo uincamur, quæ iam ſuper-
eſt cauſa certandi ei, qui uinci non poteſt? Aut quod palmæ meritum, ubi repugnandi adimitũ
uincendiq; facultas? Si uerò æquè quidem omnibus nobis uincẽdi poſsibilitas præbeatur, in
noſtra autem poſitum ſit poteſtate, quomodo hac poſsibilitate uti debeamus, id eſt, uel indu-
ſtriè, uel ſegniter, iuſta erit uel uicti culpa, uel palma uictoris. Igitur ex his, quæ pro uiribus no-
ſtris diſputata ſunt, arbitror quòd euidenter apparuit eſſe quædam delicta, quæ nequaquã ma
lignis uirtutibus perurgentibus committamus, alia uerò eſſe, quibus inſtinctu earũ ad nimie-
Diaboli quomodo ad peccata incitent. tatem quandam immoderationemq; prouocemur. Vnde conſequens eſt nunc inquirere, quo-
modo ipſæ contrariæ uirtutes hæc ipſa incitamenta operentur in nobis. Cogitationes quæ de
corde noſtro procedunt, uel memoria quorumcunq; geſtorum, uel quarumlibet rerum cauſa-
rumq; contemplatio, inuenimus quòd aliquoties ex nobis ipſis procedant, aliquoties ex con-
Eccleſ. 10. trarijs uirtutibus fieri ſoleant. Quod Salomon in Eccleſiaſte teſtatur hoc modo: Si ſpiritus po-
teſtatem habẽtis aſcenderit ſuper te, locum tuũ ne dimittas, quoniam ſanitas cõpeſcit peccata
2. Cor. 10. multa. Et Paulus Apoſtolus de ijſdẽ teſtimoniũ dabit, dicẽs: Cogitationes deſtruẽtes, & omnẽ
elationẽ, quæ ſe extollit aduerſus ſcientiam Chriſti. Ex Deo aũt quòd fiat, Dauid nihilominus
Pſal. 84. teſtatur in Pſalmis dicens: Beatus uir cuius eſt ſuſceptio apud te Dñe, aſcenſus in corde eius. Et

Apostolus dicit: Quoniam Deus dedit in corde Titi. Quòd uerò etiam per angelos uel bonos, uel malos, aliqua humanis cordibus suggerantur, uel qui Tobiam angelus comitatur, uel Prophetæ sermo dicentis, Et respondit, angelus loquebatur in me: sed & de Pastoribus liber hæc eadem declarat, dicens, Quòd bini angeli singulos quosque hominum comitentur: & si quando bonæ cogitationes cor nostrum ascenderint, à bono angelo suggeri dicit: si uerò contrariæ, mali angeli dicit esse instinctum. Eadem quoque Barnabas in epistola sua declarat, cùm duas uias esse dicit, unam lucis, alteram tenebrarum, quibus & præesse certos quosque angelos dicit: uiæ quidem lucis angelos Dei: tenebrarum autem uiæ, angelos Satanæ. Nihil tamen aliud putandum est accidere nobis ex ipsis, quæ cordi nostro suggeruntur bonis uel malis, nisi cõmotionē solam & incitamentum prouocans nos ad bona uel ad mala. Possibile autē nobis est, cùm maligna uirtus nos cœperit ad malū incitare, abijcere à nobis prauas suggestiones, & resistere suasionibus pessimis, & nihil prorsus culpabiliter gerere. Et rursum possibile est, ut cùm nos diuina uirtus ad meliora prouocauerit, non sequamur, liberi arbitrij potestate in utraque nobis seruata. Dicebamus sanè in superioribus, quòd etiam memoriæ nobis quædam uel bonorum uel malorum suggerantur, siue per diuinam prouidentiam, siue per uirtutes cõtrarias: sicut ostenditur in libro Hester, cùm beneficia iustissimi Mardochei Artaxerxes nõ meminisset, & nocturnis uigilijs fatigatus à Deo in memoriam recepisset rerū gestarū monimenta chartis mandata requirere: in quibus de beneficijs Mardochei admonitus inimicū quidem eius Aman suspendi iuberet, ipsi uerò honores magnificos, uniuersæ aūt sanctorū genti salutem, periculo iā imminente cõferret. Per cõtrariā uerò diaboli uirtute memoriæ pontificū & scribarū putandū est suggestū illud, quòd uenientes ad Pilatū dixerunt, Domine recordati sumus, quomodo seductor ille dixit, dum adhuc uiueret, Quia post tertiam diem resurgam. Sed & Iudas, quòd de proditione Domini Saluatoris cogitauit, nõ fuit à sola mentis eius malitia ueniens. Testata est enī scriptura, Quia diabolus iā misisset in cor eius ut traderet. Propter quod & Salomon rectè præcepit, dicens: Cum diligentia serua tuum cor. Et Paulus Apostolus ait: Amplius debemus intendere his, quæ audiuimus, ne fortè effluamus & cùm dicit, Nolite locū dare diabolo: ostendens per hoc, quia certo opere, uel certa quadam desidia animi locus diabolo datur, ut si semel ingressus fuerit cor nostrum, aut obtineat nos, aut certè uel polluat animam, si non penitus obtinere potuerit, cùm ignita sua iacula iactat in nos: quibus aliquando quidem in altum descendente uulnere sauciamur, aliquando uerò tantummodo inflammamur. Rarò certè & à paucis quibusdam hæc eius ignita iacula restinguuntur, ita ut locū uulneris nõ inueniant, id est, cùm quis muniutissimo & ualidissimo scuto fidei fuerit obtectus. Quod uerò dictum est in epistola ad Ephesios: Quia non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinē, sed aduersus principatus & potestates, aduersus mundi huius rectores tenebrarum harū, aduersus spiritalia nequitiæ in cœlestibus: ita oportebit intelligi quod dixit, Mihi Paulo & Ephesiis, quibus certamē adhuc aduersus carnem & sanguinem erat, quos tentatio non apprehēderat nisi humana. Nec tamen putandum est, quòd singuli quique aduersus omnia hæc decertent. Impossibile enim id esse arbitror ulli hominum (quamuis ille sit sanctus) ut aduersus omnia hæc simul possit habere certamen. Quòd si ullo modo id accidat (quod certè fieri nõ potest) impossibile est, ut id prorsus ferre possit humana natura sine maxima subuersione sui: sed sicut, uerbi grana, quinquaginta aliqui milites si dicant sibi imminere certamen aduersus alios quinquaginta, nõ ita intelligendum est, quòd unus ex illis aduersus quinquaginta dimicaturus sit, sed rectè dicit unusquisque illorum, quia certamen nobis aduersus quinquaginta, omnibus tamen aduersum omnes: ita etiam hoc audiendū est quod Apostolus dicit, quòd uniuersis athletis & militibus Christi colluctatio & certamen est aduersus omnia ista, quæ enumerata sunt, omnibus: singulis tamen uel cum singulis futuro certamine, uel certè prout probatum fuerit ab agonis ipsius iusto præside Deo. Arbitror namque quia certa mensura sit humanæ naturæ: & si Paulus ille sit de quo dicitur, Vas electionis est mihi iste, aut Petrus, aduersus quem portæ inferi nõ præualēt, aut si Moyses ille sit amicus Dei, quorum nullus prorsus omnē simul aduersariarū uirtutū cateruam posset sine sui aliqua pernicie tolerare, nisi fortè illius solius uirtus operetur in eo, quí dixit, Confidite, ego uici mundum. Propter quem confidenter etiam Paulus dicebat: Omnia possum in eo, qui me confortauit Christus. Amplius autem quàm omnes illi laboraui, nõ autē ego, sed gratia Dei mecū. Propter hanc ergo uirtutē, quæ utique humana non est operantē & loquentē in se, Paulus dicebat: Certus sum aūt, quia neque mors, neque uita, neque angeli, neque principatus, neque potestates, neque præsentia, neque futura, neque altitudo, neque profundū, neque uirtus, neque alia ulla creatura poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Dño nostro.

Sola enī per se humana natura nõ arbitror, quia possit aduersus angelos, & excelsa & profunda, & aliā creaturā habere certamen: sed cùm senserit præsentē in se Dominum & inhabitantē, confidentia diuini adiutorij dicet: Dominus illuminatio mea & salutator meus, quem timebo?

[Marginalia: Zach. 1. — Bini Angeli singulos homines comitantur. — Esther 8. — Malorū & bonorū suggestio — Matth. 27. — Ioan. 13. — Prouerb. 4. — Hebr. 2. — Ephes. 6. — 1. Cor. 10. — Potest auxiliante Deo. An homo solus possit dimicare aduersus Satanam. — Ioan. 15. — Philip. 4. — Rom. 8. — Psal. 17.]

Dum appropiant super me nocentes ut edant carnes meas, qui tribulãt me inimici mei ipsi infirmati sunt & ceciderunt. Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum: Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. Vnde ego arbitror quòd nunquam homo fortassis per seipsum uirtutem contrariam uincere potest, nisi usus fuerit adiutorio diuino. Vnde & angelus luctatus dicitur cum Iacob. Quod nos quidem ita intelligimus, quia non idem sit luctatum esse cum Iacob angelum, quod est aduersum Iacob: sed is quidem, qui ei salutis ipsius causa aderat, qui & cognitis profectibus eius, etiam nomen ei Israel dedit, iste cum ipso luctatus id est, cum ipso est in agone, & iuuat eũ in certamine: cùm sine dubio alius esset, aduersus quẽ dimicaret, & aduersus quem ei certamen ageretur. Deniq; Paulus non dixit nobis esse luctamẽ cum principibus, uel cum potestatibus, sed aduersus principatus & potestates. unde & si Iacob luctatus est, sine dubio aduersus aliquam harum uirtutum luctatus est, quas humano generi, & sanctis præcipuè aduersari, & mouere certamina, Paulus enunciat. Ideo denique dicit de eo scriptura, Quia luctatus est cum angelo, & inualuit ad Deum: ut sit agonis quidem certamen angeli adiutorio sustentatum, perfectionis uerò palma uincentem perducat ad Deum. Nec sanè arbitrandum est, quia huiusmodi certamina corporum robore & palæstricæ uirtutis peraguntur, sed spiritus aduersus spiritum pugna est, similiter ut Paulus designat aduersus principatus, & potestates, & mundi huius rectores tenebrarum nobis imminere certamen. Ipsa uerò certaminum species ita intelligenda est, cùm damna, cùm pericula, cùm opprobria, cùm criminationes excitantur aduersum nos, non id agentibus aduersis potestatibus, ut hoc tantummodo patiamur, sed ut per hoc uel ad iram multam, uel ad tristitiam nimiam, uel ad desperationẽ ultimam prouocemur: uel certè quod est grauius, conqueri aduersus Deum fatigati & uicti tædijs compellamur, tanquam humanam uitam non æquè iustéq; moderantem: ut per hoc infirmemur in fide, uel decidamus ab spe, uel transferri cogamur à ueritate dogmatum, & impium aliquid de Deo sentire persuadeamur. Talia namq; quædam scripta sunt de Iob, cùm diabolus dari sibi facultatẽ bonorum eius poposcisset à Deo. Per quod etiam illud edocemur, quòd non fortuitis aliquibus incursionibus impugnemur, si quando nos talia aliqua facultatũ damna percusserint, neq; quòd fortuitò nostrorũ aliquis captiuus abducitur, uel domus, in quibus chari quiq; opprimãtur, ruerint: in quibus omnibus unusquisq; fideliũ dicere debet, quia non haberes aduersum me potestatem, nisi esset data tibi desuper. Vidi enim quia non cecidisset domus Iob supra filios eius, nisi prius aduersus eos diabolus accepisset potestatem: neq; equites ternis ordinibus irruissent, ut caperent camelos eius, uel boues, cæteraq; animalia, nisi instincti ab eo spiritu, cui se ministros ex propositi sui obedientia mancipauerant. Sed nec ille quidem, qui uidebatur ignis, uel quod putatũ est fulmen, cecidisset super oues Iob, antequã diabolus diceret ad Deum, Nónne tu cõmunisti omnia quæ foris sunt, & quę intus sunt, & eius reliqua? Sed nunc immitte manũ tuam, & continge omnia quæ habet, nisi in faciem benedixerit tibi. Ex quibus omnibus illud ostenditur, quòd omnia hæc quæ fiunt in hoc mundo, quę media existimanť, siue illa tristia sint, siue cõmoda sint, non quidẽ à Deo fiunt, nec tamẽ sine Deo: dum malignas & contrarias uirtutes talia uolentes operari non solùm non prohibet Deus, sed & permittit facere hæc, sed certis quibusque temporibus & personis: sicut & in ipso Iob dicitur, quia ad certum tempus paratus est cadere sub alijs, & domus ipsius deprędari ab iniquis. Propterea docet nos scriptura diuina, omnia quæ accidunt nobis tanquam illata mala suscipere, scientes quòd sine Deo nihil fit. Quòd autẽ hæc ita sint, id est, quòd sine Deo nihil fiat, quomodo possumus dubitare, Domino & Saluatore pronunciante, & dicente: Nónne duo passeres asse ueneunt, & unus ex ipsis non cadet super terram sine patre uestro qui in cœlis est? Sed necessitas nos traxit paulò amplius euagari de colluctatione aduersarum uirtutum, quam ad uersus homines gerunt disputantes, & de his, quæ humano generi accidunt tristitiis, id est, tentationibus uitæ huius, sicut ait Iob, Nónne tentatio est omnis uita hominis super terram? ut manifestius quomodo hæc accidant, & quàm piè de his sentiri debeat, panderetur. Nũc uideamus quomodo homines etiam in peccatũ falsę scientię dilabuntur, uel quo prospectu uirtutes contrarię etiam de his pugnas aduersum nos soleant commouere.

De lucta Iacobi & Angeli. — *Ephes. 6.* — *Gen. 32.* — *Fortuitò aduersa fidelibus non euenire.* — *Iob 1.* — *Matth. 10.* — *Iob 7.*

DE TRIPLICI SAPIENTIA CAP. III.

1. Cor. 2. DOCERI nos monet sanctus Apostolus magnum aliquid & reconditum de scientia & sapientia in prima ad Corinthios epistola cùm ait: Sapientiam autem loquimur inter perfectos: sapientiam uerò non huius mundi, neq; principum huius mundi qui destruunť, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio absconditam, quam prędestinauit Deus ante secula in gloriam nostram, quam nemo principum huius mundi cognouit. Si enim cognouissent, nunquam Dominum maiestatis crucifixissent. In quo ostendere uolens sapientiarum differentias, describit esse quandam huius mundi sapientiam, & esse quandã sapientiã principũ huius mundi, aliam uerò etiam Dei sapientiã. Sed & hoc cùm dicit, Sapientiã principũ huius mũdi,

Sapientia, Dei, mundi, Principum.

non arbitror eum unam aliquam omnium principũ huius mũdi sapientiam dicere, sed singulorum principum propriam quandam mihi uidetur indicare sapiẽtiam. Et rursum cùm dicit, Sed loquimur Dei sapientiam in mysterio absconditam, quam prędestinauit Deus ante secula in gloriam nostram, requirendũ est si eandem dicit Dei sapientiam hanc quæ abscondita est à temporib. alijs & generationib. & non innotuit filijs hominũ, sicut nũc reuelata est sanctis apostolis eius & prophetis, quæ erat & illa ante aduentum Saluatoris sapientia Dei, ex qua sapiens erat Salomon, quo Salomone plus etiam dicitur quod docet Saluator, ꝙ & ipsius Saluatoris sermo pronunciat, cùm dicit: Et ecce plus Salomone hîc. In quo ostenditur quia hi qui docebãtur à Saluatore, plus aliquid docebantur ꝙ sciuerat Salomon. Si enim quis dicat, Quia sciebat quidem Saluator amplius, non tñ etiam alijs plura tradebat ꝙ Salomon, quõo conueniet, & conuenienter dictũ putabitur etiam quod in subsequentib. ait: Regina austri surget in iudicio, & condemnabit homines generationis huius, propterea ꝙ uenit à finib. terræ audire sapientiam Salomonis, & ecce plus Salomone hîc. Est igitur sapientia mundi huius, est & sapientia per singulos fortasse principes mũdi huius. De ipsa uerò unius Dei sapientia, illud sentimus indicari, quòd minus quidem in antiquiorib. & ueterib. operata sit, amplius uerò & manifestius reuelata per Christum est. Verùm de sapientia Dei in locis proprijs requiremus. Nunc uerò quoniam quidem in manib. est tractatus de uirtutib. contrarijs, qualiter moueant etiam ea certamina quib. falsa scientia etiam humanis mentib. inseritur, & seducuntur animæ dum se putant inuenisse sapientiam, necessarium puto dicere: atq; distinguere quæ sit sapientia mundi huius, & quę principum mundi huius, & per hoc qui sunt etiam patres huius sapientiæ, per quos ueram differentiam sapientiarum harum possimus aduertere. Arbitror igitur, sicut suprà diximus, sapiẽtiam esse huius mundi aliam quandam pręter illas sapientias quæ sunt principum huius mũdi, per quam sapientiam intelligi uidentur ea & comprehendi quæ huius mundi sunt. Quæ tamen in se nihil habet, ut possit aliud uel de diuinitate, uel de mundi ratione, uel de quibuscunq; excelsioribus rebus, uel de bonæ ac beatæ uitæ institutione sentire, sed est talis (uerbi causa) ut est omnis ars poetica, uel grammatica, uel rhetorica, uel geometria, uel musica, cum quibus adnumeranda est fortassis etiam medicina. In his omnibus sapientiam mundi inesse sentiendum est. Sapientiam uerò principum huius mundi intelligimus, ut est Aegyptiorum secreta quam dicunt, & occulta philosophia, & Chaldęorum astrologia, & Iudęorum de scientia excelsi pollicẽtium, sed & Græcorum multiplex uariaq; de diuinitate sententia. Igitur in scripturis sanctis inuenimus principes esse per singulas gentes, sicut in Daniele legimus, principem esse quendam regni Persarum, & alium principem regni Græcorũ, quos non homines esse, sed uirtutes quasdam euidenter ex consequentia ipsius lectionis ostẽditur. Sed in Ezechiele propheta princeps Tyri uirtus esse quædam spiritalis manifestissimè designatur. Ii ergo & huiusmodi, id est habentes singuli sapientias suas, & astruentes dogmata sua, uariasq; sententias, ut uiderunt Dominũ & Saluatorem nostrum pollicentem, & prædicantem se ob hoc uenisse in hunc mundum, ut destrueret omnia illa quæcunq; essent falsi nominis dogmata, quæ obtegerentur intrinsecus, continuò ei insidiati sunt, & astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in unum aduersus Dominum & aduersus Christum eius. Quibus eorum insidijs cognitis, & his quæ aduersus filium Dei moliti sunt intellectis, cùm gloriæ Dominum crucifixerunt, ait Apostolus, Quia sapiẽtiam loquimur inter perfectos, sapientiam autem non huius seculi, neq; principum huius seculi qui destruuntur, sed quam nemo principum huius mundi cognouit. Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Quærendum sanè est utrùm istæ sapientię principum huius mundi quibus homines imbuere nituntur, insidiandi & lædendi studio ingeruntur hominibus ab aduersarijs uirtutibus, aut tantummodo erroris causa adhibentur: id est, non lædendi hominis prospectu, sed quia hæc uera esse illi mũdi principes arbitrantur, ideo etiam cęteros docere cupiunt ea quę ipsi uera esse opinantur: quod & magis arbitror. Sicut enim, uerbi causa, Gręcorũ auctores, uel uniuscuiusq; hęresis principes cùm prius errorem falsæ doctrinę pro ueritate susceperint, & hanc esse ueritatem apud semetipsos iudicauerint, tunc demũ & cæteris hæc persuadere conantur, quæ apud semetipsos uera esse censuerint: ita putandum est facere & principes huius mundi, in quo mũdo certæ quęq; spiritales uirtutes cæterarum gentiũ sortitæ sunt principatum, & propter hoc principes huius mundi appellati sunt. Sunt pręterea etiam aliæ pręter hos principes spiritales quædam mundi huius energię, id est uirtutes spiritales aliquæ, certa quædam operantes quæ ipsæ sibi pro arbitrij sui libertate ut agerent elegerunt ex quibus sunt isti principes qui operantur sapientiam huius mundi: uerbi causa, ut sit propria quędam energia ac uirtus quæ inspiret poeticam, alia quæ geometriã, & ita quasq; singulas huiuscemodi artes disciplinasq; commoneant. Deniq; quamplurimi Gręcorũ opinati sunt artem poeticam sine insania non posse constare: unde & in historijs eorum refertur aliquoties eos quos uates appellãt subitò insaniæ cuiusdam spiritu esse repletos. Quid aũt dicendũ est de

Matth. 12.

Sapientia Dei.

De mundi & principũ eius sapientia.

Ezech. 27.

Psal. 2.

Cur sapiẽtiam suã mũdi principes inculcẽt.

ἐνέργεια τῶν πνευμάτων.

Poesis non sine insania.

Mantes Magi.

bis etiam quos diuinos appellant, à quib. per incorporationem dęmonum eorum qui eis pręſunt, uerſib. arte modulatis reſponſa proferuntur. Sed & hi quos Magos uel Maleficos dicunt, aliquoties dęmonib. inuocatis ſupra pueros adhuc paruæ ętatis uerſu eos dicere poemata admiranda omnib. & ſtupenda fecerunt. Quæ hoc modo geri arbitranda ſunt, quòd ſicut ſanctæ & immaculatæ animæ ſi cũ omni affectu omniq; puritate ſe uouerint Deo, & alienas ſe ab omni dęmonum contagione ſeruauerint, & per multam abſtinentiam purificauerint ſe, & pijs ſacræ religionis imbutæ fuerint diſciplinis, participium per hoc diuinitatis aſſumũt, & prophetiæ ac cæterorum diuinorum donorum gratiam merentur: ita putãdum eſt etiam eos qui ſe opportunos contrarijs uirtutib. exhibent, id eſt, induſtria, uita, uel ſtudio & amicitia illis accepta, recipere eorum inſpirationem, & ſapientiæ eorum ac doctrinæ participes effici. Ex quo fit ut eorũ inoperationibus repleantur, quorum ſe prius famulatui ſubiugarunt. De his ſanè qui de Chriſto aliter docent quàm ſcripturarum regula patitur, non ocioſum eſt intueri, utrùm inſidioſo propoſito aduerſum Chriſti fidem nitentes contrariæ uirtutes fabuloſa quædam ſimul & ipſæ dogmata commentæ ſint: an uerò etiam ipſe audito uerbo Chriſti, & neq; euomere id ualentes ex arcanis conſcientiæ ſuæ, neq; purè ſancteq; retinere, peruerſa dogmata ſibi & per (ut ita dicam) prophetas ſuos diuerſos errorẽs contra regulam Chriſtianæ ueritatis induxerint. Et magis putandum eſt quòd apoſtatæ & refugę uirtutes quæ à Deo receſſerint, ex ipſa mentis ſuę propoſitiq; nequitia uel inuidia eorum quib. ueritate ad illum gradum unde ipſæ delapſæ ſunt, pręparatur aſcenſus, ad impediendum huiuſcemodi profectus errores hos falſæ doctrinæ deceptioneſq; componunt. Manifeſtè ergo ex multis indicijs mõſtratur, quòd humana anima dum in hoc eſt corpore, recipere poteſt diuerſas energias, id eſt operationes ſpirituum diuerſorum malorum ac bonorum.

Anima recipit τὰς ἐνεργείας ſpirituum.

Energumeni.

Faſcinati.

Ioan. 13.

Et malorum quidem duplici ſpecie, id eſt, uel tunc cùm penitus ex integro eorum poſſederint mentem, ita ut nihil omnino eos quos obſederint intelligere uel ſentire permittant, ſicut exemplo ſunt hi quos uulgò Energumenos uocant, quos amentes & inſanos uidemus, quales illi erant qui in Euangelio à Saluatore curati eſſe referuntur. Vel cùm ſentientem quidem & intelligentem animum cogitationibus uarijs, & ſiniſtris perſuaſionibus inimica ſuggeſtione deprauãt: ut exemplo eſt Iudas ad proditionis facinus diaboli immiſſione prouocatus, ſicut ſcriptura declarat, dicens: Cùm autem iam diabolus miſiſſet in cor Iudę Iſcariotis ut traderet eum. Boni uerò ſpiritus recipit energiam, id eſt inoperationem, cùm & prouocatur ad bona, & inſpiratur ad cœleſtia uel diuina: ſicut ſancti angeli & ipſe Deus operatus eſt in prophetis, ſuggeſtionibus ſanctis ad meliora prouocans & cohortãs: ita ſanè ut maneret in arbitrio hominis ac iudicio, ſi ſequi uelit aut nolit ad cœleſtia & diuina prouocantem. Vnde & ex hac manifeſta diſcretione dignoſcitur quomodo anima melioris ſpiritus pręſentia moueatur, id eſt, ſi nullam prorſus ex imminenti aſpiratione obturbationem uel alienationem mentis incurrat, nec perdat arbitrij ſui iudicium liberum: ſicut exemplo ſunt omnes uel prophetæ, uel apoſtoli, qui diuinis reſponſis ſine ulla mentis obturbatione miniſtrabant.

ἐνέργεια Spiritus ſancti in ſanctis.

Boni ergo ſpiritus ſuggeſtionibus humanam memoriam ad recordationem meliorum prouocari exemplis iam in ſuperioribus edocuimus, cùm Mardochæi & Artaxerxis fecimus mentionem. Illud quoq; conſequenter requirendum puto, ex quibus cauſis humana anima nunc quidem à bonis, nũc autem moueatur à malis. Cuius rei cauſas ſuſpicor eſſe quaſdam antiquiores etiam hac natiuitate corporea, ſicut deſignat Ioannes in matris uentre tripudians & exultans, cùm uox ſalutationis Mariæ ad aures Elizabet matris eius allata eſt: & ut declarat Hieremias propheta, qui antequam plaſmaretur in utero matris, cognitus erat à Deo, & antequã in uulua procederet, ſanctificatus ab eo eſt, & puer adhuc, prophetiæ gratiam accepit.

Luc. 1.

Hierem. 1.

Engaſtrimythus.

Ex reſponſis è contrario oſtenditur ab aduerſarijs ſpiritibus quoſdam à prima ſtatim ętate poſſeſſos, id eſt nonnullos ab ipſo dęmone poſſeſſos eſſe natos, alios uerò à puero diuinaſſe hiſtoriarum fides declarat, alij à prima ætate dęmonem quem Pythonem nominant, id eſt, uentricoſum paſſi ſunt. Pro quibus omnibus ab his Dei prouidentia regi omnia quę in mundo ſunt (ut ſanctæ ſcripturæ aſſerunt, noſtra quoq; continet fides) ut mihi uidetur non aliter poterit reſponderi, ita ut abſq; omni iniuſtitiæ culpa prouidentia demonſtretur: niſi priores quædam fuiſſe eis cauſæ dicantur, quibus antequam in corpore naſcerentur animæ, aliquid contraxerint culpę in ſenſibus uel motibus ſuis, pro quib. hoc meritò pati à diuina prouidentia iudicatæ ſunt. Liberi namq; arbitrij ſemper eſt anima, etiam cùm in corpore hoc, etiam cùm extra corpus eſt: & libertas arbitrij uel ad bona, uel ad mala mouetur: nec unquam rationabilis ſenſus, id eſt mens uel anima, ſine motu aliquo uel bono uel malo eſſe poteſt. Quos motus cauſas præſtare meritorum ueriſimile eſt etiam priuſquam in hoc mundo aliquid agant: ut pro his meritis uel cauſis per diuinam prouidẽtiam ſtatim à prima natiuitate, imò & ante natiuitatem, ut ita dicam, uel boni aliquid, uel mali perpeti diſpenſentur. Et hęc quidem dicta ſint de his quę uidentur hominibus, uel à prima natiuitate ſtatim, uel etiam antequam in hanc lucem prorumpant euenire. De his uerò

quæ

quæ à diuersis spiritib. animæ, id est humanę cogitationi suggeruntur, quæ uel ab bona, uel ad contraria prouocent, interdũ etiam in hoc existere quædã anterioris natiuitatis corporeæ causæ putandę sunt. Interdum uerò uigilans mens, & abijciens à se quæ mala sunt, bonorum ad se adiutorium prouocat: uel è contrario negligens & ignaua, dum minus cauta est, locum dat his spiritibus qui uelut latrones ex occulto insidiantes, irruere humanas mentes cùm locum sibi datum per segnitiem uiderint, moliuntur, sicut ait Petrus Apostolus: Quia aduersarius noster diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. *[1.Petr. 5.]* Propter quod die noctuq; cor nostrum omni custodia seruandũ est, & locus non est dandus diabolo, sed omnia agenda sunt quibus ministri Dei, hi uidelicet spiritus qui ad ministerium missi sunt eorum qui ad hæreditatem *[Hebr. 1.]* salutis uocari sunt, inueniant in nobis locum, & delectentur ingredi hospitium animæ nostræ, & habitantes apud nos, consilijs nos regant: si tamen habitaculum cordis nostri uirtutis & sanctitatis cultu inuenerint exornatum.

DE HVMANIS TENTATIONIBVS. CAP. IIII.

VERVM sufficiant ista pro uiribus nostris diserta à nobis de his uirtutibus quę humano generi aduersantur. Nũc ne de humanis quidem tentationib. silendũ puto, quę nascun- *[De tentationibus carnis & sanguinis.]* tur interdum ex carne & sanguine, ut ex prudentia carnis & sanguinis quę Deo dicitur esse inimica. Et utrùm uerum sit quod quidam dicũt quasi binas animas esse per substantiam, posteaquam de his tentationibus exposuerimus, quæ plusquam humanæ dicũtur, id est quas aduersum principatus, & potestates, & aduersum mundi huius rectores tenebrarum harum, & aduersus spiritalia nequitię in cœlestibus gerimus, uel quæ nobis aduersus spiritus malignos & immundos dęmones peraguntur: dicemus. In qua re consequenter arbitror requirendum, si in nobis hominibus qui ex anima constamus & corpore ac spiritu uitali, est etiam aliud aliquod incitamẽtum, quod motum habeat proprium, ac commotionem ad malum prouocantem: sicut haberi à quibusdam quæstio solet huiusmodi, utrùm duæ animæ in nobis dicendæ *[Duæ animæ.]* sint, una quædam diuinior & cœlestis, & alia inferior: an uerò ex hoc ipso quòd corporib. inhęremus (quæ corpora secundũ propriã quidem naturam mortua sunt & penitus exanima, quia ex nobis id est ex animab. corpus materiale uiuificaĩ, quod utiq; contrarium est & inimicũ spiritui) trahimur & prouocamur ad hæc mala quæ corpori contraria sunt: an uerò tertium, quod quidam Græcorum arbitrati sunt, quia anima nostra cùm una sit per substantiam, ex plurib. tamen cõstet, & una pars eius rationabilis, pars uerò alia irrationabilis dicatur, & ea quidẽ pars, *[τὸ ἡγεμονικὸν, τὸ θυμοειδὲς, τὸ ἐπιθυμητικόν.]* quam irrationabilem dicunt, in duos rursum diuidaĩ affectus, cupiditatis & iracũdiæ. Has ergo quas produximus tres de anima opiniones à nõnullis haberi inuenimus. Ex quib. illud interim quod quibusdam Græcorum philosophis uisum dicimus, quia tripertita sit anima, non ualde confirmari ex diuinę scripturæ auctoritate peruideo: ad alia uerò quę reliqua sunt inueniri possunt aliquanta quę ex diuinis literis aptari posse uideantur. Ex quibus primò illud di- *[De cœlesti & terrestri anima]* scutiamus quod astruere solent quidam, quia una sit bona in nobis anima & cœlestis, alia uerò inferior & terrestris: & quòd ea quidem quę melior est cœlitùs inferatur, qualis est illa quę *[Gen. 25.]* & Iacob aduersus Esau adhuc in utero posito palmã uictoriæ supplãtati pręstitit fratris & quæ *[Hier. 1.]* in Hieremia sanctificatur ex uulua, & Spiritu S. sanctificatur ex utero in Ioanne. Illam uerò infe- *[Anima uegetãs]* riorem, quam ex corporali semine simul asserunt cum corpore seminari, unde & pręter corpus uiuere eam uel subsistere negãt posse, propter quod & carnem eam frequenter appellari dicũt. *[Galat. 5.]* Quod enim scriptũ est: Caro concupiscit aduersus spiritum, non hoc de carne dictũ accipiunt, sed de hac anima quæ propriè carnis est anima. Sed & ex his student nihilominus confirmare hæc quę in Leuitico ita scripta sunt: Anima omnis carnis sanguis ipsius. *[Leuit. 17.]* Ex eo enim quòd per totam carnem sanguis diffusus uitam pręstat carni, in sanguine inesse aiũt hanc animam quę dicitur totius carnis esse anima. Hoc autem ipsum quod dictum est carnem repugnare aduersus spiritum, spiritum autem aduersus carnem, & quod dictum est: Anima omnis carnis sanguis ipsius: alio nomine ijdem uocari dicunt sapientiam carnis, quod est spiritus quidam materialis qui legi Dei subiectus non est, sed nec potest esse subiectus, quia uoluntates habet terre- *[Sapientia carnis.]* nas, & desideria corporalia. De hoc putant etiam Apostolum dixisse illud quod ait: Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducen- *[Rom. 7.]* tem in lege peccati quæ est in membris meis. Si uerò quis obijciat eis, hoc dici de natura corporis, quod uerè secundum proprietatem quidem naturæ suæ mortuum est, habere autem dicitur sensus uel sapientiam quæ inimica est Deo, uel quæ repugnat aduersus spiritum, pro eo ueluti si quis dicat quodammodo carnis ipsius esse uocem quę clamet, non esuriendum, non sitiendum, non algendum, neq; uelle prorsus in aliquo molestiam pati, siue ex abũdantia, siue ex penuria: hoc illis resoluere atq; impugnare conabimur, ostendentes alias esse passiones animæ quæ in nullo prorsus à carne originẽ trahant, & tamẽ his spiritus aduersetur, sicut est ambitio, auaritia, æmulatio, inuidia, superbia, & his similia: cum quib. pugnã quãdam

esse

esse bumanæ menti, uel spiritui uidentes, ideo causam omnium borum malorum non ponunt aliud quid nisi hanc de qua superius diximus, uelur corporalem & ex seminis traduce generatam.

Galat. 5. Adhibere quoq; ad sermonem horum etiam illud testimonium Apostoli solêt, quod ait: Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immundicia, impudicitiæ, idololatria, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, hæreses, sectæ, inuidiæ, ebrietates, comessationes, & bis similia: dicentes non hæc omnia de usu, uel delectatione carnis originem trahere, ita ut putentur eius substantiæ quæ animam non habet, id est carnis, hi omnes motus existere. Sed & illud quod ait: Videte fratres uocationem uestram, quoniam nõ multi inter uos

1. Cor. 1. sapientes secundum carnem: ad hoc uidebitur inclinandum, ut propria quædam uideretur esse carnalis ac materialis sapientia: alia uerò sit sapientia secundum spiritum, quæ utiq; non potest dici sapientia, nisi sit anima carnis, quæ sapiat hoc quod carnis sapientia nominatur. Ad hoc aiunt etiam illud: Si caro repugnat aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, uti non quæ uolumus illa faciamus, quæ sunt de quibus dicit, Vt non quę uolumus faciamus? Certum est, aiunt, de Spiritu sancto non dicit: non enim uolũtas spiritus prohibetur. Sed neq; de carne: quia si non babet animam propriam, sine dubio nec uoluntatem habebit. Superest

De animæ uolũtate, quæ spiritui reluctatur. ergo ut de huius animæ uoluntate dicatur, quæ uniq; aduersatur uoluntati spiritus. Et si nulla est, constat quod huius animæ uoluntas quædam media est inter carnem & spiritũ, uni sine dubio à duob. seruiens, & obtemperans, cuicunq; obtemperare delegerit. Quæ cùm se delectationibus carnis subdiderit, carnales homines facit: cùm se spiritui iunxerit, in spiritu esse homines

Rom. 8. facit, & propter hoc spiritales nominari. Quid ergo designare Apostolus uidetur, cũ dicit: Vos autem in carne non estis, sed in spiritu? Requirendum ergo est quæ sit omnino hæc ipsa uoluntas inter carnem & spiritum, pręter eam uoluntatem quæ carnis esse, uel spiritus dicitur. Pro certo namq; habetur quòd omnia quęcunq; spiritus esse dicuntur, uoluntas sit spiritus: & quæcũque opera carnis esse dicuntur, uoluntas sit carnis. Quæ ergo ista est pręter hæc uolũtas animæ quæ extrinsecus nominatur, quam uoluntatem nolens nos facere Apostolus dicit: Vt non quęcunq; uultis illa faciatis? In quo hoc uidetur designari, quòd neutro ex bis duob. id est neq; carni, neq; spiritui debeat adhęrere. Sed dicet quis: quia sicut melius quidem est si propriam faciat uoluntatem, quàm ut uolũtatem faciat carnis: sic iterum melius est facere uoluntatem spiritus magis q̃ propriam uolũtatem. Quomodo ergo Apostolus ait, Vt non quæ uultis illa faciatis? quõ ea pugna quæ inter carnem & spiritũ geritur non omnino spiritus certa uictoria est? Manifestum est em̃ obedire in q̃plurimis carni. Verùm qm̃ in disputationem incidimus profundã, in quam necesse est colligere ex singulis quibusq; partib. quæ possunt mores discutere: uideamus ne fortè in boc loco tale aliquid tractari potest: quia sicut melius est animæ sequi spiritum, tunc cùm spiritus carnem uicerit, ita etiam uidetur ei esse deterius sequi carnem repugnantem aduersus spiritum, & ad se reuocare animam uolentem, cùm fortè utilius uideat obedire animam carni q̃ residere in proprijs uoluntatib. Namq; qm̃ nec calida dicitur esse, nec frigida, sed in medio quodam tempore perdurans, tardam & sans difficilem conuersionem poterit inuenire. Si uerò carni adhæreat, ex his ipsis interdũ malis quæ ex carnis uitijs patitur, satiata aliquando & repleta, uelut grauissimis onerib. luxuriæ ac libidinis fatigata, facilius & uelocius cõuerti à materialib. sordibus ad cœlestiũ desideriũ & spiritalem gratiam potest. Et boc arbitrandum est dixisse Apostolum, idcirco pugnare spiritum aduersus carnem, & carnem aduersus spiritum, ut non quæcunq; uolumus, illa faciamus, sine dubio ea quæ extra uoluntatem spiritus, & extra uoluntatem carnis designata sunt: ut si alijs nominib. diceremus, quia melius est bominem aut in uirtute esse, aut in malitia, quàm in nullo borũ: anima uerò postquã se cõuertat ad spiritum & unum efficiatur cum eo, dum adbæret corpori, & de carnalib. cogitat, neq; in bono statu uidetur esse, neq; manifestè in malo, sed animali (ut ita dixerim) similis. Melius autem est ut si fieri potest adhærens spiritui efficiatur spiritalis. Si uerò fieri nõ potest, magis expedit eam uel carnis malitiam sequi quàm in suis positam uoluntatib. animalis irrationabilis statum tenere. Hęc autem tractauimus uolentes singularum assertionum differere opiniones ampliori quàm uoluimus usi excessu, uti ne latere nos putarentur ea quę moueri solent ab his qui quærunt, utrùm sit alia anima in nobis pręter hanc cœlestem & rationabilem, quæ buic naturaliter aduersetur, & uocetur uel caro, uel sapientia carnis, uel anima carnis. Nunc uideamus quæ etiã ad hoc responderi soleant ab his qui defendunt unum esse in nobis motum, & unam animam unius eiusdemq; animæ, cuius siue salus, siue perditio secundum actus suos ipsi propriè ascribatur. Et primò uideamus cuiusmodi sint passiones animi quas patimur cùm sentimus intra nosmetipsos uelut in partes nos rapi per singula: cùm pugna quædam sit cogitationum in cordibus nostris, & quædam nobis uerisimilitudines suggeruntur, quibus nunc in hoc, nunc in aliud inclinamur, quibusq; nunc quidem arguimur, nunc uerò nosmetipsos amplectimur. Nibil autem magnum est si mala ingenia dicamus quia uarium ac sibijpsi repugnans iudicium

babeant,

habeant,& à semetipso discordans:cùm etiam in omnib. hominib. ita inueniatᷓ,si quando deliberatio incertæ rei ad consilium uenerit,uel prospicitur,uel consulitur,quid rectius uel unius eligatur. Nihil ergo mirum si duæ uerisimilitudines sibi inuicem occurrentes,contraria suggerentes,in diuersas partes animum rapiunt. Verbi causa, si cogitatio inuitat aliquem ad fidem, & timorem Dei,tunc non potest dici quia caro aduersum spiritum pugnet:sed dum incertū est quod uerum & utile est,animus in diuersa rapitur. Ita & cùm putatur caro ad libidinem prouocare,consilium uerò melius huiuscemodi incitamentis resistit,non putanda est uita esse alia animę quæ aduersus aliam resistat,sed natura corporis quę repleta satiat humoris loca euacuare gestit atq; replere: sicut nec contraria aliqua uirtus,nec uita alterius animę putanda est quæ nobis excitat sitim & prouocat ad bibendum,uel quæ esurire facit,& irritat ad cibum. Sed sicut hæc naturalib.motib.corporis uel appetuntur,uel euacuantur,ita & naturalis seminis congregatus per tempus in suis locis humor expelli gestit,& abjci:quod in tantum nequaquā impulsu alterius cuiusquam prouocationis efficitur,ut etiam spōte interdum soleat egeri. Cùm ergo dicitur,quia caro pugnat aduersus spiritum,ita intelligunt isti,quia usus uel necessitas, uel delectamentum carnis prouocans hominem extrahit & abducit à diuinis,& spiritualib.rebus. Pro necessitate etem̄ corporis abstracti,diuinis & in æternum profuturis rebus uacare nō sinimur. Sic rursus diuinis & spiritualib.anima uacans,& spiritui coniuncta,impugnare dicitur carnem dum resolui eam delicijs non sinit,& uoluptatib.fluitare,quib.naturaliter delectatur. Hoc modo etiam illud asserunt quod dictum est: Sapientia carnis inimica est Deo,non quòd uerè animam habeat caro,uel sapientiam propriam,sed sicut abusiuè dicere solemus,& sitire terram, & uelle eam bibere aquam:hoc utiq; quod dicimus uelle, non propriè sed abusiuè proferimus, uelut si dicamus,quia iterum domus recomponi uult,& alia multa his similia : ita & sapientia carnis accipienda est,uel quod dictum est,Concupiscit aduersus spiritum. Adijcere solent etiā illud quod dictū est:Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Quod em̄ clamat ad Dñm non est propriè sanguis ille qui effusus est,sed abusiuè sanguis clamare dicitur, dum eius qui sanguinem effudit uindicta deposcitur. Sed & illud quod Apostolus ait:Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ,ita intelligunt tanquam si dixisset,quòd is qui uerbo Dei uacare uult,pro necessitatibus & usibus corporalibus quę uelut lex corporū est,distrahitur atq; diuellitur,atq; impeditur ne sapientiæ uacans contentus possit diuina contueri mysteria. Quod uerò inter carnis opera descriptæ essent hæreses,& inuidiæ & contentiones,uel cætera,ita accipiunt,quòd anima cùm crassioris sensus fuerit effecta,ex eo quòd corporis sese passionibus subdit,oppressa uitiorum molibus,& nihil subtile ac spiritale sentiens, caro dicitur effecta,& inde nomen trahit,in quo plus studij uel propositi gerit. Addunt etiam requirentes:Quis inuenietur,uel quis dicetur conditor mali huius sensus qui dicitᷓ carnis? Quia alium nullum creatorem animæ & carnis quàm Deum esse defendunt. Et si dicamus quia bonus Deus in ipsa conditione sua aliquid sibi creauit inimicum:utiq; absurdum uidebitur. Si ergo scriptum est,quia sapientia carnis inimica est Deo,& hoc factum ex conditione dicetur: uidebitur ipse Deus naturam aliquam fecisse inimicam,quæ ei non potest esse subiecta nec legi eius:quippe si animale esse putabitur, de quo hæc dicentur. Quòd si ita recipiatur,quid iam dif ferre uidebitur ab his qui diuersas naturas animarum dicunt esse creatas,quæ naturaliter uel periture sint,uel saluandę? Quod utique solis hæreticis placet, qui dum iustitiam Dei pia ratione asseuerare non possunt huiuscemodi impietatibus figmenta componūt. Et nos quidem prout potuimus ex singulorum personis quæ dici possunt disputationis causa de singulis dogmatibus in mediū protulimus: qui autem legit,eligat ex his quæ magis amplectēda sit ratio. Gen. 4. Rom. 7.

QVOD MVNDVS EX TEMPORE COEPERIT. CAP. V.

Post hæc iam quoniam quidem de ecclesiasticis definitionibus unum habetur precipuè secundum historiæ nostrę fidem,quòd mundus factus sit,& ex certo tempore cœpit,& secundum promulgatam omnibus consummationemᷓ seculi,pro sui corruptione soluēdus sit,etiam de hoc pauca repetere non uidetur absurdum. Et quantum quidem ad scripturarum fidem pertinet, perfacilis uidetur de hoc assertio. Denique hæretici cùm in alia distracti sint,in hoc tamen scripturæ auctoritati cedentes, nisi sunt consonare. De conditione ergo mundi quæ alia nos scriptura magis poterit edocere quàm ea quæ à Moyse de origine eius scripta est : quæ licet maiora intra se contineat quàm historiæ narratio uidetur ostēdere,& spiritalem, in quam maximis contineat intellectum, atque in rebus mysticis & profundis uelamine quodam literę utatur: tamen nihilominus indicat hoc sermo narrantis, quòd ex certo tempore creata sunt omnia quæ uidentur. De consummatione uerò mundi, primò Iacob indicat, cùm ad filios testatur, dicens : Conuenite ad me filij Iacob, ut annunciem uobis quid erit in nouissimis diebus,uel post nouissimos dies. Si ergo sunt nouissimi dies, uel post nouissimos dies, cessare dies

De mundi primordio et fine. Gen. 1. 2. Pet. 3. Genes. 49.

Psal. 102. dies necesse est, qui cœperunt. Dauid quoque ita ait: Cœli peribunt, tu autem permanebis, &
oẽs sicut uestimentũ ueterascent: & sicut opertoriũ mutabis eos, & mutabunt̃, tu aũt idem ipse
es, & anni tui non deficient. Dñs uerò & Saluator noster cùm dicit, Qui creauit ab initio ma-
Matth. 19. sculũ & fœminam, fecit eos: factũ etiam esse mundũ ipse testat̃. Et rursum dicens, Quia cœlum &
24. terra transient, uerba aũt mea non trãsibunt: corruptibilẽ eum finiendũq; designat. Sed & Pau-
Rom. 8. lus dicens: Vanitati eñ creatura subiecta est non uolens, sed ꝑpter eum qui subiecit in spe, quia
& ipsa creatura liberabit̃ à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorũ Dei: manifestè fi-
1. Cor. 7. nem mundi declarat. Et cùm rursum dicit, Transiet habitus huius mũdi. Verùm in eo ipso quo
dixit, Quia uanitati creatura subiecta est, etiam in spem aliquam, ex causa utiq; subiecta est: &
ꝙ ex causa est, necesse est ut cœperit: non eñ poterat sine ullo initio creata esse subiecta, & spera-
re liberari à seruitute corruptionis quę seruire nõ cœperat. Sed & quamplurima alia in scriptu-
ris diuinis huiusmodi dicta reperiet, si quis requirat ex ocio, quib. & initium habere mundus,
Ex eo quòd & finem sperare dicatur. Si quis ergo est qui aduersetur in hac parte uel auctoritati nostrę, uel si
Deus omnia cõ dei, inquiremus ab eo utrùm dicat Deũ comprehendere posse omnia, an non posse? Et dicere
prehendit, ini- quidem, Non posse, manifestè impiũ est. Si uerò (quod necesse est) dixerit, Quia omnia compre
tiũ & finẽ ha- hendit, superest ut eo ipso quo cõprehendi possunt, & initium habere intelligãtur & finem. Nã
bere colligit. quod penitus sine initio est, comprehẽdi omnino non potest. In quantũcunq; eñ se intellectus
Deus quid ante extenderit, in tantũ comprehendendi facultas sine fine subducit̃ & differtur, ubi initiũ non ha-
mundũ condi- betur. Sed solent nobis obijcere dicentes. Si cœpit mũdus ex tempore, quid antè faciebat Deus
tum egerit. anteq; mundus fieret? Ociosam eñ dicere naturam Dei, ociosum est simul & absurdum, uel pu
Caue & cautè tare ꝙ bonitas aliquando non fecerit, & omnipotentia aliquando non egerit potẽtatum. Hoc
lege. nobis obijcere solent dicentib. mundum hũc ex certo tempore cœpisse, & secundũ scripturæ fi-
dem annos quoq; ætatis ipsius numerantib. Ad quas propositiones non arbitror aliquẽ hę-
reticorum secundum rationem dogmatis sui posse facilè respondere. Nos uerò consequenter
respondebimus obseruãtes regulã pietatis, & dicẽtes, Qm̃ non tunc primùm cũ uisibilẽ istum
mundũ fecit Deus, cœperit operari, sed sicut post corruptionẽ huius erit alius mũdus, & ita an-
teq; hic esset, fuisse alios credimus. Quod utrũq; diuinæ scripturæ auctoritate firmabitur. Nam
Esa. 65. quòd erit post hunc alius mundus Esaias docet, dicens: Erit cœlum nouum & terra noua, quæ
ego faciam permanere in conspectu meo, dicit Dñs. Quòd autem ante hunc mundũ fuerint e-
Eccl. 1. tiam alij, Ecclesiastes ostendit dicens, Quid est quod factum est? id ipsum quod futurum est. Et
quid est quod creatum est? hoc ipsum quod creandum, & nihil est omnino recens sub sole. Sed
quis loquetur, & dicet, Ecce hoc nouum est? iam fuit id in seculis quæ fuerunt ante nos. Quibus
testimonijs utrunq; probat̃, quòd & antè fuerunt secula, & futura sint postmodũ. Non tñ putã-
dum est plures mundos simul esse, sed post hunc interim alios futuros, de quib. nũc non est ne-
cessarium per singula repetere, cùm iam id in superiorib. fecerimus. Illud sanè ociosè prætereũ-
dum non arbitror, ꝙ scripturæ sanctæ conditionem mundi nouo quodam & proprio nomine
nuncupauerunt, dicentes, καταβολὴν mundi, quod Latini satis impropriè translatũ constitutio-
καταβολὴ nem mundi interpretati sunt, sicut in Euangelio secundũ Matthęũ, cùm dicit Saluator: Et erit
κόσμου tribulatio in illis dieb. qualis non fuit à constitutione mundi, hîc constitutio καταβολὴ dicta est:
Matth. 24. quod ita intelligendum est sicut superius exposuimus. Sed & Apostolus in Epistola ad Ephe-
Ephes. 1. sios eodem sermone usus est cùm ait: Qui elegit nos ante mundi constitutionem, & hîc constitutionem mundi καταβολὴν dixit, eodem sensu quo superiùs interpretati sumus intelligendam.
Dignũ igitur uidetur inquirere quid est quod hoc nomine indicetur: & arbitror qm̃ quidem fi-
nis & cõsummatio sanctorũ erit in his quæ non uidentur & æterna sunt: & ipsius finis contem-
platio est, sicut in superiorib. frequenter ostẽdimus. Simile & initiũ irrationabiles creaturas ha-
buisse censendũ est. Et si tale initiũ habuerint qualem finem sperant, fuerunt sine dubio iam ab
initio in his quæ non uident̃ & æterna sunt. Quòd si est, de superiorib. ad inferiora descensum
est non ab his animalib. quæ id motuũ suorum uarietate meruerũt, uerùm & ab his quæ ad to-
tius mũdi ministeriũ ex illis superiorib. & inuisibilib. ad hæc inferiora & uisibilia deducta sunt,
licet non uolentia: uanitati quippe creatura subiecta est non uolens, sed propter eũ qui subiecit
in spe, qua uel sol, uel luna, uel stellæ, uel angeli explerent obsequiũ mundo, & his animab. quæ
Rom. 8. ob nimios defectus mentis crassiorib. & solidiorib. indiguere corporib. & propter eos quibus
hoc erat necessarium, mundus iste etiam uisibilis institutus est. Ex hoc ergo cõmuniter omniũ
per hanc significantiã, id est per καβολὴν à superiorib. ad inferiora uidet̃ indicari deductio. Spẽ
sanè libertatis uniuersa creatura gerit ut à seruitutis corruptione liberetur, cùm filij Dei qui uel
prolapsi, uel dispersi sunt, in unũ fuerint congregati, uel cùm cætera officia expleuerint in hoc
mundo, quę solus cognoscit omniũ artifex Deus. Talem uerè ac tantũ putandum est factũ esse
Mũdi quãtitas mundũ, qui uel omnes eas animas, quæ in hoc mũdo statutæ sunt exerceri, caperet, uel omnes
eas uirtutes quæ adesse eis, & dispensare eas, ac iuuare paratæ sunt. Vnius namq; naturæ esse
omnes

omnes rationabiles creaturas, ex multis assertionib. comprobatur: per quod solum Dei iustitia in omnibus eorum dispensationib. defendi potest, dum unaquæq; in semetipsa habet causas quòd in illo, uel in illo uitæ ordine posita sit. Hanc dispositionem Dei quam postea ordinauit, iam tunc ab origine mundi rationib. causisq; perspectis eorum, qui uel pro defectu mentis uenire in corpora merebantur, uel eorũ qui uisibilium cupiditate raptabantur, sed & illorũ qui uel nolentes uel inuiti præstare officia quædam his qui in hunc statũ deciderant compellebantur ab eo qui in spe subijciebat, non intelligentes quidam: nec aduertentes quòd ex præcedentib. liberi arbitrij causis instituta fuisset à Deo dispositionis ista uarietas: arbitrati sunt uel fortuitis motib. uel fatali necessitate agi omnia quæ in hoc mũdo sunt, nec esse aliquid in nostro arbitrio. Vnde nec Dei prouidentiam inculpabilem assignare potuerunt. Sicut aũt audiuimus, quia multis, uel ministris, uel rectoribus uel auxiliatorib. eguerunt animæ omnes quæ in hoc mundo uersatæ sunt: ita in nouissimis temporib. cùm iam finis mundo proximus immineret, & in ultimam perditionem omne humanum uergeret genos, infirmans non solùm his qui regebantur, uerũetiam illis quib. regendi fuerat sollicitudo cõmissa, non iam tali auxilio, nec similibus suis indiguit defensorib. sed auctoris ipsius & creatoris sui opẽ depoposcit, qui & his obediendi, & illis regendi corruptã prophanamq; restitueret disciplinam. Vnde unigenitus filius Dei, qui erat uerbum & sapiẽtia Patris, cùm esset in ea gloria apud patrem quam habuit antequam mundus esset, exinaniuit semetipsum, & formam serui accipiens efficitur obediens usq; ad mortem, ut obedientiã doceret eos qui non aliter nisi per obedientiã salutem consequi poterant: regendi quoq; regnandiq; corruptas restituit leges, dũ omnes inimicos subiecit sub pedib. suis, ut per hoc ꝙ necesse est eũ regnare donec ponat inimicos suos sub pedib. & nouissimũ inimicum destruat mortem, rectores ipsos regendi doceat moderamina. Quia ergo nõ solùm regendi, uel docendi, uerũetiam obediendi uenerat reparare disciplinã (ut diximus) in semetipso prius complens quod in alijs uolebat impleri, idcirco non solũ usq; ad mortem crucis Patri obediens factus est, uerũetiam in cõsummatione seculi in semetipso cõplectens omnes quos subiecit Patri, & qui per eum uenerunt ad salutem, cũ ipsis, & in ipsis ipse quoq; subiectus dicit̃ Patri: dũ omnia constant, & ipse est caput, etiam ipse est salus salutem consequentiũ plenitudo. Hoc ergo est quod de eo dicit Apostolus: Cùm aũt ei subiecta fuerint omnia, tunc & ipse filius subiectus erit ei qui sibi subdidit omnia, ut sit Deus omnia in omnib. Verùm nescio quo pacto hæretici intelligentes Apostoli sensum qui his uerbis cõtinetur, subiectionis in filio nomen infamant: cuius appellationis si improprietas requirit̃, ex contrarijs facilè poterit inueniri. Nã si subiectũ esse non est bonũ: restat ut illud quod contrariũ est, bonũ sit, id est non esse subiectũ. Sermo namq; Apostoli secundũ quod isti dicunt, hoc uidetur ostendere, cùm dicit: Cùm aũt ei subiecta fuerint omnia, tũc & ipse filius subiectus erit ei qui sibi subdidit omnia: ut quasi is qui nunc patri non sit subiectus, futuros sit tunc, cùm pater ei uniuersa subiecerit. Sed miror quõ intelligi possit, ut is qui nondũ sibi subiectis omnib. non est ipse subiectus, tũc cũ subiecta fuerint sibi omnia, cùm rex omniũ fuerit, & potestatem tenuerit uniuersorũ, tunc eũ subijciendum putent cùm subiectus antè non fuerit: non intelligentes ꝙ subiectio Christi ad patrem beatitudinem nostrę perfectionis ostendit, & suscepti ab eo operis palmam declarat cũ non solùm regendi ac regnandi summam quam uniuersa emendauerit creatura, uerũetiam obedientiæ & correctionis correcta parataq; humani generis patri offerat instituta. Si ergo bona & salutaris accipitur ista subiectio qua subiectus esse dicitur filius patri, ualde consequens & cohærens est ut inimicorũ quæ dicitur filio Dei esse subiectio, salutaris quædã intelligat̃ & utilis: ut sicut cũ dicitur filius patri subiectus, perfecta uniuersæ creaturę restitutio declarat̃: ita cũ filio Dei inimici dicũtur esse subiecti, subiectorũ salus in eo intelligatur, & reparatio perditorũ. Verũ certis quibusq; & modis, & disciplinis, & temporib. subiectio ista cõplebit̃, non necessitate aliqua ad subiectionem cogente, ne per uim subditus fiat omnis mundus Deo, sed uerbo, ratione, doctrina prouocatiõe meliorũ, institutionib. optimis, cõminationib. quoq; dignis & cõpetentib. quæ iustè immineãt his qui salutis & utilitatis suæ curã sanitatemq; contemnant. Deniq; & nos homines cũ uel seruos, uel filios erudimus, dũ adhuc ueritatis per ætatis rationẽ incapaces sunt, minis eos & metu coercemus: cùm uerò boni, utilis & honesti intelligentiam ceperint, tum iam cessante uerberũ metu, uerbo ac ratione sua ad omnia quę bona sunt acquiescunt. Quomodo autem seruata in omnib. rationabilib. creaturis arbitrij libertate unusquisq; debeat dispensari, id est, quos uelut iam paratos & capaces sermo Dei & inueniat, & instituat, quos aũt interim differat, à quib. uerò penitus occultet̃, & longè eorũ à se fieri dispenset auditũ, quosq; rursum cõtemnentes, indicatũ sibi & prędicatũ uerbũ Dei correptionib. quibusdã & castigationib. illatis perurgeat ad salutẽ, conuersionẽq; eorũ quodãmodo exigat & extorqueat: quibusnã uerò etiã occasiones pręstet salutis ita ut interdũ etiã & responsione sola fide ꝓbata indubitatã quis ceperit salutem: quib. hæc ex causis uel quib. occasionib. fiãt, quidue in his intrò inspiciẽs diuina sapientia, uel

Christus cur in mundũ uenerit
Phil. 2.
1.Cor. 15.
Disciplinã obedientiæ Christus docuit.
1.Cor. 15.
Ibidem.
Subiectio.

tia,uel quos motus propositi eorũ uidens hæc uniuersa dispenset,soli Deo cognitũ est, & Vni-
genito eius,per quem creata ac reparata sunt uniuersa,& Spiritui sancto per quem cuncta san-
ctificantur,qui ab ipso Patre procedit,cui est gloria æterna in secula. Amen.

DE CONSVMMATIONE MVNDI. CAP. VI.

De fine uerò mundi,& consummatione omnium iam quidem & in superiorib. pro uirib.
nostris disseruimus,secundũ quod diuinæ scripturæ indulsit auctoritas,quæ sufficere ad
instructionem putamus,paucis etiam nunc admonitis,quoniam ad hũc nos locũ quæ-
stionis ordo perduxit.Igitur summum bonum ad quod natura rationabilis uniuersa festinat,
quæ etiam finis omnium dicitur,à quamplurimis etiam philosophorũ hoc modo terminatur,
quia summum bonum sit,prout possibile est,similem fieri Deo.Sed hoc non tam ipsorũ inuen
τὸ ἀγαθὸν in similitudine cũ Deo positum. tum,quàm ex diuinis libris ab eis sumptũ puto.Hoc namq; indicat Moyses ante omnes, cùm
primam conditionem hominis enarrat dicens:Et dixit Deus:Faciamus hominẽ ad imaginem
& similitudinem nostram.Tunc deinde addit:Et fecit Deus hominẽ,ad Dei imaginem fecit eũ,
Gen. 1. masculum & fœminam fecit eos,& benedixit eos.Hoc ergo quod dixit,Ad imaginem Dei fecit
eum,& de similitudine siluit,non aliud indicat nisi quòd imaginis dignitatem in prima condi
tione perceperit,similitudinis uerò perfectio in consummatione seruata est : scilicet ut ipse sibi
eam propriæ industriæ studijs ex Dei imitatione consciceret,cùm possibilitatem sibi perfectio-
nis diuinitus datam per imaginis dignitatem,in fine demũ per operũ expletionem perfectam
sibi ipse similitudinem consummaret. Sed apertius hæc & euidentius in se habere Ioannes A-
postolus definit,hoc modo pronuncians:Filioli,nondũ scimus quid futuri sumus:si uerò reue
1. Ioan. 3. latum nobis fuerit de Saluatore,sine dubio dicetis,Similes ei erimus Per quod certissimè indi-
cat & finem omniũ,quem adhuc sibi dicit ignotũ,& similitudinem Dei sperandã, quæ pro me-
ritorum perfectione præstabitur.Ipse quoq; Dñs in Euangelio non solùm futura,uerũetiam sui
intercessione futura denunciat ipse,dum hoc à Patre discipulis suis impetrare dignatur, dicẽs:
Ioan. 17. Pater,uolo ut ubi ego sum & isti sint mecũ:& sicut ego & tu unum sumus,ita & isti in nobis unũ
sint.In quo iam uidebitur ipsa similitudo(si dici potest)proficere,& ex simili unũ iam fieri, pro
eo sine dubio,quòd in consummatione uel in fine omnia & in omnib.Deus est.In quo requiritẽ
à nõnullis,si ratio naturæ corporeæ quęis expurgarę ad liquidum & penitus spiritalis effectæ
non uideatur obsistere uel ad similitudinis dignitatem, uel ad unitatis proprietatẽ: quod na-
turę diuinæ quæ utiq; incorporea est,nec similis uideatur dici corporea natura posse, nec unũ
1. Cor. 15. cum ea uerè ac meritò designare:maximè cùm id quod unum est Filius cum Patre, ad naturæ
proprietatem referendum fidei ueritas doceat.Cùm ergo in fine Deus esse omnia & in omnib.
Soli fideles homines saluãdi. promittatur,sicut conueniens est, non est putandum uenire ad illum finem animalia, uel peco
ra,uel bestias:ne etiam in animalibus aut pecoribus,uel bestijs Deus inesse designetur: sed nec
ligna,uel lapides,ut in his quoq; esse dicatur Deus.Ita nec ullam quidem malitiam ad illum fi-
nem putandum est peruenire:ne dum in omnibus Deus esse dicitur,etiam in aliquo uasculo es-
se dicatur. Nam etsi nunc quoq; ubiq;,& in omnibus dicimus esse Deum,pro eo quòd nihil po
test esse uacuum Deo,non tamen ita esse dicimus ut omnia sit nunc in quibus est. Vnde diligen
tius intuendũ est quale est hoc quod perfectionem beatitudinis rerumq; finem significat. Quæ
Deus omnis in omnib. electis. sint ergo ista omnia quæ Deus futurus sit in omnib. requiramus. Et ego quidem arbitror, quia
quòd in omnibus omnia dicitur esse Deus,significet etiam in singulis eum omnia esse. Per sin-
gulos autem omnia erit hoc modo,ut quicquid rationabilis mẽs expurgata omniũ uitiorum
fece,atq; omni penitus abstersa nube malitiæ,uel sentire, uel intelligere, uel cogitare potest, o-
mnia Deus sit,nec ultrà iam aliud aliquid nisi Deum uideat,Deũ teneat,omnis motus sui Deus
modus & mensura sit,& ita erit omnia Deus:non enim ultrà boni maliq; discretio, quia nusq;
Rom. 7. malum:omnia enim ei Deus,cui iam non adiacet malum:nec ultrà ex arbore sciendi bonum &
Gen. 3. malum manducare concupiscet,qui semper in bono est,& cui omnia Deus est. Sic ergo finis ad
principium reparatus,& rerum exitus collatus initijs,restituet illum statum quem tunc habuit
natura rationabilis cùm de ligno sciendi bonum & malum comedere non egebat,ut amoto o-
mni malitię sensu,& ad sincerum purumq; deterso,solus qui est unus bonus Deus,hic ei fiat o-
mnia:cùm nusquam mors,nusquam aculeus mortis,nusquam omnino malũ, tunc uerè Deus
omnia in omnibus erit. Verùm istam perfectionem ac beatitudinem rationabilium creatura-
rum,uel naturarum,ita demum quidam permanere in eodem statu quo suprà diximus putant
id est,ut Deum omnia habeant,& Deus eis sit omnia,si nullatenus eas societas naturę corpo-
rali admoueat. Alioquin existimant gloriam summæ beatitudinis impediri, si materialis sub-
stantiæ interseratur admixtio. De qua re plenius à nobis quæ in superioribus occurrere potue-
runt pertractata atq; digesta sunt. Nunc uerò quoniam Apostolũ Paulũ mentionem Spiritalis
De corporibus spiritualibus. fecisse inuenimus,qualiter etiam mihi sentiri debeat de hoc tantummodo prout possumus, re-
quiramus. Quantũ ergo sensus noster capere potest,qualitatem spiritalis corporis,talem qui-
dem

dem esse sentimus, in qua inhabitare deceat non solùm sanctas quasq; perfectasq; animas, ue-
rumetiam illam creaturā quæ liberabitur à seruitute corruptionis. De quo corpore etiam Pau- 2.Cor. 5.
lus Apostolus dixit: Domū habemus non manufactam æternam in cœlis, id est in mansionib.
beatorum. Ex hoc ergo & censuram capere possumus, quātæ puritatis, quantæ subtilitatis, quā
tæq; gloriæ sit qualitas corporis illius, si cōparationem faciamus eius ad ea quæ nunc licet cœ-
lestia & splendidissima corpora, manufacta tn̄ sunt & uisibilia. De illo autem dicitur domus es-
se non manufacta, sed æterna in cœlis. Quia ergo quæ uidentur temporalia sunt, quæ autē non 2.Cor. 4.
uidentur æterna sunt, omnib. his corporib. quæ siue in terris, siue in cœlis uidemus, & quæ uide
ri possunt, & manufacta sunt, & æterna non sunt, multa longè prælatione præcellit illud quod
& uisibile non est, nec manufactū est, sed æternum est. Ex qua cōparatione conuinci potest quā
tus decor, quantus splendor, quantus fulgor sit corporis spiritalis: & uerū esse illud quod dictū
est, q oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ pręparauit Deus di
ligentib. illum. Non aūt dubitandū est, naturam corporis huius nostri uolūtate Dei qui talem
fecit eam, usq; ad illam qualitatem subtilissimi & purissimi ac splendidissimi corporis posse à
creatore perduci, prout rerū status uocauerit, & meritū rationabilis naturę poposcerit. Deniq;
cùm uarietate & diuersitate mundus indiguit, per diuersas rerum facies speciesq; omni famu-
latu prębuit se materia conditori, utpote Dn̄o & creatori suo, quo diuersas cœlestium terreno-
rumq; ex eo duceret formas. Cùm uerò res ad illud cœperint festinare ut sint omnes unū, sicut
est Pater cum Filio unū, consequenter intelligi datur, q ubi omnes unū sunt, iam diuersitas nō
erit. Propterea etiam nouissimus inimicus, id est diabolus qui mors appellatur, destrui dicitur,
ut neq; ultrà triste sit aliquid ubi mors non est, neq; aduersum sit ubi non est inimicus. Destrui Caue.
sanè nouissimus inimicus ita intelligendus est, nō ut substantia eius quę à Deo facta est pereat
sed ut propositum & uoluntas inimica, quæ non à Deo, sed ab ipso processit, intereat. Destruet
ergo nō ut non sit, sed ut inimicus non sit & mors. Nihil em̄ omnipotēti impossibile est, nec in-
sanabile est aliquid factori suo: propterea em̄ fecit omnia ut essent, & quæ facta sunt, ut essent,
non esse non possunt. Propterea mutationem quidem uarietatemq; recipiēt, ita ut pro meritis,
uel in meliori, uel in deteriori habeantur statu. Substantialem uerò interitū ea quæ à Deo facta
sunt, ut essent & permanerent, recipere non possunt. Non em̄ quæ opinione uulgi interire dicū-
tur, cōtinuò etiam uel fidei uel ueritatis ratio ea interire cōsenserit. Deniq; caro nostra ab impe- *De substantiali*
ritis & infidelib. ita post mortem deperire existimatur, ut nihil prorsus reliquū substātiæ suæ ha *interitu.*
bere credatur. Nos uerò qui resurrectionē eius credimus, immutationem eius tantūmodo per
mortem factam intelligimus, substantiam uerò eius certum est permanere, & uoluntate creato-
ris sui certoq; tempore rursus reparari ad uitam, atq; iterum permutationem eius fieri, ut quæ
primò fuit caro ex terra terrena, tum deinde dissoluta per mortem, & iterum facta cinis ac terra,
Quoniam terra es, inquit, & in terram ibis, rursum resuscitetur è terra: & post hoc iam uelut me
ritum inhabitantis animę poposcerit, in gloria corporis proficiet spiritalis. In hunc ergo sta- *Genes. 4.*
tum omnem hanc nostram substātiam corporalem putandū est producendam tunc cū omnia *Circuli Plato-*
restituentur ut unū sint, & cùm Deus fuerit omnia in omnib. Quod tn̄ non ad subitum fieri, sed *nici.*
paulatim & per partes intelligendū est, infinitis & immensis habentib. seculis, cū sensim & per
singulos emendatio fuerit & correctio prosecuta, pręcurrētib. alijs & ueloiori cursu ad summa
tendentib. alijs uerò proximo spatio insequentib. tū deinde alijs longè posterius: & sic per mul
tos & innumeros ordines proficientiū ac Deo se ex inimicis recōciliantiū peruenitur ad nouis-
simum inimicum qui dicitur mors, ut etiam ipse destruatur ne ultrà sit inimicus. Cùm ergo re-
stitutæ fuerint omnes rationabiles animæ in huiuscemodi statū, tunc natura etiā huius corpo-
ris in gloriam perducetur. Sic em̄ de rationabilib. uidemus naturis, non alias esse quæ pro pec-
catis in indignitate uixerint, & alias quæ pro meritis ad beatitudinem inuitatæ sint, sed has eas-
dem quæ antè fuerant peccatrices, conuersas postmodū & Deo reconciliatas uidemus ad beati
tudinem reuocari. Ita etiam de natura corporis sentiēdum est, q non aliud corpus est quo nūc
in ignobilitate & in corruptione & infirmitate utimur, & aliud erit illud quo in incorruptione,
& in uirtute, & in gloria utemur: sed hoc idem abiectis infirmitatib. in quib. nūc est, in gloriam
transmutabitur spiritale effectū, ut quod fuit indignitatis uas, hoc ipsum expurgatū fiat uas ho
noris, & beatitudinis habitaculū. In quo statu etiam permanere semper & immutabiliter crea-
toris uoluntate est credendū, fidem rei faciente sentētia Apostoli dicentis, Domū habemus nō 2.Cor. 5.
manu factam in cœlis. Non em̄ secundum Græcorū philosophos pręter hoc corpus quod ex
quatuor elementis est, aliud quintum corpus quod per omnia aliud sit & diuersum ab hoc no
stro corpore, fides necessariò recipit: qm̄ neq; ex scripturis sanctis uel suspicionem aliquam pro
ferre de his potest, neq; ipsa rerū consequentia hæc recipi patitur, maximè cùm manifestè defi-
niat sanctus Apostolus, quia non noua aliqua corpora resurgentib. à mortuis dentur, sed hæc
ipsa quæ uiuentes habuerant, ex deterioribus in melius transformata recipiant. Ait em̄: Semi-

1.Cor. 15. natur corpus animale, resurget corpus spiritale: seminatur in corruptione, resurget in incorruptione: seminatur in infirmitate, resurget in uirtute: seminatur in ignobilitate, resurget in gloria. Sicut ergo profectus est homini quidē, ut cùm sit prius animalis homo, nec intelligat quæ sunt spiritus Dei, ueniat in hoc per eruditionem ut efficiatur spiritalis, & diiudicet omnia, ipse uerò à nemine diiudicetur: ita etiam de corporis statu sentiendum est, quòd ipsum idem corpus quod nunc pro mysterio animæ nuncupatum est animale, per profectū quendam cùm anima Deo unus cum eo spiritus fuerit effecta, iam tunc corpus quasi spiritui ministrans in statū qualitatemq; proficiat spiritalem, maximè cùm sicut sæpe ostendimus, talis à conditore facta sit natura corporea, ut in quamcunq; uoluerit, uel res poposcerit qualitatem, facilè subsequatur.

Omnis igitur hæc ratio hoc continet, quòd duas generales naturas condiderit Deus: naturā uisibilem, id est corpoream, & naturam inuisibilem, quæ est incorporea. Istæ uerò duę naturæ diuersas sui recipiunt permutationes. Illa quidem inuisibilis quę rationabilis est, animo propositoq; mutatur pro eo quòd arbitrij sui libertate donata est, & per hoc aliquando in bonis, aliquando in contrarijs inuenitur. Hęc uerò natura corporea substantialem recipit permutationem: unde & ad omne quod moliri, uel fabricare, uel retractare uoluerit artifex omniū Deus materiæ huius habet in omnib. famulatū, ut in quascunq; uult formas, uel species prout rerum merita deposcunt, naturam corpoream transmutet & transferat. Quod euidenter Propheta designans ait: Deus qui facit omnia, & transmutat. Iam sanè illud quærendum est, si tunc cùm erit Deus omnia in omnib. in consummatione omniū uniuersa corporis natura una specie constabit, & omnis qualitas corporis illa sola erit quæ in illa inenarrabili gloria fulgebit, quę spiritalis corporis futura sentienda est. Si enim rectè accepimus, id in initio libri sui Moyses scribit, dicens: In principio fecit Deus cœlum & terram. Hoc enim principium totius creaturæ, ad hoc
Gen. 1. principium finem omnium consummationemq; conuenit reuocare: id est ut illud cœlum, & il-
Matth. 5. la terra, habitatio & requies sit piorū: ita ut prius terræ illius sancti quiq; & mansueti hęredita-
Hebr. 8. tem capiant, quando quidem hoc etiam lex & prophetę, & Euangeliū docent. In qua terra pu-
Exod. 25. to esse ueras illas & uiuas formas illius obseruantię quam Moyses per legis umbram tradebat. De quibus dictum est, quia exemplari & umbrę deseruiunt cœlestium: his scilicet, qui seruiebāt in lege. Sed ad ipsum Moysen dictum est: Vide ut facias secundū formam & similitudinem quæ tibi ostensa est in monte. Vnde mihi uidetur quòd sicut in hac terra lex pædagogus quidā fuit eorum qui ad Christū ab ipso perduci deberēt, eruditi ab ea & instituti ut facilius possent post institutionem legis perfectiora quęq; instituta Christi suscipere: ita etiam alia terra sanctos suscipiens uerę & ęternę legis institutionib. eos prius imbuat & informet, quò facilius etiam illis cœli perfectis, & quib. addi iam nihil possit institutis, potiantur: in quo erit illud quod æternū dicitur Euangelium & testamentum semper nouū quod nunquam ueterascet. Hoc itaq; modo in consummatione ac restitutione omnium fieri putandum est, ut paulatim proficientes, & ascendētes modo & ordine perueniant primò ad terram illam, & eruditionem quæ in ea est, in qua ad meliora, & illa quib. iam addi nihil potest instituta præparentur. Post actores eū & procuratores Christus Dn̄s qui est rex omniū, regnum ipsum suscipiet: id est post eruditiones sanctarum uirtutum eos qui eum capere possunt secundum quod sapientia est, ipse instituet, regnans in eis tam diu usquequo eos etiam Patri subijciat qui sibi subdidit omnia, id est, ut cùm capaces Dei effecti fuerint, sit eis Deus omnia in omnib. Tunc consequenter etiam natura corporea illū summum, & cui addi iam nihil possit, recipiet statum. Hactenus nobis etiam corporeæ naturæ uel spiritalis corporis ratione discussa, arbitrio leg[e]ntis relinquimus, ex utroque quod melius iudicauerit eligendum. Nos uerò in his finem libri tertij faciamus.

ORIGENIS ADAMANTII ΠΕΡΙ ΑΡΧΩΝ SEV DE PRINCIPIIS LIBER QVARTVS.

LOCI THEOLOGICI IN LIB. QVARTO Περὶ Ἀρχῶν.

Cap. 1. *Sacras literas diuinitùs esse inspiratas. Subiectum earum esse Dominum nostrum Iesum Christum. Obscuritatem & sermonem earum suas habere rationes.*

Cap. 2. *De ratione intelligendi scripturas diuinas, γραμματικῶς, ἀλληγορικῶς καὶ ἀναγωγικῶς, cōmonefactio prorsus Origeniana.*

Cap. 3. *Anacephalæosis præcedentium in qua doctrinam de sacrosancta Trinitate συντόμως, de materia & rationalib. creaturis, κεφαλαιωδῶς, repetit Origenes.* Καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα.

QVOD

QVOD SCRIPTVRAE DIVINITVS INSPIRATAE SINT. CAP. I.


ERVM quoniam de tãtis & talibus rebus differentib. non ſufficit humanis ſenſibus, & cõmuni intellectui ſummam rei committere, & (ut ita dixerim) uiſibiliter de inuiſibilib. prononciare, aſſumenda nobis ſunt ad probationem horum quæ dicimus, etiam diuinarum ſcripturarum teſtimonia. Quæ teſtimonia ut certam & indubitatam fidem præſtent, ſiue in his quæ dicenda nobis, ſiue quæ iam dicta ſunt, neceſſarium uidetur oſtendere quòd ipſæ diuinæ ſcripturę ſint Dei ſpiritu inſpiratæ. *γραφὴ θεό πνευσ.* *2. Tim. 3.* Igitur quàm poterimus breuiter etiam de hoc aſsignabimus ex ipſis diuinis ſcripturis, quæ nos competenter mouerint, proferentes aliqua de Moyſe primo legiſlatore gentis Hebrçæ, & aliqua ex uerbis Ieſu Chriſti auctoris & principis Chriſtianorũ religionis & dogmatis. Cùm permulti legiſlatores extiterint apud Græcos & Barbaros, inuenti quoq; ſint doctores uel philoſophi ueritatem ſe pollicentes aſſerere, nullum meminimus legiſlatorem affectum quendam & ſtudium etiam exterarum gentium animis inijcere potuiſſe, ut leges ſuas uel ſuſciperent libenter, uel etiam omni animi intentione defenderent. Nemo ergo eam quæ ſibi uiſa eſt ueritatem non ſolùm pluribus alijs exteris nationibus, ſed ne uni quidem genti inſinuare, ita atq; inoleſcere potuit, ut ad omnes eius ſcientia uel credulitas perueniret. Et quidem dubitari non poteſt, quòd legiſlatores optauerint obſeruari ab omnib. ſi fieri poſſet hominibus leges ſuas, & magiſtri omnibus innoteſcere ſuper eam quæ ſibi uiſa fuerat ueritatem. Sed ſcientes quia id omnino non poſſent, ut uirtus in eis aliqua tanta ſubſiſteret, quæ etiam cæteras nationes ad legum ſuarum uel aſſertionum obſeruantiam prouocaret, nec conari quidem hoc aut incipere omnino auſi ſunt, ne impudentes eos etiam hoc inefficax & inexplebile notaret inceptum. At uerò in omni orbe terrarũ, in omni Grçcia, atq; uniuerſis cæteris nationibus innumeri ſunt & immenſi, qui relictis patrijs legibus & his quos putabant deos, ad obſeruantiam Moyſeæ legis & diſciplinarum ſe Chriſti cultumq; tradiderunt, & hoc non ſine ingenti odio aduerſum ſe cõmoto eorum qui ſimulacra uenerabantur, ita ut ab his frequenter & cruciatibus affligerentur, nonnunquam etiam agerentur in mortem: amplectuntur tamen, & cum omni affectu cuſtodiunt doctrinæ Chriſti ſermonem. *Doctrina Chriſti in orbe promulgata à pluribus recepta.* Et eſt uidere quomodo breui tempore ipſa religio creuit pœnis multorum mortibuſq; proficiens, ſed & bonorum direptionibus atq; ab his omni genere ſuppliciorum tolerato: & eò maximè mirum eſt, quòd ne doctores quidem ipſi uel ſatis idonei ſunt, uel ſatis plures: prædicatur tamen ſermo iſte in toto orbe terrarum, ita ut Græci ac Barbari ſapientes & inſipientes religionem Chriſtianæ doctrinæ ſuſcipiant. Ex quo dubium non eſt, hoc humanis uiribus aut opibus non agi, ut cum omni credulitate & poteſtate ſermo Chriſti Ieſu apud omnium mentes atq; animos conualeſcat. Nam & prædicta ab eo hęc ipſa, & diuinis ab eo reſponſis confirmata, manifeſtum eſt cùm dicit, Quia apud prçſides & iudices ducemini propter me in teſtimonium ipſis & gentibus. Et rurſum: Prędicabitur hoc Euangelium in omnibus gentibus. *Matth. 24.* Et iterum: Multi mihi dicent in illo die: Domine, domine, nõnne in nomine tuo manducauimus & bibimus? & in tuo nomine dęmonia eiecimus? & dicã eis: Diſcedite à me operarij iniquitatis, nunquam cognoui uos. *Matth. 7.* Quæ ſi ita quidem dicta ab eo fuiſſent, nec tamen ad fidem ea quæ dicta ſunt perueniſſent, fortaſſe minus eſſe uiderentur, nec habere aliquid auctoritatis. Nunc uerò cùm in effectum ea quæ fuerãt ab eo dicta perueniant, cum tanta autem poteſtate atque auctoritate prædicta ſint, manifeſtiſsimè declaratur uera eſſe, quia homo factus ſalutaria pręcepta hominibus tradidit. Quid uerò inde dicendum eſt quod prophetæ de ipſo antè prędixerant, non ceſſaturos principes ex Iuda, neq; duces de femoribus eius uſquequo ueniat ille cui repoſitum eſt, regnum ſcilicet, & uſquequo ueniat expectatio gentium. *Gen. 49.* *Quo tempore natus ſit Saluator.* Manifeſtiſsimè enim ex ipſa hiſtoria apparet ex his quæ hodie peruidentur, quia ex temporibus Chriſti ultrà reges apud Iudęos non extiterunt. Sed & illæ omnes ambitiones Iudaicæ in quibus ſe iactabant quamplurimi, & in quibus exultabant, uel de templi decore, uel dè altaris inſignibus, atq; omnibus illis ſacerdotalibus infulis, indumentiſq; pontificum, ſimul deſtructa ſunt. Completa eſt enĩ prophetia quæ dixerat: Per dies multos ſedebunt filij Iſrael ſine rege, ſine principe, non erit hoſtia, nec altare, nec ſacerdotiũ, nec reſponſa. *Oſeæ. 3.* His ergo teſtimonijs utimur aduerſus eos qui uidentur aſſerere de his quæ in Geneſi ab Iacob dicta ſunt, quod de Iuda dicta ſint: & dicunt permanere adhuc principem ex genere Iudæ, iſtum uidelicet qui eſt gentis eorum princeps quem nominant Patriarcham, nec deficere poſſe de ſemine eius qui permaneat uſq; ad aduentum eius Chriſti quem ſibijpſi deſcribũt. *Patriarchæ Pſeudoiudæorum.* Sed ſi uerum eſt quod ait Propheta, Quia dies multos ſedebũt filij Iſrael ſine rege, ſine principe, nec erit hoſtia, nec altare, nec ſacerdotium: & utiq; ex quo ſubuerſum eſt templum, nec hoſtiæ offerũtur, nec altare inuenitur, nec ſacerdotium: conſtat & certiſsimum eſt defeciſſe principes ex Iuda, ſicut ſcriptum eſt, Et ducem ex femorib. eius uſq; quo ueniet ille cui repoſitũ eſt. Conſtat ergo quia uenit ille cui repoſitum eſt, in quo expectatio gentiũ eſt. Quod manifeſtè uidetur impletum de multitudiné

titudine eorum qui per Christũ Deo ex diuersis gentib. crediderunt. Sed & in Deuteronomij Cantico per prophetiam designatur, pro peccatis prioris populi futura esse insensatæ gentis electio, non alia utiq; quã hæc quę per Christũ facta est, sic em̃ ait: Exacerbauerũt me in simulacris suis, & ego in zelo concitabo eos, in gente insipiente irritabo eos. Est ergo satis euidenter agnoscere, quemadmodũ Hebręi qui Deũ exacerbare dicuntur in his qui non sunt dij, & irritasse eũ in simulacris suis, irritati sint & ipsi zelotypia per gentem insipientem, quam Deus elegit per aduentum Iesu Christi & discipulos eius. Sic em̃ dicit Apostolus: Videte em̃ uocationem uestram fratres, quoniam non multi sapientes inter uos secũdum carnem, non multi potentes, nõ multi nobiles, sed quæ stulta mundi sunt elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut ea quæ erant prius, destrueret. Non ergo glorietur carnalis Israelita namq; ab Apostolo uocatur: non, inquam, glorietur caro in conspectu Dei. Sed & de his quæ in Psalmis prophetantur, quid dicendum est? In eo maximè qui scribitur Canticum pro dilecto, ubi refertur quia lingua eius calamus scribæ uelociter scribentis, decorus super filios hominũ, quoniam effusa est gratia in labijs eius. Indiciũ effusæ gratiæ in labijs eius hoc, quòd breui tempore transacto: anno em̃ & aliquot mensib. docuit, uniuersus tamen orbis, doctrina & fide pietatis eius impletus est. Orta est ergo in diebus eius iustitia, & abundantia pacis permanens usq; ad finẽ, qui finis oblatio lunæ appellatus est. Et dominabit̃ à mari usq; ad mare, & à flumine usq; ad fines terræ. Datũ est aũt & signũ domui Dauid: Virgo enim in utero cõcepit, & peperit Emmanuel, quod est interpretatum, Nobiscum Deus. Scitote gentes & uincimini: uicti em̃ sumus, & superati qui ex gentibus sumus, & uelut exuuiæ quędam uictorię eius existimus, qui eius gratiæ colla nostra subiecimus. Sed & locus natiuitatis eius prædictus est in Michęa propheta dicente: Et tu Bethleem Iuda, nequaquam minima es in ducibus Iuda: ex te enim exiet dux qui regat populum meum Israel. Sed & septimanæ annorum impletæ sunt usq; ad ducem Christum quas prædixerat Daniel propheta. Adest nihilominus & is qui in Iob dictus est beluam ingentem consumpturus, qui & dedit potestatem familiaribus discipulis suis calcare super serpentes, & scorpiones, & supra omnem uirtutem inimici nihil ab eo nocendis. Sed & si quis consideret Apostolorũ Christi per singula loca discursus, in quibus ab eo missi Euangelium prædicarunt, inueniet quæ & quot ausi sunt aggredi quæ supra hominem sunt: & quòd explere potuerunt, ex Deo est. Si consideremus quomodo homines nouam doctrinam ab eis audientes inferri, suscipere eos potuerunt, uel potius quod sæpe eis uolentes inferre perniciem diuina quidem quæ eis aderat uirtute repressi sunt, inueniemus nihil in hac causa humanis uiribus, sed totum diuina uirtute ac prouidentia procuratum, euidentibus proculdubio signis & uirtutibus testimonium reddentibus uerbo & doctrinæ eorum. His autem breuiter demonstratis, id est de Deitate Iesu Christi & de omnib. his quæ de ipso prophetata fuerant expletis, simul illud etiam arbitror approbatũ, quòd & scripturæ ipsę quæ de eo prophetauerant, diuinitus inspiratæ sint, quæ uel de aduentu eius, uel de potestate doctrinæ, uel de omni gentium assumptione prædixerant. Quib. etiam illud addendum, quòd siue prophetarum uaticinia, siue Moysi lex diuina etiam & diuinitus inspirata ex eo maximè illuminata est, & probata, ex quo in hunc mundum Christus aduenit. Antè em̃ quàm cõplerentur ea quæ ab illis fuerãt prædicta, quamuis uera essent, & à Deo inspirata, tamẽ ostendi uera esse non poterant pro eo quòd nondum probarentur impleta. Aduentus uerò Christi uera esse & diuinitus inspirata quę dixerant declarauit, cùm utiq; prius haberetur incertum si eorum quæ prędicta fuerant, exitus esset implendus. Sed & si quis cum omni studio & reuerentia qua dignum est prophetica dicta consideret, in eo ipso dum legit, & diligẽtius intuetur, certum est quòd aliquo diuiniore spiramine mentem sensumq; pulsatus agnoscet non humanitus esse prolatos eos quos legit, sed Dei esse sermones: & ex semetipso sentiet non humana arte, nec mortali eloquio, sed diuino (ut ita dixerim) cothurno libros esse conscriptos. Legem ergo Moysis splendor aduentus Christi per fulgorem illuminans, id quod superpositum erat literæ eius uelamen abstraxit, & omnia quæ coopertura uerbi bona tegebantur, uniuersis in se credentib. reserauit. Verùm satis operosa res est enumerare singula quæ à prophetis olim prædicta sunt, qualiter & quando completa sint, ut ex his uideamur eos qui dubitant confirmare: cùm possibile sit unicuiq; uolenti de his diligentius noscere, ex ipsis libris ueritatis probamenta abũdantius congregare. Si uerò his qui minus in diuinis eruditi disciplinis, nõ statim in prima fronte literę sensus qui supra hominem est uidetur occurrere, nihil mirum est, quòd quæ diuina sunt ad homines paulò latentius deferuntur, & eo magis latent, quo quis uel incredulus, uel indignus. Nam cùm certum sit omnia quæ in mũdo sunt, uel geruntur, Dei prouidentia dispensari, quædã quidẽ satis euidenter apparent, q; prouidentiæ gubernatiõe digesta sint: alia uerò tam occultè tamq; incõprehensibiliter occultaut̃, ut penitus in his lateat diuinæ ratio prouidentię, ita ut interdũ à nonnullis nec crederent̃ quidẽ ad ꝓuidentiã pertinere, qm̃ ratio ab eis latet per quam ineffabili quadã arte opera diuinæ prouidentiæ dispensent̃. Quæ tñ ratio non æqualiter omnibus

Deut. 32. *1.Cor. 1.* *Psalm. 45.* *Quamdiu docuerit Christus* *Psalm. 72.* *Esa. 7.* *Mich. 5.* *Apostolorum ministerium.* *θαυματουργία.* *Libri prophetarum.*

omnibus occultata est. Nam & inter ipsos homines ab alio minus, ab alio amplius consideratur. Plus uerò ab omni homine, qui in terris est, quisquis ille est cœli habitator agnoscit. Et aliter claret corporum ratio, aliter arborum, aliter animalium: aliter uerò tegitur animorum & diuersarum rationabilium mentium motus, qualiter per diuinam prouidentiam dispensentur: plus quidem homines, non parum etiam (ut ego arbitror) angelos latet. Sed sicut non idcirco refellitur diuina prouidentia ab his maximè qui eam esse certi sunt, quia opera eius uel dispensationes humanis ingenijs comprehendere non possunt: ita ne scripturæ quidem sanctæ diuina esse inspiratio, quæ per corpus eius extenditur, propterea non putabitur, quòd infirmitas intelligentiæ nostræ non ualet per singula uerba occultas & latentes inuestigare sententias, dum in uilioribus & incomptis uerborum uasculis diuinæ sapientiæ thesaurus absconditur, sicut & Apostolus designat dicens, Habemus thesaurum hunc in uasis fictilibus, ut eo magis diuinæ potentiæ uirtus effulgeat, dum nullus humanæ intelligentiæ fucus in dogmatum ueritate miscetur.

2.Cor.4.

Si enim uel arte Rhetorica, uel Philosophica calliditate conscripti libri nostri ad credendum illicerent homines, sine dubio fides nostra putaretur in uerborum arte consistere, atque in sapientia humana, & non in uirtute Dei. Nunc uerò omnibus notum est, quòd prædicationis huius uerbum ita à quamplurimis in omni penè orbe susceptum est, ut non in suasorijs humanæ sapientiæ uerbis, sed in ostensione spiritus & uirtutis etiam intelligerent quæ credebant. Propter quod cœlesti uirtute, imò etiam plus quàm cœlesti ad finem credulitatemque putent se perduci, pro eo scilicet ut solum omnium creatorem Deum nostrũ colamus. Teniemus & nos nisi magnopere, quo derelinquentes initiorum Christi sermonẽ, quæ sunt prima initia sapiẽtiæ, ad perfectionem feramur, ut illa sapientia, quæ perfectis traditur, etiam nobis tradatur. Ita namque pollicetur ille, cui cõmissa est huius sapientiæ prædicatio dicens: Sapientiam autem loquimur inter perfectos, sapientiam aũt non huius mundi, neque principum huius mundi qui dissoluũtur. Ex quo ostendit, quia nihil cõmune habeat hæc nostra sapientia, quantum ad sermonis decorem pertinet, cum huius mundi sapientia. Hæc igitur sapientia clarius & perfectius describitur in cordibus nostris, si nobis patefacta fuerit secundum reuelationem mysterij, quod temporib. æternis absconditum est, nunc autem manifestum est per scripturas propheticas, & per aduentum Domini & Saluatoris nostri Iesu Christi: cui est gloria in æterna secula. Amen.

1.Cor.2.

QVÒD MVLTI SPIRITALITER NON INTELLIGENTES SCRIPTVRAS, ET MALE INTELLIGENTES, IN HAERESES DECLINARVNT. CAP. II.

HIS igitur breuiter assignatis de eo quòd per spiritũ sanctum scripturæ diuinæ inspiratæ sunt, necessarium uidetur etiam illud explicare, quo pacto non rectè quidã legentes erroribus se quamplurimis tradiderunt, pro eo quòd qua uia ad intelligentiam diuinarũ literarum debet incedi, à quamplurimis ignoretur. Denique Iudæi per duritiam cordis sui, & quũ sibimetipsis uolunt uideri sapientes, Domino & Saluatori nostro non crediderunt, ea quæ de ipso prolata sunt secundum literam debere intelligi existimantes: id est, quod sensibiliter ac uisibiliter debuerit prædicare captiuis remissionem, & quòd debuit prius ædificare ciuitatẽ Dei, simul & exterminare currus Ephraim, & equum de Hierusalem. sed & butyrũ & mel mãducare, ut priusquam cognosceret proferre malum, eligeret bonum. Sed & lupũ animal istud quadrupes existimant prophetatum quia debet in aduentu Christi pasci cum agnis, & pardus requiescere cum hœdis, uitulus autem & taurus simul cũ leonibus pasci, & à paruulo puero duci ad pascua, bouem uerò & ursum simul in pastibus recubare, eorũque fœtus pariter enutriri, leones quoque unà cum bobus astare præsepibus, & uesci paleis. Horum igitur omnium quæ de eo prophetata sunt, nihil gestum esse secundum historiam peruidentes, in quibus præcipuè signa aduentus Christi obseruanda esse credebãt, suscipere præsentiam Dñi nostri Iesu Christi nolebãt: quinimò & uelut contrariam falsoque, id est, contra prophetiæ fidem, assumentẽ Christi nomen, cruci illum affixerunt.

Iudæi sacras literas legentes, quomodo à scopo aberrẽt.

Tum uerò hæretici legentes quod scriptum est, Ignis accensus est ex furore meo: &, Ego Dñs zelans, & reddens peccata patrum in filios in terriã & quartam progeniem, qui unxi Saul in regem: &, Ego Dominus qui facio pacem, & creo mala: & iterum: Nõ est malitia in ciuitate quam Dominus non fecerit: &, Descenderunt mala à Domino super portas Hierusalem: &, Quòd spiritus malignus à Deo suffocabat Saul: & multa alia his similia, quæ scripta sunt legentes, dicere quidem eas non esse Dei scripturas non ausi sunt asserere, sed eas conditoris Dei illius quem Iudæi colebant, putarunt, quem iustum tantummodo, non etiã bonum credi debere existimauerunt: Saluatorem uerò aduenisse, ut perfectiorem nobis annunciaret Deum, quem negant esse conditorem mũdi, diuersis etiam de hoc ipso opinionibus dissidentes: quoniã quidẽ semel recedentes à fide creatoris Dei, qui est omnium Deus, figmentis se uanis ac fabulis tradiderũt, cõmentantes quædã, & dicentes alia esse uisibilia, & ab alio facta, alia uerò quædam inuisibilia, & ab alio condita, prout eis animæ suæ phantasia uanitasque sug-

Heretici quæ non intelligũt quæ in sacris legunt.
Hierem.15.
Exod. 20.
Esa. 45.
Amos 3.
Mich.1.

Simplices quidam.

gesserit. Sed & nonnulli ex simplicioribus quibusque eorum, qui intra Ecclesiæ fidẽ contineri uidentur, maiorem quidem creatore nullũ opinant, rectam in hoc tenentes sanãque sententiã, uerùm talia de eo sentiunt, quæ nec de aliquo iniustissimo & immitissimo homine sentiẽda sunt. Horum autẽ omniũ falsæ intelligẽtiæ causa his, quibus suprà diximus, nõ alia extitit, nisi quod sancta scriptura ab his non secundum spiritalẽ sensum, sed secundũ literæ sonum intelligitur.

Causa erroris Scripturæ sensus ignorãtia.

Propter quod conabimur pro mediocritate sensus nostri his, qui credùnt scripturas non humana uerba aliqua esse composita, sed sancti spiritus inspiratione conscripta, & uoluntate Dei patris per unigenitum filium suum Iesum Christum nobis quoque esse tradita & commissa, quæ nobis uidentur recta uia intelligentiæ, obseruantibus demonstrare illã regulam & disciplinam quam ab Iesu Christo traditã sibi apostoli, per successionẽ posteris quoque suis sanctã Ecclesiam docentibus, tradiderunt. Et quidẽ quòd dispensationes quædã mysticæ indicentur per scripturas, omnes (ut arbitror) etiam simpliciores quique confitentur. Quæ tamen istæ, uel cuiusmodi sint, si quis rectæ mentis est, nec iactantiæ uitio fatigatur, religiosius se fatebit̃ ignorare. Nam si

Gen. 19. 29.

quis (uerbi gratia) proponat nobis de filiabus Lot, quòd patri contra fas uidentur admixtæ, uel de duabus uxoribus Abrahã, siue de duabus sororibus quæ nuptæ sunt Iacob, siue de duabus ancillis numerositatẽ ei augentibus filiorum, quid aliud responderi potest, quàm etiã hæc

Mysteria in sacris literis.

sacramenta quædã & formas spiritaliũ rerũ, à nobis tamen ignorari cuiusmodi sint? Sed & cõstructionẽ tabernaculi cùm legimus, certum quidẽ habemus, quòd hæc quæ scripta sunt, figuræ occultarum quarundam rerum sunt, aptare ea tamen suis modis, & per singula petire atque differere, perdifficile, non dicam impossibile, puto. Esse tamen (ut dixi) descriptionem illã plenam mysteriorum, etiam cõmunem nõ refugit intellectum. Sed & omnis illa narratio, quæ uel de nuptijs, uel filijs procreatis uidetur esse conscripta, uel de diuersis prælijs, uel de quibuslibet

Duæ pestes ingeniorum negligentia & præsumptio.

alijs historijs, quid aliud quàm formę ac figurę credendę latẽtium sacrarumque rerum? Verùm pro eo quòd parum studij ad exercendum ingeniũ homines adhibent, uel quod antequam discãt, scire se putant, inde fit ut nunquam scire incipiant: aut si certè nec studium defuerit, nec magister, si tanquam diuina quærantur, id est, religiosè & piè, & quę Deo reuelante à quamplurimis sperentur aperiri, quoniam quidem humanis sensibus ualde & difficilia & obscura sunt, tamen demum fortassis, qui ita quęsierit, quæ inuenire fas est, inueniet. Sed ne fortassis tantũmodo in propheticis hęc difficultas putetur inesse sermonibus: quandoquidem certũ est, quòd omnes cernunt stylum propheticum figuris & ænigmatibus confertũ: quid cùm ad Euangelia uenimus? Nunquid ibi etiam sensus interior, utpote sensus diuinus, latet? Qui per illam tantummodo

1. Cor. 2.

gratiam reuelat̃, quam acceperat ille, qui dicebat, Nos autem sensum Christi habemus, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis, quæ & loquimur, non in doctis humanę sapientiæ uerbis, sed in doctrina spiritus. Iam uerò illa, quę Ioanni reuelata sunt, si quis legat, quomodo nõ obstupescet tantam inesse occultationem ineffabilium sacramentorum? In quibus manifestè ab eis etiam, qui intelligere non possunt quid in his lateat, intelligitur tamen quòd lateat quid. At uerò epistolę apostolorum, quę uidentur aliquibus esse planiores, nónne tã profundis repletę sunt sensibus, ut per eas his, qui possunt intelligere diuinę sapientię sensum, quasi per breue quoddam receptaculum immẽsę lucis claritas uideatur infundi? Vnde quoniam hęc ita se habent, & multi sunt qui in hac uita errant, non arbitror esse sine periculo facilè pronunciare, quenquam nosse uel intelligere ea, quę ut aperiri possint scientię claue opus est: quam clauem dicebat Saluator esse apud legisperitos. In hoc loco licet per excessum quendam, inquirendum ab his tamen puto, qui dicunt quòd ante aduentum Saluatoris non erat ueritas apud eos, qui in lege uersabantur, quomodo à Dño nostro Iesu Christo dicatur, Quia claues sciẽtię apud illos

Ratio intelligendi sacras literas.

sint, qui libros prophetarum & legis habebant in manibus. Ita enim dixit: Vę uobis legis doctoribus, qui tulistis clauem scientię, ipsi non introistis, & uolentes intrare prohibuistis. Verùm (ut dicere cœperamus) uiã quę nobis uidetur recta esse ad intelligendas scripturas, & sensum earum requirendum, huiusmodi arbitramur, sicut ab ipsa nihilominus scriptura qualiter

Prouerb. 22.

de ea sentiri deceat, docemur. Apud Salomonem inuenimus in Prouerbijs tale aliquid de diuinę scripturę obseruantia pręcipi. Et tu, inquit, describe tibi hęc tripliciter in consilio & scientia,

1. Grãmaticus & historicus sensus.

& ut respondeas uerba ueritatis his, qui proposuerunt tibi. Tripliciter ergo describere oportet unumquemque intelligentiam diuinarũ literarum, id est, ut simpliciores quique ędificent̃ ab ipso (ut ita dixerim) corpore scripturarũ. sic enim appellamus cõmunem istum, & historialẽ intellectum. Si qui uerò aliquantum iam proficere cœperunt, & possunt amplius aliquid intueri, ab ipsa scripturę anima ædificentur. Qui uerò perfecti sunt, & similes his, de quibus Apostolus di-

1. Cor. 2.

cit, Sapientiam autẽ loquimur inter perfectos, sapientiã autẽ non huius mundi, neque principũ huius seculi qui dissoluuntur: sed loquimur Dei sapientiam in mysterio absconditam, quam pręde stinauit Deus ante secula in gloria nostra: hi tales ab ipsa spiritali lege quæ umbram habet futurorum bonorũ, tanquam à spiritu ædificantur. Sicut ergo homo constare dicit̃ ex corpore,

& ani-

& anima, & spiritu, ita etiam sancta scriptura, quæ ad hominum salutem diuina largitione concessa est. Quod nos etiam in libello Pastoris, qui à nonnullis cõtemni uidet, designatum uidemus, cùm iubetur Hermes duos libellos scribere, & postea denũciare presbyteris Ecclesiæ, quæ à spiritu didicit. Quod his uerbis scriptum est. Et scribes, inquit, duos libellos, & dabis unum Clementi, & unum Graptæ. Et Grapte quidem commoneat uiduas & orphanos, Clemens uerò mittat per omnes ciuitates quæ foris sunt, tu uerò annũciabis presbyteris Ecclesiæ. Est ergo Grapte, quæ orphanos & uiduas uidetur commonere, purus ipsius literæ intellectus: per quẽ commonentur animæ pueriles, quę nondum Deum patrẽ habere meruerunt, & propterea orphanæ appellantur. Sed uiduæ sunt, quæ ab illo quidem iniquo uiro, cui contra legem iunctæ fuerant, recesserunt, uiduæ uerò permanent ex eo, quòd nondum profecerunt in hoc, ut cœlesti sponso iungerentur. Clemens uerò his, qui iam recedunt à litera in eas quæ foris sunt, ciuitates mittere iubet quæ dicta sunt, uelut si diceret ad eas animas, quæ per hoc ædificatę extra corporis curam, & extra desideria carnalia esse cœperunt. Ipse uerò, qui à spiritu sancto didicerat, non per literas, neq; per libellũ, sed uiuenti uoce iubetur annunciare presbyteris Ecclesię Christi, id est, qui maturũ prudentiæ sensum pro capacitate doctrinæ spiritalis gerunt. Illud sanè nõ ignorandum, esse quædam in scripturis, in quibus hoc quod diximus corpus, id est, consequentia historialis intelligentiæ non semper inuenitur, sicut in consequentibus demõstrabimus: & est ubi ea quam diximus anima, uel spiritus, solummodo intelligenda sunt. Quod etiam in Euangelijs designari puto, cùm dicuntur pro purificatione Iudæorum sex hydriæ positæ capientes metretas binas, uel ternas. in quo, ut dixi, hoc uidetur sermo Euãgelicus indicare, de his, qui dicuntur in occulto ab Apostolo Iudæi, quòd hi purificentũ per uerbum scripturæ, capientes interdum quidẽ duas metretas, id est, animæ uel spiritus secundũ quod suprà diximus, intellectũ recipientes: interdum autẽ tres, cùm etiam corporalem intelligentiam, quæ est historię, seruare lectio ad ædificationem potest. Sex uerò hydriæ conuenienter dictæ sunt de his, qui in mundo positi purificantur. In sex enim diebus (qui perfectus est numerus) mundum hunc & omnia quæ in eo sunt legimus consummata. Quanta igitur sit utilitas in hoc primo quem diximus historiali intellectu, testimonio est omnium credentium multitudo, quæ & satis fideliter & simpliciter credit, nec multa assertione indiget, quod palàm omnibus patet. Eius uerò intelligẽtiæ quam uelut animam esse scripturæ suprà diximus, exempla nobis quamplurima dedit Apostolus Paulus, sicut est in prima epistola ad Corinthios. Scriptum est enim, Non infrenabis bouem triturantem. Tunc deinde explanans, qualiter præceptũ istud deberet intelligi, addit dicens: Nunquid de bobus cura est Deo? An propter nos utiq; dicit? Propter nos enim scriptũ est, Quia debet qui arat in spe arare, & qui triturat in spe percipiendi. Sed & alia huiusmodi quamplurima, quæ hoc modo sunt interpretata de lege, instructionẽ quamplurimã audientibus cõferunt. Spiritalis autẽ explanatio est talis: si quis potest ostendere, quorũ cœlestiũ exemplaribus & umbræ deseruiunt hi, qui secundũ carnẽ Iudęi sunt, & quorũ futurorum umbram lex habet, & quæ huiusmodi in scripturis sanctis inueniuntur: uel cùm requirit, quæ sit illa sapientia in mysterio abscondita quam prędestinauit Deus ante secula in gloriã nostrã, quã nemo principũ huius seculi cognouit: uel illud quod dicit ipse Apostolus, cùm exemplis quibusdã utitur de Exodo, uel Numeris, & ait, Quia hæc in figura cõtingebant illis, scripta sunt autẽ ꝓpter nos, in quos fines seculorum deuenerunt: & occasionẽ nobis præstat intelligentiæ, ut possimus aduertere, quorũ figuræ erant ista quę illis accidebãt, cùm dixit, Bibebant de spiritali cõsequente eos petra, petra autẽ erat Christus. Sed & de tabernaculo in alia epistola meminit illius dicti, quod Moysi fuerat preceptum: Facies, inquit, secundum formam, quę tibi est in monte ostẽsa. Ad Galatas uerò scribens, & uerbis exprobrans quosdam, qui uidebantur sibi legere legem, & non intelligere, pro eo quòd allegoriam esse in his quę scripta sunt, ignorabant, ita cum increpatione quadam ad eos dicit: Dicite uos mihi, qui sub lege uultis esse, legem non audistis? Scriptum est enim, quòd Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, & unum de libera. Sed qui de ancilla natus est, secundum carnem natus est: qui autem de libera, secũdum repromissionẽ, quę sunt allegorica: hęc enim sunt duo testamenta. In quo & hoc quoque considerandum est, quòd cautè Apostolus dixerit, cùm ait, Legem non audistis? Audistis, hoc est, intelligitis & cognoscitis. Sed & in epistola ad Colossenses breuiter sensum totius legis amplectens & constringens: Nemo ergo, inquit, uos iudicet in esca, uel in potu, aut in solennibus diebus, uel neomenia, uel sabbato, quę sunt umbra futurorum. Ad Hebręos quoq; scribens, & de his, qui ex circũcisione sunt, differens, ait: Hi qui exemplari & umbrę deseruiunt cœlestium. Sed fortassis per quinq; libros Moysi hoc non uidebitur dubitandũ ab his, qui apostoli scripta uelut diuinitus dicta suscipiunt. De reliqua uerò historia si requirant, etiam illa quę ibi inseruntur, in figura illis, de quibus scribuntur, dicenda sunt contigisse: obseruauimus nos etiã hoc dictũ esse in epistola ad Romanos, ubi de Regnorum libro 3. ponit Apostolus exemplum dicens: Reliqui mihi septem

Ioan. 2. *Rom. 2.* *2. Allegoria.* *1. Cor. 6.* *3. Anagoge.* *1. Cor. 10.* *Exod. 25.* *Galat. 4.* *Colos. 2.* *Hebr. 8.* *3. Reg. 19.*

hi septem millia uirorũ, qui non curuauerunt genua ante Baal. Quod Paulus accepit uelut figuraliter dictum de his, qui secundum electionem Israelitæ uocati sunt, ut ostenderet nõ solùm nunc in gentibus profuisse aduentum Christi, sed quamplurimos etiam Israelitici generis ad salutem uocatos. Quæ cùm ita sint, qualiter nobis de his singulis intelligenda sit scriptura diuina, uelut exempli & formæ gratia, quæ nobis occurrere poterunt, adumbrabimus, illud primò repetentes & ostendentes: quomodo spiritus sanctus prouidẽtia & uoluntate Dei per uir-
Ioan. 1. tutem unigeniti Verbi eius, qui erat in principio apud Deum Deus, ministros ueritatis prophetas & apostolos illuminabat ad cognoscenda mysteria earum rerum uel causarũ, quæ inter homines, uel de hominibus geruntur. Homines autem nunc dico animas in corporibus positas, quæ illa mysteria cognita sibi & reuelata per Christum uelut humana quædam gesta narrãtes, uel legales quasdam obseruantias, præceptaq; tradentes figuraliter describebant: ut non qui uelit hæc uelut cõculcanda ante pedes haberet posita, sed qui se huiusmodi studijs cum omni castimonia & sobrietate, & uigilijs dedisset, ut per hoc fortè in profundo latentem sensum spiritus Dei, & sermonis usitata narratioue aliorum prospiciens cõtectum, inuestigare posset, atq; ita socius scientiæ spiritus, & diuini consilij particeps fieret: quia nec aliter potest anima ad scientiæ perfectionem uenire, nisi diuinæ sapiẽtiæ fuerit inspirata ueritas. Igitur de Deo, id est, de patre & filio & spiritu sancto ab his uiris diuino spiritu repletis, principaliter designatᵛ: tum uerò de sacramentis filij Dei, quomodo Verbũ caro factũ sit, & qua de causa usq; ad formã serui percipiendã uenerit (ut diximus) repleti diuino spiritu protulerunt. Necessariò etiã deinde creaturis rationabilibus, tam cœlestibus quàm terrenis beatioribus cõsequens erat eas mortalium genus diuinis sermonibus edocere: sed & differentiam animarũ, & unde istæ differentiæ ortæ sint: tum deinde quid sit hic mundus, & quare factus: sed & unde malitia tanta ac talis est super terras: quæ utrùm in terris sit tantũmodo, an & in alijs aliquibus locis, ex diuinis sermonibus discere necessariũ fuit. Cùm ergo de his talibus & horũ similibus spiritui sancto esset intentio illuminare sanctas animas, quæ se mysterio dederant ueritatis, secũdo loco habetᵛ ille ꝓspectus: ut propter eos, qui uel nõ possent, uel nollent huic se labori atq; industriæ tradere, quo hæc tanta ac talia doceri uel agnoscere mererentᵛ (sicut superius diximus) inuolueret & occultaret sermonibus usitatis sub prætextu historiæ cuiusdã & narrationis rerũ uisibiliũ, arcana mysteria. Inducitᵛ ergo uisibilis creaturæ narratio, & primi hominis cõditio atq; figmentũ, tũ deinde ex illo per successionẽ secuta progenies, nonnulla quoq; rerũ gestarũ, quæ à iustis quibusq; gesta sunt, referuntᵛ: etiam interdum delicta quædã eorum cõmemorantur tanq̃ hominũ. Tum deinde & impiorũ scribuntᵛ aliquanta, uel impudicè, uel nequiter gesta. Miro autem modo & præliorum digesta narratio est, & nunc uincentium, nunc uictorũ descripta diuersitas, per quæ ineffabilia quædã his, qui huiusmodi dicta perscrutari norunt, sacramenta declarantur. Sed & scripturæ legali per admirãdam sapientiæ disciplinam lex ueritatis inseritur, & prophetarum, quæ singula diuina quadam arte sapientiæ uelut indumentũ, quoddam & uelamen spiritaliũ sensuum tecta sunt: & hoc est quod diximus scripturæ corpus, ut etiam per hoc quod diximus literæ indumentum, sapientiæ arte contextum, possent complures ædificare & proficere, qui literaliter non possent. Sed quoniam si omnibus indumenti huius, id est, historiæ legis fuisset cõsequentia custodita, & ordo seruatus, habentes continuatum intelligentiæ cursum, non utique crederemus esse aliquid in scripturis sanctis intrinsecus, præter hoc quod prima fronte indicabatur, inclusum: ista de causa procurauit diuina sapiẽtia offendicula quędam uel intercapedines intelligentię fieri historialis, impossibilia quędam & inconuenientia per medium inferendo: ut interruptio ipsa narrationis uelut obijcibus quibusdam legenti resistat obiectis, quibus intelligentię huius uulgaris iter ac transitum neget, & extrusos nos ac exclusos reuocet ad alterius initium uię, ut ita celsioris cuiusdam & eminẽtioris tramitis per angusti callis ingressum immensam diuinę scientię latitudinem pandat. Oportet autem etiam illud nos scire, quia cùm principaliter prospectus sit spiritui sancto intelligentię spiritalis consequentiam custodire, de his quę geri debent, uel quæ iam transacta sunt: sicubi quidem conuenerunt ea, quæ secundum historiam gesta sunt, uno narrationis sermone composuit, altius semper arcanũ sensum recondens: ubi autem spiritali consequentiæ rerum gestarum historia conuenire non po-
ἐνεχυρίσα. terat, interdum interseruit quædam, uel minus gesta, uel quæ omnino geri nõ possent, interdũ etiam quæ possent quidem geri, nec tamen gesta sunt: & nonnunq̃ paucis sermonibus, qui secundum corporalem intelligentiam non uidentur seruare posse ueritatem, interdũ multis insertis hoc facit. quod præcipuè in legislatione frequẽtari inuenitur: ubi multa quidẽ sunt, quę in ipsis corporalibus pręceptis utilia esse manifestũ est, aliquanta tamen sunt, in quibus nulla prorsus ratio utilitatis ostẽditᵛ: interdũ uerò & impossibilia decernũtᵛ. Quę omnia, ut diximus, idcirco ꝓcurauit spiritus sanctus, ut ex his, dũ ea, quę in prima fronte sunt, uera uel utilia esse non possunt, ad inquisitionem ueritatis altius repetendã reuocemur, & dignũ Deo sensum in

scripturis

scripturis, quas à Deo inspiratas credimus, perquiramus. Non solùm autem de his, quæ usque
ad aduentum Christi sunt, hæc spiritus sanctus procurauit, sed utpote unus atque idem spiritus,
& ab uno Deo procedens, eadem simul etiam in euãgelistis & apostolis fecit. Nam ne illas qui-
dem narrationes, quas per eos inspirauit, absque huiuscemodi quam suprà exposuimus, sapien-
tia siue arte contexuit. Vnde etiam non parua permiscuit, quibus historialis narrandi ordo in-
terpolatus, uel intercisus per impossibilitatem sui reflecteret atque reuocaret intentionem legen-
tis ad intelligentiæ interioris examen. Sed ut rebus ipsis quod dicimus, agnoscatur, ipsa iam
scripturæ loca pulsemus. Cuinam quæso sensum habenti cõuenienter uidebitur dictũ, quòd
dies prima & secunda & tertia, in quibus & uespera nominatur & mane, fuerint sine sole, & sine
luna, & sine stellis: prima autem dies sine cœlo? Quis uerò ita idiotes inuenitur, ut putet uelut
hominem quendam agricolam Deum plantasse arbores in paradiso, in Eden contra orientẽ, *Gen. 2.*
& arborem uitæ plantasse in eo, id est, lignũ uisibile & palpabile, ita ut corporalibus dentibus
manducans, quis ex ea arbore uitam percipiat? & rursus ex alia manducãs arbore, boni & ma-
li scientiam capiat? Sed & illud quòd Deus post meridiem deambulare dicitur in paradiso, &
Adam latere sub arbore, equidem nullum arbitror dubitare quòd figurali tropo hæc à scriptu-
ra proferantur, quo per hæc quædam mystica indicentur. Cain uerò exiens à facie Dei, manife- *Gen. 4.*
stè monet lectorem, ut requirat quæ facies Dei sit, & quomodo quis exire possit ab ea. Verùm
ne nos opus quod habemus in manibus iusto amplius dilatemus, perfacile omni est uolenti
congregare de scripturis sanctis, quæ scripta sunt quidem tanquam facta, non tamen secundũ
historiam competenter & rationabiliter fieri potuisse credenda sunt. Hæc uerò scripturæ spe-
cies etiam in Euangelicis libris affatim abundeque signatur: Cùm in excelsum montẽ Iesum im- *Matth. 4.*
posuisse diabolus dicitur, ut inde ei uniuersa mundi regna monstraret, & gloriam eorũ. Quod
secundum literam quomodo fieri potuisse uidebitur, ut uel in excelsum montem educeretur à
diabolo, uel etiam carnalibus oculis eius tanquam subiecta, & adiacentia uni monti omnia mũdi
ostẽderet regna, id est, Persarum regnum, & Scytharum, & Indorum, uel quomodo etiam reges
ipsorum glorificantur ab hominibus? Sed & alia quamplurima his similia in Euangelijs inue-
niet quicunque attentius legerit: ex quo aduertet his narrationibus, quæ secundum literam pro-
latæ uidentur, inserta esse simulque contexta ea, quæ historia quidem non recipiat, spiritalis autẽ
teneat intellectus. Sed & in præceptorũ locis similia quædã inueniunt. In lege quidẽ Moysi *In præceptis quæ allegorica Origeni uisa sint.*
præcipitur exterminari quidem omne masculinum, quod non fuerit octaua die circumcisum:
quod ualde inconueniens est: cùm oporteret, si lex secundum historiam seruanda tradebatur,
iuberi ut parentes punirentur, qui filios suos nõ circũciderunt, ut & hi qui nutriunt paruulos.
Nunc autem dicit scriptura, Incircumcisus, id est, qui non fuerit circumcisus, exterminabitur de *Gen. 17.*
genere suo. Si uerò etiam de impossibilibus legibus inquirendum est, inuenimus Tragelaphũ
dici animal, quod subsistere omnino non potest, quod inter munda animalia etiam coli iubet
Moyses: & Gryphium, quem nullus unquam meminit, uel audiuit humanis manibus succum-
bere, manducari prohibet legislator. Sed & de sabbato opinatissima obseruatione ita dicit: Se-
debitis unusquisque in domibus uestris, nullus mouebitur de loco suo in die sabbatorũ. Quod
utique impossibile est obseruare secũdum literam. Nullus enim hominum potest tota die ita se-
dere, ut non moueatur de loco in quo sederit. De quibus singulis hi quidẽ, qui ex circumcisio-
ne sunt, & quicunque in scripturis nihil amplius intelligi uolũt præterquam indicatur ex litera,
hæc ne requirenda quidem arbitrantur de Tragelapho, & Grypho, & Vulture: fabulas autem
quasdam inanes & friuolas commentantur, ex nescio quibus traditionibus proferentes de sab
bato, dicẽtes unicuique locum suum reputari intra duo millia ulnarum. Alij uerò, ex quibus est
Dositheus Samaritanus, notãt quidem huiuscemodi expositiones, ipsi autem ridiculosius ali-
quid statuunt, quia unusquisque quo habitu, quo loco, qua positione in die sabbati fuerit inuẽ-
tus, ita usque ad uesperam debeat permanere, id est, uel si sedens, ut sedeat tota die: uel si iacens,
ut tota die iaceat. Sed & quod ait, Non leuare onus in die sabbati, impossibile mihi uidetur. Ex *Hierem. 17.*
his enim ad fabulas infinitas, sicut sanctus Apostolus dicit, Iudæorum doctores deuoluti sunt,
dicentes non reputari onus, si calceamenta quis habeat sine clauis, onus uerò esse, si caligulas
quis cum clauis habuerit. Et si quidem supra unum humerum aliquid portauerit, onus iudi-
cant: si uerò supra utrunque, negabunt esse onus. Iam uerò si etiam de Euangelijs similia requi-
ramus, quomodo non uidebitur absurdũ, si secundũ literam sentiatur quod dicitur, Neminem in
uia salutaueritis? Hoc enim putant simpliciores quique Saluatorẽ nostrũ apostolis præcepisse. *Matth. 10.*
Sed & illud quomodo possibile uidebitur obseruari, in his præcipuè locis, ubi acerrima hyems
gelu & pruinis, ut neque duas tunicas, neque calceamenta quis habere debeat? Sed & illud quod *Matth. 5.*
in dexteram quis maxillam percussus præbere etiam sinistram iubetur, cùm omnis qui percutit
dextra manu, sinistrã percutiat maxillam? Sed & illud de impossibilibus habendũ est, quod in
Euangelio scriptũ est, Vt si oculus dexter scandalizauerit te, eruatur: quia etiã si ponamus, quod

de oculis

de oculis carnalibus dictum est, quomodo consequens uidebitur, ut oculo quoq; cernente, ad unum scandali culpa, & hoc ad dextrũ referatur? Aut quis extra maximum crimen habebitur ipse sibi inferens manus? Sed fortassis extra hæc uidebuntur esse literæ Pauli Apostoli. Et quid
1. Cor. 7. est quod dicit? Circumcisus aliquis uocatus est, non adducat præputium. Quod primò quidẽ, si quis diligentius consideret, non uidetur ad ea dictum, quæ ei proposita in manibus habebã tur: sermo namq; ei erat de nuptijs, & castitate præcipiens, & uidebantur utiq; hæc in tali causa superfluò memorata. Secundò uerò quid obesset, si obscœnitatis uitãdæ causa eius, quæ ex circumcisione est, posset aliquis reuocare præputium? Tertiò, quòd certè fieri id omni genere impossibile est. Hæc autem omnia à nobis dicta sunt, ut ostẽdamus, quia hic prospectus est spiritus sancti, qui nobis scripturas diuinas donare dignatus est, non ut ex sola litera, uel in omnibus ex ea ædificari possimus, quam frequenter impossibilem, nec sufficientem sibi adesse comprehendimus: id est, per quam interdum non solùm irrationabilia, uerumetiam impossibilia designentur: sed ut intelligamus contexta esse quædam huic uisibili historiæ, quæ interius considerata & intellecta, utilem hominibus & Deo dignam proferunt legem. Ne quis autem suspicetur nos hoc docere, quia nullam historiam scripturæ factam esse sentiamus, quoniã aliqua ex his non facta esse suspicamur: uel nulla præcepta legis secundũ literam stare, quoniam quædã secundum eam dicimus seruari non posse, in quibus uel ratio, uel rei possibilitas nõ admittit: uel ea, quę de Saluatore scripta sunt, nõ putare etiam sensibiliter impleta, uel præcepta eius se-
Historiæ fides in quamplurimis seruanda. cundum literam non debere seruari. Respondendum ergo est, Quoniã à nobis euidenter decernitur, in quamplurimis seruari & posse & oportere historiæ ueritatem. Quis enĩ negare quidem potest, quòd Abraham in duplici spelunca sepultus est in Ebron? Sed & Isaac & Iacob, & singuli eorũ? Vel quis dubitat, quòd Sichima in portionem data est Ioseph? Vel quòd Hierusalem metropolis est Iudææ, in qua constructum est templum Dei à Salomone? & alia innumerabilia. Multò enim plura sunt, quæ secundum historiã cõstant, quàm ea, quæ nudum sensum cõ-
Exod. 20. tinent spiritalem. Tum deinde quis non affirmet mandatũ hoc quod præcipit, Honora patrẽ tuum & matrem tuam, ut bene sit tibi, etiã sine ulla spiritali interpretatione sufficere, & esse obseruantibus necessarium? maximè cùm & Paulus eisdem uerbis repetens, cõfirmauerit ipsum mandatum. Quid uerò oportet dicere de eo quod dictum est, Non adulterabis, Non occides, Non furtum facies, Non falsum testimoniũ dices: & cætera huiusmodi? Iam uerò de his, quæ in Euangelio mandata sunt, ne dubitari quidem potest, quin secundũ literam quamplurima ob-
Matth. 5. seruanda sint, sicut cùm dicit: Ego autem dico uobis, non iurare omninò: & cùm ait: Qui autẽ inspexerit mulierem ad concupiscẽdum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Sed & apud
1. Thes. 5. Paulum Apostolum quæ præcipiuntur: Commonete inquietos, consolamini pusillanimes, sustinete infirmos, patientes estote ad omnes: & alia quamplurima. Veruntamẽ si quis attentius legat, non dubito, quòd in quamplurimis dubitabit, utrùm illa uel illa historia putetur uera esse secundum literam, an minus uera: & illud uel illud præceptum, utrùm secundum literam obseruandum sit, nec'ne. Propter quod multo studio ac labore nitendum est, quatenus unusquisque legentium cum omni reuerentia intelligat se diuina, non humana uerba tractare, quæ sanctis libris inserta sunt. Nos ergo quam uidemus in scripturis sanctis dignè & conuenienter obseruari debere intelligentiam, huiusmodi esse arbitramur. Gentem quandam prædicant super terras diuinæ literæ effectam esse à Deo, quam plurimis nominibus appellauerunt: interdum enim uniuersa hæc gens Israel dicitur, interdum Iacob: & maximè diuisa gens ipsa à Iarobeam filio Nabad in duas partes est: & decem tribus, quæ sub eo factæ sunt, appellatæ sunt Israel: aliæ uerò duæ, cum quibus erat etiam Leuitica tribus, & ea, quę ex Dauid regio genere descendebat, Iudas nominata est: uniuersa autem loca, quæ habebat gens ista, quæ à Deo acceperat, Iudæa dicebantur, in qua metropolis, quasi plurimarum urbium mater quædam dicitur. Quarum urbium nomina in alijs quidem libris sparsim frequenter inuenies nominata: simul autem in unum contexta, continentur in libro Iesu Naue. Cùm ergo hæc ita se habeant, eleuare quodammodo ex terra, & erigere intelligentiam nostram sanctus Apostolus uolẽs ait in
1. Cor. 10. quodam loco: Videte Israel secũdum carnem. Per quod significat utiq; quòd alius Israel sit qui non sit secundum carnem, sed secundum spiritum. Et iterũ in alio loco dicit: Non enim omnes qui ex Israel sunt, hi Israelitæ. Edocti igitur ab eo, quia sit alius secundum carnem Israel, & alius
Matth. 15. secundum spiritum, cùm dicit Saluator, Quia non sum missus nisi ad oues domus Israel, quæ perierunt, non ita accipimus sicut hi, qui terrena sapiunt, id est, Ebionitæ, qui etiam ipso nomine pauperes appellantur: sed intelligimus genus esse animarum quæ Israel appellantur, secun
Gen. 32. dum quod & nominis ipsius designat interpretatio. Israel namq; Mens uidens Deum, uel Ho-
Gal. 4. mo uidens Deum interpretatur. Rursus Apostolus de Hierusalem talia quidem reuelat: Quia quę sursum est Hierusalem, libera est, quę est mater nostra. Et in illa epistola sua dicit: Sed accessistis ad Sion montem & ciuitatem Dei uiuentis Hierusalem cœlestem, & multitudinẽ ange

lorum collaudantiū,& ecclesiam primitiuorū quæ scripta est in cœlis. Si ergo sunt quædam
animæ in hoc mūdo quæ Israel appellant̄, & in cœlo ciuitas aliqua quę Hierusalē nominatur,
consequēs est ut hæ ciuitates quæ gentis Israeliticæ dicuntur, Metropolim habeāt Hierusalem
cœlestem. Et secundū hæc de omni Iuda intelligimus, de qua putamus etiā prophetas mysticis
quibusdā narrationibus locutos, cùm aliqua uel de Iuda, uel de Hierusalē prophetarunt, uel si
quæ sanctæ historiæ illa uel illa occursionū genera Iudææ uel Hierusalem prædicant accidisse.
Quæcunq; ergo uel narrantur, uel prophetantur de Hierusalem, si Pauli uerba quasi Christi in
eo loquentis audiuimus, secundū sententiam ipsius, utiq; de illa ciuitate quam dicit Hierusa-
lem cœlestem, & de omnibus locis, uel urbibus quę terræ sanctę urbes esse dicuntur, quarū Hie
rusalem Metropolis est, dicta esse intelligere debemus. Ex ipsis namq; ciuitatibus etiam Salua-
torem putandum est uolentē nos ad altiorē prouocare intellectū, promittere his qui bene com
missam sibi pecuniā dispensarunt, potestatē habere supra decem ciuitates, uel supra quinq; ci-
uitates. Si ergo prophetiæ quæ de Iudæa & Hierusalem, & de Iuda & Israel, & Iacob prophetatæ
sunt, dum nō à nobis carnaliter intelliguntur, mysteria quædā diuina significant: cōsequens u-
tiq; est etiam illas prophetias quæ uel de Aegypto uel de Aegyptijs uel de Babylonia uel de Ba
bylonijs, & Sidone ac Sidonijs prolatæ sunt, non de Aegypto ista quæ in terris posita, uel Baby
lone, uel Tyro uel de Sidone intelligi prophetatas. Neq; enim ea, quæ Ezechiel prophetauit
conuenire alicui hominum possunt qui regnasse uideatur in Aegypto, sicut manifestè exitus
ipse indicat lectionis. Similiter & ea quæ de principe Tyri dicuntur, & maximè in Esaia, quo- *Ezech. 27.*
modo possibile est nos dicta de homine suscipere? Neq; enim homo est qui dicitur cecidisse de *Esa. 14.*
cœlo, uel qui lucifer fuit, uel qui manè oriebatur. Sed illa nihilominus quæ in Ezechiele dicta
sunt de Aegypto, uelut in quadraginta annis exterminanda, ita ut pes hominis non inuenia-
tur in ea, & in tantum expugnanda, ut per omnem terram eius humanus sanguis usq; ad ge-
nua exaltetur, nescio si quis intellectū habens hoc de Aegypto ista terrena quæ Aethiopiæ adia
cet, possit aduertere. Sed uidendum est ne fortè ita dignè possit intelligi, quòd sicut cœlestis est
Hierusalem & Iudæa, & gens sine dubio quæ habitat in ea, quæ dicitur Israel, ita possibile est e-
tiam uicina his loca esse quædam, quæ uel Aegyptus uel Babylon, uel Tyrus, uel Sidon appel-
lari uideantur: eorumq; locorum principes, atq; animæ si quæ in illis habitant locis, Aegyptij,
Babylonij, Tyrij ac Sidonij appellantur. Ex quibus etiā secundum illam conuersationē quam
ibi habent, captiuitas quædam uideatur effecta, per quam de Iudæa in Babylonem, uel Aegy-
ptum à melioribus & superioribus locis descendisse dicantur, uel in alias quasq; gentes esse di
spersæ. Fortassis enim sicut hi qui de hoc mundo secundū cōmunem mortem istam receden- *Caue.*
tes pro actibus suis & meritis dispensantur prout digni fuerint iudicati, alij quidem in locum
qui dicitur infernus, alij in sinum Abrahæ, & per diuersa quæq; uel loca, uel mansiones: ita etiā
ex illis locis uelut illic (si dici potest) morientes, à superis in hunc locum descendunt. Nam illis
infernæ hîc morientium animæ dicuntur. Credo ob hanc distinctionem infernus inferior à
scriptura nominatur in psalmis: Quia liberasti animā meam ex inferno inferiori. Vnusquisq;
ergo descendentiū in terram pro meritis, uel loco suo quem inhabitauerat, dispensatur in hoc
mundo in diuersis locis uel gentibus, uel conuersationibus, uel infirmitatibus nasci, uel à reli-
giosis, aut certè minus pijs parentibus generari, ita ut aliquando contingat Israelitam in Scy-
thas descendere, & Aegyptium pauperem deduci ad Iudæam. Veruntamē Saluator noster con
gregare uenit oues quæ perierant domus Israel: & cùm plurimi ex Israelitis non acquieuissent
doctrinæ eius, hi qui ex gentibus erant, uocati sunt. Vnde consequens uidebitur etiam prophe *Prophetiæ de*
tias quæ singulis gentibus proferuntur, reuocari magis ad animas debere, & diuersas mansio- *gentibus ad ani*
nes earum cœlestes. Sed & historias rerum gestarum, quæ dicuntur uel genti Israel, uel Hierusa *mas relatæ.*
lem, uel Iudææ accidisse, illis uel illis gentibus impugnantibus, perscrutandū est & perquiren-
dum, quoniam in quamplurimis corporaliter gesta nō constant, quomodo magis ista conue-
niebant illis generibus animarū, quæ in cœlo isto quod transire dicitur, habitabant, uel etiam
nunc habitare putandæ sunt. Si quis uerò euidentiores rationes eorū de scripturis sanctis ex-
poscat à nobis, respondendū est quia occultare magis hæc spiritui sancto in his quæ uidentur
esse historiæ rerum gestarū, & altius tegere consiliū fuit, in quibus descendere dicuntur in Ae-
gyptū, uel captiuari in Babyloniā, uel in ipsis regionibus quidam quidem humiliari nimis, &
sub seruitio effici dominorum, alij uerò in ipsis captiuitatis locis clari ac magnifici habiti sunt,
ita ut potestates & principatus tenuerint: quæ omnia (ut diximus) abscondita & celata in scri-
pturæ sanctæ historijs conteguntur, quia & regnū cœlorum simile est thesauro abscondito in *Matth. 13.*
agro, quē cùm inuenerit homo abscondit, & præ gaudio illius uadit, & omnia quæ habet, uen-
dit, & emit agrum illum. In quo dilucidius considera, si non dicatur quòd solum ipsum & su
perficies (ut ita dixerim) scripturæ, id est quod secundum literam legitur, ager est repletus, & flo
rens omnium generum plantarijs: ille uerò altior & profundus spiritalis intellectus, ipsi sunt

thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, quos spiritus sanctus per Esaiam obscuros & inuisibi-
les & absconditos thesauros uocat: qui ut inueniri possint, Dei adiutorio opus est, qui solus
potest portas æreas quibus clausi sunt & abscondiri confringere, & seras ferreas uectesq; com-
Gen.7.46. minuere, quibus prohibetur ingressus perueniendi ad ea omnia quæ in Genesi de diuersis ani
marum generibus scripta sunt & obtecta, & de his seminibus ac generationibus quæ uel ad
propinquitatem pertinent Israel, uel quæ ab eius progenie longius segregantur: sed & quæ sit
illa descensio in Aegyptum septuaginta animarum, quæ septuaginta animæ fiant in Aegypto
sicut sidera cœli in multitudine. Sed quia non omnes qui ex ipsis erant, lumen sunt huius mun
di: non enim omnes qui ex Israel, hi Israelitæ sunt: ex ipsis septuaginta animabus fiunt aliqui
etiam sicut arena quæ est ad oram maris innumerabiles. Quæ descensio sanctorum patrum in
Aegyptum, in hunc mundum uideri poterit ad illuminationem cæterorum, atq; humani gene
neris instructionem à prouidentia Dei esse concessa, ut per eos cæteræ animæ illuminatæ iuua-
rentur. Ipsis enim primis concessa sunt eloquia Dei, quoniam solum istud est genus quod ui-
dere dicitur Deum. hoc enim Israelis nomen significat interpretatum. Iam uerò consequens
est ut secundum hæc aptari debeat, & interpretari illud quod decem plagis Aegyptus uerbe-
Vmbræ rerum futurarum. ratur ut Dei populum permittat exire, uel ea quæ in deserto cum populo geruntur, uel quòd
ex collatione omnis populi tabernaculum construitur, uel indumentum sacerdotale conte-
xitur, uel de uasis ministerij quæcunq; dicuntur, quia uerè (sicut scriptum est) umbram in se
formamq; cœlestium continent. Manifestè enim Paulus ait de illis, Quia umbræ & exemplari
deseruiunt cœlestium. In hac eadem lege etiam nihilominus continetur, quibus legibus, qui-
busq; institutionibus in terra sancta uiuendum sit. Sed & comminationes positæ sunt his qui
præuaricati fuerint legem: necnon & his qui purificatione indigebant, diuersa purificationum
genera, uelut qui frequentius essent polluendi, traduntur, ut per hæc tandē ad illam unā puri-
ficationem ueniant, postquam pollui ultrà non licet. Sed & ad numerum populus ipse dedu-
citur, licet nō omnes: pueriles namq; animæ nondum tempus habent ex diuino præcepto nu-
merari: sed ne illæ quidem animæ quæ non possunt fieri alterius caput, sed ipsæ subditæ sunt a-
lijs uelut capiti, quas mulieres nominauit, quæ utiq; non adduntur in numerum illum qui à
Deo præcipitur: sed illi soli numerantur qui uiri appellantur, quo scilicet ostenderetur non eas
posse extrinsecus numerari, sed in his qui uiri appellantur, etiam eas comprehendi. Præcipuè
tamen ad sanctum numerum ueniunt hi qui parati sunt ad Israelitica bella procedere, qui pos-
sunt aduersus illos hostes inimicosq; bellare, quos sedenti à dextris suis filio subijcit pater, ut
destruat omnem principatū ac potestatem: ut per hos militum suorum numeros qui Deo mi-
litantes non se implicant negotijs secularibus, aduersarij regna subuertat, à quibus scuta fidei
Eph. 6. circumferantur, & sapientiæ tela uibrentur, etiam in quibus & salutis galea coruscet, ac lórica
charitatis Deo plenum muniat pectus. Tales mihi uidentur quidem milites indicari, & ad hu-
iuscemodi bella præparari, hi qui in diuinis libris per Dei præceptum numerari iubentur. Ho-
rum uerò multò clariores perfectioresq; designantur illi quorum etiam capilli capitis nume-
rari dicuntur. Illi sanè qui puniti sunt pro peccatis, quorum corpora ceciderunt in deserto, simi
1.Cor. 10. litudinem uidentur habere eorum qui profecerant quidem non parum, sed ad finem perfectio
nis peruenire minimè potuerunt diuersis ex causis, quòd uel murmurasse, uel idola coluisse,
uel fornicati esse dicuntur, uel tale aliquid quale utiq; non liceret mente concipere. Sed ne il-
lud quidem sacramento aliquo uacuū puto, quòd quidam pecora & multa alia possidentes
præueniunt & præripiunt locum aptum partubus & nutrimentis pecorū, quem primum o-
mnium Israelitici belli dextra defenderat. Quem locum à Moyse deposcentes, ultra Iordanis
fluenta separantur, atq; à terræ sanctæ possessione secernuntur. Qui Iordanis uideri potest se-
cundum cœlestium formam rigare & inundare animas sitientes, & sensus adiacentes sibi. V-
bi ne illud quidem otiosum uideatur, quòd Moyses quidem audit à Deo quæ in Leuitici lege
descripta sunt: populus uerò in Deuteronomio auditor Moysis efficitur, & ab illo discit eam
quam à Deo audire non potuit legem. Propterea enim uelut secunda lex Deuteronomiū dici-
tur, quòd nonnullis significare uideatur hoc ipsum, quòd cessante lege prima quæ per Moysen
Præcepta euangelij. data est, uideatur secunda legislatio deformari, quæ specialiter à Moyse traditur Iesu successori
eius: qui utiq; formam seruare creditur Saluatoris nostri, cuius secunda lege, id est præceptis
euangelicis ad perfectum omnia perducuntur. Sed uidendum est ne fortè magis illud indi-
care uideatur, quòd sicut in Deuteronomio euidentior & manifestior legislatio declaratur,
Phil. 2. quàm in his quæ scripta sunt: ita & ab eo aduentu Saluatoris quem in humilitate compleuit,
cùm formam serui suscepit, clarior ille & gloriosior secundus in gloria patris eius indicetur ad-
uentus & in illo forma Deuteronomij compleatur, cùm in regno cœlorū sancti omnes æterni
illius euangelij uiuant. Et sicut nunc adueniens legem repleuit eam quæ umbram habet futu-
rorum bonorum, ita & per illum gloriosum implebitur, & ad perfectum adducetur, huius ad-

uentus

uentus umbra. Ita enim dixit Propheta de eo: Spiritus uultus nostri Christus Dominus, cui di- *Thren. 4.*
ximus, quia in umbra eius uiuemus in gentibus, cùm scilicet ab euangelio temporali dignos
omnes sanctos ad euangeliũ æternum transferet, secundũ quod Ioannes in Apocalypsi de æ-
terno euangelio designauit. Verùm in his omnibus sufficiat nobis sensum nostrũ regulæ pieta-
tis aptare, & ita sentire de sancti spiritus uerbis, quòd non secundum humanæ fragilitatis elo-
quium nitet sermo compositus, sed sicut scriptũ est, omnis gloria regis intrinsecus est, & diuino-
rum sensuum thesaurus intra fragile uasculum uilis literæ continetur inclusus. Porrò autem si
quis curiosus explanationem singulorum requirat, ueniat, & nobiscũ pariter audiat quomo-
do Paulus apostolus per spiritũ sanctum qui perscrutatur etiam profunda, altitudinem diui- *Rom. 11.*
næ sapientiæ ac scientiæ scrutans, nec tamen ad finem & (ut ita dixerim) ad intimam cognitio-
nem præualens peruenire, desperatione rei, & stupore clamat & dicit: O altitudo diuitiarũ sa- *Imperscrutabi-*
pientiæ & scientiæ Dei. Et quòd desperatione perfectæ cõprehensionis hoc proclamauerit, audi *lia Dei myste-*
ipsum dicentem: Quàm inscrutabilia sunt iudicia Dei, & quàm inuestigabiles uiæ eius. Non e- *ria.*
nim dixit, difficilè posse scrutari iudicia Dei, sed omnino nõ posse: nec dixit difficilè inuestigari
uias eius, sed nõ posse inuestigari. Quantumcunque enim quis in scrutando promoueat, & stu-
dio intentiore proficiat, gratia quoque Dei adiutus, sensuque illuminatus, ad perfectum finem eo-
rum quæ requiruntur, peruenire nõ poterit, nec omnis mens quæ creata est possibile habet ul-
lo genere comprehendere, sed ut inuenerit quædam ex his quæ quæruntur, iterum uidet alia
quæ quærenda sunt. Quòd & si ad ipsa peruenerit, multò iterum plura ex illis quæ requiri de-
beant, peruidebit. Propter quod & sapientissimus Salomon naturam rerũ per sapientiam in-
tuens, ait: Dixi, sapiens efficiar, & ipsa sapientia longè facta est à me, longè plus quàm erat. & al- *Eccles. 7.*
titudinem profundam quis inueniet? Sed & Esaias sciens rerum initia à natura mortali inue-
niri non posse, sed ne ab his quidem naturis quæ quamuis diuiniores sint quàm humana est,
factæ tamen & ipsæ uel creatæ: sciens ergo quòd à nulla harum neque initium, neque finis inue-
niri potest, ait: Priora quæ fuerint dicite, & scimus quia dij estis: uel nouissima quæ sunt annun-
ciate, & tunc uidebimus quia dij estis. Nam & Hebræus doctor ita tradebat: pro eo quòd initiũ
omnium uel finis non posit ab ullo comprehendi, nisi tantummodo à Domino Iesu Christo,
& à spiritu sancto, aiebat per figurã uisionis Esaiam dixisse duos Seraphim solos, qui duabus *Esa. 6.*
quidem alis operiũt faciem Dei, duabus uerò pedes, & duabus uolant, clamantes ad inuicem
sibi & dicentes: Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus sabaoth, plena est uniuersa terra glo-
ria tua. Quòd ergo solas utrasque alas suas habẽt in faciem Dei, & sub pedibus eius, audendum
est pronunciare quòd neque exercitus sanctorũ angelorum, neque sedes sanctę, neque dominatio-
nes, neque principatus, neque potestates scire possunt integrè initiũ omniũ & fines uniuersitatis.
Sed intelligendum est sanctos istos qui annumerantur spiritus & uirtutes proximas quidem
esse ipsis initijs, & attingere tantum quantũ consequi non ualent reliqui: ueruntamen quod-
cunque illud quod reuelante filio Dei & spiritu sancto didicerũt istæ uirtutes, quamplurima qui-
dem assequi potuerũt, & multo plura priores inferioribus, omnia tamen comprehendere im-
possibile eis est: quia scriptũ est: Quãplurima ex operibus Dei in secretis sunt. Vnde & optabi-
le est ut pro uiribus se unusquisque semper extẽdat ad ea quæ priora sunt, ea quæ retrorsum sunt
obliuiscens, tam ad opera meliora, quàm etiam ad sensum intellectumque puriorem per Iesum
Christũ Saluatorem nostrũ, cui est gloria in secula seculorũ. Amen. Omnis ergo cui ueritatis
cura est, parũ de omnibus nominibus & sermonibus curet, quia per singulas gentes diuersæ
uerborũ consuetudines habentur: & hic magis quod significatur, quàm qualibus uerbis signi-
ficetur, intendat: præcipuè in tam magnis & tam difficilibus rebus: sicut cũ quærit (uerbi cau-
sa) si sit aliqua substantia in qua neque color neque habitus neque tactus neque magnitudo intelli-
genda sit, mente sola conspicabilis, quam prout uult quis ita & nominat: nam Græci ἀσώματον
eam, id est incorpoream dixerunt, diuinæ uerò scripturæ inuisibilem esse pronunciant: imagi-
nem enim inuisibilis Dei dicunt esse Christum. Sed & rursum per Christũ creata dixit omnia ui- *Col. 1.*
sibilia & inuisibilia. Per quod declaratur esse etiam in creaturis quasdam inuisibiles secundum
proprietatem suam substantias: sed hæ quamuis ipsę nõ sint corporeæ, utuntur tamen corpo-
ribus, licet ipsæ sint corporea substantia meliores. Illa uerò substãtia Trinitatis quæ principiũ
est & causa omniũ, ex qua omnia, & per quam omnia, & in qua omnia, neque corpus, neque in cor-
pore esse credenda est, sed ex toto incorporea. Verũ hæc per excessum quendam, rei tamẽ ipsius
consequentia cõmonitos breuiter dixisse sufficiat ad ostendendũ id, quòd sunt quædam quo-
rum significationẽ propriè nullus omnino potest humanæ linguæ sermonibus explicare, sed
simpliciore magis intellectu, quàm ullis uerborũ proprietatibus declarantur. Ad quam regu-
lam etiam diuinarũ literarum intelligentia retinenda est, quo scilicet ea quæ dicuntur, nõ pro
utilitate sermonis, sed pro diuinitate sancti spiritus qui eas conscribi
inspirauit, censeantur.

ANACEPHALAEOSIS DE PATRE ET FILIO ET SPIRITV SANCTO, ET CAETERIS QVAE SVPERIVS DICTA SVNT.

TEmpus autem est iam decursis his prout potuimus, quæ suprà dicta sunt, nunc commoni
tionis gratia eorum quæ sparsim diximus, recapitulare singula, & primò omnium de pa
Deus pater quomodo genuisse filiũ dicatur. tre & filio & spiritu sancto repetere. Deus pater cùm sit inuisibilis & inseparabilis à filio,
non per prolationem ab eo (ut quidam putant) generatus est filius. Si enim prolatio est filius
patris, prolatio uerò dicitur quæ talem significat generationem qualis animalium uel homi-
num solet esse progenies, habebit necessariò corpus & is qui protulit, & is qui prolatus est.
Non enim dicimus sicut hæretici putant, patris aliquam substantiam Dei in filium uersam, aut
ex nullis subsistentibus filium procreatum à patre, id est extra substantiam suam, ut fuerit ali-
quando quando non fuerit, sed abscisso omni sensu corporeo ex inuisibili & incorporeo uer-
bum & sapientiam genitam dicimus absq; ulla corporali passione, uelut si uoluntas proce-
dat è mente. Nec absurdum uidebitur, cùm dicatur filius charitatis, si hoc modo etiam uolun-
1. Ioan. 1. tatis putetur. Sed & Ioannes indicat, quia Deus lux est, & Paulus designat, quia filius splen-
dor lucis æternæ. Sicut ergo lux nunquam sine splendore esse potuit, ita nec filius quidem si-
ne patre intelligi potest, qui & figura expressa substantiæ eius, & uerbum & sapientia dicitur.
Quomodo ergo potest dici, quia fuit aliquando quando non fuit filius? Nihil enim aliud est
id dicere, nisi quia fuit aliquando quando ueritas non fuerat, quando sapientia non erat,
quando uita non fuerat, cùm in his omnibus perfectè Dei patris substantia censeatur. Non e-
nim ab eo dirimi hæc, uel ab eius possunt unquam substantia separari. Quæ quidem quam-
uis intellectu multa esse dicantur, re tamen & substantia unum sunt, in quibus plenitudo est
diuinitatis. Hoc autem ipsum quod dicimus, quia nunquam fuit quando non fuit, cum ue-
nia audiendum est. Nam & hæc ipsa nomina temporalis uocabuli significantiam gerunt, id
est quando uel nunquam. Supra omne autem tempus, & supra omnia secula, & supra omnem
æternitatem intelligenda sunt ea quæ de patre & filio & spiritu sancto dicuntur. Hæc enim so-
la Trinitas est quæ omnem sensum intelligentiæ non solùm temporalis, uerùm etiam æternalis
excedit. Cætera uerò quę sunt extra Trinitatē, in seculis & in temporibus metienda sunt. Hunc
1. Cor. 1. igitur filium Dei secundum quod uerbum est Deus quod in principio apud Deum, nemo con
uenienter putabit in loco aliquo contineri, neq; secundum quòd sapientia est, neq; secundum
quòd ueritas est, neq; secundum quòd uita est, uel iustitia, uel sanctificatio, uel redemptio. Hæc
enim omnia non indigent loco, ut agere quid uel operari possint, sed pro his qui uirtutis eius
in operationisq; participant, hæc singula intelligenda sunt. Si uerò quis dicet per eos qui par-
ticipes sunt uerbi Dei, uel sapientiæ eius, uel ueritatis, uel uitæ, etiam ipsum uerbum & sapien-
tiam uideri in loco esse: respondendum est ei, quia dubium non est quòd Christus secundum
2. Cor. 13. quod uerbum & sapientia est, uel cætera omnia, erat in Paulo: propter quod dicebat, Aut expe
Gal. 2. rimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus. Et iterum: Viuo autem iam non ego, uiuit
Diuinitas filij nõ in loco concluditur. uerò Christus in me. Tunc ergo cùm esset in Paulo, quis dubitabit quòd similiter erat in Petro,
& in Ioanne, & in singulis quibusq; sanctorũ? & nõ solùm in his qui in terris sunt, uerũ & in his
qui in cœlis sunt? Absurdũ namq; est dicere, quia in Petro quidē & in Paulo erat Christus, & in
Michaele archangelo, & in Gabriele non erat. Ex quo manifestè deprehenditur, quia diuini-
tas filij Dei non in loco aliquo concludebatur: alioquin in ipso tantùm fuisset, & in alio non
fuisset: sed secundũ incorporeæ naturæ maiestatem cùm à nullo loco cõcludatur, in nullo rur-
sum deesse intelligitur. Verũ illa sola differentia intelligenda est, quòd etiam si sit in diuersis, si-
cut diximus, in Petro uel Paulo, uel Michaele, uel Gabriele, nõ tamen similiter est in uniuersis.
Plenius enim & clarius, & (ut ita dixerim) apertius in archangelis est quàm in sanctis uiris.
Quod ex eo manifestum est, quia cùm ad summam perfectionem uenerint sancti quiq;, dicun
tur similes angelis effici, uel æquales, secundũ doctrinã euangelicam. Vnde constat in singulis
quibusq; tantũ effici Christum, quantum ratio incluserit meritorum. His igitur nobis de æter-
nitatis ratione breuiter repetitis, consequens est illud etiam breuiter admonere, quòd per fi-
lium creata dicuntur omnia quæ in cœlis sunt, & quæ in terra, uisibilia, & inuisibilia, siue thro-
ni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt,
& ipse est ante omnes, & omnia illi constant qui est caput. Quibus consona etiam Ioannes in
Ioan. 1. euangelio dicit, quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Dauid uerò to-
tius Trinitatis mysterium uniuersorũ conditiones significans ait: Verbo Domini cœli firmati
sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Post hæc uerò consequenter admonebimus de
De incarnatione & aduentu Christi. aduentu corporali & incarnatione unigeniti filij Dei: in quo nõ ita sentiendũ est, quòd omnis
diuinitatis eius maiestas ita breuissimi corporis claustro clausa est, ut omne uerbum Dei & sa-
pientia eius, ac substantialis ueritas ac uita, uel à patre diuulsa sit, uel intra cordis eius coercita

& con-

& conscripta breuitatem, nec usquam præterea putetur operata: sed inter utrunque una pietatis
debet esse cõfessio, ut neque aliquid diuinitatis in Christo defuisse credatur, & nulla penitus à pa-
terna substantia, quæ ubique est, facta putetur esse diuisio. Tale namque aliquid etiam baptista
Ioannes indicat, cùm corporaliter absente Iesu diceret ad turbas: Medius uestrũ stat quem uos Matth. 3.
nescitis, qui post me uenit, cuius nõ sum dignus soluere corrigiam calceamenti. Quód utique di Ioan. 1.
ci non poterat de eo qui absens erat, quantũ ad corporalem præsentiam pertinet, quia medius
staret eorum inter quos nõ aderat corporaliter filius Dei. Neque tamen per hoc illum affirmare
credendum est, quod pars aliqua Deitatis filij Dei fuerit in Christo, reliqua uerò pars alibi uel
ubique: quod illi sentire possunt qui naturã substantiæ incorporeæ atque inuisibilis ignorant. Im- Diuinitas
possibile namque est ab incorporeo partem dici, aut diuisionẽ aliquam, sed in omnibus, & per ἀμέριστος
omnia, & super omnia est, eo modo quo superius diximus, & quo uel sapientia, uel uerbum, ui- abiq.
ta & ueritas intelligitur: per quem intellectũ omnis sine dubio cõclusio localis excluditur. Vo-
lens igitur filius Dei pro salute generis humani apparere hominibus, & inter homines conuer-
sari, suscepit non solũ corpus humanũ, ut quidam putant, sed & animã nostram, nostrarũ qui-
dem animarũ similem per naturã, proposito uerò & uirtute similem sibi, & talem quali omnes
uoluntates, & dispensationes uerbi, ac sapientiæ indeclinabilis possint impleri. Quòd autẽ ha-
buerit, manifestissimè in euangelijs designat ipse Saluator, dicens: Nemo tollit à me animam Ioan. 10.
meam, sed ego pono eam abs me. Potestatem habeo ponendi animã meam, & iterũ potestatẽ Matth. 26.
habeo assumendi eam. Et rursum: Tristis est anima mea usque ad mortem. Et iterũ: Nunc anima Ioan. 12.
mea turbata est. Neque enim tristis & turbata anima uerbũ Dei intelligendũ est, quod ex aucto-
ritate diuinitatis dicit, Potestatem habeo ponendi animã meam. Nec tamen ita dicimus fuisse
filium Dei & in illa anima, sicut fuerit in anima Pauli, uel Petri, cæterorumque sanctorum, in qui-
bus Christus similiter ut in Paulo loqui creditur. Sed de illis omnibus sciendum est quod scri-
ptura dicit: Quia nemo mundus à sorde, nec si unius diei fuerit uita eius. Hæc uerò anima Iob 15.
quæ fuit in Iesu, priusquã sciret malũ, elegit bonũ: & quia dilexit iustitiã, & odit iniquitatẽ, pro-
pterea unxit eam Deus oleo lætitiæ præ participibus suis. Oleo ergo lætitiæ ungitur, cũ uerbo Psal. 45.
Dei immaculata fœderatione cõiuncta, & per hoc sola omnium animarũ peccati incapax fuit,
quia filij Dei benè & plenè capax fuit: ideoque & unũ cum ipso est, atque eius uocabulis nuncupa-
tur, & Iesus Christus appellatur, per quem omnia facta esse dicuntur. De qua anima, quoniã totam in
se sapientiã Dei & ueritatem, uitamque receperat, etiam illud arbitror dixisse Apostolũ, qui ait: Col. 3.
Quoniã uita nostra abscondita est cũ Christo in Deo: cũ autẽ Christus apparuerit uita nostra,
tunc & uos cũ Christo apparebitis in gloria. Quis enim alius intelligendus est Christus, qui in
eo absconditus dicitur, & postea appariturus, nisi ille qui oleo lætitiæ unctus refertur, id est sub
stantialiter Deo repletus, in quo nunc abscõditus dicitur? Propterea enim & omnibus creden
tibus Christus exemplum ponitur, quia sicut ille semper & antequã sciret omnino malum, ele
git bonum, & dilexit iustitiam, & odio habuit iniquitatem, & propterea unxit eum Deus oleo Psal. 45.
lætitiæ: ita & unusquisque post lapsum, uel post errorem expurget se maculis, exemplo proposi-
to, & habens itineris ducem arduam uiam uirtutis incedat: ut sic fortè per hoc in quantũ fieri
potest per imitationem eius participes efficiamur diuinæ naturæ, sicut scriptũ est, Quia qui di-
cit se Christo credere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Hoc ergo Verbum, & hæc sa-
pientia per cuius imitationem uel sapientes, uel rationabiles dicuntur, omnibus fit omnia, ut
omnes lucrifaciat: & fit infirmus infirmis, ut infirmos lucrifaciat: & quia infirmus efficitur,
propter hoc dicitur de eo: Etiam si crucifixus est ex infirmitate, sed uiuit ex uirtute Dei. Denique 1. Cor. 2.
Corinthijs qui infirmi erant, Paulus nihil se indicat scire nisi Christum Iesum, & hunc crucifi- Phil. 2.
xum. Quidam autem uolunt de ipsa anima Dei uideri, cùm primum de Maria corpus as-
sumpsit, etiam illud quod apostolus dicit: Qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitra-
tus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, cum eam sine
dubio in formam Dei melioribus exemplis & institutionibus repararet, atque in eam plenitu-
dinem unde se exinaniuit, reuocaret. Sicut autem participatione filij Dei quis in filio adopta-
tur, & participatione sapientiæ in Deo sapiens efficitur, ita & participatione spiritus sancti, san-
ctus & spiritalis efficitur. Vnum enim atque idem est spiritus sancti participium sumere, quod
est patris & filij: quippe cũ una & incorporea natura sit Trinitatis. Verũ quæ de participatione
animæ diximus, simili ratione ut de animabus, ita & de angelis & cœlestibus sunt intelligenda
uirtutibus, quoniam omnis rationabilis creatura participio indiget Trinitatis. Sed & mundi
huius uisibilis ratio, quoniam uel maxima etiã de his haberi quæstio solet, qualiter se habeat,
prout potuimus in superioribus diximus, pro ijs qui in fide nostra etiam credendi rationem
perquirere solent, & pro ijs qui hæretica aduersum nos certamina cõmouent, & materiæ nomẽ
quod ne ipsi quidem quale sit, adhuc intelligere potuerũt, solent frequentius uentilare. de quo
necessarium puto etiam nunc breuiter commouere. Et primò quidem sciendum est quòd

Materia. nomen ipſum materiæ pro ea ſubſtantia quæ ſubeſſe corporalibus dicitur, poſitũ in ſcripturis canonicis nuſquã uſq; ad præſens inuenimus. Illud enim quod dicit Eſaias: Et comedet ſicut fœnum hylem, id eſt materiam: dicens de eis qui in ſupplicijs cõſtituti ſunt, materiã poſuit pro peccatis. Sed & ſicubi in alio loco ſcriptũ forte materiæ nomen eſt, nuſquã ut ego arbitror hoc de quo nũc quærimus, ſignare inuenietur, niſi tãtummodo in Sapientia quæ dicitur Salomonis, qui utiq; liber non ab omnibus in auctoritate habetur. Ibi tamen ſcriptũ inuenimus hoc modo: Nõ enim deerat omnipotenti manui tuæ quæ creauerat mundum ex informi materia, immittere eis ſimilitudinem urſorũ, uel feroces leones. Quamplurimi ſanè putant rerum ipſarum materiam ſignificari in eo quod in principio Geneſis ſcriptũ eſt à Moyſe: *Gen. 1.* In principio fecit Deus cœlum & terram, terra autem erat inuiſibilis & incompoſita. Inuiſibilem namq; & incompoſitam terram nõ aliud eſſe Moyſes quàm informem materiam uiſus eſt indicare. Quòd ſi uerè hæc eſt materia, conſtat exinde inconuertibilia nõ eſſe initia corporũ. Nã hi qui atomos, uel *Democritus.* ea quæ in partes uenire nõ poſſunt, uel ea quæ in æquales partes ueniunt, uel unũ ad elementũ rerum corporaliũ principia poſuerunt, nomen materiæ, id eſt quod principaliter materiã ſignificat, inter principia ſtatuere nõ potuerũt. Neq; enim cũ materiam ſubijciunt omni corpori per omnia conuertibilẽ, uel mutabilem ſubſtantiã, extra qualitates eam ſecundũ proprietatẽ ſubijcient. Quibus etiã nos acquieſcimus, qui omni genere abnuimus ingenitã uel infectã dici materiam debere. Secundũ hæc enim in prioribus prout potuimus oſtendimus, cũ etiã ex aqua, uel terra, uel aere, uel calore, per diuerſa arborũ genera diuerſos oſtendimus proferri fructus: uel cũ ignem, aerem, aquã, terramq; mutari in ſemetipſa inuicẽ ac reſolui aliud in aliud elementum mutua quadã conſanguinitate docuimus: ſed & cũ de eſcis uel hominũ uel animaliũ probauimus ſubſtantiã carnis exiſtere, uel humorẽ ſeminis naturalis in carnẽ ſolidam oſſaq; conuerti. Quæ omnia documento ſunt quòd ſubſtantia corporalis permutabilis ſit, & ex omni in omnem deueniat qualitatem.

Cùm ſubſtãtiæ nunquã ſint ſine qualitate, ſolo intellectu illa ſecernuntur. Veruntamẽ illud ſcire oportet, quòd nunquã ſubſtantia ſine qualitate ſubſiſtit, ſed intellectu ſolo diſcernitur hoc quo ſubiacet corporibus, & quod capax eſt qualitatis eſt materia. Quidã altius ergo de his uolentes inquirere, auſi ſunt dicere, nihil aliud eſſe materiã corpoream quàm qualitates. Si enim duritia & mollities, calidũ & frigidũ, humidum & aridũ qualitas eſt, his aũt uel cæteris huiuſmodi amputatis nihil aliud intelligitur ſubiacere, uidebuntur qualitates eſſe omnia. Vnde & hi qui hæc aſſerũt, aſſeuerare conati ſunt, ut quoniã omnes qui materiã infectam dicũt, qualitates à Deo factas eſſe cõfitentur, inueniatur per hoc etiam ſecundũ ipſos nec materia eſſe infecta: ſiquidẽ qualitates ſint omnia, quæ utiq; ſine contradictione ab omnibus à Deo factæ eſſe pronunciantur. Hi uerò qui ſubiacenti cuidã materiæ additas extrinſecus qualitates uolunt oſtendere, huiuſcemodi utuntur exemplis. uerbi gratia: Paulus ſine dubio aut tacet aut loquitur, aut uigilat, aut dormit, uel certo quodã corporis habitu conſiſtit: aut enim ſedet, aut ſtat, aut iacet. Hæc enim ſunt hominibus accidentia, ſine quibus nunquã ferè inueniuntur. Nec tamen ſenſus noſter manifeſtè de eo aliquid horũ definit, ſed ita eũ per hæc intelligimus uel cõſideramus, ut nõ omnino rationẽ ſtatus eius comprehendamus, uel in eo qui uigilat, uel in eo qui dormit, aut in eo qui loquitur, uel tacet, & ſi qua alia ſunt quæ accidere neceſſe eſt hominibus. Si ergo quis Paulũ ſine his omnibus eſſe conſideret quæ poſſunt accidere, ita & id quod ſubiacet quis intelligere ſine qualitatibus poterit. Cùm ergo ſenſus noſter omni qualitate ab intellectu ſuo remota ipſum ſubiacentiæ ſolius (ut ita dixerim) punctum contuetur, & ipſi inhæret, nequaquam reſpiciens ad mollitiem, uel duritiem, uel calidũ, uel frigidum, uel humidũ, uel aridum ſubſtantiæ, tunc ſimulata quodammodo cogitatione, his omnibus qualitatibus nudam uidebitur intueri materiam. Sed fortaſſe requiret aliquis, ſi poſſumus etiam de ſcripturis occaſionem aliquã intelligentiæ huius accipere. *Pſal. 139.* Videtur mihi tale aliquid ſignificari in Pſalmis, cũ dicitur à propheta: Imperfectũ meum uiderunt oculi tui. In quo uidetur mens prophetæ rerum initia intuitu perſpicaciori diſcutiens, & materiam ſenſu ſolo, ac ratione à quantitatibus diuidens, imperfectũ id ſenſiſſe, quod utiq; *Enochi liber.* adiectis qualitatibus intelligitur cõſummatũ. Sed & in libro ſuo Enoch ita ait: Ambulaui uſq; ad imperfectũ. quod ipſum puto poſſe ſimiliter intelligi, quòd ſcilicet ambulauerit mens prophetæ perſcrutans & diſſerens ſingula uſq; quo ad principiũ ueniret illud in quo imperfectam materiam abſq; qualitatibus peruidet: ſcriptũ namq; eſt in eodem libello, dicente Enoch, Vniuerſas materias perſpexi. Quod utiq; ita ſentitur, Quaſi omnes materię diuiſiões peruidi, quę ab una in ſingulas quaſq; diruptæ ſunt ſpecies, id eſt hominum uel animalium, uel cœli, uel ſolis, uel omnium quæ in hoc mundo ſunt. Poſt hæc iam omnia quæ ſunt à Deo facta eſſe, & nihil eſſe quòd factum non ſit præter naturam patris & filij & ſpiritus ſancti, prout potuimus in ſuperioribus demonſtrauimus: & quod uolens Deus qui natura eſt, habere quibus bene faceret, & qui adeptis beneficijs ſuis lætarentur, feciſſe dignas creaturas, id eſt qui eum dignè capere poſſent, quos & genuiſſe filios dicit. Fecit autem omnia in numero & menſura. Nihil

enim

enim Deo uel sine fine, uel sine mensura. Virtute enim sua omnia comprehendit, & ipse nullius creaturæ sensu comprehensus est. Illa enim natura soli sibi cognita est. Solus enim pater nouit filium, & solus filius nouit patrem, & solus spiritus sanctus perscrutatur etiam alta Dei. Omnis igitur creatura intra certum apud eum numerum mensuramque distinguitur, id est uel rationabilium numerus, uel mensura materiæ corporalis: ut quoniam necesse erat uti corporibus intellectualem naturam, quæ & commutabilis & conuertibilis deprehenditur ea ipsa conditione qua facta est (quod enim non fuit, & esse cœpit, etiam hoc ipso naturæ mutabilis designatur) ideo nec substantialem habeat uel uirtutem, uel malitiam, sed accidentem. Quoniam ergo (ut diximus) mutabilis & conuertibilis erat natura rationalis, ita ut pro meritis etiam corporis uteretur indumento diuerso illius uel illius qualitatis, necessarium fuit ut sicut diuersitates prænoscebat Deus futuras uel animarum uel uirtutum spiritalium, ita etiam naturam corpoream faceret, quæ permutatione qualitatum in omnia quæ res posceret conditoris arbitrio mutaretur. Quam tamdiu necesse est permanere, quamdiu permanent ea quæ indigent eius indumento. Semper autem erunt rationabiles naturæ, quæ indigent indumento corporeo: semper ergo erit natura corporea cuius indumentis uti necesse est rationabiles creaturas: nisi quis putet posse uel assertionibus ostendere quòd possit natura rationabilis absque ullo corpore uitam degere. Sed quàm difficile sit, & quàm penè impossibile intellectui nostro, in superioribus singula discutientes ostendimus.

Puto sanè operi huic nostro contrarium nõ uideri si etiã de immortalitate rationabiliũ naturarũ quæ possumus breuiter repetamus. Omnis qui participat alicuius, cũ eo qui eiusdem rei particeps est, sine dubio unius substãtiæ est, uniusque naturæ. Vt puta uẽs oculi qui lucis participant, unius naturæ sunt. Sed licet omnis de luce participet oculus, tamẽ quoniam alius acutius, alius obtusius uidet, non omnis oculus æqualiter de luce participat. Et rursum. Omnis auditus uocem uel sonum recipit, & ideo omnis auditus unius naturæ est. Verùm pro qualitate puri & synceri auditus unusquisque uelocius audit, uel tardius. Transeamus ergo ab his sensibilibus exemplis ad intellectualiũ contemplationem. Omnis mẽs quæ de intellectuali luce participat, cum omni mente quæ simili modo de intellectuali luce participat, eiusdem sine dubio debet esse naturæ. Si ergo cœlestes uirtutes intellectualis lucis, id est diuinæ naturæ per hoc quòd de ipsa sanctificatione participant, participium sumpserunt, & ita sunt unius naturæ adinuicem uniusque substantiæ, incorruptæ autem sunt & immortales cœlestes uirtutes, immortalis sine dubio & incorrupta erit etiam animæ humanæ substantia. Non autem sicut ipsa patris & filij & spiritus sancti natura, cuius solius intellectualis lucis uniuersa creatura participium trahit, quæ incorrupta est & æterna. Vnde ualde conueniens & necessarium est etiam omnem substantiam quæ æternæ illius naturæ participium trahit, perdurare etiam semper, & incorruptibilem esse & æternam, ut diuinæ bonitatis æternitas etiam in ea intelligatur, dum & æterni sunt hi qui eius beneficia consequuntur. Sed sicut percipiendæ lucis diuersitas seruata est in exemplis, cùm uel obtusior uel acutior obtutus designatus est intuentis: ita etiam de patris & filij & sancti spiritus participatione seruanda est pro intentione sensus, uel mentis capacitate diuersitas. Alioquin consideremus, si non etiam impium uidetur ut mens quæ Dei capax est, substantialem recipiat interitũ: tanquam hoc ipsum quod intelligere Deum potest & sentire, non ei sufficere possit ad perpetuitatem, maximè cũ etiã si per negligentiam decidat mens ne purè & integrè in se recipiat Deum, semper tamen habeat in se uelut semina quædam reparandi ac renouandi melioris intellectus, cùm ad imaginem etiam & similitudinem Dei qui creauit eũ, interior homo qui & rationalis dicitur renouatur. Propter quod & propheta dicit: Reminiscentur & conuertentur ad Dominũ omnes fines terræ, & adorabunt in conspectu eius familiæ omnes gentium. Si quis uerò audet substantialem corruptionẽ dare ei qui secundum imaginem & similitudinem Dei factus est, ut ego puto, etiam in ipsum filiũ Dei causam impietatis extendit. Imago namque etiam ipse appellatus est in scripturis. Aut certè accuset qui hæc ita uult, scripturæ auctoritatem, quæ dicit hominem ad imaginem Dei factum: in quo & manifestè diuinæ imaginis cognoscuntur indicia, non per effigiẽ corporis quæ corrumpitur, sed per animi prudentiam, per iustitiam, per moderationem, per uirtutem, per sapientiam, per disciplinam, per omnem denique uirtutum chorum, quæ cùm Deo insint per substantiam, in homine possunt esse per industriam, & per imitationem Dei, sicut & Dominus designat in Euangelio dicens: Estote ergo misericordes sicut & pater uester misericors est, & estote perfecti sicut & pater uester perfectus est. Vnde euidenter ostenditur quòd in Deo quidẽ hæ omnes uirtutes semper sunt, nec unquam accedere possunt aut recedere, ab hominibus uerò paulatim singulæ quæque conquiruntur. Vnde etiam consanguinitatem quandam per hæc habere uidentur ad Deum: & cùm Deus omnia nouerit, & nihil eum rerum intellectualium ex se lateat (solus enim Deus pater & filius & spiritus sanctus non solũ eorũ quæ creauit, uerũetiã

Matth. 11. — *De immortalitate rationaliũ creaturarum.* — *Psal. 22.* — *De substantiali corruptione imaginis Dei.* — *Luc. 6.* — *Recedere.*

sui scientiā tenet) potest tamen & rationabilis mens proficiēs à paruis ad maiora, & à uisibilibus ad inuisibilia, peruenire ad intellectū perfectiorē. Est enim in corpore posita, & ex ipsis sensibilibus quæ sunt corporea ad intellectualia proficit. Verū ne cui uideatᵉ dictū insensibilia esse quæ intellectualia sunt, utatur exemplo sententiæ Salomonis dicentis: Sensum quoq; diuinū inuenies. In quo ostendit non corporali sensu, sed alio quodā quē diuinum nominat, ea quæ intellectualia sunt requirenda. Hoc autem sensu nobis intuendum est etiā de his singulis quas suprà diximus rationibus, & hoc sensu audienda sunt ista quæ loquimur, & considerāda quæ scribimus. Nam diuina natura etiam tacitè quicquid inter nos uoluamus agnoscit. De his autem quæ diximus, uel de reliquis quæ conuenientia sunt, secundum hanc formam quam suprà exposuimus, sentiendum est.

LIBRORVM ΠΕΡΙ ΑΡΧΩΝ FINIS.

LAMENTVM ORIGENIS.

Lamentum hoc nec ab Origene scriptum est, nec ab Hieronymo uersum sed figmentum est alicuius indocti qui studuerit huiusmodi colore Origenem infamare. Simili artificio finxerant epistolam Hieronymi titulo in qua deplorabat quòd aliquando cū Origene sensisset.



Ierem. N afflictione & dolore animi incipio loqui ad eos qui legunt me extra afferētem ordinē efferata mente sedere super tribunal Christi cum sanctis. Et quomodo loquar frenis ligatus, & labijs nō audentibus moueri? Nec lingua reddit obsequiū suū: guttur uerò cōclusum, & omnia organa maculata iniquitate. Sed agā: Incipiam me genibus prosternere, & deprecari uniuersos sanctos, ut mihi non audenti petere Deum propter nimietatē peccati, succurrant. O sancti Dei uos lachrymis & fletu pleno dolore deprecor, ut procidatis misericordijs eius pro me misero. Heu mihi dolor cordis mei. Heu mihi afflictio animæ meæ. Heu mihi quia circundatus sum undiq; & cōclusus iniquitatibus meis, & non est in me sanitas. Heu mihi mater quæ peperisti me quasi uirū legisperitum in iniquitate projectū, uirū religiosum in impietate delapsum. Heu mater quæ peperisti me quasi uirū iustum in iniustitia uersatū, uirū filium regni Dei, & nunc filium regni nequā, perfectū uirum, sacerdotem in iniquitate inuentum, uirū decoratū honore, inhonestatē consecutum, uirum multis malis circūdatum, uirū maculatis actibus suffocatum. Heu mihi mater quæ quasi peperisti turrim altam & elatā, & subitò usq; ad pauimentū prostratā: sicut arborem fructiferā, & subitò marcidā: sicut lampadem luciferā, & subitò extinctā: sicut fontē abundantē aquis, & nunc subitò exiccatum. Heu mihi qui omnibus bonis ornatus erā, & nunc ab omnibus desertus apparui. Sed quis dabit capiti meo aquam, aut oculis meis fontem lachrymarū, ut plangam me ipsum in contritione mea? Heu mihi sacerdotium quomodo te plangam? Heu mihi presbyterium quomodo te lugebo? Miseremini oēs amici, miseremini mei, quia pessimè uul-
Iob 19. neratus sum. Miseremini oēs amici: malè enim desertus sum factus. Miseremini omnes amici: ægrè enim dissipatus sum. Miseremini amici, quia signum proieci, & malo commixtus sum. Miseremini amici, quia à Deo proiectus sum, propter actus meos maculatus sum. Plangite me quem planxerunt angeli. Plangite me quem planxerunt sancti. Plangite me quem planxit omnis homo. Plangite me uniuersi, quia lapsus sum à gloria mea. Sicut enim uineam fructiferā plantauit me Dominus, & pro botryonibus florui spinas. Plangite utiq; me, quia ex uineis attuli tribulos. Sed moueantur fontes lachrymarum, & irrigentur maxillæ meæ, fluant super terram & humectent eam, quia humectatus in iniquitatibus, & natus sum in peccatis meis. Cerno enim sacerdotium flens super me, & cunctā lætitiam dolentē super me, & super thronū meū araneam telantē. Sic cerno & cōtemplor me mœrore repletū, & omnis creatura cōtristatur mihi, quoniā pro omnibus laudes aliquando cantabā. Heu mihi quid passus sum? quomodo cecidi? Heu mihi quomodo dissipatus sum? Non est dolor sicut dolor meus, & non est afflictio supra afflictionem meā, non est amaritudo supra amaritudinē meam, nec gemitus supra gemitū meum, utiq; nec peccatū supra peccatū meum, & non est mihi sanitas. Vbi est ille bonus ani-
Luc. 10. marum pastor? Vbi est ille qui ab Hierusalē in Hiericho descendentē & à latronibus uulneratum curauit atq; sanauit? Require me Domine, qui de superiori Hierusalem cecidi, qui baptismum uiolaui, signū corrupi, quia nomen tuū iniurijs uerberaui. Heu mihi doctor, nec discipuli locū teneo. Tu nosti Dñe quia inuitus cecidi: uolens alios illuminare me ipsum obscuraui: uolens alios de morte ad uitā reducere, me ipsum ad mortē perduxi: uolens alios repræsentare Deo,

Deo, me ipsum à Deo separaui: uolens ꝑ pietate inueniri, cõtra pietatē inuētus sum. Procedēs eñ cõtra iniquorū cõgregationes, & arguēs, ibi diaboli pessimū errorē inueni. Nesciens certamium uarias insidias, ad Dei eos cognitionē prouocabā. Igiť post multas scrutationes promiserunt mihi astutias infelici. Postquā uerò profectus sum ab eis, diabolus eadem nocte transformatus in angelū lucis afferebat mihi: diluculo exurgēs perge, & ꝑsuade eos, & adduc eos Deo, si tibi uerbū propositurí sunt. Quod si assenserint, sine ulla intermissione facito, nihil dubitās ꝑpter multorū salutē. Et rursus diabolus antecedēs acuit cõtra me miserū cõsilia maligna, uel hypocrises, uel dolos spargit in eis. Ego uerò infelix ante diluculū de stratu exiliens, nec orationē quidē cõsuetā implere potui, sed desiderās oēs homines saluos fieri, & in cognitionē ueritatis uenire, me ipsum in diaboli laqueis implicaui. Abij igiť ad iniquos, & petēs ab eis promissiones hesternas, nesciēs & ad baptisma peruenimus. O' cor obcæcatū qūo nõ recordabaris? O' stulta mēs, qūo nõ recogitasti? O' indistincta discretio, qūo non intelligebas? O' sensus intelligētiæ, ubi dormiebas? Sed ad somnū te diabolus prouocauit, & infelicē animā mortificauit. Ligauit fortes meos, & abstulit scientiā meā. Ligauit fortes meos, & uulnerauit me. Voce respõdi, & maculatus sum. Sine malo sic allocutus, & malignè perpessus sum. Consiliū circa me erexit diabolus, & iniquā uocē cõtra me dimisit. Origenes, inquit, sanctificauit. O' diabole quid fecisti mihi? O' diabole qūo uulnerasti me? Flebā eñ aliquādo super Sampsonē, sed peiora perpessus sum. Flebā super Salomonē, & deterius cecidi. Flebā ego super oēs qui peccauerunt, & in omnibus eis apparui. Sampsoni coma capitis deest, meo uerò de capite corona gloriæ cecidit. Sampsonis oculi carnales obcæcati sunt, mei uerò ꝑforan & spiritales sunt. Sed illū mulier ad insidias perduxit, mea aūt lingua ad ruinā peccati me traxit. Et quomodo eguit dū perdidit suā possessionē, ita & mea lingua iniqua locuta egere me fecit in spiritalibus, qui aliquando exultabā in diuinis diuitijs. Et sicut ille ab Israeliticis separatus est, & allophylis adhęrēs perpessus est ista, ita & ego iniquis uolēs salutē adquirere me ipsum captiuantibus perdidi, & captus sum à peccato. Hei mihi, Ecclesia uiuit, & ego sum uiduus. Hei mihi, uiuis filijs ego sum sterilis. Hei mihi, omnis exultat creatura, & ego desertus apparui. Hei mihi, Ecclesia in qua gloriabar. Hei mihi, sedes in qua exultabam. Hei mihi, spiritus qui aliquando in me descendebas, quare me dereliquisti? Desertus sum utiq; propter putredinem meę iniquitatis. Plangite desolatum ab omnibus bonis. Plāgite me populi sancti repulsum à Deo. Plāgite desolatū à spiritu sancto. Plangite me expulsum à thalamo Christi. Plāgite me aliquādo dignū regno, nunc aūt indignū. Plangite me odibilē ab angelis factū, & separatū à sanctis. Plangite me, quia æternis pœnis cõdemnatus sum. Plāgite me quia in terra sum, & à cõscientia iam torqueor. Timeo mortē, quia maligna est. Vereor diē iudicij, quia in pœna æterna damnatus sum. Timeo pœnā, quia æterna est. Timeo angelos qui supra pœnam sunt, quia misericordia in eis nõ est. Vereor nimis omnia tormenta, & quid faciā undiq; circūfusus, ignoro. Si quis potest orationibus aut lacbrymis adiuuet me. Etenim ego multis in peccatis cadentibus lachrymis collaborare debeo. Quis scit si miserebiť mihi Deus, & respiciet ruinā meā, & miserebitur mei, & respiciet desolationem, & misericordiā præstabit mihi? respiciet humilitatē meam, & uiscera sua super me mouebit? Sed cadā ante limina portarum, ut deprecer omnem populum pusillum & magnū, dicamq; eis: Conculcate me sal stultum, sal insipidum, cõculcate me quia indignus sum à Deo, conculcate me quia suasus sum. Nunc lugeant seniores confracto baculo. Nunc lugeant iuuenes, quia pædagogus cecidit. Nunc lugeant uirgines laudatore corrupto. Nunc lugeant sacerdotes, quia ruit eorum assertor. Nunc lugeat omnis clerus, quia sacerdos illorum lapsus est. Hei mihi, quia malè cecidi. Hei mihi, quia pessimè lapsus sum, & non possum resurgere. Porrige mihi manum sancte spiritus ad pœnitentiam, aperiantur mihi fontes lachrymarum, siquidem merear dignè iusteq; pœnitere, & delere, quæ contra me est, accusationem. Sed non attendas Domine labijs macularis, & linguæ iniquè locutæ, sed pœnitentiæ & afflictiõi & lacbrymis amaris, & dolori cordis & animæ, & miserere mihi, ac resuscita me de luto putredinis, quia eius putredo suffocauit me. Hei mihi, quia margarita in aurea corona ornatus, nunc in luto proiectus sum. Hei mihi, quia diuinum sal in stercore iacet. Sed quanta flumina lachrymarum delebunt corda humilitatis meæ? Iam incipiam loqui ad Deum. Quare eleuans allisisti me? Sicut enim exaltasti me à sapientiæ tuæ uerbo doctrinæ, sic profundo quod feci existimo me hærere. Non enim iniquè egissem, nisi abstulisses à me manum tuam. Sed tu Domine bonus, omnia benignè uis agi, ego uerò insipiens insipienter cecidi. Sed quare Domine per sanctum Dauid conclusisti os meū? Nunquid ego primus peccaui? aut ego primus cecidi? quia sic repulisti me desolatum & desertum, & expoliasti me sanctis tuis, & confusus es me narrare iustitias tuas? Quis enim natus non peccauit? aut quis super terram conuersatus non iniquè egit, quoniam sic me repulisti? Prior ipse Dauid qui cõclusit os meum, nimium peccauit in cõspectu tuo: postquàm uerò pœnituit, receptibilis factus est tibi. Nec non & sanctus Petrus, columna ueritatis *Matth. 26.*

dum

dum cecidisset, eaudē passionē amarissimis lachrymis diluit, interficiens peccatum & serpentis uenenum depurgauit, & non remansit in eo. Sed illi quidem secuudum dispensationē meruerunt, hæc uerò ut compleantur prædictum est. Væ aūt mihi, quia pessimè rui. Væ mihi, quia in his malè incidi. Sed nunc deprecor te Domine, quia peiora perpessus sum. Reuoca me Dñe, quia in ruina sum pessima. Da mihi bouum doctorē spiritū sanctū, ut non factus eiicius habitatio dæmoniaca efficiar, sed conculcē qui me conculcauit diabolum, & superatis eius artibus restituar rursum ad salutem antiquā. Ne memor sis malorum deprecatoris, qui aliquando tibi sacerdotium ministraui. Ne memineris malorum qui iniqua respondi. Nunc uos uniuersi qui uidetis uulnus meum, timete & euigilate ne obdormiatis, & in talibus incidatis, sed uenite in id ipsum qui eundē modū habetis pietatis, & cougregemur, & conscindamus corda nostra, & prouocemus flumina lachrymarum: siquidem bis fluentibus super terrā remissio peccatorum erit, & pœna effugatur, & tormēta. Doleo in anima mea, ô amici mei, quia de summo cecidi. Cecidi & cōfractus sum, & non est in me sanitas. Doleant super me angeli, quia pessimè rui. Doleāt super me coronæ sanctorū, quia separatus sum à bona cōgregatione eorū. Sanctus Aaron doleat super me sacerdotiū suū. Doleat sancta Ecclesia, quia malè corrui. Doleat super me omnis homo, quia pessimè uulneratus sum. Video enim super me nubem obumbrantē, & solē abscondentē radios suos. Sed nunc cognouistis oēs, maceriā posuit ori meo sanctus Dauid. Coactus sum à sanctis episcopis in doctrinæ uerba prorumpere, & accepto codice Psalmorū orans aperui, & ascendit mihi eloquiū illud quod confundor dicere, eloqui cōpellor: Peccatori aūt dixit Deus, Quare tu enarras iusticias meas, & assumis testamentū meum per os tuū? Sed plangite me, & uulnerate amaro fletu. Plangite me mortuū. Plangite me qui Iudæis assimilatus sum. Quæ eñ illis per Prophetā dicebant, rectè iam mihi similiter sonuerunt. Quid igitur faciā multis circumdatus malis? Hei mihi mors quare tardas? scilicet ut maligneris mihi. O diabole quid fecisti mihi? Quomodo uulnerasti me? Putas'ne profuit tibi ruina mea? An putas quod tu requiescas, dum ego punior tormentis? Quis annunciabit mihi si deletum est peccatum meum? si fugi pœnas quas timui? Quis annunciabit mihi si cum sanctis iterum adhærebo? Vos ô sancti, quoniam non mereor horum nuncij uocem audire, sed ausus pessima peiores minas Euangeliorum percepi. Hei mihi sinus Abrahæ quo carui. Hei mihi quia communicaui cōdemnationi diuitis in loco pessimo, & siti in loco amaro & pleno doloris. Hei mihi pater Abrahā deprecare pro me, ne de sinibus tuis aliener, quos ualde cupiui, nec condignè quidem, propter ingens peccatum meum. Sed Domine procido tibi, miserere mihi nimiū ululanti, qui multū pœnitui, qui multas lachrymas super terram effudi, super quem luxit omnis creatura. Vt quid destruxi maceriam meam, & exterminauit me aper de sylua, & singularis ferus depascitur me? Libera me à leone rugiente. Deprecatur te plebs uniuersa sanctorum propter inutilem. Obsecrat te Domine omnis angelorum chorus propter me qui pessima cōsummaui, ut miserearis super ouē quæ errauit, & lupi rapina facta est mihi. Domine protege me de ore ipsius, ne facias me fieri sacrificium peccati, sed supermitte spiritum tuum sanctū, ut igneo respectu repellat à me diabolum spinosum, & reducat ad tuam sapientiam, & deleatur quæ cōtra me est cautio peccati, ut demoretur ad uesperum planctus meus, & uesperā in matutinū recipiam. Conscindatur saccus meus, & ueniat mihi lætitia, & meæ exultationes, & recipiar rursus in gaudium Dei mei, & merear regnum eius orationibus sanctorum, & petitione cōdolentis mihi Ecclesiæ: quia tibi est gloria cū patre & spiritu sancto in secula seculorum. Amen.

Apostrophe ad spectatores.

APOLOGETICVS PAMPHILI MARTYRIS PRO ORIGENE, INTERPRETE RVFINO.

IN APOLOGETICVM SANCTI PAMPHILI MARTYris pro Origene, Rufini Præfatio ad Macarium.

COGNOSCENDAE *ueritatis amore permotus ô uir desideriorum Macari, iniungis mihi rem quæ tibi agnitæ ueritatis gratiam conferat, mihi tamen non dubito quin offensam maximam comparet eorum, qui se læsos putant ab eo qui de Origine non aliquid malè senserit. Et quamuis non meam de eo sententiam, sed sancti martyris Pamphili sciscitatus sis, & librum eius quem pro Origene in Græco scripsisse traditur, transferri tibi poposceris in Latinum: tamen non dubito futuros qui & in eo læsos se putent, si nos aliquid pro eo uel alieno sermone dicamus. Quos tamen & ipsos deprecamur, nihil præsumpto uel præiudicato animo agere:*

mo agere: sed quoniam ad iudicium Dei uenturi sumus, non refugiant scire quod uerum est: ne fortè ignorantes delinquant, considerantes quia falsis criminationibus percutere fratrum infirmorum conscientias, in Christum peccare est. Et ideo non accommodent criminatoribus aurem suam, nec ab alio discant alterius fidem, maximè cum certàm experiri sit copia, & oris sui confessio quid uel qualiter unusquisq; credat ostendat. Sic enim scriptũ est, Quia corde creditur ad iustitiam, oris autem confessio fit ad salutem: et, Ex uerbis suis unusquisque iustificabitur, & ex uerbis suis cõdemnabitur. Qualiter ergo sentiat Origenes de singulis, tenor libelli huius edoceat. De his autem quæ apud eum contraria sibi inueniuntur, quid causæ sit, in ultimo breui addita assertione docuimus. Nos autem sicut traditum est nobis à sanctis patribus, retinemus quòd sancta trinitas coæterna sit, & unius naturæ uniusq; uirtutis atque substantiæ: & quòd filius Dei in nouissimo tempore homo factus est, & pro peccatis nostris passus est, & in ea ipsa carne in qua passus est resurrexit à mortuis, propter quod & resurrectionis spem humano generi tribuit. Carnis uerò resurrectionem non per aliquas præstigias sicut nonnulli calumniantur dicimus: sed hanc ipsam carnem in qua nunc uiuimus resurrecturam credimus, non aliam pro alia, nec corpus aliud quàm huius carnis dicimus. Siue ergo corpus resurrecturum dicimus, secundum Apostolum dicimus, hoc enim nomine usus est ille: siue carnem dicimus, secundum traditionem Symboli confitemur. Stulta enim adinuentio calumniæ est, corpus humanum aliud putare esse quàm carnem. Siue ergo caro secundum communem fidem, siue corpus secundum Apostolum dicitur quod resurget, ita credendum est sicut Apostolus definiuit, quia quod resurget in uirtute, resurget & in gloria, & incorruptibile resurget & spiritale corpus, quia corruptione incorruptionem non possidebit. Saluis ergo his prærogatiuis futuri corporis uel carnis, resurrectio carnis credenda est integrè atque perfectè, ut & natura carnis eadem seruetur, & incorrupti ac spiritalis corporis status & gloria non infringatur. Sic enim scriptum est. Hæc in Hierosolymis in Ecclesia Dei à sancto sacerdote eius Ioanne prædicantur, hæc nos cum ipso & dicimus, & tenemus. Si quis præter hæc uel credit, uel docet, uel à nobis aliter credi quàm exposuimus putat, anathema sit. Nostræ ergo fidei documentum si quis habere uult, habeat ex his. Siquidem aut legimus, aut huius fidei nostræ facimus rationem, secundum Apostolum probantes omnia, quod bonum est tenentes, ab omni specie mala nos abstinentes: & si qui hanc regulam sequuntur, pax super illos & super Israel Dei. Amen. Rom. 10.



NIHIL mirum fratres uidemini esse perpessi, quòd ita uos Origenis subterfugit intellectus, ut uos quoq; existimens de illo quod & alij nonnulli: qui siue per imperitiam sui quia non ualent sensus eius altitudinem contueri, siue prauitate mentis qua studium gerũt non solũ dicta eius incusare, uerũ etiam aduersos eos qui hæc legunt hostiles inimicitias sumere, tam pertinaciter id agentes, ut nulla prorsus uenia eos dignos haberi putent, ne ea quidem quæ impertiri solet (uerbi gratia) his qui Græcorum secularium libros, uel nonnunquam etiam hæreticorum percontandi atq; cognoscendi studio decurrunt: sibi solis scilicet concedi debere peritiam probandi sermonis putant, ut si quid ab aliquo dictum est retinere sciant, ab omni specie mala abstinere se nouerint. Ab his uerò qui Origenis libros legunt, istud penitus exclusum putant esse mandatum, quo probabiles iubentur effici trapezitæ, scientes quod bonum est retinere, ab omni autem se specie mala abstinere: sed tantummodo si legere libros illius uisus fuerit, statim ab his hæreticorũ perfundatur infamia. Deniq; cum multis huius uitæ & religiosis proposito uiris, in quibus nihil prorsus culpæ inueniunt, inimicitias propter hoc solum habent si eorum studia circa memorati uiri libros propensius esse perspexerint, inuidiosius etiam ista fingentes, quòd ab his in loco sanctorum apostolorum uel prophetarum tam ipse quàm dicta eius habeantur. Sed de hoc certum non habeo utrùm calumniandi uoto tantummodo ista iactitent, an & uerè ab aliquibus simplicioribus & propensiore affectu diligentibus uirum, aliquando fortassis tale aliquid audierint. Nos tamen perspectis frequenter his quæ ab eo cum magno timore Dei & cum omni humilitate dicuntur, cùm ueniam petit pro his quæ per nimiam discussionem & per multam scrutationem scripturarum animo disputantis occurrunt: quæ cùm exponit, frequenter addere solet, & profiteri se non hæc quasi definitiua pronunciare sententia, nec statuto dogmate terminare, sed inquirere pro uiribus, & sensum discutere scripturarum, nec tamen profiteri quòd integrè perfecteq; comprehenderit, suspicari magis se de quamplurimis dicens, nec tamen certum esse quia in omnibus quod perfectum est & integrum assecutus sit. Sed

De Zoilis quibusdã qui Origenis doctrinã, non à se intellectã, reprehendebant.

1. Thess. 5.

Exempla passim occurrunt in libris περὶ ἀρχῶν.

sit. Sed & nonnunquam inuenimus eum de multis hæresibus profitentem, in quibus ea quidē quæ in quæstionē ueniunt mouet, nec tamen eorū absolutiones adiungit, sed cū omni humilitate, & ueritatem non erubescit fateri sibi non liquere. Audiuimus etiam illud ab eo frequēter intexi, quod hodie ne isti quidem imperitissimi omnium obtrectatores eius dicere dedignantur, ut si quis melius de his locis quæ ille disseruit, dixerit, uel exposuerit, illi potius qui rectius dixerit quàm sibi esse auscultandum. Præterea comprehendimus eum nonnunquam diuersas expositiones eisdem capitulis facere: & cū omni reuerentia, quasi qui sciat se de sanctis scripturis dicere, cùm multa quæ sibi occurrerunt exposuerit, præcipit his qui legunt probare de singulis quæ dixerit, & quod rectius prudēs lector iudicauerit, obtinere: profectò quia nec ipsum latebat quòd non omnia quæ mouerat, uel discusserat, probabilia uel fixa haberi deberent, pro eo quòd multa mystica in scripturis sanctis, & in secreto recondita esse credantur. Illud deniq; eius si intentius aduertamus, q̄ integrè & catholicè de omnibus tractantibus suis in præfatione ipsorum librorū quos in Genesim scribit, protestatus est, omnem eius sensum ex hoc facilè cognoscemus. ORIG. Nisi omnimodo pigri essemus, ac desides ne ad inquirendū quidem accedere Domino & Saluatore nostro ad hoc nos prouocante, profectò reuocassemus pedem, considerantes quòd longè simus ab ea magnitudine spiritalis intelligentiæ, quæ de tam magnis rebus inuestigari debeat intellectus. PAMP. Et paulo pòst ait. ORIG. Sicui uerò in disceptatione profundum aliquid occurrerit, de hoc dicendum quidem est, sed nō cum omni affirmatione. Hoc enim aut temerarij hominis est, eius qui sensum humanæ infirmitatis perdiderit, oblitusq; sui sit: aut certè perfectorum uirorum, & eorum qui cōfidenter se sciant ab ipso Domino Iesu didicisse, id est à uerbo ueritatis, & ab ipsa sapientia per quam omnia facta sunt, agnouisse: uel eorum qui diuina responsa ingressi turbinem & caliginem ubi ipse Deus est, coelitus acceperūt, in quod uix ille Moyses ingressus uel intelligere talia potuit uel proferre. Nos uerò pro eo solo quod mediocriter licet, credimus tamen Dño Iesu Christo, & eius gloriamur esse discipuli, nec tamen audemus dicere quòd facie ad faciē ab ipso traditā suscepimus intelligentiam eorum quæ in diuinis libris referuntur: quæ quidē certus sum quòd ne ipse quidem mundus pro uirtute ac maiestate sensuū capere potest. Propter quod pronunciare quidē de his quæ dicimus, sicut Apostoli potuerūt non audemus: in eo aūt gratias agimus, quòd cū multi imperitiam suā nesciant, & motus suos incompositos & inordinatos, interdū euā & ineptos ac fabulosos, eum omni intentione sicut sibi uidetur quasi uerissima assertione annuncient, nos de rebus magnis & his quæ supra nos sunt, ignorantiam nostram non ignoramus. PAMP. Cùm ergo hæc eum de se dicere audiamus, & huiusmodi mente ac uoto quæ dicit asserere, miramur in tantū temeritatis aliquos esse prouectos, ut qui se ita humiliat & iudicat, astruant quòd ab alijs dicta eius uel libri pro sermonibus apostolicis uel dictis propheticis habeantur, aut quòd ille ipse uel prophetis uel Apostolis ab aliquo cōparetur. Et quidem quòd & honore presbyterij in Ecclesia præditus fuerit, & uitam abstinentissimā egerit & ualde philosophicam, quodq; puræ religiōis obseruauerit disciplinam, & præ cæteris uerbo Dei & doctrinę operā dederit, dubium non est & ex his quæ ad nos laboris & studij eius certissima designant indicia: præcipuè uerò per eos tractatus, quos penè quotidie in Ecclesia habebat ex tempore, quos & describentes notarij ad monimentū posteritatis tradebant. Consequens igitur erat, ex his omnibus laborū & studiorū suorum testimonijs amplecti talē uirū: & neq; defensionis studio plus dare ei meriti quàm mensura deposcit, neq; rursus obtrectandi uitio facilè condēnare, & alienum ab ecclesiastica doctrina temerè pronunciare: cùm utrūq; istud præcipitiū prouideus antè diuinus sermo prohibuerit dicens: Non sit in te mensura maior, neq; mensura minor. Abominabile est enim in conspectu Dñi utrūq;. Vnicuiq; enim prout dignū est retribuere, iustitiæ propriū est. Propter quod & mensura integra, & pondus æquale acceptabile est apud Deum, non hoc quod mentiū ueritatē, per quod uel plus donatur rebus q̄ merita deposcunt, uel subtrahitur meritis quod debetur. Quanto rectius agerent obtrectatores isti, si absq; ulla animi præuentione cum omni religione ueritatis, quam omnibus proximis nostris cum charitate iubemur expendere, intelligerent & ipsum unū de proximis esse quibus charitatem ex mandato debemus, & assumptos libros eius legerēt cū ea uenia, quā ipse in præfationibus suis deposcit, sicubi uenia dignū aliquid inuenirent. Nūc uerò è contrario uideat eos maledictis quidem probrisq; non parcere: eos uerò qui scripturarū intelligendarū secundū mandatū Domini & saluatoris nostri studiū gerūt, à lectione librorū eius deterrere, qualibet alia etiā inepta nihil profutura q̄ illius cōmentarios legi debere affirmantes. In quibus sæpe etiā ridiculi aliquid pati solent. Nam ut eorū contentiosa præsumptio, uel ut uerius dicam præiudicatrix uæsania facilius declaretur, accidere solet uel casu, uel interdum studio, ut nomine in codice non prætitulato legatur aliquid ipsius in auribus obtrectatorum quasi alterius tractatoris. Quod tam diu placet & laudatur, atq; omni admiratione habetur, quā diu nomen non fuerit indicatum.

Ex Origenis in Genesin præfatione.

Ergo licet ἀνίαχεν.

Agnitio sui, prudentiæ argumentū est.

Origenis uita & officium.

Patrum memoria quibusdam idipsum accidit, cùm incidissent in libros D. M. L. sine nominis ipsius præfatione editos.

indicatum. At ubi Origenis cognita fuerint esse quæ placebant, statim displicent, statim hæretica esse dicuntur: & ea, quæ paulo antè ad cœlum usq; ferebantur, ijsdē uocibus eadēq; lingua usq; ad inferos demerguntur. Præterea etiam illud est inuenire, quod nunnunquam tales sunt accusatores eius, qui nec Græcam nouerint linguam: alij omni modo imperiti: nonnulli etiam si aliquid uidentur habere peritiæ, non tamen etiā id studij habuisse inueniuntur, ut libris eius operam dederint: aut si acciderit, ut etiam legerint, non continuò etiam tantæ eruditionis fuerint, ut altitudinem sensus eius assequi quiuerint, quo ea quæ ille diuerso prospectu pro locis & causis differere solet, aduertere ualuerint. Multos inuenias, quos si interroges, in quibus libris, aut in quibus locis dicta sint hæc quæ arguunt, confiteantur se quidem nescire ea, de quibus affirmat, nec legisse unquam, audisse autē alios dicentes. Ex quo cuiuis plena ridiculi sententia eorum uidebitur, cùm de his iudicant, atq; ea condemnant, quæ nec discere quidē prius aut nosse potuerūt. In alios uerò noui furoris morbus & inauditæ cladis incessit insania: cùm tam multa eius uolumina referta totius utilitatis & instructionis habeantur, & satis rara & per pauca fortè loca sint, in quibus uel imperitiores quiq;, uel (quod uerius) maleuoli posse sibi uideantur offendi: omnia quidem illa quæ & catholica, & ad ædificationem animæ, atq; sententiæ instructionem etiam ipsi apta fatentur, omittunt & negligunt, nec aliquid inde unde possunt & debent, proficere uolunt: ea uerò sola, quæ ad calumniam proficiunt, summo studio ediscunt: ut qui boni nihil unquam fortè didicerint, hæc quæ ipsi non esse bona dicunt apprimè memoriæ retinenda commendent: quo uidelicet promptius ea proferentes exercitatius ualeant concinnare calumnias. Aliud quoq; est genus hominum fœdum sanè & turpe quantum ad probitatem pertinet morum, sed ad calumniandum uehementius, & tetrius ad incusandū, quos Græci Phagolœdoros appellarunt: qui summum quidem studium, sed & satis intentam operam libris eius dederunt, ita ut & magistro eo in omnibus uterentur, & se ei tanq̃ speciales discipulos manciparent. sed ubi ad id loci uentum est, ut iam se magistros malint quàm discipulos nominari, ubi auditoris plausus sectari cœptus est, ibi si fortè aliquis audientiū quæ laudantur Origenis esse obmurmurauerit, ne uel laude cedant magistro uel culpæ indicio, alienū esse Origenem continuò ꝓtestantur, nihil sibi cum illius doctrina cōmune esse confirmāt. Anathema quoq; dicere eum non dubitant improbè, & inferre maledicta nō parcunt: ne illū quidē apostolicum sermonem uerentes quo designat, quia maledici regnum Dei nō possidebunt. In tātum autem horū, de quibus diximus, ꝓgressa malitia est, ut quidā etiā conscribere aduersus eū ausi sint, & libellis editis derogare ei uiro, qui per tot annos magister Ecclesiæ fuit, qui in Ecclesia senuit, qui aduersus eas hæreses, quæ illo tempore Ecclesiam impugnabant, ita cōstanter, ita fortiter dimicauit, ut omnia eorum diabolicæ machinationis fundamenta subuerterit, non studiorum laborem, non continentiæ, non institutionis, non humilitatis, quæ supra cæteras omnes uirtutes eius maximam gratiam continet, non illud certè considerantes, quòd presbyterij dignitate in Ecclesia honoratus est. Quæ si omnia ad reuocandam linguam, cōprimendūq; sermonem sufficere non possunt, illud saltem contemplari debuerant, quantam irridendi materiā gentilibus, quantā hæreticis tribuant, cùm eos quos assertores Christiani dogmatis & defensores putabant, confutari nunc uideant, & repelli à proprijs, & uelut ciuili bello gaudeant impugnatum, quem ipsi hostiliter impugnare nō poterant. Quoniam ergo quāplurimi ex simplicioribus quibusq; fratribus à suprà dictis lædunt̃, non solùm ut de ipso malè sentiant, sed etiam de his, qui studio scientiæ & intelligendarū scripturarū, inter cæteros etiā libros ipsius scripta conspiciunt, ita ut uos quoq; ipsi in dubium ueneritis, ne fortè multitudini uel auctoritati calumniatorum fides debeat adhiberi de his, quæ passim & sine respectu diffamant̃: uisum nobis est, primò quidem curare suspicionem uestram, simul etiam per occasionē uestri omniū qui ei obtrectant confutare calumnias. Quod ita nobis ꝓsequi rectius uisum est, ut nō nostris uerbis & assertionibus defensionē paremus, sed ex suis ꝓprijs uocibus, quibus ipse aliena hęc esse quæ isti obijciunt proprio sermone testatur, id est, omne quicquid præter fidem catholicā prædicat̃: quia si nostris uerbis hæc asserere uelimus, suspiciosum uideri fortè possit, eo quòd nos amore si quid ipse prauè senserit celauerimus. Vbi autem eius ipsius qui accusatur uocibus, & ad omnes obiectiones accusatorum suis uerbis eum non nostra assertione defendimus, quę ultrà relinqui potest criminatoribus occasio, saltē his, qui non ueri studio, sed uelut libidine quadam culpandi semper agitantur? Et quoniam de eo nūc sermo est, qui utiq; apud homines defunctus est, quid apud homines iudices pro defuncto fortius & firmius ualere debet, quàm & literæ, & scripta defuncti? Incipientes igitur indicijs scriptorum suorum ostendere quid de singulis senserit, ex his præcipuè libris testimonia congregabimus, quos accusatores eius quàm maximè criminantur, id est, quos per spacium & quietem in secreto conscripsit: hos enim asserunt maximè à prædicatione Ecclesiastica discrepare: ex his præcipuè libris, quos περὶ ἀρχῶν attitulauit, in quibus quāplurima à calumniatoribus incusant̃. In his ergo ipsis, inter principia

Phagolœdori Sycophantæ.

Origenes magister Ecclesiæ fuit.

quali expositione fidei usus sit, proferemus: tum inde & ex his quæ sparsim uel per ipsos libros uel cæteros sensit, assignabimus eum prædicationem apostolicam custodisse. Est ergo lectio ex primo περὶ ἀρχῶν, quam promisimus, hæc. ORIG. Sicut enim multis apud Græcos & Barbaros pollicentibus ueritatem desueuimus apud omnes eam quærere, qui eam falsis opinionibus asserebant, posteaquam credidimus filium esse Dei Christum, & ab ipso nobis hanc discendam esse persuasimus: ita cùm multi sint, qui se putent sentire quæ Christi sunt, & nonnulli eorum diuersa à prioribus sentiant, seruetur uerò Ecclesiastica prædicatio per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & usq; ad præsens in Ecclesiis permanens, illa sola credenda est ueritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica traditione discordat.

Veritatis regula.

Illud tamen scire oportet, quoniã sancti apostoli fidem Christi prædicantes, de quibusdam quidem quæcunq; necessaria crediderũt omnibus credentibus, etiam his, qui pigriores erga inquisitionem diuinæ scientiæ uidebant, manifestissimè tradiderunt, rationem scilicet assertionis eorum relinquentes ab his inquirendam, qui spiritus dona excellentia, & præcipuè sermonis sapientiæ & scientiæ per ipsum spiritũ sanctum percipere merebantur. De aliis uerò dixerunt quidem quia sint, quomodo autem & unde sint siluerunt: profectò ut studiosiores quiq; ex posteris suis amatores sapientiæ & sciẽtiæ exercitium habere possent, in quo ingenii sui fructũ ostendere ualerent, hi uidelicet, qui dignos se & capaces sapientiæ præpararent. Species uerò eorum, quæ per prædicationem apostolicam manifestè traduntur, istæ sunt. Primò quòd unus est Deus qui omnia creauit, atq; composuit, quiq; ex nihilo esse fecit uniuersa, Deus à prima creatura & conditione mundi omnium iustorum, Deus Adam, Abel, Seth, Enos, Enoch, Noe, Sem, Abraham, Isaac, Iacob, duodecim Patriarcharum, Moysi & Prophetarũ: & quòd hic Deus in nouissimis diebus sicut per prophetas suos antè promiserat, misit Dominum Iesum Christum, primò quidem uocaturum Israel, secundò uerò etiam gentes post perfidiam populi Israel.

De Deo.

Hic Deus iustus & bonus pater Domini nostri Iesu Christi legem & prophetas & euangelia ipse dedit, qui & apostolorum Deus est, & ueteris ac noui Testamenti. Tum deinde quòd Iesus Christus ipse qui uenit, ante omnem creaturã natus ex patre est. Qui cùm in omnium conditione patri ministrasset, per ipsum namq; omnia facta sunt, nouissimis temporibus seipsum exinaniens homo factus est, incarnatus est cùm Deus esset, & homo factus mansit quod Deus erat.

Philip. 2.

Corpus assumpsit nostro corpori simile, eo solo differens quòd natum ex uirgine, & spiritu sancto est.

Luc. 1.

Et quoniam hic Iesus Christus natus & passus est in ueritate, & non per imaginem cõmuni hac morte uerè mortuus: uerè enim à mortuis resurrexit, & post resurrectionem conuersatus est cum discipulis suis & assumptus est. Tum deinde honore ac dignitate patri ac filio sociatum tradiderunt Spiritum sanctum. In hoc non iam manifestè discernitur utrùm natus sit an innatus. PAMP. Qui de nato uel innato requirit, sine dubio creaturæ in eo nullam habet opinionem, alioquin & hoc adduxisset ad inquisitionem. Et adiungit Origenes: Vel filius etiam ipse Dei habendus sit, nec'ne. ORIG. Sed inquirenda iam ista pro uiribus sunt de sancta scriptura, & sagaci perquisitione inuestiganda. Sanè quòd iste spiritus sanctus unumquemq; sanctorum uel prophetarum, uel apostolorum inspirauit, & non alius spiritus in ueteribus, alius uerò in his, qui in aduẽtu Christi inspirati fuerit, manifestissimè in Ecclesiis prædicatur.

Vnus & idem spiritus S. in Prophetis & Apostolis.

Post hæc iam quòd anima substantiam uitamq; habens propriam cùm ex hoc mundo discesserit, & pro suis meritis dispensabitur siue æternæ uitæ ac beatitudinis hæreditate potitura, si hoc ei sua gesta præstiterint: siue æterno igni ac suppliciis mancipanda, si in hæc eam scelerum culpa detorserit.

De Anima.

Sed & quia erit tempus resurrectionis mortuorum, cùm corpus hoc quod in corruptione seminatur, surget in incorruptione: & quod seminatur in ignominia, surget in gloria. Est & illud definitũ in Ecclesiastica prædicatione, omnem animam esse rationabilem, liberi arbitrii & uoluntatis, esse quoq; certamen aduersus diabolum & angelos eius contrariasq; uirtutes, ex eo quòd illi peccatis eam onerare contendant. Nos uerò si rectè consulteq; uiuamus ab huiuscemodi onere exuere nos conemur. Vnde & consequens est intelligere, non nos necessitati esse subiectos, ut omni modo etiã si nolimus uel bona uel mala agere cogamur. Si enim nostri arbitrii sumus, impugnare fortasse nos possunt aliquę uirtutes ad peccatum, & alię iuuare ad salutem, nõ tamen necessitate cogimur uel rectè agere uel malè. Quod fieri arbitrantur, qui stellarum cursus & motus causam dicunt humanorum esse gestorum, non eorum, quę extra arbitrii libertatem accidunt, sed eorum, quę in nostra sunt posita potestate. De anima uerò, utrùm ex semine traducis ducatur, ita ut ratio ipsius uel substantia inserta ipsis corporalibus seminibus habeatur: an uerò aliud initium habeat, & hoc ipsum initium si genitum est, an non genitum, uel certè si extrinsecus corpori indi tur, nec'ne: non satis manifesta pręedicatione distinguitur.

De Diabolis.

De diabolo & angelis eius contrariisq; uirtutibus Ecclesiastica pręedicatio docuit, quoniam sint quidem hęc: quę autem sint, uel quomodo sint, non satis clarè exposuit. Apud plurimos tamen ista habet opinio, quòd angelus fuerit iste diabolus, & apostata effectus quãplurimos angelorũ secũ declinare persuaserit,

qui &

qui & nunc usq; angeli ipsius nuncupentur. Est præterea & illud in Ecclesiastica prædicatione, quòd mundus iste sit factus, & à certo tẽpore cœperit, & sit pro ipsa sui corruptione soluendus: quid tamen ante hunc mundum fuerit, aut quid post hunc mundum erit, iam non pro manifesto multis innotuit. Non enim euidenter de his in Ecclesiastica prædicatione sermo profert. Tum deinde quòd per spiritum Dei scripturæ conscriptæ sint, & sensum habeant non eum solũ qui in manifesto est, sed & alium quendam latentem quãplurimos. Formæ enim sunt hæc, quæ scripta sunt sacramentorum quorundam, & diuinarum rerum imagines: de quo totius Ecclesiæ unus est sensus, esse quidem omnem legem spiritalem, non tamen ea quæ spirat lex esse omnibus nota, nisi his solis, quibus gratia sancti spiritus in uerbo sapientiæ ac scientiæ condonatur. PAMP. Et post pauca addit. ORIG. Est etiam illud in Ecclesiastica prædicatione, esse angelos Dei quosdam & uirtutes bonas, qui ei ministrarent ad salutem hominum consummandam: sed quando isti creati sint, aut quomodo, non satis in manifesto distinguitur. De sole autem & luna & stellis, utrùm animantia sint, an exanima, manifestè non traditur. Oportet igitur uelut elementis & fundamentis huiusmodi uti, secundum mandatum quod dicit, Illuminate uobis lumen scientiæ, eum qui cupit seriem quandam & corpus ex horum omnium ratione conficere, ut manifestis & necessarijs assertionibus de singulis quibusq; quid sit in uero rimetur, & unum ut diximus corpus efficiat exẽplis & affirmationibus, uel his quas in sanctis scripturis inuenerit, uel quas ex consequentiæ ipsius indagine, ac recti tenore repererit. PAMPHILVS. Hæc quidem in principio primi libri περὶ ἀρχῶν disseruit, ut ostenderet, quæ sint illa, quæ manifestè in Ecclesiastica prædicatione tradita sunt, & quæ sint, quæ non apertè definiuntur. De quibus singulis secundum eam diuisionem quam suprà ostendit, sparsim disputat. In reliquo uerò corpore librorum ea quidem, quæ ex definito prædicari ab Ecclesia suprà docuit, omnibus adhibitis probamentis, ex scripturis sanctis manifestius & constantius asserit. De his uerò, de quibus ostendit non manifestè, neq; ex definito in Ecclesia prędicari, opinionibus magis & his sensibus qui disputanti & tractanti de talibus occurrere potuerunt, quàm certis aliquibus ac definitis assertionibus utitur, id est, discutiens & pertractans potius quàm affirmans. In omnibus tamen locis sermonis sui meminit eius, quem suprà exposuimus, cùm ait illam solam recipiendam & credendam esse ueritatem, quæ in nullo apostolicis & ecclesiasticis dogmatibus aduersatur: & non solùm in his libris, quorum suprà fecimus mentionem, sed & in omnibus, quæ de scripturis exponit, hac sententia uti solet, & in his pręcipuè, in quibus plures unius capituli interpretationes exponit, hoc asserens, se quidem ne quid quod dici posset, omitteret, plura uel diuersa prout sentire potuit protulisse, illud autem debere teneri, quod apostolicus & ecclesiasticus lector probaret. Hoc idem facit etiam cùm hæreticorum discutit sectas: quibus omnibus confutatis atq; uictis unam solam eam quam suprà exposuit catholicæ ueritatis sententiam tenet. De quibus singulis qualiter responderit hæreticis, & quomodo uniuersa eorum dogmata destruens, ipse semper apostolicam confirmauerit fidem, si uelimus omnes sententias eius congregare, & longum satis est, & erit tam nobis qui scribimus onerosum quàm legentibus tædiosum: sed sufficit pauca proferre, in quibus omnium profectò facilè cognoscentur indicia. Neq; enim contra Domini sententiam sentiendum est, ut qui in paucis inuenitur fidelis, non etiam in multis & haberi debeat fidelis & credi. Primùm ergo ex eius libris ponemus exemplum, quod illi superiori coueniat, ex eo libro, quem in epistolam Pauli Apostoli ad Titum scripsit, de eo capitulo, in quo dicit Apostolus: Hæreticum hominem post trinam correptionem deuita, scięsq; quia peruersus est, & peccat, qui est à semetipso damnatus. De quo dicit, qualis sit qui hæreticus, & qualis sit qui catholicus est & ecclesiasticus. ORIG.

Nomen hæresis quantum ego deprehendere potui etiam in epistola Pauli Apostoli ad Corinthios designatur hoc modo: Oportet enim & hæreses esse, ut probati manifesti fiant, inter uos. Et iterum ad Galatas, inter opera carnis hæreseos quoq; nomen adscribitur, ut ait: Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immundicia, impudicitia, idololatria, ueneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, discordiæ, hęreses, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ & prædixi uobis, quoniam qui talia agunt, regnũ Dei non possidebunt. Per quæ cognoscimus, quoniam sicut hi, qui fornicationibus & immunditijs, atque impudicitijs, & idolorum cultibus maculati sunt, regnum Dei non possidebunt, ita & hi, qui in hæresim declinauerint. Neq; enim putandum est tanti Apostoli tam absolutam sententiam posse ullo genere uacillare. Apostolus enim est omnium Ecclesiarum Christi, non ab homine, neque per hominem, sed per Iesum Christum & Deum patrem electus. Propterea ergo secundum auctoritatem sententię ipsius oportet nos sicut reliqua mala quę numerauerat, ita nomen hęresis deuitare, neq; cum talibus orationis societate misceri. PAMP. Et post hęc paucis quibusdã per medium insertis adiecit. ORIG. Quid uerò sit hęreticus homo, pro uiribus nostris secundum quod sentire possimus, describamus. Omnis qui se Christo credere profitetur, & ta-

De Mundo.
Scriptura diuina.
Angeli boni.
Sydera.
Sapien. 6.
Omnia probate, & quæ bona sunt tenete.
1. Theß. 5.
Tit. 3.
De Heresi.
1. Cor. 11.
Galat. 5.
Galat. 1.
Hereticus quis sit.

men alium Deum legis & prophetarum, alium euangeliorum Deum dicit, & patrem Domini nostri Iesu Christi non eum dicit esse, qui à lege & prophetis prędicatur, sed alium nescio quem ignotum omnibus atq; omnibus inauditū, huiusmodi homines hæreticos designamus, quã liberuatijs ac diuersis & fabulosis concinnent ista figmenta, sicut sectatores Marcionis & Valentini & Basilidis, & hi, qui se Eutychianos appellant. Sed & Appelles licet non omnibus modis Dei esse deneget legem & prophetas, tamen & ipse hæreticus designatur, quoniam Deū qui hunc mundum condidit, ad gloriam alterius ingeniti & boni Dei eum construxisse pronūciat: illum autem ingenitum Deum in consummatione seculi misisse Iesum Christum ad emēdationem mundi, rogatum ab eo Deo, qui eum fecerat, ut mitteret filium suum ad mundi sui correptionem. Et si quidem hic solummodo qui de Deo patre aliter sentit quàm regula pietatis exposcit, hæreticus habendus esset, sufficeret utiq; quod superius dictū est. Sed nunc unum atq; idem credendū est etiam de eo qui de Dño nostro Iesu Christo falsi aliquid senserit, siue secundum eos, qui dicunt eum ex Ioseph & Maria natū, sicut sunt Ebionitæ, & Valentiniani, siue secundum eos, qui primogenitum eum negant, & totius creaturæ Deum & uerbum & sapientiā, Prouerb. 8. quæ est initium uiarum Dei, antecq; aliquid fieret ante secula fundatam, atq; ante omnes colles generatam, sed hominem eum solum dicentes: uel secundum eos qui Deum quidē cum fatentur, non tamen assumpsisse hominem, id est, animam corpusq; terrenum: qui sub specie quasi amplioris gloriæ Iesu Domino deferēdæ, omnia quæ ab eo gesta sunt, phātasticè magis quàm uerè gesta esse testantur: quiq; neq; de uirgine natum testantur, sed triginta annorum uirū eū apparuisse in Iudæa. Alij uerò ex uirgine quidem eum credunt esse primogenitum, sed putasse se magis uirginem peperisse, non tamen uerè peperisse confirmant. Lauisse quippe etiam uirginem putariuæ generationis asserunt sacramentum. Qui quomodo nō ab Ecclesia longè ponendi sunt, cùm phylargyriæ morbo languentes dogmata statuerunt, quibus ad suum nomen discipulos declinarent: Sed & eos, qui hominem dicunt Dñm Iesum præcognitum & prædestinatum, qui ante aduentum carnalem substantialiter & propriè nō extiterit, sed quod homo natus patris solam in se habuerit diuinitatem, ne ipsos quidem sine periculo Ecclesiæ numero sociari: sicut & illos superstitiosè magis quàm religiosè, qui ne uideātur Deos dicere, neq; rursum negare Saluatoris diuinitatem, unam eandemq; substantiā patris ac filij asseuerant, id est, duo ὑπόστασις Persona. quidem nomina secundum diuersitatem causarum recipientem, unā tamē ὑπόστασιν subsistere, id est, unam personam duobus nominibus subiacentem, qui Latinè Patripassiani appellant. Sed & sunt, qui spiritum sanctum alium quidem dicant esse, qui fuit in prophetis, aliū autē, qui fuit in apostolis Dñi nostri Iesu Christi: unum atq; idem delictum impietatis admittunt, quod illi qui quantum in se est naturam Deitatis secant & scindūt, dicentes unum legis, & alterū euangeliorum Deum. Sed & illi, qui non omnes humanas animas unius eiusdemq; dicunt esse substantiæ, sed diuersas naturas animarū, inter eos hęreticos numerandi sunt, qui iniquitatem in excelsum loquunt, atq; iniustinā iniquitatemq; eius accusant. Nec non & illi, qui liberi arbitrij potestatē ex animabus auferre nituntur, uelut pernicioso dogmate cōmuni humanæ uitæ & uirtuti continentiæ labē quandā inferre iudicandi sunt, ne humani propositi reputet bonum quid uel facere, uel dicere, uel sentire, ex quo ad contemptū aut negligentiā diuini iudicij mens humana formabit. Sit autem in ecclesiastico ordine enā de peccatorū supplicijs fides, & de his, qui præmia bonæ conuersationis & uitæ in regno Dñi iusto eius iudicio recepturi sunt. Si quis ergo horū aliquid quæ suprà exposuimus, cōmutare uel subuertere conatur, uelut peruersus, & à seipso damnatus secundum sententiā Apostoli, etiā à nobis præcepto obsequentibus eius, similiter habēdus est. Designat aūt ecclesiasticum uirū cū his omnibus quæ suprà exposuimus, 1. Cor. 15. etiam de mortuorū resurrectionē fides, de qua sanctus Apostolus Paulus ita pronunciat, quia si quis negat resurrectionē mortuorum, consequens est ut Christi resurrectionē neget. Habentur nihilominus in ecclesiastico ordine enā de diabolo rationes, & de omni eius exercitu, quòd agones quosdā & certamina aduersus omnes homines, præcipuè tamen aduersus eos, qui credunt in Dñm nostrū Iesum Christum, mouent: & quòd necessitatē quidē imponere peccādi per agones & certamina nō ualent, persuadere tamē & decipere ad subuersionem possunt eos, qui nō omni custodia sua corda præmuniunt. Habendū est aūt in Ecclesiasticis obseruationibus, quòd neq; hominū quis à Deo in perditionē traditus est, sed unusquisq; pereuntiū sua negligentia pereat & culpa, qui habens arbitrij libertatē, eligere quod bonum est & potuit & debuit. Quod etiā de ipso diabolo sentiendū est, qui in conspectu Dñi omnipotentis describitur restitisse: & deseruisse statū suū, in quo fuerat immaculatus: quia utiq; potuisset in hoc statu, in quo ab initio fuit, usq; in finē perseuerare si uoluisset. Designatus ut arbitror, nobis est prout potuimus, & descriptus quis & qualis esset hæreticus, & quæ uel in quibus eorū dogmata, falsæq; opiniones habeant, & quæ sit Ecclesiasticæ obseruantiæ puritas. PAMP. Et post pauca addidit hęc.

ORIG. Requisierunt sanè quidam, utrùm hæresim, an schismata oporteat uocari eos, qui Cata-

Cataphrygæ nominantur, obseruantes falsos prophetas, & dicentes: Non accedas ad me, quoniam mundus sum: non enim accipio uxorem, nec est sepulchrum patens guttur meum, sed sum Nazaræus Dei, non bibens uinum sicut illi. PAMP. Istæ uoces sunt eius, qui uelut hæreticus accusatur, & corruptio & perditio animarum, ab his qui nequaquam ostium ori suo & claustra labijs suis imponere à Propheta didicerunt. Quę quidem non in publico dicta sunt ab eo, id est, in communi Ecclesiæ auditorio, ne fortè putetur propter audientes fauorabilē aptasse sermonem: sed ex illis hæc libris protulimus, quos in secreto apud semetipsum nullo arbitrio intercedente dictabat. In quo attentius uos illud uolo cōsiderare quod dixit, Quia si quis horū aliqd cōmutauerit, hæreticus est, & peccat in subuersione positus, & à semetipso damnatus, secūdū Apostoli sententiā: cuius & nos auctoritati obsequentes eadē sentire debemus. Cùm ergo hęc ita se habeant, conueniēs arbitror interrogâre istos ipsos accusatores eius, si ipsi aliter ea quàm eius designatū uocibus est, uel de hæretico sentiunt, uel de catholico? Dicant ipsi quæ alia sunt Ecclesiastica dogmata, si hæc nō sunt quæ superius ab illo digesta sunt. Et quidē generaliter hęc de omnibus Ecclesiasticis dogmatib. ab illo dicta sunt: pergamus aūt & quæ specialiter de singulis, & maximè de principalibus rebus, de sancta ac beata Trinitate, id est, de patre & filio & spiritu sancto senserit, indicantes & pferentes in mediū ea, quæ in diuersis sui operis uoluminibus inserta mandauit, & ut ipsius sententia de maximis & diuinis rebus quæ fuerit ostendat̃, & duobus uel tribus uocū suarū testibus fiat omne uerbum defensionis eius. Indicat ergo quid de Deo patre omnipotente senserit in his ipsis libris, qui quàm maximè ab accusatoribus celebrantur, id est, περὶ ἀρχῶν, scribens hęc. ORIG. DE Deo patre omnipotenti: Omni igit̃ sensu qui corporale aliquid de Deo intelligi suggerit, prout potuimus confutato, dicimus secundum ueritatem quidem Deum incomprehensibilem esse, atq; inæstimabilem. Si quid enim illud est quod sentire uel intelligere de Deo potuerimus, multis lōgè modis eum meliorem esse ab eo quòd sensimus, necesse est credi. Sicut enim si uideamus aliquem uix posse scintillam luminis aut breuissimæ lucernæ lumen aspicere, & eum cuius acies oculorum plus luminis capere quàm suprà diximus, non ualet, si uelimus de claritate & splendore solis edocere, nónne oportebit nos ei dicere, quia omni hoc lumine quod uides, ineffabiliter & inæstimabiliter melior & præstantior solis est splendor? Ita mens nostra cùm intra carnis & sanguinis claustra concluditur, & pro talis materiæ participatione hebetior atq; obtusior redditur, licet pro comparatione naturæ corporeæ longe præcellens habeatur, tamen cùm ad incorporea nititur, atq; eorum intuitionem rimatur, tunc scintillæ alicuius lucernæ uix obtinet locum. Quid autem in omnibus intellectualibus, id est, incorporeis tam præstans omnibus, tam ineffabiliter atq; inæstimabiliter præcellens est quàm Deus? Cuius utiq; natura aciem humanæ mentis intendi atque intueri, quamuis sit purissima mens ac limpidissima, non potest. Verùm non uidetur absurdū, si ad euidentiorem uel manifestationem etiam alia utamur similitudine. Interdum oculi nostri ipsam naturam lucis, id est, substantiam solis intueri non possunt: splendorem uerò eius, uel radios fenestris fortè, uel quibuslibet luminum breuibus receptaculis infusos intuentes, considerare possumus, fomes ipse ac fons quantus sit corporei luminis. Ita ergo quasi radij quidā sunt Dei naturæ, opera diuinæ prouidentiæ, & ars uniuersitatis huius ad comparationem substantiæ ac naturæ. Quia ergo mens nostra ipsum per se Deū sicut est, non potest intueri, ex pulchritudine operum & decore creaturarum parentem uniuersitatis intelligit. Non ergo corpus aliquod, aut in corpore esse putandus est Deus, sed intellectualis natura simplex, nihil omnino in se adiunctionis admittens, uti ne maius aliquid, & inferius in se habere credatur, sed ut sit ex omni parte μονάς, & ut ita dicam ἑνάς, & mens & fons, ex quo initium totius intellectualis naturę uel mentis est. Mens uerò ut moueatur uel operetur, non indiget loco corporeo, neq; sensibili magnitudine, uel corporali habitu, aut colore, neq; alio ullo prorsus indiget horum, quæ corporis uel propriæ materiæ propria sunt. Propter quod natura illa simplex, & tota mens, ut moueatur uel operetur aliquid, dilationis aut cunctationis habere potest nihil, ne per huiusmodi adiūctionem circumscribi uel inhiberi aliquatenus uideatur diuinæ naturæ simplicitas, uti ne quod est principium omnium compositum inueniatur & diuersum, & sit multa nō unū, quod oportet totiꝰ corporeæ admixtionis una sola (ut ita dixerim) diuinitatis specie cōstare. PAMP.

Cataphryges.

ἐρώτημα Pamphili obiectum æmulis Origenis.

Deus est incōprehensibilis.

Deus est Spiritus.

Hæc in primo libro περὶ ἀρχῶν scribit de diuina natura. In secundo uerò, quia idem Deus ueteris & noui Testamenti sit, hoc modo refert: ORIG. His per ordinem prout potuimus, breuiter digestis, consequens est secundum id quod ex initio propositum est, confutare etiam eos qui putant alium Deum esse patrem Domini nostri Iesu Christi, præter illum, qui uel Moysi responsa legis dabat, uel prophetas mittebat, qui est Deus patrum, Abraham, Isaac & Iacob. Oportet enim primò in hac nos fidei ratione firmari. Considerandum ergo est illud, quod frequenter in Euangelijs dicitur, & singulis quibusq; Domini & Saluatoris nostri gestis adiungitur, ut

tur, ut impleatur quod dictum est per Prophetam illum & illum: cùm manifestum sit prophe-
tas esse illius Dei qui mundum fecit. Ex ipsa ergo consequentia concluditur, quoniam qui pro-
phetas misit, quæ de Christo credenda erant, ipse prædixit: & dubium non est, quòd hæc non
alienus quis ab eo, sed pater ipsius prædicebat. Sed & illud quòd frequenter exempla de ueteri
Testamento à Saluatore proferuntur, uel ab apostolis eius, non aliud indicat, nisi quòd aucto-
ritas ueteribus à Saluatore & ab eius discipulis adhibetur. Sed & illud quod ad benignitatẽ
Matt. 5. prouocans discipulos suos Saluator ait: Estote perfecti, sicut & pater uester cœlestis perfectus
est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: cui etiam
exiguæ intelligentiæ uiro euidentissimum non suggerit intellectum, quòd non alium adimi-
tandum proponit discipulis suis Deum, nisi factorem solis & imbrium præbitorem? PAMP.
Post hæc in consequentibus multis argumentis atq; exemplis scripturarum affirmans, ostẽ-
dit quoniam unus & idem Deus legis est & Euangeliorum, & prophetarum, & apostolorum,
iustus & bonus, uisibilium & inuisibilium, ac totius uniuersitatis Dominus. Quomodo ergo
senserit de Deo patre, ex his eius scriptis quæ suprà exposuimus, claruit. Videamus nunc qua-
liter & de Dei filio differat. ORIG. DE Deitate filij Dei. Pro uiribus igitur nostris perexiguis
considerata ex operum suorum magis quàm ex nostri sensus contemplatione diuina natura,
intuitisq; nihilominus creaturis eius uisibilibus, fide quoq; inuisibilibus contemplatis, quia
non omnia uel oculis uidere potest humana fragilitas, uel ratione complecti, eo quòd omni-
um rationabilium infirmius & fragilius animal sumus homines: præstantiora enim sunt ea,
quæ uel in cœlo, uel super cœlos habentur: superest ut omnium harum creaturarum & Dei me-
Coloss. 1. dium, id est, mediatorem quæramus, quem Paulus Apostolus primogenitum omnis creaturæ
pronunciat. Videntes enim ea, quæ de eius maiestate in scripturis sanctis referuntur, & intuen-
res, quòd imago inuisibilis Dei, & primogenitus omnis creaturæ dicatur, & quòd in ipso crea-
ra sint omnia, siue quæ in cœlis, siue quæ in terra sunt uisibilia & inuisibilia, siue throni, siue do-
minationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt: & ipse est
ante omnes, & omnia illi constant, qui est caput omnium, solum habens caput Deum patrem,
1. Cor. 11. sicut scriptum est, Caput autem Christi Deus: peruidentes etiam quod scriptum est, Quoniam
Matt. 11. nemo nouit patrem nisi filius, neque filium quis nouit nisi pater. Quis enim posset nosse quæ
sit sapientia, nisi qui genuit eam? aut quis ad liquidum quæ sit ueritas nouit, nisi ueritatis pa-
ter? Quis certè uniuersam uerbi sui naturam, atque ipsius Dei, quæ ex Deo est, inuestigare po-
tuit, nisi solus Deus, apud quem erat Verbum? pro certo habere debemus, quòd hoc uerbum,
siue ratio dicenda est, hanc sapientiam, hanc ueritatem nullus alius nisi pater nouit: de quo si-
Ioan. 21. cut scriptum est, Ne ipsum quidem mundum capere arbitror libros, qui scriberentur de maie-
state & gloria filij Dei. Impossibile namq; est literis cõmittere, quæ ad Saluatoris gloriam per-
tinent. PAMP. Vnum istud testimonium de Deitate filij Dei ex illis libris protulimus, qui
maximè ab accusatoribus arguuntur: dubium autem non est, quòd eodem sensu etiam in cæ-
teris sentiat, nec sit sibi ipse contrarius. ORIG. DE EO quòd non sit pater antequam fi-
Filius Patri lius, sed coæternus sit filius patri. In libro primo de Gen. Non enim Deus quum prius non
συναΐδιος. esset pater, postea pater esse cœpit, uelut impeditus aliquibus ex causis, quibus homines mor-
tales impediri solent, ut non statim ex quo sunt, & patres esse possint. Si enim semper perfe-
ctus est Deus, nec deest ei uirtus, qua pater sit, & bonum est esse eum patrem talis filij, quid dif-
fert, aut quid hoc bono fraudat se, & non statim (si ita dici potest) ex quo potest esse pater, effi-
citur pater? Idipsum autem etiam de Spiritu sancto dicendum est. ALIVD quoq; testimoni-
um de eadem re ex libris epistolæ ad Hebræos. Lux autem æterna quid aliud est sentiendum,
quàm Deus pater, qui nunquam fuit quando lux quidem esset, splendor uerò ei non adesset?
Neque enim lux sine splendore suo unquam intelligi potest. Quod si uerum est, nunquam est
quando filius non fuit. Erat autem non sicut de æterna luce diximus, ne duo principia lucis ui-
deamur inducere, sed sicut ingenitæ lucis splendor, ipsam illam lucem initium habens ac fon-
tem, natus quidem ex ipsa, sed nõ erat quando non erat. ALIVD testimonium de eadem re
Rom. 1. de libris epistolæ ad Romanos. Quod promiserat, inquit, per prophetas suos in scripturis san-
ctis de filio suo, qui factus est secundum carnem ex semine Dauid: factus est quod antè non e-
rat. Manifestum enim est, quia secundum carnem non erat prius: secundum spiritum uerò erat
antè, & non erat quando nõ erat. ITEM in primo libro περὶ ἀρχῶν, QVOD extra ullum ini-
tium est generatio filij Dei. Si ergo semel rectè receptum est, unigenitum filium Dei sapientiã
eius esse substantialiter subsistentem, nescio si iam ultrà euagari sensus noster debeat ad suspi-
candum, ne fortè ipsa substantia eius corporeum aliquid habeat, cùm omne quod corpore-
um est, uel habitu, uel colore, uel magnitudine designetur. Et quis unquam sani sensus habi-
tum uel colorem, aut mensuræ magnitudinem in sapientia requisiuit per quod sapientia est?

Quomodo

Quomodo autem extra huius ſapientiæ generationem fuiſſe aliquando Deum patrem, uel ad punctum momenti alicuius poteſt quis ſentire, uel credere, qui tamen pium aliquid de Deo intelligere nouerit, uel ſentire? Aut enim non potuiſſe Deum dicet generare ſapiẽtiam antequam generaret, ut eam quę non erat, poſtea genuerit ut eſſet: aut potuiſſe quidem, ſed quod ne dici quidem de Deo fas eſt) noluiſſe generare: quod utrunq; & abſurdum eſſe & impium, omnibus patet, id eſt non ex eo quòd non potuit Deus perficere ut poſſet, & ex eo cùm poſſet, diſsimularet generare ſapientiam. Propter quod nos ſemper nouimus Deum patrem Vnigeniti filij ſui, ex ipſo quidem nati, & quod eſt ab ipſo trahentis, ſine ullo tamen initio, nõ ſolùm eo quod aliquibus temporum ſpacijs diſtingui poteſt, ſed ne illo quidem quod ſola apud ſemetipſam mens intueri ſolet, & nudo (ut ita dixerim) intellectu atq; animo conſpicari. Extra omne ergo quod uel dici, uel intelligi poteſt initium, generatam eſſe credendum eſt ſapientiã. ALIVD teſtimonium eiuſdem. Qui autem initium dat uerbo Dei, uel ſapientię Dei, intuere ne magis in ipſum ingenitum patrem impietatem ſuam iactet, cùm eum neget ſemper patrem fuiſſe, & genuiſſe Verbum, & habuiſſe ſapiẽtiam anterioribus uel temporibus, uel ſeculis, uel ſi quid aliud eſt quod nominari poteſt. ITEM aliud teſtimonium de eiſdem. Efficitur ergo uirtus altera in ſua proprietate ſubſiſtens, ut ait ſermo ſcripturæ, uapor quidam primæ & ingenitæ uirtutis Dei hoc quidem quod eſt, inde trahens, non eſt autem quando non fuerit. Si eum quis uoluerit dicere quaſi prius non extiterit, ſed poſtea ad ſubſiſtentiam uenerit, dicat cauſam quare qui eam ſubſtituit Pater, ante hoc non fecerit. Quòd ſi aliquod ſemel initium dederit quo uapor iſte ex Dei uirtute proceſſerit, iterum interrogabimus quare non & ante illud quod dixit initium: & ita ſemper de anterioribus inquirentes, & uerbo interrogationis aſcendentes, perueniemus ad illum intellectum, ut quoniam ſemper & poterat Deus & uolebat, nunquam uel decuit, uel cauſa aliqua exiſtere potuit, ut non bonum hoc quod uolebat, ſemper habuerit. Ex quo oſtenditur ſemper fuiſſe uaporem iſtum uirtutis Dei nullum habentem initium, niſi ipſum Deum. Neque enim decebat aliud ei eſſe initium niſi ipſum unde eſt, & naſcitur Deum. Secũdum Apoſtolum uerò dicentem, Quia Chriſtus Dei uirtus eſt, iã non ſolùm uapor uirtutis Dei, ſed uirtus ex uir- 1.Cor.1. tute dicenda eſt. ITEM aliud teſtimoniũ de eiſdem. Sempiternum, uel æternum propriè dicitur, quod necq; initium ut eſſet habuit, nec q; ceſſare unquam poteſt eſſe quod eſt. Hoc autem deſignatur apud Ioannem cùm dixit, Quoniam Deus lux eſt. Splendor autem lucis eius ſapiẽtia ſua eſt, non ſolùm ſecundùm quod lux eſt, ita ut æternitatis ſplendor ſit ſapientia ſua. Quòd ſi integrè intelligatur, manifeſtè declarat, quia ſubſiſtentia Filij ab ipſo Patre deſcendit, ſed non temporaliter, necq; ab ullo alio initio, niſi (ut diximus) ab ipſo Deo. ITEM aliud teſtimonium de libro primo, DE coæternitate Filij Dei, & inſeparabilitate eius à Patre. Infandum autem eſt & illicitum, Deum patrem generationem filij ſui unigeniti, atq; ſubſtantiæ eius exæquare alicui uel hominum, uel aliorum animantium generationi: ſed neceſſe eſt exceptum aliquid eſſe & Deo dignum, cuius nulla prorſus comparatio non in rebus ſolùm, ſed nec in cogitatione quidem uel ſenſu inueniri poteſt, ut humana cogitatio poſsit apprehendere, quomodo ingenitus Deus efficitur pater unigeniti filij. Eſt namq; ita æterna & ſempiterna generatio, ſicut ſplendor generatur ex luce. Non enim per adoptionem ſpiritus filius fit extrinſecus, ſed natura filius eſt.

ITEM de eodem aliud teſtimonium. Videamus ergo quid ſit Saluator noſter. Splẽdor di- Hebr.1. citur etiam gloriæ, id eſt ſplendor luminis æterni: & certum eſt quòd ſplendor ex lumine inſeparabiliter generatur: & donec permanet lux, permanet ſemper & ſplendor. Saluator ergo noſter qui eſt ſapientia: ſapientia autem Dei ipſa eſt ſplendor æternæ lucis: inſeparabiliter & indeſinenter generatur ex Patre: ſic enim & ipſa de ſe ſapientia per Salomonem dicit: Ante omnes colles generat me. Non enim dixit, Ante omnes colles genuit me, ſed, Generat me. In quo ſignificantia ſempiternitatis eſt. EX libro ſecundo de Spiritu ſancto. Tempus eſt nunc nos pro uiribus noſtris de Spiritu ſancto pauca diſſerere, quem Dominus & Saluator noſter in Euange- Ioan.16. lio ſecundum Ioannem Paracletum nominauit. Sicut enim idem ipſe Deus, atq; idem ipſe Chriſtus, ita idem ipſe & Spiritus ſanctus eſt, qui & in prophetis, & in apoſtolis fuit, id eſt ſiue in illis qui ante aduentum Chriſti Deo crediderunt, ſiue in his qui per Chriſtum confugerũt ad eum. Et duos quidem deos audiuimus auſos eſſe hęreticos dicere, & duos Chriſtos: duos autem ſpiritus ſanctos nunquam audiuimus ab aliquo prædicari. QVÒD eadem ſit inconuertibilitas Spiritus ſancti, quæ Patris & Filij. De libro primo Περὶ Ἀρχῶν. Nulla ergo natura eſt ſecundum quod nos ſentimus, quæ non poſsit recipere malum: idcirco non confirmamus omnem naturam recepiſſe malum, id eſt malam effectam: ſed ſicut eſt dicere, quia omnis hominis natura recipit ut poſsit nauigare, non tamen ex eo etiam omnis homo nauigauit: & iterum omni homini poſsibile eſt diſcere artem Grammaticam, uel Medicinam, non tamen idcirco oſtenditur omnis homo uel medicus eſſe, uel grammaticus: ita ſi dicimus nullam eſſe naturam

quæ non posit recipere malum, non tamen continuò etiam recepisse malum designatur. Et
rursum, nulla natura est quæ non recipiat bonum: nec tamen idcirco omnis natura probatur
recepisse quod bonum est. PAMPH. Et post pauca addidit. ORIG. Nulla ergo natura
est quæ non recipiat malum, excepta natura Dei, quæ fons omnium est. Et Christus sapientia
est, & sapientia unq; stultitiam recipere non potest. Et iustitia est, iustitia autem nunquam pro-
fectò iniustitiam capiet. Et uerbum est, uel ratio, quæ utiq; irrationabilis effici non potest. Sed
& lux est, & lucem certum est quòd tenebræ non comprehendunt. Similiter autem & natura
Spiritus sancti, quæ sancta est, non recipit pollutionem. Naturaliter enim uel substantialiter
sancta est. Si qua autem alia natura sancta est; ex assumptione hac, uel inspiratione Spiritus san
cti habet ut sanctificetur, non ex sua natura hoc posidens, sed accidens, propter quod & deci-
dere potest quod accidit. Ita & iustitiam accidentem quis habere potest, unde & decidere eam
posibile est. Sed & sapientiam quis accidentem nihilominus habet, quamuis in nostra pote-
state positum sit, & studio nostro & uitæ merito, si sapientiæ operam demus, effici sapientes, & si
semper id studij geramus, semper sapientiæ participemus: & id nobis uel plus, uel minus acci-
dat, uel pro uitæ merito, uel pro studij quantitate. QVOD coæqualis sit Trinitas, & quòd Spi
ritus sanctus non sit creatura. De libro primo περὶ Ἀρχῶν. DE Spiritu sancto quia est, multæ
nos scripturæ docuerunt, sicut Dauid in quinquagesimo Psalmo dicit: Et Spiritum sanctum
tuum ne auferas à me. Et in Daniele dicitur: Spiritus sanctus qui in te est. In nouo uerò Testa-
Dan. 13. mento, abūdantibus testimonijs edocemur, cùm Spiritus sanctus descendisse super Christum
perscribitur, & cùm ipse Dominus insufflauit in apostolos post resurrectionem dicens, Accipi-
te Spiritum sanctum. Et ad Mariam dicitur ab angelo: Spiritus sanctus superueniet in te. Pau-
Ioan. 20. lus uerò docet, quia nemo potest dicere Dominum Iesum, nisi in Spiritu sancto. Et in Actibus
Luc. 1. apostolorum per impositionem manuum apostolicarum Spiritus sanctus dabatur in bapti-
Actor. 8. smo. Ex quibus omnibus dicimus tantæ & auctoritatis & dignitatis substantiam sancti Spiri-
tus, ut salutare baptismum non aliter nisi excellentisimæ omni Trinitatis auctoritate, id est Pa-
tris & Filij & Spiritus S. cognominatione compleatur, & innatò Deo patri, & unigenito eius fi-
Marc. 3. lio, nomen quoq; Spiritus S. copuletur. Quis ergo non obstupescat quanta maiestas sit Spiri-
tus S. cùm eum qui dixerit Verbum in filium hominis, audiat sperare ueniam posse: eum uerò
qui in Spiritum blasphemauerit, ueniā non habere neq; in præsenti seculo, neq; in alio futuro.
Spiritus S. non est creatura. PAMPH. Et post pauca adiecit. ORIG. Verūtamen usq; ad præsens nullum sermonem in scri-
pturis sanctis inuenire potuimus per quem Spiritus S. factura uel creatura esse diceretur. PAMP.
Et insertis quamplurib. testimonijs de uirtute Spiritus S. aliquāto pòst etiā hæc adiecit. ORIG.
Si reuelante Filio cognoscit Patrem, Spiritus S. ergo ex ignorantia ad scientiam uenit: quod u-
tiq; & impium pariter, & stultum est, Spiritum S. confiteri, & ignorantiam ei adscribere. Nō enī
cùm aliud aliquid esset antea quàm Spiritus S. per profectum uenit in hoc, ut esset Spiritus sanctus
ut quis audeat dicere, quia tunc quidem cùm nondū esset Spiritus S. ignorabat Patrem: postea
uerò quàm recepit scientiam, etiam Spiritus S. effectus est. Quod si esset, nunquam utiq; in unitate
Trinitatis, id est, Dei patris incōuertibilis, & filij eius, etiam ipse Spiritus S. haberetur, nisi quia
& ipse semper erat Spiritus S. PAMPH. Et post pauca adiecit. ORIG. Rectè tamen uidetur
inquirere quid causæ sit quòd qui regeneratur per Deum in salutem, opus habet & Patre & Fi-
lio, & Spiritu sancto, non percepturus salutem, nisi sit integra Trinitas: nec posibile est partici-
pem fieri Patris & Filij, sine Spiritu sancto. De quibus discutientes, sine dubio necessarium erit
ut operationem specialem Spiritus sancti, specialem Patris ac Filij describamus. Arbitror ergo
Atqui opera Trinitatis ad extra sunt indiuisa, teste Aug. operationem quidem esse Patris, & Filij, tam in sanctis quàm in peccatoribus irrationabilibus
hominibus, & in mutis animalibus, sed & in his quæ exanima sunt, & in omnibus omnino quæ
sunt: operationem uerò Spiritus sancti nequaquā prorsus incidere, uel in ea quæ exanima sunt
uel in ea quæ animantia quidem, sed muta sunt: sed ne in illis quidem inueniri qui rationabi-
les quidem sunt, sed in malitia positi, nec omnino ad meliora conuersi. In illis autem solis arbi-
tror opus Spiritus sancti, qui iam se ad meliora conuertunt, & per uias Iesu Christi incedunt, id
est, qui sunt in nouis actibus, & in Deo permanent. Quoniam autem operatio Patris & Filij est
& in sanctis, & in peccatoribus, manifestatur ex eo quòd omnes rationabiles uerbi Dei, id est,
rationis participes sunt, & per hoc uelut semina quædam insita sibi gerunt sapientiæ & iustitiæ,
quod est Christus. Sed & hoc ipsum quod est, & permanet omnis creatura, operatio est Dei pa-
Exod. 3. tris qui dixit, Ego sum qui sum: quæ peruenit super omnes. Ipse est enim qui solem suum oriri
Matth. 5. iubet super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. PAMPH. Et post multam de Pa-
tre & Filio per scripturarum exempla assertionem, addidit hanc. ORIG. Spiritus uerò
sancti participationem à sanctis tantummodo haberi inuenimus, propter quod dicitur:
Act. 1. Nemo potest dicere, Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto. Et uix aliquando ipsi apostoli di-
gni habentur audire, Accipietis uirtutem superuenientis Spiritus sancti in uos. Propter
quod

quod consequens esse puto, quia qui peccauerit in Filium hominis, uenia dignus est, pro eo quod is qui uerbi uel rationis est particeps, si desinat rationabiliter uiuere, uidetur in ignorantiam, uel stultitiam decidisse, & propter hoc ueniam promereri: qui autem iam dignus habitus est sancti Spiritus participatione, & retrò fuerit conuersus, hic re ipsa & opere blasphemasse dicitur in Spiritum sanctum. QVOD sicut Pater nouit initia omnium quæ sunt, & fines, sic & Filius, sic & Spiritus sanctus sciat id quod impossibile est omni creaturæ cognoscere. Paulus Apostolus per Spiritum sanctum qui perscrutatur etiam profunda Dei, altitudinem diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei scrutans, nec tamen ad finem, & (ut ita dixerim) ad intimam cognitionem præualens peruenire, desperatione rei & stupore proclamat, & dicit: O altitudo di- *Rom. 11.*
uinarum sapientiæ & scientiæ Dei. Et quòd desperatione perfectæ comprehensionis hæc exclamauerit, audi ipsum dicentem: Quàm inscrutabilia sunt iudicia Dei, & quàm inuestigabiles uiæ eius. Non enim dixit, difficilè posse scrutari, sed, omnino non posse iudicia Dei: nec dixit, difficilè inuestigari posse uias eius, sed, non posse inuestigari. Quantumcunque enim quis scrutando promoueat, & studio interiori proficiat, gratia quoque Dei adiutus, sensuq́ illuminatus, ad perfectum finem eorum quæ requiruntur, peruenire non poterit, nec omnis mens, quæ creata est possibile habet ullo genere comprehendere: sed quum inuenerit aliquantulum ex his quę quæruntur, iterum uidet alia quæ quęrenda sunt. Quòd si & ad ipsa peruenerit, multò iterum plura ex illis quæ quæri debeant, peruidebit. Propter quod & sapientissimus Salomon naturam rerum per sapientiam contuens ait: Dixi, Sapiens efficiar, & ipsa sapientia longè facta *Sap. 7.*
est à me, longè plus quàm erat. Et altitudinem profundam quis inueniet? Sed & Esaias sciens rerum initia à natura mortali inueniri non posse, sed ne ab his quidem naturis quæ quamuis diuiniores sint quàm humana est, factę tamen & ipsæ sunt uel creatæ: Sciens ergo quòd à nullo harum neq; initium, neq; finis inueniri potest, ait: Priora quę fuerunt dicite, & sciemus quia dij estis: uel nouissima quæ sunt, annunciate, & tunc uidebimus quia dij estis. Nam & Hebręus doctor tradebat, pro eo quòd initium omnium uel finis non posset ab ullo comprehendi, nisi tantummodo à Domino Iesu Christo & à Spiritu sancto, idcirco aiebat per figurā uisionis Esaiam dixisse duos Seraphim solos esse: qui duabus quidem alis operiunt faciem Dei, duabus uerò pedes, & duabus uolare eos, & clamātes sibi inuicem dicere, Sanctus, Sanctus, Sanctus Domi- *Esa. 6.*
nus Deus sabaoth, plena est uniuersa terra gloria tua. Quòd ergo sola Seraphim utrasq; alas suas habeat in faciem Dei & in pedibus, audendum est pronunciare, quòd neq; exercitus sanctorum angelorum, neq; sanctæ sedes, neq; dominationes, neq; principatus, neq; potestates scire possunt integrè initium omnium, & finem uniuersitatis. Sed intelligendum est sanctos istos quos numerauimus spiritus & uirtutes proximas quidem esse ipsis initijs, & attingere tantum quantum consequi non ualent reliqui. Veruntamen quantūcunq; illud est quod reuelante Filio Dei ac Spiritu sancto didicerint istæ uirtutes, quamplurima quidem assequi poterūt, & multò plura priores inferioribus, omnia tamen comprehendere impossibile est eis, quia scriptum est, Quamplurima ex operibus Dei in secretis sunt. Vnde & optabile est ut pro uiribus se unusquisq; extendat semper ad ea quæ priora sunt, ea quæ retrò sunt obliuiscens, tam ad opera meliora, quàm etiam ad sensum intellectumq́; puriorem, per Iesum Christū saluatorem nostrum, cui est honor & gloria in secula seculorū. Amen. DE incarnatione uerbi Dei. ORIG. In omni *Fides Christio*
orbe terrarū, in omni Gręcia, atq; exteris nationib. innumeri sunt & immensi, qui relictis patrijs *in gētib. habita*
legibus, & his quos putabant deos uel obseruantia Moysi legis, in discipulatum se Christi, cultumq́; tradiderunt, & hoc non sine ingenti odio eorum qui simulacra uenerantur, ita ut ab his frequenter & cruciatibus affligantur, nonunquam etiam agantur in mortem. Amplectuntur tamen, & cū omni affectu custodiunt doctrinæ Christi sermonem. Et est uidere quō breui tempore ipsa religio creuerit pœnis multorū mortibusq́; proficiēs, sed & bonorum direptionibus, atq; omni ab his afflictionum genere tolerato. Et eo maximè mirum est, q́ ne doctores quidem ipsi, uel satis idonei sunt, uel satis plures. Prædicatur tñ sermo iste in omni orbe terrarum, ita ut Gręci ac Barbari, sapientes & insipientes religionem Christi, siue Christi doctrinam suscipiant. Ex quo dubium non est, non hoc humanis uiribus atq; opibus agi, ut cū omni potestate & persuasione sermo Iesu Christi apud omnium mentes atq; animos inualescat. Nam & prędicta esse ab eo hæc ipsa, & diuinis ab eo responsis confirmata, manifestum est cùm dicit: Quia ante *Matth. 7.*
prędsides & iudices adduccmini propter nomen meum in testimonium illis & gentibus. Et ite- *Luc. 13.*
rum: Multi mihi dicent in illa die: Domine, domine, nónne in nomine tuo māducauimus & bibimus, & in nomine tuo dęmonia eiecimus? & dicam illis, Discedite à me operarij iniquitatis, nunquam cognoui uos. Quæ si ita quidem ab eo dicta fuissent, nec ad finem tamen ea quę prędicta sunt, peruenissent, fortassis minus esse uera uiderentur, nec habere aliquid auctoritatis: nunc uerò cùm iam in effectum res quæ fuerant ab eo prędictę, perueniant, cū tanta autem potestate atq; auctoritate prædicta sint, manifestissimè declaratur Deū uerè esse, qui homo factus

salutaria

Gen. 49. salutaria præcepta humilibus tradidit. Quid uerò inde dicendum est, quod prophetæ de ipso
antè prędixerunt, non cessaturos principes ex Iuda, neq; duces de femoribus eius usquequo
ueniat ille cui repositum est, regnum scilicet, & usquequo ueniat expectatio gentium? Manife-
stissimum enim ex ipsa historia, & ex his quæ hodie peruidentur, quia ex temporibus Christi ul-
trà reges apud Iudęos non exstiterunt: sed & omnes ambitiones illæ Iudaicæ in quibus iactan-
tiæ quamplurimum gerebant, & in quibus gloriabantur, id est uel de templi decore, uel de alta-
ris insignib. atq; omnib. illis sacerdotalib. infulis, indumentisq; pontificum, simul uniuersa de-
structa sunt. Completa est enim prophetia quæ dixerat, Per dies multos sedebũt filij Israel sine re-
ge, & sine principe, nec est sacrificium, neq; altare, neq; sacerdotium. Ex quo utiq; subuersum est
templum, nec hostiæ offerunt̃, nec altare inuenitur, nec sacerdotium constat, certissimum est de-
fecisse principes ex Iuda, sicut scriptum est, Et ducem ex femorib. eius, usquequo ueniat ille cui
repromissum est. Constat ergo quia uenit ille cui repositum est. Quod manifestè uidetur imple-
tum de multitudine eorũ qui per Christum Deo ex diuersis gentib. crediderunt. Sed & in Deu-
Deut. 32. teronomij cantico per prophetiam designatur pro peccatis prioris populi futura esse electio
insensatæ gentis: non alia unq; quàm hęc quæ per Christum facta est. Sic enim ait: Exacerbauerũt
me in simulacris suis, & ego in zelo concitabo eos. Est ergo satis euidenter ostendere quemad-
dum Hebræi qui Deum exacerbasse dicuntur in his qui non sunt dij, & irritasse eum in simula-
cris suis irritati sunt & ipsi in zelotypiã per gentem insipientem quam Deus elegit per aduentũ
1. Cor. 1. Iesu Christi & discipulos eius. Sic enim dicit Apostolus: Videte enim uocationem uestram, fratres,
quoniam non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed
quæ stulta sunt mundi elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut ea quæ erant, prius destrueret. Non er-
go glorietur omnis caro in conspectu Dei. Sed & de his quæ in Psalmis prophetant̃ de Christo,
quid dicendum est? de eo maximè qui superscribitur Canticũ pro dilecto? ubi refertur, quia lin-
gua eius calamus scribæ uelociter scribẽtis, decorus specie super filios hominum, quoniam dif-
fusa est gratia in labijs eius. Hoc est, quòd breui tempore transacto doctrina eius diffusa est. An-
no enim & aliquot mensib. docuit, uniuersus tamen orbis prædicatione ac fide pietatis eius im-
pletus est. Orta est ergo in diebus eius iustitia, & multitudo permanens usq; ad finem, qui finis
ablatio lunæ appellata est, & dominat̃ à mari usq; ad mare, & à flumine usq; ad terminos orbis
Matth. 1. terrę. Datum est autem & signũ domui Dauid. Virgo enim in uentre concepit, & peperit Emma-
Esa. 7. nuel, quod interpretatur, Nobiscũ Deus: & impletũ est quod ait ipse Propheta: Nobiscũ Deus,
scitote gentes & uincimini. Victi enim nos sumus, & superati ex gentibus, & uelut exuuiæ eius exi-
stimus qui eius gratiæ nostra colla subiecimus. Sed & locus natiuitatis eius prædictus est in Mi-
Mich. 5. chęa propheta dicente: Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam exigua es in ducibus Iuda: ex te
enim exiet dux qui regat populum meum Israel. Sed & septimanę annorum impletæ sunt usq;
ad Christum ducem, quas prædixerat Daniel propheta. Adest nihilominus & is qui per Iob
prædictus est beluam ingentem consumpturus, qui & dedit potestatem familiaribus suis disci-
pulis calcare super serpentes, & scorpiones, & super omnem uirtutem inimici, nihil ab eo nocen-
dis. PAMPH. Hæc de summis rebus, id est de sancta Trinitate, Origenis fides quam ex paucis-
simis testimonijs de complurib. eius uoluminib. assumptam edocuimus. Et quid tam rectum?
quid tam uerum? quid tam catholicum? quid certè ad instructionem omnium magis utile? uel
apud istos certè ipsos qui inimica aduersus eum mente desæuiunt, quid tam irreprehensibile?
Calumniæ. Et quidem in summa hæc posuisse de fidei eius documento ac probatione sufficeret, nisi etiam
ad reliqua quorum eum criminantur, respondere necessarium uideretur. Intueamur tamẽ quæ
sint istæ ipsæ criminationes quæ à maleuolis intenduntur. Prima illa est, quòd dicunt eum in-
natum dicere filium Dei. Secunda, quòd dicunt eum per prolationem secundum Valentini fa-
bulas in substãtiam uenisse, filium Dei dicere. Tertia, quæ his omnib. ualde contraria est, quòd
dicunt eum secundũ Artemam uel Paulũ Samosatenũ purum hominem, id est, non etiam Deũ
dicere Christum filium Dei. Quarta post istas est, quæ istis omnib. aduersatur (cęca enim est mali-
tia) quòd dicunt eum dicere δοκήσει, id est putatiuè tantũ, & per allegoriam, non etiam secundũ
ea quæ iuxta historiã referunt̃, gesta esse omnia quæ à Saluatore gesta sunt. Quinta illa quoq;
criminatio est, qua asserunt eum duos Christos prædicare. Sexta. Addunt illud quoq; quòd
historias corporales quę per omnem sanctam scripturam referuntur de gestis sanctorum, pe-
nitus deneget. Septima. Sed & de resurrectione mortuorum, & de impiorum pœnis non leui
impugnant eum calumnia, uelut negantem peccatoribus inferenda esse supplicia. Octaua.
Quidam uerò disputationes eius, uel opiniones quas de animæ statu uel dispensatione disse-
ruit, culpant. Nona & ultima uerò in eum est criminatio illa, quæ cum omni infamatione di-
spergitur, μετενσωματώσεως, id est, quòd humanas animas in muta animalia, uel serpentes, uel
pecudes asserat transmutari post mortem, & quòd etiam ipsæ mutorum animalium animæ ra-
tionabiles sint. Quã criminationẽ idcirco nouissimam posuimus, ut plura de libris eius coacer-
uantes

uantes exempla, euidentius eius falsitas nosceretur. Si ergo bene meminimus, ordines criminationum quas suprà conscripsimus, incipiamus à prima. QVOD ex Deo patre natus est filius, & unius est cum patre substantiæ: alienus uerò à substantijs creaturarũ. Ex I. lib. Epist. ad Rom.

ORIG. Quærat fortasis aliquis, si Filius charitas est, præcipuè propter hoc quòd Ioannes ad Deum patrem retulit hãc uocem, dicens, Quia Deus charitas est. Sed rursum ex ipsa eius epistola proferemus & illud quod ait: Charissimi, diligamus inuicem, quoniam charitas ex Deo est. Qui ergo dixit, Quia Deus charitas est, ipse iterum charitatem docet esse ex Deo: quam charitatem non credo esse alium nisi Vnigenitum filium eius, sicut Deum ex Deo, ita charitatem ex charitate progenitam. DE eisdem in quinto libro de Euangelio secundum Ioannem. Item in Psalm. Vnigenitus filius Saluator noster, qui solus ex patre natus est, solus natura, non adoptione filius est. Vnus ergo uerus Deus solus habet immortalitatem, lucem habitat inaccessibilem. Vnus, ait, uerus Deus, ne scilicet multis ueri Dei nomen conuenire credamus. Ita ergo & hi qui accipiunt spiritum adoptionis filiorũ in quo clamant Abba pater, filij quidem Dei sunt, sed non sicut Vnigenitus filius. Vnigenitus enim natura filius, & semper, & inseparabiliter filius est: cæteri uerò pro eo quòd susceperunt in se filium Dei, potestatem habent filij Dei fieri. Qui licet non ex sanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt, non tamen ea natiuitate sunt nati qua natus est Vnigenitus filius. Propter quod quantam differentiam uerus Deus habet ad eos quibus dicitur, Ego dixi, Dij estis: tantam differentiam habet uerus filius ad eos qui audiunt, Filij excelsi omnes. DE libris Epistolæ ad Hebræos, quòd homousios est cum Patre Filius, id est, unius cum Patre substantiæ, alienus à substantijs creaturæ. Interrogamus igitur eos quos piget confiteri Deum esse filium Dei, quomodo poterat sola humana natura nihil in se habens eximium, neq; aliquid diuinæ substãtiæ, hæreditatem capere omnem principatum, & omnem potestatem, & uirtutem, & his omnibus præferri ac præponi à Patre. Vnde rectum uidetur quòd præstantior esse debeat is qui hæreditatem capit, & genere utiq; & specie & substantia, & subsistentia uel natura, atq; omnibus quibuscunq; modis debet esse præstantior. ET post pauca in eodem libro: Cùm autem discutitur hoc quod dictum est de filio Dei, quòd sit splendor gloriæ, necessariò uidetur simul disserendum & illud quod dictum est, non solùm quòd splendor est lucis æternæ, sed & quòd huic similie in sapientia Salomonis refertur, in qua seipsam sapiẽtia describit dicens: Vapor enim est uirtutis Dei, & aporrhœa omnipotentis Dei gloriæ purissima. Et post aliquanta: Oportet autem scire nos quia per ineffabilia quædam & secreta, ac recondita quodam modo uim sibi faciens scriptura sancta conatur hominibus indicare & intellectum suggerere subtilem uaporis nomen inducens. Quod ideo de rebus corporalibus assumpsit, ut uel ex parte aliqua possimus intelligere quomodo Christus qui est sapientia, secundum similitudinem eius uaporis qui de substantia aliqua corporali procedit, sic etiam ipse ut quidam uapor exoritur de uirtute ipsius Dei: sic & sapientia ex eo procedens, ex ipsa substantia Dei generatur. Sic nihilominus & secundum similitudinẽ corporalis aporrhœæ, esse dicitur aporrhœa gloriæ omnipotentis pura quędam & sincera. Quæ utræq; similitudines manifestissimè ostendunt communionem substantiæ esse Filio cum Patre. Aporrhœa enim ὁμοούσιος uidetur, id est unius substantiæ cum illo corpore ex quo est uel aporrhœa uel uapor. PAMPH. Satis manifestè, ut opinor, & ualde euidenter ostensum est, quòd filium Dei de ipsa substãtia natum dixerit, id est homousion, quod est eiusdem cum Patre substantiæ, & non esse creaturam, neq; per adoptionem, sed natura filium uerũ, & ex ipso Patre generatum. Superest ut & secundæ criminationi illatę sibi ab accusatoribus per nos quidem prolatis, sed suis uerbis ipse respondeat, duobus uel tribus testimonijs adhibitis, quibus æquum est secundum legem nostram omne uerbum stare. QVOD non per prolationem natum dicat esse filium Dei secundum Valentini impietatem. ORIG. Ego arbitror quòd sufficere debeat uoluntas Patris ad subsistendũ hoc quod uult Pater. Volens enĩ non alia uia utitur, nisi quæ consilio uoluntatis profert. Ita ergo & ab eo Filij subsistẽtia generat: quod necesse est in primis suscipi ab his qui nihil ingenitũ, id est innatũ præter solum Deũ patrem fatetur. Obseruandũ namq; est ne quis incurrat in illas absurdas fabulas eorum qui prolationes quasdam sibiipsis depingunt, ut diuinam naturam in partes uocent, & Deũ patrem quantum in se est diuidãt, cùm hæc de incorporea natura uel leuiter suspicari non solũ extremæ impietatis sit, uerũetiam ultimæ insipientiæ, nec omnino uel ad intelligenuã consequens, ut incorporeæ naturæ substantialis diuisio possit intelligi. Magis aũt sicut uoluntas ꝓcedit è mẽte, & neq; partẽ aliquam mentis secat, neq; ab ea separat aut diuidit, tali quadã specie putandus est Pater Filium genuisse, imaginem scilicet suã: ut sicut ipse est inuisibilis per naturam, ita imaginem quoq; inuisibilem genuerit. Verbum enim est Filius, & ideo nihil in eo sensibile intelligendum est. Sapientia est, & in sapientia nihil corporeum suspicandũ est. Lumen est uerum quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, sed nihil habet cõmune ad solis huius lumen.

Quid intersit inter filiũ Dei & electos.

Ioan. 1.

Sap. 7.

ὁμοούσιος.

Ioan. 1.

De his

De his ipsis ex IIII. lib. Περὶ Ἀρχῶν. Tempus est, decursis his quæ de Patre & Filio & Spiritu S.
differuimus, de illis quoq; quæ à nobis relicta fuerunt, pauca repetere. Deus pater cùm & inui-
sibilis sit, & inseparabilis à Filio, non per prolationem ab eo (ut quidam putant) generatus est.
Si eñ prolatio est Filius Patris, prolatio uerò dicitur quę talem significat generationem, qualis
animalium uel hominum solet esse progenies, necessariò corpus est & is qui protulit, & is qui
prolatus est. PAMPH. Tum deinde in consequentibus uehementius aduersum Valentini hę-
resim talia scribentem inuectus longè his contrariam suam sententiam secundum catholicæ fi-
dei protulit ueritatem. Ex II. libro secundum Ioannem. Vnigenitus ergo Deus Salua-
tor noster solus à Patre generatus, natura & non adoptione filius est, natus autem ex ipsa Pa-
tris mente, sicut uoluntas ex mẽte. Non enim diuisibilis est diuina natura, id est ingeniti Patris
ut putemus uel diuisione, uel imminutione substantiæ eius filium esse progenitum. Sed mens,
siue cor, siue sensus de Deo dicendus, indiscussus permanens, germen proferens uoluntatis, fa-
ctus est uerbi pater, quod uerbum in sinu Patris requiescens, annunciat Deum quem nemo ui-
dit unquam, & reuelat patrem quem nemo cognouit nisi ipse solus, his quos ad eum pater
cœlestis attraxerit. PAMPH. Sufficiat per hęc respondisse secundæ criminationi, nunc conse-
quenter respondebimus etiam his qui purum hominẽ, id est sine Deo, ab eo dici asserunt Chri-
stum. QVOD non purus homo, sed diuinæ naturæ sit Christus, de libro I. Περὶ Ἀρχῶν. ORIG.
Ex eo quod dicit Apostolus Paulus, Non ab hominibus, neq; per hominem, sed per Iesum
Galat. 1. Christum, manifestè datur intelligi quia non erat homo Christus Iesus, sed erat diuina natura.
Non enim si homo esset, dixisset Paulus hoc quod ait: Paulus Apostolus non ab hominibus,
neq; per hominem. Si enim homo fuit Iesus, & per ipsum assumptus est in apostolatum Pau-
lus, utique per hominem factus erat Apostolus. Si autem per hominem factus erat Apostolus,
nunquam dixisset, Quia neque per hominem: sed manifestè separat ab humana natura Iesum
Paulus per hęc uerba. Non enim sufficit ei dixisse, Neque per hominem, sed adiecit dicens, Sed
per Iesum Christum. Quem utiq; quia sciebat excellentioris esse naturæ, propterea se dixit non
assumptum esse per hominem. Hæc in initio Epistolæ dicens, in sequentibus libris similia ad
iecit, exponens illud capitulum in quo scriptum est: Notum autem uobis facio, fratres, Euan-
gelium quod prædico uobis, quoniam non est secundum hominem: neq; enim ego ab homi-
ne accepi illud, sed per reuelationem Iesu Christi. Aduerte ergo quid scribit, Quia conuenien-
ter quis & hæc adiungens prioribus ostẽdere poterit his qui negant deitatem Iesu Christi, sed
hominem eum solum pronunciant, quod non est homo, sed Deus, filius Dei Iesus Christus. Sic
enim dicit Apostolus, Quia Euangelium quod euangelizaui uobis, non est secundum homi-
nem, sed secundum Iesum Christum. Euidenter ergo ostendit quia Christus Iesus non est ho-
mo: si autem nõ est homo, sine dubio Deus est, imò nõ aliud erit nisi homo, & Deus. Et iterum.
Si uerum est quod dicit Paulus, Quia non ab homine accepi illud Euangelium, sed per reuela-
tionem Iesu Christi, certum est quia Iesus Christus qui reuelauit, non est homo. Alienum est ab
homine reuelare quæ ei occulta sunt, & uelata sunt: quod & si aliquãdo per hominem fiat, non
Allegorias non tamen ab homine fit, sed ab eo qui in homine loquitur Christus. PAMPHILVS. Tempus est
derogare Euan his ita euidenter ostensis, nos etiam ad insequentis criminationis tendẽre defensionem breui-
gelicis historijs tatis studio paucorum testimoniorum probatione cõtentos, aduersus eos qui dicunt eum per
Matt. 1. allegorias adimere omnia quæ de Saluatore scripta sunt corporaliter facta. ORIGENES. Ad-
Rom. 1. iungendum est etiam illud his quæ suprà diximus, quoniam corpus Christi non erat alienum
Matth. 4. à terrena substantia secundum hoc quòd filius est Dauid, & filius Abraham, sicut scribit Mat-
thæus: Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham: Et sicut Paulus dicit, Christum
esse ex semine Abrahæ, & ex semine Dauid secundum carnem. Quod ergo dictum est, quia con
summatis quadraginta diebus ieiunij, & quadraginta noctib. postea esurijt, sine dubio hoc in-
dicat, quòd euacuari, & repleri similiter ut nostra corpora solent, etiam illius poterat corpus. Si
uerò quis obijciat nobis huius miraculi rationem de xl. dierum ieiunio, facilè solui potest cùm
adhibetur etiam illud exemplũ de Moyse, & Helia, qui similiter pertulisse ieiunium referuntur.
Sed & illud, quòd itineris labore & æstu fatigatus sedens super puteum requiescit, & sitit, quid
Ioan. 4. aliud indicat nisi neruorũ fatigationem, & solis ardore nimio elementũ corporei humoris ab-
sumptum? Quod uerò in melioribus occupatus hoc quod bibere uoluerat distulit nec bibit, nõ
propterea dicendum est, quia nec passus est sitim. Sed & illud quòd frequenter per cœnas uoca
tur, & in conspectu omnium manducat, & bibit, non decipiens, uel fallens oculos uidentium fa
cit, neq; putatiuè (ut quidam arbitrantur) hæc gerit, maximè cùm ita sumeret cibum ac potum
ut à quibusdam etiã quasi pro sumptione nimia culparetur, uelut cibum ac potum auidius ac
propensius appetens. Si autem quis uiolentius uelit affirmare, ideo hæc ita esse quia per phan-
tasiam manducabat, & illi quõ id fieret nesciebant, respondendũ est ad ea ex his quæ ipse Dñs
Matt. 11. dixit: Venit Ioannes Baptista, neq; manducans, neq; bibens, & dicunt: Dęmoniũ habet. Venit
filius

filius hominis manducans & bibens,& dicunt:Ecce homo deuorator & uinum bibens. Ipso e-
nim Saluatore dicente,Quia uenit filius hominis manducans & bibens, quomodo ausus est
aliquis dicere,neq; manducasse eum neq; bibisse? Quæ utiq; manifesta incredulitas est doctri-
næ eius.Si autem manducabat & bibebat,& substantia uini atq; escæ in carnem eius efficieba-
tur,sine dubio per omnes corporis eius compages membrorum diffundebatur. Spiritalem eñ
naturam(sicut quidam de eius corpore sentiunt,quòd imperitè satis & absurdè faciunt)impos
sibile est uini atq; escæ recipere substantiam. Si uerò quis indignans obscœnas ad hæc proferat
inquisitiones,requirens si etiam digestiones in corpore fiebant,nihil absurdum uidetur fateri
secundum consequentiam naturæ corporeæ. Si uerò etiam exemplis à nobis hoc exigant affir-
mari,ostendendum est illos sans hæc insipienter inquirere. Vbi enim ista de apostolis,uel cæte-
ris sanctis facta referuntur,uel etiam de impijs & peccatoribus? Sed & circumcisionis eius ratio
nobis quidem non generabit maiorem angustiam,dicentibus eum consequẽter humano cor-
pore & circumcisum esse,& præputium eius terræ mandatum fortassis usq; ad tempus:aut si a-
liter est,in alia disputatione requiretur. Hæc tamen eius circumcisio satis coangustabit eos qui
ex diuerso sunt.Spiritale eñ corpus quomodo poterat circũcidi ferro terreno? Propter quod
non erubuerũt quidam ex ipsis de pręputio circumcisionis eius etiam libros edere, quibus o-
stendere conarentur quòd in substantiam cesserit spiritalem. Non minus autem angustabun-
tur etiam illi qui animale corpus dicũt esse corpus Christi. Sed & de sanguine eius & aqua quę
processit de latere eius hasta compuncto à milite,eadem sentienda sunt. Sed his qui sciũt quid
audiatur per hoc quod dicitur,Quia fixurę clauorum erant in eius corpore,manifestè declara
tur quia caro erat terrena,id humanæ naturæ:quæ utiq; non erat talis,ut recipiendorum uulne
rum subterfugeret qualitatem,quasi non etiam multa humanæ infirmitatis in ipsa morte sen-
sisset. Anima perturbatur,& tristis est pro ea usq; ad mortem. Quæ omnia euidenter ostendũt *Matth. 26.*
quòd non falsò,sed quasi homo dixerit, Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.
Eadem nihilominus ostendit etiam somni ratio cùm dicitur:Qui erat in puppi super ceruical
dormiens,sicut Marcus refert.& ab homine suscitatur è somno.Hæc enim licet habeant spirita- *Marci 4.*
lem intellectum,tamen manente prius historiæ ueritate,etiam spiritalis recipiendus est sensus.
Licet enim cęcos semper curet secundum spiritalem intelligentiam,cùm ignorantia excęcatas
illuminat mentes:tamen & corporaliter tunc cęcum sanauit:& mortuos semper suscitat,fecit ta
men & tunc huiuscemodi mirabilia,sicut filiam principis synagogæ,& filium uiduæ,& Lazarũ
suscitando. Et quamuis semper cùm excitatur à discipulis compescat Ecclesiæ turbines,uel pro
cellas,tamen certum est etiam tunc gesta esse ea quæ per historiam referuntur. Sic ergo sanum
est sensum scripturæ recipere,nec oportet inclinare aurem his qui dicunt per Mariam,&non ex
Maria eum natum:quod Apostolus præsciens ita prædixit:Cùm autem uenit plenitudo tem- *Galat. 4.*
porum,misit Deus filium suum factum ex muliere,factum sub lege,ut eos qui sub lege erant re-
dimeret. Vides quia non dixit,Factum per mulierem,sed, Factum ex muliere. PAMPH. Quid
tam euidenter aut integrè quàm ex his omnibus quæ scripsit confirmatur ab eo & Dominico-
rum gestorum ueritas,& historiæ scripturarum fides? Sed persequamur consequenter etiam re
liqua,in quibus accusatur quasi duos Christos dixerit, unum Dei uerbum, & aliũ Iesum Chri-
stum qui ex Maria natus est. QVOD unus sit Christus filius Dei. Ex primo libro super E-
saiam. ORIG. Sicut dicit Apostolus,Quoniam æmulatores estis spirituum:sicut cùm unus *1.Cor. 14.*
sit Spiritus sanctus,tanti per singulos dicuntur Spiritus sancti, quanti sunt hi qui habent in se
Spiritum sanctum:ita & de Christo dicendum est. Ab uno enim Christo,multi fiunt Christi,de
quibus scriptura dicit: Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari.
Sic & ab uno Deo multi dij dicuntur,omnes scilicet hi in quibus habitat Deus:sed nobis unus
est Deus pater, ex quo omnia, unus est ergo uerus Deus qui (ut ita dixerim) præstator est dei-
tatis,& unus Christus factor Christorũ,& unus Spiritus S.qui per singulas animas sanctorum
facit Spiritũ S.Christus uerò sicut per hoc ꝙ Christus est facit Christos, ita & ꝑ hoc quòd filius
Dei & filius proprius & unigenitus,omnes eos qui percipiunt ab eo spiritũ adoptionis, filios
Dei facit. PAMPH. Vnum hoc testimoniũ est quòd Christus uerus unus sit, qui participatiõe
sui multos facit Christos. Adhibeamus tamen & aliud ex primo libro de Euangelio secundum
Matthęum in quo hoc modo dicit. ORIG. Si Christus Iesus cùm in forma Dei esset non rapi- *Phil. 2.*
nam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, &
in similitudinem hominum factus, habitu repertus ut homo est, humilians seipsum, factus
obediens usque ad mortem, mortem autem crucis:dubium non est quòd natiuitas eius non
est talis,ut quasi qui antè non fuerit,esse cœperit, sicut de natiuitate hominum putatur:sed qui
prius erat,& erat in forma Dei,uenit ut etiam formam serui susciperet. Deniq; quod natum est
ex carne,caro est,inquit,id est quod natũ est ex ea quæ dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi se-
cundum uerbum tuum:hæc est forma serui,quæ utiq; caro est. PAMP. Et in tertio libro epi- *Luc. 1.*

ſtolæ ad Coloſſenſes de eiſdem ita ſcribit. ORIG. Data eſt autem lex Moyſi per angelos in
manu mediatoris Chriſti & uirtute, qui cùm eſſet in principio Verbum, & apud Deum eſſet, &
Ioan.1. Deus eſſet Verbum, patri in omnibus miniſtrauit. Omnia enim per ipſum facta ſunt, id eſt, non
1.Tim.2. ſolùm creaturæ, ſed & lex & prophetæ: & ipſemet eſt mediator Dei & hominum. Quod uerbum
quidem in fine ſeculorum homo factus eſt Ieſus Chriſtus, ſed ante hunc manifeſtum in carne
Chriſtus mediator fuit etiã ante incarnationem. aduentum mediator quidem erat hominum, ſed nondum erat homo. Erat tamen & tunc me-
diator Dei & hominum: unde & data lex per angelos, in ipſius mediatoris manibus data eſſe
dicitur, ut eſſet lex ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum, & omnia hæc ſanctifica-
rentur à Chriſto. PAMP. Sufficere etiam opinor de his tribus teſtimonijs confutatam eſſe ca
lumniam. Si quis ſanè offenditur, quòd dixit Saluatorem etiam animã ſuſcepiſſe, nihil de hoc
amplius reſpondendum puto, niſi quòd huius ſententiæ non Origenes auctor eſt, ſed ipſa ſa-
Ioan.10. cra ſcriptura teſtatur, ipſo Domino & Saluatore dicente: Nemo tollit animam à me. Et, Triſtis
Matth.26. eſt anima mea uſq; ad mortem. &, Nunc anima mea turbata eſt. & multa his ſimilia in ſanctis
Ioan.12. ſcripturis inuenies. Supereſt reſpondere ad illam accuſationem, quæ calumniatur eum omnẽ
De animo allegorizandi ſtudio. ſcripturam in allegoriam uertere, ex ipſis libris quos uel maximè obtrectatores eius incuſant,
id eſt, de quarto περὶ ἀρχῶν libro proferamus, quia non negat ea, quæ in ſcripturis referuntur, e-
tiam ſecundum literam geſta. ORIG. Ne quis autem ſuſpicetur nos hoc dicere, quia nullã
hiſtoriam ſcripturæ factam eſſe ſentiamus, quoniam ex his aliquam non eſſe factã ſuſpicamur:
uel nulla præcepta legis ſecundum literam ſtare, quoniam quædam ſecundũ literam dicimus
obſeruari non poſſe, in quibus uel ratio, uel rei impoſsibilitas non admittit: uel ea quæ de Sal-
uatore ſcripta ſunt non putare etiam ſenſibiliter impleta, uel præcepta eius ſecundum literam
non debere ſeruari. Reſpondendum ergo eſt, quoniam à nobis euidenter decernitur, in quam
plurimis ſeruari oportere hiſtoriæ ueritatem. Quis enim negare poſsit, quòd Abraham in du-
plici ſpelunca ſepultus eſt in Ebron? ſed & Iſaac, & Iacob, & ſingulæ eorum uxores? Vel quis du
bitet, quòd Sichima in portionem data eſt Ioſeph? Vel quòd Hieruſalẽ metropolis eſt Iudææ,
in qua conſtructum eſt templum Deo à Salomone? & alia innumerabilia. Multò enim plura
ſunt, quæ ſecundum hiſtoriam uera ſunt, quàm ea, quæ nudum ſenſum continent ſpiritalem.
Exod.20. Tum deinde quis non affirmet mandatum hoc quod præcepit, Honora patrem tuum & ma-
trem tuam, ut bene ſit tibi, ſine ulla ſpiritali interpretatione ſufficere, & eſſe obſeruãtibus neceſ-
ſarium? maximè cùm & Paulus eiſdem uerbis repetens confirmauerit ipſum mãdatum. Quid
uerò oportet dicere de eo quod dictum eſt: Non adulterabis, Non occides, Non furtum facies,
Non falſum teſtimonium dices, & cætera huiuſmodi? Iam uerò de his, quæ in Euangelio man-
data ſunt, ne dubitari quidem poteſt quin ſecundum literam obſeruentur, ſicut cùm dicit: Ego
Matth.5. autem dico uobis, Non iurare omnino, & cùm ait: Qui autem inſpexerit mulierem ad concu-
piſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo, & apud Paulum Apoſtolũ quæ præcipi-
untur: Cõmonete, inquit, eos, cõſolamini puſillanimes, ſuſtinete infirmos, patientes eſtote ad
omnes. & alia quãplurima. Sed & de ſingulis ſanctorũ, qui in ſcriptura ſancta conſcripti ſunt,
quosq; iuſtos, & electos Dei eſſe ſcriptura teſtatur, debet eſſe quædã fides ab his qui ſaluari cu-
piunt. Non enim poteſt eſſe perfecta in Deum fides, niſi quis habeat & hanc fidem, qua de ſan-
ctis quòd ſancti ſunt creditur. Quod autem dicimus tale eſt: Qui crediderit in Deũ, & dogma-
ta eius uera eſſe ſuſceperit, credit & hoc, quòd Adã quidem primus homo formatus eſt: credit
Gen.2. & de Eua, quòd unam è coſtis Adam ſumens Deus ædificauerit eã ut eſſet eius mulier: credit & quòd
8. Enoch, qui in annis ccc. placuerit Deo, poſteaq; Mathuſalẽ genuit translatus eſt: & de Noe quòd
reſponſa accepit ut fabricaret arcam, & ſolus ſaluatus eſt ex diluuio, cum his tãtummodo qui
18. cum eo fuerant arcam ingreſsi: ſimiliter & Abraham quòd meruerit teſtimonium Dei, & quòd
ſuſceperit hoſpitio cùm eſſet ſub ilice Mambre tres uiros, ex quibus unus erat Dominus: cre-
dit & de Iſaac uel quomodo natus eſt, uel quomodo oblatus eſt à patre, uel quomodo reſpon-
ſa Dei audire meruerit. Sed & de Iacob, quòd mutato nomine Iſrael à Deo cognominatus eſt,
de Moyſe quòd per ſigna & uirtutes miniſtrauerit Deo. Credit & quòd Ieſus Naue exauditus à
Deo ſtare fecerit ſolem ſuper Gabaon, & lunam ſuper uallem Aialon. Quid autem dicendum
eſt de fidelibus Iudicibus, & de his, quæ per eos geſta referuntur? & in Regnorum libris de Sa-
muele, quòd meſsium tempore pluuias à Deo popoſcerit, & acceperit? & de Dauid, quẽ aſſum-
pſit Dominus ab ouibus, ut regeret Iacob puerum ſuum, & Iſrael hæreditatem ſuam? & de Na-
than quòd prophetauerit: nec non & Gad: ſed & de Salomone quòd apparuerit ei in uiſu Do-
minus: & de Elia quòd aſſumptus eſt per aſcenſionem in cœlum, effectis illis omnibus quæ
ſcripta ſunt ſignis & prodigijs: ſed & de Heliſæo, quoniam non ſolùm reſuſcitauit filium Suna-
mitidis, ſed & mortuum ſuper oſſa ſua proiectũ. Oportet ergo unumquemq; fidelium credere,
& omnibus, quæ ſcripta ſunt de Ezechia, quòd in diebus eius retrorſum repedauerit umbra
ſolis. Eſt ergo fides noſtra primò quidem omnium in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cõ-

ſequenter

ſequenter uerò etiam in omnes ſanctos patriarchas, uel prophetas, uel apoſtolos Chriſti, eo or
dine, quo ſuperius diximus. PAMPH. Sufficienter iſta ad probationem catholicæ fidei eius,
& qualiter etiam de ipſa ſcripturarum hiſtoria ſenſerit, dicta ſint. Et quoniam inter cæteras cri-
minationes quas ei inferunt eſt etiam, quam maximam ponunt, quòd reſurrectionem ſcilicet
mortuorum deneget, quæ utiq; futura manifeſtè in Eccleſijs prædicatur: conſequens etiam eſt
has ex ipſius nos uerbis calumnias oſtendere, & mendaces euidenter arguere eos qui etiã ſcri-
pta de hoc edere aduerſus eum non pepercerunt. Tam ex ipſis ergo libris quos de reſurrectio-
ne ſcripſit, quàm ex cæteris eius diuerſis uoluminib. approbabimus etiam in hac parte quàm
catholicè ſenſerit. ORIGENES quomodo ſentiebat de reſurrectione. Ex primo libro de Re-
ſurrectione. Quomodo enim non uidetur abſurdum, ut hoc corpus, quod pro Chriſto per-
tulit cicatrices, & pariter cum anima perſecutionum tolerauit ſæua tormenta, carcerum quoq;
ac uinculorum & uerberum ſupplicia pertulit, igne etiam cruciatum, ferro cæſum eſt, inſuper &
beſtiarum cruentos morſus, crucis patibula, ac diuerſa pœnarum genera perpeſſum eſt, tanto-
rum certaminum præmijs defraudetur? Quippe ſi ſola anima quæ non ſola certauerat corone
tur, & corporis ſui uaſculum quod ei cum magno labore ſeruijt, nulla agonis & uictoriæ præ-
mia conſequatur, quomodo non contra omnem rationem eſſe uideatur, ut naturalibus uitijs
atq; ingenitæ libidini propter Chriſtum caro reſiſtens, & uirginitatem obtinens cum ingenti la
bore, qui continentiæ labor utiq; aut maior corporis quàm animæ eſt, aut certè utriuſq; æqua-
lis eſt, præmiorum tempore altera uelut indigna reijciatur, altera ueniat ad coronam? PAMPH.
His aſſertionibus incipiens uti de reſurrectione mortuorum, per totam uoluminis ſui ſeriem
euidentiſsimis approbationibus uſus eſt. In ſecundo uerò libro eiuſdem materiæ, cùm prædi-
xiſſet quaſi ad gentiles loqueretur, huiuſcemodi ſuam ſententiam declarauit. ORIG. Nos ue-
rò poſt corruptionem mundi eoſdem ipſos futuros eſſe homines dicimus, licet non eodem ſta
tu, neq; in iiſdem paſsionibus. Non enim iterum ex conuerſione uiri & mulieris erunt, ſed uer
bi gratia: ea ratio quæ continet Pauli ſubſtantiam. Pauli autem nunc dico corporalis quæ ſalua
permanet: & cùm uoluerit Deus ſecundum ea quæ dicta ſunt, per ſacramentum tubarum in no
uiſsima tuba facere ut mortui reſurgant, per illam ipſam ſubſtantiæ rationem quæ ſalua perma
net, ut de terræ puluere reſuſcitentur à mortuis ex omnib. locis, in quibus ratio illa ſubſtantiæ
corporalis in ipſis corporibus permanebat, quæ in terram prolapſa Dei uoluntate iterum re-
ſuſcitantur. Ex hoc arbitror aſſerere uolentem dixiſſe Apoſtolum in prima epiſtola ad Corin-
thios: poſt aſſertionem enim reſurrectionis mortuorum cùm propoſuiſſet ſibi ea quæ poſſent
ab alijs obijci de reſurrectione mortuorum, ſic ait. Sed dicit aliquis. Quomodo reſurgunt mor 1.Cor.15.
tui? Quo autem corpore uenient? Stulte, tu quod ſeminas non uiuificatur niſi prius moriatur
& quid ſeminas? nõ quod futurum eſt corpus ſeminas, ſed nudum granum, ut puta tritici, aut
alicuius cæterorum, Deus autem dat illi corpus prout uult. Cùm enim manifeſtiſsimè oſten-
diſſet quia mortui reſurgunt, & certum eſſet quia Saluator noſter cum ipſo corpore reſurrexiſ-
ſet quod ſuſceperat ex Maria, non autem ſatis clarum eſſet quomodo reſurrecturi eſſent cæteri,
uel quale corpus habituri: comparat reſurrectionem ſeminibus quæ ſeminantur in terra, ut pu
ta grano frumenti, quod quum ceciderit in terram corrumpitur: ſed rationis illius uirtus eſt in-
ſita in interioribus eius medullis: ipſa rationis uirtus aſſumpta adiacentem ſibi terram, uel a-
quæ honorem, ſeu aeris circumſtantem temperiem, caloris quoq; ſufficientem recipiens fomi- Fortè, Humo-
tem per diuinam potentiam cooperantem culmi uel ſpicæ conſurgunt: & hoc eſt quod dicit: rè legendũ eſt.
Tu quod ſeminas non uiuificatur niſi prius moriatur: & quid ſeminas? non corpus quod fu-
turum eſt ſeminas. Ergo hoc quod cadit in terram corpus noſtrum, comparatum eſt grano fru
menti. PAMPH. Et aſſertis his per huiuſmodi conſequentiam, poſt pauca addidit etiam hæc.
ORIG. Quòd autem omnis illa repromiſsio reſurrectionis mortuorum de hoc corpore ſit
quod mortuum relinquitur, ſanctæ ſcripturæ multis modis hoc oſtendunt, ſed & ipſa hoc Do-
mini noſtri Ieſu Chriſti reſurrectio declarat, qui primogenitus ex mortuis dicitur. PAMPH.
Poſt hæc quibuſdam per medium latius diſputatis adiecit etiam iſta. ORIG. Sicut enim
plus habet omnis rationabilis anima bis quæ uel creſcendi, uel nutriendi, uel motus ſolius of-
ficium exhibere dicuntur: ſic ea ratio quæ in humano corpore eſt, multò amplius habet, quàm
quæ in reliquis eſt corporibus, ex eo quòd etiam ſi corruptum fuerit genus humanum, ſubſi-
ſtere rurſum poteſt Dei uirtute conſeruatum & cuſtoditum uſq; ad reſurrectionis ſuæ tempus.
Quòd autem ubicunq; fuerit reſtituatur, id eſt ab omni loco in quocunq; fuerit, ita ait Ioannes
in reuelatione ſua: Et reddidit mare mortuos quos habebat in ſe, & mors & infernus reddide-
runt mortuos ſuos qui erant in eis. Fortè enim, ut ego puto, mare hîc pro humido omni appel
latum eſt elemento, infernus autem pro aere, mors uerò pro terra, quaſi quandã cognationem
his inter ſe inuicem habentibus. Corpus enim puluerem mortis uocat ſcriptura, uel terram, uel
corpus mortis. Sanè qualis fuerit uniuſcuiuſq; præparatio in hac uita, talis erit & reſurrectio

Dan.12. eius. Qui beatus hic uixerit, corpus eius in resurrectiōe diuiniore splendore fulgebit, & apta ei
Matth.13. mansio beatorum tribuetur locorum. Huic uerò qui in malitia consumpserit tempus sibi uitæ
præsentis indultum, tale dabitur corpus quod sufficere & perdurare possit in pœnis. Et arbi-
1.Cor.15. tror quòd hanc differentiam uolens ostendere Paulus Apostolus dicit: Alia caro animalium,
alia uolucrum, alia piscium: & cætera quæ enumerauit Apostolus. Sed sicut non est putandum,
quòd animalium corpus accepturus sit peccator, aut uolucrum, aut piscium, sic neq; solis, aut
lunæ, aut stellarum formam sperandum est accipere eos qui resurgēt in gloria: sed exempli cau-
sa dicta esse hæc ab Apostolo sentiendum est, ut designetur per hæc quòd alij pro meritis suis
honorabiliores & clariores erunt, beatiora quoq; habitacula sortituri: aliorū uerò indignissi-
mus & abiectissimus pro gestorū scelere erit status, qui etiā mutis animalib. dignus sit cōparari.
PAMP. Pauca hæc ad testimoniū traximus ex multis & innumeris quæ per huiusmodi sensum
in ipsis libris quos de resurrectione scribit exposuit. Non autem uidetur absurdū ad maiorem
satisfactionem etiam de reliquis eius libris consonas his uel paucas adhibere sententias. In 28.
igitur libro de Esaia propheta, de illo capitulo scribens, in quo dicitur: Resuscitabuntur mor-
tui, & resurgent hi qui in sepulchris sunt, ita ait Origenes. ORIG. Melius ergo est dicere quòd
omnes quidem resurgemus, ut & impij ueniant in illum locum ubi fletus & stridor dentium, &
iusti ubi recipiant unusquisq; in suo ordine secundum meritum bonorum gestorum suorum,
cùm transformabitur corpus humilitatis eorum, ut sit conforme corporis gloriæ Christi: quod
seminatum quidem est in corruptione, surget uerò in incorruptione: quod seminatum est in i-
gnominia, surget in gloria: quod seminatum est in infirmitate, surget in uirtute, resurrectionis
scilicet tempore: & quod seminatum est corpus animale, surget corpus spiritale. Licet ergo o-
mnes resurgant, & unusquisq; in suo ordine resurgat, considerandum est tamen propter illum
Apoc.20. sermonem Ioannis, quem in reuelatione sua dicit: Beatus qui habet partem in resurrectione pri-
ma, in hoc secunda mors non habet potestatem: ne fortè diuidi omnis resurrectionis ratio in
duas partes possit: id est in eos qui saluādi sunt iustos, & in eos q cruciandi sunt peccatores: ut
sit una quidem bonorum, quæ dicitur prima: illa uerò quæ est miserorum, secunda dicatur: &
illam quidem in omnib. puram, hilarem, totius plenā lætitiæ: illam uerò alterā totam tristem, to-
tam mœroris plenā, & acrib. acuitæ eorū dignam, qui in præsenti uita Dei mandata contempse-
runt, & iudicij eius timore neglecto, semetipsos tradiderunt in operationem totius immundi-
tiæ & auaritiæ, nec se præparare conati sunt, ut resistere aduersario possent aduersus contrarias
atq; inimicas humano generi potestates. Sepulchra autem mortuorum in hoc loco similiter &
in multis alijs secundum certiorem scripturæ sensum accipienda sunt, non solùm ea quæ ad de-
positionem humanorum corporū uidentᵉ esse constructa, uel in saxis excisa, aut in terra defossa:
sed omnis locus in quocunq; uel integrū humanū corpus, uel ex parte aliqua iacet, etiā si acci-
dat ut unum corpus per loca multa dispersum sit, absurdū non erit omnia ea loca in quib. pars
aliqua corporis iacet, sepulchra corporis eius dici. Si eñ non ita accipiamus resurgere de sepul
chris solis mortuos diuina uirtute, qui nequaq; sunt sepulturæ mandati, neq; in sepulchris de-
positi, sed siue naufragijs, siue in desertis aliquib. defuncti sunt locis, ita ut sepulturæ mandari
non potuerint, nō uidebuntᵉ annumerari inter eos qui de sepulchris resuscitādi dicunt. Quod
utiq; ualde absurdū est. PAMP. Nihilominus in eo ipso libro interiectis quibusdā dicit. ORIG.
1.Cor.15. Cùm ergo Paulus scribit, quòd sicut stella à stella differt in gloria, ita erit & resurrectio mor-
tuorum: & quòd dicit, Seminatur in corruptione, surget in incorruptione, & cætera huiusmo-
di: manifestè hæc de solo corpore scribit. Non eñ anima seminata est in corruptione, aut in in-
firmitate, aut in ignominia. Deniq; euidenter adiūgit his omnib. & dicit: Seminatur corpus a-
nimale, ut ne quis putaret animā esse quæ seminatur in corruptione, uel in ignominia, uel in in-
firmitate. PAMP. Hæc quidem ex his libris quos in Esaiam scribit: nō prætenbimus uerò neq;
illum quem de primo Psalmo disseruit, in quo etiā de resurrectione ita scribit. ORIG. Sicut eñ
in nobis eadē species permanet in infantia usq; ad senectutem, licet characteres multā uideanᵉ
immutationem recipere: ita intelligendū est hanc speciem quæ nunc inest nobis, ipsam perma-
suram etiam in futuro, plurima tñ immutatione melius & gloriosius facta. Necesse est eñ ani-
mā in locis corporeis habitātem uti corporib. talibus quæ apta sunt his locis in quib. degit. Et
sicut, uerbi causa, si in aquis maris nos habitare, uel degere posceret, sine dubio pro habitacu-
li qualitate necessariū uidereᵉ habere talem corporis statū, & compositionem, qualē habent il-
la animalia quæ in aquis uiuunt: ita nūc cùm cœlorū habitaculū promittatᵉ, secundū locorum
Matth.17. gloriam consequens est aptandas esse etiam corporū qualitates. Nec ideo tñ prior hæc species
exterminabitᵉ, licet gloriosior eius effecta sit permutatio. Sicut eñ ipsius Dñi Iesu, uel Moysi, uel
Eliæ species non erat alia in transformatione q̃ fuerat ante transformationem, ita non erit alia
sanctorum species etiā si multò gloriosior fiat. PAMP. Sed & in xv. Psalmo exponens illū uersi-
culum: Insuper & caro mea requiescet in spe; de carne Dñi ait hæc. ORIG. Dñs Iesus Christus
hæc

hæc dicit,cuius primò caro requieuit in spe. Crucifixus enim primogenitus ex mortuis factus;
& post resurrectionem assumptus in cœlum,secum terrenum corpus euexit,ita ut terrerentur &
obstupescerent uirtutes cœlestes uidentes carnem asceudisse in cœlum. De Elia enim scriptum 1. Reg. 2.
est,quia quasi in cœlum assumptus est:& de Enocb,quia translatus est: non tamen dictum est, Gen. 5.
quia ascendit in cœlum.Offendatur qui uult ex nostro sermone:ego autem cum omni fiducia
asseuero,qoia sicut primogenitus ex mortuis est Christus,ita primus carnem euexit ad cœlum.
Deniq; nouitate ipsa perterrentur cœlestes uirtutes,quia quod nunquam uiderant antè, nonc
tandem uidebant carnem ascendisse in cœlum:& propterea dicũt, Quis est iste qui uenit de E- Esa. 63.
dom,id est à terrigenis? Rubor uestimentorum eius ex Bosor. Videbant eñ uestigia uulnerum
in corpore eius,ex Bosor,id est in carne suscepta. PAMPH. Et post pauca. ORIG. Hæc propter il Psalm. 15.
lud quod dictom est, Quoniam caro mea requiescet iu spe. In qua spe? Non solùm quia ex mor
tuis resurgit:parum eñ hoc est:sed in ea spe requiescit,qoòd assumpta est in cœlum. PAMPH.

Quid hoc euidentius & clarius ab aliquo dici potest de resurrectione carnis, quam assigna-
uit non solùm resurrecturam à mortuis,uerũetiam in cœlos,si qua tamen id meruerit,assumen
dam,secuturam scilicet eum qui primogenitus ex mortuis factus,primus in cœlum naturã car
nis inuexit? Quid tamẽ iu XVIII. psalmo exponens illum uersum, In sole posuit tabernacolum
suum,senserit,audiamus. ORIG. Quid est quod dixit:In sole posuit tabernaculũ suum? Qoi-
dam quidem dicebant quòd Saloator uoster ascendens è terris ad cœlũ,& corpus suum assu-
mens,peruenit usq; ad eum circulum qui solis zona nominatur,& ibi (aiunt) posuit tabernacu
lum corporis soi:non eñ ultra erat possibile id progredi. Sed hæc illi ita sentiunt pro eo qoòd
allegoriam nolunt in scriptura diuina recipere:& ideo puræ historiæ deseruientes, huiusmodi
fabulas & figmenta componunt. Nos uerò deprecamur omnipotentiam Dei, ut nos dignetur
audire,& secreta nobis spiritalis intelligentiæ dignetur aperire. Quod ergo à nobis in hoc loco
sentitor hoc est. In sole posuit tabernaculum suum. Quæro quid sit tabernaculũ Christi,& quæ
sit habitatio in qua tabernaculũ Christi collocat? Habitatio tabernaculi Christi sol esse dicitur. Psalm. 19.
Tabernaculum uerò Christi Ecclesiam intelligo. Solem autem quem aliom sentire debeo, nisi Ioan. 1.
illud lumẽ uerum quod illuminat omnem hominẽ uenientem in hunc mũdom? Ipsum uideo
solem,de quo dictum est, Quia timentib. nomẽ meum orietor sol iustitiæ,& sanitas in alis eios. Malach. 4.
In sole ergo posuit tabernaculum suum,id est in sole iustitiæ Ecclesiam suam collocauit. In illo
eñ sole iustitiæ Ecclesia collocata est qui diem æternum facit, sicut dictum est: Erit ubi Dñs lux
æterna,& Deus gloria tua. PAMPH. Erubescant etiam illi qui & hoc de ipso non dubitauerunt
concinnare figmeutum,quòd dixerit corpus uel carnem Christi usq; ad solem oectam,& ibi es-
se derelictam. Hoc enim ille ab alijs dictum non rectè dictum esse confutat. Sed ostenderunt se
ne hæc quidem intelligere posse obtrectatores eius quæ ille ab alijs non rectè dicta coargoit, &
quæ sunt quæ ipse confirmat. Tum deinde etiam illi impudentiam suam retundant, qui dicunt
eum,corpus quidem resurgere confiteri;carnem uerò negare. Desinant aliqoãdo à maledictis,
uidentes eum carnem Verbi Dei cum ipso Verbo Deo in cœlum quo Verbum Dei ascendit,im-
pouere. His coniungit de supplicijs peccatorum,quæ nos quoq; consequenter ad ea quæ su-
prà dicta sunt coniongemus,quoniam in ordine criminationum iste fuerat ordo digestus.

ORIG. De pœnis peccatorum. Ego arbitror quòd sicut in corpore escæ abundantia,& quali-
tas uel quantitas cibi contraria,febres generat,& febres diuersi uel modi, uel temporis secun-
dum eam mensuram qua intemperies collecta materiem suggerit ac fomitem febrium:quæ ma
teriæ qualitas ex diuersa intemperie congregata,causa uel acerbioris morbi,uel prolixioris exi
stit:ita anima cùm multitudinem malorum operum & abundantiam in se congregauerit pec-
catorum,competenti tempore omnis illa malorum congregatio concitatur ad supplicium,at-
q; inflãmatur ad pœnas:cùm mens ipsa uel cõscientia per diuinam uirtutem omnia in memo-
riam recipiens,quorum in se signa quædam ac formas cùm peccaret expresserat,& singolorum
gestorum soorùm quæ uel fœdè ac turpiter gesserãt,uel etiam impiè cõmiserat,historiam quan
dam scelerum suorũ ante ocolos suos uidehit expositã. Tuuc & ipsa conscientia proprijs stimu
lis agitatur atq; cõpungitur,& suijpsius efficitur accusatrix,& testis. Quod ita sensisse etiã Apo-
stolum Paulũ poto,cùm dicit:Inter se inuicem cogitationib. accosantib. aut etiam defendenib. Rom. 2.
in die cùm iodicabit Deus occulta hominũ secundũ Euangeliũ meũ per Iesum Christũ. PAMP.

Sed & in sequentibus rursum de peccatorũ pœnis hoc modo scribit. ORIG. Multa sont eñ
quæ nos latent quæ illi soli cognita sunt qui est medicus animarum nostrarum. Si eñ ad corpo
ris sanitatem pro his uitijs quæ per escam potumq; collegimus,necessariam habemus interdũ
austerioris ac mordacioris medicamenti curam:nonnũquam uerò si id uitij qualitas depopo-
scerit,rigore ferri & sectionis asperitate indigemus:q; si & hæc supergressus fuerit modus mor-
bi,ad ultimum conceptũ uitiũ ignis exurit:quantò magis intelligendum est,medicũ nostrum
Deum uolentem diluere uitia animarũ nostrarũ,quæ ex peccatorũ & scelerũ diuersitate collige

rant,uti huiusmodi pœnalib. curis,insuper etiam ignis inferre supplicium his qui sanitatem animæ perdiderunt. PAMPH. Et post pauca addidit etiam hoc. ORIG. Quomodo autem per- necessaria pœna est ea quã per ignem infert Deus,Esaias docens de Israel quidem dicit: Abluet

Esa. 47. Dñs fordes filiorum ac filiarum Sion,& sanguinem expurgabit è medio ipsorum spiritu iudicij & spiritu adustionis.De Chaldęis aũt sic dicit: Habes carbones ignis, sedebis super eos: hi

Malach. 7. erunt tibi adiutorio.Et in alijs dicit:Sanctificabit eos Dñs in igne ardenti.Et in Malachia ꝓpheta ita dicit:Sedens Dñs conflabit sicut aurũ & sicut argentũ populum suũ,conflabit & purgabit eos,& fundet porgatos filios Iuda. PAMP. Hęc quidem ex libris περὶ ἀρχῶν: innumerabilia uerò dispersa sunt per omnes libros eius assertionis huius testimonia, quę nos studio breuitatis omittimus,cõmemorantes de his solũmodo,quę in VI.Psal. de hoc ipso pœnarũ genere disputauit. ORIG. Posibile est considerare ex his maximè dolorib.quos in hoc corpore positi sentimus,qui quãuis magni sint,breuis certè sunt temporis, pro eo quòd si pauló uehementiores extiterint,cõtinuò etiam uitæ celerem inferunt finem.Deniq; multi si res poposcent, pro pietatis confessione in ipsis tormentis animã reddunt,alij uerò in ipso iam coronæ aditu positi denegant fidem,quã usq; ad mortem proposuerant confiteri.Et hoc non utiq; diminutione propositi patiuntur,sed ui doloris nimia & insuperabili superati. Si ergo in hac præsenti uita tam intolerabiles sunt pœnarum dolores,cum iam crassiori anima utitur indumento:quid putandum est cùm id spiritale effectũ ex resurrectione recipiet,& eo uehementius unq; quo subtilius sentiet uim doloris?Puto enim quòd quanta differentia est in pręsenti seculo nudũ uerberari quàm uestitum,ad persentiendũ scilicet cruciatum,eo quod uehementius nudũ corpus crucient uerbera quàm uestitũ:tantam puto futuram differentiã doloris cùm corpus humanum crassitudinis

An animã ante corpus factam crediderit Origenes. huius indumento deposito,uelut nudũ corpus cœperit sentire tormenta. PAMP. Sufficere arbitror etiam ad huius criminationis calumniã propulsandam,pauca hęc de eius libris testimonia protulisse,quæ innumera sparsim per libros eius manifestum est contineri. Nunc autem ad ea etiam per nosipsos respondebimus,quæ ei de anima objiciunt,id est quod ante corpus eam factam dicat existere.Sciens namq; etiã istud dogma de anima non aperte neq; manifestè haberi in ecclesiastica prædicatione,sicubi occasionem aliquã,uel suspicionem potius disputandi ei scripturæ sermo suggessit, discutiens & pertractans ea quæ sensui eius occurrerunt, discernenda hæc legentibus exposuit & probanda,non manifesto dogmate,uel abruptæ sentẽtiæ auctoritate definiens,frequenter & illud addens,Si tamen habere uidetur aut probatur aliquid consequẽtiæ sermo is quem de anima tractauimus. Deniq; in tam multis & tam diuersis eius libris nusq; omnino inuenitur unus ab eo liber ꝓpriè de anima conscriptus,sicut habet uel de martyrio,uel de oratione,uel de resurrectione. Nusq; ꝓrsus librum propriè de anima scriptum edidit,sed in diuersis locis(sicut superius diximus)incurrentes sibi opiniones ex scripturæ occasione disserebat,quod potius maximi signi reuerentiæ eius ac timoris in diuinis dogmatibus esse deberet,quod tanti sensus uir & tantæ prudentiæ,cùm utiq; magister esset Ecclesiæ,& tãta ab eo dicta scriberent,nõ ausus sit id sibi auctoritatis assumere,ut ꝓpriè de anima librũ ederet scriptũ. Proculdubio hæc obseruatio eius illud indicat,quod nihil audebat de hac re manifesto dogmate confirmare Deniq; in eo libro quẽ in Epistolam ad Titũ scribit,hæreticũ describẽs,& animæ faciens mẽtionem,hęc dicit. ORIG. Sunt uerò & alia quædã dogmata quę in Apostolicis traditionib.non habent̃,de quib.requires si oportet eos qui quõ libet de his sentiunt uel pertractãt, hæreticos putandos:utputa, uerbi causa dixerim,si quis rationẽ humanæ animę inquirat, cũ de ea neq; quod ex semine traducis ducat̃,neq; quod honorabilior & antiquior corporũ compage sit, tradident ecclesiastica regula.Propter quod multi nec comprehendere potuerunt qualiter sentiri oporteret de animę ratione:sed & qui aliquid sentire uel differere nisi sunt,à nonnullis in suspicione habent̃ uelut noui aliquid introducentes. PAMP. Deinde post pauca ait. ORIG. Sed & tu ipse apud temetipsum discutiens,cõsidera si oportet eum qui quolibet modo de his opinatur, uel hæreticũ,uel ecclesiasticũ temerè definiri,aut si non est periculosum de eo pronunciare, quoniam & ipse peruersus sit & peccet,& sit à semetipso damnatus, quod hęreticus dicit̃, si quis fortè ex his quæ suprà diximos quãlibet opinionẽ,licet nonnunq; plurimis peregrinam,uideat̃ inducere. PAMP. Hæc quidem ipse in eo libro quem superius diximus scribit:nos uerò his adiungimus etiam ista quę nobis ipsa æquitas uidetur exposcere.Si manifestè Ecclesia traderet uel pręedicaret contraria his quæ ille sensit,sine dubio uelut contrarius,& resistens ecclesiasticis statutis meritò culparet̃.Nunc uerò cùm diuersitas sit apud omnes ecclesiasticos,& alij alia de anima sentiant,& omnes diuersa,quõ hic magis quàm cęteri incusandus est? maximè cũ ea quæ à reliquis affirmant̃,multò magis sint & absurda,& sibijpsis contraria? Quidã enim opinant̃ præparatis iam

Opiniones de animæ origine. in uentre mulierũ deformatisq; corporib.tunc ad pręsens creari animas,& inseri iam deformato corpori.Hęc uerò sentiẽtes,præter hoc quod manifestas ꝓbationes ex sanctis scripturis adhibere non possunt,insuper etiã iniustitiã quodãmodo conditoris accusant,quod non æqualiter, id est

aquas

æquas uitæ cõuersationes tribuat omnib. Statim eñ ut creata fuerit anima, cùm nihil utiq; adhuc in se culpę cõmiserit, inserũt interdũ si ita acciderit cęco corpori, uel alias debili, aliæ uerò sanis corporib. & aliæ infirmiorib. & alijs quidem multũ uitæ tempus tribuitur, alijs uerò breuissimum, ita ut interdum simul ut natæ fuerint exturbenũ è corpore: & alię quidem ad conuersationem agrestẽ quandã & barbarã, & ubi nihil humani aut honesti est, & super omnia ubi paternæ institutionis impietas obtinet, dirigunũ: alię uerò ad uiros honestos, sobrios, humanos, ubi & humanarũ legũ obseruatio uiget: interdũ etiam ad parentes religiosos, ubi educatio nobilis & honesta, ubi etiã eruditio rationabilis, trãsmittunũ. Quõ igitur assertiones eorũ in talib. diuinam prouidentiã rectè omnia dispẽsantẽ & æqua lance moderantẽ tanq; bonã & iusti Dei poterunt assignare? Iam uerò illi qui ex traduce animas uenire affirmant, & simul cũ corporali eas semine seminari, siquidẽ (ut quidam ipsorum affirmare solent) non aliud dicunt animã esse q̃ insufflationem spiritus Dei, illã scilicet quã in initio facturæ mũdi Deus dicit insufflasse in Adam, de ipsa Dei esse eã substantia ꝓfitentes: quõ non & isti uidebunũ quodãmodo hoc pręter scripturæ regulam, & rationẽ pietatis asserere, ꝙ substantia Dei est quæ peccat, si anima quæ de substantia Dei est, peccat? Insuper etiã ꝙ & poenis subdenda sit ꝓ peccato? Sed & illud quod sequiũ, ꝙ perabsurdũ est incurrere, non pręuident, quia necesse est eam simul cum corpore mori, & esse mortalẽ si simul cũ corpore uel seminata uel formata uel nata est. Tũ deinde illi qui unã quidem ex nullis subsistentib. à Deo factã esse dicunt, animã, id est, illam quę prima facta est in Adam, & ex ea iam omniũ hominũ animas existere, & secundũ corporalẽ sine dubio successionem traducem quoq; fieri animarũ, etiam ipsi quid aliud ostendũt nisi animas esse mortales? Si eñ sicut animalia cętera ex solo semine oriunũ, ita etiam de hominib. sentiamus, ut cũ corpore simul in eodem semine etiam anima diffundatur, quid dicemus de his qui imperfecti adhuc & de uentre aborsi sunt: & qui nõnunq; anteq; uasculorum naturaliũ receptaculis semina sint suscepta, depereunt? in quib. sine dubio inueniũ, ꝙ simul illæ etiã quæ naturali ratione seminib. insertæ erant animæ, extinctæ sint pariter & corruptę. Siue ergo ex insufflatione Dei sint, siue ab una illæ quæ prima facta est, necessariò simul cũ corporib. corrumpenũ, si eandẽ cum corporib. etiam originem sumunt secũdum ipsorum rationem. Aut eñ nihil omnino ex rationabili atq; immortali anima participabit id quod adhuc in uentre receptũ est: & repulsa est illa ratio quæ affirmat eam in seminis traduce simul cũ corporib. seminatã. Aut si participat, necessitas imminet confiteri mortalẽ esse animã, quod fides nostra utiq; non recipit. Veruntñ quid est quod ex *Excusat Origenem.* his omnib. ostendi uolumus? illud profectò, ꝙ sicut eos qui unamquãlibet de his quas suprà exposuimus opinionẽ uerã putant, non recta ratione hæreticos quis appellat, ꝓ eo q; neq; ex diuinis scripturis certi aliquid de his uel manifestè dictũ esse uideat, neq; in prędicatiõe ecclesiastica cõtineri: ita neq; hũc uirũ culpari iustũ est, differentẽ ꝙ sibi uisum est, maximè cũ illud præcipuè seruauerit ꝙ in Ecclesia de animæ cõfessione seruari omnimodè debebat, id est, ne diuersas naturas esse diceret animarũ: quinimò & dicẽtes redarguit, & uehemẽti assertiõe cõuincit. Ipse aũt fateũ unius substãtiæ oẽs animas & immortales ac rationabiles, liberi arbitrij ac uolũtatis, iudicandas quoq; esse ꝓ his quæ in hac uita gesserunt, esse tñ eas factas à Deo, qui uniuersa cõdidit & creauit. Quãdo aũt factæ sint, olim simul, an nũc per singulos nascẽtũ, quid periculi est alterũ è duob. opinari? Sed respõdere possibile est, ut omnis penitus culpãdi aditus excludaũ. Sicut eñ de luminarib. coeli diuersa singuli etiã ipsi q sunt in Ecclesijs sentiunt: alijs qdem opinantib. esse animantia, & ratiõabiliũ animantiũ: alijs uerò putantib. ꝙ irrationabilia sint, imò uerò ꝙ nõ solũ uera anima, sed & omni sensu penitus careãt, & sola sine spiritu & sensu sint corpora, nemo tñ meritò alterũ eorum q hæc ita diuersè sentiunt, hæreticũ dixerit, propter hoc ꝙ non ita apertè de his traditũ est in apostolica prędicatiõe: ita etiam eos qui de humana anima dubitant, & de initio eius uel origine diuersa opinantur, non est rectũ hęreticos pronunciare, maximè cùm in reliquis ecclesiasticæ doctrinę regulis quod rectum est & catholicum teneant.

Nouissima criminatio est μετενσωματώσεως, hoc est transformationis animarum. Ad quod sicut in cęteris fecimus, ipsius qui accusatur respõdebimus uerbis: illud primò pernecessariò cõmonentes, quia accusatores eius non intelligentes qualiter ab eo de ista quæstione tractatum sit, uel quòd ratio disputationis ita se habeat, ut non semper uelut ex una persona pronunciari uideantur quæ dicuntur, sed interdum etiam ea quæ contrariò dici potuerunt, disputentur: & hanc esse artem disputandi non aduertentes, obijciunt ei de hoc dogmate, quòd quasi ipse senserit ea quæ ex aduersantis persona disseruit. Deniq; quòd discutiendi hæc & non confirmandi dixerit causa, ipse per ea quæ post tractatum rei ipsius adiecit, ostẽdit: hoc modo dicens. ORIG. Sed hęc quantum ad nos pertinet, non sunt dogmata, sed discussionis gratia dicta sint & abijciantur. Pro eo autem solo dicta sunt, ne uideatur quęstio mota, non esse discussa. PAMP. Sed hoc in eo loco dixit, in quo de animab. animaliũ requirebat, nõ de transmutatione animarum. In VII. lib. in Euangelium secundũ Matthęum ita scribit de animarum transmutatiõe.

Matt. 11. ORIGENES. Quidam quidem opinantur ex eo quod dictum est: Ipse est Helias qui uenturus est: animam Heliæ eandem esse quæ Ioannis. Quod enim dixit: Ipse est Helias, non ad aliud sed ad animã referendũ putauerunt, & ex hoc penè solo sermone dogma introduxerunt μετενσωμάτωσιν, id est transmutationis animarum, quasi etiam ipso hoc Iesu confirmante. Sed oportuerat intueri, quia si hoc uerũ esset, in multis utiq; ꝓphetarũ uel euangeliorũ scripus simile aliquid inueniri deberet. Tũ deinde etiã ille sermo qui huic adiungit̃, ostẽdit secretiorẽ quendam & arcanũ sensum in his quæ dicta sunt, requirendũ magis q̃ quod illi secundũ literæ solius in-

Matth. 13. telligentiã susceperũt, cùm dicit: Qui habet aures audiendi audiat. Addendũ aũt & illud est: qa si ꝓ peccatis secundũ quod ipsi sentiunt trãsmutatio fiat animarũ, ꝓpter quæ peccata Heliæ anima transmutata est in Ioannẽ, qui ab ipso angelo nasciturus prænunciat̃, à quo & Iesus Saluator noster: Q̃uo ergo nõ euidentissimũ mendaciũ est hoc, ut ille qui tã perfectus fuit, ut nec cõmunem quidẽ istam mortẽ gustaret, ueniret ad transmutationẽ animæ, quæ secundũ illorũ as-

Ioan. 1. sertionem non potest accidere nisi ex peccatis: Deniq; q̃uo hoc exponent quod dictũ est ad Ioãnem: Tu Helias es: & dicit nõ sum: Sed ut ostendat̃ cõuenire hoc etiã illi uerbo quod dixit Dñs: Si uultis suscipere, ipse est Helias qui uẽturus est: hoc quod dixit, Helias ipse est, referẽdũ est ad

Luc. 1. spiritũ & uirtutem ipsius Heliæ. Ioãnes eñ præcessit in spiritu & uirtute Heliæ conuertere corda patrũ ad filios. De eo ipso ex XI. lib. de Euangelio secundũ Matthæum. Quidam qui alieni sunt à catholica fide, transferri animas ex humanis corporib. in corpora animaliũ putant secũdum differentiam peccatorũ: nos uerò qui id nusq; cautum inuenimus in diuina scriptura, dicimus quia per multã uitæ negligentiã humana prudentia cùm fuerit inculta atq; neglecta, efficitur uelut irrationabile pecus per imperitiã uel negligentiam, non per naturã. Similiter autẽ & hi qui tales fuerint effecti ex propositi sui negligentia qua erudiri neglexerint, si erudi uoni se atq; exercitio rationabili tradant, rationabiles efficiuntur atq; prudentes: sicut scriptum est de illis euangelicis canibus qui mãducabant de micis quæ cadunt de mensa dominorũ suorum:

Matth. 15. ex quibus conuersa Chananæa facta est Dei filia: secundum quod dicit ad eam Saluator: O' filia, magna est fides tua. Sicut eñ uirtus animi confert unicuiq; ut sit filius Dei: ita malitia mentis & uerborũ insania atq; impudẽtia facit unũquemq; secundũ auctoritatem scripturæ appellari canem. Similiter autem intelligendum est etiam de cæterorũ animalium mutorum appellationibus. De eodem ex libro XIII. de Euangelio secundũ Matthæum. In his Helias non anima Heliæ mihi uidetur, uti ne incurramus in dogma alienum ab Ecclesia Dei de transmutatione animarum, quod nec ab apostolis traditum est, nec usq; in scripturis cautũ est. Contrariũ enim est his quæ dicta sunt ab Apostolo, Q̃m quæ uident̃ temporalia sunt. Et ubi sunt quæ oẽs scripturæ confirmant, quòd præsens seculũ finiendũ est: Sed nec illud poterit stare, quod dictũ

Matth. 24. est: Cœlũ & terra transibunt: neq; illud quod dicit Apostolus: Transibit eñ habitus huius mun-

1. Cor. 7. di: & illud, Cœli peribũt: & ea quæ sequunt̃. Si eñ (ut aiunt auctores huius dogmatis) nemo po-

Psal. 102. test in id initiũ restitui, quod primò fuit ab initio mundi usq; ad finem, qua ex causa immutari uel transferri animã secundò uel tertiò opus est uel frequenter. Hoc eñ modo reddi delicta uniuscuiusq; personæ perhibent, & pœnas lui, si in diuersa corpora frequentius transmutentur. Quod uiuq; superfluò fiet, si finis ei nullus emendationis occurrat, nec erit unq̃ q̃n non anima transferatur. Et si semper pro delictis, animab. ad corpora diuersa redeundũ est, quis unq̃ mundo dabitur finis, ut impleatur quod dictũ est: Cœlũ & terra transibunt: Quod & si concedatur (uerbi gratia) ut aliquis sit sine peccato, quẽ iam nõ sit necesse reuolui in corpus, per quot tempora putabimus inueniri unã fortasse uix animã quæ penitus pura sit, nec permutatione corporis indigeat: Quod & ipsum si concedat̃, rursum suo dogmati contrariũ efficit̃. Si eñ demus paucas quasq; animas per singulas ad perfectionẽ posse restitui, ut ultrà in corpora uenire non indigeant, necesse est (licet per infinita secula & immensa tẽpora) singulis quibusq; animab. ad perfectionẽ restitutis cessare iã usum corporũ, & ꝑ hoc finẽ mundũ recipere ac resolui. Non tñ uidet̃ ita sanctæ scripturæ, quæ dicit multitudinẽ peccantiũ relinquẽdã esse in fine seculi. Quod

Luc. 18. 17. ex eo manifestissimẽ indicat̃, quod in Euãgelio scriptũ est. Verũtñ putas Filius hominis ueniẽs inueniet fidẽ super terrã: sicut eñ in diebus Noe, ita erit aduentus filij hominis. PAMP. Et posteaquã de scripturis multa disseruit, ipse iam suam sententiã hoc modo declarat. ORIG. Erit autem his qui tunc erũt uindicta, nõ transmutatio animarũ: non eñ iam ad peccandũ locus erit: sed alia genera erunt pœnæ. Transmutatio namq; corporum pœnam non faciet peccatorũ, ita ut nulla extrinsecus putentur inferri supplicia: quin potius est peccatorib. pœnarum modus, id est ut pro his quæ in hoc corpore gesserunt, pœnã recipiant delictorũ. Manifestum tamen est quòd istæ singulæ rationes his qui possunt rei consequentiam diligenter aduertere, contrariæ

Pythagoreos intelligit. sunt huic dogmati quo perhibentur animæ transmutari. Quod si Gẽtilium auctores sequi uolunt qui opinionem istam ex principiorum suorum consequentia persecuti sunt, dicentes cùm hæc fiant sine dubio, nunq̃ mundũ istum posse finiri: cõsequens est eos qui hæc uolũt scripturæ

nostræ

nostræ non credere, quæ manifestissimè pronunciat finem mundi futurum, & non exquirere in ipsis scripturis expositiones, siue assertiones ineptas & inconsequentes, ex quibus nullo genere ostendi potest quòd secundum scripturas nostras nunquam finis seculi futurus sit. DE eadem re ex libro de Prouerbijs Salomonis. Videtur autem mihi & illa assertio, quę trans formari animas de corporibus in alia corpora asseuerat, peruenisse etiam in aliquos eorum qui Christo credere uidentur, ex quibusdam scripturæ sanctæ occasionibus, non intelligentes, quo modo intelligi debeant, quæ scripta sunt. Non enim animaduertunt, quomodo homo efficiatur aut pullus, aut equus, aut mulus, & putauerunt transmutari humanam animam in pecudum corpora, ut æstimarent, quod aliquando serpentis suscipit corpus uel uiperæ, aliquando equi uel reliquorum animalium. Iam ergo consequens est, & hoc illos dicere debere, quòd diabolus, qui leo in scripturis dicitur, corpore leonis utatur, aut draconis carnibus cùm draco nominatur. Ita erit, ut secundum illos transmutatio ista animarum perueniat, & in dæmonum naturam, ut sit aliquando uel leo uel draco anima habens diabolum. PAMP. Et paulo pòst. μετεμψύχωσιν alij uocāt.

ORIG. Sed superfluæ sunt omnes istæ adinuentiones. Manifestum est enim, quòd una pœna tam dæmonum naturæ quàm humano generi peccatorum à Domino præfinita sit illa quā Dominus sua sententia designauit, dicens: Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: ostendens quia eadem species pœnarum peccatoribus hominibus & diabolo & angelis eius præparata sit, licet in eadem pœna diuersa sit quantitas pœnæ. Alius enim grauius ac uehementius cruciatur pro magnitudine peccatorum: alius autem remissius, cuius leuiora & faciliora peccata sunt. Matt. 25.

DE ADVLTERATIONE
LIBRORVM ORIGENIS LIBER,
QVI EST RVFINI.



IN HIS quæ in superiori libro secundum Apologeticum sancti martyris Pamphili, quem pro Origene, Græco sermone edidit, prout potuimus, uel res poposcit, Latino sermone digessimus, illud est, quod te desideriorum uir Macari admonitum esse uolo, ut scias hanc fidei quidem regulam, quam de libris eius suprà exposuimus, esse, quæ & amplectenda sit & retinenda. In omnibus enim his catholicum inesse sensum euidenter probatur: inueniri tamē in eius libris quędam ab his non solùm diuersa, sed nonnunquam etiam contraria, & ea, quæ ueritatis regula non admittit, quæ nos quoq; nec recipimus, nec probamus. Sed hoc unde acciderit opinionē, quæ ad nos usque peruenit, ne à te quidem, uel ab his qui quod uerum est, scire cupiunt, celari uolo: si qui tamen sunt, qui audientes id quod uerum est, & quod ipsa ratio indicat, acquiescāt, & obtrectandi studio nō quiduis malint esse uerum quàm id, quod eis obtrectandi materiam petimat. Dubitari non puto, quòd hoc nullo genere fieri potuit, ut uir tam eruditus, tam prudens, certè quod indulgere etiam accusatores eius possunt, uir qui neq; stultus, neq; insanus fuerit, ipse sibi contraria & repugnantia in suis sententijs scriberet. Aut etiam si ullo genere concedamus hoc accidere potuisse, fortasis enim diceret aliquis, quia ea, quæ in prima ætate conscripsit, potest fieri ut obliuisceretur in ætate uergenti, & aliter quàm aliquando senserat, pòst proferret: quid faciemus quod interdum in eisdem locis atq; (ut ita dixerim) in consequenti penè capite sententiæ contrarij sensus inueniuntur inserti? Nunquid in eodem opere eiusdem libri interdum (ut diximus) statim in consequenti capitulo oblitus sui esse potuit? uerbi causa, ut qui superius dixerat, nusquam inueniri in omni scriptura, ubi spiritus sanctus factus uel creatus esse diceretur, cōtinuò subijceret inter cæteras creaturas factum esse spiritū sanctum: aut iterum, qui patrem & filium unius substantiæ, quod Græcè ὁμοούσιον dicitur, designauit, in consequentibus statim capitulis alterius substantiæ, & creatum, poterat dicere eum quem paulò antè de ipsa natura Dei patris pronunciauerat natum? Vel iterum de resurrectione carnis, qui tā euidenter pronunciauit naturam carnis in cœlum ascendisse cum Verbo Dei, atq; inibi cœlestibus apparuisse uirtutibus nouum & admirandum eis sui uisum præbentem, possibile erat, ut hanc iterum non esse saluandam diceret? Quia ergo hæc incidere ne in eum quidem poterant, qui uel mente motus, uel cerebro esset insanus, quid sit in causa, quàm possum breuiter edocebo. Quanta sit hæreticorum temeritas, quàm nihil his sancti, nihil pensi sit, facilè intelligi datur ex his, quæ frequenter & ausi sunt & conuicti. Nam sicut ipsorū patri diabolo ab ini- ὁμοούσιον. Hæretici falsarij librorum.

tio falsare uerba Dei, atq; inflectere à suo ordine, & sui ueneni interserere uirus studium fuit: ita & istis successoribus suis hanc suæ artis hæreditatem reliquit. Denique cùm dixisset Deus ad Adam: Ex omni ligno paradisi mãducabitis: ille cùm uellet Euam decipere, liberalitatem Dei omnia edere permittentem, una tantummodo interiecta syllaba, in quantas coarctauit angustias? Ait enim: Quid est quod dixit Deus, ut ex omni ligno paradisi non manducetis? Quo scilicet per hoc graue esse præceptum Dei apud hominem conquerens, præuaricationem præcepti facilius persuaderet. Hæc exempla patris sui atq; hanc artem magistri sui secuti hæretici, quoscunq; ueterum nobilium tractatorum inuenerunt de his, quæ ad gloriam Dei pertinent, plenè & fideliter disputasse, ita ut ex lectione eorum unusquisq; fidelium proficere posit & instrui: nõ pepercerunt scriptis eorum uenenatum uirus infundere, siue interpolando quæ dixerant, siue quę non dixerant, inserendo, quo facilius uidelicet sub nomine doctissimi cuiusq; & nobilis inter scriptores Ecclesiasticos uiri hæresis suæ astrueretur assertio, ex eo quòd ita sensisse etiam aliqui de claris uiris & catholicis uiderentur. Et horum manifestissimas inter Græcos scriptores Ecclesiasticos probationes tenemus. Et quamuis quamplurimi sint ex ueteribus, in quorũ libris huiuscemodi deprehenditur adulterium, paucorum tamen sufficit adhibere testimonia, ex quibus facilius quid etiam Origenis libris acciderit, agnoscatur.

Genes. 2.

Librorum Clementis deprauatio.

CLEMENS apostolorum discipulus, qui Romanæ Ecclesiæ post apostolos & episcopus & martyr præfuit, libros edidit, qui Græcè appellantur ἀναγνωρισμὸς, id est, recognitio: in quibus cùm ex persona Petri Apostoli doctrina quasi uerè apostolica in quamplurimis exponatur, in aliquibus ita Eunomij dogma scribitur, ut nihil aliud quàm ipse Eunomius disputare credatur, filium Dei creatum ex nullis extantibus asseuerans. Tum deinde etiam illud adulterij inseritur genus, ut naturam diaboli cæterorumq; dæmonum non propositi uoluntatisq; malitia, sed excepta ac separata creaturæ, produxerit qualitas, qui unicq; in cæteris omnem rationabilem creaturam docuerat, liberi arbitrij facultate donatam. Sunt etiam alia nonnulla libris eius inserta, quæ Ecclesiastica regula omnino non recipit. Quid quæso de his sentiendũ est, quod apostolicus uir, imò penè Apostolus, non ea scribit quæ Apostoli dicunt? cui Paulus Apostolus testimonium dedit, dicens: Cum Clemente & adiutoribus meis cæteris, quorũ nomina sunt in libro uitæ: & scribebat hoc quod libris uitæ contrarium est? An id potius credendum est quod suprà diximus, quòd peruersi homines ad assertionem dogmatum suorum sub uirorum sanctorum nomine tanquam facilius credenda, inseruerũt ea, quæ illi nec sensisse nec scripsisse credendi sunt.

Eunomij hæresis.

Philipp. 2.

Clementis Alexandrini librorũ corruptelæ.

CLEMENS quoq; Alexandrinus presbyter & magister illius Ecclesiæ, in omnibus penè libris suis Trinitatis gloriam atque æternitatem unam eandemq; designat, & interdum inuenimus aliqua in libris eius capitula, in quibus filium Dei creaturam dicit: nũquid credibile est de tanto uiro, tam in omnibus catholico, tam erudito, ut uel sibi cõtraria senserit, uel ea quæ de Deo non dicam credere, sed uel audire quidem impium est, scripta reliquerit?

Dionysius Alexandrinus.

DIONYSIUS quoq; Alexandrinus episcopus, eruditissimus assertor Ecclesiasticæ fidei, cùm in quamplurimis in tantum unitatem atq; æqualitatem Trinitatis defendat, ut imperitioribus quibusq; etiam secundum Sabellium sensisse uideatur: in his tamen libris suis quos aduersum Sabellij hæresim scribit, talia inueniuntur inserta, ut frequenter Arriani auctoritate ipsius se defendere conentur. Propter quod & sanctus episcopus Athanasius compulsus est Apologeticum pro libris eius scribere, pro eo quòd certus erat non illum diuersè potuisse sentire, sibiq; ipsi contraria scribere, sed quòd inserta hæc à maleuolis nosset. Et hæc quidem nos ducti rei ipsius consequentia de sanctissimis uiris & Ecclesiæ doctoribus sensimus, quo scilicet non putemus eos, qui rectam Ecclesiasticam fidem in quamplurimis astruxerunt, in aliquibus sibimetipsis aduersa sensisse. De Origene uerò, in quo similiter ut in his quos suprà diximus, aliqua diuersitas inuenitur istud non sufficit sentire, quod de præiudicatis iam catholicis sentitur uel intelligitur uiris, nec similibus causæ similis sufficit excusatio, nisi & ipsius hæc conquerentis & deplorantis scriptis atq; uocibus probemus. Quid enim ipse dum adhuc esset in carne uiuens, sentiens uidensq; perpessus sit de librorum suorum, uel sermonum corruptionibus, uel adulterinis editionibus, ex ipsius epistola quam scribit ad quosdam charos suos Alexandriæ euidenter docetur: & per hæc quæ sit causa, quòd in ipsius scriptis quædam sibi contraria inueniantur, agnosces.

DE

DE ADVLTERATIONE VEL CORRVPTIONE LIBRORVM SVORVM EX LIBRO EPISTOLARVM ORIGENIS IIII.

Epistolæ scriptæ ad quosdam charos suos Alexandriæ.

VERBA Origenis ex epistola ipsius quam ad quosdam charos suos in Alexandria scripsit, contra eos qui libros eius adhuc eo uiuente adulterauerunt.

VIDAM eorum, qui libenter habent criminari proximos suos, adscribunt nobis & doctrinæ nostræ crimen blasphemiæ, quod à nobis nunquam audierunt: de quo ipsi uiderint, nolentes obseruare mandatum illud quod dicit, Quia maledici regnum Dei non possidebunt, dicentes patrem malitiæ ac perditionis, & eorum, qui de regno Dei eijciuntur, id est, diabolum me dicere esse saluandum, quod ne aliquis quidem mente motus, & manifestè insaniens dicere potest. Sed nihil mirum mihi uidetur, si adulteretur doctrina mea ab inimicis meis, & tali adulterio corrũpatur, quali adulterio corrupta est epistola Pauli Apostoli. Quidã enim sub nomine Pauli Apostoli falsam epistolam scripserunt, ut conturbarent Thessalonicenses, quasi instaret dies Domini, & seducerent eos. Propter hanc epistolam in secunda epistola quam ad Thessalonicenses scripsit, hæc dixit: Rogamus autem uos fratres per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & per uestram congregationem in ipsum, ut nõ moueamini citò à sensu uestro, neq; terreamini, neq; per spiritum, neq; per uerbum, neq; per epistolam tanq; per nos missam, quasi insiet dies Domini: nemo uos seducat ullo modo. Talia ergo quædam uideo etiam nobis accidere. Nã quidã auctor hæresços cùm sub præsentia multorum habita inter nos fuisset disputatio, & descriptũ accipiens ab his qui descripserant codicem, quæ uoluit addidit, & quæ noluit abstulit, & quod ei uisum est permutauit, circumferens tanquã ex nomine nostro, insultans, & ostendens ea quæ ipse conscripsit. Pro quibus indignantes fratres, qui in Palæstina sunt, miserunt ad me Athenas hominem, qui acciperet à me ipsum authenticum exemplar, quod ne relectum quidem uel recensitum à me antea fuerat, sed ita neglectum iacebat, ut uix inueniri potuerit. Misi tamẽ, & sub Deo teste loquor: quoniam cùm conuenissem illum ipsum, qui adulterauerat librũ, quare hoc fecisset, uelut satisfaciens mihi respondit: Quoniam magis ornare uolui disputationem illam atq; purgare. Videte quali purgatione disputationem nostram purgauit: tali nempe quali purgatione Marcion Euangelia purgauit uel Apostolum, uel quali successor eius post ipsum Apelles. nam sicut illi subuerterunt scripturarũ ueritatem: sic & iste sublatis, quæ uerè dicta sunt, ob nostri criminationẽ inseruit quæ falsa sunt. Sed licet homines hęretici & impij sint, qui hæc facere ausi sunt, tamen habebunt & illi iudicem Deum, qui talibus aduersum nos criminationibus accommodant fidem. Fecerunt autem hoc & alij nonnulli conturbare uolentes Ecclesias. Deniq; in Epheso cùm uidisset me quidam hæreticus, & cõgredi noluisset, neq; omnino os suũ aperuisset apud me, sed nescio qua ex causa id facere uitasset, postea ex nomine meo & suo conscripsit qualem uoluit disputationem, & misit ad discipulos suos, ut ego quidẽ cognoui ad eos qui Romæ erãt: sed non dubito, quin & ad alios, qui per diuersa sunt. Insultabat autem & apud Antiochiam priusquam ego illuc uenirem: ita ut & ad quamplurimos nostrorum perueniret ipsa disputatio quam parauerat. Sed ubi affui, multis cum præsentibus argui. Cumq; iam sine ullo pudore pertenderet impudenter asserere falsitatem, poposci ut liber deferretur in mediũ, ut scelus meum agnosceretur à fratribus, qui utiq; cognoscerent, quæ soleo disputare, uel quali soleo uti doctrina. Qui cùm ausus non esset proferre librum, conuictus ab omnibus & confutatus est falsitatis, & ita persuasum est fratribus, ne autem criminationibus præberent. Si quis ergo credere uult mihi in conspectu Dei loquenti, etiam de his, quæ in epistola mea conficta sunt & inserta credat: sin autem quis non credit, sed uult de me malè loqui, mihi quidem nihil damni confert: erit autem ipse falsus testis apud Deum, aduersus proximum suum testimonium falsum uel dicens, uel dicentibus credens.

Origenis querela de librorũ suorum corruptelis.

Negat diabolũ saluandum.

2. Thess. 2.

Hæc ipse adhuc superstes conqueritur, quæ scilicet per semetipsum deprehendere potuit adulterata esse in libris suis atq; falsata. Meminimus sanè etiam in alia eius epistola similem nos de librorum suorum falsitate legisse querimoniam: cuius epistolæ exemplar in præsenti nõ habui, ut etiam ipsius testimonium his pro fide ueritatis adiungerem. Sed sufficere arbitror ad satisfaciendum his, qui non contentionis atq; obtrectationis studio, sed amore ueri audiũt quæ dicuntur.

dicuntur. Nam quod in ueteribus sanctis ac praeiudicatis catholicis uiris, quorum superius fecimus mentionem, solo argumento ex rerum consequentia, ac recti tenore praesumpto ostenditur & probatur, quod si quid in libris eorum contra Ecclesiasticam fidem inuenitur, id insertum ab haereticis potius quàm ab his scriptum putetur: hoc in Origene non argumento solo simili ut illis, sed testimonio querimoniarum suarum ex suis scriptis prolato, absurdum nõ puto si credatur, ne uelut stultus aliquis aut insanus contraria sibi scripsisse uideatur.

De haereticorum uerò temeritate, ut credi istud scelus facilè possit, illa res maximum credulitatis praestat exemplum, quod abstinere impias manus ne à sacrosanctis quidem Euangelij uocibus potuerunt. Apostolorũ uerò uel actus, uel epistolas qualiter polluerint, qualiter corroserint, qualiter in omnibus macularint, uel addendo impia, uel auferendo quę pia sunt, si qs uult plenius scire, ex his libris Tertulliani, quos aduersus Marcionem scripsit, plenissimè recognoscet. Quid ergo iam erit magnum, si Origenis scripta temerarunt hi, qui Saluatoris Dei nostri dicta ausi sunt temerare? Nec sanè diuersitas dogmatum alicui assertionis nostrae deneget fidem, quòd alterius haeresis fuerint illi, qui Euangelia deprauarunt, ad alteram uerò haeresim respiciant ista quę diximus, Origenis libris inserta: cognoscat, qui de his dubitat, quod sicut in

1. Cor. 14. omnibus sanctis est spiritus Dei, sicut & Apostolus dicit, Quia spiritus prophetarum prophetis subiectus est: qui & iterum ait, Quòd omnes unum spiritum potauimus, ita & in haereticis unus est diaboli spiritus, qui eos eandem ac similem semper malitiam docet.

Verùm ne cui fortè minus ad credendum uideantur idonea ea, quae ex libris Graecorum scriptorum exempla protulimus, quamuis Graecus scriptor sit pro quo satisfacere uidemur, tamẽ quia quodammodo in Latinam linguam sermo deuolutus est, & satisfieri etiam Latinis hominibus pro his, qui ex calumniosis interpretationibus uulnerantur magnopere poposcisti, non pigebit etiam Latinis scriptoribus talia quaedam accidisse monstrare, & calumnias immensas ex adulteratione librorum suorum sanctis & probatissimis uiris esse commotas. Et ne quid perfectae credulitati desit, res quae sunt adhuc memoriae nostrae retexam, quo testimonij ueritas neminem lateat.

Hilarius Pictauiensis episcopus confessor fidei catholicae fuit: hic cùm ad emẽdationem eorum, qui Ariminensi perfidię subscripserant, libellum instructionis plenissimae conscripsisset, cumq; libellus ipse in manus inimicorum & maleuolorum (ut quidam dicebant) corrupto notario, alij uerò alia occasione narrabant, quid interest? tamen cùm in manus inimicorum ipso ignorãte uenisset, ita ab eis corruptus est, illo sancto uiro nihil penitus sentiente, ut postea cùm ad concilium episcoporum secundum ea, quae se in libello ipsius nouerant corrupisse, haereticum eum inimici arguere coepissent, & ipse libelli sui fidem pro sui defensione flagitaret, de domo sua prolatus libellus talis inuentus sit, quem ipse non agnosceret. Fecere tamen eum excommunicatum de concilij conuentione discedere. Verùm quia uiuenti, & adhuc in corpore posito, res quamuis scelerata & inaudita contigerat, dolo cognito factio deprehensa, retecta scelerum machina potuit emendari. Adhibita enim curatio est assertionibus, satisfactionibus, & omnibus quae uiuentes pro se facere possunt. Nam mortui pati nihil refutant.

Heretici quomodo B. Hilarij libros deprauarint.

Sancti Cypriani martyris solet omne epistolarum corpus in uno codice scribi: huic corpori haeretici quidam, qui in spiritum sanctum blasphemant, Tertulliani libellum de Trinitate reprehensibiliter (quantum ad ueritatem fidei nostrae pertinet) scriptum inserentes, & quamplurimos codices de talibus conscribentes, per totam Constantinopolim urbem maximam distrahi precio uiliori fecerunt, ut exiguitate precij homines illecti ignotos & latentes dolos facilius compararent, quo per hoc commentum haeretici perfidiae suae fidem tanti uiri auctoritate conquirerent. Accidit tamen ut recenti adhuc facto quidam ex nostris fratribus catholicis inuenti, admissi sceleris commissa retegerent, & ex parte aliqua si quos possent ab erroris huius laqueis reuocarent. Quamplurimis tamen in illis partibus sanctum martyrem Cyprianũ huius fidei, quae à Tertulliano non rectè scripta est, fuisse persuasum est. Adijciam adhuc unius facti talis exemplum, quod memoriae quidem recentioris est: commissae autem nequitiae antiquum satis, & quod omnes ueterum fabulas uincat.

Damasus episcopus, cùm de recipiendis Apollinarianis deliberatio haberetur, editionem Ecclesiasticae fidei, cui ijdem editioni si Ecclesiae iungi uelint subscribere deberent, conscribendam mandauit cuidam amico suo presbytero uiro disertissimo, qui hoc illi ex more negotium procurabat. Necessarium uisum est dictanti in ipsa editione de incarnatione Domini, hominem dominicum dici. Offensi sunt in hoc sermone Apollinaristae, nouitatem sermonis incusare coeperunt: adesse sibi coepit qui dictauerat, & ex auctoritate uera scriptorum catholicorum uirorum confutare eos, qui impugnabãt. Accidit, ut & uni ex ipsis, qui nouitatẽ sermonis causabãt, ostẽderet in libello Athanasii episcopi scriptũ esse sermonẽ, de quo quaestio habebat: quasi suasus iam ille cui probatum fuerat, rogauit dari sibi codicem, quo & alijs ignorantibus

Impostura cuiusdam Apollinaristae heretici.

& contra-

& contradicentibus satisfaceret. Accepto codice, inauditum excogitavit adulterationis genus. Locum ipsum in quo sermo iste scriptus erat, rasit, & ipsum sermonem rursum rescripsit quem raserat. Codex redditus simpliciter receptus est. Movetur iterum pro eodem sermone quæstio: ad probationem codex profertur, invenitur sermo, de quo erat quæstio, ex litura in codice positus, fides proferenti talem codicem derogatur, eo quòd litura illa corruptionis & falsitatis videretur indicium. Sed quoniam (ut iterum eadem dicam) viventi hæc facta sunt à vivente, cõtinuò egit omnia ut fraus commissi sceleris nudaretur, ac nequitiæ macula nõ innocenti viro, qui nihil tale gesserat, adhæreret, sed in auctorẽ facti, atque in uberiorẽ eius infamiam redũdaret.

Si ergo & Origenes talia ab hæreticis, & malevolis se esse perpessum in epistola sua propria voce conqueritur, & multis alijs viris catholicis tam vivis quàm mortuis eadem acciderunt, similesque fraudes scriptis eorum probantur illatæ, quæ tandem animorum obstinatio est, in æquali causa non æquali uti venia? sed ex iisdem accidentibus alijs excusationis reverentiã, alijs criminationis infamiam intenderet? Quin potius aperienda est hoc in loco veritas latens: non enim possibile est tam iniquo iudicio uti quenquam hominum, ut de causa æquali non æqualiter sentiat. Sed quòd auctores obtrectatorum eius ij sunt, qui vel in Ecclesia disputare latius solent, vel etiam libros scribere, qui totum de Origene vel loquuntur vel scribunt, ne ergo plura eorum furta cognoscantur: qui utique si ingrati in magistrum non essent, nequaquam criminosi viderentur, neque simpliciores quosque ab eius lectione deterrerent.

Hîc notatur Hieronymus.

Denique quidam ex ipsis, qui se velut evangelizandi necessitatem per omnes gentes & per omnes linguas habere putat, de Origene malè loquens, sex millia librorũ eius se legisse, quamplurima fratrum multitudine audiente, confessus est. Qui si utique ut ipse dicere solet, pro cognoscendis malis eius ipsos legebat, sufficere poterant ei decem libri ad cognoscendum, aut viginti certè, vel ut plurimum triginta. Sex millia autem librorum legere, iam non velle cognoscere est, sed totam penè vitam suã disciplinis eius & studijs dedere. Quomodo ergo meritò iste audiendus est, cùm eos culpat qui instructionis suæ causa perpauca eius salva fidei regula, atque integra pietate legerunt?

Sufficere hæc ad ostendendum, qualiter de Origenis libris sentiẽdum sit, puto: quòd omnis qui non contentionis, sed veritatis studium gerit, facilè his tam evidentibus assertionibus acquiescat. Quòd si quis in contentione sua permaneat, nos talem cõsuetudinem non habemus. Definitum enim est apud nos, si quando eum legimus secundum sancti Apostoli commonitionem tenere, quæ bona sunt: si quid autem inventum fuerit in his, quod cum fide catholica non consonat, hoc & ab hæreticis suspicamur insertum, & tam ab illius sensu, quàm à nostra fide ducimus alienum. In quo etiam si fallimur, nihil (ut opinor) periculi huiusmodi errore incurrimus. Nam & ipsi, Deo iuvante, permanemus illæsi, vitãdo ea, quæ suspecta habemus, & improbamus, & accusatores fratrum non inveniemur apud Deum, quia diaboli proprium esse hoc opus dicitur accusandi fratres: unde & diabolus à criminando nomen accepit: simul & maledicorum sententiam, quæ à regno Dei separat eos, qui tales sunt, declinamus. 1. Thess. 5.

TOMI OPERUM ORIGENIS PRIMI, FINIS.

BASILEAE, PER EVSEBIVM
EPISCOPIVM, ET NICOLAI FRATRIS
hæredes. Anno M. D. LXXI.
Menſe Septemb.

